

035:4k
G. 2

7405

Jayanti Ramaiya..
Pantulu.

Surya andhra sabdakosha
V. 2

$$\frac{7405^M}{2}$$

• • • • •

[illegible]

శ్రీ
Surya Anshva Sabdakosh
సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

ద్వితీయ సంపుటము.

క — జ.

2nd V.

పండిత సాహాయ్యమున

కళాప్రపూర్ణ విదవాంకితులగు

జయంతి రామయ్యపంతులు బి. ఏ., బి. ఎల్.

గారిచే రచింపఁబడి

కాకినాడ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు

వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది.

శ్రీవిద్యజ్ఞనమనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల

విశాఖరము.

1939

All Rights Reserved.

u-4
p. 18.

035:4R
G9.2

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JANANA SIMHASAN JANANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 7425

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

పీఠిక.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు ద్వితీయసంపుటము ప్రకటింపఁగలిగినందులకు సంతసించుచున్నాము. కవర్గాక్షరము లాదియందుఁగలశబ్దముల్నుమాత్రమే యిందున్నవి. ప్రథమసంపుటముకన్న నీసంపుట మించుక చిన్నదిగా నున్నది. చ వర్గాక్షరములఁగూడఁ జేర్చినచో సంపుట మతిమాత్ర మగుననియు వర్గమధ్యమునందు నిలుపుట యుక్తముగా నుండ దనియుఁ దలచి యీ సంపుట మింతటితో ముగించితిమి.

ఈసంపుటము సర్వవిధముల మొదటిసంపుటమురీతినే రచింపఁబడినది. ప్రథమసంపుటముపై నిటీవల నొకటిరెండువిమర్శనములు బయలుదేరినవి. వాని నామూలాగ్రముగాఁ జూచినారము. కాని వానినిబట్టి రచనావిధానము మార్పవలసినయావశ్యకత కాన్పింప లేదు.

ఈసంపుటము రచించుటలో కార్యనిర్వాహకులుగా నున్నవండ్లితులు:—

బ్ర. శ్రీ. చర్ల నారాయణశాస్త్రిగారు.

„ కూచి నరసింహముపంతులుగారు.

„ పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రిగారు.

„ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

„ దబ్బా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారు.

„ పిసుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు.

పని యారంభించినకొలఁదికాలములోనే వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు నిఘంటుకార్యమునుండి విరమించినారు. మఱికొంచెము కాలమునకే యనారోగ్యముచేత కూచి నరసింహముపంతులుగారుగూడ నిఘంటుకార్యమునుండి విరమింపవలసినవారైరి. తక్కిన నలువురుపండ్లితులు ఆమూలాగ్రముగాఁ బనిచేసినారు. ఇటీవల శరీరస్వస్థ్యము

తక్కువ యగుటచేత నేనుగూడ మునుపటివలె బని చేయఁజాలక కార్యభారము చాల వఱకుఁ బండితులపైనే యుంచితిని. పైనిఁ బేర్కొనఁబడినపండితు లందఱు ప్రథమసంపుటరచనమునందుఁగూడఁ బనిచేసినారు.

బ్ర. శ్రీ. శ్రీపాద లక్ష్మీవతిశాస్త్రిగారును.

„ శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రిగారును.

ఇంచుమించుగాఁ బ్రథమసంపుటముద్రణము నారంభించుచుఁటకును బనిచేసియున్నారు.

మిలిగినసంపుటములుగూడ భగవదనుగ్రహమువలన నచిరకాలములోనే వెలువడుఁగాక .

ప్రీతికాపురము }
10—10—39 }

జయంతిరామయ్య.

సంజ్ఞావివరణపట్రిక.

సంకేతములు.	వివరణము.
అ.	ఆకారాంతము - ఇట్లే: - ఆ, ఇ, ఈ, ఛ, జ్. మొదలగునవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ. అ. ఈ. ఆ.	ప్రేలింగవిశేషణమయినపుడు ఆకారాంతము. స్త్రీలింగవిశేషణమయినపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము. నపుంసకలింగవిశేషణమయినపుడు ఆకారాంతము. స్త్రీలింగములలో విశేషము లున్నపుడు అవి సూచింపబడినవి. చివరయచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది. ఉదా:- (1) అంకమడు. విణ. (అ.కికా.అ.) ఇటు స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతమగు 'అంకికా' (2) అంతర్దాత. విణ. (బు. త్రి. బు) ఇటు స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంతర్దాత'. (3) అంకి. విణ. (న్. నీ. న్) ఇటు స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంకినీ'. (4) అపటవు. విణ. (ఉ. ఉ. ట్వి. ఉ.) ఇటు ఈకారాంతమగు 'అపటవు'ను ఈకారాంతమగు 'అపట్వి'యను స్త్రీలింగరూపములు. (5) అనామము. విణ. (న్. న్, మ్నా, ఆ. న్). ఇటు నకారాంతమగు 'అనామ'యను ఈకారాంతమగు 'అనామ్నా'యను ఆకారాంతమగు 'అనామా'యను స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ. క్రి.	అకర్తృకక్రియ.
అనా.	అనాపాదభక్తికము.
అవ.	ఆవదము. (ఆగమము మొదలగునవి)
అలం.	ఆలంకారకాస్త్రము.
అన్య.	అన్యాయము.
ఆప్రే.	ఆప్రేడితము.
ఉదా.	ఉదాహరణము.
ఉప.	ఉపపదము. (చూ. అసి-తెలుగు)
ఉభ.	ఉభయము. (సంస్కృతమును తెలుగును)
ఏ.	ఏకపదనాంతము.
ఔ.	ఔపవిభక్తికము.
క.	కన్నడము.
కు.	కుయిభాష.
క్రి.	క్రియ.
క్రి. విణ.	క్రియావిశేషణము.
క్షేత్రగ.	క్షేత్రగణితము.
గణిత.	గణితకాస్త్రము.
చూ.	చూడుడు.
ఛంద.	ఛందశాస్త్రము.
జ్యోతి.	జ్యోతిశాస్త్రము.
త.	తమిళము.

సంకేతములు.	వివరణము.
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.
తు.	తులుభాష.
ద్రు.	ద్రుతాంతము.
ద్వి.	ద్వివచనాంతము. (తెనుగున బహువచనాంతములో అంతర్భాగము.)
ధర్మ.	ధర్మశాస్త్రము.
స.	సమంశకలింగము.
నాటక.	నాటకపరిభాష.
నాట్య.	నాట్యశాస్త్రము.
పా.	పాశీభాష.
పీఠి.	పీఠిక.
పుం.	పుంలింగము.
పుం. స.	పుంసపుంశకలింగము.
పుం. ప్ర.	పుంస్త్రీలింగము.
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్ర.	ప్రాకృతము.
బ.	బహువచనాంతము.
బీజగ.	బీజగణితము.
మంత్ర.	మంత్రశాస్త్రము.
మ.	మళయాళము.
మహా.	మహారాష్ట్రము.
మి.	మిశ్రము-సంస్కృతేతరపదముతోఁగాని తెలుగుకృత్యముతోఁగాని తెలుగుతదితప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిన సంస్కృతపదము.
మొ.	మొదలైనవి.
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ.	రూపాంతరము.
వా.	వాడుక.
వి.	విశేష్యము.
విణ.	విశేషణము.
వేదాంత.	వేదాంతశాస్త్రము.
వైద్య.	వైద్యశాస్త్రము.
వ్యతి.	వ్యతిరేకార్థకపదము.
వ్యవ.	వ్యవహారము.
వ్యాక.	వ్యాకరణశాస్త్రము.
శత్ర.	శత్రుంతము. (దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)

సంకేతములు.	వివరణము.
శ. సం.	శక సంవత్సరములు.
శ్లోకము.	శ్లోకము.
సం.	సర్వనామము.
సంగీ.	సంస్కృతము.
సంగీ.	సంగీతశాస్త్రము.
స. (మి.)	సకర్తృకృత్యము.
సా.	సామెత.
సామెత.	స్మృతిలింగము.
సామెత.	హిందూస్థానీభాష.
✓	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముందుపయోగింపఁబడును.
==	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమందుఁ గాని యర్థమందుఁ గాని సామ్యముగల పదములనడుమ నుపయోగింపఁబడును.
శి	చెట్టులత మొదలగువానిగుర్తు.
	(తక్కినవి స్పష్టములు.)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
1	అచలా.	అచలాశ్రావణిణయము.	ఆ. 3.	వేంకటాచార్యకవి.
2	అచ్చ. భా.	అచ్చ తెలుగు భాషాకవి.	ఆ. ౫.	శ్రీరామకవి.
3	అచ్చ. రా.	అచ్చ తెలుగు రామాయణము. బాల. బాలకాండము. అయో. అయోధ్యాకాండము. ఆర. ఆరణ్యకాండము. కిష్కిం. కిష్కింధాకాండము. సుం. సుందరకాండము. యు. యద్ధకాండము. అధ్యా. అధ్యాత్మ రామాయణము. (బాలకాండములు ఆఱును ఉత్తరకాండమును కలిసి ఏడుకాండములు.) ఉ. ఉత్తరకాండము.	కాం. ౬.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మ రామాయణము. (బాలకాండములు ఆఱును ఉత్తరకాండమును కలిసి ఏడుకాండములు.) ఉ. ఉత్తరకాండము.	కాం. 2.	కోటమరాజు నాగయ్యమాత్యుడు.
5	అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ. ౫.	కనుపర్తి అబ్బయ్యమాత్యుడు.
6	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౫.	కామనూరి అప్పకవి.
7	అ. మ. క.	అష్టమహిషీకల్యాణము. (ద్విపద)	ఆ. 3.	తిరువేంగళ నాథుడు.
8	అహ.	అహల్యాసంక్రందనము.	ఆ. 3.	సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు.
9	ఆం. చం.	ఆంధ్ర చంద్రాశాసనము.	కాం. 3.	అడిదము నూరకవి.
10	ఆం. భా.	ఆంధ్ర భాషావర్ణనము (నిఘంటువు)	కాం. 3.	సుదురుపాటి వేంకటాచార్యుడు.
11	ఆం. శ్రీ.	ఆంధ్ర నామశేషము. (నిఘంటువు)		అడిదము నూరకవి.
12	ఆం. సం.	ఆంధ్ర నామసంగ్రహము. (నిఘంటువు) దేవ. దేవవర్ణ. మాన. మానవవర్ణ. స్థా. స్థావరవర్ణ. తి. తిర్యగ్వర్ణ. నా. నానార్థవర్ణ.	వర్ణలు. ౫.	అడిదము నూరకవి. వైడిపాటి లక్ష్మణకవి.
13	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద.	ఆ. ౬.	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.
14	ఇందు.	ఇందుమతీపరిణయము.	ఆ. ౬.	మమరధూర్జటి.
15	ఇందు. రా.	ఇందుమతీపరిణయము.	ఆ. ౪.	తెనాలి రామభద్రకవి.
16	ఉ. రా.	ఉత్తర రామాయణము.	ఆ. ౮.	కంకంటి పాపరాజు.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
17	ఉ. హరి.	ఉత్తరహరివంశము.	ఆ. ౫.	నాచన సోమనాథుఁడు.
18	ఉ. హరిశ్చ.	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	తక్కెళ్లపాటి లింగన.
19	కకు.	కకుత్స్థవిజయము.	ఆ. ౫.	మల్లె ఆనంతభూపాలుఁడు.
20	కలు. శ.	కలునాయిశతకము.		డబ్బియ నరసు.
21	కవిక.	కవికర్తరసాయనము.	ఆ. ౬.	సంకుసాల నృసింహకవి.
22	కవిచా. శ.	కవిచాడప్పశతకము.		కవిచాడప్ప.
23	కవిజ.	కవిజనరంజనము.	ఆ. 3.	అడిదము నూరకవి.
24	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆధికారములు ౪	వేములవాడ భీమకవి.
		సంజ్ఞా. సంజ్ఞాధికారము. వృత్తా. వృత్తాధికారము. జాతి. జాత్యధికారము. దోషా. దోషాధికారము.		
25	కవిరా.	కవిరాజమనోరంజనము.	ఆ. ౫.	కసుపర్తి అబ్బయ్యమాత్యుఁడు.
26	కవిన.	కవినర్ప గారుడము (లక్షణగ్రంథము)	ఆ. ౨.	కాచన బసవన్న.
27	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. ౮.	పింగళి సూరన్న.
28	కార్తిక.	కార్తికమాహాత్యము.		కుందుర్తి వేంకటాచలపతి.
29	కావ్యా.	కావ్యాలంకారమాదామణి. (లక్షణగ్రంథము.)	ఉల్లాసములు. ౯.	విన్నకోట పెద్దన్న.
30	కాశీ.	కాశీఖండము.	ఆ. 2.	శ్రీనాథుఁడు.
31	కాశ.	కాశవాస్తీమాహాత్యము.	ఆ. ౪.	ధూర్జటి.
32	కాశ. శ.	కాశవాస్తీశ్వరశతకము.		ధూర్జటి.
33	కిరా.	కిరాతార్జునీయము	ఆ. ౫.	గోపాలని సింగయ.
34	కుచేల.	కుచేలోపాఖ్యానము.	ఆ. 3.	గట్టు ప్రభువు.
35	కువల.	కువలయాశ్వచక్రము.	ఆ. ౫.	నవరము చిననారాయణకవి.
36	కు. సం.	కుమారసంధనము.	ఆ. ౧౨.	నన్నె చోడుఁడు.
37	కృ. క.	కృష్ణకర్ణామృతము.	ఆ. 3.	వెలగపూడి వెంగన.
38	కృ. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. 3.	కృష్ణకవి.
39	కృష్ణ.	కృష్ణరాయవిజయము.	ఆ. ౪.	కుమారధూర్జటి.
40	కృష్ణ. శ.	కృష్ణశతకము.		నృసింహకవి.
41	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గొంతేటి సూరన్న.
42	కేయూర.	కేయూరబాహుచరిత్రము.	ఆ. ౪.	మంచన.
43	క్రీ. దా.	క్రీ. దాభిరామము.	ఆ. ౧.	వల్లభరాయకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
44	గంధ.	గంధవనము.	ఆ. ౧.	మంచర్ల నానుడేవకవి.
45	ఘటికా.	ఘటికాచలమాహాత్మ్యము.	ఆ. 3.	తెనాలి రామకృష్ణుడు.
46	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము.	ఆ. ౫.	తరిగొప్పల మల్లన్న.
47	చంద్ర. వి.	చంద్రరేఖావిలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి జగ్గకవి.
48	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౬.	పైడిమట్టి వేంకటపతి.
49	చంద్రి.	చంద్రికాపరిణయము.	ఆ. ౬.	సురభిమాధవరాయ ప్రభువు.
50	చం. రా.	చంపూరామాయణము.	ఆ. ౮.	ఋగ్వేదికవివేంకటాచలపతి.
51	చమ.	చమత్కారమంజరి.	ఆ. 3.	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుడు.
52	చిత్రభా.	చిత్రభారతము.	ఆ. ౮.	చరికొండ ధర్మన్న.
53	చి. ని.	చిన్నయనూరినిఘంటువు. (వ్రాతది)		పరవస్తు చిన్నయనూరి.
54	చెన్న.	చెన్న బసవపురాణము.	ఆ. ౫.	అత్తనూరి పాపకవి.
55	జాహ్నువీ.	జాహ్నువీమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
56	జై. భా.	జైమినిభారతము. (ఆశ్వమేధపర్వము.)	ఆ. ౮.	పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రుడు.
57	తపతీ.	తపతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	అద్దంకి గంగాధరకవి.
58	దశకు.	దశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౧౨.	కేతన.
59	ద. కా.	దక్షిణహిందూస్థానకావనము.	సంపుటములు ౬	
60	దశా.	దశావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణి దేవుల రామయామాత్యుడు.
61	దా. శ.	దాశరథిశతకము.		కంచెర్ల గోపన్న.
62	దిలీప.	దిలీపచరిత్రము.	ఆ. ౪.	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణకవి.
63	ద్వా.	(సింహాసన) ద్వైత్రింశిక.	ఆ. ౧౨.	కొంపి గోపరాజు.
64	ద్వి. కో. భాగ.	ద్విపదభాగవతము.	స్కం. ౧౨.	కోనేటి నాథుడు.
65	ద్వి. తి. సా.	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౨.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
66	ద్వి. నల.	ద్విపదనలచరిత్రము.	భా. ౫.	చక్రపురి రాఘవాచార్యుడు.
67	ద్వి. పరమ.	ద్విపదపరమయోగివిలాసము.	ఆ. ౮.	తాళ్లపాక తిరువేంగళ నాథుడు.
68	ద్వి. భార.	ద్విపదభారతము. (విరాటపర్వము - వ్రాతప్రతి.)	ఆ. ౫.	తిమ్మన్న.
69	ద్వి. శ. సా.	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము.	ఆ. 3.	బాణాల శంభుదాసుడు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంగ్రహములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
70	ద్వి. భాగ.	ద్విపదభాగవతము. (దశమస్కంధము.)	స్కం. ౧.	మడికి సింగన్న.
71	ద్వి. హరిశ్చ.	ద్విపదహరిశ్చంద్రచరిత్రము.	భా. ౨.	గౌరన.
72	ధనా.	ధనాభిరామము. (వ్రాతప్రతి)	ఆ. 3.	నూరన.
73	ధర్మ.	ధర్మఖండము.	ఆ. ౯.	ఈడులపల్లి ధవానీశంకరుడు.
74	నరన.	నరసభూపాలీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౫.	మూర్తికవి.
75	నవ. (నాధ)	నవనాధచరిత్రము. (ద్విపద- వ్రాతప్రతి)	భా. ౫.	గౌరన.
76	నా. పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	నారాయణకవి.
77	నార.	నారసింహపురాణము. (ఉత్తరభా- గము)	ఆ. ౫.	హరిభట్టు.
78	నిరం.	నిరంకుశోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	కందుకూరి రుద్రయ.
79	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	ఆ. ౧౦.	తిక్కనసోమయాజి.
80	నీతి.	నీతిసపద్యశతకము.		తాళ్ళపాక తిమ్మయ.
81	నీలా.	నీలానుందనీపరిణయము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
82	నృసిం.	నృసింహపురాణము.	ఆ. ౫.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.
83	నైష.	శృంగారనైషధము.	ఆ. ౮.	శ్రీనాథుడు.
84	పండితా.	పండితారాధ్యచరిత్రము. (ద్విపద) దీక్షా. దీక్షాప్రకరణము. పురా. పురాతనప్రకరణము. వాద. వాదప్రకరణము. మహిమ. మహిమప్రకరణము. పర్వ. పర్వతప్రకరణము.	ప్రకరణము లు. ౫.	పాలకురికి సోమనాథుడు.
85	పద్మ.	పద్మపురాణము. (ఉత్తరఖండము)	ఆ. ౧౧.	మడికి సింగన్న.
86	పరమ.	పరమయోగినిలాసము.	ఆ. ౫.	తిమ్మనృపాలుడు.
87	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	ఆ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి.
88	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	తెనాలి రామకృష్ణుడు.
89	పారి.	పారిజాతాపహరణము.	ఆ. ౫.	నంది తిమ్మన్న.
90	పార్వ.	పార్వతీపరిణయము.	ఆ. ౬.	కోటి శ్రీరాయరఘునాథ తొండమామహీపాలుడు.
91	పి. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. ౪.	పిల్లలమట్టి పినపీరభద్రుడు.
92	పె. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. 3.	పెద్దాడ నాగరాజు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
93	ప్రబంధ.	ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వరవిజయ విలాసము.	ఆ. ౧.	గణపవరపు వేంకటకవి.
94	ప్రబోధ.	ప్రబోధచంద్రోదయము.	ఆ. ౫.	నందిమల్లయ్య, సుంటసింగయ్య.
95	ప్రభా.	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము.	ఆ. ౫.	పింగళి నూరన.
96	ప్రభు (లిం)	ప్రభులింగలీల. ద్విపద.	ఆ. ౫. (ఒక్కొక్క యాశ్వాసము నకు ఐదైదు గతులు గలవు)	పిడుపర్తి సోమము.
97	బస. పు.	బసవపురాణము. (ద్విపద)	ఆ. 2.	పాలకురికి సోమన.
98	బహు.	బహుభాష్యచరిత్రము.	ఆ. ౫.	దామరల వేంగళ నాయుడు.
99	బిల్వ.	బిల్వజీయము.	ఆ. 3.	పండితెద్ది కృష్ణస్వామి.
100	బ్రహ్మ.	బ్రహ్మోత్తరఖండము.	ఆ. ౫.	శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి.
101	బ్రా.	బ్రాహ్మనిఘంటువు.		బ్రాహ్మదొర.
102	భర్తృ.	భర్తృహరిసుభాషితము. నీతి. నీతిశతకము. శృం. శృంగారశతకము. నై. నైరాగ్యశతకము.	శతకములు. 3	వీనుగుల త్త్వణకవి.
103	భల్లా.	భల్లాణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	వారేశ్వరుడు.
104	భాగ.	భాగవతము.	స్కం. ౧౨.	బమ్మెర పోతరాజు.
105	భాను.	భానుమతీపరిణయము.	ఆ. ౪.	రెంటూరి రంగరాజు.
106	భార.	భారతము. ఆది. ఆదిపర్వము. ఆ. ౮. సభా. సభాపర్వము. ఆ. ౨. ఆర. ఆరణ్యపర్వము. ఆ. 2. విరా. విరాటపర్వము. ఆ. 3. ఉద్యో. ఉద్యోగపర్వము. ఆ. ౪. భీష్మ. భీష్మ పర్వము. ఆ. ౫. ద్రో. ద్రోణపర్వము. ఆ. ౫. కర్ణ. కర్ణ పర్వము. ఆ. 3. శల్య. శల్య పర్వము. ఆ. ౨. సా. సాప్తిక పర్వము. ఆ. ౨. ప్రస్థీ. ప్రీతి పర్వము. ఆ. ౨. శాం. శాంతి పర్వము. ఆ. ౬.	పర్వములు ౧౮	కవి త్రయము. (నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
107	భా. రా.	ఆను. ఆనుశాసనికపర్వము. ఆ. ౫. అశ్వ. అశ్వమేధికపర్వము. ఆ. ౪. ఆశ్ర. ఆశ్రమవాసపర్వము. ఆ. ౨ మహా. మహాసలపర్వము. ఆ. ౧. మహా. మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ. ౧. స్వ. స్వర్గారోహణపర్వము. ఆ. ౧. భాస్కరరామాయణము. (అచ్చలె నుగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికికాండము లెఱుంగునది)	కాం. ౬.	భాస్కరుడులోనగువారు.
108	భా. శ.	భాస్కరశతకము.		మారద వెంకయ్య.
109	భీమ.	భీమేశ్వరపురాణము.	ఆ. ౬.	శ్రీనాథుడు.
110	భేష.	భేషజకల్పము.	ఆ. ౪.	బహుపాద వేంకటాచార్యుడు.
111	భోజరా.	భోజరాజీయము.	ఆ. 2.	అనంతమాత్యుడు.
112	భోజనుతా.	భోజనుతాపరిణయము.	ఆ. ౫.	కోటిశ్వరకవి.
113	మనుచ.	మనుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	అల్లసాని పెద్దన.
114	మల్ల.	మల్లభూపాలీయము. (భర్తృహరికడనున్నట్లే దీనికిశతక ము లెఱుంగునది.)	శతకములు 3.	ఎలకూచి బాలసరస్వతి.
115	మల్లపు.	మల్లపురాణము. (దేవమల్లచరిత్ర ము-వ్రాతప్రతి)	ఆ. ౪.	నుదురుపాటి వేంకటాచార్యుడు.
116	మల్లాణ.	మల్లాణచరిత్ర.	ఆ. 3.	ఎడపాటి ఎఱ్ఱన.
117	మార్క.	మార్కండేయపురాణము.	ఆ. ౮.	మారన.
118	ముకుంద.	ముకుందవిలాసము.	ఆ. 3.	కాకాచి పెద్దన.
119	మృ. వి.	మృత్యుంజయవిలాసము.	ఆ. 3.	గోగులపాటి కూర్మదాసుడు.
120	మై.	మైరావణచరిత్రము.	ఆ. 3.	మాడయకవి.
121	మొ. రా.	మొల్లరామాయణము (అచ్చలెను గు రామాయణము కడనున్నట్లుదీనికి కాండము లెఱుంగునది.)	కాం. ౬.	మొల్ల.
122	యయా.	యయాతిచరిత్రము.	ఆ. ౫.	పొన్నిగంటి తెలగనార్యుడు.
123	రంగా.	రంగారాయచరిత్రము.	ఆ. 3.	దిట్టకవి నారాయణకవి.
124	రం. రా.	రంగనాథరామాయణము. (ద్విపద)	కాం. ౬.	రంగనాథుడు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
		(ఆచ్చలెనుగురామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది.)		
125	రం. రా. ఉ.	రంగనాథరామాయణము. ఉత్తర కాండము-(ద్విపద)	కాం. ౧.	కాచభూపతి, విట్టలరాజు.
126	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ. ౧౦.	ఆవుహరి కిచ్చయ్య.
127	రఘునా.	రఘునాథ భ్యదయము. (వ్రాత ప్రతి)		విజయ రాఘవకవి.
128	రత్న.	రత్న పరీక్ష.		శైరవకవి.
129	రస.	రసమంజరి. (లక్షణ గ్రంథము)	గుచ్చములు 3.	సురతాని కోదండవతి.
130	రసా.	రసాధరణము. (లక్షణ గ్రంథము.)	ఆ. ౪.	అనంతాచార్యుడు.
131	రసిక.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. 2.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
132	రాఘవ.	రాఘవపాండవీయము.	ఆ. ౪.	పింగళి నూరన్న.
133	రాజగో.	రాజగోపాలవిలాసము.	ఆ. ౫.	కాళయ.
134	రాజ. చ.	రాజశేఖరచరిత్రము.	ఆ. 3.	మాదయగారి మల్లన్న.
135	రాజ. వి. (రాజశేఖరవిలాసము.)	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
136	రాధికా.	రాధికాసాంత్యనము.	ఆ. ౪.	ముద్దువళిని.
137	రామ.	రామరాజీయము.	ఆ. ౧.	వెంకయ్య.
138	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.		అడిదము సూరన్న.
139	రామా.	రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౮.	అయ్యలరాజు రామభద్రుడు.
140	రామే.	రామేశ్వరమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
141	రా. వి.	రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి.
142	రుక్మా.	రుక్మాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౫.	ప్రభాడకవి మల్లన్న.
143	రుక్మి.	రుక్మిణీపరిణయము.	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
144	ల. వి.	లక్ష్మీవిలాసము.	ఆ. ౫.	రాయనము వేంకటపతి.
145	వరాహ.	వరాహపురాణము.	ఆ. ౧౨.	నందిమల్లయ్య, ఘంటసింగయ్య.
146	వసు.	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	రామరాజభూషణుడు.
147	వా. రా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	మడికి సింగన.
148	వార్హి.	వార్హికిచరిత్రము.	ఆ. 3.	రఘునాథభూపాలుడు.
149	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౮.	జక్కన.
150	విజ. వి.	విజయవిలాసము.	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటకవి.
151	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము.	కాం. 3.	కేతన.
152	వి. సం.	విజయనందనవిలాసము.	ఆ. 3.	మంగళగిరి ఆనందకవి.
153	వి. పు.	విష్ణుపురాణము.	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటి సూరన.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందులి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
154	విప్ర.	విప్రనారాయణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	చెడలవాడ వల్లయ్య.
155	వీధి.	వీధినాటకము.		శ్రీనాథుడు?
156	వీర.	వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ౪.	బమ్మెర పోతన్న.
157	వేంక.	వేంకటేశాంధ్రము. (నిఘంటువు)	వర్ణము. ౫.	గణపవరపు వేంకటకవి.
158	వేం. పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	వేంకటనాథుడు.
159	వేం. మా.	వేంకటాచలమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౬.	తరిగొండ వెంకమ్మ.
160	వేణు. (వేణుగో.శ.)	వేణుగోపాలశతకము.		
161	వేమన.	వేమనశతకము.	భాగ. 3.	వేమనయోగి.
162	వైజ.	వైజయంతీవిలాసము.	ఆ. ౪.	సారంగు తమ్మయ్య.
163	శ.ర.	శబ్దరత్నాకరము. (నిఘంటువు.)		భహుజనచల్లి సీతారామాచార్యుడు.
164	శశాం.	శశాంకవిజయము.	ఆ. ౫.	శేషము వేంకటపతి.
165	శా. ప. మ.	శాసనపద్యమంజరి.		
166	శివధ.	శివధర్మోత్తరము.	ఆ. ౮.	మల్లారెడ్డికవి.
167	శివర.	శివరహస్యఖండము.	ఆ. ౧౦.	కోడూరి వేంకటాచలపతి.
168	శివరా.	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	శ్రీనాథుడు.
169	శివ. నా.	శివతత్త్వసారము.		మల్లికార్జునపండితారాధ్యుడు.
170	శుక.	శుకసప్తతి.	ఆ. ౪.	కదిరీపతినాయకుడు.
171	శుక. చ.	శుకచరిత్రము.	ఆ. ౫.	పరశురామపంతుల రామమూర్తికవి.
172	శేష.	శేషధర్మము.	ఆ. ౫.	తామరపల్లి తిమ్మయ్య.
173	శ్రీరం.	శ్రీరంగమహాత్మ్యము.	ఆ. ౫.	భైరవకవి.
174	శ్రీరం. మా.	శ్రీరంగమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౧౦.	కట్టా వరదరాజేంద్రుడు.
175	ష. చ.	షట్పత్తక్రమచరిత్రము.	ఆ. ౮.	మల్లారెడ్డికవి.
176	షోడ.	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౮.	వెన్నెలకంటి అన్నయ్య.
177	సమీర.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. 2.	పుష్పగిరి తిమ్మన.
178	సాం. ని.	సాంబనిఘంటువు.	వర్ణము. ౫.	కన్నూరి రంగకవి.
179	సాంబో.	సాంబోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	రంగప్పరాజు.
180	సానందో.	సానందోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శివరామకవి.
181	సారంగ.	సారంగధరచరిత్రము.	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటకవి.
182	సిం. నార.	సింహాద్రినారసింహశతకము.		గోగులపాటి కూర్మదాసుడు.
183	సీతారా.	సీతారామాంజనేయసంవాదము.	ఆ. 3.	పరశురామపంతుల గురులింగమూర్తి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
184	సీతావి.	సీతావిజయము. (శతకంతరామ యణము.)	ఆ. ౪.	మద్దనకవి.
185	సీమం.	సీమంతినికల్యాణము.	ఆ. ౫.	పెనుమల్ల సోమమంత్రి.
186	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము.	ఆ. ౫.	తెనాలి అన్నయ్య.
187	సుదంతా.	సుదంతాపరిణయము. (నాతప్రతి)	ఆ. ౪.	అశుభురికవి.
188	సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ. ౧.	గట్టుప్రభువు.
189	సు. శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెనకవి.
190	సేతు.	సేతుఖండము.	ఆ. ౬.	వక్కలంక వీరభద్రకవి.
191	హంస.	హంసవింశతి.	ఆ. ౫.	అయ్యలరాజు నారాయణాచార్యుడు.
192	హ. న.	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	రామరాజభూషణుడు.
193	హర.	హరవిలాసము.	ఆ. ౭.	శ్రీనాథుడు.
194	హరి.	హరివంశము. పూ. పూర్వభాగము. ఉ. ఉత్తరభాగము.	ఆ. ౯. ఆ. ౧౦.	ఎఱ్ఱాప్రెగడ.
195	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శంకరకవి.
196	హ. వరాహ.	వరాహపురాణము.	ఆ. ౫.	హరిభట్టు.

(కడమవి స్పష్టములు.)

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములందలి సర్గాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
1	ఆ. ని.	ఆత్మనిసంస్కృతాంగనిఘంటువు.		వామనశివరామాపుండ్రు.
2	ఉ. చ.	ఉత్తరరామచరితము.	అంకములు 2.	భవభూతి.
3	కల్ప.	శబ్దకల్పద్రుమము. (నిఘంటువు)		సర్. రాజారాధాకాంత దేవబహదరు.
4	కాదం.	కాదంబరీకావ్యము.	భాగములు ౨.	బాణకవియుఁ దత్సప్తుఁడును.
5	కావ్యాద.	కావ్యాదర్శము.	పరిచ్ఛేదములు ౩.	దండికవి.
6	కే. ని.	నానాధార్మ్యవసంతే పనిఘంటువు.	కాండములు.	కేశవమిత్రుఁడు.
7	గీత.	భగవద్గీత.	అధ్యాయములు ౧౮.	వ్యాసమహర్షి.
8	గీతగో.	గీతగోవిందము.	సర్గములు ౧౨.	జయదేవుఁడు.
9	త్రి. ని.	త్రికాండకేషము. (నిఘంటువు)	కాండములు 3	పురుషోత్తముఁడు.
10	పరా.	పరాశరస్మృతి.	కాండములు ౨	పరాశరమహర్షి.
11	భట్టి.	భట్టికావ్యము.	సర్గములు ౨౨.	భట్టి.
12	భామినీ.	భామినీవిలాసము.	ఉల్లాసములు.	జగన్నాథపండితరాయలు.
13	మను.	మనుస్మృతి.	అధ్యాయములు ౧౦.	మనువు.
14	మహా.	మహావీరచరిత్రము.	అంకములు 2.	భవభూతి.
15	మాలతీ.	మాలతీమాధవము.	అంకములు ౧౦.	భవభూతి.
16	మాళవి.	మాళవికాగ్నిమిత్రము.	అంకములు ౫.	కాళిదాసుఁడు.
17	ముద్రా.	ముద్రారాక్షసము.	అంకములు 2.	విశాఖదత్తుఁడు.
18	మురా.	అనర్ఘరాఘవము.	అంకములు 2.	మూరారి.
19	మృచ్ఛ.	మృచ్ఛకటికము.	అంకములు ౧౦.	శూద్రపుఁడు.
20	మే. ని.	మేడినీనిఘంటువు.		మేడినీకరుఁడు.
21	మేఘ.	మేఘదూతము.	భాగములు ౨	కాళిదాసుఁడు.
22	యాజ్ఞ.	యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి.	కాండములు 3.	యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి.
		ఆచార. ఆచారకాండము.		
		ప్రా. ప్రాయశ్చిత్తకాండము.		
		వ్యవ. వ్యవహారకాండము.		
23	రం. ని.	లఘుశబ్దార్థసర్వస్వనిఘంటువు.		మహామహాపాధ్యాయపరవస్తువేంకటరంగాచార్యుఁడు.
24	రత్నా.	రత్నావళి.	అంకములు ౪.	శ్రీహర్షదేవుఁడు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములందలి సర్గాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
25	రస.	రసగంగాధరము.		జగన్నాథపండితరాయలు.
26	రా. ని.	రాజనిఘంటువు.	పర్వములు ౨౧.	నరహరిపండితుడు.
27	వాచ.	వాచస్పత్యనిఘంటువు.		తారానాథతర్కవాచస్పతి.
28	విక్ర. మో.	విక్రమోర్వశీయము.	అంకములు ౫.	కాళిదాసుడు.
29	వి. ని.	విశ్వనిఘంటువు.		మహేశ్వరనూరి.
30	విల్యము.	విల్యముసంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు.		సర్. మోనియర్ విల్యము.
31	వేణీ.	వేణీసంహారము.	అంకములు ౬.	భట్టనారాయణుడు.
32	వై. ని.	వైజయంతీనిఘంటువు.	కాండములు ౮.	యాదవప్రకాశుడు.
33	కాశం.	అభిజ్ఞానకాశంతలము.	అంకములు 2.	కాళిదాసుడు.
34	కా. ని.	కాశ్యపనిఘంటువు.		కాశ్యకుడు.
35	శిశు.	శిశుపాలపథము.	సర్వములు ౨౦.	మాఘకవి.
36	సం. కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	సర్వములు ౧౨.	భారవి.
37	సం. కు. సం.	కుమారసంభవము.	సర్వములు ౧2.	కాళిదాసుడు.
38	సం. చం. రా.	చంపూరామాయణము.	కాండములు ౬.	భోజరాజు, లక్ష్మణనూరి.
39	సం. దశకు.	దశకుమారచరితము.		దండికవి.
40	సం. నైష.	నైషధీయచరితము.	సర్వములు ౨౨.	శ్రీహర్షకవి.
41	సం. పంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు ౫.	విష్ణుశర్మ.
42	సం. ప్రబోధ.	ప్రబోధచంద్రోదయము.	అంకములు ౬.	కృష్ణమిత్రకవి.
43	సం. భర్తృ.	భర్తృహరిసంభాషితము.	శతకములు 3.	భర్తృహరి.
44	సం. భాగ.	భాగవతము.	స్కంధములు ౧౨.	వ్యాసమహర్షి.
45	సం. భార.	భారతము.	పర్వములు ౧౮.	వ్యాసమహర్షి.
46	సం. రఘు.	రఘువంశము.	సర్వములు ౧౮.	కాళిదాసుడు.
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు ౬.	వాల్మీకిమహర్షి.
48	సా. ద.	సాహిత్యదర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు ౧౦.	విశ్వనాథకవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధానరత్నమాలానిఘంటువు.	కాండములు ౫.	హలాయధుడు.
50	హితో.	హితోపదేశము.	భాగములు ౮.	నారాయణపండితుడు.
51	హేమ. ని.	అనేకార్థసంగ్రహము. (నిఘంటువు)	కాండములు 2.	హేమచంద్రుడు.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

క

కంక

క. ఉ. భ. ఒకానొకయక్షరము.

క¹. ప్ర. గ. పృథిరేకత్వార్థమున వచ్చునది.

ఉదా:- కొట్టక, తిట్టక.

అ. కొన్ని ధాతువులకు వచ్చుకృత్ప్రత్యయము.

ఉదా:- అలుక, కినుక, పోక.

క². ఆత్మసేవదార్థమునందు అనుప్రయుక్తమైన 'కొను' ధాతువుయొక్క క్త్వార్థకరూప మగు 'కొని'కి వికల్పముగా వచ్చుచిదేశము. (ఇది కవిత్రయమువారిగ్రంథములందుఁ గానరాదు.) మ. గరళం బెత్తుక క్రోలఁగాఁ దలచితే కష్టాత్త...భా. రా. ఆర. ౨.౧౦౨. జై.భా. ౭. ౨౩.

క³. ద్రు=కా¹. (కొన్ని యర్థములందుమాత్రమే)- 'అగు' ధాతువుయొక్క సుజ్యోతరూపము.

(క్రియావిశేషగత్యవివక్షయందు అను ప్రయుక్తమగును.)

ఉదా:- రెన్నగ, న్యాయ్యముగ, బెట్టుగ.

(కలుగునట్లు)

క...తరుణి విలోలా,క్షములందు బాష్పసలిలో, ద్రవముగఁ దల వాంచి యుండె గడుఁ గోపమున. భార.ఆర. ౩. ౨౬ర.

(అగునట్లు)

గీ....ఎఱచి యాహారముగ మనునెఱుకు రైన.

భార. ఆది. ౫. ౫౩.

(అర్థవిశేషము లేకయే తుము న్నంతముల కనుప్రయుక్తమగును.)

ఉ. భూమికిఁగాఁగఁ బ్రాణములపోకఁ దలంపక ...భార. భీష్మ. ౧. ౧౫. (ఇట్లే:-చూడఁగ, తగఁగ.)

క. సం. వి. అ. పుం. గ. బ్రహ్మ. ౨. విష్ణువు. ౩. మన్మథుఁడు. ౪. అగ్ని. ౫. గాలి. ౬. యముఁడు. ౭. సూర్యుఁడు. ౮. ఆత్మ. ౯. దక్షప్రజాపతి. ౧౦. రాజు. ౧౧. కామగ్రంథి, కామరూప గ్రంథి. ౧౨. నెమిలి. ౧౩. పక్షి. ౧౪. చిత్తము. ౧౫. దేహము. ౧౬ కాలము. ౧౭. మేఘము. ౧౮. శబ్దము. ౧౯. ప్రకాశము. ౨౦. వెండి, కేశము. ౨౧. ధనము. ౨౨. పక్షి రాజు, గరుడుఁడు. న. గ. సుఖము. ౨. తల. ౩. నీరు. ౪. నామము, పేరు. (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కనఁబడదు.)

కంక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. గోశీర్షచందనము. ౨. తామరపువ్వులనుండితీసిన అత్తరువు.

కంకటకము. సం=కంకటము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కవచము.

కంకటి=కంగటి. వి. (సం. ఖట్వా, ఖట్టికా.)

మంచము.

ఉ.... కేళికా, గారము సొచ్చి చొక్కటపుఁ గంకటిపై నొక మోహనాంగళ్యం, గారుని తోడ దీపకలికల్ నెలుఁగ నిడురించుచున్న యన్నీరజగంధిఁ జూచి...శుక. ౧. ౧౧౫.

స్త్రీ. కప్పుఁగుత్తుక నెట్టకన్న ముమ్మెనఁబాలు కంకటికొడు లేజింకపిల్ల. అచ్చ. రా. యు. ౫౯౮. ఆం. భా. ౨. ౧౬ర.

కంకటికుండు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. (నై. ని.)

కంకణము. వి. గ. జలపక్షి విశేషము, కంకణాయి.

నీ. కాఁజు బెగ్గురు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ
దాబయుగువ్వవంగపండు. యయా. ౨. ౨౪

౨. రాపులుఁగు. ఆం. భా. ౨. ౯౧.

కంకణము. సం. వి. అ. న. ౧. కరభూషణము, చేతి
కడియము. ౨. చేతఁగట్టుకొనెడితోరము, హ
స్తనూత్రము. ౩. భూషణము. ౪. శేఖరము,
శిరోభూషణము. పుం. నీటిబొట్టు.

కంకణము కట్టుకొను = దీక్షవహించు.

(వివాహాదికార్యములందు రక్షార్థము కంకణము
దాల్చి కార్యము నెఱవేటువఱవ నది విప్పరు
గావున కార్యము నెఱవేర్చుకొనఁగలదు పట్టుటకు
“కంకణము కట్టుకొనుట” యనువ్యవహారము
గలిగెను.)

ఉ...గట్టిగా నహం, కారము మీఱఁ గంకణ
ము గట్టుక యుండెడు నిప్పు డడ్డునం, డొర
రణంబుపెండ్లికొడు కంచు నుతించిరి వీరపుంగ
వుల్. విజ. వి. ౩. ౧౫౪.

కంకణాయి. వి. జలపక్షివిశేషము, కంకణము.

(శ. ర.)

కంకణి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కంకణముగల

వాఁడు. వి. ఈ. స్త్రీ. చిలుగంట, కింకిణి, గజ్జె.

కంకణీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కంకణి, గజ్జె.

౨. ప్రతిసరము, హస్తనూత్రము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నాగబల, బీజి.

౨. ఇరుదలశిఖండి, దుండుభసర్పము. పుం. న.
దువ్వెన.

కంకతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దువ్వెన. ౨. ఆఁడు
దుండుభసర్పము.

కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దువ్వెన.

కంకత్రోటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతి చేప.

కంకత్రోటి. సం. వి. ఇ. పుం. కంకత్రోటము.

కంకవత్తము. సం. వి. అ. పుం-రాపులుఁగు
ఁకల్లు కట్టినది-౧. బాణభేదము. (శే.ని.)

౨. బాణము. (హలా.ని) న. రాపులుఁగుఁకల్లు.
కంకవత్తి. సం. వి. న్. పుం-రాపులుఁగుఁకల్లు
లుకట్టినది-బాణము.

శ్లో. పునరప్యభ్యహాపార్థం హృదయే కంకప
త్రిభిః సం. భార. విరా. ౬౦. ౮.

కంకమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరతాలి, వాచ్యవిశే
షము.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. రాపులుఁగు. ౨. మ
హారాజమాత్రము, పెద్దరాచమామిడి.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం-రాపులుఁగుము
ఖమువంటి ముఖముకలది-కాచినలోహము ప
ట్టుకొనెడిసాధనము, పట్టుకాటు. న. (నైద్య)
శల్యమును వెలికిఁదీయుయంత్రవిశేషము.

(ఇట్లే:-కంకవదనము, మొ.)

కంకర. వి. (సం. కర్కరం.) ౧. గృహదుల మప
యోగించులేపద్రవ్యవిశేషము.

నీ. కంకర బెండడి గార సోద యనంగ లేపవిశే
షమై లోఁపఁదగును. ఆం. భా. ౨. ౧౭.

౨. శిలవిశేషము. (ఉదా: కంకరతాయి. వ్యవ.)

కంకరగాడిద=కంచేరగాడిద. (శ. ర, బ్రా.)

కంకరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-సుఖమును
ద్రోసిపుచ్చునది-మత్స్యమైనది. వి. అ. న. త
క్రము, నాలుగవవంతునీళ్లు చేర్చినమజ్జిగ.

కంకరోలము. సం. వి. అ. పుం. ఊడుగుచెట్టు.

కంకలోడ్యము. సం. వి. అ. న. చించోడమూల
ము, ఒకానొకచెట్టు.

కంకశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. పృశ్నిపర్ణి, కోల
పాన్న.

కంకశాయము. సం. వి. అ. పుం-రాపులుఁగు
వలె బయండునది-కుక్క.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహిత
మైనయొడలియెముకలగూఁడు, అస్థిపంజరము.

కంకి. వి. (క. కంకి) జొన్న లోనగువాని ఎన్ను,
వెన్ను.

సీ. కంకుల నొజ్జలే కాలంబు గడవంగ నూచ
 బియ్యంబు శిష్యులకుఁ గలవె. రామ. శ. ౧౫.
 గీ ... కంకి యనంగ, ధాన్యకణిశంబు నెలయును
 దైత్యవైరి. ఆం. భా. ౨. ౨౩౬.
 కంకు. స. క్రి. గద్దించు, భర్తనము చేయు.
 వి. కంకుట.

(వ్యవ) అధికారి రెండుకంకులు కంకినాడు.
 కంకుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. యముడు. ౨. త్త
 త్రిముడు. ౩. కపటముచే ప్రాప్తానవేషము
 ధరించినపురుషుడు; అజ్ఞాతనాసమున ధర్మరా
 జు వెట్టుకొన్న మాణుషేరు. ౪. రాపులుఁగులను
 చంపి తినెడుబోయ.
 శ్లో. కిరాతహూణాన్ధృపుశిష్టపుల్కసా, ఆభీరకం
 కాయవనాః కసాదయః, యేన్యేచ పాపా
 యదుపాశ్రయశ్రయా, శ్శుద్ధ్యంతి తస్మై
 ప్రభవిష్టవే నమః. భాగ. ౨. ౪. ౧౮.
 కంకుడుకాయ. వి. పిల్లలాడుకొనుబంతివంటిగుం
 డ్రనికాయ.

చ. ఎలమిగఁ జిన్ననాఁడె తను నెత్తుక ముద్దొ
 నరించుత్రేతమూఁకలజిగిమోవి చన్ములును
 గంకుడుకాయలు లక్కదొండవం, డులుగ
 నొనర్చి యాడినఘనుండు... చమ. ౩. ౧౦౭.
 కంకుష్మము. సం. వి. అ. న. హిమవత్సర్వతమునం
 దుఁబుట్టెడి యొకదినసుమన్ను. (అప్పుడుపుట్టిన
 ఏనుఁగుపిల్లపురీష మని కొందఱు. ఒకా నొక
 ఓపధి యని మఱికొందఱు - ఈయర్థమున
 'అభిధానరత్నమాల'లో ఆకారాంత స్త్రీ లింగ
 ముగా నీయఁబడినది.)

కంకేరుపు. సం. వి. ఉ. పుం. బకము, కొంగ.

కంకేల్లము. సం. వి. అ. పుం. వాస్తూకశాకము,
 చక్రవర్తి కూరకీ.

కంకేల్లి. సం. వి. ఇ. పుం. అశోకవృక్షము.

కంకేళి(లి). సం. వి. ఇ. పుం. అశోకము (సుఖ
 ముకొలుకు దీనియొద్ద విహరింతురు.)

కంఖాణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుట్టము, వా
 హము.

మ. గజకంఖాణతాంగపత్తిజనవర్గంబుల్ సమ
 గ్రంబులై, భజియింపఁ. విజ. వి. ౩. ౧౭౩.
 క. ఏణాక్షి నపుడు నెడసిం, గాణిం గొని యల
 రుఁదూపుగమిఁ జక్కెరయే, ఖాణముగాఁ
 గలిగినకం, ఖాణపుదొర సింజసింజ గాఁడఁగ
 నేసెన్. విజ. వి. ౧. ౬౨.

౨. ఆశ్వభేదము.

సీ. కంఖాణతురగ రింఖాపుంభితక్షమాధూని న
 భ్రపదంబు దూటుగట్ట. వరాహ. ౫. ౨౭.
 (ఈశబ్దము తెనుఁగుగ్రంథములయందే కాని
 పించుచున్నది.)

కంఖాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గోడిగ, ఆడుగుట్టము.
 క. పుంఖానుపుంభరింఖా, సంఖాతనసుంధరార
 జమ్ములు చదలం, ప్రేంఖోలింపంగ సంజ్ఞా, కం
 ఖాణిం జేర నరిగి కామాతురతన్. వరాహ.
 ౫. ౯౬.

కంగటి = కంకటి. వి. మంచము.

కంగటికాలు = మంచపుకోడు.

ఉ. భృంగి తలంపఁగాఁ బరమభృత్యుఁడు నర్త
 సఖుల్ పిశాచముల్, కంగటికాలు నమ్మఁద
 గుక్తరుపు... జై. భా. ౫. ౮౫.

కంగాణము. వి. (త. కంగాణం) కళ్లమునందలి
 కానలి (త. ర)

కంగారు. వి. (క. కంగారు = కోపము) ౧. యుద్ధము.

సీ. పోరాట పోట్లాట పోరు కయ్యము చివ్వ
 కంగారు కంగిన కలను దురము. ఆం. భా.
 ౨. ౨౨౨.

౨. కలనరము, కలత.

(వ్యవ) వానికి అల్పజ్వరమునకే కంగా రెక్తు
 వగా నున్నది.

విణ. కలనరపడినది.

క. వెంగలివిత్తయి తిరుగుచు, గంగారై చెడక
 ముక్తిఁ గాంక్షించునతం, డంగనలతోడ విడు

వని, సంగడములు వదలవలయు జలజాతము
భీ. భాగ. ౯. ౫౮౩.

ఉ...కంగ, గారయెఁ జిత్త మంతయును...

మొ. రా. కిష్కిం. ౨౪.

కంగిన. వి. యుద్ధము. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

కంగు¹ వి.(జరీమున్నగువానితో) వంకరగానేర్చు
అచిన కన్ను.

కా. కంగుల్ దీరినపైతిశీతిక చన్త ట్టంటి రా
జింపఁగా. విజ. వి. ౨. ౧౫౭. రం. రా.
బాల. ౭౫. పా. ౨. పం.

క. రం గనుముత్యపుమగతా, కంగులవైహార్య
పీతకముపైఁ జదురుం, బంగారపుసింగారపు,
సింగంపుంగద్దియను వసించుచు వేడ్కన్.

ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౫౯.

కంగు² = క్రంగు, ఖంగు. వి. మ్రాఁగుటయం దగు
ధ్వని కనుకరణము.(ఆమ్రేడితము'కంగుకంగు')
ద్వి. కంగుకంగున మ్రాఁగుకంచుమట్టియలు.
పండితా. దీక్షా. ౪౬. పా. భోజరా. ౪. ౭౩.
మనుచ. ౪. ౧౦౩.

కంగు³. అ. క్రి. ౧. తప్తమగు.

ఉ. కంగినపైఁడిమండల వకావకరై చనఁజేయఁ
జాలుచ, న్నుంగవ ప్రేఁగునం దనతనూలత య
ల్ల నాడ...రాజ. చ. ౩. ౭౯.(ప్రయోగాం
తరము కనఁబడలేదు.)

౨. చలించు, కదలు.

(వ్యవ) నీగచ్చకాయ కంగినది కావున నీవు ఆట
ఓడిపోయినావు.

కంగుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంగువు, కొఱ్ఱలు.

కంగునీవుత్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పశ్యాంధ మను
తృణము (వాచ)

కంగులము. సం. వి. ఆ. పుం. హస్తము, చేయి.

కంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, కొఱ్ఱలు.

కంగుప్తము. సం = కంపుప్తము.

కంగేళి. వి. (సం. కంకేలిః) అశోకవృక్షము.

స్తీ. పాగడను గంగేళిఁ దగ విరుల్ గలిగించె నె
మైఁ గల్లుమిసి తన్నియు నొకర్తు. యయా.
౪. ౨౦.

కంగోరు. వి. నిడుపుకాసె. (శర)

జ. కంగోరుపావడ.

కంగోరుపావడ. వి. (✓కంగోరు) పాడుగుకొన
లుంచి పుట్టిన గాగర. ఆం. భా. ౨. ౧౫౮.

కంచటము. సం. వి. ఆ. న. జలతండులీయము, నీటి
చిట్టిహారక.

కంచడము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్రమర్దనవృక్షము,
తగిరస, తం పెముక.

కంచేము. వి. (సం. కంసమ్.) కంచుతోఁజేసినపా
త్రము; భోజనపాత్రము; పల్లెము.

గీ. తమ్మిపూజాలిపునుకంచంబు సాచి, దిట్ట
తనమున బిచ్చము దేహి యనుచు, వాడవా
డల భిక్షించుకూడు గాని, యిట్టిదివ్యాన్న
ములు మెచ్చునే శివుండు. హర. ౫. ౧౬.

గీ. తెఱవఁ గని కన్నులాఁకలి దీర్పకుండ, నద
యుండై విధి కంచముమొదటివాని, లేళమం
తయుఁ గృపలేక లేవనెత్తె. పి. శకుం. ౨.
౧౬౫.

చ. ఘనగతశంపఁ గంచ మిడి కాటుక దీర్చి...
ఆము. ౨. ౧౬.

కంచేర. వి. (✓కంచే) కంచుపని చేసి బ్రతికెడు
ఒకజాతి.

ఉదా:-కంచరవాఁడు, కంచరది.

కంచేరగాడిద = కంకరగాడిద. వి. (✓కంచేరము)
కంచరమునకుఁ బూసెడి యొకజాతి గాడిద,
అశ్వతరము.

కంచేరము. వి. (సం. చంపరః) రథవిశేషము, గాడి.
జ. కంచరగాడిద.

కంచేరి. వి. (✓కంచేర) కంచరవాఁడు. ఆం. భా.
౨. ౨౮౪.

కంచేల = కంచెల¹.

సీ. మంచుపై నెగయ నూకించుజక్కవ లనఁ
జన్నులు జిలుగుఁగంచలల నలుము. భాగ.
౧౦. ఉ. ౮౦౩.

కంచారము. సం. వి. అ. పుం. అర్కము, జిల్లేడు¹.

కంచారుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుడు.

కంచి. వి. (సం. కాంచీ. ప్రా. కంచీ) కాంచీపురము.

గీ. పడిగ రావమ్మ కంచియే పడుకట్టిల్లు. విజ.
వి. ౩. ౨౦౦. హంస. ౧. ౧౦౮. ఆం. భా.
౨. ౧౧.

కంచంతకాపురము (కంచి + అంత + కాపుర
ము) = పెద్దకాపురము, గొప్పకాపురము.

గీ. కాపుఁగోడలు కంచంతకాపురంబుఁ, బా
లవంటిపలంబుఁ గీడ్చుటచియుఁజిక్కె. పాండు.
౩. ౮౧. (ఇట్లే: - కంచంతటికాపురము.
శశాం. ౩. ౬౬.)

జ. కంచిమేక.

కంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నబొబ్బ, చిన్న
కుబ్బపు. ౨. వెదురుకొమ్మ.

కంచిమేక. వి. (✓కంచి) - కంచిపట్టపుమేక
- పెద్దపాదుఁగుగ ల ఒకజాతిమేక.

కంచు. వి. (సం. కంసమ్. ప్రా. కంసా. క. కంచు.

త. కంచం)లోహభేదము. భార. శాం. ౧. ౩౧౪.

జ. కంచర, కంచరి, కంచుకంటు, కంచుకొమ్మ.

కంచుకంటు. వి. (✓కంచు) వేచుట మున్నగువా
ని కుపయోగించుపాత్ర విశేషము, కందువు, బా
ణలి, ఆం. భా. ౨. ౨౪౩.

కంచుకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. జివిక. ౨. కు
బుసమువలె మేని నంటిపట్టుకొనియుండుచో
క్తాయ. ౩. కవచము. ౪. పాముకుబుసము. ౫.
పాట్టు. ౬. స్వామికి పుత్రాదులు జన్మించినపుడు
అతని శరీరమునుండి భృత్యాదులు లాగికొనిన
వస్త్రము; వస్త్రము.

కంచుకి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కంచుకము కల

వాడు. వి. న్. పుం. ౧. రాజాంతఃపురాధికారి.

శ్లో. అంతఃపురచరో వృద్ధో విప్రో గుణగణాన్వితః,
సర్వకార్యార్థకుళలకంచుకిత్యభిధీయతే.

౨. పాము. ౩. విటుడు. ౪. యవలు. ౫. సెన
గలు. ౬. అగరువ్రుము.

కంచుకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంచుకముకల

ది, కవచము తాల్చినది.

కంచుకొమ్మ. వి. (✓కంచు) ఊడెడునొకానొక
వాద్యము.

గీ. ముందటను గంచుకొమ్మ మిన్నంది మొరయ.
వైజ. ౪. ౭౮.

కంచుమించు¹. విణ. అగోచరము.

(మాయామృగము) ద్వి. కంచుమించుచై పాటుఁ
గ్రుమ్మఁ జేరు. రం. రా. ఆర. ౧౭౩. పా.
౧౬. పం.

సీ. ... నిషధమాగధసింధుమేదిసీంద్రులు కంచు
మించుగాఁగ. దశా. ౧౦. ౧౧౩.

గీ. కాఁకమించుల వినుమానికంపుజోదు, మంచు
గమిఁ గంచుమించు గావించుకరణి. రామా.
౫. ౧౪౫.

కంచుమించు². వి. శ్వేనభేదము. ఆం. భా. ౨. ౯౦.

కంచులి(ళి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జివిక.

కంచులి(ళి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జివిక.

శ్లో. త్వం ముద్గాక్షి వినైవ కంచులికయా ధత్సే
మనోహరిణీం, లక్ష్మీం... అమరుకము. ౨౭.

కంచూలము. సం. వి. అ. న. జివిక.

కంచె (చియ). వి. (సం. కక్ష) ౧. జెముడు బలు
సులోనగువానిచే నేర్పఱుపఁబడినవెలుగు, వృతి.
సా: కంచెయే చేను మేసిన కాఁ పేమి చేయఁ
గలఁడు.

౨. దున్ననిభూమి, బీడు.

గీ. కొఱక కనంగపు బీడు నాఁ గొఱ ననంగఁ,

గంచె యన నప్రసాదభూమి కాఖ్యలెనగు.

ఆం. భా. ౨. ౬.

జ. కంచెకోట, కంచెగోడ.

కంచెగోట. వి. ($\sqrt{\text{కంచె}}$) నెదురు పేము లోనగు
వానిచే కోటచుట్టును ఏర్పఱుపఁబడిన ఆవరణ
ము (శ.ర.ప్రా.)

కంచెగోడ. వి. ($\sqrt{\text{కంచె}}$) కంప పాఠినగోడ.

(శ.ర.)

కంచెల¹ = కంచెల. వి. (సం. కంచులీ) అవిక.

నీ. కుదురు నిండినమించుగుబ్బచన్నులమీఁద జి
లుగుదున్నలువకంచెలయుఁ దొడిగి. నైష.
౬. ౨౨.

చ...తనువల్లి యుబ్బి కం, చెల తెగిపడ్డఁ గేత
నముచీరచెఱంగున మూసఁ జన్నుల^౧. మను
చ. ౫. ౬౩.

కంచెల². వి. బీడునేల, కంచె.

నీ. బీడునేలయు తైక నెలయుఁ గంచెల యన.

ఆం. భా. ౩. ౪౬.

కంజనుడు. సం. వి. అ. పుం. సుఖమును పుట్టించు
వాడు-మన్తధుడు. (త్రి. ని.)

కంజము. సం. వి. అ. పుం. తలమీఁద పుట్టునది-
వెండ్రుక. న-నీటఁ బుట్టునది-గ. తామర, పద్మము.
౨. అమృతము, సుధ.

కంజరము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఏనుఁగు. ౨. క
డుపు, ఉదరము. ౩. జిల్లేడుగి.

కంజరుడు. సం. వి. అ. పుం. గ-నీటిని ఇగిరించు
వాడు-సూర్యుడు. ౨. బ్రహ్మ.

కంజాతము. సం. వి. అ. న-ఉదకమందుఁబుట్టునది-
పద్మము.

కంజారము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) అశోభనము,
అమంగళ మైనది. వి. అ. పుం. గ = కంజరము. ౨. ఇ
ల్లు. ౩. గుహ్యపయపము. ౪. మణి.

కంజారుడు. సం = కంజరుడు.

కంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రాహ్మణయష్టిక, గంట
వారంగి.

కంజు. వి. (సం. కపింజలః) కాఁజు. (శ.ర)

కంజుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ.

కంట¹. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$) కనుట.

(పొందుట; భాగ్యమును పొందుట)

క. ఇంటం దెవులునఁ జచ్చుట, కంటెను బాపం
బు లొందు గలనె నృపులకు, బంటకలను
పాలికల నిది, గంట నిధానంబు గంటగాదే
మనకు. భార. భీష్మ. గ. ౯౯.

క. ఒంటిమెయి నుండఁగా ము, క్కంటికి నాక
చ్చవంబు గౌరం బట్టం, గంట యరిది యొ
కపరినా, రెంటిం బొదువంగవలయు రే నెర
వార. భార. ఆను. గ. ౨౨౩. (ప్రాతప్ర
తి. పా.)

కంట². వి. నాట్యబంధము.

నీ. కంట యంచనఁగను గట్టర మనఁగను నాట్య
బంధం బొప్పు... ఆం. భా. గ. ౧౩౦.

కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతి కడుఁదుకీఁగ.
(నై. ని.)

కంటక ద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. గ. ముండ్ల
చెట్టు. ౨. బూరుగు, శాల్మలీ. (ఇట్లే:-కంటకి
ద్రుమము, మొ.)

కంటకపుంఖ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలి.

కంటకస్రావృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘృతకుమారి,
కలబందగి.

కంటకఫలము. సం. వి. అ. పుం-ముండ్లతోనున్న
పండ్లు కలది - గ. పనసచెట్టు. ౨. గోక్షురము,
పల్లెరుగి.

కంటకభక్షకము. సం. వి. అ. పుం-ముండ్లనుదిన
నది - లాటియ.

కంటకభుక్కు. సం. వి. జ. పుం = కంటకభక్షకము.

కంటకము. వి. గ. ద్వేషము, విరోధము.

ద్వి. తెరువునఁ బడియున్న దీని వీక్షించి, నరులు
వెఱతురు పన్నగభీతి ననుచు, వింటికోప్పనఁ
బాఱ విసరితిఁ గాని, కంటకంబున వేయఁ
గఱకంబుసాక్షి. నవనాథ. క. ౨౩౬ పా.
౨౨ పం.

౨. విరుద్ధపచనము; పరుషవాక్యము.

రగడ. అతిమి ననుఁ జివురునకు నగునె కంటక
మాడ. మనుచ. ౩. ౮౪. దశా. ౮. ౪౮.

విణ. విరుద్ధము, విపరీతము.

తరళ. కడఁగి బుద్ధిబలంబుఁ దద్దయుఁ గంటకం
బుగఁజేసి యేఁ, బుడమిరాజ్యము సర్వముకొ
దగఁ బుచ్చి యిచ్చిన నిమ్మలం, గుడువ నేరక
దీని నచ్చటఁ గూలఁ దన్ని శరీరముకొ, విడు
తుఁగా కని నిశ్చయించెడువెట్టి వైతె నరే
శ్వరా. భార. ఆర. ౬. ౩౨. (శ. ర. ప్రాత
ప్రతి. పాఠములు)

స్లో. మయా హృతాం శ్రియం స్థితాం తాం
మోహోదపహాసి కిం, త్వ మబుద్ధ్యా నృపవర
ప్రాణా నుత్రస్థమిచ్చసి. సం. భార. ఆర.
౨౫౨. ౩.

జ. కంటగించు, కంటగింపు, కంటగిలు.

కంటకము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. ముల్లు. ౨. బా
ణాగ్రము, అలుఁగు.

గీ. కంటకము దూతీ యంగంబు గాఁడి వోవఁ,
గూరనారాచ మేసిన స్రుక్కెనతఁడు. భార.
ద్రో. ౨. ౩౨.

౩. నూది మొన. క. చేఁచ లోనగువానియొముక.

౪. రోమాంచము. ౬. (జ్యోతి) కేంద్రము.

౭. కార్యస్థానము. ౮. కాకి. పుం. గ. వెదురు.

౨. దోషము. ౩. మకరము, మొసలి.

కంటకవృంతాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నారాకి, ముల
కచెట్టు.

కంటకశ్రేణి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. వాఁడు,
కంటకారి కి. ౨. ముండ్లపంది.

కంటకాగారము. సం. వి. అ. పుం. తొండ.

కంటకారము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాలలి, బా
రుగుకీ. ౨. వికంకతము, ములువెలమకీ. (పుల్లవె
లఁగ-అనికొండలు).

కంటకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁడుకీ.

కంటకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁడుకీ.

కంటకాలము. సం. వి. అ. పుం. కంటకఫలము,
పనసకీ.

కంటకాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యవాసవృక్షము,
తీఁటకసిందకీ.

కంటకాశనము. సం = కంటకభక్షకము.

కంటకి. వి. వస్త్రములకు వేసెడిరంగులలో నొకా
నొకరంగు.

రగడ. కంటకి గుజ్జరి మదుపులు మొదలుగఁ గలి
గినపలువన్నెలపుట్టుములు. కవిక. ౩. ౧౯౫.
కంటకివన్నెలు = కంటకిరంగు వేసినవస్త్రము
లు. ద్వ్యా. ౩. ౨౦౬.

కంటకి. సం. విణ. (న్.నీ.న్.) కంటకములు గలది.
వి. న్. పుం. గ. చేఁచ. ౨. దుర్గంధముగలచండ్ర
చెట్టు. ౩. ఉమైత్తకీ. క. పల్లెరుకీ. ౪. వెదురుకీ.
౬. రేఁగుకీ. ౭. ముండ్లుగలచెట్టు. (తువ్వు, మొ)
ఈ. స్త్రీ. ములకకీ.

కంటకితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. ముండ్లుగలది.
౨. గగురుపాటుకలది.

కంటకిఫలము. సం = కంటకఫలము. (కే.ని.)

కంటకిలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ములుదోసకీ.

కంటకిలము. సం. వి. అ. పుం. ముండ్లుగలఒకజాతి
వెదురుకీ..

కంటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం-ముల్లువరె బాధించు
వాఁడు-క్షుద్రశత్రువు.

కంటకురంటము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చములుగో
రంటకీ.

కంటగింఁచే. ఆ. క్రి. (√కంటకము) గ. ద్వేషము
చూపు; రోఁతపడు.

ఉ. ...మాతృసంఘము వసించునువర్ణగృహంబు
లోనికిఁ, దారఁడు కావరే యనఁడు తాప
ము నొందఁడు కంటగింపఁడు. భాగ 2.
౧౯౪. కాశీ. ౫. ౫౫.

కా...నిష్కారణం టిట్టు నా, పేరన్న మది
గంటగించెదరు పెంపే మీకు నన్నేచు
ట. శుక. 3. ౪౯౪.

౨. కోపించు, కోపపడు.

సీ. పనుపుబా ట్టిది యేల నొనట విభూతిరేఖ
యమర్చి కొమ్మచుఁ గంటగించు. శుక. ౨.
౪౫౬.

3. నొచ్చు.

ద్వి. తరళాక్షులన్నమా తలకంటగించు, నొరులు
నన్నిధి నున్న నొదపు నాగ్రహము. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౧౦౨౧.

క. తలకంటగించుచుండఁగ, బలిమిని నొపధర
సంబు పానము నేయఁ, దలకొనురోగార్దు
నిక్రియ. నిర్వ. ౧౦. ౭౯.

కంటగింపు. వి. (✓కంటగించు) కంటగించుట.
(రోతపడుట)

మ...వేసటలముంపుఁ మాటపై గంటగిం, పును
వర్ణ్యక్షితిపాలపాలిపయి నింపు న్నింపమిం
చెల్వినఁ. చంద్రా. ౫. ౧౫౨.

కంటగిలు(లు) = కంటగించు.

(నొచ్చు)

సీ. ననలక్రందోడిమ యొత్తినఁ గంటగిలుమస్త
కం బెట్టు లోరెచ్చనో కఱకుజడలు. పాండు.
౪. 3.

కంటతనుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. వాఁకుడు.

కంటతల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కేతకి, మొగలి.

కంటపత్తము. సం. వి. అ. పుం. వికంకతము, ములు
వెలమి. ('పుల్లవెలగ' అనికొందఱు)

కంటఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దేవతాశీలత, దావర
డంగి.

కంటఫలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పల్లెరు. ౨. ప
ననీ. 3. ఉ. మైత్రీ. ౪. లతాకరంజము, గచ్చి.
(ఒకానొకకానుగు - అనికొందఱు) ౫. ఒకజాతి
ఆముదపుచెట్టు.

కంటము. సం. వి. అ. పుం. న ముల్లు, కంటకము.

కంటల(ట్ల)ము. వి. (సం. కంతాలః. త. కండా
శం. క. కంటలె, కంటై) ౧. చిల్లరసరకు లుంచి
యెద్దు మొదలగువానిమీఁద వేసెడు బుట్టలు ము
న్నగువానిజత.

గీ. వలయుము టైల్లఁ దెమ్ము కంటలపు టెడ్డ, నాయి
తముచేయు... హరి. పూ. ౬. ౨౧.

ఉ... కంటకెడ్డులు. చెన్నబ. 3. 33.

౨. తొమ్మిదిమణుఁగులబరువు.

(వ్యవ) ఒకకంటము చింతపండు కొన్నాడు.

3. దూదిమూట. (శ.ర.)

కంటలము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మ.

కంటవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రీవల్లి యనునొకా
నొకముఁడలచెట్టు.

కంటవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. లేజఃఫలవృక్షము.

కంటనము. వి. విరోధోక్తి, విప్రలాపము.

గీ...కంట, నమ్ము నాఁగనువిప్రలాపమ్ము చెలఁగు.
అం. భా. ౧. ౧౧౬.

ద్వి. కంటకంబుల నొచ్చి కన్నీరు దెచ్చి, కంట
సంబులఁ జిక్కి కఱకులఁ బొక్కి. ద్వి. హ
రిశ్చ. ఉ. ౧౬౯౪.

కంటసరము = కంటసరి. వి. (సం. కంతసరః) మె
డను ధరించెడి యొకా నొకనగ.

సీ. లాయంబుఁ గంచంబునై యుల్లసిల్లు నేదంట
వేల్పునకును గంటసరము. చం. రా. 3. ౨3.

(ఈశ్వరునకు కంటసరమైన బ్రహ్మకపాలమాల
అశ్వరూపములైనవేదములకు లాయమును ఆత
నికి భోజనపాత్రమును అయినది)

కంటసరి = కంటసరము.

నీ. నిగిడి జమ్మల శేనినెల నెల్ల దోఁపఁగాఁ
గలిగినవేల్పురాకంటనరుల. యయా. ౪. ౭౭.
నీ మందహాసంబులయందంబు హైసరే సరి లేదు
మెడకంటసరికి నెందు. వాల్మీ. ౨. ౫౦. పారి.
౪. ౧౬. ఆం. భా. ౨. ౧౪౮.
కంటారగళ(ల). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలఝింటి, నల్ల
గోరంటి.
కంటాలుపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. వార్తాకి, ములకళి.
౨. పంశము, పెదురుకీ. ౩. వాఁతుడుకీ. ౪. తుమ్మకీ.
కంటాహ్వయము. సం. వి. అ. న. తామరదంప
కంటి. సం. వి. (నీ. నీ. నీ.) ముండ్రు గలది. వి. నీ.
పుం. ౧. చండ్రకీ. ౨. ఉత్తరేనుకీ. ౩. పల్లేరుకీ. ౪. ౭.
కదినునునెగలు (బటానీలు). ఈ. స్త్రీ. మల్లు.
కంటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁతుడుకీ.
కంటివాలు. వి. (కన్ను, కల్లు + వాలు) చక్రాయు
ధము.
నీ. ఇవిగదా చుక్కికైదువ సంకు రవ తమ్మి కంటి
వాల్ గెజలహాక్కనము లయ్యె. భద్రా. ౧.
(శ. ర.)
కంటీలు. వి. బ. చెవులకు పెట్టుకొనెడుపోగులు.
నీ. అత్తవారిచ్చినయపరంజికంటీలు సంశయిం
పక వేగ చదువఁ బెట్టె. నిరం. ౨. ౧౧౬.
(ప్రా. సా. "ఘంటీలు" ముద్రి.)
కంటు. వి. ౧. పగ, ద్వేషము, వైరము.
గీ. హాయిగా నీనితంబంబు లంటనీనె, కంటునా
మీఁద నేల పాల్గంటి నీకు. అనా. ౩. ౯౩.
ఉ. కంటున రాఘవేశుఁ డలుగఁ నలుమోము
లవేల్పు నోడు... రామా. ౭. ౨౦౪. ఆం. భా.
౩. ౧౦౬.
౨. శత్రువు, పగవాఁడు.
ద్వి. తొలివేలుపుల కెల్ల దొరయైనవాఁడు, కల
వేలుపుల కెల్లఁ గం టైనవాఁడు. రం. రా.
ఆర. ౧౯౨ పా. ౩ పం.

ఉ. తుమ్మెదకంటుపూమొగడతోఁ దులదూఁగు
లతాంగిముక్కు... రామా. ౪. ౬౬. (తుమ్మెద
కంటుపూ = చంపకపుష్పము.) ఆం. భా. ౨.
౧౪౫.

కంటె¹ (టియ). వి. (సం. కంఠికా. ప్రా. కంఠి.)

౧. చక్రాకార మైనకంఠాభరణము.

గీ. పలుండవనమాలకంఠెయు మలినతనువు.

ఆము. ౬. ౬. ఆం. భా. ౨. ౧౪౮.

౨. మంగళసూత్రము.

నీ. ప్రామిన్నురొదలు గన్నడఁ గంటె కట్టున
ప్పుడు గాని గళయుక్తిఁ బొందరాదు. పు
వల. ౪. ౪౯.

కంటె². ప్ర. ద్రు. (ఇదిఉభయయతులలోనిది. చూ.

అప్ప. ౩. ౨౩౭.) పంచమావిభక్తిప్రత్యయము.

నీ. విను కార్తవీర్యకంఠెను వీరుఁ డగుట. భార.

ఆది. ౫. ౧౨౪.

చతుష్కమునకంటె. భార. ఆశ్వ. ౨. ౧౯౬.

రక్షించుకంటె = రక్షించుటకంటె. భార. ఆది.
౮. ౨౯౦.

వచ్చినకంటె = వచ్చినదానికంటె. వరాహ. ౧౨.
౩౯.

కంఠకూణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠమువలె ధ్వనించు
నది - పిణ.

కంఠతలాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱపుమెడకుకట్టు

తోలుపట్టె, త్రాడు, మొ.

కంఠదమ్ముము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కుత్తుకబంటి.

కంఠనీడకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లము, చీపర
పిట్ట, పిన్నగ్రద్ద.

కంఠనీలకము. సం. వి. అ. పుం. మహాదీపము, పెద్ద

దివ్యటీ, కనవుమొదలగువానిని పిరిగాఁ జాటి

నెరిఁగించుదివ్య.

కంఠసాళము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగుమెడ

త్రాడు. ౨. పలుపు. ౩. ఉరిత్రాడు.

కంఠము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుత్తుక, గళము; మెడ.

శ్లో. కంఠాక్షేప ప్రణయిని జనే... మేఘ. గ. 3.

అ. ఎలుగు, కంఠస్వరము. 3. సమీపము. ౪. హోమకుండముయొక్క అంచునుండి వెలువల ఒక యంగుళముకొలది గల ప్రదేశము. ౫. మదనము, మంగచెట్టు.

కంఠలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. మెడపట్టె. అ. కంఠాలంకార మగుబంగారుతీగ.

కంఠశాలూకము. సం. వి. అ. న. కుత్తుకయందు గలుగు రోగభేదము.

కంఠశుంఠి (డి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తాలుపునందు పుట్టుకోగవిశేషము.

కంఠశోషము. సం. వి. అ. పుం. గ. గొంతుక ఎండుట. అ. వ్యర్థసంభాషణమువలన కంఠ మెండుట; వ్యర్థసంభాషణము.

కంఠసూత్రము. సం. వి. అ. న. గ. కంఠమున గట్టుకొనెడి త్రాడు. అ. మంగళసూత్రము. 3. సురతబంధభేదము.

శ్లో. యత్కుర్వతే వక్షసి వల్లభస్య, స్తనాభిః
ఘాతం నిబిడోపహూహత్, పరిశ్రమార్తాశ్చ
న కై ర్విదగ్ధా, స్తత్కంఠసూత్రం ప్రవదన్తి
తత్ జ్ఞాః.

కంఠస్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కంఠమందున్నది. అ. ఒప్పుగించుటకు సిద్ధముగా నున్నది. (పాఠాదికము)

కంఠాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. పక్షి, పిట్ట. (దీనికి కంఠముననే పాఠాగ్ని కలదు గాన గొంతులోనికి బోవఁగానే ఆహారము జీర్ణమగును.)

కంఠాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాలగోళిక, పెరుగు మొదలగునవి త్రచ్చెడుమండ.

కంఠాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. కందగడ్డ, నూరణము. అ. యుద్ధము. 3. ఖనిత్రము, గుద్దలి. ౪. లాట్రియ. ౫. కంటలము, ఎద్దు మున్నగువానిమీద వేసెడు సరకులమూట.

కంఠి. సం. విణ. (న్. సి. న్.) కంఠముకలది. వి. ఈ.

స్త్రీ. గ. కుత్తుక, కంఠము. అ. గుట్టుపువలుపు.

కంఠిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంటె, కంఠాలంకారవిశేషము.

కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం. కంఠమున ధ్వనికలది. గ. సింహము. అ. మదపు తేనుగు. 3. కపోతము, పావురము.

కంఠీరవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వాసకము, అడ్డనరము. అ. ఆడుసింగము. 3. ఆడుమదపుతేనుగు. ౪. ఆడుపావురము.

కంఠేకాలుండు. సం. వి. అ. పుం. కంఠమందు నలుపుగలవాడు. శివుడు.

కంఠోక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నోటితో స్పష్టముగా జెప్పబడినది.

కంఠ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కంఠమున నున్నది. అ. కంఠమున జుట్టినది. 3. కంఠమున హితమైనది.

కండ¹. వి. (క. కండ) గ. మాంసము; మాంసపుముక్క.

గీ. ఎండియున్నది యొడ లెల్లఁ గండ లేదు,
నెత్తు రొకబొట్టు పుట్టను ... శేష. అ. అ. గ.
ఆం. భా. అ. గ. ౩. గ.

గీ. కూర్చిమై నిత్తు గండలు గోసియైన. భార.
భీష్మ. 3. అ. ౪.

చ. గగనతలంబు నెత్తురులు గండలు నెమ్ములు నొక్కయుమ్మడి, మొగుళులు లేకయుం గురినె... భార. ద్రో. గ. గ. ౩. అ.

అ. గుంజు.

వ. కండ గలంత్రీణీశలాటుసంఘాతంబులు, మనుచ. ౪. ౬౦.

జ. కండకాపరము, కండచుక్క.

కండ². (సం. ఖండః) గ. ఖండము, తునియ.

సీ. వివిధాస్త్రతతులు పరివ్రంజ గండలై వండఁదటి
గిన ట్టుండుపఠాచయము. భార. ద్రో. 3. గ. ౫.

నీ...జడమచ్చుమీడఁ బచ్చడపుఁగండ. గీ.సం
తరించి సదాఱునర్వములవయసుఁ, బచ్చిబా
లెంతరాలు తాపనపురంధి. హర. ౨.౯౩.

౨. పులకండము, పటికబెల్లము.

ద్వి. గారెలు బూరెలు కండమండెఁగలు. నవ.

౩. ౨౦౮ పా. ౪౦ పం.

నీ.చింపినల్కము లేమి చేసెడి వనఁ గావు నెఱ
వైనకండమండెఁగలుగాని. జై.భా.౮.౨౦౪.

బ. కండచక్కెర, కండతుండములు.

కండకావరము. వి. ($\sqrt{\text{కండ}^1}$) క్రొవ్వు, గర్వము.

ఆ. కండకావరమునఁ గానరు మరణంబు. నేమ.

౩. ౧౪౭.

ద్వి. నేనుగా ర మ్మన్న నిష్ఠ పల్కెదవు, కానిమ్మ
నీకండకావర మ్మడఁతు. ద్వి. సారంగ. ౧. ౩౧
పా. ౧౧పం.

ఇట్లే-కండక్రొవ్వు, మొ.

నీ. ఘన మైనకండక్రొవ్వునఁ బాటు తెంచినయొ
డ్డినిపెనులావు లూడఁదన్ని. జై.భా.౧. ౪౫.

గీ. కండగరువంపుమాటలు గావునుమ్మ. మనుచ.
౪. ౩౪.

కండచక్కెర. వి. ($\sqrt{\text{కండ}^2}$. సం. ఖండశర్కరా)
పటికబెల్లము.

నీ. కలికి నీకెమ్మైవి కండచక్కెర యంచు గొడఁగి

పానక మానఁగోరు నొకట. కృ. శం. ౩. ౪౮.

కండచక్కెరదిండి = శుకము, చిలుక. ఆం. భా.

౧. ౪౫.

కండమేక్క. వి. ($\sqrt{\text{కండ}^1}$) కడుపులో మడిపు
క్కను నల్లగానుండెడుమాంసవిశేషము, కాలఖం
డము. ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

కండతుండములు. వి. బ. ($\text{కండ}^2 + \text{తుండము}$)
ముక్కముక్కలు.

నీ. ఒంటి పచ్చినవాని గెంటిపోవఁగ నీక నఱకుం
డు కండతుండములుగాఁగ. జై.భా.౮.౯౪.

ఇట్లే:- కండతుండములు.

గీ. గండ భేరుండమును గండతుండములుగ, సం
డఁ జనుచుండఁ జెందుబెండాడె నొకఁడు.
రా. వి. ౩. ౬౪.

కండనము. సం. వి. అ. న. ౧. దంచుట. ౨. తవుడు,
ఊక, మొ.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. టోలు. ౨. రోకలి.

కండర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మహాస్నాయువు, మహా
నాడి, వైద్యనరము. (ఇవి దేహమున ౧౬ కలవం
దురు. వీనివలననే అవయవములు ముడుచుట
చాచుట మొదలగువ్యాపారములు జరుగును.)

కండవడము = గండవడము. (సం. కాండపటః. క.

కండపడ, కండపట) యవనిక, తెర.

(గౌరీ) చ. సనిచినకల్పవల్లి మదనాగగతి న్నడ
పాడఁజొచ్చెనో, యనఁ జనుచెంచె గండ
వడ మల్లన వెల్వడి...కు. సం. ౯. ౨౧౯.

చ. బెదరుచు నంతరంగమున భీతికి గండవడం
బు నుట్టి పల్కెదు...కు. సం. ౪. ౪౧౫.
(భీతినిమఱుఁగుపటిచి అని భావము.)

కండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదైక దేశము, వేదమండలి
చిన్న అంతర్భాగము. (విల్యము.)

కండితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తొలఁగింపఁ
బడినది. ౨. దంపఁబడినది.

కందుకము. సం = కందుకము. (ఇది సంస్కృతనిఘం
టువులలో కానరాదు. అప్పకవి కందుకరూప
ముతో అప్రళస్త ప్రాసమున మదాహరణముగా
ఈక్రిందిపద్యమే యిచ్చివాఁడు. చూ. అప్ప.
౩. ౩౮౦.)

ఉ. కందుకకేళినల్పదుప్రకారమునకొ ... పా
మరభామ లేతయీ, రెండప్రభాతవేళ రచి
యించె ... గోమయసిండము లింటిముంగి
టకొ. క్రీ. డా. ౮౨.

(విరాడ్ప్రాసము)దండ. హేమగర్భాండభాండం
బు లొండొండ నీరోమహాపంబులం దండ

భండంబులై కంఠుకంబుల్ వలె నిండియా
డక. వాల్మీకి. గ. ౮౨.

కంఠుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. - తీట కలది - దూల
గొండికి. ౨. అత్యుష్ణపర్ణికి.

కంఠురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తీట కలది. వి.
అ. పుం. గ. కందకి. ౨. కాకరకి.

కంఠువా. (హిం. ఖండాన్.) వి. గ. ఉత్తరీయము,
మైని వేసికొనెడు బట్ట.

సీ. చిటిగోరునెల దాటి జీరాడుములకపూవన్ని
యకంఠువావలెవాటు. బహు. ౫. ౧౭౪.
(చి. ని. పా.)

౨. అడ్డమాలము. (శ. ర. - కంఠువామాలము =
అడ్డమాలము అని ప్రా.)

కంఠువు. సం. వి. ఉ. ఉ. స్త్రీ. ఖర్జువు, దురద.

కంఠూకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూలగొండికి.

కంఠూఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. - తీటను పో
గొట్టునది - గ. ఆరగ్వధము, తీలకి. ౨. సిద్ధార్థ
ము, తెల్లనలు.

కంఠూలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. దురద, తీట. ౨. కచ్చువు,
తీటనుబుచ్చు, గజ్జి. ౩. (దురదపోవుటకై) గోకుట.

కంఠూమక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కీటశేదము.

కంఠూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దురద. ౨. (దురద
పోవుటకై) గోకుట.

కంఠూయకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (దురదపోవు
టకై) గోకువాడు.

కంఠూయనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - తీటపో
వుటకు - గోకునది. వి. అ. న. (తీటపోవుటకై)
గోకుట, రామట.

కంఠూయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - (దురదపెట్టినప్పుడు)
గోకుటకు సాధనమైనది - నల్లయిట్టికొమ్మ, మొ.

కంఠూయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) - దురద
పోవుటకై - గోకువాడు.

కంఠూయితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) - దురద

పోవుటకై - గోకుబడినది. వి. అ. న. (దురదపోవు
టకై) గోకుట.

కంఠూర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. - తీటకలది - దూలగొండి,
కంఠురకి.

కంఠూరము. సం. వి. ఆ. పుం. - తీట కలది - కంద,
సూరణముకి.

కంఠూలము. సం. కంఠూరము.

కంఠే(డియ) వి. గ. ఊచకు చుట్టినమాలిచుట్ట.
చ... అవ్వెలది యొప్పున గంఠెలు చుట్టునే
ర్చునక. హంస. ౨. ౨౩. శుక. ౨. ౪౨౩.

౨. పేనినమాలిచుట్ట (శ. ర.) ౩. జొన్న మున్నగు
వానికంకి.

ఉదా: మొక్కజొన్నకంఠే.

ర=కంఠేము.

సీ. కంఠే దిరిగి యుక్కుగంబాలతో మాటుమల
యుబాహువులయగ్గలికతోడ. పరమ. ౩. ౪౮.
సీ. గుంఠెలు గంఠెలు గోళ్లును గీళ్లును దొడలు
ను మెడలు దుత్తుమురు గాంగ. అచ్చ. రా.
యు. ౧౩౫.

కంఠేము. వి. వ్యాయామముచే గట్టిపడి కంఠేవలె
పుష్ట మగు భుజాదులగదలిహంసఖండము.

చ. చనుగన సామకంఠేపుచినాళియురంబున
సారె కాననే, మన సునుచుక... విజ. వి.
౧. ౧౦౯.

సీ. కంఠేముల్ దిరిగి బల్కొండలు దాపించినటు
వలె నెగుబుజాలతిశయిల్ల. సారంగ. ౨. ౪౨.

కంఠోలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పిటము, గంప.
౨. ఉష్టము, ఒంటె.

కంఠోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలలు వాయించు
ఒకవిధమగువీణ, చండాలవల్లకి.

కంఠోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంఠోలవీణ.

కంఠ్రిక. వి. (సం. ఖండః.) గ. ముక్క, తునియ.

సీ. గడియలోపల మూడుకంఠ్రికలైతాడుధర

గూలఁ దిట్టె మేఘవిభట్టు. అప్ప. ౨. ౩౬౯.
 ౨. భూఖండము. (వా.)
 కండ్లొఘము. సం. వి. అ. పుం. శూకకీటము, కం
 బళిపురుగు, గొంగళిపురుగు. (దీనిని స్పృశించిన
 మిక్కిలి దురద గలుగును.)
 కంఠ=కంఠ². (త్రా.) వి. గ. రంగము.
 క. తొమ్మిదికంఠలతి త్తికి, నిమ్మగుసామ్ములును గుల
 ము నేటికిఁ జెప్పున, నమ్మకు దేహము నా దని
 ... వేమ. ౧. ౨౮౭.
 ౨. నందు.
 గీ. బాగులే యిట్టి నెఱ వైనప్రాపు గల్గి, యల్పు
 లకు లొంగి తిరుగ లే మయ్య మేము, కర్తమా
 మాకు గజ మెక్కి కంఠఁ దూఱ. సిం. నార.
 ౬౬. (నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు.)
 కంఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సుఖయుక్తము,
 హాయిగా నుండునది.
 కంఠి=కణిఁతి. వి. (సం. గ్రంథి.) గ. గడ్డవలెఁబుట్టె
 డురోగవిశేషము.
 (ముసలిజంగమయ్యవర్ణనము) సీ. వణఁకెడు
 శిరమును బెణఁకెడుగమనంబు భగ్నదంతావళి
 పక్క కంఠి. చెన్న బ. ౨. ౨౯. ఆం. భా. ౨. ౭౪.
 ౨. బొప్పి, బుడిపి.
 ద్వి. దుడ్డున వీఁపు కంఠులు గట్ట మోఁది. ద్వి.
 హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౦౩.
 కంఠు. వి. గడువు, నిర్ణీతకాలము. (శ. ర.)
 కంఠుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్తఁగుఁడు.
 గీ. కంఠుఁడును నీ విధుండు నొక్కంఠవారు.
 నైష. ౮. ౧౭౯.
 కంఠువు. సం. విణ. (ఉ.) సుఖము కలవాఁడు. వి.
 ఉ. పుం. గ. హృదయము. ౨. గాదె. (వై. ని.)
 కంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చింపిగుడ్డలను గూర్చి
 కుట్టినబొంత. ౨. మట్టిగోడ. ౩. గ్రామము, ఊరు.
 కంఠటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠ, బొంత. (వై. ని.)

కంఠరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁడిముండ్లు గలయొకా
 నొకవృక్షము.
 కంఠారి. సం = కంఠరి.
 కంఠావాటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాకారము.
 (త్రి. ని.)
 కంద. వి. (సం. కందః. త. కందై.) కందమొక్క,
 సూరణము¹.
 గీ. కంద యన సూరణాఖ్యయో గరళకంఠ.
 ఆం. భా. ౨. ౭౧.
 గీ. ... ఉల్లి కంద, పసుపుఁదోటలు ... నీలా.
 ౨. ౫౭.
 ఏ. కందదుంప.
 గీ. ఇంత బతిమాల మా కేలయెట్టు లైనఁ, గాని
 శుభకంద కందకు లేనిదూల, బచ్చలికి నేల
 గల్లు నోపరమపురుష. సిం. నార. ౫౯.
 సీ. కంద పసుపు మొదల్గఁగలయవి యేకవచన
 మై నిజమాలవాచ్యము లగు. ఆం. భా. ౨. ౪౧.
 కందఁబొటు=కందు¹. (కందక + పొటు.)
 (నల్ల పడు)
 సీ. లలితముక్తాహరసౌకాకలాపంబు స్రూణా
 నిలంబునఁ గందఁబాటె. నైష. ౨. ౧౧౯.
 కందకము. వి. అగడిత, పరిఖ.
 కందగుడూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకదియనుతిప్పతీగ.
 కందటము. సం. వి. అ. న. తెల్లకలువ, శ్వేతోత్ప
 లము.
 కందనకా(గా)య. వి. గుండెకాయ.
 వ... కారిజము² గందనకాయ క్రొవ్వు మొద
 లగు మిగుల మెత్తనిపలలభిత్తంబు లందుఁ
 గ్రందుకొనక³ గ్రుక్కి. మరుచ. ౪. ౬౦.
 ఆం. భా. ౨. ౧౩౨. ఆము. ౪. ౨౩.
 కందన(ణ)ము. వి. మల్లబంధవిశేషము, ఘుఘ్పది
 రెండువిన్నాణములలో నొకటి.
 హంస. ౧. ౨౦౬. ప్రబంధ. ౭౮. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

కందఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాటికాకర, చిటు
కాకరకీ.

కందబహుళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రిపర్ణికాపృథ్వు.
కందము¹. వి. (సం. స్కంధః. ప్రా.ఖంధో) పశువుల
మూఁపు, మూఁపురము.

ఉ. కందము లప్పళించి తురగంబుల నించుక
నిల్చు... భార. విరా. గీ. ౬౯.

(ఇట్టిపోతులు) ఆ. కప్ప నెట్టి నెన్ను కందంబు
సమముగాఁ, బొదలి జోళ్లు గట్టి పోరుచుండి, మల
యుఁ గాని పోవు మానిసిఁ బొడగన్న. నునుచ.
ర. ౨౩. ప్రబంధ. ౧౩౩.

కందము². వి. (చి. ని-సం. స్కంధకమ్ = ఆర్యా
వృత్త భేదము-విల్యము. సం. వి. అ. పుం-అని శ. ర.)
మాత్రాబద్ధపద్యవిశేషము, జాతులలో నొకటి.

క. కందములఁ బ్రాసగణములు, లందముగాఁ గవిత
నెంద అల్లరు వినునీ, కందంబులు రసవత్తా, కం
దంబులు ... కవితా. ౧౦.

సా. కందము చెప్పినవాఁడు కవి, పందిని బొడిచి
నవాఁడు బంటు.

కందము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. కందగడ్డ. ౨. గడ్డ.
౩. నీరుల్లి. ర. గ్రంథి, కంతి. గీ. తామరదుంప.
పుం. ౧-నీటిని ఇచ్చునది-మేళుము. ౨. యోని
రోగ భేదము.

కందమూలము. సం. వి. అ. న. మూలకము, ము
ల్లంగీ.

కందర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గుహ. ౨. గుహవంటికనుమ.

కందరము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గుహ. ౨. గుహ
కారముగ నుండుకొండలనడిమి ప్రదేశము, కను
మ. పుం. అంకుశము. న-జలముచేత నేలఁ జీల్చి
కొనివచ్చునది-గ. అల్లము. ౨. అంకురము, మొలక.

కందరాకరము. సం. వి. అ. పుం - గుహలకు స్థాన
ము-పర్వతము.

కందరాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. గర్భఖండవృక్ష

ము, గంగరావికీ. ౨. ప్లక్షము, జాన్వికీ. ౩. కొండ
గానుసుకీ.

కందరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కందర.

కందరికము. వి. కంఠాస్తరణము, నర్తకులు కూర్చుం
డుటకు వేసికొనుబొంత. ఆం. భా. ౨. ౨౬౭.

కందరోద్భవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - గుహలలోఁ బుట్టి
నది-గ. తుద్రపాషాణభేదికీ. ౨. గుహాచీభేద
ము, ఒకజాతి తిప్పతీగ.

కందరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుహాచీభేదముకీ.

కందర్పకూపము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుగుతీ.

కందర్పజీవము సం. వి. అ. పుం-మన్దవికారమును
పెంచునది-పనసచెట్టు.

కందర్పభోగులు. సం. వి. అ. పుం. బ. ధాన్య భేదము.
న. వెండిగుండ్లు బొంతమడమలు కూటినుప్పలు
కారుసంపెఁగలు కందర్పభోగులు గజపతి
లాగీలు బొందడిలు. ప్రబంధ. ౧౧౨.

కందర్పము. సం. వి. అ. పుం. (సంగీ.) ద్రువక భేదము.
శ్లో. త్రయోవింశతివర్ణాంఘ్రి ధృవః కందర్పసం
జ్ఞకః (కల్ప.)

కందర్పముసలము. సం. వి. అ. పుం. మగగుతీ.

కందర్పశృంఖలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక
రతిబంధము.

శ్లో. నారీపదద్వయం న్యన్య కాంతస్యోరుద్వ
యోపరి, కటిం చోద్ధోలయే దాసు బంధః కం
దర్పశృంఖలః. (రతిమంజరి.)

కందర్వుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్దఘండు.

కందలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలాకందముకీ.

కందళము. వి. ఎద్దువీఁపుపైవేసేడుగంత. (ప్రా. శ. ర.)

కందళ(ల)ము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. నవాంకురము,
కొత్త మొలక. ౨. అవ్యక్త మధురధ్వని. ౩. ఉప
రాగము, మార్గపంధుల గ్రహణము. ర. అపవా
దము, నింద. గీ. కపాలము. ౬. కదళి భేదము, ఒకా

నొకఅరటికీ. (కల్ప.) పుం. గ. బంగారు. ౨. కలహము; వాన్యధము. ౩. కందగడ్డ.

కందలి(లి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పెక్కము. ౧. గుల్మభేదము, ఒకవిధమైనపాద. ౩. ఒకజాతి లేడి. ౪. నవాంశురము, కొత్త మొలక. ౫. అవ్యక్తమధురధ్వని. ౬. ఉపరాగము, సూర్యచంద్రుల గ్రహణము. ౭. అపవాదము, నింద. ౮. కపాలము. ౯. తామరగింజ. ౧౦. అరటికీ. (కల్ప.) వి. న్. పుం. ఒకజాతి లేడి. (శ్రీరస్వామి.)

కందలిందు. సం. అ. క్రి. గ. అంశురించు, మొలచు. (ప్రా. శ. ర.) ౧. వికాసము నొందు; సంతసించు. గీ. సకియ మది నెంచి తమి మించి సంభ్రమించి, కరము లడరించి తెరవంచి కందలించి, పొంచి తిలకించి పులకించి పొలుపుకొనచి, కాంచె రోహిణి చంద్రుని గాంచినట్లు. బిల్వ. ౨. ౭౪. కా. ఎందే డెందము కందలించు రహితే... మనుచ. ౨. ౬౨.

కందలికము = కందశము.

నీ. గూటపుడెరుగుస్థల గొలికివా మెనత్రాళ్లుగం దలికముఁ గోరె కదురుకోల. హంస. ౫. ౯౮. (శ. ర. పా.)

కందలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వికసించినది, విరిసినది. ౨. మొలకెత్తినది; పయికివచ్చినది. కందలికుసుమము. సం. వి. అ. న. గ. శిలీంధ్రము, పుట్టగొడుగుకీ. ౨. అరటిపువ్వు.

కందవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. సూరణము, కందగడ్డ.

కందవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆంధ్రాకరకీ.

కందశాకము. సం. వి. అ. న. దుంపకూర. (కంద, మొ.)

కందసారము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రునితోట, నందనము. (శ్రీ. ని.)

కందాయము. వి. జ్యేష్ఠమాసము మొదలు నాలుగేసిమాసములకాలము.

నీ. ఆయతి కారు కందాయ మనంగ జ్యేష్ఠాది

మాసచతుష్టయంబు దనరు. ఆం. భా. గ. ౧. ౮౬.

కందారి. వి. ఒకానొక చెట్టు, తీర్థకంటకకీ. (శ. ర.)

కందార్హము. సం. వి. అ. పుం. కందగడ్డ.

కందాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. కాసాలుపుకీ.

౧. భూమికందము, త్రిపల్లికకీ.

కంది. వి. సస్యవిశేషము, తువరికీ. ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

బ. ధాన్యవిశేషము. భీమ. ౩. ౫౭.

కంది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గడ్డ కలది. వి. న్.

పుం. కందగడ్డ. ఈ. స్త్రీ. కంతి, మాంసగ్రంథి.

కందిరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమదుముడుగ మొక్క, అత్తపత్తికీ.

కందు¹. అ. క్రి. (క. కందు.) గ. తప్తమగు; తాపము నొందు.

క. కందు గలపసిండి గాచినఁ, గంది వివర్ణము నట్లు కారపుకాయం, బొందఁగ వివర్ణమై కడు, వందె మనస్తాపహవ్యవహదాహమునకా. భార. సభా. ౨. ౮౯.

క...ధృతి చెడి, కంది మునీంద్రుండు దానిఁగవయం దివిరెకా. భార. ఆది. ౪. ౪౪.

౨. నొచ్చు.

గీ. మాలకరి పువ్వుములు గోయుమాడ్కిఁ దేటి, పువ్వుఁదేనియఁ గొనియెడుపోల్కి నెదురు, గండకుండఁగ గొనునది కార్యఫలము. భార. ఉద్యో. ౨. ౫౭.

ఉ...అరిం బ్రజల్, గందఁ గొనండు... ఆము. ౨. ౪౦.

౩. వివర్ణత నొందు.

(క) తేజోవిహీన మగు.

గీ. తనకులంబునఁ బుట్టివధార్తరాష్ట్రు, లన్నదమ్మలతో విగ్రహంబు గొనుట, కుమ్మలించి వివర్ణత నొందినట్లు, గంది యెంతయుఁ జెలువేదఁ జందురుండు. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౦౭.

(చ) మ్లానమగు, వాడు.

ఆ. అతనికరతలద్వయామర్దితమ్ములై, కందియును
మహాసుగంధకుసుమ, తతులు తొంటియట్లు
తమకంపువిడువక, యుండు నతని తేజ మున్న
తంబు. భార. ఆర. ౨. ౧౯౬.

ఉ. అంటినఁ గందు మేను... హరి. ఉ. ౭. ౮౧.

(బు) మలినమగు.

గీ. కందు వారలనిట్టార్పు గాడ్పువేడి, ముకుర
ములు చారుమోహనమూర్తి యనఁగఁ, బరఁగు
దమయంతి చేతిదర్పణముదక్క. నైష. ౧. ౬౮.

(త) ఎట్టిపడు.

నీ. గ్రాహదంష్ట్రటంకికాశిఖాగ్రము సోకి కంది
నజఘనభాగంబుతోడ. గీ. వచ్చి తనకట్టె
దురనున్నవానిఁ బుట్టు, గాంచె... కాశీ.

౪. ౬౯.

(వ్యవ) కోపముచేత వానిమొగము కంది కంఠగడ్డ
యైనది.

౪. క్షీణించు, తగ్గు; కృశించు; పోవు; నశించు.

క. కొనియాడుఁ బితృగణంబులు, గొనియాడు
ఋషివ్రజంబు గురుసమ్మదముల్, జనియించు
వేల్పులకుఁ గం, దనిపెంపున నరుఁడు గోవు
దానము నేయక. కాశీ. ౨. ౧౯.

గీ. ఇంక నిచ్చట నుండిన సేమికిడు, పుట్టునో
యొండుచోటికిఁ బోవ వలయుఁ, బూరియు
ను నీరుఁ గడుఁ బటివోయెఁ బశులు, కందుచు
న్నవిమన కేలయిందునుండ. వి. పు. ౭. ౧౪౫.

గీ. పచ్చతామానికంబులపల్లెరములఁ, బచ్చగం
దనికూర లేర్పడమఁ జూచి, పెట్టరని పెం
డ్లిపెద్దలు పెడముపెట్ట. నైష. ౬. ౧౨౨.

గీ. పచ్చ గండనిపైరుల... దశా. ౧. ౧౧౩.

౫. కోపించు.

చ. అనిమిషనాథుఁ డిట్టిపనికై ననుఁ బంపెఁ
దదీయకార్య మే, యనువుననైనఁ జేసి పృథ
యంబున సంతస మండఁ గందునో, మునివరు
మోసపుచ్చుటకు ముండఱ నిల్వ నతండురేగి

నె, మ్మనమునఁ గందునో చనుట మానితి నేని
బలారి గందునో. చిత్ర భా. ౨. ౧౧౨.

భాగ. ౮. ౩౨౦.

విణ. నల్లనిది, కృష్ణవర్ణముకలది.

నీ. చెంగావినలిపంబు చెలువార ధరియించి దళ
ముగా మేన గండంబుఁ బూసి, కందుదుప్పటి
గప్పి యందియ డాకాలఁ గీలించి... వచ్చె
నొకఁడు. ద్వా. ౧౦. ౮౩.

వి. ౧. నల్లమచ్చ, కళంకము.

నీ. ఇందుబింబముమీఁదికందుచండంబునఁ గురు
లు నెమ్మొగమున నెరసియుండ. భార. విరా.
౨. ౧౩౮, ౫౨.

౨. మానినయ్య; నలుపు.

క. కందు గలపసిండి గాఁచినఁ, గంది వివర్ణమయి
నట్లు... భార. సభా. ౨. ౮౯.

శా. నీడల్పాటుపసిండి మేడలపయి న్నిలాలకల్
పుట్టచెం, డాడన్ దాఁకినకందుగానిశశియం
దంకంబు గాదు... రాజశే. ౧. ౪౫. ఆం.
భా. ౧. ౧౦౮.

౩. సంతాపము; దుఃఖము.

క... మది, కం దంతయుఁ బాపి... నా. పంచ.
౪. ౯౯.

శా. ... మదికం దెల్లక దెగక బుచ్చఁగా, నీ
పెం పార్వజనంబు మెచ్చు ధృతి కున్నేషంబు
గావించవే నిర్వ. ౯. ౭౮.

౪. దోషము; లోపము.

గీ... కందు లేని, యెల్లసిరులకు నెల్లయై... కకు.
౧. ౧౦౭.

గీ. కందు లేనిమనీషి... నీతారా. ౨. ౧౫౦.

చ... పుష్టి యేమియుం, దనువునఁ గందు చూప
మి... పరమ. ౨. ౧౭౩.

౫. నెగ, కాక, తాపము. ఆం. భా. ౧. ౪౯.

జ:- కండఁబాటు, కందువాటు.

కందు². (క. కంద.) బిడ్డ, శిశువు; కొదమ, పిల్ల.
క. రామఁడు దనుజులతో సం, గ్రామము నేయం

గల గలఁడె కందు గదా... మొ. రా. బాల.
ర. ౬.

గీ. నిను వనంగను బిల్ల నా నినుఁ గనంగఁ, గూన
యనఁ గందు నాఁగను గొదమ యనఁగఁ,
దిర్యగర్భకములు గాను దెలియవలయు. ఆం.
భా. ౨. ౯౯.

కందుఁడు. వి. (సం. స్కందః.) కుమారస్వామి.

గీ...కందుఁడు కొమరసామి, యనఁగ గుహనా
మధేయంబు లమరు సాంబ. సాం. ని. దేవ. 2.

కందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. చెండు, బం
తి. ౨. తలగడ, దిండు.

కందురీగ. వి. (కందురు¹ + ఈఁగ) = కందురు¹.
ఆం. భా. ౨. ౯౫.

కందురు¹ = కడుఁదురు, కణుఁదురు. (సం. గంధో
లీ, గండ్లోలీ.) ఎఱ్ఱతు మైద, కందురీగ. (శ. ర.)
జ: కందురీగ.

కందురు². వి. తృణవిశేషము. ప్రబంధ. ౨౦౧.

కందువ. వి. గ. ప్రదేశము, స్థానము.

క....ఈ, లోకమున నిట్టిచరితం, బేకందువనై
నఁ గలదె యెవ్వరికైనఁ. నిర్వ. ౧౦. ౮౮.

(క) నివాసస్థానము.

ఉ....ధర్మముల కెల్లను గందువ ధర్మరాజు ...
నైష. ర. 3౫.

మ. దయకుం గందువ దానకేళి కిర వంతశ్శుద్ధి
కిఁ జన్మభూ, మి...రామా. ౧. ౯౨.

(చ) సంకేతస్థలము.

ఉ. కోటలు బొమ్మరిండ్లు మఱి కొండలు తాపలు
దివ్యదృష్టికిఁ, గాటుకలంధకారముబుగాఁ
జని కందువపట్ల బాంసులా, పాటలగంధు
లాంది రుపభర్తలతో మణితాదు లైనజం,
జాటము లేనికూటముల సాహసకల్పలతా
ఫలంబులఁ. కవిక. ర. ౧౦3.

(ట) ఏకాంతస్థలము, రహస్యస్థలము.

క. అందులఁ దగినగృహంబుల, కందువ లన్ని
యును వెదకఁగా నొకచోటక, జండనపు
మండనంబునఁ, గుండనపుంగిన్నె గాంచి కొ
ని చని దానిక. వైజ. ర. ౮౨.

౨. జాడ, ఆనవాలు, గుఱుతు.

(అశ్వత్థామ) మ. పరవీరావళియిండ్లకందువ రె
డం బాటించుచుం బోయినక. భార. సా.

౧. ౧౬౧.

ప. ఆచోటి పెద్దలవలనం గందువ యెఱింగి చని
తత్పుణ్యాశ్రమంబుఁ బ్రవేశించిరి...కాశీ.
౨. ర. ౨.

3. మర్తము, కీలు.

క. ఛంబోలంకారాదుల, సాం దెఱింగిన నెద్ది లేక
పానఁగదు కవితా, మండరతళక్తి యది యా,
కందువ తగ నెఱుఁగువాఁడె కవివరుఁ డెం
దుక. కావ్యా. 3. ౮౮. కాశీ. ౧. ౮.

ర. తెగ, సంఘము.

లయగ్రాహి...నిలింపమునిబృందములు...దితి
నందనులతోడక, బొందువడ సంధి యొక
చందమునఁజేసి రిరుకందువలవారు...వి. పు.
౧. ౧23.

౫. చమత్కారము.

గీ. కలికిచూపుల మాటలకందువలను, జేరిక లా
నర్చి మేకొనఁజేసి వాని, నెనసి యప్పుడె దే
వరయిల్లు సడుక, యిల్లు గావించె నంతఁబూ
ణ్డెందువదన. శుక. ౨. ర. 3౧.

ఉ. కాయజుతూపు లమ్ముదురు కందువమాటలఁ
బుప్పలావికల్. విజ. వి. ౧. ౧౪. ఆం. భా.
3. 3౨.

౬. ఋతువు, కాలము.

మ. ఇవముంగందువలక జలంబునను నట్టెండల్
వెసం గాయువే, నవులక బంచమహాగ్నిమ
ధ్యమున...నిల్చి చేసె దవముక...పి.
శకుం. ౨. ౧౧౨.

సీ. వానకందువను దివారాత్రములు జలధారల
బయలులఁ దడియు చుండి. నిర్వ. 3. ౬౩.

౨. శపథము, ప్రతిజ్ఞ.

చ...బుశ్యమాకమునఁ గందువ నేయనె యగ్ని
సాక్షిగా, శపథము చేసి తప్పి యిట సంతత
దారరతానుభూతి మోహపడుచునున్న వాఁ
డవు...భా. రా. కిష్కిం. ౪. ౭౫.

౩. కాశలము, నేర్పు.

చ...సారథ్యంబు నేయువాఁడు లేమికి విషాదం
బు నొందిన నీకందువనైరంధ్రి చెప్పినం బ్రి
యం బంది నిన్నుఁ దోడ్చేర నన్నుఁ బనిచిన
...భార. విరా. ౪. ౨౯.

స్లో. ఆచచక్షే హయజ్ఞానే నైరంధ్రీ కాశలం
తప. సం. భార. విరా. 3౭. ౧౧.

కందువచుట్టము=ప్రియబంధువు.

క. కందువచుట్టమనై మది,కందంతయుఁ బాపి
మీఁదఁ గలభాగ్యము నా,కందించి మనుషుఁ
డలఁచితి...నా. పంచ. ౪. ౯౯.

కందువదృష్టి=దివ్యదృష్టి.

(చ్యవనుఁడు)ద్వి.పాందారఁ గరుణతోఁ బూఁ
బోడి నెత్తి, కందువదృష్టిని గడఁగి లోఁ
జూచి, ప్రతిపక్షపమునండు ... పుత్రుండు
నీకు, నగుగాక కాళింది యనుచు దీవించె.
రం. రా. బాల. 2౦ పా. ౨౭ పం.

కందువాటు=కందు¹. (కందు¹+పాటు)అ. క్రి.
(మలినమగు)

సీ. కందువాతినమించుగచ్చుటద్దముతోఁ విధు
మండలము కాంతి పీఠకొనఁగ.హర.2.3౦.
(వివర్ణత నొందు.)

చ.వెలవెలఁబాట మేఘ మరవిందవిరోధియుఁ
గందువాట నా,మలపడఁ గల్పశాఖి ...
చరస. ౨. 2౦. (కలంకము కలదియగు అని
రెండవయర్థము.)

కందువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. ౧. పెనము. ౨.

నూలుబంతి. 3.పాకశాల, పంటయిల్లు. (కే.ని.)

కందుశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేపుడుపనిచేయు
శాల.

కందెన,కందియన. వి. బండియరుసునకుఁ బూసె
డుమసి.

సీ.బండికందెనతోడఁ బ్రతివచ్చుమైచాయ నీది
పచ్చడముతో మేళవింపు. నైష. ౭. ౯౩.

క. ఇరుసునఁ గందెనఁ దెట్టక,పరమేశ్వరుబండి
యైనఁ బాఱదు సుమతీ. సు. శ. 3౦.

ఆ. తెఱఁగులరసి పువ్వుఁదేనెకందెన వెట్టివీర.
౨. ౯౪.

సీ. ... కందియనలు పూసి గుట్టంబులు పూన్చి
మీఁద, నాయుధంబులు నించి ... ప. సం.
౧౨. ౭౮౪.

(‘బండికన్నులకుఁ బట్టించుచును’ అని ఆం.
భా. ౨. ౨౦౨.)

కందెట. వి.(కన్ను+తెట)నేత్రచ్చడము, తెప్ప.
మ.మఱునాఁ డంధకవృష్టిభోజయదుసామంతా
గ్రణీనేన గం,దెటగా...కొం,దటమాత్యుల్
డనుఁ జుట్టిరా నమరె నాస్థానంబునఁ గృ
ష్ణుఁడు...ఉ. హరి. ౨. ౮౪.

కందోటము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్లగలువ. న.
నల్లగలువ. (కల్ప.)

కందోతము. సం. వి. ఆ. పుం. ముదురు, తెల్ల
గలువ.

కందోద్భవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుమాచీశేడము,
గడ్డ గలతిప్పతీగ.

కంధము. సం. వి.ఆ.పుం.౧.మేఘము.౨.ముస్తా.

కంధర(ము). సం. వి. ఆ. స్త్రీ-శిరస్సును ధరించు
నది-మెడ.

కంధరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧-నీటిని ధరించు
నది-మబ్బు, మేఘము. ౨. ముస్తా. 3. మూత
శాకము, నీటిచిట్టిహర.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. - జలము దేనియం దుండునో
అది-నముద్రము, కడలి. స్త్రీ-తల దేనిపైనుండు
నో అది-మెడ.

కంప. వి. నుడుము, కంటకాదిభారము.

ప...కంపమండలు త్రోచి...మనుచ. ర. 32.

సీ. వాట మా దవనంపుఁదోటకంపనెలుగు తొ
లఁగి పో నెవ్వరో త్రోచినారు. శుక. ౧.

౨౦౭. ఆం. భా. ౨. 3౮.

ఉదా: ప్రత్తికంప, ముండ్లకంప.

కంపగట్టు=కంచెవేయు.

క...చెట్టుచేమలు, కానంబడ నఱకి కంపగట్టిన
పిదపక. విప్ర. ౨. ౧౯.

కంపకోట=నెదురు మున్నగువానిచే తోటమొ
దలగువాని రక్షణార్థము చుట్టు ఏర్పఱుపఁ
బడిన ఆనరణము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ=కంపతో గోడవలెచుట్టు ఏర్పఱచిన
కంచె. (త్రా.)

కంపతొడుగు=కంపలకట్ట. (నేద్యగాండ్రు చల్లి
నగింజలు కప్పువడుటకై పొలముపైఁ బెట్టి
దీని నీడ్తురు.)

గీ. కంపతొడు గీడ్చిన క్షేడు కానఁ జన్న, తెరు
నెఱుంగుచు...మనుచ. ర. ౫౪.

కంపనెట్టు = కంపలుగలదిగాఁ జేయు; పాడు
నెట్టు.

సీ. పొంచి యెంతయుఁ దోడఁబుట్టినదానిల్లు కం
పనెట్టినమహాఘనుఁడు వీఁడు. బిల్హ. ౨. ౬౫.

కంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంపము, వణకఁపు, కదలిక.

కంపనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వడఁకునది,
కదలునది. ౨. వడఁకించునది, కదలించునది. వి.

అ. పుం. ౧. శిశిరముతువు. ౨. అస్త్ర భేదము.

3. సన్నిపాతజ్వరవిశేషము. న. వడఁకుట.

కంపనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపింపఁ
జేయఁదగినది.

కంపమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపించు
చున్నది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వణకఁపు, కదలిక.

కంపరము. వి. ఖాటి, పాడె, శవవాహనము.

ద్వి. సన్నుతి మ్రొక్కినసతి నేడు సచ్చె... నీ

దీవనయుఁ దప్పనే యని వారు, పాదముల్

విడువక పలవరింపంగ... కంపరం బవనిపై

దింపించి...బస. పు. ౫. ౫౨౩ పం.

కంపలక్ష్మము. సం. వి. స్. పుం. గాలి, వాయువు.

కంపాకము. సం. వి. అ. పుం. చలించునది-గాలి.

కంపిండు. సం. ఆ. క్రి. వడఁకు, చలించు.

మ. అతిఘోరంబు తమోభిధాననరకం బందుండి

దుష్కర్మ లు, గ్రతమశ్శితనిరుద్ధులై యెఱు

లుచుకొ గంపించుచుకొ. మార్క. ౨. ౬౬

కంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వణకెనది,

కదలినది. ౨. వణకింపఁబడినది, కదలంపఁబడినది.

వి. అ. న. ౧. కదలిక, వడఁకు. ౨. వడఁకించుట,

కదలించుట.

కంపితవ్యము. సం=కంపనీయము.

కంపిరుగుడు. వి. (కంపు + ఇరుగుడు) భస్మగర్భక.

(చి. ని-కంపుటిరుగుడు. శ. ర.)

కంపిలు(ల్లు). సం. ఆ. క్రి. వణకఁపు, కదలు.

మ. విని దైత్యేంద్రుఁడు మిన్ను ముట్టి సకలోక్ష్వి

భాగముం గంపిలకొ, మనుజేంద్రుం దృణాలిలఁ

ద్రుంతు నని ... సీతావి. 3. ౧౧౬.

కంపిల్లము. సం. వి. అ. పుం. రోచనిఅనుఁపదధి.

శాలిగ్రామనిఘంటువు. ౧౭౩ పా.

శ్లో. కంపిల్లే రోచనీ గుండా రక్తాంగశృంగద్రుక

ర్కశౌ. (నై. ని.)

శ్లో...కంపిల్లారక్తచూర్ణకః (రాజని.)

కంపు. వి. (క. కంపు.) ౧. గంధము, వాసన.

చ. ... కం పెఱుంగఁ జాలదు నాసిక జిహ్వా

యుకొ జవుల్, గొన వెర వేమ..నేఁ దొఱఱ

గినకొ. భార. అశ్వ. ౨. 3౧. (నేను=మనస్సు.)

క...ప్రియ మగుకంపు...భార. ఆను. ౫. ౬౭

అ. సుగంధము, సువాసన.
 ఆ. కంపు చూపుచు చెలువు గలిగి యకంటక, భూ
 రుహాదులందు బుట్టినట్టి, పుష్పములఁ బ్ర
 యంబుఁ జూచి కైకొందు నిర్జరులు పూజ
 నములఁ గురువరేణ్య. భార. ఆను. ర. ౫.
 బస. పు. ర. ౨౬౮ పం.
 ౩. దుర్వాసన, దుర్గంధము. (చూ. కంపుఁదుమ్మ,
 కంపుటెలుక.)
 గీ. కష్టరంపుఁగుమటఁ గన్తూరియెరుపుతో, నుల్లి
 నాటి చందనోఁకములఁ, బెంప దాని మన్న
 కంపు వాయనిధంగి, నెంత యైన నిల్వ దింతి
 మనసు. ద్వా. గ. ౯౪.
 సా: ఎవరికంపు వారి కింపు.
 జ: కంపిరుగుడు, కంపుఁదుమ్మ, కంపుటెలుక.
 కంపుఁదుమ్మ. వి. (కంపు + తుమ్మ) విట్టదిరముః.
 (క. ర.)
 కంపుటెలుక. వి. (కంపు + ఎలుక) గంధమాషిక,
 చుంచు (చి.ని-కంపెలుక. క. ర.)
 కంపె=కుంపె. వి. (క. గంపె-క. ర. ప్రా. లనుబ
 ట్టి పరుషదిగా గ్రహించబడెను.) తాంబూల
 పాత్రము.
 సీ. తాంబూలపాత్రంబు తబు కంచనంగను గం
 పె యంచనంగను గుంపె యనంగ. గీ. బాల
 పల్లిక యనంగను... ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.
 కంప్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపిం
 పఁజేయఁబడుచున్నది.
 కంప్యము. సం=కంపనీయము.
 కంప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వడఁచునది,
 కడలునది.
 కంబమయ్య. వి. (కంబము + అయ్య) - స్తంభము
 న వెలసిన అయ్య - నృసింహమూర్తి.
 సీ. ఒకటి యాజమునకు నున్నదందురు గాని కా
 రెనుపోతును గాన మెచట, నలకంబమయ్య

దా నైనదే మోకాని సింగ మొక్కటియైనసె
 లల లేను. యయా. గ. ౧౦౬.
 కంబము. వి. (సం. స్కంభః. ప్రా. కంభో. క. కం
 బం. త. కంబ) గ. స్తంభము, రాడు.
 సీ... పంకంబులోనికంబంబు తర్కము... నైష.
 ౭. ౭౩. పారి. గ. ౪౯.
 అ. మల్లపరికరవిశేషము.
 సీ. తత్సాధనంబులై తగుఁ గంబము కొణత ...
 ఆం. భా. ౨. ౨౦౭. ప్రబంధ. ౮౨.
 జ. కంబమయ్య, కంబమురాయఁడు, కంబవల్లి.
 కంబమురాయఁడు. వి. (కంబము + రాయఁడు)
 కంబమయ్య, నృసింహమూర్తి. యయా. గ. ౧౨౦.
 కంబరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. సంపృక్త
 ము, కలసినది. అ. చిత్రవర్ణముకలది. వి. అ. పుం.
 చిత్రవర్ణము.
 కంబళకము. సం. వి. అ. పుం. న. కంబళి, ఉన్ని
 వస్త్రము.
 కంబళపురీషము. సం. వి. అ. న-కంబళికి అంటిన
 మలమువలె నెంతోధించినను విడువనిది-ఒకా
 నొకటిట్టు. (తెనుగుగ్రంథములందే కనబడు
 చున్నది.)
 ద్వి. మటుమాయలాఁడు కంబళ పురీషంబు, పటి
 కిరింతలపిల్లి పట్టినదొమ్మ, శుద్ధకప్టం డని చూ
 వలు దెగడ. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౮౪.
 కంబళ(ల)ము. సం. వి. అ. పుం. గ. కంబళి. అ.
 (ఉన్నితో నేసిన) ఉత్తరీయము. (పయిని వైచు
 కొనుసాలువు, మొ.) ౩. గంగడోలు. ౪. కంబ
 లిపురుగు. ౫. ఏనుఁగుపక్కెర, ఏనుఁగుమీఁద
 వేయుచిత్రకంబళము. ౬. ఒక జాతిలేడి. న. నీరు.
 కంబళి(డి). వి. (సం. కంబళః. క. కంబళి) కం
 బళము, గొంగళి.
 సీ. ... చనును గంబ. గీ. లంబు గొంగడి యనఁ
 గను గంబళి యన. ఆం. భా. ౨. ౧౫౮.

సీ. పిల్లలగ్రోవులు నెక్కువెట్టినవిండ్లు కంబల్లుదు
 పట్టును వల్లెత్తాల్లు. శుక. ౨. ౫౪౫.
 చ...కంబడిచింపులు...సారంగ. ౧. ౧౧౬.
 వ...కటియకంబడిప్రాత. ఆము. ౪. ౩౫.
 కంబళిపురుగు=కంబళివలె నుండునొకానొక పు
 రుగు, గొంగళిపురుగు. (శ. ర. వా.)
 జ: కంబళిపండు.
 కంబళి(లి). సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కంబళము క
 లది. వి. న్. పుం. ఎద్దు. ఈ. స్త్రీ. ఒకజాతియా
 డులేడి.
 కంబళి(లి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నకంబళి.
 ౨. ఒకజాతియాడులేడి.
 కంబళిపండు. వి. ($\sqrt{\text{కంబళి}}$) పట్టుపురుగుచెట్టు
 పండు. (శ. ర.)
 కంబళి(లీ)యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంబ
 లికి సాధనమైనది. (ఉన్ని.)
 కంబవల్లి. వి. ($\sqrt{\text{కంబము}}$) ౧. వడుగుకడపటిది
 నమునఁ జేయు స్తంభపూజ మున్నగుసంస్కార
 విశేషము. (శ. ర.-వడుగుకడపటిదినము. అని.
 ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.)
 ౨. వివాహముకడపటిదినమునఁ జేయుసంస్కార
 విశేషము.
 సీ. యాజ్ఞికుఁ దక్షిణ లర్పింప రాజులై రుల్లనదగ్గ
 తిఁగంబవల్లినాడు. రా. వి. ౫. ౮౦.
 కంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దర్శి, గరిఁటె; తెడ్డు.
 ౨. వెదురుకమ్మ.
 కంబు. వి. (క. త. కంబు.) సజ్జపైరు, గంటెపైరు.
 బ. ధాన్యవిశేషము, సజ్జలు, గంటెలు.
 కంబు. సం. వి. ఈ. పుం. న. కంబువు, శంఖము.
 ఉ. ...శృం, గారపువేణి వేణి యొడికంబగుకం
 బుగళంబు కొమ్మకు. ప్రబంధ. ౩౧౬.
 కంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. అశ్వగంధ, పెన్నే
 రుకీ. ౨. కంఠము.

కంబుకంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కంబుకంఠి.
 కంబుకంఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖమువంటికంఠ
 ము గలయాడుది; అడుది.
 కంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సంఘ, శంఖము.
 ౨. కంఠము.
 కంబుకాష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నేరుకీ.
 కంబుగ్రీవ(ము). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శంఖమువలె
 యాడురేఖలు గలకంఠము.
 కంబుపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖపుష్పి.
 కంబుమాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంఖపుష్పి.
 కంబువు. సం. విణ. (ఉ) చిత్తవర్ణముకలది, కర్పు
 రము. (ఉ.) పరద్రవ్యాపహారి, దొంగిలింప
 వాడు. వి. ఉ. పుం. చిత్తవర్ణము. పుం. న. ౧. శంఖ
 ము, సంఘ. ౨. కంఠము. ౩. సంఘాజు, శంఖ
 వలయుము. ౪. నత్తగుల్ల. ఉ, ఉ. స్త్రీ. ౧. కంఠ
 ము. ౨. గొట్టమువంటియెముక, నలకము.
 కంబూకము. సం. వి. ఆ. పుం. కండనము, తవుడు.
 కంబోజము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శంఖభేదము.
 ౨. గజభేదము. ౩. దేశభేదము. ౪. పున్నాగ
 ము, సురపాన్న.
 కంబ్వతాయి. సం. వి. న్. పుం. శంఖమువలె
 చెల్లనిపూర్వకాయముగలగ్రద్ద-గరుడపక్షి, బొ
 ల్లిగ్రద్ద.
 కంభువు. సం. వి. ఉ. న. ఉశీరము, వట్టివేరు, బొ
 రుగడ్డివేరు.
 కంయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సుఖాన్వితము,
 హాయిగా నుండునది.
 కంసము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. కంచు. ౨. పాన
 పాత్రము. ౩. ఆధకము, మానవిశేషము (కే. ని-
 ద్వాన్విధకము అని వై. ని.) ౪. హంస. (కే. ని.)
 కంసకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కంచుపనిచేయు
 ఒకానొకజాతివాడు, కంచరి.
 కంసారాతి. సం=కంసారి.

కంసారి. సం. వి. ఇ. పుం-కంసుని పగవాడు-
కృష్ణుడు.

కంసాల. వి. స్వర్ణకారజాతి.

ఆ...కం, సాలజాతివాడు చాలా గీడు. భోజ
రా. ౫. 3.౨౨. (ఇటిగిరివర్ణమునకు ముందు బిం
దువు కనబడుచున్నది.)

కంసాలి. వి. (క.కంసాళక.) స్వర్ణకారుడు.

సీ. స్వర్ణకారాభిధ పరంగుల బారసి యగ సాలి
సాన్నారి కంసాలి యనగ. ఆం. భా. ౨.
౨౦౪.

కంసాసీ. సం. వి. ఇ. న. కంచు, కాంస్యము.

కంసీకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కంసమనెడి
మానవిశేషముచేత గొనబడినది.

కంసీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కంచు
నకు సంబంధించినది. ౨. కంచుపాత్రకు బనికి
వచ్చునది.

కంసుడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుని మేనమామ,
ఒకానొకమధురాపురపురాజు.

కకందము. సం. వి. అ. పుం. బంగారు.

కకపాల=కక్కపాల. (సం. కక్షపాలః. ప్రా. కక్ష్
పాల) గ. ఔరాగులు చంకను ధరించెడుసంచి.

సీ. కకపాలవెలిబూది గన్నులలోఁ బ్రామి బా
ధింతు రప్పురఃపల్లవకుల. హర. ౫. ౧౦.

సీ. కకపాల కేదారకటకము ద్రితపాణిగులుచ
లాతాముతోఁ గూర్చిపట్టి మనుచ. గ. ౫౯.
ఆం. భా. ౨. ౧22.

౨. మంగలపాది. ఆం. భా. ౨. 3౦౧.

కకపిక=కకాపిక, కకవిక, కకావిక. విణ. (సం.

కాకపికాః. ప్రా. కాకపికా, కకవికా) చెల్లా
చెదరు, మిక్కిలి చెదరినది.

ద్వి. వికవిక లేలే నివ్వెట లకుముకులు, కకపిక
లాయె దక్కక పికవాణి. అ. మ. క. ౨.
౧౧౫ పా. ౨౦ పం.

కకపికపడు=చలించు.

క. ఒకపాటికలిమిచేతను, గకపికపడ కప్పులేక
కనకాభరణాం, కుకములగరగరికల నిం, చు
క తక్కువ గాక యతఁడు సుఖమున నుం
డు. హంస. ౫. ౧౫. (గర్విండు-అని భా
వము.)

కకవిక=కకపిక.

విణ. (తాటుమాటు, వ్యత్యస్తము.)

క. ఒకయూరికి నొకకరణము, నొకతీర్పురి యై
నఁ గాక యొగిఁ దలుచైనఁ, గకవికలు గా
క యుండునె, సకలంబును...ను. శ. ౨౨.

(తుభితము, కలత నొందినది.)

చ. ప్రకటభవద్దభీరతకు బారము లేదన నేల
నాదుడై, ర్యకళిక చేగణింతు ననియద్రి సము
ద్భ్రమణాచ్చలంబునం, గకవికచేయఁగాఁద
లఁచి గంతులు వేయఁ గలంగ కల్గిదాఁబక
పక నవ్వినట్లు కనుపట్టె వికీర్ణపయఃకణప్ర
భల్. లక్ష్మీ. ౨. 2.

కకాపిక=కకపిక.

విణ. (చెల్లాచెదరు.)

చ. ఇరువదిచేతుల నివిభిషేతితతుల్ గొని
యొక్కచెట్టకిం, కరులపయి న్నిగిడ్చినఁ గ
కాపిక తైరోకొందలు...ఉ. రా. 3. 33౫.

చ. పాలుపుగ రంగధామునకు బువ్వులతోట
యొసర్చి తొంటి నా, కలిగినపాతకంబులు క
కాపికగా విడనాడి బ్రహ్మనే, తలఁ గని ము
క్తిఁ గాంతు...విప్ర. ౨. ౧౬. వరాహ. 3.
౫౯. రా. వి. ౫. ౧౫.

కకావిక=కకపిక.

విణ. (చెల్లాచెదరు)

ఉ. ఈడితశక్తి సంగజగతీశ్వరుపైనికులట్ల చెం
డుబెం, డాడఁగ నాత్మపైనికుచయంబు కకా
వికలై కలంగి య, ప్రీడతఁ బాఱజొచ్చుట
యు...కళా. ౮. ౫౮.

(క్షుభితము, కలఁత నొందినది.)

గీ. మెల్ల నె కళావలీనతి మేలుకాంచి, ప్రక్క
వేచొక్క-మగఁడున్న బాగు దెలిసి, యక్క
యిది యేమి చోద్యమో యనుచు మిట్టి, పడి
కకావికయై యొండుకడకుఁ జేరి. కుక. గ.
౨౨౩.

కకుంజలము. సం. వి. అ. పుం. చాతకపక్షి.

కకుందరము. సం. వి. అ. న. పిఱుఁదుమీఁదిగుంట.

కకుత్తు. సం. వి. ద్. పుం. స్త్రీ. గ. ప్రధానము, శ్రేష్ఠ
ము. ౨. ఎద్దుమూఁపురము. ౩. రాజచిహ్నము.
(ఛత్రచామరాది.)

కకుత్స్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనురులను జయిం
చుటకు వ్యవధిహూపుఁ డగు ఇంద్రుని కకుత్తు
(మూఁపు)ను ఎక్కినవాఁడు-శకాదుని పుత్రుఁడ
గు పురంజయుఁడు.

కకుదము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. ప్రధానము,
శ్రేష్ఠము. ౨. ఎద్దుమూఁపురము. ౩. రాజచిహ్నము.
(చామరాది.) ర. హస్తిమేఘము.

కకుద్ధంతము. సం. వి. ఇ. (త్. దృతీ. త్.) గొప్ప
మూఁపురము గలది. వి. త్. పుం. ఎద్దు.

కకుద్ధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పిఱుఁదు. ౨. మొల.

కకుద్ది. సం. వి. ఇ. (న్. నీ. న్.) మూఁపురముగలది.
వి. న్. పుం. గ. మూఁపురము గలయెద్దు. ౨.
రైవతుఁడనురాజు.

కకుద్దికన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రైవతునికూతురు-
కేవలి. (ఈమె బలరామునిభార్య.) శిశు. ౨. ౨౦.

కకుష్ప. సం. వి. భ్. స్త్రీ. గ. దిక్కు. ౨. శోభ,
కాంతి. ౩. సంపెఁగడండ్, చంపకమాల. ర.
పర్యతశిఖరము. గీ. శాస్త్రము. ౬. ప్రాణము.

౭. వాక్కు.

కకుభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కకుష్ప.

కకుభము. సం. వి. అ. పుం. గ. పిఱుఁదు అనుకొన

సాఁకాయ. (వీణాప్రాంతవక్రకాష్ఠ మనికొం
దఱు-శబ్దగాంభీర్యమునకై వీణాదండముక్రింద
నమర్చుబడిన చర్మావనద్దదారుభాండము అని మ
ఱికొందఱు.) ౨. ఏఱుమద్ది.

కకుభాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నలి, గువ్వగుత్తి, కపో
తాంఘ్రి.

కక్క. వి. (క. కక్క) పినతండ్రి. (వా.)

కక్క-పాల=కకపాల.

(యోగులు మున్నగువారు చంకను దాల్చెడుసంచి)

గీ. కక్కపాలయుఁ గక్షభాగమునఁ బూని, ...
ధరణిపతిపాలి కేతెంచె దపసి యొకఁడు.
విక్ర. ౨. ౯౨.

కక్కరము. వి. ఇ. (సం. కర్కరః) కఠినము, మో
టైనది.

ద్వి. ఎక్కుడు ముడిగిబ్బ యెఱ్ఱులు సొమ్ము, కక్క
రం బగుతోలు కట్టెడువలువ. ద్వి. భాగ. ర.
(శ. ర.)

జ: కక్కరించు.

కక్కరించే. అ. క్రి. (✓కక్కరము) మొఱుఁగు;
పెద్దకేకలువేయు.

(జంగమయ్యను) చ. కనుఁగొని డాయ వచ్చి
శునకంబువిధంబునఁ గక్కరించి యి, ట్లరు...
చెన్నబ. ౨. ౩౦. (ప్రయోగాంతరము మృగ్య
ము.)

కక్కనపె(నె)ట్టు. స. క్రి. (కక్కనము + పెట్టు)
బాధపెట్టు.

వ. ఇక్కరణి రక్కసులం గక్కనపెట్టి కాకుత్
స్థం డొక్కఁగుటికాచతుష్టయంబున ధను
ష్టకారఘోరంబుగా శరాసారంబు నెగిడిం
చిన. రామా. ౮. ౧౯౨.

కక్కనము. వి. ఇ. (సం. కర్కశః. ప్రా. కక్కసో.
త. కక్కచం.) గ. కఱుకు, వాడియైనది, తీక్షణము.
గీ. కక్కనపువంకగోరులఁ ద్రొక్కిల్లొక్కి, కఱ

కుముక్కున నందంద కలిచికలిచి. పాండు.
ర. ౨౩౯.

౨. కఠినము, మోటైనది.

ఉ. అక్కట ధర్మమే గురునియార్తజఁ బట్టిర
మింప నెంచ నీ, కక్కడఁ బుట్టె నీమమత
యిప్పుని కుక్కుడు విన్నవైచునే, నిక్కము
మోహమున్న సతనిం గని వేడి పరిగ్రహిం
పుమీ, కక్కసపుండ్రంబు కొఱగా దని సారె
కు బుద్ధి నెప్పినక. ఉ. రా. ౨. ౩౩౧.

౩. క్రూరము, ఘోరము.

ఉ. మ్రాకున నిద్రవోవ నరిమద్దసుపంపున వచ్చి
ఘోకముల్, గాకముల స్వధించె నిది కక్క
సపుంబు నిర్వహించుటె, ట్టికడ ... వేం.
పంచ. ౩. ౧౧.

౪. ఇటుకైనది.

ద్వి. కక్కసంబైన యిక్కడ నీవు మేము, నొం
డోరులకు మన మొద్దికై సరదు, కొండము ర
మ్మంచు... ద్వి. పరమ. ౧. ౪౪౪. ౬ పం.

వి. ౧. దుష్కరత్యము.

క. ఒక్కనివిరివికిని దొరల్, పెక్కండ్రే నొ
క్కనొకనినెంబడి ననుఁగూల్, పెక్కండ్రు ని
లువఁ బరులకు, గక్కసమగు దింప నుంపఁ
గాఁ గాకుండుక. ఆము. ర. ౨౧౪. (ప్రా
తప్రతిపా.)

౨. కఠినము, నిర్బంధము; క్రైశ్ట్యము.

సీ. చండభానుఁడు కక్కసముఁ జేసి మున్ను దా
మహి కిచ్చునప్పులు మరలఁ గొనియె. వైజ.
౧. ౯౭. (రెండర్థములకు నిదే యుదాహర
ణము.)

ప... తమ్ము సమ్ముదుసల్లు ముందటికి నూకి యక్క
క్క మ్రొక్కవే మనపాలివేలు పని బుజ్జగిం
చియు బాముగొని జంకించియు... కక్క
సాన నిట్లు మ్రొక్కించి. ఆము. ర. ౩౫.

౩. కళాభేదము, ఒకవిధమైనకొరడా.

చ. అది గని నైనికుల్ కడుభయంబునఁ జేరి మ
హాపలంబుతో, నదికినీతి నున్న సవనాశ్వ
ము ధే యని కక్కసంబులక, నడనడగాఁగ
వ్రేసియును జాటులఁ జెట్టియు నేమి చేసి
యుక, గడలుపలేక... కై. భా. ర. ౭౭.

జ: కక్కసపడు, కక్కసపెట్టు, కక్కసింపు,
కక్కసిల్లు.

కక్కసించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కక్కసము}}$) బాధించు,
హింసించు.

ఉ.... జనకపుత్రి నడల్పులఁ గక్కసింపఁగాఁ,
బోయెడిరాక్షసీనిచయముం గని క్రష్టుఁ
బిల్చి రాఘవ, ప్రేయసీకై దళాననునిపేరడఁ
గం గలఁ గంటిఁ బోకుఁడీ, యాయమత్రోవ
నంచు ద్రిజటాహ్వయదానవి మాన్పెఁ ద
త్త్వరల్. రామా. ౬. ౧౭౨.

గీ. కదిసి కురువీరు లభిమన్యుఁ గక్కసింపు, నిక్కు
జగి నొక్కమొగిఁ బెక్కుకుక్క లెక్కి, పి
క్కప్రక్కయు... చిక్కించుకొన స్త్రుక్కె
నక్కిటియును. రా. వి. ౩. ౬౬.

కక్కసిల్లు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కక్కసించు.}}$) నిండు, క్రి
క్కిటిసియుండు.

ద్వి.... పృథివి యాకసము, కక్కసిల్లఁగఁ జంతు
గల్గె నచ్చట. ద్వి. సారంగ. ౧. ౧౫౪.
౮ పం.

కక్కి¹. వి. ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి.

ప. కక్కి కొక్కిస దొక్కెర ... నృసింహంబు
నాది యగుముప్పదిరెండు విన్నాణంబులనా
జెంబు పరీక్షించి... హంస. ౧. ౨౦౬.

కక్కి². వి. (క. కక్కి.) పితల్లి. (వా.)

కక్కిత. వి. మల్లులవిన్నాణములలో నొకటి.
ప్రబంధ. ౮౭.

కక్కిరిబిక్కిరి. విణ. తాటుమాటు. (శ. ర.)

కక్కు¹ = కక్కు. (క.త.కక్కు)స. క్రి. (కడుపు లోనిది) వెలిపుచ్చు; నెడలించు.

ఉ. ... నయించునె కక్కినకూడు క్రమమై.

నైజ. అ. ౧౦౦. (నహించు - చుద్రి.)

సీ. ... నభలో నులూపుని బంచి యాడించినపరు సడనము, కక్కించి... భార. భీష్మ. ౨. 3౯౭.

వి. కక్కుట, వాంతి; కక్కినపదార్థము. (ప్రా.)

జ: కక్కుడెవులు, కక్కుడు, కక్కువాయి.

కక్కు². వి. ($\sqrt{\text{కక్కు}}$) అంశము మొదలగువాని పలు.

క. కక్కులకొడవలిపోలె. భోజరా. ర. ౬౦.

పి. శకుం. ర. ౮౬.

కక్కుడెవులు. వి. (కక్కు¹ + తెవులు) వాంతి రోగము.

కక్కుడు. వి. ($\sqrt{\text{కక్కు}^1}$) కక్కుట (ప్రా. శ. ర.)

కక్కుటితి (క్రి) = కక్కుటితి. వి. (క. కక్కులితె. త. కక్కుశీతి.) లోభము, ఆశ.

క. పొందొందనిపలుకులు పలు, కందగునే యోడి యకట కక్కుటితి మెయి. హరి. ఉ.

౩. ౨౩౭.

చ. ... కడుపుగక్కుటితి... ప్రభా. ౧. ౧౧౦.

చ. కిలుకులచెట్టి వీరి నడకించి తొలంగెడమన్న వట్టికక్కుటితియ కాని దైవ మనుకూలము గాదు... జై. భా. ౬. ౨౩౪.

కక్కుర్తి పడు = ఆశపడు. శివరా. ౩. ౭౨.

జ: కక్కుటితికాడు.

కక్కుటితి (క్రి) కాడు = కక్కుటితికాడు విణ. ($\sqrt{\text{కక్కుటితి}}$) లోభి.

క. కక్కుటితికాడు కార్యము, చక్కటి యెలుంగండు... నా. పంచ. ౧. ౩౨౦.

కక్కులము. సం. వి. అ. పుం. వకుళము, పొగడచెట్టు.

కక్కువాయి. వి. ($\sqrt{\text{కక్కు}^1}$) కానరోగవిశేషము.

గీ... మిరియంబుఁ బిప్పలియును, గానహరవస్తువులు గొనఁగక్కువాయి, దగ్గులెల్లను శాంతించు... చికి. (చి. ని.)

కక్కుటితి (క్రి) = కక్కుటితి. వి.

(లోభము, ఆశ.)

క. పల దిటువలె గక్కుటితి, పలుకులు పలుకంగ... సారంగ. ౨. ౧౦౯.

ద్వి. కడుపుగక్కుర్తికి గర్భకాండంబు, తడయక చెట్టుతంత్రంబును గాదు. ప్రభులిం. ౧. ౫. పా. ౨౧. పం.

కక్కుర్తి పడు = ఆశపడు.

సీ. కక్కుర్తి పలుపరే గాధతపోరూఢుఁ డగు మండకర్ణజానంతవాని. చంద్ర. ౨. ౭౪.

జ: కక్కుటితికాడు.

కక్కుటితి (క్రి) కాడు. విణ. ($\sqrt{\text{కక్కుటితి}}$) లోభి.

ద్వి. కడఁగి పీనుఁగుమీఁదఁ గంచంబు చెట్టి, కడువఁగాఁ జూచు కక్కుర్తికాఁ డితఁడు.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౫౨ పం. సుద. ౨. ౬౫.

కక్కుర = కక్కుర. వి. (సం. కక్కురః ప్రా. కక్కుర) పక్షివిశేషము.

సీ. కక్కురల్ కక్కురల్ గువ్వలు ... రసిక.

౧. ౬౭. (కక్కురేటువు - అని. ఆం. భా. ౨. ౯౨.)

కక్కులకము. సం. వి. అ. న. ౧. తక్కులపుచెట్టు నుండి కలుగుపరిమళద్రవ్యము. ౨. స్థూలమరీచము, చలువమిరియము.

కక్కులము. సం. వి. అ. పుం. గంధద్రవ్యము నిచ్చువృక్షవిశేషము, తక్కులవృక్షము. న. ౧. తక్కులఫలము. ౨. తక్కులపుచెట్టునుండిపుట్టినగంధద్రవ్యము.

కక్కుటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినమైనది.

కక్కుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కఠిని, బలపము.

క క్తి. వి. మల్లబంధవిశేషము, ముప్పదిరెండువిన్నా
ణములలో నొకటి.

వ...డొక్కరము సుత్తరడొక్కరము కక్తి కొ
క్కెన ముద్దురింపు ... మల్లుపు. 3. ౬౯.
ప్ర బంధ. ౭౮.

కక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చంకయందు పుండ్లు లేచు
నట్టి యొకరొగము. ౧. ఏనుఁగునడుమను గట్టు
మోతు. 3. కాంచి, మొలనూలు. ౪. కాసే. ౫.
గోడ. ౬. నడుము. ౭. ప్రకోవ్యము, తొట్టికట్టు;
ఇంటిలో పలిభాగము, అంతఃపురము. ౮. సామ్య
ము, సాటి. ౯. చంక. ౧౦. పోటి, స్పర్థ. ౧౧.
(జ్యోతి) సూర్యాదిగ్రహములు సంచరించుమా
ర్గము. ౧౨. వెనుక ప్రక్క దోపుకొనుచీర మొద
లగువానికొంగు, కచ్చ. ౧౩. వస్త్రాదుల అంచు.
౧౪. నడికట్టు. ౧౫. నడుమను దట్టి మొదలగునవి
కట్టుట, మధ్యబంధనము. ౧౬. పూర్వపక్షసిద్ధాం
తములలో నొకపక్షము. ౧౭. స్పర్థాపదము, వివా
దస్థానము. ౧౮. రథభాగము, రథమందలి అంతస్తు.
౧౯. గురివెండి.

కక్షధరము. సం. వి. అ. న. మూపుయొక్క సంది
స్థానము.

కక్షపము. సం. వి. అ. పుం. గ. కచ్చపము, తాచే
లు. ౧. మేరుని నవనిధులలో నొకటి.

కక్షపాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఇది సంస్కృతనిఘంటు
పులందుఁ గానరాదు.) కకపాల, సన్యాసులు
చంకనుదాల్చునంచి.

గీ. అక్షమాల సువస్తులకక్షపాల. సారంగ. 3.
౧౮౧. చెన్న బ. ౧. ౨౯.

కక్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెనుక దోపుకొనెడి
దోపతికొంగు, కచ్చ. (వై. ని.) ౧. తీగ, లత. 3.
గడ్డి, కసపు; ఎండుగడ్డి. ౪. ఎండినయడవి. (త్రి. ని)
౫. చంక. ౬. రాజాంతఃపురము. ౭. ప్రక్క, పా
ర్శ్వము. ౮. ఇంటిగోడ. ౯. నాకాంగము. ౧౦. కాం

చి, మొలనూలు. ౧౧. దున్న పోతు. ౧౨. కచ్చము,
జలప్రాయ ప్ర దేశము. ౧౩. సాద. ౧౪. పాపము.
౧౫. చోరరాని అడవి. (కే. ని.)

కక్షరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలప్రాయ ప్ర దేశమున
మొలచునది - నాగముస్త్రీ.

కక్షశాయము. సం. వి. అ. పుం. ఎండుగడ్డిమీఁద
పరుండునది - కుక్క.

కక్షశాయపు. సం. వి. ఉ. పుం. కక్షశాయము.

కక్షాపటము. సం. వి. అ. పుం. కాపీనము, గోచి.

కక్షావేక్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. అంతఃపుర
పాలకుఁడు. ౧. ఉద్యానపాలకుఁడు. 3. రంగా
జీవుఁడు. (చిల్లరుపు వ్రాయువాఁడు; నటుఁడు.)
౪. జారుఁడు, విటకాఁడు. ౫. కవి. ౬. ద్వార
పాలకుఁడు.

కక్షోత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భద్రముస్త్రీ.

కక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ప్రకోవ్యము, తొట్టికట్టు.
౧. ఇంటిలో పలిభాగము. 3. మేడయొక్క అం
తస్తు. ౪. మొలనూలు, కాంచి. ౫. ఏనుఁగునడు
మనుగాని గుఱ్ఱమునడుమను గాని కట్టెడి మోతు.
౬. వ్రేలు. ౭. ఉత్తరీయము, బైరవానము.

కగ్గము. వి. (సం. ఖడ్గ. ప్రా. పా. ఖగ్గో) కత్తి, ఖ
డ్గము.

గీ. కలువనెచ్చెలికానికిఁ గన్నతండ్రి, గట్టుపట్టి
కి దృఢవజ్రకవచ మగుచు, వెలయుఁ బగ్గం
పుఁగగ్గంపువిప్పుఁగంటి, సామినగరంబు ధర
క్షీరసాగరంబు. ఘటికా. ౧. ౮౩. (పగ్గంపుఁ
గగ్గంపువిప్పుఁగంటి సామి=పాశాయుధుఁ డ
గు దేవతాశ్రేష్ఠుఁడు, వరుఁడు.)

కగ్గు. అ. క్రి. వివర్ణచుగు.

(క) నల్లపడు.

(సురరాజు) చ. అరిగి పయోరుహాసమపదాంబు
రుహంబుల వ్రాలి తత్తపో, గరిమము పేరు చెప్పి
తనకగ్గిన కైదుపు సూపి యద్ధరా, వరుచుఁ బో

యి పజ్రమును వస్తుయి దీప్తిఁ బొఱంగె దేవ నీ,
వరమున...కకు. ౧. ౨౦౦. (చూ. ౨౦౯.)

(చ) కందు.

ఉ. కగ్గినచెక్కులుం జెమట గాఁతుడు మోములు
వాడివత్తలై, తగ్గిన మేనులుక... విప్ర. ౨.
౫౩.

విణ. వివర్ణమైనది.

ద్వి. నుగ్గుచూచంబులై నులుములై జడిసి, కగ్గులై
ప్రగ్గులై కకపిక లగుచు, నీవిధంబున మాగఁగేం
ద్రపై న్యంబు. అ.మ.క. ౩. ౧౭౨౮. ౧౫౪౦.

కచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁ డేనుఁగు, హస్తినీ.

కచంగనము. సం. వి. అ. న. కరశూన్యహస్తస్థాన
ము, పన్ను లేని అంగళ్లు ఉండుచోటు. (వాచ.)

కచంగలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సముద్రము. ౨.

కచంగనము. (త్రి. ని.)

కచపక్షము. సం. వి. అ. పుం. కేశసమాహము.

కచపాశము. సం=కచపక్షము.

కచము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తలవెండుక, కేశము.

౨. కట్టు, బంధము. ౩. ఎండిన పుండు. ౪. మబ్బు.
౫. మరువేరుకీ.

కచహస్తము. సం=కచపక్షము.

కచాకచి. సం. అవ్య. ఒండొరుల జుట్టులు పట్టు
కొని చేయునది (యుద్ధము-ఇది తెలుఁగున ఒం
డొరుల జుట్టులు పట్టుకొనుచు అనునర్థమున ద్రు
తాంతముగాఁ బ్రయుక్తమై యున్నది. ఇట్లే కేశా
కేశి, మొ.)

క. ఆహవము చేసి రంగజ, మోహంధులు గడిమి
మెఱసి ముష్టిచుట్టిక, బాహా బాహిఁ గచాక
చి, సాహసముఁ జలంబు దివిజసంఘము వొగ
డక. కాశీ. ౫. ౧౫౦.

కచాచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెండుకలు
విరియఁ బోసికొన్నది, వికీర్ణ కేశము.

కచాటూరము. సం. వి. అ. పుం. దాత్యూహము,
కూతురుగుండెపక్షి.

కచామోదము. సం. వి. అ. పుం. వెండుకలకుఁ
బూసికొనుచోకగంధద్రవ్యము.

కచిక్కు=ఖచిక్కు.

వి. (సాడుచుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము.)

ద్వి. చికటారిఁ గొంది కచిక్కునఁ బొడిచె.

విష్ణు. ఉ. ౪. ఆ. (శ.ర.)

కచుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతికొడుకు.

కచువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఒక జాతిదుంప.

కచేలము. సం. వి. అ. న. లేఖ్యపత్రములను గట్టె
డునూత్రాదికము, వ్రాత ప్రతులయాకులను గా
ని కాగితములను గాని ఒకటిగాఁ గట్టుదారము
మొదలగునది.

కచోరము. వి. (సం. కచ్చూరకః) కచ్చూరముకీ.
(దీనినే గండకచోర మందురు.)

కచ్చే. వి. (సం. కచ్చః) ౧. వెనుకవోపుకొనెడు
దోవతికొంగు.

ద్వి. నెడనెడఁ దనకచ్చ వీడంగఁ బాఱి. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౧౦౭.

౨. గోచి, గుహ్యంబరము.

నీ. మొలఁ గచ్చకట్టుపై మలఁగిన పచ్చని సునుఁ
గొంగు దిండుగా నులిచి చుట్టి. హరి. పూ.
౭. ౧౩.

౩. డట్టి, కాసె.

ఆ. కచ్చ యమరఁ బట్టి కాళ్లును జేతులు, వ్రేల
మత్తగజములీల మెఱయ...మల్లు నెత్తివైచె.
భార. విరా. ౨. ౧౭.

౪. ఉపస్థేంద్రియము.

గీ...కచ్చ, యన నుపస్థాఖ్య చెలఁగు...ఆం. భా.
౨. ౧౩౬.

జ: కచ్చకాఁడు, కచ్చింపు. ౭.

కచ్చేకాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కచ్చే}}$)-కాపినవంతుఁడు-
ముని.

గీ. ఆలములు లేమి డొక్క చెన్నంటికొనగఁ,
చెలివి గలకన్ను వోయి గుంటలు వడంగ...అ
చ్చటికి వచ్చె వేలుపుఁగచ్చకాఁడు. మవల.
గీ. రం.

కచ్చటము. సం. వి. అ. న. గజపిప్పలి.

కచ్చడము¹. వి. (సం. కచ్చటికా. క. కచ్చట.)
కాపీనము, గోచి.

గీ. జమిలి మొలత్రాట నినుపకచ్చడ మమర్చి.
విక్ర. ౨. ౯౨.

గీ. ... ఇనుప, కచ్చడాల్లిట్టుకొనుమునిమ్రచ్చు
లెల్ల. మనుచ. ౨. ౭౩.

కచ్చడము². వి. దూది లోనగునవి తెచ్చెడిబండి.
(శ. ర.)

కచ్చడపుబండి = పెద్దగట్టిబండి. (ప్రా.)

కచ్చరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పత్తితమై
నది. ౨. ముఱికిగలది, మలినమైనది. వి. అ. న.
తక్రము, మజ్జగ.

కచ్చి¹. వి. సాలెవాఁడు లాకకొయ్యలను పడుగు
నందుఁ జొప్పించెడునందు. (శ. ర.)

కచ్చి². వి. కచ్చిదేశపునట్టము.

గీ. ... దేశభేదహయాభిధలు హరచ్చి తురికి క
చ్చి యనంగఁ దోచుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౯౬.

కచ్చిమ్మ¹ = కచ్చు¹. స. క్రి. గవ్వలాటమున్నగు
ఆటలలో కాయల నడపు. (శ. ర.)

కచ్చిమ్మ². అ. క్రి. (✓కచ్చే) కచ్చకట్టుకొను,
కచ్చబిగించుకొను.

క. కచ్చించి మల్లు లిద్దఱు, మచ్చరమున లావు
మొలయ మత్తకరులు రెం, డిచ్చఁ జనుదెం
చుచాడువున, నచ్చటికే తెంచి నిలిచి రధివతి
యెదురె. హరి. పూ. ౯. ౮౫.

ద్వి. అచ్చెరు వొంద నేకాంతరామయ్య, కచ్చిం
చుకొని యంకకాఁడునుబోలె...ఆర్చి బా
బ్బిడి పొంగి...బస. పు. ౬. ౫౭౯వం.

కచ్చిక. వి. కాలినపిడుక. ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.
కచ్చితము. విణ. (సం. ఖచితః.) హెచ్చుతగ్గులు
లేకుండ సరిగా నుండునది.

కచ్చు¹ = కచ్చించు¹. స. క్రి. గవ్వలాటమున్న
గు ఆటలలో కాయల నడపు. (శ. ర.)

కచ్చు². వి. గర్వము, బింకము.

గీ. అరవిందములకచ్చు లడఁగిందుజిగి హెచ్చు
నాయరం బగుకన్నువోయిలోడ. మనుచ.
౬. ౧౦౨.

గీ. ప్రారేయకిరణబింబంబు వెల్వెలఁచాటి య
స్తాచలంబుపై నల్లమిల్ల, వరుసతో నోపధీవ
ల్లిమత్తులకాంతివై భవలక్ష్మికచ్చు వదల. గీ.
భానుకిరణంబు లొకకొన్ని ప్రాకె నభము.
కాశీ. ౧. ౧౨౨.

బ. డాబులు.

గీ. గెలువనిరాజుకు బలుగచ్చులును మెండు...
వేణు. శ. ౧౭.

(మల్లులు)న.... పెచ్చుమల్లాడియుఁ, గచ్చులునే
సియు. ప్రబంధ. ౭౮.

కచ్చుఁదనము = గర్వము, బౌద్ధత్వము.

గీ. చిలున మేపరి తలఁపులోపలనె వచ్చి, వినతుఁ
డై యిచ్చఁగల కచ్చుఁదనము హెచ్చ, నేమి
కార్యంబు ఘటియింతు నెఱుకనేయుఁ, డని
న...సమీర. ౬. ౧౪౧. (చూ. ౧౪౪.)

జ: కచ్చుకొను.

కచ్చు³. వి. ౧. తేను, దశము.

ఉ. ... అల్లు ము, ద్రించినబాడఁ దెల్పె సుదతీ
మధుపంబు పరిచ్చవచ్చటా, కంచుకితోత్ప
లంబుతుడకచ్చునఁ జిక్కి యచంచలాక్య
తి. వసు. ౪. ౧౩౩.

౨. సిగబంతి.

గీ. భానుబింబంబు వొడిచె బ్రభాతలక్ష్మి, కబి
భారంబుమీఁది చెంగల్వకచ్చు. కాశీ. ౩.
౨౩౮.

కచ్చె¹. వి. (సం. కాండా.) అశేష, కోరిక.

(పుండరీకేశుడు) నీ. క్షిరోదమధ్యస్థలీరత్న
నగనుహగర్భనివాసంబుకచ్చు వదలి...గీ. పుండ
రీకునిమానసాంభోజపీఠి, మిండతు మైవయై యుం
డు నిండుకొలుపు. పాండు. ౨. ౧౧.

కచ్చెకొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కచ్చె}^2}$) పట్టుపట్టు, పం
రముపట్టు.

గీ...పట్టుపట్టె, ననెడిమాటకుఁ దగుఁ గచ్చుకొ
నె ననంగ. ఆం. భా. ౩. ౧౨౯.

గీ. అమరపతికొల్లునకు వచ్చె సుమళరుండు,
కులుకుపాలిండ్లగయ్యాశితలరుఁబోండ్ల, యా
రజపు బేరజపుఁజేత లపుడు చూపి, కచ్చు
కొని మాఱు చెప్పంగ వచ్చుకరణి. చంద్రా.
౩. ౨౭.

క. ఉచ్చైశ్రవమగుతనమై, విచ్చలవిడినెక్కుకా
రువృద్ధశ్రవుఁడై, హచ్చెనని వేల్పుతేజిం,
గచ్చుకొని హసించు వీటఁ గల్గుహయంబుల్.
చమ. ౧. ౩౦.

కచ్చెవాసము. వి. ఇండ్లకు వేసెడు పెద్దవాసము.

(శ.ర-దూలములో చొన్నినవాసము. అని త్రా.)

కచ్చె¹(చ్చియ). వి. (సం. కత్తా) ౧. కలహము.

చ. మఱియొకయుక్తి రక్కసులు మన్ని గొనంగ
ను వారిలోన నొం, డొరులకుఁ గచ్చెపుట్టు
టకు నొక్కనిచేడియ నొక్కఁ డొంద న,
క్కఱ జనియింపఁ జేయవలె ... పార్వ.
౨. ౧౨౯.

౨. విప్రలాపము, విరోధోక్తి.

గీ. ...కచ్చె పగటు కంట, సమ్మ వాఁగను విప్ర
లాపమ్మ చెలఁగు. ఆం. భా. ౧. ౧౧౬.

జ: కచ్చెపోతు.

కచ్చె²(చ్చియ). వి. (సం. కచ్చు) కచ్చు భేదము, ఒక
విధ మైనబట్టుపడర.

నీ...కచ్చు భేదాభిధాన మెసంగుఁ గానె కుచ్చెల

కుచ్చె కచ్చె పిండె, మంగురింగు నెఱిక చిం
గు నెఱియనంగ...ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

కచ్చెపోతు. విణ. ($\sqrt{\text{కచ్చె}^1}$) కలహశీలుడు.

కచ్చు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాపీనము, గోచి.

శ్లో. కచ్చాకచ్చటికా కత్తా పటీ కాపీనమిర్యపి.
(శ్రీ. ని.)

౨. చీరిక, ఈలపురుగు. ౩. వారాహి, సప్తమాతృ
కలలో నొకతె.

కచ్చటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాపీనము, గోచి.

(శ్రీ. ని.)

కచ్చపము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧ - ముఖపుటమును
శరీరములోఁ జొనుపుకొని రక్షించుకొనునది; క
ప్పెరవంటిమేనిచిప్ప చేత తక్కిన అంగములను
రక్షించుకొనునది - తా. బేలు. ౨. కుబేరునివని
ధులలో నొకటి. ౩. మల్లబంధవిశేషము.

కచ్చపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆడుతా. బేలు. ౨.
సరస్వతియొక్క పీఠే. ౩. తుద్రకోగ భేదము,
మొటిమ.

కచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. న-నీటితోఁ గప్పఁబడి
నది - కసెము, జలప్రాయ ప్రదేశము, అనూపము.
పుం. ౧. తటము, దరి. ౨. నాకాంగము, పడవ
యొక్క యొకానొకభాగము. ౩. వెనుకదోపి
కొనెడినోవతికొంగు, కచ్చు. ౪. కూర్తకర్పరము,
తా. బేటిచిప్ప. (వాచ.) ౫. తున్నకము, నంది
వృక్షము. ౬. ఒకానొక దేశము. ౭. కూర్తపాదము,
తా. బేటికాలు. (కే. ని.) ౮. ప్రక్క. ౯. గోచి.
(కే. ని.)

కచ్చరుమా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - జలప్రాయ ప్రదేశమున
మొలచునది - దూర్వ, గఱికగి.

కచ్చుఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - గజ్జనిపోఁగొట్టునది -
౧. పటాలము, చేఁతిపొట్ట. ౨. హపున భేదము,
విత్తుబోడతరము. (చా. కచ్చుపు.)

కచ్చుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంట్లకచోరము. ౧. శూకశింబి, దూలగొండి. ౩. వాఁకుడు. ౪. దురాలక, తీటకసింద. ౫. గ్రాహణీనృతము, లేగడిదూలగొండి.

కచ్చురుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ.) గ. గజగలవాడు. ౨. బారుడు.

కచ్చువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. (ఉ. కారాంతముకూడనని-కల్ప, విల్యము.) విచర్చిక, గజ్జి.

కచ్చూమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూలగొండి.

కచ్చూరకము. సం. వి. అ. పుం. గండకచోరము.

కచ్చోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కచ్చు, నెనుకదోపి కొనెడినోపతికొంగు. ౨. బట్టయొక్క అంచు.

కచ్చోరము. సం. వి. అ. న. శటి, గంట్లకచోరము.

కజము. సం. వి. అ. న. నీటం బుట్టినది-పద్మము, తామరపువ్వు.

కజాలము. సం. కజము. చమ. ౨. ౪౩.

కజాయము=కజ్జెము¹.

కా...కజాయంబు లిం, దెన్నె నున్న విక్రొత్తయట్టికల...పాండు. ౪. ౨౭౬.

కజ్జె=కజ్జెము¹.

క...ఒకచకోరిక, మలుమచు నొకకజ్జ మగని గుడువం జేసెన్. కతు. ౩. ౧౦౪. (ప్రయోగాంతరములేదు.)

కజ్జెము¹=కజ్జాయము, కజ్జే, కజ్జాయము. వి. (సం. ఖాద్యం. ప్రా. ఖజ్జో) ఖాద్యము, భక్ష్యము, భక్ష్యవిశేషము, అపూషము.

సీ. కజ్జంబులును బండ్లు గంధమాల్యంబులు ధృతరాష్ట్రసుతుడు పుత్రైర...భార. ఉద్యో. ౩. ౧౭౦.

మ. కలమాన్నంబును నొల్పుబప్పు ఘృతము గజ్జంబులు బిండివం, టలు... జై. భా. ౬. ౯౨.

గీ...అపూషాభిధానమ్మ దనరు గజ్జ, మప్పమప్పచ్చి కజ్జాయ మనగ. ఆం. భా. ౨. ౨౫౪.

కజ్జెము²=కర్జేము. వి. (సం. కార్యం) కార్యము, సని. ద్వి. బిజ్జలునకు వినిపింపంగ నతఁడు, కజ్జ మెంతే నియుఁ గలదు... బస. పు. ౬. ౬౩౬ పం.

కజ్జలధ్వజము. సం. వి. అ. పుం. కజ్జలము (= మసి) ధ్వజముగాఁగలది-దీపము.

కజ్జలము. సం. వి. అ. న. గ. కాటుక, అంజనము. ౨. సిరా. ౩. దీపపుమసి. ౪. మేఘము. ౫. ఉత్పలము, కలువ. (కే. ని.)

కజ్జలరోచకము. సం. వి. అ. పుం. న. దీపస్తంభము.

కజ్జలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రసము గంధము కలిపి నూచినముద్ద. ౨. సిరా. ౩. దీపపుమసి. ౪. ఒక బాతిచేప.

కజ్జాయము=కజ్జెము¹.

గీ. బలికె కజ్జాయ మయ్యారె పాయసములు. రా. వి. ౨. ౧౦౫. ఆం. భా. ౨. ౨౫౪.

కజ్జోరము=కజ్జోరము.

ఉ. ... ఖర్జూరము కజ్జారం బనగ శోభిలు... ఆం. భా. ౨. ౭౯.

కజ్జోరము=కజ్జోరము. వి. (సం. ఖర్జూరః. ప్రా. ఖజ్జారో.) ఒకానొక ఫలవృక్షము, పేరీదు. మ. సురపాన్నలో కలిగిట్లు చందుగులు కజ్జారంబు లెప్పించులు. యయా. ౫. ౪౦.

కటం=అకట. అవ్య. (సం. కప్టం. ప్రా. కట్టం.) (సంతాపమును దెలుపును.)

ఉ. జీవముఁ బాయువాడఁ గట చిత్ర బారికి నోర్వ వచ్చునే. విక్ర. ౩. ౪౬. దశకు. ౬. ౯౯.

కటంకటము. సం. వి. అ. పుం. గ. అగ్ని. ౨. బంగారు. ౩. చిత్రమాలము.

కటంకటుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. విఘ్నేశ్వరుడు. ౨. శివుడు.

కటంకటేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పసుపుకీ. అ. మాని
పసుపుకీ.

కటంబకుడు. సం. వి. (అ. బికా. అ.) కూరలు
వండువాడు.

కటంబము. సం. వి. అ. పుం. గ. వాద్యము. అ. బా
ణము.

కటంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ప్రసారిణి; గొంతెమ
గోరుకీ. అ. కటుకకోహిణికీ. 3. కలంబిక, తీగ
బచ్చలికీ. ౪. గలిజేరు, పునర్నవకీ. ౫. మూర్వ,
వాగకీ. ౬. హస్తిన, ఆడేనుగు. ౭. కప్ప.
౮. మణిసిల.

కటంభరము. సం. వి. అ. పుం. గ. జ్యోతిష్కతి,
మానేరుకీ. అ. శ్యోనాకవృక్షము, దుండిగముకీ.

కటకట¹. అవ్య = ఆకట. ('కట' పు ఆప్రేడితరూ
పము.)

(సంతాపమును దెలుపును)

చ...కృష్ణుడు లేనిపిట్టటం, బటుతరచేహలోభ
మున బ్రాణములున్నవి వెంట బోక నేల,
గటకట పూర్వజన్మమున గర్భము లెట్టివి
చేసినాడనో. భాగ. గ. 323.

వి. గ. బాధ, కష్టము.

చ. ...అలంత నధ్యగుల్, కటకటం జెంది వంద
వడగాడుపు వీవగం జొచ్చె హెచ్చుగల్.

ధర్మ. అ. ౧౨౦.

అ. కోపము. (చూ. కటకటపడు.)

జ: కటకటపడు.

కటకట². వి. కొలుకుట లోనగువానియందలి ధ్వ
నికి అనుకరణము.

ద్వి. గొటగొట గోండ్రించి కోట లొండొంటిక,
గటకటం దాకింప గర్భంబు గలగి. నవ
నాధ. 3. భా. (చూ. క. ర-గోండ్రించు.)

కటకటప(బ)డు. అ. క్రి. (✓కటకట¹) గ. కష్ట
పడు, బాధపడు, సంతాపపడు.

(కపులు) క. ఇటువలె నెడకియుం దమత్రి, పుట
గురువిరహితులమంత్ర పతనం బెటు లట్లట
మటమై పోక జొచ్చినం, గటకటపడి ...
రామా. ౬. ౬౫.

క...మనమున మిక్కుటమై పెరిగెడువెళలం,
గటకటపడి యిట్లనుకొ దగకొ దనలోనకొ.
రసిక. ౪. ౯.

క...క్రవ్యాదుల, క్రందున నీవీను లిపుడు కట
కటంబడవే. భార. ద్రో. అ. 33౫.

అ. కోపపడు.

క. అలయక యందఱుం జెప్పం, గలయంతయుం
జెప్పి రతండు గటకటంబడి య, కొల్లులువు
నెడలిపోయెం ద, ములుకర్ణుండు రాజులోక
ముం దో నరుగకొ. భార. ఉద్యో. ౪. ౮౦.

వ. అనుపలుకు లాకర్ణించి కర్ణుండు కటకటంబడి
మంథసంథపున కిట్లనియె...భార. విరా. ౪.
౯2.

శ్లో. ఇ త్యేవంవాదినంద్రోణం కర్ణః ప్రద్ధోభ్య
భావత. సం. భార. ౪. ౨౮.

వ. గురుం డప్రీతుండయ్యను గటకటంబడక
యతనితో నిట్లనియె. భార. ద్రో. గ. 3౮౯.

కటకటము. సం. వి. అ. న. సముద్రమున బుట్టిన
యుష్మ. (వై. ని.)

కటకటా=ఆకట.

గీ. కటకటా యనునపుడ గద్దదిక నొడ మె.

మనుచ. 3. ౯౧.

సీ. కట్టా యనంగను గటకటా యనగం గటా
యనంగ బతార్థమై యెసంగు. ఆం. భా. 3. ౬2.

కటకటాలు. వి. బ. ఇనుపయూచలు లోనగునా
నిచే ఏర్పఱచెడియడ్డు. (క. ర.)

కటకము. సం. వి. అ. పుం. ముష్టి, పిడికిలి. పుం. న.
౧. కడియము, వలయము. అ. పర్వతమధ్యభాగము,
కొండనడుము. 3. హస్తీదంతమండనము, నీనుగు
కొమ్మనకు వేసెడుసాము. ౪. సముద్రలవణము.

గ. రాజధాని. ఓ. శివరము, దండు విడియచోటు.

2. చాచ, కటము. ౮. ఓడ్ర దేశపురాజధాని.

౯. నైస్యము.

కటకరము. వి. ఒకానొకమృగము, కడఁతి, గంధ
ర్వము.

నీ... గంధర్వ మాను గడఁతి కటకర మంచనఁ
గాను. ఆం. భా. ౨. ౮౫.

కటకసరులు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

నీ. బంగారుతీగలు గంగాజలములు కన్నూరినిగ
రాలు కటకసరులు. హంస. ౪. ౧౨౮. ప్రబం
ధ. ౧౧౨.

కటకాముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్త
విశేషము.

శ్లో. తర్జనీమధ్యమామధ్యే పుంభోంగుష్ఠేన పీడ్య
తే, యస్మిన్ననామికాయోగః సహస్తః కట
కాముఖః. (శృంగారదీపిక.)

కటకారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకసంక్షిప్తజాతి
వాడు.

శ్లో. హుద్రాయాం వైశ్యతశ్చార్ధాత్ కటకార
ఇతి స్మృతః. ఔశనస స్మృతి. (కటకారుడు -
అని. వై. ని.)

కటకోలము. సం. వి. ఆ. పుం. పతద్ధృహము, తమ్మ
పడిగము.

కటఖాదకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గాజుపాత్ర.
- శవమును తినునది - ౨. నక్క. 3. కాకి.

కటఖాదకుడు. సం. విణ. (అ. దికా. అ) - గడ్డి
మాడ తినువాడు - సర్వభక్షకుడు, నియమము
లేక అన్నియును తినువాడు.

కటపెట. వి. గ. వానచినుకులు రాలుటయం దగు
ధ్వనికి అనుకరణము.

క. కటపెట తోటతోట రాలెడు, సోటసోటచి
నుకుల ధరిత్రిసాడ నట్టుపడక, సోటసోట
నాఁకట సోలుచు, డటతటపడు చాతకము
లదైస్యము వాసెక. వైజ. ౨. ౧౪౬.

౨. (దంతములు) ఒరయుటయం దగుధ్వనికి అను
కరణము.

ద్వి. కఠినోరుదంష్ట్రలు కటపెట నొరయ. ద్వి.

భాగ. 2. స్కం. (శ. ర.)

కటనము. సం. వి. ఆ. న. ఇంటికప్ప.

కటపుపు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఊ.) ౧. తనయిచ్చ
వచ్చినట్లు నడచుకొనువాఁడు, కామచారి. ౨.
జూదమాడువాఁడు. వి. ఊ. పుం. ౧ - నలరృణ
మున సంచరించునది - కీటభేదము. ౨. శివుఁడు.
3. రాక్షసుఁడు. ౪. విద్యాధరుఁడు. స్త్రీ. ఖేల
గతి, విలాసగమనము. (కే. ని.)

కటప్రోధము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పిఱుఁడునం
దలియున్నతప్రదేశము.

కటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మాసేరు, త్రోవతిప్పతికి.
౨. అపరాజిత, సోమిదముకీ.

కటమర. మి. వి. (కటము + మర - 'కటుమర' అని.

శ. ర.) హనువు, చెక్కిలిమీఁదిభాగము.

నీ. ... హనువు కటమర యం చనఁగా నొప్పు
... ఆం. భా. ౨. ౧౪౩.

నీ. తఱుకుఁ జెక్కులు వెల్లడనము మెల్లనఁ దా
ల్పఁ గనరానికటమరల్ పెనుపు నొందె.
చంద్రా. ౧. ౬౮.

నీ. గండభాగంబులఁ గటమరలందును బరియసిఁ
జొనుప నప్పగఁడు డార్పి. భోజనుతా. ౪.

౧౦౫.

కటమాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కల్లు, మద్యము.

కటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧ - మదజలము కురి
యునది - ఏనుఁగుచెక్కిలి. ౨. నలయము, కడియ
ము. 3. నల మనెడితృణము. ౪. చాచ. ౫. కా
లకూటవిషము. ౬. గ్రామాదులప్రాంతప్రదేశము.
2. సమయము. ౮. తృణము, గడ్డి. ౯. శవము. ౧౦.
శవరథము, పాడె. ౧౧. 'శ' శాసము. ౧౨. జూద
మున పొచికలుపడుటయందలిభేదము. (మృచ్చ.

అ.ఁ. ౧౩. మొల. ౧౪. పిఱుఁడు. ౧౫. చెక్కిన
మాను. స. ౧. సముద్రలవణము. ౧. సాంటి. (పై. ని)
కట వ్రణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భీమనేనుఁడు.
(త్రి. ని.)

కటశేర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఒకానొకయోషధి.
౧. ముక్తాఫలము, ముత్తయము.

కటా=అకట.

మ... కీర్తింపఁగాఁ, దగునీసంతతి కీడునందొడ
రెనే దైవంబుచెయ్యిం గటా. నిర్వ. ౫. ౧౦౩.
ఆం. భా. ౩. ౬౭.

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. అపాంగదృష్టి, కడ
గంటిచూపు.

కటాక్షించు. సం. స. క్రి. ౧. కడగంటిజూచు.
వ... కూర్చిరాణి యైననారాయణిం గటాక్షించి
హీనస్వరంబున... వరాహ. ౧. ౬౫.
౧. అనుగ్రహించు.

(వ్యవ) నన్ను గటాక్షించి వదలిపెట్టినాఁడు.

కటాయనము. సం. వి. అ. న. వీరణమూలము, అ
పురువేరు.

కటాయించు. స. క్రి. ఎగఁబెట్టు, ఎగవేయు,
(బుణాదులు) అవహరించు.

సీ. పైక మీఁజాలక బాకీ కటాయించి యొఱిగొ
డ్డములఁ బల్కుచుండినామొ. రంగా. ౧.
౧౭౧.

కటారము=కటారి.

(బా. కు.)

వ... గదల నడిచియుఁ గటారంబులఁ బొడిచి
యు... కరవాలంబుల వ్రేసియు. భాగ. ౧౦.

ఉ. రంగ. (చి. ని. పా. 'కుతారంబుల' ముద్రి.)

కటారి(రు). వి. (సం. కతార. క. కటారి.) కత్తి;
బా. కు.

క. ఈరేడుజగములం దింక, నేనీ నీరీతిగోతు రె

న్నికఁగను నొ, య్యాకీ తీరగుకులుకుమి, టా
రీ పలఁతునిమేల్కూటాకీ నారీ. రసిక. ౩. ౮౧.
చ... భర్తయు, శరమొకఁ డేయఁ ద్రెళ్ళక
నెనన్నిగుడక నటకక గటారునక. ఉ.
రా. ౭. ౪౧౬, ౨౧౧.

జ: కటారికత్తియ, కటారికాఁడు.

కటారి(రు)కత్తియ(త్తె). విణ. (✓కటారి.)
కటారికలది (ఆఁడుది.)

చ... ఒక్కొక్కతఱిం బువుఁబోండ్లు కటారికత్తి
యల్. కళా. ౧. ౩౧.

కటారి(రు)కాఁడు. విణ. (✓కటారి.) కత్తికల
వాఁడు.

చ. విరుదుకటారికాంధ్రు... కళా. ౮. ౧౦౧.

ఉ... చంపఁగ వచ్చుకటారుకానిచం, దాన...
కాళ. ౧. ౧౪౦.

కటారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కాముకుఁడు.
౧. పట్టణానాసి.

కటాలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికృతమగు
చెక్కిళ్లుకలనాఁడు.

కటాహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బూరెలమూఁ
కుడు మొదలగు మూతి నెడల్పుగలపాత్రము, బా
ణలి; పెనము. ౧. తలపుట్టె. ౩. తా. బేటివెన్న
చిప్ప. ౪. అప్పుడే కొమ్ములువచ్చుచున్న గేదె
దూడ. ౫. మట్టిదిబ్బ. ౬. చెవులు గలగంగాళ
ము. ౭. చేట. ౮. ఒకానొకదీవి. ౯. నరక భేదము.

కటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కటముగలది. వి. న్.
పుం. ఏనుఁగు. ఇ, ఈ. స్త్రీ-వస్త్రములచేతఁ గ
ప్పఁబడునది-౧. మొల. ౧. పిఱుఁడు. ఈ. స్త్రీ.
పిప్పలి.

కటిక¹ వి. ౧=కటిక. (చూ. కటికది, కటికవాఁ
డు¹.) ౧. మల్లసాధనవిశేషము. ఆం. భా. ౧.
౨౦౭.

జ: కటికది, కటికవాఁడు¹.

కటిక². వి. (సం. ఖట్టికః. క. కటిక.) మాంసవిశ్రే

త, మాంసమస్తువాడు. (శ. ర.)

విణ. పూరము. (చూ. కటికతనము.)

జ: కటికతనము.

కటికతనము. వి. ($\sqrt{\text{కటిక}^2}$) పూరత్వము.

క. ఈకాంతారములోపల, నేకాంతము యున్న
వాడ వెన్నుడ వకటా, నీ కీవ యడుచుకొని
యెడ, ఏకటికతనంబు మానవేయని కరుణా.

గీ. వ్రేసికొననీక పట్టిన వ్రేటు లుడిగి. వా.రా.
అ. ౧౯౩, ౧౯౪.

కటికది. వి. ($\sqrt{\text{కటిక}^1}$) వేరహస్త.

నీ. పరిహాసములు నటుల్ బయకాండ్రు మొగసా
లఁ గాచినా రని తెల్పుకటికదాని. ఉ.రా.
౪. ౨౨౩.

కటికన. వి. మల్లసాధనవిశేషము.

నీ. తత్సాధనంబులై తగు గంబము కొంత కటి
కన లోడి సంగడము బాల. గీ. సంగడము నీలి
గోతా మనంగఁ గొన్ని. ఆం. భా. ౨. ౨౦౭.
(వ్రాత ప్రతి, వ్రా. పాఠములు.)

కటికమెకము. వి. ఖడ్గద్యుగము. (చి. ని, శ. ర.)

కటికపాడు¹. వి. ($\sqrt{\text{కటిక}^1}$) వేరహస్తాడు.

వ. బంగారుజలపోత బెత్తెంబులనటిన ఘటిల్లఁ
గటికవారు సారెకు బరాబరిసేయుచు నేగు
దేర. కళా. ౭. ౬౯. యయా. ౧. ౧౦౦. ఆం.
భా. ౨. ౧౦౪.

కటికవాడు². వి. కటిక². మాంసవిశ్రేత.

గీ. కటికవాడ న మాంసికాఖ్యగను జెలఁగు.
ఆం. భా. ౨. ౨౫౬. (ప్రాత ప్రతి.)

గీ. కటికవానిల్లు నాటికిఁ గన్న పెట్ట. భల్లా. ౧.
ఆ. (శ. ర.)

కటికి. విణ. ౧. అధికము, మిక్కుటము, మితిమీ
రినది.

ఆ... మేను, కంప మొందఁ గనలు గదిరినకటికిన,
వ్వెసక మెనఁగ నన్న కిట్టు లనియె. భార. ద్రో.

౨. ౨౭౬.

౨. కఠినము, గట్టిది; పూరము.

నీ... కటికినేల... భార. ఆది. ౬. ౧౭౫.

గీ. గట్టికటికి యనంగఁ గన్నట్టు దృఢము. ఆం.
భా. ౩. ౨౩.

చ... వం, డిరి సిరియాలనిక గటికి డెందమునం
దగభాషు లిద్దఱు. హర. ౨. ౧౨౦.

౩. తీక్షణము; సహింపరానిది.

క. మిటుమిటునికటికియెండం, బటపటపటఁ బగిలి
పాయపడినవెదురుల. చంద్ర. ౧. ౧౫౨.
ఆ. ఏను సాధ్య ననుచు నెల్లవారలు నన్ను, స
న్నుతింతు రనుచు సంతసించు, గాని నడు
మ నిట్టి కటికినిండులు పుట్టి, యడవిఁ ద్రోచు
రాముడనుచు నెఱుంగ. ఉ. రా. ౬. ౨౦౦.

౪. సాంద్రము, దట్టమైనది.

గీ... కటికిచీకటి... శుక. ౨. ౧౦౯.

గీ... కటికిమబ్బు... హంస. ౩. ౩౯.

౫. కేవలము.

(వ్యవ) వాడు కటికిమెతుకులు తినుచు కాల
క్షేపము చేయుచున్నాడు. కటికియుపవా
సము. కటికిలంకణము.

కటి త్రము. సం. వి. అ. న-కటిని గాపాడునది.

౧. కాంచి, మొలనూలు, ఒడ్డాణము. ౨. మొల
కు కట్టుదట్టి.

కటిప్రోధము. సం. కటప్రోధము.

కటిమాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొలనూలు, ఒడ్డా
ణము.

కటిల్లకము. సం. వి. అ. పుం. కాకరక.

కటిశృంఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొలత్రాడు; పటకా.

కటిసూత్రము. సం. వి. అ. న. మొలత్రాడు; ఒడ్డా
ణము; కానె.

కటితలము. సం. వి. అ. పుం. మొలచు దోచుకొను

పంకకత్తి, న్యుజ్జఖిద్దము. (తి. ని.)

కటిస్తోధము. సం. కటుస్తోధము.

కటిరము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గుహ. ౨. జఘ

నము, స్త్రీల మొలచుండటిభాగము. ౩. నితంబము,
పిఱుడు. ౪. కటి, మొల. (విల్యున్న.)

కటుంభర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కటుకరోహిణికి.

కటుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కటుకరోహిణికి. ౨.

తాంబూలి, తమలపుండీగ. ౩. రాజిక, నల్లావక్.

౪. చేదుసాఱి. ౫. కుస్తుంబురువు, కొత్తిమిరికి.

కటుకందము. సం. వి. అ. పుం. గాటు కలమాలము

కలిది-శిగువు, మునగి. పుం. న. గ. అల్లముకి.

౨. నెల్లూరికి.

కటుకత్రయము. సం. వి. అ. న. సాంటిపిప్పలి

మిరియములు.

కటుకఫలము. సం. వి. అ. పుం. కక్కులము, చ

లువమిరియముకి. న. కక్కులపుకాయలనుండి

చేయబడుపరిమళ ద్రవ్యవిశేషము.

కటుకము. సం. వి. అ. అ. అ. గ. కారముగల

ది, గాటుఅయినది. ౨. తీండ్రమయినది, తీళ్ళము.

౩. అప్రియము, ఇంపుకానిది. ౪. ఉగ్రము, భ

యంకరము. ౫. పరుషము, నిష్ఠూరము. ౬. నికృ

ప్తము, చెడ్డది. (ఈయర్థమున సమాసాంతముననే

యుండును. ఉదా: దధికటుకము = చెడ్డపెరుగు.

తక్రకటుకము = చెడ్డమజ్జి) వి. అ. పుం. గ. సాట్లకి.

౨. సుగంధిద్రవ్యముకి. ౩. కుటజము, కొండమల్లకి.

౪. జిల్లేడుకి. ౫. రాజనర్దనము, నల్లావక్. ౬. కార

ము. న. కటుకత్రయము, సాంటిపిప్పలిమిరియ

ములు.

కటుకరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమాయాదులం

దుపయోగింపబడు నొక ప్రసిద్ధమైన ఓషధి.

కటుకాలాబువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక జాతి చేదు

సాఱి.

కటుకీటము. సం. వి. అ. పుం. గట్టిగా కుట్టునది-
దోమ.

కటుకు¹ (కుక్కు). వి. కొఱుకుటయందగు ధ్వనికి అను

కరణము.

చ. కటుకునఁ బండ్లచేఁ గొఱుకఁగా నొకరత్న

ము గింజమాడ్కి ముం, దటఁ బడియెన్ ...

దా. ౧౨. ౯.

వ.... పంటి కడ్డపడఁ గటుక్కునం గొటికి ...

చంద్ర. ౨. ౮౪.

కటుకు². వి. క్రూరుఁడు, కటికి.

క. కటుకున్ రక్తసిగంగకు ... అచ్చ. భా.

౧౪ పా.

కటుక్వాణము. సం. వి. అ. పుం. టిట్టిఫము, లకు

ముకిట్ట.

కటుగ్రంధి. సం. వి. ఇ. న. గ. సాంటి. ౨. పిప్పలీ

మాలము. (కల్ప.)

కటుహాతుర్జాతకము. సం. వి. అ. న. నాలుగు

కారపుద్రవ్యములనుదాయము. (ఏలకులు, అ

కుబ్జత్రి, లవంగపుపట్టి, మిరియములు.)

కటుచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. గ. గ్రంధితగర

ముకి. ౨. నందివర్ధనముకి.

కటుత్తిక్. సం. వి. అ. స్త్రీ. కటుతుంబి, చేదుసాఱి.

కటుత్తిక్కము. సం. వి. అ. పుం. గ. భూనింబము,

నేలవేముకి. ౨. శణము, జనముకి.

కటుతుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కాకినొండకి.

౨. చేదుబీఱకి.

కటుతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇత్వాకువు, చేదు

సాఱి.

కటుత్రయము. సం. వి. అ. న. - మూడుకారపు

ద్రవ్యములు - సాంటిపిప్పలిమిరియములు.

కటుదళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కర్కటి, దోనకి.

కటానిష్ఠావము. సం. వి. అ. పుం. ఏటిదాపున
పైరగునొకజాతిఅయియున్నది.

కటాపత్రిక. సం. వి. అ. పుం. గ. పర్వాటకము.

అ. సితార్జకము, తెల్లగ న్గరి.

కటాపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంటకారి, వాచుడు.

కటాఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రీవల్లభపుత్రము.

కటాఫలము. సం. వి. అ. పుం. గ. చేదువోన.

అ. చలువమిరియము. 3. చేదుపాట్ల.

కటాబీజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి.

కటాభంగము. సం. వి. అ. పుం. సాంటి. (కల్ప.)

కటామంజరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అపాహర్గము, ఉ
త్తరము.

కటామోదము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకనుగంధి

ద్రవ్యము, జవాబు.

కటారము. సం. వి. అ. న. తక్రము, మజ్జగ.

కటారవము. సం. వి. అ. ఆ. అ. పరుషధ్వని

కలది. వి. అ. పుం. గ. కప్ప. అ. పరుషధ్వని.

కటారోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

కటావారాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్వేతకంటకారిక,
తెల్లవాచుడు.

కటాపు. వి. (సం. ఖాటిః) పాద. (శ. ర.)

కటాపు. సం. వి. అ. (ఉ. ఉ. బ్రీ. ఉ.) గ. కారము

గలది (రసము). అ. పరుషము, ఇంపుకానిది, అ

ప్రియము. (మాట.) 3. సువాసనగలది. ర. దు

ర్గంధమైనది, చెడుకంపుకొట్టునది. ౪. మచ్చర

ముగలది, దీర్ఘక్రోధముకలది. ౬. తీండ్రమయి

నది, వాడిమిగలది. వి. ఉ. పుం. గ. కారము.

(షడ్రసములలోనొకటి) అ. గుగ్గిలము. 3. వె

ల్లలి. ర. వెలిగారము. (వై. ని.) స్త్రీ. గ. కటుక

రోహిణి. అ. నల్లన. 3. ప్రేంకణము, మోర

టి. న. గ. అకార్యము. అ. మాషము.

కటాన్నేహము. సం. వి. అ. పుం. గ. గౌరవార్థప
ము, తెల్లన. (రాజని.) అ. ఆన, స్వప్నము.
(ప్ర. ని.)

కటూత్కటము. సం. వి. అ. న. సాంటి.

కటూత్కటము. సం. వి. అ. న. గ. అల్లము.

అ. త్రికటుకము, సొటి పిప్పలి మిరియము.

(వై. ని.)

కటోదకము. సం. వి. అ. న. తిలొదకము.

(సం. భాగ. 2. అ. ౧౭. వ్యాఖ్య.)

కటోరము. సం. వి. అ. న. పాత్ర భేదము.

కటోలము. సం. వి. అ. ఆ. అ. కారమైనది.

వి. అ. పుం. కటూరసము, కారము.

కటోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవాయుండు
వీణ.

కటోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాలది, చండాలస్త్రీ.

కటోలుడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుడు,
మాలవాడు.

కట్ట¹. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు.క.కట్టే}}$) గ. ఒకటిగా చేర్చికట్టి
నవస్తుననుదాయము; గుంపు.

సీ... దర్శకట్టము జలపూర్ణకలకంబుఁ బువ్వు
లు మఱచి వచ్చితి నేటిమడుగు నోర. భార.
ఆను. ౨. ౪౪౬.

క. కైదువకట్టలు... రా. వి. ౨. 3౨.

న... కట్టలుకం గట్టలుపడ నేయుకట్టిడిమరుని
యంపనెలకట్టియల... నను. ౨. ౧౪౦.

౨. చెఱుపులోనగువానిగట్టు, ఒడ్డు, తీరము; నే
తువు, ఆనకట్ట.

(తటాకఫలశ్రుతి) ఆ... కట్టఁ దగినతరువు లిడిన
నుగతి గలుగు. భార. ఆను. 3. 33౦.

ఆ. ... ఎకిమీడు, నందుతోడఁ గడలించుతీయ
నరిగి, కట్టఁ గట్టఁ దివురుపట్టునఁ జెలఁగి య,
న్నీరునుప్ప పొంగి నింగి ముట్టె. అచ్చ. రా.
యు. 23.

కట్ట²=అకట్ట. (శ.ర. ప్ర.)

కట్టకడ. వి. (కడ+కడ-క.కట్టకడ)మిక్కిలికడ.

క...నిఖిలా, శలకట్టకడలకు...లక్ష్మీ. ౨.౮౯.

కట్టడ. వి. (√కట్టు. త. కట్టతై.) గంధర్వము, విధి.

క. ఇది గంధర్వం బహులముల, కిది విధి మాతాపితృప్ర
హీణుల కహహా, యిది కట్టడ తిరిపరులకు.

కాశీ. 2. ౫౨.

౨. నియమము, కట్టుపాటు, ఏర్పాటు.

క. ఏయేకట్టడ లెవ్వరి, కాయాకట్టడలు తప్పకధి
పతి ప్రజలకై, నాయమునఁ బ్రోవ వలయుఁ
గృహాయుతుడై తస్కరాదిపాదలుడుపు
చుక. కళా. 2. ౨౬౪, ౬. ౧౦౦. ఆం.
భా. ౨. ౧౭౪.

3. తీరు, విధము.

క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొ
డలికట్టడయు ముఖి, శ్రీరామణీయకంబు
మ, హీరమణునియట్ల కాదె యిరువుర కర
యక. నిర్వ. ౧౦. ౧౨౦.

ద్వి. ఈచక్కఁదనమును నీసేర్పు పెంపు, రాచక
ట్టడ వీడె రాజు గానోపు. ద్వి. సిం. భాగ.

3. ౪౯. పా.

౪. ప్రకృతి, స్వభావము.

చ...ఏములు నిండి పాతీనం, గతుకఁగఁ జూ
చుఁ గుక్క తనకట్టడ మీఱక యెందు భాస్క
రా. భా. శ. ౫.

౫. ప్రతిఫలముగా నిచ్చుద్రవ్యము.

నీ. చేతి కై దేసివేల్ శివరాయలనరాలనెలకట్టడ
లపటాణ్ణిల్లబు, లు...రా. వి. ౫. ౧౩.

నీ. నిరుపమతమతపఃపరమపుణ్యంబులు కట్టడ
యైనశృంగారవతులు. ... గీ. వచ్చి రచ్చర
లనిమిషస్వామికడకు. కవిక. ౬. ౪౫.

విణ. నియమము, ఏర్పాటైనది.

గీ...రాజు, లరికి నిచ్చినకన్నయ లడఁకువలను,
గదిసి కట్టడముగుమాడిగములు సేయఁ, బచ్చ

సింగంపుగద్దెయపైఁ జెలంగె. మయా. ౧.౯౮.

కట్టడచేయు. స. క్రి. (√కట్టడ.) గ. నియమించు,

ఏర్పాటు చేయు; ఆజ్ఞాపించు.

ద్వి...తల్లులవెనుకఁ దోడైరఁ, గడఁక వసిష్ఠునిఁ
గట్టడచేసి. రం. రా. అయో. ౧౩౬౮. ౩౧పం.

గీ. అంత నయ్యూరివార ముత్తియములఁ జూచి,
తెమ్మని సువేపు దవ్వలదీవి కేఁగు, మనుచుఁ
గట్టడసేయఁగా...కుక. ౨. ౨౧౦.

౨. దయ చేయు, అనుగ్రహించు.

గీ...నిన్ను...బహుధనాధీశ్వరత్వంబుఁ బ్రార్థ
నంబు, సేయుచున్నాఁడఁ గట్టడసేయు మ
య్య. ఉ. రా. ౧. ౨౨౫, ౨. ౧౮౫.

కట్టడము. వి. (√కట్టు-క. కట్టడ. త. కట్టడమ్.)

౧. గృహాధికము. (ప్రా. వా.) ౨. కట్టనము, బంధ
ము, కూర్పు.

ఉదా: కట్టడపుఁగానులపేరు. కట్టడపుచుద్దులు.

కట్టడి=కట్టిడి. వి. (√కట్టు.) గ. నియతి, భాగ్యము.

గీ. అలరుఁ గట్టిడి బవిసి దయ్యంబు లైసి, కట్టిడి
యనంగ నియతిగాఁ గాలకంఠ. ఆం. భా.
౧. ౯౯.

౨. ఆజ్ఞ.

గీ. నేను నీసమ్ముఖంబున నిలిచి యున్న, వారిలో
పల నొకఁడనై వలయుపనికి, నిందు నందును
దిరిగెద నిదియ నాదు, మనవి కట్టిడి గావించు
మనిన నతఁడు. చకా. ౨. ౧౨౩.

3. (దేవతా ప్రసాదరూపమైన) నియమితద్ర
వ్యము.

చ. లలనరొ యెందు నీ విఁక గులామనకుం జన
వద్దు మాకు ని, చ్చలు పెరుమాళ్ళకోవెలఁ బ్ర
సాదముకట్టిడి సాగివచ్చు నా, తలియ ప్రసా
దమీవు సతతంబుఁ బసాపడుము...నైజ. ౨.
౧౨౮.

౪. నియమము, కట్టుపాటు.

ఉ ..కావ్యములమర్థము గానఁగ లేక దుర్లభుల్,

కా వనఁ గాని యెట్టికడఁ గట్టడిఁ జెప్పఁగ
నేరరు... ద్వార. ౧. ౧౬.

కట్టడికట్ట=చెలియలికట్ట, వేల.

చ. కడలిగముల్ గడుం నొనఁకి కట్టడికట్టలు
దాఁటి పాఱఁగా... అచ్చ. రా. యు. ౧౬౨.

కట్టనము=కట్నము. వి. (✓కట్ట-క.కట్టా, కట్న.

త. కట్టా.) ౧. బంధము, కూర్పు; కుట్టిమము.
(చూ.కట్నము.)

నీ... ఉక్కుటులుల, రాకట్టనపు పెడల్ గైకొని
నఱకుట... హరి. ఉ. ౨. ౧౬.

౨. వస్త్రము.

గీ. కప్పడ మనంగఁ గోక నాఁ గట్టన మన, వస్త్ర
నామంబు చెలఁగును... ఆం. భా. ౨. ౧౫౫.

౩. కానుక, ఉపాయనము.

నీ... సుత్రామపాత్రునకు... దుకూలమాల్య, పరి
లేపనములు నుపాయనంబుగ నిచ్చి... గాం
డీవికిని మేలుకట్టనంబు లమర్చి ... జై. భా.
౭. ౧౦౫.

కట్టరము. వి. నాట్టబంధము.

నీ. కంట యంచనఁగను గట్టర మనఁగను నాట్ట
బంధం బొప్పు... ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

కట్టా=అకట.

క. జెట్టిదవువగలఁ బొగులుచుఁ, గట్టా నీ విట్టుడ
య్యఁగాఁ దగునె చెలీ. నీలా. ౨. ౮౬.

కా. కట్టా దాయలపంచమండఁ దగవే కారవ్య
వంకా గ్రణీ. భాగ. ౧. ౩౧౦. ఆం. భా. ౩. ౬౭.

కట్టాణి. వి. (కడు+ఆణి.) మిక్కిలిగుండ్రని ప్రశ
స్తమాణికవిశేషము.

నీ... కట్టాణిముత్యాలకంతమాల. భీమ. ౧. ౧౧౬.

నీ. కట్టాణిచాకట్టు... ఇందు. ౧. ౭. హంస. ౧.
౨౧౬.

కట్టాయితము. విణ. (కడు+ఆయితము.) సంసిద్ధ
ము, సన్నద్ధము.

గీ. అట్టియెడ పైన్య మెల్లఁ గట్టాయితంబు, చేసి
... ఉ. హరి. ౨. ౨౫.

వి. సన్నద్ధమైనపైన్యము.

నీ. అనమాస్త్రుఁ డభిలంబు నడకించుబొమ్మలు నా
త్తనంభవునికట్టాయితములు. గీ. నాఁగఁ బాలు
పారు నొకకోటిసలిసముఖులు. భాగ. ౬. ౪౪౫.

కట్టాయితపడు=సంసిద్ధమగు.

క. పట్టుకొని చంప నొంపం, గట్టాయితపడక
యరుగుఁ గావున నరనిం, జుట్టుమువలెఁ గొని
చని పతి, కట్టెదురం బెట్టి కాశికంబులు నిలి
చెక. వేం. పంచ. ౩. ౧౫౮.

కట్టియే. స క్రి. (✓కట్ట.) కట్టఃజేయు.

(గృహతేటాకాదులు-నిర్మింపఁజేయు.)

నీ. కట్టింపలేనైతిఁ గమలకాసారంబు నిలుపంగ
లేనైతిఁ దులసివనము. కాశీ. ౩. ౮౧.

క... నలుచే సేతువు ప్రియంబునం గట్టించెక.
ఉ. రా. ౧. ౧౨౩.

(బంధింపఁజేయు.)

నీ. కావేరిఁ గట్టించెఁ గార్వాసరాసుల నుబ్బి
చోడుఁడు మెచ్చ నొక్కతాత. హర. పీఠ.
౧౦.

కట్టిడి. విణ. (కట్ట+ఇడి.) పూరము, నిర్దయము.

క. అట్టేల రాక తక్కుం, గట్టిడియే యాలతాం
గి కామాతురు నక, బెట్టి యచట దానికి మ
న, నెట్టు నిలుచుఁ దగవు విడువ నెట్టులు నే
ర్చుక. భార. విరా. ౨. ౨౯౭.

ఉ. నెట్టన యాపగానుతుఁడు నేలకు వ్రాలెన
నంగ విన్న నా, కట్టిడిపీను లేమి వినుకాఱి
య కోర్వవు... భార. భీష్మ. ౧. ౬౫.

కా. ... కానం దెవ్వలు గట్టి యేగు ప్రజలంగ
ట్టిండి యై దోచి ... పాండు. ౫. ౭౫.

౨. (త. కట్టాణి.) దిట్ట, ప్రాధుఁడు.

క. ఆదికవుల వార్తీకుల, వేదవ్యాసులఁ దలంచి
వివిధాగమసం, వేదితఁ గట్టిడి యగుకవి, తా

దక్షవిలాసుఁ గాఢిదాసు నులింతుఁ. వాల్మీ.

౧. ౯. (ఈపదము ఉభయవర్ణిలోఁ జేర్చఁబడెను. కావ్యా. ౭. ౬౯.)

కట్టిక = కటిక 1. వి. (సం. క్యాకః. ప్రా. కట్టిక. క. కట్టిగయవ.) వేత్రహస్తుఁడు; వేత్రహస్త.

ద్వి. కోఠికట్టికలు పాఁగు బభా యనంగ, నేతా మవలె దారుఁ డేతెంచి మ్రొక్కె. రం. రా. కిష్కిం. (శ. ర.)

సీ. కటికవాం ద్రవంగను గట్టిక లనంగను బజిహ రు లనంగను బరంగుచుండు, వేత్రహస్తాభిధ ... ఆం. భా. ౨. ౧౦౪.

జ: కట్టికవాఁడు.

కట్టికవాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కట్టిక}}$) = కట్టిక.

ద్వి. దేవ హేచ్ఛరిక దైతేయారి యనుచు, తీవి మైమున్ను కట్టికవాఁడు నడువ. అ. మ. క. ౫. ౨౪౧ పా. ౧౨ పం.

కట్టిడి = కట్టిడి.

(భాగ్యము, నియతి.)

ఆం. భా. ౧. ౯౯.

కట్టిపెట్టు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) ౧. బంధించు.

(వ్యవ)వాఁడు మాడను రాటికి కట్టిపెట్టినాఁడు.

౨. విడిచిపెట్టు, చాలించు, మాను.

సీ. సర్వదైవసమర్పలు గట్టిపెట్టంగఁబడియెఁ బూర్తంబులపనులు ననుసె. హరి. పూ. ౧. ౧౦౦.

గీ. ... కాని తలఁపులు గట్టిపెట్టి. జై. భా. ౧. ౬౩.

ఉ. ... నీ, మాటలు గట్టిపెట్టి చనుమా మునువచ్చి నత్రోవచోప్పనన్. రసిక. ౩. ౪౫.

౩. అణచు.

సీ. భానుమత్కులవీరభద్రాన్న దేవేంద్రగర్వసం రంభంబుఁ గట్టిపెట్టి. గీ. ... ఏలింపెఁ దెలుఁగు భూమిఁ, దననిజస్వామి నల్లాడధరణినాథు, బలిత యతియేటిలింగన ప్రభువరుండు. భీమ. ౧. ౬౨.

౪. కప్పిపుచ్చు, దాచు.

క. మునియుచ్చులార మీచే, సినపని యటు గట్టి పెట్టి చేకొని యేలా, ననుఁ దఱిమితి రిక నే మియు, ననమఁడు నాతోడినొంగ వైతి మిరుక. ప్రభా. ౫. ౮౦.

సీ. మునిచత్వి యనకహల్యులు బట్టఁడే నీదునహ పాతి యగుపాకకాననుండు. గీ. ఇట్టిమిహరిన డరలు గట్టిపెట్టి, యమ్మనేఁజెల్ల న్యాయంబు లాడెదొర. శకాం. ౩. ౮౧.

౫. (ఇట్లు మొదలగునవి) నిర్దించు.

గీ. చప్పరం బొందె గుడి యొండెఁ జవిక యొం డెఁగలుమకం బొందె నిల్లాండెఁ గట్టిపెట్టి, బ్రహ్మయోగీశ్వరుని నుంచుభక్తి నెవ్వఁ, డరఁ డు మాన్యండు పూజ్యండు నతులితముగ. భీమ. ౬. ౫౫.

(వ్యవ)ముసలివానికి ఈచిన్నపిల్లను గట్టిపెట్టినారు (=వివాహముచేసినారు.)

కట్టు. స. క్రి. (క. ర. కట్టు.) ౧. బంధించు.

ఆ. వరము వడసియైన శరము ప్రయోగించి, వట్టఁ జేసియైనఁ గట్టియైన, వనధి దాట నెట్లు వచ్చుబో... భా. రా. యు. ౧౪.

సీ. శరభంబు నైనను సరభసంబుగఁ గట్టి మూటక ట్టుగఁగట్టు మొక్కలములు. గీ. గలిగి శస్త్రాస్త్ర నిపుణులై కరము మెఱసి. విక్ర. ౧. ౭౭.

క. ... పట్టికి యువరా, ట్పుట్టుము గట్టె ధరాధి పతి ... రా. వి. ౨. ౩౨.

౨. (నస్త్రాదులు) ధరించుకొను, కట్టుకొను; కట్టు. కా. ఎట్టెట్లా మునుజేంద్రు చేలములు మీ కీఁబా డియే మీరలుం, గట్టం బోలుదురే... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౫౭.

సీ. సారలాడఁ జెంఘలి బ్రంగినవలు పూడ్చి పలుచనినూత్న వల్కులముఁ గట్టి. గీ. పూట పూటను నుపచారములు ఘటించ. జై. భా. ౬. ౮౫.

3. (ఇంద్రియాదులను) నిరోధించు.

క. పట్టెననేక వ్రతములు, పెట్టె మహాదేవులను
నభీష్టాన్నంబుల్, కట్టె నుపవాసములచే, మె
ట్టె బుద్ధిస్థలములు మెలఁతలు దానుక.
వరాహ. ౨. ౧౭౬.

క. మగవాడ ననుచు మన్నా, వగునగు నేగడు
పు గట్టి యవ్వలు మిగులక, దిగిచి యిటు వం
డి పెట్టివఁ, బొగులపు మంభంబుమీఁదిసాట్టే
లు క్రియక. శుక. 3. ౨౭౯.

ర. ఆరోపించు, మోపు.

క. దోషరహితకన్యకై, దోషంబులు గట్టిరిత
దూషించినయా, మాషకుని నూతుమడుఁగు
లు, దోషానుగుణముగ భూపతులు గొనవల
యుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౦౮.

క. కనికరము లేక వానిం, గని కరము నిరాసం
దఁ గట్టు దగునే. సారంగ. 3. ౫౧.

౫. ఘటిల్లఁజేయు, కలిగించు.

మ. ... తెగువక దుర్భాష లిట్లాడి యీ, కొల
నా కేటికిఁ గట్టె దప్పు. సారంగ. ౨. ౧౦౨.

సీ. సిరిగట్టు నాకును సిరిగట్టు నెల వప్ప... చంద్రా.
౨. ౪౫.

౬. కూడఁబెట్టు.

క. ... ముక, గట్టివక ర్ష ఫలంబులు, నెట్టవ భోగిం
పకుండ నేర్తురె ముచుజుల్. భార. ఆది. ౫.
౫౮.

౭. (దండ, పద్యము, మొ.) కూర్చు.

గీ. వీణ వాయించఁ బొగడంగ విరులు గట్ట, నే
ర్చునట్టిది యొకరిత... కాశీ. ౫. 3౧౬.

క. కరకుశలత మెఱయ మాలికలు గట్టితగక.
విప్ర. ౨. 3౦.

గీ. కవితముఖమున రగణంబుఁ గట్టునపుడు.

కావ్యా. 2. ౧౩.

ద్వి. ... ముదితనద్భక్తి సమ్మేదంబు మహిమ, పద
ములుగాఁ గట్టి పాడెడువారు. పండితా. దీక్షా.
౫౫ పా. ౧౦ పం.

౮. (ఇల్లు మొదలగునవి) నిర్మించు.

మ. ... కట్టినతదీయా గారము... భా. రా. ఆర.
౧. ౧౧౪.

౯. మూయు, కప్ప.

ఉ. ... వీటికిం, గావలి నెట్టి పాండ్ర విభుకన్ను
లు గట్టి ప్రలంబ నైరికిక, సేవ యొనర్చి...

ఉ. హరి. ౨. ౯౮.

౧౦. అడ్డగించు, నిరోధించు.

సీ. ... త్రోవలు గట్టి నరులఁ జంపుచుఁ దద్దనంబు
తెల్ల, సంగ్రహించుచు... హ. వరాహ. 3. ౪౦.

సీ. చేతులచేత లేనాతోయములఁ గట్టి యొకయి
న్ని యవ్వల కుబుకనీక. దశా. ౬. ౭౦.

౧౧. చెల్లించు.

ఉదా: వాడు పరీక్షకు సామ్యు కట్టినాడు.

ఇంటిపన్ను కట్టినాడు.

౧౨. విధించు.

ఉదా: అధికారులు పాలమునకు హెచ్చుపన్ను
కట్టినారు.

౧౩. మూటకట్టు.

సీ. భక్తిఁ ద్రోవకు సాధ్య పరికరంబులు నెట్టి కట్టి
నపారివిళంగాయగమియు. ఆము. ౨. ౯౭.

వ. నారంగళ్యంగి బేరభంగంబులతోఁ గట్టినకల
మాన్నంపుఁజల్లి పోకపాత్తులం గుడువ ...
ఆము. ౪. 3౫.

అ. క్రి. ౧. అగు, ఏర్పడు.

ఉ. అక్కడ నిక్కడన్ని లిచి రత్తతి గుంపులు
గట్టి వానరుల్. భా. రా. యు. ౯౧౯. (గుంపు
లుగట్టి=గుంపులుగా నేర్పడి.)

గీ. జోళ్లు గట్టి పోరుదు... మనుచ. ౪. ౨౩.

గీ. ... కుంతలములు ... జడలుగట్టె ... హరి.
౪. ౧౦.

౨. నిబద్ధమగు.

గీ. కట్టు విజ్ఞాత్రములు పొంగుఁగడుపు ... మా
ర్గ. ౨. 3౪.

వి. గ. బంధనము, బంధించుట; బంధనసాధన మగు
త్రాడు, మొ.

ఉ. కట్టినఁగట్టుఁగాక హరి కట్టడచేసినఁ గేలు
మున్ను గాఁ, గట్టక వెన్న నేమిటికిఁ గట్టె
విహంగవరేణ్యుఁ డిట్టు లిం, కెట్టు నమస్క
రింతు హరి తే నని కన్నుల మ్రొక్కుఁ గాని
యా, కట్టున కింతయైనను వికారము నెందఁ
డు దైత్యుఁ డెత్తెఁ. దశా. ౫. ౧౧౯.

సీ. ... సత్యం బనుకట్టునఁ దగఁ గట్టువడి ...
హరి. ఉ. 2. 30.

గీ. ... ఇనుపకట్టమ్రనిముంతలు ... శుక. ౨. 3౬౦.
౨. మితి.

క. ఏడ నీకొలమింటం, జూడము ముంగురులు
గూడుచుం గొనబున నిట్లేదేతీ కట్టు దప్పిన,
చేడియ కిఁక నైనఁ బెండ్లి నేయం దగదే. య
యా. 3. ౧౦౦.

3. ఆకృతివిశేషము, కూర్పు.

ఉదా: మిసకట్టు, మొ.

ఉ. ... పయ్యదకొం గొకకొంత జాతీ చ, న్న
ట్టు లలాటలోచనునికన్నులు మాఁటికి విం
చునేయఁగఁ. హర. ౫. ౪౭.

౪. వస్త్రధారణము.

సీ. కాల్యయొప్పిద మాఁడుకట్టపజ్జ్వలము నేయం
గ... భార. విరా. ౧. ౨౨౨.

౫. తొట్టికట్టు, కత్త్య, గృహంతర్భాగము. (శ.ర.)

౬. (దేశకాలముల) భాగము.

ఉదా: నీకుకట్టు.

గీ. గొల్లపడుచులు చని గుంపుగూడి చూడఁటో
లు దా మెనత్రాడును లీలతోడ, నీడ్చికొని
పచ్చి దమయింటియెదురుకట్టఁ, దనరుయమ
భార్జనంబులఁ దగులఁ జెట్టి. వి. పు. 2. ౧౩౭.

చ. ... ఓర్తులతాంగి తోపెదు, ర్కట్టున ముంగి
టం గనవు గాండ్రయుఁ బుచ్చుచు... కాశీ.
౬. ౨౬౨.

2. ఉడికినకందిపప్పులోనగువానిరసము, యూ
షము.

ఉదా: కందికట్టు, పెసరకట్టు, మొ.

ఆం. భా. ౨. ౨౫౧.

౮. నిబంధనము, కట్టుపాటు. (శ.ర.)

కట్టినది = గర్భిణి. (స్త్రీవశువు)

సీ. ... గర్భిణి చెలువందుఁ గట్టిన దన. ఆం. భా.

౨. ౨౬౩.

కట్టిపడుపు = నిర్బంధించుడుపు, అవశ్యమనుభ
వింపఁజేయు.

క. తొలిజన్మంబునఁ జేసిన, కొలయును బుణ్యం
బుఁ గట్టిపడుపక యున్నే. సారంగ. ౨. 3౩.
రసిక. 3. ౯౩.

చెవినిట్లుకట్టుకొనిచెప్ప(పోరు) = అదేపని గాఁజె
ప్ప, ఎప్పుడును జెంతనుండిచెప్ప.

క. న్యాయం బన్యాయం బని, కూయిడి చెవి నిట్లు
గట్టుకొనిచెప్పంగా, నేయోజనినకుండుకొ,
మాయాపులమాట లెట్టిమహిపతి యైనకొ. వేం.
పంచ. ౧. ౫౩౩.

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు: -

౧. వారునాపై కట్టుకట్టిరి. ౨. నామందుతో
జ్వరము కట్టినది. 3. కుటుంబము పిండికట్టు కట్టి
నాఁడు. ౪. ఈబట్టకు విలువ కట్టుము. ౫. ప్రయో
గముచేసి వాని నోరు కట్టివేసిరి. ౬. ఆమాటతో
వాని నోరు కట్టినది. 7. ఈకార్యములో వాఁడు
నడుముకట్టుకొని పనిచేసినాఁడు. ౮. దెబ్బతగిలి
తలకు బొప్పికట్టినది. ౯. చేనికి నీరుకట్టుము.
౧౦. అతఁడువారిపైఁ గత్తికట్టెను. ౧౧. నాకీయు
పకారముచేసి పుణ్యము కట్టుకొనుము. ౧౨. అం
తపాపము కట్టుకొనకుము. ౧౩. చదరంగమున
వానియాటకట్టినది. ౧౪. వాని కిక్కడ తాటాకు
లు కట్టిపంపిరి. ౧౫. వానినిబొమ్మకట్టి ఏమచున్నా
రు. ౧౬. నీవుఎక్కడకు ప్రయాణము కట్టినావు.
౧౭. నాపైవారందఱు కడుకట్టిరి. ౧౮. మామిడి

కాయ పెంక కట్టినది. ౧౯. చేతులు కట్టుకొని నిలుచున్నాడు. ౨౦. అన్న అప్పులు తమ్ముడు కట్టుకొన్నాడు. ౨౧. బండికట్టును. ౨౨. ఆత నిపాట ఈవేళ రక్తి కట్టలేదు. ౨౩. నూలిపల్లెను పాచుడు కట్టినది.

జ: - కట్ట¹, కట్టవ, కట్టవ చేయు, కట్టవము, కట్టడి, కట్టము, కట్టించు, కట్టేడి, కట్టిడి, కట్టిపెట్టు, కట్టుగంబము, కట్టుగొంగు, కట్టుగొమ్మ, కట్టుగొయ్య, కట్టుగొట్టు, కట్టుగోక, కట్టుబోతు, కట్టుకథ, కట్టుకొను, కట్టుగడ, కట్టుగుండు, కట్టుగొట్టె, కట్టుదొన, కట్టుపడు, కట్టుపజుచు, కట్టుపాటు, కట్టుబండి, కట్టుబడి, కట్టుమట్టు, కట్టుమామిడి, కట్టునూను, కట్టున, కట్టువర్గము, కట్టేడ, కట్టుము, కట్టుగుదియ, కట్టుకెట్టి, కట్టనండ, కట్టపాము, కట్టపురుగు, కట్టబల్ల, కట్టమరి, కట్టపంచి, కట్టసరి.

కట్టుగంబము. వి. $\sqrt{\text{కట్టు}}$. (ఏనుగుమున్నగువానిని) బంధించెడి స్తంభము, కట్టుగొయ్య.

సీ. కట్టుగంబము డుంతిగంధద్విపమునను బ్రణవాక్షరము పరబ్రహ్మమునను. కాశీ. ౫. ౧౩౫. ప. ... తోలుపట్టెడలు మెడల నమరం బనుపార్చి కట్టుగంబములను దార్చి బంధించిన... జాగిలంబులను గాంచి... మనుచ. ౪. ౨౭.

కట్టుగొంగు. వి. (కట్టు + కొంగు) కోకయొక్క కట్టుకొనుచేతగు.

చ. ప్రిదిలినకట్టుగొంగు సవరించి ... దశా. ౩. ౮౯.

క. ... గగున్నాడిచెం జను, కట్టుకయిసుమంత వీడె గట్టుగొంగు. విజ. వి. ౨. ౧౭౮.

కట్టుగొమ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) అనకట్ట, సేతువు. (శ. ర.)

కట్టుగొయ్య. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) మేసె, కళ్లమునఁ బడువులను గట్టుటకై పాఁతినగుంజ; పగువులను గట్టుటకు పాఁతినగుంజ.

గీ. గుంజ నాఁగను గట్టుగొయ్య నాఁగను మేధి... ఆం. భా. ౨. ౨౩౪.

సీ. కట్టుగొయ్యకుఁ జేరి కామధేనువు దప్పెఁ గానవచ్చినపెన్నిధాన మడఁగె. కాశీ. ౪ ౧౧౧.

కట్టుగొట్టు = కట్టుగొయ్య (శ. ర.)

కట్టుగోక. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) మొలనుధరించెడువృక్షము, అంతేరియము.

కట్టుబోతు. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) దయ్యాలపోతు, ప్రయోగముచేయువాడు.

కట్టుక. వి. (పశ్వాదుల) గర్భస్రావము.

సీ. చనును గర్భస్రావసంజ్ఞ కట్టుక యన. ఆం. భా. ౨. ౨౬౪.

కట్టుకథ. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) కల్పితకథ.

కట్టుకరపాని. వి. రోగవిశేషము, ఒకవిధ మగుకరపాని.

గీ. మూడుదినములు గొన్నను మోహరంపుఁగట్టుకరపాని యాశ్చర్యకరము గాఁగఁ, బోవుఁ బథ్యంబు నుష్పను బులునుఁగాదు, అన్నమును వేడినీ శైవ నర్హమగును. (చికి-చి. ని)

గీ. ఉల్లి పసయును నిల్గింద యొసఁగఁ గూర్చి, యమిదంబున వండి యంగంగలేప, నంబోస ర్వంగఁ ద్రావింప నాశ మగును, గట్టుకరపాని తన దైనగుట్టు విడిచి. (చికి-చి. ని.)

కట్టుకొను. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) ౧. బంధించుకొను.

సీ. నిలుచుండి చంకచేతులు కట్టుకొనువాడె కొలువరాఁ తేమంచుఁ గెలయు సాగె. కువల. ౨. ౨౪. (చంకచేతులు కట్టుకొను = చంకలలో చేతులుచేర్చికొను, విధేయతచూపు.)

౨. (వస్త్రాదికము) ధరించు, తాల్చు.

ఉ.... మామ మా, మంచలలోనఁ గట్టికొన మంచి పటంబులు లేవు... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౫౫.

చ...చూచి రా, నెఱకలు గట్టుకొన్న మఱి యేం
డ్లును బూండ్లును బట్టు...మనుచ. ౧. ౭౩.

౩. పెండ్లియాడు.

ఉదా: చూచి చూచి కానిదానిని కట్టుకొ
న్నాడు.

౪. అనుభవించు, (లాభాదులను) పొందు.

ఆ. రామునెనుక సకలరాజ్యసంపదలతో, నరుగు
మీవు శూన్య మైనపురము, భరతుఁ డేలనిమ్ము
పాపమ్ము సిద్ధించె, కైక దీన నేమి కట్టుకొని
యె. భా. రా. అయో. ౬౦.

వ...ఏమి ఫలంబుఁ గట్టుకొంటివి...జై. భా. ౭.
౧౭౫.

౫. సంపాదించుకొను; తెచ్చి పెట్టుకొను.

వ...మాతృశిరంబు గొట్టి కీర్తి గట్టుకొమ్ము...ద
శా. ౬. ౮౫.

గీ...ఊరివారి, కొలయునెడరుల కెల్లఁ దా నుమ్మ
లికము, గట్టికొని మందునట్టులుగాదె వత్స.
భార. శాం. ౬. ౩౨౦.

ఆ. నిమృతంబు రెల్ల నీకొఱ కి ప్లేను, గట్టికొంటి
...భా. రా. అయో. ౨౨౮.

కట్టుగడ. విణ.(√కట్టు) కూడఁబెట్టినది, సంచితము.
(ధాన్యాది-శ.ర, ప్రా.)

కట్టుగడచేయు=నిలువ చేయు. (ప్రా.)

కట్టుగడసరకులు=నిలువ చేసిన సరకులు. (ప్రా.)

కట్టుగుండు. వి.(√కట్టు) ౧. తాళ్లను బ్రద్దలుకొ
ట్టుటకై ఉపయోగించుగుండు. (ఇది పిరంగిగుం
డు వంటిది.)

నీ...కొండ గొట్టెడు కట్టుగుండ్రవము. పరమ.
౫. ౪౦.

క. సుమదశయుగభీమధ్య, భ్రమరం బది. చూడు
పడఁతి పథిక స్వాంతా, హమికోపలహతికై
సిరి, కొమరుండు ఘటించుకట్టుగుండునుబో
లె. చంద్రా. ౪. ౨౧౪.

౨. తూనికతాయి.

ద్వి. వారికిఁ గొలువంగ వలసినకొల్పు, కొలిచి
మాడలు కట్టుగుండులఁదూచి. ద్వి. పరమ.
౬. ౪౮౦. పా.

కట్టుగొట్టె. వి. (√కట్టు) వధకై గుంజకు కట్టిన
గొట్టె. (ప్రా.)

కట్టుదొన. వి. (కట్టు + దొన - క. కట్టుదొనె.) కో
నేఱు, చెఱువు.

నీ. తనచరిత్రామృతంబునకు ముజ్జగములజనులవీను
లు కట్టుదొనలు గాఁగ. చంద్రా. ౫. ౧౪౭.

కట్టువకాసు(సి). విణ. ధీరుఁడు; శూరుఁడు.

చ. కనుఁగొని పార్శవుం డవును గట్టువకాసు
వీరకఁ దాఁకినందుని మె నతండు తద్దనువు...
భార. భీష్మ. ౨. ౩౮౨.

ఉ. కట్టువకాసి దీర్ఘదృఢకాయుఁడు తత్రప్తి
హారపాలకుం, డు...నిర్వ. ౪. ౫౪.

ఉ...రావుతుకో, గట్టువకాసులై నరునిఁ గప్పిరి
శక్తులఁ దోమరంబులక. భార. శల్య. ౧. ౭౭.
హరి. పూ. ౮. ౪౭.

(చి.ని, శ.ర. ఇట్లు పరమాదిరూపము గ్రహించె
ను. ప్రా. భా. ల. వ్యా. సరశాదిరూపము గ్రహిం
చెను. గట్టువలెఁ బ్రకాశించువాఁడు, పర్వతధీ
రుఁడు అని. భా. ల. వ్యా. ఇంకను విచార్యము.)

కట్టువ(వ)డు. అ. క్రి.(√కట్టు) ౧. బద్ధమగు.

నీ...సత్యం బనుకట్టునఁ దగఁ గట్టువడి...హరి.
ఉ. ౭. ౩౦.

ఉ. వల్లభుఁ డిట్లు కట్టుపడువార్త చెవింబడ గుం
డె జల్లవక, దల్లడమంది...దశా. ౫. ౧౨౮.
వ...త్రాళ్లం గట్టువడి...మనుచ. ౪. ౨౭.

౨. నిరూద్ధమగు; ఆఁగు, విరమించు.

వ. ఎవ్వలనను జరియింపరాకయేదెసల మెలంగు
ద్రోవలుఁ గట్టువడియె...హరి. పూ. ౮. ౧౦౨.

నీ...ఖచరులతోవలు గట్టువడియె. ఉ. రా. ౧.
౨౮౫.

సీ. భస్మాంగరాగంబుపని కట్టుపడఁజేసి కమ్మరి
తోడ స్త్రీగంధ మలఁడు. హర. ౫. ౫.

3. తక్కువయగు, న్యూనమగు.

క. స్వామిహిత మొప్పుగను సం, గ్రామమునకై
శరవరంపురలు పయిఁ గురియం, గా మృతిఁ
బొందినశూరుఁడు, భూమిదాతకుఁ బ్రభా
వమునఁ గట్టుపడుకై. భీమ. ౫. ౬౫.

కట్టుప(వ)టమే. స. క్రి. (✓కట్టుపడు)కట్టుపడఁ
జేయు.

(అకకట్టు, నికోధించు.)

సీ. అహిమూఢిపు వ్రాసి యంత్రించి దక్షిణగంధ
వాహునిరాక కట్టువఱుతు. కవిక. 3. ౧౧౦.

గీ. మీఁదిగాడ్పుఁ గ్రీగాడ్పుతో మేళవించి,
భానుశశిమార్గములు గట్టువఱుచి...పి. శకుం.

౨. ౧౧3.

కట్టుపాటు. వి. (✓కట్టుపడు.) ౧. కట్టుపడుట.

౨. ఏర్పాటు, నిబంధనము.

కట్టుబండి. వి. (కట్టు + బండి) సరమలబండి.

ఉ... మొన్న మేరుగిరిపాటినికాచరి సంతచేసె

నేఁ, డేవునఁ గట్టుబండి నిసె యిందఱు చూ
డఁగ నింతచేసె...వి. పు. 2. ౧౨౧.

వ. తఱుఁగనిధాన్యముల్ పసులదాఁటులుఁ దోఁ
టలుఁ గట్టుబండులుకై ... తత్పురి శూద్రుల

కొప్పు నెప్పుడుకై. విక్ర. ౧. 2౬.

కట్టుబడి. వి. (✓కట్టు.) సేవచేయుటకైభృత్యులు
మున్నగువారికి శాశ్వతముగా నిచ్చుమాన్యము.

సీ.. ఇగురుకైతరంపు లెక్కటిలకు గుఱ్ఱపఱుపు
మామిడిఁ గట్టుబడిగఁ జేసి. చంద్రా. ౪. ౧౪.

కట్టుబడిపన్ను = భూమిమీఁదఁ జెల్లింపఁదగిన
యొకవిధమైనపన్ను. (వా.)

కట్టుమట్టు. వి. (✓కట్టు.) ౧. (చక్కదులను) బం
ధించుచోటు.

సీ. కట్టుమట్టుచనుండి కదలించినఁ జెలంగుభీకర
శుండాల్బృంహితములు. విక్ర. ౪. 2౨.

సీ. కావించె నెవ్వండు కట్టుమట్టుగ హస్తరల
ము సంతతదాతృతాసురభీతి. ఉదయనోదయ
ము. ౧. ౫౬.

౨. నివాసస్థానము.

(రజతాద్రివర్ణనము.) గీ. కాననీ మెట్టు మోక్షం
బుకట్టుమట్టు. వరాహ. ౬. ౮౭.

సీ. పాకారిముఖ్యునికొలకనిలయంబు గ్రహతార
కంబులకట్టుమట్టు. భల్లా. 3. ఆ. (శ. ర.)

3. కట్టుపాటు, ఏర్పాటు.

వ. ... దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిగ్రహంబుగా నప్పట్ట
నంబు సుగ్రీవాజ్ఞ నడవం గట్టుమట్టు చేసి...
రామా. ౫. 3౨౫. (శ. ర. పా.)

(శేషాద్రివర్ణనము) వ. ... అట్టిమట్టు కైదువజగ
జెట్టికి విడిదిప టైనపెట్టెఁజెట్టుదిట్టగట్టుకట్టుమ
ట్టుదిట్టకనం జెట్టిదనిన...రా. వి. ౧. ౨౨.

కట్టుమామిడి. వి. (✓కట్టు.) చిలుకలు మున్నగు
పక్షులు కొఱుకనుండ పండ్లకు బుట్టులు కట్టినమా
మిడి. (శ. ర. - అంటుమామిడి. ప్రా.)

కట్టువూను. వి. జా. (✓కట్టు - త. కట్టుమరం.)
తెప్ప, ప్లవము. (శ. ర. ప్రా.)

కట్టువ. వి. (✓కట్టు) వెలుగు, కంచె.

సీ. ఆటతిప్పలు వచ్చి పాటబండులు గూర్చి
కట్టువ లన్నియుఁ గాడుచేసి. అచ్చ. రా.
సం. ౯౫. (కట్టవ. వా.)

కట్టువర్గము. మి. వి. (✓కట్టు) కట్టుముగా నిచ్చు
వస్త్రసముదాయము.

చ... వజ్రపుం, గడియములుకై సుపానులచొ
కాటపుఁజొకళికట్టువర్గముల్, గడుఁ బ్రియ
మొప్పు నిచ్చి...సుక. ౧. ౧3౫.

క... మేనక, కనవద్యము కట్టువర్గ మావట సుర
నా, గునిచే నిప్పించి మరుం, డు ... చంద్రా.
3. ౫౦.

కట్టె(ట్రియ). వి. (సం. కావ్యం. ప్రా. కట్టా. క. కట్టిగె. త. కట్టె.) గ. కావ్యము, పుడుక, చిదుగు.

గీ. పూవు ముడిచిన పురవిధి భూమియందు, గట్టె మోవంగ వలసిన కారణమున. భీమ. అ. ౧౦.

ద్వి. పట్టగద్రునికూర్చి పట్టికి వేల్చి, కట్టెలు మోవంగ గట్టె డేసినను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౩౪.

క. ఆవేశ్యకు నీళ్లు కట్టియలు నే మోతుక. వైజ. అ. ౨౭. భార. విరా. ౧. ౭౮.

౨. దండము, కట్టె.

క. కట్టియఁ జేకొని డేగం, బట్టి యుబుసుపోకఁ బోలము మట్టినఁ జాలుక, దొట్టికక్రొవ్వులు గలయవి, చెట్ట డిచినఁ జేటెఁ డేమి చెప్పంబులఁగుక. మనుచ. ర. ౨౪.

౩. బాణము, అము.

ఉ. కట్టియ వైచె నెన్నదురు గాండ భవత్తన యుండు మా ద్రిలే, బట్టి... భార. శల్య. ౧. ౩౭౭.

ప. హనుమంతు నిరువదిగఁ జీకట్టియల గవాక్షుక బదియునుల నొప్పించి... అచ్చ. రా. యు. ౩౬౪. అచలా. ౧. ౨౦.

జ: కట్టెగుఱుము, కట్టెపండు, కట్టెనిలుపుమాట.

కట్టెగుఱుము. వి. (✓కట్టె.) కట్టెను గుఱుముగా భావించి యాడుకొనుట, బాలకృష్ణాదివిశేషము.

నీ. కాలికంచంబును గట్టెగుఱుము... గీ. తాటియాకులచిలుకలు త్రాళ్ళపాము, లకట యగచాట్ల ప్రాత్రవై యాడుకొనుచు. హంస. ౩. ౧౪౬.

కట్టెడ. వి. (✓కట్టె.) ఎడనెడకట్టు గలసర్పవిశేషము, కట్టపాము. (శ. ర.)

కట్టెపండు. వి. (✓కట్టె.) గింజలుతీయించింతపండు. (ప్రా.)

కట్టెపాచర. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర.)

కట్టెనిలుపుమాట. వి. (కట్టె + నిలుపు + మాట.) పుల్లనిలుపుమాట, పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

కట్టము = కట్టనము.

(బంధనము, కూర్పు.)

నీ. శ్రీ వత్సలత్నంబు జేతలరాతాతికట్టుంబుజగ తిరాంకంబు నెఱప. దశా. అ. ౨౦౧.

(కుట్టిమము, నెలకట్టు.)

నీ. పచ్చతాకట్టుంబు పచ్చికపట్టు నెడనెడ మునివేళ్ళ నడచిపోవు. దశా. ౧. ౨౭౨.

(కానుక; కానుకగానిచ్చెడివస్త్రము; వస్త్రము.)

చ. ... ప్రియంబునఁ గట్టును లిచ్చి దూతలంబనిచి... ప్రబంధ. ౧౭౫.

శా... అవ్యభుం, గానం బోవలెఁ బాలు నెయ్యి పెయఁగుల్ గట్టుంబులం గానికల్, మీసే ర్పొప్పఁగఁ గూడఁజెట్టుఁడు... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౦౮.

ద్వి... జంగమం బరుదెంచి యడుగ, నెట్టికట్టుంబైన నిచ్చి మ్రొక్కుచును, నావస్త్రముల వారలడుగవచ్చినను, లేవన కందిచ్చులింగసంపదను. బస. పు. ర. ౧౯ పం.

కట్టలము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీ పద్మిక, టేనుకీ.

కట్ట. వి. (సం. ఖట్వా.) ౧. కట్టమంచము, యాచ్య యానము, మంచపుడోలి.

నీ. కట్టయంచనఁగను గట్టమంచ మనంగ యాచ్య యానాభిధ యలరుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౧. (ఈయర్థమున 'కట్టి' అని శ. ర. ప్రా.)

౨. ఒకానొకతీగ, ఖట్టుకీ. (శ. ర.)

కట్లంక. వి. వరుడైనపై నుంచెడియొంటిగుడ్డ. (శ. ర. ప్రా.)

కట్లగుదియ. వి. (✓కట్టు) ఆయుధవిశేషము, ముసుండి, కొయ్యగుదియ. (శ. ర.)

కట్లచెట్టు. వి. (✓కట్టు?) ఒకానొకచెట్టు, శంఖినికీ. నీ.... చెలఁగు శంఖిని కట్లచెట్టనంగ. ఆం. భా. ౨. ౬౨.

కట్లజెట్టి. వి. (✓కట్టు) కట్టుగల జెట్టి.

గీ. పుట్ట చెడలి నభోభిత్తిఁ బట్టుకక్ర, కార్డుకపు

దెడ్డపలువన్నె కట్టజెట్టి, దైననడచెడుకాళ్ళ
గుం పనగ గాలి,కార్కొని దిగంతముల
వానకాళ్ళ నడచె. ఆము. ర. ౮౯.

కట్టదండ. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) ఎడనెడబంగారుకట్టుగాని
నెండికట్టుగాని గ్రుచ్చిననల్లపూసలసరము.

చ.మినమిన లీనుమేను నెఱమించులకొంచెపుటం

చుగవ్వులుం, గొనబగుచుద్దుమోము సమకొ
న్న మెఱుంగులకట్టదండయు...మించ...
శుక. 3. ౧౦౫.

కట్టపాము. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) మేనిపైకట్టపంటిచాఱులు
గలయొక బాతిపాము.

కట్టబల్ల. వి. (కట్టు + బల్ల) కత్తెరకాళ్ళ మడుపుబల్ల.
(ప్రా.శ.ర.)

కట్టమంచము = కట్ట. (౧. అర్థము.)

కట్టమారి. విణ. (కట్టు + మారి.) కట్టు (బంధనము
లు) పొందుస్వభావముకలది.

(స్తనవర్ణనము.) సీ. సముదగ్రకలశముల్ చక్ర
పర్తులటంచు మొట్టమారులసరి మొనపడ
గునె,కిన్నెరకాయలు వన్నెవాసివి యంచు
గట్టమారుల సుద్దిగ గట్టడగునె.చంద్రా. ర.
౧౨౭.

కట్టసంచి. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) చుట్టు అఱి రేర్పఱచి శు
ట్టిననిడుపాటిగుండుసంచి. (శ.ర.)

కట్టసరి. వి = కట్టనండ.

సీ...ఉడ్డబుడగలు కట్టసరులు...గీ. అమర,దు
డైతనమునఁ దిరుగుగాడురెడ్డిసాని. హంస.
ర. ౧౩౮.

కట్టె (ట్టియ) వి. (క. కట్టె) బంగారు నెండి ము
న్నగునవి తూచుటకుపయోగించుగురింజ, మొ.
సీ...కట్టెనానగుఁడులామానగుంబాదికములు.
ఆం. భా. ౨. 3౦౦.

ఆ. కంతుఁ దిరుపురందుఁ గలకూర్పు లొక్కింత,
చూచి కట్టె వైచి తూచుకొనగ. కవిక. 3.
౧౯౩.

ఉ. మెనపుటంటు పల్వగలమచ్చులచా లొరగ
ల్లు కట్టెలు. శుక. ౧. ౪౨౦. భీమ. ౨. ౭౭.

కట్టెసంచి = కట్టెలుంచుకొనుసంచి.

చ. కనుటము కట్టెసంచి యొరగల్గును గత్తెర సుత్తె
చ్చీర్ణముల్, ధమనియు శ్రావణంబు...హంస.
౨. ౧౮౧.

కట్టంగము. సం. వి. అ. పుం. శోనాకము, దుం
డిగము.

కట్టరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందితము, తిగ
స్కరింపఁబడినది. వి. అ. న. ౧. పెరుగువీఁది
నీరు. ౨. తక్రము, మజ్జిగ. 3. వ్యంజనము. (కూర,
పచ్చడి, మొ.)

కట్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

కఠమర్దుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. (త్రి. ని.)

కఠము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కఠశాఖ, యజుర్వేద
మందలియొక భాగము. ౨. ఒకానొకయుపనిషత్తు.

కఠరము. సం. విణ = కఠినము.

కఠశ్రోత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కఠశాఖను
అధ్యయనము చేసినవాఁడు.

కఠాకుపు. సం. విణ. (ఉ.) పరోత్తాపి, ఇతరము
లను బాధించునది. వి. ఉ. పుం. ౧. చూర్మ్యుఁడు. ౨.
అగ్ని. 3. కపి, కోతి. ర. పక్షి. ౫. శిల్పి. ౬. జి
ల్లేడు. ౭. చిత్రమాలము.

కఠారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఖడ్గము, కత్తి. (కే. ని.)
౨. బాఁకు.

ప. కఠారకుఠారగదా దండభిండినాలకరవాల
శూలముసలముద్గరతోమరచక్రాదినానాయు
ధపరివృతపాహుదండుఁడును. వీర. ర. ౫౪.
(శ.ర.పా.)

కఠారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శిల్పి. (కే. ని.)

కఠాహకము. సం. వి. అ. పుం. దాత్యూహము,
కూతురుగుండెపక్షి.

కఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కఠశాఖాధ్యయనముచేసిన

స్త్రీ. ౨. కతశాఖాధ్యయనము చేసిన వానిభార్య.
కథింజరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నల్లగడ్డెరకీ. ౨.
చులసికీ.

కథిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలపము, సుద్దముక్క, మొ.
కథిన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. స్థాలి, వంటపాత్ర. ౨. ప
టిక బెల్లము.

కథినప్పమ్మము. సం. వి. అ. పుం. తా. బేలు.

కథినము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గట్టిది. ౨. పూ
రము, దయలేనిది. ౩. నిష్ఠురము, పరుషము. (మా
ట, మొ.) ౪. మిగుల బాధించునది. (కోగము,
మొ.) ౫. స్తబ్ధము, కొయ్యవాతీనది. వి. అ. న.
స్థాలి, వంటపాత్ర.

కథిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రాత మపయోగించుబల
పము, సుద్దముక్క, మొ. (సం. వైష. ౧౦. ౮౬.)
కథిల్లకము. సం. కటిల్లకము.

కథిల్లు(రీలు) వి. కథినము లగుపదార్థములసంఘర్ష
ణమువలన గాని తుపాకి మున్నగునవి ప్రేల్చుట
వలన గాని కలుగుధ్వనికి అనుకరణము.
మనుచ. ౪. ౩౭. ప్రబంధ. ౭౮౮.

కతుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. వైశంపాయనుని
శిష్యుడగుకముని. ౨. కతశాఖను అధ్యయనము
చేసినద్విజుడు.

కతేరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కప్తజీవి.

కతోర(ల)ము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కథిన
ము, గట్టిది. ౨. పూరము, దయలేనిది. ౩. తీక్షణము,
వాడియైనది. (ఉదా: - కతోరసూర్యకిరణము
లు.) ౪. పూర్ణము, నిండు.

క్లో. కతోరతారాధిపలాంఘనచ్చవి. శిశు. ౧. ౨౦.
క్లో. కతోరగర్భగుర్వీం. ఉ. చ. ౧. ౪౯.

కడ. వి. (సం. కాష్టా. ప్రా. కట్టా. క. కడే. త. కడై)
౧. దిమ్మ, దిశ.

గీ. నిచ్చులంబుగఁ దెల్పెద దచ్చికడల, నెన్నఁ
దగి... పుడమిలోపల మిథిల నాఁ బ్రోలు నె

లయు. నీలా. ౧. ౨౬.

ఉ.... బాణముల్... నల్లడం, బాణంగ నేసి...

ఉ. హరి. ౩. ౫౮.

౨. దిమ్మ, గతి, ప్రాపు. (చూ. కడచెడు.)

౩. స్థానము, స్థలము, ప్రదేశము.

ఆ.... అరుగు మొండుకడప ... భార. ఆది. ౪.

౨౨౮.

ద్వి. కమలసంభవుఁడున్నకడపఁ దా మేఁగి. రం.
రా. బాల. ౩౮ పా. ౮ పం.

౪. పార్శ్వము, ప్రక్క; వంక, వైపు, పక్షము.

సీ. హయము శ్రే ఖలుకునో యని రెండుకడలం
దు వాగే బట్టిరి మత్స్యవత్సపతులు. కళా.
౭. ౭౨.

క. వెలయంగ నశ్వమేధంబులు వేయును నొక్క
సత్యమును నిరుగడలం, దుల నిడి తూఁపఁగ
... భార. ఆది. ౪. ౯౪.

ద్వి. కడిమి నప్పుడు మంభకర్ణండు రెండు, కడల
వారికిఁ జూడఁ గడు నుగ్రుఁ డగుచు. రం.
రా. ఉ. ౭౭ పా. ౧ పం.

౫. సమీపము, దగ్గఱ.

క.... వివేకశూన్యుల, కడ నుండెడునంతకంటె
గప్తము గలదే. భార. ఆది. ౩. ౧౪౯.

ఆ. కొప్పు పట్టి యాడ్చికొని వచ్చె ధర్మజు, క
డకు నింద్రసుతుఁడు కడిమి మెఱసి. భార.
ఆది. ౭. ౪౪.

౬. అంతము, తుద; అసధి, మితి, మేర.

చ.... శాపమునకుం గడ యెన్నఁడు నాపఁ జె
ప్పఁదా. వరాహ. ౭. ౮౭.

గీ. మగనిపోకకుఁ గడలేనిదిగులు పొదువఁ, గా
మమంజరి యెంతయుఁ గళవళించి. విక్ర.
౬. ౧౧౯. నీలా. ౨. ౧౦.

౭. చూరము, దెప్పు.

మ. ... పార్శ్వమున న్నిల్వ మహంభుఁ డండు

కడ నిల్వకొ మేడకుం దండ్రు ... మల్లభూ.
నీతి. ౪౮.

శ్లో. ధృష్టపార్శ్వే భవతి చ పసక దూర తోస్య
ప్రగల్భః. సం. భర్తృ. నీతి. ౪౮.

క. కడనుండి పెక్కుమాటలు, నుడువంగా వ
చ్చుగాక నూల్కొనియెడుపల్, కడగండ్లఁ
బడఁగ వచ్చునె, విడువక యెవ్వారికయిన నె
లఁదుకలారా. నీలా. ౨. ౧౧౧. (కడనుండి=
పైగానుండి, సంబంధము కలిగించుకొనకుండి)

౮. దరి, ఒడ్డు.

నీ. వైరిపైన్యాభిలో వచ్చుగెల్పులనావఁ గడఁ
జేర్చుప్రాఁకుడుగడపుఁజేయి. పారి. పీతి. ౨౪.

౯. కాలము, వేళ.

గీ. దివమునను సంజకడ యంచు దివ్వె రెత్తు.
శుక. ౨. ౫౬౧.

౧౦. మరణము, చావు.

వ. కయ్యంబునఁ బాఱఁబాఱఁ గాయంబు గా
యంబు నేసి వెఱవేకిఁ గొలిపినకాక శ్రు
నామధేయచండాలుకరాళవేషంబు గన్న
లం గట్టిన ట్టుండఁ గడఁ గనుట నిట్టికరాళవే
షంబు గలిగెఁ గైశికీగానఫలదానంబున దీని
మానుపవే... ఆము. ౬. ౮౬. (వ్రాతప్రతి
పాఠము.)

౧. ఇది ద్రుతాంతముగా నుండి “అందు, ఎడ, వి
షయమున, వలన” అనునర్థముల నిచ్చును.

క. చెడుతెరు వాకారవ్యుల, కడ నిలుచుం గాక
మనకుఁ గ్రార్థం జేల్చా. భార. ఉద్యో. ౩. ౯౧.

ద్వి. ... ఇంటికడ విందు గుడిచి ... రం. రా.
బాల. ౫౩ పా. ౧౫ పం. విప్ర. ౩. ౬౧.

చ... సుం, దరికడ నానసేయు నిను ... దళకు.
౯. ౨౧. (సుందరికడ=సుందరియెడ.)

నీ. నాలుగు మొగములవేలుపు మొదలుగ నెవ్వని
కడ నుదయించె జగము. పారి. ఉ. ౫. ౧౦౮.
(ఎవ్వనికడ=ఎవ్వనివలన.)

విణ. ౧. అంత్యము, చివరది.

ఉదా: కడజాతి, కడసారి, మొ.

౨. అన్యము, ఇతరము.

గీ. అడకుఁ దక్కటి యెడ కడ కడమ తక్కు,
నేఱు పెఱ యన నితరాఖ్య మారవైరి. ఆం.
భా. ౩. ౨౪.

ఆకడ=అవతల, అవ్వల.

క. శాకమహిషము పేరను, శాకద్వీపంబు నాఁగ
నన్నుతి కెక్కుకొ, లోకస్తుత యాదీవికి, నా
కడ దుగ్ధాబ్ధి మెఱయు నంతియ విరివికొ. వి.
పు. ౩. ౭౬.

వ. ఉత్తరాభిముఖుండవై చనంజన హిమవంతం
బక్కొండ కాకడ బహుకూటకోభితం బగు
హేమకూటం బవుల ఋషభాచలంబు ...
పాలుచు... భా. రా. యు. ౧౦౯౧.

కడకుఁ బొమ్మను=మారముగాఁ బొమ్మను; మించు.

క. ముప్పైలు దాఁకినబంగరు, బొమ్మరములయెఱ్ఱె
గడకుఁ బొమ్మనురేఖా, నమ్మిలితస్తనకుంభిత,
టమ్మ దిటమ్మగను జూపి డగ్దుత్తికతోకొ. సా
రంగ. ౨. ౨౩౦.

కడలుద్రొక్కు=న్యభిచరించు.

గీ. పెనిమిటికి నేల కడలుద్రొక్కినలతాంగి. కవి
రా. ౨. ౩౪.

జ: కట్టకడ, కడకట్టు, కడకడ, కడకడలి, కడక
న్ను, కడకాలము, కడకాలు, కడకుఁబోవు, కడ
కొంగు, కడకొత్తు, కడకొఱవి, కడగండ్లమారి, క
డగండ్లు, కడగట్టు, కడగొట్టు, కడగోరు, కడ
చను, కడచుక్క, కడచెడు, కడచేయు, కడచేరు
చు, కడజాతి, కడతల, కడతెగు, కడతేర్పు, కడ
తేలు, కడనుంచు, కడపల, కడబంతి, కడముట్టు,
కడయేనుగు, కడయేలిక, కడరాలు, కడతొప్ప,
కడవన్నె, కడవాడు, కడవీను, కడనెల్లు, కడవో
వు, కడవేలు, కడనంజ.

కడంకరము. సంకడంకరము.

కడంకరీయము. సంకడంకరీయము.

కడంగము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగుమద్యము.

కడంగరము. సం. వి. అ. పుం. మాషముద్గాదికాష్ఠము. (సిద్ధాంతకాముది.)

కడంగరీయము. సం. విణ. (అ.అ.అ.) మాషముద్గాదికాష్ఠమును తినునది. (ఆపు, గేదె, మొ.)

కడంబము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాకనాడిక, మాకాడ. ౨. అగ్రభాగము, కొన.

కడంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిగబచ్చడి.

కడ(ణ)క. వి. ($\sqrt{\text{కడం}}.$) గ. పూనిక, యర్జము; ఉత్సాహము.

నీ. ప్రతిబంధదురితంబు వాసి పోతుండినఁ గాకేగడుఁబట్టికడక లేదు. కాశీ. 3. ౬౯.

ఉ. శ్రీకలకంఠకంతయు ధరిత్రయు దక్షిణవామభాగము, లైకొని కొల్వ నారిఁ గడకన్దకన్నులకాంతిఁ దేర్చి... విజ. వి. పీఠి. ౨.

ద్వి. పజిహారులను బిల్వం బంచి యాక్షణమె, కణకతోఁ గల్యాణకటకంబునంబు, పండితా. దీక్షా. ౮౦ పా. నీలా. గ. ౪౯.

౨. ధైర్యము; సైర్యము.

చ. కరమున నీపు బిల్లు గొని కాండముఁ బూనిన మాడులోకముల్, కరము భయంబు నొందుఁ గడక న్నిను మార్కొన నెవ్వఁడోపు... ఉ. రా. గ. ౧౫౫.

చ. అతిమి రమామహారుఁ డపు డగ్రతలంబున వచ్చి నిల్చిన, ట్లతిముతేఁ దోచినం గువలయాక్షి వడంకి కడంక దూలి మై, మఱచి... వసు. 3. ౧౭౯.

నీ. సైర్యయర్జంబులు చనుఁ గడంక యనంగ. ఆం. భా. 3. ౪౬.

3. ఉదుటు, ఉద్ధతి, గర్వము.

ఉ. స్రుక్కుక భూమిభృక్కులవిరోధికడంక నదంచి యిమ్మైయిక్, దక్కుక శోతిభారి పచిరం బగుకార్యము నిర్వహించి... రాఘవ. ౨. ౧౧౦.

౪. చేష్ట, వ్యాపారము.

ఆ... అంతరంగ మవశతఁ బొందిన, కరన నింద్రియములకడక దక్కు. భార. విరా. ౫. ౧౧౩.

౫. విధము, రీతి, పోలిక.

కా. ... మై జందురుం దోష్టగాఁ, గానెక నెన్నెల సిండిచల్లినకడంకం గల్వపూబండు మై. యయా. ౫. ౧౦౯.

నీ. జడఁ జిక్కుడయ్యంబుచందంబునను కెట్టు విడిచిన భూతంబుకడకతోడ... గీ. ఎనసి చరియించు పీట నాహేమరేఖ. హంస. గ. ౨౨౦.

౬. సంతోషము.

నీ. కైరవకాననోర్కరములు కడుఁ గుండఁ గంజపుంజంబులు కణక నొంద... గీ. పూర్వపర్వర మెక్కె నపూర్వదీప్తి, మండలం బైనమార్తండమండలంబు. విక్ర. ౨. ౧౦౭.

౭. ఆధిక్యము, అతిశయము.

ఉ. కావఁగ దిక్కు లేమిఁ గడకక మొఱవెట్టఁ దొడంగె వేదముల్. దకా. గ. ౨౭౫.

కడఁగించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కడం}}.$) కడఁగఁజేయు. (ప్రోత్సాహపెట్టు, ప్రేరేచు.)

క. సమరమునకుఁ బురికొల్పుచు, మముఁ డలఁచిన నుల్లికుట్టుమాటలఁ దచ్చి, ర్తము లుడికించుచుఁ బాండవ, నమితిం గడఁగించువార చట నెవ్వరొకో. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౪౨.

కడ(ణ)గ. అ. క్రి. గ. ఉద్యమించు, యత్నించు, పూను; ఉత్సహించు.

(దుశ్యోధనుఁడు భీమునితో ననినమాటలు)

గీ... విప్రులవలనఁ బట్ట, రైరె సర్వత్రియప్ర

- భులవని గావఁ, గడఁగి మీ జన్మములు నిట్లు
కానె వినఁ. భార. ఆది. ౬. ౫౯.
- ఉ. మజ్జన మార్చఁ గల్గుతుమములు గూర్చఁ
గడఁగి రయ్యెడక. వసు. ౫. ౭౩.
- (కీచకుడు) క. చికిమడిపడును నెమరు పనఁ,
గడఁగును హారములు చక్కఁగాఁ ద్రోయు
చు మల్లడిగొనుచు... భార. విరా. ౨. ౧౧౪.
౨. సాహసించు, తెగు.
- క. కిష్కిరమర్దనుచే, నిమ్మెము నోటాఱఁ బెమ్మ
తేటులు వడి ద, ర్ప మైవలి మూర్ఛ మునిగి
యుఁ, గ్రమ్మఱ గురునాథుఁ డెట్లు గడఁగె
నొ యనికె. భీష్మ. ౨. ౪౦౬.
- క. పడువను గట్టును బూయను, నొడువను బోఁ
బయలుఁ గాక తొలుత మొక సారం, గొడు
కుం బయలుట కెవ్వఁడు, గడఁగునె నాయ
టిపాపకర్తృడు చక్కఁ. భార. ద్రో. ౨.
౧౪౨.
౩. ధైర్యముతో నిలుచు.
- మ. ... పాండవులు మోహంఘండు భీష్ముండు
గో, శవ నీవుం గడఁగుండు నామ నెమరై సం
గ్రామరంగంబునక. భార. సభా. ౨. ౬౩.
- గీ. అగ్గలించి నాయెదుర బా హవ్యశించి, కడఁ
గఁ బాలెడుమల్లులఁ గాన నెంచు. భార. వి
రా. ౨. ౭.
౪. కవియు, రలపడు.
- క. ... మగధవిఘ్నండు జో, మరు విల్లుఁ దేరు ను
నకే, రనమును గొని కడఁగె శార్దూభరుపై నొ
కడుక. హరి. ఉ. ౧. ౧౧౨.
- క. కవ్వడి యొక్కఁడ కంటిరె, చివ్వునఁ జేరుచ
మిరండు సేవ్యుడఁగా నిం, దెవ్వరుఁగడంగలే
రవి, త్రైవిప్యడిసఘను లెఱిగితిమి లోఁ తె
ల్లక. భార. మా. ౧౦౧.
౫. అశిశయిల్లు, వర్ధిల్లు. (ఈయర్థమున నిది తొల
చు పాదపూర్వకము)

నీ. మోహంబుపలనఁ దై ముసురు లోఁఘంబు లో
భావేశమునఁ గామ మగ్గలించుఁ, గామంబు
పెంపునఁ గడఁగుఁ గ్రోఁఘంబు క్రోఁఘంబున దై
ర మెంతయును తెరుగు. భార. ఆర. ౪.
౨౦౮.

ఆ. గాజుమప్పెలోనఁ గడఁగును వీపంబు, డెట్లు
లుండు జ్ఞాన మట్లు లుండుఁ, దెలిసినట్టివారి
దేహంబులందును... వేమన. ౧. ౯.

క. గణపాదహతులచేతను, నణఁకి గిరుల్ తరుల
తోడ వసుధం బడియెక, గణఁగి వసుధర
గిరులును, ఫణిపతిపైఁ బడియెఁ గమకపతి
పైఁ బడియెక. వీర. ౪. ౮౧.

౬. ఉపక్రమించు, ప్రారంభించు, తోడఁగు.

క. ... అమృతాభిక్త మశంపఁ గడఁగిరి కడి
మిక. చా. ౨. ౧౯౩. పారి. ౧. ౧౦౪.

జ: కడఁక, కడఁగించు.

కడ(ణ)ఁజే. వి. గోకర్ణమృగము, ఒక జాతిమప్పి.

నీ. ... గోకర్ణనామం బగును గణంజు కడఁజా
నా... ఆం. భా. ౨. ౧౫.

కడ(ణ)ఁత. వి. కడకంటికి ప్రక్కగా నుండుచో
టు, శిరఃపార్శ్వము.

గీ... క, డంత యనఁగ శిరఃపార్శ్వ మంతకారి.
ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

క. పెనుఁగడఁత నొడ్డయత్త శ, మున నైవిన వరఁ
డు మూర్ఛ మునిగి... భార. శల్య. ౧. ౩౮౧.

ద్వి. కనుఁగొనఁ జెక్కిల్లఁ గణఁతలఁ గడవ, నెన
య బూడిద మెత్తుకొని... పండితా. దీక్ష.
౪౦ పా.

కడ(ణ)ఁతి. వి. గంధర్వమృగము.

నీ... గంధర్వ చూను గడంతి ... ఆం. భా. ౨.
౮౫.

మ. పులులం ద్రుంచి కడంతులం మనిమి... శుక.
౧. ౧౭౬.

చ...దు, స్వలు కడకతు క్రి...టు ల్పెవులపోతులు
కొర్నవగండ్లు కట్టుకం, బులు... ఆదిగా, గల
మృగరాజి... కాళ. 3. కృ.

కడకబడు. అ. క్రి. (కడమ + చడు - శ. ర.) తగ్గు;
పోవు.

క. హరి నూకరూపంబున, హరిణోదమృగాకృ
తుల మహద్బలజంబై, హరిమహామహా పూజ్యు
లైయుం, దరి వారలగౌరవము కడకబడియె
నొకో. వేం. పంచ. ౧. ౧౭౬. (శ. ర. పా.)

ద్వి. నిడపక నను నిక్రయించి చెల్లింపు, కడకబ
డు గొంతైన గౌరవమునము. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౨౦౦.

క. పడగలఁ గలరత్నంబులు, గడకబడ నొడలు
: డుక దంష్ట్రీకలు పాడిపాడి గాఁగ, గడుపాముల
మక లోనై, గడుసరిపాములు తొలంగ ...
దశా. ర. ౧౦౩. (ఇట'పడిపోవు, రాలిపోవు'
అనిభావము.)

కడక(గ)ట్టు. స. క్రి. (కడ + కట్టు.) ౧. నిర్ణయం
చు, నిశ్చయించు.

క. ముసుమున్న కాదె యాహులు, విమరనిజజ్ఞాన
దృష్టి విధిఁ దిరముగఁ గ, న్నొని కడగట్టినవా
రీ, తనియ్యాహృతభావచేష్టికము లఖిలములుక.
హరి. పూ. ౮. ౧౩౮.

వ... ఆదైవి యశ్రు పూర్ణనయనయై యిట్టికోకం
బు నా కనుభవింపను మధ్యంబులకు నిట్టిపో
కలం బోవను మున్న కడగట్టిన తెఱంగు నీ వే
మిసేయు దని యుచితంబుగాఁ బలికె ...
హరి. పూ. ౫. ౧౩౫.

౨. విధించు, నియమించు.

చ. దిరిసెనపువ్వుకంటె గణుతింపఁగ మెత్తని
మేనుఁదీఁగె యీ, తరుణికి నిట్టికోమలిలతా
తరునేచన మాచరింపఁగాఁ, గరుణ యొకింత
లేక కడగట్టె ముసింద్రుడు మాట లేటికిక.
పి. శకుం. ౨. ౬౨.

వి. నిర్ణయము, నిర్పాటు.

వ. ... ఇందులపువ్వులకుం గలపరిమళం బెందు
లపువ్వులకుం గల దని ముసుముట్ట మాయ నె
ట్టుం గడకట్టు చేసికొని యప్పట్టి గడలి యా
సురపొన్న క్రిందికిం జనుడెంచి ... విక్ర:
౮. ౬౧.

కడకడ. వి. (కడ + కడ) - చివరదిక్కు - ఈకాన
దిక్కు.

క. కడకడయొడమనియింపై, కడియపునైత్తఁ
బండుగామిడి మున్నుం, బడఁతుకకై యిమ్మా
నిసి, యొడ లూనినవాఁడునున్నె యుమ్మ ద
లిచ్చక. అచ్చ. రా. బాల. ౯౭.

కడకడలి. వి. (కడ + కడలి.) పశ్చిమసముద్రము.

క. నడి నీక్తిర్లులఁ బోలేడి, కడిమిం దనకంపు దె
లుపు గానలసిచుమీ, కడకడలియెడలఁ గ్రుం
కును, నెడవిల్లునిమామ యోబవిభునరసింహ.
నరస. ౫. ౮౭.

క. కడకడలి వేడినెలుఁ గను, జడదారి నడి న్ను
నుంగఁ జని జేగులుచు, చచ్చడ మాఱఁ గట్టెదరి
ననఁ, బడమట నెఱసంజ నిండె... యయా. ౨.
౬౯.

కడక(గ)న్ను. వి. పా. (కడ + కన్ను.) అపాంగ
ము, నేత్రాంతము.

క... నరుకడక, న్నరుణం బగుటయుఁ దద్రుచి,
పరంపరలతోన నిగిడె బాణచయంబుల్.
భార. భీష్మ. ౨. ౩౦౫.

గీ. వీని వీక్షింపు కడగంటివీక్షణమున. నైష. ౫.
౧౪౦. ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

కడకము. సం. వి. అ. న. సముద్రలవణము.

కడకాలము. మి. వి. (కడ + కాలము.) అంత్యకా
లము, మరణసమయము.

ఉ. త్యాగము భోగముక నలిపి దైవగతిం గడ
కాల మైవ ఖి, ట్వాగతుడై తనూభవుల దగ్గఱ.

నల్లరర బిచ్చి యిట్లకుక. ద్వా. ౯. ౯౦.
చ. కని యదలించి యోసిచెడుగా కడకాలము
సేరె నెక్కడం, జనియెదు... వేం. పంచ. ౧.
౨౬౪.

కడకాలు. వి. జౌ. (కడ+కాలు) పాదము; పాదా
గ్రము.

ఉ. ... దేవకి గన్నయ్యరక్ష, బరుషవికాల
భారశలపై గడకాళులు వట్టి వ్రేసి యా,
సురముగఁ జంపెఁ గంసుఁడు ... హరి. పూ.
౫. ౧౦౬.

క. కడకా లాకత్రాచుపాము గడకం గఱ
చెక. వేం. పంచ. ౧. ౧౧౬.

ఉ. ... అయోమగనిం గడకాళ్లఁ ద్రోచి నేఁ,
డీపసుధేకునిం గలయ నెంచితి వెట్లు... శుక.
౧. ౩౦. (కడకాళ్లఁ ద్రోచు=నిరసించు.)

కడకుబోవు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కడ}}$) బహిష్కరణ, ము
ట్టగు.

నీ. మును తాను గడకుబోయినదినం బాదిగాఁ
దెచ్చుక దినమును దినము లెన్ను. దశా. ౬. ౫౩.

ఇట్లే: -కడకేఁగు.

నీ. అంటుగై కొనియె ముట్టయ్యెఁ జెఱఁగుమాసఁ
గడకేఁగె నింటికెఁగాకపోయె, ననఁగ దూర
స్థమఁ దనరు... సాం. ని. మాన. ౨౦.

కడకొంగు. వి. (కడ+కొంగు.) కొంగుచినర, అం
చలాగ్రము.

నీ. కట్టినపులితోలుకడకొంగు సోకి యాఁబోతు
రత్తడి చిట్టుబుట్టు మనఁగ. హర. ౫. ౧౬.

కడకొత్తు. స. క్రి. (కడకు+ఒత్తు.) దూరీకరించు,
నిరసించు.

చ. అడు గడుగంటఁ ద్రొక్కఁ జిగురాకుల బాఁ
కులఁ గేరు నారు నెన్నడ కడకొత్తు హంస
మిగునమ్ములఁ దమ్ముల నోము మోసు. చంద్రా.
౪. ౧౪౩. (ఇట జౌపమ్యవాచకము.)
పాండు. ౪. ౨౨౦.

కడకొఱని. వి. (కడ+కొఱని.) ౧. కాలఁగా మిగి
లినకట్టె.

ద్వి. పాంశ యొల్లలలోనఁ బొడవచీ కాలి,
కొంఠ చిక్కిన కడకొఱవులు దెచ్చి, పుఱు
ప్రొగుగా నిడి కొడుకు నం దుంచి. ద్వి.
సూరిశ్చ. ఉ. ౨౦౫౬.

౨. కాలఁగా మిగిలి పొగయుకట్టె.

క. జ్ఞాతులు దమలోఁ బొందినఁ, జేతో మోదమున
వెలిగి చెలువొందుదు ర, న్నితం బాసిన విగ
తవి, భూతిం గడకొఱవులట్ల పొగయుదు
రధిపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౭౫.

కడగండ్లమారి. విణ. (కడగండ్లు+మారి.) కష్టశి
లుఁడు. (శ. ర.)

కడగండ్లు. వి. బ. (కడ+కండ్లు. శ. ర. -కడ+గం
డ్లు?) ఇక్కట్లు, ఇడుములు.

నీ. తలఁగనికడగండ్లఁ దగిలి చట్టెయున్న నాన

నేదిన నెఱజాణరాయ. అచ్చ. రా. అయో. ౯౩.

ఉ.... కానకు రాఘవుండు పోఁ, గా నిపు డింత
పుట్టె గడగం డ్లనువార్తలు మిన్నముట్టి
బి, ట్టె నగ రెల్ల గొల్లుమన... చం. రా. ౪. ౧౫.

కడగట్టు. వి. (కడ+గట్టు) చక్రవాళపర్వతము.

గీ. తావిగుబ్బలికడగట్టుతావులందు, నప్పునం బు
ప్పతిల్లుచు మెప్పు గన్న, యట్టికొరవంజు
రెల్ల మానుట్టులయ్య. ప్రబంధ. ౧౬౦.

కడగొట్టు. అ. క్రి. (కడ+కొట్టు) నశించు, చచ్చు.
మ. కెడసెం దుప్పులు డింకవేసె నెలుఁగుర్ గి
ట్టెం బులుర్ సింగముర్, కడగొట్టె...
సారంగ. ౧. ౧౦౭.

విణ. కడపటిది, చినరది, చిన్నది.

చ.... అందఱుకడ గడగొట్టుచెల్లలై, మనుజవరే
ణ్యపుట్టె నొకమానినిర్ క్తిణినాఁ బ్రసిద్ధయై.
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౬౦౫.

ద్వి. శివదేవుఁ డన నొక్క శివభక్తియుతుఁడు, మ

విద్యుఁ దామఁ బొద్దురి కేఁగుచును, రూ-
పించి కడగొట్టుపాపఁ దా రింటి, కాపిడి...
బస. పు. 3. ౪౦౮ పం.

కడగొట్టువాఁడు = కడపటివాఁడు, కనిష్ఠసోద-
రుఁడు. ఉ. రా. 2. 3౨౧.

కడగోరు. వి. ఔ. (కడ + గోరు) కొనగోరు, నఖా-
గ్రము.

ద్వి. కాటుకకన్నీరు కడగోర దిద్ది. నవ. ౨. ౯౦
పా. ౧౮ పం.

కడచే(న)ను. అ. క్రి. (కడ + చను) ౧. మరణించు,
చచ్చు.

సీ. జననాథ శల్యుండు సమసె సోబలుండు గీట
డఁగె నులూపుండు మడిసె సకల, సంశయము
లు గడచని ... భార. శల్య. ౧. ౯. భార.
శాం. ౨. ౪౨౯.

౨. నశించు, పోవు.

ఆ. ... శక్తియొల్లను గడచన్న, నరఁడు నేల వ్రా-
లె సతిరయము. భార. ఆరు. ౧. ౯౯.

రగడ. ఎఱుంగక చేసితి నిపు డపచారము, శర-
ణన్నను గడసనదె విచారము. ఉ. రా. 3.
౯౨.

3. కడచు, గతించు.

ప. ... నీవాక్యంబులు నిక్కంబు లగు నైనను
గడచనినదానికి శోకం జేల. భా. రా. యు.
౯౭౧.

సీ. సంజప్రాప్తవసుండి సవరేయి కడసన సమృద్ధి
బునఁ గొల్చి సంపదించు. పాండు. ౫. ౨౮౬.

౪. ముగియు, సమాప్తమగు.

క. ఆనఘా యాయజ్ఞము విధి, సనాథబుద్ధిక్ర-
యోగసంపూర్ణంబు, యుక్తు గడచన నేరదు
నడు, మన యుడుగును భూసుశోల్లేమనిమి
త్తమునక. భార. ఆది. ౨. ౨౦౯.

క. కొడుకులనిధనమునకు నా, కడఁగినహయమే
ధమఖము కడచనమికి నేఁ, గడుమఃఖితుండ

నయ్యెడఁ, డడయక నీ విపుడు దీనిఁ దలఁగు
ము కడఁకక. భార. ఆర. 3. ౬౮.

౫. కొనసాగు, నెఱవేఱు.

క. పూనిక కడచన విషయ, కేసన ప్రార్థనము నేసి..
విప్రు. ౨. ౧౯.

౬. అపారమగు, అనంతమగు.

సీ. గోత్రాచలము లెత్తుకొని వచ్చి కడచన్నర
త్నాకరముఁ గట్టె రాఘవుండు. పు. సం. ౧.
౫౨.

ద్వి. మడఁతి యీరండె యిమ్ముజేసుచేతఁ, గడ-
చన్న మన్ననఁ బడసినయతఁడు. బస. పు. ౨.
౯౧ పం. (ప్రాతఃప్రతిపాతము.)

స. క్రి. దాఁటు, అతిక్రమించు.

క. వననిధి నవలీలం గడ, చనువాని ప్రసాద మొం-
ది సతులు గృహంబుల్, ధనములు నఖిలసుఖం
బులు, మన మారం గాంతు శోలి మర్కట
లెల్లక. భా. రా. కిష్కిం. 2౬౬.

సీ. ఏదేవునిజమాయ నెవ్వఁడుఁ గడసన నేరఁ-
డు తనమేరినదఁబోలె. పాండు. ౫. ౫౧.

కడచన్న పసిడి = ప్రశస్త మైవబం గారము, మేలి
మిబంగారము. (ప్రా.)

ద్వి. కడచన్న (వన్నె?) పసిడియుఁ గట్లయుఁ
దాఁచు, నెడ సువర్ణారతం బెఱుంగరాకు
న్నె. పండిత. వాద. ౧౯౨ పా.

కడమే. స. క్రి. (త. కడము.) ౧. (నదీనము ద్రావ-
లను) దాఁటు, తరించు.

గీ. అలసుమంతుని వీడ్కొని యర్కవంశ, ఘను-
లు గంగాతరంగణిఁ గడచి ... రామా. ౫.
౨౮. భార. ఉత్త. ౪. ౬౫.

౨. ఉల్లంఘించు, జపదాఁటు; దాఁటు, అతిక్ర-
మించు.

ఆ. వేదవిహితవిధుల నానరించుట యార్థ్య, గతి-
కిఁ దెరువు విధులఁ గడచి యెందు, నాఁగఁబ-
డినవాని లోఁగక చేయుట, యధమగతి

మార్గ మనిరి మునులు. భార. ఆది. 3. 200.
మ. కొడుకుల్ భక్తివిధేయు లెదురుగదా కోడం
ద్రు మీవాక్యముల్, గడవం బాలక యుందు
రా ... భా. గ. ౧. ౨౬౨.

క. వడిగొని కొరపు బొందోరు, గడవంగ మును
చనిరి ... భార. ఆది. ౬. ౬౨.

నీ. కనకంబు పెనుగోట వినువీధి గడవంగ...
సారి. ఉ. ౨. ౧౬౨.

గీ. కనులనా ఘండు కన్యంతరములు గడచి.
పారి. ౧. ౧౦౫.

3. తొలగించుకొను, తప్పించుకొను.
తరువోజ. ఏనువ బ్రజలును నీ ధర్మసత్యము నే
యుపాయంబున నిర్బారి గడవంగ, గా నేర్తు
మెయ్యది కర్ణంబు... భార. ఆది. ౬. ౨౪౨.

గీ...వారి, వారికర్మఫలంబు లవశ్యభుక్తి, కారణం
బులు గా కెందుగడవ పశమె. వి. పు. ౧. ౨౧.
వ. ... గండంబులం గడచితిమి... సార. ౨. ౨౨.

౪. మించు, అతిశయించు.

వ... సహదేవుం డాకై నేయు నుద్దేశించి మిమ్ము
ను బాంచాలరం గడచినబంధువులు మాకు
ను మమ్మును మిగిలినబాంధవు లా
పాంచాలరకును వారలకంటె మాకంటె నె
క్కుడునుహృజ్జనులు మీకును లేకునికి దె
ల్లంబు... భార. ద్రో. ౫. 3౨౧.

చ. కొఱవులవేడిమిం గడచుఘోరపుంబల్కులు
కర్ణరంధ్రముల్, చుఱచుఱు దాకి పాటిమ
దిఁ జూడిన... భా. రా. యు. 2౨2. భార.
కాం. ౧. ౮౯.

అ. క్రి. ౧. చచ్చు, మరణించు.

గీ. కడచినప్పడు క్రిము లొండె గాప లొం
డె, గుక్కలొండెనియును భుక్తి గొనెడు
దేహ, మొక్కడు ప్రార్థించి యడిగిన నొనంగ
వలదె. కాశీ. ౬. ౮3.

నీ. ధృవపసిస్థానంధతుల దనుచ్ఛాయయు గా

ననివాఁ డేటిలోనఁ గడచు. కై. భా. ౮.
౯౮.

౨. నశించు, పోవు.

నీ. అలివేణివదనచంద్రావంబునఁ గాని కడచు
నే మోహంధకారభరము. భాను. ౪. ౨౫.

గీ. పోయె నుపదేశకాలంబు పూర్వముననె, కడ
చె ద్రైశ్యంబు... శివరా. 3. 3.

3. గతించు, జరిగిపోవు.

ఉ... త, మృత్యుఁగా బయల్పడనియట్లుగ నుం
డెడువత్సరంబునుక, జేరువచేరువం గడచె
... భార. విరా. 3. ౧౦౬.

వ... దినంబులు గడచె వారంబు లరిగెఁ బక్షం
బులు చనియె మానంబులు పోయె... సార.
2. ౧౧.

౪. తొలగిపోవు.

గీ. ఇటువలె ననేకగతుల నారటము నొంద, గగ
నభారతి వానిపైఁ గరుణవోడమి, యడలకు
కుమార నీ కిది గడవ నేర, దెల్లనినఁ బూర్వ
వృత్తాంత మెల్ల వినుము. సారంగ. 3. ౧౨౨.

౫. మేరమీఱు, మితిమీఱు; మర్యాదనతిక్ర
మించు.

క. కడు ననురక్తియు నేర్పును, గడఁకయుఁ గల
వారి నుఱక కడవంగ నెగ్గుల్, నొడినెడువివే
కశూన్యల, కడ నుండెడునంతకంటెఁ గష్టము
గలదే. భార. ఆది. 3. ౧౪౯.

నీ. ఆకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచును శాఖా
చంక్రమక్రియఁ గడవఁ జనక. ప్రభా. ౨. 3.
మ... వైదేశీ సేఁ, గడవం దెచ్చితిఁ దప్ప గా
వుమని లంకారాజ్య మొప్పించి ... ఎయ్యె
డకైనం జనుమా ... భా. రా. యు. ౫౧౧.

౬. కడముట్టు, పారమునొందు.

క. కడవం గఱచినవాఁ డీ, పడు చనుచుం బురు
టియిల్లు పడఁతుక నెడలెక. మార్క. ౫.
3౦౪. (కడవంగఱచినవాఁడు=పూర్ణముగా
నేర్చినవాఁడు.) విక్ర. ౧. ౨౦.

2. సుఖముగాఁ గాలము గడపు; మర్యాదతో
కాలము గడపు.

క. నీ వేమొకొల యొనర్చితి, వీవగ నది సోఁకు
డగుచు నేఁచఁ దొడంగ, నేవేగఁ దత్ప్రతి
క్రియఁ, గావింపక యున్న నెట్లు కడచెద న
నినక. కుక. ౧. ౨౩౫.

క. ఏ నింతనాటినుండియు, మానవతులలోన
మిగుల మానవతీనినై, యీనాఁటికిఁ గడచితి
నిక, నానోచిననోము లే మొనర్పంగలవో.
కుక. ౧. ౫౦.

౮. మనుగడ సుఖముగా సాగు, జీవనము బాగుగా
జరుగు; సుఖముగా జరుగు.

(వ్యవ) వానికి పండ్రెండురూపాయలతో నెట్లు
కడచుచున్నదో తెలియదు.

అక్కడఁ గడవకయే యాయూరు వచ్చినాఁడు.
పూటపఁ గడవనివాడైనను దుర్వ్యయములు
మానుట లేదు.

నేను లేకుండ వానికిఁ గడవదా యేమి?

జీతము స్వల్ప మగుటచే వానికి సంసారము కడ
చుట లేదు.

౯. ఎక్కువగు, హెచ్చగు, మీఱు.

(కృత్రిమహంస నెక్కి ఆకాశమునఁ బోవురా
చకన్నెయొక్క స్వయంవరమునకు వచ్చినరా
జాలవర్ణనము) క. వడి గల్గి హంసగతికిం, గడవఁ
బఱచువారు... భోజరా. ౫. ౨౮. (చూ. ౫ ౧౮)
కడచిచు=కడచు.

వ...మన్వంతరంబు లాఱుచు గడచిచనియె. వి.
పు. క. ౪.

జ:కడతెంచు, కడపిపుచ్చు, కడపు, కడపుఁజేయి,
కడవఁబడు, కడవఁబెట్టు.

కడచుక్క. వి. (కడ+చుక్క)-కడనక్షత్రము-
రేవతి. (శ. ౪.)

కడచెడు. అ. క్రి. (కడ+చెడు) దిక్కుమాల,
గతిలేకయుండు.

క. విని కినిసి కపిలదేవుఁడు, సునహంకృతి నేసె
నంతఁ గడచెడి వా ర, మునికోపశస్త్ర సా
త్కార, భయలై పడి రచట సగరతనయులు
పెలుచక. బాహ్మవీ. ౨. ౮౨.

కడచేయు. స. క్రి. (కడ+చేయు) విడుచు, వదలు.

ద్వి. మ మైలఁ దండులమాటుగా నెన్ని, నమ్మతి
నలుఁ బ్రాణసఖుఁగా వరించె, గావున నా
నలఁ గడచేసి మరల, దేవలోకమున తేతెంచి
తిమి... ద్వి. నల. ౨. ౬౨౯.

కడచేరుచే (చు). స. క్రి. (కడ+చేరుచు)=కడ
తేరుచు.

(-దరిచేరు-కృతార్థునిచేయు)

క....కారపులపు-మేటి వీవ-కావున నీ వీ, భారం
బు పూని మముఁ గడ, చేరువఁ దగు నెమ్మె
యిం బ్రసిద్ధచరిత్ర. భార. ఉద్యో. క. ౧౫౫.

కడజాతి. వి. (కడ+జాతి) చివరపులము, చండాల
జాతి.

ఉ. ఈకడజాతినాతి కిహిహి మహిదేవుఁడు
చిక్క...పాండు. ౩. ౯౫. (చూ. ౩. ౮౮.)
(విశ్వామిత్రవర్ణనము) నీ. కడజాతి-తీనియాగ
ము నిర్వహించినయగుటనగుట నావిహార
హరి. చం. రా. ౨. ౫౭.

కడతల. వి. (కడ+తల) చివర ప్రదేశము.

వ...కారవరాజధాని యైనకరినగరంబుకడతల
హలాగ్రంబును తొనిపి యప్పుట భేదనవిస్తా
రం బగుగడ్డ భుజాగర్వమర్వారంధ్రై పెక
లించి... భాగ. ౧౦. ఉ. ౫౮౮.

కడతెంచు. స. క్రి. (కడచు+తెంచు-స్వార్థమున)
కడచు, వాఁటు.

ద్వి. అసమాన మైనయయ్యును మార్గంబు, విడిచి
నఁ గడతెంచి వేవేగ గొల్ల, విడిపట్టునడు
నందువిడిపట్టు సాచ్చి. అ. మ. క. ౨౨ పా.
౧౩ పం.

కడలేగు. అ. క్రి. (కడ + లేగు) ముగియు, నమాప్తు
ముగు.

క. ఉడుముండలంబు దాచును, నడి నేఁగిలిఁ గో
ట దాట వచ్చునో యంచుం, గడలేగక
యంకంకంకు, బొడవయ్యెను నాకు దాటి
పోరావయ్యెన్. మైరా. ౨. ౧౧.

కడలేర్పు (ఱుచు) స. క్రి. (✓కడలేఱు) కడలే
ఱుచేయు.

(చంపు, వధించు)

క. విని గురువనూభవుఁడు పది, దినములఁ గడ
లేర్తు ననియె ధీరవిచారా. భార. ఉద్యో.
౪. ౪౧౪. (మా. ౪. ౪౦౩.)

క.... దానపు, కపటము కాఁ దెలిసి వానిఁ గడ
లేర్చుటయున్. జై. భా. ౫. ౧౪౬.

(పోఁగొట్టు)

గీ. వారియఘములు గడలేర్చి వాంఛితములఁ,
గరుణ నొనగూర్చు... ఉ. రా. ౪. ౨౩.

(కొనసాగించు, నెఱవేర్చు; నిర్వర్తించు.)

సీ. తొడఁగినపని చలం దెడవక యతిదుష్కరం
దైనఁ గడలేర్చు ప్రభువులార. భార. విరా.
౩. ౨౧.

గీ. జనకుని ప్రతిభఁ గడలేర్తు నని రలఁచి. ఉ.
రా. ౩. ౧౧౩.

గీ. ... బంతి, లేర్లదొర వేల్చి నెఱిఁ గడలేర్చి
యున్న. అచ్చ. రా. బాల. ౭౩.

(కృతార్థతనొందించు)

(మంతి కృష్ణునితో నన్నమాటలు) చ. ఆలఘువి
చార నాయలఁగె యార్చుము నక గడలేర్చు.
మెచ్చెయిన్. భార. ఉద్యో. ౩. ౨౦౧.

కడలేఱు. అ. క్రి. (కడ + లేఱు) ౧. చచ్చు, మర
ణించు; నశించు.

చ.... మంథకర్ణుఁ డా, దిగఁ గలసిరు లెల్లఁ గడ
లేఱి రనేకులు కూరకూన్య మీ, నగరము...
భా. రా. యు. ౧౧౨౩.

గీ... వారి దేహంబులు నన్న దాని, దేహములఁ బో
లెఁ దుదిఁ గడలేఱు... కాశి. ౬. ౭౬.

౨. పోవు, గతించు.

సీ. పరహిరంబులు దానపరలఁ గడలేఱె నర
తన్రతో పవానములు పోలిసె. హరి. పూ. ౧.
౧౦౦.

ఉ.... అట్లకా, దే విరహజ్వరంబు కడలేఱునె
యీచలిమంచులందు... భోజరా. ౩. ౨౪౯.
వ.... కన్నులకై కడలేఱె... కాశి. ౪. ౧౪౨.

౩. నెఱవేఱు, సిద్ధించు.

ఉ. ముండటియట్లు యింక బదుమూఁడుదినంబు
లనూర్త్రమక భవ, న్నందిరవాస మియ్యకొని
నం గడలేఱు మదీయవాంఛ... భార. విరా.
౩. ౬౨.

క. విను మేను జేయఁబూనిన, పనులం వొకటి గ
డలేఱెఁ బాపాత్తు నుయో, భనుఁ బొరిగొని
రలఁ దన్నుదు, ననురెండవపనియుఁ దీర్చ నని
గడ నెలమిన్. భార. కర్ణ. ౩. ౨౨౫.

౪. బాగుపడు; వర్ధిల్లు; బ్రతుకు.

చ. వలపున స్త్రీలబుద్ధి వినువా వొకరేఁ గడలేఱి
నట్టివా, రలు గలరా... పారంగ. ౩. ౬౬.

చ.... నిక్కరం బడని పాట్లకు లోనయి ప్రవృ
యార్థమై, యడరెడుచిచ్చుఁ జొచ్చి యతి
యర్పమునక నుఖ మింత చెందినం, గడవట
జానకీనతికిఁ గాఁపురముం గడలేఱదాయఁ
గా. ఉ. రా. ౬. ౩౨౨.

సీ. అనుపమాకృతిఁ జూచి ఘనుఁ డా నరి గాని
కడలేఱఁడని నాఁడె మధునరైరి... గీ. అంచు
రత్నాఁగి సురుఁ జూచి యలమటించు. పా
రంగ. ౩. ౧౦౨.

ఉ.... చంద్రభాస్కరు లి దేమి యకారణమైన
మిట్లు నా, దిక్కునఁ జూసినారు కడలేఱఁగ
నిత్తునె యింక వారల, నిక్కిలికై మీఱఁ

దిగ్మింగెడ నంచు బరిష్టవింపగఁ. దశా.

౨. ౩౭౨. అచ్చ. రా. యు. ౧౧౫.

గీ. కృతార్థతనొందు.

ప. ... ఆర్తజనశరణ్యుండ నగునీనిమిత్తంబునఁ
గడతేజఁగలదాన నగుట నాకలతెజం గెఱిం
గించెద దత్తావధానుండనై యపధరింపును.
విప్రు. ౩. ౧౧.

సీ...కడతేజు ననఁగృతార్థం బయ్యె ననుట
కొప్ప. ఆం. భా. ౩. ౯౪.

౬. ముగియు, సమాప్తమగు, కడచను.

సీ...పూర్ణచంద్రుండు మలినుఁ, డై కానవచ్చిన
నాయుపు సంవత్సరంబునఁ గడతేజు రాజ
ముఖ్య. భార. శాం. ౬. ౧౨౬. (శ. ర,
ప్రాత్రప్రతిపాకములు.)

కడనుంచు. స. క్రి. (కడక + ఉంచు) పరిత్యజిం
చు, వదలివేయు.

సీ. పంకజాతాననప్రతిపత్తిఁ గడనుంచి మృగ
రాజపీఠపై మేల్లుటించి. గీ. రాజవేషంబు
గాంచుభారతి యటండ్రు, మట్లనంతమహీ
నాథు మతిసనాథు. కమ. ౧. ౧౩.

ఇట్లే: - కడఁద్రోచు.

గీ. రమణ ద్రవ్యైత్వనిర్వికారత్వసాక్షి, తాదివి
ద్యోక్తధర్మబాతమును దొంటి, పగిదిఁ గడఁ
ద్రోచి నీస్వరూపము భజింతు. సీతారా. ౩
౩౦. ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౬౭.

కడవ¹ = గడవ. వి. ($\sqrt{\text{కడచు}}$. త. కడవ్వు.) ఇంటి
గడవ, దేహళి.

గీ. కడపమీఁదను మతి సన్నెకంటిమీఁద, జక్కి
మీఁదను గూర్చుండ బాడగాదు. కాశీ. ౨.
౭౫.

కడవ² = కడిమి. వి. (సం. కదంబః.) కడిమిచెట్టు.

సీ. కడపపూఁదేనియఁ గడుపారఁ గొని మ్రోసి
తిరుగులేఁదేఁటుల తెరలికయును. హరి. పూ.
౯. ౬౮.

గీ. కడిమి కడప యటం చనఁబడుఁ గదంబ,
ము...ఆం. భా. ౨. ౪౬.

కడపల. వి. డా. ($\sqrt{\text{కడ}}$) అంతము, చివర.

ప. ... శతసహస్ర సంఖ్యలయేండ్లు చరియించి
యుం గుక్షిలోఁ గడపల గానఁడయ్యె. హ
రి. ఉ. ౯. ౯౮.

గీ. ఏది మొద లేది కడపల యేది మధ్య, ము...
భీమ. ౬. ౭౪.

గీ. ఇన్ని చేసినఁ గడపట నింటిలోనఁ, ద్రావుడు
కు లేదు పాపంబె తగిలెఁ గాని. పరాహ. ౭.
౭౬.

వి. చివరది, కడపటిది.

క. కడపటిఘాములు నడు మగు, నడు భూములు
కడపలగు...హరి. ఉ. ౯. ౪౦.

గీ. కర్కటం బాది చాపంబు గడప లైన, యా
టుమాసంబులును దక్షిణాయనంబు. వి. పు.
౩. ౧౭౦.

చ. కడపటి నాఁడు...కళా. ౨. ౫౨.

కడపటికొండ = చక్రవాళపర్వతము. వేం.
పంచ. ౧. ౭.

కడపలచేరు = అంతమునొందు, పోవు.

సీ. చాతకంబులపిపానలు కడపలచేరెఁ గాంతా
రవహ్నులగర్వ మడఁగె. భాగ. ౧౦. పూ.
౭౫౩.

కడపిపుచ్చు. స. క్రి. (కడపి + పుచ్చు.) ౧. పంపు.

(క) అపాయమునుండి తప్పించి పంపు.

ప. ... నికటప్రదేశంబున నున్న సింహాక్షుండు
... తీవ్రమార్గణంబులు నిగిడించి లుంటాకు
లం దోలి యొటవడకుండ సార్థవాహులం
గడపిపుచ్చి. కాశీ. ౪. ౬౪.

(చ) అభీష్టము నెఱవేర్చక పంపు.

గీ. శరణు సొచ్చిన రక్షింపఁ బాలియుండి, కడ
పిపుచ్చిన సూర్యలోకములు. దప్ప. భార.
ఉద్యో. ౧. ౧౬౧.

౨. (కాలము) చెల్లఁబుచ్చు.

ఆ. ఆలతాంగియుఁ దన కప్పటి కొక్కింత, గర్భ
జననశంక గల చటంచుఁ, జెప్పి నిద్దురుచుని
సిద్ధుని కీక యేఁ, గలయ నయ్య ననుచుఁ గడపి
పుచ్చె. కళా. ౫. ౧౨౧.

౩. కప్పిపుచ్చు, మఱుఁగుపఱుచు.

వ. అంర నావాగ్నేవి యవిధంబున నొదవినకళా
మర్తభేదనసామ్రాజ్యసంపదసుభవావస్థ మాన
లాఘవశంక నప్రకాశంబుగాఁ గడపిపుచ్చు
టకు నుపాయంబుఁ జింతించి. కళా. ౫. ౧౨.

కడపు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కడచే}}$) ౧. చంపు, పధించు;
కూల్చు.

కా. తిన్నం డంతట దేవదేవునకు ధక్తిం దృష్టిఁ
గావించ నా, సన్నగ్రావమహాటపుల్ దిరిగి దం
ష్ట్రాటంకకోటిపుట, చ్చిన్నత్వజపరాహు గ
డపి కాలెన్...కాళ. ౩. ౮౬.

చ... ప్రసాదుఁ డుగ్రుండై, కరముసలంబునం గ
డపె గ్రమ్మన వేపురుయఁతులన్...ఉ. రా.
౩. ౩౬.

ద్వి. ముదితలో యీతండు మొగి టోలు దొలిపి,
మద్దులఁ గడపినమహితకౌర్యండు. సిం.

భాగ. ౩. ౪౯ పా.

౨. పోఁగొట్టు; తొలఁగించు.

నీ... నానాండజముల ప్రాణములు గడపి. కాళ.
౩. ౪౭.

గీ. భువనసంక్షోభకారి యై పుట్టె నొక్క, కడి
దియుత్పాత మది నీవు గడపవలయు. కాశీ.
౨. ౬౯.

గీ. ... నేటియాపద గడపవలయు. నా. పంచ.
౧. ౨౨౦.

౩. (పైకి) పోఁజేయు, ఎక్కించు.

చ. ఒడికముతోఁ బ్రయత్నమున నొక్కమహా
శిలఁ గొండమీఁదికిన్, గడపఁగ భార మ
చ్చటిది గ్రమ్మన భూమికి డిగ్గఁ ద్రోవఁ

గాఁ, గడుసులభంబు... నా. పంచ. ౧. ౧౦౭.

౪. ఉల్లంఘించు, మీటు.

ద్వి. గాధేయునిమాట గడపక శబ్ద, వేధిబాణ
ముల నవ్వెడమాయ లడఁచి. రం. రా. బాల.
౨౭ పా. ౨౩ పం.

౫. (త. కడత్తు) ఈయకసామ్యము; సామ్యము.

ఉ. పట్టపురాజ నంచ నొడఁబాటులు దప్పను
భూజనంబులన్, గట్టియుఁ గొట్టియున్ బ
హుముఖంబుల నరము గూడఁ బెట్ట నే, పట్టు
న నర్థులం గడప... భోజరా. ౩. ౧౩౭.

క. అడిగినయప్పుడ చెచ్చెరఁ, గడపినఁ బోనవ్వ
యేను గడుదుర్మతివై, పడఁతి నను నిలిపి భి
క్షం, విడక కడు నవజ్జఁ జేసి తేల మదము
నన్. భార. ఆర. ౫. ౧౩.

గీ... నరవరుండు, వేడ మణి యీక కడపుట
వెట్టితనము. వరాహ. ౫. ౧౩. కాశీ. ౭. ౧౩౯.

౬. దాఁటించు, తరింపఁజేయు.

గీ. కలుషఘోరపయోరాశిఁ గడపుతరణి. పారి.
౪. ౪౯.

౭. (గల్లు మొదలగువానిని) దాఁటించు, మీఱఁ
జేయు.

(కపటమ్యూరపర్ణనము) నీ... ఎప్పుడాయంబు
లయెడలు గడపి. దశమ. ౫. ౬౪.

౮. నడపు.

క. ఆమరేంద్రసుతుండు తనకుం, గమలాక్షి సు
భద్ర రథము గడపఁగ... భార. ఆది. ౮.
౨౦౨.

క... మత్స్యగంధి యనఁగా ధర్మ, ర్థంబుగఁ దన
తండ్రినియో, గంబున నయ్యును నోడ గడ
పుచు నుండెన్. భార. ఆది. ౩. ౩౪.

వ. చంద్రసూర్యులం గాలంబు గడప నియోగిం
చి... భీమ. ౪. ౧౫౧.

౯. జరపు, వెళ్లఁబుచ్చు.

గీ. కడపితే రాత్రి సులభసౌఖ్యంబుగా మ, నం

బు గాఢప్రసన్నమే యంబుజాక్ష. భార. ౧౦. ౨. ౪.

గీ. దర్పితేల్వలవాతాపిదమన మీరు, పెక్కుకా
లాలు గడపినపెద్దలు...వరాహ. ౯. ౧౩౨.

౧౦. విడిచిపెట్టు, వదలు.

సీ. బిరుదులనైనను విడిచివాండ్రునైనను జంపు
చోఁగడపఁడు జముఁడు సేర్పు, లావును మ
ర్త్యునిచావు మాన్పఁగ లేవు రణ మొనర్చినఁ
గాని రాదె మరణము...భార. స్త్రీ. ౧. ౨౫.

(కుంతికర్ణనితోనన్నమాటలు.) చ...గొంతిస్సా
దయంబున శోకము నివృట్టిల్లి నిట్లును నిది దై
వసంఘటన మక్కట యెట్లును దప్ప సేర్పు
సే, యనుపమసత్యవిస్ఫురణ నాడినమాట
మఱాకుమన్న సీ, యనుజాల నల్వరం గడపు
మర్దును చేతకునమ్మతించితిక. భార. ఉ. ద్యో.
౪. ౨౦.

౧౧. పాటఁద్రోలు, తలుము.

గీ. అచటివెలయాండ్రు రంభాదు లైన నొరయఁ,
గానెకొంగున వారింది కడపఁ గలరు. మను
చ. ౧. ౫౦.

ద్వి. కనకంపుఁదీఁగెలఁ గడపు బాహువులు, న్ను
దుపల్లవంబుల మిగులుహస్తములు. ద్వి. నల.
౧. ౮౩౩. (ఇట జౌపమ్యన్యోతకము)

కడపుఁజేయి. వి. (కడపు + చేయి) చుక్కాను,
అరిత్రము.

సీ. వైరపై న్యాభిలో వచ్చుగెల్పులనావఁ గడఁ
జేర్చుప్రాఁకుడుఁ గడపుఁజేయి. పారి. పీఠ.
౨౪.

కడబంతి. వి. (కడ + బంతి) పంక్తియొక్కచివర.

పా: పడ్డించువాఁడు తనవాఁడైనచో కడబంతిని
గూర్చున్నను లోపమురాదు.

కడమ. వి. (త. కడై) ౧. కొఱత, వెలితి, లోటు.

సీ. ఆన్న కుమార నీయట్టిసత్పుత్రుండు గలుగ

నూ కేమిటఁ గడమ నెపును. భార. ఆర. ౫.
౧౧౫.

చ...గుణము వర్ణనలర్థము శబ్ద మొప్పు సే, కడ
మయు లేదు మత్స్యతికి...రుక్మాం. ౧. ౨౭.

౨. శేషము, మిగులు.

క. మొదలనె నాకుం గలిగిన, యది శంఖసుదర్శ
నాంకనాదినహితమై, పొదలెడిప్రప్తి యిఁక
నడ, పెదఁ గడమయు ... పరమ. ౪. ౧౪౦.
(చూ. ౧౩౭. కడమ: - శేషకృత్యము అనిభావము.)

౩. కడ, అంతము, చుద.

గీ. అనిన సర్వాపరాధి నే నధిపతనయ, నీవు పు
ణ్యాత్మకుండవు నీకుఁ దప్ప, మోప నే నెంత
వాఁడ నాసావమునకుఁ, గడమ లే దంచుఁ
జాఁగిలఁబడియెఁ గుంభి. భోజరా. ౫. ౩౧౮.
విణ. ౧. న్యూనము, తక్కువయైనది, కొఱతపడి
నది.

ద్వి. ఒక్కటి కడమగా నొగి నూలుమాయ, ల
క్కడివారిచే ననువుగా నెఱిగి. రం. రా.
ఉ. ౫౬ పా. ౧ పం.

సీ. రమణీయనాతనరతిరహస్యములకుఁ గామకా
స్త్రంబులు గడమ లయ్యె. పి. శశం. ౩. ౨౧౯.

౨. శేషించినది, మిగిలినది; అన్యము, ఇతరము.

క. కడమకథ నుడువు మనినం, బడఁతికి శుకలో
కపట్టభద్రుఁడు తెలిపె. శుక. ౧. ౧౨౯.

ప. ... కుంతియును దానిరెండుభాగంబులు చేసి
యం దొక్కభాగంబు భీమునకుం బెట్టిత
క్కినభాగంబు కడమకొడుకులుం దానును
గుడుచు. భార. ఆది. ౬. ౨౩౮. ఆం. భా.
౩. ౨౪.

బ: కడఁబడు, కడమపడు, కడమపెట్టు.

కడమప(వ)డు = కడఁబడు. అ. క్రి. ౧. కొఱత
పడు, న్యూనమగు.

ప. ఒక్కత్రాడు సుట్టిన నది రెండంగుళంబులు
కడమపడియె మఱియు నొక్కబంధనంబు

సంధించి వలగొనిన సంతియ కొఱం ర య
య్య. భాగ. ౧౦. పూ. ౩౦౪.

గీ. కడమపడఁ బల్కు బల్కు లాక స్తికముగ,
మగున మదిరార సోన్మాదమహిమ సలన. కవిక.
ర. ౧౬౩.

క. ఏవెంటఁ గడమపడువక, దేవా మయు సంత
రించితివి నీపాలంబా వగుట దమకుఁ దగు న
టు, గావున భక్షింపు వనరఁగా నేమిటికిఁ.
వేం. పంచ. ౧. ౫౨౬.

౨. శేషించు, మిగులు.

గీ. కదిసి రథ్యముల్ వేయింటిఁ గడమపడక,
యుండఁ జించి... హరి. ఉ. ౭. ౨౧౮.

గీ. అట్లు జైసుల వధియించి యచటఁ గడమ, న
డినవసరులు వడఁగ్రోచి ... కేయూర. ౨.
౧౦౫.

౩. అసంపూర్ణమగు, ముగియకుండు.

వ. చెఱువు కడమపడియె ననియుఁ బేదగుడుల
కుఁ బూజ నడువ దనియు... చెప్పి పంప నా
రాణివాసంబు గుప్తాగుప్త ప్రకారంబులం బం
పువ్రవ్యంబు దెచ్చి... ఆము. ర. ౫౩.

కడమపెట్టు. స. క్రి. (√కడమ.) మిగుల్చు.

గీ. ... ఆపత్రికాప్ర, కార మేమియు నీ వింకఁ
గడమపెట్టి, కంతయును నాకు నెఱిగింపు...
ప్రభా. ౩. ౧౪౮. ప్రబోధ. ౫. ర.

కడముంత = కడవముంత. (వా, శ. ర.)

కడముట్టు. అ. క్రి. (కడ + ముట్టు.) సమాప్తమగు,
ముగియు; నిశ్చేపమగు, సంపూర్ణమగు.

సీ. భననేవగాఁ బురందరుఁడు గట్టిండుకెంపుల
హజారము కడముట్టెనొక్కొక్క. కళా. ౩. ౧౩౦.

ద్వి. నేటితోఁ గడముట్టెనే కాశిమండు, గాటం
బుగా నల్పుకపటచాటకము. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౨౪౫౫.

గీ. శత్రువు బుణంబుఁ జిచ్చు నెచ్చరికతోడఁ,
గడమపెట్టక కడముట్ట వడఁపవలయు. ప్రబో
ధ. ౫. ర.

కడముట్టఁబడు = పారంగతుండగు, అవ్వలియొ
డ్డుచేరు.

గీ. సమధికం బైనసంసారజలధియందు, మునుఁగు
చును దేలుచును గడముట్టఁబడని, జనుల కెల్ల
ను మత్పాదనరసిజములు, తెచ్చ యై యుద్ధ
రించు నిందివరాక్షి. భీమ. ౫. ౧౭౦.

కడయెనుఁగు. వి. (కడ + ఏనుఁగు.) దిగ్గజము.

అచ్చ. రా. బాల. ౩౮.

కడయేలిక. వి. (కడ + ఏలిక.) దిక్పాలకుఁడు.

అచ్చ. రా. ఆర. ౫౮.

ఇట్లే: - కడయొడయుండు. అచ్చ. రా. సం. ౧౫౫.

కడయొత్తు. వి. (కడ + ఒత్తు.) గృహవిశేషముయొ
క్క చుట్టుగోడయందలి కంబములమీఁది దూల
ము. (శ. ర.)

కడరాలు. వి. (కడ + ఆలు - ఇది 'పేదరాలు' వంటి
ది.) కడజాతిస్త్రీ, చండాలస్త్రీ.

ద్వి. నెలయంగఁ బెనిమిటివెనుక నిట్లుండ, వలవ
దా కడరాలవర్తన మొప్పు, గడుసాంగ మ
య్యె నీగరితభక్తియును. పండితా. దీక్షా. ర. ౨
పా.

కడతెప్ప. వి. (కడ + తెప్ప.) కను తెప్పయొక్క
కొన.

సీ. కడతెప్ప లొరయంగఁ గనుదమ్ము లర మో
డ్చి... నైష. ౫. ౯.

కడలి. వి. (కడలు + ఇ = అలలుకలది - క. త. కడల్.)
సముద్రము, మున్నీరు.

గీ. కపటమర్వ్యంబనై నీవు కడలినడుము. నైష.
రా. ౧౨౦.

కడలికూఁతురు. వి. (కడలి + కూఁతురు) లక్ష్మి,
సిరి. ఆం. సం. దేవ. ౧౦.

కడలిరాయడు. వి. (కడలి + రాయడు) ౧-స
ముద్రములలో గొప్పది-క్షీరాబ్ధి, పాలసముద్రము.
సీ... కడలిరాయలలోఁతుం గన్నగబ్బి. గీ...
మందరంబు. మనుచ. ౫. ౪౭.
౨-సముద్రప్రభువు-నీటిఁజేడు, పరుణుడు.
ఉ. రా. ౧. 3౧౬.

కడలివెన్న. వి. (కడలి + వెన్న) చంద్రుడు.
రగడ. కడలివెన్నయు వేడివేలుపు గాడ్పున
గ్గియు నెల్లగాములు...నీవె...అచ్చ. రా.
యు. ౬౪. ఆం. సం. దేవ. ౧౫.

కడలు. వి. (బ. కడళ్లు, కడపలు) తరంగము, అల.
సీ. తూలెడువయ్యెద దుఃఖాంబునిధిలోన గడ
లుచందంబున గడలుకొనగ. హరి. పూ.
౯. ౧౪౪.

(రావణుడు) క... అమరబలమునకుం గీ, ద్వడ
క నిలిచి మెఱసెను బలు, కడళ్లు కెదురైన
తాతికరణిం దిరమై. నిర్వ. ౬. ౧౩౪.

సీ... జలధులు సలిరేగి కడఁబల నధ మెక్కడ గ
డఁగ ననగ. హరి. పూ. ౭. ౧౬౩.

జ: కడలి, కడలికూతురు, కడలిరాయడు, కడ
లివెన్న, కడలుకొను, కడలుకొలుపు, కడలె
త్తు, కడలాత్తు.

కడలుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. (కడలు + కొను.)
౧. అతిశయించు.

క. ఉత్తర నలంకరింప ను, వాత్సాధరజాదినస్తు
రతి యొసఁగి నరేం, నోల్తయిండు నేర్పుగల
చెలి, కల్పియలంబుచ్చెన్ బ్రీతి గడలుకొనం
గఁ. భార. విరా. ౫. 3౮౮.

క. అని ప్రీయము గడల్కొనఁ బ, ల్కొన... సా
రంగ. ౨. ౮౬.

౨. పొంగు, ఉప్పొంగు.

ఆ. ... కథ వినంగ నాపఁ గౌతుకంబు, మనము
నిండి గడలుకొనుచున్నది... భార. ఉద్యో.

3. ౪౧౨.

3. వ్యాపించు. (ఈయర్థమున 'కడ + లు + కొ
ను' అనియుఁ జెప్పవచ్చును.)

మ... గడ్డె పొం దెడలి పికం గేవరంబుగ్ గడ,
ల్కొన ... పొల్పుంజెందె నంభోజముగ్.
భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౦.

౪. కలుగు.

గీ... నిద్ర లేపు మాపు, మానియుండిన బాడ్యంబు
మేనఁ బొడయు, గన్నుఁగవయంచు నరుణిమ
గడలుకొనును. దశా. ౨. ౧౩౮.

కడలుకొలుపు. స. క్రి. (✓కడలుకొను.) ౧. వ్యా
పించుజేయు. (ఈయర్థమున కడ + లు + కొలుపు
- అనియుఁ జెప్పవచ్చును.)

గీ. గలులు సారించు మీసలు గడలుకొల్పు ...
మీస, వేషి పెన్నీట నిగమగవేషి యగుచు.
భాగ. ౮. ౭౧౯.

౨. కావించు, కలిగించు.

సీ. రతిదేవి నెవ్వీగురారాపుఁజన్నులు గడకన్ను
లకు నింపు గడలుకొలుప... గీ. ఉక్కడీఁ డయి.
యేతెంచె నుమ్మ మిగిలి, కలికి గారాబుచెలి
కాఁడు కలికిమరుఁడు. నైష. ౭. ౪౧.

సీ. నడునెత్తి మట్టిపా లిడి తాలిక లానర్చికడ
లుకొల్పినగొప్పజడలదిండు. శుక. ౨. 3౨.

కడలెత్తు. అ. క్రి. (కడలు + ఎత్తు) పొంగు, తరం
గిలమగు.

సీ. పడపల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లుచవలేఱు కడలెత్తి
ధాత్రి నెవ్వీడిచి పాఱ. కాశీ. ౫. ౧౧౨.

క. కడలెత్తి మ్రోయ నెఱుచును, జడనిధు లినుఁ
డెండగాయ శంకిలు... భా. రా. బాల. ౧౨౬.

కడలొత్తు. అ. క్రి. (కడలు + ఒత్తు) ౧. తరంగిత
మగు, పొంగు.

మ. నెలయేఱుల్ గడల్కొల్తఁ జేయుచును... కా
ననమారుతంబు తనకు వాంఛానుమాపం

బుగా, నలఘు స్వేదవివోదనం చానంగంగా
నాసీనుడై...హరి. ఉ. గ. ౫౭.

ఉ...లో, నూనినరోప వార్ధి గడలూత్తంగ నిట్లని
పల్కె భూవరా. భాగ. గం. ఉ. ౩౨౪.

౨. వ్యాసించు. (ఇట-కడ+లు+౭.త్తు. అని
యుఁ జెప్పవచ్చును.)

సీ. కరమాలములజగి గడలూత్తి వల్లముచో
పాంతకాంతుల నొత్తరింప. హరి. పూ. ౮.
౧౬౮.

కడవ. వి.(సం.ఘటాః. ప్రా. ఘటో)కుండ,కుంధము.

ఆ. తిండిపోత నీకు ధండనం చేటికిఁగడవఁ జేరి
మనసుకాంక్ష దీట, నోపుకొలఁది మ్రింగి యూ
రక నీ వింటి, కడవ యుండు మింక నడిచి
పడక. భార. క్రో. ౪. ౨౩౯. (కడవ:-అన్న పు
కుండ అనిభావము.)

కడవచెవులపోటి=కుంధకర్ణుడు. అచ్చ. రా.
యు. ౨౨౪.

జ: కడయుంత, కడవతీటు, కడవయుంత, కడవ
తాయి.

కడవఁడు. వి. (క.కణప,కణబ.) మగగుట్టుము.

క. వంచించి ప్రావల్లభ, గొంచక తానుత్తరకు
రుకుంభినిఁ బంచా, రించినగోడిగయై వ, ర్తిం
చువిధము యోగదృష్టిఁ దెలిసి కడవఁడై.

క...సంజ్ఞా, కంఘాణిం జేర నగి కామాతురతఁ.
నరాహ. ౫. ౯౫, ౯౬.

కడవఁబడు, కడవఁగఁబడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కడవే}}$ -
స్వార్థమున 'పడు')-దాటిపోవు-గ. శేషించు,
మిగులు.

క. నడుకట్ట లిసుకతిప్పలు, మడలు దరులు వాఁక
లును గ్రమంబున నొకడుం, గడవఁబడవం
డఁ గృష్ణుఁడు, పడఁతులకును యమున యాట
పట్టుగఁ జేసెన్. హరి. పూ. ౮. ౩౭.

౨. గతించు, కడచు.

క. వెడవనికి నాలిఁ జంపం, గొడుకుఁ బుచ్చి వ

చ్చివాడఁ గ్రూరత్వమునం, గడవంబడునో
కొ పని యని, కడువెనఁ జనుదెంచె నశ్రుకణ
ములు దొరంగెన్. భార. శాం. ౫. ౨౮౧.

గీ. అటుల నిజగృహమున శేఁగి యబ్జవదన, పగలు
గడవంగఁబడుటయుఁ బార్థివేంద్రు, శేలిగృ
హమున కరుగునవ్వేళ... శుక. ౩. ౩.

కడవఁబెట్టు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కడవే}}$.) గ. తొలఁగించు.

క. ఆపదఁ గడవంబెట్టఁగ, నోపి శుభం దైనదాని
నొడఁగూర్చును మా, కీపుట్టువునకుఁ బాండు,
క్షౌపాలుఁడు నిన్నుఁ జూపి చనియె మహా
త్తా. భార. ఉద్యో. ౩. ౬.

౨. (కష్టమలనుండి) దాటించు.

గీ. ... మీదయాసుకృతాదుల, పెంపు మిమ్ముఁ
గడవఁబెట్టవన్నె. భార. ఉద్యో. గ. ౧౦౬.

కడవడించు=కళవళించు. అ. క్రి. కలఁతపడు.

ద్వి. ఎడనెడఁ గడవలోఁ బడఁ గడచుచును, గడ
వడించుచు భుజంగము విజృంభింప. బస. పు.
౬. ౪౩౦ పం.

కడవతీటు. వి. ($\sqrt{\text{కడవ}}$.) తుడుము, వాద్యవిశేష
ము. (శ. ర-కడునతీటు అని. చి. ని. బ్ర.)

కడవన్నె. వి. (కడ+వన్నె.) గ. (బంగారముయొ
క్క-) చివరవన్నె, పదియాటవన్నె; పదియా
టవన్నె బంగారము.

సీ. కడవన్నె తమకుబంగారుకోట ... దశా. గ.
౨౬౨.

సీ. కడవన్నె గిండ్లొకో గజనిమ్మపండ్లొకో సుదతీ
లలామవక్షోరుహములు. ఇందు. ౨. ౧౯౮.

కడవన్నె గుబ్బలి = కనకాద్రి, మేరుపర్వతము.
ఉ. రా. ౭. ౧౧౦.

కడవముంత=కడముంత. వి. (కడవ+ముంత) చిన్న
మట్టిపాత్రము. హంస. ౫. ౧౧.

కడవతాయి. వి. (కడవ+తాయి.) కుమ్మరి కడవలు
చేయుట కుపయోగించెడుతాయి. హంస. ౫. ౯.

కడవనము = కడనము, కళవనము, కళానము. వి.

ధార్యచర్మము, ధరించుటకుపయోగించు తోలు.

క. కడవనములుఁ గోలలుఁ గప్పడములు వీరల
ధనంబు ... భార. ఆది. ౭. ౨౨౪.

చ. జడలను బెంచుచుం గడవనంబులు గట్టుచు

... భూమి జనించినట్టియా, మృకుడను గా
ను ... పార్వ. ౧. ౧౪.

కడవాడు. విణ. (కడ + వాడు) ౧-సమీపమం
దుండువాడు-నేపమడు.

(నకులుడు ధర్మరాజుతోనన్నమాట) క...నా

తోంటివిధం, బామకుజేళ్ళకుఁ దడిగిన, నే వికా
డవాడనందు ... భార. విరా. ౧. ౯౬.

(౨-క-అర్థమునకుఁగూడ నిది యుదాహరణము.)

౨-చివరవాడు-(క) కనిష్ఠుడు.

సీ. గారావుమితల్లికడవాడఁ గాని నేగణుతిం

పఁ గడవాడఁ గాఁ జూచుచు. ముచ. ౪. ౪.

(ఇటసోదరులలోఁ గనిష్ఠుడు అనిభాసము. ఇది

౩. అర్థమునకుఁగూడ నుదాహరణము)

(చ) అంత్యజుడు, చండాలుడు.

మ. జడుఁడో భిక్షుఁడో విప్రుఁడో వృషలుఁ

డో జ్ఞానాధ్యుఁడో సిద్ధుఁడో, కడవాఁడో

యనుచుకొ... మల్లభూ. వైరా. ౯౬.

శ్లో. చండాలుఁ కిమయం ... సం. భర్తృ. వైరా.

౯౬.

౩-దూరపువాడు - అప్యుడు, పెరివాడు.

(చూ. ౨. అర్థము.)

కడవీను. వి. (కడ + వీను) చెవిచు.

మ. పదియార్వన్నె పసిండిపట్ట మరసి పాలావతం

సంబునె, న్నుచుట గట్టె లతాంగి యొర్తు

కడవీనులో సోక నే నొప్పఁ గా... నైష.

౬. ౫౩.

కడవెల్లు. స. క్రి. (కడ + వెల్లు) వాటు, రెంచి.

గీ. విరహవారిధి నేఁ గడవెల్లు తెపుడు. ప్రభా.

౩. ౧౨౪.

అ. క్రి. సమాప్తమగు. (శ. ర.)

కడనోపు. అ. క్రి. (కడ + నోపు) ఉడిగినోపు.

క. ... పాయం బొకనాఁడుడివోపుట గలిగిన

మని, గడవోడుగదే మనోజగర్వం బెపుడుకొ.

శివయోగ. ఉ. ౩౩ పా.

కడవ్రేలు. వి. బౌ. (కడ + వ్రేలు) చిటికెనవ్రేలు,

కనిష్ఠిక.

(శివుడు) చ. ... శిరవసుధాధరకన్యకయుద్ధఃగే

లుదా, మరకడవ్రేలు పట్టుకొని మన్ననఁ

దిన్ననికిం బ్రసన్నుడై. కాశ. ౩. ౧౨౦.

కడసంజే. వి. (కడ + సంజ.) పాయసంధ్య, మలు

సంజ. కళా. ౮. ౧౦.

కడాని(నీ). వి. ౧. బంగారము, కాంచనము.

ఉ. మేలికడానిడాహ్వాయలు మీటెడుబాలిలి

తాలమేడలో. నీలా. ౧. ౧.

క. చిత్తజుఁడునుదొమ్మరి లాఁగెత్తి పడిం దూతి

చనఁగ నిడినకడాని, బెత్తపువలయులులో

యన, విత్తరితాటంకయుగము బెడఁగై తోఁ

చెక. చం. రా. ౩. ౭౯.

౨. మేలిమిబంగారము.

చ. మినుకుఁగడానిబంగరుపుమేడలసోరణగండ్ల

వెంట. నీలా. ౧. ౨౯. ఆంభా. ౨. ౨౭౯.

కడారము. సం. వి. ౩. (అ. ఆ. అ.) ౧. పింగళవర్ణము

కలది, కపిలవర్ణముకలది. ౨. గర్వించినది. ౩. ని

స్సారము. వి. అ. పుం. ౧. పింగళవర్ణము. ౨. రూ

క్షుత్తము. ౩. సూలము. న. జలము.

కడారుడు. సం. వి. అ. పుం. భృమ్యుడు.

కడానము = కడవనము.

సీ... ధార్యచర్మనామము కడానము కడవనమున

... ఆం. భా. ౨. ౧౭౭. (ప్రాతప్రతిపాతము.)

కడి¹. వి. ౧. కబళము, ముద్ద; (గోమయాది) పిండ్లు.

సీ. కమలబాండము నొక్కకడి చేసికొని మ్రింగ

నరుడెంచుచున్న కాలాంతమండొ. భా. రా.

యు. ౧౪౬౭.

గీ. కడెడు మెతుకులకై యింతకష్టపడెడు. మచే
ల. ౨. ౧౧౨.

క. కడి మాడ చేయుభోజన, మిడుదుము భిక్షాట
నం బిడేలా నీకుక. ధర్మ. ౩. ౩౯. (కడిమాడ
చేయు:- మిక్కిలి విలువగల అనిభావము.)

శేష. ౧. ౧౦౦.

(వ్యస) ఆవు రాత్రి నాలుగుపేడకళ్లు వేసినది.

౨. ఆహారము, తిండి.

క. తడి గంట నెపుడుఁ దఱుంగక, కడి దఱుంగఁగ
వడియుఁ దఱిగి గాసిక బుడమిక, బడినఁ గ
నరాక మంచపుఁ, దొడుగఱలై రట్టై రుజల
తో నేమందుక. మనుచ. ౩. ౧౩౧.

ఓరెంపుఁగల్లు-ఆన్న పిండములు.

ఆ. కలఁక మిఱ మిగులఁ గన్నీరు నించుచుఁ, గొం
తడదవు నొగిలి యంత జతన, మొనర నువులు
నీళ్లు నోరెంపుఁగల్లును, మొదలుగలుగుచెయ్య
లదనఁ జేసి. అచ్చ. రా. ఆయో. ౧౧౨.

జ: కడికంచము, కడిగిను, కడియెత్తు.

కడి². వి. సువాసన, సుగంధము.

నీ. కబళపరీమళక్షుల్లర్థములయందుఁ గనుపట్టు
చుండును గడి యనంగ. ఆం. భా. ౩. ౬౧.

౨. దుర్గంధము.

(గజపర్జనము) నీ. కడి వోవ నొడఁగులు గడిగి న
వాళ్ళుత్థపల్కలరసములు వఱలఁ బూసి. మ.
సం. ౧. ౯౮.

జ: కడివోవు.

కడి³. వి. క్షుతి, గాయము. ఆం. భా. ౩. ౬౧.

కడిది. విణ. (క. త. కడిదు) ౧. గొప్పది, అధికము;
దెద్దది.

చ... ఉ. న్నదకరినైన సుగ్రమ్మగ నాధునినైనను
గిట్టి ముట్టి ఔట్టిదముగఁ గాఁగ గేలను గడిం

దిమగంటిమి. యుల్లసిల్లఁ బట్టుదు... భార.

విరా. ౧. ౮౩.

ఉ... కడిందిగ స్రుక్కి... హరి. ఉ. ౨. ౬౭.

నీ... కడిదితిమ్ము... రామా. ౬. ౧౧౪.

ద్వి. కడిదితిమ్ములపోటు ... రం. రా. సం.
౨౪౪ పా. ౧౩ పం.

౨. గంభీరము, లోతైనది.

(రాముడు సముద్ర నితో నన్న మాట) ద్వి. కడ
గానరానినీకడిదితిత్తంబు, బడయుటకై
నేను బడియున్న వాడ. రం. రా. యు. ౩౦౭
పా. ౬ పం.

ద్వి. కడిదితిత్తంబు చెదరంగ... రం. రా. యు.
౩౦౭ పా. ౧౬ పం.

౩. కఠినము, తీక్షణము; దారుణము.

ఉ. భావములో నదంభ యగుభక్తికి సంతస మం
దుఁ డొండె నొం, డే విధియింపుఁ డిప్పుడ
కడిందిగ దండము దప్పు గల్గెనేక. నైష.
౪. ౧౧౩.

చ... కడిందివేనవిక. ఆము. ౨. ౬౪.

చ... పుప్పాడి నీపదాంబుజం, బెటువలె నోర్యే
నమ్మ తరుణీ తగునమ్మ కడింది చెయ్యమల్.
పసు. ౩. ౧౭౧.

౪. అసాధ్యము, అశక్యము.

నీ... అవిచారముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెప్పిం
చుట కడిదిగాదె. నిర్వ. ౧౦. ౧౪౨.

ఆ. నవని పావని యుదిసముఁ బరప్రేమ్యులై,
యునికి దఱచ సర్థమునకచూచె, యట్టిదుఃఖ
లబ్ధ మైనయ్యుర్ధంబు, విడుచు టెవ్విధము
నఁ గడిదిగాదె. భార. ఆర. ౬. ౧౧౧.

వి. ౧. కడిమి, శౌర్యము.

నీ... కడిమి యుక్తు కఱకు గట్టి కడిది. గీ. నాఁ
గ శౌర్యాభిధానంబు గాఁగఁ జెలఁగు. ఆం.
భా. ౨. ౨౨౧.

౨. ఆపద, ఇక్కట్లు.

క. వడిఁ బోయి మీర లిప్పటి, కడిదికి నేమాంస

మైన గ్రమ్మనఁ గొనిరం, దెడనేయ కనుచు
ననిపిన...నా. పంచ. ౧. 32౬.

కడిదిజడదారి=సూర్యటి, శివుఁడు.

(చంద్రవర్ణనము) గీ. కడిదిజడదారినిగపూవు
గళలప్రోవు. కృ. శమం. ౧. ౨౨.

కడికండము. వి. (కడి¹+కంచము) భోజనసాత్ర
ము, అన్నము తినుకంచము.

(శివవర్ణనము) చ. కలువలరాజు పువ్వు కడికంచ
ము బ్రహ్మకపాలము....వీర. ౨. 2౫.

కడికండ(ము)లు. వి. బ. (కండ²లు+కండ²లు-
క. కడికణ్ణ) ఖండఖండములు, ముక్కముక్కలు.
మ...తురంగాంగముల్, గడికండంబులు చేసి...
భార. ద్రో. ౫. ౧౦౪.

నీ. కడికండలుగ పీనికంతంబు వ్రేయుండు గర
సానఁ బట్టిసఖిద్ధభార. కాశీ. 3. ౧౫౨. కాశీ.
౨. ౫౯.

కడిగొను. స. క్రి. (కడి¹+కొను.) కబళించు,
మ్రొంగు.

క. చిచ్చు గడిగొనఁగ నచ్చునె, చిచ్చుచూ
పచ్చుపడినశివునకుఁ దక్కె. భాగ. ౮.
౨౪౬.

కడితము. వి. (సం. శుట్టితమ్. ప్రా. శుడిత. క. కడిత.
త. కడితమ్) నుడ్డమీద జిగురుతోఁ గలిపిన
మసి పూసి నల్లపటిచి అట్టులుగాఁ జేసి నానితో
నేర్పటిచిన లెక్కలపుస్తకము. (పలకమీదపలక
నే యాయట్టులమీద బలపముతో వ్రాయుదురు)

ఉ. డక్కఁగ వ్రాసితి మ్మను పటమ్మునయందు
సుశర్మపాపముల్, లెక్క యెఱుంగరాదు
లవలేశము వానికి నట్టివ్రాతయం, దక్కజ
మిప్పుడొక్కటియు నక్షరరూపము లేదు
దేవ నే, దక్కడితంబు గట్టియిడినట్టుల
యున్నది కప్పుచేయుట. పాండు. ౫. ౮౦.

నీ. కపణముల్ నాడెముల్లకట్టఁచిగోతము లె

క్కకడితంబు ... హంస. ౨ ౨౨౬ (రూ.
కడితము. ప్రా.)

కడితి=కడితి. వి. గోకర్ణమ్మగము, కడఁజా.

ప...అడవులు చొరంబాటుపిడికడితికదుపును
రవడికి వితిగి పడినవిటపివిటసంబులక...
మునుచ. ర. 32.

మ...మృగై పృకవ్రాతముల్ గడుతుల్ చిక్కె-
గబాళి చొక్కె...సారంగ. ౧. ౧౦2.

కడితులము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కడిమి¹(డ్డి). వి. ($\sqrt{\text{కడు}}$ —త. కడుమై) ౧. బల
ము; పరాక్రమము, శౌర్యము.

గీ...నాకడిమి వినుము...

ఉ. క్రచ్చుట నొక్కరక్కనుండ కాఁడు సురా
సురు లెల్ల నొక్కఁడై, పచ్చిన నీప చూడఁ
గ నవార్యబలోన్నతిఁ జేసి వారలక, ప్రచ్చి
పధింతు...భార. ఆది. ౬. ౧౯౮, ౧౯౯.

క. ఆరాజమణిమారుఁడు, మారుఁడు సౌందర్య
మునఁ గుమారుఁడు కడిమిక. రసిక. ౧. ౫3.

ను...సురేశ్వరుని గడ్డిం గిట్టి మన్నాడ నో, సినపు
త్రుం దగ నిత్తు నీకు...భా. రా. చాల. ౪2౬.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౧.

౨. దండోపాయము.

గీ. ఏఱు నిలువఁ గే లొగ్గుట యిచ్చకంబు, మత్త
కరిఁ గెరలించుట మాయచేత, కొండ నెది
రించి తగరుడీకొనుట కడిమి, కాన నధికుని
యెడ మేలు దాన మిండ్లు. కవిక. ౨. 32.

3. ఆధిక్యము, గొప్పతనము; అతిశయము.

చ. వెరవున లావున గడిమి చీరమునం బొలు
పొందురాచదే, వర...యయా. ౨. ౧౨౪.

గీ. కినిసి యాఁకటికడిమి నయ్యనిలసురుఁడు.
ఉ. రా. ౫. ౧౦౧.

విని. అధికము, పెద్ద.

రగడ. కలిగొట్టుప్రాకువేక్కలె నీకుఁ దఱచె

దను, నలినాక్షి కడిమిగండమున శే వెలచెద
ను. మనుచ. 3. ౮౪.

కడిమి². వి. (సం. కదంబు) నీపము, కడపచెట్టు.

గీ. కడిమి చిగిరించె... పాడు. ౪. ౨౦.

గీ. కడిమిపూదోటల్ నాడుగరితఁ దలఁచు.
అచ్చ. రా. ౧. ౨.

కడిమిడి. విణ. పచ్చికకలది (నేల.)

ప. ... పచ్చుచి కడిమిడిపట్టునక జటాయువుం
దలంచి దర్భపూతంబుగాఁ బిండంబు వెట్టి
...భా. రా. ఆర. ౨. 32౪.

శ్లో. శకునాయ దదౌ రామో రమ్యే హరితకా
ద్వరే. సం. రామా. ఆర. ౬౮. 3౪.

కడియ(డె)ము. వి. (సం. కటకం. ప్రా. కడట. ర.
కడయమ. క. కడగ.) ౧. నలయాకారముగా
నుండు హస్తభూషణిశేషము; పాదభూషణిశే
షము.

నీ. కడియంపుఁబాములు కకపాలలో నున్న భూ
తి మైఁ జిరికిన బున్న రనగ. హర. ౫. ౧౬.

ఉ. మేలిపసిండిగాజులసమేలపుఁబచ్చలకీల్క
డెంపుడా, కేలు మెఱుంగగల్గిచును, గ్రేవ
మఁ దాచ్చుచు... విజ. వి. ౧. 2౯.

నీ. ఇసుపక డెంబులు... ఉ. హరి. ౪. ౧౫2.

నీ. కాలికడియ మమర. పారి. ౪. 2౬.

౨. భక్త్యవిశేషము.

ప. ... పచ్చడులుం గిచ్చడులును బజ్జలుం గిజ్జ
లును పడియంబులుం గడియంబులును... కాశీ.

2. ౧౮౫. (చి. ని. పా.)

కడియపుట్టు కడియమున రె వర్తులాకారమైన
భక్త్యవిశేషము.

చ. ... నడుకక బాల్యచాపలమున న్ననసిమ్మటి
వ్రేలఁ జొక్కపుక, గడియపుట ట్టటండుఁ
ద్ర జగజ్జనుల చెరువంది చూడ నక్కడపటి
కొండసొంపు రెఱుంగం దవిలించి నటించు

హలిపె, న్నొడుప... వేం. పంచ. ౧. 2. కళా.

2 ౮౧.

కడియెత్తు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కడి}^1}$) - ముద్దయెత్తు - భోజన
ముచేయు.

క. అత్త దయామతిఁ దనకడ, నత్త మిలక నిద్రవో
వదహరహమండుక, చొత్తునఁ గుడువక లాఁ
గడి, యెత్తదు తజ్జనని యింత శేమయ్యెనోకో.
రాజ. చ. ౨. 3౪. శవ. సా. ౪2౯.

కడిలము. వి. వృక్షవిశేషము. (శ. ర.)

కడివోవు. అ. క్రి. (కడి² + పోవు) ౧. - వాసనపో
వు - వాడిపోవు.

క. పడఁతికిఁ గన్యాసర్పం, బెడలినఁ గొఱయగు
నె వెండి యెవ్వరికైనం, గడివోయినపువ్వులు
మఱి, ముడుచునె రసికుండగు వాఁ డమోఘ
వివేకా. భోజరా. ౪. ౨౨౪.

క. కలయఁ గడివోయి యెందుం, జలితములై రా
లె నాకసం బనువ్రానం, గలపుష్పము లనఁదా
రక, ములు గానగరాక యడఁగిపోయెం దో
ద్దోక. హరి. పూ. ౮. ౧౬౨.

౨. తఱుఁగు, తగ్గు; చెడు.

ద్వి. అలికంబు సెమరించ దలకలుకమర, చెలనవ్వు
గడివోప దెవఁగదు దప్పి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౨౪౧౪.

గీ. సంరతము గడివోనివాసనలు గలుగు, పారిజా
తమహిజపుష్పములు ముడిచి. వి. పు. ౮. ౧౨౨.

చ. పడఁతి మహారచంద్రుకరపల్లవముం దన
చన్నుదోయిపై, నిడి పులకించి కన్నుఁగవ
యించుక యించుక మోడ్చి వెండియుం,
జడిముడిపాటులో నలని చెక్కులు నొప్పు
చు మోము వ్రేళ్ళుల, బుడుపచు నుండెదా
ల్లిగడివోయిన నించుకలజ్జలాపునక. ఉ.
హరి. ౫. ౨౦౨. (విరేశ. పా.)

కడిసెలము. వి. మర్మ్యవిశేషము. హం. ౪. ౧౮2.

కడు. మ. అవ్య. (వృత్తియందచ్చుపరమైనపుడు
'డు' 'ట్టు' గా మారుతు - ఉదా: కట్టునక, కట్టె

జ్ఞ, కట్టెదురు - 'కడునిమ్మగా' మున్నగుపట్ల 'కడు' వ్యస్తపదముగా గ్రహించునది.) అత్యంతము, మిక్కిలి.

మధ్యాహ్నం. కడునిమ్మగా దున్ని... భార. ఆర. ౧. ౨౩గ.

క. కడునధికుతోడఁ దొడరినఁ, బొడిచిన నొడిచినను బురుషుపురుషగుణంబే, రృద్రుఁగాక హీను నొడుచుట, కడిదియె పౌరుషము దానఁ గలుగునె చెపుమా. భార. సభా. ౧. ౧౨౩.

ఉ... కడుగారపంబునక. పారి. ౧. ౮౮.

చ... పలుదమ్మకెంపుతా, జిగితలుపుల్ గడు నై అయుఁ జెన్ను చలిర్వఁగఁ బ్రేల నెల్లడక. నీలా. ౧. ౩౦.

రగడ. కట్టంచము... మచేల. ౧. ౨౩.

గీ... కట్టపఁగు... కాశీ. ౨. ౧౪౧.

ద్వి. కట్టర్ని... పండితా. పురా. ౧౨౩. పా.

క. కట్టలుక... నీలా. ౧. ౭౯.

చ... కట్టెదురు... భార. విరా. ౧. ౧౨౯.
(ఇట్లే ఇతరములు గ్రహించునది.)

జ. కట్టాణి, కట్టాయితము, కడిమి, కడుకొను, కడుపేడు.

కడు(ణ)దురు. వి. (సం. గంధోలీ.) కందుకీగ.

సీ. కడుఁదుకీగయుఁబోలె పడిఁ దోలి కఱచి యీకస్తూరిదుప్పల గావుపట్టు. సారంగ. ౧. ౯౨.

సీ. కడుఁదుర్లసిదుతుట్టెగతిఁ జొంగతోఁ బాండురత మించుకపిలకూర్చుబువాని. ఆము. ౬. ౧౯. (వ్రాతప్రతి. పా.)

ప... దండశూకంబుపలనం బరగృహవాసంబును నూర్జనాభివలన సంసారపరిత్యాగంబును గణుంబురువలన లత్యగతజ్ఞానంబు విడువకుండుటయును ననం గలపీనిగుణంబు లెఱింగి... భాగ. ౧౧. ౯౯.

కడుకొను. అ. క్రి. (√కడు) ౧. అతిశయించు, మెండుకొను. (ఈయర్థమునఁ బాదపూరణముగాఁ గూడ నుండును.)

క. వెలయాలిపలపు కడుకో, వెలకు న్వగ లేక వాఁడు వెనఁజీకటులక, గలవారియిండ్లచెలులకుఁ, గలవారిపుసామ్మ వెరఁజి నైకొనఁ జొచ్చెక. శేష. ౪. ౮. ఆ. (శ. ర.)

క. పుడమియు రాజ్యము బంధుల, విడిచి మృగావళులఁ గలిసి విపినంబులలోఁ, గడుకొని మాయ ట్లిడుమలఁ, బడిననరులు గలరె యొరులు పరమమునీంద్రా. భార. ఆర. ౨. ౪.

అ. కడఁగు, పూను, యత్నించు; ఉత్సహించు.

చ. ... ఎట్టులుం, గడుకొని శత్రులం జెలుపఁ గాంచుట కార్యము రాజనీతిమై. భార. ఆది. ౬. ౧౧౮.

క. కడఁగి వృకోదరుఁ డసురం, బడఁగ వడిక వైచి నామపానంబునఁ జేడ్చడ వానితోమ్ముఁ దాఁచెం, గడుకొని యసురయును లేచి కడు నుద్ధతుడై. భార. ఆది. ౬. ౩౦౦.

(కుష్మగోగింపన్న మాటలు) చ. కడుకొని కామినీ జనులకొఁగిట నేమనియుండువాఁడ నా, కొడుకులఁ బొత్తునం గుడువఁ గొంకక యే మని పిల్చువాఁడ... భోజరా. ౧. ౧౦౪.

కడుగు(డ్డు). స. క్రి. (త. కఠువు) తృణముచేయు, సుధ్రుచేయు; ప్రత్యాలించి తొలగించు; తొలగించు.

గీ. గౌతమీవారిఁ డరవారిఁ గడిగినాఁడు. కాశీ. ౩. ౩౦.

చ. అడుగులు గడ్డి... భార. అశ్వ. ౪. ౨౨౩.

(వృత్త) కాళ్లబురద కడిగి వేసికొనుము.

సీ. కడుగు నెవ్వనికీర్తి కార్తికీతిధినిశావాధబింబంబునెన్నడిమికందు. నైష. ౭. ౧౦౫. వసు. ౧. ౬౨.

వి. బియ్యము మన్న గునవి కడిగిననరు, తండుకీ
ణము, కుడితి.

సీ. తండులక్షాశనోదకము రాజిల్లును గుడితి య
నంగను గడు గనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.
కడిగిపెట్టు = కడిగి వేసిన ప్లేమియు లేకుండ
జేయు.

గీ. తులసిపోగులు మొదలుగాఁ గడిగిపెట్టి, చి
మ్మ బాకీలు పిదప నిశ్శేషపటిచె. నిరం. ౨.
౧౧౬. ('లడ'లకు ప్రాసము.)

(వ్యవ) వానికి ఇల్లంతయుఁ గడిగిపెట్టినాఁడు =
ఇంటిలోనియాస్తి యంతయు వాని కిచ్చి
వేసినాఁడు.

జ: కడుగుడు.

కడుగుడు. వి. (✓కడుగు) ౧. కడుగుట. ౨. పడఁ
గట్టుట, శోధనము.

సీ....పడఁగట్టు గాలింపు కడుగు డేరు. గీ. పలు
పనఁగ శోధనాభిధ పరఁగుచుండు. ఆం.భా.
౨. ౨౫౨.

కడుబు = కణుబు (శ. ర.)

కడుపు(డు). వి. (నం. గర్భక. ప్రా. గబోభి)

౧. ఉదరము, పక్షి, పొట్ట.

క...ఎచ్చటఁ గడుపుఁ బ్రోతునో యనుచుకొ.
భార. విరా. ౧. ౨౬౮.

క....పానీయంబుల్, గడుపారఁ ద్రానె...వేం.
పంచ. ౧. 3౬3.

చ....చనుజుప్రేపులు తోఁడుచు గాడ్చుకడ్చు
లో, గునుకులు తోఁడుచుకొ పరుణుగుండియఁ
డేడుచు...కమ. గీ. ౧౨3.

ఆ...పేదయై, కడుపుకోఱుఁ బారకములు చేసి,
కారవమునఁ గూలు...కేయూర. 3. ౨౯3.
(కడుపుకోఱు = ఉదరపోషణార్థము.)

హరి. పూ. గీ. ౨౨౧.

౨. గర్భము, చూలు.

ఉ... బారు శశిఁ బొంది కటా కడు పేల దెచ్చు
కొం, పెద్ద చలంపఁగా వలదె... భాగ. ౯.
3౭౮.

3. గర్భాశయము.

క...లేడికడుపునఁ బులి వుట్టునె...భార. ఆది.
౬. ౫౮.

(వ్యవ) వాఁడు నన్ను తనకడుపునఁ బుట్టికబడ్డకం
పె ఎక్కువగా చూచుకొనుచున్నాఁడు.
(కడుపునఁబుట్టినబడ్డ = పోరనుఁడు.)

౪. గర్భస్థపిండము, భ్రూణము.

క. దైత్యకామినీసం, హాశముమగ మొలక లై
నకడుపులు డిగ సం, కేతించినట్లు చక్రము,
పాతాళంబునకు నరుగుఁ బ్రతిపక్షాసికొ.
ఉ. హరి. 3. ౧౫౭.

చ. కడుపులు దించు...కుక. ౨. ౨౪.

గీ. దేవకీదేవి కడుపులోఁ దేజరిల్లు, దీప్తగర్భంబు
మెల్లన తిరిచి యోగ, నిద్ర రోహిణికడుపున
నిలిపి చనియొ, గడుపు దిగె నంచుఁ బొరులు
గలఁగఁబడఁగ. భాగ. ౧౦. పూ. ౬౨.

౫. సంరతి, సంతానము.

(వ్యవ) నీయమ్మకడుపు చల్లఁగా మంచిమాట
చెప్పినావు.

గీ. సిరియు వాణియు మొదలైననురపురంపు,
లఱ్ఱుఁ గడుపును జల్లఁగా నభిలసించి, నిమను
మునఁ గొల్తు లెప్పని నిర్వకలన, నట్టిభీమేసు
నినుఁ గొల్తు మహాశహంబు. భీమ. ౪. ౮౨.
కడుపంటు = కడుపు (ఆకలిచే నెన్నునను) అం
టుకొనిపోవు.

గీ. పెంటనొగ్గళ్లలోఁ గడుపంటి శ్శ్రు, చలన
ములఁ గ్రుమ్మజీగ్గోతువుల...ఆము. ౬. ౧3.
కడుపుఁ గమ్మఁజిలి (కమ్మార్తి) = ఉదరపోష
ణాశ.

చ. తడవులఁబట్టి యేము పరరంబును బోదుము
వానిపీటికికొ, గడు మతి చాలమం గడుపుఁ

గక్కుతిత్తు సురలోక నాథ... ప్రభా. ౧.
౧౧౮.

సీ. కడుపుగక్కుర్తికి గావికోకలు కట్టి య
తుల మంచును భిక్ష లడుగువారు. దశా. ౧౦.
౧౦౬.

కడుపుచల్లకదలకయండు = శ్రమపడమండు.

క. మ్రొక్కెదము సామి నీడయ, నెక్కడనుం
బొద్దు పొడుచు తెలుగక నీచేది క్కని
యుందుము దాయలు, గక్కుతిల్ల కడుపు
చల్లకదలకయండు. రామా. ౨. ౭.

కడుపుచేటు: - ప్రసవవేదనకక్క తల్లికి కన్నం
దులకు ఫలము లేదనిభావము.

గీ. కోరి గంగాజలంబులు గ్రోలఁజేరి, కలుగ నే
టికిఁ దల్లులకడుపుచేటు. బాహ్య. పి. ౧. ౪౯.
కడుపుఁజిచ్చు = కడుపుమంట, ఆకటివాధ.

వ... ఏ నశనంబుఁ గానక గానకకన్నయిక్క
న్నియ... కనికరం బుడిగి కడుపుఁజిచ్చు
నను మ్రొంగం దలుముకొనివచ్చి... మనుచ.
గీ. ౨౭.

కడుపునిండిన బేరము = ఆక్కుటలేని బేరము, వేడు
క బేరము. (వా.)

కడుపుకూడు = ఆకటికి చాలినంతమాత్రము
లిండి.

ఆ. ఏను గట్టినాలుదాన నా కెవ్వరు, కడుపుకూ
డు నెట్టికట్టఁ జీర, యిచ్చి సాకతమున నేలు
దు రట్టివా, రలకుఁ బనులు నేసి ... భార.
విరా. ౧. ౨౯౮.

కడుపు(డు)నపఁచెట్టు = (శిశువులకు) ఉగ్ధపెట్టు.
సీ. వేఁపాకు గోరంటిపత్తులు పొగ నైచుఁ బోదు
మాన్పుచుఁ గడుపునపఁచెట్టు. ఇందు. ౨.
౧౫.

గీ. ముదమునను గడ్డునపఁ చెట్టి మూతిజడ్డు, హె
మునను మేనఁ జమికి... హరి. పూ. ౫. ౧౯౪.
(సా) కడుపులోఁజేనెట్టి కలఁచినట్లు.

ద్వి. కడుపులోఁ జేనెట్టి కలఁచినకై నెనఁ, గడుభ
యంబునఁ బొంది కన్నీరు దొరగ. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౨౬.

కడుపుమీఁదఁగొట్టు = వృత్తి చేసెదముచేయు, బీష
నాధారముపడఁగొట్టు. (వా.)

కడుపుఁగట్టుకొను = (లోభాదులచే) తిండిమాను
కొను. (వా.)

కడుపులోఁచెట్టుకొను = ౧. ఆవరించు. ౨. ముతవ
పండు, జ్ఞప్తిలోనుంచుకొను. ౩. నెల్లడించ
పండు.

కడుపుకందవిత్తుగు = కందవిత్తునలె కడుపు మి
క్కిలి ఫలించు, పంశవృద్ధియగు.

క. ఆడుగఁగ వలసినయది యే, నడుగుదు విశదము
గ మొదల నాచిలక య దె, క్కడిది యిటఁ
దేక యేటికి, విడిచితి నీకడుపుకందవిత్తుగ
హంసీ. ప్రభా. ౪. ౪౧.

బ: కడుపుబ్బు, కడుపుమంట, కడుపుఁద.

కడుపుబ్బు. వి. (కడుపు + ఉబ్బు.) ౧. కడుపుఉ
బ్బరించెడి యొకరోగము, ఆనాహము. (ఇందు
మలమూత్ర బంధము కలుగును.)

సీ. కడుపుబ్బు నాఁగను నడగు నానాహాఘ్ని. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౮.

౨. ఈర్ష్య.

ఉదా: వాఁడు నన్ను తిట్టి తనకడుపుబ్బు తీర్పు
కొన్నాఁడు.

కడుపుమంట. వి. ($\sqrt{\text{కడుపు}}$) ౧. కడుపుబాధ;
క్షుద్బాధ.

ఉ. ఆక్కుట వోనలోట యిది యైనఁ దదీయ
ఫలంబు లన్ని యీ, పొక్కనుసాఁకఁగోరితిఁ
గడు న్నడురేలను వచ్చి యెవ్వరో, మక్కు
పలేక నాకడుపుమంటముఁ బుచ్చి కొనంగఁ
బూని యీ, చక్కెరపంటిపండ్లు తినసాగి ర
టంచుఁ గృశించు నెంతయు. శుక. ౩.
౩౭౯.

అ. ఈర్ష్య.

ఉదా: నాకు లాభమువచ్చినదని వానికి గడుపు మంట.

కడుపుద. వి. (కడుపు + ఉద.) ౧. మలమూత్రములు బంధించి కడుపుబ్బరించెడుపడుకోగ విశేషము.

ఆ. నరిడి పుష్ప కప్పునావురు గడుపుద, యదురుచ్చిక్క యనగ నడతి మఱియు, దెవుడు తెన్నియేని దనిలి యెంతయు మహోగ్రంబులయ్యె బగుగణంబునందు. హరి. పూ. ౬. రగ.

అ. కడుపుబ్బు, ఈర్ష్య. (శ. ర.)

కడువేడు. వి. (కడు + వేడు) మేదరవాండు కట్టుకట్టెడుగన్న నివెరురువేడు. (శ. ర.)
కడుపు = కడుగు.

గీ. ఆజ్యతైలాభ్యుపేతభాండావళులకు, నేర్లనీకుల నొండె వేన్నీర్ల నొండె, గడువ తాతల దోమన నొండె గలుగు శుద్ధి. మార్క. 3. ౨౫ర.

కడ్డాయము. వి. (క. కడ్డాయ. ర. కట్టాయం.) బోము, బలాత్కారము. (శ. ర, ప్ర.)

కడ్డె(డ్డి). వి. (సం. ఖటికా. ప్రా. ఖడిక. క. కడ్డి. త. కట్టి) ౧. బలపపుగోపు, పలకపుల్ల. (శ. ర.)

అ. పాశము, బంగారునున్న గువానికడ్డి, శలాక.

గీ. కడ్డియనగ సలాక నాగను శలాక, యమరు... ఆం. భా. ౨. ౨౭౫.

కడ్డివల్లి = అగరువల్లి.

క. ధూపంబు కడ్డివల్లులు, దీపంబు నొసంగి... శుక.

౨. 3౯.

కథారు. వి. శస్త్రచాలన భేదము, కత్తివినరులలో నొకటి.

చ.... కథాపథాణు దారు రూటు మొదలుపడునాలుగువినరులు... ప్రబంధ. 2౦.

కణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. ఒకానొకయీగ, కుంభీర

మక్షిక. అ. సిస్సుడిక. 3. జీరకము, తెల్లజీలకఱ్ఱ. కణంతు. వి. అగ్గి, నిప్పు.

గీ. సారిది విహరించుకపు లాకచోటం గూడి, కడిచిచలిచేత మేనులు గడు పడంక, రాత్రి మెఱుంగారుభద్ర్యతరాజి జూచి, కణంతు గాఢోలు నని సీతు గాఢుచుండ. నా. పంచ. ౧. ర్. ౫.

కణ(డ)బే(ము). వి. (సం. గంజి. క. కణజ) ౧. ధాన్యాదులు దాచుకొనుకొట్టు; గాఢ; పాణక.

గీ. ... అహితకాలు, డోలి గోపురమును పంట సాలయుగ గణం, జంబుల గట్టింతుటకు మాన నమునక దలంచె. పరమ. ౫. ౪౬.

ద్వి. కణంజంబు లాదిగాఢ గలుగునంపదలు, గణుతింపక జోద్యంబు గాఢ ... నవనాధ. ౨. ౧౫౭. పా. ౫. పం.

సీ. అభిలషస్తువులధాన్యములకణంజలు... హంస. ౨. ౧౩౭.

సీ. కాయధాన్యంబులకణంజముల్ బియ్యంపు గరిసెలు దినుసులుగలకొటార్లు. హంస. ౨. ౨౨౬.

సీ. ఈగిచే యాగినక బ్రాగైనపంటకు జగము లన్నియుగ గడఁజాలుగానె. కమ. ౧. ౧౨౯. ౨. పాఠణ.

చ. ఆలవిబుధాలయాహినిలయంబుల నెప్పుడుగ దోడఁబుట్టువుల్, దలకొని యుండఁగా గరిశైల గణంజంబుల నెత్తరామిచే, నిలిచిన కుప్పకాపలికి నిల్చుదు రవ్వరిగ గొంగుబత్తైపుం, గొలువున కీయకొల్పి హలికుల్ బికిరంబుపొసంగువేలుపుల్. చంద్రా. ౧. ౨౫.

3. ద్రవద్రవ్యములు పోసికొనుట కుపయోగించెడుపాత్రము, గంగాశము.

సీ. ఆమనిదొర తేనియలకణంజంబులు పనలక్షి సా

భాగ్యమునను నెడలు. గీ. ... అనంగదగిన
యలరుగుంపులు ... ఉ. రా. ౬. ౧౧.

కణగుగులువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౭. కవిధమగు
గుగ్గిలము, మహిషాక్షము. (మహిషాక్షి.)

కణజీరకము. సం. వి. అ. న. డుద్రజీరకము, చిన్న
జీలకఱ్ఱ.

కణజీరము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజీలకఱ్ఱ.

కణపాయి. సం. వి. వ. పుం = కణయము.

కణభక్షుడు. సం. వి. అ. పుం = కణాదుడు.

కణభము. సం. వి. అ. పుం. కీటభేదము. (ఇది కు
ట్టినయెడల మంట పుట్టును.)

కణభుక్తు (జుడు). సం. వి. జ్. పుం = కణా
దుడు.

కణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గింజ. ౨. నూక. ౩.

లేశము, నూత్నాంశము. (ఉదా: సికతాకణము,
జలకణము.) న. మహిషాక్షము. (మహిషాక్షిగు
గ్గిలము.) వి. అ. పుం. నూత్నమైనది. (అమరము.)

కణయము. వి. వాయుస్కంధము, వాయుపథము.
ద్వి. విలసిల్లగా నందు వివిధమేధుములు, గలుగు
నారెండవకణయంబుల గడచి... ఆయేనవక
ణయంబుల గడచి. రం. రా. ఉ. ౬౩ పా.
౧౩, ౧౭ పం.

కణయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శరభేదము, ఆయు
ధవిశేషము. (శే. ని.)

ప. కణయకంపనమునలయుద్ధర... ప్రముఖప్రహ
రణంబులు. ఉ. హరి. క. ౨౧౩.

౨. క్రతుభేదము. (శే. ని.)

కణలాభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తిరుగలి. ౨.
నీటినుడి.

కణసరము. వి. శ్వేనవిశేషము, ఒకజాతిడేగ.

నీ. కన్నెలేడులమీద గాటంపుబీరంపుల గణన.

రంబులఁ జొన్ని గండడంచి. రసిక. ౧.
౧౧గి. ఆం. భా. ౨. ౯౦. (కడసరము అని
చి. ని, శ. ర.)

కణాటీనము. సం. వి. అ. పుం. ఖంజనము, కాటు
కపిట్ట. (మందపిచ్చుక అనికొందఱు.)

కణాటీరము. సం = కణాటీనము.

కణాదుడు. సం. వి. అ. పుం. నైశేషికనూత్రక
ర్తయగుకాకముషి.

కణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పనజీరకము, అడవిజీల
కఱ్ఱ. వి. ఇ. పుం. ధ్వని.

కణితి = కంతి.

గీ. ... కంతి కణితి ... అనంగను బాసంగు
గంధి. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

కణిక. వి. (సం. కణినికా.) ౧. బలపము. ౨. నిడివి
యైనముక్క.

ఉదా: అక్షింతలకణిక, సుద్దకణిక.

చెఱుకుగణిక = చెఱుకుముక్క. ద్వి. పరమ. ౧.
కర పా. ౧౬. పం.

కణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. అణువు, నలుసు, లేశము,
అతినూత్నాంశము. (జలకణిక, ము.) ౨. నూచి,
నూది. ౩. జీలకఱ్ఱ. క. గోదుమరప. ౫. అగ్నిమం
థనము, నెల్లికీ. ౬. తూలిక. ౭. కూణిక, వీణె
విరడ.

కణికము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గింజ. ౨. అణువు,
నలుసు, ౩. గోదుమరప. క. పటవాసకము,
బుక్కా.

కణితము. సం. వి. అ. న. ఆర్తస్వరము, మయ్యు,
మొట్ట.

కణితి = కడితి.

సగ్ధర. తుండించెత్ మమ్మచిల్లదునిమెంగ
బుతులకై ద్రుంచె జివ్వంగిమూకకై. య
యా. ౨. ౩౨. చంద్ర. ౨. ౮౪.

కణిశము. సం. వి. అ. పుం. న. సస్యమంజరి, ఎన్ను,
కంకి.

కణిష్ఠము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) అత్యంతసూక్ష్మమై
నది, సూక్ష్మతమము.

కణిశము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) చిన్నది, అల్పము.

కణిచి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. నివాదము, ధ్వని. అ.
ఆశ్రయము, గుఱ్ఱము. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. పూచినలత.
అ. గురివెండ్రుక. 3. శకటము, బండి. ౪. మనస్సు.
౫. అడుగుగుఱ్ఱము.

కణియము. సం. విణ. (న. యనీ. న.) సూక్ష్మత
రము.

కణుడో¹ = అణుజో, అడుజో. వి. క్షేపణేదము.

గీ. మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లగుడు గిడ్డు, బా
లె జలకట్టై కణుజు వేనడము యైరి, పురుజు
... అను డేగకొలము. పి. శకుం. గ. ౧౧౦.

కణుడో². వి. పగడములు తూచెడు మానవిశేషము.

గీ. పరఁగును బ్రవాళ నామంబు పగడ మనఁగఁ,
బవడ మనఁగ నిరాజి నా వానియెత్తు, కణు
జనంగను విలసిల్లుఁ బ్రణతఃకృత, భూరిధవ
ధింగ శ్రీమూర్త్య భూతలింగ. ఆం. భా. అ.
అ22.

కణుదురు. వి. వృక్షవిశేషము. హంస. ౪. ౧౧.

కణేర, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఆడేనుఁగు. అ. వేళ్య.

కణేరము. సం. వి. అ. పుం. కర్ణికారము, కొండ
గోఁగుకీ.

కణేరువు. సం. వి. ఉ. పుం = కణేరము. స్త్రీ. గ. ఆ.
డేనుఁగు. అ. వేళ్య.

కణ్వుము. సం. వి. అ. న. గ. పాపము. అ. భూపణ
ము, అలంకారము.

కణ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకఁడు. (శకుం
తలను బెంచినవాఁడు.) విణ. (అ.ఆ.ఆ.) గ. బధి

రుఁడు, చెవిటి. అ. మేధావి, బుద్ధిమంతుఁడు.

కత = కద2. వి. (సం. కథా. ప్రా. కథా. క. కతె. క.

కత్తం.) గ. వృత్తాంతము, సమాచారము, సంగతి.

క. ... కొడుకులకత వినియెద ... భార. ద్రో.
౪. అ22. రామా. ౮. ౧౮౨.

క. అప్పుడు మునుబోంట్లకతల్, చెప్పఁగ నేమి
టికిఁ దారసిల్లి వేత్రధరుల్, రొప్పుగఁ జని
యెక నిలువక, యప్పురమేష్ఠియును నచటి
కతిమారమునక. కళా. అ. 2౧.

అ. చరిత్రము; కథ; చేష్ట, చర్య.

గీ. ... అచ్చతెనుఁగు, బాసచే నివ్వ జేసొనర్పఁ
గఁ దొడఁగిన, నీల యనుపేరఁ దేజున నివ్వ
టిల్లు, నింతిపెండిలికతతెఱఁ గెట్టు లనిన.
నీలా. గ. అ3.

క. కతలుగ మానంసార, నీతు లెల్లను జెప్పె ...
నునుచ. 3. ౧౨౮.

గీ. కడమ పన్నియు నిక నేల కతకుఁ గాల్గు,
ముంతకుఁ జెవులుఁ గల్పించ ముజ్జగములఁ,
బడుపుఁజవరాండ్రును దృఢప్రాయ మహా
హ. సుద. ౪. అ౫.

క. కొడుకుపయి నీకుఁ గడుఁ బ్రేమడి గావునఁ
గతకుఁ గాల్గు ముంతకుఁ జెవు లీ, వడిగెదవు
రాజ నీ కెక్కడియభిమాన మని పలుకఁ
గాంతుం డలుకక. సారంగ. 3. ౧౮.

(నృసింహమూర్తిని చూపి ప్రహ్లాదుఁడు రెండ్రిగో
ననినమాట.) చ. ... ఇంకనీ, కతలను మాని
యివ్వభు నగణ్యకృపానిధి నాశ్రయింపు...
నృసింహ. గీ. ౮౬.

3. లోకోక్తి, సామెత.

గీ. ... పులి పేదపడిన బనుల, వాండ్రె యెక్కా
డి రనుకత పచ్చె నాకు. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౨.

కతరాజు = కథలు చెప్పటలో నేర్పరి.

క. ... నీ కిది చెప్పం, గా వలయునె యెందు మి

గులఁ గతరాజపు నీ, వోవరటూరత్నము ...

ప్రభా. 3. 2౯.

జ: కతకారి, కతపత్రము, కతలకాచి.

కతకము. సం = కతము.

కత(ల)కారి. విణ. (కత + కారి.) కథలు చెప్పట
యందు సేర్పరి; సేర్పరి, గడుసరి.

గీ. జనపతిని వేరఁ బోసెక దినముదినము, కతలు
చెప్పఁగ సాగి తోకతలకారి. హంస. ౫.
532.

ఉ. కంతుపతానియుం గతలకారితనంబున మీ
టి యిట్లునన్. శుక. ౨. ౨3౬.

ద్వి. నెఱ వైనకెద్దలు సేరనియట్టి, కలుపులు గలు
చె నీకతకారిబిడ్డ. ఆ. మ. క. ౧. 3౪ పా.
౨3 పం.

కతన. వి. (క. కత.) కారణము, కతము. (దీనికి వృ
త్తియందే-అందైనను తృప్తీయాంతముగానే-ప్ర
యోగములు కలవు)

క. ... నీ, కతనక సుఖవసతి మాకుఁ గలిగెఁ గు
మారా. రామా. ౪. ౫౨.

క. అనగ్గారియుఁ బుణ్య, స్త్రీసంభాషణము దనకుఁ
జెందినకతనం, జేసి వివేకజ్ఞానవి, కాసంబున
నుల్లసిల్లి కాననభూమిక. వి. పు. ౪. 3౪౧.
భార. విరా. 3. ౧౯౦.

కతపత్రము. మి. వి. ($\sqrt{\text{కత}}$) ప్రమాణపత్రము.

సీ. కతపత్ర మిడపచ్చుఁ గలగాంచునపు డైనఁ
గోరికఁ బరకాంతఁ గోరఁ డనుచు. పాండు.
౧. ౬3.

కతము. వి. కారణము, హేతువు.

మ. ... రా జపుడు దీనస్వాంతుఁ డై పర్తిలం, గ
త మేమీ ... పం. రా. ౪. 3౦.

క. నీకతమున నభిలఘారణీరాజ్యము నా, కేకాధి
ష్ఠిర మగు... భార. ఆది. ౬. ౧౪౦.

క. క్రమమున నీచేసినప్ర, శ్మములకుఁ బ్రత్యుత్త
రంబునవృత్తి నత్యుత్తముఁ డెవ్వఁ డిచ్చున
తనిక, తమునను శాపాంత మగు బాధస్తుర నీ
మక. భార. ఆర. ౪. ౧౨3.

కతమిచ్చు = గుఱుతిచ్చు, నూచించు.

క. రతిపతి హాహుళిం దన, యతిధైర్యధనంబు
కొల్లలాడె నటంచుక, గతమిచ్చుకరణి ని
చ్చుక, బతి యొక తెలనామమడుపు ప్రాణే
శ్వరికిక. రామా. ౪. ౧౬౯.

చ. మొగము మొగంబుఁ గూర్చి బలము చ్చటఁ
బరుపుటాంతరంబులక, దీగియఁ గవుంగి
లించి తనప్రేయసిముంగలఁ జంచుపాలికా,
విగళితనాశదంధమున వేగనె రాఁ గతమిచ్చి
యేగె లో, నొగులుచు నొక్కజక్కవ యి
నుండు నసం దదధీనవృత్తియై. వసు. ౪. ౯.

కతము. సం. వి. ఆ. పుం. చిల్ల, ఇందుగు. న. చిల్ల
గింజ, ఇందుగుకాయ.

కతలకాచి. విణ. (కతలు + కాచాచి.) పెక్కు
కథ లెఱిగినది.

క. నినుఁ గతలకాచి యని సే, ర్కొనునావచనం
బు నిజ మగు స్తగువా. వేం. పంచ. ౧. ౫౫౪.

కతిపయము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ.) కొంత, కొం
చెము పరిమాణముగలది; కొన్ని. (ఇది జాతివా
చకముతో నమసించునపుడుతలు ఉత్తరపద
ముగా నుండును. ఉదా: బ్రాహ్మణకతిపయములు
(=కొండలు బ్రాహ్మణులు) ఉదశ్విత్యతిపయము
(=కొంతమజ్జిగ.) శ్లో. కతిపయసహకారపుష్ప
రమ్యః. సం. కిరా. ౧౦. 3౦.-ఇతరముతో నమ
సించునపుడు పూర్వపదముగా నేయుండును.

ఉదా: కతిపయప్రయత్నములు.

శ్లో.... కతిపయదినస్థాయహంసా దకార్ణాః. మే
ఘ. ౧. ౨3.)

కతివిధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ఎన్ని విధములు
కలది.

కతుము = గతుము¹, గతుము. స. క్రి. గ. తిను, భుజించు.

క. కతికిన నరుక దటుచు, న్నతిమంతులు పలుకు
పలుకు మాబోటులకు, స్తుతికంటె హె
చ్చు... పార్వ. గ. ౮౭.

౨. మక్క మొదలగునవి నాలుకతో కొంచెము
కొంచెముగా త్రగు.

చ... ఏలులు నిండిపాతనం, గతుకగం జూచు
గుక్క తనకట్టడ మీఱక యెందు భాస్క
రా. భా. శ. గ.

కతుక్కు = కటుక్కు. వి. కొలుపటయందగుధ్వ
నికి అనుకరణము.

ఆ. ఒక్కనక్క పల గతుక్కునఁ గొటికి తా, న
పలఁ జనఁగ వెంటఁ దవితె బలము. శుక. గ.
౧౭౭. (శ. ర.)

కత్తరి. విణ. గ. నానావర్ణములు గలది, శబలము.

ఉదా: కత్తరియావు, కత్తరియెద్దు. (శ. ర.)

౨. వర్ణసాంకర్యము గలది.

క. ఉత్తమసతి భూద్రులతో, జిత్రజసుఖతేలి
వాంఛఁ జేసినఁ బ్రాయ, శ్చిత్తమున శుద్ధిఁబొం
దుచు, గత్తరి పురుషునకు బాము గర్భం దై
నక. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧౨.

జ: కత్తరించు¹, కత్తరిగలయు, కత్తరిల్లు.

కత్తరించు¹. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కత్తరి}}$) చలింపఁజేయు,
ఆడించు; తొలఁగించు.

ద్వి. మిచ్చక చూచుచు మెడ విరుచుకొనుచు,
గమ్మలాచ్చుచు జెవుల్ గత్తరించుచు.
పండితా. పర్వ. 32౧. పా.

చ. మఱికువఁ గత్తరించి మదమానములం జూ
పుచ్చి మెచ్చు బాఁగఁగొని క్రోధకామ
ముల గండడఁగించి... ఉ. హరి. క. ౮౭.

కత్తరించు². స. క్రి. ($\sqrt{\text{కత్తరి}}$) కత్తిరించు, ఖం
డించు.

ప. ఇట్లు మధుసూదనుం జేయు సాయకంబులు...

చరణంబులు తొలిచియుఁ జర్చులు బొలిచి
యు బాహుపండంబులు గత్తరించియు బహు
శ్లమ నొత్తరించియు... ఉ. హరి. గ. ౧౭౮.

కత్తరిగలయు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కత్తరి}}$) మిశ్రమగు,
కలసిపోవు; సంకరమగు.

క. ఎత్తెగింపకున్న సతు లని, తెలియం గా రాదు
నాఁచుఁదీఁగెలు జడలుక, జలరుహములు
మొగములు నలి, కలభంబులు జూపుఁబా
లుఁ గత్తరిగలయుక. రాజ. చ. ౨. ౧౫౯.

క. పెనుగును పడ్లును గలిసిన, కరణిక్ వర్ణాశ్ర
మములు కత్తరిగలయుక. జై. భా. ౮. ౨౧౩.

కత్తరిల్లు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కత్తరి}}$) చలించు.

గీ. కటము లద్రువంగ మీసాలు గత్తరిల్లు. వైష.
౭. ౪౬.

కత్తలాన = కత్తలాని.

(వర్జితవాజి, కవచముతో డిగినయశ్వము.)

సీ... వర్జితవాజి యాఁ గత్తలాని యనంగఁ
గత్తలాన యనఁగాను. ఆం. భా. ౨. ౧౯౬.

కత్తలానము = కత్తలాని.

(అశ్వాదివాహనము)

మ. కలుఁగున్లాయపుఁదేజికిక్ భయముమై గా
న్పించునీశాసునా, మృలమం దమ్మరికత్తలాన
ము రయంబుల్ మీఱ రావించి నూ, రెలమం
బర్వునఁ బోవువానిఁ గని గొరీకాంత సారెం
గిలా, కిల నవ్వ న్నడ మొందుపంలిముఖునిం
గీర్తించి నర్తించెదక. కువల. గ. ౭.

కత్తలాని = కత్తలాన, కత్తలానము, కత్తశఁడు, క
త్తశా. వి. ($\sqrt{\text{కత్తశము}}$ సం. కత్తలాణః ?) వ
ర్జితాశ్వము, కవచముతో డిగినయశ్వము; అశ్వా
దివాహనము.

సీ... వర్జితవాజి యాఁ గత్తలాని యనంగఁగ
త్తలాన యనఁగాను... ఆం. భా. ౨. ౧౯౬.

ఉ. అందలికత్తలాని గమి... అచ్చ. రా. బాల.

32. (ఇట తెల్లనిగొరిజలుఁ దోకయు
నెండుకలును గలనల్లగుట్టము అని శ. ర.)
నీ. తెలుగంటికల్కిముద్దయ లూడిగవుఁజెలు
ల్గడిఁదిబొబ్బమెకంబు కత్తలాని. రసిక.
౧. ౨.

కత్తళఁడు=కత్తలాని. (చి. ని, శ. ర.)

కత్తళ(ల)ము. వి. కవచము.

ఉ. ...పాం, చారుర నెల్లఁ దీప్తళరజాలములం
బొలియించి కాని భూ, పాలక పుచ్చుఁ గత్తళ
ము... భార. శల్క. ౨. 3౫.

శ్లో. నాహత్యా నర్వపాంచాలాక్ విమోక్ష్యేక
వచం విభో. సం. భార. శల్క. 3౨. ౨3.

ఆ. కత్తలములు మాపుగములు ... అచ్చ. రా.
ఆర. 2.

జ: కత్తలాన, కత్తలానము, కత్తలాని, కత్తళఁ
డు, కత్తళా, కత్తళీడు.

కత్తళా=కత్తలాని.

(అశ్వాదివాహనము.)

నీ. రమణీయమైనట్టిరాచిల్క, కత్తళా విలసిల్లుడ
గరకావిశముపడగ. గంధ. ౬.

కత్తళీడు. విణ. (✓కత్తళము) వర్తితుఁడు, కవ
చముతోడిగినవాఁడు (చి. ని, శ. ర.)

కత్తి. పి. (సం. కత్తి. క. త. కత్తి.) ౧. ఆయుధవి
శేషము (ఖడ్గము, తురిక, మొ.); ఆయుధము.
వ....శూలంబుల ఫాలంబులు వొడిచియుఁ గ
త్తుల నెత్తులు వగిలించియు బద్దెంబుల నెల్లెం
బులు నొగిలించియు... విక్ర. ర. ౯౮.

సగ్ధర. ఖడ్గిక్ జెండాడు మ్రాతుర్ కవుఁగిటి
కొలఁదుర్ కత్తి నొక్కొక్కఘాతక్. మ
నుచ. ర. ౮.

గీ. కత్తివాతులతో నూరు గాచి తిరిగి, యాడు
మురుపాశములఁ గాంచె నాటువేల, వాని
లోనిపిశాచముల్ వచ్చివచ్చి, సాదుప నన్నిం

టిఁ దునుకలప్రాప్త చేసె. ఉ. హరి. ౧. ౧౪౦.
(కత్తివాతులు = దూసినకత్తులు, విచ్చుక
త్తులు.)

నీ.... కైదుప యనఁగను గత్తి యనఁగ, నాయు
ధ మొప్పు... ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

౨. ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి.

నీ. కల్లంబు రాటంబు కత్తి కొక్కిస... గీ. అంజ
మెడపట్టు నాఁగఁ జెన్నలరుచుండు, ముప్ప
దియరెండు విన్నాణములకుఁ జేళ్లు. ఆం.
భా. ౨. ౨౦౯.

3. ఒకదినములో ఒకఁడు సస్యము కోయుటకు
సరిపడు భూమి అని కొందఱు (ప్ర.)

ర. నలువదియొకరములపడు నాల్గుపంటలభూమి.
(ప్ర.)

కత్తులునూలు=కలహమునకు కాలుద్రవ్వ.

ఉ. కాయజుఁ డాకెపై నలిగి కత్తులునూలుచు
నుండు ... కళా. 2. 3౫.

జ: కత్తికాను, కత్తిగంటము, కత్తిగొంటు, కత్తి
పిడిక, కత్తిపీట, కత్తిపేరిమెకము, కత్తి
మందు, కత్తిమీఁదిసాను, కత్తివాతితూపు,
కత్తులబోను.

కత్తికాను. వి. (✓కత్తి.) వడ్లవానిపనిముట్టు, గీఁ
తకట్టె. (ప్ర. వా.)

కత్తిగంటము. వి. (✓కత్తి.) ఒక నైపున కత్తిగాను
ఒక నైపున గంటముగాను నుచుమోగించు వ్రాత
పనిముట్టు.

గీ. ముదుకతలపాగయును బాహుమూలమందుఁ,
గవిరె చర్మపుటారలోనికత్తిగంట, మలతి
నీర్కావిదోపతు లమర గ్రామ, కరణ మే
తెంచి రెడ్డిచెంగట వసిించె. శుక. ౨. ౪౧౬.
కత్తిగొంటు. విణ. (✓కత్తి.)-కత్తివరె తీక్షణమై
నది-క్రూరస్వభావము గలది.

ఆ. కత్తిగొంటులైన యత్తగంతు. కు. సం. ౮.
౧3౫.

కత్తి పిడిక. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) ఈ ద్రవానికత్తులయట్ట.
(శ.ర.)

కత్తి పీట. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) కూలు మొదలగునవి
రఱుగుటకు కత్తియమర్చిపీట.

కత్తి పేరేమొకము. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) భిక్షువుగము.
ఉ. రా. 2. 3౯౦.

కత్తి మందు. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) గ. కత్తి యొక పూయము
వర్ణము. (శ. ర.) ౨. పురుపులకు పూయముందు.
(శ. ర.) 3. పిడిలో కత్తి బిసిండుట పుపయోగిం
చుకొకాక జిగురు. (వా)

కత్తి మందు చెట్టు కత్తి మందు చేయుట పుపయో
గించు చెట్టు.

కత్తి మీది సాము. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) మిక్కిలి బాగ
హాకతో చేయవలసినది, అపాయకకృత్యము.
క. దొర నయ్యెదనని కోరుదు, రరయఁగ జను
లెప్పులైన నాపెను బెడఁద, ల్పరికింపరు దొ
రకవపు, న్నరపు ల్పతి కత్తి మీది సాములు
సుష్టి. మవల. ౪. ౮౨.

కత్తియ (తై). అప. మత్స్యర్థమునను స్వాధ్యమునను
వచ్చు ఒకానొక స్త్రీ ప్రత్యయము.

ఉదా: అందక త్తియ (తై) = అందముకలది, సుందరి.

ఉదా: చెలిక త్తియ (తై) = చెలి.

కత్తియ (తై) ము. వి. గ. అంకెలయడ్డబంతి. (శ.ర.)
౨. బారు, బంతి, నరున.

సీ. ... ఘన మైన చెఱుపరింగాడిబద్ద, వల నైన
కొదము లేఁటులకత్తెలులనారి ... గంధ. ౬.

కత్తి రిండు = కత్తి రిండు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$ $\sqrt{\text{రిండు}}$ క. కత్తి
రిండు.) కత్తి రతో ఛేదించు; ఛేదించు, ఖండించు.

గీ. కత్తి రల నొడ్డి మాణము బిత్తిరించి. ప్రబంధ.
౭౬౮.

సీ. నిగిడి పూతొరుబాగుగఁ గత్తిరించినగడ్డలు
కొన రొమ్ముఁ గమ్మిరింప. నైస. 2. ౯౩.

గీ. కత్తిఁ గుత్తుకను వితానఁ గత్తిరించి. చంద్ర.
౨. ౮౮.

కత్తి రిల్లు (లు). అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$ $\sqrt{\text{రిల్లు}}$) ధన్య మగు
గీ. భటుఁ డొకఁడు వింటఁ జూచుకంటఁ బంది

నేయ, మిట్టిపడి మించు మెఱసినట్టపై తూ
తీ, యది భయపడుచు రా రావ మదర నతని,
చెండు తొడలును నెవఁ గత్తిరిలఁగఁ జంపె.
శుక. గ. ౧౭౧.

కత్తి వాతి మాపు. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) అర్థచంద్ర బాణము
క. ఆంగమ: డట్టులు నొచ్చుట, నంగ నలును
ననిలమునుఁడు కొండకునియ నై, చెంగత్తి
వాతి మాపున, నింగలములు నెవరఁ ద్రిశిరుఁ
డెడ నది ప్పుంచె. భా. రా. యు. ౯౯౮.

ఇట్లే: కత్తి వాతియమ్మ, మొ.

ఆ. వాడియైన కత్తి వాతియమ్మను గొని, పగతు?
రము చెక్క లెగయ గొనిసి. భార. ఆర.
౬. ౨౧౦.

శ్లో. ఏవముక్త్యా సటాస్తస్య పంచ చక్రే వృక్షో
దరః, అర్థచంద్రేణ బాణేన ... సం. భార.
వన. ౨౭౩. ౧౦.

కత్తులబోను. వి. ($\sqrt{\text{కత్తి}}$) కత్తు లమర్చిన ఒకవిధ
మైనబోను.

చ. గడలు గుడాల్లు పగ్గములు కత్తులబోనులు గ
డ్డపాఱులు, వడిఁ గొని మేటిదొమ్మరులు వ
చ్చిరి... చెన్న. ౨. ౨౦౯.

కత్తువ. వి. గ. నీటిలోని మత్తు కెల్లగించెడు గసిక,
నేద్యమున పుపయోగించుకొకవిధమైన పనిముట్టు.

(శ.ర.) ౨. గనిమ, మడికి చుట్టు నేర్పించిన
చిన్నకట్టి, నేతునికేషము. ఆం. భా. ౨. ౮.

కత్తొణము. సం. వి. అ. స. గ. నిమ్మగడ్డి, కామం
చిగడ్డి. ౨. నాచు. 3. పటి, గడ్డియిల్లు. (కే.ని.)

కత్తిర¹. వి. (సం. కర్త¹. ప్రా. కత్త¹. క. త. కత్త¹
8.) కత్తిరించుట పుపయోగించు సాధనవిశేషము.

పరమ. ర. ౧౨౪. ఆం. భా. ౨. ౨౯౭.

జ: కత్తెరిందు. కత్తిరిందు, కత్తిరిల్లు, కత్తెరకాడు, కత్తెరకాలు, కత్తెరగడ్డము, కత్తెరచీల, కత్తెరదొంగ, కత్తెరబావిలీ, కత్తెరవాసము, కత్తిరిందు. కత్తెర². వి. (సం. కృత్తికా. ప్రా. కత్తికా.) ౧. కృత్తికానక్షత్రము.

సీ. పూచినకొరవిపూఃబావరింటిదందానఁ గత్తెరయొక్కచోఁగడలకుండె. గీ. ... మాఁకుటిచెలుపు దాల్చి, పాత్తె నొకచో విశాఖ వింధ్యాద్రియందు. కాశి. ౧. ౧౩౮.

౨. ధరణిమాఁడునాలుగుపాదములయందును కృత్తికయందును గోహిణి మొదటిపాదమందును సూర్యుఁడుండుకాలము. (శ. ర.)

కత్తెరకాపు=మొక్కలు కత్తెరలో కాదుకాపు. జ: కత్తెరవంగ.

కత్తెరకాడు. వి. (కత్తెర¹ + కాడు - క. కత్తెరకశ్ల=జేబులుకత్తిరించిదొంగతనము చేయువాడు) కత్తెరదొంగ; మోసగాడు.

సీ. ఎడకానితనములు నడుపుకత్తెరకాండ్రకిచ్చు కంబులు గాఁగ మెప్పు లొనఁగి. ప్రబంధ. ౬౭౫.

కత్తెరకాలు. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) అంశలపుకాళ్లకు అడుగున పోటిగా అమచ్చెడు మార్పుకాలు. (శ. ర.)

కత్తెరగడ్డము. వి. (కత్తెర¹ + గడ్డము) కత్తిరించిన గడ్డము, కత్తెరవేసినగడ్డము.

సీ. కత్తెరగడ్డము కఱవజంజులుమీసములు... శుక. ౨. ౪౧౨.

కత్తెరగాయము. వి. గవాక్షవిశేషము. (శ. ర.)

మ. పురిచుట్టు నిశబ్దండు పారఁపొందు శుకభోజాంధకు ల్లాడి క, త్తెరగాయములు గండ్లముంగడలపండిం గొమకొను నిశబ్దం, తన

ము నాదనదీవె తెత్తి... ఉ. హరి. ౨. ౯౪. కత్తెరచీల. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) హిటయొక్కయు మనయొక్కయు చీలవదలి రాకుండ దాని చివర రంధ్రమున అడ్డముగా వేసెడుచీల. (శ. ర.)

కత్తెరదొంగ. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) జేబులు మన్నన నవికత్తిరించి దొంగతనము చేసెడుచోరుడు.

కత్తెరబావిలీ. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) స్త్రీకర్ణభూమివిశేషము. (ప్రా.)

కత్తెరవంగ. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^2}$ సం. కత్తెరకా.) ఒక విధమైనవంగ, పెద్దవంగకీ.

సీ. ... కత్తెరవంగ యనఁగఁ గర్తారిక దనరుదుండు. ఆం. భా. ౨. ౫౯.

కత్తెరవాసము. వి. ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$) ఎవరెదురుగా కత్తెరవలె నుంచెడువాసము. (శ. ర.)

కత్తన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కత్తనము.

కత్తనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తన్నుదాసు పొగడుకొనునది. వి. అ. న. తన్నుదాసు పొగడుకొనుట, ఆత్మశ్లాఘనము.

కత్తి. వి. జక్కిణి అనునాట్టుయొక్క అంగవిశేషము.

సీ. లాఁగు మైసిరియుఁ బల్లటియుఁ గత్తియు పెక్కు విలసిల్లుజక్కిణివిధ మొకద్రు. ఉ. రా. ౬. ౧౩౯.

కత్తిరించు=కత్తిరించు ($\sqrt{\text{కత్తెర}^1}$)

సీ. రేరాజుపోల్కిఁ గత్తిరించునంచపురేకుబొట్టును నొసలికిఁ బొందుచుతీచి. పార్వ. ౫. ౧౨౮. రం. రా. య. ౩౫౧. పా. ౧౪వం.

కత్తనవరము. రం. వి. అ. న. స్కంధము, మాంతు.

కథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కథ; చరితము. ౨. చెప్పుట, కథనము. ౩. ఒకబాతిగవ్యగ్రంథము (కాదంబరి, మొ-చూ. ఆఖ్యాంక.)

శ్లో. కథాయాం సరసం వస్తు గద్యైరేవ వినిర్మితం, కృచిత్ర భవేదార్యా కృచిద్వక్త్రపపక్తకే. ఆనౌ సద్యై ర్నమస్కారః ఖలాదే ర్వృత్తీర్తనమ్. సా. ద. ౬. 333.

కథంకథికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-ఏమియేమి అనియడుగువాడు-ప్రతివిషయమును గుఱించియు ప్రశ్నించుస్వభావముగలవాడు; ప్రప్ర అడుగువాడు. (త్రి. ని.)

కథంభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎట్టిది, ఎటువంటిది.

కథంవిధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎట్టివిధముగలది

కథకుడు. సం. విణ. (అ. థి. కా. అ.) ౧. నాచకుడు, చెప్పువాడు. ౨. కథలుచెప్పవాడు.

కథనము. సం. వి. అ. స. చెప్పట.

కథనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) చెప్పఁదగినది.

కథనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పవాడు.

కథయత్. సం. శ. త్ర. చెప్పచున్న.

కథయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పచున్నవాడు.

కథయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) కథకుడు, చెప్పవాడు.

కథయితవ్యము. సం. కథనీయము.

కథానకము. సం. వి. అ. స. పెక్కుచిన్నకథలుగల గ్రంథము. (వేతాశపంచవింశతి, మొ.)

కథానాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఏపురుషుని గుఱించి ముఖ్యముగా కథచెప్పఁబడునోవాడు, కథలో ప్రధానపురుషుడు.

కథావీరము. సం. వి. అ. స. కథా ప్రస్తావనాచక మగు గ్రంథముఖము, వీరిక, ఉపోద్ఘాతము.

కథాప్రసంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కథాసందర్భము. ౨. కథచెప్పట.

కథాప్రసంగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. జల్పాకుడు, వదరుఁబోతు. ౨. విషవైద్యుడు.

కథాప్రాణుడు. సం. వి. అ. పుం. కథలుచెప్పి జీవనముచేయువాడు.

కథాముఖము. సం. వి. అ. స. ప్రస్తావన, వీరిక.

కథాశేషుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-ప్రజలు తన్ను చెప్పకొనుటమాత్రమే మిగులుగాఁగలవాడు, కీర్తిశేషుడు-మరణించినవాడు. (ఇట్లే-కథావశేషుడు.)

కథిండు. సం. స. క్రి. చెప్ప.

క. అనుటయు వైశంపాయనుఁడనఘా లెస్స కథ యడిగి తచ్చుతకుభూం, ఛననామధామ మాత్మం, గొనియాడి కథింతు నీదుకోరిక యలరక. హరి. ఉ. ౫. ౧౦౩.

కథితవదత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అలం) పునరుక్తి అనెడినోషము.

కథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది. వి. అ. స. కథనము, చెప్పట.

కథీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కథగా చేయఁబడినది. ౨-కథయందుమాత్రమే నిలిచి యున్నది-మృతము, చచ్చినది.

కథేరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వందకము, మోసపుచ్చునది. ౨. కథకము, చెప్పనది. వి. అ. పుం. పక్షి. (కే. ని.)

కథోద్ధాతము. సం. వి. అ. పుం. నాటకమందలి ప్రస్తావనాశేషము. (ఇందు సూత్రధారునివాక్యము విన్నపిదప ప్రథమపాత్రము రంగమునఁ బ్రవేశించును.)

కథ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) చెప్పఁబడుచున్నది.

కథ్యము. సం. కథనీయము.

కడ. సం. పుత్తితార్థకమగు “ప” అనుఅన్యాయము నను తత్పురుషసమాసమున అబాదిపదములు పరమగునపుడును రథ పద త్రి శబ్దములు పరమగునపుడును వచ్చెడియాదేశము. (ఉదా: కడభ్యాసము, కదాచారము, కడన్నము, కడగ్ని, కడ్రథము, కడ్యదుడు, కత్రివర్గము.)

కడ¹(దా)=కా², కాదా, కాదె, కడె, కడన్న, కడమ్మ, కడయ్య, కడనె, కడరె, కడవయ్య, కడరమ్మ, కడరయ్య, మొ. (√అగు-కాదు+ఆ=కాదా. దీనిలో ‘దా’ లోపించి ‘కా’ అనురూపము అయ్యెను. ‘కాదా’ అనుదానిలో ‘కా’ వైదీర్ఘ్యము ప్రాప్తముగా మఱి ‘కదా’ అయ్యెను. ‘కదా’ అనుదానిలో తుది దీర్ఘము ప్రాప్తమయి ‘కడ’ అని సిద్ధించెను. ‘కడ’ పై ‘పు, ర’ వర్ణకంబు లేకత్వ బహుత్వంబులఁ గ్రమముగా నవును. వానికి నిత్యముగా ఎదాదులనుప్రయుక్తములగును. ‘కాదు’నను ఎదాదులనుప్రయుక్తములై ‘కాదె, కాదే’ మున్నగురూపములు సిద్ధించును. ‘కాదె, కాదే’ మొదలగువానినుండి ‘కడె, కడే’ మొదలగునవి సిద్ధించును. ఇందు ‘అమ్మ’ స్త్రీవిషయమునను ‘అయ్య, అన్న’ పుంవిషయమునను వచ్చును.) అన్య. ఇది సందర్భానుసారముగా ప్రసిద్ధి, నిశ్చయము, సంతాపము, ప్రార్థనము, ప్రశ్న మున్నగువానిని సూచించును. కొన్నిచోట్ల ఊరపదముగా నుపయోగింపఁబడును.

(ప్రసిద్ధికి)

చ.... ఏ, గతి రచియించిరేని సమకాలమువారు మెచ్చరే కదా. విజ. వి. గ. ౧౪౫.

(నిశ్చయమునకు)

గీ. అతివచిలునవ్వు వీక్షించువప్పుడు కడ, యీ శరచ్చంద్రచంద్రిక యింపొనర్చు. ఉ. రా. ౪. ౧౭౨.

క... నేడు గదా మ, న్నందిరము పవిత్రమయ్యె మాన్యుడ నైతి. మనుచ. ౧. ౬౧.

(సంతాపమునకు)

క. వైకిమదమంభిమంభవి, వారణదారుణకృపాణ ధారలు పకిపూ, కారములు కందమూలో, ధారములకుఁ బాలుపడెఁ గదా నీకరముల్. మార. ౭. ౧౮.

(ప్రశ్నమునకు)

క. కనుఁగొని యిది గద మందన, మని యడిగిన ... దశా. ౨. ౧౪౮.

ఉ... నా, రంగములార వికాడప రాండు గదా కృప నున్నఁ జూపరే. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౦౧౧.

(ప్రశంసకు)

సీ. అడమంటలు గ్రమ్మనట్లున్నయది గదా వప్రతత్వ ప్రభావశులచేత...

ప. అనుచు నయ్యమరపరిష్కృతపురవర సౌభాగ్యంబు నగ్గించి... రామా. ౬. ౧౦౪, ౧౦౫.

(ఊరపదముగా నుండుటకు)

గీ. వేషభీషణదానవవిశ్రాంతిలోనఁ, డల్లడంబునఁ బెదవులు డడుపుచున్న, సాధ్వీ రఘవీరగే హినిఁ జక్కఁ జూచి, యపునో కాదో కదా యని యనిలనుతుండు. రామా. ౬. ౧౩౦.

జ: కడమ్మ, కడయ్య, కడరయ్య, కడరె, కడవమ్మ, కడవయ్య, కడనె, మొ.

కడ²=కర.

(వృత్తాంతము.)

క. మొదల నొక వేగువానిం, గద లరయఁగఁ బనిచి పిదపఁ గార్యము నేయం, బదిల మని పలికె శరభుండు, పదపడి మైందుండు నట్ల పలికె... భా. రా. యు. ౧౭౨.

కడంబకము=కడంబము.

విణ. (మిత్రము.)

చ.... వినిలకేశముల్, ముడిపడనుండఁ దీర్చి విరులుం గురువేరు గడంబకంబుగాఁ, బొడవుగఁ గొప్పువెట్టి... నా. పంచ. ౩-౨౨౬.

కదంబకము. సం. కదంబము.

కదంబపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - కడిమిపూలవంటి

పూలుకలది - మండికాపృక్షము, బోడతరముకీ.

కదంబము. విణ. (సం. కదంబక. క. కదంబ. త.

కదంబం.) మిశ్రము.

నీ. పన్నీటితో గదంబము చేసి పూనినమృగనా
భివస రాచనగరు చెలువ. ఆము. ౨. ౭౫.

వి. యక్షకర్దమము, కలపము.

నీ. యక్షకర్దమసంజ్ఞ నలరు గదంబము కలప
ము నాగను...ఆం. భా. ౨. ౧౬౩.

ఉ. కన్నుకదంబ మేల చెలిం గాంగిటం గూర్చిన
బాలు...రా. వి. ర. ౯౨. ప్రబంధ. ౧౮.

(స్మృతియందు వైకల్పికముగా అంత్యవర్ణలో
పము.)

కదంబకావులు=మిశ్రమైనకావిరంగుగలబట్టలు.

వ. అట్టిచందంబున జండనగంధులును జండన
కావులును బట్టెడకావులును కేంగావులును
గదంబకావులును గరకంచులును బొమ్మంచు
లును...ద్యా. ౩. ౨౦౬.

జ: కదంబకము, కదంబించు.

కదంబము. సం. వి. అ. పుం. ౧ కడిమికీ. ౨. కెల్లా

వకీ. (వి. ని.) ౩. ఆవకీ. ర. దేవతాశము, డావర
డంగికి. న. సమాహము.

కదంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేవతాశము, డావర
డంగికి.

కదంబించు. అ. క్రి. (✓కదంబము.) కూడుకొను,

కలియు; అంటుకొను.

నీ. కర్పూరశకలసంగతటికాచర్వణములఁ జ
క్కెరపానకములవలన, మిసిమితావులఁ గదం
బించుగదంబంబు...వి. ప్ర. ౨. ౫౨.

వ....పంకరుహమృదువలయక హారపండంబు
లం దండతండంబు లగుతావులఁ గదంబించు

బావులును...పి. శతం. ౧. ౮౬.

గీ...అవ్వనజగంధి, మేనిజవ్వాదివన గదంబం
చునొడలు, కడిగి కొని వార్చి ప్రవరుండు గా
ర్హవత్య, నన్ను నిట్లని పొగడె ... మనుచ.
౨. ౭౪.

స. క్రి. మిళితముచేయు, కలుపు.

నీ. గంబూర మించఁ గదంబించి కొండలుకలి
కికన్నీయలు బాగా లొనంగ. భాను. ౨.
ర. ౯.

వ....మంతుమరసంబునఁ గదంబించినపచ్చిదను
పునలుంగు ననుక్తి...ప్రబంధ. ౫౬౯.

కదకము. సం. వి. అ. న. - (పైని) మేఘమువలె
నుండునది - సితానము, మేలుకట్టు.

కదధ్వము. సం. వి. న్. పుం. కావధము, చెడు
త్వం.

కదనము. సం. వి. అ. న. ౧. వధ, మారణము.

౨. యుద్ధము. ౩. మర్దనము. ౪. విహ్వలత్వము.
౫. పాపము.

కదన్న=కద1.

తా...మున్నుగ్రాటపీఠములం, దన్నం గొల్చి
గదన్న...భా. రా. యు. ౫౮౪.

కదన్నము. సం. వి. అ. న. తినఁగూడనికూడు.

కదపత్యము. సం. వి. అ. న. దుస్సంతానము, చెడ్డ
సంతానము.

కదభ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. దురభ్యాసము,
చెడ్డయలవాటు.

కదము. వి. (సం. స్కంధః. ప్రా. కండ. హిం. శివన్)
ఆశ్వగతివిశేషము, అస్కందితము.

(వ్యవ) అతఁడు గుఱ్ఱముచే బాగుగా కదము త్రొ
క్కింపఁగలఁడు.

కదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. సీతనిచ్చనది.

౨. సుఖము నిచ్చనది. వి. అ. పుం. మేఘము.

కదము=కద1.

(సంతాపమునకు)

ఉ. అంచెలు గట్టి కాలితోడుపై చననీపుగదవ్వు
ప్రొదిరా, యంచలు... మనుచు. గీ. ౬౦.

కదయ్య(య్యా)=కద¹.

(ప్రార్థనకు)

క... కారుణ్యము, నా దెస నుంచంగదయ్య నర
నాథమణి. దశా. గ. ౧౫౮.

కదరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అంచము. ౨. ఉ
ల్లోచము, మేల్కొట్టు (వై. ని.) ౩. వెలిచండ్ర,
శ్వేతఖదిరముకీ. ౪. పాదమునఁ గలుగుతుద్ర
హోగ భేదము. న. పాలవిలుగుడు.

కదరమ్(మ్మా)=కద¹.

(సంతాపమునకు)

గీ. ...మనలఁ, దలంచి యమ్మక చెల్ల యవ్వెలఁది
యెంత, నంతనడలెనో కదరమ్మ యింతులార.
రసిక. ౪. ౪౪.

కదరయ్య(య్యా)=కద¹.

(ప్రార్థనమునకు)

గీ... మాపద్మగంధిఁ దోడైచ్చి నన్ను, గూర్చు
గదరయ్య మిము వేడుకొనెడఁ గాక. సా
రంగ. ౨. ౧౭౦.

కదరె(రే)=కద¹.

(సంతాపమునకు)

గీ. ఎంత బడలెనో కదరె యయ్యెమ్మై కాఁడు.
రసిక. ౪. ౧౭౭.

శా. ... ఈ, వ్యాజస్వాంతుఁడు రుక్మి యుబ్బు
గదరె యత్యంతసంతుప్తుడై. రుక్మి. ౨. ౭౩.

కదర్థన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. పీనపటచుట, కీడ్ప
టుచుట. ౨. పీడించుట.

కదర్థనము. సం. వి. అ. న=కదర్థన.

కదర్థితము. సం. వి. అ. అ. అ. ౧. ఆధాకరిం
పఁబడినది, కీడ్పటుపఁబడినది.

శ్లో. కదర్థితస్యాపి హి ధైర్యవృత్తే ర్న శక్యతే

ధైర్యగుణః ప్రమాద్యమ్. ధర్మ. నీతి. ౭౭.

౨. బాధింపఁబడినది. ౩. దుష్టము, చెడ్డది. ౪.
కొఱమా లినది, నిరర్థకము.

కదర్థమానుఁడు. సం. వి. అ. అ. అ. ౧. పీ
నపటచుటచున్నవాఁడు, కీడ్పటుపఁబడు
చున్నవాఁడు. ౨. పీడింపఁబడుచున్నవాఁడు.
శ్లో. శరై రజస్రం కుసుమాయథస్య, కదర్థమాన
స్తరుణి త్వదర్థే. సం. వైష. ౮. ౭౫.

కదర్థుఁడు. సం. వి. అ. అ. అ. పిసినిగొట్టు,
లోభి.

కదలాడు=కదలు. (✓కదలు.)

(చలించు.)

చ. ... మద్దికాయలు కడుం గదలాడఁగ ముద్దు
గాలుపాం, దిక జిగిపాలబుగ్గులును... కల్లి
యింపాదవుఁగా సుతు బాల్యము... కవిరా.
౨. ౪౭.

కదలారతిపల్లెరము. వి. (✓కదలు.) ఒకవిధమైన
ఆరతిపల్లెము.

ప... పాల్లకినీపల్లవాధరామతల్లికలు పూనినజా
ళువాకదలారతిపల్లెరంబులసాంపున ... పా
ల్లకస్తోమంబు లుల్లాసంబు పల్లవింపఁజేయ...
చంద్రికా. ౪. ౬౮. (వివాహాదిసంభవము
ములందు పధాపరాదులు ప్రవేశించునెడపా
రిద్రాజలాదులతో, గూడిన తట్టలతో నెత్తు
నారతికి 'కదలారతి' యని ప్రసిద్ధి-వ్యాఖ్య.)

కదలించు=కదలుచు.

గీ. పట్టెఁ గదలించె ననియాచ్చెఁ బాఠగల్పె,
నెత్తె... తాల్పె నవలీల నిట్లు మందరనగంబు.
హర. ౬. ౪౪.

కదలిక. వి. (✓కదలు) కదలుట.

(చలనము)

గీ. కదలికల జాటుజలుఁగుఁబయ్యెదలతోడ. చ
రమ. ౪. ౧౦౧.

(యాత్ర, ఏనుట, చనుట.)

ఆం. భా. ౨. ౨౧౯.

(యత్నము)

క. ఇది వేళ గాదు చొరఁబడి, వెదకఁగ నని
యున్న యతనివెరపు త్రిలోకా, భృదయాం
కురార్పణం దీ, కదలిక యీడేర్తు నన్నగతి
రవి స్త్రంకె. రామా. ౬. ౧౦౬.

కదలు. అ. క్రి. (క. కదలు. త. కదల్) ౧. చలిం
చు; అస్థిరమగు.

వ. ఓయ్య నోయ్యనం గడలుతూఁగుటుయ్యలలం
గన్ను మొగిచియున్న విలాసినివిలాసులును
...పారి. ౨. ౫౨.

క... కదలనిసిరులం, గేరుచుఁ గుంభకుండనియె
డి, పేటిగొల్లవొర యొకఁడు పేర్చి జేలం
గు. నీలా. ౧. ౪౭.

౨. బయలుదేలు, ప్రయాణమగు.

మ.... మాయాబలం, బున నోడింపఁగ నుత్సహిం
చి కదలె భూరిప్రతాపంబున. భా. రా.
యు. ౧౨౭౪.

గీ. కాశికాక్షేత్రమున కేఁగఁ గదలిరపుడు, కో
ర్కు లిగురొత్త బృందారకుటును మునులు.
కాశీ. ౨. ౩౨.

౩. దండెత్తు.

గీ.... మిన్నను నేలయు గ్రక్కతిలఁగ, గాటమై
యెల్లి వానిపైఁ గదలవలయు. రాజ. చ. ౨.
౫౯.

౪. నడచు.

ఆ. కాలఁ జెప్ప లిడక కదలరాదు. వి. పు. ౨.
౨౪౫.

౫. వెళ్లు, పోవు; పాఠిపోవు.

క. కట్టిడి యగుమరునపు ననుఁగ ట్టిడి యొప్పిం
చి యెందుఁ గదలెద వింకె. సారంగ. ౨.
౯౭.

గీ. పఱచె వెళ్లెను బరువెత్తె జరిగె నుఱికె, గదలె

నను బాటె ననుమాట గాఁ జేలంగు. ఆం.

భా. ౩. ౮౬.

సీ. వెలవెల బాట మోములు లావులు చలింపఁ
గదలె దిక్కులపై గరుడకులు. చా. ౨.
౬౦.

౬. పోవు, నశించు.

సీ. పఱ మొయిల్లప్పిన బాడతీ నునుఁ గాంతి గద
లినయమృతాంకుశ యనంగ. భార. విరా.
౧. ౨౯౪.

౭. యత్నించు.

గీ. నరుఁడు గాండీపమున నొండు నారిఁగూర్చి,
యతివఁ దెగటార్తు ననుచుఁ గట్టుకుతోడఁ,
దీప్తతరబాణ మొకటి సంధించి యేయఁగ
దలఁ గన్గొని పల్కె నాకాశవాణి. జై. భా.
౫. ౧౨౨.

వి. ౧. కదలిక, చలనము.

గీ. పండ్లు వేర్వాసి కదలు చూపకయ మున్న.
కాశీ. ౩. ౮౪.

ఉ.... చిత్తరువో కరువో యనంగ గం, దారపు
బొమ్మవోలె నచటం గద లించుక లేక యుం
డఁగె. ఉ. హరి. ౧. ౬౦.

౨. ప్రయాణము, యాత్ర.

చ. పొదివి నభోవిహారమున బువ్వును బోలెన
లంగకుండ న, మృదనసమాను బట్టికొని మాన
వదానవదేవకోటికిం, గద లెఱుంగంగనీక చ
ని కాంచె నుపాసతి జిత్రరేఖ యా, ముదిత
ప రాకపోక లొకమూఁడుముహూర్తము
లయ్యె నయ్యెడ. ఉ. హరి. ౫. ౧౦౯.
ఆం. భా. ౨. ౨౧౯.

జ: కదలాడు, కదలారతిపల్లెరము, కదలించు, క
దలిక, కదలుచు, కదలుడు, కదలుచునడి, కద
లుమొన.

కదలుచు(ల్పు) = కదలించు స. క్రి. ($\sqrt{\text{కదలు}}$)
కదలజేయు.

(చలింపఁజేయు.)

గీ. కరములంఘ్రులు నల్లార్చి కదలుపుదురు, రా
మకృష్ణులు శైశవరతులఁ దగిలి. భాగ. ౧౦.
పూ. ౨౦౯.

ఉ... లేతచేతం దనరారువీణియఁ గదల్పుచు
నల్లన సారె మీటుచుకొ. జాహ్నుషీ. ౪. ౧౭.

కదలుడు=కదలిక.

(యాత్ర, ప్రయాణము.)

అం. భా. ౨. ౨౦౯.

కదలుపరువడి. వి. (✓కదలు.) ముప్పదిరెండువి
న్నాణములలో నొకటి, మల్లబంధవిశేషము.

ప. ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరువడి కద
లుపరువడి... నృసింహంబును నాది యగు
ముప్పదిరెండువిన్నాణంబులనాజెంబు పరీ
క్షించి. హంస. ౧. ౨౦౬. ప్రబంధ. ౭౮.

కదలుమొన. వి. (✓కదలు) మల్లబంధవిశేషము.
ప్రబంధ. ౭౮. హంస. ౧. ౨౦౬.

కదళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పృశ్ని, కోలపాన్నకీ.
౨. బూరుగుకీ. ౩. డింబిక, దుండిగముకీ.

కదళికము. సం=కదళిము.

కదళిము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అరఁటిచెట్టు. (నై.
ని.) ౨. కోలపాన్నకీ. (మే. ని.)

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అరఁటిచెట్టు. ౨. నైజ
యంతి, టెక్కాము. (దీనికే గట్టువస్త్రము అరఁ
టియాకువలె నుండును). ౩. ఒకజాతిలేడి. వి.
నా. పుం. ఒకజాతిలేడి. (క్షీరస్వామి.)

కదళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కదళి.

కదళీదండము. సం. వి. అ. పుం. అరఁటిబాండ,
అరఁటిదూట.

కదవమ్మ(మ్మ)=కద¹.

(సంతాపమునకు)

గీ. కమ్మవిలుకానితూపులఁ గమ్మకాఁక, మమ్మ

రంబయ్యఁ గదవమ్మ ముద్దుగుమ్మ. ఇందు. ౩. ౯.

కదవయ్య(య్య)=కద¹.

(ప్రార్థనమునకు)

గీ. కావఁగదవయ్య యర్థార్థికల్పశాఖి. నైష. ౧.
౧౦౭.

మ. ఆమరు వ్యష్టనిఁ జేరి పంక్తివదనుండత్రాసి
యై గాసి నే, య మరుల్లోకము సంచలించె
నిఁక మమ్మపన్నులం బ్రోవ నా, య మరు
ల్పై కెదురే జయింపఁగదవయ్య... ఉ. రా.
౧. ౭౮.

కదవె(వే)=కద¹.

(ప్రార్థనమునకు)

సీ. చెన్నారచిన్నారివన్నెలక్రొన్నెల నగఁ జా
లు చిఱునవ్వు నవ్వఁ గదవె. రసిక. ౫. ౧౪౨.
కా... తెల్పఁగదవే యేతత్పురావృత్తముకొ.
దశా. ౧. ౨౨౭.

కదించు=కదియించు. (✓కదియు.)

(బంధించు, బిగించు; ఆతుకు.)

చ. తలుపు గదించి మాత్రములు త్రాసునఁ గూ
ర్చుచునున్నవాఁ డిసీ, పలువ మఁ తెంతనే
ర్పరని భర్తమఁ జూపి దురుక్తు లాడినకొ.
హంస. ౨. ౨౧౪.

ఉ... అరర మొగి మాసి గడెకొ గదించి మో,
డమ్మన రెట్టః బట్టికొని దర్పకకేళికి సంధ
మించినకొ. హంస. ౫. ౭౩.

చ. కరఁగను బోతఁబోయఁగను గ్రాచి కదిం
పను గమ్మి దీయఁగా... సారిది విచిత్రచిత్ర
ముగ సొమ్ములు నేయ నలండు నేరిచెకొ.
హంస. ౨. ౧౮౨.

(కట్టుకొను, ధరించు)

ఉ. దిద్దిన నాభినామము కదించినమేల్పడిచీర
చీర్ల మో, నిద్రపుఁబూత పుష్పములు నించి
ముడించినకొప్ప... ఒప్పఁగా, ముద్దియ ప

చ్చి హంసమణిమండర నిల్చె... హంస.

౨. ౧౭౫.

కదింద్రియము. సం. వి. ఆ. న. పటుత్వములేని
యింద్రియము.

కదియఁబడు=కదియు. అ. క్రి. (✓కదియు-స్వా
ర్థమున 'పడు'.)

(కలియఁబడు.)

(మాలి) క. పటతెంచి కదియఁబడి యే, దైత్రవే
సిన మోము దాకి తిరిగె గరుడి యత్తతీఁ
జక్రంబున హరి పెడ, మతీ నైచెను దనుజు
ననుజుమస్తకము తెగ. నిర్వ. 3. ౨౭.

ఉ. అత్తతీ మాశవుండు గదియఁబడి వోమకచ
క్రరాజి ను, నత్తగజేంద్రు నొంచి...దశకు.
౧౨. ౬౫.

(కలుగు.)

చ. తడఁబడు మాట గద్దదిక దాగ్గొను నిల్చిన
చోట నిల్వరా, దడుగులఁ దొట్టుపాటు గది
యఁబడు...మరు లెత్తినయాటదానికి.
మవల. 3. ౧౦౦.

కదియించు=కదించు. స. క్రి. (✓కదియు) కది
యఁజేయు.

౧. ఘటించు, చేర్చు; ఖచించు; లగ్నము చేయు.

వ. అంజలిపుటంబు నిటంబునం గదియించి. కా
శీ. ౫. ౧౧౫.

ఉ. ఎత్తి దృఢాంకపాఠిఁ గదియించి...శుక. ౧.
౧౩౯.

చ. ... తప్పికెం, పులు గదియించినట్టిజగిపుత్తడి
ముక్కలిపిఁటమీద...నీలా. ౧. ౬౧.

క. ఆవిభుపై నాపాలఁతియు, భావము గదియిం
చె...హరి. ఉ. 3. ౭.

౨. గ్రహించు, పట్టుకొను.

సీ. కరమునఁ బాలిండ్లు గదియించి కదియించి
యధరపల్లవరసం బాని యాని. అని. ౨. ౯౧.

౩. దగ్గఱఁజేర్చు, సమీపింపఁజేయు.

గీ. ఉరగములయొడ్డు వాపి యయ్యుత్పలాక్షి,
యానధుర్యులు గదియించి రవనిధుజుల. నైష.
౫. 3౧.

౪. కట్టు.

చ. ... గాండిపం, బలవడ నెక్కు నోచి విగియం
గదియించి నిషంగయుగ్మము. భాగ. ౧౦.
ఉ. ౧౨౯౨.

౫. రచించు, కూర్చు.

క. మృదుమధురరచనఁ గావ్యము, గదియించిన
యట్లత్తత్వగాఢార్థము చెప్పదు...వాసిష్ఠ.
౧. ౧౪.

౬. బంధించు, విగించు.

గీ. తలుపు గదియించి రతికేళి సలుపుచుండె.
హంస. ౨. ౨౦౬.

కదియు. అ. క్రి. (త. కది.) ౧. కలియు, కూడు.

(శమివృక్షవర్ణన.) సీ. కపట లాంఛొంటిలోఁ
గదియును నెడములు మ్రింగి ప్రబుంగ సాం
పు మిగులుదాని. భార. విరా. ౧. ౧౬౨.

౨. సమీపమునకువచ్చు.

మధ్యా. ఎదురను దవ్వలఁ జూచినసాడవు లెల్లఁ
దత్తణమ, కదియఁగా నవ్వి యెంతయును ద
వ్వయి కనఁబడఁ బిలువ, నిది ది నేశ్వరరథ
మో యనూరుఁడో యిరఁ డంచు నపుడు,
హృదయమునను గడువి స్తయం బందె నిక్షు
మకులుఁడు. భార. ఆర. ౨. ౧౬౯.

మ. కది నె న్లగ్న మటంచు మంత్రులు దొండ్...
చను దెంచి. మనుచ. ౫. ౫౯.

౩. తగులు, తాను, అంటు.

క. మొదలిటియాటును సోకిన, మృదువకములఁ
గడుగు పుద్ధి విఁదటియాటుం, గదిసిన నీరను
గడిగిన, విదిలంబుగ పుద్ధి యండు విద్వజు
ముల్. విజ్ఞా. ఆచా. ౪౩.

సీ. కదియ నాసాకిభాగ్రమునఁ దర్జుని మోపి...
నైష. ౫. ౯.

గీ. బాలశైవాలమంజరీ బాలకంబు, లిందుమతి
యొప్పు మఱచేతులందుఁ గదియ. నైష. ౨.
౧౮౧. (కదియ = దృఢస్వర్యమగునట్లుగా,
గట్టిగా.)

ర. కలుగు.

క. యదువంశతిలక పీనికి, నిది జయకాలంబు పె
నఁగ నేటికి హరిచే, నొదవు నవజయము పీ
నికిఁ, గదియు శుభము నీవు నచిరకాలమునం
దుక. అని. ౩. ౧౧౮.

గీ. లేమ చిన్నారిలేఁగొను లేమి పూన, ననుర
వక్త్రంబులందు దైన్యంబు గదిసె. దశా. ౨.
౩౦౧.

స. క్రి. ౧. డీకొను, ఎదిరించు.

ఉ...నరకాసురుఁ డిట్లయఁ బాకకాననం, డా
లములో ననుం గదిసి యంతకపాతము బేరయు
క్షుడై, తోలుపులంబడెక. ... ఉ. హరి.
౧. ౬౧.

౨. పొందు, (రతియందు) కూసు.

ద్వి. కామాంధుఁ డైతల్లిఁ గదిసినయతఁడు, ను
డుగక నుర ద్రాగుమందెడునతఁడు. ద్వి. హ
రిశ్చ. ఉ. ౬౦ పం.

౩. చేరు, నమిపించు.

క. కృతనిశ్చయుఁ డగుశేషుని, శృతరాష్ట్రం డనె
డుఫణి గదిసి యిట్లు సంచితవస్తుబాధము
లలో, వితరణులకు నొసఁగరానివియు లే పె
చటక. జై. భా. ౨. ౮౦.

సీ. వడిఁ బోవుచోఁ బోకముడి బాజు నిలక శీ
ఘ్రముగ గవాక్షంబు గదిసె నొకతె. ఇందు.
౬. ౫.

జ: కదించు, కదియఁబడు, కదియించు, కదుపు.

కదుకొను. అ. క్రి. (కదురు¹ + కొను? కదురు +
కొను - అని శ. ర.) అతిశయించు.

(నీర) చ. కదుకొని వేడిబాష్పములు గ్రచ్చి

పయింబయిఁ బర్వి భీతిమై, నదరుదు...భా.
రా.యు. ౨౩౮౬.

కదుపు. వి. (✓కదియు - సం. కదంబం. త. కదుపు)

౧. (సజాతీయపశుపక్ష్యాదుల) సంఘము; గోగ
ణము; పశుసంఘము; సంఘము.

ద్వి. ... మహామృగంబుల ఘనపక్షితతుల, బలు
వడిఁబుట్టించి పంచిన నవియు నొండొండ గ
దుపులై యురవడిఁ బఱచి, పండిన చే లెల్ల
బయలుగా మేసి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౮౯౧
పం.

గీ...మంద, కదుపు పడు పనఁ జెలఁగుగోగణము.
సాం. ని. తిర్య. ౭౩.

క. కదిసినబలములు విచ్చినఁ, గదుపులఁ జెదరంగ
నీక గాండీవి వెనం, బొదివి యట కడపె నవి
యును, గొదకొని తమపాలము సొచ్చె గోపా
లురతోక. భార. విరా. ర. ౨౭౧, ౧. ౨౭౯.

గీ. ... నమజము కదు పన నలరుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౧౦౦.

సీ. గమిపొజుమొత్తము గదుపు... బృందాఖ్య
యగు. సాం. ని. మాన. ౩౭.

ఎనుపకదుపు. ఆము. ర. ౧౨౩.

చిల్కకదుపు. ఉ. రా. ౬. ౨౭.

తుమైదకదుపు. నైష. ౮. ౧౮.

పండికదుపు. ఉ. హరి. ర. ౨౫.

కదుపుకట్టు = మందగాఁజేరు, గుంపుకూడు.

గీ. కలిగి యశ్వోన్యమైత్రి నక్కడఁ జరించు, పు
లులకూనలు జింకపిల్లలు మృగేంద్ర, పోత
కంబులు నాలక్రేపులును గదుపు, గట్టికొని
కూడిమాడ నక్కజముఁ జెంది. పి. శతం. ౨.
౮౯.

(ఇట్లే - కదుపులుకదుపులుగట్టు.)

క. కదుపులుకదుపులుగట్టును, మది లజ్జాపర
తఁ జనిరి మాంత్రికులధిపా. నిరం. ర. ౭౩.

కదుము. స. క్రి. (క. కదుము) ౧. ఆక్రమించు.

చ. వదనము చెంగలింప నిడువాలికకన్నులవాడు
దీట న, ముదమును నుబ్బునుం బెరయ ముత్తు
లకల్ తనువల్లి నిండఁ దక్ష, గదిమినపంచసా
యకవికారము లించుక కట్టిపెట్టి య, ముద
నలిఁ జేరి యాకృపకుమారుఁడు కాఁగిటఁ
జేర్చి యిట్లనుక. వి. పు. ౬. ౯౩.

౨. అదుము, అణఁదు.

నీ. ఒకరానుకుఁడె చాలు నుద్వేళకత్తి దిక్పా
లురఁ గదిమి కప్పములుగొనఁగ. దశా. ౧. ౮౯.

క. చదిపెం గాలుబలంబులఁ, గదిమెన్ గుట్టం
పుఁజాఁజు గర్గులకాడె, చెదరంగ గంధగజ
ము, మద మడఁచెం జండవీరమండలిఁ
దాకెన్. కాళ. ౨. ౪౧.

వి. చెబ్బ తగిలినచోట నెత్తురు పేరుకొని వాఁచు
వాఁపు, బొప్పి.

గీ. గాద మనఁగను బొప్పినాఁ గదుము నాఁగఁ,
దగును ఘాతభవగ్రంథి... ఆం. భా. ౨. ౧౩౦.

కదురు¹. అ. క్రి. ౧. కలుగు.

నీ. ఇచ్చట దిక్కు లే రెవ్వరు నా కనుభయమున
మేనఁ గంపంబు వుట్టఁ, జేయంగ నేమియు
పాయంబులేమి నాననమున నెల్లఁదనంబు గ
దుర. భార. విరా. ౨. ౩౩.

క. మేలై వచ్చిన మెత్తురు, కాలవళతఁ జేసి కీడు
గదిరిన నతనిం, గేలి యొనర్చుచుఁ జూతురు,
నాలినతులమాట లంత నమ్మంగలదే. భోజరా.
౪. ౧౪.

౨. అతిశయించు, మోచు.

చ. కినుక మనంబునం గదిరి క్రీడి పితామహు
విల్లు వ్రేల్చిడిం, దునిమి ... భార. విరా. ౫.
౧౭౬. (చూ. ౧౭౨.)

(అర్జునుఁడు) క.... ధర్మనుతునివిడి, దల కరిగెను
మోము నెల్లఁదనమునఁ గదురన్. భార. ద్రో.

౨. ౨౩౧.

౩. వ్యాపించు, పర్యు.

క. తెలఁకుల మీఁదను దూరము, పలుమఱుఁ జూ
డంగఁజనదు పయనంబునఁ గో, డెబ్బకాఁడి
యంత ద న్నెడ, గలుగఁగ ముంసఱును దృష్టి
గదురఁగ నలయున్. వి. పు. ౪. ౨౪౬.

నీ. కనుగన మెఱుంగులు గదిరినముండఱ పు
ష్పపహారంబుసాలుపు చాల్ప, వేనలికప్పు
పర్వినమీఁదు నీలదుకూలంబుమేల్కట్టుకొ
మరు పడఁచు. భార. విరా. ౧. ౩౦౮.

౪. విజృంభించు.

చ. ప్రియలనిశౌర్యసంపదలఁ బెట్టినదండలు ద్రె
న్వకే కడుం, గదురుచు హుంకరించుచును...
ఐదుపదిసేయక పోరిరి ... కళా. ౮. ౧౦౦.
(౪. ౪. పా.)

జ: కదుకొను, కదురుకొను.

కదురు². వి. (క. కదురు. త. కదిర్.) నూలువడి

కెడుసాధనము, తక్కుపు, తంత్రాధారసూచిక.

క. వడిదారము చెవులుం ద్రొ, క్కుడుపలకయు
దిండు కదురు గుంజలునుం ద్రొ, క్కుడుబొ
మ్మయునుం ద్రి, క్కుడు, పుడుకయునుం గలు
గురాట్నములు గైకొనుచున్. శుక. ౪.
౪౧౯. ఆం. భా. ౨. ౨౯౪.

కదురుకొను=కదురు¹.

(అతిశయించు.)

వ... నిదుర గదియుమిఁ గెంజిగిం గదురుకొనుక
నుతుడలును... చంద్రి. ౪. ౧౦౭.

(కవియు, వైబడు.)

నీ. శాకినీభూతపితాచ బేతాళముల్ కహకహక
హమంచుఁ గదురుకొనిన. దశా. ౪. ౨౧౩.

కదుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోష్ఠము, నలి
నెచ్చనిది, ఇంచుక వేడికలది. వి. అ. న. నలి
నెచ్చన, ఇంచుక వేడిమి.

కదె(దే)=కద¹.

(ప్రసిద్ధికి)

క. పెనిమిటిని జెంది కొడుకులఁ, గనియెనుగదె

దేవయాన కణఁ కట్టిదియో. యయా. ౫. ౪౩.
క. లీలమెయిం బాణూరుని, కోలె మ్మితండు వి
ఱిచి ఘోరధ్వనిజం, ఘాలుండై పంపెఁ గదే,
త్రైలోక్యమునకు మనోజ్ఞతరశుభవార్తక. హ
రి. ఉ. ర. ౨౪౨.

(ఆశ్చర్యమునకు)

క. ఇను మంత గాని లేఁ డీ, పసిబాలుఁడు ...
బహుధత్యరాములు, మెనఁగెడి వినువఁడు
ప్రతుష్టిమేకొనఁడు గదే. పాండు. ౪. ౧౦౦.

కద్ది. వి. (క. కద్ది=కోరిక.) అచరాగము? సంగతి?

ఉ. అద్దముఁ జూచి విట్టులుప నానతిఁ జేసిన సం
చలించు న, ముద్దియ విశ్వనాథుపయి ముచ్చ
టచేసిన యంతనండి యి, క్కద్ది నెఱింగి
చందురుని గానఁగెను పికంబు గూయ న,
న్నిద్దపుత్రాఁల మాన్పుదురు నెచ్చెలు లిచ్చ
యెఱింగి నిచ్చలుక. కావ్యా. ౧. ౬౦. (ప్ర
యోగాంతరము లేదు.)

కద్దుము. విణ. డట్టుము. (శ. ర.)

క. ఎద్దులు మఱుఁగులుగాఁ జని, కద్దుములై చేరు
పెన్నెకంబుల నాలో, నుద్దవిడి నొంచి రలపు
న, నద్దిర యని యయ్యయతి యబ్బురపడఁ
గక. యయా. ౨. ౧౦. (శ. ర. పా. “గద్ద
ఱులై” ముద్రి.)

కద్దధము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డరథము.

కద్దుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పింగళవర్ణము
కలది.

కద్దువ. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కశ్యపునిభార్య, నాగ
మూత.

కద్దువు. సం. విణ. (ఉ.) పింగళవర్ణము కలది. వి.
ఉ. పుం. పింగళవర్ణము.

కద్దదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుర్భాషలా
డువాఁడు.

కద్దరము. సం. వి. అ. న. దధిన్నేహము. (త్రి. ని-

పెరుఁగుమీఁదిమీఁగడ? “మజ్జిగలేట” అని
విల్యమున్.)

కనఁబడు=కానఁబడు. అ. క్రి. (కనక+పడు) అ
గపడు, కనుపట్టు; గోచరించు.

మధ్యా... అవి యెంతయును దవ్వయి కనఁబడఁ
బిఱుఁడ.... భార. ఆర. ౨. ౧౬౯.

చ.... మేలు కనఁబడ వెచ్చ నూర్చు న, మృతవతి
నాచరించి వసుమంతుఁడు దా నలనాఁటివే
కునక. శుక. ౧. ౯౯. (మేలుకనఁబడక=
వలపుగోచరించునట్లు.)

కనకతొరము. సం. వి. అ. పుం. వెలిగారము.

కనకతప్పెట. వి. వి. పటహము. (శ. ర.)

కనకదండము. సం. వి. అ. న. ౧. బంగారుదండ
ము కలరాజచ్చత్తము. ౨. బంగారుదండము.

కనకన=గనగన. వి. మండుట ప్రకాశించుట రా
లుట మున్నగువానియందగు అనుకరణము.

వ. మండువేనలిం గనకన మండునగ్నిముఖంబు
నడుమన నిలిచి... హర. ౪. ౧౪.

క. కనకన వెలుఁగుచు నిదిగో, గననయ్యెం గన
కతరణి గరుడధ్వజముక. చళా. ౧. ౧౦౨౨.
క.... కనకనఁ, గనుఁగొనలక నిష్పలురలఁగా
... శుక. ౨. ౨౫౨.

కనకనలాడు=కనకనమను. (వా.)

జ: కనకనమను.

కనకనమను. అ. క్రి. (కనకన+అను) ౧. మిక్కిలి
మండు.

క. నినుఁ జూడఁ గలిగినప్పటి, యరుమోదం బిం
తలోనె యధికవ్యభయై, కనకనమనఁ జొ
చ్చెఁగదే, మనమున సీతాశోగ్రమాణిక్యం
బా. రామా. ౭. ౧౦. (మిక్కిలి బాధించు
అనిభావము.)

౨. మిక్కిలి ప్రకాశించు.

క. కనుఁగొనఁ దివురు నభీష్టు, కనుఁగొనలం

దివురులొత్తఁగా నెక్కి రొగిన్, గనకనగో
చమితములై, కనకనమనుసాధపీఠికలకున్
గడఁకన్. లక్ష్మీ. 3. ౬౫.

కనకనికషము. సం. వి. అ. పుం. ఒరగంటిమీఁద
గీచినబంగారుగీటు. మేఘం. ౧. 32.

కనకపత్రము. సం. వి. అ. న. చెవికిఁ బెట్టుకొ
నెడి ఒకవిధ మైనబంగారునగ.

కనకపలము. సం. వి. అ. పుం. బంగారునన్నెగల
మాంసముగలది-మత్స్యభేదము. (నాచ.) న.
నాలుగుకర్ణములయొత్తుబంగారు.

కనకప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧-బంగారుపంటి
కాంతిగలది-మహాశ్యోతిష్ప్రతి, పెద్దమానేరుతీఁ
గ. ౨. బంగారుమయొక్కకాంతి.

కనకప్రసవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వర్ణకేతకి, పచ్చ
మొగలిక.

కనకమయము. విణ.(అ. ఈ.అ.) బంగారుది, సు
వర్ణవికారమైనది.

కనకము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. ౧. సంపె
గక. ౨. ఉచ్చైత్తక. 3. కాంచనాలముక. ౪.
కృష్ణగురువు, నల్లఅగలు. ౫. నాగకేసరముక. ౬.
మోదుగుక. ౭. కానమర్దము, కసిందక. ౮. కడి
మిక. ౯. కణగుద్దులువు, మహిషాక్షము.

కనకతంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వర్ణకదలి, పచ్చ
అరటిక.

కనకాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుగుడ్డగూబ. (వై.ని-
పైడికంటి అని శ. ర.)

కనకాచలము. సం. వి. అ. పుం. బంగారుకొండ,
మేరువు. (ఇట్లే: కనకాద్రి, కనకగిరి, కనకశైల
ము, మొ.)

కనకారము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారముక.

కనకాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భృంగారము, బంగా
రుగిండి.

కనకాహ్వాము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉచ్చైత్తక.
౨. నాగకేసరముక.

కనకాహ్వాయము. సం. కనకాహ్వాము.

కనఖిలము. సం. వి. అ. న. గంగాతీరమున హః
ద్వారసమీపముననున్న తీర్థవిశేషము; ఆతీర్థము
దగ్గఱనున్న ఒకానొకపర్వతము.

కననము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాణము, ఒంటి
కన్నుగలది.

కనరు. అ. క్రి. కోపపడు.

న...పారలుచుం దెరులుచు వనరుచుం గనరుచు
నొగులుచుం బొగులుచుం గనరుచుం గొన
రుచు...పి. శకుం. 3. ౧౯౧.

వి. ౧. కోపము.

నీ. కొల్లు గాచినవానిఁ గూర్చి చూపినవాని
నుచునిగా హితునిగాఁ జూడవలయు. గీ.
ఇట్టివారలపైఁ బ్రేమ పెట్టుకొక, కనరు పె
ట్టినమరుజాఁడు గనఁడు కీర్తి. వేణు. ౨౯.

గీ. కనరనంగమ గనరనఁ దనరుం గోపము...
ఆం. భా. ౧. ౧3౫.

౨. (క. కనరు.) వెగటు.

శా. తారుణ్యాతిగ మాతనూత్న ఫలయుక్తైలాభి
ఘోరస్వన, ధారాధూపితశుష్కదంబుహృత
మాత్యుచ్చేదపాక్షోద్ధతో, ధారంపుంగన రా
ర్చు భోగులకు సంధ్యావేళలం గేలికాం,
తారాభ్యంతరవాలుకాస్థితహిమాంతర్నాఠి
కేళాంబువుల్. ఆము. ౨. ౬౮.

3. (కందగడ్డలో నగువానియందలి) నస, దురద.
(శ. ర.)

విణ. వెగటైనది.

(ప్రప్ర) కూర కనరుగా నున్నది.

కనరెక్కు=వెగటైనదగు.

(వ్యవ) వంకాయకూర కనకెక్కినది.

కనరువోవు=కాటువోవు, వెగటగు.

సీ. కనరువోవుండఁ గాఁచినయానవాలతోఁ గడి
నేయవచ్చుమీఁగడలతోడ. పి. శకుం. ౧.
౧౩౫.

కనలించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కనలు}}$) కనలఁజేయు.

(కోపింపఁజేయు.)

గీ. చూచి యిట్లు భూపాలసుతులతోడ, నన్ను
గనలించి బ్రదుకఁగన్నార లేరు. ఉ. హరి.
౪. ౬౦.

ఆ. మనసు రాదు నాకు మానినీమణులార ...
పాండు, కాకయున్న నన్ను గనలించ కూ
రక, యుండుఁడు...చంద్రా. ౨. ౧౪౪.

కనలు. వి. (క. కనలు.) కోపము.

చ...కన్నులం, గనలునఁ గెంపువెం పడరఁగా
ననురాధముఁ డాక్షణంబునన్. హరి. ఉ.
౪. ౫౨.

చ. చిలుపనికమ్మఁడేనియలు చిప్పిలి హస్తము
లస్తకంబునక, నిలువక జీరువాటునెడ నీ
యతిసాంద్రపరాగముల్లదా, యలదులవింటి
జోడునకు నప్పటి కప్పటి కప్పలించుకోఁ,
గలిగెడునంచు వేకనలు గైకొని దూతె
విభుండు కేతకి. నైష. ౧. ౯౨.

శ్లో. ధనుర్ధనుస్విన్నకరోఽపి భీమజా, పరం ప
రాగైస్తవ భూలిహస్తయక, ప్రసూనధన్వా
శరసాత్కరోతి మా, మితి ప్రధానకృత్యత
తేన కేతకమ్. సం. నైష. ౧. ౧౧. ఆం. భా.
౧. ౧౩౫.

విణ. మండునది. ('వి. మంట' అని శ. ర.)

సీ. అలుఁగులఁ బొడిపించి యహికోటిఁ గఱపించి
కరులచేఁ ద్రొక్కించి కనలుటగ్గి, ద్రో
యించి...నృసిం. ౪. ౧౭౮.

ఆ. క్రి. ౧. మండు, జ్వలించు.

సీ. అనలకణంబులు గనగనఁ గనలంగ దారుణం

దైనయాకారపంబు. మార్క. ౨. ౪౯.

మ. ...అయ్యుత్తము లీక్షణచ్చటల నగ్నిజ్వాల
లాక్కుచ్చుడిం, గనలం గన్గొని వానిపైఁ గవి
సెఁ దీక్ష్యవ్యూఢశృంగంబులై. హరి. పూ. ౬.
౧౪౭.

౨. తపించు.

క. అని మది విరహానలమునఁ, గనలుచు దైన్య
మునఁ బల్కఁకామాతురు న, మునిముచ్చు
నాదరింపక, కనుగవ నదలించి పలికెఁ గా
మిని పెలుచక. సురా. ౭౭.

సీ. కట్టెండతాఁకునఁ గనలి యంగము చెడి కం
దిననుసించాయ గలుగుమేచు. సురా. ౫౭.

౩. కోపించు.

గీ. ధర్మసంధనుచలుకులు దనకుహృదయ, తాప
మొనరింప మోమున దైన్య మొంద, నున్న
పాంచాలి యిట్లని యొయ్యఁ బలికెఁ, గనలి
శారితో గద్దకంతి యగుచు. భార. ఉద్యో-
౩. ౧౦౦.

గీ. కంటికోనఁ గెంపు గదురంగఁ గనలి చూచి,
పడము దెగి పడ శపియించె బాలు నతని.
కాశీ. ౪. ౨౬౬.

జ: కనలించు.

కనాతిగోడ. వి. (హిం. కనాత్.) వసననిర్మిత
ద్యము, బట్టతో నేర్పఱచినగోడ.

గీ. రంజిలుఁ గనాతిగోడ సరాతి యనఁగ, వస
ననిర్మితమద్యభావంబు గాను. ఆం. భా. ౨.
౧౫౯. (ప్రాతప్రతిపాతము.)

కనారిలు. ఆ. క్రి. (త. కనఱి.) ౧. కోపగించు,
క్రోధయుక్తముగు.

చ. యమునకుఁ దానె పెద్దయముఁడై భయ మొం
దక రావణుండు సం, యమనికెఁ బోయె నిం
క నెటు లైనను మంచిది మర్త్యకోటిబ, న్ను
ము గడతేతె నింతటఁ గనారిలి వేల్పులమీఁ
దఁ జూపు వి, క్రమము... ఉ. రా. ౩. ౩౧౪.

౧. తపించు.

ఉ. ఇందునిభాస్యం గాంచి విను మింతి శతక్రతుఁ డిచ్చ నిక్షతా, నందము లొంది పొంద జననం బితఁ డొందుట నేఁ డిక్షతా, నందుఁ డనం దనర్చు నిజనందను లందఱు నన్యజాతు ల, న్నం దలవంపులై మది గనారితఁ గాన నొకండు పల్కెదక్ష. సమీర.

౧. ౨౦౦.

కని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కన్య. కావ్యాద. ౩. ౧౧౧.

కనికరము. వి. (త. కణికరం.) ౧. కరుణ, దయ.

క. దైవికమున నొక నేరమి, గావించిన నిట్లు వి. డువఁగాఁ దగ వానే, నేపముని నన్ను మునులా, రా వలదా యింత కనికరంబైన మదిక్ష. వరాహ. ౧౦. ౪౩. నీలా. ౧. ౪౩. ఆం. భా. ౧. ౧౩౧.

౨. కరుణము, శోకము.

క. తనకుం దనయులు లేమికిఁ, గనికర మందుచును... భట్టా. ౩. ఆ. (శ. ర.)

సీ. వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షుకనువెచ్చఁ గరఁగినయలకనికరపుఁజోటు. ముచ. ౨. ౯.

జ: కనికరించు.

కనికరించు. స. క్రి. అ. క్రి. (✓ కనికరము). కరుణించు. (చూ. కరుణించు.)

(వ్యవ) వానిని కనికరింపరాదు. కనికరించి నావిన్నప మాలింపుము.

కనిపట్టు. స. క్రి. (కని + పట్టు - త. కండుపిడి.) చెదకిపట్టు; (క్రిత్త గా) కనుఁగొను, తెలిసికొను.

చ. పరిమెయి బాటి వానిఁ గనిపట్టి వడిం బెడకేలు గట్టితెచ్చిరి... భార. శాం. ౩. ౫౦౫.

ఉదా: కొలంబస్సు అమెరికాను కనిపట్టెను.

పాశ్చాత్యులు మొన్న మొన్న నే విమానములను కనిపట్టినారు. ('కనిపెట్టు' వా.)

కనిపి(న్ని)ంచు = కానిపించు. స. క్రి. (✓ కను) కనఁజేయు.

(ప్రసవింపఁజేయు.)

(అప్పగోవర్ణనము.) సీ. పలుపవ్వాలులయాఁ కలి దీర్చుచలుప యేమగువలఁ గనిపించుమంత్ర సాని. చంద్రా. ౩. ౧౦౧.

(పొందఁజేయు, ఘటిల్లఁజేయు.)

మ. తనకర్తంబె శుభాశుభస్థితులు తత్తద్వేళలక్ష బ్రాణికిక, గనిపించు బరు లేవ్వరించులక నంగా లేక మిథ్యా విమోహనియాధార్త పై హితాహితమనీషాయత్త భేదప్రకల్పన లం జిహ్మదు రల్పలు... సమీర. ౧. ౨౨౪.

(చూపు)

చ. కనుఁగవఁ గట్టిపట్టిపడుకం దలఁగించి మృగా శి న్నెల్ల గ్రన్ననఁ గనిపించి పో విడిచిన న్నెర వొప్పఁగఁ బాటి మూఁగిమూఁగి నిగిడిలాంచి పట్టికొనఁ గీడ్పడఁగాఁ బెనులేటి గుంపులక్ష, వినుతపరాక్రమంబు లగువేట సివంగులు రాజు మెచ్చఁగక్ష. చిత్రభా. ౩. ౧౫౧.

మ. వినిపించెక్ష హరి పొంచజన్యరవ ముద్వేల ప్రభాచక్రముక్ష, గనిపించెక్ష సురదాన వావళికి రక్షసాస్వామిమాయాళి లేదనిపించెక్ష క్షణమాత్రలో సమదదేవారాతిరిం ఛోళి చేఁ, దినిపించెక్ష దృణరాజి రాజరేఖ బాతేజంబు శోభిల్లఁగక్ష. దశా. ౨. ౪౦౦.

అ. క్రి. కనఁబడు, అగపడు.

సీ. వినుఁగెంపుఁబతకంబు గనిపింప సురదీర్ఘికా చేలయై మించె గగనలక్ష్మి. ఉ. రా. ౧. ౧౩౬.

మ. కలలో దేవర చెప్పె రేయి యెదుటం గనిపించి నెయ్యంబు వా, టిల... శుక. ౨. ౪౧౫.

కనియు. అ. క్రి. కమయు, పరిపక్వమగు.

చ.... ఎట్టి దెప్పడుం, గనియఁగఁ బండి యుండు... భార. ఆర. ౨. ౪౪౫.

క. మును లేతెంచిరి చిత్రము, లనురాగరసాద్ధి

నోలలాడంగఁ దపముల్, గనియంగఁ బండెఁ
దను కని, యనుపమధన్రు బలధన్రుననుజునిఁ
జూడక. పారి. ఉ. 3. ౧౬౧.

కనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిటికెనవ్రేలు. ౨. ఒకా
నొకనాయక. 3. తమ్మునిభార్య. ౪. చెల్లెలు.

కనిష్ఠకము. సం. విణ. (అ. స్త్రీ. కా. అ.) మిక్కిలియ
ల్పమైనది, కడుఁజిన్నది. వి. అ. న. శూకతృణ
ము, గింజలమీఁదముండ్లుగలభావ్యపుమొక్క.

కనిష్ఠము. సం. వి. అ. న. కూష్యమును భూలవణము.
(కే. ని.)

కనిష్ఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు.

కనిష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అతిహీనుఁ
డు, మిక్కిలి యల్పుఁడు. ౨. అతితరుణుఁడు,
యవిష్ఠుఁడు. వి. అ. పుం. తమ్ముఁడు.

కనీని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కనీనిక.

కనీనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిటికెనవ్రేలు. ౨. కం
టినల్లగుడ్డు.

కనీయనము. సం. వి. అ. న. రాగి.

కనీయుఁడు. సం. విణ. (న. యనీ. న.) ౧. మిక్కిలి
యల్పుఁడు. ౨. అతితరుణుఁడు, యవీయుఁడు.
వి. న. పుం. తమ్ముఁడు.

కనీనము. విణ. (సం. కనీయన.) అధమము. (శ. ర.)

కను. (దీనికి 'కానక', కానక, కానమి, కానని,
కానఁడు' మున్నగువిశేషరూపములుకూడ సిద్ధిం
చును.) స. క్రి. ౧. చూచు.

క. మున్నెన్నఁడు నివ్వధ మేఁ, గన్నది గాదు...
భార. ద్రో. 3. ౧౯౭.

నీ. కానరే కానలలోన లోకోత్తరు నని మ్రాని
మ్రానికి నరిగియరిగి. భార. ఆర. ౨. ౯౪.

౨. ప్రసవించు, (బిడ్డను) కాంచు.

చ. ... ననుం గని కుంతి యెంతయుం, జెడ నది
వైచిపోయె... భార. ఉద్యో. ౪. 33.

ఉ. కానక కన్న కూఁతు... దశకు. ౯. ౬౭.

3. ఎఱుంగు, తెలియు.

గీ. శారదాదేవివరమున సకలలోక, వర్తనంబులు
కానంగ సచ్చమాకు, భానుమతిమచ్చగన్న
ట్టు భావవీధి. విక్ర. 3. ౧౨౫.

క. ... అప్పులుకునం, గనియెను దనపలుకు దప్పు
గా నతఁడు మదిక. భార. సా. ౨. ౭౪.

ప. క్రమంబునఁ దనచిత్తంబు నలకూబరచింతా
యత్తం బగుచుండం దత్సమీపగమనంబున
కుపాయంబు గానక బహుకాలంబు గడసి...
కళా. ౨. ౪౭.

క. భిన్నామరాస్త్రములచవిఁ, గన్న మరాహిత
శరీముఖము లపు డనిలో, మున్నెఱుంగనిసు
రవీరుల, క్రొన్నెత్తురుచవియు నెఱిఁగి క్రోలఁ
దొడంగెక. పారి. ౫. ౬.

ఉ. ... ఓ, కన్నియ నీయెడం గలుగుగౌరవ మే
యెడఁ జూచి కాన... పారి. ౧. ౬౫. (చూ
చికానను = చూచియెఱుంగను, చూడలేదు.)

౪. పొందు, పడయు; (భాగ్యమును) పొందు.

గీ. తల్లి నీకులగోత్ర సౌందర్యములకుఁ, దగినపతిఁ
గంటి చానికెఁ దగఁగ గర్భ, మయ్యె నీదుగ
ర్భమునవాఁ డభిలభువన, వహనమహానీయుఁ
డగుచక్రవర్తి సుమ్ము. భార. ఆది. ౪. ౬౧.

ఆ. ఎక్కులమునఁ బుట్టిరేని బహుసు, కుండు
నతికృపాన్వితుఁడు వేయనెలలపై, బ్రదికిన
తఁడుఁ గండ్లు త్రిదశపదము. భార. ఆప. ౨. ౬౪.

ఆ. రాఘవత్యమందు రణసరోలీలలఁ, గ్రాలుచున్న
నిన్నుఁ గన్నులారఁ, జూడఁ గంటి జన్మసుఖ
మెల్లఁ బొడంగంటి, ముదముతోడఁ జేరి మ్రొ
క్కఁగంటి. ఉ. పారి. ౬. ౧౧౮.

౫. ఆశ్రయించు, శరణుచొచ్చు.

౪. ... జనకకన్యక వేగ యొప్పించి లోకై

త్రామని రామునిం గనుము...భా. రా.నుం.
రకరా.

ఉ. ఎట్టు ఘటిల్లు సంది గడు నె గొనరించిననన్ను
నేల చే, పట్టు నతండు నావలదు ప్రాంబలియై
తనుఁ గన్నమీఁద ని, ట్టట్టువవాఁడు గాఁడు
శరణాగతవత్సలుఁడు ... భా. రా. యు.
22౮.

వి=కన్ను. చూ.

(నేత్రము.)

క. మఱి యొడువేలయెఁడులు, తెఱచినకను మూ
య కినునిదెన చూచుచు...ఉ. రా. ౨. ౧౬౪.

ఉ. వచ్చి లతాగృహంబుతలవాకిలి బోటులు
చెప్పి చూపఁ గ, న్నిచ్చి ... అచ్చపలాక్షి
చూచె లలితానచంద్రుని మానవేంద్రునికే.

పి. శకుం. 3. ౨౧౨. భార. ద్రో. ౫. ౧౬.

(చెఱుకు లోనగువానిగనుపు, పర్యము. 'పర్య
ము క్రిందిగుంట' అని శ. ర.)

సీ. కను గలవింటఁ జొక్కపుఁజవులో వుట్టించి...
వసు. 3. ౫3.

విణ. అల్పము. (చూ. కనుచీకటి, మొ.)

కంటవత్తిడుకొను=ఏమఱుపండు, జాగరూకత
తోనుండు.

గీ. వట్టికూడును వేన్నీళ్లు పెట్టి యొజ్జ, గలుగువీ
డ్యంబు లిప్పించి వలఁలియైన, చెజ్జ నెచరించి
యరయించె విప్రుసుతుని, గంటవత్తిడుకొని
వైరిక ప్రభుండు. పాండు. 3. ౫౬.

కంటికిఁతెప్పలీల:-మిక్కిలి జాగ్రత్తతో అం
భావము.

ఉ....జో, కొట్టిరి జోల వాడి రెడఁ గూర్చినఁ
గంటికి తెప్పలీల న, ట్టిట్టెడ గాక కాచిరి
మహీపరమందిరమందగామిసుక. రామా.
3. ౧3౨.

కంటినొప్పి=పీడ.

(నక్కపులితో నన్నమాట.) గీ. ఎలుగులకు వేరు

విత్తుదుప్పలకు గండ, మేదులకు మిత్తి లేళ్లకు
నెదురుచుక్క, కానరంబులపాలిటికంటినొ
ప్పి, యసదు గాదుగదా భవదన్వయంబు.
శుక. ౨. ౨౮3.

కంటిలోని నెరసు:-మిక్కిలి బాధించుటకు డె
లుపునపు డుపమానము గా ను సయ్యుక్తము.

గీ. నీవు నాదాయోగో గూడి నీచబుద్ధి, బుద్ధి నె
ప్పెదు నామఁ దప్పుడవె నీవు, కడఁగి నీమం
త్రులును నీవుఁ గంటిలోని, నెరసునరవిగ
నున్నారు నిశ్చయముగ. మొ. రా. యు.
౧. ౨౦.

కంటివింటివజీరు=ఇత్తుధన్వండు, మన్న ఘండు.

గీ. కంటివింటివజీర ముక్కంటివింటి, వంటిసిరు
లగు నీమచ్చెక్కంటిసిరులు, దంటపచ్చలైలము
లు నటువంటి వగుట, నంటరావును నీజన్మ
మాఱ మార. ముపంద. 3. ౬౯.

కనిపెంచువయసు=సంతానము కనుటకుఁ దగిన
వయస్సు.

క. కని పెంచువయసుగాదే, తన తేటికి లేక పో
వుఁ దనయుం డిఁక నీ, వుచునీజననికి సుత్తము,
తనయులు గల్గుటకుఁ జరుపు దగఁ గావిం
తుక. దశా. ౬. ౪౫.

కనుఁగొ(న్గొ)లికి=కంటికొలికి.

మ. లోలియిక్కల్ పరికించుఁ గన్గొలుపులం
చుక నీరు నించుక...ఉ. రా. ౪. ౧౫౮.

కనుఁగో(న్గో)న=కంటికొన.

మ. ...ఉ, గ్గడు వై కోర్కలు మూఁగె పస్తువు
లపైఁ గన్గోనలం దంద్ర యె, మ్మడు వోఁచెం
గమనీయదౌహృదపరిక్షోభంబునక బొల్లి
కిక. హరి. ఉ. 3. ౧౮౦.

కనుఁగ్రేవ=నేత్రాంతము, శ్రేఁగన్ను.

మ....కోషమదనంగీ భూతచేతస్కుండై, కనుఁ
గ్రేవక మిడుఁగుర్లు సాలఁ బొడమం గా...
భాగ. 3. ౬౬౨.

కనుఁజాటు=రహస్యము.

ద్వి. ఘనతపోమహిమచేఁ గన్నయాత్మజుని, గనుఁజాటుగానుండఁగను జాటువెట్టి. రం.

రా. ఉ. ౯౨. పా. ౧౫ పం.

క. కనుఁజాటులిండి నడిపిన, పనులం గండలును బెరిగి...కుక. ౨. ౨౦౭.

కనుగట్టు=కన్ను మూయు; మూయచేయు.

సీ. కనుగట్టి గాంగేయగర్భ దాఁగురుమాఁత లాడించె వత్సాపహరణవేళ. పాండు. 3. ౧౭౮.

కనుచూపుమేర=చూపు ఆననంతరదూరము.

క. కనుచూపుమేర దానిం, గనుఁగొని యమ్మగువ యగునొ కాదో యనుచుం, జనుదెంచి... కుక. ౨. ౫౬౬.

కనుచూఱయొసఁగు=కనుచూఱగా ఇచ్చు, యథేచ్ఛముగా చూడ వీలగునట్లు చేయు.

గీ. చూపఱుల కెల్లఁ దనుఁగనుచూఱ యొసఁగి, వేగ పఱతెంచి చూచె భూవిభు నొకర్తు. కవిక. 3. ౧౫౧.

కనుదాఁపురము=కనుఁజాటు, కనుమఱుఁగు.

గీ. అయినయాఱుళ్లు నాడికోళ్లయినవమ్మ, కాఁగల ట్టిది యే మైనఁగాని కలదు, ఇంక నీకనుదాఁపురం బేల పొమ్ము, అంబుజాతాక్షి పక్వవించ బాధఁగోష్ఠి. గంధ. ౬౭.

జ:కంట¹, కనఁబడు, కనిపట్టు, కనిపించు, కనుఁగడ, కనుఁగాపు, కనుఁగొను, కనుఁబ్రాము, కన్నది, కన్నయ్య, కన్నవిటి, కన్నాఁగు, కన్నాను, కన్ను, మొ.

కనుఁగ(న్)డ. వి. (కను+కడ.) కంటికొన, కడకన్ను.

ఉ. ఆనతమాశియై యటులు ప్రార్థనసేయుమునీం ద్రు శాంబరీ, మానుషవేషధారి దయమానమన సితి బిగ్గ నవ్వుచున్, వీనులఁ దాఁతుకన్దడల

వేమఱుఁ జూచుచు: బల్కుఁ జిల్కుఁ, దేనియసోనవెల్లువలఁ దెప్పలఁ దేలెడుమేరి పుల్కులన్. పాండు. ౪. ౧౧౨.

కనుఁగాపు. వి. (కను+కాపు.) కనుసంజ్ఞకై కాచుకొనియుండు సేవకుఁడు.

ఉ. ఇట్టివిధంబునన్ విబుధు లెప్పుడునున్ గనుఁగాపులట్లు ము, వైట్టియుఁ జేసిచేసియును వేసరి...హర. 3. ౧౧.

కనుఁగొ(న్)ను. స. క్రి (కను+కొను.) ౧. చూచు; పరీక్షించు.

మ....పా, త్రుని భూరిశ్రవణం గనుఁగొనుచు నింద్రుం గ్రేణీసేయుగ నే, చివవెం పొప్పఁగ బాష్ణిపం డరిగె నిశ్చింతంబునన్ బోరికిన్. భార. భీష్మ. ౧. ౯౪.

ఉ. ఎందును నిట్టిరూపు నరు లెప్పుడుఁ గాంచిరె నాక కాదు సం, క్రందనసూతికిం దగిలికన్దొనఁజాలదె....భార. విరా. ౨. ౨౬.

ప. ఇట్టిరువురుం బ్రవర్తించిననర్తనంబులు కనుఁగొని విక్రమార్కుం డిట్లయె. విక్ర. ౨. ౯౨.

౨. తెలిసికొను, ఎఱుఁగు.

సీ. జనునవిశ్వాసంబు కనుఁగొని మెలఁగుట విశ్వసనీయుని వేర్పఱుచుట. గీ...వలదు పతికి. ఆము. ౪. ౨౫౨.

గీ. తెల్లవాఱుట గన్దొనియెల్లవారు. నీలా. 3. ౪౬. 3. పొందు, పడయు.

చ....దీనిఁ దాల్చి యి, పృడఁతులలోఁ గనుఁగొను మపారమహామహిమానుభావమున్. పారి. ౧. ౬౧.

కనుఁబాటు. వి. (కను+పాటు.) ౧. దృష్టి, చూపు.

గీ. శివుని కనుఁబాటు దాఁకనిచిత్రభవుఁడొ. విక్ర. ౮. ౫౨.

౨. దృష్టికోషము.

సీ. నుదతి నీమై చక్కఁ జూచుటకోడేవఁ గనుఁ

బాటు వొరయునో యని తలంచి. భార.
విరా. ౨. ౪౭.

కనుఁబె(న్బె)ంటి. వి. (✓కను.) కాఁగలప్రయో
జనమును నూచించు నొకానొకపక్షి, జీలుగుపిట్ట.
వ...గబ్బులుఁగు గొలి కనుఁబెంటి పైఁడికంటి
లోనగుతిర్యక్కులు భావిప్రయోజననూచ
కంబు లై యున్నయవి. ఆము. ౬. ౬౬.

సీ. గొంగడి కక్కర గొక్కర గొరువంక పూ
రేడు కనుఁబెంటి నీరుకాకి. హంస. ౩. ౧౨.

సీ. పంగపండును గోరువంక కప్పెట పాట్టిపిట్ట
పావురము కన్నెంటి మూఁగ, మొదలుగాఁ
గల్గుపులుఁగులు....నుద. ౩. ౧౯౪.

కనుఁబ్రాము, కన్నుఁబ్రాము, కన్రాబ్రము. స.

క్రి.(కను + ప్రాము.) కనుపులుము, మోసపుచ్చు.

క. అనుజన్మ వధూగమనం, బొనరించినద్రోహి వ
గుట నోర్వక నిన్నుఁ గనుఁబ్రామి సంహరిం
చిన, ననుఁ జెందునె దుష్కృతంబు నగచర
తిలకా. రామా. ౫. ౩౧౬.

ఉ. ఆవసుదేవుఁ డెంతయు రయంబున నర్భకు
నెత్తుకొంచుఁ దాఁ, గావలియున్నకంసునధి
కారుల నందఱఁ గన్నుఁబ్రామి దు, ప్రాప్తృతగే
హముఁ నెడలి....పద్మ. ౯. ౯౩.

కా. శ్రీరత్నాకరకన్యకారమణుఁ డారీతిఁ జ
గన్తోహనా, కారోదార వధూవిలాసముల ర
క్షశ్శ్రేణిఁ గన్బ్రామి...దశా. ౫. ౩.

కనుక(న్క). అవ్య. ద్రు. ౧. కావున, కాఁబట్టి.

గీ. తొలుత మాటలుపడి పుల్లసినవాఁడు, గను
కఁ గొంతుచు...విప్ర. ౪. ౮౭.

౨. వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును.

ఉ. భూసుతకోస మేఁ గనుక బొంకితి నేనియుఁ
బెద్దకాలముం, జేసిననాతపంబు రహిఁ జెం
దక నిష్ఫల మా...ఉ. రా. ౮. ౮౬.

౩. “చుమీ” అనునర్థ మిచ్చును.

సీ. తడికాళ్లతోఁ ద్రొక్కెదవుచుమీ యిడె కు
కాస్తరణ మాత్త ధ్యానసమయ మయ్యె, నెడ
లేదు వేపున లిట రమ్మ ముట్టెదు గనుకఁ బ్రా
తస్నానమునకు నలయు. విప్ర. ౩. ౭౭.

౪. అవధారణార్థము.

సీ. బింబోష్ఠి నేఁ గన్కఁ నీతాంబరమ నైన మె
ఱసియుండుదుఁగదా మేనినిండ. భాగ. ౧౦.
ఉ. ౨౧౨.

కనుకట్టు. వి. (✓కను.) ౧. కన్నులకుఁ గట్టెడు
కట్టు, గంత.

వ....పద నగ్గలించి కూయుచుఁ గడుపు నకన
కంబడఁ గనుకట్టుతోడ మోములు మలం
చుచు...మనుచ. ౪. ౨౭.

౨. ఇంద్రజాలవిద్యావిశేషము.

సీ. మేఁత లొసంగినఁ బూతలు పూసినఁ గ
నుకట్టోనర్చిన గాత లిడిన, మందులు పెట్టిన
...మంత్రతంత్రములఁ బన్నిన...ప్రబంధ.
౭౩౮.

కనుక(న్క)ని. వి. ౧. సంభ్రమము; నెఱపు,
భయము.

చ. ఘనుఁడు పృకోదరండు దనుఁ గట్టులుకండల
పడ్డకోటికా, న్యునితురగంబులం దునిమి
నూతునికంఠముఁ ద్రుంచి నైచి తీ, ననిత
మైనప్రాసమున వానియురంబుఁ బగిల్చి చంపి
నం, గనుకనిఁ బాతై భీతి యెసఁగంగఁ దడి
యచమూసమూహముల్. భార. ఆర. ౬.
౨౩౧, అశ్వ. ౪. ౧౨౩.

క. దినదినమున కతివమదిఁ, ఘనగరిమఁ మ
రుఁడు దఱుమఁ గారతులతటిఁ, దినదినము
నకుఁ గృశించెను, గనుకనియును ద్రవయు
నిరవకాశతఁబోలెఁ. కళా. ౭. ౧౫౮. (మా.
౧౫౫.)

వ. తత్పరిజనంబు లందఱు నళనిపాతంబున బెడరి

చెదరినట్లు గనుకనిం బలిచి రయ్యేకస్తంభ
హర్యంబును దక్షమవిహగ్ని దగ్ధం బయ్యె
...భార. ఆది. ౨. ౨౦౦.

శ్లో. భయాత్పరిత్యజ్య దిశః ప్రపేదిరే. సం.
భార. ఆది. ౪౪. ౪.

ఉ. సిగ్ధనకుం వికాశికలు...శంకలమఁ గన్మని
... అగ్గజయానకుం బలికి నయ్యె యథేష్ట
రహఃప్రసంగము. కవిక. ౩. ౨౨౯. (క
న్మని:-భయహేతువు.)

౨. తీవ్రత; అభినివేశము, పట్టుదల.

క. తనకొడుమఁ చెక్కురథిమలు, గనుకని నొ
ప్పింప...చిత్రభా. ౭. ౯౮.

చ. కనుకనిఁ దెల్లవాఁడనుకొ రతిగోరెడు
పల్లవాళిమే,ల్లనుఁగొని...మవల. ౨. ౧౧౨.

ద్వి. ...మాప్రాణంబులైన, విడుతుముగాక మా
మడికొటివృత్తి, విడుతుమే యిది యేటివిష
రీతవృత్తి, యుచు బోయలు లేచి కనుకనిఁ
బలుక. బస. పు. ౭. ౫౭౦వం. భా. రా.
బాల. ౫౬౮.

౩. జాగరూకత.

చ...అత్ర పత్తులకుఁ గోర్కిగ నావరపాయ
సాన్నముం, గనుకని రెండుభాగములుగా
నొనరించి తగంగ నందులో. భా. రా.
బాల. ౧౪౪. (కనుకని:-సరిగానిభావము.)

చ. వసయులఁ గొండలకొ గుహల వాఁగుల బా
వులఁ బల్లంబులకొ, ఘనశృంగసీమలకొ...
పురంబులం, గనుకనిఁ జూచుచుకొ నెదకీ కా
నక చెచ్చెర వచ్చి...భా. రా. బాల. ౬౨౩.

కనుకను(కన్మను.) వి. ఔ. (కను+కను) ప్రతి
నేత్రము.

ద్వి. అనుచుండ వాయువు లందంద విసరెఁ, గను
కను పెంఘాళి గప్పె...రం. రా. బాల. ౭౭
పా. ౨౨ వం. (కనుకను=కంటిని కంటిని=
అందఱకన్నులను.)

కనుగ(న్మ)ంట=కన్నార, స్రవ్యక్షముగా.

మ.... అంభోజగర్భాదులుకొ, దయుఁ గావకొ
హర లెప్పు లె మ్మనిరివో రాఁ జూచి కన్మం
ట న, య్యుమ ప్రాణేశ్వరు నెట్లు మ్రింగు
మనె నయ్యుగ్రానలజ్జలలకొ. భాగ. ౮.
౨౩౯.

చ....ఈశ్వరుఁ గనుగంటఁ జూచిరంట వార
మృతాత్ములు గావు డొప్పడే. మ. సం. ౭.
౮౯౪.

ద్వి. కణకంఠమూర్తిఁ గన్మంట పీక్షించి. బస.
పు. ౪. ౪౦౭వం.

కనుకలి. వి. (కను+కలి). చూపు, దృష్టి.

చ. వినుకలిచేతనే విరహవేదన నామది నింత
వర్ధిలెకొ, గనుకలి నట్లు చిత్రఫలకంబునఁ
గాంచినయింతి నెమ్మనంబునఁ గడు నింత
కెంత పరిపూర్తి వహించునొ...ప్రభా. ౩.
౨౫.

క. అనుమాన మేల నిజ మీ, ననఁబోడియెరు
క్త బాహునందన యలనా, వినుకలియును గ
నుకలియును, మనమునఁ దలపోయ నైకమ
త్యముఁ గాంచెకొ. చంద్ర. ౩. ౧౪౫.

కనుకుట్టు. విణ. (✓కను)-నేత్ర బాధకుడు-బా
ధకుడు.

(చంద్రోదయవర్ణనము.) చ....విరాలికల్కిప్రో,
గులకనుకుట్టు...రా. వి. ౩. ౮.

కనుకుట్టుఁదనము. వి. (✓కనుకుట్టు.) ఈర్ష్య.

వ...అవ్వది నెలు దమమఱఁదిప్రియవాదితనంబు
చూచి కనుకుట్టుఁదనంబున నతనిధర్మంబున
మ విఘ్నంబు గావింపం దలంచి...భోజరా.
౬. ౧౨౫.

కనుకూ(గూ)ర్కు(రుకు). అ. క్రి. (✓కను.)
కనుమాయు, నిద్రించు.

చ. జరత యొక్కర్తు కుంజగృహచంద్రశిలం గను
కూర్కుచుండ...రామా. ౨. ౯౭.

క. చని తత్కాల్గీశహం, బున నొకమగనాలికూ
టమునకై కనుగూర్చిని యొక్కజారులో
నింపునఁ బొడలుచు నుత్తరంపుమూల రమిం
చెఁ. శుక. ౩. ౬౦౨. చంద్రా. ౩. ౪౯.

కనుకూలి. వి. భాస్వరూపమైనకూలి. (శ. ర.)

కనుగ(న్ద్ర)లుగు(ల్లు). అ. క్రి. (కను+కలుగు.)

జాగరూకుడగు, అప్రమత్తుడగు.

ఉ. ఏమటిరక్ష పాలనిమృగేంద్రుని నక్కయుఁ
గోలుపుచ్చు సంత్రామములోనఁ గన్గలిగి
కానక తక్కిన నాశిఖండిచే, నీమనుజేంద్రుఁ
గోల్పడమె...భార. భీష్మ. ౧. ౮౦.

గీ. వింత పుట్టినఁ గనుగల్గి చింతనేయ, కుంట ...
వలదు సతికి. ఆము. ౪. ౨౫౨.

కనుగి(న్ది)లుపు=కనుగొలుపు.

స. క్రి. (కనుపైగచేయు.)

సీ. అని పల్కి క్రమ్ముటఁ జనఁజూచుచో దీవి
ఁటెడు శోదులఁ గన్గిటిసి యనల్పు, టయు
...అచ్చ.రా. యు. ౧౨౫.

కనుగి(న్ది)లుపు=కనుగొలుపు.

అ. క్రి. (కనుపైగచేయు.)

వ...కన్నియ మొఱంగి యచ్చెలులు విభునకుం
గనుగిలిపి యొండొరు లొక్కొక నెపంబున
నొయ్యనొయ్యం జనిరి. రామా. ౪. ౧౫౬.

వి. కంటిని ఒకవిధముగాఁ ద్రిప్పట.

సీ. కన్దిలు పనఁగను గన్గీటు విలసిల్లు...ఆం. భా.
౩. ౨౯.

కనుగీ(న్ద్ర)లు=కనుగొలుపు.

స. క్రి. (కనుగొలుపు, కనుపైగచేయు.)

సీ. అతఁడు మాండవ్యమహామునిప్రవరుని గను
గీటె నీ నెఱుంగవె యటంచు. హరిశ్చ. ౧.
౧౩౧. విప్ర. ౪. ౭౫.

వి. కనుగిలుపు. ఆం. భా. ౩. ౨౯.

కనుగుఁజే(వ). వి. మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

కనుగొ(న్ద్ర)లుపు(ల్లు)=కనుగొలుపు, కనుగొలు
పు, కనుగీటు. అ. క్రి. స. క్రి. (కను+కొలుపు)
కనుపైగచేయు.

వ. నీమది నెఱుంగుదురు గాదె యనునెడ నీడ
మాలిక కనుగొలిపి యెగఁగొలిపినఁ గలవాడి
మఱియు నిట్లనియె. మృ. వి. ౨. ౧౮.

క...తనమ్రాలం, గనుపట్టుననుఁగుఁబట్టి గనుగొ
ల్పుటయు...నీలా. ౧. ౮౪.

కనుగుడ్డు. వి. (కను+గుడ్డు.) సేత్రగోళకము.

క. ...మాయగోవు పడుచుం, గనుగుడ్డం దిరుగ
వేసి కాలముచేసెఁ...పరాహ. ౧౦. ౪౦.

క. అనినఁ విని తనయిరువది, కనుగుడ్డఁ నిష్క
లరలఁగాఁ ద్రిప్పచు న, జ్జనకనృపాలాత్మ
జనై, సనిమిషరిపుఁ డపుడ చంప నలిగియ
నచటఁ. రామా. ౬. ౧౬౮.

కనుచీకటి=కనుమబ్బు. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$) సంధ్యా

కాలమందలి లేఁజీకటి. (శ. ర, వా.)

కను(న్న)నీరు, కన్నీరు. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$). అశ్రువు.

సీ. కనునీళ్లు పులిమికొంచును బానశాలలో ము
చు గట్టించుననుర్త్యకులము. కువల. ౩. ౨౦.

శా. తోరం బొకనునీరు చన్నుఁగవయందుఁ
జాటి బాల్యాటఁ గ, న్యారత్నంబు ప్రమా
నతల్పమునఁ దాపార్తిక వెనం దూరెడిఁ.
ఇందు. ౨. ౧౭౭.

చ...కన్నునీరు గొబ్బన నెడలంగ...భోజరా.
౪. ౧౬౭.

వ...అలుక కన్దోనలకెలంకులం దొలంకఁ గన్నీ
య మున్నీరై ప్రసహింప...రామా. ౫. ౧౮౩.

క. కన్నీ రొలుకఁగ పగచిన, నన్నరచతు ర్ల
నేడ్చిరి...భార. ద్రో. ౧. ౨౯.

కనుప(స్ప)ట్టు. అ. క్రి. (✓కను.)-చూపట్టు, కను
బడు; గోచరమగు.

ఉ. భానుడు పశ్చిమాద్రిఁ గనుపట్టెఁ దలిర్చిన
మావిమో కనక. భార. విరా. 3. ౧౯౨.

మ. ఉడుమార్గం బభిలంబు నున్ననయి శాణోత్తే
జనం బొంది పుల్కడుగంబడ్డనిశాతఖడ్గము
క్రియం గన్నట్టై నప్పట్టునక. హర. ౨. ౨౫.

చ. ...పా, యనియనురక్తి నీయెడన యగ్గలమై
కనుపట్టు... పారి. ౧. ౧౧౮.

కనుప(స్ప)డు. అ. క్రి. (కను + పడు.)-చూపట్టు,
కనబడు.

క. అని సిద్ధురాలు నెప్పినఁ, బొసపొసగా శ్రమ
లుచెండఁ బులకలు వొడమెక, మనసిజశిఖి
యెనసినచోఁ, గనుపడుభూమాంకురములగతి
నృపుమేనక. హంస. ౧. ౬౫.

నీ. పాంకంబుగా నూనె పంకించి నవరంబుకుప్పె
గన్నడ గొప్పకొప్పు నెట్టు. శుక. 3. 3౫౪.

కనుపా(న్పా)ప, కంటిపాప. వి. (కను + పాప.)

నేత్రాపయవవిశేషము. (కంటిలోని ప్రతిమ-శ.ర.)

మ. కనుపాపల్ పయితెప్పలక గదియ... మ
నుచ. గీ. ౮౪.

అ. స్థూలము కనుగ్రుడ్డు నూత్నంబు కన్నాప, కం
టిపాప నుండుఁ గారణంబు, కారణమున
బ్రహ్మకళ నెఱుంగఁగవలె, విశ్వ... వేమన.
౧. ౯౪.

కనుపాలనిత్తులు. వి. బ. కుశుత్థాంజనము. (శ.ర.)

కనుపు(న్పు)=గనుపు. వి. నెదురు చెఱుకు లోనగు
చానియందు నెడనెడ నేర్పడియుండు గ్రంథి,
పర్వము.

నీ...కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁబర్వ,
మమరు... ఆం. భా. ౨. ౭౪.

గీ. జగతి ధర్మార్థకామమోక్షంబు లనఁగ, వఱలు
నాలుగుకనుపులచెఱుకుగోల, యాది చుది నీ

రసంబు మధ్యవ్యయంబు, సార మండ్రు కు
యుక్తి దుర్జనులు గలిగి. దశా. ౧౦. ౯౯.

(అండలమువర్ణనము.) నీ. శరనెత్తు ముని ప్రేలిపరు
నకన్నులు గల్లుబలుకొమ్ము మగరాలపసుల
పైఁడి, సింహాలలాటంబు... దశా. 2. ౧. ౨౯.
కనుపులవిలుకాండు = చెఱుకువిల్లుండు, మన్న
భుండు.

క. కను మాసినఁ గను విచ్చినఁ, గనుపులవిలుకాని
వ్రాయఁ గణఁగిన నేవే, ల్లును దలఁచిన రా
వట్టియ, కనుపట్టెడు నెట్టు లోర్వఁగలఁ గల
కంకీ. రా. వి. ౪. ౨౨.

జ: కనుపుకొట్టు, కనుపులగుండ్లు.

కనుపుకొ(గొ)ట్టు. స. క్రి. (కనుపు + కొట్టు.)
ఖండించు; సంహరించు.

ప. ఇవ్విధంబునఁ గరుసేనం గనుపుకొట్టి నవ్వు
చున్నకవ్వడిం గనుంగొని. భార. ద్రో. 3.
౧౫౯.

ప. కాలుబలంబులం గనుపుగొట్టినం గాలు చెయి
తలదొక్క యని యేరుపాటు లేక పండం
దఱిగినయట్లున్నయెడలును... భార. భీష్మ.
3. ౨౪౮.

ప.... అప్పుడమి తేనియుండట నిలిచి పని యేమి
పనుపు మనిన నతండు ప్రీతుండై కళ్యపామ
లం గనుపుగొట్టు మని పనిచిన నది వారలు
న్నెడ రోసి పోయె... భార. ఆను. 3. ౨౨౦.

కనుపులగుండ్లు. వి. బ. (కనుపులు + గుండ్లు) మణి
మయ మైనపాస్త్ర భూషావిశేషము. (శ. ర.)

కనుపె(న్పె)ట్టు. స. క్రి. (కను + పెట్టు). ౧. ఆలో
చించు, పరిశీలించు.

గీ. పరుండ నగునాకు నక్షరపురుషునకును, భేద
మేమియు లేదు కన్నెట్టి చూడఁ, గలదె వే
ఱించుకయిన లోకమున ముఖ్య, బింబమున
కును నత్పృతిబింబమునకు. నీతారా. ౨.
౧౦౨.

అ. కాచు, రక్షించు.

క. అట్టితటి విభుడు మాతో, నిట్టటు సేయు మ
నకున్ని నీసాములు గ, పెట్టుకొనియున్న
వారము, పట్ట వెఱచి యింక మీకు భారంబని
నక. పరమ. 3. ౫3.

అ. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు.

ఉ.... బెట్టు కూ, పెట్టుచు నిట్లు పోరక గనుపె
ట్టుక యొక్కరుఁ డుండి.... ఆము. ౬. ౮౦.
కళా. ౫. ౧౯౭.

కనుపొట్టలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కను}}$). కంటితెప్పలు.
(వ్యవ) వానికనుపొట్టలుబ్బినవి.

కనుబడి. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$). గ. రాబడి.

సీ. ఒకచాయఁ గరణమ౯ సకలదేశంబుల కను
బడికవిలెలు వినికిసేయ. భోజనతా. గ. ౧౦౮.

అ. ఉత్పత్తి. (శ. ర.)

కనుబేటము. వి. (కను + బేటము - క. కణు = కన్ను,
బేటము = వలపు, మోహము.) చక్షుష్ప్రీతి, చూ
చుటవలనఁగలుగు అనురాగము.

మ. కనుబేటంబున గాట మైనహృదయగ్లానిం
బయోజాస్య యి, ట్లునికి న్నెచ్చెలు లిచ్చనో
ర్చితమలో నూహించి శీతక్రియ౯, పానరిం
పక సమకట్టి... దశమ. 3. ౧౨3.

క. ...ప్రియసఖుఁడు దన్నుఁ గొల్వఁగఁ బురి
కా, డట నరుగుదెంచి యొకచెం, గట నుం
డెక దెలియరాని కనుబేటమునక. ద్వా.
౧౨. 3౦. మ. సం. ౧౦. 3౯౮.

కనుము. వి. (క. కణమె.) గ. రెండుకొండలనడిమి
సందుత్రోవ; కాంతారము.

ఆ. పలన బెడర నృపతి కలఁగక ప్రజవగ, లార్పఁ
బనిచి కనుమలందు నిలువ, వేఱు వేఱు యేర్చి
విలుమందిఁ బనిచి... ఆము. 3. ౨౭.

ప. భల్లుకంబులయాక్రోశంబులం బెడరి గుములు
పాసి యిటుకటంపుఁగనుమ తెదవులం బఱ
చుతఱి బలుపలుఁగుతాత్క్ర-టంబులం గిట్ట

లు పగిలి... చాఁపకట్టుగాఁ బడుసారంగం
బులకు నిర నైనపట్టును... చంద్రా. అ. ౮౮.

సీ. ... కనుమ యనినఁగాంతారమగు ... ఆం.
భా. అ. ౯.

అ. సందు; బిలము, కన్నము.

ప. ప్రవాహంబు నిజ ప్రవహణగుణంబు విడువక
ప్రవహణద్వారంబు వెదకుచుం జిరకాలంబు
నిలిచియేనియుం గనుమ గలిగినఁ బ్రవహిం
చుచందంబున... కవిక. ర. ౧౨౦.

సీ. కన్న మనంగను గనుమ యనంగను గ్రంథ
యనందగు... ఆం. భా. గ. ౧౮౫.

చ. అని నియమించి దానిశిర మంజక యెక్కి-
కరండునిగ్రహం, బనువుగఁజేసి యాఖనక
మప్పుడ పోయె ననంతరంబు లో, చనములు
విచ్చి చూచి మది సంతసముక వగవుం దలి
ర్ప నా, కనుమన తాను నేఁగి భుజగం భాక
బొక్క వసించి యాత్మలోక. కేయూర.
ర. ౧౧౦.

కనుమబ్బు = కనుచీకటి. (కను + మబ్బు.)

ఉ.... పల్లవా, లింగనకాంక్షఁ దన్నహిశ రేగ
సుమబ్బునఁ డమ్మఁ బెట్టి తు, చ్చాంగనర
భ్య నేగె నెదురై పతి కన్నులు గోరగింపఁ
గక. వేం. పంచ. గ. ౨౮౬.

కనుమ(న్య)రి = కమ్మరి, కరుమలి. వి. ఇనుపపనివాఁ
డు, అయస్కారుఁడు.

సీ. కమ్మరి కనుమరి కరుమలి యనఁగాను మీఱు
చుండును నయస్కారసంజ్ఞ. ఆం. భా. అ.
౨౮౮.

ద్వి. మును జీవ మనులోహమునకు జ్ఞానాగ్ని, నొ
నరఁగఁ బద నిచ్చుకనుమరి యతఁడ. బస. పు.
ర. ౬౬ పం.

ప. కన్నరి... దా. శా. ర. ౧3౮౮.

కనుమఱుఁగు(వు). వి. ($\sqrt{\text{కను}}$). గ. ఆటంకము.

ద్వి. ననుఁ గాంచ గోరుననవ్యదృష్టికిని, గను

మఱుఁ గింతయుఁ గలుగదు బసవ. ప్రభు.

ర. ౧౧౨ పా. ర. పం.

౨. కన్నులకుఁ గట్టెడిగంత.

ఉ. చెంగటఁ బాటులేళ్లఁ గని చేతులనన్నల నె
డ్ల నిల్పి సి, వ్యంగులబండ్లు డించితగ వానికి
గన్నఱుఁగుల్ దెరల్చి యా, మంగలఁ బాఱు
జూపుటయు... యయా. ౨. ౧౬.

కన్నఱువునేయు = కనఁబడకుండఁజేయు.

ఉ. చేరువవానిఁ గన్నఱువు నేయుచు... చీకు
వాలు పెం, పారె జగంబు దెగ్గలము నచ్చెరు
పాటును బొంద సాంద్రమై. దళకు. ౬. ౬౦.

కనుమఱువడు. అ. క్రి. (కనుమఱుఁగు + పడు)

కంటికిచాటగు, దాఁగుకొను.

క. కని కడపిపుచ్చువారును, గనుమఱువడువా
రుఁ బరులఁ గనుఁగొనువారు. కు. సం. ౨.
౨౧౫.

కనుమాపు. వి. (కను + మాపు) కొంచెముమాయుట.

కనుమాపుమాయు = కొంచెముమాయు.

ద్వి. కలకల మని పక్షిగణములఱుంతు, గలిగెఁ జం
ద్రునికాంతి గనుమాపు మాసె. ద్వి. సారంగ.
౩. ౯౯ పా. ౬ పం.

కనుమాయ. వి. (కను + మాయ) కనుకట్టు.

గీ. రంగమధ్యంబునందుండి రాజు దెనకు, నుఱుకు
కృష్ణ వేగస్ఫూర్తి యొక్కరుండుఁ, గాన రే
కున్కిఁ గనుమాయకరణి యయ్యెఁ, గంసు
ముందర నిలుచుండఁ గనిరి సిదప. హరి. పూ.
౯. ౧౩౫.

కనుము¹. వి. (వృత్తియందు 'ము' వర్ణమునకు 'ప'
వర్ణమువచ్చును.) శరము, తెల్లగీ.

నీ... కనుపభూంతి... శివరా. ౧. ౬౧.

గీ. కనుపపులు వేల్పుఁబడవాలుఁ గన్నచోటు.
మనుచ. ౨. ౯. హంస. ౫. ర. ర.

కనుము². వి. మకరసంక్రమణ గ్రహణ శవదహన

గ్రామదహనశక్త్యుత్సవదినములకు తరువాతిదిన
ము.

కనుమూయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కను}}$). పంచిండు.

నీ. కపురంపుఁబలు కంచుఁ గనుమూసి కటకటా
బూది గప్పిననిష్ఠుఁ బాడుకొల్పి. గీ. ... వె
తలఁ దెట్టంగఁ బని యేమి వెలఁదులార. చం
ద్రా. ర. ౧౬౭.

కనుమూ(న్దు)సిగంత. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$). ౧. కన్నులు
కప్పటకై కట్టెడితోలుబిళ్ల.

నీ. పండ్రికాపాయికంచంబులోపలిరాయి కాశి
కావళికిఁ గన్నూసిగంత. గీ. ... అరుణుఁ డుద
యించె... చము. ౩. రం.

౨. దాఁగిలిమాఁతలు, కన్నులు గప్పియాడెడు
ఒకానొకట.

మ. ... ఓ, మనగుంటల్ కనుమూసిగంత నలుగం
బాలాట లోనైనభే, లనముల్ మీఱఁగ బోట్ల
తో నలరు బాలారత్న మెల్లప్పుడు. కళా.
౬. ౨౦౨. ఆం. భా. ౨. ౩౦౭.

కనుమొ(న్దు)ఱఁగు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కను}}$). పంచిండు.

మ. సిరి నొక్కప్పుడు కన్మొంగి హరి ద స్టేరక
బ్రహ్మించును, ర్వరకు. ఆము. ౧. ౨.

కనుమొడ్చే(డుమే) = కన్ను మొగుచు.

($\sqrt{\text{కను}}$.)

(నిద్రించు.)

గీ. పన్నగనగాధ్యుఁ డే నింత కన్ను మోడ్చు,
తఱిని గలలోన నెదుటఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.
రా. వి. ౧. ౧౫.

కనుమోసము. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$). చూపుతప్పు, దృష్టి
ప్రమాదము, లక్ష్యము తప్పుట.

క. వాసవనందనుఁ డెంతయు, గానిలియున్నాఁ
డు మనలఁ గని యించుకయుం, దా నైరణ
నేయఁడు గను, మోసము లే కొక్కమొగిన
మనరఁగవలయు. భార. విరా. ర. ౨౩౦.

కనుతెప్ప. వి. (కను + తెప్ప.) కంటితెప్ప.

సీ. కనుతెప్ప లిడ నెలుంగనిచూడ్కిఁ జూచు
చు జిగివీపువోచ బోరగిలఁబడుచు. కవిక.
౧. ౫౫.

కనువిందు. వి. (కను + విందు) నేత్రోత్సవము, క
న్నులపండువు.

క. దినముఁ గనువిందు చేయఁగ, మునిగృహముల
వన్యభోజ్యములఁ దృప్తుఁడై, మనుతనయుం
డు...కకు. ౧. ౧౬౦. శుక. ౧. ౨౮౪.

కనువినికి = కన్ను విసుకలి. (కను + వినికి.)

సరసిజవృత్తము. కప్పఁగఁ దోలుకొ గొప్పన
బాలుకొ గనువినుకులయొడికములగుసరులుకొ.
యయా. ౨. ౪౬. అచ్చ. రా. సుం. ౧౦౧.

కనువెచ్చే. వి. (కను + వెచ్చ) కంటివేడిమి.

సీ. వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షుకనువెచ్చఁ గ
రఁగినయలకనికరపుఁజోటు. మనుచ. ౨. ౯.
విణ. నులివెచ్చ. (శ.ర.)

కనువెలుంగు. వి. (కను + వెలుంగు) కంటికి వెలుం
గు. (కంటికి వెలుంగువంటిది, మార్గదర్శకము అని
భావము.)

క. కనువెలుంగు నీవు గా నీ, వెనుక భవన్తతమ
యూఁది పీరలు నేనుం, జనుడెంచెద మూఱు
ట నెల, కొన వృషభముపజ్జ నడచుగోవులభం
గికొ. భార. ద్రో. ౧. ౬౬.

చ. అనిమిషవాహినీతనయుఁ డస్త్రగురుండును
నీకు నెప్పుడుం, గనువెలుంగై చరింతురు విక
ర్ణుఁడు గర్ణుఁడు దుస్సనేమఁడుకొ, నిను నొక
యథ్లే బాయరు...భార. శిల్ప. ౨. ౪౦౩.

క. ఆవెలుంగు గనువెలుంగుగఁ, దా వెలసినపుణ్య
మూర్తి ధర్మసుతుం డే, లా వెఱచు రణము
నకు...భార. ద్రో. ౧. ౧౦౦.

కనువేడులు. వి. (కను + వేడులు) - కనుపిచ్చి -
చూచినమాత్రముననే యావస్తువువైగలిగినవల

పు, వెట్టివలపు.

ఉ ఇంత కనువేడులు పెలువటమ్మ యింతి
కికొ. మనుచ. ౩. ౩౩.

కన్నెదరు. అ. క్రి. (కను + చెదరు). చెల్లాచెదరగు.

మ. చదిసెం దేరులు పాతె వారణము లశ్వమ్మ
ల్లరం గూలెఁ గ, న్నెదరెకొ పైన్యము ప్రాలె
బాహువులు త్రెస్సె న్నాంసముల్ రాలెనం,
గదముల్....కువల. ౨. ౧౪౬.

కన్దెఱి. వి. (కను + తెఱి. ఇది వాతెఱివంటిది.)

కనుతెప్ప.

మ. ముఱునాఁ డంధకభోజవృష్టియదుసామం
తాగ్రణీసేన గం, దెఱి గా సాశ్యకి రాముఁ
డుద్ధవుఁడు హర్దిక్కుండు లో నైనకొం, దఱి
మాత్యుల్ దనుఁ జుట్టి రా నమరె నాస్థానం
బునం గృష్ణుఁడు ... ఉ. హరి. ౨. ౮౪. (కం
టికి తెప్పవంటిది - రక్షకము అనిభావము.)

విణ. (కను + తెఱి) నేత్రములను తెఱి
నట్లు చేయువాఁడు, నేత్రోన్మిలకుండు.

గీ. అభిలజగములకన్దెఱి యగుచు జనన, మాజకర
పుటకూదయనరోజములకు, ముకుళనంబును
జృంభణంబును నొనర్చి, భానుబింబంబుపూ
ర్వాద్రిపై వెలింగె. భార. విరా. ౨. ౨౪౧.

గీ. సృష్టికన్దెఱి తొలునంజచెలిమికాఁడు...అరు
ణుఁ డుదయించె ... కాశీ. ౧. ౧౨౧. (చి.
వి. పా)

కన్న. ప్ర. ద్రు. (కు + అన్న) కంటె. (ఇది పంచ
మివిభక్తి ప్రత్యయము.)

క. నిన్నుఁ జెఱిగొన్నహైహయ, కన్నకొ దోశ్య
ర్య మెక్కు డగుభార్గవులి, లన్నిర్జించినరా
ముని, కన్నను హరుండు ముజ్జగంబులఁగలఁ
డే. చమత్కారరామాయణము. అప్ప. ౩.
౨౩౮.

ఉ. ... చంద్రుప్రతికొటి మొగం తెలదేటిధా
టిక, న్నం గడుమేటి వేణి పులిసంబులసాటి

పిఱుండయ్య...విజ. వి. ౧.౧౫౦. ప్ర బో
ధ. ౫. ౩౬. వసు. ౨. ౫౬.

కన్నకొడుగు. వి. జౌరసపుత్రుడు. ఆం. భా. ౨.
౧౧౧.

కన్నగాడు. వి. (కన్నము + కాడు) భవకుడు,
కన్నమువేసిదొంగిలించువొంగ.

మ. తలపోయించమపంచతిన్నయలమొడకజం
గములో వోలె నీ, చ్చలుఁ దొంగుండెడుకన్న
గాండ్లు విని రాజవ్యూహములో సొచ్చి కా,
పలికాండ్రం గనుఁబ్రామి. కాళ. ౪. ౫౨.
సీ. అంతువోయినకాంతవొంక శంకించునే కత్తి
యేమజీలునే కన్న గాడు. రామలిం. ౧౦౧.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

కన్నడ¹ = కన్నడపు, కన్నడుగు. వి. ఉపేక్ష; అనా
దరము, తిరస్కారము.

క. లాలనసేయవు నన్నుం, గేళీసంగతుల బుజ్జగిం
పపు నీవై, హాళిం జిక్కిలిం గన్నడ, యేలద
యం జూడ లాఁతి నే మునినాథా. వి. ప్ర. ౩.
౮౮.

కన్నడచేయు, కన్నడయొనర్చు = ఉపేక్షించు;
తిరస్కరించు.

ఉ. ఆనరసీరుహాక్షి పయి నాసల నాసరివారు నవ్వ
ను, ద్వాసిర ధైర్యులక విసివి వాసనవింటివజీరు
నమ్ములక, గాసిలుచున్న వాడ నను గన్నడ
చేసె విధాత యయ్యయో, దోసము గావొకో
తనకుఁ దొయ్యలి సేయక యిట్టు లేచుటల్.
అహ. ౨. ౮౧.

సీ. ఒకనిమాటున వైరి నుక్కడంగించిననరుకౌ
ర్య మెన్నఁ గన్నడయొనర్చి. చంద్రా. ౧. ౨౧.

జ: కన్నడించు¹, కన్నడిడు¹.

కన్నడ². వి. (సంగీ) ఇరువది నాలుగు స్త్రీ రాగము
లలో నొకటి.

గీ. ... పూర్వ, గౌళ సారంగమంగళ కాశములును,
గన్నడయుఁ జాయయును గౌళ కడు నపూ

ర్య, మైనభల్లారకయును నారాయణయును,
గ్రమత నిరువది నాలుగు స్త్రీ రాగములును. ప్ర
బంధ. ౯౫. హంస. ౫. ౧౨౩.

కన్నడగౌళ. వి. ($\sqrt{\text{కన్నడ}^2}$?) - సంగీ - రాగము
లలో నొకటి.

ఉ. ధైరవి నాట తోడి సిరిపా? దిశాదిశి దేశి
మారువా, గారి విశాచురీ లలిత కన్నడగౌళ
ముఖారి దేవగాం, ధారి వరాళి కన్నడ ధనా
సరి ఘూర్జరి పూరి బేగడా, యారళి రామఖల్లి
మొదలైతగురాగము లింపుమీఱంగక. చె
న్న. ౨. ౨౩౬.

కన్నడము. వి. (సం. కర్ణాటక, క. కన్నడపు, త. కన్న
డం - పృత్తియందు వైకల్పికముగా మువర్ణలోప
ము.) ౧. కర్ణాటదేశమందలివారు మాటలాడు
భాష, కర్ణాటభాష.

గీ. ... అటవమ్ము తెనుఁగు, కన్నడం బన మఱియి
ట్లు కొన్ని దేశ, భాషలై యొప్పు... ఆం. భా.
౧. ౧౧౦.

౨. కర్ణాటదేశము.

ఉ. కన్నడరాయ యక్కొడవఁ గప్పు ప్రియా
పరిభుక్త భాక్తభక్త. ఆము. ౧. ౧౪.

జ: కన్నడించు², కన్నడిడు².

కన్నడ(ళ)పు = కన్నడుగు. వి. కన్నడ, ఉపేక్ష;
తిరస్కారము.

కన్నళపునేయు = తిరస్కరించు.

గీ. కన్నళపునేయుఁ గచ్చపాకారగరిమఁ, గరిమ
రాళకయాన సీచరణమహిమ. వసు. ౪. ౮౬.
కన్నడపుచేత = ఉపేక్ష చేయుట.

మ. మొగమోటంబున నుండఁగాఁ జనదు సం
బుల్ దుండగీ లింత కే, పగిదిక వచ్చు మన
ర్ణపాల్రము గణింప స్వీంద్రచే నాగతిం,
దగఁ దెప్పింపక నీవు కన్నడపుచేతం బట్టి
ప్రార్థించినక, మిగులం గెల్లుదుఁగాక తాళి

కొనజాన్మో యన్న ఖీతాత్తుడై. వి. ప్ర. గీ.
అం.

కన్నడి. (క.కన్నడిగ.)వి=కన్నడిడు2. (శ.ర.)
కన్నడించు1. స. క్రి.($\sqrt{\text{కన్నడి}^1}$)ఉపేక్షించు.
(శ.ర.)

కన్నడించు2. స. క్రి.(ఇది 'తెలిగించు'పంటిది?
 $\sqrt{\text{కన్నడిము}}$ కన్నడిభాషలోనికి మార్పు.
(ప్రా.)

కన్నడిడు1. వి. (కన్నడి1 + ఈడు.) ఉపేక్ష
చేయువాడు. (శ.ర.)

కన్నడిడు2. వి. (కన్నడిము + ఈడు.) కన్నడి
దేశపువాడు, కర్ణాటకుడు.

నీ. కన్నడిఁ దనఁగను గర్ణాటకుం దొన్న...అం.
భా. ౨. ౧౦౩.

నీ. ఆరెలుగన్నడి లరవలుం దెలుఁగులుం దనవిరు
దండియం దగిలి కొలువ. ద్వా. ౧. ౪౨.

కన్నడుగు(భువు)=కన్నడువు.

కన్నడుగు(భువు)నేయు=ఉపేక్షించు; తిరస్కరించు.

క. ఇన్నాళ్లు నన్ను మిక్కిలి, మన్నన గావించి
చాల మంచిన నీవే, కన్నడుగునేసి తేమని,
విన్నప మొనరింతు నీకు విబుధాధిపతీ. వా
ల్మీకి. ౩. ౩౩.

నీ. కరభోరుయుగళ నీకలికిలేదొడలు భద్రక
రంబు లన నుచితంబులప్పు. గీ. కంతుచక్కఁ
దనంబు జయంతుసాగను, నలవసంతునిపిత
యొయారిపంతు, కన్నభువునేయుసారాయ
వన్నెకాని, బిగువుకాంగిలి నీకు లభించెనేని.
చమ. ౨. ౯౮.

కన్నది. వి. (కన్న + ఆది.) తల్లి, మాత.

నీ...అప్పు కన్నది, తల్లి యవ్వ నా మాతపేళ్లము
రు. సాం. ని. మాన. ౩.

కన్నపె(నె)ట్టు. అ. క్రి.(కన్నము + పెట్టు)కన్న
మువేయు.

క. మిసీటిస్తుచ్చు లేవురు, మావీటం గన్నపెట్టి
నుణిభూషణముల్, గోవతనంబునఁ దెచ్చిరి.
దశకు. ౪. ౨౪.

స. క్రి. కన్నమువేసి దోచుకొను; అపహరించు.
ఉ. ... తక్కినట్టివా, నాధనసంపదాధ్యనదనం
బులు నిత్యము కన్నపెట్టుచుకొ, సాధువిధిం
బ్రవర్తిలగఁ జెల్పె దినంబును వైష్ణవార్చ
నల్. పరమ. ౪. ౧౯౫.

గీ. ఫాలలో చనఫాలకరాళనేత్ర, కీలికిల లనంగ
మిక్కిలి తపోగ్ని, దనరియున్నార వీరల
దైర్యధనము, కన్నపెట్టగఁ జాలఁడు కం
తుఁ డనుచు. ఘటికా. ౨. ౧౪౨.

కన్నపోవు. అ. క్రి.(కన్నము + పోవు)కన్నపెట్టఁ
బడినదియగు.

వ. నాగపట్టనప్రసిద్ధబుద్ధాయతనంబు గన్నపో
యె. పరమ. ౫. ౧౫.

కన్నమిడు. స. క్రి. (కన్నము + ఇడు). ౧. కన్న
మువేసి దోచుకొను.

మ. ఒకనాఁ డేగురుదొంగ లంతికమునం దొప్ప
రుమందారనా, మక మాదుర్గము లీలనేలెడు
మహాత్మాపాలుఁ డాజీవర, తుకుకన్యానదనం
బు కన్నమిడువాంఛక వచ్చి...ద్వా. ౧౦.
౧౧౫.

౨. కన్నము కలదానినిగాఁడేయు.

క. మామందిరంబుకుడ్డం, బే మిరువురుఁ గూడి
కన్నమిడి యడుగులచొ, ప్పేమియు నెఱుఁ
గక యుండం, గా మాటితి మప్పు డేనుగడు
నుత్సుకతక. దశకు. ౬. ౬౨.

కన్నము. వి. (క. కన్న). రంధ్రము, బిలము; దొం
గలు, త్రవ్వెడుసారంగము.

ఉదా: ఎలుకకన్నము.

ద్వి. గడియకన్నంబును గడపకన్నంబు. బస.పు.
౫. 3౪౦.

జ: కన్నగాడు, కన్నపెట్టు, కన్నపోతు, కన్న
మిడు.

కన్నయ్య¹. వి. (కన్న + అయ్య.) తండ్రి, జన
మడు.

సీ...తండ్రియబ్బ కన్నయ్య నాయన యయ్య
య పున జనకాఖ్యలగు...సాం.ని.మాన.3.

కన్నయ్య². వి. (సం. కృష్ణ. ప్రా. కట్టో - కన్నడు
+ అయ్య) కృష్ణడు. (శ. ర.)

కన్నర. వి. (త. కణ్ణరావి = గ. దుఃఖము. ౨. దుర
వస్థ.) దురవస్థ; దుఃఖము, కష్టము. (కన్న అని
చి. ని, శర. కాని తమిళమును బట్టియు 'కన్నర'
క్రిందనీయఁబడిన యనుప్రాసమునుబట్టియు సా
ధురేఫముతో గ్రహింపఁబడినది.)

ఉ. అన్న మునింద్రపుత్ర పృగయాక్రియ యిం
తకుఁడెచ్చె నన్ను ము, న్నెన్నిట నోమి కాం
చిరొ సమిద్ధతపఃఫలసార మైనయు, ద్యన్న
యశీలు నిన్నుఁ దలిదండ్రులు వారెట నున్న
వారొ యీ, కన్నర చూడఁ బాలయితిఁగా
విధి నేవిధి దూఱ నేరుతు. రామా. ౨.
౪౦. (కన్నడ-ముద్రి.)

క. మున్నులు రేఁగఁగ నేనుఁగు, మన్నుఁ డడవిఁ
బడి యెండమావులు ద్రావం, గన్నరఁ బఱ
చుచు నడియా, స న్నిగులుచు వ్రాలి సోలి
జాలిం బడుచు. వాల్మీకి. ౧. ౯౫.

జ: కన్నర.

కన్నరి. విణ. (√కన్నర) దుఃఖమడు.

(గరుడుడు) వ...నిర్జరులు జర్జరులుగా మేఘం
బులు మోఘంబులుగాఁ గిన్నరులు గన్నరు
లుగా భూతంబులు భీతంబులు గా...అరు
గునట్టియెడ...ఉ. హరి. ౬. ౨౮.

కన్నవిటి. విణ. (కన్ను + అవిటి.) చీకు, అంఘుడు.

క. చెవిటికి శంఖధ్వని కన్నవిటికి దీపంబు పం
డుఁ డగుపురుషునకు, యువతియు ఖలు
నకు నుపకృతి, శవమున కిడుభూషణములు
జగతి పృథ యగు. భట్టా. ౪ ఆ. (శ. ర.)

కన్నాంగు. అ. క్రి. (కన్ను + ఆంగు) నిద్రించు.

కా. అన్నా లక్ష్మణ భ్రాతృవత్సల దురంతాయా
సఖిన్నుండవ, యున్ని ద్రాఢహితుండవై య
కట ము న్నుగ్రాటవీ భూములం, దన్నం గొల్తు
గదన్న నేఁడు రణశయ్యఁ భూవిభుం డుం
డఁగాఁ, గన్నాంగం దగునయ్య నీనిధురత్నం
గాలం బమోద్యం గదా. భా. రా. యు. ౫౮౪.

కన్నాకు. వి. (కన్న + ఆకు - ప్రాథవ్యాకరణము.)
తములపాకులకట్టయందు మొదట నుండెడియా
కు. (శ. ర.)

విణ. శ్రేష్ఠము; ముఖ్యుడు; నాయకుడు; అగ్రే
సరుడు.

సీ. ... కన్నాకు మేల్పంతి ... ఆణి యంచనఁ
దనరు శ్రేష్ఠము ... ఆం. భా. 3. ౧౫.

క. చె న్నొండఁగఁ దనయింటికిఁ, గన్నా కయి
మొఱసియుండుగాదిలితనయు, జన్నములు
నేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ
డువోగమున. నిర్వ. ౫. ౧౨౮.

క. కన్నాకు మనకు భీష్ముడు...భార. భీష్మ. ౧.
2౬.

సీ. ఎగుచుకూతలు ముట్టె యెత్తి బిట్టాలించి గ
మికిఁ గన్నాకయి గాలి యరయు. మనుచ.
౪. ౪౨.

కన్నాత. వి. ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొ
కటి.

సీ... మెడలమై గన్నాత లిడి...ప్రబంధ. ౮౬.

సీ. కన్నాత చాంగణ కందణంబు...గీ...అంజ
మెడపట్టు నాఁగఁ జెన్నలరుచుండు, ముప్ప

దియు రెండు విన్నాములకుఁ జేళ్లు... ఆం.

భా. ౨. ౨౦౯.

బ. ౧. రతిబంధవిశేషము.

సీ. కన్నాత లాఁగించి కాంతు మోము గదించి
సారెసారెకు మోవిఁ జప్పరించి. శశాం. 3.
౯౫.

౨. మల్లవిద్యావిశేషము.

సీ. కన్నాతలు పుటము ల్గస్తాలు మండీలు దాళా
లు డింకీలు దండెములును, లాఁగు లనంగను
రాజిల్లుఁ దద్భేదనామధేయంబులు... ఆం.
భా. ౨. ౨౦౭.

కన్నియ(నై)=కన్య. వి.(సం.కన్యా.క.కన్నె.)

౧. కన్యక, వినాసముకానిబాలిక; స్త్రీ.

సీ. కన్యాభిధానంబు కన్నె కన్నియ కన్య యన
మూఁడు నేళ్లచే నమరి యుండు. ఆం. భా.
౨. ౧౦౬.

సీ. మునిదత్త మగుమంత్రమున గొంతి కన్నియ
నాఁడు వేడుక దిననాథుఁ దనకుఁ, బ్రత్యక్ష
ముగఁ జేసి నడయుట... భార. శాం. ౧. ౧౬.

క. అచ్చిన్నికన్నె సోయగ, మచ్చెలువుం జిల్వ
చెల్వలంచును మతీయ, య్యచ్చరచేడియలం
దును, నిచ్చులుఁ బరికింపఁ గలుగఁ నేర దొక
ప్రే. నీలా. ౧. ౫౪.

ఉ. ఇన్ని దినంబులుకొనవతు లింపఱలో నలనత్య
భామ క, స్పన్నలఁ ద్రిమృదుకొ హరి వశంప
దుడై యన విందుఁ గాని యో, కన్నియ
నీయెడం గలుగుగౌరవ మెందునుఁ జూచి
కాన... పారి. ౧. ౬౫.

౨. కూతురు, పుత్రిక.

ఉ. పంజనకోసముకొ నమయభంగభయంబును
నగ్గలించి యుల్లంబు పెనంగొనంగఁ బరులం
దగ నభ్యులఁ జూచుమాడ్కి రూ, తుం బగు
చూడ్కి నాద్రుపదుకన్నియ నూచి ...
భార. విరా. ౨. ౧౩౯.

ద్వి. కన్నెల నూర్వతఁ గడురూపవతులఁ, గ
నియె ... రం. రా. బాల. 33 పా. ౧౦వం.

విణ. ౧. మొదటిది, ప్రథమము. (చూ. కన్నె
కన్యము, మొ.)

౨. లేతది.

సీ. చిన్నికొమ్మల మించుకన్నెమామిడిచెట్టుఁ
జేర్చి నీకును మెచ్చు నేయఁగలను. విప్ర.
3. ౧౯.

వ. ఆనమయంబునఁ జెన్నలరుకన్నెనెన్నెలల నె
న్నెలపులుఁగు లలముకొన్నచిన్నెల... ఘటి
కా. ౨. ౧౪౬.

3. కొత్తది.

సీ. ధనుధనుక్కున నింగిఁ దాటించెఁ బలుమాలు
నీరాళ్లగొండఁ గన్నియమెఱుంగు. పాండు.
౪. ౨౧.

క. ... కీర్తి విభవా, న్విత విను మాకన్నెపాటని
యథార్హగతికొ. హ. న. ౨. ౬౭. (హరిశ్చం
ద్రకథయందు.)

కన్నెకూర్తి=ప్రథమానురాగము.

గీ. మానసీయకళాంకకోమలము లైన, యామిసీ
నమయములుఁ బర్యంకములును, సాక్షులుగ
నొందు వలవంత జనవిభుండు, కన్నెకూర్తి
ప్రకాశంబు గాకయుండ. నైష. ౧. ౨౪.

కన్నియతఱి, కన్నియనాడు = కన్యగానున్న
పుడు.

సీ. మంత్రబలంబున మార్తాండువరమునఁ గన్ని
యతఱి గొంతి గన్నవాడ, పు... భార.
ఉద్యో. ౪. ౨౯.

సీ. కన్నియనాడు భాస్కరుని రావించితి వర
మంత్రబలమున వచ్చి యతఁడు, సంప్రీతి నొ
నఁగంగ జన్మించినాడవు... భార. ఉద్యో.
౪. ౫౯.

జ: కన్నియలేడి, కన్నెకన్యము, కన్నెగోవు
కోత, కన్నెబావి, కన్నెజీకము.

కన్నయ(నై)లేడి. వి. (కన్నయ + లేడి)కారం

డపపక్షి. ఆం.భా. ౨. ౯౬.

ద్వి. కొక్కెర కెగ్గురు కొంగ రావులుఁగు, క
క్కెర యాడెలు కన్నయలేడి. ద్వి.హరిశ్చ.
పూ. ౬౩౦.

సీ. కొక్కెర పూలేడు గొరువంక లావుక పా
న్నంగి కోవెలకన్నేలేడి. యయా. ౨. ౨౪.

కన్నీరు. వి. ($\sqrt{\text{కన్న}}$) అశ్రువు.

సీ. అశ్రువు కన్నీ రటంచును రాజిలు ... ఆం.
భా. ౨. ౧౪౪.

కన్ను = కను. వి. బొ. (ఇది హల్లు పర మగునపుడు వై
కల్పికముగా 'కను, కన్' అను రూపముల నొందు
ను - $\sqrt{\text{కను}}$ - క. కణ్ణు. త. కణ్.) ౧. నేత్రము;
చూపు, దృష్టి.

చ... ఏడుకన్ను దె, మృనినను దెచ్చువాడ...
విక్ర. ౧. ౧౬౯.

చ... మొక్కలమున మోకమావిపయిఁ గన్నడి
... కవిక. ౩. ౧౦౫. రా. వి. ౩. ౮౨.

౨. ఇంగితము, అభిప్రాయము; బాడ.

చ. అమృతకళాంశుతుల్య మగుహారము రాముఁ
డు సీత కిచ్చె నా, రమణి ధరింప నొల్లక క
రంబులఁ దాల్చి నిజేశుఁ జూడ భూ, రమ
ణుఁడు నింతిక న్నెఱిగి రాగముతో నగుఁ
గాక యన్న న, క్కమలదళాక్షి వాయుజాని
కంతమునం దగిలించె వేడుక. భా. రా.
యు. ౨౬౬౮.

మ. చిగురుంబోడియు వానిఁ జూచి తగిలె...
క. ఆక న్నెఱింగి యచ్చట, నీకన్నయ నుండ
నీక యిట తెచ్చితిమి... భోజరా. ౩. ౨౩౫,
౨౩౬.

ఆ... కరితురంగ, రథపదాతిచయము రావించు
చున్నయా, కన్నెఱింగి కోపకలితుఁడగుచు.
వి. పు. ౨. ౪౧౩.

౩. చెఱువలోనగువానిగనుపు, పర్వము. ('పర్వ
ముక్రిందిగుంట' అని శ. ర.)

సీ... కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బ
ర్వ, మమరు... ఆం. భా. ౨. ౭౪.

చ. నలనిభుఁ డీజయధ్వజుఁడె నావిభుఁ డంచుఁ
డలంచునంతలో, వలపులఁజేఁడు కెంపుజిగి
పంపు మొగంపుఁబటాణి నూకి క, న్నులు గల
వింట నవ్వుడు విమాత్మళరావళు లేసి యా
ర్చె... శుక. ౧. ౩౧౨.

౪. (వల మున్నగువాని) రంధ్రము.

(వేశ్యామాతృవర్ణనము.) వ. ... ప్రాతవలయు
హంబోలెఁ గన్నులు చెదరి... కవిక. ౪. ౧౧౩.

చ. కన్నులు కన్నులే వలలకన్నులు గా కవి ...
దశా. ౨. ౩౨౧.

సీ. చంద్రకమ్ములును లోచనములు రంధ్రముల్
చెన్నొందుచుండును గన్నులనఁగ. ఆం. భా.
౩. ౬౧.

౫. (బండి) చక్రము.

(మన్తధరధవర్ణనము.) సీ. పంకరుహంబులు బండి
కన్నులు చంపకంబులు నొగ లుత్పలంబు లి
రును. శు. సం. ౪. ౪౩౯.

౬. పం తెనద్వారము. (శ. ర.)

౭. నెమిలిపురికన్ను, చంద్రకము.

సీ. చంద్రకము కన్ననఁగఁ బరఁగు. ఆం. భా.
౨. ౯౬.

౮. మృదంగాదివాద్యములముఖభాగమున నేర్ప
ఱుపఁబడినవృత్తినీలమండలము. (కరణి); కర
ణివేయుప్రక్క; బోనమువేయుప్రక్క.

వ... ఎండేనియుం గన్ను వేయుట మృదంగాది
వాదిత్రంబులయంద... ఆము. ౪. ౧౮౭.

ద్వి... మద్దెల యూరుఫలకంబునందు, సంధించి
బంధించి సప్తతాళముల, 'బంధురగతులుత

పృథ్వీమండలములు, మానవజాతిచేత
గొట్టుచు ముద్ద, మాడు దాపటికంటఁగూడ
హత్తించి. ప్రభులిం. ౨౬. పా. ౧౬ పం.

౯. కపటచేష్ట.

సీ...కన్ననఁ గీలనఁ గపటచేష్ట. ఆం. శ్లో. ౫౫.
కన్నిచ్చకువచ్చు=కంటికింపగు.

ప. భూయిష్ఠంబులగుమృగంబులం దెగఁ జూచి
యేచి కన్నిచ్చకువచ్చు పెక్కునంజుడులు
చేపడించక కాపడించి ప్రాద్దస్తమించునం
తమఁ బజితెంచునపుడు...పాండు. ౩. ౮౯.

కన్నుండఁ గంటిపాపఁ గొనునట్లు:- చూచుచుం
డఁగ నే మోసము చేయుటను దెలుపును.

క. కన్నుండఁ గంటిపాపం, గొన్నట్లు మొఱంగి
బాలుఁ గొనిపోవుటకు, అన్నీచు బంధు
యురముగ, మన్నిగొనక యున్న నేటిమాట
లు మనకు. ఉ. హరి. ౫. ౨౮౮.

కన్నుగవ=నేత్రద్వంద్వము.

చ. మొలచినకూర్చిఁ గన్నుగవ మోడ్చినయ
ప్పుడు...నైపు. ౧. ౬౩.

కన్ను గానక=అంధుడయి; (గర్వాదులచే) అం
ధుడయి.

గీ. అతసుదర్పాంధకార మంతరఁ గవియఁ, గ
న్ను గానక సాధ్వి రాఘవునిదేవి, జనకకన్య
జగన్మాన్యఁడైనక వచ్చి, కన్ను గానక చనె
బలుగాకికాకి. రామా. ౫. ౭౦.

ప. మానసారుండు రాజ్యగర్వంబునఁ గన్ను గా
నక...చక్ర. ౨. ౪.

(ఇట్లే 'కన్ను గానఁడు, కన్ను గానమి' మొద
లగువ్యతిరేకార్థకరూపములు గ్రహించునది.)

క. తా నెటువలె బెట్టెకునో, నానావిధభోజన
ములు నాకు నసంఖ్యం, దైవమహాసేనకు ని,
క్కాననమున హని గన్ను గానఁడు సుమ్మి.
పరాహ. ౪. ౧౦౧.

ప. దేవా యీవేళ కాపట్రాఘండు ప్రాభ

వాభిమానంబునఁ గన్ను గానమి దన్నుఁ
దా నెటుంగ తన్న వాడు ... ప్రభా. ౧.
౧౧౭.

కన్ను మిక్కిలివేల్పు=శివుఁడు.

సీ. విన్నేలు జడఁ బూను కన్ను మిక్కిలివేల్పు
...అచ్చ. భా. ౫. ౮౭ పా.

కన్నులఁగట్టినట్లుండు = ఎదుటఁ గట్టినట్లుండు,
ప్రత్యక్షముగా నగపడుచుండు.

ఉ....దీనిమేనికి, గానఁగరాదు సాటి యిది
కన్నులఁ గట్టినయట్లు లోఁచెడి. చంద్ర.

వి. ౧. ౨౭.

కన్నులఁగప్పుకొను=కన్నులనద్దుకొను, గౌరవ
ముతోఁ జూచు.

ఉ. నన్నినవారు పాండునృపనందను లందఱ
లోనఁ బెద్దగా, మిన్నె గణించు ధర్మజుడు
మీ రటకు విజయంబుసేయ వేగ మైదు
రేగుదెంచి కడుఁ గన్నులఁ గప్పుకొనుం బ
దం డనం, దమ్మునిమాట యన్న జవదాటని
యన్న ససంభ్రమంబుగ. విజ. వి. ౩. ౧౭౨.

కన్నులఁజూపు=కన్నులకుచూపు, కనఁబఱుచు.

ఉ. ఈనవ మేఘముల్ ప్రియుల నేటికిఁ గన్ను
లఁ జూప వయ్యయో, యీనగపంత్తు లైన
హృదయేశ్వరులందగ నేల యీయవో, యీ
నభమంబుగట్లయిన నేటికి వేడుకకాండ్రఁ
బంపవో, వానలుఁ బండ్లుఁ బచ్చికలు వైక
న వేటికి నాకు దైనమా. గంధ. ౬౮.

కన్నులఁబడు=అగపడు, కనఁబడు.

ఉ. అంతటిలో ఋతుధ్వజనరాధిపుమోహన
మూర్తి మున్ను గ, న్నంతయుఁ గన్నులంబడి
న...కువల. ౩. ౫౯.

కన్నులపండువు, కనుపండువు=నేత్రోత్సవము;
ఉత్సవము.

క....అగిరి నగరం, బునకుం గన్నులపండువు, జ
నపడుజనం బొనర్చ జనసంస్తుత్యా. భార.

ఆశ్ర. ౨. ౧౪౪.

ప. రెండవకుసుమకోదండుండునుంబోలె విలాసి

నీమండలికిం గన్నులపండువై... వైస. ౧. ౫౭.

చ. పడఁతుకకోమరాజి కనుపండువు నిచ్చు జ
నంబు మాడ్కికి. చం. రా. ౩. ౮౬.

కన్నులమ్రొక్కు = నమస్కారవిశేషము.

ప... శ్వేతద్వీపమందలి తారకస్వామికిం గన్ను
లమ్రొక్కు బడరీపనమందలి నారాయణునకు
జోతలు... ప్రబంధ. ౮౮౦.

కన్నులార్పు = కనుసంజ్ఞ చేయు.

చ. కనుఁగొని తీవ్రకోపమునఁ గన్నుల నిప్పులు
రాల నోరి నా, వనితకుఁ గన్నులార్పు నిటు
పచ్చినవాడనె నిన్నుఁ బట్టి చ, య్యన సమ
యింతు... రుక్మా. ౫. ౨౨.

ఉ. ఒక్కవిటోత్తముండు నను నొందఁగఁ జూ
చినకాంతఁ జూచి వే, తొక్కఁడు గన్ను
లార్పుటకు నోర్వక కోపము మీఱి... చిత్ర
భా. ౮. ౫౪.

కన్నులు చల్లనగు = నేత్రానందకరమగు.

ఉ. ఎన్నఁడు చూడఁ గల్గెదను యిందుమలా
గ్రణి ముద్దుమోము నా, కన్నులు చల్లఁగా...
కవిరా. ౩. ౬౨.

కన్ను విస్కరితిన్నె = శేషాచలము.

గీ. ధయదరభసశరభసముదయముఁ బ్రోచు, సా
హసోదారభూదారచక్ర మచట, జాతివై
రంబు లేక... కన్ను విస్కరిదిన్నె తేఁ డు
న్నకతన. ప్రబంధ. ౩౪.

కన్ను(ను)వేయు = దృష్టి ప్రసరింపఁజేయు; అభి
లాషకలిగియుండు.

గీ. ఇంతిదోయిట నేనఁబ్రా లెత్తుచోట, గుబ్బపా
లిండ్లకేవ గ్రక్కున మురారి, కన్ను వేయు
టఁ గని లిజ్జ గదుర బాహు, లెత్తక కరాగ్ర
ములన పై కెగురఁ జల్లె. ఆము. ౬. ౧౩౩.

గీ. లలితలావణ్య తారుణ్యలక్షణముల, నపరలక్ష్మి
యటంచు నయ్యబలమొడ, నలిననాథుండు

గనువేసి నాఁడు... వరాహ. ౧౧. ౫౨.

ఇట్లే: - కన్ను(ను)వైచు.

సీ. ఇది యధర్మము ప్రోవ యిది పథప్రచ్యుతి యి
ది యభోగతిహేతు విది యకృత్య. గీ. మని
విచారించ కవనీసురాధముండు, కల్కిచం
దాలక న్యవైఁ గన్నువైచె. శివరా. ౩. ౬౦.
చ. ... నవయావనరూపకళావిలాసభా, స్వరుఁ
డగునట్టియొక్క మగవానిచయిం గనువైచి
తేమొ... కువల. ౩. ౧౦౭.

కన్ను(ను)నన్ను = నేత్రసంజ్ఞ.

గీ. దేవగంధర్వదానవాదికులు భక్తి, గన్నునన్ను
లఁదన కూడిగములుచేయ, నెపుడు పేరో
లగంబుండు నేమిచెప్ప, నామరంగాక్షిమ
హిమంబు లసురనాథ. వరాహ. ౧౧. ౪౨.

గీ. ఆపుడు రుక్మిణికనునన్న నబ్జములు, రత్న
సింహాసనంబు నారదున కిడిరి. పారి. ౧. ౪౬.

కన్నె(న్నులె)ఱ్ఱచేయు = కోపించు.

సీ. పద ముహూర్తము డాసఁ బలిచెంత కని
తెల్పు చేడవైఁ గన్నెఱ్ఱచేసె దేమి. రసిక.
౫. ౧౬౪.

ఆ. తల్లి పాఱవైచి తరల నయ్యలపంచ, బ్రతికి
కూతపట్టి కొతుక కీపు, కన్నులెఱ్ఱచేసి య
న్నులఁ గని కాటు, కూత లటచె దేమి కో
కిలంబ. రసిక. ౪. ౧౭౦.

ఇట్లే: - కన్నెఱ్ఱచేయు.

ఉ. ... పాటలముగ్గు గును మోదయంబుచేఁ గ
న్నెఱ్ఱచేసె దిట్టెఁ గలకంతరుసంబులఁ జూ
తముగ్గ వృథా, మున్నుగ నన్నిటం గడచి
మోదుగపూవులు విట్టివీఁగినన్. కవిక. ౪. ౭.

కన్నుకట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. నెన్నెలకుప్పలు కన్నుకట్టు... ప్రబంధ.
౬౧౩.

కన్ను(ను)బొమ్మ(ము), కన్నొమ్మ(ము). వి.
($\sqrt{\text{కన్ను}}$) ప్రభావు.

ఉ. మారునివిండ్ల సౌరు పలుమాటును మీఱడిక
న్ను బొమ్మలు... ఇంచు. ౨. ౧౬౧.

చ. చెలినునువంకకన్ను బొమ్మసింగిణి దిగ్విజయం
బుఁ గూర్చఁగాఁ, దొలుతటియించువిల్లుని
మి తుంటలు చేసి మరుండు ... చంద్రా. ౪.
౧౨౦.

ఉ. పూని ముసుందునాజ్ఞఁ గనుబొమ్మనె కాంచి
... ఆము. ౧. ౪.

క. కడు నవ్విండుచుఁ జెఱఁగులు, ముడినెట్టె
బేరఁటాండ్రు ముదిత కనుబొమ్మ, ముడినె
టై నాలిసిగ్గున ... మనుచ. ౫. ౯౪.

కా. చెండ్లా గుబ్బలు బాళువారతకులా చెక్కి
ళ్ల డాల్ సింగిణీ, విండ్లా కన్నొములు... విజ.
వి. ౧. ౧౩౪.

కన్నుమూ(ల్తా)యు, కనుమూయు, కన్నూయు.

ఆ. క్రి. (✓కన్ను) ౧. నిద్రించు.

సీ. కడనోత్పవత్వరఁ గనుమూయు నెఱుఁగక
కోర్కిమై వేచోకఁ గోరువారు. కవిక.
౨. ౧౩౨.

౨. దీర్ఘనిద్రఁజెందు, మరణించు.

గీ. అప్పునే జెల్ల యెవతెయో యవల నొక్క, కొ
మ్మ నాప్రాణవిభు నేలుకొనియె నేమొ, కాక
యుండిన ననుఁ జేర రాకయున్నె, యని ప్ర
లాపించి కనుమూసె నాక్షణంబు. శుక. ౧.
౩౦౬. (చూ. ౩౦౮.)

స. క్రి. కనుగప్ప, వంచించు.

సీ. చన్నీ రనుచు నన్ను బ్రమయించి యక్కటా
నలనలఁ గ్రాగుక్రొంజమురుఁ జల్లి, కపురం
పుఁబలు కంచుఁ గనుమూసి కటకటా బూది
గప్పిననిప్పుఁ బాదుకొల్పి. చంద్రా. ౪.
౧౬౭.

కా... నానేఁ గాదునువ్వుప్రజం, గన్ను ల్తాయఁ
గ. శుక. ౪. ౨౪.

కన్ను(ను)మొగుచు, కన్నొగుచు. ఆ. క్రి.

(✓కన్ను.) ౧. కనుమూయు, నిద్రించు.

గీ. ప్రహరఁ దిరుగుట చాలించి భైరవుండు, గ
నని మొగసాలయరుఁగుపైఁ గన్ను మొగిచె.
కాశీ. ౩. ౨౩౫.

౨. ముకుళించు.

క. మనమనకనయ్యె దిక్కులు, పసి గ్రే పుఁ దలం
చి తిరుగఁబడె గూండ్ల శకుం, రసమాజము
కలకలము లె, గనె వెడవెడఁ గన్ను మొగిచె
గమలవనంబుల్. జై. భా. ౨. ౧౦౧.

కన్ను(ను)మొఱుగు, కన్నొఱుగు. స. క్రి.

(✓కన్ను.) వంచించు, మోసపుచ్చు.

మ. ఎనయం గల్గినకూర్చి భృంగిరిటిఁ గా నీ తం
డుఁ గానీ నికుం, భునిఁ గానీ కయిడండప
ట్టుకొని సంభోగేచ్చ నంతఃపురాం, గనలం
గన్ను మొఱుగి ... భీమేశుండు సానివాడ
కరుగుక ధూర్తప్రకారంబునక. భీమ. ౧.
౧౧౧.

క. అనవిని లక్ష్యఁబడి ట్లరుఁ, గనునట్లుగ నెదుర
నిల్వఁగాలేక మముక, గనుమొఱుగి పాడి
దప్పుచు, నని చేసిన నిన్ను శూరుఁ డండ్రే చె
పుమా. భా. రా. యు. ౧౩౪౫.

మ. సిరి నొక్కప్పుడు కన్నొఱుగి హరి దక జే
రక బ్రహ్మాంచుచు, ర్వరకుక... ఆము. ౧.
౨.

కన్ను(ను)మోడ్చు=కన్ను మొగుచు.

(నిద్రించు.)

గీ. చల్లచూపులకాంతామరల్లి నాదు, తల్లియల
మేలుమంగకై దండఁ గొనుచు, బన్నగనగా
ధ్యుఁ డేనింత కన్ను మోడ్చు, తఱిని గలలో
న నెదుటఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. రా. వి. ౧. ౧౫.

ద్వి. నడురాత్రి యరుదెంచె నరలోకనాథ, క
డు డస్సినాడపు కనుమోడ్చుగాక. రం. రా.
బాల. ౩౪ పా. ౨౮ పం.

కన్నుమోడ్పు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను మోడ్పు}}$) కన్ను
మూముట; నిద్ర.

చ. అన విని డెంద మూముడిల నయ్యెడ నించుక
సేపు కన్ను మోడ్పు నెఱపి తాఁగలంగని
యపూర్వతరస్థితి... హ. న. ౨. ౫౩.

కన్నులకచ్చి. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) బాలక్రీడావిశే
షము.

సీ...కన్నులకచ్చి గుడుగుడుగుంచాలు మంచెనగి
తీ. హంస. ౩. ౧౮౬

కన్నులకలికి(ల్లి). వి. (కన్నులు + కలికి) - కన్ను
లయందు మరోజ్జర కలది - స్త్రీ, ఆడుది.

క. అలరంగ బ్రాహ్మపుఁగన్నుల, కలికికి ముదిమగ
డు బూచి గావున... వేం. పంచ. ౩. ౧౮౦.

ఉ. కన్నులకల్గి సీచెలుపు కన్నులు చల్లఁగఁ
గాంచఁగల్గినక, గన్నులు గల్గినందులకుఁ గ
ల్లఁఫలంబులు గాకయుండినక, గన్నులు క
న్నులే పలకకన్నులు గాక... దశా. ౨. ౩౨౧.

కన్నులమ్రాను. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) చెఱుమ, ఇఱుపు?.
(శ. ర.)

కన్నులవింటికోడు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) చెఱుమ విల్లు
గాఁగలమోఁడు, మన్నఁడు.

ఉ. కన్నులవింటికోడు పడకంజములాన చకోర
లోచనా. దశా. ౨. ౩౨౧.

ఇట్లే: కన్నులవింటినాడు.

ఉ. కన్నులవింటినాడ తిగకన్నుల దేవరలోడఁ
బోరి... నీలా. ౩. ౧౯.

కన్నులవినుకలి, కన్నులవిన్నలి, కనువినుకలి.

వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) చక్షుశ్రవణము, పాము.

ద్వి. కన్నులవినుకలి... చననాథ. ర. ౧౫౯ హ.
౬ పం. ప్రబంధ. ౩౪.

చ. ... ఇది కనువినుకలి నెలపుపుట్టుచే విరివిగాఁ
జెప్పంబడి జగంబు లెఱిగిన దగుటంజేసి నీ
మఁ గొంచెంబుగా: జెప్పతిని. యమా. ౩.

౩౯. (కనువినుకలి నెలపుపుట్టు = వాల్చీకి.)

ఇట్లే: కంటివిన్నలి.

ప. కంటివిన్నలివంట పేరింటిగుంటియెకిమీఁడ.

ప్రబంధ. ౨౧౬.

కన్నులవిలుతు(ల్లు)డు. వి. ($\sqrt{\text{కన్ను}}$) - చెఱు
మ విల్లుగలవాఁడు - మన్నఁడు. ఆం. భా. ౧.
౪౫. ఆం. సం. దేవ. ౧౪.

ఇట్లే: కంటివింటివజీరు. ముసున. ౩. ౬౯.

కన్నులవిలుకాడు = మన్నఁడు.

ద్వి. కన్నులవిలుకాడు గ్రాచె ధైర్యంబు. విష్ణు.
పూ. ౩ ఆ. (శ. ర.)

కన్నెకయ్యము. వి. ($\sqrt{\text{కన్నె}}$) ప్రథమయుద్ధము.
గీ. ... కన్నెకయ్యం బనంగఁ బ్రథమయుద్ధాఖ్య
... ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

మ... కన్నెకయ్యంబున, క్తి భవత్పుత్రులమీఁది
కోపమున నుద్దీరింప సేతెంచి ర, య్యభిమ
న్యండును ద్రౌపదీయులును మాద్యద్వంతి
యూథాకృతిక. భార. భీష్మ. ౧. ౧౧౦.

కన్నెకొమర. వి. ఓషధివిశేషము.

సీ. ... గాడిదగడపర కన్నెకొమర... హంస.
ర. ౧౦.

కన్నెగోరుకోత. వి. (కన్నె + గోరు + కోత.)
కన్యకలగోళ్లు తీయుసంస్కారము. (ఈసంస్కా
రము కన్యకు పెండ్లిచేయుటకు పూర్వము చేయు
దురు. బ్రాహ్మణ వైశ్యతరవర్ణములందు ఈయాచార
ము కలదు.)

కన్నెబావి. వి. (కన్నె + బావి.) చిన్న బావి. ('కో
సేటివంటి పెద్దబావి అని కొందఱు' అని-శ. ర.)

కన్నెము. వి. కోడిగుండెకాయ. (శ. ర-కోడి
యొక్క గుండెపక్షిర్ణాశము. హ.)

కన్నెటిక(ర్క)ము. వి. (కన్నె + టికము.) ౧. క
న్యాత్వము.

చ. కల యనరాదు రామలకుఁ గాములకుటము
లెన్నిచందముల్, గల వని యన్నియున్ నె
లసఁగన్నెటికం చిటు వీటిఁబోయెఁ బెద్ద
లకును బెద్దయై తనరుతండ్రికిఁ దక్కువపా
టు దెచ్చితిం,గుల మెరియించితిన్...హరి.
ఉ. ౭.౯౦. ఆం.భా. ౨.౧౦.

ద్వి. కన్నెర్క మింతయఁ గడమ కా కుండ.
ప్రభులిం. ౬౯ పా. ౨౦ పం.

౨. వారకన్యల ప్రథమసంగము.
(కూతులు విరక్తలైనందున వేశ్యామత చింతిం
చుట.) ఉ. ... మందుల నైన నీశ్వర, జ్ఞానము
మాన్వి కామసుఖసక్తలఁ జేసిరయేని యిత్తుఁ
గా, నైనను బుచ్చుకోక కమలాన్యలకన్నెటి
కంబు వారికిన్. కాళ. ౪. ౪౯.

క. ఆస్నువఁగను మూయట రొద, సన్నగిలుట
గొంగిలింత నడలుట నేర్పుల్, సున్నగుట
పర్యాధినిరతి, కన్నెటికపు రతియఁబోలె
గడు నింపానఁగెన్. మనుచ. ౩. ౧౧౭.

ద్వి. కఱపినవాడవో కన్నెర్క మిడఁగ. పండి
తా. పురా. ౧౦౫ పా.

కన్నెనరులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కన్నె}}$) ధాన్యవిశేషము.
నీ. సంపంగేపూవడ్లు జాజిరాజనములు గంబూర
రాజనాల్కన్నెనరులు. హంస. ౪. ౧౨౮.

కన్య=కన్యాయ.
వి. (వివాహముకానిబాలిక.)
ఆం. భా. ౨. ౧౦౬.
విణ. (ప్రథమము, మొదటిది.)
నీ. ధృతిఁ గుంతిమద్ర భూపతుల నెయ్యపుఁగనన్య
కలనన నాలుఁదూపుల జయించి. రాఘవ. ౧.
౭. (రామాయణార్థమున.)

కన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పెండ్లికానిపడుచు. ౨. ప
దియేండ్లచిన్నది. ౩. కూతురు. ౪. ఆడుదిగ.
(అలం) ఒకనాయిక. ౬. కన్యారాశి. ౭. దుర్గ.
౮. పెద్దయేలకి. ౯. వారాహీకంధము, నేత్రా

టిగడ్డ. ౧౦. వంధ్యాకర్కటి, గొడ్డుఆఁగాఁకర.
౧౧. కలబంద. ౧౨. స్త్రేంకణము.

కన్యక. సం=కన్య.
కన్యస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిటికనస్త్రేలు. ౨. కడ
పటిసోదరి. (నై. ని.)

కన్యసుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కడగొట్టుతముడు.
కన్యాకుబ్జము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదేశము.
న. ఒకపట్టనము. (ఇప్పుడు దీనిని “కనుజ్”
అనుచున్నారు.)

కన్యాకుమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గ.
కన్యాదానము. సం. వి. ఆ. న. కన్యను పరుసకిచ్చి
పెండ్లిచేయుట.

కన్యాశుల్కము. సం. వి. ఆ. న. కన్యకు వెలగా
నిచ్చుధనము, ఉంతుప, ఓలి.

కన్యప్రము. సం. వి. ఆ. న. మనికట్టునకు ముందు
డుచేయి, పాణి.

కన్యైష్ఠ=కనుతైష్ఠ. (త్రా)
కన్యేగు. అ. క్రి. (కను+నేగు) కొంచెము తెల్ల
నాణు, తెలతెల్లనాణు.

క. విన వచ్చి దొంగగా యని, యొనరఁగ నొక
బొండకొయ్య సుంచిరి కన్యేగిననెనక
దెలిసికొని యచ్చని ననుఁ బొమ్మందు రింత
యది యట్లుండెన్. శుక. ౩. ౨౦౪.

కపటప్రబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. కపటము
తోఁ గూడినపన్నుగడ.

కపటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. (కం=బ్రహ్మ
గూడ, పటతి = ఆచ్ఛాదించునది.) కైతవము
కవుడు.

కపటలేఖ్యము. సం. వి. ఆ. న. తప్పుపత్రము
సృష్టిపత్రము.

కపటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కపటము
వారడు.

కపటిమే. సం. అ. క్రి. కపటమెందు, మోసము చేయడలెను.

క. వివరీతపుంగువున నేయుపద్రవము నొంద మండ నోమనమునికింగవటించుచె న పితా యస్త్ర పోషక యటన్నమాట చూడంగ వల దా. వరాహ. ౧౦. ౩౬. రం. రా. ఆర. ౧౫౭ పా. ౧౦ పం.

కపటికుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కపటము గలవాడు.

కపటిని. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకగంధద్రవ్యము. కపటేశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్వేతకంటకాది, తెల్లవాచుడు.

కపము. సం. వి. అ. పుం. పసుపు. (నై. ని.)

కపర్దకము. సం.కపర్దము.

కపర్దము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గవ్య. ౨. శివుని జడముడి.

కపర్ది. సం. వి. న్. పుం. శివుడు.

కపర్దిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గవ్య, వరాటకము.

కపాటఘ్నుడు. సం. విణ. (అ. స్త్రీ. అ.) తలుపు పగులఁ గొట్టువాడు. (దొంగ.)

కపాటము. సం.కపాటము.

కపాటసంధికము. సం.వి.అ.పుం.కర్ణరోగ భేదము.

కపాటి. సం.కపాటి.

కపాటోద్భాటనము. సం.వి. అ. న. ౧. తలుపు తెరిచుట. ౨. మంచెకోల.

కపాలనాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దారమువడి కెడుక దురు, తర్కపు.

కపాలపాణి. సం. వి. ఇ. పుం-కపాలము చేతియందు కలవాడు-శివుడు.

కపాలభృత్తు. సం. వి. న్. పుం-కపాలమును భరిం

చువాడు-శివుడు.

కపాలమాలి. సం. వి. న్. పుం-కపాలమాల కలవాడు-శివుడు.

కపాలము. సం. వి. అ. పుం.న. ౧-శిరస్సునుకాపాడునది-తలపుట్టె. ౨-నీటిని నిలుపునది-మండలలోనగువానిపెంపు. ౩. యజ్ఞియపురోదాశమును సంస్కరించుమృత్యుపాత్రవిశేషము. ౪. యతిభిక్షుకాదులభిక్షాపాత్రము, బిచ్చపుకప్పెర. ౫. ఇరుతెగలవారు సమానలభనష్టములతోఁ జేసికొన్న సంధి.

క్లో.కపాల ఉపహరశ్చ సంతాన స్సంగతస్తథా, కపాలసంధి ర్విజ్ఞేయః కేవలం సమసంధితః. హితో. సంధి. ౧౦౭.

౬. గుంపు. న. ౧. గ్రుడ్డులోనగువానిగుల్లచిప్ప. ౨. మృత్యురోగ భేదము.

కపాలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కపాలము గలిగియున్నవాడు. వి. న్. పుం. ౧. శివుడు. ౨. బ్రాహ్మణకన్యాయందు తీవరునిపలనఁ బుట్టినసంకరజాతివాడు.

కపాలిక. సం.వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మండలలోనగువానిపెంపు. ౨. దంతరోగ భేదము.

కపాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గ.

కపాలు. వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగుపనునాల్గువినదులలో నొకటి.

వ. ...గూటు ధాణు కపాలు... మొదలైనపదునాల్గువినులు... హంస. ౧. ౨౦౬.

కపి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కోతి, వానరము. ౨. పంది, వరాహము. ౩. చిల్లిమడ్డి, అందుగుజగురుతోఁ జేసినఘోషద్రవ్యము. ౪. సూర్యుడు. ౫. విష్ణువు. ౬. ఉసిరిక. ౭. కరంజ భేదము. ౮. ఎఱ్ఱచందనము. ౯. పింగళవర్ణము. ౧౦. ఏనుగు. ఇ, ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆడుకోతి. ౨. ఆడుపంపి. ౩. ఆడుపినుగు.

కవింజలము. సం. వి. అ. పుం. గ. చాతకము, నాన

కోయిల. ౨. తెల్లతీతువు, శ్వేతతిత్తిరి. ౩. కముఁ
జ. (చూ. ఆం. భా. ౨. ౯౪.)

కవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలసింధునారము, నల్లవా
విలికి.

కవికందుకము. సం. వి. అ. న. కపాలము, తలపుట్టె.

కవికచ్చుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూలగొం
డికి.

కవికచ్చువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దూలగొండికి.

కవికచ్చుఫలోపము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, హింగు
వృక్షము, ఇంగువచెట్టు.

కవికేతనుడు. సం. వి. అ. పుం. ఆర్జునుడు.

(ఇట్లే: కవిధ్వజుడు, మొ.)

కవికోలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకజాతిరేగు, పెద్దరేఁ
గుకి.

కవిచూడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహారకము, అంబాల
పుచెట్టు.

కవిచూతము. సం. వి. అ. పుం. కవిచూడ.

కవిజము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లమడ్డి, అందుగుజిగు
రుతోఁ జేసినఘాపద్రవ్యము.

కవిజైలము. సం. వి. అ. న. కవిజము.

కవిజైత్రకు (చము). సం. వి. చ. పుం. వీలనా
లుకము, నూగువోనకి.

కవిజైత్రపరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిత్రసత్రికకి.

కవిజయము. సం. వి. అ. పుం. గ. కొంతులుండునది-
నెలగకి. ౨. అభినయ హస్తవిశేషము. (నడిమి
వ్రేలు మొదలగు మూఁటిని ముడిచి బొటనవ్రే
లిని చూపుడువ్రేలిని కొనలుకూర్చినట్లునది.)
న. నెలగనందు.

కవిజ్ఞానము. సం. వి. అ. పుం. గోలాంగూలము,
కొండమ్రుచ్చు.

కవినామము. సం. వి. న. పుం. కవిజము.

కవిసిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రక్తపామరము
జ్జుత్రేనుకి. ౨. నూర్యావర్తము, ప్రద్దుతిర
డుకి.

కవిప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండికి.

కవిప్రియము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆహారకము
అంబాలముకి. ౨. నెలగకి.

కవిరథుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కవి (హవ
తుడు) నాహనముగాఁ గలవాడు-రాముడు.
౨. రథమున కవి గలవాడు-ఆర్జునుడు.

కవీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కవీలగోవు, పుల్లపు.
ఆశ్నేయదిశయందలి యాఁడేనుగు. (ఇదిపు-
రీకమునకు భార్య.) ౩. రేణుక యనుగంధద్ర-
వ్యము. ౪. ఇరుగుడుకి. ౫. కలబందకి. ౬. ఒకజా-
తిజంతువు. ౭. విద్యుత్తు, మెఱపు. ౮. ఒకజా-
తిత్రడి.

కవీలధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంగానది. ౨. ౩.
పుణ్యక్షేత్రము.

కవీలఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిద్రాక్షకి.

కవీలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. పింగళవర్ణము
గలది. ౨. కవీలవర్ణపునెండ్రుకలుగలది. (మ
౩. ౮.) వి. అ. పుం. గ. కుక్క. ౨. చిల్లమ
సిట్టకము. ౩. పింగళవర్ణము. (నీలపీతమిశ్రిత
మని కొందఱు. గోరోచనావర్ణమని కొందఱు.)
౪. పింగళవర్ణము గలవృషభము, పుల్లయెడ్డు.
కవీలాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పచ్చపువ్వులయ
గుడు, శింశుపకి. ౨. మృగోర్వారువు, బుడమ

కవీలాశ్వడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.

కవీలుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. అగ్నిపతాకము
తుడును సరిశ్వరసాంఖ్యప్రవర్తకుడును
ఒకముని. ౨. సేశ్వరసాంఖ్యప్రవర్తకుడు.

విష్ణువత్సరమూర్తియును కర్ణమప్రజాపతికి దేవ
హూతియందు బుట్టినవాడను అనుక ప్రసిద్ధ
మని, కపిలాచార్యుడు. 3. సూర్యుడు. ౪. అగ్ని.

కపిలే. వి. (త. కపిలే.) ౧. ఎడ్లను కట్టి నీ రెత్తెడు
యం త్ర విశేషము, మోట. (శ. ర. వా.) ౨. తూని
కటాయి.

(అగస్త్యవర్ణనము.) నీ. సరిగా జగత్ప్రపంచము
తోడ నొకపంక మానికవచ్చినదొడ్డకపిలే.

పరాహ. ౮. ౮౯.

కపిలోమ. సం. వి. న. ఆ. స్త్రీ. కేణుక అను గంధ
ద్రవ్యము.

కపిలోమఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శూకశింబి, మాల
గొండికి.

కపిలోహము. సం. వి. అ. న. ఆరకూటము, ఇత్తడి.

కపివస్త్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోతిముఖ
మువాడు. వి. అ. పుం. శాపము చేత కోతిముఖ
ము వచ్చినవాడు-నారదుడు.

కపివదాన్యము. సం. వి. అ. పుం. ఆహారకము,
అంబాళము.

కపివల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలికి.

కపిశే. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మాధవి, బండిగురువెండకి.

౨. ఉత్కలదేశమునకు దగ్గర నున్న యొకనది. 3.

చిన్న యెఱ్ఱచీమ. ౪. పిశాచమార, ఒకానొక దేవత.

కపిశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నలుపుచువు

కలిసినవన్నె గలది. ౨. ఎఱుపు నలుపు కలిసిన

వన్నె గలది-వి. అ. పుం. ౧. ఎఱుపును నలుపును

కలిసినరంగు. ౨. నలుపును చువును కలిసినరం

గు. 3. చిల్లమడ్డి, సిల్లాకము-న. ద్రాక్షామద్యము.

కపిశిలేము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కపిశవర్ణము గల

దిగాఁ జేయఁబడినది.

కపిశీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్యము. (త్రి. ని.)

కపిశీర్షకము. సం. వి. అ. న. హింగుళము, ఇంగిలీ

కము.

కపిశీర్షము. సం. వి. అ. న. ౧. కోతిశల. ౨. చుర్ల
ప్రాకారశిఖరము, కోటకొమ్మ. 3. గోడపైకప్పు,
మదురు.

కపీబ్ర్యము. సం. వి. అ. పుం. క్షీరిక, పాలచెట్టు.

కపీతనము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. అంబాళము. ౨.

కలుజువ్వి. 3. దిరిసెనము. ౪. రావి. ౫. పోఁ

క. ౬. బిల్వము.

కపీషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. రాజాదనము, పాల

చెట్టు. ౨. నెలగ, కపిత్థము.

కపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీరు త్రాగువాడు.

వి. అ. పుం-నీటినిపాలించువాడు-అప్పతి, పరు

ణుడు.

కపురపుటనటి. వి. ($\sqrt{\text{కపురము}}$) సప్త పర్ణము,

ఏడాదులనటి.

కపురము=కప్పరము. (చూ.)

గీ. నుదతి యొక్కతె కపురంపుసురఁటి వినరె.

పారి. ౨. ౧౨.

నీ. కపురంపుబరణి నిల్కడఁ గన్న కొమ్మించు చ

గడపుఁదీప మేల్పసిఁడిచొమ్మ. నీలా. ౨. ౨౭.

ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

కపురపుబాగాలు=కపురబాగాలు.

గీ. మల్లెపూదండ లింపు శోభిల్లఁ బూని, పండు

టాకులు కపురంపుబాగ లూని. రాజ. చ.

౧. ౧౩౪.

కపురబాగాలు=కర్పూరముతోడివక్కలుకులు

గీ. కేలుడమ్మికిఁగపురబాగాలుఁ బండు, టాకు

మడుపులు నొనఁగి...కుక. ౧. 3౨.

కపురపిడెము=కర్పూరముతోడితాంబూలము.

నీ. కపురపిడెము నెల్లి గానియానోరికిఁ గొజమా

లిసట్టియాగొంటువక్క...గీ...అంచు, వృద్ధవే

ళ్ళల వగవించురు...ఘర్తవిటులు ...నైజ.

3. 2౨.

కపురసిల. వి. (కపురము+సిల) ఒకమందుదినను.

సీ. సాభాగ్యమును నవాసారంబు పెట్టువృ కల్లు
వృ పటికయుఁ గపురసిలయు. చికి. ౨.
(చి.ని.)

కవురు. వి. సాగను, శోభ.

సీ. కాసక ట్టిది యేల కపురుగా మైబాటుచీర
దాల్చు మటంచుఁ జిమ్మి రేగు. కుక. ౨.
రగ్గ.

ద్వి. కపురంపునూసుల గప్పుపన్నీటఁ, గపురు
మించినయరగనువిచ్చువిరుల. ద్వి. పరమ.
గ. 3౭౫ పా.

ద్వి. కనలి చూటలువట్టి కలగుండుపటుప, నపుడు
వకావకలై పాశే. మెల్లఁ, గపురు మాయుచు
పాల్లకల్లోల మైవ. అ. మ. క. 3. ౧౭౨ పా.
3 పం.

కపోతకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిన్న పావురము.
౨. అభినయహస్తవిశేషము, కపోతము. 3. సావీ
రాంజనము.

కపోతచరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలియును గంధద్ర
వ్యము నిచ్చు ఒక మొక్క, గువ్వగుత్తికీ.

కపోతపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కపోతపాలిక.

కపోతపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొణిగయందలి
పావురపు. గూఁడు, విటంకము.

కపోతబాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నలి యనుగంధద్ర
వ్యము.

కపోతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గువ్వ. ౨. పావు
రము. 3. పక్షి. ర. అభినయహస్తవిశేషము.
(చాఁపఁబడినవ్రేళ్లుగలరెండు చేతులను ప్రక్క
లు కూర్చి బోలుగాఁ బట్టినది) గ. పావురాయు
వన్నె, బూడిదవన్నె, సూరకపర్ణము.

కపోతవంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రాహ్మి.

కపోతవర్ణ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్న యేలకీ.

కపోతవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కపోతమువలె యుం

దుకాలమునకుఁ గూడఁ బెట్టుకొనక తల్కాలము
నకుఁ గావలసినది గడించి జీవించుట, మీఁదికిఁ
గూడఁ బెట్టుకొనని మనుగడ, సంఘయరహితజీ
విక.

కపోతవేగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రాహ్మి.

కపోతసారము. సం. వి. అ. న. నీలాంజనము, సా
వీరాంజనము.

కపోతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గువ్వగుత్తికీ.

కపోతాంజనము. సం. వి. అ. న. నీలాంజనము,
సావీరాంజనము.

కపోతారి. సం. వి. ఇ. పుం. డేగ.

కపోతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుపావురము. ౨. యూ
పభేదము.

కపోదా. వి. పెద్దవిల్లు, గొప్పవిల్లు. (చి. ని.)

సీ. ... బల్వగువిల్లు దనరియుండును గపోదా య
నంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౧౨.

కపోలము. సం. వి. అ. పుం. గండము, చెక్కిలి.

కప్ప. వి. (క. కప్పె.) మంచూకము, భేకము.

క. ... కప్పలు, గఱరపరట్కురరవరకట్ట
యటచెక్. హర. ౨. ౧౭.

కప్పయెలుగుఁ బాము = కప్పయటపు అటచెడిపా
ము; పంచకము. (ఇదిగోముఖావ్యాఘ్రమువంటిది.)

చ. నిను నవలీల దాటి ప్రజ సేలకుఁ గోలకుఁ
దెచ్చుచున్నయ, ద్దురుఁ దలయెత్తి యైన నటు
నూడపు పొండవపక్షపాతి నీ, మన మటుగా
న నెప్పుడును మాదెసఁ గప్పయెలుగుఁబా
మనై, యునికి యెఱుంగవచ్చె నటు లూట
గా పరమిచ్చినాడవో. భార. ద్రో. 3. ౧౦౭.

జ: కప్పకుటుపు, కప్పచిప్ప, కప్పతాళము, కప్ప
నాగురు, కప్పసాము.

కప్పకుటుపు. వి. (✓కప్ప) కౌష్ఠ్యముచే అట

కాలియందు లేచినబొబ్బ, కప్పసాక్షు... (శ.ర, వా.)

కప్పచిప్ప. వి. (కప్ప + చిప్ప - క. కప్పచిప్ప.) నీ టియందలిగుల్ల, శంబూక, ఆలిచిప్ప.

గీ. కప్పచిప్ప యనంగను గాకిచిప్ప, యనంగ జలకు క్తి దగు... ఆం. భా. గ. ౧౬౧.

కప్పడము. వి. (సం. కర్పటః. ప్రా. కప్పడ. క. కప్పడ. త. కప్పడం.) చినింగినబట్ట; బట్ట.

క. కడవనములు గోలలు గ, ప్పడములు వీరల ధనంబు పరికింపగ నె, క్కడి దేశికులని వగవక ... భార. ఆది. ౨. ౨౨౫.

నీ. కప్పంగప్పడమును గన్పూరియును గాటుకయు నివేదింతుము గాళి నీకు. పారి. ౨. ౩౫.

గీ. నేల యనంబుట్ట మనంగను జీర యనంగ, గప్పడ మనంగ గోక నాం గట్టన మన, వస్త్ర నామంబు చెలంగును... ఆం. భా. ౨. ౧౫౧.

కప్పతాళము. వి. (కప్ప + తాళము.) ముద్దలీగము.

కప్పనాగు(వు)రు. వి. (కప్ప + నాగురు.) చిఱుకప్పకాటుచేత పనులకుం గలిగెడు విశేషనరోగము.

ద్వి. ... కప్పనాగురు. నవనాథ. ౧. ౪౦ పా. ౨ పం.

ఆ. నరిడి పుష్ప కప్పనావురు కడుపూండ, యదురు, ద్రిక్క యనంగ నడరి... హరి. పూ. ౬. ౪౫.

కప్పపొక్కు = కప్పకులుపు. (వా.)

కప్పము. వి. కరము, పన్ను; కానుక.

నీ. ... పరమండలంబులధరణిపతుల, నదిమి కప్పంబుల ముదముతో గొనుచును... భార. ఆది. ౧. ౨.

నీ. ఏటేటం గప్పంబు లిచ్చి వర్ధిల్లిరి సావీరసారాప్రసంగరస్యపులు. విక్ర. ౪. ౬౦.

మ. గజతాఘాటకహాటక ప్రముఖముల్ గప్పం

బు లొప్పించుచున్, విజితారాతులు మొక్క... హరి. పూ. ౧. ౧౬.

కప్పరపడు. ఆ. క్రి. (కప్పరము + పడు.) తొందరపడు.

క. అప్పుడు చతురంగంబుల, కుప్పలు కులగోత్ర గరిమం గొంచెపలుపఁగా, నుప్పొంగి మాన సంబుల, గప్పరపడి భూతములు జిఘత్సా పేక్ష. జై. భా. ౫. ౧౦౩.

ఆ. కా? పోయెద నని కప్పరపడ నేల. వేమన. ౧. ౫౧. (ప్రా. పా.)

కప్పరపాటు. వి. (కప్పరపడు.) సంభ్రమము, తొట్టుపాటు.

ఉ. కప్పరపాటుతో నతనిం గన్గొని కన్గొనలందు జాలుగా, జిప్పిలుహర్ష బాష్పములచే బదమార్జన మాచరింపుచున్. రంగా. ౧. ౨౦. భాగ. ౬. ౩౩౨, ౧౦. పూ. ౨౪.

కప్పరము. వి. సంభ్రమము, తొట్టుపాటు.

జ: కప్పరపడు, కప్పరపాటు.

కప్పలి. వి. (ప్రా. కప్పర. త. కప్పల్.) నాక; నాకాభేదము.

క. చెప్పెడి దే మింక నొకచో, దప్పర మగును మ్మజీను దిగ వైచిన వే, నెప్పుకొని కదలకుండెడు, కప్పలితిరునను దేరు గదలక నిలిచెన్. శుక. ౨. ౧౧.

నీ. విరహంబురాశి దాటి రథాంగములు బోరగిలనిడ్డపనిడికప్పలి యనంగ. గీ. నేత్ర పర్వ మయ్యె నిర్జరాధీశది, మ్మండలంబు భాను మండలంబు. పరమ. ౩. ౨౦.

మ... కుంకుమరజఃస్తూరికాద్రవ్యముల్, శరధిం గప్పలితోగుల నిర్వివిగాసామాన్లఁ దెప్పించు నేర్పరి యా నైశ్యకులోత్తముం డవచితిప్పం డల్పుండే యిచ్చుహిన్. హర. పీఠి. ౨౭.

కప్పారు. ఆ. క్రి. (కప్ప + అరు.) నల్లనగు.

ఉ. తోరములయ్యెఁ జచ్చుఁగవతోన తొడల్
...మచాగ్రతలంబులతోన యారుగ, ప్పారె
... మ. సం. 3. ౨౬౭.

సీ. తీగలు కప్పార మూఁగి యాలతి సేయుధ్యం
గమలికలకు బెడరి బెడరి. దశమ. ౯. 3౮.

సీ. కప్పారులేణువు గమలాప్త బింబంబు రాహు
మండలమునరమణఁ గప్పఁ, డెల్లనిరజముతో
భిల్లు సంగ్రామరంగమునకుఁ దగు మేలుకట్టు
నట్లు. భార. భీష్మ. ౧. ౨౪౨.

కప్పిడు = కప్ప¹. స. క్రి. (కప్ప¹ + ఇడు.)

(దాచు.)

క. తప్పేమి లేనిమాన్యుని, నొప్పించెద నెందు
నీవిసోదము గలదే, కప్పిడఁగ నేల యొప్పమి,
నిప్పుడ యెఱింగింపు కలిగెనేని మహత్తా.
శేష. ౪. 3౮.

కప్పిపుచ్చే. స. క్రి. (కప్పి + పుచ్చే.) మఱుఁగు
పఱుచు, దాచు.

సీ. జాగరోద్భూతదృగ్రాగంబు మాణిక్యకర్ణకుం
డలదీప్తిఁ గప్పిపుచ్చు. నైష. ౧. ౮౪.

గీ. కల్లతనములు పలుమాఱుఁ గప్పిపుచ్చు, నట్టి నా
మీఁదఁ జంపంగ నలుగమన్నె. కాశీ. ౪. ౯౦.

వ. అప్పాటం బ్రతిభవనంబునఁ బాటిల్లుచీకటిత
ప్పు కప్పిపుచ్చునెరవుపడకుండునట్లుగాఁ బ్ర
కాశించినట్లె... హర. ౫. ౫౬.

కప్పిరి. వి. (కప్ప².) ౧. నలుపు.

(గర్భిణీవర్ణనము) గీ. గురుకుచంబులు వైఁ బచ్చ
సెరలు వాటి, టుదలఁ గప్పిరి వొలుపారఁ గ
దిసి బలిసె. మ. సం. ౧౦. ౪౦౩.

౨. కొంచెపాటిచీకటి. (శ. ర.)

కప్ప¹. స. క్రి. (త. కప్ప.) ౧. ఆచ్ఛాదించు; మ
ఱుఁగుపఱుచు, గోపనము చేయు.

సీ. కరతలయుగళి వక్త్రములు గప్పుక విన్నపంబు
లకొఱకు దిక్పతులు సేగ. కాశీ. ౨. ౪.

వ. అని కప్పి పల్కంబోయి బయల్పడఁ బలికి
వెలవెల బాటుచు... మ. సం. ౫. ౬౦౫.

సీ. ఏచినతలపోత దాచెద మంటిమా నిట్టూర్పు
గాడ్పులు రట్టు సేయుఁ, గడలేనిప్రేమంబు గ
ప్పెద మంటిమా పులకాంకురంబులు పులుగు
చెప్పు. వరాహ. ౪. ౧౮.

ఉ. చెప్పుము నిర్వికార సరసీమహాగర్భమహర
యేమియుం, గప్పక నామ నీకృతయుగంబున
నీకనుఁగొన్న చిత్రముల్. వరాహ. ౧. ౯౦.

౨. ఆచ్ఛాదకముగాఁ జేయు.

సీ. పులికళాసంబు గప్పుదురు పాఱఁగ మీఁద వి
ద్యాధరాంగనావిటగణంబు. హర. ౫. ౧౦.

౩. చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

క. అప్పుడు చెలిసియు మదిలో, ముప్పిరిగొనుపు
త్ర మోహమున సకియలు తల్, గప్పుకొని
వెంట రాఁగా, నప్పావనచరిత మహితలాధి
పుకడకు. సారంగ. ౩. ౪౩.

౪. బంధించు, మాయము.

క. పలుకఁ దనత్యము దూఱం, బలుకఁడు బెట్టిద
ముగాఁగఁ బలుకఁడు వాదం, బులకుఁ జొరఁ
డు వాణి యనం, గలవాకిలి యట్టిబుధుడు
గప్పం జాలు. భార. ౯. 3౨౨.

క. కప్పె నన మూసె ననుచుం, జెప్పంబడుఁగవుల
చేత... ఆం. భా. ౩. ౧౩౧.

అ. క్రి. పర్వ, వ్యాపించు; క్రమ్ము.

ఉ. ఆవనజాస్యహస్తతలజారుణదీప్తులఁ గూడిప
చ్చుపు, స్సానలిమీఁద నీకుతసుజామలతోమ
లు గప్పి యొప్పె సం, ధ్యావిరళోద్గత ప్రకటి
తారుణదీప్తులలోనఁ బొల్పుతా, రావలిమీఁ
దఁ బర్వనమృతాంకుర ప్రకరాభిరామమై.
మ. సం. ౫. ౫౦౫.

మహాస్రగ్ధర. అమరేంద్రారాతు లిట్లాహవముబ
మున నేయంగఁ దప్తిత్థబాణా, ఘమ ఘా
రంబై సురానీకముపయిఁ బెలుచం గప్పివం
జాచి... భార. ఆది. ౨. ౨౨.

వి. ౧. ఆచ్ఛాదనము.

సీ. లోలఁగుపయ్యెదకప్పుదూసియాడెడుచోప్పు
వెడవీడు నెఱిగొప్పువిరులయొప్పు. దశా. ౮.

33.

౨. ఇంటిపైకప్పు.

సీ. కఱపు గేస్తులయిండ్లకప్పు నేతలయంద నుడి
వడి కలఁగుట ల్పడుఁగులంద. అచ్చ. రా. బాల.

౪౭.

3. మఱుఁగు, అడ్డపాటు. ఆం. భా. ౧. ౭౬.

కప్పు దేతినవడపప్పు = పాట్లు తీసినవడపప్పు.

సీ. గోస్త నీమృదుగుళుచ్చస్తోమములతోడఁ గప్పు
దేతినవడపప్పుతోడ. ఆము. ౨. ౭౩.

జ: కప్పిడు, కప్పిపుచ్చు, కప్పుకొను, కప్పుడు,
కప్పుచెంచు, కప్పుబల్ల.

కప్పు². వి. (క. కప్పు. త. కఱుప్పు.) ౧. నలుపు.

సీ...కప్పు కం చనఁగను నొప్పుఁ గృష్ణ, వర్ణంబు
... ఆం. భా. ౧. ౧౦౮.

౨. చీకటి.

చ. తనపయి రాజు రా వెనఁ బతంగుఁడు కాలవ
కార్తి నేఁగుచో, మునుకొని కప్పుమూఁకయు
ను ముట్ట... హ. న. ౪. ౫.

3. దంతుత్తము.

చ. అరయ రజోరుజావరణ యయుఁ బ్రియుం
బగ లెల్లఁ గూడి త, త్కరజనమృద్ధి మీఱ
నది దా నతిరాగిణి యంచుఁ గల్ప లో, నర
యఁగ యోజితాధరదళాంచలయై ముఖము
ద్రుఁ గాంచి తా, మరకొమరాలు మాటె నలి
మండలిపేరిటికప్పులన్నియు. హ. న. ౪. ౮.

విణ. నీలము, నల్లనిది.

గీ. ఉప్పురముపేర నొప్పెడుకప్పుటనఁటి, నుప్పు
తిలి చుట్టురాలినకప్పురంపుఁ, గుప్పలోయన
మందారకోరకాధఁ, దారకాపగు లంబరస్థ
లిని నెరసె. ఉ. రా. ౪. ౧౫౫.

వ. ... నీలకంఠంబులసింధంబులయొప్పు తప్పక

చూచి విప్పుగలకప్పు మొగు లనుదిగులున...

ఉ. రా. ౬. ౨౪.

జ: కప్పారు, కప్పిరి, కప్పుఁగుత్తుకపుల్లు, కప్పుఁ
గుత్తుకవాఁడు, కప్పుఁదెరువుజాణక, ప్పుఁద్రోవరి,
కప్పుఁజైదువ, కప్పుమల, కప్పుమేని గాము, కప్పు
రా, కప్పెమ్మ.

కప్పుఁగుత్తుకపుల్లు (లుగు). వి. (కప్పు² + గుత్తుక
+ పుల్లు) నీలకంఠము, నెమిలి.

సీ. కప్పుఁగుత్తుకపుల్లుగములపెల్లు దొలంగెఁ దెలి
మొగుల్ నదల నేడైతఁ జెలంగె. అచ్చ. రా.
కిష్కిం. ౬౯.

ఇట్లే: - కప్పు మెడపుల్లు - అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౯.
కప్పుఁగుత్తుకవాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^2}$) శిశికంఠుఁ
డు, శివుఁడు.

సీ. కప్పుఁగుత్తుకవాఁడు గాలిమేఠరియందెజో
టివాఁ డర మెయిజోటివాఁడు. అచ్చ. రా.
బాల. ౧౩.

కప్పుఁదెరువుజాణ. వి. (కప్పు² + తెరువు + జాణ)

కృష్ణవర్తు, అగ్ని.

గీ. నిప్పుకలు నెట్టిరవులింపఁ గప్పుఁదెరువు, జాణ
మంటలు నెడచల్లఁ జాగె మిగుల. అచ్చ. రా.
సుం. ౧౬౬. ఆం. సం. దేవ. ౧౮.

ఇట్లే: - కప్పుఁద్రోవదొర.

ఉ... వేడివేల్పునా, నొప్పెడుకప్పుఁద్రోవదొర
యుక వలి స్రుక్కి హసంతికాచ్చలం, బుప్పు
తిలం గురాళముల నొందెడుపాస్పలక్రింద
వర్తిలుక. సమీర. ౨. ౧౦౫.

కప్పుఁద్రోవరి. వి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^2}$) కృష్ణవర్తు, అగ్ని.
సాం. ని. దేవ. ౧౨.

ఇట్లే: - కప్పుఁదెరువరి (శ. ర.)

కప్పుకొను. అ. క్రి. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^1}$) క్రస్తు.

గీ. కన్నుఁగవలందుఁ దిమిరంబు గప్పికొనిన.
దశా. ౨. ౬౦.

నీ. పటుద్గర్తరజటాపటలంబు ముడివీడి కన్నుల
కడ్డమై కప్పి కొనంగ. దశా. గ. ౧౭౮.

క. అప్పుడు వారలయొడలం, దోపైడుకన్నురి
గంధ మువ్వీసురులం, గప్పకొనంగ నొగి
న్వారప్పద్దదశాక్షుఁ జూచి యని రీతికి.
వేం. నూ. గ. ౧౪౦.

క. అప్పుయఁ బరిజనములుఁ దనుఁ, దప్పక కనుఁ
గొనుచునుండఁ దగవేది కరం, బొప్పనీతమ
కము చిత్తముఁ, గప్పి కొనుట నుత్తలంబు గ
దురంగ నచ్చొక్క. భార. విరా. ౨. ౩౬.

స. క్రి. ఆచ్ఛాదించు; మఱుఁగుపఱుచు.

క. అందఱఁ గృపార్ద్రపీక్షా, మందరుచిం గప్పు
కొని యమానుషమహిమక, జెంది మున మం
ది రాజపు, రందరుఁ డతఁ డూరునేరె రాజీవ
ముఖి. శుక. గ. ౨౫౨.

నీ. కప్పుకో నేల బంగారమా పువుబంతు లవి
సువర్ణలతోడయములు సుమ్ము. కవిరా. గ. ౮౧.

గీ. గరిమ నదు లెన్ని గలిసినఁ గప్పుకొనుచు, జల
ధి గనుపట్టుకీతి సంచారిభావ, సంచయము
లెన్ని గలిసిన మించనీక, తాన కనుపట్టుభా
వంబు స్థాయి దలఁచ. నరస. ౩. ౫.

కప్పుటైదువ. వి. (కప్పు² + ఐదువ.) కాళి, పార్వతి.

నీ. గెలుపు పేరుపజీరుఁ గినిసినకప్పుటైదువరాచ
సెంచు మాదొడ్డివేల్పు. ప్రబంధ. ౧౬౦. (క
ప్పుటైదువరాచసెంచు = శివుఁడు.)

కప్పుడు. వి. (√కప్పు¹.) ఆచ్ఛాదనము. (శ.ర.)

కప్పుడెంచు. అ. క్రి. (√చెప్ప¹ - స్వార్థమున
'తెంచు') క్రమ్ము.

ఉ. ఉలుముచు నెల్లడం బిడుగు లుగ్రగతిం బడ
ఘోరమూర్తియై, యతిముఱిఁ గప్పుడెంచువి
లయాభ్రముచాడ్పున... భార. ద్రో. గ. ౮౯.

కప్పుబల్ల. వి. (√కప్పు¹) ద్వారముమీఁద గొడుగు
బల్లకన్న బల్లలకునడుమనుండెడుపలక. (శ.ర.)

కప్పుమల. వి. (√కప్పు².) కాటుకకొండ, అంజ
నాద్రి. (శ.ర.)

కప్పుమేనిగాము. వి. (√కప్పు².) శనిగ్రహము.
(శ.ర.)

కప్పురగంది. వి. (√కప్పురము.) కర్పూరమువలె
పరిమళించు శరీరముగలస్త్రీ; స్త్రీ.

ఉ... నేలుపుం, గప్పురగందు లెక్కిరి ధగధగితో
న్నతహర్షరేఖలక. పారి. ౩. ౧౧.

క. అప్పుడు దా శిశిరవిధికి, నిప్పులఁ బొరలించి
నట్లు నెమ్మదిఁ బొగులక, ముప్పిరిగొనువేసట
నా, కప్పురగందులను గినుకఁ గనుఁగొని పలి
కెక. చంద్ర. ౪. ౧౬౬.

(‘కప్పురగంధులు’ అనికొన్నిచోట్లఁ గనబడు
చున్నది. అపుడు అది మి. వి. గా గ్రహించఁ
దగు నని తోచుచున్నది.)

కప్పురపుటనంటి. వి. (√కప్పురము) కర్పూరక
దళికి.

ప. ... ఉప్పురంబు నంటుకప్పురంపుటనంటి గు
ప్పుమనక గప్పుతాపులకుఁ దావలం బగు
తాపుల... ఉ. రా. ౬. ౨౪.

ఇట్లే:- కప్రపుటనంటి, కప్రపనంటి.

మ. బలుకప్రంపుటనంటికప్పురపుఁ దిప్ప ల్గప్పి
యుప్పొంగుజా, ల్లగొజ్జంగలనీరు సజ్జకపుఁ
గేళాకూలికిఁ డిగ్గి... పను. గ. ౧౩౯.

క. కప్పుంగొప్పులఁ జమ్ముం, గప్పుల మొగముల
నొడర్లఁ గప్పిన మెఱుఁగుం, బుప్పొడి విదిరిచి
కొని మఱి, యప్పుడఁకుక లరిగి కప్రపనఁటు
లనెంతక. యయా. ౪. ౨౮.

కప్పురపుబెండ. వి. (√కప్పురము.) ఒకజాతి
బెండ, గంధమాలముకీ. (శ.ర.)

కప్పురపువంగ. వి. (√కప్పురము.) ఒకజాతి
పంగ, కూటనారాకికీ. (శ.ర.)

కప్పురబోగి. వి. (కప్పురము + బోగి) నస్యవిశేషము.

ద్వి. పాలుపు గైకొనక కప్పురబోగి వేఁగె. విష్ణు.

పూ. 3 ఆ. (శ. ర.)

(బ) ధాన్యవిశేషము. (వృత్తియం దేకవచనాంతము.)

ఉ. కప్పురబోగిపంటకముఁ గమ్మరితాలుపు సా
జ్జేపిండితో, నొప్పులుగా భుజించిరి...భీమ.
అ. ౧౩౯.

కప్పురమద్ది. వి. (కప్పురము + మద్ది). ఒకజాతి
మద్దికి.

వ. ఇప్పు కప్పురమద్ది గడ్డగోరు గోరంట పెలమ
యులిమిరి...మొదలుగఁ బెక్కుతెఱంగుల
ప్రాశులు...పి. శకుం. అ. ౧౮.

కప్పురము = కపురము, కప్రము, గంబుర, గంబుర
ము, గంబురా, గంబూర, గంబూరము. వి. (సం.
కర్పూరః. ప్రా. కప్పురో. క. కప్పుర.) కర్పూ
రము. (వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో వికల్ప
ముగా 'ము' వర్ణలోపము.)

గీ. కప్పురంబు జవాదియుఁ గలిపి యిడ్డ, కలప
మలఁదఁగ నెన్నఁడు గలుగునొక్క. నీలా.
౧. ౧౦౫. ఆము. ౬. ౬౨.

నీ...కపురము కప్రము కప్పురము, సిరము గం
బూర గంబుర గంబురా గంబురము గంబూ
ర మ్మన మ్మచ భున, సారము...ఆం. భా. ౨.
౧౬౨.

కప్పురగండము = కర్పూరముతోఁ గలిపినచంద
నము.

నీ. మంచిపున్న మచందమామవెన్నెలచంద మొం
దుకప్పురగండ మొఱపు నెఱుప. ఉ. రా. ౭.
౨౫౮.

కప్పురపీడియ(డె)ము = కర్పూరముతోడి తాం
బూలము.

చ. కలికివరాటరాజడప గప్పురపీడెము వెట్టె
నవ్వుచు, న్నలునడపంబువానికి ఘజాధరవల్లి
దశాంతరంబున, బలితపుండ్ర మైననున

బన్ని...నైష. ౬. ౧౮౧.

ఉ. ...తేనెమోవిపైఁ, గప్పురపీడియంబుజిగి క
స్తురిబొట్టును...దశా. ౯. ౨౨౦.

కప్పురబాగలు = కర్పూరముతోడిచక్క పలుకులు.

ఉ. ...భోజనం బిడుక, గట్టెఁడు తెల్లనామలును
గప్పురబాగలు నిచ్చు నిచ్చులు. శశాం.
౨. ౮౦.

కప్పురపుబాగములు = కప్పురబాగలు. శశాం.
3. ౧౦౫.

జ: కపురపుటనఁటి, కపురము, కపురసిల, కప్పు
రగండి, కప్పురపుటనఁటి, కప్పురపుటెండ, కప్పు
రపువంగ, కప్పురబోగి, కప్పురమద్ది, కప్రము.

కప్పురా(రాయి). వి. ($\sqrt{\text{కప్పు}^2}$) నీలమణి, ఇం
ద్రనీలము.

నీ. నిండుచందురునిగ్గు వెండిమేలంబెలు కప్పురా
సంతనయొప్పుటొరిజ. ప్రబంధ. ౫3.

నీ. కప్పురా లనఁగను గనుపట్టు నీలముల్...ఆం.
భా. ౨. ౨౭౮.

కప్పెక్కు. ఆ. క్రి. (కప్పు² + ఎక్కు) నలు పెక్కు.

క. కొప్పును రోమావళియుం, గప్పెక్కిను మో
విఁ బొడకమలంబులఁ గెం, పుప్పతిలఁ బిఱుఁ
దుఁ గుచములు, నప్పడఁటికి మిగులఁ బొడలె
యావన మైన. వరాహ. ౯. ౧౦౦.

కప్పెట. వి. పక్షి విశేషము.

నీ. వంగవండును గోరునంక కప్పెట పొట్టిపిట్ట
పావురము...సుద. 3. ౧౯౮.

కప్పెర. వి. (సం. కర్పూరః. ప్రా. కప్పురో. త. కప్పరై.)
౧. కపాలము, పుట్టె.

గీ. తనరును గరోటి కప్పెర పునుక పుట్టె, పుచ్చె
యన...ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

చ. కఱచినపీనుఁగు న్నెడఁదకప్పెరయు న్నొలఁ
బచ్చితోళులు. ఉ. హరి. ౨. ౧౨౬.

౨. భిక్షాపాత్రము.

గీ. బినరుహాసనుపుటియక ప్పెర ధరించి. హర.

౫. ౫౫.

చ. కరమునఁ బట్టి భిక్షుఁ గొనుక ప్పెర గొప్పది
గాదు మానెడొటరుదు...చెన్న. ౫. ౨౮౯.

నీ. కరమాలముల వ్రేలుక ప్పెరలో జోలెలు భ
ద్రుచుద్రాక్ష నైసభ్యకములు. కాళ. ర. ౫౪.

3. కుంపటి.

క. మొగమున మసిబొట్టులు కర, యుగమునఁ గ
ప్పెరయుఁ గత్తియుక్ ప్రేలునెఱుల్, దిగ
మ్రుంగెద ననుపలుకులు, దగఁజేరఁగనలయుఁ
గేలిధామంబునకు. శుక. ౨. ౧౭౮.

గీ. ఆనుచుఁ దద్యానురుం డెంచునంతలోన, సు
రియ నిప్పులురాలుక ప్పెరయు మొగము,
మీఁద మసిబొట్లు మించ నమైలత రాఁగ.
శుక. ౨. ౧౯౨.

కవ్యాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లమడ్డి, అందుగు
బంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యవిశేషము.

కప్రము = కప్పరము. (చూ.)

చ...కప్రపుక్, వలపులు మీఱ...ఆము. ౧. ౭౧.

నీలా. ౧. ౫౭. ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

కప్రవీడియము = కర్పూరముతోఁగూడిన తాం
లము.

గీ. అచ్చరలు నందనంబునఁ దెచ్చుకొనును, రాగ
సుమములు హర్షవాతాయనముల, చెంతఁ
గాలాది తత్పురస్త్రీలకొనఁగి, వేడి కొని
పోవుదురు కప్రవీడియములు. చారుణ్యేష్టచరి
త్రము. (శ. ర.)

జ: కప్రములక.

కప్రములక. వి. (కప్రము + ములక.) కప్పరపు
వంగి. (శ. ర.)

కఫకూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాల, చొంగ.

కఫణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ, ఈ. స్త్రీ. కూర్పరము,
మోచేయి.

కఫము. సం. వి. అ. పుం. శ్లేష్మము, తెమడ.

కఫవర్ధనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కఫమును
బెంచునది. వి. అ. పుం. పిండితకవృక్షము, మం
గళి. న. కఫము పెరుగుట.

కఫాంతకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మి.

కఫారి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. సొంటి. అ. మిరియాలు.
(ఇట్లే కఫవికోధి, మొ.)

కఫి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కఫకోగముగలవాఁడు.

కఫేలుపు. సం. వి. ఊ. పుం. శ్లేష్మతకము, విరిగి.

కఫోణి. సం. కఫణి.

కబంధము. సం. వి. అ. పుం. న-ప్రాణవాయువుచే
బంధించఁబడునది-తల తెగినను ప్రాణవాయువు
లు గలిగి ఆడెడు మొండెము, ఆట్ట. పుం-నీరుచేసి
యందుబంధించఁబడునోఆది- గ. ఉడరము, క
డుపు. ౨. మబ్బు. 3. నముద్రము. న-ప్రాణవా
యువుల నిలఁబెట్టునది-జలము.

కబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. వనవాసనమయ
మున రామునిచే హతుఁడైనయొకానొకరాక్షసుఁ
డు. ౨. రాహువు.

కబ(వ)రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. సంపృక్తము,
మిశ్రము, కలిసినది. అ. నానావర్ణములుగలది,
వివిధమైనరంగులుకలది. వి. అ. పుం. న. గ. ఉ
ప్పు. ౨. ఆఱుము, పులుసు.

కబ(వ)రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కేశవేశము, కొవ్వ.
౨. వాయింట, ఖరపుష్పి.

కబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కబరి.

కబరీభరము. సం. వి. అ. పుం. దట్టమగుకొవ్వ.

కబళనము. సం. వి. అ. న. కబళించుట.

కబళము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గ్రాసము, కడి,
అన్నమునున్నగువానిముద్ద. ౨. మత్స్యభేదము.

కబళించు. సం. స. క్రి. గ. మింగు.

సీ. కైరవాకరములగర్వంబు కబళించి కమలపం
డములకుఁ గాంతి యొసఁగి. మార్క. ౨.
౧౦౯. (ఇట 'పోగొట్టి' అనిభావము.)

౨. గ్రహించు, పట్టుకొను.

ఉ... తొండమున నవ్వలిచక్కగబళింపఁ బోయి
... మనుచ. గ. ౪.

సీ. అంగుళంబుల నల్ల నలకలు గబళించి కెమ్మైన
యాని యెక్కింతుఁ గాయ్యు. భార. విరా.

౨. 3౧౦. కాశీ. ౫. ౧౯3.

కబళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. మింగఁబడి
నది. ౨. భుక్తము, తినఁబడినది. 3. వ్యాప్తము,
పర్వినది. ౪. గృహీతము, పట్టుకొనఁబడినది.

కబళితవంతుఁడు. సం. విణ. (త. వతీ. త.) కబ
ళించినవాఁడు. (సౌందర్యలహరి. ౨౦.)

కబాడము. వి. ఎడ్లమీఁదవేసి తెచ్చెడుకసవుల
నగువానిజంటమోపు. (శ. ర.)

కబాయి(యీ)=కబ్బాయి. వి. (హిం. కబా. క.
కబాయి. త. కపాయ్.) అంగీ.

సీ. నవపుష్పవనము నానామణుల్ గ్రుచ్చినప
చ్చపట్టుగబాయిబాగు నెఱుప. కళా. ౫.
౧౭౯.

రగడ. చాదరలు పైతిణులు చక్కనికబాయి
లు, నడరుచిల్లని తేంట్లమరుబూర్చి నులును.
హంస. ౫. 3౫౬. (శ. ర. పా.)

కబురు. వి. (హిం. కబర్.) గ. వృత్తాంతము. ౨. దం
భము.

సీ. వృత్తాంతదంభము ల్వెలయును గబురన...
ఆం. భా. 3. ౫3.

కబ్బపుఁగూరుప(ర్ప)రి. వి. (కబ్బము + కూరు
పరి.) కావ్యకర్త, కవి.

గీ. బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్చు ల్పాశెగాంధ్రు.
నీలా. ౨. ౪౯.

ఇట్లే: -కబ్బపుఁజేతరి. సాం. ని. మాన. ౬.

కబ్బము. వి. (సం. కావ్యమ్. ప్రా. కబ్బమ్. త. కాప్పి
యమ్.) కావ్యము, ప్రబంధము.

గీ. మునుపు మా కీవె భల్లాణుఁ డనెడితేని, కత
యురు క్తిజేపెండిలికతయు బొబ్బ, మెకపు
గుబ్బలికతయు మేల్తీల నీల, పెండ్లికతయు
ను గబ్బము లేర్పిరి గూర్చి. అచ్చ. రా.
బాల. ౧౬. భీమ. గ. ౧౨.

జ: కబ్బపుఁగూరుపరి, కబ్బము ప్రాయాలు.

కబ్బము ప్రాయాలు. వి. (కబ్బము + ప్రాయాలు.)
సరస్వతీదేవి.

(యశోవర్ణనము.) సీ. గిబ్బడాల్చొరగుండు క
బ్బంబుప్రాయాలు లిచ్చిగుప్పెయబ్బ బొబ్బ
మెకము. అచ్చ. రా. యు. ౫౯౨.

కబ్బాయి=కబాయి.

ద్వి. చెల్లుచీటియు నిచ్చి చేచేత మేలు, కుల్లాయి
కబ్బాయి గొమ్మంచు నొసఁగి. ద్వి. పరమ.
౬. ౪౦౨ పా. ౪ పం.

ద్వి. అసమసాయసుని మోహనతురంగముల, పస
మించుపచ్చకబ్బాయి ధరించి. ఆ. మ. క. ౫.
౨౫౯ పా. ౧౯ పం.

కబ్బిలి. వి. శౌండికుఁడు, కల్లుఅమ్మవాఁడు. (శ. ర.)

కమండలువు. సం. వి. ఉ. పుం. స. కరకము, స
న్నాసులుగాని బ్రహ్మచారులుగాని ఉపయో
గించుకొనెడి గిండిపంటి జలపాత్ర విశేషము. వి.
ఉ. పుం. గ. జావ్విగీ. ౨. ఒకానొకచతుష్పజ్జం
తువు.

కమటము=కమ్మటము. వి. అగసాలెవానికుంపటి.

మ. సుమనశ్చాపునిరాణివాసమునకుఁ సామ్రా
వనిర్తించుయ, శ్మమునక విచ్చిన మెట్టదమ్మి
కమటానం గేసరాంగారమ, ధ్యమునక నైచి

నకర్తికాకనకముం దక్కిరజుకీలపుం,జము న
ర్తింపఁ గరంగెడుం గమము కూజద్భంగనా
డింధముక. వరాహ. 3. ౯౧.

గీ. సమయనాడింధమాగ్రణి సాంధ్యరాగ,విమ
లభిమింటితాకమటమునఁ గాంచి, నియ
లంకారమున కెత్తి నెలపసిండి, పూడెదో
లుగట్టుపట్టెడమీడ నిడియె. రా. వి. క.
కౌ.

కమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాటిడి. (కే.
ని.) వి. అ. పుం. ౧. కూర్చును,తాచేలు. ౨. వెదు
రుకీ. 3. సల్లకి, అందుగుకీ. ౪. కూర్చాస్తి,తాచే
టియెముక. ౫. ములభిక్షాపాత్రము. (కే.ని.)

కమలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుతాచేలు, ధులి.

కమతకా(గా)డు=కమతకాడు. వి.(కమతము
+కాడు.) హాలిమడు, సేద్యగాడు.

నీ...కాఁ పనఁ గమతకాఁ డనంగఁ, గమతగాఁ
డనఁగను గమతీడనఁగను దుక్కిము చ్చనఁ
గను దోచుచుండు,హాలికాభిధ...ఆం.భా.
౨. ౨౨౯.

కమతము=కమతము. వి. (క. కమత. త. కమత్తో
లి.) సాగుబడి, సేద్యము, కృషి. (చూ. కమ
తీడు.)

కమతీడు=కమతీడు. వి. (కమతము + ఈడు.)
సేద్యగాడు, కృషివలుడు, హాలిమడు.

నీ. వెదురుచేల్కలుపు దీసి దినంబుఁ గాపాడుక
మతీలు మా కేకలములు సుమ్ము. సారంగ. ౧.
౭౩.

కమనచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. కంకపక్షి, రా
పులుగు.

కమనము. సం. వి. అ. పుం. అశోకముకీ.

కమనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కామిం

పఁదగినది, కోరఁదగినది. ౨. మనోహరము, ఇం
మయినది.

కమనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కామను
డు. ౨. ఇచ్చగలవాడు. 3. కమనీయుడు, అ
భిమానుడు, అంజగాడు. వి. అ. పుం. మన్
ధుడు.

కమరి=కమరు.

నీ...ఒడ్డాణంబు కమరి యొడ్డణ మనఁ గాంచి కె
లయు, మొలమా లనంగ నొప్పను గఱినాత్రా
భ్య...ఆం. భా. ౨. ౧౫౦.

కమరు¹. అ. క్రి. (క. కమరు. త. కమరుడల్.)
కాలు, దగ్ధమాగు; తాపమునొందు; ఉడుకు.

నీ...తీవ్రాంశుసంతాపమునఁజేసి కమరె నాతి
క్రలు గమరవయ్యె. గీ. ననుజుపక్షములు...
భార. ఆర. ౭. ౨౧. (మూ: తతో దగ్ధావిహా
పక్షే న దగ్ధౌ తు జటాయుషః.)

గీ. తీయవిలు చీమగమి దొల్చి తినియెనేని,హా
దలునావేడియూర్పులఁ బువ్వుఁదేరు,కమ
రెనే బట్టబయలగు గర్వరేఖ,విషమసాయక
విచ్చేయు విడిదలకును. పి. శమం. 3. ౧౯౦.

వ...నీవు సకలసామ్రాజ్యవిభవంబు మెఱసి చలి
యందు నీ తేజంబు ఘర్తనమయంబునాటికె
పమతేజంబై పగతురకన్నులు గమర నతిమ
స్సహం బగునట్లుగాఁ జేయుము ... భార.
ఆర. ౫. 3౪౭.

గీ...కంక,జాదిమణిభూషణోత్కర మపనయిం
చి, యొప్పు పాలివోయి దీనత నుండె బంపు
జనులచూడుల్లు కమర నజ్జనవిభుండు.హ
ర్క. ౧. ౧౬౮.

చ. కమరె నశేషకోకనదక్షరవపంపులు కైవలు
బులుక. భార. ఆది. ౮. ౨౬౬.

వి. కాలపు.

నీ.కమరును నార్తనాదములును బెల్లు గ నభిలము

గంబుల నాఁగికొనుచు. గీ...పరఁగె, నదుల్
తోడ్పడం దైనమహానలంబు. భార. ఆశ్ర.
౧. ౧౫౧.

కమరువలచు=కమరువాసనవేయు, కమరుకంపు
గొట్టు.

క...తనతనపు గమరువల, చివర బక్షములోన
వాఁడు జీవముఁ దొఁకగుట. జై. భా. ౮.

౧౦౦.

క. ఆన్నంబు కమరువలచుచు, నున్నది...పోడ.
౫. ౧౧.

జ: కమరుచు.

కమరు²=కమరి, కమ్రు. వి. (హిం. కమర్=నడు
ము.) ఒడ్డాణము.

గీ. లజ్జయెఱుంగనికటిమండలంబుమీఁద, నలుఁ
దపజ్రాలకమరు గర్వంబునూప. కాశీ. 3.
౨౪౦.

సీ. పజ్రాలకమరుతేవ విడంబనముచేయు నేకొం
డమొలచుట్టు నిందుతనయ. శివరా. ౧. 3.

కమరుపటా=మొలనూలుపట్టా.

గీ. పసిఁడికమరుపటా యొక్కకిసలయోస్థి, మొ
లను ధరియించె ... రసిక. ౧. ౭౫. (శ. ర.
పా. 'కమరుపట' ము ద్రి.)

కమరుమే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కమరు}^1}$) కమరజేయు.
(కాల్చు)

ద్వి. రమణీయగజవాజిరథశాలలోలి, గమరిచి
...రం. రా. సుం. ౨౭౧పా. ౮ పం. (శ. ర.
పా. 'కమరిచి' ము ద్రి.)

కమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. లక్ష్మీ. ౧. ఉత్తమస్త్రీ.
3. ఒకానొకఫలవృక్షము.

కమలచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తామరతేకు.
౧. రావులుగ. (కే. ని.)

కమలజన్మఁడు. సం. వి. న్. పుం=కమలజుఁడు.

కమలజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం=కమలమునుండి
పుట్టినవాఁడు-తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ.

కమలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. సారసపక్షి, బెగ్గు
పిట్ట. పుం. ౧. (సంగీ.) ధ్రువక భేదము. ౧. మృగ
భేదము, ఒకజాతిలేడి. న. ౧. తామర; ఎఱ్ఱతామ
ర. ౧. నీరు. 3. రాగి. ౪. మందు. ౫. క్లోమము,
కడుపులో నొకప్రక్కనుండెడి యెఱ్ఱనిమాంస
ము. ౬. స్థాణేయమనుగంధద్రవ్యము. ౭. కత్తి
యొఱ.

కమలాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. తామరకొలను.

కమలాక్షుఁడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ) తామర
లపంటికన్నులుగలవాఁడు. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు.

కమలాప్తుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు.
౨. విష్ణువు.

కమలాఫలము. సం. వి. ఆ. న. ఫలవిశేషము.

కమలాలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తమ్మియింటిగరిత,
లక్ష్మీ.

కమలాసనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. తామరపూవు
పీతముగాఁగలవాఁడు-బ్రహ్మ, నలువ.

కమలినీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తామరతీగ. ౨.
తామరతంపర, పద్మనూనాము. 3. తామర
కొలను.

కమలు. ఆ. క్రి. కందు, విపర్ణమగు; కాలు, దగ్ధ
మగు.

గీ. వెచ్చె ననఁ గండె ననఁగను వేఁగె ననఁగఁ, గ
మలె ననఁగను దనరు నేకార్థములు గ. ఆం.
భా. 3. ౯౯.

మ...మోవి నిట్టూర్పులక, గమలకడల్పముఁజేరు
చు న్విభునిరాక ధోరుచుం బ్రొద్దు భా, రము
సం బుచ్చుచు వర్ధమానవిరహాగ్లానిక మదిం
గుందుచుక. పి. శకుం. ౨. ౧౯౨.

ద్వి. తమతమవారలు తమబంధుజనులు, కమలుటఁ
జూచి శోకము నొందువారు. రం. రా. సుం.
౨౭౧ పా. ౨౦ పం.

వి. వైవర్ణ్యము.

సీ. కాళికావిభునిదాకాలితాటింపులకమలు చే
రనినాటిమముదహితుఁడు. పి. శ. సం. ౧. ౩౯.

జ: కమలుచు.

కమలుచే(ట్టు), కమలించే. స. క్రి. (\sqrt{k}
మలు.) కమలఁజేయు.

(కాల్పు)

సీ. క్రొవ్విసపండులఁ గొన్నిటిఁ గమలించి కత్తిజా
లను జివ్వి కాచు గడిగి. ప్రబంధ. ౨౧౦.

(కందించు, నల్లపఱుచు.)

సీ. కమలించెఁగాక యంగజవిరోధిరోధిఁ దల
కెక్కఁజాలెనే హలహలంబు. వసు. ర. ౨౯.

కమలోత్తరము. సం. వి. అ. న. కుసుంభము, కుసు
మపువ్వు.

కమసాలవాఁడు=కంసారి. వి. లోహకారుఁడు.

(శ. ర.)

కమాను. వి. (హిం. కమాన్.) విల్లు, ధనుస్సు.

ఉ. వైరివిఘ్నాలఁ దైనకసవక్షితిపాలుఁడు వాధి
మేఖలా, భారధురంధరత్వమునఁ ప్రాధవ్యో
రచన న్నహపతా, స్సార్థత నెన్న సాటి య
గు బంగరుగట్టుకమానుపాదుసా, నారికిఁ బద్మ
సంభవునినారికి ఘావిలోచనారికి. చం.
రా. ౧. ౫౬.

కమి. వి. (\sqrt{k} ముచే?) ౧. కబళనము, మ్రింగుట.

సీ. ... కమి యనఁగా నొప్పుఁ గబళనంబు, కబ
ళంబు కడి యనఁగాఁ జను... ఆం. భా. ౨.
౨౬౦.

౨. కమికిలి, పట్టిలి.

కమియార=పట్టిలినిండ; తృప్తి తీరునట్లు.

సీ. కాంతాజనంబులు కమియార నిడుదు కేపుర
ములోఁ దర్కాలపుణ్యభిక్ష. భీమ. ౩. ౭.

ఉ. ముంగిట నాడుపుత్తుఁ డతిమోదమునం దను
దొలఁ గాంచి వే, డ్దగ్గం గరయుగ్గ మెత్తి

చిటుగంతులతో వెడయేడ్పుతోడ దా, యం
గఁ జెలంగి యెత్తుకొని యమ్మనఁ జిక్కఁగఁ
జేర్చి ముద్దుమో, ముం గమియార ముద్దిడుట
ముజ్జగ మేలుటగాకయుండునే. కవిక. ౧.
౪౦.

జ: కమికిలి.

కమికిలి. వి. (\sqrt{k} మి.) పాణివిశేషము, పట్టిలి.

(‘పంపఁబడిన ప్రేళ్లు గలపుడిసిలి’ అని శ. ర.)

సీ. ... పాణివిశేషంబు పరఁగను గమి, కిలిపపు
లప్ప పట్టిలి యన ... ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

చ. కమికెడుగుబ్బచున్నఁగవగాసికిఁ బాసిన
జాటుపయ్యెదల్, గమకపువాలఁగన్న తె
నఁగఁ బొనఁగించిరి కేళి బాలికల్. రా. వి.
౩. ౮౮.

ఆ. మూఁడుదినము లయ్యె వేడంగ నెచ్చటఁ,
గమికె డన్న మైనఁ గలుగదయ్యె, గ్రాసమా
త్ర మేమి గలిగిన నా కిచ్చి, నన్నుఁ గరుణఁ
బోవు మన్నఁజూచి. ద్వా. ౬ ౧౦౧.

గీ. రెండుకమికిళ్ల వేఁపాకు. చికి. ౧. (చి. ని.)

కమిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) కామకుడు.

కమితవ్యము. సం=కామ్యము.

కమియు. అ. క్రి. ౧. కవియు, మీఁదికివచ్చు.

సీ. కమియునుద్ధతవారణముఁ ద్రిప్పు సేసవాచా
రధారేయుపాంకారరవము. భాను. ౧. ౨.

గీ. ఘోరమృగములఁ గమియించుకొని ప్రతా
ప, మడర సురియలఁ బొడిచెద మనెడు
వారు. చిత్రభా. ౩. ౧౨౮.

౨. మాఁగు, మిగులఁబండు.

చ. క్రమమునఁ బిందెలుం బసరుఁగాయలుఁ గా
యలు దోరపండులుం, గమిసినపండులుం క
లలు గట్టి తడున్నతకాళి లన్నియున్, దమమ
యమై తలిర్పగ... హరి. పూ. ౬. ౮౨.

౩. అతిశయించు.

చ...ఇంగిలికంబుఛాయచే, గమిసినదాసనంపుఁ
బువుకాంతికి డాసినకూర్చిచుట్ట మా, కొమ
రున సంజ యంబరముకొంగున నూన్పెగు
సుంధరాగము. భీమ. ౨. ౨౯.

స. క్రి. ౧. కొలుకు.

క.తలిరాకుమెఱుంగువాతెఱ, కలకంఠవిటుండు
గమియఁగాఁ జూతలతా, లలన విదిర్చెను గం
టిపె, యలికంకణముఘురవిటపహస్తముల సతీ
పారి. ౩. ౫౬.

౨. తిను; త్రాగు.

క. ఇండు భవత్తనువులఁ గల, కండలు నెత్తురును
వేగ కమియంగా నీ, యండజపతి కానంద
మ, ఘండముగా తుత్తృపావికారము లడఁ
గ. మార్గ. ౧. ౭౪.

౩. క్రమ్ము, ఆవరించు.

గీ. అతనుదర్పాంధకార మంతంతఁ గమియఁగ
న్న గానక సాధ్వీ రాఘవునిదేవి, జనకకన్య
జగన్దాన్యఁ జైనక వచ్చి, కన్ను గానక చనె
బలుగాకి కాకి. రామా. ౫. ౭౦.

కమియ = బాగుగా, ఎక్కువగా.

చ. కమియఁగ నింగికి నెగసి కన్నుని పూఁతులఁ
గూలఁ ద్రోచుచుక... భా. రా. సుం. ౫౫౩.

క. కనలి నిశాచరికేలు, క్కునఁ గమియఁగఁ బట్టి
భీతిగొనఁ దిగిచి వడిక. భా. రా. సుం. ౮౪.
(‘గట్టిగా’ అని భావము.)

గీ. అనుభవించఁ దనికి యట మఱి విషయముల్,
విడుతు నని తలంచునెడఁగుఁడలఁపు, లఖిలశి
ఖిఖిఱియం దింధనాజ్యముల్, గమియ
వైచి యార్పఁ గడఁగునట్లు. కు. సం. ౬.
౭౨౬. (‘మిక్కుటముగా’ అని భావము.)

గీ. పత్తములమీఁద మూఁగిన భ్రమరకులము, హ
రవిసర్జనజనితమర్కశముఁ బోలఁ, గమియ వి
చ్చిన గేదంగికన్నె పువ్వుల, గాతుకము పల్ల

వింపఁగఁ గాంచెవిభుఁడు. నైష. ౧. ౯౦.

(‘పూర్ణముగా’ అని భావము.)

మ. ప్రమవోద్దామసుఖానుభూతి గలలోఁ బ్రా
ప్తించుటకై మున్నచి, త్తములం బ్రాపడి యు
న్నయ్యురువునం దద్యేశ వీక్షించువోఁ,
దమకం బారఁగ వింత గాక సమతం దా
ర్కొన్న యాలోకముల్, గమియం బ్రాకె
బరస్పరాంగముల పైఁ గాతూహలోద్యద్ద
తి. హరి. ఉ. ౭. ౧౭౫. (‘అంతటకై’ అని
భావము.)

(ఇట్లే సందర్భానుసారముగా అర్థములు గ్రహిం
చునది.)

జ: కముచు.

కముఁజు = కాఁజు. వి. (సం. కపింజలః.) కపింజల
పక్షి.

ద్వి. కముఁజులఁ జిలుకలఁ గ్రొంచపత్తులను.

ద్వి. నల. ౩. ౩౨౩ పం.

కముచు. స. క్రి. (✓కమియు.) ౧. గ్రహించు, పట్టు
కొను.

క. చనుఁగవ ఘనమో జఘనము, ఘనమో యని
నడిమిచక్కఁ గమిచి విధి కరం, బునఁ దూఁ
చె దీనిఁ గా కి, ట్లుచువుపడునె వధులపేర నం
గుళిరేఖల్. నైష. ౫. ౧౬.

గీ. కరము రాగియై రజనీముఖంబుఁ గాంచి, తమ
ముఁదత్రేశభర మని తాల్చి లేక, కముపఁ
గరములు పైఁ జూచి కామి యెఱిగి, నెల్ల
నైనట్లు శశి కడు విమల మయ్యె. కు. సం. ౮.
౧౧౩.

గీ. కపివరుఁడు పర్యతంబులు గమిచి తెచ్చి,
పుష్ప లిడురీతిఁ గుండలు కుప్ప నెట్టు. హంస.
౫. ౧౦.

౨. కొలుకు.

సీ. తమి దొలంకఁగ సాము గమిచినచిగురాకుఁ
జెలువున కిచ్చుకోయివలంది. చంద్ర. ౩.
౯౨.

3. నొక్క.

క. హారపరీక్షా మిషమున, భూరమణుడు గమించె
నింతిసాంకపుఁజన్నుల్, కూరిమి నేరిమి బు
లకాం, కూరంబులు వొడమఁ జిగురుగోరుల
కొనలకొ. నైష. 2. ౧౬౬.

ర. ఆను, (అధర) పానము చేయు.

సీ. తెమలించి కురు లొయ్యఁ దివియ లే కటము
న్న కదిసినకె మ్మోవి గమించి కమించి. ఉ. హరి.
గీ. ౨౧౨.

గీ. కబళించు, మ్రొంగు.

సీ. ఆమృతాపహరణార్థ మగుగుపక్షిస్వామిగతిఁ
బుళిందశ్రేణిఁ గమించి కమించి. మనుచ. ర.
౧౧౩.

గీ. తిలించి నవకంబు దీప్తులు ద్రెంచి యలఁతి, తుని
యలుగఁ జంచుపుటములఁ ద్రుంచి తెల్లు, లాద
రంబున నందియీ నట్టు లెత్తి, ప్రీతిఁ గము
చుఁ జకోరంపుఁబిల్లగములు. నిర్వ. ౬. ౪౬.

౬. ఆక్రమించు.

సీ. వరుస మీఁదటివ్రాలు వ్రాయనేర్చిననాఁడె
కమించి దిక్కుల జయాంకములు వ్రాసె. పాం
డు. ౧. ౪౧.

గీ. భోగివళ మైనగేదంగిపూవునకును, నగచు మ
దిఁ గొన్ని బంధుజీవకలతాంత, గుచ్చములలో
న నొకకొన్ని కొలువునేయుఁ, దేటు లభిల
ర్తుమయపనీనాటిఁ గమించి. పాండు. ౧. ౧౦౧.

కమ్మ¹. పి. (త. కమ్మల్.) ౧. శాకనాళము, కాండ;
పత్రేవృంతము, మట్ట.

సీ... శాకనాళము పేరు చనుసు గమ్మ. గీ. కామ
కాండన... ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

ఉదా: తాటికమ్మ, మొ.

౨. తాళపర్ణము, తాటియాకు.

గీ.... కమ్మనఁ దాళపర్ణ మెనఁగు. ఆం. భా. ౨.
22.

3. (క. కమ్మ.) పత్రిక, లేఖ, జాబు.

గీ. కమ్మయనఁగను జాబును గర్ణభూష, సొల్పు

చుండును... ఆం. భా. 3. ౫౨.

సీ. ముముఁ బిల్వఁ బంపుకొమ్మ యని ప్రమథసంఘ
మ్ములు తమపేరఁ గమ్మలనుచ. శుక. 3. ౪౪౩.

గీ. వలఁతిబంటుల నిర్వృతఁ బిలిచి మేలి, కమ్మ
యొనఁగిన వా రొకయుమ్మడిఁ జని. ఆచ్చ.
రా. బాల. ౧౦౨.

ర. కర్ణభూషావిశేషము, తాటంకము.

గీ... తాటంకవాచక మగుఁ, గమ్మయనఁ గాను...

ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

గీ. కమ్మతీఁగ పాగడము... చుక్కబొట్టనఁ జిటి
పాటిసామ్మ గలిగి... వేం. పంచ. ర. ౪౧౬.

సీ. కంపించుబంగారుకమ్మలక్ష్మిమించు నిద్దంపుఁ
జెక్కుల నీడ నూచ. హర. గీ. ౪౪, ౨౯౩.

జ: కమ్మకట్టు, కమ్మపంజు, కమ్మపువ్వు, కమ్మ
పాఁజు.

కమ్మ². పి. శూద్రవిశేషము.

సీ. తద్విశేషంబులై తనరుఁ గమ్మని వెల్లయని
రెడ్డియని రడ్డియని వచింప. ఆం. భా. ౨.
౨౨౨.

గీ. రాజులును నెలమలుఁ గమ్మప్రజలు ఘనులు,
గలుగురాయలతోఁ బోరి గెలువ మనకు, వ
శమె... కృష్ణ. 3. ౨౬.

వ... అందుఁ బద్ధనాయకులన నెలమలనఁ గమ్మ
లన... త్రిమార్గగంగాప్రవాహంబులం
బోలె గోత్రంబు లెన్నియేని జగత్పవిత్రం
బులైప్రవహింపుచుండ... భీమ. ౧. 3౧.

కమ్మ³. విణ. (వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమ
ము.) ప్రియమైనది.

(క) ప్రాణప్రియమైనది, సువాసనగలది.

వ. పుడమిం బొడముకమ్మని నెత్తావి... హర. ౨.
౨౦.

ఉ. కమ్మనితెప్పతెప్పెరలు గ్రమ్మగ... నీలాం. ర.

(చ) జిహ్వాకుప్రియమైనది, రుచ్యము; మధురము;
పులుసులేనిది.

ఉదా: ఈపులిహోర కమ్మగా నున్నది.

మ. మరువాలారుశరంబులం దొరంగు కమ్మదేసె
తోఁ గూడి య, య్యరవిందాక్షికి బక్షిపుం
గవగవీహై మంగవీనంబు ని, ర్భరహర్షంబు
నొనర్చె మున్ను దుచిసారధ్యంబులకై ...
నైశ. ౨. ౯౯.

చ. కనక గలిగె విలాసములు కమ్మనిచక్కెర
లొల్కుపల్కులకై, వినక గలిగె...దశా.
౨. 3౦౮.

ఉదా: కమ్మగూర.

(ట) నేత్రప్రియమైనది; చక్కనిది.

సీ. కమ్మనిపసిడిటంకంబుల గరగినలాలితనూ
త్నశలాకవోలె. విక్ర. ౬. ౪౪. విజ. వి.
౧. ౭౦.

కమ్మగ=కమ్మనగునట్లు.

సీ. కమ్మరివాసవో గమ్మంగ గమ్మంగ సారంగ
ధరుఁ డని చేరఁబోవు. సారంగ. 3. ౨3౮.

కమ్మగాడ్డు=మలయమారుతము.

గీ. అఖిలభువనైకమోహమం డైనమాధ, పునకు
నీవనవాసిరంజన మురుత్తు, కార్యలేశము సు
ప్తంచుఁ గమ్మగాడ్డు, కడిమి ప్రాయించె
గలకంతకంతఘంట. హ. న. ౨. ౮.

కమ్మనివింటిజోదు=ఇత్తుధన్వండు, మన్మథుఁడు.

ఉ. తుమ్మెదలేమ లాలతులతో మధురస్సుటకో
కిలానినా, దమ్మన బాడుచుండెను లతానవ
డోలల నూఁగియాడుచుం, గమ్మనివింటిజోదు
జయ గాధలు పుష్పితభూజవిధులకై. పి. శ
కుం. ౨. ౧౨౯.

కమ్మ(ని)విల్లుండు=ఇత్తుధన్వండు, మన్మథుఁడు.

సీ. కమ్మనివిల్లుండు కమ్మనివిల్లుండు పచ్చవిలుకా
డు చక్కెరవింటిజోదు. సాం. ని. దేవ. ౮.

ఉ. కమ్మనివిల్లుకోవుఁ జెనకం గలచక్కనిమో
హనాంగునికై, గొమ్మగొ చూడవమ్మ ... ఉ.
హరి. ౪. ౧౧౫.

కమ్మవిల్లు=తియ్యనివిల్లు, చెఱుకువిల్లు.

కా...కమ్మవిల్లుంచి ముం, చెన్నించెకనిజశాం
బరీతమము రాజీనధ్వజం డియ్యెడక. కవి
రా. ౨. ౧౫౪.

జ: కమ్మకత్తి, కమ్మకసింద, కమ్మన, కమ్మనిమ్మ, కమ్మ
నీరు, కమ్మచూనియ, కమ్మపిల్లి, కమ్మపూత, కమ్మ
వడ, కమ్మవలదు.

కమ్మకట్టు. వి. (కమ్మ¹+కట్టు)-ప్రాతయొడంబడి
కప్రకారము రాజునకుసాహాయ్యమునేయుసేన-
సేనావిశేషము?

చ. దెస మొలవేల్పుసాహిత్యుఁడేజులు పోషకగే
హరక్షతుర్, విసువనికమ్మకట్టు మతీ వింతజ
నంబుల బీతు గొల్పుక, కన్య మగురక్క
సుర్ వనమృగంబులపాలిటి మృత్యురూప
ముల్, వెనక జనుడెంచె నత్తెని వేటకు గా
టపుసార మేయముల్. కవిరా. ౨. ౮౨.

చ. చెలు వగు మైత్రి గోయిలవజీరుల దుమ్మెద
కమ్మకట్టుమూ, కల గొరువంకరాదొరల గా
టపుఁజిల్లలకాల్పలంబులకై, నలినకలంబవీ
రబలనాఘండు చైత్రుండు తద్దలొచితో,
జ్వలలతికామటీపటలిఁ జక్కంగఁ బాశెము
డించె నయ్యెడక. చంద్రి. ౨. ౭౨.

ఉ. చేరదు కీర్తి గౌరవము చిక్కదు రాదు శు
భంబు పుణ్యముల్, నీజగుఁ బాప మంటు
బ్రజ నిల్వదు కొల్వదు కమ్మకట్టు వీ, రారులు
లెక్కగాఁ గొన రహర్దివసంబు విపత్పరంప
రా, భారము కొండలై పెరుగు బాపురె నత్య
ము లేనివట్టునకై. వేం. పంచ. ౧. ౫౧3.

కమ్మకత్తి. వి. (కమ్మ³+కత్తి) మనుమాయుధము, పు
వ్రసబాతు.

ఆ. పెమ్మ లేల మరల ముక్కంటిదయ కల్గి, క
మ్మకత్తి మనసుఁ గన్న వెట్టు, గండుదొంగ కె
పుడుఁ గర్పూరతిలక నీ, తీవిమేను తెంకిమా
విన్నూను. కకు. 3. ౭౮.

కమ్మకసింద. వి. (కమ్మ³ + కసింద) క జాతికసింద¹.

(దీనియాకు సువాసనకై కూరలలో వేయుదురు)

వ....కటివేపాకుపరిమళంబుతో సంబంధించు

కమ్మకసిందగంధంబును గమ్మకసిందగంధంబు

తోడం దాల్చిన సేలకుల సౌరభంబులును

...కాశి. 2. ౧౮౫.

కమ్మచ్చు. వి. (కమ్మి + అమ్మచ్చు.) అగసాలెవాడు

బంగారు వెండి లోనగువానితీగ తీసెడి పని ముట్టు.

ఉ. పొచ్చినమైత్రిఁ బద్మినుల కెల్ల ఘనాత్మయ

కారకుండు సా, మ్మచ్చుపడంగఁ జేయుట

మనై యలక్రాంచనగంబుపేరికమ్మచ్చున నీ

డ్డుళర్యగిరియందలివెండిసలాకపిండు నా,

వచ్చి మరాళమాలికలు వ్రాలెఁ గొలంకులఁ

జక్రగుంకృతిక. ఆము. ర. ౧౮౮.

సీ. తెలివివెన్నెలవెండితీగలు నిగిడించుచదలు

కమ్మచ్చుబెజ్జము లనంగఁ. గీ...జాక్కలము

రె. పారి. ౨. 3౬.

కమ్మటము = కమటము.

(అగసాలెవానికుంపటి.)

మ. ప్రతిసూర్యం డనుకమ్మటంబు మఘపదాబ్బ

జాసమనాఁగులు రో, సిత మన్నేరిటియూఁ

దుఁగ్రోవి చపలోపేతాంతరాంభోదనం, తతి

యస్సచ్చులసంచి కావి రనునిద్దాటికము స్త

స్పడక, జతసాన్నారిబెడంగున స్తనరె వర్షా

వేళ విన్నంగడిక. చంద్రా. ర. ౧2.

జ: కమ్మటిడు.

కమ్మటిడు. వి. (కమ్మటము + ఈడు.) అగసాలె

వాడు, స్వర్ణకారుడు. (శ. ర.)

కమ్మతకా(గా)డు = కమతకాడు. (కమ్మతము +

కాడు.)

సీ. దేవాదులకడెంబు దిగిచి కమ్మతగానిపట్టికా

నికి మొలకట్టుచేసె. శుక. 3. ౫౦. ఆం.భా.

౨. ౨౨౯.

కమ్మతము = కమతము.

(నేడ్యము, సాగు.)

సీ. బేహార మాడింపఁ బెరింగినధనమునఁ గమ్మతం

బులు నెట్టఁగా ధరిత్రి, సమరినధాన్యంబు

లన్నించి...నా. పంచ. ౫. ౧3.

(పాలము.)

సీ. కమ్మతంబులలోన గనులు ద్రవ్వించి బేహార

మాడించి యన్యాయధనము, చొరనీక...పి.

శకుం. ర. ౧2౫.

జ: కమ్మతకాడు, కమ్మతీడు.

కమ్మతీడు = కమతీడు. (కమ్మతము + ఈడు.)

(మందరగిరిపర్లనము.) సీ. సురరాజునకుఁ బాం

డుకరిఁ జేర్చుమరకాడు కల్పకంబులపంట

కమ్మతీడు. మనుచ. ౫. ర 2.

గీ. నన్నిక వసంతుఁ డనుపేరికమ్మతీడు, నెఱయ

నెల్లెడ వలరాజుకాటవు దీట, నార యామని

వచ్చె నాహా యటంచు, జగము తనియంగఁ

బుష్పమంజరులు పండె. రామా. ౧. ౧౬౮.

ఆం. భా. ౨. ౨౨౯.

కమ్మన. విణ. ($\sqrt{\text{కమ్మ}^3}$ - క. కమ్మగె, కమ్మనె.) కమ్మ

నిది.

లయగ్రాహి. కమ్మ నగువిల్లుఁ బుపుటమ్ములును బట్టి

నెలయ మ్మరుడు పువ్వులరథమ్ము వెస నె

క్కె. పీఠ. ౨. ౨౯.

వి. ౧. కమ్మదనము. ౨. మాధుర్యము. 3. సౌర

భము, సువాసన. (శ. ర.)

కమ్మనిమ్మ. వి. (కమ్మ³ + నిమ్మ) నిమ్మపండుపంటివర్ణ

ముగలకి త్తలి, తియ్యనిమ్మ, శర్కరాంకము¹.

(శ. ర.)

కమ్మనీరు. వి. (కమ్మ³ + నీరు) పనీరు, హిమాం

బువు. చూ. పను. 3. ౧౬౮.)

ఉ. భావము పల్లవింప నొకపంకజలోచన ప్రాసె
నొక్కల, జ్ఞాపతి మించుగుబ్బవలిచన్నలపై
మకరీకలాపముల్, చావిరి గమ్మనీరు మృగ
నాభిరసంబున మేళవించి. నైష. 3. ౧౦౨.
రా. వి. 3. ౮౭.

౨. మకరందము.

మ. ఉరుశక్తి మధుమానవోగ్ధ సిదుకజ్జో
త్పన్నగవీచంద్రము, స్ఫురదూధాప్రవిము
క్తమైనవిడజ్యోతాన్నిచయఃపూరముఁ,
విరియంబాటినగొజ్జెగల్ గురియ మున్నీలై
నయక్రమ్మనీ, రహిం గూడిన నేర్పరించు
గములై రోలంబకాదంబముల్. ఆము. ౫.
౧౨౧.

కమ్మనూనియి(నె). వి. ($\sqrt{\text{కమ్మ}^2}$) సువాసనతై
లము.

ఉ... ముసలమ్మకు నైతము కమ్మనూనె మై, నంటి
నలుంగుతో జలకమార్చి యొసంగిరి ధాతవ
స్త్రముల్. హర. ౨. ౮౯.

సీ. ఆతఁడు తైలాభ్యంగ మడిగినఁ బతి కమ్మనూ
నియఁ దెప్పించి మేను శిరము, నభ్యక్తములు
నేయ... భార. ఆను. ౨. 3౦౮.

కమ్మపంజో=పంజోలకమ్మ. వి. ($\text{కమ్మ}^1 + \text{పంజ}$)-ర
త్నములు కూర్చుటచే దివటీపలె వెలిగెడుకమ్మ-
రత్నములు చెక్కినకమ్మ, రత్న తాటంకము.

వ... బుగ్గలం దగ్గలికనూపుకమ్మపంజాలవజ్రపుం
జకచకల నకనకలు వీడుకొలిసి... మిటమి
టం గాయదట్టంపుఁబండునెన్నెల... మను
చ. 3. ౨౮. రా. వి. 3. ౧౨౪.

కమ్మపిల్లి. వి. ($\text{కమ్మ}^3 + \text{పిల్లి}$) గంధమార్జాలము, పు
నుగుపిల్లి.

గీ. కమ్మపిల్లులపిల్లులు కారుకోళ్లు, కన్ను దెఱవని
కమ్మరిగమిశువులు, పులులకూనలు భల్లూక
పోతకములు, నాదిగాఁ దెచ్చి పతి కుపాయ

నము లిచ్చి. సి. శకుం. ౧. ౯౮. ఆం. భా.
౨. ౮౪.

కమ్మపూత. వి. ($\text{కమ్మ}^3 + \text{పూత}$) పరిమళద్రవ్య
లేపము, మైపూత, ఆంగరాగము.

సీ. మోముఁదామరతావి ముద మందుఁ బోక్రొత్త
బొజుఁగుకమ్మరిచుక్కబొట్టుతేటి, చిన్నా
రిమేన చాసిండుఁ బో పొరుగింటికలికిచుట్టు
ముతొమ్మకమ్మపూత. వేం. పంచ. 3. ౨౫౯.

కమ్మర. వి. ఇనుపపని చేసి బ్రతికెడుబాతి.

ఉదా: కమ్మరవాడు, కమ్మరది.

జ: కమ్మరము, కమ్మరి, కమ్మరీడు.

కమ్మరము. వి. ($\sqrt{\text{కమ్మర}}$) ఇనుపపని చేయువాని
వృత్తి.

సీ. కమ్మర మన నయస్కారకర్తం బొప్ప... ఆం.
భా. ౨. ౨౮౪.

కమ్మరి. వి. ($\text{కమ్మర} + \text{ఇ.నం.కర్తారః.ప్రా.కమ్మారో.}$
క.కమ్మఱ. త.కమ్మఱ.) లోహకారుడు, కమ్మర
వాడు.

సీ. కమ్మరి కనుమరి కరుమలి యనఁగాను మీఱు
చుండును నయస్కారసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨.
౨౮౪.

గీ. సరగ మి న్ను నుకమ్మరి సంజకొలిమి, బెట్టుగాఁ
గాల్చి బంగారుచుట్టువాలు, పదను నెట్టఁగఁ
గొనిపోయి పట్ట లేక, విడిచె ననఁ బ్రొద్దు పడ
మటికడలి మునిఁ గె. యయా. ౨. ౬౮.

కమ్మరీడు=కమ్మరి. ($\text{కమ్మరి} + \text{రీడు} - \text{స్వార్థమున}$)
ఆ. ఇనుము విటిగ నేని యినుమాఱు మున్నాఱు,
కాచి యతుక నేర్పుఁ గమ్మరీడు, మనసు
విటిగ నేని మఱి యంట నేర్చునా. వేమన.
౧. ౫౨.

వ... తెరువరుల గెలువం దరలుమరునకుం దటి
యనుకమ్మరీడు వెరవునంజేసి యునిచినకఱ
కుటమ్మలగుంపులసాంపునం బెంపారుకలువ
క్రొవ్విరులును... నీలా. 3. ౧౦.

కమ్మరు = కమరు². (శ. ర.)

కమ్మరుబొందు. వి. రెండుగాఁడికమ్మలనడిమిబిగి
బడ్డ. (శ. ర.)

కమ్మరేఁగు = కమ్మరేవు. వి. (కమ్మ³ + రేఁగు) బదరీ
విశేషము.

గీ. ... లకుచాఖ్య కమ్మరేఁ గనఁగ నక్క, రేఁ గ
నఁగ వెలయును ... ఆం. భా. ౨. ౪౫. (ప్రా,
ప్రాత్రప్రతిపాకములు—ప్రకరణమునుబట్టి
ఆం. భా. లోని “లకుచ” శబ్దమునకు “బదరీ
విశేషము” అనునర్థము చెప్పవలసియున్నది.
కాని ఈయర్థము సంస్కృతనిఘంటువుల
లో కనఁబడదు.)

కమ్మరేను = కమ్మరేఁగు. (శ. ర.)

కమ్మవడ. వి. (కమ్మ³ + వడ) భక్త్యవిశేషము.

సీ. చక్కెరఁ బొరలించి చాలించురసదాళ్లు క
డఁ ద్రుంచి యుంచినకమ్మవడయు. పాం
చారీ. ౪. ౫౯.

కమ్మవలచు. అ. క్రి. (కమ్మ³ + వలచు) పరిమళిం
చు, సువాసనగొట్టు.

గీ. ఆపురాణంబు గనఁ దెనుఁ గయ్యెనేనిఁ, జెప్ప
నేర్చినకవియుఁ బ్రసిద్ధుఁడేనిఁ, దెనుఁగును
డికారమున మించు గనియెనేనిఁ, గుండనము
కమ్మవలచినచంద మగును. జై. భా. ౧. ౧౮.

కమ్మి. వి. ౧. వస్త్ర పుఁగమ్మి, బట్టయొక్క అంచు.

గీ. గజచర్మ మెన్నఁడో కాని నిచ్చలు గట్టుఁ
బసిఁడికమ్మలపట్టుపచ్చడంబు. భీమ. ౧.
౧౧౫.

సీ. క్రొత్తకమ్మలతోడికూసలమ్మపటంబుఁ గట్టివి
ప్పుగా రెండుకట్టు గట్టి. వైజ. ౩. ౧౦౦.
ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

౨. బండికంటికడకమ్మి, నేమి.

సీ. ఒకదిక్కు దోరగ ప్లాఱిగి పైఁబడుదునో తొ
లఁగి కమ్మలు మ్రోయ నిలఁ జలింపఁ, దొడరి

వే పజలెంచి త్రొక్కుదునో... అని యార్తఁ
దలఁచు. ఆ. శకటుతలఁ పెఱింగి ... హరి.

పూ. ౫. ౧౭౨. ఆం. భా. ౨. ౨౦౨.

వ. పండ్రెండంచులు నాటుకమ్మలును మాఁడు
తొలులుం గలిగి... భాగ. ౫. ౨. ౮౧.

(మాఁ:- యవ్వైకం చక్రం ద్వాదశాకారం షడై
మిత్రినాభి సంపత్సూరార్తకం సమామనంతి.)

౩. లోహశలాక, కడ్డి; లోహపుఁడిఁగ.

క. నెమ్మి గదా నడ తుమ్మెద, దొమ్మి గదా బెడఁ
గుఁగురులు తొలకరిమించుం, గమ్మి గదా
మెయి మరుదో, దుమ్మి గదా తగినచూపు తొ
య్యలికి బఱి. శువల. ౩. ౨౯.

సీ. కమ్మి యటంచనఁగా లోహలత యొప్పు...
ఆం. భా. ౨. ౩౦౦.

౪. నాసికాలంకారవిశేషము.

సీ. కుడిముక్కుఁగమ్ములు గురివెందపేరులు ...
నీలా. ౩. ౪౯.

౫. పేముబొడ్డు. (శ. ర.)

కమ్మిఁదీయు = కమ్మచ్చునఁదీయు.

సీ. కమ్మిఁదీసినలీలఁ గనుపట్టు నెమ్మేనిమిసమిసో
గడు మిటుమిట్లుగొలుప. సారంగ. ౨. ౪౨.
కమ్మితీయు = నన్నగిల్లు.

గీ. అంత మనసిజమంత్రితో యావనాఖ్య, రాజ
వర్ణుఁ డురోజము ల్పొబలునట్టి, కార్యములు
వల్క బాల్యంబు కమ్మితీసె, దుర్గములు లేక
యెట్లోప్పు దొరతనంబు. పార్వ. ౨. ౨౪.

కమ్మినూకు = కమ్మచ్చునఁదీయు.

సీ. కమ్మినూకిన నూత్నకలధాతమునుబోలెఁ జ
క్కంగ నిక్కి మైసాక్కు మానె... గీ. కాల
కంతుండు త్రిపురసంక్షయ మొనర్చ, నెక్కు
వెట్టినయపుడు భోగీశ్వరునకు. భీమ. ౪. ౧౩౦.

జ: కమ్మచ్చు, కమ్మిబండి.

కమ్మిబండి. (కమ్మ + బండి) వి. కమ్మవేసినవ్రానిచక్ర
పుబండి. (శ. ర)

కమ్మరింమే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కమ్మ}}$) మాయ, కప్ప.

సీ. నిగిడిపూరేతుబాగుగఁ గత్తిరించినగడ్డంబుకొ
న తొమ్మిది గమ్మరింప. నైష. 2. ౯౩.

కమ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కమ్మ}}$) కప్ప.

సీ. నీకుల్కుఁ జెండ్లవి పైకమ్మ దప్పించు పైకమ్మ
దప్పనే చేకొనంగ. బిల్వ. ౧. ౪౧.

కమ్మనీరు. వి. చలువ చేసినబట్టుతడుపుటకువయో
గిం చేడునీలిమందునీరు. (ప్రా.)

గీ. కమ్మనీ రన నుపజలాఖ్యగఁ జెలంగు. ఆం. భా.
౨. 3౦౧.

కమ్మెరాకు. వి. (కమ్మెర + ఆకు). కారముగలనల్లత
ములపాకు. (క. ర. కమ్మెరాకు. ప్రా.)

కమ్మ. సం. వి. ఆ. ప్రి. కళ, చబుకు. (కే. ని.)

కమ్మము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాముకము,
మైథునేచ్ఛగలది. ౨. మనోహరమైనది, ఇంపై
నది.

కయి¹ = కై¹.

(చేయి)

మ. ఒకక్రవ్యాడిలకోరి సింగిణి నసం బొప్పా
రఁ గీల్కొల్పి వా,నికయిం గ్రాలెడువిల్లు
ద్రుంచి...అచ్చ. రా. యు. ౪౯౩.

జ: కయికట్టు, కయికానుక, కయికొను, మొ.

కయి² = కై². (కు + అయి.)

(నిమిత్తము.)

చ. గొనకొన నేరఁడయ్యె నినుఁ గూడ సుయో
ధనుఁ బట్టి యట్టిక, ధ్వునకయి నీకు నేటికి మ
నోవ్యధఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్రకా. భార.
శాం. ౧. 3౯.

(ప్రవృత్తికము.)

చ..., నీ విఁకఁబట్టనస్థలంబునకయి పొమ్మ రా
జానకుఁ బోలునె యాశ్రమవాసభిన్నతల్.
కువల. ౪. ౯౩.

కయి³ = కై³. వి. (సం, కవి.) కవి.

సీ. కబ్బపునేతరి కయి కై నరుడు మాటలల్లువాఁ
డనునేళ్లు చెల్లుఁ గవికి. సాం. ని. మాన. ౬.

కయిక = కైక.

కయికట్టు = కైకట్టు. (కయి¹ + కట్టు.)

కయికలవాఁడు = కైకలవాఁడు. (కయి¹ + కల
వాఁడు.)

కయికానుక (నక్ర) = కైకానుక. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$)

(రాజాదులఁ జూడఁబోనపుడుకొనిపోయెడు
ద్రవ్యము, ఉపాయనము.)

ఉ... విశేషభూషణో, ద్భాసితచిత్ర చేలము ,
పారముగాఁ గయికాన్క చేసి ... కుక. ౬.
౮౦.

కయికాసము = కైకాసము. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$)

కయికూడు = కైకూడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$) సంభ
వించు.

ద్వి. పురపురఁ బొక్కుచుఁ బుత్రశోకంబు, క
యికూడి భూపాలుగర్చంబునందుఁ, జెయిఁ
జెట్టి కలఁచినచేష్టతోడుతను... ద్వి. సారం.
గ. 3. ౧౦౧ పా. ౪ సం.

కయికొను = కైకొను. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$)

(పొందు, చెందు.)

ఉ. ఆయుధధార ముంచి రుధిరారుణచందనకర్ణ
మంబునక, గాయము నించి శాతవిశిఖప్రస
వావళి పై నిగిడ్చి దై, తేయులు శౌరిచేత నతి
వీచ్రముగాఁ గయికొండు ముక్తి స్వా, ధ్యా
యతపోమఖక్రియలు చాల్చినధన్యలకంఠె
ముందఱక. ఉ. రా. గీ. ౧౮౫. పను. 3.
౧౬.

(లక్ష్యపెట్టు.)

ఉ. కొండకిరాతుఁ డండుఁ గయికొక యుసంగ

శభాషణంబులు, న్దండత నాడితి... హర.
2. ౧౦౦.

(చేపట్టు.)

క. కడువేడ్కతోడ నీకుం, గొడు కయ్యెడునంత
కంటెఁ గోర్కొయుఁ గలదే, జడుఁ డనక
నన్నుఁ గయికోని, గెడ సేయుము నన్నుఁ
గార్తి కేయునితోడక. ఉ. హరి. ౫. ౧౩.

కయికోలుపు=కైకోలుపు. ($\sqrt{\text{కయికోను.}}$)

కయికోల=కైకోల. ($\text{కయి}^1 + \text{కోల}$)

కయికోలు=కైకోలు. ($\sqrt{\text{కయికోను.}}$)

కయిచోఁపులు=కైచోఁపులు. ($\text{కయి}^1 + \text{చాఁ}$
పులు.)

కయిచెఱ=కైచెఱ. ($\text{కయి}^1 + \text{చెఱ.}$)

కయిజో=కైజో.

కయిజోమోర=కైజోమోర. ($\text{కయిజా} + \text{మోర.}$)

కయిజీతగాఁడు=కైజీతగాఁడు. ($\text{కయిజీతము} +$
కాఁడు.)

కయిజీతము=కైజీతము. ($\text{కయి}^1 + \text{జీతము}$)

కయిజో=కైజో.

కయిత=కైత. వి. (సం. కవితా. ప్రా. కయిత.) కవి
త్వము.

జ: కయితగాఁడు.

కయితగాఁడు=కైతగాఁడు. ($\text{కయిత} + \text{కాఁడు.}$)

కయితప్ప=కైతప్ప. వి. ($\text{కయి}^1 + \text{తప్ప}$)

కయిదండ=కైదండ. వి. ($\text{కయి}^1 + \text{దండ}$) హస్తా
పలంబము, చేయూత; ఉఁత.

చ. అలసితి విందులింబుముఖి యక్కట యంగ
ము చెప్పురించె గు,బ్బల అవి కేల మాన్పు
కటిభార మిఁకక గయిదండ గొమ్ము...ఉ.

రా. ౬. ౬౬.

చ...నవ్వుచుఁ దద్బలదైత్యవైరిహ, స్తము కయి

దండ గొంచు గిరిశక్రముఖాఖిలలోకపాల
కుల్, క్రమమునఁ జేరి కొల్వ ... హరి. 3.
రం. చంద్రి. ౨. ౫.

చ. చలువలపుట్టినిండ్లు నవసౌరభలక్తుల కంతరం
గముల్, మెలఁపులకు న్నివాసములు మెచ్చు
లచేరుగడల్ విరక్తతా, కలనల కెత్తుకోళ్లు
మకంబులకుం గయిదండ లామనిక, మల
యుచు పచ్చె గంధగిరిమంధరబంధురగంధ
వాహముల్. కవిక. ర. ౧౨.

కయిదు=కైదు. వి. కైజు, పక్షి విశేషము.

ఉ. దూరము గాఁగ సేఁగుకయిదుం గని డేగట
మిఁదనుండియుక, దారునఁ దారి...చంద్రా.
౨. ౧౦౩. (శ. ర. పా.)

కయిదువ(పు)=కైదువ.

కయివ(వ)డు=కైవడు. ($\text{కయి}^1 + \text{వడు.}$)

కయిపదము=కైపదము. ($\text{కయి}^1 + \text{పదము.}$)

కయిపు(పు)=కైపు.

కయిముడి=కైముడి. ($\text{కయి}^1 + \text{ముడి.}$)

కయిమోడుపు(డ్పు)=కైమోడుపు. ($\text{కయి}^1 +$
మోడుపు.)

కయిరఁడు=కైరఁడు.

కయిరవడి=కైరవడి.

కయిలాగు=కైలాగు. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$)

(హస్తాపలంబము, చేయూత.)

చ...గద్దెయ దిగ్గి యందఱ, న్విడిదల కంపి హరి
సరణిక హరిగ ల్పి గుడంగ జెట్లు నెం, బడిఁ
గయిలా గొసంగఁ దెలిపావలు మెట్టి యొహ
ర మేర్పడక. కువల. ౨. ర2.

కయిలాట=కైలాట.

జ: కయిలాటకత్తె, కయిలాటకాఁడు.

కయిలాటకత్తె(త్తియ)=కైలాటకత్తె. ($\sqrt{\text{కైలా}}$
ట)

కయిలాటకము = కైలాటకము.

కయిలాటకాడు = కైలాటకాడు. (కైలాట + కాడు.)

కయిలాటము = కైలాటము. ($\sqrt{\text{కయి}^1}$).

కయిలాసకి = కైలాసకి.

కయిలు = కైలు.

జ: కయిలుదారుడు.

కయిలుదారుడు = కైలుదారుడు. ($\sqrt{\text{కయిలు}}$)

కయివడి = కైవడి. ($\text{కయి}^1 + \text{వడి}$)

కయివడిముస్తె = కైవడిముస్తె.

కయివసము = కైవసము. ($\text{కయి}^1 + \text{వసము}$)

కయివారపురజెయ్యి = కైవారపురజెయ్యి. (కయి వారము¹ + చెయ్యి.)

కయివారము¹ = కైవారము¹.

ఉ...దౌ, వారికకోటి దాటి కయివారపువారి నదల్చి కిన్నరీ, చారణగానముల్ గలచి న మ్ముఖమంది భయంబు నందుచుకొ. ఘటికా. ౨. ౬౨.

ఉ. వందిజనంబు గ్రమ్మి కయివారముఁ జేయగ ...ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౩.

జ: కయివారపురజెయ్యి, కయివారి.

కయివారము² = కైవారము².

కయివారి = కైవారి. (కయివారము¹ + ఇ)

కయివీరగు = కైవీరగు. ($\text{కయి}^1 + \text{వీరగు}$.)

కయివా(నా)లు = కైవాలు.

(వంగు, బిఱగు.)

ఉ. వాడినమోముతోడఁ గయివాలినచూపుల తోడ...వచ్చెఁ గి, గాడియుఁ బోరెఁగామ గవి గాఁడిఁగలయ్య నృపాలువీటికికొ. సుద. ౩. ౪.

(పడు)

చ...క్రిం, దికిఁ గయివ్రాసుతన్నలిని ర్తలధార ...ఆము. ౪. ౨౧.

జ: కయివాలుచు.

కయివా(నా)లుచే(ల్చె) = కైవాలుచే.

($\sqrt{\text{కయివాలు}}$)

కయిసడలు = కైసడలు. ($\text{కయి}^1 + \text{సడలు}$.)

కయిసేత = కైసేత. ($\sqrt{\text{కయిసేయు}}$.)

క. ఏడైతనపుఁగయిసేతల, రడ్డులు నడచిరి పుర స్సరదాభర్యముగా. పాండు. ౩. ౭౫.

కయిసేయు = కైసేయు. స. క్రి. ($\text{కయి}^1 + \text{చేయు}$) (అలంకరించు.)

చ. చెలువలు బాలనిట్లు గయిసేయగఁ బైదలి యోర్తు రాగ మం, స్తుల నలరించి ... వసు. ౫. ౧౨౩.

ఆ. క్రి. (అలంకారములుపెట్టు.)

చ. దినపరిణామలక్ష్మికె బ్రతీచితగఁ గయిసే యువేడుకకొ. పారి. ౨. ౪౩.

కయ్య = క్రయ్య. వి. గ. కాలువ; ఏలు, నది.

సీ. కయ్య కాలవ యనఁ గనుపట్టుఁ గుల్య ... ఆం. భా. గ. ౧౬౪.

(సముద్రుఁడు రామునితో ననుమాటలు.) ద్వి. ఉ. ప్పొంగి కయ్యల కొత్తి పెల్విరిసి, తప్పింప నమ్మరుతముఁ జూచి మ్రోయ. రం. రా. యు. ౩౦౦ పా. ౧౯ పం.

౨. కేదారము, పాలము.

సీ. మడి యనఁ గయ్య నా నడవఁ గేదారంబు ...ఆం. భా. ౨. ౨౩౦.

కయ్యపుఁగ్రచ్చే, కయ్యాలక్రచ్చే. విణ.

($\sqrt{\text{కయ్యము}}$.) కలహాకిలుఁడు.

ద్వి. గొడవగొట్టులు మడివిడుపులు శాల, గడు సరుల్ కయ్యంపుఁగ్రచ్చలు పసిడి, వాఁపు లు...వన్నెకత్తెలు వారపనితలు మఱియు.

పండితా. పురా. ౧౧౬ పా.

సీ. కయ్యలక్ష్మచ్చయై కాలుద్రవ్యమ సదా
మండువాఁ డతిశాంతిమహితుఁ డయ్యె.
పాండు. ౪. ౨౦౦.

ద్వి. కయ్యలక్ష్మచ్చలై కడఁగి యీవచ్చు, ద
య్యాలముక్కులు దఱిగి దండింతు. ద్వి. హ
రిశ్చ. పూ. ౨౦౮౨.

కయ్యపుఁదిండి. వి. (కయ్యము + తిండి) కలహాశ
నుఁడు, నారదుఁడు.

గీ...కయ్యంపుఁదిండి, తపసికన్నాకు కతవిను
తపసిఁ జూచి, యిట్లు లను... అచ్చ. రా.
సుం. ౨. మల్లుపు. ౨. ౮౯.

కయ్యము. వి. (ప్రా. కయ్య.) యుద్ధము, పోరు; జ
గడము, కలహము.

ఉ. అందలు నింతకు వెనుకయై మొన లేర్చి
చనంగ నెట్లు సం, క్రందననూతి డగ్గటియె
గయ్యము సేయుట కప్పు డి ముగు. భార.
విరా. ౪. ౧౮౪. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

(వ్యవ)వాఁడు ఇద్దఱును కయ్యలు పెట్టినాఁడు.
కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్య (దువ్య, తాచు) =
యుద్ధమునకు సిద్ధపడు; పోట్లాటకు సిద్ధమగు.

ఆ. కయ్యమునకు నెపుడుఁ గాలుద్రవ్యదు కా
ర్యగతికఁ జొరవు... భార. విరా. ౪. ౨౦౭.

క. కుయ్యడక నాముండఁగయ్యమునకుఁ గా
లుదువ్వఁగడఁగెను దీని, దయ్యాలకు బలి
వెట్టెద, ప్రయ్యలుగా నఱికి యెల్లనాచుచు
జూడ. మొ. రా. సుం. ౭౦.

మ...నా, కమ్మగీ నేత్రలమీఁదఁగయ్యమునకుం
గాల్గఁచులాగొప్పెడు. కళా. ౧. ౪౨.
కయ్యమిచ్చు = పోరాడు.

చ...నే, వెలలుము కయ్యమి మ్మని నవేగముద్ధ
తసింపనాదనం, కలితము గాఁగఁ బిల్చుట
యు గ్రమ్మన వెల్వడియె మహేంద్రు
డు. హరి. ఉ. ౪. ౧౬.

కయ్యలగడును = యుద్ధమందు సేర్పరి.

క. అయ్య పంతం బాడిన, యయ్యచ్చర యేమి
చేసె నమరేశ్వరుఁడు, గయ్యలగడును
తుది నే, మయ్యెం జెపు మన్న నతని కతఁడి
ట్లనియె. కకు. ౧. ౨౦౫.

నందడికయ్యము = దొడ్డియుద్ధము, సంకులయు
ద్ధము.

వ. ఇవ్విధంబున నుభయబలంబులుం దలపడి సం
దడికయ్యంబునం గదిసి... ఉ. హరి. ౩. ౨౭.

జ: కయ్యపుఁగ్రచ్చ, కయ్యపుఁదిండి.

కయ్యర. వి. హీనజాతిమాక్తికము. (శ. ర.)

కర¹. వి. ౧. తరంగము.

సీ. కర డనఁ గడ లనఁ గర యనంగఁ దరంగ
యనఁదరఁగ యనంగ నల యనంగఁ, దెర య
నంగను చీచి పరఁగును... ఆం. భా. ౧. ౧౫౪.

౨. నేతువిశేషము.

సీ...కత్తున కర గనిమ యనంగ, నేతువిశేషంబు
చెలఁగును... ఆం. భా. ౨. ౮.

౩. (క. కరె. తు. కఱె.) తీరము, దరి, గట్టు.

(శ్వేతద్వీపము) క. హరిభక్తి తేపగాదు, ప్రక
సంసారాల్లిఁ గడచుసాధుజనులకుం, గరయై
దివిజగనిరం, తరనిత్యానందమయపద్ధతి నె
సఁగు. సృసిం. ౧. ౪౨.

కర². విణ. (సం. భరణ) తీక్షణము. (చూ. కరసాన.)

జ: కరసాన.

కరంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కొల్పెరబుట్టు.

౨. కమండలువు. ౩. కరండము, వక్కలాకుల

పెట్టె. ౪. తల; తలపుట్టు. ౫. ఒక జాతిచెఱుకు.

౬. కంకాళము, చుర్రమాంసరహిత మగుఒడలి
యొకలగూఁడు. (వై. ని.)

కరంజకము. సం. వి. అ. పుం. కానుగు.

కరంజఫలము. సం. వి. అ. పుం. కపిత్థము.

కరంబము. సం. వి. అ. పుం. కానుగుకీ.

కరండము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెదురుమున్నగు
వానితోఁజేసినపూలసజ్జ. ౧. కరాటము, బరణి.
౩. మనుకోశము, తేనెపెర. క.కత్తి. ౫. కారం
డము, ఒకానొకపిట్ట, కన్నెలేడి. ౬. యకృత్తు,
కాలఖండము, కారిజము.

కరండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కరండిక.

కరండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గరిడియ, వెదురు
మొదలగువానితోఁజేసినపూలసజ్జ. ౧. బరణి, క
రాటము.

కరంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిశ్రితము, క
లుపఁబడినది. వి. అ. న. మిశ్రణము, కలుపుట.
పుం. కరంభము, దధిమిశ్రితసత్తువు.

కరంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిశ్రితము,
కలుపఁబడినది.

కరంభకము. సం=కరంభము.

కరంభము. సం. వి. అ. పుం. గ. దధిమిశ్రితసత్తు
వు, వెదురుగుతోఁగలిపినపేలపిండి. ౧. వేచిన
యవలు. ౩. పలువస్తువులు కలియఁగాఁబుట్టు పరి
మళము. క. ప్రేంకణము, ప్రియంగువృక్షము.
౫. శతాపరి, పిల్లపీఁచరకీ.

కరంగింఁచే=కరంచే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కరంగు}}$) కరం
గఁజేయు.

(మెత్తఁబఱచు.)

ఉ. చుట్టతీకంబునకొ మనసు సొచ్చిననుం గరం
గించి వేడినకొ, దిట్టతనంబు వోవిడిచి తీవ్ర
రణంబుకడంక దక్కినె, బట్టినయాముఠం
బు పెడఁబాసినఁ గాని వధింపఁ జోలదు...
భార. భీష్మ. గ. ౧౫౯.

(ద్రవింపఁజేయు.)

ద్వి. పరిపూర్ణచంద్రమఃప్రభ గరంగించి, కరువు

నఁ బోసిరోకాక శంకరుని. ప్రభు. ౧. గరి
పా. గరి పం.

కరంగు. అ. క్రి. (క. కరంగు. త. కరై. తు. కర
గుని.) గ. ద్రవముగు, నీరగు; రూపము.

క. లోహమయ దైత్యనగరి, గేహంబులు హరశ
రాన్నికీలాభ్యాల, దాహమునఁ గరంగి మూఁ
డు స, మాహములై పెద్దపెద్దయుద్ధలు న
య్యె. భీమ. క. ౧౪౧.

గీ. చెప్పమన్నఁ గోపించి యిషిక యెత్తి, చూలు
గరంగంగ వైవంగం జూచె గురుఁడు. కాశీ.
క. ౨౨౭.

సీ. వలరాచరాచవాఁ డలికాక్షుకనువెచ్చఁ గ
రంగినయలకనికరపుఁజోటు. ముచ. ౨౯.

౧. (ప్రేమాదులచే) పరవశముగు.

చ. రమణభుజానిపీడనఁ గరంగినకాంతలవిస్ఫు
రన్నితం, బములఁ దలిర్చునన్నవలిపంబులు
వీడియు జారవయ్యె... నృసిం. ౩. ౭౧.

సీ. మాతాపితృత్వాభిమానులై నీదెసఁ గరంగుగో
వుఁడు గోపికయు సుకృతులు. హరి. పూ.
౬. ౧౯౮.

స. క్రి. కరంగించు.

గీ. మనుమబాణునిబాణముల్ గూడ నైదు, గరం
గి నేరిమి వాటించి కరువు గట్టి, పోసి చేసి
చైతన్యసంపుటము దగ ఘటించిరోకాక
యిట్టిచేడియులు గలరె. భార. విరా. ౨. ౨౭.

ద్వి. రసము చేయఁగవచ్చు రాలు గరంగి. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౧౩౨౦.

వి. కరంగుట. (చూ. కరంగుపడు.)

జ: కరంగించు, కరంగుపడు, కరంచు.

కరంగుపడు. అ. క్రి. (కరంగు + పడు).

(పోవు, నశించు.)

వ... అంతరంగంబునం జెంగలించుకాతుకాంతు
రంబు కరంగుపడ వెఱంగుపడి యుద్వేగసమ
న్వితుండై... ముచ. ౬. ౯.

కరకమ్ = కరకంఁమే.

(ద్రవింపజేయు.)

సీ. నిలిపి మూలాధారనిర్గతనిర్గుణధామంబు ప
ద్ధ్రంధిదళనకారి, మై పోయి పరమాంబరా
మృతబింబంబు గరఃపఁగఁ దోడన తొరఁగు
సోన. హరి. ఉ. ౫. ౧౭౪.

గీ. చెమట కింపురుషస్త్రీలచెక్కులందుఁ, గ్రమ్మి
మృగనాభిపత్రభంగములు గరఁచె. హర. ౩.
౫౯.

(మెత్తఁబఱచు.)

చ. కడుఁ గఠినంబు లద్రులు జగంబున నందున
సంభవించి పెం, పడరునినుం గరంప నశమా
యని నన్ని పు డంటివేకదా, నడిఁ గనకా
ద్రిఁ జాపముగ పంచిననీకు హిమాద్రిజాత
యా, పడఁతఁ గరంచు టెంత యనుపార్వతి
మెచ్చుశివుం దలంచెదన్. అప్ప. ౧. ౨౦.

(రూపఱజేయు.)

చ. కమలకరా నినుం జెఱపఁగా నియమించినఁ
జేరి మూఁడుగా, శ్లఘుసలికాపునం దయ
లలాటవిలోచనకీలి నిన్ను నొక్కముగఁ గ
రంప కుండె ననికాదె గిరింద్రకుమారికాప
రుం, డమలినమంత్రదక్షసపనావని నాతనిఁ
బాఱఁ ద్రోలుటల్. కువల. ౪. ౨౮.

(బాధించు.)

చ... బాలికన్, గరఃపఁగరాదె యేల ననుఁ గ్రా
చెద రీమకరైణలాంఛనుల్. విజ. వి. ౩. ౯.

కరక. వి. హరీతకి, కరకచెట్టు.

సీ. కరక యం చనఁగను బరఁగు హరీతకి... ఆం.
భా. ౨. ౫౦.

గీ. ఆదివైద్యుఁ డతండు దుగ్ధాభిఁ బుట్టె, నమృత
పూర్ణకుంభం బొకహస్తమునను, నంబుచర
మును గరకకాయమును నొకటఁ, దాల్చి
సాకార మైనశాంతరస మనఁగ. హర. ౬.
౮-౩.

జ: కరకంచు, కరక్కాయ.

కరక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నడగల్గు, కరకము.

కరకంచు. వి. (కరక + అంచు.) ౧. కరక్కాయ

నీటితో వ్రాసినయంచు.

సీ. కరకంచువలిపంబు గట్టిగాఁ గాసించి వెలి
త్రాడుగా నెవై బలియఁ జుట్టి. ద్వా. ౭. ౪౫.
ఆం. భా. ౨. ౧౫౪.

౨. కరకంచువస్త్రము.

సీ. ముత్తేలపందిళ్లు నుత్తరగోగ్రహణంబులు కర
కంచు నాఁచువన్నె, నిండువన్నెలు... గీ...
మొదలుగా నల్వలు ధరించి ముదిత లపుడు.
ప్రబంధ. ౨౭౨.

ప... కదంబకావులును గరకంచులును బొమ్మంచు
లును ముడుగుబొమ్మంచులును ముయ్యంచు
లును... ద్వా. ౩. ౧౮౮.

కరకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతివ్రేలిగోడు.

(త్రి. ని.)

కరకచము. సం. వి. ఆ. పుం. (జ్యోతి) యోగశ్రే
దము. (శనివారమునందు షష్ఠియు, శుక్రవార
మునందు సప్తమియు, గురువారమునందు ఆష్ట
మియు, బుధవారమునందు నవమియు, కుజవా
రమునందు దశమియు, సోమవారమునందు ఏకా
దశియు, ఆదివారమునందు ద్వాదశియు, తటస్థిం
చినయోగము - వాచ.)

కరకచ్చుపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చున్న ఆమ
అంగుళినన్ని వేళము.

కరకణి. వి. వేటాడుటకుపయుక్తమగు సాధనవి
శేషము.

సీ. బలువిండ్లు బొట్టెకోలలు తోలుమోకులు గొ
రకతల్లములు కరకణిలు. గీ. నాదిగా వేట
లకు యోగ్యమై తనర్చు, సాధనంబులు నవ
రించి... రుక్మాం. ౩. ౭౦.

కరకము. సం.వి. అ.పుం.న. గ. కమండలువు. ౨.
కొబ్బెరబుట్ట. పుం. గ. కరక, వడగల్లు. ౨. దాని
న్నీ. ౩. కరంజభేదము. ౪. మోదుగు. ౫.
కోవిదారము. ౬. పొగడ, వమళము. ౭. కరీ
రము, నెలుచురు. ౮. మామిడి. (వై. ని.) ౯.
పక్షివిశేషము.

కర(అ)కర¹(అ). వి. (క. త. కరకర) వ్రాయు
ట, నమలుట, పండ్లుగీటుట, కొలుకుట మున్న
గువానియందగు ననుకరణము.

(వ్యవ)వాడు కరకరమని గంటముతో వ్రాయు
చున్నాడు. వేచినవరుగులు వాడు కరకర న
మలుచున్నాడు. నమలునప్పుడు గారెలు కర
కరలాడుచున్నవి.

చ. కరకర పండ్లు గీటుచు నెగంబడి ముట్టెను
దుంగముస్తైల, నెరలిచి మేయుచు...
చెన్న. ౨. ౨౦.

ద్వి. కొలుక జిల్లున నేయి గురియుచు వేగి, కఱ
కఱ మనుచుండు గారవేల్లములు. అ.మ.క.
౧. ౫ గపా. ౨౭ పం.

క. కఱక ఱనఁ బాఁపకులులఁ, గొట్టికడియొక
దుప్పి మెఱుంగుఁగోలం గూల్చె. నుద. ౩.
౧౮౧.

గీ. అందుల కనూయఁ గరకర మంచు మిగుల, దు
ష్టకపటవిచారపంతుఁడు జయంతుఁ, డంత
కోపముఁ డౌరా సుమంతుఁ డనుచు, నంతకో
పముతో నుండు నాత్మలోన. సారంగ. ౩.
౧౨౭.

కరకరపడు=మండిపడు.

క. కరితురగన్యందనములు, బరివారముఁ దెగిన
పిదపఁ బటురోషమున, గరకరపడుచును
నెదిరిన, ఖరకరవంశజుడు ద్రుంచె ఖరుని
శిరంబు. మొ. రా. ఆర. ౧౫.

కర(అ)కర²(అ). క్రి. విణ. ద్రు. (సం. ఖరః)
తీవ్రముగా; అత్యంతము, మిక్కిలి.

ప. ప్రాద్దు కరకరం బొడిచి రాఁగా ... రామా.
౬. ౨౦౫.

చ. కఱకఱ మండుచు... నమిర. ౪. ౧౨.
నీ. బిరుదులు పచరించి కరకర నెదిరించి చక్ర
పాలంబుల సమయువారు. హ. వరాహ. ౨.
౨౯ పా.

ద్వి. ఆరీతి బంధువు లాయంతిచూలు, కరఁగునో
యని కరకరఁ బొక్కిరంత. అ. మ. క. ౧.
౧౯ పా. ౬ పం.

చ. కఱటులు భూరుహాశ్మపశుకల్పలు మత్స్య
తిఁ బ్రస్తుతించిన, గఱకఱ బోవనాడినను
గల్గవు నామది మోదభేదము. వేం. పంచ.
౨. ౧౩౭.

క. లోగిటికి రానియాపము, గొగిటికి రాని
పొందు గారింపంగా, మూగినకుసుమశరం
బుల, చేఁ గఱకఱ గండె నతివచిత్రంబం
త. ఉ. హరి. ౫. ౧౦౧.

కరకరి. వి. ౧. చలము, పట్టుదల.

నీ ... కరకరి చలము మచ్చర మనంగ, మాత్సర్య
సంజ్ఞలై మను ... ఆం. భా. ౧. ౧౩౫.

౨. ద్వేషము, స్పర్ధ; ఈర్ష్య.

చ. గరిమఁ గలింగజంబు లగుగంధగజంబులకుం
రాజితో, గరకరి పుట్టఁగాఁగలదు కామిని
నీవలిచున్న వోయిక. నైష. ౫. ౧౩౨.

ద్వి. కఱకరంబులతోడి కరకరిం దెరిగి, కర మ
దుభుతంబైనకరభోరుయుగము. ద్వి. సిం. భా
గ. ౩. ౪౭ పా.

చ... అతం డవమానము నేని యాకృతో, దరి యె
ఱుంగంగ నొండెడలఁ దత్పరఁడై విహరిం
చు దానికిం, గరకరి బొందియుండి యవుఁ
గా దన దాయమ గూఢచిత్రయై. పశు. ౭.
౪౨.

౩. క్రూరము.

చ. కరకరి గూటఁ గఱ్ఱ యిడఁగా మొఱవెట్టెడు

లీల బాలభా, స్కరకరకాండకందశవిభుట్టన
నించుక వాయిపడ్డతా, మర మొనెట్టి పెట్టి
పలుమాటును వాకిలి దాటి యాగుచుక,
మొరయవిపంచి మీటుగతి మ్రోసి యగుచు
వెడలెక గొలంతులక. మనుచ. 3. ౬౦.

కరకరిపడు=చేపపడు.

క. హరిభక్తులై మహేశ్వరుల, బరువడి శివభక్తుల
య్యులంకరుహాతుం, గరకరిపడి దూషించి
న, నరు లేగుదు రుగ్రమైననరకంబునకుక.
పద్మ. ఉ. ౨. ౧౨.

జ: కరకరించు.

కరకరించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కరకరి}}$) స్వర్ణపహించు.

గీ. అటుల వాడది హెచ్చని యాడుచుండ,
మజ్జియొకడు వచ్చి వానిపై గరకరించి,
యిదియె దొడ్డని పల్కెనే యిగరాసు,
నాచెయిని జూడు మటువెన్న దోచు నీ
కు. పార్వ. ౬. ౭౦.

కరకసా. విణ. (సం. కర్కశమ్.) కఱకు.

ఉదా: కరకసానేల. (శ. ర.)

కరకాంభస్సు. సం. వి. న్. పుం-కరకవలె చల్లని
నీరు గలది-నారితేళము, పెంకాయచెట్టు. (ప్రి.
ని.)

కరకాసారము. సం. వి. అ. పుం. శిలాపృష్టి, వడ
గండ్లవాన.

కరక్కాయ. వి. ($\sqrt{\text{కరక}}$) కరకచెట్టుకాయ.
(శ. ర.)

(వ్యవ) వానినోట కరక్కాయ గొట్టినాడు.

కరగసము. వి. (సం. క్రకచః. ప్రా. క. కరగస) అం
పము, క్రకచము (శ. ర, ప్రా.)

ద్వి. కరగసంబులఁ ద్రెంచి కత్తులఁ గోసి, గొఱ
పంబులను దుస్సి కొఱపులఁ జూడి. రం.
రా. ఉ. ౫౨ పా. ౧ పం. ('కరగసము' ము
ద్రి. పా.)

కరగోడ. వి. వెలుగునాటుటకై పొడిమట్టితో నే
ర్పఱచినగోడ, కోరడి. (శ. ర.)

కరగ్రహణము. సం. వి. అ. న=కరగ్రహము.

కరగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. గ. పన్నుపుచ్చు
కొనుట. ౨. పాణిగ్రహణము, పెండ్లి.

కరఘ్నణము. సం. వి. అ. పుం. కవ్వము, తరిగోల.

కరఘ్ని. సం. వి. న్. పుం=కరఘ్నణము.

కరచ్చద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింహారపుష్పి. (బాఫ
రాచెట్టు.)

కరచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. పేరుచెట్టు.

కరజము. సం. వి. అ. పుం. గ. నఖము, గోరు. ౨.
కరంజము, కానుగుగీ. న. వ్యాఘ్రనఖము, పులి
గోరుచెట్టు.

కరట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అట్టి, ప్రయాసముచేపిదు
కడగినయాపు.

కరటము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఏనుగుచెక్కిలి.

౨. కుసుంభవృక్షము. 3. కాకి. ౪. వాద్యవిశేషము.

౫. నవశ్రాద్ధము, ఏకాదశాహాదిశ్రాద్ధము. ౬. బిల్వ
ము, మారేడుగీ. న. కుసుమపువ్వు. (కే. ని.)

కరటి. సం. వి. న్. పుం-పెద్దగండస్థలములుకలది-
ఏనుగు.

కరటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నాస్తికుడు.
౨. నింద్యజీవి.

కరటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పక్షివిశేషము, పెద్ద
కొక్కెర.

కరడము. వి. అల, తరంగము, కరడు.

నీ. కాంతాదిసుఖము నైకతవేదికాస్థలికందర్ప
వికృతులు కరడములును... కాంగ. గీ. నమ
ధికం బైననంసారజలధియందు. భీమ. ౫.
౦౭౦.

కరడు¹. వి. (బ. కరడులు, కరళులు, కరళ్లు) కరం
గము, అల.

సీ. కరడు లేనట్టిసాగరముచందంబున నత్యంత
గంభీరమై వెలుంగు. వా. రా. ౨. ౧౦౭.
(కరుడు-ముద్రి.)

సీ. గగనంబుతో రాయుకరడులు గలజలంబివు
రఁబాఁసినమహార్ణవము కరణి. భార. ద్రో. ౨.
౧౨౬.

గీ...కరళులఁ దేలి చనుచు. నిర్వ. ౮. ౪౯.

ఉ...కరళ్లదాఁటుతో...వరాహ. ౮. ౧౬.

కరడు². వి. సక్తివిశేషము.

సీ. మాఁకటికువెన్వ పటాక కళ్ళు కరడు...గీ. ఆ
నఁగ నిట్లని పక్షి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨.
౯౮.

క. ... కలవింకము కంకణంబు కహ్వము కర
డు, గలరవము కనకభుక్కును, గళువును
గంకమును గాకి కక్కెర కైదు. ప్రబంధ.
౨౩౦. (కరుడు-ముద్రి)

కరణకమ్ములు. వి. బ. ఒకశాఖప్రాప్తానులు. (శ.ర.)
కరణత్రాణము. సం. వి. అ. న-హస్తాదీంద్రియము
లచే రక్షింపఁబడునది; నేత్రాదీంద్రియములను
రక్షించునది-తల. (కల్ప.)

కరణము. వి. (సం. కరణః త. కర్ణమ్.) గ్రామపురె
క్కలు వ్రాయువాడు, గణకుడు, కరణికుడు.

క. ధరఁ గవిభటమాన్యంబుల, హరణము గా లె
క్క కవితె నంటించెడి యా, కరణముపేరు
నపిండీ, కరణము గద... కవితా. శ. ౪౫.

వ...కరణాలు...దా. శా. ౪. ౧౦౧౦.

సీ. అలరును గరణ మంచన లెక్కవాఁ డన గణ
కాభిధానంబు...ఆం. భా. ౨. ౧౮౭.

కరణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చేయునది, చే
యుటకు సాధనమైనది. వి. అ. న. ౧. చేత, వ్యా

పారము, పని. ౨. వాణిజ్యము. ౩. ఇంద్రియము.

౪. దేహము. ౫. సాధనము. ౬. పరమాత్మ. ౭.

(వ్యాక) సాధకతమమైనది. ౮. కారణము. ౯.

(సంగీ) గీతభేదము; తాళభేదము. ౧౦. నృత్య

భేదము. ౧౧. వ్యవహారనిర్ణయసాధన మగుపత్ర

ము సాక్ష్యము, మొ. ౧౨. పూత. ౧౩. క్షే

త్రము; పాలము. ౧౪. (యోగ) ఆసనము. ౧౫.

రతిబంధము. ౧౬. (జ్యోతి) బవాది. (ఇవి ౧౧.

బవ, బాలవ, కాలవ, తైతిల, గరజి, వణిక్కు, భ

ద్ర, శమని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తున్న

ము.) ౧౭. ఒకానొక దేశము.

ఉ. వీఁ డిదె తెల్లనామలను వీడెనునేయుచు వీ

ధి వచ్చుచు, న్నాడు మదించి తిండి తిని

నాఁడుచుమీ యిటమీఁద నేడకో, తేడఁ

గఁ బోయెడిం గరణదేశపుజాణగ నుండఁ

బోలు నీ, బాఁడు పహోపహారపరిపాటి గనుం

గొనవచ్చు వీనిచే. క్రీ. దా. ౧౫౯.

౧౮. కాయస్థుడు. (వీనివృత్తి లెక్క వ్రాయు

ట); లెక్క వ్రాయువాడు.

గీ. ముదుకతలసాగయును బాహుమూలమందుఁ,

గవితె చర్త పుటాఱలోనికత్తిగంట, మలఁతి

నీర్కావిదోవతు లమర గ్రామ, కరణ మేతెం

చి లెడ్డిచెంగట వసించె. శుక. ౨. ౪౧౬.

కరణాధిపుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. జీవుడు.

౨. ఇంద్రియాధిస్థానదేవత.

కరణి. వి. విధము, రీతి, చందము.

సీ. హయములఁ జెండాడ నరుగుచోట్లు రేళ్ల

గమిఁ గిట్టుకోల్పులికరణి యొలయు. గీ...
ఆశల్యునందు. భార. శల్య. ౧. ౨౩౨.

క. తరణి వొడిచి తమము నెఱుచు, కరణిని లోక

మునఁ గలుగుకల్ప మెల్ల, ధరణిపతి

ధర్మ మాత్మ, స్ఫురణంబునఁ జెఱుచు విమల
బోధనచరితా. భార. శాం. ౨. ౧౬౦.

గీ... రెండవవేల్పుతేని, కరణిఁ గొలుపున్నదొ
రఁ బొడగాంచి యపుడు. నీలా. ౨. ౫౦.

కరణివోలె=కరణి, విధముగా.

గీ. పూర్వదిక్ష్పతి కతిస్ఫురణతో సుతసుధాకర
తేఖ యువయించుకరణివోలె, ద్రివివంబు
నందు సమృద మొండఁ గల్పలతాంకుర ముద
యించునట్లువోలె. ఆ... మేనక కువయించె,
రాజవదన శైలరాజకన్య. పు. సం. 3. ౨౭౨.

కరణికము. వి. కరణముయొక్కపని, గణకవృత్తి.

గీ. బ్రదుకుబొడ్డుల జనులకు సుదురుటాకు, గవి
లెను లిఖింప నేర్చినకరణికంబు, గరిమ నొ
ప్పారు ధాత జగద్విధాత. ఘటికా. ౧. ౨౨.
ఆం. భా. ౨. ౧౮౭.

కరణికుండు=కరణము.

ద్వి. దిగువుగాఁ జెంపఁ దోపినబలపములు, తగ
నలవడఁగ నత్తటిఁ గరణికులు, చనుదెంచి
నిలిచి హస్తములు మోడుటయు. ద్వి. పర
మ. ౬. ౪౫౮ పా. ౬ పం.

కరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్తవ్యము,
చేయఁదగినది.

కరణుండు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్య
నకును బుట్టినవాడు.

కరతలము. సం. వి. అ. పుం. అఱచేయు.

కరతలమలకము. సం. వి. అ. న. అఱచేతిలోని
యుసిరికాయ. (ఇది ఒకరు తెలుపనక్కఱలేక
యే తనంతటనే స్పష్టమగుదానికి ఉపమానము
గాఁ జెప్పఁబడును.)

కరతాళము. సం. వి. అ. న. గ. చప్పట. ౨. చేతు
లతో వాయించుతాళము, వాద్యవిశేషము.

కరతాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. చప్పట. ౨. చేతు
లతో వాయించుతాళము.

కరతాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కరతాళి.

కరతిత్తి. వి. (సం. కరదృతిః.) తములపాముమున్న
గునవి యుంచుకొనెడు చేతినంచి.

ద్వి. అఱువువోవతియుఁ బంచాంగంబు ముప్పిఁ,
బరఁగినకరతిత్తి పత్రాలసంచి. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౫౦౩ పం.

గీ. క్రముకథంగపరంపరాకలిత మయిన, వన్నె
కరతిత్తి మేఖలావల్లి నిటికి. వేం. పంచ. ౪.
అరక. (చి. ని. పా.)

కరతోయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదానీర, ఒకానొకన
ది. (ఇది గౌరీవివాహకాలమందు హిమవంతునిచే
ఈశ్వరునిహస్తమునఁ విడువఁబడినదానోదకము
వలన నేర్పడినది.)

కరదివియ(వె)=కరదివ్య. (శ. ర. చి. ని.)

కరదివ్యే(వ్యయ)=కరదివియ. వి. (సం. కరదిపి
కా. ప్రా. కరదివిఆ) కరదిపిక, దివటీ.

ద్వి. కరమునఁ బూనినఖడ్గప్రకాశ, మరుదుగాఁ
గరదివ్యయై త్రోవఁ జూప. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౮౫౬ పం.

కరదీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దివటీ.

జ్ఞో: వృద్ధస్య భార్యా కరదీపికేవ.

కరదుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పన్నుఇచ్చు
వాడు. ౨. చేయూతఇచ్చువాడు; అధయ
హస్త మిచ్చువాడు.

కరపక్క. వి. (త. కరైప్పొక్క.) వన్నెతగ్గినకెంపు.

గీ. పద్మరాగాభిధ పరఁగుఁ గెం పన నది వన్నె
తగ్గినఁ గరపక్క యుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౭౭.

కరపత్రము. సం. వి. అ. న. గ. క్రకచము, అంప
ము. ౨. జలక్రీడ.

కరపత్రవంతము. సం. వి. త్. పుం. తాటిచెట్టు.

కరపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలక్రీడ, చల్లుట.

కరపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. గ. భిండావృక్షము,
తెండచెట్టు. ౨. ఎత్తాముదపు చెట్టు.

కరపాని. వి. రోగవిశేషము, ఒకవిధమైన చిడుము.

(శ్రా-చూ. కట్టుకరపాని.)

కరపాత్రము. సం. వి. అ. న. జలక్రీడ, చల్లులా
ట. (కల్ప.)

కరపాలము. సం. కరవాలము.

కరపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఈలి, చిన్నకటారి.

(కే. ని.) ౨. హస్తయస్త్రి, దుడ్డుకట్ట. (వాచ.)

కరపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఈలి, చిన్నకటారి.

౨. చిన్నగదవంటిచేతికట్ట, దుడ్డుకట్ట.

కరపీడనము. సం. వి. అ. న. పాణిపీడనము, పెండ్లి.

కరపుచ్చే. వి. సోమకర్కటికీ. (శ. ర.)

కరపుటము. సం. వి. అ. పుం. అంజలి, దోసిలి.

కరప్యము. సం. వి. అ. న. మూత్రము.

కరబదరము. సం. వి. అ. న. చేతిలోనిరేగుపండు.

(ఇది 'కరతలామలకము' వంటిది.)

కర్ణ... రామవృత్తం, కరబదరసమానం ప్రేక్ష్య

దృష్ట్యై ప్రతీచ్యా. సం. చం. రా. బాల. ౮.

కరబూజో. వి. (హిం. ఖర్బూజా) ఒకజాతిపండు.

(శ. ర.)

కరభస్మియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తుద్రదురాలభ,
తీటకసిందకీ.

కరభము. సం. వి. అ. పుం. గ. మనికట్టు మొదలు
చిటికెనవ్రేలి మొదటిదాకఁ గలచేతివెలుపలిభా
గము. ౨. ఒంటెపిల్ల. ౩. ఏనుఁగుగున్న. ౪. ఒం
టె. ౫. నఖమరుగంధద్రవ్యము. ౬. గార్దభము,
గాడిద.

కరభవల్లభము. సం. వి. అ. పుం. గ. గోఁగు,
పీలువృక్షము. ౨. వెలఁగకీ.

కరభాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కరభములచే తినఁబ
డునది-తుద్రదురాలభ, తీటకసిందకీ.

కరభువు. సం. వి. ఈ. పుం. చేతిగోరు.

కరభూషణము. సం. వి. అ. న. కంకణము, చేతి
కడియము.

కరమట్టము. సం. వి. అ. పుం. పోకకీ. (త్రి. ని.)

కరమరి. సం. వి. న్. పుం. బంది, చెఱసాలలో
నున్నజనుడు. (వాచ.)

కరమర్దము. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణపాకఫలము,
కలివేకీ.

కరమర్ది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నకలివేకీ.

కరమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగుళిపర్యమాల. (అ
నామికనడిమికనుపు ఒకటి, దానిక్రిందికనుపు
రెండు, చిటికెనవ్రేలిక్రిందికనుపు మూడు, దా
నినడిమికనుపు నాలుగు, దానిపయికనుపు అయి
దు, అనామికపయికనుపు ఆఱు, నడిమివ్రేలిప
యికనుపు ఏడు-నడిమివ్రేలి నడిమికనుపును దా
నిక్రింది కనుపును మేరువుగా నెంచివిడువఁబడి
నవి-తర్జనిపయికనుపు ఎనిమిది, దానినడిమికను
పు తొమ్మిది, దానిక్రిందికనుపు పది. ఇట్లు రె
క్కించుచు జపముచేయుదురు.)

కరము. అవ్య. (క. కరం) అత్యంతము, మిక్కిలి.

క. కర మిష్టము నేసితి మా, కరినూదన దీన నీకు
నగు సత్సలముల్... భార. ఆది. గ. గం. ౯.

గీ. కడిది పేర్చొచి యాప్రోలు కరము మెఱయు.
ఆచ్చ. రా. బాల. ౩౨.

ఉ. వాన కరంబు దీటుటయు ... ఉ. రా. గ. ౧.
గం. ౪. (ఇట 'నిశ్శేషముగా' అని యర్థము.)

(కొన్ని పట్లవృత్తి యందు 'ము' వర్ణలోపము వైక
ల్పికము. చూ. కరవాడి, మొ.)

జ: కరవాడి, కరవేదన.

కరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ)-ఇది సమాసాంతము
నందే యుపయుక్తము-చేయునది. (ఉదా: దుఃఖ

కరము, విద్య విత్తకరి.) వి. అ. పుం. గ. హస్తము, చేయి. ౨. కిరణము. ౩. ఏనుఁగులొండము. ౪. కప్పము, పన్ను. ౫. కరక, వడగల్లు. ౬. (గణిత) ౨౮ అంగుళములకొలత. ౭. హస్తనక్షత్రము. ౮. శ్వేతశాలి, తెల్లవరికీ. ౯. హింస. ౧౦. ముద్ర. ౧౧. విశ్లేషము, చిహ్నుట. ౧౨. గ. ఇంద్రధనుస్సు. (కే. ని.) ౨. అన్నము. (నై. ని.)

కరముక్తము. సం. వి. అ. న. - చేతితో పట్టుకొని వివరి
వేయఁబడునది - శక్తి, మొ. ఆయుధము.

కరరుహము. సం. వి. అ. పుం. చేతిగోరు.

కరవటము = కరాటము. వి. (సం. కరండః) బరణి; శీ
ర్ణకరండము, ఒకవిధ మైనబరణి?

గీ. పాదలి యొండొండ దివియును భువియు దిశ
లుఁ, బాదివికానియెడిచీకటిప్రోవువలన, మి
క్కుటంబుగఁ గాటుక గ్రుక్కినట్టి కరవటం
బన జగదండఖండ మమరె. నృసిం. ౩. ౮౦.
చ. దళ మగుచంద్ర ఖండములు దారలు సాంకవ
మొప్పుపాణిపాటలు మగుదంతపుంగరవటం
బు శశాంకుఁడు గుంతు మైనచీ, రలజిగి కెం
పుగా బయటిరథ్యల నొప్పుదు రిందుకాంత
వే, దులవయు సంధ్యయే బహుతఁ దోచె నన
స్ఫురి గట్టివాల్యతుల్. ఆము. ౨. ౨౩.

నీ... ధరణి మీఱును దార్పు బరణి డబ్బి, శీర్ణక
రండంబు చెలఁగుఁ గరాటంబు కరవటం బ
నఁగను ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

కరవాఁక. వి. సముద్రపుగట్టునోరనుండెడిచెప్పునే
ల. (శ. ర.)

కరవాఁడి. విణ. (కరము + వాఁడి.) మిక్కిలివాఁ
డియైనది.

గీ. జౌర కరవాఁడిచూపులయాఘోషంబు ... అ
నఁగ, నేరుపుల మింతు రప్పరివారసతులు.
పాండు. ౧. ౧౧౭.

కరవాయి. వి. (క. కరవాయి). లోహకాయఁడు
సుతైతోఁ బాత్రములను చాఁగఁ గొట్టునపుడు
ఒత్తుడుగా నానిలోపలఁ జొప్పించెడి మొనవం
పుదిమ్మెమొగపుఇనుపకమ్మి. (శ. ర.)

కరవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కరవాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కరపాలిక.

కరవాలు. వి. (సం. కరవాలః. క. కరవాల, కర
వాల్. త. కైవాల్) ఖడ్గము, కత్తి.

క. తివిరి కరవాలు సేకొని, అవలవ లెనఁగంగ న
తైలవనైఁ జనుచో. అచ్చ. రా. సం. ౫౮.

క... అ, వ్యాలుమగఁడు పలకయుఁ గర, వాలుం
గొనుటయు నొకండు వడిఁ దునుమాడె.
మార్క. ౮. ౧౦౮. ఆం. భా. ౨. ౨౧౪.

కరవీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మణిసిల. (కే. ని.)

కరవీరకందసంజము. సం. వి. అ. పుం. తైలకం
ము, ఒకబాతికందకీ.

కరవీరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కరవీరము, గన్నే
రుకీ. ౨. ఏఱుమద్ది, అద్దనముకీ. ౩. ఖడ్గము, కత్తి.
ర. గన్నేరువేరునుండితీయువిష భేదము.

కరవీరభుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆధకి, కందికీ.

కరవీరభూష. సం. కరవీరభుజ.

కరవీరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కత్తి. ౨. గన్నే
రుకీ. ౩. శ్మశానము, వల్లకాడు. న. గన్నేరుపూవు.
కరవీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పుత్రవతియగుస్త్రీ. ౨.
అదితి. ౩. మంచియావు.

కరవేదన. మి. వి. (కరము + వేదన) అధికదుఃఖము.

చ. మొదలనె ముద్దరా లగుట మోహభయంబు
నఁజేసి శ్రద్ధయే, నదిదరిఁ బుణ్యతాపనవనం
బులలోపల డాఁగి యున్నదో, వేదకుడు
తదాఁకఁ గరవేదన మానుము ... ప్రబోధ.
౩. ౮.

కరశాఖ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. అంగుళి, వ్రేలు.

కరశీకరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుఁగుతొండము
నుండి చిప్పఁబడునీటితుంపర, వమఃపు.

కరశూకము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిగోరు.

కరసాన. వి. ($\sqrt{\text{కర}^2}$ - సం. ఖరశాఖః. క. కరసా
జె.) గ. బాణములు మఱుబులున్న గువని సానఁ
బట్టెడుచక్రాకారమైనసాన.

ఉ...మరుసాయకముగ్గరసానఁ బట్టి...నిర్వ.
౬. ౪౩.

గీ. త్వష్ట చనుదెంచి లోకబాంధవునిఁ గాంచి,
దేవి సంజ్ఞవిధం బెల్లఁ దెలియఁ జెప్పి, యతని
తీవ్రమయూఖసహస్రకమున, నెనిమిదవపా
లుకరసానఁ దునియఁ బట్టె. వి. పు. ౪. ౩౯.

౨. గండముతీసికొనెడు చిన్నసాన.

సీ. కరసానఁ దిగించినకలివెగండపుబొట్టు తిరికట్టు
కొని మోయు దిరిగి యుండ. శ్రీ. డా. ౨౨౬.

కరహాటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తామరదుంప.

౨. మంగ, పిండితకవృక్షము.

కరా=కర². (చూ. కరాచరకత్తి, మొ.)

జ: కరాచరకత్తి, కరాచరి, కరాచారి, కరా
పుపు.

కరాంగణము. సం. వి. ఆ. న. కప్పము వసూలు
చేయుచోటు.

కరాంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. నీటియుసిరికీ.

కరాఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. చేతిదెబ్బ, చఱపు.

కరాచేరకత్తి=కరాచేరి, కరాచోరి, వి. ($\sqrt{\text{కర}}$
రా-క. కరాచారి. త. కైచ్చురికై.) ఖడ్గము, కత్తి.
సీ. డాకెలంపున సిరాజీకరాచరకత్తి... మను
చ. ౪. ౨౨.

కరాచేరి=కరాచేరకత్తి.

వ...కనకమేఖలాఘటితంబగుచేరుకరాచరిమ
రకతంపుఁబడి మెఱుంగులు...మనుచ. ౫. ౭౦.

కరాచోరి=కరాచేరకత్తి.

క. రాచారితిమ్మవిభునిక, రాచారిం దెగి నిగంత
రము నమరమ్మగీ, లోచనలముదనశాస్త్ర, లో
చనలం దవిలి వర్తిలుదు రభియాతుల్. రా
మా. గ. ౬౦.

కరాటము=కరపటము.

(బరణి; శీర్షకరండము, ఒకవిధమగుబరణి ?)

వ...మండులకరాటంబులును... ప్రబంధ. ౭౦.

(కీర్తికాంతావర్ణనము.) సీ. పుష్పకాటుకకరాట
మ్మ ఘోరారిదుష్కిర్తిసంధృతకోదనీతలమ్మ.
చంద్రా. గ. ౪౫.

గీ. బరణియుఁ గరాట మను పేళ్లు భరణి కమరు.
సాం. ని. స్థా. ౬౪.

సీ. శీర్షకరండంబు చెలఁగుఁ గరాటంబు కరవ
టం బనఁగను... ఆం. భా. ౨. గ౬౬.

కరాతు. వి. మల్లబంధవిశేషము. మల్లుపు. ౩. ౬౯.

కరాపుపు. వి. ($\sqrt{\text{కరా}}$) - కారముగలపువ్వు - లవం
గము. (శ. ర.)

కరామర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. కరమర్దము, కలివెణి.

కరామ్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. కరమర్దము, కలివెణి.

కరారోటము. సం. వి. ఆ. పుం. అంగుళీయకము,
వ్రేలియుంగరము. (త్రి. ని.)

కరాళ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. దుర్గామూర్తి భేదము.
౨. శారిబ, మామెన, సుగంధిపాలకీ.

కరాళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వెఱపుపు
ట్టించునది, భయానకము. ౨. ఎత్తయినది, తుంగ
ము. ౩. దంతురము, మిట్టపండ్లుగలది. ౪. విశా
లము. (కే. ని.) వి. ఆ. పుం. గ. సర్వరసముతోఁ
గలసిననూనె. ౨. ఒకానొక దంతకోగము ౩. క
స్తూరీమృగము. న. గ. చమురులో వేఁపఁబడిన
సంబారు. ౨. కృష్ణతులసికీ.

కరాళి. విణ. (సం. కరాళః.) గ. దుష్టము, చెడ్డది

ఉ. వారి ప్రతాపశీలఁ గడువారికరాళితనాన
నాన లో, మారి విరాళి హేళిసుకుమారుని
మోహపుటారి నైంద్రనీ, లాళిమదాళివేణి జ
వరాలి గ్రహింప... సమీర. 3.3. శుక. 3.
3౪౯.

౨. భీకరము.

గీ. కాలి యెక్కుకరాళిసింగంబునైన, మరపు
కోగల మొకయింతమందు పెట్టి. వరాహ.
౪. 2౫.

జ: కరాళించు.

కరాళి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. అగ్నిజిహ్వలలోనొకటి.

కరాళించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కరాళి}}$) అఱచు, బొబ్బ
రించు; గద్దించు; సకిలించు; మొటుఁగు.

వ. అని భజించుచున్న దేవయానిపలుకులు విని
కరాళించి ప్రాఁగుచున్న భుజంగిచందంబున
నిట్టూర్పులు నిగిడించి పెదవులు గొలుకుచు
శర్శివృత్తి యిట్లనియె. భాగ. ౯. ౫౨౦.

వ... పయఃపారావారమధ్యంబున నమృతాహర
ణార్థంబు దిరుగుమహామండరంబు తెఱంగున
మహాభీకరంబు గాఁగఁ గలఁచి కరాళించి
... అగ్గణరాజకంఠీరవుండు... వీర. ౪. ౧౦౭.

ద్వి. కాలకాశికుఁ డొడు గఱచి నిష్పకలు, రాల
వీక్షించి కరాళించి పలికె. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౮౬౮ పం.

ద్వి. ఎక్కిన దైతేయు లిటునటుఁ బడఁగ, లెక్క
నేయక కరాళించుగుట్టుములు. రం. రా. యు.
౪౨౦౫. ౨౬ పం. (శ. ర. పా.)

వ... కరాళించుసారమేయంబులును ... భాగ.
౧౦ పూ. ౧౦౯౬.

స. క్రి. నిందించు, తిరస్కరించు.

(వీరభాహుఁడు నక్షత్రమనితో నన్నమాట)

ద్వి. పక్క నేయనిలేకివాఁ డని నన్ను, లెక్క
నేయక కరాళించె నీరాజు. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౪౭౪ పం.

కరాళిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. దుర్గ. (వై. ని.)

కరాళికము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వృక్షము. ౨.

కత్తి. (వై. ని.)

కరి. వి. (త. కరి). ౧. నిదర్శనము, దృష్టాంతము.

ద్వి. నెలుపల మూరెఁడు మొలక చ్చతోఁక, నె
య లింగంబులోపలఁ బ్రవేశించె, భంగిగా
మాళిపథత్తు లెయ్యెడల, నెంగలివేల్పుల విడ
గ నొల్లమికి, నరియమ గట్టినయయ్యంబరం
బు, కరి గాదె నేఁడును గానవచ్చెడిని. బస.
పు. ౬. 23౦ పం.

చ. ఆలమలయా ద్రిమంభధవుఁ డన్మతకంబు
రత్తు మండమం, డలిప్రతిబింబతైతవమున
డమ కిచ్చిన వారి దేవతల్, తొలఁకులకే
దాప నిడి తోమఁ గలం గడఁగెం దదీయత,
తృలతమ ప్రాప్త మాటె కరి తారక లం
వుఁ డేర్చునే యనఁ. ఆము. ౪. ౧౪౯.

౨. మేర, హద్దు.

వ. అందఱు హరిణ క్రీడనం బనునాటకుం దొ
డంగి ...

క. భాండీరవటుము కరిగా, నొండొరులం గడఁ
జేర్చి యొక్కట హరిణో, చ్చండగతి దా
టుచుం గడుఁ, జండరభసమునఁ గడంగి నె
నేయంగఁ.

వ... ఇట్లు గెలిచినవారి నోటుపడినవారు తమ
తమయఱకట నెక్కించుకొని కరిదాఁక
బోవలయుట నవ్విధంబొనర్చునప్పుడు. హరి.
పూ. 2. ౯౨, ౯3, ౯౪. ఆం. భా. 3. ౬౩

3. నియమము.

క. ఈలేజోనిధి కర్ణమె, రాతిరి సత్కాంకి
జెందరామి యనుచు ఖిద్యోరు రెయి న
చిఁ జేయు వి, ధాతకరిం గడచి నీ ప్రతాప
కౌరీ. ప్రబంధ. ౧౪౫.

౪. గుఱి, లక్ష్యము.

క. పరు లెఱిగిన నాఱడికిం, గరి యగు ననురలఁ
పు లేక గతధృతి నవనీ, శ్వరసుత విరివేనలి
తోఁ, బురపురఁ బడి యేడ్చుచుండె భూభా
గమునక. దశశు. ౪. ౬౯.

విణ. సాక్షి.

సీ. సాక్షి యొప్పును సాకి సాకిరి కరి యన...
ఆం. భా. ౨. 3౦౪.

ఆ. కరము సాచి యగ్ని కరిగాఁగ సఖ్యంబు,
చేసినార మగుటఁ జెలిమి దలఁచి. భా. రా.
కిష్కిం. ౧౦౨. భార. ఆది. ౨. ౧౧౯.

జ: కరిగొను.

కరి. సం. వి. ౯. పుం. ౧-తొండముగలది-ఏనుగు.

౨. ఎనిమిదినుసంఖ్య. 3. నాగకేసరము.

కరిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. ఆడేనుగు. ౨. నఖ
లేఖ, గోటిసొక్కు. శిశు. ౪. ౨౯.

కరికము. సం. వి. ఆ. పుం. విట్టదిరము, దుర్గంధము
గలచండ్రు. (వాచ.)

కరికుసుంభము. సం. వి. ఆ. పుం. నాగకేసరచూ
ర్ణము. (కల్ప.)

కరిగరితము. సం. వి. ఆ. న. బృంహితము, ఏనుగు
గీక.

కరిగొను. స. క్రి. (✓కరి.) సాక్షి గాఁజేసికొను.

క. అరిగిన నుదారకుండును, బరిభూతుండపోలే
సాధుభావముతోడక, దొరల కెఱిగించి
వారలఁ, గరిగొని యేతెంచె నింటికడకుఁ
గడంకక. దశశు. ౬. ౫౬.

కరిజే. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ...కరిజలు పారివిశంగాయలు తిమ్మనంబులు
పాలకాయలు చక్కిలంబులు... మొదలుగాఁ
గలభక్త్యంబులు... ప్రబంధ. ౧౧౨. హంస.
౧. ౧౦౫.

కరిజేకాయ. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ...ముత్తైపుఁజిప్పలుఁ జంద్రకాంతలుఁ గరిజ
కాయలు... ఆదిగాఁగలభక్త్యంబులు... హం
స. ౧. ౧౦౫.

గీ. గారె లఱిసెలు బొబ్బట్లు కరిజకాయ, లట్లు
బూరెలు జంతికచుట్లు మణుగుఁ, బూలు...
చెన్న. ౪. 3౫౮.

కరిణలు. వి. బ. సాలెవారిలో నొకతెగవారు.

(శ. ౪.)

కరిణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆడేనుగు.

కరిణె(ణియ). వి. మృదంగముఖచర్మమండలికృష్ట
మండలము. (చి. ని, వా.)

కరి(రీ)త. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) ౧. చిమ్మవాఁ
డు, చల్లువాఁడు. ౨. హింసించువాఁడు.

కరి(రీ)తవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. చిమ్మఁ
దగినది, చల్లఁదగినది. ౨. హింసించదగినది.

కరిదారకము. సం. వి. ఆ. పుం-ఏనుగునుచీల్చిన
ది-సింహము.

కరిది. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

గీ...ఈరుమ యనగఁ గరిది యనగఁ, దప్పెట
యనంగ వాద్యభేదములు చెలఁగు. ఆం. భా.
౧. ౧౨౮.

కరిని. వి. చెవులయొద్ద కంతివలె పుట్టు ప్రణవిశేషము.

ఆ. చేతరాసియొనఁ జించలంబయినను, గుమ్ము
నందుఁ గ్రుక్కినమ్మదమునఁ, గట్టఁ బొలిసిపో
వుఁ గరి నపవిత్రంపు, గడ్డలైన నీరు గాఱుచు
న్న. చికి. (చూ. కుమ్ముక్రింది-చి. ని.)

కరిపత్రము. సం. వి. ఆ. న. తాళీసపత్రము, తాళి
సపత్రు. (రా. ని.)

కరిపోతము. సం. వి. ఆ. పుం. కలభము, ఏనుగు
గున్న. (ఇట్లే: కరికాబకము, కరికాబము, మొ.)

కరిమూచలము. సం. వి. అ. పుం. సింహము. (త్రి. ని.)

కరిముఖుడు. సం. వి. అ. పుం. గజముఖుడు, వి
నాయకుడు.

కరిరతము. సం. వి. అ. న. రతిబంధవిశేషము.

శ్లో. భాగతస్తయమగస్త్యమస్తకా, మున్నతస్థిజ
మనోముఖీంప్రియం, క్రామతి స్వకరకృష్టమే
హనే పల్లభే కరిరతం తదుచ్యతే. (రతిరహ
స్యము)

కరిరము. సం. వి. అ. పుం. న. కరీరము, వెలుతురుకీ.

కరివియ=కరివె. (చి. ని.)

కరివె(రై). వి. ఇత్తడిలోనగువానితోడేసి వీణా
దండమును బొదివికొనియుండునట్లు సాహకాయ
పై నమచ్చెడుతదంగము. (క. ర. 'కకుభము' అని
అం. భా. గ. ౧౨౬.)

గీ. జీవరత్నంపుమేరువు చికిలికెంపు, బిరడలును
గరుడపచ్చలకరివె జీని, వ్రాతహాంబట్టుగ
పుసెన రాణి దనరు, వీణె యొకయింతి నిల్చె
ను వెలదియెదుట. వార్త. 3. ౧౩౨.

ఉ. చెన్నగుబాసవాయొకపు చిన్నరికెంపులమె
ట్లు నీలపు, న్నన్నియ నొప్పుకాయలు నవంబ
గువజ్రపుఁగర్పె పచ్చలం, బర్నినయట్టిమేరు
పును బాగగుతంతులు మించ నొప్పుమే, ల్గి
న్నర చెంతఁ జేరి యొకకిన్నరకంతి యొసంగ
నయ్యెడక. చంద్రి. ౨. ౯౫.

కరివెద. వి. వర్షము కురియుటకు ముందే నేల దున్ని
విత్తనములు చల్లుట.

కరిన(రన్)నము. వి. (సం. కర్షణమ్. ప్రా. త. కరిన
సం) కృషి, నేద్యము.

క. కరిననమును జేహారము, నరసి పసులఁ గూర్చు
టయును ననఁగా వృత్తుల్, నరులకు... హరి.
పూ. ౭. ౧౩౦.

క. అరులు మిగులఁ గొని రాజులు, నరులకు నెంత

యును భయ మొనర్తురు ధరణీ, నురులు గడఁ
గి వాణిజ్యముఁ, గరిననమును జేయఁగలరు కలి
కాలమునక. భాగ. ఆర. క. ౨౯౩.

నీ. గోవు లెక్కుడు ... వినుతహామముల కెల్లను
బాలుఁ బెరువు నేయును నిచ్చుఁ గర్షనంబు
నకు నొదవు. భాగ. ఆను. ౨. ౩౯౭.

ద్వి. కడఁగి కేదారాదికంబుల నెపుడు, నడలని
శక్తిఁ గర్షన మొనరించు. ద్వి. భాగ. గ.
(క. ర.)

కరిసింఁచు. స. క్రి. (సం. ఘృష్) డీకొను, ఎదిరించు.

నీ. కంఠీరవము పై నఁగ గరించుటయు కాని యొక
సి వెన్నీ విభటోచ్చయంబు. బహు. ౧. ౧౦౨.

కరిసె. వి. (సం. కర్ష. ప్రా. కరీసం. త. కరిపై) పల
ములో నాల్గవవంతు, కాలుపలము.

నీ. కరిసె యనంగను గాలుపలం బొప్ప... అం.
భా. ౨. ౨౬౯.

కరీరము. సం. వి. అ. పుం. న. వెదురు మొలకకీ.

పుం. గ. మండ. ౨. వెలుతురుకీ. (ఇది మరుభామ
లందు మొలచును, లొట్టియలకు ప్రియమైనది.)

కరీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఏనుఁగుయొక్క దంత
మాలము. ౨. ఈలపురుగు, ఝిల్లి, చివుట. ('క
రీర' ఆకారాంత స్త్రీలింగమని కొందఱు.)

కరీషంకషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పేడను ఎం
డించునది. (వాయువు, మొ.)

కరీషము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. ఏనుఁగుకు; పి
డుక. ౨. పేడ. (హలా. ని.)

శ్లో. కాశ్చిత్ స్త్రీయః కరభృతోరుకరీషసిండా,
నిర్యాంత్యగారబహిరంగణశోధనాను. (కా
శిదానప్రహసనము.)

కరుగు¹ (రువు, రువి). వి. (త. కరు). పోతపోనె
డిఅచ్చు; అచ్చులోఁ బోసినబొమ్మ; కరఁగెడిమూ.

చ. కరుగునఁ బోయుమాడ్కి నొడికంబు గతా
త మలంచుకైవడిక. చంద్రి. ౨. ౧౨.

చ. కరువునఁ బోసిరో విధునికాంతి సుధాభిత
రంగఁ దెచ్చి గం,డద వొనరించినో...భా
ర. ఆను. గ. ౧౮౩.

చ...ఒకచిత్రకారుని మహాలక్ష్మిహస్తునిఁ బిల్చి
వ్రాయఁగాఁ, బనిచిన వ్రాసె నత్తరుణిభావ
ము కర్వనఁ బోసినట్లు...విక్ర. ౩. ౫౨.

(ఊర్వశి). ఉ...కొలు వల్లఁ జొచ్చి య,చ్చే
రువకంబముం గదిసి చిత్తరువో కరువో య
సంగ గం,డారపుబొమ్మవోలె నచటం గద
లించుక లేక యుండఁగఁ. ఉ.హరి.గ.౬౦.

క.కరువునఁ బూరితమై లో,హరసము లోఁ గా
లునట్లు లంగజశోకో,ద్ధురశిభి రతితమ విమ్మ
గఁ,గరఁగియుఁ బొడవఱక లోనఁ గాలు
చు నుండెఁ. పు. సం. ౫. ౫౭౮.

కరుగు²(పు). వి. (సం. గర్భ). గ. పరిపాట్లకట్ట.
(శ. ర.) ౨. గర్భము.

క...ఆట్లయ్యిరువురు సువయోగింపఁగఁ,గరువు
లు తత్తత్ప్రకారకలితము లయ్యెఁ. భార.
ఆను. గ. ౧౧౧.

శ్లో.అథ గర్భావనుప్రాప్తే ఉభే తే వై యుధిష్ఠిర.
సం. భార. ఆను. ౭. ౩౫.

కరుడు¹. వి. గట్టిపడిన ముద్ద.

ఉదా: అన్న పుం,గరుడు.

(చంద్రవర్ణనము.) నీ. ఆది చకోరములవిందా
కాదు దుగ్ధాభికడ జనించినవెన్నకరుడు గా
ని. వేం. పంచ. ర. ౨౩౮.

గీ.పుల్ల నుండెడు లేనెకరుల్లు సరియె,వనిత కడుఁ
దియ్య నానీదువా తెఱును. సారంగ. ౨.
౨౦౫. (లేనెకరుల్లు=లేనెపెరలు.)

జ: కరుడుగట్టు.

కరుడు². వి. దినదినము వ్రాసెడిసంకీర్ణపు లెక్క.

(శ. ర.)

కరుడుగట్టు. అ. క్రి. (✓కరుడు¹) ముద్దగట్టు,
పిండమగు.

గీ. కలసి కుక్రశోణితములు కరుడుగట్టి,విను మ
మేధ్యమధ్యమునఁ బ్రవృద్ధిఁ బొంది. భార.
స్త్రీ. గ. ౩౬.

క. వికచాబ్జవశాగ్రంబుల,మకరండము కరుడు
గట్టి మఱి జాఱనిహో,లిక సున్నవిరా సఖ
యా,లికుచనైమృదుపదాంగుశీనఖపంక్తుల్.
వరాహ. ౩. ౧౧౯.

కరుణ. సం. వి. ఆ. క్రి. కనికరము, దయ.

కరుణమల్లి. సం. వి. ఈ. క్రి. నవమల్లికీ.

కరుణము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ.కరుణగలది,
కనికరముగలది. ౨. దీనము, జాలిపుట్టించునది.
వి. అ. పుం. గ. జంబీరము, నిమ్మకీ. (హళా.ని)
౨.(ఆలం)ఒకరసము. (దీనికి స్థాయి శోకము.)
స. దైన్యము. (కే. ని.)

కరుణావిప్రలంభము. సం. వి. ఆ. పుం. (ఆలం)
విప్రలంభశృంగారరసభేదము. (శృంగారరస
ము-సంభోగము విప్రలంభము అని ద్వివిధము.
విప్రలంభము-పూర్వానురాగ, మాన,ప్రవాస,క
రుణములని చతుర్విధము.)

కరుణింమే. సం. స. క్రి. గ. దయతోనిచ్చు.

ఉ. మున్ను విధాత మీకు వరముల్ కరుణించు
టఁజేసి త్రోయరా,కిన్నిదినంబు లేకు తమి
యించితి... ఉ. రా. ౨. ౯౬.

౨. కనికరించు.

స. ఇగ్గురుడుండు...మీకు బాధ యగు నని యి
త్తరుళాఖ విడువనేరకున్న వాఁడు వీనిం గరు
ణించి మీ రొండుకడకు నరుగుం డనిన...
భార. ఆది. ౨. ౭౫.

అ. క్రి. కరుణకలవాఁడగు.

ప. విరించి కరుణించి యిట్లనియె. మార్క. ౨.
౧౭౨.

కరుమపుసాకిరి. వి. (కరుమము + సాకిరి.)చెయ్య
లసాకిరి, కర్తసాక్షి, సూర్యుడు.

వ...నీయుప్పు దిన్న వారము గావునఁ దారు నీ
తోడివారము. ఎందు కాకరుమపుసాకిరి. లే
కున్న నినువంటి జన్నిగట్టులు సాకిరి యని
చెప్ప నేల. ప్రబంధ. ౭౮౮.
కరుమము. వి. (సం. కర్త.) కర్తము, పని.

జ: కరుమపుసాకిరి.

కరుమల=కర్మర.

ఉదా: కరుమలవాడు, కరుమలది.

జ: కరుమలి.

కరుమలి=కర్మరి. వి. (కరుమల+ఇ)కర్మరవాడు;
కర్మరది.

సీ. కర్మరి కనుమరి కరుమలి యనఁగాను మీఱు
చుండును నయస్కారసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨.
౨౮౪.

కరువ. వి. (సం. గ్రావా.) కొండ, పర్వతము.

క. మెట్టనఁ గొండన మల యన, గట్టన గుబ్బలి
యనంగఁ గరువ యనంగా, గుట్ట యనఁ దిప్ప
యనఁ గ, న్నట్టును కైలాఖ్య లార్యభావితచ
ర్యా. ఆం. భా. ౨. ౨౭.

కరువట్టిల్లు. అ. క్రీ. కంపిల్లు, వణఁకు.

చ...వది మోలియుం గరువట్టిల్లెడు నీమది నింత
దల్లడం, బొదవు డి దేమి గారణమొ యుగ్గ
లి నా కెఱిగింపు మేర్పడె. కు. సం. ౪.
౪౦౫. (ప్రయోగాంతరములేదు.)

కరువ(ర్వ)లి. వి. (క. గరువలి). వాయువు, గాలి.

సీ. కరువలిచేఁ దూకుకపిలజటాళియ కర మొ
ప్పుశిఖలు గా...మాండగ్గులు ప్రత్యక్షమై
నయట్లు, దనమ్రాల శర్తివ్యతనయులు గ్రీడిం
చుచుండంగ...భార. ఆది. ౩. ౧౮౨.

సీ. రాత్రుల మిన్ను నిర్మలభావమును బొందె నె
లియెండ గానఁ గర్వలి దొఱంగె. కాళ. ౩.
౧౪౯.

గీ. గాడ్పు కరువలి వినుమాలి గాలి వలపు, మో
పరి చిలువమేఁ తనఁ బొలుచుఁ బవనుడు
... ఆం. భా. ౧. ౫౯.

కరువలితోలుజేజే=గాలిరక్కసి, తృణావర్తండు.
క. దొరఁకొని తనుఁ బొదివి కడుక, సరగను జ
దలికిని నొగిని జను బేరజపుం, గరువలిబలుతో
లుజేజే, నరుదుగ గుఱెతాల్పువీటి కనిచెంగ
డిమి. నీలా. ౧. ౭౪.

జ: కరువలిమడుపరి, కరువలికొడుకు, కరువలిచు
ట్టము, కరువలియెర, కరువలిరిక్క.

కరువలికుడుపరి. వి. (కరువలి+కుడుపు+అరి)
పవనాశనము, హము.

సీ. తెలికడలిని గరువలిమడుపరిదొరపఱపుపము
నిరురఁ గొఱులునుఱియ. అచ్చ. రా. ఆర.
౧౧౪.

ఇట్లే: కరువలిమేపరి. అచ్చ. రా. అయో. ౨.

కరువలికొడుకు. వి. ($\sqrt{\text{కరువలి} + \text{కొడుకు}}$)

౧. హనుమంతుఁడు.

క. గిరులును నదులును పనములు, బరికింపుచుఁ
బట్టనములు బహువిధగతులకై, దిరుగుచు నె
దకుచుఁ గానక, కరువలికొడు కాది యైనకపి
వరు లెడుటకై. మొ. రా. సం. ౬.

౨. భీముఁడు.

ఇట్లే: కరువలికొమరుఁడు, కరువలిపట్టి, మొ.
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౭౭. భార. భీష్మ. ౩. ౨౦.

కరువలిచేట్టము. వి. ($\sqrt{\text{కరువలి}}$) వాయుసఖుఁ
డు, అగ్ని.

వ... అక్కరువలిచుట్టంబు మహివల్లభుండను
గు తెరువునఁ బ్రబలి...రవులుకొని... హరి
శ్చ. ౩. ౧౨౦.

ఇట్లే: కరువలివిందు, మొ. రామా. ౬. ౬౭.

కరువలియెర. వి. ($\sqrt{\text{కరువలి}}$) పవనాశనము,
హము.

సీ. కరువలియెర పెజ్జ మురువుచామర బొజ్జ నెసఁ
గువాఁడు సుధంబు లొనఁగువాఁడు. ప్రబం
ధ. 330.

కరువలిరిక్క. వి. ($\sqrt{\text{కరువలి}}$) - వాయుదేవతాక
మగునక్షత్రము - స్వాతీనక్షత్రము. (శ. ర. బ్ర.)

కరువాడు. వి. (చి. ని. 'కలువాడు' అని శకటరేఫ
ముతో శ. ర - కరువాడు.) శుష్క - మర్శ్య
ము, ఎండినచేప.

సీ. అలరును శుష్క - మర్శ్యం బుష్పజేప నావ
రుగుజేప పనఁ గరువాడనంగ. ఆం. భా. గ.
గ౦౬౦.

కరుసు. వి. (సం. ఘర్షణ.) నిఘ్నోక్తి, పరుషవచ
నము.

సీ. కఱకు కరుసు కాలు కాటొడ్డెము పరుసు ప
రుసన యనఁగ నిఘ్నరము వెలయు. ఆం. భా.
గ. గ౦౭౭.

కరూష(శ)ము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము.

కరూష(శు)ఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కరూశ
దేశపురాజు. ౧. కరూశ దేశవాసి.

కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దకొక్కెర.

కరేణుభువు. సం. వి. ఉ. పుం. పాలకాప్యఁడు,
గజశాస్త్ర ప్రవర్తకుఁ డగుఒకముని.

ఇట్లే: - కరేణుసుతుఁడు, మొ.

కరేణువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. ఏమఁగు. ౧. కర్ణి
కారము. స్త్రీ. ఆడేమఁగు.

కరేవరము. సం. వి. అ. పుం. తురుష్కనామక
గంధద్రవ్యము, అందుగుజగురుతో జేసినధూప
ద్రవ్యము.

కరోటము. సం. వి. అ. న. గ. ఇరోస్థి, పుట్టె. ౨.
పస్త్రకోశము, బట్టబుపెట్టె. (కే. ని.)

కరోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలయొముక, పుట్టె.

కరోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిసినగంజి. (కే. ని,
వై. ని.)

కరోటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భృత్యుఁడు, కొలు
వుకాఁడు. (కే. ని.)

కర్కంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. గ. కే. గు. ౧.
౧. వ్రణము. స్త్రీ. గ. యుద్ధము. ౨. రథాదులయు
గము, కాఁడి. (కే. ని, వై. ని.)

కర్కచిర్భటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నవోనకి.

కర్కటకము. సం. వి. అ. పుం. గ. మశీరము, ఎండ్ర
కాయ. ౧. (జ్యోతి) ఒకరాశి. ౩. వృత్తరేఖను
గీయుట మపయోగించుయంత్ర భేదము. (కంప
సెన్) ౪. ఒకజాతి చెఱుకు. (వాచ)

కర్కటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆడుఎండ్ర. ౧.
గొడ్డుకాకరకి.

కర్కటము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఎండ్ర. ౨. కొ
క్కెర, కొంగ. ('రాపులుఁగు' అనికొందఱు.)
౩. (జ్యోతి.) నాల్గవరాశి. ౪. నూఁగువోనకి.
౫. అభినయహస్తవిశేషము. (రెండుచేతులవ్రే
ళ్లను ఒకదానిసందున నొకటి అదికినట్టుగాఁ గూ
ర్చి పట్టినది.) ౬. తామరదుంప. ౭. ముల్లు. ౮.
రతిబంధవిశేషము. ౯. త్రాసుదండముయొక్క
పంపయినకొన. ౧౦. అలాబువు, సొఱకి.

కర్కటశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక చెట్టు.

కర్కటాంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటశృంగి.

కర్కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటి, వోనకి.

కర్కటాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కటశృంగి.

కర్కటాహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బిల్వము, మా
రేడు.

కర్కటి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. ఆడుపీత. ౧.
వోనకి. ౩. బూరుగు. ౪. సర్పము. ౫. డా

డంగి. ౬. ఘోషికావృక్షము, చేదుబీజి.

౭. కర్కటశృంగి.

కర్కటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిదోస, నూగు
దోస.

కర్కటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మ్రనిపసుపు, దారుహ
రిద్ర.

కర్కటుపు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దకొక్కెర.

కర్కము. సం. వి. అ. పుం. గ. కురీరము, ఎండి.

౧. అద్దము. ౩. కుండ. ౪. తెల్లగుట్టము. ౫. ని
ప్పు. ౬. (జ్యోతి) కర్కటరాశి. ౭. నూగుదో
స. ౮. గుట్టముయొక్క తెలుపురంగు. (కే.ని.)

కర్కరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. దృఢము,
గట్టిది. ౧. కఠినము. వి. అ. పుం. గ. ముద్దరము. ౨.
అద్దము. ౩. కంకరతాయి. ౪. ఎముక. (కే.ని.)

కర్కరాంగము. సం. వి. అ. పుం. ఖంజనపక్షి,
కాటుకపిట్ట.

కర్కరాంధుకము. సం. వి. అ. పుం. సాడునుయ్యి,
అంధకూపము. (త్రి. ని.)

కర్కరాక్షుము. సం. వి. అ. పుం. కాటుకపిట్ట.

కర్కరాటుకము. సం. వి. అ. పుం. కర్కరేటు
పు, పెద్దకొక్కెర.

కర్కరాటుపు. సం. వి. ఉ. పుం. ఓరచూపు, కడ
గంటిచూపు, కటాక్షము.

కర్కరాలము. సం. వి. అ. పుం. అలకము, చూడ్ద
కుంతలము.

కర్కరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్కరిక, కాంతార
మను చెఱుకు.

స్త్రీ. ఘృతపిండినిధికర్కరీఖండములతోడ... ఆ
ము. ౨. ౭౩.

(తెనుగున 'దోస' అనునర్థమున నొకచో ప్ర
యోగము కనబడుచున్నది - గీ ... దుర్వారక

ర్క, రీఫలా మోదధారంధరీవరిష్ట, పవనములచేత
నాహారభాగ్య మిచట, నబ్బు నని యెంచి కెలి
విట్టడవి విడిచె. శుక. ౩. ౩౮౧. చూ. ౩౮౨.
౧. గిండిపంటిపాత్రము. ౩. పెనమునుండి నేయ
ముదలగువానిలో వేచినవానిని వెలికిడియ
నుపకరణము. (జల్లిగరిఁటె, మొ.)

కర్కరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్కరి, కాంతారమను
చెఱుకు.

క్లో. కాంతారస్వాత్కర్కరికా పాండ్ర కత్త
రసాలక. (పట్టుంధనిఘంటుపు.)

కర్కరేటుము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధచంద్రము, గ
ళహస్తము.

కర్కరేటుపు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దకొక్కెర.

కర్కశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పృశ్చికారీవృక్షము, వే
లుకొండి.

కర్కశచ్చద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోశాతకి, ఆపడ, చే
దుబీజి.

కర్కశచ్చదము. సం. వి. అ. పుం. గ. శాకో
వృక్షము, బరివెంక. ౧. పటోలము, పట్టి

కర్కశము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. కఠినము
నది, కఠినస్పర్శవంతము. ౧. గట్టిది, కఠినము

(వృతి-మృదువు, కోమలము.) ౩. నిర్దయము

కనికరములేనిది. ౪. తెగువగలది, సాహసిక

ము. ౫. దుర్బోధము, తెలియనిది. (తై లి, మొ.)

౬. అత్యంతము, మిక్కిలియైనది. (సం. రఘు

౯. ౬౮.) ౭. నొప్పించునది, బాధకము. వి. అ

పుం. గ. కంపిల్లము. ౧. కసిండ్. ౩. కె

కు. ౪. కత్తి. ౫. రత్నదోషములలోనొకటి.

న. మఱియు లకున పటల త్రాస చ్చిన్న జడ్డుర

ర్కశ నీలంబు లనియెడుదోషంబులు కలవ

వాని తెఱం గఱించెద. రత్న. ౧౬.

కర్కశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకజాతిరేగు.

కర్కారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. గుమ్మడి, కూష్మాం
డము.

కర్క. సం. వి. ఇ. పుం. కర్కటరాశి.

కర్కేతనము. సం. వి. అ. పుం. న. రత్నవిశేషము.

కర్కోటకము. సం. = కర్కోటము.

కర్కోటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సీతఘోషావృక్షము,
ఆవడచెట్టు.

కర్కోటము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకనా
గము. (ఇది అష్టనాగములలో నొకటి - అనన్తోవా
సుకిః పద్మ మహాపద్మ పితృకః, కర్కోటః పు
లిక శృంఖ ఇత్యష్టే నాగనాయకాః.) ౨. మారే
డు, బిల్వము.

కర్కూరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. గండకచోర
ము. ౨. పసుపు, హరిద్ర.

కర్కూరము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లచోరము. సం.
న. గ. బంగారు. ౨. హరిదశము.

కర్జకాయ. వి. ($\sqrt{\text{కర్జము}^2}$) భక్త్యవిశేషము. (శ.
ర.)

కర్జము¹. వి. (సం. కార్యం. ప్రా. కర్జ.) కార్యము, పని.
గీ. మునునకులు దమ కిమ్ముగాఁ జదివికొండు,
గాక పతులకు పిత మగుకర్జ మేల, యెలసి
చెప్పదురు... భార. ఆది. ౮. ౩౮, ఉద్యో.
ర. ౨౪౨.

విణ. కర్జవ్యము, చేయఁదగినది.

తరుకోజ ... ఏయుపాయంబున నిబ్బారి గడ
వఁ, గా నేర్తు మెయ్యది గర్జ మిం దుండఁ
గా దేగుదమ యెందుకడకు... భార. ఆది.
౬. ౨౪౭.

కా. ఉర్విమూల్యము కోటికోటులు ధనం బొ
ప్పించి విప్రాశి చే, సర్వక్షోణియు నీవు గైకొ
నుట కర్జం బన్న... విక్ర. ౫. ౧౩౩.

కర్జము². వి. భక్త్యవిశేషము.

ఉ. అత్తల మామలకు మగల నన్నలఁ దమ్ములఁ
దల్లిదండ్రులకు, జిత్తుల దుద్దుపెట్టుచును జీటి
కి మాటికి నన్నె చేరఁగా, వత్తురు మేలుకర్జ
ములు వంతుల కిత్తురు నిండుఁ గౌఁగిటం, గు
త్తురు... దశా. ౮. ౩౫౫.

జ: కర్జకాయ.

కర్జూరము. వి. (సం. ఖర్జూరః.) ఖర్జూరపుష్పము.
మ. సురపాన్నల కలిగొట్టుఁ జిందుగలు కర్జూ
రంబు లబ్బెండలు. యయా. ౫. ౪౮.

కర్జీటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - చెవిలోఁ బొరఁబడుపు
రుగు - శరపది, జెట్టి.

కర్జ్యేడము. సం. వి. అ. పుం. చెవియందెడతె
గనిమ్రోతగలిగించుకోగము. (ఇది ధాతుక్ష
యాదులవలనఁ గలుగును.)

కర్ణగూఢము. సం. వి. అ. న. చెవిమలము, గులిమి.

కర్ణగూఢకము. సం. వి. అ. పుం. గులిమిగట్టిపడు
కర్ణగోగవిశేషము.

కర్ణగ్రాహుడు. సం. వి. అ. పుం. కర్ణధారుడు,
ఓడనడుపువాడు.

కర్ణజలూక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - జలగవలెనుండిచెవి
లోఁబొచ్చునది - జెట్టి.

కర్ణజలౌకము. సం. వి. న. పుం. కర్ణజలూక.

కర్ణజాహము. సం. వి. అ. న. కర్ణమూలము, గూబ.

కర్ణదర్పణము. సం. వి. అ. పుం. తాటంకము, చె
విపోఁగు. (త్రి. వి.)

కర్ణదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కర్ణకీటి.

కర్ణధారుడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువా
డు, ఆరకాటి.

కర్ణపత్రకము. సం. వి. అ. పుం. కర్ణపాలి, చెవి
తమ్మె. యాజ్ఞ. ౩. ౯౬.

కర్ణపరంపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వినికపరుస.

ఇట్లే:- శ్రోత్రపరంపర, మొ.

కర్ణపర్వము. సం. వి. న్. న. గ. మహాభారతముం
దలి ఎనిమిదవపర్వము. ౨. శ్రోత్రానందము, వీనుల
విందు.

కర్ణపాళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. చెవిలమై. ౨. కర్ణా
లంకారభేదము.

కర్ణపాశము. సం. వి. ఆ. పుం. అందమగుచెవి.
(వై. ని.)

శ్లో. వైవోత్తముద్రా స చ కర్ణపాశః. సం. ఉ. రా.
౬. ౨౭.

కర్ణపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. మోరట, చాంగి.

కర్ణపూరకము. సం. గ=కర్ణపూరము. ౨. కడంబ
ము, కడపకీ.

కర్ణపూరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పుష్పదులచే
జేయబడినకర్ణభూషణము. ౨. అశోకము, కం
శేలికీ. ౩. దిరిసెనము, శిరీషముకీ. ౪. తిలకముకీ.
న. నీలోత్పలము, నల్లగలువ. (కే. ని.)

కర్ణప్రణాదము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణశోగభేద
ము. (ఇందు పలువిధములగుధ్వసులు వినబడు
ను.)

కర్ణప్రతి(తీ)నాహము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణ
శోగవిశేషము.

కర్ణఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. మత్స్యభేదము.

కర్ణభూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కర్ణభూషణము.

కర్ణభూషణము. సం. వి. ఆ. న. చెవినగ. (వాచ.)

కర్ణమలము. సం. వి. ఆ. న. పింజాపము, గులిమి.

కర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అరిత్రము, చుక్కా

ను. ౨. చెవి. ౩. త్రిభుజములలో సమకోణము
నకు ఎదురుగానున్న రేఖ. ౪. గంగాళము మొద

లగువానికీ జెవివలె నమర్చినది. విణ. (ఆ.
ఆ. అ.) చెవులులేనిది. (నకువు—కే. ని.)

కర్ణమూలము. సం. వి. ఆ. న. చెవియొక్క మొ
దలు, గూబ.

కర్ణమోటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. శివపరిచారికల
లో నొకతె.

కర్ణలత. సం=కర్ణలతిక.

కర్ణలతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెవికమై.

కర్ణలుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ప్రశస్తమగు
శ్రమణశక్తిగలవాడు.

కర్ణవర్జితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కర్ణహీనము,
చెవిలేనిది. వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

కర్ణవిట్టు. సం. వి. ష. స్త్రీ. కర్ణమలము, గులిమి.

కర్ణవిషము. సం. వి. ఆ. న-కర్ణమునకు విషమువం
టిది-కొండెము, దుర్బోధము.

కర్ణవేధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏమగుయొక్కచెవు
లుకుట్టునలాక.

కర్ణవేధనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కర్ణవేధని.

కర్ణవేధము. సం. వి. ఆ. పుం. (శాస్త్రోక్తవిధానము
న) చెవులుకుట్టుట.

కర్ణవేషనము. సం. వి. ఆ. న=కర్ణవేషము.

కర్ణవేషము. సం. వి. ఆ. పుం. కర్ణాభరణము, చెవి
నగ. (కుండలము, పోగు, మొ.)

కర్ణశూలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. చెవిపోటు.

కర్ణసోఫట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకతీగ. (కల్ప.)

కర్ణహీనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చెవిలేనిది.

వి. ఆ. పుం. సర్పము, పాము.

కర్ణాందువు. సం. వి. ఉ. ఉ. స్త్రీ. ఉత్తిప్తికాయ
చెవినగ.

కర్ణాకర్ణి. సం. ఆవ్య. (ఇది తెలుగున విశేషముగా 'శ్రవణపరంపర, వినికివరుస' అనునర్థమున ప్రయుక్తము.)

కా. నానం జూడ మనంబునం గుటిలుడై నా కేసుఁ డిబ్బాలుఁ దా, నే కొంపోయినవాఁడు వాఁడు దగువాఁడే గాతమస్త్రీరహ, స్త్రీవ్యకారాదులు తచ్చరిత్రములు నాచేఁ గ్రొత్తగా నేల కర్ణాకర్ణిం గభలందు మున్ను వినమే నానాప్రకారంబులక. ఉ. హరి. గ. ౨౯౬.

కర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము, కన్నడదేశము.

కర్ణాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్ణాటదేశపుస్త్రీ. ౨. హంసపది. ౩. (సంగీ)స్త్రీరాగములలో నొకటి.

కర్ణార. సం. వి. అ. స్త్రీ. గజకర్ణవేధని, ఏనుఁగుచేవివట్టుసాధనము.

కర్ణాస్థాలము. సం. వి. అ. పుం. (ఏనుఁగు) చెవులు తటతటలాడించుట. (కల్ప.)

కర్ణి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కర్ణము కలది. వి. న్. పుం. కర్ణధారుఁడు. న్, ఇ. పుం. ఈ. స్త్రీ. బాణవిశేషము, చిల్లులుగలబాణము. ఈ. స్త్రీ. గ. చౌర్యశాస్త్రకర్తయగుమూలదేవుఁడనువానితల్లి. ౨. పశువులను గట్టుట పుషయోగించురజ్జువిశేషము. (కే. ని.)

కర్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. చెవికమ్మ. ౨. చేతినడిమి వ్రేలు. ౩. ఏనుఁగులొండముచివరను వ్రేలివలె నుండెడియవయవము. క. పద్మబీజకోశము, తామరదుద్దు. గ. కుంఠెనకత్తె. (హేమ. ని.)

కర్ణికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పెద్దచెవులు గలది. ౨. చుక్కానుగలది. వి. అ. న. కృష్ణాజినము, తపస్సుచేసికొనుట కుషయోగించునట్టికృష్ణమృగచర్మము. (వై. ని.)

కర్ణికాచలము. సం. వి. అ. పుం. మేరుపర్వతము.

కర్ణికారము. సం. వి. అ. పుం. గ. పరివ్యాధము, ఒకానొకచెట్టు. ౨. ఆరగ్యధము, తేలిక.

కర్ణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కర్ణధారుఁడు, ఓడ నడుపుటకై చుక్కాను పట్టుకొనువాఁడు.

కర్ణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యోనిలోగభేదము.

కర్ణిమంతము. సం. వి. త్. పుం. ఆరగ్యధము, తేలిక.

కర్ణిరథము. సం. వి. అ. పుం. గ. మూపునమోచి కొనిపోవుపల్లకి మొదలగువాహనము. ౨. మట్టితోఁ జేసినబాలకాదిక్రీడాశకటము.

కర్ణీసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మూలదేవుఁడను పేరుగల చౌర్యశాస్త్రకర్త.

కర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుంతిమొదటికొడుకు. (ఇతఁడు కుంతియందుఁ గన్యాత్వకాలమున నూర్యునికిఁ బుట్టినవాఁడు.)

కర్ణేందువు. సం. కర్ణాందువు.

కర్ణేజపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నూచకుఁడు, కొండకాఁడు.

కర్ణోత్తంసము. సం. వి. అ. పుం. చెవియందు ధరింపఁబడుఆభరణము.

కర్ణోరము. సం. వి. అ. పుం. చెవిలోలోమములు గలది - ఒకజాతిమృగము.

కర్ణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిలోనిది. (గులిమి, మొ.)

కర్త. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) గ. చేయువాఁడు. ౨. స్వామి, ఒడయఁడు.

మ...కన్నడరాయశేఖరుఁడు రాయల్ నన్నసింహాననం, బునకుం గర్తమ జేసె ... కృష్ణ. ౨. ౭౨.

వ. అయ్యజవల్లభుండు సురతపరతంతుండైమిసి

మిసి యనుశబ్దంబునేయుచుఁ దచ్చాగివెంట
టం జని యొడంబటుపం జాలపండ్ల నంత
దానికే గర్త యైనబ్రాహ్మణుండు రోపంబున
రతిసమర్థంబు గానుండ నల్లాడుచుండఁ ఛాగ
వృషణంబులు ద్రెంచివేసిన ... భాగ. ౯.
౫౭౨.

3. (వ్యాక) ధాత్వర్థవ్యాపారాశ్రయము. వి.
బు. పుం. ౧. పరమేశ్వరుఁడు. ౨. బ్రహ్మ.
కర్తకుఁడు. సం. విణ. (అ. ర్తికా. అ.) కత్తిరించు
వాఁడు; ఖండించువాఁడు.

కర్తనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఛేదించునది;
కత్తిరించునది. వి. అ. న. ౧. కత్తిరించుట; ఛేదించుట.
౨. నూలువడుకుట. (కే. ని.) 3. గుఱ్ఱము
ధూళియందు పొర్లాడుట. ౪. సాలెవాఁడు బట్ట
లు నేయుమగ్గము. పుం. ఒకానొకఁ ఛేదనసాధన
ము. (వై. ని.)

కర్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కత్తెర.

కర్తనీయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కత్తిరింపఁ
దగినది; ఖండింపఁదగినది.

కర్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కత్తెర, కత్తిరించుట
కుపయోగించుపనిముట్టు. ౨. (జ్యోతి)యోగఁ
దము.

శ్లో. క్రూరమభ్యగతశ్చంద్రోలగ్నం వా క్రూరమ
భ్యగం, కర్తరీనామయోగోయం కన్యానిధన
కారకః. (కల్ప.)

3. బాణము మొదటిభాగము, పుంఖము. ౪. ఉ
ద్యోగకర్తరి, అడకత్తెర. (వై. ని.)

కర్తరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్తరి.

కర్తరీముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్త
విశేషము. (బాటనవ్రేలిన వంచి చూపుడువ్రేలి
మొదటఁగూర్చి యుంగరపువ్రేలిన వంచి చూపు
డునడిమివ్రేళ్లను గత్తెరవలెఁ బట్టినది. శ. ర.)

కర్తలాణము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనిగోరిజలును
తోకయు వెండుకలును గలనల్లగుఱ్ఱము, కత్త
లాని.

శ్లో. పూర్వవత్సర్వశుక్లాబ్జస్త్యచా కృష్ణోఽపే
ద్యది, వరోనామ్నాసవిజ్ఞేయః కర్తలాణస్తురజ్జ
మః. శివతత్త్వరత్నాకరము.

క. అల్లునికి నిచ్చె ధాత్రీ, వల్లభుఁ డసురక్తి నను
రవల్లభుహరితో, నల్లస మాడం బాలెడు, లె
ల్లనియొకకర్తలాణ తేజోహయముకొ. నైష.
౬. ౯౬.

(శ. ర. - కాని వావిళ్లవారిప్రతిలోను 'తేజో'శబ్ద
ముక్రింద శబ్దరత్నాకరములోను 'కత్తలాని'తే
జోహయముకొ' అనియు, ఒకతాళపత్రగ్రంథము
లో 'ఖత్తులాని'తేజోహయముకొ' అనియు పాక
ఛేదములు కలవు. సంస్కృతనిఘంటువులలో
ఈపదము కానరాదు. ఇంకను విచార్యము.)

కర్తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయఁదగినది.

కర్తారు(డు). వి. (హిం. కర్తారీ.) ౧. తురుష్కు
లదేవుఁడు. (అల్లా.)

శా. స్వర్తల్ తత్త్వ మటంచు నెంచగ మహాతై
పుల్ మనోజద్విష, స్తూర్తిం గా నుతియింపవై
ష్ణవులు విష్ణుం డంచు నెంచం దగం, గర్తాపం
డనుచుం దురుష్కులు మొదలొక గొల్వఁబ్ర
త్యక్షమై, మార్తాండుం డుదయించె నభిరట
సీమప్రాంతోర్వాకృతికొ. విప్ర. 3. ౫౦.
యయా. ౧. ౧౬.

స్తీ. అదె పాండవులగుడి యట దక్షిణంబునఁ గ
ర్తారుఁ డుండు తుర్కలమసీదు. క్రీ. డా.
౧౪౯.

౨. సూర్యునకు తురుష్కుభాషానామము.

గీ. అబ్జిసాతుపేరు లవి యెన్ని యైన నుండఁ, బ్రా
ధకర్తారుశబ్దంబు రూఢి కెక్కె, దివ్యవృష

ఖడ్గధారావిదీర్ఘమత్త, భానపుంగవసాంగత్య
గరిమ దివిని. కువల. గ. రం.

కర్తి. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) కత్తిరించువాడు;
భండించువాడు.

కర్తితవ్యము. సం. కర్తనీయము.

కర్త్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. శస్త్రీక, చురకత్తి. (వా
చ) ౧. కర్తరి, కత్తెర. (వై. ని.)

కర్దటము. సం. వి. అ. పుం. గ. బురద. ౧. తామ
రదుంప. ౩. పంకారము, నాచుకీ.

కర్దనము. సం. వి. అ. న. ఉదరనాదము, కడుపు
నందలిప్రాత.

కర్దమకము. సం. వి. అ. పుం. శాలిభేదము, ఒకర
కమువరికీ. (వాచ.)

కర్దమము. సం. వి. అ. పుం. గ. పంకము, అడుగు.
౧. పాపము. న. మాంసము, ఎఱచి.

కర్దమాటకము. సం. వి. అ. పుం. మలము మొద
లగునవి వైచుతావు.

కర్దముడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక ప్రజాపతి.

కర్పటము. సం. వి. అ. పుం. చెమటమున్నగున
విశుడుచుకొనుట కుపయోగించుచేతిరుమాలు.

(మాలిన్యాదిదుష్టజీర్ణవస్త్రఖండముఅనికొందఱు.)

కర్పటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కర్పటముగలవాడు.

కర్పటికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్పటి.

కర్పణము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము.

కర్పరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కటాహము, కొ
ప్పెర. ౧. కుండపెంకు. ౩. తలపుట్టె. ౪. నెన్నె
ముక. ౫. శస్త్ర భేదము. ౬. ఉదుంబరము, మే
డికీ. ౭. అగ్ని, నిప్పు. (వై. ని.)

కర్పరాలము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతపీలుపు, కొం
డగునుగుకీ.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. మ్రానిపసుపునవండిన
అంజనవిశేషము. ౧. కబరి, కొప్ప. (వై. ని.)

కర్పాసము. సం. వి. అ. పుం. న. ప్రత్తిచెట్టు.

కర్పూర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పచంపచ, మ్రానిపసుపు.

కర్పూరతైలము. సం. వి. అ. న. కర్పూరపరిమళ
ముగలతైలవిశేషము.

కర్పూరనాళిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. భక్ష్యవిశేషము.

కర్పూరభోగి. సం. వి. న్. న. కష్పూరభోగి. (చూ.)

కర్పూరమణి. సం. వి. ఇ. పుం. రత్న భేదము.

కర్పూరము. సం. వి. అ. పుం. న. ఘనసారము, క
ష్పరము; పచ్చకర్పూరము.

కర్పూరరసము. సం. వి. అ. పుం. రసకర్పూరము.

కర్పరము. సం. వి. అ. పుం. దర్పణము, అద్దము.

కర్పదారకము. సం. వి. అ. పుం. క్లేష్టతకము, వి
రిగికి.

కర్పదారము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోవిదారము,
ఎఱ్ఱకాంచనముకీ. ౧. నీలఝింటి, నల్లగోరంటికి.

కర్పర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. బర్పర, వాయంటికి.

౧. పాటల, కలిగొట్టుకీ. ౩. విషముగల ఒక జాతి

జలగ. (శ్లో. యాచ్చిన్నోన్నతకుక్షి స్నాస్యిత్ న

ర్షిమత్స్వినదాయతా, నవిషా కర్పర నామ...

కే. ని.) ౪. కర్పరవర్ణముగలగోవు. (కే. ని.)

కర్పరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చిత్రవర్ణము

కలది (అమరము—ఆకుపచ్చన తెలుపు కలిసినవ

ర్ణముగలది. వై. ని. కే. ని.) వి. అ. పుం. గ. చి

త్రవర్ణము. (అమరము—ఆకుపచ్చన తెలుపుకలి

సినవర్ణము. వై. ని. కే. ని.) ౧. పాపము. ౩. నాదే

యనిస్పృహన్యము, నదీజలముచే బండునట్టి అ

నుములు. ౪. శిటి, గంట్లకచోరముకీ. న. గ. నీరు.

౧. బంగారు. ౩. ఉప్పెత్తకీ.

కర్పరీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్పరవర్ణ

ము గలదిగా చేయబడినది.

కర్పరూడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

కర్పపు. సం. విణ. (ఉ). చిత్రవర్ణముగలది. (యా
జ్ఞ. 3. ౧౬౬.) వి. ఉ. పుం. చిత్రవర్ణము.

కర్పంది. సం. వి. స్. పుం—కర్పందుడనుబుసి

చేరచింపబడినభిక్షుసూత్రముల నధ్యయనము
చేయువాడు—సన్న్యాసి, మస్కరి.

కర్పకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. మూర్ఖ, చాగ్గి. ౨.
బింబిక, దొండ. (మే. ని.)

కర్పకరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వేతనముకై
పనిచేయువాడు; కూలివాడు. వి. అ. పుం
—కర్పానుసారముగా పాపులను హింసించువాడు
—యముడు.

కర్పకాండము. సం. వి. అ. పుం. న. వేదమునం
దలియజ్ఞాదికర్పవిషయకమగుభాగము.

కర్పకారి. సం. విణ. (స్. డి. స్.) పనిచేయువాడు.

కర్పకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎప్పటిపని
కష్టము కూలి పుచ్చుకొనక వెనుక కలిగినఫల
మునకు గాని రాబోవుఫలమునకుగాని పనిచే
యువాడు. (దాసుడు, శిష్యుడు, మొ.) వి.
అ. పుం. లోహకారుడు, కర్మరి.

కర్పకీలకుడు. సం. వి. అ. పుం. రజసుడు, చాక
లి. (త్రి. ని.)

కర్పక్షేత్రము. సం. వి. అ. న. కర్పభూమి, భరత
వర్షము.

కర్పగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం—కర్పబంధకేతువు—
అజ్ఞానజన్యవాసనాహూప మగునోషము.

కర్పచండాలుడు. సం. వి. అ. పుం. జన్మముచేత
గాక కార్యములచేత చండాలుడైనవాడు.

(కర్పచండాలురు నలుగురు—అనూయకుడు, పి

శునుడు, కృతఘ్నుడు, దీర్ఘరోషుడు.)

కర్పచాండాలుడు. సం—కర్పచండాలుడు.

కర్పజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్పములనంగరి
గినది. (రోగాది) వి. అ. పుం. ౧. కలియుగము.
౨. మత్తీ.

కర్పతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)=కర్పకూరుడు.

కర్పణ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీతము; కూలి.

కర్పణ్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్పసాధువు,
కర్పములందు నేర్పరి.

కర్పధారయము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక) సమా
సవిశేషము, సమానాధికరణతత్పురుషము. (ఉ
దా:- తెల్లగుట్టము, మొ.)

కర్పనిష్ఠుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విహితకర్పము
ల నాచరించుటయందు ఆసక్తిగలవాడు.

కర్పపథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కార్యముయొక్క
పద్ధతి. ౨. విహితకర్పానుష్ఠానమార్గము. (వృత్తి-
జ్ఞానమార్గము.)

కర్పపాకము. సం. వి. అ. పుం. పూర్వజన్మమున
జేసినకర్మములు పరిపక్వమై ఫలొస్తుభుములగుట.
కర్పఫలము. సం. వి. అ. న. శుభాశుభకర్మముల
యొక్క సుఖదుఃఖాదిహూప మగుఫలము.

కర్పభూమి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. భరతవర్షము.

కర్పభోగము. సం. వి. అ. పుం. కర్పజన్యములగు
సుఖదుఃఖాదులను అనుభవించుట.

కర్పమీమాంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైదికకర్పవ్ర
తిపాదకమగుశాస్త్రము. (ఇది జైమినిప్రణీతము.
దీనిని పూర్వమీమాంస యనియు నందురు.)

కర్పము. సం. వి. స్. పుం. న. ౧. పని, కార్యము.
౨. విధ్యుక్తకర్మము, నిత్యవైమిత్తికాది. (యజ
నాదిపట్కర్మములు:- యజనము, యజనము,
అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, వ్రతగ్ర

హము — గర్భాధానాదిహోదశకర్తములు: - గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్తము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, చాలము, ఉపనయనము, ప్రాజాపత్యము, సౌమ్యము, ఆగ్నేయము, వైశ్వదేవము, గోదానము, సమావర్తనము, వివాహము, అంత్యకర్తము.) 3. (వ్యాక) కారకవిశేషము. ౪. (వైశేషిక) ఉత్తేషణాదిపంచకర్తములు. (ఉత్తేషణము, అవత్తేషణము, ఆకుంచనము, ప్రసారణము, గమనము.) ౫. (వైద్య) వమనాదిపంచచికిత్సాకర్తములు. (వమనము, రేచనము, నవ్యము, అనువాసనము, నిరూహము.) ౬. (జ్యోతి) జన్మనక్షత్రమునకు పదియవక్షత్రము. ౭. (జ్యోతి) లగ్నమునకు పదియవస్థానము. ౮. యజ్ఞము. ౯. భవ్యము. ౧౦. శిల్పము. ౧౧. యాతన. ౧౨. అర్థప్రయోగము, వడ్డి. ౧౩. పాపము. ౧౪. పుణ్యము. శ్లో... కర్తశబ్దస్తు పుంసహోః, పుణ్యే పాపే క్రియాశిల్పయాతనాసు ద్రుమాంతరే, భవ్యసంక్షేకారకేచ కర్త్రీస్పితతమాదికే, అర్థప్రయోగే యజ్ఞేచ... (కే. ని.)

కర్తములము. సం. వి. అ. న. కుశత్యము. కర్తయుగము. సం. వి. అ. న. కలియుగము. (త్రి. ని.) కర్తయోగము. సం. వి. అ. పుం. నిష్కాముడై విహితకర్తముల నాచరింపుట. (ఇది మోక్షసాధనములలో నొకటి.)

కర్తరంగము. సం. వి. అ. పుం. న. శిరాలము. కర్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వంశహోచన, తవక్షీరి. కర్తవాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిథి. (వై. ని.) కర్తవిపాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧=కర్తపాకము. ౨. కర్తఫలమును వివరించి చెప్పనట్టి యొకానొక గ్రంథము.

కర్తవ్యతిహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. క్రియావినిమయము, ఒకఁ డొకనికి ఒకపని చేసినపుడు

వాఁ డట్టిపని నే వానికి మరల చేయుట. (ఇరువురు ఒకరినొకరు కొట్టుకొనినయెడల వారిద్దఱు కర్తవ్యతిహారముచేసినవారగుదురు.) ౨. ఒకరికి విహితమైనపనిని మఱియొకరు చేయుట. (శూద్రుఁడు చేయవలసినపని బ్రాహ్మణుఁడు చేయుట, మొ.)

కర్తశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శిల్పాదికాల, కర్మశాలానగువారు పని చేయుగృహము.

కర్తశాలము. సం. వి. అ. న=కర్తశాల.

కర్తశూరుఁడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) పూనినకార్యమును పాటుపడి నెఱవేర్చువాఁడు.

కర్తసచివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆలోచనము చెప్పటయందుతప్ప తక్కినకార్యములందు రాజునకు సహాయుఁడగుజనుఁడు. (ఆలోచనచెప్పమంత్రి ధీసచివుఁడనబడును.)

కర్తసన్నాస్యిని. సం. వి. స్. పుం. ౧. విహితకర్తములను విధ్యుక్తముగా వడలుకొన్నసన్నాస్యిని. ౨. విహితకర్తములను ఫలాపేక్ష లేక అనుష్ఠించుజనుఁడు.

కర్తసాక్షి. సం. వి. అ. (స్. జీ. స్.) పనిచేయుచుండఁగాఁ జూచువాఁడు. వి. స్. పుం. సూర్యుఁడు.

కర్తసానము. సం. వి. అ. న. ౧. జనులకార్యములు నడుపుక చేరి మొదలగుస్థానము, కార్యస్థానము. ౨. (జ్యోతి) లగ్నమునకు దశమస్థానము.

కర్తాజీవుఁడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) శిల్పాదికర్తములచే జీవనము జరపుకొనువాఁడు.

కర్తాత్ముఁడు. సం. వి. అ. (స్). క్రియాసక్తచిత్తుఁడు, క్రియలందు మనస్సు తగిలినవాఁడు. వి. స్. పుం. కర్తబద్ధుఁడగుజీవుఁడు.

కర్తాధికారము. సం. వి. అ. పుం. విహితకర్తములనుష్ఠించుటకు అర్హత.

కర్తానుష్ఠానము. సం. వి. అ.న. విహితకర్తములను
చేయుట.

కర్తారము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెదురుకీ. ౨. కర్త
రంగముకీ.

కర్తారుడు. సం. వి. అ. పుం. కర్తరవాడు.

కర్త్తి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) గ. పనిగలవాడు,
వ్యాపారయుక్తుడు. ౨. ఫలము నుద్దేశించి కర్త
ములు చేయువాడు. వి.న్. పుం. శిల్పి. ఈ. స్త్రీ.
గ. హాటకపుత్రిక, బంగారుబొమ్మ. ౨. కాల.
౩. పలాలము, గింజలురాలిపోయినవరి మొక్క,
మొ. (వై. ని.)

కర్త్తిష్టుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రియయందు
సమర్థుడు, పనియందు నేర్పరి.

కర్త్తువు. సం. వి. న్. పుం. న. కర్తము, పని.

కర్త్తేంద్రియము. సం. వి. అ. న. వాక్పాణిపాద
పాయాపస్థములలో నొకటి. (వ్యతి. జ్ఞానేంద్రి
యము - చక్షురాది.)

కర్త్వటము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. రెండువందల
గ్రాములనడుమ అందము గానుండు పట్టనము.
జ్ఞో. కర్త్వటా ద్విశత గ్రామమధ్యే గ్రామో మనో
హరః - హారావళి.

౨. దేశ భేదము. న. పట్టనము. (కల్ప)

కర్త్వము. సం. వి. అ. పుం. ఆఖువు, ఎలుక.

కర్త్వరము. సం. వి. అ. పుం. గ. వ్యాఘ్రము, బె
బ్బులి. ౨. అంజలి, దోసిలి. ౩. పాపము. న. గ.
జలము. ౨. కర్తము. (కే. ని.)

కర్త్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. శివ, పార్వతి. ౨. ఇం
గువ చెట్టుయొక్క ఆకు. (కల్ప) ౩. భూమి. (కే.
ని.) ౪. ఆడుబెబ్బులి. ౫. రాక్షసి.

కర్త్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

కర్త్వడు. సం. వి. అ. పుం. మస్తకుడు. (కే. ని.)

కర్త్వకుడు. సం. విణ. (అ. ర్వి. కా. అ.) గ. కృశిం
చువాడు. ౨. కృశింపజేయువాడు.

కర్త్వనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కృశింపజే
యదగినది.

కర్త్వయత్. సం. శత్ర. కృశింపజేయుచున్న.

కర్త్వయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) కృశింపజే
యువాడు.

కర్త్వతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షీణింపజే
యబడినవాడు; పీడింపబడినవాడు. (ఉ
దా:-వృత్తికర్త్వతుడు, శత్రుకర్త్వతుడు, మొ.)

కర్త్వము. సం. వి. అ. పుం. కర్తూరము, కహ్
రముకీ.

కర్త్వకుడు. సం. విణ. (అ. ర్వి. కా. అ.) గ. ఆకర్షిం
చువాడు, లాగువాడు. ౨. దున్నుకొనిబ్రద
కువాడు. వి. అ. పుం. కుజుడు, అంగారకు
డు. (వై. ని.)

కర్త్వణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. ఈడ్చునది,
లాగునది. ౨. గీచునది, ఒరయునది. ౩. దున్ను
నది. వి. అ. న. గ. ఆకర్త్వణము, (విల్లులోనగువా
నిని) లాగుట. ౨. దున్నుట. ౩. ఒరయుట.

కర్త్వణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షీణిణీవృక్షము.

కర్త్వణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దున్ను
దగినది. ౨. లాగదగినది.

కర్త్వత్. సం. శత్ర. గ. దున్నుచున్న. ౨. లాగ
చున్న.

కర్త్వఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆమలకి, ఉసిరికకీ.

కర్త్వఫలము. సం. వి. అ. పుం. విభీతకము, తాండ్ర!

కర్త్వము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆకర్త్వణము, ఈడ్చు
ట, లాగుట. ౨. ఒరయక, రావు, విరేఖనము
౩. గీత, గీత. ౪. కర్త్వణము, దున్నుట. ౫. కీ.

తకము, తాండ్ర. పుం. న. పదునాలుగుమాస
ములయెత్తు.

కర్ణిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కల్లెము, కవిక. ౨. క్షీ
రిణి.

కర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. లాగింపఁబ
డినది. ౨. ఒరపెట్టఁబడినది, రాపుపెట్టఁబడినది.

౩. దున్నింపఁబడినది.

కర్ణువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. గ. యజ్ఞార్థము త్రవ్వఁబ
డినగర్తము; యజ్ఞార్థము దున్నినసేల. ౨. నది.

౩. కుల్య, కాలవ. ౪. తుషకోష్ఠము, ఊరకొ
ట్టు. (వై. ని.) పుం. గ. కరీషాగ్ని, పిడుకనిప్పు.
౨. వార్త. (వార్త=సేద్యము అనికొందఱు. జీవ
నోపాయము అని కొందఱు—కల్ప)

కర్ణ. సం. విణ. (ఋ. క్షీ. ఋ.) గ. లాగువాఁడు.

౨. దున్నువాఁడు.

కర్ణవ్యము. సం=కర్ణవ్యము.

కఱకంతుఁడు. మి.వి. ($\sqrt{\text{కఱ}^2}$ —సం.గరకంతః. క.
కఱగొరల. త. కఱకొక్కణ్.) శ్రీకంతుఁడు,
నీలకంతుఁడు, శివుఁడు.

క. ఎఱు కని యెఱుంగక నిన్ను, మఱకువ నెది
రితిని దీని మఱవుము నన్ను, గఱకంతా త్నమి
యింపుము, నెఱి నెవ్వరి కెఱుంగనగునె నీచ
రితంబుల్. భార. ఆర. గ. ౩౨౭.

క. మఱచితి గాక లతాంగీ, కఱకంతునితోడ
నాడుకాత్యాయని నీ, నెఱ నెఱిగి నాఁడు
చెప్పిన, తెఱ గిడ సమకూరె నింక దిగు లే
మిటికి. ఉ.హరి. ౫. ౯౦. (వీరేశ.పా.)
కఱకంతునిల్లు=భవాని, పార్వతి. ఆం. భా.
గ. ౪౦.

కఱకరి. విణ. (కఱకు+అరి-ఇది ఉభయపలులలో
నిది—చూ. కావ్యా. ౭. ౬౯—సం.కర్కరః.)
గ. కఠినము.

వ. అనిన నత్తెఱవ యక్కఱకరిపలుకుల కులికి
...మనుచ. ౨. ౬౦.

౨. సమర్థుఁడు.

చ. మఱియు నతండు సంయమిసమాజవినిర్మిత
జాతకర్తుడై, నెఱి బరివర్ధితుండు సుపసీతుఁ
డునై వివిధాయుధంబులకొ, గఱకరియై రణస్థ
ుల గద్దటియై నిగమార్థవేదియై, నెఱతనకాఁ
డునై మెఱసె నిర్మలకాంతివిలాసరేఖలకొ.
మనుచ. ౪. ౭.

కఱకటి. వి. గ. కరకరి, ద్వేషము.

నీ. మఱదులు గాంచినఁ గఱకటి నెంతురు వది
నె లెఱింగిన వానిచెడును. హంస. గ. ౧౨౫.
వ. నాకు నిగ్గిరికి నిప్పుడు గొన్ని వాసరంబులనుం
డి యీరసంబు వెరుంగఁ గఱకటి నెట్టుకొని
సాగుచున్నది. కాశీ. గ. ౧౦౦.

క. అఱకాలను విఱిగినములు, మఱు చైనను బిడపఁ
జీము కూరిచెడుగతికొ, దఱిఁ జెఱుపమిఁ
గొంచెపుఁబగ, గఱకటి నరికట్టి పిడపఁ గడు
నొప్పించుకొ. ప్రబోధ. ౨. ౪౯.

౨. బాధ.

(చంద్రోపాలంభనము.) క. తెఱవ నవరాధరహి
తం, గఱకటి పెట్టెదవు...రా. వి. ౪. ౫౪.

చ. కఱకటి పెట్టి సా మ్మడుగుఁ గాని నిజార్తియై
ఱుంగ దేమియుకొ. ఆము. ౫. ౬౦.

కఱకు. విణ. (సం. కర్కశః.) గ. కఠినము, క్రూర
ము, పరుషము, బిరుసు, ముదుగు, మోటు.

ఆ. కఱకువర్ధపూరి పఱపులు భిక్షాన్న, మశనము
ట్టినారి నతిముదమున, నాదరించె శ్రీతి నా
దిగల్గేళ్ళరి. భార. ఆది. ౭. ౨౨౪.

చ. కఱకులు దుష్టవర్తనులు కామమదాదులు...
ప్రబోధ. ౪. ౫౪.

క. వనజనమునుఁ డొం డేమియు, ననక నగుచు
నూరకుండె నాదిత్యుల కిట్లను సత్యభామ

భావము, నునమునఁ బెనఁగొనఁగఁ గలకుమా
టలతోడఁ. వి. పు. ౮. ౧౨౮.

సీ. కలకులై పెరిగినకులు వెండ్రుకలతోడ బట్ట
యాదలఁ గావిపాగ యమర. నైష. ౭. ౯౩.

గీ. గాలి రా కుండ వెలుతురుగాక యుండఁగల
కుఁగలబట్టఁ గన్న పుగండి గప్పి. వేం. పంచ.
౩. ౨౦౦.

౨. తీక్షణమైనది, పదనైనది; భయంకరమైనది.

వ. సురపతి తఱచు మెఱుఁగు లడరుకలకుభిరు
రము గొని...పారి. ౨. ౮౭.

క... తక్షకాదిమహాహుల్, కలకుంగోల విష
ములు, దొరఁగఁగ నీరీతిఁ గలచి తూలుచు
నంతఁ. దశా. ౮. ౧౮౨.

గీ. కలకుమిడిగ్రడ్లు నిప్పులు గ్రక్కుదృష్టి...
కలుగువాని...భాగ. ౧౦ ఉ. ౯౩౯.

౩. గాఢము, దట్టము, సాంద్రము.
(అనూరుఁడు.) సీ. జంకించి షరపృథగ్జనకోటి
చందానఁ గలకుఁజీకటి నెన్ను సఱచువాఁడు.
కాశీ. ౩. ౨౩౮.

వి. ౧. కారిన్యము; బిరుసుఁడనము.

సీ. కోకంబులకుఁ బైఁడికుండలకలకుమో పంత
యు సరసత నబ్బెనేని. హరి. ఉ. ౭. ౧౬౮.
(శ. ర. పా.)

క. మొగి విరిసి కలకు గూడక, పగులక వెడలు
పును నిడుపుఁ బసిమియుఁ గలలేఁ, జిగురరఁ
టాకులు పెట్టిరి, దిగదిగ నద్దేవియాజ్ఞ దివ్య
పురంధ్రుల్. భీమ. ౨. ౧౨౮.

౨. శౌర్యము.

సీ...కడిమి యుక్కు కలకు గట్టి కడిది. గీ.
నాఁగ శౌర్యాభిధానంబు గాఁగఁ జెలఁగు.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౧.

(బ). ౧. పరుషవచనములు, కఠినోక్తులు.

ఉ. అవ్వను దాతనుం గలకు లాడఁగ నేటికి...
కృ. శకుం. ౨. ౨౨౨.

సీ. అతనిచే నున్నట్టియాపాదదండంబు కలకు
లాడునుఁ బట్టి విఠిచె నొకతె. మూర్తిత్ర
యోపాఖ్యానము. ౬. ౭౦.

౨. క్రూరకృత్యములు.

గీ. ఓరిపాపాత్మ నన్ను నీ పూర కిట్లు, సారిగా
నుటఁజేసి కరములుఁ జరణములును, నఱకఁ
బడియుండుఁ బొమ్ము నీకలకు లెల్లఁ, జక్క
నగు నంతతో నని కాప మిచ్చె. భోజరా.
౫. ౧౦౯.

౩. అంపము మొదలగువానికత్తులు.

సీ...కలకులకల్లంబు గాడ్డకేల. వేణు. శ. ౬౮.
కలకె(క్కె)క్కు=౧. కలకుకలదియగు, గట్టి
పడు.

వ. కలకెక్కిన మెడలును పలుఁడమూఁపురంబు
లును వెడఁదవీఁపులును దోరంపుగంగడోళ్లు
ను నై క్రాలుపృషభంబులు...హరి. పూ. ౫.
౧౮౨.

౨. ఆరితేలు.

క. అఱువదిలత్తులు రావణు, నుఱుబాహుబలం
బువీరు లొగి నాలములం, గలకెక్కినాడు
వారం, దలు మూలబలంబుదొరలు ధరణీ
నాథా. భా. రా. యు. ౮౩౮.

౩. క్రూరము.

సీ. రాహుగ్రహోగ్రదంష్ట్రవిషగ్రాహియై కల
కెక్కినశశాంకకౌముదియును. కవిక. ౩.
౧౧౦.

౮. పులకించు, గరుపాడుచు.

వ. అని యమ్మునిపతి సురపతికి ... భయంపువా
ర్త సెప్పిన విని యడరిపడి యక్షణంబవల్లి
...తత్సరోవరంబునకుఁ జనుచెంచి యత్కా
లకుం గనుంగొని మేను కలకెక్క వెక్క
నంపడి శిరఃకంపంబు నేయుచు... కు. సా.
౧౦. ౮౨౬.

ఉ...మానములు గీడ్పడఁ జెయ్యల కుచ్చలించి

క, కై, క్క, క్క, క్క... శిఖి ప్రసంగతిం,
జొక్కి మహీసురాంగనలు సోలి రపూర్వ
రతి ప్రమత్తలై. కు. సం. ౧౦. ౪౦౦.

జ: కటకరి, కటకుడనము, కటకుగిలు, కటకుదు
మ్మ, కటకువరహా, కటకుసాన, కటగొను.

కటకుడనము. వి. ($\sqrt{\text{కటకు}}$) కాకినయ్య, పారు
వ్యము; క్రూర్యము.

గీ. సంతతంబును శ్రీహరి స్వరణ లేక, కటకుడన
మున దుర్భాష లటచేసేని, విధవ పెనిమిటి
తోఁగూడ వివిధనరక, కూపబాధలఁ బడు
గడు గుఱుతు లేక. జై. భా. 3. 3౪.

కటకుగిలు(ల్లు). అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కటకు}}$) విరుసగు.
ప... నిడుద లైయుండుకటకుగిలునాసాకేశంబు
లును. కవిక. ౫. ౧౦౦. (శ. ర. పా.)

కట(ట్ట)కుట్టు(ట్టులు) = కటకుట్టు. వి. బ.
($\sqrt{\text{కట}^2}$) కాల్చిపక్వము చేయుటకు గణిక
యందు గ్రుచ్చినమాంసఖండము; శూల్యము,
శూలమునకు గ్రుచ్చికాల్చినమాంసఖండము.

గీ. ఇవిధంబున వలలోనియింగలంబు, చల్లఁగా
నార్చి కీకటస్వామి పలికె, ఋషికులోత్తమ
యిక నాకు నిమ్మ నీవు, కైకొనినకీల గఱ
కుట్టు గాల్పవలయు. పరాహ. ౨. ౨3.

చ. నిలువుఁడు వేయు సేల తగునే కటకుట్టును
జంకఁబొత్తముల్. ఉ. హరి. ౨. ౧3౭.

ద్వి. ఎఱచులు కటకుట్టు లెన్నేని గలవు. బస.
పు. 3. ౬౬౨ పం.

సీ. కటకు ట్లనంగను గనుపట్టు శూల్యంబు... ఆం.
భా. ౨. ౨౫౨.

కటకుదుమ్మ. వి. (కటకు + దుమ్మ) సికత, ఇసుక.

సీ. మలయానిలముచే దుమారంబు రేఁగుసాగంధి
కంబురజంబుకటకుదుమ్మ, నింఢార విరిసిన
బొండుమల్లెలనుండి వడియుమరందంబుగు
డరనంబు. గీ. తనకు రసవర్ణములుగా నుధా

కరుండు... బ్రహ్మాండమండ, పంబు వెన్నెల
సన్నసున్నంబు సేసె. మనుచ. ౫. 2౮.

కటకువరహా. వి. ($\sqrt{\text{కటకు}}$) నాలుగురూపాయల
విలువగలబంగారునాణెము. (పూలవరహా = మూఁ
డున్నరూపాయ విలువ గలబంగారునాణెము)

కటకుసాన. వి. (కటకు + సాన) పదను పెట్టెడిసాన.

గీ. కటకుసానలఁ గెంపు గాఁకలఁ గఱాని, చికిలి
యగునీతి మెఱసె బాలకుని మేను. దశా. ౪.
౧౭౭.

కటగొను. అ. క్రి. (కటకు + కొను) స్థిరపడు.

క. పెఱచోఁ జేసినపాపము, లఱుమక యయ్యెడ
నడంగు నవిముక్తమునం, గుఱుకొని చేసినయ
ఘములు, కటగొని దృఢపజ్ర లేపకం బగు
దరుణీ. పద్మ. 3. ౮౮.

కటగొట. వి. లోపము, లోటు.

చ. తఱిమి సుశర్మ తమ్ములును దాసును నాజికి
నన్నుఁ బిల్వ సే, నెఱుఁగనియట్టు లుండు
టిది యేపురుషార్థము వారి నెల్ల సే, దైత ను
ఱుమాడఁ బంపుము కడిందిగఁ జూడకు నీకు
నేమియుం, గటగొట గాదు పోమి కడుఁ
గట్టము నాకు నుదాత్తమానసా. భార. ద్రో.
౧. ౨౨౩. కకు. ౫. 3౪, 3౫.

కటయే¹. స. క్రి. (త. కటి) ౧. కాటువేయు, కొఱుకు.

గీ. లోఱుగువోకుండ మెకములు గఱవకుండఁ,
బాడి దఱుఁగక యుండ నాపాటిగొల్ల, లి
చ్చ మెచ్చ నీదృష్టికి నెక్కఁ గదుపు, నరయ
నేర్తు నన్నేలుము ధరణినాథ. భార. విరా.
౧. ౨౭౯.

క. జనపతి పంపఁగ సారథి, ఘనవిషకృష్ణోరగ
ములఁ గఱపించె... భార. ఆది. ౫. ౧౭౫.

క. అఱచినఁ బఱచిన వ్రేళ్లు, గఱచిన నతఁ డిం
చుకయును గరుణింపక యం, దఱ నుఱుము
సేసె... భాత. సా. ౨. ౭.

౨. ఖండించు, ముక్కలుచేయు.

వ. ఇట్లు మనుషూదపం డేయునాయకంబులు...

కైదువులఁ గఱచియు...ఉ. హరి. గ. ౧౪౮.

క ... అ, క్క అచినబినలవవనరము, తెఱఁగున
వడగండ్లు ధవళదీధితి రారెక. ఆము. ౪.
౧౨౧.

౩. నాటు, గ్రుచ్చుకొను; తగులు, అంటు.

క. అఱిముఱి వ్రేసినఁ బలకం, గఱచినపైంధవుని
యలుఁగుఁ గని నరసుతుఁ డే, డైఱ మురిసిన
...భార. ద్రో. గ. ౧౭౩.

మ...భీ, కరబాణావళిఁ బింజ పింజఁ గఱవం గా
నేసి...భాగ. ౪. ౩౩౪.

వ...గఱిగఱిఁ గఱవఁ గరకరిఁ జెఱకుమిలు
కాఁడు పరఁగించు విరిదమ్మిగొఱకలు...మను
చ. ౨. ౬౧.(గఱిగఱిఁ గఱవఁ=పుంభాను
పుంభుముగా అనిభావము.)

౪. పండ్లుమున్న గువానితోఁ బట్టుకొను; గ్రహిం
చు. (చూ. కఱపించు¹)

చ. కఱచినపీనుఁగు న్వడఁదకప్పెరయు న్నొలఁ
బచ్చితోఁకులుక, బుఱియలపేరులుక ...
ఉ. హరి. ౨. ౧౨౬.

వ...ఇది భూమిపయిం బడిన నిమ్మనలకు బాధ
యగు నని దానిం గఱచికొని గజకచ్చపంబు
లం గరంబుల నిఱికికొని గరుడుండు గగనం
బునం బఱచి...భార. ఆది. ౨. ౭౩.

గీ. చామరంబులు వెచుకకుఁ జనుట నీల, రత్న
ములు పూరిఁ గఱచుట భ్రమరక మని, తేటి
బిడ్డపే రిడుట యా తెఱవకురుల, యధికనీ
లిమ కోడినూ హరితమాజ. ప్రభా. ౨. ౬౫.

(‘నూదంటుతాయి ఇనుము నాకర్నించునట్లు ఇం
ద్రనీలము గడ్డి నాకర్నించుట శాస్త్రప్రసిద్ధము.
ఓడితినని తెల్పుటకు గడ్డి కఱచిన దని రెండవ
యర్థము.)

సా: మొఱిగెడికుక్క కఱవదు.

జ: కఱపించు¹, కాటు¹, కాటులాడు.

కఱచు². స. క్రి. సేర్పు, అభ్యసించు; తెలియు.

సీ. వేదంబులును ధనుర్వేదాదివిద్యలుఁ గఱచు
చుఁ గడ లేనియెఱుకఁ దనరు. భార. ఆది. ౩.
౧౨.

వ...భాషలు గఱచి...కాశి. ౩. ౭౯.

క. ఎఱుక గలవారిచరితలు, గఱచుచు సజ్జనుల
గోష్ఠిఁ గడలక...భార. ఆది. ౩. ౨౦౩.

జ: కఱపించు², కఱపు.

కఱటి. విణ. గ. కుజనుఁడు, దుష్టుఁడు.

గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ యేరరి గరాసు, చె
నఱి చెన్నఱి కూళ పుచ్చిచుఁడు మొండి,
కట్టె నాఁగను గుజనాభ్యుగాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. ౩. ౭.

౨. వంచకుఁడు, మోసగాఁడు; వంచకము.

ద్వి. కాడేని రాక్షసక్షయముఁ గావించ, నాదటఁ
జింతించి యబ్జసంభవుఁడు, మెఱుఁగులెల్లను
గుర్చి మృగముగాఁ జేసి, కఱటియై పుత్రేరఁ
గా వచ్చినదియె. రం. రా. ఆర. ౧౭౨ పా.
౨౬ పం.

సీ. మానంబు వీటిఁబో మనఁగి వ్రేతలఁ జిక్కువ
అచినయదియె యీకఱటిచూపు. హరి. పూ.
౯. ౨౨౪.

౩. మూఁఘుఁడు.

క. తెలియనినరుఁ డెలుపఁగ నగుఁ, డెలిసినమాన
వుని వలదు తెలుపఁగ మదిలోఁ, డెలిసియుఁ
డెలియనికఱటికిఁ, గలితన మెఱిఁగింపఁగను
లగర్భునివశమే. వేం. పంచ. గ. ౭౬౬.

వ ... వ్యావహారికసత్యత్వంబు ప్రకటించుప్ర
పంచంబుచేత పంచితు లగు నెఱుకలేనికఱ
టులకరణి హరిణంబులు మరీచికావీచికాపా
నవివశంబురై దిశలఁ బరిభ్రమించె. పాండు.

౪. ౧౬. అప్ప. ౨. ౧౬౭.

కఱటితనము=మూఁఘత్వము.

క. తెలువా నాడెపుటచ్చర, తెలువలకులైనిమే
ల్దియవచ్చునెడక, జెలుచుకొనఁ గూడ
దిపుడీ, కటటితనం బుడిగి నెమ్మిఁ గైకొను
నన్నుక. అచ్చ. రా. సం. ౪౦.

౪. అభాగ్యుడు.

ద్వి. కన్నులు గాననికటటిచే నద్ద, మున్నచందం
బున మాఁగనరుండు, కన్నకలయుఁబోలె...

ప్రభు. ౪. ౧౦౫ పా. ౭ పం.

కటతలాఁడు. వి. (కటతలు + అఁడు) గ. విజ్ఞాఁడు.

సీ. ప్రణవపంచాక్షరీపనిషత్ప్రపంచంబుఁ గ
డదాఁక నెఱిఁగినకటతలాని. కాశీ. ౧. ౧౬౦.

౧. పోకిళ్లవారి, దుశ్శేష్టులు చేయువాఁడు.

క. కదలిస మొత్తుడు నెక్కడఁ, గదలెడ వటు
కటతలాఁడ కదలుమ యేజూ, చెద ననుచుఁ
బోయి యిమ్ముల, ముదిత నిజకుటుంబకార్య
ములఁ దత్పరయై. హరి. పూ. ౫. ౨౪౨.

(శ. ర. పా.)

కటతలు. వి. బ. (సం. కృతమ్. ప్రా. కత.) చేష్టులు,
చేతలు; దుశ్శేష్టులు, పోకిళ్లు.

చ. కటతలు పెద్దవీని కిటు కాఁతీయఁ బెట్టెడు
మాన కేమిటక, నెఱుఁకులు మీటుచుండుఁ
దననీచపుమాటలు వీనిఁ బట్టి క్ర, చ్చుఱఁ బరి
మార్చఁ జేసినయుపాయము లన్నియు గొడ్డు
వోయె నీ, పుటక వధింపఁ గావలయు సుగ్ర
పుమాయల నిద్దరాత్తునిక. సృసిం. ౪. ౧౩౫.

(కటదలు. చి. ని. పా.)

సీ. కటపుట నేర్పుట కటతలు పోకిళ్లు కటదలు
బుద్ధులు కటటి మంతు. అప్ప. ౧. ౧౯౭.

జ: కటతలాఁడు.

కటద. వి. గ. మాట, పలుకు.

గీ...కటద నాఁ బలుకు నాఁగఁ, బొల్చు భాషిత
మై మాతృభూతలింగ. ఆం. భా. గ. ౧౧౦.

(బ) గ. మాయమాటలు.

చ. ఎఱుఁగుదు తథ్య మింతయు మహీసురవర్య

మతి ప్రకాశతక, గటదలు మాని చెప్పము
భగత్వము నేమి నిమిత్త మొందిరీ, వు ...
పద్. ౪. ౧౧౬.

౨. బుద్ధులు.

సీ. కటపుట నేర్పుట కటతలు పోకిళ్లు కటదలు
బుద్ధులు కటటి మంతు. అప్ప. ౧. ౧౯౭.

క. పిఱులిమియక నాముండఱ, దెఱవా యిప్పు
గిది నాడఁ దెఱవా మేల్ మేల్, కొఱమాలి
నయిప్పీఱిఁడి, కటదలు నీ కెవ్వ రిపుడు కట
పిరి చెపుమా. అచ్చ. రా. ఆయో. ౨౨.

౩. సంకోచములు.

(దశావస్థలు.) సీ. కటదలు మాని సంకల్పించె
గలకంతి యెడ విలపించె నన్నుదలమిన్న. ప్ర.
బంధ. ౫౫౫.

౪. చేష్టులు, కటతలు.

క. బిఱబిఱ విభుకడ కరుగక, కొఱకొఱ లాడెద
వ దేమిగోరము మేల్మేల్, నెఱఁ గయ్యెడిఁ
గద నీచెడు, కటదలు గనుఁగొన్న నెన్నఁ గ
న్నెలమిన్నా. రసిక. ౫. ౧౬౩.

౫. చమత్కారములు, వింతలు.

క. కటదలపులుఁ గిది తా నే, మెఱుఁగునొకొ
తిరిగి తిరిగి యాఘలకముపై, బఱపెడుఁ జూ
డ్కుల నా నా, మెఱుఁగుంబోడికి మరాళి
మృదుమగుఱోక్తిక. ప్రభా. ౩. ౪౭.

కటదూపము. వి. (కట¹ + దూపము—సం. కాల
ధూపః) ధుంధుమారము, గృహధూమము.

గీ. విరహపరితాపవేదన వేఁగుచున్న, చక్రవా
కాంగనలకటాక్షములయగ్గి, నాపహిల్లినకట
దూప మనఁగ నొప్పు, నుడుగణాధీశబింబం
బునడిమిమచ్చ. భీమ. ౨. ౪౫.

కట(ట్ట)నూనె. వి. (✓ కట².) నూనెలము.
(శ. ర. వా.)

కటపడు. అ. క్రి. (కట¹ + పడు) కొఱతప
డు, తక్కువగు.

చ. వెఱుగు జనించ నల్లెఱుగు వెంగలిమంగలి
సూచికన్నమి, న్నెఱుగక యింటి కేఁగి య
టు లేమను భూరినిభుల్ గడింతు నం, చఱియ
ఱి గొంతు లేక లగుడాగ్రము నైకొని య
త్తు మేమియుం, గఱపడకుండ నాక్షపణక
త్రితయాగమనంబుఁ గోరఁగఁ. వేం. పంచ.
౫. ౫౮. (కరిపడు-య్యుద్రి.)

కటపించు¹. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కటమే}^1}$) కటపఁజేయు.

(పండ్లుమున్నగువానితోఁబట్టికొనఁజేయు.)

ఆ. వెఱచి తల్లిఁ దోఁకఁ గఱపించుకొని దివిఁ,
బఱచువానిఁ జూచి పార్థుఁడలిగి, వానితల్లి
శిరముతోన తత్పుచ్చంబు, దునిసి యగ్ని శిఖ
లఁ దొరఁగ నేసె. భార. ఆది. ౮. ౨౭౩.

(గ్రహింపఁజేయు, ఆకర్షింపఁజేయు.)

సీ. ఘననీలములఁ బూరిఁ గఱపించు నన వేఱె పు
రులమెఱుంగు వాక్రువ్వ నేల. పె. శకుం.
౧.౮౮. (కొఱికించు, అనిరెండవయర్థము.)

కటపించు². స. క్రి. ($\sqrt{\text{కటపు}}$) కటపఁజేయు.

(నేర్పించు.)

ఉదా: భీష్ముఁడు ద్రోణుచే కొరవపాండవు
లకు విలువిద్య కటపించెను.

కటపు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కటమే}^2}$) గ. నేర్పు, బోధించు.

సీ. ద్రోణగాంధేయులు దురితవిదూరులు ని న్నెద్ది
గఱపిరి నెమ్మి తోడ. భార. ఆది. ౮. ౪౩.

క. నిమ్మఁ గొలువంగ వచ్చితఁ, గన్నియలకు నా
ట గఱపఁగా నోపుదు... భార. విరా. ౧.
౨౩౩.

వ. సమయోచితంబు లగుభాషణంబులు చెలికత్తి
యకుం గఱపి పుత్రైర... నైష. క. ౯౯.

౨. కలిగించు.

సీ. వార కనేకావతారముల్ హరి కురుకల్పంబు
లజనమఁ గఱపువాని. పు. సం. ౨. ౧౭౩.

చ. అప్పాండవపైనికులు... గతప్రాణులై వదలు

కృపాఽబాజాసనాదిసాధనంబులు వీరయో
ధయూధపతురంగమాతంగంబులం దొరఁగు
రుధిరప్రవాహంబులకు జలగ్రాహంబులయొ
ఱపు గఱప... జై. భా. ౭. ౧౭౫.

వి. బోధనము; దుష్కోధనము.

ద్వి. నెఱవైనపెద్దలు నేరనియట్టి, కఱపులు గఱ
చె నీకతకారిబిడ్డ. అ. మ. క. ౧. ౩౪ పా.
౨౩ పం.

ఆ. శకునికఱపు విని యనన్తార్థవృత్తికిఁ, జొచ్చి
యిట్టియెడకు దెచ్చుకొనియె. భార. భీష్మ.
౧. ౩౦.

క. నీకఱపుల నిష్కరుకుల, మాకుల్యముఁ బొందు
లేమి యాశ్చర్యము సా, మ్యాకృతులు గాని
వారల, వాకులు శిక్షలు నుపద్రవంబులు కా
వే. భార. ఆది. ౮. ౪౧.

కటవ. వి. ఒకానొకమూలిక. (శ. ర.)

కటవు¹. వి. కాటకము, ట్టుము; లేమి.

సీ. వహ్నియు భయమును వఱపును గఱపును నా
దిగాఁ గలయెద్దు లడఁగెఁ బుడమి. భార.
సభా. ౧. ౨౭౧.

క. కఱపుపయిఁ గఱపు వొరయును, వెఱపుప
యిఁ వెఱపు దోఁప... భార. శాం. ౪. ౭౨.

క. కఱపుకుఁ దో దావపంట గలిగినకరణిఁ.
కువల. ౧. ౧౦౧.

గీ... చతుర, రతులకఱపునఁ బడినట్టు లకులపా
ఖ్య, వారినిధిఁ దేలుచుండిరి వారలంత. సుక.
౨. ౩౪౪.

మ... కూర శ్రేష్ఠులన్యూల్ జగం, బుల లే రెవ్వరుఁ
గయ్యపుఁగఱపు నకబొందెఁ ద్రిలోకేశ
బా, చులు వే యాఱడిమోపులై యెటులు
పో నోపుం దలం కయ్యెడిక. హరి. ఉ. ౭.
౧౬.

విణ. అలభ్యము.

చ... తేరికి బృహన్నల సారథి యైన దీనినవ్వ

రె పురిలోన నింత కటవా రథచోదను లింత
యేటికిఁ. భార. విరా. క. ౨౦.

క. తగవా మగవారికి నిటు, మగువయెడందెగువఁ
జూప మాద్యశపీరు, జగతిం గటవా దొర
వా, మగఁటిమి గలరాచచందమా యిది యి
హిహి. రామా. గ. ౧౪౮. నైష. ౧. ౧౦౫.

జ: కటపడు.

కటపు². వి. పూరియిండ్లకప్పు నేయునపుడు ఏర్పట
చుకొనుమితి.

సీ. కటపు గేస్తులయిండ్లకప్పు నేతలయంద సు
డివడి కలఁగుటల్ మడుగులంద. అచ్చ.
రా. బాల. ౪౭.

కటి¹=కటియ, కట్టి, కట్టె. విణ. (క. త. కటి.)
నల్లనిది.

చ. దళముగ నందుఁ గోటలతుదకై దవిలించిన
మించుపైఁడివ్రాఁతలకటిపెక్కెముల్ గని
యెడకై మెఱుఁగుల్ గలమబ్బులంచు...
యమా. ౧. ౭౯.

సీ. అందంపుటాఁబెయ్యమందలోపలఁ జొచ్చి
క్రీడించుకటివన్నె కోడె యనఁగ. బహు.
౨. ౧౯.

వి. కార్జ్యము, నల్లఁదనము.

సీ. కటికట్టికాటియ కటియ నల్లన నల్పు కప్పు
కందనఁగను నొప్పుఁ గృష్ణ, వర్ణంబు... ఆం.
భా. ౧. ౧౦౮.

క. అటపాలు సంజకెంపున, కిరనై తనరారి కడ
మ యిరులను సాఁబాల్, కటిఁ బరఁగుచుఁ జ
దలత్తఱిఁ, గటి గలగురువిందగింజకై వడిఁ దన
రకై. ప్రబంధ. ౬౨.

జ: కటిజేతేయన్న, కటిపక్కము, కటిమానికము,
కటిమెడదొర, కటియావు, కటివేము, కటివేలు
పు, కటివేల్పురిక్క, కటివేల్పుహజ్జ.

కటి². వి. పసుయొ. (శ. ర. బ్రా.)

కటిజేతేయన్న. వి. (కటి¹ + జేతే + అన్న) - విష్ణు
నియన్న - ఇంద్రుడు. ఆం. భా. ౧. ౪౬.

కటిపక్కము. వి. ($\sqrt{\text{కటి}^1}$) కృష్ణపక్షము. (శ. ర.)

కటిమానికము. వి. ($\sqrt{\text{కటి}^1}$) ఇంద్రనీలమణి,
నీలము.

సీ. కటిమానికంబులగముల తేటలను గూర్చినమే
లిపట్టించురెం టెములును. యమా. ౪. ౧౨౦.

ఇట్లే: - కటిరతనము.

సీ. కటిరతనంపుఁజొక్క పుసిరుల్ తఱుకొత్త...
నీలా. ౨. ౪౮.

కటిమెడదొర. వి. ($\sqrt{\text{కటి}^1}$). శితికంఠుడు, శి
వుడు.

క. రాకొమరులార గుబ్బలి, రాకన్నియమగని
యబ్బురపువి ల్లిది ముం, దాకటిమెడదొర
దీనికై, దాకొని బలుటక్కరుల నడంచెకై
గడిమికై. అచ్చ. రా. బాల. ౧౭౦.

కటియ(టె)=కటి¹.

(నల్లనిది)

ఆ. కటియజీలకఱ్ఱ గటివేము గురుజ యిం, గువ
ప్రవర్జనీయకోటి యగుట. భార. ఆమ. ౩.
౧౮౯. (కటియజీలకఱ్ఱ=నల్లజీలకఱ్ఱ.)

సీ. కటియరేవడిఁ బదాగ్రములు జీఱున బాఱఁ
బ్రాంతభూజము లూఁతపట్టువారు. చంద్ర.
గ. ౩౯.

వి. కార్జ్యము, నల్లఁదనము. ఆం. భా. ౧. ౧౦౮.

కటెవాక=యమునానది.

ముకుంద. ౧. ౩౪ పా. ౨. పం.

కటియావు. వి. ($\sqrt{\text{కటి}^1}$) నల్లావు, కపిలధనువు.

ద్వి. కమ్మగాఁ గాఁచినకటియాలనెయ్యి, తెమ్మ
లుగాఁ దెచ్చి దించువారులును. ప్రభు. గ.
౧౫౧ పా. ౩ పం. (చి. ని. పా - 'గంగావు
నేయి' ము ద్రి. పా.)

కటివేము. వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) కృష్ణనింబము.

వ...కుస్తుంబరీకిసలయవాసనలతోడం బిసాలిం
చుకటివేపాకుపరిమళంబును ... కాశీ. 2.
౧౮౫.

ఆ. కటియజీలకఱ్ఱ గటివేము గురుజ యిం, గువ
ప్రవర్జనీయకోటి యగుట. భార. ఆను. 3.
౧౮౯.

నీ. కటివేము నాఁగ నమరుఁ గృష్ణనింబము...
ఆం. భా. ౨. ౫౦.

కటివేలుపు(ల్లు). వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) విష్ణువు.

నీలా. ౧. ౬౬.

ఇట్లే: కటివన్నె వేల్పు. సమీర. 2. 2౯.

కటివేల్పురిక్క. వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) విష్ణుదేవతాకమై
ననక్షత్రము, శ్రవణనక్షత్రము. (శ. ర.)

కటివేల్పుహజ్జే. వి. ($\sqrt{k\text{టి}^1}$) ౧. విష్ణుదేవునిపా
దము. ౨. విష్ణుపదము, ఆకాశము.

నీ. వినుద్రిస్తురులు కటివేల్పుహజ్జను బూజ సలి
పినక్రొత్త చెంగలువ లనఁగ. గీ... సంజకెం
జాయలమఠె. అచ్చ. రా. ఆయో. ౧3.

కలుకు. స. క్రి. రాచు.

గీ. కలుకుటంఘ్రుల నిటికించి గజ్జె గదలఁగటికి నె
టినెటిఁ గోలెమ్మకయును విలుగ, విటిచె వ
డిఁ గై జా నొకవద్దవేసడంబు. మనుచ. ర.
౫౮.

వి. (సం. ఖరః. క. కలుకు. త. కలుకుల్లు.) భ
స్తవిశేషము. ('మూలికాదులు కాల్చిచేసినభస్త
ము. ఇది మందుగా నుపయోగించును' అని
ప్ర.)

నీ. భస్తవిశేషంబు పరఁగును గలు కన...ఆం.
భా. ౨. ౨౪3.

కలు(ల్లు)కుట్లు=కలుకుట్లు. ($\sqrt{k\text{లు}}$)

క. కాలవో క్రొవ్వవో మాఁడం, గాలెనో చవి
గావో కమ్మగావో నీకుఁ, జాలవో యలపడ

నో తిన, వేలా కలుకుట్లు పార్వతీశ్వర చెఱ
మా. కాశ. 3. ౮౮.

నీ. నీరు వెళ్లఁగ నొత్తి నిప్పుల నందంద కమ్మఁగా
గాల్చినకఱ్ఱకుట్లు. రుక్మాం. 3. ౨౨౬. (శ.
ర. పా. 'కఱ్ఱకుట్లు' అనిముద్రి.)

కలుకు(కు). వి. నలుకుట మొదలగువానియందగు
ధ్వనికనుకరణము. (దీనిఆప్రేడితరూపము కలుకు
కలుకు(కు))

వ...తలలు కలుకునకఁ దెగ నలుకుసురపీఠ
లును...ఉ. రా. ర. ౨౯౧.

చ. శయజలజాతవిస్ఫురితచక్రముచే మధుక్రైట
భారి దు, ర్నయఁ డగుసైంహికేయునిశిరం
బు గలుకునఁ ద్రుంచునంతలో ... దశా.
౨. 3౬౯. చంద్రా. 3. ౫౬.

చ. కలుకుకలుకున న్నఱకి ... రంగా. 3.
౧౨3.

క. చెఱకులు నఱకినచాడ్పునఁ, గలుకుకలుక్కు
నఁగ నాత్మకరములు నాల్గు, దటిగి కొనువం
తలోనకఁ చెన్న. ౫. ౨౬౮.

వ...దుప్పులు కుప్పించి తత్కృటరకుటీరంబు
నున్న పన్నగంబులఁ గొమ్ములం గ్రుమ్మి తిని
కలుకుకలుకునం జెఱకుఁ గొటికినతెఱు
గునఁ గొటికి...చంద్రా. ౨. ౮౪.

గీ. కలుకుకలుకునఁ గుత్తుకఁ గఱచి విటిచి. వే.
పంచ. ర. ౫౭౭.

కలుగోల. వి. (కఱ్ఱ¹ + కోల) వాత వేసెడియిం
పకమ్మి, చూఁడుఁగొడుపు. (శ. ర.)

కలుదులూఁడు. విణ. (కలుదులు + అఁడు) నేర్పడి

నీ. కలుదులూఁ డగుచక్రి కపటంపుటనువ్రస
దను మోసపుచ్చిన...హరి. ఉ. 2. 3౦.

కలుదులు. వి. బ. (క. కరుహు, కరుబు.) నేర్పుట.

క. కలుదులమాటల మమ్ముం, గులుచవడుగ యే
యింత గోసెక్కింపక, నెఱయఁగ నీయిచ్చ

మునూ, కటింగింపుము వేడగ నిత్తు మెయ్య

ది యొనక. హరి. ఉ. ౧౦. ౨౪౨.

న...దీనికలుదు లెంతయరుదులు చూచి లే యం
చు నాయంచపై నాదరాహ్లాదమేదురనిరీక్ష
ణంబుల నీక్షించి. ప్రభా. ౩. ౫౨.

జ: కలుదులాడు.

కట్ట¹(ట). విణ. (సం. కాల: త. కట్టై.) నల్లనిది.

గీ. కిట్టఁజెప్పులు దొడి నున్న గట్టతడుపు, లెలమి
తోఁ గట్టి...హరి. పూ. ౫. ౨౫౨.

ఉ. దట్టపువన్నె గుడ్డ కఱదట్టిపారక సవరించి
...రా. వి. ౨. ౫౫.

వి. ౧. కళంకము; మచ్చ; మఱక, డాగు.

క. తనసుతుఁ డగుళి మెయికఱఁగని చెచ్చె
రఁ గడిగిపుచ్చఁగా నని దుద్ధాం, బునిధి న
భంబున కెగసెనో, యనఁ జంద్రిక పర్వె...
కు. సం. ౮. ౧౧౬.

మ...దివ్యప్రభావంబునక, గఱయుక మాఁగు
ను లేక పుట్టినభాంగం బమ్మతాపాదియై,
నెఱయం గన్నులు విచ్చి చూచుతనయుక
వీక్షించి మోదంబునక. హరి. పూ. ౫. ౧౧౮.

చ. ప్రమదమదాతిలేకమునఁ బాఠవిలాసవతీక
దంబకం, బుమిసినతమ్ములంపుఁగఱయో యన
...సంజ యంబరముకొంగున నూన్పెఁ గుసుం
భరాగముక. భీమ. ౨. ౨౮.

౨. అపకీర్తి, దూఱు.

చ. కని కర మేది బిడ్డని నకారణ మూరక యిప్పు
డయ్యయో, కనికర మేది యాజ్ఞయి డెఁగా
తనబుద్ధికళాలనద్వివే, కనికర మేది ముక
వినుతగౌరవకీర్తి వహించి యింక నిం, కని
కఱ మేదినివిభుఁడు గాంచెను నేఁ డని పా
క్కిరందముక. సారంగ. ౩. ౨౨౦.

జ: కఱదూపము.

కట్ట²(ట). వి. ౧. కొయ్య. (ఉదా: కట్టపెట్టె.)

౨. దండము; పుల్ల, పుడుక; గంట, వరిమున్నగు

వానిదుబ్బు, సస్యగుచ్చము.

సా: కట్టలేనివానిని గొట్టె కఱచును.

చ...గూఁటికట్ట సగ మొత్తుచు...ఆము. ౪. ౧౧౮
నీ... సస్యగుచ్చ మొప్పు, గంట కట్టయనంగ ...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

౩. చాఱ; రేఖ.

గీ. కూర్చి సతి పెట్టెలో దాచుకొన్న నల్ల, గఱల
పండుగుచీరఁ బైఁ గప్పకొనుచు, నతనుఁ డె
సకొల్ప దేవాలయంబుఁ జేరి, ప్రార్థు గ్రంథక
మున్నె సాంపులు జనించ. శుక. ౨. ౪౮౬.

క. అని యిట్లు చిలుక పలుకక, విని మిక్కిలి నె
ఱఁగు చెంది వెన నంతటిలో, దన చేతికఱలు
కనఁబడఁ, జనియెఁ బ్రభావతి రహస్యనదనం
బునకుక. శుక. ౪. ౮౮.

కట్టలేనె=ఒకవిధమగు లేనె.

వ...పూఁదేనె జాంటి లేనె పుట్టలేనె పెరలేనె
కట్టలేనె కురుజలేనె...ప్రబంధ. ౧౧౨.

జ: కఱపట్టు, కఱనూనె, కట్టజవ్వాది, కట్టమడ.

కట్టజేవ్వాది(జీ). వి. ($\sqrt{\text{కట్ట}^2}$)-కట్టకు నంటుకొ
నియుండుజవ్వాది-పరిమళ ద్రవ్యవిశేషము, ప్ర
శస్త మైనసంకుమదము.

వ... హిమసలిలములు... కట్టజవ్వాదికలయికలఁ
గలనిగ్గుల నగ్గలంబులై...వసు. ౨. ౧౧.

కట్టమడ. వి. ($\sqrt{\text{కట్ట}^2}$) త్రవ్వట కుపయోగించు
నొకపనిముట్టు.

గీ. గడ్డపాఱలఁ బాఱలఁ గట్టమడల, నెడఁదగుద్దం
డ్ల నాపుట్ట విరియఁ ద్రవ్వ, నందు నిద్రించు
చున్న కాలాహి గెరలి, తూలి పాఱంగఁ గొం
దఱఁ దోలి తోలి. నా. పంచ. ౧. ౨౪౦.
(శ. ర. పా.)

కట్టి=కట్టి¹

(నల్లనిది)

గీ...వారిలోనఁ, డెల్ల దామరక్షేకు లట్లుల్లసిల్లు,
కన్నుదోయి నొప్పారెడుకట్టియారఁ, దోకఁ

దు వెనఁ బుచ్చుకొనియె వి ల్లాక్కకేల.

హరి. పూ. ౯. ౪౫.

సీ. కట్టి వ్రీడాశూన్యకటి గోపురద్వారపరిరక్ష
కుండు కాలభైరవుండు. కాశీ. ౧. ౨.

వి. అర్జునుండు.

సీ... గాండీవ మనునొకవి లైప్పుడును వహించు.

ఆ. కట్టివిక్రమంబు గాల్పనే యిట్లు బన్నము
లు వడినధర్మనందనుండు, నేను రాజరాజుపీ
నుంగుఁ గన్నారఁ, గానఁ బడయ మైతిమేని
కృష్ణ. భార. ఉద్యో. 3. ౧౧౭.

జ: కట్టినేస్తి.

కట్టినేస్తి. వి. ($\sqrt{\text{కట్టి}}$)-అర్జునునకు మిత్రుండు-కృ
ష్ణుండు.

వ. కట్టినేస్తి తరిమలమోపరి తమ్మికంటి... ప్ర
బంధ. ౨౧౬.

ఇట్లే:-కట్టినెచ్చెలి. ఆం. సం. దేవ. 2.

కట్టు¹. వి. నాఁగటిదుంపయం దమచ్చెడియినుప
పాళము, కృష్ణకము.

జ: కట్టుగోల, కట్టుగుద్దలి.

కట్టు². వి. ౧. తలుపు తీయునప్పుడు కలిగెడుధ్వని
కనుకరణము.

ద్వి. గడియ గ్రక్కునఁ బుచ్చి కట్టినఁ దలుపు,
గడుఁబాటఁ దెలుచుడు... పండితా. దీక్షా.
౪౪ పా.

౨. కాకధ్వనివిశేషమున కనుకరణము.

గీ. కాకి కట్టినఁ దోడనె గొలి పలికెఁ, బాలిచె
నట్టింటఁ గుమ్మరపువ్వు మెలఁగి, యిన్నియును
గల్ల గాకుండ నేఁగుదెంచె, హృదయనాయ
కుఁ డోయన్న యిదియె చాలు. శుక. ౨.
౨౨౮.

3. దగ్గుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

సీ. శ్లేష్మంబు కుత్తుక జిట్టుబుట్టినఁ గట్టుకట్టను
దగ్గులగ్గులముగాఁగ. శుక. 3. 3౦.

కట్టుగుద్దలి. వి. ($\sqrt{\text{కట్టు}}$) తొల్లిక.

సీ. త్రవ్వటంబులతేజిఁ ద్రవ్వటంబులు వెట్టెఁ
దగినట్టికట్టుగుద్దలి గడించి. కళా. ౪. 2౮.
కట్ట(ట్టియ)=కట్టి¹.

సీ. పల్లచీమల వక్రభల్లాతకియుఁ బోలె నెట్టడు
ప్పటి నోప్పకట్టెవాని. ఆము. ౬. ౧౯.

కల¹. వి. (క. తు. కన. త. కనా.) స్వప్నము.

సీ... సాంగవేదవేది. గీ. యర్థిఁ గల వచ్చి వా
త్సల్య మతిశయిల్ల, నస్తదీయప్రణామంబు
నాదరించి, తుష్టి దీవించి కరుణార్ద్రదృష్టిఁ
జూచి, యెలమి నిట్లని యానతియిచ్చె నాక.
భార. విరా. ౧. ౧౦.

చ ... చ, క్కనిచిగురాకుఁబోండ్ల బిగికాఁగి
యుం గల నైన లేదు... భర్తృ. 3. ౪2.

కల². అప. ($\sqrt{\text{కలుగు}}$) ౧. భవిష్యదర్శకము.

వ. దేవకీదేవి కయ్యెడు సెనిమిదవచూలు సీత
మృత్యువు గాఁగలయది నిశ్చయంబు... హరి.
పూ. ౫. ౮౪.

ద్వి... చెడిపోవఁగలవారు ... రం. రా. ఆర.
౧౦3 పా. ౧3 పం.

చ... ఉండఁగలఁడ... భార. అశ్వ. ౪. ౧౯౩.
క... భస్మము గాఁగలారు ... భా. రా. బా.
౪౧౨.

౨. (క) విధ్యర్థకము. (వలసిన అనునర్థమును తె
ల్పును.)

గీ. పృథునరేళ్ళరుఁ డిటమీఁడఁ జేర్చి యె
గఁ, జేయఁగలకార్యములు నవిశేషకృతులు,
నాత్మదృష్టిమొఁ గని... హరి. పూ. ౧. ౧౧౯.

వ. వీనిలోన దామక అమరెబోయుండు ఎంధ
దేనుగొఱియలం జేకొని ఆచంద్రాక్ష్మ
గాం దనపుత్రానుపాత్రికమున నిత్యమాసె
డునేసి నేయి వోయంగలవాండు... ఆమరా
వతి. శా. ౧౧౦౯.

(చ) సమర్థతను చెలుపును.

ఉ...నీతమ్ములం, దెవ్వరు నూచినక జగము లిన్ని
యు గెల్వంగలారు...భార. భీష్మ. ౨. ౧౧.
గీ. నిర్జితేంద్రియు లై నట్టినియమపరుల, సంతరా
యంబు లేమి నేయంగగలవు. హర. ౩. ౬౩.
మ. కల నిక్కం బగునే యటన్న నిక నాఁగా
దంచు మాతాడఁగాఁగలనా ...కుక. ౪.
౪౧.

(బ) ఉద్దేశమును చెలుపును.

ప. సౌవర్ణం డిటమీఁద నట్టమమనుభావంబు భ
జియింపంగలవాఁడై మేరుశిఖరంబున గరిష్ఠ
యగుతపోనిష్ఠ వసియించి యుండె. హరి.
పూ. ౧. ౧౯౧.

(త) అర్హతను చెలుపును.

గీ. సాగనుచిన్నై లవాఁడు కోరఁగలవాఁడు, నంద
ముల కెల్ల నొకయంద మైనవాఁడు, చారు
తరమూర్తి గోపాలచక్రవర్తి. సుదంతా. ౧.
౮౮.

గీ. చూడఁగలవాఁడు మేలైన సౌబగువాఁడు
... అర్జునుండు పరాక్రమోపార్జునుండు.
విజ. వి. ౨. ౧౬౪.

౩. అస్వర్థకమగు 'కలుగు' ధాతువునకు పర్తమా
నార్థమందు (లట్టుపరమగునపుడు) వచ్చు ఆదేశ
ము. ఇది తద్ధర్తార్థమందును గానఁబడుచున్నది.
ఉదా:- కలఁడు, కలదు, మొ.

గీ. ... నున్న కల రబ్బనాభునకును, మహిషు లె
నమండు సమతాభిమానవతులు. పారి. ౧.
౩౮.

ఆ. లెక్కకెక్కుడైనరొక్కంబుఁ దఱుంగని, కొ
లుచుఁ గలదు ప్రోలికోమటులకు. నీలా. ౧. ౩౭.

గీ. భామ పదరకు తెలవాట జాము గలదు. దశా.
౭. ౧౪౪.

మ... ఇట్టిది, గలదే... భార. ఉద్యో. ౩. ౯౫.
మ. కలదే యిమ్రెయిపారుషంబు జగతిం గారు

ణ్య మేపార ని, వృలుఁ గిట్టిచ్చునె మేను...
భార. శాం. ౩. ౩౨౫.

క. నొచ్చినవారికి నాపద, వచ్చిన నది పరిహరిం
చువాని ప్రభుత్వం, బెచ్చును గాని మతి
పార, పొచ్చెము గావించినక బ్రభుత్వము
గలదే. దశా. ౨. ౨౧౭.

(ఈ క్రింది ప్రయోగములు క్వాచిత్యములు.)

మ. పసి మొక్కింత గలాదో లేదో... మల్లభూ.
నీతి. ౨౨.

ఉ. అక్కట లక్ష్మీఁ బాసి త్తణ మైనను నేను
వియోగ వేదనం, జిక్కఁ గలానె... దశా. ౨.
౮౪.

శా. జౌ లెండా యిటువంటిచాందసము లెన్నె
నం గలావు... దశా. ౩. ౬౬.

(‘కలదు’నకు ‘కల్లు, కడ్డు’ అనురూపములు ఈ
క్రింది ప్రయోగములందుఁ గనఁబడుచున్నవి.)

చ. ... కల్లు లేదు నా, ననయము నూత్తునూత్తు
ముగ నజ్జలజాననకొను మించి ... ప్రభా.
౨. ౮౨.

క. విద్వలమే లెఱుంగనినరుఁ, డెద్దేగా గడ్డి తినె
డి దెద్దా పులం, దెద్దుకుఁ గొంత వివేకము,
గద్దప్పాకుండపరపుఁగ విచాడప్పా. కవిచా.
౧౯.

విణ. ఉన్న.

చ. మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించు చురో
జకుంభముల్, గదిసి కలంత మేరయును గై
కొనియున్నవి ... సైఫ. ౮. ౬౫.

గీ. ఎంతయేనియుఁ దగ బుద్ధిమంతుఁ డయ్యు,
మెఱయ నయవిధి దప్పక మెలఁగి చేయు,
నేర్పుగలఁ డయ్యుఁ జెడువేళ నివాతమతి
కిఁ, దవిలి సద్బుద్ధు లెవ్వియుఁ జెవుల జొ
రవు. భా. రా. యు. ౧౪౭౪.

నీ. నీపాలశాంబరీగోపాలుఁడు గలాఁడు పరమ
వైష్ణవధర్మ పరత మెలఁగు. పాండు. ౫. ౪౪.

క. అన విని ముని డరహసితా, ననమున సురలోక

నాథ నానాదికలం, జని భువిని జిత్ర మొక్కటి, గని వచ్చితి మీకుఁ దెలుపఁగాఁబని గలనై. నిరం. ౪. ౨౯. (పనిగలనై=పనికల వాడనై.)

కలకాలము=ఎల్లకాలము.

మ.లలనా యేటికిఁ దెల్లవాటె రవి యేలా తోఁచెఁ బూర్వాద్రివైఁగలకాలంబు నహంబు గాక నిసిగాఁగల్పింపఁ దాల్చు...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౨౯.

కలతెఱఁగు=యథార్థసితి.

సీ. ఈయేపురకుఁ గూఁతు నిచ్చి వివాహంబుఁ గావింపు మతి దీనికలతెఱఁగు...

గీ. వినఁగ నిష్టమేని వినుము ... భార. ఆది. ౭. ౨౫౪.

క.తలవరులు వానిఁ గొని ఛని,తలపాలమునఁ గొలుతఁ దివ్వఁ దమకించురచిఁగలతెఱఁగుఁ జెప్పి భిక్షుకుఁ,డలమంగలి నిరపరాధుఁ డని విడిపించె. వేం. పంచ. ౧. ౨౭౭.

కలపాటిక = ఉన్నదానితో, కలిగినపదార్థముతో.

సీ. కలిమిని విట్టివేగఁడు లేమిఁ గుండఁడు కలపాటి దినములు గడపిపుచ్చు. రాజ. చ. ౩. ౧౦.

కలయిండ్లు=ధనముగలయిండ్లు.

సీ.కలయిండ్ల కరిగెడుకన్నంపుదొంగల...కవిక. ౪. ౯౦.

కలరూపు=రూపార్థము.

ప.మికలరూ పెరింగి కాని యిక్కన్యవివాహంబు నేయనేరము...భార. ఆది. ౭. ౨౩౫.

కలవాడు=౧. ఉన్నవాడు, ధనికుడు; కుచేరుడు.

క. కలవానినుతుల మనుచును,గలకంకులతోడఁ గూడి కానరు పరులె. భాగ. ౧౦ పూ. ౩౯౬. ఆం. భా. ౩. ౩.

(సముద్రవర్ణనము.) సీ. మనుముద్గరాలికి మగతాలమొలనూలు కలవాని చెలికాని కలరుదోట. చం. రా. ౨.౩.

౨. అయినవాడు, ఆత్మఁడు.

ఉ. శాంతనవుండు సర్వకురుసంతతికిం గలవాఁడు గాఁడె యశ్వంతహితంబు లీపలుపలు...భార. ఉద్యో. ౨. ౧౬౫.

౩. శత్రుఁడు, సమర్థుఁడు.

చ...అంతలం,తలుచడి వాని నీగవలదావిను మాపని కెల్లఁ బాండుపు,త్రులె కలవారు నీ కెటులు దోచిన నట్టులు నేయువారు ... భార. ఉద్యో. ౩. ౨౦౧.

కల(ళ)ంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱుకు, చి

హ్నము; కఱ, మఱక. ౨. దూఱు, అపవాదము.

౩. దోషము, తప్పు.

శ్లో.విద్యా నాధికతా కలంకరహితా.సం.భర్తృ. వైరా. ౪౮.

౪. ఇనుపచిట్టెము.

కలంకారి. హిం. వి. (హిం. కలంకారీ.) ౧. వస్త్రములపై వేసెడుఅడ్డకము.

ద్వి. అలరారునవ్వసంతాగమవేళ... పల్లవకుసుమ, సరసకుంజంబులు స్వరుకలంకారి, పనిగుడారు లనంగ భాసిల్లె నపుడు. మృ.వి.౨.౫.

౨. వ్రాతపనివస్త్రము. (శ. ర, వ్రా.మిశ్రనిఘంటుపు.)

కలంకురము. సం. వి. అ. పుం. నీటిసుడి.

కలంజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. (విషము పూసిన బాణముచేఁ జంపబడిన) మృగాదికము.

౨. పొగాకు.

(శ్లో. కలంజసంవేష్టన ధూమపానా, త్యాగ్యద్దంత శుద్ధిర్నఖిరోగహాని, కఘ్నుమామజ్వరహాని కృచ్చ, గాఢరవవిద్యాప్రవణైక సేవ్యమ్. కల్ప.)

కలందరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకసంకర జాతివాడు.

కలందాను. హిం. వి. (హిం. కలందాన్.) కలము

లుంచుకొనుపెట్టె.

సీ. నడికట్టులో మొల నిడినకలందాను హస్తాగ్రమున వేలు దస్తరంబు. హంస. ౨. ౨౯.

సీ. ... కలందాన్పెట్టెలును ... వేణు. ౬౦.

కలంబము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బాణము. ౨. కడప

చెట్టు. ౩. కాకనాడిక, కూరనార. ర. బృందము, గుంపు. (ప్రి. ని.)

కలంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీగబచ్చలికి.

కలంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గ్రీవాపశ్చాద్భాగస్థనాడి, మెడయందలిసరము. ౨. తీగబచ్చలికి.

కలంబుటము. సం. వి. ఆ. న. గ. హైయంగవీనము, సద్యోఘృతము. ౨. నవనీతము.

కలంబువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. హిలమోచిక, చిలుకకూరకి.

కలంక = కలంకు. ౨. వి. ($\sqrt{\text{కలంకు}}$ - క. కలకు. త. కలక్.మ్.) గ. వ్యాకులత, ఊభము.

గీ. పుత్రశోకాపహంబును బుణ్యతమము, నైనయాఖ్యానమున నాదుమానసంబు, కలంకయంతయుఁ బాసె నిష్కల్పపుండ, నైతి... భార. ద్రో. ౨. ౨౦౭.

సీ. చక్రవాకంబు లబ్జమడుంగములు దూతలగామినీకాంతులకలంక దేతె. మనుచ. ౩. ౨౩.

౨. ఆవిలత, కాలుష్యము.

సీ. రాగహీనత మనోగ్రంథిఁ ద్రంపఁగ నీళ్లకలంక నిందువు రాచి తెలుచుభంగి, విజ్ఞానవళమున నెలయుస్వభావంబు నిత్యప్రసన్నమై నెగడుచుండు. వాసిష్ఠ. ౩. ౩౨.

౩. కలంకము, దూటు.

సీ. కడుఁ గళానిధిఁ దమోగ్రస్తుఁ జేసినదూటుఘనుల వివర్ణతఁ గలుపుకలంక. బిల్హ. ౧. ౩౭.

౪. పాపము.

చ. వికలచరిత్రుఁడైన ముదిసెంగలియైనఁ గురూపియైననుక, ద్వికరణశుద్ధిగా మగఁడెదేవుఁ డటంచని నిశ్చయించి యొం, దోకఁడెటువంటివాఁ డయిన నొప్పుదు కోరఁగసాధ్యి యిట్లెఱుంగక మదిఁదప్పేనేని కలంక నిర్మయంబు రయంబున న్ననుక. శకాం. ౩. ౭౬.

౫. కామవికారము.

సీ... ఎందఁక గుట్టు. ఆ. జరిపె దనుచుఁ దిరిగి తిరిగి పైకొనుకోర్కి, నతని నతనిమదవదనము విశిఖ, దళితహృదయ యగుచుఁ డెలచి యందు నొకింత, గలంకలేమి చూచి నెలత గనలే. రాఘవ. ౩. ౭౩.

౬. భయము, జంకు.

సీ. బంధుల కగవడ్డఁ బాయ నన్వయ మనుకలంక మైఁ జెమటలు గ్రమ్ముదేర. భార. విరా. ౨. ౭౦.

చ.... మనంబుకలంకలు దేర్చి జారకాం, తల నమయస్థలంబులకుఁ దార్చిరి దూతిక లట్టివేనైక. పారి. ౨. ౫౧.

౭. నేత్రరోగవిశేషము. (శ. ర.)

ఉదా:- ఆతనికంటికలంక యింకను తగ్గలేదు.

కలంకనీరు, కలంకజలము = కలంకననీరు; ముఱికినీరు.

సీ. అద లేది కలంకనీ రాని తమ్ములు ఘనకాలమహిమ చేత నోలిఁ బోలియ. రాఘవ. ౩. ౧౨౬.

(రామాయణార్థమున-వర్షాకాలవర్షము.)

గీ... గర్భమండపిఁ గడిగినకలంకజలము... ఆము. ౬. ౮.

కలంకదేటు. ఆ. క్రి. (కలంక + తేటు) ప్రసన్నతనొందు, అవ్యాకులమగు.

క. అనవుడు నప్పలుకులు విని, తనచిత్తము కలంకదేటి ధర్మతనూజం, డనుజన్మలదెనఁ జూచిన, ననిలమతుం డిట్టు లనియె నాతనితోడక. భార. విరా. ౧. ౫౫.

మ. అని బోధింపఁ గలంక దేతీ రఘువంశాంభో
ధిచంద్రుండు త, మ్ముని నెమ్మొము ప్రసన్నదృ
ష్టిఁ గని ... ఉ. రా. ౬. ౩౫౦.

కలంకపాటు. వి. ($\sqrt{\text{కలంక}}$) కలంకనొందుట, వ్యా
కులత.

వ. ... ఇ క్కలంకపాటు తక్కినభయంబునకుఁ
గాదు సుండు మిమ్ము నెప్పుడు గురుభావన
నారాధింపుచుండలేమికిం గాని ... కళా.
౪. ౧౭౭.

కలంకపాటు. అ. క్రి. (కలంక + పాటు.) వివర్ణమ
గు, పాలిపోవు.

నీ. పాండవీకసమృద్ధిఁ బాపఁ గా శశికిర్తి మలఁ
గె నా వెన్నెల్ కలంకపాటె. ఉ. రా. ౪.
౨౪౨.

కలంకు¹ = కలసు. (చూ.)

(ప్ర దేశము.)

నీ. కలుష దేశములు చెలంగుఁ గలం కన ... ఆం.
భా. ౩. ౫౦.

కలంకు². వి. ($\sqrt{\text{కలంకు}}$) = కలంక.

(కలుషము, కాలుష్యము.)

చ. అలమలయా ద్రి కుంభభవుఁ డన్మతకంబు
శరత్తు మండమం, డలిప్రతిబింబకైతవమునం
దము కిచ్చిన వారి దేవత, ల్తలంకులకేలఁ దా
ప నిడి తోమఁ గలం కడఁగెం దదీయత, త్స
లతకు హ్రస్వ మౌటె కరి తారక లంబువుఁ
దేర్చునే యనఁ. ఆము. ౪. ౧౪౬.

నీ. ఇటు నిండు పేటిపాలిటికలంకులు దీర్చు గేస్తు
గుబ్బలిఁ దిలకించినాడ. ప్రబంధ. ౧౪౯.
ఆం. భా. ౩. ౫౦.

కలంకువ. వి. ($\sqrt{\text{కలంకు}}$ - క. కలంకు. త. కలంకుం)

కలంక, సంక్షోభము.

ఉ. ... వాసనఁ బాయ నిస్సృహ, చారత సర్వ
కర్తములుఁ జల్పము పెక్కుకలంకువల్ మ

దిం, గూరిన నైన... వాసిష్ఠ. ౫. ౬౯.

(పంపానగోవరవర్ణనము.) గీ. నింగి మహ్మం
రంగత్త రంగసంచ, యములు నిందిరిలపై
విమలవారి, మత్స్యకచ్ఛపారగళింపూరవ
టుల, జలచరములకలంకువల్ గలుగుదాని
భా. రా. ఆర. ౨. ౪౨౨.

కలంకంబడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కలంకు}}$ - స్వార్థమున
'పడు') చెదరు; తాటుమాటగు.

క. ఆకతినపుఁగోల్లలకుం, గాక కలంకంబడి నా
ల్లకడలకు విచ్చెం, జీకామపడుచు నంగమ,
హికాంతునిసేన లెల్ల నెంతయు భీతిఁ.
కళా. ౮. ౬౦.

క. శరములవేగంబున గడ, పరుసఁదనంబునను గ
లంకంబడి చేడ్పడ నా, కరులం దోలెను భీ
ముఁడు... భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౫.

గీ. కాలములకీడుకతమునఁ గలంకంబడిన, వేవ
ముల నీవు నాఁడును విమలబుద్ధి, నంచితవ్యా
స మొందించి యభిలదివిజ, మునిగణములకొ
నర్తు నమ్మెద మనఘ. భార. శాం. ౬. ౫౨౭.

కలంకంబాటు. అ. క్రి. (కలంక + పాటు) = క
లంకు.

(చెదరు)

మ. కలు ద్రావం బనిపూనుయాదవులు ఖడ్గాభి
బాటింతురే, కలంకంబాటుట గాక పంప
లకుం గంసారి సైరించినం, గలనం బ్రాణమ
తోన పట్టువడు నింకఁ సాత్యకిఁ గీర్త
కిఁ, బలభద్రుఁ గిలభద్రు నాయెదురఁ
ప్పం జొప్పవదప్పం జామి. ఉ. హరి. ౪.
౧౩౨. (వీరేశ. పా.)

(వ్యాకులమగు, త్కోభపడు.)

గీ. అడరుకాకవిగ్రామసింహములు గవియఁ
తులు నిజవోదండసంహతుల బెదరు, పము
పమండిన ధారణీపాలసభలం, గలంకంబాటు
నుకవులు మెలంగు తెల్లు. చంద్రా. ౧. ౧౬

(కలుషమగు, ఆవిలమగు.)

సీ. కమలాకరం బెల్లం గలంగఁబాటిన నొల్ల కరు
దెంచుకొదమరాయంచ లనంగ. దశా. ౨.
౨౩౮.

(చలించు; పోవు, నశించు.)

(ముత్తఁడు) చ...ఎయ్యది యెట్లయినం బ్రశాం
తినం, పద నొకయింకయుం గలంగఁబాటక
యుండఁడె నిర్వికారుడై ... భార. శాం.
౬. ౨౦౨.

చ. కలంగఁగఁబాటె నాతనియఘంబులు పంచ
హృషీకసంభవం, బులు బహుకాలసంకలిత
ము ల్లవహిల్చిటబిచ్చిట్లధ్వనిం, గలంగఁగఁ
బాటుపడులప్రకారమునం దొలుజాముపూ
జకై, బలుపటహమ్ము త మ్మనుచు భర్తనిశేహ
మునందు ప్రాసినక. శివరా. ౪. ౪౨.

కలంగిండు=కలఁచే.

(చలింపఁజేయు)

సీ. ఘనవలాహకశక్తి గలంగిం చె నెవ్వఁడు రు
తముచే వేగమారుతముచేత. చంద్రి. ౧.౮.

(ఆవిలము చేయు, కలుషము చేయు.)

సీ. సింధునాయకుసాండు నేయఁబోయెడితరంగి
ణి మదేభము గలంగించినటుల. ఉ. రా. ౪.
౨౨౦.

కలంగు. అ. క్రి. (త. కలంగు.) ౧. చెడరు; చలించు.

క. నడిపింపఁగఁ బొడిపింపఁగ, నెడమడువై క
లంగినప్పు డేర్పటుపఁగ నేఁగఁడు నేర్తుఁ బే
ర్చునాదగు, కడిమియ నీనైనయమునకు గౌసె
న గాడే. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౦౪.

ద్వి. ... హరిశ్చంద్రుఁ డామునిచంద్రుఁ, గనుఁ
గొని ధైర్యంబు గలంగక పలికె. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౬౩౩.

౨. వ్యాకులమగు, ఊిభవడు.

వ. ప్రియావాప్తి విఘాతంబున హృదయంబు గ
లంగిన ... నైష. ౪. ౮౬.

చ. ఎడఁద గలంగ రాముఁ డొకయించుకనేపు
మఁతేమి మాటయుక, నొడువక మానమా
ని నెత నూల్కొన నివ్వెఱంగంది...ఉ.రా.
౬. ౨౦౩.

౩. కలుషమగు, ఆవిలమగు.

క. కలంగిన పెద్దమడువు విను, తెలివిఁ బొరయు
నెట్లు దాన ధీరుం డట్లగ్గలము లయినదురితం
బులఁ, గలంగియుఁ దనయంతఁ దేఱు గౌరవ
మొప్పక. భార. శాం. ౩. ౩౪.

మ. కలంగెం దోయధిసత్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల
నూటాడె...భార. విరా. ౪. ౧౭౨.

౪. (కన్ను) కలంకరోగము కలదియగు.

(వ్యవ) వానికన్నులు రెండును కలంగినవి.

గ. భీతిల్లు, భయపడు.

చ. జలరుహమిత్తుఁ డాత్మరుచినంపదఁ జీకటి
బందెకానికిం, గలంగుచు వీనిలోన నిడికైకొ
నె నమ్మికకాఁపులంచుఁ జు, క్కలదొర యెం
డదాడి విని గ్రమ్మనఁ దానును గాంతి వీని
లో, పల నెలకొల్పె నాఁ బలుకఁబాటె ని
శాంతనిశాంతదీపముల్. పారి. ౨. ౫౯.

చ. గజపతి వచ్చె నంచు నొకగంధగజంబు గు
ఱించి యొక్కఁ డ, క్కజపడి పల్కినక
నెఱచి కాననభూమికి వీటిఁబాటి దా, రి జ
డత నిద్రలోఁ గలవరింప నిజోక్తియ నేర్పి
కీరముల్, గజపతి వచ్చె నా విని కలంగుదు
రీతనిశత్రు లచ్చటక. నైష. ౫. ౧౩౩.

౬. కామవికారమునొందు.

చ. పనివడి నారికేళ ఫలపాకమునం జవియైనభ
ట్టహ, ద్దనకవితానుగుంభములు సోమరిపోతు
లు కొందఱు అయ్యు లొ, నని కొనియాడ నేర
రది యట్టిద లేజవరాలు చెక్కుగీఁ, టిన వస
వల్పుబాలకుఁడు డెందమునం గలంగంగ నే
ర్చునే. నైష. ౧. ౧౭.

జ: కలంక, కలంక దేఱు, కలంకపాటు, కలంక

పాటు, కలంకు², కలంకువ, కలంగంబడు, కలం
గంబాటు, కలంగించు, కలంబియాడు, కలంబు,
కలంత, కలంతపడు, కలంగొను¹.

కలంబియాడు. స. క్రి. (కలంబి + ఆడు - స్వార్థ
మున) కలంబు, ఊర్భపెట్టు.

గీ. ఇట్లు కారవాసకంబు నెల్లం గలంబి, యాడి
భీష్మని దనం బోవుక్రిడిం దాంకె. భార. వి
రా. ౫. ౧౫౮.

కలంబు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కలంబు}}$) కలంబుజేయు.

(వ్యాకులపటము, ఊర్భపెట్టు.)

క. పదునొక డక్షిణిహిమలను, జదురున నడిపిం
తు నెదిరి నైవ్యముం గలంతుక. భార. ఉ
ద్యో. ర. ౪౦౯.

గీ. అదియుం గాక వేటొక్కండు మదిం గలం
చు, చున్నయది దాని నేర్పడ విన్నవించు.
భార. శాం. ౧. ౬.

(కామవికారము గలవానినిగాక జేయు.)

సీ. సవలయధ్వని గాంగ సారె ప్రేయసవల్పు
యతి నైన గుండె జల్లనం గలంప. ఆము. ౧.
౫౯.

కా... కలంబునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబు
లక. మనుచ. ౨. ౬౮.

కలంతు = కలంక. వి. ($\sqrt{\text{కలంబు}}$) ఊర్భము. (శ. ర.)

కలంతుపడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కలంతు}}$) కలంబు, సంక్షో
భించు. (శ. ర.)

కలంబడు. అ. క్రి. (కలంబు + పడు) కలంబు
బడు, (కలంబునకు) డీకొను.

క. ఆలంకి యాడు కైవడి, గోలాటం బేయుమా
డ్కిం గొడుకక కవలై, యాలమునం జిడుగు
డాడెడు, పోలిక నిరువాండు జగడమునం గ
లంబడియెక. చంద్రా. ౬. ౭౪.

క. చనుంగవయును జఘనంబును, ఘనతకునై పో
రుచుండంగం గలంబడకుం, డను మదనుండ

నడుమును ద్రు, విన్నవభాత మనంగ నాభివర
ము పొల్చెక. చిత్రభా. ౩. ౫౫.

కలకంతుము. సం. వి. (అ. ఈ, ఆ. అ.) మధురమగు
కంతుధ్వని గలది, ఇం పయినయెలుంగు గలది. వి.
అ. పుం. ౧. ఇం పైకంతుధ్వని. ౨. కోకిలము.
౩. పావురము. ర. హంస.

కలకండు = కలకండుము. (త్రా, వా.)

కలకం (ల్కం) డము. వి. శర్కరా శేదము.

వ. ... చక్కెర కండుచక్కెర జీనిచక్కెర క
ల్కండుంబు పుల్కండుంబు ద్వీపద్రాక్ష పవ
నకదభీమాతఖియారసారి కేశాదిఫలంబులు...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

కలకము. సం. వి. అ. పుం. శతులమత్స్యము, వేడి
నచేచ.

కలకల. వి. ౧. నవ్వుటయం దగుధ్వనికి అనుకర
ణము.

క... ఎవ్వరొకో యీ, పిటికితన మింత యలవడం,
గలపినవారనుచు శౌరి కలకల నవ్వెక. భా
ర. ఉద్యో. ౩. ౫౭.

గీ. కలకలను నవ్వి యాకలకంతి కలర, నమునం
దనప్రాణసఖి గారవమునం బలికె. చిత్రభా.
౫. ౧౩౩.

ఉ... కలకల న్నగుచుండెడినవ్యసాచి ... విజ.
వి. ౧. ౬౩.

౨. పక్షులు కూయుటయం దగుధ్వని కనుకర
ణము.

క... పులుంగులు, కలకలం బలుకంగ... పద్మ. ౩.
౩౫.

క. తెలతెల నయ్యెను దిక్కులు, పలపల నడుగు
ణము మాయంబాటెను బత్తుల్, కలకలము
గూయం జొచ్చెను... హంస. ౧. ౧౩౮.

క. కలకల మని పలికెం బక్షిగణ పెల్లెడలక.
భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౦౦౨.

3. పలుకుటయం దగుననుకరణము.

క. మును గడియారంబునఁ గట్టినపెనుజేగంటర
వము శే యనునెడ గ్ర, క్కున భోజం డడు
గెత్తినఁ, గని నిలునిలు మనుచు బొమ్మ కల
కలఁ బలికె. ద్వా. ౨. ౧౭.

సీ. కలకలఁ బల్కుచిల్కలకొల్కలఁ దమజాతి
గాఁబోలు నని చిల్కలకదుపు పొదువ. ఉ.
రా. ౬. ౨౭.

౪. నొప్పిగలిగించుటయం దగుననుకరణము.

చ ... కాయజనుషుల గాయము ల్పడిం, గలకల
నొంప యాములు కల్పములై చెలి యుం
డె భిన్నత. అని. ౨. ౭౯.

కలకలలాడు=వికాసము కలదియగు.

ఉదా:- వాని మొగము కలకలలాడుచున్నది.

కలకలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గుంపునందుపు

ట్టినపెద్దమ్రోత, అలబలము.

ఆ. వారు సంభ్రమించి వడిఁ గోలదివియలు,
గొనుచు నులివు మిగులఁ గూడఁబాటి, నృత్త
శాలఁ జొచ్చి రత్తతి నాకల, కల మెటింగి
కీచకన్రజంబు. భార. విరా. 3. ౪.

౨. వీణాదులధ్వని.

క. తలిరాకుఁబోడి యొక్కతి, జలకమునకు వేళ
యనుచు శౌరికి వీణా, కలకలములఁ గలకల
నగు, పలుకుల మెల సొలయ విన్న పముఁ గా
వించె. పారి. ౨. ౫.

3. సజ్జరసము, నల్లమద్దిజిగురు, ధూపద్రవ్యవిశే
షము.

కలకూజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట, అంతుటాలు.

శ్లో. ... లంజనీ తు స్యాల్లంజికా కలకూజికా.
(త్రి. ని. 'కలతూలికా' అని పాఠాంతరము.)

కలకావ్యణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. దాత్యూహ
ము, కూపరుగుండెపట్ట. ౨. అలి, తు మ్మెన. (శే. ని.)

కలగర. వి. భృంగరాజము, గుంటకలగరకీ.

ఆం. భా. ౨. ౬౯. ('గలగర' అని త్రా, చి. ని.)
కలగలపు(ల్పు). వి. (కలపు + కలపు.) ౧. కలుపుఁ
గోలుతనము.

సీ. పలువికారంబులఁ గలగల్పుఁజూపుల రాకపో
కల బయల్ ప్రాఁకఁజేయు. పాండు. 3. ౬౨.

౨. కొన్ని మార గాయలు కలిపివండిన మార.

సీ. ఒకకొన్ని కలగల్పు లొకకొన్ని బజ్జలు ...
పాండు. ౪. ౧౮౪.

కలగలపు(ల్పు) నెయ్యి = మానె మొదలగునవి కలు
పుటచే స్వచ్ఛము కాని నేయి. (వా.)

కలగుండు¹. వి. (కలఁగుధాతువుయొక్క భావా
ర్థకరూప మగు 'కలఁగుడు' అనునది వర్ణవ్యత్య
యముచేత నీరూపము నొందియుండును.) కలఁ
త, ఊభము.

కలగుండుగొను=ఊభపడు, కలఁతనొందు.

ఆ. చేదిమగధకేకయాదిసేన, లెల్ల బెదరఁ దరలఁ
దల్లడపడఁ గల, గుండుగొనఁగఁ జేసెఁ గుంభ
జండు. భార. ద్రో. ౧. ౨౯3.

సీ. జలరాసు లేడును గలగుండుగొని యెడగడ్డల
పై దొరగడలు దొడర. హరి. ఉ. ౯. ౨౨౦.
కలగుండుగు=ఊభపడు, కలఁతనొందు.

మ. కలగుండై నెల వేది యిట్లు పరటాకారండ్
వాదిద్విజా, వలి ఘోషించుటకన్న మున్న
... వసు. ౨. ౧౪౨.

కలగుండిడు, కలగుండుచేయు, కలగుండు(డ్లు)
వెట్టు=ఊభపెట్టు, కలఁచు.

క. సొలవక నిలువక మఱియును, గలదిక్కుల నె
ల్ల లంకఁ గలగుండిడి... భా. రా. సుం. ౧౧౫.
(వెదకుటచేత కలఁతనొందించు' అనిభావము.)

చ... కొన్ని దినము లేఁగ భీకరపనికిటి యొ
క్కటి పక్కణంబులో, మదమునఁ జొచ్చి
యందుఁ గలమానవులకై గలగుండునేయు
చు. చెన్న. ౨. ౭౭.

సీ. సాత్యకి యేచి ధృష్టద్యుమ్నుడును దాను

గురునైవేద్యములఁ గలగుండునెట్ట. భార.భీష్మ. 3. ౬౪.

వ... సురాసురం బైనజగంబు చింతెంతుగుణం బైనకోదండంబునం గలగుండ్లునెట్టునిట్టిజగ జెట్టియుం గలండే. హర. 3. ౯౩.

కలగుండువ(ప)డు=కలఁగు, క్షోభపడు.

క. నిజసింహనాదమున న, గ్గజములు గుండియలు వగిలి కలగుండువడఁ, విజయగ్రజఁ డిట్లేచి... భార. భీష్మ. ౨. ౨౦౭.

వ...గుటగుటార్థముల భటులం గలగుండుపట చి...రా. వి. 3. ౬౫.

కలగుండు². వి. గండశైలము, కొండనుండి జాటి పడ్డపెద్దతాయ.

కలగుండువ(ప)డు=కలగుండ్లుకలదియగు.

సీ.కలగుండువడి కుండె గులమహీధరపంక్తు లా కులపా టొండె నఖిలతరులు. రామా. ౫. 3౧౨.

సీ. సకియురోజములపాటికి గహ్వరముఁ బూని కుధరపాలిక కలగుండువడియె. చంద్రి. 3. ౧౫.

కలగూటులు. వి. బ. (క.కల=కలిసిన.గుండ=సేవకుడు)వివిధసేవకులు. (ఈయర్థ మింకనువిచార్యము.)

సీ. కలగూటు లొక్కవంకను దొలంగుచునుండ గొండ్లికాండ్రును గెలంకుల నటించ. విక్ర. ౫. ౧౦.

కలగూర. వి. (కలపు+కూర.) కలిసియున్నపలుర కములలకుకూర, మిశ్రితనానావిధపత్రకాకము. (చి. ని.)

ఉ.కూలికి నూనె లంటి కలగూరలకైపాలమెల్లఁ జాట్టి ...వ్రాలుడుప్రాద్దుతోడ గృహవాటికిఁ జేరు నశండు నిత్యము. కుక. ౨. 3౬౩.

జ: కలగూరగంప.

కలగూరగంప. వి. (కలగూర+గంప.) విషయ సాంకర్యము.

సీ...అత్రిమాని. గీ. శాస్త్రసాహిత్యములుమాకె చాల జిత మ,టంచుఁ గలగూరగంప సేయకు ము బాద,రాయణ కవిత్వసందర్భరసము నిలుపు,మనుచు దౌవారికద్యార మపుడు దాఁటి. బహు. ౧. ౧౧౦.

కలగొను¹=కలఁగు. అ. క్రి. (కలక+కొను.)

క్షోభించు, వ్యాకులపడు.

గీ. పక్షిమృగజాతు లెల్లను బ్రమసి యిట్లు,నట్టుఁ గలగొని చెదరె...భార.విరా.౪.౧౬౯. (శ. ర. పా.)

కలగొను². అ. క్రి. (కలపు+కొను) వ్యాపించు, క్రమ్ము.

చ. కలుషముతోడ లోకములు గాల్పుమహాప్రళయనలంబుపైఁ,గలగొని సప్తవారిధులు గప్పినభంగి మహేశువీర్య మ,గ్గలముగ నత్తు హోదయని గ్రక్కున ముంచిన నాతె ... కు. సం. ౧౦. 3౭౩.

చ. ... ఎక్కువిపర్యతతోన లోపలం, గలగొనె నారటంబు పులకంబులతోఁ బొడతెంచెఁ గంపము. ఉ. హరి. ౫. ౧౧౨. (శ. ర, వీరేశ.పాఠములు.)

స. క్రి. కలియు, కూడు.

క. అలనాఁటినుండి ద్విజునిం, గలగొని యిట రాక యుండెఁగా దానికి నా, యిలవేల్చే యిలువేలుపు, బలభేదన యేమి చెప్పఁ బని యున్న దిక్క. నిరం. ౪. 3౧.

సీ. ఎలమావిలతలపైఁ గలగొనఁ దారుచుఁ జెలఁ గుచిల్కలకల్కిపలుకులకును. మార్క. ౫. ౭.

కలగొన^౩=౧. బాగుగా, చక్కఁగా.

క. నెల నిండుటయును దసయి,ప్తుల కన్నము పెట్టి పుష్పాఁ దురుతరజన్తం,బులఁ బొండ్లక హరిపదమునఁ, గలగొన బహుకల్పశతము

గాఁపురముండు. పద్మ. ౧౧. ౫౦. నవ. ౧. ౧౨. ర. పం.

౨. అంతటను; నల్లెనలను.

ఆ. కడుపులోన నుండి కలగొనఁ బాఁతుడు, విబు
ధవైరిగురుఁడు వెడలకుండు, నట్లు గాఁగఁ
దెరువు లన్నియు మూసి... అంగజ న్నరిపుఁడు.

భార. శాం. ౫. ర. ౭౨.

చ. చెలువలు మట్టిమూనిపయిఁ జిల్కలు మూవి
రమింప వానిము, క్కులు గని మట్టిపండు
లని కోయఁగఁ బోయిన వారిహస్తముల్, ద
లిరులు సావి కీరములు దండడిఁ గుట్టిన ముగ్ధ
లందఱు, గలగొనఁ బాఁతి రో యిదియ కా
టులన్మ ననుచుఁ భయంబున. కు. సం.
౯. 3౧౬.

కలఘోషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవ్యక్త
మధురధ్వని గలది. వి. అ. పుం. ౧. కోయిల. ౨. ఆ
వ్యక్తమధురధ్వని.

కలజావ్వి = కలుజావ్వి.

సీ. పతిమేన మకరికల్ వ్రాయనివేళ్లు నే వేళ్లపే
కలజావ్వి వేళ్లు గాక. అహ. 3. ౨౯.

వ. ... కలజావ్వి నెమ్మి జమ్మి మొదలగుతరుల...
ఇందు. ౨. ౬౦.

కలటము. సం. వి. అ. న. ఇంటికప్పు.

కలధౌతము. సం. వి. అ. న. ౧. వెండి. ౨. బంగా
రు. 3. ఇం పైనెస్వరము. (ఈయర్థమున 'కలధౌ
తం కలధ్వనా' అని వి. ని. లో నపుంసకలింగము
గాను 'కలధౌతం రాప్య హేమోష్ణం డస్త్రీతు
కలధ్వనా' అని వై. ని. లో స్త్రీలింగముగాను కనఁ
బడుచున్నది.)

కలధ్వని. సం. విణ. (ఇ) అవ్యక్తమధురధ్వని కలది.
వి. ఇ. పుం. ౧. అవ్యక్తమధురధ్వని. ౨. పాపుర
ము. 3. నెమిలి. ర. కోకిలము.

కలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గ్రహణము, పట్టుకొను
ట. ౨. జ్ఞానము. 3. ఆదానము, స్వీకరించుట.
ర. ఆమోచనము, తొడుగుట, ధరించుట. ౫.
అవమోచనము, నడబుట్ట. (వాచ) ౬. చేత,
పని. (విల్యము)

కలనము. సం. వి. అ. పుం. వేతనము, ప్రబులి.
న. ౧. చిహ్నము. ౨. వోషము. 3. గ్రహణము,
పట్టుకొనుట. ర. గ్రాసము, కబళించుట. ౫. జ్ఞా
నము. (వాచ)

కలనాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలధ్వని కలది.
వి. అ. పుం. ౧. రాజహంస. ౨. కలధ్వని.

కలనితబిసి. వి. ($\sqrt{\text{కలను}}$) - కలహ ప్రీయుడైన
ముని - వారదుఁడు.

కలనితబిసితల్లి = వారదునితల్లి, సరస్వతి.

క. పలుకుఁజెలి లచ్చికోడలు, కలనితబిసితల్లి
తూఁటిగానపుఁదేజీ, గలబోటి యనఁగ భా
షా, జలజాక్షికిఁ జేరులె... అం. భా. ౧. ర. ౨.

కలను = కలఁకు¹. వి. డౌ. (బ. కలఁకులు - దీని 'ను'
వర్ణమునకు ఏకవచనమందు వికల్పముగాను బ
హువచనమందు నిత్యముగాను బిందుపూర్వక
'కు'వర్ణము ఆదేశముగా వచ్చును. ఇట్లే: కలను,
కొలను, కొఱను, మొ.) ౧. (సం. ఖలమ్.) స్థాన
ము, ప్రదేశము.

క. ఇంటం దెవులనఁ జచ్చుట, కంటెను బాపం
బు లొండు గలనె నృపులకు, బంటకలను
పాలికల నిది, గంట నిధానంబు గంట గాదే
మనకు. భార. భీష్మ. ౧. ౯౯.

ఆ. ఏబలంబు దనకు నెక్కుడు గలిగె న, బల్బలము
నేల పోరుకలను గాఁగ, నినుఁడు సీతుగాలి
వెనుకగా మొన నడ, పించి పాడువ సంభ
వించు జయుము. భార. శాం. 3. ౬.

క. దురమునకు న్నధురయుఁ బు, మృగముఁ బ్ర
యాగంబుఁ దగినకలఁకులు మీ కే, దురవగు
నది గొను మనె హరి... ఉ. హరి. ర. ౨౦౩.

అ. (సం. ఖలమ్.) కల్లము. మార్గ. క. ౧౦౨.
క. పాల మిల్లు తోట గ్రామము, కలను పును
మేయుకొను గాల్చిన నృపకాం, తలతో
సంగము చేసిన, గలయం బిరి సుట్టి వాని
గాల్చగ వలయు. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౪.

శ్లో. క్షేత్రవేత్త వనగ్రామనివేతఖలదాహకాః,
రాజపత్నీభిగామీ చ దగ్ధవ్యాస్తకటా
గ్నినా. యాజ్ఞ. వ్యవ. ౨౮౨.

౩. (సం. ఖలః.) యుద్ధము.

క. పులభుక్కుల కన్యవన్యఫలభుక్కులకు, గల
నయ్యె ... రామా. ౮. ౫౪.

క. అరద మిదెవచ్చె వచ్చిరి, దురమునకుం గడ
కఁ గదిలి దోర్బలగర్వ, త్వరితులగుమ నిదె
నక్తం, చరపిరులు గలని కరుగ సమయం బని
న. భా. రా. ఆర. ౧. ౧౦౦. ఆం. భా. ౨. ౨౨౨.

కలనినక్క = పోరిలోని జంబుకమువలె అసుభ
మును గోరువాడు.

గీ. కలనిన క్రైస్తవయధికారి గలనృపతికి, నేడు
దీవులు గొన్న సమృద్ధి లేదు. ఆము. క. ౩౩౭.

కలనుచెప్ప = యుద్ధమును ప్రకటించు, ఉభయ
పక్షములవారును యుద్ధము చేయుద మని చెప్ప
కొను.

ప. కలనుచెప్పి మొనలఁ దీర్చి కదిసినసమయం
బున... దశకు. ౨. ౧౦.

ప. రెండు తెఱంగులవారును గలనుచెప్పి ...
దశకు. ౧౨. ౫౩.

జ: కలనితబిసి, కలనుదిండితపసి.

కలనుదిండితపసి. వి. ($\sqrt{\text{కలను}}$) - కలహాశనముని-
నారదుడు.

గీ. అప్పనంబుగ నానేర్చునట్లొనర్చు, గడఁగు
నిప్పున్ని యపుబుకబ్బమునకు, గతతెఱం
గట్టులన్న ముగ్ధలనుదిండి, తపసిఁ గని కల్లు
కాసుపుతపసి వలికె. ఆచ్చ. రా. బాల. ౨౭.

కలప. వి. ౧. నాగలి.

సీ. కలప యనంగను హల మొప్పు... ఆం. భా.

౨. ౨౩౧.

౨. ఇల్లు కట్టుకొనుట వంట చేసికొనుట మున్న
గుప్రయోజనముల కుపయోగించుదారుసామ
గ్ని. (వా.)

జ: కలపతాల్పు.

కలపడము. వి. ($\sqrt{\text{కలయు}}$) ఒకటితో నొకటి కల
యుట, మిశ్రణము; మిశ్రితపదార్థము.

రగడ. కలపడంబులు గలయ పీచొక్కంపుఁగ
స్తురస్తుపీఠెలు. శుక. ౧. ౧౩౩. (శ. ర. పా.)

కలపతాల్పు. వి. ($\sqrt{\text{కలప}}$) - హలధరుడు - ౧. బల
రాముడు. ౨. శూద్రుడు, కాఁపు. (శ. ర.)

కలపన. వి. ($\sqrt{\text{కలపు}}$) ౧. కలపుట, మిశ్రణము.

ద్వి. కలయంగఁ బన్నీటఁ గపురంబుతోడఁ, గల
పనసినకలపంబు మెత్తి. ద్వి. పరమ. ౫.
రగడ పా. ౧ పం. (కలపనసేయు = కలపు.)

౨. కలహము. (చూ. కలపనగంప.)

కలపనఁబిండి. వి. (కలపడము + పిండి) షోభము.

క. కలపడఁ బత్తి నతఁ డిచ్చట, మెలఁగుట మా
తండ్రి విన్న మేలగునే ప్రే, పులలోన సుతి
యఁ ద్రిప్పిన, కలపనఁబిండిన జెలిమికత్తె
లు నగరే. ఉ. హరి. ౫. ౧౬౩. (శ. ర.)

కలపనగంప. విణ. ($\sqrt{\text{కలపన}}$) కలహాశిలుడు.

చ. కలపనగంప యారోపసి కాలును నోరును బా
దు గాన కె, వ్యలనఁ బరిశ్రమించుచు సుపా
యపుఁజ్రేలిమాట లాడి ధీ, రులమది కైన
నూరక విరోధ మొనర్చుచు నుండు... హరి.
పూ. ౫. ౯౨.

కలపము. వి. ($\sqrt{\text{కలపు}}$ - త. కలప్ప.) ౧. కలపుట.

సీ. సచ్చందనముకంటె జందనంబునఁ గలపంబు
చేసినకప్పురంబుకంటె. పి. శకుం. క. ౧౪౬.
కలపంబు చేయు = కలపు.)

క. తలయంబె నొకతె తేనికిఁ, గలపంబునఁ జే

సి తావి గల్గిననానెక. యయా. ర. ౯౫.

౨. యక్షకర్దమము, లేపనద్రవ్యవిశేషము.

సీ. కలపంబు లభినవగంధంబులుగఁ గూర్చి తను
పున నలఁడుదు ననువు గాఁగ. భార. విరా.

౧. ౧౦౫.

సీ. యక్షకర్దమసంజ్ఞ యలరుఁ గడంబమ్ము కలప
ము నాఁగను... ఆం. భా. ౨. ౧౬౩.

కలపు=కలుపు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కలయ}}$) చేర్చు, ఏకీ
భవింపఁజేయు.

సీ. గోధూమనేవికాగుచ్చంబు లల్లార్చి ఖండశ
ర్కరలతోఁ గలపి కలపి. వైష. ౬. ౧౨౦.

కలపికోను=కలయునట్లు చేసికోను.

గీ... అహితులఁ గలపికోనుట, ధర్మ వని రిది నయ
విరుద్ధంబు గాదె. భార. ఆది. ౮. ౩౮.

వ... అని యనేక ప్రకారంబుల... గిరిపతి నమ్ము
నిపతులు యథోచితవచనంబులం గలపికోని
...కు. సం. ౨. ౯౬౬. ('లోఁబఱచుకొ
ని' అని భావము.)

వి. కలయక.

ఆ... ఇరువురమనముల, కలపు పూర్వసృకృతఫల
ము సుమ్ము. మార్క. ౫. ౭౨.

కలబంద. వి. ఘృతకుమారి, ఒకానొకమందు మొ
క్క. (శ. ర. వా.)

సీ. ... నెట్టికుంచెన మంచికుంచెన కలబంద గు
వ్వగుత్తి. హంస. ర. ౧౦.

(‘కలుబంద’ అని ఆం. భా. ౨. ౬౫, చి. ని.)

కలభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కరిశాబకము,
ఏనుఁగుపిల్ల. (అమరము— ఏదేండ్లయీడుగల
యేనుఁగుపిల్ల అని వాచ. ముప్పదియేండ్లయీ
డుగల యేనుఁగు. వై. ని.) ౨. ధుత్తూరము, ఉష్ణ
త్వ.

కలమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒక జాతిపరిపైరు.

(ఇది జ్యేష్ఠమాసమున విత్తబడి మార్గశీర్షపుష్య
ములందుఁ గోయఁబడును.) ౨. లేఖని, వ్రాసెడు
కలము. ౩. అంకురము, మొలక. (వై. ని.)

కలమరి. వి. (కలము¹ + అరి) ఓడ యెక్కి పో
వువాఁడు.

గీ. రథికునకుఁ గలమరికి సారథియుఁ గర్ణ, ధా
రుఁడును బోలె... భార. శాం. ౫. ౫౮౮.

కలము¹. వి. (త. మ. కలమ్) నావ, ఓడ, పోలము.

సీ. కలముపైఁ గీలించి గాలి కెత్తినచాచవోలె
మిన్నంతయు బూరటిల్లె. భార. ఉద్యో.
ర. ౧౧౬.

క. తులువలు గొండలు ని న్నదిఁ, దలఁపరు నెఱ
దంట లెల్లఁ దమి నీయడుగుం, గలమునఁ బు
ట్టువుమున్నీ, రలరఁ గదిరి మట్టఁ గడకు ర
న్నిట తేఁడా. ఆచ్చ. రా. య. ౬౩. ఆం.
భా. ౧. ౧౫౭.

జ: కలమరి.

కలము². వి. (త. కలమ్.) పండ్రెండుతూములపరి
మాణము.

గీ. అంత నారాజగోవిందుఁ డధికభక్తి, నల్లనకు
నాఁడుబిడ్డకు నరణ మిచ్చె, ముదముతోడ
మున్నూటఱువదికలముల, హేమతండులము
లు జను లెల్లఁ బొగడ. పరమ. ౩. ౧౫౬.

కలము³. వి. (సం. కలము. హిం. కలమ్.) లేఖని,
వ్రాత కుపయోగించుసాధనము.

సీ. ... కలమము కలము నాఁగను దనర్చు. ఆం.
భా. ౨. ౧౮౯.

కలపకట్టియ=(కలము + కట్టియ) వ్రాసెడుకల
ము. (శ. ర.)

కలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ౧. అశీర్ణము, అఱు
గనిది. (పదార్థము) ౨. అవ్యక్త మధురము. (ధ్వని)

వి. అ. పుం. గ. కోలి, రేఁగు. ౨. సాలము, మద్ది.
స. రేతస్సు.

కలముఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుఁడు, దొంగ.

కలయ. అవ్య. ద్రు. ($\sqrt{\text{కలయు.}}$) గ. అంతటను;

బాగుగా, పూర్ణముగా; మిక్కిలి, అధికముగా.

వ. అని పలికి కొలుపుఁ గలయం గనుంగొని ...

భార. ఉద్యో. క. ౨౩౯.

చ. కలయఁగ దుర్నిమిత్తములు గానఁగ నయ్యె
మదీయచిత్తముం, గలఁగెడు ... భార. ద్రో.

౨. ౨౨౬.

వ. నారదుం డమృహనీయద్విజులం గలయం గ
నుంగొని... భార. శాం. గ. ౨.

గీ. బాలుఁ డొక్కఁడు కొండొక్కొక సేతఁ, బ
ట్టుకొని యేను రక్కసిఁ గిట్టి చంపి, చులుకఁ
గా వత్తుమి రేడ్వ వలవ దనుచుఁ, గలయ.

నూరార్చెఁ దనతోక్కుఁబలుకు లొప్ప.

భార. ఆది. ౬. ౨౬౦.

ద్వి. కను మూసి తల వంచి కలయ లజ్జించి, ఘన
తరళోకాశ్రుకలితాస్యఁ డగుచు. బస. పు.

౩. గంగరూపం.

కలయంపి = కలాపి. వి. గ. స్థలపద్ధికై గోమయ
ముతోఁ గలిపి చల్లెడునీరు; కస్తూరిమున్నగునవి
కలిపి చల్లెడునీరు.

సీ. వరుస నేనుంగులు గురిసినదానధారావళి ద
గుకలయంపి గాఁగ. భార. విరా. ౩. ౭౪.

సీ. లక్ష్మీకంఠేలిలీలారవింధమునఁ గలయంపి చిలి
కించుఁ గవ్వుఁడేనె. భీమ. ౩. ౬౨.

క. కలపడగ లెత్తి కస్తురి, కలయంపులు చల్లి
యాణి గలముతైపుము, గులు వెట్టి వీదివీదు
లఁ, గలయం గా మేలుకట్టు గట్టిరి వేడ్క.

యయా. క. ౧౫౨.

౨. గోముఖము, అలుపుట.

సీ. కలపడంబు కలాపి కలయంపి చానపి యన

గోముఖాఖ్యై లైయలరుచుండు. ఆం. భా.

౨. ౨౩.

కలయఁబడు. అ. క్రి. (కలయఁ + పడు - స్వాస్థ్య

మున) గ. కలియు, కూడు; ఎడము లేకుండ కూడు.

గీ. మధురగాననినాదముతో మయిలక్రోళ్లు, జెల
యఁ బూరించునాదముతో గలయఁబడఁగ.

భా. రా. బాల. ౬౮౭.

గీ. కలయఁబడి మూఁపు మూఁపునఁ దలఁగఁద్రో
య, రానినందడి నడుచుపొరవ్రజంబు, నర
యుచు... జై. భా. ౩. ౬౨.

౨. కలఁబడు, కవియు.

క. కలయఁబడి పోరఁ దొడఁగిరి, బలిపువ్వు
లకు వారు పాటి యనంగ. భా. రా. య.

౭౫౫.

కలయిక. వి. ($\sqrt{\text{కలయు.}}$ - త. కలప్ప.) కూడిక,
సంబంధము; సంగమము, కూటమి.

క. అడవుల నవయుతపస్వికిఁ, గడుసౌఖ్యమె
కోరునతికిఁ గలయిక తగునే. పాండు. ౫.

౧౮౩.

గీ... అమృతహనాంగి, జాతివారాంబుజేక్షణ
సైత మింత, నేర రనిపించెఁ గలయికయారః
ముల. శుక. క. ౨౬. ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.

కలయు = కలియు. స. క్రి. గ. చేరు, కూడు.

వ. నీలాంబరుండు ... పేకోలగంబున నున్నవీ
వర్ణం గలసె. ఉ. హరి. ౩. ౧౦౮.

౨. పొందు.

సీ. తల్లిదండ్రులఁ జంపి ధన మెత్తికొని పోయి చె
లఁగి తొత్తులపొత్తు గలయువారు. దశా. ౧౨.

౧౦౫.

౩. (రతియుండు) కూడు, రమించు.

గీ. వలపు గలిగినందుజవ్వనిని వనిని, గలయుకం
టెను సౌఖ్యంబు గలదె వేట. దశా. ౩. ౨౪.

చ. ... ఆస్థపాలునిం, గలయఁ దలంచి మేనన

యగారము గీల్కానఁ జేసి ... శుక. ౧.
౨౫౪.

అ. క్రి. (త. కల.) ఏక మగు, ఏకీభవించు.

క. అన్నరపాలుఁడు దానుక, జన్నమునకు వచ్చి
నట్టిజగతీసులు భ, క్తి న్నములైరి దేహము,
లు స్నేలయు ముడము మనములుం గలయం
గక. భార. కాం. ౨. ౨౪౩.

క. ఇత్తెఱంగున నయ్యురుపుర, చిత్తముగతి నొడ
లు గలసి సిద్ధాంతపరా, యత్తు లగుముసులయె
ఱుకకు, విత్తై చెలువారె జమిలివేల్చిని తెలు
పక. ఉ. హరి. ౨. ౧౭౮.

(వ్యవ)వారితోఁ గలసి నీవును నన్ను బాధింపకు.
కలసి మెలసి=౧. స్నేహముతోఁ గూడి.

క. తగుమాటలఁ జిత్తంబులు, సిగునొత్తఁగఁ గలసి
మెలసి చెన్నగుగోష్ఠిక, సాగియించునెడ
ముకుందుని, మగువకు శచి యిట్టులనియె మం
జులఫణిలిక. హరి. ఉ. ౪. ౧౯౨.

వ... పరస్పరసమేతంబు లగుపారజానపదజనం
బులు కలసి మెలసి నడచునెడ... ఆము. ౪.
౩౫.

౨. రతియందుఁ గూడి.

వ... కలికితనంబునక గలసి మెలసి రతాంతంబు
నంబరిక్రాంతి యడంగ నంగణంబుల నిలిచి
... మనుచ. ౩. ౨౮.

జ: కలఁబడు, కలగలపు, కలగూర, కలగూర
గంప, కలగొను², కలపడము, కలపన, కలపనఁ
బిండి, కలపనగంప, కలపము, కలపు, కలయ, కల
యఁబడు, కలయిక, కలవంటకము, కలవడు.

కలరవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అవ్యక్త మధురధ్వని.

౨. పాపురము. ౩. కోకిలము.

కలలజము. సం. వి. అ. పుం. రాశము, సజ్జరసము.

కలలము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. గర్భసిండుము; గ

ర్భాధానము పిదప ఏకరాత్రుకాలపాకము నొం
దినగర్భభూతరేతో వికారము. ౨. మావి, గర్భవే

ప్రసవర్తము. ౩. తామ్రకలశము. ౪. కిట్టము. ౫. లో
హమలము. న. ౧. ఎముక. ౬. తోలునంచి (కే. ని.)

కలవ. వి. ($\sqrt{\text{కలయు?}}$) ౧. కలయుట. (శ. ర.) ౨.

కలసినయిసుకయు సున్నమును. (శ. ర.) విణ. కల
సినది. (శ. ర.)

కలవంటకము. వి. (కలపు + వంటకము) పెక్కు
పదార్థములు కలిసి చేసినవంటకము, మిశ్రాన్న
ము. (పులియోగిరము, దధోదనము, మొ.)

గీ. అమరె బుప్పాడి దిప్ప లైయంతనంత, మెట్ట
దామరపాకులవీడ జాటి, పైఁడిచూలాలి
వేవిళ్లు వాయఁ దోఁట, కలిమిచెలి నెట్టుకల
వంటకంబు లనఁగ. యయా. ౪. ౯.

సీ. కలవంటకం బనఁగాను మిశ్రాన్నంబు... ఆం.
భా. ౨. ౨౫౭.

సీ. మీఁదిమీఁగడ మాత్రమే గ్రహించినదధి
యంటి నై చినకలవంటకములు. గీ. కొటికి విడి
చినయూర్గాయ... పాంచా. ౪. ౫౯. ఆము.
౫. ౧౪౩.

కలవడము. వి. గోముఖము, అలుకుట.

సీ. కలవడంబు కలఁపి కలయంపి చానసి యన
గోముఖాఖ్యులై యలరుచుండు. ఆం. భా. ౨.

౨౩. (ప్రా, ప్రాతప్రతి. పా.)

కలవడు. అ. క్రి. (కలపు + పడు.) కలయు.

క. కలవడి మాటలఁ బ్రియముల, నలయింపక
యీవులందు నాదరణమునక, గలకాలంబు
పదాతుల, నలవున వశగతులఁ జేయ నగు నర
పతికిక. రుక్మా. ౩. ౬౪. (శ. ర.)

కలవరపడు. అ. క్రి. (కలవరము + పడు.) కలఁత
పడు.

ద్వి. కలవరపడి పొర్లి కన్నులు దెఱచి, తలవర్లఁ
గానక తల్లడించుచును. ద్వి. సారంగ. ౨.
౮౩పా. ౫వం.

కలవరపాటు. వి. ($\sqrt{\text{కలవరపడు}}$) ౧. ఊభపడుట,
కలఁత. ౨. చాంచల్యము.

క. జలవరములు తలచూపక, కలవరపాటునఁ జె
లంగుఁ గన్నులనమరఁ. విప్రు. ౨. ౪౪.

(రెండర్థములకు నిదే యుదాహరణము.)

కలవరపోవు. అ. క్రి. (కలవరము + పోవు) కలవర
పడు. (శ. ర.)

కలవరము. వి. (త. కలవరం.) ౧. కలఁత, ఊర్థ
ము. ౨. చింత. (శ. ర.) ౩. స్వప్నభాషణము,
కలవరింత.

నీ... కలవరిం పనఁగను గలవరింత యనంగఁ గల
వర మనఁగను గళవళ మన, స్వప్న భాషణము
గా జనుగుచుండును... ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.

జ: కలవరపడు, కలవరపాటు, కలవరపోవు, కల
వరించు, కలవరింత, కలవరింపు.

కలవరించు. అ. క్రి. (✓ కలవరము.) ౧. కలఁత
నొందు, ఊర్థపడు.

(దివాంధము) గీ. కంఠఘాతాగ్రముల దిశల్
గలవరింప, గర్వదుర్లోకమునకుఁ గాకమునక
నియె. వేం. పంచ. ౩. ౧౩౪.

గీ. ఒదిఁగి యలమందసములోన నున్నరాజ, క
న్యకామణి మేల్కొంచి కలవరించి, బహు
విధంబుల విలపించె... శుక. ౧. ౩౮౪.

౨. (నిద్రామోహదులచే) మై మఱచి పలుకు.

గీ. కలవరించుయఁ గృష్ణాఖ్య తెలిసియున్న, య
పుడుఁ గృష్ణాఖ్య యేమిటివేళ, యందుఁ
గృష్ణాఖ్య దక్కంగ నంగనలకు, రాదు వేచా
కవాక్యంబు రసనకుదికి. హరి. పూ. ౮. ౨౦.

చ. గజపతి వచ్చె నంచ నొకగంధగజంబు గు
ఱించి యొక్కఁ డక్కజపడి పల్కిన స్వే
ఱచి కాననభూమికి వీటిఁబాటి దా, రి జడ
త నిద్రలోఁ గలవరింప నిజోక్తియ నేర్పి కీ
రము, ల్లజపతి వచ్చె నా విని కలంగుదు రీతని
శత్రు లచ్చటఁ. వైప. ౫. ౧౩౩.

నీ. చెలరేగి రాయంచ చేరువ మెలఁగుచోఁ గలి

కి నెన్నడ లంచుఁ గలవరించు. ఆచ్చ. రా.
ఆర. ౯౫. (శ. ర. పా.)

కలవ(ల్య)రించుకొను = కలవరించు - (స్వార్థమున
'కొను').

(కుంభకర్ణునిద్రావర్ణనము.) నీ. కిన్నరాదులఁ
గిట్టి గెలుచునాందోళంబు మించఁ బల్కఁ
గల్గరించుకొనుచు. ఉ. రా. ౨. ౨౯౫.

కలవరింత. వి. (✓ కలవరించు) కలవరించుట.

(-నిద్రామోహదులచే- మైమఱచి పలుకుట; మై
మఱచి పలికినపలుకు.)

ప... భవదీయ పదవవర్ణనాసంబంధికఫలయంచు
నాకుఁ గలవరింతలు సంతతంబును గలుగుట
నిజంబైనయది... కళా. ౫. ౫౩.

గీ. తనదుపులకలు కలవరింతలును మాట, వీడుపా
టులు చెలులకు నెఱఁ గొనర్చు. కళా. ౬.
౨౧౪.

గీ. ఉద్యహనకేళిఁ జింతింపు చునికిఁ జేసి, పలుకు
నిద్దురలోఁ బెండ్లికలవరింత. శుక. ౨. ౧౬౧.

ప. ఇది యే మయ్యా వెండియు మదాశయుండు
ను మధురలాలనయును గళాపూర్ణుండు నం
చుఁ బలుకుచున్నవారు దేవరకు నిష్కడు
నవియ కలవరింతలై యున్నవి. కళా. ౫. ౫౩.
ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.

కలవరింపు = కలవరింత.

(స్వప్నభాషణము.)

ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.

కలవింకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చటకము, పిచ్చు

క. ౨. కూఁకటిమూఁగ అనుపక్షి. ౩. కళంకము,
కఱ. ౪. కళింగవృక్షము, నెమలియడుగు.

కలశే(న)జన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. - కలశమందుఁ
బుట్టినవాఁడు - అగస్త్యుఁడు.

కలశే(న)ము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. ఘటము, కంఠ

(వై. ని - 'కలకాణ్ఠి' మున్న గుచ్ఛోట్ల 'తరిమండ' యని
యర్థము.) ౨. గుడిమిఁద నుండు కలకాకారకి

రము. (విల్యము). పుం. ద్రోణము, పరిమాణవిశేషము. (కే. ని.)

కలశా(సా)బ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం-అమృతమథనకాలమున తరికుండగా నుపయోగింపఁబడినసముద్రము-పాలసముద్రము.

(ఇట్లే: కలశపాశోరాశి, కలశోదధి, మొ.)

కలశి(సి). సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. పెరుంగుఁ జలుకుకుండ. (కే. ని.) ౨. కలశము, పండ్. (వై. ని.) ౩. పృశ్నిపర్ణి, కోలసాన్నకీ.

కలహంస(ము). సం. వి. అ. పుం. గ. ధూనరవర్ణములయిన తెక్కలు గలిగినహంస. (హలా. ని.) ౨. రాజహంస. (కే. ని.)

కలహంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శ్రేష్ఠుఁడైనరాజు. (కే. ని.)

కలహంకారి. సం. వి. ఇ. (న్. జీ. న్.) జగడగొండి. (ఇట్లే: కలహకారుఁడు, కలహకృత్తు, మొ.)

కలహప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శారిక, గోరునంక.

కలహప్రియుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) కలహమందు ప్రీతి గలవాఁడు. వి. అ. పుం. నారదుఁడు.

కలహము. సం. వి. అ. పుం. గ. జగడము, వివాదము. ౨. యుద్ధము. ౩. కత్తియుత. (కే. ని.)

కలహంతరిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముందు కోపముచే ప్రీయునివిడనాడి వెనుక పరితాపమునొందునాయిక.

కలహశేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం-కలహభోజనుఁడు-నారదుఁడు.

కలహింఁదే. సం. అ. క్రి. జగడమాడు.

క. కులకాంతతోడ నెప్పుడుఁ, గలహింపకు... సు. శ. ౩౭. వరాహ. ౩. ౯౮.

కలాంకురము. సం. వి. అ. పుం. సారసము, బెగ్గు

రుపక్షి. (త్రి. ని.)

కలాంపి=కలయంపి. (కలఁత + ఆఁపు-సంధినివర్ణలోపవర్ణవికారములు. శ. ర.) ఆం. భా. ౨. ౨౩.

కలాపులము. సం. వి. అ. న-కొంచెముగా త్రాగినను వ్యాపులపెట్టునది - హాలాహలవిషము. (వాచ.)

కలాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముంజేయి మొదలు మోచేతివఱకు సుండుప్రదేశము, ప్రకోష్ఠము.

కలాచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కలాచి.

కలా(ళా)దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వర్ణకారుఁడు, కమసాలి.

కలానునాది. సం. వి. న్. పుం. గ. చటకము, పిచ్చుక. ౨. తుమ్మెద. ౩. కపింజలము, కముఁజ. ౪. చాతకము, వానకోయిల.

కలాపకము. సం. వి. అ. పుం. గ=కలాపము. ౨. ఏనుఁగు మెడత్రాడు, ఏనుఁగు మెడసంకెల. న. గ. ఏకవాక్యముగా నున్నశ్లోకచతుష్టయము. ౨. నెమిళ్లు పురివిచ్చుకాలమున చెల్లింపఁ దగు ఋణము. ౩. సాంటి. ౪. స్వాదుకటుతిక్తకషాయమిశ్రిత మైనరుచి. (వై. ని.)

కలాపన=కలాపము. వి. కలఁత. (శ. ర-‘కలహము, జగడము’ అని చి. ని.)

కలాపము=కలాపన. (శ. ర, చి. ని.)

కలాపము. సం. వి. అ. పుం. గ. సమూహము, గుంపు. ౨. మమూరపింఠము, నెమిలిపురి. ౩. భూషణము. ౪. తూణము, అమ్మలసాది. ౫. వ్యాకరణభేదము, కాలంత్రము. ౬. మొలనూలు, కాంచి. (మే. ని.)

కలాపి. సం. వి. ఇ. (న్. జీ. న్.) కలాపము కలది. వి. న్. పుం. గ. నెమిలి. ౨. మహాదేవుఁడు, ఈశ్వరుఁడు. (కే. ని.) ౩. ప్లక్షము, బువ్వీ. ౪. నెమిళ్లు పురి విచ్చుకాలము.

కలాపుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) విద్యుడు,

ప్రాడ. వి. చంద్రుడు. (మే. ని.)

కలాయనుడు. సం. వి. అ. పుం. నర్తకుడు.

(కల్ప.)

కలాయము. సం. వి. అ. పుం. గుండ్రనిసెనగలు.

(బటానీలు.)

కలాలాపము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద.

కలాలి. వి. (హిం. కలాల్) కల్లుసారాయు లమ్మ
వాడు. (శ. ర.)

కలా(భా)వంతుడు. సం. వి. (త్. వత్. త్.)

అటువదినాలుగు కళలు తెలిసినవాడు. వి. త్.

పుం. చంద్రుడు.

కలా(భా)వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తుంబురునిపీణ.

(వై. ని.)

కలావికము. సం. వి. అ. పుం. కోడి. (త్రి. ని.)

కలావికలము. సం. వి. అ. పుం. చటకము, పిచ్చుక.

కలాహకము. సం. వి. అ. పుం. కాహళము. (బాకా)

కలి. వి. పులియబెట్టినకడుగు.

సీ. కూరాడు కలి నాగ మీటు ధాన్యాష్టము
...అం. భా. ౨. ౨౫౦.

గీ. నీరసదుము దెంచ... కలియుఁ ద్రచ్చివెన్న
గొనఁగ...కు. సం. ౮. ౧౩౫.

క. కలియును నూనెయు బలె మును, కలయక క్షీ
రోదకములకరణిం గాంతే, యులుఁ గౌరవు
లిపు డెనసి న, కలనృపులను గూర్చినారు కరి
నగరమున. చిత్రభా. ౬. ౪౭.

చ...కటవుకాల మెటుంగక పూసబొట్టు లం, బ
లి కలిసీర్లుఁ జందనపుమానికఁ గొల్చినమాళ్లు
గల్గి శో, భిలుదురు రెడ్డిబిడ్డలు కుబేరునిపిల్ల
లనంగ నచ్చట. కుక. ౨. ౪౦౬. (కలిసీ
ర్లు=కలి.)

సా: కలి పోసి నాన్నినగ్రచ్చకాయలు.

సీ. కలి వోసి నాన్నినగ్రచ్చకాయలభంగి గొల
మలినట్టిదృగ్గోళకములు. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

సా: కలి పోసినవెనుక నుట్లు గనుఁగొనుట.

-కలి పోసినప్పటికిని పెరుఁగు పోయును రమవ
ట్టియాసతో డట్టివంక చూచుట-కార్యము మిం
చినతరువాతఁగూడ వట్టియాస పెట్టుకొని యుం
డుట.

క. అలయింపఁగలంతయు న, న్నలయించితి చా
లు మందరాద్రికిఁ జని య, మ్మలహరుఁ గొలి
చెద నేలా, కలి పోసినవెనుక నుట్లు గనుఁ
గొనఁగ నృపా. రుక్మా. ౪. ౭౫. సారంగ. ౨.
౧౨౨.

కలి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కృతాదిచతుర్యగముల

లో తుదియుగము. ౨. జగడము, కలహము.

౩. యుద్ధము. ౪. విభీతకము, తాండ్ర. ౫. సా

చికప్రక్కలలో ఒక్కచుక్కయున్నప్రక్క.

౬. శూరుడు. ౭. కలిపురుషుడు. స్త్రీ. కలిక,
మొగ్గ.

కలింగలు. మి. (త. కలింగ్) అలుఁగు, పరీవాహ

ము, చెఱువు లోనగువానిలో నెక్కువగా
నుండునీరు పోవుటకు నేర్పఱచినదారి. (శ. ర.)

కలింజము. సం. వి. అ. పుం. కిలింజకము, చాచ.

కలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. మొగ్గ. ౨. వీణామాలము.
౩. కళ.

కలికము. వి. కైత్యనివారణార్థము కంటికి వేసెను
మందు. (శ. ర.)

సా: ఆప్రాంతమున బియ్యము కలికమునకైనను
దొరకవు. (కొంచె మైనను దొరకవు అని భా
వము.)

వి. స్వల్పము, తక్కువది.

క. కలికపుమానిసి యని నీ, తలఁపున నిపు డట్ల
నేలతాలుపుమిన్న, జులుకఁగఁ జొచ్చెన
వతని, గెలువఁగ నీవంటివారికిం దర మును
నే. అచ్చ. రా. యు. ౨౧.

కలికారకము. సం. వి. అ. పుం. గ. పూతికము, నె
మిలియడుగుఁగి. (వై. ని.) ౨. ధూమ్రాటము, కూఁ
కటిమూఁగఁగిట్ట.

కలికారకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) కలహ
కారకుడు, కలహము కలిగించువాడు. వి. అ.
పుం. నారదుడు.

కలికారము. సం. కలికారకము.

కలికారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కలహము
కలిగించువాడు, జగడగొండి. వి. అ. పుం. నా
రదుడు.

కలికి(ల్లి). వి. గ. మనోజ్ఞరా లగుఁడుది; ఆఁ
డుది.

గీ... కలికి యనఁగఁ, గొంగతలయొక దంట
యఁ గోమలియును, శూలుచును... ఆం. భా.
3. ౬౨.

వ. అని పలికి యక్కలికి తేనియ లాలుకుపూము
లుకుల జకుకు బుట్టించునించువిలుతు నుద్దే
శించి... మనుచ. 3. ౪౫.

నీ. ప్రాబల్కుఁగల్గిపాటకు సిందూరమై యె
వ్వానిపడకాంతి యెసక మెసఁగు. గీ... ఆట్టి
హరి వీనె... ఉ. రా. ౫. ౬౯.

౨. గొంగతలయొక. ఆం. భా. 3. ౬౨.

విణ. గ. మనోజ్ఞము, అంద మైనది.

నీ. దనుజుద్ధాంతకాంతకటాక్షములతోఁ గలి
కికాటుకలకుఁ గానివావి. గీ. చేసి ... ఉ.
హరి. 3. ౧౪౭.

చ. చిలుకలకొల్కి కల్గి యొకచేడియ... మ
నుచ. ౫. ౬౩.

౨. దంట, నేర్పరి. ఆం. భా. 3. ౬౨.

కలికితురాయి = గొంగతలయొకలతో చేసిన
శిరోభూషణవిశేషము.

నీ. కనకపుష్పముల నొప్పినకుసుంబాపాగ రా

ణింపఁ గల్గితురాయి మెఱయ. వేం. మా.
౧. ౧౩౪.

జ: కలికితనము.

కలికితనము. వి. (✓కలికి)

(దిట్టతనము, నేర్పు.)

గీ. అత్తెఱంగునఁజేయు నవ్విధంబు, గఱువచం
దంబు నమ్మెయికలికితనము, నట్టిచెన్ను ను నై
రంధ్రియంద కాక, కలనె యొరులకు... భా
ర. విరా. ౨. ౬౭.

నీ. ఉత్తరప్రత్యుత్తరోక్తి నైపుణశక్తి గర్వంబు
నూసిన కలికితనము. నైష. ౭. ౧౬౦.

కలిగి(ల్లి)ంచు. స. క్రి. (✓కలుగు) కలుగఁజే
యు.

(ఉండఁజేయు; నిలుపు)

చ. అడఁగఁగనీక శంతనునియన్వయముం గలి
గించి తీవ... భార. ఉద్యో. ౧. 3౭౩.

గీ... భార్య లితైరువునందు, నడవఁజేయార్చి న్
దుమనమున నింత, యెఱిగి కలిగింపు వసు
వేయు నేల తల్లి. భార. అశ్వ. ౪. ౬౯.
(ఇట 'బ్రతికింపుము' అని భావము.)

(వ్యక్తపఱుచు)

నీ... జనియించి యాబ్రహ్మ సకలసృష్టి, కాది
భూతములుగ వేదమున నాలుగు గలిగించె
నపుడు... భార. శాం. ౬. ౪౭౯.

(పుట్టించు, సృజించు)

ద్వి. వివిధభంగుల విందు వేడ్కఁ గావించ, వల
యఁ గావున నీవు వలయువస్తువులు, గలిగిం
పు మనవుడుఁ గామధేనువును. రం. రా. బా.
ల. ౫౩ పా. ౧౯ పం.

(లభింపఁజేయు)

నీ. వలసినవస్తులవ్వారిగా శిబిరంబునందె కల్గిం
చుమహావిభూతి. ఉ. రా. ౪. ౧౪౬.

కలిగొట్టు. వి. పాటలకి.

రగడ. కలిగొట్టు ప్రాఁతువేడ్కలె నీకుఁ దట చే

దను, నలినాక్షికడిమిగండమున శే నెఱచెద
ను. మనుచ. 3. ౮౪.

(నిదాఘదినవర్ణనము) సీ. కలిగొట్టుచెట్టుగుంపు
ల కింటిచుట్టుంబు గాలిమేపరికి వాకట్టుమం
దు. చంద్ర. ౨. ౧౬. ఆం. భా. ౨. ౪౮.

కలితనము. వి. (సం. కలిత్వమ్. క. కలితన - ఇది
'రాజుతనము'నలె మిశ్రపద మనియుఁ జెప్ప
వచ్చును.) ౧. హారత్వము, పరాక్రమము.

క. అనిలజునియశ్వములఁ గూల్చినయస్పడు
శల్కునిం గలితనము మెఱయం,దనయంపునె
ల్లిచే ముం,చె నకులతమ్ముండు నీదుసేనదలం
కఁ. భార. శల్య. ౧. ౧౬౨.

గీ. చెలులు పగతురు నెవ్వనిచెలితనంబు,కలిత
నంబుఁ గీర్తింతురు కడఁగి యెపుడు. మా
ర్క. ౨. ౨౬౯.

౨. సామర్థ్యము.

చ.తలఁపరసాతలాంతరగతక్షీతిఁ గ్రమ్మునిల్చి
నట్టిసీ,కలితన మెన్న విస్తయము గాదు ...
భాగ. 3. ౪౩౩.

3. చాతుర్యము, నేర్పు.

క. కలితనమునఁ జని యలనా,పలుకుంబంతంబు
చెల్లుబడిగా రెడ్డిక, గలసి యొకముడుపుఁ
గైకొని, పిలిచిన నీ కిత్తు నేర పెట్టుమ మగ
నిక. వేం. పంచ. ౪. ౪౯౪. కృ. శకుం.
౨. ౧౧౫.

కలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విదితము, తె
లియుఁబడినది. ౨. పొందఁబడినది. 3. భేదింపఁ
బడినది. ౪. సంఖ్యాతము, లెక్కింపఁబడినది.
౫. గృహీతము, పట్టుకొనఁబడినది. ౬. ఉక్త
ము, చెప్పఁబడినది. ౭. విచారితము, అరయుఁ
బడినది. ౮. బద్ధము, కట్టఁబడినది. ౯. మిశ్రిత
ము, కలిసినది. ౧౦. సంపన్నము, (ధనాదుల
తో) కూడినది.

కలితి(ల్లి). హిం. వి. స్వచ్ఛము కానిది, మిశ్రిత
ము. (శ. ర.)

కలిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. విభీతకము, శాం
డ్ర కి.

కలిపాత్తి. వి. గాయములు మున్నగునవి కాఁచుట
మపయోగించుగుడ్డముక్క.

మ. మకరాంకానలతప్యమానమచమంధవ్యంధ్య
మధ్యస్థల, ప్రకటస్వేదజలప్లుతాంబుజదళప్రా
తంబు లొప్పారె ద,ర్పకశస్త్రంబుల గాఁడి
పాఘనవలాభావంపుబత్ గాయ మాదుక
గాఁపంగఁ జెలువ్ ఘటించుకలిపాత్తువో
లె నప్పట్టునక. చంద్ర. ౪. ౧౭౬.

కలిమము. వి. మాంసము.

వ...తిల్లిలిచి గాలి గొన నై చినమక్కకలిమ
బుఁగనుంగొని...భార. శాం. 3. ౨౫౫.

(శ.ర. ప్రాతప్రతిపా - 'కడిమము' ముద్రి.)

కలిమారకము. సం. వి. అ. పుం. పూరికము, నె
మిలియడుగుకీ.

కలిమాలకము. సం. కలిమారకము.

కలిమాల్యము. సం. కలిమారకము.

కలిమి(ల్లి). వి. (✓కలుగు) ౧. కలుగుట; ఉండుట.

క. మృతుఁ డయి క్రమ్ము సంతీ, వితుఁ డయ్యెని
తండు కరము విస్తయ మిది భూ,మత యిట్టి
మహిమకలిమికిఁ,గత మెయ్యది యాన లిష్ట
కారుణ్యమునక. భార. ఆర. ౪. ౧౮౯.

సీ. మియుఁగన్నమాత్రన విమలాత్మబోధంబుకలి
మి నాలోంటిభాగ్యంబు గాదె. మార్క. 3.
3౬౨.

గీ. శాస్త్ర మునుపేరియుధికలోచనము కలిమి.
నైష. ౧. ౪౭.

సీ. సతికల్పలేములు సన నిశ్చయింపక సంశయం
బునఁబోవఁ జాలఁ గినిసి, సాం డని వెదకం

గఁ బుత్తెంచు గ్రమ్మఱ...భా.రా.కిష్కిం.
౭౮౪.

౨. సంపద, విశ్వరూపు, సిరి.

క. కలిమియ చుట్టల జేర్చుం, గలిమియ చెలు
లను ఘటించు...భార. శాం. గ. ౫౧, విరా.
గ. ౧౪౦. ఆం. భా. ౨. ౨౧౦.

(ఇంద్రునిమాటలు.) చ...నా, కలిమి నిజోదరై
కళ్యతికార్యకడర్యతఁ జిన్నఁబోయెడుకొ.
నైష. ౩. ౧౩.

సా: కలిమిలేములు కావడివండలు.

౩. పుట్టుక.

ఉ. పౌరులు మానవేంద్రునకుఁ జాత్రుఁడు గల్పికి
మిన్ను మోసి సాం, పారఁగఁ జేసి రుత్సవ
ములు...మార్క. ౮. ౨౦౬.

౪. తటస్థించుట.

చ...నీ, వనఁగ జనార్దనుం డనఁగ నారయభేద
ము లేదు కావునకొ, విను వినిపింతు మాపని
యు నీదు ప్రసంగముమున్న కల్పియుకొ. ప్ర
భా. ౨. ౫౦.

౫. అగుట.

క. ఆయుషియాగమనం బపు, డారసి చని చెప్పి
రంబుజాతునకు బహి, శ్చారిణు లగుపరిచా
రిక, లారీతిని జెప్ప నతనియానతికల్పి.
కళా. ౨. ౧౪.

కలిమి గలవాఁడు=గ. ధనికుఁడు. ౨. కుబేరుఁ
డు. వరాహ. ౬. ౮౯.

కలిమికొండ. వి. (కలిమి+కొండ) శ్రీశైలము.

గీ. కలిమికొండకు నేతెంచి నిలిచి తనుచు, వింటి
ముక్కంటి నినుఁ గనుఁగొంటి మంటి. ద్వా.
౮. ౧౫౨.

కలిమిచెలి. వి. ($\sqrt{\text{కలిమి}}$) లక్ష్మి.

గీ. అమరఁ బుష్పాడికుప్పలై యంతనంత, మెట్ట
దామరపాశులమీఁద జాటి, పైఁడిచూలాలి
వేవిల్లు వాయఁ దోట, కలిమిచెలి వెట్టుకల

వంటకంబులనఁగ. యయా. ర. ౯. (తోఁ
టకలిమిచెలి=వనలక్ష్మి.)

ఇట్లే: కలిమిగుబ్బెత, మొ. దశా. గ. ౧౬౪.

కలిమిలోయ్యలి. చంద్రి. ౨. ౩౪.

కలుములనవల. అచ్చ. రా. బాల. ౬౩.

కలిమిచూపులపూఁబోడి=కటాక్షప్రసారము
చేత సంపదల నిచ్చుస్త్రీ, లక్ష్మి.

గీ. కలిమిచూపులపూఁబోడి కలశజలధి, నర్థిఁ
గొలుపుండె రత్నసింహాసనమున. హర. ౬.

౭౮.

కలుములచెలి=లక్ష్మి. ఆం. భా. గ. ౪౧.

కలుములదొర=విత్తేశుఁడు, కుబేరుఁడు. అచ్చ.
భా. ౩. ౩౬.

కలిమిదండుగ. వి. (కలిమి+దండుగ.) నేరము లే
కున్నను ధనవంతునియొద్ద రాజు పుచ్చుకొనెడి
ధనము. (శ.ర.)

కలియు=కలయు.

అ. క్రి. (-బంధుత్వ మైత్ర్యాదులచే-ఏకమ
గు; చేరు.)

నీ. ఈరాజబింబాస్య కారణంబుగ నద్రిమలము
దేవకులంబుఁ గలియుఁ గాక. హర. ర. ౬౪.

గీ. కలిసి యొకకొంతనేపు శృంగాటకముల, నగరి
దెనఁ జూచుచునె మంతనంబు లాడి, చనిరి
విద్వాంసు లిండ్లకు...ఆము. ర. ౮.

(వ్యవ) వారు ఒకరితో నొకరు కలిసి వెళ్లుచు
న్నారు.

స. క్రి. (రతియందు కూడు.)

క. ఎక్కువకులం బరనికిని, నిక్కపుటా లైన
దాని నీచకులం డీ, సెక్కఁగ బలియిం గలి
సినఁ, దక్కొని చంపుటయె రాజధర్మం తెం
దుకొ. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౭.

నేలఁగలియు=నశించు, ధ్వస్తమగు.

ఆ. యాగకర్త లేనియాగంబు చెల్లునే, కలయ
గర్వ మెంత గలిగి యున్న, శిరము లేనితను

పు చెలరేగి యాడునే, పాలియుఁ గాక నే
లఁగలియుఁ గాక. వీర. క. ౧౩.

(ఇట్లే: అడవిఁగలియు, కాటఁగలియు, గంగలోఁ
గలియు, మొ.)

జఃకలుపు¹, కలుపుఁగోలు, కలుపుఁగోలుతనము.

కలియుగమహిమలు. సం. వి. న్. పుం. బ. ధా
న్యవిశేషము.

వ ... జన్మఁబ్రాలు చిన్ని చుక్కలు కలింగలు
పంగవరులు జగన్నాథప్రియములు రామల
క్ష్మణులు కలియుగమహిమలు కాసరలు...
అనుమాటనాలుగువగలపైరులు ... ప్రబంధ.
౧౧౨.

కలిలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ౧. గహనము,
చోర రానిది ౨. మిశ్రము, కలిసినది. వి. అ.న.
౧. కలుష్యము. ౨. సమాహము. ౩. శరీరము.
౪. పాపము. ౫. గాంభీర్యము. ౬. జీవాధిస్థిత
మగు శుక్రశోణితములుద్ద. (కే. ని.)

కలివ(ల్ప)డగ. వి. ఉత్సవసమయములం దెత్తెడు
ధ్వజము, జెండా.

క.కలధాతహర్ష్యములపైఁ, గలివడగలు గలయ
నెగసి క్రాలె...మ. సం. ౮. ౪౩.

నీ. సిఠలోచనద్యుతుల్ సెదరి దిక్కులయందుఁ
బొలయుకల్పడగలపాలుపు గాఁగ. మ. సం.
౧౨. ౯౮గి.

కలివి=కలివె.

వ.... నేరేళ్ల మారేళ్లఁ గలుపుల బలుపులఁ గొడి
సెల నొడిసెల నందుగుల నిందుగుల ... పి.
శకుం. ౨. ౧౪.

కలివిరి. వి. పృథ్విశేషము.

నీ. కలివిరి గుండ్రయు గ్రచ్చ...హంస. క. ౯.

కలివె(ల్పె). వి. కరమర్దము, ఓకశీ.

నీ.... కలివె, పండులుఁ దొడివెందపండ్లుఁ దుమ్మి

కిపండ్లు జానపండులు గంగరేవుపండ్లు. కాశ.
౩. ౬౯.

ద్వి.... వెలఁగ, కాయలు రేమిడికాయలు గలివె,
కాయలు...పండితా. పర్వ. ౩౪౮ పా.

నీ. ... కలివె నాఁ గృష్ణపాకఫల మమరు. ఆం.
భా. ౨. ౫౧.

ద్వి. దేవదారుపు కల్పె దేవకాంచనము. ద్వి. పా
రంగ. ౨. ౭౯ పా. ౨౦ పం.

(యా. కలివియ-చి. ని.)

కలిహరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లాంగలి, తరిగొట్టి.

కలు¹=కల్లు¹. వి. (ఇది 'ఇలు' శబ్దమువంటిది-చూ.

ఇల్లు¹-సం. కల్పా. ప్రా. కల్లా. క. కళో, కళ్లు.)
మద్యము, మర.

క. పలుపురకుఁ బుట్టి నిచ్చలు, గలు ద్రావుఁ
బెరిగి యెట్లు గఱచురు శీలం, బులు...భార.
కర్ణ. ౨. ౪౮.

మ. కలు ద్రావం బని పూను యాదవులు ఖడ్గాఖడ్గిఁ
బాటించురే, కలఁగంబాటుట గాక ... ఉ.
హరి. క. ౧౩౨. రామా. ౨. ౯౭.

కలు²=కల్లు². వి. (ఇది 'ఇలు' శబ్దమువంటిది-చూ.

ఇల్లు¹-క. కల్, కల్లు. త. కల్.) ౧. శిల, తాయి.
ఉ. అప్పపుబుద్ధివోడ నకటా కలుకొటలమాత్రే
కేసు సం, కల్పము మున్నొనర్చితిని గాని పు
ణీమయముల్ రచించ సం, కల్ప మొనర్చిన
దిరముగా నెఱవేర్తునె కా ... పరమ. ౫.
౯౬.

నీ. ఇందుబింబముఁ జూచి చెందుష్టములు సావి
యలు లెత్తి నాకంగ నానపడిన. కాశి. ౩.
౧౨.

నీ. ఏమ గ్రేఁగంట నొక్కించుక చూచినఁ గలు
డెంద మైనను గరఁగు ననిన. నృసిం. ౨. ౫౬
(శ. ర. పా.)

౨. బండిచక్రము.

నీ. ఆది మనోమయం బగుకొక్కచక్రంబుఁ గ
ల్పించె బ్రహ్మ జగద్ధితముగఁ, గల్పించి యా

బండికలు దొల్చె సత్యలోకంబుననుండియా
కమలగర్భం,దు...కాశీ. గ. 22.

కలుగుండు=తాతిగుండు. ఆము. గ. ౬౮.

జ: కలుఁగానుగు, కలుక్రాంత, కలుగచ్చ, కలు
గానుగ, కలుజున్ని.

కలుఁగానుగు. వి.(కలు²+కానుగు)త్రాయంతి.

(శ. ర.)

కలుఁగు(ల్లు). వి. గ. రంధ్రము, కన్నము.

గీ...వల్లీకజంబు, నెలుకకలుఁగుది గానిమన్నె
మకి పట్టి,యరుగునది శౌచ మొనరింప నవని
సురుఁడు. కాశీ. ౫. ౧౮౩.

౨. గుహ; గుహవలె దొలిచినరంధ్రము, సారం
గము.

క. కడువడి నక్కలుగు మొగం, బడు కొక్కటి
ద్రోచి వెనుకపను లాతని కేర్పడఁ జేసివీడు
నేరనఁగడఁకం బజ లెల్ల నన్నుఁగనుఁగొని
యెలమి. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౨2. (శ.
ర. పా.)

క. తమవారిం బిలిచిన వై,శమచని వా రంద
ఱుం బొలసుమేపరిక,ల్లు మొగం దాపినపెను
తా,యి మొగిం బడఁదన్ని లోనికేఁగి కడం
క. అచ్చ. రా. యు. రర౫.

కలుఁగు(ల్లు)కానుపురపసి = వల్లీకసంధ్యుఁడు,
వార్తీకిముని. అచ్చ. రా. బాల. ౨2.

కలుఁగులా(న్లా)యపుఁదేజి = మూషకవాహన
ము. శశాం. ౫. ౯౦, మవల. గ. 2.

కలుఁజ్జో. వి. గ. తాకట్టు, శిలాబంధము. (చి. ని.)

సీ. కలుఁజుతాకట్టు నాఁగను శిలాబంధమా...

ఆం.భా.గ.౧౬౨. (శిలాబద్ధమా. ముద్రి.)

(చెఱుపు లోనగువానినీరు పోవుటకు తాతిలోఁ
గట్టినమార్గము. శ. ర.)

౨. నూతిగోడ.

గీ. ఓరక గలుఁజులు వడి తాప లూడి ప్రాచి,

బూరటిలి నీరు గననీక పూరి మొలచు,బావు
లును గల్లు నచట భూపాలసుతులు, చేరి యొ
కచోట నలత వసించునంత. చంద్ర. 3.
ర౮.

కలుక్కు. వి. మనస్సు నొచ్చుట మందలియనుకర
ణము.

చ. కఱపఁదనంబుతోడఁ గనుఁ గందనియాత్మఁ
డలంప వైతి వి, లైఱఁగు వినం గలుక్కు మన
దే పగ వారిమనంబు...సారంగ. 3. ౫౦.

కలుక్రాంత. వి. (కలు²+క్రాంత) త్రాయంతీలత,
కలుఁగానుగి. (శ. ర, చి. ని.)

కలుగ(గ)చ్చే. వి.(కలు²+గచ్చ)ఒకవిధ మైన
గచ్చి. (శ. ర.)

కలుగానుగ(గు). వి. (కలు²+గానుగ) తాతి
గానుగు.

క. చెఱ కొకటి గలుగఁగా మరు, చెఱపక లో
నైతి మరుచుఁ జెఱపలగమి నే,నతీఁ గలు
గానుగ లాడుదు,రెఱిగి ప్రజల్ సుగుణు
లన్న కేంద్రునివీట. రామా. గ. ౧౨2.

కలుగు(ల్లు),కలుపు. అ. క్రి. (దీనికి 'కల,లే' అ
నురూపము లగు నని యెఱుంగునది.) గ.ఆగు.

ఆ. వీను జాల వృద్ధ నెవ్వఁడు నా కిట్లు, గన్య ని
చ్చు నెట్లు గలుగుఁ బెండ్లి. మార్క. 2.౧౮.

క. అని చెప్పినఁ గలదు కలదు, నిను నట్ల వచించి
యందు నిలిపితి నని యా, యనిమిషవిభుం
డు చారుని, ననుపుచుఁ బిలిపించె రంధ్ర నచ
టికి వేగ. కళా. ౨.౧౬2. (కలదుకలదు=
బొనాను.)

౨. ఉండు; నిలుచు.

ఆ. వీను గలుగ వెఱవ నేటికి నేనలఁ, గాతు నీవు
మెచ్చఁ గౌరవేంద్ర. భార. ఉద్యో. ర.
౨౧3.

ఉ. ... నీ, కేఁ గలుగంగ సంపదల కేల విచార
ము పద్దగంధి...ఉ. హరి. గ. ౬౮.

వ. ... పలు దెసలనుండి వచ్చి కూడినవాహినులు

మూఁ డక్షాహినులకుం గలిగె ... భార.

ఉద్యో. ౧. ౨౨౫. (కలిగె=చాలి యున్నవి.)

ఉ. చిత్తజాఁ డల్లి తూపు మొనచేసినఁ జేయఁగ
నిమ్మ పై ధ్వజం, బెత్తిన నెత్త నిమ్మ పచియిం
చెడఁ గల్గినమాట గట్టిగా... వి. ౩. ౧౫.

(కల్గినమాట=ఉన్నమాట, నిజ మైనమాట.)

(పరిక్షిజ్జనము.) వ. ఇట్లు పుండరీకాక్షుండు
పాండవసంతానంబు కలిగించె... భార. అశ్వ.

౩. ౨౦౧. (కలిగించె=నిలిపెను)

౩. చాలు, ఓపు, సమర్థ మగు.

చ. విరటుండు నూచుచుండ నిను వేపురముండట
నట్లు ద్రోవ నొక్కరుండును గాదు గూడ
దనఁ గల్గెనె... భార. విరా. ౨. ౨౫౭.

సీ. ఏకొండశిఖరాగ్ర మిక్షించినంతన భవబంధ
ములఁ బెడఁబాపఁ గల్గు. విక్ర. ౧. ౧౯౭.

౪. పుట్టు.

క. ఆదంపతులకు సుకృత, ప్రాదుర్భాసమున మం
త్రి భాస్కరుండు దయా, పాదిత బాంధవనికర
మ, హౌదయఁ డగుజన్న మంత్రియును గల్గి
రొగి. విక్ర. ౧. ౩౯.

క. నేసి మతి తాన క్రమ్మట, గ్రాసము గొనునేత
పురువుగతి నీకలుగం, జేసిన యీవిశ్వమును
ర, మాసఖ మ్రింగుదువు నీవ మరలక లీలక.
కవిక. ౬. ౧౭౨.

ఉ. అన్న పడట్టి నిక గనినయన్న పసుంధర సిం
ధుజాతిలో, వన్నియ కెక్క నీవు గలువక
నియతోన్నతిఁ గాంచెఁ దండ్రీయక. ప
సు. ౫. ౧౫.

౫. కలది యగు; కలవాఁ డగు.

ఆ... ధరామరేంద్ర, పరులఁ దనుపు మఖిలపసుమ
తీవ్రజ కల్లఁ, గరుణ కలుగుమమ్మ కమలనే
త్ర. భార. ఆది. ౮. ౪.

సీ. ఆరాధనమునేయు మత్త మామల నెప్పుఁ బరిజ

నంబులమీఁదఁ గరుణ గలుగు. నైష. ౭. ౯.

కా. నామీదం గృప యెప్పుఁ జాలఁ గల పన్నా
యేను శోకాగ్నియం, దీమాడ్కిం బడఁగా
నుజేక్ష నగునే... హరి. పూ. ౭. ౩౮.

౬. సంధించు; లభించు, ప్రాప్తించు, దొరకు.
మ. బహుబాధల్ బడఁ గల్గు నంచుఁ దమలో
భాషింపఁగా... హర. ౨. ౧౯.

సీ. దండపాణిని ధుంధి దక్షిణామూర్తిని గాలభై
రవుఁ గొల్వఁ గలుగదయ్యె. కాశీ. ౫. ౬౮.

క. పరఁ పైఁడురసంబు గలుగం, గరయంత్రం
బాడ నెన్నిగడలు పలయు న,న్నిరసాలకాం
డకంబుల్... హర. ౨. ౧౦.

ఆ. తలిరుఁబోడి మంచదానవు గలిగితి, ట్లరుగు
దెంతు రమ్మ యధిపుమనసు, విరస మయ్యెనే
ని వెర నెద్ది మతి చక్కఁ, జేయ నీవ చింతచే
సి చూడు. ప్రభా. ౫. ౧౯.

౭. అర్హుమగు, తగు.

క. ఈయునికి నారకాంతకు, నాయమె యిది
యాఁడుతోడును నాటికి నాయం, బాయె
నికం గలకాలము, పాయక యల్లపసిగొడవఁ
బడఁగాఁ గలదే. విప్ర. ౪. ౧౭.

ఉ. సిరినొక్కప్పుడు కన్యోఽంగిహరి దక్ష జేరక
బ్రహ్మించును, ర్వరకు న్వంచనఁ గూడఁగాఁ
గలుగుభాస్వచ్చంద్రకాలాపరం, పర లయ్యె
బట నైనయెవ్వనిభణాపంపుల్... ఆము. ౧. ౨.

౮. కడచు, గతించు.

క. అనుటయు నమ్ముని యిట్లను, వనజాయతనేత్ర
నీవు వచ్చి ముహూర్తం, బును లేదు పోవఁ
దమకిం, చిన నే మని నీకుఁ బ్రియము చెప్ప
దు గరిమక. వి. పు. ౨. ౨౨౮.

స. క్రి. పొందు.

సీ. శ్రమమనకై యేను సకలాంబకములు నెక్కు
డువెన నేయ నయ్యెడకు నొక్క, యాఁతె
య్య యాటికి నాయజ్ఞానమున నంపతాకునఁ

గూలుడు దానిఁ గలుగు, బ్రాహ్మణుం డధిక
కోపంబున నిది హోమధేనువత్సం బిట్లు దీని
శత్రునిహతంబుఁ జేసితి నీవు నావచనశత్రుం
బున నిహతుండ వగుము... భార. కర్ణ. ౨.
౯౦.

కా. కానం గానిశరీరముం గలమహోగ్రగ్రాహ
ముకొ...భార. ఆది. ౫. ౨౫౮.

(ఈక్రిందిపరశురామపంతులవారి కవిత్యమునం
దు ఈధాతువు సబిందుకము గాఁ గన్పట్టుచున్న
ది. కాని దానిసాధుత్వము చింత్యము.)

లయగ్రాహి. సంగముచ భంగముఁ గలుంగ కొక
భంగిని వెలుంగువను నే నని కనుంగొనుము
వత్సా. సీతారా. ౨. ౧౩౩.

ఉ...ఆ, లీల ననేకజేవులు గలింగి జగంబులు
నిండి యుండిరి...మనోహరశతకము. 2.

ఉ...నీ, పాలఁ గలుంగుమోక్షము...మనోహర
శతకము. ౩౧.

సుగంధివృత్తము. రామ రామ రామ రామ రా
మ రామ యంచుఁద, న్నామకీర్తనంబుఁ జే
సినకొ గలుంగు మోక్షముకొ. సీతారా. ౧.
౬౭.

ఉ. వీమలకంటిజన్నిదము వ్రేలెడుబొజ్జ గలుం
గుగుజ్జవాఁ, డే నొనరించుకావ్యమున కెప్పు
డవిష్ణుము సేయుఁగావుతకొ. శుకచ. ౧.
౧౫.

జ: కలిగించు, కలిమి, కలిమికొండ, కలిమిచెలి,
కలిమిదండుగ.

కలుచే. వి. (సం. కలుషమ్. ప్రా. కలుస.) ౧. కలత,
క్షోభము. (చూ. కలుచపడు.)

౨. దోషము.

క. కలుగుం దోఁపమి యమవనఁ, గలుగునె యం
తటనె యమృతకరునకు నాశం, బలఘుపరవ
స్తువునకుం, గలచె యభావంబు మనసు గాన
నికలుచకొ. భార. శాం. ౪. ౧౮౩.

3. కోధము.

మ. కలుచం గోశబిలంబు వెల్వడి యవఃఖడ్గాహ
పై పచ్చుచోఁ, జలనం బించుక లేక యీతని.
రిపుత్సాహలసంఘాత మో, చెల హస్తాంబురు
హంగుశీమయమహాసిద్ధాపధీపల్లవాం, చలము
లేసి భజించు జాంగలికతకొ సంగ్రామరం
గంబులకొ. నైష. ౫. ౧౫౭.

జ: కలుచపడు.

కలుచేపడు. ఆ. క్రి. (✓కలుచే) కలతపడు.

వ. ... తద్వభోపాయంబున కుపాయం బూహిం
చి యెద్దియుం గానక కలుచపడి పెలుచ నం
తిపురంబు వెలువడి కొలుపుకూటంబునకు వ
చ్చి...నృసిం. ౫. ౪.

గీ. అంబునిధితీరమునఁ గులాయం బమృచ్చి, కొని
కలంగుమఁ డిట్టిభి న్నడఁ జెట్టి, పాదిగ నే
మతీపాటులే కదనఁ బదనఁ, గలుచపడకుండ
నొండొంటిఁ గలిపికొనుచు. వేం. పంచ. ౧.
౬౨౦.

కలుచే(ల్పే). స. క్రి. మోహించు, వలచు.

చ. కలునక కల్పినట్లు తమకం బెవ లేకయుఁ
గల్గినట్లు...తా నొరుఁ గల్వమి సేర్పు వేశ్య
కుకొ. కు. సం. ౮. ౧౪౨.

గీ. ... కలిచె నా నలరు వలచె, ననుట...ఆం.
భా. 3. ౯౬. ('కలచె' అవము ద్రితము.)
జ: కలుపు.

కలుఘో(ల్పే)వ్వి=కలఘోవ్వి. వి. (కలు²+జువ్వి.)
కూటపర్కటి, కొండజువ్వి.

గీ ... పక్షసంజ్ఞ, నివృటిలు జువ్వి యనఁ గలుజు
వ్వి యనఁగఁ, గూటపర్కటి యగుచు ...
ఆం. భా. ౨. ౪౪.

ఉ. ... నో, ప్లవ్యులులూరఁ శ్రేల్పి చము రుట్టి
పడం గలుకుట్లు గాల్పి క, బువ్వులనీడ నొ
క్కపరిశుద్ధశిలాతలభూమి నందఱుకొ. కాశ.
3. ౫౦.

సీ. కలుజువ్వి వావిలి గండువావిలి యేలునుద్ది
మద్దియును...హంస. ౪. ౧౧.
కలుపు¹(ల్పు). స. క్రి. (✓కలియు) చేర్పు,
కూర్పు.
గీ. ఆఖిలలో కైకనాథ నీయట్టిరూప, విక్రమా
దార్యకౌర్యవివేకనిలయు, నొకమూరునిద
యచేసి యుర్విలోనఁ, గడుపు చల్లనికాంత
లఁ గలుపు నన్ను. ఉ.హరి. ౨. ౭౫.
సీ. సంప్రదాయక్రొధజంపతినిసహంబుఁ గలుప న
చ్చినచెలికాఁ డనంగ. గీ...ప,సంత మేతెం
చె సంతతోత్సవ మెలర్ప. విక్ర. ౫. ౩.
వి. ౧. కలయిక.
సీ. సితభానుఁ డాచార్యుచిగురాకుఁబోఁడిపైఁ
గన్నునైచిన కన్నెకలుపుమరులు. నైష. ౭.
౧౫౧.(కన్నెకలుపు=ప్రథమసంగమము.)
౨. పైరుమున్నగువానిలోఁ గలిసి మొలచినగడ్డి,
మొ.
గీ. మెలపుతోఁ జెట్లపాదులకలుపు దీయ, నెమ్మి
దోహదధూపధూమమ్ము లిడును. నైజ. ౨.
౧౨౧.
సీ. పైరు మునుఁగ గాద బలిసినచేలలోఁ దెరలక
కలుపులు దీసి తీసి. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౩.
సీ. ... కలుపు నాఁ బెరుఁగును గాద మొప్పు.
ఆం. భా. ౩. ౫౧.
౩. దధి, పెరుఁగు; మిశ్రదధి.
క. కలు పనఁ బేరగు దధికి. ఆం.సం.నానా.
౧.
గీ...కలు పన, మిశ్రదధి యొప్పు... ఆం. భా.
౨. ౨౫౯.
కలిపికొను=చేర్చుకొను.
ప. ...ధర్మంబులు చేటపడ ననుగ్రహించుచుం
బుయిలోట వాపి నన్నుం గలిపికొని కృపకు
భాజనంబుగాఁ జేయుటం జేసి కొంకకయిం
కను నడిగెదను...భార. ఆసు. ౩. ౨.

కలుపు²(ల్పు). వి. (✓కలుచే) మోహము,వలపు.
సీ. కర మర్థి నినుఁ జూచి కనుకలిఁ గలిచినపడఁ
తులకల్పు నిస్సలము గాఁగ. కు. సం. ౫.
౫౫౩.
కలుపు(ల్పు)ఁగోలు. వి.(✓కలుపు¹)మైత్రి,విక
మత్యము.
మ. నసుపుంజుట్టును లెందఁతేని గల రింటి చా
రు మాకై చలం,బునఁ బోరాడుదు రట్టివా
రలకుఁ గల్పుంగోలుఁ బుట్టింప నిం,పున మ
న్నింపనె నిత్యనైరము మృగంబు ల్పాని మే
ల్పొంద మ,న్ననఁ గావించినమంత్ర మైన
మణియైనకొమూలికైన న్ననీ.చంద్రా.౩.౧౦౮.
కలుపుఁగోలుతనము. వి.(✓కలుపుఁగోలు) విక
మత్యము.
ప. ... నటత్తటిద్వల్లిమతల్లియుంబోలె నుల్లసిల్లి
యల్లిల్లిఁ దెచ్చికోలువలపు దెలుపుకలుపుఁ
గోలుతనంబులు నలుపుచు నిట్లనియె.రామా.
౫.౧౩౪.(వికమత్యపుఁజేష్టలు అని భావము)
కలుము. వి. కలుషగంధము.
ఆ.కలుము నాఁగఁ గలుషగంధ మధవ.ఆం.భా.
౧. ౧౦౬.
కలువ(ల్వి). వి. (సం.కైరవమ్. క.కలువె.) ఉత్ప
లము, కువలయము.
సీ.సాగనువాలు మెఱుంగుఁజూపు లాశావీధికలఁ
గల్వవిరి మేలుక ట్లమర్చు. ఉ. రా. ౨.౧౨౪.
నైష. ౩. ౧౬౬. ఆం. భా. ౧. ౧౬౪.
జ: కలువకంటి, కలువగొంగ, కలువచెలి, కలువ
డము, కలువతేకు, కలువలదొర, కలువవిందు,
కలువవిల్తుడు.
కలువ(ల్వి)కంటి. వి. (✓కలువ.) కలువలవంటి
కన్నులు గలయాఁడుది, కువలయాక్షి; స్త్రీ.
సీ. చెవిలోనఁ బాటంగఁ జిమ్మె గొజ్జఁగనీటఁ గా
లభైరవు నొక్కకలువకంటి. భీమ. ౫.౧౧౩.

గీ. పుడమిలోపల మగవాడు పూని తనకుఁగో
ర్క యగుకల్వకంటిఁ గైకొనుచు నుండు.
నీలా. ౨. ౭౭.

కలువగొంగ. వి. (కలువ + గొంగ) - కలువలకు శ్రువు - సూర్యుడు.

నీ. కలువగొంగకు లేనిబలువగం గనుజీనివలువ
రింగులు పైని గలుగువాని. ప్రబంధ. ౧౦౨.

ఇట్లే: కలువ(ల)దాయ, మొ.

నీ... కలువదాయ, మానతూ పేసి... అచ్చ. రా.
యు. ౨౪౮. (కలువదాయమానతూపు = మా
మ్యాస్తము.) అచ్చ. రా. యు. ౭౯.

కలువచెలి. వి. (కలువ + చెలి.) కుముదబాంధవుఁ
డు, చంద్రుడు.

గీ. కలువచెలియును బూవుదండలును మంచి,
గంధమునుగేలిసాధంబుఁ గలికిమోముఁ గా
ముకునకు వికారంబు గలుగఁజేయు. భర్తృ.
౨. ౮౯.

ఇట్లే: కలువలయనుఁగు, మొ.

గీ. కలువలయనుంగు దూర్పుగుబ్బలిని బొడమె.
అచ్చ. రా. అయో. ౧౮.

గీ. ... కల్వలయనుంగు. అచ్చ. రా. బాల. ౯౪.
కలువలచెలిరేక = చంద్రరేఖ.

ద్వి. కలువలచెలిరేక కనకశలక, తలిరులేమొ
క్క మేలేతగులచుక్క. వృ. వి. ౨. ౬౩.

కలువ(ల్ప)డము¹. వి. (కలువ + వడము - సం. కై
రవవట. త. కలువటమ్.) ఉత్పవాదులందు ధ్వజ
స్తంభాదులకు వ్రేలఁ గట్టెడుకలువపూదండ, ప్రా
లంబమాలిక.

ద్వి. విరులచప్పరములు విరచించువారు, పురవీ
ధిఁ గేతనంబులు నిల్పువారు, కలువడంబులు
మేలుగాఁ గట్టువారు. రం. రా. అయో. ౮౮
పా.

ద్వి. కలువడంబులు గట్టి కాంచనదండ, కలితప

తాకలు గ్రంధుగా నెత్తి. ద్వి. హరిశ్చ.
౨౮౪౯పం.

కలువ(ల్ప)డము². వి. వితానము, మేలుకట్టు.

గీ. కలువడము చందువా మేలుకట్టనంగ, నతిశ
యిల్లు వితానాహ్వాయములు సాంబ. సాం.
ని. మాన. ౧౯.

కలువ(ల్ప)ము. వి. మందు నూతొడిరాయి. (శ. ర)

కలువ(ల్ప)తేకు. వి. ($\sqrt{\text{కలువ}}$) కువలయదళము.

నీ. కలువ తేకులయేపు ఖంజనంబులరూపు నిరసిం
చువాలూపునీటుదాని. ఉ. రా. ౨. ౨౬౬.
(బ) పిఱుదులమీఁది నఖక్షతములు, ఉత్పలపత్ర
ములు.

నీ. ... పిఱుందుపైఁ గానుపించిన యవి కల్వతే
కు, లనగ నెనఁగు... వేంక. మాన. ౭౫.

కలువలదొర. వి. (కలువలు + దొర) చంద్రుడు.

క. కనికరము లేక తనచ, క్కనికరముల గాసిఁ
బెట్టెఁ గలువలదొర... రా. వి. ర. ౪౪.

ఇట్లే: - కలువలరాయఁడు, మొ. ఉ. రా. ౭. ౩౫౬.
కలువతేడు. దశా. ౨. ౩౦౨.

కల్వలసామి. ముకుంద. ౨. ౧౮౩.

కలువలతేనితోడు = లక్ష్మీ. ఆం. భా. ౧. ౪౧.

కల్వరారాయి = చంద్రకాంతశిల. అచ్చ. రా.
బాల. ౨౧౪.

కలువ(ల్ప)విందు. వి. (కలువ + విందు) కుముద
బాంధవుఁడు, చంద్రుడు.

గీ. గరముతోఁబుట్టువగుటనో కలువవిందు, కం
దు దనయందుఁ దార్చె లక్ష్మణకుమార. రా
మా. ౬. ౩౦. విక్ర. ౭. ౧౦౨.

కలువవిల్తుడు. వి. ($\sqrt{\text{కలువ}}$) పుష్పధన్వండు,
మన్మథుఁడు. సానందో. ౫. ౯౧ పా.

కలువము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఆవిలము, క
లఁగఁబాతినది. ౨. మలినము. ౩. గర్హితము, నింది
తము. ౪. అనమర్థము, చాలనిది. ౫. కృష్ణము, నల్ల

నిది. వి. అ. పుం. గ. మహిషము, దుష్ట పోతు. ౨. నలుపు. (కే. ని.) న. గ. ముతీకి, మాలిన్యము. ౨. పాపము.

కలుషించు. సం. అ. క్రి. కలగఁజాలు, కలఁత నొందు; కోపించు.

సీ. ... బ్రహ్మబుధుల నేడ్వర సృజించి వాఁ ఁ, గని నన్నుఁ బూజింపుఁ డనిన నాసంయము లాత్మలోపలఁ బరమాత్ముఁ గొలువఁ, గలుపించి వైకారికస్వరూపుఁడు పద్మజస్సుండు మద్వ్యభిచారకారు. గీ. లారకాన దురాచారులారకాన, కితవకృత్యంబు లిట్లు చేసితిరి మీరు, బ్రహ్మవిజ్ఞానగర్వంబు పడటిపాలు, గావలయు నందు ఘోరంబుగా శపించె. వరాహ. గీ. ౫౨.

కలుషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కలఁగఁజాఁనది, కలఁగినది. ౨. పాపయుక్తము.

కలుసుఁగూర. వి. (కలుసు + కూర) అనుపగా పండినకూర.

సీ. కలుసుఁగూరలును బజ్జలుఁ దియ్యచేరులుఁ బంచదారలు నానవాలు జాన్ము. శై. భా. ౩. ౫౦. (శ. ర. పా. 'పులుసుఁగూర' ముద్రి. పా.)

కల్పనము. సం. వి. అ. న. శతత్వము.

కల్పఫలము. సం. వి. అ. పుం. దానిమ్మ.

కల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాపి, దుష్టము.

వి. అ. పుం. న. గ. దంభము, కపటము. ౨. పాపము. ౩. విషయ, పురీషము. ౪. కిట్టము, గులిమి మొదలగు దేహమలము. ౫. నెయ్యి నూనె లోనగువానిని కాంచి పక్వము నేయునపుడు వానియందు వైచేడుఁబడి ధ్రువ్యవిశేషము; నెయ్యి నూనె లోనగువానియందు అడుగున నిలిచినమడ్డి. ౬. ముతీకి. ౭. తురుష్క మనెడుగంధద్రవ్యము. ౮. చూర్ణము, పొడి. ౯. విభీతకము, తాండ్ర.

కల్పి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కల్పముకలది. వి. న్, ఇ. పుం. విష్ణుదేవునిపదియవయవతారము.

కల్పే. వి. కంసాలి, వడ్డంగి, మొ.

సీ. వ్యాపారివిత్తంబు వారకాంతలపాలు కల్పి 'త్రము రుంజకానిపాలు. రామలిం. ౨౩.

కల్పకము. సం. వి. అ. పుం. గ. కల్పము. ౨. కర్కూరము, కచ్చోరము. ౩. కల్పవృక్షము.

కల్పకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కల్పమాత్రకారుఁడు (కాత్యాయనాశ్వలామనాది). ౨. ముగలి. (వాచ.)

కల్పకుఁడు. సం. విణ. (అ. ల్పికా. అ.) గ. కల్పించువాఁడు, రచించువాఁడు. ౨. ఆకోపించువాఁడు. వి. అ. పుం. మంగలి, నాపితుఁడు.

కల్పన. సం. వి. ఆ. క్రి. గ. నిర్ణయము, ఏర్పాటు. ౨. రచన; చేత, చేయుట. ౩. కై నేత, అంకరించుట. ౪. ఆకోపణము, లేనిది మోపుట. ౫. లేనిది నిర్మించుట, క్రొత్తగాఁ గలిగించుట. ౬. ఊహ, భావన. ౭. (న్యాయ) వ్యతిరేకవాస్తవజ్ఞానాధీన మగుఅనుమానభేదము. ౮. (మీమాంస) అర్థాపత్తి యనుప్రమాణవిశేషము. ౯. ఎక్కుటకై ఏనుఁగు నాయితమునేయుట.

కల్పనము. వి. కలాపి, కలయంపి.

సీ. పూనీరు కలువపుష్పాఘ్నము దంపించి నువ్వు మీఅంగఁ గల్పనముఁ జల్లి. ల. వి. గీ. ౨౨.

కల్పనము. సం. వి. అ. న. గ. ఏర్పాటు, నిర్ణయము. ౨. రచన; చేత, చేయుట. ౩. భేదనము, కత్తిరించుట. ౪. ఆకోపణము, లేనిది మోపుట. ౫. సాతె వానిమగ్గము. (వై. ని.)

కల్పిని. సం. వి. ఈ. క్రి. కత్తిరించుసాధనము. కత్తెర.

కల్పనీయము. సం. కల్పము.

కల్పసుడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రపాత్రునియొక్క
ప్రపాత్రుడు. (నై.ని.)

కల్పపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. శౌండికుడు, గ
పుంజ్ఞవాడు. (హ.లా. ని.)

కల్పమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కల్పించుచు
న్నది.

కల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉచితము,
తగినది. ౨. సమర్థము, ఓసినది, చాలినది. ౩.
ఈషడసమాప్తిని సూచించును. (ఉదా: విద్య
త్కల్పం=పూర్ణముగా విద్వాంసుడు కాని
వాడు. ప్రభాతకల్పము, ద్వీపకల్పము, మొ-
ఇది యాయర్థమున ప్రత్యయము.) వి. అ. పుం. ౧.
న్యాయము. ౨. వికల్పము, పక్షాంతరము. ౩. విధి.
౪. నైదికవిధానములను దెలుపుకాస్త్ర భేదము.
(ఇది ఆశ్వలాయనాపస్తంబబోధాయనకాత్యాయనాదిసూత్రరూపముగా నుండునొక వేదాం
గము.) ౫. సంకల్పము, ఉద్దేశము. ౬. ప్రళయ
ము. ౭. బ్రహ్మదినము. (మనుష్యమానమున నా
లుగుయగములును వేయిమాలును తిరిగి వచ్చి
నచో బ్రహ్మకొకపగలు అగును. బ్రహ్మయొక్క
దివాభాగమున జగత్తు చేష్టయుక్త మగును. అ
తని రాత్రిభాగమున జగత్తు నిశ్చేష్టమై యుండు
ను.) ౮. విభీతకము, తాండ్రము. ౯. కల్పవృక్ష
ము. ౧౦. మద్యవిశేషము.

కల్పయత్. సం. శత్ర. కల్పించుచున్న.

కల్పయిత. సం=కల్పిత.

కల్పయితవ్యము. సం=కల్పితవ్యము.

కల్పయిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. కల్పవృక్షము.

కల్పవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోరినపన్నువు లి
చ్చెడి దేవవృక్ష సామాన్యము, వేల్పువ్రాసు.

శ్లో...కల్పద్రుమాణామివపారిజాతః. సం. రఘు.
౬. ౬.

౨. దేవవృక్షవిశేషము (ఇవి అయిదు:-మందార
ము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరి
చందనము)-ఇట్లే: కల్పతరువు, మొ.

కల్పాంతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము, త్రుంగు
డు.

కల్పి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. రచించువాడు. ౨.
ఆరోపించువాడు. వి. న్. పుం. మంగలవాడు.

కల్పించే. సం. స. క్రి. ౧. సృజించు.

గీ. బహుళజలమధ్యమునఁ జెనుఁబాఁపపాపు,
మై రజశ్శక్తి కైకొని పవ్వళించి, లీల నభిల
లోకములు గల్పించు వినయ, ధుర్య నారా
యణాఖ్యచతుర్థమూర్తి. మార్క. ౧. ౧౧౫.
౨. రచించు. (శ. ర.) ౩. (లేనిది) కలిగించు, పు
ట్టించు.

(వ్యవ) ఇది కల్పించినకథ కాని నిజ మైనది
కాదు.

కల్పిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ)=కల్పకుడు.

కల్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రచితము;
చేయఁబడినది. ౨. వ్యంజితము, స్ఫుటపఱుపఁ
బడినది. ౩. ఆరోపించఁబడినది, కల్పనచేయఁబ
డినది. వి. అ. పుం. ఎక్కుటకు ఆయత్తము చే
యఁబడినయేనుఁగు.

కల్పితవ్యము. సం=కల్ప్యము.

కల్ప్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కల్పిం
పఁబడుచున్నది.

కల్ప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రచింపఁద
గినది. ౨. ఆరోపింపఁదగినది. ౩. అనుష్ఠింపఁ
దగినది.

కల్పపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పాపము గలది.
౨. మలినము, ముఱిగి గలది. వి. అ. పుం. న. ౧.
పాపము. ౨. హస్తపుచ్చము, మనికట్టుక్రింది
చేయి. ౩. మాల్గినము. ౪. మడ్డి మొదలగుమలిన
పదార్థము. పుం. నరక భేదము.

కల్పాపకంతుడు. సం. వి. అ. పుం. ఈశ్వరుడు.

కల్పాపపాదుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాజు.

కల్పాపము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. చిత్రపర్ణ

ముకలది. (అమరము-నలుపు తెలుపు కలిసినవన్నె

గలది. వై.ని.) ౨. నల్లనిది. వి. అ. పుం. గ. చిత్రప

ర్ణము. (అమరము-నలుపు కలిసిన తెలుపు. వై.ని.)

౨. నలుపు. ౩. గంధకాలి, ఒక జాతిపరిశీ.

కల్పాషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-నల్లనిది-యమునానది.

కల్పాషుడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

కల్ప. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. సుర, మవ్యము. ౨. హాసీ
తకి, కరకకీ.

కల్పజగ్గి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. ప్రాతఃకాలమున భుజం

చుట. ౨. ప్రాతరాశము, చలిది.

ఇట్లే:- కల్పాశము, మొ.

కల్పము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ. హోగము లేనిది, ని

రామయము. ౨. సజ్జము, ఆయిత మైనది, సిద్ధ మై

నది. ౩. సమర్థము, సేర్పరి. ౪. ఉపాయము కల

ది. (మాట) ౫. శుభమైనది. (మాట) ౬. ఏడమూ

కము, చెవిటిమూఁగ. వి. అ. న. గ. ప్రత్యాషము,

వేకువ. ౨. నిన్న. (కే.ని.) ౩. (జ్యోతి) లగ్నము.

౪. మధువు, కల్లు.

కల్పవర్తము. సం. వి. అ. పుం. ప్రారాశము. (త్రిని)

కల్పాణబీజము. సం. వి. అ. న. మసూరము, చిఱుసె

నగి. (రాజని.)

కల్పాణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. అక్షయ

ము, నాశము లేనిది. ౨. శుభయుక్తము; శుభకర

ము. వి. అ. న. గ. ఉత్సవము, పండుగు. ౨. బంగా

రు. ౩. శుభము, మంగళము; వివాహము.

కా. ... రుక్మిణీ, కల్పాణంబు వినంగ నాకు మది

లోఁ గౌతూహలం బయ్యెడిక. భాగ. ౧౦

పూ. ౧౬౮౨. (రుక్మిణీకల్పాణంబు=రుక్మిణీ

వివాహకథ అని భావము.)

కల్పాణ మగు=పెండ్లియాడు.

గీ. అంబహంబికఁ గల్పాణ మైననాఁడె, వాసి

గలకీర్తిలక్ష్మికి నేనవ్వెట్టె. పాండు. ౧. ౪౧.

కల్పాణి. సం. విణ. (న. నీ. న్.) కల్పాణము గలది. వి.

ఈ. స్త్రీ. గ. మాషపర్ణి, కారుమినుము. ౨. గోవు.

౩. (సంగీ) రాగ భేదము. ౪. భూమి. ౫. పార్వతి.

కల్పాణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మనశ్శిల, మణిసిల.

కల్పాణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బల, ముత్తన పులగము.

కల్పా(ల్య)పాలుడు. సం. వి. అ. పుం. శౌండిప్

డు, గవుండవాడు.

కల్ల. వి. (క. కళ్. త. కళ్లమ్.) గ. అసత్యము, అసృత
వచనము.

ఆ. వె. జల్లి బురుడ బొంతు పొల్లు దబ్బజ కల్ల, డ

బ్బు తమ్ము టమ్ము తవలి తవలి, తనుకు నను

కు దుద్దు తటవట తవతవ, నట హుళిక్కి నా

ననత్య మధవ. ఆం. భా. ౧. ౧౧౬.

౨. తప్పు, నేరము, అపరాధము.

మత్తకోకిల. కల్ల లే దని విన్నవించుట గామప

ల్లభ యీరనిం, బ్రల్లదుం దెగఁ జూచి లేని

... మా, తల్లిదండ్రులు పుత్రశోకము దాల్చి

చిమ్మదు రీత్యరా. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౭౬౩.

గీ. కాశికాపట్టనద్రోహిఁ గావు మధవ, విశ్వపతి

దూషితునిఁ బ్రోవు విశ్వనాథ, కల్ల చేసితిర

క్షీంపు కాలకంఠ, యమమఁ బ్రార్థించు భీమ

నాయకునిఁ దపసి. భీమ. ౩. ౧౯౩.

౩. పరుషవచనము.

నీ. తనతల్లి విసివి నిన్నను గొన్ని కల్ల లాడుటయు

నే న్నెగిపోవుటయుఁ గలదు. పరమ. ౩. ౨౯౭.

౪. భంగము, హాని.

వ. ఈధర్మానకు ఎవ్వరు కల్ల తలంచినాను పంఠ

మహాపాతకాలు చేసినదోషమును పొందును

రు: ౧౨౯౩. గు. జి. అమీనాబాదుకాసనము.

(యముడు తనకింకరులతో నన్ను మాట.) గీ. కే

నాశ గిరీశ లక్ష్మీపతి త్రిపు, రారి వసుదేవనా

నుడ త్ర్యక్ష యమమ, జపమునేయుదు రె
వ్య రావిపులపుణ్య, ఘనులఁ గదిసినప్పుడ మీ
కుఁగల్గ వచ్చు. కాశీ. 3. ౧౬౧.

౫. తోటలోనగువానివెలుగు, కట్టువ.

సీ. ... ప్రాచీనసంజ్ఞలు పరఁగనుచుండు. గీ. వెలు
గు కల్ల యనంగను... ఆం. భా. ౨. ౧౨.

విణ. ౧. అసత్య మైనది, అసత్య మైనది.

మ. గుణమా పెల్ల వివేకమా నహి మనోగూఢత్వ
మా లేదు భా, షణమా కల్ల విచారమా తపశి
వంశాచారమా నాస్తి... హంస. ౫. ౧౧౧.

సీ. పాలుపిండనిగొడ్డుబట్టి కార్పలు మెండు కల్ల
పసిండికిఁ గాంతి మెండు. వేణు. ౧౭.

౨. పరుషము. (శ. ర.) 3. మాయాకల్పితము;
మాయావి.

ఆ. పురుకతాల్పవిల్లు దుని మెఁ దాటకఁ జంపె,
ఖరునిఁ దేర్చె వారిఁ గడవఁబనిచెఁ, గల్లజిం
కఁ ద్రుంచె గండగొడ్డలితాల్పు, గరువ మడఁ
చె నతనికడిమి యనఁదె. అచ్చ. రా. యు.
౫౭.

క. విను మేము కల్లసారెలు, గొని కపటపునెత్త
మాడుకుశలతఁ గా దొ, పునివారి సేపడంచు
ట, ఘనబాహుస్వైర శేలిఁ గాని దురాత్మా.
భార. శల్య. ౨. ౨౦౧.

ఆ. అపుడు మొసలి వేల్పుటతివయై తనతోంటి,
కతయు నచట నున్న కల్లతపసి, తెఱఁగు నత
నితోడ నెఱిగించి పసిండితే, రెక్కి వేల్పు
ప్రాళి కేఁగె నంత. అచ్చ. రా. యు. ౧౧౦.

కల్లవెల్లి యగు=చెల్లాచెదరగు.

(రతివిలాసము.) గీ. అతితాఁ డైనపూవిల్లు న
టైకొట్టి, కల్లవెల్లిగఁ జేసె నాకాఁపురంబు.
పార్వ. 3. ౧౧౭.

ద్వి. ఎదురను బసి గుట్ట మేనుంగు బండి, యది
యేమి సోదైమో కదియంగ వెఱచు, నల్లంతఁ
బాడ గని చల్లన నవసి, కల్లవెల్లి పాటు...

బస. పు. ర. 3౪ పం.

జ: కల్లతనము, కల్లరి, కల్లరితనము, కల్లరీడు, క
ల్లరుజు, కల్లవాఁపు, కల్లవాటు, కల్లనేయు.

కల్లతనము. వి. (కల్ల + తనము) ౧. వంచన, మోసము.

ఉ. కల్లతనంబు గాక పాడగట్టినపూర్వపురీతి
నేఁడు నా, యుల్లయునందు నుండుము...

భాగ. ౬. ౫.

ఉ. గట్టినచేతలుం బసలుఁ గల్లతనంబులు నీవు
పుట్టఁగాఁ, బుట్టినవి... పారి. ౧. ౧౨౭.

౨. నేరము, తప్పు, అపరాధము.

గీ. అధిప సంకల్పవైషమ్య మగుటఁ జేసి, హోత
కల్లతనంబున నువిద గలిగె, నైనఁ గలిగింతు నీ
కుఁ బ్రియాత్మజునిని, నీవు మెచ్చంగఁ జూడు
నా నేర్పుబలిమి. భాగ. ౯. ౧౪.

ద్వి. నృపునితో నొందుచు రెండుగాఁ జెప్పి, క
పట మేర్పడఁ దెట్టి కల్లతనంబు, నీమీఁద
మోపుట నిక్కంబు... నవనాథ. ౧. ౫౫ పా.
౧౭ పం.

3. దుశ్శేష్, చెడుతనము.

గీ. అన్న మీతండ్రి కోపగాఁ డానా కాఁడొ,
యావు పొనరించుదుర్వృత్త మెఱిగె నేని,
కల్లతనములు పలుమాఱుఁ గప్పిపుచ్చు, నట్టి
నామీఁదఁ జంపంగ నలుగవన్నె. కాశీ. ౪.
౯౦.

(మూలము:—ఆచ్ఛాదయామి తే నిత్యం పశ్య ర
గ్రే సుచేష్టితమ్.)

క. అల్లుండ్రఁ గూతు లందఱఁ, బొల్లమతిం బి
లిచి తెచ్చి పూజన లిడుచుకొ, గల్లతనంబున
దక్షుండు, చెల్లింపఁ దొణంగఁ గ్రతువు శివ
రహితముగకొ. వీర. ౧. ౯౭.

కల్లము. వి. ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి,
మల్లబంధవిశేషము; రతిబంధవిశేషము.

సీ. కల్లంబు రాటంబు కత్తి కొక్కిన... గీ. ...
నాఁగఁ జె న్నలరుచుండు, ముప్పదియు రెం

- దు విన్నాణములకుఁ బేళ్లు. ఆం. భా. ౨.
 ౨౦౯. ప్రబంధ. ౧౦౮. (కర్ణము అపమద్రి.)
 నీ. మల్లవల్లభులట్లు మరుసాధనలపట్లఁ గల్లముల
 కు వచ్చి కలిసి కలిసి. రాధికా. ౩. ౧౩౭.
 కల్లరి=కల్లరీడు. విణ. (కల్ల+అరి-త. కల్లన్) ౧.
 అసత్యమాడునది.
 నీ. తచ్చనగొండి పోతరకత్తై కల్లరి... చెన్న. ౨.
 ౨౪.
 ౨. అసత్య మైనది.
 నీ. దొరలు గడ్డింపఁ గల్లరివార్త నిజముగా నిర్వ
 హింపని దేటిసిటుకత్తై. శుక. ౧. ౫౫.
 ౩. వంచకుడు; మాయలాడు.
 క. కల్లరిలోలువేలుపుఁజేఁ, డల్లనఁ జెఱవట్టి కొ
 నుచు నరుగుచు నున్నాఁడు... అచ్చ. రా.
 ఆర. ౬౬.
 క. వల్లభునిఁ బ్రోచురతిగతి, నెల్లప్పుడు తొమ్మ
 డించ కెంతయుఁ దమి న, పుల్లవమ్మదుపద
 పెనుపఁగఁ, గల్లరికృష్ణుండు దానిఁ గని మఱి
 సాక్కె. దశా. ౮. ౧౦౯.
 ౪. దుష్టుడు; దుష్టురాలు.
 ఆ. మంచివారి కెల్ల మంగళ ప్రద లయ్యుఁ, గల్ల
 రులకు మేలు గానియట్టి, తనువు తెన్నియైనఁ
 దాల్చి... భాగ. ౧౦ పూ. ౯౩.
 క. అల్లదె తాటక యనియెడు, కల్లరిరాకాసి పా
 గరు గదురఁగ వచ్చె... అచ్చ. రా. బా
 ల. ౧౧౨.
 ౫. తప్పు చేసినవాడు, అపరాధి.
 చ. నృపతికుమార లోకమున నీసరిచక్కనివారు
 లేరు నీ, విపు డటు పోయినప్పుడె పయిం బడి
 ని న్వలవంతఁ బట్టు న, చచ్చపలమ్మగాక్షి నీ ప
 ది పానంగక వచ్చితి వేని రాజుతోఁ, గపట
 ము గాఁగఁ జెప్పి నినుఁ గల్లరిఁ జేయుఁ జ
 మీ నిజంబుగఁ. సారంగ. ౨. ౧౫.

- గీ. తల్లి నామీది నటు లేనితప్పు మోపె, నట
 యలయనుంగుఁడంద్రి దా నదియ నిశ్చయం
 బుసేసె నట యిఁకఁ గా దన్నఁ బోనె, యే
 నన నేల కల్లరి నేనె యగుదు. సారంగ. ౨.
 ౨౭౩.
 ౬. గడ్డటి, దిట్ట.
 ఉ. మెల్లన వేటవేపులగమిం బడి నల్లులఁ జం
 ప నేర్పితిం, గల్లరి యయ్యె నిప్పు డిది కానలఁ
 బందుల వేరువి త్రనక. చంద్రా. ౨. ౭౪.
 కల్లరితనము. వి. ($\sqrt{\text{కల్లరి}}$) కల్లరియొక్క భావము.
 (సాహసకృత్యము.)
 నీ. కుంజరేంద్రంబుపై గుప్పించుసింగంబుఁ జె
 ల్లరే చని పండ్లు డుల్లఁ దన్ను. గీ. అధిప దే
 వరబంటు గన్నటిపట్టి, నిన్ను పున్ను మ కై దేం
 డైననువు సామి, వానికల్లరితనము లీశ్వరుఁ
 డెఱుంగు, నీరు తటకాపడుదు రొక్కయిం
 త గనిన. రా. వి. ౩. ౪౫.
 కల్లరీడు=కల్లరి. (కల్లరి+ఈడు-స్వార్థమున)
 వి. (దొంగ.)
 నీ. ... కల్లరీడు. గీ... తవలి మోసరి యనఁ జె
 ల్లుఁ దన్నురునకు. సాం. ని. మాన. ౧౨.
 కల్లరుజ్జ. వి. (కల్ల+అరుజ్జ) మత్స్యవిశేషము.
 నీ. మిసి కల్లరుజ్జ తేలుమీను... హంస. ౪. ౧౦౭.
 (ప్రా. శ. ర. పాశములు.)
 కల్లవాఁపు. వి. (కల్ల+వాఁపు) నొప్పి లేనివాఁపు,
 రోగవిశేషము.
 ఆ. కల్లవాఁపు పసికి గడు వచ్చె నేనియుఁ, జ
 ట్టు వాఁత పెట్టు మట్టు గాను, కాఁగుగంజి
 పాలుఁ గలియంగఁ బోసియుఁ, బూయ వాఁ
 పు మానిపోవుఁ బసికి. పశువైద్యశాస్త్రము.
 ౯౯.
 కల్లవాటు. వి. (కల్ల+పాటు) కలఁత, కళవళము.
 ద్వి. పెళ్లనుజుంతుల బెడరి యాపిట్టి, కల్లవాటు

డర నాకాశంబు ముట్టె. ద్వి. సారంగ. ౧. ౧౦౮.౧౬పం. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కల్లనేయు. స. క్రి. (కల్ల + చేయు) మోసపుచ్చు. ద్వి. మాయకాఁడే తెంచి మనలను గల్ల, నేయు చున్నాఁడెడనేయక వీనిఁ; దెగటార్చుము ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౫౩.

కల్లు¹=కలు¹. వి. (సం. కల్యమ్. ప్రా. కల్లం. క. కల్లు. త. కళ్ళ.) ౧. మద్యము, సుర.

ఉ. ఉత్పలగంధి న న్ముడుగు మొడ్డను బంపుము కల్లు దేర... భార. విరా. ౨. ౯౩.

సీ. కల్లనంగ సురాఖ్య చెల్లును నైపు సారాయి సారా నాఁగ రకొం దనర్చు. గీ.దద్విశేషం బు... ఆం. భా. ౨. ౩౦౩.

౨. మద్యవిశేషము.

ద్వి. సారాయి యొకయేలు సరవిని బాటెఁ, బాటె గల్లును నొక్కపావనతటిని. రం. రా. అయో. (శ. ర.)

కల్లటిక=సురాభాండము, కల్లుపండ.

ఆ. కల్లటికకు భూతి గట్టిగాఁ బెట్టిన, నందులోని గదురు లడఁగనట్లు, మెడను ద్రాడు వేయ మెఱపుతో ద్విజుఁ డానె, విశ్వ... వేమన. ౩. ౧౭౦.

జ: కల్లుపెంట, కల్లువెల్లి.

కల్లు²=కలు². వి. ఔ, అశా. (చూ. బడిగల్లు, సన్నికల్లు) ౧. తాయి.

గీ. గగనహరీలశైలశృంగంబునుండి, దొర్లిపడెఁ బ్రద్దు శేనుఁగల్లువోలె. నైష. ౮. ౧౫౨. ఆం. భా. ౨. ౨౯.

౨. (బండి) కన్ను, (బండి) చక్రము.

వ. పరశురామదత్తం బయిన భార్గవాస్త్రం బనుపేరిటిమహనీయసాధనం బప్పుడు రాధేయునకుం బ్రతిభాసింపకుండె డాపటికల్లు గ్రుంగినఁ దేరు ఘూర్జితై... భార. కర్ణ. ౩. ౩౪౧.

క. శకటము హరి దన్నిన దివిఁ, బ్రకటంబై యెగసి యిరునుభరమునఁ గండ్లు, వికటంబు గ నేలం బడె... భాగ. ౧౦ పూ. ౨౫౧.

జ: కల్లుగాన్లు, కల్లుప్పు, కల్లువడు, కల్లేలు.

కల్లుగాన్లు=కలుగానుఁగ. వి. ($\sqrt{\text{కల్లు}^2}$) తాతిగానుఁగు.

సీ. కొందఱఁ గల్లుగాన్లులఁ బెట్టి రక్తముల్ బోరు కీలెడలంగఁ బొంక మణచి. సానందో. ౩. ౫౭ సా.

కల్లుపెంట. వి. ($\sqrt{\text{కల్లు}^1}$) కల్లు అమ్మెడుచోటు. (శ. ర.)

కల్లుప్పు. వి. ($\text{కల్లు}^2 + \text{ఉప్పు}$) తాతియుప్పు, సైంధవలవణము.

క. భల్లూకపురక్తముతోఁ, గల్లుప్పును శుంఠిపాడుము గఱదూపంబు, నల్లని మేఁకల మూత్రము, తెల్లమ్మగఁ బట్టి దొమ్మతెవులును మాను. పశునైద్యశాస్త్రము. ౯.

కల్లువడు. అ. క్రి. ($\text{కల్లు}^2 + \text{పడు}$) స్తంభించు, తాపడు.

వ. ... గుండె జల్లు మని కల్లువడి మునితల్లజుపద పల్లవంబులం ద్రెల్లి యిట్లంటి... మనుచ. ౫. ౧౯.

క. భల్లం బొక్కటి వింటను, మెల్లన సంధించి నిలిచి మే నెంచి కిటిం, బెల్లులికిపడఁగ నేసినఁ, గల్లువడక లేచి యంతఁ గడువడితోడక. భల్లా. ౨ ఆ. (ఇందు 'కల్లువడక' అను దానికి కర్త త స్నేసినబోయ-శ. ర.)

కల్లువెల్లి. వి. ($\sqrt{\text{కల్లు}^1}$) సురాసముద్రము. (చి. ని)

కల్లెడ. వి. తరంగము.

వ. గండశైలంబు లొండొండ గుభులు గుభుల్లినం దొల్లరభసంబున పభశ్చరులు తల్లడిల్లినెల్లడలం బెల్లెగయుకల్లెడలును... క్రి. రం. ౧. ౧౩౨. (ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

కల్లెడు = కల్లెడు. వి. డౌ. ఒకానొకపిట్ట.

సీ. కైఁజుకక్కర గువ్వ కల్లెడు కేరజ మాడె
లు తొగ గిజగాడు కొరడు. సుద. 3. ౧౯౪.

కల్లెలుక (ల్ల). వి. మూషికవిశేషము. (పాలముల

లో కలుగులయం దుండెడు ఎలుక - శ.ర.)

గీ. ఉడుము గరిమిడి కొమ్మ దండడియు నెల్ల,
యెలుక కల్లెల్ల తలుచును నేమిచెప్ప. మ
నుచ. ర. ౨౫.

సీ. ... ఎలుక నా మూషక సామాన్యముగఁ జెలం
గుఁ, గల్లెల్ల యనఁగను నెల్లెలుక యనంగఁ
జిట్టెల్ల యనఁగను జెలఁగు నిట్లు, కొన్నిత
ద్భేదముల్... ఆం.భా. ౨. ౮౬.

కల్లెడు = కల్లెడు. వి. డౌ. ఒకానొకపిట్ట.

సీ. గిజగాడు లావుక కేర్దంబు పూరెడు కల్లెడు
పొన్నంగి కాఁజు పికిలి... పార్వ. ౬. 22.

సీ. తెక్కతాఁకున స్రుక్క నిక్కి ప్రక్కలు
నొక్క నుజక కల్లెటి నొక్కోరణంబు. మ
నుచ. ర. ౫౮.

కల్లెటు. వి. డౌ. (కల్లు² + ఏలు²) పీరభద్రపర్వత
పాదమాలమున పాటెడియొకనది.

సీ. పాట నేతైలంబుపాదమాలంబునఁ గల్లెటి
తో పృథగంగవారి. కాశీ. 3. ౨౮.

కల్లోలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పెద్దయల. ౨.
సంతోషము.

కల్లోలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కల్లోలములు కలది-
నది, ఏలు.

సీ. గగనకల్లోలినీకల్లోలమాలికాహల్లీసకములతో
నవళులించి. నైష. ౧. 32.

కల్లోలుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) శత్రువు, ప
గవాడు.

కళ. వి. మూర్ఖ.

గీ. ధరము నీమోడ నిడి వార్ధిఁ దరుచునపుడు,

హరువిమెడ గండె హరియారం బండె గెం
పు, నమరసంఘము కళ నొందె నహహ తెలి
సె, ఘనజగత్తుక్షి పగుటఁగా కమతవర్య-
చంద్ర. ౧. 2౪.

క. అలుగువగ మాపునేళం, చలతల మను నింత
సోఁకిన న్నగవానింగళ దాఁకఁ బెనఁగు నొ
కమొక్కలపుదొరక రాసి నీటుకత్తి యయ
గుట. మవల. ౨. ౧3౯.

కళపట్టు = ౧. మూర్ఖనొందు, సామ్యసిల్లు.

వ. దనుజునిశిరోదహంబులు వామహస్తంబునం
జాటి పట్టి చరణంబులఁ గంతంబు బిగియించి
నంగళపట్టి గుడ్డు వెలిమికి కదల నేరక
యున్న సమయంబున... వి. పు. 2. ౨౧౦.

క. కళపట్టి పడినభీముఁడు, దెలిసెక హరికరుణ
నంత దేవుడ నిన్నుకొ, దెలియక పోరితీ నే
రముగల దనఁగా భీము నీరి గాఁగిటఁ జే
రెక్క. దశా. ౯. ౧౬౦.

కళవాటు = ఆళపడు.

సీ. మొగమోట యుడిగి సామ్యులమోడఁ గళవా
టి పదలక యార్జించువారిఁ జూచి. విప్ర.
ర. ౧౬. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కళ (ల). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. భాగము, పాలు, అంశము.
౨. చంద్రునిలోఁ బడునాటవభాగము. 3. ముప్ప
దికాష్టలకాలము. (కాష్ఠ = ౧౮ తెప్పపాట్లకాల
ము.) ౪. రాశిచక్రమునందు ౨౧౬౦౦ భాగ
ము, రాశిలో ౧౮౦౦ భాగము. ౫. శరీరమంద
లిసప్తధాతువులలో నేడే నొకటి. ౬. (ఘంధ) ఏక
మాత్రత్వ క మగులఘవర్ణము. ౭. మూలధనము
మోడ వచ్చుపడ్డి. ౮. స్త్రీరజస్సు. ౯. నౌక, ఓడ.
౧౦. కపటము. ౧౧. గీతవాద్యాదిచతుష్టైకళల
లో నేడే నొకటి. ౧౨. శిల్పము. ౧౩. మణిసిల.
౧౪. సంఖ్యానము, లెక్కించుట. ౧౫. (ఆంధ్ర
వ్యాక) ద్రుతప్రకృతికము కానిపదము. (ఉదా.
ఊరక, రాముఁడు, మొ.)

కళం(లం)కితము. సం.విణ. (ఆ.ఆ.అ.) కలంకము
కలదిగాఁ జేయఁబడినది.

కళ(ల)త్రము. సం.వి.అ.న.గ. పెండ్లాము. అ. శ్రీ
జి. 3. దుర్గస్థానము, కోట. ర. భగము, అడుగుచి.
(త్రి.సి.)గీ. (జ్యోతి) లగ్నమునకు పడవస్థానము.

కళపెళ. వి. గ. నీరు మొదలగునవి కాఁగుట ఉడుకు
టయం దగుధ్వని కనుకరణము.

సీ. కాండముల్ చండమార్తాండతీ ప్రకరాతపో
ద్వృత్తిఁ గళపెళ నుడుకుచుండ. శివధ. గీ.
౯౦.

సీ. కళపెళ నుడుకుచక్కని నూనియలు మీఁదఁ
జిల్లుఁ జెల్లునె మీకుఁ జెలియలార. నీలా.
3. 3౪.

అ. అటచుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కాలాశ్రభూతముల్ కళపెళ నార్చు, పో
లిక గర్జితంబులు మింటఁ బొదలె. అ. మ. క.
౨. 2౦ పా. ౨౦ పం.

కళవరము. వి. మల్లబంధవిశేషము.

గీ. కళవరానకుఁ జొచ్చి డొక్కరము హత్తి. ఉ.
పారి. 3. ౬౯. (శ. ర. చి. ని. వీరేశ. పాఠములు)

కళవళపడు. అ. క్రి. (✓కళవళము) గ. కలతపడు,
క్షోభపడు.

క. ... నిక్కంబీవిన్న పమన రామ, త్నైవల్లభుఁ
డాత్మలోనఁ గళవళపడుచుకొ. జై. భా. ౬.
౧౫౧.

అ. తొట్టుపడు.

క. పరబలుఁ డగుమనుమనుమని, శరసంభిన్నాం
గులగుచు సమరవిముఖులై, హరిరాజముఁ గ
ని పటచెడు, కరిబృందము వోలెఁ జనిరి కళ
వళపడుచుకొ. భాగ. ర. 33౯.

క. లలితప్రియసంభోగా, కులవేషము చక్కది
ద్దుకొన నెడ లేమిం, గళవళపడుచుఁ బ్రభా
సతి, యలుక నతర్క్యగతి వచ్చి రచటికిరు

పురుక. స్ర. భా. గీ. ౬౦.

కళవళపాటు. వి. (✓కళవళపడు) కలత; తొట్టు
పాటు.

చ. కళవళపాటుతోఁ జెలిమికత్తెల మాటుచు
... నీలా. 3. ౧౪.

చ. ... పంచితినేరమురామచంద్ర మా, స్థలము
లకంచు మూఢులవిధంబున నేడ్చుచుఁ బో
యి రెంతయుకొ, గళవళపాటుతోఁ గరుణ
గల్గినరాజును బాయఁ గూడునే. ఉ. రా.
గీ. 3౦౦.

కళవళమగు = కళవళపడు. అ. క్రి. (✓కళవళము)
(సంక్షోభించు, కలతపడు)

క. కులకైలంబులు వడఁకెను, గలఁగెఁ బయోధు
లు పయోజగర్భుఁడు సురలుకొ, దలఁకిరి ము
నులమనంబులు, గళవళమయ్యెకొ దదీయగ
గోదధతికికొ. నృసిం. ర. ౧3౯.

కళవళము, కలవలము. వి. (క. కళవళ.) గ. వ్యా
కులత్వము, క్షోభము.

గీ. ఇట్లు పరించెయును నాతఁ డేమియందుఁ,
గళవళముఁ జెందె గూడుఁ గోకయునులేక.
శుక. 3. 32౫.

క. అని యెంచ రానికోర్కులు, మనమునఁ దలపో
సి భావమగ్నతచేతం, గనుమాయుఁ గలిసిన
ట్టులు, గని సంతస మందుఁ జెలిసి కళవళ మం
దుకొ. విజ. వి. 3. ౨౪.

చ. అలనిరివింటిదంట తదిలాధిపమోహము నెమ్మ
నంబునకొ, గలవలమాన భేదిమణితైకికఁ గెం
దలిరాకుముల్కులకొ, గలవల మాన నూసై
నలుకకొ నవసంగరముద్ర నిల్చి మం, గలవల
మానమీనతిలకధ్వజశోభిమద్రుధంబునకొ.
చంద్రి. ర. ౧౫. చెన్న. ౨. ౬౧.

అ. సంభ్రమము, తొందర; తొట్టుపాటు.

క. పిలిచి ప్రతివచన మొదవమి, గళవళమున
నిల్లు సొచ్చి కాననచరు న, న్నెలపునఁ గానక

వైష్ణవండు, నలుమూలలు నెదకి నెమ్మనము
దలఁ కొందఁ. కాశీ. గీ. ౬౬.

వ...నవ్వుటాలకు వెనుకపాటునం గడిసి మునుం
గు లెడలింప దెగడి కళవళంపుఁజూపుల వల్ల
భులం జూచి... మనుచ. 3. ౨౮.

3. నిద్ర మోహము మొదలగువాని చేఁ గలుగుకల
వరింత.

సీ. కలవరిం పనఁగను గలవరింత యనంగఁ గలవర
మనఁగను గళవళ మన, స్వప్న భాషణము గా
జరుగుచుండును... ఆం. భా. ౧. ౧౮౨.

గీ. విరహవిభ్రాంతి నొక్కొక్క వేళయందుఁ, గ
ళవళపువితభాషలకతన నప్పు, డెవ్వఁడో
యొక్కమాయావి యేఁగుడెంచె, నంతిపుర
మున కని లోఁగి రబ్బముఖులు. నైష. 3. ౯౬.

జ: కళవళపడు, కళవళపాటు, కళవళమగు, కళ
వళించు.

కళవళించు. అ. క్రి. (✓ కళవళము.) ౧. కలఁత
పడు.

చ...నెట్టన తెగ నగ్గలించు నచటఁ జనులం
బరికించు బుద్ధి దూ, లిన వెన నెంతయుం గళ
వళించు మనోజవికారమగున్. భార. వి
రా. ౨. 3౧.

వ. కళవళించుడెండ్రులలో నందఱుఁ దరతర
ములై కూడి గోవిందుపిఱుందం దగిలి ...
హరి. పూ. ౮. ౧౭౫.

౨. తొట్టుపాటు నొందు.

గీ. ముద్దుమోము లట్లార్చుచో మూఁపులందుఁ,
గర్జభాషణజాలంబు కళవళింప, మార్చి మా
ర్చి చేతులవ్రేళ్ల మడఁచికొనుచు, నింక నెట్ల
ప్పు యంచు నయ్యుంతు లేడ్వ. ఉ. హరి. గీ.
౨౭౬. (ఇట 'చలించు' అని భావము.)

3. (కలఁతపడి) అటచు.

సీ.... వానికాలివ్రే లొకనియంగంబు దాఁకె,
దాఁకిన వాఁడు దత్తపాటుతో మేలుకని

ముచ్చు ముచ్చుంచుఁ గళవళించె. కాశీ. ౪.
౧౨౪.

కళవనము=కళానము. వి. తోలు, చర్మము.

గీ. కళవనం బూడ జలకమండలువు వీడ, జడలు
మహి జీర జపమాలనరము జాఱ, దర్శముడి
త్రేల... మవల. ౨. 3౫.

కళాంజి=కాళాంజి. వి. తమ్మపడిగము, తమ్మయుమి నె
డుపాత్రము.

చ. ... వాలునుం, బలుక కళాంజి కుంచె యడ
పం బొకకొందఱు పూని కొల్వఁగఁ. అహ.
౧. ౫౯.

కళాచిక. వి. తమ్మపడిగము, పతద్ధిహము.

సీ. ... పరఁగుఁ గళాచిక పడిగ మనఁగఁ, గా
ళాంజి యనఁ బతద్ధాహిణి... ఆం. భా. ౨.
౧౬౮.

కళా(లా)దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧-నగలకొఱకి
చ్చినబంగారములో కొంతభాగము నపహరిం
చువాఁడు-స్వర్ణకారుఁడు, కమసాలి. (అమరము)
౨- దేవతలకు కళల నిచ్చువాఁడు-చంద్రుఁడు.
కా. ఈ వజ్రుండవు నీట బుట్టితి మహి యే నంతు
మోమోటపుం, ద్రోవ లెప్పఁగ సిగ్గు గాకె
మఱి నీతో-బుట్టు శ్రీ దేవితీ, లావాసంబునీ
ల్లరింతు వనుచో నయ్యో కళామండు చే,
తోవీధిఁ నహజాధ నాపహరణోద్యోగంబు
నెగ్గించునే. వసు. ౪. 3౪. (ఇది కెండ్లకము
లకు సుదాహరణము.)

కళా(లా)ధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఇట్లే:- కళానిధి, మొ.

కళాయి. వి. (సం. కటాహా. క. క డాయి.) ౧. నీలి
మందు మొదలైనవి కాఁ చెడుగం గాళము.

ఉదా: నీలిమందుకళాయి, పులుసుకళాయి.

౨. ఇత్తడిపాత్రలు లోనగువానికి పూసెడుతగర
ము మొదలగువానిపూత.

ఉదా: మాయంట నాలుగుగిన్నెలకు కళాయి పెట్టింది.

కళాసము = కళవసము.

ఉ. లాలనఁ గ్రొత్త బెబ్బలికళాసము నెట్టిరి యాసనంబుగా. నైష. ౬. ౧౧౫.

గీ. పులికళాసము కకపాల బూదిపూత, జడలుఁ బొత్తంబు రుదురక్కనరులు కావి, పుట్టములు లాతమును జోగిపట్టియయును, దనర నయ్యింతిఁ జేరి దీవన విడుటయు. అచ్చ. రా. ఆర. ౫౩.

కళాసి¹. వి. నాట్యవిశేషము.

శ్రీరంగ. ౪. ౧౬౨.

జ: కళాసిండు, కళాసిక.

కళా(లా)సి². వి. (హిం. ఖలాస్సి). ఓడమీదిపనివాడు. (శ. ర, వా.)

కళాసింఁచే. అ. క్రి. (✓ కళాసి¹). ౧. కళాసిక చేయు.

వ... మత్తవనమయూరమత్త కాశిని సకలమధుర కంఠకేకాగీతికాపసానంబునం గళాసింఁచె... కాశీ. ౩. ౨౩.

ద్వి. ఆలమహానటుఁడు సంధ్యాతాండవంబులలి నటియించి కళాసింఁచుగతిని. నవ. ౧౦౮పా. (ప్రా.)

౨. ఆలయు.

గీ. తోడల బెడఁగారు నునువల్వతోడ నపుడు, రతిఁ గళాసించి వచ్చినరమణ మెఱయఁ, గొలిని వెలుపడి వచ్చి రాజలజముఖులు, వసు మతీనాయకానంగవతుల బలసి. విక్ర. ౫. ౬౧, ౪. ౨౨౬.

మ. తెలివిం గైకొని యొర్లు సాంగముగ నర్థించుకొ గళాసింఁచును, గ్గలియొర్లొక్కతె వ్రాలు సోలములతోఁ గాదంబరీగోష్ఠిచేక. కావ్యా. ౩. ౧౨౦.

కళాసిక. వి. (✓ కళాసి¹). తాండవాదులచివరఁ

గావించుకృత్యవిశేషము?

వ... విచ్చిన్న హారమండలం బగుసురతతాండవంబునకుం గళాసిక యగుపారవశ్యంబునం గునుమకార్దుకనర్తకర్త కాండకేశీసమాపనాశర్చసారంబు సమసంవిభాగంబుగాఁ బంచికొని యనుభవించుచు... నైష. ౭. ౧౦౭.

సీ. శిఖి తాండవముకళాసికఁజేసి నడలింఁచె గఱకుటీఁకలపేరికానెబిగువు. పాండు. ౪. ౩౭.

కళి(లి)ంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆడుది. (మే. ని.)

కళి(లి)ంగము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొకదేశము. ౨. ధూమ్రాటము, మాకటిమాఁగ యనెడుపక్షి. ౩. పూతికరంజము, నెమిలియగుగుగ్గి. ౪. కుటజము, కొండమల్లె. ౫. శిశీషము, దిరిసెనముగ్గి. ౬. ప్లక్షము, జువ్వీగ్గి. ౭. కుటజఫలము, ఇంద్రయవము, కొడిసెకాయ. (బ. కళింగలు) ఒకజాతిపక్షు.

వ. ... ఏడాదు మొలకలు గుజ్జరులు బిరుదులు జున్నుల్రాలు చిన్ని చుక్కలు కళింగలు వంగవరులు జగన్నాథప్రియములు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

కళింగుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కళింగదేశపువాడు.

కళిందకన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - కళింపవర్వతమునకు కన్యవంటిది, కళిందపర్వతమునఁ బుట్టినది - యమునానది.

ఇట్లే: - కళిందసుత, కళిందగిరిజ, మొ.

కళిందము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. యమునానది పుట్టిన పర్వతము. ౨. విభీతకము, తాండ్ర, తాడిగ్గి. కళుకు(ళు). విణ. ప్రకాశము గలది, తళుకు గలది.

సీ. తలచూపి మోసులై త్రాసులై తళుకెక్కి నిక్కి నక్కులవలె నెరసి బెరసి, గఱకట్టి కళుకులై కెరలి పోఁకంతలై వింతలై చెంతల విరివిఁ జెంది. నరస. ౫. ౧౧౩.

సీ. పాలిండ్లు కంగల బట్ట నిచ్చిన మేటికళుకు
బంగరుగిండ్లు కానుకిత్తు. రసిక. ౫. ౧౭౨.

చ. కళుకుమెఱుంగుఁ గ్రొంబసిఁడికాంచికయై క
టిమించఁ జాలు... అనఁ గట్టిరి దివ్యదుహుల
మింతికి. వసు. ౫. ౧౧౩.

వి. ౧. కాంతి.

సీ. చిఱుతనవ్వులదాలు చే నున్నవలమురిఁ గల
మురిపెమునకుఁ గళుకు నించ. ఘటికా. ౧.
౧౨౮.

క. పనిచినఁ గొందఱు నెలఁతలు, ననిచినసంతస
ములోడ నగవు దొలంక, జని యుదిరిపైఁ
డికళుకుల, పనిమెఱవడి నలరుగరుడవచ్చుల
చవికె. యయా. ౪. ౮౬.

౨. కిరణము.

సీ. మినుకు తళుకు నిగ్గు మించు కళుకునంగఁ గిర
ణనామంబులై కెరలుచుండు. ఆం. భా. ౧.
౮౨.

౩. పక్షి భేదము.

సీ. మాకటిమవ్వె కుటాక కళుకు కరడు నల్లచ్చి
కాఁడును జల్లపిట్ట. గీ. యనఁగ నిట్లు పక్షి భే
దాఖ్యలలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

౪. పాడి.

లయవిభాతి... తక్కుం, గలమఱులను బసిఁడిక
ళుకులకు నీ డగుదు వెలయఁగఁ బరాగములు
... కళా. ౧. ౧౦. (శ. ర. పా.)

కళేబర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శివశక్తులు లొస్తుండ్రలో
నొకతె. (కే. ని.)

కళే(లే)బరము. సం. వి. ఆ. న. ౧. దేహము, మే
ను. ౨. శవము. (కే. ని.)

కల్లము=కల్లము.

సీ. కళ్యాణం బదిలంబు గానిగుఱ్ఱంబులఁ గ్రొత్త
ముట్టన కియ్యకొలుపువెరవు. భార. విరా.
౧. ౯౫.

సీ. కళ్యాణం దెగనస్మక్వముల క్రొన్నెత్తురు లాన
నంబులకుఁ గెం పావహించ. కాశీ. ౩. ౧౧.

కల్ల=కల్ల. (చి. ని, శ. ర.)

గీ. పాగడవ్రాకుల మొదలను బుష్పగనము, దొరఁ
గి నెల్లైవియందును నెరయ నొప్పె, బూతు
కొఱుననై మున్నయింపులు దలిర్పఁ, గడఁగి
వనలక్ష్మి యుమిసినకల్ల యనఁగ. నృసిం. ౨.
౬౯.

కల్లము=కల్లము. వి. (సం. ఖు. ప్రా. ఖు. త.
కళం) ధాన్యము నూర్చెడుచోటు.

గీ... కల్ల మనంగ ఖలాఖ్య వెలయు. ఆం. భా. ౨.
౨౩౩.

క. మిను కల్లము తారలు చి, క్కినగింజలు పూర్ణ
తుహినకిరణుండు తూర్పు, త్రినకొలుచురాశి
గా లాం, ఛనము మక్షిరచితము ద్రవంధము
దార్పణ. వరాహ. ౪. ౧౪౮.

గీ. నమ్రదదిదృక్తుఖస్థరక్షిపితాచ, పుంజ మహిళ
కృతత్రప్రభంజనములు, సోక వెఱఁబాటె
గల్లన శూర్పవాత, ఘట్టవలఁ బాటుపెఱ
బొల్లకట్టు వోలె. ఆము. ౪. ౧౩.

కల్లము=కల్లము. (శ. ర.)

కల్ల. వి. (ప్రా. చి. ని-క. త. కల్ల.) జెముడు.

ఉ. మామిడితోఁపునక దనరుమల్లిని భిల్లుడు
కల్లఁ జేర్చిన, ట్లమిషబుద్ధి వేఁపి యమరాల
యమాల్యము గాడు దార్చిన, ట్లమఘవా
యాత్మపుకాశ్రమధారణినుండి తెచ్చిడు,
స్కామత నిల్వినట్టిమహికన్యను జూచె న
భూషణాకృతి. చం. రా. ౭. ౩౩.

శ్లో. మల్లం చూతననాదివ స్సుహివనే మేచ్చేన
సంస్థాపితాం. సం. చం. రా. సం. ౧౭.

కల్లయము=కల్లము.

ఉ. కల్లకల్లయం బొరయఁగా నెలపుల్ దెగిక్

మృత్యుటక, జొత్తిలి నోర జొల్లలర ...
కవిక. ౨. ౭౨. (శ. ర. పా.)

కల్లె(ల్లియ). వి. (ఇట్లు ఎవంతుముగా త్రా, చి. ని,
వా.) శైత్యముచే గట్టిపడినయుమ్మి.

సీ... క్షేపంబు వెలయుఁ గల్గె యనంగ... ఆం.
భా. ౨. ౧౩౧.

సీ. కొమరొందు తెలిసుర్వ లురుముకల్లెలు గాఁ
గ... అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౬౬.

కల్లెము = కల్లియుము, కశ్యము. వి. (సం. ఖలీనం.
ప్రా. ఖలీణం.) ఖలీనము.

సీ. ముక్కున నసియాడుమురుఁదామరతూఁడు
ముత్యాలకల్లెంబుమురుపు నెరప. చళా. ౨.
౬౬. ఉ. రా. ౨. ౩౩౧.

కవ. వి. ౧. జోడు, యుగళము.

ఉ... పైపయి విస్తరిల్లుక, స్తుంగవ యాక్రమిం
చుకొనునో ముఖచంద్రు నటంచు... మనుచ.

౨. ౩౨. హర. ౩. ౪.

౨. జల, మిథునము.

క. హాటకకలశంబులకును, బాటి యగువఘాటి
మెఱుంగుఁబాలిండ్లు నిరా, సూటమ్మరణ
ప్రభ యను, నేటికిఁ జక్కవలకవ యయి వి
రాజిల్లె. నైష. ౨. ౧౭.

సీ. కలికిజక్కవపిట్టకవఁ గూర్చ విప్పంగఁ దర
మైనకనుదోయి దయఁ దలిర్చ. గీ. అమరమా
తకు శౌరి ప్రత్యక్ష మయ్యె. చళా. ౫. ౪౬.
ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

౩. యమళము, ఒకతల్లి కించుమించుగా నమకా
లమున జనించినశిశువ్యయము.

సీ. సల్లలితాశోకపల్లవంబులుఁ బాదపల్లవంబులు
నొక్కతల్లిప్రజలొ, ప్రణయాతిశయమునఁ
బాయనిజక్కవకవయు నెవ్వలినన్నుఁగవ
యఁగవయె. కు. సం. ౮. ౧౨.

. (బ) ౧. నకులసహదేవులు.

మ. ... మేదిసి, ధవసందోహము ప్రితిఁ బొంద
మహిమోదాత్మోగ్ధయానంబులక, గన లేతెం
చిరి వేడక నొందోరులకుం గయ్యంబు మైఁ
జెప్పదుక. భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౮.

గీ. నకులసహదేవు లలరుదురు కవలనఁగ. ఆం. భా.
౨. ౧౮౨.

౨. కుశలపులు.

గీ. కవలు కవపిఠె లూని ప్రాతాఁఫలోప, మాన
మానితవాల్చికి మానిరచిత, చారురామాయణ
శ్లోకసమితి గాన, లీలఁబడియింప శత్రుఘ్నుఁ
దాలకించి. ఉ. రా. ౭. ౧౬౪.

విణ. చెండు.

చ. కవదొన లేల పూనుకొక కవ్వడి నావలదు
... భార. విరా. ౫. ౪౫.

గీ. కవలు కవపిఠె లూని... ఉ. రా. ౭. ౧౬౪.

కవలవారు = ౧. ఒకతల్లి కించుమించుగా నమకా
లమున జనించినశిశువులు.

సీ. కాశిరా జనువానిగాదిలికూఁతులఁ గవలవా
రల నతికాంతిమతుల. భార. సభా. ౧. ౧౩౫.

౨. నకులసహదేవులు.

గీ. కవలవారు నూర్చేందు ప్రకాశలేజులు ...
భార. ఆది. ౫. ౧౩౩.

౩. కుశలపులు.

జ: కవగూడు, కవగొను, కవపిట్ట, కవనాయు,
కవ్వడి.

కవకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రాసము, కబళము.

న. పుట్టగొడుగుకీ.

కవకవ. వి. ౧. నవ్వుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కవకవ నగకు జక్కవకవ దెదరు, నవలివా
రల్లన నంది పట్టెదరు. ఆ. మ. క. ౨. ౧౧౫
పా. ౧౮ పం. ఉ. హరి. ౧. ౮౦.

౨. పక్షులు కూయుటయందలిధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. కవటంపుఁబక్షులు కవకవ ముచు, విపులే
శుముందఱ వెఱవక వ్రాలె. ద్వి. నల. ౩.

౯౬౯. (వ్రాటటయం దగుధ్వనికనుకరణము - అని శ.ర.)

కవకివ. వి. పావురములధ్వని కనుకరణము.

రగడ. ఇట్టలపురతివేళఁ గవకివ లెసఁగు నీబక దారిపిట్టలు. శుక. ౧. ౧౩౩.

నీ. బకదారికవకివ లొకదారిమైఁ జూపి తమిఁ గూడరా యంచు దరికి నేఁగు. హంస. ౨. ౧౦౪.

కవగూడు. అ. క్రి. ($\sqrt{కవ}$) జతగాఁ గూడు.

నీ. స్తనయుగచక్రముల్ జలజాతముకుళముల్ కవగూడి మొనచూపి కలహ మంద. ఇందు.

౩. ౫౬. (కవగూడి:-రెండుకత్తులుగా నేర్పడి అని భావము.)

కవగొను. స. క్రి. ($\sqrt{కవ}$) జతగూడు, కలియు.

క. అది మొదలు వానిఁ గవగొని, మదపతి యారామమధ్యమందిరమున నిం, పాదనగ రమిం పఁ దొడఁగెను, మదనుఁడు విలైక్కు డించి మరలి చనంగఁ. హంస. ౫. ౩౦౮.

కవచపత్రము. సం. వి. అ. పుం - స్తోత్రరూప మగుకవచమును వ్రాయుట కుపయోగించుపత్రమువంటిపట్ట కలది - భూర్జపత్రవృక్షము.

కవచము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. బొందళము, (యుద్ధకాలమందు తొడుగుకొను) ఇసుపచొక్కాయ. ౨. (తంత్ర) మంత్ర సాధనాంగ మగుస్తోత్ర విశేషము. పుం. ౧. పటహము, తప్పెట. ౨. గర్దభాండము, కలుజావ్వి. ౩. నందివృక్షము.

కవచహరుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కవచము తాల్పఁ దగినవయస్సు వచ్చినవాఁడు. (తరుణుఁడు) కవట¹. వి. లేతది.

ఉదా: కవటాకు. (శ.ర.)

వి. (త. కవట్టై) స్కంధశాఖ, పెద్దకొమ్మ.

(శమివృక్షవర్ణనము) నీ. కవట లాండొంటితోఁ

గదియుచు నెడములు మ్రింగి ప్రబ్బఁగ సాంపు మిగులుదాని. భార. విరా. ౧. ౧౬౨.

కవట². వి. శుశురోగవిశేషము.

ద్వి. మొలవిడి సెలతెవుల్ ముకుబంతి కవట... ఆదిగా నెన్నఁ, గలపసరాలరోగములకు నెల్ల. నవ. ౧. ౪౧ పా. ౪ పం.

కవటము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉచ్చిష్టపదార్థము. ౨. అన్నము. (శే. ని.)

కవటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కవాటము, తలుపు. (కల్ప.)

కవటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పుల్కసియందు శూద్రునికీ బుట్టినసంకరజాతివాఁడు. (శే. ని.)

కవడె. వి. (త. కవుడి.) వాద్యవిశేషము.

గీ. కవడె యన నురుమ యనఁగఁ గరిది యనఁగఁ, దప్పెట యనంగ వాద్యభేదములు చెలఁగు. ఆం. భా. ౧. ౧౨౮.

కవణకాఁడు. వి. మల్లగమనవేది, మల్లయధపునడక తెలిసినవాఁడు.

నీ. కవణకాఁ డన మీఱు గమనవేది. ఆం. భా. ౨. ౨౦౮.

గీ. కవులు బుధులును గాయకుల్ గవణకాండ్లు, హొంతకారులు దనువందు లుండ నండ. మల్లుపు. ౧. ౧౩.

కవణము¹. వి. (సం. కబళమ్.) గుట్టము మొదలగువానికీఁజెట్టు ఉలపలు లోసుగాఁ గలభక్త్యము, దాణ; ఆహారము.

ఆ. వియ్యములును నేయుఁ జెరుఁగును గూరగా, యలును వంటకట్టియలును గడ్డి, కవణములును జెల్లుగా నొడఁగూర్చి ని, గూఢవృత్తిఁ దానుఁ గూడ నడచె. భార. ఉద్యో. ౧. ౯౩.

గీ... కవణ, మన హయాహారభేదమైచను మహేశ. ఆం. భా. ౨. ౧౯౯. (ప్రాత్రప్రతిపా.)

సీ...కవణ మంచన గజాదిగ్రాస మమరుచుండు.
అం. భా. ౨. ౨౬౦.

(వసంతయుతువర్ణనము.) సీ. చిరుమలేజగురావం
జేరుడువియ్యాలకవణంపుటేనుంగుగములు గ
దల. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౨.

క. గాలికవణంపుమేపుడు, చాలుపులం బోలిత
రకసంబున నొటపూ, స్త్రీలియపరంజిసింజల,
వాలారుందూపు లుఱక వామిగ నేసెక.
అచ్చ. రా. యు. ౨౯౩.

కవణము². వి. చికిత్సార్థము కన్నులకుం గట్టిన
కట్టు.

ద్వి. కన్నుల గట్టినకవణంబు వుచ్చి. బస. పు.
౬. ౪౦౦. (ప్రయోగాంతరము లేదు. 'కవ
ణంబు, కమలంబు' అని పాఠాంతరములు.)

కవను. వి. (త. కవణై.) గడ్డి.

సీ... గడ్డి గాదము గవళము కనవు కవను, పుల్లు
పూరి యనంగఁ జెల్లును దృణసంజ్ఞ ... అం.
భా. ౨. ౭౬.

కవపిట్ట. వి. (కవ+పిట్ట) చక్రవాకము.

చ. జలనిధిముద్దుగఁగందు పెలుచం గవపిట్టలపెట్టు
మందు...నుదంతా. ౨. ౧౫౧.

కవయి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. మత్స్యభేదము.

కవయు. స. క్రి. (రతియందు) కూడు, రమించు.

క. అందుఁ దనదృష్టి నాటుడు, గందర్వనికాత
సాయకంబులు పెలుచక, డెండముఁ గాఁడి
నధృతిసెడి, కంది మునీంద్రుండు దానిఁ గవ
యందవిరెక. భార. ఆది. ౪. ౪౪.

క. దినమున సురతం బెయ్యడఁ, జనదు చెడిపఁ
గవ్యఁ గవయఁ జనదు... భార. ఆము. ౪. ౧౧౫.

క. గవయిం గవ యీదైతమిఁ, గవయం గవయం
బు. కృ. శమం. ౧. ౬౬. అం. భా. ౨. ౧౭౨.

కవటలు. వి. బ. పాచికలు.

సీ. కవళ లనం బాచిక లనంగ నక్షుచుల్ ... అం.
శే. ౫౫.

గీ. కవళ లుంకించి వైన ... పాత్రాశి సెత్తమా
డు. ఆము. ౧. ౫౯.

కవలు. వి. వేదాదిపతనమునందు కొంతసామ్యము
చే ఒకటి విడఁబడి మతీయొకటి వచ్చి కలియుట.

క. పదవర్ణసౌమ్యవోన్నతి, యొదవఁగ రు విచ్చి
యిచ్చి యొక్కెడను గవ, స్థలదయింపపండ
గుఱుచులు, మదిఁ బట్టఁగఁ జెల్చుచును సమం
చితబుద్ధిక. పరమ. ౨. ౧౦౯.

సీ. ఎడనెడలఁ గవళ్లఁ దడఁబడమండఁగ గుఱుచు
లు మదిఁ బాచుకొలిపి కొలిపి. కళా. ౪. ౪౧.
కవలుకొను = కవలువోవు.

గీ. కమలజునివేదపతనంబు కవలుకొనియె. విక్ర.
౪. ౫౦. (శ. ర. పా. 'కవలువోయె' ముద్రి.
పా.)

కవలువోవు = వేదాదిపతనమునందు కొంతసా
మ్యముచే ఒకటి విడఁబడి మతీయొకటి వచ్చి క
లియు.

గీ. పాత మొనరించుతతీఁ దోడుకుడు గురునకు,
గవలువోకుండఁ బుత్రుఁ డోకలువకంటి. పాం
డు. ౨. ౧౯.

కవవాయు. అ. క్రి. (కవ+పాయు) - జలవిడుచు -
వియోగ మొందు.

సీ. కవవాసి యలఁదురుకలహంసరుతము నా నా
క్రందనారావ మతిశయిల్లు. కు. సం. ౨. ౨౨౧.

కవసము. సం. వి. అ. పుం. కవచము.

కవాటము. సం. వి. అ. పుం. న. తలుపు.

కవాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తలుపు.

కవాడము. వి. (త. కవాడమ్.) ఎద్దులు మోయు (గడ్డి
కట్టెలు మున్నగువాని) బరువు. (శ. ర.)

కవి. వి. (✓కవియు?) పెట్టు, మొగి. (ఒకశబ్దపూర్వ
కముగాఁ బ్రయోగములందుఁ గన్పట్టుచున్నది.)

క. తారకుకింకరు లుగ్రా, కారులు శతకోటు లా
క్ర-కవిఁ గవిసిరి... కు. సం. ౧౨. ౮౨౨.

క. తారకుననుజాలు ఘోరా,కారులు పదివేపు
 రాక్కకవి గవసిరి...కు. సం. ౧౨.౮౯౮,
 ౨. ౨౧౦.

కవి. సం. వి. (ఇ. ఇ. ఈ. ఇ.) ౧. కవిత్వము చె
 వ్వవాడు. ౨. పండితుడు. (కే. ని)-వి. ఇ.
 పుం. ౧. శుక్రుడు. ౨. వార్తకి. ౩. జలసక్షి.
 ర. పండితుడు. గ. కావ్యకర్త. (మే. ని.) ౬. బ్ర
 హ్మ. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఖలీనము, కల్లము. ౨. అంగుళి
 త్రము, అత్తెము, గోధ. (కే. ని.)

కవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కల్లము. ౨. మత్స్యవిశే
 షము.

కవిగొను. అ. క్రి. (✓కవి?) కవియు, వ్యాపించు.
 చ. కవిగొను దానియూర్పులనెక్క గనుగంచె
 ననంబుపువ్వులు. కవిక. ర. ౩౦.

కవిచేయు. అ. క్రి. (✓కవి?) సహగమనముచేయు.
 గీ. తోడఁ గవిచేయుదురు వానితో రమించు,
 కాంత లండలు...జై. భా. గ. ౧౦౯. (ఈ.
 ర. పా-గతిచేయు ముద్రి.)

కవిజ్యేష్ఠుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వార్తకి.

కవిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కవిత్వము, కైత.

కవిత్వము. సం. వి. ఆ. న=కవిత్.

కవిదల. వి. (✓కవియు) తాఁకు.

ప. ఇ ట్టతిభీషణశాసన లైనగణాధీశ్వరులకవి
 దల కబ్బగింపక...కు. సం. ౨. ౨౦౨.

(ఇత్వాకుడు.) న. జంభాసురేంద్రుం గిట్టి ముట్టి
 మాడలించిన నతనికవిదల కబ్బగింపక గుం
 ద్రించి జంభాసురేంద్రుఁ డెరల నెత్తి...కు.
 సం. ౧౨. ౮౪౫.

కవియము. సం. వి. ఆ. పుం. న. కల్లము.

కవియించు, కవించు. స. క్రి. (✓కవియు) కవి
 యుఁజేయు.

౧. నజపు, ప్రయోగించు.

క. కవిసినఁ గడంగి యేనును, గవించితి నంప

నెల్లిఁ గడుఁ గ్రూరత...భార. ఉద్యో. ర.
 ౩౪౨.

౨. వైకొల్పు.

చ. అలుక నహించి మత్తకరి నట్టె పయిం గవి
 యించి యార్పుచు. ఉ. రా. గ. ౧౦౫.

ద్వి. అనఘు నసిష్ఠ మహామునిసింహుఁ, గలఁచి
 నాచెన కేల కవియించుకొంటి. ద్వి. హరిశ్చ.
 ఉ. ౨౭౦౮ పం.

చ. జటమొదలంటఁగాఁ బెటికి చక్కన దానన
 కృత్య నాయుధో, త్కటవరశూలహస్తయు
 తఁగా నొనరించి కవించె రాజుపై. భాగ.
 ౯. ౧౦౨.

క. ఆరదము లయ్యును మత్త, ద్విరదము లనుకీర
 ములఁ గవించుచె చెలిపై. ల. వి. ర. ౭౧.

౩. పడచైచు.

ద్వి. పననుడు మీతండ్రి పరికించి నన్ను, నవలీల
 నీలవణాంబుధిలోనఁ, గవించి పక్షము
 ల్లాచి రక్షించె. రం. రా. కిష్కిం. ౨౩౭ పా.
 ౧౨ పం.

ర. ఘటిల్లఁజేయు, కలిగించు.

ఉ. ఏలొకొ మాగృహంబునకు నిప్పుడు రాదు
 మునీంద్ర భద్రశుం, డాలనమాను లైననరపా
 ధతనూజులు మోముఁడమ్ముల, వారికపోటు
 గంట్లు చెలువంబు గవించగఁ బేరురంబుల,
 గ్రాలఁగ లీలమై దివిజకాంతలు నైవినపుష్ప
 మాలికల్. నైష. ౩. ౧౦.

కవియు. అ. క్రి. (క. త. క. వి.) ౧. పర్య, వ్యా
 పించు.

క. ...భూసురాహతిమంత్రో, ద్భవదారుణదహ
 నశిఖరో, గవసిన నెద్దియును జేయఁగా నెడ
 గలదే. భార. ఆది. ౨. ౧౩౨.

క. తిమిరము గవసినఁ బాండవ, సమితియుఁ గౌ
 రవులు రణము సాలించి నివా, నములకుఁ ద
 గఁ జనిరి...భార. భీష్మ. ౩. ౧౬౪.

౨. పైపడు, పైకొను; పడు; ఉలుకు.

క. ఇదె యేను గూడ వచ్చితి, బదిలెండనై పో
రు మింక బకమర్దన యీ, కదిసినపీరుల నెల్లం,
గుడియించెద ననుచుఁ గవిసెఁ గురువితతివ
యిన్. భార. భీష్మ. ౨. ౩౭౦.

క. రఘుబంధు రాహువు పయిఁ గవిసినఁ బాసి
నను దోఁపకయుఁదోఁచియు నుం, డువిధమ
యజ్ఞానంబున, యవిరతివిరతులయధీనుఁ డగు
నాత్తునకున్. భార. శాం. క. ౧౦౪.

సీ. క్రతురక్షకులఁ దాఁకి కనుకనిఁ బోఁదోలి
...వడి జన్న సాలనివాసంబు గొని వేదికలు
గ్రొచ్చి గుండముల్ గవియఁ ద్రోచి. కు. సం.
౨. ౨౦౦.

ల. మదము మిగిలి కేతుమంతుఁడు గౌంలేయు,
పైకేఁ గవిసి యతనిబాణశిఖల, మ్రందిపోయెఁ
గడఁగి మంటలో నుఱికిన, మిడుతవోరె ...
భార. భీష్మ. ౨. ౬౨.

౩. కలుగు, సంభవించు.

సీ. పితౄకార్యవిధి సమీపించినఁ గడవని కడప
ని ముట్టుట గవిసె నేని. గీ...ఎట్లు, గడపె
నింటింట నీకాశికాపురమునఁ, బుణ్య కేహిని
...కాశీ. ౭. ౧౩౯.

స. క్రి. ౧. ఎనుక్కొను, ముక్కొను.

చ...వి, చ్చలవిడి భూవిభుం గవిసె సామజ
మున్ నెస నేయుఁ డంచు జో, దులకును
జేయి వీచి మును దోరె నతండు రథంబు బ
ల్విడిన్. భార. భీష్మ. ౨. ౨౫౦.

౨. చేరు, సమీపించు.

గీ...డాసెను గదిసెఁ గవిసెఁ, జేరె డగ్గట ననఁ
దారసించె ననఁగ, వెలయు...ఆం. భా. ౩.
౧౨౪.

౩. పొదువు, క్రమ్ము.

గీ. పొదివెఁ గవిసెను గ్రమ్మె వాఁ బూచు నావ,
రించె ననుమాట గాను...ఆం. భా. ౩. ౧౧౭.

జ: కవిదల, కవియించు, కవియుడెంచు.

కవియుడెంచు = కవియు. ఆ క్రి. (కవియు + తెంచు
- స్వార్థమున.)

(పైకొన వచ్చు, ముక్కొనుటకు వచ్చు.)

క. రక్కసుఁడును దనమదిలో, నక్కపివీరులను
జీర్ణైకఁ గొనక నే, దుక్కున రఘుకులవీరుల,
దిక్కునకుం గవియుడెంచె దీప్తస్ఫురణన్.
భార. ఆర. ౭. ౯౭.

వ. అట్టిమాయాసైన్యంబున కక్రేసరుండై కవి
యుడెంచుధేనుకుం గని సంకర్షణుండు...
హరి. పూ. ౭. ౮౫.

(కూడవచ్చు, కలిసివచ్చు)

గీ. హస్తీపురిఁ బేరు గలమదహస్తీ నెక్కి, క్రాలు
కావలిరథములు గవియుడేర, నభ్రగజముపైఁ
బర్జన్యఁ డనఁగ నంప, వాన పరఁగ వికర్ణం
డు వచ్చి తాఁకె. భార. విరా. ౫. ౧౯౨.

(పర్వ, వ్యాపించు.)

గీ. జలరుహంబులు పొండవ సైనికుల మొ, గంబు
లట్టుల విన్ననై కాంతి డటిఁగె, వారిమనముల
భీత్యంధకార మడరు, కరణిఁ జీకటి యెడ
నెడఁ గవియుడెంచె. భార. భీష్మ. ౧. ౩౦౦.

కవిరి. వి. పోకచెక్కలు కాఁపఁగా అడుగునకు
దిగినపదార్థము. (ప్ర.)

కవిరియుండ. వి. వీడియముతో నేవించుటకు చేసిన
తావియుండ, ఖాదిరఘుటిక.

గీ. ఖదిరకర్పూరకస్తూరికాపటీర, వల్కముల
చూర్ణములు సమభాగములుగఁ, గూర్చి పద
నిడి చేసినఘటిక లొప్పుఁ, గవిరియుండలు
నా వీటికలను గూర్చు. (చి.ని.)

కవిల. విణ. (సం. కపిలం. ప్రా. కపిలం. క. కవిల.)
కపిలవర్ణము గలిది.

మధ్యా. అవసరజ్ఞం డయి వ్యాసుఁడే తెంచె నంత
నత్రపసి, కవిగడ్డంబును గవిలజడలును గవిల
కన్నులును...భార. ఆది. ౪. ౨౫౩.

కవిలసంచి. వి. బంగారువర్తకుడు మచ్చుముక్కలు ఒరపిడిరాయి మొదలగునవి వేసికొనెడు సంచి.

క. అకరులమచ్చులగుడి కర్ణికాసువర్ణంబు మధుసనికషము గలత, మ్మికవిలసంచి దివసనై, శ్యమలాగ్రణి వాయిగట్టై సంధ్యావేళకై. వరాహ. క. ౧౩౮.

కవిలె(లియ). వి. ౧. ఘట్టించిననీలపటపుసర్వలె క్కపుస్తకము, కడితము; తాటాపలలెక్కపుస్తకము. (శ. ర.) ధనాగమవ్యయాదులలెక్కలు నానాడు వ్రాసి చేర్చినపత్రములకట్ట. (చి. ని.)

గీ. నలు మొంగంబులవాడు వేల్పులకు తోడు, బ్రదుకుబ్రద్దుల జనులకు నుదురుటాకు, గవిలెను లిఖించ నేర్చినకరణికంబు, గరిమ నొప్పారు ధాత జగద్విధాత. ఘటికా. ౧. ౨౨.

పీ. కవిలెలో నున్న ప్రకారంబు ప్రజపాపపుణ్యముల్ చిత్తగుప్తుండు తెలుప. ఉ. రా. ౩. ౩౧౬.

చ. కవిలియ విప్పి చూచి యనసూయితఁ డన్వయధర్మకర్తముల్, దవిలి యెనర్చెఁ గాని మఱి దానము లెవ్వియుఁ జేయఁడు... భోజరా. ౩. ౫౫. పాండు. ౫. ౮౨.

౨. అయిదరఁటాపలబొత్తి. (వా)

కవుఁగిలి=కాఁగిలి. వి. డా. (✓కవుఁగిలు.) ౧. భుజాంతరము, క్రోడము.

చ. ... ఎ, క్కుడుతమకంబుతోడఁ దల గ్రుచ్చి కవుఁగిలఁ గూర్చె నత్తఱి. కళా. ర. ౯౯.

౨. ఆలింగనము.

గీ. ... కాఁగిలి యనఁ, గవుఁగి లనఁగ నాలింగనాఖ్య లగుసాంబ. సాం. ని. స్థా. ౫౧.

కవుఁగిలింఁచు=కాఁగిలింఁచు. స. క్రి. (✓కవుఁగిలు) ఆలింగనము చేయు.

చ. తిగిచి కవుఁగిలింఁచి జగతీవిభుఁ డక్కమలాయతాక్షి నె, మ్మొగము మొగంబునం గదియ మోపు... భార. విరా. ౧. ౨౪౭.

చ ... మేఘనాదునికై, బిగియఁ గవుఁగిలింఁచి కడుఁ బ్రీతి వహించి దశాస్యుఁ డిట్లుకై. ఉ. రా. క. ౩౫౭, ౩. ౭౮.

కవుఁగిలింఁత=కాఁగిలింఁత. వి. (✓కవుఁగిలింఁచు) ఆలింగనము.

ఉ. తానుఁ గుమారజంగమసుధాకరమౌళియుఁ గూడిమాడి యిం, పైవరతి ప్రసంగముల నర్థనిమిలితనేత్రపద్మముల్, మాననిచుంబనంబులును మాటలచొప్పులు. వీడి వీడిపో, నీనికవుఁగిలింఁతలు ననేకవిలాసములుకై జెలంగకై. కాళ. ౧. ౪౨.

కవుఁగిలింపు=కాఁగిలింపు. (✓కవుఁగిలింఁచు.)

కవుఁగిలు=కాఁగిలు. స. క్రి. కాఁగిలింఁచు.

చ...నవ్వ సురపొన్న ముఖాంబుజ మెత్తఁ జంపకం, బు నెఱిఁ గవుఁగిలం గొరవి మూర్కొన వావిలిదన్న వంజుళం, బు నుడువ గోగునై తరుణి పూచు సురద్రుమ మన్నిపువ్వులకై. పారి. క. ౧౦.

జ: కవుఁగిలి, కవుఁగిలింఁచు, కవుఁగిలింఁత, కవుఁగిలింపు.

కవుఁజ్ఞ=కాఁజ్ఞ.

కవుఁచే=కాచే. వి. (క. కవుచు. త. కవిచ్చు.) ౧. ఆమమాంసగంధము, మాఁగుడుపాలకంపు. (చి. ని)

గీ. కవుచు గాలి వాజ గవిఁ బాసి వెలువడి, నయనమీలఁ దినుచు వచ్చి వచ్చి, పాముఁ జంపి పాదపముఁ బ్రాఁకి బకశిశు, ప్రకరభుక్తిఁ దనిసి నకుల మరిగె. వేం. పంచ. ౧. ౭౫౧.

నీ. వీటిని తులపాలిండ్లపై గంబూర నవహారము చిప్పకవుచు మాన్పు. ఆము. ౨. ౩.

౨. మాంసము.

నీ...నంజుడు పాల యెఱచి కవుచు పాలను కం
డ. గీ. చియ్యయం చన మాంసంబు చెలంగు
...ఆం. భా. ౨. ౧౩౧.

కవుడీలు=కాడీలు.

కవుడు=కాడు. వి. (త. కవడు) ౧. కవటము.

నీ...కవటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు, గబును
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డం బనం
గ...ఆం. భా. ౧. ౧౩౨.

౨. ప్రమాదము, తప్ప.

చ. శ్రుతి గవు డొందినక గమలనూతికి వైనను
దీర్చి చెప్ప నేరుతురు...ఆవ్వరివి ప్రసత్త
మూర్. పి. శకుం. ౧. ౭౬. (కవలొందు?
-చూ. కవలుకొను.)

కవుడువు=కాడువు.

కవును¹=కాను¹. వి. (వృత్తియం దిది పూర్వపదం
బగునపుడు నువర్ణమునకు వికల్పముగ లోపం
బగు. ఉదా: కవుఁడీగ, మొ. ఉత్తరపద మగు
నపుడు అంత్యోకారమునకు లోపము గొందఱు
చెప్పియున్నారు. సూదిజగాకవుక, లేఁగుట్ర
నునుంగవుక-శర.) ౧. మధ్యము, నడుము.

మ. బెళుకుం జాపులు సన్న పుంగవును శోభి
ల్లక...దకా. ౨. ౨౯౪.

నీ...జగిలేఁగవునుఁదీవ మొగులుప్రోవ. నీలా. ౧.
౫౬.

౨. అస్తకము, వింటినడుము. (చూ. కాను¹)

కవును²=కాను². వి. పాదరత్నావిశేషము, ఒకవిధ
మగుచెప్ప.

నీ. పాదరత్నాభిధ పరంగును కై ప్పన మలకడ
ప్పనఁగ సమ్మతి యనఁగఁ, దద్దిశేషములు త
గుఁబాయపోసు పాపో నూడు పుద్దము ము
చ్చెమెట్టు, కవును మోబా యనఁగా...ఆం.
భా. ౨. ౨౯౫.

కవురు=కారు. వి. ముదురుఁగు? (వర్ణాధిక్యము-
శ. ర.)

క. చివురా వాలెఱ నల్లని, కవురా నునుసోగవెం
డుకలు పుత్తడిమేల్, నవురా దేహము ము
ద్దుల, దవురా యని జనులు పొగడ నాదిడ
యమరుక. హంస. ౩. ౧౯౩.

వ...తోడిగిఁటిసరిగకంగులకూరుపుఁబనికవురు
పరకాళాయెంటిపారబిగువునిడుదకానెల...
ప్రబంధ. ౭౮.

కవులు=కాలు. (చూ) వి. (హిం. ఖవుల్) రాజా
లు లోనగువారు ప్రజలు లోనగువారి కిచ్చు
నట్టియొడంబడిక. (శ. ర.)

కవేరజ=కావేరి. సం. వి. ఆ. ప్రి. దక్షిణహిందూ

స్థానమండలియొకనది. వైజ. ౧. ౮౨.

(ఇట్లే: కవేరకన్య, కవేరసుత, మొ.).

కవేరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకఱుష్.

(కెటెల్)

మ...కవేరునిప్రియార్థజ మత్ప్రితిబింబ మొ
క్కచో, ననువుగ నిల్చి భక్తి నెఱపార భజిం
చిన మెచ్చి యిచ్చెదం, గొనుము వరంబు నీ
కనినఁ గోమలి గోరెఁ ద్వదీయపాదసం, జనన
ఘనప్రతాప యగు జాహ్నువి మీఱుమహా
మహత్వముక. శ్రీరం. మ. ౨. ౩౯౭.

(కవేరునిప్రియార్థజ=కావేరి.)

కవేలము. సం. వి. ఆ. న. కువలయును, కలువ.

(కల్ప.)

కవోష్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఇంచుక వేడి
గలది, నులివెచ్చనిది. వి. అ. న. ఇంచుకవేడిమి-
కవ్యము. సం. వి. ఆ. న. (వృత్తి-హవ్యము.) పితృ
దేవతల కియ్యఁ దగినఅన్నము.

కవ్యవాలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. అగ్ని. ౨. పితృ
గణభేదము.

కవ్యవాహనుడు. సం. వి. అ. పుం-పితృదేశత
లకు కవ్యమును గొనిపోవువాడు-అగ్ని.

కవ్యడి. వి. (కవ + పడి) - రెండు చేతులయందును
పడి గలవాడు - అర్జునుడు.

తరల... చెచ్చెరక ధరణీసులక, విడిచిపుచ్చు
మ యేను గృహ్మండ వీడు భీముడు వాడు
గ, వ్యడి... భార. సభా. ౧. ౧౯౨. ఆం. భా.
౨. ౧౮౨.

విణ. రెండు చేతులయందును పడి గలవాడు.

నీ. ఉత్తంగఘనవిశాలోరస్సుక డనియును గవ్య
డి యనియును గరము వేడ్క, వివ్వచ్చు నె
వ్వడు వినియెడునది... భార. ఆది. ౮. ౧౮౫.

కవ్యపుగట్టు. వి. (కవ్యము + గట్టు) - కవ్యమైన
కొండ - మందరపర్వతము, మంథాద్రి.

దండకము... మేటితామేటిమై యెత్తి మవ్వం
పుగవ్వంపుగట్టేపున స్వీపునం దాల్పవా
...నీలా. ౨. ౪౧. అచ్చ. రా. యు. ౧౬౧.

ఇట్లే: కవ్యపుగొండ, మొ.

గీ. భద్రజాతియేనుంగు లప్పట్టనమున, బ్రకటి
తస్సార్తి నొప్పుసిబ్బములతోడ, విమలవా
రాశిఫేనఖండములతోడి, కవ్యపుగొండబం
ధులో కాక యనగ. శివరా. ౨. ౧౦. ఆం.
భా. ౨. ౨౮. పరాహ. ౧౧. ౩౧.

కవ్యము. వి. మంథానము, పెరుగుచిలికెడు సాధ
నము.

క. తరిత్రాడు చేతికవ్యము, దిరుగక యుండంగ
బిట్టు తె మ్మని తినుచుక, బొరిబొరి గనయం
బునముడి, విరియ వలువచెఱుగు నట్టి ప్రేతల
నీడుక. హరి. పూ. ౫. ౧౯౬. ఆం. భా.
౨. ౨౬౪.

జ: కవ్యపుగట్టు.

కవ్య. స. క్రి. (త. కవ్య.) ౧. కబళించు. (శ. ర.)
౨. అవహరించు. (శ. ర.)

కవ్యకొను=౧. అదుకొను. ౨. ఆక్రమించు. (ప్రా.)
కశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గుఱ్ఱములో నగువానిని కొట్టు
చబుకు. ౨. మాంసకోహణి.

కశము. సం. వి. అ. పుం. మచ్చుతోక గలముంగి.
(వై. ని.)

కశేపువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. ౧. సెజ్జ, శయ్య. ౨.
అన్నము. ౩. వస్త్రము. ద్వి. అన్నవస్త్రములు.
(వై. ని.)

కశేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెన్నెముక.

కశేరుకము. సం. వి. అ. న. తృణకందము, ఒకజా
తిగడ్డిమంప.

కశేరువు. సం. వి. ఉ, ఊ. స్త్రీ. ఉ. పుం. న. తృణ
కందము, ఒకజాతిగడ్డిమంప. ఉ. పుం. న. వెన్నె
ముక. పుం. జంబూద్వీపముయొక్క తొమ్మిదిభా
డములలో నొకటి.

కశ్మలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మలినము.
౨. నింద్యము. వి. ఆ. న. ౧. మూర్ఖ. ౨. మోహము.
౩. పాపము.

కశ్మీరజము. సం. వి. అ. పుం. న. మంశమహాపు.
(ఇట్లే: కశ్మీరజన్నము, మొ.)

కశ్మీరము. సం. వి. అ. పుం. కాశ్మీరదేశము. (ఇది గా
రదామతము మొదలు మంశమాద్రివఱకు గల
దేశము.)

కశ్యపము. సం. వి. అ. న. ౧. తా. బేలు. ౨. మత్స్యశే
డము. ౩. మృగ శేడము, ఒకజాతిరేడి.

కశ్యపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్యావదంఱుడు,
నల్లనిదంతములు గలవాడు. వి. అ. పుం. ఆది
కిని దితికిని భర్తయు బ్రహ్మహనసపుత్రుడు
నగునొక ప్రజాపతి.

కశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కశతోక గొట్ట; దగిన
ది. వి. అ. న. ౧. మద్యము. ౨. గుఱ్ఱముయొక్కక
డుము.

కష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పక్కము కానిది.

వి. అ. న. పుష్కణము, ఒరయిక, గీచుట; కంఠా
యనము, గోతుట.

కష్టపట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నికషము, ఒరగట్టు.

కష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) రాయువది, ఒరయు
నది, గీచునది. వి. ఆ. పుం. గ. రాయుట. 1. ఒర
గట్టు, నికషము. ('కత్తి' యున్న గునవి పదమపెట్టు
సాన' అని కొందఱు.)

కష్టాశువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. అగ్ని. 1. సూర్యుడు.

కష్టాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డుద్రదురాలభ, ఒక జాతి
తీరకసిందగి.

కష్టాయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. ఒరగు గలది.

1. సురభి, సువాసన గలది. 3. లోహితము, ఎట్టి
నిది. 4. అమరాగము గలది. 5. ఇంపైనెద్దని గ
లది. (ఉదా:- కషాయకంఠము.) 6. ఎఱుపు పసు
పు కలిసినది. వి. ఆ. పుం. న. గ. ఒరగు. 1. రాగ
ము, ఎఱుపు. 3. క్యాధము, ఓషధులు వేసి కా
చిననీరు. 4. నిర్యాసము, చెట్టుబంక. 5. అమరా
గము, విషయాభిలాష. 6. విలేపనము, చందనా
దులపూత. 2. అంగరాగము, పూసికొనెడు చం
దనము, మొ. 7. ఎఱుపు కలిసినపసుపు. పుం.
గ. శోభనాకము, దుండిగముగి. 1. ధవముగి. 3.
పోక చెట్టు. 4. కలియుగము.

కష్టాయి. సం. వి. (న్. టి. న్.) - కషాయముకలది.

గ. బంక నిచ్చునది. 1. ఒరగు గలది. 3. ఎట్టిరంగు
గలది. 4. విషయాభిలాషము గలది. వి. న్. పుం.
గ. సాలవృక్షము, మద్దిగి. 1. ఖర్జూరవృక్షము. 3.
లకుచముగి.

కష్టాయితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. ఎట్టివాతిన

ది. 1. ఎట్టిగాఁ జేయఁబడినది. 3. కలుషితము.

ఉదా:- రోషకషాయితమనన్ముడు, మొ.

కష్టి. సం. వి. (ఇ) హింసక మైనది.

కష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నస్యముగి. 1. మక్షిక, ఈగ.

(వై. ని.)

కష్టితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. రాపిడి పెట్టెబ

డినది. 1. బాధితము, పీడితము.

కష్టించు. సం. వి. ఆ. పుం. సానపెట్టుట లోనగువను
ల చే జీవించెడువొకనికృష్టపుజాతివాడు.

శ్లో. కిరాతహూణాం ద్రపులిందపులసా, ఆభి

రకంకా యవనాః కషాదయః, యే న్యే చ పా

పా యదుపాశ్రయాశ్రయా, శ్చుధ్యంతి త

పైశ్చ ప్రభవిష్టవే నమః. సం. భాగ. గం. స్కం.

కష్ట(ము)పడు. మి. ఆ. క్రి. గ. దుఃఖపడు.

క. నీవును ద్రోణుడు గలుగం, గా వైరులచేత

నేను గష్టపడితిం గా, దే... భార. భీష్మ. 3.

గ32.

1. శ్రమపడు.

(వ్యవ) వాడు పరీక్షకు కష్టపడి చదువును

న్నాడు.

కష్టప(ట)ఱుమే. మి. న. క్రి. కష్టపడఁజేయు.

ఆ. ఋణము నీగుసాంపె నిష్కడ యీజరా, సం

ధుఁ గిట్టి పట్టి సుమబాహు, బల మెల్లరంగ

ష్టపఱచెద నీమ మెచ్చుగ నొనర్చువాడఁ

జూడు నన్ను. హరి. ఉ. గ. ౯3.

కష్టపాటు. మి. వి. కష్టపడుట.

(భంగము, చెఱుపు.)

గీ. నందనమునకును వజ్రనాభదైత్యుఁ, డపుడు

చేసినకష్టపాటబ్జనాభ, యిపుడుఁ దలఁపునఁ

బాతిన హృదయమునకు, నధికతర మైనపరి

తాప మావహిల్లు. ప్రభా. గ. 23.

కష్టపుఁబొటు. మి. వి. కష్టపడుట, ఇదుము

పడుట.

చ. కారవకోటిచేత మనకష్టపుఁబాటు దలంపు

వచ్చినం, గ్రూరవిచేష్టితంబునకు గొంతి యొ

డంబడె బంధువర్గమున, ఘోరముగా వధిం
చుటకుఁ గోల్కొనకున్నది బుద్ధిమీరుని,
ధారణనేయుఁడా పితము ధర్మము నయ్యె
డువృత్త మెట్టిదో. భార. ఉద్యో. ౪.౯౦.

కష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దుష్టము, చె
డ్డది. ౨. దుఃఖము గలది, పీడ గలది. ౩. పీడిం
చునది. ౪. కష్టసాధ్యము, ప్రయాసపడి సాధిం
పఁ దగినది. (శత్రురోగాది.) వి. అ. న. ౧. నెబ్బ
ర, కీడు, చెఱుపు. ౨. దుఃఖము, పీడ. ౩. పా
పము. ౪. కష్ట, శ్రమము, ప్రయాసము.

కష్టముపాటు. మి.వి. కష్టపడుట, ఇడుమల నొం
డుట.

ఉ. ఎందును నెవ్వరం బడనియెంతయుఁ గష్ట
ముపాటు వచ్చినన్. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౨౯.

కష్టించు. సం. అ. క్రి. కష్టపడు.

అ. మగనికాలమందు మగువ కష్టించిన, సుతుల
కాలమందు సుఖముఁ జొందు. వేమన. ౧.
౧౨౩.

కస¹. వి. (సం. కశా.) గుఱ్ఱము మొదలగువానిని
గొట్టెడుచబుకు, కొరడా.

సీ... చగ్గములు చతుస్స్వరములు ప్రణవంబు
గసగోల బ్రహ్మనూతుఁడు... కు. సం. ౨.
౧౬౦. (కసగోల=కొరడాకణ్ణ.)

కస². వి. (సం. కషాయమ్. ప్రా. కసాఅమ్. క.కస.) ౧.
రంజక ద్రవ్యములు మున్నగువానిసారము.
ఉదా: పట్టుబట్టు తడుపఁగా రంగుకస దిగిపో
యినది.

౨. కసటు, మాలిన్యము.

ఉదా: నువ్వులు కస పోవుదాక కడుగవలెను.
కంద కస పోవునట్లు కడుగుకున్న దురదెట్టును.

కసటు. వి. (సం. కష్టమ్. త. కసడు) ౧. అవరిశుద్ధి.

ఆ. అవతరించి కంసుఁ డాదిగాఁ గలదేవ, శత్రు
కోటి నెల్ల సమయఁజేసి, భరతకులముకసటు
వాపి సంకుద్ధప్ర, తిష్ఠఁ గూర్చి యరుగుదెంచి
తీశ. భార. మా. ౮౭.

౨. మలినపదార్థము.

సీ. కడు సంభ్రమమున నక్కడకు నేలెంచి యిం
పెనఁగ మై నుండినకసటుఁ దుడిచి. మమచ.
౬. ౪౧.

ద్వి. మున్నుగా వగలనుమున్నీట మునిగి, కన్నీ
ట నాసాముకస టెల్లఁ గడిగి. రం. రా.
కిష్కిం. ౨౦౨ పా. ౧౭ పం.

సీ. కాకలు దేరుబంగరుసలూక యనంగఁ గస
టు వాసినచంద్రకళ యనంగ. అని. ౩. ౬౨.
(ఇట కళంకము అనిభావము.)

సీ. కన్నియవదనంబు కమలంబు బోల్తమా కమ
లంబు పుట్టుచోఁ గసటు గలదు. వీర. ౩.
౬౬. (ఇట బురద అనిభావము.)

౩. పాపము.

సీ. దోస మనంగను దోసఁగు దోసంగు నాఁగస
టు నాఁ బాపంబు గాఁ దనర్చు. ఆం. భా. ౧.
౯౮.

సీ. దురితంబు లెన్నండుఁ బొరయక వెలుగొం
దుకమలాప్తకులమునఁ గసటు గలిపి. భార.
ఆర. ౬. ౩౦౭.

౪. నిష్ఠురత్వము, పారుష్యము.

ద్వి. పా మ్మన్న విని మొగంబునఁ జిలునవ్వు, గ
మ్మ మాటల నొండు కసటు లేకుండ. రం. రా.
అయో. ౯౭ పా. ౨ పం.

౫. వెగటు, అరుచి.

గీ. విసము మెనవిననాఁటియక్కసటు వోవ. (క్రి
నాథునిచాటువు.)

౬. విషాదము, భేదము, దుఃఖము.

వ. పార్థున కుపనిషదర్థజాతం బవగతంబు నేసిమ

ననుకనటు వాసి వివేకంబునకుం శేవ గలిగి
చిక్కజుండు...భార.భీష్మ. ౧.౨౨౩.

విణ. మలినము.

సీ. కలువపుప్పొళ్లచే గన పైనవెన్నెల వలిపవె
న్నెలలోన వడిచి తేర్చి. పా. ౩. ౨. ౪౫.

కననము. సం. వి. అ. పుం. కానకోగము.

కనసోత్పాటనము. సం. వి. అ. పుం. వాసకవృ
క్షము, అడ్డనరము.

కనబెన. వి.బాగుగా నూలుట మున్నగువానియం
దగుననుకరణము.

ద్వి. కలిపి రసంబులఁ గల్పంబులందుఁ, గనబెన
గా నూతి...నవ. ౫. ౨౧౧ పా. ౨౦ పం.

కనమన. వి. ౧. వేగము, తొందర.

చ... నీ ప్రకట ప్రతాపముం, గనమన దాటఁ
బోయి యతిఖంజత నొందె సహస్రపాదుఁ
డు. నైవ. ౩. ౭౨.

క. ముసిముసినవృల్లు నవృచు, మిసిమింతుఁడు
గాక యొక్కమిటుత నిలిచి యు, మ్మనుమక
రహరుఁడు తపసులు, కనమనఁ దనుఁ బట్టు
కొనఁగఁ గడఁగినఁ తెలుచు. పా. ౫. ౫౭.

౨. తొట్టుపాటు, సంభ్రమము.

క. అంతట నిద్రఱమనసులు, కంతునివసఁ గలసె
వింతకనమన లాలయ, మంతనములఁ బెద
పుల నిసి, తీంతలు వాఱంగ నగవు తెప్పలు
గోర. విక్ర. ౮. ౮౭.

౩. తినుట మున్నగువానియందలియనుకరణము.

ద్వి. బుద్ధివచ్చినమృగంబులమాంస మెల్ల, గద్దకు
త్తుకపడఁ గనమన మెసఁగి. నవ. ౧. ౪౭
పా. ౧౧ పం.

కనరు¹. అ. క్రి. ౧. కోపపడు; వినుగుకొను.

గీ... ఓతండ్రియాకోడియలబుట్టి, గట్టిచేసెద
నిక నింత కనర వలన, దు... నీలా. ౨. ౬౨.

క. పెనరుంబ ప్పేమిటి కని, కనరు న్నెయి గొ

నఁడు పండుగను గొయగూరే, కొనరు...
బహు. ౫. ౮.

సీ. కనరి యెంగిలిచేతఁ గాకి వేయనివాఁడు సత
తాన్నదానప్రశస్తఁ డయ్యె. పాండు. ౪.
౨౧౦.

౨. విజృంభించు, హెచ్చు.

సీ. జలరేఖ లంబరస్థలి విశాలము లయ్యెఁ గనరు
చుఁ దెప్పెరలో విసరఁ జొచ్చె. ఇందు. ౩.
౧౦౬.

గీ. కనరి యెవ్వనికంతహుంకారరవము, కొండ
చిలువలకులము లోఁ గూర్చె నహుమ, నట్టిప
రమమహాకైపు ననఘలేజు, వెదకి రానందవన
ములో విబుధములు. కాశీ. ౨. ౪౦.

౩. చలించు.

ద్వి. పసిఁడిసలాక సుపాణిముత్తియము, కనరక
నిలుచుక్రొక్కారు మెఱుంగు. ద్వి. భాగ. ౭.
(౪. ర.)

స. క్రి. ఉపాలంభించు, తిట్టు. (చి. ని, ధాతు
మాల)

క. అంపఁ దగువారిఁ గనరుచు, నంపి... మనుచు.
౫. ౨౩.

కనరికొట్టు=తిట్టు. చంద్ర. వి. ౧. ౬౨.

వి. ౧. కోపము.

గీ. అలఁతఁ బానుపుపైఁ బొరలాట తెలుపఁ, తె
గువ లోలోన సే నవృనగవు తెలుపఁ, గలఁక
మామిడిపనిలేనికనరు తెలుపఁ, బొలఁతి రే
లు నీయున్నియే పులుగు గాదె. ఆము. ౫.
౬౦.

సీ. పనులగోడలు వాన్ని వసుధపైఁ గూల్పనిము
సురువానలమిఁదఁ గనరుఁ జూపు. శుక. ౨.
౫౦౪.

౨. పొగరు, గర్వము.

ద్వి. కనరెక్కి యంత ముష్కరము నేయంగఁ,
బొసఁగించి యెగవేయ బొంక నీ కెంత, ముం
గల వెనుకను మూఁడుబొంకముల, నంగన నీ

యంతయాఁడుది లేదు. ద్వి. సారంగ. 3. ౧౦౫ పా.

3. గాలివాన.

వ.... పెల్లడరునిట్టార్పుగాడ్పువినరులక గన
రెత్తి... పొంగి చింతాసాగరంబు వేగిరంబ
నెల్లివొడిచె నన...మనుచ. 3. ౯. (కనరెత్తి=
తుపాను కలిగి.)

గీ. బిట్టు కనరెత్తి మున్నీటినట్టనడిమి, కరుగఁ
గా జీను వైచినతరణి యనఁగఁ, జక్క సాగి
నర క్తిచే జాక్కఁజేడు, సమయవశమున
గగనమధ్యమున నిలిచె. రా. వి. 3. ౧౯.

౪. విజృంభణము, అతిశయము.

క. అసురుడు రని సాలయుఁ రా, జనురేంద్రుఁ
డు మలయపవనుచలికనరునకుఁ. కవిరా. ౫.
౨౬౫.

౫. దోషము.

క. ఈరత్నమునకుఁ బ్రుష్టియు, గారయుఁ గ
ర్కశత యనఁగఁ గనరులు మూఁడే, పారు
నవి యెల్లఁ జెలియక, వారక ధరియింప జగ
తి పల చెప్పరికిఁ. రత్న. ౨౮.

జ: కనరుఁడనము, కనరుకొను.

కనరు²=కసురు.

గీ. కాయ గన రేటికొని తించుఁ గానలోన, ఘో
రదుఃఖముల్ గుడువంగఁ గోర నేల. భా.
రా. సుం. ౧౭౮.

జ: కనరుఁగాయ.

కనరుఁగాయ. వి. (కనరు² + కాయ) రేతకాయ.

ద్వి. రసరసాన్నములను మెననెడువాఁడు, కన
రుఁగాయలఁ బ్రొద్దు కడపుచున్నాఁడు. రం.
రా. అయో. ౧౩౭ పా. ౧౨ పం.

కనరుఁడనము. వి. (కనరు¹ + తనము.) దోషము.

నీ. కులగోత్రముల కాదికొన్నచిన్నతనంబు విన
ములో నుదయించు కనరుఁడనము. కృ. శకుం.
పీఠి. ౫౬.

కనరుకొను. అ. క్రి. (కనరు¹ + కొను-స్వార్థమున)
=కనరు¹.

(౧. ఘోషించు, శబ్దించు. ౨. కోపపడు.)

నీ. జలదంబుగతి నిచ్చి వెలవెలఁబాటక కలకాం
బునిధిరీతిఁ గనరుకొనక. నరస. ౫. ౧౯.

కనవు(స్వప్న). వి. (సం. ఘాతః. పా. కస్సో. క.
కనవు.) ౧. గడ్డి, తృణము.

మ... నానాదివౌ, కను లాస్థానము గూడి యా
డుదురు శ్రీకాశీప్రదేశంబునక, గనవై పు
టైడుభాగ్యమైన మనకుఁ గల్పింప దాడై
వ మీ, కనుమాలం బగునాక మేల యనియు
తృంతాతిరేకంబునక. కాశీ. 2. ౨౦౬.

క.... మెచ్చెఁ బరవినర మెసఁగి మెనవుకన
వులక. కృ. శకుం. ౧. ౪౩.

ద్వి. నడ నట్ర నలి నట్ర సరి గన్ముగట్ర, చెడకి
యుఁ గానక మది విచారించి. బస. పు. 3.
౫౩౨పం.

౨. పెంట.

నీ. గల్లుగ ల్లని రత్నకంకణంబులు మ్రోయ గంధ
వాహునియాలు కనవు నూడ్చు. భీమ. 3.
౬౨.

కనవుఁగుప్ప=గ. గడ్డిమేటి. (శ. ర.)

౨. పెంటపుప్ప. (శ. ర.)

కనవుపోఁచ=గడ్డిపరక.

నీ. కనవుపోఁచలు కసి గాట్లుగాఁ గొలుకుచు వి
వృతాస్యమున జాఱ విడుచుకొనుచు. హరిశ్చ.
౨. ౪౯.

కసాయి. వి. (హిం. కసాయి.) కటికవాఁడు, పా
నికుఁడు. (శ. ర.)

కసి¹. వి. ౧. తీఁట, దురద.

క. చేతులు దలలును బహువిధ, హేతులఁ దుని
యలుగఁజేసి యిలఁ దొరఁగించెక, శేతులకసి
వోవంగ న, రాతులు బెగ్గిలఁగఁ గ్రీడి త్రక
టస్సురణక. భార. కర్ణ. ౨. 3౦౦.

క. చేరులకసి వోఁ గయ్యము, నేతవిలెడునట్టివిధము చింతింపు... హరి. ఉ. 2. ౧౮. ఆం. భా.

౨. ౧౨౯.

౨. తమి, అసేక్ష.

క. కన్నులకసివోఁ జూచితి, నెన్నఁడు నెచ్చోటఁ బోరు లిట్టి వెఱుంగ నో, యన్న... హరి. ఉ. ౮. 3౪.

ద్వి. బసవా యనిన బాలబసవఁ డోయనుడుఁ, గసి వోవ నడుగుల నొన లిడి రాచు. పండితా. పురా. ౧౬౬ పా.

౩. కోపము.

(వ్యవ) వానిని కసి తీఱఁ గొట్టితిని.

జ: కసిమనఁగు, కసిమిరి.

కసి²=అసి. విణ. అల్పము. (వృత్తియందు 'కసిఁడి' శబ్దముయొక్క తుదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలి నరూపము.) ఉదా: కసిగాటు, మొ.

క్రి. విణ. ఇంచుక. (చూ. కసిగందు.)

కసింద. వి. (క. కసింద.) కానమర్దము.

(దీని భేదములు:— ఒట్టుకసింద, కమ్మకసింద, కొండకసింద, తీటకసింద.)

సీ. ఇడిసినయిడుపులయెడలఁ బొత్తే నుత్తరేను గసిందకోరిందసాదల. ఆము. ౬. ౧౩.

కసిఁడి. విణ. అల్పము. (వృత్తియందు దీనికి వికల్పముగా అంత్యవర్ణలోపము. (చూ. కసికోత, కసిఁడికోత.)

జ: కసి², కసిఁడికోత, కసికోత, గసిగందు, కసిగాటు.

కసిఁడికోత=కసికోత, కసినికోత. వి. (కసిఁడి + కోత) - చిన్నచిన్నముక్కలుగాఁ గోయు కోత-సంతతము పెట్టెడుబాధ.

కా. తండ్రి సారెకు రువ్వు నాగ్రహముమీఁదం గన్నదే గాతిగా, గుండ్రాలం గొని దాయ గాక యిది నాకుం దల్లియే యెన్నఁడు.

వీండ్రం జూచినబాడ నన్ను యమున² వీక్షింప దంతంతకుం, వీండ్రం బయ్యెఁ గసింఁడికోత వలదా మీకు న్విచారింపఁగల. పరాహ. ౫. ౯౩.

(పతి ప్రతాపర్థనము.) సీ. కలహాశనుండు తర్కక్రియాశుశలుండు సంగతోన్మాదోత్తమాంగమండు. గీ. నగునయేనియు నటువంటిమగనితోడఁ, గాఁపురమునేయు సతి దొడ్డగఱితయగుచుఁ, గసిఁడికోతల నోర్చి లో విసిగి కొనక, ధాత దూఱక తండ్రి నేతకు వగవక. పాండు. ౪. ౧౪౫.

కసికోత=కసిఁడికోత. (కసి² + కోత.)

గీ. చెలువ యీ బాము లనుభవించినను గాని, తెలియదే ప్రేగులోపలితీటవంటి, వలపుకసికోత లివి పగవారి కైన, వలదుగా దీని కిటు డేల వచ్చె నవ్వు. కువల. ౩. ౯౯.

కసిక్కు. వి. ముండ్లు లోనగునవి నాటుటయందగు ననుకరణము.

చ. చిటచిట మండుమంటలుఁ గసిక్కున నాటెడు ముండ్లతోవలు. సానందో. ౨. ౫.

కసిగందు. అ. క్రి. (కసి² + కందు) కొంచె మైనను కందు. (దీనికి వ్యతిరేకమందే ప్రయోగము.)

చ. అతఁడు మదీయసఖ్యపరుఁ డక్కట యే గసిగందకుండ నా, క్షితిపతి యిమ్మైయుం బరుల చేతఁ బరాధన మొందె... భార. సా. ౧. 20. (కరాల ప్రతిపాతము.)

మ. అనురాధీశనమర్పితంబు లగులీలారామకల్పద్రుమ, ప్రసవంబుల్ కసిగంద వయ్యె... భీమ. ౪. ౧౪౬.

చ...తపో, ధన ముడివోనిపూనిక విరాన మొనర్పఁ గడంగినాఁడు నీ, మనుషులకీర్తి కామిని కి మై కసిగందనిచాయ సంధిల. చం. రా. ౨. ౬౬.

కసిగా(కా)టు. విణ. (కసి² + కాటు) ౧. చిన్న

కాటులు గలది; అల్పము, కొంచెము.

గీ. భావమొకరితఁ దత్తఱపడ హితంబు, గాదటం
చును గసిగాటుగా భుజించి, వేగ ఘనసార
మధికంబుఁ గాఁగ నపుడు, చేసెఁ దాంబూల
మారాజశేఖరుండు. దిలీప. 3. ౨౧౩.

గీ. మనసు దీరఁగ నొకనాఁటియునికి లేక, మో
సపోయితిఁ గసికాటుముచ్చటలనె, యింత
లోననె నన్ను నీ వింత నేయు, టెఱుఁగ నేర
నికతనఁ బూర్ణేందువదన. ప్రబంధ. ౭౫౦.
పాండు. 3. ౭౨.

వి. కొంచెపుపంటికాటు.

గీ. ఒఱలి తూఁడులు కసిగాట్లఁ గొటికి నిలుచు,
నిలిచి పెనఁగొన్న నాఁచుతఁగలను డాఁగు,
... కోక మొకటి. ప్రబంధ. ౫౯.

గీ. కృష్ణుననుమతి రుక్తిఁజీరవాణి, వచ్చి భోజన
మిడఁ దలవంచి యగ్గలం బయినచింత వలసి
యొల్లమి నతండు, సాగటులను బోయి కసి
కాటులు గ భుజించె. విజ. వి. 3. ర.

ఉ. కామిని నీదు మోవిఁ గసికాటులు చెక్కుల
గోటిసొక్కులుక, మోమునఁ జెప్పురించుట
లు ముంగురు లెంతయుఁ జిక్కు లొందు
టల్. సురా. ౧౨౮. (కసికాటులు=దంతక్ష
తములు.)

కసికాట్లు చేయు=కొంచెముగాఁ గఱచు, కొంచె
ముగాఁ గొలుచు.

ద్వి. మునుపు గాచినపాము మురియుచు వచ్చి,
ఘన మైనయాపండు గసికాట్లు చేసి. ద్వి. సా
రంగ. ౨. ౬౭ పా. 3౭౪ పం.

కసిని=కసిడి(చూ. కసినికోత.)

జ: కసినికోత.

కసినికోత=కసిడికోత. (కసిని + కోత)

గీ. తనకు ననుకూల యగుకొక్కదానితోడ, మా

లిమి యొనర్చుకొని యించిమంచి వెట్టి, దాని

తో నొక్కనాఁడు మంతనమునందు, నింటి

వారలకసినికోత తెల్ల నుడివి. శుక. 3. ౨౯౭.

కసినికోతలుకోసికారించు=మర్త్యస్థులములై
నమాటలు మున్నగువానిచేత సంతతము బాధిం
చు.

నీ. కసినికోతలుగోసికారించు రని బూతు తెలి
యఁ గా వది నెలఁ దిట్టువారు. శుక. 3. ౧౨౧.

కసిబిసి. విణ. నలఁగినది.

వ. ... ముసలంబుల మోఁడులం గసిబిసి యగువా
రును... భా. రా. యు. ౧౪౩౨.

వి. ౧. క్రోధము. ద్వి. భాగ. ౬. ౧౨౧. (ప్ర)

౨. బాగుగా నలఁగునట్లు నమలుటయం దగునను
కరణము.

చ. కసిబిసి నమృకంబునకుఁ గానివి చోళ్లు నమ
ల్పాలంతితో... పాంచాలీ. ౧. ౭౮.

కసిమన. వి. తొందరగా తినుటయం దగుననుకర
ణము.

క. కసిమన నాఁకట ఫలముల్, మెనపుచుఁ జలి
విడిచి మేడిమిఁదక్ష మోదం, తెనఁగ నటి
యించువానరు, మనలక వీక్షించుకెంకూ
రుం డనియెక. వేం. పంచ. క. ౮౫.

కసిమనఁగు. అ. క్రి. (కసి¹ + మనఁగు) ౧. వి
జృంభించు, చెలరేఁగు; అతిశయించు.

గీ... మెఱయుఁగసిమ, సంగెఁ జెలరేఁగె నాఁగ
ను సమములుగను. ఆం. భా. 3. ౯౭.

క. వారల నందఱ రాద్రా, కారుండై కసిమనంగి
గాంగేయుఁడు దు, ర్వారపటు బాణిహతి
ని, వీరాహవరంగమునకు విముఖులఁ జేసెక.
భార. ఆది. క. ౨౦౧.

క. వెనఁ తెక్కుములు మనవై, మునుఁగువడం బ
ఱపి యతఁడు మురధంజన సంతన మండెడు
నింతన యేఁ, గసిమనఁగెదఁ జూడు నన్ను
గాండీవంబుక. భార. కర్ణ. ౨. ౨౯౪.

లయవిభాతి... ప్రాణి, ప్రసరములు నొండొకటి
మెనఁగఁ దొడఁగెన్ గజవు గసిమనఁగె వి
శ్వమున...వరాహ. ౧౦. ౨౮.

౨. నిపుణుఁడగు, ఆరితేఱు.

గీ...గడితేఱు ననఁగఁ, గసిమనఁగె ననంగ నా
ఖలు దనర్చు, నిపుణుఁడయ్యె నటంటకు...
ఆం. శే. ౩౫.

స. క్రి. ౧. చంపు, సంహరించు.

క. ఆసురుల మాయోపాయులఁ, గసిమనఁగఁగనఁ
ట మఖంబుఁ గావఁగనఁట తా, పసుఁ డొకఁ
డఁట సినువులఁ గ్రొన్నినువుల నడిగెనఁట
మునులు నిర్దోహులు గా. రామా. ౮. ౯.

లయగ్రాహి. సింగము కురంగనమితిం గసిమనం
గెడు తెఱంగున నభంగజయనంగతిఁ జెలం
గెన్. శశాం. ౫. ౩౯.

౨. నఱకు, ఖండించు.

క. నావుడుఁ గల్పాంతఃకణి, క్రోధేయకజాగ్ర
దుగ్రగతిఁ గదిసి దశ, గ్రీవుఁ డనిఁ గసిమ
సంగిన, లావరి యగుపులుఁగుతేఱు లావటి
పడియెన్. రామా. ౫. ౨౦౩.

కసిమిరి. వి. ($\sqrt{\text{కసి}^2}$) తీఁట, దురద.

కా. దేవా కయ్యముతోడివేడుక మదిం దిట్టాడు
మర్త్యుండు నే, త్రోవం జేతులతీట వుత్తు నని
కోరున్ దానవుం డైననా, కీవేచేతులు చేసి
తీకసిమిరిం కట్టోర్తు...ఉ. హరి. ౫. ౨౧.

కసిమెంద=కసింద, కానమర్దము. ఆం. భా. ౨. ౬౩.

కసీదు. వి. (హిం. కసీద్) వస్త్రముమీఁద జరీ మున్న
గువానితోఁ బువ్వులు మొదలగునది కుట్టుపని,
బుటాపని.

సీ. మను చెవిచాయ బాటినయోరసికను గసీదు
రుమాలు భాసిల్లఁ గట్టి. ప్రబంధ. ౧౭౯.

కసీసము. వి. (సం. కాసీసమ్. ప్రా. కసీసం.) ౧.

అన్న భేది. (ప్రా.) ౨. నల్లబట్ట.

సీ. జరచాజు నేరాజు బురుసా తగటి యనఁ గల
భారవస్త్రము లైలుగుచుండు, నవి నల్లచా
యచే నలరుచున్నను గసీసం బనఁగాఁదగు
...ఆం. భా. ౨. ౧౫౫.

విణ. నల్లనిది.

సీ. ఒక్కనాఁడు భవాని యుబుసుపోకకుఁ బైఁ
డిజలపోసనముకసీసంపుఁబట్టు, బంతి ... ఆ
స్థాలనముచేయు చాడుచుండ. కాశీ. ౬.
౧౬౧.

ఉ. ఇంగిలికంబునం దడిపి యెత్తుకసీసపురెంపె
మో యనన్, నింగి గరుత్పరంపరలనిగ్గున
లేదొగ రెక్కె...ఆము. ౮. ౧౦. మనుచ.
౫. ౮౫.

కసు. విణ. ('కసురు' శబ్దమునకు వృత్తియందు మిగి
లినరూపము.) లేత; అల్పము.

కసుఁగాయ=లేతకాయ.

క. ఏఱకుమీ కసుఁగాయలు, దూఱకుమీ బంధు
జనుల దోషము సున్ని. సు. శ. ౨౧.

కసుఁగౌను=సన్ననినడుము.

ఉ. మో మఖిలంబుఁ గన్నుఁగవ ముచ్చట మీ
ఱఁగ వత్తు మంతయున్, గామిడిచన్నదో
యి కసుఁగౌను సమస్తము మిన్ను. బిల్వ. ౧.
౬౭.

కసుఁగందు. వి. (కసురు+కందు.) ౧. లేతబిడ్డ,
పసికూన.

దండ. ... నీ వంతలోఁ గావుకా వంచు నేడ్పు
ల్లిలిర్పం గసుంగంద నై...పారి. ౩. ౩౮.

ద్వి. కసుఁగందునకు నేమి గాని ప్రాయమున, వస
ము దప్పిననింద వచ్చె నేఁజెల్ల. ద్వి. సారంగ.
౨. ౫౮ పా. ౧౩ పం. ('కసిగందు' అవము
ద్రితము.)

౨. కందు, నలుపు.

ఉ. ... కసుఁగం దొకయించుక లేక తిన్న నై,

పున్నమచంద్రనౌషిదముఁ బోలెడుమోము
ననవృద్ధి దేహకణ్. మై. ౧. ౧౩౪.
కసుగందు. అ. క్రి. (కందు + కందు - శ. ర.) మిక్కి
లివాడు; బాధపడు.
ప. ... పాలుపు లేనియంగరాగంబుతోఁ దలఁప
రానిదీనభావంబుతోఁ గసుగందినబాహుల
తలతో... ఉ. రా. క. ౨౨౧.
క. కుసుమాయుధుబాణంబులఁ గసుగంది భవద్వి
యోగకలఁపత నర్చాననరంబుల నర్చుకులి
డు, కుసుమములకు నెఱచు వహ్ని కుపలయ
నేత్ర. వై. ప. క. ౩౪.
కసుగందులుగందు = మిక్కిలి వాడు.
క. కసుగందులుగందిననవ, కుసుమలతికవోలె మి
గులఁ గోమలి యొప్పెక. కళా. క. ౧౦౩.
కసుగు. అ. క్రి. సణుగు, గొణుగు.
ద్వి. విసిగినఁ గసిగిన... మెఱుఁగులు గ్రమ్మునా
మేటిఖడ్గమునఁ, దటిగి రక్తము గాఱఁ దన
తల ద్రెంచి, నీపాదములమీఁద నిలుపుదు...
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౪౧.
స. క్రి. అ ట్టిట్టు ఊఁపు, ఆడించు.
ద్వి... చెవులఁ, గనలుశూలము నాటి కసిగిన టై
న, నుల్లంబు కలఁగి బిట్టులికి... నవ. ౨. ౧౪౮
పా. ౧౨ పం.
కసుమాలము. వి. (సం. క శ్చలమ్. త. కసుమాలమ్.
మ. కసుమల్.) మలినపదార్థము.
క. దేవా యీ కసుమాలము, దేవెడుకేల్లోయి
నీదుదేహం బంటం, గా వెఱ పయ్యెడు...
కాళ. ౩. ౯౨.
విణ. ౧. రోత కలిగించునది.
మ... నానాదివో, కసు లాస్థానముగూడి యా
డుదురు శ్రీకాశీప్రదేశంబునక, గనవైపు
టైదుభాగ్య మైన మనకుక గల్పింప దా
దైవమీ, కసుమాలం బగునాక మేల యని

యుక్తంఁ రాతిరేకంబునక. కాశీ. ౨. ౨౦౬.
౨. పాపిష్ఠము.
చ... దానధర్మముల్, గ్రతువు లానర్యేనోయి
పుడకారణ మెట్లు విమాన మెక్క స, మృత
ముగ నర్హమయ్యెఁ గసుమాలపుమాలకుడుప్త
శీలకుక. బ్రహ్మ. ౨. ౨౯.
౩. క్రూరము.
క. పసిపాపఁ డనక నాసుతుఁ, గసుమాలపుఁడె
డుగుఁబురుగు కఱచెను దీనక, ముసుఁగుప
డుపాపమున నది, దెసలం జరియించుఁ గాత
దీనతతోడక. నా. పంచ. ౩. ౩౨౩.
కసురు. వి. (దీనికి వృత్తియం దంత్యవర్ణలోపమును
లేత యనునర్థమును గలుగును. ఉదా: కసుఁ
గందు, మొ.) లేతకాయ, పిండ.
చ... పెం, పెనసినపండు కాయ కసు రేమియు
వైనను నేటి తించు... భా. రా. యు. ౧౧౨౯.
(శ. ర. పా.)
చ. ఒనఁగిన నిక్కుమారు లవి యొల్లక పల్కిరి
మాకుఁ గాయలుం, గసురులు వేళ్లు నెల్లకులుఁ
గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం, బసిఁడియు
నేల యుక్తమె తపస్విజనంబులకుం బరిగ్ర
హం, బనమధపద్మణస్తుతిక ధైకపరత్వవిభూతి
సాలదే. నిర్వ. ౧౦. ౧౨౨.
జ: కసు, కసుఁగందు.
కసె (సె)ము. వి. (సం. కచ్చ. త. కసిపు) జలస్రా
యప్రదేశము. (నీళ్లు చిదచిద యనెడు నేల, చెప్త
నేల. శ. ర. కసెము = ఊటగుంట. చి. ని. ప్రా.)
కసేరుక. సం = కశేరుక.
కసేరువు. సం = కశేరువు.
కస్తి. వి. (సం. కష్టం. క. కస్తి.) ౧. కష్టము, శ్రమ
ము.
మ. నను మన్నించెద వేని నీ విపుడు రా నానెం
ట రా మండినక, నిను నేఁ బాసి చనంగ

నోప నిచట స్నీతోడిదే లొక మై, మనువాఁ
డంగనువాఁడ నీకరుఁ నీమానంబు చిత్తంబు
వచ్చినచో మానుదు గాని నిన్నిపుడు కస్తిం
బెట్ట నా శేటికి. కాశ. 3.22.

చ... డెందములోనికస్తి మం, తనమునఁ బెట్ట...
నీలా. 1. 102.

సీ. గాధిమానుఁ డొనర్చుకస్తికి నోర్వఁడే సతి
యుఁదానును పారిశ్చంద్రనృపతి. రంగా. 1.
232.

1. శోకము, దుఃఖము.

ద్వి. కన్నవా రెల్లను గటకటా యనుచు, గన్నీ
ళ్లు గ్రుక్కుచుఁ గస్తి పొందఁగను. ద్వి. సారం
గ. 1. 118. 119. 120. 121. 122. 123.

3. విపత్తు.

క. ఇదుమ వెల కస్తి యంగద, కడగం డ్లనఁ జను
విపత్తు... ఆం. సం. మాన. 118.

జ: కస్తి పడు.

కస్తి పడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కస్తి}}$) దుఃఖపడు.

గీ. పొరలి యేడ్చుచు నుండ నబోట్టు లేల, కస్తి
పడెదవ్వు యని యెత్తి కుస్తరింప. సారంగ.
3. 12.

ఉ... మానసికవ్యథల రుజలు మాన్వంగ నోపిన
పుణ్యరాశి గం, గానదిఁ జేరి యుండియును
గస్తిపడం దగునయ్య... ఉ. రా. 1. 121.

గీ. కామసమ్మోహితక్రంచఘోరమునకు, వగచి
నీచాటుకవి చెంచువానిఁ గినిసెఁ, గామమో
హిత యగునింతిఁ గస్తి పఱుప, ననుజుఁ బురి
కొల్పి తిది నీకుఁ జనునె రామ. నైష. 1.
103.

కస్తూరి. వి. (సం. కస్తూరీ. ప్రా. కస్తూరి. క. కస్తూరి.)

1. మృగముదము, ఒకవిధ మైనపరిమళ ద్రవ్యము.

ఉ. సంకుమదంబుఁ గస్తూరియుఁ జాఁచుఁ బట్టిర
రము... నైష. 2. 101.

సీ. సాగను గా నొసలఁ గస్తూరిబొట్టు సవరించి...
నీలా. 1. 101.

2. కస్తూరీమృగము.

గీ. కన్ను దెఱవని కస్తూరిగమిశిశువులు. పి. శకుం.
1. 101.

3. ఒకానొక చెట్టు.

సీ. గొజంగి యిజ్జాజిపజ్జం గిసల మొందునెలకె
కస్తూరియు గన్నెరయుఁ బూచె. బహు. 1.
101.

జ: కస్తూరిపట్టియలు, కస్తూరిపనుపు, కస్తూరి మెకము,
కస్తూరివీణియ.

కస్తూరిపట్టియ(ట్రి)లు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కస్తూరి}}$) 1. ధా
న్యవిశేషము. 1. పుష్పవిశేషము.

గీ. పచ్చగన్నెరు కస్తూరిపట్టియలును, గుత్తిమల్లె
లుఁ బ్రాధి గాఁ గూర్చి మఱియు, సకలజాతు
లఁ బోషింప శక్తి కలిగి, హలిమలు చైత్రుఁ
డెగడుదు రప్పురమున. భాను. 1. 101. (శ.
ర. పా. తెం డర్థములకును నిదియే యుదాహ
రణము.)

కస్తూరిపనుపు. వి. ($\sqrt{\text{కస్తూరి}}$) గంధహరిద్ర. (శ. ర.)

కస్తూరి మెకము. వి. ($\sqrt{\text{కస్తూరి}}$) కస్తూరీమృగము.

సీ. ఆహా పరాకు విదేహునికాను కిసాబగైసయ
ట్టికస్తూరి మెకంబు. యయా. 1. 101.

కస్తూరివీణియ(ణి). వి. ($\sqrt{\text{కస్తూరి}}$) కస్తూరీమృగము
యొక్క బొడ్డుకాయ. (ఇందు కస్తూరి యుండు
ను.)

వ. ... కస్తూరివీణియలును బిల్లిగడ్డలును... భల్లా.
3 ఆ. (శ. ర.)

కస్తూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కస్తూరి, మృగముదము.

కస్తూరినిగరాలు. వి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. బంగారుతీఁగెలు గంగాజలములు కస్తూరినిగ
రాలు కటకసరులు. హంస. 1. 101. ప్రబం
ధ. 101.

కస్తూరిపట్టియ(ట్రి)లు. వి. వి. బ. = కస్తూరిపట్టియలు.

(ధాన్యవిశేషము)

సీ. కుసుమపూరాజనా ల్లుతిబల్లుతులు కస్తూరిప
ట్టెలు గంధనరులు. హంస. ర. ౧౨౮.

కస్తూరిమల్లు. మి.వి.బ. స్త్రీలు కట్టుకొనెడుఒకవిధ
మైనగళ్ళచీర.

గీ. చిన్నికస్తూరిమల్లును జిలుకచార్ల, వన్నియలు
మంచిబొమ్మంచువన్నియలును, మొదలు గాఁ
గలచీరలు ముదముతోడ. ధనా. ౩. ౩౮.

కస్తూరివీణియ(ణి). మి.వి=కస్తూరివీణియ.

సీ. కస్తూరివీణిలఁ గానుక గాఁ దెచ్చుకొయకు
జీతంబు గొప్పచేయు. పార్వ. ౧. ౬౨.

కస్తూరిమృగము. సం.వి. అ.పుం. కస్తూరి బొడ్డునం
దుఁ గలయొకజాతిలేడి, గంధమృగము.

కస్వరము. సం.వి. (అ.ఆ.అ.) ౧. పోవునది. ౨. పీ
డించునది.

కహకహ, కహకహకహ. వి. పెద్దనవ్వు నవ్వున
పుడును వీరులు గర్జించునపుడును కలుగు ధ్వనికి
అనుకరణము.

చ. కహకహ నవ్వె ... శితికంఠుఁడు ... కాశీ.
౭. ౩౦. హంస. ౧. ౨౪౨.

సీ. కహకహకహ నవ్వుకఠినాట్టిహాసంబు సురలఁ
గాంతాశ్లేషసుఖులఁ జేయ. సమీర. ర. రర.

వ. తేరును వీరసంబుదేరుచుం బోరు గోరుచుం
గహకహధ్వనుల గర్జించుచుండె...కకు. ౨.
౩౫.

కహ్లాఠము. సం.వి. అ.న. ఇంచుక యెఱుపు తెలు
పును గలిగి మిక్కిలి పరిమళించుకలువ, సౌగం
ధికము.

హ్లా...ఆహ్లాదికహ్లాఠసమీరణా హి తే. శిశు. ౧౨.
౬౬.

కహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బకము, వక్కుకొంగ.

కా

కా¹=క³. (కొన్నియర్థములయందు మాత్రమే)-

అవ్య. ద్రు. అగుభాతువుయొక్క సుజ్యంతరూపము.
౧. అగుటకు, అగునట్లు మొదలగునర్థములను దెలు
పును.

సీ. ధర్మాభివృద్ధి గాఁ దగువడువునకు నీ నిల్లడబ్ర
హ్మచే నిడఁగఁబడిన, యిక్కన్య యతిబాల...
భార. ఆది. ౬. ౨౪౮.

౨. అర్థవిశేషము లేకయే తుమున్నంతములకు అను
ప్రయుక్తమగును.

కా. పాపాత్ముండు మదాంధుఁ డాతులువ నీపం పె
ట్టునుం జేయఁగా, నోపండు... భార. ఉద్యో.
౩. ౪౫, ఆది. ౬. ౨౪౭.

౩. హేతువును దెలుపు 'కి, కు' లకు అనుప్రయు
క్తమగును.

క. ఆచపలాక్షికిఁ గా మన, కీచకులందఱను రా
త్రి గీటడఁచె... భీముఁడు... భార. విరా. ౫
౩౩౧.

గీ. బాడబము హాలము నీతోడఁగూడఁబడ
పె నోచంద్ర యెన్నఁడు నడల లేదు, కడలి
వానికిఁ గా నిన్నుఁ గన్నకతన, జడధియ
య్యెను భంగముల్ చాలఁ గాంచి. ఇందు.
ర. ౪౨.

ర. అయి. (ప్రయోజనమును దెలుపు 'కి, కు'లకు
అనుప్రయుక్తమగును.)

వ. ఇది యేమి సాహసంబు నేసితి రొడ్లకొడుకు
లకుం గాఁ దమకొడుకుల విడుచుదుర్బుద్ధి
లునుం గలరె. భార. ఆది. ౬. ౨౭౭.

సీ...పర మెద్ది యైన, నడుగుము నీకుఁ గా నని నే
యు టొక్కటి దక్కంగ... భార. భీష్మ. ౧.
౧౫౭.

౫. అనుసరించి, పట్టి-అనునర్థ మిచ్చును.
చ....ఉ పన్యసిం, చిన వచనామృతంబు శ్రుతిసీ

మలఁ గా దిగి బోధభూజనే, చన మొనరిం
చుటఁ...పాండు. ౨. ౧౭౧.

గీ. ... ఒకనాఁడు కాక మొకటి, ప్రాదు స్తం
కిననచట గాఁ బోయిపోయి. కేయూర. ౩.
౩౫.

(వ్యవ) వాఁ డాదాది గా వెళ్లెను.

౬. 'అని' అనునవ్యయమువలె పూర్వోక్తవిష
యమును నూచించును. (ఇది యీయర్థమున తక్ష
చుగా ఏవార్థక మగు 'అ' కారమునకు తరువాతఁ
గనఁబడుచున్నది.)

౭. భీమావ్యులును ద్రౌపదీసహితు లయిచనుదెంచి
మ్రొక్కి మే మొక్క-భిక్షు డెచ్చిత మని తల్లి
కినివేదించిన నెఱుంగక యెప్పటియట్లు కా
వగచి కుంతీదేవి...భార. ఆది. ౭. ౨౦౮.

౮. ఇట్లభిమన్యుండు మడిసెన కాఁ దలంచి దు
ర్యోధనుండు సంతోషింప ... భార. ద్రో.

౧. ౮౫. (మడిసెనకా=మడిసెనే అని-
నిశ్చయముగా మడిసెను అని.)

౨...అది తననైనాపరాధంబున నయ్యెఁ గా వ
గచి...భార. ఆర. ౩. ౧౭౮.

౩. విభేదవిశేషణములకును క్రియావిశేషణము
లకును అను ప్రయుక్త మయి 'అగునట్లు' మొ. అర్థ
ముల నిచ్చును.

ఉ... ఎవ్వనిం, బ్రాకటధర్మ తత్త్వవిదు బ్రాహ్మణ
ముఖ్యుల బురోహితుండు గాఁ, జేకొనువార
ము...భార. ఆది. ౭. ౧౫౫.

శా...కృష్ణదైవపాయను నీ వెఱుంగుము విభుఁ
నారాయణుం గా ...భార. శాం. ౬. ౪౭౬.

(వ్యవ) ఆమె మెల్లగా నడచును. వ్యర్థముగా
మాటాడకును.

కా²=కడ¹.

(నిశ్చయమునకు)

నీ. నేఁడు గా మా కనిందితపర్వసామగ్రి సవ
రించె నీరాక కువలయేళ. వసు. ౩. ౫౫.

ఉ...పూర్వపక్షపుం, గంతుల కేమి చూచెదవు
గా తుది నీబహుభౌతి భేదముల్. వసు. ౪.
౨౮.

చ. ఉడుపతి ... నాఁడు పా, ల్కడలి జనించిన
ప్పుడు దశంబుగ నంటిన మేనిజిడ్డువోఁ, గడు
గుకొనంగ నబ్బె నని కా శివునాదలయేట...
ఈఁదులా డెడికె. జై. భా. ౧. ౨౮.

కా³. ప్ర. (ఇది పెక్కునామవాచకములకు మహా
త్తువాచ్యం బగునపుడు మఱుబర్థమందు వచ్చును.
కొన్నిటికి స్వార్థమందును వచ్చును. కొన్ని పట్ల
తీర్థ గవాచకములందును గనఁబడుచున్నది. కొ
న్నియెడల దీనికి 'గా' నిత్యముగా నాదేశమ
గును.)

ఉదా: ఆటకాఁడు, చెలికాఁడు, బట్టికాఁడు, అంద
గాఁడు, మొ.

కాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చ, కోరిక.

కాంక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. క్షికా. అ.) కాం
క్షించువాఁడు.

కాంక్షణీయము. సం=కాంక్షితవ్యము.

కాంక్షల్. సం. (శత్రు) కాంక్షించుచున్న.

కాంక్షించు. సం. స. క్రి. కోరు.

మ. కలకాలంబును నన్నదాన మొసఁగం గాం
క్షించి యామంబులో, పలనే సస్యము విత్తఁ
బండనితపఃప్రాధాన్య మేధాన్యము...వరా
హ. ౧౦. ౬౪.

కాంక్షిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=కాంక్ష
కుఁడు.

కాంక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడి
నది. వి. అ. న. అభిలాష, కోరిక.

కాంక్షితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాం
క్షింపఁదగినది.

కాంక్ష్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాంక్షింపఁబడుచున్నది.

కాంక్ష్యము. సం=కాంక్షితవ్యము.

కాంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వచ, వనకీ.

కాంచనకదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. స్వర్ణకదళి, ఒక జాతియరఁటికీ.

కాంచనకము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారవృక్షము. న. హరితాళము, అరిదళము.

కాంచనకారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శతమూలి, పిల్ల పీఠచరకీ.

కాంచనక్షీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షీరిణి, రక్కసకీ.

కాంచనగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. బంగారుకొండ, మేరుపర్వతము.

కాంచనపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గణికారి, నెల్లకీ.

కాంచనము. వి. (సం. కాంచనః) కోవిదారముకీ. (శ. ర.)

కాంచనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సువర్ణమయము, బంగారుది.

శ్లో...కాంచనీ వాసయస్త్వి. మేఘ. ౨. ౧౬.

వి. అ. న. గ. బంగారు. ౨. దీప్తి, కాంతి. ౩. పద్మకేశరము, తామరపూవులలోని అకరువు. ౪. నాగకేశరపుష్పము. ౫. ధనము. ౬. హరిదళము. ౭. బంధనము, కట్టుట. పుం. గ. ఉమైత్తకీ. ౮. చంపకము, సంపెంగకీ. ౩. ఉదుంబరము, మేడికీ. ౪. నాగకేశరముకీ. ౫. కోవిదారము, కాంచనముకీ. ౬. పున్నాగము, పొన్నకీ. ౭. మట్టికీ.

కాంచనసంధి. సం. వి. ఇ. పుం - బంగారముపంటి (శ్రేష్ఠమైన) సంధి - పదునాటుసంధులలో నొకటి యగు సంగతసంధి, యావజ్జీవమును సంపత్తునందుఁ గాని విపత్తునందుఁ గాని భేదము లేకుం

డ సమావళము నొందుపద్ధతిని ఇరులెగలవారు చేసికొనినసంధి.

కాంచనార(ల)ము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారము, పచ్చనిపూవులకాంచనముకీ.

కాంచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. హరిద్ర, పసుపు. ౨. గోరోజనము.

కాంచనీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోరోజనము.

కాంచనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బంగారుది, బంగారులోఁ జేసినది.

కాంచి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. రశన, ఆఁడుదానియొంటిపేటమొలనూలు. ౨. హిందూదేశదక్షిణభాగమందలి యొకానొకపట్టణము. (ఇది మోక్షప్రదము లగు నేడుపురములలో నొకటి.) శ్లో. ఆయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాంచిరవంతికా, పురీ ద్వారవతీ వైవ సప్తైతా మోక్షదాయకాః.

కాంచితము. సం. వి. అ. న. ఆరనాళము, కలి.

కాంచు=కానుచు. స. క్రి. గ. దర్శించు, చూచు. చ...యా, దవకులజారిజాతమును...కాంచి రాయతి, ప్రవరులు...ఉ. హరి. ౪. ౮౧.

స్త్రీ. గాంగేయధామశృంగవిటంకముల నీలకంఠరోజ్జ్వలగతుల్లాంచికొనుచు. వసు. ౬. ౯౭. ౨. (బిడ్డను) కను.

గీ. అతనియర్థాంగలక్షి శ్రీయన్నమాంబ, గాంచెదనయల నర్థాధికల్పతరుల. కాశీ. ౧. ౨౪.

క. అంత ననుఁ గాంచి యది విసి, నాంతరమునఁ బాటవైచి యరిగె...మచుచ. ౬. ౩౮.

౩. పొందు; (భాగ్యమును) పొందు.

ఉ...జగ, న్నాటకనూత్రిచేతఁ గృతినాథుఁడు గాంచుఁ జిరాయురున్నతుల్. వైష. ౧. ౩.

స్త్రీ. నగరిందిరాదేవి నడుముఁ బూనినకాంచికామరు గాంచినపైఁడికొటగలుగ. ఉ. రా. ౧. ౨౩౩.

క. ఎంతతపం బొనరించియు, సంతానము లేని
వారు సద్గతిఁ బొందం, గాంతురె ... భార.
ఆది. ౮. ౨౯౮. (సద్గతిఁ బొందుట యను
భాగ్యమును బొందుదురె-అని యర్థము.)
చ...భవదీయదివ్యవచనామృత మాని యరోగ
చిత్తతం, గని కృతకృత్యతం బొరయఁ గాం
చితి...భార. కాం. ౬. ౩౨౧.

ర. ఆర్థయించు. (చూ. కను. ౫. ఆర్థము.)
ఉ...మున్ను సురాసురాదులం, జేవలడంచి లా
వునఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కిన నేను లోకపా, లా
వలి నవ్వ నవ్వనచరాశ్రితు నేగతిఁ గాంతు
మానవుఁ. భా. రా. యు. ౭౮౨.

౫. తలఁచు, ఎంచు.

గీ. రాజవర రాజు దెనఁ బ్రతిగ్రహము విషముఁ,
గల్లుఁ గాఁ జూతు మిట్టులు గాంచి యున్న,
యట్టిమాకు నీ విచ్చెడ ననుట మావి, ధం బె
లుంగమి యింతియ తప్ప గాదు. భార. ఆను.
౩. ౨౧౫.

గీ. కాలిదాసు మనంబులోఁ గాంచి మ్రొక్కి.
నైష. గ. ౭.

౬. గ్రహించు; కనిపట్టు.

ఉ. పూని ముకుందునాజ్ఞఁ గనుబొమ్మనె కాంచి
...ఆము. గ. ౮.

క. నావుడు భూసురుఁడి ట్లను, దేవరయానతి
య నస్తదీయనియమముక, భావించి యు
భయనమ్మతి, గావించునుపాయ మొకటి గాం
చితి వినుఁడీ. విక్ర. గ. ౧౫౮.

కాంజి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. కాంజికము, కలి. ౨.
పెద్దతుమ్మిచెట్టు.

కాంజిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. ఆరనాళము, కలి.
౨. జీవంతీలత. ౩. పలాశీలత.

కాంజికము. సం. వి. అ. న. ఆరనాళము, కలి.

కాండకటుకము. సం. వి. అ. పుం. కారణేలము,

కాకరకీ.

కాండకారము. సం. వి. అ. న. గువాకము, పోక
చెట్టు.

కాండకీలకము. సం. వి. అ. పుం. లోధ్రము, లా
దుగుకీ. (రా. ని.)

కాండతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. భూనింబము, నే
లవేముకీ.

కాండవటము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కరిణి, తెర.

కాండపుష్ప. సం. వి. ఆ. శ్రీ. తుమ్మి. (వాచ)

కాండవృష్ణము. సం. వి. అ. పుం. జలము, నీరు.
(వై. ని.)

కాండవృష్ణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శస్త్రాజీ
వుడు, ఆయుధములచేత బ్రదుకువాడు. వి. ఆ.
పుం. గ. కొనఁబడినకొడుకు, క్రీతపుత్రుడు. ౨.
దత్తపుత్రుడు. ౩. శూద్రాసుతుడు. (వై. ని.)

కాండము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గ్రంథపరిచ్ఛే
దము. (ఉదా: బాలకాండము, ప్రథమకాండము)
౨. అంకోలవృక్షము, ఊడుగుకీ. ౩. వర్ణము, గుం
పు, సమూహము. ర. బాణము. ౫. జలము. ౬.
అవసరము, సమయము. ౭. ఆకులు లోనగువాని
యీనె. ౮. తామర లోనగువానికాండ, నాళ
ము. ౯. పరి లోనగువానిపోచ. ౧౦. దుబ్బు,
స్తంభము. ౧౧. దండము, కజ్జి. ౧౨. వృక్షస్కంధ
ము. ౧౩. పర్వము, గమపు. ౧౪. గుఱ్ఱము. ౧౫. ని
ర్జనప్రదేశము. ౧౬. శరము, తెల్లుకీ. (కల్ప.)
౧౭. శ్లాఘ, పొగడ్త. ౧౮. సంధియందువిడిపోయి
ఏకఖండముగా నున్నయెముక. ౧౯. పదియాలు
మూరలకొలత. ౨౦. నిందను తెలుపును. (ఈయర్థ
మున తత్పురుషసమాసమున ఉత్తరపదముగా నే
ఉండును. ఉదా: ప్రజాకాండము = పుత్నిత
ప్రజ.)

కాండరుహ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కటుకరోహిణికీ.

కాండవీణ. సం. వి. ఆ. క్రీ. మాలవీజె, కండ్ల
లవీణ.

కాండస్పృష్టుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) - గ్ర
హింపబడిన బాణములు కలవాడు - శస్త్రాజీవుఁ
డు, ఆయుధముల చేత బ్రతుకువాడు. (పైనికాది)
కాండహీనము. సం. వి. అ. న. భ. ద. ముస్క కముఖి.

కాండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. లంక యనెడుధాన్య
భేదము. ౨. వాలుకి యనెడునొక జాతిదోనకీ.
(కల్ప.)

కాంక్షీరము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఉత్తరేను, అపా
మార్తముకీ. ౨. గజపిప్పలికీ. (కే. ని.)

కాండీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిష్ఠకీ.

కాండ్లీరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ)-బాణములు
ధరించువాఁడు-విలుకాఁడు.

కాండేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ.కోకిలాక్షము,
గొబ్బికి. ౨. కాశత్పణము.

కాండేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాగదంతీవృక్షము.

కాండేరుమా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాండరుమా, కటుక
రోహిణి.

కాండ్ల, వి. ఒకవిధ మగుగడ్డి. (శ.ర.)

ఉ...కృపాగుణయోర్ములతాంగి చేపెను,ర్మ-
ట్టిన ముంగిటం గనవుఁ గాండ్రయుఁ బు
చ్చుచుఁ జేతిచీపురం, గట్టయుఁ దానుఁ
జూచెన్ గఱకంపుని నోంకృతినాడదేవు
నిన్, కాశీ. ఓ. ౨౬౨.

సీ. అచ్చోటఁ గసవుఁ గాం ద్రంతయుఁ బుచ్చి
యత్తుంబున దివసత్రయంబు వెదక.వాసిష్ఠ.
౫. ౧౩౨.

కాండ్రించే. అ. క్రి. (√కాండ్రు) క్రాయు, ఉ
మియుటకు పూర్వము శ్లేష్మమును కంఠములోనికి
తెచ్చుకొనుటకై 'కాండ్రు' అను ధ్వనిని చేయు.

కాంధ్రు. వి. ఉమియటకుఁ బూర్వము చేయఁగల్గి
కనుకరణము. (చూ. కాండ్రీంచు.)

జ: కాండ్రించు.

కాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కోరక దగ్గన ఆడుది;
ఆడుది. ౨. పల్ని, పెండ్లము. ౩. ప్రియంగువు,
ప్రేంకణము. ౪. పెద్దయేలకి. ౫. రేణుక అనేది
ఒకది. ౬. నాగరమున. ౭. (భంధ) వృత్త భేదము.

కాంతవక్త్రీ. సం. వి. న్. పుం-కుమారస్వామికి వా
హన మెనపక్తి - నెమిలి.

కాంతపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. కోవిదారము,
కాంచనము.

కాంతము. సం.వి. (అ.ఆ.అ.) ౧.ఆభీష్టము, కో
రఁబడినది. ౨. మనోజ్ఞము, ఇంపయినది. వి. ఆ.
పుం. ౧. వసంతమును పు. ౨. (చంద్రసూర్యాయ
శృద్ధములకును తత్సూర్యాయశృద్ధములకును రేఖా
త వచ్చినపుడు) జాయి. (ఉదా: చంద్రకాంత
ము, ఇందుకాంతము, సూర్యకాంతము, ఆము
స్కాంతము.) ౩. హిజ్జలవృక్షము, ఎఱ్ఱగన్నేరుగి.
న.౧.కుంకుమముగి. ౨. లోహభేదము, సూదంబు
జాతినుండి పుటినఇనుము.

కాంతలకము. సం.వి.అ.పుం. తున్నవృక్షము, సా
దివృక్షము.

కాంత్రోహము. సం.వి.అ.న. నూచంటుకాయ.
(రా. ని)

కాంతాయసము. సం=కాంతలోహము.

కాంతారకము. సం.వి.అ.పుం.ఒక జాతి చెఱువ.

కాంతారము. సం.వి.అ.పుం.న. గ. మహాశక్యము,
 పేరడవి.అ.ద్వర్ణము మగుభవము, పోరానిలోన.
 3. ఛద్రము,రంధ్రము. వి.అ.పుం. గ.కోవిదాక
 ము,కాంచనము. 1. అ.ఒక బాతిచెఱు. 3.వంక
 ము,వెదురు.

కాంతారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక జాతి చెరువు.

కాంతాళ(ల)పడు. అ. క్రి. (కాంతాళము +
పడు)కాంతాళము నొందు.

(అదైత్యపడు.)

సీ. తాళవృంతానిలోత్తలవేదన కోడి తాళక
మిగుల గాంతాళపడుచు, సారసారభగంధ
సారచర్పల జేయసారసానల వేసారి వి
నుచు. చంద్ర. ర. ౨౭౫.

(ఈర్ష్యపడు)

రగడ. తాల మెక్కిడె తాల కిటు కాంతాలప
డుసంతాలదానవు. చంద్ర. ర. ౨౩౪.

కాంతాళ(ల)ము = కాతాళము. వి. గ. కోపము.

సీ. ఆలుక యనంగ జిం దనంగ గాంతాళ మనఁ
గ దోస మనంగ జిం దఱ యనంగ. గీ. గన
రనంగను గన రనఁ దనరుఁ గోపము... ఆం.
భా. గ. ౧౩౫.

ద్వి. కాంతాళమునఁ జేతికలకంబు గొట్టి. ద్వి.
పరమ. ౮. ౬౦౭ పా. ౮ పం.

ఉ ... శ్రీయలమేలుమంగ కాంతాళము దీర్చి
టోమునను దాల్చినవేంకటభర్తఁ గొల్చె
దక్ష. భాను. పీఠి. ౧.

౨. తాలిమిలేమి, అదైత్యము.

క. అని యువ్విట్లారుచు మది, ననయముఁ దలపో
యు నున్నరనుఁ గాంతాళంబునఁ బోరలు
నిట్లు విరహంబున కోర్వక యవ్వధూటి
బోటిం బలికె. ప్రభా. ౩. ౪౨.

౩. ఈర్ష్య.

రగడ. ఇంతి దివిలో నొరసె నిదిగొ హింతాళం
బు, లింత విరవాదిపిరి కేలకాంతాళంబు. ఉ.
రా. ౬. ౬౧.

ద్వి. ఆంఠట నిలువక హరిదిక్కుఁ జూచి, కాం
తాళమునఁ బెక్కిఁ గ్రమ్ముఁ గనలి. విష్ణు.
పూ. ౨. (శ. ర.)

జ: కాంతాళపడు.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ జిగి, దీప్తి. ౨. ఒప్పిద
ము, ఆందము. ౩. ఇచ్చ, కోరిక. ౪. స్త్రీలకు
శృంగారమువలనఁ గలుగుసౌందర్యగుణవిశేష

ము. ౫. చంద్రనికళలలో ఒకటి.

కాంతిద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సోమరాజి, కారుగచ్చి.

కాంతిదము. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) కాంతి నిచ్చు
నది. వి. ఆ. న. గ. పితృము. ౨. నేయి.

కాంతిదాయకము. సం. వి. ఆ. (అ. యికా. అ.) కాం
తి నిచ్చునది. వి. ఆ. న. కాలేయక మనుగంధద్రవ్య
ము, నల్లఆగలు. (ఇట్లే: కాంతిదాయి.)

కాంతిలు(ల్లు). సం. ఆ. క్రి. ప్రకాశించు.

చ. కలువలఁజేనిమండలము కాంతిలుచున్నది
తూర్పుఁగొండపై. బిల్వ. ౨. ౫౨.

కాంతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ప్రియుఁడు, చెలు
వుఁడు; మగఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. ౩. కుమార
స్వామి.

కాందర్పికము. సం. వి. ఆ. న. కామవృద్ధికి సాధన
మైనవిధానవిశేషము.

కాందవము. సం. వి. ఆ. న. కందువునందు (పెనమం
దు) కాల్చినభక్ష్యము.

కాందవికుఁడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ.) పిండివం
టలమ్మువాఁడు.

కాందారిమాందారిప్రాద్దు = కాందారిప్రాద్దు, కాం
దారిమాఁదారిప్రాద్దు. వి. నిశీధము, నడిరేయి.

సీ... నడిరాతిరి యన, నడిరేయి యనంగఁ గాం
దారిమాందారిప్రాద్దన సరిప్రాద్దన నద్దమరె
యి. గీ. యన నిశీధాఖ్య దగు... ఆం. భా. గ.
౯౪.

ఇట్లే: కాందారిమాందారివేళ.

మ. ... శివశివా కాశీపతీ యంచు ను, శ్కెనినా
దంబుల బిగ్గనం బలుకుచుకా గాందారిమాం
దారివేళను ధన్య ల్విహరింతు రా సురభిమ
ల్లా... మల్ల. వై. ౮౫.

కాందిగూర్తుఁడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) ఏదిక్కు
నకుఁ బాటిపోదు నని వ్యాకులపడువాఁడు. (కల్ప)

కాందిశీకుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) - ఏదిక్కునకు
బోదు నని అనుకొనువాడు - భయద్రుతుడు, ప
లాయకుడు.

కాంపిల్లము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక దేశము.

౧. ఒకానొక పట్టణము. ౩. కంపిల్లము.

కాంపిల్లము. సం. వి. అ. పుం. కంపిల్లము, రోచని.

కాంబలము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కంబలసంబంధ
మైనది. వి. అ. పుం. కంబలితో గప్పబడినర
థము.

కాంబలికుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శంఖకారుడు,
శంఖములతో నగుచేసి అమ్మువాడు. ౨. శంఖ
మూడువాడు.

కాంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నెరు.

కాంబో (భో) జము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కంబో

జదేశపుగుట్టము. ౨. పున్నాగము, పొన్న. ౩.

శ్వేతఖదిరము, వెలిచంద్ర. (కే. ని.)

కాంబో (భో) జి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. శ్వేతఖదిర

ము, వెలిచంద్ర. ౨. మాషపల్లి, కారుమినుము.

౩. గుంజ, గురివెండ. ౪. వాకుచి, కారుగచ్చ.

౫. రాగవిశేషము.

క... రాగంబులలో, గాంభీర్యము గల రాగము,

కాంభోజియె కుండవరపు గవిచాడప్ప.

కవిచా. శ. ౨౩. హంస. ౫. ౧౨౪.

బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజులు వం

గాకుబాడములు పొంగుచుబ్రాలు. లే... ఆది

యగు పేరు గలుగువ డ్లతనియింట, నుండు...

హంస. ౪. ౧౨౮.

కాంబో (భో) జుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కంబో

జదేశనివాసి. ౨. కంబోజదేశపురాజు.

కాంబోది. వి. సస్యవిశేషము.

ద్వి. వీరగె గాంబోది వావిరివంక దొంక. విష్ణు.

పూ. ౩. ఆ. (శ. ర.)

కాంస్యకారుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కం
చరవాడు.

కాంస్యనీలము. సం. వి. అ. పుం. అంజనభేదము.

కాంస్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కంచుది. వి.

అ. న. కంచు. పుం. న. కంచుపాత్రము.

కాక=క్రాక. వి. ($\sqrt{\text{కా. గు.}}$) ౧. తాపము; బా
ధ. ఆం. భా. ౧. ౪౯.

ఉ... వలవంత నశ్రువుతో, జాలుగ నాల్గుబాలు

నికక జాలు భవం బరునంతకాకకు, బా

లయి రాత్రి పంచశరుబారికి జిక్కితి నీప

దక్కితి. మనుచ. ౩. ౯౩.

సీ. మలతాల్పు మెయిచాయమబ్బులు గ్రమ్మక

యెదకాక పెన్నెండ వదల గలదె. నీలా. ౧.

౧౦౩.

ఉ... ఇంక నక, గాకలక బెట్టకే విను ముఖ

ముఖం బల్కెద దాక పనేటికి. శకాం. ౩.

౬౧.

౨. కోపము.

ఉ. కాక నెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన

రాజవంశముం, గూకటివేళ్లతో బెటికి గో

త్రవధంబును జేసినట్టియా, వ్రేకపుగీడు...

జై. భా. ౧. ౬౪.

సీ. కాకచే జారుగిల్లు గాల్చి రావచ్చునదక

యిల్లు గాచుకో దరము గాదు. రామలి.

౨౯. రుక్మాం. ౪. ౯౯.

౩. తపస్సు. (శ. ర.)

ఉ. ఇంతిమ్మదూకి మాధురికి నిఘరసం తెవకో

లక జాలకా, ద్యంతము నోడి మధ్యమగుకా

శ్రయమై నెఱకాక నెన్నిజ, న్నాంతరము

పహించియు... వసు. ౨. ౪౬.

౪. జ్వరము. (శ. ర.)

వి. ఉష్ణము. (చూ. కాకనెలుగు.)

కాక దేలు=తప్తముగు.

సీ. నిగమఘోటలటాటనేత్రవలక్వాలుఁ గాక
దేవీనకాముకాండములుచు. కవిరా. 3. 100.

కాకలనుదేలు=ఆరి లేలు, గడుసుపాలు.

గీ. వాడు నానాటి కభివృద్ధి వఱలఁ బెరిగి,
కాకలనుదేలి గడివీటి గట్టిపాటి, రాలు
గాయననాన బేరజపుదారి, నారిలేతీయు
బలుగుంటహరి యయ్యె. హంస. ౫. 100.

కాకర. వి. (సం. కారవేల్లః.) కారవేల్లముః. (దీని
భేదములు: - అడవికాకర, కొమ్ముకాకర, గొ
డ్డుగాకర, పొట్టికాకర.)

క. కోకలికైదువదొరతో, డాకలిదప్పలు హ
రించె నంచుం గన్నుం, గాక కఱ బోట్లు హరిం
గని, కాకర పొట్టాది గాగఁ గదియించి రె
డక. బహు. ౪. 103. ఆం. భా. ౨. 20.

జ: కాకరవత్తి.

కాకరవత్తి. వి. ($\sqrt{\text{కాకర}}$) బాణసంచువిశేష
ము. (శ.ర-కాకరపూవత్తి. వా.)

కాకరా. వి. (కాక+రా) వెలుగులఁజేడు, త్వి
హంపతి, సూర్యుడు.

ప. ... తెల్లదీవిరాజ సుడివాలు కేలను దనరిన
యొడను కాకరావెన్నెలగుత్తికన్దోయిను
న్నెడ... ప్రబంధ. 101, 103.

కాకవడు. అ. క్రి. (కాక+పడు) తప్తమగు,
కాలు.

సీ. కర్బురేక్షణవహ్నికణవర్షములచేతఁ గనుబం
తములు పెక్కు కాకవడఁగ. గంధ. 10.

కాకవెలుగు. వి. ($\sqrt{\text{కాక}}$) ఉష్ణరశ్మి, సూర్యు
డు.

క. చుక్కలరా జొక్కడ కా, డక్కాకవె
లుగు హృదయమందు జనించెక, నిక్కమ
ని తెల్పుక్రియ నెవఁజక్కఁ గౌస్తుభము
దాల్చి శౌరి దలిర్చుక. రామా. 3. ౫౨. నుద.
౫. 10౫.

కాగడా. వి. (కాగు+గడ) కరదీపిక, చేతిదివ్యజీ.

మ... కాగడాలు ... పగలొత్తు ల్దినటీలు...

అగ్నిజ్యోతులుక వెల్లగక. హంస. 3. ౨౮.

కాగా(గ). అవ్య. ద్రు. (కా+కా) కనుక,
కాబట్టి.

సీ. నీకుఁ గాగఁ జేడ చేహూసది గాక కొంచె
గానికి నమమాడు పెట్టు. బహు. ౫. 10౮.

గీ... కానఁగాగఁ, గావున ననంగ నన్నియేకార్థ
ములగు. ఆం. భా. 3. 20.

కాగాని. విణ. (కా+కాని) మాడని, కాని, త
గని.

సీ. గారావుఁగూఁతుపైఁ గాగానిపనిఁ బూను
వనజసంభవుని నెప్పునమువెలితి. నైష. 2.
109.

సీ. కాగానిచెలుల డగ్గటి చరింపకు మమ్మయు
త్రమస్త్రీలపాం దుడుగ కమ్మ. వేం. పంచ. ౪.
300.

కాగు=క్రాగు. అ. క్రి. (క. త. కాయ) 1. కా
లు, తప్తమగు; బాధపడు.

గీ. అంపమున వీనికంతంబు ద్రెంపి విడుండు, మ
డమతాఁపుల వీనిమర్మముల నొంపుఁ, డెట్లుగా
నగ్నిఁ గాగినయిచుపయినుకఁ, గులికి పో
యూడు వీనిముక్కునను జెవుల. కాశీ. 3.
10౫.

క. కాగెడుగుబ్బచనుంగవ, కాగెడువిరితే
నె గురియఁ గలవాఁలెఱయుక, గాగెడు
కుండనపుండరు, కాగెడు మెయిసోయగము
నొయారి కయారే. బహు. ౫. ౫౬.

గీ. నిలిచి పెనఁగొన్న నాఁచుదీఁగలను డాగు,
డాగి విరహభరమ్మునఁ గాగి కుండు. ప్ర
బంధ. ౫౯.

౨. కోపించు.

గీ. అనినఁ బులిఁ గోల వ్రేసినయట్లు రేఁగి, కాగి
హుమ్మని యసుర యంగంబు వడఁక... ఎ

లుంగు నింగిఁ బొంగారంగ నిట్టు లనియె.నృ
సిం. ర. ౧౩౦.

ద్వి. కాగి వస్త్రము లేనికవిపుత్రిఁ బట్టి,లోగక
యొకనూతిలోఁ బడద్రొల్చి...ద్వి. భాగ. ౯.
(శ. ర.)

వి. పెద్దబాస.

ఉ. ఆసలత్రంపి వెట్టి హృదయం బనుకాగసున
యోగవాసనా,భ్యాసపునీరు గాంచుటకు నా
గమపాపకముం దగిల్చి. ఉ. హరి. ర. ౮౬.
చ...కాగేడుపెన్నొదుంగు...దశా. ౨. ౨౨ర.
పాండు. ర. ౨౧౧.

జ: కాక,కాకరా,కాకవడు,కాకనెలుంగు,
కాగడా,కాగుడు,కాచు¹, కాపించు,కా
పు³,కాపుడు.

కాగుడు. వి. ($\sqrt{\text{కాగసు}}$) తపించుట, తపనము.
(శ. ర.)

కాచేర=కాసర. వి. కాసరకీ.

గీ. ... కాసర యనఁ గాచ,ర యనఁ గాశాదనీ
సమాహ్వయ మగు భవ. ఆం. భా. ౨. ౨౦.

కాచి. వి. (సం. కాకమాచీ) కాకమాచి, ఓషధివి
శేషము.

సీ. కామ జిలుగు మెట్టదామర వెట్టిసెనగ జంబి
రము కాచి నల్లకాచి. హంస. ర. ౧౦. ఆం.
భా. ౨. ౨౦.

కాచు¹=క్రాచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాగసు}}$) కాగఁ
జేయు.

(తపింపఁజేయు; కాలునట్లు చేయు.)

సీ. గుజ్జగాఁ గాచినగోక్షీరపూరంబు జమిలి
మండెగలపైఁ జల్లి చల్లి. వైష. ౬. ౧౨౦.

గీ. పరకళ త్రంబుకుచకుంభపాళియందు,నఖము
దివిచినపాపాత్తునఖమునందు, నెట్టిగా నగ్నిఁ
గాచినయిసుపనూదు,లుగ్రదృష్టిని జొన్నుఁ
డత్యాగ్రహమున. కాశీ. ౩. ౧౫౩. నీలా. ౩. ౩.

చలిగాంచుకొను=నిష్పదగ్గఱ నుండి శరీరము నె
చ్చుపటుచుకొని చలి పోగొట్టుకొను. (వా)

కాచు². వి. భాదిరము, కవిరి.

సీ. ... నెలయు భాది,రమ్ము కాఁ చన...ఆం. భా.

౨. ౧౬౭.

కాచువడియము=కవిరియుండ.

గీ. కాచువడియంబు లనఁగసు గైరవ శ్ల,నంగ
భాదిరఘటికలు...ఆం. శే. ౫౫.

కాజేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{అగు}}$) అగునట్లు చేయు,
కావించు, కలుగఁజేయు.

ద్వి. ఎక్కి తలంచిన నేరూపమైన, గ్రమ్మనన
ప్పుడ కాజేయుగిరులు. బస. పు. ౩. ౧౦౦౧
పం.

౨. పోగొట్టు.

(వ్యవ) వాడు సి త్రాజిత మంతయు కాజేసినాఁ
డు.

౩. అపహరించు.

(వ్యవ) నాసాము వాడు కాజేసినాడు.

ర. సమాప్తముచేయు, ముగించు.

(వ్యవ) ఆపని కాజేసికొని త్వరితము గా రమ్ము.

కాడ. వి. కూరాకు లోనగువానికామ.

సీ... శాకనాశముపేరు చనును గమ్మ,కామ కా
డన...ఆం. భా. ౨. ౨౪౮.

కాడి¹. వి. (త కాడి) ౧. (రథము బండి నాగలి

మొదలగువాని) యుగము, ఎడ్లు మొదలగువాని
మెడపై నుంచెడుకట్ట.

క. పలుపులుఁ గాండ్లుం బగ్గం,బులుఁ దనయస్త్రం
బు లడరి పొడి నేసిన వి,చ్చలవిడిఁ బాతెడు
రథ్యం,బుల నేయఁడు దివిజరాజపుత్రుఁడు
గృపతో^౬. భార. విరా. ౫. ౫౩.

చ. పననజుచాపము^౭ హరులపగ్గములుం దును
మాడి కాడితో^౮,నవి పెనఁగాడఁగా నెడఁ
దయమ్మనఁ గేతువు గూల్చి... భార. ద్రో.
ర. ౨౩౩.

౧. యగమువంటి ఆయుధవిశేషము.

వ...కాడి వంకిటి నబల యాఁటె నెలకట్టె...
ముల్లుపు. 3. ౬౯.

జ: కాడిగట్టు.

కాడి². వి. కాపుడుగంజి.

సీ...ఉష్టిక కాడి నా నొప్పుచుండు. ఆం.భా.

౧. ౨౫౦.

కాడిగట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కాడి}^1}$) రెండుపాలములకు న

డుమ నున్నగనిమ, చిన్నగట్టు. (త్రా.)

కాడిగట్టువ్యవసాయము=నడుమఁ జిన్నగట్టు
మాత్రము వ్యవధానముగా నున్న రెండుపాలము
లలో నిరువురు వేటుగాఁ జేయునేద్యము. (వా.)

కాడు. స. క్రి. నాటు, గ్రుచ్చుకొను.

గీ. కంకటము దూతీ యంగంబు గాడి పోవఁ,
గ్రూరనారాచ మేసిన స్రుక్కె నతఁడు. భా
ర. ద్రో. ౧. 3౨.

గీ. ఈసుఁ దలఁచుమహాత్ములహృదయములును,
గాడ నోపనిమ్మదుపుష్పకాండనికర, మతని
భేదింప నోపునే యంగజన్త. కు. సం. ౪.
౪౨౯.

గీ. వెన నురంబు గాడి వీఁపున వెడలె న, య్యా
శుగంబు...హరి. ఉ. ౮. ౮౧.

అ. క్రి. నాటుకొను, గ్రుచ్చుకొను; స్థిరపడు.

గీ. మరునిపూఁదూపు లిందాఁకఁ గెరలి వెలికిఁ,
గానరాకుండ నెడలోనఁ గాడుఁ గాని, క
డఁగి యిపు డేమి మే నెల్లఁ గాడఁ జాగె,
ననుగ యని సోలెఁ బై రాలుననల కులికి.
రసిక. 3. ౧2౬.

ఉ. పాడియుఁ బంటయుం గలిగి పంకవిహీన
మనోహరాంబువుల్, వేడిన నెల్లనోటఁ
బ్రభవింపఁగ భానుఁడు శీతభానుఁడుకొ,
గాడినమేఘకాళిమవికారము దూరమునే
య నెంతయుకొ, నాఁడెము చూపె శారద

దినంబులు నిర్మలమాక్తి కాకృతిక. పాండు.

౪. ౪3.

కాడఁబాటు, కాడఁగఁబాటు=కాడు.

ఉ. కామము క్రోధముకృమనము గాడఁగఁబా
టుట మాన్చి యింద్రియ, స్తోమవిహర్గవర్తన
ము ద్రుంచుచు...భార. శాం. ౧. ౧౪2.

కాదారి ప్రాద్దు=కాందారిమాందారి ప్రాద్దు. వి.

అర్ధరాత్రము, నడుకేయు.

మ. ...సంభోగేచ్ఛ నంతఃపురాం, గనలం గన్ను
మొఱంగి యప్పురమునం గన్నేటు కాదారి
ప్రాద్దువ భీమేశుఁడు సానివాడ కరుగుకొ
భూర్తప్రకారంబునకొ. భీమ. ౧. ౧౧౧.
ప్రయోగాంతరము లేదు- 'కాందారిమాం
దారిప్రాద్దున' అనియుఁ జదువవచ్చును)

కాదారిమాందారి ప్రాద్దు= కాందారిమాందారి
ప్రాద్దు.

గీ. వడివడిం జని పట్టియోవాలుఁగంటి, నీదుపే
రేమి యెవ్వఁడు నీదుమగఁడు, పూని కాదా
రిమాందారిప్రాద్దుకడను, నెందు వోయెడు తలి
దండ్రు లెవ్వరనిన. యయా. ౨. ౮౯. (ఇట
'కాందారిమాందారి ప్రాద్దు' అనియు నవవచ్చు
ను.)

కాపించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కామే}^1}$) కామనట్లు చే
యు.

ద్వి. ప్రిదులక పేర్వేరఁ బిలిచి భేసువులఁ, బిదికి
కుండలపాలు బిందెలఁ బోసి, కాపించి నగ
రికిఁ గావళ్లఁ బనిసి. నవ. ౧. 3౯౪. ౯ పం.

కాపు¹. వి. గ. శూద్రుఁడు; కర్షకుఁడు, నేద్యకాడు.

క. ఓకాఁప యిందు ర మ్మని, సాకతమునఁ జేరఁ
బిలిచి శకునవిధిజ్ఞుం, డాకనపుకట్టడించి య,
నాకులమతి విచ్చి చూడ నప్పుడు నడుమకొ.
భోజరా. ౪. ౫౯.

సీ. శూద్ర నామంబులు శోభిలు నాలవశోలము

వార లని కాపు లని పల్క. ఆం. భా. ౨.

౨౨౨.

ఆ. కాపు లావు వెరపు గల్గి కర్ననమునే,యం
గ వృష్టి దగినయట్లు గలుగ,ఫలము గల్గు...
భార. సా. ౧. 3౧.

సీ...కాఁ పనఁ గవ్వుతకాఁ డనంగఁ, గమతకాఁ
డనఁగను గవ్వుతీఁ డనఁగను దుక్కిము చ్చ
నఁగను దోఁచుచుండు,హాళికాభిధ... ఆం.
భా. ౨. ౨౨౯.

౨. శూద్రజాతి, పంటకులము.

మ...పాల మంబ భోయుచుం బట్టి పెన్దుసురం
దీఁగెడుకాపుగుబ్బెతల...ఆము. ర. ౧33.

జ: కాపుది, కాపువాడు.

కాపు². వి.౧.కాపురము, నివాసము.

క. ఇక్కడ నిను పీఁ డెవ్వఁడో,యిక్కరణిఁ
మోసపుచ్చి యేలుకొనంగా,నక్కట పలవని
శంకల,నక్కడనే పాడుకాపు లాగతి నుం
టిక. కళా. 3. ౨౬౦.

౨. గృహస్థు.

సీ. కలకుల నున్నతంగెటిజున్న గృహమేధి...
దొడ్డిఁ బెట్టినవేల్పుగిడ్డి కాపు. మనుచ. ౧.
౬౬.

ఆ. తోలుతిత్తి వడసి తోరంపుఁగాఁపనై, నీవు
చిఱుమనేల నేఁటిరాత్రి,కంటఁ బిడుక ప్రా
మి గర్వంబు గిర్వంబు, నుడువనైతినేని నొ
ట్టు నెట్టు. దశకు. ౬. ౫౮.

కాపుండు, కాపులుండు=కాపురముండు, ని
వాసముండు.

గీ. కనకమయపాటపట్టిమకాంత మగుచు, వివిధ
మణిసాధములును వస్తువులుఁ గల్గు, నిష్కరం
బునఁ గాపుండ కీతర మైన,పురమునం దేల
నిచ్చె నిర్జరవిభుండు. హర.2. ౧౭౭. ఆము.
౧. ౧౦.

క. ఆపడలు గాపులుండవు, చూపులకుఁ గులా

ద్రియట్లు చుట్టుకొనుఁ దుదిక, యాపేది
విరిసిపోవు మ,హాపననాహతపయోధరావ?

భంగిక. భోజరా. ౫. ౧౮౭.

కాపువచ్చు, కాపులువచ్చు = కాపురమువ
చ్చు, నివసించుటకు వచ్చు.

గీ...నాకంబు వేడ్క,న య్యెడకుఁ గాపువచ్చి
నయట్లు లుండె.భార. ఆసు. ౨. 3౧౦.

క. విచ్చెం దిమిరము గాపులు,నచ్చె మధుపకు
లము లబ్జవనములకు...భార. విరా.౨.౨3౭.

కాపువోవు, కాపులువోవు=కాపురమునెల్ల,
నివసించుటకుఁ వోవు.

వ. పటగృహంబులు మొదలుగా పలయునమస్త
వస్తువు లొడఁగూర్చి నెడలినదండు పటపై
నముద్రంబు గాపువోవుచందం బయ్యె. భా
ర. ఉద్యో. ర. ౧3౦.

ఉ. చిత్తము కృష్ణరాయనృపశేఖర నీదగుధాటి
కోడి స,ర్వత్ర నిలింపకామినులవాడకుఁ గా
పులువోదు రుత్కల,త్త, త్రియపాత్రు లెల్ల...
ఆము. ౧. 3౭.

కాపుయెందు=కాపురముండు, నివసించు.

మ. ధరకెంధూశులు కృష్ణరాయలచమాధాటీగ
తిక వింధ్యగ,హ్వరముల్ మాఱగఁ జూచి
తా రచటఁ గాఁ పైయుండుటక జాలన,
చ్చెరునై యెఱ్ఱనివితచీకటులు వచ్చెన్
జూడరే యంచు వే,సారిదిక జూతురుపీర
రుద్రగజరాట్కుద్ధాంతముగ్ధాంగనల్. మను
చ. ౧. 3౮.

జ: కాపురము, కాపురించు.

కాపు³. వి. ($\sqrt{\text{కాచే}^1}$) కాచుట.

ఉదా: నాలుగువేడినీళ్లకాపులతో నొప్పి తగ్గి
నది.

కాపుడు. వి. ($\sqrt{\text{కాచే}^1}$) కాచుట. (శ.ర.)

కాపు(ప)ది. వి. (కాపు+అది)శూద్రజాతిస్త్రీ.
(వ్యవ) ఆకాపుది చాల యోగ్యురాలు.

క.కాపది యనఁ దగునా యది, కాపదియార్వ
న్నె నలరుకనకముఁ బుటముల్, కాప దిగిన
దాల్పతిమ...ఉ. పరిశ్చ. ర. 33.

కాపురము. వి. ($\sqrt{\text{కాపు}^2}$) గ.నివాసము;నివా
సస్థానము.

క.కాపురమునేయ కింకలం, కాపుర మెడఁబా
య పలనెఁ గా యను...ఉ. రా. 2. 2ర.2.

ద్వి.బంగారుబోడులపాలిండ్లబోలు, బంగారు
కుండలపన మించి మింటి, కాపురంబులవా
రు కని సన్నుతించు, గోపురంబులు ... ద్వి.
పరమ. గ. 33 పా.

సీ. ... లాగలఁ గ్రున్న యదవకాపురముండు
నాఖుతతుల. ఆము. ౬. ౧3.

క.పుర మల్లదె యద్భుతగో, పుర మై పరణమిషల
నితపుణ్యస్థీనూ, పుర మై విభవములకుఁ గాఁ,
పుర మై శోభిలెడు నగ్రమునఁ గనుఁగొంటే.
కళా. ౫. ౧౦౦.

2. సంసారము.

సీ. ఏమేటియడుగుఁగెందామర బల్లాపురపు సే
ర్లతేవి కబ్రంపుఁదెచ్చ. అచ్చ. రా.పీఠి.౧౧.
ఉ...సుఖులై తలిదండ్రులు గూడి దేవియున్,
దేవరవోలె నుండి యిలు దీర్పఁగఁ గాపుర
మొప్పు వానికిన్. ముచ. గ. ౫3.

ప. మగలతోఁ గలిసి కాపురంబులు నేయుమహా
పురంధ్రుల...ఉ.రా.ర.౯ర.సీలా.౧.౬౫.
కంచంతటికాపురము, కంచంతకాపురము =
పెద్దకాపురము, గొప్పకాపురము. (చూ. కం
చి.)

కాపురించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాపురము}}$) కాపుర
ముచేయు.

(సంసారముచేయు)

మ...ప్రియం, బెదుగన్ మర్త్యుడు కాపురింపఁ
దగు లేద యోగి యై యొక్కనై, లదరిం జేరి
కొనందగున్...మల్లభూ. వై. ౬౬.

కాపువాడు. వి. (కాపు¹ + వాడు) కూర్పుడు.

ఆ. పాలవంటివారు పన్ను చెట్టెడువారు, వాకె
ఋగరు కాపువారు వేమ. వేమన. 2.
3౨౫.

కాబట్టి. అవ్య. (కా + పట్టి) కనుక, కాపున.
ఉ...నూతుడు తద్విడుండు కా, బట్టి...కాశీ.
గ. 2౬. ఆం. భా. 3. 2౦.

కాబడు. అ. క్రి. (కా + పడు - స్వార్థమున)
అగు.

చ...సీపు న, న్నరదముఁ బుచ్చుకొ మ్మనెద వంది
న వందిన కాదె మీఁద నం, గరము ఘటిల్లు నే
చెలిమి గాఁబడుఁగా కిటు మాటలాడినన్.
జై. భా. 2. ౬౧.

కాబోలు, కాంగబోలు. అవ్య. ద్రు. (కా +
పోలు) బోనేమా.

(ఊహను దెలుపును)

సీ. గంగాత్ర వాహంబు గాబోలు నని వసిష్ఠుడు
లన్మహాన మాచరింప, నమృతంబునెల్ల నయని
నిలింపాదులు ముచుకొని దోసిల్ల ముంచి క్రో
లఁ. గీ. దలఁప ... ఇట్టిలంబుగ వెన్నెల నిట్టి
వొడిచె. విక్ర. ౬. ౬౮.

గీ. కయ్యమిచ్చువాడును వీఁడె కాంగబోలు.
పారి. ఉ. 2. ౧౦2.

కాక. అవ్య. (అగుభాతువుయొక్కవ్యతిరేకత్వాన్తర్థ
కరూపము) గ. కలుగక సంభవింపక చాలక
మొదలగు నర్థముల నిచ్చును. (చూ. అగు.)

2. వికల్పమును (పక్షాంతరమును) దెలుపును.

క. దాకొని ఖడ్గాఖడ్గినో, కాకకచాకచినో బా
ణకాశలముననో, నీ కెద్ది యిష్టము...రామా.
౫. ౧౮౯.

సీ. ... కాక యనఁగ నుత్తార్థ మెనఁగు. ఆం. భా.
3. 2౨.

3. 'కాని' అనునర్థము నిచ్చును.

మ...పురావహితకర్తంబైతిన్ కాక లక్షణకా
లుష్యము రాజయత్నమును జక్కంబైట్ట లే
డయ్యెడుక. నైష. ౮. ౧౮౫.

౪. 'అంతమాత్రమేకాని' అనుఅర్థమును దెలు
పును.

నీ.కమలించె గాక యంగజవిహారికాధిపతి దల
కక్క జాలెనే హలహలంబు, క్రాచె గాక
పయోధికాండప్రకాండంబు: బైకి బొం
గించెనే బాడబంబు. పసు. ౪. ౨౯.

౫. 'తక్క' అనుఅర్థమును దెలుపును.

క. నిర్బంధము దుర్భాసము, దుర్బుద్ధికి గాక తగు
నెదుర్కొనన... భార. ఉద్యో. 3. 3౨3.

గీ. నీవు నలునకు లేర్చి లో దేవి వైనఁ, గాక నీన
ముజ్జ్వలరూప... లక్షణావళు లవి సఫలంబు
లగునె. భార. ఆర. ౨. ౨౦.

ఉ. ... నేనె కా, కెవ్వరు నీకు బ్రాణపద మేటి
కి దాచెనవే తలొదరీ. విజ. వి. 3. 3౧.

౬. ఆకిర్వాదమును దెలుపును.

క. ... ఓ, కుటిలాలక నీకు మగఁడు కోరినకో
య్యల్, ఘటియించు గాక... పా3. ౨. ౨౬.

౭. 'కానియ్య' అను నర్థము నిచ్చును.

ఆ. అనిన నట్లకాక యని సర్వసేవాధి, పశ్యభార
పట్టబంధమునను, నియ్యకొనియె భీష్మఁడు...
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౫౫.

౮. కాపమును దెలుపును.

(వ్యవ) వాఁడు చచ్చుఁగాక.

౯. ప్రతిజ్ఞానిశ్చయామలను దెలుపును.

గీ... ఆతండు మూల మీహాని కెల్లఁ, గాన నాతని
సాధింతుఁ గాక యేను. భార. ఉద్యో. ౪.
౨౮౪.

క... సంధ్యాసమయంబింతట నేటికి నని సా,
లింతముగా కింక బోర రెన్నె యున్నే.
భార. భీష్మ. ౨. 3౪౦.

౧౦. కామచారానుజ్ఞను దెలుపును.

గీ. ప్రాధిఁ బరికింప సంస్కృతభాష యంద్రు, ప
లుకునుడికారమున నాంధ్రభాష యందు, రె
వ్వ రే మన్న నంద్రు గా కేల కొఱత, నాకని
త్వంబు నిజము కర్ణాటభాష. భీమ. ౧. ౧౫.
నీ... ఇట్లయింతుట చాలక యింక నిలిపి, వాని
నే మడిగె దెవ్వఁడు గాక నీ కేమి యిది కాక
దంతపరీక్ష నున్ను. కళా. 3. ౨౭౨. (ఎవ్వఁ
డు గాక = ఎవ్వఁడైన నగుఁగాక.)

జ: కామన్నె, కాకేమి.

కాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాకనాన, కాకిదొండఁ.

౨. కాకోలి, కామకొల్లి. 3. కాచి, కాకమాచి

౪. కాకోదుంబరిక, కుక్కమేడి. ౫. వెలమ
సంది, కాకజంఘ. ౬. గుంజ, గురివెండఁ.

కాకకల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండఁ.

కాకఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకామగుఁ.

కాకచించ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంజ, గురివెండఁ.

కాకచించి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ = కాకచించ.

కాకచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧-కాకితెక్క
లనంటితెక్కలు కలది - ఖంజనపక్షి, కాటుక
పిట్ట. ౨. కాకితెక్క.

కాకజంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాకిదొండఁ. ౨.
వెలమసంది.

కాకజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలజంబువు, కాకి
నేరేడు.

కాకజంబుకము. సం. వి. ఆ. పుం. భూమిజంబు
వు, నేలనేరేడు.

కాకజంబువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. భూమిజంబువు,
నేలనేరేడు. ఉ. స్త్రీ. జలజంబువు. (వాచ.)

కాకజాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కోయి. (వి
ల్యము) ౨. కామలగుంపు.

కాకణము. సం. వి. ఆ. న. మహావృక్ష భేదము.

కాకణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఏకకపర్దము, ఒక్క

గవ్య. ౨. ఇరువదిగవ్వలవిలువ గలనాణెము. ౩. పు
ణ్యములో నాల్గవభాగము. ౪. మాషమునందు నా
ల్గవభాగము. ౫. మానదండమునందు నాల్గవభాగ
ము. ౬. పాదుక. (కే. ని. వై. ని.) ౭. మానదండము.
కొలతకట్ట. (మే. ని.)
కాకతాళీయము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ.) ఆకస్మిక
సంభవము, ఆవిర్భూతముగా కలిగినది. వి. ఆ. న.
ఒకానొక న్యాయము. (చూ. న్యాయము.)
కాకతిందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకితుమికి, నల్ల
తుమికి.
కాకతిక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కాకిదొండకీ. ౨. గుం
జ, గురిచెండకీ.
కాకతుండఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండకీ.
కాకతుండము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాలాగురువు.
౨. కాపాళము, బాకా. ౩. బాణవిశేషము.
కాకతుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రాజరీతి, ఒకవి
ధమగు ఇత్తడి. ౨. కాకిదొండకీ.
కాకతుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుంజ, గురిచెండకీ.
కాకదంతగవేషణము. సం. వి. ఆ. న. ఒకానొక
న్యాయము. (చూ. న్యాయము.)
కాకధ్వజము. సం. వి. ఆ. పుం. బడబాగ్ని. (త్రి. ని.)
కాకనామము. సం. వి. న్. పుం. ఒకవృక్షము.
కాకనాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండకీ.
కాకనాసము. సం. వి. ఆ. పుం. వికంటకము, ఒకబా
తిమాలగొండికీ.
కాకనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కాకిదొండకీ. ౨. రక్త
త్రిశుక్తు, ఎఱ్ఱతెగడకీ.
కాకనిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వల్పనిద్ర, గాఢము
కానినిద్ర.
కాకనీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలజంబువుకీ.
కాకపక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకితొక్క. ౨.

పిల్లల కుండెడిజుట్టు, బాలభిఖ. (హలా. ని. వై.
ని - కాకితొక్కవలెనుండుకర్ణపార్శ్వస్థకేశభేద
ము, జుల్పా-వాచ.)
కాకపదము. సం. వి. ఆ. పుం. రతిబంధభేదము. న. గ.
కాకియడుగుకొలది, కాకపదతుల్యపరిమాణము.
(కాకపదమత్ర పులిఖ యుంచుకొనవలయు నని
స్మృతులందు విహితము) ౨. గ్రంథములు వ్రాయు
నపుడు బంతినడుమ విడిచినదానిని సూచించున
ట్టికాకపదాకార మగుగుఱుతు. (ఇది హంసపా
దముపంటిది - వాచ.) ౩. వజ్రదోషము.
ఆ. నడుమ నడ్డనిడుపునల్లనిరేఖలు, గలిగె నేని నది
యఁ గాకపదము, వలదు విలువ నిట్టివజ్రం
బు దాల్చిన, జముఁడుఁ దిట్టినట్లు చచ్చు నిజ
ము. రత్న. ౨౨, ౨౩.
కాకపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముద్గపర్ణి, పిల్లపెసరకీ.
కాకపాణి. సం. వి. ఇ. న. మా క్తికమణిదోషము.
స్త్రీ. పాఠలు పైమాఁ డున్న నరయఁ ద్రివృత్తం
బు ఘననీలవర్ణంబు కాకపాణి. రత్న. ౫౦.
కాకపీలుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకేందువు,
కాకితుమికి.
కాకపుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకితోకవం
టితోక కలది - కోకిలము.
కాకపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. (-కాకులచేఁ బో
షింపఁబడునది - ఆఁడుకోయిల తనగుడ్డను బా
దుగుకొనరేక కాకిగూఁటిలో నున్నగుడ్డను దీ
సివేసి తనగుడ్డను ఆగూఁటిలో నుంచి కాకిచే
పొదిగించును) కోకిలము.
కాకపుష్పము. సం. వి. ఆ. న. గంధపర్ణముకీ.
కాకవేయము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ) గ. కాకికి
త్రాగఁ దగినది - పూర్ణోదకముచేత ప్రశస్తమై
నది. (నద్యాది) ౨-కాకులేత్రాగఁ దగినది - స్వ
ల్పోదకము కలది. (నద్యాది)

కాకఫలము. సం. వి. ఆ. పుం-కామలమ ప్రియ
మైనపండ్లు కలది-నింబవృక్షము, వేముకీ.

కాకబలి. సం. వి. ఇ. పుం. కామలమ ఇమనట్టి
న్నాదిబలి.

కాకభాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహాకరంజము,
నిప్పువన్నె కామగుకీ.

కాకభీరువు. సం. వి. ఉ. పుం-కామలమ భయప
డునది-పేచకము, గ్రుడ్లగుబ.

కాకమధ్వువు. సం. వి. ఉ. పుం. దాత్యూహము,
మామరుగుండెపక్షి.

కాకమర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. మహాకాశవృక్షము.

కాకమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమల్లెకీ.

కాకమాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాంచీకీ.

కాకమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. కాకమాచి, కాంచీకీ.

కాకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకి. ౧. శిశోపక్షా
శనము, (కాకివరె) తలమూత్రము నీట మంచి
చేయున్నానము. ౩. మానభేదము. ౪. ఒకదీప్తిప
ము. ౫. గ. కామలనమాహము. ౨. సురతబంధ
విశేషము. ౩. ఇంచుకజలము.

కాకముద్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్గపక్షి, కాకి పెసర,
పిల్ల పెసరకీ.

కాకయేవలు. సం. వి. ఆ. పుం. బ. నిష్ఫలకృణధా
న్యము, లేండులకూన్యధాన్యము.

కాకరుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వందావృక్షము.

కాకరూకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గ్రుడ్లగుబ.
౧. కపటము, దంభము.

కాకరూపండు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. భీరువు,
పిఱికివాడు. ౧. దిగంబరుడు, దినమొలవా
డు. ౩. దరిద్రుడు, బీదవాడు. వి. ఆ. పుం.
స్త్రీ జితుడు, భార్యకు పశుం డైనమగడు.

కాకలకము. సం. వి. ఆ. పుం. గొంతుకపోక,
గొంతుముడి. (కల్ప)

ఉదా: ఓష్ఠప్రభృతికాకలకపర్యంతం. (వ్యాక)
కాకలము. సం. వి. ఆ. పుం. నోణకాకము, మా
లకాకి. ౫. గొంతుముడి. (త్ర. ని.)

కాకలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. సూక్ష్మమును మధు
రమును అస్ఫుటమును అగుద్యని. ౨. మునుష్యులు
నిద్రించుటను నిద్రించమిని చెలిసికొనుటకై
దొంగలుపయోగించునన్న నిరవళి గలవాద్యవిశే
షము. (విల్యము.) ౩. సుంజ, సురిచెందకీ. (వాచ)

కాకలీద్రాక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లఘుద్రాక్ష, చిన్న
ద్రాక్ష, కిసిమిసికీ.

కాకలీరవము. సం. వి. ఆ. పుం-సన్న నిత్యక్రమ
ధుర మైనద్యని కలది-కోయిల.

కాకవంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కాకివరె) ఒకమా
టే ప్రసవించి పిదప గొడ్డురాలయినస్త్రీ.

కాకవల్లభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జంబూభేదము.

కాకశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకితుండి, కాకిదొం
డకీ.

కాకశీర్షము. సం. వి. ఆ. పుం. బకవృక్షము.

కాక స్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బకవృక్షము. (వాచ)

కాకస్ఫూర్జము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకతిండుక
ము, కాకితుమికికీ.

కాకాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకజంఘ, కాకిదొం
డకీ.

కాకాంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకజంఘ, కాకి
దొండకీ.

కాకాండము. సం. వి. ఆ. పుం. మహానింబము,
పెద్దవేముకీ.

కాకాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహాజ్యోతిష్కృతి, పెద్ద
మానేరుకీ.

కాకాండ్ల. సం. వి. ఆ. ప్రి. కోలకెంబి, మాలగొం
డి.

కాకాక్షిగోళకన్యాయము. సం. వి. ఆ. పుం. 2
కాకోకన్యాయము. (చూ. న్యాయము.)

కాకాదని. సం. వి. ఈ. ప్రి. గ. గుంజ, గురివెండ్రీ. 1.
శ్వేతగుంజ, తెల్లగురివెండ్రీ.

కాకారి. సం. వి. ఇ. పుం. స్రుష్టగూబ.

కాకి. వి. (సం. కాక. క. కాకి. త. కాక్కి.) వాయ
సము, కాకము.

గీ. పండ్లు వేర్వేసి కదలు చూపకయమున్న, కాకి
కడకంటిపైచూపు రాకమున్న, కాలు నే
యాడుతతీయంద కడలవలయు, దీర్ఘనేవకు
దేహ మస్థిరము గాన. కాకి. 3. ౮౪.

సీ. కాకిపిట్టకు జాలగడ లేనిబ్రదుకిడి ...
నీలా. గ. ౧౧౧.

సీ. ... వాయసంబు కాకి నాఁ దగు. ఆం. భా. 1.
౯3.

విణ. నీచము, అల్పము. (ఉదా: కాకిబంగారు,
మొ-బ్ర)

జ: కాకికలువ, కాకిచావు, కాకిచిప్ప, కాకిచెఱ
కు, కాకితీపు, కాకితుమ్మికి, కాకితూకి, కాకిదొండ,
కాకినేరేడు, కాకిపెంపుడు, కాకిపెసర, కాకిబం
గారు, కాకిబాతు, కాకిచేగడ, కాకిమేడి, కాకి
తొక్కలు, కాకితొల్లు, కాకివెదురు, కాకిసాము.

కాకి. సం. వి. ఈ. ప్రి. గ. ఆండుకాకి. 1. వాయసీలత.

3. కాకోలి, కాయకొల్లి.

కాకికలువ. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) అల్లిపువ్వు, కాకోత్పల
ము. (శ. ర.)

కాకిచావు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$ - క. కాకిసావు) దిక్కుమా
లివచావు, అగతికమరణము. ('అక స్థికమరణము'
శ. ర., బ్ర.)

కాకిచిప్ప. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) శంబూక, నీటిగుల్ల, కప్ప
చిప్ప.

క. అప్పుడు చూచిన నేమని, చెప్పుడు నక్కడలి
కాకిచిప్పలు నిసుముం, గుప్పలుఁ దెప్పలుఁ
దిప్పలుఁ, గప్పలుఁ జిక్కంగ దుమ్ము గ్రమ్ము
చు నుండె. యయా. 3. 2౯. ఆం. భా. గ.
౧౬౧. హంస. ర. ౧౮౬.

కాకిచెఱకు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) శరము, తృణవిశేషము.

సీ. కాకిచెఱ కనంగఁ గను మన శర మగు ...

ఆం. భా. 1. 2౫.

కాకిచే. సం. కాక. కి. (కల్ప, వాచ, విల్యము.)

కాకితము = కాకితము, కాగితము. వి. (సం. కాగ

దమ్. క. కాగద. త. కాకితం. హిం. కాగజ్.)

ప్రాయుట మపయోగించుచు త్రవితేషము.

ఉ. ... పారసిభాష ప్రాసినం, గన్నులపండువై
యమరుఁ గాకితమందలివర్ణపద్ధతుల్. భీమ.
౧. 23.

సీ. ఘట్టితపటంబు వెలయును గడిత మనఁగ, వెల
యుఁ గాకిత మనఁగఁ దద్భేదసంజ్ఞ. ఆం. భా.
1. ౧౮౮.

కాకితీపు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) మూర్ఖావిశేషము, అప

స్తారము, కాకిసాము. (శ. ర, చి. ని.)

కాకితుమ్మి (మి)కి. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) నల్లతుమికి, కా
కతిందుకము. (శ. ర.)

కాకితూకి = కాకితుమ్మికి.

సీ. కాకితూకండుగు కానుగు వరగోఁగు... హం
స. ర. ౧౧.

కాకిదొండ. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) కాకతుండి.

గీ. కాకిదొండ యనం జనుఁ గాకబింది. ఆం.
భా. 1. ౬౦.

కాకినేరేడు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) నేలనేరేడు, కాకజం
బువు.

సీ. ... కాకి, నేరేడనఁగ నక్కనేరే డనఁగ నేల
నేరే డనఁగ జన్న నారహి గను, భూజం
బునామంబు... ఆం. భా. 1. ౪౬.

కాకిపెంపుడు. వి. (కాకి + పెంపుడు) పరభృత

ము, కోయిల.

ద్వి. కఱకుఁ బెంజెఱకువిల్కాని డాకలకు, మొఱ
కుఁబల్కాకిపెంపుడులకుఁకలకు. ద్వి. తి. సా.
౧. ౧౨ పా. ౬ పం.

కాకిపెసరు(ర). వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) పిల్లపెసర, కాక
ముద్దఁ.

గీ. పిల్లపెస రనఁగాఁ గాకిపెస రనఁ దగుఁ గాక
ముద్దాఖ్య...ఆం. భా. ౨. ౫౦.

బ. (కాకిపెసలు.) తుద్రముద్దములు, పిల్లపెసలు.
సీ. కాకిపెసరు నాఁగఁ గనుపట్టు తుద్రముద్దము
...ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

కాకిబంగారు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) అభ్రకము. (సీతాభ్ర
కము-శ. ర.)

గీ. కాకిబంగారనంగ బేగడ యనంగ, నభ్రక
ముదోఁచు...ఆం. భా. ౨. ౨౭౦.

కాకిబాతు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) ఒకవిధ మైనఅడవిబా
తు. (శ. ర.)

కాకిబేగడ=కాకిబంగారు.

ద్వి. కాకి బేగడబొట్టు కంచుమట్టియులు, కైకడ
సంకుటుంగరమునంగ గలిగి. ద్వి. పరమ. ర.
౩౨౩ పా. ౧౪ పం.

కాకిమేడి. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) కాకోదుంబరిక, బమ్మ
మేడిఁ. ఆం. భా. ౨. ౪౨.

కాకితెక్కలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) ధాన్యవిశేషము.

సీ. తెక్కపాలులు కాకితెక్కలు పుష్పమంజ
రులు సీతాభోగసరులు గొరి, కుంకుమలు...
హంస. ర. ౧౨౦.

కాకితెల్లు. వి. ($\sqrt{\text{కాకి}}$) ఒకజాతి తెల్లుఁ. (దీని
పుల్లలను చెక్కి వ్రాయుట కుపయోగింతురు.)

కాకివెదురు. వి. తృణవిశేషము. హంస. ౫. ౪౪.

కాకిసొమ్మ=కాకితీపు (శ. ర.)

కాకు. విణ. ౧. వ్యర్థము.

మత్త...నిను నేడుకార్యముఁ గాకు చేయక
చేయుమి. మైరా. ౧. ౭౨.

౨. చెల్లాచెదరు, చిందఱపందఱ.

క. ఆకులులై కాకులవలెఁ, గాకై చనఁ జొచ్చి
రెల్లకడలకు ననుచు. రామా. ౬. ౨౫౧.

౩. కళాసీనము.

ద్వి. వైకుంఠనగరంబు వనబారికరము, సోకని
కుమునంబుజోకఁ గా కయ్యె. విష్ణు. పూ.
౨. ఆ. (శ. ర.)

వి. ౧. గాసి, బాధ.

క. కాకులలోఁ గోకిలములు, కాకులఁ బడ లేక
గులముఁ గలయఁగఁ బవనం, డాకులపాటా
నరింపఁగ, నాకులపాటయ్యె విరళు లగు
లోకులకు. ద్వా. ౭. ౯.

౨. నింద; అపమానము. (చూ. కాకుచేయు.)

జ: కాకుఁదనము, కాకుచేయు, కాకుపడు.

కాకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. అతిధృష్టుడు.

(కల్ప) ౨. కుంటివాఁడు. (విల్యము.)

కాకుఁదనము. వి. ($\sqrt{\text{కాకు}}$) దుశ్శీర్ష, దుండ
గము.

ఉ...తల్లి బాష్పకలికాతరభీకృతలోచనాంతయై,
కాకుఁదనంబు నేనె గొడుకా యిక నేమ
న నేర్తుఁ గోడలి. వేం. పంచ. ౪. ౪౨౯.

కాకుచే(నే)యు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాకు}}$) ౧. నిం
దింపు; అపమానపఱుచు.

క. పరతత్త్వ మెఱుంగ కూరక, పరమర్షులతోడ
నేన పరముఁడ ననుచు, సుర లెల్లఁ గాకు
నేయఁగ, దురహంకృతిఁ బలుకఁ దగునెతో
యజగత్సా. కాశి. ౫. ౮౦.

గీ. పిటికిప్రాణులఁ బొరిగొనువిరుదుమగఁడ, వ
గుడు నీ వని యందంద మొగముమీడఁ, జ
ప్పటలు వెట్టి యాతఁడు జనునిలావు, చేప

యును బొల్లు గాఁ గాకుచేసి విడిచె. హరి.
పూ. ర. ౧౫౫.

సీ. బిగువుఁజన్నులయొప్పు పృథులబ్జకోరకకరి
కుంభములనైనఁ గాకుసేయు. పరమ. ౨. 32.
(ఇట డౌపమ్యవాచకము.)

౨. అఱచు.

సీ. కాచంబనిమరుబకలితయై ప్రవహించుకాళిం
దిగర్వంబుఁ గాకుసేసి. మనుచ. 3. ౧౯.

సీ. ఒకటిచ్చి తోన వేఱొకటిఁ గోరినయట్టి
కానీసుగర్వంబుఁ గాకుచేసి. చంద్రా. ౧. ౨౧.

3. బాధించు; హింసించు.

ద్వి. కలికి మ్రేలబడి తద్దఁ గరఁగించునిన్నుఁ, గా
కున్న నెన్నైనఁ గల్లులు గూర్చి, కాకుచేయు
ను రాజుగారితోఁ జెప్పి, నీవు నెమ్మేనితో
నిలిచితి వేని, పాపురాయలు లక్ష పదివేలు
గలవు. ద్వి. తి. సా. ౧. ౬ పా. ౧౨ పం.

కాకుత్స్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కకుత్స్థవంశపు
రాజు.

కాకుదము. సం. వి. అ. న. తాలుపు, దపుడ.

కాకున్నె. అవ్య. (కాక + ఉన్నె) నిశ్చయమును
దెలుపును.

ఆ. అడవిఁ దన్నుఁ బాసి యరిగిన నలిగి కాకు
న్నె యిట్లు సేయ నునిద గడఁగె. భార. ఆర.

౨. ౧౬౪. (అలిగికాకున్నె = అలిగియే.)

కాకుపడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాకు}}$) వ్యాకులపడు, క
లఁత నొందు.

క. చీకటికాటుకపిట్టలు, కాకుపడక భాస్క
రుడు కరజాలకము, వీరక నిగిడింపఁ దా
రలు, వ్యాకులతం దార ఖగము లగుటకై భీ
తికై. శకాం. ర. ౧౨౭.

సీ. మెల్లనినగవులమేనులు ముఱిపించి కడుబాణ
మాటలఁ గాకుపఱచి. భాగ. ౮. 3౧౮.

కాకుభము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) దిక్కునకు
సంబంధించినది.

కాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. శోకభయాదులచే
త కలిగెడు ధ్వనివికారము. ౨. జిహ్వ, నాలుక.
(కల్ప)

కాకేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకిముకి.

కాకేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాశము. (త్రి. ని,
రా. ని.)

కాకేమి. అవ్య. (కాక + ఏమి) ముఱియొకదాని
లేమిని దెలుపును, ఏవకారార్థకము.

న. ఆవృషభగోమయభక్షణంబున నైనయసుచి
భావంబునం గాకేమి యప్పరమపతివ్రత
మదీయదృష్టిగోచర గాకున్నదయ్యె. భార.
ఆది. ౧. ౯౭. (అసుచిభావంబునం గాకేమి =
అసుచిభావముననే.)

కాకేష్టుము. సం. వి. అ. పుం. కాకులకు ఇష్టమై
నది-నింబము, వేము.

కాకోదరము. సం. వి. అ. పుం. ఉదరముతో
కుటిలముగా నడచునది-పాము.

కాకోదుంబరము. సం. వి. అ. పుం. కాకిమేడి,
బమ్మమేడి.

కాకోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కాకోదుంబరము.

కాకోలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ద్రోణకాకము,
మాలకాకి. ౨. సర్పము. 3. అడవిపంది. పుం. న.
విషభేదము. న. నరకభేదము.

కాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాయకొల్లి.

కాకోలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరి. (నాచ)

కాకోలూకిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకికిని గ్రుడ్లగు
బకును గలసహజవైరము.

కాక్షము. సం. వి. అ. న. (కోపాదులవలని)కుచ్చి
తపుచూపు. పుం. కడకంటిచూపు.

కాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తువరిక, తొగరి.
౨. సౌరాష్ట్రమృత్తిక, తొగరిమున్న. (మే. ని-

ఇది పరిమళించును. దీనిని గోపీచందన మం
దురు.)

కాగదము. సం. వి. అ. న. కాగితము.

శ్లో. భూరే వా వసనే రక్షేత్తేమే వా తాల
పత్రే, కాగదే వాప్తగంధేన... విలిఖ్యధా
రయేన్నరః. (మంత్రకల్పద్రుమము.)

కాగము. సం. వి. అ. పుం-కా అనిధ్యనిచేయు
నది-కాకము, కాకి.

కాగితము=కాకితము.

గీ. ప్రాణనాయక యిదె చూడు పతులఁ గూడి,
పాయకుఁ డటంచు సతులకుఁ బల్కుఁ దేజి,
పాదుపా హుళికా చేసి పంపుకాగి, తంపుఫర
మాను వోరె సుధాకరుండు. దశా. 3. ర. ౫.
ఇందు. ౫. ౮.

కాగిదము=కాకితము. (చి. ని. ప్రా.)

కాగిన. వి. మత్స్యవిశేషము. (శ. ర. ప్రా.)

కాచనకి. సం. వి. న్. పుం. వ్రాతప్రతి.

కాచనము. సం. వి. అ. న. కచేలము, వ్రాసినకాగి
తములను గాని వ్రాతప్రతులయొక్కలను గాని
బంధించెడుదారము మొదలైనపు న్నకాదిబంధన
ము. (విల్యము.)

కాచమణి. సం. వి. ఇ. పుం. గాజపూస.

కాచమలము. సం=కాచలవణము.

కాచము. సం. వి. అ. పుం. గ. గాజమన్ను. ౨.

గాజపూస. 3. శిశ్యము, కావడియట్టి. ౪. ప్రా
సుచివరను దారములతో కట్టుకట్టి. ౫. నేత్ర
రోగవిశేషము. ౬. కాసు, అత్యల్ప మగువిలువ
గలబకానోకనాణెము.

శ్లో. కాచాయ నీచం కమనీయవాచా, మోచా
ఫలస్వాదుముచా న యాచే, దయాకుచేరే
ధనదత్తుచేరే, స్థితేకుచేరే శ్రీతమాకుచేరే.
న. గాజపూస, చాటియుష్ప.

కాచలవణము. సం. వి. అ. న. గాజపూస, సోప
ర్చలవణము, చాటియుష్ప.

కాచసంభవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గాజ
వలనఁ బుట్టినది. వి. అ. న=కాచలవణము.

కాచస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గాజపాత్ర. ౨.
ఫలేరుహ, కలిగొట్టుక.

కాచాక్షము. సం. వి. అ. పుం. బకభేదము, బక
జాతికింగ.

కాచి(చు)కోలు. వి. (✓ కాచుకొను) కాచికొ
నుట, రక్షించుకొనుట.

చ. ఇది దగ నందు నడ్డపడునింతకు నేరక సభ్యు
లందఱుకొ, మది మది నున్న యట్టియెడ మాని
నికిం దనుఁ దాన కాచికో, లాదవినదానఁ
జేసి సభ నొచ్చెము దక్కినఁ బొందునంద
నుల్, బ్రదికిరి గాకయయ్యెడరు రాచకొమా
రుల కోర్పునట్టిచే. భార. ఉద్యో. ౧. 3. ర. ౮.
(చి. ని. పా.) భార. ద్రో. ౪. ౧౬౬.

కాచిఘము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఎలుక. ౨. బం
గారు. (మే. ని.)

కాచిఘుండు. సం. వి. అ. పుం. ఛేమండుండు, తలి
దండ్రులు లేనిబిడ్డండు. (మే. ని.)

కాచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కావడియట్టి
యందుంపఁ బడినది. (కుండ లోనగునది.)

కామ¹. అ. క్రి. ప్రతీక్షించు, ఎదురుచూచు.

ఉ... ఆశచీ, కాంతుండు గాచినాడు కుతుకం
బున నీదుకటాక్షపీక్షకుక. దశా. 2. 2౬.

(కాచినాడు:-కాచుకొనియున్నాడనిభావము.)
స. క్రి. (త. క. కా.) గ. కాపాడు, రక్షించు.

ఆ. గాడ్పుచూలి పిఱుండు గావంగ నర్జను, వోర్వ
నమరు లైన నోప రాజి. భార. ఆది. ౮. ౨3.

ఆ. ఏను గలుగ నెఱవ నేటికి నేనలఁ, గాతు నీవు
మెచ్చు గౌరవేంద్ర. భార. ఉద్యో. ౪.
౨౦3.

క...మము, గావుము ప్రోవుము...హరి. పూ.

2. 230.

1. మన్నించు, క్షమించు.

ఉ...దూతలు నేరక యాడినప్పడుం, గాతురు
దప్ప విశ్వనయకార్యధురంధరు లైనభూప
తుల్. కాశీ. ౬. 223.

క. ఆచార్యనృపరేణ్యుడు, వాచయమవరు
నిఁ జేర వచ్చి మునింద్రా, వాచేనయవరా
ధము, గాచి ననుం గావవయ్య కరుణాజలధీ.
విప్ర. గీ. ౮౦.

3. ఆపు.

ఉ. ద్రోపది ... మనంబునఁ బొంగువిషాదరోప
ముల్, గావగ లేక బాష్పములు గ్రమ్మగ ది
గ్గన లేచి యార్తయై. భార. ఉద్యో. 3. ౧౧౪.

ఉ. కట్టకుఁ గాపుగా నిదుర గావగఁ జాలెడి
వారిఁ గొండఱం, బెట్టుచు...భా. రా. యు.
230.

నోరుకామ=౧. రహస్యముగా నుంచు, (రహస్య
విషయము) చెప్పకుండ నుండు.

ద్వి. చేరి నీ కొకమాటఁ జెప్పవచ్చితిని, నోరు
గాచెద నన్న నుడువును నీవు. ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౦3 అపం.

1. పథ్యముచేయు.

ఉదా:- నోరుకాచినఁ గాని వ్యాధి మదురదు.
జ: కాచికోలు, కాచుకోను, కాపరి, కాపాడు,
కాపించు, కాపు¹, కాపుకాడు, కాపుగడ, కా
పెట్టు, కావలి, కావలికాడు, కావలివాడు.

కామ². అ. క్రి. ౧. (కాయ కిణము, మొ.) పుట్టు,
బయలుదేలు.

(వ్యవ) ఆచెట్టున పదికాయలు కాచినవి.

అ మెకడుపున నాలుగు కాయలు కాచినవి.

రాపిడిచే చేతిమీఁద నొకకాయ కాచినది.

1. బయలుదేలినకాయలు గలది యగు.

మానిని. కాచి బెడంగుగఁ బండినయానహకార

ములం గడలితతులం, జూచుచు...భార. ఆది.

౪. 20.

3. (ఎండ, మొ.) ప్రసరించు.

క. తలఁచిన డెండము గందును, బలికిన నోరెల్లఁ
బొక్కుఁ బ్రభ నూచిన రెప్పలు గమరు
ననఁగఁ బటుతర, విలయానలభాతి నెండ
వేసవిఁ గాచెక. కు. సం. ౬. 2౯౨.

ఉ...హరియొ కావలెనంచుఁ దరించె దూరకే,
కన్నెటికంబు కాజడవిఁ గాచినవెన్నెల నేసి
యయ్యయో, నిన్నును ముంచె నీజనకునిం
గుదియించినవెట్టి యియ్యెడక. ఉ. రా. 3.

౧౧౬.

స. క్రి. ౧. (కాయ కిణము మొదలగువానిని)
కాంచు.

(వ్యవ) ఆచెట్టు పదికాయలు కాచినది.

వ...పెక్కువిధంబులఁ దమతమకై యెడపడని
కాపటిమోపులకతనం గంది కాయలు కాచి
పంగినపలుఁడమూపులును...హరి. పూ. గీ.
౧౪౨.

(వ్యవ) నీ వెప్పుడు వత్తువో యని చూచి చూచి
నాకన్నులు కాయలు కాచినవి.

1. (ఎండ, మొ) కాయు, ప్రసరింపఁజేయు.

గీ. నిడుద్రా భూని బయల నెప్పుడుఁ దిరుగు
చుఁ, బొనఁగ ముప్పొద్దు మువ్వేనములఁ జె
లఁగుచు, నెలుఁగు లెల్లెడఁ గాచుచు నలరుని
ర్ల, వేటకాఁ డప్ప డెంతయుఁ దేట మీ
తె. అచ్చ. రా. అయో. ౪౨.

జ: కాపు².

కామ¹(చి)కొను=కామ¹.

అ. క్రి. (ప్రతీక్షించు)

వ. నలకూబరుకాపానుభవంబునకుం గాచుకొని
యుండువానికి నీదుష్కర్తంబున సాధించి
నరాజ్యవైభవం బేమి కీర్తిస్సుకృతంబులకు
సాధకం బయ్యెడు...కళా. ౪. ౧22.

స. క్రి. (కాపాడు, రక్షించు.)

గీ. దోసమును నచకీర్తియుఁ దొలఁగఁజెట్టి, నాఁ

డు గురుఁ గాచుకొంటిని... విక్ర. 3. ౧౨౯.

కాచూకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోడి. ౨. చ

క్రవాకము, జక్కవ.

కాడలము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకనీరు.

కాజి. వి. ఒకానొక చెట్టు.

నీ. యువజనరాగవయోరాసు లుచ్చాంగ వెలిద

మికాజిపువ్వులు ముడుంగ. పా. ౩. ౨. ౪౯.

(శ. ర. పా - జాజిపువ్వులు. ముద్రి.)

కాటూ. వి. పులిసినయంబలి?

చ. కని సతిఁ బిల్చి యిక్కింటిని గామిని చూచి

తె యెన్నఁ డిచ్చునెన్నఁగొనుపంది గా దిది

దినంబును గంజియుఁ గాట వోసి పెంచిన

నిట నుండు నంచుఁ బతి చెప్పిన సంతస మం

ది దాని నొయ్యన దరిఁజేరఁ బిల్చి పులియం

బలి యించుక వోసె మూఁకుటక. చెన్నబ.

౨. ౨౬.

కాటకము. వి. కఱపు, ఊమము. (శ. ర.)

కాటము. సం. వి. అ. పుం. కూపము, నూయి.

కాటూ. వి. (హిం. ఖాటూ) పెద్దత్రాసు. (శ. ర.)

కాటికాఁడు. వి. పక్షివిశేషము.

నీ. వంగపండు పికిలి వామనపాతుకాఁ డుల్లంకి

కాటికాఁడు పగడంపు, జిట్ట... గీ. అనఁగ

నట్లు పక్షి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨.

౯౮.

కాటిపాపఁడు. వి. (కాడు¹ + పాపఁడు) ౧. గొ

ల్లవాఁడు.

ద్వి. కాటిపాపఁడు పసిఁ గాచుచు నుండ. బస.

పు. ర. 3౧౮ పం.

౨. శశానపుఁగావలివాఁడు.

ద్వి. నీ కంఠ గలిగిన నిన్నదలించి, మాకుఁ గై

కొన రాదు మాడకు మిగులఁ, బాటలగంధి

నీపలు కియ్యకొనఁగఁ, గాటిపాపని కేల కరు

ణ నీమీఁద. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౧౮౪ పం.

కాటిపాపలవాండు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కాడు}^1}$) బా

విద్య చేసెడిటనికజనవిశేషము. (శ. ర. త్రా.)

కాటిజే(ట్రే)ఁడు. వి. (కాడు¹ + జేఁడు) మృ

గయులు మున్నగువారు కొలిచెడిశివరూపదే

వత.

ఉ. అప్పుగయల్ వినోదగతి నందఱు నయ్యెడఁ

గాటితేనికొక, సమృద్ధిలోడఁ బూజ లిడి...

ఇందు. ౨. ౭౧.

నీ. కాట్రేడ మెకములకదుపురాజేయమిజం

క నొక్కటి నీపఁ జేతి కిత్తు. యమా. ౨. 3.

(చందాలిమాట.) ఉ. నేఁడు కృతార్థులై జన

నీజనకుల్ ఫలియించె బుణ్యముల్, నేఁడు

పురాకృతంబు లవసీరుహమూలనివాసి యైన

కా, ట్రే డిలువేలు పాచు నొసరించె మనో

రథసిద్ధిసంపదల్. శివరా. 3. ౮3.

కాటూ¹. వి. ($\sqrt{\text{కఱచే}} - \text{క. కాటూ. త. కడి}$) దంశ

ము, కఱచుట; కఱచుటవలనఁ గలిగిన గాయము,

గంటి.

చ. చెలువలు మట్టివ్రానిపయిఁ జిల్కలు మూని

రమింప వానిము, క్కులు గని మట్టిపండు

లని కోయఁగఁ బోయిన వారిహస్తముల్, నలి

రులు సావి కీరములు దండడిఁ గుట్టిన ముగ్ధల

దఱుక, గలగొని బాజీరో యిదియ గాటూ

మ్రాననుచుకొ భయంబునక. కు. సం. ౯.

3౧౬.

చ. ... మా, కఱచినకాట్లకుకొ శిశువుకాయము

తోలును సుగ్గదయ్యె... నృసిం. ర. ౪3. (శ.

ర. పా.)

కాటూ². వి. మాఁడువాసన.

నీ. ముంజేతికంకణంబున కద్ద మేటికిఁ దంకేటి

జాంటికిఁ దాప యేల, వెలికాటూ గ్రమ్మకూక

లరుచుల్ గొన గేల పరు లెన్న గేల స్వభా
ర్యగుణము. రామలిం. ౫౫.

కాటునీళ్లు = మాడిచిన ఓమము మున్నగువాని
లో పోసిపొంగించిననీళ్లు.

(వ్యవ) ఓమపుకాటునీళ్లతో అజీర్ణవిశేషములు
కట్టును.

కాటుపో(వో)వు = కాటువానన గలది యగు.

(వ్యవ) పాలు కాటుపోయినవి.

కాటుక. వి. కజ్జలము, కంటి కుపయోగించులేపన
ద్రవ్యము.

ఉ. మంకెనపువ్వుమీడియలిమాడ్కి నృపాధ
రపల్లవోదరా, లంకృతి యైనదంతపదలాంఛ
నముం గని కన్నుగోనలం, దంకురితంబు లై
నదరహానలవంబులు పద్మనేత్ర యి, జ్ఞోమలు
సేసె బత్తుములయీమిడి గాటుకచిమ్మ
జీకటిక. నైష. 2. ౧౮3.

చ. ఘనగతశంపక గంచ మిడి కాటుక దీర్చి...
ఆము. ౨. ౧౬.

కాటుకబరణి = అంజనకరండము. ప్రబంధ. ౬౪.

జ: కాటుకకొండ, కాటుకపట్టు, కాటుకపిట్ట,
కాటుకరేకులు, కాటుకతాయి, కాటుకతేకు
లపాము.

కాటుకకొండ. వి. (✓కాటుక) అంజనాద్రి.

ఉ. కాటుకకొండఁ బోలు మెయికాంతి...దశా.
3. ౧౦౫.

కాటుకపట్టు. అ. క్రి. (✓కాటుక) నలుపుపాము,
నల్లబడు.

క. బహుళజలప్లవమాన, ద్రుహిజాండము చెమ్మ
యుటికి రూక్షార్కవిభా, రహితతఁ గాటుక
పట్టెను, రహి చెడి యన నంధతమసరాసులు
బెరసెన్. మనుచ. 3. ౧౦.

కాటుకపిట్ట. వి. (✓కాటుక) ఖంజనపక్షి, ఖంజ
రీటుము. (కాటుకపిట్టలు సంభోగముకొఱకు వ్రా

లినభూమిలో ధన ముండు నని ప్రసిద్ధి—చూ.
వసు. 3. ౧౦౮.)

సీ...కాటుకపిట్ట రువ్యపులుఁ గనఁ దనరు, ఖంజ
రీటాభిధ. ఆం. భా. ౨. ౯౧.

కాటుకరేకులు. వి. బ. (✓కాటుక) ధాన్యవిశే
షము. ప్రబంధ. ౧౧౨.

కాటుకతాయి. వి. (✓కాటుక) సావీరాంజన
ము. (శ. ర.)

కాటుకతేకులపాము. వి. (✓కాటుక) కాటుక
వలె నల్ల నగుపాడలు గలయొకానొకపాము, పులి
పెంజెర. (శ. ర.)

కాటులాడు. అ. క్రి. (✓కాటు¹) కలహించు.

సీ. అనుఖంఁ బైనరాజ్యామిషంబునకుఁ గుక్క
లభంగిఁ దమలోనఁ గాటులాడి. భార. శాం.
౧. ౪౫.

కాట్రగడ. వి. కంపకోట. (శ. ర.)

కాఠిన్యము. సం. వి. అ. న. ౧. కఠినభావము, గ
ట్టిగా నుండుట. ౨. దయలేమి, క్రూరత్వము.
3. నైపుర్యము.

కాడు¹. వి. బౌ. (క. త. కాడు) ౧. అడవి, కాన.

సీ. నిరుపాధినిస్సీమనిర్ని బంధనవృత్తి గలమహా ప్ర
తిభ యేకాటఁ గలసె. శివరా. ౨. ౧౦౯.

(ఏకాటఁగలసె = ఏయడవిలో కలసినది, ఏమైపో
యినది.) భార. 2. ౫౨.

౨. శ్రశానము, వల్లకాడు.

క. సొదవై నుండఁగ వారలు, పదుండ్లునుం జూ
చి దాని భక్షింపంగా, మదిఁ గోరి చేరి చు
ట్టుం, బొదివినసమయమునఁ గాటిసాంత తే
రువునన్. భార. ఆసు. 3. ౨౧౦.

క. ఎంత గడించినఁ గూటికి, నెంతటివాఁ డైనఁ
గాటి కిందునిభాస్యా. కుశేల. ౧. 2౮. ఆం.
భా. ౨. ౨౨౫.

3. నాళము; చేటు, కీడు.

ఉ. ఏడుదినంబులన్నమున కెడ్డము పుట్టినయంత
మాత్రలో, నేడుచు చున్నవాడవు మునీ
శ్వర నేడును నీదుధీరతలో, పాడతిపోయెనే
శివునిభార్యమఁ గాకికిఁ బుణ్యరాకికిఁ, గా
డొనరింపఁ జూచెదవు కంఠపుఁగ్రోధము పె
చ్చులెచ్చఁగఁ. భీమ. ౨. ౧౧౬. (కాడ
యొనర్చు. చి. ని. పా. కాదు నొనర్చు.
ముద్రి. పా.)

కాటికిఁ గాల్గుచాఁచు = చావునకు సిద్ధముగా
నుండు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౫౭ పం.

జ: కాటిపాపఁడు, కాటిపాపలవాండ్రు, కాటి
ఁటఁడు, కాడుచేయు, కాడుపడు, కాడుపలు
చు, కాడుపాటు.

కాదు². ఆ. క్రి. కాటు ?

ఉ. వాడినవక్రపంకజము...కాడినకన్నునీరు...
కు. సం. ౧౧. ౬౨౬.

కాడుచేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాదు}^1}$) చీకాపప
లుచు.

గీ. ఒక్కనదిసొంత గార్హస్థ్యము క్తమైన, పుణ్య
తప మాచరించుచుఁ బుణ్యజనులు, తారు
బంధులుఁ దామరతంప రగుచుఁ, గూడి
యుండంగ నెంతయుఁ గాడుచేసి.

గీ. ఋషులవెంబడి సంరంధ మెరఁగ వచ్చు, తటి
ని నడువ్రోవ వనములోఁ దపము నేయు, దై
త్యముచులపుణ్యాశ్రమస్థలము సొచ్చి, వఱ
దఁ గొనిపోయె నిండుసర్వస్వములును. భీమ.
ర. ౧౨౦, ౧౨౧.

కాదుప(డ్చ)డు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాదు}^1}$ - త. కాదు
పడు) ౧. నశించు; కనబడకపోవు.

చ. కరులు హుయో రథంబులును గాడ్చడెఁ జే
డ్చడి రెల్లనైనికుఁ. ఉ. రా. ౨. ౪౬.

గీ. ఘనవిదాలంబుచేఁ బడి కాదుపడిన, యపు
డు తనకుక్కుటంబునయందుఁ గలుగు, వంత

గలుగునె మది మమత్వంబు లేని, యెలక
యందుఁ బిచ్చకయందు నించుకైన. మార్క.
3. 3౦౧.

గీ. కటకటా మీవివేకంబు గాడుపడఁగ. భీమ.
ర. ౫3.

చ. తనయుఁ డొకండ వాఁడు గుణధాముఁడు
క్రీడనవాంఛ సాంద్రకా, ననమున కేఁగి కా
డుపడినం దడవం జనుచెంచి యెందుఁ గా,
నన మది యాశ ద్విష్టకొనినక వెగదొందు
చు వచ్చినాడఁ...భార. కాం. 3. ౧౫౮.

౨. ఊధపడు, వ్యాకుల మగు.

ఉ. వృత్తునిఁ జంపినప్పుడె సురేంద్రుని మేకొనె
బ్రహ్మహత్య త, ద్వాత్రము కంప మొండె
మది గాడ్చడియె...ఉ. రా. 2. 3౬2.

ఆ. మరులదీఁగె మెట్టి యిరులన్న నో యని,
యెడుతమిస్త్రఁ గాడుపడి పొలంబు, రెల్లఁ
దిరిగి...ఆము. ౬. ౧౨. (కాడుపడు: - దిగ్భి)
మచెందు అనిభావము.) ఉ. రా. ౧. ౧౨౬.

3. చెడ్డది యగు, దుష్ట మగు.

క. కూ డమ్మికొండ్లు జనములు, బాడలు లాగ
మము లమ్మి బ్రతుకును రెండుం, జేడియల
మ్ముదు రచ్చొట్టు, గాడుపడినకలియుగము
నఁ గౌరవముఖ్యా. హరి. ఉ. ౯. 32.

కాడుపడిపోవు = కనబడకపోవు.

(గోరూపము తాల్చినరాక్షసస్త్రీలు) వ...అంభా
రవంబుల నొఱులుచుఁ బఱచి దూరం బగు
కాంతారంబు దూతీ కాడుపడిపోయె నంత.
హరి. పూ. ౬. ౮౯.

కాదుప(డ్చ)లు(ట)యే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాదు}^1}$
డు) కాడుపడఁజేయు.

(ఊధపెట్టు, వ్యాకులపెట్టు.)

గీ. అబలఁ గడు నెడ యెఱుఁగని యాటవాన,
మెలఁత నతిభీత నన్ను నమ్మించి తెచ్చి, కాన
నంబులోఁ గన్నులు కట్టి కాడు, పఱచి నీ కి

ట్లు పోజునై భావజన్య. కు. సం. ౫. ౫౪౪.

సీ. మము బాపం గాలుండు మాయాకురంగమై
పరుషాటపుల గాడుపతిచె నకట. భా. రా.
సం. ౨౩౯.

(నశింపజేయు, చంపు; పాడు చేయు)

సీ... ప్రియంవదకొడుగుల గాంతార భూమి
లోఁ గాడుపతిచి. దశమ ౭. ౬౦.

గీ. కాపుఁగోడలు కంచంతకాపురంబుల, బాల
వంటిపులంబుల గాడ్చుచి యుత్తికె, మగని
నటు వెట్టి రెండవముగనివెంట. పాండు. ౩.
౮౧.

(భగ్గుము చేయు.)

మ... నీవు నన్ను వరించునప్పు డన్యకాంతాసంగ
మంబు నేయకుండుటకును నన్ను వదలకుండు
టకునుం జేసినశపథంబు గాడుపతిచితి పా
పకర్తుఁడా... భోజరా. ౭. ౧౭౦.

సీ. ఫాకీలితహస్త వాలభిల్యస్త వాకర్ణనోల్లాసం
బుఁ గాడుపతిచి. గీ... కవియ నేతెంచె మ
దిరాక్షిఁ గర్మసాక్షి. సమీర. ౧. ౧౯౬.

(అవమానపఱుచు.)

ద్వి. వీఁడు వో విష్ణుని విధిఁ గాడుపతిచి, నాఁ
డురులింగమై నలి నున్నవాఁడు. పండితా.
దీక్షా. ౫౩. పా.

కాదుపా(డ్పా)టు. వి. (√ కాదుపడు)క్షోభము,
కలత.

క. ఆనిసిఁ బసియును నొండొక, మానిసియుం బ
డఁడు దృష్టిమార్గంబున న, స్థేయము గాడ్పా
టునఁ జనఁ, గా నొకచో నుపరిభరము కంప
లఁ దదిలెక. వేం. పంచ. ౧. ౪౨౨.

కాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మాస. ౨. శబ్దము. ౩. గ
మనము. ౪. నివాలనము. (శే. ని.)

కాణము. వి. (సం. భాదనం) కురుత్థాదిక మైన

యశ్వాదిగ్రాసము, గుట్టము మొదలగువానికిఁ బె
ట్టెడుపలలు లోనగుభక్ష్యము, దాణ.

ఆ. బియ్యములును నేయి పెరుఁగును గూరగా,
యలును నంటకట్టియులును గడ్డి, కాణములు
ను బెల్లుగా నొడఁగూర్చి ని, సూక్ష్మవృత్తి
దానుఁ గూడ నడచె. భార. ఉచ్ఛో. ౧.
౯౩. (శ. ర. పా- 'భాణము, కవణము' ము
ద్రితపాఠములు.)

కాణము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) ౧. ఒంటికన్న
గలది. ౨. తూఁటుపడినది, చిల్లిపడినది.

(ఉదా: కాణవరాటకము=చిల్లిగవ్వ. సం. భర్తృ.
౩. ౪. ఆ. ని.) వి. అ. పుం. కాకి.

కాణయాచి=కాణాచి. విణ. (క. కాణాచి. త.
కాణియాచ్చి.) వంశపరంపరాగతము.

గీ... కాళాంజి కపురంపుఁ బేటి గిండి, యడప
ములు మోచి మునులు నాబడిని గాణ, యా.
చిబంటులునోరె రా నరుగుచెంతు. ఘటికా.
౨. ౯౪.

క. శ్రీకాళహస్తిపతిపద, కోకనదారాధనంబె కు
లధర్తము త, ల్లోకవ్యాపకచిద్వి, ద్యాకార
స్తృతియె కాణయాచి మదంబా. కాళ. ౪.
౩౭.

వి. చిరకాలవాసస్థానము.

క. తెరువున జఘనపయోధర, భరమున నడు గల
సి యిడఁగఁ బతియూతగ నై, కర మిచ్చు
నాకు నవ్వలి, కర మది నీకాణయాచి గా
యంగరమా. రామా. ౬. ౧౯౩.

కాణాచి=కాణయాచి. విణ. వంశపరంపరాగతము;
చిరకాలానుభూతము.

గీ. అనిన గజగజ వణఁకుచు నయ్య రంగ, ధాము
కోవెల మున్ను తాతలతరంబు, నాటనుండి
యు మాకుఁ గాణాచి గాదె, యెన్నిగుండె
లు గలవయ్య యింతపనికి. విప్రు. ౫. ౧౭.

క. ... తెక తేరగ నీ, కగవిడిచి పోయెదనె ప్రా,
వగ నాకాణాచి యైనవలపులపంట. కళా.
3. ౧౯౦.

వి. ౧. చిరకాలవాసస్థానము.

(అజాతశత్రుడు.) కా. దేవ బ్రాహ్మణభక్తిప్రాప్త
ప్రియవక్తృత్వంబుకాణాచి వి, ద్యావైదుష్య
ముదిక్కు ధర్మమునకుం దార్కాణ మర్యాద
కు, తావు... విజ. వి. ౧. ౨౦.

౨. పంకాచారము.

మ. వెలయాం ద్రందలు సన్నుతించిరి నను. వే
నోళ్ల గాణాచికి, గలిగె దిక్కని మీ
రు పుట్టినపుడే గారాము నాకింక ని, ప్ఫల
మై పో: గులధర్మము ల్వదలగా భావ్యంబె
యోయక్కలా, ర... కాళ. ర. ౨౫.

జ: కాణాచికాడు.

కాణాచికాడు. విణ. (కాణాచి + కాడు.) ౧.

చిరకాలానుభవము కలవాడు.

నీ. సచరాచర ప్రపంచమును బాలించురాచటిక
మ్మకాణాచికాడు. పరాహ. ౧౧. ౧౪.

౨. చిరకాలనివాసి.

ప. ... చాపంచదుగకొండలకాణాచికాడా.

ప్రబంధ. ౨౧౬.

కాణాదము. సం.వి.అ.పుం. కణాదబుష్టి ప్రోక్త మ
గుతర్కకాస్త్రము.

కాణాకము. సం.వి.అ.పుం. ౧. కాకి. ౨. కోడి. 3.

ఒకజాతిబాతు. ర. చెల్లకొమ్మలయందు వేలాడు
గూండ్లను కట్టునొక జాతిపక్షి, గిజిగాడు.

కాణేయుడు. సం.విణ. (అ.ఈ.అ.) ఒంటికంటి
దానికొడుకు.

కాణేరుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.)=కాణేయుడు.

కాణేలి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. ౧. కన్య, పెండ్లికానిస్త్రీ. ౨.
కులట, అంకుటాలు.

ప. కాణేలీమతః వామత స్తస్య సార్థవాహస్య

గృహమ. మృచ్ఛ. ౧. 3౬ పా.

కాత=కాపుత. (✓అను)

(అశీరర్థకము)

గీ. పల్కుననఁబోడి జానగుపల్కు ఓడుచు,
గనికరం బెచ్చ మము నిచ్చ గాచుఁగాత.

అచ్చ. రా. బాల. ౬.

(కాక అనుటకు మాటుగాఁ గూడ నొకచోఁగ
లదు.)

ఉ. జాతి తొలంగుఁగాత గుణశక్తి రసాతలసీమ
కుం జనుం, గాత ... బహుభంగుల విత్త మె
మాకు మేలు వి, భ్యాతగుణంబు లెల్ల దృఢక
ల్పము లొక్కధనంబులేవడి. భర్తృ. ౧.
3౨.

కాతం త్రము. సం. వి. అ.న. కాలాపకవ్యాకరణ
ము. (ఇది కార్తికేయప్రసాదమున సర్వవర్తచే
రచింపఁబడినది.)

శ్లో. తతోంతః ప్రభుణా తేన స్కందేన మమద
ర్శనం, దత్తం... అథా బ్రవీత్స దేవో మాం...
అధునా స్వల్పతం త్ర త్వాత్కాతంత్రాఖ్యం
వివ్యతి, మద్వాహనకలాపస్య నామ్నా కా
లాపకం తథా. (వాచ)

కాతరము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. అధీరము, సిజీక.

౨. భీతము, వెఱచినది. 3. వివశము, వ్యాకులము,
చెడరినది. (మనస్సు, మొ.) ర. చంచలము, బెగు
కు గలది. (ఉదా: కాతరాక్షి.) వి. అ. పుం-జు
మందు తేలునది-౧. ఉడుచుము. ౨. ఒకజాతి
పెద్దచేఁచ, కాతలమత్స్యము.

కాతరిల్లు. అ. క్రి. (క. కాతరిసు) ఉత్పసించు.

ఆ. ... కరిణులు దారును, నభినవంబుగా మ
దాంధగంధ, సింధురములు మెఱయ శృంగ
రములుచేసి, కామకేళి సలుపఁ గాతరిల్లి. కు.

సం. ౧. ౯౦.

కాతత్యము. సం.వి.అ.న. ౧. వ్యాకులత. ౨. సిజీక
తనము. 3. భయము. ర. చాంచల్యము.

కాతలము. సం. వి. అ. పుం. ఒక జాతి పెద్ద చేప.

కాతా.వి. (హి. భాతా) వ్యాపారములో సంబంధము, లెక్క. (శ. ర.)

కాతాళము=కాంతాళము. వి. గ. కోపము.

క. మాతంగరథభటాశ్వప, నీతుఁ డగుచుఁ ద్రోవ పుండరీకుఁడు చూపక, గాతాళంబున నిలువక, పాతాళంబునకుఁ బోయి పాఁజులు నేయక. జై. భా. 2. ౯౪.

౧. సామ్యము, పోలిక ?

క. కోత నిమవంటిమానిసి, క్రోతికి నామగనిఁ బేరుకొనఁ జక్కెరకుక, జేతికిఁ గలవాని సుమీ, కాతాళము గాదు నీకుఁ ఘనుఁ డాత నికిక. వేం. పంచ. 3. ౨౮౧. (ఈ ప్రయోగమును బట్టి ఈశబ్దము నబిందుక మన రాదు. ఈకవి కట్టిరియమును లేదు.)

జ: కాతాళించు.

కాతాళించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాతాళము}}$) కోపించు. సీ. తనుఁ దిట్టికొనక కాతాళించి గొణగక ముచ్చిలింపక పాపమునకుఁ జొరక. నీతి. 3౨.

కాతీయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కాత్యాయను నకు సంబంధించినవాఁడు. (ఛాత్రాది-రూ. కాత్యాయనీయుఁడు.)

కాత్యాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కాత్యాయనయుని పత్ని. ౧. కాషాయపస్త్రములు ధరించినదియు సగమువమును చెల్లినదియు నగువితంతువు. 3. యాజ్ఞవల్క్యుని పత్నులలో నొకతె. ౪. పార్వతి.

కాత్యాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. పాణినిసూత్రములకు వార్తికములు రచించినముని, నరరుచి. ౨. ఒకానొకధర్మసూత్ర గ్రంథకర్త.

కాథంచిత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) కష్టము చేత నిర్వర్తింపఁబడినది.

కాథికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కథలు రచించువాఁడు.

కాదంబకము. సం. వి. అ. పుం. బాణము.

కాదంబము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. నుంపునకు సంబంధించినది. ౧. కడిమి చెట్టునకు సంబంధించినది. (పూవు, కాయ, మొ.) వి. అ. పుం. గ. కలహంస, ధూమ్రవర్ణము లైన ముక్కుకాళ్లు తెక్కులు గలహంస. ౨. బాణము. 3. చెఱుకు. ౪. కడిమి చెట్టు.

కాదంబరము, సం. వి. అ. న. కదంబపుష్పములనుండి తీసినమద్యము.

కాదంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కదంబపుష్పముల నుండి తీసినమద్యము. ౧. మద్యము, సారాయి. 3. ఏనుఁగు చెక్కిలిమదము. ౪. సరస్వతి. ౫. అఁడు కోయిల. ౬. గోరువంక, శారిక. ౭. బాణుఁడు చేసిన సంస్కృతవచనకావ్యము.

కాదంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేఘపంక్తి.

కాదా=కద¹.

కా. ... నుయి దాఁచేవానికిం జింతయా, కంతై నం గడ మేనియుం గడమ గాదా యంచు నూహించుచుక. పాండు. ౪. ౨౭౫.

కాదాచిత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎప్పుడో యొకప్పుడు కలుగునది, తఱచుగా సంభవించినది.

కాదు. అగు ధాతువు యొక్క వ్యతిరేకార్థకరూపము. (దీనికి ఒక యర్థ మీ క్రిందఁ జూపఁబడినది. మిగిలినవి 'అగు' ధాతువును బట్టి యూహించుకొనునది. ఇట్లే: 'కాఁడు' మొ.) (తగదు, కూడదు.)

ఉ. ... భీ, స్త్రుల సన్నిధానమున నమ్మెయిఁ బల్కిన పల్కు దప్పఁగాఁ, గా దని ధర్మనందనుఁడు గ్రమ్మతెచ్చె యదువీరకోపముల్. భార. ఆర. 3. ౧౭౦.

గీ. ఘనుఁడు మన కాశ్రయం బయి మనిచె మత్స్య, దేశపతి గాఁడె నేనాపతిత్వమునకు. భార. ఉద్యో. ౪. ౯౭.

కాదను=నిరాకరించు.

కా.గం.గానందనుపోటు మెచ్చక గురుం గా దం
చు రాధాతనూ, జం గీడాడుచు ... భార.
శల్య. ౧. ౮౭.

కాదు(గూడదు, కాదుగూడదు:-ఎంతమాత్రము
కాదు అను సర్థము తెలుపును.

క.కాదుంగూడ దటన్నను, వాదునకు విడుము
నన్ను వారి... పరమ. ౫. ౬౬.

చ.విరటుడు నూచుచుండ నిను వేపురముందట
నట్లు ద్రోవ నొ, క్కరుడును గాదుగూడద
నఁగల్గెనె... భార.విరా. ౨. ౨౫౭.

కాదుకాదు:-సంభర్థకము, ఎంతమాత్రము కాదు.
నీ. లేదులే దనఁగను గాదుకాదు నాఁగను
సంభర్థ.గీ. మొప్పుచుండును... ఆం. భా. 3.
౭౪.

కాదె(దే)=కడ¹.

చ. వినుము తనెమాయం బయినవిశ్వము దా
వెలిగించు నీశ్వరుం, దన నొకరుండు వర్ణతతి
నాశ్రమకోటిని వాడు గాదె చే, నె ...
భార. కాం. ౧. ౭౯.

క. ఏ నేమి తప్పు చేసితి, నోనశినదళాక్ష నీనియో
గంబునఁ గా, దే నాడు జలధి నుండుట, మా
ని యిటకు వచ్చినాడ మగువలుఁ దాను.
వి. పు. ౭. ౧౮౪.

కాద్రవేయుండు. సం. వి. అ. పుం. కద్రువకొడుకు-
పడగయుఁ దోకయుఁ గలిగి నరాకారముతో
నుండుసర్ప భేదము. (అమరసుధ.)

కాన¹=కోన. వి. (సం. కాననం. త. కానం) అడవి.

నీ... నలుఁ బ్రీతితోడఁ, గానరే కానలలోన లో
కోత్తరు నని మ్రాని మ్రానికి నరిగి యడిగి. భార.
ఆర. ౨. ౯౪. ఆం. భా. ౨. 3౪.

కానసిరి=పనలక్ష్మి.

నీ. ఆమనితోడ సయ్యాటకై యచ్చోటి కరుగు

దెంచినకానసిరి యనంగ. యయా. 3. ౪౧.

కాన². అవ్య. సంబోధనమున ననుప్రయుక్తమై ప్రే
మ క్రోధాదులను సూచించును.

గీ. పలుక నేటికిఁ జలుకలకొలికికాన. నైష. ౮.
౫౦.

నీ. కలుషించి నైకారికస్వరూపుఁడు పద్మజన్మం
డు మద్వ్యభిచారకారు. గీ. బారకానదురా
చారులారకాన, కితవక్యత్యంబు లిట్లు చేసి
తిరి మీరు, బ్రహ్మవిజ్ఞానగర్వంబు పడటిపా
లు, గావలయు నంచు ఘోరంబుగా శపించె.
వరాహ. ౫. ౫౨.

గీ... మునిముచ్చుకాన... విప్ర. ౪. 3౧.

గీ... ఓరి నీచుకాన... ప్రబోధ. 3. 3౮.

ఉ. ఓసి గయాళికాన... శుక. ౨. 3౭3.

గీ. ధర్మ మేముటకుండుమీ తల్లికాన. నైష. 2. ౯.

గీ... పాతెబుండ్లకెదురు, కాళ్లు సాఁతురెయో
నెట్టికాన... శువల. ౨. 3౮.

కాన³. అవ్య. ద్రు=కావున. (✓ అగు-ఇది “కా
వునకా” అనుదానిలో “పు” లోపింపఁగా మిగిలి
నరూపము. కాని భారతమునందలి యొకనిర్ధారక
ప్రయోగములో కళగాఁ గాన్పించుచున్నది.)
కాఁబట్టి, కనుక.

మ. పడఁతీ యీజనుఁ డంధుఁడుం బధిరుఁడుకా
బంగుండు మూఁకుండు నై, పాడమకా బా
క్కుచుఁ దల్లిదండ్రులిచటకా బోనై నాయు
స్థితికా, బడు నై యుండెనువీని మాని యని
జంభదేవ్విసి భీతిల్లె సం, దడిఁ గకా విచ్చుడె
మాని యేని యటు గానకా మాని గాఁ దార
యకా. చంద్రా. 3. ౧౧౫.

క. రసవత్ప్రేయము లూర్జ, స్విసమాహితములు
ను నిచట వివరింపఁగ లే, దనమరసప్రకరణ
మున, రసభావాద్యుపనిబద్ధరసములు గానకా.
నరస. ౫. ౨3౦.

మ. ధృతరాష్ట్రండును బుత్రులుకొనవలయును గుం
తీనందమల్ సింహముల్, మతి నూహించున
సింహ మైనవనముకొ మర్దింతు రెండుకొ వ
నా, వృతవృత్తంబులు గానిసింహములకుకొ వే
గంబ చే టాందుఁ గా, న తగం బొందుట
కార్య మీయుధయము న్నంతుష్టిమై నున్కి
కికొ. భార. ఉద్యో. ౧. 3౫౮.

గీ. కనుకఁ గనుకను గాఁబట్టి కానఁ గాఁగఁ, గా
పున ననంగ నన్ని యేకార్థము లగు. ఆం. భా.
3. 2౦.

కానఁబట్టు. అ. క్రి. (కానక + పట్టు) కనఁబడు.

శా... భూ, నాకం బహుర మేకొఱంతయును గా
నంబట్టి దెప్పట్టునకొ. భా. రా. యు. ౧౫.

కానఁబడు, కానఁగఁబడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కను}}$)

కనఁబడు, చూపట్టు.

క. స్వానుభవంబునఁ దభ్యము, గానంబడు ...
కాళ. ౧. ౮౦.

సీ... ప్రతిబింబములు గానఁబడుటకతన. నైష.
3. ౯౫.

క. ఘనుఁడు మనోభవుఁడు నామఁ గానఁగఁబడి
యెకొ. హరి. ఉ. ౬. ౬3.

కానక. అప్య. (కనుధాతువునకు వ్యతిరేకత్వార్థక
ము - రూ. కనక.)

(ప్రసవింపక)

సీ. కానక కన్నసంతానంబు శిశువులు... నైష.
౧. ౧౦2. (కానకకన్నసంతానము = లేక లేక
పుట్టినసంతతి.)

సీ. కానక కన్నసంతానంబు గావునఁ గానక క
న్నసంతాన మయ్యె. రామా. ౫. ౧౨.
(ఆలోచింపక)

కుక. ర. ౫౮. (చూ. కానిపోని.)

కాననగు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కను}}$) అగపడు, కనఁబడు.

గీ. అభవ నీకంఠమూలంబునందుఁ దెలిసి, కానన
య్యెడు నిది యేమి కప్పు సెప్పు. హర. ౬. ౫.

కాననము. సం. వి. అ. న. ౧. అడవి. ౨. బ్రహ్మము
భుము. 3. ఇల్లు. (మే. ని.)

కాననాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అడవినిష్ఠ, కారుచిచ్చు.

కాననివాఁడు. విణ. ($\sqrt{\text{కను}}$) అంధుఁడు.

ఉ. కాననివాని నూతగొని కాననివాఁడు విశిష్ట
వస్తువుల్, కాననిభంగిఁ గర్తములు గైకొని
కొందఱు కర్తబద్ధులై, కానరు విష్ణు... భాగ.
2. ౧౮౨.

కాననౌకనము. సం. వి. స. పుం. కోఁతి.

కాననౌకనుఁడు. సం. విణ. (స.) అడవిలో నుం
డువాఁడు. (రూ. కాననౌకుఁడు).

కానమి. వి. (కనుధాతువుయొక్క వ్యతిరేకభావా
ర్థకము - రూ. కనమి.)

(అజ్ఞానము.)

ద్వి. దానవానీకంబు తలఁపులో నున్న, కానమి
యెల్ల నొక్కట వెల్లివిరిసె, ననఁగఁ జీకటి
కడు నగ్గలం బగుచు, వినుపీఠినిడు మెల్ల విపు
లమై నిండె. రం. రా. యు. 3౫౮ పా. ౧౯
పం.

కానరానిచుక్క. వి. ($\sqrt{\text{కను}}$) అభిజిన్నక్షత్ర
ము. (శ. ర.)

కానవచ్చు, కానకవచ్చు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కను}}$)
అగపడు, కనఁబడు.

శా. ఊజీనాథుఁడు తీర్థవారిపయి వజ్రోజస్సుర
త్కాంచన, స్థూణాశృంగము గానవచ్చుట
యు మెచ్చు శ్రీఘఁగాఁ జొచ్చి త, న్నాణికో
జ్జ్వల పీఠ మెక్కె... విక్ర. ౨. ౧౦౮.

ఆ. తాలలోనఁ గానరాకుండ డాఁగి... దశా. ౧.
౨౬౬.

శా... పెక్కాపదల్, గానన్వచ్చె... వి. పు. ౨.
౧౦౬.

కాని¹(ణి). వి. (సం. కాకణి) రూపాయలో అ
ఱువదినాల్గవంతువిలువ గలరాగినాణెము.

క. కానివ్యయం దెన్నఁడు నొక, కానియుఁ జే
యంగఁ దగదు కార్యము గలచో, మానక ధ
నంబుఁ దృణముగ, మానవపతి చేయునది స
మగ్రవిభూతిక. రుక్మా. 3. ౪౫.

సీ. కాణి యనంగను గాకణి విలసిల్లు. ఆం. భా.

౨. ౨౭౨.

కానికిఁగొను, కానికిఁగైకొను=లక్ష్యమునేయు.

(దీనికి వ్యతిరేకముననే ప్రయోగము.)

క. ఏనుఁగులు సుట్టిరాఁ జే, రేనుఁగునై మణిమ
యంపు పెల్లులు మెఱయం, గా నీవే తెంతువు
ముముఁ, గానికిఁ గొన వప్పు డిపుడు గాడిద
నైతే. భార. శాం. ౪. 3౮౭.

కా. ఆసిలుండు వరూణిని పరివృతుండై పోయి తే
జోనిధిక, మానిం గానికి నైనఁ గైకొనక...

వరాహ. ౫. ౧౯. హరి. ఉ. ౭. 3౧.

కాని². (అనుభాతువు యొక్క వ్యతిరేకకార్థవిశేష
ణరూపము) విణ. సంభవింపని తగని మొదలగు
నర్థములను దెలుపును.

ఉదా: కానిపని, కానిమలము, కానిమాట, కా
నిప్రోవ, కానితలఁపు, కానివావి.

కానిబ్రదుకు=తగనిబ్రదుకు; కష్టజీవనము. భీమ.

౨. ౧౫౮.

ఆవ్య. ౧. తక్క అనునర్థమును దెలుపును. (దీనికి
తర్వాత వచ్చుక్రియ వ్యతిరేకకార్థకముగ నుం
డును.)

గీ...అన్నరవరుండు, దనకు నిన్నూఱు కాని లే వ
నియె హరులు. భార. ఉద్యో. 3. 3౧౪.

చ...చక్రఘోషమున నించుక యించుక గాని
యంత యే, రృదవిన నైతి...నైష. ౨. ౫౮.
భార. ఉద్యో. ౨. ౧3౭.

౨. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషము లేకయే ఊతపద
ముగా నుండును.

క...ర, మ్మా చూతము గాని సీగమున వేగంబుక.

భాగ. విం. ౨. ౮౯.

వ. నన్ననిచి వత్తువు గాని ర మ్మ కరంబు సాఁ

చి చెయి వట్టి...భార. ఉద్యో. ౪. ౧౯.

గీ. వ్రాతఫలమేమియో కాని వనజగంధి. హంస.
3. ౧౫౦.

3. పూర్వోత్తరములను వాక్యార్థములనుఁ కలశే
దమును నూచించుచు.

చ. ప్రియములు వల్కి నిన్నునుచరింపఁగఁ బా
రుఁడు గాఁడు సుమ్ము దుర్జయభుజశక్తినిర్వ
ణితశక్తుఁడు భీముఁడు గాని...భార. ఉద్యో.
౪. ౧౪౮.

గీ. జలదకాళిమఁ బాపంగఁ జాలెఁ గాని, సహజ
కాళిమఁ బాపంగఁ జాలదయ్యె. నైష. ౮.
౧౮౭.

౪=కానీ.

(క) దెదరించుటను దెలుపును.

ద్వి. ఆనందుమలకాంత యరుడెంచి కాంచి, కాని
కానీ పోదు గాని లెమ్మనుచు, నొక నైవేద్య
శేల నొకకోలఁ బూని, తఱుచు విత్తరముత
త్తము రెట్టింప. ఆ. మ. క. ౧. 3౯ పా.
౧౭ పం.

(చ) వికల్పార్థమును దెలుపును.

(వ్యవ) వాఁడు నేఁడు గాని రేపుగాని వచ్చును.

కానిక=కానుక.

సీ...అరవిందధవుఁడు, నమముఁ జనుడెంచి ప్లా
ర్థించి వృషముఁ గానిక యిచ్చి కరుణ జనిం
పఁ బలికి. భార. ఆను. ౪. ౪33.

సీ. కానుక కానిక...ఉపాయనసంజ్ఞ. ఆం. భా.
౨. ౧౯3.

రగడ. కానిక పూనిలు కానిక యీఁ దగు. య
యా. ౪. ౨౬.

కానిపిం(న్విం)చే=కనిపించే. స. క్రి. (√కాను
చే) చూపు, చూపించు, దర్శింపఁజేయు.

క. వానిం దోడ్కొని చని యా, భూవాళునిఁ
గానిపించి పొందుగఁ దల్లా, ర్యానుష్ఠాపని

శేషము, దా నెఱిగించుటయు విభుఁడు
దడయు నలరెక. భార. ఆర. 2. 2.

క. ఆనమయమునఁ గుమారిం, గై నేసి తదీయజన
నిఁ గాన్పించి చకో, రీసుదతి సుప్రయాణ,
శ్రీనూచన చేసి ప్రణతి నేయించుటయుక.
విక్ర. క. ౧౯౨.

మ. హరి తానే బలవంతుఁ డైన మును మియ
య్యక విరోధించి యొక్కరుఁ డుగ్రాసి వ
ధింప నడ్డపడి వోర్గర్వంబు గాన్పించెనే. ఉ.
రా. 3. ౧౧౭. (ఇట ప్రకటించు అని భా
వము.)

వ. అపూర్వాలోకనకుతూహలంబునం జనుడెం
చినయమాత్యులం గానిపించుకొని. దశశు.
2. ౧౫౪. (అమాత్యులకు దర్శన మిచ్చి అని
భావము.)

అ. క్రి. కన్నడు; ప్రత్యక్షమగు.

నీ. జిలుగుఁబయ్యంటలోఁ గుటుకుగుబ్బలు చూ
చి కనులఁ గాన్పింపనికానుఁ జూచి. దశా.
౨. 3౦౪.

నీ. అపరంజివసిఁడిచాయలఁ గుల్కుతనువల్లికల
యందు బడలికల్ గానిపించె. కవిరా. క.
౮3.

శా. ఈచందంబునఁ బంక్తికంఠునకు వాణీకుండు
గాన్పించి... ఉ. రా. ౨. ౧౭౯.

కానిపోని. విణ. (√అగు) లేనిపోని, అసత్యమైన.

ఉ...యామినీ, కాంతముఖి యరుంధతివి కానక
నీయం గానిపోనియూ, నింత ఘటించినట్టి
యలివేణులనోరికి శాస్త్రీ నేసి య, త్యంతయ
శంబు నిర్వీతి కదా... శుక. క. ౫౪.

కానివాఁడు. విణ. (√అగు) ౧. పనికిమాలినవాఁ
డు, అసమర్థుఁడు.

క. నరు నడైనఁ గలవారిని, గురుబలముబ్బు నెడఁ
బొగడి కొఱకొఱ గాఁగక, గురుని గురుతన
య మద్రే, శ్వరు నను నేమిటికి గాని వా

రిం జేయక. భార. వ్రో. ౫. ౧౦౫.

౨. అనిష్టుఁడు. (ప్రా) 3. అనర్థుఁడు. క. సంబం
ధింపనివాఁడు.

వ ... దేవాసురగంధర్వయక్షాదులకు దుర్జయ
లైనయప్సీరుల నిట్లు నేసి నీవు కానివాఁడవ
పోలెం నొలంగి యున్నవాఁడవు... భార.
ఆర. 2. ౪౧౬.

కానిస్థితేయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కని
ష్ఠురాలికొడుకు.

కానీ. అవ్య. (√అగు-కాన్+ఈ-ఇది ప్రార్థనా
ద్యర్థకక్రియ యైనను క్రమముగా అవ్యయము
గా మారినది.) ౧. కానిమ్ము. (అంగీకారమును దె
లుపును.)

క. ఏకాంతంబునఁ గదిసిన, నాకాంతుం డలవసి
ష్ఠుఁ డైనం గానీ, యాకాంత నీత గానీ, వేక
రఁగరె యగ్నిహంత నెన్నయుఁ బోలెక.
విక్ర. 3. ౬౧.

౨=కాని².

(క) వికల్పమును తెలుపును.

మ. అకటా యే మని మాఱుదాన మిము నాథా
వేగుజా మయ్యెఁబొందెకగాఁ బాదము లా
త్తర మ్మనుట గానీ యొంటి యేమో కదా, ని
కటక్షోణికి నేఁగుదె మ్మనుట గానీ కొంత నె
య్యంపుఁబూ, నికతోఁ గన్నులు విచ్చి చూ
చుటయె కానీ లేద యొక్కింతయుక. కళా.
క. ౧౧౨. కానీ. ౨. ౯.

(చ) జెడరించునపు డుపయుక్తము.

శా... ఆ, హో నేదంబులు యాగభాగము లమర్త్య
శ్రేణిశే కాని మా, కేవలం బని లేక యుం
డునటుగా నేర్పాటు గావించెఁ గానీ
వేగంబ హరించి తచ్చుకులు భగ్నిభూత
ముల్ నేనెడక. దశా. ౧. ౨౪3.

కానీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కన్యకకొడుకు.

౨. వ్యానుఁడు. 3. కర్ణుఁడు.

కాను. వి. నీరు కలియనిమట్టిగ, మధిరము.

గీ...కా నన మీఱు మధిరము. ఆం. భా. ౨.

౨౫౯.

ఉ. వెన్నెలకాసు జుట్టుకొని వీధులయందుఁ జ
కోరదంపతుల్, మిన్నులుముట్టి వెన్నెలలు
మేపుమఁ బిల్లలుఁ దాము నాడఁగఁ. కాశ.

౪. ౯౩.

కానుక(న్దు) = కానిక. వి. (క. కాణికె, కాణ్ణె.

త. కాణికె) దేవుఁడు గురువు రాజులోనగు
వారికి గౌరవాధ్యయగా నిచ్చెడుద్రవ్యము, ఉ
పాయనము.

క... రత్నహయధనవస్త్ర, ప్రకరంబులు మొదల
గుకా, పకలంఘకొనఁ సుమోహనుని నియ
మించెఁ. భాగ. ౧౦ ఉ. ౭౭౦.

సీ. రాజమార్గవిరత్నరత్న సౌధశ్రీలుగడు రక్తిఁ
గుంకుమ కాన్కనేయ. ఉ. రా. ౧. ౨౩౫.

కానుగు(న్దు). వి. కరంజముః. (దీనిభేదములు:-
గంట్లకాసుగు, తీఁగెకాసుగు, నిప్పునన్నెగుత్తు
లకాసుగు.)

సీ. కలిగిట్టు మోచుగు కాసుగు గఱుగు వావిలి
మేడి నేరేడు సెలను బలును. వే. పంచ.
౪. ౫౨౨.

గీ...కాన్లు సన్న, విరిగి సోమింద... మొదలుగాఁ
గల్గుబహువిధ భూరహములు ... హంస. ౪.
౧౧. ఆచ్చ. రా. యు. ౪౩౫. ఆం. భా. ౨. ౪౭.

కానుచు(న్దు) = కాంచు. స. క్రి.

(చూచు, దర్శించు.)

క. మానంబుతోడ నర్థ, స్నానం బొనరించుచు
న్న సాత్యవలేయుం, గానిచి యచ్చాని యను,
స్థానాంతయునందు నడుగఁ జనుఁ బలు లను
చుఁ. వి. పు. ౮. ౩౦౯.

(కనిపట్టు)

ఉ... అమృతాత్మల కరిష్టము లేమిట నెందు నేల
పా,టిల్లెడు వారిఁ గాన్పుట గడింది తదీయ

మహాపావక. భార. విరా. ౩. ౯౯.

(ఆశ్రయించు)

ఉ... భార్గవరాము నాశ్రిత, శ్రీకరుఁ గాన్పు
మాపదలు సెందఁగనీఁ దతఁ డాశ్రయించి
నఁ. భార. ఉ. వ్యో. ౪. ౨౯౯.

జ: కానుపు, కాన్కి.

కానుపు(న్దు). వి. (✓కానుచు) కాంచుట.

(దర్శనము; దృష్టి.)

ఉ. చిత్తము మెచ్చి నావలనఁ జిక్కఁగ వెండి
యు నాలతాంగి యు, చొత్తినయట్లు నామఁ
దనయుల్లయు దెల్లమునేయు తుర్కి దా, నత్త
తీఁ గ్రొత్త కాన్పుగుట నడ్డము సాచ్చెకొనిన
పెంపు న, న్నుత్తలమందఁజేయుటవనో తలసా
సియెఱుంగ నయ్యెడుఁ. భార. విరా. ౨. ౮౪.

క. ఏనుచు బెద్దలచేయుచు, వీరు లలరఁ దరతరంబ
విన్న విధంబుఁ, మానసమున నున్న తెఱఁగుఁ,
గానుపునం గన్న క్రమముఁ గథన మొనర్తుఁ.
సృసిం. ౧. ౨౪.

(భావించుట; జ్ఞానము.)

గీ. కానఁ దనయట్లు యెదిరిని గాన్పు కాన్పు, తేవు
లకుఁ దారతమృంబు సెప్పఁ దగదు. కాశ.
౬. ౭౮.

(తలఁపు, ఆభిప్రాయము.)

క. ఇరువది నా ల్గునవారలు, నరసి మనస్సుద్ధి బుద్ధి
యనుకాన్పున న, పృథుమనఁ బలికెవ కే
గను, తెరువున విను తత్త్వవిధము దేవస్తత్వా
భార. ఆమ. ౪. ౧౭౫.

(ప్రాప్తి, పొందుట; భాగ్యమును పొందుట.)

క... కా నేరదు మోక్షపదము, కానుపు వృథుశ్శ
యందు గా కున్నేనిఁ. భార. కాం. ౬
౨౯౦.

ఆ. బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రియము పాముక చేయంగఁ,
గాన్పు చూవె పుణ్యకర్తఫలము. భార. ఆది.
౬. ౨౮౩.

సీ...కూతులు గన్న ఫలము దగిన, నరులకు సద్ధ
రచరితుల కీఁగాన్వ కాదె నావుడు సూర్యుఁ
డాదరించి. భార. ఆది. 2. ౮౬.

(ప్రమాతి, ప్రపంచుట.)

గీ. ఘనతః జొచ్చినయిండ్లను దనయ బుండి, కా
స్వనకు బుట్టిని లేచు క్రమము గనమె. ఆ
ము. ౪. 2౮.

సీ. బహువారములందు బహువస్తువులు గాంచి
కలశపాథోరాశి కానుపుడిగె. హర. ౬.
౧౨౯. ఆం. భా. ౨. ౧౦౯.

(సంతానము)

ఉ. అంచలతేరుఁ బల్కుజవరాలును బొక్కిలి
తమిరచ్చక్ర, మ్మించుల సీను మేను నునుమి
న్కుహగడ్డయుఁ జివ్వబోన మా, సింఛినకా
స్వ ముజ్జగము చేసినసేర్పును జన్నిదంబుఁ
దీ, వంచమొగంబులుం గలుగువాఁడు చెలం
గును వేల్పుఁబెద్దయై. విప్ర. ౧. ౨3.

సీ. ననవిల్వతల్లియై తనకు నెల్లరు గూర్చి గాన్పు
గాఁ గాంచినకడిఁదిపడఁతి. అచ్చ. భా.
౧. ౧౪.

కానోపు=కాఁబోలు.

సీ. ఏకారణంబున నేమయ్యెనో వానయేపునఁ దె
గియెఁ గానోపు నకట. భార. కాం. 3. 3౧౦.
కకు. ౧. ౧౪3.

కాన్కి(నికీ). వి. ($\sqrt{\text{కానుచే}}$) చూపు.

చ. హరునకుఁ జూడఁగా మహిఁ జరాచరరూ
పము రెల్ల సమృత్తికై, గిరిసుతరూప మై విరత
భేదముఁ జెప్పఁ దొడంగె నట్ల కా, కరయఁ
గ నాదిశక్తి సచరాచరరూపము కాపునకై
మహా, పురుషులకన్న కాన్కి యనపోహము
కాపు డి దేమి చోద్యమో. కు. సం. ౬.
౮౨౧. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కాన్యకుబ్జము. సం=కన్యాకుబ్జము.

కాపంతము. వి. కుక్క మెడకుఁ గట్టెడికట్ట, శ్వగ
శకాఢ్యము.

గీ. శ్వగశకాఢ్యంబు వెలయుఁ గాపంత మనఁగ
ఆం. భా. ౨. ౨౯౦.

కాపటిసుఁడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కపటవ్యవ
హారము గలవాఁడు, వంచకుఁడు, మోసగాఁడు.
వి. అ. పుం. రాజుయొక్క పంచవిధచారవర్గము
లో నొకఁడు. (కాపటిసుఁడు, ఉదాస్థితుఁడు,
గృహపతి, వైదేహితుఁడు, తాపసవ్యంజనుఁడు
అను నేవురు వంచవర్గ మనఁబడుదురు. అందు పర
మర్జుఁడును ప్రగల్భుఁడు నగుఞ్చాత్ముఁడు కాప
టిసుఁ డనఁబడును.)

కాపట్టము. సం. వి. అ. న. కపటము, మోసము.

కాపథము. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపుత్రోప.

కాపరి. వి. (కాపు¹ + ఆరి) రక్షకుఁడు, కాచు
వాఁడు.

ఉ. కాపరి లేనిగొట్టియలకైవడిఁ గంటకచోర
కోటిచే, నేపతి యున్న దీభువన మీకుఁడు
కృష్ణుఁడు లేమి...భాగ. ౧. ౪౮౨. నీలా.
౧. 3౯.

కాపాడు. స. క్రి. (కాపు¹ + ఆడు) కాచు, ర
క్షించు.

క. మీపాడినహరిచందము, లేపాడిగఁ దలఁచ వ
చ్చు నితఁ డేనతులం, గాపాడినవాఁ డనుఁ
డై, త్రోపాడినఁ దన్ను వలచి తొయ్యలులా
రా. ఆము. ౫. ౪౦.

కాపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాయివిశంగముకీ.

కాపాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక
సంకరజాతివాఁడు. ౨=కాపాలుఁడు.

కాపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కపాలధారి యగు
తైవమతస్థుఁడు. (ఈమతస్థులు శ్రావణమందుండి
పుట్టెలమాలలు ధరించి పుట్టెలలో భుజింతురు.)

కాపించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాచే}}$) కావఁజేయు.

(రక్షింపఁజేయు.)

సీ. కట్టఁ గాపింప దక్షత లేమి నూరూర బం

దెలఁ బడిపోయెఁ బడుగణంబు. మనుచ. 3.

౧౨౯.

కాపికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రూపమందుఁ
గాని చేవలందుఁ గాని కోఁతిపంటిది.

కాపిలము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కపిలప్రో
క్త మైనది. ౨. కపిలునకు సంబంధించినది. వి.
అ. పుం. పింగళవర్ణము. న. ౧. సాంఖ్యశాస్త్రము.
౨. ఒకానొక ఉపపురాణము.

కాపిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సాంఖ్యశాస్త్రజ్ఞుఁడు.

కాపిశము. సం. వి. అ. న. కపిశ(=పువ్వులగురి
నెంద) పుష్పములనుండి తీయఁబడుమద్యము.

కాపిశాయనము. సం. వి. అ. న. మద్యము, కల్లు.

కాపిశేయము. సం. వి. అ. పుం. కపిశయొక్క అ
పత్యము-పిశాచము. (కల్లు)

కాపు¹. వి. ($\sqrt{\text{కాచే}^2}$) రక్షణము.

ఆ. విను మహింస విప్రజనులకు నెల్లభం,గులను
వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణ, గలిగి వారిఁ
గీడు గదురకయుండంగఁ, గాపు పతి కహిం
సకత్వ మనఘ. భార. శాం. ౫. ౨౯౯.

విణ. రక్షకుఁడు, కావలివాఁడు.

రగడ, అతివ మరుశరములకు నభిభూతావళి కాపు,
ప్రతి లేనివనసస్యపాళి కామని కాపు. ఉ.
రా. ౬. ౬౧.

గీ. రాజముభి కొంతవడికిఁ దారావధూటి, సాగ
సునెవ్వైయుఁ దప్పక చూచి పేర్చి, నువిద నీ
నెంత కొంచెకత్తెనె జయంతుఁ, గాపుఁ జేసి
నగరితపు కావె నీవు. కువల. ర. ౧౭౩. (కా
పు:-విడువక కనుపెట్టుకొని యుండువాఁ
డు, వసుఁడు అని భావము.)

కాపువెట్టు=కావలియుండు.

నీ. ఈవిభీషణుఁ గొల్చి యేమట కీలంకఁ గావఁ
గాఁ దగునేనఁ గాపువెట్టు. ఉ.రా. ర. ౧౩౦.
విక్ర. ౧. ౮౬.

ఇట్లే:-కాపిడు.

ద్వి...కడగొట్టుపాపఁ దా రింటఁ, గాపిడి యిట
నటఁ గదలకు మమ్మ...అని యప్పగించుచు
నరిగిన...బస. పు. 3. రం2 పం. (ప్రాత
ప్రతిపా.)

కాపు². వి. ($\sqrt{\text{కాచే}^2}$) కాయలు కాచుట.

(వ్యవ) ఈచెట్టు సంవత్సరమునకు రెండుకాపులు
కాచును. ఈచెట్టునకు కాపు ఉడిగినది. ఈ
చెట్టు కాపునకు వచ్చినది.

కాపుకాఁడు=కాపరి. (కాపు¹+కాఁడు.)

గీ. కడిది జడదారిజన్నంపుఁగాపుకాఁడ, యిం
క నెన రొప్ప మాతప్ప లెల్ల పైఁచి, గట్టు
చెట్టును దెప్పించి కట్టగట్టి, వేగిరను దాఁటి
చెడుతోలివేల్పుఁ బొడుపు. అచ్చ. రా. య.
2౯.

కాపుగడ. వి. ($\sqrt{\text{కాపు}^1}$) రక్షణము.

ద్వి. అన్యాయములు చేసి యర్థముల్లోనక, హ
న్యతఁ బ్రోతువే మఱి కాపుగడల. రం. రా.
అయో. ౧౩౦ పా. ౯ పం. (శ.ర.-మఱికాపు
జనుల-ముద్రి. పా.)

కాపురుషుడు. సం. వి. అ. పుం. మత్సరపురుషుఁడు.

కాపెట్టు. న. క్రి. (కాపు¹+పెట్టు) కనుపెట్టు
కొను, కాచుకొను.

క. చలి విడిచి జారఁజేయరు, కలయికచవి మరగి
తెరువు కాపెట్టుక ని, చ్చలు లేనిపనుల నె
న్నే, నలవలుచుక యుండు విరహ మగ్గుల పై
నక. హంస. ౨. ౧౧౦.

కావేయము. సం. వి. అ. న. ౧. కపిత్వము. ౨. క
పిక్యత్వము, కోఁతిచేష్ట.

కాపోతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కపోత
మునకు సంబంధించినది. ౨. బూడిదరంగు కలది.
వి. అ. న. ౧. కపోతములసమూహము. ౨. ప్లావ
రాంజనము. పుం. ౧. బూడిదరంగు. ౨. నర్మక

క్షారము, రుచకము. 3. ఒకసంవత్సరమునకు సరి
పడినవన్యాయమును నిలువఁజేసికొనువానప్ర
స్తుఁడు. (వై. ని.)

కావోతాంజనము. సం. వి. అ. న. సౌమిరాంజనము.

కావ్యకరుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఈ. అ.) తాఁ జేసి
నపాపముల నితరులకుఁ జెప్పవఁడు.

కావ్యకారము. సం. వి. అ. పుం. తాఁ జేసినపా
పముల నితరులకుఁ జెప్పట.

కావ్యకారుఁడు. సం. కావ్యకరుఁడు.

కాఫలము. సం. వి. అ. పుం. కట్ఫలము, టేకుకీ.

కామ. వి. (క. కాపు, కామ్మ. త. కాంపు. తు.
కాపు. మ. కాంబు.) గ. ఛత్రము ధ్వజము మున్న
గువానిదండము.

చ. గొడుగుగఁ జేసె...నగంబు...హస్త మనుకా
మ తిరంబుగఁ దాల్చి పొల్పుటకొనారి. పూ.
2. ౧౭౮.

అ. సిడముకామ నూడు వడఁకెడు...భార. కర్ణ.
౨. ౧౧౮.

సీ. అలఁతిదంతంపుఁ గామలపీఠిసురఁటులు శో
ధించి వడిచినజాంటి తేనె. పి. శకుం. ౧. ౯౮.

ఉ. బంగరుకామకుం చెలును...ప్రభా. ౧. ౨౫.

చ. కనకపుఁగామతోమరము గర్వ మెలర్పఁగ
నెత్తి...భార. కర్ణ. ౧. ౧౬౯.

౨. కలువ తామర మున్నగువానికాడ.

గీ. కఱకుటెండ తాఁకినతోగకామభంగిఁ, బాఁ
పఁతొనిమే నెంతయు బలము తఱిగి, స్త్రుక్కె
...సారి. పూ. 2. ౫౧.

గీ. కామఁ బాసినకమలంబుకరణి...భార. కర్ణ.
3. 3౭౧.

గీ...కుమారి, గోఁగుకామవిధంబునఁ గొంత యె
దిగె. పాంచా. ౧. ౫౮.

సీ. పువ్వులతోడిమలు పుచ్చునయంబునఁ జివు
ళ్లుకామలు సిదుము...కు. సం. ౫. ౬౧౮.

3. కూరకాడ, శాకనాళము.

సీ...శాకనాళముపేరు జనును గమ్మ. గీ. కామ
కాడన...అం. భా. ౨. ౨౮౮.

వ. చల్లయుఁ గామలకూరయు మునగాను చేరును
గండికట్టును...చికి. ౨. (చి. ని.)

ర. మగగుడి.

సీ. సైంధవలవణంబు సరిగాఁగ మద్దించి కామఁ
బూసినవృద్ధి గలుగుచుండు. కళాశాస్త్రము.

3. ౬౮, ౬౨.

కామంగామి. సం. కామగామి.

కామ(వ)ంచి. వి. (క. కామంచి) తృణవిశేష
ము, కత్తెగము, నిమ్మగడ్డి.

సీ...కామంచి కావంచి యనఁదగుఁ గత్తెగం
బు. అం. భా. ౨. ౭౬.

కామంధమి. సం. వి. న్. పుం. కాంస్యకారుఁడు,
కంచరవాఁడు. (కల్ప)

కామకళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రతిదేవి.

కామకారము. సం. వి. ఇ. (అ. ఈ. అ.) తనయిచ్చ
చొప్పునఁ జేయునది. వి. అ. పుం. బుద్ధిపూర్వక
ముగాఁ జేయుట.

కామకూటము. సం. వి. అ. పుం. వేశ్యావిభ్రమ
ము, వేశ్యావిలాసము. (మే. ని.)

కామకూటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కామమే ప్ర
ధానముగాఁ గలవాఁడు - వేశ్యాప్రియుఁడు, వి
టుఁడు. (మే. ని.)

కామకేళి. సం. వి. ఇ. (ఇ) కాముకుఁడు. వి. ఇ. పుం.
సురతము, మరుకేళి.

కామక్రీడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. సురతము. ౨.
(ఛంద) ఒకానొకవృత్తము.

కామగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కులట, అంకులాడి.

కామగతి. సం. వి. ఇ. (ఇ) కోరినచోటికిఁ బోవఁ
జాలుకత్తి గలవాఁడు.

దెలఁ బడిపోయెఁ బశుగణంబు. మనుచ. 3.

౧౨౯.

కాపికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రూపమందుఁ
గాని చేవలందుఁ గాని కోఁతివంటిది.

కాపిలము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కపిలప్రో
క్త మైనది. ౨. కపిలనకు సంబంధించినది. వి.
అ. పుం. పింగళవర్ణము. న. ౧. సాంఖ్యకాస్త్రము.
౨. ఒకానొకఁడపపురాణము.

కాపిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సాంఖ్యకాస్త్రజ్ఞఁడు.
కాపిశము. సం. వి. అ. న. కపిశా(=పువ్వులగురి
వెంద) పుష్పములనుండి తీయఁబడుమద్యము.

కాపిశాయనము. సం. వి. అ. న. మద్యము, కల్లు.
కాపిశేయము. సం. వి. అ. పుం. కపిశయొక్క అ
పత్యము-పిశాచము. (కల్ప)

కాపు¹. వి. ($\sqrt{\text{కాచు}^1}$) రక్షణము.

అ. విను మహింస విప్రజనులకు నెల్లభం, గులను
వలయుఁ బ్రజలవలనఁ గరుణ, గలిగి వారిఁ
గీడు గదురకయుండంగఁ, గాపు పతి కహిం
సకర్తవ్య మనఘ. భార. కాం. ౫. ౨౯౯.

విణ. రక్షకుఁడు, కావలివాఁడు.

రగడ, అతివ మరుశరములకు నభిభూతావళి కాపు,
ప్రతి లేనివనసస్యపాలి కామని కాపు. ఉ.
రా. ౬. ౬౧.

గీ. రాజముఖి కొంతవడికిఁ దారావధూటి, సాగ
నునెవ్వఁడు దప్పక చూచి పేర్చి, నువ్విద నీ
వెంత కొంచెకత్తెవె జయంతుఁ, గాపుఁ జేసి
నగరితవు కావె నీవు. కువల. ర. ౧౭౩. (కా
పు:-విడువక కనుపెట్టుకొని యుండువాఁ
డు, వసుఁడు అని భావము.)

కాపునెట్టు=కావలియుండు.

సీ. ఈవిభిషణుఁ గొల్చి యేమట కీలంకఁ గావఁ
గాఁ దగునేనఁ గాపునెట్టు. ఉ. రా. ర. ౧౩౦.
విక్ర. ౧. ౮౬.

ఇట్లే:-కాపిడు.

ద్వి...కడగొట్టుసాపఁ దా రింటఁ, గాపిడి యి
నటఁ గదలకు మమ్మ...అని యప్పగించు
నరిగిన...బస. పు. 3. ౪౦౭ పం. (ప్రా
ప్రతిపా.)

కాపు². వి. ($\sqrt{\text{కాచు}^2}$) కాయలు కాచుట.

(వ్యవ) ఈచెట్టు సంవత్సరమునకు రెండుకాపులు
కాచును. ఈచెట్టునకు కాపు ఉడిగినది. ఈ
చెట్టు కాపునకు వచ్చినది.

కాపుకాఁడు=కావరి. (కాపు¹+కాఁడు.)

గీ. కడిది జడదారిజన్నంపుఁగాపుకాఁడ, యి
క నెన రొప్ప మాతెప్ప తెల్ల నైచి, గట్లు
చెట్టును దెప్పించి కట్టగట్టి, వేగిరమ దాటి
చెడుతోలివేల్పుఁ బొడుపు. అచ్చ. రా. య.
2౯.

కాపుగడ. వి. ($\sqrt{\text{కాపు}^1}$) రక్షణము.

ద్వి. అన్యాయములు చేసి యర్థముల్లాసక, ఈ
స్వతః ప్రోతువే మఱి కాపుగడల. రం. రా.
అయో. ౧౩౮ పా. ౯ పం. (శ. ర.-మఱికాపు
జనుల-ముద్రి. పా.)

కాపురుషుడు. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యతపురుషుఁడు.

కాపెట్టు. స. క్రి. (కాపు¹+పెట్టు) కనుపెట్టు
కొను, కాచుకొను.

క. చలి విడిచి జారశేఖరు, కలయికచవి మ
తెరువు కాపెట్టుక ని, చచ్చు లేనిపనుల
న్నే, నలవలుచుక యుండు విరహ మగ్గల పై
నకొ. హంస. ౨. ౧౧౦.

కావేయము. సం. వి. అ. న. ౧. కపిత్థము. ౨. క
పిక్వత్థము, కోఁతిచేష్ట.

కాపోతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కపోత
మునకు సంబంధించినది. ౨. బూడిదరంగు కలవి.
వి. అ. న. ౧. కపోతములసమూహము. ౨. పా
రాంజనము. పుం. ౧. బూడిదరంగు. ౨. నక్షిక

క్షారము, రుచకము. 3. ఒకసంవత్సరమునకు సరి
పడినవన్యాహారమును నిలువజేసికొనువానప్ర
స్థుడు. (వై. ని.)
కావోతాంజనము. సం. వి. అ. న. సౌపీరాంజనము.
కావ్యకరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తా. జేసి
నపాపముల నితరులకు జెప్పవాడు.
కావ్యకారము. సం. వి. అ. పుం. తా. జేసినపా
పముల నితరులకు జెప్పట.
కావ్యకారుడు. సం. కావ్యకరుడు.
కాఫలము. సం. వి. అ. పుం. కట్ఫలము, టేకుకీ.
కామ. వి. (క. కావు, కామ్య. త. కాంపు. తు.
కావు. మ. కాంబు.) గ. ఛత్త్రము ధ్వజము మున్న
గువానిదండము.
చ. గొడుగుగఁ జేసె...నగంబు...హస్త మనుకా
మ తిరంబుగఁ దాల్చి పాలుటకొనఁపారి. పూ.
2. ౧౭౮.
ఆ. సిడముకామ నూడు వడఁకెడు...భార. కర్ణ.
౨. ౧౦౮.
సీ. అలఁతిదంతంపుఁగామలసీలిసురఁటులు శో
ధించి వడిచినజాంటి తేనె. పి. శకుం. ౧. ౯౮.
ఉ. బంగరుకామకుం చెలును...ప్రభా. ౧. ౨౫.
చ. కనకపుఁగామతోమరము గర్వ మెలర్పఁగ
నెత్తి...భార. కర్ణ. ౧. ౧౬౯.
౨. కలువ తామర మున్న గువానికాడ.
గీ. కఱకుటెండ తాఁకినతోగకామధంగి, బాఁ
పఁటనిమే నెంతయు బలము తఱిగి, స్రుక్కె
...పారి. పూ. 2. ౫౧.
గీ. కామఁ బాసినకమలంబుకరణి...భార. కర్ణ.
3. 3౭౧.
గీ...కుమారి, గోఁగుకామవిధంబునఁ గొంత యె
దిగె. పాంచా. ౧. ౫౮.
సీ. పువ్వులతోడిమలు పుచ్చనయంబునఁ జివు
కులకామలు సిదుము...కు. సం. ౫. ౬౧౮.

3. కూరకాడ, కాకనాళము.
సీ...కాకనాళముపేరు జనును గమ్మ. గీ. కామ
కాడన...అం. భా. ౨. ౨౮౮.
వ. చల్లయుఁ గామలహారయు మునగామచేరును
గండికట్టును...చికి. ౨. (చి. ని.)
ర. మగగుటి.
సీ. సైంధవలవణంబు సరిగాఁగ మర్దించి కామఁ
బూసినవృద్ధి గలుగుచుండు. కళాశాస్త్రము.
3. ౬౮, ౬౨.
కామంగామి. సం. కామగామి.
కామ(వ)ంచి. వి. (క. కామంచి) తృణవిశేష
ము, కత్తెణము, నిమ్మగడ్డి.
సీ...కామంచి కావంచి యనఁ దగుఁ గత్తెణం
బు. అం. భా. ౨. ౭౬.
కామంధమి. సం. వి. న్. పుం. కాంస్యకారుడు,
కంచరవాడు. (కల్ప)
కామకళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రతిదేవి.
కామకారము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తనయిచ్చ
చొప్పునఁ జేయునది. వి. అ. పుం. బుద్ధిపూర్వక
ముగాఁ జేయుట.
కామకూటము. సం. వి. అ. పుం. వేశ్యావిభ్రమ
ము, వేశ్యావిలాసము. (మే. ని.)
కామకూటుడు. సం. వి. అ. పుం. కామమే ప్ర
ధానముగాఁ గలవాడు - వేశ్యాప్రియుడు, వి
టుడు. (మే. ని.)
కామకేళి. సం. విణ. (ఇ) కాముకుడు. వి. ఇ. పుం.
సురతము, మరుకేళి.
కామక్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. సురతము. ౨.
(ఛంద) ఒకానొకవృత్తము.
కామగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుట్ర, అంకులాడి.
కామగతి. సం. విణ. (ఇ) కోరినచోటికిఁ బోవఁ
జాలుకత్తి గలవాడు.

కామగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కినవాని
యిచ్చచొప్పున కోరినచోటికి తనంతట పోవున
ది. (పుష్పకవిమానాది)

కామగామి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. యథేష్ట
ముగా స్త్రీ గామి యగువాడు, యుక్తాయుక్తవి
వేకము లేక విచ్చలవిడిని స్త్రీలనుబొందువాడు.
అ. కామగమనము గలవాడు, ఇచ్చ వచ్చినచో
టికి నెట్లువాడు.

కామగుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యథేష్టము
గా స్త్రీ గామి యగువాడు, విచ్చలవిడిని స్త్రీలను
బొందువాడు.

కామగుణము. సం. వి. అ. పుం. గ. రాగము, కో
రిక. అ. విషయము, ఇంద్రియార్థము. 3. ఆభోగ
ము, పరిపూర్ణత. (మే. ని.)

కామచరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. విచ్చ
లవిడిగాఁ ద్రిష్టురువాడు, త్రిష్టురీడు. అ. ఇ
ష్టము వచ్చినట్లు నడచువాడు.

కామచారము. సం. వి. అ. పుం. గ. తనయిచ్చ
చొప్పున తిరుగుట. అ. బుద్ధిపూర్వకముగా చే
యుట, కావలయు నని చేయుట. 3. ఇంద్రియ
లోలత్వము, కామవళత.

కామచారి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) గ. విచ్చలవి
డిగాఁ దిరుగువాడు; తనయిచ్చచొప్పునఁ బ్ర
వర్తించువాడు. అ. కాయుకుడు, కామి. వి. న్.
పుం. గ. గరుడుడు. అ. చటకము, పిచ్చుక. (ఇ
ది అతికామము గలది.)

కామచారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్చల
విడిగాఁ దిరుగువాడు, ఇచ్చచొప్పునఁ ద్రిష్టురు
వాడు; యథేష్టముగాఁ బ్రవర్తించువాడు.

కామజానము. సం. వి. అ. పుం. కామవికారము
ను గలిగించునది - కోకిలము.

కామజిత్తు. సం. విణ. (త్) కామమును జయించు

వాడు. వి. త్. పుం. గ. మన్మథుని గెలిచినవా
డు - శివుడు. అ. రూపముచే మన్మథుని జయిం
చినవాడు - శుమారస్వామి. 3. జనదేవుడు.

కామతాలము. సం. వి. అ. పుం. పికము, కోయిల.

కామతిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. త్రయోదశి.

కామద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కామధేనువు. (మే. ని.)

కామదార్లు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

స్త్రీ. గొబ్బికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీగడబు
శ్రీరంగాలు కామదార్లు. హంస. క. ౧౨౨.

కామదుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కామము
ను (=కోరికలను) ఇచ్చువాడు.

కామదుఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేల్పుటావు, కామ
ధేనువు.

కామదుఘుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆభీష్ట
ములను పిడుకువాడు, కోరికల నెల్ల నొసగు
వాడు.

కామదుహము. సం. వి. హ. స్త్రీ. కామధేనువు.
(రూ. కామధుమ్మ.)

కామదూతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పాటల, కలిగొ
ట్టుకీ. అ. ఆడుకోయిల.

కామదూతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కామదూతి.

కామదేవుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుడు.

కామధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ - కోరినవస్తువులను
చ్చెడియావు - వేల్పుటావు.

కామన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చ, కోరిక.

కామనీయకము. సం. వి. అ. న. రమణీయత.

కామనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్చగం
వాడు, కామించువాడు, కామకుడు.

కామపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముడు.

కామఫలము. సం. వి. అ. పుం. మహారాజామ్ర

వృక్షము, ఒకజాతిమామిడికీ. (కల్ప)

కామము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఇచ్చ, కోరిక. ౨.

కామితార్థము, కోరికబడినవస్తువు. (శ్లో. సర్వా

స్వామాస్మమశ్నుతే. మను. ౨. ౫.) ౩. వలపు,

ప్రేమ. ౪. ఒకపురుషార్థము ౫. మహారాజామ్ర

ము, ఒకజాతిమామిడికీ. న. కేతస్సు.

(ఈశబ్రము తుమున్నంతములతో సమసించినపు

డు విశేషణమై పూర్వపదాంతానుస్వారలోప

ముకలదియగును. ఉదా: గంతుకామము=పోంగో

రునది.)

కామయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కా

మించుచున్నవాడు; కాముకుడు.

కామయానుడు. సం=కామయమానుడు.

శ్లో. కామయానసమవస్థయా తులాం. రఘు. ౧౯.

౫౦.

కామయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) కోరు

వాడు; కాముకుడు.

కామయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరిక

బడినది.

కామరసికుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాము

కుడు.

కామరూపము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకదేశము.

(ఇది అస్సాముయొక్క పడమటిభాగము.) ౨.

కోరినరూపము.

కామరూపి. సం. విణ. (న్. టీ. ణ్.) గ. కోరిన

రూపమును గైకొనువాడు. ౨. సుందరుడు,

చక్కనివాడు, రూపరి. వి. ణ్. పుం. గ. విద్యా

ధరుడు. (త్రి. ని.) ౨. అడవివంది. (వై. ని.)

కామరూపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కో

రినరూపమును గైకొనువాడు. ౨. సుందరుడు.

కామరేఖ. సం. వి. అ. త్రి. వేశ్య. (వాచ.)

కామల. సం. వి. ఆ. త్రి. కామాలయను రోగము.

కామలత. సం. వి. ఆ. త్రి. మగగుతీ. (వాచ.)

కామలము. సం. వి. అ. పుం. గ. వసంతబుతువు.

౨. మరుభూమి, నిర్జలప్రదేశము. ౩. పితృప్రకో

పాదువలన గలుగురోగభేదము, కామెర.

కామలి. సం. విణ. (న్. టీ. ణ్.) కామలారోగము

గలవాడు.

కామలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాముకుడు.

కామవతి. సం. వి. ఈ. త్రి. దారుహరిద్ర, మ్రాని

పసుపుకీ.

కామవరములు. సం. వి. అ. న. బ. వస్త్రవిశేషము.

వ... పూజాబంధంబులును జలపంజరంబులును

గామపరంబులును సూరవరంబులును దారా

మండలంబులును... అనుపేర్లు గలపుట్టంబు

లు గట్టుకొని... ద్వా. ౩. ౧౮౮.

కామవల్లభ. సం. వి. ఆ. త్రి. చంద్రిక, వెన్నెల.

కామవల్లభము. సం. వి. అ. పుం. గ. వసంతబు

తువు. ౨. మామిడిచెట్టు.

కామవల్లభుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు.

కామవాదము. సం. వి. అ. పుం. ఇచ్చవచ్చినట్లు

ఏదేని చెప్పట, వదరుట.

కామవృంత. సం. వి. ఆ. త్రి. పాటల, కలిగొట్టుకీ.

కామవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షాదని, వృక్ష

రుహ, బడనికకీ. (రా. ని.)

కామవృత్తి. సం. విణ. (ఇ) తనయిచ్చచొప్పున

పర్తించుట, స్వేచ్ఛాసంచారము.

కామవృత్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషయ

ములందు విచ్చలవిడిగా పర్తించువాడు, యభేష్ట

సంచారి.

కామశరము. సం. వి. అ. పుం. గ. మన్మథునిబా

ణము. ౨. మామిడికీ.

కామశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. రతిశాస్త్రము.

కామసఖము. సం. వి. అ. పుం. గ. వసంతయుతు

పు. ౨. చైత్రమాసము. ౩. మామిడికి.

కామసుపు. సం. విణ. (జి) కోరికల నీనునది. వి.

జి. పుం. వాసుదేవుడు. స్త్రీ. రుక్మిణి.

కామసూత్రము. సం. వి. అ. న. కామవ్యాపార

బోధక మగుశాస్త్రవిశేషము. (ఇది వాల్మీకియ
సప్రణీతము.)

కామాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. గ. నఖము,

గోరు. ౨. మగగుతీ.

కామాంగము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు.

కామాంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కన్తురి.

కామాంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కామము

చేత గ్రుడ్డి యైనది, మరులుచేత కన్ను గాననిది.

వి. అ. పుం. కోయిల.

కామాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. దేవీమూర్తి భేద

ము. ౨. వాద్యవిశేషము.

వ. ... కామాక్షులు ముఖపీణలు పిల్లగ్రోవులు
దండెలు డక్కిలు... ప్రబంధ. ౬౦౫.

౩. యోగులు ధరించు ఆభరణవిశేషము.

నీ. అపరంజిపనిడికామాక్షులు డామూపుపై

గొండ్లి గావించుయోగపట్టె. వేం. పంచ.

ర. ౧౦౧. (౨, ౩. అర్థములు తెనుగుననే

కాన్పించుచున్నవి. ఇది ౩. వ అర్థమున అచ్చ

తెనుగుప్రబంధమునను గనబడుచున్నది.)

నీ. కడునొప్పుసంతులు కామాక్షికవ గాంగ...

యయా. ౩. ౫౬.

కామాటము. వి. (క. కామాట) మోటపని, కూలి

పని.

మ... భానుపుత్రాదులకై, విచుమీ చంపక పట్టి

తెచ్చి దినము నీయింటికామాటపుం, బనికిం

జొచ్చెద మన్నదాక నిదె చెంపక నైతు

మత్యుధతికై. రామా. ౮. ౧౦౫.

జ: కామాటి.

కామాటి. విణ. (కామాటము + ఇ-త. కామాటి.

క. కామాటి) మోటపని చేయువాడు, కూలిపని

చేయువాడు.

కామాతురుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కామ

ర్తుడు, విరాళి గొన్నవాడు.

కామాత్మజుడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రద్యుమ్నని

కొడుకు, అనిరుద్ధుడు.

కామాధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న-కామమునక

ధిష్ఠానము-ఇంద్రియమనోబుద్ధులు.

కామాయుధము. సం. వి. అ. న. గ. మస్త్రస్థునికై

దుపు. ౨. మగగుతీ. పుం. మామిడిచెట్టు.

కామాయువు. సం. వి. న. పుం. గరుడుడు.

(త్రి. ని.)

కామారి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. శివుడు. ౨. విట

మాక్షిక ధాతువు.

కామాల=కామెర. వి. (సం. కామలా. త. కామ

లై) కన్నులు పచ్చనగుకోగవిశేషము.

నీ... పసిరిక యనక, గామాల యనకను గామలా

భిధ మీటు... ఆం. భా. ౨. ౧౨౭.

కామాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-కామోద్రేకమునుగ

లిగించునది-సుర, మద్యము. (వాచ.)

కామాలు(పు)పు. సం. వి. ఈ. పుం. రక్తకాంచ

నముకీ.

కామి. వి. (అగుధాతువుయొక్క వ్యతిరేకభావా

కరూపము.)

(కాకపోవుట)

ఈ. చీటికిమాటి కేకపథనీమ మెలంగంగె రాటి

గామి శృం, గాటకవీధి కేగె ... నైష. ౩

౯౩.

(తగతుండుట.)

క. విను హవ్యకవ్యములు మజ్జనభోజనములును
విప్రజాతివనిత దాఁ, బనిసేయ నడపునది
యప్పసులకుఁ బెఱునతులు గామి బ్రాహ్మణుఁ
డు నృపా. భార. ఆను. ౨. ౨౪౦.

కామి, సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. కాముకుఁడు, మి
క్కిలి మరులు గలవాఁడు. ౨. కోరిక గలవాఁ
డు. వి. ఈ. స్త్రీ. రతిదేవి. న్. పుం. గ. స్త్రీకి
నకుఁ డగుమగఁడు. ౨. సారసము, బెద్దరుచక్కి.
౩. పాపురము. ౪. చక్రవాకము, జక్కన. ౫.
చటకము, పిచ్చుక. ౬. ఋషభము అనుటపధి.

కామింఁచు. సం. స. క్రి. గ. మోహించు, వలచు.
వ... తొల్లి యక్కామినిం గామించి దానిచేత
నిరాకృతుం డైనవాఁడు కలి యనునొక్క
గంధర్వండు... మార్క. ౫. ౧౦.

౨. కోరు.

(శ్రీరంగపురవర్ణనము.) నీ. కామించు దేవర్షిగ
ణము లేపెనుఁబ్రోల శ్వపచపక్షిమృగాదిజం
తువృత్తి. వైజ. గ. ౪౨.

కామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆడుది. ౨. మిక్కిలి
వలపు గలస్త్రీ, ప్రియసంగమమునందు మిక్కిలి
యాస గలయాఁడుది. ౩. సుందరి, అందకత్తె. ౪.
భీరువు, పిటికియాఁడుది. ౫. మ్రనిపసుపు. ౬.
వంద, బదనిక. ౭. ఆడుజక్కన. ౮. ఆడు
పాపురము. ౯. ఆడుబెద్దరుచక్కి. ౧౦. మద్య
ము, సుర.

కామినీశము. సం. వి. అ. పుం. శోభాంజనవృత్త
ము, మునగ. (కల్ప.)

కామీనము. సం. వి. అ. పుం. రామపూగము, ని
డుపుతోడిమ గలపోక.

కామీలము. సం=కామీనము.

కాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

కాముకకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాధవీలత, పు
వ్వలగురివెండ.

కాముకము. సం. వి. అ. పుం. గ. పిచ్చుక. ౨. అ
శోకవృక్షము. ౩. శింశుప, ఇరుగుడు. ౪. తినా
సము, నెమ్మి. ౫. మాధవీలత, పువ్వలగురివెండ.
కాముకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-ధనాదు
లండు-ఇచ్చ గలవాఁడు. (అ. ఈ. అ.) మైథునే
చ్చ గలవాఁడు.

కామెర=కామాల.

ఉ. కన్నులు వాఁచి తోయములు గాఁతునేని
మరీచి బిప్పలి, నున్నగ నూచి పెట్టనొక
నొప్పియుఁ బుట్టు కామెరైనయా, కన్నుల
గుంటలో రసము కాటుకవట్టుచుఁ దద్రసం
బుతోఁగన్నులఁ బెట్టఁ గామెరలు గ్రక్కు
నఁ దీటు దినాప్తకంబున. సహదేవశిక్ష. ౧.
౧౦౨. (చి. ని.)

కామేశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుగ్ధాభేదము.

కామేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమేశ్వరుఁడు.

కామ్యకర్తము. సం. వి. న్. న. స్వర్ణాదికామ్యవి
షయములను గోరువాఁడు చేయఁ దగుకర్తము.
(జ్యోతిష్టమాది.)

కామ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁ
బడుచున్నది.

కామ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కోరఁ దగి
నది. ౨. కోరికతోఁ జేయఁబడునది, విచ్ఛికము.
(వృత్తి-నిత్యవైమిత్తికములు) ౩. కమనీయము,
సుందరము, చక్కనిది. (కల్ప.) వి. అ. న. గ.
అశ్వమేధాదికామ్యకర్తము. ౨. రాగి, తామ్రము.
(వై. ని.)

కామ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంచుక పుల్లనిది.
వి. అ. న. ఇంచుకపులుసు.

కాయ. వి. ($\sqrt{\text{కాయ}}$. త. క. కాయ. తు. కాయ.

కు. కావు.) ౧. చెట్టు తీగ మున్న గునవి కాచెడు కాయ; కలాటువు, పచ్చికాయ.

కా... గుప్తుడికాయయంత యగుముతైం బై...

ఆము. ర. ౨౧౩.

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బండులు నొండులు గూరగాయలుం, గోయచు...కు.సం.

౬. ౬౯౨.

సీ. ... శలాటు వగును, గాయన ... ఆం. భా.

౨. ౩౯.

౨. వీణ కమర్చినసాఱకాయ.

సీ. వీణెలగవుసెనల్వెడలించి చెఱఁగుల మెఱుంగు రాఁ గాయలమిఁడఁ దుడిచి. హరిశ్చ. ౨ ౧౦౬.

సీ. శశికాంతమణిపీఠి బాజావాఱఁగఁ గాయలు త్తుంగకుచపారి నత్త మిల్ల. మనుచ. ౨. ౨౭.

౩. కిణము, రాపిడివలన శరీరమునం దేర్పడిన కాయ.

ఉ. కన్నులనన్నలం బనులు గైకొని వారక చేయుచుండుటకై, మున్నటు లున్నపాణితలముల్ బలుగాయలు గాచెఁ జూచిలే. భార. విరా. ౨. ౨౨౧.

వ. ... ఎడపనికాపటిమోపులకతనం గంది కాయలు కాచి వంగినవలుడమూపులును ... హరి. పూ. ౫. ౧౪౨.

ర. శిశువు, బిడ్డ. (ఈయర్థ మాలంకారికము.)

ఉ... నాలు గేకై, గాయలు గాయ పచ్చెలువ గర్భమునం దెటువంటిపాపమో. వేం. పంచ. ౧. ౫౮౮.

౫. నేత్ర గోగవిశేషము.

ద్వి. పల్లమీనములు నేర్పడుకాయకన్నుఁ, బిల్లిగడ్డంబును నల్లనిమేను. బస. పు. ౩. ౧౧౧౬పం.

౬. చెడిపోయినధాన్యము.

(వ్యవ) కాయయు పొల్లును లేని పడ్డు.

౭. జూదము, మొ. ఆడునపు డుపయోగించుసారెలోనగునది. (శ. ర.)

కాయధాన్యము = కాయనుండి పుట్టుధాన్యము. (మినుములు పెసలు, మొ — వడ్లు వరగలు మున్నగునవి గడ్డిధాన్యములు.)

సీ. పెసగలు గోదుమల్ మినుములుఁ దిలు ముద్గములు మున్నగుఁ గలకాయధాన్యములు... ఉ. రా. ౮. ౧౬. శుక. ౩. ౪౮౧.

కాయోపండ్ (డొ) = సఫలమో విఫలమో.

క... కాయోపండ్, కలరూపు చెప్ప మనవుడు, ఫలియించును గోర్కి పాఱఁగొట్టుమువ గలకై. భోజరా. ౩. ౨౫౯.

సీ. పాలఁతి కాయోపండ్ పోయినవని యన్నజిలుకమాటకు నవ్వుసాలపుఁ దేట. విజ. వి. ౨. ౧౪౧.

(వ్యవ) నీకొఱకు చూచి చూచి నాకన్నులు కాయలు కాచినవి.

కాయ పెండలము = పెండలపుకాయ, పెండలపు తీఁగయొక్క కాయ.

(చెంపకాయ తలకాయ పిల్లకాయ మొట్టికాయ మున్నగునవి యాయాస్థలములందుఁ జూచునది.) జ: కాయకంటి, కాయకన్ను.

కాయకంటి. వి. (కాయ + కన్ను) కు చేరుడు.

(శ. ర.)

కాయకన్ను. వి. ($\sqrt{\text{కాయ}}$) కాయకాచినకన్ను.

(శ. ర.)

కాయకము. వి. (క. కాయక. త. కాయకమ్.) జీవనీ పాయము, జీవనవ్యాపారము; వ్యాపారము, వృత్తి.

ద్వి. కాయకంబులు పెక్కు గఱచుటఁ జేసి, వేయి విధంబుల విత్త మార్జించి. బస. పు. ౫. ౯౪౦.

గీ. అనఘుఁ డొక నాఁడు తొల్లిటియట్ల నేఁగి, లింగ మెప్పటిపాద నుంచి లీలఁ గాయ, కంబు నేయుచునుండంగఁ గచ్చకర్క, చిత్తు లొకకొం

దాది చూచి చెలంగి నగుచు. చెన్న. 3.
 ౨౦౨, ౧౯౫.

ఉ. కానకు సంపత పెట్టుంగగల్గి మెకంబులు
 నేరఁ గారుపో, లేనుఁగుదాయ యెల్లు పులి
 యేసినయే టుసివోయెఁ బోయిన, న్నానితి ని
 స్సిరో యనుచు మాకులకాయక మైనవేట...
 కకు. ర. ౫౭.

కాయకేశము. సం. వి. అ. పుం. గ. దేహమునకుఁ
 గలుగుబాధ. ౨. దేహపరిశ్రమము.

కాయజలము. సం. వి. అ. న. మూత్రము.

కాయజుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మ
 రుడు.

కాయబంధనము. సం. వి. అ. న. గ. మొలదట్టి,
 నడుముకాసె. ౨. చేతనాధిష్ఠితమై దేహరంధ
 హేతు వగుకుశోణితసంయోగవిశేషము.

కాయమానము. సం. వి. అ. న. గ. దేహపుఁగొలఁ
 ది, దేహపరిమాణము. ౨. పర్ణకుటీరము, ఆకు
 టిల్లు. ౩. పందిరి. ర. వేక్యాగృహము. ౫. కేళీ
 గృహము. (నై. ని.)

కాయము. వి. బాలెంతల కిచ్చెడుమందు.

చ. చెలువకు బిడ్డకుట్లు విలసిల్లఁగ భిల్ల పురంధ్రు
 లంతలోఁ, బిలువరె మంత్రసానిఁ దలపెట్టరె
 కాయముఁ గూర్చ లేమకుఁ, జలకము గాఁ
 పరే కొలను చయ్యనఁ ద్రవ్వరె మందగామి
 నిఁ, నిలువఁగనీకురే యనుచు నేర్పురులై
 కడు సంభ్రమింపఁగఁ. కాళ. ౩. ౨౬. ఇం
 దు. ౨. ౫.

కాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రజాపతి దేవ
 తాక మైనది. (హవిరాది) వి. అ. పుం. న. గ. దే
 హము. ౨. స్కంధము, చెట్టుబోదె. ౩. సమూహ
 ము. ర. మూలధనము, మొదలు, అసలు. ౫. స్వ
 భావము. ౬. గృహము. ౭. లక్ష్యము, గుటి. ౮.

తంతులు తప్ప తక్కినవీణాభాగము. న. కని
 స్థాంగుళిమూలస్థానము. (దీనిని ప్రజాపతితీర్థ
 మందురు.) పుం. ప్రాజాపత్య మనెడివివాహభే
 దము.

కాయవలనము. సం. వి. అ. న-కాయమును గ
 ప్పునది-కవచము.

కాయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ధాత్రి, ఉసిరికః.
 ౨. హరీతకీ, కరకః. ౩. కాకోలి, కాయకొల్లి.
 ర. ఏలకీ. ౫. తులసికీ.

కాయసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. పరమాత్ముఁడు.
 (హేమ. ని.) ౨. కరణము, లెక్కలు వ్రాయు
 నతఁడు. (పరశురాముఁడు త్కత్రియవంశసంహార
 మును జేసినపుడు గర్భిణి యయియున్నయొకత్క
 త్రియస్త్రీ దాల్చుని శరణుచొచ్చి యతనియా
 శ్రమములో దాఁగుకొనెను. అతనికిని పరశు
 రామునకును జరిగినసంభాషణముపిదప ఆమెగర్భ
 మం దున్నశిశువును రక్షించుటకు పరశురాముఁ
 డంగీకరించెను. ఆశిశువు చిత్రగుప్తవంశమందలి
 వారిచేఁ బెంపఁబడి వారివృత్తి యైనలెక్కలు
 వ్రాయుపని వృత్తిగాఁ గైకొనెను. ఆశిశువుయొ
 క్కవంశ్యు లప్పటినుండియు కాయస్థు లని చె
 ప్పఁబడుచున్నారు.)

కాయాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. జీర్ణశక్తిని గలిగిం
 చుజతరాగ్ని.

కాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ప్రత్యహవృద్ధి, శో
 జావడ్డి. (కే. ని.) ౨. తాకట్టు పెట్టినవిడ్డులు ఆ
 వులు మున్నగువాని నుపయోగించుకొని ఆరూప
 మునఁ బుచ్చుకొనువడ్డి.

కాయికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) శరీరము
 నకు సంబంధించినది. (పాపాది)

కాయు¹. స. క్రి. (త. క. కాయ.) ప్రసరింపఁ
 జేయు.

వ.... చందురుండు కందర్పదిగ్విజయక్రిస్నా
ర్తియుం బోనియచ్చనెన్నెల విచ్చలవిడిం గా
యం దొడంగె. కాశీ. 3. 23.

క. ఇనుఁ దెండ గాయ శంకిలు. భా.రా.బాల.
౧౨౬. వరాహ. ౪. ౨౯.

అ. క్రి. (ఎండ, నెన్నెల) ప్రసరించు.

నీ...ఒకదీవిఁ బేరెండ యుల్పి కాయు. కాశీ.
౧. ౧౨౯.

ఆ. పిండిఁ జల్లినట్లు పండునెన్నెలలు గా,యం
గఁ దొడంగెఁ జెలువ మమర నంత.కళా.౨.
౧౬.

కాయు²=కాయే¹ స. క్రి. రక్షించు.

గీ. ధీయుతుఁ డటంచు నలువ దీర్ఘాయు వాసఁ
గి,కాయు రఘునాథవిభు వజ్రకాయుఁ గాఁ
గ. విజ. వి. ౧. ౪.

మ...హయమేధంబుఁ ఘటించం దలం,చి విసం
ఖ్యధ్వజినీ పరంపర నుదీచీప్రాచ్యవాచీప్ర
తీ,చ్యవధిక్షోణికి యజ్ఞము క్తహరిఁ గాయం
బంపి...వరాహ. ౧. ౧౨౯.

కాయు³=కాయే². స. క్రి. (కాయలు, మొ.)
కాను.

(వ్యవ) ఆచెట్టు వేయికాయలు కాసినది.

కా. కాయం జొచ్చె రసాలముల్ విరహులా
కంపించఁ గాఁ గోయిలల్, గూయం జొచ్చె
మనోజదిగ్విజయ మాఘోషించుచుం దున్నె
దల్,ప్రాయం జొచ్చె. ద్వా. 2. ౧౨.

అ. క్రి. (కాయలు, మొ.) పుట్టు, బయలుదేలు.

ఉ....నాలు గేక, గాయలు కాయ వచ్చెలువ
గర్భమునం దెటువంటిపాపమా. వేం.పంచ.
౧. ౫౮౨.

(వ్యవ) ఆచెట్టున నాలుగుకాయలు కాసినవి.

కాయువు(య్యు). వి. కాంక్ష, ఇచ్చు; అనురాగ
ము, కామము.

నీ. ఇచ్చు కాయువు కోర్కె యేకట కోరిక
యాస యం చనఁగఁ జెన్నలరుఁ గాంక్ష.
ఆం. భా. ౧. ౧32.

చ. కర మనురాగ ముల్లమునఁ గ్రమ్మఁగ నమ్మ
గిపుచ్చమాలము, న్వరమున నంటుచు న్నుప
తి కామవికారము నొందె వీరకఁ ద,త్పరమతి
యై తనుం దివుచుపార్థివుచిత్త మెఱింగి యే
ల నీ,కరమునఁ బుచ్చమాల మిటు కాయ్య
నఁ బట్టెదు మేదిసీశ్వరా.మార్క. ౫.౨3౨.

నీ. అంగుళంబుల నల్ల నలకలు గబళించి కమ్మైవి
యాని యెక్కింతుఁ గాయ్య. భార. విరా.
౨. 3౧౦.

నీ. రాగోత్కటమున పైరణ లేక మానివిఁ గా
య్యనఁ బైపడి కవయఁ దలంచు. కు. సం.
౫. ౫౨౪.

కార. వి. కానమర్దముకీ.

నీ...బలును కార కసి నెంద యన నొప్పు కానమ
ర్దంబు...ఆం. భా. ౨. ౬3.

కార. సం. వి. ఆ. క్రి. ౧. చెఱ, బంధనము. ౨.
చెఱసాల. 3. వీణకరినె, ప్రసేవకము. ౪. మా
తిక. ౫. స్వర్ణము. ౬. కారిక, శ్లోకరూప మగు
సూత్రము. (వి.ని.) 2. పీడ, కాఠియ. (త్రి.ని.)

కారంజము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కరంజప్ప
క్షసంబంధ మైనది, కానుగుచెట్టునకు సంబంధ
నది (ఫలతైలాది)

కారండవము. సం. వి. అ. పుం. కన్నె లేడిపిట్ట.

కారంధమి. సం. వి. న్. పుం. ౧. కంచుపనివాఁ
డు. ౨. ధాతువాదరతుడు. (మే. ని.)

కారంభ. సం. వి. ఆ. క్రి. ప్రియంగువు, ప్రేంక
ణముకీ.

కారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ-సహసాంశ
ములందే) కర్త, చేయునది. (ఉదా: కాంతికారక

ము, మొ.) వి. అ. న. గ. (వ్యాక) క్రియానిష్పాదక మగుకర్తృకర్తాదిపట్కము. (ఇవి కర్త, కర్తము, కరణము, సంప్రదానము, అపాదానము, అధికరణము అని ఆఱు.) ౧. కర్తృమలను గూర్చి చెప్పవ్యాకరణభాగము. ౩. కరకాజలము, వడగండ్లనీరు.

కారకవిభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (వ్యాక) కర్తాది బోధక మగువిభక్తిభేదము.

కారకహేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. కారకరూప మగుహేతువు, ఉత్పాదకహేతువు. (మండప మట్టివలె-వ్యతి. జ్ఞాపకహేతువు. నిష్పనమ పొగ వలె)

కారగ్ని. వి. (కారు³+అగ్ని.) కార్చిచ్చు, దవానలము.

గీ. ఎగ్గతంబునఁ దాను గారగ్నిఁ గాలె, నటె... భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౬౩.

ఉ. వెగ్గల మైసకూర్చి నరవిందదళాయతనేత్ర కొండకా, రగ్ని పటిరకాష్టములయందు రపు ల్కొనఁ జేసి... కాశీ. గీ. ౧౫౯.

కారడుగు. వి. (కారు¹+అడుగు) రెండవపంట. (బ్ర.)

కారణ, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. యాతన, తీవ్రవేదన. ౧. ప్రేరణ, పురికొలుపుట.

కారణకారణము. సం. వి. అ. న. గ. కారణము నకుఁ గారణము, దూరకారణము. (ఘటమునకు కులానిశంధ్రీవంటిది) ౧. పరమేశ్వరుఁడు. ౩. పరమాణువు. సం. కిరా. ౧౨. ౩౫.

కారణమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకఅర్థాలంకారము. (ఇందు పూర్వపూర్వములకు ఉత్తరోత్తరములు గాని ఉత్తరోత్తరములకు పూర్వపూర్వములు గాని హేతువులుగా నుండును- ఉదా: నరకము పాపమువలనఁ గలుగును, పాపము దారి

ద్యమువలనఁ గలుగును-నీతిచే విశ్వర్యము కలుగును. విశ్వర్యముచే ఈవి కలుగును.)

కారణము. సం. వి. అ. న. గ. (క్రియానిష్పాదక మగు) హేతువు. ౧. వధము. ౩. సాధనము, కరణము. ౪. ఇంద్రియము. (కల్ప.)

కారణశరీరము. సం. వి. అ. న. (వేదాంత) అజ్ఞానరూప మగుశరీరము; స్థూలసూక్ష్మశరీరములకు లోపల నున్నదై దేహాంతరమును గలిగించుటకుఁ గారణ మగుశరీరము.

కారణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ)-కారణము లను గొని విచారించువాఁడు-పరీక్షకుఁడు.

కారణోత్తరము. సం. వి. అ. న. వాది యుపన్యసిం చినవిషయమును సత్యముగా నంగీకరించి దానికిఁ బ్రాతికూల్యమును సాధించుకారణములను జెప్ప ఉత్తరము.

కారపుఁజెక్క. వి. (కారము¹+చెక్క) ద్రాక్ష త్వక్కు. (శ. ర-దాల్చినచెక్క?)

కారపుఁబడుగు. వి. (కారము¹+పడుగు)గట్టి నూలిపడుగు. (శ. ర.)

నీ. కారంపుఁబడుగులు కండెలకప్పెర...హంస. ౧. ౧౧.

కారపుఁబూస. వి. (కారము¹+పూస.) సెనగ పిండిలో కారము కలిపి చమురులో వేచి చేయుభక్ష్యవిశేషము.

కారము¹. వి. (సం. ఔరః. ప్రా. కారం. క. కారపు. త. కారమ్) ౧. పక్షసములలో నొకటి, కటువు.

క. తరుణికి ధాత్రీ పతికిని, బరిచుంబనవేళ దంత పరిపీడన మి, త్పురసంపుఁ బానకములో, మిరియపుఁ గారంబు వోలె మెచ్చొనరించెక. నైష. ౭. ౧౨౦.

౧. చాడు.

చ...బుద్ధితో, బారయనిపాతకంబులు సబుద్ధిక
పుణ్యములక నశించు నం, బరమునఁ బట్టినట్టి
మలపంకము గారములోన నద్దఁగా, విరిసిన
యట్లు నమ్ము మిది వేదము సెప్పిన నేను జె
ప్పితఁ. భార. కాం. 3. 3౬౪.

3. నూలు తడిసెడునొకానొక ద్రవద్రవ్యవిశేష
ము. (శ. ర.) ౪. ఓడ్డలకుఁ బోసెడునొకానొక
మందు.

నీ. బలుబూటకపుఁదల్లిపాణంబు లుగ్ధగా నెమ్మి
తోఁ జిటిబాజ్జ నిండఁ ద్రావి, పసిఁ దహ
తహసెట్ట మునరెడుకార్చిచ్చుఁ గారంపు
మందుగా నారగించి. చమ. ౧. 3౨.

విణ. కటు వైనది.

చ. వలపులు గ్రవ్వుఁగాఁ బొగచి పండినకార
పుఁగాయగూర ల, పృథములు ... అర్కపు
త్రము, ఖుల్లు రఘురాముబంతిఁ బ్రియ మొ
ప్ప భుజించి నుభించి రెంతయుఁ. ఉ. రా.
గ. ౨౮౮.

కారపుమన్ను=చాడు. ఆం. భా. ౨. గ.

జ: కారపుఁజెక్క, కారపుఁబడుగు, కారపుఁ
బూస.

కారము². ఒకానొక తద్ధిత ప్రత్యయము.

ఉదా: నుడికారము, కొలగారము.

కారము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చేత, పని, కార్య
ము. (ఉదా: పురుషకారము) ౨. యత్నము, పూని
క. (శిశు. ౧౯. ౨౭.) 3. బలము, ౪. సురతము,
రతి. గ. వధము. ౬. నిశ్చయము. ౭. పూజోప
హారము, బలి. ౮. సహాయము. ౯. సుంకము,
పన్ను. ౧౦. ఒకధ్వనిని గాని వర్ణమును గాని
చెప్పనప్పుడు వచ్చుప్రత్యయము. (ఉదా: అకా
రము, పూర్తాకారము.)

కారయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) చేయించు
వాడు.

కారయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయిం
పఁ దగినది.

కారయిల్లు. మి. వి. బౌ. (కార + ఇల్లు) కారా
గృహము, చెఱసాల.

తరలము. ఖలుఁడు గంసుఁడు సెద్దకాలము కార
యింట నడంచె... భాగ. ౧౦. పూ. ౧3౦.

కారవము. సం. వి. ఆ. పుం- 'కా' అని కూయు
నది-కాకి. (శ్రీ. ని.)

కారవల్లి. సం. వి. ఇ. ఈ. శ్రీ. కారవేల్లము, కా
కరకీ. (వాచ.)

కారవి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ౧. శతపుష్ప, సవాహీ.

౨. రుద్రజటకీ. 3. ఇంగువమ్రానియాకు. (నై. ని.)

౪. నల్లజీలకఱ్ఱ. ౫. దీప్యము, ఓమము. ౬. ఘ

ద్రకారవేల్లము, పొట్టికాకరకీ. ౭. ఆడుకాకి.

కారవేల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకరకీ.

కారస్కరము. సం. వి. ఆ. పుం- చావును గలిగిం
చునది-విషముపి, ముసిండికీ.

కారస్కరాటిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కర్ణజలకము,
చెవి దూఱుపాము, చిన్న జెట్టి. (శ్రీ. ని.)

కారాకు. వి. (కారు¹ + ఆకు) జీర్ణవర్ణము, పండు
టాకు.

క. నైరమున నులిచి త్రెంపక, కారాకులు దుల్లి
నట్లు కర్తము లెల్లం, దార పెడఁబాయ వల
యుట, సారకృపం దెలియఁ జెప్ప శౌరియ
తనికీ. భార. భీష్మ. ౧. ౨౦౪.

ద్వి. కారాకు నుడిగాలి గడువడిఁ ద్రిష్ట, తీరున
నాని దిద్దిర మింటఁ ద్రిప్పి. రం. రా. సం.
౨౬౨ పా. ౧౪ పం.

కారాకూరము. విణ. ఘృభితము, కలఁత నొంది
నది.

క. ఆరీతిఁ బారువము పో, సారంగధరుండుతోడి
జననాథసుతుల, సారెకుఁ గేకలు వేయఁగఁ,

గారాకూర మయి మనసు కళవళపడగెన్.
సారంగ. ౨. ౩.

సగ్గర. కారాకూరంబులై రాక్షసులహృదయ
ముల్ గాడ్పడన్ రామునాజ్ఞన్. ఉ. రా.
౧. ౧౨౬.

వి. నిర్బంధము; ఖోభము.

కా...కా, రాకూరంబులు చేసినం గదలి సే రా
నిచ్చటన్ బ్రాణముల్, పోకార్తుం దుది నా
దువేలుపునకై బొంక న్నిజం బింతయున్.
కాళ. ౩. ౮౨.

మ...ఎకడ నినున్ పీక్షింపలే కున్ని మా, రద
శక్ వేగెడుకాంత నింత పెనుఁగారాకూర
ముల్ సేసె నీ, ముదివగ్ధ...పరమ. ౩. ౨౭౧.
(పెనుఁగారాకూరముల్ సేసెన్ = ఎక్కువ ఖోభ
పెట్టెను.)

కారాగారము. సం. వి. అ. న. చెఱసాల.

(ఇట్లే కారాగృహము, మొ.)

కారాగుప్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెఱఁ
బెట్టఁ బడినవాఁడు, బంది.

కారాట. వి. వ్యాపనము. (శ. ర.)

కారాడు. స. క్రి. తోలు, నడపు.

గీ. హైమరథములఁ దోలి గంధాంధభద్రకరు
లఁ గారాడి దుముదారుగా హయాశి, జేరు
వకు నూకి భటులకుఁ జేయి వీచి, యభ్యమి స్త్రీ
యదైవసైన్యంబు గదిసి. దశా. ౨. ౩౮౮.
(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కారాపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెఱసాలయ
ధికారి.

కారామణులు. మి. వి. బ. ($\sqrt{\text{కారు}^4}$?) నల్లబొ
బ్బరలు. (ప్రా)

కారాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలాక, ఆడుకొక్కెర.

కారావరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంకీర్ణజాతి

వాఁడు, నిషాదునకు వైదేహస్త్రీయందు పుట్టిన
వాఁడు.

కారావు. వి. (కారు³ + అవు) అడవియావు. (ప్రా)

కారి. ఒకానొకతదిత ప్రత్యయము.

ఉదా: మాటకారి, చలపకారి, కతలకారి.

కారి. సం. విణ. (న్. ణీ. న్.) చేయువాఁడు.

(ఈయర్థమున నిది సమాసాంతముననే ఉండు
ను. ఉదా: కార్యకారి.) - ఇ-శిల్పి, కారువు.
(మే. ని.) వి. ఇ. స్త్రీ. క్రియ, పని.

కారిండు. సం. స. క్రి. బాధించు, పీడించు.

సీ. కొంచక నీరిలో ముంచుచు నెత్తుదుఁ గారిం
చి తీరంబు సేరఁ బెట్టు. భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.
(ప్రాతప్రతిపా.)

ఉ. ...నీ వడియాసలవచ్చి రిత్త గా, రింపక మా
ను మాతనిచరిత్రము నీకును మాకు వింతయే.
భార. ఉద్యో. ౧. ౩౧౪. భాగ. ౧౦ ఉ.
౫౪౭.

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. క్రియ, చేయుట. ౨. శి
ల్పము. ౩. శ్లోకరూపముగూర్తము. ౪. హింస,
యాతన. ౫. నటునిపెండ్లాము, నటమోష. ౬.
ఒకవిధ మైనవడ్డి, వృద్ధిభేదము, కారిత.

కారికము. విణ. (క. కారిక. త. కారిక్కుమ్.) అ నా
హతము, చలువ చేయనిది, క్రొత్తది. (వస్త్రము -
శ. ర, ప్ర.)

కారిజము. వి. (సం. కాలేయమ్) కడుపులో కుడి
ప్రక్క నుండెడు మాంసఖండవిశేషము, కాల
ఖండము.

ఆ...సన్నగూర కారిజంబు క్రొవ్వు, సాదలుమారి
షములు పానఁగుకజ్జంబులు, నంబుజాతగంధు
లనువుపఱచి. రుక్త. ౩. ౨౨౬. (శ. ర. పా.)

వ...ఎఱచిలో మే లేటికారిజముఁ గందనకాయ
క్రొవ్వు మొదలగుమిగులమెత్తనిపలభిత్రం

బులందుఁ గ్రందుకొనం గ్రుక్కి...మనుచ.
ర. ౬౦.

కారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పు పుచ్చుకొన్నవాడు
తనయక్కఱకొలదిని స్వయముగా ఏర్పఱచు
కొన్న ఎక్కువవడ్డి, ఒడఁబాటువడ్డి. (శ్లో. బుణి
కేన తు యా వృద్ధి రధికా సంప్రకీర్తితా, ఆప
త్కారే కృతా నిత్యం సా తు స్యాత్కారితా
మతా. వాచ.)

కారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చేయింపుఁ
బడినది. ౨. హింసింపుఁబడినది. ౩. చెఱఁ బెట్టఁ
బడినది.

కారిసము. వి. (సం. కార్య్యం) బాధ.

గీ. ఓతపస్విని సుకృతసంయుతచరిత్ర, వినుము
కడునార్త యగుదీనిఁ గనికరంబు, దొఱఁగి
యే మివ్వధమున నత్యుగ్రభంగిఁ, గారిసంబు
లఁ బెట్టెడికారణంబు. శ్రీరం. ర. ౭౭౭.
(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కారీరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కరీరసంబంధ
మైనది.

కారిరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వర్షముకొఱప చేయు ఇ
ష్టిభేదము.

కారిమము. సం. వి. అ. న. ఏఱుపిడుకలప్రాగు.

కారు¹. వి. (సం. కాలః. క.కారు.) ౧. కాలము, స
మయము.

నీ. ఎవోఁటఁ దీర్థంబు లేకారు జనుల కిచ్చామా
త్ర భోగమోక్షప్రదములు. భీమ. ౩. ౬౫.

ఉదా:-ననకారు.

౨. (త. కాన్. క. కారు.) పర్నాకాలము.

నీ.కారు చిత్తడి తొలుకారు తొలుకరి నా వర్షర్తు
సంజయై పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౮౬.

క. కారనువీరుండు మెఱుఁ గను,దోరసిఁ బాం
థు లనుకపులఁ దునిమినఁ దడై, హరుణచిందు

లు దొరికెనో, ధారణి నన నింద్రగోపతతి
విలసిల్లెకె. కు. సం. ౬. ౭౫౮.

క. దొరసినక్రొక్కారున భా, సురశాద్వలతలము
లోలిఁ జూడఁగ నొప్పెకె, మరకతమణిగణ
ములు భా, స్వరముగఁ దాపించియున్న జగతి
యుఁ బోలెకె. భా. రా. కిష్కిం. ౩౮౪.

౩. జ్యేష్ఠాదిమాసచతుష్టయము, కందాయము.
నీ. ఆయతి కారు కందాయ మనంగ జ్యేష్ఠాదిమాస
చతుష్టయంబు ననరు. ఆం. భా. ౧. ౮౬.
మ... సారసారణులు త త్కేదారకోదారస, పృ
ము ముక్కారును బండఁజేయ ... వసు. ౧.
౧౧౦.

ర. ఎండకాలమందు చల్లెడువరిధాన్యము.

ఉదా: కారువడ్లు. (శ. ర.)

౫. జీర్ణము, పండినది. (చూ. కారామ.)

౬. వయసు.

ఉదా: వారందఱు నొకకారువారు. (శ. ర.)

౭. ఏడు, సంవత్సరము.

(వ్యవ) ఇది నాలుగుకారులగిత్త.

జ: కారడుగు, కారామ, కారుమెఱుఁగు, కారు
మొగులు.

కారు². వి. ౧. ఒగరు. ౨. ఉప్పు.

(వ్యవ) నూతినీళ్లు కారెక్కినవి.

విణ. ౧. ఒగరైనది.

ద్వి. కసుగాయ ద్రెంచినఁ గారగుఁ గాక. (త్రా)

౨. ఉప్పునిది.

ఉదా: కారునీళ్లు.

జ: కారుకొను¹.

కారు³. వి. కాదు, అడవి.

చ. అదియును గాక కోలుపులి నైనను గారెఱు
పోతు నైన ను, న్నదకరి నైన నుగ్రమృగవా
ఘని నైనను గిట్టి ముట్టి పట్టుచు ... భార.
విరా. ౧. ౮౩.

విణ. దున్ననిది. (పాలము.)

సీ...రఱు వాన, కారుపాలంబునఁ గల్గె నేని
యఁ గొల్చు గావింప నేర్చు నే యేవిధమున,
సల నేర్పడఁగ దున్నఁ బాలములో నైనవ
ల్లంబు లేకున్న ధాన్యంబు లగునె ... భార.
పా. గ. 30.

జ: కార్గి, కారావు, కారుకంది, కారుకొను²,
కారుకొమ్మమెకము, కారుకొల్లి², కారుకోడి, కా
రుక్రము², కారుగచ్చ, కారుగోగు, కారుచిచ్చు,
కారుజనము, కారుదున్న, కారుచూపు, కారుపసర
ము, కారుపెసర, కారుపోక, కారుపోతు, కా
రుబుడమ, కారుమినుము, కారుమునగ, కారుసం
పెఁగలు, కారుటి, కారురు, కారునుము, కారే
లకి.

కారు⁴. వి. (క. కారు. త. కార్) గ. నలుపు.
(చూ. కారుకొను³) ౨. తాంబూలము వేసికొ
నుటవలన పట్టెడుగార.

సీ. కోరమీసముతీరు నోర వీడెపుఁ గారు నోరచూ
పులసారు నొఱపు దనర. చెన్న. ర. ౨౬ర.

కారుపాటు=నలు పెక్కు.

ద్వి. పడఁతివీనులచెల్వపడఁదుంగరామి, నుడు
గ కంఠయు వ్రేఁగుచుండె శక్కులులు, తె
ఱవమెఱుంగు నాతెఱబోక గాక, తఱి దప్పి
చివురు లెంతయఁ గారుపాటె. ద్వి. తి. పా.

గ. 2 పా. ౨౬ పం.

జ: కారుకొను², కారుక్రము.

కారుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జలాకసము, జలగ.

కారుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కారుండి.

కారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ-ఇది సమాసాంత
మండే ఉండును.) చేయువాఁడు.

ఉదా: గ్రంథకారుఁడు, మంథకారుఁడు, మొ.

వి. అ. పుం. గ. పతి. ౨. యతి, సన్నాస్యిని. (శా. ని.)

కారుకంది. వి. (√కారు³) వనతువరి, అడవికంది¹.

గీ. వనతువరి వోఁచుఁ గారుకం దనఁగ...అం.

భా. ౨. ౬ర.

కారుకొ(ర్కొ)ను¹. అ. క్రి. (√కారు²) ఒగ
రెక్కు.

సీ. తమ్మికెంపులకు నెత్తావి గూర్చనితప్పు చివురు
లు గార్కొనఁ జేయుఅవ్వ. అచ్చ. రా. ఆర.
౨౧.

కారుకొ(ర్కొ)ను². అ. క్రి. (√కారు³-కాటు
కొను అని శ. ర. కాని దానికి నిర్ధారక ప్రయో
గములు లేవు) గ. అతిశయించు.

మ. మదభృంగాలకకాంతి కారుకొన శుంభద్ధుచ్చ
వక్షోజసం, పద రాణింపఁగ...బాహ్నవీ. ౨.
౧౦౯.

౨. విజృంభించు; వ్యాపించు, క్రమ్ము.

క. కరితురగనమితిఁ గార్కొని, కురువీరుల మొన
లు మొగులుకొమరునఁ గవియక, శరవేగం
బున నరుఁ డుద్ధరమారుతచండభంగి దోఁ
పఁ డెరల్చె. భార. విరా. ర. ౨౭౦.

క. కారుకొని మేఘమాలా, కారంబునఁ జాలనొ
ప్పెఁ గౌరవవైద్యం, బాహుధవీరరసవి, స్నా
రంబై యంతఁ దోఁచె బాండవబలుక.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౬౯.

కారుకొ(ర్కొ)ను³. అ. క్రి. (√కారు⁴) నల్ల
వాటు.

గీ. గర్భగోళస్థితుం దైనకాలకంఠు, కంఠహాలహ
లచ్చాయకాళిమంబు, నాభిబిలమున నెడలి
కన్నట్టి నట్లు, కమలపత్రేక్షణకు నారు గారు
కొనియె. కాశీ. ర. ర.

కారుకొమ్మమెకము. వి. (√కారు³) దుప్పి. (శ.
ర.)

కాటుకొట్టి=కారుకొల్లి¹. (శ. ర.)

కారుకొల్లి¹. వి. (సం. కాకోలీ) కలిగొట్టు¹. (శ్రా,
శ. ర.)

కారుకొల్లి². వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవియులవ, వనకు
శుభముకీ.

గీ ... తప్పెట కారుకొల్లి, మాడి యనంగ వనకు
శుభ మగు మహేశ. ఆం. భా. ౨. ౫౮.

కారుకో(ర్కో)డి. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) వనకుక్కట
ము, అడవికోడి.

గీ... కారుకోళ్లు, కన్ను చెఱవనికస్తురిగమిశిశు
వులు ... ఆదిగాఁ చెచ్చి పతి కుపాయనము
లిచ్చి. పి. శకుం. ౧. ౯౮.

క. కుక్కలలో శబరలలోఁ, గక్కెరచిమ్మటల
లోనఁ గాక్కోళులలోఁ, బక్కణముగుడి
సెనడుమను, గుక్కిపయిం జచ్చె నతఁడు
ఘోరవ్యాధిఁ. శివరా. ౪. ౪౬. ఆం. భా.
౨. ౯౨.

కారుక్రమ్ము¹. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కారు}^4}$) కార్కొను,
నల్లనగు.

సీ. గరళంపుఁగప్పనఁ గారుక్రమ్ముడు సున్నయ
ఱుత ముత్తైపుఁగంటసరి యమర్చి. జాహ్నవీ.
౧. ౧౩౧.

కారుక్రమ్ము². అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) దట్టముగా
వ్యాపించు.

సీ. నిగిడి యాగులకెంపునెలకట్టు గలచోటఁ గల్వ
కావిరి కారుక్రమ్ముచోట. పాండు. ౩. ౧౫౮.

కారుగచ్చే. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) వాగుజి, బాపంజరీ.

సీ. కారుగ చ్చనఁగను గ్రాలు వాచుచియును...
ఆం. భా. ౨. ౫౫.

కారుగోఁగు. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) కొండగోఁగుకీ.

వ... నిమ్మపండ్లయచ్చపుఁబచ్చడాలు చాల స్త్రీ
ఱుచుం గారుగోఁగులపైఁ బర్వ...యయా.

౪. ౧౩.

కారుచి(ర్చి)చ్చే. వి. ($\text{కారు}^3 + \text{చిచ్చు}$) అడవి
లో చెట్లు ఒండొంటితో రాచుకొనుటవలనఁ
గలిగినవిచ్చు, దవావలము.

చ. ... అ, క్కొలఁది నుదారసారరణికోవిదబా
హులు లోకపాలకుల్, గలసిరి కారుచిచ్చు
నకు గాడ్పులు నో డగుచంద మొందఁగఁ.
ఉ. హరి. ౧. ౨౨.

క. కార్చిచ్చుగవిసి మృగతతి, సేర్చుకరణి ...
భార. భీష్మ. ౩. ౨౭౮.

కారుచే(ర్చే). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) కాఁడించు,
నాటించు.

చ. కవవటు డించి యే గురుకఁగా సురె గొంప
లఁ గార్చి...ఆము. ౬. ౮౧. (శ. ర. వ్రాఁత
ప్రతిపా-తార్చి అని ముద్రి. పా.)

కారుడేనము. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) శణపుష్పక, గిలక
చెట్టు.

కారుజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కలభము, ఏనుఁ
గుపిల్ల. ౨. వర్షీకము, పుట్ట. ౩. నాగకేసరముకీ.
౪. శైరికధాతువు. ౫. సురుంగు. ౬. కారుపవృష్ట,
అడవిమవృష్కీ. (హేమ. ని.) స. శిల్పిచిత్రము,
శిల్పక్రియ. (చెక్కట చిత్రరపువ్రాయుట లో
నగుపని.)

కారుణీకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కనికరము
గలవాఁడు, కృపాశువు.

కారుణ్యము. సం. వి. అ. న. దయ, కనికరము.

కారుణ్యమునేయు. మి. స. క్రి. దయనేయు, ఇచ్చు.
మ... ఈనరేం, ద్రుతుం డొండొకభార్యకొ
ల్లక ఫణీంద్రాయున్నవాఁ డమ్మవాలనఁ గా
రుణ్యమునేయు మీతనికి నుల్లాసంబు సంధిల్లఁ
గఁ. మార్క. ౩. ౮.

కారుదున్న. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిదున్నపోతు, వ
నమహిషము.

సీ. కారెనుపోతనఁ గారుదున్న యనంగ వనకు
హిషం బొప్ప...ఆం. భా. ౨. ౮౩.

కారునూపు. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిమవృష్ట, జర్జిల
ముకీ.

కారుప(ర్ప)నరము. వి. (కారు³ + పనరము.) అ
డవిపశువు.

చ...కాఁకల నిండి పొంగుకా, ర్పనరపుఁబాలచే
నివురఁ బాటిననివ్వరియోగిరంబుతో, మసలు
నెలుంగురాచలుపమంటులఁ గాల్ కఱకుట్లనం
జాడుల్, మెనవి...చంద్రా. ౨. ౪౬.

కారుపెనర. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిపెనర, ముద్దప
ర్ణి. ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

కారుపోఁక. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిపోఁక, శైలపూ
గము.

కారుపో(ర్పొ)తు. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) వనమహిష
ము, అడవిదున్న.

మ. పులులుకొసింగములు న్నదేభములుఁ గారో
తుల్...ఇందు. ౨. ౫౦.

ద్వి...పోరాడెడికారుపోతులును. నవ. ౧. ౪౭
పా. ౬ పం.

కారుబుడమ. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిబుడమ, తీవ్ర
గంధము.

కారుమినుము. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) మాషపర్ణి. ఆం.
భా. ౨. ౬౮.

కారుమునగ. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) అడవిమునగ, వనశి
శ్రువు. ఆం. భా. ౨. ౪౪.

కారుమె(ర్పె)లుంగు. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^1}$) వర్షాకాల
పుమెఱపు.

క. కారుమెఱుం గన మరుదే, వేరియుఁ దా ననఁ
గఁ బైడివిరిదం డన బం, గారపుబొమ్మనఁ
గా సిం, గారంబున దేవయాన కడుఁ జెలు
వొండె. యయా. ౪. ౯౧.

సీ. కార్తెఱుంగున కిట్టికళ గలదే...ఉ. రా. ౪.
౧౮౯.

కారుమొ(ర్పొ)గులు. వి. (కారు¹ + మొగులు)
వర్షాకాలమేఘము.

వ...ఉప్పరంబునకొగవ్వకొని మిగుల మెఱయు
కారుమొగులువలన దిగునగణితజలధారలతీ
రునక...ఉ. రా. ౨. ౬౧.

వ. కార్పొగులుతెగలను గని...వసు. ౨. ౧౧.

కారువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ, స్వీ. ఉ.) ౧. చేయువాఁ
డు. (హేమ. ని.) ౨. శిల్పి. వి. ఉ. పుం. ౧. వి
శ్వకర్త. ౨. ఇంద్రుఁడు. (కే. ని.) ౩. శిల్పము.
(హేమ. ని.)

కారునంపెఁగలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) ధాన్యభే
దము. ప్రబంధ. ౧౧౨.

కారుాటి. వి. (కారు³ + ఊటి.) వన్యవృక్షవిశేష
ము. (దీనిపండ్లు నిమ్మకాయలంతలై నల్లనై యుం
డును. ఇవి యభివృక్షములు. దీనివ్రూపు దూలము
లు మొదలగువాని కుపయోగించును. చి. ని.)

కారుారు. వి. కౌ. (కారు³ + ఊరు - క. కారురు)
అడవిపల్లె.

వ. ... వల్లియలు వైచి కోడెలం బట్టి పెనఁచి
కారుాళ్ల జట్టికాటులను వశంబుసేయుబరవసం
బెసంగఁ గ్రుచ్చువారును ... హరి. పూ. ౫.
౧౪౨.

కారె. వి. ఊరత్పణము, ఒకవిధ మగుగడ్డి.

సీ. ఊరత్పణం బగుఁ గారె నా ... ఆం. భా.
౨. ౭౬.

కారెనుము. వి. ($\sqrt{\text{కారు}^3}$) వనమహిషము.

వ. ఉపరిప్రదేశంబులఁ గారెనుపపెంటుపట్ల నీ
రాటు నేఱుపిడుకలదాల్చిడి. మచుచ. ౪. ౬౦.
కారెనుపోతు = కారెనుము. ఆం. భా. ౨. ౮౩.

కారెము. వి. నీరుతోఁడుట కుపయోగించుకొక
సాధనము. ద్వి. పరమ. ౪. ౨౬౫ పా.

కారెమెత్తు = కారెముతో నీళ్లు తోఁడు.

చ. బడలినవార లింపనుకఁ బాదులు త్రవ్వియుఁ
గారె మెత్తియుకొ, మడవలు దీర్చియుం బిడ

ప మార్చియుఁ గాలువ లేర్పరించెయుక్.
విప్ర. 3. రక.
కారేణవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కరేణువునకు
సంబంధించినది. (పాలు, మొ.)
కారేలకి. వి. (కాయ³ + వలకి) వీలాపర్ణిక్. (శ. ర.)
కారోత్తరము. సం. వి. అ. పుం. సురామండము, క
ల్లుతేట. (రూ. కారోత్తమము.)
కార్కరకము. సం. వి. అ. పుం. పాలనురుగు.
కార్కవాకవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కృక
వాకువునకు (=కోడికి) సంబంధించినది.
కార్కశ్యము. సం. వి. అ. న. గ. కర్కశభావము,
కఱకుఁదనము, కఠినత్వము. 1. నిర్దయత్వము,
క్రూరత్వము.
కార్చే(ఱుచే). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాఱు}^1}$) కాఱజే
యు, స్రవింపజేయు.
చ. అలికులవేణి యోర్కనిహస్తముల స్తుభమజ్జ
నాంబువుల్, గలఁతయ యెత్తి పోయ నవి
గార్చుచు నుండె నతండు దోయిటక్. నైష.
౬. ౧౧౨.
సీ. కనుదోయి బాష్పముల్ గార్చు బోదు. గంధ.
౯౬.
కార్జము=కారిజము. (శ. ర.)
కార్ణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కర్ణమునకు సం
బంధించినది. వి. అ. న. గ. చెవిగులిను. 1. చెవి
పోగు.
కార్తయుగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కృతయు
గమునకు సంబంధించినది.
కార్తవీర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృతవీర్యునికొ
డుకు-కార్తవీర్యార్జునుఁడు. (ఇతఁడు హైహయ
దేవపురాణ. జమదగ్ని కామధేనువును బలవంత
ముగా హరించుటచే నతనికొడు కగుపరశురాము
నిచే హతుఁడయ్యెను.)

కార్తస్వరము. సం. వి. అ. న. గ-కృతస్వర మనె
డిగనిలోఁ బుట్టినది-స్వర్ణము, బంగారు. 1. ఉ
ష్ణైత్తక్.
కార్తాంతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృతాంతమును
(=సిద్ధాంతమును) ఎఱిగినవాఁడు-శ్లోతిషికుఁ
డు, తోస్యుఁడు.
కార్తికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. కృత్తికా
నక్షత్రమునకు సంబంధించినది. 1. కార్తికమా
సమునకు సంబంధించినది. వి. అ. పుం. ఒకానొక
మాసము.
కార్తికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కార్తికపూర్ణిమ.
కార్తికీకము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.
కార్తికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృత్తికాపత్య
ము-కుమారస్వామి, కందుఁడు.
కార్తై. వి. (సం. కృత్తికా) గ. కృత్తికానక్షత్రము.
సీ. కార్తై బాయస మబ్జగర్భునితార మాషము
లు...భార. ఆను. 1. 32౮.
1. (సం. క్రాంతి=సంక్రాంతి) నూర్పుఁడుండు
నక్షత్రము; అందు నూర్పుఁడుండుకాలము.
ఉదా: చిత్రకార్తై, మొ.
కార్తస్నెయ్యము. సం. వి. అ. న. కృతస్నెయ్యము,
సాకల్యము.
కార్దమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కర్దమముచేత
పల్లాంతరమును పొందినది. (వస్త్రాది)
కార్దమికము. సం=కార్దమము.
కార్పటము. సం. వి. అ. పుం. గ. కర్పటము, చిఁ
గినపస్త్రము. 1. జతువు, లక్క.
కార్పటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ-చింపికావిగ్రహ
గట్టుకొని తిరిగెడివాఁడు-తైరికుఁడు. 1. తీర్థము
మోసికొని తెచ్చి యిచ్చుటచేత బ్రతికెడువాఁ
డు. 3. తీర్థము మోసికొనిపోయెడు బాటసారి.
౪. కోమటి.

శ్లో. ద్వివ్రాత్యహని సంభ్రామ్య స కార్పటిక సత్త
మః కాశీఖండము. 30. ఆధ్యా. (శ.ర.)

కార్పటుండు. సం. వి. అ. పుం. జీర్ణవస్త్రము కట్టు
కొని యాచించువాడు-అర్థి, యాచకుడు.

కార్పణ్యము. సం. వి. అ. న. కృపణభావము-గ. సే
దతీకము. 1. పిసినిగొట్టురసము. 3. దీనత్వము.

కార్పాసనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తర్కుపు, నూలు
వడికడుకదురు.

కార్పాసము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.)-ప్రత్తికి సం
బంధించినది-నూలు, చీర, మొ. వి. అ. పుం. న. గ.

ప్రత్తికాయ. 1. ప్రత్తి. 3. నూలు. ర. వస్త్రము.
౫. కాగితము.

కార్పాససౌత్రికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) ప్ర
త్తినూలిచేతఁ జేయఁబడినది. (వస్త్రాది.)

కార్పాసాస్థి. సం. వి. ఇ. న. ప్రత్తిగింజ.

కార్పాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తి చెట్టు.

కార్పాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రత్తి చెట్టు.

కార్పాసికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) ప్రత్తితో
చేయఁబడినది. (నూలిబట్ట, మొ.)

కార్పణము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) గ. పనియందు
సమర్థ మైనది. 1. నెఱవేలువాఁక పనిచేయు

నది. 3. కర్త సంబంధ మైనది. వి. అ. న. ఓషధ్యా
దులచేత చేసెడియచ్చాటనాదిక్రియ, చిల్లంగి

కార్పారకము. సం. వి. అ. న. కమ్మరిపని.

కార్పారుడు. సం. వి. అ. పుం. శిల్పి, కర్తకాయఁడు;
కమ్మరి.

కార్పికము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) చిత్రసూత్ర
ములచే నిర్మింపఁబడినచక్రస్వస్తికాదిచిత్రము

లు కలది. (వస్త్రము.)
శ్లో. కార్పికే శోమబద్ధే చ త్రింశద్భాగః క్షయో
మతః యాజ్ఞ. వ్యవ. ౧౦౦. (కార్పికం కర్త

ణా చిత్రేణ నిర్మితమ్. యత్ర నిష్పన్నేపటే
చక్రస్వస్తికాదికం చిత్రం సూత్రైః క్రియ
తే తత్కార్పికమితి వ్యతీ. మితాత్మర.)

కార్పకము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) కర్పశీలుఁ
డు, కర్తముచేయుస్వభావముగలవాడు.

కార్పకము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) పనియందు నే
ర్పరి. (మే. ని.) వి. అ. పుం. గ. మహానింబము,

నెద్దవేము. 1. చెదురు. 3. శ్వేతఖదిరము, నె
లిచండ్ర. ర. హిజ్జలము, ఎఱ్ఱగన్నేరు. న. గ.

ఁలు. 1. (జ్యోతి) ధనూరాశి. 3. తూలస్సోఢ
నము, దూది యేకెడివిల్లు.

కార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కార్యవృత్తము, వాకుడు.

కార్యకరము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) పని చేయు
నది.

కార్యకాఁడు. వి. వి. అ. (కార్యము + కాఁడు) కా
ర్యము నెఱవేర్చుకొనువాడు.

ఆ. ప్రతిన పలదు వైరిపట్టున నృపతికి, దండు నె
డలఁ దీరకుండుఁ దీరుఁ, గాక యుండి యుం

డి కాలాంతరమున నౌ, గార్యకాఁడో యుం
క కాఁడో నృపుఁడు. ఆము. ర. ౨౬౩.

కార్యకారణభావము. సం. వి. అ. పుం. ఒకటి
కార్యముగాను మఱొకటి కారణముగాను ఉం

డెడిసంబంధము.

కార్యదర్శి. సం. వి. అ. (న్. నీ. న్.) పని నిర్వహిం
చువాడు.

కార్యపుటుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. క్షపణకుఁ
డు. 1. ఉన్నత్తుండు, పిచ్చివాడు. 3. అనర్థ

కరుండు. (వి. ని, మే. ని.)

కార్యము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) కర్తవ్యము, చే
యఁ దగినది. వి. అ. న. గ. కర్తము, వ్యాపార

ము, పని. 1. ప్రయోజనము. 3. ఆవశ్యకత, అ

క్ర. అ. ర. వ్యాజ్యము, అభియోగము. ౫. హేతువు. (హేమ. ని.) ౬. జన్యము, పుట్టినది. (వ్యతి. కారణము.) ౭. (జ్యోతి) జన్మ లగ్నము నకు దశమస్థానము. ౮. (నాటక) కథ తేల్చుట, కథాపర్యవసానము.

కార్యశబ్దకుఁడు. సం. వి. అ. పుం-శబ్దము నిత్యము కాదు జన్య మని వాదించువాఁడు-నైయాయకుఁడు. (వాచ.)

కార్యస్థానము. సం. వి. అ. న. కార్యము నడపుచోటు, కచేరి.

కార్యి. సం. విణ. (న్. టీ.న్.) ౧. పని కలవాఁడు, ఉద్యోగి. ౨. కార్యార్థి, ఒక ప్రయోజనమును గోరువాఁడు. ౩. వాజ్యమునందున్నవాఁడు, వివాదయుక్తుఁడు. ౪. (వ్యాక) స్థాని, దేనికి ఆదేశము వచ్చునో అది.

కార్యికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కార్యి, వ్యాజ్యమునందున్నవాఁడు. (వాది లేక ప్రతివాది.) మను. ౭. ౧౨౪.

కార్యోకు, వి. క్షుద్రత్యణవిశేషము. సాంస. ౫. ౪౫.

కార్యానవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కృతాను సంబంధ మైనది. (జ్వాల, వేడి, మొ.)

కార్యము. సం. వి. అ. న-కృత్యము-౧. బక్తతనము. ౨. తగ్గదల. ౩. సన్నదనము, సూక్ష్మత్వము. పుం. ౧. సాలవృక్షము, మద్ది. ౨. లకుచము. ౩. కచోరము.

కార్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ర్షి. కా. అ) దున్నుకొని బ్రతుకువాఁడు, కాఁపువాఁడు, కృషీవలుఁడు.

కార్షాపణము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. పదియా

టుపణములయెత్తు. ౨. కర్ష మెత్తునెండిటంకము. న. ధనము.

కార్షాపణికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)-కార్షాపణ మిచ్చి కొనినది.

కార్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సుకందరాలత, ప్రాచీనీగ, నాచు.

కార్షికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఒకకర్షమునకుఁ గొనఁబడినది. ౨. కర్ష మెత్తుగలది. ౩. కర్షణమునకు (=దున్నుటకు) అర్హ మైనది. వి. అ. పుం. కార్షాపణము, కర్ష మెత్తునెండిటంకము.

కార్షికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)=కార్షకుఁడు.

కార్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)=కార్షకుఁడు.

కార్ష్యము. సం. వి. అ. న. కృష్టత్వము, దున్నుటబడియుండుట.

కార్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కృష్ణవర్ణుని సంబంధించినది. ౨. వ్యాసునకు సంబంధించినది. ౩. కృష్ణమృగమునకు సంబంధించినది. ౪. కృష్ణదేవతాకమైనది. (హవిరాది.)

కార్షి. సం. వి. ఇ. పుం-కృష్ణనిలపత్యము-౧. మన్మథుఁడు, ప్రద్యుమ్నుఁడు. ౨. శుకుఁడు. ఈ. స్త్రీ. శతావరి, పిల్లపీచర.

కార్ష్యము. సం. వి. అ. న. కృష్ణత్వము, నల్లదనము.

కాటియ¹. వి. (సం. కారి. కా. ప్రా. కారి. ఆ.) బాధ, కష్టము.

క. వేటొకవిలు గొని విమరుఁడు, దూఱగ నారిమేన నాటె దొమ్మిదియమ్మల్, మాకెమబడింటఁ బొదివెం, గాటియ గామటియఁ బటపె గమికొనఁ దూపుల్. హరి. ఉ. ౧. ౧౫౭.

ఉ. పాటినఁ జూచి కారవన్యపాలుఁడు సూతత
నూజతోడ నీ, కాటీయ మద్భలంబునకుఁ
గాఁదగునే వివిధాస్త్రసంపదల్, మీటిననీవె
సూడఁగ...భార. కర్ణ. 3. ౧౦.

క. కాటీయలఁ బడుచు... రసిక. 3. ౧౧౦. శే
యూర. 3. ౨౬౫.

జ: కాటీయపడు, కాటీయపెట్టు.

కాటీయ². వి. నలుపు.

నీ. కటికట్టి కాటీయ కటియ నల్లన నల్పు కప్పు
కం దనఁగను నొప్పుఁ గృష్ణ, వర్ణంబు... ఆం.
భా. ౧. ౧౦౮.

విణ. నల్లనిది.

కాటీయవ(వ)డు. అ. క్రి. (√కాటీయ¹) బాధ
పడు.

క. మనుజు వరించక మనుజుం, గన మనుజుశను
వరించి కాటీయపడునే. భా. రా. సం. ౨౨౨.

కాటీయవె(వె, బె)ట్టు. స. క్రి. (కాటీయ¹ +
పెట్టు.) బాధపెట్టు.

ఉ... మేక, గాటీయవెట్టి యైన నొడికంబుగ
పండుడు నెల్లకూరలుక. భార. విరా. ౧.
22.

చ. కటికితనంబు మాన్చి చటుకాకువిడంబముఁ
గూర్చి లజ్జ సం, కటపడఁ జేసి యర్థి గడుఁ
గాటీయపెట్టినపాతకంబు... నైష. 3. ౫౪.

ప... కాటీయంబెట్టు... మనుచ. 3. ౯.

కాటు¹. అ. క్రి. (సం. క్షర్.) ౧. ప్రవించు.

శా. మోముల్ నెల్లెలఁబాటఁ గన్నుఁగవ నా
మోదాశ్రువుల్ గాట... కన్ఠానిరి దైత్యుల్
దంభనారాయణిక. దశా. ౨. ౨౯౯.

చ... చెక్కులను దద్దయు ముద్దులు గాటు మో
మున, న్నల పలరారు... నీలా. ౨. ౧౯.

౨. రాలు.

ఉ... నయనకోణములకై దహనస్ఫులింగముల్,
గాటఁగ... హరి. పూ. ర. ౧౪౪. శేయూర.
౧. ౬౦.

జ: కాటు.

కాటు². వి. (త. కార్.) అజ్ఞానము.

క. వేలుగఁ గనినం బ్రకృతికిఁ, జూట విడిచిన
ట్లతనదు సుజ్ఞానము న, కాటు విడిచి తన
కంఠెను, మీట నొకటి లేమి గాన్పు మెయి
కొనవలయుక. భార. ఆను. ర. ౨౦౨.
(ప్రయోగాంతరము కనబడలేదు.)

బ. ౧. పరుషాస్త్రలు, కఠినోస్త్రలు.

ఉ. ఆటడిపోకయుక ఫలము నందుటయుక గని
పల్క నేరమిక, మాటనోరిదాన నయి
మాటలు చిత్తమునందు నిల్పి కేఁ, గాటులు
ప్రేరదక... భార. ఉద్య. 3. ౧౦2.

క. కడు నుడికి మదంబ కొన్ని కాటులు వలికెక.
పరమ. 3. ౨౯౪.

౨. అసత్యవచనములు.

ఆ. ఇవమునూడుకొలపుటేలికల్ మున్నెందుఁ,
గాటు లాడి రనినకత యెఱుంగ. అచ్చరా.
అయో. 3౦.

విణ. ౧. నీచము, దూష్యము, నింద్యము; క్రూర
ము, పరుషము.

గీ. ఆరెఁ డెఱుంగఁడు గాక యాయుద్రిభేది,
గౌతమునియింటఁ జేసినకాటుగోష్ఠి. హర.
2. ౨౧.

నీ. ... ఇట్లు. గీ. గా వనెడివారి వేదముల్ గాటు
వేద, ములు మతంబు లనన్మతంబులు... అని
గేలిగొందురు విమలమతులు. వరాహ. ౯.
౫౮.

ఆ. తల్లి పాటవైచి తరల నన్యలపంచ, బ్రతికి
కూతవట్టి కొతుక కీపు, కన్ను రెట్టిచేసి య
న్నులఁ గని కాటు, కూత లఱచె దేమి కోకి
లంబ. రసిక. ర. ౧2౦.

౨. వ్యర్థము.

(వైమతవర్ణనము.) సీ. ఘట మందు బట మంచు గాటుయుప్తలఁ బెంచుచుప్తతార్కికులకు మార మగుచు. కళా. ౮. ౨౨౦.

జ: కాటొడ్డెము, కాటొడ్డెకాడు.

కాటు³. వి.గ. సందంశకము, పట్టుకాటు.

మ. ప్రతిసూర్యం డనుకమ్మటంబు మఘవద్దాణాసమన్గాలు రోహిత మస్పేరిటియూదుఁగ్రోవి... జతసాన్నారిదెడంగున న్దనరెవర్నావేశ విన్నంగడిక. చంద్రా. ౮. ౧౭.

గీ. మీలు సందంశకము పేరు కాటనంగ. ఆం.

భా. ౨. ౨౯౮.

కాటు⁴. విణ. దట్ట మైనది, సాంద్రము.

క. కాటవఁ బెంచుచుమ్మగముల...భార. ఆది. ౮. ౧౯.

(శివవర్ణనము.) సీ. తొలుకడతాతాపసలు గెబ్బునర్తితేఁ డెద్దడిగుబురుకాత్తిరప్రాద్దు. అచ్చ. రా. బాల. ౮.

కాటొడ్డెకాడు. విణ. (కాటొడ్డెము + కాడు) పరుషవచనము లాడువాడు.

క. చారుడు కొండీడు చురా, చారి కృతఘ్నండు నింద సలిపెడువాడుక, గాటొడ్డెకాడు ఋణియును, బారము ముట్టంగ లేరు బహుఃఖములక. శేష. 3. ౨౬౯.

కాటొడ్డెము. వి. ($\sqrt{\text{కాటు}^2}$) పరుషాక్తి.

సీ...కాటొడ్డెము పరుసు పరుసన యనంగ నిష్ఠురము వెలయు. ఆం.భా. ౧. ౧౧౭.

కా. కన్నుంగ్రేసలఁ గెంపు దోఁప నదిరా కాటొడ్డెమా నేను జెప్ప నీవిప్పనికొప్పుకోమి యిది నీపాండిత్యమో...చం.రా. ౫. ౬౧. (ఇట 'ఎమరాడుట' అని భావము.)

కాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దుర్గ. ౨. నీలిచెట్టు. 3. సుషేణిక, నల్లతెగడక. ౮. సుషవి, నల్లజీలకఱ్ఱక.

౫. మంజిష్ఠ. ౬. అశ్వగంధ, పెన్నేరు.

కాలంజరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పర్యవధేనము. ౨. యోగిచక్రమేశకము, యోగులు సహవేశమగుచోటు. (విల్యము.)

కాలంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చండి, పార్వతి.

కాలంజరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. శివుడు. ౨. ధైరవుడు.

కాలక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలకేయు లనుఅనుగుల యొక్కమాత, దత్తునిమాతలు.

కాలకంజము. సం. వి. ఆ. న. నీలోర్పలము, నల్లకలువ.

కాలకంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఒకానొకపక్షి, దాత్యూహము, మామరుగుండె. ౨. పీఠసారము, వేగినక.

కాలకంఠకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకపక్షి, దాత్యూహము, మామరుగుండె.

కాలకంఠము. సం. విణ. (ఆ. ఆ, ఈ. అ.) నల్లనికంఠము కలది. వి. ఆ. పుం. ౧. నెమిలి. ౨. కలవింకము, పిచ్చుక. 3. దాత్యూహము, మామరుగుండె. ౮. ఖంజనము, కాటుకపీట్ట. ౫. పీఠసారము, వేగినక.

కాలకంఠుడు. సం. వి. ఆ. పుం-విషయ త్రాగుచే నల్లనికంఠము కలవాడు-శివుడు.

కాలకందకము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుపాము.

కాలకచువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. నల్లకందక.

కాలకము. సం. విణ. (ఆ. లికా. అ.) నల్లనిది. వి. ఆ. పుం. ౧. పుట్టుమచ్చ. ౨. అలగర్లము, నీటిపాము. 3. జతుకము, లక్క. ౮. కంటినల్లగ్రద్దు. ౫. (బీజగ) అవ్యక్తరాశిసంజ్ఞా భేదము. న. ౧. యకృత్తు, కారిజము. ౨. కాలకాకము, కఠినము.

కాలకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అలక్ష్మి, పెద్దమ్మ.

కాలకలాయము. సం. వి. అ. పుం. నల్లనిగుండ్రని
సెనగలు, నల్లబటానీలు.

కాలకాలుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు.

కాలకీలము. సం. వి. అ. పుం. కోలాహలము, కల
కలము. (నాచ.)

కాలకుంతుడు. సం. వి. అ. పుం. యముడు.

కాలకూటము. సం. వి. అ. పుం. న. పాలసముద్ర
మున పుట్టి శివునిచే త్రాగబడినహాలాహల
విషము.

కాలకృతుడు. సం. వి. అ. పుం. కృతకాలుడు.
సూర్యుడు.

కాలకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. సూర్యుడు. (త్రి. ని.)

కాలకేయులు. సం. వి. అ. పుం. బ. కాలకాపు
త్రులగురాక్షసులు.

కాలక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాలము వెళ్ల
బుచ్చుట, ఉబుసుపోక. ౨. విలంబము, జాగు.

కాలఖంజనము. సం. వి. అ. న. కారజము.

కాలఖండము. సం. కాలఖంజనము.

కాలగ్రంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సంవత్సరము.

కాలఘాతి. సం. వి. ఇ. (న్. నీ. న్.) కాలక్ర
మమున చంపునది. (విషము, మొ-విల్యము.)

కాలచక్రము. సం. వి. అ. న. చక్రాకారముగా
తిరుగుచుండుకాలము.

కాలచింతకుడు. సం. వి. అ. పుం. కాలము నా
లొచ్చించువాడు-దైవజ్ఞుడు, జోస్యుడు.

కాలజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోడి. ౨. కోయిల.

కాలజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. గ. జ్యోతిశ్శాస్త్ర
ము. ౨. యుక్తకాలము నెఱుంగుట. ౩. మృత్యు
పును తెలుపుచిహ్న భేదము.

కాలజ్ఞుడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) ఉచితసమ

యమును తెలిసినవాడు. వి. అ. పుం. జోస్యుడు.

కాలటూక. వి. (కాలు² + అటుక) పుండలంచుట
కై రెండు మొనలు ఇరుప్రక్కలగోడలయందు
పొదిగి యూతగా కాట్లించి అడ్డముగా నమ
ర్చినవ్రూపు. (శ. ర.)

కాలతాలము. సం. వి. అ. పుం. తహలము, నీ
కటిచెట్టు.

కాలతిందుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమికి.

కాలత్రయము. సం. వి. అ. న. భూతభవిష్యద్వ
ర్తమానములనుమాడుకాలములు.

కాలధర్తము. సం. వి. అ. పుం. గ. మృతి, మరణ
ము. ౨. కాలముయొక్క స్వభావము.

కాలనేమి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. (హనుమంతునిచేత
హతుడైన) ఒకానొకరాక్షసుడు. ౨. (విష్ణుని
చేత హతుడైన) ఒకానొకరాక్షసుడు.

కాలవక్ష్యము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) కాలముచేత
నే పరిపాకము నొందినది. (ఫలము, మొ.) మను.
౬. ౨౧.

కాలవర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. తగరవృక్షము, సం
దివర్ధనము.

కాలవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముహూర్తసాన్న, వి
దారిగంధి.

కాలపాలకము. సం. వి. అ. న. కంఠవృత్తిక.

కాలపాశము. సం. వి. అ. పుం. గ. యముపాశా
యుధము. ౨. ఉరిత్రాడు.

కాలపాశికుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. యముడు.
౨. ఉరితీయువాడు.

కాలవీలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకితుమికి.

కాలవృష్టము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకజాతిఇట్టి.
౨. రాపులుగు. న. గ. కర్ణునివిల్లు. ౨. విల్లు.
(హేమ. ని.)

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్యామాలత, ప్రేంకణ
ముఖి.

కాలప్రభాతము. సం. వి. అ. న. శరదృతువు.
(త్రీ. ని.)

కాలభండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంజిష్ఠి.

కాలభైరవుడు. సం. వి. అ. పుం. శివాంశమున
పుట్టికాశియందున్న ఒకానొక దేవత.

కాలమానము. సం. వి. అ. పుం. గ. కృష్ణార్జక
ము, నల్లగగ్గరక. ౧. కృష్ణతులసిక. (వాచ) న. కా
లపరిమాణము, కాలముయొక్క కొలది.

కాలమాలము. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణార్జకము, న
ల్లగగ్గరక.

కాలము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) నల్లనిది. (అ. ఆ.
అ.) క్రూరము. వి. అ. పుం. గ. నలుపు. ౧. వేళ,
తటి, ప్రాగ్. ౩. కంటినల్లగుడ్డు. ౪. కోయిల. ౫.
(సంగీత.) ఒకకాలమానము, తాలప్రమాణవిశే
షము. ౬. మరణము, చావు. ౭. ఎఱ్ఱచిత్రమూ
లము. ౮. తాటి చెట్టు. ౯. కాసమర్దము, కసిం
దక. ౧౦. మూడు అనుసంఖ్య. ౧౧. రాలము, మ
ద్ది చెట్టు జిగురు. న. గ. ఇనుము. ౧. కాలీయక మ
నుగంధద్రవ్యము. ౩. కక్కోలకము, తక్కోల
ము.

కాలగోచరుడు డగు = మృతి నొందు.

ఆ. అట్లు తపమునేసి యద్దేవునరమున, బుర్రదళ
కలబ్ధి బొంది కొంత, కాలమునకు వారు కాల
గోచరులైన...వాసిష్ఠ. ౧. ౧౫౧.

కాలముఖము. సం. వి. అ. పుం - నల్లనిముఖము
కలది - కొండప్రుచ్చు.

కాలముచేయు. మి. ఆ. క్రి. (కాలము + చేయు)

కాలధర్మము నొందు, చచ్చు.

క. అని నిశ్చయించి హస్తం, బున జలములు పూని
తల్లి పొమ్మని ప్రోక్షిం, చిన మాయగోవు పడు

చుం, గను స్రుష్టం దిరుగ వేసి కాలము చేసెన్.
వరాహ. ౧౦. ౪౦.

కాలమూలము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱచిత్రమూ
లము.

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మంజిష్ఠ, మంజి
టితీగ. ౧. సుషేణిక, నల్లతేగడక. ౩. సోమ
రాజి, కాయగచ్చక.

కాలమేషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కాలమేషి.

కాలయవనుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకమ
వనరాజు. (ఇతడు కృష్ణుని తమముకొని వెళ్లి
ఒకగుహలో నిద్రించుచున్న ముచుమందుని కృ
ష్ణుడు సుభ్రాంతిచే కాలిలో తన్ని అతడు కను
విచ్చి చూచుటచేత దగ్ధుడయ్యెను.)

కాలయాపనము. సం. వి. అ. న. గ. కాలవిలంబ
ము, జాగు. ౧. కాలము గడపుట, ఉబుసుపోక.
కాలయోగము. సం. వి. అ. పుం. గ. కాలము
యొక్క కూడిక, కాలసంబంధము. ౧. విధి, దై
వము.

కాలరాత్రి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. ప్రళయకా
లము. ౧. చీకటిరేయి. ౩. దుర్గామూర్తిభేదము.
౪. భీమరథి అనెడునది. ౫. యమునిభగిని. ౬.
దీపావళ్యమావాస్య. ౭. మనుష్యుని యాయువున
డెబ్బదియేడవసంవత్సరమునందు ఏడవమాసము
లో ఏడవనాటిరాత్రి.

కాలరి. వి. (కాలు² + అరి) గ. పదాతి, కాలిబంటు.

స్తీ. చే గల మెకములం జెందులెం దొనరించి కా
లరిపాజుల సేలం జమరి. అచ్చ. రా. సం.
౧౦౮.

౧. మాత, వార్తాహరుడు.

ప...మనము వెనగలకాలరుల వేగం బుచ్చి కల్య
కేకయజరాసంధతనయ ధృష్టకేతు ప్రభృతు
లయిన భూపతులకును వారివారిబంధుమిత్ర

జనంబులకు నెఱింగించుట కార్యంబు. భార.

ఉద్యో. గ. 32.

శ్లో. శబ్దస్య ధృష్టకేవోశ్చ జయతేనస్య వా
విభో, కేకయానాం చ సర్వేషాం దూతా గ
చ్ఛంతు శీఘ్రగాః. సం. భార. ఉద్యో. ర. ౨.
ప్రబోధ. ౨. ౫౦.

3. పథికుఁ డిచ్చుచున్న, అవుపు.

సీ... కాలరి నాఁగ ననుపు నాఁగ, నభిగంత్యభా
గధేయము చెలంగుచు... ఆం. భా. ౨. ౧౯౨.

కాలరుద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలయాపుఁ డ
గురుద్రుఁడు-కాలాగ్నిరుద్రుఁడు (కల్ప.) కాల
రూపప్రశయాగ్నిరూపరుద్రభేదము. (వాచ.)
కాలలవణము. సం. వి. అ. న. విడాలవణము.

కాలబుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాలకము క
లవాఁడు, పుట్టుచుచ్చ గలవాఁడు.

కాలలో(తా)హము. సం. వి. అ. న. ఇనుము;
ఉక్కు.

కాలవృంతము. సం. వి. అ. పుం. కుశుత్థము, ఉ
లవే.

కాలవృంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటలి, కలిగొట్టుకీ.

కాలశాకము. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణనింబము, క
టివేముకీ.

కాలశేయము. సం. వి. అ. న. కలశమునం దుం
డునది-మజ్జిగ.

కాలసర్పము. సం. వి. అ. పుం. నల్లత్రాఁచు.

కాలసారము. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణసారము, న
ల్లఇట్టి. న. పీఠచందనము, పచ్చగండపువ్వునుకీ.

కాలసూత్రము. సం. వి. అ. న. గ. నరక భేదము.

౨. మృత్యుహేతు వగుసూత్రము. (ఉరిత్రాడు,
మొ.)

కాలస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. గ. తమల

ము, చీకటివ్రాసుకీ. ౨. తిందుకము, తుమికికీ.

3. వకుళము, పొగడకీ. ర. జీవకము, వేఁగినకీ.

౪. ఉదుంబరము, మేడికీ.

కాలస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటలి, కలిగొట్టుకీ.

కాలహరణము. సం. వి. అ. న. విలంబము, బాగు.

కాలహాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాలహరణము.

కాలహీనము. సం. వి. అ. పుం. లోధ్రము, లా
ద్దుగుకీ.

కాలాంజనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి నల్లని ద
గునొకయంజనవిశేషము.

కాలాంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేచని, తెల్ల తెగడకీ.
(ఇది విరేచనకారి.)

కాలాండజము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి నల్లని
పిట్ట-కోయిల.

కాలాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

కాలాంతరము. సం. వి. అ. న. గ. మఱియొకకా
లము. ౨. కాలమునకు కాలమునకు నడుమ నుం
డువ్యవధానము.

కాలాంతరవిషము. సం. వి. అ. పుం. కోపకాల
మునందుమాత్రము విషముగలది-మూషికాది.

కాలాగ(గు)రువు. సం. వి. ఉ. న. కృష్ణాగరువు,
నల్లఅగులకీ.

కాలాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. గ. ప్రశయాగ్ని.
౨. పంచముఖురద్రాక్షము.

కాలాతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. యుక్తకా
లము కడచిపోవుట.

(ఇట్లే కాలాతిక్రమణము, కాలాతిపాతము, కా
లాత్యయము, కాలాతిరేకము, మొ.)

కాలాతీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడచిన
యుక్తకాలము కలది, యుక్తకాలము దాఁటినది.
(కృషి, మొ.) వి. అ. న. కాలాతిక్రమము.

శ్లో. కాలాతీతే వృథాసంధ్యా వంధ్యస్త్రీమైథు
నం యథా. (వాచ.)

కాలాత్మండు(త్త). సం. వి. న్. పుం-కాలరూ
పుండు-పరమేశ్వరుడు.

కాలానునాది. సం. వి. న్. పుం. గ. తుమైద. ౨.
చటకము, పిచ్చుక. ౩. కపింజలము, కవుజ.
౪. చాతకము, వానకోయిల.

కాలానుసారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) కా
లము ననుసరించి పోవునది. వి. అ. న. గ. తగర
ము, నందివర్ధనము. ౨. పీఠచందనము.

కాలానుసారి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) కాలము
ననుసరించి వెళ్లువాడు. వి. న్. న. గ. కైలజ
ము, తాతిపువ్వు, సిలాజిత్తు. ౨. సరళద్రవము,
దేవదారునిర్యాసముతో చేసినధూపద్రవ్యము.

కాలానుసార్యకము. సం = కాలానుసార్యము.

కాలానుసార్యము. సం. వి. అ. న. గ. కైలేయ
ము, తాతిపువ్వు, సిలాజిత్తు. ౨. శింశుప, ఇరు
గుడు. ౩. తగరము, నందివర్ధనము. ౪. సుగం
ధిద్రవ్యవిశేషము.

కాలావము. సం. వి. అ. పుం. సర్పభోగము, పా
ముయొక్క పడగ.

కాలాయనము. సం. వి. అ. న. ఇనుము.

కాలావధి. సం. వి. ఇ. పుం. గడువు, మితి పెట్టిన
కాలము.

కాలి(ళి). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. క్షీరకీటము, పాలలో
బుట్టుపురుగు. ౨. నల్లసిరా. ౩. పార్వతి. ౪. నల్ల
నిక్రొత్తముబ్బు, కృష్ణనవమేఘము. ౫. నల్లనియా
డుది. ౬. సత్వవతి. (వ్యాసునితల్లి.) ౭. రాత్రి.
౮. అగ్నియొక్క సప్తజిహ్వలలో నొకటి. ౯.
కాలరాత్రి. (యమునిచెల్లెలు.) ౧౦. నింద,
దూటు. ౧౧. బొగ్గు. ౧౨. వృశ్చికాళి, తేలు

కొండి. ౧౩. ఉపోదకి, దుంపబచ్చలి. ౧౪.
కారవి, నల్లజీలకఱ్ఱ. ౧౫. తునరి, తొగరిమ
న్న. (నై. ని.) ౧౬. తొమ్మండ్రు శివశక్తులలో
నొకతె. ౧౭. ధూతుటి, బొమముడి. ౧౮. సప్త
మాతృకలలో నొకతె. ౧౯. పిప్పలి. న్. పుం.
సూర్యుడు.

కాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పార్వతి. ౨. ద్రౌపది. ౩.
ఆడుకాకి. ౪. బొగ్గు. ౫. నలుపు. ౬. నూగా
రు, రోమావళి. ౭. మేఘావళి, మబ్బులగుంపు.
౮. వానముబ్బు; క్రొత్తముబ్బు. ౯. (తుద్రలో
హములకూడికవలన గలిగిన) బంగారునందలిదో
షము. ౧౦. సుర, మద్యము. (కల్ప.) ౧౧. నెల
నెలకు ఈయవలసినవడ్డి. ౧౨. జటామాంసి.
౧౩. పటోలకాళి, పొట్లకొమ్మ. ౧౪. కరక, హా
తకి. ౧౫. కాకోలి, కారుకొల్లి. ౧౬. (క్రమమ
గా వాయిదాలమీద) ఇయ్యక దగినవస్తువునెల.
౧౭. క్యామాపక్షి, నల్లపిచ్చుక. ౧౮. క్షీరకీట
ము, పాలలో బుట్టుపురుగు. ౧౯. హిమసంహ
తి. (త్రి. ని.) ౨౦. ఇంచుకనలుపుచూయ గలవస్తా
ది. ౨౧. నల్లసిరా. ౨౨. తుబ్బ, మునుగు జ్వగుకన్న
౨౩. అశ్వదంతరేఖ. ౨౪. సూక్ష్మజీరకము, నన్న
జీలకఱ్ఱ. ౨౫. (లజ్జాదులచేత) నెలనెలబోవు
ట, వివర్ణత. ౨౬. చిక్రోడము, ఉడుత. ౨౭. తు
నరి, తొగరిమన్న. ౨౮. వృశ్చికపత్రము, తేలు
కొండి.

కాలికంచేము. వి. (√ కాలం) బాలక్రీడావి
షము, ఇనుకలో కాలితో కంచమువలె పలుకు
ములు చేసి యాడుకొనునొకయాట.

స్త్రీ. కాలికంచంబును గట్టెగుట్టము ... గీ. ఆకట
యగచాట్లప్రాతనై యాడుకొనుచు. వాచ.
౩: ౧౪౬.

కాలికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. కాలము
చేతఁ జేయఁబడినది. ౨. కాలభవము, కాలము
లనఁ బుట్టినది. ౩. కాలమునకుఁ దగినది. వి. అ. పుం.

౧. క్రాంచపక్షి. ౨. బొగ్గు. ౩. కృష్ణచందనము.

౨. వైరము, వగ.

కాలిడు. అ. క్రి. (కాలు² + ఇడు) చొచ్చు, ప్ర
వేశించు.

(ద్యౌతపర్ణన.) ఉ. నట్టులు రెండుఁ దాన జతనం
బునఁ జేకొని యున్నయిండులం, గట్టి నృపా
లుసారెలకుఁ గాలిడ నెందును జోటు లేక

...భోజరా. ౨. ౧౩౦.

కాలిత్రోవ, కార్దోవ. వి. (కాలు² + త్రోవ)
- ఒకఁడుమాత్రము నడచిపోవుటకు వీలైనమా
ర్గము - నడక మార్గము.

నీ...కాలిత్రోవ యన నేకపది...ఆం.భా.౨.౯.

ప్రగ్విణి. దండకారణ్యమధ్యంబుకార్దోవలో,
గుండ నేక గవ్వపుంగొండకుం బోవ...ప్ర
బోధ. ౫. ౯౦.

కాలి(ళి)దాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక
సుప్రసిద్ధసంస్కృతకవి.

కాలినడ. వి. (కాలు² + నడ.) పాదచారము. (శ.ర.)

కాలిని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. ఆర్ద్రాశిక్షత్రము.

కాలిపుట్టువు. వి. (కాలు² + పుట్టువు) పాదజుఁ
డు, కూర్చుఁడు. (శ.ర.)

కాలిబంటు. వి. (కాలు² + బంటు) పదాతి. (శ.ర.)

కాలిబోను. వి. (కాలు² + బోను) మృగములకా
ళ్లు తగులుకొనుటకు ఒడ్డి యుండెడియురితో సం
తనపఱచినమ్రానియంత్రము.

వ...మృగయుండు బిన యెడ్డి సంఘటించినకాలి
బోనులం బడి బెగడక యద్వాయ వీడ్చుకొని
యారములఁ దఱియింబడి...మనుచ. ౪. ౩౭.

కాలిము. సం. వి. న్. పుం. ౧. నలుపు. ౨. వివర్ణత.
(రూ. కాలిముము.)

కాలిముల్లు. వి. (కాలు² + ముల్లు) కాలిలో గ్రు
చ్చుకొన్నముల్లు.

గీ. అనిమిషులగుండెలో గాల మఖిలలోక, నే

త్రమున నాటి వేధించునెరసు గాలి, కాలి
ముల్లు కుభృత్పాలిపాలిపిడుగు, రావణుఁడు
డిందె భువనముల్ రక్షిం జెందె. ఉ. రా.
౧. ౧౪౯. (కాలిముల్లు:- కాలిముల్లువంటి
వాఁడు, బాధకుఁడు అని భావము.)

కాలిమూఁక = కాలుబలము. ($\sqrt{\text{కాలు}^2}$.)

నీ. నూటి కొక్కఁడె చాలి మేటిమగంటిమిఁ
గాలుద్రవ్వచు నుండుకాలిమూఁక. రంగా.
౧. ౧౩౭.

కాలియ. వి. పికాచము.

ఉ. కాలియ పట్టినట్లు గడుఁ గంది కృకుం డయి
వీడి వెండుక, బ్బాలఁగ లాంఛనధ్వజముతో
లగుడంబు తగ న్ధరించి ప్రే, తాలయ మెల్లఁ
ద్రిష్టురుచు నాయకు లన్నియుఁ గొంచు రా
జు పె, న్నాలతనంబు నొందె గొఱ మాలినదై
వముచెయి నక్కటా. మార్క. ౧. ౨౩౬.

కాలీకము. సం. వి. అ. పుం. క్రాంచపక్షి.

కాలీచి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. యమునివిచారణస్థాన
ము, యముఁడు పాపుల విచారణ నేయుపట్టు.
(వై. ని. త్రి. ని.)

కాలీయకము. సం. వి. అ. న. సుగంధిద్రవ్యవిశేష
ము. పుం. దారుహరిద్ర, మ్రానిపసుపు.

కాలు¹. అ. క్రి. ౧. మండు, ప్రజ్వలించు.

గీ. సతివియోగాగ్ని మనములో సంతతంబుఁద
గిలికొని కాల దానికె దనుపు నేయఁ, దలఁచి
యో...హిమగిరికి నీళ్ళరుండు వచ్చె. కు.
సం. ౩. ౩౩౦.

౨. దగ్ధమగు; తప్తమగు.

చ. అడపాడ గాన రాక తెగటారియుఁ గాలిన
యట్టిమోడుకై, నడి...మనుచ. ౩. ౪౬.

ఉ. కాన ననర్థమాల మగుకాలిననీమమతావికా
రముల్, మానుట మేలు... ప్రబోధ. గ. ౨౫.
(ఇట నిందానూచకము.)

ఆ. అధిపుఁ జెట్టలాడె నని దక్షుఁ గని సతి, కడ
రుకోపపహ్ని నొడలు గాలె, వగవ నల్లె యె
ట్టివారికిఁ బ్రియనిరా, కరులఁ గాంచి యొడ
లు గాల కున్నె. కు. సం. ౨. ౧౭౯.

కాల్వడి=కుపాకులు ప్రేల్చుటయందలివేగము.
మ...కుపాకిమంది యెదురెక్కఁబాటి వేట్లాడి
కాల్వడి మీఱంగ ధమంధమంధిమిధిమి
ధ్వానంబు మిన్నంటఁగఁ. చంద్రా. ౬. ౭౩.

జ: కాలుకొను¹, కాలుకొల్పు, కాలుచు, కాల్పు.
కాలు². వి. ఔ. (క. కాలు. త. కాల. కు. కాడు.)

౧. పాదము, అడుగు.

ఆ. సాతులోని కుటికి జనముల నున్నద, లీల నేలఁ
బెట్టి కాలఁ జమర. భార. కాం. ౩. ౪౭౪.

చ...అందిన^౩ సిగయు నందక యుండినఁ గా
ళ్లు వట్టుకొం, దువు...నిజ. వి. ౩. ౫౧.

ఉ...కాళులు గడ్డి...సంస. ౩. ౧౦౬.

౨. నాల్గవంతు, పాతిక.

ఉదా: ముక్కాలు.

గీ...నారి కుడయించెఁ దనయ యొద్దు, మూల
నక్షత్రమునయందు మొదటికాలఁ, గేంద్ర
మున నాంగిరసుఁ డుండఁ జంద్రవదన. కా
శీ. గ. ౩౨౬.

౩. మంచము మున్నగునానికోడు.

ఉ. భృంగి దలంపఁగాఁ బరమభృత్యుఁడు నర్ప
సఖుల్ పికాచముల్, కంగటికాలు నప్పుఁ
దగుక్రైదువు...జై. భా. గ. ౮౫.

౪. పద్యచరణము.

సీ...ఈమూఁటి కక్షరంబులు సమం బన్నికాళ్ల.
అప్పు. ౪. ౧౦౧, ౨౨౫.

కాలుకొన్నంత=కాలితో నడవఁగలిగినంత.

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ గడు వేగమునఁ బాటి

కనుకని దెసలందుఁ గాడుపడియు. నిర్వ. ౪.
౭౬.

వ. అమైటి జోటియుం దానును ఘోటకంబునుం
దత్కలోచితాహారంబులం దృష్టి నలిపి కా
లుకొన్నంతనేల యరిగి. విక్ర. ౬. ౧౦౦.
కాలుతక్కువవాఁడు=పడిగా నడువ లేనివాఁడు.

గీ. కాలు తక్కువవారలు గలయఁ జెదరి, వెనుకఁ
బడి పోవు చెడఁ దన్నుఁ గని భయమునఁ,
బ్రాణదానంబు వేడినఁ బార్థుఁ డభయ, హ
స్త మిచ్చుచు దయ పెనుపారఁ బలుకు. భార.
విరా. గ. ౨౨౫.

కాలాఁగు=కాలునిలుపు, ఉండు, విశ్రమించు.
గీ...మధ్యాహ్న మయ్యెను దేవ యిచట, నేడు
కాలాఁగి మామంధపాఁడి చూచి, గోరసముఁ
బాయసంబులు నారగించి, నిగ్రహం బయి
న మము మన్నింపవలయు. పి. శకుం. ౧. ౧౨౩.

జ: కాలటుక, కాలరి, కాలికంచము, కాలిడు,
కాలిత్రోవ, కాలినడ, కాలిపుట్టుపు, కాలిబంటు,
కాలిబోసు, కాలిముల్లు, కాలిమూక, కాలుకొను²,
కాలుచ్చు, కాలుదివియ, కాలుద్రవ్య, కాలు
ద్రొమ్మ, కాలుపలము, కాలుబలము, కాలుమడుఁ
చు, కాలుమానిసి, కాలురి, కాలుపల, కాలుసాఁ
చు, కాలాఁడు, కాలగడ, కాలగడియము, కా
లెట్టి, మొ.

కాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శివుఁడు. ౨. య
ముఁడు. ౩. విశ్వేదేవవిశేషము. ౪. శని.

కాలుకొను¹. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కాలు}^1}$) కాలు. (చూ.
కాలుకొల్పు.)

కాలుకొ(ల్లో)ను². అ. క్రి. ($\text{కాలు}^2 + \text{కొను}$)
కాలుమోపు; నెలకొను.

వ...విష్ణునిమాయవలన నెందును గాల్గొనిని
లువ సంబంధింపక శతసహస్రసంఖ్యలయెండ్లు
చరియించి...హరి. ఉ. ౯. ౯౮.

గీ. అంత కంతకు నెక్కుచు సంతమనముఁ, గాలు
కొననీక చంద్రుండు గ్రాలె నధిప. భార.
ద్రో. గీ. ౨౭౫.

గీ. కాలుఁ దాదిగ దేవసంఘంబు నెల్లఁ, గాలు
కొనకుండ నెగుచు విక్రమధనుండుఁ, గాల
వశమున నిజబాహుగర్వ ముడిగి, కాలగోచ
రుఁ డయ్యె నక్కాలనేమి. కు. సం. ౧౨.
౮౦౦.

కాలుకొల్పు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాలుకొను}^1}$) కాలు
కొనఁ జేయు.

(మండించు)

మ. జలజాప్తోగ్రమయాఖ్యపుంజెనుముకిఁ న
ప్రాశ్నకాంతోపల, మ్ముల సోకించి తదుద్గతా
గ్నిలవముఁ బోధించి నాత్యాననా, నిలవే
గంబునఁ గాలుకొల్పి పతగానీకంబు పాకం
బుగా, నలరించెఁ సమయాఖ్యపాచకుఁడు
భూతాహారసంప్రాప్తికిఁ. కుక. ౩. ౪౪౯.

కాలుచే(ల్పు). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కాలు}^1}$) కాలఁజేయు.

(దహించు)

చ... భూరిశిఖానలి ఖాండవంబున, ల్లడఁ గడుఁ
బర్వఁగాఁ బెరిగి కల్పఁ దొడంగె హుతా
శనుండు... భార. ఆది. ౮. ౨౫౯.

క... బ్రహ్మబలమ బల మిలఁ, గనుగొన నీత్యత్ర బ
లము గాల్పనె యనుచుక. భా. రా. బాల.
౫౭౭. (ఇట నిందానూచకము)

గీ. బ్రహ్మవిజ్ఞానమును నట్ల ప్రజ్వరిల్లి, శుభము న
శుభము నొకటిగా నుడిసి కాల్పు. భీమ. గీ.
౧౮౮. (ఇట 'నశింపఁజేయు' అని భావము.)

కాలుచ్చు. వి. (కాలు² + ఉచ్చు) ఒకవేటసాధ
నము, పశుపక్ష్యాదులకాళ్లు తగులుకొనునట్లొగ్గె
డుఉరి.

క. మిడిబోనులఁ గాలుచ్చులఁ, బడఁదోలియు...
గేళ్లఁ, వడి గలజింకల నెల్లఁ, బొడిచిరి క
డుఁ జెంచులు ... యయా. ౨. ౧౯.

కాలుదివియ. వి. (కాలు² + దివియ) నడచువా
రికి వారి చూపుటకై యుపయోగించుకాఁగడా;
కాఁగడా.

ఆ. వారు సంభ్రమించి వడిఁ గాలుదివియులు,
గొనుచు... వృత్తకాలఁ జొచ్చిరి... భార.
విరా. ౩. ౪. (ప్రాత ప్ర తి. చి. ని. పా.)

కాలుద్ర(ల్లి)వ్వ. ఆ. క్రి. (కాలు² + త్రవ్వ)
-వృషభాదులు దర్పాదులచే - కాలిలో నేలను
త్రవ్వ; కారణము లేకయే (కలహమునకు) సిద్ధ
పడు.

ఆ. అధికదర్పయుక్త మై బలీవర్ధంబు, నగముదరి
విదారణంబునేయఁ, గాలుద్రవ్వనట్లు గడు
బలాధ్యులతోడ, నేచి వీఁడు విగ్రహింపఁ
దొడఁగె. భార. సభా. ౨. ౧౮౩.

గీ... వ్యాఘ్రము... కాలుద్రవ్వచు నుండెద
తాల్మూల, మున... విక్ర. ౩. ౮౦.

ఆ. కయ్యమునకు వలమ కార్ద్రవ్వ నధిప సా, మ
మున భేదమునను మార్తమనము, మెత్తఁ జేసి
చెఱుచు మెయివడిఁ దప్పించు, కొనుకెఱం
గెఱింగి కొనుట మేలు. భార. శాం. ౨. ౨౮౨.

క... ముట్టినపగఱసాంపు నడఁచుట యొప్పుక,
విను కయ్యమునకుఁ గార్ద్ర, వివన బాటిలు
దురిత మెట్టివిభునకు నైనక. భార. శాం. ౩.
౧౫.

కాలుద్రో(ల్లి)క్కు. స. క్రి. (కాలు² + ద్రో
క్కు) ౧. పెండ్లియాడు. (పెండ్లిలో సహూసరు
లొకరికా లొకరు ద్రోక్కుట యాచారము. ఈ
యాచార మిప్పుడు శూద్రులలోఁ దఱచు కా
న్పించుచున్నది.)

సీ. దివివెలయాల్కి తెగునన్నదమ్ములం దగ్రజాఁ
గాల్ద్రోక్కినట్టిజంత. చం. రా. ౨. ౭౪.

ఇట్లే: చరణముద్రోక్కు.

(గంగావర్ధనము) సీ. సకలరత్నాకరస్థాన మై యు

పొంగునంబుధీసుని జరణంబుద్రొక్కి. (అడి
దమ్మసూరకవిచాటువు.)

అ. వెంబడించు.

గీ. చెలువ నిను రాజకీరంబు చెట్టవట్టై, గలికి
నిను రాజహంసంబు కాలుద్రొక్కి, మంచిశ
కునంబు లివిగొ నామాట చూడు, కన్నె యీ
లోనఁ బెండ్లి గాఁగలదు నీకు. విజ. వి. అ.
౧౫౯.

అ. క్రీ. కాలూడు, నిలిచియుండు.

గీ. పూసపాటిమహాస్థానభూమియందుఁ, గాలు
ద్రొక్కుంగ నోడుఁ జండాలుఁ డైనఁ, గదలు
మిట మాని దివిజగంఁగాభవాని. (అడిదము
సూరకవిచాటువు.)

వి. వివాహము, పెండిలి.

గీ...వి,వాసానామంబు పెండ్లి చేపట్టు కాలు,
ద్రొక్కు పెండిలి యనఁగ ... ఆం. భా. అ.
౧౭౭.

కాలుపలము. మి.వి. (కాలు² + పలము) పలములో
నాల్గవభాగము.

సీ. కరిసె యనంగను గాలుపలం బొప్పు...ఆం.
భా. అ. ౨౬౯.

కాలుబ(ల్ల)లము. మి. వి. (కాలు² + బలము -
క. కాలుబల) కాలిలో నడచెడిసేన, పదాతిబ
లము.

ఆ. చదిసెఁ గాలుబలము చామరచ్చత్రకే, కుపు
లు నాయుధములుఁ దునియలయ్యె. భార.
భీష్మ. అ. ౧౬౫.

సీ...కాల్బలముల గీటడంచి ... మార్క. ౨.
౧౦౮. హరి. పూ. ౪. ౯౭.

కాలుమ(ల్ల)డుఁడు. అ. క్రీ. (√కాలు²) మా
త్రవిసర్జనము చేయు. (శ.ర.)

కాలుమానిసి. వి. (కాలు² + మానిసి) పాదచా
యైననుచున్నాడు; పదాతి.

వ. ఆకాతులు వీఁడు గాలుమానిసి యగుటం జేసి
మనకు నొప్పింప వెరపు గాదయ్యెడు నను

దుర్విచారంబున. భార. భీష్మ. ౩. ౯౭.

సీ...మొగ్గుసేయంగుఁ బడుకాలుమానిసియును.

భార. ద్రో. ౩. ౮౦.

కాలురి = కాలుమ్మే. (కాలు² + ఉరి.)

క. వెలివాలును గాలురును, పలుకుఁ దెరులు దీ
ముములును ... వేట కాలడంబుఁ బెనుఁ
గక. ఉ. హరి. ౪. ౨౨.

కాలువ(ల్ల). వి. (సం. మల్య. క. కాలువె. ర.

కాల్వాయ్.) ౧. అల్పమైనకృత్రిమనది, మల్య;
మల్య పాటుటకు త్రవ్వినమార్గము.

గీ. లోనితాతొట్టి నిండి కాలువగఁ జాఁగి. ఆము.

౬. ౮.

ద్వి. శ్రీరాముకార్యంబు సేయంగఁ బూని, వారి
ధిపిల్లకాల్వయుఁ బోలె దాఁటి. రం. రా.
సుం. ౨౪౦ పా. ౧ పం.

(వ్యవ)నీరు వచ్చుటకై కాలువ త్రవ్వచున్నాడు.
అ. పరంపర.

సీ. అలిగి యర్జునుఁడు వాలంపకాలువ లోలి నడ
రించుటయు...భార. భీష్మ. ౩. ౨౩౪.

కాలువ(లు)గట్టు = కాలువవలె నెడతెగక త్ర
సరించు.

వ. ఇట్లు మధుసూదనుం డేయుసాయకంబులు
గాలువలుగట్టి గట్టి మెయిముఱువులు చించి
యు...ఉ. హరి. ౧. ౧౪౨.

కాలువల. వి. (కాలు² + వల) పశుపక్ష్యాదులకా
ళ్లకుఁ దగులుకొనుటకై వేటకాండ్రు పన్నెడు
వల.

వ...కాలువలల నురుల బోసుల దీమంబులం జి
గురుగంఁడెల వేయించి సారమేయంబుల వి
డిపించిన...పి. శకుం. అ. ౧౪. పరాహ. ౪.
౭౫.

కాలుష్కము. సం. వి. అ. న. ౧. (కోసామలవలన

వనస్సునకు (గలుగు) కలక, అప్రసన్నత. ౨.
(బురదలో నగునానివలన జలాదులకు (గలుగు)
మాన్యము.

కాలునా(చా)చే, కాలా(లో)చే. ౨.

క్రి. (కాలు² + చాచు) ౧. ప్రయాణమును.
(తైటభాసురుడు)మ. పరుణా గుహ్యక నా
థు గెల్చి తనకు వారిచ్చుకై కానుకలో, క
రుణంగైకొని బ్రహ్మపట్టనముపై గాలాచి
యద్దిక్కునక.

ప. రాజర్షిగణసేవితుడై యున్న ధాతకు నమ
స్కరించి... శేష. ౪. ౯౦, ౯౧.

౨. యత్నించు; సిద్ధపడు.

సీ. ఎవ్వండు నీచిత్త మెరియించుచున్నాడు కై
వల్యపదవికై కాలునాచి. గీ. ఆనతిముమ
హేంద్ర... హర. ౩. ౪౪.

సీ. పాపాత్మనకు బారుపతై మియ్యంగ రాదు
చాలనివనికె గాలాచ రాదు. రామలిం.
౫౧.

కాటికి గాళ్లు చాచుకొని యుండు=చావ సి
ద్ధముగా నుండు.

(వ్యవ) కాటికి కాళ్లు చాచుకొని యుండి వా
డు మరల పెండ్లిచేసికొన్నాడు.

కాలూడు. ౨. క్రి. (కాలు² + డాడు) ౧. కాలు
పెట్టు, కాలుమోపు.

ప... సౌభాగ్రంబునందు నటియించుకేతనప
టాంచలంబునం జలంబు గొని యొక్కకాకి
గాహనమునకై కాకారపంబుతోడం గా
లూడఁ దలంచి యనువు గాక చీకాకుపడు
చున్నయది. నైష. ౫. ౧౨౭.

౨. ఆగు, ఎక్కువకాలముండు.

క... ఏ, వట్టునఁ గాలూడక నిజ, వట్టునున కరు
గుడెంచి పార్థివుఁ గాంచె. విక్ర. ౨. ౨౨౬.

౩. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

క. బాలత్వ మెడలితరుణిమ, కాలూడఁగఁ బిల్ల

భవవికారంబులు మై, గీలుకొని త్రుళ్లఁజే
యఁగఁ, బాలసుడై దురితవితతి పాల్పడి పో
వుక. వాసిష్ఠ. ౧. ౧౧౪.

కాలేయకము. సం. వి. ౨. పుం. ౧. దారుహరిద్ర,
మ్రానిపసుపు. ౨. నల్లఅగలు. (వాచ.) న. పీతచం
దనము, పీతవర్ణసుగంధికాష్టము. (కల్ప.)

కాలేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలియగము
నకు సంబంధించినది. న. ౧. యక్ష్మత్తు, కారిజ
ము. ౨. నల్లఅగలు. ౩. పీతచందనము, పీతవర్ణ
సుగంధికాష్టము. (వి. ని. కల్ప.)

కాలేయుడు. సం. వి. ౨. పుం. దైత్యభేదిము, కా
లకేయుడు.

కాల్ (ల్ల)డ, కాలికడ. వి. (కాలు² + కడ) కా
ళ్లకడ, పండుకొనునప్పుడు కాళ్లుంచుకొనుక
య్యాభాగము.

గీ. అతఁడు పవడింప మును కారవాధినాఘఁడ.
రిగి తలయంపిడెన నున్నతాసనమున, నుండెఁ
బడపడి కాల్కడయొద్ద కల్లఁజని వినయఁ
డై నిలుచుండె సవ్యసాచి. భార. ఉద్యో.
౧. ౬౫.

చ. అడుగులయందు శౌచవిధి యాత్మ నొనర్పఁ
దలంప కీవు కాల్కడ దలయంపి గా నిదుర గై
కొన... హరి. పూ. ౧. ౮౭.

కాల్ (లిక)డియము. వి. (కాలు² + కడియము)
పాదవలయము, అందె.

క. అని చీనీచీనాంబర, ఘనమణిహారములు మే
లుకాల్కడియంబు, ల్లోనబుక మెరుగుంగ
రములు, చన వమరంగ నిచ్చి పరుప సముచి
తరీతిక. హంస. ౧. ౭౯.

కాల్ (లిక)ట్ట. వి. (కాలు² + కట్ట) అడిగట్ట, పాదుక.
ద్వి. సరణార్తి సరణార్తి సరణార్తి యచుచు,
గర మర్థి వారిచే గాల్గట్ట గొనుచు. పండితా.
దీక్ష. ౪౧ పా.

కాల్ప(లుద)న్ను. అ. క్రి. (కాల్ప² + తన్ను)

- కాలు నిలుపు - కడలక నిలుచు.

సీ. అచటికి వేగంబయ్యగక యిచటఁ గాల్పిన్ని
యందెడునట్టిదైవ మెందుఁగలదు...భా
ర. మా. ౯౭.

కాల్ప(లిన)డ. వి. (కాల్ప² + నడ) కాలినడక, ప
డసంచారము.

సీ. ఏ మెల్ల నుండ నీ విట్లాంటిక గాల్పడ నేఁగు
చున్నికెఁగత మెద్దియొక్క. భార. భీష్మ.
౧. ౧౫౪.

విణ. కాలితో నడచి పోవుటకు వీలయినది.

చ...నూర్పురిదీప్తికి వాఁడిమించెఁ గాల్పడ
లయి యేలు లింక విహింబు దహించె దవా
గ్నుల తైత్తిక. జాహ్నువీ. ౨. ౧౨౩.

కాల్పకము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము, కచో
రము.

కాల్ప(లుప)డు. అ. క్రి. (కాల్ప² + పడు) చిక్కు
కొను.

ఆ. జ్ఞానుల మని యెంచి చపలాత్తులగువారు, తె
లివిలేక తన్నుఁ దెలియలేదు, కష్టగహనముం
దుఁ గాల్పడి యున్నారు, విశ్వ...వేమన. ౩.
౯౩. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కాల్పనికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కల్పి
తము, కల్పనచే పుట్టినది. ౨. ఆకోపితము, అప
త్యము.

కాల్పము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము.

కాల్ప(లిబ)ందము. వి. (కాల్ప² + బందము)
- చెట్టెక్కుటకై - కాలికి వేయుబందము, బంద
పుత్రాడు.

(ఈడిగవానివర్ణనము.) మ...కట్లనిచ్చెన పిఱుం
దం గొమ్ము కాల్పందముకై. చెన్న. ౫. ౨౫౨.

కాల్ప(లిమ)డి. వి. (కాల్ప² + మడి) - కాలు మ

డుఁచుకొని విడుచునది - మూత్రము, ఉచ్చు.

సీ. మడుపులు పసులకాల్పడిఁ బ్రుచ్చె... హరి.

పూ. ౬. ౫.

సీ. కలిగొట్టువే రావుకాల్పడిచే నూతీ విడెను
లోఁ దగిలింప వెలఁది చిక్కు. హంస. ౫.
౧౩౦.

కాల్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎవపదము గలగోవు.

కాల్పకము. సం. వి. అ. పుం. కచోరము.

కాల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాప్తకాల
ము, దేనికి యుక్త మైనకాలము వచ్చినదో అది.
(శీతాది) ౨. కాలభవము, కాలమున కలుగునది.
౩. ప్రాప్తకాలము, కల్పము, వేమన. (కల్ప.)

కాల్పు(లుపు). వి. (√కాల్పు) కాల్పుట.

క. ఈకోతల కీకోతల, కీకాల్పుల కీయవస్థ కే
మోపుదుమే, మికన్న విడ్డలము మా, కీకాలము
దిక్కు మీరె యింకఁ బ్రోవఁ దగుక. సానం
దో. ర. ౧౮.

గీ. జననిజకరాగ్నికాల్పులఁ దనువు దూలి. సా
నందో. ర. ౬౨.

కాల్పువడు = కాల్పబడు, కాల్పును బొందు.

చ. చిరముగ నొల్పు వడ్డవరసింహునికంటెను తె
ద్దవే... కాల్పువడ్డజముకంటెను తెద్దవే నీవు
...కు. సం. ర. ౪౩౨.

కాల్పురు. వి. బ. (√కాల్ప²) పదాతులు, కాలిబంట్లు.

సీ. వరరథ మొక్కండు వారణ మొక్కండు తు
రగముల్ మాఁడు కాల్పురును నేవు, గు...
భార. ఆది. ౧. ౮౦.

ప. రథిమలు రథిమలం బొదివి కయ్యంబు నేయః
గాల్పురు కాల్పురం బెరసి పోట్లాడ నందడి
నొండొండ యొదవు పెంఘాసు తెగసి. హరి.
ఉ. ౬. ౧౨౪.

కాల్పెరువు, కాలితెరువు. వి. (కాల్ప² + తెరువు) =
కాలిత్రోవ.

ఉ... యూపసం, ఘంటులసంవడి న్నడువఁ గా
దైరు వైనను లేక సాధుర, మృంబును శత్రుభీ
షణము నై పుర మొప్పుచు నుండు నెప్పు
డుక. జై. భా. ౨. ౫.

కాళ=కాళ.

సీ. కాళే కాళ యనంగఁ గాహళి విలసిల్లు. ఆం.
భా. ౧. ౧౨౯.

ద్వి. తాళముల్ తాళముల్ దండడిగొనఁగఁ, గా
ళలుఁ గాళలుఁ గలసి ఘూర్జిల్ల. పండితా. ప
ర్య. 3౫౮ పా.

కాళం(ళాం)జి=కాళంజిక. వి. (సం. కలాచీ. క.
కాళంజి, కాళాంజి. త. కాళాంజి) తమ్మపడిగ
ము, తమ్మ యుమియుపాత్రము.

సీ. కాళింది వేడ్కతోఁ గాళంజిఁ దాల్ప జాంబ
వతి తమలపాకు మడిచి యొసఁగ. ప్రభా.
౨. ౧౫.

సీ. కాళాంజి పట్టునిక్కలికి గొడేంద్రనందన
దీని లెస్సగా మనుషవమ్మ. రాజ. చ. 3.
౨౦౨. ఆం. భా. ౨. ౧౬౮. రా. వి. ౨. ౬౦.

కాళంజిక=కాళంజి.

ప. వన్నెలాఁడులు చిన్నారికెం గేలుఁజిగురులక
గనకకలశంబులుఁ గాళంజికలు... మున్నై
నవి ధరించి. ఉ. రా. ౮. 3౧౩.

కాళ(ల)యుక్తము. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సర
ము. (వాచ. విల్యము)

కాళి(లి)ంగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కళింగ
దేశమునకు సంబంధించినది. వి. అ. పుం. ౧. నేల
గుడ్డుడిగి. ౨. గజము, ఏనుగు. 3. సర్పము, పాము.
న. కరబూజాగి.

కాళి(లి)ంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాజకర్కటి, పె
ద్దవోనగి.

కాళి(లి)ంగిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. త్రివృత్తు, లెగడగి.

కాళి(లి)ంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కళింగ
దేశస్థుఁడు. ౨. కళింగదేశపురాజు.

కాళి(లి)ందము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కళింద
పర్వతసంబంధమైనది. ౨. కాళిందీనదికి సంబం
ధించినది. వి. అ. న. కాళింగము, కరబూజాగి.

కాళి(లి)ంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. యమునానది. ౨.
ఎఱ్ఱ లెగడగి. 3. కృష్ణనిఅష్టభార్యలలో నొకతె.

కాళి(లి)ందీభేదముఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరా
ముఁడు.

కాళి(లి)ందీసువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. -కాళిందిని(=
యమునను)కన్నది-సంజ్ఞాదేవి, నూర్వనిభార్య.
పుం-కాళిందినికన్నవాఁడు-నూర్వఁడు.

కాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాలిక, పార్వతి.

కాళి(లి)యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సర్పవిశేషము.
(పడగలమీఁద నాట్యము చేసి శ్రీకృష్ణుఁడు దీని
పాగ రడఁచెను.)

కాళే(ళియ)=కాళ. వి. (సం. కాహళికా. క. కహతె.

త. కాళమ్.) బూరగొమ్ము, వాద్యవిశేషము.

క. పాలఁతుక చిఱుతోడలం గా, శైలు వోలమి
...యయా. ర. ౫౦.

ద్వి. కనకతప్పెటఁ జిత్రగతుల వాయంపఁ, గా
శైలు మించుపెగ్గాశైలు సన్న, గాశైలు రా
తు లగ్గలముగా మొరయ. అ. మ. క. ర.
౧౯౮ పా. ౨౨ పం.

కాళ్ల జెట్టి. వి. ($\sqrt{\text{కాలు}^2}$) కర్ణజలూక. ఆం. భా.
౨. ౮౮.

కావచికము. సం. వి. అ. న. కవచము దొడిగినవారిస
మూహము.

కావచ్చే. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{అను}}$) అనుటకు సిద్ధముగు.

క. ఈవంశము విచ్చేదము, గావచ్చినఁ గులము ని
లుపఁగా సత్యవతీ, దేవవచనమున సంతతిఁ,

గావించెను వ్యాసుఁ డనుజగత్కర్త దయక.

భార. ఆది. గీ. ౮. ఆము. ౬. ౬౬.

(వ్యవ) నూర్యోదయము కావచ్చినది.

౨. కానోపు.

(వ్యవ) ఆదోగ వీడే కావచ్చును.

కావడి. వి. ఔ. అనా. (ప్రా. కావడి. తు. క.త. కా

వడి.) గీర్లు లోనగునవి మోయటకై రెండుకొ

నలను ఉట్టమర్చినచెదురుబద్ద, వీవధము.

ఆ...కావళ్ల నెత్తించి...భార. మా. ౧౭గ.

సీ...బలుగావళులు...భార. మా. ౨౯.

వ...కావడుల నుంచియు...మనుచ. ర. ౬౦.

ఉ...అత్తి, శ్రాంతుని నన్నుఁ గావట దిసంతులు

గొట్టుచు మోచు కేఁగుచో. ఆము. ౬. ౮౪.

గీ...ఉదర, పోషణంబునకై యూరిపాంత దోస,

తోటఁ గావించెఁ గావడిపాటు పడుచు.

శుక. 3. 3౭౬.

ఉదా: కావడివట్టు.

జ: కావడించు.

కావడించు. స. క్రి. (√కావడి) కావడిలోఁజెట్టు.

వ. భూయిష్ఠంబు లగుమృగములఁ దెగఁజూచి

యేచి కన్నిచ్చుకు వచ్చుపెక్కునంజుడులు

చేప డించక కావడించి ప్రాద్దస్తమించునం

తకు నిజనిశాంతంబునకుఁ బఱచెంచునపుడు.

పాండు. 3. ౮౯.

గీ. ఒకఁడు కుంతానఁ బగవానియరము గ్రుప్తు,

వెంటనే యారఁ డీఁటెచే నెళ్లఁ బొడుప, నె

లసె నిద్దలు నిలిచిననిలుపు కదన, కాళికై కా

వడించినకాసు కనఁగ. కువల. ౨. ౧౩౬.

కావరము=కావలము.

వి. (గర్వము, మదము.)

క. గోవింద యలేడు మంత్రులు, గావరమునఁ

జక్క వినరు కార్యవచనముల్. భార. ఉ

ద్యో. 3. ౨౮. (ప్రాత్రప్రతి పా-కావరములు.

ముద్రి. భాల. వ్యా.)

క. అంబుధిజలంబు కణమా, త్రంధైసం గైటభం

డుదనకే ల్పాతా, శంబున నిడి పయి వామ

క, రంబునిచి ధరిత్రి కావరంబున మోచెత్.

సిద్ధశేషధర్మము. ర. ఆ. (చి. ని.)

గీ. కిన్నర స్త్రీలఁ జూచి లంఘింపఁ బాటు, గావ

రం బెత్తి యుద్ధామకామవికృతి, వాయుజవ

ములు రవిలేరివారుపములు. కాశీ. 3. ౧౦.

ఆం. భా. ౧. ౧౩౩.

జ: కావరి, కావడించు, కావరుఁడు.

కావరి=కావరుఁడు. (కావరము+ఇ)

(ధూర్తుఁడు.)

సీ. చెడుగు గావరి నీచు చెరికి కేడ ములుచ, శే

రజ్జుమనఃధూర్తు సేరు వెలయు. ఆం. భా. 3. 2.

కావరించు. అ. క్రి. (√కావరము) కావరముగల

వాఁడగు, గర్వింపు.

గీ. అంత నక్కాంత నింతంత యనఁగ రాని, త

మకమునన్వనిభుండు గాంధర్వసంజ్ఞ, మగు

వివాహంబుచేత నిం పాపహిల్లఁ, గావరించె

మనోజుండు గావరించె. పరమ. ౨. 3౯.

వ...యుద్ధంబు సేయుకోలాహలంబు కాతూహ

లంబుఁ గల్పింపఁ గావరించి విరించిపట్టి

పంచి పట్టి బెట్టుగాఁ బుట్టుగీతంబులం దు

పెట్టె. ఉ. రా. ౨. ౬౧.

కావరుఁడు=కావలుఁడు. విణ. (√కావరము)

కావరము గలవాఁడు.

గీ. శతముఖుం డనుఘోరరాక్షసపరేణ్యు, డ

ప్రతిద్వంద్వదోర్బలుండై సహోజగర్భవన

ములఁ జేసి లోకములఁ గలఁచె, గావరు

డుప్రతాపలంకావరుండు. సీతావి. ౧. ౬౨.

భార. ఆర. ౬. ౬౨.

కావలము=కావరము. వి. ౧. దురాచారము.

ఉ. నావుడు దానవేశ్వరుండు నందనుఁ జూచి

గురుండు చెప్పిన, ట్టివు పఠింతు గాని యి

నెన్నఁడు నాకు వికోధి యైనల, త్తీవిధుఁ
బ్రస్తుతించెను సుమీ మనవంశములోన లేని
యా, కావల మేల నామహిమకంటెను వాని
మహత్త్వ మెక్కుడే. వి. పు. ౨. ౨౮౬.
౨. పాపము.

గీ. దేవపూజలఁ బొలివోనికావలములు, బ్రాహ్మ
ణోపాస్త్రిఁ జెడిపోనిపాపచయము, లయ్యతా
నంత గోవింద హరి మురారి, యని తలంచిన
యప్పుడే యడఁగిపోవు. వి. పు. ౩. ౧౩౫.
నైష. ౮. ౧౯౬.

౩. మదము.

విణ. మడించినది, కావరము. (ఇది 'బల్లిదము' వం
టిది.)

కావలయు. అ. క్రి. (✓అగు-కా+వలయు.)

౧=వలయు. (ఇది "కా" అనుదానికి విశేషా
ర్థము లేదు.)

(క) ఇష్టమగు.

క. కావలసినవర మిచ్చెద...విప్ర. గీ. ౭౨.

(చ) ఆవశ్యక మగు.

గీ...కాపు కావలయు నెడల. ఇందు. ౨. ౫.

౨. అగు, సంబంధము కలిగియుండు.

నీ. జనకుండు సుతుండును జన్మంబు నేసిన వనిత
వా లేమి కావలయు నీకు. గీ. వావివరుసలు గ
ణియింప వచ్చితేని, వనిత మాలోడ మాటాడ
వశమే నీకు. ఉ. రా. ర. ౨౧౬. (ఏమి కా
వలయు=ఎట్టిబంధువు లగుదురు.)

౩. గర్హణమును దెలుపును.

క. మాతాపితృవర్జితుండగు, నీతని కే నెట్లు బిడ్డ
నిచ్చితి నకటా, నాతప్పు గాక యిది దా, నీత
నితనెట్లు నాకు నిటు కావలయు. కాశీ.
౭. ౮౯.

అవ్య. ద్రు. కాఁబోలు.

(ఉహను దెలుపును.)

వ. కనుండు ... నిహతుండయ్యెం గావలయు.
భార. ఆది. ౩. ౧౧౫.

కావలి. వి. (✓కామే-క. త. తు. కావల్) రక్ష

ణము, కాపు. (ప్రా.)

విణ. రక్షకుడు.

క. వెలినుండుఁ డిచ్చటికిఁ గావలి నే నుండం
గఁ జొచ్చువారుం గలరే. ఉ. హరి. ౨. ౧౩౮.

వ...ద్వారదేశంబులచావళ్లం గావళ్లుండి ప్రా
ద్దు వోక రక్కసులవేల్పులకయ్యంబులు నె
య్యంబులం జెప్పికోనుచున్న... మహాద్వా
రపాలకవీరులు...భాగ. ౮. ౪౪౭.

కావలియును=రక్షకుండగు; రక్షకులను.

వ. మీ రెల్లను వలయునెడల నిలిచి భీష్మునికిఁ గా
వలి గావలయు ననిన. భార. భీష్మ. ౧. ౧౭౪.

కావలియుండు=రక్షకుండుగా నుండు; రక్ష
కులుగా నుండు. మై. ౨. ౧౫౬.

కావలివె(పె)ట్టు=౧. రక్షకునిగా నుండు; రక్ష
కులనుగా నుండు.

వ. నీతమ్ముండు పెద్ద మొగసాలం జాలుమానునులం
గావలివెట్టి యభ్యంతరంబు ప్రవేశించి యుం
డె. భార. శల్య. ౨. ౨౬.

౨. బంధించు.

భా. వ్రేలుంగొమ్ములు నేల దారసిలివనె వెళ్లంగ
రాకుండఁగా, లోలోఁ ద్రిప్పురునాలిగాడ్పు
లు పగళ్లు రేలుఁ బూఁదావులక, జాలక
ముచ్చిలిపోవఁ బట్టుకొని పజ్జక బచ్చగం
డార్లలో, సోలక గావలిపెట్టె నామని య
నక జూపట్టె లేదోటలక. యయా. ౪.
౮. (ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

కావళులువె(పె)ట్టు=రక్షకులనుగా ఉంచు.

గీ. పదిలముగఁ గావళులు పెట్టి...నిరం. ౪. ౭౦.

కావలికాండు. విణ. (కావలి+కాండు-క. కావ

లిగా) రక్షకుడు, కాచువాడు.

చ...రాజరత్నము పరమేశ్వరుండు వటునా
థుండు కావలికాండు...కాశీ. ౧. ౬౩.

మ...కన్న గాంధ్రు విని రాజద్వారముల్ సొచ్చి
కావలికాండ్రం గనుబ్రామి ... కాళ. ౪.
౫౨.

కావలివాడు=కావలికాడు.(కావలి+వాడు.)

ఉ. కావలివారిఁ దోలి యెసకంబున గోవులఁ బ
ట్టికొంటి నం,చీవెడమట లేల ... భార.
విరా. ౪. ౧౯౨.

కావలుడు= కావరుడు. విణ. కావలము గల
వాడు.

(మదము గలవాడు, గర్వి.)

ఉత్సాహోరి చూచి సత్తకన్న బూత్తకన్న నిం
గితా,కారముల నెలుంగు దీవు కావలుండవై
యహం,కారవృత్తి నీమలకక న్నెటింగి త
ప్పబో,నేర వైతి...కు. సం. ౫. ౫౫౮.

ద్వి. రావణుఁ డట ఘోరరణకళాకేళిఁ, గావ
లుఁ డగుచు దిక్పాలుర నెల్లఁ, బఱచినతొ
ల్లింటిభంగముల్ ... రం. రా. సుం. ౨౭౧.
పా.౧౫. పం.

ఉ. కావలుఁ డైనవీడు తగుకార్యముపట్టునె వీ
నికెమైయిం,బావు నిజంబు...భార. విరా.
౨.౭౮.(ప్రాత్రుత్రతి పా-కావలమైన.చుద్రి.
భాల. వ్యా.)

కావలె=కావలయు. (చూ.పల్లె.)

(ఆవశ్యక మగు.)

(వ్యవ) ఆపుస్తకము నాకుఁ గావలెను. ఇమ్ము.

(గర్వణమును దలుపును)

ఉ... భవిష్యద్ధర్మముల్, గానని నామనంబునకుఁ
గావలె నెట్టివిషాదవేదనల్. నరస. ౨. ౪౭.

కావా. వి. (హిం. కావా) అశ్వములమండలాకార
గతి.

క. ఆవనములఁ గీరావలి,యావలితగతికౌఁగ్రమిం
చునందం బలరెక,గావా తిరిగెడుమారుని,
మాపులు నా నశ్చదు సకటమండలగతులక.

వైద్యనభద్రాపరిణయము. ౧. ౪౧పా (ప్రాత్ర
త్రతి.)

కావారము. సం. వి. అ. న. వైవాలము,నాచు.

కావారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గడ్డి మన్నగువానిచే
నిర్మింపఁబడినగొడుగు. (త్రీ. ని.)

కావి. వి. (క. త. తు. కావి) ౧. ఎఱుపు.

గీ. కావి జా వైజ్ఞన యెఱుపు జేవురు తొవరనఁ
గ రక్తాఖ్య నెలయు...ఆం. భా. ౧. ౧౦౮.

౨. కామయవస్త్రము, ఎఱ్ఱబట్ట.

సీ. కావి యంచనఁగను గామయమై యెప్పు...
ఆం. భా. ౨. ౧౫౪.

(నేత్ర్య) సీ. కమలాతనూజరాగరసంపునడబావి
జలజాస్తుపెక్కింపునన్నకావి. వైజ. ౧.
౧౦౨.

ఉ. ఇందునిభాస్య మైతొడవు లేల ధరింపవు
నున్నకాపు లీ,వెందును మాన లేవు దెలు పే
టికిఁ గట్టితి...పారి. ౧. ౧౧౫.

విణ. ఎఱ్ఱనిది, అరుణము.

గీ...పోటులఁ దొరఁగురక్తాంబుధార,లంగ పె
ల్లను గప్పిన నప్పు డొప్పె, గావిసెలయేఱు
లెల్లడఁ గలయుఁ బర్వఁ,బొలుచుమలవర్వతం
బుచాడ్చున నతఁడు. భార. శల్య. ౨.౧౦౧.
వ...కావి యగుమోవియు...పార. ౩. ౨౩. ౨
క్ర. ౧. ౧౩౬.

జ: కావిగొను, కావిగోచిదారి, కావితాబుత్త,
కావితాయి.

కావించు. స. క్రి. (√ఆగు) కాఁజేయు,ఆగునట్లు
చేయు.

౧. కలిగించు, లభింపఁజేయు.

క. నేవితమై జనులకు నది, గావించు నమానధర్మ
కామార్గంబుల్. భార. ఆర. ౨. ౨౫౩.

౨. చేయు, చలుపు.

క. దురితము కావించి తొలఁగుదునె పరముక
మక. ఆము. ౩. ౪౭.

గీ. చంద్రగుప్తుండు గావించె సరసగోష్ఠి, వట్టి
ప్రాయుల జనురులు వుట్టునట్టు. విక్ర. ౧.
౧౧౨.

3. సిద్ధము చేయు.

గీ. ఓగిరంబులు గావించు నొప్పు గాఁగ. కాశీ.
3. ౨౧౨.

ర. సృజించు; నిర్మించు; రచించు.

సీ. ప్రళయకాలంబున జలముల విష్ణుండు యోగవి
ద్రారతి నొందిమేలు, కాంచి లోకంబులు గా
వించఁ దలఁచ నహంకార మెసఁగె...భార.
కాం. ౬. ౪౭౯.

సీ. పెలుచ నల్లిండ్లు నిల్పెద నన్న నదలించుఁ
జెలుపు గావించ నెంచినను గనరు. విక్ర.
3. ౧౫.

క. నీ వివ్వ డాంధ్రభాషం, గావించుచు నున్న
చంపుకావ్యము...వి. పు. పీఠి. ౨౫.

౫. నెఱవేర్చు, సఫలము చేయు.

మ...భవదీప్తం చేసు గావించు...పారి. ౪. ౧౨.
౬. ఆశోపించు.

గీ. మిత్రభేదంబు నేయ నమిత్రుఁ డెవ్వఁడట్లు
సామి త్రికిని గోప మడర నన్ను, నహితుఁ
గాఁ జెప్పినాఁడో నాయందు దోష, మొం
డు గావించి యాతండు మండువాఁడో.భా.
రా. కిష్కిం. ౪౫౩.

కావిగొను. ఆ. క్రి. (కావి + కొను) ఎఱువగు, ఎఱు
పడు.

క. ఈవిధమున నతికరుణము, గా వనరుహనేత్ర
కన్నుఁగవధనశరమల్, గావిగొన నేడ్చి...
మనుచ. ౨. ౭౧.

కావిగోచిదారి = కావితాలుపు. వి. (కావి + గో
చి + దారి) సన్నాస్యి. ఆం.భా. ౨. ౧౭౬.

ఇట్లే:- కావిపుట్టగోచులసామి. ఆం. సం. మాస.
౨.

కావితాలుపు (లు). (కావి + తాలుపు) స
న్నాస్యి, కాషాయధారి. (శ. ర.)

కావిరి. వి. ౧. నలుపు, కృష్ణవర్ణము.

ఉ. నావుడు రోషవహ్ని వలనం బొగ రేఁగినభం
గి మోమునం, గావిరి పర్వ నంగమునఁ గంప
ము నివ్వటిలంగ...ఉ. హరి. ౫. ౨౧౬.

౨. పొగవంటి నల్లనిపదార్థము. (ఇది ఉత్పాత
ములలో నొకటి.)

ద్వి. కప్పు మీతినయట్టికావిరి విరిసెఁగపై నల్ల
డలఁ జీకట్లు సాంద్రముగ. ద్వి. పరమ. ౨.
౧౧౫. పా. ౯పం. (చి. ని. పా.)

సీ. తేరివాజులు మ్రొగ్గె దెసలఁ గావిరి గపై బ
హుచిత్ర మేఘముల్ బయల నిండె. భా.రా.
ఆర. ౧. ౧౦౨.

తోటకము. మొరసెక సురగోముఖవాద్యత
తుల్, నెరసెక మలయానిలలోలగుతుల్, విరి
సెక బలుకావిరి నల్లెనలక, గురిసెక విరుల
గ్గురులగ్గుమునక. సమీర. ౨. ౧౨౨.

విణ. నల్లనిది.

ద్వి. కావిరిచీకటుల్ గవిసె లోకముల. విష్ణు. పూ.
3 ఆ. (శ. ర.)

కావిరిబొట్టు. వి. (కావిరి + బొట్టు) పీడాపరిహా
రార్థము శిశువులకు పెట్టెడునల్లనిబొట్టు.

సీ. ఫాలభాగంబుపైఁ బరఁగుకావిరిబొట్టు కా
ముని గెల్చినకన్ను గాఁగ. ఆ... బాలలీలఁ
బ్రౌఢబాలకుండు, శివునిపగిది నొప్పె శివు
నికిఁ దనకును, వేఱు లేమిఁ దెల్ప వెలయు
నట్లు. భాగ. ౧౦. పూ. ౨౯౭. (“కావలి
బొట్టు” పాఠాంతరము అని శ. ర. అప్పుడు
కావలిగా నుంచుబొట్టు అని వ్యుత్పత్తి.)

కావితాయి. వి. (కావి + తాయి) ఎఱువినుద్రా
యి, జేగుఱుతాయి. (శ. ర.)

కావిళము. వి. చేఁచ? మొసలి?

సీ. రమణీయ మైసత్తిరాచిల్లక త్తరా విలసిల్లడ
గరకావిళముపడగ. గంధ. ౧. ౬. (డగరకా
విళము=మగకావిళము.)

కావు¹. వి. ౧. రోదనధ్వని కనుకరణము.

క...చంటిపాపడు, కాటుకకన్నీరు దొరుగఁ
గావున నేడ్చెన్. వేం. పంచ. ౪. ౪౪౪.
ఉ. ఎత్తిలికావుకావురని యేడ్చి రేడియపయో
ధరాగ్రముల్, మత్తుకదాఁకఁ బీల్చికోని...
హరి. పూ. ౫. ౧౫౦.

కావు². వి. ౧. తిలకవిశేషము.

(క) దొంగలు తా మితరులకుఁ గనఁబడకుండు
టకై పెట్టుకొనెడుతిలకము.

సీ...కావుబొట్టు, జిలుగుఁగన్న పుఁగత్తి బలపం
బు... వేం. పంచ. 3. ౧౯౯.

గీ. కావు ములుబంతి సికముట్లు గడ్డగోరు...ధరిం
చి. ప్రబంధ. ౭౫౯.

(చ) దయ్యాల విడిపించుమాంత్రికులు ధరించె
డుతిలకము.

క. కందుబలుకావుఁ బెట్టుక, చెందోవరామాం
త్రికుండు చీకటిదయ్యాలం దఱుమ బూదిఁ
జల్లిన, పాండిక వెన్నెల చెలంగె బుధులు ను
తింపన్. ప్రబంధ. ౭౨.

-ట-(౪.కావు)పిల్లలకు రక్షార్థము పెట్టుతిలకము.

సీ. కనుదోయిఁ దిన్న గాఁ గాటుక దీరిచి నుదు
టిపై నునుఁగావు మదురుకొల్పి. చంద్రా. ౨. 3.

౨. బొట్టు, తిలకము.

సీ. తెల్లజిల్లేడువేరు పిగ్గారిదివెగూఁడు గాజుటద్ద
ము కావుకరపటంబు. బహు. ౫. ౧౨౯. (కా
వుకరపటము=బొట్టుపెట్టె, స్త్రీలు తిలకాది
సామగ్రి యుంచుకొనెడుపెట్టె.)

3. వశీకరణముకై పెట్టుకొనెడియంజనము.

కా...చెలి నేత్రాబ్జంబుల న్వళ్యల, స్త్రీమూలం బగు
కావు నించె నన నుంచెం గజ్జలం బింతికిన్.
వసు. ౫. ౧౧౨.

కావు³. వి. పాఠశాల లోనగువాని పైకప్పు.

వ... ఎసరుగాఁ జేట లగులేటిసల్లులు గుమ్మరించి
లవణకణసంచయంబు నించి లావుగాఁ గావుఁ
గప్పి. మనుచ. ౪. ౬౦.

క. ఇం దుండి పోఁగువాఱుం,డం దందు న్వల
నొడ్డుఁ డవ్వలియోదా,లం దుండి కావు గ
ప్పఁడు, ముందటఁ గెలఁకులను నిలిచి మన్న
రక మెయిన్. కమ. ౪. ౭౨.

కావువేయు=గాలి చొరకుండ గడ్డి మున్నగునవి
కప్పి పచ్చికాయలు పండవేయు.

(వ్యవ) వేయిమామిడికాయలు కావు వేసినారు.

కావుపచ్చు=కావువేయుటచే పండు.

(వ్యవ) బుట్టిలో పండ్లు కావునచ్చినవి. కావుక
లియవచ్చును.

కావుట=కావుడు. (✓అగు) వి.అగుట. (ఇది అగు
ధాతువుయొక్క భావార్థకరూపము.)

చ...ఇది సిద్ధము గావు తెలింగి భక్తి నెచ్చి
డు ధరణీసురోత్తములఁ బూజలఁ దప్పదు
నల్ల నోడుదున్. భార. ఆది. ౧. ౧3౮.

క. జీవుఁడు మత్సమవేతుఁడు, గావు తెలుగ
వలయు దృఢముగా...భార. శాం. ౬. 3౮౫.

కావుడు=కావుట.

చ...వారమ్మలొత్తులు గావు డొప్పదే. కు. ౧.
౭. ౮౯౪.

కావుత=కాత. ద్రు. అగుధాతువుయొక్క ఆకా
ద్యర్థక ప్రత్యయంతరూపము. (ఇది ప్రాయశః
గా ఆశీరర్థమున తద్ధర్మార్థకక్రియలకు అనుప్ర
యుక్త మగును.) ఆశీరర్థకము.

ఉ... అంబ కృతిప్రభుఁ బ్రోచుఁగావుతన్. ౯
శాం. ౧. ౧౫.

ఉ...శాంబరీ, భిల్లుఁడు కృష్ణరాయల కభీష్టన
ప్రతిపాది గావుతన్. మనుచ. ౧. ౨.

కావున=కాన. అన్య. ద్రు. (✓అగు) హేతువున
దెలుపును.

ఉ. పోరిత మైన నింతకును బుట్టు మహాపద గా
పునకా ధరి, తీరమణాగ్రగణ్య గణుతించి
యవశ్యము పాం దొనర్పవే. భార. ఉద్యో.
3. 21.

కావ్యము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోడి. 1. చక్ర
వాకము, జక్కన. 3. పీఠమస్తకపక్షి, పచ్చతల
గలయొకజాతిపిట్ట. (కల్ప)

కావేరము. సం. వి. అ. న. మంకుముఖి.

కావేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ-కవేరపుత్రి-దక్షిణ
హిందూస్థానమండలియొకనది. 1. నెలయూలు,
వేళ్య. 3. పసుపు.

కావ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పూతన, ఒకరాక్షసి.
1. బుద్ధి. (మే. ని.)

కావ్యము. సం. వి. అ. న. గ. కవికృత మగుగ్రం
థము, కబ్బము. 1. సుఖము.

కావ్యలింగము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక ఆర్థాలం
కారము.

కావ్యార్థవత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకానొక యర్థా
లంకారము.

కావ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. శుశ్రుడు.

కాశకము. సం. విణ. (అ. శికా. అ.) గ. ప్రకాశం
చునది. 1. ప్రకాశంపఁ జేయునది. వి. అ. పుం.
కాశము, తెల్లు. (కల్ప)

కాశగర్భము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వవాలకత్వణ
ము, ఒకవిధ మగు తెల్లు.

కాశము. సం. వి. అ. పుం. న. తెల్లు. న. తెల్లు
పువ్వు. పుం. గ. శ్రుభ. 1. తుమ్మ. 3. కాసము,
దగ్గ.

కాశాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాసరక్షి. ఆం. భా.
1. 20. (ఇది సంస్కృతవిఘంటువులలోఁ గా
నరాదు.)

కాశాల్పలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కూటకాల్పలి, కొండ
బూరుగు. (కల్ప.)

కాశి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. ప్రకాశశిలు
డు, ప్రకాశించువాడు. (ఈయర్థమున సమా
సాంతమున నుండును.) 1. కాసరక్షిగము కలవాఁ
డు. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. వారాణసి, గంగాతీరమం
దలి ఒక ప్రసిద్ధనగరము. ఇ. పుం. గ. నూర్యు
డు. 1. ప్రకాశము.

కాశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కాశి. 1. పాణినినూ
త్రములకు వామనజమాదిత్యులు చేసినవృత్తి
విశేషము.

కాశికము. సం. విణ. (అ. ఆ, ఈ. అ.) కాశియం
దు పుట్టినది, మొ.

కాశీనాథుడు. సం. వి. అ. పుం. విశ్వేశ్వరుడు,
శివుడు.

కాశీప్రయాగలు. సం. వి. అ. పుం. బ. ధాన్య
భేదము. శ్రుబంధ. 101.

కాశీన(శ)ము. సం=కాశీనము. (వాచ.)

కాశు(ను)వు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. శక్తిరూప
మైనఅస్త్రము. 1. వికల మగువామ్మ, స్పష్టము
కానిమాట. 3. రోగము. 4. బుద్ధి. 5. దీప్తి,
కాంతి.

కాశూ(నూ)కారము. సం. వి. అ. పుం-కాశు
వును(=వికలవామ్మను) కలిగించునది-గువాక
ము, పోకరి.

కాశూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేళ్య.

కాశ్యద్విపము. సం. వి. అ. పుం. గంభారి, గు
మ్మడు.

కాశ్యరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంభారి, గుమ్మడు.

కాశ్యర్యము. సం. వి. అ. పుం=కాశ్యరి.

కాశీరజన్యము. సం. వి. న్. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశీరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాశీరదేశ
సంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.
న. గ. కుంకుమపువ్వు. అ.టంకము, కానెయులి.

కాశీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గుమ్మమగ్గి. అ. కపిల
ద్రాక్షగి. (రాజ. ని)

కాశీర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాశీరదేశ
మందున్నది; కాశీరదేశమందు కలిగినది. వి.
అ. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్యపము. సం. వి. అ. న. మాంసము.

కాశ్యపి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. అనూరుడు. అ. గ
రుడుడు. ఈ. స్త్రీ. భూమి.

కాశ్యపుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కశ్యపునకు
సంబంధించినవాడు. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొక
బుద్ధి. అ. కణాదుడనుమని.

కాశ్యపేయుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. సూర్యు
డు. అ. గరుడుడు. 3. వేల్పు, త్రిదశుడు. ౪.
రాక్షసుడు.

కాశ్యము. సం. వి. అ. న. మద్యము.

కాష్టము. సం. వి. అ. పుం. ఒకగల్లు.

కాషాయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కషాయవ
ర్ణముగలది, ఎఱ్ఱనిది, కావవన్నెగలది. వి. అ.
పుం. కషాయవస్త్రము, కావిబట్ట.

కాష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. దిక్కు. అ. పదునెనిమి
ది తెప్పపాట్లకాయము. 3. సీమ, అసధి, మేర.
౪. స్థితి, ఉనికి. ౫. ఉత్కర్షణము, అతిశయము.
౬. ప్రానివసపుణి. ౭. కశ్యపుభార్యలలో నొ
కరి.

కాష్టకదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవియరటిగి.

కాష్టకము. సం. వి. అ. న. అగరువు, అగలుగి.

కాష్టకీటము. సం. వి. అ. పుం. జీర్ణ మగుప్రాని
యందు కనబడు నొకపురుగు, ప్రామ లొలుచు
పురుగు, ఘుణము.

కాష్టకుటము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి భేదము, వ
డ్రంగిపిట్ట, ప్రానిపోటుపులుగు.

కాష్టకుద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. ఒడలోనిముడి
కి గోఁకుట్టకై కఱ్ఱతో చేసినగుద్దలి.

కాష్టజంబువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలనేరేడుగి.

కాష్టతంతువు. సం. వి. ఈ. పుం. ప్రానియందు
కనుపట్టునన్ననితంతువువంటిపురుగు.

కాష్టతక్షకుడు. సం. వి. అ. పుం. వడ్రంగి.

కాష్టదారువు. సం. వి. ఈ. పుం. దేవదారువుగి.

కాష్టద్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. పలాశము, మో
దుగుగి.

కాష్టపాటల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింహపాటల, తెల్లక
లిగొట్టుగి.

కాష్టపాటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = కాష్టపాటల.

కాష్టమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చితి, సాద,

కాష్టమల్లము. సం. వి. అ. పుం. శవయానము,
పాడె.

కాష్టము. సం. వి. అ. న. కఱ్ఱ.

కాష్టమౌనము. సం. వి. అ. న. సంజలచేతనైనను
స్వాభిప్రాయమును చెలువనిమానము.

కాష్టలేఖకము. సం. వి. అ. పుం. కాష్టకీటము,
ప్రామ లొలుచుపురుగు.

కాష్టలోహి. సం. వి. న్. పుం. ఇనుము మున్నగు
లోహములపాన్నతో కూడినప్రానిగుడియ.

కాష్టవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుక, కటుకా
హిణిగి.

కాష్టశారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లనుగంధిపాల్,
తెల్లమామెనగి.

కామంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓడలో
చొచ్చిననీళ్లను వెలికి పాతబోసెడువొన్నె
పంటిపూనిబొక్కెన.

కామి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) బహుకామ్యయుప్తఁ
డు, కట్టలు మిక్కుటముగాఁ గలవాఁడు.

కామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నకట్టె, చిడుగు.

కామికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)=కామి. వి. అ.
పుం. కట్టెలమోపరి.

కామిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కడలి, అరటికీ.

కామిలము. సం. వి. అ. పుం. రాజార్కము, రా
చజిల్లేడుకీ.

కామోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకోదుంబరిక,
కాకిమేడికీ.

కాస=కాసె1.

గీ. బొమిడికంబులు వెట్టి జోళ్లమరఁ దాల్చి, చ
ల్లడంబులు దొడిగి కాసలు విగించి, జముదశం
బులు చెక్కి బల్లెములు పూని, వెడలి రప్పడు
పెక్కండ్లు వేటకాండ్లు. కవిరా. ౨. ౮౧.
శా. చల్లాడంబులమీఁదటక బిగువుకాసల్ కట్టి
...అని. ౪. 3౪. (శ. ర. పా.)

జ: కాసింపు.

కాసందీవటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేళవారభేదము,
ఒకవిధ మగుపంటసంబారము.

కాసన్నము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాసమును
హరించునది.

కాసఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంటకా3, వాపఁడుకీ.

కాసజిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. భార్గి, బారంగి.

కాసనాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కర్కటశృంగి.

కాసమర్దకము. సం. వి. అ. పుం. కసిందకీ.

కాసమర్దనము. సం. వి. అ. పుం. పటోలము, చేఁ
తిపాటకీ.

కాసమర్దము. సం. వి. అ. పుం. పీతపుష్పి, కసిం
దకీ.

కాసము. సం. వి. అ. పుం. త్తవళువు, దగ్గు.

కాసర=కాఁచర. వి. కాశాదనికీ.

గీ...కాసర యనఁ గాఁచర యనఁ గాశాదనీన
మాహ్వయ మగు భవ. ఆం. భా. ౨. 2౦.

వ...అల్లసెల్లెఁ గాసర గాచె దోస దోరగిలం
బాట...కాశి. 3. ౨3.

కాసరము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, ఎరుపోతు.

కాసరలు. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము. ప్రబంధ.
౧౧౨.

కాసలనా(ల్నా)డు. వి. ఔ. (సం. కోసలం?)

ఒకానొక దేశము. (ఇందుండి వచ్చినవ్రాహ్మణు
లను కాసలనాటివారందురు.)

ఉ...ఆ, కాసలనాటివారికనకాంగిని జూచితి నీ
శ్లరేవునకొ. వీధి. ౧౪.

క. కాసల్నాటను శ్రేష్ఠుఁడు, మిసాలప్పయ్య
గారిమేనల్లుఁడు...క్రీ. డా. ౪౪.

కాసా. వి. దాసీసంకతి.

సీ. సాదువిశ్వేశ్వరశర్మమాన్యంబుల నెలమిఁ గా
సాలంజె కిచ్చినావు. చంద్ర. వి. ౧. 3౨.

కాసారము. సం. వి. ఆ. పుం. సరస్సు, కొలను.

కాసారి. సం. వి. ఇ. పుం. కాసమర్దము, కసిందకీ.

కాసాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాసకందము, కోం
కణదేశప్రసిద్ధ మగుఆలుక భేదము, ఒకజాతిగెన
సుమంప.

కాసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కాసహాగి, దగ్గు కల
వాఁడు.

కాసించు. స. క్రి. (✓కాస) కాసెగా కట్టు; కట్టు,
ధరించు.

సీ. కరకంచువలిపెంబు గట్టిగాఁ గాసించి వెలి
త్రాడు కాసెపై బలయఁ జాట్టి. ద్వా. 2. ౪౫.

నీ. పులితోలు పచ్చడంబుగ మొలక గానించిన
ర్యాంగములను భస్మంబుఁ బూసి. ద్వా. ౮.
౧౦౪.

కానీడు. వి. (కాసె² + ఈడు) కాసెవాడు, తా
తిపనివాడు.

ద్వి. సున్నంబు నిటిక రాసులుగఁ బెట్టించి, పను
లు నేయంగ నుప్పరలఁ గానీల. ప్రభు. 3.
౮౨పా. ౧౩ పం.

గీ... ఒక్కనాడు కానీల కిట్లు నయము మీ
ఱ. పరమ. గీ. ౪౮.

కానీసము. సం. వి. అ. న. కానీసము, ఉపధాతు
భేదము, అన్న భేది. (వాచ)

కాసు. వి. ౧. పదునొకండు అణాల యెత్తు గలబంగా
రపునాణెము.

ఉదా: కాసులపేరు.

౨. (సం. కాచః క. త. కాసు) దుగ్ధాణిలో ప
దియవపాలు, దమ్మిడిలో నైదవవంతు. (దుగ్ధాని
లో నాల్గవభాగము. శ. ౪)

గీ... తనకుఁ దా నల్పినట్టి, కాసు పదివేలనిష్క
ముల్ గాఁ దలంచి. భాగ. ౧౦ ఉ. ౯౬గీ.

ద్వి. మరగి చొచ్చినయట్లు మత్తపోవనము, ను
రుంగక చొచ్చి కాసుగ నన్నుఁ గొనక. ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౧౦౯౮. (కాసుగఁగొనక:-
అణుమాత్ర మైనను లక్ష్యమునయక.)

గీ. తావు గానంతె చాలు... రా. వి. ౨. ౭౦.
(కాసంతె=కొంచెము.)

3. పైకము, ధనము.

గీ. చల్లఁగాఁ జేతికా సెల్ల డుల్లి ... నిరం. ౨.
౧౨౮.

కాసె¹(సియ) = కాస. వి. (సం. కచ్చా) ౧. కాసె
కోక, దట్టి.

మ. జగి మైసాంపును దమ్మిమైములుపు డాచే గ
ల్వచేకత్తియున్, సిగఁ బూ మొగ్గలతాయెతుల్

చిగురుకాసెం జెక్కినం బాలఁ బొల్పుగురు
నేడఁగి తేకువంకియును జాయల్ మీఱఁ
గాఁ బూవుఁదీ, నెగుడెం దా వలరాచయెం
టవి కడుం గేరించుచుం జిమ్మినన్. యయా.
గీ. ౭౪.

క... కట్టె బిగియం, దవకానియ వారిరాశి దాఁ
టెడు తెగువన్. రామా. ౬. ౮౩.

౨. కచ్చభేదము, కుచ్చెల.

నీ... కచ్చభేదాభిధాన మెచంగుఁ గాసె కుచ్చెల
కుచ్చె... అనంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

జ: కాసెనిలుకడ, కాసెవోయు.

కాసె². వి. ౧. తాతిపనివాడు.

నీ. గ్రావకారుడు కాసె కాసెవాఁ డనఁడగు ..
ఆం. భా. ౨. ౨౮౪.

౨. రాయి తొలిచెడుపని. (శ. ర.)

జ: కానీడు, కాసెయులి, కాసెవాడు.

కాసెనిలుక(ల్క)డ. వి. ($\sqrt{\text{కాసె}^1}$) మల్లబంధ
విశేషము, ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొ
కటి.

వ... గళకత్తెరయు నృసింహంబును గాసెనిలు
కడయు ననుముప్పదిరెండువిన్నాణములును
... ప్రబంధ. ౭౮. హంస. ౧. ౨౦౬.

నీ. కాసెనిల్కడ గళకత్తెర జోడింపు నరసిం
ము... గీ. అంజమెడపట్టు నాంగఁ జెన్నలకు
చుండు, ముప్పదియు రెండు విన్నాణముల
కుఁ జేర్లు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

కాసెయులి. వి. (కాసె² + ఉలి.) టంకము, తా
యి తొలుచుట కుపయోగించుపనిముట్టు.

ఆ. గట్టుతాలఁ దెచ్చి కార్లఁ జేతులఁ ద్రొక్కి,
కాసెయులులచేత గాసిచేసి, మొరపతాం
కెఱఁగుమొప్పెల నే మందు, విశ్వ... వేమన.
3. ౨౩౮.

గీ... టంక మొప్పగును గాసె, యులి యనంగ
... ఆం. భా. ౨. ౩౦౦.

కాసెవాడు=కాసీడు. ($\sqrt{\text{కాసె}^2}$.)

సీ. గ్రామకారుడు కాసె కాసెవాడ డనఁ దగు...

ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

కాసెనోయు. అ. క్రి. (కాసె¹+పోయు)-వస్త్ర

ము-గోచివలె వెనుక చెక్కు. (శ. ర.)

కాస్తర్యము. సం. వి. అ. పుం. గంభారి, గుచ్చుడు¹.

కాహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాహళవాద్యము, బాకా.

కాహళా(ళా)వుష్పము. సం. వి. అ. పుం. దుత్తూర

ము, ఉమ్మెత్త¹.

కాహళ(ల)ము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) గ. అసభ్య

ము, పామరము. (మాట.) ౨. శుష్కము, ఎం

డినది. ౩. ఖలము, చెడ్డది. ౪. భృశము, పెల్ల

యినది. వి. అ. పుం. గ. పిల్లి. ౨. కోడి. ౩. శబ్ద

ము, స్వప్న. న. గ. అవ్యక్తవాక్యము. ౨. బాకా.

కాహళ(ల). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పెద్దధక్క. ౨.

బాకా. (వై. ని.)

కాహళి(లి). సం. వి. ఇ. పుం. శివుడు. ఈ. స్త్రీ.

గ. కాహళ, బాకా. ౨. జవ్వని, యువతి, తరుణి.

కాహళి(లి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాహళి, బాకా.

కాహళి(లి)కుడు. సం. వి. అ. పుం. కాహళి

యూడువాడు.

క. త్రికపులమఁ జరుష్కపులమఁ, బ్రకటంబుగ

నెందు నీవ రాజ వసుమఁ గౌ, తుకమునఁ

గాహళిమనిపో, లికఁ దాఁ దప్పిరుదకాహళి

క పూరించెన్. పరమ. ౫. ౯౦.

కాహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మటజము, కొడిసెచెట్టు.

కి

కి=ప. ప్ర. ద్రు. (వస్త్రీవిభక్తియందు 'ఇ, ఈ, వి,

లకు తరువాత ప్రాయుకముగా 'కి' యును మిగి

లిసయచ్చులతరువాత 'కు'ను వచ్చును. ఉదా:

హరికి, స్త్రీకి, పైకి-ప్రాయుకమునుటచే 'నీకు, ఈ

కు, మీకు' ఇత్యాదులయందు రాదు.)

౧. సంబంధసామాన్యమును తెలుపును. (ఈయర్థ

మున క్రియతో నవ్యయముండదు.)

క...కరుణా, నిపుణుడ వై నీమూడికి, నవరా

ధశతంబు నైపు మయ్య యుపేంద్రా. భార.

సభా. ౨. ౫౯. (మూడికి=మూడియొక్క)

౨. సంబంధవిశేషమును చెలుపును.

(క) స్వస్వామిభావసంబంధము.

(వ్యవ) వాని కైదు మేడ లున్నవి.

(చ) అవయవావయవిభావసంబంధము.

(వ్యవ) పక్షికి అంకెలు రెం డుండును.

(ట) జన్యజనకభావసంబంధము.

(వ్యవ) అతని కిద్దఱు కొడుకులు గలరు.

(త) తృతీయావిభక్త్యర్థకము.

చ...బుక్కభూ, పతికి నముండు లేడు తలఁ

పక భువనంబున నేగుణంబులక. కళా.

పీఠి. ౨౧. (భూపతికి=భూపతితో.)

మ. సిరికికె జెప్పడు...భాగ. ౮. ౯౬. (సిరి

కి=సిరితో.)

క...అతఁడు దండుకు దండు రవనీపతికిక. భా

ర. ఆను. ౪. ౧౩౬. (అవనీపతికి=అవనీపతి

చేత.)

(ప) చతుర్థీవిభక్త్యర్థకము. ఆము. ౫. ౧౪౩.

(వ్యవ) ఇది తలనొప్పికి మంచిమందు.

(తలనొప్పికి=తలనొప్పి పోవుటకొఱకు.)

(గ) పంచమీ విభక్త్యర్థకము.

క...దాని కధికము గలదే. భార. శాం. ౬. ౫౯౯.

(దానికి=దానికంటె.)

క. ధర్మమతుఁ డొడ్డి శమని క, ధర్మస్థితి నోటువ

డియె...భార. సభా. ౨. ౨౭౯. (శమనికి=

శమనివలన)

(జ) సప్తమీవిభక్త్యర్థకము.

గీ. ఎఱుకు విలువిద్యకలిమికి హినుఁ డయ్యెఁ,

బాధనకు...భార. ఆది.గ. ౨౪౪. (విలువిద్య
కలిమికి=ధనుర్విద్యాసంపద్విషయమున.)

(డ) నిర్ధారణార్థకము, లోపల.

గీ. అన్నదానంబు ధర్తంబు లన్నిటికిని, ముఖ్య
ము...భార. ఆసు. ౪. ౨౭౬.

(ద) పైకి, మీదికి; పైని, మీద.

గీ. కరికి లంఘించుసంహంబుకరణి మెఱసి. భా
గ. ౧. ౨౨౨.

గీ...ఇది చాల నబల దీని, కలుగఁ జనదు...భా
ర. ఆది. ౬. ౨౧౭.

మఱికొన్ని ప్రయోగవిశేషములు.

ఆయూరి కీయూరు అయిదు కోసులు.

వానికి వీఁ డెంతో పీనికి వాడును అంతే.

మాటిమాటికి లేచిపోకుము.

కింక=కింక. వి. ($\sqrt{\text{కినియు}^1}$) ౧. కోపము.

ఉ. పంకజనాథ మాపడినపాటులు రాజ్యము
గోలుపోకయుం, గింకకు మూలమై...భార.
ద్రో. ౩. ౧౩. భాగ. ౧౦ ఉ. ౨౬గ.

౨. బాధ, పీడ.

ఉ. పంకరుహంబకుండు మదిఁ బాయక లో నె
రఁదెట్టు నాత్తప, ర్యంకలతాంతకోరకము
లాతనిక్రిష్టైఱుఁగారుతూపులై, కింకలఁ బె
ట్టఁగా...వి. సం. ౨. ౨౦.

౩. రోగము, తెగులు. ('పనులను మేకలను చం
పెడురోగవిశేషము' అని శ. ర. 'మరిమొదలై
న అంటురోగము' అని బ్రా.)

గీ...తెవులు, కింక నా రోగసంజ్ఞయై కెరలు
చుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౪.

కింకపట్టు=పోరుపెట్టు.

(వ్యవ)పిల్లవాఁడు కింకపట్టి యేడ్చుచున్నాఁడు
కింకనీళ్లుతీయు=పిల్లలు పోరుపెట్టుట మానుటకై
ఎఱ్ఱనీళ్లు దిగఁడుడిచి పాఱఁబోయు.

(వ్యవ)పిల్లయేడ్చుచున్నది. కింకనీళ్లుతీయుము.

కింకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కింకరునిభార్య.

కింకరుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పరిచారకుఁ
డు, సేవకుఁడు, దాసుఁడు.

కింకిణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. తుద్రఘంటిక, చి
లుగంట; గజై. ౨. వికంకతవృక్షము, పుల్లనెలఁ
గజి. ౩. ఘంటారవ, గిలకచెట్టు, గిలిగిచ్చి.
౪. పుల్లద్రాక్షి.

కింకిణీకము. సం. వి. అ. పుం. చిలుగంట; గజై.
(స్తో. కింకిణీకవిభూషితా౩. హరివంశము.)

కింకిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రక్తము, నెత్తురు.

కింకిరము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఎఱ్ఱరిది. వి. ఆ.
పుం. ౧. గుఱ్ఱము. ౨. కోయిల. ౩. తుమ్మెద. ౪.
ఎఱుపు, రక్తవర్ణము. ౫. ఏనుగుకుంభస్థలము.
కింకిరాటము. సం=కింకిరాతము.

కింకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిలుక. ౨. కో
యిల. ౩. అశోకవృక్షము.

కింకిరాతు(టు)ఁడు. సం. వి. అ. పుం. మత్తఘడు.

కింకిరాలము. సం. వి. అ. పుం. బహుభూతము, కుష్మణి.

కింకిరి. వి. ($\sqrt{\text{కింక ?}}$) ౧. కోపము, కింక. (చూ.
కింకిరిపడు.) ౨. ఏవ, రోత; రోతపని.

ఉ. పంకజము దొఱంగి తడుపాంతచరన్త
పప్రసక్తికి, గొంకియుపాదిహాపములక
జనునాఘనివంతయమ్మపై, గింకిరి గాఁగ
లచ్చి తిలకించి యజస్రము నుండుఁగారని,
శృంకఁ జరుక్యవిశ్వమనుజప్రభుపుణ్యకటా
క్షదృష్టులక. కావ్యా. ౧. ౨.

ద్వి. అప్పుడు నందనుఁ డాయోగివరుని, చీరపైఁ
గింకిరి చేయ గోరఱుం, జేర రమ్మని పిల్చి
చేతికిఁ బుత్రు, నిచ్చి గోరఱుక యారోతఁ
గడిగి, తెచ్చి యిమ్మనుటయు ... నవ. ౪.
౧౩౯ పా. ౪ పం. (కింకిరిచేయు:-విష్ఠించు,
మలవిసర్జనముచేయు అనిభావము.)

జ: కింకిరిపడు, కింకిరిపాటు.

కింకిరపడు. అ. కి. (కింకిరి + పడు.) గ. కోపించు.

క. ఆతఁ డెంత కేగి తిట్టిన, మఱి గింకిరిపడక
యపుడు మా టాడక యా, నత యగుచు న
స్పృశివ్రత, యతని నతి శ్రేష్ఠుఁగాఁగ నాత్మఁ
దలఁచుచుకొ. మా క్క. ౨. ౧౫౮.

ద్వి. భరతుండు నాకంటె భక్తుండు మీకు, నత
నిఁ బట్టముగట్టుఁ డాత్మఁ గైకేయి, కృత
కంబులకు నింకఁ గింకిరిపడకు. రం. రా. అ
యో. ౧౧౪ పా. ౧౭ పం.

౨. అనూయపడు.

ద్వి. జగతిలోపల హరిశ్చంద్ర భూవిభుఁడు, పా
గడొందె నేమి తాఁ బొగడొందఁ డేమి,
బొంక కుండిన నేమి బొంకిన నేమి, కింకిరి
పడి పరికింప నా కేల. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౨౭౧౩ పం.

౩. కోతపడు, ఏవగించు.

ద్వి. అడరుదుర్గంధాన కణుమూత్రమైనఁ, గింకిరి
పడక శంకింపక ధైర్య, మింకక చండాలు
నింటికి నేగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౮౪ పం.

కింకిరిపాటు. వి. ($\sqrt{\text{కింకిరిపడు}}$) కింకిరిపడుట.

(కోపపడుట, కోపము.)

సీ. నగుమొగంబుల కాని నాతి నీడెన నెట్లఁ బ
తులకుఁ గింకిరిపాటు లేదు. భార. ఆర. ౫.
౨౯౧. ఉ. హరి. ౩. ౧౪.

కింకిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్తభఁడు. (విల్య
ము.)

కింకిరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-ఒకక్షణము
పోయిన నేమి యని యనుకొనువాఁడు, కాల
మువిలువ తెలియనివాఁడు-సోమరి, అలసుఁడు.

కింగళింపు. వి. మల్లవిద్యాసంబంధ మగుహాడకో
పవీరములలో నొకటి. హంస. ౧. ౨౦౬.

కింగాణి. వి. కొఱగానిపని.

ద్వి. కింగాణి మును చేయ దంగన చూడు. ద్వి.
భాగ. క. ౧౧౦౪. (బ్ర.)

కింగిరి. విణ. అల్పము. (శ. ర.)

కించే. వి. మనోవ్యథ.

ఉ... ఈతని కుత్సరంబు నే, నెవ్వగ నిత్తుఁ జిత్త
మున కేమియుఁ దోచదు కించ పుట్టె... సా
నందో. ౩. ౩౮.

కించిజుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొంచెము రె
జ్జె
లిసినవాఁడు, అల్పజ్ఞానము గలవాఁడు.

కించిత్కరము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ.) కొంచె
ము చేయునది, కొంచెము ఉపయోగించునది.

కించిత్తు. సం. అవ్య. అల్పము, ఇంచుక; అల్పముగా.
(వ్యవ) ఇందు లాభము కించి త్తయినను లేదు.

క. కొంచక వేఁడుము తగ న, ర్పించెద నిపు డెద్ది
నీయభీష్టము నాకుకొ, గించి త్తయిన మనోధ
న, వంచన మిచ్చొట లే దవశ్యం బనినకొ.
జై. భా. ౭. ౨౦౯.

క. కించిత్తు నల్లి కుట్టిన, మంచమునకుఁ బెట్టు వ
చ్చు మహిలో సుమతీ. సు. శ. ౩౯.

గీ. ఏల కించిత్తు న న్నెంచఁ డితఁ డటంచు. దశా.
౬. ౧౦౧.

కించిన్యాత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొంచె
పాటిది.

కించిలికము. సం. కించులుకము. (కల్ప)

కించు=క్రించే. విణ. (సం. కించిత్. ప్రా. కించి.)
అల్పము, నీచము.

వ... ఆజ్ఞానంగంబు గావించునక్కించు నొక్కిం
చు కంతయు విచారింపక పట్టుకొనిపోయి
మత్సురోహితులముందటం బెట్టి రండు...
జై. భా. క. ౧౨౨. ఉ. రా. క. ౧౬౩.

కించులుకము. సం. వి. అ. పు. మహిలత, ఎట్టి, వానపాము.

కింజము. సం. వి. అ. న. కింజల్కము, అకరువు.

కింజలము. సం. వి. అ. పుం=కింజము.

కింజల్కము. సం. వి. అ. పుం. కేశరము, అకరువు. న. గ. ఆకాశము. (నై. ని.) ౨. నాగకేశరపుష్పము. (కల్ప)

కింతున్నము. సం. వి. అ. పుం. బవాదికరణము లలో నొకటి. (సూ. కింస్తున్నము. విల్యమున్.)

కిందముడు. సం. వి. అ. పుం. పాండురాజును శపించినయొకానొకఁడు.

కిందాసుడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితుఁ డగుదాసుడు.

కిందు=క్రిందు. (క. త. మ. కీ. అ.)

(వశము, అధీనత.)

ద్వి. చేకొని నామాటఁ జేసితి గాన, నీకింద రాజ్యంబు నిత్య మై యుండు, ననుచు నాపూరు ని నభిషిక్తుఁ జేసి. రం. రా. ఉ. ౧౩౩ పా.

కింపచానుడు. సం=కింపచుడు.

కింపచుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-కొంచెము పండుకొనువాడు-లోభి, పిసినిగొట్టు.

కింపాకము. సం. వి. అ. పుం. విషముష్టి, ముసిఁడి ౧. ౨. మహాకాలము ౧.

కింపాకుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-తక్కువను నఃపరిపాకము గలవాడు-మూఁడు.

కింపురుషము సం. వి. అ. పుం. భారతాదివర్షము లలో నొకటి.

కింపు(పూ)రుషుడు. సం. ౧=కిన్నరుడు. ౧. అర్థము. (కే. ని.)

శ్లో. పుష్పాసవాఘూర్ణితనేత్రశోభి, ప్రియాము

ఖం కింపురుష శ్చమృత. సం. ప. సం. ౩. ౩౯.

౨. దేవయోనివిశేషము.

శ్లో. గంధర్వకింపురుషకిన్నరా జగుః. సం. భాగ. ౮. ౨౦. ౨౦.

కింపురుషేశ్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. కుచేరుడు. కింప్రభువు. సం. వి. ఉ. పు. కుత్సితప్రభువు. కింభర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నలి యనుగంధ ద్రవ్యము, గువ్వగుత్తుక ౧.

కింరాజము. సం. విణ. (న. న. ఆ, జ్ఞీ. న.) కుత్సితరాజు గలది. (దేశము.)

కింరాజ్ఞి. సం. వి. న. పుం. కుత్సితరాజు.

కింవదంతి. సం. వి. ఇ, ఈ. శ్రీ. జనశ్రుతి, లోకప్రవాదము. (కల్ప)

కింవరాటమడు. సం. వి. అ. పుం-ఒకగవ్వ పోయిన నేమి అనుకొనువాడు, డబ్బు విలువలేని యవాడు-అతివ్యయము చేయువాడు.

శ్లో. నృపతే కింక్షణో మూఢో దరిద్రః కింపాటకః. హితో. ౨. ౯౧.

కింశారువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. సస్యహాకము, పశుమున్నగువానిముల్లు, యవావ్యగ్రము. ౨. పాణిము. ౩. రావులుగను.

కింశుక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. జ్యోతిష్పతి, మానేరు, ఎక్కుడుతీగ ౧.

కింశుకము. సం. వి. అ. పుం. ౧-చిలుకముక్కు-వంటి పువ్వులు గలది-మోచుగు ౧. ౨. నందివృక్షము.

కింశులుకము. సం. వి. అ. పుం. మోచుగు, పూశము ౧.

కిక(కా)కిక. వి. నవ్వుటయుం దగుధ్వని కనుకరణము.

చ. కికకికనవ్విరి...భల్లా. ౨౮. (శ. ర.) చంద్రా. ౨. ౧౨౭, ౩. ౬.

చ...మలుంగున నపు సుగ్రహం,డునికి యె
టుంగమి న్నగియె నుండంగ లే కితఁడుం గి
కాకికక. కభా. ౮. ౧౭౧.

కీకీ, సం. వి. ఇ. పుం. కొచ్చెరచెట్టు. ఇ, న్. పుం.
ఈ. క్రీ. పాలపిట్ట.

కీకీదివము. సం. వి. ఆ. పుం=కీకీదివి. (రూ. కీకీది
వము. కల్ప)

కీకీదివి. సం. వి. ఇ. పుం. చాషము, పాలపిట్ట.
(రూ. కీకీదివి, కీకీదివి, కీకీదివి.)

కిక్కురించు=కిక్కురించు. స. క్రీ. (✓కిక్కురు) గ.
మోసపుచ్చు, వంచించు.

ఆ. కృష్ణా జూడు మనుచుం గిక్కురించి పరుమ్రాల,
మేలిభక్తురాశి మెనఁగు నొకఁడు. భాగ.
౧౦ పూ. ౪౯౬.

నీ. కిక్కురించి రిచ్చి పుచ్చుకొనుచోటులనార లాఁ
కకు లోను గాక ప్ప లీక. మనుచు. ౩. ౧౨౯.
సారంగ. ౨. ౧౧౩.

౨. పోగొట్టు, హరించు.

నీ. చెలువవేనలి చిమ్మజీకటిఁ గిక్కురింపఁ జంద్ర
సూర్యుల నుంచెఁ జామ యోర్తు. వసు. ౫
౧౧౬.

ఆ. క్రీ. తప్పించుకొని తిరుగు, నక్కినక్కి తి
రుగు.

క. తీపు గలకజ్జ మన్యుఁడు, గోపింపఁగ నొడిసి
పుచ్చుకొని త్రోపాడం, బైపడి యది గొని
యొక్కఁడు, శ్రేపులలో నిట్లు నట్లుఁ గిక్కురిం
చు నృపా. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౫౮.

కిక్కురింత=కిక్కురింపు. వి. (✓కిక్కురించు) గ. మోస
ము చేయుట; మోసము.

గీ...కిక్కురింపు కిక్కురింత యనఁగఁ జెల్లు, వంచన
కరణ మగుచు...ఆం. భా. ౨. ౨౯౨.

౨. దాఁగుట. (చూ. కిక్కురింతలాట.)

కిక్కురింతలాట. వి. (కిక్కురింతలు + ఆట) దాఁగిలి
మాఁతలాట.

నీ. స్వర్ణాల లాచెట్లకాఖలచాటున సంతరించు
రు కిక్కురింతలాట, లు...చెన్న. ౫. ౩౭౮.

కిక్కురింపు=కిక్కురింత. ఆం. భా. ౨. ౨౯౨.

కిక్కురు=కిక్కురు¹. వి. వంచన, మోసము.

నీ...వంచన మెనఁగు. గీ. జూడుఁగు క్రుక్కు కి
క్కురు పిక్కు జూఁగు మొఱఁగు, డనఁగ...
ఆం. భా. ౨. ౨౯౨.

జ: కిక్కురించు, కిక్కురింత, కిక్కురింతలాట, కిక్కురిం
పు, కిక్కురుచెట్టు, కిక్కురువొడుచు.

కిక్కురువె(పె)ట్టు. స. క్రీ. (✓కిక్కురు). కిక్కురించు,
వంచించు; త్రోసివేయు.

గీ. దశరథకుమార నీవిధుతప్పటదుగు, లుల్లమున
నమ్మఁగాఁ జాల మొందు రెండు, తప్పటదు
గుల మును జగత్త్రయముఁ గొంటి, బలిఁ గిక్కురు
చెట్టి యని బుధుల్ పలికి రపుడు. రామా. ౩.
౧౪౫.

ఆ. అతనిచేత నున్నయమృతకుంభము నూచి, కె
రలు వొడిచి నురలఁ గిక్కురుచెట్టి, పుచ్చుకొనిరి
యసురపుంగవు లెల్లను, మాటు లేనిబలిమి
మానవేంద్ర...భాగ. ౮. ౨౯౫.

కిక్కురువొ(పొ)డుచు=కిక్కురించు.

స. క్రీ. (వంచించు.)

క. పోరుదురు కిక్కురువొడుచుచు, దూఱుదురు
భయంబు లేక తోరపుటిరపుల్, జూఱుదురు
ఘనశిలాతటి, మీఱుదు రెన్నంగ రానిమెలఁ
కువల నృపా. భాగ. ౧౦ పూ. ౪౩౧.

కిక్కుస. వి. క్రోవివంటి తృణవిశేషము, నలము¹.

నీ. కిక్కుస యనఁగఁ జెంపెక్కుస నలసంజ్ఞ...
ఆం. భా. ౨. ౭౫.

కిక్కిశము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రీమివిశేషము. (ఇది
శేకనఖదంతములకు హాని కలిగించును.)

కిక్కురించు=కిక్కురించు. స. క్రీ. (✓కిక్కురు¹).
వంచించు, మోసపుచ్చు.

ఆ. చేతికొండ యొకనిచేనిచ్చి తలనున్న, కొం
డవొంతి కుదురుకొన నమర్చి, మగుడ నడుగ
వాడు నగచరుల్ నగ వాని, గిక్కుతించి
పోయి వెక్కిరించు. భా. రా. యు. ౨౬౭.
ద్వి. కిన్నర బ్రహ్మయ్య గిక్కురించితివో, కన్నడ
బ్రహ్మయ్య గను మొఱగితివో. పండితా.
మహిమ. ౩౦౬ పా.

కిక్కురింత=కిక్కురింత. ($\sqrt{\text{కిక్కురించు}}$)

కిక్కురు¹=కిక్కురు. వి. మోసము, వంచన. (చూ. కి
క్కురు వెట్టు.)

జ: కిక్కురించు, కిక్కురింత, కిక్కురు వెట్టు.

కిక్కురు². వి. అల్ప మైనకంతధ్వని కనుకరణము.

కిక్కురుమనక=నిశ్శబ్దముగా.

క. కిక్కురు మన కమృతంబుం, గ్రుక్కలు పెట్టు
దురు సురలు...హర. ౬. ౧౨౨. వేమన. ౩.
౧౦౫.

కిక్కురు వెట్టు=కిక్కురు వెట్టు. స. క్రి. (కిక్కురు¹ +
పెట్టు) వంచించు, మోసపుచ్చు.

ఉ. చక్కదనంబు జవ్వనము జాతనంబును
గల్గితివె బెం, పెక్కినదాన నందు నొకయిం
చుక గర్వము పర్వ నన్నిటుల్, గిక్కురు వె
ట్టు జూచెను చెలీ పదమా ముద మార నింక
నా, చక్కెర వింటిదంటును జూయలకోరుల
నేమి యయ్యెదో. రసిక. ౩. ౯౦.

కిక్కిస. అవ్య. ద్రు. గట్టిగా, బిగియునట్లు.

దండకము... భయభ్రాంతుడై పాత నుంకించు
నక్కించు గంఠు ద్రిలోకినృశంసు ని
యుధక్రియాపద్ధతిం గిక్కిసక గొంతుక్రో
ల్నాక్కి...హరి. ౩. ౩౮. (ప్రయోగాంత
రములేదు. వి. మిక్కిలి కదియక అని శ.ర.)

కిక్కి. సం. వి. ఇ. పుం. కోతి. (త్రి. ని.) స్త్రీ. సృగా
లిక, కొంకనక్క, చిన్న జాతినక్క.

కిగ్గాడి. వి. (సం. కిక్కు. క. కిగ్గ=అబ్బము.) అబ్బ
ము; నీచము; పనికిమాలినది, అప్రయోజకము.
గీ. పూని కర్ణాత్తజుడు వృషసేను డార్త, హమ
ము దాటించినట్టివా గల్లయదిగో, నాటి
కది యబ్బురము గాని వీటిలోని, నేటికిగ్గా
డిగుట్టలు దాటుచుండు. కళా. ౮. ౧౩౩.
ఉ... కీ, లూడినయందెతోడ బిగి యూడినతాటి
మితోడ వచ్చె గి, గ్గాడియు బోలె గామ
గవి గాడి గలయ్య నృపాలువీటికి. పు
డ. ౩. ౪.

నీ. తనవిడిదికి రంభ నమపక్షై తని తిట్టుకిగ్గాడి
యనురమ గేలు మొగిచి. ప్రభా. ౧. ౭౮.

నీ. అప్రయోజకసంజ్ఞ యలరుచుండును గొఱ
గానివాడనగ గిగ్గాడి యనగ. ఆం. భా.
౩. ౨౭.

జ: కిగ్గాడికాడు.

కిగ్గాడికాడు=కిగ్గాడి. (కిగ్గాడి + కాడు-స్వార్థ
మున) (అప్రయోజకము.)

క. కిగ్గాడికాడై యెపుడు, దగ్గరినంపనః
బోవలె దా మని యకటా, బర్స మండెను
...మక. ౩. ౨౮౦.

కిచ్చే. వి. ౧. (పక్షులు కోరులు బోవరము) కూ:
తయందగుస్వని కనుకరణము. (దీని యాప్రీతి
తరూపము కిచకచ.)

ద్వి. అచలంబుపైకి గుండనక చెట్టనక, కిచక
ధ్వనులతో గిచకొట్టుకొనుచు, నెగెల్లాడి
యొక్కచో...రం. రా. కిక్కిం. ౧౯౮ పా.
౨౫ పం.

౨. చక్కిలిగింత.

ఉదా: వీడు నామ కిచకచలు పెట్టుచున్నాడు.

౩. చక్కిలిగింతవలన గలుగుజలవరము.

(వ్యవ) చక్కిలిగింత పెట్టినచో పిల్ల కెంతో కిచ
కిచ.

కిచకిచలాడు, కిచకిచము = కిచకొట్టు.

జ: కిచకొట్టు.

కిచకొట్టు, అ. క్రి. (కిచ + కొట్టు). కిచకిచము
ధ్వని చేయు.

ద్వి. కిచకిచ ధ్వనులతోఁ గిచకొట్టుకొనుదు. రం.

రా. కిష్కిం. ౧౯౮ పా. ౨౫ పం.

సీ. పూవుగుత్తులపంటిపూపచన్నులు గోళ్ల నది
మినఁ గిచకొట్టునట్టివేళ. శుక. ౧. ౨౧౧.

కిచుకు. వి. ధ్వనివిశేషమున కనుకరణము. (ఆమ్రేడి
తరువాత 'కిచుకుకిచుకు')

(పాము.) ప... నీరంబున ననర్గళ ప్రచారంబునఁ
బేరెంబులు వాటుచు నొడిసి యొడిసి బడలు
పడం గఱచి కిచుకుకిచుకు రనక కతిపయది
నంబులకు జలపాదావశేషంబుగా నిఖిలభే
కంబులకొ భక్షించి... వేం. పంచ. 3.32౦.

కిచ్చేడి. వి. (క. త. కిచ్చడి. హిం. కిచిడి.) నానా
పస్తువులు చేర్చినందుచిత్రాన్న విశేషము.

ప... చారులుఁ దియ్యగూరలుఁ బచ్చడులుం గి
చ్చడులును బజ్జలుం గిజ్జలును... కాశీ. 2.
౧౮౫.

సీ. సద్యోఘృతంబులుఁ జక్కెరలు క్కెఱు ప
చ్చళ్లు కిచ్చళ్లు పాయసములు. ఉ. రా. ౬.
౧౨౨.

కిచ్చిలి. వి. (క. కిచిలి. త. కిచ్చిలి.) ఒక జాతినా
రింజి. (త్రా)

కిటకిట. వి. (త. కిడుకిడు) పండ్లుకొలుకుట మున్న
గువానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

ప... జటిలండు గిటకిటం బండ్లు గొఱికి హుమ్మ
ని... మనుచ. ౫. ౧౯.

సీ. శ్రుతులు విజ్ఞో దైనచోఁ దంత్ర బిగువుగాఁ
బీడించి కిటకిట బిరడఁ ద్రిప్పు. వైజ. ౧.
౧౧౮. దశా. ౨. ౨౬.

క. అటు నిటుచు జాణిగి మెల్లఁగఁ, గిటకిట య

ని మేను వడఁకఁ గిరుంచి కుప్ప, త్కటకత
టవిటపివిటప, చ్చటమఱుఁగున కేఁగి డాఁగి
శంకరుఁడంతక. పార్వ. ౪. ౧౨౪.

కిటకిటము = కిటకిటమునుధ్వని చేయు.

క. కిటకిటమున రదనపటలి గీటుదుఁ బలికె. దశా. ౬. ౮౨.

కిటకిటలాడు = క్రిక్కిరియు, సమర్థముగా
నుండు.

(వ్యవ) అక్కడ జనులు కిటకిటలాడుచున్నారు.
అతనియిల్లు బిడ్డలతో ఎప్పుడును కిటకిటలాడు
చుండును.

కిటి. సం. వి. ఇ. పుం. నూకరము, పంది.

కిటికి. వి. (హిం. ఖిడ్కి.) గవాక్షము, సోరణము.
(శ. ర, వా)

కిటిభము. సం. వి. అ. పుం. పందివలె నల్లగా నుం
డునది. - గ. కేళకిటము, పేను. ౨. నల్లి. న. పా
ముకాటుపలనియుపద్రవవిశేషము.

కిటుకు. వి. గ. అకార్యము, దుష్కృత్యము.

చ. కటకట మిమ్మువంటిగుణగణ్యులఁ బుణ్యులఁ
జెప్పరానిసం, కటములఁ బెట్టి యెట్టికొఱగా
ములు చేసితిఁ బెక్కు నాకు నీ, కిటుకున నే
మి మేలు కలిగె... వి. పు. 2. ౯౪.

౨. కపటము.

సీ... కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గారు, గబును కై
పు కిటుకు కొడు డబ్బు కవుడు దంబనంగ...
ఆం. భా. ౧. ౧3౮.

3. మర్దము, రహస్యము.

(వ్యవ) రామునకు విభీషణుఁడు లంకలోనికిటు
కు లన్నియును చెప్పెను.

౪. చిత్కు.

ద్వి. కపటనాటకుఁ దైనకాశికుఁ డాత్మఁ, గృప
మాలి నినుఁ బట్టి కిటుకులు వెట్టి. ద్వి. హరి
శ్చ. పూ. ౧౮౭౨ పం.

కిట్టకము. సం=కిట్టము.

కిట్టము. సం. వి. అ. పుం. న. (నై.వి.) మలసామా
స్యము.

(క) దేహమలము.

శ్లో. వసా శుక్రమస్పృశజ్జ కర్ణవిష్ణాత్రవిణ్ణభాః,
శ్లేష్మశ్రుదూషికాస్వేదో ద్వాదశైతే నృ
ణాం మలాః. (అమరనుధ.)

(చ) లోహాదిధాతుమలము, చిట్టము.

(ట) నూనె మొదలగువానియడుగుమడ్డి.

కిట్టవరితము. సం. వి. అ. న. శుక్లము, రేతస్సు.

కిట్టాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. తామ్రకలశము,
రాగిపాత్ర. ౨. లోహమలము, ఇసుపత్రుస్సు.

కిట్టికోల. వి. ఇఱికించుటకుఁగా నొకతట్టు కొనలఁ
జేర్చికట్టి చిన్నకొలలతో నేర్పలుపఁబడినసా
ధనము. (శ. ర.)

కిట్టిమము. సం. వి. అ. న. ఊరోదకము, ఉప్పు
నీరు.

కిట్టు. స. క్రి. గ. చంపు.

ఉ. కిట్టుదుఁ గర్ణశబ్ద్యులనుకీటములం గరతాడ
నంబులం, బెట్టుదు నేలఁ గౌరవులఁ బీనుఁగు
పెంటలు గాఁగ...భార. కర్ణ. 3. ౨౬౧.

౨. సమీపించు, కదియు.

చ...ఉ గ్రమ్మగనాథుని నైనను గిట్టి ముట్టి బె,
ట్టిదముగఁ గాలఁ గేలను గడిందిమగంటిమి
యల్లసిల్లఁ బట్టుదు...భార. విరా. ౧. ౮౩.

గీ...కిట్టెను డాసెను గదిసెఁ గవిసెఁ, జేరె డగ్గ
తె ననఁ దారసించె ననఁగ, వెలయు...
ఆం. భా. 3. ౧౨౪.

సక్రి. అక్రి. కవియు, తాఁకు.

మ. మురదైత్యుండు... దేవవ్రాతముం గిట్టి ము,
ష్కరుఁ డై కుండలముల్ హరించె... ఉ. హ
రి. ౧. ౮౫.

(దుగ్ధోధనుఁడు ద్రోణునితో నన్నమాట.)

మ...భీమాగ్రజం డాజిఁ గిట్టినఁ బట్టం గడు
నగ్గ మైనయెడఁ గ్రేడింతెట్లు...భార. ద్రో.
౧. 3౮౮.

సీ. ఉద్భటప్రతిభటపూహంబుపైఁ గిట్టియస్త
శస్త్రముల నూటాడఁ గోరు. కృ. శవం. 3.
౮౩.

కిట్టుకొను=చేరుకొను.

క. మఱుమూఁకలు గూడఁ గిట్టికొని తమలోనక.

వ. మదీయవృత్తాంతంబు చెప్పికొనుచున్నంత.
దశమ. ౬. ౧౧౦, ౧౧౧.

కిణము. సం. వి. అ. పుం. గ. కఠినపస్తుస్పర్శము
చే మాస్తాదులందు కాచెడికాయ. ౨. శుష్క
వ్రణము, ఎండినపుండు, గాయపుకాయ. 3.
మాంసపుగ్రంథి, కంఠి.

కిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపామార్గము, ఉత్తరేనుకీ.

కిణిహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. అపామార్గము, ఉత్త
రేనుకీ. ౨. కటభి, నల్లగినియకీ. 3. తెల్లగినియకీ.

కిణ్వము. సం. వి. అ. పుం. న. సురాబీజముకీ.

న. గ. పాపము. ౨. మద్యము చేయుట కుపయో
గించునానావస్తుసముదాయము. 3. పిణ్యాకము,
తెలికపిండి.

కిత. వి. దేవతార్చణముకై కర్ణమున నొక దెసమతో
పెడుమూఁడుదోసిళ్లధాన్యరాశి. (శ. ర.)

కితవము. సం. వి. అ. పుం. దుత్తూరము, ఉష్మైతకీ.

కితవుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పంచకుఁ
డు, మోసగాఁడు. ౨. ఖలుఁడు, దుష్టుఁడు. 3.
ఉన్నతుఁడు, పిచ్చివాఁడు. వి. అ. పుం. బాదకీ.

కిత్తనార. వి. చాఁగనార.

కిత్తలి. వి. (క. కిత్తళ. తు. కిత్తలి) కిచ్చిరికీ.

(ప్ర)

కిత్తి=కిత్తు. (శ. ర. చి. ని.)

సీ. అలికనేర్త ముకిత్తి యారజ్యమానమై తెప్ప
లనందుల నివ్వ లుమిసె. హర. 2. 2౯.

కిత్తు. వి. (ప్రా-క. త. కిచ్చు.) అగ్ని, నివ్వ.

సీ. నీటివిడ్డడు కిత్తు నివ్వ...సాం.ని. దేవ.౧౨.
వేంక. దేవ. ౧౪. ఆం. భా. ౧. ౪౮.

కిమసు. అ. క్రి. మూలుగు.

సీ. మేల్కొన్న లెఱగున మెల్లనఁ గను విచ్చి
క్రేఁగంటఁ జూచుమఁ గిదికి నీర్లి. భాగ.
౧౦ పూ. ౨౨౫.

క. నిదురించినశివ వాఁకొని, కిదుమమఁ జను గో
రికెరలి కిసలయవిలస, స్త్రువుచక్రచాపరే
భా, స్పదపదమునఁ దన్నె నొక్కబండికొ
దండికొ. భాగ. ౧౦ పూ. ౨౫౦.

ద్వి. వత్తు నేనును నన్ను వదలక తిగిచి, యెత్తు
కొ మ్మమమఁ బెల్లెనఁగు దైవ్యమునఁ, గిదు
మమఁ జిన్ని కెంగేలఁ బైకొంగుఁ, గదియిం
చి బుడిబుడికన్నరు చెచ్చి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౨౩౪౨ పం.

కినియు¹. స. క్రి. అ. క్రి. (క. కినిసు). ౧. కోపించు.

గీ. అనిన ధృతరాష్ట్రుఁ డాపగాతనయు భక్తి, నను
నయించి రాధేయునిఁ గినిసి ప్రియము, దోఁ
పఁ దా నిట్లు లనియె...భార. ఉద్యో. ౧.
౨౫౫.

ఉ. అత్తతీ భీష్ముఖ్యు లగునచ్చటివృద్ధజనంబు
లెల్ల నో, రెత్తక యూరకుండిరి మహేశ్వరు
చిత్త మెఱుంగ ముగ్ధుఁ దా, కొత్తి మమారు
లం గినియ నోపడ ... భార. ఉద్యో. ౧.
3౪౬.

చ. అనిమిషనాథ ముక బదరికాశ్రమతాపస
పంక్తిమండటకొ, గినిసి ప్రతిజ్ఞ చేసి రణకే
లికి నవ్వుడ పోవువాఁడనై, పనివడి నేఁద
లంచిత సుపద్ధుని...ఉ. హరి. ౧. ౧32.

చ...భవ, త్తనయుఁడు గంధసింధురవిలాసము పై
నడరించి భీమనే, నుని గినియించె...భార.

ద్రో. ౧. 3౧౦.

సీ. కినిసి బిడొజుఁ డాగ్నేయాస్త్ర మడరింప నది
శారి లేజంబునందు డించె. హరి. ౫. 3౦. వ
రాహ. ౧౧. ౧౦.

౨. ద్వేషించు.

గీ. అభిలవిషయానభిన్నే హుఁ డగుచు శుభము,
నొంది మురియక యశుభంబు నొంది కినియ,
మండు నెవ్వఁడు సమత నప్పండితుండు,
సంస్థితప్రజ్ఞఁ డగు సూరిజనవరేణ్య. సీతా
రా. 3. ౧౪౨.

శ్లో. యస్సర్వత్రానభిన్నేహస్తత్త్రాప్య శుభా
శుభమ్, నాభినవతి నద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్ర
తిష్ఠితా. గీత. ౨. ౫2.

జ: కింక, కినుక¹, కినుకకాఁడు, కినుపు, కినువడు.

కినియు². స. క్రి. సమీపించు. (ప్రా, శ. ర.)

గీ. కినిసి పాణినాళికంబు సానుపుటయును, నంత
లోఁబడ కదియ మోహా ప్రకటన, మాని త
న్ననిచినయతిమానకుంగ, తరు నెనసి తోన
గ్రహణగోచరతఁ దొఱఁగె. హ. న. ౨. ౪2.
(నలపక్షమున)

జ: కినుక².

కినుక¹(న్క)=కింక.

వి. (కోపము, అలుక, కనలు)

చ. కినుక మనంబునం గదిరి క్రీడి పితామహు
విల్లు వ్రేల్చిడిం, దునిమి...భార. విరా. ౫.
౧2౬.

గీ. అనిన విని కిన్క బూనినయలఁతినగవు, చె
లువు మొగమున కొక కొత్తపాలు పొనర్పఁ,
బుండరికాతుఁ డగు పెల్లఁ బోయి యవ్వు,
డరుణకమలాతుఁ డగుచు మురాంతకుండు.
భార. ఉద్యో. 3. 3౬౪.

సీ...కినుక యనంగను గిన్న యనగ...గీ...త
నరుఁ గోపము...అం. భా: గ. ౧౩౫.

కినుక². వి. ($\sqrt{\text{కినియు}^2}$) అజ్ఞాదుట.

చ...అవ్యక్తచపంకజలోచన పాంథ యిందు ర,
మృనుటయు నిల్లు చేకొనెద వద్దిర మత్పతి వ
చ్చువేళ నీ, కినుకలు సాగ విచ్చట జగే యన
నాతఁడు భీతచిత్తుడై. శుక. 3.౧౯౬. (చూ.
౧౯౫.)

కినుకకాఁడు. విణ. ($\sqrt{\text{కినుక}^1}$) కోపము గలవాఁ
డు, కోపశీలుఁడు. (శ. ర.)

కినుపు. వి. ($\sqrt{\text{కినియు}^1}$) కోపము.

క. అని సామంతులవంతుల, బెనుగాడ్పులఁ దరత
రంబు పెరిగెడుననురే, శునికినుపుఁగడలి మొ
రసెనొ, యనఁ దగి ప్రస్తానభేరి యంతట
మ్రాసెన్. కవిక. ౨. ౧౮౩. కాశీ. ౪. ౧౮౮.

కినువ(న్య)డు. అ. క్రి. (కినుపు + యడు) కోప
పడు.

క. జన్నములు నేయునెడఁ బ, క్వాన్నంబులు
గుడుచు చుండు మధిపతి నిన్నున్, జన్నియ
విడిచె రణముతటి, మిన్నక కినువడక సాము
మిగ్గుహమునకున్. భార. విరా. ౪. ౨౧౮.
చ. జనకునిఁ గన్నఁ గిన్వడుదు సభ్యుల బంధులఁ
గాంచినం గడున్, గనలుదుఁ దల్లిదిక్కునను
గౌరవబుద్ధి యొకింత లేదు నా, కు... హరి.
పూ. ౯. ౮౧.

కిన్నర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిపీఠె. (విల్యము.)

ఉ...మే, ల్కిన్నరఁ జెంతఁ జేరి యొకకిన్నర
కంతి యొనంగ నయ్యెడన్. చంద్రికా. ౨.
౯౫.

కిన్నరకంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కిన్నకంతి.

కిన్నరకంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - కిన్నరులకంతస్వర
మువంటికంతస్వరము గలది - హధరకంతముగల
స్త్రీ; స్త్రీ.

శ్లో. కిమిదం కిన్నరకంతి నువ్యతే. సం. రఘు.
౮. ౬౪.

కిన్నరము. సం. వి. అ. న. భారతాదివర్ణములలో
నొకటి.

కిన్నరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వీణాభేదము. (కే. ని,
వై. ని.) ౨. కిన్నరస్త్రీ.

సీ. తతవాదకసమీరహతకిన్నరీరుతుల్ కిన్నరీరు
తులు నేకీభవించె. వసు. ౧. ౧౪౯.

కిన్నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. నరముఖమును ఆ
శ్వశరీరమును గలదేవయోనివిశేషము.

శ్లో. బింబోష్ఠం బహుమునతే తురంగవక్త్రస్సం
బంతం ముఖమిహాకిన్నరం ప్రియాయాశిశు.
౪. 3౮.

౨. దేవయోనివిశేషము.

శ్లో. గంధర్వకింపూరుషకిన్నరా జగుః. సం. భాగ.
౮. ౨౦. ౨౦.

కిన్నరేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుదేరుడు.

కిన్నెర. వి. (సం. కిన్నరా) వీణావిశేషము.

(నరస్వతీవర్ణనము.) సీ. శృంగారకుసుమంబు
చిన్నిచుక్కలరాజు పసిఁడికిన్నెరవీణ పలు
కుదోడు. వైష. ౧. ౫.

సీ. వదరుపల్కులు గాక తుది సాటివచ్చువేకి
న్నెరకాయ లీచన్నుఁగవకు. హంస. ౧. ౩౧.

కివ్యము. సం. వి. అ. పుం. పురీషమున పుట్టు
మిభేదము.

కిమిచ్చుకుఁడు. సం. విణ. (అ. చ్చికా. అ) - భోజ
నాదిసమయములందు - ఏమికావలెను ఏమికావ
లెను అని అడుగువాఁడు.

శ్లో. సుమనోమోదకై రత్నైర్విరిరణ్యవ చ భూ
రిణా, గోభిర్వస్త్రైశ్చ రాజేన్ద్ర వివిధైశ్చ కిమి
చ్చకైః. సం. భార. కాం. 32. ౧2. (కిమిచ్చు
సి కిమిచ్చుసి ఇతి పుచ్చుద్భిః - వ్యాఖ్య.)

కిముకా(ఖా)బు. వి. (హి.కంభ్యావ్) బంగారు
పువ్వులతోఁ గాని వెండిపువ్వులతోఁ గాని కు
ట్టినవిలువ గలయొకవిధమైనపట్టుబట్ట.

చ.క భుకుఁబసిండికట్టు పుజగాపయిరాణి మెలుం
గుఁగండెపూ, పులకిముకాబుజంటిహరుపుక
బడఁగొట్టువెడండపాపడక ... మల్లుపు. ర.
౧౮.

సీ. పులితోలుసరిగపూపులహెచ్చుకిముఖాబు గా
పుతమానుగా నొప్పఁజేసి. పార్వ. గి. ౧౮౯.

కిముడు. విణ. కొంచెము, అల్పము.

సీ. నైకంబు కొంచెము సన్నంబు తోడెముచి
లు కిము డనదు లేచిలుత లేత. గీ. కొద్ది
యన్న వనంగను గొలులు నల్పము... ఆం.
భా. 3. ౧౬.

కిమ్మను. మి. అ. క్రి-ప్రశ్న వేయ-నోరెత్తు, మా
టాడు. (దీనికి వ్యతిరేకమందే ప్రయోగము.)

సీ. కళలు వెచ్చము గాని కలువనెచ్చెలికానిము
రువుఁ గిమ్మననీమోమువాని. సారంగ. 3.
౧౦౮.

ఉ... ఇందుబింబముక, గిమ్మననీదు మోము...
మనుచ. 3. ౬. (ఇట బొంబమువాచకము.)

కిమ్మిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చిత్రవర్ణము గ
లది, నానావర్ణములు కలది. వి. అ. పుం. గ. చి
త్రవర్ణము. ౨. నాగరంగము, నారింజగీ.

కిమ్మిరుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁ
డు. (వీడు భీమనిచే హతుఁ డయ్యెను.)

కిమ్మ=ఇమ్మ¹. (గ. అర్థము. చూ.) పీ. తి.

ఉ. కమ్మనిజున్న మంచి నెయి గట్టిది మీఁగడ
తోఁ బెరుంగు చొక్కమ్మగుజున్నబాలు
చిలుకకామిసి దీసిననెన్ను మద్ద నెచ్చమ్మల కై
దునాల్గుదివసాలకు మాడలములై లిమ్మెయిం,

గిమ్మలఁ దెచ్చి యిచ్చు రతికిం బతిమాలుచుఁ
డిల్చు నిచ్చలుక. హంస. ౨. ౧౧౧.

కియామాము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱగుఱ్ఱము. (వై. ని.)

కియ్య. వి. (కిందు + య) అక్షరము క్రింద వ్రాయు
యకారము.

గీ... కియ్య యనఁగ, నడచును యకారనామం
బు... ఆం. భా. ౨. ౧౮౭.

కియ్యవడి=కియ్య. వి. అక్షరము క్రిందియకార
ము. (శ. ర.)

కిరకము. సం. వి. అ. పుం. పందిపిల్ల.

కిరకుడు. సం. వి. అ. పుం. లేఖకుడు, లేకరి.
(వాచ.)

కిరడు. వి. బెస్తలు సవారి మోయునపుడు నడచున
డకలలో నొకటి. ప్రబంధ. ౬౦గీ.

కిరణమాలి. సం. వి. న్. పుం. నూర్మ్యుడు.

కిరణము. సం. వి. అ. పుం. మయూఖము, వెలుంగు.

కిరత్. సం. శత్రు. గ. కష్టచున్న. ౨. చిమ్మచున్న,
చల్లుచున్న. 3. హింసింపుచున్న.

కిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విక్షేపకము, చల్లు
నది. వి. అ. పుం. గ. సంది. ౨. విష్ణుదులు విసర్జిం
చుప్రదేశము, మలుంగుదొడ్డి.

కిరాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శారక, గోరుపంక.

కిరాటుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. వైశ్యుడు, కోమటి.
౨. మ్లేచ్చుడు.

క్లీ... ద్వేతు కిరాటస్యాస్త్రేచ్చే వణిజి చాపి.
(కే. ని.)

కిరాతకము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేముగీ.

కిరాతతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేముగీ.

కిరాతము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకదేశము.

౨. ఒకజాతిచేప. 3. భూనింబము, నేలవేముగీ.

కిరాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గంగ. ఈ. స్త్రీ. గ. కిరాత

క్రీ, బోయత. ౨. కుంఠనకత్తె. ౩. దుర్గ. ౪. గంగ.

కిరాతినీ. సం. వి. ఈ. క్రీ. జటామాంసికీ.

కిరాతుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పాట్టివాడు.

వి. అ. పుం. గ. నెమిలిపించెము ధరించి యడవి యందు తిరిగిడిబోయ, ఎఱుకు. ౨. మ్లేచ్ఛుడు.

కిరీ. సం. వి. ఇ. పుం. గ. నేలను త్రవ్వనది - పంది.

౨-నీళ్లను చిమ్మునది - మేఘము. క్రీ. అటని, ధను ష్కాటి (వై. ని.)

కిరీటము. సం. వి. అ. పుం. న. మకుటము, రాజు

లు తలను దాల్చు భూషణవిశేషము.

సా: కిరీటము పెట్టినతలకు నుల్లడుగ నేల.

క. చెలలార మీదువిద్యా, విలసనములమహిమ నేడు వింతగఁ జూడఁ, వలెనె కిరీటము వెట్టిన, తలకు నుల్లడుగఁ బోవఁ దగునే యెందుఁ. వార్తీకి. ౩. ౬౮.

కిరీటి. సం. వి. (న. నీ. న.) కిరీటము దాల్చిన వాడు. వి. న. పుం. గ. ఏనుఁగుయొక్క దంత మూలము. (వై. ని.) ౨. అర్జునుడు.

కిరీటిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. శీవక మనెడిగంధద్రవ్యము ౧.

కిరీటిపచ్చ. వి. (కిరీటి + పచ్చ - కిరీటిశబ్దము గారు డశబ్దభవము అని శ.ర.) గరుడపచ్చ, కురకతము. నీ. గోమేడకంబులకుట్టిమంబులతోఁ గిరీటిపచ్చ లవిశర్దికలతోడ. వరాహ. ౪. ౧౧౧. ద్వి. పరమ. ౩. ౨౪౪ చా.

కిరుదెన. వి. (సం. గృధ్రసీ.) రొండియందు కలుగు నొకవారోగము.

సీ. గృధ్రసి పేరగుఁ గిరుదెన యనఁగను...ఆం. భా. ౨. ౧౨౬.

కిరును. వి. (త. కిరుచు.) ఇరుప్రక్కల వాయి గలిగి వాట మగునొకవిధ మైనకత్తి.

గీ. అనుచుఁ జెల్వపుఁజెంగల్వయిరిదికిరును, దురుసుమాట్టిని బదరి యయ్యురునుపట్టి, గురును మద్యోతనుని దూఱి గరును మీఱి, పేరెములు వాటెడుమరుక్కుమారు ననియె. కుసల. ౪. ౩౧. (చెంగల్వయిరిదికిరునుచురుసుమాట్టిఁడు = చెంగల్వకత్తి గాఁగల మొనగాడు, మన్నఁడు.)

గీ. విరహి నెత్తుట జొత్తిల్లుకిరును లనఁగ, నరుణతరుణప్రవాళంబు లచటవచటఁ, గ్రస్తు ఋతురాజు నిండోలగంబుచేసె, మచనసేనాధిపత్యసంపదలఁ బొదలి. కార్తిక. ౪. గీ. ౪౪.

కిరుసుఁగత్తి = కిరును. కథా. ౨. ౧౨.

కిరుసుఁగదువు = కిరును. చంద్రా. ౨. ౭౫.

కిర్తి. సం. వి. ఇ. ఈ. క్రీ. ౧. పూలము, గింజలేని వరిపోచ, మొ. ౨. గృహము. ౩. స్వర్ణపుత్రశివ, బంగారుబొమ్మ (మే. ని.)

కిర్తిరత్నకు (చము). సం. వి. చ. పుం. నాగరంగము, నారింజకీ.

కిర్తిరము. సం = కిర్తిరము.

కిర్తిరితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చిత్రశబ్దము గలది గాఁ జేయఁబడినది.

కిర్తిరుడు. సం. వి. అ. పుం = కిర్తిరుడు. (వాచ)

కిఱకిఱ. వి. రథసేమిధ్వన్యనుకరణము. (శ.ర.)

కిఱు¹ = కిఱ్ఱ. (చూ)

జ: కిఱుఁజెప్పు.

కిఱు² = చిఱు. వి. (క. కిఱు) అల్పము. (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

సీ. నూఁగారు నొదలు మేనులతోడ నెరవనై కిఱునూత లిడ నాలకింప లేదు. వేం. పంచ. ౧. ౨౮౭.

ద్వి... మోవి, కెందలిరాకుమైఁ గిఱునవ్వు నెఱ

య్య. ద్వి. పరమ. ౨. ౮౪ పా. ౧౫ పం. (చి. ని.పా.)

కీలుఁజెప్ప=కీలుఁజెప్ప.వి.(కీలు¹ + చెప్ప.)కీలు మని ధ్వనిచేయుచెప్ప.

మ. తటి నాక్రాంతసమస్తలోక బలిదైత్యధ్వంసి యోదేవ నీ,యజ్ఞకా లుద్ధతి రాహుమండల ము బ్రహ్మాండంబుతో నొత్తినం,గుణగుణిం చెడసంది బిట్టజలునగ్గోరాహి నీయంప్రి క్తి,గిలుఁజెప్పైనవిధంబు నామనములోఁ గీలించినట్లయ్యెడుక. వైష. ౮. ౧౨౫. చె న్న. ౩. ౩౧.

కీలుకు = కీలు. వి. చెప్పలు మున్నగువానిధ్వని క నుకరణము.

ద్వి. కీలుకుఁజెప్పలు...అ. మ. క. ౧. ౪౯పా. ౧౭ పం.

క. అన వినివా రిది యగునని, చనుటయు నా నాఁటిరేయి శయ్యపయి న్నా,ధునిప్రక్క నుండితమిరే,గినఁ జిత్తిని చనియెదలుపు గిలు కనకుండక. శుక. ౨. ౧౨౪.

కీలుదు. విణ. (క. కీలుదు) న్యూనము, తక్కువ.

గీ. ఒకట నుదయాద్రి కస్తాద్రి కొక్కజంగ, దాఁటఁ జాలియఁ గిలుదుగా దాఁటియో డె, దానవుఁడు...దశా. ౮. ౧౪.

చ. యతిపరులార నీలనిషధాద్రులు తక్కినపర్వ భూధర,ప్రతతులలోన మిక్కిలియఁ బ్ర స్తుతి గన్నవి లక్షయోజనా,యతములు వీనిఁ గూర్చి కీలు దైనవి చాఁపున హేమకూటప, ర్వతమును మంచుఁగొండయును ద్యాదళవిం శతియోజనంబులక. పరాహ. ౧౦. ౧౦౮.

జ: కీలుదుకట్టు.

కీలుదుకట్టు. వి. బ. (✓ కీలుదు) కుమ్మరవాఁడు కుండలపై చేయనొకవిధమైనపని.హంస.౫.౧౩.

కీలు. వి. చెప్పలు మున్నగువానిధ్వని కనుకరణము.

(వృత్తియందు ఏకల్పముగా ద్విత్వలోపము- చూ. కీలుఁజెప్ప, కీలుఁజెప్ప.)

నీ. సిద్ధ మాకుచ్చులయద్దాలు గిట్టని మ్రోయఁగా నుల్లాసమునఁ జెలంగి. ద్వా. ౧౦. ౮౩.

గీ. పాదముల గిట్టుకీట్టని పలుకుచుండుకుచ్చు లుద్దాలు...హంస.౩.౯౦. శుక. ౩. ౪౫౩.

గీ. గమనజవమున నుట్టాడుకావడదరి,కీలుకీట్ట ని భుజమునఁ గేళి నల్ప. హంస. ౧. ౧౭౨.

నీ. తలుపు కీట్టనకుండ...కాశీ. ౪. ౧౦౧.

జ: కీలుఁజెప్ప, కీలుఁబాగాలు, కీలుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు.

కీలుఁజెప్ప=కీలుఁజెప్ప.(కీలు + చెప్ప)

ఇట్లే:- కీలుమెట్టు. (శ.ర.)

కీలుఁబాగాలు. వి. బ. (కీలు + పాగాలు) కీలు పావుకోళ్లు. వైజ. ౨. ౪౫.

కీలుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు. వి. బ. (కీలు + గానుఁగ + త్రిప్పళ్లు.) బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. గచ్చకాయలు కీలుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు గుట్ట పెక్కుడు మంటిగూండ్లు...హంస.౩.౧౪౬.

కీలకించితము. సం. వి. అ. న. (కీల=అళి కేన. కిల= ఈషత్. చితం=రచితం.కల్ప) స్త్రీలశృంగార చే స్టావిశేషము, అభీష్టతమసంగమమువలని యుజ్జ్వా చేఁ గలుగు స్థితాదులకూడిక.

శ్లో. స్థితశుక్లరూదిత హస్తిత్రాసక్రోధశ్రమాదీ నామ్, సాంకర్యం కీలకించితమభీష్టతమసం గమాదిబాధర్నాత్. సా. ద. ౩. ౧౦౧.

కీలకిల=కీలాకిల. వి. (క. కీలకిలా) నవ్వుట మున్న గువానియం దగుధ్వని కనుకరణము. (ఇది 'కీల' కు ఆప్రేడితరూపము.)

క. కలుపలు కీలకిల నవ్వెక.సారంగ.౨.౧౬౨.

చ...బల్, సకీలకూఁకలక గిలకిల న్నగుమో హనశయ్య నున్నెడక...పను. ౬. ౭౪.

సీ. పలసినయొడకుఁ గప్పులు వ్రామువ్రామునంబు
లవారిగంటాలకిలకిలలును. కువల. ౨.౧౧౦.

చ...గ్రమ్మన బాహువు లవ్వలించుచుకొని, గిల
కిల నార్చుచుకొని జెలఁగి కేరుచు...ఉ. రా.
౭. ౧౩౦.

సీ. చెలఁగుచుఁ గిలకిలల్ గులుకుకోవెలకు...
యయా. ౪. ౧౫, ౫. ౮౧.

జ: కిలకిలమును, కిలకిలలాడు, కిలకొట్టు, కిలారిం
చు, కిలారుచు.

కిలకిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. హర్షధ్వని. ౨. వీరుని
సింహనాదము.

కిలకిలమును=కిలకిలలాడు. (కిలకిల+అను-వా)

కిలకిలలాడు. అ. క్రి. (కిలకిలు+అడు) కిలకిల
మనిధ్వనిచేయు.

చ...సారెసారెకుం, గిలకిలలాడుచు న్నిగులఁ గే
కలు గొట్టుచు రింతె కాని...నీలా. ౨. ౮౧.

చ...దీనితోఁ, గిలకిలలాడుచుకొని మదనకేళిఁ బె
సంగడిభాగ్య మెన్నఁడో. మృ. వి. ౨. ౬౨.

కిలకొట్టు. అ. క్రి. (కిలకిల+కొట్టు.) కిలకిలధ్వని
చేయు.

ద్వి. చెలికత్తియలపిండుఁ జేరఁ జీరుచును, గిల
కొట్టియంతలోఁ గేరి నవ్వుచును. ద్వి. పర
మ. ౨. ౫౮ పా. ౧౪ పం.

సీ...కిలకొట్టి నవ్వి న వ్యాలయఁజేసి. చంద్రా.
౨. ౫. ఘటికా. ౨. ౧౧౪.

కిలము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆట, క్రీడ.

కిలరము=కిలారము. వి. పశువులమంద.

ప... శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకిలరమున చామి
యబోయువంటియయు ... కొమ్మబోలతల్లి
యయు బెరసినబోలవసమునం బెట్టిన ఎడ్లు
౫౦... ద. శా. ౪. ౧౦౧౨.

ప... శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకిలరమున...బె
ట్టిన ఇన్నెడ్లు౫౦...ద. శా. ౪. ౧౦౧౭.

కిలాకిల=కిలకిల.

(నవ్వుటయుం దగుధ్వని కనుకరణము.)

మ ... గౌరీకాంత సారెం గిలా, కిల నవ్వు న్నుద
మొందుదంతియుఘనిం గీర్తించి నర్తించెదకొ.
కువల. ౧. ౭.

చ... నలకూబరుఁ డేమి నేర మే, పలుకవె యం
చు బొమ్మచెయి వట్టిక రంభ నగుం గిలాకి
లకొ. ద. శా. ౧. ౮౫.

కిలాటము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇగురఁ గాఁగి గడ్డక
ట్టినపాలు.

కిలాటి. సం. వి. స్త్రీ. పుం. వెదురు. ఈ. స్త్రీ=కిలా
టము.

కిలాతము. వి. గుఱుము.

ఉ. విన్నున నేఁగుతామరలవిందు కిలాతపునీడ
లెప్పుడుకొ, వెన్నెలరాచజాలఁ గని వెళ్లక
నీళ్ల మునింగి యున్న వీ, మున్ను లటంచుఁ
జెంచెతలు మాటికి నమ్ముల నేసి నాటమికొ,
మిన్నక సిగ్గునం గదలి మెల్లనఁ బోవుదు రిం
డ్లపట్లకుకొ. యయా. ౨. ౩౯.

కిలారము=కిలరము, కీలరము, కీలరు, కీలారము.
వి. పశువులమంద.

సీ...అడరు గోవు, లమ్ము మంద యనఁ గిలారము
నా...ఆం. భా. ౨. ౨౬౧. ద. శా. ౪. ౧౦౧౦.

జ: కిలారి.

కిలారి=కిలారి. వి. (కిలారము+ఇ) గొల్లవాడు.

సీ...గోపాలకుంఁడొప్పు గొల్లవాడు, గొల్లఁడు
కిలారి గొల్ల కిలారి పసులగాపరి యనంగ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౧.

కిలారిండు=కిలారుడు. అ. క్రి. (✓ కిలకిల). కిలకిల
మనిధ్వనిచేయు. (శ. ర.) ౨. బొబ్బరించు.

ప...పండ్లు గొలుకుచు నార్భటించుచుం గిలా
రించుచు దక్షిణోత్తరసముద్రంబులున్నాని

ఘోషించుచు వచ్చుభంగిఁ బోరుమండ ...

సం. మా. 3. ౪. ౨.

కీలారుమే(ర్పు)=కీలారింమే.

(బొబ్బరించు)

ఉ.సింగము గాలివెంబడిన చేరి తురంగముఁ బట్టు
నట్లు చం, ద్రాంగదుజీవముల్ గొని కిలార్చెద
బెట్టుగ నిన్నుఁ దీర్చెదన్. చంద్రా. ౬. ౧౦. ౨.

సీ. దేవతల్ దయ్యంగ దిక్కులు వ్రయ్యంగ న
పుటపుటికిఁ గిలార్చుకొనుచు ... ఉ. రా.

2. ౧౨౦.

కీలాసఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. - కీలాసశోగమును

పోఁగొట్టునది - ఆఁగాకరణి.

కీలాసము. సం. వి. అ. న. డుద్ర కృష్ణశోగము, సో. బె.

కీలాసి. సం. వి. గ. (న్. నీ. న్.) సిద్ధబుఁడు, సో. బె
రోగము గలవాఁడు.

కీలింజకము. సం. = కీలింజము.

కీలింజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చాఁప, కటము.

౨. కాశాదిరజ్జువు, తెల్లు మున్నగువానితో పేనిన
త్రాడు. 3. సూత్తదారువు. (త్రి. ని.)

కీలిమము. సం. వి. అ. న. దేవదారువు.

కీలు(ల)ము = చిలుము. (త్రా, వా - క. కిలుబు, కిలుబు.)

కీల్చిషము. సం. వి. అ. న. ౧. పాపము. ౨. అప
రాధము, తప్ప. 3. రోగము. (హేమ. వి.)

కీల్లా. వి. (హిం. ఖిల్లా. క. కిల్లె.) కోట.

కా.లామాఖానుమంద మొక్కరుఁడె కిల్లా లె
ల్ల లగ్గల్ గొనెన్. రంగా. ౨. ౪౪.

క. హల్లానేయుదు బొబ్బిలి, కిల్లా తజ్జమును నీకుఁ
గీల్కొల్పుదు... రంగా. ౨. ౪౪.

కీల్లాకు. వి. (కిల్లా + ఆకు? కిల్లా + ఆకు. శ. ర - త. కిల్లా
క్కు.) ఖండపత్రిక, చీటి, పురోణి; ఆజ్ఞాపత్ర
ము.

సీ... కిల్లాకు చీటి, యన ఖండపత్రిక యలరుచు...

ఆం. భా. ౨. ౧౨౨.

ఉ... మనువంశచంద్రుకి, ల్లాకునఁ బంపు నేకురు
మహాహినురాసురలోకపాలకుల్. ఉ. హరి
శ్చ. ౪. ౨౧౨.

సీ. మడుపులు చుట్టి యేర్పడఁగ గోరులు వెట్టి
లలి మోటు మరునికిల్లాప లనుచు. శశాం. ౨.
౮౬.

క. మల్లోకంబుల నేలును, బల్లిదుండను గింకరు
లు సుపర్వులు నాకుం, గిల్లాకుపంపు నేయన్.
రామా. ౫. ౧౭౭.

కిల్లి. వి. మల్లబంధవిశేషము, ముప్పదిరెండువిన్నా
ణములలో నొకటి, ఒకవిధమైన జెట్టిపట్టు.

సీ... సరిబిత్తరము కిల్లి. గీ. చాగు సమసీసము త
డకాల్ సందుసీస, మంజుమేడపట్టు నాఁగఁ
జెన్నలరుచుండు, ముప్పదియురెండువిన్నా
ణములకుఁ బేళ్లు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯. ('కిర్లి'
త్రా, శ. ర. పా.)

వ... చేపయుఁ గందనంబును గిల్లియుఁ దుట్టును బ
రిపోటును... మల్లుపు. 3. ౬౯. ప్రబంధ. 2౨.

కివకివ. వి. కోకిల పావురము మున్నగుపక్షులధ్వని
కనుకరణము.

వ... కివకివఁ గూయుకోయిలలయారజంబులకు
ను... కునల. ౧. ౧౭.

సీ. కిచకొట్ట బక దారికివకివల్ చెవిఁ గుల్కి...
కుక. ౧. ౨౧౪.

కిప్పు. ఆ. క్రి. మడియు, చచ్చు. (త్రా)

కిశ(స)రము. సం. వి. అ. పుం. న. సుగంధద్రవ్యశే
దము.

కిశోరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱ్ఱపుపిల్ల; శిశువు,
శాబకము. (ఉదా:- సింహకిశోరము, మాద్దాల
కిశోరము.) ౨. తెలపర్ణియనుటవిధి.

కిశోరుఁడు. సం. వి. గ. (అ. ఈ. అ.) పదునొకంజే
డ్లకు పదునైదేండ్లకు నడుమనుండువయసు కల
వాఁడు. (వాచ.) వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

కిష్కింధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాసరరాజధాని.

కిష్కుపర్వము. సం. వి. న్. న- కిష్కువు ఏడము

గలకణుపులు గలది-౧. చెఱకుగీ. ౨. వెదురుగీ.

౩. పోటగళము, కిక్కునకసపుగీ.

కిష్కువు. సం. వి. (ఉ.)కుత్సితుడు.వి.ఉ.పుం.

స్త్రీ. ౧. జేన, వితస్తీ. ౨. నలువదిరెం డంగుళ
ములకొలది. ౩.మూర. ౪. ప్రకోష్ఠము,ముంజే
యి. (మే. ని, వై. ని.)

కిసమన. వి. వ్యధ, బాధ.

క. గుసగుసలువోయి వలపుల,కిసమన లని తెలిసి
రసికకిసలయపాణుల్, చిసకిసలకునుమవిసర
ము,వెన మసలక తెచ్చి శిశిరవిధిలాలన లై.
విజ. వి. ౩. ౩౭.

కిసరు. వి. (క. కిసరు.) దృష్టిదోషము.

చ.కిసలయపాణి లేతనునుగెంజగురాకు మెఱుం
గుమోవికిక, గిసరు దొలంగిపో వలసి కేలివ
నాంతరలక్ష్మి బోటియై,మసిఁ జిటిబొట్టుపె
ట్టెననుమాడ్కి దదాననవాససంపదక, భ
సలకిశోరకంబు గనుపట్టెడు నల్లదె పల్లవాధ
రా. రాజ. చ. ౨. ౧౪౪.

ద్వి. ఎన్నిక కాస్త్రంబు లింతియ కాని, యన్నికా
స్త్రములు రావా మీకు ననుచు, జదివింప
వచ్చినకాస్త్రుల నెల్లఁ, జదివింపఁగాఁ జూచి
సతియును బతియుఁ,గిసరు దాఁకకయుండఁ
గించిత్తు నొసల,మసిబొట్టుఁ బెట్టి ముమ్మాఱుఁ
దూపాడువ. ప్రభు. ౨. ౪౨ పా. ౨౩ పం.
కన్కిసరు=ఒకరికలిమిని చూచి సహింపలేమి,
చూపోషమి.

క. ఒసఁగి రగస్త్రార్థములం, గొసరి జను ల్వా
ర్థినీరు గ్రోలితి పీనీర్, ససికై మా కిమ్మనిక,
న్కిస రుడుగం గావ నిప్పుగించెడుమా
డ్కిక. ఆము.౪.౧౭౫.

కిస(శ)లము. సం. వి. అ.న. పల్లవము,చిగురాకు.
(త్ర.ని.)

కిస(శ)లయము. సం=కిసలము.

కిసాలము. సం. వి. అ. న=కిసలయము.

నీ. తరుణారుణాంశుబంధురరసాలకిసాలపటలిప

క్షుకాస్త్రధంబు గాఁగ. ఇందు. ౨. ౪౨.

కిసాలు. వి. నవ్వుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

(త్ర)

నీ.కానుపై నలరారునూనూఁగునూఁగారు ననడఁ
గస్తరిచేఖ యనుచుఁ దుడుచుఁ,దరుణులతో
నాటతమిఁ గిసాలున నవ్వి చెలి చల్లువల లని
చేతు లాడ్డు. మృ. వి. ౧. ౯.

కిసిమిసి. వి. (హిం. కిష్మి) లఘుద్రాక్షి.

వ...తిన్న నిసురపొన్న గున్నలనీడలజాడలఁ గిసి
మిసితీవలత్రోవల నెత్తమ్మికోలంకులకెలంకుం
వచ్చివచ్చి... మృ.వి. ౨. ౫౫.

కిసుక. వి. (సం. కృషి) కృషి, సేద్యము.

నీ...కృషిసంజ్ఞ మీఱుఁ గిసుక దుక్కి యన..
ఆం.భా. ౨.౨౩౩. (ప్రమాణాంతరము కషః
బడలేదు.)

క్రీ

క్రీచే. వి. (కోఁతులు మున్నగువాని) ధ్వని కషక
రణము.(దీనికి ఆప్రేడితరూపము 'కీఁచుకీఁచు')

చ...వేదనక, వనచరకాంత బెట్టులికి నాఘసి
కాఁగిలి వాసి కీఁచుకీఁ,చని కడు బమ్మకింబు
చు...భోజరా. ౫. ౯౪.

జ: కీఁచుబిళ్ల, కీఁచుబుట్ట, కీఁచురాయి.

క్రీచేబిళ్ల. వి. (✓కీఁచే.) అదిమినపుడు కీఁచుకీఁ
చనునట్లు లోపల విల్లుపెట్టి కుట్టిన బటుపుతలగ
డ. (శ. ర.)

క్రీచేబుట్ట(అ). వి. (✓కీఁచే)అదిమినప్పుడు కీఁ
చుకీఁ చని ధ్వని చేయుతలగడ.

వ... గిలుకుచప్పరకోళ్లమంచపుహళహళులును
చెలిపక్కిలైక్కదూదిమెత్తలో నత్తమిల్లు
కీచుబుజ్జులకూతలును...రాధికా. ర. ౯౬.
బ. బాబ్బకీదావిశేషము.
సీ...గిలకలు చిటికలు కీచుబుజ్జులు...గీ. అక
టయగచాట్లప్రాత్ర నై యాడుకొనుచు. హం
స. ౩. ౧౪౬.
కీచేరాయి. వి. (√కీచే). ట్టుల్లి, ఇలకోడి, చి
త్తుట. (ప్రా.వా.)
కీచులాడు. అ. క్రి. (కీచేలు + అడు.) వాడు
లాడు, కలహించు. (ప్రా.)
(వ్యవ) అత్తకోడండ్రు ఇద్దఱును ఎప్పుడును కీ
చులాడుకొనుచుందురు.
కీటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేశవిశేషము. ౨.
గుట్టము.
కీటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిర్ధనుడు,
దీన. ౨. అతిలోభి, పిసినిగొట్టు.
కీశుడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుడు, మాల
వాడు.
కీసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము. వి. అ.
పుం. సులిపురుగు. న. ఆస్తి, ఎముక.
కీసాస్యము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి.
(ఇట్లే: కీకసముఖము, మొ.)
కీకము. సం. వి. అ. పుం. బొంగువెదురు, గాలి
పోసికొని మ్రోగెడివెదురుకీ.
కీకుడు. సం. వి. అ. పుం. సింహబలుడు. (వీడు
విరాటుని బావమఱుది. భీమునిచే చంపఁ బడె
ను.)
కీటకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము, నిష్ఠ
రము. వి. అ. పుం. క్రిమి.
కీకుడు. సం. వి. అ. పుం. మాగఁగుడు, వంక
వీర్యాదులను స్త్రోత్రముచేసి జీవించువాడు.

కీటప్పుము. సం. వి. అ. పుం-పురుగులను చంపు
నది-గంధకము.
కీటజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. లాక్ష, లక్క. ౨. మా
చికాయ.
కీటజము. సం. వి. అ. న-క్రిమికోశోద్భవము-
పట్టు, కాశేయము.
కీటపాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హంసపదికీ.
కీటమణి. సం. వి. ఇ. పుం. ఖద్యోతము, మిడుగు
రుఁబురుగు. (వాచ.)
కీటమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. హంసపదికీ.
కీటమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హంసపదికీ.
కీటము. సం. వి. అ. పుం. పురుగు. విణ. అ. పుం.
నీచము. (చూ. ఋషభము.)
కీదా: పక్షికిటము, ద్విపక్షిటము, మొ.
కీటరాజము. సం. వి. అ. పుం. పృథుకంఠము, కు
వ్వురపురుగు.
కీటు. వి. గోడ పెట్టునప్పుడు ఒకతడవ వేయుమట్టి
ముద్దలవరుస, మట్టిగోడయొక్క ఖండము.
(కిరాతుడు రాజుతో నన్నమాట) సీ. కీటు ది
దైదుచోటఁ గేవలమృగనాభి మనుముద్దసరి
సుమ్ము మనుజనాథ... రా. వి. ౩. ౪౦.
కీడాడు. న. క్రి. (కీడు + అడు) నిందించు, దూఱు.
మ...నను దోక్తీలాసమగుండ వై, యనిలో ని
ల్వఁగ లేనినీ విటులు కీడాడంగ నర్హుండవే.
భార. కర్ణ. ౩. ౮౬.
ఆ...గురునిఁ గీ, డాడుటయ వధించు టగుటఁ
జేసి. భార. కర్ణ. ౩. ౧౦౦. (ప్రాత్రప్రతి
పా.) మనుచ. ర. ౮౯.
కీడు. వి. (బ. కీడులు, కీచులు, కీళ్లు-క. కీట్. త.
కీళ్. తు. కీడ్.) ౧. అనుభవము.
క. కర్తయులు మేలు నిచ్చుచు, గర్తంబులు కీడు
నిచ్చు...భాగ. ౧౦. పూ. ౩౨.

సా: కీ డెంచి మే డెంచు మన్నాడు.

౨. అకార్యము, దుష్కృత్యము.

గీ. అడవి గోవులకై కాల్పుటధ్వరమునఁ, బసు
వుఁ జంపుటయును... కీడులు గావు వత్స.
భార. కాం. ౧. 3౦౨.

(చంద్రమతిని తెగవ్రేయ వలసివపుడు హరి
శ్చంద్రుఁ డనుమాట) ద్వి... నాకేలు సాఁగ, దీక్షి
డుఁ గావించ నిది తప్పవ్రోవ, యేక్రియ గల
దింక నేమి నేయుదును. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౨౩౫ పా. ౨౪౬౨ పం.

౩. నాశము; చేటు, హాని.

క. మనుసహితు లైన మనులం, గనుఁగొని య
వ్విను గరము గారపమున నిట్లనుఁ బ్రళయం
బునకీడునఁ, జనకుండఁగ మీరు రక్ష సలిపి
తిఁ గరుణఁ. భార. ఆర. ౪. ౨౩౧.

తరువోజ... మీఁడు పరికింపకున్నఁ గీ డాటి
ల్లకున్నె. భార. స్త్రీ. ౨. ౫౮.

గీ. ఇంత వల్లు వాద మీకాకి యొక్కటి, యొక్క
రాతి రిచట సున్నమాత్రఁ, గీడు నేరు నను
చుఁ గీనువగీట్టుట, యిద్ది వెఱపు గాక యె
ఱుక యగునె. కేయూర. ౩. ౪౧.

౪. అపకారము, సెబ్బర, చెడుగు.

సీ. పూజానమస్కారములకుఁ బాత్రములు బ్రా
వ్వులు వారలకుఁ గీ డాచరించి, వాసపుం
డును జెడు... భార. ఆమ. ౫. 3౩౬.

మ. గురుభీష్మదులు సూచుచుండ సభ మీకుం గీ
డు నాఁ డట్లు ముప్పురులై చేసిరి యంత
నేసియును బశ్చాత్తాపముం బొంద నో, పరు
... భార. ఉద్యో. ౩. ౩౬.

౫. తప్పు, నేరము, అపరాధము.

గీ. కృష్ణ కృష్ణ యనంత యేకీడు లేదు, వీరిదెస
వెట్టులై వీరు తారు తమకుఁ, దీర్ప రానియా
పెనుఁజిచ్చుఁ దెచ్చుకొనిరి, కరుణ నీవిప్రన
ర్యులఁ గావ వలయు. నృసిం. ౪. ౧౧౮.
పాండు. ౫. ౨౧౮.

౬. కనటు, మాలిన్యము.

గీ. తామ్ర మాదిగఁ గలయట్టిధాతుచయముఁ,
గొలిమి నిడి యూఁడఁ గీ డెల్లఁ బోలియును
ట్లు, ప్రాణపవననిగ్రహమునఁ గ్రాగిపోవు, న
నఘ యింద్రియజనితదోషుడు లెల్ల. మా
రక్క. ౩. ౩౧౫.

౭. పాపము, దురితము.

సీ. అధ్యాత్మవిధులచే నడఁగనిదురితంబు దాప
ము లేసినఁ బోనీక్షిడు. వి. పు. ౩. ౧౩౫.

క. అది పాపము దానికి నా, మది నెవ్వడు పగ
తు విమలమానస యక్షీడు దొలంగునట్లు
గా స, తృప్తదార్థదాసములు నేయు తాత్పర్య
మునఁ. భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౫౩.

విణ. ౧. దుష్టము, చెడ్డది.

క. తొమ్మిదిచిల్లులబొందిఁ, గ్రమ్మెడుమలములు
ను గీడుకంపులుఁ జెడుఁ బుణ్యము గలుగుఁ
బ్రాతస్సాన్ని, న మైస్వడుఁ జేయుబుధజనం
బుల కెల్లఁ. విజ్ఞా. ఆచా. ౪౮. (కీడుకంఠ
= దుర్వాసన.)

ఉ. అక్కట ధర్మనందనునియాస్యమునం దొక
నాఁడుఁ గీడుప, లొక్కఁడు లేదు...
భార. ఉద్యో. ౨. ౬౩.

౨. అధమము, తక్కువది.

సీ... సత్ప్రస్థునలఘుధర్తంబు నేమియుఁ బో
దీయశ్వమేధ మనిన. గీ... నీ వేమిట నిష్క
ధ్వ, రంబుఁ గీ డంటి చెప్పమ ప్రస్ఫుటము
గ. భార. ఆశ్వ. ౪. ౨౧౮.

ద్వి. త్రిపురారిఁ గొల్వనిద్విజముఖుఁ డైనశ్వ
పచాధములకంటె జాలంగఁ గీడు. బస. పు.

౭. ౨౮౬ పం. మ. సం. ౩. ౨౫౧.

౩. హానికరము, అనర్థకరము.

(భీష్ముడు అర్జునునితో అన్నమాట) ఉ... నీవం
నివైరము గీ డని చెప్పఁ జెప్ప నీ, కారవతా
జా మానఁడు... భార. భీష్మ. ౩. ౪౩౩.

కా...కోమలి యోర్వలేక వలవంతం బద్దినీజా
తికిం, గీ డానుగ్ర విభామణిం బలిక నక్షిణా
నులాపంబులక. వసు. ర. ౨౬.

గీ. సురలయాకటికూడు మ్రుచ్చులకుం గీడు, రి
క్కలకు పేండు వెలుంగులయిక్కజోడు. క
విజ. 3. 2౯. దశా. ౨. ౧౧౮.

ర. అనర్హము, అనుచితము, తగనిది.

గీ. కాన సత్త్రియలకు పైక్షంబు కీడు. ఆము.
3. ౬౨.

జ: కీడాడు, కీడుపడు, కీడుపలుచు, కీడుపాటు,
కీడ్వట్టు.

కీడుప(వ, ద్వు, ద్వు)డు. అ. క్రి. (కీడు + పడు) ౧.
తక్కువపడు, లాజగు.

క. తనకు నెడ రైతతటి మా, లనికంటెం గీడువడు
సలజ్జత నది వా, సినయపుడ ముచి కుజను
డు, దను: బట్టపురాజుగాగఁ దలచు మన
మునక. కేయూర. 3. ౨౮. (కీడువడు: - త
క్కువ యని యనుకొను అని భావము.)

క...భీమనకు నం, దొలుం గీడ్వడఁ దొడఁగి రు
ద్ధతులు రాజనుతుల్. భార. ఆది. ౫. ౧౬౮.

౨. వశమగు, లొంగు.

(భగవద్గర్జన) మ...కాలంబుఁ గర్తంబు నా, త
నికిం గీడ్వడియుండుఁ గావున నచింత్యం
బుల్ తదాకారముల్. హరి. ఉ. ౯. ౯౨.

3. దైన్యమునొందు.

సీ. మనమున భీష్మఁ డిట్లని వితర్కించుఁ బాండ
వుల నాయొక్క వింటన కడంగి, గెలువనే
వీరికిఁ గృష్ణుండు ప్రాపు గాకున్న నింకది
యట్లు లండనిమ్మ, కృష్ణఁ దోడుగఁ గొని కీ
డ్వడి వీరలు వచ్చినఁ జెప్పితి వధవిధంబు.
భార. భీష్మ. 3. 3౯౬.

ర. అణగ, దాగు.

ఉ. బాహులచాయయుక గమనభంగియు నర్జు
నునట్ల దీన సం, దేహము లే దితండు తన లేజ

ము డాచుగ మత్స్యభూమిభృద్దేహమునం
దుఁ బేడి యనఁ గీడ్వడి యుండెనొ కాక
యాకురు, పూహముతోడికయ్యమున కొం
డొకరుం డిటు లొంటి వచ్చునే. భార. వి
రా. ర. 2౬.

౫. ఓడు, పరాజితుఁడగు.

సీ. ఉమరోమరాజితో నొరసి కీడ్వడినచందము
న భూషాహంబు తలలు వంప. వరాహ. ౬.
౪౬.

౬. చిన్నఁబోవు.

క. నకులసహ దేవనయకా, ప్రకళావేదిత్వమునకు
జను లనురాగా, ధికు రై మిమ్ముం గొనియా,
టకు నాతఁడు మనసు గీడ్వడం జింతిల్లుక.
భార. శాం. ౧. ౧2.

2. కుంగు.

చ. కినిసితి నేని యిద్ధరణిఁ గీడ్వడఁ ద్రొక్కుదు
నంఘ్రులక దివం, బును దిశలుం బగుల్తు...
హరి. పూ. ౫. ౯౦.

౮. చచ్చు, నశించు.

కా. స్వర్ణంబావధనీమ నిల్చి యమరుల్ సంతో
ష మండక మహా, నిర్హతో గ్రరఘూత్తమా
ప్రనిహతి స్నీ కేటికి గీడ్వడక, దీర్ఘక్రోధ
ముమాని మానిని ధరిత్రీపుత్రి నిమ్మ...రా
మా. 2. ౨౦3.

కీడుప(డ్వు)లు(లు)యే. స. క్రి. (✓ కీడుపడు)
కీడుపడఁజేయు.

(లొంగఁడియు.)

గీ. అట్లు వచ్చునాగదఁ గని యచటియోధు, లలికి
తమతమమీఁదన యడరు ననియుం, దలచి
యొదిగిరి రారాజుఁ దలఁపరైరి, ప్రాణభయ
మెట్టివారిఁ గీడ్వలుపకున్నె. భార. భీష్మ.
3. ౫౮.

(పోఁగొట్టు.)

ద్వి. తెరువులు దొలగించి ధృతులు గీడ్వఱచి.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౬౬౦ పం.

సీ. పట్టెనామంబుఁ గీడ్పఱచి నూతనవిభూతిని
ద్రిపుండ్రంబులు దీర్చవచ్చు. శుక. 3.౮౯.
(ఇట 'కుడిచివేయు' అని భావము.)

(అణచు, అణగఁ ద్రొక్కు.)

క. వెఱపింపఁ బోయి వెఱచిన, తెఱగునఁ దా
వేడికొనఁ బలి న్నెనుకొనియెం, దెఱవ తన
యల్క కడుఁ గీ,డ్పఱచి విజృంభించువిరహ
పరితాపముచే. ప్రభా. ౫. ౧౮౨.

క. శరనిధిని నాదనిధి మగు, పురఘోషము గీడుప
ఱచి పాలుపుగఁ గడు న, ప్పరవరమునను మ
హీనుర, వరవేదాధ్యయనరవ మవారిత మ
య్యె. భార. ఆది. ౮. ౭౫. (ప్రాత ప్రతిపా.)

(-స్త్రీని-చెఱచు.)

చ. చెఱగొనిపోయి యాత్మ పురిఁ జేర్చి దశాననుఁ
డేసరేఁగి కీ,డ్పఱచినసీతఁ దెచ్చుకొని భా
వజా త్రిక్కుల కొగ్గి యెగ్గుసి, గ్లఱుఁగక కూ
డినాఁ డినకులేశ్వరుఁ డక్కట త్తత్రధర్మ
ముల్, మఱచెనో యంచు నన్నుఁ బ్రజ మా
టికి దూఱెడు నేమి దెల్పుదు. ఉ. రా.
౬. ౨౧౦.

కీడుపా(డ్ప)టు. వి. ($\sqrt{\text{కీడుపడు}}$) కీడుపడుట.
(తక్కువతనము, హైన్యము.)

క. మే లానరింపఁగ దొరకొను, మేలిమి గలచా
య కీడు మెయికొని చేయె, లోలత్వరహి
త చాయకుఁ, జాలం గీడ్పాటు వొలయుచం
దము వచ్చు. భార. శాం. ౫. ౮౧౫.

(కష్టము, శ్రమము.)

చ. ఇది గడుముద్దరాలు పను లేమియుఁ జేయఁగ
నేర దెంతయు, మృదు వొకకీడుపాటునకు
మేకొనఁ జాలదు... భార. విరా. ౧. ౧౦౩.

(ఓటు, అపజయము.)

క. దనుజులకు మేలుచేయును, ననిమిషులకుఁ గీ
డుపాటు నగుచుండుట నె, మ్మనమున నూ
హించి తలఁకి, ధనదుండు దొలంగె నా చ్చతతి

యుం దాను. హరి. ఉ. ౧౦. ౧౮౬. (మే
లు + చే + ఉను = గెలుపును.)

(చేటు, హాని.)

మ. క్రియ గోల్పోయి తపంబు పెద్దతీకముగీ
డ్పాటునం బొంది య, న్వయముం గండి క
లంగి ... నిక భజ్జేకరక్షాస్ఫుర, ద్దయు దేవే
శు నుపాశ్రయించితిమి... హరి. ఉ. ౮. ౮౦.

(దైన్యము.)

సీ. ఎలుఁగు గడ్గదికఁ దొట్టిల నేడ్చు విడు మని
ప్రార్థించు మాటఁ గీడ్పాటు దోఁప. భార. వి
రా. ౮. ౮౦.

(పరాభవము, అపమానము.)

కా. గంగానందనుఁ దాది గాఁగఁ గురుసంఘం
జెల్ల సంగ్రామధా, త్రిం గూలెం బలియొ
క్కరుండుఁ బటుకాంఠేయ ప్రతాపంబుపే,
ర్చిం గీడ్పాటున కోర్చి పాటె విధి నామే
బ్రాణముల్ నిల్పె... భార. శల్య. ౨. ౨౧.

(అశుభము.)

గీ. చేటు చేటాటు గీడ్పాటు చెట్ట కీడు, నీ
చెడిది సిలుగు నాఁగఁ జెలఁగు నశుభ, ము...
ఆం. భా. ౧. ౯౯.

కీడేరము. సం. వి. అ. పుం. తండురీయశాకము, చి
ట్టికూరకీ.

కీడ్వె(డువె)ట్టు. స. క్రి. (కీడు + పెట్టు) = కీడ్ప
టుచు.

(తక్కువఁజేయు, అధఃకరించు)

సీ. విక్రమక్రమమున వివృచ్చుతోఁ బ్రతివెట్టి
న బలిమి గీడ్వెట్టువాఁడు. దశశు. ౧. ౭౫.

కీత. విణ. (క. కీతు = చిన్నముక్క.) తక్కువ, నిక్కు
ప్తము. (ఉదా:- కీత నేల, కీతకుంచము.)

కీదృక్కు. సం. విణ. (కీ) ఎటువంటిది.

కీదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) = కీదృక్కు.

కీనము. సం. వి. అ. న. మాంసము. (వై. ని.)

కీనాశము. సం. వి. అ. పుం. గ. వానరము, కోతి.

౨. అగ్ని.

కీనాశుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. కర్షకుడు, దున్నెడువాడు. ౨. పిసినిగొట్టు, లోభి. ౩. భృతకుడు, కూలివాడు. (కే. ని.) ౪. రహస్యముగా జంపెడువాడు. ౫. కృతఘ్నుడు. ౬. యద్రుడు. వి. అ. పుం. గ. రాక్షసుడు. ౭. యముడు.

కీరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. పృక్షవిశేషము. ౨. చిలుకపిల్ల.

కీరకుడు. సం. వి. అ. పుం. క్షుపణకుడు, పాదసన్నాహిని. (విల్యము.)

కీరము. సం. వి. అ. పుం. చిలుక. బ. కాశ్మీరదేశము.

కీరితి. వి. (సం. కీర్తిః) యశము.

కీ. ఎవనికీరితి కుభృద్ధవకుభృద్ధరబుధకరిసైంధవసమిధహరిణరుచిర, ము... హంస. గ. గృ.

కీరేష్టము. సం. వి. అ. పుం. చిలుకలకు బ్రయమైనది - గ. మామిడి కీ. ౨. ఆఘోబవృక్షము, కొండగోగు కీ. ౩. జలమధూకము, నీటియిప్పకీ.

కీర్ణము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) గ. ఆచ్ఛన్నము, కప్పబడినది. ౨. విక్షిప్తము, చివ్వుబడినది. ౩. హింసితము, నొప్పింపబడినది. ౪. చెదరినది.

కీర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. విక్షేపము, చివ్వుట. ౨. చెదరుట. ౩. కప్పట. ౪. హింసించుట.

కీర్తకుడు. సం. వి. (అ. ర్తికా. అ.) కీర్తించువాడు.

కీర్తన. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కథనము, చెప్పట. ౨. పాగడిక. ౩. యశస్సు, కీర్తి.

కీర్తనము. సం. వి. అ. స. గ. కథనము, చెప్పట. ౨. స్తుతి, పాగడిక.

కీర్తనీయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కీర్తింపదగినది.

కీర్తయత్. సం. శత్రు. కీర్తించుచున్న.

కీర్తయిత. సం. వి. (ఋ. శ్రీ. ఋ) = కీర్తకుడు.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. ఖ్యాతి. ౨. ప్రసాదము, అనుగ్రహము. ౩. నైర్మల్యము, తేట. ౪. కర్దమము, బురద. ౫. విస్తారము, విరివి. ౬. దీప్తి, జిగి. ౭. ధ్వని. ౮. కథనము, చెప్పట.

కీర్తియే. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

గీ. చెలులు పగతురు నెవ్వనిచెలితనంబు, కలితనంబుఁ గీర్తింతురు కడఁగి యెపుడు, నట్టిపుత్రునిచే నుగుణాధ్యులార, పుత్రనంతుఁడు నాఁ బెంపుఁ బొందుఁ దండ్రి. మార్క. ౨. ౨౬౯.

కీర్తితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. చెప్పబడినది. ౨. స్తుతింపబడినది. ౩. ఖ్యాతము, ఖ్యాతినొందినది.

కీర్తితవ్యము. సం. = కీర్తనీయము.

కీర్తిభాక్తు (జుడు). సం. వి. (జ్). ఖ్యాతినొందినవాడు. వి. జ్. పుం. ద్రోణుడు. (కల్ప)

కీర్తిశేషము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) - కీర్తియేశేషముగా కలది - మరణించినది. వి. అ. పుం. మరణము. (కల్ప.)

కీర్త్యమానుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కీర్తింపబడుచున్నవాడు.

కీర్త్యము. సం. = కీర్తనీయము.

కీర్త్యమాణము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. చివ్వుబడుచున్నది. ౨. హింసించబడుచున్నది.

కీల. సం. వి. అ. స్త్రీ. = కీలము.

కీలక. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాదిసంవత్సరములలో నొకటి.

కీలకము. వి. కీలు, మర్తము. (శర, వా)

కీలకము. సం.వి.అ.పుం. గ. స్తంభము. ౨. పసులక
 ట్టెడుకొయ్య, గుంజ. ౩. విస్ఫోటము, పాక్కు.
 (వై.ని.) క. మంత్రాంగములలో నొకటి. (మం
 త్రాంగములు మాడు:- బీజము, శక్తి, కీలకము.)
 గ. చీల.

కీలకుడు. సం. విణ. (అ.లికా. అ.) కీలించువాడు.

కీలత్. సం. శ. త్ర. కీలించుచున్న.

కీలనము. సం. వి. అ. న. కీలించుట.

కీలనీయము. సం=కీలితవ్యము.

కీలము. సం. వి. అ. పుం. గ. మంట, అగ్ని శిఖ. ౨. కఫో
 ని, మోచేయి. ౩. మేకు, గసిక, శంకువు. క.
 స్తంభము. గ. లేశము. ౬. బాహువు, చేయి.

కీలరము=కీలారము.

నీ. అమరాతి తన పేరియచ్చలు వెట్టించి సురధే
 నుసమితిఁ గీలరమునేసె. కు. సం. క. ౩౬౭.
 (కీలరముచేయు=మందగాఁజేయు.)

కీలరి. విణ. (కీలు+అరి) కీ లెఱిగినవాడు. (శ.ర.)

కీలరు=కీలారము.

ద్వి. కీలరు బొడగాంచి కినియుచు దొడ్డి, పలు
 గాఁడి నిడి... బస. పు. ౭. ౮౦౧౧ పం.

కీలరువాడు=కీలారి, పసులకాపరి.

ద్వి. ఏలేశుకేశయ్య కీలరువాడొ, మోలిగమార
 య్య మూలబండరువొ. పండితా. పురా.
 ౧౫౬ పా.

కీలారము=కీలారము. వి. (సం. కీలాలః=పశువు. క.
 కీలార.) పశువులమంద.

గీ. నాటె మందారతరువులు తోటలందు, వలఁ
 తిసురభులఁ గీలారములకు నిచ్చె. భీమ. గ.
 ౮౭.

క. ఆరా జొకనాఁ డాకీ, లారముపసిఁ జూడవ
 చ్చిలావణ్యతను, శ్రీరుచుల నొప్పి సింహకి,
 శోరముక్రియ నున్న శ్రేపుఁ జూచి ముదము
 నన్. భోజరా. ౬. ౩౧౩.

జ: కీలారి.

కీలారి=కీలారి. వి. (కీలారము+ఇ) గొల్లవాడు.

నీ. ... గోపాలకుం డొప్పు గొల్లవాడు, గొల్ల
 డు కీలారి గొల్ల కిలారి పసులకాపరి యనం
 గఁ జెలఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౬౧.

క. కీలారితనమునకు నేఁ, బాలుడు నని కొలిచి మ
 త్స్వజనపాలుకడన్, మే లగునడవడిఁ దం
 త్రీ, పాలుం డనుపేరితోడఁ బరఁగుచు నధి
 పా. భార. విరా. ౧. ౧౦౦.

నీ. కీలార్లు పెరుఁగునం బాలు మందలనుండి వడి
 తోపు మాపుఁ గావడులఁ దేర. చంద్ర. ౨.
 ౧౧౫.

కీలాలజము. సం. వి. అ. న. మాంసము.

కీలాలపుడు. సం. వి. అ. పుం-రక్తముత్రగువాడు.
 రాక్షసుడు.

కీలాలము. సం. వి. అ. పుం. పశువు. (కల్ప). న. గ.
 నెత్తురు. ౨. నీళ్లు. ౩. అన్నము. క. అమృతము.
 (కే.ని.)

కీలి. సం. విణ. (కీ. నీ. కీ.) కీలించువాడు.

కీలించు. సం. న. క్రి. (ఇది 'కీల' అను సంస్కృతభా
 తువునుబట్టి తత్సమముగా గ్రహింపఁబడెను. కా
 ని ఆం. భా. యయాతి. గ్రంథములలో నుండుటఁ
 బట్టి తెలుఁగుగా కూడ కనఁబడుచున్నది.) ౧. ప
 గిలించు. (శ. ర.) ౨. పట్టుకొను.

వ. ముక్కురమమారయుగళంబును... గళనిగళని
 యమితంబుగఁ గేలఁ గీలించి... పాండు. ౩.
 ౮౯.

౩. కదియఁబట్టు, దగ్గఱగాఁ జేర్చు.

మ. కటిచేలంబు బిగించి పింఛమునఁ జక్కం గొ
 ప్పు బంధించి దో, స్త్రటసంస్కృతన మాచరిం
 చి చరణద్వంద్వంబుఁ గీలించి త, త్కుట్రా
 ఖాగ్రముమీఁదనుండి యుతికె గోపా

సింహంబు ది, క్కటముల్ మ్రాయ మ్రదంబు
లో గుభగుభధ్యానం బమానంబుగఁ.భాగ.
౧౦ పూ. ౬౩౭.

౪. ఘటిల్లఁజేయు, కూర్పు; పెట్టు.

నీ...కమ్మచెంగలువవిరుల,తో మా లె లలకలు దు
వ్వి...గీ...ధమ్మిల్లవలయంబునడుగునందుఁ,
గొంతనే పర్థి గీలించి...ఆము. ౫. ౩౮.

నీ. ముత్యాలపేరులు మొగపుఁదీఁగెయు బన్న
సరములు గీలించె జాణ యోర్తు.యయా.౪.
౯౦.

నీ. కేలియందనురక్తి గీలించుఁ గూర్చినెచ్చెలి
కల్తెయనఁగ నేలలితగాత్రి. చం. రా. ౬.
౧౦.

గీ. పెట్టె గీలించె నాఁగను వెలయుచుండు,నుం
చె ననుపల్కునను...ఆం. భా. ౩. ౧౩౦.

క. ఆలన యొక్కదిసమునఁ, దాలవనంబుననుఁ
బోవఁ దమకించి తలం,గీలించె మధుఘటము
తన, నీలాలకబంధమునను నెఱపుగ నెనఁ
గఁ. సురా. ౩౩.

కీలిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు)=కీలకుఁడు.

కీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బద్ధము,కట్టఁ
బడినది. ౨. మేమ గొట్టి విగించఁబడినది; జాతకీ
లము, మేమలు గలది. ౩. కూలప్రోతము, కొఱత
వేయఁబడినది. ౪. స్థాపితము, నాటఁబడినది.
(స్తంభాది) వి. అ. న. బంధము.

కీలితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కీలింపఁదగి
నది.

కీలు. వి. (క. కీలు. త. కీల్.) ౧. సంధి, అతుకు;
మర్తస్థానము.

ఉదా: నానికీ కీళ్లు పడిపోయినవి. ఇది కీళ్లనొ
ప్పులకు మంచిమందు.

నీ. నడలుధత్తములు కీ రెడలుగాత్తములు మ్ర
గ్గడుకరములు తునిఁగెడుకరములు..ఉ.రా.
౪. ౩౩౨.

ద్వి. కీ శ్చెల్లఁదప్పి మ్రగినరథంబులును.రం.రా.
౪౨౨పా. ౬ పం.

నీ. తేరిని మావులఁ దెగటార్చి మఱియును నెఱిఁ
గీలు నో నేయ ... అచ్చ.రా.యు.౩౧౭.

౨. కీలకము, గుట్టు, కిటుకు, మర్తము.

వ. ఒక్కశాఖాగ్రంబు రెండుగాఁ జీరినైచి వా
ని నట్ల చీరి చంపు మని సంజ్ఞగాఁ జూపిన న
తండు నాకీలు దెలిసి యవక్రపరాక్రమం
డై మాగఘం బడఁ ద్రోచి... భాగ. ౧౦ ఉ.
౭౪౨.

క. లోకంబున నాకీటం, బాకెటంబునైరి యెల్ల
యాత్మలకు నభి,ప్రకాంక్ష యొక్కచందము,
యాకీ రెఱుంగంగ వలదె హృదయములో
నఁ. నైష. ౩. ౧౩౯.

౩. కపటచేష్ట.

నీ....క న్ననఁ గీ లనఁ గపటచేష్ట. ఆం.శే.౫౫.

ఉ. కీ రెలుఁగుఁ ఘటించి పరికింపక పండుక
యుండి పల్కె యా,త్రలనదుర్విచారులము
రాత్రి జనించిన నేడు తావకీ,నాలయమం
దు మే మిదె సుఖాప్తిని సుప్తి యొనర్చి రే
పుషః,కాలమునందుఁ బోయెదము కారుణికో
త్తమ పండనీయవే. హంస. ౪. ౨౩౪. (కీ రె
లుఁగు=కృత్రిమస్వరము.)

౪. నీల.

క. మనపెద్దతోటలోనికీ, జని యయ్యెడ మె
లఁగఁ గీలు జరిగిన నచ్చోట,న పడియె నొ
క్కయందియ. దశకు. ౧౦. ౧౫౯, ౧౬౩.

౫. మర.

మ. ఒకమాణిక్యముబామ్మ యెట్టివగకీలో జాగు
వాజాలవ,ల్లిక బాగాల్ కపురంపుటాకుమ
డుపుల్...అందియ నతండు... కైకొనియె
...విజ. వి. ౧. ౧౦౬.

౬. ఉపాయము.

క. విని నృపకన్యారత్నము, తనమదిఁ దలపోసి

చూచి దానికి నొకకీల్, గనియెను బుద్ధి చతుర్థణ, మనుట సతులయందు నిశ్చితార్థ మనంగె. భోజరా. ఓ. ౧౦౩.

క. లాలనము సేయుచుండన, యాలయమున కెత్తి కొని రయంబునఁ జని యే, కీలున నెవ్వరు నెఱుంగం, జాలనియెడ దాచి దుఃఖిచాడువు ననుండె. కేయూర. ౩. ౧౦౪.

౭. రీతి, విధము.

ఉ. కిన్నరకంతి యొట్టిడినకీలునఁ గాశిపురంబు నందు భి, ఖాన్ము లేదు నీయడుగులాస ని జంబుగ విన్నవించెదె. కాశీ. ౭. ౧౭౯.

౮. ముడి.

(కృష్ణుడు) గీ. ఒకత వలువకీ రెడలించి యోర్తు కడకుఁ, గొనుచుఁ బోయి యల్లాస మింపా నరఁ గొఱలు. హరి. పూ. ౮. ౩౧.

౯. మ్రాసు లోనగువానిపై పూసెడియొకానొక ద్రవద్రవ్యము.

ఉదా: తాటిపట్టెలకు కీలుపూసినారా. (శ. ర.)

జ: కీలరి, కీలుఁగొప్ప, కీలుకత్తి, కీలుకాడు, కీలుకొను, కీలుకొలుపు, కీలుగంటు, కీలుచు, కీలు జడ, కీలుటోడ, కీలుబొమ్మ, కీలుబొమ్మరము, కీలు ముడి.

కీలుఁగొ(ల్లో)ప్పు. వి. (కీలు + కొప్పు) కేశబంధ విశేషము.

నీ. కీలుఁగొప్పు... నైష. ౮. ౧౧౨.

గీ. శ్రవణకహ్లాదముకుశంబు జాఱకుండ, విరుల కీల్లోప్పు వదిలి కైపెక్కకుండ, నెత్తె శృం గారకందుకం బెత్తినట్లు, కైటభారాతి మందరక్షాధరంబు. హర. ఓ. ౮౫.

నీ. సాగనుగాఁ బూడండ చొన్నినకీల్లోప్పు జాఱగా నొక చేత సరదుకొనుచు. వీధి. ౨౫.

కీలుకత్తి. వి. (కీలు + కత్తి) మరకత్తి, మడతకత్తి. (బ్ర.)

కీలుకాడు. వి. ($\sqrt{\text{కీలు}}$) మర త్రిపువాడు.

నీ. కీలుకాఁ డెడలించుఁ గడసినబొమ్మలకై వడిఁ బటుతురంగవ్రజంబు. గీ. వికటముగఁ బ్రెల్లె... భార. ద్రో. ౩. ౬౨.

కీలుకొ(ల్లో)ను. అ. క్రి. (కీలు + కొను) ౧. తగులుకొను, చిక్కుకొను, అంటియుండు.

క. తోలు దిగవిడిచి నాగము, లీలఁ బోలుచు మాడ్కిఁ గర్త లేవముఁ దనతోఁ, గీలుకొన నీక వెలుఁగు ని, రాలంబనబోధఘనుడు... భార. కాం. ౮. ౩౫౮.

(అదివరాహవర్ణనము.) నీ. ఖురపుటంబునఁ గీలు కొని మేరుకుధరంబు మువ్వలోపలిజాతిము రువు వడయ. శివరా. ౧. ౬౧.

చ...చంచువునఁ గీల్కొనుచిల్వ భీన మైత గె. దశా. ౨. ౧౭౮.

౨. స్రుచ్చుకొను, నాటు.

క. వాలిక మెఱుంగుఁదూపులు, నాళికాసనుడు గినుక నారాయణుపైఁ, గీలుకొనఁ జేసి యా ర్చెను... శివరా. ౧. ౮౬.

గీ. బాహ్యమునఁ గొంత కొంత యభ్యంతరము నఁ, గీలుకొని యున్న మదనబాణాళికోరె. నైష. ఓ. ౫.

౩. కూడుకొను, అతుకుకొను, కలిసికొను.

అ. సత్యతపుని ప్రేలు సమిధలతోఁ గూడఁ, దెనవిధము భస్మ మెగయువిధము, ధరణిఁ బడ్డతునుక తనుదానె కీల్కొన్న, విధముఁ దెలియ విన్నవించుటయును. వరాహ. ౧౨. ౨౯.

౪. ముడివడు.

చ. జనితరతిత్వరం జెలులసన్నిధిఁ బయ్యెదయం టుభర్తపైఁ, గినిసి యదల్పుమై బొముగీ ల్కొనఁ జేసి... కవిక. ౮. ౧౭౬.

౫. ఒప్పు; ఉండు.

క. వైతాళికు లప్పుడు మృదు, గీతామృతవచనర చన గీలుకొన యతో, దాతనయు మేల్కొ

లుపఁ బ్రా, భాతికరమణీయరాగ ఫణితులు సె
లగెన్. పారి. ౨. ౫౪.

గీ. మొలకచిగురులు మొగ్గలు పూలు తేనె, సింది
యల్ గాయలు ఫలంబు లెందు వసులఁ, గీలు
కొనెఁ బికభృంగముల్ కీరతతులు, మొద
లుగాఁ గల్గుద్యజరాజి ముదముఁ జెంద. ఇం
దు. ౨. ౪౦.

గీ. నృపతిచేతికి మీఁదుగా నెలఁతచేయి, గీలు
కొనఁజేసె నొక పేరఁటాలపడఁతి. నైష. ౬.
౯౦, ౮. ౧౭౧.

కీలుకొ(ల్కొ)లుపు. స. క్రి. (✓ కీలుకొను).
కీలుకొనఁజేయు.

౧. లగ్నముచేయు, తగులుకొనఁజేయు; బం
ధించు.

కా...కాతుకపరీతాలోక జాలంబులకొ, బాలా
రత్నము కీలుకొల్పె ముద మొప్పకొ విశ్వ
భూపాలుపై. కావ్యా. ౪. ౫౭.

చ. కలికి యొకర్లు...కటిక బూని మేఖలా, పలయ
ము గీలుకొల్పి మజపకొ ... రామా. ౪.
౧౪౮.

౨. నాటుకొనఁజేయు.

క. వారికతూపులు మేనం, గీలుకొలిపి నొంప...
భార. కర్ణ. ౨. ౨౪౨. జై. భా. ౫. ౧౮౦.

౩. పెట్టు; ఘటించు, కూర్చు.

గీ. ఒకతె ముంగరముత్తై మీ నొక్కయతివ,
యందుకొని కేలికెంజాయ నరుణమైనఁ,
గాంచి దాడిమబీజశంకను గరాగ్ర, కేలికా
కీరముఖమునఁగీలుకొల్పె. రామా. ౪. ౧౪౯.

సీ. కీలుగం టిది యేల పోలఁగా నునుఁగొప్పఁ గీ
ల్కొల్పుకొ మ్మంచు గీ జాపోరు. శుక. ౨.
౪౫౬. నైష. ౫. ౨౪.

౪. నిలుపు.

గీ. అతనివామాంకమున రతి నావహించి, మ్రోల

నుదురాజు ఋతురాజుఁ గీలుకొల్పి. వసు.
౩. ౧౬౯.

చ. గురువుల నాత్మఁ గీల్కొలిపి ఘోరతపోని
యమానుషత్వఁడై...వరాహ. ౭. ౯౫.

౫. తాల్చు, వహించు.

సీ. పసిదిండి మెకపురక్కసితోలు మొలఁ జూట్టి
కేల ముమ్మనవాలు గీలుకొలిపి. నీలా. ౧. ౧౩.

వ. త్రిశూలంబు కేలం గీలుకొల్పి. భీమ. ౫. ౮.

౬. అమర్చు.

సీ. నీలికాసలమీఁదఁ గీలుకొల్పినయట్టి నెలసం
కకత్తులతళుకు లెనఁగ. చిత్ర భా. ౩. ౧౨౮.
చం. రా. ౬. ౩.

౭. కలిగించు.

కా. కీ డొక్కింతయుఁ జెందనీక ప్రియము తీర్గి
ల్కొల్పుచుకొ వచ్చెదకొ...హరి. పూ. ౭.
౨౪౦.

క. హల్లాచేయుదు బొబ్బిలి, కిల్లా తజ్జయము
నీకుఁ గీల్కొల్పుదు...రంగా. ౨. ౫౪.

కీలుగం(ల్లం)టు. వి. (✓ కీలు). కేశబంధవిశేష
ము, చూముడి, జాటుముడి.

చ...కేశపా, శముఁ దడియొత్తికొంచుఁ గటిసం
ధి నటింపఁగఁ గీలుగంటు లం, దముగ నమర్చి
...కాళ. ౪. ౧౧౮.

సీ. వాల్లంటి కీల్లంటు వైచి వచ్చినచెల్వ జడయ
ల్లకొనునాఁటిసారు జౌరు. విజ. వి. ౩. ౧౩.
ఆం. భా. ౨. ౧౪౫.

కీలుచొ(ల్పు). స. క్రి. (✓ కీలు)=కీలిచొ.

(ధరించు, తాల్చు.)

(సిద్ధనివర్ణన) సీ. చిఱుతకెంజడలఁ గీల్చినజాతి
పటికంబు గళమున రుద్రాక్షకంఠమాల. వేం.
పంచ. ౪. ౧౦౧.

ద్వి. అసమానవదనచంద్రాంకురం బనఁగఁ, బసని
ముత్తియపుఁబాపట చేరు గీల్చి. ద్వి. పరమ.
౫. ౪౨౯ పా.

కీలుడ(లే)డ. వి. ($\sqrt{\text{కీలు}}$) స్త్రీలు వేసికొనునొకవి
ధమైనజడ.

చ...నీదుహృదయేశుడు వచ్చె నటంచు విన్న
నెక్కుడునెన రొండఁ గీలుజడఁ గోసి నివా
లి యొనర్చుము...శుక. ౨. ౨౩౨.

నీ...సత్యకీల్జడకుఁ బూసరులు చుట్టి. ఉ. రా.
౧. ౪౪.

కీలుటోడ. వి. ($\sqrt{\text{కీలు}}$). యంత్రములచే నడిచెడి
పడవ, నాకావిశేషము.

వ...తురంగంబులు తరంగంబులుగా ... పల్లకి
లు కీలుటోడలుగాఁ బాలసమద్రంబు...తర
లివచ్చినట్లుండె. మృ.వి. ౩. ౪౩, ౩౭ పా.

కీలుపడు. అ. క్రి. తగులు. (చూ. కీలుపలుచు-
శ. ర.)

కీలుపట(లు)చు. స. క్రి. తగులఁజేయు.

గీ...యావనలీలావికాసహస, హేలనాదులఁ జి
త్తంబు గీలుపటచి. భాగ.౫. ౧. ఆ. (శ.ర.)

కీలుబా(ల్పా)మ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కీలు}}$). మరబొమ్మ, జం
త్రపుబొమ్మ.

చ. తెలిమగతాతికంబములఁ దీరినబంగరుకీలు
బొమ్మ. ఉ. రా. ౧. ౩౧౭.

(రుక్తిచీనర్ణన.) నీ. హరినీలమణిమనోహరమంది
రస్తంభముల విनోదించుకీల్పొమ్మవోలె. ఉ.
హరి. ౨. ౭౩.

కీలుబా(ల్పా)మ్మరము. వి. ($\sqrt{\text{కీలు}}$). మరబొం
గరము.

నీ. కీల్పొమ్మరము జారె గిట్టునఁ ద్రిమ్మరు తెఱఁ
గున...ప్రబంధ. ౧౦౯, ౧౧౧.

కీలుము(ల్ప)డి. వి. ($\sqrt{\text{కీలు}}$). కీలుగంటు, జాటు
ముడి.

నీ...కేశబంధముపేళ్లు కీల్పడి క్రొమ్మడి కీలుగం
టు. గీ. నూనెముడి వెన్నుగంటన...సాం.
ని. మాన. ౧౪.

కీల్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కీలింపఁ
బడుచున్నది.

కీల్యము. సం=కీలితవ్యము.

కీశపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఆపామార్గము, ఉ
త్తరేశు కి.

కీశపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కీశపర్ణము.

కీశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నగ్నము, దిస్స
మొలది. వి. అ. పుం. కోఁతి.

కీశవల్లి. సం=కీశపర్ణి.

కీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

కీస. విణ. (క. కీసు.) తక్కువ, అల్పము.

ఉదా: కీసయరటి, కీసపాలు.

అవ్య. కొంచెము, కించిత్తు.

గీ. రత్నపుర మని గల దొకరాజధాని, కిన్నరా
ధీశు నగరికిఁ గీస వెలితి. శివరా. ౨. ౩.

గీ...సంధ్య వార్షనిప్రాప్తాబుండు, కీస తక్కువ
కూర్చుండు కేవలంబు. కాశీ. ౫. ౨౧౪: రా
మా. ౩. ౧౩౮.

కీసర వి. తిత్తి లోనగువానిలోపలిపార. (శ. ర.)

చ. ముదుకరుమాలగుడ్డ భుజమాలమునం గడి
తంబు మీఁదఁ ద్రాఁ, తది యగుదుప్పటంబు
మొలఁ ద్రాసును గీసర యుండుతిత్తి సన్నది
నెలవంక నామము...హంస. ౪. ౧౫౬.
విణ. అల్పము. (ఉదా: కీసరపాలు, మొ-శ.ర.)

కు

కు=కి.౧.(చూ.)సంబంధసామాన్యమును కెలుపును.

(ఈయర్థమున క్రియతో నన్వయ ముండదు.)

కా. నాకుం డమ్మఁడు మీకు నెచ్చెలి...హిర
ణ్యాక్షుండు... భాగ. ౭. ౩౦. (నాకు=నా
యొక్క.)

అ. సంబంధవిశేషమును చెలుపును.

(క) స్వస్వామిభావసంబంధము.

ఉదా: నాకు పదివేలరథము లున్నవి.

(చ) ఆవయవావయవిభావసంబంధము.

ఉదా: అండజమునకు పక్షములు రెండు.

(ట) జన్యజనకభావసంబంధము.

ఉ. ధన్యుల కానుభద్రకు శతక్రతువుత్రునకు
దృఢించె స, చ్ఛాన్యమునుండు పుత్రుఁ డభిమ
న్యుఁడు...భార. ఆది. ౮. ౨౨౪.

(త) ద్వితీయార్థకము.

చ. చిరముగ బ్రహ్మకుం దపము నేసి యనంతుఁ
డనంతధారణీ, భరగురుకార్యసత్తుఁ డయి...
భార. ఆది. ౨. ౧౨౮. (బ్రహ్మ=బ్రహ్మను
గూర్చి, బ్రహ్మన్దేశించి)

(ప) తృతీయార్థకము.

క...అంధకవిత్తా, పితామహుఁడ వెవ్వ రీడు
పేర్కొన నీకు. మనుచ. ౧. ౧౫. (నీకు=నీతో.)

చ... దేవకీ, తనయుఁడు పారిజాతవసుధాసుహ
ముం దనరాజధానికిం, గొని చనఁ బూని యా
తరువు కూఁకటివేళ్లకుఁ బెల్లగించి కై, కొని
బలము జలంబు నొడఁగూడఁగఁ బోవఁగ
నున్నయ త్తటిక. వి. పు. ౮. ౧౨౫. (వేళ్ల
కు=వేళ్లతోఁ గూడ)

క. శాంతనవుఁడు భీష్ముండు ప్ర, శాంతుండు ద
త్త్రుతువు నూచి సంతుష్టుండై, యంతకత
నూజునకు ధృతి, మంతున. కత్యంతధర్మ మతి
కిట్లనియె. భార. సభా. ౨. 3. (తనూజున
కు=తనూజునతో)

(వ్యవ) ఆచేన ఎండకు ఎండుచున్నది. (ఎండ
కు=ఎండచేత)

(గ) చతుర్థార్థకము.

చ. కురువిభురాజనూయమునకు ధన మిచ్చిరి
రాజు లెల్ల...భార. సభా. ౧. ౨౬౨. (రాజ

నూయమునకు=రాజనూయమునిమిత్తము.)

సీ. జాతినిద్దంపువజ్రాలకమ్మల డాలు గండపాండి
మకుఁ గైదండ యొసఁగ. దశా. ౨. ౨౭౩.

(జ) పంచమ్యర్థకము.

క...నాక కాదీ, త్రిలోకముల కధిపఁ జూచి
తిమి యొకయొలుకు. భార. ఆది. ౫. ౨౩౯.
(నాకు=నాకంటె.)

క. నన్ను మును పీపు గాచితి, నిన్నుం జెఱి కేసు
బాపి నిలిపితి నాకై, మున్ను గలకరుణ మఱ
వక, మన్నింపుము నాకు నంతమానమ చా
లు. కేయూర. ౪. ౧౧౭. (చెఱికు=చెఱి
నుండి)

(డ) సప్తమ్యర్థకము.

కా. ఈపాండిత్యము నీకుఁ దక్కి మఱియెందే
గంటిమే...మనుచ. ౨. ౬౪. (నీకు=నీయం
దు.)

చ...కోమలి నీ కనురక్త...భార. ఆర. ౨. ౨౧౬.
(నీకు=నీయెడల)

(ద) పైని, మీఁద.

క. గొఱియలపిండునకుఁ గవియుకోల్పులిక్రియ
...భార. భీష్మ. ౧. ౨౯౬.

క. నీకడుపున జన్మించుట, నాకుం గొడు కయ్యె
నితఁడు నాసుకునకు సు, శ్లోకా యలుగంద
గు నే, నీకు...భార. కాం. ౫. ౪౭౪.

(బ) మాటుగా, బదులుగా.

చ. కనకము ధేనువున మణినికాయము లిచ్చెద
నేమియైనఁ ద, మును మది కిష్ట మెనయది
గోరుము గోవున కంచు జేరి...భార. ఆప.
౨. ౪౨౯.

మఱికొన్ని ప్రయోగవిశేషములు.

ఇంతకును వాడు వచ్చినఁ గదా పెండ్లి యగుట.
అంత కింత యైనది యింత కంత కానున్నదో.

కు. సం. అవ్యవృత్తియందు ఉండి పాపనిందాల్ప
ద్యర్థముల నిచ్చును.

ఉదా: కుజుఁడు, కుతర్కము, కుగ్రామము, మొ.
అజాదివడులుకు రథ వద శబ్దములకు సము
దాయము చేత జాతి వాచ్య మగునపుడు తృణశ
బ్దమునకును ముందున్న దీనికి కదాదేశమునచ్చును.
ఉదా: కదశ్యము, కదుష్టము, కద్రథము, కద్య
దుఁడు, కత్తెఱము, మొ.

సందర్భముసారముగా నొకానొకప్పుడు దీనికి
కా కదాదేశములును వచ్చును.

ఉదా: కాపురుషుఁడు, (కూ. కుపురుషుఁడు) కో
ష్ఠము, కవోష్ఠము, కాక్షము, కాపథము, మొ.

వి. ఉ. స్త్రీ. భూమి. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్త
ప్రయోగము లేదు. ఉదా: కుజము, కుతలము,
కుధరము, మొ.)

కుంక. వి. గ. బాలవిధవ. (చి. ని, శ. ర. - చూ. కుం
కముండ.) ౨. విధవ.

ఆ. కాంత కుంక యైనఁ గానికులం బైనఁ, బాయ
లేక విటుఁడు బ్రమసి యుండు. వేమన. ౨.
౧౫౦. సాం. ని. మాన. 3౪.

3. నిందావాచకముగా నుపయోగింపఁబడును.
(వ్యవ) ఓరికుంకా నీవు న న్నేమి చేయుఁగలవు.
ఆకుజ్జకుంకలు అల్లరి చేయుచున్నారు.

జ: కుంకముండ.

కుంకటి=కుంకటి. వి. గ. జుట్టు. ౨. పిల్లజుట్టు.
(శ. ర.)

విణ. ప్రధానము.

ఉదా: కుంకటివేరు. (శ. ర.)

కుంకముండ. వి. (√కుంక) బాల్యమునందే వైధవ్య
ము ప్రాప్తించిన స్త్రీ.

ఉత్సా. కన్నవారివంకవారిఁ గానఁ బ్రాణనా
థుఁడు, మున్నె చచ్చె నేను కుంకముండ
నెట్టు లేఁగుడు. వేం. పంచ. ౪. ౪౪.

కుంకుడు. వి. ఫేనిలము. (దీనికాయలతో కల
న్దుకొందురు.)

సీ... కుంకుడన ఫేనిలసంజ్ఞ యా... ఆం. భా.

౨. ౪౪.

గీ. ... కుంకుడుపండులనురు వనంగఁ, బలపలిని
పాండురాంబుదపంపు లనురె. ఆము. ౪.

౧౫2.

జ: కుంకుడుబురుగు.

కుంకుమఁబురుగు(వు). వి. (కుంకుమ+పురుగు)
కుంకుమకాయలను పట్టెను నొకానొకయెఱ్ఱని
పురుగు.

కుంకుని. సం=కుంకుని. (వాచ)

కుంకుమ. వి. (సం. కుంకుమమ్. క. కుంకుమ. త.
కుంకుమం.) ఘుస్పణము, లేపద్రవ్యవిశేషము;
బొట్టు పెట్టుకొనురాగద్రవ్యవిశేషము.

ఉ. గుబ్బలిపట్టిగబ్బివలిగుబ్బల జొబ్బిలరాని
కుంకుమక, గబ్బుకొనంగఁ జాలునెదఁగప్పి
నబెబ్బలివన్నె పచ్చడం, బబ్బుర మైతనర్పఁ
బ్రమథావలి యుబ్బుచు వెంటనంటఁగా, గి
బ్బనయాళితేజి దుమికించుచు వచ్చె మహా
కుం డత్తతీ. దశా. ౨. ౬౯.

చ. ఉరమున నున్న కుంకుమ మదుజ్వలతోషక
పాయవీక్షణ, స్ఫురదదృశాంశుపుంజ మని
బొంకితి... నరస. ౨. ౧3.

గీ... ఘుస్పణంబు దనరుచుండు, కుంకుమయ
నంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౦.

మ. పురసౌధోన్నతకేతుసుట్టనల సంభోజాకిప
ద్వాత్తలం, దిరనై కవ్వదలిర్పఁ బద్మవనశ
హేలాగతి నిత్యుండం, చు రవి స్థంకుమని
పఁగా నరుణుండై చూపట్టె గాదేని భా,
స్మరబింబంబునఁ గందు చెంచునె గదా జా
బిల్లియందు న్యలె. చంద్రా. ౧. ౧2.

(శ. ర. 'కుంకుమ' అను ఉదంతహాసము గ
హించి యీపద్యము నుదాహరించెను. కాని యి

ట'కుంకుమ'అనియు ననవచ్చును. అదంత మనుట
కుం. భా. యు, కుంకుమపువ్వు అనుపదమును
నిర్ధారకములుగా నుండుటచే అదంతరూపమే
గ్రహింపబడెను.)

జ: కుంకుమపువ్వు.

కుంకుమపూవు(పువ్వు). వి. (కుంకుమ + పువ్వు)

కాశ్మీరజన్మము.

సీ. ... కుంకుమపూ వనఁ గుంకుమ మగు... ఆం.

భా. ౨. ౧౬౦.

ఉ. సంకుమదంబుఁ గన్తురియుఁ జాఁదుఁ బటిర
ముఁ గన్వరంబునుం, కుంకుమపువ్వునుం బు
నుఁగు గొజ్జెఁగనీరు... నైష. 2. ౧౧.

ప. ... పగడపుఁగోళ్లపట్టెమంచంబులు పఱపు
గలకుంకుమపూ(బటపులు... దశా. ౧. ౧౪.

కుంకుమము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు.

కుంకుమాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. కాశ్మీరదేశములో
నుండునొకానొకపర్వతము.

కుంకుమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-కుంకుమపర్వము గలది-
మహాభౌతికతీలత, పద్మమానేరుతీఁగి.

కుంగు=కుంగు. అ. క్రి. వంగు; తగ్గు. (చా. కుంచు)
జ: కుంచు.

కుంచత్. సం. శత్ర. పంచుచున్న.

కుంచనము. సం. వి. అ. న. ౧. సంకోచము, ము
డుఁగుట; ముడుచుట. ౨. వంగుట; వంచుట.
3. వక్రత్వము, వంకర. ౪. నేత్రరోగవిశేషము.

కుంచనీయము. సం=కుంచయితవ్యము.

కుంచఫల, సం. వి. అ. స్త్రీ. కూశ్మాండి, గుమ్మడి.

కుంచేము. వి. (త. కుంజం) ప్రస్థము, నాలుగుమాని
కలప్రమాణము గలకొలతపాత్రము.

సీ. ప్రస్థనామంబుగాఁ బరఁగుఁ గుంచ మనంగ
... ఆం. భా. ౨. ౨౭౦.

క. విను మొకకుంచెడుధాన్యము, దన కాయతి

గల్లువతఁడు దాని నొసఁగినన్, ధనకోటి గల్లు
వాఁడ, ద్దన మొసఁగిన నొక్కరూపతత్త్వ
లమున్. భార. ఆను. ౫. ౨౧౦.

కుంచయత్. సం. శత్ర. పంచుచున్న.

కుంచయిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) పంచు
వాఁడు.

కుంచయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) పంచ
దగినది.

కుంచి. సం. వి. ఇ. పుం. ఆప్తముష్టిప్రమాణము, ఎ
నిమిదిపిడికిళ్లపరిమితి గలమానము.

కుంచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. కుంచెకొల, బీగము
తీసెడిపంకరయనుపకమ్మి. ౨. గురిజ, గుంజి.
3. వంకశాఖ, వెదురుకొమ్మ. ౪. మహిలత, ఎఱ్ఱ.
౫. కృష్ణజీరకము, నల్లజీలకఱ్ఱ. ౬. మేంధి,
మేంతిచెట్టు.

కుంచిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) వంగువాఁడు.

కుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. ముడిఁగిం
పఁబడినది. ౨. ముడిఁగినది. 3. వక్రము, వంకరైనది.
వి. అ. న. ౧. తగరపుష్పము, నందిపర్ధనపుష్పము.

కుంచియ(చె). వి. (సం. గుచ్ఛః? క. కుంచ. త.
కుంజం.) ౧. కుచ్చు.

గీ. పీలికుంచెతలాటంబు పేరొజంబు, మణుల
మొగముట్టు వన్ని సాహిణి యొకండు, కర్త
యెదుటికిఁ గొనివచ్చె గంధవాహ, బాంధ
వం బగునొకమహానైంధంబు. మనుచ. ౪.
౨౨. (పేరొజములోని శ. ర. పా.)

ప... కొదమరట్టువగుపుకాలికొలందికి వ్రేలు
లాలుకుంచెలు గీలించినగవ్వదండలగంటల
సలంకరించి... ఆము. ౪. 3౫.

౨. (సం. కుంచికా. ప్రా. కుంచి ఆ) చామరము;
ఈఁగలుమున్నగువానిని లోలుకొనుసాధనము.

చ. అతులితభక్తిఁ బూర్వదిశయంధు ననుగ్రహ
యకౌపధాటి దాఁ, గుతుకము మీఱఁగాఁ

బసిడికుంచుచు వైదుమఁ గొల్వసేయు...

కళా. ౮. ౨౩౦.

ద్వి. పాలసుకై జా మ్మనిపాలయుమక్షికలఁ, గుం
చియిశోఁ శోఁపుకొనుచు...ద్వి. హరిశ్చ.

ఉ. ౧౩౮౯వం.

౩. గుత్తి గాఁ గట్టివనెమిలిపురికట్ట.

సీ. లావణ్యలహరి కళానిధి కనకాంగి మనమరంగి
మదాళి మణిశలాక, కాలంజి యడపంబు తా
శవృంతము గిండి మంచె వింజామరఁ గొంచు
నడువ. రా. వి. ౨. ౬౩.

చ...తనమంచెయుఁ గృష్ణమృగాజినంబునుకై,
బలునుబు వీచుచుం గలహబంధుఁడు నార
దుఁ డాడె వేడుకకై. భార. సభా. ౨. ౩౧.
దశా. ౨. ౨౬౦.

౪. సాలెవాఁడు పడుగు సరి చేసెడుసాధనము.

సీ. మంచె మగ్గపునుత గూటంబు పగ్గంబు పరఁ
టె త్రొక్కుడుపట్టె పలక దోసె. హంస. ౨.
౧౧.

సీ. ఆనువోసెడునానిహస్తంబురీతిని గుంచెదీసె
డుదానికొమరు మిగుల. హంస. ౧. ౨౨౦.

సీ. ...కుంచిక తనరును గుంచె యనఁగ. ఆం. భా.
౨. ౨౯౬.

౫. చిత్తరువులు వ్రాసెడుకూలిక. (శ. ర.)

౬. పుచ్చెట్లు పెట్టివస్త్రము.

ద్వి. స్థిరచిదానందవీచిక బోలుమంచె, మఱి
యొక భుజమున మార్చలయంగ. విష్ణు. ఉ. ౫.
ఆ. (శ. ర.)

౭. గోడప నెల్ల వేయుట పుషయోగించుసాధన
ము, మట్ట. (శ. ర.)

జ: కుంచెకోల.

కుంచే = కుంచే. స. క్రి. (√కుం) కుంగఁజేయు.
(వంచు)

ఉ. కొంచెముగా నిజాంగకము కుంచి ధరిత్రికి
నంతయంతలం, ఘించిన లేచుదంతిఁ బరికిం
చుజనంబులు...కవిక. ౨. ౧౦౧.

(తగ్గించు.)

చ. అన విని వజ్ర మండిపడి యా నపు నారద...

దానికి నేన గర్వముం, తెనిచితి నిన్ని నాళ్లు
నికఁ దెదటికం బొకయింత కుంచెదకై. ని
రం. ౪. ౩౫.

సీ. పులగోత్ర ములవారి చెలువుఁ గుంచఁ దొకిం
త ప్రాజ్యసామ్రాజ్యభారము వహించి. పె. శ
మం. ౧. ౧౩.

ఉ...చూపుకుకై, మించులఁ గుంచు...రా. వి.
౪. ౯౦. (ఇట ఔషమ్యవ్యోతకము.)

కుంచెకోల. వి. (√ కుంచె) ౧. కుంచిక, తలుపు
లోపలిగడియ తీయుటకు వేయుటకు నుపయో
గించు ఇరుపవంకరకోళ్ళు

ఆ. కొడవ లనెడుకుంచెకోల చే వక్షుక, వాట మి
పుడు తెలిచి వాచుదేవు, గర్భగేహమందుఁ
గానంగఁ జేసితి, వార యెంతఘనుడ వాల్తే
దేవ. చెన్న. ౩. ౪౩౬.

సీ. ఏదేవుకనువోయి హిమధామసోదరీమణికా
కవాటంబుకుంచెకోల. రా. వి. ౧. ౨౪.

౨. ఒకవిధ మగుబాణసంచు.

గీ. రోదసీసరసీజాలపావపద్మ, పుషుదహాపము
లై కుంచెకోలగములు, చెలఁగ బిరుసులు ప
గలుపత్తులును నమరఁ, బరఁగుబహువిశ్రా
ణ వైభవము గనుచు. ప్రబంధ. ౭౭.

కుంచ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంపఁ
బడుచున్నది.

కుంచ్యము. సం = కుంచయితవ్యము.

కుంజము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. నికుంజము, సా
దరిల్లు. ౨. గజదంతము, ఏనుఁగుకొమ్మ. ౩. గజ
హనువు, ఏనుఁగుకటుమర.

కుంజర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ధాతకి, ఆరే. ౨. పా
టల, కలిగొట్టు కి.

కుంజరచ్ఛాయము. సం. వి. అ. న. యోగ భేదము.

(కృష్ణపక్షత్రయోదశినాడు సూర్యుడు హస్త
యందు చంద్రుడు మధుయును నుండును.)

కుంజరము, సం.వి.అ.పుం. ౧-ప్రశస్తమైవ హను
వులును దంతములును గలది-ఏనుగు. ౨. కేశ
ము, వెండ్డుక. ౩. -ఏనుగుతోండమువలె నుం
డునది-హస్తపక్షత్రము. విణ. అ. పుం. శ్రేష్ఠము.
(ఈయర్థమున సమాసపూర్వపదముగా నుండదు)
కుంజరాలుకము, సం.వి.అ.న. ఆరుకవిశేషము, ఒక
జాతిగెననుగీ.

కుంజరాశనము, సం.వి.అ.పుం. అశ్వశ్రేష్ఠము, రావిగీ.
కుంజరాసనము, సం. వి. అ. న. (యోగ) ఆసనభే
దము.

కుంజరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. హస్తినీ, ఆడేనుగు.
కుంజలము, సం.వి.అ.న. కాంజికము, పులియందె
ట్టిన కడుగునీరు.

కుంజవల్లరి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. నికుంజకాష్టపృథుము.
కుంట=గుంట. వి. (సం. కుండమ్. క. కుంటె. త.

కుంటం.) ౧. అల్పతటాకము, నీరు నిలుచుపల్లము.
గీ. కుంట గుంట యనంగఁ బేర్కొనఁగ వచ్చు,
నల్పుమైనతటాకము...ఆం.భా. ౧.౧౬౨.

ఉ. ... ఎందు మం, దాకిని నిర్దురాకృతి నుదా
రగతిం జనుచెంచు పెల్లర, త్నాకరుఁ బొం
దఁ గాక యహహో చన నేర్చునె చాటిపం
టమక. పి. శకుం. ౩. ౬౪.

౨. కొలను. (శ.ర.) ౩. చెఱువు. (శ.ర.)
అ. ఇంట నుండఁ గూడ దివ్యుడ కొని చని, గుం
ట నైనఁ బెద్దకుంట నైనఁ, బెంట నైన వైచి
యింటికి నరుగుచెం, డనఁగ నద్దురుత్త లాల
కించి. వేం. పంచ. ౫. ౪౨.

౪. భూపరిమాణవిశేషము. (శ.ర, ప్రా.)
కుంటకుండు. సం. విణ. (అ.టికా.అ.) స్థూలుఁడు,
బలుపు గలవాఁడు.

కుంటమాలము=గుంటమాలము. వి.కడమాలమున
మను గోడమను అడ్డముగా నుంచుచిన్నదూలము.
(శ. ర.)

కుంటముక్కు. వి. మత్స్యభేదము.
ద్వా. ౧. ౨౨౧. హంస. ౪. ౧౨౭.
కుంటి=కుంటు. విణ. పాదవికలుఁడు; పాదరహితుఁ
డు.

సీ. ఖంజాఁడు కుంటి నాఁగ...ఆం.భా. ౨.౧౨౨.
గీ. నీ ప్రతాపంబు దనవలె నిఖిలతమము, నడఁపఁ
గా లేదో తా నేల యరుగుచెంచు, గుంటి
సారథితో నల్లమముదలైరి. నరస. ౫. ౧౭౯.
కుంటిమదుపు=కుంటి, పంసుపు.

గీ. కుంటిమదుపు లశస్త్రులు కుష్మరోగు, లంఘులును
వృద్ధులును బాలు రాదిగాఁగఁ, గాగి కరుగం
గ లేనివికారు లెల్ల, మోక్షమును బొందుదురు
గాక దక్షవాటి. భీమ. ౫. ౨౧.

శ్లో. అశక్తాః కాశికాం గంతుం పంగవోంధాశ్చ
కుష్ఠినః. సం. భీమ.

ఉ. దేవత లెల్లఁ దమకఁగలదీవులమక దివి కేఁ
గునట్టిచోఁ, బోవఁగ లేక కుంటిమదుపుంజి
ఱువేల్పులు దైత్యదానపురో, నేవమలై మహి
విభునిచే నధికారనియోగవృత్తికై, జీవిత
మంది నిల్చిరి తృజింపఁగఁ జాలక జన్మదేశ
ముల్. కాశీ. ౫. ౨౯౧.

గీ. అపుడు జంబూతరుద్వీపవిపులయందు, వాసి
కెక్కినయద్వివోదాసునాజ్ఞ, గొంది సందిని
నొకకుంటిమదుపుఁ బేద, యనద బూతంబు
నుండనీరై ధటులు. కాశీ. ౫. ౨౨౭.

జ: కుంటిగాము.

కుంటిగాము. వి. (కుంటి + గాము) శనిగ్రహము.
(చి. ని, శ. ర.)

కుంటు. అ. క్రి. (సం. మాక. క. మాటు) ౧. పా
దవైకల్యమచేత పక్రమగా నడచు.

(వ్యవ) ముట్టు విడిగినదా యేమి అట్లు కుంటు చున్నావు.

౨-కుంతితమగు-పోవు.

చ. తొలగెగె గడంక ప్రితే ధృతి దూరె వివేక మడంగె బుద్ధి బెగ్గిలె నభిమాన మేగెగె ద్రవ గెంపె నయంబు భయంబు గుంపె గా,సిలె విగి తారె మేర కులశీలము స్త్రుంగె...చంద్రా. ౪. ౧౦౦.

వి. కుంటుతనము.

సీ. ధర్మము నాల్గుపాదంబులఁ జరియించు నేయు గంబునఁ గుం టొకింత లేక. దశా. ౮. ౭౦.

గీ. గుంటికా లొందుధర్మపుకుంటు మాన్ప.కకు. ౧. ౬౦.

విణ. పాదవికలుడు; పాదరహితుడు.

క. వింటి కదా నీతనయుని, కొంటెతనము వీరి మాని కుటిలాలక న, క్కుంటునకు నిత్తు రంట యిటు, వంటివి పో పెక్కునోళ్ల వారలమాటల్. భోజరా. ౫. 33౧.

గీ. కుంటు వినతామహాదేవికొడుకుఁగుట్ట, సవితృ సారథి కట్టెట్టచాయఁ దెలుప, నరుణుఁ డుదయించెఁ బ్రాగ్విభ్రాంతరమున. కాశీ. ౧. ౧౨౧.

జ్ఞ: కుంటుగించు, కుంటుపఱుచు, కుంటుపిచ్చుక, కుంటువడు, కుంటువాటు.

కుంటుగిమ్మే. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కుంటు}}$)కుంటు. (శ.ర)

కుంటుపఱుమ్మే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కుంటుపడు}}$) కుంటు పడఁజేయు.

(చెఱచు, పాడుచేయు.)

సీ. బ్రహ్మచర్యము గుంటుపఱుచుమాణవకుండు పాడి దప్పినధరాపాలకుండు. శివధ. ౪. ౮౭.

సీ... పెనుఁగొండ నాధించె గోవెలనెల్లారు గుంటుపఱిచె, గుందాణి విదళించె గొడుగుచింత జయించె బాగుారు పంచముపాడుచేసె. పరాహ. ౧. 3౦.

కుంటుపిచ్చుక=పిచ్చుకకుంటు, పిచ్చుకుంటు. విణ.

(కుంటు + పిచ్చుక) పాదరహితుఁడు, పంగువు.

సీ. తా పన నెద్ది యాధార మా దివి బ్రాహ్మణ తృవద్యులకుఁ గుంటుపిచ్చుకలకు. గీ. సట్టిగృహ మేధిధర్మంబునందు...పాండు. ౫. ౨౬౧.

కుంటువ(వ)డు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కుంటు}}$) ౧. కుంటి యగు, నడుపలేని దగు.

క. అరయఁగఁనాలుగువిధములఁ, బరఁగుఁ జరు స్సాదప్యత్తిఁ బరఁగినగోవుక, దొరయుచు నం దొకఁ డెడలిన, నరవర సద్ధర్మవర్తనము గుంటువడుక. భార. ఆను. ౪. ౨౮౫. (గో పక్షమున.)

ఉ. నాలిక మించుఁ గన్గొనలవాకిట నల్లన సంచ రింపసుం, జాలక చాలఁ గుంటువడెఁ జారు నిరీక్షణఖంజరీటముల్. నైష. ౨. ౧౧౨.

శ్లో. ఆజని పంగురపాంగనిజాంగణ, భ్రమిక శేపి తదీక్షణఖంజనః. సం. నైష. ౪. ౪.

౨. అఁగు, నిరుద్ధమగు.

(గంగావతరణము.) వ...కమతపతిపీఠపువిష్వఁ తాఁకి యుష్మరం బెగసి జగదండకర్పరం బునఁ గుంటువడి మగుడువేగం బడరఁ బడ మికి డిగి నలుగడల వెల్లివిరిసి...చం. రా. 3. ౨౫.

3. తగ్గు, క్షీణించు, కుంతిత మగు.

మ. గురుదగ్గోర్ధతి నిట్లు మర్తములు గీల్క నే యఁగా శౌర్యవి, స్ఫురజాహంకరణంబుకుం టువడి యచ్చ నేదుచంపంబునక, శరసం వేధిత దేహుఁడై నిలిచె విష్వక్సేననూనండు...కై. భా. ౫. ౧౮౭.

క. తొంటినడ గుంటువడినం, బంటుతనము గుంటుపడక పరుషధ్వనితో, మింటికి నిమ్మగ నంగిటి, గుంటదనుక నోరు దెఱచికొని యు స్తుఖండై. రామా. ౮. ౧౫౫.

౪. చెడు, భగ్న మగు.

మ. అపుడుదూలకుఁ దాగఁపించి నిజభార్యం
జూచి నిర్భాగ్యురాలి పవిత్రం బగుపార్వ
ణులు నవలీలం దెట్లపై వైచి కుంటుపడం
జేసితి శ్రాద్ధకర్తము... జై. భా. ర. ౧౦౧.

సీ. ఉలపాంకురము లేర్చి యులుపవటైడుపూ
న్గిఁ గుళపల్లవాహృతి గుంటువడియె.పాం
డు. ఖ. ౨౩౮.

ఖ. తెగు, ఖండితమగు.

గీ. ఘనఘజుండు సుమిత్రనందనుఁడు జిహ్వాఁడరిఁ
గరము గుంటుపడ నేయ ననుజగెలుపు, గాం
చి మోదించె నరత నటించుచక్రి. రాఘవ.
౪. ౧౬౯. (భారతార్థమున.)

కుంటువాటు. అ. క్రి. (కుంటు + పాటు) మొ
క్కపోవు, బలహీన మగు.

సీ. గుడియఁ జేకొనెఁ దద్దఁ గుంటువాటి జముం
డు మదిరెక్కముఁడు సోఁకుడుఁడనమున.
అచ్చ. రా. బాల. ౬౮. (శ. ర. పా.)

కుంటెన. విణ. (సం. కుట్టసి.) నాయకానాయకుల
ను గూర్చువాఁడు; కూర్చునది. (చూ. కుంటెన
తనము.)

వి. తార్చుట, తార్చు, నాయకానాయకులనడుమ
చేయుమాతృకృత్యము.

చ. తనసరిచాకెత్ తనకు దాపుగ వారల కెల్లఁ
దాను గుంటెనలు వహించుకొంచు నెఱుఁపె
క్కులు నిండి విడెంపుఁజొక్కులు...క
నఁబడ నవ్వఘాటి పతికన్ములు మూసి చరిం
చు నిచ్చులు. శుక. 3. ౧౦౯.

చ. నెలకొను జూటసారతటినినవత్తెరవిడీపఘా
టితో, లలితనుధాంసుఁ గూర్చినతలంబునఁ
బార్వతిఁ గూడి యభికిం, గలయికకుంటె
నతో నడుమఁగాఁ బని పూనినయాశపాలకుం,
డల శివుఁ డిచ్చుఁగావుతఁ జిరాయువు నార
నభూషమాభికి. కువల. ౧. 3.

కుంటెననడచు=కుంటెనగాఁ బ్రవర్తించు, నా

యికానాయకులకు మాతృకృత్యము నడపు.

సీ. గుఱు తంటిమా నీకు గుఱు తెక్కడిది భక్తి
నంబికిఁ గుంటెననడచినావు. నిరం. 3. ౨౯.

కుంటెనపంపు, కుంటెనయంపు = కుంటెనగాఁ
బంపు.

ఉ...నీచుసాత్తునక, బ్రాతి మెసంగి తీవు మును
భక్తుఁడు కుంటెనపంపఁ బోతి...కాశ. 3.
౧౦౦.

సీ...కుంటెన ని న్నంపెఁ గోర్కి నొకఁడు.రా.
వి. ౨. ౭౦.

కుంటెనపో(వో)వు=కుంటెననడచు.

ద్వి. వేయేసిమాడలు వెల యొసంగుచును, గుం
టెనవోవుచుఁ గొలిచి యాలంజె,యింటికి
నంబెన్న యేగఁ దా నేగు,చు...పండితా.
మహిమ. ౨౮౧ పా.

ద్వి. ఎడవకు ముప్పది యేండ్లు నిచ్చుచును, గొన
కొని నంబికిఁ గుంటెనపోవు,చును వచ్చుచు
ను సముత్సుకత మైనడచు. పండితా. మహి
మ. ౨౮౨ పా.

జ: కుంటెనకత్తె, కుంటెనకాఁడు, కుంటెనకు
చ్చులు, కుంటెనతనము, కుంటెనపని, కుంటెన
ముడి, కుంటెనీడు.

కుంటెనకత్తె(త్రియ). విణ.(కుంటెన+కత్తె) తా
ర్చుకత్తె.

సీ.... కుట్టసినామధేయంబు తాపికత్తియ యన
నెడఁకత్తియ యనఁ బొంతకత్తియ యనఁగఁ
కుంటెనకత్తియ యనఁగఁ దనరు ... అం.
భా. ౨. ౧౧౦.

కుంటెనకాఁడు. విణ.(కుంటెన+కాఁడు) తార్చు
కాఁడు.

క. మనసిజఁ డిద్దఱుమను గుంటెనకానితనంబు
చేసెడి...విక్ర. ౮. ౫౪.

సీ. సిగ్గింతయును లేక చెల్లెలికై దాను గుంటె
నకాఁడైనకొంటె యితఁడు. కలు. ౪. ౮౩.

కుంటెనకుచ్చెలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కుంటెన?}}$) ఈడ్చు

లనెడుకర్ణభూషావిశేషము. (శ. ర.)

కుంటెనతనము. వి. (కుంటెన + తనము) నాయి
కానాయకులను దార్చుపని.

వ...వ నయ్యంగనం గోరి వరియింపం బోవుచు
న్నాడ నమృచ్చెకంటికిం గుంటెనతనం బె
ట్టు నేయ నేర్తు...నైష. 3. ౬౬.

కుంటెనవని=కుంటెనతనము.

క. ఆరయ సమయోచితవా, చారచనప్రాధి మి
గుల నడినన్నది కా, వేరియ కుంటెనపని కది
గడి, దేవినయది పంపవలయు దీనినె యను
చు. వైజ. ర. ౨౯. అని. 3. ౯౮.

కుంటెనముడి. వి. ($\sqrt{\text{కుంటెన}}$) తాటాకులపుస్తక
ముదారమునడుమ నుండెడుముడి. (శ. ర.)

కుంటెనీడు=కుంటెనకాడు. (కుంటెన + ఈడు)

నీ. కుంటెనీలకు నిచ్చి కోడిగీలకు నిచ్చి మిన్నక
వారకామిసుల కిచ్చి. విక్ర. 2. ౧౨౪.

కుంటేళ్లు. వి. బ. శ్రీకర్ణభూషావిశేషము.

నీ. కడియాలు కుంటేళ్లు గంటలాడ్డాణంబు ...

గీ. మొదలు గలసొమ్ములను దాల్చి మురిపె మమ
ర. చంద్ర. వి. ౨. ౨౦.

కుంతకుడు. సం. విణ. (అ.తికా.అ.) ౧. క్రియా
మందుడు, పనిచుటుకుడనము లేనివాడు, సో
మరి. ౨. మూర్ఖుడు.

కుంతల్. సం. శత్ర. మొక్కపోవుచున్న.

కుంతన. సం. వి. ఆ. శ్రీ=కుంతనము.

కుంతనము. సం. వి. అ. న. ౧. మొక్కపోవుట. ౨.
మొక్కపోవునట్లు చేయుట.

కుంతము. సం. వి. అ. న. మొక్కపోయిన ఆయు
ధము, మొనపోయినఆయుధము.

కుంతయల్. సం. శత్ర. మొక్కపోగొట్టుచున్న.

కుంతి. సం. విణ. (న్. నీ. న్)=కుంతకుడు.

కుంతిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=కుంతకుడు.

కుంతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మొక్క
పోయినది, వాడి తగ్గినది. ౨. మూర్ఖము, మా
ధము.

కుంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సోమరి, క్రి
యామందుడు. ౨. మూర్ఖుడు, మాధుడు.

కుంత్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొక్క
పోగొట్టె బడుచున్నది.

కుండ. వి. (సం. కుండమ్. క. కుండ. త. కుండం.) ౧.
మృదాదిభాండము, మట్టి మున్నగువానిలో శే
సినపాత్ర.

ఆ. కుండ పగిలెనేని క్రొత్తది కొన వచ్చు, భూత
లంబునందుఁ బొందుగాను, గూలఁబడిననఁ
డు కుదురుట యరు దయా. వేమన. ౧.
౮౪.

నీ...కుండ నాఁగ మృదాదిభాండ మెసఁగు. ఆం.
భా. ౨. ౨౪౫.

క...పూఁ, జెండులవనయును బంగరు, కుండలపె
ఱుఁగు నెల్లందిగుబ్బల కడఁగు. నీలా. ౨.
౨౪.

౨. వర్తల మైనభాండము.

గీ...వర్తలభాండ మెసఁగుఁ, గుండ యన...
ఆం. భా. ౨. ౨౪౬.

3. మేడలు మున్నగువానిమీఁద ఎత్తెడు కలకా
కారము గలయలంకారవిశేషము.

నీ. కంచాలఁ జీనిచీనాంబరంబులు చుట్టి గోళ
రంబులఁ బైడికుండ రెత్తి. విక్ర. ౪. ౧౩౬.
౪. ఇరును తగిలిం చెడుబండిచక్రమునడిమిగు
బ్బ.

వ...మున్ను కొండొక శ్రుంగినచక్రంబు కుండ
మునుంగం దిగఁబడిన... భార. కర్ణ. 3. 3౫౦.

(బ) ఏనుగుకుంభములు.

సీ. కుండలు దాల్చి కన్గోనల నీ రోలుకఁ జేరులఁ
జాఁపుకడయేనుఁగులను రోసి. గీ. పుడమి
చెలి నేరె సిరులఁ బెంపడరి యరిది, తేజ
గాంచినయాచాల్పు తేర్లదొరను. అచ్చ.రా.
బాల. ర.౬.

కుండకడుపు = బానకడుపు, కుండవలె గుండ్ర
ముగా నుండుకడుపు.

మ. నిడుమోముం గుఱుగేలుఁ గుండకడుపు నీ
లత్వముకొ...మార్గ. ౧. ౨౨ర.

జ: కుండగోకరి, కుండప్రోగులు, కుండబంతి,
కుండమార్పు, కుండమార్పు, కుండవీనులజోడు,
కుండానుగు, కుంపెరుగు.

కుండంగము. సం.వి.అ.పుం.కుండంగము, పొడలిల్లు.

కుండకీటుడు. సం.వి.అ.పుం. ౧.పతిత బ్రాహ్మణీపు

త్తుడు, చెడిపోయినబ్రాహ్మణస్త్రీకొడుకు.౨. దా
సిని కామించినవాడు. ౩. చార్వాకమతము
ననుసరించువాడు, నాస్తికుడు.

కుండకీలుడు. సం. వి. అ.పుం. నీచుడు, అధముఁ
డు.

కుండగోకరి. విణ. (కుండ + గోకరి.) వంటవాఁ
డు, బొదనికుడు.

ద్వి. కుండగోకరిక జేసి కువలయేకులకు, వండిపె
ట్టగఁ జేసి ... ద్వి. నల. ౨. ౭౦౦ పం.

కుండగోళకము. సం.వి.అ.న. ౧.కాంజికము, కలి.

౨. కుండగోళకులసముదాయము.

కుండగోళము. సం.వి.అ.న. కాంజికము, కలి. (విల్వ
ము.)

కుండపాయ్యము. సం.వి.అ.పుం. దీనియందు కుం
డతో సోమపానము చేయుదురు-ఒకానొకయా
గము.

కుండప్రోగులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కుండ}}$) ఒకవిధ మైన
చెవిప్రోగులు.

సీ. కుండప్రోగులు చిప్పగొడ్డండ్లు సెలగోల లా
ప్పారుచులువంకయుంగరములు. గీ. కలిగి...
మొల్లముగఁ జేరి రచటికి గొల్ల లెల్ల. నీలా.
౩. ర.౯.

కుండబంతి. వి. (కుండ + బంతి) కందుకక్రీడావి
శేషము, చెండు ఎత్తుకాలమీఁద ఒకకట్టయించి
దానిని బంతితో కొట్టుచు ఆడెడియాట. (వా)
కుండమార్పు. స. క్రి. ఒకటి నిచ్చి మఱియొకటి
ని బుచ్చుకొను. (శ. ర.)

కుండమార్పు. వి. ($\sqrt{\text{కుండమార్పు}}$) ఒకటి యి
చ్చి మఱియొకటి పుచ్చుకొనుట, వినిమయము.
సీ. చండాంసుసుతుపోల్కి గుండమార్పులు గా
క వానపమణిభాతిఁ ద్రాస మంద. గీ. కొనఁగ
నేర్తువు యాచకపూహమునకు. నరస. ౫.
౧౯.

కుండము. సం.వి.అ.న. ౧. కుండ, మట్టి మున్నగువా
నితో చేసినపాత్రము. ౨. నిష్ఫలగుండము. ౩. దే
వభాత మగుజలాళయము. (ఇది తలము దేవాల
యములకు సంబంధించియుండును. ఉదా: అగ
స్త్యకుండము, మొ.) ర. మాన భేదము.

కుండలన. సం. వి. ఆ.స్త్రీ. సున్న చుట్టుట. సం. నై
ష. ౧. ౧౪.

కుండలము. సం.వి.అ.పుం. న. ౧. కర్ణభూషణము.
౨. పాశము, త్రాడు. ౩. వలయము, గుండ్రన. (మే.
ని.)

కుండలి. సం.విణ. (న్. సీ. న్) ౧. పోగులు గలవాఁ
డు. ౨. గుండ్రనిది, వలయాకారము గలది. వి.
న్. పుం. ౧. పాము. ౨. నెమిలి. ౩. చిత్ర మృగము,
చాటలదుప్పి. ర. వరుణుడు. ౫. కోవిదారము,
కాంచనముగీ. ఈ. స్త్రీ. ౧. గుహాచి, తిప్పతీగగీ.
౨. తీక్షణత్ర, ఉప్పిగీ. ౩. (యోగ) కుండలీశక్తి.
ర. కుండలాకారనృత్యము, గొండ్లి.

గీ. దండలానకవిధమును గుండలియును, బ్రెక్క

ఇంబులెఱంగును చేరణంబు. భార.విరా.గ. ౨౪౦.

కుండలించు. సం. స. క్రి. గ. సున్నచుట్టు.

గీ. అతనికి ర్తిప్రతాపంబు లవనిఁ గలుగ, నేల
యివి యంచు మదిలోన నెపుడు దలఁచు, న
పుడ పరివేషమిషమున నబ్జసూర్యమండల
ముల విధాత్మండు గుండలించు. నై.చ.గ.౫౬.

క. పురకాంతలకానులకు, సరిపడ దని బ్రహ్మ
యాకసము నారసి వే, సరి దానిఁ గుండలించి
న, సరణికి దివి ముట్టి యచటిసాలం బమ
రు. చంద్ర. గ. 3.

౨. వలయాకార మగునట్లు వంచు.

గీ. కోపమునఁ జాపముం గొని కుండలించె. చం.

రా. రా. ౧౨౪.

కుండలించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గుండ్ర నిభక్ష్యవి
శేషము. (జిలేబి) ౨. గుఱుచి, తిప్పతీగఁగి. (క
ల్ప) 3. మూలాధారమందలి పట్టుక ములనడుమ
సున్న దేవీ భేదము.

కుండలీకరణము. సం. వి. అ. న. సున్నచుట్టుట.

కుండవర్ధనము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక పుష్ప
జాతి.

ద్వి. పాన్నలు బొగడలు బొండుమల్లియలు, కుండ
వర్ధనములు కొండగోగులును, బండిగుర్విం
డలు పారిజాతములు. ప్రభు. ౨. ౧౮ పా.
౮ పం.

కుండవీనులజోడు. వి. ($\sqrt{\text{కుండ}}$) కుంభకర్ణుడు.

క. గుఱునెట్టుచుఁ గొండవలె, న్వెఱఁ గొప్పఁగ
సున్న కుండవీనులజోడు. అచ్చ. రా.యు.
౨౨౫.

కుండానుగు. వి. (కుండ + అనుగు) కుండవంటిగుం

డ్రనికాయలు కాచుకనుగు, గోరక్షతుంబి.

కుండాశి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కుండగోళకుల
యన్నముచే బ్రతుకువాడు.

శ్లో. అమృతే భారజః కుండో మృతే భర్తరి గోళ
కః, యస్తయోరన్నమన్నాతి సకుండాశి
కథ్యతే. (వాచ)

వి. న్. పుం. ధృతరాష్ట్రపుత్రులలో నొకఁడు.

కుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కమండలుపు, గిండి. ౨.

స్థాలి.

కుండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పిశరము, స్థాలి. ౨. కమం
డలుపు, గిండి.

కుండినము. సం. వి. అ. న. విదర్భదేశపురాజధాని.

కుండిరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బలవంతుఁ
డు. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు. (కల్ప.)

కుండు. వి. గ. మొక్కలు వేయుట కుపయోగించు
మట్టిపాత్రము.

మ. అలమాకందము కుండ దింపఁ దగు నియ్యం
ట్లొక్కచో వేయఁగా, వలె సంపంగికిఁ ద్ర
వ్వటం బిడ వలె... విప్ర. ౨. ౬౯.

౨. పాడుము మొదలైనవి నూలుట కుపయోగిం
చుపాత్రము. 3. నీరు నిలువచేసి యుంచుటకు
కట్టినచిన్న కుండము.

కుండుడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడు బ్రదికి
యుండఁగా అంకుమగనికి పుట్టినకొడుకు.

కుండ్లవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లబల్లి. ౨.
ఒకజాతిపక్షి. (నై. ని.)

కుండోధ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుండవలె పెద్దపా
దుఁగు గలయాత్ర.

కుంతము. సం. వి. అ. పుం. గ. ప్రాసము, ఈ. పె;
బల్లెము. ౨. గవేధుక, అడవిగోడుమగ్గి. 3. మత్తు

ణము, నల్లి. ౪. ఉగ్రత, కోపస్వభావము. (వి. ని.)

కుంతలపక్షము. సం. వి. అ. పుం. కేశసమూహము.

కుంతలము. సం. వి. అ. పుం. గ. కేశము, నెండు

క. ౨. చషకము, పానపాత్రము. 3. లాంగుల

ము, నాఁగలి. ౪. యవలు. ౫. ప్రీతేరము, కురు

వేరుగి. ౬. (సంగీ) ధ్రువకతాళభేదము. బ. గ.

వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణముననుండు నొకా
నొకదేశము. ౧. మధ్యదేశమునందలి యొకదేశ
ము. (కే. ని, వై. ని.)

కుంతలవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. భృంగరాజ
ము, గుంటగలగరకీ.

కుంతలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెరుగు వెన్న లోన
గునానిని కోయుకత్తి, ఛురిక. ౧. వాల మను
గంధద్రవ్యము, కురువేరుకీ.

కుంతలోశీరము. సం. వి. అ. న. వాల మనుఓష
ధి, కురువేరుకీ. (వాచ)

కుంతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఒకానొకదేశము. ౨.
క్రథనికొడుకగుఒకరాజు. ఈ. స్త్రీ. ౧. పృథ, పాండురాజుభార్య. ౨. రేణుకయనుగంధద్ర
వ్యముకీ. ౩. గుగ్గిలపుచెట్టు. ౪. నల్లకి, అందుగుకీ.
కుంతిభోజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకయాదవరా
జు, కుంతిని పెంచుకొన్నతండ్రి.

కుంద. వి. (క. కుంద) స్తంభము. (శ. ర, ప్ర.)

కుందకము. వి. (క. కుందక. త. కుందకమ్) ౧. అ
భ్యంతరము, అడ్డు. ౨. లోపము. (శ. ర, ప్ర.)
౩. నేడ్యము చేయక విడిచిపెట్టినభూమి. (ప్ర.)
కుందకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కుందము, మొల్లకీ
౨. సంబరము. కీ.

కుందటీల. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. ...సాశ్వము డేగ గూడ బా తుల్లంగి కుంద
టీల...అ...అది యైనచక్షు లతఁడు దీర్చు.
హంస. ౩. ౧౩.

కుందనము. వి. (క. కుందణ. త. కుందనమ్.) అపరం
జి, పరిశుద్ధ మైనబంగారము.

సీ. ...పరిశుద్ధచామికరాఖ్యలు చనుఁగదాని,
మేలిమి యపరంజి జాళువా కుందనం బుదిరి
నా...అం. భా. ౨. ౨౭౬.

గీ. దశశతాక్షుఁడు దొడుగుకుందనపుఁ బైడి, కం

కటముఁ బోలు...నైవ. ౬. ౧౦౬. ఆం. సం.

స్థా. ౩౫. సాం. ని. స్థా. ౬౭.

కుందమము. సం. వి. అ. పుం. విడాలము, పిల్లి. (త్రి.
ని.)

కుందము. సం. వి. అ. పుం. న. మొల్లకీ. న. మొల్లపూవు.

పుం. ౧. కుచేరునినవనిధులలో నొకటి. ౨. ఒకా
నొకగంధద్రవ్యముకీ. ౩. కరవీరము, గన్నేరుకీ.
౪. శస్త్రమార్జకయంత్రము, ఆయుధములు సానఁ
బెట్టుయంత్రము.

కుంది. వి. (త. కుందాణి) ౧. దంచునప్పడు ధాన్యము
చెదరిపోకుండ గుంటచుట్టు నమర్చుతాతికుదురు.
(శ. ర, ప్ర.) ౨. కుందెన, ధాన్యము దంపుకొను
టోలు.

గీ. కుంది కుందెన యనఁగను గొఱలు ప్రహ్వ,
లూఖలము...ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

౩. ఒకవిధ మగుదీపపాత్రము. (వా)

కుందించే. స. క్రి. (√కుందు) కుందఁజేయు.

౧. బాధపెట్టు.

వ...రేలునుం బగల్గునుం బాయక నిరంతరపథప
రిత్రాంతులం గుందించియు త్తుత్తిపాసాపర
పశత్వంబు నొందించియు...హరిశ్చ. ౩. ౨౮.
వ... బాదరాయణుండు కాలోచితకృత్యంబు
లు నిర్వర్తించి గమనోస్తుఖుండై కాశీవియో
గజనితవేదనాభరంబు దుస్సహంబై యంత
రంగంబుఁ గుందింప నెట్టకేలకు నేటి కెదు
రీదువిధంబున శిష్యులుం దానును...చను
వాఁడై...భీమ. ౨. ౫౦.

౨. తక్కువపఱచు, న్యూనపఱచు.

కా. పాపాత్ముండు మదాంధుఁ డాతులుప నీపం
పెట్టునుం జేయఁగా, నోపం డడ్డము నెప్ప
రెవ్వరును మానోద్రేకముకొ గర్వముం, గో
పంబుం దనుఁ ద్రిప్ప నావ్రజనులం గుందిం
చుటం బోయినట్లే పోనిత్తురు... భార. ఉ
ద్యో. ౩. ౪౫.

3. తపింపజేయు.

శా. శ్రోధం బ్రతికారమై హృదయముం గుం
దింప... భార. విరా. ౨. ౨౭౫.

కుందిక. వి. (కుందు + ఇక - ఇక 'పాందిక' నంటిది.)

కలత, తోభము.

నీ. కలశపయోరాశి చిలుకుకవ్యపుఁ గామకుంది
కబ్బునినాఁడు మందరంబు. పి.శ.పం.౧.౩౯.

కుందికట్టు = కుందికాట్టు. వి. (✓కుందు) బాల్యక్రీ
డావిశేషము.

నీ. పసిడినిపోవనములపైఁ గుందికట్టుకై కడును
ద్దు లైనజక్రవలకవలు. యయా. 3. ౫౫.

కుందికాట్టు = కుందికట్టు. వి. బ. బాల్యక్రీడావి
శేషము.

నీ. కోలక్రోతులుఁ బిల్లఁగ్రోళ్లుఁ దూరనఁగోల
లందలంబులు మఱి కుందికాట్టు. గీ. ఆదిగా
తైశవక్రీడ లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గో
పదారకులఁ గూడి. వి. పు. 2. ౨౦౨.

కుందిల్లు (లు). అ. క్రి. (✓కుందు) కుందు నొందు.
(ప్రంగిపోవు, డిల్లుపడు.)

మ... ఆమునీంద్రాంగనా, కుల మత్యాకులవృత్తి
నుండె వనటం గుందిల్లి చింతించుచుకొ. పు.
సం. ౧౦. ౪౦౭.

కుందు. అ. క్రి. (క.కుందు) ౧. చింతించు; శోకిం
చు, ఏడ్చు.

గీ. ఏకమై యట్లు మువ్వరహృదయములును, గుం
ద కానందవారిధియందుఁ దేతె. హర. ౨.
౧౧౫.

ఆ. బ్రహ్మచర్యమునఁ దపంబున నుత్తమ, దానము
లను బడయఁ దలఁచునట్టి, గతులకంటె సా
ఖ్యకారిణి యగుగతిఁ, బొందు నీనుకుండు
గుం ద నేల. భార. ద్రో. ౨. ౨౩౪. (చూ.
3౨౧.)

౨. తపించు, ఉడుకు.

గీ. అట్లు దమలోనఁ దగుమాట లాడి యాడి, శో
పరసవేగమునఁ గుంది కుంది వగలఁ, బొంది
పొంది పురందరనందనుండు, నయ్యకుండు
నారాత్రి యెట్లై చెపును. భార. ద్రో. ౨.
3౧౯.

నీ. ... ముం దెంత పెనువంతఁ గుందెనో పిల్లఁగ్రో
వి. నీలా. ౧. ౧౦౯.

3. బాధపడు, నొగులు.

క. బలవంతుఁడు పై సెత్తి న, బలహీనుఁడు ధనము
గోలుపడినయతఁడు మ్రుచ్చిల వేమవాఁడుఁ
గామా, కులచిత్తుఁడు నిద్రలేక కుందుడు రధి
పా. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౧.

మ. నిఖిలస్తుత్యభుజప్రతాపనిధి వాసీమీదదం
డెత్తివ, చెప్పి ఖలుం దైనదశాననుం డతనితో
సిద్ధంబు యుద్ధం బగుకొ, శిఖికి మేషము
దాఁకి కుందుగతి నీచే వందురుకొ ... ఉ.
రా. 3. 3౧౨.

౪. తగ్గు, క్షీణించు.

గీ. అలుక బొంతు క్రూరత శుచితాపగమము, గు
రువిరోధ మాయువుఁ గడుఁ గుందఁజేయు.
భార. ఆను. ౫. ౧౩౦.

నీ. పెనుమంచు మీదఁ బర్విన వికాసము ధప్పి
చెలుపు గుందినసరోజినివిధమున. భార. విరా
౧. ౨౯౪.

౫. ప్రంగు.

చ. సురవిశిఖప్రయోగములు నూపఁ దొడంగిన
నేల దిద్దిరం, దిద్దిగెఁ బయోనిధుల్ గలగెడి
గ్గజముల్ మద మేది గుండె ... భార. ఆర.
౪. ౯౪.

౬. కాంతిహీన మగు.

నీ. కైరవకాననోత్కరములు కడుఁ గుండఁ గం
జపుంజంబులు కణఁక నొండ. విక్ర. ౨.
౧౦౭.

గీ. రసికశేఖరుఁ డారాజు రాజవదన, కందికుం

దిననెమ్మాయకళ రెతింగి, కడుఁ బ్రియ మె
లర్పఁ గాఁగిట నిముడుకొని ను, ఖానుభవ
లీల బసలిం చె నంబుజాక్షి. శుక. ౧. ౨౧౬.

2. కాలు చక్కఁగా నేల నానించక నడచు.
(శ. ర. వా.)

వి. ౧. దుఃఖము.

గీ. ఉదయగిరిదుర్గమునఁ దమోధ్యుదయబలము,
గూర్చఁగా నొడ్డినపిరంగిగుం డనంగ, గుం
డుఁబుల్లులమదిపండు చెండుమందు, తోఁచె
నెత్తమ్మివిరివిందు తూర్పునందు. రా. వి. 3.
౨౯.

గీ. కలువలకు విందు తామరగములమందు, దీధికు
లసీమ రోహిణీదేవిప్రేమ, లోకహితకారి
యాచక్రవాకవైరి. చిత్రభా. ౪. ౧౧౭.
(కుందు:-దుఃఖకారి అని భావము.)

౨. న్యూనత, తక్కువ; క్షీణత.

ఉ. వెచ్చయు వెట్టు మన్నఁ బదివేలకు సుద్దరు
వొల్ల రథముల్, దెచ్చిన శేషసాదలలదివ్య
మణుల్ వలె నన్న విల్వలకై, హెచ్చును
గుండు నాడుకొన కిత్తురు లాభము కోర కె
న్నఁగా, నెచ్చటఁ గోటికిం బడగ యెత్తని
వైస్యులు గల్గ రప్పరికై. పి. శకుం. ౧. ౭౨.

ఉ. వచ్చినవాఁడు ధల్లునుఁ డవశ్యము గెల్తు మ
నంగ రాదు రా, లచ్చికినై పెనంగిన బలంబు
లు రెండును గెల్వ సేర్పునే, హెచ్చును
గుండను...భార. విరా. ౪. ౨౩౪. (కుం
దు:-అవశయము అని భావము.)

క. కావున వారలనటనా, ప్రావీణ్యము హెచ్చుఁ
గుండుఁ బ్రకటించుటకై, దేవర దోడ్కొ
నిర మ్మని, దేవేంద్రుఁడు పనిచె...విక్ర. ౨.
౭౨.

ఉ. కందును గుండు లేనికశికాంతి వహించిన
నెమ్మెగంబుతోఁ, జెందొవతైపులం జులుక
చేయుజటావలితో...భోజరా. ౧. ౧౨౧.

విణ. ౧. న్యూనము.

గీ. తక్కువ కొంత పొచ్చెముతగ్గు మందు, కొ
దవ లొచ్చు కొదుక యనఁ బొదలు న్యూన,
ము...ఆం. భా. 3. ౨౪.

౨. పొట్టి.

గీ. పొట్టిపీపు నీచవోయినచేతులుఁ, గుదియఁ
బడ్డమెడయుఁ గుండుకాళ్లు, గుజ్జపాడపు
నైనకోమలి నొక్కతె, గంధపాత్రహస్తఁ
గాంచె నెదుర. పద్మ. ౯. ౨౯౨.

జ: కుందించు, కుందిక, కుందికట్టు, కుందికాళ్లు,
కుందిల్లు, కుందుకొను, కుందువడు, కుందెనగి
టి, కుందెనగడి.

కుందుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వెన్నుఁడు, విష్ణువు.

(కల్ప.)

కుందు(ది)కొను. అ. క్రి=కుందు. (కుందు+కొ
ను-స్వార్థమున.)

(చింతిల్లు)

సీ. ఇంక నాల్గవంబు లిడనైతిఁగా యంచుఁ గు
మ్మరి నెమ్మదిఁ గుందికొనఁగఁ, గుడుముయా
కల కెల్లఁ గొననైతిఁగా యంచు దేరి తీరిని
యారివేర మంద. శుక. ౨. ౫౬౩.

కుందురము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకగంధద్ర
వ్యముకీ.

కుందురు. వి. తృణవిశేషము.

గీ. కనుము కుందురు గరిమిడి గఱిక ... మొదలు
గాఁ బూరి రవలింపఁ బొదలు వెడలు. ప్ర
బంధ. ౨౦౧. హంస. ౫. ౪౫.

కుందురుకము. సం=కుందురువు.

కుందురుకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందును, సల్లకికీ.

కుందురువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. ఒకానొకగం
ధద్రవ్యము, కుందురముకీ.

కుందుతెల్లు. వి. (√కుందు) కాళముకీ. (ప్ర)

కుందువడు. అ. క్రి. (కుందు + వడు) కుందునొందు.

(డిల్లవడు)

వ... కొందఱు దుష్టమతులు లేమిఁ గుందువడిన
భర్త నధికకార్యణ్యంబు వచరించి సర్విర్లవ
ణతైలతందులాదులకై సిద్ధితివఱుతురు...
కాశీ. ౨. 2౯.

(బాధవడు, పీడ నొందు.)

నీ. కలికిగుబ్బలపెంపుఁ గనఁ జాలఁ దమి గాంచి
కోకముల్ రాజుచేఁ గుందువడియె. చంద్రి.
3. ౧౫.

కుందువు. సం. వి. ఉ. పుం. మూషికము. స్త్రీ. ఒకానొ
కగంధద్రవ్యము, కుందురువు. (కల్ప)

కుందే(దియ)న. వి. గ. ఉలూఖలభేదము, ధాన్య
ము దంపెడుతోలు, కుంది.

ఉ. భాసురకమ్మైఁ గలమపాలికఁ గుందెనని
చి కంకణో, హాసమనిస్వనాని వెలయంగ న
యోగ్రము లూని సువ్వి సు, వీర్వి సువి సువ్వి
లాలి యని వింతగఁ బాడుచు దంచి పుణ్య
గో, త్రాసురకామినుల్ సతిశిరంబున సుంకు
లు చల్లిర త్తటిక. చంద్రి. ౬. ౧౬.

ఉ. విప్పగుతమ్మికుందెనల వేడుక నర్కకరప్ర
భాంగనల్, పుష్పాడిరాజనాలు వలపుల్ నె
దచల్లఁగ నించి సారె జాల్, దప్పక దంప
నెత్తుమునలచ్చటలో యనఁ జూడ వింత
యై, యొప్పెఁ దదంతరాళపత్రదుత్పత్రదుద్ధత
షట్పదావహుల్. ల. వి. ౪. ౧౨౭.

గీ. కుంది కుందెన యనఁగను గొఱలు ప్రీహ్యు,
లూఖలము... ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

౨. కూర్చుండ లేనిపసిబిడ్డలు కూర్చుండుటకై
యేర్పఱచు నొకవిధ మగుతోట్టె.

నీ. పసిఁడికుందియనలోపలఁ బట్టుపాత్తులయొత్తు
న నొఱగి కూర్చుండ నేర్చె. వి. పు. 2. ౧౨౫.

3. ఒకానొక చెట్టు. (శ.ర.)

కుందెనగిటి. వి. (✓కుందు) కుందెనగుడి, బాలక్రీ

డావిశేషము.

నీ. ... గుడుగుడుగుంచాలు కుందెనగిటి. హంస.

3. ౧౪౬.

కుందెనగుడి. వి. (✓కుందు.) కుందెనగిటి, బాల

క్రీడావిశేషము.

నీ. చీట్లపాట్లాకాయ నిరిసింగణావత్తి గుడుగుడు
గుంచాలు కుందెనగుడి. కాశీ. 3. 33.

కుందెలు=కుందేలు. వి. డౌ. (చూ. కుందేటికొ
మ్ము) శశము, చెవులపిల్లి.

ఉ... వంటునుల్, కుందెలు సాచ్చె... భార.

ఆది. ౬. ౧౮౬.

ఆ. వేటకానియిల్లు వెఱవక కుందెలు, సాచ్చిన
ట్టు రెదిరి వచ్చి తీవు. కు. సం. ౧౨. ౮౬౭.

జ: కుందెవల.

కుందెవల=కుందేటివల. వి. (కుందెలు+వల)

క. మెడవల సన్నపువల త్రో, పుడువల దొంకమ
మింటుక్కిడివల దాఁ, టుడువల సింగిరెవ
నుకువ, రెడవల కుందెవల లాదు రెనఁగెడివ
లుల. హంస. ౪. ౧౮౫.

కుందే(దె)టికొమ్ము. వి. (కుందేలు+కొమ్ము.) గ.
శశశృంగము.

గీ... కుందేటికొ మ్మనంగఁ, బరఁగు శశశృంగ
నామంబు గరళకంఠ. ఆం. భా. ౨. ౬౬.

౨. శశవిషాణము, చెవులపిల్లికొమ్ము; చెవులపిల్లి
కొమ్మువంటిది. (అసంభవమును దెలుపును.)

గీ. తిరిగి కుందేటికొమ్ము సాధింప వచ్చు, కేసి
మూర్ఖులమనసు రంజింప రాదు. భర్తృ. నీతి.
౫.

మ. వసుధా గుందేటికొమ్ము తెచ్చుకొనఁగా వ
చ్చుం బ్రయత్నంబున. మల్లభూ. నీతి. ౫.

గీ. ఆచకోరాక్షి నిలు వెల్ల సాధిలావఁ, దివి

వీక్షింపఁ గలిమి కుందేటికొమ్ము. తపతీ. ౨.

౬౦.

కుందేటితాల్పు. వి. (✓ కుందేలు) శశధరుఁడు, చంద్రుఁడు.

గీ. వచ్చి యవ్వేడివేలుపువంగడంపు, నేల మొలత్రాటినిండుఁగుందేటితాల్పు, ప్రౌల నిల్చి కరంబు ప్రేముడి దలిర్ప, వెరవుతో బల్కె గేలుదామరలు మొగిచి. అచ్చ.రా. యు.౧౫౫, ౫౧౦.

కుందేటివల. వి. (కుందేలు + వల). కుందేళ్లను పట్టుకొనుట కుపయోగించువల. ప...దొడ్డివల లేటివల కుందేటివల పందివల... మొదలుగా వలయువలలును...కాశ.౩.౪౬.

కుందేలు. వి=కుందేలు.

గీ. జనకుఁ డగుమగ్ధవార్ధి కుచ్చైశ్రవంబు, గలిగె నైరావణంబును గలిగె నట్టి, తనకు గారాబుఁ బట్టికి వనజవైరి, కొక్కకుండ్లు గలుగుట యువిద యరుదె. నైష. ౮. ౧౮౭.

గీ. ... చెవుల, పోతు కుందే లనంగను ఖ్యాతి గాంచు, శశనమాఖ్యలు...ఆం.భా.౨.౮౫.

గీ... కుందేళ్ల నుందురువుల...మనుచ.౪. ౫౧.

జ: కుందేటికొమ్ము, కుందేటితాల్పు, కుందేటివల.

కుంపటి. వి. (క.కుంపటి. త.కుంపిడుపటి) అంగార ధాని, నిప్పులుంచెడుపాత్రము.

క. నీమగని తేజమున నుద్దామశమసమగ్రుఁ డనఁ గఁడగి కుంపటిలోఁ, దామర మొలచినక్రియఁద, న్నీమునినిభుఁ డైననుకుండు నీ పద యించుక. నృసిం. ౩. ౧౨౭.

క. ... కుంపటిలోఁ, దామరలుం బోరె నట్టితటి నొప్పారెక. ఆము. ౨. ౬౯. ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

కుంపె=కుంపె. వి. తాంబూలపాత్రము.

నీ. తాంబూలపాత్రంబు తమ కంఠవంగను గం

పె యం చనఁగను గుంపె యనఁగ. ఆం.భా.

౨. ౧౬౬.

కుంపెన. వి. కర్ణభూషావిశేషము.

నీ. చెవులపువ్వు బొగడ బవిరె రారేక కుంపెన రావిరేక ము ర్వనఁగఁ గర్ణ, భూషావిశేషము ల్పొల్పు...ఆం.భా. ౨. ౧౪౮.

కుంపెరుఁగు. వి. (కుండ + పెరుఁగు - శ. ర.) ద్రవ్యము, దధిభేదము.

గీ. కుంపెరుఁగు నాఁగ ద్రవ్య మగును... ఆం. భా. ౨. ౨౫౯.

కుంబ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ౧. యజ్ఞభూమికి చుట్టునిడిన కంచె. ౨. ముదు గయినకాటిక.

కుంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేశ్య.

కుంభకము. సం. వి. అ. పుం.౧. ఊపిరి విగఁబట్టుట. (ప్రాణాయామమున కిది యొకయంగము.) ౨. స్థాలి, కుండ.

కుంభకర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం-కుండలవంటి చెవులు కలవాఁడు-ఒకానొకరాక్షసుఁడు, రావణునితమ్ముడు.

కుంభకామల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతికామాల రోగము.

కుంభకారము. సం. వి. అ. పుం. కుస్కుభము, గంపపులుఁగు, అడవికోడి.

కుంభకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ముక్తిపెండ్లాము; పుష్పరది. ౨. కుశ్మణ్డిక, అడవిఉలవకీ. ౩. కుశ్మణ్డిక జనము. ౪. మణిసిల.

కుంభకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుంభకారి.

కుంభకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం-కుండలు చేయువాఁడు-కులాలుఁడు, కుమ్మరి.

కుంభఘోణము. సం. వి. అ. పుం. తంజాపురమండలమందలి యొక ప్రసిద్ధపట్టణము. (ఆ. ని.)

కుంభచక్రము. సం. వి. అ. న. (జ్యోతి) చక్ర
భేదము, కుంభాకారచక్రము. (ఇది ప్రయాణ
మందలి కుభాశుభములను దెలుపును.)

కుంభతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అలాబూ భేదము,
ఒక జాతిసాహితీ.

కుంభదాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కుంభిక, తీగ
పాచి, నాచుకీ. ౨. కుట్టని, కుంపెనకత్తె.

కుంభపాదుడు. సం. విణ. (అ. పదీ. అ.) శ్లిషద
రోగి, ఏనుగుకాలివాడు.

కుంభము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుంభము, కుండ.

౨. ఏనుగుకుంభస్థలము. ౩. (జ్యోతి) ఒకానొక
రాశి. ౪. ఇరువదిద్రోణములకొలత. ౫. (యోగ)
ప్రాణాయామముయొక్క అంగవిశేషము, కుంభ
కము. (దీనియందుశ్వాసము నిరోధింపబడును.)

౬. హృదయరోగవిశేషము. న. గ. గుగ్గిలపుచెట్టు.

౭. త్రివృత్తు, తెల్ల తెగడకీ. (కల్ప.)

కుంభముద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. (యోగ) ఒకానొక
ముద్ర.

శ్లో. దక్షాశ్లాఘ్యం పరాశ్లాఘ్యే షీప్త్యా హస్తద్వయేన
తు, సావకాశామేకముష్టిం కుర్యాత్సా కుంభ
ముద్రికా. (వాచ)

కుంభయోని. సం. వి. ఇ. పుం. కుండయందు పుట్టి
నవాడు-గ. అగస్త్యుడు. ౨. ద్రోణుడు. ౩. వ
శిష్టుడు. (కల్ప)

కుంభల. సం. వి. అ. స్త్రీ. బోడతరముకీ.

కుంభసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఏనుగుకుంభస్థలముల
సడిమిసందు, కదుపు. (త్రి. ని.)

కుంభాండము. సం. వి. అ. న. గుప్తుడికీ.

కుంభాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బూడిదగుప్తుడి, తెల్ల
గుప్తుడికీ.

కుంభాధిపుడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము.

కుంభాభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగా ను
డి కట్టించి యందు ప్రతిష్ఠ చేసినవిగ్రహమునకు
కుంభమునందుదకము నిండుగఁ బోసి మంత్ర
పూత మయినయాయుదకము చేత చేయించెడు
స్నానము.

కుంభి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కుంభము కలది. వి.
న్. పుం. గ. ఏనుగు. ౨. కుంభీరము, మొసలి.
౩. కులాలుడు, కుమ్మరవాడు. ౪. గుగ్గిలముకీ.
౫. విషకృమి భేదము. ఈ. స్త్రీ. గ. ఉభ,
వంటకుండ. ౨. భూపాటలి, నేలకలిగొట్టుకలి
గొట్టుకీ. ౩. కుంభిక, తీగపాచి, నాచుకీ.
౪. కట్టలము, పినగుమ్ముడుకీ. ౫. పర్వటము,
పాపటకీ. ౬. పరివ్యాధము, నీటిప్రబ్బకీ.

కుంభించే. సం. న. క్రి. (ఊపిరి) విగఁబట్టు, ఆత్మ.
వ... మఱియు నిడయందుఁ బూరించి కుంభించి
పింగళనాడిని విడిచి మరలఁ బింగళనాడిని
బూరించి కుంభించి యిడయందు విడువఁ
యును... వేం. మా. ౩. ౯౪.

కుంభిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. తీగపాచి, నాచుకీ.
౨. పాటల, కలిగొట్టుకీ. ౩. ద్రోణపుష్పి, తుమ్మి.
౪. ఒకానొక నేత్రరోగము. ౫. వేళ్య. ౬. క
ట్టలము, పినగుమ్ముడుకీ.

కుంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. ౨. క
రిణి, ఆఁడేనుగు. ౩. జయపాలవృక్షము, క
ద్రదంతికీ.

కుంభిపాకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కట్టలము, పినగు
మ్ముడుకీ. (కల్ప)

కుంభిలుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దొంగ. ౨. శ్లో
కార్థమును దొంగిలించువాడు. ౩. కాలమత్స్యము,
వేగముగా పోవునొక జాతిచేప. ౪. శ్యాలుడు,
పెండ్లాముతోడఁబుట్టినవాడు.

కుంభీకము. సం. వి. అ. పుం. గ. పున్నాగముకీ.
౨. కుంభిక, తీగపాచి, నాచుకీ.

కుంభీకుడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసక భేదము.

కుంభీధాన్యకుడు. సం. వి. అ. పుం=కుంభీధాన్యకుడు.

కుంభీధాన్యము. సం. వి. అ. న. సంవత్సరమునకు చాలునంత కుండలలో నిలువచేసుకొన్న ధాన్యము.

కుంభీధాన్యము. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరము నకు కావలయునంత ధాన్యము కుండలలో నిలువ చేసికొనుగృహస్థుడు.

కుంభీననము. సం. వి. అ. పుం. పాము.

కుంభీనసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రావణునిపినతల్లి కూతురు. (లవణాసురునితల్లి.) అ. ఆడుపాము.

కుంభీపాకము. సం. వి. అ. పుం. నరకవిశేషము. (ఇందు ఆవమందలికుండలవలె పాపులు కల్పించుదురు.)

కుంభీరకుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు, దొంగ.

కుంభీరమక్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకజాతిఈగ.

కుంభీరము. సం. వి. అ. పుం. నక్రము, మొసలి.

కుంభీరాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ) అసనభేదము.

శ్లో. పాదోపరి పదందత్వా శీర్షోపరి కరద్వయమ్,
తిష్ఠేద్దక్షాకృతిర్భూమా మమీభాసనముచ్యతే. (వాచ.)

కుంభీరుడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుడు, దొంగ.

కుంభీలకుడు. సం=కుంభీరకుడు.

కుంభీలము. సం=కుంభీరము.

కుంభీలుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కుంభీలుడు, దొంగ. అ. శ్లో. కార్థమును దొంగిలించువాడు. (వై. ని.)

కుంభుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. వేశ్యాపతి, విటుడు.

(వై. ని)

అ. కుంభకర్ణునికొడుకు.

కుకభము. సం. వి. అ. న. మద్యము. (కల్ప)

కుకరుడు. సం. వి. గ. (అ. అ. అ.) కుణి, ఈచవోయినచేతులు కలవాడు.

కుకీలము. సం. వి. అ. పుం. భూమికి మేకువంటిది.

కుర్వతము, కొండ. (త్రి. ని.)

కుకుందరము. సం. వి. అ. న. స్త్రీ. లపిటిడిమిఁదిగుంట. పుం. కుక్కపాగాకు.

కుకుటము. సం. వి. అ. పుం. బూరుగు, కల్లలి.

కుకురము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుక్కరము, కుక్క.

అ. గ్రంథిపర్ణము, గండివనము. బ. దశార్హదేశము.

కుకూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న. పుం. కల్లలి, బూరుగు.

కుకూలము. సం. వి. అ. పుం. తుషానలము, కుష్టు, ఉముకనిప్పు. న. గ. గసిక నాటినగుంట. అ. కవచము.

కుకోలము. సం. వి. అ. పుం. కోలి, రేగు.

కుక్క. వి. (సం. కుక్కరః. ప్రా. కుక్కర. త. కుక్కన్, కుక్కల్.) వేపి, శునకము.

క. వెడగోతల నెత్తు రొలుక, బడెద్రోచినవచ్చి కుక్కపదుపు వెనుకకు, జడినె గబలింప నొల్లక... భార. శాం. 3. ౫౦౮.

గీ...కంకటి మైలచీర, బఱచి విడె మొల్లరేయించు బలుకరింప, గుక్కకూతురవలదంచు వెక్కిరించు. కుక. ౧. ౪౫౭. (ఇట నిందావాచకము.) అం. భా. ౧. ౨౯౦.

ఇట్లే: -కుక్కలకొడుకు.

సా: కుక్కలోక పట్టుకొని గోదావరి యిడినట్లు.

వి. అల్పము, నీచము. (ఇది 'కాకి'వంటిది)

ఉదా: కుక్కపాగాకు.

జ: కుక్కగొడుగు, కుక్కగొట్టె, కుక్కచ్చు,
కుక్కతోలసి, కుక్కపాల, కుక్కబూరుగు,
కుక్కమూతిపిందె, కుక్కమేడి, కుక్కలక
ట్టు, కుక్కల్లి, కుక్కవాయింట.

కుక్కగొడుగు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) ఛత్రాకము, పుట్ట
గొడుగు. (శర, వా.)

కుక్కగొట్టె. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) అడవిగొట్టె. (ప్రా)
కుక్కచ్చు, కుక్కయచ్చు. వి. (కుక్క + అ
చ్చు) కుక్కయకృతి గలవాఁత, కుక్కముద్ర.
క. చంపినవానిని సరిగాఁ, జంపుట తగు విపుల
దైనఁ జంపక పతిత, తన్నంపదఁ గొని తలగొ
తీగి ప, దంపడి కుక్కచ్చు వేసి దండింపఁ ద
గు. విజ్ఞా. ప్రా. ౬౪.

గీ. కల్లజాదరి మెడఁ బాసికలు దగిల్చి, కుక్క
యచ్చిడి దండుగఁ గొనుట నీతి. విజ్ఞా. ప్రా.
౪౧.

కుక్కతోలసి. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) ఛణిర్జకము, ముచ
వము. (శర, వా.)

ఆ. తోలసి కుక్కతోలసి తోరపువాఁకుడు, గల
గరయును గుంటగలగరయును. చికి. ౨. (చి.
ని-కుక్కతోలసి. శ.ర.)

కుక్కపాల. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) పటపత్ర. (వన్యల
తావిశేషము. ఇది పాలతీఁగను బోలి యుండు
ను ఆకులు మాత్రము సోగవట్టువలె యుండును.
చి. ని.)

సీ ... కుక్కపా లన పటపత్ర పరఁగుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౬౬.

కుక్కబూరుగు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) ఒకజాతిబూరు
గు. హంస. ౪. ౧౧.

కుక్కముల్లు. వి. ద్రుక్రొగవిశేషము. (ప్రా)

కుక్కమూతిపిందె. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) కా పుడిగిన

పుడు కలిగెడు కుక్కమూతివంటిమూతి గలపిం
దె. (శ. ర.)

ఉదా: చెట్టు చెడుకాలమునకు కుక్కమూతిపిం
దెలు పుట్టును.

కుక్కమేడి. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) కాకోదుంబరిక, కాకి
మేడి. (శ. ర.)

కుక్కలకట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) చోరసాధనవిశేష
ము, కుక్కలు మొఱుంగమండఁ జేయువస్తువిశేష
ము. చెన్న. ౩. ౨౯౪.

కుక్కల్లి. వి. (కుక్క + అల్లి) వన్యవృక్షవిశేషము.
(చి. ని.)

కుక్కవాయింట. వి. ($\sqrt{\text{కుక్క}}$) శ్వాసబర్పర
ము. (శ. ర.)

గీ. కుక్కవాయింట నాఁగఁ బెంపెమ్మ శ్వాస,
బర్పరాభిధ... ఆం. భా. ౨. ౨౬౭. (ప్రా.
పా.)

కుక్కి. వి. త్రాళ్లు వదులై పల్లముపడినమంచము; ఆ
ల్పఖట్వ.

ఉ. ... నీవు ని, స్త్రీజము నొంది యల్పునిగతిం గొ
అమలినకుక్కిమీఁద నీ, యోజ ననాథుపా
టుపడ నోగిత మైతె మదియవల్లభా. భోజ
రా. ౫. ౨౦౨.

క. కుక్కలలో శబరులలోఁ, గక్కెరచిమ్మలు
లోనఁ గాఁగోళులలోఁ, బక్కణముగుడి
సెనడుమను, గుక్కిపయిం జచ్చె నతఁడు
ఘోరవ్యాధి. శివరా. ౪. ౪౬. ఉ. హరిశ్చ.
౪. ౧౩.

సీ. ... రాజిలు నల్పఖట్వ కుక్కియనంగ... ఆం.
భా. ౨. ౧౬౪.

విణ. నిమ్మము, లోఁతైనది.

ద్వి. ఆకుక్కినూతిలో నారీతి నున్న, యాకవిను
తఁ గాంచి యడ్చుతం బంది. ద్వి. భాగ. ౯
స్కం. (శ. ర.)

జ: కుక్కివడు.

కుక్కిదము. విణ. (కుక్కి?) క్రిక్కిరిసినది; దట్టము, సాంద్రము.

ఆ. ఉవిదమానమున నుప్పొంగి పలరసం, బొక్కపెట్టతఱిమి కుక్కిదంబు, గాఁగ నిండితార్చికట్టవినెనో యన, వెడలె నశ్రువారి నెల్లగొనుచు. కు. సం. ౫. ౬౦౬.

ఉ. తారకుడు భుజాబలమదంబున పల్కాబుమీద నేసె నా, నారుచిరాస్త్రసంహతి రణంబున గ్రొక్కొని కుక్కిదంబు గాఁ. కు. సం. ౧౨. ౯౧౫.

కుక్కివడు. అ. క్రి. (కుక్కి + వడు) కుక్కియగు, నేతనడలి పల్లమగు, దిగఁబడు.

ఆ. కుక్కివడిన మిగులఁ గొంగోడువోయినఁ, గులుచయైన విఱిగి కొంచె మైన, మలిన మైన నేత పలుచ నైనను నల్లులున్న సుల్కమంచ మొప్పు దండ్రు. వి. పు. ౪. ౨౧౫.

కుక్కుటకము. సం = కుక్కుటము.

కుక్కుటకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంక్షీర్ణజాతివాడు, నిషాదస్త్రీయందు శూద్రునకు బుట్టినవాడు.

కుక్కుటధ్వజుడు. సం. వి. అ. పుం. కోడిపడగ వాడు - కుమారస్వామి.

కుక్కుటమండపము. సం. వి. అ. పుం. (కాశియందున్న) ముక్తిమండపము.

కుక్కుటమస్తకము. సం. వి. అ. పుం. చవ్యముః.

కుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోడి. ౨. కుక్కుభము, అడవికోడి. (వాచ)

కుక్కుటవ్రతము. సం. వి. అ. న. భాద్రపదశుక్లసప్తమియందు చేయువ్రతవిశేషము. (ఇది సం

తానార్థము స్త్రీలు చేయుదురు. దీనినే లలితాసప్తమివ్రతము అనియు అందురు.)

కుక్కుటశిఖము. సం. వి. అ. పుం. కుసుంభవృక్షము, కుసుమచెట్టు.

కుక్కుటాండము. సం. వి. అ. న. కోడిగుడ్డు.

కుక్కుటాసనము. సం. వి. అ. న. (యోగ) ఆసన భేదము.

క్లో. నిజహస్తద్వయం భూమా పాతయిత్యా జితేంద్రియః, పద్భ్యాం బద్ధం యత్కరోతి కూర్పరద్వయమధ్యగం, సవ్యాపసవ్యయుగళం కుక్కుటాసనమచ్యతే. (రుద్రయామళము - వాచ.)

కుక్కుటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. దంభచర్య, కపటపునడవడి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆడుకోడి. ౨. శాల్యరి, బూరుగుః.

కుక్కుటివ్రతము. సం = కుక్కుటవ్రతము.

కుక్కుభము. సం. వి. అ. పుం. అలజము, గంపపులుఁగు, అడవికోడి.

కుక్కురము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క. న. గ్రంథిపర్తి, గండివనముః.

కుక్కురవాక్కు. సం. వి. చ. పుం. కుక్కువలె ధ్వనిచేయునది - సారంగమృగము, ఒకజాతిలేడి.

కుక్కురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుకుక్క.

కుక్కుము. సం. వి. అ. పుం. ఉదరము, కడుపు. (కామిది.)

కుక్కి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. జతరము, కడుపు. ౨. మధ్యభాగము. ౩. కత్తియొఱు.

కుక్కింభరి. సం. వి. ఇ. (ఇ) ఆత్మంభరి, స్వాదరమాత్రపూరకుడు.

కుక్కిరంధ్రము. సం. వి. అ. పుం. నలము, కిక్కినకసవు.

కుక్షి గోలము. సం. వి. అ. పుం. న. కడుపులోఁ గలి

కడుకోగవిశేషము. (వాచ)

కుఖనకము. సం. వి. అ. పుం. భూమిని త్రవ్వనది-
ం. ఎలుక. ౨. పంది.

కుగ్రామము. సం. వి. అ. పుం. పల్లెటూరు. (రాజు

గాని ఆహితాగ్ని గాని వైద్యుఁడు గాని ధనికుఁ
డు గాని నది గాని లేనియూరు-విల్యము.)

కుచండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మూర్ఖాలత, చాఁగఁగీ.

కుచందనము. సం. వి. అ. న. గ-వాసన లేనిచందన
ము-ఎఱ్ఱగంధము, రక్తచందనము. ౨. కుంకుమపు
వ్వు. ౩. పత్రాంగము, రక్తచందనమువలె నుండు
కాష్ఠవిశేషము.

కుచఫలము. సం. వి. అ. పుం. దానిమ్మగీ.

కుచము. సం. వి. అ. పుం. స్తనము, చన్ను.

కుచరుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) పరులదోషములను
చెప్పవారు.

కుచాంగేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుక్కూరగీ.

కుచాగ్రము. సం. వి. అ. న. చూచుకము, చను
మొన.

కుచితము. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) పరిమితము, కొలది
పాటిది.

కుచేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. విధకర్ణి, చిఱుబొద్దిగీ.

కుచేలము. సం. వి. అ. న. గ-భూమికి వస్త్రమైన
ది-సముద్రము.

క్లో. కాచాయ నీచం కమనీయవాచా, మోచా
ఫలస్వాదుముచా నయాచే, దయాకుచేరే ధ
నదత్తుచేరే, స్థితే కుచేరే శ్రీతమాకుచేరే.
౨. కుత్సితచేలము.

కుచేలుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. అ. అ.) మాసి నట్టిగాని
చినిగినట్టిగాని వస్త్రములు కట్టువాఁడు. వి. అ.
పుం. ఒకానొకఁబుడి, శ్రీకృష్ణునిమిత్రుఁడు.

కుచ్చేల=కంచెల.

చ. కలువలు కొప్పున న్నును మొగంబునఁ గన్తు
బొట్టు పట్టుకు, చచ్చలయును జంద్రకావిబును
సాపనివల్పుయు మై రహించఁగా. కుక. గ.
౨౫.

కుచ్చేలి=కుచ్చెలి. వి. కోలి, కేఁగుగీ.

సీ. కుచ్చలి యంచవఁ గుచ్చెలి యనఁగను గోళి
యటన్నను గోలి యొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౭౪.
హంస. క. ౧౩౨.

కుచ్చేలిగంత. వి. యోగులును యోగినులును ధరిం
చెడుబొంత.

ఉ.... వెలివన్నె పట్టుచూ, లుచ్చులు గల్గి యొ
ప్పుతనకుచ్చలిగంతయుఁ గక్షపాలలో, నచ్చ
పురత్న పేటి నిడినట్టి మహాసుటికావ్రకాం
డము. పరమ. గ. ౧౨౧.

సీ.... గుబ్బ, చనుదోయి వన్నె కుచ్చలిగంత దాప
లికరమునందు విభూతికక్షపాల. రాజ. చ. ౨.
౯౪.

కుచ్చేలిబొంత=కుచ్చలిగంత.

సీ. నల్లు వగుకలువ మొగ్గులు జడల్లా నాచుపాలు
వైనకుచ్చలిబొంత గాఁగ. గీ. జోగురాలును
బోలెను సాబగు మీఱు, కొలను గాంచిరి మ
దిలోనికోర్కు లలర. యయా. ౩. ౫౬. పర
మ. గ. ౧౨౫.

కుచ్చితము. వి. ఇ. (సం. కుత్సితః. ప్రా. కుచ్చితో.
క. కుచ్చిత. త. కుచ్చితమ్.) నీచము, అల్పము, కు
త్సితము.

ఆ. వలయుపదవియందు నిలిచి నారాజ్యమం, క
యును జక్కఁజెట్టి నయము విక్రమమును న
డపునంతమానిసి వై యుండి, కుచ్చితంపుబ్ర
దుకు కోరఁ దగునె. భార. విరా. ౧. ౨౨౨.

సీ. ... అధిప నీవలికినయట్లు కరముఁ, గుచ్చితం
వైనట్టి కోమటికులమున జన్మింపు మీవని కా

వ మిచ్చి. మార్గ. 2. 232. ఉ. హరి. ౫. 300.

వి. నీవత్వము, కుత్సితత్వము.

ఉ. కుచ్చిత మేమి గూడు సమహాసినరాజ్యము
వీటిఁబుచ్చఁగా, వచ్చిన లాభ మేమి... వేం.
సంచ. 3. 032.

కుచ్చితుఁడు. విజ. కుజనుఁడు, దుష్టుఁడు.

గీ. కఱిటి యడిగొట్టు పలువ యేరరిగరాసు, చె
నఱి చెన్నఱి కూశ కుచ్చితుఁడు మొండి,
కట్టెనాఁగను గుజనాఖ్యగాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. 3. 2.

ఉ. ఆచ్చటఁ దొల్లి పార్వతి వయస్యలతో జల
కేళిఁ దేలఁగాఁ, గుచ్చితు లైన రక్కసులు
కొండలు కామిను లై జలంబులోఁ, జొచ్చిన
నిందుఁ జొచ్చి పురుషుల్ నిజ మిట్టులె యా
దురంచు లో, హెచ్చినకిన్న నట్లు శపియిం
చి తిరోహిత యయ్యె నయ్యెడఁ. ఉ. రా. ౫.
043.

కుచ్చిళ్లు. వి. బ. (కుచ్చెళ్లు. శ. ర. - కుచ్చిలి. చి. ని.)
బాలికాక్రీడావిశేషము. (ఇదియే గూఢమణి
క్రీడ యందు అని చి. ని.)

మ. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడు నర్థిం బా
మ్మపెండిండ్లు గు, జ్ఞేనగూ శ్లచ్చనగండ్లు పింపి
కులు కుచ్చిళ్ గీరనంగింజ లో, మనగుంటర్
కనుమూసిగంత నలుగంబాలాట లో నైనభే,
లనముల్... కళా. ౬. ౨౦౨.

కుచ్చే. వి. (సం. గుచ్చః. ప్రా. పచ్చ. క. త. మ. కు
చ్చు. కు. వచ్చి.) ౧. ప్రప్రసంగ మొనలగువానిగుత్తి.
నీ. ...కుచ్చన గుత్తి యన గుడి యనఁగ గుచ్చా
ఖ్యదనరు. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

౨. పట్టు మున్నగువానికుచ్చు.

ఉదా: పాలకీకుచ్చు, కుచ్చుపాగా, మొ.

(బ) ౧. క్రీలు జడయందు చేర్చి అల్లుకొనెడి భూ
షణవిశేషము. (శ. ర.)

నీ. బటువు ముత్యములపాపటబొట్టు రాకిడి జడ
బిళ్లలును గుచ్చులడరి వెలుఁగ. వేం. మా. ౧.
030.

౨. కొనచెని నుందుకొనెడి భూషణవిశేషము.

(శ. ర.)

జ: కుచ్చుమీను, కుచ్చులమొకము.

కుచ్చేమీను. వి. (√కుచ్చే) పెద్దతోక గలచే
చ. (చి. ని, శ. ర.)

కుచ్చేలమొకము. వి. (కుచ్చులు + మొకము) చమ
రీమృగము. (శ. ర.)

కుచ్చె. వి. ౧. కుచ్చెల, పింజె, మడత.

నీ... కచ్చభేదాభిధాన మెసంగుఁ గానె కుచ్చె
ల కుచ్చె కచ్చె పింజె, చుంగు రింగు నెటిక
చింగు నెటియనంగ... ఆం. భా. ౨. 0౫3.

౨. కెంపుపని.

నీ... కెంపుపని కుచ్చె యనఁగ వెలయు. ఆం.

భా. ౨. ౨22.

కుచ్చెతీయు. స. క్రి. (రత్నములను) సానఁబట్టు.
(శ. ర.)

కుచ్చెల. వి. (బ. కుచ్చెలలు, కుచ్చెళ్లు - సం. కచ్చః.)

౧. కుచ్చె, పింజె, మడత.

చ... చరిగంచుచల్వకు, చెచ్చెల లపరంజి మెట్టియ
ల జీరఁగ నంచెలు మ్రోయ సోయగం, బాలు
కఁగ వచ్చె నత్తతీ రఘూత్తముచిత్తము తత్త
తింపఁగ. ఉ. రా. ౬. 0౬0.

మ. తళుకుంగుబ్బలఁ జైట వేయు మని కాంతల్
దూఱ హాలామదా, కులితస్యాంత యొకర్లు వే
గ జిలుఁగుంగుచ్చెళ్లకొం గెత్తిగు, బ్బలచైఁగ
ప్పిన బైలువడ్డజనున ప్రాంతంబు వీక్షించి...
దశా. ౮. 0౨3. ఆం. భా. ౨. 0౫3.

౨. పావడ, గాగర.

సీ. మెఱుంగుఁగుచ్చెలమిఁద జరతాబుపని మీ
ఱుచెఁగావరంగారుచీరఁ గట్టి. హంస. గ.

౧౨౦.

౩. పిడుకలు చొప్ప మొదలగువాని ప్రోగు, రాశి.
గీ. ... రుబ్బు, లోలు పిడుకలకుచ్చెల దారిగుం
త, దనర నిరతంబు వెలయు నాతనిగృహంబు.
శుక. ౨. ౧౦౮. (పిడుకలకుచ్చెల = పిడుకల
గూడు.)

సీ. ... కుచ్చెల యన రాశి కొఱలుచుండు. ఆం.

భా. ౨. ౨౩౦.

౪. ఎనిమిదిగొట్టులకొలది, భూపరిమాణవిశేష
ము. (త్రై.)

కుచ్చెలి = కుచ్చేలి. ఆం. భా. ౨. ౨౪.

కుచ్చము. సం. వి. అ. న. కుముదము, తెల్లగలువ.

(వాచ.)

కుజంభ (భీ)లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కన్న పుదొం
గ, సంధిచోరుఁడు.

కుజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సిత పురుషుఁడు.

కుజ ప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కుజగ్రహమున
కిష్టమైనది - విద్రుమము, పగడము.

కుజము. సం. వి. అ. పుం. భూమినుండి పుట్టినది - చె
ట్టు.

కుజలము. సం. వి. అ. న. పులికడుగు.

కుజవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము.

కుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భూపుత్రుఁడు - గ. నరకా
సురుఁడు. ౨. అంగారకుఁడు.

కుజుటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పాగమంచు. (విల్యమున్)

కుటంకము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటికప్పున కుపయో
గించుగడ్డిలోనగునది.

కుటంగకము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఛది, పటల
ము, ఇంటికప్పు. ౨. ఆకులు లోనగునానిచే ఆ
చ్చాదిత మైనగృహభేదము.

కుటచము. సం. వి. అ. పుం. కుటజము, కొండము
లై. (వాచ.)

కుటజము. సం. వి. అ. పుం. గ. కొండములై, కొ
డిసెచెట్టు. ౨. అగస్త్యవృక్షము, అవిసె.

కుటజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుండయుండు పుట్టిన
వాఁడు - గ. అగస్త్యుఁడు. ౨. ద్రోణుఁడు. ౩. పశి
మఁడు.

కుటన్నటము. సం. వి. అ. పుం. శోనాకము, దుం
డిగము. న. కైవర్తిముస్తకము, కైవడిముస్తా.

కుటపము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఇంటిలోఁట. ౨.

ధాన్యమానవిశేషము, కుడపము. న. పద్మము.

కుటపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముని.

కుటము. సం. వి. అ. పుం. న. కలశము, కుండ.

పుం. గ. దుర్గము, కోట. (కల్ప.) ౨. చెట్టు. ౩. గృహ
ము; క్షుద్రగృహము, గుడిసె. (కే. ని.) ౪. కొండ.

కుటరము. సం. వి. అ. పుం. తరిగంబము, చల్లరాడు.

కుటరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రివృత్తు, తెగడ.

కుటరువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. పటగృహము, చే

రా. ౨. ఒక జాతిసింహము. (వై. ని.)

కుటలము. సం. వి. అ. న. పటలము, ఇంటికప్పు.

కుటహారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసి, పనికత్తె.

కుటాక. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. కూఁకటికుచ్చె కుటాక కర్కుకరడు నల్లచ్చి
కాఁడును జల్లపిట్ట. గీ. యనగ నిట్టని పక్షి భే
దాఖ్యలయ. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

కుటి. సం. వి. ఇ. (ఇ) కాటిల్యము కలవాఁడు. (వై.
ని.) వి. ఇ. పుం. గ. చేపము. ౨. చెట్టు. ఇ.
ఈ. స్త్రీ. గ. కాటిల్యము, వంకర. ౨. గుడిసె. ఈ.

స్త్రీ. గ. కుంభదాసి, నీళ్లు మోయుపనికత్తె. ౨.
ముర యనుగంధద్రవ్యము. ౩. మద్యము. (హే
మ. ని.) ౪. చిత్రగుచ్ఛము, పలురంగులు గల

పూలగుత్తి. గ. ఇనుము. (వై. ని.)

కుటిచరము. సం. వి. ఆ. పుం- (జలములో) వంకర
గా నడుచునది - జలసూకరము. (వాచ.)

కుటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుటిలము, వం
కరైనది.

కుటిరము. సం. వి. ఆ. న. కుటిరము, క్షుద్రగృహ
ము. (కల్ప.)

కుటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నది. (హేమ. ని.) ౨.
స్పృక్కుయనుగంధద్రవ్యము. (మే. ని.)

కుటిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. వంకరైనది;
మెలికలు తిరిగినది. ౨. ఋజువు కానిది, కపట
ము కలది. (ఉదా: కుటిలహృదయుడు, మొ.)
వి. అ. న. తగరపుష్పము, నందివర్ధనపుపూవు.

కుటిచకుడు. సం. వి. ఆ. పుం- గుడిసెలో నుండు
టచేతనే తృప్తి నొందువాడు - సన్న్యాసి భేద
ము. (కుటిచకుడు బహుదకుడు హంసుడు
పరమహంసుడు అని సన్న్యాసులు నలుపురు.)

కుటిరము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడిసె.

కుటుంగకము. సం=కుటంగకము.

కుటుంబము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. పోష్యవర్గ
ము, పెండ్లాము బిడ్డలు లోనగువారు. ౨. బంధు
వు, చుట్టము. ౩. జ్ఞాతి. ౪. సంతతి, సంతానము.
గ. నామము, పేరు. (వాచ.) ౬. వర్గము, సమూ
హము.

కుటుంబి. సం. విణ. (కొ. నీ. కొ) కర్న కుడు, దున్న
కొని బ్రదుకువాడు. (కల్ప.) వి. కొ. పుం. గృహ
స్థుడు. (కల్ప.)

కుటుంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మగఁడును బిడ్డ
లునుగలస్త్రీ. ౨. కుటుంబములసమూహము.

కుటుండు. సం. వి. ఆ. పుం. శిలాకుట్టకుడు, తాలుమ
లుచువాడు. (కే. ని.)

కుట్టకము. సం. వి. ఆ. పుం. (గణిత) గుణకాంకవిశే
షము.

కుట్టకుండు. సం. విణ. (అ. ట్టికా. అ.) ఛేదించువా
డు.

కుట్టడము. వి. (✓కుట్టు.) కుట్టువని.

స్త్రీ. అవికకుట్టడపుడోరపునిగ్గజంటిలు తమలతా
ద్యుతికిఁ గైదండ యొసఁగ. శుక. గ. ౨౦౦.
(శ. ర. పా.)

కుట్టన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కుట్టనము.

కుట్టనము. సం. వి. అ. న. గ. ఛేదనము. (చెక్కుట, మ
లుచుట, మొ) ౨. కుత్సనము, నిందించుట. ౩. ప్ర
తాపనము, కాంచుట, వెచ్చచేయుట. ౪. గుణన
ము, గుణించుట.

కుట్టని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కుట్టిని, కుంఠెనకత్తె. ౨.

ఛేదనసాధన మగుకత్తి పీట, మొ.

స్త్రీ. కుట్టసి పేషణి చుట్టి ఉదకుంభి చ మార్చసి,
. పంచనూనా ఇతి ఖ్యాతాస్తాభి స్స్వర్గం న
గచ్ఛతి.

కుట్టనీయము. సం=కుట్టయితవ్యము.

కుట్టమితము. సం. వి. అ. న. దంతపిడనాదులచే
కోపభావ మభినయించినను లోపల మిక్కిలి
యానందము పొందునట్టిస్త్రీలయొక్క శృంగార
చేష్టవిశేషము.

స్త్రీ. కేశస్తనాధరాదీనాం గ్రహే హర్షేపి సం
భ్రమాత్, ప్రాహుః కుట్టమితం నామ శిరః
రవిధూననమ్. సా. ద. ౩. ౧౧౧.

కుట్టయత్. సం. శత్రు. ఛేదించుచున్న.

కుట్టయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేది
ంచుచున్నది.

కుట్టయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=కుట్టకుడు.

కుట్టయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేది
పఁదగినది.

కుట్టహారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసి, పనికత్తె. (హ
లా. ని.)

కుట్టాకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఛేదించునది.

కుట్టారము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. న. గ. రతి.
అ. కంబళము.

కుట్టారుగ. వి. (కుటు + ఆరుగ) క్షుద్రకోద్రవము.
(బ) ధాన్యవిశేషము.

మ. గురుగుం జెంచలిఁ దుమ్మి లేదగిరిసాకుం దిం
త్రిణీపల్లవో, త్కరముం గూడఁ జొరంటి
నూనియలతోఁ గట్టావికుట్టారుగో, గిరముల్
మెక్కి... ఆము. ర. ౧౩౪.

కుట్టావలు. వి. బ. (కుటు + ఆవలు) సర్వపవిత్రే
షము. (శ. ర.)

కుట్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదించఁబడి
నది.

కుట్టిని. సం = కుట్టని.

కుట్టిమము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. శిలారత్నాది
నిబద్ధభూమి, నెలకట్టు. అ. కుటీరము, గుడిసె.
పుం. దానిమ్మ. (రా. ని.)

కుట్టిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదకము. వి.
అ. పుం. కొండ.

కుట్టు. స. క్రి. (త. కుత్తు.) గ. (వస్త్రపర్ణాదులు) కుట్టు.
వ. ... మూర కొక్కండును జేన కొక్కండును

గాఁ గుట్టినడొల్లుటుల్లారు లుల్లసిల్లఁ బల్లించి
నపల్లంబులపై... ఆము. ర. ౩౫.

సీ. నునుఁబోఁకపాత్రిఁ గుట్టినదొప్పగమితోడ
... ఆము. గ. ౭౬.

అ. (చీమ, తేలు, తుమ్మెద, మొ.) కుట్టు.

గీ. మధువుఁ గొన నుత్సహించినమనుజుఁ బట్టి,
కుట్టి నిర్జించుమధుకరకులమునట్లు. భార. ఆర.
గ. ౨౫౧.

౩. గ్రుచ్చు.

వ. ... విశేషఖండంబు లొండొండ యవ్వెత్తుగా
నానుఁబొత్తరలం గట్టియు గదులు గుట్టియు
... మనుచ. ర. ౬౦.

ర. (చెవులు, మొ.) కుట్టు.

ఉదా: ఆపిల్లవానికి చెవులు కుట్టినారు.

గీ. (అంకురము మున్న గునానిని) పొడుచు.

చ. గుమురులు గట్టి యారికలు గుట్టి ప్రవాళము
వట్టి కింకతో, నమలక మ్రింగి... ఆమనిని శే
యుఁబవల్ వడిఁ గూయుఁ గోవెల్. ప.
సం. ర. ౪౬౩.

వి. గ. సీవనము, కుట్టుట; కుట్టినదారము.

సీ. జంటముతైపుఁ గుట్టుజంటిఁ సైకల నంటి దిగి
గుబ్బచన్నులు పిక్కిటిల్ల. ఉ. రా. ౬. ౧౩౧.

ఉ. గుత్తపుఁదాపితాఁజవికకుట్టు పటుక్కున వి
చ్చె రంభకుఁ. కృ. శకుం. పీఠి. గ. ౮౦.

అ. (కడుపులో పుట్టెడు) నొప్పి, బాధ.

క. అడుకులు దిన్న ట్లగునే, కడుపునఁ గుట్టెత్త
పుడు గడుఁ బఱచితి నాఁ, డొడ రెఱుగక
పాండునుతుల, నుడిగి మడుఁగవలసె నివ్వ
డొకసాత్యకిచ్చే. భార. ద్రో. ర. ౮౯.

క. తలనొప్పి కడుపుఁ గుట్టు, బలుగులుపుం గాళ్ల
తీపు పాటించుచు... శుక. ౨. ౨౦౫.

౩. ప్రాయ్యిలో క్రిక్కిరిసియుండుబూడిదలో
నగునది. (శ. ర.)

ర. కుట్టఁగా ఏర్పడి నరంధ్రము.

(వ్యవ) చెవికుట్టు మూసికొనిపోయినవి.

జ: కుట్టడము, కుట్టుకాండ, కుట్టుచేడు, కుట్టుదా
కు, కుట్టుడు, కుట్టుతేలు, కుట్టుపోయు, కుట్టుమా.

కుట్టు కాండ. వి. ($\sqrt{\text{కుట్టు}}$) కుట్టుపోఁగు. (శ. ర.)

కుట్టుచేడు. వి. ($\sqrt{\text{కుట్టు}}$) కొరడా?

చ. గురుసతిఁ గూడురట్టునకుఁ గొంకనిమోకు
వియోగినీ నము, త్కరములకీడు చూచుటకు
దర్పకులే పెడుకుట్టుచేడు తె, మైరలకుఁ
దోడు చిత్రగతి మిన్నులఁ బాటెడుమాడు

లాడు పెన్నిరు లనుపోడు కాలుకొని యే
ర్యునెలుంగులపీడు వీడువో. పరాహ. ర.
౨౪.

కుట్టుడాకు. వి. (కుట్టుడు + ఆకు) కుట్టినవి స్తరామ.

కుట్టుడు. వి. ($\sqrt{\text{కుట్టు}}$) కుట్టుట. (శ.ర.)

కుట్టుతేలు. వి. (కుట్టు + తేలు) గ. తుద్రుడు. ౨.
కంటకము, ముల్లు.

గీ. కుట్టుతేలనఁ గంటకతుద్రు లగుదు,రు... ఆం.
భా. ౩. ర౬. (ప్రాతప్రతిపా.)

కుట్టుపోగులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కుట్టు}}$) చెవులకు పెట్టు
కొనుటంగరమువంటి వట్టిపోగులు. (శ. ర.)

కుట్టుపోయు. స. క్రి. (కుట్టు + పోయు) కుట్టు.
(శ. ర.)

కుట్టుసురు. వి. (కుటు + ఉసురు) కొంచెము మిగి
లియున్న ప్రాణము. (శ. ర.)

కుట్టురుపు(ర్పు). వి. (కుటు + ఉరుపు) కొంచె
ము మిగిలియున్న యూర్పు, కొనయూపిరి.

కుట్టెట్టియ. వి. గుడస్థానము. (శ. ర.)

కుట్ట(డ్డ)లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరియు
నది, వికసించునది. వి. అ. పుం. గ. మొగ్గ; ఆరవిరి
మొగ్గ. ౨. మొగ్గపంటి బాణపుములికి. న. నరకవి
శేషము. (ఇందలివారు యంత్రరజ్జువులచే పీడి
తు లగుదురు - వాచ)

కుట్ట(డ్డ)లితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాతకుట్ట
లము, మొగ్గులుకలది; సగమువిరిసిన మొగ్గులుకలది.
(వాచ)

కుట్టమూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఛేదింపఁ
బడుచున్నది.

కుట్ట్రము. సం = కుట్టయితస్యము.

కుట్ట, విణ. అల్పము.

ఉ. ... వెడంద సోగ యై, నట్రిలుకన్నుదోయి
నిడువారుగురుల్ బటువుంబిటుందు లే, గు
ట్రసునుంగవుక గలుగుకోమలి యై యది
మ్రోల నిల్చినక. విజ. వి. ౨. ర౬.

౨. భయంకరము, ఘోరము.

కా. ఓసామి యిటువంటికొండదరిలో నొంటిం
బుబుల్ సింగముల్, గాసిం బెట్టెడుకుట్రన
ట్టడవిలోఁ గల్లువ్విక్రీనీడ నే, యాసం గట్టి
తి వేటిగడ్డ నిలు ... కాశ. ౩. ౬౫.

వి. మాయపన్నుగడ, ద్రోహబుద్ధితో చేసెడుప
న్నిక. (ప్రా.)

ఉదా:- వారందఱును కలిసి వానిపై కుట్ర ప
న్నుచున్నారు.

కుట్రపువాడు. వి. కుట్టుపని చేయువాడు, సా
చికుడు. (శ.ర, ప్రా.)

కుఠరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుటరము, కఠింగంబము.
౨. తుంగముపైకి.

కుఠాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. దాహ్వాహుటము, వడ్రం
గిపిట్ట.

కుఠాటంక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుఠాటంకము.

కుఠాటంకము. సం. వి. అ. పుం. కుఠారము, గొడ్డలి.

కుఠారకము. సం. వి. అ. పుం. చిన్న గొడ్డలి.

కుఠారము. సం. వి. అ. పుం. గ. పరశువు, గండగొడ్డ
లి; గొడ్డలి. ౨. చెట్టు. (కల్ప)

కుఠారి. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గండగొడ్డలి. సం. పుం - గండ
గొడ్డలి కలవాడు - పరశురాముడు.

కుఠారువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. చెట్టు. ౨. కొఁతి. ౩.
శస్త్రకారుడు, కైదువులుచేయువాడు. (వాచ)

కుఠి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. చెట్టు. ౨. కొండ.

కుఠికము. సం. వి. అ. పుం. కుష్మము, చెంగల్యకొస్తుకీ.

కుఠేరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. నందివృక్షము. ౨. శ్వే
తతులసికీ. ౩. పల్లాసము, నల్లగడ్గరకీ.

కుతేరజము. సం. వి. అ. పుం. శ్వేతతులసిః. (కల్ప)

కుతేరము. సం. వి. అ. పుం. గ. అగ్ని. ౨. పర్ణాసము,

నల్లగడ్డరః. ౩. శ్వేతతులసిః.

కుతేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. చామరవాతము, వింజా

మర పీమటపలన పుట్టుగాలి.

కుడంగము. సం. వి. అ. పుం. న. పావరిల్లు. (వై. ని.)

కుడతా. హిం. వి. చొక్కా. (శ. ర. - కుడితినీ. వా.)

కుడవము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యమానవిశేషము, మా

నిక. (ఇది ప్రస్థములో నాల్గవంతు - రూ. కుడవము.)

కుడి. వి. ($\sqrt{\text{కుడుమే}}$ - క. ర. మ. కుడి.) గ. కుడుపు,

ఆహారపదార్థము. (చూ. కుడిముట్టు.)

క. కడుపున కందియునందని, కుడి... నా. పంచ.

ర. గం. (శ. ర. పా - కుడుపుల. ముద్రి.)

౨. కుడిభాగము.

క. వేదండముతోండమునరి, కోదండముఁ దివి

యు నెడమఁ గుడి నిబిడజ్యో నాదము రోద

సి నిండఁగ, భేదించుకొ గండశిలలఁ బృథు

బాణములకొ. మరుచ. ర. ౯.

గీ. తొడరి బడిబడి నెడనింటఁ గుడియెడమల, న

డరి వడి నేయుకటివేల్పుకొడుకు ... నీలా.

౩. గౌ.

విణ. వామేతరము, దక్షిణము, పలపలది.

ఉదా:- కుడిచేయి, కుడికాలు, కుడినైపు, మొ.

నీ. తామరపగవాడు దయతుండుఁ గూడి నీబడి

చూపుఁ గుడిచూపుఁ బరిధవింప. ఉ. హరి.

గ. గం. భీమ. ౬. ౬౭.

కుడి. సం. వి. ఇ. పుం. దేహము.

కుడితి. వి. బియ్యము లోనగువానికడుగునీరు.

నీ. తండులక్షాశనోదకము రాజిల్లును గుడితి య

వంగను గడు గనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

నీ. పలఁ బడ్డమీను కైవడి నిప్పు ద్రొక్కినకోతి

భాతిని వెత్తిగొన్నకుక్క, పద్ధతిఁ గుడితిలోఁ

బడినమూసికముట్లు శ్వేత్తంబులో నీగలల...

చంద్ర. వి. గ. ౯౨.

ఉదా:- మిరుపకుడితి, మొ.

కుడినీరు. వి. (కుడి + నీరు) త్రావఁ దగినజలము, పా

నీయము.

ద్వి. ఎడనీరు నెడనెడ నింపుసాంపైన, కుడినీరు

వరుసఁ జేకొనుచు వడ్డింప. ఆ. మ. క. ౫.

౨౪౯ పా. ౫ పం. దశా. ౭. ౭౭౮.

చ. తళుకుఁ బసిండియోవరులు దంతపుఁజావకుల

ర్చనాగృహం, బులు గుడినీరు మేడలును భో

జనకాలు... దాఁటి... వను. ర. ౭౨.

కుడిపి. విణ. (సం. కుహాపీ) కుహాపి, అంగవికలుడు.

క. గ్రక్కన వెలువడి తనచేఁ జుక్కలగుడితో

లె నున్నురుచిరహారం, బక్కుడిపియబుర

వైచుమఁ దక్కక చేతంద్రఁ బ్రాలు తలపైఁ

బోనెక. భోజరా. ౫. ౩౪౦.

కుడిపించు. స. క్రి = కుడుపు. ($\sqrt{\text{కుడుమే}}$)

(తినపించు)

గీ. హరిణవత్సంబులకు మీరు కరుణతోడఁ బా

యసాన్నంబు గుడిపింప భక్తిఁ జూచి. హర.

గ. ౭.

కుడిమివాడు. వి. గ. పాములవాడు. ౨. విషవై

ద్యుడు. (బ్రా.)

కుడిముట్టు. వి. (కుడి + ముట్టు) భోజనపాత్రము,

కంచము.

క. తొడవులు చివికినయెమ్ములు, గుడిముట్టు క

పాల మిల్లు గుడి ముడియె దై, కుడు ... కు.

సం. ౭. ౮౭౦.

కుడియడుగుపరువడి. వి. ($\sqrt{\text{కుడి}}$) పంద్రెండు

పరువడులలో నొకటి. ('పను నాల్గవినపలలో

నొకటి' అని హంస. గ. ౨౦౬.)

వ... ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరువడి...

మొదలుగాఁ గలపదిరెండుపరుషడులును...

ప్రబంధ. ౭౮.

కుడియోరభృంగి. మి. వి. (✓కుడి) పండ్రెండు
దండలలో నొకటి.

వ...ఎడమయోరభృంగి కుడియోరభృంగి భృం
గపటలము... మొదలుగాఁ గలపదిరెండుదం
డులును... ప్రబంధ. ౭౮.

కుడిశము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కుడుక. వి. (త.కుడుకై.) గ.పాత్రము. (గిన్నె,
మొ.)

క. కుడిచేత మాంసఖండము, రెడకేలను మద్యర
ససహిత మగుకంచుం, గుడుకయు ధరించి ము
దమున, వడవణఁకులు గొనుచు నతఁడు వచ్చెం
గుడికి. శివరా. ర. ౩౭.

ద్వి. కడుపారఁ జనుఁబాలు గుడిపి పసిండి, కుడు
కతో వెండియుఁ గొన్ని చే నిచ్చు. బస. పు.
౬. ౧౨౦ పం.

క. చాలఁగ నిచ్చులు వెన్నయుఁ, బాలుం గుడుక
గొనితల్లి పట్టికి నెలవిక, వ్రేలిడి యింతింతి
యకాఁ, గ్రోలించును వెరవుతోడ రుచి గొ
లుపుక్రియక. హరి. పూ. గి. ౧౯౩. ('గుడక'
క. ర. పా.)

౧. తక్కెడతట్ట, తక్కెడసిబ్బి.

గీ. గువ్వయున్నట్టికుడుక యెక్కుడుగఁ దూఁ
గ, మాంసఖండంబు కుడుకలో మఱియు నిం
చి, మఱియు నట్టైన నీక్షించి మదిఁ జెలంగి,
త్రాసుపై నిల్చె దాన యద్ధరణివిభుఁడు. శే
ష. ౨. ౭౬.

కుడుచే(డ్డు). స. క్రి. (క. మ. త. కుడి) గ. తిను, భు
జించు.

సీ...భీము, దవ్వలఁ జూచి నిత్యము నాకు నియ
మించి కొనివచ్చుకూ డేల కుడిచె దీవు. భా
ర. ఆది. ౬. ౨౯౨.

సీ. పల్లెరంబులఁ గుడ్చుబ్రాహ్మణు లతిపుణ్యు లెసె
మిదివేలు సమిద్ధమకులు. భార. ఆర. గి. ౩౦౬.

ఆ. మెనవఁ దినియెఁ గుడిచె మెక్కె బోసేసె
ను, నమలె నారగించె నా భుజించె, నమట.
కాఖ్యలగుచు నలరారుచుండును. ఆం. భా.
౩. ౧౧౮.

౨. త్రాగు, పానముచేయు.

ద్వి. మంచి గొ వ్రైసకమండలుపునను, గొంచక
యించి తాఁ గుడుచునాపాలు, వాచేరఁ బ.
ట్టి భూవరకుమారునకు, వాచవిగా సిద్ధవరుఁ
డు ద్రాగించి. ద్వి. సారంగ. ౨. ౯౭పా. ౧౬
పం.

సీ. మును మహిధేనువుచను వత్సమై కుడ్చి వస్త్ర
సంపూర్ణమై వజ్రలువాడు. కు. సం. ౭. ౯౬౫.
చ...పాలు తమ కిచ్చునె యెచ్చట నైన లేఁగ
లక, గుడువఁగ నీనిచోఁ గెరలి గోవులు తే
న్నును గాక భాస్కరా. భా. శ. ర.

౩. (సుఖిదుఃఖిదులు) అనుభవించు; పొందు,
చెందు.

గీ. కర్తవ్యములు గుడిచినఁ గాని పోవ, వంటి వా
నిఁ బ్రాయశ్చిత్త మపహరించు. భార. ఆను.
గి. ౧౧౬.

గీ. ...తొంటి, యట్లు యిడుమలఁ గుడువఁ బో న
డువ పలయు. భార. విరా. ౩. ౯౦.

వ...పితృధనం బగురాజ్యంబు ... ఈరెండుదె
అంగులవారికిం బంచి కుడువం దగుటయు...
భార. ఉద్యో. ౧. ౧౨.

సీ. మేదినినృపతి...క్రూరుఁ డగునేని లోకంబు
దెగడు గుడుచు. భార. శాం. ౨. ౧౭౮.

వ...మరులు గుడిచినపోల్కి...కాశీ. ౨. ౧౩౮.
కుడిచి కూర్చుండి=తిని కూర్చుండి, నిర్వాహ
ముగా, పనిలేక, నిర్నిమిత్తముగా; పొగరెక్కి-
గీ. కుడిచి కూర్చుండి క్రొవ్వనఁ బుడమి తేని.

పడఁతిఁ దెచ్చుట నిట్టిచేడ్పాటు లొదవె.

అచ్చ. రా. యు. ౪౫౨.

గీ. ఆగడంబున బ్రహ్మ మపహరించి, తెచ్చి
పుణ్యంబు నేయంగఁ దివురు పెల్లఁ, గుడిచి
కూర్చుండి శిలఁ దెప్పకొయ్యఁ జేసి, జలధి
లో నీదులాడంగఁ దలఁచినట్లు. జై. భా.
౧. ౬౮.

గీ. కుడిచికూర్చుండి నెతఁ దెచ్చికొంటి మొక
టి, యెన్న నెక్కడిద్యారక యెక్కడిగద,
సాంబు లివి విన్నఁ దెనుచేటు స్వామిచేత,
ననురులకుఁ బగవీ డఁట యాపురంబు. ప్ర
భా. ౪. ౧౬.

జ: కుడి, కుడినీరు, కుడిపించు, కుడిముట్టు, కుడి
యడుగుపరువడి, కుడియోరభంగి, కుడువరి, కు
డుపు.

కుడువరి. విణ. (కుడుపు + అరి) కుడుచువాఁడు.

(తినువాఁడు, భుజించువాఁడు)

నీ. తెలికడలిని గరువలికుడువరిదొరచఱపుపయి
నిదురఁ గొలులునుటియ. అచ్చ. రా. ఆర. ౧౧౪.

కుడుపు(డ్పు). స. క్రి. ($\sqrt{\text{కుడుచే}}$) కుడువఁజే
యు, కుడిపించు.

(అనుభవించఁజేయు.)

క. ... అతులపుణ్యవతిఁ గృష్ణు మి, వా రెల్లఁ
జూడఁ బఱచిన, క్రూరపుఁబాపము ఫలంబు
గుడువక యున్నే. భార. ద్రో. ౫. 3౦.

వి. (త. కుడిప్ప) గ. భోజనము; భోజనపదార్థము.

గీ. కుల్యయందుఁ ద్రిరాత్రంబు గుడుపు దక్కి,
శౌచి యై యఘమర్షణజపముఁజేసి, యశ్వ
మేధఫలముఁ బొందు ననఘ నరుఁడు. భార.
ఆను. ౨. ౮౭.

క. కడుపునఁ బుట్టినకూరిమి, కొడుకునుకుమా
రమూర్తిఁ గులవర్ధనుని, మెడఁ గోసి చంపి
నంజాడు, గుడుపుల జోగులకుఁ బెట్టుకూరులు

గలరే. హర. ౨. ౭౫.

క. బడబాగ్మ్యనలాగన్మృత్యు, కుడిచినకుడు పఱు
గఁజేసి కుశలప్రదుల, యొడు మామ ననుచు
వలచే, గడుపు నిమిరి చదువ గట్టికండ్లుం గ
మరుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౮౨.

వ... గనగననినిష్ఫలం జమురు చిప్పిలం గాల్చిన
కమ్మకఱపట్టు జట్రాతిపయి గాల్చేనికిం గు
డుపు నెట్టి... మనుచ. ౪. ౬౦. (ఇట నైవేద్య
ము అని భావము.)

౨. అనుభవించుట, భుక్తి.

గీ. కొంచె మైనను దగఁ బంచి కుడుపు మేలు. భా
ర. ఉద్యో. ౨. ౪౭.

క. కుడుపుం బత్రము సాక్షియుఁ, గడుమేళ రెం
దైన మే లొకటియైనను మే, లొడఁబడనివి
లేకున్నను, జెడ విడువక సత్య మధిఁ జేయిం
పఁదగుక. విజ్ఞా. వ్యవ. 3౨.

గీ... మెనపుట యారగింత, యారగింపు కుడుపు
నాఁగ నలరు భుక్తి. ఆం. భా. ౨. ౨౬౦.

3. జీవిక, జీవనోపాయము.

వ... గంధచరాపిటీచర్యణభూషణాంబరభా
రణం బెల్ల నన్యనికొఱకుఁ గాని యాత్మార్థం
బు గాదు పడపు గుడుపు గాఁ బరఁగుపడం
తుల కిది మర్యాద... జాహ్నువీ. ౪. ౫౪.

కట్టికుడుపు=బంధించి అనుభవించఁజేయు, లేవ
కుండ అనుభవించఁజేయు.

క. తొలుజ న్నంబునఁ జేసిన, కొలయును బుణ్యం
బుఁ గట్టికుడువక యున్నే. సారంగ. ౨. 33.

కుడుపుడుగుట=పస్త, ఉపవాసము.

ఆ. దైన్యమునకుఁ ద్రోవ దలఁప ననైన్యంబు, పక్షి
వంచనంబు గుడుపుడుగుట, బుద్ధి యైనట్లు
భోగింప నేర్చుట, సార మైనబోధిసత్త్వము
తము. నైష. 2. ౮౫.

కుడుము. వి. (క. కుడుము, కుడుంబు) మోవకము,
భక్ష్యవిశేషము.

క. ఎదిరిం దమయట్టుల కా, మదిఁ దలఁచినఁ బొ
సఁగుఁ గాక మాకుం గుడు మిం,డిదె మీరు
వ్రక్కఁ గొనుఁ డని, చదు రడిచిన మనసు
పొందు చక్కఁబడు నే. భార. ఉద్యో. ౧.
3౧౨.

సీ...కుడు మన మోదకం బడరు...ఆం. భా. ౨.
౨౫౬.

కుడుముల తిండికాడు = మోదకభక్షకుఁడు, వి
నాయకుఁడు. ఆం. సం. దేవ. ౧౨.

కుడ్యమత్స్యము. సం. వి. అ. పుం. గృహగోధిక,
బల్లి. (కల్ప)

కుడ్యము. సం. వి. అ. న. గ. భిత్తి, గోడ. ౨. లేపనము,
పూత. 3. కాతూహలము. (మే. ని.)

కుణంజము. సం. వి. అ. పుం. వనవాస్తాకముః.

(వాచ.)

కుణంజరము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవర్తిహారక.

కుణకము. సం. వి. అ. పుం. పిల్ల.

వ...మజ్జియు నాధరతుండు నిత్యనైమిత్తికక్రి
యాకలాపంబు నిర్వర్తించునెడ నంతనంత
లేచి హరిణకుణకంబుం జూచుచు... భాగ.
౫. ౧. ౧౦౫.

వ...తస్య హవా వైణకుణక ఉచ్చైస్తరాంత
స్థితౌ కృతనిజాభిమానస్య. సం. భాగ. ౫.
౮. ౫.

కుణపము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) ౧. కుత్సితము, చెడ్డ

ది. ౨. పూతిగంధి, కంపుగొట్టునది. వి. అ. పుం.
౧. శవము, పీఠుఁడు. ౨. అస్త్రవిశేషము. 3. కృమి,
పురుగు. న. పూయము, చీము. (మే. ని.)

కుణపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విఘ్నారిక, పీతిగోరువంక.

కుణము. సం. వి. అ. పుం. కాకి.

కుఁగి. సం. వి. (ఇ) పుకరుఁడు, ఈ చవోయిన చేతులు
గలవాఁడు. వి. ఇ. పుం. ౧. నందివృక్షము. ౨. వి
కలహస్తము, ఈచవోయిన చేయి. (కే. ని.)

కుఁగిందము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దము.

కుతకుత. వి. ఉడుకుట మొదలగు వానియందలిధ్వని
కనుకరణము.

(వ్యవ) అన్నము కుతకుత ఉడుకుచున్నది.

వేసఁగిలో శరీరము కుతకుత లాడును.

కుతగుఁడు. వి. దుష్టుఁడు ?

ద్వి. వ్రతతత్పరతః శ్రీతి వర్తింపుచుండఁ, గురగు
లై జైనులు గూడి యయ్యూర, భక్తుఁ డొ
క్కఁ డితినిఁ బాఠఁగఁదోలు, యుక్త రెట్లని
పెక్కు లూహించి చూచి. బస. పు. ౬.
౨33 పం.

కుతనుపు. సం. వి. (ఉ.) కురూపి, వికృతదేహ
ము గలది. వి. ఉ. పుం. కుచేరుఁడు.

కుతపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. నువ్వులు.

పుం. న. ౧. వాద్యవాదకసామగ్రి. (వై. ని.) ౨.
మేకబొచ్చుతో నేసినకంబలి. 3. దర్భ. ౪. వ
గటియొక్క పదునేనుభాగములలో నెనిమిదవ
భాగము. ౫. దేహలి, కడప. (కే. ని.)

కుతపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణుఁడు. ౨.
సూర్యుఁడు. 3. అగ్ని. ౪. భాగి నేయుఁడు, తో
డఁబుట్టినదానికొడుకు. ౫. అతిథి. (కే. ని.)

కుతి. వి. (క. కుది) శోకము, దుఃఖము.

సీ...చుప్తు కుతి జాలి చూపు కస్తి నా శోక
మొప్ప. ఆం. భా. ౧. ౧3౫. (ప్రాతప్రతి,
వ్రాతప్రతి పా.)

కుతిక=కుతుక, కుత్తిక, కుత్తుక. వి. కంఠము, గొం
తు.

ఆ. కుతికఁ బిసికి చంపి గురుప్రప్రాణముఁ గొని,
యాపు నటికి ధ్రువాహత్య చేసి, నట్టినరులు
శోధ మునునరకంబునఁ, బడుదు రవధి లేని
పాపములను. వి. పు. 3. ౧౧౨.

క...కుతికబంటివోయములు...శేష. ౪. ౯౪.

గీ. కుతిక మాయగ నెత్తురు గ్రోలి గ్రోలి. దశా.

౨. ౪౩౫.

జ: కుతికంటు.

కుతికంటు=కుత్తుకంటు. వి. (కుతిక + అంటు) నా
గవల్లి నాడు పెండ్లికొమార్తకు మెడను గట్టెడి
యాధరణవిశేషము.

సీ. ఉల్లిపూసలపేరు హురుముంజిముత్యాలకుతి
కంటుదాపున గొమరుమిగుల. కవిరా. ౨.
౧౮౨.

సీ...కంకభూషావిశేష. గీ. మాను గుతికంటు...
ఆం. భా. ౨. ౧౮౮.

కుతికిల(బడు)=కుదికిల(బడు. అ. క్రి. (కుతికిల
+ పడు) క్రంగ(బడు, కూల(బడు.

వ...మేర మీఱ కొదిన్నయెరల నన్నుకొని య
రగన్ను వెట్టి బోరకడక బాటమరింపక
గూరుకుచు గుతికిల బడునవియును...
మనుచ. ౪. ౨౭.

ద్వి. మసలక యాతనిమణికట్టు పట్టి, కుదియ
దాకించిన గుతికిల(బడియె. పల్నాటివీర
చరిత్రము. ౨౫౧. (ప్రా.)

కుతికిలు=కుదికిలు. (చూ. కుతికిల(బడు.)

జ: కుతికిల(బడు.

కుతిసీ=కుత్తిని. వి. (హిం. ఖుతిసీ.) ఒకవిధ మగు
పట్టుబట్టు.

సీ. కుతిసీగుడారు తక్కువసిండికుండలు జర
బాజుచందువా...రసిక. ౩. ౧౪౧.

సీ. చందువా ముత్యాలబాలీలు కుతిసీతలాడ దం
తపులబావజోడు...రసిక. ౪. ౪. ప్రబంధ.
౬౦౫.

కుతిల(ము)=కుదిల. వి. బాధ, దుఃఖము.

సీ. విను నృపాలక యూళ్ల వెంబడి దేవరగుళ్లపం
చలఁ జేరి కుతిల గుడిచి. హరిశ్చ. ౪. ౧౯౧.

ఆ. అనుచు వెచ్చనూర్చు నయ్యింతిలో బుట్టు,
మతము లుగ్గడించు గుతిల కుడుచు, మరలి
పోవఁ జూచి విరహాగ్ని కిఖలచేఁ, దిరుగు మ

రులుకొనుచు దివిజవిభుఁడు. పద్మ. ౩. ౨౧.

చ. అతఁడును బుత్ర పౌత్ర విలయంబునఁ బుట్టిన
శోకవహ్నిచే, వెతవడి ప్రాణముల్ విడువ
నేడుచు నుండె నటన్న వానికికొ, మతి నిజ
మయ్యె నేని మనమన్మిత మంతయుఁ దీలు
నాత్మకుకొ, గుతిలము మాను నాఖిలునకుకొ
మృతి గల్గదు గాని యేమిటకొ. ప్రబోధ.
౫. ౫.

ఉ. ధీరుల నింద్రముఖ్యు లగుదిక్పతులం గుతి
లాలఁ జెట్టున, వీరుఁడు బాణుఁ దేమిటికి
వియ్యపుటిచ్చకుఁ దెచ్చు మర్త్యులకొ. ఉ.
హరి. ౫. ౧౫౮.

జ: కుతిలగొను, కుతిలపడు, కుతిలపలుచు, కుతిల
పాటు, కుతిలవెట్టు.

కుతిలగొను. అ. క్రి. (కుతిల + కొను) కుతిలపడు,
బాధపడు, దుఃఖపడు.

ఆ...దైత్యరాజతనయ, దొడరి దేవయానిఁ గ్రో
పించె వలు వీక, క్రంగి నూతిలోనఁ గుతిలగొ
నఁగ. భాగ. ౯. ౫౨౩.

కుతిలపడు=కుదిలపడు. అ. క్రి. (కుతిల + పడు) బా
ధపడు, దుఃఖపడు.

క. మితి గడచిన ఋణదాతలు, వెతవెట్టఁగ నూరు
చోరక వెలివెలిఁ దిరుగుకొ, దతిఁ గూడు శే
క యాకటఁ, గుతిలపడు నతండు గువ్వకుత్తు
కలోడకొ. పాండు. ౩. ౨౦.

క. అడుగక యున్నను నాలిం, గొడుకుల రక్షిం
పలేక కుతిలపడుచు నె, ప్పడుఁ జేదతనము
గలనరు, నెడ రుడువఁగ వలయు ... భార.
ఆను. ౨. ౩౪౦.

సీ...అద్దేవదేవుఁడు పోషకుఁడు సువ్వె మది శే
ల కుతిలపడఁగ. వేం. పంచ. ౨. ౧౬౮.

కుతిలపలుచు. స. క్రి. (కుతిలపడు.) బాధపడఁ
జేయు, బాధించు.

క. పాపంబు లేని కులసతి, గోపంబునఁ గుతిలప

ఋతుకుత్తితునకుఁ ద, త్వాపంబులు బహు
తరపరి, తాపం బిహపరములందు దరికొల్పు
న్యూ. హరి. ఉ. ౯. ౭౭. వరాహ. ౮. ౧౭.

కుతిలపాటు. వి. (√కుతిలపడు) బాధ.

సీ. ఎఱుంగఁడు మత్తిల్లి పరఁటిపుట్టువు గ్రుక్క
గొనినయప్పడు గలకుతిలపాటు. యయా.

౧. ౨౩.

కుతిలనె(పె)ట్టు. స. క్రి. (కుతిల + పెట్టు) పీడిం
చు, బాధపెట్టు.

ఆ... అరాజకత్వ, వోషబాధ మైనదురిత బాహు
శ్యంబు, కుతిలపెట్టు భూమి యతలమునకుఁ,
బోష... భార. కాం. ౨. ౮౯.

సీ. కయ్యన జక్కులగ మికాని ముక్కుంటిఁ గు
తిలపెట్టుటయు నీకతనఁ గాదె. యయా. ౩.
౯౩.

కుతుక=కుతిక.

సీ. చేత ముమైనవాలు చిలువసూడిగములు నొ
సల మిక్కిలికన్న విసపుఁగుతుక. రాజ. వి.
౩. ౧౯౦.

కుతుకము. సం. వి. అ. న=కౌతుకము.

కుతువము. సం. వి. అ. పుం. చేతిసిద్దె. పుం. న.

కుతపకాలము. (కల్ప.)

కుతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సిద్దె.

కుతూణకము. సం. వి. అ. పుం. బాలురనేత్ర రో
గవిశేషము.

కుతూహలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రశ
స్తము, శ్రేష్ఠము. ౨. ఆశ్చర్యకరము, అబ్బుర
ము. వి. అ. న. ౧. కుతుకము, అనుభవించనిద్ర
వ్యమునందలియభిలాష. ౨. (అలం) నాయకకుమ
రోజ్జవస్తువును జూచుటయందుఁగల లోలత్వము.
౩. సంకోషము. ఉ. చ. ౧. ౨౦.

కుతూహలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కుతూహల
ము గలవాఁడు.

కుతూహలితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)=కుతూ
హలి.

కుత్పణము. సం. వి. అ. న. కుంభి, నాఁచుకీ.

కుత్కిలము. సం. వి. అ. పుం. కుకీలము, కొండ.

ఉ. వీలక కాలజిత్త్రముఖవీరులు మున్న కృతా
శుగాహతిక, గూలిరి రక్తధారలు బుగుల్లా
న లక్ష్మణులై ధాతుమ, తీగలము నాల్గవం
కల నతిత్వరమాణసమీరవర్తనో, మూలితనం
ప్రపులమునోభరకింసుకవాటి కైవడికై.
జై. భా. ౬. ౧౭౭. అప్ప. ౩. ౧౨౬.

కుత్తిక=కుతిక. (క. కుత్తిగ.)

గీ. హత్తి మిత్తిచందంబున హత్తి వెడఁద, కత్తిఁ
గుత్తికను బితానఁ గత్తిరించి, సత్తి మత్తిల్లి
బలిచేసె సత్తి నొక్కఁ, డవనిపతి యిచ్చ
మేలుమేలనుచు మెచ్చ. చంద్రా. ౨. ౮౮.

కుత్తిని=కుతినీ. వి. (త. కుత్తిని.) ఒకరకముపట్టుబట్టు.

సీ. రత్నకంబళ్లు సూరత్తుకుత్తినిపట్టుదిండ్లు నే
మంతిపూఁజెండ్లు గండ, వొడులు ధూపములు
పుప్పొడులు... సానందో. ౧. ౧౮ పా.

కుత్తుక(ము)=కుతిక. వి. కంఠము.

క. ... శోకము, సూరక గద్దదిక నెలుఁగు గుత్తు
కఁదగులక. భార. భీష్మ. ౨. ౩౬౪.

లయగ్రాహి... కుత్తుకలబంటి యగు నెత్తురులు దో
యిగుల, నెత్తి చవిఁ గ్రోలుచు... భార. స్త్రీ.
౧. ౮.

ఉ. ఒత్తుగ మాంసము న్నడుఁగుబోగిరముకొఁఁఁఁ
తశర్కరాదులుకొ, గుత్తుకబంటిగా మెనఁగి
... హరిశ్చ. ౧. ౧౪౦.

సీ. నిరసనకాఢ్యసన్నిభకరంబులతోడఁ గడుఁబా
డు వా కుత్తుకములతోడ. శ్రీరం. మా. ౧౦.
౨౦. ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

ఒక్కకుత్తుకగు. (చూ. ఒక.)

జ: కు త్తుకంటు.

కుత్తుకంటు=కుతికంటు. (కుత్తుక + అంటు)

(అగడ్త వర్ణన) సీ. ధర కుంకుమాంకకంధరఁ దా
ల్పికోన్నకట్టాణిపూసలకుత్తుకం టనంగ.రా.
వి. గ. ౬౨.

కుత్స. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. నింద, దూఱు.

కుత్సకుఁడు. సం. విణ. (అ.త్సికా. అ.) నిందించు
వాఁడు.

కుత్సన. సం.వి.ఆ.స్త్రీ.నిందించుట,దూఱుట.

కుత్సనము. సం. విణ (అ.ఆ.అ.) నిందించునది. వి.
అ. న. నింద, దూఱు; నిందించుట, దూఱుట.

కుత్సనీయము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) నిందించదగి
నది.

కుత్సయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిం
దించుచున్నది.

కుత్సయత. సరి.విణ.(ఋ.త్రీ.ఋ)=కుత్సకుఁడు.

కుత్సల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

కుత్సించు. సం. అ. క్రి. రో.తపడు.

సీ. కుత్సింప కుం టెట్టు లుత్సర్గవిజ్ఞాత్రలాలా
ద్రవశ్లేష్మజాలమునకు. కాశీ. ౪. ౧౮.

స. క్రి. దూఱు. (బ్రా, శ. ర.)

కుత్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నిందితము,
దూఱఁబడినది. ౨. నికృష్టము, కీడ్పడినది. వి.
అ. న. గ. నింద, దూఱు. ౨. కృష్టము, చెంగల్య
కోస్తు. ౩. ఋణము, అప్పు. (కే. ని.)

కుత్సితవ్యము. సం=కుత్సనీయము.

కుత్స్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందిం
పఁబడుచున్నది.

కుత్స్యము. సం=కుత్సనీయము.

కుథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుథము, ఏనుగుమీఁదఁ బఱచె
డిచిత్రకంబళము,

కుథము. సం. వి. ఆ. పుం. దర్భ. పుం. న. ఏనుఁ
గుమీఁదఁ బఱచెడిచిత్రకంబళము.

కుథాకుపు. సం. విణ. (ఉ) పరోత్తాపి, ఇతరులను
తపింపఁజేయువాఁడు. వి. ఉ. పుం. గ. కో.తి.
౨. సూర్యుఁడు.

కుదవ. వి. రొంపిదుక్కి. (శ. ర.)

కుదరము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱము. (వై. ని.)

కుదాలము. సం. వి. ఆ. పుం-భూమిని చీల్చునది-
కుద్దాలము, గుద్దలి.

కుదికిలఁబడు=కుతికిలఁబడు. అ. క్రి. చదికిలఁ
బడు, పిఱ్ఱలు నేల నానునట్లు కూలఁబడు.

ద్వి. తలకొన్న కోప మంతట నిల్వ లేక, వెఱచి
వాపోవుచు వెసఁ బాటి తండ్రి, మఱుగు
చొచ్చిననుకుమారుఁ గుమారుఁ, గుదికిలఁబ
డఁజెట్టఁ గుదియించి తిగిచి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౯౦౧ పం. పండితా. పురా. ౯౩ పా.

కుదికిలు=కుతికిలు. అ. క్రి. పిఱ్ఱలు నేల నానునట్లు
కూలఁబడు.

ప...అచ్చొరవకు వాసు దేవుండు సీసకంబునం
బాడిచిన శైలేయుండు కుదికిలి గదను దా
కేలఁ దాపించిన...ఉ. హరి. ౩. ౬౪. (వీరే
శ. పా.)

ద్వి. ఒక్కఁడు గుదికిల నుర్విపైఁ ద్రోచె. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౯౫౯ పం.

జ: కుదికిలఁబడు.

కుదినము. సం. వి. ఆ. న. గ-భూత్రమణముచేతఁ
గలుగుదినము - సావనదినము, సూర్యోదయము
మొదలుకొని మరల సూర్యోదయమువఱకు పట్టు
కాలము. ౨. చెడ్డదినము.

కుదియి(ది)ంచు=కుదుచే. స. క్రి. (౪/కుదియ)
కుదియఁజేయు.

౧. ఆదుము, నొక్క.

సీ. కుచము బురంబునఁ గుదియించి క్రమమున ని
టిసినకొఁగిట నింపానర్దు. భార. విరా. ౨.
3౧౦.

౨. తగ్గించు.

క. అన్యతభయము నాజిజయముఁ, గొనియెడుత
మకంబుపెంపు గుదియించుగఁ బాం, దున
రేంద్రుగ్రతనయుం, డనుమానము వాయఁ
బెట్టియస్త్రగురునితో. భార. శ్లో. ౫. 3౧౪.

ఆ. మొదలఁ బెనిచి పిదపఁ గుదియించు నెవ్వఁ
డుఁ, దనదులొంటిపీనదళఁ దలంపఁ, డబు
గుఁ గాన శీల మరయుచుఁ గ్రమమృద్ధిఁ, పెని
చి వేళవేళఁ బనులు గొనుము. ఆము. ౪.
౨౦౮.

౩. ఆడ్డగించు, ఆఁపు.

క. నదిరయము వారణేంద్రుఁడు, గుదియించినయ
ట్టపోలఁ గురువర దైవ్యా, స్పద మగువిష
యోల్లాసముఁ, గుదియించును యోగసిద్ధిగురు
హృద్యులుఁడు. భార. కాం. ౫. ౫౮౨.

శ్లో. తదేవమహాస్రోతో విప్రుష్యుతి వారణః,
తద్వద్యోగబలం లభ్యా వ్యూహతే విష
యా. బహూ. సం. భార. కాం. 3౦౬.
౨3.

క. శరవర్షము నామీఁదం, గురిసిన నే నాకనము
నఁ గుదియించితి నా, యరదంబుసొంతకుసు
న, చెరువుగ నొక బాణ మైనఁ జేరకయుం
డ. భార. ఉద్యో. ౪. 3౧౬.

సీ. కుదియించునది నెట్లుకొని యింద్రియవ్యాప్తి
మనసుచాంచల్యంబు మాన్పునదియు. కాశీ.
2. ౧౧౯.

౪. నియమించు, లొంగఁజేయు, వశపఱచు.

క. ... మనసు దూలకయుండ, మృడవినుము
బుద్ధిఁ గొని యెక్కుడునిష్ఠను పలయు దా
నిఁ గుదియించంగ. భార. ఆను. ౪. ౨౦౮.

గీ. అనఘ శబ్దాదివిషయంబులందుఁ దగిలి, యి
చ్చఁ జరియించు నెప్పుడు నింద్రియములు,
బుధుఁడు దత్స్వభావముఁ దనబుద్ధి నెఱిగి,
యేమఱక వానిఁ దగఁ గుదియించు పలయు.
భార. ఆర. ౫. ౮౮.

శ్లో. ఇంద్రియాణాం ప్రసంగేన దోషమృచ్ఛత్య
సంశయమ్, సంనియమ్య తు తాస్యేవ తతస్సి
ద్ధిమవాప్నుయాత్. సం. భార. ఆర. ౨౧౫.
౨౧.

౫. బిగించు, బిగఁబట్టు.

ఉ. ఇంచుక కేల వాగె గుదియించిన సంద్రము
దాటుచు. జమా, యించిన నేల గ్రక్క
దల నిట్టటుగా వడిఁ ద్రొక్కుచు. దువా,
లించిన గట్టు గు ట్టనక లెక్కకు మిక్కిలిద
వ్వు వాటుచు, మించినవారువంబు లట
మీటుచుఁ ద్రిమృదు నెన్నియేనియు. య
యా. ౧. ౧౦.

కా. నానావీధిగతి ప్రభేదవిహృతి. సంశృప్తఁ
డై కాంతుఁ డిం, పూన. వాగె గుదించిన
బురుషక ప్రాన్త మ్రపూర్వాంగమై, కానంగాఁ
బడియె. మరుజ్జవన మాగంధర్వ మర్కాశ్వ
సం, తానస్పర్ధను మిన్ను వ్రాఁకెనుక్రియ
దా నెంతయుం జూడ్కికి. ప్రభా. ౨. 32.

౬. మరలించు, త్రిపు.

సీ. ... ఏ నెట్లు పలికిలి వది యట్లు కాక తప్పదు
మహిళ, యెన్నఁడుఁ గావున నిచ్చినశాపంబు
కుదియించు నెమ్మెయిఁ గొలఁది గాదు. మా
ర్క. 2. ౨౦౪.

౭. దుఃఖపెట్టు.

ద్వి. పగ్గెల నిచ్చలు బాములఁ బెట్టి, యిడుమలఁ
గుదియించి యించుక నేపు, నెడవక పనులు
నేయించుచు నుండె. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౨౦౯ వం.

౮. అణచు.

క. ... కోపోద్దీపితం నై వారలయా,టోపము
గుదియించి రతిపటు ప్రదరములకై. భార.
భీష్మ. 3. ౧౩౦.

సీ. అలసతః జూపునోయ్యారంపునడపులు వనమ
యూరములగర్వముఁ గుదింప. జై. భా. ౮.
23.

కుదియు. అ. క్రి. ౧. పుంగు, దిగఁబడు.

ఆ...కడును వ్రేఁగు,గలుగునట్టివంటకట్టియ మో
పట్టు, గుదియ మోచి తెచ్చెఁ గురువరేణ్య.
భార. అశ్వ. 3. 2౨.

సీ. తనయున్నగిరి బెట్టు తాచి బిట్టెగసిన నది
శేషపడగలఁ గుదియ నదుమ. భా.రా.ఆర.
౨. ౧౧౮.

౨. ఆఁగిపోవు; ఉపశమిల్లు.

సీ. మది నిగిర్చినమాట మగువ నీపెంపునఁ గుదిసి
నానాలుకతుడికి రాదు. భార.విరా.౨.౪2.

క. మరుదప్రమేయ గుహ్యక,శరమున వారించె
నతఁడు సరభనముగ నుద్ధరశిఖిభాణం బేసి
న,గురుఁడు వరుణవిశ్ఖినిహతిఁ గుదియం జే
సెక. భార. ఉద్యో. ౪. 3౨౫.

3. వెనుదీయు, జంకు.

ద్వి. తెంపు మీఱఁగ నాశ దెగఁ గోసి దీనిఁ,గొం
పలోపల వెళ్లఁగొట్టుదు ననుచుఁ, గుదియక
కరతిత్తి గొని దాని వ్రేయ, నది చెడిపోవను
నందంద మోఁదె. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౨౮
పం.

౪. తగ్గు.

ద్వి. కుదియనికడకతోఁ గోరి యాకాశ,నది నా
డఁ బోయిననాగకన్యకలు,చని చని మగుడ
రసాతలంబునమఁ, జనుదెంచుగతి వర్షజలధా
ర లమరె. రం.రా.కిష్కిం. ౨౧౯ పా. ౨౯
పం, అయో. ౧౨3 పా. ౮ పం.

౫. చెడు, పాడగు.

సీ. నెట్టెంబు సుట్టిన నెమ్మిసించెముదండకొనరేక

యొక్కింత కుదియవండ. హర. ౬. ౪౫.

౬. నశించు, పోవు.

ద్వి. ... చన్నులమీఁదఁ, గాఁతుకున్నీరుఁ గర
పల్లవమునఁ, గదిసిన చెక్కును గలికిరేనవ్వు,
గుదిసినచూపును ...ద్వి.హరిశ్చ.ఉ.౨౦౮౦
పం.

2. వ్యర్థమగు, పనికిమాలినదగు.

(వజ్రాయుధము) క. అది యొకఁడుఁ జేయఁబాల
క,విదళితశైల మగుతనదువిలసన మచటం,గు
దియుట తనకుం దెలిసిన, మద మతీగిరిభేదిక
డకు మగుడం జనియెక. భార. ఆసు. ౧.
౨౫౮.

౮. కుండు, దుఃఖించు.

(చంద్రోపాలంభనము.) చ...పాంథకోటి నా,
పదఁ గుదియంగఁ జేయునది పౌరుషరేఖయ
టంచు నెంచవే. కకు. 3. ౧౧౬.

౯. సంకుచితమగు, ముడుగు.

ద్వి. పవనుఁడు కోపంబు పట్టలేకప్పుడవయవం
బులఁ జొచ్చి యాతలోదరులఁ, గుదియంగఁ
దిగించినఁ గుబ్జలై...రం. రా. బాల. 33 పా.
౨౮ పం.

గీ. ...దృష్టి చక్కఁగా నిలిపి పిడికి,లించికరము
లు తాఁ గుదియించి గునుకు,పరువునను దాఁ
టె బలుఁడు తొంబదియడుగులు. దశా. ౯.
౧3.

కుదియఁబట్టు,కుదియఁగఁబట్టు=బిగియఁబట్టు.

గీ. కూల్చి వాలంబు మెడఁజుట్టి కుదియఁబట్టి,జ
న్తభూమికి బలి ద్రిప్పి సకలభూత,కోటి వి
సుతింపఁ బెల్లార్చి కూఁక లిడఁగ,విసరివైచిన
హతుఁ డయ్యె విహ్వలించి. మైరా. 3.౬3.

ఆ. మేఁకఁ గుదియఁబట్టి మెడచన్ను గుడిచిన,
నాక రేల దీటు నాశ గాక. వేమన. ౧౨౨.

(త్రా)

వ. ... తచ్చమూసామజంబులం జూచి యేచిన
నెఱం బాటుతమయెక్కిరింత లెక్కికొని వా
గ లిరుగేలం గుదియఁబట్టిన నిలువ కయ్య
త్సవం వీక్షింప వచ్చిన ప్రజలం ద్రొక్కుచుం
బోవ... ఆము. ర. 3౫.

చ. ... మానసం, బనుతురగంబు బోధమహితాత్మ
వివేకపునూలిత్రాట న, ల్లన మదియంగఁ బట్టు
డలంచుచు ... భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౨౨౬.

కుదియఁబడు=దిగఁబడు, కూలఁబడు.
(వార్ధకవర్ణనము.) సీ. యావనస్తంభహైన్యంబున
దేహంబు గుమిలి గుడారు నాఁ గుదియఁబ
డఁగ. దశా. ౨. ౧౩౯. (దుర్బలమగు అని భా
వము.)

ఆ. పొటిపీఠపు నీఁచవోయినచేతులు, గుదియఁ
బడ్డమెడయుఁ గుందుకాళ్లు, గుజ్జిపాడవు నై
నకోమలి నొక్కతె, గంధపాత్రహస్తం
గాంచె నెదుర. పద్మ. ౯. ౨౯౮. (కుదియఁబడ్డ
మెడ=పొట్టిమెడ.)

కుదియఁబెట్టు=క్రంగఁజేయు, కూల్చు.
సీ. జముదాడి నుడుగక జముదాడి యుడిపించి
గుదియ నేలులఁజేనిఁ గుదియఁబెట్టి. అచ్చ.
రా. య. ౪౭౪.

జ: కుదియించు.

కుదిర. వి. (సం. కుదరః. క. కుదిరె. త. కుదిరై. తు.
కుదురె. మ. కుతిర.) గుఱ్ఱము.

సీ. వెలిపట్టునిద్దంపుఁదళుకులపుట్టుంబు మెలపారు
పులుఁగుభంజకులకుదిర. కవిస. ౧ ఆ. (శ.ర.)

కుదిరిక. వి. (√కుదురు) ౧. అమరిక, పొందిక. ౨.

నిలుకడ. 3. నెమ్మది, స్వస్థత.

ఉదా: వాఁడు కుదిరిక లేనివాఁడు.

కుదిరిక లేనివానికి చదువురాదు.

మనస్సునకు అణుమాత్రపుఁగుదిరికయు లేదు.

కుదిల=కుతిల. (చూ. కుదిలపడు, మొ.)

జ: కుదిలపడు, కుదిలపఱచు.

కుదిలపడు=కుతిలపడు. (చూ. కుదిలపఱచు.)

కుదిలపఱ(ట)చు=కుతిలపఱచు. (√కుదిలపడు)

(బాధపెట్టు.)

సీ. నృపతిపై మఱి యామినిచరిపతి యెనుబదిచి:
ల్గు లడరించి కుదిలపఱిచె. రసిక. ౬. 3౪.

సీ. బ్రహ్మదులకుఁ జేయరానికైంకర్యంబు లీడేఱ
నిట్లు రంగేశ్వరునకు, నొనరించి బుద్ధిమంతు.
లు గాక పీఠలు కూలికై నన్నిట్లు కుదిలపఱ-
చు, చున్నారు... పరమ. ౫. ౪౮.

కుదిలించు. స. క్రి. (√కుదులు) విదుర్పు.

వ. .. పాదపాద మని సావిదల్లులు హస్తపల్లంబులు-
పట్టి తివిచిన నప్పుంక జాక్షి కంకణఝరఝణ
త్కారంబుగాఁ గెంగేలు కుదిరించి తివిచి
కొని... కాశి. ౬. ౨౨౭.

కుదిలిక. వి. (√ కుదులు) కుదులుట. (శ.ర.)

కుదుకనగోలు. క్రి. విణ అన్యాయ్యముగా? (వి-
వంచన-శ.ర.)

(హరిశ్చంద్రుఁడు నత్తత్రమంతో నన్నమాటలు.)

ద్వి... ఇంకనైనఁ, కుదుకనగోలు గైకొనక నా
ధనము పడలుము... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౮-౬.

ద్వి. ఆలిని బుత్తుని నంగడిఁ బెట్టి, కాలకాశిపఁ
డనుకప్పున కమ్మి, కూర్చినధన మెల్లఁ గుదుకన
గోలు, సేర్పునఁ గైకొంటి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౩౨౭ పం.

కుదుచు=కుదియించు.

(అణచు, పోఁగొట్టు.)

సీ. నాకాధిపతి యైననహుఘని తేజంబు గుదిచి
పాముగ భూమిఁ గూలనైచె. భా. రా. ఆర.
౧. ౭౬.

(లిగఁబట్టు; నొక్కు.)

గీ. తోఁకఁ ద్రొక్కినభుజగేంద్రపీఠ సటలు, గు-
దిచి పెఱికినసింగంబుకొదమూడ్చి, దండ

తాడనకుపిత్తోగ్ర పుండరీక, భంగిం గృష్ణండు
రోషించి పలికె నిట్లు. చిత్రభా. ౬. ౧౬౫.
నీ. బుభేదికరి దొడ్కి పట్టె జే సాచుడు శివు
నూతి వెనచి చే సేతం బట్టి, కుదిచి రాఁ దిగు
చుడు... కు. సం. ౧౦. ౪౩౦. యయా. ౨. ౨౪.

(బంధించు)

క. నాపాదంబులు గుడిచిన, పాపంబున... దశకు.

3. ౧౧౨. (చూ. 3. ౧౩.)

కుదుచుకొను=విలవిలఁ గొట్టుకొను, తన్నుకొను.

ఆ. చేతఁ దొడికి క్రిందిసెలవి కేలను బట్టి, యసమ
లీల ముప్పి విసరి పాడునఁ, గులికనిహతిఁ గూ
లుకొండ కైవడి నిలఁ, గూలి కాళ్లు గుదుచు
కొనుచుఁ జచ్చె. పద్మ. ౯. ౧౯౩.

కుదువ¹. వి. వంచన, మోసము.

చ. ఎఱుఁగనియట్ల యున్న ననురేశ్వరఁడప్పుడు
గాలుఁ జేయు లా, నతీ రభసంబునం గుదుప న
క్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై, గిలుపఁగ
నవ్వి శక్తి యెఱిఁగించుట నెమ్మదిఁ గోరి వా
నిమై, నుఱునుఱ స్రుక్క నొక్క బలనూదన
నూరుఁడు ప్రక్కదాపురక. నిర్వ. 2. ౮౪.
(శ.ర.)

కుదువ². వి. (నెత్తురు, పెరుఁగు, మొ.) పేరుకొన్న
ముద్ద. (చిన్న ముద్ద. చి. ని-దుర్దాంసఖండము. శ.
ర-చూ. కుదప. ప్రా. వా.)

క. అత్తతీ వెన్నెలచేఁ దళు, కొత్తునజాండమున
బుక్షయుఁక్చంద్రుఁడు భా, స్పృశ్త క్రకలశిఁగు
దుపల, మొత్తముతోఁ దేలువెన్నముద్దం బో
లెక. బహు. 3. ౫2.

కుదుపు. (ప్రా. వా.) స. క్రి. కదలించు.

ఉదా: బండి కుదుపునున్నది.

పొగపులో వేసి కూర కుదిపినారు.

వి. కదలిక, చలనము.

ఉదా: బండికుదుపుచే నడుచు నొప్పి పెట్టినది.

కుదుము. వి. కందు, పాప.

క... తలమాను(ని?) వోని నెత్తురుమదుముక, నే
నానిఁ జేసి రజ్జున, దానపవతిమీఁద నడవఁద
గునే నీకుక. కు. సం. ౧౦. ౫౩౦. ('ముద్ద'
అని వ్యాఖ్య. ప్రయోగాంతరము లేదు. 'కం
దుక' అనియు ననవచ్చును.)

కుదురు. అ. క్రి. (క. కుదురు. త. కుదిక.) ౧. ప

దురుపము, నెలకొను.

నీ. గుబ్బపాలిండ్లను గుడిరెఁ గ్రొంజెనుటలు రీతై
నచెక్కిళ్లు తెలివిదప్పె. గంధ. ౨౧౨, ౧౪౩.

౨. సరిపము, పానఁగు.

ఉదా: వానికిని వీనికిని సంధి కుదుర లేదు. వీని
తో చేరము కుదురదు. ఆమెమెడకు ఈవట్టెడ
కుదుర లేదు. వైశ్య దేవమునకును వారపుభోజన
మునకును కుదురదు. ముసలిమగనికిని పడుచుపెం
డ్లామునకు నెట్లు కుదురును.

3. స్థిరపడు.

ఉదా: మొన్న నే వానికి పెండ్లి కుదిరినది.

౪. లభ్యమగు, దొరకు.

ఉదా: వానికి ఇంతవఱకును ఇల్లు కుదిరినదికాదు.
ఆవిద్యార్థి కింకను వారములు కుదుర లేదు.

౫. చక్కఁబడు, బాగుపడు.

ఉదా: వానికి వ్రాత యింతవఱకు కుదురలేదు.

౬. ఉపశమిల్లు, మాను.

క. మందు దినఁ గుదురు రోగము. వేమన. ౧. ౬౨.

నీ. ఆతని పేరురమున నంటి ముక్కు గాని గుబ్బం
పొగ రెట్లు గుదురు నమ్మ. కలు. శ. ౧౯.

వి. జౌ, అకా. ౧. పాదు, ఆలవాలము.

క. పెనుఁగుదుట నిడినచూతం, బును నవహతిక
యుఁబోలెఁ బొలుపొంది రతం, దును నమ్మ
గ్ధయు నేకా, ననమున నున్న పుడు నూర్చుపా
భాగ్యమునక. భార. విరా. ౫. ౪౦౨.

నీ. ఈనిరజానన దాన కుదురు చేసి పలయునీ
ము లెల్ల మొలవఁ బెట్టె. కు. సం. 2. ౮౫౦.

సీ. క్రొవ్వారుజవ్వాదికుదురునఁ బెరిగినచేమంతి
యన్నదే కోమలాంగి. విక్ర. ౫. ౧౯.

౨. మొదలు, మూలము.

సీ. కులపర్వతంబులు కుదురులు కదలి సంఘలు
వాసి తటములు దునిసి పడఁగ. హరి. ఉ. ౯.
౨౨౦.

సీ. కుదురు నిండినచిన్ని గుబ్బచప్పులమోడము
త్యాలత్రిచరంబు మురువుఁ జూప. భీమ. ౧.
౧౦౪.

౩. పంశము. (ప్ర)

(వ్యవ) వారందఱును ఒక్కకుదుటిలోనివారే.
ర. ఆస్పదము, స్థానము; ఆశ్రయము, ఆధారము.
ఉదా: ఇంతసేపటికి వానిప్రాములు కుదుటఁబడినవి.

గీ. ఓసి ధర్మార్థకామంబు లొకటి నొకటి, నాశ
మొందించుపండంగ నడప వలయుఁ, గాక
ధర్మంబు నెడ నర్థకామములను, గోరుపురు
పుండు నిదమఁ గుదురు గాఁడె. భార. శల్య.
౨. ౩౦౨.

క. ఆనెలతభాగ్య మెట్టిదో, కాని ప్రవాసైక
వృత్తిఁ గాంతుఁడు చనినం, దా నుండెఁబు
ట్టినింట మనోనిగ్రహమునకు నెల్లనుం గుదు
రగుమక. భోజరా. ౩. ౬౫.

క. కోపము గల్గినచోటను, బాపము వర్తిల్లుఁ బా
పవరులకుఁ గోప, వ్యాపారంబులె తోఁచు
ను, గోపము పాపంబు నొక్కకుదురై నడ
చుక. వి. పు. ౧. ౧౯.

క. కరికురగరభరమితఁ బొం, పిరివోయెడు నా
దులక్ష్మి పెంపున కెల్లక, సరసిరుహపదన నీవ
కుదురుగా నొనరించెదం గురూహుల మెనఁ
గక. భార. విరా. ౨. ౧౨౨.

౫. నెలపు, ఉనికిపట్టు.

ద్వి. వేయేల తగ బసవా యనఁ బరఁగు, నీయ
క్షరత్రయం బిటు లొక్కమాటు, చదువు
నెవ్వం డేని మదముతో నతని, వదనంబు

పునకుఁ గుదురు తాను... బస. పు. ౧. ౧౦౩
పం.

చ. అలఘువినూత్నరత్నముల కన్నిటికిం గుదురై
నకోపాణా, చలపతిశీతి నీ వఖిలసద్గుణరాసుల
కాలవాలమై... విక్ర. ౪. ౧౪.

౬. అగసాలెవానిమంపటి.

గీ. బొమ్మయను పేరియగసాలె పూటచెలిని, గో
రి యలరించుటకుఁ జవల్కుదుటఁ గాఁచి, నీ
ట ముంచినమేటివన్ని యపసిండి, పూడె య
నఁ గ్రుంకుకడలిలోఁ బ్రొద్దు వ్రాలె. నీలా. ౩.
౩.

౭. చుట్టకుదురు. (ప్ర)

౮. నిలుకడ, స్థైర్యము, స్వస్థత.

ఉదా: వానిమనసున కెంతమాత్రమును కుదురు
లేదు.

౯. కుదిరిక, పొందిక.

మ. ... ఈమేనిలోఁ, గుదు రీకన్నులబెక్కు లీ
తకుకుఁగీల్లా ప్పన్నకృంగారము... ఉ. రా.
౪. ౧౯౦.

౧౦. వరుస.

క. అరచందమామ నేలిన, దొరగా నెన్నుదురు
నెన్నుదురు బిత్తరికిక, బరువంపు మొల్ల మొ
గ్గల, దొరగాఁ బల్కుదురుఁ బల్కుదురు జ
వ్వసికిక. విజ. వి. ౨. ౭౮.

విణ. ౧. స్థిరము, కదలనిది.

క. కుడితోడపై వామపదం, విడి యితరముమీఁ
దనితర మిడి నిశ్చలతం, గడుఁ గుదురై కూ
ర్చుండుట, పుడమి నీవరాసనాఖ్యం బొలు
చు మహాత్మా. కళా. ౫. ౧౫౪.

ఉదా: - వాఁడొకచోట కుదురుగాఁ గూర్చుం
డఁడు.

జ: కుదిరిక, కుదురుకొను, కుదురుకొలుపు, కుదు
రుచు, కుదురువడు, కుదురుపఱుచు, కుదురు
పాటు, కుదురునేయు.

కుదురుకొ(ర్కొ)ను. అ.క్రి.(√కుదురు) ౧. నె
లకొను, ఉండు; ప్రవర్తిల్లు.

సీ. కేతకీతతిఁ గల్గుకృతవికాసస్ఫూర్తి కుండవాటి
కలపైఁ గుదురుకొనియె. కవిక. ౨. ౬౧.

క. ఉదరము లోకంబులకును, సడనం బగు టె
టిఁగి శివుఁడు చటులవిసాగ్నిం, గుదురుకొ
నఁ గంతబలమునఁ, బదిలంబుగ నిలిపె నూ
త్త్రఫలరసముక్రియక. భాగ. ౮. ౨౪౫.

ఉ. వన్నియ మీఱ నన్నగరివాడలమేడలఁ గ్రీ
డలం గుదుర్కొన్న మెఱుంగుమిన్నలతకూ
నలకుం జెలు రై నిలింపవి, ద్యున్నిభదేహ
లిత్తు రభితుండవియు క్తవిత్తిర్లి భూరుహోత్ప
న్నసమగ్ర సౌరభనితాంతలతాంతగుళుచ్చక
చ్చటల్. వేం. పంచ. ౧. ౫౨.

౨. సిరపడు, పాదుకొను; స్వస్థమగు.

చ. కుదురుకొనెన్ గిరింద్రములు కూర్చుల
గ్రణి జీవనస్థితిం, బొడరె...విక్ర. ౨. 2౦.
(రెండరములకును ఇదియే యుదాహరణము.)

3. నిలుచు, నిలుకడ గలిగియుండు.

సీ. అడవిలోఁ గడువడి యుడుగనియుడుగులు
కడలక యీచాయఁ గుదురుకొనెనె. వాల్మీ.
౨. ౧౨౧.

౪. కలుగు.

గీ. అధ్వగులు కోడిగములకై యాకు లెల్లఁ, ద్రెం
చి కాభావితానము ద్రుంచి వైవ, మోడుపడి
యుండె నది నిల్వ నీడ పట్టుఁ, గొప్తుయును
లేమి తనయందుఁ గుదురుకొనఁగ. శుక. 3.
౪౩౯.

కుదురుకొలుపు(ల్పు). స.క్రి.(√కుదురుకొను)
నిలుపు, నెలకొల్పు.

గీ. తురగమేధంబుఁ జేసి కాతుకముతోడఁ, గు
రుకులంబున సత్కిర్తి గుదురుకొలుపు. జై.
భా. ౧. ౬౧.

గీ. మానసాంబుజకర్ణికామధ్యమునను, గొన్ని ది
నములు శశిమాళిఁ గుదురుకొల్పి, మీఁదిగా
డ్పుఁ గ్రీఁగాడ్పుతో మేళవించి, భానుశశి
మార్గములు గట్టువఱపి తగను. పి. శకుం. ౨.
౧౧3.

సీ. కనుదోయిఁ దిన్న గాఁ గాటుక దీరిచి నుదు
టిపైనునుఁగావు కుదురుకొల్పి. చంద్ర. ౨. 3.

కుదురుచు(ర్చు). స. క్రి. (√కుదురు) కుదురఁ
జేయు.

(ఉపశమిల్లఁజేయు, మానువు.)

ఉదా: ఆనైద్యుఁడు మూఁడుదినములలో వానికి
వ్యాధి కుదిర్చినాఁడు.

కుదురుప(ర్ప)డు. అ.క్రి. (కుదురు+పడు) ౧. సి
రపడు.

సీ. మత్పాదభక్తి యాత్మను జనించినమాత్రఁ గొ
నసాగి జ్ఞానంబు గుదురుపడును. దశా. ౧.
౨౨౨.

౨. కట్టుపడు.

గీ. పరమమునిమానసాలానబంధనమునఁ, గుదురు
పడ కుండుయాదవకుంజరంబు. పారి. ౫. ౮౦.

3. లేటు, స్వస్థమగు.

చ. నెలలి హజార మానృపతి వేల్పులు దవ్వగు
దాఁకఁ జూచి మూర్ఖిలి సచివోపచారము
లఁ జేసి కుదుర్పడి...కకు. ౪. ౧౬౧.

౪. నెలకొను.

సీ. కుదురుపడెను నెలకొనెను డెక్కొనెననె
కార్థములు గాఁగ నెనఁగుదుండు. ఆం. భా.
3. ౯౯.

కుదురుప(ర్ప)లు(ట)చు. స. క్రి. (√కుదురుప
డు.) ౧. నెలకొల్పు, నిలుపు.

సీ. భూభృదుద్ధరణవిస్ఫూర్తి నాఁడును నేఁడు
గోరక్షణభ్యాతిఁ గుదురుపటిచె. పారి. పీఠి.
౧౮.

క. అన విని కిరీటి కర్ణను, తునిమస్తము రథమునైఁ

గురుర్వచి మదిం, గనలుచు...జై. భా. 3.
3౮. (ఇట'పెట్టుకొను' అని భావము.)

గీ...ఎడ దాల్చి గుదురుపలుచు, బాల కనురులు
పఱచి రిక్ష్వాకుతిలక. ఉ.రా. 3.3౪౭.

౨. ధరించు, తాల్చు; పెట్టు, అమర్చు.

సీ...ఎడఁ బున్మసరములు కుదురుపఱచి. నీలా.

౧. ౧3.

సీ. కీలుగొప్పనఁ బైడి గేదంగి తేపులు గొనలు
గానంగరాఁ గుదురుపఱచి. నైష. ౮. ౧౧౨.

3. కలిగించు, ఘటించు.

సీ. వనివాడు దేరియున్న సరోజరాజికె గుముద
సాభాగ్యంబుఁ గుదురుపఱచి. కవిరా. ౫.
౨౧౮.

కుదురుపాటు. వి. (√కుదురుపడు) స్థైర్యము, నిలు
కడ.

గీ. కొసర నెఱుంగనికూరిమి కుదురుపా టె, టుఁ
గనిదిట్టంబు నిలుక డెఱుంగనిమనము, నై ప
తికిఁ దమి రేఁచె నత్యధిక లీల, నంగనామణి
మఱనసంగమంబు. చంద్రా. ౬. ౧౪౮.

కుదురుసే(చే)యు. స. క్రి. (√కుదురు)చక్కఁ
జేయు, బాగుపఱచు.

సీ. ప్రేలివంకరమాత్ర మీఁగ నొత్తఁగ లేఁడు కు
దురుసేయఁ గలంఁడె గూనుమీపు. రామలిం.
౭3.

కుదులు. అ. క్రి. ౧. (నిద్రచుండి మేలుకొనునపు
డు) కడలు.

ద్వి. నాపతి భూపతి నాపాటుఁ జూడ, నోపక
నాచీర నొకసాము చించి, యది కట్టి నను
విడనాడి పోయినను, గుదులుచు నే మేలు
కొని లేచి విభుని, గానక యేడ్చుచు...ద్వి.
నల. ౪. ౨౨౨.

౨. అదురు, చలించు. (శ. ౪.)

జ: కుదిలించు, కుదిలిక, కుదులుకొను.

కుదులుకొను. అ. క్రి. (√కుదులు-స్వార్థమున
'కొను') ౧. కంపించు, వడఁకు.

క. అది యత్రైఱుగన నతనిం, గదియంబడనిచ్చి
వెఱపు గలదానిగలిక, గుదులుకొను నేల
బునకొ, పైడ వను నే నెట్లు చేపడితి నను
నడలుక. వేం. పంచ. ౪. ౫౦౨.

౨. విలవిలఁగొట్టుకొను ?

ద్వి ... బాలుఁ, బడవైచి కుదులుకోఁ బడముల
నూఁది, మెడ ద్రొక్కి...నవ. ౪. ౧3౯ పా.
౧౧ పం.

చ...వెలంగమ్రునితోఁ, జదియఁగ నొక్కపెట్టు
గొని చంపెఁ గుమారుఁడు వేఁగ రక్కసుం,
గుదులుకొనంగ బాలకులు కోయిని యార్వ
నభర్వలీలతోక. భాగ. ౧౦ పూ. ౪3౫.

కుదువ. వి. (త. కుదువై.) ౧. తాకట్టు, ఆధి.

సీ. తాకట్టు కుదువ యుద్ధర వారకం బీ డనంగ
ను నాధి చెలంగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౨౯.

సీ. ధనవారములు చోరతతులపా లయ్యెను సా
ములు కుదువను సాగసి చనియె. శుక. ౨.
3౬౦.

౨. న్యాసము, దాచుకొన్న ధనము.

గీ. కుదువ యనఁగను నుపనిధి పొదలు శర్య. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౭.

కుదువపెట్టు=తాకట్టుపెట్టు, ఆధిపెట్టు.

సీ. విత్తంబు చాలనివిభవంబు కొఱగాదు కుదువ
పెట్టఁగ రాదు మందనంబు. రామలిం. ౪౯.

కుదృష్టి. సం. విణ. (ఇ) కుదృష్టికలవాఁడు. వి. ఇ.

స్త్రీ. ౧. దుర్బలమగుచూపు. ౨. దృష్టివోషము, క
నుఁబాటు. 3. పాపం దాదిదర్శనము, అవైదికసి
ద్ధాంతము.

కుదేహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కుత్సితదేహ
ము గలవాఁడు. వి. ఆ. పుం. కుదేరుఁడు.

కుద్దాల(ర)ము. సం. వి. ఆ. పుం-భూమిని చీల్చు
నది-౧. గుద్దలి. ౨. కోవిదారము, కాంచనము.

కుద్రంక(గ)ము. సం. వి. అ.పుం. గ. కావలి కా
చుటకై మంచెమీదఁ గట్టినయిల్లు.

కుద్రవము. సం. వి. అ. పుం. కోద్రవము, ఆరుగ
లు, ఆళ్లు.

కుధరము. సం. వి. అ. పుం-భూమిని ధరించునది-
కొండ.

కుధాన్యము. సం. వి. అ. న. కుత్సితధాన్యము.
(ఆళ్లు, చామలు, కొట్టలు, మొ.)

కుధ్రము. సం.వి. అ.పుం-భూమిని ధరించునది-
కొండ.

కునఖము. సం.వి.అ.పుం.గోళ్లకు పుష్పి కలిగించెడి
రోగవిశేషము.

కునఖి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కునఖిరోగము గల
వాడు.

కునటము. సం. వి. అ.పుం. శోనాకభేదము, ఒక
విధమగుదుండిగము.

కునటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మణిసిల. (నేపాలదే
శపుమణిసిల. వై. ని.) ౨. ధన్యాకము, దనియా
లు. ౩. నైపుణ్యములేని ఆటకత్తె. (కల్ప.)

కునదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయేలు. సం.పంచ.
గ. ౨౬.

కునలి. సం. వి. న్. పుం.అగస్త్యవృక్షము, అవిసె
(త్రి. ని.)

కునాభి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. వాత్య, సుడిగాలి.
(త్రి. ని, వాచ.) ౨. నిధిభేదము.

కునాశకము. సం. వి. అ. పుం. యాసము, తీటక
సిండకీ.

కునాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పక్షికాల. (వై.ని.)

కునికిపడు. అ. క్రి. నిద్రచే తూఁగిపడు. (చూ.
కునికిపాటు.)

కునికిపాటు. వి. (✓కునికిపడు) నిద్రచే తూఁగిప
డుట, ప్రమీల, తంద్ర.

(వ్యవ) కూర్చుండి వాడు కునికిపాటు పడుచు
న్నాడు.

కునిస్తి. విణ. కుంటివాడు.

నీ. ఖంజాడు కుంటి నాఁగఁ గునిస్తి నాఁగఁ
దోచును...ఆం. భా. ౨. గ౨౨.

కునుకు(న్కు). అ. క్రి. గ. నిద్రచే తూఁగ,
తూలు.

ఉదా: వాడు కూర్చుండి కునుకుచున్నాడు.

౨. తగ్గు, నిస్తేజ మగు.

ఉదా:- దీపము కునుకుచున్నది ఎగసనఁ ద్రో
యుము.

వి. అల్పనిద్ర.

నీ. ధన మున్న నృపపహ్నితస్కరభయచింతఁ
గునుకు కంటికి రాక కుందుచుండు. రామ
లిం. ౭.

ఆ. ఈతఁ డనెడుమాట లెల్ల బూటకములు, కూ
లి నేయుచుండి కున్నుఁ జెందె. చెన్న. ౩.
ర౨౮.

(దుర్జనవర్జనము) నీ. చూర నేమిటించి మంచు
కొను ప్రవాహంబు కునుకుపట్టినఁ జాటుకొను
దవాగ్ని. రామలిం. ౩౧.

జ: కునికిపడు, కునికిపాటు.

కున్న=కున్నె, కూన. వి. (సం.కుణకః. క.కున్నిత.
కుంచ. కు. కిన్ని.) బుడుతఁడు, శిశువు.

క. నిన్నింతవానిఁ జేసిన, యన్నాలుగుమోముల
తఁడు హరివాక్కిటియం, దున్న వెలిదమ్మ
యీనిన, కున్న యగుట తెలిసి విడువు కోప
ముతంద్రీ. నృసిం. ౫. ౨౭.

ద్వి. పున్నెంబు నేసినపాలఁతులు నెలల, నెన్నఁ
దొమ్మిది మోచి కున్నలఁ గండ్లు. బస. పు.
గ. ౩౫౮ పా.

జ: కున్నడు.

కున్నడు. వి. (✓ కున్న) బాలుడు, బిడ్డడు.

(ప్ర, శ. ర.)

కున్నె=కున్న.

ఉ. వెన్నెలవన్నెలాడి సెలవి న్నెలకొల్పెడు
నవ్వుబువ్వుచాల్, కొన్నెలకున్నెలాగునఁ
దక్కును నిక్కినయన్ను నెన్నొనల్, పె
న్నెలమన్నెలందమును బేర్కొను బిల్లరిమో
ముఁదప్పియన్, మి న్నెలమి న్నెలంతలమి
న్నమిటారపుఁగొనుదీఁగయున్. రా. వి.
ర. ౯౦.

కువకము. వి. శకటభేదము.

ద్వి. కొల్లారుబండ్లును గువకపుబండ్లు, గొల్లెనలం
దు నెక్కొనుచాఁచబండ్లు, గర మర్థితో నె
క్కి...ద్వి. భాగ. ౨. ౩౨ పా.

ప... ద్రోపదీప్రముఖవధూజనంబులనుం దక్కు
నుం గలభరతభార్యల నందలంబులను గువకం
బుబండ్లును నిడికొని...భార. ఆశ్ర. ౨. ౨౮.

(ప్రాత్రప్రతులపాఠము.)

కువకము. సం. వి. అ. పుం. కానిత్రోవ, చెడ్డదారి.

కువనము=కుప్పనము.

(అవిక)

సీ. గురుపత్ని నా కొక్కకువనంబుఁ గుట్టుము చ
లిగాలి యొడలిపైఁ బొలయకుండ. కాశీ. ౨.
౪౦.

(పాముకూసము)

ద్వి. తనరారునాయంపతండంబుఁ జూడు, కువ
నంబు లూడ్చినకూరసర్పముల, నుపమింప న
నువులై యొడియు రాఘవుని. రం. రా. యు.
౩౮౪ పా. ౯ పం.

కుపితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొపించినవాడు.

కుపిని. సం. వి. న్. పుం. కైవర్లుడు, జాలరి, చేఁచ
లవాడు. (త్రి. ని.) ఈ. స్త్రీ. చిన్న చేఁచలను

పట్టుపల్ల, మాపు. (విల్వయ్య)

కుపీలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకేందుపు, కాకితు
మికికి.

కుపూయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుత్సితుఁ
డు, అగముడు, నిందితుడు.

కుప్ప¹. వి. (క. కుప్ప. త. కుప్పల్) ౧. (ధాన్యము
మన్ను మున్నగునాని) రాశి, ప్రోగు.

ఉదా: వడ్లకుప్ప, మట్టికుప్ప, పేడకుప్ప, మొ.

సీ. చక్రవాకంబులచందంబు గొనివచ్చి కుప్పలు
నేసినట్టాప్పు మెఱసి. భార. విరా. ౨. ౫౨.

గీ. ప్రోక యనఁ బ్రోవనంగను బ్రోగు నాఁగఁ, గు
ప్పయన రాసి యనఁగను గుప్పయనఁగ, రా
శి యగు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౧.

ఉ. పప్పును బిండివంటలును బాయసముల్ ఘృ
తముల్ గుడంబులుం, గుప్పలు గాఁగఁ జూట్టు
నును గూర్పఁగ...భీమ. ౨. ౧౩౯.

కుప్పలుగట్టు=కుప్పలుగా నేర్పడు, ప్రోసుగా
నేర్పడు.

ఉ...పెక్కులు ద్రెక్లై బీసుగుల్, కండలుఁ బ్రే
వులుం గలిసి కాలువలై యెనలారె నెత్తురుల్,
కుండలచారుచు న్నయు గుప్పలుగట్టై బురం
బువీధులన్. కేయూర. ౨. ౧౧౬.

కుప్పలుగొను=కుప్పలగు, రాసులగు.

ద్వి...రాక్షసులఁ జప్పట్లు తఱుచు గా సంగ్రామ
భూమిఁ, గుప్పలుగొన సురల్ గూల్చుటఁ
జూచి. రం. రా. ఉ. ౭౮ పా. ౧౦ పం.

కుప్పతెప్పలుగా=ప్రోగు ప్రోసులుగా.

గీ. కప్పరపుగొంది వనిలోనఁ గలయ మెలఁగుఁ,
గప్పరపుటంటిబోదెల నుప్పతిల్లి, కుప్పతె
ప్పలుగా రాయికప్పరంబుఁ, దననగవుఁగప్ప
రంబును దడఁబడంగ. మృ. వి. ౨. ౧౫.

కుప్పలుఱుకు=కుప్పలుకుప్పలుగా ఉఱుకు; మి
క్కిలి వ్యాపించు.

సీ. తాటంకమణిభానుధాశధశ్యంబులు చెక్కు

టద్దములపైఁ జిందులాడ, నవ్యహార ప్రభా నై
గనిగ్యంబులు కుచపర్యతంబులఁ గుప్పలుఁ
క. చిత్రభా. ౨. ౭౬.

జ: కుప్పఁగూర, కుప్పకోలుగొను, కుప్పగూలు,
కుప్పగూల్పు, కుప్పతించు, కుప్పతిలు, కుప్ప
నఁగూర, కుప్పనఁగూరు, కుప్పనడు.

కుప్ప². వి. (ఇది ప్రతు లన్నిటియందును పరుషాది
గాఁ గనఁబడుచున్నది. గుప్ప?) పాణివిశేషము.
(ఇది 'పుడిసిలి, కమికిలి' వంటి మానవిశేషము.)
వీ ... పాణివిశేషంబు పరఁగను గమి, కిలి కుప్ప
లప్ప పట్టిలి యన... ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

కుప్పఁగూర(లు) = కుప్పనఁగూర. క్రి. విణ. ($\sqrt{\text{కుప్ప}}$ ¹). కుప్పకుప్పలుగా, ప్రోగు ప్రోగులుగా.

చ. ఎడ గని యబ్బలంబు గడు నేడైఁగి గిట్టి మ
హాప్రళప్రయత్, గడువడిఁ గుప్పఁగూరగఁ
జలంబునఁ బైఁ దొరఁగింప ... భార. ద్రో.
3. ౧౫౨.

గీ. నీవు భీష్మన కలికినఁ బోవ దేను, గలుగ నెఱ
పేల యతనిపైఁ గవియు మెయిది, కొని మదీ
యబాణంబులఁ గుప్పఁగూర, పఱపి కూర్చె
ద నీతనిఁ బటరయమున. భార. భీష్మ. 3.
33౫.

మ. ... సముద్యద్యేగుడై తోలి తొ, ప్పఱఁ బె
ట్టై శరజాలముఁ బిఱుండఁ గుప్పఁగూర
నాటించుచు. నిర్వ. ౫. ౮౮.

చ. హిమగిరిసానుదేశమున నెక్కుడు వైభవ ము
ల్లసిల్ల యజ్ఞము దగఁ జేసి భూమిసురసంఘ
ము లెల్లను దృష్టిఁ బొంద హేమ మొసఁ
గఁ గుప్పఁగూరలు సమగ్ర కుతూహలుడై
కనత్సువ, ర్ణమయగృహక్రియోపకరణ ప్రక
రంబులు నిచ్చె భక్తితో. భార. ఆశ్వ. ౧.
3౧.

కుప్పకోలుగొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కుప్ప}}$ ¹) నిండుకొ
ను, మెండగు.

వ... ఆర్తరపంబులు కుప్పకోలుగొన గర్జించు
తెఱంగు లెఱింగిని ... కంచీవీరశరభకవి
కృతహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. 3. ౬౧. (శ్రా)

కుప్పగూలు. అ. క్రి. (కుప్ప¹ + గూలు) కుప్పగా
కూలు, ప్రోగుగా పడు.

నీ. అస్తాకతరతారకస్తోమములతోన గోపురంబు
లమణుల్ గుప్పగూల. భా. రా. యు. ౪౯౮.

ఉ. వాహనసూతయోధరథవర్ణము లొక్కటఁ
గుప్పగూల నా, హోహకపాతముల్ జెరయ
మ్రోయుచు దంతులు మ్రొగ్గ... భా. రా. యు.
౫3౧.

నీ. మీఱుచు నేట్లాడుకారుపోతులకొమ్మచప్ప
ళ్ల బులుఁగులు కుప్పగూల. య. యా. ౧. ౪౪.

కుప్పగూల్చు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కుప్పగూలు}}$) కుప్పలు
గాఁ బడవేయు, రాసులుగాఁ గూల్చు.

గీ. నిరతిశయముగ నార్పులు నింగి ముట్టఁ, గుప్ప
గూల్చె నిశాచరకోటి నపుడు. భా. రా. యు.
౧౯౬౫.

ద్వి. నేనానమేతుడై చెలఁగి ప్రేరేప, వాని
నాతనిసేన వడిఁ గుప్పగూల్చె. రం. రా. ఉ.
౭౪ పా. ౨౪ పం.

కుప్పట. వి. ఒకవిధ మైనకూలి? (ఇది 'కూలి' శబ్ద
మునకు అనుప్రయుక్తమై కన్పట్టుచున్నది.)

క. ఆయిండ్లఁ గూలి కుప్పట, లాయముగా నోరు
నధీనయై మనునొకప, న్నీయసి వేఁగినమది
లోఁ, బామునితమి మ్రొక్కి నిలువఁబడి యి
ట్లనియె. వేం. పంచ. ౫. ౪3.

కుప్పటగురిగిందే. వి. బాలక్రిడావిశేషము.

నీ. దాఁగిలిమూతలు తనువిల్ల యాలంకి కుప్పట
గురిగింజ కొండకోఁతి. హంస. 3. ౧౪౬.

(శ్రా. పా. 'గుబ్బటగురిగింజ' ముద్రి. పా.)

కుప్పతించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కుప్ప}}$ ¹) కుప్పలుగా పడఁ
జేయు.

మ...క, స్టోలుకుల్ నివ్వలఁ గుప్పతింప...సమీ
ర. 2. ౧౨2.

కుప్పతిలు(ల్లు). అ.క్రి.($\sqrt{\text{కుప్ప}^1}$) కుప్పలుగాఁ
బడు, ప్రోగుగాఁ బడు.

క. అప్పడు కన్నుల నివ్వలు, గుప్పతిలఁగఁ గెరలి
పండ్లు గొలుకుచు వాఁ డా, చొప్పనన వచ్చి
నన్నిటఁ, దప్పక పీక్షించి ప్రల్లదంబునఁ బలి
కె. వేం. పంచ. ౧. ౬౦2.

కుప్పతిలఁబడు=కుప్పతిలు.

ఉ. కూలినభద్రనాగములు కుప్పతిలంబడుతేరు
లుక ధరక, వ్రాలెడుఘోటకంబులు నవార
ణ మ్రగ్గెడువీరయోధులుక...జై. భా.గ. ౫2.

కుప్పనఁగూర(లు)=కుప్పఁగూర. క్రి.విణ. కుప్ప
కుప్పలుగా, ప్రోగు ప్రోగులుగా.

క. అప్పడు గురుతనయాద్రిం, గప్పఁగ వజ్రోప
మానకాండములు వెసం, గుప్పనఁగూర పఱప
నరుఁ, డప్పరునఁదనమున కోర్చి యతఁడు పె
నంగక. భార. కర్ణ. ౨. ౨౯౮.

క. అప్పడు సతియును బతియును, నొప్పగ సమ
దృష్టి నుండి రుచితాసనులై, కుప్పనఁగూరలు
గా మరుఁ, డప్పవృళ్లకోల లేయ నద నయ్యె
ననక. భోజరా. 2. ౧౨౫.

కుప్పనఁగూరు. స.క్రి.($\sqrt{\text{కుప్ప}^1}$) గుంపుగూడు.

ఉ. అప్పడు శౌరిఁ జూచు ప్రమదాతిశయంబు
హృదంతరంబులం, జిప్పిల సంభ్రమించి క
యిసేయు తెఱంగ యథాతథంబు గాఁ, గుప్ప
నఁగూరి యొండోరులఁ గూడఁగ నీక కడంగి
వేలుపుం, గప్పరగందు లెక్కిరి ధగధగితో
న్నతహర్షరేఖలుక. పారి. 3. ౧౧.

కుప్పము. వి. (క.కోప్ప.త.కుప్పమ్.) ౧.గ్రామము,
ఊరు.

సీ. ఊరుకుప్పము గ్రామ మొప్పు ... ఆం. భా.
౨. ౨3.

౨. పల్లెవాండ్రుగూడెము, బెస్తపల్లె. (శ.ర.)

కుప్ప(లు)వడు. అ.క్రి.($\sqrt{\text{కుప్ప}^1}$)౧. కుప్పగాఁ
గూడు, ప్రోగు, పుండీభవించు.

క. నరపతి గని యరు దండఁగ, ధరఁ త్రేవులు గు
ప్పవడఁగఁ దనుఁ గొట్టినచు, ల్లరముపతిక గ
అచుక తా, సరిచావుగఁ జచ్చె నొక్కజాగిల
మచటక. చంద్రా. ౨. ౯౪.

క. అప్పడు తపసులు తమలో, డెప్పరమా తీతె
నేమిటికి నిక నిచటం, గుప్పలువడి నిలువఁ
గ రం, డెప్పటితావులకె పోద మిందఱ మను
చుక. వరాహ. ౧౦. 3౪. అచ్చ. రా. యు.
౯౦.

౨. స్తంభించు.

సీ. కాళ్లు కుప్పవడంగఁ గడలఁజాలక యట్టై నిడు
ముసుం గిడి శయనించు చెలువ. దకా.ర.ర.౫.

కుప్పనము=కుపనము, కుబునము¹, కూనము. వి. (నఁ
కూర్పానః. ప్రా. కుప్పాసో. క. కుప్పన. త. కు
ప్పాయమ్.) ౧.కంచుకము.

(క) చొక్కా.

సీ. తపకుఁ గ్రావ్యాడిబెబ్బలికోట చేయమ్మ గు
త్తంపు బెలుఁగుతో లుక్కప్పనంబు. చంద్రా.
౨. 3౮.

క. తొడిగినకుప్పన మూడ్చిన, పడుపున నారాజు
మేన పసియించినయా, కడిఁదిరుజ లెల్లఁ బా
సిన, నొడ లొప్పె నువర్ణభాతి నుజ్జ్వల మగు
చుక. భోజరా. ౧. ౧32.

ఉ. వెన్నెలకుప్పనం బిడినవిరవిలాసము వాసి
కెక్కఁగాఁ, గిన్నరకంతి యొర్లు మరుకీర్తి
యుఁ బోనిపటిరపంకము, నివన్నను వొప్పఁ
గా నలఁదె నిద్దపుఁజాయ మెఱుంగునం బ
దా, ర్వన్నెపసిండితోడ నొరవచ్చు నృపాలు
నియంగకంబులక. నైష. ౬. ౫౦. (వెన్నెల
కుప్పనము = వెన్నెలవంటి సన్నినితెల్లచొ
క్కా.)

(చ) అవిక.

ఉ. కుప్పనము ల్వదల్చి వలిగుబ్బల నొత్తిరి...అ
ధీకు...కామినుల్. ఆము. ౫. ౧౦౮. రా. వి.
౫. ౭౫.

౨. పాముకూనము.

క. మంగళచరిత్ర యగునీ, తాంగన నపవాదభీ
తుఁ డగునామఁ ద్యజిం, పంగ నగు నేఁడు దు
ష్టభు, జంగము తనప్రాతకుప్పసం బూడ్చుగ
తి. జై. భా. ౬. ౪౨. విప్ర. ౧. ౭౫. ఆం.
భా. ౧. ౧౮౮.

కుప్పి¹. వి. అవాక్కుప్పి, సదాపక్షి.

ఆ. కుప్పియాప నూత గొంటుపోకం లేసి, మూఁ
డుదినము లియ్య ములుచయమున, చలువవేఁ
కీ దీజు ఛర్ది గానున్నను, నిది విచిత్ర మను
చు నెల్ల రనఁగ. చికి. (చి. ని.) హంస. ౪.
౧౦.

కుప్పి²=కుప్పె.

నీ...కాచము విలసిల్లు గా జనంగఁ, బింగాణి కు
ప్పికుప్పియ కుప్పె యనఁగను దత్కెతచష
కాఖ్య తనరుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౮౦.

కుప్పించు. అ. క్రి. (క. కుప్పిను.) ౧. దూఁకు
టకు ముందు కాళ్లు కదియఁబట్టి నేల నదుము.

నీ. బిట్టాని కుప్పించుపృథుపాదములవడి శేషాహి
ఫణములు పెదరిపాఱ. భా. రా. సుం. ౫౧౮.
(మాచూకురంగము) నీ. చందురునిట్టితో సమరం
బునకు నేఁగుపగిది గుప్పించి యుప్పుర మె
గయును. భా. రా. ఆర. ౨. ౫౩.

నీ. కుప్పించి యెగసినఁ గుండలంబులకాంతిగ
గనభాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ. భాగ. ౧.
౨౨౨.

౨. దుముకు, దూఁకు.

మ...అంఘ్రు లితియంగాఁ బెట్టి బిట్టాది గ్ర,
క్కున నక్కొండ యడంగఁ ద్రొక్కి పము
కిం గుప్పించి లంఘించుచో. రామా. ౬.
౯౩.

వ...అప్పాలదిండియొడయఁడు కొండపైనుండి
కుప్పించుకొదమసింగంబు తెఱంగునఁ బుడ
మి మఱికి...అచ్చ. రా. యు. ౩౮౫.

నీ. ఉప్పరం బెగసి వే కుప్పించి రథరథ్యరథిప
లఁ దుమురుగా రాచి నైదు. రాజ. చ. ౨.
౭౫.

కుప్పిగంతు. వి. (✓కుప్పించు?) చిన్నదుముకు, వి
న్నగంతు.

కా...ఈపీటఁ బోరాడుట, వ్రేతల్ నూడఁ
గఁ గుప్పిగంతు లిడుటే వీక్షింపు గోపార్థ
కా. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౩౭.

నీ. అల్లి లంఘించినహనుమంతుమందఱ గణన
కెక్కునె కుప్పిగంతు లెల్ల. హరిశ్చ. ౧. ౧౮౬.

(బ) బాలక్రిడావిశేషము.

నీ. కుప్పిగంతులు పిడిగుడ్డులాటలు పిల్లదీవులు
గొబ్బిళ్లు గూవనాలు. గీ. ఆదిగా శైశవక్రిడ
లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గోపదారకులఁ
గూడి. వి. పు. ౭. ౨౦౨.

జ: కుప్పిగంతుగొను.

కుప్పిగంతుగొను. అ. క్రి. (కుప్పిగంతు+కొను)
దుముకు, గంతువేయు.

ఆ. వ్యోమకేసుజడలనుండి యవ్వాహిని, కుప్పిగం
తు గొనినఁ గ్రుంగె ధరణి. భోజరా. ౭. ౩౯.

కుప్పీలు. వి. బ. బాలికాక్రిడావిశేషము. (శ.ర.)

కుప్పె(ప్పియ)=కుప్పి². వి. (సం. కూపీ, క. త.
కుప్పి.) ౧. కాచాదిపాత్రవిశేషము.

గీ. గాజుకుప్పెలఁ గన్తూరికాజలంబు, కర్ణికారా
బపై నించె గర్లమోటి. భీమ. ౫. ౧౧౫.

వ. ... కప్పరంపుఁగుప్పెలం గొప్పరించిననకన
మధురసంబులు...పా. ౩. ౫౨.

ఆ. గాజుకుప్పెలోనఁ గడఁగుదు దీపం బ, దెట్టు
లుండు జ్ఞాన మట్టు లుండు, దెలిసినట్టివా
డేహంబులందును... వేమన. ౧. ౯.

అ. గిండి లోనగువానిమీఁదిమూఁత.

క. చాలఁగ నమృతము బాలుఁడు, క్రోలుటకై ని
నిచి కనకమంభంబులపైఁ, నీలపుఁగు ప్పెలు
నిలిసిన, పోలికఁ జను మొనలఁ గప్ప పాలఁతి
కి నొప్పెక్. నృసిం. 3. ౧౩౨.

౩. సవరమునకు మొదట నుండు గ్రంథి.

గీ. అడర బెడఁ గైనదినువాలుజడ సడల్చి, కుప్పె
గప్పడ సవరంపుఁగొప్పఁ బెట్టి, మురియు
ముంగిట నిలుచుండి మొలకనగపు, లెసఁగ వి
టభాగ్యరేఖ యాహేనురేఖ. హంస. ౧.
౨౧౬.

గీ. కడియములు కెంపురవలయుంగరము వెండి,
కుప్పెసవరంబు కుబుమాపుకూనలమ్మ, చీర...
శుక. ౨. ౪౧౧.

౪. గొడుగుమీఁదినుబ్బ, బొగడ.

ద్వి. పెదపెద్దపసిఁడికుప్పెలు మీఁద నొప్పఁ, బ్ర
విమలం బగు నెనుబది వేలసంఖ్య, ధవళాతప
త్రముతో దనుజులు పట్ట. రం. రా. యు. ౩౪౯
పా. ౨౨ పం.

గీ. ఇల్లడి లోనగువానితోఁ జేసి యెద్దుకొమ్మకొ
నఁ దగిల్చెడితోడుగు. (శ. ర.)

౬. కత్తియొకకు చివర నమర్చుతోడుగు.

సీ. కోశాంతకోశాదిగుప్తి భూషలు కుప్పె యన
నరదాయన నగుఁ గ్రమముగ. ఆం. భా. ౨.
౨౧౫.

౭. (బొప్పధముయొక్క) ఉండ.

(వ్యవ) వసంతకుసుమాకరము కుప్పెలుకట్టి య
మ్మచున్నారు.
జ: కుప్పెకోల.

కుప్పెంట. వి. హరితమంజరి, మూరుకొండః. (శ.
ర, వా.)

కుప్పెకోల. వి. (కుప్పె + కోల.) బాణవిశేషము,
క్షుద్రకము. (అలుఁగు లేని బాణము' అని లై.)
సీ. కవిసిన సతఁడు వికర్ణురధ్యంబులఁ గూల్చి

యాతనిపముఁ గుప్పెకోల, లిరువది నాటింప
... భార. భీష్మ. ౨. ౩౯౩.

వ... సాత్యకి తఱిమి మన మొన నులుము చేయం
దొడంగిన ద్రోణుండు మార్కొని యిరువదే
నుకుప్పెకోలల సతని చేత నేటులువడి ...
భార. ద్రో. ౩. ౨౭౦.

శ్లో. సాత్యకిఁ పంచవింశత్యా క్షుద్రకాణాం స
మార్వయత్. సం. భార. ద్రో. (శ. ర.)
ద్వి. అప్పటనుండి యాయతనుండు నృపునిఁ, గు
ప్పచున్నాఁడు పూఁగుప్పెకోలలను. ప్రభు.
౬౬ పా. ౨౦ పం.

కుప్పయత్. సం. శత్రు. కోపగించుచున్న.

కుప్పము. సం. వి. అ. న. వెండి బంగారు కాక
తక్కినలోహము.

కుప్పశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెండి బంగారు కాక
తక్కినధాతువులచే పాత్రాదులు చేయుకొట్టు,
కాంస్యాదిపాత్రనిర్మాణశాల.

కుప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జఘన్యము,
అధమము, నింద్యము. (హలా. ని.)

కుప్లవము. సం. వి. అ. పుం. తృణాదులచే నిర్మిత
మగు లెప్ప.

కుబుసము¹ = కుప్పసము.

(చొక్కా.)

ఆ. పుణ్యపాపకర్తృపుంజనిబద్ధమై, తొడిగినకుబు
సంబువడుపు దాల్చి, జీర్ణ మగుచు నుండుచే
నఁటిదేహంబున, యందు నీవు మమతఁ బొం
ద వలదు. మార్క. ౩. ౧౦౪.

(నిలువుటంగీ.)

గీ. కావికుబుసంబు జలకుండికయును బూని. మ
నుచ. ౧. ౫౯.

(పాముయొక్క కూసము; చర్మము.)

సీ. కుప్పస మనఁగను కుబుసం బనంగను గంచుక
నామంబు గాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౦.

సీ. కుబుసంబు విడిచినకొడమనాగము లేవ దొన
వెడల్పినపువ్వుదూపునరణి. పరమ. ౨. ౩౦.
(వాసుకివర్ణనము) సీ. పగిలి ధీటులువాటితగడ
తైఁ గుబుసంబు తోరంపువెల్లులితునుకలట్ట.
భీమ. ౪. ౧౩౦.
ఉ. ... మహా, భీలముగాఁగ వ్యాళవిభుఁ బెన్న
లుఁ గీడ్చినమాడ్కి నీడైన, బ్బాటిశుఁ గాల
కైరవుఁడు వైకుటుసం బొకపోరువెత్తఁగన్.
పాండు. ౪. ౨౯౪.
కుబుసము². వి. తలుపునకు క్రిందుమీఁదుల నుం
చెడికూచము. (శ.ర-తలుపు ఉత్తక. అనిబ్రా.)
కుబేరకము. సం. వి. అ. న. కుత్సితదేహము, కురూ
పము. (వై. ని.) పుం. నందివృక్షము.
కుబేరాక్షము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశే
షము.
సీ. క్రీడించు నొకవేళఁ దోడిబాలురఁ గూడి
యక్షీణగతిఁ గుబేరాక్ష కేళి. పాండు. ౪.
౧౩౪. ('వెన్నెలకుప్పలయాట' అని వ్యాఖ్య)
కుబేరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటల, కలిగొట్టుకీ.
కుబేరాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. కైలాసము.
(ఇట్లే: కుబేరగిరి, మొ.)
కుబేరుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ.) కుత్సితదేహము
గలవాఁడు. వి. అ. పుం. ధనదుఁడు, పైడితేఁడు.
(ఇతఁడు విశ్రవసునకు ఇలబిలయందుఁ బుట్టిన
వాఁడు. రావణునకు సవతితల్లికొడుకు. మూఁడు
కాళ్లును ఎనిమిదిపండ్లును మెల్లకన్నును గలవికృ
తదేహమువాఁడు-కల్ప)
కుబ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంసునిగట్టువాలు, కంసునినగరి
నైరంధ్రి.
కుబ్జకంటకము. సం. వి. అ. పుం. శ్వేతఖదిరము, వె
లిచండ్రుకీ. (రా. ని.)
కుబ్జకము. సం. వి. అ. పుం. గ. తినిశము, నెమ్మికీ.
౧. మిక్కిలి పరిమళము గలపువ్వులతోఁ గూడి

నవృక్షవిశేషము, గొజ్జఁగకీ. (ఇదియే 'గలబి'
అని యొకరు.)

కుబ్జము. సం. వి. అ. పుం. గ. గూసు. ౨. పంతు
కత్తి. ౩. ఆపామార్గము, ఉత్తరేసుకీ.

కుబ్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎనిమిదేండ్లయీడు గల
కన్య.

కుబ్జుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ.) గడులుఁడు, గూసు
వాఁడు.

కుబ్జము. సం. వి. అ. న. గ. వనము, అడవి. ౨.
హోమకుండము. ౩. కుండలము. ౪. తంతుపు.
గి. శకటము, బండి. ౬. గృహము.

కుబ్జహ్మ. సం. వి. న్. పుం=కుబ్జహ్మఁడు.

కుబ్జహ్మఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితబ్రాహ్మ
ణుఁడు.

కుభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. గ-భూమిని భరించు
వాఁడు-రాజు. ౨-భూమిని భరించునది-కొండ.

కుమారకము. సం. వి. అ. పుం. తిక్తశాకము, ఉ
లిమిరిచెట్టు.

కుమారజీవము. సం. వి. అ. పుం. పుత్రజీవ
వృక్షము.

కుమారపాలనుఁడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. ఆ.) పిల్ల
లను రక్షించువాఁడు. వి. అ. పుం-పిల్లవాఁడు
గా నుండి ప్రజాపాలనము చేసినవాఁడు-కాలి
వాహనుఁడు.

కుమారభృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (వైద్య) కుమా
రరక్షణోపాయము, బాలకులను బెంచువెరపు.

కుమారము. సం. వి. అ. పుం. గ. చిలుక. ౨. ౩
రుణవృక్షము, ఉలిమిరికీ. ౩. సింధునదము. ౪.
బాలగ్రహభేదము. న. శుద్ధసువర్ణము, చొక్క
పుబంగారు.

కుమారయువు. సం. వి. ఉ. పుం. యువరాజు.

కుమారవాహి. సం. వి. ౧. పు. నెమిలి.

కుమార వ్రతము. సం. వి. అ. న. నిత్యబ్రహ్మచ
ర్యము, మరణపర్యంత ముండు బ్రహ్మచర్యలియ
మము.

కుమారసుపు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ - కుమారస్వామిని
కన్నది-గ. పార్వతి. ౨. గంగ. పుం. అగ్ని.

కుమారి. సం. వి. (౧. ఊ. ౧) = కుమారులుగల
వాడు. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కూతురు. ౨. కన్య, పెండ్లి
కానివడు. ౩. ఆడులేడి. (వై. ని.) క. పార్వతి.
౧. నదీభేదము. ౬. క్యామాపక్షి. (రా. ని.) ౭.
జంబూద్వీపముయొక్క అంశ మగు కుమారికాశం
దము. (కన్యాకుమారి. హేమ. ని.) ౮. నవమాలి
క, విరజాజీ. ౯. శృంగేరి, కలబంద. ౧౦.
అపరాజిత, విష్ణుక్రంత. ౧౧. పిన్నగోరంట. ౧౨.
పీతపూ, పచ్చగోరంట. ౧౩. పెద్దయేలక. ౧౪.
కుస్తుంబురపు, కొత్తిమిరి. (కే. ని.)

కుమారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుమారి. వి.

కుమారిలు(ల్లు). అ. క్రి. ౧. కుములు, రాజు.

ఆ. జ్ఞాతిపలము నూర్చి నూతన బోయక నామ,
దెంద మించుకైన డిందువడదు, కానరాదు
గాని లోనఁ గుమారిలు, చున్న దిపుడు రోష
హుతపహంబు. ప్రబోధ. ౨. ౬౮.

౨. (లోలోపల) తపించు, ఉడుకు.

క. మానవతి యిట్లు మానని, మానక్రొధములచే
గుమారిలి చింత, ధీనగతి నుండ... పారి. ౧.
౧౧౪.

ఉ. మామ దురంతవేదనఁ గుమారిల నేల పసిండి
కొండవి, ల్కానివర ప్రసాదమునఁ గల్గినవా
నికి హాని వచ్చునా. సారంగ. ౩. ౨౨౬.
ప్రభా. ౩. ౧౨౪.

కుమారుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ) - అందమున
మన్నుని క్రిందుపజువాడు - సుందరుడు.
వి. అ. పుం. ౧. కొడుకు. ౨ (నాట్యోక్తియం

దు) యువరాజు. ౩. స్కందుఁడు, కొమరసా
మి. ౪. అయిదేండ్లలో పలికాడు. ౫. అశ్వ
వారకుడు, గుఱ్ఱపువాడు.

కుమారోపనాహము. సం. వి. అ. పుం - కుమార
స్వామి రెండవనాహము - కుక్కుటము, కోడి.
కుమాలకము. సం. వి. అ. పుం. సౌవీరదేశము.
కుమి = కుమ్మి. వి. కుమాలవిశేషము, ధాన్యాదులుం
చుకొనుకొకవిధమగుసాణక.

నీ... కుమాలాభిధ గాదె యనంగను గరిసె యనఁ
గఁ. గీ. దద్విశేషసమాఖ్యలు దనరుచుండు,
గొట్టు కూటు పాడక కుమి బొట్ట యనఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

కుమిలించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కుములు}}$) కుములజేయు.
(ఉడికించు.)

నీ. చెలిపాదములఁ బెట్టి చిగురులు గుమిలించి
ఘనభీతిఁ గలఁ బిక్కంతి యొకతె. చంద్రా.
౪. ౧౬౫.

కుముఖము. సం. వి. అ. పుం. నూకరము, పండి.
(వై. ని.)

కుముటు. వి. ౧. కానభేదము.

గీ... కానంబుపేరు దనర్చుచుండు, చుట్టస మనం
గ దగ్గన నుక్కిన మనఁ, కానభేదము కుము
టు నాఁగను దనర్చు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౬.
౨. వాంతికి ముందు కంఠబిలమున నెత్తునికార
ము. (శ. ర.)

అ. క్రి. వాంతికి ముందు కంఠమున వికార మెత్తు.
(శ. ర.)

కుముద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గంభారి, పెదగుమ్మ
డు. ౨. కుంభిక, నాఁచు. ౩. సాలపర్ణి, ము
య్యకుసాన్న. ౪. కట్టలము, పినగుమ్మడు. ౫.
ధాతకి, ఆరె. ౬.

కుముదఖండము. సం. వి. అ. న. ౧. కుముదపం
డము, తెల్లగలువతంపర. ౨. తెల్లగలువకుక.

కుముదఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - కలువలను చంపు
నది - ఒకానొక విషక్షీరవృక్షము.

కుముదబౌంధవుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రు
డు.

కుముదము. సం. వి. అ. పుం. న. (కే. ని.) గ.
క్రైవము, తెల్లగలువ. ౧. రక్తపద్మము, ఎఱ్ఱ
దామర. ౩. రూప్యము, వెండి. ౪. దమనకము,
బ్రహ్మజట యనెడియోషధి. పుం. గ. నిర్మతి
దిక్కునందలి యేనుగు. ౧. కర్పూరము. ౩.
శివునిశంఖము.

కుముదాకరము. సం. వి. అ. పుం. కలువ లుండు
చోటు. (సరస్సు, మొ.)

కుముదాభిఖ్యము. సం. వి. అ. న. వెండి.

కుముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కల్పలము, పినగుమ్మడు.

కుముదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కుముది.

కుముదికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కుముదములు
గలది. (సరస్సు, మొ.)

కుముదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లగలువతీగి.

౧. తెల్లగలువ లుండుచోటు. (కొలను, మొ.)

౩. తెల్లగలువతంపర, కుముదసమాహము.

కుముదినీనాయకుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రు
డు, కలువలతోడు.

కుముదుడు. సం. విణ. (ద్). గ. సంతోషహీను
డు. ౧. కృపణుడు, లోభి. వి. అ. పుం. గ. ఒ
కానొకవానరుడు. ౧. ఒకానొకనాగుడు. (పి
నిచెల్లెలు కుముద్వతి రామపుత్రుడు డగుకుసునిభా
ర్య.) ౩. ఒకానొకచైత్యుడు.

కుముద్వంతము. సం. విణ. (త్. ద్వతీ. త్.) చాల
కుముదములు గలది. (సరస్సు, మొ.)

కుముద్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లగలువతీగి.

౧. తెల్లగలువలసమాహము. ౩. తెల్లగలువ లుం

డుచోటు (సరస్సు, మొ.) ౪. ఒకానొకనది.
౫. కుసునిభార్య. (కుముదనాగునిచెల్లెలు.)

కుములు. అ. క్రి. గ. రాజు, రవులు.

నీ. పూరజం బని చాల బొంకించి యప్పుకోకు
మిలి నిగ్గులు దేరుకుమ్ము గుప్పి. చంద్ర. ౪.
౧౬౭.

౧. (లోలోపల) తపించు, ఉడుకు.

గీ. సవతి యాడినమాటలు సారె దలంచి, కొను
చు బేర్చినదుఃఖాన్ని గుములు చుండె. భా
గ. ౪. ౨౨౬.

ద్వి. వాలుగన్నుల నీళ్లు వఱదలై పాఱు, గొడు
కున్న చందంబు గుములుచు జూచి. ద్వి.
సారంగ. ౧. ౭౨ పా. ౧౬ పం.

క. అని బుజ్జగించి యొయ్యన, నెన రంటినమ
ముతోడ నెచ్చెలి పలుకక, దనలో గుము
లుచు నీమం, తిని పై నిగనిగ వెలుంగునెల
గని పలికె. చంద్ర. ౫. ౭౨.

౩. సడలు, బిగిపిడు.

నీ. యావనస్తంభహైన్యంబున దేహంబు కుమిలి
గుడారు నా గుదియబడంగ. దశా. ౧.
౧౩౯.

కుమ్మకు. వి. (హిం. కుమ్మక్.) సహాయము, లోడు.
(శ.ర. - 'కుమ్మక్కు' అని వా.)

కుమ్మర. వి. కుండలు మున్నగునవి చేసి జీవించెడి
జాతి, కులాలజాతి.

ఉదా: కుమ్మరవాడు, కుమ్మరది, మొ.

విణ. నలుపు, నల్లనిది.

ఉదా: కుమ్మరగువ్వ, కుమ్మరపానిక, మొ.

కుమ్మరస్వరూపములు = కుమ్మరి చేయుకుండలు
మున్నగుపాత్రములు. (త్రా)

జ: కుమ్మరగువ్వ, కుమ్మరచెట్టు, కుమ్మరత, కుమ్మర
పురుగు, కుమ్మరపానిక, కుమ్మరపోలిక, కుమ్మర
సాన, కుమ్మరసారె, కుమ్మరసారెచుక్క, కుమ్మ
రావము, కుమ్మరి.

కుమ్మరగువ్వ. వి. (కుమ్మర + గువ్వ.) పక్షి విశేషము,
ఖంజరీటము. (శ. ర.)

కుమ్మరచెట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కుమ్మర}}$) ఒకానొక చెట్టు. (శ.
ర, ప్ర.)

కుమ్మరత. వి. (కుమ్మర + త) కుమ్మరది, కులాలస్త్రీ.
(శ. ర, ప్ర.)

కుమ్మరపురుగు (రువు, రున్). వి. ($\sqrt{\text{కుమ్మర}}$) కుమ్మరవానివలె ఎల్లప్పుడు మట్టిలో నుండుపురుగు,
యమకీటము.

ఉ. కుట్టకయున్న వృశ్చికముఁ గుమ్మరపు ర్వని
యందుకే కదా. (భట్టమూర్తిచాటువు.)

కుమ్మరపానిక. వి. (కుమ్మర + పానిక) కృష్ణముంజ
ము.

సీ...కుమ్మరపానిక నాఁగను గృష్ణముంజ మొప్ప.
ఆం. భా. ౨. ౬౪.

కుమ్మరపోలికి (ల్కి). వి. (కుమ్మరపోలిక - శ. ర.)
వృక్షవిశేషము.

సీ...గుమ్మడు మోవి తపసియుఁ గుమ్మరపోల్కి
గుగ్గిల మెట్టిపోల్కి వేగి. హంస. ౪. ౧౧.

కుమ్మర(రి)సాన = కుమ్మరసార. వి. (కుమ్మర + సాన)
కులాలచక్రము. (ప్రా)

సీ. ఘనవర్తలావర్తగ ర్తభాగముల దిద్దిరను గుమ్మ
రసానరీతిఁ దిరుగు. దశా. ౧. ౧౯౫.

కుమ్మర(రి)సారె = కుమ్మరసాన. వి. (కుమ్మర + సారె)
కులాలచక్రము, కుమ్మరవాఁడు కుండలు చేయు
ట కుపయోగించుచక్రము.

గీ. ధాత్రి కుమ్మరిసారెవిధమునఁ దిరిగె. భార.
ఉద్యో. ౪. ౧౧౬.

చ. ... అత్తురగ ముల్లుకచక్రనయావలంబియై,
తిరుగురయంబుచేత నెడత్రెవ్వక కుమ్మరిసా
రెచాడ్చునం, బరఁగె... ప్రభా. ౨. 3౪.

ఉ. కుంభిని దిద్దిరం దిరిగెఁ గుమ్మరిసారెవిధంబు
నక... హరిశ్చ. ౧. ౧౦౧.

(బ) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. తుమ్మెదరేఁపుల్లు కుమ్మరసారెలు బం దారుబన
వన్న పత్తికాయ. గీ... ఆడుకొనుచు. హంస.
3. ౧౪౬.

కుమ్మరసారెచుక్క. వి. కులాలచక్రాకృతి గలనక్ష
త్రము - విశాఖానక్షత్రము. (ప్రా, శ. ర)

కుమ్మరావము. వి. (కుమ్మర + ఆవము) కుమ్మరి కాల్చు
ట కేర్పఱచినకుండలు లోనగునానిదొంతర.

గీ. చక్రి పాడమంగఁ బార్థివస్థానమయ్యె, నోరి
మీవంశమందుఁ దాఁ కోర్వఁ జాలు, వారిఁ
జూపుము కుమ్మరావమున రాగి, మంత రేఱం
గఁ గలవె నీ కింత యేల. ఉ. హరి. 3. ౪౮.
రా. వి. ౫. ౯౯.

కుమ్మరి. వి. (కుమ్మర + ఇ-సం. కుంభకారః. ప్రా. కుంభ
ఆరో, కుంభారో. క. కుంబఱ, కుంబాఱ) కుంభ
కారుఁడు, కుమ్మరవాఁడు.

సీ. ఇంక నాల్గవంబు లిడనైతిఁ గా యంచుఁ గు
మ్మరి నెమ్మదిఁ గుందికొనఁగ. కుక. ౨. ౫౬3.
ఆం. భా. ౨. ౨౮౨.

కుమ్మరి కొకయేఁడు గుదె కొకపెట్టు = కుమ్మరి యొ
కయేఁడు పడినశ్రమము ఒక్కకట్టదెబ్బతో వ్య
ర్థమగును.

క. ఇది పెక్కేఁడులు పట్టె, సదనంబులు గట్ట
నాకు శంభునికొఱమక, దుదిఁ గుమ్మరి కొక
యేఁడును, గుదె కొక పెట్టన్న మాటమక సరి
వచ్చె. కాళ. ౨. ౯౯.

కుమ్మరి కొకయేఁడు గుదియ కొకనాఁడు = కుమ్మరి
యొకయేఁడు చేసినపని కట్ట ఒక్కనాఁడు చె
ఱుపఁ గలదు.

ఆ. గతము చేసినట్టికర్త బంధము లన్ని, విరిసిపోవు.
సత్యగురునివలన, కుమ్మరి కొకయేఁడు గుదియ
కు నొకనాఁడు. వేమన. ౨. ౧౨2.

కుమ్మరించు = కుమ్మరించు. స. క్రి - కుమ్మరిలఁ జేయు -

తుండ మున్న గువానినుండి జలాదిపదార్థములను
అధికముగా వెలువఱుచు; మిక్కుటముగా వెలు
వఱుచు.

మ. తనతోయం దినరక్తు లెత్త నిల వాత్సాళేణు
మూర్తి న్నహేం, ద్రువకుం జెప్పగ మ్రుచ్చు
బట్ట దివమందు నివల్లుటింపక భయం, బునఁ
దద్రశ్చిసహస్రము స్వేస డిగెంబో డాఁగి
వే గుమ్మరిం, ప ననక ధారలు వోఁచె మించు
వెలఁగింప న్నబ్బుల న్నెల్లిపై. ఆము. ర. ౮౩.
(వ్రాత ప్రతిపా.)

వ... గండపాడిపాలుపురు గుమ్మరించుగమ్మిల్లముల్లి
కావల్లకవాసంతికాజాతి కేతకీకుండకుసుమ
గంధంబులును... భీమ. గ. ౧౧౭.

వే. గుచ్చి చేతుల మేను ముచ్చట్టు రాఁ జుట్టి
దొమ్మియూర్పులతావి గుమ్మరించి. కవిక. ర.
౧౬౬.

(వ్యవ) బిందెలోని ఆన్న మంతయు చాఁపలో
కుమ్మరించినాఁడు. వర్షము కుండలతో కుమ్మరిం
చినట్లు కురియుచున్నది. పండినహార యంత
యు వానికే కుమ్మరించినాఁడు.

జ: కుమ్మరింపు, కుమ్మరిలు.

కుమ్మరింపు. వి. (✓కుమ్మరించే.) గ. కుమ్మరించుట.

(ప్రా.) ౧. మల్లబంధవిశేషము, ముప్పదిరెండువి
న్నాణములలో నొకటి. హంస. గ. ౨౦౬. ఆం. భా.

౨. ౨౦౯.

కుమ్మరిలు (ల్లు) = కుమ్మరిలు. అ. క్రి. (✓కుమ్మరించే)
కుండలు లోనగువానినుండి జలాదులు ఒక్కసారి
గావడు; రాలు. (శ. ర.)

నీ. ... మిడి గుడ్డుల నివ్వలు కుమ్మరిలగ. హరి.
పూ. ౫. ౧౪౯. (శ. ర. పా.)

కుమ్మి = కుమి. వి. కుమాలవిశేషము, ఒకవిధ మగుపా
ణక.

(లోభివర్ణనము) నీ. మాసి ము ల్లడిచి కుమ్ములకొ

ల్లుపై మెత్తు లూడ్వఁడు ప పైన నుండుఁ
గాని. పాండు. ర. ౧౪౯.

చ. పడఁతికొ నిత్య మైదుగురుభక్తుల కన్న మొ
సంగి కాని వే, కుడువపు నీగృహంబునను గు
మ్ములు గావెలు లేవు... చెన్న. ర. ౯౯. పండి
తా. దీక్షా. ర. ౪ పా.

కుమ్ము¹ = కుమ్ము. స క్రి. (క. త. కుమ్ము.) గ. నలఁగఁ
గొట్టు; దంచు.

నీ. గోడలు పూయంగఁ గుమ్మి గంధంబున మేదిం
చినట్టిజవాదియడును. యయా. గ. ౪౭.

గీ. భూసుర క్షేత్రము హరించుబుద్ధి నెవ్వఁ, దడ్డ
పెట్టును వానిని యమునిమాత, లినుపతోళ్ల
ను బడవైచి యిసుము గాఁగఁ, గుమ్ముమం
రు సతతంబు గోడు కుడుప. శేష. ౩. ౩౭.

క. తమ్మావ రెండుపట్టలు, కమ్మి యజాక్షీరములను
గూర్చి వడిచి చా, నొమ్ముగఁ ద్రిదినంబులు
గొనఁ, బమ్మినకేచీక పెల్లఁ బాయుకేవేగ.
చికి. (చి. ని.)

౨. పొడుచు.

నీ. ఈవంకి నేవంక నే వంకవోకుండఁ గోటా
నఁగోటులు గుమ్మినాను. ప. చ. ౨. ౫౯.

ఉదా: ఆవు నన్ను కుమ్మినది.

వి = కుమ్మె. పోటు, చెబ్బ.

నీ. గుబ్బకమ్ముల నెడల్ గుమ్మెలువోఁ గ్రుమ్మి గట్టి
గా బిగియారఁ గొంగిలించి. ఘటికా. ౨.
౧౧౬.

గీ. ప్రతిబలము వ్రేయుతిరుగుమత్తాళ్లకతనఁ, గు
మ్ములొనినబంగారుగోడలు... కువల. ౩. ౧౮.

జ: కుమ్ముపురువు, కుమ్ములాడు.

కుమ్ము². వి. పొట్టునిప్పు, కుహాలము.

నీ. పూరజం బని చాల జొంకించి యమ్మో కుమి
లి నిగ్గులు దేరుకుమ్ము గుప్పి. చంద్రా. ర. ౧౬౭.

ఆ. చేతరాసియయినఁ జించలం బయినను, గు
మ్మునందుఁ గ్రుక్కి సమ్మదమునఁ, గట్టఁ బొలిసి

పోవుఁ గరి నవవిత్త్రంపు, గడ్డలైన నీరు గా
ఱుచున్నదికి. (చి. వి.) ఆం. భా. ౨. ౨౪. ౨.
కుమ్ముగాఁచు=కుమ్ముదగ్గఱ చలి పోవుటకై శరీర
ము కాఁచుకొను.

గీ. ఆత్మయును గోడలును గుమ్ములాడుఁ గుమ్ము, గాఁ
చుచోటికి మకరసంక్రాంతివేళ. శివరా. ౪.
౨౭.

కుమ్ముపురువు(గు). వి. ($\sqrt{\text{కుమ్ము}}$) ఒక జాతిపు
రుగు.

గీ. కుమ్ముపురువు చిక్కుపురువు గుంతపురువు. ప్ర
బంధ. ౧౩౦.

కుమ్ములాడు=కుమ్ములాడు. అ. క్రి. (కుమ్ము¹లు +
అడు) పోట్లాడు, పోరు.

గీ. ఆత్మయును గోడలును గుమ్ములాడుఁ గుమ్ము, గాఁ
చుచోటికి మకరసంక్రాంతివేళ. శివరా. ౪.
౨౭.

గీ. కూరె నొక్కమ్మడిఁ గొమ్ముకత్తులకొద్దిఁ గుమ్ము
లాడి మదాంధకుంజరములు. చంద్రా. ౬.
౭౫.

కుమ్ముసుద్ది. వి. సంకేతవృత్తాంతము, గూఢార్థము గ
లవృత్తాంతము. (శ.ర, ప్ర.)

కుమ్మె=కుమ్ము¹. వి. పోటు, పొడుపు; నొక్క.

క. కుమ్మెలు దాఁకినబంగరు, బొమ్మరములయొమ్మె
గడకుఁ బొమ్మసురేఖా, సమిళిత స్తనకుంభత,
ఓమ్ము దిట్టమ్మగను జూపి డగ్ధత్తికతోక. సా
రంగ. ౨. ౨౩౦.

ఉ. క్రమ్మి చతుష్ఫరిం జమురు కాలువలై ప్రవ
హింప రోమపుం, గుమ్మెల బాహ్యభూజము
లు గూకులు పట్టులు గా ముఖంబునం, దుమ్ము
లు రేగ మై మఱచి దున్నుచు ముస్తలఁ దె
చ్చి కుంజముల్, గొమ్ముల జమ్ముదాని నొక
ఘోరవరాహముఁ గాంచి యాత్మలోక.
వేం. పంచ. ౨. ౧౦౫.

సీ. క్రొవ్వాడికొనగోటికమ్మెలు విగియించు చెం
చపెట్టు కపోలసీమ వెలుంగ. చంద్రా. ౩.
౨౭.

కుమ్మెలునోవు=నొక్కలుచడు; గంటులుచడు.

సీ. బిగువుఁ గాఁగిల్లచేఁ బ్రియు బాహుపురు లొ
త్తి కుమ్మెలునోయినకుచతటములు. ప్రభా.
౫. ౬౨.

సీ. గుబ్బకుమ్ముల నెడల్ గుమ్మెలునోఁ గ్రుమ్మి గట్టి
గా బిగియారఁ గాఁగిలించి. ఘటికా. ౨.
౧౧౬.

చ. ఎఱుంగదు లేతమోవిచిగు రెంతయుఁ గుమ్మె
లునోవ నొక్కటల్. శకాం. ౩. ౯౬.

కుమ్ము=కూమ్ము. వి. మొఱు.

ఆ. ఎట్లు బ్రదుకువార మెందుఁ జేరెడువార, ము
ధిప వినఁగఁ దగదె యాడుకుయులు. భాగ.
౧౦ పూ. ౯౯౫. కృ. శకుం. ౩. ౧౪౭.

విణ. రక్షకము. (చూ. కుమ్ముపోవు.)

జ: కుమ్ముపోవు, కుమ్మొమ్మెట్టో.

కుమ్ముపోవు. అ. క్రి. (కుమ్ము + పోవు) రక్షకముగా
పోవు.

సీ. పసులకై కుమ్ముపోయి పరులశస్త్రములచే నవి
లోన నమసినయట్టివాఁడు. గీ. దినకరాత్మజ
నీపురంబునకు రాఁడు. రుక్మా. ౨. ౧౦౧.

కుమ్మొమ్మెట్టో=కుమ్మొమ్మెట్టో.

ద్వి. రక్కసివరసె భారణి పిక్కటిల్ల, మొక్క
లంబునఁ గుమ్మొమ్మెట్టో యనంగ. ద్వి. సారం
గ. ౩. ౧౫౨ పం.

కుమ్ము=కూమ్ము.

(మొఱు, ఆర్తధ్వని.)

ఆ. అనద నైతి నిచట నాలికు య్యాలింపుఁ, డక
ట మీరు గలుగ నాక్రమించి, నన్నుఁ గట్టి
నూతనందను లిమ్మెయి, వెఱపు లేక భంగపఱు
చువారు. భార. విరా. ౩. ౧౯౯.

(దీనాలాపము; అల్పవచనము.)

క. కు య్యాడక నామండలం, గయ్యమునకు గా
లుదువ్వఁ గడఁగెను దీనికొ, దయ్యాలకు బలి
వెట్టెద, వ్రయ్యలుగా నటికి యెల్లవారును
జూడకొ. మొ. రా. సుం. 20.

క. ఇయ్యడవి వీని నేబలు, దయ్యంబులు ప్రేసె
నొక్కొ తరలక యుండకొ, డయ్యఁ డొకిం
తయు మనతోకొ, గు య్యన నొల్లండు కన్నుఁ
గొన లెఱవంగకొ. వాల్మీ. ౨. ౧౨౦.

జ: కుయ్యడు, కుయ్యో మెట్టో.

కుయ్యడు=కుయ్యడు. అ. క్రి. (కుయ్య + ఇడు.)

-కోపాదులచే - కేకలువేయు, అఱచు; మొఱ
పెట్టు.

ద్వి.అంత్యజుఁ డంత్యజుఁ డనుచుఁ గు య్యిడెద,
రంత్యజునకుఁ జొర నది యెట్లు వచ్చు. పండి
తా. దీక్షా. ౪౩ పా.

మ. అపు బావా యమృతంబు ముందు మనచైత్య
శ్రేణికిం బంతునో, దివిజుల్ కు య్యిడకుండ
ముం దొసఁగి యందే కొంత తర్వాత దా,న
వచ్చెత్తాసురరాక్షసావళులకుఁ పడ్డింతునో
... దళా. ౨. 3౫౪.

ఉ. కుయ్యడ శక్తి లే దుదర గోళములోపల ను
న్నవాడది, క్కెయ్యది...భాగ. ౧. ౨౮౦.

స. క్రి. మొఱవెట్టి యడుగు.

క. ఆఁకట మలమల మాఁడుచుఁ, దేకువ చెడి
చేతు లొగ్గి దీనత్యమునకొ, గాకముగతి వా
పోవుచు, గోకర్ణ క్షేత్ర జనులఁ గుయ్యిడఁ
దొడఁగెకొ. బ్రహ్మో. ౨. ౬౪.

కుయ్యో మొట్టో (టో) = కుయ్యో మొట్టో. వి. (భ
యదుఃఖాలులందు చేయు) ఆర్తధ్వనియొక్క అ
నుకరణము.

ఉదా: కొట్టక పోయినను వాఁడు కుయ్యో మొ
ట్టో యనుచున్నాఁడు.

మ...ఈ, కునిదొవారికు లడ్డపడ్డఁ దల మంచుం

జొచ్చి కుయ్యో మొట్టో, విను మాలింపుము చి
త్తగింపుము దయకొ పీక్షింపు మం చంబుజా,
సనముఖ్యుల్ గని రా ర్తరక్షణకళాసంరంభు
నికొ శంభునికొ. భాగ. ౮. ౨౧౯.

కురంక (కు)రము. సం. వి. అ. పుం. సారసపక్షి,
జెగ్గురుపిట్ట.

కురంగకము. సం=కురంగము.

కురంగనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. మృగనాభి, కన్ను.

కురంగమము. సం. వి. అ. పుం. కురంగము, జింక.

కురంగము. సం. వి. అ. పుం. గి. జింక. ౨. ఇంచు

కంత యెఱుపువన్నె గల పెద్దయిట్టి.

శ్లో. కురంగ ఈషతాప్రస్నాన్విధరిణాకృతికో మ
హాకొ. (ఆ. ని)

3. కోఁతి. న. గి. వెండి. ౨. తీర్థ భేదము.

కురంగాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తేడికన్నులవంటి
కన్నులు గల స్త్రీ; స్త్రీ.

కురంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడులేడి.

కురంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దపర్ణి, పిల్లపెసరీ.

కురంజి. వి. ఇరువది నాలుగు స్త్రీ రాగములలో నొకటి.

నీ... సలలి, త బిలాహరి కురంజి భన్యాసి... హం
స. గి. ౧౨3. ప్రబంధ. ౯౫.

కురంజియోమము. వి. ఒకానొకయోమము. (శ్రా,
వా.)

కురంటకము. సం=కురంటము.

కురంటము. సం. వి. అ. పుం. పీతః పింటి, పచ్చపువ్వు
లగోరంటి.

కురంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చపువ్వులగోరంటి.

కురండము. సం. వి. అ. పుం. గి. సాకరుండవృక్షము.

౨. అండవృద్ధి, బుడ్డ.

కురక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సల్లకి, అందుగురీ.

కురచిల్లము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటము, ఎండ్రీ.

కురటుడు, సం.వి.అ.పుం. చర్మకారుడు, మాదిగ
వాడు.

కురము¹=కురుము¹. వి. పశువులకు గలుగుశిక్షకోగ
ము. (శ.ర.)

కురరము, సం.వి.అ.పుం. ఉత్క్రొశము, పక్షివిశేష
ము. (లకుముకిపిట్ట అని కొందఱు. పెన్నడపులుఁ
గు అని కొందఱు.)

కురరాంఘ్రి. సం.వి.ఇ.పుం. దేవసర్ప పముకీ.

కురరి, సం.వి.ఈ. స్త్రీ. గ. స్త్రీ పక్షివిశేషము. (ఆడుల
కుముకి అని కొందఱు. ఆడు పెన్నడపులుఁగు
అని కొందఱు.) ౨. మేషి, ఆడుగొట్టి. (వై.ని.)

కురవకము, సం.వి.అ.పుం. గ. ఎఱ్ఱగోరంటకీ. ౨. ఎ
ఱ్ఱచేమంతికీ.

కురస, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోజిహ్వ, బెండకీ.

కురసము, సం.వి.ఇ. (అ.ఆ.అ.) చెడ్డరసము గలది.
వి.అ.పుం. గ. మద్యవిశేషము. ౨. చెడ్డరసము.

కురాడ(ళ)ము. వి. మంచపుపందిగుడ్డ.

ఉ. పట్టుతలాడయుకొ హళఁదిపచ్చనుసంబఱ
పింద్రగోపపుం, బట్టుకురాడముం ...కన్న
యాన్యపతిమంచముపై నతు లుంచి రచ్చె
లికొ. పాంచా. ౫. ౧౦.

చ. బటువులు తాపితాపఱపుపట్టుతలాడయు
మీఁదఁ జల్లుదు, ప్పటి పయిఁ జప్పరంపుజిగి
బంగరువ్రాతకురాళముం గుఱుం, గటఁ బడి
గంబుఁ గంచుదివెగంబముఁ గల్గినపట్టెమంచ
ము, త్కటించి నించ మించురతిధాముఁ
జేరితి నిర్భయంబునకొ. శుక. ౪. ౨౨. చం
ద్రా. ౪. ౨౦.

కురాసాని. వి. ఒకానొక దేశము.

మ. అలుకకొ ఘోటకధట్టికాఘురపుటిహల్యకొ
గురాసాని పు, చ్చలువో దున్ని చలచ్చుమా
గజమదాసారప్లుతిం గీర్తిపు, చ్చలసన్యం బి

డి యేకధాటి బలిరా కట్టించి తొ దృష్టికే,
దులభానోగ్రకపాల మర్థపహరిద్భూజాంగ
లశ్రేణికకొ. ఆము. ౧. ౪౨.

కురాసానిగండవొడి = కురాసానిదేశసంబంధ
మైనబుక్కా.

ఉ. ఆనగరంబుగంధవహుఁ డంగడివీధుల నా
డుచుం గురా, సానిసిసాలిగండవొడి నన్న
పుఁగుంకుమపూవుఁబోచ లే, మేనియుఁ
జొచ్చి యెత్తికొని యిచ్చకు పచ్చినల్లోపఁ
బోవఁగా, నా నని కట్టి పెట్టి యొకఁ డైన మ
ఱుంగిడఁ డెంత ముద్దొకొ. కకు. ౧. ౧౩౯.
కురాసానియోమము=కురాసాని దేశములోఁ బు
ట్టుపీమము.

గీ. చనుఁ గురాసానియోమ మం చన యవాని,
కాభిధ...ఆం.భా.౨.౫౭. ప్రబంధ. ౬౪౦.

కురాహము, సం. వి. అ. పుం. నల్లనిపిక్కలుచు
ఇంచుక తెల్లనివన్నెయుఁ గలగుఱ్ఱము. (కల్ప.)

కురి, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తృణాధాన్య భేదము.

కురిచీ(ర్చి). వి. (క. త. కుర్చి. హిం. కుర్చీ.) కూ
ర్చుండుట కుపయోగించునున్న తపశవిశేషము.
సీ...పట్టివేళ్లసురఁటిలు మేలై ఎడికురిచీలు...
రసిక. ౧. ౬౧.

కురిచీపీఠం=కురిచీవలె ఎత్తుకాళ్లు గలపీఠం.
మృ.వి. 3. ౭౫.

కురిడి, వి. లోపల నీ రింకినకొ బ్బెర. (శ. ర, ప్రా.
'కురిడీ' వాడుక.)

కురిమింద. వి. ఒకవిధ మగునత్తగుల్ల, శంబూకవి
శేషము.

సీ...నత్త, గుల్ల చుట్టుదుగుల్ల కురిమింద నాచు
డుగవ్వ మురుండము కాకిచిప్ప. హంస. ౪.
౧౮౬.

కురిమిడి. వి. మడిచుట్టు వేసినకట్ట, గనిము. (శ.ర,
ప్రా.)

కురియించు, కురించు. స. క్రి. (✓ కురియు. ఇది

కుదియించు, కుదించు - కదియించు, కదించు వం
టిది.) గ. వర్షింపఁజేయు, కురియఁజేయు.

మధ్యా. భూమి క నావృష్టి యైన... తనదివ్యపు
భుసాయకముల, సామజావలి నేయునట్లు మే
ఘసంచయముల నేసి, భూమికిఁ గురియించె
వర్షములు సస్యముల్ వృద్ధిఁ బొంద. భార. ఆర.
3. 202.

చ. ...వేలుపుం, గొమిరెలు కల్పభూజనవకోర
కముల్ గురియించిరో యనఁ. విక్ర. ౪.
202.

క. పరుసఁదనము మెయి నరి గొనఁ, జొరఁ దగ
దది పొదుఁగు గోయుచో పృగు విను పాల్లు
రియించుకొనఁ దలంచిన, నరయ వలదె గో
వుఁబ్రజయు నట్టిద యధిపా. భార. శాం. 1.
200. (ఇట 'పుష్కలముగా నిచ్చునట్లు చే
యు' అని భావము.)

ఉ. అంతఁ బతివ్రతాగుణమహత్త్వముఁ జూచి
సురల్ ప్రమోదిత, స్వాంతత యొప్పుఁ గ్రొ
వ్విరులవానఁ గురించిరి భామమీఁద ... భో
జరా. ౫. 323.

చ. ... దేవత రెల్ల వారిపై, నుకరముగాఁ గురిం
చి రతిచోద్యముగా నమృతంపువర్షముల్.
సీతా. వి. ౪. ౧౫౦.

కురియు(ర్వ). అ. క్రి. గ. వర్షించు.

సీ. వలసినయప్పుడ వానలు కురియుట సస్యసమృ
ద్ధి ప్రశస్త మయ్యె. భార. ఆది. ౫. 3.

క. మినుమినుకుమినుకు మనియెం, దెనుమినుకుల
బరణి ధరణి బిట్టాటాడె, వననిధులు విరి
సెఁ గురిసెక, గనగనగన మనుచు నిప్పుకలు
గుప్పలుగక. పాండు. ౫. ౧౮౮.

మ. చెవికిం గేలివసంతకోత్పలదశశ్రీలై కపో
లంబులక, నవకాలాగురుపత్ర రేఖలయి మే
సం గమృకస్తూరియై, ధవళాంభోరుహనేత్ర

పైఁ గురిసె నుద్యల్లీల సీమంతపుక, నవ
నాభ్యాపూతిహోమసంప్రభవచంచద్వహ్ని
ధూమచ్ఛటృ. శివరా. 1. ౫౮. (ఇట 'అ
ధికముగా వ్యాపించు' అని భావము.)

చ. ఉడుగక యేడురాత్తులు మహోద్ధతి వానలు
గుర్యఁ జూచి... పద్మ. ౯. 23౧.

ద్వి. శివదుందుభులు మ్రోయు దివిఁ బుష్పవృష్టి,
యవిరళంబై కుర్య నంత భర్తండు. పండితా.
దీక్షా. ౪౮ పా.

1. (జీర్ణ మైనగృహదులు) ఉఱియు.

ఉదా: ఆయింటి పెణక కురియుచున్నది.

స. క్రి. వర్షింపఁజేయు, కురియించు.

వ. నందినియు... అంగవిత్తే పంబున నంగారవృ
ష్టిఁ గురియుచు... భార. ఆది. 2. ౧02.

చ... వాఁ, డుపలమహోగ్రవర్షము సమృద్ధిమైఁ
కురిసెక గుమారుపై. నిర్వ. ౧0. 22.

సీ. పలుకంగ నేర్తురు పాటలాధరముల మొల్క
లేనగవులు ముద్దు గురియ. భీమ. ౧. ౯౪.
(ఇట 'అధికముగా కలిగించు' అని భావము.)

వ... విశ్వామిత్రు నతిప్రీతిం బూజించి వానికిని
వానిసేనకును నభిమతంబు లైనయాహారంబు
లు గురియ నందిని యనుతనహోమధేనువుం
బంచిన... భార. ఆది. 2. ౯౫. (ఇట 'అధిక
ముగా నిచ్చు' అని భావము.)

చ. సురలకుఁ గల్పభూరుహముచోప్పునఁ గోరి
నకోర్కు లన్నియుం, గురియుదు వీవు నీతప
మగోచర మిట్టి దనంగ... హరి. ఉ. 1. ౧౫2.

(ఇట 'అభిష్టారములను పుష్కలముగా నిత్తువు'
అని భావము.)

మహాప్రగ్ధర... రుష నయ్యమరాగ్రే నయం ధం
ప మ్రబ్బుల్, ధృతిమై జాల్యానఁ గుర్య
... అప్ప. ౪. 233 పా.

జ: కురియించు.

కురిరము. సం. వి. అ. న. మైఘనము.

కురుంటకము. సం.వి.అ.పుం. కురుంటకము, పచ్చ

గోరంటి.

కురుంటము. సం=కురుంటము.

కురుంటి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. గ.దారుపుత్తలిక, కట్టిబొ

ప్ప. ౧. బ్రాహ్మణి, బ్రాహ్మణుని భార్య. (విద్యము)

కురుండము. సం=కురుంటము.

కురుంబ, సం.వి.అ.స్త్రీ. ద్రోణపుష్పి, ఏనుగుతుమ్మి.

కురుంబము, సం.వి.అ.న.జంబీర భేదము. (వాచ.)

కురుంబి, సం.వి.ఈ.స్త్రీ. సైంహాశీవృక్షము, సింహాశ

పిప్పి.

కురుంబిక. సం.వి.అ.స్త్రీ. గ. సైంహలి, సింహాశపిప్ప

లి. ౧. ద్రోణపుష్పి, ఏనుగుతుమ్మి.

కురుజో, వి. గ. దూలముమీడిగుజ్జ.

చ... మదనచేతులచాతురి నెయ్యపుంగురుం, జు
విదలు దార్ప విష్ణుపద మొత్తు బురిగృహ
లక్ష్మీ సూత్ర. ఆము. ౧. ౧౭.

౧. (క.కురుజు) స్థిరరథము, రథమువలె ఎత్తుగా
కట్టినయొకవిధమైనకట్టడము. (మంచె-శ.ర)

సీ. ... కురుజు నా స్థిరరథ మగు. ఆంభా. ౧. ౧౬.

చ. పసిడికురుంజులక మెలంగబంగరుబొమ్మల
జూచుదేవతా, ప్రసవనుగంధులక ధ్వజప
రంపర చిల్చి వివాహపీఠికా, వినర మొసం
గ... వసు. ౫. ౬౬.

చ. అరుదటు చూడగా నమరె నందుల గ్రం
దుగఁ గుండనంపుఁ బెక, గురుంజులమీదఁ
దాక్కినినక్రొత్తగుపుత్తడిబొమ్మ రెల్లడక,
సారిదిని తీనిసోబనపుసాంపు గనుంగొన ప
చ్చినట్టియ, చ్చరపువుఁబొండ్లచందమునఁ జ
క్కఁదనంబులసాంపుపెంపునక. యయా. ౪.
౧౫౩.

సీ. శృంగారము రెసంగ బంగారపు మెలుంగుఁ

బొండ్లు కురుంజులపై గొండ్లి సలుప. సారంగ.

౧. ౧౯౦.

ఉ. అప్పుడ వారు తీర్చుల నందులకు సమకూ
ర్ప జాహువా, యొప్పులకుప్పలై మెలయు
చుండెడు మేరువులు గురుంజులు, జప్ప
రముల్ వితానములు సర్వము నాయిత పెట్టి
... విజ. వి. ౨. ౮౯.

విగ. (క. కుటుజు) వామరుండు, గుజ్జ, పాటి
వాడు.

సీ. కుటుచ కొట్ట కురుంజు కొటిక... కింగణా
యనంగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా.

౧. ౧౨౩. (ప్ర. పా.)

కురుకందకము సం. వి. అ. న. మూలకము, ము
ల్లంగి.

కురుకు=కూరుకు. వి. నిద్ర.

గీ... కూర్కన నిదుర నా నిద్దు రనంగ, గురు
కనంగ నిద్ర... ఆం. భా. గ. ౧౪౧. (ప్ర.
పా.)

కురుక్షేత్రము. సం. వి. అ. న. ఒకపుణ్యక్షేత్ర
ము. (ఇది ఇప్పటికిల్లిప్రాంతమున నున్నది. ఇందే
భారతయుద్ధము జరిగెను.)

కురుక్షేత్ర యోగము. సం. వి. అ. పుం. గ. (శ్లో
తి) యోగ భేదము. (ఒకసావనదినమందు తిథి
త్రయము నక్షత్రత్రయము యోగత్రయము
కూడియుండుట.) ౧. కురుక్షేత్రమందు మృత్యు
పు కలుగు ననినూచిందు గ్రహయోగ భేదము.

కురుచిల్లము. సం. వి. అ. పుం. కుశీరము, పీత,
ఎండి.

కురుజాంగలము. సం=కురుక్షేత్రము. (వాచ)

కురుజో, వి. చిన్నకంట్లము. (శ. ర.)

కురుజో, వి. గ. ఒకజాతి డేగ.

గీ. మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లగుడు గిడ్డు, బా
రె జలకట్టె కణుజ వేసడము లైరి, కురుజు

నోరణ మనుడేగకొలముసాగు, వములఁ బిలు
పుకు వేటకు వచ్చువాని. పి.శకుం.౧.౧౧౦.

౨. ఈకలు రాల్చినపక్షి.

గీ. గూటిగు వ్వన నణు జనఁ గురు జనంగ, నీఁ
క రాల్చినపక్షి యా నిందుమాళి. ఆం. భా.

౨. ౯౮.

౩. ఒకవిధమైనబాణసంచు.

వ...కురుజాలు కుండబిలుసులు సంపెంగపూల
బిలుసులు... మొదలైన బాణవిద్యలవైఖరులు
...హంస. ౩. ౨౯.

కురుజులేనె. వి. ఒకరకపులేనె. (స్వచ్ఛ మైనలేనె.

ప్రా.)

గీ. కురుజులేనెయ్యఁ గా దిది కుసుమరసము. శ
శాం. ౩. ౪౩.

వ. ... మునురులేనె పూఁదేనె జుంటితేనె పుట్ట
లేనె కట్టలేనె కురుజులేనె... ప్రబంధ. ౧౧౨.

కురుటి. సం. వి.న్. పుం. గుట్టము.

కురుడి. వి. (సంగీ) స్వరస్థాయిభేదము.

ద్వి. కురుడి మోడామోడి పారి రవాళంబు... ఆ
దిగా సాగయుతాయములు... బస. పు. ౩.

౯౪౨ పం. ('కురడ మోడామోడి పారి ధు
వాలంబు' ప్రాత్రప్రతి. ౭౧ పా. ౧౪ పం.)

కురులే. వి. ఒకవిధ మైనచేచ. (ప్రా)

కురులేము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పెద్దవెదురుగంప.

౨. చెడ్డధ్వని.

కురునదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయేలు.

కురువ. వి. అజాతీవుడు, మేకలవాడు.

గీ. ... కురువ యనఁగఁ, దగును మేకలవానిపే
రు... ఆం. భా. ౨. ౨౮౪.

కురువిశంగిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోధ, ఉడుము.

కురుబిల్వము. సం. వి. ఆ. పుం. శద్దరాగమణి,

కంపు.

కురుము¹ = కురుము. వి. పశురోగవిశేషము. నవ. ౧.
రం పా. ౧ పం.

కురుము². వి. (క. కుటుంబ, కుటుబ.) ౧. గొట్టబొ

చ్చుతో కంబళ్లు నేయుగొల్లజాతి.

ఉదా: కురుమువాడు. (శ. ర.)

౨. నిడు పైన గొట్టబొచ్చు. (ప్రా)

కురుముసాట్టేలు = దేహమునందు నిడుదబొచ్చు
గలముగ గొట్టే. ప్రబంధ. ౧౩౩.

కురుముము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శిల్పి. ౨. భాజనము,

పాత్రము. (కే. ని.)

కురుముగొట్టే = దేహమునందు నిడుదబొచ్చుగల

గొట్టే. (చి. ని, ప్రా - కురుచుగొట్టే - శ. ర.)

కురురాజ్ఞి. సం. వి. ఆ. పుం. దుర్యోధనుడు.

కురురాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. దుర్యోధనుడు.

కురులము. సం. వి. ఆ. పుం. ఫాలస్థిత మార్గ కుంతల
ము, ముంగురులు.

శ్లో. తేలలాపే ప్రమరకాః కురులా ప్రమరాల
కాః. వై. ని. కే. ని.)

కురులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లక్ష్యవేధము, (విలుకాండు)

బాణములతో లక్ష్యమును గుఱిచూచి కొట్టుట.
(కే. ని.)

కురులు. వి. బ. (సం. కురులః. ప్రా. కురిలో. క. కురుల్.

త. కుటుళ్.) ౧. అలకములు; శిరోజములు, తలవెం
డుకలు.

స్తీ. అలకలు కురులన నలరును బహుతచే... ఆం.
భా. ౨. ౧౪౫.

స్తీ. ఇందుబింబముమీఁదికందుచందంబునఁ గురు
లు నెమ్మెగమున నెరసియుండ. భార. విరా.

౨. ౧౩౮, ౧౪౬.

స్తీ ... కొదమ తేలులఁ గేరుకురులవాడు. నీలా.
౧. ౩౩.

స్తీ. కొప్పు మెల్లన విచ్చి కురులు చిక్కఁడలించి
తల యంటె నేర్పుతోఁ బొలఁతి యొత్తు

యయా. ర. ౮౯.

జ: కురువేరు.

కురువ. వి. (క.కుఱువ=కొండ.) మెరక, ఉన్నత
స్థలము? (కొండమీద నేర్పడినకాలి త్రోవ. శ.
ర, ప్రా.)

ద్వి. మెల్లన సాగుచు మెట్టుమెట్టుచును, గొల్ల
ముల్ డిగ్గచు గురువ లెక్కుచును. పండిత.
పర్వ. 3 ర్క సా.

కురువకము. సం=కురువకము. (వాచ)

కురువడములు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

నీ. నివ్వరుల్... కురువడాల్ కంటనరులు హంస.
ర. ౧౨౮.

కురువర్ణము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరకురుభూమి. (నవ
వర్ణములలో నొకటి.)

కురువిందము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోలతుంగముపై,
నిడుముపై. ౧. మాషము, మినుములు. ౩. దర్పణ
ము, అద్దము. ౪. హింగుళము, ఇంగిలీకము. ౫. నీ
హివిశేషము. ౬. పద్మరాగమణి.

నీ. సలలితమత్త కోకిలలోచనద్యుతి నలరారు గు
రువింద మనెడికెంపు. రత్న పరీక్ష. ౧౧.

కురువి(బి)స్తము. సం. వి. అ. పుం. పలమెత్తుస్వ
ర్ణము, నాలుగుకర్ణములయొత్తుబంగారము.

కురువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. అజమిథునిమనుమఁ
డగునొకచంద్రవంశపురాజు. ౧. ఒకానొకఱు
త్విక్కు. ౩. జంబూద్వీపమందలినవర్ణములలో
నొకటి. ౪. అన్నము. ౫. కంటకారిక, వాఁకు
డు. ౬. ఒకదేశము. (కే. ని-ఇది డిల్లిప్రాంత
మన నున్నది.)

కురువృద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భీష్ముఁడు.

కురువేరు. వి. (కురులు + వేరు - క. కురువేరు.) కేశ
ము, ప్రీతేరము.

గీ. ... ప్రీతేరవాచకముగఁ, బాసఁగు గురువే
రనంగ... అం. భా. ౨. ౬౧.

నీ. కల్వశేకులమిద్దె గావించి యాచుట్టు గురు
వేరువడి గట్టి విరుల తేనె, బూసి... యమా.

గ. ౯౮. ఉ. రా. ౩. ౨౦౧.

కురూపము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) వికృతరూపము
గలది. వి. అ. న. వికృతరూపము.

కురూప్యము. సం. వి. అ. న. రంగము, తగరము.

కుర్కుటము. సం. వి. అ. పుం. కుక్కుటము, కోడి.

కుర్కురము. సం. వి. అ. పుం. కుక్కు.

కుర్జము. సం. వి. అ. పుం. కులంజనవృక్షము, దుంప
రాస్తము.

కుర్దనము. సం=కుర్దనము.

కుర్పరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కూర్పరము, మోఁ
చేయి. ౨. జానుపు, మోకాలు. (మే. ని.)

కుర్వత్. సం. శ. త్ర. చేయుచున్న.

కుర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ) చేయుచు
న్నవాఁడు. వి. అ. పుం. భృత్యుఁడు, పనిచేయు
వాఁడు.

కుఱుగలి. వి. బౌ. సమీపము, చేరువ.

వ. అనిన గంధర్వుండు పెద్దముం బ్రొద్దు విచారిం
చి యిచ్చోటికి గుఱంగట నుత్కంచం బను
పుణ్యతీర్థంబునం దపంబు నేయుచున్నవాని
ధామ్యుం డను బ్రాహ్మణుని... భార. ఆది. ౭.
౧౫౬.

చ... అ, క్కుఱంగట శోకజాత్రువులఁ గోయ
ను నేడ్చులు నుప్పతిల్లెడు. జై. భా. ౧. ౫౭.
వి. సమీపస్థము, చేరువైనది.

వ... ప్రభాసం బను తీర్థంబునకుఁ జని యందు
లను ద్వారావతిపురంబు నుఱంగలి యని వి
ని... భార. ఆది. ౮. ౧౬౩.

క. చాలఁ గుఱంగటిమడుగుల, గాలాపు స్వేట
లాడఁగా దొరకినబ, ర్తలు చవి దేల్చె నపు
డా, పాలెంబునడిగినబక్క బంబ్రతులను.

కువల. ౨. ౧౦౯.

కులుకులు. ౧౧. (✓ కులు) అత్యల్పము, మిక్కిలి తక్కువైనది.

క. కులుకులువేలుపుండెలవల, జెలునట్టినయటు రె తెలివి చెడి రామునితో, నులుక పగ దెచ్చుకొంటివి, కొలువిం దల గోకుకొనగఁ గోరెడుకరణిక. అచ్చ. రా. సుం. ౫౦.

క. ఈకవిలాదోహిత్యర, మేకడ నీ వొనగను మాడ్కి నియ్యక ఖలులౌ, నాకులుకులదాతలకు మ, హామకపు లొనర్చుకృతులయందు న సిందుక. నరస. ర. ర.

క. పటతెంచి వనము వెలుకుట, కులుకులరక్కసుల నొక్కకొందఱఁ గేలక, విలుదుట యిటు చిక్కుట ని, న్నెలుకపడం జూదుటకుఁ జూమి దనుజేశా. రామా. ౬. ౨౩ర.

కులు. విణ. (క. త. కులు-వృత్తియందు 'కులుచ' శబ్దముయొక్క అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. అచ్చులు పరమగునపుడు 'అ' వర్ణమునకు 'ద్విరుక్తటకారము' అదేశ మగును. ఉదా: కులుమొల్ల, కుట్టుసురు, మొ.) పొట్టి. సీ...అరుణాయతాక్షుడై కులుగద్దెబిల్లఁ బ్రోవ్వమునిచి. ఆము. ర. ౫౦.

సీ. దూడలు పెనుమావకోడెలు కులు గాఁడిగిత్తలు...కుక. ౨. ౪౦౦.

క్రి. విణ. కొంచెముగా.

ద్వి. ములుములుమని పట్టుఁబుట్టుంబు విడిచి, కులుమాసి యున్నట్టికోకను గట్టి. ద్వి. సారంగ. ౩౫ పా. ౭౨౨ పం.

కులుమాపు(డు)=కొంచెముగా మాసినది.

సీ. నినువుపై పసుపుసూనియజిడ్డు లంటినచిటికమ్మికులుమాపుఁజీరతోడ. కుక. ర. ౩౦.

క. వలపలిదిక్కున కించుక, మలగంగఁగాఁ దులుమిడి కులుమాపుడుఁబుట్టుంబులవడఁ గట్టి జరతప, ల్కలమున నెవ్వఁగుఁజన్నుగవ గప్పి

తగక. భార. విరా. ౧. ౨౯౧.

వ... సంధ్యాకాలంబున మనకమనకచీకటింగులు మాపుడుంబుట్టుంబు మునుంగువెట్టుకొని...నైష. ౭. ౧౪౧.

కులుకు. వి. ప్రోగు, రాశి.

మ. కులుకుతోగట్టె భటాంగకంబులు రణభోజింబ్రవాహంబులై, పటచెక నెత్తురు భూతకోటి విహరింపక బ్రస్తుతింపక సురలోభార. వ్రో. ర. ౮౩.

ద్వి. కొలుకులు మాని పట్టులు గూండ్లు నేరె, గులుకులు గట్టి చీకురువాయు లడరె. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౦౪౨ పం. భార. స్త్రీ. ౨. ౩.

కులుకొను. అ. క్రి. త్వరపడు. (ఆంధ్ర భాతుమల.) సీ. ...కులుకొని కులుగలి కులుపు వ్రణము... అప్ప. ౨. ౧౯౭.

కులుగడ. వి. (కులు+గడ) ఒకానొకయుద్ధసాధనము.

వ. ... విజిగి పడినకులుగడలును...జై. భా. ౫. ౨౦.

కులుచే. వి. (క. కులుచు.) ౧. అచిరకాలము, అల్పకాలము.

వ.... ప్రాణభయంబు మనుష్యుల మగుమాకు నేడైన మీకు మలునాడైన నవలినాడైన దుద యుగాంతంబునం దైన నిడుపుగులుచు నెప్పుడుఁ దప్ప దంతత్వంబునకుఁ దారతమ్యం చేమి...ఆము. ౬. ౩౧.

౨. ప్రాప్త మైనయచ్చు.

క. కులుచలపైయరబిందులు, నెలయగ మాడినను జెల్లు... ఆంధ్ర భాషా సూత్రము. ౫౭.

౩. అశ్వగతి భేదము.

చ. పతి యలతేజ నెక్కి నరపాలురు గొల్వ హయాధిరోహపాం, డితి సరిదాట్లు జోడనలు నిబ్బరముకొ రవగాలు వేడెముల్, జతనము

మీఱఁ జూపి కుటుచున్ వడి నూకి మలంచి
వైచుచున్, జతురులు మెచ్చఁగాఁ జనియె
తైలనివాసులు త్రోవ నూపఁగన్. చంద్రా.
అ. 20.

సీ. ఇలమిందఁ దనయాజ్ఞ చెలియలికట్టగా నిలిపి
నగతిఁ గుఱుచలను మలఁచి. ప్ర బంధ. ౧౦౫.
ర. న్యూనత, కొదవ.

సీ. ... లాచ్చు కొద కడమ, కుఱుచ యొచ్చెము
తగ్గ కొంచెము తక్కువ కుందు కొదవ లో
ను కొద్ది యనఁగ, మెఱయు న్యూనత పేళ్లు...
సాం.ని.మాన. ౪౦.

విగ. (వృత్తి యందు దీనికి కొన్ని యెడల అంత్య
వర్ణలోపము - చూ. కుటు.) ౧. ప్రాస్వము, పాటిది;
చిన్నది; లఘువు, చులుకనిది.

సీ. కుఱుచ చేతులు మిడి గ్రుడ్లును గడుకొన్న తఱ
టులు మఱి చుంచుతలలు నమర. భార. ఆర.
౧. 300.

సీ. కుఱుచ కొట్ట కరుఁజ... గీ... అనఁగను వా
మనాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨3. సాం.
ని. మాన. ౫.

ద్వి. కుఱుచ మంటల జీబుకొని యున్నక సపు,
చుఱుచుఱఁ గమరంగ ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౨౨3౧ పం.

ద్వి. నిను విచారింపక నీపు త్రినైన, ననుఁ గుఱు
చగఁ జేసె నరనాథుఁ డనిన. రం. రా. ఉ.
౧3౨ పా. ౫ పం.

కుఱుచలు ద్రొక్కు = చిందులు ద్రొక్కు, నర్తించు.
చ... హరముల్, కుఱుచలు ద్రొక్కు ముంగురులు
గ్రొం జెమటన్ బదనెక్క వేలుపుం, దెఱవ
యొక్క చేదిజగ తీపతికిన్ శిర సంపె వేడు
కన్. పను. ౫. 2౫.

కుఱుచ నేయు, కుఱుచ కావించు = తక్కువ ప
టుచు.

ప... నీవును నాపలుకులు గుఱుచ నేయక నీపెం
పునుం బ్రకటంబుగా నయ్యుత్తరకుమారు

నకు రథంబు గడప నియ్యకొని ... భార. వి
రా. ౪. ౨౯.

ఉ. సత్తుగ నోచ నెట్లుఁ బరిసంగతికిం బ్రతి
రూపమేని నా, చిత్తముపూనికం గుఱుచనే
సినసోలముతోడినన్ బ్రయో, ద్ద్యుత్తైవశాల
వత్తుమునఁ దేఱుడునట్లుగ వ్రాసి చూపి నా,
యొత్తలపాటు మాన్పు మది నూఱడి వెన్నె
లచిచ్చు చొచ్చెదన్. కవిక. 3. ౧౦2. విక్ర.
౨. 3౫.

శా... ఈబుడు తెంత న స్థులుచ కావించన్ దను
నెత్తురే. ఆము. ౬. ౧౦౯.

జ: కుట్టారిక, కుట్టుమరు, కుట్టూరుపు, కుఱుగడ,
కుఱుచపడు, కుఱుచపఱుచు, కుఱునువ్వు, కుఱు
పంది, కుఱుమట్టము, కుఱుమాఁడు, కుఱుముష్టి,
కుఱుమొల్ల.

కుఱుచేపడు. అ. క్రి. (✓ కుఱుచే) తగ్గు. (శ. ర.)

కుఱుచపఱుచు. స. క్రి. (✓ కుఱుచేపడు) కుఱు
చపడఁజేయు.

(తగ్గించు)

గీ. వివృతవక్త్రంబు సూప నవ్వీరవరుఁడు, మఱి
పయోదముగతి మేను కుఱుచపఱిచి. భా.
రా. సుం. ౪౮.

కుఱునువ్వు. వి. (✓ కుఱు) తిలసస్య భేదము, చిన్న
జాతినువ్వు. హంస. ౪. ౧౨2.

కుఱుపంది. వి. (కుఱు + పంది) వనవరాహ భేదము,
ఒక జాతి అడవిపంది. (ఇది జేనెఁడుపాడవై పిడి
వెల్లిమూరెఁడునిడుదయై యుండును. పచ్చికమా
త్రము మేయును. చి.ని - 'ఒకవిధ మైనలేడి' అని
త్రా.)

కుఱుపు. వి. (క. కురు. త. కురుపు.) అల్పవ్రణము.
గీ. పఱులఁ గుఱు పనఁగాను నల్పవ్రణంబు. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౯.

కుఱుమట్టము. విగ. (✓ కుఱు) పాటిగాను పుష్టి

గాను ఉన్నది ('కుడిమట్టము' అని వా.)

క. వెలుచుచు వంగుచు వ్రాలుచు ... కుటుమట్ట
పుంబొట్టివడుగు కొంత నటించె. భాగ.
౮. ౫౩౮.

మహాస్థగర. మెలుఁగారుంగోరఁ జిమ్ము మి
డుఁగులు లెగయక మేదిసీభృద్దృషత్తుల్,
కుటుమట్టంబైనతోఁకం గొని విసరు వెసం
గూలఁగా సాలపంతుల్ ... వరాహ. ౧౨.
౩౨.

ద్వి. ఉత్తర వేషంబు నొప్పుగాఁ దాల్చి, కుటుమ
ట్టపంగంబు కుంటిపాదంబు, పరికిమీసంబు
లు పల్లవెండ్రుకలు... ప్రభు. ౮. ౧౮౮ పా.
౧౨ పం.

కుటుమాఁడు. వి. (కుటు + మాఁడు) ఇంటిమూల
కప్పు. (శ్రీ. ర. ప్ర.)

కుటుముష్టి. మి. వి. (కుటు) చిన్న జాతిముసిఁడి
చెట్టు. ద్వి. సారంగ. ౨. ౮౦ పా. ౨ పం.

కుటుమొల్ల. వి. (కుటు + మొల్ల) ఒక జాతి మొల్ల.

సీ. ఘనసారగుణ యిడే కర్పూరపేటిక కుటు
మొల్లలిరు లివే కుండరదన. ఇందు. ౬. ౧౨౦.

కుటువు. వి. ఊరువు, తోడ.

గీ. కుటువు తోడ యన నూరువు పరఁగుమండు.
ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

వ... మఱి యదియునుం గాక స్త్రీభాగంబైనదా
పలికులు వెక్కక పురుషభాగంబైన పుత్రుల
హణయోగ్యంబైననావలపలికులు వెక్కిరి
గావున నాపుత్రునకు భార్య వగు మనిన...
భార. ఆది. ౮. ౧౩౮.

గీ. పాణిపుటపిఠపాత్రంబుఁ బాఱవైచి, కుటు
వుపై సున్నకిన్నర సులుకఁ ద్రోచి. పాండు.
౫. ౧౩౬.

కుట్ట. విణ. ౧. చిన్నది, లేతప మన్ను గలది.

ఉదా: కుట్టవాఁడు, కుట్టది, మొ. (కొన్నిచోట్ల

సమాసోత్తరపదముగా నుపయోగింపఁ బడినది.
చూ. అల్లుఁగుట్ట, కొడుకుఁగుట్ట, మొ.)

వి. ౧. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు. ఆం. భా. ౨. ౧౧౮.
ఆ. కోరు మెద్ది యైనఁ గుట్ట నీవు. భాగ. ౨. ౩౩౦.
౨. కొడుకు.

గీ. ఎన్నఁ గొమరులు కల్లక యున్నవారి, కిందు
నందును నెమ్మది పొందదనుచు, బుడమివేలు
పుంబెద్దలు నుడువుచుండు, రట్లగుటఁ గుట్ట లిఁ
క నాకు నబ్బ వలయు. అచ్చ. రా. బాల. ౫౧.

ద్వి. మామట్టఁ జూడక మముఁ గొని కాలు, కోకా
గున్న లాఱపు చూపవే వాని. రం. రా. ఆమో.
౧౨౫ పా. ౨౯ పం.

జ: కుటుకుట.

కుట్టఁడు. వి. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు.

క. గుట్టముఁ గొనిపో బుద్ధుల, కుట్టఁడ మీతాత
యొద్దకు నీతండ్రుల్, వెట్టులు నీతై రరె
యీ, మిట్టన గంగాజలంబు మెలఁగ పుక
మగు. భాగ. ౯. ౨౧౫.

క. తొట్టులఁగాచిననందుని, కుట్టనిచరితామృతం
బు గొనకొని చెవులం, జుట్టంగఁ దనివి గలుగు
నె. భాగ. ౧౦ పూ. ౬౩౩.

విణ. చిన్నవాఁడు, లేతవయసువాఁడు. (చూ.
కుట్ట. విణ.)

సీ. కొడుకుఁగుట్టఁడు చమ్మ గుడువ కట్టుంటివి
చారించి మేదరసాని యవుడు. పరమ. ౧.
౧౩౯.

కుట్టి. వి. గోవు, ఆవు.

చ. ... రాజ్యముం, గొన నగునయ్య యిచ్చిడిపి
కుట్టికి... భార. ఆది. ౭. ౧౦౧.

సీ. జగములు మూఁడును సంతోషమును బొందెఁ
గుట్టులు చమ్మలఁ గురినెఁ బాలు. భాగ. ౧౦
పూ. ౯౫౦.

మత్త. ... నాలుగే న్నాఁడికుట్టుల నీడే వీనికిఁ

బాలు ద్రావుచు నుండఁగాఁ. భార. ఆది.

గీ. ౨౦౮.

గీ...గోవు కుట్టి, యావు నాఁగను ... ఆం. భా.

౨. ౨౬౨.

వలపులకుట్టి=కామధేనువు.

క. వనచరులనుజూచుచు నటించి, జని జనపతి కాంచె నొక్కచక్కనియిట్టికొ, మునిపతిపెంపుడుబుట్టిని, వనమునఁ జరియించువేళ వలపులకుట్టికొ. పి. శకుం. ౨. ౧౮.

కుట్టు, ఆ. క్రి. (ర. కుట్టు) కూయు, అఱచు. (శ. ర, ప్రా.) వి. కూత.

సీ. పెల్లుగాఁ బాలుచుపూరేళ్లకుట్టులనద్దు దొడ్డయోబెళగువ్వ లొడ్డురవలి. చంద్రా. ౨. ౮౧.

కులంజనము. సం=కులంజము.

కులంజము. సం. వి. ఆ. పుం. దుంపరాస్తముకీ.

కులంభరు(లు)ఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. చోరుఁడు,

కన్నపుదొంగ. (వాచ.)

కులకంటకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంశమునకు

కంటకమువలె బాధపేతు వైనవాఁడు.

కులకము. సం. వి. ఆ. న. గ. నాలుగింటికి పైఁగా

నుండి ఒకక్రియతోముగి నెడు పద్యసమాహము.

౨. పటోలత, చేదుపొట్లకీ. ౩. సమాహము.

౪. అల్ప సమాసములు గలగద్యబంధము. పుం. గ.

కాకేందువు, కాకితుమికికీ. ౨. వల్లకము, పుట్ట.

౩. మరువకము, మరువముకీ.

కులకరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కులమునకు మూలపురుషుఁడు.

కులకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిత్రకూటప్రాంతమం

దలి యొకజాతిదోసకీ.

కులకుండలి. సం=కులకుండలిని.

కులకుండలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (తంత్ర)మూలాధా

రమును ఆడుపామువలె నున్న శివశక్తి భేదము.

కులకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. కులశ్రేష్ఠుఁడు. ౨.

శిల్పికుల ప్రధానుఁడు, పనివాండ్రలో పెద్ద.

కులకుల. వి. యుద్ధక్రిములబాహుశ్యమును సూ

చించుటయం దుపయోగింపఁబడుఅనుకరణము.

(వ్యవ) వానితలనిండ పేలు కులకులలాడుచున్న

వి. ఈపుచ్చుపండ్లలో పురుగులు కులకులలాడుచున్నవి.

కులక్కము. సం. వి. ఆ. పుం. కరతాళి, తాళమువేసె

డి కంచువాద్యము.

కులక్షయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శూకశింబి, దూలగొండికీ.

కులగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. కులాచలము, కులపర్వతము.

కులగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. కులాచార్యుఁడు.

కులఘ్నఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వంశఘాతకుఁ

డు, వంశమును నాశముచేయువాఁడు. (మనుష్యుఁడు)

కులజము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. గొప్పకులమునఁ

బుట్టినది, గొప్పకులముది. ౨. కులక్రమమునఁ గలిగినది, వంశపరంపరలచే లభించినది.

కులట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కులము విడిచి పోవునది -

అసతి, అంకుటాలు. ౨. పత్తివ్రత యగుభిక్షుకి.

కులటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మనశ్శిల. (కల్ప)

కులటుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకపటుంబమునుండి

మఱియొకకుటుంబమునకు వెళ్లువాఁడు - దత్తపుత్రుఁడు.

కులతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. వంశవర్ధకుఁడు,

వంశమందుఁ బుట్టి సంతానముచే ఆకులమును వర్ధిల్లఁజేయువాఁడు.

కులతిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. చతుర్థి, అష్టమి, ద్వా

దశి, చతుర్దశి-వీనిలో నేదేనియొకతిథి. (తిథులు

కులము లనియు ఆకులము లనియు కులాకులము

లనియు మూడువిధములు. ద్వితీయాదశమిషష్ఠా

లు తప్ప తక్కిన సరితిథులు కులతిథులు. పాడ్య
మి మున్నగు చేసితిథులు ఆకులతిథులు. ద్వితి
యాదళమిషమృలు కులాకులతిథులు.)

కుల(ళ)త్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వనకులత్థము, అడవి
యులనలు. (పాతాంతరము. కుశుత్థ.)

కుల(ళ)త్థము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉలవలు. (పా
తాంతరము. కుశుత్థము.)

కుల(ళ)త్థిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (పాతాంతరము. కుశు
త్థికా.) ౧. చతుష్వ్య, కులత్థాంజనము. ౨. వనకు
లత్థము, అడవియులవలు. ౩. ఉలవగింజవలె సం
డుకాటుకటాయి.

కులదీపకుడు. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) కులము
ను ప్రకాశింపజేయువాడు, కులమునకు వన్నె
తెచ్చువాడు.

కులదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇలువేల్పు, కులక్రమ
ముగా నుపాసింపజేయుదేవత.

కులద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్లేష్మశకము మొ
దలగువానిలో నొకటి.

శ్లో. శ్లేష్మశకః కరజ్జశ్చ బిల్వాశ్వత్థకదమ్బకాః,
నిమ్బా వటోదుమ్బకా చ ధాత్రీ చిత్తా
దళ స్త్రుతాః. (వాచ.)

కులనక్షత్రము. సం. వి. ఆ. స. శతతార, ఆర్ద్ర,
మూల, ఆభిజిత్తు-ఇవి తక్కి మిగిలినవానిలోని
సరినక్షత్రములలో నొకటి. (నక్షత్రములు కుల
ము లనియు ఆకులము లనియు కులాకులము లని
యు మూడువిధములు. భరణి, రోహిణి, పుష్య
ము, మఘ, ఉత్తర, చిత్త, విశాఖ, శ్రేష్ఠ, పూర్వా
షాఢ, శ్రవణము, ఉత్తరభద్రపద ఈ పదునొ
కొండును కులనక్షత్రములు. ఆశ్విని, కృత్తిక,
మృగశిర్షము, పునర్వసువు, ఆశ్లేష, పుబ్బ, సాన్త,
స్వాతి, అనూరాధ, ఉత్తరాషాఢ, ధనిష్ఠ, పూర్వ
భద్రపద, రేవతి ఈ పదుమూడును ఆకులనక్ష

త్రములు. ఆర్ద్ర, మూల, ఆభిజిత్తు, శతతార
ఈ నాలుగును కులాకులనక్షత్రములు.)

కులనాశము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వంశముయొక్కనా

శము. ౨. లాటియ, ఉష్ణము. (వాచ)

కులపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. వంశశ్రేష్ఠుడు. ౨. పది

వేలశిష్యులను అన్నదానాదులచే బోషించి య
ధ్యయనము చేయించు బ్రహ్మ.

శ్లో. మునీనాం దళసాహస్రం యోగ్యేన్ద్రదానా
దిపోషణాత్, అధ్యాపయతి విప్రస్థిరసా కు
లపతిః స్త్రుతః. (వాచ.)

కులవత్త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. దమనకము, దవన
ము.

కులవరంపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంశక్రమము.

కులవర్వతము. సం. వి. ఆ. పుం. కులగిరి. (ఇవి యేడు)

శ్లో. మహేన్ద్రో మలయస్సహ్యాశ్చక్తి మాన్ గన్ధ
మాదనః, విప్రశ్చ పారియాత్రశ్చ సత్తైకే ప
లవర్వతాః. (త్రి. ని.)

కులపాలకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక జాతినారింజ,
కమలాఫలము.

కులపాలకుడు. సం. విణ. (అ. లికా. అ.) వంశ
పాలకుడు.

కులపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులవతి, కులస్త్రీ, ము
చికులమును శిలమును గలయాడు.

కులపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కులపాలి.

కులపుత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంశోద్ధారకు.
డగుపుత్రుడు.

కులపురుషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కులీనుడు,
మంచికులమువాడు. ౨. కులమునకు మూలపురు
షుడు.

కులభార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాధ్వీ యగు పెం
డ్లాము.

కులభృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గర్భిణికి చేయు
పరిచర్య. ౧. వంశమును బోషించుట.

కులము, సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిలకమునుపరి
మళము గలది. (వై. ని.) వి. అ. న. గ. వంశము,
ఆన్వయము. ౨. సజాతీయప్రాణినమూహము, తెగ.
(ఉదా: విప్రకులము, పక్షికులము.) ౩. గృహ
ము, ఇల్లు. ౪. జనపదము. ౫. దేహము. ౬. ఋషు
లకు చేయుజలతర్పణము. పుం. గ. తిలకపుష్ప
పరిమళము. (వై. ని.) ౨. చూర్జాలము, పిల్లి.
(కే. ని.)

కులవంతుడు. సం. విణ. (త. వత్తి. త.) కులీ
నుడు, గొప్పకులమువాడు.

కులవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవార
శుక్రవారములలో నేదేనియొకటి. (వారములు
ఆకులవారము లనియు కులవారము లనియు కు
లకులవారము లనియు మూడువిధములు. ఆది
సోమ, గురు, శని వారములు ఆకులవారములు.
మంగళ, శుక్రవారములు కులవారములు. బుధవా
రము కులకులవారము.)

కులవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంశక్రమాగత మగు
విద్య.

కులవిప్రుడు. సం. వి. అ. పుం. వంశక్రమముగా
పచ్చినపుకోహితుడు. (ఇల్లెటి: కులబ్రాహ్మణుఁ
డు, మొ.)

కులవృద్ధుడు. సం. వి. అ. పుం. కుటుంబమునం
గు పెద్దవాడు.

కులవ్రతము. సం. వి. అ. పుం. న. వంశపరంపర
గా ఆచరింపఁబడువ్రతము.

కులశ్రేష్ఠి. సం. వి. న్. పుం. శిల్పిమృత్రధానుఁ
డు, పనివాండ్రలో పెద్ద. (అమరము)

కులసంభవుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచి
వంశముండు బుట్టినవాడు, వీజ్యుడు.

కులసత్తము. సం. వి. అ. న. శిశ్రూడిక్రమముగా
సహస్రవర్షము లనుష్ఠింపఁ దగుయాగవిశేషము.

కులసౌరభము. సం. వి. అ. న. మరువకము, మరు
వము.

కులస్త్రీ. సం. కులపాలి.

కులహం(హం)డకము. సం. వి. అ. పుం. జ
లావర్తము, నీటినుడి.

కులాంకురము. సం. వి. అ. పుం. కులముయొక్క
ఉత్తరాభివృద్ధికి హేతు వైనసంతానము.

కులాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కులస్త్రీ.

కులాంగారుడు. సం. వి. అ. పుం. కులమునకు
బొగ్గుపంటివాడు - వంశదూషకుడు, వంశము
నకు అపకీర్తి తెచ్చువాడు.

కులాయము. సం. వి. అ. పుం. గ. నీడము, పక్షి
గూడు. ౨. గృహము, ఇల్లు. ౩. స్థానము, చోటు.
కులాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - గూండ్లు కలది - పక్షికా
ల, పక్షు లుండుటకు కట్టినకాల.

కులాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుమ్మరము, గంపపు
లుగు, అడవికోడి. ౨. కాశికము, స్రుద్లగుబ.
(హేమ. ని.)

కులాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తుర్థవిశేషము. (అమరము
ధ.) ౨. వనమృత్యము, అడవియులవలు. (రా. ని.)
౩. కుమ్మరవానిభార్య. ౪. కుమ్మరది.

కులాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కుమ్మరి పెండ్లాము. ౨. కు
మ్మరది.

కులాలుడు. సం. వి. అ. పుం. మంభకారుడు, కుమ్మ
రవాడు.

కులాహము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఇంచుక పసుపు
పన్నెయు నల్లనిమోకాళ్లును గలఅశ్వము. ౨. కృ
కలాసము, తొండ. ౩. కాకభేదము.

కులి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) మంచికులమువాడు.

వి.న్.పుం.కొండ.(వాచ)ఇ. పుం. చేయి. (శ్లో.
కులిర్నస్తా భూదశః. త్రి.ని.)ఇ,ఈ. స్త్రీ. కంట
కారిక,వా.కుడు. ఈ. స్త్రీ. పల్నియొక్క శ్లేష్మ
భగిని, పదిసె. (వై. ని.)

కులింగదృక్కు. సం.వి.శ్. స్త్రీ. యక్షాక్షి,గచ్చచె
ట్టు.

కులికము. సం.వి.అ.పుం. గ.ఒకానొక చెట్టు. అ.అ
ప్రమానాగములలో నొకటి. 3. రవ్యాదివారము
లందు వచ్చుదుప్రకాలము.

ఉదా: కులికవేళ, కులికకాలము.

కులికి(ల్లి)ంచే. స. క్రి. (✓కులుకు.) కులుకకే
యు.

(ఒయ్యారముగాఁ గదల్చు.)

మ....గుబ్బచ,న్నలు గుల్కించుమెలంతలు
...మల్లభూ. వైరా. ౫౬.

కులికుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) కులశ్రేష్ఠుడు.

వి. అ. పుం. గ. శిల్పికుల ప్రధానుడు, పనివాం
డ్రలో పెద్ద. అ. సమానవంశమునఁ బుట్టినవా
డు, జ్ఞాతి.

కులిరు. వి. (క. కులిర్) చల్లదనము.

కులిరుగొను=శీతల మగు, చల్లబడు.

క. కొలవేరులు నెలదూఁడులు,దలిరులు నీహార
వారిఁ దడిపి నయమునక, గులిరుగొన మేన
నొత్తిరి,లలనలు పార్వతికి శీతలక్రియ లెల
యక. కు. సం. ౫. ౬౨౮. (ప్రయోగాంత
రము లేదు)

కులిశద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. స్నుహి, జె
ముడు.

కులిశధరుడు. సం. వి. అ.పుం-వజ్రమును ధరిం
చినవాడు-ఇంద్రుడు.

కులిశనాయకము. సం. వి. అ. పుం. సురతబంధ
భేదము. (కులిశనామకము అని కొందఱు.)

కులిశము. సం. వి. అ. పుం. న-ఇంద్రునిచేతయం
డుండునది; పర్వతములను పగులఁగొట్టునది-
వజ్రాయుధము. పుం. గ. మత్స్యవిశేషము. అ.
అస్థిసంహారవృక్షము, నల్లేరు.

కులీనకము. సం. వి. అ. పుం. వనముద్గము, అడవికె
సర.

కులీనసము. సం. వి. అ. న. నీరు. (వై.ని.)

కులీనుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉత్తమకులమునఁ
బుట్టినవాడు.

కులుడు. సం.వి.అ.పుం.కులికుడు, శిల్పికుల ప్రధా
నుడు, పనివాండ్రలో పెద్ద. (కల్ప)

కులుకము. సం. వి. అ. న. జిహ్వమలము, నాలుక
పాచి. (త్రి. ని.)

కులుకు(ల్లు). అ. క్రి. (క.కులుకు.త. కులుక్కు)

గ. శృంగారముగా కుదులు, నీటుగా కడలు, గు
నియు.

ప. ... చెడరినముంగురులు చక్క దువ్వచున్న
నల్లనం గులుకుచు...శశాం. 3. ౨౧.

చ. బలువగపారువాపలుకు పల్కెగ వచ్చునో
కుల్కువచ్చునో, చెలువునిచెంగటం బహు
చెంగటం బోలె గురంగలోచనా. కుక. గ.
రరం. ఇందు. ౫. ౧౦౩.

౨. మురియు.

క. కొండయనుఁగుఁగూఁతుఁ గలిసి కులికెడువో
రకుక. ఆచ్చ. రా. బాల. ౨౩. వేం. మా.
గ. ౬౮.

౩. ప్రకటమగు.

గీ. వాసుకి ననంతశక్తినివాసుఁ బిల్వనంపి యిట్ట
ని పలికెఁ బ్రియంబు గులుక.దశా. ౨. ౧౭౮.

గీ. అనుచు నభిలాంగశృంగార మభినుతించు,
గతిఁ దులాకోటిమణికోటికాంచితామ, కిం
కిణిగణకంకణాక్షిర్ణకలక, లారవస్తులు గులు
క నొయ్యార మొలుక. సారంగ. ౨. ౪౭.

ర. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

వ. ... సంక్రందనచందనగంధ్యలిక ఫలకంబునం
గులుకుకర్పూరతిలకంబుతోఁ దులఁదూఁగి
...ఉ. రా. ర. ౧౬౩.

దరువు. ఉరమున వల్లకి గుల్క, నదియు హరినా
మమే వరుసఁ బల్క. మృ. వి. ౧. ౧౩.

స. క్రి. ౧. వెడచల్లు, చిమ్మ; బయలుపఱుచు,
ప్రకటించు.

(నరసింహస్వామి) చ...ద్విజవేపముతోడ వ
చ్చె నా,గరదధిగంధముల్ గులుకుకట్టు ప్ర
సాదపుమాటతోడుతఁ. పరమ. ర. ౨౨౭.

(శ. ర. పా.)

నీ. కొదలుమాటలు లేనె గులుకుమఁ బలుకుచో
మోహనం బగువితముద్దఁజెలువు. గీ. కలిగి
... కళా. ౬. ౧౯౬.

చ...చీకటుల్, గులికెడునీలిదట్టి... కువల. ర.
౨౦౨.

నీ. వలపులు గులుకుచెంగలువ క్రొవ్విరులఁటేకులు
గానరా నేనకొప్పు ముడిచి. వరాహ. ౩.
౧౧౧.

ఉ. భూవరముఖ్యుసన్నిధికిఁ బోయెడుమామిడి
పండ్లపుటికల్, మోవఁగఁ గూలిఁ బుచ్చు
కొని మాధతఁ గుల్కెడుగ్రామ్యచేస్థితం,
బావహిలంగ నేఁగి...కళా. ౬. ౧౫౨.

౨. పోయఁ; వేయఁ.

నీ. గొజ్జంగపూఁదేనె కులికి మేదించినకమ్మఁగమ్మ
రి మేనఁ గలయ నలఁదు. కాశీ. ౩. ౧౧౨. క్రొ
డా. ర౩.

క. గంబూర కులికి...పన్నీట, బింబోష్టి య
తనిపాదా,బ్జంబులు గడిగించెఁ గూర్చిసకియ
లచేతఁ. సారంగ. ౨. ౫౪. విక్ర. ౮. ౯౬.
౩. కదలించు.

నీ. ఉబ్బుబుగ్గల నొక్కి యొయ్యనొయ్యనఁ గే

లఁ గెచ్చెఁవిఁ గులికి నీతక్కుతులు నలిసి. చం
ద్రా. ౨. ౫.

గీ. ఎఱ్ఱగా నగ్నిఁ గాఁగినయినుపయినుకఁ, గులికి
పోయఁడు వీనిముక్కునను జెవుల. కాశీ. ౩.

౧౫౨.

ర. రంగరించు.

గీ. పల్లఱును జేటిచిన్నిపాపలకుఁ గులికి, పు
వ్వుఁడేనియ నుగ్గులు పోసి పోసి. యయా. ర.
౨౫.

౫. పూయఁ.

చ. అలఘుతదీయభేయముల నాడెడునన్నులగు
బ్బచన్నులక, గులికినయేణనాభినవకుంకుమ
సంకుమదాంకపంకసం, కలితవిలేపముల్లరఁగి
గమ్మని కమ్మనితావు లీన...పా. న. ౧. ౧౦.

౬. తాఁకించు ?

క. తలదలతోఁ దాఁకించినఁ,దల మీఱుం గాలు
గాలఁ దాఁకించిన మిక్కిలికాలు గలుగుఁ
జేతులఁ, గులికినఁ దనచేయి మీఁదగుకే వ్రే
టునకుక. ఉ. హరి. ౬. ౧౦౬.

వి. ౧. శృంగారపుఁగుదిలిక.

గీ. దానితిన్ననినునుఁబల్కు దానికుల్కు, దాని
యొయ్యారమును మెచ్చి తాల్చి నిలుప, లేక
వరుణుండుగూడ స్థలించెఁ జేజ, మదియ
మునుపటిపుటమందె యతివ యుంచె. ఉ.
రా. ౬. ౩౮౪.

వ. ... మేలి మైనకులుకుల రసికజనంబులమనం
బుల మరులుకొలుపక జాలి... మచచ. ౫.
౧౦౧.

౨. విలాసము; అందము, ఒప్పు.

నీ. బిత్తరము కులుకు బెడఁగు...హాయి లనఁగ
విలాస మొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

నీ. ఫలభంగములు నేయుపనిఁ బూనెదరు గదా
కులుకులా యివి మీకుఁ జిలుకలార. కృ. శ
కుం. ౨. ౨౦౯.

మ...వీరాయధరామ్యతం బొసగి న న్నన్నింప
రా యంచు దైన్యరసం బుప్పతిల న్నైలంత
వలవంతం గుల్కులం జిల్కుపాం,డరగండ
చ్యుతబాష్పధార కొనగోట కొమిటుచుం
బల్కుగఁ. సారంగ. ౨. ౧౨౯.

చ...కులుకు చల్లెడుచూపులు...కవిరా. ౫. 3౧.

(బ) కుమ్మరి కుండలపై చేయుశిల్పము. (ఒకవిధ
మగునకీషీవని) హంస. ౫. ౧౩.

విణ. ౧. శృంగారపుఁగుదిలిక గలది.

సీ. గుత్తంపుఁజవిక దా హత్తకుండఁగఁ జేసి కల
పంబు కులుకుగుబ్బలను బూయు. హంస. ౧.
౧౨౬.

ప. కొండలు కులుకులాఁడులు తమకులుకుగుబ్బ
లం బోలకున్న నీళ్లు మోయించి రనఁ జాలు
జాగువాగిండ్లు పూని కెలంకులం గొలుపునే
య...ఉ. రా. ౫. ౨౪౮.

సీ. వసివాళ్లు వాడెడుపదనాబ్జములతోడ వలపుఁ
దెల్పెడుకుల్కుటెలుఁగుతోడ. పరమ. ౪.
౧౦౧.

౨. మనోజ్ఞము, ఒప్పిదము, అందమైనది.

సీ. కులుకుఁబాయపురావతలిరాకుఁబోఁడులు...
నీలా. ౧. ౨౭.

సీ. నగుముద్దుమోమున మృగనాభితిలకంబు కులు
కుడాల్సినరులు ముంగురుల నొరయదశా. ౧.
౭౧.

కుల్కుఁదనము=అందము.

గీ. కుండనముఁ గేరుచెక్కుకుల్కుండనంబు, ప
ల్లవము నవ్వుచరణసంపల్లవంబు. చంద్రా. ౫.
౧౨౫.

జ: కులికించు, కులుకులాఁడి.

కులుకు(ల్కు)లాఁడి. వి.(√కులుకు) విలాసములు
గలస్త్రీ;స్త్రీ.

గీ. ... సింగార మొలుక ముద్దుఁజిలుకకడ ని
ర్చెఁ గోమటికులుకులాఁడి. శుక. ౧. ౧౪౮.

ప. ... చిలుకలవలె బిరుక నేర్చినకొండలు కు

లుకులాఁడులు...ఉ.రా. ౫. ౨౪౮.

చ. ... అ,ప్పలుకులకుల్కులాఁడి నను భవ్యకవి
త్వధురీణుఁ జేయుతఁ. భోజమతా. ౧. ౬.
(కులుకులకుల్కులాఁడి=కులుకులవెలది, స
రస్వతి.)

కులుక్కుగుంజ. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ఉల్కాగ్ని,కొఱవి
నిష్ఠ. (కల్ప)

కులువ. వి. (త. కుసుపై=వాఁపు.) శోభవ్యాధి,
వాఁపు.

(వేశ్యాచూత్సవర్ణనము.)

ద్వి. వెలి కుఱికినకండ్లు నేలుచన్నులును, గులువ
వట్టినమేను కోఁతి మొగంబు. ద్వి. పరమ. ౪.
౨౯౮ పా.

కుల్కాషము. సం.విణ. (అ. ఆ. ఆ)శబలము,చిత్రవ
ర్ణము గలది. (కే.ని.) వి.అ.న. కాంజికము, పులి
యఁబెట్టినకడుగునీరు. పుం. ౧. అలసంచెలు,బొ
బ్బరలు. ౨. మినుములు లోనగువానిగుగ్గిళ్లు. ౩.
కురువిందమణి. ౪. యవసిద్ధము. ౫. నూనభక్తము,
పులగము. ౬. శబలము,చిత్రవర్ణము. (కే.ని.)

కుల్క. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. ౧.కృత్రిమసరిత్తు,కాలువ. ౨.
జలప్రణాళి, తూముకాలువ. ౩. జీవంతిక,లిప్ప
తీఁగఁ. ౪. నది,ఏరు. (వై.ని.) ౫. సాధ్య,క్రొ
త్తడి. (హలా. ని.)

కుల్కము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సక్కులము
నఁబుట్టినది. ౨. మాన్యము, గొప్పది. ౩. కుల
మునకు హిత మైనది. వి. అ. న. ౧. ఆస్థి,ఎముక.
౨. మాంసము. ౩. కూర్పము, చేట. ౪. ఆప్తదో
ణపరిమాణము.

కుల్లిమి=కుల్లెము. వి.ఒకజాతిమలుఁగుపాము, పాఁ
వమీను. (ప్రా.)

కుల్లెము=కుల్లిమి. (ప్రా.)

కుళము. వి.(త. కుళమ్=చెఱుపు)కొలను, చెఱువు.

గీ. ఇవి మహాశక్తు లివి జ్యోతు లివి మకంబు, లివి

య మణిమయపుండంతు లివి మళంబు,లివి సు
వర్ణాశ్చ సముదయం బివి తటంబు, లనుచుఁ
బేర్చేరఁజూపుచు నరిగి యంత. చెన్న. 3.
ర.గ.

కుళాయ=కుళాయి.

మ. తలహొంబట్టుకుళాయలుం దళుకునిద్దాయెం
ట్లు...దకా. 2. గ. 33. ఉ. రా. గ. 220.

కుళాయి=కుళాయి.

గీ. పాత్రములు మేల్కుళాయి పల్ముత్తియం
పు,బోఁగులును ... కల్లి ముంగిటికి వచ్చి,
నిలిచె నడి నొక్కనాడెంపు నేలవేల్పు. నీ
లా. గ. ౬౦. ఆం. భా. ౨. ౧౫౫. భాను
ర. ౬౦.

కుళి(లి)ంగము. సం. వి. అ. పుం. చటకము, పి
చ్చక.

కుళి(లి)ంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కర్కటశృంగిః.
కుళిరము. సం. వి. అ. పుం. గ.కర్కటము,ఎండి.
౨. (జ్యోతి) కర్కటరాశి.

కుళీరము. సం=కుళిరము.

కుళుపు. వి. రాజావర్త మనుమణివిశేషము. (ప్రా.)
ఉంగరమునకు పొదిగెడువిశాల మగుమణివిశేష
ము. (శ. ర.)

చ. సరసిజనంధపుండు పురసారసగేహినికిఁ ర
చించున, చెచ్చరు వగునీలపుంగుకుపు చెక్కిన
మేలిపసిండిముద్దుటుం,గర మన మింటితో
నొరయికఁగనుపట్టెడు గోపురస్ఫుర,ద్దురు
తరకాతకుంధరుచిగుంభితసాలము వీట మీ
టుగఁ. చంద్రా. గ. ౮.

కుళ్లా(ల్లా)=కుళ్లాయి.

లయగ్రాహి...దోర,తాంగదము కుంకుమతరం
గముల గుప్ప జిగి వొంగుబురుసాపనిబెడం

గు గలకుళ్లా, నింగికె దళత్తళ లాసంగ ...

రా. వి. ౨. 3౯.

కా. కుళ్లా వెట్టితిఁ గోక సుట్టితి మహాకూర్పాస
ముం దొడ్డితిఁ ... తల్లి కన్నడరాజ్యలక్ష్మీద
య లేదా నేను శ్రీనాథుడఁ. (శ్రీనాథుని
చాటుపు.)

గీ. ప్రబలు వస్త్రముకుటము కుళ్లా కుళాయి,యనఁ
గ...ఆం.భా. ౨. ౧౫౫.

కుళ్లాయి=కుళాయ, కుళాయి, కుళ్లా, కుళ్లాయ. వి.

(సం. భోలకః.క.కుళాయి.త.కుళ్లా)చిన్నటోపి.
సీ. పరిజనంబులు వీచుసురఁటి తెమ్మెరల బంగరు
ప్రాత్రకుళ్లాయికళలు గడల.చంద్ర. ౨.౯3.
ద్వి. తల యున్నఁ గుళ్లాయి తగిలించవచ్చు. ద్వి.
సారంగ. గ. ౧౯ పా. ౧౨ పం.

కుళ్లాయ=కుళ్లాయి.

క. తల గలిగినఁ గుళ్లాయలు, గల వేవగనైన నీవు
గలిగినఁ దాదృ,క్కులరవము తెన్నియైనం,
గలిగెడుఁ బోకు మని యడ్డకా లేయంగఁ.
సారంగ. ౨. ౧౬. (శ.ర. పా-కుళ్లాయలు.
ముద్రి.)

కుళ్లు=కుళ్లు. అ. క్రి. గ. (కాలాతిక్రమణముచే
ఫలాదులు) చెడు, పాడగు.

ఉదా: మామిడిపండు కుళ్లినది.

గీ. రాజముఖులార వరముఖాంభోజలార,చారు
బిసబాహులార రంభోరులార, కండఁగా
నేల ముడుఁగుచుఁ గుండ నేల,కుళ్లఁగా నేల
తలవంపుగా న్నవేల. చంద్రా. ర. ౨౫౮. (రెం
డవయర్థమునకుఁ గూడ ఇది యుదాహరణ
ము.)

౨. (మనస్సులో) దుఃఖించు, తపించు.

ఆ. కొండకాళ్లు దెచ్చి కోరికఁ గట్టిన,గుళ్లలోనఁ
దిరిగి కుళ్ల నేల,పాయ రానిశివుఁడు ప్రాణి
యై యుండంగ. వేమన. ౨. ౧౮౯.

వి. గ. చింత, అంతస్తాపము.

(వ్యవ) ఆకుళ్లుతో వాడు సగమయి పోయినాడు.

౨. కాపట్టము, కాలివ్యము.

ఉదా: వాడు మనస్సులో కుళ్లు పెట్టుకొని మాటలాడుచున్నాడు.

౩. కుళ్లినపదార్థము; మాలిన్యము.

(వ్యవ) ఆతూములో కుళ్లు అంతయు తీసివేయుము. ఒడలికుళ్లు. ఒట్టలకుళ్లు.

విణ. కుళ్లినది, చెడిపోయినది.

గీ. కుళ్లుదిత్తికి గవినినకుక్క వోలె. రామలిం. ౮౩.

కుళ్లుకుళ్లు. వి. డగ్గనప్పడు కలుగుధ్వనియొక్క అనుకరణము.

గీ... కుళ్లుకుళ్లున డగ్గుకొనుచు, నుండు మునుజుండు జర తన్ను నిండ ముంప. శివధ. ౫. ౬౮.

కుళ్లుకొను=క్రళ్లుకొను. అ. క్రి. (✓కుళ్లు-స్వార్థమున 'కొను') కుళ్లు, (మనస్సులో) దుఃఖించు, చరితపించు.

పీ. గొటియమండల నించుకొననైతిగా యంచు గొల్లవాఁ డూరకే కుళ్లుకొనఁగ. కుక. ౨. ౫౬౩.

కుళ్లుపోతు=క్రళ్లుపోతు. విణ. దుఃఖికిలుండు, మనస్సులో నెప్పుడును తపించువాడు. (శ. ర.)

కువ=కువ్య. వి. (త. కువై.) గ. కుప్ప, రాశి.

క. వివిధాస్త్ర కోవిదుండు వా, సవి వానిరథంబుఁ బార్జి సారథుల మహిం, గుఱలుపడ నేనె... భార. ఆది. ౬. ౮౨.

౨. పాఠము. (ప్ర.)

కువంగము. సం. వి. అ. న. సీసము.

కువకాలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘోరీశాకము, చేతరాసి.

కువకువ. వి. కోకిలధ్వన్యనుకరణము.

చ. నునుజిగురాకు మేయుతటి నోరి కెలంపులఁ దేటి గుట్టినక, వనతరుశాఖలక గువకుఁ ధ్వనిఁ బాటు పికాంగనక బికం, బనునయ మొప్ప మాన్పుగతి వాల్త ముఖంబు ముఖంబుఁ జేర్చి చుం, బన మొనరించె... మనుచ.

౩. ౮౨.

కువజ్రము. సం. వి. అ. న. వైక్రంతమణి.

కువము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పలము, కలువ.

కువరము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) ఒగరు గలది. వి. ఆ.

పుం. కువరము, ఒగరు.

కునలము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పలము, కలువ.

౨. బడరీపులము, రేఁగుపండు. ౩. ముత్యము. (మే. ని.) ర. జలము. ౫. సర్వోదరము, పాముకడుపు. (వాచ.)

కువలయము. సం. వి. అ. న. గ. ఉత్పలము, కలువ.

౨. నల్లగలువ. పుం. న. భూమండలము.

కువలయాపీడము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయేనుగు. (ఇది కృష్ణునిచే చంపఁబడిన కంసునియేనుగు.)

కువలయాశ్వుండు. సం. వి. అ. పుం. ధుంధుమారుఁ డనురాజు.

కువలయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లగలువతీగఁగి. ౨. కువలయసమాహము.

కువలయేనుండు. సం. వి. అ. పుం. గ. కలువలత్రేడు, చంద్రుండు. ౨. భూమండలాధిపతి, రాజు.

కువలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేఁగుగి.

కువలేశయుండు. సం. వి. అ. పుం. నీటియందుఁ బరుండువాడు-విష్ణువు.

కువాటము. సం. వి. అ. పుం. తలుపు, కవాటము. (వై. ని.)

కువాడము=కువ్వాడము, కువాళము¹. వి. గ. కవటచేష్ట.

ద్వి. లోకంబులో లేనిలాటతాటకత్తై, నీకువా
డమ్ము లన్నియు మాకుఁ దెలియుఁ, గైకొని
మేఁకలఁ గాచిరా పొమ్ము, నీకంటె మిక్కిలి
నెఱజాణ నేను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౯౦౮
పం.

౨. కాపట్టము.

ఆ. నీకువాడ మెల్ల నిన్న రాతిరి గంటి, నమ్మ చెల్ల
నిన్న నమ్మరాదు, నవ్వు గాదు రేయి నాప్ర
క్కలోనుండి, కలవరింప లేదె చెబుల నెల్ల.
శృంగారరాధామాధవసంవాదము. ౧. ౪౧.

కువాడి=కువాళి. (కువాడము + ఇ.)

ద్వి. క్రచ్చట ద్వీపాంతరంబుననుండి, వచ్చిన
యట్టికువాడివడ్రంగి, యవగడం బైనయీ
యాలయం బిట్లు, సవరించె నని సవసవ గాఁ
గ వింటి. ద్వి. పరమ. ౭. ౫౨౩ పా.

కువాడుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పరులదో

షమును ప్రకటించువాడు. ౨. దుర్భాషలాడు
వాడు. ౩. కుత్సితవాదము చేయువాడు.

కువాళము¹=కువాడము. వి. కపటచేష్ట.

చ. తెలిసితి హాయి దంతయును దేవరపట్టపు దేవి
తైతవం, బలసుతుఁబాడి దప్పినను నాజ్ఞయొ
నర్పంగ లంచ మిచ్చి వే, పిలిచి తలార్ల చేత
ననిపించిన దిట్టుల నీకువాళము², దెలియక
నెట్టిరాజ యిది లెస్స నిజం బని నమ్మినాడ
వే. సారంగ. ౩. ౨౦౭.

విణ. కపటి, కుత్సితుడు.

గీ. తాడిపూ సుక్కు మీఱంగ నూడఁ బెటికి, య
క్కువాళంపురక్కనుఁ డెక్కుకొన్న, యర
ద ముఱవఱ లొనరింప నలిగి వాడు, వానినె
న్నొసలుక నొవ్వంగ నేసె. అచ్చ. రా.
సం. ౧౧౯.

జ: కువాళి.

కువాళము². వి. వాహనము లోనగువాని గొసెన.

సీ... వాహనాద్యాచ్ఛాద్యవస్త్రసంజ్ఞ, తనయఁ గు
వాళ మంచనఁగ... ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

జ: కువాళించు.

కువాళి=కువాడి. విణ. (కువాళము¹ + ఇ) మోస
గాఁడు.

చ... వేడ్కకాఁ డగుచు నక్కట యీకొఱగా
మి చే మముం, జెఱుప నుపాయ మెంచి యి
లు చేర్చెను దేవరసాముఁ దెచ్చి యీ, యఱ
వకువాళి యింత యురి యా నని కానక మో
సపోయితి. వై జ. ౪. ౯౫.

కువాళించే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కువాళము}^2}$) - గొసెన
గాఁజేయు - కప్ప.

మ. ప్రకటనైహ మెలర్ప నాశనిషయిం బద్దా
వతీకాంత వా, లికక్రొవ్వాడి మెఱుంగుఁ
జాపుల నివాళించెక గువాళించుచుక. వి
క్ర. రా. ౨౪.

కువాహులము. సం. వి. ఆ. పుం. లొట్టియ.

కువిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. తంతువాయుడు,
సాలెవాడు.

కువిచిలు. వి. మృత్పాత్రవిశేషము. (బ్రా). హంస.
గీ. ౧౨.

కువృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెడ్డనడవడి.

కువృత్తికృత్తు. సం. విణ. (క) కువృత్తిని చేయు
వాడు. వి. త్. పుం. పూతికరంజము, నెమిల
డుగు కి.

కువేణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. మత్స్యధాని, చేఁపలబుట్ట.
కువేలము. సం. వి. ఆ. న. కువలయము, కలువ.

(కే. ని.)

కువ్వ=కువ. వి. ౧. రాశి, ప్రోగు.

చ... పెన్నెలఁ జెన్నలరు పెన్నెలకువ్వలమవ్వం
బున నివ్వటిల్లు తెల్లజల్లుల నుల్లసిల్లుబల్లిదంపు
జల్లి మెకంబులును... ప్రబంధ. ౧౮౬.

గీ. ప్రోక యనఁ బ్రో వనంగను బ్రోగు నాఁగఁగను
పు యన రాసి యనఁగను గువ్వ యనఁగ,
రాశి యగు... ఆం. భా. ౨. ౧౦౧. అ. మ.
క. ౫. ౨౨౨ పా. ౨౪ పం.

౨. పాఠః. (ప్ర)

కువ్వడము=కువాడము. (శ. ర, ప్ర.)

కుశ. సం. వి. అ. పుం. న. దర్భ. ఆ. స్త్రీ. గ. గుట్టపుకన్తె
ము, నాగ. ౨. అరణి. (వై. ని.) ౩. రజ్జపు, త్రాడు.
కుశవము, సం. వి. అ. పుం. దీనితో నీరు త్రాగుదురు-
పానపాత్రము.

కుశము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకదీపము. ౨. యోక్త
ము, పలుపు. న. గ. జలము. ౨. ప్రాచీరము, కురు
వేరు. (కే. ని.)

కుశలప్రశ్నము. సం. వి. అ. పుం. క్షేమము నడు
గుట.

కుశలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. చతురము, నేర్పు
గలది. ౨. క్షేమము గలది. ౩. శుభ మైనది. ౪.
పుణ్య మైనది. వి. అ. న. గ. క్షేమము. ౨. శుభ
ము. ౩. పుణ్యము. ౪. పర్యాప్తి, సమృద్ధి, పూర్ణత.

కుశలి. సం. వి. (న్. నీ. న్.) కుశలము గలవాడు.

కుశస్థలము. సం. వి. అ. న. కన్యాకుబ్జదేశము.

కుశస్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వారక.

కుశాంగులీయము. సం. వి. అ. పుం. పవిత్రము, దర్భ
లతో చేసినయుంగరము.

కుశాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కో. తి. (వాచ.)

కుశాగ్రబుద్ధి. సం. వి. (ఇ) - కుశాగ్రమువంటిబు
ద్ధిగలవాడు - చుట్టు కైసబుద్ధి గలవాడు.

కుశాగ్రము. సం. వి. అ. న. దర్భమైన.

కుశాగ్రీయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కుశాగ్రము
వంటిది, వాడి యైనది. (బుద్ధి, మొ.)

కుశాననము. సం. వి. అ. న. దర్భాననము.

కుశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఫాలము, నాఁగటికట్టు. ౨. ఇ
సుముతో చేసినవస్తువు. (కే. ని.) ౩. భగ్నాస్థిబం
ధము, విఠిగినయెముకలు అతువకొనుటకు కట్టిన
కట్టు. (వై. ని.)

కుశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఫాలము, నాఁగటికట్టు. ౨. గ
వేధుక, అడవిగోదముకీ.

కుశికము. సం. వి. అ. పుం. గ. నూనె మొదలగువాని
మడ్డి. ౨. అక్షము, తాండ్రకీ. ౩. సర్జవృక్షము,
మడ్డికీ.

కుశికుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మెల్లకంటివాడు.
వి. అ. పుం. ఒకానొకఋషి. (ఇతఁడు విగ్నామి
త్రునితాత. వాచ)

కుశీదము. సం. వి. అ. న. గ. కుశీదము, ధనము
వడ్డి కిచ్చి బ్రతుకువృత్తి. ౨. రక్తచందనముకీ.

కుశీలవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. నటుఁడు. ౨.
వంది, బట్టువాఁడు. ౩. గాయపఁడు. ౪. యాన
కుఁడు. ౫. నాల్గీకీ.

కుశుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. పాపిష్ఠుఁడు,
కుత్సితకర్తము చేయువాఁడు. ౨. మత్తుఁడు, మ
దించినవాఁడు. వి. అ. పుం. రాముని పెద్దకొడుకు.

కుశేశయము. సం. వి. అ. న. నీటియం దుండు
నది - పద్మము, తామర. పుం. గ. సారసపక్షి.
౨. కర్ణికారముకీ.

కుమాకుపు. సం. వి. ఈ. పుం. గ. కో. తి. ౨. అగ్ని.
౩. నూరుగఁడు.

కుష్మితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) జలమిశ్రితము,
నీటితో కలపఁబడినది.

కుష్మకేతువు. సం. వి. ఈ. పుం. మార్కండిక, నేల
తంకేడు కీ.

కుష్మగంధి. సం. వి. ఇ. న. ఏలావాలుకము, నూఁ
గుదోసకీ.

కుష్మగంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నేరు.
ర.

కుష్మఘ్నుము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) కుష్మవ్యాధి
ని పోగొట్టునది. (దౌష్ఠ్యము.) వి. అ. పుం.
గ. హితావలి. ౨. ఖదిరము, చండ్రు. చేతి
పొట్టి.

కుష్మఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. వాయువిశంగము.
౨. కాకోదుంబరిక. ౩. వాకుచి, కారుగచ్చ.

కుష్మనాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమరాజి, కారు
గచ్చ.

కుష్మనుత్తు(దము). సం. వి. ద్. స్త్రీ. భారద్వాజి,
అడవి ప్రతిచెట్టు.

కుష్మము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) భూమియందుండు
నది. వి. అ. పుం. న. గ. వ్యాధివిశేషము. (ఇది
షడునెనిమిదివిధములు గలది.) ౨. చెంగల్వకో
స్తు. (కే. ని.)

కుష్మసూదనము. సం. వి. అ. పుం. ఆరగ్వధము,
తేల.

కుష్మహంత. సం. వి. ఋ. పుం. హస్తికందము, ౭
కవిధ మగుకంద.

కుష్మహంత్ర. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాకుచి, కారు
గచ్చ.

కుష్మహృత్తు. సం. వి. ద్. పుం. విట్టదిరము, దుర్గం
ధము గలచండ్రు. (వెలితుమ్మ అనికొందము.)

కుష్మారి. సం. వి. ఇ. పుం-కుష్మమును పోగొట్టు
నది-గ. గంధకము. ౨. విట్టదిరము, దుర్గంధము
గలచండ్రు. (వెలితుమ్మ అనికొందము.) ౩.
చేతిపొట్టి. ౪. ఖదిరము, చండ్రు.

కుష్మి. సం. వి. (న్. నీ. న్) కుష్మరోగము గలవాడు.

కుష్మితుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కుష్మరోగము
గలవాడు.

కుష్మలము. సం. వి. అ. న. గ. ఛేదనము, కోత.

౨. ఛాదనము, కవ్వట. ౩. వికాసము, విరియుట.

కుష్మాండము. సం. వి. అ. పుం. గ. కర్కారుపు,
గుమ్మడి. ౨. దేవతాగణవిశేషము. ౩. భూణ
ము, గర్భపిండము.

కుష్మాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్కారుపు, గు
మ్మడి. ౨. ఉమ, నల్ల అగి నె.

కుసి. వి. (క. కుసి.) మంచపుకోడు మున్నగువా
నిరంధ్రములలో చోనుపుటకు నన్నముగా చె
క్కినపట్టె మున్నగువానిచివర, పట్టికాగ్రము;
ఆవయవములసంధి.

నీ...కుసి కూచ మనఁ బట్టికాగ్రమై యలరుచుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౧౬౮.

నీ. పసిబాలుఁ డగునాడ బండిహాపముదైర్యపీ
రునిఁ గుసులకు విఱుగఁ దన్నె. చిత్రభా.
౫. ౧౭౨.

క. కసరి పొదరిల్లు వెడలఁగ, నొస లొకతలిరాకు
దాకె నునుగాడ్చునకు, భసలగుణ మె
క్కువెట్టఁగఁ, గుసుమశరాసనునివిల్లు మసుల
కువిటిగె. కమ. ౧. ౧౭౯.

గీ. కొమ్మతాఁకులఁ గుసులకుఁ గూల మబ్బులు...
చిక్కువడక చరించు నం దొక్కకరటి. రా.
వి. ౩. ౮౯.

కుసిగుంపు. వి. (✓కుసి?) శ్రమము, బాధ.

ద్వి. అని తనకొంగు చయ్యనఁ జూట్టి పట్టి, కొని
పోకు మని కుసిగుంపు గావింప. ద్వి. పరమ.
౭. ౫౪౫ పా. ౮ పం.

చ...నాకు నీ, కొలు వింకఁ జాలు నన్నఁ గుసి
గుంపులఁ బెట్టు వధింపఁ జూచుఁ గే, వలనర
కంబు గా కొలుచువారికి దుష్ప్రభుసంశ్ర
యం బిసీ. వేం. పంచ. ౧. ౮౨౯.

క. దుసివంటిదాన న స్నీ, కుసిగుం పొనరించి యే
మి గుడిచెదు పాపం, బసివోలె దాఁకు నిను

నే, సుసురన్నం జాలు జాలు నోవో యను
డుక్. వేం. పంచ. గ. ౨౫౨. (కుసిగుంపాన
రించు=బాధపెట్టు.)

కుసిగుంపునడక=అలసగమనము, మందగమనము.
ద్వి. కుసిగుంపునడకలకోడె బాచతలు, అసమాన
గతి వచ్చి... అ. మ. క. ౫. ౨౩౬ పా. ౨౪
పం.

కుసిలేము. సం. వి. అ. పుం. జనపదము, దేశము.

కుసితాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కుసిదాయి.

కుసితుడు. సం. వి. అ. పుం. వడ్డివ్యాపారమువలన
బ్రదుకువాడు.

కుసిదము. సం=కుసీదము.

కుసిదాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుసిదుని పెండ్లాము.

కుసిదుడు. సం=కుసీదుడు.

కుసిలించు=కుసులు. అ. క్రి. (√కుసులు) అత్యుత్తిచే
భేదపడు, మనోవ్యాకులత నొందు. (శ. ర, ప్ర.)

కుసిలింత. వి. (√కుసిలించు) అత్యుత్తిచే గలగిన
భేదము, మనోవ్యభ. (శ. ర, ప్ర.)

కుసీద. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధనము వడ్డికిచ్చి బ్రదుకు
స్త్రీ.

కుసీదము. సం. వి. అ. న. వడ్డివ్యాపారమువలన జీ
వించుట.

కుసీది. సం. విగ. (న్. నీ. న్)=కుసీదుడు.

కుసీదికుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ)=కుసీది.

కుసీదుడు. సం. విగ. (అ. ఆ. అ) వృద్ధిజీవి, వడ్డి
చేత బ్రతుకువాడు.

కుసుంబు. వి. (సం. కుసుంభః. త. కుసుంబా.) కు
సుంభవర్ణము, ఎఱుపు మించినపసుపువన్నె.

స్త్రీ. కనకపుష్పముల నొప్పినకుసుంబాపాగ రా
ణింపఁ గల్గి తురాయి మెఱయ. వేం. మా.
గ. ౧౩౪.

ద్వి. పసిమి గుల్కెడుకుసుంబాపాగఁ జాట్టివెన
బంగరపురంగువిరులంగి దొడిగి. వృ. వి. గ.
౩౨.

కుసుంభము. సం. వి. అ. పుం. గ. మహారజనవృ
క్షము, కుంకుమచెట్టు. ౨. కమండలుపు. న. గ.
కుంకుమపువ్వు. ౨. బంగారు.

కుసుంభరాగము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుంకుమ
పూవుయొక్క ఎఱుపు. ౨. కుంకుమపూవువలనఁ
గలగినయెఱుపు. ౩. కుంకుమపూవువంటి యెఱు
పు. ౪. నాయికానాయకులపూర్వానురాగభేద
ము, కుసుమపూవువన్నెవలె పైకి శోభించినను
హృదయమున గాఢముగా లేక తుదకు వీడిపోవు
అనురాగము. (నాయికానాయకులపూర్వాను
రాగము త్రివిధము: - ౧. నీలరాగము=పైకి మి
గుల శోభింపకున్నను హృదయమున గాఢముగా
నుండి ఎన్నటికిని చెడనియనురాగము. ౨. మం
జిష్ఠారాగము=పైకి మిగుల శోభించునదియు ఏ
న్నటికిని చెడనిదియు నగుననురాగము. ౩. కు
సుంభరాగము. చూ. ర. అర్థము.)

కుసుని. విగ. వామనుడు.

స్త్రీ. కుఱుచ కొట్ట కురుజు కొటిక కుసుని...
వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩. (ప్ర.
పా-కుసులి. ముద్రి. పా.)

కుసుమ=కుసుమము. వి. (క. కుసుమ్యే. త. కుసుం
బం.) ౧. ఒక జాతిపూలయొక్క. (ప్ర-ఒకజాతి
చెట్టు. శ. ర.) ౨. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశే
షము.

స్త్రీ. గోదుమ పెదనువ్వు కుఱునువ్వు కెలినువ్వు
కుసుమ వెల్లగి నెయ్యి గోఁగు జనము. హంప.
ర. ౧౨౭.

౩. సస్యకుసుమము, సుంకు.

స్త్రీ. సస్యకుసుమసంజ్ఞ చను సుంకనంగను గుసుమ
వాఁగును... ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

ర. (సం. కుసుంభః) కుసుంభవర్ణము, ఎఱుపు
మించినపసుపువన్నె.

మ. కుసుమం డెట్టినచీరకొంగు వలయం గ్ర
న్వారుపాలిండ్లపై, ద్రిసరంబుల్ పాలుపార
... క్రీడా. ౮౬.

గీ. కుసుదళేదార మనసుండి క్రొత్త విరియు, కమ
లపండంబులకు వేడ్క గాఁపువచ్చు, కొద
మకున్నెదకడఁజుక్కఁ గుసుమవెట్టె, నభిన
వం బైనప్రథమసంధ్యాగమంబు. నైష. ౮. ౫.

గీ. పుండునందలిమొలక. (చౌ.)

కుసుమపూవు=కుసుంభపుష్పము.

సీ. కంకళిచిగురాకు గర్జపూరముఁ జేసి కుసుమ
పూవులధూళి కురులఁ దాల్చి. గీ. 32.

సీ. కుసుమపూ వనఁగఁ దగును గుసుంభాభిధ...

ఆం. భా. ౨. ౧౬౦.

జ: కుసుమపూరాజనాలు.

కుసుమధన్వఁడు. సం. వి. న్. పుం. మన్తఘం
డు, పూవిలుతుఁడు.

కుసుమపురము. సం. వి. అ. న. పాటలీపుత్ర మ
నుపట్టనము.

కుసుమపూరాజేనాలు. వి. బ (కుసుమపూ+రా
జనాలు.) ధాన్యవిశేషము. హంస. క. ౧౨౮.
ప్రబంధ. ౧౧౨.

కుసుమము=కుసుమ.

(ఎఱ్ఱరంగు.)

క. కుసుమం బద్దినవిధమునఁ, బసుపున హత్తించి
నట్లు బంగారమునం, బసనిచ్చినగతి సంధ్యా,
వసరంబున నింగి యరుణవర్ణం బయ్యెక్క. నై
ష. ౮. ౧౫2.

చ. అలకనిజీబులొఁ గుసుమ మద్దినపావడ దోఁ
ప...మనుచ. ఓ. 3౧.

(బ) ధాన్యవిశేషము.

సీ. బలుతీగెమల్లె లుపార్జించితిమి చాలఁ గుసు

మముల్ చులుకఁగాఁ గూర్చ లేమె. కవిజ.

౧. ౧3. ఆము. ౧. ౬౬.

కుసుమము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. పువ్వు. ౨.

స్త్రీరజస్సు. 3. ఫలము, చండు. ర. సేత్రగోగ
విశేషము, కంటిలో వేయుపూవు. (కే. ని.)

కుసుమాంజనము. సం. వి. అ. న. ఇత్తడిమలము
నుండి తీయఁబడిపుష్పాకారముగనుండుకాటుక.

కుసుమాకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తోట.
౨. పూగుత్తి. 3. వసంతర్తువు.

కుసుమాగమము. సం. వి. అ. పుం. వసంతర్తువు,
ఆమని.

కుసుమాధిపము. సం. వి. అ. పుం. చంపకము,
సంఘెగక.

కుసుమాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ. (కల్ప)

కుసుమాస్త్రిఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్తఘండు,
పూవిలుతుఁడు.

(ఇట్లే: కుసుమాముఘండు, కుసుమబాణండు,
కుసుమశరుండు, మొ.)

కుసుమింద్. సం. అ. క్రి. పుష్పించు. (చౌ.)

కుసుమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాతకుసుమ
ము, పువ్వులు పూచినది.

కుసుమేషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్తఘండు, పుష్ప
బాణండు.

కుసురుకొను. అ. క్రి. (క. కుసుర=ఉపేక్ష, అల
క్ష్యము.) ఉపేక్ష వహించు?

వ. అని తఱిమి యడుగుచున్న రతిముఖవికారం
బుగని మనసిజాండు మనంబునం గుసురుకొ
నుచుఁ జిఱునవ్వు నవ్వుచు నిట్లనియె. కు. సం.
క. క౧౪.

కుసులు=కుసిలింద్. అ. క్రి. అత్యుక్తి చే భేదపడు,
మనోవ్యాకులత నొందు. (శ. ర, చౌ.)

జ: కుసిలించు, కుసిలించ.

కుసుళ్లు. వి. బ. చండకడియములు, స్త్రీ భుజాలంకారములు. (ప్రా.)

సీ. అతికభాగమునఁ జింతామనెడల్పుగఁ జూనఁ గించుకొన్నవిభూతిరేఖ, సందిట నిరువంక నొందుపైఁడిమమళ్ల నందంబు నొందురుద్రాక్షపూస. గీ. అమర జంగమురా లయ్యె నభిలవల్ల, నావశీకృతసమ్మోహ యలయ్యోద. శుక. ౨. 3౨.

కుసువు. సం. వి. ఊ. పుం. గంఢాపదము, నిజ్జ, వానపాము.

కుసులము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యముపోసెడు గాడ; పాణక, మొ.

కుస్తతి. సం. వి. ఇ. (ఇ) దుర్వృత్తి కలవాఁడు, చెడ్డ నడవడి గలవాఁడు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చెడ్డనడవడి, కాత్యము. ౨. ఇంద్రజాలము. (కల్ప)

కుస్త. కుష్ఠకోగము.

సీ. ... కుష్ఠములు మనఁ గుస్తనఁ బులు మన విలసిల్లు... ఆం. భా. ౨. ౧౨౨. (ప్రాతప్రతిపా)

కుస్తరించు. స. క్రి. గ. లాలించు, బుజ్జగించు.

గీ. సహ్యాకన్యాతటోద్ధాన చందనద్రు, కుంజముల నీలకుంఠలఁ గుస్తరించి, కంఠుసామ్రాజ్య మేలించి... ఆము. ౬. ౧౩౫.

వ. ... కందంబుఁ జూచి మొగంబు దుడిచి ప్రస్తుతులఁ గుస్తరించి... మునుచ. ౪. ౧౧౫.

౨. ఊడించు, అనునయిచు, ఓదార్పు.

గీ. కూతు నొండొకచందానఁ గుస్తరించి, యార్తి వారించి... వేం. పంచ. ౪. 333.

గీ. పారలి యేడ్పుచు నుండ నబోట్టు లేల, కస్తి పడెదమ్మ యు యెత్తి కుస్తరింప. సారంగ.

3. క౨. రం. రా. ఉ. ౧౩౨సా. 2 పం.

3. శాంతిపలుచు.

ఉ. ఇంచుక ప్రాద్దుపోకడప నెవ్వరితో నును నే

మి చెప్పుదుం, బంచశరవ్యథం దలఁకుభావము నేగతిఁ గుస్తరించు... విక్ర. ౬. 3౨.

౪. సమాధానపలుచు, ఒప్పించు.

గీ. సమదంబున ననుమంతుఁ డుమ్మరించి, కూర్చి బంధుల నందఱఁ గుస్తరించి, గోలయుఁ బతివ్రతాధర్త శీల యగుచు, బ్రాణపవ మైన యిల్లాలిపజ్జఁ జేరి. శుక. ౧. ౮౨.

ఆ. దానిఁ బట్టఁ బూనుక జిబ్బిజు గనుఁగొని, సాని నిట్లు నేయఁ జనదు నామఁ, కూర్చి మీఱ మీరు కుస్తరించిటు తోడి, తెచ్చి కూర్చు పలయు నిచ్చలముగ. చంద్ర. వి. 3. 3౨.

గ. (లాలనార్థము) చూచు, చేతితో తట్టు.

చ. కనఁదగు తెల్లమానికపుఁగప్పల నొప్పెడుచప్పరాలలోఁ, దనపాడఁ జైననిడఁ గని తాళక యేనుఁ గటంచుఁ గొమ్ములకొ, జెనకఁగవచ్చి కోటపయిఁ జేసినముతైపుసింగపుంగుమి, గనుఁగొని తాటు వేల్పువొరగౌరతఁ దొడలఁ గుస్తరింపఁగ. యమా. ౧. 22. (శ. ర. పా.)

గీ. మస్తకము దువ్వి పలుమాటుఁ గుస్తరించి, పరురసముఁ జూపి మెల్ల నె నముతుపఱచి, వాగె బిగియించి తమ్మిహార్ వాగె నడలి, పన్నెసోకిన ముందఱఁ బఱస దయ్యె. చంద్ర. 3. ౬౬.

౬. నేవించు.

గీ. కోటిపల్లీశుకోమలాంఘ్రులకు మొక్కి, కుండలముఖతీర్థంబుఁ గుస్తరించి, భీమమండలి దాపలఁ బెట్టుకొనుచు, గౌరవిగంగలపజ్జాభిఁ గొంగిలించె. భీమ. ౧. ౨౧.

2. తాల్చు.

రగడ. కుటిలాలకములమీఁదఁ జిన్నిపుపుఁ గుస్తరించు నచ్చుగ మణికర్ణిక. కాశీ. ౬. ౧౨౬.

సీ. నీమంఠచఫమునఁ జేర్చుక్క నవరించి మరులవైఁ జిన్నిపూ గుస్తరించి. కాశీ. 2. ౧౪8.

౨. ఆచ్ఛాదనము చేయు, కప్ప.

సీ. హుమంజిను త్యాయెర గుపాగ మెటుంగు
నొసలిలిత్త రిబాట్టు ముసుగువేయ, జాతిసీల
పుదాళిచాక చక్యరభల్ కస్తూరినెటిపూఁ
తఁ గుస్తరించ. సారంగ. గ. ౭౯.

౯. ఉల్లాసపెట్టు, సంతోషపెట్టు. (చూ. కుస్త
రింపు.)

౧౦. ఆజ్ఞాపించు.

సీ. విరుదవస్తాదులఁ జేర్చేర నాడాడ ముస్తాదు
గా నిల్వఁ గుస్తరించి. రంగా. ౨. ౧౯౮.

జ: కుస్తరింపు.

కుస్తరింపు. వి. (✓కుస్తరించు.) ఉల్లాసము.

ఉ. మారునియాయవంపు దినమానము మేల్ సడలిం
పు జారిణీ, జారులకుస్తరింపు జలజంబులకుం
దలవంపు... కనఁగాఁ దగఁ జీకటిగుంపు పెం
పుగా. ల. వి. ర. ర౧.

కుస్తుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాన్యాకము, కొత్తిమిరికి

కుస్తుంబురువు. సం. వి. ఉ. న=కుస్తుంబరి.

కుస్తుభుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. విష్ణువు. ౨. సము
ద్రుఁడు.

కుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణికి.

కుహకజీవి. సం. వి. (న్. నీ. న్) మాయాజీవి.

కుహకము. సం. వి. ఆ. న-ఆశ్చర్యమును కలిగిం
చునది-గ. ఇంద్రజాలము, మాయ. ౨. వంచన,
మోసము.

కుహకన్వనము. సం. వి. ఆ. పుం-ఆశ్చర్యకర మగు
ధ్వని కలది-కుక్కుటము, కోడి.
(ఇట్లే: కుహకన్వరము.)

కుహకుఁడు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ఇంద్రజాలి
కుఁడు. ౨. వంచకుఁడు, మాయకాఁడు. (వాచ.)

కుహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కపటచర్య, దంభచర్య.
(దంభముచే కావించుధ్యానమానాది.)

కుహనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గ. ఈర్ష్య గలది.

౨. మాయ గలది, వంచకము. వి. ఆ. పుం. గ. ఎ
లుక. ౨. పల్లకము, పుట్ట. న. గ. ఒకరకముమ
ట్టికుండ. ౨. కాచభాజనము, గాజుపాత్ర. (మే.
ని.) ౩. మాయ.

కుహరము. సం. వి. ఆ. న. గ. రంధ్రము, బెజ్జము.

౨. గుహ. ౩. కోటరము, తొట్టి. ర. కంఠము, గ
ళము. గ. కంఠధ్వని, ఎలుగు. ౬. చెవి. ౭. సా
మిష్యము. (కల్ప.)

కుహరితము. సం. వి. ఆ. న. గ. శబ్దము. ౨. పికా
లాపము, కోయిలకూత. ౩. రతికూజితము.

కుహళి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. పూగపుష్పిక, వివా
హదులందు ఈయఁబడుతాంబూలము, మొ. (వి
ల్యము)

కుహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాహళి, బాకా.

క్లో. కాహళి కు కుహళా స్యాత్. ఆ. పా. ప్ర.
నాట్య. (శ. ర.)

కుహికుహి. సం. వి. ఇ. పుం. కాసహోగులు దగ్గన
పుడు పుట్టెడుధ్వనియొక్క అనుకరణము.

గీ. ఘోరకరములచాడున ఘోరవృత్తి, దనరు
ఘనకాసకుహికుహిధ్వనులవలన, భావజాఁడు
నెల్లిపోయినపాడుమేడ, పగిదిఁ గాన్పించు
ముదుసలివడఁతి యొకతె. కళా. ౩. ౮౩.

కుహుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుబేరుఁడు.

కుహువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. గ. చంద్రకళ కానరా
నియమావాన్య. ౨. కోకిలధ్వని. ౩. హిమవత్స
ర్యతజాతనదీవశేషము.

కుహూకంఠము. సం. వి. ఆ. పుం-కుహూ అనెడి
ధ్వని కంఠమునఁ గలది-కోకిల.

(ఇట్లే: కుహూముఖము, మొ)

కుహూలము. సం. వి. ఆ. న. సకల్యభూమిచ్చి
ద్రవ, గనికలు నాటినగుంట. (వాచ)

కుహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దట్ట మైనమంచు,మాడ
మంచు.

కూ

కూ=కూయి.

(మొట్ట)

ఆ. అకట యాడుకూయు నాలకూయును లాఁ
తి, వాఁకైన నరయ వలయు ననిన, నన్నుఁ
గీచకుండు దన్నంగ నెట్టులు, సూడ నేర్చె ధ
ర్మనూనుఁ డపుడు. భార. విరా. ౨. ౧౭౭.
జ: కూడెట్టు, కూయిడు.

కూక. వి. ౧. కూత.

ఉ. శ్రొవ్యనఁ గూయుకోయిలలకూకలు శారిక
లాడుమాటలుక. సుక. చ. ౨. ౧౯. యయా.
ర. ౧౨.

౨. అజపు, బొబ్బరింత.

గీ. తోక యల్లార్చి కేవునఁ గూకఁ బెట్టి, దో
రణము డిగ్గి పోరికిఁ దొడరునెడల. అచ్చ.
రా. సం. ౧౦౭.

౩. ఆర్ధధ్వని.

సీ. ఒకమూల డాఁగి మేదకులకూకలు విని కలఁగి
పయ్యెద మేనిఁ గప్పవెలఁది. దశా. ర. ౪౫.

(బ) చీవాట్లు. (చూ. కూకలువేయు.)

అరగూక పెట్టు=ఆర్ధశ్రోత్ర మాణము.

గీ. ఇంక పక్షిశైలమునకు వైకంకమునకు, నడుమ
బిల్వవనం బంత నిడుపు చెడలు, పునసు గను
పట్టుఁ బంకజవనము దాని, చెట్టులకు నెల్ల న
రగూక పెట్టు పొడుపు. పరాహ. ౧౦. ౧౨౬.

కూక(లు) పెట్టు=౧. అజచు, బొబ్బ పెట్టు.

క. అకట మలమలమాడుచు, గూకలు నెట్టు
చును బయటఁ గువలయునురుల, త్తాఁకల నుం
డఁగ నీ కీ, పీకక భుజియింపఁ దగునె విప్ర
వరేణ్యా. శేష. ౧ ఆ. (శ. ర).

ఉ. ... దిశల్ పడఁ గూక నెట్టుచుక. రామా.
౮. ౧౦౯.

౨. కూయు.

క. నురగాలి యెదురు నీ చెను, నజ దొక్కట
గూక నెట్టె పనుమతి వణకెక, ఉరగంబు
లు పొడచూపెను, హరిణసమాహంబు ల్రోక
కడ్డము దాఁటెక. మై. ౨. ౩.

కూకలిడు=౧. కూయు.

గీ. తలిరుఁబోడుల డెందము ల్లు డిల్లఁ, గూకలి
డుకొంచు నెంతయుఁ గొఱతె లేక, యగ
డంబునఁ బురి విచ్చి యాడె దేమి, యక్క
టా నెమ్మి నీయాట యడవిఁ గలయ. నీలా. ౩.
౨౭.

౨. కేకలువేయు.

క. నాకొడుకును నాకోడలు, నేకతమునఁ బెనఁ
గఁ బాము నీతఁడు వైవం, గోక లెటుంగక
పాతినఁ, గూక లిడెక నీసుతుండు గుణమె
గుణాధ్యా. భాగ. ౧౦ పూ. ౩౨౫.

కూకలువేయు=౧. (పిలుచుటకు) కేకలు వేయు.

సీ. తెరు వడ్డుకట్టంగ మరునికింకరులకుఁ గూక
లు వేయునో కోకిలంబు. పి. శకుం. ౩. ౩౫.

౨. చీవాట్లు పెట్టు.

ఉదా: వానిని సేను కూకలువేయుదును లే.

జ: కూకరించు, కూక వేటు.

కూకటి=కుంకటి. వి. (సం. మాటక) ౧. శిఖ, జాట్లు.

ఆ. వాడి యైనకత్తి వాతీయమ్మునఁ గొని, పగతు
శిరము చెక్క తెగయ గొటిగి, నరుల కెల్ల
జూడ న వ్వగునట్లు గాఁ, గలయ నైదుగూక
టుల నొనర్చె. భార. ఆర. ౬. ౨౫౦. (చూ.
సం. భార. ఆర. ౨౭౩. ౧౦, ౧౯.)

ఉ. ముద్దులమాటలుక జీటుత మోమున సున్నవి
లేతచెక్కులుక, గొద్దిగ సున్న నెన్నడుముఁ
గూకటి కందక ఫాలపట్టికక, విదైము సేయు
ముంగురులు వి ప్పగుటెప్పలగొప్పకమ్మ
లుక, బ్రొద్దొక వింతయై యమరెఁ బుష్పను
గంధికి బాల్యవేళలక. అని. ౨. ౨౧.

౨. నెమలిజాట్లు, చూడ.

సీ. పురి యనఁ బింఞంబు మెఱయు జుట్టు సిక
మంచు సిగ కూకటన నుల్లసిలుచు శిఖ.అం.
భా.అ. ౯౬.

3. జుట్టువెండుకలు, శిఖజములు.

సీ. జడలయల్లిక యూడ్చి సంపెంగనూనియఁ
బిన్నకూకట్ల జొచ్చిలంగ నంటి. హర. అ.
౧౦౭.

౪. కాకపక్షము, జుల్పా.

సీ. ఉడక బిందుకలాప ముట్టియుట్టిపడంగఁ గ
ర మొప్పునుద్దుకూకట్లతోడ. కాశీ. ౪.
౬౯.

శ్లో. లోయార్ద్రకాకపక్షా గ్రమ్. సం. కాశీ.

సీ. కూకటి యనఁ జిప్పకూకటి యనఁ గాక
పక్షంబు...అం. భా. అ. ౧౪౫.

౫. కూకటివేరు, తల్లివేరు.

ఉ. ఇత్తరభాక్షి మేనిజగి యేలిక మేలిక డానిపైఁ
డి కీ, గుత్తపుగుబ్బలాఁడిజడ కూకటి చీఁక
టిమూలదుంప కీ, పుత్తడిబొమ్మకన్నుఁగవ
పోలిక వాలికగండుమీల కీ, బిత్తరిముద్దునె
మ్మెగము పిన్నమ పున్నమచందమామకుఁ.
విజ. వి. అ. ౧౦౮.

విగ. ప్రధానము. (చూ. కూకటివేరు.)

కూకటిప్రాయము = పిల్లజుట్టువయసు, లేబ్రా
యము.

క. ఈశీతి మనిరి క్రమమున, నారఘములతిలక
లనుదినాభ్యుదయతనూ, చారిమఁ గూకటి
ప్రాయము, వారై గురుమాతృభక్తివశమాన
సలై. రామా. 3. ౧౪౭.

కూకటిరత్నము=చూడామణి, తలమానికము.

ఉ. చీకటికాచచిచ్చు భవు చేలకుసుంభము తూ
ర్పుఁగొండకుఁ, గూకటిరత్న మబ్జరమహరి
మిపంట చకోరరాజిపే, రాకటిమంట శో
ణకిరణావళిగంట రథాంగకేళికై, దేకుప
పెంట మింటఁ జనుదెంచె దినేంద్రుడు
కాలఘంటయై. కాశీ. ౪. ౯౭.

కూకటివేళ్లతోఁ బెఱకు=నిర్మూలముచేయు.

ఉ. కాక నెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన
రాజవంశముం, గూకటివేళ్లతోఁ బెఱికి...

జై. భా. ౧. ౬౪.

కూకటుక్ గొలిచి చేయుట=జుట్టు(=తలలు)కొ
లిచి పెండ్లిచేయుట, వధూవరులు ఈడుజోడుగా
నుండునట్లు చూచి పెండ్లి నేయుట.

ఉ. ... కమనీయకాతుక, శ్రీవిధిఁ గూకటుక్
గొలిచి చేసినహరిమిసోమిదమ్మ సౌ, ఖ్యావ
హ యై భజించు...మనుచ. ౧. ౫౩.

జ: కూకటికువ్వె, కూకటిమువ్వ, కూకటి
మూఁగ, కూకటివేరు.

కూకటికువ్వె. (శ. ర-కూకటిగువ్వ. బ్రా.) వి.

(✓ కూకటి) ఒకానొకపక్షి.

సీ. కూకటికువ్వె కుటాకకఘ్న...గీ. అనఁగ ని
ట్లని పక్షి భేదాఖ్య లలరు. అం. భా. అ. ౯౮.
(కూకటిగువ్వ-ప్రాతప్రతిపా.)

కూకటిమువ్వ. వి. (✓ కూకటి) ఒకానొకపక్షి,
ధూమ్యాటము.

సీ. ... ధూమ్యాట మెనఁగును గూకటిమువ్వ
నాఁగూకటిమూఁగ యనఁగ. అం. భా. అ.
౯౧.

క. గువ్వలు కాఁజులు కూకటి, మువ్వలు లావుక
లు కోళ్లు పూరేళ్లు మొదల్, క్రొవ్విసపులుఁ
గులగమి నో, ధ్లువ్విళ్లూరంగ నప్పు డుర్విక
వ్రాలెక. ఇందు. అ. ౭౦.

కూకటిమూఁగ. వి. ౧=కూకటిమువ్వ. అం. భా.

అ. ౯౧. అ. భరద్వాజపక్షి. అం. సం. తిర్య. ౧౫.

కూకటివేరు. వి. (✓ కూకటి) కుంకటివేరు, తల్లి
వేరు.

క. ... మోహుఁ బట్టి కునుమాడక యీ, పిల్లలఁ
దునుముట కూకటి, వేళ్లుండక మునెడికొ
నలు విజుచుట గాదే. ప్రబోధ. ౫. 3. పండి
తా. పర్య. 3౧౨ పా.

కూకరించు. స. క్రి. (✓కూక) కూకలు వేయు, చీవాట్లు పెట్టు.

నీ... రేచి వారల కూకరించి పోవు. సత్య భామాసాంత్వనము. ర. ౫౮.

కూకవేటు. వి. (✓కూక) ఒక జాతిపాము.

నీ. కూకవేటులు చిల్లుగులియులు త్రాచులు పె రజాలు గుట్టుపులెరజా లవటం. గీ. గలవు తక్కిన జెట్టిపోతులును ... ద్వా. ౮. ౯౮. (కూటబెట్టు - త్రా. పా.)

కూక=కుంకు. అ. క్రి. అస్తమించు.

నీ. ... కూక నా గనుపట్టు గ్రంథక ననుట. ఆం. భా. 3. ౯2.

అ. కూక గూడి ప్రాద్దు గూఁకుదాక. ష. చ. 3. ౧౨౫. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౧3.

కూకుడు=కుంకుడు. వి. (క. కూగటి.) కుంకుడు చెట్టు. (చి. ని.)

నీ. ... చీకిరేను కూకుడు నెమ్మి ప్రేంకణము. హంస. ర. ౧౧.

కూత. వి. (✓కూయ) ౧. అఱపు, కేక.

నీ. మొన్న బారాశర్యముని కోట రా కూత లెగయించి వెరవేకి యెత్తజేసె. కువల. ౨. ౮౦.

నీ. పాట బాటిగ బాడి పరభృతముల రేచి కూతలు వేయించె గొప్ప యొక తె. చంద్రా. 3. ౯2.

౨. మొఱ, అర్ధధ్వని.

వ... అట్లు కూత మట్టి పట్టుకొని... కళా. 3. ౧౫3. (కూతముట్టి = కూతనిననినరించి వచ్చి.)

గీ. మొఱయన మొఱయనగ వాసక యనగ, గూయ నా కూత నాగ నాక్రోశ మొప్పు. ఆం. భా. ౧. ౧౧౫.

3. ప్రలాపము, ప్రేలుడు.

చ. తలకక యోసి యేమిటికతల్ దల పట్టినదా న విచ్చటం, చెలియము గాని పు వెను

ద్రి మ్మకూతలదానవేకదా. కళా. ౫. ౫౦.

గీ. ఇచ్చినను నేమి వినయొత్తు లెఱుంగ వలయు, గడునుకూతల సత్కీర్తి గలుగబోదు. వేణు. ౫2.

పోటుకూత=పీరా లాపము.

క. అని పలుక మఱియు నాతఁడు, మనసీయక యున్న జూచి మంచిది పఠిచే, నిమగ్నుని మించెద నను గను, గొనరా యని బోటి పోటుకూతలు వెట్టె. కుక. ౨. ౫3౩.

సా: ఇతఁడు కూతకరణము గాని వ్రాతకరణము గాఁడు: - మాటల ప్రోగు గాని పనిచేయు లేదని భావము.

కూతలిడు=కూయు.

వ... దుంపదూండ్లు మెనవి వినువక కూతలిడు కొదమరాయంచలును... నీలా. 3. ౧౦.

కూతలువెట్టు=కేకలువేయు, అఱచు.

ఉ. బందుల బట్టి చోరకులు బాధ యొనర్చగ ధారణీసురుల్, గుంది సమస్త సంపదలు గోల్పడి కానలలోన నుండగా, గొంద తెఱింగి కట్టి వెన గొట్టుచు భంగము లెల్ల జేయగా, గొందల మంది యేడ్పుచును కూతలు వెట్టెద రాళకింపుడీ. వి. పు. ౨. ౧3౦.

కూతల్లెదువు. వి. (✓కూత) శంఖము. (శ. ర.)

కూతనేల. వి. (✓కూత) కూతవేటుమేర, కోసు నేల, క్రోశము.

నీ. ... కూతపట్టునేల యనంగ కూతనేల యనంగ క్రోశము... ఆం. భా. ౨. ౯.

కూతపట్టు. వి. (✓కూత.) కూతవేటుమేర. (శ. ర.)

కూతపట్టునేల. వి. (✓కూత) కూతనేల, క్రోశము. ఆం. భా. ౨. ౯.

కూతవేటుమేర. వి. (✓కూత) కూతవేసిన చో వినబడునంతదూరము - కోసుదూరము.

సీ. బ్రహ్మ లధివసింపగఁ గోరుకొనుచోట
వీటికోటకుఁ గూతవేటుమేర. గీ. విరివివగ
రు వినిర్పించె విశ్వకర్త. కకు. ౨. ౮.

ఇట్లే: కూతవేటుదూరము.

సీ. విను మిచ్చటికిఁ గూతవేటుమూరంబునఁ
గల దొక్క ప్రాదము నిర్మలజలంబు. హరిశ్చ.
3. ౬౫.

కూతు=కూతురు. వి. (ఈశబ్దమునకు మొదట
'ఆడుశిశువు' అనునర్థమే యుండి కాలక్రమ
మున 'పుత్రిక' అనులాక్షణికార్థము కలిగినట్లు
కనబడుచున్నది. ఇట్లే 'కొడుకు' శబ్దమునకు
మొదట 'బాలుడు' అనునర్థమే యుండి పిదప
'పుత్రుడు' అనులాక్షణికార్థము కలిగినట్లు
కనబడుచున్నది. ఈరెండుశబ్దములకుఁ గలరెం
డర్థములును భట్టారకుని కవిత్వమందే కాన వచ్చు
చున్నవి. ఇటీవల వీనిలాక్షణికార్థములే ప్రచా
రములోనికి వచ్చినవి.) ౧. ఆడుశిశువు, బాలిక.
౨. అంత నేను శిష్యగణంబులతోడ ... చని
యమ్మలినీపులివలంబున శకుంతలక్షితయైన
కూతును... ఎత్తికొని వచ్చి శకుంతలక్షిత
యగుటజేసి శకుంతల యనునామం బిడి క
రంబు గారవంబునఁ బెనిచితిమి. భార. ఆది.
౪. ౪౭.

౨. పుత్రిక, కొమార్త.

సీ. పడసిరి పలువురఁ గొడుకులఁ గూతుల...
భార. ఆది. 3. ౫౧.

మ. వినుమీ మానవనాథుకూతునకు సువ్యక్త
రు నీరాజనం, దనుఁడు...దశకు. ౪. ౪౩.

సీ...గంధర్వనాథులకూతులు...హరి. ఉ.౪.
౧౭౯. ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

కూతురు=కూతు. మా. (ప్రాచీనకావ్యములు పె
క్కింటిలో నీశబ్దము గురురేఘునాథముగా ను
న్నది.) వి. ఔ. ౧. ఆడుశిశువు, బాలిక.
(చెలికత్తెలు సుగాత్రితో అనినమాటలు.)

ఆ. నలినవదన యెన్ని నాల్గైనఁ జిన్నికూతుర
వుగావు నీవు తొడఁగి పతికి, దగిననేవ
నేయ కనునె...కళా. ౪. ౬౭.

౨. పుత్రిక, కొమార్త.

సీ...పుత్రికాహ్వయ మొప్పుఁ గూతు కొమా
రిత కూతు రనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౧౧౧.

గీ. ఆతనూజుల కందఱ కనుజ యై ల, తాంగి దు
శ్శల యచుకూతు రమరఁ బుట్టె భార. ఆది.
౫. ౧౦౮.

ఉ...నీ, కూతురి నీయఁ జూడఁ గలుగుం గద...
పార్వ. ౫. ౭౨.

చ...ఇత్తు నీ, తనియనుజ త్రయంబునకుఁ దక్కిన
కూతురులకై భవత్కృపకై. రామా. ౪.
౯౬. (చి. ని. పా.)

౨. స్త్రీ, ఆడుది.

ఆ. కొడుకుఁ గాంచు రాచకూతు రెద్దానికి, నట్టి
పనికి నుచిత మైనసమయ, మొదలెఁ దడయు
టింక నొప్పదు...భార. ఉద్యో. 3. ౧౯౯.

పా: కూతుళ్లఁ గన్నమ్మకు కుర్చీసీటలు కొడు
కులఁ గన్నమ్మకు గోడపంచలు.

పెండ్లికూతురు=వధువు, పెండ్లికొమార్త.

మ...పెండ్లికూ, తురిఁ గావించిరి పేరటాండు
మహిభృత్పుత్రికై బ్రమోదంబునకై. కులశే
ఖరమాహాత్మ్యము. ౪ ఆ. (చి. ని.)

జ: కూతురుబుడమ.

కూతురు(రి)బుడమ. వి. (కూతురు+బుడమ)

వీలావాలుకము, నూగుదోసకీ.

సీ...తెలియంగఁ దగును మాదోస రేణుకలు కూ
తురుబుడ మన. గీ. నాలుకమ్మని...ఆం. భా.
౨. ౬౧.

గీ. బొల్లిపూసరయును సోమవల్లి చేతి, పొట్ల వి
ల్వంబు కూతురిబుడమ పెసలు, గాచి గుడ
మున లేహ్యపాకముగఁ జేసి, ఘృతయంతం బై
నఁ గానలు క్రిందుపడును. చికి. (చి. ని.)

కూకి(కీ). వి. గ. పారావతము, పావురము.

గీ. కూకివగపల్కు పల్కు బెక్కుచును గుల్కు,
నట్టె మెయి వ్రాలు సుఖపులాహరిని సోలు,
ముద్దులను బెట్టు దబ్బటమోడి పెట్టు, నంత
మెల్లగ గడిదేరి యాయెయారి. మల్లుపు.
ర. ౯౨.

గీ. పరఁగు నొడ్డిలు కూకిలు పల్లటిలు, పావురాలు
ను బకదార్లు పావురములు, నాఁగఁ గలరవ
పక్షిబృందములపేర్లు. ఆం. సం. తిర్య. ౧౩. ఆ
హ. ౩. ౧౯. వేంక. తిర్య. ౯౮.

౨. పారావతవిశేషము.

క. మేలైనలకోరి లా, డ్డిలు... బకదార్లును గూ,
కీలు ననెడుపేరులం దగినపార్వములక. సా
రంగ. ౧. ౧౧౭.

సీ. పారావతంబగుఁ బావురాయి యనంగ ... త
దేబ్బదములుగాను దనరుచుండును... బిడ్డికూకి
బకదారిదూరబారు లనంగ... ఆం. భా. ౨.
౮౯.

కూకిపల్కులు=మణితధ్వనులు, రతికూజితములు.

సీ. మణితవాచకము లై మనుఁ బావురాపల్కు
లనఁగఁ గూకిపల్కు లనఁగ... ఆం. భా. ౨.
౧౮౦.

కూకు. వి. ఆమిక్ష, పాలవిటుగు.

సీ. ... ఆమిక్షసంజ్ఞ యై యలరుఁ గూకు, పాలవి
టుగు నాఁగ... ఆం. భా. ౨. ౧౭౨.

జ: కూకులువత్తులగు.

కూకుడుండు. సం. వి. ఆ. పుం. అలంకృతురాలగు
కన్యను పరుసకు సత్కారపూర్వకముగా దాన
ము సేయువాడు.

కూకురుగుండఁగి= కూకురుగుండె. (శ. ర, త్రా,
చి. ని.)

కూకురుగుండె. వి. దాత్యూహము, పక్షివిశేషము.

సీ. దాత్యూహసంజ్ఞ యై తనరుఁ గూకురుగుండె

నాఁగ... ఆం. భా. ౨. ౯౩.

కూకులువత్తులగు. ఆ. క్రి. (కూకులు+వత్తులు+
ఆగు). తుత్తునియలగు; చెడరు.

ఉ. క్రచ్చి చతుష్ఠురిం జమురు కాలవలై ప్రవ
హింప రోమపుం, గుమ్మెలఁ బార్వభూజము
లు గూకులువత్తులుగా ముఖంబునక, దుష్టు
లు రేఁగ మై మఱచి దున్నుచు ముస్తలఁ దే
ల్చి పంజముల్, గొమ్మలఁ జిమ్ముదాని నొక
ఘోరవరాహముఁ గాంచి యాత్మలోక.
వేం. పంచ. ౨. ౧౦౫.

ఉ. కుంభిరదప్రహరములఁ గూకులు వత్తులునైన
మిన్ను... వేం. పంచ. ౧. ౪౯. (చి. ని. పా.)

ద్వి. నెట్టన నెట్టలు నిలిపెడుబుఱుల, గుట్టులన్ని
యును గూకులువత్తులయ్యె, నిట్టి దుర్గళరాక
కేమికారణము. ప్రభులిం. ౧. ౩. ౨౦౪, ౨౦
పం.

క. చిలువదళవాయు లప్పుడు, తలచీకనకాయలై
యథాయథ లై కూ, కులువత్తులు నై మొనక
ల, నిలువక కేసాహికడకు నెటి చెడి పా
టక. జై. భా. ౭. ౧౦౨.

కూగు. వి. (క. కూగు=కూత) కూతవేటుదూర
ము, కోను?

ద్వి. కూగెంట నొక్కొకకూటంబు గలదు, యె
గింద్రసిద్ధియుక్తంబు లవియు. పండితా.
పర్వ. ౩౮౪ పా.

కూచేము. వి. (క. కూచ.) ౧. గుంజ, స్తంభము.

సీ. గండంపుఁగూచముల్ పొందించి కురువేళ్ల నె
పగాఁ గట్టినయట్టిమహిమ. రా. వి. ౩. ౮౧.

౨. కుసి, మంచము మున్నగువానిపట్టెయొక్కన
న్ననిచివర, పట్టికాగ్రము.

సీ. పట్టెయంచనఁ దగుఁ బట్టిక కుసి కూచ మనఁ
బట్టికాగ్ర మై యలరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౬౪.

కూచము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుచము, స్తనము.

. (కల్ప) అ. హస్తి, ఏనుగు. (కే. ని.)

కూచి¹. వి. (క. కూచి.) గ. విరిసినది, వికసించి నది.

గీ. నల్లప్రజపై సరగదండు వెళ్లఁదలంచి, రాజు వేయించు వెలిగుడారం బనంగఁ, దోచెఁ బాండిమ ప్రాచిఁ దోడ్తోన యందుఁ, గువల యదళమ్మ లప్పుడు గూచి యయ్యె. సారంగ. ౨. ౧౬౧.

వి. కూచీ. (హిం. కూచ్) దండ మాత్ర. (చూ. కూచిచేయు.)

జ: కూచిచేయు.

కూచి². వి. (త. కూచ్చు) వాడియైనది, నిశితము.

ఉ. చూచుతటి న్ననోభవుడు చొచ్చి పరస్పర పీక్షణంబు లక, గూచి మెఱుంగుబల్చిలుకుఁ గోలలపాలయి నొచ్చి యెందు నా, హోచన లేనియానరపరాత్తజాలం జిగురాకుఁగత్తి చేఁ, గాచుట లేక యథ్థ నఱక న్నొడఁగె న్నడి నజ్జ నజ్జగక. చంద్రా. ౨. ౧౩౯.

వి. వాడిమి, కౌర్యము.

కా. డొనే తార సెబాసు మెచ్చ వలె నాహాసీ గుణం బింకిటక, వానిం జూచిన నీకు నిష్ఠుఁ గనుఁగొన్న న్వానికిక శోకసం, ధాసం బొందఁగ జేసినప్పుడు గదా నాకూచి లేకున్నచో, నేనేరంభనె యచ్చరలో వొగడఁగా నీపేరునం బిల్వవే. కువల. ౫. ౮౨.

కూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కూచిక, తూలిక. (కామది)

౨. స్త్రీ. ౩. ఆడేనుగు. (కే. ని.)

కూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. తూలిక, చిత్రపు వ్రాయు వాగట. ౨. తాళపుఁజెవి.

కూచి(చీ)చేయు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కూచి}^1}$) దండుచే డట.

ప. ... ఆపు దుభయపార్వవర్తులై బలసి కలసి

కొల్పి యున్న చంద్రాదుల విలోకించి పయనంబై రండు పొండని పంచి కూచిసేయని యమించి యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి ... చంద్రా. ౩. ౫౨.

స్తీ. కూచిసేయింపఁగాఁ జూచె నందమొ యేల వైద్యుఁ డెఱుంగఁడే శారలతిక, వెలిగుడా రంబుల నిలిపె నందమొ యేల బాణుఁ డెఱుంగఁడే బంధురగద. చంద్ర. ౫. ౧౨౫.

కా. రాచక్రంబున మేలుబంతి యనఁగా రాజిల్లునారాజు కూచీచేయించి నమంచితాత్త బలపత్నేనానమేతంబుగా. రంగా. ౨. ౫౯.

ఇట్లే: కూచిగావించు.

గీ. ... కూచిగావించ. ... రా. వి. ౨. ౬౨

కూచిమతము. వి. సాతాని మతములలో నొకమతము. (ప్రా.)

స్తీ. తనది కూచిమతంబు తమ్ముడు పొద్దుండు సర్వేశ్వరమతంబు పడ్డపనిది. వేణు. ౬౯.

కూచిమారము. వి. పోకిరితనము. (ప్రా)

ద్వి. కుటిలకుత్సితములు కూచిమారములు, మటు మామతనములు మందుప్రాకులును, నటమటంబులును మున్నెన చెయ్యములు. ప్రభులిం. ౨. ౫౦ పా. ౨ పం.

కూచిమారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పురుషజాతులు నాల్గింటిలో నొకజాతివాడు.

స్తీ. మన సీక మందుల మామల మరగించి కారిం చునాకూచిమారు నొల్ల. కు. సం. ౮. ౧౮౫.

౨. కామతాస్త్ర గ్రంథకర్తలలో నొకఁడు.

మ. స్తరవాత్స్యాయనకూచిమారకృతతాస్త్ర గ్రంథసందర్భములో, పరిశీలించినవాడ... నైష. ౨. ౫౬.

కూచీ=కూచి¹. (చూ. కూచిచేయు)

కూజనము. సం=కూజితము. (వై. ని.)

కూజము. సం. వి. ఆ. పుం=కూజితము.

కూట. వి.(హిం.కూట) పాత్రవిశేషము. (శ.ర)

కూటతము. సం. వి. అ. న. అవ్యక్తధ్వని.

కూటకము. సం. వి. అ. అ. అ. అ. గ. కపటమై

నది. ౧. కల్లయైనది, నిజముకానిది, వి. అ. పుం.

౧. మురయను గంధద్రవ్యము. ౨. కబళి, కొప్పు.

౩. నాగటిదుంప, గొడగ, ఏడికొల లేని నాగ

గలి. ౪. ఫాలము, కట్టు.

కూటకృత్తు. సం. వి. అ. (త్) గ. కపటము పన్ను

వాడు, వంచకుడు. ౨. తప్పవత్తము తప్పనా

జెము లోనగు నవి కల్పించువాడు. వి. అ. పుం.

౧. కాయస్థుడు. ౨. శివుడు.

కూటఖడ్గము. సం. వి. అ. పుం. లోపలఖడ్గము గల

కట్ట, కట్టకత్తి.

కూటజము. సం. వి. అ. పుం. కుటజము, కొండము

లై.

కూటపాకలము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుగులకు వ

చ్చెడి ఒకవిధ మగుజ్వరము.

కూట. అభిహన్తిహన్త కథమేష మాధవం, సుమ

రకాయ మనవగ్రహ స్మరక. అచిరేణ వై

కృతవివర్తదారుణః, కలభం కతోర ఇవ కూ

టపాకలః. మాలతీ. గ. ౪౨.

కూటపాలకము. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరి ఆవము.

(వాచ)

కూటపాలకుడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరి. (వాచ)

కూటపాశము. సం. కూటబంధము.

కూటబంధము. సం. వి. అ. పుం. బోను; వల; గా

లము.

కూటమానము. సం. వి. అ. పుం. గ. తప్పమానక;

తప్పకొలత. ౨. తప్పమానము. (తప్పమానక

జాయి, తప్పమానక, మొ.)

కూటమి. వి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$ - క. కూట. త. కూటం.)

౧. కూడిక, చేరిక; స్నేహము, చెలిమి.

సీ. ఎలమి బొల్లుగుయూఢికలకు సంశలకూట

ములకును మతీ విచ్చు మొగ్గ బాదనె. ఆము.

౪. ౧౨౩.

మ. ... ప్రకృతి నచ్చుం దైననన్నా యెన్నటి

కీ గూటమివంకవచ్చువికృతి మన్మండు

గానేర్చునే. ముచ. ౩. ౨౪. దశా. ౨. ౧౫౫.

౨. స్త్రీపురుషులకలయిక, సంభోగము.

గీ. చంద్రముభిలోడికూటమి జన్మఫలము. విక్ర.

౩. ౪౮.

చ. సరివల వైసకూటమికి సాటిక లేదు గదా

తలంపక. సారంగ. ౩. ౧౫౦.

గీ. కొలులు గవయుట కూడిక కూటమి కలయిక

యన. రతి... ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.

కూటము. (రూ. కూటము. అని శ. ర, ప్రా). వి.

($\sqrt{\text{కూడు}^2}$) గ. చావడి.

క. ... భూభృ, త్రిలకము వచ్చె హిరవృష, ప

లకముతో భోజనంపు గూటంబునకు. రా.

వి. ౨. ౯౬.

క. చని యది వడ్డింపక భో, జనకృత్యము దీర్చి

యంత జలబాప్తుడు గ్రం, కి న దానికన్నున

న్నం, గని కూటములో వసించె గంకటిహ

ద. శుక. ౨. ౫౨౪.

౨. కొలువుకూటము, సభాభవనము.

క. అలుకుడు మృగమువమున మృ, గులు జెట్టుడు

గవ్వరమున గుంపుమును గో, డలు పూ

యుడు మణిదాముక, ములు గట్టుడు పెద్ద

కూటమున సాంపార. భార. ఉచ్ఛో. ౩.

౧౫౨.

౩. కూటమి, స్త్రీపురుషులకలయిక, సంభోగము.

క. చని తల్లెల్లీగేహంబున నొకమగనాలిహ

టమునకై కనుగూ, ర్కనియొక్క బాహుతో

నిం, పున బొదలుచు నుత్తరంపుమాలరమి

చె. శుక. ౩. ౬౧౨.

కూటము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. మిథ్యాభూ
 తము, అనత్యము, కల్లయైనది; కృత్రిమమైనది.
 ౨. కపటము గలది. ౩. నిశ్చలము, చలించనిది.
 ౪. నిందితము, తుచ్ఛము. ౫. కొమ్ములు విడిగినది.
 (పశువు - కే.ని). వి. ఆ. పుం. న. గ. కపటము, కై
 తవము. ౨. అనత్యము, బాంకు. ౩. దంధము, దా
 బు. ౪. మాయ, గారడము. ౫. పాపము. (కే.ని)
 ౬. పర్యతశృంగము, కొండకొమ్మ. ౭. (అన్నాదు
 ల) ప్రోగు, రాశి. (ఉదా: అన్న కూటము, అభి కూ
 టము, మృత్కూటము, మొ.) ౮. కట్టు, ఫలము.
 (కే.ని). ౯. లేళ్లు లోనగువానిని పట్టుచుంత్త
 థేదము, బోను. ౧౦. పురద్వారము, గవను.
 ౧౧. దాగలి. ౧౨. సప్తేట. ౧౩. ఆకాశము. (కే.
 ని). ౧౪. ఒకవిధ మగు బాణము. ౧౫. అగ్రము, కొ
 న. ౧౬. పుంజము, సమాహము. సం. భాగ. ౧౧.
 ౬౩. పుం. గ. ఇల్లు. ౨. కాసెయ్యలి.
 కూటముత్యము. మి. వి. (కూటము + ముత్యము.)
 కృత్రిమమౌక్తికము, చేతముత్యము. (ప్ర-
 కూటిముత్యము. శ. ర.)
 కూటయుద్ధము. సం. వి. ఆ. న. గ. వినోదార్థము
 చేసెడియుద్ధము. ౨. అధర్తయుద్ధము.
 కూటశాస్త్రం. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇ. పుం. కృష్ణశా
 స్త్రం, కొండబూరుగుకీ.
 కూటసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. తప్తసాక్ష్యము
 చెప్పవారు.
 కూటస్థము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) - కూటమువలె
 నిర్వికారముగా నుండునది - ఎల్లకాలము పరిణా
 మాదులు లేక యేకరూపముగా నుండునది. వి. ఆ.
 న. వ్యాఘ్రనఖ మనుగంధ ద్రవ్యము, పులిగోరుకీ.
 కూటస్థుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కూటమందు (= అ
 గ్రమందు) ఉండువాడు - వంశమునకు మూల
 పురుషుడు. ౨ - కూటమువలె నిర్వికారముగా
 నుండువాడు - పరమాత్మ.

కూటాభ్యాసము. సం. వి. ఆ. న. గ. కల్పనాకథ.
 ౨. అనత్యము చెప్పట.
 కూటాగారము. సం. వి. ఆ. న. గ. మేడమీడి
 యిల్లు, చంద్రశాల. ౨. క్రీ. డాగృహము. ౩. క
 పటగృహము, కల్లయిల్లు. (వాచ.)
 కూటాయువు (సున్న). సం. వి. న్. పుం. గుగ్గిలపుఁ
 జెట్టు.
 కూటార్థభాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కల్పనాకథ.
 (వాచ.)
 కూటార్థము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. లోపల మఱి
 యొకయర్థము గలిగియున్న బాహ్యార్థము. ౨. క
 ల్పితార్థము.
 కూటికుప్పలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కూడు}}$) ధాన్యవిశే
 షము.
 వ... ఏలుమల్లెలు మునిమనోహరాలు వెండిగుం
 డు బొంతమడమలు కూటికుప్పలు కారుసం
 పెగలు ... ప్రబంధ. ౧౧౨.
 కూటినిళ్లు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కూడు}}$) పుల్లసిళ్లు, ఆరనా
 శకము. (శ. ర, ప్ర.)
 కూటు. వి. ధాన్యము పోయుటకు వెంటివో నేర్ప
 అచినగాదె, పురి. (శ. ర.)
 సీ. ... తగుఁ గునులాలిభిద గాదె యనంగను గ
 రిసె యనంగ. గీ. దద్దిశేషసమాఖ్యలు దనరు
 చుండు, గొట్టు కూటు పాడక కుమి పొట్ట
 యనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.
 కూటువ. వి. ($\sqrt{\text{కూడు}}$ - సం. కూట) గ. గుంపు; ప్రో
 గు, రాశి.
 క. తోవలార కొదమజక్కవ, కవలార కడింది
 సోయగ పుండు మైదకూ, టువలార మీ రిపు
 డు మా, నవలారతనంబుఁ జూచినారే చెపుఁ
 దా. అచ్చ. రా. ఆర. ౮౭.
 క. తులువతోలువేల్పుకూటువ, బలితపుఁ బెన్నోగు
 లుఁ జాలుపయ్యెరకుఁ దగ్గ. నీలా. ౧. ౨౦.

ద్వి. గుగ్గులతరువులకూటువ లరసి, యగ్గులంబుగ
మహిసాక్షి సాధించి. పండితా. పురా. ౧౨౬
పా.

క. వీటిపాటిరాగరు, హాటక తాటంక మణిమయా
భరణంబున, గూటువలుగ నిడియెద నిఁక,
జోటి మా టాడి ముద్దు చూపంగదవే. రసిక.
౩. ౮౦.

౨. సాంగత్యము, కూటుమి.

(చెన్నైల) వ. ... చుంబనం బిడఁబోయి కెంగే
ల నదరంట వాటువడుకాముకుల వెల వెలపా
టుకూటువం గోటికిఁ బడగ లెత్తి...మరుచ.
౩. ౨౮.

కూటువలుగొను, కూటువలుగూడు = గుంపులు
గూడు.

క. వీటఁ గలచేడె లెల్లను, హాటక మణిఘటితకుం
గహర్వ్యాగ్రములం, గూటువలుగొనుమఁ జూ
చిరి, పాటించి వికాలవత్తుఁ బద్మదళాత్తుఁ.
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౨౪౮.

మ. ...త్వదేవతాముఖ్యు లెల్లను మోదంబున న
వ్యభూవరుల మ్రోలం గూటువల్లాడి డా, కొ
ని సర్వే మునయస్సురా గ్రహయంతాః కు
ర్వంతు వాప్తుంగళి, మృని లగ్నాప్తకము ల్ప
రించిరి...రసిక. ౬. ౧౯౮.

కూటువమూఁక. వి. (కూటువ + మూఁక) ప్రో
తాహపఱచి యక్కడక్కడ వెదకి తెచ్చినపి
టికిబలము.

చ. అడవులఁ గొండలం బడి మహాపద రూ పటి
చన్నవారి ని, పుష్పధు గొనివచ్చి గృష్ణుఁ డొక
ప్రోవుగఁ గూటువమూఁకఁ గూర్చినం, బొడు
కురె పాండునందనులు భూవర యేటికి నింత
భీతి...భార. ఉద్యో. ౨. ౨౦౮.

ద్వి. కూటువమూఁకలు పాటి యై కూడఁ, బాటిం
చి తెచ్చినసభలును సభరె. పండితా. వాద.
౧౭౬ పా.

కూటువసరులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కూటువ}}$) ఒకవిధ మ
గుహారము.

ద్వి. కాటుక చెదరి కన్దవనీరు జాఱఁ, గూటువ
సరులఁ జిక్కువడ హారములు, జమిలిమయ్యపు
బొట్టు సరి దూలి చెదర. పద్మ. ౩. ౨౧. (ప్ర)
కూటువు = కూటువ.

(గుంపు.)

సి. చవులతోఁ జెంచొవపువులతో ననుఁబుట్టు
వులతోఁ జిలుకకూటువులతోడ. ఆచ్చ. రా.
ఆర. ౨౬.

(స్త్రీపురుషులసాంగత్యము)

కళాశాస్త్రము. ౧. ౯.

కూడ. అవ్య. ద్రు. (కూడుధావపుయొక్క రుసు
న్నాద్యర్థకరూపము - త. కూడ. క. కూడె.) ౧. స
హార్థకము.

క. భీమునిఁ దలోన్దరులను, భూమిశ్వర యిత్ర
డ పట్టి పారిపుచ్చెదను, ద్వామత మింగెడఁ
గృష్ణుని, లో మిత్రగణంబుతో నుకులతోఁ
గూడె. భార. ద్రో. ౫. ౨౧౦. ఆం. భా.
౩. ౭౦.

౨. సముచ్చయార్థకము.

గీ. తారకాధీశ్వరుండుఁ జింతామణియును, కూ
డ దుగ్ధంబునిధిలోనఁ గూలుఁగాత. హర.
౬. ౨౪.

క. మదిరాక్షి యేతత్కథ, కొదవ యగుటలేగద
కడమ గూడఁ బలికెద, న్నుదమున వినిపాపు
ని...సుక. ౧. ౨౩౮.

౩. సైతము, వీనియు, వివను.

(క) అపకర్షమునను.

ఉదా: ఉండ నిల్లు కూడ లేదు. వాసు శ్రాసుట
మంచినీళ్లు కూడ నీయరు.

(చ) ఉత్కర్షమునను.

ఉదా: వాడు రాజును గూడ ధిక్కరించిహ

టలాను. జ్ఞానులు స్వర్గభోగమును గూడఁ
క్కనేయరు.

కూడఁబడు. అ. క్రి. (కూడఁ + పడు - స్వార్థము
న) గ. కూడు, చేరు.

క. అభిమన్యువివాహమునకు, బ్ర. భువర్గం తెల్లఁ
గూడఁబడి యుండఁగ నా, సభ సీతై యే
బలికితి... భార. ఉద్యో. గ. ౭౯.

క. ఇతైఱగున సభలోపల, చిత్రమునఁ గూ
డఁబడినదర్శిరసానుం, తోత్తములలో నవిప
దుఁడు, మత్తద్విసలీల మనసు మండ నిటు ల
నుక. ఉ. హరి. ౫. ౨౮౬.

౨. ముడుఁగఁబాటు, ముడుఁగు.

గీ. కొన్ని దేశంబు లీదచేఁ గూడఁబడియె. కా
శీ. గ. ౧౩౭.

౩. స్వస్థమగు, కుదురుపడు.

ప...తండ్రి యాదాదిమాటకుం జెవి యొగ్గి చెద
రినచి త్తంబు కూడఁబడ నచ్చెరువడి యుపల
క్షించుచు నుండె...దశకు. ౩. ౫౨.

కూడఁబాటు. అ. క్రి. (కూడఁ + పాటు - స్వా
ర్థమున) కలిసికొను, ఏకమగు.

అ. వారు సంప్రమించి వడిఁ గాలుదివియలు, గా
నుచు నులివు మిగులఁ గూడఁబాటి, నృత్తశా
లఁజొచ్చిరి... భార. విరా. ౩. ౪. (ప్రాత
ప్రతి. చి. ని. పా.) ఉద్యో. గ. ౧౪౨.

కూడఁబెట్టు. స. క్రి. (కూడఁ + పెట్టు - త. కూటి
నై.) గ. సమావేశముచేయు, ఒకచోఁగూర్చు.
చ. అని తనవంగడం బగుధరాధిపముంత్రిపదాతి
వర్గముం, బనివడి కూడఁబెట్టి... ఉ. హరి. ౩.
౫.

సీ...పజలు, మిడుక నవ్వెండ్రుకయడుగులదొర
యెల్లనాడెంపుఁబాటులఁ గూడఁబెట్టి. అచ్చ.
రా. బాల. ౫౪.

౨. నిలువచేయు.

క. కట్టక కుడువక యెరులకుఁ, బెట్టక తమతం

డి గూడఁబెట్టినసిరి...విక్ర. ౨. ౧౬౩.

ద్వి...కొలుచులు గూడఁబెట్టు...అ. మ.క. గ.
౮ పా. ౧౨ పం.

సీ...కుశవచిత్రంబులు గూడఁబెట్టు. హర. ౩.
౩౬.

౩. సంధానముచేయు, కలుపు, తార్చు.

(వేశ్యామాతృవర్ణనము)వ...తగవు గోరియుంజో
లఁ గూడఁబెట్టుచు...కవిక. ౪. ౧౧౩.

కూడఁముట్టు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$) - తఱిమి - కలిసి
కొను.

అ. ఆత్మజపము నచ్చి హరిణంబు డిగి భీతిఁ, బా
అఁ గాళ్లు రాక పవనుఁ డసుర, లెగిచి కూడ
ముట్ట నెకిరింతయిఱిసోరి, గఱిక దిగిచి నోరఁ
గఱచుకొనియె. కవిక. ౨. ౧౨౦.

ప. ... హేమాంగదుండు చనినజాడ యరసి య
తిత్సరితగతిం జని కూడఁముట్టిన నాభీలంబైన
యాకలకలం బాలించి...విక్ర. ౬౭౮.

కూడలి. వి. (త. కూట్టిల్. క. కూడల్.) గ. నద్యా
దులు కలసినచోటు.

సీ. కయ్య కాలువ యనఁ గనుపట్టుఁ గుల్య కూడ
లి యన సంభేద మలరుచుండు. ఆం. భా. గ.
౧౬౪.

ద్వి. వినియె నంతయు నట ననియె గూడలికిఁ,
గనియె నద్దురువు సంగయదేవు నచట. బస.
పు. ౭. ౯౭౩ పం, గ. ౬౨౨, ౫౮౧ పం.

౨. ఎల్ల, అపధి. (చూ. కూడలితాయి.)

జ: కూడలితాయి, కూడలివాయి.

కూడలితాయి. వి. (కూడలి + తాయి) ఎల్లతాయి,
సరిహద్దుతాయి. (శ. ర.)

కూడలివాయి. వి. (కూడలి + వాయి) రెండుపం
చలు కలిసినమూలయం దేర్పఱచిననీటిదారి.

(శ. ర.)

కూడిక. వి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$ - త. కూడులై) కూడుట.

(పొందిక.)

క. ...మారెటి, పండులసోయగము జక్కవలకూడిక... వెలదిగుబ్బలకడఁగుక. నీలా. ౨. ౨౪.

(రతి, సంభోగము.)

గీ. కొఱలుఁ గనయలుకూడిక కూటమి కల, యిక యనక రతి... ఆం. భా. ౨. ౧౭౮.

కూడిమాడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$) కలసి మెలసి యుండు, అనఁగి పెనఁగి యుండు.

గీ. ... మృగేంద్ర, పోతకంబులు నాలక్రేపులు ను గడుపుఁ, గట్టికొని కూడిమాడ నక్కజము చెంది. సి. శకుం. ౨. ౪౯.

చ. తలఁపఁగ రాజశేఖరుఁ డతండు తలొదరి నర్వమంగళా, కలితవు నీవు మీర లొకగా త్రము కైవడిఁ గూడిమాడుచుక, జెలఁగుట యొప్పుఁ గా కలుగఁ జెల్లునె నీకు... నరస. ౩. ౧౪౭.

సీ. తోడికన్నెలు దానుఁ గూడిమాడి చరించు నురపాన్న నీడలఁ జూచిచూచి... గీ. హృద యవీధిక నెట్లు భరించువాడ. రాజ. చ. ౨. ౩౫.

స. క్రి. రమించు, కూడు.

సీ. కలధన మెల్లఁ బోకడఁ జెట్టి నన్నాస్తి యై విచ్చమెత్తనియగ్రజుండు. గీ. లేడు ధర లోన రతిసేనఁ గూడిమాడి, యున్న విటులం దు... హంస. ౫. ౧౨౦.

కూడివచ్చు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$) లాభము కలుగు, కలిసివచ్చు.

ఉదా:- నాని కావ్యాపారములో నాలుగువేలు కూడివచ్చినవి.

కూడు¹. వి. డౌ. ($\sqrt{\text{కుడుచే}} - \text{క. త. కూడ్లు}$) అన్నము, తిండి.

గీ. కుడుచునెడ నానిపెనువ్రేలు కూటిలోనఁ, దునిసిపడి యున్న... భార. ఆది. ౭. ౨౫౬.

క. పేరు పలలుండు గూడుం, తీరయు నిడి సాక తంబు నేనినఁ జాలుక. భార. విరా. ౧. ౨౧౯. ఆం. భా. ౨. ౨౫౭.

సా: కూటికి తక్కువ యైన కులమునకుఁ దక్కువ యగునా? కానికూడు తిన్నను కడుపు నిండ లేదు.

కూటిపే(వీ)డ = తిండిలేనిది; తిండిలేనివాడు. (ఇది 'పాలబీడ' పంటిది.)

సీ. రతుల పేరుపులేనిరామ జారయుఁ జోరకు మతి యానెలనాఁగ కూటిపేడ. గీ. యైనమృగనేత్ర... రతి యొనర్పఁగఁ గొఱగాదుర సింహకుమ. వి. పు. ౪. ౨౨౦.

చ. పడమర నెట్టునయ్యడుకుఁబ్రాళన మెల్లక కూటిపేడలై, బడలిక నూడునచ్చిలుకనగ్రములక... ఆము. ౨. ౪౯.

క. అంతట మగనికి నన్నం, చింత యిడక పండి నట్టి డెల్లను జాకో, పాంతములఁ జేర్చ నాతఁడ, నంతవృథఁ గూటిబీడ యై నెవ్వగలక. శుక. ౩. ౩౫౫.

జ: కూటికుప్పలు, కూటిసీళ్లు, కూడునీరు.

కూడు². ఆ. క్రి. (క. త. కూడు) ౧. గుమిగాఁజేయ, సంఘీభవించు.

వ. ... ఆకూడినపాపండ్లపండ్లంబు తలపంచు కొని పోయిన... ఆము. ౪. ౭౫.

౨. కలిసియుండు.

వ. ... దివ్యాభరణంబులతోడం గూడి పార్వతి సర్వలోకనయనోత్సవకర యయ్యె... హర. ౪. ౮౩.

౩. కలుగు, సంభవించు.

ఉ. అరసపాను లై గరిమ నచ్చటఁ ద్రిప్పుచున్నవారికిం, జేరవు రోగముల్ చెమట వెండు మేనులఁ బూతిగంధముక, ఘోరజరా దివోషములఁ గూడవు... వి. పు. ౩. ౩౦.

సీ. కుహ నాకిటికి లక్ష్మీకుచకుంభములమీదికుంభ

మంబున నునుకొనఁగఁ గూడె. భీమ. ౧.

3౪.

౪. సమకూడు, లభించు.

చ. బలము లపారముల్ ధరణిధర్తయుఁ బర్యట
సంబువంక నాఁకలిఁగొనినాఁడు వేగిరమె
కావలె భోజన మెట్లు కూడు...వరాహ. ౪.
౧౦3.

౫. శక్యమగు, సాధ్యమగు.

గీ. వచ్చి యరరనిరోధంబువలనఁ జూచి, కాంతు
చేష్ట యెఱింగి చేగడియ దివియఁ, గూడ దె
త్తఁగ రా దింకఁ గోరివచ్చు, చెనఁటిచుట్టల
చేత బశీత నగుదు. శుక. ౨. ౧౨౭.

మ....సహియింపం గూడునే యింద్రజి, ద్బల
మవ్వరుఁడు సచ్చె నీకు హిత మాపాదించు
సామిత్రిచే. ఉ. రా. ౧. ౧౫౭.

౬. యుక్తమగు, తగు.

పదకము. కొడుకువల్కు విని కూడదు నాక దు
రాత్తుడై, కడఁగి మీకు నవకారము నేసి ధ
రిత్రి వె,ల్వడఁగఁ బంచెఁ గడుఁ బాపము
తిన్ ధృతరాష్ట్రుఁ డె,య్యెడల దుర్జనుల నే
మఱి నమ్మఁగఁ బోలునే. భార. ఆది. ౬.
౨౨౭.

ఉ. రాజగృహంబుకంటె నభిరామముగా నిలు
గట్టఁ గూడ,దు...భార.విరా. ౧. ౧౨3.

క...కూడునె యిల్లాలి నమ్మఁ గొట్టం దిట్ట. వేం. పంచ. ౪. ౪౨౯.

౭. చాలు, సమర్థమగు.

ప...గుట్టు చెడి యిట్టట్టు మెదలం గూడక త
ట్టిం బడినపులుఁగులగతిఁ గొట్టుమిట్టాడి ...
కృష్ణ. 3. 3౭.

ప...నివృప్తి క్రొక్కినచందంబున మిట్టిపడి...ఇ
ట్టట్టు తరలి పోఁ గూడక యావ ద్రావినవాని
గతి నారటించుమన్న...సారంగ. 3. ౨౯.

౮. సంబంధించు.

ఉదా: ఆది నలుగురతోఁ గూడినపని గాని యొ
కనిపని గాదు. ఇది పెద్దవారితోఁ గూడినవ్యవ
హారము.

స. క్రి. ౧. పొందు, చెందు.

క. వాడక వ్రాలక తెవులులఁ, గూడక తగ నల్ల
గెఱులు కొని నవకము లై, చూడఁగ భద్ర
ము లగుచును, వీడెన్ సస్యంబు లిడుమ వీ
డెం బ్రజకు. భాగ. ౧౦ పూ. ౭౫౭.

చ...నేడు నా, మరుకుల మెల్లఁ బావనతఁ గూ
డె నిజం బని కాఁగిలించినన్. జై. భా. ౮.
౧3౧. ఆం. భా. 3. ౧౧౯.

౨. కలుపు, సంకలితముచేయు.

సీ. లఘువులక్రింది నెల్లను గూడి వెండియు నొ
క్కటి గలుపుక యుగ్గళింప. గీ. నైసంఖ్య
పుత్తము...అప్ప. ౪. ౧౪౯.

ఉదా: ఈమూఁడంకెలను కూడి మొత్తము చెప్పు.

స. క్రి. ఆ. క్రి. ౧. చేరు; కలియు.

గీ. త్రుంకఁ బాటుసహస్రాంకుఁ గూడ లేక, వెను
కఁ జిక్కినజరదంకువిరతి వోరె. నైష. ౨.
౪౦.

మ. మరువాలారుశరంబులం దొరఁగుకమ్మందేనె
తోఁ గూడి య,య్యరవిందాక్షికిఁ బక్షి పుం
గవగపిహైయంగవీనంబు ని,ర్భరహర్షంబు
నొనర్చె మున్ను రుచిసౌరభ్యంబులం బిమ్మ
టన్, మురియం ద్రోయుచు నించె నెమ్మనము
నన్ మూర్ఖాసముచ్చాయమున్. నైష. ౨.
౯౯.

౨. రమించు, సంభోగించు.

క...లోపామద్రం, జూచి మునీంద్రుఁడు మ
న్నభ, గోచరుడై దానిఁ బ్రీతిఁ గూడఁగఁ
దివిరెన్. భార. ఆర. ౨. 33౧.

గీ. విడుతలో నాయకుఁడు దాచిపెట్టినట్టి, మా
డ లర్పించి వానితోఁ గూడి మెలఁగె. శుక.
3. ౧3౧.

జ: కూటుమి, కూటుము, కూటువ, కూటువమూ...
క, కూటువసరులు, కూటుపు, కూడ, కూడబ
డు, కూడబాటు, కూడబెట్టు, కూడుముట్టు,
కూడిక, కూడిమాడు, కూడివచ్చు, కూడుకొను,
కూడుదల, కూరిచి, కూరిమి, కూరిమికత్తియ,
కూరిమికాడు, కూరుచు, కూరుచుండబడు,
కూరుచుండబెట్టు, కూరుచుండు, కూరుచుకొ
ను, కూరుచుకోలు, కూరుపరి, కూరుపు, కూర్పించు.

కూడుకొ(డ్కో)ను=కూడు.

స. క్రి. (కూడు, చేరు; స్నేహితునిగాఁ జేసి
కొను.)

వ...అనిలనందనుం డొక్కమడుపున మధురశిశి
రజలంబులఁ బానంబునేసి యుల్లసిల్లి యా
ద్రుపదపుత్రుం గూడుకొనియె...భార.భీష్మ.
అ. 323. ద్వా. గ. ౧౬౬.

గీ...నిహీనులఁ గూడుకొంట, వ్యసనియై యం
ట చల మంట పలదు పతికి. ఆము. ౪. ౨౫౨.
(రమించు)

ఆ. అతని కేమి కొఱతె పతిహితంబునఁ బ్రాణ,
మిచ్చినాడు దివికి నేఁగినాడు, రమణుఁ
డగుచు నచట రంభాదినతులఁ గూడ్కొన
కమున్న నన్నుగూడ ననుపు. ద్వా. గ. ౧౧.
౧౫౧.

కూడుదల. వి. ($\sqrt{\text{కూడు}^2}$ -క. కూడుదలె. త. కూ
డుదల్.) లాభము.

క. వేడు కలర భూదేవికి, గ్రోడాకారంబుఁ
జూపి కులికెడుహరికి, గ్రోడాచల మొప్పిన
చోఁ, గూడుదలయ గాచె యటకుఁ గొని
చో మ్మింక. వేం. మా. గ. ౬౮.

కూడునీరు. వి. ($\sqrt{\text{కూడు}^1}$) గంజి. శుక. 3. ౧౦3.

కూడ్యము. సం=కుడ్యము.

కూణి. సం. విణ. (ఇ) కుణి, ఈచవోయినచేతుల
వాడు.

కూణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కీ. శా. ౬౪౬. (వై. ని.)

కూణితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. మాయఁ
బడినది. అ. ముడువఁబడినది.

కూణితేక్షణము. సం. వి. ఆ. పుం-మాయఁబడిన
కన్నులు గలది-శ్యేనము, డేగ.

కూదరుడు. సం. వి. ఆ. పుం-కుత్సితజన్మముగల
వాడు-బాతివిశేషము. (ముట్టుత యగుబ్రాహ్మణ
స్త్రీకి మొదటిదినమున; ఋషిసంగమమువలనఁ బు
ట్టినవాడు-కల్ప.)

కూద్దాలము. సం. వి. ఆ. పుం. కుద్దాలపుక్షము, కాం
చనము.

కూన¹=కున్న. వి. (చూ. కొంచెము-సం. కుణక.)
౧. పశుపత్యాదుల శిశువు; శిశువు.

గీ. నిను వనంగను బిల్ల నా నినుఁ గనంగఁ, గూన
యనఁ గందు నాఁగను గొదమ యనఁగఁ, ది
ర్యగర్భకములుగాను దెలియవలయు, నాప
చారిక మన్యాఖ్య లౌట శర్వ. ఆం. భా. ౨.
౯౯.

ద్వి. ...పులులును వాని, కూనలకును జన్మగ్రుడి
నెడులేళ్లు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 2౪3 పం.
సీ. పందిపెంటికి నైదు పదియుఁ గూనల నిచ్చి
... నీలా. గ. ౧౧౧.

ద్వి. గట్టిగా భాగ్యంబు గలపథూమణికి, బుట్టక
నా కేల పుట్టితి కూన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧23౬ పం.

క. కూనలఁ గానలకుఁ బనుపుకొన నేరుతునే.
అచ్చు. రా. బాల. ౧౦౨.

క...తొలఁగిపోవ రాదా యెట కే, నోకూన...
కళా. 3. ౮౬. వాసిష్ఠ. ౨. ౧౨౦.

విణ. చిన్నది, లేతది.

నెలకూన=బాలచంద్రుడు.

గీ. పగడ మిగురాకు నిలఁజట్టు. బనఁబులఁ గరి,
కుంభములఁ ద మ్మి నెల నెలకూనఁ గపుర, మ

బ్రతుల మీల మొగులుఁ గాలాహిఁ బసిఁడి,
సంపెఁగలఁ గూర్చి నలువ నిర్రించఁబోలు. వ
సు. ౨. ౩౩.

లతకూన=౦. తేఁదీఁగ.

సీ. కనుఁగొంటి లతకూన నని డాయుఁ గాపున్న
నభినవతరలతావాఁడై దెలుపు. వసు. ౩. ౮౨.
(మూఁడవయర్థమునకును నిదియే యుదాహర
ణము)

౨. తీఁగ.

గీ. తీఁగ తీఁగియ లతకూన తీఁగె యనఁగఁ,దనరు
లతపేరు... సాం. ని. స్థా. ౫౮.

౩. కన్నె పడుచు.

జ: కూనగుంత, కూనరాగము, కూనలప్పు, కూన
లప్పుచీర.

కూన². వి. కంటిలో పెరుగుదుర్తాంసవిశేషము.
(వ్యవ) వానిరెండుకన్నులలోను కూనలు పెరిఁగి
నవి.

కూనగుంత. వి. ($\sqrt{\text{కూన}^1}$) మీటమొదలు ఆనె
డుపల్లము. (శ. ర.)

గీ. వ్రాసు మీటుగ నెగయ గోమాయు వప్పు, డే
కతాళ ప్రమాణ మల్లెగసి కూన, గుంతలోఁ
బడి గ్రద్దు వెల్గుఁకు నాల్క, నడుము గఱ
చుక యటచుచు బెడిసి మడిసె. హంస. ౧.
౧౯౩.

కూనరాగము. వి. ($\sqrt{\text{కూన}^1}$) లోలోపల మెల్లఁ
గా పాడుకొను రాగము.

(వ్యవ) కూనరాగము తీయలేనిమగవాఁడును కు
డుములు వండలేనియాఁడుదియును ఉండరు.

కూనలప్పు. వి. (కూన¹లు + అప్పు = సంతతి నిచ్చుదే
వత.) ఒకానొక గ్రామదేవత. (చూ. కూనలప్పు
చీర.)

కూనలప్పుచీర. వి. (కూనలప్పు + చీర) కూనలప్పుకు
ఇష్టమైనచీర, గళ్లు గల ఒక విధమగుచీర.

గీ. ... కుటుమాపుకూనలప్పు, చీర కుడిపైటలో
పలిసిస్తుఱవిక, యెనఁగఁ జరియించు నిట్టు ల
య్యెఱ్ఱెలాఁడి. శుక. ౨. ౪౧౧.

ఇట్లే:- కూనలప్పుపటము.

సీ. క్రొత్త కన్నులతోడి కూనలప్పుపటంబుఁ గటివి
ప్పుగా రెండు కట్లు కట్టి. వైజ. ౩. ౧౦౦.

కూపకచ్చవము. సం=కూపకూర్చము.

కూపకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చెలమ. ౨. గుంత; పి
టేదిమీఁదిగుంత, కుసుందరము. (హేమ. ని.) ౩.
తెరచాఁచకొయ్య. ౪. చితి, శవమును దహనము
చేయుటకు పేర్చినకఱ్ఱలప్రోగు. ౫. నూనెసిద్దె.

కూపకూర్చము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూతిలోని
తాఁబేలు. ౨-నూతిలోని తాఁబేలు తా నుండు
నూయి తప్ప ఇతర ప్రపంచ మెఱుంగనట్లు తా
నుండుతావు తప్ప ఇతర ప్రపంచము నెఱుఁ
గనివాఁడు-అల్పవిషయాభిజ్ఞాఁడు. (వాచ.)

కూపమండూకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూతిలోని
కప్ప. ౨-నూతిలోని కప్ప తా నుండు నూయి
తప్ప ఇతర ప్రపంచ మెఱుంగనట్లు తా నుండు
తావు తప్ప ఇతర ప్రపంచము నెఱుఁగనివాఁ
డు-అల్పవిషయాభిజ్ఞాఁడు.

కూపము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నూయి. ౨. గుంట.
౩. గుణవృక్షకము, ఓడ తెరచాఁచకొయ్య. ౪.
దానము చేయుటకు నలంకరించినకన్య, పెండ్లి
కూతురు. (కే. ని, వై. ని.)

కూపయంత్ర ఘటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గిరకకు సం
బంధించిన చేద, కుండ, బొక్కన, మొ.

కూపయంత్ర ఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కూపయం
త్ర ఘటి.

కూపయంత్ర ఘటికాన్యాయము. సం. వి. ఆ.
పుం. న్యాయవిశేషము. (చూ. న్యాయము.)

కూపయంత్రము. సం. వి. అ. న. నూతిగిరక ఏత
ము, మొ.

కూపాం(గ)కము. సం. వి. అ. పుం. కోమాంచ
ము, గను. (వాచ)

కూపా(వా)రము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము.
(కల్ప.)

కూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పాత్రవిశేషము, కుప్పె.
(కల్ప.) ౨. అల్పకూపము. (కే. ని.)

కూపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలమధ్యస్థితకల. (మే. ని.)

కూపెట్టు. అ. క్రి. (కూ + పెట్టు) గ. (భయదుః
భామలచే) అజము.

క. తాపించె ధనమువదనము, కూపెట్టెగఁ గాల
కంఠకొడు కుత్తరవే, దీపాసాణాంచలమున
...కాశీ. ౨. ౯౦.

కా. కూపెట్టంగ మహిమపర్వల మెడల్ గోసెం
బరస్తీరతిం, బ్రాపించె... నీపితామహుఁ
డు...వరాహ. ౨. ౯౦.

౨. మొఱి పెట్టు.

క...వివస్మల్, కూపెట్టిన విని తీర్పుము... ఆ
ము. క. ౨౦౪.

క. చుట్టలకుఁ దెల్పుదు మదిఁ, దొట్టినకిమకం ద
లార్గతోఁ జెప్పదుఁ గూ, పెట్టుదు దొరముం
దర నను, బట్టకు మని పఱవ నతఁడు బరువ
గుభీతి. కుక. గ. ౪౫౨.

స. క్రి. గ. (బిగ్గరగా) కిలుచు.

క. తమపు సడలింపు మరుమం, గులభామను
మాంత్రికుండు కూపెట్టినచో, దలఁకెడివ్యా
పారిమన, శృంఖలము పో వీఁపుఁ జఱచి సం
భ్రమ మొడవక. హంస. ౩. ౧౦౫.

౨. (స్త్రత్యాదులు బిగ్గరగా) చేయు.

ఉ...పద్మజాఁ గూర్చి యేగి కూ, పెట్టిరి హస్త
మున్ మొగిచి పెద్దయెలుంగునఁ దద్గుణస్త
తుల్. హర. ౩. ౧౧.

కూప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నూతియంద
రిది; నూతిలో పుట్టినది. వి. అ. పుం. పాంసులప
ణము.

కూబరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రమ్యము, సు
దరము. వి. అ. పుం. న. గ. యగంధరము, నొగ.
౨. గంత్రి, కంబలావృతరథము. (వై. ని. కే. ని.)

కూబరి. సం. వి. న్. పుం. రథము; బండి. ఈ. స్త్రీ.
కంబలావృతరథము. (హలా. ని.)

కూమము. సం. వి. అ. న. కొలను, సరస్సు.

కూయి=ముయ, ముయ్య, కూ. వి. ($\sqrt{\text{కూము}}$). గ.
కూత, అజపు.

ఉ. కూ యజుఁ జంపి యేమఁగులకొమ్ములు నె
మ్ములు గొంచు...కు. సం. ౬. ౬౦౨. (కూమ
అక=కూత రామండునట్లు.)

౨. మొఱి, ఆర్తధ్వని.

గీ. మమ్ము రక్షింపు మని పలుమాఱుఁ గూయి,
నాఁడుకూయి వీలెంచిన నానరవరుఁ, దోడ
కోడకుఁ డేనుండ నొకఁడు మిమ్ము నకట
యన్యాయవృత్తి మై నలఁపఁగలఁడె. హర్క.
గ. ౧౪౬. ఆం. భా. గ. ౧౧౫.

౩. ఆర్తిసందేశము, భయవార్త.

వ...నేడు కారవులు పసులం బట్టిరని కూయి
వచ్చిన...భార. విరా. క. ౨౭.

ఉ. ఇక్కడఁ గూయి చెప్పటకు నెంతయు మా
రపుఁజొప్పు మార్చి పో, నిక్కడ వైపున్న
డవి యిక్కడఁ జేరువ నూరు వల్ల లేదు...
కాళ. క. ౬౬.

విణ. రక్షకము, మయి.

చ. అసమున మీఁ దెలుంగక మహాగ్రహవృత్తిఁ
గడంగి చెచ్చెరం, బసులకుఁగూయిగాఁ జని
యెఁ బాపడు ... భార. విరా. గ. ౨౩౪.

కూయివచ్చినవారు = ఆర్తిసందేశమును తెచ్చిన
వారు.

వ...అప్పునుపాలపుంగవుం డెక్కడెక్కడఁ

ని యక్కయివచ్చినవారు తెరువు వెట్టినలి
 త్వరితంబుగ నరిగె...హరి. పూ. 2. 2౯.
 కూయిడు, అ. క్రి. (కూ + ఇడు) - భయదుఃఖాదు
 దులచే - అఱచు; మొఱపెట్టు.
 క. ఆయెడ సఖు లొకఁ డొక్కఁడు, కూయిడి
 జతగూడ కెడసి గునుకుపరువులం, బోయిరి
 చెంగటియూరుల, కాయూరపువ్వుఁడు పిర
 మ్మొడ ట్టతిగతితో. హంస. ౪. ౨౨౨.
 ఉ...జయ, శ్రీకమనీయ హోరఘువరేణ్య శ్రీలొ
 కశరణ్య నాయెడక, నీకుఁ బరాకు నేయఁ
 దగు నేయని యాపిక వాణి కూయిడక. చం.
 రా. ౫. 2౦.
 ఉ. కూయిడఁ జొచ్చె మన్నఘనకుం గలకంఠమ
 దాదినపతుల్, కోయని...రామా. ౧. ౧౯2.
 కూయు, అ. క్రి. (క. కూగు. త. కూవు.) ౧. అఱచు.
 చ. తెరువరు లైనయట్టిపర దేశమహీసురు లర
 వాంఛఁ ద, త్పురమున కేగుదేర వెడదోన్య
 ములం బచరించి వారు నిర్భరగతి నోడఁ
 గూయుఁ దమబాపఁడె గెల్చె నటంమఁ గాఁ
 పుల, చెప్పరువడ నాడుకంటికి దిసింతురె వీ
 రని యారఁ డుబ్బునక. శుక. ౨. ౪3౮.
 క. మానె నభోమణి నక్కలు, గూనె...భార.
 విరా. ౪. ౮౬.
 గీ. కొక్కుకోకో యటంచును గోళ్లు గూనె. హ
 ర. 2. ౧32.
 సా: కూనెడుగాడిద వచ్చి మేనెడు గాడిదను చె
 జిచినది.
 ౨. మొఱపెట్టు.
 గీ. తలలు దటిగి పూజించినదర్పలీల, నెనఁగువీ
 రుఁడు నీకైల మెత్తఁబోయి, బాహు లిటు
 కంగఁ దాల్చిని బాసి కూనె. హరి. ఉ. ౬. ౯.
 హంస. 3. ౧౪౪.
 3. వదరు, ప్రేలు.
 గీ. మాన్యతమే కాని నాలుకఁ జొనువనట్టి, నా

యకాగ్రుణి దబ్బుల ల్లాయ సాగె. నిరం. ౪.
 ౬2.
 (వ్యవ) ఇష్టదు కూసినకూతలు మరలఁ గూ
 యుము.
 జ: కూత, కూతకైదువు, కూతనేల, కూతప
 ట్టు, కూతపట్టునేల, కూతవేటుమేర.
 కూర. వి.(త. కఱి.) ౧. తోటకూర వంకాయ మొ
 దలగు అపకృతకాపదార్థము. (దీని భేదములు:-
 ఆకుఁగూరలు, పూవుఁగూరలు, కాయకూరలు,
 దుంపకూరలు.)
 సీ. ఆకు పువ్వును గాయ లాదిగా నివి యెల్లఁ గూ
 ర యం చనఁగను మీటుచుండు. ఆం. భా. ౨.
 ౬2.
 ఉ...కూర గాయలుం, గోయుచు...కు. సం. ౬.
 ౬౬౨.
 గీ. కూర గాయ కట్టియ విల్చికొనఁగ వలసి, యు
 నికి...హరి. పూ. ౬. ౫. జై. భా. ౪. ౯౬.
 ౨. వండినకాకము, పకృతకము.
 మ...కూరలు చల్లనారవె మహాత్మా యోగిచూ
 డామణి. హర. ౨. ౧3౧.
 చ...ఓరి మనుజాధమ నిచ్చలుఁ దెచ్చువంటకం,
 బును సులివేడికీకూరలు నపూపములుకొని
 రా కహంకృతిక. విక్ర. ౫. ౨౧౯.
 కూటికూరకు చంద్ర హాసము పూనుట=అల్పకా
 ర్యముకై యధికసాధన ముపయోగించుట.
 గీ. ఒండు విలు పూని యతివర్ప మొలయ నగ్ర,
 జన్మఁ గని కూటికూరకుఁ జంద్రహాస, మలవు
 మైఁ బూనఁబడె నంచు నశనికల్ప, మగుశరం
 బేసి యార్చె నయ్యసురవరుఁడు. రుక్మా. ౫.
 ౨౬.
 కూరాకుచేయు=వధించు, చంపు.
 గీ. పులులఁ జట్టులుచీరి దుష్టులను రేళ్ల, నేకలమ్మ
 లఁ గ్రుమ్మి కూరాకునేసి, యమరఁ జమరులఁ
 బట్టి పాలార్డు మిపుడు, సామి చూడుము నీ
 బంట్లనత్తు వనుచు. సారంగ. ౧. ౯౦.

కూరాకైయుడుకు=కూరాకువలె నుడుకు, తపించు.

క. ఈరీతిఁ గడుపుకొప్పిం, కూరాకైయుడికి
గోడు గుడుచుచు శుండా, లారి యొక నాఁడు
నిజర, ఘోర ససంఘటకు ఘటకుఁ గనుఁగొని
పలికె. వేం. చంచ. ర. ౫౬౦.

జ: కూరపసుపు.

కూరట. వి. పొరలుట. (శ. ర, ప్ర.)

కూరపసుపు. వి. (✓ కూర) కూరలలోఁ జేర్చెడు
పసుపు. (శ. ర.)

కూరము. సం. వి. అ. పుం. న. అన్నము.

కూరముక్కు. వి. మత్స్యవిశేషము. హంస. ర.
౧౦౭.

కూరాడు. వి. బౌ. ధాన్యాష్టము, కలి, పులియఁ
బెట్టినకడుగునీరు.

నీ. కూరాడు కలి నాఁగ మీలు ధాన్యాష్టము...
అం. భా. ౨. ౨౫౦.

గీ. లేరు లన్నియుఁ కూరాటి లేరులుగను, గుట్ట
ముల నెల్లఁ గా వేరిగుట్టములుగ, నేనుఁగుల
నెల్ల వెడదూపుటేనుఁగులుగ, ఓళము లన్ని
యు మఱి హరిదళము గాఁగ.

వ. ఇట్లు సహయింపం జూచి బలంబుపై మఱికి
...మొ. రా. సం. ౧౭౪, ౧౭౫.

కూరిచి(ర్చి)=గుఱిచి, గుఱించి. అర్ప. ('కూరు
చు' ధాతువునకు క్తార్థకరూపము. ఇది ద్వితీ
యాభిక్తిపై చేయుండును.) గుఱించి, ఉద్దేశి
ంచి.

క. వనజాక్షుఁ గూర్చి జన్మము, లొనరించిన
సుగతి గలుగు...దశా. 3. ౧౭౮.

క. అప్పుగువ చపలఁ గూరిచి, యమ్మ భువి నాట
దాన వైచి నీవే, యమ్మహితసాహసము నా,
కిమ్మ నాకోర్కు లెల్ల నీడేబుటకు. శుక.
3. ౫౯౩.

(ఈక్రింది ప్రయోగమునందు వ్యవహితముగాఁ
గూడఁ గానిపించుచున్నది.)

క. జనవిసుతముగాఁ బెక్కున, వనములు దనుఁ
దాన కూర్చి వైదికయుక్తిం, బొనరించుచు
ననురాగము, చునమునఁ దళుకొత్త దైత్యమర్ద
నుఁ డెలమి. భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౩౨౦.

కూరిమి(ర్చి). (✓కూర్చు-క. కూర్చె.) ౧. ప్రేమ,
స్నేహము; వాత్సల్యము.

నీ. నెయ్యము నెయ్యమి నెమ్మి నేస్తము నెనరె
లమి మే లూరిమి చెలిమి యరితి. గీ...
అనఁ ప్రేమ దోచును...అం. భా. ౧.
౧౩౬.

క. కూరిమి గలదినములలో, నేరము రెన్నడు
ను గలుగ నేరపు మఱి యా, కూరిమి విరసం
బైనను, నేరములే తోచుచుండు...సు.శ.
3౮.

ఆ. బుజ్జగించి కూర్చి పొంపిరివోవఁగ, హితమిహో
క్తిఁ బుత్రి కిట్టు లనియె. హర. ర. ౫.

౨. స్త్రీకి పురుషునిమీఁదఁ గాని పురుషునకు స్త్రీ
మీఁదఁ గాని యుండుననురాగము, వలపు.

క. వారిజలోచన నీపైఁ, గూరిమి గలమగని వె
దకికొను మొరు ననఁడే. భార. ఉద్యో. ౧.
3౫౦.

విణ. కూరిమి గలది, ప్రేమము.

గీ. కూర్చి యనుజన్మహృదయంబుకోర్కి యెఱిగి.
కాశీ. ౧. ౧౨.

ఉ.... మా, యమ్మ భవాని సంయమికులగ్రణి
కూరిమిబిడ్డ నిచ్చి రా, సా మ్మన పచ్చిరి
...రాజ. చ. ౨. ౯౫.

కూరిమి(ర్చి) కత్తియ(త్తె). విణ. (✓కూరిమి)
కూర్చి గలది.

క. అటువంటికూర్చి కత్తియ, మఱిలాలక నెడనె
నేమొకో యది విధిసం, ఘటనము గావరె...
కుసల. ర. ౧౬౫.

కూరిమి(ర్మి)కాడు, విణ. (✓ కూరిమి) కూర్మి
గలవాడు.

(ప్రియుడు)

చ. అడుగుల నంటి యూరువుల నాని నితంబము
లంది నాభినిం, బుడికి వరున్ స్పృశించి కు
చమున్ వడి ముట్టి సహోవతంస మ, పృథ్వీ
లఁ గూర్చికానివలె బంధురకంకణకర్ణికావ
లిం, దడవుచు నిల్చి కైకొనియొడ దన్యతం
బ్రతిబంధనైభికి. కృ. శమం. ౨. ౧౬౦.
కూరు¹. అ. క్రి. ౧. కలుగు.

క...శోకము, గూరక గడ్గదిక నెలుంగు గుత్తుక
దగులక. భార. భీష్మ. ౨. 3౬౪.

క...వగ మనమునఁ గూర...నిర్వ. 3. ౧౦౪.

౨. మునుఁగు, నిమగ్నమగు.

ఉ. దారుణపాశబంధనవిధానములక నరకార్థ
పంబులోఁ, గూరిననన్ను నేఁడు నెడమండ
నొనర్చినపుణ్యమూర్తులక. భాగ. ౬. ౧౪౨.

3. క్రంగు, అడఁగు.

క. ఓరమణి యిట్టు లేటికి, హారమణి ధూష లిడక
యసురును రనుచుక, దీక్షించింతాభరము
నఁ, గూరెద విత్తెఱుంగు పేరుకొనుమా తెలి
యక. ప్రబంధ. 233.

౪. చొచ్చు, తూఱు.

సీ. ఎఱ్ఱులఁ గూరి మూత్రములలో నూరి ప్రేవుల
లో నక్కి మావిఁ జిక్కి గీ. తల్లిగర్భంబు
లోఁ బ్రాణి తల్లడిల్లు. శివధ. ౫. ౧౨.

ఉ...కడు నొప్పెడు మేనులు నాడికైదుపుల్,
గూరఁగ నాటినం బుడమిఁ గూలుబకక్క
ట యోగ్య వచ్చునే. భార. ఉద్యో. 3.
౨౬౮.

స. క్రి. ౧. పొందు.

చ...కైకొను మన్న నతండు ప్రీతి నె, క్కొన
భుజియించి చెండియును గూరఁడ తృప్తి...
భార. ఆశ్వ. ౪. ౨33.

క...కుజనులు వృద్ధిం, గూరుదురు సాధుజనులకు,
దారుణదుర్దశలు పొందు...హరి. ఉ. ౯. 3౯.

౨. (మండు మొదలగువానిని) గట్టించు, దిట్టము
గా నొక్కు; క్రుక్కు.

ఉదా: పిరంగిలో మండు కూరివారు. తల్లి బిడ్డకు
కూరికూరి అన్నము పెట్టినది.

జ: కూరుకొను.

కూరు²=కూరుకు. అ. క్రి. నిద్రించు.

లయగ్రాహి...కా, శ్రీరకృత సేతువులదారిఁ జను
చో నచటఁ గూరుకలహంస లగడై రొదలు
నేయక. వసు. ౨. ౨౨.

కూరు మొన=నిద్రించునేన.

గీ. కూరు మొన పెట్టినట్టులు గొంద టుజ్జ్యలా
యుధములు గంకటములు నమర నున్నఁ,
జూచి చావనివా రని చూడు చేర, నరుగ
కున్నవి కంకగృధ్రాదు లలికి. భార. స్త్రీ. ౨.
౨౦. (కూరు మొన=నాడియైన మొన అని
శ. ర. 'కూరుకుచునున్న యట్టులు' అని కరా
ల, భా. ల. వ్యా. పా.)

జ: కూరుకు, కూరుకుపాటు, కూర్కువాడు.

కూరుకు(ర్కు)=కూరు². అ. క్రి. ౧. నిద్రిం
చు; కుసుకు, కాంతిమాంద్యము నొందు.

మ. అదె నాబిడ్డలఁ బట్టి దొంగలు మహాహంకా
రులై కొంచు నున్నదులై పోయెద రడ్డపా
టునకు సామర్థ్యంబునక హీనుడై, కదలం
డీమగవంద కూరుకుగతిం గన్తుసి గుర్వెట్టు
చుక. భాగ. ౯. ౪౦౫.

చ. కుడుచుచు బవ్యశించుచును గూర్కుచు మే
ల్గునుచుక రమించుచుక, బడుచును లే
చుచు న్నరుఁడు భావమునం దవిముక్తిసేమ
సంగడి బ్రసహించు శ్రీగగనగంగఁదలంచి
త్యజించు బాపముల్. కాశీ. ౫. ౪౦.

ఉ...ఘృత మతిమాత్ర వోసినం, గూరికిగూ
ర్కి యాత్మణమ గొబ్బిన మండినదీపమో
యనక. నైష. 3. ౧౧౬. (శ. ర. పా.)

౨. మూతపడు, నిఘానితమగు.

గీ. ఆదిగర్భేశ్వరుం దైవయవ్యభునకు, నూను
వడి మేను బహుతరస్థాని నొంది, కన్ను
గూర్చెడునంత నగ్గహనభాగ, మేలుచేతా
కుఁ డతిదుర్నిరీక్షుఁ డగుచు. శుక. ౧. ౧౯౦.

వి. నిద్ర.

క. కంటికిఁ గూరుకు రా దాఁకంటికిఁ దుది లే
దు చిక్కకయె యెట్లుందుఁ. శుక. 3.
ర౧౧.

సీ. నగభర్తకంఠూయనము సౌఖ్యమునఁ గూర్చు
పట్టుకూర్తము గుఱుపెట్టె ననఁగ. వరాహ.
2. ౬౧. ౮౦. భా. ౧. ౧౮౧.

కూరుకి(ర్కి)డు=కన్ను మూతవేయు.

చ. వనిఁ జరియించి యిచ్చటికి వచ్చి ముదంబు
నఁ బువ్వుపెజ్జ నింపున శయనించి యుండు
తఱిఁ బొందుగఁ గూర్కిడినంతలోపలఁ.

చ. ఒకకలఁ గంటి...బిల్వ. ౨. 3౬, 3౭.

కూరుకు(ర్కు)పాటు. వి. (✓ కూరు²) కునికి
పాటు, తంద్ర.

సీ. శత్రులఁ దలయూచి జంకించుటలు మాని
కూర్చుపాటులఁ దూఁగి కూరువారు. వరా
హ. ౧౧. ౧౨౬.

కూరుకొ(ర్కొ)ను. అ. క్రి. (✓ కూరు¹-స్వా
ర్థమున 'కొను'-త. కూఱుకొళ్.) ౧. కలుగు.
మ...కూర్చుల్ కూర్కొనెఁ గంట వె, ర్వ
లఁబాఱెఁ ముఖచంద్రమండలము పా
ర్వెఁ నోరు మృద్ధంధగం, ధిలమై కోసలక
నృకుఁ...రామా. 3. ౯3.

౨. దిగఁబడు, దించుకొని పోవు.

ఉదా: వానికాలు ఇసుకలో కూరుకొని పోయి
నది. బండిచక్రములు ఊబిలో కూరుకొని పోయి
నవి.

స. క్రి. క్రుక్కు.

సీ. ఏగురార్ధరచల్లా రెలమిఁ బన్నిదమాడి కూ

ర్కొని కూర్కొని కుడుచు నొక్కఁడు...
భాగ. ౧౦ పూ. ౮౯౬.

ఉ...శకుంతలాధరపుటామృతపూరము బూర్పు
పుచ్చ కేఁ, గుత్తుకబంటిగాఁ గడఁగి కూ
ర్కొని కూర్కొని త్రావకుండినఁ. పి. శకుం.
3. ౧౬౮.

సీ...ఏను శంతసునుతుండు, గురుఁడును విదురుం
డుఁ గూర్కొని కూర్కొని చెవులఁ బోయి
మె నవిశేషకార్య. గీ. వచనములు...భార.
స్త్రీ. ౧. ౧౮౨.

కూరుచు(ర్చు). స. క్రి. (✓ కూరు²) ౧. చేర్పు;
కలుపు.

చ...ఉద్ధర, ధ్వనిఁ బరియింపఁ జొచ్చె బ్రణ
వంబునఁ గూర్చినమంత్ర రాజముఁ. కాశీ.
౨. ౧౮౭.

చ...ఎ, క్కుడుతమకంబుతోడఁ దల స్త్రున్వి
కవుంగిటఁ గూర్చె నత్తఱిఁ. కళా. ౮. ౯౯.

సీ. భసిత మెన్నఁడో కాని ప్రతిదినంబు నలండు
మలయజంబు కురంగమదముఁ గూర్చి. భీమ.
౧. ౧౧౫.

౨. సంధానము చేయు, సంఘటన చేయు.
(నుదేష్ట కీచకునితో నన్నమాట.) ఆ. ఇంత దల
ర నేల యెఘైయి నైనను, గొమ్మ నలవరించి
కూర్చు టరుదె. భార. విరా. ౨. ౮౦.

గీ. నలుని దమయంతితోఁ గూర్చుఁ దలచియు
న్న, ధాత...నైష. ౧. ౮౦.

3. మిత్తులుగాఁ జేయు, మైత్రి చేఁ గలుపు.

ఉ. కాననభూమికిం జనుట కారుణికోత్తమ నీ
వెఱుంగవే, కాన సహించి పొండవులఁ గౌర
వులం దగఁ గూర్చు నేర్చునఁ. భార. ఉ
ద్యో. 3. ౭౫.

ర. అడుకు; ఏకము చేయు.

క. తనుమధ్యవశీభంగము, లను గూర్చుగ నవి
యుఁ దత్కులముల యగుటఁ గంఠునియిడి

నపత్తి తే కనఁ, జనునొద్దాణమున నడుము
చామకు నమరుఁ. ఆము. ౫. ౨౭.
సీ. చందురుసుఁ గాంతి కం దేర్చి కూర్చి బాగు
నకుఁ దెచ్చినయట్లు గొమరు మిగిలి. భార.
విరా. ౨. ౫౨.
గీ. అంటించు; (వింట) సందించు; లగ్నము చేయు.
గీ. వస్త్రములు తైలమున ముంచి వహ్నిఁ గూర్చి.
హర. ౨. ౩౦.
ఉ. భావజుఁ డప్పు డున్న డన బాణము తియ్యనివిం
టఁ గూర్చుచో. నైష. ౧. ౭౯.
ఉ. ... పడక్షరమంత్రము జిహ్వాఁ గూర్చివా, చా
టత సత్యసత్త్వఁ డగుశాంభవయోగివచేణ్యుఁ
డు... భీమ. ౬. ౨౬.
౬. (అలంకారముగా) పెట్టు.
(శివు నలంకరించుట) సీ... మాపేళి రుద్రాక్ష
మాలఁ గూర్చె. హర. ౪. ౮౭.
ఉ. ... సురాంగనాజనం, బుజ్జగతీమహేంద్ర శిర
సంట నలుం గిడ బుజ్జనంబునఁ, మజ్జనమా
ర్పఁ గల్పకుసుమంబులు గూర్పఁ గడంగి ర
య్యెడఁ. వసు. ౫. ౭౩.
౭. కూడఁబెట్టు, నిలువ చేయు.
గీ. కొందఱు వారిక కూర్చి యిచ్చి, రి....
భార. ఆది. ౭. ౧౩౨.
౮. మీపెద్దలు కూర్చినని, తేవ మొకటి... ఆము.
౪. ౧౯౮.
౯. పొందించు; చెందఁజేయు.
గీ. దండ్యు దండించుతుండు టదండ్యు దండ, నంబు
గూర్చుట విప్రుమనంబు నొచ్చు, నట్టివని నేఁ
త... నూ హింస ధరణిపతికి. భార. ఆను.
౫. ౬౬.
ఉ. చెప్పెడి దేమి నాకుఁ గలజీవన మంతయు
నీక కూర్చి యెల్లప్పుడు నిన్నుఁ బాయక
ప్రియాచరణం బొనరింప నేర్తు... వసు. ౨.
౧౩౦.

౯. సమావేశము చేయు, ప్రోగు చేయు.
గీ. రయముతో వారు నాత్మీయ మయినమిత్ర,
బంధుపరివారతతిఁ గూర్చి ప్రాధి మెఱయ.
రాఘవ. ౪. ౭౭.
౧౦. మన కిదియే సమయం బింక, నని నన్యనికాట
కోటి నణఁగింప నటం, చును వజ్ర కుమారు
నిఁ జూచిన మంచిదె యనుచు నతఁడు నేన
లు గూర్చె. దశా. ౪. ౩౬.
౧౦. (కార్యమును) సంఘటన చేయు, ఒడఁగూర్చు.
గీ. బుద్ధిమంతుండు పోకలఁ భోయినాడు, కూ
ర్ప విప్రుంగ నోపు నాకొడుకుఁ గుఱు. కాశీ.
౬. ౫౬.
౧౧. రచించు; కల్పించు.
సీ. శ్రుతిపురాణోపసంహిత లేర్చి కూర్చి సక
లకథాసారసంగ్రహంబు. ఆము. ౧. ౧౩.
సీ. పటుచమత్కారగుంఫన మొప్పు ద్రౌపదీచరి
ణయం బేజాణ ప్రాడిఁ గూర్చె. జాహ్నువీ.
౧. ౧౬.
క... కన్దవ, తకుమలు వేటొక్కపుష్పదామముఁ
గూర్చె. దశా. ౨. ౧౪.
౧౨. కలిగించు; కావించు, చేయు.
క. అఱకాలను విటగినములు, మఱు చైనను బిద
వఁ జీము గూరిచెడుగతి. వ్రబోధ. ౨.
౪౯.
సీ. కువలయానందంబు గూర్చుచల్లనిరాజు ...
వసు. ౧. ౨౧.
సీ. కలవంబు లభినవగంధంబులుగఁ గూర్చి తను
వున నలఁడును ననువు గాఁగ. భార. విరా.
౧. ౧౦౭.
ఉ. కొందల మేల బాల మనకూర్చునపర్యకు
మెచ్చి యిందిరా, నందమఁ డిందు సన్నిధి
యొనర్చెఁ జామీ... వసు. ౩. ౧౮౪.
౧౩. (పస్తాదులు). కట్టు.

ద్వి. ఇంతవానికి నీకు నిట నూదిఁ బూని, గంత బొంతయఁ గూర్చి గారణం చేమి. ద్వి. పరమ. ౨. ౮౪ పా. ౪ పం.

అ. క్రి. ౧. ఇష్టఁడగు; ప్రియపడు.

క. కారవులకుఁ బాండవులకు, నారయ నీ వొక్కరూప యనదృశధర్మా, చారుండవు రాజు నకుం, కూరుతు కత మేమి యిట్లగుటకుం జెపుమా. భార. ఉద్యో. 3. ౨౧౭.

క. ధనలుబ్ధుల మ్రుచ్చులఁ గూర్చనివారలఁ బగ జవలనివారల ధృతి చా, లనివారల దుర్జనులం, బనుపవుగా రాజకార్యభారము దాల్చు. భార. సభా. ౧. ౪౦.

మ. హరిమేనల్లుడు గొంతికూర్చుమనుమం డన్న తనూజుండు...భార. ద్రో. ౨. ౨౩౬.

గీ. వాఁడు నాకూర్చిరక్షింపవలయువాఁడు. భాగ. ౮. ౬౬౧. (నాకూర్చిరక్షింపవలయువాఁడు=నేను ప్రియపడి రక్షింపవలసినవాఁడు.)

౨. కూడిక గావించు, సంఘటన చేయు.

ఉ. కూర్చుట నూత్నరత్నమునకుం గనకంబునకుం దగు జనా, భ్యర్చిత మైనభారత మపారకృపాపరతంత్ర వృత్తిమై, చేర్చినదేవదేవునకుఁ బ్రీతిగ నిచ్చుట సర్వసిద్ధి నా, నేర్చినభంగిఁ జెప్పి వరణీయుఁడ నయ్యెడ భక్తకోటికి. భార. విరా. ౧. ౨౮.

కూరుచు(ర్చు)ండఁబడు. అ. క్రి. (✓ కూరుచుండు-స్వార్థమున 'పడు') కూలఁబడు, చతికిలఁబడు.

అ. పలుఁడనారసంబు పక్షంబు దూఱంగ, నేయుటయును బాండవేయుఁ దార్కి, గూరినిలువలేక కూర్చుండఁబడి నూతు, నరద మెగువు తొలగ ననియె నధిప. భార. కర్ణ. ౨. 3౮౧.

గీ. ఇంత పాపంబు నేయంగ నెత్తికొందు, మ

య్య రాజ్యలోభంబున నభిలబంధు, జనుల వధియింపఁ దొడఁగితి మని రథంబు, మీఁదఁ గూర్చుండఁబడియెఁ జే యూదికొనచు. భార. భీష్మ. ౧. ౧౮౮.

కూరుచు(ర్చు)ండఁబెట్టు. స. క్రి. (✓ కూరుచుండు) కూర్చుండఁజేయు.

గీ. ఆహ్వా జొకబోటి నృపునిపాదాంతికున, రెండుసంక్షిప్త పట్టి కూర్చుండఁబెట్టి. కళా. 2. ౧౪౫.

ఇట్లే: కూర్చుండఁగఁబెట్టు.

మ... అనేకరత్న భుజితస్వర్ణా గ్రసింహాసనం, బున్ద్ర గూర్చుండఁగఁబెట్టి భక్తిపరతం బూజించి రవ్యగురై. భీమ. ౪. ౮౯.

కూరుచు(ర్చు)ండు. అ. క్రి. (✓ కూరుచు) ఉప విష్టుఁడగు, ఆసీనుఁడగు.

చ. నడచుచుఁ గూరుచుండుచును...కాశీ. ౫. ౪౦.

క. చని ధర్మముతుండు సింహా, ననమున భీమాదులాత్మ సముచితరుచిరా, సనముల సభాస్థలింగయి, కొని పంచాగ్నులును బోరెఁ గూర్చున్నంత. భార. విరా. ౫. 3౧౬.

గీ...జన్మయస్థిధమంత్ర, కొలువు గూర్చుండి నను వేడ్కఁ బిలువఁ బంచి. విక్ర. ౧. ౧౯.

కూరుచు(ర్చు)కొను. స. క్రి. (✓ కూరుచు) ౧. సంపాదించు.

సీ. మెఱుంగుఁజుక్కలచాయ మించు నీతెల్లనిగురువెందఁజే రెందుఁ గూర్చుకొంటి. జై. భా. 3. ౭౪.

౨. సమావేశముచేసికొను, ప్రోగుచేసికొను.

వ. అచ్యుతుండు సురాసురులం గూర్చుకొనిమందరావలంబు పెఱికి తెచ్చునది...హర. ౬. ౪౦.

3. మిత్తనిగాఁ జేసికొను.

క. బలవంతు లైనచైత్యులు, గొలువఁగ నున్నాఁ
డు బలిన గూర్చుక కలశీ, జలధి మథియింపుఁ
డు...దశా. ౨. ౨౭.

ర. అనుగ్రహపాత్రునిగాఁ జేసికొను.

క. నేరిచిన నేరకున్నను, గూరుచుకొని రాక
మీరె కోపించిన నె, వ్యా రిక మాకు శర
ణ్యులు. దశా. ౨. 3౭.

గ. వెంటఁజెట్టుకొను.

ప. ... ఆనలినాసనుండు వెన్నునిం గూర్చుకొని
మానమీషమునకు వచ్చి మ మ్మిట్లు సన్నుతిం
చె. పార. ౬. 3౨.

కూరుమే(ర్చు)కోలు, కూరిచి(ర్చి)కోలు. వి.

(✓కూరుమేకొను.) కూర్చుకొనుట.

(కలియఁగట్టుకొనుట)

చ. సరవరుఁ డేము సంగరమునం బడకున్కి యె
ఱుంగఁ డక్కటా, బరవస మేది వచ్చె బిడ
పక వినియుకొ మును గూర్చుకోలుదు, స్త
ర మనుబుద్ధి నిప్పటికి శత్రులఁ గన్పొఱుగం ద
లంచి యీ, వెరవున డాఁగె సర్వపృథివీపతి
దుర్దశ నిట్లు పొందునే. భార. శల్య. ౨. ౧౭.

కూరుప(ర్చ)రి. విణ. (కూరుపు + అరి) కూర్చు
వాడు.

(రచయిత)

క. అనియెల్లవేల్పులం బే, గొని కబ్బము కూ
రుపరుల గురునిఁ గడంకం, గొనియాడి య
చ్చతెలుఁగునఁ, బనిపడి కబ్బంబుఁ గూరు
పక గడఁగునెడక. అచ్చ. రా. బాల. ౧౨.

వి. మార్వీమధ్యంత్రుబంధము, నారయందు బా
ణము సంధించెడుచోటు. ఆం. భా. ౨. ౨౧౦.

కూరుపు(ర్చు). వి. (✓కూరుమే) కూరుచుట.

(కుట్టు)

ప. ... తొడిగినట్టిసరిగకంగులకూరుపుఁబనికపు

రుపరకాభాయెంటిపారబిగువునిడుపుఁగానె
ల... ప్రబంధ. ౭౮.

కూర్చు(ర్చు)వాఁడు. విణ. (కూర్చు + వాఁ
డు) నిద్రాపువు, నిదురపోతు.

గీ. ...కూర్చు, వాఁ డనంగను నిద్రాపువర్తిపేరు.
ఆం. భా. 3. ౧౧.

కూర్చము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠిన మైనది.

వి. అ. పుం. న. ౧. కుశముష్టి, పిడికెడుదర్భలు. ౨.
మయూరపుచ్చము. 3. భూమధ్యము, కనుబొ
మలనడిమిభాగము. ౪. కనుబొమలనడిమివెం
డుకలు. ౫. శత్రువు, పెరిగినగడ్డము మిసమును.
౬. తల. ౭. కైతవము, మిష. ౮. దంధము, డం
బము. ౯. వికల్పనము, పొగడికొనుట. ౧౦. ముతీకి
తుడిచివేయుటకై వట్టివేళ్లు వెండుకలు లోనగు
వానితో వీర్పఱచినవం చె.

కూర్చలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీసమును గ
డ్డమును గలవాఁడు.

కూర్చశీరస్సు. సం. వి. న. న. ౧. పాదస్కంధము,
మీఁగాలు. ౨. కరస్కంధము, మీఁజేయి. (వి
ల్యము)

కూర్చశీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నారికేళము, కొ
బ్బెరకీ. ౨. జీవక మనుగంధద్రవ్యముకీ.

కూర్చశేఖరము. సం. వి. అ. పుం. నారికేళము,
కొబ్బెరకీ.

కూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కుట్టలము, మొగ్గ.
(మే. ని.) ౨. కుంచెకోల. 3. చిత్తరువువ్రాసెడి
తూలిక. ౪. నూచి, నూది. ౫. మస్తుపిండము,
గడ్డకట్టినమీఁగడ.

కొ. కూర్చికా మస్తుపిండే స్వాత్సూచి తూలిక
యోరపి, కనాటస్యాంకుటే చాపి. (కే. ని.)

కూర్దనము. సం. వి. అ. న. ఫేల, క్రీడ.

కూర్దని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చైత్రపూర్ణిమ. (ఆనాడు)

జనులు కామదేవోత్సవము చేయుదురు.)

కూర్పము. సం.వి. అ. పుం. కనుబొమలనడిమిభాగము.

కూర్పరము. సం.వి.అ.పుం.గ. మోఁచేయు. ౨. మోఁకాలు.

కూర్పాసకము. సం. వి. అ. పుం. గ. అవిక. ౨. అరచట్ట, పాట్టిచొక్కా.

కూర్పాసము. సం.వి.అ.పుం. గ. కంచుకము, అవిక. ౨. అరచట్ట, పాట్టిచొక్కా. ౩. వారవాణము, కపచము.

కూర్పించే. స. క్రి. (✓కూర్పు) కూర్పఁజేయు. (నిర్మింపఁజేయు.)

నీ. మలిపించె బంగారముల దేవగృహములు కూర్పించె నట్టిండ్లు మండనమున. భీమ. గీ. ౮౭. కూర్పినిపాతు. వి. (హిం. కూర్పిశాత్.) సలాము, వందనము.

గీ. గుడిగుడిఘామపానవిఘ్నార్థమాన, చకితద్భగపాంగు హైదరుజంగుఁ గాంచి, నజరు గుజరానుపతిచె సాన్నాక దాని, బాలె మఠఁడు కూర్పినిపాతు చేసి. రంగా. ౨. ౮౫.

కూర్పవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. అష్టానము, తెల్ల పెద్దగోరంటి. (చేమంతి. అని కొందఱు.) న. గ. శరావము, మూఁకుడు. ౨. తాఁచేటివీఁపు చిప్ప.

కూర్పము. సం. వి. అ. పుం. గ-మండ మైననడక గలది-కచ్చపము, తాఁచేలు. ౨. ఒక ఉప వాయువు. ౩. విష్ణునిద్వితీయావతారము. ౪. (మంత్ర) ఒకానొకముద్ర. గీ. (నాట్య) అభినయహస్తవిశేషము. ౬. గొలుసు మున్నగువాని చేత కట్టువీసుఁగుపాదముయొక్క భాగము.

క్లో. కూర్ప స్సందానభాగస్యాత్. (వై. ని.)

కూర్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అఁడుతాఁచేలు.

కూలంకమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-ఒడ్డును ఒరయునది-నది, ఏఱు.

కూలంకమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒడ్డును ఒరయునది. (నెల్లుక, నది, మొ.)—(‘కూలంకమప్రజ్ఞ’ మొదలగుచోట్ల కూలంకమశబ్దము లక్షణచే పూర్ణార్థకము.) వి. నముద్రము. (త్రి. ని.) కూలంబడు. అ. క్రి. (కూలక + పడు) కూలు. (విటిగిపడు.)

ఉ. కూలంబడె దిశల్ మధరకూటము లుద్ధికిరాలె నేల పా, తాళమువాక నీరె...రామా. ౮. ౬౦.

నీ. ఆజానులంబినక్షోజతాడనములఁ గులభూధరంబులు కూలంబడఁగ. దశా. ౪. ౨౦౨. (చదికిలంబడు)

మ. అలరెం దత్తునువుల్ ధరం బడుట భూతాజ్ఞప్తిచే నెట్టిమో, పులు నేలం బడ నైవి కూలంబడుకాపు లోవ్విరె నప్పట్టునక. మసల. ౨. ౧౪౧.

(చచ్చు)

చ. పలుకఁ దొడంగి రప్పడమిపట్టిఁ గనుంగొని నీకి డేటికిం, జలమునఁ జాప నీమగనిసర్తువ యీపాలిమేరఁ జొచ్చి రాఁగల దని చూచి తో ఖరుఁడు గాఁ డట్లు గూలంబడంగ శంకో, జ్వలరజతాచలోత్థననశాతశిఖోన్నభిరుండు మానినీ. రామా. ౬. ౧౩౯.

కూలము. సం.వి.అ.న.గ.గట్టు, ఒడ్డు. ౨. ప్రాంతము, సమీప ప్రదేశము. ౩. తటాకము, చెలువు. ౪. నీ నయొక్క వెనుకటిభాగము. గీ. స్తూపము, మట్టిలోనగువాని దిబ్బ.

కూలముద్రుజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒడ్డును భేదించునది. (నదీగజాదికము)

కూలముద్వహము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) గట్టవంటి ప్రవహించునది. (నద్యాది)

కూలము. వి. (కూలు² + ఆము) బాణవిశేషము.

క. కూలమున నొకఁడు సరి, తూలమున ఖడ్గి నే
సి కోయని యార్చెన్. చంద్ర. ౨.౪౦.

కూలవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

కూలార్చ్య. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కూలు}^1}$) కూలు, చంపు.

ద్వి. కుటిలు గజాసురుఁ గూలార్చి వ్రచ్చి, నట
నకుఁ జొచ్చుట నాల్గవలీల. పండితా. వాద.
౨౨౫ పా.

కూలి. వి. (క. త. మ. తు. కూలి) గ. చేసిన పనికి ప్రతి
ఫలముగా నిచ్చెడు ఫలము, భృతి, జీతము.

ఉ. కూలికి నూనె లంటి కలగూరలకై పొలమెల్లఁ
జాట్టి...కుక. ౨. ౩౬౩.

చ. చదువులు చెప్పి చూచి మతి సారెకుఁ గూలి
కి లెక్క వ్రాసి చూచి...హంస. ౪. ౩౦.

సీ. బాడిగ కూలి సంబళము జీత మనంగ వేతన
సంజ్ఞయై ఖ్యాతిఁ జెందు. ఆం. భా. ౨. ౩౦౩.

౨. పన్ను.

గీ. నీవు మాధర్మములలోన నృపవరేణ్య, కూలి
యాజనభాగంబు గొనుచు మమ్ముఁ, గానఁ
బూనినకతమునఁ గాదె యొందు, చింత యె
ఱుగక రేలు నిద్రింతు మేము. మార్క. ౫.
౧౩౮.

కూలిచదువు చెప్పవాఁడు = డబ్బు పుచ్చుకొని
విద్య గఱపువాఁడు, భృతకోపాధ్యాయుఁడు.

గీ. ... గ్రామయాజ, కుండు పరపూర్వపెనిమిటి
కూలిచదువు, చెప్పవాఁడును శ్రాద్ధపర్జితలు
సుమ్ము. వరాహ. ౫. ౫౫.

కూలిపని = కూలికి చేయుపని, భృతకవృత్తి.

సీ. కూలిపనులు చేయ హాళికవృత్తికి నోపుదు పీ
కృత్య ముచిత మగునె. హరిశ్చ. ౪. ౧౦౭.
కూలిపనివాఁడు = కూలికిఁ బని చేయువాఁడు, భృ
తకుఁడు.

క. ధానుఁడు భృత్యుఁడు నెంతయు, వాసిగఁ

బని చేయువారు వారలలోనక, దాసుఁడు
విడిచినభలుఁ డు, దాబ్బిసేతభృత్యుండు కూలి
పనివాఁ డెందుక. విజ్ఞా. ప్రా. ౩౬.

(వ్యవ) వాఁడు కూలి నాలి చేసికొని బ్రదుకుచు
న్నాఁడు.

జ: కూలికాఁడు, కూలియాలు, కూలివాఁడు.

కూలి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కూలములు గలది.
(నదము, మొ.)

కూలింఁచు = కూలుచు.

(దుల్చు, రాల్చు.)

సీ. ఆశరముఖనిధం బాశర మటు దాఁకఁ బవనా
భిహతిఁ దూలుబంధుజీవ, కుంజంబుపువ్వులఁ
గూలించువిధమున నవనవత్తతజబిందువుల
దొరఁగఁ, జేయుచు...పాండు. ౫. ౧౭.

కూలికాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కూలి}}$ - క. కూలికాఱ) కూలి
పని చేయువాఁడు, కూలివాఁడు.

చ...ఘాసము లూడ్చుకూలికాం, డ్రకు...వేం.
పంచ. ౧. ౬౮౧.

కూలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. నది. ౨. సాపీరాంజ
నము.

కూలియాలు. వి. జౌ. (కూలి + ఆలు) నెలయాలు,
వేళ్య.

చ...రొక్క మీఁ గలుగువాఁడె మనోజుఁడు
కూలియాలికి. కు. సం. ౮. ౧౪౩.

కూలివాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కూలి}}$) కూలిపని చేయువాఁ
డు, జీతగాఁడు.

సీ. వైతనికుండు సంబళకాఁ డనఁగ జీతగాఁ డ
నంగను గూలివాఁ డనఁ దగు. ఆం. భా. ౨.
౨౮౮.

కూలు¹. అ. క్రి. ౧. పడు.

మ. ...వామాక్షి తత్సూతును, ద్ధతి నేనెన్ దల
నేలఁ గూల నొకటన్...ఉ. హరి. ౧. ౧౬౭.

గీ. పక్షపాతులు నరకకూపానఁ గూలు, మరు...

నరాహ. ౧౦. ౭౮.

క. ... వెనఁజూచుఁ గీ, లాలము ముక్కున వా
తం, గూల నతఁడు గూలి తన్ని కొనుచుం జ
చ్చెన్. భా. రా. య. ౯౯౧. (కూలు: - కాలు
అని భావము.)

౨. భగ్న మగు, విజుగు.

ఉ. అన్నలు దమ్ము లైనమము నందఱ నొక్క విధం
బునం గృహం, మన్నన నేయ వేల యనినన్
నను నూరక తిట్టెఁ దిట్టినన్, దన్ని తిఁ దన్ని
నన్ దనపదంబులు గూల శపించె నిట్టికో,
పోన్నతి బుద్ధిఁ దల్లులకు యుక్త మె పుత్రకు
లన్ శపించురే. వి. పు. ౪. ౩౨.

౩. ధ్వస్త మగు, పాదగు.

గీ. వెడలిపోయితి నివ్వీధి నెంట నరుగు, పెండ్లివా
రలఁ జూడ నాపిన్నతనము, గూల నింతటిలో
వట్టికోప మెత్తి, తలుపు బిగియించె మగఁ డే
మి తలఁచినాఁడో. శుక. ౨. ౧౩౧, ౨౮౨.

౪. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. కూలెడువారె పాండవులు ఘోరపుఁబోర
నొకం డొకండ యీ, చాలెడువార లెల్ల
మును చావఁ గ్రమంబున నేన లన్నియుం,
గూలఁగఁ గౌరవుల్ పిదపఁ గూలుదురు...
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౭౧.

ఉ. బాలకులార రండు మనప్రాయపుబాలురు
గొండ ఋద్ధివై, గూలుట గంటిరే గురుఁడు
క్రూరుఁ డనర్థచయంబునందు చు, శిశులత నర్థ
కల్పనము చేసె... భాగ. ౭. ౨౧౨.

జ: కూలఁబడు, కూలార్చు, కూలించు, కూలుచు.

కూలు². వి. లవిత్ర మూలము; పిడిలో ననురెచ్చుడు
కత్తి లోనగువారి మొనటిభాగము.

సీ. ... కూలు నాఁగ లవిత్ర మూల మొప్పు. ఆం.

భా. ౨. ౨౩౧.

(వ్యవ) బల్లెము కూలులోనికి విశిగినది.

జ: కూలము.

కూలుమే(ల్లు) = కూలించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కూలు}^2}$)
కూలఁజేయు.

(పడఁగొట్టు)

క. వాలమ్ములు పది మేనం, గీలించిన నాతఁడత
నికేతనము ధరం, గూలిచి చాపము ద్రుంచి
న. భార. ద్రి. ౧. ౧౯౭.

సీ... పక్షఫలాగతతులఁ గూల్చు. ఉ. రా. ౨.
౧౪౮.

(త్రోయు, పడవేయు.)

సీ. ... పక్షపాటికొంపలోఁ గూల్చక యీదుర్గ
మునఁ ద్రోయ నేల యనుచు. శుక. ౩. ౫౨౮.
(భగ్నము చేయు; ధ్వస్త మొనర్చు; చెఱచు, పా
డుచేయు.)

గీ. నందకము గూల్చు యాదవునందకంబుఁ, బాం
చజన్యంబు చేతఁ దత్పాంచజన్య, మడఁగు
శార్దూంబుచేఁ జెడు నతనిశార్ద, మినుమునేను
దెగడ గోవుఁ డెత్తుగడను. ఉ. హరి. ౩. ౭.

సీ... జల్లిపల్లె నమగ్ర శక్తిఁ గూల్చె. పారి. పీఠి.
౨౩.

గీ... ఎన్ని, కాపురంబులు కూల్చితో కడయ
టంచు, బలుక... శుక. ౩. ౨౦౧.

(పోఁగొట్టు, అడఁచు, శమింపఁజేయు.)

గీ. ఇతనియధరామృతంబు నాయిచ్చ దీరఁ, గ్రో
లఁగాఁ గానితాపంబుఁ గూల్చఁజాల. విల్ల.
౨. ౧౨౫.

(చంపు, వధించు.)

ఆ... బొంకుమాట లాడి గురుని, గూల్చి నేర్చిన
ట్టిక్రూరాత్ముఁ డేగతిఁ, బోవువాఁడు సెపును
బుధవరేణ్య. భార. శాం. ౧. ౧౯౯.

క. మండెడుబలునారసమున, గుండియ పసులంగ
నేసి కూల్చితి దీనిన్. హర. ౭. ౫౩.

కూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. కూలభవము, గ
ట్టున నున్నది. ౨. కూలజాతము, గట్టున పుట్టినది.

కూశ=కూశండు. విణ (సం. కూశః. క. కూశ. త. కూశే.) ౧. కూశండు.
 చ. ...పూ, విలుతుండు కూశ నాఁ డిడెడువేదన కోరువఁ జాల... రసిక. 3. ౮౯.
 సీ. కూశతోల్వలుపుఁ గూటువ గాటంపుటడవుల మేటివయ్యరయసుంగు. అచ్చ. రా. బాల. ౬౩.
 ౨. కుజనుడు, చెనఁటి, కుత్సితుండు.
 మ. ...వక్తఁ బ్రల్లడుఁ డనుకొ దేజస్వి గర్వాధి కుం, డనుఁ గూ శెవ్వరి మేలనుకొ సురభిమల్లా... మల్లభూ. నీతి. ౪౩.
 శ్లో. తతోక్త నామ గుణో భవేత్స గుణినాం యో దుర్జనై ర్నాంకితః. సం. భర్తృ. నీతి. ౪౩.
 గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ యేతరి గరాసు, చెనఁటి చెన్నఁటి కూశ కుచ్చితుండు మొండి, కట్టె నాఁగను గుజనాభ్యుగాఁ జెలంగు. ఆం. భా. 3. 2. హంస. ౫. ౧౧౩.
 3. కూశుండు, అవివేకి.
 గీ. పాణియాహారకబళంబు పాఱవైచి, కూర్పరము నాకు పెనువెట్టికూశ వోరె. కాశీ. ౨. ౧౧౦.
 క. లోలత విటుఁ డైనం దా, నేలా తల్లుల సృజించు నిటు వేశ్యలకుం, గీ రెటుఁగక చెఱి చెను విధి, కూ శయి గొడ్డాలు విడ్డవట్టే మెటుఁగుకొ. వైజ. 3. ౧౨౬.
 ౪. దీనుడు, కృపణుడు, దరిద్రుండు.
 ఉ. కూలికి నూనె లంటి కలగూరలకై పాల మెల్ల జాటి ప్రా,ల్తలక యాత్త బంధుజనులం దతీయం జని ప్రాఁతబట్టకై, కూశతనంబునం బ్రభులకుం దనుమర్దన మాచరించియుకొ, వ్రాలుడు ప్రాద్దుతోడ గృహవాటికిఁ జేరు నతండు నిత్యముకొ. కుక. ౨. 3౬౩.
 జ: కూశండు, కూశమారి.

కూశండు=కూశ. (✓ కూశ-ఇది అన్తధ్యముగా

కొన్ని ముద్రితపాఠములందు కలదు. చి. ని, శ. ర. లందును కొన్ని ముద్రితపాఠములందును ఉన్నధ్యముగాఁ గలదు. దేనికిని నిర్ధారక ప్రయోగములు కనఁబడవు.) విణ. ౧. అవివేకి, మూఁడుండు.
 మ. చతురుం డంచు నిలింపసంయుమిడెనుకొ నన్నేహమై యుండు మా, మతి ము న్నెప్పుడుఁ గూశఁడయ్యె నకటా మాబోఁటిసత్త్వాధ్యులం, దతిహాస్యంబుగ నిట్లు పల్కుఁ దగునే... హరి. పూ. ౫. ౮౮. (ప్రాఁతప్రతి. పా.)
 ఉ. లాలితరూపయావనవిలాసమనోహరయై తన రుచి, లాలక నిద్రవోవఁ గని యాదటఁ గొఁగిట మేలుకన్నఁ గాఁ, జాలక యాత్తఁ దక్కిన విచారము లొందఁగ నూరకుండునా, కూశండు కామరాజ్యమునకుకొ వెలి గాఁడె తలంచి చూడఁగకొ. హాడ. ౨. ౫౧.
 ౨. లుబ్ధుండు, పిసినిగొట్టు.
 క. పండుగ పబ్బం బైనను, గొం డని యొకకాసు నీనికూశుని నీనీ, లండును వెడలఁగఁ దోలుము, బండాటము వీనివలపు పనికా దిచటకొ. భల్లా. ౫౨. (శ. ర.)
 కూశమారి. విణ. (✓ కూశ.) దుష్టకిలుండు.
 గీ. కూశమారి విధాత చేకూర్చె నిటుల. ప్రబంధ. ౬౫౫.
 కూవరము. సం=కూబరము.
 కూష్మా(న్ద్ర)ండము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పికాచ భేదము. ౨. గుప్తుడికి. 3. గర్భస్థపిండవిశేషము.
 కూసము=కుప్పసము.
 (నిర్దోకము, పాముయొక్క పైతోలు.)
 ఉ. బచ్చెన లూడి ధూసరవిభాపరిభాసురలీలఁ గన్గొనకొ, మెచ్చు ఘటింప తేనిరముణీయపుఁ గంబములకొ దనర్చుచు, ద్యచ్చపరేక్షణాప్రతిమలందు సడల్చినపాముకూసముకొ, గ్రచ్చ

అనుత్తరీయతను గాంచుచు నున్నవి తత్కు-
చోపరిక. రఘు. ౯. ౧౧.

(చొక్కా.)

ఆ. పాగ పచ్చడంబు పైకిఁ గూసంబును, పోగు
లుంగరములు బొజ్జకడుపు, గలిగినట్టివానిఁ
గందురు చుట్టముల్. వేమన. ౨. ౨౧.

కూహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుజ్జటి, మంచు.

కూహకుడు. సం=కుహకుడు.

కూహన. సం=కుహన.

కృ

కృంతల్. సం. శత్రు. కత్తిరించుచున్న; ఖండించు
చున్న.

కృంత్రము. సం.వి.అ.న. లాంగలము, నాగలి.

కృకణము. సం. వి.అ.పుం. ౧. క్రకరము, కక్కర
పక్షి. ౨. క్రిమి. ౩. కృకరము, దేహమందలివా
యభేదము.

కృకము. సం. వి. అ. పుం. కంఠము, కుత్తుక.

కృకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కక్కరపక్షి. ౨.
కుచ్చును గలిగించుదేహస్థవాయువిశేషము. ౩.
చవ్యము కి. ర.కరవీరము, గన్నేరు కి. (వై.ని.)

కృకల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి కి.

కృకలాస(శ)ము. సం. వి. అ. పుం. సరటము,
తొండ; ఊసరవెల్లి.

కృకవాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. కోడి. ౨. నె
మిలి. ౩. సరటము, తొండ; చిత్ర బింబము, ఊస
రవెల్లి.

కృకాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంఠపశ్చాద్భాగము,
మెడయందలి ఎత్తైన ప్రదేశము. ('ఘట, ముచ్చి
లిగుంట' అని కొందఱు.)

కృకూలాసము. సం=కృకలాసము. (కల్ప)

కృచ్ఛ్రిప్రాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧.

ప్రాణాపాయములో నున్నవాడు. ౨. కష్టపడి
జీవించువాడు. (విల్యము)

కృచ్ఛ్రిము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. కష్టమైన
ది. ౨. పాపయుక్తము. వి. అ. పుం. న. గ. పా
తపనాదివ్రతము. ౩. కష్టము, దుఃఖము; బాధ,
పీడ. పుం. మూత్రకృచ్ఛ్రికోగము. న.పాపము.

కృచ్ఛ్రిరి. సం. వి. ఇ. పుం. బిల్వభేదము, ౭క
జాతిమాకేడు కి.

కృచ్ఛ్రిర్ధము. సం. వి. అ. పుం. ఆఱుదినములు
చేయఁదగినవ్రతవిశేషము.

క్లో. సాయం ప్రాతస్తథైకైకం దినద్వయమహ
చితం, దినద్వయం చ నాశ్చియాత్ కృ
చ్ఛ్రిర్ధస్సాభిధీయతే. (కల్ప.)

కృణువు. సం. వి. ఉ. పుం. చిత్రకరజాతి, మచ్చి
జాతి.

కృతకము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. కృత్రిమ
ము, కల్పిత మైనది. (ఉదా:కృతకపుత్రుడు=
కల్పితపుత్రుడు, పెంపుడుకొడుగు.) ౨. నిజహ
కానిది, కపట మైనది.

కృతకాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం-క్రీడించుటకొరకు
నిర్దింపఁబడినపర్వతము - చేతగట్టు.

కృతకాముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అవాస్త
కాముడు, కోరికలు నెఱవేసినవాడు.

కృతకృత్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) విహిత
కృత్యమును చేసినవాడు, కృతార్థుడు.
(ఇట్లే: కృతక్రియుడు, కృతకార్యుడు.)

కృతక్షణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. లభ్య
పకాశుడు, సమయము దొరకినవాడు. ౨. ౩
యతసమయముకొరకు తహతహతో నెదురుచూ
చువాడు.

వ. వయం సర్వే సోత్సుకాః కృతక్షణాన్తిష్ఠా
మః. సం. పంచ. ౧.

కృతఘ్నఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు
మఱచువాఁడు.

కృతచ్ఛిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-లోపల రంధ్రము
గలది-కోశాకె, బీజకీ.

కృతజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం-చేసినమేలు మఱవ
నిది-శుక్ల. (మే. ని.)

కృతజ్ఞఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు
స్మృతియుం దుంచుకొనువాఁడు.

కృతత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రాయమాణలత, కలుఁ
గానుగుకీ.

కృతదాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నియతకాలము
వఱకు దాసుఁడనుగా నుండు నని చేరినవాఁడు.

కృతనిశ్చయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)-చేయఁ
బడిన నిశ్చయము గలవాఁడు-నిశ్చయము చేసి
కొన్నవాఁడు.

కృతపడు. మి. అ. క్రి. (కృతము + పడు) గతిం
చు, కడచు.

వ...దేవా వినుము వగచినం గృతపడినకార్యం
బు గ్రమ్మఱం బొడమునే డెందంబు గుండు
నంతియ కాక...భార. కర్ణ. ౧. ౨౨౬.

కృతపుంఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శరాభ్యా
సమందు నిపుణుఁడు, విలువిద్యయందు నేర్పరి
యైనవాఁడు.

కృతపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పూర్వ
కృతము, పూర్వము చేయఁబడినది.

కృతపూర్వీ. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) పూర్వము
చేసినవాఁడు.

కృతప్రతిజ్ఞఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రతిజ్ఞ
చేసినవాఁడు.

కృతఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలశింది, ఒకానొక
లత కీ. (విల్యము)

కృతఫలము. సం. వి. అ. న.కక్కోలముకీ.(వాచ)

కృతబుద్ధి. సం. విణ. (ఇ)౧. శిక్షిత మైనబుద్ధి గల
వాఁడు, పండితుఁడు, ప్రాజ్ఞఁడు. ౨. స్థిరచిత్తుఁ
డు. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. శిక్షిత మైనబుద్ధి. ౨. స్థిర
చిత్తము.

కృతమతి. సం. విణ. (ఇ) ౧. నిశ్చితమనస్కుఁడు.
౨. విద్వాంసుఁడు.

కృతమాలము. సం. వి. అ. పుం. ఆరగ్వధము,
శైల కీ.

కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ)౧. చేయఁబడినది.
౨. సంపాదించఁబడినది. ౩. జనితము, పుట్టింపఁ
బడినది. ౪. అభ్యస్తము, అలవాటు చేయఁబడి
నది. (ఉదా:కృతాస్త్రుఁడు.) ౫. సిద్ధము చేయఁ
బడినది, పక్వము. (ఉదా: కృతాన్నము) ౬.
హింసితము, నొప్పించఁబడినది. ౭. వర్జ్యప్రము,
చాలినది. ౮. నియమితము. (ఉదా: కృతకా
లము.) వి. అ. పుం. న. కృతయుగము. న. ౧.
ఉపకారము, చేసినమేలు. ౨. ఫలము. ౩. కృత్య
ము, చేత, పని. ౪. అన్నాదిరూపహవ్యము.
(నై. ని.)

కృతముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ. అ.) ౧.
పండితుఁడు. ౨. నిపుణుఁడు, నేర్పరి.

కృతలక్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. గుణ
ములచేత ప్రసిద్ధి చెందినవాఁడు. ౨. కృతయు
గలక్షణములు గలవాఁడు.

ఉ. కోప మొకింత లేదు బుధకోటికిఁ గొంగుఁ
బసిండి సత్యమా, రూపము తారతమ్యము లే
ఱుంగు స్వతంత్రుఁడు నూతనప్రియా, బోప
ము లేనినిశ్చలుఁ డిటుల్ కృతలక్షణుఁడై

చెలంగఁగా, ద్వాపరలక్షణం డనఁగ వచ్చు
నొకో యలభర్త నంసనుకొ. విజ. వి. గ. ౨౩.
(ఇది పైరెండ్రములకు నుదాహరణము.)
౩. కృతచిహ్నుడు, గుఱుతిడఁబడ్డవాఁడు.
కృతవర్త (ర్తుడు). సం. వి. న్. పుం. యదువం
శ్యుఁడగు ఒకానొకత్త త్రియుఁడు.
కృతవిద్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అభ్యస్త
ఃద్యుఁడు, విద్య నభ్యసించినవాఁడు, పండితుఁ
డు.
కృతవీర్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వీర్యవం
తుఁడు. వి. అ. పుం. చంద్రవంశ్యుఁ డగునొక
రాజు, కార్తవీర్యార్జునునితండ్రి.
కృతవేతనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసిన
పనికి కారి పుచ్చుకొనువాఁడు. (దాసాది)
ఇట్లే: కృతభృతికుఁడు.
కృతవేది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) చేసినమే తెఱిఁ
గినవాఁడు, కృతజ్ఞుఁడు.
కృతవేధకము. సం. వి. అ. పుం. శ్వేతకోశాతకి,
తెల్లబీజి.
కృతవేధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోశాతకి, బీజి.
కృతశిల్పుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అభ్యసించి
పఁబడినశిల్పవిద్య గలవాఁడు; శిల్పమునందు నే
ర్పరి.
కృతశ్రముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) -శాస్త్ర
శిల్పదులందు-పరిశ్రమము చేసినవాఁడు.
కృతసాపత్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధివిన్న, తాను
బ్రతికియుండఁగా మరల పెండ్లాడినభర్తగలస్త్రీ.
కృతహస్తుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గుఱితప్పక
యేయవాఁడు, విలువిద్యయందు నేర్పరి; నే
ర్పరి.
కృతాంజలి. సం. విణ. (ఇ) చేమొడ్చినవాఁడు.
వి. ఇ. పుం. గ. లజ్జాలుపు, సోఁకుడుముడుగు. ౧.

౨. కూర్చినదోసిలి.
కృతాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) -చేయఁబడి
నంతము గలది-గ. ముగింపఁబడినది. ౨. నశిం
పఁజేయఁబడినది. వి. అ. పుం. గ. సిద్ధాంతము.
౨. పాపము, అశుభము. ౩. దైవము, భాగ్యము,
అదృష్టము. ౪. శనివారము. ౫. భరణీనక్షత్రము.
కృతాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. యముఁడు.
౨. శని.
కృతాత్ముఁడు. సం. విణ. (న్. ఆ, న్. న్) గ.
శిక్షిత మగుమనస్సు గలవాఁడు, మనస్సుప
లోఁబఱచుకొన్నవాఁడు. ౨. శుద్ధాంతఃకరణుఁ
డు, నిర్మల మగుమనస్సు గలవాఁడు.
కృతాయాసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆయా
సము నొందినవాఁడు.
కృతార్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) -నెఱవేర్చు
కొన్న పని గలవాఁడు-కృతకృత్యుఁడు.
కృతాలయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వాసస్థా
నము నేర్పఱచుకొన్నది. వి. అ. పుం. కప్ప.
కృతానధానుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పాద
ధానుఁడు, ఎచ్చరిక గలవాఁడు.
కృతాస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆస్త్రము
లందు శిక్షితుఁ డైనవాఁడు, ఆస్త్రవిద్యయందు
నేర్పు గలవాఁడు.
కృతాహారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆరగించి
నవాఁడు, భోజనము చేసినవాఁడు.
కృతి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గ-నెఱవేర్చికొనిన
పని గలవాఁడు-ధన్యుఁడు. ౨. మశలుఁడు, నే
ర్పరి. ౩. పండితుఁడు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. చేయుట.
౨. క్రియ, పని. ౩. ప్రబంధము, గ్రంథము.
౪. ప్రయత్నము. ౫. హింస. ౬. ఇర్పడి యుప
సంఖ్య. (ఉదా: కృతికరుఁడు=ఇరుపదిచేతులు
గలవాఁడు, రావణుఁడు.) ౭. (ఘం) ఒక్కొక్క-

పాదమునకు ఇరువది యక్షరములు గల ఒకానొక ఛందస్సు.

కృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూటికి పని నేయదా సుఁడు. (వై. ని.)

కృతోదకుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ) గ. స్నానము చేసినవాఁడు. ౨. ఉదకకర్త మాచరించిన వాఁడు, తర్పణము విడిచినవాఁడు.

కృత్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) ఛేదింపబడినది.

కృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. (మృగాదుల) తోలు, చర్మము. ౨. భూర్జపత్రము, బుజపత్రి ౧. ౩. చెట్టుకట్ట. ౪. కృత్తికానక్షత్రము. (మే. ని.) ౫. కత్తిరించుట, ఖండించుట.

కృత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్విన్యాదులయందు మూడవనక్షత్రము. (వాచ-ఇది నిత్యబహువచనాంతమని వై. ని.)

కృత్తికాభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కార్తికేయుఁడు, కుమారస్వామి.

కృత్తివాసుఁడు. సం. వి. న. అ. పుం. తోలుదా లుపు, శివుఁడు. (సకారాంతమైనపుడు రూ. కృత్తి వాసఁడు.)

కృత్తు. సం. వి. (త్) చేయువాఁడు. (ఈయర్థమున సమాసాంతమునందే యుండును. ఉదా: పుణ్యకృత్తు, మొ.) వి. త్. పుం. (వ్యాక) విశేష్య విశేషణరూపములు ఏర్పడుటకై క్రియలపై పచ్చుప్రత్యయము. (కృదంతములు=క్రియాజన్య విశేష్యవిశేషణరూపములు. ఉదా: మొలక, వారిక, గమనము, బంధకుఁడు, మొ.)

కృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. క్రియ, పని. ౨. అభిచారక్రియవలనఁ బుట్టిన దేవతామూర్తి భేదము.

కృత్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) గ. చేయఁదగినది. ౨. శ్రద్ధము, కోపగించినది. ౩. లుబ్ధము, లోభయుక్తము. ౪. భీతము, జడిసినది. ౫. విద్వి

ష్టము. ౬. అవమానితము, పరాభవింపబడినది.

౭. ఛేదింపఁదగినది. (కే. ని.) వి. అ. న. కార్యము, పని; ప్రయోజనము. (కల్ప) పుం. (వ్యాక) తస్యదాదిప్రత్యయము.

కృత్తిమధూపకము. సం. వి. అ. పుం. ఆనేక పరిమళవస్తువులు కూర్చి చేసిన ధూపద్రవ్యము.

కృత్తిమపుత్రకము. సం. వి. అ. పుం. వస్త్రాదుల చేత చేయఁబడినబొమ్మ.

కృత్తిమపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధనక్షేత్రాదులందు ఆళకలిగించి పెంచుకొన్న మాతాపితృ విహీనపుత్రుఁడు.

ఇట్లే: కృత్తిమసుతుఁడు, మొ.

కృత్తిమము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) స్వాభావికము కానిది, కల్పితము. (ఉదా: కృత్తిమమైత్రి.) వి. అ. పుం. సింహకము, చిల్లమణ్ణి. న. గ. బిడలవణము, ఒకరకముఉప్పు. ౨. కాచలవణము, గాజాప్పు. ౩. రసాంజనము.

కృత్సము. సం. వి. అ. న. గ. నీరు. ౨. సమాహము. (వాచ.)

కృత్సము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) సమస్తము, అంతయు. వి. అ. న. గ. నీరు. ౨. కుషీ, కడుపు.

కృదంతము. సం. వి. అ. పుం. కృత్ప్రత్యయము కడ పటఁ గలపదము. (చూ. కృత్తు.)

కృదరము. సం. వి. అ. పుం. కుమారము. (పాణక, గాదె, మొ.)

కృప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రత్యుపకారమును గోరక పరులదుఃఖమును బోగొట్టవలెననెడి యిచ్చ, దయ, కనికరము.

కృపణము. సం. వి. అ. పుం. క్రిమి, పురుగు. న. దైన్యము.

క్లో. వక్త్రం నత్యహమత్సహే నకృపణం దేహీతి దీనం వచః. (వాచ)

కృపణుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) గ.నిర్ధనుడు, నీ
ద. ౨. లోభి, పిసినిగొట్టు. ౩. కుత్సితుడు. ౪. మం
దుడు, వివేకము లేనివాడు.

కృపవాడు. మి. విణ. దయను బొందినవాడు,
అనుగ్రహపాత్రుడు.

ఉ. ఎవ్వనిమూర్తి నార్తి యొకయించుక లేదు స
భాంతరంబులం, దెవ్వడు పూజ్యుడై మెఱ
యు నీజను తెల్ల సదా విధేయులై, యెవ్వని
నాశ్రయింపుదు రహీనవచో విభవాభిరాము
డై, యెవ్వడు లేజరిల్లు నతఁ డెవ్వడు నీ
కృపవాడు భార్గవీ. వి. పు. గ. ౨౦౩.

కృపనే(చే)యు. మి. స. క్రి. దయచేయు, దయ
తో నిచ్చు.

చ...అయ్యుతుండుడే, తనయంగ నాకు నీశిశువుఁ
దాఁగృపనేనె నటంచు హృష్టుడై. ఆము.
గ. గ.

౨. దయతో నుపదేశించు.

సీ. మ్రొక్కి నా కైహికాముష్మిక సౌఖ్యప్రదాయి
మంత్రము కృపచేయ వలయు. వరాహ. గ౦౨.
౪౬.

కృపాణము. సం. వి. అ. న-కృపను పోఁగొట్టు
నది-ఖడ్గము, కత్తి.

కృపాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కర్తరి, కత్తెర. ౨.
ఛరిక, చురకత్తి.

కృపాణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛరిక, చురకత్తి.

కృపాభు(వు)డు. సం. విణ. (ఉ) కనికరము గల
వాడు.

కృపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృపాచార్యుని చెల్లెలు, ద్రో
ణుని భార్య.

కృపీటపాలము. సం. వి. అ. పుం. గ. కేసిపాతము,
ఓడ తెడ్డు. ౨. సముద్రము. ౩. వాయువు.

కృపీటము. సం. వి. అ. న. గ. ఉదరము, కడుపు.
౨. జలము. ౩. ఇందనము, కట్టిము, సమిధ.

కృపీటయోని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.
కృపుడు. సం. వి. అ. పుం. కృపాచార్యుడు.
(అశ్వత్థామకు మేనమామ, చిరంజీవులలో నొ
కఁడు.)

కృమి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. క్రిమి, పురుగు. ౨. క
డుపులో నులిపురుగులు పుట్టెడురోగము. ౩. గా
డిద. ౪. లక్క.

కృమికంటకము. సం. వి. అ. న. గ. వాయువిడం
గము. ౨. ఉదుంబరము, మేడి. ౩.

కృమికము. సం. వి. అ. పుం. చిన్నక్రిమి.

కృమికర్ణము. సం. వి. అ. పుం. చెవిలో క్రిములు
పుట్టురోగము.

కృమికోశము. సం. వి. అ. పుం. పట్టుకాడు.

కృమికోశోత్థము. సం. వి. అ. న. కాశేయము, ప
ట్టుబట్ట.

కృమిఘ్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హరిద్ర, పసుపు. (కల్ప)

కృమిఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) క్రిములప
చంపునది. (మనుష్యేతరము—మనుష్యకర్తృక
మైనపుడు—అ. ఆ. అ.) వి. అ. పుం. గ. వాయిది
శంగము. ౨. పలాండువు. ౩. కోలకందము,
ఒకజాతిదుంప. ౪. పారిభద్రము, వేము.
గ. భల్లాతకము, నల్లజీడి.

కృమిఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ధూమపత్ర, పా
గాకు. ౨. విడంగము.

కృమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాక్ష, లక్క.

కృమిజగ్ధము. సం. వి. అ. న. అగురువు, అగలు.

కృమిజము. సం. కృమిజగ్ధము.

కృమిజలజము. సం. కృమిశంఖము. (రా. ని.)
(ఇట్లే: కృమిచారిరుహము. రా. ని.)

కృమిణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రిములు గలవి.

కృమిదంతకము. సం. వి. అ. పుం. పంటిలో క్రిములు గలిగించుకోగము, దంతకోగ భేదము.

కృమిపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. పుట్ట.

కృమిఫలము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుంబరము, మేడికి. న. మేడిపండు.

కృమిరీపుపు. సం. వి. ఉ. పుం. వాయివిశంగముకీ.

ఇట్లే: కృమిశత్రువు.

కృమిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బహుప్రసవ యగు స్త్రీ, పెక్కు బిడ్డలు గన్న యాడుది.

కృమిలము. సం. కృమిణము.

కృమిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱరంగు వేసిన నారబట్ట.

కృమిశంఖము. సం. వి. అ. పుం. శంఖభేదము.

కృమిశుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జలశుక్తి, నీటియందలి గుల్ల, శంబూక.

కృమిాలకము. సం. వి. అ. పుం. వనముద్గము, అడవి పెసరకీ.

కృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బక్కది, చిక్కినది. ౨. నూత్నము, సన్నము. ౩. అల్పము, కొంచె పాటిది, చిన్నది. ౪. ఊణదళలో నున్నది.

కృశర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = కృశరము. (కల్ప)

కృశ(స)రము. సం. వి. అ. పుం. నూపులు బియ్యము కలిపి వండిన పక్వాన్నము.

కృశల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కేశము, వెండ్రుక.

కృశశాఖము. సం. వి. అ. పుం. పర్పటము, పాపటచెట్టు.

కృశాంగము. సం. విణ. (అ. ఈ, ఆ. అ.) కృశించిన అంగములు కలది.

కృశాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము, ప్రియంగులతకీ.

కృశానురేతనుడు. సం. వి. స్. పుం-అగ్నియందు రేతస్సును వైచినవాడు - శివుడు. (రూ. కృశానురేతుడు.)

కృశానువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. అగ్ని, నిష్ప.

౨. చిత్రమూలముకీ.

కృశాశ్వి. సం. వి. స్. పుం-కృశాశ్వుఁ డనువానిచే రచింపఁబడిన నటనూత్రము అధ్యయనము చేసిన వాఁడు-నటుఁడు, నట్టువుఁడు.

కృశి(యి)ంచే. సం. ఆ. క్రి. ఊణించు, సన్నగిల్లు. మ... కృశించె మే నరుచి యాలో మించె నా రుల్లసిం, చె నురుశ్రాంతి జనించె గర్భము రహించె న్నించె నిట్టూరుపుల్. ఉ. రా. ౧. ౧౮౧.

గీ.తనువు కృశియింప శాంతిలోఁ దపము నేయు. ఉ. రా. ౫. ౧౮౩.

స. క్రి. కృశింపఁజేయు, ఊణింపఁజేయు.

(యమునిమాట) క. హరిపాదభక్తులై యీ, శ్వర నిందయు శంభుచరణసంసేవకులై, హరినింద యుఁ గావించిన, దురితాత్ముల లేదు దప్పిలోఁ గృశియింపక. రుక్మా. ౨. ౨౬, ౨౭.

కృశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఘకన్టీలత, ఎలుక చెవికీ. కృశోదరము. సం. విణ. (అ. ఆ, ఈ. అ.) సన్నని నడుము కలది.

కృశ్యత్. సం. శత్రు. కృశించుచున్న.

కృషకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ వృషభము, ఎడ్డు. ౨. ఫాలము, నాఁగటికట్టు. (మే. ని.)

కృషకుఁడు. సం. విణ. (అ. పి. కా. అ.) కర్షకుఁడు, దున్నువాఁడు. (మే. ని.)

కృషత్. సం. కర్షత్.

కృషాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నేద్యగాఁడు, కర్షకుఁడు. (వాచ.)

కృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కరిసనము, నేద్యము.

కృషికము. సం. వి. అ. పుం. ఫాలము, నాఁగటికట్టు.

కృషికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేద్యగాఁడు.

కృషీవలుడు. సం=కృషివలుడు.

కృష్ణపచ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దున్నినపాల
మునందు పండునది. (ధాన్యాది.)

కృష్ణపాక్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దున్నినపాల
మున పండింపబడునది. (ధాన్యాది)

కృష్ణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గ. ఆకర్షింపబడినది,
ఈడ్పబడినది. ౨. దున్నబడినది. (నేల) వి. అ.
న. గ. కర్షణము, దున్నుట. ౨. లాగుట. ౩. కృశిం
చుట.

కృష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. పండితుడు. స్త్రీ. గ. ఆకర్షణ
ము, ఈడ్చుట, లాగుట. ౨. దున్నుట. ౩. కృ
శించుట.

కృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కృష్ణానది. ౨. ద్రౌపది. ౩.
యమునానది. ౪. దుర్గ. ౫. అగ్ని జిహ్వ భేదము.
౬. ద్రాక్ష. ౭. నీలి. ౮. పిప్పలి. ౯. నల్లగలి
జేరు. ౧౦. నల్లజీలకఱ్ఱ. ౧౧. గుమ్మడి. ౧౨. కటు
కఠోహిణి. ౧౩. శారిబా భేదము, ఒక జాతిమామె
న. ౧౪. రాజసర్పపము. ౧౫. పర్వతీ. ౧౬. కా
కోలి, కారుకొల్లి. ౧౭. సోమరాజి, కారుగచ్చ. ౧౮.
కృష్ణతులసి. ౧౯. అతివిష, అతివస. ౧.
(శే. ని.)

కృష్ణకందము. సం. వి. అ. న. నల్లనిదుంప గలది - ఎ
ఱ్ఱగలువ.

కృష్ణకము. సం. వి. అ. న. నల్లయిత్తికోలు.

కృష్ణకర్దుడు. సం. విణ. (న) దురాచారపంతుడు,
పాపకర్దుడు.

కృష్ణకాకము. సం. వి. అ. పుం. మాలకాకి, బొంత
కాకి.

కృష్ణకాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నల్లని దేహ
ము గలది. వి. అ. పుం. గ. మహిషము, దున్న. ౨. న
ల్లని దేహము.

కృష్ణకాష్ఠము. సం. వి. అ. న. కాలానుభవ, నల్లని
యగలు.

కృష్ణకోహలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. జూహి. (శ్రీ.
ని.)

కృష్ణగంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కృష్ణానది. (రా. ని.)

కృష్ణగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శోభాంబనము, మునగ.

కృష్ణగతి. సం. విణ. (ఇ) దురాచారుడు. వి. ఇ. పుం.
కృష్ణవర్తు, అగ్ని.

కృష్ణగర్భము. సం. వి. అ. పుం. కట్టలము, పివ
నుమ్మకు.

కృష్ణచంచుకము. సం. వి. అ. పుం. చల్లనిముస
గలది - చణకము, పెనగ.

కృష్ణచూడిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - నల్లని అగ్రముగల
ది - గురిజ, గురివెండ.

కృష్ణచూర్ణము. సం. వి. అ. న. లోహములు,
ఇసుపత్రు ప్ప.

కృష్ణజట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జటామాంసి.

కృష్ణజీరకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లజీలకఱ్ఱ.

కృష్ణతండుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్ణస్ఫోటాక.

కృష్ణతామ్రము. సం. వి. అ. న. గోశిర్షచందన
ము, నల్లగాను ఎఱ్ఱగాను నుండుచందనము.

కృష్ణతారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నల్లనికను
గుడ్లు గలది. వి. అ. పుం. హరిణము, ఇత్తి.

కృష్ణత్రివృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ.

కృష్ణదంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాళ్ళనీవృక్షము, ను
మ్మడు.

కృష్ణదేహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నల్లనిదే
హము గలది. వి. అ. పుం. గ. తుమ్మెద. ౨. నల్లని
దేహము.

కృష్ణద్వైపాయనుడు, సం. వి. అ. పుం. వాక్య
నుడు.

కృష్ణధ(ధు)త్తూరము. సం. వి. అ. పుం. నల్లయు
మైత్తీ.

కృష్ణధనము. సం. వి. అ. న. ద్యూతాదిదుర్వా
పారములచే గడించినధనము.

కృష్ణనింబము. సం. వి. అ. పుం. సురభిచ్ఛదము,
కటివేచెట్టు.

శ్లో. కృష్ణవింబః కాలకాకః కైడర్యః సురభిచ్ఛ
దః. (షట్కంధనిఘంటువు.)

కృష్ణనీలా(లము)లు. సం. వి. అ. పుం. బ.ధాన్య
విశేషము.

నీ.మందిగండ్రలు నాగమల్లలు తీగెమల్లలు కృ
ష్ణనీలాలు వెలుపడాలు. హంస. ర. ౧౨౮.

కృష్ణవర్ణము. సం. వి. అ. పుం. మహాపిండితకము,
వైద్యమంగి.

కృష్ణవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణకులసి, నల్లకుల
సి.

కృష్ణపాకఫలము. సం. వి. అ. పుం. కరమర్దము,
కలివే.

కృష్ణపాకము. సం=కృష్ణపాకఫలము.

కృష్ణపుష్పము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.)నల్లనిపువ్వులు
గలది. వి. అ. పుం. నల్లయుమైత్తీ.

కృష్ణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంసువు.

కృష్ణఫల. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. సోమరాజి, కారుగచ్చ.

కృష్ణభూమము. సం. వి. అ. పుం. నల్లరేగడనేల
గలదేశము.

కృష్ణభేద. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. కటుకనోహిణి.

కృష్ణభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కృష్ణభేద.

కృష్ణము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.) ౧. నల్లనిది. ౨.భీత
ము, వెఱచినది. ౩. అశుభము. వి. అ. పుం. ౧.న
లుపు. ౨. కాకి. ౩. కోయిల. ర. కలివెచ్చెట్టు.
గ. అగ్ని. ౬. బహుళపక్షము. ౭. వీహిభేదము.
౮. మేఘము. ౯. కలియుగము. ౧౦. నల్లలై
చు. ౧౧. నల్లయిత్తి. ౧౨. ఒకజాతియెలుక. న.
౧. మరిచము, మిరియము. ౨. ఇసుము. ౩. నీలాం
జనము, సోపీరాంజనము. (రా. ని.) ర. కాలా
గురువు, నల్లఅగలు. (కల్ప) గ. సీసము. ౬. పా
పము. (తే. ని.)

కృష్ణముఖము. సం.విణ.(అ.ఆ. ఈ.అ.) నల్లనిము
ఖము గలది. వి.అ.పుం. కొండముచ్చు.

కృష్ణమూలి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. శారిబావిశేషము, ఒక
జాతిమామెన.

కృష్ణయజుర్వేదము. సం.వి. అ.పుం. తైత్తిరీయక
యజుర్వేదము.

కృష్ణరక్తిక. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. గుంజ, గురివెండ.

కృష్ణరాయఁడు. సం. వి. అ. పుం. విజయనగరాధీ
శుఁడగు ఒకప్రభువు.

మ...దీర్ఘాయువు నిచ్చుఁగావుత గుణాంభోరా
శికిం కృష్ణరా,యనికి వారణరాజవస్త్రుఁడు
కృపాయ తైకచిత్రాజుఁడై. పారి. ౧. ౩.

గీ. ...అద్యు,తాంశసంభవుఁ గృష్ణరాయక్షీతీం
దు. మనుచ. ౧. ౩౧.

మ. అలపోత్రిప్రభుదంష్ట్ర భోగివరభోగాగ్రా
లిరా లుడ్డుటా,చలమాటోపలకోటిహపుచె
డ నిచ్చుల్ రాయఁగా నైన మొ,క్కలు
భూకాంతకు నున్న నయ్యె నరసత్తాపాలు
శ్రీకృష్ణరా,యలబాహుమృగనాభిసంకుమద
సాంద్రాలేపపంకంబునక. మనుచ. ౧. ౩౫.

కృష్ణల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురివెండ.

కృష్ణలవణము. సం. వి. అ. న. గ. గాజుప్ప. ౨. సావ
ర్చలవణము.
కృష్ణలోహము. సం. వి. అ. న. అయస్కాంత
ము, సూదంటుతాయి.
కృష్ణలోహితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపును
ఎఱుపును కలసినరంగు, ధూమ్రవర్ణము, బూడిద
రంగు.
కృష్ణవర్త. సం. వి. (న్. న్, ఆ. న్) గ. దుప్త
వర్తనము గలవాడు, చెడ్డనడవడిగలవాడు. వి.
న్. పుం. గ-నల్లనిమార్గము గలవాడు-అగ్ని.
౨. రాహుపు. ౩. చిత్రమూలము, చిత్రకము.
కృష్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కృష్ణతులసి. ౨.
కర్కటి, దోస. ౩. శారిబాధేదము, ఒకజాతి
మామెన. ౪. ఒకజాతిదూడపాల.
కృష్ణవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుకాలత, కోరిండ.
కృష్ణవానరము. సం. వి. అ. పుం. కొండమ్రుచ్చ.
కృష్ణవృంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కుచేరాక్షి, కలి
గొట్టు. ౨. మాచపర్ణి, కారుమినుము.
కృష్ణవేణ(ణ). సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కృష్ణవేణి.
రా. ని. కాశికావృత్తి. ౨. గ. ౨౦.
కృష్ణవేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణానది. సం. భా
గ. ౫. ౧౦. ౧౬. సం. భార. సభా. ౯. ౨౪.
కృష్ణశకుని. సం. వి. ఇ. పుం. గ. కాకి. ౨. నల్లని
పక్షి.
కృష్ణశృంగము. సం. వి. అ. పుం. దున్నపోతు.
కృష్ణసఖిము. సం. వి. అ. పుం. అర్జునపక్షము,
మద్ది.
కృష్ణసఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లజీలకఱ్ఱ.
కృష్ణసఖుడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుడు.
కృష్ణనర్లవము. సం. వి. అ. పుం. నల్లావ.

కృష్ణసార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శింశుప, ఇరుగుడు.
కృష్ణసా(శా)రము. సం. వి. అ. పుం. గ. నల్ల
యిత్తి. ౨. ఇరుగుడు, శింశుప. ౩. జెముడు.
కృష్ణస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. తమాలము,
చీకటిమ్రును.
కృష్ణాంజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాలాంజనీవృక్ష
ము, అడవిప్రత్తి.
కృష్ణాగురువు. సం. వి. ఉ. న. నల్లయగలు.
కృష్ణాచలము. సం. వి. అ. పుం-కృష్ణానకు ప్రియ
మగుకొండ-చైతకపర్వతము. (కల్ప)
కృష్ణాజినము. సం. వి. అ. న. నల్లయిత్తితోలు.
కృష్ణాధ్వోడు. సం. వి. న్. పుం. కృష్ణవర్త, అగ్ని.
కృష్ణాభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలాంజని, అడవిప్ర
త్తి.
కృష్ణామిషము. సం. వి. అ. న-రంగునందు కృష్ణ
నితో స్పర్ధగలది-ఇనుము.
కృష్ణాయనము. సం. వి. అ. న. ఇనుము.
కృష్ణార్జకము. సం. వి. అ. పుం. గ. నల్లగగ్గర.
౨. నల్లతులసి.
కృష్ణాలుపు. సం. వి. ఉ. పుం. కాలాలుపు, నల్లగ
నసు.
కృష్ణావానము. సం. వి. అ. పుం-కృష్ణానివాస
స్థానము-అశ్వత్థము, రావి.
కృష్ణాప్తమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రావణకృష్ణపక్షాప్త
మి, గోకులాప్తమి.
కృష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లావ.
కృష్ణిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. నల్లదనము.
కృష్ణుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దేవకీపనుదేవులకా
డుకు. ౨. వేదవ్యాసుడు. ౩. అర్జునుడు. ౪. పర

మత్త. గ. సూద్రుడు. (కే. సి.)

కృష్ణేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్ల చెఱుకు.

కృష్ణోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకోదుంబరి, కాకి మేడి.

కృష్ణమాణము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) గ. దున్ను, బడుచున్నది. అ. లాగఁబడుచున్నది.

కృష్ణము. సం. కర్షణీయము.

క్ర
గు

క్రష్టకీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్యవస్థాపత్రము, నియమ పత్రము. (దస్తావేజు, మొ.)

క్రష్టధూవము. సం. వి. ఆ. పుం. సిహకము, చిల్లమడ్డి.

క్రష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. రచితము, నిర్మితము. 1. సమర్థము. 3. ఛిన్నము, ఖండింపఁబడినది.

క్రష్ట. కృష్ట కేశనఖిలశ్రు... మను. ర. 3 గ.

క్రష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. కల్పనము, రచించుట.

అ. అవధారణము, నిశ్చయము. 3. ఏర్పాటు.

క్రష్టికము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) ప్రక్రయము, కొనుట. (హలా. ని.)

కె

కె. వి. వృత్తియందు 'కెంపు' శబ్దముయొక్కలు ప్రకేషము. (చూ. కెంపు. వి.)

కెంగట. (చి. ని.) వి. తాటిటెంక.

నీ... కెంగటంచనగఁ జెలంగుఁ దాళ, బీజాభిధానము... ఆం. భా. 1. 20.

కెంచేము. వి. దిట్ట?

క. కాంచిన ననసానాగడ, కెంచపుమాస్తీడు బెట్టు గెరలుచుఁ జెలిఁ బై, కొంచు నెడఁ దటాయించక, గొంచించక మొగలితేకుగుమిరిఁ జిమ్మెక. ఉ. హరిశ్చ. ర. 100.

వ. వారాంగనలకటాక్షమార్గం బపేక్షించువిరుదుకెంచపుమాస్తీలచాలును ... ప్రబంధ. 20.

కెందమ్మి. వి. (కెంపు + తమ్మి.) ఎఱ్ఱదామర, రక్తోత్పలము.

నీ. కెందమ్మి చెందమ్మి కెందామర యన రక్తోత్పలసంజ్ఞ యై యొప్పుచుండు. ఆం. భా. గ. 100. పారి. 3. 100.

కెందామర = కెందమ్మి. నైష. ౮. 20. ఆం. భా. గ. 100.

కెందొగ(వ). వి. (కెంపు + తొగ) ఎఱ్ఱకలువ, హల్లకము. ఉ. రా. 1. 100.

కెంపు. వి. గ. పద్మరాగమణి.

నీ. మృగసేత్ర పెదవితో సాగనుఁ బూనఁ గడంగి కెంపు నీరసము చెక్కించుకొనియె. వసు. 1. ర. గ.

నీ. పద్మరాగాభిధ పరఁగుఁ గెంపన... ఆం. భా. 1. 122. శకాం. 3. ర. 3.

1. రక్తిమ, ఎఱుపు.

క. వెండియు నుడుగక రవిసుతుఁ, డొండొండ నిశాతసాయుకోత్కరము సముద్దండతఁ బై నించిన నా, ఖండలనందనుఁడు కెంపు గనుఁగవఁ గరుక. భార. విరా. ౫. 100.

నీ. కెంజడో పై వ్రాలి కెంపు లేన విపంచి మొరయించునారదముని యనంగ. రా. వి. 3. ౯.

3. దంతక్షతము.

చ.... విడికెంపుకెంపు మీ, అు మెఱుఁగు మోవి వైఁ జూచుచు క్కను కెంపులకుం దలంకఁ గె. దశా. 2. 100.

నీ. దంతక్షతంబు రత్నం బగుఁ గెంపు నాక... ఆం. భా. 3. ౫0.

వి. (క. త. కెమ్మ. మ. కెంబు—వృత్తియందు మీఁదిపర్లములు వైకల్పికముగా లోపించి 'కె' యనునది మిగులును. దానికి కొన్ని

యెడల నుమాగమును, కొన్నియెడల పర
మగుహల్లునకు ద్విత్వమును వచ్చును. ఉదా:
కెంగేలు, కంజడ, కంధూరి, కన్నురువు,
కమ్మైవి, మొ.) ఎట్టినిది.

చ... మేటివిల్లు వే, కొని కనుదోయి గెంపుగ న
కుంతిలవిక్రమ మొప్పఁ ద్రుంచె నా, తని
ఘనకార్దుకంబు...భార. కర్ణ. 3. ౧౬౩.
(కెంపుగఁ=ఎట్టినిదికాఁగా.)

సీ. తెలిదమ్మివిరియింటి తెలిగంటికెంపువారెర
సాంచె పనడంపుఁదీఁగెగుంపు. దళా. ౧.
౧౬౪.

కెంగుచ్చు. ఆము. ౪. ౯౨.

కెంగేలు. భార. విరా. ౨. ౩౧౦.

కంజడ. నునుచ. ౧. ౫౯.

కంజాయ. భార. భీష్మ. ౨. ౨౨.

కంజగు(వు)రు. ఉ. రా. ౬. ౧౦. కకు. ౫. ౫౫.

కంపారు=ఎట్టివగు.

మ. ఘనకార్దుద్ధతి భద్రకారిక కటాక్షజ్యో
త్స్నై గెంపార ను, హ్లాని వక్రంబు విగించి
యూఁదుటయు...కాశీ. ౬. ౨౨౦.

కంపెక్కు=కెంపారు.

ఉ... నేల కెం, పెక్కుచు వచ్చె...భార. వి
రా. ౨. ౩౧౯.

కెంబువు. అచ్చ. రా. యు. ౩౨౩. బిల్ల. ౨.
౧౯.

కన్నురువు. ఆము. ౪. ౧౦౦.

కమ్మైము. దళా. ౩. ౧౦౪.

కమ్మైవి. నైష. ౨. ౨౬.

జ: కెండమ్మి, కెందామర, కెందొగ, కెంపుకంటి,
కెంపుగాము, కెంపునవతు, కెంబనుపు.

కెంపుకంటి. వి. (కెంపు + కన్ను)-ఎట్టినికన్ను
లు గలది-కోయిల. (శ. ర, ప్రా.)

కెంపుగాము. వి. (కెంపు + గాము)-ఎట్టినిగ
హము-కుజాఁడు, అంగారకుఁడు. (శ. ర, ప్రా.)

కెంపునవతు. వి. (కెంపు + నవతు)-కెంపుతో న
మాన మైనది-స్వాతీనక్షత్రము. (శ. ర.)

కెంబనుపు. వి. (కెంపు + పనుపు) కుంకుము.

సీ. నునుపుగా దువ్వి తీర్చినకెంపుబారేందుపన
మీటునొనటికెంబనుపుబొట్టు. శుక. ౨.
౪౨౩.

కెకరించు. అ. క్రి. అఖిలషించు, కోరు. (ప్రా.)

ద్వి. లోలత నటచేతిలో నిమ్మపండు, లీల బో
షింప లాఠిరైవైభవమున, సుకసుకంబున
నుండి సుక్కక చావఁ, గెకరించెదవు విధి
గెలువ నీవళ మె. నవ. ౧. ౬౭పా. ౧౬పం.

కెచ్చెలితనము. వి. అల్లరి, దొప్పి, (ప్రా.)

కెడ=కడ. వి. (ఇట్లు పరుషాది గా శ. ర-కెడ?
చూ. అగ్గడ.) ౧. పార్శ్వము, ప్రక్క.

గీ. కృపుఁడు వృష సేనుఁడును వారికెడన కూడి,
పార్థసపునఁ దూపులు వజిపిరి...భార.
ద్రో. ౪. ౩౦౩. (శ. ర, ప్రాతప్రతులపాక
ము. 'గెడన' అని వావిళ్ల ప్రతిపాతము.)

గీ. లలితకలకంఠకోలాహలంబు లెసఁగ, దళ
ముకొని రెండుగెడలఁ గాదంబకోటి, గొ
ల్వ రాచిల్లసాంబ్రాణిగుట్ట మెక్కి, దర్ప
కుఁడు పాంథజనులపై దండువెడలె. ఉ. రా.
౪. ౧౫౬.

సీ...పార్శ్వసంజ్ఞ, కెల ననఁ గెల కనఁ గెడ
యన బగి యనఁ బ్రక్కయనంగఁ గన్న
ట్టు...ఆం. భా. ౨. ౧౩౦. (ప్రాతప్రతిపా)

౨. దిక్కు.

సీ. ఇటు వల్లెలాటిమిక్కుటపుఁ డెక్కురికీబుకడ
గొప్పతిప్ప వీక్షించినాడ. ప్రబంధ. ౧౪౯.

జ: కెడగూడు.

కెడగూడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కెడ}}$) ౧. కూడు, నుం
చగు.

ద్వి. గుడికి నేతెంచునయ్యెడఁ బురజనులు, గెడ
గూడిత నిర్దురుగెలఁకులఁ గొలువ. బస. పు.
ర. 20౯ పం.

౨. ప్రక్క నుండు.

సీ. నెటి లేక నీతోడునీడ యై గెడగూడి పరఁగి
న నన్నింత యెరవు నేసి. కు. సం. ౫. ౬౦౨.
కెడపు. స. క్రి. (✓కెడయు-త. కిడప్పు) కెడయఁ
జేయు.

౧. పడఁజేయు, పడవేయు, కూల్పు.

చ. మిడుక మదగ్రజన్తుఁ గుళమిఁదికిఁ గట్టుక
పోయి బావిలోఁ, గెడపితి వట్టిని నిర్దుడు
గీటణఁగింపక పోవ నిర్దునే. జై. భా. 3.
౧౦౯.

(చంద్రకిరణములు) సీ. కెరలి చీకటిన్మును గెడ
పంగ నిక్కిననమయగజంబుదంతము లనంగ.
పారి. ౨. 3౬

౨. వినరివేయు, వ్రోయు.

క. ఒకతూపున రఘువీరుఁడు, మకరాకరమధ్య
సీమ మారీను సురాం, తకుఁ బడఁ గెడపి ను
బాహుక, బ్రకటశిలీముఖముభాగ్ని భస్మ
ము చేసెన్. రామా. ర. ౫౦.

3. చంపు.

క. తొడిగిననాపటు బాణము, కడుఘోర మమో
ఘ మంతకర మగుటను నే, విడువను దొడి
బడ నెవ్వని, గెడపునో యని సంశయమున
గరిచరవర్యా. భా. రా. కిష్కిం. ౧౯3.

క. ఈహరిణనయనఁ గెడపిన, స్త్రీ హత్యయుఁ గె
డప కున్నఁ జెచ్చెర స్వామి, ద్రోహంబును
బాటిలెడు, నూహించిన నాకు నెద్ది యుచి
తము చేయెన్. హరిశ్చ. ౫. ౧౮3.

ర. పాడుచేయు, నాశనముచేయు.

స్రగ్ధర. చించెం జెండాదె మట్టెం జిదిమె విటి
చెఁ గ్రచ్చెన్ విఘట్టించె దంచెన్, ద్రుంచెం
జక్కాదె మోదెం దొడనె గెడపె నత్తు

ధతిం గాకికాపూః, పంచక్రోశిధరిత్రీపరిధిఁ
గరిసుర ప్రత్యసీకుండు హేలా, సంచారోద
గ్రభంగిన్ జలముకొని వనీసాధవప్రాట్టవీ
ధుల్. కాశీ. ౬. ౧౭౬.

౫. హరించు, పోఁగొట్టు.

గీ. అచ్యుత యనంత గోవింద యనెడునామ, కీర్త
నం పాపధం పాచుఁ గెడపఁ జాలు, రోగజా
లంబు లెల్ల నారూఢి గాఁగఁ, దధ్య మీమాట
దప్పదు ధర్మపుత్ర. శేష. ౧. ౫౧.

కెడయాడు. అ. క్రి. (కెడ+అడు.) నడయాడు,
సంచరించు.

సీ. ఈహంసయానంబు నింతయొప్పుయి యున్నె
యతివ యిక్కడఁ గెడయాడె నేని. పోడ.

౮. 3౯.

కెడయిక. వి. (✓కెడయు) ౧. పాటు, పఠనము.
(శ.ర.) ౨. చాపు, మరణము. (శ.ర.)

కెడయు. అ. క్రి. (క. త. కెడు) ౧. విడిగివడు;
పడు, కూలు.

క. మాలెడుగుట్టంబులు ధర, వ్రాలెడునేనుఁగులుఁ
గెడయురథములు నై ... భార. భీష్మ. 3.
3౫3.

ద్వి. ఉత్తరుఁడును మూర్ఖ నొరగె వాపురము,
లెత్త లేకను నప్పు డిలమిఁదఁ బడియె, గెడ
సిన వీక్షించి క్రీడి యేతెంచి, కడువేగ హ
రులవాగలు పట్టి యెత్తి. ద్వి. భార. విరా.
౨. ౪౪ పా.

క. రక్కసకుఁ దాను నెక్కుడు, రక్కసయై
కృష్ణుఁ డిట్లు క్రౌర్యావేశం, బక్కజముగఁ
బచరించుగ, నక్కుటిలానురియుఁ గెడనె
హాయనుచు భువిన్. హరి. పూ. ౫. ౧౫౧.

౨. చిన్నమగు, తెగు.

సీ. వరములు వడయంగ శిరములు గెడయంగఁ
బంక్తికంతుఁడు వీరిపాలఁ గనియె. ఉ. హరి.
౨. ౧౮౧.

3. చచ్చు. మరణించు.

మ. కెడనె దువ్వలు డింక వేసి నెలుగుల్ గి
పైట బులుల్ సింగముల్, కడగొట్టె...
సారంగ. గ. ౧౦౭.

క. అంగిరసుడ నీకేటికి, సంగరము తపస్వివరు
లసవనముహుతముల్, మ్రింగినలా పకటయి
చటికిం గొఱయే తొలంగు మెదిరి కెడముక
నాచే... పారి. ఉ. ౮. ౭౯.

ర(=ఎడయు.) పాయు, ఎడ మగు.

గీ. ఎడనె బురివిచ్చె నెడమయ్యె గెడనె జెం
గె, బానె గేడించె నాంగను బరంగుమండు,
వీడె ననుటకు... ఆం. భా. 3. ౮౫.

జ: కెడపు, కెడయిక, కెడపు, కెడ్రును.

కెడపు. వి. ($\sqrt{\text{కెడయు}}$) పాలు, పతనము. (శ. ర,
ప్రా.) విణ. ప్రక్కకు పడినది, ఒఱగినది. (చూ.
ఒడ్డగెడపు.)

క. విడువిడు డని ఫణి పలుకంగ, గడుభరమున
మొదలఁ గుదురు గలుగమిఁ గెడవై, బుడబుడ
రవమున నభిలము, వడవడ వడకంగ మహా
ద్రి వనధి మునింగె... భాగ. ౮. ౧౯౯.

తలకెడపుగ = తలక్రిందుగా.

వ. భగ్నచరణంబు లై తలకెడపుగం ద్రెల్లినతు
రంగక శేఖరంబులం గవుంగిలించుకొని ...
పారి. ౫. ౧౩.

కెడ్చెరను. విణ. (కెడ + చెరయు = కెడగూడు? -

క. చెరసు = కూడిక, కలయిక.) సంకీర్ణము, కలసి
నది.

క. దురమున మెడ దొడ దల మొల, బరి శిరము
ర మక్కు ప్రక్క... కె, డ్చెర పై యేర్పడ
కతిభీ, కర మయ్యె జముండు కుడిచి క్రక్కి
నధంగె... కు. సం. ౧౧. ౭౬౦, ౬౯౪.

కెరగొట్టు. అ. క్రి. (కెరలు + కొట్టు. శ. ర.) కిల
కిలఁ బలుకు.

నీ... కెరగొట్టె ననంగను గిలకిలఁబలి, కెననెడి
మాట యా... ఆం. భా. 3. ౯౭.

కెరలించు = కెరలుచు.

(ప్రకోపింపఁజేయు, ఉద్రేకింపఁజేయు.)

గీ. సోయగము గాంచి తిలకించి సాబగుమించి,
మరులు గెరలించి కెరలించి మదిఁ గరంచి,
యజుమరలు దీఱ లాలించి యామతించి, కలి
కితొలికూటమి విభుండు తులకరించె. కృ.
శమం. 3. ౫౦.

నీ. కొనగోరు నాటించి కూర్చి పాటించి నాశమ
కంబుఁ గెరలించుతలిరుఁబోడి. శశాం. ౪.
౫౯.

(కోపింపఁజేయు.)

ఉ. ఇంకిటు నిన్ను నమ్మ నను నేమిటికిం గెరలిం
చె దెంతయుం, బొంకము గానియావలనిబొం
కులు మాచవి గావు రుక్మిణీ, పంకజపత్రనే
త్రమను బ్రాణపదంబులు గాని వల్లవీ, కింకర
చాలు జాలు నడికింపకు నింపకు లేనికూరు
ముల్. పారి. ౧. ౧౨౬.

(బాధించు.)

క. రాచిలుకా కోమలిదెనఁ, జూచితె శ్రుతికటు
వులనెడు కుకనామము నీ, కేచాడ్పునఁ ద
గు పల దింక, మాచెలిఁ గెరలించి లేనిమాట
లు వచ్చు... విజ. వి. 3. ౫౮.

గీ. కిలిఁ గబళించి యాతమ్మిచూలి మించి, కూ
లిఁ గెరలించి యుగ్రగ్రహాలి నొంచి, యెం
దునున్నను దెత్తు నీయించువనన, నవన ననుఁ
జూడు మదవద వదలి యధిప. రామా. ౫.
౨౭౭.

కెరలియాడు. అ. క్రి. (కెరలి + అడు) ఉత్సహించు.

గీ... బాణాసురుండు, దనుజసుండు సహితుఁడై
మనసులోనఁ, గెరలియాడుచు మధుపానకే
లిఁ దేలి, యాహవముఁ గోరు చుండె... ఉ.
పారి. ౫. ౪౭.

కెరలు(ర్లు). అ. క్రి. (క. కెరళు) గ. ప్రకోపిం
చు; అతిశయించు; పొంగు.

గీ. కుడుపువై గుడ్డు దిననిద్రఁ గూరు సురత,
పరత నొందుఁ బెల్లాయానపడు విమూఢుఁ,
దతని బాధించు దోష త్రయంబు గెరలి. భా
ర. ఆశ్వ. గ. గం. ౬.

గీ...అవ్యధూటిఁ, బర్ణశాలాంతరముఁ జేర్చి బ్రా
హ్మణుండు, కెరలుకోర్కులఁ గందర్పకేళిఁ
దేరె. మనుచ. ౬. ౩౫.

చ. కెరలు స్రవంతి...ఆము. ర. గ౫౦.

(వ్యవ) పసరు కెర్లి వాంతిరూపముగాఁ బైకి వ
చ్చినది.

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు.

గీ. ఒండొరులసరోషహుంకృతిఁ గెరలుమఁ గె
రలి తూపులవాన గురిసి కురిసి. రాఘవ. ర.
౨౨౫, ౨౩౧.

గీ. గొంటుగాఁ గోయిలలు రేఁగి కుమ్ములాడు,
మొనసి వలితెచ్చెరలు కెర్లి పెనఁగులాడు. కు
వల. ౩. ౯౫.

౩. కోపించు, చిరాకుపడు.

చ...మాంసముల్, నెరపుచు యజ్ఞవిఘ్న మవ
లీల నొనర్తురు సారెసారెకుం, గెరలి శపించ
వారిఁ బరికించి తపోవ్యయ మొర్వలేమి
చే. భా. రా. బాల. గ. ౨౩.

గీ. ఆనఘచారిత్ర యెవ్వ రేమన నొకింత, కెరల
నినుకీల సంపన్న గేస్తురాలు. సారంగ. ౩.
౪౬.

పంచచామరము...మ ట్టిట్ట వచ్చి సారెసారె
నన్నుఁ గెర్లఁ జేయ రాక పా మ్మిక. విప్ర.
ర. ౫౯.

౪. సంభ్రమించు, తత్తటపడు.

చ. కెరలక క్రమృతించ నడుగెంటనె నిల్చు నొ
కింత నూకినక, శరనిధు లేడు దాఁటు మె
యి చాచి చివుక్కున నుక్కు మీటి సంగ

రమున గాయ మైనవతిఁ గాచుఁ జలించక త
త్పురీహరుల్...పొండు. గ. గం. ౪.

ద్వి. పరకపీంధ్రులు మహాపంశవర్ధనులు, కెరలి
పాటుదురె ప్రాకృతులచందమున. రం. రా.
య. కం. ౮ పా. ౬ పం.

౫. ఒలుకు.

క...విన్నో, దమ్మగుకథ వినియెదె యని, కమ్మనిచ
క్కెరలు కెరలఁ గాని ట్లనియె. కుక. ర.
గం. ౨.

౬. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గీ. నియతిచేతఁ గదర్శితుం డయిన ధైర్య, పరుని
ధైర్యగుణంబు మాన్వంగఁ దరమె, క్రిందు
నేయంగఁ బడినట్టికృష్ణపథుని, కీల రెం దైవ
మీఁదుగాఁ గెరలుఁ గాదె. భర్తృ. గ. ౨౨.

౭. భ్రమించు, తిరుగు, దొడ్లు.

చ. పరిమిలిత ప్రవాళవవడట్టపటన్వజమాతనూ
తన, స్వరరథరాజమున్ భ్రమరజాలగుణాం
చితపాంసుచక్ర ముల్, గెరల మహాబలంబు
దరలించ లతావనితాళి అువ్యలే, మరుపపు
బంతులట్ల శుకమండలి యాడెడిఁ గంటె పై
వయి. వసు. ౩. గ. ౩౫.

౮. కూయు, రుతము చేయు.

గీ. ప్రమదమునఁ దేఁటు రెలుఁ గెత్తి పాడువో
ట, శారిక లనంగళాస్త్ర ముల్ చదువుచోటఁ,
గీరకలకంఠములు క్రొవ్వీ కెరలుచోటఁ, బా
వురములారజంబులు పలుకుచోట. మనుచ.
౩. గం. (శ. ర. పా - 'కేరు' ముద్రి.)

జ: కెరగొట్టు, కెరలించు, కెరలియాడు, కెరలు
కొను, కెరలుచు, కెరలువొడుచు.

కెరలు(ర్లు)కొను. అ. క్రి. (కెరలు + కొను.) చెల
రేఁగు.

గీ. పఱల దిక్కుల నెంచి దుర్వార మైన, కీడు
మేలును దెల్పుమఁ గేక లిడుచుఁ, గెర్లికొను

చును దనపేరు కేరికొనుచు, వచ్చె నచటికి
దుబుడక్కివాఁ డొకండు. హంస. ౨. ౨౭.

కెరలుమే(ల్పే)=కెరలింమే. స. క్రి.(✓కెరలు)
కెరలఁజేయు.

౧. ఎగయఁజేయు.

సీ. విరహచింతాగ్ని నివ్వధిఁ గెరల్పుదు నన్నప
గిడి బద్ధ సరాగ మెగయఁగొట్టి. గీ... విహ
రింపఁ దొడఁగె మందానిలంబు. పరాహ. 3.
౭౫.

౨. వ్యాపింపఁజేయు.

ఉ... ధైర్యముం జెదరి చెంత సభేమణిఁ గాంచి
వింటినే, తమ్ముదాయమాపు నెఱతావిఁ గెర
ల్పువసంతు నేపు నా, కమ్మనివెల్తుకోపుఁ జెన
కం గలచక్కనిమోహనాంగునికై, గొమ్మగొ
చూడవమ్మ నలకూబరుఁడా యితఁ డంబుబా
ననా. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౧౫.

౩. ఉత్సాహపెట్టు.

చ... పృథుభీషణబాహుల సాళువంబులకై, ద
డవి కెరల్పుచుకై జనిరి నాథుని మ్రోలనృ
పాలనందనుల్. మనుచ. ౪. ౩౦.

౪. తమకింపఁజేయు.

ఉ. ఆమధురంపుసాంపు కడు నాత్మఁ గెరల్పు...
కళా. ౬. ౧౨౪.

౫. కోపింపఁజేయు.

చ. హరి నరయకై గురుం డనుప నత్తఱి సాగరు
లర్వి రోసి వే, సరి ధరఁ ద్రవ్విత్రవ్వ బలిస
ద్దగు లై హరిబుద్ధి దక్కిచి, కైర మునిము
చ్చ టంచు గమకింపులచే గవలం గెరల్చి
త, ధ్రువుతరకోపదీపమునకుకై శలభాకృతిఁ
జెంది రండుఁజుకై. చం. రా. 3. ౧౪.

కెరలువొడుమే. అ. క్రి. (కెరలు + పాడుమ) ౧.

విజృంభించు.

ఆ. అతని చేత సన్నయమృతమంభము నూచి, కె
రలువొడిచి సురలఁ గికురువెట్టి, పుచ్చి కొనిరి

యసురపుంగవు లెల్లను, మాటు లేనిబలిమి
మానవేంద్ర. భాగ. ౮. ౨౯౫.

౨. వర్ధిల్లు, పెరుగు (శ. ర.)

(లేడిపిల్ల) గీ. గరిమ సీగతి మెల్లనఁ గెరలువొడి
చి, చెలఁగి యాడంగ భరతుండు చిత్తమం
దు, నంతపిల్లుచు నుండె... భాగ. ౫. ౧. ౧౦౭.

కెలఁకు. స. క్రి. ౧. కడలింపు, రేఁపు.

వ... ఇందులకుం బొందుపడు ప్రత్యుత్తరంబు
వీనిఁ గెలఁకిన బుద్ధిక్షోభంబుగా నింతకంటె
నేమి యబద్ధంబు వినంబడునో... ఆము. ౬.
౩౬.

ద్వి... ఆతినపుండ్లు గోలలను, గెలఁకినక్రియ...
పండితా. మహిమ. ౨౯౧ పా.

ద్వి... కెలఁకెడు సుతుచాపు... పండితా. మహి
మ. ౨౯౧ పా. (ఇట 'స్వప్తికిఁ దెచ్చు' అని
భావము.)

౩. ఊడఁబెటుకు, పీఁకు.

వ... భగనికన్నులు కెలఁకి పూపుపండ్లు వెతే
కి... కాశీ. ౭. ౯౫. (శ. ర. పా- 'కెలికి'
ముద్రి)

సీ. పరదారదర్శనాదరము లానీకనుకై కెలఁక
గఁ గాని నాకినుక పోదు. మల్లుపు. 3. 3౫.

కెలను. వి. బొ. (దీని 'ను' వర్ణమునకు ఏకత్వమున

వికల్పముగాను బహుత్వమున నిత్యముగాను టి
దుపూర్వక 'కు' వర్ణము వచ్చును.) ౧. పార్శ్వ
ము, ప్రక్క.

సీ... పార్శ్వసంజ్ఞ, కెల ననఁ గెలఁకన... కప్ప
ట్టు... ఆం. భా. ౨. ౧౩౮. (ప్రాత్ర ప్రతిపా.)

క. కెలఁకులుఁ బిఱింది దెసయుం, గలయం బికిం
చి... భార. విరా. ౨. ౩౨౭.

క. బలఁగను గల భూపాలుఁడు, గెలనిమహేశ్వ
రలబుద్ధికిని వ్రేఁగ గనుచుకై. భార. ౯౦. ౨.
౩౫౮.

మ. తమకుకై ముత్తైపుఁగొల్పుకూటమున నిద్దాసిం
గపుంగద్దెవైఁ, గొలు వై యుండె సురాసురా

దులు కెలంకుత్ చేరి నేవింపఁగా ... దశా.

౫. ౨౯.

౨. దాపు, సమీపము.

గీ. కెలను దా పంజ దగ్గఱ క్రేవ పాంత, యంచ
యొద్ద నా నికటాఖ్య లగు మహేశ. ఆం.
భా. 3. ౨౧.

గీ... కెలన నున్న, చిన్న ముద్దులసిరియాశ నెట్టి క
నియె. హర. ౨. ౨౩.

3. దిక్కు, దెస.

చ. కురిసె బ్రచండవృష్టి ఘనఘోషము లెల్లకె
లంకులకొ భయం, కరములుగా... భార. ఆర.
3. ౨౯౭.

విగ. ౧. సమీపస్థుడు.

ఆ. ఆపులింత తుమ్ము హాసంబు నిష్ఠీవ, నంబు గుప్త
వర్తనములు గాఁగఁ, జలుప వలయు నృపతి
గొలు వున్నయెడల బా, హిరము లైనఁ గెలని
కెగ్గ లగుట. భార. విరా. ౧. ౧౩౭.

౨. ఎదుటివాఁడు, పోటి గాఁడు.

గీ. కెలని నోడించువిధముఁ దా గెలుచువిధముఁ,
దలఁచుకొనుచును రాజ్యతంత్రంబు చాగు,
రీతిఁ గోల్పడి యంచితభ్యాతిఁ బాయు, నెర
ప నొప్పదు జూదంబు నృపకుమార. పి. శకుం.
౪. ౧౬౪.

కెలయు. అ. క్రి. ౧. కేరు, చెలరేఁగు.

సీ... కట్టుకొంగు. గీ. తొలఁగి జఘనంబు కని
పింపఁ గెలసి నవ్వు. దశా. ౮. ౧౯౦.

క. జగతాఁగ యొకతె దిట్టుచు, మగువా నాన
రికి నీఁడుమా యన నదియుకొ, మొగ మెగఁ
జేయుట కెలయుట, తగినది గద యీఁతనీళ్లఁ
దగునతి కనియెకొ. రా. వి. 3. ౧౨౦.

౨. వేడుకపడు, ఉత్సాహము నొందు.

గీ. కెలసి నెలపుల్లగములు గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగఁ,
గ్రమ్ముకొని పచ్చునెన్నెలచెప్తు యనఁగఁ,
దొలుతెలుపు దోఁచె దూర్పునఁ ద్రుళ్లుమ

బ్బు, నుసురునకుఁ బెట్టుబరితంపు తెసరువో
రె. చంద్రా. ౫. ౫౩.

3. విజ్ఞప్తము, గర్వించు, నిక్కు.

సీ. నిలుచుండి చంక చేతులు కట్టుకొనువాఁడె
కొలుప రా రే మంచుఁ గెలయు సాగె. కువల.
౨. ౨౪.

ద్వి. కెలయుచు నిను నీచె కీర్తించుకొనెడు, కుల
జాండు తనుఁదానె కొనియాడుకొనునె. రం.
రా. ఆర. ౧౬౬ పా. ౧౫ పం.

౪. కనరుకొను, కోపపడు.

సీ. స్త్రీలఁగా నందఱ సృష్టింపరైతి రంచును నుప
ధాతలఁ జూచి కెలయు. దశా. ౪. ౧౧౯.

కెలవు. వి. అనురాగము, వలపు.

క. పలువుర కొకభామినిపైఁ, దలఁపును నొకవా
రనతికిఁ దగఁ బలువురపై, వలపును మృగవి
హగాదుల, కెలవు రసాభాస మయ్యె షీతి
నెట్లన్నకొ. నరస. 3. ౧౪౪.

క. గుఱిచేసి గిన్నెఁ బంపిన, తరువాతను మల్లి
పంపఁ దగఁ దంపినచో, మఱి మిమ్ము గొదవ
చేసిన, తెఱఁ గగుఁ గెలవులును మీమదిం
గడు నెడయుకొ. విప్ర. ౪. ౭౩.

కెలనము. వి. (క. కెలన) ౧. పని, కృత్యము.

ప. పాండవులం బరిహర్చుపని నేడ చేయక మ
ఱి చేసిన రారాజు నిర్గతప్రాణుం డైన నాకె
లసం బెవ్వరి కెక్కెడు ... భార. పా. ౧.
౨౪.

ప. నాకుం దగిన కెలనంబు గంటి దీని కింతకు మై
కొంటిఁ దాంబూలంబు దయసేయుము...కు.
సం. ౪. ౪౧౦.

క. చిక్కినలగుడంబునఁ దల, వ్రక్కలుగా మోఁ
ది చంపి నైచిరి మఱియుం, బెక్కుఝంపంబు
లఁ బట్టిరి, యక్కెలసము మాని తనిసిరి ...
వేం. పంచ. ౧. ౬౧౯.

౨. అక్కఱ, కావలసినపని, అభీష్టకృత్యము.

ఉ...వీను నీ,చుట్టను నై భుజాబలముసాంపున
నీకెలసంబు దీర్చెదం,జట్టన నన్ను బంపుము
భృశంబుగ నెయ్యది కార్య మిత్తటిక. భార.
ఆర. గ. ౨౨౮.

చ...భవచ్చరణంబులఁ గొల్వ వచ్చితిం, గెలస
ము దీనికంటె బరికింపఁగ నెయ్యది నాకుఁ
జెప్పమా. వేం. పంచ. గ. ౧౬౬.

౩. నిమిత్తము, హేతువు.

చ.బలునెగ నించువిల్లడుగుఁబట్టినదే యిపు డా
కుబూదిగెంపులఁ ద్రిరుచిత్వ మూఁది మరు
ముష్టిలిగిం దివిఁ గ్రాయుమాక్తికం,బుల జడి
జాప్తనం దొరఁగుఁబో యిదియింద్రుని దేని
పుట్టరార,గెలసమె నాఁగఁ బోల్విలుజింగ
రకాస్త్రుతి నొప్పె మేఘముల్. ఆము. ర.
౯౬.(కెలసమె=హేతువేమి.)

ర. నేవ, ఉపచారము.

నీ...దివిజగణంబులు నెరపులై యీశుండు పుర
ము లేయఁ. గీ.దలఁచినంతన బోరనఁ దమకుఁ
దార,వచ్చి కెలసంబు నేసినవారె కారె. కు.
సం. ౨. ౧౬౦.

ద్వి. ఏకాంతమున హాటకేశ్వరం బేఁగి,యాకాం
క్షఁ గెలసంబు లర్పించువారు. పండితా.
పర్య. ౩౬౨ పా.

కెల్లగించు. స. క్రి. గ. పెల్లగించు. (శ. ర.) ౨.
రేచు. (శ. ర.)

కెల్లుమలఁగు. ఆ. క్రి. పరాజ్ఞుభిమగు, పెడమొ
గముపెట్టు.

గీ. కైలసతయును... కేకరాలోకనంబులఁ గె
ల్లుమలఁగి. వార. ౩. ౮౧.

కెళకుళి=కేళాకూళి.

(క్రీడాసరస్సు).

నీ. ఈకెళకుళిలోన నెలనాఁగ ప్రాదిరాయంచ
లకపల నిందించియాడె. పోడ. ౮. ౩౮.(శ.
ర.పా.)

కెళవు. వి. గ. ప్రక్క, పార్శ్వము.

చ. అని వినిపించ నప్పు డమరాధిపనూనుడు
వచ్చి ధర్మనం,దనునకు నమ్రుడై కెళవునకొ
భజియించ ముదశ్రుపూరలో,చన యయి
కుంతి...జై. భా. ౮. ౧౨౩.

గీ. ఊరు పాడైనఁ గెళవులయూళ్ల కుటికి, మె
నవ దొరఁకొంటిఁ బ్రజ మారి మనఁగిసట్లు.
మనుచ. గ. ౨౬.

౨. దూరము.

క.అనఘుఁడు సత్త్వ మె యాపై,జనియించినవాఁ
డు వీఁ డసాధ్యుం డీవే,శను బ్రద్యుష్ణు
దుల నిట,సునిచి మనము కెళవు లొలఁగి
యుండుద మచుచుక.జై.భా.గ.౫౩.(చూ.
౫౪.)

కెళాకుళి=కేళాకూళి.

(క్రీడాసరస్సు.)

నీ. ఈకెళాకుళిచెంత రాకేందుబింబాస్య తివి
యంచకు నడ ద్విద్దుచుండె. రసిక. ౩. ౧౧౩.

కెళాకూళి=కేళాకూళి.

(క్రీడాసరస్సు)

గీ. తావితమ్మి కెళాకూళిదండ నొప్పు, గొప్పున
న్నీటికాల్వకు నుప్పరిగకు, నతులజలనూత్ర
మిడినట్టియద్భుతంబుఁ, గాంచి రాజన్యమా
ర్థన్యకన్యఁ బొగడె. రా. వి. ౩. ౮౧.

కెళ్లుకొను. స. క్రి. (త. కెళ్లు=తిను.) నోటవైచు
కొను.

ప. వెండియు నొండెడలం గుంభముక్తముక్తాఫల
శర్కరలంబు లగు నేనిక మెదళ్లు కెళ్లుకొని
యు నమలి చవిగొన లేక మరల వెడలఁ గ్ర
మ్మ డాకినీగణంబులును...కవిక.౨.౧౯౭.

కెవనిబంటు. వి. (త. కెవుని=గవను, కోటగుప్తు
ము.) గవనిబంటు, కోటగుప్తుము కాచువాఁడు,
ద్వారపాలకవిశేషము.

వ... రాయబారులు నుగ్రాణంపుఁదెగలు కవని
బంటులు వేశ్యాజనంబు లనియెడు దెబ్బది
రెండు వినియోగంబులవారలు నలుచెఱుగు
లఁ గొలిచి రాక... ప్రబంధ. ౭౮.

కెవ్వ. వి. అర్చుటయం దగునుల్లా సాదిసూచకధ్వని
కనుకరణము.

గీ. శంకరుఁడు వందెపై నెక్కి హుంకరించి, య
తిశయార్హుడై కెవ్వన నార్చి పేర్చి. అని.
౪. ౪౬. (ప్రా. ముద్రి. పా. 'కే' వు' శ.ర.
పా.)

వ... ఉఱుము లురుముఖబృంహితంబు లనియు
రేసి యేసగాఁ దివిసి తడవిండ్ల నేసి కెవ్వ
సం గూసి డాసి... వసు. ౨. ౧౧. ('కెవ్వ'
ముద్రి. పా.)

కే

కే. వి. ఉత్సాహమును దెలుపుధ్వనికనుకరణము.

క. ... నీప్రియతనయుం, జోయవ్వు కడప లన్ని
యూ, గే యని బోరగిలఁ ద్రోచి కేరుచు వ
చ్చు. హరి. పూ. ౫. ౨౧౨.

ఉ... ధస్తము మేన నలంది కెంజడల్, భూమిని
వ్రాల శూలమును బూనుక కే యని గంతు
రేయునా, స్వామినిఁ జూచునెచ్చెలికిఁ బై
నెవ రావెఱవేఁకిఁ దీర్చుగఁ. పార్వ. ౪.
౯౪.

కేందుకము. సం. వి. అ. పుం. గాలవవృక్షము,
లాద్దుగుడి.

కేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. తిందుకము, నల్లతు
మికి.

కేంద్రము. సం. వి. అ. న. (జ్యోతి) ౧. వృత్త
క్షేత్రముయొక్క మధ్యస్థానము. ౨. లగ్నమును
దానికి వత్తురస్థ ప్తమదశమస్థానములును.

కేంగో. వి. నెమలికూతకు అనుకరణము.

క. లేఁగొడమనెమిలి పల్కెఁడు, గేంగో యని
వైశ్య మనకు గలు పగుఁ జామ్మి. క్రీ. డా.
౫౨.

కేక. వి. (సం. ప్రా. కేకా. క. కేక.) ౧. నెమిలి
కూత.

నీ... కేక కేక యనంగను దనరు... ఆం. భా. ౨.
౯౬.

౨. అఱపు, పెద్దకూత.

క. ఆరీతిఁ బారువము పో, సారంగధరుండు పో
డిజననాథసుతుల్, సారెకుఁ గేకలు వేయఁ
గఁ, గారాకూర మయి మనసు గళవళపడఁ
గఁ. సారంగ. ౨. ౩.

జ: కేకరించు, కేకరింత, కేకించు.

కేక. సం. వి. అ. క్రీ. నెమిలికూత.

కేకటగెమ్మటలు. వి. బ. వేశాకోశములు.

ద్వి. కర మనురక్తియ కారణంబుగను, గిరిశేషుఁ
గేకటగెమ్మట లాడి, యును సరసము చేసి
యును గేలి చేసి, యును... పండితా. మహిమ.
౨౭౩ పా.

కేకయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక దేశము.

కేకయి. సం. వి. ఈ. క్రీ. కేకయదేశాధిపతికూఁ
తురు; కైక. (దశరథుని భార్యలలో నొకతె. భర
తునితల్లి.)

కేకరము. సం. వి. అ. న. మెల్లకన్ను. (వాచ.)

కేకరాక్షి. సం. వి. ఇ. న. మెల్లకన్ను; కడకన్ను.

కా. మానిక్రొధవిధూతపత్రముల మాహతో స
పత్రల్లదా, కానీ రం డని కేకరాక్షిరుచి
మొక్క ల్పుక్కలకై కార్ణతూ, డానల్పా
హిపకల్పకాండతతులం దారం బురిం బొ
ల్పునా, బా నేయంబులు ఫేనహాస మిడి కై
బా మోర లల్లార్చుచు. ఆము. ౨. ౨౬.

కేకరాక్షసుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) మెల్లకంటివాఁడు.

కేకరించు. అ. క్రి. (✓ కేక - క. కేకరిను.) గ. కేకలు వేయు.

ద్వి. క్రి. డించి మలయుచుఁ గేకరించుచును. నవ. 3 భా. (శ. ర.)

౧. గొంతుక సవరించుకొనుచు సకిలించునట్లు ధ్వనిచేయు.

ఆ. వచ్చి మదికి మెచ్చువచ్చునచ్చెలిబడా, వగలఁ జూచి వింతపదము వాడి, కేకరించి కొన్నిపోకలు పోయి య,చ్చెడచూపు దన్నుఁ జేరకునికి. శుక. గ. ౮౨౭. ప్రబంధ. ౭౮౮.

స. క్రి. గద్దించు, అదలించు.

సీ. ఇంచునీటిని కేకరించుచల్లనిమాట జాబిల్లితోఁ బొందుఁ జలుపుచెఱుము. గంధ. ౧౯౯. (ఇట్ల ఔషమ్యమును దెలుపును.)

కేకరించు. సం. అ. క్రి. కడగన్ను పెట్టు.

గీ. కనియుఁ గాననివిధమున ననఘతేజఁ, డేటిఁగియును నెఱుంగనిభంగి నిండుదిష్టుఁ, కేకరించుయుఁ జూడక కృష్ణుఁ డంచి, తాసనుం డయి యుండె ననాదరమున. హరి. పూ. 2. ౧౯౬. (శ. ర. పా.)

కేకరింత. వి. (✓ కేకరించు) గ. కేకలు వేయుట. (శ. ర.) ౨. గొంతు సరి చేసికొనునపుడు కలుగుశబ్దము.

సీ. ఒడవెదుగాద్దద్య మదిరిపాటునఁ బల్కరింపఁ బుట్టెడుకేకరింత దెలుప. ఆము. ౫. ౬౦.

కేకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మెల్లకంటివాఁడు. (వాచ.)

కేకకాలి. సం = కేకావలము. (వై. ని.)

కేకావలము. సం. వి. అ. పుం - కేకలుగలది - నెమిలి.

కేకీ. సం. వి. న్. పుం = కేకావలము.

కేకించు. అ. క్రి. (✓ కేక) కేకలువేయు, (మయూరము) ధ్వనిచేయు.

గీ. మెఱసి కొవ్వేణివెంటిపై నెఱసి పాలయ, నడలు దరికొని వావిరి నఱచుచుండె, గాననెల్లఁ జెలంగ గ్రక్కడల మదము, దగిలికేకించుపురినమ్మిపగిదివోలె. మ. సం. ౫. ౫౬౫.

కేకి(క)నలు. వి. బ. గ. పరిహాసము చేయునపుడు కేకలు వేయుచు కొట్టుచప్పటలు.

మ. త్రక్షోకిల... దొడ్డకొవ్వరిబంతులక, వారిరువురు లీల నవ్వుచు వారివారికి వారిలో, గేలిఁ దేలుచుఁ జాలఁ బ్రేలుచుఁ గేకనవడిఁ గొట్టుచుక. రాజ. చ. ౨. ౧౬౦.

౨. నమస్కారములు, మ్రొక్కులు.

రగడ. శ్వేతాద్రిస్థలి సింహలోచనున కెలమిని గేకిన లిచ్చుచు భక్తిని. హంస. ౮. ౨౧౩.

గీ. విరుల కేటికిఁ జేరెద విరులతరులఁ, గిసలముల కేల యింత కేకిసల మసలఁ, బొగడ దండజయాన యీపాగడదండ, దవన మవనంబుననరింప దవనతాంగి. బహు. ౨. ౮౧.

కేకి(క)నగొట్టు, కేకి(క)నలుగొ(ల్గొ)ట్టు = పరిహాసము చేయునపుడు కేకలు వేయుచు చప్పటలు కొట్టు; కేకలు వేయుచు చప్పటలు గొట్టి నవ్వు.

ఉ. కేకినగొట్టి యొర్తు గిలిగించిన నొక్కవిలోలనేత్ర లీ, లాకలకంతకూజితముల న్నగ... చంద్ర. ౮. ౧౭.

చ. వనిత యొకర్తు మున్నొని గవాక్షతలంబున నింతు లుండుటం, గనుఁగొనఁ జోటు కేమి నొకకార్యము పేరిట బాల నోర్తు పం, చనఁ దొలఁగంగఁ బిల్చి రభసంబునఁ దత్సతిజాలకంబు చే, కొని హరిఁ జూచె గేకిసలుగొట్టుచు బోటులు దాని నవ్వగక. పారి. 3. ౧౨. ('కేకసలుగొట్టు' ప్రా. పా.)

ప. ఆకసంబుఁ గేకనల్లాట్టి కాకునేయట గానునుఁగొనులు... ప్రబంధ. ౮౦.

సీ...కేకసల్లాటై నాఁ గేకలువేయుచుఁ గేలు
డట్టి గీ. నవ్వుట చెలంగు ... ఆం. భా. 3.
౯2.

కేకి(క)సలాడు=కేకిసలుగొట్టు.

గీ. వృష్టిభోబాంధవులు కురువీర యిట్లు, రేఁగి మ
ద్యపానం బొనరించి ముదముఁ, బొంది కేకి
సలాడుచుఁ బొందువడని, పలుకు లెసఁగం
గఁ దిరిగి నవ్వులు సెలంగ. భార. మా. ౪౧.

ఉ. కాక మదీయవాక్యములు గైకొన నొల్లక
మారత్రోపునక, గేకసలాడుచుం జనినఁ
గింకర సైన్యముతోడఁ గూడి యే, జేకొని
మిమ్ము గెల్చి యతిచిత్రమహాఘనమేతుఁ
డైనయా, లోకవినిందితుక నరకలోకముఁ
జేర్చెదఁ బంత మొప్పుగక. మత్స్యపురాణ
ము. 3. ౯౮.

కేటత్రాడు. వి. ఔ. యమపాళము.

క. పితరదొర కేటత్రాటం, జతనంబునఁ దివియ
మిగుల జడుపున నెడలో, వెత కుడుచుతపసి
దిడ్డని, బ్రతికించి యసంబు గన్న బల్లెదున
కొగిక. నీలా. ౧. ౨౨.

కేటాయించు=ఘేటాయించు. స. క్రి. వేలుపలు
చు. (శ. ౪, వా.)

కేడ, విగ. (త. కేడక.) ధూర్తుడు.

సీ. చెడుగు గావరి నీచు చెరికి కేడ ములుచ బే
రజ మన ధూర్తుపేరు వెలయు. ఆం. భా. 3. 2.

కేడించు=కేడించు. స. క్రి. ౧. తొలఁగించు.

గీ. లేచి మెలపునఁ దాను గీలించియున్న, మె
ట్టునడలించి వాకిటఁ బెట్టినట్టి, తడకఁ గే
డించి పొదరునఁ దార్చిభూమి, సురశిఖామ
ణి యటు తొంగి చూచునపుడు. వి. ప్ర. 3.
౬౮.

ద్వి. క్రిందటిగాలిగాఁ గేడించి రథము, నందు
పాటునఁ దోలు మనుచుఁ దొలించి. ద్వి. హ

రిశ్చ. పూ. ౬౯౫పం.

౨. అలక్ష్యమునేయు, సరకుగొనకుండు.

వ...బాణుండు సాత్యకిం గేడించి ప్రళయా
గ్నియం బోలె విజృంభించి ... భాగ. ౧౦
ఉ. ౪౧౮.

శా. శృంగారాదిరసోదయంబునకు సంసిద్ధాస్పదం
బైనత, ద్రుంగన్నాయక నాయికానిచయముం
దత్తద్దుణశ్రేణిచేఁ, బొంగార నివరింతు నే
ర్పడ సముదూభతప్రబోధాత్తు లె, ల్లం గే
డింపక యాదరింపుడు దృఢోల్లాసంబు శో
భిల్లెడుక. కావ్యా. 3. ౨.

అ. క్రి. ౧. తొలఁగు, ఆపనరిల్లు; యుద్ధమునుండి
తొలఁగు.

సీ. పట్టరా దీతనవరు వగ్గలం బని భావింపఁగా
సమీచమున నిలుచు, నడరి పార్శ్వంబుల క
డ్డంబు వచ్చినఁ గేడించి యిట్టటుఁ గిక్కురవె
ట్టు. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౬౨2.

సీ. ఘృతశుద్ధి గావించి కేడింపఁజేయక కులటసు
సతిగఁ గైకొ నెడువారు. పార్వ. ౨. ౧౨3.
(కేడింపఁజేయక:-బహిష్కరింపక.)

(చాణూరుఁడు కృష్ణునితో నన్నమాటలు)

సీ. కేడించి కుంభినిక్రిందికిఁ బోరాదు మనుజు
సింహుఁడ నని మలయ రాదు. భాగ. ౧౦
పూ. ౧3౪౦.

సీ. మొన పేర్చి వైరులు మోహరించినవేళఁ గే
డింపక వృధఁ గెలుచు టొండె. నా. పంచ.
౧. ౨౯౧.

జ: కేడించుకొను.

కేడించుకొను=కేడించు. (కేడించు + కొను -
స్వార్థమున.)

(పాటిపోవు.)

సీ. జోడించినసివంగి కేడించుకొనునిట్టి వెనుక
గాఁ గుట్టూర్పు విడిచి త్రెళ్ల. గీ...ఒకమహా
నినద మెగసె. కకు. ౪. ౯౮.

కేడువాటు. అ. క్రి. (క. త. కేడు=నాశనము.)
నశించు, చచ్చు.

గీ. సారథులు వ్రాలఁ గొమ్ములు చదిసి కూలఁబ
క్కెరలు పీలఁ గరవాలపటలి తూలఁగే
డువాటంగ నవి పోరు భేవరాలి, హర్షమునఁ
జూడఁగాఁ బొమ్మ లాడినట్లు. కువల. ౨.
౧౪౫. (కేడివాటు-ముద్రి)

కేడెము=కేషడము. వి. (సం. భేటకమ్. ప్రా. కేడ
అం. త. కేడయం.) భేటకము, డాలు, పలక.

సీ. తలబొమిడికము కత్తళము కేడెము కత్తి యా
ది గాఁగలవి ముస్తీ దొనర్ప. ఉ. రా. ర.
౨౭౮.

సీ...భేటక మెసఁగును గేడె మనఁగ... అం.
భా. ౨. ౨౧౬.

కేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పటమటి, గుడారము.

కేలకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. మొగలికీ. ౨. ధ్వ
జము, జెండా. న. మొగలిపువ్వు.

కేలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. చచ్చపూమొగలి, గే
దఁగి. ౨. గేదఁగిపూవు. ౩. మాలతి, జాజి. ౪.
ర. నదీవిశేషము, సువర్ణముభి.

కా.మాలారచ్చదనోత్పలాబ్జసితపద్మశ్రేణిభారం
బు శుం, డాలగ్నం బొనరించి హస్తి శశిజా
టప్రాంతమందుంచి త, త్కాశస్యస్తమణుల్
పడందుడిచి కేతక్యాపగం గ్రుంతుమఁ, గే
ల స్మీరముఁ దెచ్చి మైదొడసి భక్తిం బూ
జనల్ సేయఁగఁ. కాళ ర. ౧౭౩.

ఉ. ఆతఁడు కేతకీతటినీయందు నిజాంగము దోఁ
చి తత్పయో, ధాతనమస్తదేహుఁ గలధాత
మహీధరగేహు నర్చనో, పేతునిఁ జేయ ...
కాళ. ర. ౧౫౦.

కేతనము. సం. వి. ఆ. న. గ. గృహము, ఇల్లు. ౨.

నిమంత్రణము, శ్రాద్ధాదులందు భోజనమునకు పి
లుచుట. ౩. ధ్వజము. ర. చిహ్నము. ౫. కృత్య

ము, కర్జము. ౬. చాపము, విల్లు. (కే. వి.)
కేతుతార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమకేతువు, రోక
చుక్క.

కేతుభము. సం. వి. ఆ. పుం. మేఘము.

కేతుమాలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నవవర్ణము
లలో నొకటి. (కల్ప.)

కేతురత్నము. సం. వి. ఆ. న. వైమాన్యమణి.

కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. నవగ్రహములలో
నొకటి (ఇది ఛాయాగ్రహము.) ౧. టెక్కెము,
జెండా. ౩. చిహ్నము. గుఱుతు. ర. కాంతి. ౫.
ధూమకేతువు. ౬. అగ్ని. ౭. కిరణము. ౮. రోగ
విశేషము. ౯. శత్రువు. ౧౦. తక్కిలిచెట్టు, వైజ
యంతిక. ౧. విణ. ఉ. పుం. శ్రేష్ఠుఁడు. (విలప్పు)
స్లో. మనుషంశ కేతుం. సం. రఘు. ౨. ౩౩.

కేదరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకవృక్షము. (కల్ప)

కేదరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కేకరుఁడు, మె
ల్లకంటివాఁడు. (అమరసుధ.)

కేదారకటుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతికటుకలో
హిణి కీ.

కేదారకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిపక్షు.

కేదారగౌళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముప్పదిరెండుసత్తు
నకరాగములలో నొకటి.

సీ. కాంభోజి కేదారగౌళ శోకవరా? పుష్పాగ
గుప్తకాంభోజి ... హంస. ౫. ౧౨౪.

కేదారజము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఒకజాతిపక్షు. ౨.
పద్మకావ్యము, ఓషధివిశేషము కీ.

కేదారము. సం. వి. ఆ. పుం. న. పరిమడి. పుం. గ.
హిమవత్సర్వతప్రాంతమందున్న ఒకానొక కొం
డ. ౨. ఆలవాలము, పాను. ౩. ఒకానొకపువ్వు
క్షేత్రము.

కేదారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భార్య తలయందు
గలవాఁడు - గంగాధరుఁడు, శివుఁడు.

కేసము. వి. గ. మాయ, వంచన.

ప. నిజనందనలం బుజ్జగించి నెలయాలి కేసంబు
లలపడ నోజగొల్పుచు...కు. సం. ౮.౧౮౧.
ద్వి. కేస మేటికిఁ గందిగింజనుగాఁపు, వానిని
వేచ కెవ్వలఁ జవి గాడ, యనుమాట నిజమ
య్యె...ద్వి. పరమ. ౫౩౨ పా. ౧౧ పం.

౨. (క. కీస=అల్పము.) న్యూనత, కొఱత.

ఉ...గాం, గేయఁడుఁ దారకాసురుఁడుఁ గేస
ము లేకని సేసి నీసునక. కు. సం. ౧౨. ౯౨౫.

కేసారము. సం. వి. అ. పుం. గ. తల. ౨. కపోల
ము, చెక్కిలి. ౩. సంధి, కీలు. ౪. కుంభినరకము.
(మే.ని.)

కేనిపాతకము. సం=కేనిపాతము.

కేనిపాతము. సం. వి. అ. పుం. పడవ నడిపించు
నపుడు నీటియందు వేయఁబడునది-అరిత్రము,
ఓడత్రెడ్డు.

కేమద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకజాత
కయోగము. (చంద్రునకు ధనవ్యయస్థానములయం
దు గ్రహములు లేకుండుట.)

కేయూరము. సం. వి. అ. న - భుజశిరస్సున నుం
డునది-అంగదము, భుజకీర్తి. పుం. రతిబంధవిశే
షము.

కేరజే(ర్ణ)ము=కేరిజే. వి. పక్షివిశేషము.

గీ. కాకుకోళ్లును గాఁజాలుఁ గక్కెరలును, బా
రుపములుఁ బూరేళ్లును కేరజములు, గువ్వ
లును మొదలుగ లెక్కకొలఁది మీఱఁగల
పుపులుఁగులు నేతులు గ్రక్కఁ గ్రొవ్వి. చి
త్రభా. ౩. ౧౨౨.

గీ. అంచలు నెమిళ్లు కేర్లము ల్పంచపన్నె, చిలు
కలు పికాదిశకునము ల్లలసి పలుక. హంస. గీ.
౧౪౩.

నీ. గిజగాడు పూరేడు కేర్లంబు పొన్నంగి....
గీ. అనఁగ నిట్లు పక్షి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా.

౨. ౯౮.

కేరడము. వి. (✓ కేరు.) గ. పక్రోక్తి, వంకర
మాట; పరిహాసము, కేలి.

గీ. తప్ప గలభర్తమౌల సోత్పాసఫణితి, కేర
డము లాడుసతి మధ్యధీర...నరస. ౨. ౨౯.

శ్లో. ప్రియం సోత్పాసవక్రోక్త్యా మధ్యాధీరా
దహేదుష్టా. సా. ద. ౩. ౬౧.

గీ. క్రేణియనఁ దచ్చన యనంగఁ కేరడమన,
కేలి యన మేల మన మందెమేల మనఁగ, నా
ట యనఁ ద్రస్తరి యనఁగ హాళి యనఁగఁ,
బాలుచుఁ బరిహాసములు ... ఆం. భా. గ.
౧౩౯.

చ ... నెచ్చెలుల్, పకపక నవ్వి కేరడపుఁబ
ల్కులు పల్కుగ నెట్టకేలకు...చంద్రా.
౨. ౧౪౫.

౨. చతురోక్తి, చమత్కారపుమాట.

గీ. ఇటుల నజ్ఞురకేఖరుఁ డేలఁ బట్టి, యింటిలో
నున్నవస్త్రపు లెదురునెట్టి, వలపులకుఁ జిక్కి
కేరడములకుఁ జొక్కి, సంగమసుఖంబుకొ
న్నాళ్లు జరిపెఁ గన్నె. హంస. ౨. ౧౧౨.

౪. తిరస్కారము,

నీ. యదుపుంగవున కింత యపకార మొనరించి
దేవతావిభుఁ డైన దిగులు చొరఁడె ... ఆ
ద్దేవుమనుమని నద్దిరా యెటు చూతు ననక
కేరడ మెవ్వఁ డలవరించె. ఉ. హరి. ౫.
౨౮౨.

గీ. తిరస్కారపుమాట.

ఉ. బాడబహుదనిం జెనమపార్థిపు లెవ్వరటం
చుఁ కేరడం, బాడ బలా యి డేటిమదమం
చు భృగుద్యహగర్వవార్ధికి, బాడబ మా
ప్రతాపము గనంబడఁజేసి... ఉ. రా. గ.
౯౦.

క. అనపుడు నడుగక మిక్కిలి, కిసుకం కేరడ
ము లాడ కేలిగఁ గొనుచుకొ, విని విని వేసరి

యోర్వక, యెనసివగతోడఁ గూడ నీపడు
చనియె. యయా. 3. 2౮.

గీ. ఇతని కక్కడిసామ్రాజ్య మేడ బ్రదుకు, చెడి
యె దెక తేర యనుచుఁ గేరడము లాడె.
వేం. పంచ. ౧. 3౬౯.

(పావురము) లయగ్రాహి. పేరెములు వాటుచు
సమీరునిహుటాహుటినిఁ గేరడము లాడు
చు మహారయునుతో న, య్యారె యన మీటి
...సారంగ. ౧. ౧౨౧. (ఇట ఔపమ్యదోష్ట
తకము)

కేరడము చేయు=తిరస్కరించు.

నీ. అయ్యంతి తనపాపలందు మిక్కిలికూర్చి బెర
య సంజ్ఞా దేవిబిడ్డ లయిన. గీ. మువ్వరను గే
రడమునేయ నవిధంబు, పైఁచ లేక యొక
వ్వడు శమనుఁ డలిగి, చరణ మమ్మాలు దల్లి
పైఁ జాఁచె దన్న. హరి. పూ. ౧. ౧౭౭.

కేరడించు. స. క్రి. (✓కేరడము) కేరడము చేయు.

(వక్తార్థము కలదానిని గాఁ జేయు; పరిహసించు.)

నీ. కడు మొఱయించుకే కటకంబు లన మ్రోయుఁ
గటకము ల్బుధయత్తుగరిమ ననుచు. గీ. జెలి
పలుకుఁ గేరడించుచు...వసు. ౫. 2౬.

నీ. తక్షకసముద్రగ్రదంష్ట్రాశద్విషకీలికీలాక్రీడఁ
గేరడించి. గీ. యద్ధి నావిర్భవించి యాహర
విరించి, మఘవదమరాశరవరాళిమదికి జాలి,
గ్రుచ్చె...హాలాహలంబు. లక్ష్మీ. ౧. ౧౨౪.
(ఇట ఔపమ్యదోష్టతకము.)

కేరళము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.

కేరళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కేరళ స్త్రీ. ౨. జ్యోతిర్గ్రం
థవిశేషము. 3. హోర, రాశిలో నగముభాగము.

కేరళుండు. సం. వి. అ. పుం. కేరళ దేశస్థుండు.

కేరించు. అ. క్రి. (✓కేరు) విజృంభించు, చెలరేగు.
మ...పూవుదీఁ, గెగుడెం దా పలరాచయుంటరి
కడుం గేరించుచుం జిప్పిన. యయా. ౫.

2౪. (శ. ర. పా.)

కేరింత. వి. (✓కేరించు) నవ్వు.

గీ. నగవు నవ్వు కేరింత నాఁ దగును హాసము
...అం. భా. ౧. ౧౩౧.

కేరింతలుగొట్టు=ఉత్సాహముతోఁ గూడినకే
లువేయు.

(వ్యవ) వాఁ డూరక కేరింతలుగొట్టుచున్నాడు.

కేరిజే=కేరజేము.

నీ. పిచ్చుక కేరిజ బెద్దురు వడ్డంగి...ప్రబంధ.
౨3౪.

కేరు. అ. క్రి. ౧. ఉత్సాహపడు.

క. భృత్యులఁ దీర్చురు లైనయ, మాత్యులఁ గన్గొని
ప్రమోదములి నభిలషన, స్తుత్యముగ మంగ
ళోచిత, కృత్యము లొనరింపుఁ డనినఁ గేరు
చు వారు. రుక్మి. ౨. ౧౬.

౨. ఉల్లాసముతో నుండు.

నీ. కోరి కాంతులతోఁ జకోరికలో రతిఁ గేర...
మనుచ. 3. ౨3.

క. పొంగుచు మూఁడు జగంబులు, రం గెనఁగఁగ
నేలుచుండి వ్రాలనిబలుదీ, విం గేరెడు నీ కేత్ర
దా, బంగురుఁ జటిపాప చెలిమి పాటిల పలదే.
అచ్చ. రా. ఆర. 3. ౨.

3. ఉల్లాసముతో పలుకు ; ఉల్లాసముతో కూ
యు.

చ...కుచంబు లోరగా, వెలువడఁ బైట వేయు
నెఱవంతగఁ గేరు మరుల్కానంగ బెట్టు
లు గొనఁ జూచు లేనివగలుం గొని మాటికిఁ
గుల్కు గోటిచి, ములు నొనరించు నవ్వెలఁది
మోహపుఁ బాయమువానిఁ జూచిన. హం
స. ౧. ౨౧౭.

గీ. కీరకలకంతములు క్రొవ్వి కేరుచోట. మనుచ.
3. ౧౧౧.

౪. కుతూహలపడు, తమిగొను.

చ... ఉ, గ్గలి మఱియొద్దు వేసలిని గంధము
మెత్తి మిటారిగుబ్బలక, గలయఁ బ్రమాన
మాలికలు గట్టి హరిం గనఁ జేరఁ గేరుయక.
రుక్తి. గి. ౨౬.

గి. చెలరేగు.

చ... కువలయాధిపుపాటలు పాడినం గరం, బల
రుయఁ గేరి కేరి నగు నన్యులపాటలు పాడినం
గరం, బలయుచు నేడ్పు లోతు లపురా పతి
భక్తి యటంచు నవ్వఁగక. కళా. ౬. ౧౯౫.

చ... నీ, కిల నొకరుండు సాటి గలఁడే యన బె
ట్టుగఁ గేరి నవ్వుచుక. ఉ. రా. గి. ౧౯౯.
స. క్రి. ౧. ఎగతాళి చేయు.

ప... సంగడిలం జీరువారును సంగరభీరులం
గేరువారును... పారి. ర. ౬౬.

ఉ. ఊరక చుట్టుకొన్నఁ గమలోత్పలపంపులు
వాడు నంచునో, యేలును గూర్చి చుట్టితివ
యెంతటిజాణపు మేలుమేలు నీ, నేరుపు మె
చ్చవచ్చు నని నిచ్చలు మచ్చిక కుంభుఁ గేరు
నీ, హరిగిరింద్రకన్యక దయామతిఁ గోర్కు
లు మా కొసంగుతక. ఉ. రా. ౧. ర.

౨. నిందించు, దూషించు.

కా. మారుం బేర్కొని దూలు గంధపహుఁ బల్క
లుం దుటారించి వే, సారుం జైత్రునిఁ
గేరు... శుక. ౧. ౩౧౪.

౩. చులకఁజేయు, లాఘవపఱచు, తిరస్కరించు.

గీ. వారకన్యక యని నీవు కేరవలదు, దీనితో నా
కు నేస్తంబు పూని కూర్చె, గడఁకమై మిత్త
వరుఁడు సంకరమనీషి. చంద్ర. వి. ౧. ౨౩.

క. రంగుగ నెన్నడుమున ని, న్నుం గేరె నటంచుఁ
గినుక నూల్కొన గరితక, మ్రింగితివోని
క్కంబుగ, సింగమ కలచంద మెల్లఁ జెపు
మా సరగక. అచ్చ. రా. ఆర. ౯౧.

చ... క్రొవ్వుగులువన్నీయఁ గేరును గొప్పతీర
హ... నీలా. ౨. ౧౯. (ఇట ఔషధమ్యద్యో

తకము.)

వి. శిశురోదనధ్వన్యనుకరణము.

ఉదా: పాలు లేక పసివాఁడు కేరుకేరు మని ఏ
డ్చుచున్నాఁడు. కుక్కను జూచినతోడనే పిల్ల
వాఁడు కేరుమన్నాఁడు.

జ: కేరడము, కేరడించు, కేరించు, కేరింత, కే
రుకొను, కేరుచు, కేరుపు.

కేరుకొను. స. క్రి. (✓ కేరు) ఉత్సాహముతో
చెప్పుకొను.

గీ... కీడుమేలును దెల్పుచుఁ గేక లిడుచుఁ గర్తి
కొనుచును దనపేరు కేరికొనుచు, వచ్చె నచ
టికి డుబుడక్కవాఁ డొకండు. హంస. ౨.
౨౭.

అ. క్రి. ఉత్సహించు.

ప... ఒండొరులఁ గడవం గేరికొను బేతాళబారి
కాజనంబులవలనను... పారి. గి. ౧౩.

కేరుచే = కేరు. (చూ. కేరుపు.)

కేరుపు. వి. (✓ కేరుచే) కేరుట, విజృంభణము.

క. గారాబునఁ బెరింగినశృంగ, గారాంబుధి గాని
గడుసు గా దొకనాఁడుక, గేరుపుల గానిఁ
బెట్టెడు, నూ రాసుత చూడ నూననుకుమార
నుమి. పాంచా. గి. ౧౫. (శ. ర. పా.)

కేలకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ప్లవకుఁడు, కత్తివాదర
మున్నగువానిపై నాట్యముచేయు నర్తకుఁడు.
(కల్ప.)

కేలాసము. సం. వి. ఆ. పుం. స్ఫటికము. (వాచ.)

కేలిమంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భార్యానుజ, స్వాల్లి
క, మఱుఁడలు. (వై. ని.)

కేలు. వి. ఔ. అనా. (సం. కులి.) ౧. హస్తము,
చేయి.

నీ. నడు మింత యని కేలఁ దొడికి పట్టినధారతయం
గుళికేఖలజ్ఞాస్యవళులు. నైష. ౨. ౧౫.

చ. అన విని నవ్వి యవ్వికసి తాంబులలోచన

పైటకొంగు కేలున నులివెట్టుచుం దరుతరు
క్కునుచూపులఁ జూచి...కుక. ౨. ౪౬౯.
గీ. కట్టినాడఁ గేలఁ గంకణంబు. పాండు. ౪.
౧౦౫.

క ... ఇరు, గేలులఁ గనుపట్టు నతనికిని దివ్యము
లై ... వి. పు. ౩. ౧౦౧.
మ. తరుకొత్తుక ... కేల్లింతికి. ఆము. ౫.
౨౦. కళా. ౧. ౩.

౨. తొండము.
(గజపర్వనము). నీ. చలువ చే ద్వార వేదు లెటింగి
నిల్చి తజ్జనజిఘృక్షకుఁ గేలు సాచి సాచి.
ఆము. ౨. ౨౪. వసు. ౧. ౧౦౨.

జ: కేలుదండ, కేలు మెకము, కేలు మొగుచు, కేలు
మొగ్గ, కేలుమోడుచు, కేలుమోడ్పు, కేలువి
డుచు, కేలుసాచు, కేలొనఁగు.

కేలుదండ = కైదండ. వి. (✓కేలు)
(హస్తావలంబము.)

చ... రఘూద్వహం డతిరయంబున లక్షణుకే
లుదండతో...

నీ...అందలం బెక్కి... దశా. ౭. ౨౮, ౨౯.

కేలుమెకము. వి. (కేలు + మెకము) ఏనుఁగు, హస్తి.

గీ. పద్మరాగంపుబోదెలపడుకటింటి, సన్నసు
న్నంపుఁదిన్నియవందుచుట్టు, మెట్టికలనీల
పుంగేలు మెకముదోయి, పరఁగి యొప్పారు
గొప్పయుప్పరిగ కరిగి. రా. వి. ౫. ౮౫.

కేలుమొగుచు. అ. క్రి. (✓కేలు) నమస్కరించు.

గీ. ... ఉత్పలాక్షి, కృష్ణనర్మకు భక్తిమైఁ గేలు
మొగిచి. హరిశ్చ. ౩. ౧౩౦.

కేలుమొగ్గ. వి. (కేలు + మొగ్గ) అంజలిబంధము,
చేమోడ్పు. (శ. ౪, బ్ర.)

కేలుమో(ల్లో)డుచు(డేచ్చి). అ. క్రి. (✓కే
లు) కేలుమొగుచు, నమస్కరించు.

గీ. కప్పరము దబ్బపండులు నిప్పుపువ్వు, మొద

లుగాఁ గానుకలు పెట్టి మ్రోల నిలిచి, పటికి
రిట్లని కేల్లోడ్చి ప్రభునిఁ గూర్చి. రసిక. ౧.
౬౪, ౨. ౧౦౬.

కేలుమో(ల్లో)డ్పు. వి. (కేలు + మోడ్పు) నమ
స్కారము. ఆం. భా. ౨. ౧౭౫.

కేలువిడుచు. అ. క్రి. (✓కేలు) - హస్తసంక్షేప
అనుజ్ఞయిచ్చు - ఆజ్ఞాపించు.

ఆ. పన్ని వేగించుపరనిజద్వజనులఁ, జూచి కో
ప మేచి త్రోచి యపుడు, పోర నొండొకం
టిఁ బొడుచుట కవనీశ, విబుధరిపులు గేలు
విడుచుటయును. కవిక. ౨. ౧౫౧.

కేలుసాచు. అ. క్రి. (కేలు + సాచు) యాద
నార్థము చేయి చాచు.

నీ. శ్రీకాంత దా నయ్యుఁ బ్రియు నిరోధింపడు
క్రిందై విరోధికిఁ గేలుసాచు. పసు. ౧. ౬౫.

కేలొనఁగు. అ. క్రి. (కేలు + ఒనఁగు) కేలుమో
డ్పొనఁగు, నమస్కరించు.

రగడ. వ్యాఘ్రపురస్థలియందు మహాబాహుస్యా
మికిఁ గేలొనఁగెద హితముగ. హంస. ౪.
౨౧౩.

కేళకుళి = కేళాకూళి.

గీ. కేళికా గారములపాంతఁ గేళకుళులఁ, జోర
వెనుచుజోటి యెట్టు లిచ్చోటిమేటి, లేటగా
జ్జంగపూనీటియేటికాల్వ, దాట నోవెనా
కడరమ్మ బోటులార. రసిక. ౪. ౪౪.

కేళకూళి = కేళాకూళి.

నీ. కుక్కుఁ బేళ్ళరు కేళకూళి నుద్భవ మైనమణిక
ర్ణిక నొనర్చి మజ్జనంబు. భీమ. ౩. ౧౮౯.

కేళాకుళి = కేళాకూళి.

నీ ... శ్రీ డాఖాతమై కనుపట్టుఁ గేళాకూళియ
నఁగఁ గేళాకుళి యన. ఆం. భా. ౧. ౧౬౩.

కేళాకూళి = కేళాకుళి, కేళకూళి, కేళకుళి, కేళా

కులి, కళాకులి, కళకులి. వి. క్రీ. దాఖాతము, క్రీ. దాసరస్సు.

కా. ఆక ప్రంపుటనంటిమూకనడిచాయు మించుపన్నీటికే, కళాకులికి దిలకించి యాచరిని జెల్వం బైనచెంగల్వరా, పాకట్టుండెలిచల్వ దిన్నె గని యారా యెంతసౌఖ్యప్రదం, బై కన్నట్టి న దీప్తలం బనుచు బై త్యస్సామి యం దుండగక. ఉ. రా. ర. ౧౬౬.

కేళి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ, ఈ. క్రీ. ౧. ఆట, క్రీడ.

౧. క్రీ. పురుషులవిహార క్రీడ. ౩. పరిహాసము. ఇ. క్రీ. భూమి. (వాచ.)

కేళిక. వి. (శ. ర. ను బట్టి యిది తెనుగుగా గ్రహింపఁబడినది - సం. కేళికా. త. కేళికై.) నృత్యము, నాట్యము.

చ... జ, క్రిణికొరవంజి మేళములఁగేళిక సల్పి రి...రామా. ౧. ౧౩౧. (శ. ర. పా.)

ద్వి. చాఁగు బళా యనుశబ్దముల్ మ్రోయఁ, గాఁగేళికలతోడఁ గర మర్థి నేఁగి. బస. పు. ౭. ౧౫౪.

కేళిక. సం. వి. ఆ. క్రీ. = కేళి.

కేళికము. సం. వి. ఆ. పుం. అశోకము.

కేళికల. సం. వి. ఆ. క్రీ. ౧. సరస్వతివీణె, కచ్చసి. (వాచ)

కేళికిల. సం. ఆ. క్రీ. రతి, కామునిపత్ని.

కేళికిలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పరిహాసము చేయువాడు. వి. ఆ. పుం. (నాటక) విదూషకుడు.

కేళికిర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. లాట్టియ, ఉత్తము.

కేళినాగరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భోగప్రదాన డగునాగరనాయకుడు.

కేళిముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. పరిహాసము.

(క్రి. వి.)

కేళివృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. కదంబవృక్షవిశేషము. (కల్ప.)

కేళిశీలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పరిహాసము, పరియాచకము చేయువ్యభావము గలవాడు.

కేళిశుషి. సం. వి. ఇ. క్రీ. భూమి.

కేళినచివుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఆటచెలికాడు, నర్తకముడు. (విదూషకుడు, మొ.)

కేవడము. వి. ఒకవిధ మైనదాలు, ఖేటక భేదము. నీ... ఖేటక మెనఁగును గేడె మనఁగఁ, దచ్చేద నామమై తనరును జిల్లాటి కేవడ మంచన ...ఆం. భా. ౧. ౨౧౬.

నీ. మిహిపసిండిపరుంజా మొహదా కలంకుల తావు గుజ్జరినేతకేవడంబు. మనుచ. ర. ౨౦.

కేవరి. విణ. (కేపు² + అరి) కేపు పుచ్చుకొను వాడు. (ప్రా.)

కేవర్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నీటియందు వర్తిం చువాడు - కైవర్తుడు, జాలరి. (కల్ప)

కేవల ద్రవ్యము. సం. వి. ఆ. న. మరీచము, మిరయము.

కేవలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. కృత్స్నము, సమస్తము. ౨. ఏకము, అద్వితీయము; అసహాయము. ౩. అచ్చము, మణియుకదానితోఁగూడనిది. శ్లో. కాతర్యం కేవలా నీతిః శౌర్యం శ్వాపదచేష్టి తం. సం. రఘు. ౧౭. ౪౭.

వి. ఆ. న. అవధారణము, నిర్ణయము.

కేవలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సాహస్యము, సాధారణుడు.

క. ఈమత్స్యపతి సహాయము, గా మాకుం దీర్చు
రానికార్యము గలదే, సామాన్యపాపములను
దుష్టానుభవజాలయుతుం డితఁడు కేవలఁ
డే. భార. ఉద్యో. ౧. 3౦.

క... సాత్త్వికీయ... కృష్ణాసోదరులుఁ దలఁచఁ
గేవలరె నృపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౭౮.

కేవల¹=కప్య. వి. ఆర్పుటయం దగుఉల్లాసాదిసూ
చకధ్వని కనుకరణము.

ఉ. ఆపలరాయరాహుతుఁ డహంకృతిఁ బచ్చని
అక్కపక్కరక, తీవి నహించులేజిని వ
డిం దుమికింపుచు నుగ్రమూర్తియై, కేవున
నార్చి తూటి నటికె యతిహృద్ధృతి ఖండ
ఖండముల్, గా వరకేతకీకుసుమగర్భదళోజ్జ్వ
లఖడ్గధారచేక. కవిరా. ర. ౧౨౬. అచ్చ.
రా. యు. ౨౨౭.

కేవల². వి. (హిం. కేవు) ఓడకూలి. (శ.ర, ప్రా, వా.)
జ: కేవరి.

కేవలకారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱ్ఱమువెండు
కలను కత్తిరించుకత్తెర. (వై.ని.) ౨. ఇత్తుకేద
ము, ఒకజాతిచెలుగు.

కేవలకీటము. సం. వి. అ. పుం. పేను.

కేవలగర్భము. సం.వి.అ.పుం. కబరి, కొప్ప.

కేవలఘ్నము. సం. వి.అ.న. వెండుకలు పోగొట్టు
నది-ఇంద్రులవ్రతము, బట్టతల; పేనుకొలుకుట.

కేవలచ్చిత్తు. సం.వి.అ.పుం. మంగలి. (రూ. కేవచ్చి
దుఁడు.)

కేవలచ్చిదుఁడు. సం.వి.అ.పుం. మంగలి. (వాచ)

కేవలహామము. సం.వి.అ.న. కేశమూలము, వెండుక
కుదురు.

కేవలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఛాగము, మేక.
౨. పేను. ౩. మత్స్యధ్వనిశోషణబాణము. ర. శోణ
కవృక్షము, దుండిగము.

కేశటుఁడు. సం.వి.అ.పుం. ౧. భ్రాత. ౨. విష్ణువు.

కేశనామము. సం. వి. న. న. ప్రీతేరము, కురువే
రు.

కేశపక్షము. సం.వి.అ.పుం. కేశసమూహము.

కేశపర్ణి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. అపామార్గము, ఉత్తరేను.

కేశనాశము. సం=కేశపక్షము.

కేశపాశి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. సిగ.

కేశబంధము. సం.వి.అ.పుం. ౧. క్రొమ్మడి, కొప్ప,
కీలుగంటు, జడ, మొ. ౨. కేశములను బంధించు
సాధనము. (త్రాడు, మొ.)

కేశభారము. సం=కేశపక్షము.

కేశమథని. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. శమి, జమ్మి.

కేశమార్జకము. సం. వి. అ.న. - కేశములను దువ్వ
నది-దువ్వన.

కేశమార్జనము. సం.వి.అ.పుం. కంకతిక, దువ్వన.

కేశము. సం.వి.అ.పుం. ౧. తలవెండుక. ౨. గుఱ్ఱము
సింగము లోనగువాని మెడవెండుక, జాలు. ౩.
కిరణము. ర. యోని, అఁడుగుతీ. పుం.న. ప్రీతేర
ము, కురువేరు. (కే.ని, మే.ని.)

కేశముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. మహాసింబము, పెద్దవే
ము.

కేశరంజనము. సం.వి.అ.పుం. భృంగరాజము, గుం
టగలగరీ.

కేశరచన. సం.వి. అ. స్త్రీ. వెండుకలు దువ్వి కొప్ప
మొదలగువానిని పెట్టుట.

కేశరచనము. సం.వి. అ.న. = కేశరచన.

కేశరాజము. సం.వి.అ.పుం. భృంగరాజము, గుం
టగలగరీ.

కేశరుహ. సం.వి.అ. స్త్రీ. ఒకజాతిదంతిపృక్షము.

కేశవము. సం.వి.అ.పుం. పాన్నకీ. (కల్ప)

కేశవర్ధని. సం.వి. ఈ. స్త్రీ. సహ దేవీలత.

కేశవాలయము. సం.వి.అ.పుం. అశ్వత్థము, రావి.

కేశవావాసము. సం.=కేశవాలయము.

కేశవుడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రశస్తమైనకేశ

ములు గలవాడు. వి. అ. పుం-కేశయనరాక్ష

సుని చంపినవాడు-విష్ణువు. (వాచ)

కేశవేశము. సం.వి.అ.పుం. కేశబంధము. (కొప్ప,

సిగ, ముడి, జడ, మొ.)

కేశహంత్రఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-రోమములను

హాగొట్టుపండ్లు గలది-శమి, జమ్మి.

కేశహస్తము. సం.=కేశవక్షము.

కేశాంతము. సం. వి. అ. పుం. కేశచ్ఛేదనకర్తము,

గోదానము. (ఇది బ్రాహ్మణులకు పదియాటవయే

టను క్షత్రియులకు ఇరువదిరెండవయేటను నై

ష్యులకు ఇరువది నాలుగవయేటను చేయుకేశచ్ఛే

దనసంస్కారము.) మను. ౨. ౬౫.

కేశాంతికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వెండ్రుకలప

టను నుండునది, తలయెత్తుపాడుగు గలది.

కేశాకేశి. సం. అవ్య. ఒండొరులవెండ్రుకలు యట్లు

కొని చేయునది. (యుద్ధము-చూ. కచాకచి.)

కేశారుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సహ దేవీలత. (వాచ)

కేశార్హ. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. మహానీలి, పెద్దనీలికీ.

కేశి. సం.విణ. (న్. నీ. న్.) మంచివెండ్రుకలు గల

వాడు. వి. న్. పుం. గ. కృష్ణునిచే చంపబడిన

ఒకరాక్షసుడు. ౨. సింహము. ఈ. స్త్రీ. గ. నీ

లికీ. ౨. భూతకేశికీ. ౩. అజలోమకీ. (కల్ప.) ౪.

చూడ, సిగ. (వై. ని.)

కేశిక. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. శతావరి, పిల్లపీచర, చల్లగడ్డకీ.

కేశికుడు. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) మంచివెండ్రుకలు

గలవాడు.

కేశిని. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. గ. మంచివెండ్రుకలు గలస్త్రీ.

౨. ఒకరాక్షసి, కైకసి. (రావణకుంభకర్ణాదుల

తల్లి.) ౩. దుర్గ. ౪. చోరపుష్పి, కడిలముకీ. ౫. జ

టామాంసికీ. (కల్ప.)

కేశుడు. సం.వి.అ.పుం. గ. వరుణుడు. (హేమ.

ని.) ౨. విష్ణువు.

కేశ్యము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) కేశములకు హిత మై

నది, వెండ్రుకలకు నలుపు లోనగునానిని గలిగిం

చునది. వి. అ. పుం. భృంగరాజము, గుంటగల

గరకీ. న. కృష్ణగురువు, నల్లలగలు.

కేసర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కార్పాసము, ప్రత్తిచెట్టు.

(కే. ని.)

కేసరము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. సింహములో

నగునాని మెడమీదిజాలు. ౨. కింజల్కము.

పుం. గ. నాగకేసరముకీ. ౨. పున్నాగము, పా

న్నకీ. ౩. వకుళము, పొగడకీ. (కే. ని.) న. గ. ఇం

గువ. ౨. బంగారు. ౩. కాసీసము, అన్నభేది.

(కల్ప.)

కేసరపూరకము. సం.వి.అ.పుం. మాతులుంగము,

మాదిఫలముకీ.

కేసరాచలము. సం. వి. అ. పుం. మేరుపర్వతము.

(వాచ)

కేసరాష్టుము. సం.వి.అ.పుం. మాతులుంగము, మా

దిఫలముకీ.

కేసరి¹. వి. మృగవికేషము, భేచరము.

సీ. ... కేసరి యన భేచర మగు...అం. భా. ౨.

౨౫. (బ్రా, శ. ర. పా- కిసరి. వ్రాతప్రతి

వ్రాతప్రతులపాఠము.)

కేసరి². వి. ఒకవిధ మగువరిపైరు.

(బ. కేసరులు-ర్లు-) ఒక జాతి ఎఱ్ఱవడ్లు. (ప్రా.)

వ. ... కన్నూరినిగ రాలు ముత్తెసరు లేనుగుకొమ్ము
లు గంగాజలములు కేసరులు చంద్రనంకలు
... ప్రబంధ. ౧౧౨.

సీ. సన్ననూములు పచ్చగన్నేర్లు గోదండరాము
ము లేన్సర్లు రాయసర్లు. హంస. ౪. ౧౨౨.

కేసరి. సం. వి. ౯. పుం. ౧. హనుమంతునితండ్రి.

౨. సింహము. ౩. గుఱ్ఱము. ౪. పొన్నకీ. ౫. నాగ
కేసరముకీ. ౬. రక్తశిశ్రువు, ఎఱ్ఱమునగకీ. ౭. బీజ
పూరము, మాదిఫలముకీ. విశా. ౯. పుం. శ్రేష్ఠుఁ
డు. (ఈయర్థమున సమాసపూర్వపదము గా నుం
డదు. చూ. ఋషభుఁడు.)

కై

కై¹=కయి¹. వి. (క. కై, కయి. త. కై.) హస్తము,
చేయి.

మ. ... చిలుకకై గై నుంచకే చిల్కుప, ల్కులూ
నీపల్కులూ కాంచ లేము ... ఉ. రా. ౬.
౫౬.

క. కైకా నీపూనినపని, కై కైకై కందినట్టియను
గుంగొడు కి, టై కానల కేగెడు ... అచ్చ.

రా. అయో. ౯౪. ఆం. భా. ౨. ౧౩౨.

౨. తొండము. (చూ. కేలు, చేయి.)
జ: కైకట్టు, కైకలవాఁడు, కైకానుక, కైకాస
ము, కైకూడు, కైకొను, కైకొలుపు, కైకొల, కై
కొలు, కైచాఁపులు, కైచెఱ, కైజీతగాఁడు, కై
జీతము, కైతప్పు, కైదండ, కైపడు, కైపడము,
కైముడి, కైమోడుపు, కైలాగు, కైలాటము, కై
వడి, కైవసము, కైవీఁగు, కైవడలు, కైపాటిచు
క్క, కైసేత, కైసేయు.

కై²=కయి². ప్ర. (కు+వి-ఇది ఉభయయతుల

లోనిది)-చతుర్థివిభక్తిప్రత్యయము-కొఱకు.

(క) ప్రయోజనమును తెలుపును.

క. కమలాపతిఁ గొల్లు ముక్తికై విధు ననఁగకై.
నరస. ౪. ౨౪.

గీ. అనఁగు మామామ శపసి నాకై కడంగి, జూర
మాడెడు నీతోడ... భార. సభా. ౨. ౧౭౪.

గీ. అమరతటినితనూజుపైయులుకఁ జేసి, యికిఁ
జొరవటె యట్లైన నతఁడు సచ్చు, నంతదాఁ
కఁ బొండవులకై కొంత సమర, కేలి వేడుకఁ
జలుపుట వోలదొక్కొ. భార. భీష్మ. ౧.
౧౬౩. (ఇటు 'పక్షమున' అని భావము)

(చ) హేత్వర్థకము.

గీ. అవియుఁ గాక మరుత్తుండు మజ్జ వేళ, సువిశ
దక్షిణ లర్పించి యున్న ధనముఁ, గొల్లవిడిచి
న బ్రాహ్మణు లెల్లఁ దనిసి, విడిచి రర్థంబు దీని
కై వెఱవ నేల. జై. భా. ౧. ౭౩.

(ట) దెసకు, నైపునకు.

ఉ ... అ, త్యంతముఁ దత్త ట్టిల్లఁగఁ దదాననము
దనకై మరల్చుచుకై. కళా. ౫. ౧౪.

కై³=కయి³.

కైంకర్యము. సం. వి. అ. న. నేప, ఊడిగము.

కైక=కయి³. వి. (సం. కైకేయి.) దశరథునిభా
ర్యలలో నొకతె.

క. కైకా నీపూనినపని, కై కైకై కందినట్టియ
నుంగుంగొడు కి, టై కానల కేగెడు నిక, నే

కడ నీపంటితులున లేరీ పుడమికై. అచ్చ.

రా. అయో. ౯౪.

సీ. ... కైకేయి వెలయుచు గైక యనఁగ. ఆం.
భా. ౨. ౧౦౫.

కైకట్టు=కయి³కట్టు. వి. (కై¹+కట్టు) సందర్భము.

సీ. సందర్భసంజ్ఞయై చనుచు గైకట్టవ ... ఆం.
భా. ౧. ౧౧౨.

కైకయి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కేకయరాజుమాఁతురు;

కైక, కైకేయి.

కైకయుఁడు. సం.వి.అ.పుం. కేకయదేశపురాజు.
(రూ. కేకయుఁడు.)

కైకలవాఁడు=కయికలవాఁడు.వి.($\sqrt{\text{కై}^1}$.) తం
తువాయభేదము.

సీ. తంతువాయభిధ దనరు మగ్గరి యన...తద్యే
దముల్లాగటవాఁడనఁగను సాలీఁడనఁగను
సాలె యనఁగ... కైకలవాఁడనఁగను...
అం. భా. ౨. ౨౨౩.

కైకసి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. రావణాదులమాత, కేశిని.

కైకానుక(న్క)=కయికానుక.($\text{కై}^1 + \text{కానుక}$ -
త. కైక్కాణి.)

(రాజాదులఁ జూడఁ బోవునపుడు కొనిపో
యెడుద్రవ్యము, ఉపాయనము.)

మ. పులిగోరుల్ పెరలేనె కస్తురి మెకంబుల్ పు
న్లజవ్వాజిపిల్లులు... సెలవిండ్లుక బాటవా
తంపక,ట్టులు కైకానుక లిచ్చి బోయదొర
బిడ్డల్ గాంచి రాభూవిభుక. రామా. ౨. ౫.
గీ. నీకు కైకాన్కు జేసెద నేఁడు దానిఁ,దత్త
నూజులకంతరక్తంబు గ్రోలు.శుక. ౨. ౨౨౯.

(బహుమానము; లంచము.)

గీ. గుండ్రపేరును కైకాన్కు కోరి నేతు, నమ్మ నా
విన్నపంబు నీ వాలకించి,వాని ననుఁ గూర్పు
నీ నేర్పు పూని మెఱసి. హంస. ౨. 32.

కైకానము=కయికానము. వి.($\sqrt{\text{కై}^1}$) రాయిడి,
బాధ.

క. చేసెడువలరాయనికై,కానములకుఁ గాక జ
డిసెఁ గాఁపుంగొడుకుక, లో నుదతిఁ దె
చ్చుటకు ని,ద్రాసక్తుని మీఁటెఁ జన్నద్రాసె
డుకొడుకుక. వేం. పంచ. ౪. ౪౮౮.(ప్ర
యోగాంతరము లేదు.)

కైకూడు=కయికూడు. ($\sqrt{\text{కై}^1}$)

కైకేయి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. కేకయరాజామాతరు; కై

క, కైకరఘునిమాఁడవభార్య, భరతునితల్లి.

కైకేయుఁడు. సం.వి.అ.పుం. కేకయదేశపురాజు.

కైకొను=కయికొను. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కై}^1}$. త. కై
కోకో.) ౧. ధరించు; స్వీకరించు, పుచ్చుకొను;
పట్టుకొను, గ్రహించు.

శా. శ్రీకంఠానిను నీవు నేమటకుమీ చిత్తంబు
రంజించెడక, నాక ద్వేషుల డాఁగురించుట
కునై నాఁడేను కైకొన్న కాం,తాకారంబు
జగన్నిమజ్జనము నీకై చూచెదేఁ జూపెడక
...భాగ. ౮. 3౯౧.

చ. పొదుపుగ నెల్లయంగడులఁ బ్రోవులువోసిన
నూత్నరత్నముల్, కడక ననేకవేషములు
కైకొని వచ్చినయర్థికోటికిక, బిడికికు లాది
గాఁగ బలివెట్టుదు రెప్పుడు వైశ్యభామి
నుల్...విక్ర. ౧. 2౪.

గీ. కైకొనుము దీని నని యిచ్చె నాకవనిత, పూ
ర్ణచంద్రనిభాన్య కప్పుపుదండ. నైష. 3.
౧౨౦.

చ. ... ప్రదక్షిణార్పయై,యకలుషలీలఁ కైకొ
నియె హవ్యవహుండు హవిర్విభాగముక. భీ
మ. ౫. 3౯.

ఉ. ...తా గురుజనంబులు కుంకుమ సంకుపాంక
ముం, బోలెడుచల్వయుం బసుపుయద్దయుఁ
కైకొని తోడ రా మహా, కేశిరథాంగ యైన
నదికిం జని మజ్జనమాడి వేడుకక. శుక. ౧.
౪౨౨.

చ. అనవుడు బోయ యిట్లు శుకాంగనతో నడ
లంగ నేల నీ, తనయులఁ జంప నేను బిసితం
బులు బ్రాతియె నాకు వీనిఁ కైకొని వెలవె
ట్టువారికడకుం జని యమ్ముదు... కేయూర.
౪. ౬2.

౨-పాణిగ్రహణము చేయు-వివాహమును, పెండ్లి
యాడు.

చ. భవదనుజాత్మజ న్యనున్యపాలుఁడు కైకొను
నెల్లి నేట...వను. ర. ర.

అ. తనకు సదృశుఁ డైనతరుణునిఁ కైకొంట,రా
జసుతకుఁ దగవు రాజవదన. భాగ. ర. ౬౨౦.
విక్ర. ర. ౫౪.

౩. భావించు, ఎంచు.

గీ. ... గెల్పు గెల్పుగ మదీయ,బుద్ధి కైకొనద
య్యెడు సిద్ధముఖ్య. భార. శాం. ౧. ౬.

నీ. అఖిలసైన్యములు సహాయులు గూడంగఁ గృ
ష్ణుచే నపజయక్షేత్ర మొంది, యే మని తనవీటి
కేకై నమృగధేనుఁ డకట యిమ్మెయిఁ దన
యంతమేటి, యవనీపతుల కెల్ల నగ్రణి య
నిఁ బాటిపోక కర్జుంబుగఁ కైకొనంగఁ, జను
నె...హరి. ఉ. ౨. ౩.

ర. ధ్యానించు.

శా. ... శృం, గారాగారము మంగళాచలపతిం
కైకొందుఁ జిత్తంబునక. గంధ. ౧.

౫. లక్ష్మ్యపెట్టు, సరకుగొను, పాటించు; అదరించు.

క. తనకొలఁది సుపాయంబులు, పానరిచి ధనవం
తుఁ డగుట భూపగుణము నిర్ధనుని నిజప్రజ
యను కై, కొనదు విరోధులును సరకుగొనరు
తుమారా. భార. శాం. ౩. ౧౭౩.

మ. దయ నాయాడినమాట కైకొనవు సంతాపం
బుఁ దెచ్చుం జుమి. భార. ఉద్యో. ర. ౪౭.

క. ఏకాధివాసమైత్రిం, జేకొను మేఖలకు హితము
చెప్పుతలఁపునం, బోకును నీ వెన్నఁడు నది,
కైకొనదు హిలోక్తి తెలియఁగా లేదు మ
దిక. శేయూర. ౩. ౨౬౪.

గీ. తప్పు నేసితి రిట్టులు దగు నే పీఠ, లేమిగలిఁ బ
ల్కినను నది యెల్ల మనము, కైకొన వలయుఁ
గా కిట్లు గాదుగూడ, దని నిషేధించు టా
ప్పునె మనుజునాథ. భార. విరా. ౫. ౨౭౫.

౬. అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.

క. అనుచునా భూసురుఁ డపు, దాకాంతలసరస
సమృదాలాపములక, కైకొనుచు మదితప్పు
దయుం, డై కేళీవనము వెడలి యరిగి ముఱగ
టక. ముచుచ. ౩. ౧౧౦.

క. తగుమాట లాంబికేయుం, డగు నని కైకొనునె
యెన్నఁ డైనను...భార. ఉద్యో. ౧. ౩౧౫.

౭. ఆక్రమించు, సశపఱచుకొను.

చ. మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించు చుకో
జకుంభముల్, కదిసి కలంతమేరయునుఁ కై
కొని యున్నవి యెల్లవారికిక, విదితము గాఁ
గ నిట్టితఱి నీచెలి డెందమునందు నేమియుం,
గదలక మాకు నుండ నవకాశము లేదు గదే
కళావతీ. నైష. ౮. ౬౫.

వ...వారి ప్రధానులు స్వామిద్రోహంబులు చేసి
రాజ్యంబులు కైకొని యేలం గలవాడు...వి.
పు. ౬. ౩౯౫.

మ. కొనియెం గంచుకముల్ సముద్భటనటస్థాపే
భటప్రాధిఁ కై, కొనియె నేవ్వుక జీడికోట
యహితక్షోణీకు లల్లాడ...కాశీ. ౧. ౩౩.

౮. అవలంబించు, పూను.

నీ. ఏడు గాలం బయ్యె నేను నిరాహారభూక
వ్రతంబుఁ కైకొన్నవాఁడ. హర. ౨. ౫౩.

౯. పొందు, చెందు.

చ. అడుగులయందు శౌచవిధి యాత్మ నొనర్చు
దలంప కీవు కా, ల్లడ దలయింపి గానిదుర
కైకొన నే నది యంతరంబుగాఁ, గడఁగి మ
దింతహేతు వగుగర్భము నొంచితి...హరి.
పూ. ౧. ౮౭.

మ...కాశీశ్వర నీలకంఠ యనుచుక ప్రాగన్న
వాటిల్లఁ ద, తల్లెలకినూనుఁడు మూర్ఖుఁ కై
కొనుఁ గ్రమమూర్ఖురొల్లాసియై. కాశీ.
౨. ౧౫౪.

౧౦. అనుభవించు.

చ. అదియును గాక పూర్వకృత మైనయఘంబు

లు వ్యాధిరూపమై, పొదివివర దాను కైకొనక పోవునె... భోజరా. గ. ౧౦౬.

పీ. ప్రాణేశ పతికి మున్నరలోక మరిగెడు చెలువ లేపములు చేసికొక్కొక్క వల్లభ చూచితే వై ధవ్య మొక్కింతవడియైన కైకొన వలసె నాకు. భా. రా. యు. ౩౯౨.

గీ. అనమసింహాననస్థుడై యభిలరాజ్య, వైభవం బులు కైకొంచు వజ్రలువాడు, నియతిమై గాలి గ్రోలెడు నేడు నహహ, యధిప య రెడు మహాభోగి యగుట నిజము. కవిక. ౬. ౩౯.

౧౧. భక్షించు, తిను.

ఉ. కల్లరిత్రాచు నిప్పుకలు కైకొనుకేకిచకోర పాళికిం, జెల్లిన జెల్లె గాక సరసీజబినంబు లిగుళ్లు మేసి భా, సిల్లెడుమీ కయో విషము చిల్కెగ వేడిమి గుల్కె బల్కెగా, జెల్లనె యోమరాళపిక శేఖరులార వచింపుఁ దింపుగ. విజ. వి. ౩. ౫౭.

ఉ ... వాడుమోములుం, బొందువడంగ సాం ద్రతర భూరుహపంక్తులచల్లనీడలం, గందఘ లాదిభాద్యములు కైకొని కొండొక నిల్చి వెండియు. భా. రా. యు. ౨౭౧. శుక. ౧. ౪౨౩.

౧౨. పట్టు, అనుసరించు.

ప. మాధవుండు ... కరినగరంబుపెండెరువు కై కొని... చనిచని... భార. ఉద్యో. ౩. ౧౪౫. మ. చరమాశాంతరవీణిక కైకొని సహజాతప్రి యుం డేగఁగా... విక్ర. ౨. ౧౧౫.

అ. క్రి. ౧. పూను, ఉద్యమించు.

క. మాకుం బుణ్యము సాలమి, గా కేమి జగత్త్ర యంబుఁ గావం బ్రోవం, కైకొన్న నీవు సకల వి, వేకివి మాదుఃఖ మెఱుంగవే మధుమధనా. ఉ. హరి. ౪. ౯౬.

౨. కలుగు ?

క. ఏకిరి దనకు నపాయము, కైకొనఁగాఁ దనదు మూర్ధకంపము నేయక, లోకమున కపుడు సకలము, హీకంపము పుట్టు నట్టియిధరాజం బు. భా. రా. బాల. ౪౨౦.

కైకొలుపు = కయికొలుపు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కైకొను}}$) కైకొనఁజేయు.

(సమృద్ధింపఁజేయు)

క. నావుడు మానరనాథుఁడు, గేవలపురుషుండె వాఁడు కీ దొందుపను, గావించునె మది బెదరం, గావల దని చెప్పి దొరలు కైకొలు పుటయు. భోజరా. ౪. ౭౪. (చూ. ౭౩.)

కైకొల = కయికొల. వి. ($\sqrt{\text{కై}^1 + \text{కోల} - \text{త. కై కొళ్ళన్.}}$) గుడ్డలు నేసికొని బ్రతికెడు ఒకా నొకజాతి. (ఉదా: కైకోలవాడు, కైకోలది. శ. ర.)

కైకొలు = కయికొలు. వి. ($\sqrt{\text{కైకొను}}$). కైకొ నుట.

(అంగీకారము)

సీ. నీవ కా కెవ్వరు నేర్తు నీపని కియ్యకొ మ్మని యతని కైకోలు వడసి. భాగ. ౮. ౧౯౨.

(గ్రహణము, గ్రహించుట)

కా. గంగం దాల్చితి వ్రతమాంగమున నకై కై కోలుగావించి త, ధాంగీకారము... నరస. ౧. ౫. (శ. ర. పా - కైకోలుగావించు = గ్ర హించు.)

(ప్రతిజ్ఞ)

క. నేలయు నుడకముఁ దేజము, గాలియు నాక సము నెఱుగఁ గాచితి నాకై, కో లిదె రెం డాడఁగ నా, నాలుక మీమలమువారి నాలుక యటులే. ద్వా. ౫. ౧౯౮.

కై చాపులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కై}^1 + \text{చాపులు}}$) నమ స్కృతి. (శ. ర.)

రగడ...నిబిడస్థలిలో నిబిడాకార, స్వామికి మ
తిఁ గైచాఁపు లొసంగుచు. హంస. ౪.
౨౦౩.

కైచెఱ=కయిచెఱ. వి. (కై¹+చెఱ) చేతిలో
బంది యైనది.

క. ఏవినతననిడువాలవి, లోచనముల చెలువమున
కు లొంగి జలజముల్, కైచెఱయిచ్చెన
నం గే, తీవాలితనలిన మాకలికి ధరియిం
చుకొ. వరాహ. ౧౦. ౫౦.

కైజో=కయిజో. వి. (పా¹. ఖైజో.) వాఁగెను
వెనుక కీడ్చి కట్టుట. (శ. ర)

క. ఆకోలాహల మరు దని, యాకర్ణింపుచు వి
భుండు హయము డిగి హుసా, రై కైజాచేసి
మహానోకహతలమున నిలిచి కనుంగొనుచుం
డకొ. చంద్రా. ౨. ౧౧౧.

కా. కైజాచేసినబొండుమల్లెవిరిబల్లండాజగా
జోదుతే, జీజాడం దల వాంచి బోటిచెఱఁ
గుం జే గట్టిగాఁ జుట్టిను, గ్లాజాంగంబముచా
టున న్నిలిచి క్రేఁగంట న్ననుం జూచునం,
భోజాతాక్షిని సెజ్జకుం దిగుచు నేర్పుల్ గ
ల్లునే మీఁదటకొ. కుసల. ౪. ౯౯.

సీ. లాయంబులోనిలులాయంబుపైఁ గాలుఁ డె
క్కుడునరునిపై రక్కసుండు, కైజా యమ
ర్చినక్రంబుపై వరుణుండు... శ్రీరం. మా.
౪. ౯౧.

జ: కైజామోర.

కైజోమోర=కయిజోమోర. వి. (కైజా + మో
ర.) ౧. హయశీర్షకంపనము.

సీ...కైజామోర యన హయశీర్షకంపనము వెల
యు...ఆం. భా. ౨. ౨౦౦.

౨. కల్లెముతో వెనుకకు విగించినమూతి.

సీ. హయనాథుఁ డంపినహరులు కైజామోర లా
ర్చుచుఁ బతికి జోహారునేయ. పను. ౧. ౧౫.

సీ. అనికి వేలుపుఁదేజ నలరుకైజామోరయల్లా
ర్చుచేఁ జీరుహయకులముల. చంద్రి. ౬.
౨౫.

కా... పురిం బొల్పు నా, బానేయంబులు శేన
హాన మిడి కైజామోర లల్లార్చుచుకొ. ఆము.
౨. ౨౬.

కైజేతగాఁడు=కయిజేతగాఁడు. వి. (కైజేతము
+ కాఁడు) భృతకుఁడు; భృతకయోధుఁడు.

ఆ. కాననంబుబలముఁ గైజేతగాండ్లును, నైన
యట్టిబలము లాటు నరసి. భార. ఆశ్ర. ౧.
౭౩.

కైజేతము=కయిజేతము. వి. (కై¹+ జేతము)
ఎప్పటికప్పు డిచ్చుజేతము.

గీ. ఒకని నొకఁ డెచ్చరించుచుఁ జికిరియెఱులు,
పాఱవైచుచు వడిఁ జోరఁబాటువారు, నగు
చుఁ గైజేతములవార లనికి నిగిడి. కుసల. ౨.
౧౪౩.

సీ. అఖిలసీమామూల మైనదుర్గము లుంబళికలుగల
కమ్మవెలమదొరలు, చేతి కైదేసివేల్ శివరా
యలవరాలనెలకట్టడలపటాచీల్ గరీబు, లా
ల్లాయములమీఁద హోరపుత్తరువు గన్నరా
యకైజేతంబురాయవారు... రా. వి. ౫. ౧౩.

వి. శపథాయుధనిషేవి, వెనుకకు తిరుగ నని
యొట్టుపెట్టుకొని యుద్ధము చేయువాఁడు, సం
శస్త్రకుఁడు.

సీ. శపథాయుధనిషేవి చనుచు గైజేత మంచవఁ
గను...ఆం. భా. ౨. ౧౮౫.

మ...బోయల్ దాయలై పాయ క, ప్పరవీధికల
రవీరుల న్నదుమ గుంపుల్ గూడి కైజేతముల్,
దలుముకొ బరిగిడి స్వామిపుష్కరిణీతీర్థం
బందు వే గ్రుంకినకొ. ప్రబంధ. ౭౯౭.

కైజో=కయిజో, కైదు, కయిదు. వి. కపింజలము,
కాఁజా.

సీ. కాఁ జనఁ గై జనఁగాఁ గపింజల మొప్పు...

అం. భా. ౨. ౯౪. నుద. ౩. ౧౯౪.

గీ. కఱకుటంఘుల నిటికించి గజై గదలఁగఱికి నె
టిసెటికో లెప్పుకయును విఱుగ, విఱిచె వడిఁ
గై జా నొక దెడ్డవేసడంబు. మనుచ. ౪. ౫౮.

కైటభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ. (త్రి. ని.)

కైటభారి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, వెన్నెడు.

కైటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=కైటభ. (త్రి. ని.)

కైటభుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాక్షసుడు.

(విష్ణుదేవుడు నిదురించుచుండఁగా నతనికర్ణము
లనుండి కైటభుడును మఘుడును పుట్టి బ్రహ్మ
దేవుని చంపఁ బోవఁగా విష్ణువు వారిని సంహ
రించెను.)

కైటర్యము. సం. వి. అ. పుం. ౧. భూనింబము,

నేలవేము ౧. ౨. కట్ఫలము, పినగుమ్మడు ౧. ౩.
పూతికరంజము, నెమిలియడుగు ౧. ౪. మదన
పుక్షము, ఉమ్మెత్త ౧.

కైడర్యము. సం. వి. అ. పుం. ౧=కైటర్యము. ౨.

కృష్ణనింబము, కఱివేము ౧.

గ్లో. కృష్ణనింబః కాలశాకః కైడర్యః సురభిచ్ఛ
దః షట్స్కంధనిఘంటువు.

కైత=కయిత.

ఉ. పూత మెఱుంగులుంబసరుఁబూపబెడంగులు
చూపునట్టి వా, కైతలు... (పెద్దనచాటువు)

జ: కైతగాఁడు.

కైతకము. సం. వి. ఇ. అ. ఈ. అ) మొగలిసంబం

ధమైనది. (పువ్వు, మొ.)

కైతగాఁడు=కయితగాఁడు. వి. (కైత+కాఁడు.)

కవిత్వము చెప్పవఁడు, కవి. వేణు. ౨౨.

కైతవృ=కయితవృ. వి. (కై¹+తవృ). చేతిపా
రపాటు; పారపాటు, ప్రమాదము.

సీ. కంగుకంగున నేలఁ గైతవృగాఁ బడువేట

మ్ము లేజక దాఁటి దాఁటి. మనుచ. ౪. ౧౦౩.

ఉ. అప్పుడ మా కైకాంబలిఁ బ్రియంబునఁ జే
యుచు దేవ నిన్న కైతవృనఁ జేరె నీహయ
ము తండ్రికి నోర్వక పోదు బిడ్డఁడే, యొప్పు
మిఁ జేసె నేయును ననూనకృపామతి నమ్ము
జూచి యీ, తవృ సహింపు మంచు వసుధా
స్థలిఁ జూగిలి మ్రొక్కఁగ్రమ్మఱక. శై. భా.
౫. ౧౬౮.

కైతవము. సం. వి. అ. పుం. భుక్తురము, ఉమ్మె

త్త ౧. న. ౧. వైమూర్యమణి. కితవునిధర్మము-
౨. జూదము. ౩. పందెము, చణము. ౪. కవటము.

కైతవుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. జూదరి. ౨. మో

సగాఁడు. (వాచ.)

కైదండ=కయిదండ. (కై¹+దండ.)

(హస్తావలంబము, చేయూత; ఊత.)

సీ. అర్ధరాత్రంబున నల్లాడనాఘండు దానె యె
వ్వనికిఁ గైదండ యొసఁగె. హర. ౧. ౧౫.

సీ. కైదండ లిచ్చి రాకలుసరాయనిఁ దెచ్చియం
దుమీఁదట నుంచె నతివ యోర్తు. యయా.
౪. ౯౩.

సీ. గంధేభఘంటికాఘణఘణి¹ ఘనబృంహిత
ధ్వానములకుఁ గైదండ యొసఁగ. దశా. ౨.
౩౭౭. (ఇది 'బృంహితములను హెచ్చుచే
యు' అని భావము.)

కైదారకము సం. వి. అ. న. కేదారసమూహము.

కైదారికము. సం=కైదారకము.

కైదార్యము. సం=కైదారకము.

కైదు=కయిదు. వి. కైజా.

క. కళుకుసు గంకమును గాకి కక్కెర కైదుక.

ప్రబంధ. ౨౩౦.

కైదువ(పు)=కయిదువ. వి. ౧. ఆయాధము.

సీ... కైదువ యనఁగను గత్తి యనఁగ, నాయు
ధ మొప్పు... ఆం. భా. ౨. ౨౧౦.

చ. కరమున కైలభేది యగుకైదువ యున్నశచీ
కళక్రమో... హరిశ్చ. ర. ౭౧.

క. ... పారి మిడుఁగులు లెగసి కైదువులపాడి
రాలె. భార. ద్రో. ౫. ౫౧.

క. పాడిచినకైదువునకు జము, రిడఁగా వలదు
... మనుచ. ర. ౧౯.

ఉ... తెల్లనిమోముగుట్టమును తెల్లనిమామయుఁ
దెల్లకైదువు, తెల్లనికోడలుం గలుగు తెల్ల
నిమాఁతురితండ్రి గొల్చెద. రుక్మా. ౧.
౬౦.

౨. వాడి యైనఅంచు.

చ. జిలిబిలిపాలు బాలుకొను చెక్కుల కైక్కును
మద్దికాయలు, గరుకులరావిరేక చిటుగజ్జి
య లందియ లైదుకైదువో, గలయపరంజి
బిళ్ల తుది గాఁ బులిగోరును బుట్టువెండు
కల్, చెలఁగెడుపట్టి పండువులు చేసెఁ ది
గాఁ దలిదండ్రుకంటికి. రా. వి. ౨. ౨౧.

౩. శ్యేనవిశేషము, ఒక బాతిడేగ ?

సీ. ఈమించుకైదు వాఁడెన్ని గల్గిననైనఁ దిత్తి
దీసినమాడ్కిఁ ద్రెంచి పట్టు. చంద్రా. ౨.
౭౭.

పిడుగుకైదువు=వజ్రాయుధము. వసు. ౫. ౩౬.

కైవ(వ)దు=కయిపదు. అ. క్రి. (కై¹ + పదు)
కైవ్రాలు, క్రిందికొఱగు.

వ ... ఒకయింటిమచ్చెకంటి పంచాశద్వర్షదేశీ
య పలితసారం బైనవేణికాధరంబు కైవడ...
కలమధురవీణాక్యాణపాణింధమం బైనయెలుం
గత్తి ... చేరం బిలిచిన ... భీమ. ౨. ౧౧౦.

కైవదము= కయిపదము. వి. (కై¹ + పదము -
ప్రా. కయిపద.) కవితాశక్తిని పరీక్షించుటకై
పూరించ నిచ్చెడిపద్యాంశము, సమస్య.

ఉ. కైవద మిచ్చువారలును గ్రక్కునఁ బడ్డ
ము చెప్పువారలు, రూపితసంస్కృతాది
పదరూఢి యెలర్ప మహాప్ర బంధము, వే
పాసఁగంగఁ బల్కి పృథివిం బ్రథితంబుగఁ
జేయువారు ధా, రాపురమందె కాక కలరా
మఱి తక్కినపట్టనంబుల. భోజరా. ౨. ౫౦.

కైపు=కయిపు. వి. (త. కయిప్పు)౧. మత్తు, మైక
ము, లాహిరి.

గీ. విరహకాలంబు మరుబాణవిరతిఁ గొన్నగం
టు లన్నియుఁ బ్రియుఁ గూడి కైపు మిగిలి,
పెనఁగునెడ నెట్టి విరిసె నా పనితమేనఁగ
లయ నవనఖదంతవిత్తుతము లడరె. కు. సం. ౮.
౧౭౮. రా. వి. ౨. ౨౭.

౨. సురాభేదము, సారాయి.

సీ. కల్లనంగ సురాఖ్య చెల్లును కైపు సారాయి
సారా నాఁగ రహిఁ దనర్చు, దద్విశేషం
బు... ఆం. భా. ౨. ౩౦౩.

౩. కపటము.

సీ... కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు, గలును
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డంబనం
గ... ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

ర. ఉద్రేకము, విజృంభణము.

క. దీప మణఁగఁ జీకటియును, గోప ముడుగ
కాంతిగుణముఁ గోల్పోనుక్రియ నా,టో
పోద్భటునుగ వేసవి, కైపు నడలఁ దోచెఁ
గారుకాలము దళమై. పాండు. ర. ౧౯.

చ... తేకువ వచ్చువిరోధినేనల, మరలఁగఁ
దోలుచో నిలిచి మార్కొనువీరులఁ దాకి
వీరక జ, ర్జరితముగాఁ బడం బొడిచి చంపక
చిత్తుమైపు వోవునే. కు. సం. ౧౧. ౬౧౯.
(ఇట 'కోపోద్రేకము' అని భావము)

౫. అందము, సౌందర్యము, ఒప్పిదము.

ఉ. కారు మెలుంగులం దెగడుకైపున నొప్పునె
లంత లంత బం, గారపుఁబల్లెరంబుల పగ

ననుముతైపునుగ్గులోన నిం, పాచెడుకెంపు
దివ్వియల నందపుఁగెందొడవుల్ చెలంగఁ
గా, నారత్న లిచ్చి రప్పడు యయాతికి లేనగ
వొప్ప నర్చిలక. యయా. ౪. ౧౦౩.

సీ. వేరోలగంబున్నఁ జేర్చుకైపులతోడ నచ్చర
పూఁబోడు లరుగుచేర. యయా. ౫. ౧౫౫.
ఉ. ఎల్లరు సంత మేలుకొని యిందుముఖుల్ ముఖ
మజ్జనాదికం, బల్లనఁ దీర్చి కైపుగఁ దులాంబ
రముల్ మణిభూషణావళుల్, మల్లెనరంబు
లుక బరిమళంబులుఁ దాలించి... రామా. ౨.
౧౦౨.

౬. విధము.

సీ. పొట్లు గావించుకైపున రథుల్ రథముల నడిపి
నుగ్గాడిరి కడఁకఁ గరుల. చంద్రా. ౬. ౧౦౦.
గీ. రావణునిఁ జెట్టపట్టినరాజ్యలక్ష్మి, కైపుతోఁ
పించులంకపాంకంబు గాంచి. రామా. ౬.
౧౦౩.

కైపెక్కు = ౧. మత్తిల్లు; అలసుఁ డగు, సోమరి
యగు.

ఉదా: వాఁడు కైపెక్కి యున్నాఁడు.

గీ. జనులు మున్న కైపెక్కి యశక్య మని మ, నం
బులోపల స్రుక్కి కార్యంబునందుఁ, బూని
యుద్యోగ మొనరింపరేని యెట్లు, దానిసఫల
తాఫలతలు దారు గంధ్రు. మార్క. ౩. ౪౭.

౨. వీడు, వడలు; చెదరు.

సీ. కబరికాభారంబు గైపెక్కి విరులతో నవటు
భాగంబువై నత్త మిల్ల. కాశీ. ౧. ౩.

గీ. శ్రవణకర్ణరముకుళంబు జాఱకుండ, విరుల
క్తిల్లాప్స వదలి కైపెక్కుమండ, నెత్తె శృం
గారకందుకం బెత్తినట్లు, కైటభారాతి మం
దరత్నధరంబు. హర. ౬. ౪౫.

కైముడి = కయముడి. వి. (కై¹ + ముడి) వాద్యవి
శేషము, తాళము.

గీ. తనరుఁ జాయ్యంకి కైముడి యనఁగఁ దాళ,

ము... ఆం. భా. ౧. ౧౨౨.

సీ. గాలికొమ్ములు దోళ్లు కైముళ్లు రుంజలు ...

మొ. రా. యు. ౩. ౨౬.

కైముటికన్యాయము. సం = కైముత్యన్యాయము.

కైముత్యన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకా
నొకన్యాయము. (చూ. న్యాయము.)

కైమోడుపు (డ్డు) = కయమోడుపు. వి. (కై¹
+ మోడుపు.) నమస్కారము.

రగడ. మాహారముం దనమానత విడిసినకాలమే
ఘనకుఁ గైమోడుపు లని. హంస. ౪. ౨౧౩.

కైరఁడు = కయిరఁడు. వి. (క. కయిర) అశ్వవిశే
షము. (శ. ౪.)

మ... మాహేంద్రచాపంబు మో, హనరత్నంబుల
వాగెత్తాడు వడగం డ్దాస్య స్రవణేన మై, త
నరం దజ్జలవంబుకైరఁ డెగయుక ధారావి
హారంబులక. పరాహ. ౧౦. ౯౩.

గీ. బిగువుపదిలంబు చూచి గంభీరపృత్తి, మ్రొక్కి
పొన్నంకవన్నియ ద్రొక్కి నిక్కి, సరవిఁ గై
రని నెక్కి యుత్సాహలీల, పిక్కటిల్లఁగఁ
ద్రొక్కించి యెక్కువగను. ప్రబంధ. ౧౦౪.

కైరవడి = కయిరవడి. వి. (సం. ఖాదిరవడి.) తాం
బూలముతోఁ గూడ నుపయోగించుకొనుటకు
కాఁచు లోనగువస్తువులు చేర్చి చేసినయుండ,
కాఁచువడియము, ఖాదిరఘటిక.

సీ... ఖాదిరవటు మొప్పును కైరవడి యన ...
ఆం. భా. ౨. ౧౬౭.

సీ. కప్పురగందంబు కైరవళి పట్టేలు తట్టు పునం
గును... ప్రబంధ. ౫౭.

గీ. కాఁచువడియంబు లనఁగను కైరవ క్ల, నంగ
ఖాదిరఘటిక లనంగదమన. ఆం. శే. ౫౫.

కైరవము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువ.

కైరవి. సం. వి. న్. పుం. చంద్రుడు. ఈ. స్త్రీ.
చెన్నెల.

కైరవిణి. సం. వి. ఈ. క్రీ. గ. తెల్లగలువతీగ. ౨.

తెల్లగలువలసమాహు. 3. తెల్లగలువ లున్న కొలను.

కైరవుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కితవుడు, జూదరి. ౨. శత్రువు. (మే. ని.)

కైరాతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. కిరాత సంబంధ మైనది. ౨. కిరాత దేశభవము. వి. అ. న. గ. ఒక బాతించందనపుత్రుడు. ౨. భూనింబము, నేలవేము.

కైరాతుడు. సం. వి. అ. పుం. బలవంతుడు డగు పురుషుడు. (కల్ప.)

కైలాగు=కయిలాగు. వి. ($\sqrt{కై}^1$ - త. కైలాగు.) హస్తావలంబము, చేయూత; ఊత.

క. మునుకలు గంగానదిలో, నొనరించుటకన్న భాగ్యమున్న దెయనుచు, మును కలుగంగాదిగి పరిజనములు కైలా గొసంగ స్నానోన్ముఖుడై. విజ. వి. గ. ౫౫.

మ. అని సంతోషితచిత్తుడై బహువిధవ్యాపార మాధుర్యలీల సుతింపం దనపాణిపల్లవము కైలా గిచ్చి యహ్మనిఁ దద్ధునగేహప్రతిహార గేహళిఁ జొరంగఁ బంపి తా నాత్మరమ్య నీశాంతంబున నుండె రంగవతి పద్మాదిప్రియాసక్తుడై. విప్ర. ర. ౮౬.

కైలాట(ము)=కయిలాట. వి. గ. మాయోపాయము; మాయ, మోసము.

ఉ ... తానును గజాస్త్రుడు లక్ష్మీయుఁ జేసినట్టి కైలాటసునక ఘటిల్లె సకలార్థము దేవర యజ్ఞ పెంపునక. కాశీ. ౬. ౧౪౧.

ఉ ... కైలాటము చేసె దేటికి బభా పికమాయిక మాను ... వేం. పంచ. ర. ౧౯౨.

మ. కని చిల్లం దన పెంటిగాఁ దలంచి యాకైలాటపుంబుల్లు గ్రమ్మన మిన్నందినమేడ

మిఁదికిఁ దగుమ్మంగాంతిలో బాటి ... సారంగ. గ. ౧౨౯.

వ. అవ్యయవ్య కడుపుకూటికి దబ్బ తాడిలి నని తలంచి యుండావే అది కల్ల గాదు కైలాట గాదు తరకటబరకట గాదు తబ్బిబ్బ గాదు... వేం. మా. ౫. 3౮.

౨. కీడు.

గీ. చూడక మొగంబు త్రిప్పి మాటాడ కిపుడు, చే దిగిచి పట్టుక పరాకు చేసినపుడె, యేమి పట్టునో కైలాట మింకమిఁద, మగువ దము లేక విడనాడఁ దగునె నీవు. విజ. వి. ౨. ౧౯౮.

జ: కైలాటకత్తై, కైలాటకము, కైలాటకాడు. కైలాటకత్తై(త్రియ)=కయిలాటకత్తై. విణ. ($\sqrt{కైలాట}$) మాయలాడి, మాయావిని.

కైలాటకము=కయిలాటకము. వి. ($\sqrt{కైలాట}$) మాయోపాయము; మాయ, మోసము.

నీ. పనిలేనిపనికై నఁ బాటికైలాటకంబులు నేయుమునిఁ గన్న ప్రోడవేల్పు. చిత్రభా. ర. ౧౨౦. ప్రబంధ. ౫౨.

కైలాటకాడు=కయిలాటకాడు. విణ. (కైలాట + కాడు) మాయాశీలుడు, మాయావి; దుష్టుడు.

నీ.... తపశికాఁ డనఁగఁ కైలాటకాఁ డనఁగను డక్కరి యనఁ. గీ. డంకనంగను మాయావి పాంక మగును. ఆం. భా. ౨. ౨౮౬.

గీ. కల్లరియు గొంటు కైలాటకాడు చెడుగు, ... కూశ గడు సన వర్తిల్లుఁ గుజుపేష్టు. ఆం. సం. మాన. ౧౧.

కైలాటము=కయిలాటము. వి. ($\sqrt{కై}^1$) నమస్కారము.

రగడ. ఉత్తలతలమున నుత్తమహరికిని ఘనతరఫక్తిని కైలాటము లని. హంస. ర. ౨౧3.

కైలాసకీ=కయిలాసకీ. వి. నాట్యవిశేషము.

ఉ...కైలాసకీ షేరణీవిధము లాఁగులు జక్కి
ణి చిందుకొల్వణుల్, బాసలు కోపుఁజూ
పులును బాట పదాభినయంబు లేకయుక,
వాసికి మీఱ నాట్యకలనకై బ్రకటించెను
హావభావముల్. శ్రీరం. మా. ర. ౧౬౨.

కైలాసము. సం. వి. అ. పుం-కేలాసము(=స్థితి
కము)వలె బ్రకాశించునది-వెండికొండ.(ఇది
శివునకును కుచేరునకును ఉనికిపట్టు.)

కైలు=కయిలు. వి. (హిం. కైల్) పండినధాన్యము
కొలత. (శ. ర.)

జ: కైలుదారుఁడు.

కైలుదారుఁడు=కయిలుదారుఁడు. వి.(√కైలు)
కైలు చేయించెడియధికారి.

కైళము. సం. వి. అ. న. ౧. వేడుక, వినోదము. ౨.
శేళీసమాహము.

కైవడి=కయివడి. వి. (కై¹+వడి) ౧.కరజవము,
చేతివడి, చేతిచుటుకు.

గీ. కైవడి యనంగఁ దగు రీతి కరజవంబు. ఆం.భా.
౩. ౫౨.

క. కైవడి మెకములఁ గ్రుమ్మెడి, కైవడి మాయావ
చేవ కనఁబోయెడుగా, దేవర మా దేవరవలె,
వేవేగమె సామి వేట విచ్చేయవయా. సా
రంగ. ౧. ౭౬.

౨. ప్రకారము, రీతి; పోలిక, సామ్యము.

క. ... మెకములఁ గ్రుమ్మెడి, కైవడి...సారంగ.
౧. ౭౬. ఆం. భా. ౩. ౫౨.

చ...పాలలోఁ బడినబల్లులకైవడి నెల్లవెంటలకై,
జెడితిమి వేయు నేల సరసీరుహసంభవ దుప్త
రైత్యుచేక. హర. ౩. ౧౫.

క. విను మలుక వొడమి మిక్కిలి, కను దెజచిన
త్రిపురవైరికైవడి యాయ, ద్దునునందుఁ దోఁ
చుచున్నది....భార. భీష్మ. ౨. ౯౩.

ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

కైవడిముస్తై=కయివడిముస్తై. వి.(సం. కైవర్తము
స్తా.) తుంగముస్తై. (శ. ర.)

కైవర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం=కైవర్తఁడు.

కైవర్తము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తై, తుంగ
ముస్తై.

కైవర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కైవడిముస్తై. (కల్ప)

కైవర్తఁడు. సం. వి. అ. పుం-నీటియందు వర్తిం
చువాఁడు-చేపలఁ బట్టువాఁడు, జాలరి.

కైవల్యము. సం. వి. అ. న-కేవలత్వము, వికృ
ము-౧.ఒంటరి యగుట, ఏకాకిత్వము. ౨. (రెండు
పదార్థములు) ఒకటిగా అగుట. ౩. నిర్వాణము,
మోక్షము.

కైవళి=కైవడి.

(ఉపమ, పోలిక.)

నీ. కైవడి కైవళి కయివడి కాడువు ... పోలిక
యనంగఁ బోల్పొందు నుపమపేరు. ఆం.భా.
౨. ౩౦౨.

కైవసము=కయివసము. విణ. (కై¹+వసము)
-హస్తగ్రము-వశము, స్వాధీనము.

క. కావేరిని స్మరియించినఁ, గావేరిని దీర్ఘమాడి
కావేరినదికై, నేవించిన వారలకుకై, గైవస
మగుఁ గ్రతుఫలంబుఁ గైవల్యంబుకై. శేష.
౪. ౧౨౨.

నీ. వరుఁడు గైవస మైనవనిత స్వాధీనభర్తృక
... నరస. ౨. ౪౦.

కైవారపుఁజెయ్యి=కయివారపుఁజెయ్యి. వి.

(కైవారము¹+చెయ్యి) నమస్కారవిశేషము.

రగడ. తనరుశరణ్యస్థలముశరణ్యస్వామికి నిడ
కైవారపుఁజెయ్యిని. హంస. ౪. ౨౧౩.

కైవారము¹=కయివారము¹. వి.(త. కైవారమ్).
స్తోత్రము, పాగడ.

వ...హరసఖవీరభటుహరిణాద్వాయండును నుర
రాజశూరపరివారవారివాహపవనుండును న
నుకైవారంబులు సెలంగ నరకాసురుడు...
ఉ. హరి. ౧. ౪౯.

సీ. కైవార మనంగఁ బొగడ్డ యనంగఁ గీ. బొ
గడితయనంగఁ బొగడు నాఁ బొగడిక య
న, మెప్పు నా మెచ్చు నాఁగను మీటు వి
నుతి. ఆం.భా. ౧. ౧౧౪.

సీ. మొనలకైదువవాఁడు మినుకుఁగైవారముల్
మెచ్చువాఁడని నీర మెచ్చువాఁడు. అచ్చ.
రా. బాల. ౧౩.

గీ. అనుచుఁ గైవార మొనరించునవ్వలంతి, మ
న్నువేలుపు మేల్పుంతిమదికి మీఱ, వేష్క
లానగూర్చి పనిచి ... నీలా. ౨. ౪౨.

మ. బలభిద్యహ్నియమప్రచేతసులకుఁ బ్రహ్మ
యు వే మెల్లనుం, గలిభూపాలునియొద్దిపాత
కుల మీకైవారదుర్భాషణం, బులకుం గాని
యతండు మెచ్చఁడు దయాబుద్ధిం బరాధీన
వృత్తుల నిర్వేదల మమ్మఁ గావఁదగు నీద్రో
హంబు లేకుండఁగఁ. నైవ. ౭. ౮౯.

(ఈ ప్రయోగముతో. శ.ర. దీనిని తత్త్వమునుగా
గ్రహించెను. కాని శ్రీనాథునకు సంస్కృత
సమాసమున సంస్కృతేతరపదములఁ జేర్చునల
వాటు గలదు. ఇట్లే 'హేరాశ' పదమునుగూడఁ
బ్రయోగించినాఁడు.

క... వసియించుకొ, హేరాశక్రీడాసం, చారిణి
నూకాంబ భక్తజనరక్షణకై. భీమ. ౧. ౧౦౦.

'కయివారము' అను రూపాంతర ముండుటచేత
ను అచ్చ తెనుగు గ్రంథములలో నుండుటచేతను
సంస్కృతనిఘంటువులలో లేకపోవుటచేతను
దీనిని అచ్చకముగా గ్రహించుటయే యుక్తము)
కైవారముచే(నే)యు=స్తుతించు, పొగడు.

క. నావుడు నిది యా సంజయ, కైవారమునేనె
దీవు కాంతేయుల... భార. ఉద్యో. ౨. ౨౨౭.

క. మీవారెల్లను బెలుచుం, కైవారమునేసిరత
నిఁ గౌరవనాథా. భార. ద్రో. ౩. ౧౩౬,
జ: కైవారపుఁజెయ్యి, కైవారి.

కైవారము¹=కయివారము². వి. చుట్టుపండుకొ
లది. (చి.ని.) ఛరిధి, గుండ్రనివానిచుట్టుకొల
ది. (ప్రా) ఉదా: నూతికైవారము, ప్రహరికైవార
ము, మొ.

కైవారి=కయివారి. వి. (కైవారము¹ + ఇ-ఇది
యారివంటిది.) స్తోత్రపాఠముండు, కైవారముచే
యువాఁడు, వంది.

మ. కమరాక్షస్త్రరఘుస్త్రరాజ్యసప్తయం గైవారు
లంభోధిపూ, రములుం బుక్కిటిసాము గో
త్రగిరివర్గముం గనత్కంఠకా, భము...హరి.
పూ. ౧. ౪.

సీ. సారిది సంజాతుడై నూతుండు నాఁ జనుము
నియుఁ దన్తఖకాలమునన జనన, మొంది మా
గఘుండు నా నొప్పునంచుమియు నమృత
నాజ్ఞఁ గైవారులై దివిజుల, నలరించుపని ను
ని...హరి. పూ. ౧. ౧౧౯.

కైవా(వా)లు=కయివాలు. అ. క్రి. ౧. పంసు,
బజగు.

ఉ...బలుమఁబండులచామఁ దనర్చి పండికై,
వ్రాలినరాజనంబులకు వచ్చుకుంబులఁ జేర
నీక...విక్ర. ౪. ౩౯.

గీ. ప్రాప్త కైవాలువాఁక నప్పాలఁతులుండి, యే
మొ సర్వేశ్వరుం డిట్లు తామసిం చె, ననుమఁ
జింతించుచున్న ... పుక. ౩. ౯౩.

౨. పక్ష్యాదులు క్రిందికి దిగు, వ్రాలు.

సీ. నఖిపాళి బెడఁగు మాన్వకు మంచు నుడులు గై
వ్రాలె నా స్పటికాక్షమాలిక దగ. ఉ. రా.
౩. ౧౦౩.

౩. ఛడు.

కా. కంఠేకాలపదారవిందములపైఁ గైవారి లో
లాయునికొ, ధుంతీసు నివృతించి ధైరవు

మోక్షుంగేలుతో డాసి నై, మంతస్వామికే
బాగి మ్రొక్కి... చంద్ర. 3. 22.

వ... పన్నెరు నించినయన్నిరుతిత్తు లాత్త వియ
త్తలంబునం బాటి కైవ్రాలుధారల వాద్యంబు
లు దడిసిన... ఆము. ర. 39.

ర. గతింబు, కడదు.

గీ. ప్రాయ మింతకు మిగులఁ గైవ్రాలుకుండఁ, గా
శికాఖండ మునుమహాగ్రంథ మేను, దెనుఁగు
చేసెద... కాశీ. గ. 2.

గ. వ్లానమగు, వాడు.

క. వ్రాలిన తెప్పలు వెతఁగై, వ్రాలినహృదయాం
బుజంబు వసుమతిమీఁదకై, వ్రాలినచూపులు
మొగమున, వ్రేలంగను ముక్కుమీఁదివ్రేలుం
దనరకై. సారంగ. 2. 299.

జ: కైవాలచు.

కైవా(వ్రా)లుచే(ల్పే)= కయివాలచు.

స. క్రి. ($\sqrt{\text{కైవాలు}}$) కైవ్రాలఁ జేయు. (శ. ర,
ప్ర.)

కైవీగు=కయివీగు. అ. క్రి. ($\text{కై}^1 + \text{వీ} + \text{గు}$)

చేయుచున్న పని నుండిమరలు, పనిమాను.

వ. అంత సుభయబలంబులుం గైవీగి నిజశివరం
బులకరుగునవసరంబున...కు. సం. 11. 223.

(ఇట్ల 'యుద్ధకృత్యము మాని' అని భావము.)

కైవు=కయివు. వి. కైవు, మత్తు.

కెవెక్కు=మత్తిల్లు.

క. నావుడు మురారి నవ్వుచు, నావేదలు నూ
అడించి యనుచితము మహి, దేవునిఁ జంపుట
యనుచుం, గైవెక్కినవానిమేను కరమున ని
మిరెకై. ఉ. హరి. 2. 190.

కైశికము. సం. వి. అ. న. వెండ్రుకలసమూహము.

(కొప్ప, సిగ, మొ.)

కైశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. శృంగారకరుణసాను
కూల మగునొక కావ్యవృత్తి. 2. దుర్గ.

కైశోరము. సం. వి. (అ. ఈ. అ) కిశోరసంబం

ధ మైనది. వి. అ. న. వయోవిశేషము. (పదునొ
కండు మొదలు పదు నేనేండ్లవఱకు ఉండువయ
స్సు అని కొందఱు. పదునొకండు మొదలు ఇరువ
దియేండ్లవఱకును ఉండువయస్సు అని కొందఱు.
పండ్లు వచ్చినది మొదలు మూడుసంవత్సరములు
వఱకును ఉండువయస్సు అని మఱి కొందఱు.)

కైశ్యము. సం=కైశికము.

కైసడలు=కయిసడలు. అ. క్రి. ($\text{కై}^1 + \text{సడలు}$)

కైవ్రాలు, ఒఱగు, వంగు.

ఉ. వేనలి పాటపాటనర నెండ్రుకతోఁ దిలకండు
లాన్వయ, శ్రీ నటియింపఁ గైసడలి వ్రేకని
చన్నులు పాలవంకలై, కా నసియార్ప... కా
శీ. 2. 199.

కైసరుడు. వి. (సం. కవీశ్వరః.) కవి.

సీ. కబ్బపుఁజేతరి కయి కైసరుఁడు మాటలల్లు
వాఁడనుఁజేళ్లు చెల్లుఁ గవికి. సాం. ని. మాన. 1.

కైసాటిచేక్క=కయిసాటిచేక్క. వి. ($\text{కై}^1 +$
సాటి + చుక్క) - చేతియాకృతి గలనక్షత్రము -
హస్తనక్షత్రము. (శ. ర.)

కైసేత=కయిసేత. వి. ($\sqrt{\text{కై సేయు}}$) అలంకరిం
చుట.

క. గరిత లలంకృతి సేయఁగ, గరువపుమురు వపుడు
హెచ్చి కన్నియ దనరెం, బరియఁబుం గైసే
తల, నరపతి యొఱవతి కయిల్లునటనఁ జెలం
గెకై. విజ. వి. 2. 103. ఆం. భా. 2. 103.

కైసేయు=కయిసేయు. స. క్రి. ($\text{కై}^1 + \text{చేయు}$)

గ. అలంకరించు.

క. ఆనమయమునఁ గుమారిం, గైసేసి తదీయజన
నిఁ గాన్పించి చకో, రీసుదతి సుప్రయాణ,
శ్రీమాచన చేసి ప్రణతి నేయించుటయుకై.
విక్ర. ర. 109.

ఉ...కై, నేసికొనం గడంగె... విక్ర. 2. 2. 2.
ద్వి. పురము కై నేయించి... అ. మ. క. ౫. ౨౫3
పా. ౨. పం.

౨. పూజించు, ఆర్పించు.

మ. తనకుం దాన ప్రతిష్ఠితుం డయినయీదత్తా
ధ్వరధ్వంసి నే, మును పూజించితిఁ బిమ్మట
హరియు నంభోబాతగర్భండునుం, గని కై నే
సిరి యంతమీద సురలుగ్ గంధర్వులుం జే
రి య, ర్చనముల్ నేసిరి మీరు చేయుఁడు
తగ్గ సమ్యక్సమారాధనల్. భీమ. ౪.
౨౦3.

కొ

కొంకనక్క. వి. (కొంకు + నక్క = పిటికినక్క -
జ్ఞా.) తుద్రజంబుకము, చిన్న జాతినక్క.

ఉ. చీమలుఁ గాకులుం గ్రీములు జింకలు నక్క
లుఁ గొంకనక్కలుగ్. భార. ఆశ్వ. ౨.
౧౧2.

గీ...కొంకనక్క యనఁగ, తుద్రజంబుక మం
చు నెంచుకొనఁ దగును. ఆం. భా. ౨. ౮3.

ఆ. కొంకనక్క చావ గొట్టె లేమిటి కేడ్చు. వే
మన. ౨. ౫౮.

కొంకర. వి. (క. కొక్కి) వంకర, వంపు, వక్రత్వ
ము. (చూ. కొంకరలుపోవు.)

విణ. వక్రము, వంకర యైనది.

క. ఎక్కడిమొగ మెక్కడిపాడు, వెక్కడిరూ
పేడగమన మెక్కడికంతం, బెక్కడ విన
ము కనుంగొన, మిక్కింకర మెకము ననుచు
నేడైత దానిగ్. వేం. పంచ. ౧. ౪2౬.

వంకరకొంకరమాటలు = అడ్డదిడ్డపుమాటలు.

వ...ఈ బ్రహ్మచారి శంకరునిగుఱించి యింకను
వంకరకొంకరమాట లాడ నుంకించుచున్న
వాడ ... హర. ౪. 33.

జ. కొంకరలుపోవు, కొంగోడు, కొంగోడుపడు,
కొంగోడువోవు.

కొంకరలుపోవు. అ. క్రి. (✓ కొంకర.) కైత్యా
దులచే వంకర యగు, మెలికలుతిరుగు.

చ. నినుఁ డనచంక వైచుకొని నీరసిధానచతుష్ట
యంబునగ్, జని చని సాంధ్యకృత్యములు న
లైడునంతకుఁ ద్రిప్పి తెచ్చి పెంపునట
వైచి కొంకరలుపోయిననీమెయి చక్కనో
క్కి పో, ననిచిన వానినందనుడ నంగదుఁ
డగ్ దళకంత వింటివే. రామా. 2. ౨౫౮.

కొంకరవంకరలుపోవు = కొంకరలుపోవు.

ద్వి... ఈశ్వరుని, నడు మటు వీఁగి యున్నది
యొక్క దెనకు, వారక కొంకరవంకరలో
యి, గారీకు చేతులు పూరించినవియు. బస. పు.

3. ౫౬3. పం.

కొంకి = కొంకి. వి. (క. కొంకి) ౧. వస్తువును లాగి
కొన నుపయోగించునట్లు వెదురు మున్నగువానికే
చివరఁ గట్టుపుల్ల, మొ.

వ. ఇవ్విధంబున వెడలం దిగిచి బ్రదికించి కొంకి
గలనిడుపు వెదురునం జేద పుచ్చి నీరు దిగిచి
యబ్బాలనిదప్పి దీర్చి... దళకు. ౧౧. 2౮.

౨. అందనిపండ్లులో నగువానిఁ గోయుటకు ఉప
యుక్తముగా వంకరచిల్ల దోపినకోల, దోఁటి.
(శ. ర.)

3. చోరసాధనవిశేషము; యుద్ధసాధనవిశేషము.

ఉ. కత్తియు నీలిచీరయును గంకటి రజ్జపు వా
రసంబు ముల్, గుత్తియు వాటురా లిసుము
గొంకియు నక్షత లొల్కిబూదియుగ్. చె
న్న. 3. ౨౮౪. బస. పు. ౫. 33౮ పం.

వ... పొండ్రు పూపాలుండు యనువీరునగరంబు
కలుఁగోట వికటంబుగా వలుఁదటంకంబుల
నటకించియు దంచనపుగుండం బడ వైచియుఁ
గొంకి క్రుమ్ముడు దగరు మొదలుగాఁ గలసా
ధనంబులచే జీకాకు పఱిచియు... ఉ. హరి.
3. 3౬.

౪. వంపుచీల. (శ. ర.)

గ. కాలిమడమపైభాగము.

సీ. మడమ యం చనఁగను మనుఁ బారి కొంకి
నాఁడదుపరి దేశమై తనరుచుండు. ఆం. భా.
౨. ౧౩౫.

చ. కవపటు డించి యే గునుకఁ గా సురఁ గొంకు
లఁ దార్చి కూలుడు,న్ని విడినబొజ్జపై మిగు
లునిద్రపుదోవతిడట్టి డొల్లి రాఁ,దివిచి పెనం
గ నల్లవముఁ ద్రంచి యనంతునిగంటు కూన
పుం,జెవులుగ గొడకట్టు గనెచేరులటెక్కి
యు దోఁపు నొల్పి పోక. ఆము. ౬. ౮౧.

(బ) ౧. మచ్చిలిగుంటకు ప్రక్క నుండెడియె
ముకలు. (ఉదా: మెడకొంకులు. శ. ర, ప్ర.)

౨. మోకాలిచిప్పకు లోతట్టు రెండు ప్రక్కల
నుండెడియెముకలు. (శ. ర.)

కొంకిగోరు=కొంకివంటిగోరు, వంకరగోరు.

సీ. బూరుగుకాయఁ బోల్ బోరలు లవిటులకొన
కత్తెరలకట్టు కొంకిగోళ్లు. ప్రబంధ. ౧౩౦.

ఇట్లే: కొంకివేళ్లు.

సీ. బొక్కిటొమ్ములు లోతుఁబొట్టులు మిడిగ్రు
డ్లు గూనివీఁపులు నిడుఁగొంకి వేళ్లు. ఉ. హరి.
౨. ౧౨౨.

కొంకిసిగ=కొంకివలె వంకర గా నుండుసిగ.

వ...చెవులసంకులు లోవంక భుజంబులు కొంకి
సిగలు గావిదుప్పటులు నొప్ప...ఆము. ౪.
౩౫.

కాలికొంకులు=దేగ మొదలగుపక్షులకాళ్లయం
దలికొంకివంటివంకరగోళ్లు. (ప్రా.)

కొంకి(కు)కొను. అ. క్రి.=కొంకు. (✓కొంకు-
స్వార్థమునకొను)

(వెనుదీయు)

ఉ...అమమానముతో నొకకొంత గొంకికొం,చ
క్కట నీ కొకందులకు నచ్చిక లేక మెలంగ

విష్టుదా, నెక్కడిభర్త గాఁగ నృజియించెన
జం డని హేల నవ్వుచుక. హంస. ౧. ౮౯.

కొంకు. అ. క్రి. ౧. భయపడు, జడియు, ఉలుకు.

గీ. వచ్చి యచ్చండశర్మ తా వాకిటికడ, నిలిచి
తనయగ్రమహిషినిఁ బిలువఁగానె,గుండె జ
ల్లని చతురుండు కొంకుమండ, నతని నెట్టిం
తి యిలు వెళ్ల ననుప వలయు. హంస. ౩. ౧౭౪.

గీ. మచభరంబున నడుము కొంకుచు వడంక, నూ
లు దోఁడును వేడ్క నవ్వాలుఁగంటి. హంస.
౨. ౨౨.

క...కాననాంతమున మ్రుచ్చులకుం, గొంకి యన
హాయతను నే, వంకకు నరిగితివో ... విక్ర.
౭. ౧౭౭.

౨. సంకోచించు; వెనుదీయు.

ఉ. ఇట్టిది త్రారకర్త మని యిండుక కొంకకల
క్కయింటఁ జి,చ్చొట్టితి మాయజూదమున
సుత్తము ధర్మజాఁ దూలఁబుచ్చితి ... భార.
శల్య. ౨. ౧౩౪.

కా...ఆచిర్తోడనంబీశ్వరుం, దేమికొ గొంకక
పెట్టు జంగములకుక హేరాళ మిష్టెన్న
ముల్. హర. ౨. ౨౮.

క. క్రంకె నెల మరుండు వేటకుఁ, గొంకె ను
దూచ్చయము డొంకెఁ గుముదంబులదా,
లింకెఁ దిమిగోల్కరంబు త,లంకె రవిచ్చవి
యు దివిఁ దొలంకెఁ గడంకక. బహు. ౨.
౧౦.

వి. ౧. భయము, జడుపు, బెడరు.

ఆ. తలఁకు వుట్టెఁ గొంకు గొలఁదికి మీటె వె,
న్నాటు దోఁచె ముట్టుపాటు దొడరె. భార.
విరా. ౨. ౧౦౬.

ఆ. ఓరి దోసకారి యుడుగనిక్రొ వ్వునఁ, బెల్లు మీ
టి జగముతల్లి యైన, స్రాద్దుఁగొలపుసామిముద్ది
యనిటు లేల, కొంమఁ బోయె దివుడు కొం
కు లేక. అచ్చ. రా. ఆర. ౬౯.

అ. సంకోచము.

క. తెఱవ యొడఁబాటుమాటం, బటివోయిన
కొంకుతోడ బ్రాహ్మణుఁ గొని కన్నలుఁ గగు
నెడకు నరిగె...భార. ఆను. ౧. 2౪.

చ ... మానక వే చని మంతనఁబున, స్వనితలు
కొంకుతో భయమునక వినిపించిరి యేమి మా
యయో, మనుజురగ్గ గణ్య మణిమాలిక గ
ర్భముఁదాల్చె వింతగఁ. ఉ. హరిశ్చ. ౨. ౯౪.

3. వంకర, కొంకర. (చూ. కొంకువోవు)

చ. పదములకొంకు వోఁ బిసికి ప్రక్కలస్తు క్క
డలించి దంశవం, శదమనవృత్తి నిం పొనఁగి
సాన్న నఖంబుల దువ్వి నెత్తురుల్, చిదికెడు
గండ్ల భూరజముచిల్కి...పాండు. ౫. ౨3౬.
కొంకుకొసరు=సంకోచము; జంకు. (ఈరెండుపద
ములును సమానార్థకములు. చూ. కొసరు. ౪.
అర్థము.)

గీ. సింహబలుఁ డత్యుదగ్రుండై చిగురుఁబోఁడి,
పజ్జఁ గడు వడిఁ దగిలి కోపంబు గదుర, నొ
డిసి తల పట్టి తిగిచి మహాగ్రవృత్తిఁ, గొం
కుకొస రించుకయు లేక కూలఁ దాఁచె. భా
ర. విరా. ౨. ౧౨౮.

గీ. గోత్ర పరిపంథిలోఁ గొంకుకొసరు లేక. కువల.
౪. ౬౬.

క. అని రంభ సిగ్గుపడఁ బ, ల్గిన దానికిఁ గొంకు
కొసరు లేక దశముఖుం, డనుమానింపక యి
ట్లను...నిర్వ. ౬. ౬౮. విక్ర. 3. ౯౭.

జ: కొంకనక్క, కొంకికొను, కొంకుపడు, కొం
కుపాటు, కొంకువోవు.

కొంకుప(వ)డు. (ప్రా.) అ. క్రి. (✓కొంకు)భయ
పడు; సంకోచించు; వెనుదీయు.

కొంకుపాటు. వి. (✓కొంకుపడు) ౧. భయపడుట;
భయము.

గీ. పరులు తిట్టినచోటఁ బ్రత్యుత్తరము లేక
ప్రాణహానికిఁ గొంకుపాటు లేక. గీ...అపు డ
విద్యుత్ప్రబంధంబు ననుకరించె, బారిణీబార

నవరహస్యగమములు. కవిక. ౪. ౧౦౭. (శ.
౪. పా.)

అ. సంకోచపడుట; సంకోచము.

చ...నాని చెంతకుఁ, గుతుక మెల్లఁగాఁ జ
ని శకుం గని కోమలి కొంకుపాటుతోఁ, గొ
తుకుచుఁ బల్కె...హంస. 3. ౨౨౦.

కొంకు(లు)వోవు. అ. క్రి. (✓కొంకు). ౧. (శి
తబాధాదులచే) కొంకరలుపోవు, వంకర యగు.
గీ. కొన్ని దేశంబు కిషముచేఁ గొంకువోయె. కా
. 3. ౧. ౧32. (దేశములు=దేశములలోనిప్రాణ
లు.)

చ...ఆపదం, బొరయకయుండఁ జేయును ప్ర
భూతపునీతునఁ గొంకువోయెడుక. భార.
శాం. 3. 3౧3. (ఈతఁడ అనుకర్తృపదము
అధ్యాహార్యము.)

ద్వి. కొంకులువోక లోపంకలు గాక, సొంకంబు
దప్పక పొందులు చెడక ...అక్కజం బగు
చుఁ, బాదము ల్లాల్లింటిభాతిని నమర. పండి
తా. పురా. ౯3. పా.

కొంగ. వి. (సం. క్రుత్.) ౧. క్రాంచపక్షి.

గీ. కొంచ కొంగ యనంగను గ్రాంచ మెఱుగు.
ఆం. భా. ౨. ౯3.

అ. బకము.

గీ. కొక్కరా లనఁగను గొమ్మ లనంగను గొ
క్కెర లనఁగను గొంగ లనఁగఁ, బరఁగు నభి
ఖ్యలు బకవిహంగములకు...ఆం. సం. తిర్య.
౧౨.

గీ...కొంగ యన బకంబు. సాం. ని. తిర్య. 2౯.
(గేలుకొంగ, గుడికొంగ, పినిగలకొంగ, పూఁ
గొంగ, సంకుబుడ్డికొంగ, దోసికొంగ-ఇవి కొం
గలలోని భేదములు అని క్రొత్తప్రా.)

కొంగ మెడ=పాడుగు మెడ.

కొంగకాళ్లవాడు = ఎత్తైనమోకాళ్లుగలవా
డు, ఊర్ధ్వబాసువు.

జ: కొంగగొడ్డలి, కొంగవాలు.

కొంగగొడ్డలి. వి. (కొంగ + గొడ్డలి) త్రవ్వెడుసాధనవిశేషము. (దీనిచివర కొంగముక్కువలె నుండును. ప్ర.)

కొంగవాలు. వి. ($\sqrt{\text{కొంగ}}$) మాలమాదిగలు ధరించెడికత్తి; ఒకవిధమైనకత్తి.

క. సురియాళుచేతికత్తికి, నరులందఱు పేరుపెట్టి నారు ధరిత్రిక, మఱి కొంగవా లనంగను, దిరుమలపై నుండుదేవదేవ ముకుందా. (దేశ్య నామార్థకోశము.)

సీ. మాతంగుఁ డగువానిచేత నుండెడికత్తి కొంగ వా లనఁగఁ జెలంగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౮౯.

(పందివేట) ఉ. మక్కుల నొంపఁ జూచి మఱి కొందఱు కొన్నిటిఁ గొంగవాలులకై, బక్కులు సిందినకై...యయా. ౨. ౧౦.

సీ. పంకిలిల్చిదొరలా పంకిలి నొందించి కొంగవా లున గట్లగొంగ గెలిచి. అచ్చ. రా. యు. ౪౭౪.

(వేశ్యావర్ణనము) వ...మదనముద్గరంబు లన శంబరాధికతారంబు లన నంగభవుకొంగవాలు లన...భీమ. ౧. ౧౧౭.

కొంగు. వి. చెఱఁగు, చేలాంచలము.

గీ. అట్టికర్ణునిఁ గొంగున నగ్ని డాచి, నట్టు రె మ్మెయి డాచి తోయి మ్మ చెపుమ. భార. స్త్రీ. ౨. ౧౭౮.

ద్వి. పొంగి చిచ్చులుకంగఁ బోవుమఁ జీర, కొంగోసరించుపెన్వొంగలినుట్ల. బస. పు. ౩. ౧౧౪౦ పం. ఆం. భా. ౨. ౧౫౨.

సా: కొంగు తగిలినను కొంత వాసియే.

కొంగుపసిఁడి, కొంగుబంగ(గా)రము = -కొంగు పంగట్టినబంగారము - ఇది ఒకరు ఈయ నక్కఱ లే

పండ తనకు తానే; లభించు ఉత్తమపదార్థమునకు ఉచమానముగా ఉపయోగింపఁబడును.

క. తనుఁ గన్నతం ద్రి పెప్పిన, పని నేసిన మగ తి కొంగుపసిఁడియ కాదే. భాగ. ౯. ౫౫౭.

చ. విటులకుఁ గొంగుబంగరము వేడుకకాండ్ర మఁ బట్టుఁగొమ్మ యు, త్కటతరమన్న భార్తుల మఁ గల్పకుజంబు...హంస. ౧. ౨౧౫.

క. రామానుజయ్యదాన, ప్రామాణికముద్ర కొంగుబంగార మగుకై. పాండు. ౧. ౬౫.

కొంగుబత్తెము = కొంగున ముడుచుకొనుబత్తెము, ధాన్యరూప మైనకాపుకూలి. (దీనిని వినాయకునిచేట యుండురు)

చ...నిలిచినకుప్పకావలికి నిల్చుదు రప్పరిఁగొంగుబత్తెపుం, గొలువున కీయకొల్చి హలిఖల్ వికిరంబు పొసంగువేలుపుకై. చంద్రా. ౧. ౨౫.

కొంగుముడి = ౧. భార్యార్థరలు నద్యాదులందు స్నానము చేయునపుడు ఇరువురబట్టకొంగులు కలిపి వేయుముడి.

చ. తిరుమలకంచుపుప్పగిరితీర్థములుం జని కొంగుముళ్లతో, పరములు దంపతు ల్వడయ వారక కాన్కలు వైచి...హంస. ౨. ౮౫.

౨-కొంగున వేసికొనినముడి - ఇది సిద్ధముగా నున్నపదార్థమునకు ఉచమానముగా ఉపయోగింపఁబడును.

ఉ. అంగన నాకుఁ గొంగుముడియై తగు నీ విపుడి చుప్పనీవి త, న్వంగి భవనసోజ్జముసూధరకాంచనకాంచికాస్థలుల్, తంగెటిజుమ్మ ముంగిటి నిధానము నా నటుగానఁ బాయలే, నంగజానాన నాడుహృదయం బెఱుంగుకై వలపంబుజాననా. రామా. ౪. ౧౬౨.

చ...కుభృతసంగ మంగనకు నొసంగఁ గొంగుముడి గాదె భవద్వచనంబు నాపుడుకై. వసు. ౩. ౪౩.

కొంగుముడి వేసికొను=నిశ్చయ మని యెంచుకొను.

క. మది తహతహ విడిచి యింకకొ, ముదమున నతులార కొంగుముడి వేసికొనుం, డిచె నేటి మాపటికి గూ, ర్పెద్ద వాలాయముగ నేను బ్రియులను మిమ్ముకొ. ప్రభా. ౫. ౮౫.

జ: కొంగుపజుచు, కొంగుమాయు.

కొంగుపజు(జు)చే. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొంగు}}$) రతికి సిద్ధ మగు; సిద్ధ మగు.

గీ. వార లెల్లను బంగారువంటినిప్పు, బాసి పలుగామలకుఁ గొంగుపజుచుచెలుల, నంటి పర్తింప వాని కేమాయె...కుక. ౨. ౧౨౦.

గీ. గుట్టు నానయు విడనాడి కొంగుపజించి, యగడుపడి పడిచి పడసినట్టిపసిండి, కటకటాయేమిటికి నెక్కా గడనవంక, నేమి గంటిని దొడుసు నా కేమి యనుచు. విప్ర. 3. 2౧.

గీ. కవుల కీఁగలబాతి యొక్కటియు లేదు, వితరణము వైశ్యులకుఁ బెండ్లివేళఁ గలదు, కొంగుపజించి నృపతు లాకూటికొఱు. రామలిం. ౨3.

ఇట్లే:-కొంగొడ్డు.

గీ... కాసువీసములకై యబ్బినట్టి, పురుషులకు నెల్లఁ గొంగొడ్డి పొట్టుపోసి, కొనెడివెలయాలి బ్రదు కిట్టి దనఁగ నెల. పరమ. 3. ౨౦2.

కొంగుమాయు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొంగు}}$) చెఱఁగు మాయు, బహిష్ట యగు. (శ. ర.)

కొంగొంగు. వి. కొంగలు చేయున్వనికి అనుకరణము.

నీ...కొంగలు చెలఁగి కొంగొంగు రనఁగ. హర. ౫. ౧౬.

కొంగోడువడు=కొంగోడువోవు.

(ఒడ్డగిల్లు, ఒఱుగు.)

నీ. కలఁగి వారిధులపంకము నివృటిలైను గులప

ర్యతములు కొంగోడువడియె. మై. ౨. 32.

కొంగోడువోవు=కొంగోడువడు. అ. క్రి. (కొంగోడు + వోవు) కొడు విషమముగా నుండుటచే మంచము మున్నగునవి యొఱుగు.

ఆ. కుక్కివడిన మిగులఁ గొంగోడువోయినఁ, గుఱుచ యైన మిగులఁ గొంచె మైన, మలినమైన నేత పలుచనైనను నల్లు, బున్న నుల్క-మంచ మొప్పు దండ్రు. వి. పు. 3. ౨౧౫.

కొంచు=కొంచు. వి. (సం. క్రాంచు. ప్రా. కొంచో. క. కొంచ.) క్రాంచపక్షి.

నీ. పసిండికి బొబ్బిమ్మ మీపజ్జ నేఁగడుగదా కొంచలార కొలంతుటంచలార. అచ్చ. రా. ఆర. ౮౬. ఆం. భా. ౨. ౯3.

కొంచగట్టు=క్రాంచపర్వతము. అచ్చ. రా. యు. ౨౦౯.

ఇట్లే: కొంచగుబ్బలి. ఆం. సం. దేవ. ౧3.

కొంచదీవి=క్రాంచదీపము. (శ. ర)

కొంచమొగ్గరము=క్రాంచవృక్షము. (శ. ర)

కొంచసారము=(క్రాంచపక్షి ధ్వనివంటి ధ్వని గలది.) సప్తస్వరములలో నాల్గవది, మధ్యమ స్వరము. (శ. ర.)

కొంచించు=కొంచు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొంచు}}$ -స్వార్థమున 'ఇంచు') సంకోచించు,

క. కొంచించక పడిఁ బెన్నిధి, గాంచినపేదయునుబోలె ఘనతరహానో, దంచితమానసుఁడై యా, పంచాననమధ్యఁ జేరి పలికెక్రేమకొ. రసిక. ౫. ౧3౯.

మ ... పుత్రుం డటంచును గొంచించక మీ నొంచుఁ డిపుడు...దశా. ర. ౧2౧.

కొంచు=కొంచించు, కొంజు. అ. క్రి. (సం. కుక్కు) ౧. భయపడు; సంకోచించు.

లయగ్రాహి....పతిక బ్రా,ర్థించుచు జలేభుల
కుఁ గొంచుచు భిగాళి బెడరించుచుఁ జెలంగి
రి హసించుచు లతాంగుల్. ఉ. రా. 3.
౨౧౪.

క. శ్రోధుఁడు హింసను గని దు,స్సాధాటోప
మున మల్లచటచుచు వినుమా, యోధర్షపత్ని
నీ పను, సాధనమున నెట్టివారిఁ జంపుదుఁ
గొంచక. ప్రబోధ. ౨. ౬౬.

రగడ. కొమ్మ యిది నిజంబు పలుకఁ గొంచె
గొంచెపటచి ప్రేమ. పరాహ. 3. ౯౨.

ఉ. కొంచక యంబుధిం బడినకొండలపత్తము
లూడ్చదయ్యె నూ,ఱించులకత్తి...వను. 3.
౧౦౭.

౨. మందగించు.

మ.కనుఁగొన్నంతనె కన్యకామణికి లేఁగొ నింత
గాన్నించె జన్మనలక నీలిమ యావరించె
ముఖపాండు శ్రీ మిటారింపెఁ గుల్కునడల్
గొంచె...ఉ. రా. ౧. ౧౦౧.

వి. ౧. కొంకు, సందేహము.

ఆ. ఓరి దోసకారి కూరిమిపైదోడ,వనుచు నిన్ను
నమ్మి యకట పగతు,తోడఁ బో రొనర్చు
దోడఁగినచోఁ గిసు,రించి రాఁగఁ జనునె
కొంచు లేక. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౨౯.

౨. తక్కువ, లోపము.

గీ. వేలుపులఁతేఁడు దన కొకనెల్లమొదలె,గల
దనుచు నిక్కు నింతియ కాని యిట్లు,గలవె
పలువన్నియలగిడ్డికదుపు లంచు, నెంచుచుం
డు నతం డెందుఁ గొంచు లేక. నీలా. ౧.
౪౮.

3. మదము, గర్వము.

మ.ముదితల్ కొండలు కెంపురాబురటకొమ్మల్
పుని యేతేర నీట దశత్పంకజనేత్ర యో
ర్తు తననీడక జూచి యారార కొంచు దలి

ర్పక జెలియెవ్వతో పగలు పంజుల్ మించ
నేతెంచె నే,నిదిగో దాని జయింతు నంచు
దుమికెక హేలాపతుల్ నవ్వగక. చం
ద్ర. ౪. ౨౪౫.

౪. ముఱికిచెమట.

నీ...పరఁగుఁ గొం చనఁగను ముఱికి చెమట.ఆం.
భా. ౧. ౧౪౦.

విణ. తక్కువ, అల్పము.

ఆ. ఆట్లు పటచువారిఁ బొట్టెముగా మర,లించి
సోఁకుఁతేఁడు గొంచు గాని,కినుకతోడ న
తనిఁ గనుఁగొని బొమముడు,లదర నిట్టు ల
నుచు నుదరి పలికె. అచ్చ. రా. య. ౧౦౦.

జ: కొంచించు, కొంచుఁడు.

కొంచుఁడు. విణ. (✓ కొంచు) అల్పఁడు, కించు.

కా ... ప్రత్యర్థిసంహారు డా,భల్లూకేంపుఁడు
జాంబవంతుఁడు తలంపక గొంచుఁడే ...
సీతావి. ౧. ౧౦౫.

కొంచెకత్తె. విణ. (కొంచెము + కత్తె.) అమాయి
కురాలు.

గీ. రాజముభి కొంతపడికిఁ దారాపథాటి, సా
గసునెత్తాముఁ దప్పక చూచి పేర్చి, నువిద
నీ వెంతకొంచెకత్తెవె జయింతుఁ, గాపునేసి
నగరితపు కావె నీవు. పువల. ౪. ౧౭౩. (ఇట
వ్యతిరేకలక్షణచే 'జాణ, నేర్పరి' అని భా
వము.)

కొంచెకా(గా)ఁడు. విణ. (కొంచెము + కాఁడు)
అల్పఁడు, సామాన్యఁడు.

వ... కించిజ్ఞునై జడమతి నన్నుం గొంచెగానిం
గాఁ దలంచి సీతం జూడఁబోవఁ దెరువైన
నొసంగనైతివి...ఉ. రా. ౮. ౧౧౨.

నీ. నీకుఁగాఁగాఁ జేడె చేహరినదిగాక కొంచె
గానికి సమకూడు టెట్లు. బహు. ౫. ౧౦౮.
కుక. ౨. ౨౮౫.

కొంచెతనము. వి. (కొంచెము + తనము) తక్కువ

తనము, నూత్నత్వము.

ఆ. కలికిమరులనిడుపు కన్నులవెడలుపు, గుబ్బు
దోయిపెచ్చు గొనబుఁగొను, కొంచెతనము
పిలుచుఁగొనును బొక్కిలి, లోచు నెన్న
నెన గలుగుట యెది. ఆచ్య. రా. ఆర. ౨౩.

కొంచెతనము నేయు = అవమానపఱచు.

గీ. అలిక మరచందురునితోడఁ జెలిమి చేయుఁ,
దియ్యపలుకులుఁ దేనెలు వియ్యుచుండ, నడ
పు లంచలఁ గొంచెతనంబు చేయుఁ, గమలగం
ధినుహరాకార మలరె. కేయూర. ౪.
౧౩౫.

కొంచెవడు. అ. క్రి. (కొంచెము + వడు) ౧. త
క్కువయగు, కొఱత నొందు.

చ. తండ్రి నీప్రసాదంబున నన్నియు సమకూరె
డుంగాక కొంచెపడియెడునే... భోజరా.
౬. ౧౯౧.

౨. సన్నగిల్లు, కృశించు.

సీ. కడుకొడ్డకటికటి కడుఁ గొంచెపడియుండె
నతనాభి యొకటి యున్నతి వహించె. చం
ద్రా. ౧. ౯౭.

౩. లాఘవము నొందు, తేలికయగు.

క. ఒరునొద్ద కేఁగి హ్రస్వము, పరికింపక వేఁడి
కొంచెపడియెడుకన్న, మరణం బుత్కృ
ప్తంబు... శివధ. ౫. ౯౪.

గీ. నీదుపరమపతిప్రతానియతి కెదిరి, కొంచె
పడెఁ దారకలలోనఁ గాంచు మనెడి, కరణి
నిజపత్నిలోన భూపరసుతుండు, తగ నొన
రె నరుంధతీదర్శనంబు. ఇందు. ౬. ౬౨.

౪. తగ్గిపోవు, క్షీణించు.

గీ. క్రూరసంతతి చెలయునే కొంచెపడక, విరివి
గా ధర్మసంతతి చెలసినట్లు. సీతి. ౫౯.

౫. వ్యర్థమగు, నిష్ఫలమగు.

గీ. తరుణి నీచేత మనవతంత్రంబు రెఱుగఁ
గోరి యున్నాఁడ నాయాస కొంచెపడక,
యుండ మరత సుఖాంభోధి నోలరాల్చి, యిం,
పు సాంపార నన్న మన్నింప వలయు. వి. పు.
౨. ౨౧౭.

కొంచెపఱుమే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొంచెపడు}}$) కొంచె
పడఁజేయు.

(తగ్గించు, తక్కువ చేయు)

క. అప్పుడు చతురంగంబుల, కుప్పలు ముగోత్ర
గరిమఁ గొంచెపఱుపఁగా, ముప్పొగి మాన
సంబులఁ, గప్పరపడి భూతములు జిగుత్సా
పేక్ష. జై. భా. ౫. ౧౯౩.

(తక్కువపఱచు, లాఘవపఱచు; చెఱచు, హను
చేయు.)

సీ. భూభరణక్రియాస్ఫురణఁ గుంభీసక్రోడేఘ
ములనైనఁ గొంచెపఱుచు. వి. పు. ౫. ౬౫.

గీ. మానసంబున ధర్మ మేమతమమ్ము, నుతి నె
క్కిననీనరినతులలోన, వాసి గనుమమ్ము కుల
శిలవర్తనములు, కొంచెపఱుపక మమ విచా
రించుమమ్ము. వరాహ. ౨. ౧౨౪.

కొంచె(చియ)ము. విణ. (కొంచెము, కొండిక,

కొండుక, కొండొక, కొంత, కొండలు, కొన్ని
అను శబ్దములలోని పూర్వభాగ మైన 'కొ' అను
నది కిందిదర్థక మగు ఒకానొక శబ్దముయొక్కలు
ప్రశేషరూప మనియు, అందలికారముమీఁది
ఒకారము ఉకారముగా మారితే 'కుంచు' శబ్దమం
దును, ఉకారముగా మారితే 'కుఱు, కుఱును,
కున' శబ్దములందును, చేరనట్లును ఉహింపఁ
దగి యున్నది - సం. కించిత్. క. కొంచ, కొం
జం. త. కొచ్చె.) ౧. (ప్రమాణమలందు) అప్పు
ము, తక్కువది.

సీ. కొంచెపుటకనంబు గొనుచు సంగంబులఁ బా
సి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి. భార. కాం.
౬. ౩౮.

క. తమ మొనలు కరము గొంచెము, లమేయము
లు పగలుమాఁకలు...సారి. ఉ. ౨. ౧౯.
గీ. చింత యేటికి మన కింక నెంతకార్యమైన
బహుననూనుడు పూనుకొన్న, సులభతవ
హించు నితఁడె కావలయు నన్న, గోష్ఠదము
కంటె మున్నెరు కొంచెయింబు. చం. రా.
౬. ౯౨.

౨. సుకరము, తేలిక యైనది, చురుకనిది.
క... అ, మునినితో జొందు కొంచెమా యొన
గూడక. శుక. ౪. ౧౬.
క. తెలిసిన నేఁగుము తెలియని, యలవైనం బో
కు కొంచెమా పరపురుషుం, గలయుటలు...
శుక. ౧. ౪౪౮.

వి. ౧. న్యూనత, కొఱత, లోటు.
ఉ... నీకు నీ, కొంచెము వచ్చు పెల్ల హరిఁ గోరి
సుతింపమి నార్యపూజితా. భాగ. ౧. ౯౫.
ఉ... మానులక, గాంచనివారు సద్గుణులు గాం
చరటంచు శ్రుతుల వచించు నా, కొంచె
ము దీసివేసి సుతుఁ గోవిదు నిచ్చి కృతార్థుఁ
డేయవే. శేష. ౪. ౨౧. వి. పు. ౧. ౬౫.

౩. అల్పకాలము, అచిరకాలము.
ఉ. మేరుగిరింద్రచాపునియ మేయకృపారసపూ
ర్ణదృష్టి నీ, హరిమిపట్టివైఁ గలదు కొంచెము
లోననె కాయసిద్ధికిం, గారణ మున్న దాత
నికిఁగా మదిఁ గుండకుడీ...సారంగ. ౩.
౨౫౧.

౩. సంతృప్తి, సంగ్రహరూపము.
క. అని మన్వాదులు విస్తర, మునఁ కెప్పినమర్మ
ధర్మములు గొంచెమునక, వినిపించిన ... వ
రాహ. ౯. ౧౩౧.

కొంచెపునాఁడు=అల్పుఁడు.
క. వీరితలం పెఱిగిన గాం, ధారితవయాఁడు ను
హృద్వితానముఁ గూర్చుం, బోరఁబరిహర్త
గొంచెపు, వారై యున్నెడన యని యవశ్య

ముఁ గడఁకక. భార. ఉద్యో. ౧. ౧౪.
ఉ. వంచన నన్యకాంతఁ గొనివచ్చినతుచ్చుని మీ
దశాననుం, గొంచెపునానిఁగాఁ దలఁచుకొ
చ్చిట నల్పులు లేరు...భా.రా.యు. ౧౦౩౮.
జ: కొంచెకత్తె, కొంచెకాడు, కొంచెతనము,
కొంచెపడు, కొంచెపము, కొంచెముచే
యు, కొంత, కొండలు, కొందాక, కొన్ని,
కొన్నాళ్లు, కొన్ని, మొ.

కొంచె (చియ)ముచేయు. స. క్రి.(కొంచెము+
చేయు.) ౧. తక్కువపఱుచు, అపమానించు.
సీ. శ్యామోదయము కొంచెయము చేయ నేతెంచి
శ్యామోదయమును హెచ్చుగఁ దనర్చె. చం
ద్రి. ౪. ౪౫.

౨. వంచించు, మోసపుచ్చు.
ఉ... ఈముకు, గొంచెముచేసి త్రాడ్తోటికికొఁ
దలపోసెడు మెచ్చితి న్నినుక. ఆము. ౬. ౪౦.
కొంజె=కొంయే. ఆ. క్రి.భయపడు; సంకోచించు.

క. కంజదళాక్షుఁడు చెదకెను, గొంజక లేఁగల
నపారగురుత్పణనికా, పుంజంబుల...భాగ.
౧౦ పూ. ౫౦౫.

క. అంజక బాలకుఁ డనియును, గొంజక దయ
మాలి రాజకుంజర యంతక, గుంజరమును
డీకొలిపెను, గుంజరపాలకుఁడు గోపకుంజరు
మీఁదక. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౧౬.

కొంట. వి. (√ కొను) కొనుట. (అనుప్రయుక్త
మైన 'కొను' ధాతువునకును రూప మిట్లేఱుం
గునది. ఉదా: కనుఁగొంట, కైకొంట, వైకొంట,
మొ. శ. ర)

కొంటె. విణ. (త. కొండి.) అకార్యకరణిలుఁడు,
దుష్టుఁడు, ధూర్తుఁడు.

క. కొంటివి మాహృదయంబులు, గొంటివి మానం
బులజ్జఁ గొంటివి పలువల్, గొంటి విఁక నెటు

సేనెదో, కొంటెవు గద నిన్ను నెటిగి కొంటిమి కృష్ణా. భాగ. ౧౦ పూ. ౮౨౨. హంస. ౫. ౧౦౩.

జ: కొంటెతనము.

కొంటెతనము. వి. (✓కొంటె) దౌష్ట్యము, భార్యము, అకార్యము.

ఉ. తుం టట కార్డుకంబు కఱదొట్టిన తేంట్లట వింటినారి చే, యంటిన వాడుతూపు లట... కాయము లేదట నీకు లోకముల్, కొంటె తనంబునక గెలిచికో లిది యచ్చెరియంబు మన్న థా. కృ. శకుం. ౨. ౧౭౯.

క. వింటి కదా నీతనయుని, కొంటెతనము పీరి మాని కుటిలాలక న, కుక్కుంటునకు నిత్తు రట యిటు, వంటివి పో పెక్కునోళ్ల వారలమాటల్. భోజరా. ౫. ౩౩౧.

కొండ. వి. (క. కొండ) ౧. పర్యతము.

సీ. ఏకొండశిఖరాగ్ర మిక్షించినంతన భవబంధముల బెడఁబాపఁ గల్గు. విక్ర. ౧. ౧౯౭.

౨. ఆకాశము.

(వ్యవ) కొండమిఁదిచుక్కలు. కొండంతయు ఎఱుపెక్కినది.

౩. ఘనకార్యము, గొప్పపని.

క. కొండ ధరించుట నాకొక, కొండా ...హరి. పూ. ౭. ౧౭౯.

క. దండిని బ్రహ్మాండంబులు, చెండులక్రియఁ బట్టి యెగురఁ జిమ్మెడుహరికిక, కొండఁ బెకలించి యెత్తుట, కొండొకపని గాక యొక్కకొండా తలఁపక. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౧౮.

విణ. గొప్పది, ఘనము.

గీ. తా నెటింగియు నీజాతిగానిదాని, చూట లెల్ల ను గొండగా మదిఁ దలంచి, యెల్ల నడురేయి గిన్నె యిట్లంప నేల, కుడిచి కూర్చుండి నను బాధి గొలుప నేల. విప్ర. ౮. ౭౭.

కొండఁ ద్రవ్వె యెలుకను బట్టు (కొను) = స్వల్ప ఫలముకై యెక్కుడు శ్రమ నొందు.

ఉ. తా. ... ఇప్పుడీవు చెప్పినట్టికష్టపా, పెంత దానైన ఘటిక నినుము పసిఁడి యాటచా, నెంత వినుము కొండఁ ద్రవ్వె యెలుకఁ బట్టు టిది సుమీ. పరమ. ౧. ౧౮౭.

గీ. నింతదవ్వలనుండియో యేగుజెంచి, కడెడు మెతుకులకై యింత కష్టపడెడు, గటకటా యమ్మహీనురా గ్రణివిధంబు, కొండఁ ద్రవ్వె యు నెలుకను గొనుట యయ్యె. కుచేల. ౨. ౧౧౨.

గోరంతలు కొండం (డలం) తలు చేయు = ఆల్ప విషయమును అధికముగాఁ జేయు.

(వ్యవ) వాఁడు గోరంతలు కొండంతలుచేయును.

ఉ. ... గోరంతలు కొండలంత లగునట్లుగఁ జేసితి మంచు...అము. ౫. ౭౭.

కొండఁజేయు = పెద్దచేయు.

సీ. ఈకొండ మణికాంచనాకారయచి గాంచె కొండ లెల్లను దనుఁ కొండఁజేయ. విక్ర. ౨. ౧౫.

కొండపట్టు = పర్యతములకుఁ బాటిపోవు.

ఉ. గద్దియ డిగ్గి కళ్యపుని గాదిలిసూనుడు గొండపట్టినక...కాశీ. ౬. ౨౧.

సా: కొండ తలక్రిందఁ బెట్టుకొని జాలకొఱవ చెడకినట్లు.

జ: కొండంగి, కొండఁజేయు, కొండకంది, కొండ కాకి, కొండకాలువ, కొండకోరి, కొండగుమ్మడు, కొండగుళుకు, కొండగొనుగు, కొండగొట్ట, మొ.

కొండంగి. వి. (✓కొండ) కొండయుచ్చు, గోలాంగూలము.

సీ. కొండయు చ్చునఁగను గొండంగి యనఁగ గోలాంగూల మెసఁగును...అం. భా. ౨. ౮౩.

ద్వి. కటకటా కాటికి గాళ్లు సాచియును, విట
 తనంబులబాడ విడువఁ దీబడుగుఁ, గొండంగి
 వీని వెక్కురుఁ దలదలుగ. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
 ౧౦౫౯. ('కొండెంక' శ.ర. పా.)
 కొండకంది. వి. (√కొండ) నవ్యవిశేషము, ఒకబా
 తికంది. (ప్ర. శ. ర.)
 కొండకాకి. వి. (√కొండ) ఒకబాతికాకి, ఆది కా
 కము. ('మలకాకి' అని చి. ని.)
 కొండకాలువ. వి. (√కొండ) నెలయేలు, ఘర
 ము.
 కొండకోటి. వి. (√కొండ) బాలక్రీడావిశేషము.
 నీ. దాఁగిలిమూతలు తనువిల్ల యాలంకి గుబ్బట
 గురిగింజ కొండకోటి. హంస. 3. ౧౪౬.
 కొండగుమ్మ(ము)డు. వి. (√కొండ) ఒకబా
 తిగుమ్మడు. హంస. ౪. ౧౧.
 గీ. మూడువేళ లపామార్గములములును, గుండ
 లీమూలరజమును గొండగుముడు, వేడినీళ్లును
 నేలించ వికృత మైన, కఠినశూలలు పాలివో
 వు గ్రంథులఁగఁ. (చికి-చి. ని.)
 కొండగుటుతు. వి. (√కొండ) సాధారణ మైనగు
 టుతు. (శ.ర.వా.)
 కొండగొనుగు. వి. (√కొండ) వృక్షవిశేషము,
 ఆక్షిటము. (శ. ర.)
 కొండగొట్టె (ట్రియ, ట్రె, ట్రియ.) వి. (కొండ +
 గొట్టె.) రోహిషము, కొండలయం దుండెడు
 ఒకబాతిగొట్టె.
 నీ...కొండగొట్టెల మన్ని గొనియెఁ గొన్ని. పి.
 శకుం. ౨. ౧౫.
 నీ. కొండగొట్టియ నాఁ దగును రోహిషాభిధ...
 ఆం. భా. ౨. ౧౫.
 గీ. కోతివో మైత్రి వాటింపుఁ గొండగొట్టియ,
 యార్వశేయునిపుజ్యాశ్రమాంతరమున. కా

శీ. ౨. ౪౩.
 స్రగ్ధర. చెందాడెకొ గొండగొర్లకె జెలగె నె
 లుఁగులకె ... యయా. ౨. 3౨. (ఇందలి
 'గొర్లు' అను రూపము చింత్యము.)
 కొండగో(ఁగు)ను. వి. (√కొండ-బ.కొండగోఁ
 గులు.) ౧. కర్ణికారము, ఒకానొకచెట్టు. (మా.
 వసు. 3. ౧౪౬, ౧౪౭.)
 నీ. కొనరి వావిలిఁ గొండగోఁగును ననిపించె
 మార్కొని మాటాడి ముదిత యోర్తు. య
 యా. ౪. ౧౯.
 ౨. కందరాశము.
 గీ. కందరాశము కొండగోఁ గనఁగఁ గొండ, గో
 ననఁగఁ బరఁగు...ఆం. భా. ౨. ౪౩.
 కొండచిలువ. వి. (కొండ + చిలువ.) కొండపా
 ము, గోనసము.
 వ ... యాతుధానుం డనుకొండచిలువ నొడియ
 ...మనుచ. ౪. ౧౧౫.
 నీ. కొండచిలువ యన గోనసం బగు...ఆం. భా.
 ౧. ౧౪౭.
 కొండచీము. వి. (√కొండ) ఒకబాతిచీము. (శ.ర.)
 కొండచోలి. వి. (కొండ + చోలి.) హిమవత్సు
 త్రి, పార్వతి. వేమన. ౨. ౨౨౨.
 ఇట్లే: కొండరాచాలి: పీఠ. ౧. ౧.
 కొండపట్టి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౬౨౩ పం.
 కొండపోవ్వి. వి. (√కొండ) ఒకబాతిజావ్వి, కలు
 జావ్వి.
 ద్వి. గుడి గొన్న జావులు కొండజావులును, ము
 దిరినమోదుగుల్ ములుమోదుగులును. ద్వి.
 పరమ. ౨. ౫౪ పా. ౮ పం.
 కొండజెట్టి. వి. (√కొండ) ఒకబాతి పెద్దజెట్టి.
 (ఇది మూడుమూళ్లునుడుద యై యెట్టునల్లకట్టు
 గలిగి అరజేనకొలఁదికాళ్లు గలిగి యుండును. ఇది
 జంతువులను దఱిమి కాళును. దీనివిషముచే జం
 తువు మేను బ్రద్దలై చచ్చును-చి. ని.)

కొండజోన్న. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకవిధ మనుజు
న్నా. (శ. ర.)

కొండతంగే(గె)డు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతితం
గేడు. (శ. ర.)

కొండ త్రిమూరి. వి. (కొండ + త్రిమూరి) కో.తి.
ఇట్లే: తిప్పత్రిమూరి, పలత్రిమూరి, మొ. (ప్రా.
శ. ర.)

కొండదాసరి. వి. (కొండ + దాసరి) ముప్పి యెత్తు
కొని జీవించు ఒకజాతిదాసరి.

గీ. తనదు చెల్లెలి దొడ్డభూధవున కిచ్చి, యతనిప
లనను సిరి గాంచునంతకంటె, సారమై తోఁ
చుఁ గొండదాసరితనంబు. రామలిం. 2౮.

కొండనాలుక(ల్క). వి. (కొండ + నాలుక)

-పైనుండునాలుక - ఉపజిహ్వాక, ఘంటిక.

సీ. ఎచ్చొట ముచ్చిచ్చునేఁ డేసి నాల్కలు కొం
డనాల్కలదాఁకఁ గోతపడియె. భీమ. 3.
32.

కొండపగతుండు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఇంద్రుండు.

సీ. కొండపగతుపట్టికోడలినిండువేఁకటిఁ గాచి
నట్టిచేకత్తివాడు. రా. వి. ౧. 2౧. (శ. ర.
పా.)

కొండపల్కు. వి. (కొండ + పల్కు) పర్వతగుహ
యందలి ప్రతిధ్వని.

గీ. కొమరుఁ బిల్వనియలపల్కు కొండపల్కు, ప
ట్టి జూడనినును గుడ్లు పెట్టుగుడ్లు. చంద్రా.
౧. ౫3.

కొండపిరిడి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) పిండికొండచెట్టు. (దీ
నియాకులు రాలను పిండిచేయును.)

సీ. కొండపిండి యనంగఁ బిండికొండ యనంగ
నగ భేదినంజ్ఞగా నలరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౬౫.

కొండపిచ్చుక. వి. (కొండ + పిచ్చుక) ఒకజాతి
పిచ్చుక.

సీ...కొండపిచ్చుక చానకోయియును. హంస.
3. ౧౨.

కొండప్రత్తి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిప్రత్తి.
(శ. ర.)

కొండబరిగె(వరగ?) వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) నస్యజీ
వము.

సీ. జడకొట్టి కొట్టులు చామలు వెలిచామ కట్టా
కారికె కొండబరిగె, బరిగె ... హంస. ౪.
౧౨2.

కొండబూరుగ. వి. (కొండ + బూరుగ) కూట
కాల్చలి.

ప...కొండబూరుగప్రానిచేవకొఱుడులద్రిష్టమ
లును పూలతురాయిల రాణించుచేకత్తుల
గిలగిలలును ... ప్రబంధ. 2౮.

గీ... కొండబూరుగ యనఁ, గాను జనుఁగూట
కాల్చలి ... ఆం. భా. ౨. ౪2.

కొండబెండ. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిబెండ.
(ప్రా.)

కొండమల్లయ్య. వి. (కొండ + మల్లయ్య) క్రీ
తైలమల్లికార్జునుండు, శివుండు.

సీ. కొండమల్లయ్యచే నుండు నందురు గాని జంక
ను గాన మేవంక నైన. యయా. ౧. ౧౦౬.

కొండమల్లె(ల్లియ). వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతి
మల్లె, గిరిమల్లిక. (శ. ర.)

కొండమామిడి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిమామిడి,
కోకామ్రము. (శ. ర.)

కొండమారేడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిమారే
డు. (శ. ర.)

కొండము. వి. (ఇట్లే పరుషాదిగా. ప్రా- సం. కుం
డన్. ప్రా. కొండన్. త. కుండం.) గుండము.

గీ. ...కుండాభ్య నెలయు, మండు గుండ మనంగ
ను గొండ మనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

కొండముక్కిడి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిముక్కి-
డి, పుష్పవిశేషము. హంస. ర. ౧౧, ౧౩౫.

కొండముసున. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) కొండప్రముచ్చ.
(చి. ని. శ. ర.)

కొండము(ము)చ్చు. వి. (కొండ + ముచ్చు.)
నల్లనిముఖము గల పెద్దకోతి, గోళాంగులము.

ప... నేల యీనినటుల మున్నీరు నెల్లి విరసినవై
ఖరి బుట్టుయినుళ్లకరణిఁ గామలజోకఁ గొం-
డముచ్చులబాగున... ప్ర బంధ. ౭౮౮.

ఆ. కోతిఁ బట్టి తెచ్చి కొత్త పుట్టును గట్టి, కొండ
ముచ్చు లెల్లఁ గొలిచినట్టు, నీతిహినులొద్ద
నిర్భాగ్యులుందురు... వేమన. ౨. ౬౪.

కొండయల్లుడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$)-హిమవంతునియ-
ల్లుడు-శివుడు. చిత్ర భా. ౫. ౧౦.

కొండయప్ప. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) గిరిమధూకముఖి.
(చి. ని.)

కొండయెక్కు, కొండెక్కు. ఆ. క్రి. (కొండ + ఎ-
క్కు) ౧. ఉన్నతస్థితికి వచ్చు, అతిశయము నొందు.

ద్వి. బ్రహ్మచారిని లోకపావనాత్ముడ, బ్రాహ్మణుడ
ను బీడబాపడఁ గాను, హరికృపఁ గల్గునర్హై
శ్వర్యములును, గొఱత లే దిప్పుడే కొండయె-
క్కుడవు, ఇపు డేమి చెప్పదు నీమేను నీది, లేవ
ము చా లెప్పు నాతరుణివి గమ్ము. మృ. వి. ౨. ౬౭.

౨. మిట్టెక్కు, గర్వము చే బిట్టబిగియు.

గీ. కరుణ జగముల బ్రోచుటో తురగ మెక్కి, సున-
రిపులఁ గొట్టుటో తురుష్క-పథ యెంత, కొండ
యెక్కుడు బతిమాలుకొనినకొలఁది. సిం. నార.
౧౭.

౩. (వ్యతిరేకలక్షణచే) అటు, అచ్చిపోవు.

(వ్యవ) దీపము కొండెక్కినది.

కొండరాగి. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిరాపిచెట్టు.

(ఇది పుల్లమామిడివంటిది. దీనికాయలు ఉప్పున ఊ-
రఁ బెట్టి అన్నములో సంజాకొందురు - చి. ని.)

కొండరాయడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) పర్వతరాజు, హి-
మవంతుడు. వీర. ౩. ౧౦౮.

కొండరావి=కొండరాగి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) హంస. ర.
౧౧.

కొండరి. వి. (కొండ + అరి) పర్వతీయుడు, కొండ
వాడు, కిరాతుడు, బోయ.

చ. నెఱవక యున్నవార లిటు నెట్టితనం బిది గాదె
కొండరుచు, అు కొకయింత లేక మనుజుం
డమదేవత కిందు నిత్యముం, జెఱు పానరింతు
రిప్పు డది నేగి విదేసులఁ బట్టుచున్నవా, రె
ఱుంగఁగఁ జెప్పితి న్నెడలి యేఁగుడు ప్రాణ
మునడ్డ గల్గినక. ద్వా. ౧౧. ౧౦౯, ౨౬.

కొండతోడు. వి. (కొండ + తోడు) హిమవంతుఁ-
డు.

ఆ. కొండతోనిహుఁడు మనుమాచయకేళిఁ, బో-
వుఁ బ్రతిదినంబు... భోజరా. ౫. ౧౯౧. వే-
మన. ౨. ౨౨౭.

కొండలరాయడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$)-నీడుకొండల
కధిపతి-వేంకటేశ్వరుడు.

సీ. కొండలరాయనిఁ గొలుమకపులప బంగారం
బుముడుపు మోఁకాళ్లముడుపు. ప్ర బంధ. ౨౪.

కొండల్లము. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతిఅల్లము, వృణ
పుష్పిక. (శ. ర.)

కొండవంగ. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒకజాతివంగి. (ప్రా)

కొండవాడు. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) పర్వతీయుడు, కిరా-
తుడు, బోయ. ('కొండవారు' అనిశ. ర.)

కొండవీడు. వి. బా. (కొండ + వీడు) గ. కైలాసపట్టనము.

గీ. కొండవీ డేలువేలుపుఁ గూడి పాల, కడలి నడుచక్కి బలుమానికములదేనిఁ బుడుపు మ్రాఁములు మాతేళ్లు వొదలి పాదలు, కడిమి పూఁదోటలో నాడుగరిరఁ దలఁకు. అచ్చ. రా. గ. ౨.

౨. ఆంధ్ర దేశములోని ఒక పట్టణము.

సీ. మఱి కొండవీ డెక్కి మామొగ్గని నలియైనయలకనవాపాత్రు నంటి రాఁడె. ఆము. గ. ౩౬.

కొండవీటిచేత్రాడు = కొండవీటిలోని లోఁతు నూతులనీరు తోఁడుట కుపయోగించుచేత్రాడు. (ఇది అతిదీర్ఘ విషయమునకు ఉపమానముగా వాడఁబడును)

ఉదా: ఈకథ ఎప్పటికిని తెగక కొండవీటిచేత్రాడువలె నున్నది.

కొండనంచెగ. వి. ($\sqrt{\text{కొండ}}$) ఒక జాతిసంచెగగి.

హంస. క. గం.

కొండనూడు. వి. (కొండ + నూడు) గోత్రవైరి, దేవేంద్రుడు. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౨౫.

కొండాట¹(ము). వి. ($\sqrt{\text{కొండాడు}^1}$) గ. మ్మతి, పొగడిక.

కా... ఉన్నపురములో గొండాట కర్తంబులే. కాళ. గ. గూ.

వ. వృథా కొండాటములు మాని శౌర్యంబులు పూని యనిఁ జేసినఁ గాని పోనీయ మువవారును ... ల. వి. గ. ౭౬.

౨. అన్యచింత లేక ఒకదానియందు మనస్సు లగ్నముచేయుట, వ్యాసంగము.

ద్వి. ... తదంగ, సౌమమార్గంబు లోచనపర్య మొదవఁ, గైకొని చూడవు గాని చూచినను, నదియె కొండాటమా నన్నియు మఱచి. నవ. క. గ౩౬ పా. గ౩ పం.

గీ. హరునితోడివ కొండాటమై లతాంగి, యగ్ర

తాపంబు నై రింపవత్తుఁ జాచి. పేర. గ. గూ.

కొండాట²(ము). వి. ($\sqrt{\text{కొండాడు}^2}$) కలహము, పోరు.

క. అని కెలసి పులుసుపులుసునఁ, దమఁ జూడఁజూడఁ బట్టి తన్నెం గొట్టెక, దనిని ననఁ దిట్టెననలు, గొనలుగ కొదమగనిఁ దెగనికొండాటమునక. వేం. పంచ. క. కటూ.

విణ. బాధకము.

కా... చూడు నేఁ, డీకొండాటపు తెల్కయు తెల్కలుగ కిట్లేపార భక్షిం చెడిక. వేమచ. ౨. ౯౦.

కొండాడు¹ = కొనియాడు. న. క్రి. ($\sqrt{\text{కొను-క. కొండాడు}}$) పొగడు, స్తుతించు.

ఉ. చేడియ యీన్యపాలవలశేఖరు సంకరవాసకీలుఁ గొం, డాడఁగ వేయి నోళ్లు వలె నంచువచించితి నప్పడు ... రాజ. చ. ౩. గ౩౩.

సీ. కొనియాడె బొగడెను గొండాడె న్గించె నగను వినుతించె నమటదోచు. ఆం. భా. ౩. గ౨౪.

కొండాడు² = కోరాడు. ఆ. క్రి. గ. కొట్లాడు, జడమాడు. (చూ. కొండాట²)

(వృప్) నీ పెండ్లికోసము నేను నెలవనములనుండి వానితోఁ గొండాడుమనే యున్నాను.

౨. దుమ్ములేగజేయు.

సీ. కోరాడె జరిమెను గొండాడె నాగనుమమ్మరేచె నటంచుఁ దోచుచుండు. ఆం. భా. ౩. గ౩౨.

జ: కొండాట².

కొండి. వి. గ. తేలుతోఁక.

సీ ... తేలనగను పృశ్చికంబు ... తర్పుచ్చనా మమై తనరుఁ గొండి యనంగ ... ఆం. భా. ౩. గూ.

౨. తేలుతోఁకచివర నుండుముల్లు. (ప్రా.)

౩. పీఠడక్క.

౪. అక్కర్కట ముండఁగ నల, కొక్కెర దత్తరస

మొలిచికొని తినునదియై, ముక్కెత్తి చూచు నాలో, నొక్కొక్కనఁ గొండ్ల నిటికి యొత్తై గగముక. వేం. పంచ. ౧. ౩౨౬.

౫. అక్కతలుపునంచలయం దమర్పు తేలుతోఁక పంటియినుచగొండ్లము. (శ. ర.)

కొండిక=కొండొక. (చూ. కొంచెము.) విణ. (ప్రమాణయోభాగ్యాదులందు) కొంచెము, అల్పము.

౬. దండితబలివై జగములు, నిండఁ బెరుఁగుచున్న నేళ సీయడుగున భూమండల మతినూత్నాకృతిగొండికమచ్చయును బోలెఁ గొమఱొందు హఠి. పాండు. ౨. ౬౦.

నీ. మెండుగా బలిసి భూమండలాఖండల కొండిక కుండిక నుండఁగూడ. గీ. దింత నిర్బంధ మై నహా నెటుల నోర్తు. దశా. ౧. ౧౮౧.

నీ. మీతండ్రియింట నేఁ శ్రీతిఁ గొండిక నాడు చెలులతో నాడుచు ... మార్క. ౫. ౨౪౦.

౭. కొండిక ప్రాయంబు ... వరాహ. ౪. ౧౩౫.

౮. కొండికలము మన కెంతటి, దండి గలుగు నధిక పస్త్రుతి హరి కొనఁగక, గొండంతచేవునకు మఱి, కొండంతయుఁ బ్రయిడెడుకుశలులు గలచే. కుచేల. ౧. ౧౧౦.

వి. బాలుడు; బాలిక.

నీ. దొర బాల్చరహముల్ తొడుగఁడే భృత్యుండు కొండిక వ్రాయఁడే గురుఁడు వ్రాయ. రామలిం. ౩౫.

౯. ఒండుకొద లేదు తూరుపుఁ, గొండపయిం బ్రద్దు వొడిచెఁ గొమ్మ యింక నేఁ, డెండఁ బడకుండఁ గూఁతుం, గొండిక యన కంపవలయుఁ గూరిమి ననుడుక. యయా. ౪. ౧౨౬.

కొండికనగవు=మందహాసము. వరాహ. ౧౦. ౮౪.

కొండికనాడు=చిన్ననాడు, బాలుడు.

ఉ ... ఇప్పు డీ, కొండికనాని నమ్మి పగగో లిది కార్యమే మీకు శార్యమే. కు. సం. ౧౦. ౫౨౨.

కొండియుఁడు. వి. (✓ కొండియు.) కొండెము చెప్పవారు.

ఉ. కూరుఁడు లోభియుక శకుఁడుఁ గొండియుఁడుక జడుఁడుక గృతఃస్నుఁడుక, నేరని వాఁడు బొంకరియు నిండకు నోర్పునతండుఁ బందయుక, ధీరత లేమిదుర్నయ మతివ్యసన త్వముఁ గల్గువారలుం, జేరువ నున్ని భూచితి కిఁ జెట్టి యొనర్చు నరేశ్వరోత్తమాభార. శాం. ౩. ౪౬౭.

నీ. కొండకాఁ డనఁగను గొండగిఁ డనఁగను గొండియుఁ డనఁ బిసునుండు నెలయు. ఆం. భా. ౩. ౧౩. ప్రబంధ. ౬౨౩.

కొండీ. వి. కొక్కెము. (ప్రా.)

కొండీఁడు. విణ. (కొండెము + ఈడు-క. కొండగ. త. కొండుణి.) కొండెము చెప్పవారు.

నీ. కొండీని నాలుక రెండుగాఁ జీరెడునలఖగంబు లఁ జూడు మవని నాథ. మార్క. ౨. ౯౫.

గీ. అన్మతవాదుల కొండీల యన్యమంది, రాన్నభోక్తల మర్యాద నడచువారి, విశ్వసించినవోఁద్రుంచివేయునట్టి, ఖలుల జిహ్వాలు గోతురు కాలఘలులు. శేష. ౩. ౩౩.

ద్వి. వికలుండు గొండీఁడు చెడకిన నైన, నొకఁడు మందున కైన నూరిలో లేఁడు. బస. పు. ౧. ౫౭౯ పం.

కొండుక=కొండొక. (చూ. కొంచెము.)

విణ. (చిన్న; చిన్ననాడు.)

ప. ... అర్జునుకొండుక నాటిపరాక్రమగుణసంపదలు వైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం జెప్పె... భార. ఆది. ౫. ౨౫౯.

ప. ... చిత్రాంగదుండు బాల్మంబున గంధర్వనిహ

తుం డయిన వానికిం గొండుకవాని విచిత్రవీ
ర్యు రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి ... భార. ఆది. ౪.
౧౧౩.

ఆ. ... వారిలోఁ, బరశురామఁ డాదిపురుషుమా
ర్తి, దండితాహితుండు గొండుక యయ్యును,
దద్ద గుణములందుఁ దెద్ద యయ్యె. భార. ఆది.
౩. ౭౦.

కొండె(డియ). వి. స్త్రీ పురుషులు తలయొక్క పురో
భాగమున వేసికొ నెనుసిగ, ముందుసిగ.

చ... కొం, డెలపయి కప్పు గ్రామ్యతరుణీరతి
డించిన పేదపగంపలం, దళ మగుచున్న చెంగ
లవదండల ... ఆము. ౧. ౭౫.

గీ. మరులు నవరించి విరులతోఁ గొండె గట్టి, మే
లుచందురకావిరుమాలు చుట్టి, సరిగెడిగివల్ప
మేన మెచ్చంగఁ దాల్చి, మెజుయుభూషల
నొడలిపై మెజుయఁజేసి. వే. మా. ౪. ౨౪౫.

సీ. చందురులో నున్న కందుఁ దా మణఁగించు తేవఁ
జెందలకొండియులు చెలఁగ. విప్ర. ౧. ౬౮.

గీ. కేశబంధవిశేషాఖ్య గేరుఁ గ్రొమ్ము, డియన వెద
యన నూనెనుడి యనఁ గొండె, యనఁగఁ
గీల్గం టనఁగఁ జొల్లె మనఁగ నభవ. ఆం. భా.
౨. ౧౪౫. రా. వి. ౧. ౬౨.

కొండెడు. విణ. (కొండెము + వాడు) కొండెము
చెప్పవాడు, చాడీ చెప్పవాడు.

క. ధరఁ గాఁపు కొండె డైనను, గరజాలకు బ్ర
తుకు లేదు గదరా సుమతీ. సు శ. ౮౫. వేమ
న. ౩. ౧౪౯.

కొండకత్తె (త్రియ). విణ. (కొండెము + కత్తె)
చాడీలు చెప్పనది. (ఆడుది-౪. ౪.)

కొండెకా(గా)డు. విణ. (కొండెము + కాడు)
చాడీలమారి, కొండెములు చెప్పవాడు.

సీ. కుమతీయుఁ జాట్టుంబుఁ గొండెకాడు ప్రియుం

డు కరుణావిహీనుండు కార్యదక్షుఁడు...
రామలిం. ౧౧.

ఆ. కొండెగాఁడు చావఁ గొంపదసుకఁ జోష, మ
తు కింతె గాని వగపు లేదు, కొంకనక్క చావ
గొట్ట లేమిటి కేప్పు... వేమన. ౨౫౫. ఆం.
భా. ౩. ౧౩.

కొండెగీడు. విణ. ($\sqrt{\text{కొండెము}} - \text{క. కొండెగ.}$)

కొండెము చెప్పవాడు.
సీ. కొండెకాఁ డనఁగను గొండెగీఁ డనఁగను గొం
డియుఁ డనఁ చినుమండు నెలయు. ఆం. భా.
౩. ౧౩.

కొండె(డియ)ము. వి. (క. కొండె. త. కొండియప్)
చాడీ, ఇతరులపై లేనిపోని నేరములు చెప్పట, నై
శున్యము.

సీ. ... గురుజనంబుల, నిందించు టాగమనిందకేడి
యవిక్రయనిధి తద్విలేఖనము గొండియము
... గీ... ఆర్యకోటి, నిరయహేతువులుగఁ జె
ప్ప నృపవరేణ్య. భార. ఆను. ౨. ౬౧.

గీ. విను మరక్షితమంత్రంబు విరిసిపోవు, గొండి
యంబున సఖ్యంబు గ్రుంగిపోవు. నా. పంచ.
౧. ౧౪౪.

సీ వివఁగోరఁ జొక నాఁడు వీనుల కింపుగాఁగొ
లుచువారలమీఁదికొండెములను. మొ. రా. బా
ల. ౨౧.

సీ. అత్త మామల కెదురాడుదుక్పారిణి వానివర్తన
లేనివాడవని నె, కొండెలఁ గొంపలు గూల్చు
పాతకురాలు బలి భిక్ష మిడనినిర్భాగ్యురాలు.
శ్రీరం. మా. ౫. ౩౪.

ఉ. ఓనృప నామఁ జూడ నలయుగ్మలి నీసుతు
నికొ మహాహరా, నూనవిలాసుఁ జాలివిని
పోపక పట్టిన లోను గామి నెం, లే నెనుటా
ని వానిఁ బోలియింపఁగ మాయలు వన్నె నిట్లు
కొం, డేనకు ధర్మ రాజులను నిక్కముగా మి
ముఁ జెప్పు నేటికి. సారంగ. ౨. ౨౪౭.

కొండపుగొట్టవి=కొండములమారి.

ద్వి. మండల ల్కత్తి కి మిగిలినగొంట్లు, కొండపుగొట్టములు... పండితా. పురా. ౧౧౬ పా.

కొండపుడపసి=(కొండములు చెప్పముని) నారదుడు.

సీ. చలిగొండవెలిగట్టుచాయల గిలుబాడి కొండెంపుడపసికై కొనక చెలఃగి. గీ ... పాపరా యఁడు నెగడే నీప్రాంతమందు. చిత్రభా. ౫. ౧౦.

జ: కొండెయుడు, కొండీడు, కొండెడు, కొండకత్తె, కొండకాడు, కొండగీడు, కొండేలమారి.

కొండవల. వి. చేపలు పట్టుటకు ఒక్కడే వేసెడు వల. (శ. ర.)

కొండేలమారి. విణ. ($\sqrt{\text{కొండము}}$) చాడీగొట్టు.

సీ. కడకు బోయిన నొక్కకడఁ బరుండఁగ రాదు మఱుదలు కొండేలమారిబసివి. అహ. 3. ౪3.

కొండొక=కొండిక, కొండుక. విణ. (చూ. కొంచెము-నం. కణక.) ౧. చిన్నవాడు; చిన్నది.

క. అకటకటయుత్తరుడు కొండొక కాంభోజండునుం గడు బాలుడు... భార. స్త్రీ. ౨. ౮౪.

సీ. ఇవ్విధంబునఁ గాంచి హృదయేశుమన్ననఁ బెనుచు నుండ నబ్బినరుహాక్షి, కొండొకనవతియు గురుతరధర్మరక్షణాలిత స్తనుగుణవిధేయ. రాఘవ. ౪. 2౪.

౨. కొంచెము, అల్పము.

క. ద్యూతజ్ఞులదనఁ గొండొక, స్త్రీతియుఁ గలదు... భార. విరా. ౧. ౨౦2.

వ. ... కొండొకయు నుపేక్ష లేక ... భార. విరా. 3. ౮2.

క. దండిని బ్రహ్మాండంబులు, చెండులక్రియఁ బట్టి

యెగురఁ జిమ్మెడుహరికై, గొండఁ బెకలించి యెత్తుట, కొండొకపని గాక యొక్కకొండా తలఁపక. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౧౪.

3. పొట్టి, హృస్వము.

గీ. బాలుఁ డొక్కండు కొండొకకోల సేతఁ, బట్టుకొని ... భార. ఆది. ౬. ౨౬౦.

ఉ. కొండొకవాలము నుజుచకొమ్ములు నన్నువలెనవీనులు... క్రాలఁగాఁ, దొండము లేని భద్రకరితో నెనయైనవనివరాహము... విక్ర. 3. 2౫.

క్రి. విణ=ఒండొక. ౧. ఇంచుక, కొంచెము.

క. ద్యూతక్రీడకుఁ గొండొక, సేతుం గపటమున నొవ్వనిజనంబులు నా, చేతిధన మెల్లఁ గొని పరి, భూతి యొనర్చిన విరక్తి పుట్టి వెడలితి. భార. విరా. ౧. ౧౦౬.

వ. కొంతేయగ్రజాఁడు గురుబలంబు గనుంగొని కొండొక విన్న నై వివచ్చు నాలోకించి... భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౪.

౨. కొంచెముసేపు; కొంచెముదూరము.

వ. ... తొలంగఁద్రోవ రానిలేమికి నొండొకయు పాయంబు మదిం దోఁపమికిం గొండొక చింతించి... విక్ర. ౨. ౧౮౮.

వ. ఏనుసు భక్తిమయుం బగుసాష్టాంగదండప్రజామం బాచరించి కొండొక దొలంగి... భార. విరా. ౧. ౧3.

కొండొకనవ్వు=చిటునవ్వు, మందహాసము.

గీ. అనినఁ గొండొకన వ్యోలయంగఁ జూచి, యింద్రనందనుఁ డాతని కిట్టులనియె, నేను గలుగంగ నీ కేమి... భార. విరా. ౫. ౧౧౪.

కొండ. వి. ఒకసారి చాలు చుట్టినకొలఁది గలపాలము, చుట్టు దున్నినచాలునడిమిసేల; పాలము.

క. మరియు నెల మూడువానలు, సురభులు చన్నవిసి పితుకు సుకృతముజరుగు, ధరఁ గొండవేలు పండును, బరఁగుం బురుషాయుషంబు

ప్రజలకు నెల్లక. కాశీ. ర. ౨౯౯.
 గీ. వజ్రపుదోసంబు వాయంగ వాన గురియుఁ, గొం
 ద్రలం బండు నారంభకోటు లెల్ల. భీమ. ౩.
 ౧౪౨. రా. వి. గీ. ౨౨. ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.
 ఒకకొండయెత్తు=ఒకచాలుదున్ను.
 సీ. ఓర్పునాగలి గూర్చి యొకకొండయెత్తిన ఫ
 ణిరాజుతలగుట్టు బయలుపడె. క. క. ౧౦౨౯.
 జ: కొండకైదువు.
 కొండకైదువు. వి. (కొండ + కైదువు) హలము,
 నాగలి.
 గీ. కొండకైదువుబల్లదుకూర్చి తోడు. రా. వి. ౧.
 ౭౧. (శ. ర. పా.)
 కొంత. స. (చూ. కొంచెము - కొంచెము + అంత)
 ఇంచుకంత.
 క. కొంతేయులబారిం బడ, నింతియ సిరిచాలు
 రాజ్య మెల్లను దారై, సొంత ననుఁ బెట్టుకొని
 యొక, కొంత యొనఁగిరేని నట్టికూ డేమిటి
 కి. భార. శల్క. ౨. ౧౩.
 గీ. క్రూరుబుద్ధియై తోడఁగినఁ గొంత కొంత, విని
 యు వినమి ... దశకు. ౧౧. ౧౩౬.
 వ. అమృతమిహటను గొంత గాఁ బ్రసంగించి యి
 ట్లనియె. దశకు. ౧౧. ౮౮.
 కొంతము. వి. (సం. కుంతః. ప్రా. కొంతో. క. కొం
 త. త. కుందం.) ఈఁటె, బల్లెము.
 క. ఎంత జితేంద్రియమైనను, నెంత సదాచారు
 లైన సేకాంతమునం, గాంతలసంగతి నుండినఁ,
 గంతునికొంతాలపాలు గా కుండుదురే. వి. క్ర.
 ౩. ౬౦.
 క. గొం తాన నొకఁడు బెబ్బులిఁ, గొంతానం జి
 దిమి మెచ్చికొనఁ జేసినచో ... కుక. ౧.
 ౧౭౨. కు. సం. ౧౧. ౬౯౬.
 కొంతపుమొగ్గరము = కుంతాకారముగా నుండు
 వ్యాహము.

సీ. పాలుపొందఁగా తెల్లు పూచినఁదమున మును
 కొని కొంతంపుమొగ్గరంబు. కు. సం. ౧౧.
 ౬౬౦.
 విరికొంతపువేల్పు=పుష్పయునుఁడు, మన్నుఁడు.
 క. అంతట నొక నాఁ డింతులు, సంతసమునఁ గొ
 ల్పఁ బైఁడిజగ్గి లెపైఁ జే, మంతులమాడువులో
 విరి, కొంతపువేల్పునఁగ రాజు కొలుపున్నయె
 డె. యయా. గీ. ౪౫.
 కొందలు. స. బ. (చూ. కొంచెము - 'కొం' శబ్ద
 మునకు మహన్న హత్యర్థకరూపము) కొంతసంఖ్య
 గలవారు.
 మ. మును నీవెన్నితి విక్రమాభ్యులని మమ్ము గొం
 దఱ... భార. ద్రో. ౨. ౨౯౪.
 చ. ... చిట్టకంపుఁద్రా, గుడు గని సన్నల న్నగిరి
 కొందలు పాంథుఁ బ్రపాప్రపాలికల౯. ఆము.
 ౨. ౫౯.
 గీ. అంద టిందఱు కొందఱు ముందఱ యన... శక
 టరేఘంబు లుడురాజ శకలమాళి. సర్వలక్షణ
 సారసంగ్రహము.
 కొందలవడు. అ. క్రి. (కొందలము + వడు) ౧. క
 లతవడు, సంక్షోభించు.
 (వైంధవునిమాటలు) క. పెదవులు దడుపుమఁ గా
 ళ్లక, గుదివడ వడఁకుమ మనంబు గొందలవ
 డఁగా, నిది యేటిమాట లాడెదఁ, దుడిఁ బా
 ధ్ధండు గానకుండఁ దొలగన వలయుక. భా
 ర. ద్రో. ౨. ౨౯౨.
 చ. నలుపురు గుప్పగుప్పనను నాలుగుమూలలుం
 డి దూఁకి వి, చ్చలవిడిఁ బాటసాగినను సావన
 మొప్పుగఁ దద్విధుండు గొం, దలపడి చూచి
 వీ చెవరు దాఁచక చెప్పము చెప్పకున్న నగ్గ
 లమున ని స్వధింతు నని కత్తిని దా నొక దూ
 సి పల్కినక. హంస. ౩. ౧౧౦.
 ౨. దుఃఖించు, శోకించు.
 చ. అలఘుఁడు వారి రామవసుధాధిపుఘోరశి

ముఖంబుచే, నిలిగినవేడిమాట విని యెంతయు
సల్లము జల్లనంగఁ గొందలపడి తార యంగ
దుఁడుఁ దాను మహిష్ఠలి వ్రాలి...భా. రా. కి
స్కిం. ౨౬౬.

క. అందులకుఁ జాల భయపడి, యందఱు మడుగుల
వ వ్రాలి యతిదీనతతోఁ, గొందలపడ నపు
డాతని, డెందము గైకొనియె నక్కటికపుం
బెంపుక. విజ. వి. ౨. ౫౭.

కొందలపడుచు. స. క్రి. (✓ కొందలపడు) కలత
పెట్టు.

క...విభుం డమానుష తేజో, ధనుఁ డగుసహదేవుఁ
గనుం, గొని యిట్లును వగలు మిగిలి కొందలప
టుపక. భార. విరా. ౧. ౯౭.

కొందలపాటు. వి. (✓ కొందలపడు.) కలత, సం
క్షోభము.

సీ. అందంద కదిలెడుకొందలపాటుచేఁ దలఁకుచు
నునికికి నిలుకడయును. భార. విరా. ౨. ౩౧౫.

చ. ముదిపాలిందిడిచేటు తమమూఁకల కొందలపా
టు వేల్పుమ, నైదొరలగెల్పునీటు గని...ఉ.
రా. క. ౩౦౬.

కొందలపెట్టు. స. క్రి. (కొందలము + పెట్టు.) ౧.
కలత నొందించు, కలవరపెట్టు.

సీ. రాజ్యాంగములయందు రమా మమత్వంబు ప్ర
బలమై పాటునఁ బడఁగ నీక, డెందంబు నెవ్వ
గఁ గొందలపెట్టెడు నకట ... మార్క. ౬.
౨౨.

క. మీవెంట వత్తు నే నై, రావణనాగంబు నెక్కి
రయ మొప్పుంగా, దేవగణంబులతోడను, గో
విందునిమంద లెల్లఁ గొందలపెట్టెక. భాగ.
౧౦ పూ. ౯౦౩.

౨. బాధపెట్టు.

చ...నీ, వలన వరంబు లిట్లు గని వాలినదై త్యుఁ
డు మమ్ము నింక నే, కొలఁదుల నైచునే కర
ము కొందలపెట్టక యెట్లుఁ గావునం, దలఁపు

మొకింత కాత్ర వ్రువభంబునిభంబు త్రిలోకనా
యకా. హరి. పూ. క. ౨౨.

కొందలము. వి. (త. కొందళం.) ౧. క్షోభము,
కలత.

మ. కలఁగెం దోయధిపత్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల మా
టాడె సం, చలతం బొందె వసుంధరావలయు
మాశాచక్ర మల్లాడెఁ గొందలమందెం ద్రిద
తేంద్రుపట్టనము పాతాళంబు ఘూర్ణిలై ...
భార. విరా. క. ౧౭౨.

ఉ. ఎందును నెవ్వరుం బడనియెంతయుఁ గష్టము
పాటు వచ్చినం, గొందలమంది పాండువిధు
కోడలు దవ్వల నున్ననన్ను గో, విందుడ కా
వు మంచుఁ బువించుట యీఁగఁగ రానియ
ప్ప వో, లెందలపోయ వ్రేఁ గయి చలింపక
యున్నది యెప్పుడుక మదిక. భార. ఉద్యో.
౨. ౧౨౯.

౨. సంతాపము, విచారము.

చ. కలఁగుచు నేయుపాయమును గానక నిన్నును
నీతనూజుఁ గొందలమున విక్రయించు వను
ధాధవుఁ డెవ్వరి కైన జెచ్చెరక. హరిశ్చ. ౩.
౨౫౮.

౩. బాధ.

చ. ... తనకుఁ దోడ్పడువారలు లేక నక మదిం,
దలఁచఁ డె యత్తటికొ రిపువభంబున కెద్దయును
తండ్రి యేను గొందలమునఁ బొందకుండ నని
తాఁ బలుమాటును జీర కుండునే. భార. ద్రో.
౨. ౨౪౭.

సీ. ... కొందలంబు, సలుపు నోవి యనంగఁ జను
వ్యధ...ఆం. భా. ౧. ౧౫౦.

క. సందియును, సంశయము.

క. కొందలు గలఁ డందురు నినుఁ, గొందలు లేఁ
డందు రతఁడు గుణి గాఁ డనుచుం, గొందలు
గలఁ డని లేఁ డని, కొందల మందుదురు నిన్ను
గూర్చి మహేశా. భాగ. ౮. ౨౨౫.

జ: కొందలపడు, కొందలపలుచు, కొందలపాటు,
కొందలపెట్టు, కొందలించు.

కొందలించు = కొందలపడు. ($\sqrt{\text{కొందలము}}$)

(కలతపడు.)

ప. అప్పుడు పందికదుపులనెనునెంటం దనిలి కొం
దలింపం జిందలనందలగాఁ జేసి యేసి యట
చనఁ జన...ఉ. హరి. ౪. ౨౫.

కొందాఁక. అవ్య. ద్రు. (కొంత + దాఁక) కొంతప
ర్యంతము, కొంతపఱు.

మ. కులకాంతాకరసంగమంబు మఱియుం గొం
దాఁక నాకాంక్ష సేయులలాటాటుని ... ప
రాహ. ౬. ౨౭.

కొందు. స. క్రి. (త. కొందు = పాడుచు) పాడుచు.

(‘నజ్జా నఱుక, నలివలిగాఁ గొట్టు’ శ.ర. బ్రా.)

గీ. మోదమున నైదుతూపులపాడుసాహి, తమ్మిదో
దుమ్మిఁ గొంది డెందము గ్రుమ్మి, క్రమ్మకొని
దొమ్మి సేసిన సామ్మసిల్లి, యమ్మహామహుఁ డి
ట్లను నెమ్మనమున. ఉ. రా. ౭. ౪౫౬.

కొంప. ఐ. లాంప, అల్పగృహము, బీదయిల్లు; ఇల్లు.

సీ. ... అల్పగృహము, కొంప లాం పనఁ దగు...
ఆం. భా. ౨. ౧౪.

సీ. అరిభయంకరలంక యంబేదకొంచయే కోపిం
చుకొనిపోయి కొఱవెఁ జూడ. రాహ. ౭. ౭.

కా. కొంపం బోరుదయించి రావు గద నాకుం
జెప్పమా నీకథలో. వేం. పంచ. ౪. ౪౨౫.

(వ్యవ.) ఇంతపని చేయుటకు నీకొం పేని మునిఁ
గినది. వాడు దానికొంప తీసినాడు.

జ: కొంపచెలుపు.

కొంపచెలుపు. విణ. ($\sqrt{\text{కొంప}}$) - కొంప చెలుచు
వాడు - పలుగాకి, దుష్టుడు.

గీ. కొంటె కనుమలమును దూబ కొంపచెలుపు.
హంస. ౫. ౧౧౩.

కొకిలికి. విణ. వికృత మైనది.

సీ. కొకిలికి వేసంపుగూనిమూఁపులమీఁద మూడు
పంగలయూఁటె మోపినాఁడు. మనుచ. ౪.
౭౩.

ప. ... కొకిలికి మొకంబునఁ జికిలికినెందుకలు
జంజాటుఁగొప్పనం జెదరి యుప్పురం దెగ
య...వి. ప్ర. ౪. ౨౪. జాహ్నవీ. పీ. ౨౦.
కొకిలికికాలు = తప్పటడుగు, తప్పనాట్టుము.
క. తక్కిల తకతక యటం చని, యొకజరి యేడక్ష
రాల నున్నది యది యాదికి సరిపడ నటి
యింపుము, గొకిలికిగా లైన బిరుదు గొనుమా
నెక్క. పార్వ. ౫. ౧౪౪.

కొక్కరాయి. వి. (త. కొక్కు) బలక, కొక్కెర.

సీ. పాటిపిట్ట యుల్లంకి పాన్నంగి తీరువు నన్నం
గి యేట్రింత కొక్కరాయి. ప్రబంధ. ౨౩౪.

సీ. ... బలక కొక్కెర యనంగ, గొక్కరాయి
యనఁ బెంపెక్కును...ఆం. భా. ౨. ౪౪.

కొక్కరించు. స. క్రి. (క. కొక్కరినుం = పో
నము చేయు. ౨. జెదరించు.) ౧. (కోఁకులు) వెక్కి
రించు; వెక్కిరించు.

(వాసరపర్ణనము.) ద్వి. కొనచెవులో టిక్కించి
కొక్కరించుచును...రం. రా. నుం. ౨౭౪పా.
౫ పం.

(నటపర్ణనము) ద్వి. మోకాళ్లు దొడలును మడిప
ర్చుకొనుచు, గూఁకటి గిలుపుచు గొక్కరిం
చుచును. పండితా. పర్వ. ౩౭౧ పా.

౨. జెదరించు, జడిపించు.

చ. మనుకులచంద్రు డట్టియెడ మాతలి దెచ్చినవా
సవీయకాం, చనరథ మెక్కి యెక్కిడినచా
పముతోఁ బ్రతిఘాచలద్విలో, చనములతో
యుగాంతయమశాసను కైవడి మించువేల్పు
లక, గనుఁగొని కొక్కరించుదశకంబు మొ
ర్చడి పోరునయ్యెడ. దశా. ౭. ౨. ౧౫౧.

౩. (పక్షులు) కాళ్లతో కల్లగించు.

గీ. కుప్పలై యన్నయెరు వెల్లె గొక్కరించి. నా.

పంచ. 3. 200. (శ. ర. పా.)

జ: కొక్కరింత.

కొక్కరింత. వి. ($\sqrt{\text{కొక్కరించే.}}$) కొక్కరించు

ట. (శ. ర.)

కొక్కరిగొగ్గి. వి. ఎచ్చుతగ్గులు గలవి.

గీ. కాంతలో నీలావికావిమో విట్టు వానికొక్క

దంతంబుల నొక్క దగునె. హంస. 0. ౯0.

వి. విషమస్థితి.

చ... ఫణిపుంగవుఁ జేదు దలంగ మట్టి దిక్కులు

పగిలించి బ్రహ్మ నొకకొక్కరికె దెచ్చెద మీ

క్షణంబునకె. మై. 3. 3౬.

కొక్కిరిబిక్కిరి. వి. చీకిలిమాకిలి, పంకరటింకర.

ఉదా: వాని వ్రాత కొక్కిరిబిక్కిరిగా నుండును.

కొక్కిన=కొక్కెన¹. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ప. ... కక్కి కొక్కిన డొక్కెర... ఆది యగు

ముప్పదిరెండువిన్నాణంబులనాడెంబు పరీ

క్షించి ... హంస. 0. 10౬. ఆం. భా. 1.

౨౦౯. ప్రబంధ. 2౯౦.

కొక్కు¹. వి. పందికొక్కు.

గీ. ... కొక్కన గరిమిడికొక్కనంగను బందికొ

క్కనంగ. గీ. మాషికాభిధలగు... ఆం. భా.

౨. ౮౬. రం. రా. సుం. ౨౬౪ పా. ౨2 పం.

ఆ. కొక్కు తిండియానఁ జిక్కి చచ్చినయట్లు. వే

మన. 0. ౨00.

జ: కొక్కురాతు.

కొక్కు². వి. ఒకానొకయాట. (వా.)

కొక్కురో(రా)కో = కొక్కోరోకో, కొక్కో

కోకో, కొక్కోకో. వి. కొడికూతయొక్క అను

కరణము.

గీ. అప్పరస్త్రీనికేతనాభ్యంతరములఁ, గొక్కురో

కో యటంచును గోళ్లు గూసె. హర. 2. 032.

క. తెక్కులు విదిల్చి లావులు, ముక్కుకొనందు

వ్వి మోదమునఁ గంధరముల్, మిక్కిలి దిక్కు

గనుంగొనఁ, గొక్కురోకో యనుమఁ గోళ్లు

కూయఁ దొడఁగెక. శుక. 0. 0౪౫. నైష.

౮. 2౯.

కొక్కురాతు, కొక్కుహుజోమాదు. వి.

($\sqrt{\text{కొక్కు.}}$) మాషకవాహనుఁడు, విఘ్నేశ్వరుఁ

డు.

గీ. గుజ్జావేలుపు పిల్లారి కొక్కురాతు ... అన వి

నాయ, కునకుఁ బేల్లిపప్పును సుగంధికుంతలే

శ. ఆం. భా. 0. ౪3. అచ్చ. రా. బాల. ౨0.

కొక్కెర. వి. పెద్దకొంగ, మహాబకము; బలాక.

ప. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె. ఆది పద్మభవునకుం

బ్రసాదపాత్రం బగును నాభీజంఘండును

రాజధర్మండు ననుపేళ్లం బరఁగు. ఆకొక్కెరకు

నమ్రతీ నివాసంబై యుండు... భార. కాం. 3.

౪2౮.

ద్వి. కొక్కెర బెగ్గురు కొంగ రావులుఁగు, కక్కె

ర యాడెలు కన్నియలేడి, వెలిచె లావుక యా

దివేర్వేలుబాతి, పులుఁగులన్నిటిఁ బొరివుచ్చి

... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౬౨౯.

గీ. ... బలాక కొక్కెర యనంగఁ, గొక్కరాయి

యనఁ బెంపెక్కును... ఆం. భా. ౨. ౯౪.

కొక్కెన¹=కొక్కిన. వి. మల్లబంధవిశేషము.

గీ. కలియక తాఱుమాఱుల డింకి దొరలించి మిసి

మిసున్దొడలఁ గొక్కెన ఘటించి. కచివేలు

శతకము. ౫2. (చి. ని.) మల్లుపు. 3. ౬౯.

ప్రబంధ. ౮2 పం.

కొక్కెన². వి. ఒకానొక చెట్టు. (శ. ర.)

కొక్కోక్కో=కొక్కురోకో.

క... కొక్కోక్కో యనుమఁ గోడి కూయఁ దొ

డంగెక. వరాహ. ౪. 0౬౪.

కొక్కోరో(రా)కో=కొక్కురోకో.

ఉ... మ్రాసె గొక్కోరో, కో యని కుక్కుటస్సుర

దశమంతికంతకతోరనాదముల్. విక్ర. ౬. ౭౩.

సీ. కొక్కొక్కోయని మక్కుటంబులు కూసె.

కాశీ. ౩. ౨౩౫. (శ. ర. పా.)

కొక్కోకో = కొక్కుకోకో.

కా. కొక్కోకోయని మక్కుటచ్చటలెలుంగుల్
రచ్చెనల్మక్కులె. బహు. ౩. ౯౪.

కొడ్డో. వి. (హిం. భోజా.) పండుడు, రాణివాస
పుఁగావలివాడు.

సీ. వీధులఁ దిరుగంగ వెనఁ దూరులు పట్టి కొజ్జా
ను జేసిరో... భోజరా. ర. ౩౦౯. వేంక. మా
న. ౩౦. (భోజ్జా. ముద్రి.)

కొటారము = కొటారు.

(కళ్లము)

క. వింటె యిటువంటి త్రిమ్రురి, పంటకొలంబుననె
కాదు పాటింపఁగ వాల్లంటులఁ గలదా సాబ
గల, పంటకొటారంబు కళ్లపంజర మనఘా.
ఉ. హరిశ్చ. ర. ౭.

గీ. తోట చేను కొటారంబు దొడ్డి యనెడు, నాస
లన్నియు నినుమఁత లయ్యె... పసు. ౨. ౧౪౯.
జ: కొటారి.

కొటారి. వి. (కొటారము + ఇ) ఉగ్రాణపువాడు,
కోష్ఠాధికారి. (శ. ర.)

కొటారు = కొటారము, కొట్టరుపు. వి. (సం. కోష్ఠా
గారమ్. క. కొట్టార. త. కొట్టారమ్.) ౧. కొట్టు.
సీ. ... కొటారు. గీ. కొట్టమని పల్కఁగాఁ దగుఁ
గోష్ఠగృహము. ఆం. భా. ౨. ౧౫.

సీ. కాయధాన్యంబులకణజముల్ బియ్యంపుగరిసె
లు దినుసులు గలకొటార్లు. హంస. ౨. ౨౨౬.
౨. ఉప్పు మొదలగునవి రాసులుగానుండెడుదో
టు, కళ్లము.

ఉదా: ఉప్పుకొటారు, మొ.

ఉ. చూతమె డాసి పక్వతరమక్తి పుటాంతరదృశ్య
మాక్తిక, వ్రాతము లై వెలుంగుగరువంపుఁ గొ

టారుల నొప్పుతామ్రపల్లీతటమట్లు జీర్ణదశ
బృందవమాపుత్రపాదుర ప్రసూ, నాతిమకోజ్జ
మూలముల సర్గి నెసంగుమహాకసాలముల్.

మనుచ. ౩. ౮౦. పసు. ౧. ౯౪.

౩. ఆస్పదము, స్థానము.

సీ. ... జూదరి యెద్దెరాసి గాతలకొటారు, మగని
కంటి నెరసు... చెన్న. ౨. ౨౪.

చ. ... ప్రాయపుం, గల్మిమికొటారి దే కద జగాజి
వైడిపెటారి మారుచే, నలరుకటారి యందు
శకటారి నుతించు మిటారి మించుగల్. ము
కుంద. ౩. ౨౦౬.

కొటి(ట్రి)క¹. వి. (సం. కుటీ. త. కుడి). గ్రామము;
పట్టనము.

గీ. పల్లెకొట్టిక కొటిక మప్పుమ్ము నాఁగ, నూ రసఁ
గ గ్రామనామంబు లొప్పుచుండు. ఆం. సం.
స్థా. ర.

సీ. నిటలాక్షుగుడి లేనికొటిక నున్నయతండు నిల్ల
డధన మీక యేచునతఁడు. జై. భా. ౧. ౮౬.

ద్వి. ఈకొట్టికను విప్రుఁ డెట్లు చేరెడిని, గైకొని
బ్రతుక నేగతి గల దింక: ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౫౨౭ పం.

సీ. జమ్మలరాయిక్కఁ జొమ్మలెక్కటియుద్ది
కడిదిమిక్కొటిక సోఁకుడులదిగులు. ఆచ్చ.
రా. బాల. ౮. (ముక్కొటిక సోఁకుడులు = త్రి
పురాసురులు)

కొటిక². విణ. వామమఁడు, పొట్టివాడు.

సీ. కుటుచ కొట్ట మరుఁజు కొటిక కుసుని... ఆ
నఁగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

కొటికాఁడు = కొట్టికాఁడు. (✓కొటి)

(పగ చేయుకింకరుఁడు.)

ఉ. ... కుమారుఁడు శౌరి నెమ్మదిక, గట్టిగ నిల్చి
నల్ల గొటికాండు కృపక వలకాటిపిల్ల వేర,
ముట్టఁగఁ గోసి మం త్రివరుమందట: బెట్టికృ
త ప్రణామలై. జై. భా. ౮. ౪౦. (శ. ర. పా.)

కొట్టకొన. వి. ($\sqrt{\text{కొన}}$) అన్నిటికి కొన. (శ. ర.)

కొట్టడి(డి). వి. (సం. కోట్టః. ప్రా. కొట్ట. త. కొట్టడి.) సరకులుంచెడుగది, కొట్టు.

చ. పరకెడురస్తకొట్టడులు భద్రముగా నొగి నీ గమద్రలకై, గరిమ నొనర్చి ... హంస. గ. ౧౧౯.

సీ. గోళముల్ పచ్చాకు కచ్చారములు చాలనిం చినకొట్టడి ల్పించి యేగి. హంస. గ. ౨౧.

కొట్టము=కొట్టము. వి. (సం. గోప్తమ్. ప్రా. గొట్టం) గ. గోవులు ఏనుగులు గుఱ్ఱములు మొదలగువాని సంఘడిసాల, పశుశాల; కాల, చావడి.

ఉ. ఏనిక నేమి నెప్పిన మహీపతి బొంకుగ నెంచు నెందు రా, బాసుమతంబు ధర్మమనియం ద్రుగదా బుధులైన నేమియెద్దీసె నటన్ను గొట్టమున నేర్పడగట్టు మటన్నచందమే, కానగ నయ్యె... సారంగ. ౨. ౨౭౬.

సీ. పాడు వైనమువ్వంచు బాలుమనట్లుగ నేను గలకు గుఱ్ఱములకు గొట్టములును. భార. ఉ. ద్యో. గ. ౯౩.

గీ. ... తగు శాల కొట్ట మంచనగ నభవ. ఆం. భా. ౨. ౧౩.

గీ. ముమ్మర మైనయారివేరమ్మ మదికి, బుట్టి యతఁ డేగఁ దలవరికొట్టమునకు. నైజ. ర. ౬౬.

౨. కొట్టు, సరకులుంచెడిగది.

గీ. కొట్టమని పల్కఁగాఁ దగుఁ గోప్యగృహము. ఆం. భా. ౨. ౧౫.

కొట్టరువు=కొటారు. వి. ధాన్యాదులుంచెడికొట్టు.

ద్వి. బోరన మ్రోయుచున్నకు వివరబడగ, సారా ప్రనాథుఁ డాశ్చర్యం బెలర్చు, దివిరి కొట్టరువుగాదియ వ్రచ్చి కొనుచు, భువి బ్రతిమ్మం దయ్యె... బస. పు. ౬. ౬౭౧ పం.

ద్వి. ... సోమేళుఁ డాదినముతొల్నాడు, మడఁపులేఖయు నందిపడగయుఁ గొనుచు, బడిహా

రిక్రియఁ బట్టవగలె యేకెంచి, కొట్టరువునఁ బట్టు గొలిపించుచుండ. బస. పు. ౬. ౬౭౭ పం.

కొట్టము=కొట్టము.

(పశుశాల)

క. సానులకు గల్పి బెబ్బలి, పూని కనుంగొనిన వాఁడు పోనీడు గడే, హాని యొనరించు హాలర, కూన సరగఁ బాటిసామ్మ కొట్టమునకుకై. చంద్ర. వి. ౨. ౬౪.

కొట్టి(టి)=కోటి². (చూ. కొట్టికాఁడు, కొట్టికాఁడు.)

జ: కొట్టికాఁడు, కొట్టికత్తె, కొట్టికాఁడు.

కొట్టికత్తె. వి. ($\sqrt{\text{కొట్టి}}$) పరిచారిక, నేపథురాలు. ప... గుత్తులయెడచిగుళ్లు పలవంతవేడిమిం బొరలుకాంతలయిగురుఁబాన్పులకు గొట్టికత్తెలు పుడికినకై... పూచినయశోక భూహతపోతంబులును... కేయర. ర. ౫౦.

కొట్టికాఁడు=కొట్టికాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కొట్టి}}$) వేగుల వాఁడు, చారుడు.

క. హరిణాజినోత్త రీయుఁడు, నిరాయుధుఁడు నగుచు నతనిశల వసునడవికై, జొరఁ గొట్టికాం ద్రు డెక్కెముఁ, బరికించి యెటింగి కలయఁ బడి కూర లిడకై. ఆము. ౩. ౨౬. ('కోటి కాఁడు' పాఠాంతరమని శ. ర.)

ప... మృగములు నెలువడుటకు హరిచ్చదచ్చటావు తళిరకటిఫనుక్కుటై కొట్టికానిం జూపెట్టుకొని యెదురుమాటలు గావండ నుండి... మనుచ. ర. ౩౭.

కొట్టించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) కొట్టకేయు. (పడఁగొట్టించు.)

సీ. నట్టింట దేవల్లపెట్టె బెట్టినతి న్నెఁ గొట్టించి నెనఁ బందిగూడు చేసె. శుక. ౩. ౫౦.

(మ్రోగింపఁజేయు)

ప... హామమృదంగదుండుభి ప్రముఖతూర్వంబులు

గొట్టించియుఁ గావసలు వట్టించియు...మను
చ. ౪. 3౭.

కొట్టివేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) ౧. పడఁగొట్టు,
కూల్పు.

క. దళవాయితోడఁ గోటకు, వెలుపటియిల్లు గొ
ట్టివేయించి పిరం, గులు లగ్గంబులవీడఁ,న్నిలి
పింపఁగఁ బరిచి నిగుడు నెవ్వగతోడకై. మపల.

3. 3.

౨. తగ్గించు, తీసివేయు.

(వ్యవ) వడ్డి కొట్టివేసి నాయెద్దనుండి మూలభవ
ము మాత్రమే పుచ్చుకొన్నాఁడు.

3. (గణిత) వ్యవకలనము చేయు.

ఉదా: ఎనిమిదిలోనుండి మూడు కొట్టివేయఁ గా
అయిదు మిగులును.

౪. అననుకూలముగా పరిష్కరించు.

ఉదా: వ్యాజ్యము కొట్టివేసి నాఁడు.

కొట్టు¹. స. క్రి. (త. కొట్టు) ౧. తాడించు, ప్రహ
రించు.

క. జననాథ యేమి చెప్పదుఁ, గనలుచు నవ్వగ్గుతప
సి కటకు లదరఁగాఁ, దనచేతి నాగతైత్తముఁ,
గొని పసరముఁ గొట్టినట్టు గొట్టె నదయుండె.
మనుచ. ౪. ౮౫.

వ...నముల్లోలకల్లోలహల్లీసక ప్రభుతరుంధూ
నిలంబులు చఱచి కొట్టినం గూలువారును ...
వరాహ. 2. ౫౯.

(క) చఱచు.

చ. పాలమరు లందుఁ గూత లిడ భూసురు లన్నది
వార్చి వార్చి మ్రాఁకులతుద లెక్కి చప్పటలు
గొట్టి యదల్పఁగ...అము. 3. ౨౨.

(చ)-కొట్టి-వాయించు, ప్రోగించు.

ఉదా: డంకాకొట్టు, డప్పుకొట్టు, జేగంటకొట్టు.

౨. (కొట్టి) చంపు.

ఉ. ... దైత్యుల నూచముట్టుగాఁ, గొట్టినశౌర్య

ధుర్యవతుఁ గోసలరాజతహజనెయ్యపుం, బట్టి
కి రామభద్రునకుఁ బైపయిఁ జేపఱుఁగాకభ
ద్రముత్. జై. భా. ౬. ౫౫.

గీ. ... హాయి యనుచు, నిందిరను గూడియుంటి
వీ వింటికన్న, గుడి పదిల మంచు యవతుఁ
గొట్టవయ్య. సిం. నార. ౨.

3. కూల్పు, పాడుచేయు.

గీ...చుట్టు, చుట్టి పైట్టుగఁ దురకలపట్టవములు,
గొట్టి సాధించ వలయు గగ్గోలుచడఁగ. కృష్ణ.
౨. ౯౬.

౪. వెళ్లఁగొట్టు, పోఁగొట్టు.

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ, బట్టితిరి రేడిమ
భార్యఁ బాడడపులపం, గొట్టితిరి వామ మప
పఁగ, నెట్టన భరియింప వలెనె యీప్రాము
లకై. భాగ. ౧. 3౧౨.

గీ. ఇటుల నయ్యంబ మనసులో నేనుఁ జెట్టి, యాఁ
కలిని గట్టి దప్పల నవలఁ దట్టి, నిద్దురను గొట్టి
వైరాగ్యనియతిఁ బట్టి, యుగ్రతపమును జే
యుచు నుండె నచట. పార్వ. ౪. ౪౨.

౫. పసులఁగొట్టు, బద్దలుగొట్టు.

సీ. నీళ్లు వెల్లువగట్ట నికటాగ్ర హారధరానురుల్నా
లికేరములు గొట్ట. మక. 3. ౪౪౨.

౬. కొటికివేయు.

చ ... అవ్వని నేమతి నిద్రవోవఁగా, వెలుకలు
గొట్టె నేమొ సిగలు...కమ. ౫. ౧2.

(వ్యవ) పుస్తకము లన్నియు చెదలు కొట్టినవి. వి
మృట చీర కొట్టివేసినది.

2. చేయు, కావించు.

మ. భరమై తోచుకుటుంబరక్షణకుఁగాఁ బ్రాజ్ఞ
లి చింతకై నిరం, తరతాశీదళసంపుటప్రకర
కాంతారంబునం దధృత్క, దెరువాటులో దె
గి కొట్టి తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా, విర
నుండె కొఱఁతంబుకై గుకవి పృష్ఠీభృత్స
వీరవక్తీతికై. మనుచ. ౧. ౯.

ఉ...వనికొ దెరువాటులు గొట్టి కొట్టి మే, స్వేం
చి విరక్తి దాసరిని నిన్ను గదా యయినాడ
వు...ఆము. ౬. ౪౦.

౮. చేదించు.

ఉదా: పూలతోను కాయలతోను ఉన్న చెట్టు
కొట్టగూడదు.

౯. ఇది ప్రేరణార్థమందు 'చేయు' భాతువువలె
కొన్నితమున్న కముల కను ప్రయుక్తమగును.

ఉదా: చెడగొట్టు, పోగొట్టు, చెదరగొట్టు, వి
డగొట్టు, మొ.

౧౦. అనుకరణశబ్దముల కను ప్రయుక్తమై 'ఉచ్చు
రించు, అను, పలుకు' అనెడియర్థము నిచ్చును.

(చూ. రాకొట్టు, చీకొట్టు, కిలకొట్టు, కిచకొట్టు,
బునకొట్టు, ఊకొట్టు, మొ.)

౧౧. ఆడు, తిట్టు.

ద్వి. ఈసాన్నలాపురి యిటు గాలకుండ, జేసిన
వాడె పో శవయోగివర్హుడనుచు వీటిడిగొ
ట్టులందఱు గొట్టు, వినుచుండె రామయ్య వి
న్నుదనమున. ప్ర భు. ౩.౫౩ పా. ౨ పం.

(చూ. పద్యప్రభు. ౩. ౪౧ పా.)

అ. క్రి. ౧. తగులు, తాకు.

తరల. అరిగి తత్కపటంపుధేనువు నల్లనల్లన మళ్ల
లో, దిరుగుచు వడి గాలి గొట్టినఁ ద్రెళ్లు
చు మఱి లేచుచు. పరాహ. ౧౦. ౩౮.

(వ్యవ) వానికి పడ గొట్టినది, ఎండ కొట్టినది, వి
డ్డకు నందు కొట్టినది, మొ.

౨. ఎక్కువగా కలుగు.

సీ. ... పార్థివేంద్ర, యాకలి గొట్టి నే నడిగిన
యన్నంబుఁ బెట్టింపుము ... దశా. ౬. ౭౧.

వి. ౧. దెబ్బ, ప్రహరము; తాకుట.

గీ. ఇట్లు కొట్టినకొట్టిన నెఱ్ఱవాటి, పుష్పకోమలధవ
ళకపోలతలము, కరుణ పుట్టించె రాహువు గ
ఱచి విడువఁ, దొరగనెత్తురుతోడిచందురునిప
గిది. పరాహ. ౨. ౧౩౫.

గీ. కలికిచందోయి నెదిరెడికతన నే మొ, గంధగజ
కుంభపాళికె గలిగెఁ బెట్టు, కలిగె బంగారు
బొంగరములకుఁ గట్టు, కలకముల కెల్ల మును
మున్నె గలిగెఁ గొట్టు. ఇందు. ౨. ౧౮౯.

చ. మిడిమిడియెండ కొట్టునను మేనులు పెట్టుచు
నుండ నేలపై, నడుగుల దుచ్చు కుచ్చువలె నంటు
కొనక... వాల్మీకి. ౨. ౯౦.

౨. దండోపాయము.

సీ. ... కొఱలు నవల, జతురుపాయంబుల సంజ్ఞయై
మం చీగ వేఱు కొట్టన నాల్గు వేఱువేఱు. ఆం.

భా. ౨. ౧౯౦.

కంపుకొట్టు=వాసనవేయు.

దారులుకొట్టు=దారిదోపిడి చేయు.

అచ్చుకొట్టు=చుద్రించు.

సున్నముకొట్టు=నెల్లవేయు.

దాములుకొట్టు=బదాయులుకొట్టు, బదాయిమా
టలాడు.

ఈతకొట్టు=ఈడు.

ఊరుకొట్టు=ఊరు దోచుకొను.

వానినోటిలో మన్ను గొట్టినాడు= వానిజీవికకు
భంగము కలిగించినాడు.

కొట్టినపిండి=బాగుగఁ దెలిసినది, అతిపరిచిత మై
నది.

ఉ. కోమలి నాకు నెట్టియెడఁ గొట్టినపిండి నమస్త
లోకముల్, నీమది కింపు లైనయవి నిర్భరశ
క్తిని చే నమర్చుడక. కళా. ౬. ౩౬.

ఉదా: రామాయణము వానికి కొట్టినపిండి.

జ: కొట్టించు, కొట్టివేయు, కొట్టుకొను, కొట్టు
పడు, కొట్టుమిట్టాడు, కొట్టుమిట్టపడు, కొట్టులా
ట, కొట్టులాడు, కొట్టమారి.

కొట్టు². వి. (సం. కోవ్య) సామగ్ర లుంచెడుగది.

సీ. కొట్టు బేహారలగొనబుటంగడులంద తఱచు
గా గొండెము ల్లుపులంద. అచ్చ. రా. బా
ల. ౪౭.

కొట్టు³. వి. ఒకానొక చెట్టు.

వ...కొడిసెల కొడిసెల నందుగుల నిందుగుల గ
లుగొట్టె గొట్టె...పి. శకుం. ౨. ౧౪.

కొట్టుకొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) ౧. సంచలించు,
కదలు.

(వ్యవ) గాలిలో బట్ట కొట్టుకొనుచున్నది.

౨. ఆందోళించు, డోలాయానమగు.

(వ్యవ) కొడు కే మగునో యని వానిప్రాణాలు కొ
ట్టుకొనుచున్నవి.

౩. శ్రమపడి పనిచేయు.

(వ్యవ) నీ వెంత కొట్టుకొనినను ఇంతకంటె నె
క్కువధనము రాదు. కొట్టుకొని కొట్టుకొని వచ్చి
నాడు గనుక పండుకొనినవెంటనే వానికి నిద్ర
పట్టినది.

౪. బాధపడు.

(వ్యవ) వంట కొంచె మాలస్య మైనయెడల పిల్లలు
ఆకలిచే కొట్టుకొందురు.

సా: బట్ట కొట్టుకొనిపోవుచుండగా పోగులకే
డ్చినట్లు.

(వాడుకలోని విశేష ప్రయోగములు.)

వాడు వాకిట కొట్టుకొనుచున్నాడు కొంచె
ము ఓచ్చుమువేసి పంపుము. వారును వీరును కొ
ట్టుకొనుచున్నారు. ఉపైసచే ఊళ్లు కొట్టుకొని
పోయినవి. కేలపిండి గాఢికి కొట్టుకొనిపోవుచు
న్నది. ప్రవాహములో బడి వాడు కొట్టుకొని
పోవుచున్నాడు.

కొట్టుప(వ)డు. అ. క్రి. ($\text{కొట్టు}^1 + \text{పడు}$) ౧. చెబు
లుపడు, తాడిత మగు.

ఉ. కూలినచోట గొట్టుపడి కుందినచోట ...

విష్ణుభవదూరునిఁ బేర్కొనిరేని మీఁద న,
క్కాలుని యతనావితతిఁ గానరు పూనరు
దుఃఖభారమల్. భాగ. ౬. ౧౨౩.

క. కొట్టుపడి యటకు మునుపే, తిట్టుంబడి యెద్దు

నాదు దెనఁ గని మదిలో, గట్టులుక వొడమి
నానఖు, లిట్టనిరి మునీంద్రులొడ నెత్తినవెలు
చక్ష. మనుచ. ౪. ౧౬. వేం. పంచ. ౪. ౪౭౩.

౨. బాధపడు, పీడిత మగు.

క. అట్టిమహాదారిద్ర్యము, దొట్టిన హఠశర్మ స్థితి
యఁ దూలక తృప్తం, గొట్టుపడకుండఁగాఁ
దన, పట్టపుట్టిల్లాఁగ గట్టపడి పోషించెక. హం
స. ౨. ౧౫౧.

౩. వ్యయమగు. (శ. ర.)

కొట్టుమిట్టాడు. అ. క్రి. ($\text{కొట్టు}^1 + \text{మిట్టి} + \text{ఆడు}$)
అతిశయించు; నిరంకుశముగా మిట్టాడు, స్వేచ్ఛ
గా సంచరించు.

నీ ... ఆకలి కొట్టుమిట్టాడంగ ... భాగ. ౯.
౧౦౧.

క. రక్కసులు వేడబంబుల, మిక్కిలి నామకొని
కొట్టుమిట్టాడంగా, నక్కట యొక మెకము
కై, యక్కానల నొంటిఁ దిరుగు టిది తగ
గునే. యయా. ౨. ౫౭.

కొట్టుమిట్టపడు = కొట్టుమిట్టాడు. అ. క్రి. ఎగిరిప
డు, మిడిసిపడు.

ఉ. దిగ్గన రేచి నిబ్బరము దీటుకుచంబుల నాఁ
రేక తా, బగ్గకుఁ గొట్టుమిట్టపడుపైటచెబు
గఱసేల బాఱగఱ. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౨౬.

కొట్టులా(ట్లా)ట. వి. ($\sqrt{\text{కొట్టులాడు}}$) కలహము,
జగడము.

క. నీ కేమి యారఁ డాతఁడుఁ, బైకొని మాక్కొ
నిన నిన్నుఁ బ్రార్థించి రటో, యీ కొట్టాటు
దీర్చుగఁ, నాకాధిపతనయ యనుచు నారడు.
దనియొక. అహ. ౧. ౧౦౫.

గీ. పికిలిపిట్టలఁ గొట్లాటఁ బెట్టి చూచు. కుమ. ౫.
౯.

కొట్టులా(ట్లా)డు, కొట్టాడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$)
౧. ప్రహరించుకొను; జగడమాడు, పోట్లాడు.

రగడ. జలజనాళముల విశాలసరసలీలఁ గొట్టులా
డి. రా. వి. 3. ౧౨౧.

సీ. అంతకంతకు నంతురాది సకర్తృక మనుచుఁ
గొట్టాడువేదాంతికులును. రా. వి. ౨. ౮౫.

గీ. చుట్టములలోన నొప్పుమి పుట్టినప్పు, డడ్డపడి
వారితోడఁ గొట్టాడియైన, దాని నుడువంగఁ
జొరకున్నవానిఁ గ్రూర, కర్షణ డని చెప్పుదు
రుకర్తకాండవిదులు. భార. ఉద్యో. 3. ౨౪౨.
౨. బాధపడు.

క. కట్టాత్రికరణ మెఱుంగఁగఁ, బుట్టినదురితముల
నపుడ పాలియింపనియా, కట్టిడి దేహం బుడి
గినఁ, గొట్టాడును బిట్టు సరకకూపంబులలోక.
భాగ. ౬. ౪౩.

కొట్టె. వి. (త. కొట్టు.) ఒకవిధ మైనగాదె.

సీ...తగుఁ గునూలాభిధ గాదె యనంగను గరిసె
యనఁగఁ. గీ. దద్దిశేషసమాఖ్యలు తనరుచుం
డుఁ, గొట్టె కూటు పాడక మమి బొట్ట యనఁ
గ...ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

కొట్టుము. వి. (ఇది 'కట్టు' ధాతువునకు 'కట్టుము'
పంటిది. $\sqrt{\text{కొట్టు}^1 - \text{క. కొట్టణ, కొట్ట.}} ౧. వ$
డ్లుమున్నగువానియొక్కదంపు.

ద్వి...నేఁ డాదిగా మీరు గూడి, చని వీరబా
హునినదనంబునందు, వెట్టిఁ గొట్టుము నీళ్లు వె
లయంగఁగనపు, కట్టెలు నివి యాదిగాఁ గలప
నులు, పగ లెల్లఁజేసి ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౬౧ పం.

మ. సాలపుండ్రమైరసోగలేదలిరుమోసుర్ పూర
జం బెంతయుక, గలయం బర్వంగఁ దావిక్రొ
వ్విరిఁ గడంకక వ్రాలుచుక దేలుచుక, వెల
సెక మాధవకాననేందిరలపెండ్లిం దీవపూఁ
బోడులు, తల్లికిక గొట్టుము తేటిపాట
లెనఁగంగా దంచురీతిం జెలీ. చంద్రా. ౪.
౨౧౫.

౨. ఊడిగము. (శ. ర.)

కా. ఇట్ట టైందును బోవ రాక పగతో నెల్లప్పు
డుక వేలుపుల్, వెట్టిం గొట్టుముఁ జేయ...
యయా. ౨. ౬౩.

క. అనపుడు భూతంబులు మా, మను మిక్తృపఁ జే
య వెట్టు కొట్టుంబుల మ, మును బట్ట నోపునే
యవి, యని పదముల కెఱఁగి పలికి రంతయుఁ
దెలియక. మై. 3. ౨౯.

కొట్టుములపాటలు = పెండ్లిలో కొట్టుములుదంచు
నపుడుపాడుపాటలు.

వ. అప్పుడు గప్పరగంధులు పెండ్లికొట్టుంబులపా
టలు పాడి రఁట యెటువలెను. మృ. వి. 3.
౫౯.

కొట్టుము(లు)దంచు = పెండ్లిలో స్త్రీలు పలురక
ములపడ్లు కలిపి పాటలు పాడుచు దంచు.

పాట. చెలియ రానె చేడె రానె చిన్ని రానె పా
న్న రానె, వెలది రానె కొట్టుములు వేగ దం
చుము॥ గరుడవాహనములు మంచి గౌరికుంకు
మములు రత్న, సరులు పచ్చగన్నేరులు సన్నది
నుసులు, కలయఁ గూర్చి ... దంచె. మృ. వి.
3. ౬౦.

కొట్ట¹. వి. పిండి లోనగువాని నుడుకఁ దెట్టుటకు
పెట్టినయెసరు.

వ...కీచకతండులంబులం బిండికొట్టి కొట్టఁ బో
సి యుష్పి గొప్పలుగాఁ జేసి యావించినకుడు
ములబాసలు...కాళ. 3. 3౬.

కొట్ట². విణ. వామనుడు.

సీ. కుఱుచ కొట్ట మరుఁజ...గీ...అనఁగను వా
మనాఖ్యదనరు...ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

కొట్ట(ట్టుల)మారి. విణ. ($\sqrt{\text{కొట్టు}^1}$) కొట్టుపడు
స్వభావము గలవాఁడు, చెబ్బలు తినుస్వభావము
గలవాఁడు.

సీ. తాళముల్ చూడఁ గీర్తనపాత్రము లటంచుఁ
గొట్టమారుల జోడుగూర్చు దగునె. గీ...గ
బ్బిచన్దబ్బగవకు, చంద్రా. ౪. ౧౨౭.

కొడతము = కొడతము 1. వి. కుక్క మున్నగువాని
మెడకు గట్టి పట్టుకొనుకట్ట.

క. కొడతములు విచ్చి కుక్కల, విడుచుచుఁ బెను
వలల నిగుడ విప్పుచుఁ గడఁకక, నెడనెడ నా
ర్చుచు నతిముత్య, గడువడి వలవేటకాండ్లు
గవిసిరి పెంచక. పన్న. గ. ౧౧౩.

కొడమ. వి. ముఖభాగమునందు కట్టు లేక నడుమ
వలవల నల్లక గలయూతవంటి మత్స్యగ్రహణ
సాధనవిశేషము.

గీ. కొడమ తిట్టడకొడమ ద్రొబ్బుడుపటంబు, చాఁ
పయెత్తెల గూడయు... నాంస. ర. ౧౦౪.

క. వలలం గాలంబులఁ గొడ, మల నూడులఁ జావ్వ
లను గ్రమంబున... ప్రబంధ. ౧౦౪.

కొడవలి. వి. ఔ. అనా. (బ. కొడవలులు, కొడవ
ళులు, కొడవళ్లు, కొడవండులు, కొడవండ్లు) లవి
త్రము, కక్కులు గలిగి పక్రాకారమై గడ్డి మున్న
గునవి కోయుట కుపయోగించునొకానొకపని
ముట్టు.

క. కడునియతిఁ దపము చేయుచు, నడవికి నొకది
నమునందు నరిగి సమిత్తుల్, కొడవంటఁ గో
యునురవడిఁ, దడఁబడి తనవామహస్త తర్జని తె
గినక. పరాహ. ౧౨. ౨౪.

గీ... నత్తమును రజస్సును దమస్సు, ననఁగ గుణ
ములు... ఒండు మెయిఁ దెగ విట్టలముగ, నొ
లయునైరాగ్య మనుకొడవలిన కాని. భార.
కాం. ర. ౧౦౨. ఆం. భా. ౨. ౨౩౧.

కొడస = కొడిసె. వి. (సం. కుటజ) కుటజము, కొం
డమల్లె.

గీ... కొడస, కొడిసె యనఁ గుటజం బగు... ఆం.
భా. ౨. ౫౦.

కొడి. వి. (సం. కోటి. ప్రా. కొడి. క. కుడి) ౧. దీప
శిఖ; దానినుండి వెడలుచుగ.

సీ. కొడిఁ బుట్టుకాళిమాంకురపు మేఘములకు మె

లుఁగులై చూపుఁగ్రొమ్మించు లలర... గీ. ఆరతు
లొసంగుదివ్యకన్యకలు ధన్య, మతులు గ్రీడిం
తు రయ్యుత్తమస్థలమున. పాండు. ౨. ౧౨౭.

క. శ్రీ కమలగృహము మోము వి, లోకింపఁగ దీప
కళికలు కనుంగవ యో, నాకొడి వాచీనసన్న
పు, లేకలు నా బొమలు సుందరికిఁ జెలుకొం
దుక. పి. శకుం. ౨. ౧౭౯.

౨. దీపపువత్తి మున్నగువానియొక్క దగ్ధాగ్రము,
కాల్చినచివర.

ఉదా: దీపపుకొడి, పొగచుట్టకొడి.

(వ్యవ) కొడి కత్తిరించుటచేత దీపము బాగుగా
నెలుఁగుచున్నది.

౩. లక్షణము, చిహ్నము.

ఉదా: చవుటికొడినేల. (ప్రా.)

ర. జెండా ?

ఉదా: కొడిస్తంభము = ధ్వజస్తంభము. (ప్రా)

కొడివేయు = జెండావేయు. (ప్రా)

జ: కొడివడు.

కొడిగ(గె) = కొడిగ. వి. ముంజూరు, చూరుముం
దుభాగము.

ద్వి. అది మీఱఁగానీక యపరంజికొడిగ, మును
రుఁగెంపులపాళముగ నెండ గాయ. రం. రా.
సుం. (చి. ని.)

సీ. పొడిమగజ్జాచందుకొడిగ నంటినబాతిరేతోతి
తాగోడబాజుటాకు. ఘటికా. ౨. ౬౬

కొడిద = కొడివి. వి. బొట్టన వ్రేలు కాక తక్కిననా
లుగు వ్రేళ్లను వంపఁగా నేర్పడినచేర.

గీ. భాసిలు నికుబ్బచతురంగుశీనమాఖ్య, కొడిదకొ
డివి యనఁగ రక్షివిదారి. ఆం. భా. ౨౧౪౦.

కొడిది(డ్డి). వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర, ప్రా.)

సీ. కొడిదిపూసల నంటుకొలిపినమొలత్రాడు ఈ
దుడ్డు చీరణంబులపొదియును. ఆ... అమృ
నాకస్తికంబుగా, మందనుండి యింటివఱ
డు వచ్చె. వేం. పంచ. ౧. ౫౯౮.

సీ. నగులు గప్పనిచంద్రనిష్పకైవడినున్న దీకొ
డిపూసనీ కెవ్వఁ డిచ్చె. జై. భా. 3. 28.

కొడిదిలి=కొడిద, కొడిద¹, కొడిదిలి. వి. గ. బా
ట్టనవ్రేలు కాక తక్కినవాల్లువ్రేల్లును వంపఁగా
వేర్పడినచేర.

గీ. భాసిలు నక్షబ్బచతురంగుశీనమాభ్యు, కొడిద
కొడిదిలి యనఁగ రక్షి²విదారి. ఆం. భా. 1.
గరం.

చ. పుడమిని రాచయిండ్ల మఱి పుట్టునె యీవగ
కొమ్మ యమ్మతో, కొడిదెఁడు నెమ్మెగంబు
తఘకుంచెలికన్నులు చేరెఁడేసి గా... బహు.
ర. 100. చంద్రా. గ. 28.

కొడిమె¹. వి. గ. అపనింద.

సీ... అయ్యబ్బముఖియు. గీ. మిగుల వెఱఁ గంది
యంతట నగుదు మీరు, స్మృతికర్త రెట్టైనను
జేయఁ గలరు, మదికి వలసినయట్లు చేయుదు
రుగాని, పట్టికొడిమెలు నాకును గట్టఁ జన
దు. కళా. ౫. ౫౬.

౧. అన్యతము, అసత్యము.

సీ. బూతు నా బూమె నా బూక నా బూటక
మనఁగను వేడబ మనఁగఁ కొడిమె. గీ. యనఁ
గను నబద్ధసంజ్ఞయై యలరుదుండు. ఆం. భా.
గ. 100.

3. పాపము, దోషము.

క. కడు నరుదుగ నీయెడ నీ, యడుగుంగొన యం
త సోఁకినంతనె చెడుగుం, కొడిమెలు విడి
చని క్రమము, మడఁతితనం బొదవె నాకు
మానిసిమిన్నా. అచ్చ. రా. బాల. 108.

జ: కొడిమెలాఁడు.

కొడిమె². వి. చేచలబుట్ట, కువేణి.

సీ... కువేణి చెలంగు కొడిమె యంచనఁగను...

ఆం. భా. గ. 108.

కొడిమెలాఁడు. వి. (కొడిమె¹లు + అఁడు.)

పాపాత్ముడు. (శ. ర, బ్ర.)

కొడివడు. అ. క్రి. (✓ కొడి) క్రుంగు ?

సీ ... దృష్టి కధిక గోచరంబు. ఆ. గాఁగఁ బన్ని
నిలిచెఁ గాయవో దానవ, కులబలంబు నే
లకొడివడంగ. కు. సం. 100. ౬౮౯. (ప్ర
యోగాంతరము లేదు. ఇంకను విచార్యము.)

కొడిసె¹=కొడస.

గీ. కొడిసెవిరులకమ్మఁడనంబు గొఱలి కొండ, నె
లల బాటుతుంపురు మోచి మెలఁగుచున్న
గాడ్పుమరిపంబు నెందును గలిగి యెల్ల, వా
రిమననులు వేడ్కల మూరిఁబోయె. హరి.
పూ. ౯. ౬౮.

గీ... కొడస, కొడిసె యనఁ గుటజం బగు...
ఆం. భా. 1. ౫0.

జ: కొడిసెపాల.

కొడిసె². వి. మత్స్యవిశేషము, ఒకవిధ మగుచేచు-

సీ. కొఱ్ఱవీలను దండ్రి కొలుపు రెంకల కిచ్చె వా
లుగలను సంగడి¹ కిచ్చె... కొడిసెలఁ బరిహా
సకులకు నిచ్చె. ద్వా. గ. 280.

కొడిసెపాల. వి. (✓ కొడిసె¹) కొడిసెకాయ, ఇం
ద్రయపము.

గీ... కొడిసెపాల, నాఁగ నింద్రయపము దోచు
నాగభూష. ఆం. భా. 1. ౫0.

కొడుఁగురు=కొణుఁగురు. వి. గ. దీపముయొక్క
చిట్టెము, దీపకిట్టము. (చి. ని, శ. ర.)

౧. (వైత్యాదులచే శరీరమునకుఁ గలుగు) పంకర-
(చూ. కొడుఁగురువోవు)

జ: కొడుఁగురువోవు.

కొడుఁగురువోవు=కొణుఁగురువోవు. అ.. క్రి-

(కొడుగురు + పోవు) - తైత్తిర్యులచే-వంకర పోవు, మెలికలుతిరుగు.

(గీజిగాడు) చ... సీతునం, గొడుగురువోయి యున్నసఖుఁ గ్రోతఁ గనుగొని చాలఁ గుండుచుకొ. కేయూర. 3. 220.

కొడుకడు=కొడుకు. వి. విష్ణుడు, కొడుకు.

క. కొడుకడు నాపాదిగిటిలోఁ, జెడి పోయిన నాటనుండి చెలియా తెలియంబడ దేవార్తయు నతఁ డేవడువున నెచ్చట నిలిచి పర్తించెడినో. భాగ. ౧౦ శ్లో. 3౨.

కొడుకు=కొడుకడు. వి. (చూ. కూతు.) ౧. మగ శిశువు, బాలుడు.

ఆ. ఘనఘజాంతు రాధ యనుదానిపతి యొక్క, నూతుఁ డరుగుదెంచి చూచి రత్న, పుంజభరిత మునునమంజసలో నున్న, కొడుకు దానితోన కొనుచు వచ్చి. భార. ఆది. ౫. 3౧.

వ ... సాత్వతియు నబ్బాలు బలదేవుచేతికి నెక్తుకొన నిచ్చి తదనంతరంబ నారాయణు చేతికి నిచ్చిన.

క. అక్కొడుకు నబ్బనాభుం, డక్కజముగ నెత్తి కొనుచు నందఱుఁ జూడక, గ్రక్కన నొక్కట నడఁగెను, మిక్కిలిచేతులును వానిమిక్కిలికన్నుకొ. భార. సభా. ౨. ౫౬, ౫౭. ఆం. భా. ౨. ౧౧౨.

౨. పుత్రుడు.

క. పొడువునఁ బ్రాయంబునఁ గడు, గడిదిబలంబునను జూడఁగా ననద్యును నీ, కొడుకని యీతని నెంతయు, నెడమడుగుగఁ జూపఁ దెత్తె యిందఱు నగఁ గాక. భార. ఆది. ౪. ౧౦౦.

గీ. కూతురై పుట్టి పదపడి కొడుకుఁడనము, గాంచి భీష్ముని నాజిరంగమునఁ జంపు, నట్టియు జ్వలాపత్యంబు పుట్టు నీవు, దప్ప దిది యని రుద్రుండు చెప్పి చనియె. భార. ఉద్యో. ౪. 32౦.

3. పురుషుఁడు, మగవాఁడు.

క. చే సెనువలరా మురికై, కాసయును గాక జడిసెఁ గాఁపుగొడు కా,లో నుపతిఁ దెచ్చుటకు ని, ద్రానత్తుని మీటెఁ జన్ను ద్రానెడుకొడుకుకొ. వేం. పంచ. ౪. ౪౮౨.

కొడుకుఁగుట్టి=కుట్టివాఁ డైనకొడుకు.

గీ. ధర్మతనయాదు లైనసీతమ్ములకును, ధర్మరాష్ట్రులకును నీవ తగునిభుండ, వేలు మీలోక మెల్ల నీ కేల రాధ, కొడు కితం డనుతక్కువ కొడుకుఁగుట్టి. భార. ఉద్యో. ౪. ౫౯.

క. కొడుకుంగుట్టువఁ జనుఁబా,లిడి ... వేం. పంచ. ౪. ౪౯౧.

సా. కొడుకు బ్రదికియుండవలె కోడలు ముంద మోయవలె నన్నట్లు.

జ: కోటరము, కోటతీకము, కోడంట్రిము, కోడంట్రికము, కోడతీకము, కోడలితనము, కోడలు.

కొడుపు. వి. డంకా జేగంట మున్నగువానిని వాయించుకోల, కోణము.

గీ. కొ మైఱుఁగుఁదీగె తఱుకులకమ్మపసిఁడి, కొడుపుతాఁకుల ఘూర్జిలై ఘోరభంగి, దర్పకోద్దండండయాత్రకును బోలె, భూతిరమే ఘమాళక పేరిభేరి. రామా. ౬. 2.

సీ. మసిబొట్టుబోనాన ననలుకొల్పినకన్ను కొడుపుచేఁ దాటించు నెడపఁడడప. క్రీడా. ౧3౬.

ఉ. అంగదఁ దత్సవ్యయంవరమహామహావైభవకే లిహూతికేక, గ్రంగన ఘంటవైఁ గొడుపు వ్రాలుట యెన్నఁడో నాటనుండియుకొ, సంగరముకొ గరఁబుగ మనంబున భావనీయరైరి యా, మంగళకార్యనిష్ఠలయి మధ్యమలోకమున న్నహీపతుల్. నైష. 3. ౨౫.

౨. బలపము లోనగువానికడ్డి.

వ. ఈబలపపుఁగొడుపున వలసినయన్ని లెక్క

లాడి వ్రాసి యాలాతపుగోల నవ్వహస్తం
బునఁ బట్టి ముట్టించిన నన్నియు నీవు దలం
చినప్రాణులై నిల్చి నీవు చెప్పినపని చేయు
...ద్వా. ౮. ౧౧౩. ఆము. ౨. ౫౪.

౩. తంబుఱ వీణ మున్నగుతంత్రీవాద్యములు
వాయించుటకు వ్రేలికిఁ దగుల్చుకొనులోహపు
గోరు. (శ. ౮, ప్ర.)

౪. జంతికలు చేయుగొట్టము (ప్ర.)

౫. ఆప్పదాలు మున్నగునవి ఒత్తుగుండ్రనికట్ట.
(ప్ర.)

ప్రత్తికొడుపు=ప్రత్తికాయలోనిజడ, విడి.

సీ. శయనించె నొకచోట శ్రవణనక్షత్రంబు
గుంటిమీఁదటి ప్రత్తికొడుపువోలె. కాశీ.
౧. ౧౩౮.

జమ్మకొడుపు=జమ్మకండె, జమ్మకంకి, జమ్మవె
న్ను. (ప్ర.)

కొడుము. వి. తీర్థపుబిందె.

క. కొడు మెత్తుకొటకు గుడికిక, నడుచుక వె
లపడుచు నాభినామమునుం గ్రొమ్ముడిసారు
న్నడి చేరు, న్వడి జాటుంబైట వింతవగఁ
గనిపింపక. శుక. ౩. ౧౭. ('కొడుమెత్తు
కొటకు' = తిరుమజ్జవపు సేవయందు తీర్థపు
బిందె నెత్తునప్పుడు కావించుచున్నవసునకు
అని కథాసందర్భమును బట్టి వోచుచున్న
ది.)

కొణిదేము=కొణిదో. (ప్ర.)

కొణిదో. వి. నాకిటికావలియిల్లు, ద్వారమును మా
త్రము సంతక్షణముచేయుపంచ. (ప్ర., శ. ౮.
"కొంజా" అనినాడుక.)

కొణితము¹=కొడతము.

సీ. బిరుదు గల్గినయింటఁ బెరిగినం గొణితంబు
విప్పినంతనె కుక్క వెదకుఁ జెప్పు. కేణు.
౩౬.

కొణితము², కొణిత. వి. మల్లసాధనవిశేషము.

మ. ఆమరం గ్రోవ్విరితేనెజాలుకొణితా లందంద
లాగించి పొం, కముగం బుప్పొడిమట్టిలోఁ
బొరలి పీకక బోకపూమెగ్గగో, తములం
ద్రొబ్బి సమీరవల్లుఁ డనువొందక మావి
పూలోడిఁ ద్రి, ప్పుమెయిక్ గోకిలబాలుఁ
డెంచికొను సొంపులగుల్కునాదంబులక.
శశాం. ౨. ౧౧౭.

సీ. మనును జెట్టి యనంగ మల్లాభిధానంబు...త
త్సాధనంబులై తగుఁ గంబము కొణిత...ఆం.
భా. ౨. ౨౦౭. ప్ర బంధ. ౮౨.

కొణిగె. వి. దిబ్బ, కుప్ప.

వ...మగరాలగోడలనీడలం దుఱంగలించుక్రిడా
పులినంపుఁగొణింగెలఁ జెలంగురంగుల మె
లంగువెలుంగులు...కృష్ణ. ౧. ౨౦.

కొణిగ(గె)=కొడిగ. వి. ముంజూరు, చూరుముం
దటిభాగము.

సీ. పగడాలకొణిగలనిగనిగ ల్వజ్రంపుజగతికై
వల నెఱజాజు నింప. వసు. ౨. ౨౩.

సీ. నెలవులై చెలువారునిలువుల విలసిల్లి కొణిగఁ
బారావతకులము వడర. ముచ. ౬. ౩.

ద్వి. గోమేదకంబులకొణిగెలుబదిరి, గామల్పివై
వజ్రగార యొసంగి. రం. రా. బాల. ౭౩పా.
౮ పం.

చ. చెడరి కపోతములో గొణిగె చేరక తారకపీ
థిఁ బాఱఁగా...వసు. ౪. ౬౩.

కొణిగచూరు=కొణిగ.

సీ. దోపుచూరనగను దోచు సంతశ్శిది కొ
ణిగచూరనగ నగు న్వలీక, ము...ఆం. భా.
౨. ౨౧.

కొణిగె. వి. ననుస్కారము.

చగడ. గోవర్ధనమునఁ గొలువై గన్పడు, గోపవే
మనకుఁ గొడిగె లొనర్చుచు ... హంస. ర.
౨౧౩.

వ...తులసీవసుదలిగ వాసరనకు: గొడిగె...

ప్రబంధ. ౮౮౦.

కొడిద¹=కొడిద. (ప్రా.)

కొడిద². వి. ముచ్యహతివిశేషము. (శ. ర, ప్రా.)

కొడిదిలి=కొడిదిలి.

ద్వి. ఎనఁచు నిర్ధర నెల్ల నేలినన్యపును, గొనిపో
యిరే నేలఁ గొడిదెడలం త్రెన. ద్వి.హరిశ్చ.
పూ. ౧౪౨౭ పం. భా. శ. ౮.

కొలుగుదు=కొడుగుదు. వి. ౧. దీపముయొక్క
చిట్టెము. (శ. ర.) ౨. (తైత్తిర్యదులచే శరీరము
నకుఁ గలుగు) పంకర. (చూ. కొడుగురువో
పు.)

కొలుజ్జే=కొనుజ్జే. వి. పిడుఁజా, వసువులదేహముం
దు చేరి రక్తము పీల్చెడిజంతువిశేషము. (శ. ర,
ప్రా.)

కొత్తి(త్తి)మిరి. వి. (సం. కుస్తుంబరీ. ప్రా. కొతుం
బరి. త. కొత్తమ్మి. క. కొత్తుము.) దనియపు
మొక్క, ధాన్యాకముకీ.

సీ...కుస్తుంబరీ దనర్చుఁ గొతిమిరి యన. ఆం.
భా. ౨. ౨౪౯. ఆ. మ. క. గ. ౨౪౮ పా.
౧౬ పం.

జ: కొతిమిరిపురుగు.

కొతిమిరిపురుగు. వి. (✓కొతిమిరి) దీపముగ్గా
పడి చచ్చునొకవిధ మైనపురుగు. (ఇది దీపము
లోఁ బడికొలువనప్పుడు కొత్తిమిరివాసన కొట్టు
ను గనుక ఇట్టిపేరు వచ్చినది. ప్రా.)

కొతుకు=కొదుకు. ఆ. క్రి. ౧. జంకు, వెనుదీయు.

ఆ. తల్లి పొజువైచి తరల నన్యులపంచ, బ్రతికి

మాతవట్టి కొతుక కీపు, కన్ను లెఱ్ఱచేసి య
న్నులఁ గని కాఱు, మాత లఱచె దేమి కో
కిలంబ. రసిక. ర. ౧౭౦.

చ. అతితరమారఘోరవిభిఁగ్నిభిఁపరితాపభీ
తి న, య్యతివలమిన్న నిన్నిచటికంపెడివో
మఱి యేమి వల్లెనీ, చుతిఁ గొతుకంక నే
ల చెపుమా...కుకమా రయంబునక. రసిక.
గ. ౪౬.

౨. వర్ణలోపము గా మాటాడు, మాటలునములు.
(శ. ర.)

వి. సంకోచము, జంకు. (శ. ర.)

విణ. వర్ణలోపము గాని పదలోపము గాని కల
ది, గ్రస్తము. (౧. పదము. ౨. వాక్యము.)
సీ. గచ్చు కొతుకు నాఁగ గ్రస్తాభ్య విలసిల్లు.
...ఆం. భా. ౧. ౧౧౮.

జ: కొతుకుపడు.

కొతుకుపడు. ఆ. క్రి. (కొతుకు+పడు)౧. (మా
ట) లుప్తవర్ణము గాని లుప్తపదము గాని అగు.
(శ. ర.)

౨. తగ్గు, తక్కువ యగు.

క. అతనికి మంజుల యనఁ గా, సతి యొక్కతెగ
లను దానిసరి యెన్నుటకుం, గొతుకుపడురతి
కిఁ జతురత, యితరలనిక నెన్న నేల యిం
దునిభాస్యా. హంస. ౨. ౮౦.

కొత్తడ(ళ)ము=కొత్తడము. వి. (త. కొత్తళవ.
క. కొత్తళ.) కొటబురుజు.

ద్వి. లేఱు చైనయట్టికొత్తడములతోడ, నిరచైన
ముండతీయిట్టికొట, పడమటివాకి తేర్పడఁ
గాచి యుండు, రెడపక రాక్షసు లెనుబడికో
ట్లు. రం. రా. యు. ౩౦౩ పా. ౧౮ పం.

చ. తలఁచునఁ గోటనల్లడలఁ దల్పులు వేల్పులుమా
సి దాసి కొత్తళములపై నలంగములఁ దా
ర్కొని మార్కొని...డ. రా. ర. ౨౭౨.

సీ...సాలావయవాభ్యు కొత్త, శ మ్మన...ఆం.భా
౨. ౧౨.

కొత్తము. వి. తాచిపండునందు విత్తు లేనికండ.
(శ.ర.)

కొత్తపు(ము). వి. యోగిని, యోగాభ్యాసము చేయుచును. (ప్ర.)

కొత్తెనుసాని=యోగిని యను స్త్రీ.

వ... ప్రత్యక్షీకృతమోక్షలక్ష్యవిశేషంబులం బోని యనశనప్రత్యక్షీభూతంబు లగుమేనులుం గలకొత్తెనుసానులు ... విప్ర. ౨. ౧౪.

కొత్తావులు. వి. (హిం. కొత్తావ్) పోలీసుఅధికారి. (శ.ర.)

గీ. ఎఱుక గలవారితరబడి నేడగునపుడు, కరముల సిఖలుచేసి ముష్కరతురుష్కు, లవలఁ బొమ్మి కొత్తావులు కప్పుకొను, రచ్చటికిఁ జేరఁ బరులవ నలని కాదు. కృష్ణ. ౨. ౧౨౩.

కొద=కొదవ. వి. ($\sqrt{\text{కొదవ}}$) ౧. కొఱత, లోపము, న్యూనత.

నీ. కూడునీరకు నింటఁ గొద లేక యుండునే ... హర. ౨. ౫౧.

క. చదలేటిసిటఁ దడువక, కొద లేటికిఁ దీటు సగ రుకొమరుల కని ప్రేమ దిగంతచరుడు గరుడుడు, మది వంత యడంప నంశుమంతుం డంతః. చం. రా. ౩. ౧౬.

౨. అక్కఱ, తమి, ఆశ.

క. ఇది గాంధర్వనివాహము, మదతీ మన కిపుడు సాక్షి నూన్యఁడె యన నో, ముదుకండ నీకొద తీతిన, వదలెద వే నొల్ల ననుఁ బ్రవాళాధరయుః. భోజరా. ౨. ౧౧౫.

వ... జాతినపయ్యెదలు దారినపేదలు కొలఁది గడచిననర్దులు కొద దీతనినర్దులు గలిగి యయ్యెడ ... సమీర. ౩. ౧౭౮.

౩. సంకోచము, జంతు.

చ. ఎడఁ గొద లేక మ్రచ్చులని యెట్లు పవించితి రెల్లధర్మసం, పదలకు మూల మైనహరిభక్తులకి ప్పడ కాదు వారికిం, దుద నొకచోటఁ బాటి

లదు దొంగతనం బని యేను బాస చే, నెద ... పరమ. ౩. ౭౧.

౪. శేషము, మిగులు.

గీ. అనిన లాఁతుగఁ గోల్పోక నతఁడు రాజ, రక్షిం గను నని కొదయుఁ దీర్పుంగ మగిడి, యంతఁ బరియును బై ప్రజ కలికి పాటి, పోవ నాఁడును నెడపోట్లు పొడిచి చనియె. ఆము. ౬. ౪౩. (శ.ర. పా.)

కొదము. వి. తిర్యగర్భకము, పశుపత్యాదులపిల్ల; శిశువు.

గీ. నిను వనంగను బిల్ల నా నినుఁ గనంగఁ, గూన యనఁ గందు నాఁగను గొదము యనఁగఁ, తిర్యగర్భకములు గాను దెలియ వలయు, నాపచారిక మన్యాభ్యు రౌట శర్వ. ఆం. భా. ౨. ౯౯.

నీ. త్రాళ్లఁ బట్టించంగఁ దటి యైనకొదముల నంచు రెఱింగి శిక్షించునేర్పు. భార. విరా. ౧. ౯౫.

పులికొదము. భార. ద్రో. ౨. ౮౯.

అంచకొదము. నైష. ౬. ౨౨.

తేటికొదము. పారి. ౨. ౬౩.

లేడికొదము. హర. ౫. ౫౫.

వేడివేలుపుఁకొదము = సూర్యశిశువు.

చ ... వేడివేలుపుం, గొదములు దావపావకునికుఱులు ... వానరవీరులు ... రామా. ౨. ౧౮౦.

విరా. ౧. తరుణు, పశుమరి. (పశుపత్యాదికము)

నీ. గోడిగజాతిలోఁ గొదముపెంటుల నేర్చి మావుల హత్తించుమార్దవంబు. భార. విరా. ౧. ౯౫.

కొదముకు మైద. నైష. ౮. ౫.

కొదముపులి. కతు. ౧. ౧౨౭.

కొదముపాయము. ఘటికా. ౨. ౨౬.

౨. బల్యము, దృఢము.

సీ. కొదమగుబ్బలదానిఁ గ్రొమ్మించుఁ గ్రొమ్మించు
నెమ్మేనినిగఁగన్నిగలదాని. దశా. ౨. ౧౦.

౩. లేత; పిన్న, చిన్న.

సీ. సారభోల్లానముల్ జాతి గ్రుంగఁగఁ జేరె
నలరాఁకొదమక్రొవలను నెలను. ఆము. ౫. ౧౩౯.

సీ. ధుంధివిఘ్నేశునిపురకంఠవేదిపైఁ గొదమమ
క్కలరాజుఁ గుస్తరించు. భీమ. ౨. ౪౪.

ఉ. సోరణగఁడ్ల రాఁ గొదమమక్కలు పట్టన
తుల్కవాటముల్, చేరుప ... ఆము. ౨. ౧౩.

కొదమతనము = చిన్నతనము, లేఁబ్రాయము.

గీ. కొదమతనమున నొప్పారి పిదప గండు, మెఱసి
పొదలెడుమృగనాథులెఱుగు దోఁప. హరి. పూ. ౬. ౧౭౫.

కొదమయెండ = ఈరెండ, లేతయెండ.

గీ. కొమరుఁబ్రాయంపునూనూఁగుఁగొదమయెండ,
ప్రాచి కభినవమాణిక్యవదక మయ్యె. కాశీ. ౧. ౧౨౩.

కొదమపిడుగు = తీక్ష్ణమైనపిడుగు. (ప్రా.)

పిడుగుఁగొదమ = కొదమపిడుగు.

ఆ. కొడుకుపాటుఁ జూచి కోపించి కాలింగ, ప
తి రయమునఁ దేరు నఱిపి భీముఁ, బొదివి పి
డుగుఁగొదమకోని నారసము బి, డ్టేసె నది
యతండు వేసెఁ దునియ. భార. భీష్మ. ౨. ౬౫.

జ: కొదమరి.

కొదమరి. విణ. (కొదమ + అరి) పిల్లలు గలది.

ద్వి. ముద మతి ధృతి మాలి మదగజేంద్రఁబు, కొద
మరిపందిచన్దడుచునే దేవ. పండితా. మహి
మ. ౨. ౬౦ పా.

కొదరు. అ. క్రి. ౧. అతిశయించు.

(ఉపాక న్యవర్ణనము) సీ. కోర్కులతమకంబు కొ
దరియుఁ దాలిమిసాందున నందఁద క్రిందున

డఁగ. హరి. ఉ. ౭. ౧౭౩.

౨. చెదరు. (శ.ర.) ౩. లేగు (శ.ర.) ౪. వ్రాసె
డికలమునుండి సిరావలె చిందు. (ప్రా.)

కొదలించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొదలు}}$) కుదించు, తగ్గిం
చు, సంకుచితముచేయు.

సీ. నెడతోక్కుఁబలుకుల వినిపించుఁ గొదలించుఁ
గలయ వల్లభుడల్కుచలుకుసాంత. కు. సం. ౯. ౩౪౬.

కొదలు. విణ. (క. కొదలు.) ౧. మఁదము, అ
నము.

గీ...సారఁ జెల్లుబ్బయివజనశ్రమజలాభిషేచు
డుకొన వక్షిణము వాసి యేగుదెంచె, గొద
లునడతోడఁ బవనూనకుంభజాండు. చంద్ర. ౩. ౧౦౭.

౨. అవ్యక్తము, అస్పృటము.

సీ. కొదలుమాటలు తేనె గులుకుముఁ బలుకునో
మోహనం బగుచింతముద్దుఁ జెలుపు కళా. ౬. ౧౯౬.

గీ. నుకవినంస్తుత్య శంభుదాసుని నుతింప, నేర్ప
నే యైన నేను వర్ణింతు నతని, చిన్నిమమము
డఁ గాపునఁ జిజితవాండ్ర, కొదలుసలుకులు
ముద్దునేయుదురు గాదె. విప్ర. ౧. ౧౨.

జ: కొదలించు, కొదలుచుడు.

కొదలుప(ల్ప)డు. అ. క్రి. (కొదలు + పడు) =
కొదపడు.

(న్యూనత నొందు, కొఱతపడు)

ఉ. ఇమ్ములఁ దోడ నాడుచెలు రే మను చుండు
దురొక్కొ యిట్లు నా, తమ్మునిముద్దుమాటా
గొదల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని, శ్యమ్మున
బొత్తునం గుడుచున ర్థిలి చేడ్చుడు ... విద్య. ౫. ౧౦౫.

కొదవ=కొద. వి. ౧. కొఱత, లోపము.

గీ. నేను మీదాన నగుట మీగానకథలు, వదీశ

నవ్వకొదవలు దడవ రేము. కళా. ౨. కొదవచేయు. స. క్రి. (కొదవ + చేయు) చిన్న
రక.

గీ. ఇది యెఱుంగక యున్న నా కేమి కొదవ, నీ
కుఁ దెలియక యుండుట నీతిగాదు. శుక. ౩.
౨౭౩.

౨. లేమి, దారిద్ర్యము.

సీ. ఉదరపోషణయన కుర్వీకులను వేడి కొదవచే
గుండుమఁ గొన్నినాళ్లు. వేణు. ౩౩.

౩. తక్కువపాటు, న్యూనత, అపమానము.

ద్వి. ఇదె నాదుముఖభంగ మీక్షింపు నాదు, కొద
వ నీకొదవగాఁ గోర్కె భావింపు. రం. రా. ఆర.
౧౬౯ పా. ౪ పం.

గీ... ఆర్త శరణ్య నీపాపు గలిగి, యుండఁగా నిట్టి
కొద మా కొదవ నేల. రామా. ౩. ౬౫.

౪. సంశయము, సందేహము.

గీ... అతని, తీర్థయాత్రయఁ దపమును దేటుపఱ
ప, నొదవినపుడు గదా మదికొదవ దీటు. కళా.

౨. ౧౫౭. (చూ. ౧౫౬)

౫. అపరాధము, నేరము, తప్ప.

గీ. బుజముపై నొక్కరోకలి పూని పట్టి, పదరు
కొనుచును గనరుమఁ బెదవు లదరఁ, కొదవ
లెన్నుమఁ దాఁ గన్నకుఁతు రున్న, తావు
నకు వచ్చె నలచేవచేతిల్లి. విప్ర. ౪. ౧౯.

చ. అన విని యంత యేమిటికి నానతి యిచ్చెదరి
న్నినాళ్లుఁ దద్దనుజుని నొంచి మీపద ముదా
రముదాకృతి నొందఁజేయమం, డినయది నా
కు నేర మవునే కద యీకొదవనహించిన,
న్ననుపుఁడు వానిఁ బట్టి నులుమాడెద నొద్దిక
జెల్లఁజేసెద. కువల. ౨. ౮౧.

వి. న్యూనము.

గీ. తక్కువ కొఱంత పాచ్చెము తగ్గుకుండు, కొదవ
లాచ్చు కొడుక యనఁ బొదలు న్యూనము...
ఆం. భా. ౩. ౨౪.

జ. కొద, కొదవచేయు, కొదవడు, కొదవపడు.

బుచ్చు, అపమానించు.

క. గుటిచేసి గిన్నెఁ బంపిన, తరువాతను మల్లి పం
పఁదగ దంపినవో, మతి నిన్నుఁ కొదవచేసిన,
తెఱుఁ గగుఁ గలవులును మీమదిం గడు
నెడయు. విప్ర. ౪. ౭౩.

కొదవ(ప)డు. అ. క్రి. (కొద + పడు) ౧. న్యూ
నత నొందు, కొఱతపడు.

క. యాగము కొదవడకుండఁగ, సాగింపుఁడు యు
ష్మ దీయనవనానలకుం, దాగతవిసీలభూమన, మా
గమమున దనుజమకమండలి మ్రగ్గు. పి.
శకుం. ౩. ౧౦౬.

౨. తగ్గు, క్షీణించు; ఎత్తుపడు.

సీ. ముదిమిచేలా వెల్లఁ కొదవడ్డఖరుని ద్రుంపుట
యు నీళ్లకు నడ్డువోయుటయును. అచ్చ. రా.
యు. ౨౫౫.

క. కదలు రదనములు పదములు, గుదివడు జవనత్వ
మింకుఁ కొదవడుఁ జూపుచో, వదనంబు న్ను
క్కుఁ జిక్కు, ముదిమి సుమీ రోత ...
నుద. ౨. ౧౩౬.

సీ... కొదవడ్డయేనుఁగుఁగొదమవోలె. దశకు. ౩. ౪.

౩. విచ్చిన్న మగు, ఎడతెగు.

సీ. కొదవడ్డకారవక్షోణిపాలవతంసవంశంబు నిలి
చె నెవ్వనివలన. వరాహ. ౧. ౯.

౪. మిగులు, శేషించు.

క. కలయం ద్రిష్టమేదిని, గలవీరుల నోర్చి జ
యమఁ గైకొంటి మను, ఘోలు నీకెదురే యిం
కం, గలచే కొదవడ్డవో టఖండితశౌర్యా
నిర్వ. ౫. ౩౯.

కొదవపడు=కొదపడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొదవ}}$)

(కొఱతపడు, తక్కువపడు)

సీ... తత్త్వతిమ యంతయు మన కల్పినఁ బను
లన్నియుఁ కొదవపడక సాగు. వరమ. ౫.
౧౪.

క. రంగద్విలాసకృష్ణ, లింగనోషిత మదీయల్
లానేవా, సాంగత్యవచనచనల, భంగుల నే
మైనఁ గొదవపడెనొ యుపేంద్ర. విప్ర. ౪.
3౦.

(భంగమగు, చెడు.)

క. కొదవపడియెఁ బని యనుచు, న్నది జాలిం దూ
లి వర్ధమానుఁడు దానిక, వదినుండి మనుచు
నందులకు దయాపరతంత్రుఁ డగుచుఁ గొం
దట నిలిపెక. వేం. పంచ. ౧. ౯౬.

కొడుక. విణ. న్యూనము, తక్కువ.

గీ. తక్కువ కొఱంత పాచ్చెము తగ్గు కుందు, కొ
దవ లొచ్చు కొడుక యనఁబొడలు న్యూన,
ము...ఆం. భా. 3. ౨౪.

కొడుకు=కొతుకు. అ. క్రి. ౧. జంకు, భయపడు;
చెనుదీయు.

క. ఆలంకి యాడుకైవడిఁ, గోలాటం జేయుమా
డ్కిఁ గొడుకక కవలై, యాలమునఁ జిడుగు
డాడెడు, పోలిక నిరువాఁగు జగడమునఁ గ
లఁబడియెక. చంద్రా. ౬. 2౪.

క. తనకు ననిష్టం బగునో, యని కొడుకుట శంక
...నరస. 3. ౫౦.

సీ. అడిగినఁ గొడుకక పుడమివేల్పులకు నిచ్చ
లుఁ బాడిమొదవులఁ జాల నొసఁగు. నీలా.
౧. ౪౯.

ద్వి. ఇది యడుగఁగ వచ్చు నిది రా దటంచుఁ,
గొడుకక వర మేటికొను మిత్తు ననిన. ద్వి.
పరమ. ౨. ౧౦౦ పా. ౨౦ పం.

౨. వర్ణలోపముగా మాటాడు, మాటనములు.

క. బ్రదికినబలిదైత్యేంద్రుం, దేదఁ దనయపజయ
ముఁ దలఁచి యెంతయు వెతచేఁ, గొడుకుచు
నిట్లని పలికెక, ద్రిదళాహితగురుని న్యాయ
నిష్ఠురఘటితిక. దళా. ౫. ౫.

జ: కొడుకుకొను.

కొడుకుకొను. అ. క్రి. (కొడుకు+కొను- స్వార్థ
మున.)

(జంకు, భయపడు.)

గీ. అల్లనల్లన హరి హరి హరి యటంచు, గోయ
నుబోలె నొదుఁగుచుఁ గొదికొనుచు, ప్ల
పదభక్తి మూర్తీభవించె ననఁగఁ, జకితహరి
జాక్షిదానఁసాని యయ్యె. విప్ర. 3. 3.

కొడుపు. స. క్రి. (త. కుడప్ప) ఏదేని నోట కేసి
కొని మ్రింగి కుండ ఊరక నవలు. (శ. ౪-ఉం
చు-బ్ర.)

కొద్ది=కొలది.

వి. (పరిమితి, పరిమాణము.)

ద్వి. ఇలువేల్పులకుఁ బూజ లిచ్చెడువారు, కల
కొద్ది దానముల్ గావించువారు. ౧౦. కా.
అయో. ౮౮ పా. ౧౯ పం.

ఉ. ముద్దియమోహ మెంతటిదో మోహనమాపి
లాన వింటె యే, నుద్దుల నొల్ల దెప్పరినిఁ జా
డఁగ నొల్లదు సొమ్ము లొల్ల దే, ప్రొద్దువిడెంబ
చల్పులును భోజన మొల్లదు నిద్ర యొల్ల దీ,
కొద్దికిఁ బచ్చన్తునిలకొరల నేమగుచున్న
దోకదా. శకాం. ౪. ౧౦౬.

సీ. తమిక్కొద్ది నధరబింబము గంటిపడనీక మొన
పంటి నొక్కింత మోపు మనుచు. అని. 3. ౧౬.
జాహ్నువీ. 3. ౯౬. దళా. ౫. ౨2.

(శక్తి)

గీ. వైచి సరగునఁ గ్రవ్వుట వచ్చి తలుపు, మాసి
గడె పెట్టి యింక మునిముచ్చుకాన, యిటు
మొగం బైన నాకొద్ది యెఱిగె దనుచు, నింటి
కిని వచ్చె నవిట్టకంటియును. విప్ర. ౪. 3౧.
ప... రాళ్ల నొడిసెలలఁ బెట్టి చేకొద్దిఁ ద్రిప్పి కీ
వ్వుటివ్వున టువ్వుచు... సానంకో. ౨. ౨౪
పా.

సీ. మొలవంకికొద్ది బెమ్మలిని గెల్పిననాడు గలి
గె నీముంతేతిగవ్వదండ. చంద్రా. ౨. ౫2.

విణ. (అల్పము, కొంచెము.)

ద్వి. కొద్దిగా ములైంపుగొనబువల్లల, మద్దికాచ

లదాబమలయః కైక్కిళ్ల. ౧౦. రా. బాల.
౨౦ పా. ౩౦ పం.

(పాటిది, ప్రమాణము కలది.)

నీ. తాళములంతలై తగ నిమ్మపండులకొద్దులై బొం
గరాలుద్ది గాంచి. ప్రబంధ. ౨౦౦.

(వ్యవ) కొద్దివారు గొప్పవారు. కొద్దిమంది.

జ: కొద్దికాడు.

కొద్దికాడు. విణ. (కొద్ది + కాడు.) త్తురుడు, అ
ల్పుడు.

నీ. కొద్దికాడనగను త్తురుండు తగు ... ఆం.
భా. ౩. ౧౩.

కొన. వి. (క. కొనె. త. కొనై.) ౧. చివర, కొన.

ఆ. వెలరువాలుదీవియల నల్లనల్లార్పు, సోర్లగండ్ల
యందుఁ జొచ్చి సుడిసి, తిరిగి వేగుఁబోకతె
మైర లెప్పిగ, కొనలవంక లొత్తు ననలఁ ప్రో
చు. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౨.

ద్వి. కని బొద్దుండంత నుత్కటకొపవహి, కొన
లను దనుదాన గొని కాలుచుండ. పండితా. వా
ద. ౧౭౬ పా. (వహి కొన = అగ్ని శిఖ.)

క. కొనఁ గననిపాపకర్తుడు, తను నాహారాదివిధు
లఁదనుపఁడు మేయక, జననీడు కాలుగ
ట్టుక, మనుటయుఁ జచ్చుటయుఁ గాదు మద్వి
ధమనఘా. వేం. పంచ. ౪. ౫౬౫.

౨. వృక్షదులచివరకొమ్మ, అగ్రశాఖ.

చ. భయమనుతొల్లికక విమలభావమనుంధరఁ బె
ల్లగించి భక్తి యనెడువిత్తుఁ బెట్టి ప్రతధీపది
సమదవారిఁ జల్లఁగా, నయమున నంకురించుచు
ననల్ గొనలై యెలమిం జెలంగి త, నయము
గఁ బ్రాక నం చనగ నారులమైపులకంబు లే
ర్పడెక. కాళ. ౪. ౧౨౨.

చ. ... ఉగ్రత మహాబలురాకకు నోర్వక జాల
నా, తని నొకభంగి గెల్పు నని తాఁడలపోసి హ
రించె నాకులుం, గొనలును జొంపమూ నిడు

దకొమ్మలు లే యగుడుక రయంబునక. భార.
కాం. ౩. ౩౯౪.

౩. గుట్టపుజాలు, కేసరము.

నీ. లేజినా నున్నతవాజయై లెసిల్లు... గీ. కొన
యనఁగఁ గేసరం బొప్ప... ఆం. భా. ౨. ౧౯౭.
కొనచీకటి = కనుప నుండులేచికటి.

గీ. అంతఁ దొలుకొడి గూయ నయ్యత్తుపాడు, దా
త్త కిష్కలఁ కలుపుచు సరిగ నదికి, నింద్రుడు
ను గొనచీకటి నింతియిల్లు, సొచ్చి నెమ్మేమ బు
ణంకంగ నుందరియును. బాహ్యవీ. ౪. ౮౬.
నడకొన = నడిమి ప్రదేశము.

క. అనుచు నొడఁబాటు లేకున్నను నయ్యత్తు
రుని నొగలనడుకొన నిడి తా, నను రథ మె
క్కి రథికుడయి, చనియె నరుడు జమ్మి నేర
సమ్మదలీలక. భార. విరా. ౪. ౮౪.

ప. ... నకలచతురంగంబులం బూచునట్టానర్చి
యొక్క మోహరంబుగా నమర్చి యందగ్ర
భాగంబునం దాను నిలిచి యరుగెలంకుల నశ్వ
త్థామసౌబలుల నునిచి నడుకొన శల్య నిలిపి
యన్న లేంద్రుండు వెన్నుదన్ని నిల్చునట్లు నే
నె ... భార. ద్రో. ౫. ౧౪౨.

నీ. కుతలంబునడుకొనఁ గొలకొండగా నిల్చి శర
నిధి గొచ్చిరి సగరసుతులు. కు. సం. ౧. ౫౨.

కొనరిక్క = లేవతీనత్త త్రము.

క. కొనరిక్క పేరిపాలఁతుక, పెనిమిటివై నాఁగలి
యును తెనుఁదాటిసిడం, బును బూని కవళి
కాండ్రక, దునిమి పుడమిపడఁతి వ్రేఁగుద్రో
యదువు గదా. అచ్చ. రా. బాల. ౧౫౮.

కొనగోరు = గోటికొన, నఖాగ్రము. భీమ. ౧.
౧౧౦. రాజ. చ. ౨. ౧౦౭.

కొనముక్కు = నాసికాగ్రము. వైజ. ౪. ౬౭.

కొనరెట్ట = హస్తాగ్రము. రం. రా. అయో. ౮౯.
పా. ౫. పం.

కొనబావిలి = చెవికొనయందు ధరించెడిభూషణవి
శేషము. (వా)

జు:కొట్టకొన, కొనలిడు, కొనలునిగుడు, కొనలువా
లు, కొనలుసాగు, కొనలొత్తు, కొనసాగించు,
కొనసాగు.

కొనటి, కొనటివాడు. విణ. కుమాసి.

గీ... రూపవిహీనులు దారు రూపు, గలిగి తొలు
మేనఁ గొనలులఁ బలికినారు. భార. ఆమ. ౫.
౯౩.

గీ. ...కన్యఁ, గులజ నై నను రోగిణిఁ గొనటిఁ జె
నఁటిఁ, బరిణయంబగు తొప్పదు...మార్క. ౩.
౨౩౯.

గీ.బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు,వలన హీనులు
రూపవివలనఁ గొనటి, వారసూయలునేయుదు
రీరసమున... భార. శాం. ౩. ౭౦.

కొనకొనఁగోడి. వి. బొల్లికోడి, జలకుక్కుటము.

గీ. కొనకొనఁగోడి యేట్రంత కొంకనక్క, నమి
లి యీ నాలుగిటిదర్శనంబులెన్న. క్రీ.డా. ౫౨.

పీ. చక్రస్తనప్రకాశమునకు ఘేనంపుఁగొం గిడి
కొనకొనఁగోళ్ల గొణఁగి. ఆమ.ర.౧౨౩.సుద.
౩. ౧౯౪.

కొనలిడు. అ. క్రి. (కొనలు + ఇడు) వర్ధిల్లు, అతిశ
యించు.

క. ... క్రయ్య దొకయిండు కై నక, డయ్యదు
కొనఁడియెఁ దృప్త...భాగ. ౯. ౫౭౭.

కొనలునిగుడు. అ. క్రి. (కొనలు + నిగుడు.) కొన
లొత్తు, వర్ధిల్లు, అతిశయించు.

ఆ. వాడు నతనిరాక పోడిగ నిజబుద్ధి, నెఱిగి
యతనియున్నయెడకు వచ్చి, పరమధక్తి మ్రొ
క్కి ధరణీనురేశ్వరుఁ,గుళల మడిగి ప్రియము
గొనలునిగుడ. భార. ఆర. ౫. ౨౦.

క. ఆత్మలకు మ్రొక్కి తక్కిటి, క్రొత్తదులందఱకుఁ
బ్రియము గొనలునిగుడఁ గా,న త్తటిఁ దిలకించె

వరవ, సూర్యమయై సత్యభామ యుజ్జ్వలగి
మక. హరి. ఉ. ర. ౨౨౦.

కొనలువాటు. అ. క్రి. (కొనలు + పాటు) వ్యాపిం
చు, ప్రసరించు.

వ...నిజగరుత్మనక రేఖామయూఖంబు లాఖండ
లారిదిమ్మనకు నక్కజంపు టెలమిం గొనలు
వాటి యుద్ధిపించు ప్రద్యుమ్న ప్రతాపవైభ
వంబునుంబోలె జాల నాలోకనీయంబు లగు
చుండ. ప్రభా. ౨. ౧౦౫.

కొనలుసాగు. అ. క్రి. (కొనలు + సాగు?) కొన
సాగు, వర్ధిల్లు.

గీ. గోపకాంతలయానలు కొనలుసాగు,చందమునఁ
గోరుకు లెంతయు సందడించె, గడుపులోప
ల సర్వలోకములు నిడిన, బాలకునితల్లి యైన
యప్పద్దముఖికి. వి. పు. ౭. ౪౭.

గీ. ఇవ్విధంబున బ్రాహ్మణుం డెఱిగియెఱిగి, శివు
గుమండఁగఁ బెక్కువత్సరము లరుగఁ, గలుగు
దురు పుత్రు లిద్దఱు అక్కలమునకుఁ, గుండగో
ళకవంశంబు కొనలుసాగు. కాశీ. ౭. ౨౩౪.

౨. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

వ. ... అనవుడుఁ గనుంగొనలఁ గొనలుసాగున
లున కనుకూలం బైనవృద్ధులంబు సదయంబు
గా నొనరించి...కాశీ. ౧. ౫౭.

కొనలొత్తు. అ. క్రి. (కొనలు + ఒత్తు) వర్ధిల్లు.

ద్వి. కొనిపోయె వేడకలు కొనలొత్త నపుడు, వి
నుతార్థ్యపాద్యాదివిధులఁ బూజించి. రం.
రా. బాల. ౨౫ పా. ౨౦ పం.

కొనసాగించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొనసాగు}}$) కొనసాగు
శేయు.

(వృద్ధిచేయు, పెంచు.)

మ. ధన మార్జింపును నార్జితం బయినతద్ధర్మవ్యంబు
చేరంబుచే, గొనసాగించుడు వడ్డివాసివలనక
గూర్తు మతీం గొంత... ప్రబోధ. ర. ౩౩.

కొనసాగు. అ. క్రి. (కొన + సాగు?) ౧. ప్రస

రించు, న్యాపించు; ప్రవహించు.

గీ. కాల మనుకువిందుడు చంద్రికాపటంబు, నే
యఁ బన్ని నమగ్గమొకొ యనంగ, నవమయూ
భాళి గొనసాగి మివల నొప్పె, విధుఁ డమరె
వానిగృహభిత్తి వివర మనంగ. కళా. ౮. ౧౫.

చ. నొసలసు ముంగురులో చెదర నుల్కాని ము
క్కరదాలు మోవిపై, వెనఁ గొనసాగ ...
బాహువీ. ౧. ౧౪౬.

సీ. ముజ్జగమ్మఁ బవిత్ర ముగఁ జేయుతీరమ్మఁ గొన
సాగఁ జేసినయనఘమూర్తి. విజ. వి. ౧. ౧౨౭.

౨. వర్ధిల్లు, పెరుగు, ఆతిశయించు.

ఆ. కొడుకుఁ గన్న వేడ్క గొనసాగ కోహిణిఁ,
జీరఁ బంచి చిత్ర చేలములను, మండనముల
నిచ్చి మన్నించె నందుండు. భాగ. ౧౦ పూ.
౧౧౭.

వ. నాబంధువర్గంబు బంధువర్గపుఁడీగయంచో
రఁ గొనసాగి బదుకుం గాక యని యాశీర్వ
దించి ... కాశీ. ౫. ౧౬౯.

సీ. మత్పాదభక్తి యాత్మకు జనించినమాత్రఁ గొన
సాగి జ్ఞానంబు గుదురుపడును. దళా. ౧. ౨౨౨

౩. పూర్తియగు; నెఱవేటు, సఫలమగు.

గీ. అమృతాపూజ గొనసాగినట్టు లైన, సంగరం
బున గెల్పునేశత్రు వైన, విఘ్న మొందిన
నోడు నవ్విధము మత్త, చిత్తుఁ డాట గణింపక
చేయఁ దొడఁగె. ఉ. రా. ౩. ౨౦౫.

గీ. ... అశక్తు లైన, వారిచేతలు కొనసాగి పచ్చు
కెట్లు. వరాహ. ౧౧. ౨౪.

గీ. వేలుపులవేల్పు మామొఱ యాలకించి, కనికర
పుఁజాడ్కిఁ గనుఁగొని; గాట మగుచు, నెద
లఁ బొడలెడునకు కెల్లఁ బ్రిదిలపటిచి, సా
కవే కోర్కు లికఁ గొనసాగఁ జేసి. అచ్చ.

రా. బాల. ౬౯.

కొని=కొన్ని.

క. మనుజవతి యివ్వధంబునఁ, దనచేఱయింటికిని
ముచ్చఁ దప్పన నొప్పించి నయట్టుల మదిని
నరకు, గొనక మఱచి యున్నయెడను గొనిదిన
ములకుఁ. నిర్వ. ౭. ౬౩.

(హల్లు పర మగుచో 'ఇ' కారము లోపించుటయఁ
గలదు)

ఉ. కొన్ని గొణంగి కొన్నినిసి కొన్ని తుటారము
లాడి...పాండు. ౮. ౧౪౭.

కొనితెచ్చే. స. క్రి. (కొని + తెచ్చు) తీసికొనివచ్చు.

వ. భగీరథుం డనురాజన్యండు కపిలముని ప్రదీప్త
కోపానలదగ్ధు లగుసాగరుల నిరయంబువలన
నుద్ధరించుటకై తపోవిశేషంబున మందాకినిం
గొనితేర...కాశీ. ౫. ౨౮.

క. తోరపులత్తుకచాయల, వారువములు గట్టి మహి
షవరకేతువు నె, ల్వార సమకట్టి తే రా, సార
థి గొనితేర నెక్కి సంతంభమునఁ. ఉ. రా.
౩. ౩౪౩.

చ. ఇతరులు రాకమున్న యది యెక్కడఁ జెట్టిన
దానవో నుశీ, స్రుతఁ గొనితెచ్చు తల్లిఖురుఁ
గన్నులఁ జూచినదాఁక నామనం, బతిముదితం
బు గాదు...ప్రభా. ౧. ౧౩౬.

కొనిపించే. స. క్రి. (✓ కొను) కొనఁజేయు.

(ఐలువకు పుచ్చుకొనఁజేయు.)

ఉదా: మగనిచే ఆమె జరీచీర కొనిపించినది.

కొనిపెట్టు. స. క్రి. (కొని + పెట్టు) కొనియిచ్చు, వి
లిచియిచ్చు.

సీ. మురువుతో నామేలిముసుగు దీసినవేళఁ గొని
పెట్టు మందునో కుప్పునంబు. గంధ. ౧౩౧.

కొనిపోవు, కొందోవు. స. క్రి. (కొని + పోవు) ఆప
వారించు; తీసికొనిపోవు.

క. నాచిన్ని ముద్దుఁగూఁతురు, నాచక్కనితల్లి వీ
థి నడయాడఁగ నన్నీచు కొనిపోయె సావ్య
ము, రాచిలుకం గొంచు బోవు క్రమమునఁ
దండ్రీ. రాజ. చ. ౨. ౩౧.

క. చంపిన జంపుము న న్నుటు, గొంపోతుండినను
బాలు కొసర కడయ్యక, జంపిన నన్నొకటి
మత్తి, కొంపోయిన నెండ తెట్లగుదురో యె
టుగఁ. ప్రభా. 3. ౧౪౩.

ఇట్లే: కొనిచను, కొంఁచుఁజను, కొంచేఁగు, కొం
చుఁబోవు.

క. శౌరియిచె పొలిచాతము, గోరికఁ గొనిచనుచు
మనలఁ గొనిపోఁడని లోఁ, హరిన నెవ్వగఁ ద
క్కిన, భూరుహములు మసురసామ్రాధురము
నించె. పా. ౪. ౫౨.

చ. భామినిలోడ నిట్లయె: బర్హదశాక్షుఁ గా
నఁ బోయెదఁ, గోమలి బర్హిద్రులము కొంచుఁ
జనఁ మన కెద్ది వస్తు వా, స్వామికి నిష్టమైన
యది సంగతియే చన రిత్తచేతులఁ, భూమిపు
లాద్దకుఁ సతులసాండులకుఁ గురు లున్నచో
టికి. కుచేల. ౧. ౧౦౩.

కా. ... నా, మం గాంతాజనులం దగంగఁ బరికిం
గొంచేఁగు టర్హం బగు. భార. శల్క. ౨. ౨౧.

క...రాచిలుకం గొంచుఁబోవు...రాజ.చ. ౨. ౩౧.

కొనియాట. వి. ($\sqrt{\text{కొనియాడు}}$) కొనియాడుట.

(క్లాఘనము)

ఉ. ... ఆ, త్యాదరవృత్తి మీరు విజయాశ ననుం
గొనియాటఁ జేసి యాఁ, గాదన కియ్యకొంటి
...భార. ద్రో. ౧. ౪౩.

క. నకులనహదేవనయశా, స్త్రోకశావేదిత్వమునకు
జను లనురాగా, ధికులై మిమ్ముం గొనియాటకు
నారేడు మనసు గీడ్పడం జింతిల్లు. భార.
శాం. ౧. ౧౭.

(ఆచరించుట)

నీ. తలఁపంగ నాద్యమై తనకుధర్మమ యెఱ్ఱఁ గొని
యాట నాస్తికగోష్ఠిఁ జనమి... గీ...ఇన్నియు
ను శిష్టచరితంబు లిద్దచరిత. భార. ఆర. ౫. ౪౪.

(కొలుపుట)

క. కడు: గొత్తలు నీ విటు నను, బడుగుం బాటిం

చి మిమ్ము ప్రాకించెను నీ, యడుగులఁ గొని
యాటకు బను, పడినారము నీకు మమ్మఁ బాడి
యె పొగడ. హరి. ఉ. ౮. ౫౨.

కొనియాడు = కొండాడు. స. క్రి. (కొని + ఆడు)

౧. మెచ్చు, పొగడు, స్తుతించు.

క. తనవలును లోక మెల్లను, గొనియాడఁగఁ దగిన
లోకగురుఁడు...భార. ఆది. ౭. ౨౪౬.

చ. హరుఁ జెడనాడి నీరి గొని యాడెను పెద్దము
నీవు...కు. సం. ౨. ౧౬౬.

౨. నారవిందు, ఆదరించు, పాటించు, లక్ష్యపెట్టు.

చ. ... నీగురువుఁ బొల్తె తగం గొనియాడు మెల్లు
నె, పై నటుల భక్తిమై నడవు... భార. విరా.
౧. ౨౫౨.

నీ. కుంతిమహాదేవికోడం ద్రలోపల నగ్గలంబుగఁ
గొనియాడఁ బరఁగి. భార. విరా. ౨. ౨౧౬

క. అనిన విత్పదేవతలు మా, మను నీకును నరకగతి
యగుం జుమ్మి నీ, మనమున మావచనంబులు,
కొనియాడక విడిచి లేని కులజులధిశక్తి. మార్క.
౭. ౧౯.

౩. భజించు, నేవించు, కొలుచు.

క. ... నీవు నీవిధములజనములం, గొనియాడుచు
వారలు శో, భనము లొసంగును రఘుంబుఁ బా
పుదురు కృపక. భార. ఆమ. ౨. ౧౩౬.

నీ. స్వర్గకాములు పితృవర్గంబుఁ గొనియాడియి
లోకనుఖిల లెల్లఁ గాంచి. హరి. పూ. ౨.
౧౩౦.

౪. కాపాడు, రక్షించు, పోషించు.

గీ. ... ఆరవిపుత్రములు దాని, నెంగిలులు పెట్టి కొ
నియాడ నెలమిఁ బెరిగి. భార. కర్ణ. ౨. ౫౪.

క. విను మగ్గోవిందుడు సఖుఁ, డును బంధుఁడు
గార్వకర్మకుఁడనై నిమ్ముం, గొనియాడుచుం
డ దురితం, బనుపేరును గలదె నీకు ననఘవతి
త్రా. భార. శాం. ౩. ౪౮.

క. విను భక్తియు వెఱపుఁ గలిగి, యపజన్ములు నె

ద్దవాని నారాధింపక, జనవర యతండు తమ్ము
లఁగొనియాడక సిరికిఁ బట్టగుదు రుజ్జ్వలురై.

భార. ఆను. క. ౧౩౨.

మా: సహ్యేషం పృత్తిదాతా స్యాత్సచైతాత్
ప్రతిపాలయేత్, కనిష్ఠాస్తం నమస్త్యేరక్ సర్వే
ధందానువర్తి నః. సం. భార. ఆను. ౧౬౨. ౧.
రం. రా. కిష్కిం. ౨౧౬ పా. ౨౩ పం.

౫. ఆలంబించు; ఆచరించు.

చ. ఇది శతవృద్ధ మాజనని యిప్పుడు మృత్యువుఁ
బొందె నిట్లు నే, యుదుము తుల ప్రయుక్త మ
గుచున్న సనాతనధర్మ మిత్రైఁ, గ దహనకర్త
మొల్ల మది గానిదిగా మును నిశ్చయించి మా,
మొదటివా రొనర్చువిధముం గొనియాడితి
మేము నియోడక. భార. విరా. ౧. ౧౭౯.

క. విను రాజు లెట్టిధర్మము, గొనియాడుదు రట్లు
నడచు గుఱుకొని ధాత్రీ, జనము ... హరి. పూ.
౨. ౮౭.

క. అనిన నతఁ డిట్టిధర్మము, కొనియాడక వ్రతము
లాండు గోరి నడపఁ గాఁ, బని యేమి... భార.
కాం. ౬. ౫౦౪.

౬. తలపోయు.

క. విధివశమునవచ్చినకీ, డధములు గొనియాడి వ్రేఁ
గురై విపులభవాం, బుధి మునుఁగుదురు ...
భార. ఆను. ౧. ౯.

శ్లో. కోహ్యత్తానం గురుం కుర్యాత్ ప్రాప్తవ్యే
సతి చింతయక్, ప్లవంతే ధర్మలఘవో లోకేం
భసి యథా ప్లవాః, మజ్జంతి పాపగురవః శస్త్రం
స్కన్నమివోదకే. సం. భార. ఆను. ౧. ౨౨,
౨౩.

కొనివచ్చు. స. క్రి. (కొని + వచ్చు) తెచ్చు.

(తీసికొనివచ్చు)

గీ... సాహిణి యొకండు, కర్తయొడికిఁ గొనివ
చ్చె గంధవాహ, బాంధవం బగుకౌముదానైం
ధనంబు. మనుచ. క. ౨౮.

(వైడిచేప) నీ. తనసంతతికి మేఠఁ గొనివచ్చు
రీతి దిక్కశరీరంబులగరుల నాను. దశా. ౧.
౨౮౯.

కొను. స. క్రి. (త. కొన.) ౧. గ్రహించు.

(క) పట్టుకొను.

తరళము... ఏను తీర్థము లీసము ద్ర తటంబునన...

వీని నెన్నడు నాడనో, డుదురు సప్తము లిండుఁ
గోల్తానడువ్ గొనుక వడిఁ జొచ్చుడుక. భా
ర. ఆది. ౮. ౧౪౮.

నీ. గంధర్వకామినీకాముక వ్రాతంబు లాతాలఁ గొ
ని మోది లజ్జఁ గొండు. హర. ౫. ౧౦.

ఉ. ముందల వట్టినట్లు తనముఖ్యతరాస్త్రము గొన్న
దేవకీ, నందనుఁ జూచి... పారి. ౫. ౩౮.

(చ) తీసికొను; తీసికొనిపోవు.

ఆ. ... అతిసపిండుఁ, గరులఁ దురగములను నరదం
బులను గొని, యరుగు దెంచె ... భార. మా.
౧౧౫.

క. చని సం ప్రార్థించి యతనిఁ, గొని రుద్రునిఁ గాం
చి నీసఖుం డీతఁడు వ, చ్చినకార్యము కృతతో
డను, విను మని దండంబు లెఱుగు వినిపించె ద
గక. భార. కాం. ౩. ౧౧౭.

(ట)-ధనాదులు-ప్రతి గ్రహించు; పరి గ్రహించు,
స్వీకరించు.

గీ. కపిల యిచ్చినవానిన కాదు నిజము, కొన్నవా
నిని బుణ్యాత్మ పురుగుఁ జేయు. భార. ఆను.
౩. ౧౦౩.

క. విను మిచ్చెద నని యీమియుఁ, గొనియెద నని
పలికి ఓదపఁ గొనకునికియు న, త్యన్యతంబులు
సత్యవ్రత, మునకుం దొలఁగంగ మనకు భూవర
తగునె. భార. కాం. ౪. ౧౫౦.

క. కా కేమి తన్నుఁ దిట్టెనె, కోకిలతన కేమి ధన
ము కో కొ మ్మ నె నే, లోకము పగ యగుఁ బరు
నని, నాకునఁ జాట్ట మగు మధురవాక్యమువల
నక. కవిక. ౨. ౮.

క. వే కందమాలఫలములు, కోకోం డని యొనంగ
నందికొని నమలి కపుల్. భా. రా. కిష్కిం.

౬౫౫.

(త) లోగొను, ఇముడ్చుకొను.

గీ. ... నముద్రంబులోన బుట్టి, వైవఁ గొన్నంత గొ
నుఁ గాక... భార. భీష్మ. ౨. ౨౦౨.

౨. అపహరించు; హరించు.

క. ఆమిష మని దానిం గొనఁ, గా మది సమకట్టి
యొక్కభిగ మాభిగముకొ, వ్యోమమునఁ దా
క... భార. ఆది. ౩. ౨౯.

గీ. ... బ్రాహ్మణధనంబు గొనుట ధర్మంబు గాదు,
మనుజపతులకుఁ దగియెడిమానికంబు, గాన వి
డుచుట సీతిమార్గంబు గాదు. వరాహ. ౫. ౫.

క. ఉన్నఁ గని యప్పడఁతి యో, యన్న విడుపు
భుజగ నాథు ననవుడు నతఁ డీ, పిన్నాతని ప్రా
ణంబులు, గొన్నది యిది దీనియునుఱుఁ గొని
యెద ననియెక. భార. ఆను. ౧. ౭.

౩. ఆధారముగాఁ జేసికొను; అనుసరించు.

గీ. ... ఎవ్వరిఁ గొని యతండు, కారవులమీఁద నె
త్తి రాఁ గలుగువాఁడు. భార. ఉద్యో. ౨
౧౬౯.

క. తమతమ దేశంబులకై, మిముఁ గొని పాండవుల
గలుచు మెయికోలున భూ, రమణులు గొంద
లు వచ్చిరి... భార. భీష్మ. ౧. ౩౧.

గీ. పురము వెడలి గోమతి యను పుణ్యతటిని, నడుము
కొని చని యారాజనందనుండు, దీనియావలబె
ననాకో ద్విజకుమార, వరులయూ రని యడుగం
గ వారు సేరి. మార్క. ౩. ౬౬.

౪. కావించు, చేయు.

క. వడి దొనఁ దిగుచుట దొడుగుట, వెడలం దెగ గొ
నుట తరము విడుచుట గానం, బడక విలు గుడు
సువడుటయు, నడుగక రక్కసులు వడుటయు
ను గానఁబడుకొ. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౭౪.

(తెగకొను=వ్యాకృష్టిచేయు.)

చ. ధనువుల నిట్లు బాణములు దాడణిల నమర్చి
బల్లెగల్, గొని నిగిడింప... భా. రా. ఆర. ౨.
౨౭౪.

౫. పొందు, ప్రాపించు. (ఇది పెక్కుపట్ల విశేష్య
ముల కను ప్రయుక్తమై ఈయర్థముతో శబ్దపల్లవ
క్రియగా వీర్పడుచున్నది. ఉదా: తెవులుగొడ,
భయముగొను, మరులుకొను.)

గీ. తునుమధనువున నెవ్వండు గొను విజయును. భా
గ. ౧౦ ఉ. ౧౦.

ఉ. ... సురేశ్వరదులం, బన్న మలాడి నీమగని
పక్షము పల్కెడు గాక జేల నీ, కొన్నమరు
ల్లగజ్జములు గొందురె వ్రాత్యులఁ బూజ్యులు
దురే. కు. సం. ౨. ౧౬౯.

క. ... ఈతటినిం, గనుఁగొను పుణ్యుండు మిక్కిలి,
కను గొను నెన్నుదుట నెన్నఁగాదర మనుకే.
దశా. ౧. ౧౨౩. పాండు. ౧. ౭౧.

౬. లక్ష్యముగాఁ జేయు, గుటిగాఁ జేయు.

ద్వి. ... ఇంద్ర జిత్తు, పసిఁడిపింజల నొప్పుబాణ
ము లొడిగి, గోముఖుం డనువానిఁ గొని కాడ
నేసె. రం. రా. ఉ. ౭౫ పా. ౧౭ పం.

౭. లక్ష్యపెట్టు, సరకునేయు.

క. కొనరు బుగులమాట నాస్తితులు వినయిధి.
భార. శాం. ౬. ౨౨౫.

చ. ... భుజశక్తి నెవ్వరిం, గొనక కరంగి రజ్జపలు
కుశ్ గడుఁ బెక్కులు వల్కు దెల్ల నీ, పు...
భార. మహా. ౪౪. భార. ద్రో. ౫. ౩౨౫. సృం.
౪. ౨౧.

౮. వశపలుచుకొను, ఆక్రమించు, స్వాధీనము
చుకొను.

సీ. అభయంబు వేడిన నందఱుఁ గృపఁ గాచి యేచి
యీ పెన్నేలయెల్లఁ దాన, కొని యధ్వరములు
పెక్కినరించి ... భార. శాం. ౧. ౨౩౮.

చ. బలిమిఁ దదీయు లవ్వడు సభానునిముఖులకె
ట్టఁ బట్టి యా, తలఁ బడనై చుచుం దమకుఁ దా

- మెయవారణఁ దత్తదాననం, బులు గొని కూరు
చుండిరి ... ప్రభా. గ. ౮౨.
- గీ. ఇందుర మృన్నుచోట నిల్లెలఁ గొనుట. మవల.
౨. ౨౩.
౯. తొల్పు, ధరించు.
కనలువదితో మ్మిది రూపం, బులు గొనియుం బుప్పు
గంధములు మోవఁగ లే, కలసియుం దెమైర
లానుం, బులుము యువజనము మేనిపలుచనిచె
మటర్. పాండు. గ. ౧౮౫.
- వీ. కొమ్మకత్తుల మెఱుంగులచ్చెల్ల పావడర్ గొనునది
మస్తేనుఁగులచయంబు. మవల. ౨. ౧౨౭.
౧౦. పూను.
క. విను మప్పులుకులు పాటిగఁ, గొని దుశ్శోధనుని
తోడఁ గొంటిని బగ... భార. కర్ణ. ౩. ౬౦.
౧౧. హిరజనంబులెదుర నీతని కెడ రైనఁ, బ్రాణ
మిత్తు ననుచుఁ బ్రతినఁ గొంటి. జై. భా. ౮.
౯౦.
౧౧. కలియు, కూడు, చేరు.
వీ. కమలకాననమధ్యకలహంసవిభుభాతిఁ గూర్చి
నెచ్చెలిపిండు గొని చెలఁగుచు. పాండు. ౨.
౩౧. కేయూర. క. ౧౬౫.
౧౨. తలఁచు, ఎంచు.
క. అది రవిస్రంతుటగాఁ గొని, మద మెనకంబె
నఁగ నార్చి మనసైన్యంబుల్, వొదలె... భా
ర. ద్రో. క. ౩౧౬.
౧౩. దమజాదునుము మనుట తప్పగాఁ గొనమహి.
రుక్మా. ౫. ౧౬.
- క. కటకటమనవా రిది దుర్బటముగఁ గొని యెంత
చింతఁ గావించెద రె, పుటి కింక నేము మే
మెంతటిపగయును దీర్ప లేమె తమయాజ్ఞప
నక. ప్రభా. ౨. ౫౫.
౧౩. వెఱవేర్పు, సాధించు.
క. రాణింపఁ బల్కి తనపని, జాడై కొను ... ఆ
ము. క. ౨౬౯.

- ద్వి. పెనుపాండఁగా సామ భేదదానములఁ, గొన రా
నికార్యంబు గొనకొనె నేని, మఱిగదా దండం
బు. రం. రా. యు. ౨౯౮. ౧ వం.
౧౪. తెచ్చుకొను, తెచ్చిపెట్టుకొను.
చ. కిలకిల నవ్వు మోవిపలుగెంటుల దీటుఁ గుచం
బు లోరగా, వెలువడఁ బైటవేయు నెఱవెంత
గఁ గేరు మరుల్కొనంగ బె, ర్కులు గొనఁ
జూచు లేనివగలుం గొని మాటికిఁ గుల్కు....
హంస. గ. ౨౧౭.
౧౫. చేరనిచ్చు.
వ. ... క్రే పులం గొననియాపులం దొలగఁగట్టి
పిళ్లు పెట్టియు మందులు సల్లియుం జాల దుఃఖ
పఱిచి చే పెఱింగించువారును. హరి. పూ. ౫.
౧౪౨.
౧౬. (నృత్తాదులను) ప్రయోగించు.
క. మద్దెలనద్దన నీతని, నిద్దరమ బెల్లఁ బోవ నే
ర్పు మెఱయ నే, నిద్దముగ దేశిఁ గొనియెద, నొ
ద్దికగా నుండుఁ డనుచు నొనరిచి సఖులకావా
ర్తకి. ౩. ౧౨౨.
౧౭. భుజించు, తిను.
క. విను మధురాహారంబులు, గొనుటయుఁ బె
క్కండ్లు నిద్ర గూరినయెడ మే, ల్కని యుని
కియుఁ గార్యాలో, చనముఁ దెరువు నడచుట
యును జన దొక్కనికిక. భార. ఉద్యో. ౨.
౩౮.
- క. తనుయాత్రకుఁగా నశనము, గొనుఁ బూర్ణము
గాఁ గొనండు... భార. కాం. ౫. ౩౨౧.
౧౮. త్రాగు.
క. శ్రీపాదంబులు గడిగెను, శ్రీపాదోదకము గొ
నియె... హర. ౨. ౧౨౪.
- క. ఎనుబదియేడులవార్ధక, మునఁ బ్రాక్తనశక్తియు
డిగిపో దాతనికిక, దినియెడిది పెద్దమాంసము,
కొనియెడియది కల్లు మనసుకొ వ్వెట్టుడు
గుక. శివరా. క. ౧౫.

చ... అన్న మేమియం, గడువదు కీరముం గొ
నదు... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౭౨౯.

౧౯. నెలకుదీసికొను, నెలుచు.

క. ఏమమైద మనినఁ బృథివి, యోమనుజాధీశ కొ
నుట యొప్పెడు తెరు విం, దేమియును నెగ్గు లే
దీ, భూమినురులకోర్కీ దీర్చిపుచ్చుము ప్రీ
తిక. భార. అశ్వ. ౪. ౧౯౫.

సీ... అమైద నూలుగోవుల కెవ్వరే గొనుడు...
హరి. పూ. ౨. ౪౦.

౨౦. ఖండించు, నజును.

చ... ఎ, క్కుడునెన రాహుమస్తకముం గొన్నను
దర్శనచేవుం గొల్చెదన్. ఆము. ౧. ౯.

౨౧. కొట్టు, వ్రేయు.

సీ. కొనె మారఁ జదిపె నాఁగను గొట్టె నని తోఁ
చు... ఆం. భా. ౩. ౧౩౨.

మ... భీమపార్థులును గో కొమ్మంచు నొక్కుమ్మ
డిక, గవియక... భార. భీష్మ. ౩. ౩౧౯.
మార్క. ౧. ౧౩౫.

౨౨. నాటు, కాడు.

చ. ఒకబలుతూ పురంబు గొని యుచ్చిచనం గర
మల్లి యేయుడుక. భార. ద్రో. ౫. ౧౭౩.

చ. హలధరుఁ డేకలవ్యహృదయంబు గొనక ఘ
నశక్తి వైచినక. ఉ. హరి. ౩. ౧౦౬.

ద్వి. పరతేర నొకకొయ్య యరకాలు గొన్నఁ, జర
చుర నరములు స్రుక్కుఁ దివుచుడు. పండితా.
పురా. ౧౩౨. పా.

అ. క్రి. ౧. నెలకొను, ఉండు.

చ. మనమునఁ గొన్న నెవ్వగలు మాన్చి ఘటించురు
కావ్యనమ్మదం, బనఘకథాముఖంబున హితా
హితభోధ మొనర్తు రింపుగాఁ, గనుఁగొనుకం
టె నద్భుతముగా నెఱింగింతు రతీంద్రియా
ర్థమల్, ఘనమతు లెల్లవారికి నకారణమిత్తు
లు గారె నత్కపుల్. కవిక. పీఠి. ౮.

౨. పనికివచ్చు, చెల్లు, సాగు.

అ. కుటిలబుద్ధు లిచటఁ గొనవు నెట్టిన ఘన, దో

ర్బలంబు మెఱసి తొడర వలయు, నతడు గాం
డివమున నడ్డసాళ్లు వైవఁ, దురుల సంపా
న గురియఁ గాని. భార. క. రా. ౪. ౧౯౭.

మ. అనినం గ్రంథకషాయ తాత్పర్యమి
ల్లు కీవాఁడుముల్, గొన విచ్చోసని మండలి
కృతరణతో, దండనిర్దుక్తశ, స్తనికాయల
సేనలక గడపి... జై. భా. ౫. ౧౦.

౩. అతిశయించు, విజృంభించు; వ్యాపించు.

సీ. పరితాపకభిక్షు ల్లరికొని వనములోఁ గాల్చి
చ్చులై కొని కాలుచుండు. కు. సం. ౫. ౬౫౧.

చ. గనగన నెల్ల ప్రాద్దుం గొని క్రాలెడనేడిమి
చేర్చుభర్త మే, నెనయను దగ్గఱక నయిచ
కంతయు భీతి నొదుంగుచుక... హరి. పూ.
౧. ౧౬౭.

౪. అగు, ఏర్పడు.

ద్వి. గుంపులుగుంపులుగొని తన్ను దూఱ, సాంజేది
రామునినుద్ది చెప్పచును. రం. రా. ఆమో.
౧౨౧పా. ౨౯పం. (గుంపులుగుంపులుగొనఁ
గుంపులుగుంపులుగా ఏర్పడు.)

౫. ఇది సకర్తక క్రియలకు ఆత్మ సేవదాగ్ధమనయ
ను అకర్తక క్రియలకు స్వాగ్ధమందును ఆప్త
యక్తమగును.

ఉదా: చంపికొను, కొట్టుకొను, దాగుకొను, పం
డుకొను, మొ.

చంపికొను:-

చ. ... భీష్ముని నెనకొల్చి సేనలకు ముఖ్యుడనీ
వని యుబ్బుఁజేసి యీ, సునఁ దలపెట్టి చంపి
నఁ జూచె నుయోధనుఁ డింత సేమనక. భా
ర. ఉద్యో. ౪. ౨౦౭.

రవులుకొను:-

సీ. ... అవుల నాసాట్నూరు రవులుకొనియె ఆ
ము. ౧. ౩౬.

(కోక, కోగక, కోగక, కొంచు, కొన్న,
కోక, కొని, కొందురు, కొంద్రు, కొందురు, కొం
డు, కొమ్ము, కో, కోకొమ్ము, కోవయ్య మొదలగు

విశేషరూపములు వ్యాకరణములనుబట్టియు ప్ర
యోగములనుబట్టియు గ్రహింపవలయును. కొ
న్ని ప్రయోగము లీ క్రింద ఈయఁబడినవి.

చూచికొండము=చూచికొండము.

ఆ. ... చూచి, కొండ మెల్లపనియు రండు వేగ.
భార. మా. ౧౭౩.

కొండ్రు=కొందురు.

సీ. ... మీలయట్టుల బలవంతు లల్పులఁ దమకు
నాహారములుగఁగి. గొండ్రు భూపతి లేకున్న
మండ్రై జనములు... భార. కాం. ౨. ౨౫౫.

కొండు=కొనుఁడు.

ఉ. కొండని వేడ్కతోఁ బసిఁడికొండ ధనార్థ
ల కల్లఁ బంచి యీ, కుండుట... నైష. ౧. ౫౧.

కొండ్రు=కొనుదురు.

కా. స్వామి ద్రోహము వాపికొండ్రు చట... కా
శీ. ౬. ౩౭.

చవిగొను=౧. రుచిచూచు, ఆస్వాదించు.

సీ. ఏమి దాఁ జవిగొన్న హృదయేకు కెమ్మై విదోఁ
పక యది మున్ను దోఁపకుండె. కళా. ౬.
౨౧౮.

౨. తిను; అనుభవించు.

మ. వివిధాజ్యహుతిధూపదీపములు నై వేద్యంబు
నీయగ్ని ముక్, జవిగొన్ బిమ్మట భుక్తి ముక్తు
లు నవశ్యప్రీతిగా నెప్పుడుక్, జవిగొండ్రం
బురుహసనాచ్యుతమహేశానాదిబృందారక,
ప్రవరుల్... కాశీ. ౩. ౨౦౬.

తెవులుగొను, తెవుపులుగొను=రుగ్గమగు, వ్యాధి
గ్రస్తమగు. భార. ఆది. ౫. ౫౩, ఆను. ౫. ౨౧౮.
భయముగొను=భయపడు. భార. ఆర. ౨. ౮౮.
భుక్తిగొను=భుజించు. కాశీ. ౨. ౭౫.

జ:కొంట, కొండాట¹, కొండాడు¹, కొనితెచ్చు,
కొనిపించు, కొనిపెట్టు, కొనిపోవు, కొనియాట,

కొనియాడు, కొనిపచ్చు, కొనుగోలు¹, కొనుబడి,
కొనుమొదలు, కొలువు⁴, కో², మొ.

కొను:గోలు¹. వి. ($\sqrt{\text{కొను}}$) కొనుట, క్రయము.

(శ. ర.)

కొనుగోలు². వి. నాట్యయోగ్యతద్ధితాదిశబ్దోచ్చా
రణము.

మ. ఎకతాళంబున పీఠమర్ధశరవం బేకంబుగా న
ట్టువుల్, ధికతోంత్రత్తకర్షుంకుర్షుంకుకిణిలోం
ధిత్రాంకియల్లోధికు, ద్వికు తెత్తెయ్య ధిమిక్కుత
క్కుధిగుతాంధిత్రాత్తతాళంబులక్, గతుబం
తంబులు మాటుపల్కు. కొనుగో ల్గన్నట్ట న
ప్పట్టునక్. ప్రబంధ. ౯౮.

కొనుజే=కొనుజే. వి. ఓడిఁజు, పనులదేహమందు
చేరి రక్తము పీల్చెడిజంతువిశేషము.

సీ. ఎరువు తిప్పలుగొని యెల్లమఁదలు గొనుజెక్కి
మేపులవోటు ద్రొక్కఁబడియె. హరి. పూ.
౬. ౫ (శ. ర. ప్రాత్ర ప్రతిపా-కొనుజెక్కి=
కొనుజలుపట్టి.)

కొనుబడి. వి. ($\sqrt{\text{కొను}}$) కొనుగోలు, క్రయము.
(శ. ర.)

కొనుమొదలు. వి. ($\sqrt{\text{కొను}}$) క్రయధనము, కొను
ట కిచ్చినసాము. (శ. ర. ప్రా.)

కొన్నాళ్లు. వి. బ. (కొన్ని + నాళ్లు) కొన్నినాళ్లు,
కొన్నిదినములు, కొంతకాలము.

గీ. మున్ను కొన్నాళ్లు పలుగాకిమూఁకలోనఁ, గ
లసిమెలఁగిన తెలఁ గల్లఁ గానిసింపఁ, జేడియ
లమీడ గ్రుడ్లెఱ్ఱసేయ రాకు, కోయిలాయం
క నీయిల్లు గూలిపోను. నీలా. ౩. ౨౫. వసు.
౧. ౧౨౩.

కొన్ని=కొని. స. జా. (చూ. కొంచెము-‘కొంత’
శబ్దమునకు అనుదర్శకబహువచనరూపము) కతిప
యార్థకము.

సీ. బాగాలు వెనకొక్కపద్మాక్షి యొసంగిన వెగ్గ
లం బని కొన్ని వెడల నుమిసి. మనుచ. 3.
౬౬.

ఉ. కొన్నిటిఁ బాగ్యముల్ నలియఁ గొన్నిటి
వీపులు పిండిపిండిగా, నన్నిటి భీముఁ డుద్భ
టగదాహతి నేనికవేటలాడఁగఁ. భార.భీ
ష్మ. ౨. ౨౧౧. (ప్రాతప్రతులపాఠము.)

ద్వి. ... మఱికొన్ని వేల్పులు... బస. పు. ర. 3౧3.
(ఇట మహానాథశ్రీకముగా నుపయోగింపఁబడి
నది.)

కొపురు. వి. (సం. గోపురమ్.) ౧. శిఖరము.

క. దాఁటుటయుఁ గొండకొపురులు, బీటలువా
లెం గడిందిబీతున జేజే, దాఁటు వడంకం
బాలెను, గాటపుఁబయ్యెరల మొగులు గడ
లకుఁ బాలె. అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౧౦౨.

౨. ఉన్నతి.

అ. ... గొనబుఁగొను, గొంచెతనముఁ బిలుఁడుఁ
గొపురును బొక్కిలి, లోఁతు నెన్న నెన గలు
గుట యరిది. అచ్చ. రా. ఆర. ౨3. (శ. ర. పా)

కొపెర = కొప్పెర. వి. పెద్దమూతి గలపాత్రము.

సీ. సారాయికొపెరగంజాపాడుల్ దె మ్మంచు
పారిజిత్తోఁ గడు నెగ్గలాడి రనుచు. కుసల. ౧.
ర౧.

కొప్పరము = కొప్రము. వి. ౧. శిఖరము, అగ్రము.

(శ. ర.) ౨. మూఁపు.

గీ. కొప్పరము మూఁ పటంచన నొప్పు నంస, ము
... ఆంభా. ౨. ౧32.

క. అప్పుడు భయవిస్తయములు, ముప్పిరిగొన న
శ్వశిరుఁడు ముందటఁ బైపై, నుప్పరము లెగ
యుగరుడుని, కొప్పరమున నున్నకపటగోవిం
దునకు. పరాహ. ౧. ౧౪౨. ఉ. హరి. ౬.
౧౦౮.

విణ. విజృంభితము, ముప్పురము.

ఉ. ... రోగముల్, కొప్పర మైనచో... దా. శ.
౧౬.

జ: కొప్పరించు, కొప్పరింత.

కొప్పరించు. అ. క్రి. (✓ కొప్పరము) ౧. విజృంభి
చు; అతిశయించు.

న. ... అడిదంబులు జలిపించిన యుగాయుగా
రంబులుం దదీయపరస్పరఘర్షణక్రేంకాకం
బులుం దమహంకారంబులును ముప్పిరిగొనం
గొప్పరించియు... అడలించియుం గడలించి
యుం బోయనవసరంబున... అవ్వీరద్యయంబు
గనుంగొని... ఉ. హరి. ర. ౨౫౬.

ప. రేవెలంగురాచిప్పలం గప్పురంపుఁగప్పెలం
గొప్పరించినసరసమధురసంబులు నింది ...
పారి. ౨. ౫౨.

౨. (కోపాదులచే) రోహంచము కలది యగు.

సీ. కొప్పరించగ మింటఁ గ్రొవ్వాడి రోప
ముల్ చొచ్చి వచ్చినతోలు ల్చుక్కనంతు.
చంద్రా. ౧. 2౫.

సీ. గాలి సోకిననైన గనలి మైఁగొప్పరించి త
టాన నట బయల్ సెలసికొనుచు. చంద్రా.
౨. ౯౨. ఉ. రా. 2. ర౧3.

3. పండ్లిగిలించు. (ప్రా)

ద్వి. కొప్పరింపుచు బండుకోఁతి యై యుండె.
అభిమన్యుచరిత్ర. ౧2౪.

న. క్రి. నిండుగాఁ బోయు.

సీ. దైవతైర్థికులు మందాకినీతోయముల్ గొప్ప
రించిన గాజుకు పైలనఁగ... గీ... కనుపట్టె
దారకాసముదయంబు. విప్ర. 3. ౨౮.

కొప్పరింత. వి. (✓ కొప్పరించు) అతిశయము; వి
జృంభణము. (శ. ర.)

కొప్ప¹. వి. (త. కొప్ప.) ౧. స్త్రీధమ్మిల్లము, కబి,
వేసలి.

చ... మోమున, న్వల పలరాహఁ గ్రొమ్మెగువ

న్నియఁ గేరును గొప్పుతీ రహా, చిలుకలకొల్కిసారు నెఱిఁ జెప్పఁగ నల్వకునైనఁ దీరు నే. నీలా. ౨. ౧౯. దశా. ౬. ౩౪.

౨. మగవానినిగ, జాట్టుముడి.

౩. ఆగ్నిదాహభీతి సంఘాతపర్వండు, బమ్మరిల్లి నేలఁ బడిన వానిఁ, గొప్పు పట్టి యాడ్చుకొని పచ్చె ధర్మజా, కడకు నింద్రసుతుఁడు కడిమి పెఱసి. భార. ఆది. ౭. ౪౪.

౩. ఇంటికొప్పుయొక్కయూర్ధ్వభాగము; ఉన్నతస్థానము.

గీ. చనియధిశ్రయజిని పహ్నిసంగ్రహించి, యింటినడికొప్పు తగిలించి యెఱుంగనట్లు, ముంగిటికిఁ బోయి... శుక. ౩. ౩౧౪.

క. లిఁ గొప్పెక్కించిత మధు, పులకుకుల నడుగుపఱచితి పుష్పాస్త్రా మా, లలకును మంచంబులు బాఁ, పలకును బీట లనుమాట బలి నిజమయ్యె. చంద్రా. ౫. ౯౧.

౪. (వింటి) కొన, గనయము, కోపు.

చ. తెనువ మనోభవుండు తియతియ్యనిసింగిణి వింటికొప్పునక, దగిలిచె దక్షవాటివనితాచి కుంబులఁ బోలుశింజినిక. భీమ. ౫. ౯౫.

నీ. కబరియు శిఖయును గార్చుకాగ్రంబును గొప్పని పల్కఁగా నొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౩. ౬౧.

జ: కొప్పుగొలునులు, కొప్పువల.

కొప్పు². వి. నాట్యవిశేషము, కోపు.

గీ. పెక్కువగజక్కిడి కొప్పు ద్రొక్క నొక్క, చక్కనిమిటారి నరపతు ల్సొక్కి చూడ. దశా. ౭. ౧౨౭. ('కోపు' అనియును చదువవచ్చును.)

కొప్పుగొలునులు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కొప్పు}^1}$) కొప్పువకు నుభయపార్శ్వములయందు పెట్టుకొనుగొలునులు, ఆభరణవిశేషము. (వా)

కొప్పువల. వి. ($\text{కొప్పు}^1 + \text{వల}$) వాలపాశ్యావిశేషము.

ము. ('తలనెండుకలను బంధించునట్టిముత్యాలనరము' ప్రా.)

నీ....తనరును వాలపాశ్యావిశేషములు నూనకతురాయి, ముత్యాలకుచ్చు కొప్పువల పాపటబొట్టు జలిబిలి జల్లియుఁ జేరుచుక్క, యనఁగ... ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

గీ. చెవులపూవులు బవిరలు చేరుచుక్క, కొప్పువలయును నవరించి కొప్పు మీఱ, భూషణములకుఁ దా నొకభూషణ మయి, పడఁతి యపుడొప్పెఁ గన్నులపండు వగుచు. కళా. ౭. ౬౬.

గీ. బవిరలును గొప్పువలయును బడఁతి యోర్తు, దిద్దె... యయా. ౪. ౮౯.

కొప్పెర=కొప్పెర. వి. (సం. కర్పరః) ౧. కటాహము, కాఁగు, నెడల్పుమూతి గలచిన్నపాత్రము.

గీ. ఇట్టిసేనలతో నమహిశ్వరుండు, నెడలచును శంఖలిఖుతు లనెడిపురోహి, తుల నియోగించి రానివారలను నైపుఁడరసి కాఁగినచమరుఁగొప్పెరలలోన. జై. భా. ౪. ౧౧౦.

నీ. ధనముకొప్పెరదండఁ బెనుభూత మున్నట్లు గంగదరిని మొసలి గాచినట్లు. వైజ. ౩. ౧౨౫.

గీ. పసిడికొప్పెర లాతంబు పచ్చకోల, జోగపట్టియ కకపాల జోలెనంచి, కలికికాటుక గీర్చొట్టు పలుఁగుపేరు, జాతి గాఁ దాల్చి నెఱ మిండజంగ మగుచు. హర. ౫. ౪౦.

౨. తలపుట్టె.

క. అప్పుడు విడువక వ్రేసెం, గుప్పున నడునెత్తి పగులఁ గొట్టఁగ నెడలెం, గొప్పెర నెత్తురు భీమున, కప్పాండవలోచనముల నశ్రులు గాఱక. దశా. ౮. ౧౫౭.

కొప్రము=కొప్పరము. వి. శిఖరము.

ఉ. పున్నమచందురం దెగడుపాంకపుమోసుల రాచకన్నియల్, గ్రొన్నెలతాలమేలిపనికొప్రమేడల నాటలాడ... నీలా. ౧. ౨౮.

కొబ్బెర=కొప్పెర. వి. ౧. నారిశేళము.

ఉదా: కొబ్బెరకాయ, కొబ్బెరపండు.

సీ. కొత్తి కొబ్బెరకాయ కొన కెక్కి పడఁద్రో
యు దానిజలంబులు ద్రావఁగలదె. రామలిం.
౧౭.

ఉ. మ్రొక్కు లొనర్తు...చక్కెర కొబ్బెరపండు
లుండ్రముల్, మెక్కెడుపాఁపజండెములమే
టికి...నీలా. ౧. ౭.

౨. కొబ్బెరకాయలోనిభోజ్యపదార్థము, పేశము.

గీ. చాటపప్పును గనగసాల్ జాజికాయ, నెనగ
లనుములు పత్రియు మునగపువ్వు, కొబ్బెర
యు మందపాలతోఁ గూర్చి త్రావి, యుబ్బుద
బ్బరకాఁడునీ కబ్బుటగునె. ప్రబంధ-౬౮౧.

సీ. ... కొబ్బెరనఁ గొవ్వెర యటం చనఁగఁద
తేళక మెనఁగు...ఆం. భా. ౨. ౭౮.

క. తరణిదళరసమునను గొబ్బెర నిండక రాచి
రాచి పెట్టిన దళవా, సరములకు మస్తకీలక,
మురలి సుకేశములు మొలచు మొదలిటినియ
తె. చికి. (చి. ని.)

జ: కొబ్బెరపూవు, కొబ్బెరయుండ.

కొబ్బెరపూవు. వి. (✓కొబ్బెర) మొక్క మొలచిన
కొబ్బెరకాయలో ఉండవలె నుండు మెత్తనిపదా
ర్థము. (ప్ర)

కొబ్బెరయుండ. వి. (✓కొబ్బెర.) భక్ష్యవిశేష
ము, మాండము. (శ. ర.)

కొమ¹=కొమ్మ¹. వి. కాఖ. (శ. ర.)

కొమ²=కొమ్మ².

(ఆఁడుది, స్త్రీ.)

క. కమలముల నుజ్జగించుం, గుముదంబుల బుజ్జగిం
చుఁ గొమమాపులు పున్నమచందమామవె
లుఁగుల, కొమ రంతయుఁ బుణికి పుచ్చుకొనఁ
బోలుఁ జూచి. విజ. వి. ౧. ౧౩౩.

క. కొమ నాము మీఱఁ బైకొని, నుమనారాచం
బు లేసి స్రుక్కింపకు... ముడికిరగమన శంబ
రదమనా. రసిక. ర. ౧౬౬.

కొమరసామి. వి. (చి. ని. శ. ర. సం. కుమరస్వామి)
కుమరస్వామి.

లయగ్రాహి. మైమవతిపట్టి నభిలామరశరణ్య
నతకామితకరుక గొమరసామి భజయిం
చెక. కాశీ. ర. ౩౦౨.

సీ. కొమ్మగోకో యని కొమరసామిరథంబుకం
తంబు సాచి శ్రేంకార మిచ్చె. భీమ. ౨. ౨౮.

సీ. ... అల్లదె కొమరసామయ్యనగరు. శ్రీ. దా.
౧౮౯. ('కొమరుసామయ్య' ముద్రి.)

కొమరాలు. వి. బౌ. (కొమరు + అలు) ౧. యువతి,
జవరాలు; స్త్రీ.

సీ. కొమరాలిసి బెంపుగుబ్బసాందమ్మ మొగ్గులే
రెడకుఁ జేర్చఁ గలిగెనేని. పె. శకుం. ౨. ౮౭.

గీ. ... మి త్ర మోహార్తి భిన్న, తమ్మి కొమరాల ప
త్ర నేత్రములు మోడ్చె. వేం. పంచ. ర.
౨౩౪.

౨. నుందరి, అందము గలస్త్రీ.

ఆ. చాల ముద్దరాలు జవరాలు కొమరాలు. భాగ.
౯. ౭౨.

క. ఆలపు బాలపు గడుఁ గొమ, రాలపు గోమలిని
ముద్దరాలపు...కు. సం. ౬. ౬౭౨.

కొమరిత=కొమారిత, కొమారిత, కొమార్త. వి. (సం. ప
మారీ. త. కుమరి) కూఁతురు, దుహిత.

గీ...అతనునారాచ మైన, రాచకొమరితఁ బాం
చాలిఁ జూచునపుడు. పాంచా. ౨. ౩౧.

కొమరు¹. వి. (సం. కూబర. త. కొమ్మై.) ౧. మహా
జ్ఞత, సాంపు, ఒప్పదము.

ఆ. సోయగంబు సాబగు జోక ముర్వు కొమరు, చె
లువు తీరు సోయ పాలుపు చెన్ను, చక్కదన
కునంగ సొందర్య మొప్పుచు...ఆం. భా. 3.
రం.

సీ. పదనంబుకొమరు భావనజేసి వేటుగా నడుచి
పెం పలకలఁ బొదువఁబడఁగ. భార. విరా.
గ. ౨౨. ఉ. రా. గ. ౨౦౦.

౨. విధము.

క. కరితురగనమితి గావోగ్ని, మరువీరుల మొన
లు మొగులుకొమరునఁ గవియెక. భార. వి
రా. ర. ౨౨౦.

ద్వి. రెండుహస్తయు లెత్తి రెక్కలతోడి, కొండ
తీవున పచ్చుకొమరు దీసింప. రం. రా. బాల.
౨౨ పా. ౯ పం.

విగ. గ. మనోహరము, మనోజ్ఞము, చక్కనిది.
క....హయరత్నము త, ద్విమలదధితీరంబునఁ,
గొమరుగ నేకతమ యిచ్చు గ్రుమ్మరుచున్నె.
భార. ఆది. ౨. ౨౬.

గీ. చిలుచెమటఁ బేర్చువంత క్రొవైఱుఁగుతోడఁ,
గొమరుమే నొప్ప...కళా. ర. ౯౬.

౨. (సం. కుమారః) పడుచువాడు; పడుచుది.
గీ. పాటికూమున రసము దైవాఱు గొలిచి, కొమ
రుజంగమునకు నిచ్చెఁ గోర్కి తీత. హర. గ.
౨౩.

లయగ్రాహి. లేనికొమరుందనము లేని చెలువంబు
ను...కళా. ర. ర. ౯. (కొమరుందనము=హా
వనము.)

కొమరుమిగులు=అందగించు, ఒప్పు, చెన్నించు.
సీ. చందురుసుకు గాంతికం దేచ్చి కూర్చి బాగు
నకుఁ చెచ్చిన మట్లు గొమరుమిగిలి. భార. వి
రా. ౨. ౫౨.

సీ. రమణీయహక్తి కరత్న హారంబులు కుచకుంభ

ములమీఁదఁ గొమరుమిగులు. విక్ర. గ. ౮.

కొమరారు=కొమరుమిగులు.

(నూర్వోదయవర్ణనము) సీ. చక్రవాకద్వయసం
తతి యొకలకొమరారుకెంబాముఁ గ్రొత్తఁ
జేసి. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౦౮.

సీ. కొండంతకల్పి చేఁ గొమరారియుండియు మప
వాసమున నుండె నువిడకుచు,లు...చంద్రా.
౨. ౧౨౩.

కొమరొందు=కొమరుమిగులు.

క. కొమరుం బ్రాయము మిక్కిలి, కొమరొండెడు
దినముఁ గ్రొత్త గ్రొత్తగ నెలమిక. కళా. ర.
౪౬.

సీ. సర్వపర్వతకులసార్వభౌముండనఁ గొమరొం
డుపడమటికొండదండ. విక్ర. ౨. ౧౦౨.

జ: కొమరుఁదనము, కొమరుఁ బాయము.

కొమరు². వి. (చూ. కొమరేలు-సం. కుమారః)
కుమారస్వామి.

క. కొమరు సా మన సేనాని కొమరుమిగులు ...
ఆం. సం. దేవ. ౧౩. సాం. ని. దేవ. ౭.

కొమరుడు¹=కొమారుడు. (సం. కుమారః. ప్రా.
కుమారో.) గ. పుత్రుఁడు, కొడుకు.

సీ. ... కన్న కొడుకు కొమారుడు కొమరుఁ డ
నఁగఁ బుత్రాభిధానంబు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౧.

ద్వి. అమలకీర్తులఁ బుణ్యుఁ డగువిభాండకుని, కొ
మరుండ బుశ్యశృంగుండు నాపేరు. రం. రా.
బాల. ౧౨ పా. ౨౮ పం.

౨. పురుషుడు, మగవాడు.

ఉ. కొండొక నేపు నిల్చి చనుకోరిక రాకొమరుం
డు...విక్ర. ౩. ౭౮.

౩. కౌమారవయస్సువాడు, యౌవనమునకు పూ
ర్వవయస్సువాడు. ఆం. భా. ౨. ౧౦౮.

కొమరుడు². వి. (సం. కుమారః) కుమారస్వామి.

చ. కొమరుడు సామి కొంచము గొట్టినబాణం

దు...బారకే, శ్రమరినవాడు నా నగు గుహా
ఖ్యలు...ఆం. భా. గ. రర.

కొమరుడనము. వి. ($\sqrt{\text{కొమరు}^2}$) యావనము.
లయగ్రాహి ... తోచుక, లేనికొమరుడనము
లేనిచెలువంబు...కళా. ర. రర.

కొమరుబ్రాయము. వి. (కొమరు + పాయము.)
యావనము, పడుచుడనము.

ప. ... గాటంపుమరునాటలకుం దివురుకొమరు
బాయంపుండుటారికత్తియలును...నీలా. 3.
గం.

ఇట్లే: కొమరునాడు, కొమరుబ్రాయము.
మ. ...కొమరునాడే చెల్లె మాచెఖరుల్. కకు.
ర. ౨౬.

క. ... కొమరుంబ్రాయము మిక్కిలి, గొమరొం
డడు...కళా. ర. రర.

కొమరులు. వి. బ. మేలదూలముమీదిగుజ్జలు.

(శ. ర, బ్రా-కొమరులు అని వాడుక.)

కొమరేటు. వి. బా. ($\sqrt{\text{కొమరు}^2}$) పీఠికాపురస
మీపముననుండు కుమారరామగ్రామమున నుం
డుదివ్యవాహిని, స్వామిపుష్కరిణి.

నీ. కొమరేటికల్యాణకమలపండంబుల సారభ్య
భారంబు సంతరించి. భీమ. ౨. ౬౨, ౬౩.

కొమారి=కొమరిత.

(స్త్రీ)

గీ. ఆకొమిరెప్తాయపుమిటారికాకొమరియడుగు
లను వ్రాలి... చంద్ర. ర. గగం.

కొమారిత్=కొమరిత.

(పుత్రిక, కూతురు.)

క. చెలువంబు గలకొమరిత, గలిగినయందులకు ఘ
లము గాదే విభవో, జ్వలమతిబలధృతిలీలా,
కలితుండ పగునీకు నొసంగె గాంచుట లనఁ
గె. సమీర. ౨. ౫౩.

ఉ. ... బోటి వచ్చి యో, పల్లవపాణి నిన్బలువఁ

బంపిరి నన్నిట రాజుగారనంబులకియెక్కి
యాదొరకొమరిత...పాంచా. ౨. గం.

కొమారుడు. వి. (బ. కొమారులు, కొమార్లు) గ. కు
మారుడు, పుత్రుడు.

నీ...కన్నకొడుకు కొమారుడు కొమరుడనఁ
గఁ, బుత్రభిధానంబు... ఆం. భా. ౨.
గంగం.

మ ...తల్లిదండ్రుల్ మనంబు విరాజిల్లగఁగూ
డఁబెట్టినధనంబుల్ లోకమందుకొ గొమ్మ, శ్ర
విగా కెవ్వరి వప్తు...సారంగ. ౨. ౨౫.

౨. పురుషుడు, మగవాడు.

గీ. కన్య దనకంటి కింపైనధన్యు నొకనిఁ, గోరికొ
నుఁగాక రాచకొమారులందు. భోజనుతా. ౨.
౫౨. కళా. 3. గ౩౦.

కొమార్త=కొమరిత.

(కన్య)

చ. చెలువలచెంతకుం జనియె సిగ్గులపెండ్లికొమా
ర్తయుంబరెక. కువల. ౨. ౨౨.

కొమిరె. వి. (సం. కుమారి) గ. కామరపయస్సున
నున్నస్త్రీ, యావనమునకుఁ బూర్వపయస్సునను
న్నస్త్రీ. ఆం. భా. ౨. గం౬.

౨. యువతి, యావనము గలస్త్రీ.

క. అమరావతిఁ గలవేలుపుఁ, గొమిరెలలోనెల్ల
రూపగుణశీలములం, గొమరారుడు...విక్ర.
౨. ౨౪౫.

ఉ. కొమిరెలు నీకు లేరె పది కోటులు వత్తు
కోరితేని...ఉ. రా. ర. ౨౧౦.

3. కూతురు, పుత్రిక.

చ. కొమిరె మనోవ్యధం బొగుల గ్రచ్చి కవుం
గిటఁ జేర్చి తల్లి...పను. 3. గం౫.

ర. స్త్రీ.

గీ. మాను మీమోహ మని తెల్పి మానవేంద్రు,
చిత్త మొగ్గించి యొకమాటఁజేసి రావ, కొ

మిరె నిదురించుతటి మండనమున నుంచి, వీడు
నెడలింపుకొని తెచ్చువేళ నెదుట. శుక. ౧.
32౫.

వి. యావనముగలది. (స్త్రీ)

వ... కొమిరహరిణిలో చనలచలితకంకణసంకుల
శ్రేంకారంబు లాననామోదమేదురాభిరుం
కారంబులబింకంబు లడంప... ఆము. ౮. 3౫.

కొమ్మ¹=కొమ్¹. వి. (త. కొంబు, కొంబర్.) ౧. కాభ.

నీ. అభ్రంకాసాభంగ మగుమట్టికొమ్మను గట్టినవే
రెడునుట్టి యెక్కి. విక్ర. ౨. ౮౪.

మ. హరిశ్చంద్రం డగురామభూవిభునితీవ్రాటో
పవద్యాహిని, శరవేగంబున నాత్మమూలబల
ముల్జాఘాత దళాడంబరం, బరుగం గొప్పలు
వోవలావతి నిజామాదుల్ వజీరు ల్భజం,
తురు నమ్రత్వముఁ గానలో ముసలిమాను ల్లా
విత్కరింపఁగలఁ పను. ౧. ౮౫. ('పుత్ర పా
త్రాదులు' అని ధ్వని)

౨. (కోట గోపురము మున్నగువాని) శిఖరము,
శృంగము.

నీ. చీలులు చెదరి బచ్చెన చిట్టి వానలఁ గూలు
కొమ్మలతోడిగోపురములు. చంద్ర. 3. ౮౮.

నీ. శ్రీకలితానూనచిత్ర రేఖాయుక్తి కొమ్మలం
దును గోటకొమ్మలందు. విక్ర. 2. ౧33.

లయగ్రాహి. అన్నగముపై జరతపన్నగపతిస్ఫట
లన న్నెగసి కోటతుడల న్నెగడుకొమ్మల్.
మనుచ. ౫. 3౦.

జ: కొమ్మత్రిమూరి, కొమ్మదాసరి, కొమ్మమొకము,
కొమ్మలువోవు.

కొమ్మ²=కొమ్². వి. ఆడుది, స్త్రీ; భార్య.

౪. అష్టేటివిద్య నాచే, నిమ్మగ నంతయు నెటింగి
నృప నన్ను వివాహాప్తుగు మనవుడు రెండ
వ, కొమ్మమదిఁ ద్రేమ గడలుకొన నిట్లని
యె. మనుచ. ౬. ౧౮.

గీ. నేవకులపాలిమరశాఖిపూవుఁగొమ్మ, కోమలా
ధేందుధరుకొమ్మ నోఁగులమ్మ. భీమ. ౧. ౯౮.
కొమ్మచెట్టు. వి. (✓కొమ్మ¹?) వృక్షవిశేషము. (దీని
కఱ్ఱ కాఁగదావలె వెలుఁగును - త్రా.)

కొమ్మత్రిమూరి. వి. (కొమ్మ¹ + త్రిమూరి) వానరము,
కోఁతి.

గీ. మమ్ముఁ గొలుపుము సుగ్రీవు మడిపి నీకుఁ, గొ
మ్మత్రిమూరినా డొనగూడఁజేతు. అచ్చ. రా.
యు. ౧౨3. (శ. ర. పా.)

కొమ్మదాసరి. వి. (కొమ్మ¹ + దాసరి) ఊరినడిమిచె
ట్టెక్కి. బిచ్చముకొఱకుఁ గేకలువేయు ఒకజాతి
దాసరివాడు. (వా)

కొమ్మనగొట్టెపిండిచెట్టు. వి. పూతికఱి. (శ. ర.)

కొమ్మనగొలిమిడి. వి. మూలఫలఱి. (శ. ర.)

కొమ్మనగోర. వి. వృక్షవిశేషము. (శ. ర. - ఉపలభే
దకము, కొండపిండిచెట్టు. త్రా)

కొమ్మనఁటి=కొమ్మనఁటి. వి. (✓కొమ్మ) - కొమ్మలవ
లె నుండుకాయలు గలఅనఁటి - కదళీవిశేషముఱి.

గీ. పనసపండ్లీడపండ్లు కొమ్మనఁటిపండ్లు, కప్పర
పుడబ్బపండులు నిప్పపువ్వు, మొదలుగాఁ
గానుకలు పెట్టి మ్రొల నిలిచి, పలికిరి... రసిక.
౧. ౬౪.

కొమ్మనఁటి=కొమ్మనఁటి. వి. (ఇది 'కొమ్మనగోర,
కొమ్మనగులిమిడి'పండి.) కదళీవిశేషము ఱి.

ఆ. తొలఁగఁదెట్టె కొఱవకిలికించితంబుతోఁ, గొ
మ్మనఁటిపండ్లు గూర్చిమఱుది. నైష. ౬.
౧3౯.

కొమ్మమొకము. వి. (కొమ్మ + మొకము.) కాభామృ
గము, వానరము, కోఁతి.

౪. అనిన విని రాముతమ్ముడు, నెన రొదవఁగ నత
నిఁ జూచి నేర్పనఁ బలికె, విను కొమ్మమొ

కపుబలియుండ, గొనకొని మాచంద మెల్ల గు
లు తెలిగింతు. అచ్చ. రా. క్షి. ౦. ౮.
కొమ్మలువోవు. అ. క్రి. (కొమ్మలు¹ + పోవు.) అతి
శయిల్లు.

చ. ... రతికోర్కెలు గొమ్మలువోవ... విభుండు
ను వారిజపత్ర నేత్రయు, గడపల రేనికేలి
తమకంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగా. నిర్వ.
౮. 23.

కొమ్మి. వి. అడవిలో పెరుగునొకవిధ మైనఫలవృక్ష
ము. (దీనిపూవులు సువాసన గలవిగను ఆకులు క
ఱకు గలవిగను ఉండును. ప్రా)

గీ. కొమ్మిపం డ్లితపండ్లును గొంజిపండ్లు, మేడి
పండ్లును మొదలుగాఁ గూడిమాడి, చెంచెత
లు దెత్తు రిత్తు విచ్చేయవయ్య. కళా. 3. ౬౯.

సీ. మామిడికాయయు మారేడుకాయయుఁ గొం
డముక్కిడికాయ కొమ్మికాయ. గీ. ... ఆది,
యైనయూరుఁగాయలు గల వతనియింట. హం
స. ౪. ౧3౫.

కొమ్మ. వి. (క. త. కొంబు) ౧. పశుశృంగము, విషా
ణము.

ఉ. కొమ్మలఁ గ్రమ్మలాడు మదఘోరవృషంబుల
మాడ్కిఁ బోరునో... ఉ. రా. 3. ౨౫౦.

క. పాడ చెదరి బూది చఱచిన, యెడళ్లతో నా
ల్లు రెండు నొకటియుఁ బ్రంగల్, నెడలినకొ
మ్మలబరువున, నడుగిడఁగా రేపు బలిసి యం
దలిదుప్పల్. మనుచ. ౪. ౨౧.

సీ. ... శృంగంబు కొమ్మనఁ జెలఁగుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౨.

౨. ఏనుఁగుదంతము.

ఉ. కొమ్మలు ద్రుంపఁబడ్డనవకుంభివిధంబునఁ గూ
లఁ గుంభిన్. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౨౪.

సీ. మదహస్తి నయినను నెదిరి కొమ్మలు వట్టి చది
కిలఁబడఁ ద్రోచునత్తములును. విక్ర. ౧. 2౭.

3. పందికోఱ, వరాహదంత్య.

సీ. నీటిలో మునిగిన నేలచేడియఁ గొమ్మకొన ను

బ్బ నెత్తినఘోణి పీప. పారి. ౧. ౪౯.

౪. చొట మున్నగుచేపలముఖభాగమున ఉంప
ముచలె నుండుఅపయవము.

సీ. తిమితిమింగిలముఖ్యదీర్ఘ మత్స్యంబులఁ గొమ్మ
న గుములుగా గ్రుచ్చి యెత్తు. దశా. ౧. ౨౯.

సీ. విరుదువజ్ర పుగండవెండారమై మీఱఁ గొమ్మ
న శేషాపి గ్రుచ్చి యెత్తు. దశా. ౧. ౨౯.

౫. బాలచంద్ర రేఖయందలి రెండుకొనలలో నొ
కటి.

సీ. వర్షగర్భము నడవకపోయె విదియలఁ గుముబా
వుదారణకొమ్మ దటిఁగె. కాళ. 3. ౧౪౯. (కా
రణకొమ్మ = నెలహెచ్చుతగ్గులను నూచించు
కొన.)

౬. (పెల్లు కావడిబద్ధ తక్కుడదండె మున్నగునా
ని) కొన.

క. మృదుఁడు కనకాద్రి చాపము, గుడుసువడం
దివియఁ గూడి కుశలప్రశ్నం, బడిగిరి యెం
డొరులను గని, కడకొమ్మల నున్నయదిక
ద్రూతనయల్. భీమ. ౪. ౧3౪.

సీ. ధనువుక్రిందటికొమ్మ ధరణిపై మోపి మీఁదటి
కొమ్మ వామహస్తమునఁ బట్టి భోజరా. ౫.
౨2.

సీ. పెల్లులోహండ్రికావళ్లకొమ్మల వ్రేలుగిడ్డిమెత్త
ము నేతిలడ్డిగలును. ఆము. ౨. ౯2.

2. పసుపు లోనగువానినిడు పైననుంప.

ఉ. దా: చాయపసుపుఁగొమ్మ, అల్లపుఁగొమ్మ, సాం
టికొమ్మ, మొ.

౩. చిప్పనగ్రోవి.

గీ. అనుచు నొకదిక్కు చేరి లావునను మీటికొమ్మ
దగఁ బూని యుడుపాళిఁ గోర్కి నాని, చు
ము దొరలంగ నాడు నెచ్చెలులఁ గదిసి, సఖులు
సరసత జలకేళి నల్పిరవుడు. చంద్రా. ౪. ౨౪2.

చ...జీవితేశనమితి గొమ్ములం గరచి చల్ల... ఆ
ము. ౧. ౧౧౩.

౯. (పర్యత) కిభరము.

క. గుబ్బికి మొక్కటి గడు, నిబ్బరమునఁ బెట్టికి
యాతనికొ నైచిన వాఁడుబుప్ప సెడక మల్ది
మర్రి, బెబ్బలిపై మొనలవాలు పేర్చికి నై
చెక్. అచ్చ. రా. యు. ౨౪౧.

౧౦. కోటశృంగము, కోటకొమ్మ.

క. ఇమ్మల నప్పనివ ప్రము, కొమ్మలపై నుండి పుర
ముకొమ్మలు వేడ్కొ, దమ్మలచుట్టముచదజల,
జమ్మలఁ బూజించు రొగి నజ న్నముఁ బ్రీతిక.
మొ. రా. బాల. ౪.

సీ...పరణశృంగ మ్మగుఁ గొమ్ము నా... ఆం. భా.
౨. ౧౨.

౧౧. కొమ్మ, పుష్పకాళి.

ఉ. ఆం దొకకొండచేరువ సితాబ్జవనంబులతీర
భూమి మా, కండముకొమ్మనకొ బిగియఁ గాళు
లురెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుకొ, గ్రింద మా
తాళనార్పుల నభేదమునం గబళించి మ్రింగు
చు, నైదము కాంతి నొంద మానీయతలంబొ
కఁ దాచరింపఁగకొ. నిర్వ. ౧౦. ౭౧.

సీ. కలఁచుఁ బున్నాగంబు లలరుఁగొమ్మల మహా
న్నతి గలయనభీకమతుల నైన. హ. న. ౨. ౧౬.
(నలార్థమున)

౧౨. చెఱువుకొన, కలుఁజా, మరిగొమ్మ.

ప. సుకుమారుండు చెఱువుకొమ్మదాపలం బట్టు
కొని విపినపండుంబునడుము గాఁ బక్కఁగాంబు
నకు దక్షిణంబుగా నొరసికొని పోయి ... శివ
రా. ౩. ౧౦౨.

గీ. పరమగర్వోన్నతము లుర భ్రములు రెండు, చె
ఱువుకొమ్మనఁ గయ్యంబు సేయుచుండె. వేం.
పంచ. ౧. ౨౩౨.

౧౩. ఆందోళికాదండము, పల్లకి మున్నగువానికి
ముందువెనుకల నుండుదండ.

సీ. ఆపరంజి మొనరి వాయునులుశరసుతోఁ గను
పులు వొమ్మిది గలుగుకొమ్మ, నలసూర్యపటము
పొన్నాఁజెంపునరిగ మేల్గుట్టుపనుల మెచ్చు
నట్టుఁగుచ్చు. రా. వి. ౨. ౪౩.

గీ...ఆందోళికకు సంజ్ఞ యందల మనఁ, గొఱులుఁ
దదుభయదండంబు కొమ్మనంగ. ఆం. భా. ౨.
౨౦౧.

(వ్యవ) ఆనవారి ముందుకొమ్మ ముగ్గురును వెనుక
కొమ్మ ఇద్దఱును పట్టి మోయుచున్నారు.

గీ. ఈచెలువ నన్నుఁ జేరిన నింక నెపుడుఁ, గొమ్మ
దించకయుండు ముదమ్ము విూఱ. దశా. ౨.
౨౭౪. (కొమ్మదించకయుండుకొమ్మ=ఎప్పుడును
అందలములోఁ బెట్టి మోయుచునే యుం
దును.)

౧౪. ఊఁ దెడివాద్యవిశేషము.

మ...వేణుస్వనం, బులు గావించుచుఁ గొమ్మ లూఁ
దుచు... భాగ. ౧౦ పూ. ౭౨౧.

క. కొమ్మలనినదమ్ముల శం, భుములశబ్దములు... రా.
వి. ౧. ౬౦.

సీ. కొమ్మ నా వాద్య భేదమును శృంగ మో... ఆం.
భా. ౩. ౧౨.

౧౫. గొండవారంబు బందము తగిలించుకొనుటకై
నడికట్టునకు అమర్చినవంకరకొయ్య. (వా.)

౧౬. బలము, సేన.

క. కొమ్మ దానవనాథుని, కొమ్మహాపమునకుఁ దొ
లఁగె గురువిజయము గై, కొమ్మ మెచ్చితి ని
చ్చెదఁ, గొమ్మభరణములు నీవు కోరిన వెల్లకొ.
భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౦౭.

౧౭. ఉత్సాహము.

ఆ. అంత గోపనింహుఁ డనురకొమ్మలు పట్టి, భరణి
వ్రొచ్చి వ్రొక్కి చైత్యభటుల, కొమ్మ వీడ ను
రలకొమ్మ వర్ణిల వాని, కొమ్మ వెట్టికి మొత్తి మా
ర్చె నధిప. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౪౪.

౧౮. వాల్చునకుఁ జేర్చు 'ఉ' కారచిహ్నము.

గీ. కొమ్ముకారలు మఱి ద్వివర్ణము లగుట, వానియే
డమవి గురువులు వట్టసుడులు, ప్రాణములు గా
న వానిదావలను గల్లు, నక్కరము లెల్ల లఘు
వులు నిక్కముగను. అప్పు. ౪. ౪౯.

వాడు కొమ్ములు తిరిగినపండితుడు=వాడు గొ
ప్పపండితుడు, పాండిత్యప్రాధి గలవాడు.

వానికి కొమ్ములు వచ్చినవి=వానికి పాగరెక్కువై
నది.

ఉదా: ఇప్పుడు వానికి కొమ్ములు వచ్చినవి మనలో
వాడు మాటలాడునా.

చెఱుగుమ్ము=మరల మొక్క యగుటకు నాటె
డుచెఱుగుమ్ము. (వా.)

జ: కొమ్మనటి, కొమ్ముకాకర, కొమ్ముకాడు, కొ
మ్ముచేప, కొమ్మువోట, కొమ్ముటుడుము, కొమ్ముపే
నుగు, కొమ్ములేజి, కొమ్ముపెసర, కొమ్ముమాచకప్పు,
కొమ్ములుగలవేలుపు, కొమ్ములుసూపు, కొమ్మువాడు.

కొమ్ముకాకర. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) ఒకజాతికాకర,
కారవేల్లవిశేషము. (శ. ౪, ప్రా.)

కొమ్ముకాడు. వి. (కొమ్ము+కాడు) ౧. అగసాలె
వాడు, కంసాలవాడు. ౨. వరాహము, పంది.

సీ. సరకహేతుహిరణ్యహరణవృత్తిఁ జరించుకొ
మ్ముకాని భజించుకొదవ లెల్ల. వసు. ౧. ౬౦.

(పైరెండర్థములకుఁగూడ నిది యుదాహరణము.)

క. ఆకొమ్ముకాడు లొల్లిటి, యేకలమో కాక య
ముఁడో... ద్వా. ౮. ౧౯. (చూ. ౧౭.)

౩. కొమ్ముఁదెడువాడు, మాతంగసదృశుఁ డగు
నొకజాతివాడు.

సీ. మాతంగసదృశుఁ డౌమసుజుండు తగు బోయఁ
డనఁగను గొమ్ముకా డనఁగ... ఆం. భా. ౨.
౨౯. (శ. ౪, ప్రా. పా.)

కొమ్ముచేప. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) ఒకానొకయాడు మ
త్స్యము, శృంగి. (శ. ౪.)

కొమ్మువోట. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) ముఖభాగమందు ఆం
పమువంటికొమ్ము గలచోటమీను.

క. కరములు ద్రెవ్వినఁ బండులఁ, గరాసి గఱమ
కొని రాద్రగతి నని మేహాత్మకరముఁ దగఁ బ
ఱచె నొక్కఁడు, సురవాహినిఁ దఱియొకొ
మ్ముచోటయుఁ బోలే. పు. సం. ౧౧. ౭౭౬.

కొమ్ముటుడుము, కొమ్ములయుడుము. వి. (కొ
మ్ము+ఉడుము) కొమ్ము గలఉడుము, గోధికావిశే
షము.

ఆ. కాలుద్రవ్వి యునికిఁ గని కొమ్ముటుడుముఁ,
గఱచి తిరి చెఁ గొన్ని మొఱపడములు. చంద్ర.

౨. ౪౫.

క. ఒడలుబ్బి నిక్కి ముందటి, యడుగులు ధర నూఁ
ది చిందునలబలమునకు, జడియ కొకగిట్టిగం
దె, మ్మడుకడిమి. దివి చెఁ గ్రుంగి కొమ్ము
యుడుము. మనుచ. ౪. ౫౩.

కొమ్ముపేనుఁగు. వి. (కొమ్ము+పేనుఁగు) పురుషగ
జము, మగయేనుఁగు.

గీ. కొమ్ముపేనుంగు మొగ మైనకొడుకుఁగుట్టహర.
౩. ౨౫.

చ. మునుకొని దంష్ట్రికారుములు ముందటిచీకటి
నెల్లఁ బాపఁగా, వెనుకఁ దమాలనీలనిబిగ్గ
హదీపులు చివ్వుఁజీకటిం, బెనుపఁగఁ గొమ్ము
పేనుఁగు విభీషణతం జను దెంచుకొవడి, నను
జవరుండు వచ్చె... విక్ర. ౫. ౧౦౭.

ఉదా: పండితులలోఁ గొమ్ముపేనుఁగులు సభకువ
చ్చిరి. (కొమ్ముపేనుఁగులు=కొమ్ముపేనుఁగులవంటి
వారు, గొప్పవారు.)

కొమ్ములేజి. వి. (కొమ్ము+లేజి=కొమ్ములు గలవాహన
ము) ఎద్దు, వృషభము.

సీ. పులితోలుహొంబట్టుబుట్టుముగ్గ గలవారు కొ
మ్ములేజాల నెక్కిగునియువారు. గీ... ప్రమథ
వీరులు గొల్చి రాబాహులేయు. పాండు. ౧.
౧౬౫.

కొమ్ముపెసర. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) ఒక జాతి పెసరకీ. (శ. ర.)

కొమ్ముమాచేకమ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) తొమ్ములుగల మాచకమ్మ. (శ.ర.-స్తనములు వచ్చియు ముట్టురా నది. ప్ర.)

కొమ్ములుగలవేలుపు(ల్పు). వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) వి ఘ్నేశ్వరుడు.

చ... కొమ్ములు గలవేల్పు విఘ్నేశ్వరమూలములం దెకలించుబల్లిడుం, డలగణధర్త యపుసచివా గ్రణి కీవుత విప్పి తార్థముల్. రాజు.చ.౧౫.

కొమ్ములుసూపు. అ. క్రి. (కొమ్ములు + చూపు) ౧. కొమ్ములువేయు. ౨. ఎదిరించి మార్కొను.

సీ. మంధోదకముఁ బోసి యంభోజముఖి వెంపఁ జూతంబు కొమ్ములుసూపఁ దొణఁగె. విక్ర. ర. ౧౫౬ (ఇది రెండర్థములకుఁ గూడ నుదాహరణము.)

కొమ్మువాడు. వి. ($\sqrt{\text{కొమ్ము}}$) = కొమ్ముకాడు. (శ.ర.)

కొయగూర = కొయ్యగూర. వి. (కొయుగూర- శ.ర.) కొయ్యతోటకూర.

క. పెసరుంబ ప్పేమిటి కని, కసరు న్నెయి గొనఁ డు పండుగను గొయగూరే, కొసరుం బలుచని చల్లయె, మొసరుం గనఁ డతనిలోభమున కే మందుక. బహులా. ౫. ౮.

గీ... కొయ, గూర చక్రవర్తము చిల్కికూర గో రి, కూర... హంస. ర. ౧౩౩.

కొయ్య. వి. ($\sqrt{\text{కొయు?}}$) ౧. కట్టి, దారువు.

వ... నెల్లికొయ్యలు ద్రచ్చి నుచ్చు లంటించినక బెచ్చునెరుగుచిచ్చు లాత్రంపులక దవిలిం చి చిముడ నుడికిన వెలువరించి... మనుచ. ర. ౬౦.

సీ. తనరుఁ గొయ్య యనంగ దారునమాభ్యయై... ఆం. భా. ౨. ౩౮.

ఆ. కొయ్యబొమ్మ తెచ్చి కొట్టిన గుణి యానె... వేమన. ౨. ౧౩.

౨. స్తంభము, గుంజ.

ఉదా: ఓడకొయ్య, కట్టుకొయ్య, మొ.

౩. (=కొయ్యకాలు) కోతకోసినపరి మున్నగున స్వములకైదు.

గీ. వాడఁ బాటినయవి వక్రవనరుహములు, భాజ నంబులలోన నిప్పుచ్చరంబు, మీకు భిక్షాన్న ములు లేమి నాకుఁ దలిగె, జేలవంటలఁ గొ య్యలే చెప్పఁ గాదె. కాశీ. ౭. ౧౪౩.

౪. దంతము, పల్లు. (ఈయర్థము పామరులవాడుక లోనిది-అని ప్ర.)

గీ. కొయ్య లూడినపెండ్లికొడుకునుఁ జెలినవృష విపి నమండలిఁ గాయునెన్నె లయ్యె. వేం. పంచ. ౩. ౧౮౫.

విణ. మొద్దు, మూర్ఖుడు.

ఆ. ఆలుబిడ్డ లేనియట్టి త్రిమూరి యగు, కొయ్య గాక మదుటఁ గూడునెట్టి, కుడుచువార కిట్టి క్రొవ్విడంబులు నేయఁ, జోచ్చు టిచ్చగించి చూతు రయ్య. భార. ఉద్యో. ౨. ౯.

ద్వి. మాయలు పన్నక మాదిగకొయ్యఁ, జూపుము చూపు మెచ్చట దాచితివా. పండితా. దీ త్తా. ౪౫ పా.

వినుపరానికొయ్య=వినిపించరాని మొద్దు, చెప్పిన మాట విననిక తినహృదయుడు. (వా)

కొలుకరానికొయ్య=క తినహృదయుడు. (వా)

విఱుగఁబాటుకొయ్య=గర్వకిలుడు. (వా.)

గుండకొయ్య=దుప్పుడు. (శ.ర.-మొండివాడు, మూర్ఖుడు. ప్ర.)

జ: కొయ్యకాలు, కొయ్యగుండ, కొయ్యగూర, కొ య్యతోడు, కొయ్యతనము, కొయ్యనగాడు.

కొయ్యకా(గా)లు. వి. (కొయ్య + కాలు) కొ

న్న పరి మున్నగునస్యములు కోయగా మిగిలిన
మ్రాడు.

సీ...చేలపంటలు కొయ్యకాలె తెలుపు. రామ
లిం. ౫౩.

కొయ్య(య)గండ. వి. (కొయ్య + కండ) కన్ను
లు మున్నగువానియందు పెరుగుదుర్రాంసము.
(వా.)

కొయ్యగూర, కొయ్యతోటకూర = కొయ
గూర. వి. (కొయ్య + కూర = ఒకవిధ మగుతోట
కూర. ప్రా. కోయు + కూర = కొయ్యగూర. శ. ర.)
ఆ. కొయ్యగూరవేళ్లు కొమరు మించినపాట్లు, వేళ్లు
వేటువేటు వేడినీళ్లు, నూటి... చికి. ౨. (చి. ని.)
సా: కొయ్యతోటకూరకును సిగ్గులేదు కొడవటి
కిని సిగ్గులేదు. (కలహించుకొనినమనుష్యులు మర
లఁ గలసికొన్నప్పుడు ఆక్షేపార్థ ముపయోగించు
బడునామెత.)

కొయ్యజోడు. వి. (కొయ్య + జోడు) బొండ్ల, ద్రు
పదము. (ప్రా.)

కొయ్యలనము. వి. (✓ కొయ్య) ౧. ధార్త్యము,
దౌష్ట్యము.

గీ. గోపికలఁ గృష్ణుఁ డలయించుకొయ్యలనము.
ధనా. ౨. ౮౬.

గీ. కొయ్యలనమునఁ గోపించుఁ గొంతతడవు. వ
రాహ. ౧౧. ౭౬.

౨. దుష్టచేష్ట, కొంటెపని.

గీ. పట్టనములోన నీవు దర్పమునఁ జేయు, కొయ్య
లనములు వీక్షించి కూర్చితనయ, నవ్వుదురు
నిన్ను మొదల నానావిధముల, నవ్వుదురు దీక్షి
తుని నసంతరమ జనులు. కాశీ. ౪. ౯౪.

కొయ్యనగాడు = కొయ్య. వి. (✓ కొయ్య.)
(మూఁడుడు)

ద్వి. కొఱగానిజఱుగులకొయ్యనగాండ్ర, గొటియల
వార్తలు గూడునే త్రవ్వ. బస. పు. ౫. ౯౧
వం.

కొరటబండి. వి. సివ్వంగులను దెచ్చెడుబండి.

ఉ. పన్నిననన్నపుం గొరటబండవముకొ గొనిన
చ్చుసివ్వంగుల్. ఉదయకౌదయము. ౩. ౭౩.

కొరడా. హిం. వి. చబుకు, జాటి.

క. రూకలకొమటికొడుకా, పోకలఁ బోయెవ
డేల పోరా పోరా, నీకుం గల్తే కొరడా, తే
కొనికొట్టింతుఁ గొంటె చెనఁటి గరాసా. ౪
పా. ౧. ౧౦౦.

కొరడు¹. వి. (క. కొఱడు, కొరడు) మకరగా
గాక ఋజువుగా నుండుషాద్రగమప్పు, కోహ
తము.

గీ. నుండెలనియ మింటుఁ గొరడు వోఁచె. మై. ౩.
౪. ఆం. భా. ౧. ౭౨.

కొరడు². వి. పక్షివిశేషము. (‘శ్రుద్ధులు’ అని
శ. ర.)

సీ... ఆడెలు తొగ గిజిగాడు కొరడు. నువ.
౩. ౧౯౪.

కొరద. వి. మత్స్యవిశేషము.

సీ. కొరదయుఁ గడిసె పాపర ముల్లు ముచ్చంగి...
వేం. పంచ. ౧. ౨౯౪.

సీ. కొరద దానరికొయ్య కొఱ్ఱమీ నులన ముచ్చంగి
బేడిన జెల్ల చాటమీను. హంస. ౪. ౧౫౭.
(శ. ర. పా.)

కొరనాసిగండు = కొర్రవగండు. వి. కూరమృగవిశే
షము, దుమ్ములగొండి. (శ. ర. ప్రా.)

కొరవంజి. వి. (ఇల్లు దీనిని లఘురేఫముతో చి. వి,
శ. ర. - ✓ కొఱవ ? క. కొఱవంజి = కొఱవజాతి
స్త్రీ. త. కుఱవంజి = కొఱవజాతిస్త్రీ.) ౧. ఎఱువ;
ఎఱుకువాఁడు, కిరాతుఁడు.

కా. ఏయేభూములు చూచినావె కొరవంజి రూప
లావణ్యరే, భూయుక్తిం దగుకొమ్మ రెండు గ
ల రీత్యమండలిక... శుక. ౧. ౧౭.

గీ. వేయు నేటికిఁ దరిమలవెండికొండ, తావినుబు

లేకడగట్టుతావులందు, నప్పునం భుష్పతిల్లుచు
మెప్పుఁగన్న, యట్టికొరవంజు లెల్ల మానుట్ట
లయ్య. ప్ర బంధ. ౧౬౦.

క. పాదనుండి రొప్పు బెబ్బులి, కొదమం తే యిచ్చి
పిలిచి కొరవంజి యొకం, డడరక కను చెడరక
మది, బెడరక పడరకయ పుటుచపి డెమునఁ గెడ
పె. చంద్ర. ౨. ౯౦.

౨. ఎటుకులు చేయునాట్టుము; నాట్టువిశేషము.

క. ఎటుకో యెటుక యటంచుం, గొరవంజి నటిం
చె నొక్కగురుకుచ చంక, బురుకుడు బం
గరుబట్టియు, సారిదిం గొల్లాపురమ్మసుద్దులు
వెలయ. దశా. ౭. ౧. ౨౮.

నీ. చలుపుచున్నది ప్రోడజాడలఁ గొరవంజి యలలి
లోత్రమ సృత్యనిలయసీమ. కవిరా. ౩. ౮౮.

కొరవి. వి.(సం. కురవక) ఎఱ్ఱగోరంట, కురవకము.

నీ...కొరవి నాఁ గ్రోవి నాఁ గ్రొమ్మి నాఁగఁ, గుర
వకనామ మా...ఆం. భా. ౨. ౫౩. పి.శకుం.

౨. ౧౩౮. కాశీ. ౧. ౧౩౮.

కొర్నవగండు=కోర్ణగండు, కొరనాసిగండు. వి.

క్రూరమృగవిశేషము, దుష్టులగొండి.

చ...చెవులపోతులు కొర్నవగండు... కస్తురిపిల్లు
లాదిగాఁ, గలమృగరాజి ... కానుక లంపెఁ
దండ్రీకి. కాశ. ౩. ౮౮.

కొట¹=కొటఁత. వి. (త. పుత్రై) ౧ కొటఁత, తమ్మ
వ, లోపము, న్యూనత.

నీ. ... కొట యన నొప్పు తమ్మవ చెలంగు. ఆం.
భా. ౩. ౮౬.

౨. శేషము, మిగులు.

క. ముత్తిముతీచీకటిలో నం,దలు రాజులు సమర
ముడిగి తగ నెల్లిటికిం, గొట గలకల నగు నడు
వుడు, నెట వగుగోపర్థనాద్రి నేలకు నను
చు. ఉ. హరి. ౮. ౨౭౨.

వి. (చూ. కొటయగు) ౧. చిన్నది; తమ్మవయై
నది, అల్పము.

నీ.మునులభార్యల దోచుకొని పురోడాశంబు మె

క్కి వేడులు గొటచమ్మలాడి. వరాహ. ౫.

౧౧౫. (కొటచమ్మలాడి=చిన్నచిన్నముక్క
లు చేసి.)

రగడ. కొటవివేక మగుఁ గొరవిక నన గొన. ఇందు.

౩. ౩౫. ప్ర బోధ. ౫. ౧౮.

కొటనెల=అర్థచంద్రుడు, బాలచంద్రుడు. నవ
నాథ. ౨. ౭౯౮. ౧౧ పం.

కొటనెలతూపు=అర్థచంద్ర బాణము.

చ. ... మధుదైత్యహయండు మహేంద్రశినిని,
గొటనెలతూపునం దునిమి...పారి. ౫. ౩౧.

కొటనోము=అల్పవ్రతము.

కొటనోమునోచు=అల్పసుకృతము చేయు,తమ్మ
వపుణ్యము చేయు.

గీ. జగతిఁ గొటనోమునోచినజలజముఖుల, కూరిమి
గణించి యతఁ డేల గారించు. వసు. ౮. ౧౧౧.

జ: కొటనవ్య, కొట ప్రాణము, కొటవోవు, కొట
సంది.

కొట². వి. ౧. శ్రేయస్సు, మంచి, మేలు.

క...నీ,మోయి యిది నీకు మంచిదో, కో యాడుది
యునురుమన్నుఁ గొట గాదు నుమి. సారంగం.
౨. ౧౨౩.

క...పెంగట్టడవి కయిన వెడలం, గొట్టింపుము చే
యవేని గొట గాదు నుమి. నీలా. ౨. ౬౦.

౨. వ్యాపారము, చేష్ట.

ద్వి. కంతునికొట రోసి కన్నులు మూసి, చింత లో
క్కటిచేసి శివుఁ దలపోసి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౬౩ పం.

౩. ప్రయోజము, పని.

నీ. ... కొట యనఁగాఁ బని... అప్పు. ౨౧౯౭.
(చూ. కొటమాలు, కొటముట్టు, మొ.)

౮. శిల్పము. (క. ర.)

నీ. కొట మించువగడంపుగుండ్రగంబంబులు ...
అప్పు. రా. ఆమో. ౮. ౮.

౫. అందము, ఒప్పదము.

మణిగణనికరము. కలువలదోర కొఱగలతలవిరిగా
...మలయుచు జగముల మనుచునోడయఁడా.

అచ్చ. రా. ఆయా. ౧౧౯. ఆం.భా. ౩.౪౬.

౬. ప్రయోజనకారి, ఉపయోగకరము, పనికి
వచ్చునది.

క. జవ్వనముం గలపుడు వెల,పువ్వుంబోడులకు ద్ర
వ్యములుగా కకటా, యెవ్వారికి గొఱ యగు
దురె, దన్వై ప్రాయంబు చనినతటి వెలవడఁ
తుల. పరమ. ౩. ౨౪౭.

క. అంధునకుఁ గొఱయె నెన్నెల. మనుచ. ౨.౫౬.

౨. ప్రియము, మనోహరము.

క. ... నీకుఁ, మడవక మాయట్టివారిమాటలు కొ
ఱయె. భార. సభా. ౨. ౧౯౦.

క. తమ్ములదొర కైరవజా, తమ్ములచెఱ చక్రసంయు
తమ్ములకొఱ...తపసుఁడు పొడమెక. రా.వి.
౧. ౮౦.

మ. ... గుబ్బచ,న్నులు గుక్కించు మెలంతలుక
సాగనుకాండ్రుక గూడ నానాటపా,టలవాం
డుం గొఱ గాక రాజులకు నిష్ఠావంతు లెత
జ్జలే,ల...మల్లభూ. ౩.౫౬.

౩. శ్రేయస్కరము.

వ. ...గురుభృత్యసామంతకాంత లగమ్యలు విష్ణుం
డు సర్వలోకగురుండు తత్పత్నిహరణప్రయ
త్నంబు కొఱ గాదు...పరాహ. ౧౧. ౫౭.

క. తలచుగ మెకములఁ బొరిగొను,మఱపున వచ్చి
తిమి దవ్వు మనపాలమిట కి, త్తటి నగునిమి
త్తములు నృప,కొఱ గా విరె మనకుఁ జెడ్డగొ
డవగు ననినక. మనుచ. ౪. ౬౩.

౪. అర్హము, యుక్తము.

క. చెలిమియు సంభాషణమును, బలిమి వివాహం
బుఁ ద్రోవుఁ బాడియుఁ దమయం,తలవారితో
నతగు నధి, కులహీనులతోడనైనఁ గొఱ గా
దధిపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౪౬.

క. ఈరీతిని మద్వల్లభుఁ, గోరిక మెడఁ గాగిరి
చుకొని నీ వుండక, నైరించుట కొఱ గాది,
రా రమ్మిఁక నోర్వఁ జామ్మ రావేయనుచుక.
కథా. ౩. ౧౯౨. శుక. ౨. ౫౨౯.

౫. సమర్థము, చాలినది.

చ. ఒకఋషిచేత నాయుధసముత్కర మెల్లనవ
ప్రయోగమం,త్రకముగ నభ్యసించి సమరం
బునకుం గొఱ యైనవాఁడ... భార. విరా. ౩.
౧౫౦.

మ. సకియా నీమదిలోనికోరిక ఘటించక లేక
మోహభివృద్ధి,లకుఁ జేరం గొఱ గాక పంచటిఁ
జాట్లంజెట్టునావ్రిఁదికి, న్నకు నీకుఁ సమ
యంబె...చం. రా. ౫. ౮౦.

కొఱగానివాఁడు=అప్రయోజకుఁడు.

నీ. అప్రయోజక సంజ్ఞ యలరుచుండును గొఱగాని
వాఁడనఁగఁ గిగ్గాడి యనఁగ. ఆం.భా. ౨.౭.

జ: కొఱకు, కొఱగామి, కొఱమాలు, కొఱముట్టు.

కొఱ^౩=కొఱ^౨. వి. పాతీనము, ఒకజాతిచేప.

నీ. కొఱ కొఱ యనఁగను బరఁగుఁ బాతీనంబు...
ఆం. భా. ౧. ౧౬౦.

కొఱఁకు=కొఱను. వి. బీడు, విపీతము.

గీ...కొఱఁ కనంగను బీడు నాఁగొఱ ననంగఁ,
గంచెయన నప్రహతభూమి కాఖ్య లెసగు
ఆం. భా. ౨. ౬.

కొఱఁత¹=కొఱ¹. వి. (త. మత్తై)తక్కువ,లోపము.

ఆ. ఎల్లచుట్టుములును దల్లియుఁ దోడును, కెలియుఁ
బరిజనంబుఁ జెలువ నీకు,గురువ యింక నొక్క
కొఱఁతయు లేదిందుఁ, జేరి బ్రదుకు బుద్ధిగౌ
రవమున. భార. విరా. ౧. ౨౫౩.

నీ. ఎక్కువదక్కువ లెన్నుండు నొందక నిర్దు
త్వంబున నెఱయుమునుఁడు, గురుతయుఁగొ
ఱఁతయు గుణసంగతి వహించు మనుజుకే చొ

ద్యమే మత్స్య మగుట. భాగ. ౮. ౬౯౩. ఆం.
భా. ౩. ౨౪.

౨. అవమానము, అగౌరవము.

సీ. పారయఁ గల్గెనె పాండుపు త్రులనతి దుస్సనే
నుండు సభను జేసినకొఱంత. వి. ప్ర. ౪. ౪౯.
మ...తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా, విరసుండై
కొఱంతంబడుం గుకవి పృథ్వీభృత్సమిపక్షి
లిక. మనుచ. ౧. ౯.

౩. దోషము, తప్పు.

గీ. అనిన సంజయుఁ డిట్లును నకట కొడుకు, మీఁదఁ
దప్ప పెట్టెదవు నీమీఁదికొఱంత, నీకుఁ గానం
గ వచ్చునె...భార. ఉద్యో. ౪. ౧౦౬.

క. నీకొడుకు నీకు నిచ్చితి, నై కొనుము విరించి
చిట్టకాలకు లోనై, నాకుఁ బగ యగుట నంగ
ము, లేకున్నాఁ డతఁడు కొఱంత లే దతనిప
యి. ఉ. హరి. ౨. ౧౦౪.

౪. తరువాయి, శేషము.

ప. నియమాచరణంబునకు నొక్కసంవత్సరంబు
గొఱంత గలదు...భార. విరా. ౧. ౩౧౩.

సీ...అన్న నీ విం తేల యడలెదు కాలపర్యయము
నుడువ, వశమె యెవ్వరికిని వార్తలకొఱంతఁ
జెప్పము మాకు...భార. మా. ౧౯౭.

విణ. ౧. తక్కువ, న్యూనము, అల్పము.

గీ...కెరలి పండ్రెండువాలప్పు లేసి, పద్మనాభుని
నొప్పించి పార్థు నొకటి, కొఱంతగా నూఱుశ
రముల నుజక నొంచె. భార. కర్ణ. ౩. ౩౨౧.

గీ. శౌరి మేము కులసానపారుషముల, నేమిటఁ గొ
ఱంత తెల్పుమా...దశా. ౨. ౧౯౦. ఆం. సం.
మాన. ౭౩.

౨. మిగిలినది, శేషించినది.

క. కావింపు కొఱంతకార్యము...దశమ. ౬. ౧౨౭.

బ: కొఱంతపడు, కొఱంతపడు, కొఱంతవోవు.

కొఱంత^౩. వి. కొఱు, శూలము.

సీ...కొఱంత నాఁ దక్కువ కొఱు వెలయు. ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

సీ...కొఱుకుఁ గడమ కాఁ గొఱంత యనఁగ. సాం.
ని. నానా. ౮౬.

మ. భరమై తోఁచుకుటుంబరక్షణకుఁ గాఁ బ్రాల్సలి
చింత నిర్మరం, తరతాశీదశసంపుట ప్రకరకాం
తారంబునం దర్థపుం, దెరువాటులో దెగి కొట్టి
తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా, విరసుండై కొ
ఱంతంబడుం గుకవి పృథ్వీభృత్సమిపక్షిలిక.
మనుచ. ౧. ౯. (వైమాఁడు ప్రయోగములు
నిర్ధారకములుగా నున్నను రూప మింకను విచా
ర్యము.)

కొఱంతవ(వ)ఱము. స. క్రి. (✓కొఱంతపడు)త
క్కువపడు, న్యూనముచేయు.

సీ. కమలాక్షి నిడువాలుఁగన్నలు మనుమాస్త్రకొ
వ్వాఁడితూపులఁ గొఱంతపడు. వి. పు. ౨.
౧౯౬.

కొఱంతవ(వ)డు. ఆ. క్రి. (కొఱంత¹ + పడు) త
క్కువపడు, న్యూనముగు, హీనముగు.

క...విక్రమలీలం, గొఱంతపడనీక కర్ణుడు, మె
ఱుగు లడరుశక్తి సురులు మెచ్చఁగ వై చెక.
భార. విరా. ౫. ౧౦౦.

సీ...తద్వృత్త మొకటి కొఱంత, వడమండఁ బ్ర
త్యక్షపరిచితం బైనది గాదె నీబుద్ధికి...హరి.
పూ. ౧. ౪౮.

కొఱంతవోవు అక్రి. (కొఱంత¹ + పోవు) తక్కు
వపడు, న్యూనముగు. (ఒకపట్టున నిది వ్యవహితము
గాఁగూడఁ గనుపట్టుచున్నది)

ఉ...విదితాపురి మించు నందు నే, వెంటఁ గొఱంత
వోనిపృథివీసురుఁ డొక్కఁడు సోమశర్తపే,
రింట నెసంగు...శుక. ౨. ౧౪౪.

సీ. ఏమని మాటాడ నెన్నంగఁ దోడనే పోయెనే
తన వ్రతంబులు కొఱంత. వి. ప్ర. ౨. ౭౪.

కొఱకమ్మ. వి. (క. కొఱ.) కొఱని, అలతము, ఉల్లకము.

చ. అలమరునాజ్ఞ శీతకరు నవ్వల ర మ్మని చెప్పి గుంపులై, యలిబలముల్ వియోగిహృదయంబులు చూడంగఁ దెచ్చినట్టివె, న్నెలకొఱకమ్మలో యనంగ నిండినచీకటిమీఁద నింగి జి, క్కలు గనుపట్టె వచ్చి పాడకట్టె శశాంకుఁడు నంతఁ దూర్పున. రామా. ౨. ౯౪.

సీ... దర్పాంధ మద్దివాంధులు గనలి. గీ. పసుపుజేగులుకొఱకమ్మ మిసిమి దేలు, మిట్టకనుగుడ్లు మిడిమిట్లు మిడిసిపడంగఁ, గంతఘాతార్థముల దిశల్ గలవరింప, గర్వదుర్లోక మునకుఁ గాకమున కనియె. వేం. పంచ. 3. ౧౩౪.

కొఱకు. ద్రు. (కొఱ² + కు - చతుర్థివిభక్తియందు వచ్చుప్రత్యయము.) ౧. కై, కొసము. (ఉద్దేశనిమిత్తాద్యర్థములను దెలుపును.)

చ... మాకొఱకుఁగాఁ జనుచెంచి... భాగ. ౧౦ ఉ. ౧౦౦౪.

సీ. పరిభవంబునకునై ప్రతికారముగ వైరిఁ గూల్చితిఁ గాని నీకొఱకుఁ గాదు. భార. ఆర. 2. ౧౫2. రం. రా. బాల. ౧౦ పా. ౨2 పం.

క... భవార్తి యడఁచెడుకొఱకై. కాళ. ౧. ౮2. ౨. సంప్రదానార్థకము.

క. వేదోక్తవిధిని మే మా, యాదివిజాలకొఱకై యిత్తు మధ్వరభాగం, బు... దశా. ౧. ౨౪౨.

కొఱకొఱ. వి. ౧. కొసము.

క. తెఱవలకడుపులలో నే, దైతఁ బెరిగెడుప్రోడ రేయి ద్రిమ్మరిదొరవై, గొఱకొఱ నూర్పులు నిగుడుచు, తెఱఁగున గాటంపుటూర్పుఁ దె మ్మెరలడరె. అచ్చ. రా. బాల. ౮౨.

క. పిటికితనంబును జలమును, గొఱకొఱ యీరేని గొనము... ఎఱుంగఁ డతం డించుకయిన నెల్లెడలందు. నీలా. ౧. ౪౪.

౨. ద్వేషము, విరోధము.

వ... ఆమహాయోగిని విష్ణుభక్తి యది నదా మతోడికొఱకొఱ మానదు కటకటా దాని నెన్నండును సాధింపలేక పోయితిమి ... ప్రబోధ. ౨. ౪౮.

విణ. కొఱకొఱ కలవాఁడు.

ఆ... పారిజాతంబు గొనునెడఁ, దొడరి వృత్త థేది నొడిచి తత్తఁడు, గొంత మనసునందుఁ గొఱకొఱ గాకున్నె, యోట సైచునే మహోన్నతుండు. హరి. ఉ. ౮. ౧౯.

ద్వి. కురునాయకునికొఱకొఱమాటలకును, హరిమేనబాపను నాత్మఁ గైకొనక. అ. మ. క. ౫. ౨౫౫ పా. ౨ పం.

జ. కొఱకొఱలాడు.

కొఱకొఱలాడు. అ. క్రి. (కొఱకొఱలు + ఆడు) చిరాకుపడు, వినుసుకొను.

క. బిఱబిఱ విభుకడ కరుగక, కొఱకొఱలాడెద వ దేమి గోరము మేల్తేల్, వెఱఁ గయ్యెడిఁ గద నీచెడు, కఱదలు గనుఁగొన్న నెన్నఁగ న్నెలమిన్నా. రసిక. ౫. ౧౬3.

ద్వి. కొఱకొఱలాడుచుఁ గోపంబుతోడఁ, బరుడి చనుదోయిబరువున నడుము, గడగడ పడఁకం గఁ గచభృంగపాళి, ముడివిడి యడుగుడమ్ముల మీఁదఁ గవియ. వృ. వి. 3. ౯౨.

కొఱగామి. వి. ($\sqrt{\text{కొఱ}^2}$) ౧. అప్రయోజకత్వము, పనికిమాలినతనము.

క. కొఱ గానికొడుకు పుట్టినఁ, గొఱగామియ కాదు తండ్రి గుణములుఁ జెలుచు... సు. శ. ౪౧.

౨. అకార్యము, దుష్టకృత్యము, చెడ్డపని; కొంటె చేష్ట.

సీ. ధార్త రాష్ట్రులకిడు దలఁచక సైంధవుకొఱగాము రెల్లను మఱచి తండ్రి, లేనియీశువుపై మానితం బైననీయక్కటికంపుఁజా వడరఁజేయు, ము... భార. అశ్వ. ౪. ౪2.

క. వెలువకు కలలోఁ జేసిన, కొలుగామికి వగచు
చోట గుణరత్నము చే, కుటు నీకు నలిగి త
న్నినఁ, బలుపుపయిం బడినయట్లు పద్దదళా
క్షి. ఉ. హరి. ౫. ౧౫౩.

క. వలువార లేచి నీదగు, కొలుగాములు చక్కఁ
ద్రోచికోనఁ బోయె దినంబు ... హరి. పూ.
౫. ౨౩౯.

౩. దౌష్ట్యము, చెడ్డతనము.

క. ఎలుఁగుదు నేను నుయోధను, కొలుగామి
యు నతనితోడఁ గూడిననృపు లం, దలుఁ బ
గ మనమున నిడికొని, యలుముటయును సం
ధి పొనఁగ దనియు మహాత్మా. భార. ఉద్యో.
౩. ౨౩౭.

శ్లో. దౌరాత్వం ధార్తరాష్ట్రస్య త్తత్త్రియాణాం
చ చైరితాం, సర్వమేతదహం జానన్ తత్త్వః
ప్రాప్తోద్య కారవాక్. సం. భార. ఉద్యో.
౯౩. ౫.

సీ. చూచితే లక్షణ మగ్నిపుకొలుగామి యమ్మె
యిఁ దనపగ యడఁచి మనము, కపిరాజ్య
మిచ్చినఁ గైకొని యింద్రియసుఖముల నెం
తయుఁ జొక్కి నేఁడు, మనదిక్కు దలఁపఁ
డు... భార. ఆర. ౭. ౩.

ర. దోషము, లోపము; తప్పు, నేరము.

క. ఇక్కొలుగాములలోపల, నొక్కటి నీచిత్త
వృత్తి నొందెనొ... భార. ఉద్యో. ౨. ౨౧.
శ్లో. కచ్చిజేతైర్మహాదోషైర్న సృష్టోసి నరా
ధిప. సం. భార. ఉద్యో. ౩౩. ౧౫.

సీ. ... కొలుగాము లెన్నియో యెన్ని ... దళకు.
ర. ౮౨. కాళ. ౩. ౨౧౬.

౫. అపాయము, హాని, విపత్తు.

ప...నన్నుఁ బ్రభావతి చూచి గుఱుతెటింగ
నేని చంద్రవతీగుణవతులకు నేమి కొలుగా
మి సంఘటిల్లనో యని తలంకెద... ప్రభా.
ర. ౨౨.

ప. ... కారదానందగురుం దొక్కరుండునుం ద
క్క నిక్కొలుగామి సక్కఁజేయ నెక్కడి
వాఁడునుం గొలు గాఁడ... విక్ర. ౩. ౧౦౬.
౬. దుర్నిమిత్తము, దుశ్శకునము.

క. అక్కొలుగాములఁ గనుగొని ... మనుచ. ర.
౬౨. (చూ. ౬౧.)

ఉ. కాకునిక ప్రసంగ మిది సాహసికాదరణీయ
మానె చీ, కాకయి యూరకే యెగదిగం ద
లపోయుచు నున్నవారికిన్, గాక నదా మ
నోజయుము గల్గినధీరులకున్ భయంబు లే, దే
కొలుగాము లైన మము నింత యెలుంగక
మించి పచ్చునే. రామా. ౭. ౬౯.

కొలుడు. వి. జౌ. (త. కులుడు) ౧. పునిమ్రాడు,
స్థాణువు.

ద్వి. ఈకొలుటన పత్తి కీగొడ్డునంద, ప్రాకటంబు
గఁ బాలు వడయుదు ననుచు, గుండ వేగ
మె కడ్డికొని పచ్చి పిడుకఁ, గుండ నిండఁగఁ
బాలు గురినె నాగొడ్డు, కొలుటనె పత్తి యం
కురితమై వరగఁ ... బస. పు. ౨. ౪౪౭,
౪౪౯ పం.

ద్వి. అంకింప నీదుఘ్నజావిలోకనత, నంకురింప
దె కొలు డైన నాతఁడను... పండితా. పురా.
౧౫౮.

౨. స్తంభము?

సీ. ఒకచోఁ దగుల్పడె నుపకార్యకొలుటికిఁ
దర మైనహోహిణీతారకంబు. కాశీ. ౧. ౧౩౮.
౩. ఆయుధవిశేషము, కొలుడుకోల.

ఉ. భూరిధృతిం బసిండిజలపోతకటార్డుఁ గొలు
ఘ్నఁ బూని య, స్వీరవరుల్... కళా. ౮. ౯౯.
విణ-స్థాణువుపంటివాఁడు-మూర్ఖుఁడు.

క. ఎఱిగి యెఱిగి నీముందఁజ, నలగొడ్డెముచేసి
పోయి రది గైకొన నీ, తెఱఁ గయినహంసడి
భకులు, కొలువిం దల బరికికొన్నకొలుడులు
గారే. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౬.

జ: కొలుడుకొల, కొలుడుపాలు, కొలుడువడు.
కొలుడుకొల. వి. (కొలుడు + కొల.) ఆయుధవిశే

షము, కొలుడు.

చ. కొనలు మొనల్పడం గొలుడుకొలవిధంబున
దూయఁ జెక్కఁచ, క్కనికులుముట్టపుంజిలుత
కట్టియ నోరి కొనంగి కొట్ట నెత్తినమునికాళ్ల
గోళ్లు పడిఁ ద్రెంచి తటాలునఁ గుక్కఁప
ట్రైడం, గొని పులిఁ గట్టి పట్టె నృపకుంజరు
చెంగట నొక్కఁ డుద్ధతిక. చంద్రా. ౨. ౯౫.

కొలుడుపాలు = కొలుడువడు. అ. క్రి. (కొలుడు
+ పాలు = కొలుడువలె నగు) కొయ్యపాలు, చై
తన్యహీన మగు. (శ. ర, బ్ర.)

ఇట్లే 'కొయ్యపాలు, మొ. (వా)

కొలుడువడు. అ. క్రి. (కొలుడు + వడు) వ్రాన్ప
డు, నిశ్శిష్ట మగు.

వీ... కొలుడువడుట... అచ్చ. ౨. ౧౯౭.

కొలునవ్వు. వి. ($\sqrt{\text{కొలు}^1}$) చిలునవ్వు, మందహాస
ము.

వీ. కొలునవ్వు కపురంపుఁగ్రోవి యా నన నేల
గొనబువెన్నెలరాశి యనఁగ రాదె. బహు.
౫. ౫౨.

కొలును = కొలుఁకు. వి. ఔ. (చూ. కలను) దున్న
కుండ పసువులమేతకై విడిచిపెట్టిననేల, బీడు,
వివీరము; అడవి.

గీ... కొలుఁకనంగను బీడు నాఁ కొలు ననంగఁ,
గంచె యన నప్రహతభూమి కాఖ్య లెసఁగు.
అం. భా. ౨. ౬.

క. కొలునుగ నాఁగినపాలమును, నెఱయం గరిన
నము గల్గునేలయు సరి... విజ్ఞా. ప్రా. ౧౫.

క. సరసీరుహసంభవుచే, సరకుం డేవరము వడసి
నమ్మినవాడో, పురములు గైకొని కొలుఁకుల,
తెరువులఁ బట్టించె నన్ను దిక్పాలకుల. ఉ.
హరి. ౧. ౧౨౯.

కొలుపము = కొలుపము. వి. (సం. త్తురప్ర. ప్రా.
భురప్ప) గుట్టములను తో మెడుసాధనవిశేషము.

గీ. కొలుప మనఁగ త్తురప్రము పరఁగు ... అం.

భా. ౨. ౧౯౯. హంస. ౫. ౪౧.

కొలుప్రాణము. వి. ($\sqrt{\text{కొలు}^1}$) కొనయూసిక, ప
ట్టునురు.

క... అతీతియొడపిన యూర్పుల్, పఱవ మిడిగ్గు
డ్లు వడఁకఁగఁ, గొలుప్రాణముతోడఁ దన్నికొ
నునమొదపుక. ఆము. ౩. ౨౩.

ద్వి. అతీమి కొందఱు చచ్చి రాహవక్షోజీఁ, గొఱ
ప్రాణములతోడఁ గొందఱు పడిరి. రం. రా.
ఉ. ౭౭ పా. ౧౨ పం.

కొలుమాలు. అ. క్రి. (కొలు² + మాలు) ౧. పసి
మాలినదగు, నిరుపయోగమగు.

క. ఎఱిఁగినవారల మునుచును, గొఱమాలినయె
ఱుక లెఱిగి కొందఱు నీపే, రెఱిఁగియుఁద
లపఁగ నొల్లరు, పఱతు రథోగతులజాడఁ బ
ద్దదళాక్ష. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౪.

(శీతకాలవర్ణనము) క. నెఱసురఁటి విశ్రమిం
పం, దఱియై నెఱి మించుమంచుతాఁకుల జగి
వా, తెఱి పిల్లగ్రోవిఁ బూసం, గొఱమాలెక
వెలమిటారికూఁతురి లెగకుక. చం. రా. ౫.
౨౫.

౨. నీచమగు.

నీ. కొఱమాలి విస మిడ్డకఱమరక్కసిఁ జెండి ప
ఱపు మీఱెడిబండి విఱుగఁద్రొక్కి. నీలా.
౧. ౩.

౩. వికృతమగు.

(పితృచవర్ణనము) నీ. కలి వోసి నాన్నినగ్రచ్చు
కాములభంగిఁ గొఱమాలినట్టివృగ్తోశకమును.
కాశీ. ౩. ౧౩౮.

కొలుముట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కొలు}^2}$) పనిముట్టు, ఉపకర
ణము. (శ. ర, వా.)

కొటలు. అ. క్రి. గ. కోపించు, కోషించు.

క. పిఱుడం గురుధరణీపతి, నటచేతం బ్రాణములు ఘనారాతిబలం, బుఱునితెగువ ముండటం బెన్గొలుట చిత్తమునఁ బెట్టికొని పహరించె. భార. స్త్రీ. ౨. ౮౭.

౨. ఉండు, వసించు.

గీ. తపసిజాబిల్లిజవరాండ్రదండ నుండఁ, బుడమిపట్టికి మదిఁ గోర్క పుట్టు పెఱిగి, వేడ్క నొక పర్ణకాల గావించి యచటఁ, గొఱలె నారాచసింగంపుఁగొదమదోయి. రామా. ౫. ౬౫.

౩. వెలుగు, ప్రకాశించు.

గీ. శ్రుంకుగుబ్బలిఁ బుట్టి కొఱులుమఁ గడలవెంబడిఁ బ్రాఁతునెరగలిమంటలనఁగ. అచ్చ. రా. ఆయా. ౧౩.

చ. కొఱలెడి తేజుచేఁ బసిఁడిగుబ్బలియుఁ మఱి వెండికొండయుఁ, గరఁగు నటించు సంద్రములు కాకల నింకు నటించు...యయా. ౩. ౧౫౯.

౪. అతిశయించు, మించు.

గీ...కొఱలురజస్త్ర మోగుణములందు, వర్తించునీ పాపవర్తికి నేరీతి మాధవు పదభక్తి మది వసించె. భాగ. ౬. ౪౪౦.

రగడ. కుఱుచ లైనను నిచ్చ మదమునఁ గొఱలు నీయేనుంగుగున్నలు, దొరయ నొక పరిపాటి దొరలకు దొరకవు...శుక. ౧. ౧౩౩.

౫. ఒప్పు.

ద్వి. కొఱలుమనోమయకోశంబులోన, మఱి తోచు విజ్ఞానమయకోశ మదియు. పండితా. వాద. ౧౯౮ పా.

గీ. తవణిలైఁ గొఱలె నడరెను...చనె నలరెననంగ నొప్పె నన్నటగాఁ జెప్పఁబడును. ఆం. భా. ౩. ౮౩. రాఘవ. ౧. ౧౨.

౬. నిండు, పూర్ణమగు.

సీ. కొఱ యనఁగాఁ బని కొఱలుట నిండుట. అప్పు. ౨. ౧౯౭.

స. క్రి. గ. పొందు, పడయు.

క...బిడ్డ లీమువ్వురకుఁ, నెఱసిన గారా మేమియుఁ, గొఱతపడకయుండ నడపి కొఱలుమా శుభముఁ. హరి. పూ. ౧. ౧౭౧.

సీ ... కాంతిఁ గొఱలి విప్రు. గీ. కులము దైవస్వరూపం బగుట మనంబు, నందు దృఢముగ నిల్చి తదాశ్రయమున, వెలయువాడ వైనను మేలు...భార. ఆను. ౫. ౩౫౩.

౨. కోరు, ఆభిలషించు.

క. ఎఱిఁగెడువారికి నైనను, గఱపక తక్కురుచి తప్రకారము శుభముం, గొఱలుహితు లట్లుగుట నం,డఱకును జెప్పంగ వలయుఁ దగియెడు బద్ధుల్. భార. విరా. ౧. ౧౧౬.

చ...సనా,తన మగుమోక్షముం గొఱలి తా విడుచుఁ గృపాధర్మ పర్ణముఁ. భార. కాం. ౫. ౩౧౦.

కొఱలుకొను=కొఱలు, ఒప్పు.

సీ. కలయంగఁ గుముదిసీకుల మెల్ల నభినవకోశ సంపత్తి చేఁ గొఱలుకొనఁగ. కవిక. ౪. ౧౯౭.

కొఱవ. వి. ఒకానొక కొండజాతి.

ఉదా: కొఱవవాడు, కొఱవది. (శ. ర, ప్ర.)

జ: కొఱవత.

కొఱవత. వి. (కొఱవ + త) కొఱవజాతిస్త్రీ, కొఱవది. (శ. ర.)

కొఱవి. వి. కొఱకచ్చు, అలాతము, ఉల్లకము.

గీ. కొఱవి ద్రిప్పినయొప్పున మెఱసె బాధ్య గాండివము ... భార. ఆర. ౬. ౨౨౬.

గీ. కోఁతిఁ దెచ్చితి ననఁ బోయి కొఱవిఁ దెచ్చి నాడ ననవుడు ముక్కులు నలుచుకొనిరి, కొలువునా రెల్ల నవుడు పక్కునను నగుచు. దశా. ౭. ౨. ౯౮. ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

కొలువితోఁ దలగోఁతుకొను, కొలువితోఁ దలబరి
కికొను=బుద్ధిపూర్వకముగా కీడు తెచ్చుకొను.

గీ. ధరణి మఱియును బెక్కువిధంబులందు, బ్ర
హ్మనిదులైనబ్రాహ్మణ ప్రభులమహిమ, వినమె
యెఱిగి యెఱింగి సద్విసుతచరిత, కొలువిగొని
వెట్టి నేతల గోఁకికొనఁగ. భార. ఆర. ౫. ౨౦.

క. ఎఱిగి యెఱిగి నీమందఱ, నఱగొడ్డెము చేసి
పోయి రది గైకొన నీ, తెఱఁ గయినహంసడిభ
కులు, కొలువించు దల బరికికొన్న కొలుదులు గా
ర. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౬.

జ: కొలువికోల, కొలువించు, కొలువదయ్యము.

కొలువి(ర్వి)కోల. వి. ($\sqrt{\text{కొలువి}}$) అగ్నేయాస్త్ర
ము.

చ. చెలఁగి చెలఁగి మానసము చిల్లులువోవఁగ నే
నె బాలిక, వలపులరాచబోదు ప్రసవంబు
లపరిటికొర్వికోలల. పి. శకుం. ౩. ౧౬౯.

కొలువించు. వి. (కొలువి+చు) పెద్దయెఱుచు.
(శ. ర-ఇది కుట్టినయెడల కొలువితో అంటించి
నట్లు మంట పెట్టును.)

కొలువదయ్యము. వి. (కొలువి+దయ్యము) పికాచ
భేదము.

గీ. గగన మనురుద్ర భూమి నేకతమ తిరుగు, నద
రులుమి నెడికొలువదయ్యంబు వీఁడె. నైష.
౨. ౧౨౨. హరిశ్చ. ౫. ౧౦౧.

కొలువోవు. అ. క్రి. (కొలు¹+పోవు) డిల్లపోవు,
సత్వహీనమగు..

స. ... బ్రహ్మమాటకుం గొలువోయినవాణి యేమి
టం దేట నని యడిగిన బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె.

క. ప్రాణాపానంబులయెడ, వాణి నిలుచుఁ గానఁ
బ్రాణవాయు వొదవి తల్, శ్రీగర్వ ముడిపె
... భార. ఆశ్వ. ౨. ౨౨, ౨౩.

కొలుసంది. వి. (కొలు¹+సంది) ఆయము, జీవస్థా
నము.

క. వఱతెంచి కరి మదమునే, దైఱఁ దొండం బె
త్తి వ్రేయు దెప్పటికమునక, గొలుసంది తా
కి నేలకు, నొఱగినసింగంపుఁగొదమయె వృ
మరంగక. నిర్వ. ౧౦. ౨౯.

క... పిడికిటఁ గొలుసంది గడు బెడిదముగఁ జొ
డిచెం, బగతుఁడు గను మిడిసి నేలఁ బడిత
న్నికొనక. భార. విరా. ౨. ౩౫౧.

కొలుకు. స. క్రి. (క. కొలుకు. త. కొటి) కఱ
చు, దంశనము చేయు.

గీ. పటపటఁ గపాలపంక్తులఁ బగులఁ గొటికి, బు
ము నెల్లను గడియబోవలను మ్రింగె. మనుచ.
౪. ౧౧౩.

వి. ౧. ఆహారము, ఎర, మేత; తినుట.

నీ. వడి సావియెఱుకు విక బడిగంట బయమబ్బుఁ
గొక్కుగుంపుల కిడ్డకొలుకులనఁగ. గీ...చు
క్కులు వెలింగె. చంద్రా. ౫. ౫౨.

గీ. కొలుకునకుఁ బోయి బడిగంటఁ గూలుకరణి.
నీతి. ౧౩. ('కొలుకు' ముద్రి.)

ఉ... కొలుకు చూపుచు నొడ్డినబోను మేలుగా,
బో నని కాన కానవడి పోవుచుఁ గూలుకొ
క్కు భాస్కరా. భా. శ. ౩౦. ('కొలుకు'
ముద్రి.)

(కలభాషిణిమాటలు) గీ... ఆకోర్కి సాధించు
చింతఁ దక్కు, చింత యెఱుగఁగ యేగుడెంచి
తిఁ గొలుకుకు, బోవ బడిగల్గు వడియె నోపా
లతి... కళా. ౩. ౯౨. ('కోరక' ముద్రి)

గీ. కొలుకునకు లేక మూషకకోటి చేర, కునికీ...
కుక. ౩. ౨౪౫.

౨. మేహరోగవిశేషము. (శ. ర)

ఉదా: కొలుకునవాయి.

పండ్లుకొలుకు = కోపముచే పండ్లు పటపటలా
డించు.

క. నేటుకొని పండ్లుకొలుకుచు, జీటికిమాటికిని
గనరు చిలుకం జలుకా, బోటుల నలయించె
దు... నీలా. ౩. ౨౬.

నీ. కలలోనిది క్షాంతలమిఁదఁ జని మాటుకొను
వారిఁ గని పండ్లుగొఱికికొనుదు. ఉ. రా. ౨.
౨౯౫.

(వ్యవ) డ బ్బిమ్మని కుట్టవాఁడు నాప్రాణాలు కొలు
కుచున్నాఁడు. నన్ను వాఁడు కొలుతుకొని తిను
చున్నాఁడు (= మిక్కిలి బాధించుచున్నాఁడు.)
కొలుతనుటుకు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొట్టు}}$) సాహసకృ
త్యముచేయు.

ఆ. కొలుతనుటుకుఁ గాని కొడు కెన్నఁడును గా
ర్యతంత్రమునకుఁ జొరఁడు... భార. స్త్రీ.
౧. ౧౭.

వ...కృష్ణఁ డెప్పుడుం గొలుతనుటుకుఁ బిన్న
వాఁడునుం బిన్న కొలందులం బోయెడువాఁ
డు కాఁ డనువారును...హరి. పూ. ౭. ౨౯.

విగ. ౧. సాహసికుఁడు.

వ...నీచెప్పెడిధర్మంబులు కారవులకుం జెప్ప వ
లవదా వారులుగదా మీఁ డెటుంగక కొలు
తనుటుకులై చెడు తెరువునం బోయెడువారు
...భార. ఉన్యో. ౧. 3౪3.

గీ. ముటుకుఁజూపునఁ గాలినకొలుతనుటుకు, ను
టుకుఁజూపులఁ బుట్టించు నెటుకువారి, యిటు
కుపలిగుబ్బపాలిండ్లయిగురుఁబోండ్ల, నేవ కెచ్చె
డ నీకు విచ్చేయవయ్య. కాళ. 3. ౭౧. (చుటు
కుఁజూపునఁ గాలినకొలుతనుటుకు = మన్న
ఘని.)

౨. కూరుఁడు.

గీ. ముక్కు లేనిబోసి మొగమున వెడలెడి, నిడుద
యూర్పుతోడ నెత్తు రొలుకఁ, జెలుప మగని
దిక్కు చేనన్నఁ జూపి యీ, కొలుతనుటుకు
ముక్కు గోపె ననియె. విక్ర. ౭. ౧౬౦.

కొట్ట¹. వి. నన్యవిశేషము, ప్రియంగువు.

ఆ. కొట్టగింజ నోరఁ గొఱికియు నొకప్రాద్దు, చె
టుచుకొన్నవిధము కొఱతలైన, సిరులు న
చ్చి నీదుశ్రీపాదచింతన, ముఱచినాడ నెంత

మందమతిని. కుచేల. 3. ౫౨.

గీ. కొలుచుండుఁ బ్రియంగువు కొట్ట యనఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౨3౪.

బ. ప్రియంగుధాన్యము.

నీ...కొట్టులు చాములు...హంస. ౪. ౧౨౭.

కొట్ట² = కొట్ట³. వి. (త. ముఱచై) మత్స్యవిశేషము.

నీ. కొఱ కొట్ట యనఁగను బరఁగుఁ బాఠినంబు...
ఆం. భా. ౧. ౧౬౦.

కొట్టమీను = కొట్టచేఁప.

నీ. కొరడు దానరికొయ్య కొట్టమీ నులన ము
చ్చంగి బేడిన జెల్ల చాటమీను. హంస. ౪.
౧౮౭. ప్రబంధ. ౧౯౫.

కొట్టు. వి. డౌ. (కొట్టులు, కొలులు, కొర్లు, కొఱి
తిన్, కొర్తిన్, కొలుతన్, కొర్తన్, మొ. దీని రూప
ములు. చూ. అట్టు. త. కొళ్ళు.) ౧. ముల్లు; ఇనుపముల్లు.

క. సాలయక తూనిఁగలం గొట్టులఁ బెట్టితి నీవు
నీచిటుతకాలము...భార. ఆది. ౪. ౨౭౦.

నీ. లికుచావళికి వృత్తలీల చెన్నగుఁ గాక బొంగ
రంబులఁ గొర్తఁ బూన్పవలదె...గీ. తెఱవపా
లిండ్లతోడ వాదించెనేని ... పె. శకుం. ౨.
౭౫.

౨. మేకు, శల్యము.

చ...ముల్లు వుచ్చి కొట్టిడిచినచంద మయ్యె...
మనుచ. 3. 3౪.

౩. కూలము, పథసాధనవిశేషము.

గీ. పాతకులకొట్టు నట్టువపాలియదురు, గ్రోవి భ
రతంపుటయ గారిగుండెదివులు...శుక. 3. ౨౦.

నీ ... యదువృష్టిభోజాంధకవీరపరులఁ, గొట్టుల
నిడుఁడు...వి. పు. ౭. ౪౧౩.

క. నెఱి మాలి బందెవట్టిన, నఱిముఱిఁ జంపినను గ
జము నశ్వము మ్రుచ్చె, పఱిగొనిన నట్టివారలఁ,
గొట్టులఁ దిగిచి చంపు టొప్పుఁ గునలయపతి
కి. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦౪.

ద్వి. పశుపరించుచు గొర్లపాలు నేయుచును. బస.

పు. ౬. ౨౨౪ పం.

ఆ. కొర్త వేయ దొంగ కోరినచంద మా. వేమన.

౨. 3౧3.

సీ. కొర్తిమీఁదను గొంతుకూర్చుండుకొనినట్లు

...వేణు. ౫౦.

కొర్తఁబడు=శూలప్రోతుఁ డగు.

ద్వి. చంపి మాండవుండు సరి గొర్తఁ బడియె.

బస. పు. ౫. 3౮౨ పం.

జ: కొలుతనులుకు.

కొల¹. వి. ($\sqrt{\text{కొలుచే}^1}$) కొలత, (ధాన్యాదులను)

కొలుచుట.

(వ్యవ) ధాన్యమును చొకగానే యిచ్చును గాని
వాడు కొలలో మోసము చేయును.

(సా) అంబటియేలు పచ్చుచున్నది అత్త గారా
యన కొలబట్టి నాచేతిలోనే యున్నది కోడ
లా యున్నట్లు.

కొల². వి. (క. కొలె. త. కొలై.) గ. హింస, పథ.

చ. మనసిజ దోస మాడుకొల మానఁగదయ్య
తలంచి మ్రొక్కెదఁ. చంద్ర. ౪. ౮౪.

౨. దోషము, పాపము.

క. తొలుజన్తంబునఁ జేసిన, కొలయును బుణ్యం
బుఁ గట్టికుడుపక యున్నే. సారంగ. ౨. 33.

క. కొల యన దురితంబుచేరు ... ఆం. శే. ౨౧.
శశాం. 3. ౮౮.

3. పగ, వైరము.

ద్వి. పసచరాధను యోరి వారికి నీవు, తనయుం
డవై తేని దళరథాత్మజుని, గొలిచితి బంట వై
కొల యీఁగవైతి, చలమున నీతండ్రిఁ జంపి
నాఁ డతఁడు. రం. రా. యు. 3౪2 పా. గ పం.

కొలకు=కొలను.

(చెలుపు, సరస్సు)

సీ...కొలను, కొలకు నాఁగ సరసి వెలయును...

ఆం. భా. గ. ౧౬3.

చ... కమ్మనితమ్మి కొలంకుతె మైరల్, వొలయఁగ

...పారి. గ. 2౨.

కొలకుపు=కొలను. వి. చెలుపు.

శా...వచ్చి నీటక గుభుల్, గుంభధ్వానముతోఁ

గొలంకుపు గలంకుం బొందఁగాఁ జొచ్చి...

భాగ. ౮. ౧౧౧.

ఉ...ఒకతమ్మి కొలంకుపుఁ గాంచి యచ్చటక.

కృ. శకుం. ౨. ౧౬౬.

కొలఁది=కొల్లి, కొద్ది. వి. గ. పరిమాణము, మిరి.

న. జంబూద్వీపవిష్కంభంబుకొలఁది యెనుబడి

వేలు నాటునూటుయోజనంబులు ... భార.

భీష్మ. గ. ౨2.

క...అతనిబోధము, కొలఁది పరీక్షింపఁ దనకుఁ

గోర్కి వొడమినక. భార. శాం. ౬. ౧2౧.

ఆ. నిద్ర పెంపు నిద్ర నిగ్రహించుటయును, గొ

లఁది మీటుకుడుపుఁ గుడుమియును. భార.

ఆను. ౫. ౨౬3.

గీ...కొలఁది కెక్కు, దైవరిపునైస్యకోటితో...

పారి. ఉ. 3. ౧౧౨.

సీ. పన్నిరి మేరువు ల్పహుసంఖ్యలకొలందిఁ జం

ద్రనూర్యాకల్పశతముతోడ. పను. ౫. ౬౪.

క. తలవెండ్రుక లెగఁగట్టెడు, కొలఁదిని నాన్యప

కుమారకుడు కడిమిమెయి, నలుదెసలకడ

లగండ, నల్లఫలకములకె లిఖించె జయశాసన

ముల్. నైష. గ. ౬౨. (ఇట పయఃపరిమాణ

ము.)

౨. అపధి, మేర.

క. తలఁపఁగ రిపులకు నిమ్మగు, కొలఁది గడచిప

చ్చితిమి యకుంతితబాహి, బలము నెఱుఁగ

టి యయ్యెను...భార. విరా. ౪. ౯3.

గీ. లస్తకంబునకొలఁదికి లక్షణుండు, వెడఁదను

మ్మున నభిమన్యువిల్లు దునియ, నేసి యాల్చిన...

భార. భీష్మ. ౨. ౮౫.

3. శక్తి, సామర్థ్యము; శక్తి తారతమ్యము; మహిమ, మహత్త్వము.

అ. ఇట్లు దొరలు నొవ్వ నేడైఱఁ దనచేతి, కొలఁది నూపి క్రీడి నెలఁగి... భార. విరా. ౫. ౬౬.

ఆ. ఆడుదాన నబల పైన నే నించుక, ములిగి చూచుకు భయమునఁ దలరు, దుగ్రుగు లోచ నోద్భూతవహ్నికి, నెదిరి నిలువ నీకు నెంత కొలఁది. కు. సం. ౪. ౪౩౦.

క. కొలఁది యెఱుంగక కృష్ణులఁ, గలన గెలుతు ననియెదవు... భార. కర్ణ. ౨. ౩౫.

చ. కొలఁది యెఱుంగ కిట్టిపలుకుల్ పలుకం దగుఁ గాదు నాక... భార. ఆది. ౫. ౨౦౩.

క. నెలకొని వేసవిఁ జలువయుఁ, జలివేళల నుష్ణ గుణము సముచితభంగిం, గలిగించునీలతాంతము, కొలఁదులు చెప్పంగ నిచ్చ క్రొత్తలు నుష్ణి. పారి. ౧. ౬౩.

౪. స్థితి, అపస్థ.

ప... హయదైత్యుఁడు... కుత్తుక యదరఁ దోఁక యెత్తి శక్తిస్తూత్రంబులు విడుచుచు నడిచి పడి యునుఱు విడుచుకొలంకికి జేరి చేష్టఁ దక్కి... పారి. పూ. ౮. ౧౧౩.

౫. విధము, తెఱఁగు, రీతి.

క. నాకొడుకుల కెక్కడి బ్రదుకేకొలఁదిఁ దలంప నిష్ఠ డెన్ని నవీరా, నీకంబు నోర్వ వచ్చు నె, యీకూడిన సైనికులకు నే మనువాడక. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౩౫.

పీ. చెడల్లోప మును చెప్పి వడి నవ్వఁ దిరుగునధ్య గుకొలందినె యపత్ర పయు మరల. ఆము. ౪. ౧౬౩.

విగ. ౧. పరిమాణము గలది.

క. మెడ యెఱగఁ జేతికైదువు, వడ నిను నీ చెఱుఁగకున్న భంగి గనియెఁ గ, వ్యడి యూర కుండునటె చె, ప్పెడుకొలఁదియె వానికరుణ

పెంపు కుమరా. భార. విరా. ౫. ౨౧౬.

స్తగ్ధర. ఖడ్గి జెండాడు మ్రాకుల్ కవుగిటికొలఁదుల్ కత్తి నొక్కొక్కఘాతక. మనుచ. ౪. ౮.

౨. సాటి, సమానము.

చ... గు, బృలసిను లన్నఁ జోద్యములు భవ్యతరా గ్రత నొప్పనవిధ్యే, కొలఁదులు వాని కింక నొనగూడు నె యున్నవి యెన్నియెనియుక. చమ. ౨. ౫౧.

గీ. కొమ్మనామాత్యుతిక్కని కొలఁదిసచివుఁ, డింక నొక్కరుఁ డెన్నంగ నెందుఁ గలఁడు. దళమ. ౧. ౯౨.

౩. అల్పము, కొంచెము, తక్కువది; అల్పసంఖ్యాకము.

క... గంగాస్నానంబునఁ, దొలఁగం గలపాతకము చతుర్దశభువనం, బులుఁ గూడి చేయఁ జాలవు, కొలఁదియె గంగాతిశయము గుణరత్న నిధి. జాహ్నువీ. ౩. ౭౨.

ద్వి. ఉన్నత స్తనకుంభయుగళభారమున, నన్నువు కాఁదీఁగెయసియాట కులికి, చెలువున నేమంబు చింతించె ననఁగఁ, గొలఁదిభూషణములు కొమరారఁ బూని. రం. రా. ఉ. ౭౦ పా. ౧౧ వం.

౪. శక్యము, సాధ్యము, తరము.

చ. దళితవిరోధి యిట్టి దని దాని తెఱం గెఱుఁగంగ బ్రహ్మకుం, గొలఁదియె తా నవాఙ్మన సగోచర మద్భుతరూపము... భార. సభా. ౧. ౭౯.

గీ. కుండములసంఖ్య లెక్కింపఁ గొలఁది కాదు, వాపికలసంఖ్య లెక్కింప వలనుగాదు, చద్ద లోచన కాశికాపట్టణమున. కాశీ. ౭. ౨౦౫.

గీ. వలదు చాటితి నతఁడు నీకొలఁది గాఁడు, చేటుతటి గాన నీ కిట్లు చెడ్డబుద్ధి, పాడముచు

న్నది...భా. రా. యు. ౧౪౩. (నీకొలం= నీకు సాధ్యుడు.)

కొలందికి దాయు=దగ్గఱకువచ్చు.

చ. నిలువక మెల్లఁ దాటు నటు నిల్చిన మెల్పు న
టించుఁ బట్టఁ జేయలఁతికిఁ జేరినం జదిమిన
ట్టులు దూరము దాటుఁ గ్రమ్మఱు, గొలందికి
దాసినం బొదలు గొందులు సొచ్చు నడంగె
నన్న న, న్వలఁ బొడనూపు మాటు గొని వ
చ్చిన వెండియు నుండు నొండెడఁ.భా.రా.
ఆర. ౨. ౪౬.

నోరికొలండులు=నోటికివచ్చినమాటలు.

నీ. తొడిబడి సొమ్మపోబడి యెటుంగక నోరికొ
లండు లొక్కనిఁ జూచి పలికిరేని. విప్ర. ౫.
౪౦.

ద్వి. ఈరీతి సాధింప నెవ్వరివశము, నోరికొలం
దుల నుడువంగ నేల. ద్వి. ప్రభు. ౧౦౧(౪).
౨౦ పం.

వేలకొలండులు=సమయానుకూలములు.

చ. శివుఁ డిటు ర మ్మటంచు దయచేసినచోఁ దల
కెక్కి తు గ్రనై, భవమునఁ జూచుచో నడుగు
వట్టితి వే మనవచ్చు నీగుణం, బవు నవు నం
దిన నిగయు నందక యున్నను గాఢుఁ బట్టు
కొం, దువు హరిజాంక వేలకొలండు ల్గద నీ
నడకల్ దలంపఁగఁ. విజ. వి. ౩. ౫౧.

ఆకొలండులవాడు=అట్టివాడు.

క. ఆక్కట తప్పఁ దలంచితి, నక్కొలండుల
వాడె కృష్ణునల్లుడు పోరక, మ్రక్కునె
బాహుగర్వము, దక్కునె నాకొడుకు మిన్న
దలపైఁ బడినక. భార. శ్రో. ౨. ౨౪౮.
(సామాన్యుడు అని భావము.)

ఏకొలండులవాడు=ఎట్టివాడు.

క. బలవంతులబలములు నగల మగుబల మెదురఁ
గలుగఁగాఁ దీర్పడు నే, కొలండులవారికి
గర్వము, నిలుచునె నయమార్గవృత్తి నిలిచినభం

గఁ. భార. ఉద్యో. ౩. ౩౦౩. (ఏకొలండుల
వారికి=ఎంతగొప్పవారికిని.)

మాకొలండులు=మావంటివారు.

క. ఏ నొక్కటి యడిగెడఁ జెపు, మా నలిసడఁ
క్షి యనుడు మాకొలండులప, రైన్ న సదుత్తర
మిచ్చెద, నానతి యి మ్మనియె నది ప్రియం
చెనఁగంగఁ. భార. ఆను. ౨. ౧౬౭. (మా
కొలండులవలకు = మావంటివారు చెప్పఁదగినప
లుకు.)

ఎడకొలందిక=అపకాశమునుబట్టి.

గీ. అనుర వధసాధనము రోయునపుడు గుడ్డి,
తాచి తిరిగిన గృతముష్టి దండ నిలిచి, యెడ
కొలంది నెన్ననడ నొయ్య నడచి నడచి...
ఆము. ౬. ౨౨.

శక్తికొలందిక=శక్త్యనుసారముగా.

స...శక్తికొలంది శ్రుతదృష్టులు లుపేక్షింపక ర
క్షణశిక్షణంబు లాచరించుచు ... ఆము. ౪.
౨౮౫.

సా:విత్తముకొలంది వైభవము. పిండికొలందిగొట్టె.

జ: కొలందియిడు, కొలందివెట్టు, కొలందివేళు,
కొలంవేరు.

కొలందియిడు=కొలంది వెట్టు.

(లెక్కించు, గణించు)

క. కొలందియడ రానిశరతతిఁ, బాలిపోక దేవ
శిల్పిఁ బొదివిన...హరి. ఉ. ౧౦. ౬౬.

కొలందివెట్టు. స. క్రి.(కొలంది+వెట్టు)౧.ఎంచు,
గణించు, లెక్కించు.

ఆ. వర్షధార లెన్న వచ్చు గంగావాలు, కలు గ
ణించ వచ్చు గగనపీఠి, నెలుగుతారకములుఁ
గొలందివెట్టుగ వచ్చు, గాని నకుల మనను
గాన రాదు. భోజ. రా. ౪. ౨౪౮.

వ. కారవు లున్న చక్కటికిం గట్టెదురుగా నిలిచి
యెల్లవారి నైన్యంబులుం గ్రమంబునఁ గొలంది
వెట్టుకొనుచు నందఱకు సంజ్ఞలు నడియాలింబు
లుం గల్పించి...భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౨.

సీ. కొలదివెట్టగ రానికొలలు హరిమీద నేనె
దిగ్భాగంబు లెల్లఁగప్ప. హరి. ఉ. ర. ౧౪౫.

౨. పరిమితముచేయు, కొంచెపఱచు.

సీ. పాడవుల నడిసన్నయొడకుల టెక్కియమ్ముల
పెంపు గగనంబు గొలదివెట్ట. భార. విరా. ౩
౧౬౭. (ప్రాత్రప్రతిపా.)

కొలదివేరు=కొలవేరు. వి. (కొలది + వేరు) వట్టి
వేరు?

సీ...అరటి, మోనుల పీజనంబులు నేయు కొలది
వేల్లిరవుగాఁ గూర్చి చామరలు నేయు. కు.
సం. ౫. ౬౦౮.

కొలకొండ. వి. (కొల¹ + కొండ) త్రవ్వినసేలలోఁ
కు తెలిసికొనుటకై నడుమ త్రవ్వకుండ వదలిపె
ట్టెడుమట్ట.

సీ. కుతలంబునడుకొనఁ గొలకొండగా నిల్చి శర
నిధి గ్రొచ్చిరి సగరసుతులు. కు. సం. ౧. ౫౨.

కొలకొల=గొలగొల. వి. (సం. కలకలఁ)

(పక్షులు మున్నగువానిధ్వనికి అనుకరణము.)

చ. కొలకొలఁ గూయు...కోకదంపతుల్. మను
చ. ౩. ౬౨.

చ. అలరుఁ బురంబునక... నీరుకో, స్కొలకొల
మంచుఁ గ్రుంతు మెడగుంపులవంపులు దోఁచ...
పొల్చుపురాతనతీర్థకుండముల్. ఆము. ౧. ౭౧.

చ. కొలకొల మంచు మేఁతలకు గూఁడుల వెల్వడు
పక్షిరావముల్. పారి. ౨. ౬౯.

సీ. నందడించుచు దళాక్షాహిణీపైస్యంబు లనిశం
బుఁ గొలకొల మనుచు నుండు. జై. భా. ౧.
౮౪.

చ. కొలకొల మంచు నుండు సితకోకనద్ర ప్రభవప్ర
మాత నా, కొలు విది తొంటినాఁ డతిథికోటు
లనందడి...నైమ. ౩. ౧౩.

కొలగాఁడు. వి. (కొల¹ + కాఁడు) ధాన్యాదులు
కొలుచువాఁడు.

కొలగారము. వి. ($\sqrt{\text{కొల}^1}$) ౧. ధాన్యాదులు కొ
లిచినందుల కిచ్చువూలి. (శ. ర, ప్రా.) ౨. కొలుచు
ట, కొలత. (ప్రా.)

కొలత. వి. ($\sqrt{\text{కొలుమే}^1}$) ౧. పరిమాణము. (శ. ర.)

౨. (ధాన్యాదులను) కొలుచుట. (శ. ర.)

కొలనాడు. అ. క్రి. (కొలను + డు.) తీర్థవాడు,
స్నానముచేయు.

గీ. మేలితేనియ నిండిన మెట్టతమ్మి, జేరి కొలనాడి
పుప్పాడి పేరిరతు, పానఁగ నవ్వలిక్రొవ్విరి
పురుటియిల్లు, వింతగాఁ జెందుఁ జేటిబా
లెంత కంటె. కువల. ౩. ౧౨౫.

సీ. పితృవనంబునదాఁకఁ బతివిమానము వెంటఁ గై
నేసి కొలనాడఁ గడులుభంగి. గీ...చి చ్చుట్టు
కఁ బోవువికచరాదీవనేత్ర, కశ్యపేధంబు
ఫలము తథ్యంబు గలుగు. కాశీ. ౨. ౮౬.

కొలను(ల్లు)=కొలఁకు, కొలఁకువు. వి. జౌ. (సం.
కూలం. త. కుళమ్. క. కొళ - చూ. కలసు.) ౧. చె
టువు, సరస్సు.

సీ. మరకతశైవలౌత్సరముల విలసిల్లఁ గొల నని
స స్తణిస్తలము నూచి. భార. సభా. ౧. ౧౨.

ఉ. వీటికి నాల్గువంకలను వెన్నెలతేటలఁ బోలు
నీళ్లతో, హాటకపద్మమండితము లైనకొలంకులు
చూడ నొప్పగుక. భీమ. ౧. ౯౬.

చ. పరిభు నిజాశ్రయంబుపరిపాటిఁ దలీర్చు బడా
టువన్నెబం, గరువున నైనరాజ్యగృహకల్పన
కర్ణికగాఁగ గంధసిం, భరములు తేఱులై
మొరయఁ దోరపుఁగొమ్ములు టేకులట్లు గా,
ధర యనుకొల్పిలో మొలచుతామరపూ వనఁ
గోట మీటగుక. పాండు. ౧. ౧౦౬.

గీ. కొలనఁ గరిదంపతులు పద్మకలికలొకటి, కొ
కటి యీనెత్త మకరంద మొలుక నమరె, నలశ
రత్నద్దనిలయకు నెలమితోడఁ, గవగ నభిషేక
మున కెత్తుకడవలనఁగ. ఆము. ౪. ౧౭౩.

అ. పుట్టినశిశువును స్నానము చేయించునపుడు ఆ స్నానోదకము పడుటకై కొలనివలెత్త వివరించినను గుంట.

గీ. కాయ మొనరింప జలకంబుఁ గాఁపఁ గెలనఁ,
గొలును ద్రక్షింపఁ గాపు కావలయునెడల,
నరసి వేఁపాప పురుటింట నెరయఁ జెక్కి,
హెచ్చరిక గల్గి యుండకే యీతుబార. ఇం
దు. అ. ౫.

ద్వి... అతివ యొకర్తు... కొలనిచక్కటిఁ బాదు
కొనుగడ్డపేట, నాసేనయై చరణాబ్జమున
సాఁచి... అ. మ. క. అరసా. ౧౦ పం.

వేలుపుఁగొలును = సురదీర్ఘిక, ఆకాశగంగ.

గీ. కాంచి చేరంగఁ జని మధుకైటభారి, రత్నసో
పానకలితమర్గముల డిగ్గి, కులసతియుఁ దాను
వేలుపుఁగొలును దతీసె. పా. ర. ౨౭.

జ: కొలనాడు.

కొలపగ. వి. (కొలము + పగ) జాతివైరము.

చ. కొలపగ దీర్ఘకోఁ దలఁచి... శుక. ౨౨౪.
వేం. పంచ. 3. ౧౯౫.

కొలపగతుఁడు. వి. (కొలము + పగతుఁడు) సహజ
శత్రువు

క. తల లెత్తి చూడ నెఱుకురు, వెలవెలనై మాటు
పలుక నెఱుకురు నెఱయన్, జలియించి పఱు
రిస్సే, కొలపగతురు గారె యాచకులు లోఘుల
కున్. వేం. పంచ. ౨. ౧౪౧.

కొలపెట్టు. స. క్రి. (కొల¹ + పెట్టు) కొలతవేయు,
కొలుచు.

వ... శేషవాసుకిముఖ్యమహానాగంబుల ముక్తువేసి
చుట్టినం గాని దీని మొదలిపలము కొలపెట్టె రా
దు... పరాప. ౧౨. ౪౩.

కొలము. వి. (సం. కులమ్.) ౧. పంశము, అన్వయ
ము. (వృత్తియందు వికల్పముగా అంత్యవర్ణలోప
ము-చూ. కొలసామి, మొ.)

ఉ. పుట్టువు నన్యవాయుమును బుద్ధి నెఱుంగము
రాకొలంబునన్, బుట్టినవాఁడొ... కిరా. ౨.

౮౯. (రాకొలము = త్తత్త్రియపంశము.)

గీ. మానికంబవు గద కూచిమంచికొలము, నం దర
య... నీలా. ౧. ౧౫.

అ. సజాతీయప్రాణినముదాయము.

గీ. నడలునడనిక డిందినొనఁగుగయా?, బోరప్రా
కుడుఁగొలములపులుగు తేడఁద. అచ్చ. రా. బా
ల. ౬౩.

నీ. కలకలఁ బల్కుచిల్కలకొలంబులఁ జాలనలకు
పొన్నల మూఁగి యలరు లాఁగి. యయా. ర.
౧౫.

జ: కొలపగ, కొలపగతుఁడు, కొలసామి.

కొలవేరు = కొలఁదివేరు. ($\sqrt{\text{కొలఁది}}$)

క. కొలవేరులు నెలదూఁడులు, దలిరులు నీహారవా
రిఁ దడిసి నయమునన్... కు. సం. ౫. ౬౨.

కొలసామి, కొలముసామి. వి. (కొలము + సామి)

కులస్వామి, కులశ్రేష్ఠుఁడు.

క. అది యొకనాఁ డంబరమునఁ, బదివేలు బకాది
వారిపక్షులు సనఁగా, నదె నాకొలసాము
వో, యెద రని యడ్డముగఁ బాటి... శేయా
ర. 3. ౧౫౦.

క. జాలము నతీకి విహంగమ, జాలము బ్రదికించి
కొలముసాముల హేలా, లీలం గలపుటగనుఁ
గొని, యాలఘపతనకుఁడు మూషకాగ్రడి
కనియెన్. వేం. పంచ. ౨. ౪౩.

కొలారకము. వి. ($\sqrt{\text{కొల}^1}$) కొలత.

గీ. కొలువడి కొలారకం బనఁ గొలుమటకగు, వేం
క. మాన. ౬౨. (శ. ర. పా.)

కొలారము = కొల్లారు. ($\sqrt{\text{కొలారు}}$ - శ. ర.)

కొలారికము. వి. ($\sqrt{\text{కొల}^1}$) ద్వంద్వయద్ధము వే
య నున్న ముల్లరకు కొలత చూచి కయిదుపు లేర్ప
ఱుచుట.

గీ. ఒంటిపోట్లాటఁ గోరుచు నున్నయట్టి, మాసటి
లకుఁ గైదువు ల్బట్టుఁ జూచి, యేరుపజుచుట
చెలయుఁ గొలారిక మన. ఆం. భా. ౨. ౨౦౬.
కొలారికమంపు=ద్వంద్వయద్ధమనకై ర మ్మని(క
టారిని) పంపు.

ఉ. పంద గులామ నీవు నొకబంటునె గెంటునికిన్క
తోడఁ జా, రందరి చిక్కటారిని గొలారికమం
పిననాటి కెచ్చటకై, బొందుగ దాఁగి యుం
టివర...ఆహ. ౧. ౧౦౨.

కొలారు=కొల్లారు. (శ. ర.)

జ: కొలారము, కొలారుబండి.

కొలారుబండి=కొల్లారుబండి. ($\sqrt{\text{కొలారు}}$)

నీ. తండోపతండమై గండోపలము లుండుపథము
లందుఁ గొలారుబండ్ల నాఁగి. శుక. ౧. ౧౨౨.

కొలి. వి. బిల్లగోడు ఆడునపుడు బిల్లఁ బెట్టి కొట్టుట
కుఁ ద్రవ్వినచిన్న పల్లము. (శ. ర.)

ఆ. కూడి గిరులుఁ దరులు గొల్లంబుఁ బల్లంబు, నర
సి మిట్ట పుట్టలడవిఁ దడవి, యోపి తొలులుఁ
గొలులు నోలంబు సాలంబు, నూచి క్రంత గుం
త చొచ్చి వచ్చి. ఉ. హరి. ౫. 3౧౧. (శ. ర.
పా.)

కొలికి(ల్కి). వి. ౧. కంటికోన. ('ముక్కు నంటిన
కంటిమూల' అని శ. ర-కాని బసవపురాణమును
బట్టి కంటియావలితుడ అవలితుడ కూడ నర్థ మగు
చున్నది.)

ద్వి. కొలుకులు చెందు సంగుళముల నదుమఁ, గల
యఁగఁ గ న్నెల్లఁ గొలుకులై కాతె, నక్క
న్నుఁ గొలుకులు నరచేత మూయఁ, బక్కిళ్లఁ
బింజించి పాటంగఁ దొడఁగె. బస. పు. 3.
28౨ పం. (చూ. బస. పు. ౨౦2 పం.)

ఉ. కొలులు చప్పురించి కనుఁగొల్కుల నివ్వక
లొల్కు నల్కుమై, బోయన రొప్పి పైఁబడిన
పోతరపుంగిటి...శుక. ౧. ౧2౯.

౨. కొక్కెము, హారాదులకు ముఖభాగమున పం
పుగా నుండుబంధనసాధనము; బంధము.

నీ. ఘనకిరీటంబులు గట్టిగా నవరించి కలితకుండల
ములకొలుకు లదిమి. దశా. ౨. ౧౨3.

(ఉదా: తావళపుఁగొలికి, పలుపుఁగొలికి.)

క. పలుకుల నగవుల నడవుల, నలుకల నవలోకన
ముల నాభీరవధూ, కులములమనములతాదిమి,
కొలుకులు వదలించుఘనునిఁ గొలిచెద మది
లోక. భాగ. ౧. ౨౨౪.

3. కంఠము, గొంతుక.

గీ. గొంతు గొంతుక కుత్తుక కొలికి బొండు, గనఁ
గఁ గంజంబు చెలఁగును...ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.
కొలికికిఁ దెచ్చు=లాంగఁదీయు.

ద్వి. అలవి మీతినము త్రియంబుల నొక్క, కొలికి
కిఁ దెచ్చు నీకొమ్మపల్వరున. ఆ. మ. క. ౨. ౯౨
పా. ౨ పం.

కొలికికివచ్చు=౧. ఫలోస్తు ఖిమగు.

ప. ఇద్దఱకు నీడయు యన్నది కార్యంబును గొలికి
కివచ్చినది శుభస్య శీఘ్ర మ్మని పెద్దలు పలుకు
దురు గావున దీనికిఁ దడయ నేల. వీర. 3. ౫౪.

౨. లొంగు.

ద్వి. నిను నేఁడు ముఖమున నెత్తురు ప్రామి, కొని
గుల్లపలుపక కొలికికిరావు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౨ పం.

జ: కొలికిచెప్ప, కొలికిపూస, కొలికిముడి.

కొలికిచెప్ప. వి. (కొలికి + చెప్ప) కొలికి గలపాద
రక్ష, పాదరక్షా భేదము.

నీ.. కొలికిచెప్పలు జమ్మగూడ లలఁతి, పిల్లఁగ్రోవు
లు...శుక. ౨. ౫౪౫.

కొలికి(ల్కి)పూస. వి. ($\sqrt{\text{కొలికి}}$) కొలికికిఁ దగ్గి
లించెడుపూస.

మ. పాలుపారెత్ శరదంగనాతిలక మంభోజాక
రంపుంజొకా, కొలికిక దామరకొల్కిపూస
వెనఁ గీల్కొండేసి క్రాంచాద్రి దా, రలతీ

లం దగుకెందుదార్లఁ జెలువారక వచ్చురా
యంచబో, దలపేరక ధరియించి...చంద్రా.
౪. 3౨.

కొలికిముడి. వి. (✓ కొలికి) బాటుముడి, నదులుము
డి. (శ. ర, ప్రా.)

కొలి(ల్పి)పించు¹. స. క్రి. (✓ కొలుచు¹) - ధా
న్యాదికము - కొలువజేయు.

(వ్యస) వాడు నాకు పుట్టెడుధాన్యము కొలిపిం
చివాడు.

కొలి(ల్పి)పించు². స. క్రి. (✓ కొలుచు²) కొ
లువజేయు.

(నేవింపజేయు.)

వ...కులగురుం డగునమ్మందాకినీనందనుండు వారి
నభినందించి కొలిపించుకొని యుండె...భార.
భీష్మ. 3. ౪౨౦.

వ... ఇచ్చిధంబున నుభిం జేసి ననుం గొల్పించు
కొని మఱియు దవ్యసని యాకాశంబున కెగ
సిన...భార. ఆను. ౧. 3౬౯.

కొలి(ల్పి)పించు³. అ. క్రి. (✓ కొలుపు³) నా
ట్టుయోగ్యతద్ధిత్తాదిశబ్దముల నుచ్చరించు.

కొలిమి(ల్పి). వి. (క. కొలిమె.) కస్తరి మన్నగు
వారు లోహములు కాల్చుటకు ని ప్పంచెడిగుంట.
నీ. కోపంబు గదిరిన గొలుముల కెన యైనకన్నుల
నిప్పులు గడలుకొనగ. భా. రా. యు.
౧3౨౫.

నే. పనమహీస్థలి కొల్లి ఘనకింపుక ప్రమానంబు
లం గారవారంబులు...ప్రబంధ. ౪౪.

గీ. తామ్ర మాదిగఁ గలయట్టిధాతుచయము, గొ
లిమి నిడి యూడఁ గీ డెల్లఁ బొలియునట్లు,
ప్రాణపవననిగ్రహమునఁ గ్రాగిపోవు, ననఘ
యింద్రియజనితదోషాలి యెల్ల. మార్క. 3.
3౧౫. ఆం. భా. ౨. ౨౯౯.

జ: కొలిమితిత్తి.

కొలిమితిత్తి. వి. (✓ కొలిమి) కొలిమి యూడెడి
తిత్తి, భస్మి.

గీ. కొలిమితిత్తి యనంగను తెలగు భస్మి. ఆం. భా.
౨. ౨౯౯.

కొలుచు¹ (ల్పి). స. క్రి. కొలతవేయు.

గీ. పాటితూమున రసము దైవాఱఁ గొలిచి. హం.
౧. ౨3.

మ... త్రైవిక్రమ, స్ఫురణక మించఁ బదాంబుజం
బొకటిచే త్తోజీస్థలిం గొల్చి...దశా. ౫. ౧౧౪.

ఉ... అవ్యూహాటిక్రల్లములు చేరలం గొలుచు
కైవడి... నైష. ౮. 3౯.

చ.... చందనపుమానికఁ గొల్చినమాఘ గల్గిశో,
భిలుమరు రెడ్డివిడ్డలు...శుక. ౨. ౪౦౬.

వి. ౧. ధాన్యము; పరిధాన్యము.

క. కొలు చపహరించునన్నరు, డెలుకయుఁ బది
యును నైనయీదుర్జననం, బులఁ బొందు ...
భార. ఆను. ౪. ౨౬౧.

గీ. నెట్టుకొని కొల్చు పోకకుఁ బుట్టెడమై,
శ్రీరఘస్వామి రాజ్యంబు నేయునపుడు. ఉ.
రా. ౮. ౧౪౧.

నీ. దవనంబు కొలుచు నా ధాన్యంబు రాజిల్లు...
ఆం. భా. ౨. ౨3౬.

క. కొలుచు యవలు సెనగలు మిను, ములు తిలలా
వలు మసకములు మ్రచ్చిలినక. మార్క. ౨.
౧౧౪.

జ: కొల¹, కొలకొండ, కొలగాడు, కొలగారము,
కొలత, కొలపెట్టు, కొలారకము, కొలొకి
ము, కొలిపించు¹, కొలువడి.

కొలుచు² (ల్పి). స. క్రి. ౧. ఉపాసించు, ధ్యా
నించు.

ఉ ... నూరిచే, తోరుచిరాబ్జబోధనరతుండగుడి
వ్యవరాశరాత్తబాం, భోయహమిత్రుఁ గొల్చి...
భార. ఆది. ౧. ౨౨.

క...నా, రాయబుండ పరంబు కొల్వు మతని న
టంచుకొ. ఆము. క. 28.

అ. నేవించు, ఓలగించు.

ఆ. గురుని గురుతనూజు గొలిచి యయ్యిరువుర, నె
మివడసె దనదు నేర్పుపేర్తి. భార. ఆది. 3.
౧౧౦.

క. శైలసుతాపతి భక్తుల, పాలిటిపెన్నిధి వసించు
భక్తిం గొలుమి. కాళ. 3. ౫౬.

3. నమస్కరించు.

గీ... కేల్పగిచె గొలిచె, నెఱుగె జేమాడె నన
నమస్కృతి యొనర్చె, ననుట... ఆం. సం. మా
న. 3౧.

జ: కొలిపించు², కొలుపు², కొలుపు, కొలుపుకా
డు, కొలుపుడుకాడు.

కొలుపు¹(ల్పు). అ. క్రి. ౧. ఇష్టపడు, సమృద్ధించు.

క. ఈయనతో రణ మిచ్చుడు, నేయగ మది గొ
ల్పుదన శిఖరిక జేరెం, దోయజమిత్తుడు నే
టికి, బోయి మనము వత్త మెల్లిస్తాద్దన నని
కి. భార. భీష్మ. ౨. ౨౫౨.

క. కావున నినుఁ బెడఁబాయగ, నోవిహగవరేణ్య
కొలుప దుల్లంబు... కళా. ౨. ౧౭౯.

౨. సమృత్త మగు, ఇష్ట మగు.

క. ఈశేదమాట లెల్లను, గోపవివసుఁ డైననాకుఁ
గొలుపవు... భార. ఆను. ౧. ౧౧.

ఉ... మత్స్యకో, దీరణయెత్తి కోలునకు నీడుగఁ బ
ల్కెడువీణ లేద యెం, దారసి చూచినం గొ
లుప దాత్తుడు దానను బాట మిక్కిలిక. కళా.
2. ౧౯౬.

3. పనికివచ్చు, చెల్లు, సాగు.

ద్వి. తక్కువ నీవట్టితానకంబులును, గొలుపవు మా
యెడఁ గుటిలవిచార. ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౧౨౭.

ఉ. మాయలు గల్గుదుష్టులకు మాయపుభంగులె మం
దు గాక ని, ర్తాయత నుల్లసిల్లెడుపరాక్రమరీ

లు గొల్పు నెట్లు... భార. శల్య. ౨. ౫౨.

కొలుపు³(ల్పు). వి. (✓ కొలుచు²) ౧. నేవ.

ఆ.... జంగమమ్మలికా, ధ్వునునికొలుపు మొనరు ము
నుగఁ గొనుట. కు. సం. ౧. ౧౨.

గీ. హరి యొకండ జగత్కర్త యఖిలభర్త, విశ్వసం
హర్త భోక్త వివేకయోక్త, తలఁపుబలుపును
గొలుపును డెలుపు నతని, దనన కావింప నగు
నొండుదిక్కు చోక. నృసిం. క. ౧౦౩.

౨. నమస్కారము.

నీ. జోత చాగిలి కొల్పు జోహారు గిడిగిడి మో
డుపు చేకూర్చు మ్రొక్కు మొగుపు... అమరు
దండముపేళ్లు... సాం. ని. మాన. ౨౫.

వ... ద్వారవతియందలియాదవేంద్రునకుఁ గొలుపు
వ జ స్థానమందలిగోపిజనప్రియునకు గొల్చిట్లు
... ప్ర బంధ. ౮౦౦.

3. గ్రామశక్తికి చేసెడియుత్సవవిశేషము.

గీ.... తద్విశేషంబు లొప్పు... జాతర కొలు పన
... ఆం. భా. ౧. ౧౭౩. (వ్రాత ప్రతి పా.)

కొలుపు³(ల్పు). అ. క్రి. (శ.ర.) నాట్యయోగ్యతద్ధి

త్రాదిశబ్దముల నుచ్చరించు.

వి. కొనుగోలు, నాట్యయోగ్యతద్ధిత్రాదిశబ్దోచ్చా
రణము.

వ. కలమధురకిన్నరీనిక్వాణంబులరాణం ద్రాణం
జెఱుచువిన్నాణంపుఁగొల్పుటెలుంగులును...
మనుచ. ౫. 2౧.

జ: కొలిపించు³.

కొలుపు⁴. స. క్రి. కొనుధాతువునకు ప్రేరణహావ
ము.

(పురికొల్పు.)

క. అలిగి దశార్ణాధీశుఁడు, కొలిపెను భగదత్తుమిఁ
దఁ గ్రూరగజము... భార. భీష్మ. 3. ౧౫౧.

ఆ. పోరు నడపె దృఢమనోరథవారికుంజ, రోగ్ర
బలము గొలిపి యాగ్రహమున. రాఘవ. క.
౧౨౧.

(పుట్టింపు, కలిగింపు.)

క. చాలగ నిచ్చలు వెన్నయు, బాలుం గుడుక
గొని తల్లి పట్టికి నెలవిక, వ్రేలిడియింతి
యకా, గ్రోలింపును వెరవుతోడ రుచి గొలు
పుక్రియక. హరి. పూ. ౫. ౧౯౩.

మ...అగ్గలికదాగ్గొని తీవ్ర బాణతతి యా
కాశంబునక జీకటుల్, గొలుపక నిల్చి పె
నంగి రయ్యహితులక ఘోరప్రకారంబు
లక. హరి. ఉ. ౩. ౧౧౦.

చ...రామధన్య చెవికి జవి కొల్పు భవత్కవి
త్వమౌ. రామా. ౧. ౧౩౦.

(-కను-గీటు, గిటుపు.)

చూ. కనుగొలుపు.

(వ్యాపింపజేయు, ప్రసరింపజేయు.)

ఉ. ఏటిగుతించి పల్కు విను మేటికి నీభయ
మోకుభాంగి యె, పాటు భవత్సమాన మగుపా
టి సరిన్నికరంబు లేదు వాః, పాటు మొప్పు
మత్తదముపై బ్రవహింపు మదాజ్ఞ సన్న న,
చొచ్చట సపాటుమై కడలితోటియుఁ గొల్పె ని
జ ప్రవాహముక. పాండు. ౨. ౧౩౫.

కాటుకొల్పు=కాటుకొన జేయు, కలవజేయు,
ఉసికొల్పు.

నీ. ఇవి కాటుకొల్పిన వృద్ధకూర్మమువీపుచి పై
న నెఱచి కై చింపఁ జాలు. మనుచ. ర. ౩౧.
కొల్పుడుచేతులు = చేమోడ్పులు, సమస్కార
ములు.

రగడ. చైత్ర కూటమున సరసతః గొల్వగు, గోవిం
దునకును గొల్పుడు చేతులు. హంస. ర. ౨౧౩.

కొలువడి. వి. (✓కొలుచే¹) కొలత.

నీ. కొలువడి కొలారకం బనఁ గొలుచుట కగు. వేం
క. మాన. ౬౦.

కొలువాసములు. వి. ౬. కవిధ మగుచేత, రాజీవ
ము. (శ. ర.)

కొలుపు(ల్పు). వి. (✓కొలుచే²-త. కొలు) ౧. నే
వ, పరిచర్య.

చ...వీ, వపుగొలు నైన నాకు నిలువక మది గొ
ల్పుదు గాన నిన్ను భూమిపతులలోన పాదు
జనమిత్తుడు నా విని కొల్వ వచ్చితిక. భార.
విరా. ౧. ౧౯౭.

నీ. కొలు వటం చనఁగను వెలయు నేవావృత్తి...
ఆం. భా. ౨. ౨౨౦.

౨. ఆస్థానము, రాజసభ.

క. అలయక యందఱుఁ జెప్పం, గలయంతయుఁ జె
ప్పి రతఁడు గటకటఁబడి య, కొలుపు వెడ
లిపోయెక...భార. ఉద్యో. ర. ౮౦.

చ...కొల్వున కేగదెంచి మన్ననఁ బ్రజున్న
పంజులు వినంగదవయ్య...విక్ర. ౩. ౪౪.

నీ...ఆస్థానంజయై యలరు నోల. గీ. గమ్యకొలు
వన...ఆం. భా. ౨. ౧౭౧.

౩. ఆస్థదము, స్థానము.

క. ఈపసిపాపని నిచ్చట, నీపెనుఁబామనకు నిట్లు
లెరనేసిన యీ, యాచదకుఁ గొలుపుగా గల,
యీపాటున కేమి పాప మేఁ జేసితిన్. హరి.
పూ. ౭. ౩౨.

క. పాలెతి సుపుత్రయు నిడుముకు, గొలుపుగ న
ట్టడవిలోనఁ గొడుకుం గాంచెక. దశమ. ౨.
౯౦.

కొలువగు=సభ కలవాడగు, సభచేయు. (చూ. ఆ
గు. ౧౫ అర్థము.)

మ. ఖుసి మీఱక సురధాని నిండుకొలువై కూర్చు
న్నచో...హరి. పీఠి. ౨౨.

కా...సనకాదిసంయములు శశ్యజ్యేషదవేదాంతవి,
ద్యావేదుర్ ప్రమదంబునం గొలువఁ గొల్వై
యున్న యద్వైపునిక. వి. పు. ౧. ౧౬౫.

కొలువిచ్చు, కొలువొసంగు=కొలువగు, సభచేయు.
వ. విరాటుండును వెడలి వచ్చి బయలికొలువిచ్చు
టం జేసి తదాస్థానంబు నేరం బోవునవ్వడు.
భార. విరా. ౧. ౧౦౪. (బయలికొలువిచ్చు=
బహిరంగసభచేయు.)

సీ.మిమిదువ్వలవ బన్న సరంబు మొగలి తేకులుఁ
దాల్చి జామెక్కి కొలువొనంగి. ఆము. ౪.
౧౩౫.

కొలువుకూటము, కొలువుసాల, కొలువుహజార
ము=ఆస్థానమండపము, సభామందిరము.

క...కురురా జేతెంచె కొలువుకూటంబునకుఁ.

భార. ఉద్యో. ౪. ౧౩౭.

ఆ. భావములు దలెర్ప నేవించియుండ న,క్కొలు
వుసాల యొప్పె గురువరేణ్య. భార. కాం. ౧.
౩౭౨.

చ. అలరులపాన్పు పచ్చడమునై నవరత్నమయాత
పత్రమై, కొలువుహజారమై యలముకుందుని
యిచ్చకు పచ్చినట్లనే, యలరుననంతకుండలి
సహస్రముఖంబుల నాకు నూక్తిమండలి కృప
చేసి ప్రోచుఁ గృతినాయకు గొల్బరినారసిం
హునిఁ. రామా. ౧. ౪.

కొలువుగూర్చుండు=కొలువునందుఁ గూర్చుండు,
సభాసీనుఁ డగు.

గీ...జన్నయసిద్ధమంత్రి, కొలువుగూర్చుండి నను
వేడ్కఁ బిలువఁ బంచి. విక్ర. ౧. ౧౯.

కొలువుసేసికొను = కొలువు కుదుర్చుకొను, సేవ
సంపాదించుకొను.

క. కని కొలువుసేసికొని మా,లిని నాఁ జని సాధ్వి
యిది మలీమనవృత్తం, బునపాంతఁ బోవ దె
న్నఁడు, నను వ్రేఁకఁదనంబు దోచునట్లు చ
రింతుఁ. భార. విరా. ౧. ౧౦౬.

కొలువుదీర్చు=సభచేయు.

చ...పెద్దకొల్వదీ,చ్చె నలువ యంచు నెంచి...
దశా. ౧. ౨౬౩.

కొలువుమొక్కు = సభతీర్చియున్న రాజాదులకు
మొక్కుడిమొక్కు; మొక్కు.

గీ. చేరి వేర్వేట బారులుతీరి కొల్వ, మొక్కు
మొక్కిన నారలముఖముఁ జూచి. దశా. ౨.
౩౮౧.

వ. ధర్మపురియందలియో గానందునకుఁ గొల్వమొ
క్కు శ్రీకాకుళమందలి తెలుఁగురాయనికి దం
డము....ప్రబంధ ౮౮౦.

కొలువువిరియు=సభచాలించు.

గీ. కార్య మొక్కఁడు గనిన మాత్సర్యమున నొ,
కండు గాదని ఖండించుఁ గ నైతీంగి, యి
రువురను గాదనక కొల్వవిరిసి మీఁద, నల్ల
నాఁ డెన్నినది నేయ నగు పుభంబు. ఆము. ౪.
౨౨౭.

కొలువుసింగారముగు = కొలువుండుటకై (రాజా
దులు) అలంకరించుకొను.

గీ. పానఁగఁ గుంకుమగండపుబూఁత రత్న,హార
ములు గానరా ముత్తియంపుటంగి, రహిఁదొ
డిగి పెద్దపీతాంబరంబు నెలయఁ, గొలువుసిం
గారమయ్యె రఘు ప్రభుండు. ఉ. రా. ౫.
౨౪౭.

కొలువుసేయు=సభచేయు; నివసించు.

గీ. భోగివశ మైనకేదంగిపూవునకును,వగచు మదిఁ
గొన్ని బంధుజీవకలతాంత, గుచ్చములలోన
నొకకొన్ని కొలువుసేయుఁ, దేటు లఖిలత్తు
మయవనీనాటిఁ గమిచి. పాండు. ౧. ౧౮౧.

కొలువుకాఁడు=కొలువుడుకాఁడు. వి. సేవకుఁడు.
(శ. ర.)

కొలువు(ల్వ)డుకాఁడు=కొలువుకాఁడు.

గీ... సేవకాఖ్య లగు జీత,గాఁడు కొల్వడుకాఁ
డనఁగాను...ఆం. భా. ౨. ౧౮౪.

కొలె=కోలె. అవ్య. ద్రు.

(మొదలుకొని.)

కా...భూపాలుఁ డా,రామక్షోణికెఁ జన్న నాఁ
టఁగొలె నిద్రాసాఖ్యము ల్పానినాఁ,దేమో
యంచు పచిప వింటిఁ దమలో నేకాంతరీ
లాగతిఁ. వసు. ౪. ౭౬.

(ఉండి-పంచమృగకము)

చ. నృపవర పెక్కునాళ్లఁగొలె నిన్నుఁ గనుంగొ

నకున్నయట్టి మాతపములు పండె ... భాగ.

౯. 3౧౮. (ప్రాత్రుతీ. పా)

కొల్లి=కొలది.

(విధము, రీతి.)

సగ్విణి... ఓపుత్ర నీవార్త దంభోభియై, మాలు
గావ్రేయ కీకొల్లి న న్నేటికి, జాలినాంది
చె నాబాడ యిం కెట్టిదో, తూలుమితల్లికి
దుఃఖ మెట్లాలునో. భాగ. ౬. ౪౫3.

(పరిమితి, పరిమాణము)

ఉ... తప్పిచె, న్నేడెము చాటు చేసి తొవనేజము
కొల్లికఁ గ్రుమ్మి దిక్కుల, ల్లాడఁగ జాజిపూస
బళ మంది ఘనధ్వని మీఱ నార్చుచున్. చం
ద్ర. ౨. ౧౫౮. (తొవనేజముకొల్లికి=క
లువబాతు అంతయును శరీరములోనికి దూ
లునట్లు.)

(శక్తి, బలము.)

మ... మేలుక్కునన్ బోసి తెచ్చినదుడ్ల గుది
కొలలం దలుముచున్ జేకొల్లలన్ మోది
... శ్రీరం. మా. 3. ౯౮.

మ. నెడవింట న్నునువాడిపూములుకు లోలిం
గూర్చి బిట్టార్చి నెవ్వడి జేకొల్లిగఁ దీసి...
నీలా. 3. ౧3. (చేకొల్లిగన్ = చేతియొక్క
యావచ్చుక్తితోడను.)

కొల్లి. వి. (త. కొల్లై. క. కొల్లై) దోఁపుడు.

ద్వి. ఏచి కొల్లికుఁ బోయి యెదు రెదు గ్గాను, బై
చీర గోల్పడ్డభావన దోఁచు. బస. పు. 2౫౮౯
పం.

సీ. చెఱయుఁ గొల్లయు లూటి సీమలో లేకుండ
దండె త్రవలయు శాత్రవులమీద. నీతి. 3౦.
ఆం. భా. ౨. ౨౨3.

విణ. అతిమాత్రము, సమృద్ధము, పుష్కలము.

ఉ... ఫలియించెను గోరిక లెల్ల గొల్లగా. దశా.
౨. ౧౫.

క. ఎల్లరు మెచ్చనిమక్కైతి, నుల్లంబున మెచ్చు

గాక యొకఁ డుష్టకులం, బొల్లనిపల్లవిరామ్ర
ము, గొల్లలుగాఁ బొగడ నొక్కకోయిల రే
దే. కవిక. పీఠ. ౨౦.

ఉదా: పదిదూపాయలు నాకు కొల్లకొల్ల (త్రై)
కొల్లలుఁగొమ్ములువోవు=అధికమగు, అరిశయించు.

ఉ. ఇమ్మెయి నేమిటం గొఱతె యించుక లేక చ
రించు చున్నికిన్, సమృద్ధమంది నాడుగ్గూ
సంపద పొంపిరివోవనీక ముఖ్యముగ నిర్వ
హింపు మని యైహిక భూరిసుఖంబు గొల్లలుం,
గొమ్ములువోవఁగాఁ బనిచె గోమిని శక్తికూ
రుఁ డర్థితోన్. దశకు. ౧౦. ౧౧౧.

కొల్లపట్టు=దోచు.

మ... ఈ, శ్వర భూభర్త బెడందకోటయవనాశ్వ
ప్రాతమున్ భీమసం, గరరంగంబునఁ గొల్లప
ట్టుకొని పీఠం గందుకూరీపురాం, తరసీమం
బునఁ జక్కఁగా నఱకె దుర్దాంతాపంఠాప
మున్. పరాహ. ౧. 3౧.

జ: కొల్లకత్తై, కొల్లకాడు, కొల్లగొట్టు, కొల్లగొ
ను, కొల్లపడు, కొల్లపఱుచు, కొల్లపుచ్చు,
కొల్లపెట్టు, కొల్లరి, కొల్లవిడుచు, కొల్లవోవు,
కొల్లాడు.

కొల్లకత్తై. విణ. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) కొల్లపెట్టునది (ఆడుది-
శ. ర.)

కొల్లకాడు. విణ. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) కొల్లపెట్టువాడు.
గీ. బల్లిదుండయి చీకటికొల్లకాఁ డ, పక్రవిక్ర
మగతి దిశ లాక్ర మింప. ఘటికా. ౨. ౧౪౦.
(చీకటికొల్లకాడు=చంద్రుడు)

కొల్లకొట్టు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) ౧. కొల్లపెట్టు,
దోచుకొను. ౨. కొల్లగా సంపాదించు. (శ. ర,
త్రై.)

కొల్లగొను. స. క్రి. (కొల్ల + కొను) కొల్లపెట్టు,
దోచుకొను; పుష్కలముగా పడయు.

మ. అవనీశ త్రిదశేంద్రుచాపుబి కన్యగండపా

శిష్యులూ, నవలావణ్యరసంబుఁ గొల్లగొని
యంతకొక జెంత ఘోరపురా, జు విలోకించి
చలించి కైకొనినయినా మెల్లఘర్షాంబుకై,
తప మొప్పక వెనడించి తూటెఁ గబితా
పించుకంటాంతముకొ. మనుచ. ౫. ౮౨.

గీ. ఇవ్వినభంబున నీశ్వంక నేనరేగి, యెల్లవారును
మోక్షంబుఁ గొల్లగొనఁగఁ, జూడఁ జాలక
యింద్రాదిసురలు గూడి, కదలి వైకుంఠపతి
సమ్ముఖమున కరిగి. వరాహ. ౧౦. ౧౩, ౨. ౨౬.

కొల్లపడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) కొల్లవోపు, అప
హృత మగు. (చూ. కొల్లపటము.)

కొల్లపట(ఱు)యే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొల్లపడు}}$) కొల్ల
పెట్టు, దోచుకొను.

గీ. ఆఫీరంగులరవళికి నానృపాలు, శిఖర మెల్లఁ
జికాకయి చెదరఁ దోణగె, నపు డరాజక
మైన తదాపనధముఁ, గొల్లపటచిరి కొల్లరుల్లా
ల్లగాను. ౮౦గా. ౩. ౨౬౫.

కొల్లపుయ్యే. స. క్రి. (చూ. కొల్లవోపు- $\sqrt{\text{కొల్ల}}$
పోపు) ౧. చూడగొను, అపహరించు.

గీ. విమలకాంచనరత్నాదివిభవస్తు, కోటి నెల్ల
ను నందంద కొల్లపుచ్చి, ప్రజలఁ జెజవట్టి
... భాగ. ౧౦ ఉ. ౮౩౮.

౨. చెఱుచు, భ్రష్టము చేయు.

గీ. స్త్రీలు దుర్జనగోష్ఠి వర్జించి కులము, శిలమును
గొల్లపుచ్చక యోలి భర్తృ, వశత వర్జించిరే
ని వైవస్వతాల, యంబుఁ జొరక ప్రవేశింతు
రమరపురిని. జాహ్నువీ. ౩. ౭౯.

కొల్లపె(వె)ట్టు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$) ౧. దొంగిలిం
చు; దోచుకొను, కొల్లకొట్టు.

మ...నిరా కృష్ణ ప్రేపల్లెలో, నను బావెన్నలు
కొల్లపెట్టి తని యన్నకొ. ..దశా. ౯. ౧౯౬.

మత్తకోకిల. ప్రల్లవంబున వేల్పు లుద్ధతి బాటి
రాజనివాసముం, గొల్లవెట్టి సమస్తవత్తుముఁ
గూరతం గొనిపోవఁగా. భాగ. ౭. ౨౨౫.

౨. పుష్కలముగా పడయు, అధికముగా సంపా
దించు.

చ. దురితము లెన్ని చేసితివా తొల్లిటిజన్మమునం
దుఁ గాశికా, పురమున సర్వజంతువులు భూ
రిపముక్తులు గొల్లవెట్టఁగా, హరహర నెత్తిఁ
జేతు లిడి యస్త్రులు గన్నుల నుప్పతిల్లఁగాఁ,
గరినిధయానలో నిదె పాకాలెద మిన్నులు
వడ్డచోటికికొ. కాశీ. ౨. ౧౫౬.

కొల్లరి. విణ. (కొల్ల+ఆరి-ఇది 'కల్ల'వంటిది) కొ
ల్లగొనువాడు, దోపుడుకాడు.

గీ. కొల్లపటచిరి కొల్లరుల్లాల్లగాను. ౮౦గా. ౩.
౨౬౫.

కొల్లవిడుచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కొల్ల}}$)-కొల్లగాఁ గొన
విడిచిపెట్టు- ౧. యభేచ్ఛముగా ననుభవించు
చు; పుష్కలముగా నొనఁగు.

గీ. అదియుఁ గాక మరుత్తుండు యజ్ఞవేళ, సుచిత
దక్షిణ లర్పించి యున్న ధనముఁ, గొల్లవిడిచిన
బ్రాహ్మణు లెల్లఁ దనిసి, విడిచి రథంబు... జె.
భా. ౧. ౭౩.

గీ. కుమ్మరావంబుక డపలు కొల్లకొడుచు, బాలరమఁ
దియ్యవండులు పంచయిచ్చు, జెలుబుఁ దా
నును ప్రతములు సులుపుచుండు, దామరసనే
త్ర పుత్రసంతానకాంక్ష. శివరా. ౨. ౮౦.

౨. వశపఱుచు, ఆధీనము చేయు.

గీ. మంది తలపోతలకు మదిఁ గొల్లకొడుచు, విడిచి
దరి దాపు లేమిఁ బెన్వెతల మునుఁగు, మునిగి
యెప్పుడు పిలిచినఁ గినియు మిగుల, హరిసతుం
డు ప్రభావతీవరహవశత. ప్రభా. ౨. ౧౧౧.

కొల్లవో(పో)పు. అ. క్రి. (శ.ర. కాని కాశ.లోని
సాధక ప్రయోగమునుబట్టి 'కొల్లవోపు' అని
గ్రహించుట యుక్తము-కొల్ల+పోపు) ౧. చూ
డపోపు, అపహృత మగు.

గీ. వాడకంబులు గొన్న వార లేగిరి తోట లె
ల్లను బయలచేఁ గొల్లవోయె. శుక. ౨. ౩౬౦.

౨. చెడు, భగ్న మగు.

మ...నా,ది వృథాజన్మము గాదె నాతపము భక్తిం బాడు గా మన్నె యేల విచారింపఁగ నెల్లియున్ న్రతము కొల్లంబోయినన్ జూచెదన్. కాశీ. ౨. ౧౧౪.

కొల్వణి. వి. నాట్యవిశేషము.

ఉ. దేశవిధంబు రట్టణము దివ్యకళాసియుఁ గోలచారి కై, లాసకి పేరణీవిధము లాఁగులు జక్కిణి చిందుకొల్వణున్, బాసలు కోపుఁ జూపులును బాట పదాభినయంబు లేకయున్, నాసికి మీఱ నాట్యకలనం బ్రకటించెను హావభావమున్. శ్రీరం. మా. ర. ౧౬౨.

కొల్లాడు, కొల్లలాడు. స. క్రి. (కొల్ల + ఆడు)

౧. దొంగిలించు; దోచుకొను; హరించు.

గీ. మహిమ దీపింప విటవిటీమానధనము, కిలకితనమునఁ గొల్లాడుకన్న గాడు. భనా. ౧. 3౪.

సీ. ఉపవీతములు ద్రెంచి యుక్తీసురుల నొంచి యగ్రహారములు కొల్లాడి కాల్పు. ఉ. హరిశ్చ. ర. ౮౪.

మ...గొల్లగు బైతలమానం బెల్లఁ గొల్లాడఁజో. దశా. ౧౦. ౮౦.

సీ. నల్లగల్పలచెల్వ కొల్లలాడుచు రూఢి కెక్కుచొక్కపు మేనిచక్కఁదనము. పరమ. 3. ౮౦. (ఇట జౌహరుద్యోతకము.)

ద్వి. గోవిందుబీరంబుఁ గొల్లలాడించు. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౪౦. (ఇట 'ఉడిగించు, పోఁ గొట్టు' అని తాత్పర్యము.)

౨. కొల్లగా సంపాదించు, యథేచ్ఛముగాఁ బడయు.

క...కొల్లాడిరి కైవల్యలక్ష్మీ నమరులు ముసులున్. కాశీ. ౨. 32.

3. యథేచ్ఛముగా ననుభవించు.

గీ. ఎనసెఁ గదవన్తు నీమనోభీష్ట మితని, యలరుఁ

బ్రాహ్మణు కొల్లాడు మమమఁ బలికె. శుక. ర. ౨3.

కొల్లాబండి=కొల్లారుబండి. (శ. ర.)

కొల్లాయపంచె. వి. చిన్నయంగవస్త్రము. (శ. ర.)

ఇట్లే 'కొల్లాయగుడ్డ' (వా.)

కొల్లారము=కొల్లారు. (✓కొల్లారు-శ. ర.)

కొల్లారు=కొల్లారము, కొలారము, కొలారు. వి. చతుశ్శాలము, నాలుగిండ్లబవారి, నడుమ బయలు ను నాలుగు ప్రక్కల కట్టడమును గలయులు. (శ. ర, ప్ర.)

జ: కొల్లాబండి, కొల్లారుబండి, కొల్లారము.

కొల్లారుబ(ర్చ)ి=కొలారుబండి, కొల్లాబండి.

వి. (కొల్లారు + బండి-క. కొల్లారు. తమలారి.) కంబళవాహ్యకము, కంబళముచేఁ గప్పఁబడినబండి.

గీ. పాప లటు మీటి కొల్లారుబండి యెక్కి, దురదురన రంభయింటికి నరిగి తనమ, పయన మెఱిగించి నమృతపడవిదాని, గుస్తరించుచు ననిపించుకొని యతండు. మవల. ర. ౨౧3.

సీ. కంబళవాహ్యకాఖ్యులగుఁ గొల్లార్చండి పాటబండి హోయలుబండి యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౦౧.

కొల్లి. వి. ఒకానొక చెట్టు. (శ. ర, ప్ర.)

కొల్లు, కొల్లుకట్ట, కొల్లుగుంట. వి. నీళ్లగుంట. (ప్ర.)

కొల్లు¹. వి. దగ్గుబయట దగుల్పని కనుకరణము. (ఆమ్రేడితమున 'కొల్లుకొల్లు')

సీ. గుఱ్ఱుచుట్టుని కొల్లుకొల్లున దగ్గుచోఁ దవినచెవులు చిందల్లనోవ. విప్ర. ర. ౧౯.

కొల్లు². వి. బ. (సం. ముహుర్తః. త. కొల్లు) ఉలవలు. (ప్ర.)

సీ. రవయుష్షు నీరుల్లిరసము నించినకొల్లగంకి

కాగలగుంపు కడు రహింప. గీ...పానీయ
కాలయొప్పె. హంస. ౨. ౧౫౯.

సీ. కలదండీపనిఁ బిండి కాచి చేమిరిపెట్టియొ
ఱగకుండఁగఁ బట్టి యుట్టి నొట్టికొల్లపంకటి
తోడఁ గూడునీల్లిడి జాగు నెరపక బంటు
బానిసలఁ బనిచి. వేం. పంచ. ౪. ౪౫౫.

కొవ్వెర=కొబ్బెర. వి. కొబ్బెరకాయయందలి పేసె
ము, గుంజు.

సీ...కొబ్బెర నఁ గొవ్వెర యటం చనఁగఁ దత్పే
ళ మెనఁగు. ఆం. భా. ౨. 2౮.

కొన. వి. ౧. కొన, అగ్రము, చివర.

సీ. కొనవెండ్రు కలఁ బట్టి కూపెట్టి సింగంబుఁ బ
ట్టి లేకున్న నీబంటఁ గాను. వేం. పంచ. ౨.
౧౯౪. (కొనవెండ్రుకలు=వెండ్రుకలకొనలు)

౩. కొంగు.

గీ. కట్టి తొడి పూసి కైసేసి కాతుకమునఁ, గొన
దిగఁగ నీలిపుట్టంబు మునుఁగువెట్టి, గాజు లెగఁ
ద్రోసి చప్పుడు గాకయుండ, వచ్చె నూర్వశి
యర్జునావాసమునకు. హర. 2. ౧౧౯.

విగ. కడపటిది, చివరది.

గీ. నిన్నుఁ జంపఁగఁ దలపోసి నీదుమంత్రి, పరు
లు గాచుచు నున్నారు వలదు గోత్ర, కలహ
మీచెడుబుద్ధి యేకరణి నబ్బె, నన్న యిం కొ
క్కొనమాట యలకింపు. మొ. రా. యు.
౧. ౨3.

జ: కొనగలముత్రము.

కొనగలముత్రము. వి. (✓ కొన) ముంతమామిడి
పండువలె నుండుముత్యము. (ఈజాతిముత్రము
చాల విలువగలది. ప్ర.)

కొనరు. అ. క్రి. ౧. మాటిమాటికి కూయు. (చూ. వి.
౧. ఆర్థము.)

సీ. పారిజాతకలతాపల్లవంబులు మేసి కొనరె ను
ద్యానపుంసోగిలములు. హర. 2. ౧3౫.

గీ. కోకిలము పంచమస్త్రుతిఁ గొసరినట్లు. క్రీ. డా.
౧౦౨.

౨. విజృంభించు.

చ. కొసరి వనంతకాలమునఁ గోయిల గ్రోల్చినభం
గి నేడైన, బిసెనహసేత్ర... కాశీ. ౫.
౧౬౮.

గీ. కల్పతరుపల్లవంబులు గమించి మేసి, కోకిలం
బెత్తు గూయునో కొసరి యనుచు. నైష. ౪.
౨౦.

3. సంకోచించు; జంకు.

క. బోరనఁ బ్రత్యక్షంబై, కోరినవర మేమి యైనఁ
గొసరక యిత్తుక. భాగ. ౧౦ ఉ. ౮3౪.

ద్వి. అనమంజనుం డనునగ్రనందనునిఁ, గొసరక
పురి నెల్లఁగొట్టఁగా లేదె. రం. రా. ఆయో.
౧౧౦ పా. ౧3 పం.

గీ. అనుచు హాసాంకమూర్తి తీవ్రాంశుఁబోలె,
గొసర కన్నిఁ బ్రవేశించె గువలయాక్షి. కా
శీ. ౫. ౧2౦.

స. క్రి. (క. కొనరు) ౧. అపేక్షించు, కోరు; ప్రా
ర్థించు, వేడు.

క. పెనరుంబ పేమిటి కని, కసరు న్నెయి గొనఁ
డు పండుగను గొయకూరే, కొసరుకొ...బహు.
౫ ౮.

సీ. ధవుఁ గూర్చి కొసరుచున్న వివోలె ముఖరాళివ
నరుహాస్యములఁ బది నులు తెఱచె. మనుచ.
౫. ౪౦.

సీ. చెలికత్తెవలె లెస్స పలుకుచున్నది మావి నలచి
ల్కఁ బట్టి యి మ్మనుచుఁ గొనరు. దశా. ౮-
౧౮.

౨. (కొనువాడు) తా నిచ్చినవెలకు సరిపడినసర
కుకంటె ఎక్కువగా నడుగు.

ఉ. ఎత్తులయొప్పుకంటె సర మెత్తుటయొప్పుఁగఁ
జొక్కి విల్వకా, తొత్తిడిఁ బుష్పములొ కొన-
ర కూరక యున్నికి నల్ల నవ్వుచుకొ, విత్తము

తోన చిత్తములు వేగ హరింతురు నేర్పుచు

అఁగా...పుష్పలావికల్. విక్ర. గ. ౮౩.

3. ఆస్వాదించు, అనుభవించు.

(తుష్టేవలు) గీ...సతిహేయతావిఁ గొనర ...
కాంచె నని యున్నరను మహీకాంతుఁ డ
పుడు. పను. 3. ౮౫. (ప్రయోగాంతరము
లేదు.)

వి. గ. అనులాపము, మాటిమాటికి పలుకుట.

గీ. కొనరు నా ననులాప ముల్లసిలుమందు. ఆం.
భా. గ. ౧౧౫.

౨. వాంఛ, కోరిక; ప్రార్థనము.

చ. కిసలయపత్రికా మకరకేతననూతనవార్తల
న్నియుం, బాసఁగ లిఖించి యందుఁ దలపూపు
లుఁ దమ్ములు నానచేయునా, కొనరు తెఱుం గె
టింగి కుచకుంభములం బలిఁ దాల్చు నన్ను
సం, తనమున వ్రాసి యిచ్చినఁ గదా చెలికత్తె
ల కేను మ్రొక్కెదఁ. ఉ. హరి. ౫. ౧౨౫.

ఉ. మ్రొక్కులు పల్కుమోడి వినరు ల్గనరు
ల్కొనరుల్ సెలంగ...శశాం. 3. ౯౭.

గీ...ఆత్మవిటులు, కొనరుఁబల్కులతో గ్రుచ్చి
గ్రుచ్చి యడుగ...కువల. ౫. ౧౦, 3౭.

3. సరకులు కొనువనికి అమ్మువాఁ డిచ్చుపెచ్చు.
(శ. ౪, వా.)

౪. సంకోచము; జంకు. (ఈయర్థమునఁ బ్రాయిక
ముగాఁ బ్రయోగములందు 'కొంకు' పదముతోఁ
గూడి కన్పట్టుచున్నది - చూ. కొంకు.)

ఆ. పరుణదేవ నాకు పరవీరగుణముల, కొడుకు పు
త్రుడేని గొడుకుఁ బట్టి, పుపుఁ జేసి నీవు పరి
ణమింపఁగ వేల్చుఁ, గొడుకు నీగదయ్య కొన
రు లేక. భాగ. ౯. ౧౯౪.

౫. సంశయము, సందేహము.

ద్వి. బసవననుజ్ఞానభక్తిమార్గముల, కొనరులు దీర్చ
మాకును పశ మగునె. ప్రభులిం. ౪. ౧౦౫
పా. ౧౮ పం.

౬. విజృంభణము.

(కోడిపండ్లమువర్ణనము.) సీ ... ఒంటిరమ్ముఁ
గొనరుడిపి యుడిపి. దశశు. ౯. 33.

కొన్నె. వి. (సం. కుశః) దర్శ.

గీ. కొన్నెద బృన దర్శ లగు మహి. ఆం.
భా. ౨. ౭౫. (ప్రాతప్రతిప్రాతప్రతుపాక
ము.)

క్రొ

కో¹. వి. గ. (యుద్ధములందు) ఉత్సాహపావక
ముగా చేయుఅతిపునకు అనుకరణము. (దీనికప్రే
డితయాపము 'కోకో')

క. ఏయుఁడు పొడుపుం డడుపుఁడు, ప్రేయఁ
డనుచు వారు జాహ్ను వీతనయుఁ గడు, దా
యుడు మనసైనికులు, గో యని శలపద్మ
బోయ ఘోరం బయ్యె. భార. భీష్మ. 3.
౪౦౯.

సీ. కో యని యార్చుమఁ గుప్పించి దాటుచు నే
లలు వాడుచు నీల లిడుచు. అవ్వ. రా. యు.
౯౦.

౨. ఏడ్చునం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

చ...అ, క్కుఁగట కోక జాశ్రువులుఁ గోయ
నునేడ్చులు నుప్పతిల్లెడు. జై. భా. ౧. ౫౭.

క. అనుచుఁ దనూజల నిద్దఱు, గొనగోటం గిల్లి
వారు కో యని యేడ్వ. శుక. ౨. ౨౫౭.

ఉ...కో, కో యని కూయఁగాఁ గుతిక కోసిన
లోకమువారు తిట్టరే. వి. పు. ౭. ౧౧.

3. భయంకరముగా అతిమటుయందలిధ్వనికి అను
కరణము.

క. పని గల్గి నీరపాత్రము, గొని ముగిసి కేగు
దెంచి కో యనుకూతల్, విని చేరిన వికృతా
కృతిఁ, గని యున్నాఁ డన్న యేమికళహ
యెఱుంగ. శుక. ౨. ౫౩౭.

౪. కోయిలకూతయందగుధ్వనికి అనుకరణము.

క. కోయిల లంతయుఁ గనుఁగొని, కో యని కూ

యంగఁ జలుకగుంపులు కినుకం, బాయనినె
 మొగములఁ గెం, బాయలు దులకింప వెక్కి
 సంబుగఁ బల్కె. చిత్రభా. 3. 32.
 ౧. ఘోషకుడు (=చాటించువాడు) అతిమరు
 చేయుధ్వనికి అనుకరణము.
 ఉ...అంబుజబాంధపుఁ డస్త్రస్త్రీమమక, బోయి
 నఁ జూచి వేచినతమోవిధుఁ డంప దినాంత
 యోధుఁ డీ, చామఁ దడియపత్నిఁ బెలుచం
 బడనీడిచికొంచుఁ బోయెడుం, గో యనుమా
 ద్గి నంతట శకుంతలవంబు నెలంగె నెల్ల
 డక. పారి. ౨. 30.
 గో. (✓కొను) కొన్నిపట్ల కొనుధాతువునకు ఆదే
 శముగా వచ్చునది. (ఉదా: కోవయ్య, కోకొ
 మ్మ, కోరు, కోను, కోము, కోక, కోక, మొ-
 చు. కొను.)
 ఉ. పమ్మనరక్తిచే నెనయుపల్లవకోటుల దూఱ
 నేల కో, కొమ్మని కూడి క్రొవ్వలపుఁ గూర్చె
 బో నుమనస్సయూహముల్. కృ. శకుం. ౧.
 23.
 మ...కన్గో జాలక...వను. ౨. ౪౧.
 ఉ...సద్గురుడు ముందుగఁ గైకొన తేను గో న
 టం, చాజగతీశచంద్రుఁడు మహానియమం
 బోనరించె మించుగక. చెన్న. ౨. ౨౦౨.
 గోంకణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రేణుక, జనుగ్నిభా
 ర్య, పరమరామునితల్లి.
 గోంకణము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొకదేశము.
 (ఇది సహ్యాద్రికిని సమద్రమునకును నడుమ ను
 న్నది.)
 గోంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (కోడియొక్క) కోం
 అనుకూత.
 ఉ. గోంకృతి పట్టనాంగణనిమంజకుటీకృకవా
 కురాజిచే...విసంబడెక. రామా. ౨. ౧౦౪.
 క...మృగములు పక్కణమునఁ గోంకృతి నలి
 పెక. రామా. ౨. ౧౦3.

కోంగు. స. క్రి. గొలుగు. (శ. ౮, ప్ర)
 సీ...ముండనసంజ్ఞ యలరుదు నుండును గోంగు
 ట బోడింపు గొలుగుట యన. ఆం. భా.
 ౨. ౧22.
 కోచే. విణ. (త. కోశై.) పిటికి, భీరువు.
 ఆ. ఓరి కోచబంట యొక్కించు తేనియు, మగ
 తనంబు లేక పగతుఁ జేరి, కొలుచుమండి వా
 లికొడుకు నం చిటువలె, జెప్పకొనఁగ నీకు
 సిగ్గు గాదె. అచ్చ. రా. యు. ౧౨౦.
 క. అని తమదొర దూతొడుగన, దుని మారీచప్ర
 హస్తపూర్ణాక్షుకా, ద్యనిమిషరిపునుంతులు
 మా, ర్కొని నిలువఁగ లేక చనిరి కోచతన
 మునక. ఉ. రా. 3. ౪౯. ఆం. భా. ౨.
 ౨౨౧. వేంక. మాన. ౫2.
 వి. పిటికితనము, భయము.
 గీ.... ఉద్ధతులముల్కు, గారిసందర్శన మొనర్చె
 గారవమునఁ, గోచ యొక్కింత లేక యా
 రాచపట్టి. రంగా. ౧. ౧౬౮.
 జ: కోచవాలు.
 కోచేవాలు. ఆ. క్రి. (కోచ+పాలు) భయప
 డు, భీతిల్లు.
 గీ...ఒకవానరంబు...ఆడెడుఁ దనుఁ జూచి కోచ
 చవాలు, రక్కసుల నొక్కవోరణం బెక్కి
 నగుచు. రామా. ౬. ౨౦3.
 గీ...వేల్పు, రాచవారలు నాకత్తిఁ గోచవాలు,
 నితఁ డనఁగ నెంత బలహంత యేల వంత.
 చంద్రా. 3. 33.
 చ. భిదురధరుండుఁ జక్రియును బెట్టుగ దీర్ఘవి
 చార మింత చే, ముమరంట దైత్యుఁ డెంత
 బలియుండో కదా యని కోచవాలు కిట్లా
 దుటున వానిఁ ద్రుంతు నను నొక్కనిఁ బంపి
 న నంటి చాలదే, యిది నెర వైనబంటుతన
 మిట్టిది నీక తగుక గుమారకా. ప్రభా. ౨.
 ౫౮.

కోడు. స. క్రి. బియ్యము మొదలగువానిని చేతు
లో బోసి ప్రక్కవాటుగా ఇటు నటు త్రిప్ప.
చ...కప్పరికొసలు చూడుచుం దనుజాప్తేవులు
దోడుచు గాడ్చుకడ్చులో, గురుకులు గో
డుచు న్యరుణగుండియ దేడుచు...కకు. ౧.
౧౨౩. (గురుకులు=ధాన్యవిశేషము. గురుకు
లుగోడుచుఁ:-బాధ కలిగించుచు.)

కోత. వి. ($\sqrt{\text{కోయు.}}$) ఛేదనము, ఖండనము;హిం
స, బాధ.

క.వెడగోతల నెత్తు రొలుకఁ,బడఁద్రోచిన వచ్చి
కుక్కపదుపు వెనుకకుఁ, జడిసెఁ గబళింప
నొల్లక...భార. శాం. ౩. ౫౦౮.

ద్వి. కమలాక్షి తుచ్చభోగముల కాసించి,యము
నిచే గోతల కప్పు నే నోర్వ. ద్వి. సారం
గ. ౧. ౨౮ పా. ౨౨ పం.

(వ్యవ) అత్తగారికోతలు ఆమె పడలే కున్నది.
కోతపట్టు=కోతకోయ నారంభించు.

(వ్యవ) వారిచే మొన్ననే కోతపట్టినారు.

కోతకువచ్చు=కోనెడిపదనికి వచ్చు.

(వ్యవ) ఇంక నెలకు గాని యీచేను కోతకు
రాదు.

కోతప(వ)డు. అ. క్రి. (కోత+పడు) ౧. ఖం
డితమగు, నణకఁబడు.

సీ. ఎచ్చట ముచ్చిచ్చునేడేసినాల్గులు కొండ
నాల్గులదాఁకఁ గోతపడియె. భీమ. 3.32.

క. ఏయంగము గొని శూద్రుఁడు,పాయక విప్రు
నకుఁ దాను బాధకుఁ డగు వాఁ, డాయంగ
ము కోతపడక,పోయెద నన రాదు తనకు
భూపతిచేతఁ. విజ్ఞా. ప్రా. ౪౭.

౨. హింస నొందు, బాధిత మగు.

గీ. కుశితమానసుఁడై పృథా కోయఁ బనిచె,నకట
యిటువంటికువిభుఁ డెందైనఁ గలఁడె, కా
లుచే గోతపడలేక కడకుఁ దొలఁగఁ, గా

లు చేఁ గోతపడఁజేసె నాలతాంగి. సారం
గ. ౩. ౧౨౦.

కోతి=క్రోతి. వి. (క. కోతి. త. కోంది) ౧. మ
ర్కటము, వానరము.

సీ. కోతికి జలతారుకుళ్లాయి యేటికి విరజాతి
పూవండ విధన కేల. రామలిం. 33.

సీ. కోతి కొబ్బెరకాయ కొన కెక్కి పడఁద్రో
యు దానిజలంబులు ద్రావఁ గలఁడె. రామలిం.
౧౭.

ఉ...అకట కోతికి మానిక మేల...దగా. ౧.
౨౯౫.

సా: కులమింటికోతినైనను పెండ్లాడుట మంచి
ది:-అందము లేకపోయినను కులీనురాలిని పెం
డ్లాడుట శ్రేష్ఠము.) తాఁ జెడ్డకోతి పన మెల్లఁ
జెఱచినట్లు:-తాను చెడుటయే కాక తక్కిన
వారిని కూడ చెఱచుటను డెలుపును.) కోతిప్ర
డు బ్రహ్మరాక్షసి యైనట్లు:-చిన్నకష్టము పెద్ద
కష్టముగా పరిణమించుటను డెలుపును.) కోతికి
కొబ్బెరకాయ దొరకినట్లు:-అనుభవించ లేనివా
నికి అనుభవయోగ్య మగువదార్థము దొరకుటను
డెలుపును.) నిప్పు ద్రొక్కినకోతికి సిగ మెత్తిన
ట్లు:-స్వభావముచే చపలుఁ డైనవానికి మతి
యొకచాపల్యకారణము గలుగుటను డెలుపును.)
చ...నిప్పు ద్రొక్కుకోతికి సిగ మెత్తువందమ
ది త్రిప్పట కేరితరంబు భూవరా. రంగా.
౨. ౨౨౬.

జ: కోతికొమ్మంచి, కోతిగుమ్మకట్టి, కోతిపల్ల
లు, కోతిమామిడి.

కోతికొమ్మంచి. వి. ($\sqrt{\text{కోతి}}$) బాలు రాడెడి
యొకయాట. (బ్రా. వా.)

కోతిగుమ్మకట్టి=కోతికొమ్మంచి. (బ్రా.)

కోతిపల్లలు. వి.బ. ($\sqrt{\text{కోతి}}$) మగ్గపువలకచాక
ములను మీఁదికిఁ దగిల్చెడిపల్లలు.(శ. ర, బ్రా.)

కోతిమామిడి. వి. (✓ కోతి) కపీతనము, అం
 బాళము. (దీనిపండ్లు కోతికి ప్రియములు.)
 కోదాడు. వి. డా. తాళవృక్షవిశేషము.
 నీ. ముక్కుదాడిమ వీట మొగలింగ కోదాడు
 ...హంస. ర. ౧౧.
 సా: ఈదా డన్నచో కోదా డనుట=ఎరురె
 త్తుగా ప్రవర్తించుట. (చూ. ఈదాడు.)
 కోక. వి. వస్త్రము, బట్ట (వాడుకయందు స్త్రీవ
 స్త్రవర్యాయమై యున్నది.)
 ద్వీ. కోక లునుకుచుఁ జాకి క్రొవ్వి...బస. పు.
 ర. ౧౦౧ పా. రం పం.
 గీ. ఇట్లు వర్తించియును నాతఁ డేమియందుఁ,
 గళపళముఁ జెంఁజె గూడుఁ గోకయునులే
 క. శుక. 3. 32౫.
 గీ. ఆపుడు గురుభామ చిత్రాంగి యలమి బలిమి,
 నొడిసి పట్టినఁ బైకోక విడిచి చనియె. సా
 రంగ. ౨. ౧3౨.
 నీ. కులలుఁ గూడదు తొలఁగనియును పైఁట
 మిఁగాళ్లపైఁ గోక మెలఁగనీదు. దశా. ౧౦.
 ౧౦౯.
 కోకదేవము, సం. వి. అ. పుం.పావురము. (రా.ని.)
 కోకనదము. సం. వి. అ. న. ౧-చక్రవాకములను
 కూయునట్లు చేయునది-చెంగలువ, ఎఱ్ఱకలువపూ
 వు. ౨. చెందమ్మి, ఎఱ్ఱతామరపూవు. (మే. ని.)
 కోకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జక్ర-ప, చక్రవాక
 ము. ౨. లోఁడేలు. 3. కప్ప. ర. ఈతచెట్టు.
 కోకిలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పికము, కోయిల.
 (నైష.ర.౨౦.) ౨. కొలువి. 3. ఛంపావిశేషము.
 కోకిలాక్షము. సం. వి. అ. పుం. ములుగొలిమిడి.
 కోకిలావాసము. సం. వి. అ. పుం. మామిడి చెట్టు.
 కోకిలేళ్ళువు. సం. వి. ఉ. పుం. నల్ల చెఱకు. 1.
 కోకిలోత్సవము. సం=కోకిలావాసము.

కోగెల=కోయిల², కోవెల². వి. (సం. కోకిల¹, రు.
 కోగి¹) పికము, వనప్రియము. (చి. ని. శ. ర.)
 కోచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సంకుచిత ము
 గునది, ముడుగునది. ౨. సంకోచింపఁ జేయున
 ది, ముడుంగఁ జేయునది. వి. అ. పుం. సంకోచ
 ము, ముడుగుట.
 కోచ్యే. వి. జలజంతువిశేషము. హంస. ర. ౧౨౬
 కోచుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలివానికి కటిక
 దానియందు పుట్టినసంక్తిర్ణజాతివాడు.
 కోజాగరము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజపూ
 ర్ణము. (కోజాగర్తి=ఎవఁడు మేలుకొని యున్నాఁ
 డు? అని లక్ష్మి ఆనాటిరాత్రి ప్రశ్నించును-క
 ల్ప)
 కోట. వి. (సం. కోట¹. పా. కొట్ట, కోట. క.
 కోటె.) ౧. దుర్గప్రాకారము, రాజధానిచుట్టు
 నుండుప్రహరీ.
 గీ. అమరు హాటకమయకవాటములతోడ, గురుత
 రం బే నయవ్వీటికోటగవను. నైష. ౨.ర.౨.
 నీ...ప్రాకార మగుఁ గోట యన ... ఆం. భా.
 ౨. ౧౨.
 ౨. చుట్టును ప్రాకారము కలిగి రాజవాసస్థానమ
 గుపురము.
 నీ. కోట యేమట కెట్లుఁ బాటించి గడ్డియు భా
 ణంబు గొల్పును గట్టియును, నేయి నూనె
 యును నానాయుధములు నాషధములు నా
 భీలయంత్రములుఁ గూడ, ములు లోనుగా
 నందు వలయువాని నమగ్రములుగ సంపాదిం
 చి...భార. కాం. ౨. ౨౮౪.
 పెట్టనికోట=కట్టక యేర్పడినకోటవంటిది, అయ
 త్నముగా లభించినరక్షణసాధనము.
 ఉ. పెట్టనికోట నీకు హరి...భార. ఉద్యో. ౧.
 ౨౯౭.

తరల. వినుము కారవకోటికిం దనవిల్లు పెట్టని
కోటగా, నని యొనర్చి....భార. (స్త్రీ). ౨.
౧౭౪.

కోటకొమ్మ=దుర్గ ప్రాకారభిరుము.

గీ...పాల్కుఁ జూడఁ, బట్టనముకోటకొమ్మలపం
క్తి గగన, మండలస్థికి సంపగిందండవోలె.
ఆము. ౨. ౫.

గీ...చెలగి కోట, కొమ్మలం దాడులెఱగంటికో
మ్మ లిడెడు, వేల్పుదొరమానికములు నవ్వీటఁ
దనరు. నీలా. ౧. ౩౧.

కోటఁడు. వి. (త. కోట్టాన్.) గ్రుడ్లగుబ.

క...కోటఁడు, పావకక్షీలాళిఁ గాలి భస్మం బ
య్యె. వేం. పంచ. ౩. ౩౪౧.

ఉ. ఘుక్కిని మాటిమాటికిని గోటఁడు బల్కెడు
వామదిక్కునం, జొక్కుటమై ఘలించు మన
కోభనకార్యము లెల్లఁ డిట్టిభా. క్రీ.డా. ౫౧.
ఆం. భా. ౨. ౯౧.

కోటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకసంక్షిప్తజా
తివాడు. (వీనికి గృహకారకత్వము వృత్తి.)

కోటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దుర్గము, కోట.
(కల్ప.) ౨. కొటిల్యము, కుటిలత.

కోటర(ట్ర)ము=కోడంట్రికము. వి. (✓ కో
డలు.) కోడలితనము.

(స్నుషాత్వము, కోడంట్రికము.)

చ. అరయమిఁ జేసి కోడలన కప్పడు దానిగఁ
జేసె నమ్మహా, పురుషునిపాలికిఁ బతులు వో
వఁగ పీఠలతోన యేను జె, చెచ్చరఁ జని కో
టరంబు దగఁ జేయుదునో యటుగాక పాడి
మై, వరపుడ మోపి చేయుదునో వారికి మా
ధవ నిశ్చయింపుమా. భార. ఉద్యో. ౩.
౧౧౨.

సీ. వైవాహికక్రియావ్యసనంబు గొన్నెండ్లు గొ
న్నెండ్లు కోడండ్ల కోట్రములును. వి. పు.
౫. ౧౨౭.

ఉ. రాయడికత్తై నైనపెను, బ్రామిడియత్తలయిం
డ్లఁ గోట్రముల్, నేయవిలాసిను బ్రహ్మ
సెందఁగ...విక్ర. ౬. ౭౩.

కోటరము. సం. వి. అ. పుం. న. నిష్కహము,
చెట్టుతోటి.

కోటరావణము. సం. వి. అ. న. తొట్టి బన్నె
ట్లు గలయడవి.

కోటరించు=కోరాడు.

(పండి ముట్టెతో నేల కెల్లగించు.)

సీ. చిఱుతయై గురుతరస్థితి రొప్పి కుప్పింపుఁ
గోలమై తీలమై గోటరించు. లి.వి.౨.౧౦౨.

కోటటికము=కోడంట్రికము. వి. (✓ కోడలు)
(కోడంట్రికము, స్నుషాత్వము.)

చ. పలుకుబడంతి యేయువిదపజ్జలఁ గోటటికం
బు నేయు. రామా. ౧. ౨. (శ.ర.పా)

కోటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దినమొలగలమా
డుది, నగ్నిక. ౨. దుర్గాదేవి. (కల్ప)

కోటానఁగోటులు. వి. బ. (కోటులు + కోట
లు-శ. ర.) పెక్కు-కోటులు.

క. కాటుకకొండలకైవడిఁ, గోటానంగోటుమి
ట ఘూర్ణిల్లుచు సం, సోఁగిటించు మేఘగణములు,
గాటంబుగ వృష్టి గురియఁ గరఁగి జగంబుల్.
మత్స్యపురాణము. ౨. ౩౧.

క. హటకములు దక్షిణగాఁ, గోటానంగోటులా
నఁగి మంభిని యెల్లం, బాటించి ధారవోసె
ను, హటకగర్భప్రభావుఁ డగువరయచిక్.
విక్ర. ౫. ౧౩౦.

సీ. కొండలు మ్రాఁముఁ గోటానఁగోటులు వృశ్చి
వి బీటలువాఱఁ బెఱుకువాయు. భా. రా. యా.
౨౬౩.

కోటి¹. వి. (సం. కోటికి.) మాటులక్షలసంఖ్య.

(ఈక్రింది ప్రయోగమునుబట్టి తెనుగుపదముగా గ్రహింపబడినది.)

క. తదవగ వనమా యందుల, నెడపనిసిరు లేరికైన
నెఱుంగగ వచ్చుకొ, నొడువక కోటికి నెత్తి
న, పడగలచే గోమటిండ్లబంగరుమృగకొ.
యయా. గ. ౮౮.

కోటికిబడగయెత్తు = కోటిశ్వరుం డైనట్లు జెం
దా యెత్తుకొను, ధనాధ్యుం డగు; ఘనుం డగు.

క. ఆన నిట్టిపలువయఁపుల, కును గోటికిబడగ
యెత్తి గుటి యగు పెద్దకొ, నిను నమ్మరాదుగా
కట్టనరిచితే నిట్టిలంచ మొనంగనె నీకుకొ.
కళా. ౭. ౨౭.

కోటి². వి. వేగు, చారుడు.

కోటియిడు = చారుల నియమించు.

క. చెడ విజిగి యడవిం బడి యెడ, నెడ గట్టులకు
డలఁ గోటియిడి లోఁగడకుకొ, దడుకు వొడి
పించి యాకుల, గుడిసెల వసియించె మంత్రి
గురుభటయుతుండై. ఆము. ౩. ౧౭. (శ.ర.పా.)

జ: కోటికాడు.

కోటి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గ. కోణము, ఆంచు. ౨.
అగ్రభాగము, చివర. ౩. చాపాగ్రము, వింటి
కొప్ప. ౪. అతిశయము, పెంపు. ౫. సంఖ్యావిశే
షము, నూలులక్షలు. ౬. వర్ణము, సముదాయము.
(ఉదా: మనుష్యకోటి, ప్రాణికోటి, మొ.) ౭. వా
దమునందు ఒకపక్షము. (ఉదా: పూర్వపక్షకో
టి. కల్ప.) ౮. (గణిత.) భుజకర్ణభిన్న మగుక్షే
త్రావయవరేఖా భేదము.

కోటికాడు. వి. (కోటి² + కాడు - స్వార్థమున.)

వేగువాడు, చారుడు. (శ. ర.)

కోటిజిత్తు. సం. వి. త్. పుం - సందిత కోటిని జయించినవాడు - కాళిదాసకవి.

కోటిపాత్రము. సం. వి. అ. న. కేనిపాత్రము, త్రెడ్డు.

కోటిరము. సం. వి. అ. పుం. గ. జటాజూటము, ఋ
షులు తలపై కొమ్మువలె వేసికొనుజడలముడి.

(ఆ.ని.) ౨. నకులము, మంగిస ౩. ఇంద్రగోపకీట
ము, ఆరుద్రపురుగు.

కోటిరుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుడు.

కోటివర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్పృశ్ - యనుగంధద్ర
వ్యము.

కోటిశము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిగడ్డలు పగులగొ
ట్టెడికొయ్య, లోప్తభేదనము.

కోటిరము. సం. వి. అ. పుం. గ. కిరీటము, బొమిడి
కము. ౨. ఋషులు శిరసున కొమ్మువలె వేసికొను
జడలముడి, జటాజూటము.

కో. పాణా ఫణీ భజతి కంకణభూయమైశే, సో
యం మనోహరమణీరమణీయముచైస్త్రి, కోటి
రబంధనధనుర్దణయోగపట్ట, వ్యాపారపారగ
మముం భజ భూతభర్త. సం. నైష. ౧౧.
౧౮.

కోటిశము. సం = కోటిశము.

కోటేరు. వి. విపరీతబద్ధలాంగలము, దుక్కికి పోవున
పుడు గాని దుక్కియై మరలివచ్చునపుడు గాని
పణత మీఁదుగా కాడికి తగిలించినవాఁగలి.
(దీనిని కవులు చక్కనిసోగముక్కున కుపమాన
ముగా గ్రహింతురు.)

స్త్రీ. కోటేరనంగను గొఱలు విపర్యయబద్ధలాంగల
సంజ్ఞ... ఆం. భా. ౨. ౨౩౨.

ద్వి. మీటైనయెద్దులమెడకాడిమీఁదఁ, గోటేరు
వైచి... పరము. ౭. ౫౩౧ పా.

క. కోటేరు నెట్టిన ట్లా, పాటీరసుగంధినాస భా
సిలు ననఘా. ఇందు. ౨. ౧౬౪.

స్త్రీ. మీటేరుపడి మంచికోటేరు వెట్టినమురువు
చూపట్టెడుముక్కుటెక్కు. వాల్మీకి. ౩.
౧౧౭.

కోట్టము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గపురము. (అమరసుధ.)

కోట్టారము. సం. వి. అ. న. గ. దుర్గపురము. ౨.
పావంచ, కొలనిమెట్టు. ౩. నూయి. (విల్వమున్.)

కోతము. సం. వి. అ. పుం. మండలాకార మైననుచ్చ
లు కలిగెడు ఒక జాతి కుష్మణము.

కోతరము. సం. వి. అ. పుం. అంకోలము, ఊడుగునీ.

కోతరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్పదారకము,
బొద్ది 1.

కోడ. వి. ఒక విధ మగు నాలు.

నీ. నా అటంచనగను మీలు వాప్యంతురావలి
కోడమనగను బాలుమఁ దద్వి, శేషనామం
బు.... ఆం. భా. 1. 31. (ప్ర. పా.)

కోడంగి=కోణంగి. (క. కోడంగి.)

ద్వి. కోడంగిగతి బాలుఁ డాడు మనంగ, వేడుక
మతిఁ దొలఁకాడంగ నాడు. పండితా. పురా.
౧౬౬ పా.

కోడం ట్రము=కోడం ట్రికము. వి. (✓ కోడలు.)

(కోడటికము, కోడలితనము, స్ను సాత్వము.)

క... ఓ, రమణీమణి నీకోడం, ట్రము నెలుంగరు
వారు యోగరసనిశ్చలతక. కళా. 2. ౮౯.
ఆం. భా. 1. ౧౧౧.

కోడం ట్రికము=కోడం ట్రము, కోడటికము, కో
టటికము, కోటరము. వి. (✓ కోడలు) ౧. కోడలి
తనము, స్ను సాత్వము.

క... నకి నాతనుజానకు నీవు సలివై కోడం, ట్రిక
మెపుడు చేసితివి నీ, మొకమే సే నెలుంగఁ
దెల్పుము నిజంబు... ఉ. రా. ౪. ౨౦౬.

1. కోడలిని అత్తవారు పెట్టువాడు. (వా.)

కోడబడి. వి. భక్త్యవిశేషము. హంస. ౧. ౧౦౫.

(ముద్రి, ప్ర. పా-కోడిబడి. శ. ర. పా.)

కోడటికము=కోడం ట్రికము. (కోడలు + టికిము)

వి. (కోడం ట్రికము, స్ను సాత్వము.)

నీ... కోడం ట్ర మనగఁ గోడటిక మంచన స్ను
సాత్వ మలరును... ఆం. భా. 1. ౧౧౧.

కోడలితనము. వి. (✓ కోడలు.) స్ను సాత్వము,
కోడం ట్రము.

నీ. అత్త గారని బత్తి నడుగు లొత్తుచు శనీప
జాక్షి కోడలితనము నెఱవ. దశా. 3. ౪౯.

కోడలు. వి. ఔ. (కోడుకు + అలు-శ. ర.) కోడు
కు మొక్క భార్య, స్ను స.

క. సుందరి నాకోడం ట్రుర, యం దభ్యర్చితపు నీవు
... భార. సభా. 1. ౨౫2.

క. లలితాంగిఁ బడసెఁ దనకో, డలియాపముకం
పెఁ గడు దెడం గగురూపా, జ్వలకాంతి గ
లుగుదానిక... భార. ఆర. 3. ౨౬౬.

నీ. అక్కటా హింసామయై నకోడం ట్రుర యెక్క
డ నున్నారు... ప్రబోధ. ౫. ౮.

క. కల దాహ ద్రవనతి శశి, కల దా ననఁ జాలు
నొకవికారపుఁ గోడకో, నలదాలోలకటాక్షం,
చలదామనిబద్ధతరుణజనఖంజనయై. పాంశు. 3.
౬౦. ఆం. భా. 1. ౧౧౧.

సా. కోడలు నలుపైనవో కుల మెల్ల నలుపు. కో
డుకు బ్రదికియుండ వలెను కోడల ముడ
మోయ వలెను.

కోడాడు=కోడాడు, కోరాడు. న. క్రి. ౧. కొమ్మ
తోపాడుచు.

వ. ఇవిధంబున నవ్వేవండుంబు లొండొండ చు
డకీడక గోడాడుముడ. నృసిం. ౪. ౪2.

1. అపహరించు.

మ... అమ్మని శూలంబు చే, కొని నారాయణుప్ర
ణములో రణములొఁ గోడాడఁ జూడక...
ఉ. హరి. ౬. ౪౫.

కోడి. వి. (సం. కుక్కుట; ప్రా. కుక్కుడో. క. కోటి)
కుక్కుటము, అజ్జవాల.

గీ. కొక్కురోకో యటంచును గోళ్లు మానెవర.
2. ౧32.

నీ. ద్రవిణము పైపర్చిదము లొడ్డి మాతృగతిః
గోడిపంచెము ల్కట్టువారు. వైజ. 3. ౬౯.
ఆం. భా. 1. ౯౨.

జ: కోడిపింట, కోడి తెప్ప, కోడిపూరు.

కోడిగ=కోడి. వి. (త. కోడి=హారము) ౧. హారము,

సరము ? (రత్నములు వస్త్రములు మన్ననగాని
యొక్క ఇరువదింటినమాహము. త్రా. రత్నముల
యిరువదింటినంజ్ఞ. శ. ర.)

సీ. కోయచేడకుఁ గెంపుకోడిగల నొసంగి గురి
గింజలను దీసి సరము గూర్చు. పార్వ. ౨. ౨౩.

కోడిగము. వి. గ. వంచన.

గీ...ఉర్వి చేరె, నడుగుమాపరిజడదారియొడయ
నింటి, కోడి కోడిగములవేల్పుప్రోడ యపుడు.

దశా. ౫. ౨౬.

క. పీడక యిట్టుల నాల్లె, దేడులు విహరించ గర్భ
మిరవుగ నిలిచెత్త, ప్రి డావతికిని నాహరి, కో
డిగ మేమనుచుఁ దెల్ప గుణరత్న నిధి. ఉ. హ
రిశ్చ. ౨. ౯౦.

౨. విలాసచేష్ట, శృంగారచేష్ట.

సీ. కడఁకఁ జేసినకోడిగముల కెల్లను బ్రతి చెనకు
ట లొకకొన్ని దినములందు. అని. గ. ౧౧౯.

ఉ ... ఈ, కోఁతివిటుండు చేయునెడకోడిగము
ల్లని మాటి వత్తురే. భల్లా. ౫. (శ. ర.)

ఉ. కుక్కయఁ బోలె నెంటఁబడి కోడిగ మాడ
క భావజార్తిచే, నిక్కడ నిల్వఁగాఁ దరమె
...చంద్ర. వి. గ. ౮౦.

౩. గేలి, పరిహాసము.

సీ. అతులితవేదవేదాంతచర్యల బ్రహ్మ నైనఁ గోడి
గ మాడుహంసతతులు. చెన్న. గ. ౨.

౪. కొంటెతనము.

గీ. అధ్వగులు కోడిగములకై యాకు లెల్లఁ, ద్రంచి
కాఖాలితానము ల్లుంగిచి నైవ, మోడుపడియుం
డె...కుక. ౩. ౪౩౯.

ద్వి. కినిసి బ్రాహ్మణుని శిక్షింప లేరనుచు, జెనఁటి
కోడిగములు నేసి పోయెదవా. ద్వి. హరిశ్చ.

ఉ. ౭౫౫ పం.

విణ. దుష్టము.

గీ. కోడిగపుఁగంతుయాతన కోడి వస్త్ర, కోడియై
కూసఁ గొక్కొక్కో యటంచు. అహ. ౩. ౭౧.

చ. ఇననిభుఁ డైనగౌతమమునీం ద్రు వివేకము వీ
టిఁబుచ్చి యా, యనఘునిధర్మ పత్తికి నహల్య
కు నాజడి దేఁదలంచి వం, చనగతిఁ గూయు
కోడిగ పుజాతి...విప్ర. ౩. ౪౮.

౨. వ్యర్థము, నిరవయోగము.

చ. పనిమఱి లేనికోడిగపుబాఁపని నీ వొకప్రోడి
నేసి పే, రొక్కని ముసు నావిలాసగుణరూఢి
నెఱుంగనియట్లు పన్నిదం, బని కడు మించ
నాడితివి యాడినమాటకుఁ దారసిల్లినకొ, వెను
కకుఁ బోకు మందుఁ జెలి నెండియు జంకెన
లుల్లసిల్లఁగక. విప్ర. ౨. ౮౩.

వ. అతం డొక్కనాఁడు ... దానీజనంబులు తన
కాచరించుమాడిగంబులఁ గోడిగంబులం జేసి
కూడునీళ్లకుం బాసి గానిపడునమయంబున...

వేం. పంచ. ౩. ౧౮౭.

జ. కోడిగించు, కోడిగిఁడు.

కోడిగించు. అ. క్రి. (✓ కోడిగము.) శృంగారచే
ష్టలు చేయు.

సీ. గొల్లయిల్లాండ్రుతోఁ గోడిగించుటఁ జేసి పర
కామినీసహోదరతఁ జూప...గీ. కోరి తొలు
మేనఁ దనకైనకొదువ లెల్ల, మాన్పుకొన
వచ్చి భువనైకమాన్యలీల, నవతరించినకృష్ణుఁ
డొ ననఁగ మించె, నరనవిభుకృష్ణరాయభూ
నాయకుండు. పారి. పీఠి. ౧౭.

స. క్రి. కోడిగముచేయు, పరిహాసించు.

సీ. మండువేసవివాటిమార్తాండబింబంబు గోడి
గించుపసిండిగుబ్బితోడ. కాశీ. ౪. ౨౯౪.

కోడిగిఁడు. విణ. (కోడిగము + ఈడు) కోడిగము
చేయవఁడు.

(కొంటెవాఁడు.)

సీ. తనరథంబునకు మాధవసత్యభామల గుఱ్ఱాలఁ జే
సినకోడిగిఁడు. వరాహ. ౨. ౧౦౦.

గీ. నాల్కపై నువ్వుగిం జైన నాననట్టి, యారివే
రంపుఁదపసి కయ్యంబు కడుపు, కూడుగాఁ

జేసి మెలగెడుకోడిగీడు...చిత్రభా.౫.౪౩.
 (శృంగారచేష్టాపరుడు, విలాసవంతుడు.)
 నీ. కుంఠెనీలకు నిచ్చి కోడిగీలకు నిచ్చి మిన్నక
 వారకామినుల కిచ్చి. విక్ర. 2. ౧౨౪.
 కోడిపీట. వి. (కోడి+పీట) బండిపోలుగట్టచివర
 క్రింద ఎత్తుగా నుంచెడుమోపుడుకొయ్య, అను
 కర్నము.
 నీ. పంకరుహంబులు బండికన్నులు ... అకోకము
 ల్లోడిపీట...కు. సం. ౪. ౪౩౯.
 కోడిపోరు. వి. (✓కోడి) కుక్కుటకలహము, ద్యూ
 తభేదము. ఆం. భా. ౨. 3౦౬.
 కోడియ=కోడె.

వి. (కోడెదూడ, గిత్త, వత్సతరము.)
 గీ. తలకి యోతండ్రి యాకోడియలను బట్టి. నీలా.
 ౨. ౬౨.
 చ. గొఱియలమంద యాబనులగుంపు ... తఱుపు
 లగాడి కోడియలదామెన గాదెలఁ గొల్పు
 గల్గి యే, కోఱతయల లేక యుండు నొకగొల్ల
 త...వేం. పంచ. ౧. ౫౦౬.
 కోడితొ(డె)ప్ప. వి. (కోడి+తొప్ప) కనుతొప్పల
 యందు కలుగుకోగవిశేషము.
 ద్వి. చెప్పఁ జిత్రము గోడితొప్ప వెర్రినదో, తప్ప
 వోనోపునో తడికంటివిధము. బస. పు. 3.
 2౦౮ పం.
 ద్వి. గ్రుడ్డికన్నొరకన్ను కోడెప్పుకన్ను. పండి
 తా. మహి. ౨. ౨౩. పా.

కోడి=కోడిగ. (శ. ర.)

కోడు¹. వి. డా. (మంచములు మున్నగువాని)
 కాలు.
 వ... పగడపుఁగోళ్లపట్టెమంచములు...దశా. ౧.
 ౧౪.
 పీ....కోడనఁగ ఖట్వాంగ మెనఁగు. ఆం. భా. ౨.
 ౧౬౪.

కోడు². వి. డా. ఊరివరినీటిపల్లము. (శ. ర, వా-
 కుల్యావిశేషము. చి. ని.)

ఉ...కాల మెడచేసిన సేతము లెత్తి క్యాబుం, బా
 యుల కోళ్లు నూతులును బావులు రాట్లములు
 జలార్థమై, చేయఁగ నాయెఁ గాక మఱి చేయ
 నినాఁడవి తామె పుట్టునే. ద్వా. ౬. 20. భీ
 మ. 3. ౨౨.

ఉదా: ఏళ్లును కోళ్లును ఏక మగునట్లుగా వర్షము
 కురిసినది.

కోడు³. వి. రేఖ, గీత.

నీ. ఖట్వాంగరేఖలు గనుపట్టుఁ గోడు నా...ఆం.
 భా. 3. ౫3.

కోడుతాటు. ఆ. క్రి. పండినపైరు మిక్కిలియె
 డు. (శ. ర, బ్రా.)

కోడె=కోడియ. వి. ౧. కాండికి మరపఁ దగిననుగూ
 డ, గిత్త. (శ. ర.) ౨. గోవుమున్నగువానినుగూ
 డ; ఎద్దు, పృషభము.
 నీ... కోడె యనఁగఁ బెయ్య యనఁగ. గీ. గో
 వ్రభృతి పుంస్త్ర్యుపత్యముల్ ... ఆం. భా.
 ౨. ౨౬౨.

నీ. ఆదికాక్యరము విహారంబు సలుపు నీకొండచె
 పల గోవుకోడెవో. వరాహ. ౬. ౮2.

ఉ...శూలపాణికిం, గా లొక పేమె కుంటి
 వలెఁ గన్నడుచున్నది లేక కోడె నే, వేళల నె
 క్కుచుం దిరుగ వెట్టియె... పార్వ. ౪. ౯౨.
 3. విలుఁడు.

గీ. అడిగినంతయు రో యిచ్చినట్టికొత్త, కోడెఁ
 జేకొని తను వెళ్లఁ గొట్టుటయును, బ్రాణిఁ దన
 వల్లులంజయఁ బాయలేక, ప్రిడ యిండుక
 లేనిచేబోడినాజుఁగు. కవిక. ౪. ౯౯.

విణ. తరుణము, పడుచుది.

క. మద మొదవుకోడెవిటులకు, హృదయపుటాం
 తరములోన హేమా హేమిక, బరివేలనున్న

భులు పుట్టుదు రాసీమాటికుచపటుత్వము గ
న్నక. హంస. ౧. ౨౧౨.

కా. కామాంధు వెలనాటికోడెవిధవ... క్రీ
డా. ౨౦౯.

సీ. కోడెజక్కవగబ్బిగుబ్బచన్నలమీదఁ దరఁగ
పయ్యెదకొంగు పారలి పడఁగ. దశా. ౯.
౧౩౦.

౨. మగది.

గీ... ఎవరి నెదిరి కొమ్ములఁ గ్రమ్ముచుఁ గదిసి కో
డె, తటపులను బొడ్డుచు... నీలా. ౨. ౪౩.
(వ్యవ) ఆయాపునకు పుట్టినది కోడెమాదా ?
పెయ్యమాదా ?

కోడెపాయము = తాండ్రము, యౌవనము.

మత్తకోకిల. కోడెపాయపుగబ్బిగుబ్బెతఁ గూర్చి
వేలుపుఁ బ్రోడ దాఁగోడియై యొకరేయి మా
యిడ... సమీర. ౧. ౨౧౪.

జ: కోడెకాడు, కోడెకొండ, కోడెగాడ్చు, కో
డెతనము, కోడెత్రాచు, కోడెరాతు.

కోడెకాడు. వి. ($\sqrt{\text{కోడె}}$) ౧. యువకుడు, త
రుణుడు, పడుచువాడు.

ఆ. కోడెకాడనంగ గోవాళ్లు నాఁగను, యువజ
నాఖ్య లొప్పుచుండు రెండు. ఆం. సం. మాన.
౮.

గీ... మించుబోండ్లఁ గూడి జలకేళిఁ గావించు
కోడెకానిఁ, దలిరువిల్కాని నగుచక్కదన
మువాని. దశా. ౬. ౭౪.

౨. యౌవనమునకు పూర్వదశయందున్నవాడు.

గీ. కోడెకాడు కొమరుఁ డనఁ గొండి కనఁగఁ,
దగుఁ గుమారుడు తరుణుడు దనరు వయసు,
నాఁ డనుచుఁ బలుకంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౧౮.

౩. విటుడు, పల్లవుడు.

ఉ. ఎన్నఁడుఁ గాను పీస మొక టిచ్చినవాడవు
గావు పీట నీ, వన్నియకోడెకాండ్రు తగ వార
వధూటులకై యొసంగునా, చిన్నెలు నీవు

చూచియు నీసీ తల వంపఁగ నేర వన్నిటకై,
బిన్నతనంబు దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిక నా
డ నేటికి. విప్ర. ౨. ౨౭.

సీ... గోవాళ్లు బాజుఁగు నాఁ గోడెకాడు. గీ. వె
చ్చకాడు ననుపుకాడు వేడ్కకాడు, లం
జెకాడు మిండఁ డనఁబల్లవుఁడు దనరు. సాం.
ని. మాన. ౮.

కోడెకొండ. వి. (కోడె + కొండ) హిమాలయపర్వ
తము. (పృథుచక్రవర్తి భూమిని ధేనువును గాను
హిమవంతమును దూడమగను జేసి రత్నములు నో
పడులును పిదిక నని పురాణప్రసిద్ధి.)

ఉ. ఎన్నఁటిమాట నీ వెఱుఁగుదే తుహినాచల
మాట మేనకం, గన్నులఁ జూపి యంపనెగఁ
గ్రాచినకాఁకనుఁ జల్లఁజల్లఁ దా, గొన్న
విరాళినాటివలిగొజ్జఁగనీటఁ జామయ్య ధా
త్రికిం, బన్నినకోడెకొండ యొడఁబాటునఁ
దారెచ్చదదంక మిప్పుడుకై. కళ. ౧. ౧౯౪.

కోడెగాడ్చు. వి. ($\sqrt{\text{కోడె}}$) రేగాలి, మందమారు
తము.

సీ. నులుప కేలున్నవి నెఱయ దైర్యంబును గం
దంపుమలకోడెగాడ్చుగములు. ప్రభా. ౫.
౧౭౪.

కోడెతనము. వి. ($\sqrt{\text{కోడె}}$) ౧. పడుచుఁదనము. ౨.
విటత్వము.

ఉ. వచ్చి పురంబువాటిట రువారపుఁగోడెతనం
బుతోడఁ గ, న్నిచ్చకు వచ్చుచేడియల నెచ్చరి
కించుచు... విక్ర. ౮. ౮.

౩. జాణతనము, ప్రాధి.

(సీతారాములకేరీవర్ణనము.) సీ. సమలు చిక్కులు
దీర్చి జవాబి కస్తూరి కులుకుగుబ్బలఁ బూయు
కోడెతనము. ఉ. రా. ౬. ౧౬౮.

కోడెత్రాచు. వి. ($\sqrt{\text{కోడె}}$) పడుచుత్రాచు
పాము.

నీ. మంగలకత్తిపై నంగ ముంచినయట్లు కోడెత్రాచును ముద్దులాడినట్లు. వేణు. ౫౦.

(ఇట్లే కోడెపాము, కోడెనాగు.)

ద్వి. ఘన మైనయాపండు గసికాట్లుచేసి, యాడుచు మునుపటియవిధి పోనాడి, కోడెపామై యాడుకొనుచుండె నంత. ద్వి. శ. సా. ౨. ౬౬ పా. ౧౦ పం.

నీ. తమి నీలకంఠకంఠముల హారంబులబాగుఁ జూపెడుఁ గోడెనాగు లీడ. వాల్మీకి. ౩. ౧౪౩.

కోడెరాతు. వి. (✓ కోడె) పృషభవాహనుఁడు, శివుఁడు.

నీ. ఇట్లు కోడెరాతు మై నిడ్డసాములమేతసాంపు లీనెడుకొండఁ జూచినాడ. నరస. ౫. ౨౨.

(ఇట్లే కోడెపయాళివజీరుఁడు.)

చ. అలవి యెటుంగ కోక్కపులి కల్గినవాడయి భీతిఁ జెంది య, క్కొలపగఁ దీర్చుకోడలఁచి కోడెపయాళివజీరుఁ డెప్పుడుకొ, మెలఁగెడు వ్యాఘ్రచర్మ మనుమీ నెఱుదాగు ధరించి కూరతా, కలన భవత్కులంబునకుఁ గల్గదు జోడు మృగాన్వయంబునక. శుక. ౨. ౨౮౪.

కోణంగి=కోడంగి. వి. (త. కోణంగి.) అంగములను వికారముగా చూపి జనులను నవ్వించుచు బిచ్చమెత్తుదాసరి.

ఉదా: కోణంగిచేష్టలు, కోణంగియాటలు.

నీ. ఆరించు నెపుడు నత్యాసక్తి నమృహానటుఁడు సేనగరిఁ గోణంగి యగుట. వైజ. ౧. ౪౨.

వ... గోవింద లిడుచు నెద్దులపైఁ దప్పటములు తిడిమి తిడి మని మ్రోయ వ్రేయుచు వచ్చుకోణంగి దాసరులగంతులు గని. ప్రబంధ. ౭౮. హంస. ౩. ౨౯.

జ: కోణంగితనము.

కోణంగితనము. వి. (✓ కోణంగి) కోణంగిచేష్ట, వెక్కిరింత. (బ్రా.)

కోణానుణము. సం. వి. ఆ. పుం-మంచపుమూలఁ దిరుగునది-మత్కుణము, నల్లి.

కోణాపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం-విడిక్కు పాలించు వాఁడు-నైర్మతుఁడు, మూలఁజేడు.

కోణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఇట్లు లోనగువాని మూల. ౨. (క్షే త్రగ) చెండుకేఱులు కలియఁజోటు. ౩. విడిక్కు, మూల. ౪. వీణ మొదలగువాద్యముల వాయించువంటివంటిసాధనము (కమాను మొ); గంట లోనగువాని వాయించెడుకొడుపు. ౫. అంచు, మొన. ౬. కుజగ్రహము. ౭. లగుడము, దుడ్డుగట్ట. ౮. వాద్య భేదము. (కల్ప) ౯. శనిగ్రహము.

కోణాఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కమాను మొదలగువాదనసాధనములతో సారంగి మొదలగు వానిని వాయించుట. ౨. బహుధక్కులను బహుభేరులను ఒక్కసారిగా వాయించుట. శ్లో. ధక్కాశతసహస్రాణి భేరీశతశతానిచ, ఏకదాయత్ర హస్తస్తే కోణాఘాతస్స ఉచ్యతే. (భరతుఁడు.)

కోణాలగొంది. మి. వి. మిక్కిలి యిటు కై నచీకటి మూల ముత్త కోకిల. బాలి దక్కి మతాంతరాళవిశాలతే దులయందుఁ గో,ణాలగొందిఁ దపంబు నల్లు జనంబుతాల్తులు దూలుఁ ద, ద్బాలికాకులసిన్తులస్త నపాలికామృగ నాభివా, తూలికాహళిఁ బ క్వశాల్మలీతూలికాశకలాకృతిక. పాండు. ౫. ౨౯౬. (కోణాలగొంది. ముద్రి-ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కోణిగి. వి. నతి, నమస్కారము. వ... తులసీవనమందలిగదాధరునకుఁ గోణిగి కృతశౌచమందలి పాపహరునకుఁ దెలుచుట...

ప్రబంధ. ౮౫౦. కోణే. వి. (క. కోణే.) అంతఃపురము.

కా. కోణవాకిట వారి నిల్చి కుటుంబగుర్తంపుఁజ
న్గబ్బరే, బాణి కోందలు కుంచెగిండియడ
పాల్సాగింప...నృపాలుఁ డంతిపురముం జే
రం బ్రమోదంబునకొ. కునల. ౨. రూ.

కోధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మణితము, త
రువబడినది. ౨. గళితము, జాతినది.వి. అ. పుం.
౧. నేత్రకోగ కేదము. ౨. భగందరకోగవిశేష
ము. ౩. జాటుట. ర. మణించుట, చిలుకుట.

కోదండము. వి. (త. కోదండం. క. కోదండ.) బా
లండనసాధనము, నేరము చేసినబాలురు పట్టు
కొని వ్రేలాడుటకై మీఁదఁ గట్టినత్రాడు.

గీ. తొడలు వడిపెట్టి కోదండ మడరఁ గట్టిరెట్టు
లెగఁబెట్టఁ బట్టించు రేపు మాపు. హంస. ౩.
౧౪౧.

కోదండము. సం. వి. అ. న. ౧. విల్లు, ధనుస్సు.
౨. ధనూరాశి. పుం. ౧. కనుబొమ్మ. ౨. ఒకానొక
దేశము.

కోదండి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) విల్లు కలవాఁడు,
విలుకాఁడు.

కోదండరామములు. సం. వి. అ. పుం. బ. ఒక
జాతిపక్షు.

నీ. సన్నమాదులు పచ్చగన్నేర్లు గోదండరామము
లేస్తగ్లు రాయసగ్లు. హంస. ర. ౧౨౮.

కోదారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిధాన్యము.

కోద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె.

కో. కోద్రంగస్తు తమంగస్సాస్త్. అమరపద
పారిజాతము. (శ.ర.)

కోద్రవము. సం. వి. అ. పుం. కోరదూషము, ఆర్ణు.

కోన¹=కాన¹. వి. ౧. అడవి; తోట.

అ. గోల యిట్టికాటుఁగోనలో ని న్నొంటి,డించి
చనఁగఁ జనునె...అచ్చ. రా. ఆర. రూ.

చ...తిన్ననికన్నెమావిగుం, పునఁ బెనఁగొన్నమ

ల్లియలు పూచినకోనలు గాంచి యొక్క
చోక. వసు. ౨. ౨౦.

౨. కోన యను దేశవిశేషము.

నీ. కోన విట్టేర్చె గొట్టానఁ దగిలె ... మనుచ.
౧. ౩౭.

జ. కోనతెంకి, కోన త్రిపురి, కోనమనికిపట్టు, కో
నమెకము.

కోన². వి. (సం. కోణ; క. కోణె. త. కోణమ్.)
౧. మూల.

ఉ...ఇందులకందువ కేఁగి గొందులుం, గోనలుఁ
జూచునంత...దశకు. ౫. ౭౧.

నీ. క్రొంజికటులు గ్రముకోనలకోనల ఘన మైన
యోగిపుంగవులగవుల. సారంగ. ౩. ౨౩౨.
ఆంధ్ర. ౨. ౩౦.

౨. లోయ, కొండసండు.

నీ. మందరశైలంబునఁదు నొకానొకకోనలోఁగా
నలో గుమురు గాఁగ, బలసినవెదురుజొంపము
క్రింద...దశా. ర. ౭౮.

వ...కారుపోతులకోలాపాలంబులం బ్రతిశబ్దంబు.
లీనుకోనలు...మనుచ. ర. ౩౭.

౩. కోన, అగ్రము.

గీ... తెలికన్నుఁగోనలయెక్కిరింత, నెక్కె బలు
కొండఁ దూఁటువో నేయు మేటి. పాండు. ౧.
౧౬౧. (తెలికన్నుఁగోనలయెక్కిరింత=శుక్లా
పాంగ-మయూర-వాహనము)

ద్వి. తోన శ్రీరంగ నాథుఁడు తెలిగన్నుఁ, గోనల
నమృతంబు గురియ నిట్లనియె. ద్వి. పరమ. ౫.
ర౨౫ పా.

జ. కోనతేఁడు.

కోన³. వి. గోసమూహము.

క... గో, బృందావ్వాయంబు లలరుకొ, మం దనఁ
గోన యన. ఆం. శే. ౩౨.

కోనతె(ఁ)ంకి=కోనమనికిపట్టు.

క...రక్కను, డరు దందుచు...ఒకయినుపద్రు
డ్డున, బరిగొని యక్కోనతెంకిబట్టఁ జదు
ముచుక. అచ్చ. రా. యు. ౨౪౪.

కోస త్రిమృతి. వి. ($\sqrt{\text{కోస}^1}$) వనచరము, కోఁతి.

గీ. మంచి మెడకోస త్రిమృతిమన్నెగాని, కత యె
టింగింప...అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౯. (మంచి
మెడకోస త్రిమృతి=సుగ్రీవుఁడు.)

కోసమనికిపట్టు. వి. ($\sqrt{\text{కోస}^1}$) వనాకము, కోఁతి.

గీ ... కేసరి యనుకోసమనికిపట్టు, కలికి యంజన
యనునది గన్నవాడ. అచ్చ. రా. కిష్కిం.
౧౧.

కోసమలహారి. మి. వి. (సంగీ) రాగవిశేషము. ప్ర
బంధ. ౯౮.

కోసమొకము. వి. ($\sqrt{\text{కోస}^1}$) వానరము, కోఁతి.

సీ...మొసలి, కన్నులరాకాసిమిన్న కోసమొకం
పుగుంపులఁ దాక్కొని యంపవాన, గురిసె
...అచ్చ. రా. యు. 3౧౧.

కోసతోడు. వి. (కోస² + తోడు.) కోణపుడు, నై
ర్వకుడు. (శ. ర.)

కోసాలకము. సం. వి. అ. పుం. న. సంఘసంచారి
యై నల్లతోకయు తెల్లకడుపును గలఒక జాతిజల
పక్షి.

కోసాలక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=కోసాలకము.

కోసాలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇ. ఈ. స్త్రీ=కోసాలకము.

కోసెలు=కోసేలు.

క...చెలుపు మడుపు లొందు కుంట చెలమ పడి
య కో, నెలు బుగ్గ వాగు...హంస. ౪. ౨౧౦.

కోసేలు=కోసెలు. వి. ఔ. (కోస¹ + ఏలు-త. క.

కోసేరి) చుట్టు మెట్లు కట్టిననలుచదరపుఁ జెలు
పు, పుష్కరిణి.

సీ. నెగడుఁ బుష్కరిణి కోసే జనంగ...ఆం. భా.
౧. ౧౬౨.

కోపకత్తె. మి. విణ. (కోపము + కత్తె.) కోపము గ
లది (స్త్రీ.)

సీ. సుక్ష త్రియకులంబు నిక్షత్రముగఁ జేయుకో
డుకుఁ గాంచినయట్టికోపకత్తె. క్రీ. డా. ౧౨౯.

కోపకుఁడు. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) కోపించు
వాడు.

కోపగాఁడు. మి. విణ. (కోపము + కాడు) కోప
ము గలవాఁడు.

గీ. నినుఁ గలయుభర్త కోపగాఁ డనంగ నేల. సా
రంగ. ౨. ౧౧౫.

క. ద్వైపాయనముని వెడలం, ద్రోపించినకోపగాఁ
డు ధూర్జటి...భీమ. ౪. ౧3.

గీ. అన్న మీతండ్రి కోపగాఁ డానొ కాడొ.
కాశీ. ౪. ౯౦.

కోపగించు. అ. క్రి. (సం. కోపః-ఇది 'చిత్తగించు'
వంటిది.) కోపించు, కోపపడు.

సీ. మధువనంగతిఁ గూడిమాడి నిద్రింపఁ గాఁగి
నుకఁ బడ్చిని కోపగించె ననంగ. తపతీ. ౪. ౨౧.

గీ...ఆపడంతుక చెల్వినఁ గోపగించి. సారంగ.
౨. ౨2౦.

కోపగిలు(ల్లు). అ. క్రి. (సం. కోపః) కోపగించు.

సీ. వేగ మూహించుచు విధుబింబముఖి కోపగిలిన
భావము నమృతిలినభావ. గీ. మనుచుఁ దమ నె
చ్చరింప...చంద్రా. 3. ౮2.

కోపన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము గలయాడుది, భా
మిని.

కోపనకము. సం. వి. అ. న. చోరక మనుగంధర్ప
వ్యము కి.

కోపనకుఁడు. సం. విణ. (అ. నికా. అ.) కోపఁ
లఁడు, కోపము గలవాడు.

కోపనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. కోపఁగిలము,
మండిపడునది. ౨. కోపము గలిగించునది. 3. వా
తాదిదోషములను మిక్కుటముగా రేచునది.
వి. అ. న. కోపగించుట.

కోపనీయము. సం=కోపయితవ్యము.

కోపము. సం. వి. అ. పుం. గ. కోధము, కినుక.

అ. దేహమండలినాతాదిదోషములలో నేదేని మిక్కుట మగుట, ప్రకోపము. (ఉదా: పితృకోపము, వాతకోపము.)

కోపయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) కోపింపఁజేయువాఁడు.

కోపయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోపింపఁజేయఁ దగినది.

కోపలత, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్ణస్ఫోటాలత.

కోపి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. మిక్కుట మగు కోపము గలవాఁడు. అ. కోపము గలిగించువాఁడు. 3. వాతాదులను రేచునది. వి. న్. పుం. జలపారావతము, నీటిపావురాయి. (కల్ప)

కోపించు, సం. అ. క్రి. కోపగించు.

క. రక్కసులరాజు నీతో, మిక్కిలి కోపించినాఁడు...భా. రా. యు. ౧౫౨.

అ. కొడుకుపాటు చూచి కోపించి కాళింగ, పతిరయమునఁ దేరు పఱపి ... భార. భీష్మ. ౨. ౬౫.

స. క్రి. కినియు.

మ. గురుశాస్త్రార్థగరిష్ఠు లైనబుధులకొ గోపింపఁగా రాదు ..మల్లభూ. నీతి. ౧3.

క. ఆపడవాలను దమభటుఁ, గోపించుచుఁ గవులఁ బాతకుల శూరుల నా, లోపలఁ గూర్చుండఁగ నిడి, యాపాడి తగంగఁ దీర్చు డని నియమించెక. ద్వా. 2. 33.

కోపిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.)=కోపకుఁడు.

కోపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కోపింపఁజేయఁబడినది. అ. మిక్కుటముగా రేచఁబడినది. (వాతాది.)

కోపు. వి. (క. కోపు. త. కోప్ప.) గ. నాట్యముతీర్పు, నాట్యగతిభేదము.

మ...నాలిగా, ద్వులపేరం గలనట్టుపల్లవఁ గోపుల చూపులేదీపపాత్రల కయ్యామని పూవుముతైపునరుట్టాల్పంగ నిచ్చెంగడుక. య. చ. ౧౨.

గీ. లాస్య మొనరించె నక్కమలాస్య యపుడు, కోపుకోపున దొర లెల్ల వోపు లొనఁగ. వైజ. ౧. ౧౨౯. ఉ. రా. క. ౧౭౫. ఆం. భా. ౧. ౧3౦.

అ. సౌందర్యము, అందము, చక్కఁదనము.

ఉ. కమ్మనిట్లుకోపుఁ జెనకం గలచక్కనిమోహనాంగునిక, గొమ్మరొ చూడవమ్మ నలకూబరుఁడా యితఁ డంబుజాననా. ఉ. హరిశ్చ. క. ౧౧౫.

గీ. కత్తలానలయేపు మేల్గుట్లకోపు, మదురుగోడలమెఱపు వాల్లగలయొఱపు. రసిక. ౧. 3౬. చంద్రా. 3. ౨౨.

3. బలము, శక్తి, సామర్థ్యము.

దండకము...మండరాగంబుఁ బెన్గోపున న్నూపునం దాల్పవా...కృ. శకుం. 3. ౧౫2.

గీ. ఏలకలవెంట వెన నంట నేపు రేగి, కోపు, మీటి జనోద్వృత్తిఁ గూడఁ బొంది, యెందుఁజొచ్చినఁ జొరనీయ కీడ్చి తెచ్చి, నలుగులను గూర్చెనొకకొన్ని జాగిలములు. శుక. ౧. ౧౭౦.

ర. నిమిత్తము, ప్రయోజనము.

చ...నే నహమబిడ్డఁడఁ బేరు యయాతి వేటకోపున సవరించినకొ డెరుల బోనులు గొకొన కొక్కయిట్టి వచ్చినఁ జనుదెంచి నాఁడ...యయా. ౨. ౫౫.

౫. కడ, దిక్కు; పార్శ్వము, ప్రక్క.

ద్వి. భూపాల యొకొండపాంతపశ్చిమపుఁ, గోపున నొకమట్టి కొమ రొందుచుండు. రం. రా. అయో. ౧౨౪ పా. ౧౨ పం.

నీ. కరకంకణంబులు గల్లనఁ జెలు లిరుకోపులఁ జేరి పిచోపు లిడఁగ. శకాం. క. ౧౪౨.

౬. విధము, వీరి.

ఉ. కోధము మూర్తిఁ గైకొననకోపునఁ గాంచ
నవేపుకోజ్వలలో, తేనెధగదాధరుం డగుచుఁ
జెచ్చెర రావణమీఁది కేఁగఁగఁ. ఉ. రా.

3. ౨౪౧, ౮. ౧౧౨.

౭. పలకమీఁద వ్రాసెడికడ్డి, బలపము; కడ్డి. (శ.
ర.) ౮. (పింటియొక్క) కొవ్వ, కొన, కోటి.

సీ. ధనురగ్రమద్యసృత్రాపయవస్తులు గొఱలుచు
నుండును గోపు నాఁగ. ఆం. భా. 3. ౬౨.

సీ...కోపు కొవ్వ, నాఁ జను ధనురగ్రనామంబు
లు...సాం. ని. మాన. ౪౫.

చ...మృతసప్తము నొక్కటి వింటికోపునం, బని
పడి తెచ్చి వైచెనటు బ్రహ్మనుసింద్రునియం
నవేదికఁ. భాగ. ౧. ౪౬3. (శ. ర. పా.)

౯. మద్యము.

సీ...మద్యముపేర్లు. గీ. తనరు సారాయి కో ప
న...వేంక. ౭౦. (శ. ర. పా.)

సీ...కోపు, సారాయి యనఁ జెల్లు వారుణీనామ
ముల్...సాం. ని. మాన. ౪౭.

౧౦. సమయము. (శ. ర, ప్రా.)

౧౧. చేఁపలను గ్రుచ్చెడినూది. (శ. ర, ప్రా.)

౧౨. దుకాణము. (ప్రా. చూ-కోపుదారుఁడు.)

౧౩. నిడివి, పొడుగు.

సీ. అష్టదిక్కుఖములం దష్టాంగములు మించఁ గో
పు గాంచినవజ్రకూబరములు. దశా. ౫. ౧౫.

బ. (త. కూప్పవల్.) నమస్కారములు.

ప...పినాకీ నీకు నమస్కారంబు కైలాసనిలయా
నీకుఁ గోపులు పశ్యల్లాటా నీకు నేటికోర్లు
...భీమ. 3. ౨౧౧.

విణ. మనోహరము.

ద్వి. దాఁపుర మేల బృందావనమందుఁ, గో వైన
చెంగల్యకొలనిలోపలను, ద్వి. శ. సా. ౧.
౨౬ పా. ౧ పం.

చెఱువుకోపు = అలుఁగు, తటాకజలనిర్గమనమ
ర్గము.

సీ. ముల్కీకెఁ జెఱువుకోపునకు నల్లనఁ బొల్పు...
సాం. ని. నానా. ౮౮.

జ: కోపుదారుఁడు, కోపుపరువడి, కోపువాఱు.

కోపుదారుఁడు. వి. ($\sqrt{\text{కోపు}}$) దుకాణము పెట్టు
వాఁడు. (పైనుండి సరకులను తెచ్చి యమ్మెశివాఁ
డు. శ. ర-వర్తకుఁడు. చి. ని.)

కోపువరువడి. వి. (కోపు + వరువడి.) పండ్లెండు
పరువడులలో నొకటి. (పరువడులనినరులలో నొ
కటి-అని హంస. ౧. ౨౦౬.)

వ...ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరువడి క
దలుపరువడి దాటడుగుపరువడి కోపుపరువ
డి ... మొదలు గాఁగలపది రెండుపరువడులు
ను. ప్రబంధ. ౭౮.

కోపువాఱు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{కోపు}}$) అందగింపు, ర
మ్య మగు. (శ. ర, ప్రా.)

కోవ్యము. సం=కోపయితవ్యము.

కోమ¹. వి. వర్తి కాగ్రము, పుట్టచివర.

సీ.... పుట్టన వర్తిక మొప్పుచుండు. గీ. గోమ
యనఁ దదగ్రభూమి యా...ఆం. భా. ౨. ౮.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౬౨ పం.

కోమ²=కొమ్మ. వి. స్త్రీ, ఆఁడుది.

ఉ. మాయనుఁ గుంజెలికా వేదకుమా యను కొ
ప్పఁ దుటారి చిల్కలే, మా యను...గద్దటికా
రుజింకకో, మా యను...అచ్చ. రా. ౨. ౯౬.
(శ. ర. పా-ప్రయోగాంతరము లేదు.)

కోమటి. వి. (సం. కార్పటికః. క. కోమటి, త. కో
మట్టి.) వైశ్యుఁడు.

సీ. కోమట్లు మూఁడవకొలము వా రన లేరులన
వైశ్యనామము ల్దనరు నభవ. ఆం. సం. మాన.
౨.

చ. కోనుడు పరాధ్యరత్నములు గోరినవానిన
యిత్తు మత్తెఱంగున బచరింతు రంగడుల
గోమటు లచ్చరి సిద్ధరత్నముల్. భార. ఆది.
౮. 23.

జ: కోమటిఁడు.

కోమటిఁడు=కోమటి. వి. (కోమటి + ఈడు-
స్వార్థమున.) వైశ్యఁడు.

సీ...నంచిమూల్యము నిచ్చి నడి కోర్చి త్రైవర్ణికు
లజంటఁ దిరుగనికోమటిఁడు...గీ. లేడు ధర
లోన రతిసేనఁ గూడి మాడి,యున్న విటులం
దు...హంస. ౫. ౧౨౦.

కోమలకము. సం. వి. అ. న. తామరతూడు.

కోమలము. సం. వి. అ. అ. అ. ౧. మృదువు, మె
త్తనిది. ౨. అంద మైనది, సాగనైనది. 3. ఇం పై
నది, మనోజ్ఞము. వి. అ. న. ౧. నీరు. ౨. పగడ
మునందలి యొకానొకదోషము; కోమలదోషము
గలపగడము.

ప. మఱియు జర్జరంబును గోమలంబును మలిసం
బును బ్రుష్టియు ననంబడు నాలుగుదోషంబు
లు గల పవి యెఱింగించెద. రత్న. 2౪.

చ. బుడుపులు గల్గుజర్జరముఁ బూనినఁ బ్రాణము
లత్తరించు లే,మిడి నొడవించు వేదనలు మీ
ఱగఁ గోమలనామవిద్రుమం, బెడపక ...
రత్న. 2౬.

కోమలి. వి. (సం. కోమలా. క.కోమలె.) చక్కఁ
దనము గలఆడుది; ఆడువి.

ఉ. తామరకెంపు లంతటను దాచినముక్కలిపీఁ
టమీఁడటకై, గోమలు లంతఁ బెండ్లికొడుమం
దగ నుంచిన...యయా. ౪. ౧౦౪.

క...ఇత్తెఱంగున బలికిన నాలకించి కోమలి
మిగులక. నీలా. ౨. ౯౫.

సీ. ఎలనాగ కోమలి యింతి చెలువ చెలి వెల
దుక మెలఁతుక వెలఁది మెలఁత...గీ...అన
స్త్రీసమాఖ్యలు...అం.భా.౨. ౧౦౪.

జ: కోమలికము.

కోమలికము. వి. ($\sqrt{2}$ కోమలి.) సాంద్యము, చ
క్కఁదనము.

క. ఈము కీక్కిచెపు లీమొగ,మీమేలిమిపాలుపు
గలదె యేచెలువకు నీ,కోమలిక మెఱుఁగుట
కునై, రాముఁడు మెలఁగించి చూచె రమణీ
నిన్నుక. భా. రా. ఆర. ౧. ౧౪౮.

సీ. మెఱుఁగాలుముంజియు మేనికోమలికంబుఁ
గడు దిట్టగుణము గుల్కెడుమొగంబు. కళా.
౪. ౪౪.

కోయ. వి. ఒకజాతికిరాతుఁడు, ఆటవిక భేదము,ఒ
కజాతిబోయ.

గీ. బోయ నాఁగఁ గిరాతుఁడౌ గోయ చెంచు,
పరికి యేనాది...అనఁ దద్దేదములుగఁ, బొ
ల్చును విసంగ...అం. భా. ౨. ౨౮౬.

క. ఒడయా నీశేరిటియీ, బుడుతని కెన గానఁ
గానఁ బురుడింపఁగ ని,క్కడిబోయలలో మ
టి యెక్కుడుచాయలమలల మెలఁగుకోయ
లలోనక. చంద్రా. ౨. ౪2.

జ: కోయత.

కోయత. వి. (కోయ + త.)కోయజాతిస్త్రీ.

గీ...కోయతల్ చెప్పకొనఁగ, సకలమును విన్న
వారము...ప్రబంధ. ౧2౪.

కోయష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. నీటిగంపపులుగు, నీటి
బెళగువ్వ.

కోయష్టికము. సం. వి. అ. పుం. చీమఁగొక్కర,
గుడ్డికొంగ.

కోయిల¹=కోవెల¹. వి. (త. కోయిల్) ౧. దేవా
లయము, గుడి.

ఉ...జైనుడుకై, గొంచక యోరి సాగతుండ
కోయిలతోత్తులమరికాన మా,మంచిమతంబు
గైకొనుము మానుము నీమత మన్న చాధుఁ
డుక. ప్రబోధ. 3. ౨౫.(కోయిలతోత్తు)

మారి=వేక్యాలంపటుడు.)

అ. ఒకానొకదివ్యస్థలము.

క. కోయిల దిరుమలఁ బెరుమా, కోయిలఁ దిరుప
తులఁ గుంభకోణాదికపు, క్షాయతనంబుల
మాయం, బై యెక్కడఁ బోయెనొకొ మరాం
తకు ప్రతిమల్. కాశీ. ౫. ౨౦౮.

కోయిల²=కోవెల², కొగెల.వి. (సం.కోకిలః.ప్రా.
కోఇల. త. కుయిల్. క.కుకిల్.) పికము.

చ. అలరులు గోసి కోసినవసుస్థలఁ బల్లఱుఁ
గొంగిలించి కోయిలలయెలుంగు లోలిఁ గొ
ని ... డాఁగురిం, తలు పారితోడ నాడుదురు
తద్వనపీఠలయందు గోపికల్. పారి. పూ. ౮.
3౫.

క. తలిరామగుత్తిఁ దమిఁ గోయిల చంచునఁ
జించి కోల్చె నీరీతి వియో, గులగుండియలవి
యింపుడు, బలువిడి నని మరునియెడుటఁ బచ
రించె ననక. పారి. 3. ౮౯.

కోయు. స. క్రి. (క. త. కొయ్.) గ. ఖండించు, ఛే
దించు, నటకు.

గీ. అపుడు మెడ గోయ మని రోజు టాలకించి.
మనుచ. ౬. ౫౧.

ఉ. కానకుఁ గొంచుఁ బోయిపుడు కాళ్లును జేతు
లుఁ గోయుఁ డంచు లో, మానినకిన్క రాజు
ముడుటుంగర మిచ్చెను... సారంగ. 3. 3౬.

గీ. ఆసలన్నియు మొనలంటఁ గోసియున్న, గోఁ
చికట్టున కటువంటిగొడవ గడవ, రాక మెడఁ
జట్టుకొనియె... పాండు. ౫. ౨3౮.

అ. (పువ్వులు కాయలు ఆకులు మున్నగునవి)
ప్రంచు.

రగడ. చనకుఁ డిఁక దవ్వలకు సఖులార పువ్వు
లకు, ననుచు నలరులు గోసి రతివ లల్లన డాసి.
మనుచ. 3. ౮౪.

వ... అందనిమ్రాకులపండ్లు గోయం దలంచెద ...
నైమ. ౨. ౬3.

ఉ. అంటలు గట్టి చెల్కలకు నాండును బిడ్డలుఁ

గూరఁ గోయఁ బో... ఆము. 3. 33.

కోసికొని (సుక) తిను=మరణబాధపెట్టు, మిక్కిలి
బాధించు.

ఉ... నీగళము రాట్నమునం బిగియించి యుండు
నో, కోసుకతిందుకో యనినఁ గోమలినిశ్చల
పైర్యునుర్యయై. శుక. ౨. 3౭3.

కోతలుకోయు, సాహకాయకోతలుకోయు=శ్రు
జ్ఞులు పట్టు, బడాయిమాటలాడు. (వా)
జ. కోత, కోతపడు.

కోర. వి. (త. కోరం.) గ. మద్యము మున్నగునవి

త్రాగుపాత్రము; పాత్రము.

ఉ... కాంతయుఁ దాను నొక్కకోరం దనుపార
దివ్యమదిరామగురామృతపానకేళి యు, ను
దయొనర్చుగా ... నృసిం. 3. ౯౪. భార.
మా. 3౯.

సీ. సురవరు లమృతంబు వరుసఁ గ్రోలెడుకోర
కాముకశ్రేణికి ఖడ్గధార. చిత్రభా. ౪. ౧౧౦.

సీ. చంద్రకాంతపుగోరఁ జల్లనిపన్నీరఁ దోరఁ
గెడుకన్నీరు తుడిచి తుడిచి. విక్ర. ౪. ౧౬౨.
వి. పు. 2. 3౮2.

అ. పల్లెము.

గీ. లాస్య మొనరించె నక్కమలాస్య యత్తు,
కోపుకోపున దొర లెల్ల దోపు లాసగ, నా
యకుఁడు బాపురే బాపురే యటంచు, గట్టు
ములు పైడికోర బాగాలు నంప. వై జ. గ.
౧౨౯.

ఉ. మారిమిమంత్రి తోడ నలకూబరుఁ జేకతమాడి
పెద్దబం, గారపుఁగోరఁ గల్పవనికాజికాంత
ములై నచీరలుక, హరవిభూషణాభియున
మిథునంబునకుం బ్రియంబుతో, నారదమాని
చేత నదనం జదివించెఁ గుచేరుపేరుగాక. మ
నుచ. ౫. ౯౬.

విణ. పెద్ద. (ముచ్చగోర.)

(మఱికొన్ని యర్థములకు - చూ. కోరదాడ, కోర
సిగ, మొ)

జ: కోరకావడి, కోరకొండె, కోరకొమ్మ, కోర
గొను, కోరచూపు, కోరదొడ, కోరపాగ, కోరమీ
సము, కోరవాము, కోరవాటు, కోరవోవు, కోర
సిగ.

కోరంగి. సం.వి. ఈ.ప్ర. ౧. చిట్టెలకి. ౨. పిప్పలి. ౩. తక్కులము ౪. ర. చోర మను
గంధద్రవ్యము ౫.

కోరకావడి. వి. (కోర + కావడి.) కొనలు పైకి వంగి
ధనురాకారముగ నుండుకావడి బ్రద. (వా)

కోరకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంజాతకుట్టల
ము, మొగ్గలొడిగినది. (లత, మొ.)

కోరకొండె=కోరసిగ. వి. బిడ్డలు లోనగువారికి ము
ఖపార్శ్వమున వేసెడుకొండె. (శ. ర.)

కోరకొమ్మ. వి. ($\sqrt{\text{కోర}}$) వాడియైనకొమ్మ. (ప్రా)
సీ. హోమమండములపై వుండి కొంకరకోరకొ
మ్మల గోరాడు గొంతతడవు. వరాహ.
౧౧. ౭౬.

కోరగిమ్మ. అ. క్రి. (ఇది 'కోరగిమ్మ' వంటిది - సం.
కోర.) ౧. మొగ్గలొడుగు, కోరకిత మగు.
సీ. జలదానిలంబున బులకించెనో యన గుటజ
భూజంబులు కోరగించె. విక్ర. ర. ౩౧. హ
ర. ౨. ౨౦.

౨. ఉదయించు, పొడుచు.
శా. నాళికాపుండ్రు గోరగించునటముకై బ్రత్యూ
షకాలంబునకై ... శృంగారపుం, గేశామాలిని
దీర్ఘమాడి... తపతీ. ౩. ౬.

౩. (కోరముచే) ఎఱ్ఱవాలు, ఎఱ్ఱనగు.
ఉ. నా విని కోరగించ నయనంబులు విస్ఫురితాధ
రోష్ఠయై, యాచెడచూయలాడి... వేం. పంచ.
ర. ౪౬౬. (చూ. ౪౬౩, ౪౬౪.)

౪. (కో. కోరయిను=మిటుమిట్లుగొను.) మిటు
మిట్లుగొను, మిక్కిలిచెదరు.

సీ. మించుకన్నులు కోరగించురాజాన్నంబు నుప
మింప రానిసవ్యోఘృతంబు. విక్ర. ర. ౧౦౮.
చ. కనుగవ గోరగింపఁ బొడకట్టె సముజ్వల
సాంధ్యరాగముల్. పారి. ౨. ౩౧.

౫. ముడుగు, ముకుళిత మగు.

గీ. కోరగించినకడకంటికొలికి జూచి, వాడివా
లికపూచూపువంక దీర్చు, చొరగి రతిదేవి
పాలిండ్ల నొత్తగిలిన, యించువిలుకాని వ్రాసి
నా రిడుపునందు. వైష. ౭. ౧౫౦. (చూ:-
వ... కోరకితనేత్ర త్రిభాగుండై... హర. ౫.
౩౯.)

౬. ఏడ్చు? (స. క్రి. బాధించు?)

గీ. కలిమిలేము లెఱుంగక గడుసువగల, బిడ్డలిం
పైనవస్త్రపు లడ్డులేక, కొంటెతనమునఁ దె
మ్మంచుఁ గోరగింపఁ, దల్లి యేమియు నన లేక
తల్లడించె. కుచేల. ౧. ౩౯.

కోరగొను=కోరవోవు. (కోర + కొను.)
(హేమంతర్తువునందు) ఉ... కాళ్లు నేలపై, ద్రో
క్కఁగ రాక కోరగొని తొట్టువడంగ ...
చద్ర. ౩. ౭౯.

కోరమోపు. వి. ($\sqrt{\text{కోర}}$) క్రూరదృష్టి.
(కిరాతవర్ణనము.) సీ. కోరచూపులయెఱ్ఱచేరుగ్రు
ద్ధులవాడు... వరాహ. ౨. ౪౫.

కోరడి. వి. ఆవరణముగా వేసినపొడిమట్టిగోడ, కర
గోడ. (శ. ర.)

కోరదూషము. సం. వి. అ. పుం. కోరద్రవము, ఆ
రిక ౫.

కోరదొడ. వి. ($\sqrt{\text{కోర}}$) చప్పిదొడ, హాని కణఁ
గినదొడ. (ప్రా.)

సీ. ఆరేయి గల నెల్లవారును గోరదొడలును నల్ల
నిమేను గలనెలంత, యొక్కత యిలు సొచ్చి
యువిదల నీడిచికొని పోవ ... కనిరి. భార.
మా. ౨౫.

వ...కోరదాడలును బల్లమీసంబులును గుఱుచచే
తులును...గలయొక్క బ్రహ్మరాక్షసుండు...
జాహ్నుషి. క. ౨౦.
కోరపాగ(గా). వి. ($\sqrt{\text{కోర}}$) ఒకచెంత కోరగున
ట్లు చట్టినతలపాగా. (వా)
కోరమీస(ము). వి. ($\sqrt{\text{కోర.}}$) పెద్దమీసము.
(శ.ర.-సూత్రగ్రము గల మీసము. ప్రా)
ఆ. మనుజులకై నిర్మితమవును గోరమీసములు వృ
త్తలోచనములు...భార. ఆశ్వ. ౩. ౮౭.
గీ. కోరమీస మిది స్రుద్దు...కలిగి. వై. ప. ౭. ౯౩.
కోరము. వి. ($\sqrt{\text{కోర}^2}$) కొచ్చెర మున్నగునవి కో
రటకు ఉపయోగించు సాధనము. (వా)
కోరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆవయవాస్థిసంధివిశే
షము. (వాచ) ౨. కోరకము, మొగ్గ. ౩. పృథ్వీంకు
రము, చెట్టు మొలక. (శే.ని.)
కోరవాయి. వి. (కోర + వాయి) కోష్ఠమునందును
శిరస్సునందును పుట్టువాతరోగము.
గీ...కోర, వాయి యనఁ గోష్ఠశీర్షనవాయు వొప్పు
...ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.
కోరవాటు. అ. క్రి. (కోర + పాటు)-కోపముచే-
పెట్టవాటు, ఎట్టనగు.
స్రగ్ధర. ఆసుద్యుమ్నగ్రజస్తుండు... నేత్రాంత
ముల్ కోరవాట, మీసంబుల్ దీటి చ
క్రైక్ మృగపరివృధగంభీరనాదంబుతో
డక్. పరాహ. ౩. ౨౦.
కోరవోవు. అ. క్రి. (కోర + పోవు) కొంకరలు
పోవు.
ఉ...శే, దారజలంబు లర్థి మెముఁ ద్రావి శరీరము
కోరవోవఁగా, నాజిది వొంద నేల...విక్ర.
౧. ౨౦౦.
గీ...ప్రత్యుద్ధమాభివందనము లెలమి, నడపకుం
డిన మానసి నన్ను, గన్న, నోరిమాటకుఁ దన
శేమి గోరవోయె. భాగ. క. ౪౨.

కోరసిగ=కోరకొం డ. వి. ($\sqrt{\text{కోర}}$) ఓరసిగ, ము
ఖపార్శ్వమున వేసెడు జట్టుముడి.
(వేశ్యలు ఋశ్యశృంగుని గూర్చి యనుకొనమా
టలు) గీ. కోరసిగ వేయవోటనే కొమ్మ వృత్తి, చె
టిచినది...రామా. ౨. ౧౧౦.
(దండనాయకపర్ణనము) సీ. చెవిచెంత కోరగ వేసి
నకోరసిగనఁడు తెల్లచెంగులజట్టు వెళ్లఁగట్టి
వై. జ. క. ౬౭.
కోరా. వి. సంస్కరించనిది, బాగుచేయనిది. (వస్త్ర
ము, లోహము, మొ.)
ము. తలఁ గోరా ముడిగుడ్డయుఁ దనరఁబ్రాతః
కాలముం దెప్పుడు. చెన్న. ౫. ౨౫౨.
జ: కోరాబంగారు.
కోరాడు=కోరాడు. స. క్రి. (కోర²+ఆడు.) ౧.
(ఏనుగులు క్రీడాధము దంతములతో గట్టు ము
న్నగునానిని) క్రుమ్ము.
క. శేగురుఁ గోరాడినమద, నాగంబులశీతి...కై.
భా. ౭. ౧౬౭.
(కరులు) సీ. దిక్కులములు మోచి రెక్కొండ
మని సుమీ యలదరుల్ వాము గోరాడుం
డు. సారంగ. ౧. ౭౨.
౨. (ఎద్దులు దున్నలు మొదలగునవి మదోత్సాహ
ములచేతఁ గొమ్ములతో) కొట్టు.
సీ. ఈకొండ సెలయేటు లీశ్వరువృషభంబు గోరా
డుకూలముల్ గూడి యొప్పు. హరి. ఉ. ౬.
౮.
సీ. కొమ్ముల నుదకమ్ము గోరాడి వే చల్లి కలఁది
క్రీడింపనీ కాసరముల. పి. శశుం. ౩. ౪.
సీ. హోమకుండములపై కుత్తికి కొంకరకోరకొమ్మ
లఁ గోరాడుఁ గొంతతడవు. పరాహ. ౧౧.
౭౬.
౩. (చంది ముట్టెతో నేల మున్నగునవి) కెల్లగిం
చు.

సీ. అవసీతలము మోర నలవోకఁ గోరాడుఁ ద్రోవ
గట్టినఁ దప్పుద్రోవ నులుసు... గీ ... అమ్మహా
కోల మవనిగహ్వరము చొచ్చె. విక్ర. ౨.
౧౩౫. రామ. ౩౮౭.

ర. (ఎలుంగులు, మొ నభాదులతో) చీరు, చీల్చు.
వ... ఎలుంగులు గులగులం బుట్టులు నిశితనిజనభర
కులిశకోటులం గోరాడ... మనుచ. ర. ౩౭.

గ. (దుమ్ము లోనగునానిని) రేగఁజేయు.
గీ. ప్రాభవంబున దోర్దండబలుము మెఱసి, గొచ్చి
కోరాడి త్రవ్విరి కుతల మెల్ల. భాగ. ౯.
౨౦౫.

ఉ ... క్రేళ్లుదాఁటెడుమదావులతోఁ దెలిదమ్మ
భూగి గో, రాడిరి... లతాంగులు రాగరసైక
మగ్గులై. రామా. ౧. ౨౦౬. ఆం. భా. ౩.
౧౩౨.

౬. పాడుచేయు.
(ద్వివిదుఁడనువానరుఁడు) సీ. సరిదుపవనసోప
రములఁ గోరాడి మందలఁ గొందల మందఁ జే
సి. భాగ. ౧౦. ఉ ౫౮౧.

గోరాబంగారు. వి. ($\sqrt{\text{కోరా}}$) అపరిపక్వమైన బం
గారము, ఇతరలోహములతో కలసి వన్నె తగ్గిన
బంగారము. (ప్రా. శ. ర.)

కోరింద. వి. లక్కగలిగెడియొకానొకతీగ. (శ. ర.)
సీ. ఇడిసినయిడుపులయెడలఁ బొట్టేనుత్తరేనుగ
సిందకోరిందపాదల. ఆము. ౬. ౧౩.

సీ. ఎడ నెడఁ బికిలితూ లిడినసంకులపేర్లు కోరిం
దపూసలఁ గూడఁ దాల్చి. యమా. ౧. ౩౦.

కోరిక=కోరికి, కోరిక. వి. ($\sqrt{\text{కోరు}^1}$. త. కోరి
క్రై. క. కోటికె.) ౧. కోరుట; ఇచ్చ, వాంఛ,
కాము.

క. కోరికయు నొల్లమియు లే, కేరూపున భూత
ములకు నెగ్గున లెఱుగుం, జేరక యకామసృ
త్రింద, పోరతి నున్నతఁడు బ్రహ్మముం బ్రాపిం
చుక. భార. శాం. ౬. ౨౫౮.

క. ఈకథ యెవ్వరు చదివినఁ, గైకొన్నను విన్నఁ
గోరికను వ్రాసిన వా, రేకాలము శంభునికృప,
నాకల్పము గంధు రైహికాముష్మికముల్. భ
ల్లా. ౫. (శ. ర)

క... మీర లిచ్చట నునికిక, సారెకుఁ గొల్వఁగ వ
త్తును, గోరికతోఁ గంసహర ముతుంద మురారి.
పారి. ౧. ౫౧.

౨. అభీష్టార్థము, వాంఛితార్థము; పరము.
ఉ. ఎక్కుడుభక్తితోఁ గొలువ నిచ్చెదఁ గోరినవా
రికోరికల్. దశా. ౧. ౨౫౫.

క... నీకు నెయ్యది, కోరిక యేతెంచినాడ గురు
దక్షిణ యీ, భూరమణ వేడుము... ఆము. ౩.
౫౮.

గీ. నలువ కోరిక లొసఁగెడినాడు... అచ్చ. రా.
యు. ౮.

కోరికి(రిక్కి)=కోరిక. వి. ($\sqrt{\text{కోరు}^1}$) ౧. వాంఛ, ఇ
చ్చ, అభిలాషము.

క. నీకోరికి యప్రతిపాత, మేకార్యము గోరి వచ్చి
తెఱిగింపుము... భార. ద్రో. ౨. ౧౬౧.

చ... ఇల్లెఱంగుగో, ర్మికిఁ గత మేమి పొండవుల
గెల్చి ధరక సగ మీఁదలంచితే. భార. ద్రో.
౧. ౧౦౯.

౨. వాంఛితార్థము, అభీష్టార్థము.
క. నాకోర్కి పిదపఁ జెప్పెద, లోకసుతా యొకటి
యడుగ లోలత్వము చి, త్రాకలిత మయ్యె ...
భార. శాం. ౬. ౫౯౬.

క. కొలిచినబంటులకోర్కులు, పాలు పొనరఁగఁ
బిడుకువేలుపున్నదవునకుక. నీలా. ౧. ౨౧౫
రి. ఉ. ౨. ౧౫౬.

౩. చిత్తము, మనస్సు, ఇచ్చ.
ద్వి. ఇదె నాదుముఖభంగ మీక్షింపు నాచు, కొద
వ నీకొదవఁగాఁగోర్మి భావింపు, మనిన నచ్చె
రువంది యాత్మ భావించి, దనుబాధినాథుఁ

డాదానవికనియె. రం. రా. ఆర. ౧౬౯ పా.
ర పం.

కోర్కులపంట=వాంఛితముల నిచ్చునది.

ఉ...ముం, గొంగుపసిండి భక్తులకు గోర్కులపం
ట జగంబులందు మా, మంగళశ్లోలవల్లభునమం
బగుదైవము లేదు చూడఁగఁ. అని. ౧. ర. ౨.

కోరికిపడు=అపేక్షపడు, తమకించు.

మ. విని పీక్షించినదాఁక ముచ్చటపడుకొ పీక్షిం
చి గాఢోపగూ, హనలాభం బగుదాఁక గో
రికిపడుకొ...వల్లభూ. శృం. ౨౨.

కోరికె=కోరిక.

(ఇచ్చు, వాంఛ)

క. కేదారక్రి గురువర, పాదాంభోజాతమునకుఁ
బ్రణుతి యొనర్తుకొ, మేదిని మామకమానస,
కేదారములందుఁ గోరికలు ఫలియింపకొ. తప
తీ. ౧. ౨.

కోరితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కోరికతము, మొగ్గ
తోడిగినది.

కోరు¹. స. క్రి. (క. త. మ. తు. కోరు.) ౧. వాం
ఛించు, కామించు; వరించు.

క. కోరినపంటకములు నా, నేరిమిఁ దగ నెఱపి కొ
లుతు నిశ్చలభక్తికొ. భార. విరా. ౧. ౨౧౯.

ఉ...పరదారధనాదులఁ గోరనేని...మచ. ౨.
౭౬.

ఉ. బోరయి దేటియోజన మృగాయతలోచన
నమ్మఁ గోరునో, కోరుదొ...దశా. ౨. ౩౧౩.

౨. ప్రతీక్షించు, నిరీక్షించు, ఎదురుచూచు.

గీ...కొంత ధైర్య, కాలిపై యుంటిఁ దన్నిదర్శక
ముఁ గోరి. దశా. ౧. ౧౭౫.

జ: కోరిక, కోరికి, కోరికె.

కోరు². స. క్రి. చీరు; గీలు.

వీ. తోరంపుఁగొమ్ములఁ గోరి చెండాడుచోఁ గ

డిఁదిచిచ్చునఁ ద్రోచి కాల్చుచోట. నృసిం.
ర. ౧౨౧.

(వ్యవ) కొబ్బెరకాయలు కోరి కూరపండుదురు.

వి. కామదండము, మగగుఱి.

గీ. గురునిసతి దాదియు ననంగఁ బరఁగువారిఁగ
నయుకష్టండు గురుతల్పగామి వాడు, ఉ
త్తమబ్రాహ్మణుఁడు గాక యుండె నేని, చం
చ కారణికోరును ద్రెంప వలయు. విజ్ఞా.
ప్రా. ౧౦౬. (ఇట 'కోలసు' అనియు చదువవ
చ్చును.)

కో. ఆచార్యపత్నీం స్వమతాం గచ్ఛంస్తు గురు
తల్పగః, లింగం ఛిత్వా పథస్తస్య...యాజ్ఞ.
ప్రా. ౨౩౩.

౨. గీజినకొబ్బెర మున్నగుపదార్థము.

(వ్యవ.) కొబ్బెరకోరుపూరణముపెట్టి బూరెలు
వండినారు.

౩. (క. కోలు) - పంట మున్నగువానియందలి-భా
గము, పాలు, వంతు.

క. కోరనఁ బాలన నంశం, బు...అం. కే. ౪౫.

ఉ. వైరులఁ జంపి భూప్రజను వర్ధనముం గలిగిం
చి పాడిమైఁ, గోరరి గొంచు నద్యయము
గోరి యొనర్చుట రాజధర్మవి, స్తారముగా బ
లారికి వచస్పతి చెప్పట యప్రసిద్ధమే. భా
ర. భీష్మ. ౩. ౩౦౯.

క. దున నియ్యకొన్నకృషికుఁడు, దునకయ యు
నేని యొకని దున్నింపఁ దగుకొ, దునక దున
నీయ కాఁగినఁ, గొనఁగా నగుఁ జేనియరిముఁ
గోరు నతనిచేకొ. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౧౧.

సంగోరు=సగముపాలు.

మేటికోరు=పెద్దభాగము. (రై తునకు వెట్లభాగ
ము. ప్రా.)

ర. (సం. కారః.) రాజాదులకిచ్చుధనేతరవస్తు
రూప మైనకప్పుము.

చ. అరులకుఁ గోరువెట్టితిఁ గదా నినుఁ దప్పుడ
వైరి జంపి యెవ్వరివలముఁపుమిద నిలు

నైతు నయోధ్యకు నెట్లు పోవుదున్, మరలి
నుమిత్ర న న్నడిగినం దలవంచుట యత్తరం
బె...రామా. ౮. 3౮.

జ: కోరము, కోరాడు.

కోరురాజేనాలు. వి. బ. ధ్యానవిశేషము. (బ్రా)

నీ...జలకజరాజనా ల్చింతపువ్వులు గోరురాజ
నా ల్బాదపోల్ రాజనాలు. హంస. ౪. ౧౨౮.

కోర్కగండు = కోర్కవగండు. వి. క్రూరమృగవిశేష
ము, దుమ్ముగొండి.

మ.... కోర్కగండ్లు గురుపోతు ల్కొండగొట్టె
ల్కరం, గులు నెండెందు గనుంగొనగ వని
లో గోటానగోటుల్ నృపా. ఇందు. ౨.

౫౦.

కోటి. వి. (సం. ఖరు. ౮. కోరప్పల్.) ౧. చల్లు,
దంప్త.

చ. తపలముకెంపున నైటుగు దాకినచెందిర
కావికోటలు... ఒప్పమిండజం, గము చను
దెంచె... హర. ౧. ౧౫.

నీ. మెటుగుగోటలు డుల్ల మృత్యుదేవతనోరు
దట్టించి యుకాల దన్ని నాడు. భీమ. ౧.
౧౧౦.

(కాలనేమి) ఉ. కోటలు దీటుచున్ నయనకోణ
ములన్ దహనస్ఫులింగముల్, కాటంగ... హ
రి. పూ. ౪. ౧౪౪.

గీ...వాసుకికోటలు వెలుక...భార. విరా. ౪.
౨౧౩.

చ. బరవన మొప్ప గాలితడబాటుమొమ్మ
గవి దూటి యొక్కకు, రుక్మరము తమంబు
లో వెరజి కోటలచే గబళించి పొట్టపెం, జె
రనుడుమంచు దెచ్చి కని చేప దొంగక
ద్రుంచి నైచె...మనుచ. ౪. ౫౨.

కోటలతీసినపాము = కోటలు తీసినపామువంటి
ది. (వా.)

కోటకైదుప = దంష్ట్రయుగము, పాము.

గీ. చలువ గలమట్టితోట్టక్రీడట్టుమీద, నిలువ
నందట్టితో గూడ బాలసు మెనవి, కోటకై
దువదు నెదారిగుటుగుట్టు, సామి సంతోసమున
నున్న సమయమునను. ప్రబంధ. ౨౧౦. (కోట
కైదువదు నెదారి = సర్పరాజు, కేపుడు.)

జ: కోటకొమ్మ, కోటపల్లు.

కోటకొమ్మ. వి. (కోట + కొమ్మ) సూదికొమ్మ, వా
డిమొన గలకొమ్మ. (బ్రా)

నీ. మీతినక్క వ్యాడికోటకొమ్మల బుట్ట లాడ
కాడకును గోరాడి యాడి. వి. పు. ౭. 3౦౪.

కోటడము. వి. ౧. కోడము, కోడము.

చ. పడిగొని కాలకేయభటవర్గము గ్రోచిన దాసు
నేనలుంగడగి నిశాచరేశ్వరుడు గ్రందుగ
దాకి రణంబునందడిం, దొడిబడ నేనెదీ
వ్రతరవోరళనిం దను నీడబోక కోట డము
న బిట్టు గిట్టినమొంది నెటుంగక దుర్దదాం
ధుడై. నిర్వ. ౫. ౭౭. (చూ. ౭౬.)

౨. క్రార్దము.

గీ. బాలకుని జంప దలచుట పాప మనక, కో
టడంబున నొందోరు మీఱ బాటి, నేతె నే
తె యుపాయముల్ నెదకి నెదకి, కలయ బ
ల్కుకిరాతుల గాంచి యచట. దశకు. ౨.
౭౧.

౩. స్రుతికూలవచనము.

చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచితంబుగ బల్కి
పురంబు బాసి పొమ్మని మను చెప్ప కోట
డము లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా, సనవర
శక్తి మూలబలశక్తి యెటుంగగ బాటి చెప్పి
రమ్మని చతురాతిభాషణు బ్రహ్మనిః బు
చ్చె సురారి లంకకన్. నిర్వ. 3. ౯౯.

ఉ. బీటికకల్లు ద్రావి మదసింధురగామియలన్ని కే
రియ, లావులుచు గాడుగీతములు వాడుచు
బొల్కుగ గ్రాలి యాడుచున్, గోటడమాడు

చుం బతులకు న్యకవర్తులు గాక మేరకుకొ,
మీలుచు వన్యకాంతలు రమింతురు తద్విసి
నాంతరంబునకొ. కు. సం. ౬. ౨౦౨. (వ్రా-
త ప్రతిపాకము.)

కోటవల్లు. వి. బె. (✓కోట) మృగదంష్ట్రవలె వాడి
మొన గలిగి పలువరులూ ప్రక్క నుండుపల్లు.
(వ్యవ) పిల్లవానికి ముందటిపాడ్లు వచ్చినవి కాని
కోటపండ్లు రాలేదు.

సీ. దేవేంద్రముదభేది తెలిచాయ గలకోటపంటి
మొనల్ సానబట్టుకొమ్ము. మవల. ౨. ౧౦౨.

కోల. వి. (క. త. మ. కోల్.) ౧. చేతికట్ట; కట్ట; బె
త్తము.

గీ. బాలుఁ డొక్కందు కొండొకకోల నేతఁ, బ
ట్టుకొని...భార. ఆది. ౬. ౨౬౦.

చ. కలికిపిసానినవ్వు లెసఁగె వటుఘాత్తులు
కొంద తొండొరుం, దలకొన నెచ్చరించి త
మదండపుఁగోలల నున్నమాటుగోఁ, చులు వె
సఁబుచ్చి వైచి...ప్రభా. ౧. ౧౦౨. (దండ
పుఁగోల=దండముగా నుపయోగించుకట్ట.)

గీ...పాగడికత్తె లరిది, పైఁడికోలులు పూని వే ప
డఁ డటంచు, బల్లకీముందటను బరాబరులు సే
య. యయా. ౪. ౧౫౮.

౨. (చెఱకు) గడ. (చూ. చెఱకుఁగోల.)

౩. (గొడుగు మున్నగువాని) కామ, దండము.

చ. గొడుగుల గాలిఁ గూల్చి మఱి కోలలతోడన పా
టనా న్నెఁ జే, ద్వండ జడి మేఘుఁ డట్లకట పాం
థులవైదన కెంత వైరమో. ఆము. ౪. ౧౨౯.

౪. పుల్ల, పుడుక.

క. వాలికపూములుకులఁ ద, త్కాలంబునఁ దొంటి
యంపగంటును రేఁగెక, జాలఁగ నురిసినపుం
డులు, కోలలఁ గలఁకు టని యాశకుంతల క
య్యెక. పి. శకుం. ౩. ౧౭౦.

౫. బాణము.

క. విందునిసారథి నొకకో, లం దునిమిన వాహము

లు గలంగంబడి...భార. భీష్మ. ౩. ౩౩.

ఆ.కుండనీరు మూప ఘుమఘుమస్వని విని, పూభినివ
దబుద్ధిఁ గోలఁ దొడిగి, కడిమి నేను...భా.

రా. అయో. ౧౭౬.

౬. కట్టుకు ట్టుకాలుట పుపయోగపడుకూలు, ఇ
నుపనలాక.

సీ. చట్టువం జూక చేతఁ బట్టి భక్తము సంకఁ దగి
లించి నురియతో బిగియ ద్రిండు, గట్టినను
నుఁజేలక ప్పెంతయును జెన్ను నేయంగ
దాపలిచేతియందు, బెడిదంపుఁగోలుల బెడఁ
గొంద...భార. విరా. ౧. ౨౧౧.

౭. శిశ్నము, మగగుఱి.

గీ. గుదమునం దేనుమాటులుఁ గోల నొక్కమాటు
దాపలిచే బదిమార్లు రెండు, చేతులను నేను
మాటులుఁ బ్రీతి మున్ను, చమిఁకొంచు చే
యుట చదురుదనము. విజ్ఞా. ఆచా. ౩౯.

విణ. దీర్ఘవృత్తము. (వ్యతి. గుండ్రము.)

ఉదాః కోల మొగము, కోలనిమ్మ, మొ.

కోలమూఁపు=ఎత్తైనమూఁపు.

సీ. బూరకాశులు నీవనోయిన చేతులుఁ గోలమూఁ
పులు గుదిగొన్నతోడలు. ఉ. హరి. ౨. ౧౨౨.

నేలకుఁగోలకుఁ దెచ్చు=(కొండఱను నేలఁ బడవై
చు కొండఱను బాణములతో కోట్టు) యు
విధముల త్తోభపెట్టు. (క్రిందుమీఁదుచేయు. శిర,
ప్రొ.)

క. నమలుఁడు సహదేవుండును, బ్రకటభూషు
రణమున నరాతిబలుము నే, లకుఁగోలకుఁ దెచ్చు
రు నో, రికివచ్చినయట్టు లాడిరే యిబ్బంగెక.
భార. కర్ణ. ౩. ౮౮.

గీ. కోలుమనఁగి గురుండు పాంచాలసేన, నేలకు
గోలకును దెచ్చె...భార. ద్రో. ౫. ౩౦౧.

కోలకుఁ దెచ్చు=బాణమునకు గుఱినేయు.

(శ్రీరామావతారమున) గీ. కడలిఁ గోలకుఁ దెచ్చి
నగల్గి వీవ. పారి. ౧. ౪౯.

పా: కోల లేనికొట్టు, త్రాడు లేనికట్టు. (త్రా)
 బ: కోలకాడు, కోలక్రొతులు, కోలగగ్గర, కోల
 జన్ను, కోలజెముడు, కోలదబ్బ, కోలదివియ, కో
 లదివ్వ, కోలనిన్ను, కోలపాల, కోలపాన్న, కోల
 మెఱుగు, కోలలవారు, కోలవన, కోలాకుపాన్న,
 కోలాట, కోలాటపుగమ్మ, కోలెమ్మ.
 కోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చవ్య మనుగంధద్రవ్య
 ము. ౧. పిప్పలి. ౧.
 కోలంబకము. సం. వి. ఆ. పుం. పీఠాశరీరము, పి
 గమొక్కసర్వాంగము.
 కోలకందము. సం. వి. అ. పుం. కృమిఘ్నము, ఒక
 జాతిమంప. ౧. (రా. ని.)
 కోలకము. సం. వి. అ. న. గ. తక్కులపులజెట్టు.
 ౧. మిరియము. ౧. పుం. గ. ఆంకోలము, ఊడుగు. ౧.
 ౧. బహువారకము, విరిగి. ౧.
 కోలకాడు. వి. (కోల + కాడు.) వేత్రధరు
 డు, చోపుదారుడు.
 ద్వి. వెడనవ్వు గదుర భూవిభుని డాయుటయు,
 గదురయంబున గోలకాం ద్రుదలింప, వడి
 ప్రేయవచ్చినవారి వారించి, పుడమిఘటా
 తనిపోలిక దలిసి. నవనాథ. ర. ౧౩౧ పా. ౧౩
 పం.
 సీ. అభిలజేవుల నేర్చుయముడు నాముండఱు
 గోలకాడై యుండు వేళ యెఱిగి. సీతావి. ర.
 ౧౦౧.
 కోలక్రొతులు. వి. బ. (కోల + క్రొతులు) బాల
 క్రీడావిశేషము, కోతికొమ్మంచి.
 సీ. కోలక్రొతులు బిల్లగోళ్లు దూరనగోల లండలం
 బులు మఱి కుందికాళ్లు... గీ... ఆదిగా కైశవ
 క్రీడలాడి రచట, రామకృష్ణులు గోపదార
 కలఁ గూడి. వి. పు. ౨. ౨౦౨.
 కోలగగ్గర. వి. (✓ కోల) కాళ్లకు త్రాడు తగిలిం
 చి నిద్దులను మూటకట్టుగా కట్టి పడవేయుట.

గీ. ఎద్దులను గాళ్లు గట్టి క్రిం చేయు టొప్పు, గో
 లగగ్గర యనఁగ... ఆం. భా. ౩. ౩౨.
 గీ. అసియుఁ బాత్రయుఁ దే బంపి యాంత్రివల్లి,
 గోలగగ్గర ద్రోయఁ దక్కుజముతోడ, నొరగి
 రక్కసుతో దైన్యవిరహితముగ, ధర్మ మె
 టిఁగించునూక్తి నాతండు పలికె. ఆము. ౬.
 ౨౨. (శ. ర, త్రా. పా-కోలగగ్గరద్రోయక=
 పసరమును కట్టి పడవేయునట్లు పడవేయఁగా)
 కోలచోరి. వి. నాట్యవిశేషము.
 ఉ. దేశవిధంబు రట్టణము దివ్యకలాసియుఁ గోల
 చారి... శ్రీ రం. మా. ర. ౧౬౨.
 కోలజ్జెన్ను. వి. (✓ కోల.) ఒకరకముతేనె, ఔ
 ద్దాలకము. (శ. ర)
 కోలజెముడు. వి. (కోల + జెముడు) ఒకవిధ మగు
 జెముడు, సింహుండభేదము. ౧.
 గీ. నేలతీటకసిందయుఁ గోలజెముడు ... మొ
 దలు, గాఁ గలుగునట్టివిఱుచెట్లు గాంచి యం
 త. హంస. ర. ౧౦.
 కోలదబ్బ. వి. (✓ కోల.) ఒకజాతిదబ్బ. ౧.
 (శ. ర.)
 కోలదలము. సం. వి. అ. న. నఖ మనుగంధద్రవ్య
 ము. ౧.
 కోలదివియ. వి. (✓ కోల) కాఁగడా.
 గీ. కోలదివియలవెలుగు దిక్కులకు నిగిడి, తొడరి
 పురపీఠిఁ జీకటిఁ దొలఁగఁ దోల. దశకు. ౫.
 ౯౦.
 కోలదివ్వె(వ్వియ)=కోలదివియ.
 ద్వి... తలవరులు, కోలదివ్వెలవారిఁ గొంచు నవ్వీ
 థిఁ, బదపదఁ డిదె దొంగపదపంక్తి చొప్పు,
 పదలకుం డని రాఁగ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
 ౨౩౧౯ పం.
 కోలనిమ్మ. వి. (✓ కోల) నిడుపుగా నుండుకాయ
 లు గలఒకజాతినిమ్మ. ౧. (శ. ర.)

కోలపాల. వి. ($\sqrt{\text{కోల}}$) అర్కపుష్పిక ౧.

(శ. ర.)

కోలపుచ్చము. సం. వి. అ.పుం-పండితోకవంటి

తోక గలది-రాపులుగు.

కోలపొన్న=కోలామపొన్న. (కోల+పొన్న.)

సీ. కోలపొన్న యనంగ గొమరాయ బృహిపర్ణి
య... ఆం. భా. ౨. ౫౫.

కోలము. వి. (త.కోలమ్=ఆట.) నాట్టు భేదము.

(తా.)

గీ. గగనరంగస్థలంబున మిగులఁ బ్రాణి, మమునఁ
గాలిక నిల్చి కోలము నటించఁ, బారి మొగం
బున రాలునివ్వక లనంగ, గుంపులై రాలె మ
హి నింద్ర గోపతతులు. ఆము. ర. ౯౮.

కోలము. సం. వి. (అ. ఆ.అ.) ఖంజము, మంటిది.

వి. అ. పుం. గ. పంది. ౨. తెప్ప. ౩. శనిగ్రహము.

ర. ఒడి. ౫. కాగిలి. ౬. మూషికము, ఎలుక. న.

గ. అర్ధకర్ణ మెత్తు. ౨. తక్కిలము ౧. ౩. రేగు
బండు. ర. త్రికటుకము. ౫. శుంతి, సాంటి.

కోలమొలుగు. వి. (కోల+మొలుగు) నిలుపుమె
ఱపు, విరావతి.

సీ. శివుదిక్కునందు వేకువఁ గోలమొలుగులు మె
ఱసె... హరి. పూ. ౨. ౧౬౦.

ప. కోలమొలుగులతెఱంగున రంగు మీఱుబం
గారుజలపోత బెత్తంబులనటన ఘటిల్ల ... క
భా. ౨. ౬౯.

కోలలవారు. వి. బ. ($\sqrt{\text{కోల}}$) వే త్రధరులు, చో
పుదారలు.

ప. నైనికులం బేరుకొని వాసి యెక్కించి పురికొ
లుపుకోలలవారియెలుంగులు... ఉ. హరి. ౩.
౨౭.

కోలవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి ౧.

కోలవన. వి. ($\sqrt{\text{కోల}}$) జటిల ౧. (శ. ర.)

కోలశింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖట్వ, కంబళిచ్చి
డు ౧.

కోలామపొన్న. వి. (కోల+ఆప+పొన్న) పృష్టి

పర్ణి, అంఘ్రిపర్ణిక ౧.

సీ... చిత్రమూలము నల్లతీగె కోలామపొన్న...

హంస. ర. ౧౦.

కోలాట(ము). వి. (కోల+ఆట-త. కోలాట్టు.)

హల్లీనకము, స్త్రీలు చేతికోలలతో తాళమువేయు
చు పాడుచు చుట్టుచు తిరిగి ఆడెడుకవిధము
ఆట.

సీ... కోలాట మనఁగ హల్లీనకం బురుసుడు.
ఆం. భా. గ. ౧౩౦.

గీ... నిద్దంపు నేడక్కడ, దవిలి కోలాటమాడుగంధర్వ
సతుల. చంద్రి. ౨. ౨౦.

ప... మోహనాంగు లపారశ్యం గారంబులు నెఱ
పుడు గోలాటలాడ. ల. వి. ౫. ౭౪.

(ఈ క్రింది ప్రయోగమున పురుషుల ఆటగా కూడ
కనఁబడుచున్నది.)

సీ. కోలాటములు పిల్లఁగ్రోవులు గుప్తుడిగ్రోవీహఁ
తలు నూడుఁగ్రోవులు... గీ... ఆడుకొము,
జమపువై సంధ్యవై నాన చాల రేక, పాలతి
యీశి నేఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండ. హంస. ౩.
౧౪౬.

కోలాటమునైచు=కోలాటమువేయు.

తా. గీర్వాణబాలామణి... పాడుచు, గోలా
టంబులువైచి రామతీతముం గూర్చింగలా
క్షింపఁగె. చంద్ర. ౨. ౧౩౯.

కోలాటపుంగమ్మ. వి. (కోలాటము+కమ్మ) కవిధ
మైననగ, కర్ణాధరణవిశేషము.

సీ. కడియూలు బెక్కుజోకలయుంగరయులు
గరయుఁ గోలాటపుంగమ్మజోడు, కళా. ౨.
౬౬. (ముంగరయును గోలాట కమ్మజోడు.
పాతాంతరము-శ. ర.)

కోలారికము = కోలారికము. చూ. (త. కోలారి

క్రమ్.)

కోలారికముంపు = ద్వంద్వముద్ధమునకు రమ్మని (క
టారిని) పంపు.

క. నూరెలను నింద్రజుఁడు కో,లారికముంపిన న
తండు లలితోట్లాసం, వారంగఁ గొదవపడె
నా, యాతీయు మంచి దని ప్రియంబునఁ
బలికె. కువల. ౫. ౫౫.

కోలాస. వి. (కోలు² + ఆస.) పేరాస, అత్యాశ.

ద్వి. కనుకనిఁ బ్రాణలింగ ప్ర సాదంబుఁ, గొనని
త్తురే విఘ్నం గుటిలాత్తులార, కోలాస లేల
పైఁ గొనరఁ గుంచంబు, గూలబడ్డ ట్లగు...బ
స. పు. 2. ౫౭౯.

సీ...దర్శనములు కోలాసఁ గొనక...పి.శమం.

క. ౧౭౫.

కోలాసకత్తియ(తై). వి. ($\sqrt{\text{కోలాస}}$) అత్యాశ
గలయాఁడుది.

ద్వి. పుట్టినప్పడ నేర్పుబుద్ధులపోక, కోలాసక
త్తియ...ఆలంకెతల్లి. పండితా. పురా. ౧౨౨
పా.

కోలాహలము. సం. వి. ఆ. పుం. కలకలము, అల
బలము, పెద్దరొద.

కోలి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. కేఁగు. ౧. ౨. గంగ
కేఁగు ౧.

కోలు¹. వి. ($\sqrt{\text{కోను}}$) ౧. అనుప్రయుక్త మైన
కోనుధాతువునకు భావార్థకరూపము.

గీ. తమి నెనుక్కొలునేయు మాతల్లి చెలుల. క
భా. 2. 2౨.

సీ. పొంగారుమైఁ దోచుశృంగారచేష్టలతమిఁ
దెచ్చికోలుమాగ్ధ్యమున డాచి. మనుచ. 3.
౯౭.

౨. కొల్ల.

క. మున్నును నేఁ గారణముగ, నన్నియిడుమల
నుభవించి రనుజులు వీరిం,గన్నారఁ జూతుఁ
గాని జ,గన్నుత భీష్మనకుఁ గోలుగా నేఁ జా
లక. భార. భీష్మ. 3. ౨౦.

జ: కోలుచుడు, కోలుపుచ్చు, కోలుపోక, కోలు
పోవు, కోల్పాటు.

కోలు². క్రి. విణ. (క. కోల్) మిక్కిలి. (చూ.
కోలుమనఁగు.)

విణ. పెద్ద. (ఈయర్థమునఁ గొన్నిముద్రితప్రతు
లలో 'క్రో' అని గలదు.)

ఉదా: కోల్పులి, కోలుమొసలి, మొ.

జ: కోలాస, కోలాసకత్తియ, కోలుకాఁడు, కోలు
కోను, కోలుకోలుపు, కోలుతల, కోలుపులి, కో
లుమనఁగు, కోలుముందు, కోలుమొసలి.

కోలు³ = కోలే². అవ్య. మొదలుకొని, ఉండి.

గీ. ఇప్పు డేఁడాదిగో సామి యేఁగుదేమి, నేల
యానిన తెఱఁగున నోలి నెపుడు, గడిమి నెడ
యాక తిరుగు మెకంబు లడవి. యయా. ౧.
౧౦౬.

కోలుకాఁడు. వి. (క. ర. $\sqrt{\text{కోలు}^2}$ - క. కోలు
గాఱ = బంటు. కోలకాఁడు?) ౧. సుంకరి క్రింది
బంటు.

(సంతవర్ణనము) సీ. పెనుఁగోలుకాండ్రకు జనన
ముహంబులగఱుతి చూపెడునాయక వ్రథం
డు. హంస. ౨. ౪౫.

౨. కావలివాఁడు, కావరి.

క. కనుఁగొనినమాత్ర నొండొరు, మనములు నొ
డఁబడిన వారి మఱియొక్కడకుం, జనకుండ న
డ్డుపెట్టఁగ, మనసిజఁ డనుకోలుకాఁడు మా
టికిఁ దటిమెక. విక్ర. ౫. ౨౫.

3. నియమించెడియధికారి.

క. పులి కోలుకాఁడు గావున, నలయక వరుసె
టిగి వాని ననుచఁగ నొకనాఁ, దొలసి యొ
క చెవులపోతుకుఁ, గలయఁగ నీవరుస యను

చుగ్రమ్మనఁ జెప్పెన్. నా.పంచ.౧.౨౪౬.
కోలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంక్షిప్తజాతివాఁడు.

కోలుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{కోలు}^2}$) ౧.
ఉత్సహించు.

ఉ...నీకటాక్షదృష్టి, కోలుకొనుప్రాపున న్నరుఁడు
గోల్కొని పంత మెలవఁగాఁ గొనెన్, బా
ణదశార్థపాతమునఁ బావకుభూరిమనోభిమాన
మున్. నైష. ౪. 3౧.

నీ. భద్రేభములు వీడుపడఁ దాఁకఁ గోల్కొని
గుండెలు వగులంగఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి. గీ...రణం
బులో నేపు చూపె, భట్టి జగజెట్టి డీకొల్పు
భద్రగజము. విక్ర. ౪. ౧౧౧.

అ. వర్ధిల్లు, వృద్ధి నొందు.

క. దీప మణిగఁ జీకటియును, గోప ముడుగ శాం
తిగుణముఁ గోల్కొనుక్రియ నా,టోపోద్భ
టమగువేసవి, కైపు సడలఁ దోచెఁ గారుకాల
ముదళమై. పాండు. ౪. ౧౯.

చ. తనయుదరంబునం బొడమి తామ్రరుచిచ్చట
లుల్లసిల్లఁ గోల్కొనుధరణీజసంతతికి...ఆ
ము. ౫. ౧౧౬.

3. (మూర్ఖాదిపాదలనుండి) తేలుకొను, స్పృశత
నొందు.

క. నరనూను నపుడు కర్ణజుఁ, డిదుమూఁడుశలీము
ఖంబు లెదనించిన నొచ్చి రయంబునఁ గో
ల్కొని వా,నరదముఁ దునిమెన్ సకేతుహ
యనూతముగాన్. జై. భా. 2. ౧౯.

క. దనుజేంద్రుఁడు గోల్కొనసనీ,కనిశముఁ బోఁ
ద్రోలుచుండు నమరగణంబున్. కు. సం. ౪.
3౬౯.

గీ. కొంతమాత్రపుటివి గా కింతలేసి, తలము తప్పి
నయీవులు తగునె యియ్యనిచ్చి మఱి కోలు
కొన లేక యేపు దటిగి, పోవఁ దెగడత జను
లు దుర్బుద్ధి యనుచు. హరిశ్చ. ౪. ౮3.

కోలుకొలుపు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కోలుకొను}}$) కోలుకొ
నఁజేయు.

(ఉత్సహించఁజేయు, ప్రోత్సహింపఁజేయు.)

నీ. రవిఁ దెత్తుమే నీకు రమణుండు గా నలకూబ
రుఁ దెత్తుమే కోలుకొలిపి. కు. సం. ౬. ౬2౪.

కోలుకోలన్నలు. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

నీ.గుజ్జెనగూడులు కోలుకోలన్నలు గీరనగింజలు
...హంస. ౫. ౧౫౫.

కోలుత(ల్)ల. వి. ($\text{కోలు}^2 + \text{తల} - \text{త.కోలుదర్}$.)

ఎదుట నిలిచి చేయుయధము;యధము;దెబ్బ.

వ. శకుని కడంగి యోధవరులతో మీరుకోల్లల
నేయుం డేను బెడముట్టునఁ దాకిధర్తనఁద
నాదుల నమయించెద నంచు సముద్ధతి గడిసె.

భార. శల్య. ౧. 332.

శ్లో. యధ్యధ్యమగ్రతో యావత్ పృష్ఠతో హ
న్తి పాండవాన్. సం. భార. శల్య. ౨౨.౨౬.

ఆ. ఆతఁడు వడిన వెండి యానేనఁ గోల్లల, నేయ
నొకఁడు లేమి సిద్ధము...భార. ఉద్యో. ౨.
౨౧౯.

శ్లో. భీమసేనే చ నిహతే కోన్యో యుధ్యేథ భార
త, పరేషం తన్నమాచక్ష్య యది వేత్త పరంత
వ. సం. భార. ఉద్యో. ౫౫. ౬౧.

మ ... దనుజేంద్రుం డాత్మఁ జింతించి కోల్లల
నేఁ జేసి జయింతు వైరి నని యాత్రాభేరి వ్రే
యించినన్. రామా. ౮. ౬౦.

క. భూరిబలఘోర మగునా, భూరమణికోలుత
లకుఁ బోవక భీష్మ,స్ఫూరబలము ద్రోణునిదో,
స్ఫూరంబును నచ్చి నీదునైస్యము పెనగెన్.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౦౯.

చ. గురుఁ డనుతీ ప్రమారుతముకోల్లల కోర్కక ధ
ర్మపుత్ర బం, భురబలవారిదోత్కరము దూబ
డు...భార. ద్రో. ౧. ౨౬౯.

క. ఆకఠినపుఁగోల్లలకుం, గాక కలంగఁబడి నాల్గు
గడలకు విచ్చిం, జీకాఁకుపడుచు నంగమ, హీ
కాంతునిసేన లెల్ల నెంతయు భీతిన్. కళా.
౮. ౬౦.

కోలు(ల్)లసేయు = ౧. యధస్సన్నాహము చేయు; (యధమునకు) సన్నాహము చేయు.

గీ. మోహరించెను దండెత్తె మొనసె దాడి, చేసెఁ బోటాగ్గఁ గోల్తలచేసె ... అనఁగఁ బేల్లిన రుచుండు, నాహవోద్యోగ మొనరించె ననుటకు...ఆం. శే. ౧౩.

వ. సుశర్మ తమ్ముండు సంగతంబుగాఁ గోల్తలసేసి రథసమాహంబుతో విరాటపూర్వహంబు నెదురుకొని...భార. విరా. ౩. ౧౮౨.

మ. అనికిం గోల్తలసేయ వా ర్నడచుదో ... అచ్చ. రా. యు. ౨౩౭.

౨. యధము చేయుటకు ప్రోత్సహించు.

గీ. ఉన్నచోటన కదలక యున్నద్రోణ, భీష్ములును గోలుతలసేయఁ బెరిగి సేన, చంద్రుఁ డుదయింపఁ బెరిగినశరధియట్లు, తోడుతోడుతఁ బొంగారి చూడ నొప్పె. భార. భీష్మ. ౨. ౧౧౭.

౩. (సేనలను) నడపు.

క. సమరభుండు బిరుదు లత్క్షణ, కుమారకుం డేచి మొనలఁ గోల్తలసేయుకొ, మిము నెల్ల మిగులుభుజగ, ర్వము మదముం గలఁడు కొనఁ డరాతుల నధిపా. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౪.

శ్లో. లత్క్షణస్తవ పుత్రశ్చ తథా దుష్కాననస్య చ. యధానాం చ విశేషశ్చైవ ప్రణేతారాచన ర్వశః. సం. భార. ఉద్యో. ౧౬౬. ౧౪, ౧౫.

కోలువ(ల్)మ. అ. క్రి.(కోలు¹ + పడు) ౧. క్షీణించు, తగ్గు.

క. ఆలకాంపునగలచిలుకల, కొలికికిఁ దమి యింత యైనఁ గోల్పడక మదం, బలరావి యుండ...హంస. ౪. ౧౫౫.

౨. హింసింపఁబడు.

క. ద్రోణాచార్యునియు గ్ర పు, బాణంబుల కోర్చి యతఁడు పడునంతకు న, క్షీణవృత్తి నసమనము

ర, క్షోణి నిలిచి కర్ణుచేతఁ గోల్పడియెఁ గడే.

భార. కర్ణ. ౩. ౨౪. (శ.ర.పా.)

మ. అడవిం గోల్పడు ప్రాణి యెయ్యదియు లే కాటోప మేపారన, చెచ్చడుగండుగ్రతఁ దద్రవ జంబుదెనకుకొ శీఘ్రంబ యేతెంచె ... హరి. పూ. ౮. ౧౦౪.

౩. అపహృత మగు.

క. హరిభార్యలు బోయలచేఁ, బరిభవమునఁ బొంది కోలుపడి రని మదిలోఁ, బరితాప మొందకుము భూ, సురశాపము మున్ను గలదు నూవారలకుకొ. వి. పు. ౮. ౨౮౩.

స. క్రి=కోలుపోవు.

(పోఁగొట్టుకొను.)

చ...నిన్నునుం, బుడమిని దమ్మఁ గోల్పడిరి పొల్లి భవత్పతు లైనపాండవుల. భార. సభా. ౨. ౧౪.

చ...కోల్పడి తీవును నీదుశీలముకొ. భార. శాం. ౩. ౧౪౫.

క. బలవంతుండు పై నెత్తిన, బలహీనుండు ధనము గోలుపడినయతఁడు మ్రు, చ్చిల వేచువాఁడు గామా, కులచిత్తుండు నిద్ర లేక కుండుదు రధిపా. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౧.

ఆ. ఆలికొఱకు ననుజుఁ గోలుపడితి. భా. రా. యు. ౫౯౪. భార. భీష్మ. ౧. ౮౦.

కోలుపుచ్చు. స. క్రి.(✓కోలుపోవు.)కోలుపోవఁ జేయు.

(పోఁగొట్టు; చంపు.)

చ. అనవుడుఁ గీచకుండు హృదయంబునఁ బొంగి లతాంగితోడ నిట్లనుధృతి గోలుపుచ్చెఁ గు సుమాయుధుఁ డేటివిచార మిట్లు వేఁ, ప నగు నె...భార. విరా. ౨. ౨౬౩.

ఉ. ఏమటి రక్షసాలనిమృగేంద్రుని నక్కయుఁ గోలుపుచ్చు సం, గ్రామములోనఁ గ న్దలిగి కా నక తక్కిన నాశిఖండిచే, నీమసుజేంద్రుఁ గో

ల్పడమె...భార. భీష్మ. ౧. ౮౦.

చ...పూరు, గురుని రంతి రాఘవు మరుత్తునిఁ
గాలము కోలుపుచ్చదే. ఆము. ౨. ౮౦.

కోలుపు(ల్పు)లి. వి. (కోలు² + పులి) పెద్దపులి,
వ్యాఘ్రము.

చ. అదియును గాక కోలుపులి నైనను గారెనుపో
తునైనను, న్నదకరినైనను గ్రమ్మగ నాఘుని నై
నను గిట్టి ముట్టి...పట్టుదు ... భార. విరా.
౧. ౮౩.

క... గొజియలపిండునకు, గవియుకోలులిక్రి
య...భార. భీష్మ. ౧. ౨౯౬.

కోలుపోక. వి. (కోలుపోపు)పోగొట్టుకొనుట.
సీ...అధిక, గుఱుని పొధ ద్రునిఁ గులభూషణంబుఁ
బాంచాలితనూజపంచకముఁ గోలు. గీ. పోకఁ
జేసియు గెల్పు గెల్పుగ మదీయ, బుద్ధిగైకొన
దయ్యె...భార. కాం. ౧. ౬.

సీ. భూసుర దేవార్థములు పుచ్చి కొనుట యర్థము
గోలుపోక బాంధవులచావు...గీ...వీన నొ
కట, గార్వ్యపాండురత్వంబులు గలుగు నన
ఘ. భార. ఆను. ౪. ౩౮౬.

కోలుపో(లో)పు=కోలుపడు. స. క్రి. (కోలు¹
+ పోపు) పోగొట్టుకొను.

గీ... తొల్లిటిరాజవరులు, కాలవశమున నాయు
పుల్ గోలుపోయి...భాగ. ౧౨. ౧౭.

గీ...జంభారియెదుర, గాంతిసంపద గోల్పోయి
కలియుగంబు, సాధ్యసాతికేకంబున జలదరిం
చె. నైష. ౭. ౯౫.

సీ. తాళలచే బాలితం బైనమత్తురం బిటు కోలు
పోదునే పీనవృత్తి. మార్క. ౬. ౧౧.

ఆ. క్రి. చెడు.

గీ. ఇట్లు లగుట యెఱిగి యెల్లభంగుల రహస్యం
బు కోలుపోనియట్లు గాఁగ, నడరునీడుకోర్కి
కనురూప మెట్టిది, యెట్టిభోగభంగి ననుభవిం
పు. భార. విరా. ౨. ౨౬౨. (రహస్యము కో

లుపోనియట్లు: - రహస్యము బయల్పడకుండున
ట్లు.)

చ. కినియట మాను మేలె మునికొ గుశితత్వము
కాంతపృత్తి నా, యనునయ మాదరింపు విను
మల్పతపంబులచేతఁ గోలుపోదునె మతీ య
ట్లు గాక యతిదుష్కర మైనతపంబు సంచి
తం, బనఁ దగు బ్రహ్మచర్యమును నాఱిపోజె
కటా శపించినకొ. భార. ఆశ్వ. ౩. ౩౫.

శ్లో. న చ మాం తపసాల్లేన శక్తోభిభవితుం పు
మాక. సం. భార. ఆశ్వ. ౫౩. ౨౪.

౨. మోసపోవు.

సీ. కోలుపోయె ననంగ బేలుపోయె ననంగ మో
సపోయె ననుట పాలుము...ఆం. భా. ౩. ౯౭.

కోలుము(ల్పు)నఁగు. ఆ. క్రి. (కోలు² + మునఁగు)
కసిమనఁగు, మిక్కిలి విజృంభించు; అశిశయించు.

చ. కుశితయు గాంతరు ద్రుగతిఁ గోలుమనంగినవాఁ
డు భీష్మఁ డే, చి పటుభూభాబలంబు విలసిల్లఁ
గ మాక్కినకున్ని యొప్పునే. భార. భీష్మ.
౨. ౧౩౮.

చ...అదినూ, కరములుపోలెఁ గోల్తనఁగి కైపునఁ
గొన్ని మదాంధగంధసిం, ధురములు...కు. సం.
౧౧. ౭౨౩.

సీ. కోలుమనంగెడుకోర్కెల్ల వెనువెంటఁ బాటు
చు నునికికి నూటయును. ఆ. లేమిఁ దార్చి
గొనఁగ లేక యలించురి...భార. విరా. ౨.
౩౧౫.

స. క్రి. చంపు, కసిమనఁగు.

సీ. తండ్రి యధ్వరవిఘాతకు బారిసమరినఁ గొడు
కు శంఖనఘాఘ్నియ గోలుమనఁగె. కమ. ౨.
౧౧౮.

కోలుముందు. వి. (కోలు² + ముందు) మిక్కిలిముం
దు, మున్నందు.

గీ. లలితలావణ్య తారణ్యలక్షణముల, నవరలక్ష్మి
యటంచు నయ్యబలమిడ, నలిననాథుండు

కనువేసినాడు గానఁగోలుముందుగ నీవ చే

కోనఁగ వలయు. వరాహ. ౧౧. ౫౨.

కోలుమొ(ల్తొ)నడి, కోలుమొ(ల్తొ)నలి. వి.

(కోలు + మొనడి) పెద్ద మొనలి.

తరలము...వీన నెన్నఁడు నాడ నో,దుదురు న
న్ననులిందుఁ గోల్తొనడుల్ గొను న్నడిఁ జొ
చ్చుడుక. భార. ఆది. ౮. ౧౪౮.

నీ. మనుఁగుఁడో నడుముఁ గోల్తొనలి మ్రింగె...
కభా. ౪. ౧౪౨.

కోలె¹. వి. కొయ్యకాలు, వెన్నుకోసినకాడ. (శ.
ర, ప్ర.)

కోలె² = కోలె. అప్య. ద్రు. మొదలుకొని,ఉండి.

నీ. జనమత దానివత్సంబు నిన్నటఁగోలె నుడు
గక యఱచుచు నున్న యదియు. భార. ఆది.
౮. ౧౧౮.

నీ. గోగ్రహణంబునఁ గోలె....భార. ఉద్యో.
౩. ౯౨.

క. నిమఁగనినప్పటఁ గోలె...భా. రా. ఆర. ౧.
౧౪౯.

గీ...పుట్టినకోలెను...భార. విరా. ౧. ౭౪.
(పుట్టినకోలెను = పుట్టినది మొదలుకొని.)

కోలెమ్ము, కోలెమ్ముక, కోలెమ్ముక. వి. (కోల +
ఎమ్ము) క శేరుక, వెన్నెముక.

ఆ. నేలఁ బెట్టి వానికోలెమ్ము బల్లన, విడిచి నడు
ము ద్రుంచి వీచి వైచె. భార. ఆది. ౬. ౨౧౫.

గీ. కఱకుటంఘుల నిటికించి గజ్జెగదలఁ, గటికి నె
టిసెటిఁగోలెమ్ముకయును విఱుగ,విడిచె నడిఁ
గైజ నొక పెద్దవేనడంబు. మనుచ. ౪. ౫౮.

ఉ. కొన్నిటి నప్పలించుకొని కోలెముకల్ నుఱు
మాడు నిట్టు ల,య్యన్నిటి నయ్యులూకము
రయం బెనఁగ న్నధియించె భూవరా. భార.
సా. ౧. ౧౮.

కోల్పొ(లుపా)టు. వి. (✓ కోలుపడు) కోలుప
డుట.

(భంగము, చేటు.)

శా. కుంతీసూనునిచేతఁ, గర్జన కనిం గోల్పొటు
వాటిల్లునే. భార. కర్ణ. ౩. ౨౭౫.

వ్లో. న చార్జునో జేష్యతి కర్ణమాహవే. సం.భార.
కర్ణ. ౯౪. ౪౪.

(పోగొట్టుకొనుట.)

గీ. ధరణిరాజ్యముగోల్పొటుఁ దండిచాపు, ని
ప్తబంధవియోగంబు ... భా. రా. ఆర. ౧.
౨౧.

కోల్పొ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. పిప్పలిశీ.

కోళ్ళము. వి. (క. కోళ్ళ)బాండ,ద్రుపదము.

ద్వి. నూలిసంకెలఁ బాఱునాకి బంగారు, కోళ్ళం
బులోఁ గాలు స్రుచ్చిన ట్లయ్యెఁ,జిన్నసంసా
రంబు చీయని రోసి, వస్తుగాఁ బెట్టెఁ గా
బాహ్యలంపటము. ప్రభులిం. ౩. ౮౩ పా.
౬ పం.

కోల్గి. వి. నతివిశేషము, నమస్కారభేదము.

వ...మా యాస్థలమందలిమధుమాదమనకుఁ గోల్గి
...ప్ర బంధ. ౮౮౦.

కోల్లె. విణ. వెఱఁగుపడువాఁడు, విస్మితుఁడు.

నీ. కోల్లె నాఁగను వెఱఁగుపడువాఁ డనఁగను వి
స్తయాన్వితసంజ్ఞ వెలయుచుడు. ఆ. భా.
౩. ౯.

కోవ=కోవ. వి. ౧. (ముత్తైములు మున్నగువాని) సర
ము, హారము; పేట.

ఉ. క్రొత్తమెఱుంగుముత్తియపుఁ గోవయొ వా
లుమెఱుంగుఁదీవయో...నున. ౪. ౬౨.

నీ. అతిభోగభాగ్యంబు లనుముత్తియంబులనరులఁ
గూర్చినకోవ శంభుసేవ. రాజశే. ౧. ౬౭.

౨. బిడ్డలకు గొంతుకయందుఁ గలిగెడుకోగవిశే
షము.

ద్వి. అజీమియో కోవయో యంగిటిముల్లా. బస.
పు. ౩. ౩౬౫ పం.

3. కోమ, గోపురాకారముగా నుండుపుట్టచివ
ర. (శ.ర.) క. వంశానుక్రమము.

ఉదా: అపిల్లకోవ మంచిది కాదు. (ప్రా.)

కోవలుపడవ్రాయు=పూస గ్రుచ్చినట్లు లిఖించు.

క. ఆనృపలీపతి యాప, జ్ఞేయంబుగ నంతనంతః జే
సిననానాం, హోవిసరంబులు పటమునఁ, గో
వలుపడ వ్రాసి చిత్రగుప్తుఁడు దాచెన్.
పాండు. ౫. 2౪.

కోవరము. విణ. గాఢము, అధికము.

క...వానిమాటలకు లో, లో వెడవెడ నగుచు
నింటిలోపలి కలయి, చ్చాపతి పోయెం బో
యినఁ, గోవరపుండ్రేమఁ గాఁపుఁగొడు కవ్వే
శన్.

ఉ. కే లగలించి పట్టి రతికిం విరువీఁకులు నేయ
...వేం. పంచ. క. ౪౯౭, ౪౯౮.

కోవి. వి. జాడు, ఊణసస్యము.

సీ. కోవి యనఁగను గ్రోవి యనఁగ జా డనంగను
ఊణసస్యంబు దగును. ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

కోవిదారము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱకాంచనము ౧.

కోవిదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పండితుఁడు, వి
ద్యాంసుఁడు.

కోపు. వి. అచ్చటయం దగుభవినికి అనుకరణము.

ఉ. కో పని యార్చినం దెసలఁ గుంజరమున్ సె
దరెన్...కాశ. ౨. 3౫.

ఉ. ...కంతుఁడు గుండై, కో పని యార్చి రే.
జగురుఁగుంతముఁ గైకొని యడ్డగించునో. పి.
శకుం. 3. 3౪.

ఉ. కోపున నార్చి ... కకు. ౨. ౯౧.

కోపురము. వి. గ. ఉక్కశము, శత్రువులరాకను దెలి
సికొనుటకై ఉన్నతస్థలములందు ఉంచుకాపలి.
(శత్రువును పట్టుకొనుటకై పొంచెడిపాంచు. శ.
౪, ప్రా.)

గీ. ఉదయగిరిమీఁదఁ గోపురంబుండి నిగుడు, నహి
తరవిరశ్చ చే బద్ధుఁడగుచుఁ వోడి, బలగ మైవ
ట్టిచుక్కలవలన ప్రోవఁ, జూప నేతెంచె నవ
వేగుఁజుక్క వోడిచె. మనుచ. 3. ౫౪.

౨. చెట్లపై కెక్కి వైరులనుచూచుట.

సీ. కోపురం బనఁ జెట్లకొన కెక్కి వైరులఁ జూ
చుట యర్థమై తోచియుండు. ఆం. భా. 3.
౨౯.

కోవెల¹=కోయిల¹. వి. గుడి, దేవాలయము.

మ. అలవట్టుం దలచుట్టుఁగల్గలికిఁ జేయం బాలు
రావేల్పుఁ గో, వెలచుట్టున్ సుమనోవశంస
సరణిన్ వేంచేయఁ గాఁ జేసి... బహు. ౫.
౬౦.

ఉ. కోవెలపారుపత్తైమునకుం బనిఁ బూనియు
నేను సాధుసం, సేవయు దీనపోషణముఁ జేసి
లిఁ గాపున నీధనంబునన్, భూవర బాధిసం
స్తరణము న్వహించితి ... ఉ. రా. 2.
౨౬.

క. దేవాలయాహ్వానంబులు, కోవెల యన దేవ
శంబు గుడి నా వెలయున్. ఆం. సం. దేవ. ౨౬.

కోవెల²=కోగెల, కోయిల². వి. పిక్కుము.

సీ. తులకించుముఁడవతోలిపల్లురపలి కోవెలకూ
తలకు నొక్కవించె నెఱుప. యయా. ౨. ౫౦.

సీ. కోవెల చిగురాకుఁ గొఱికిన నాధునియధరం
బు గంటునేయంగ నెంచు. దళా. 3. ౧2.

కోశకారము. సం. వి. అ. పుం. గ. పట్టుకాయ
లోనిపురుగు, పట్టుపురుగు. ౨. ఒకబాతిచెఱుపి.
కోశకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కత్తియొఱుబు చే
యువాఁడు. ౨. నిఘంటువు చేయువాఁడు.

కోశకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. గ= కోశకారుఁడు.
౨=కోశకారము.

కోశచంచువు. సం. వి. ఉ. పుం. సారసపక్షి, తెల్లగు
పిట్ట.

కోశపాలుడు. సం.వి.అ.పుం. కోశరక్షకుడు,బా

క్కునముపై అధికారి. (వాచ)

(ఇట్లే:కోశపాలకుడు,కోశనాయకుడు,మొ.)

కోశధల. సం.వి.అ.స్త్రీ.మహాకోశాతకి,పెద్దబీజి.

కోశధలము. సం. వి. అ. న. కక్కులక మనుగంధ
ద్రవ్యము. (కల్ప.)

కోశము. సం.వి.అ.పుం.న.పాత్రము;పానపాత్ర

ము. ౧.మందన,పెట్టె.౩.కత్తియొ.ర.కచ్చ,ఆ

చ్చాదనము. ౪. శింబ,మినుములు మొదలగువాని

పాట్లు. ౬. సమాహము,రాశి. ౭.ఉగ్రాము, కొ

ట్టు.౮.భాండాగారము,బొక్కునము ఉండు చో

టు. ౯.బొక్కునము,ధనాఘము.౧౦.వెండిబంగ

రములు. ౧౧. నిఘంటువు. ౧౨.పుస్తకము. ౧౩.

మొగ్గ.౧౪. జాజికాయ. ౧౫. జాజికాయ మున్న

గువానిపైబడు. ౧౬.పట్టుకాయ.౧౭.ఆడుగుటి.

౧౮. ముక్కము, వృక్షము. ౧౯. గ్రుడ్డు. ౨౦.

(వేదాంత)పంచకోశములలోనేదే నొకటి.(అన్న

మయము,ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞాన

మయము,అనందమయము - ఇవి పంచకోశములు)

౨౧. ఇల్లు. ౨౨. ఆశయము,లిత్తి. (శ్వాసకోశము,

మొ.) ౨౩. దివ్యములలో నొకటి, స్నానము చేసి

తడిబట్టలతో ఉగ్ర దేవతలను పూజించి దేవతల

ను స్నానము చేయించినయుదకము త్రావుచు చే

యుప్రమాణము. ౨౪. మామిడికాయ మున్నగు

వానిలో నుండు టెంక. న. మేఘము, మబ్బు.

(కే.సి.)

కోశలికము. సం.వి.అ.న. కాశలికము,లంచము.

కోశాగారము. సం.వి.అ.పుం.న. భాండాగారము,

బొక్కునము.

కోశాతకి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ.౧.ఆపడడి. ౨.పాట్ల.౩.

బీజి.

కోశాధ్యక్షుడు. సం.వి.అ.పుం. ౧. బొక్కునము

పై అధికారి. ౨. కుచేరుడు.

కోశామ్రము. సం. వి. అ. పుం. కొండమామిడి.

కోశి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. పాదుక, చెచ్చ.

కోషము. సం=కోశము.

కోషి. సం=కోశి.

కోష్ఠపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉగ్రాముపై

అధికారి, కొట్టున కధికారి. ౨. కొట్టుకాపలివా

డు.

కోష్ఠము. సం.వి.అ.పుం. ౧. ఉదరమధ్యము,కడుపు

లోనిభాగము. ౨. గృహమధ్యము,ఇంటిలోపలి

భాగము. ౩. సామగ్ర్యుంచెడుకొట్టు. ౪. గాడె,

పాణక, మొ.

కోష్ఠాగారము. సం. వి. అ. న. సామగ్ర్యుంచు

కొట్టు.

కోష్ఠాగారికుడు. సం. వి. అ. పుం. సామగ్ర్యులకొ

ట్టుపైఅధికారి.

కోష్ఠాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. జ్వరాగ్ని.

కోష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంచుక వేడిగ

లది, నులివెచ్చనిది. వి. అ. న. ఇంచుక వేడి, నులి

వెచ్చన.

కోసము=కోసరము. అవ్య. ౧. కొఱకు, నిమిత్తము.

ఉ. భూసుతకోస మేఁగనుక బొంకితి నేనియుఁ

దెదకాలముం,తేసిననాతపంబు రహిఁ జెందక

నిప్పుల మా...ఉ. రా. ౮. ౮౬.

సీ. వలరాజుకోసమై యలవసంతుఁడు గుంపునేసి

నచిలుక లేజీలనంగ. ఉ. రా. ౧. ౧౬౯.

ద్వి. కోరికతో దీనికోస మిందులకు, సారంగధ

రుడు రా సం దాయె నేడు. ద్వి. శ. సా.

౧. ౧౪ పా. ౨౨ పం.

౨. కారణముచేత.

క. పాది నవ్వుయు నేనును బ,న్నిదమాడినకోస

మాతనిం చెచ్చితి నా, కొదవపని దీతె ...

జ. 3. ౯౬.

కోసరము=కోసము. (క. కోసర.)

(నిమిత్తము, కొఱుకు.)

సీ. కూటికోసరము నేఁ గొఱ గాని జనులచేఁ బలు
గద్దరింపులు పడఁగవలసె. నరసింహశతకము.
౫౨.

సీ. ముక్తికోసరము నేమ్రొక్కి వేఁడెవఁగాని దం
డిభాగ్యమునిమిత్తంబుగాను. నరసింహశతక
ము. 2.

కోసల. సం.వి.అ.స్త్రీ. అయోధ్యాపురము.

కోస(శ)లము. సం.వి.అ.పుం. ఒకానొక దేశము.

కోస(శ)లుఁడు. సం.వి.అ.పుం. ౧. కోసలదేశవా
సి. ౨. కోసలదేశాధిపతి.

కోసు¹=కోసు. వి.(సం. క్రోశః. ప్రా.కోసో.) క్రోశ
ము.

గీ. ఎట్టు పాసితి వాస్తలం జేనుకోసులు...భీమ.
౨. ౮౮.

కోసు². విణ. దీర్ఘము, పాడుగైనది.

ఉదా: కోసుముత్తెము. ఇల్లు కోసుగాఁ గట్టినా
రు. (ప్ర)

కోస్త. వి. (సం. కుష్ఠమ్.) చెంగల్యకోస్త, ఒకానొక
మందుచెట్టు, పారిభాష్యము. పు. పు. పు.

కోహళము. సం.వి.అ.పుం. ౧. కాహళ మనువాద్య
ము. ౨. ఒక జాతిమద్యము.

కోహళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాట్యకాస్త్రప్రప
రకుఁడైనయొకముని.

కోహో. వి. పరిహాసము చేయుటయందగుప్సవి కను
కరణము.

ప. ... కేలు చఱచి కోహో యని గేలినేయుగణి
కాకదంబంబులచప్పట్లు...అము, ర. 3౫.

కా

కొంకణము. సం.వి.అ.పుం. కొంకణదేశము.

కొంకణుఁడు. సం.వి.అ.పుం. ౧. కొంకణదేశాధిపతి.

౨. కొంకణదేశవాసి.

కొంతి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. మంతిదేశమున నుండునది.

కేఱుక యగుంధద్రవ్యము.

కొంతిమఁడు. సం.వి.అ.పుం. ఈఁటెకాఁడు, మంత
మును ఆయుధముగా పట్టువాఁడు.

కొంతేయుఁడు. సం.వి.అ.పుం. మంతికొడుకు.

కొంభకారి. సం.వి.ఇ.పుం. మత్తురవానికొడుకు.

కొఁగిలి=కవుఁగిలి. వి. డౌ. ౧. భుజాంతరము, క్రో
డము.

సీ. ఇటరమ్ము నన్నుఁ గొఁగిటఁ జేర్చు కొడుక
... భార. శల్య. ౧. ౧౮.

మ. పొలతుల గొఁగిట స్రచ్చియెత్తి తలఁబ్ర
ల్వొయించునవ్వేశ...పారి. పీఠి. ర.

ఉ. కొఁగిటి కాన చేసి నొడికారితనంబున ని
న్నుఁ దేల్చి రా, రాఁ గొఱ గానివాఁడ నము
...ఉ. పారి. ౧. ౬ర.

౨. ఆలింగనము.

ఉ. మోమటు ద్రిప్ప నేమి యొకము ద్వికరాకె
లతాంగి ప్రేమమై, వేమఱుఁ గొఁగి లియ్యఁ
గదవే బిగిచల్లన తొమ్ముఁ గ్రమ్ముచు. ఇందు.
౬. ౧౩౫.

జ: కొఁగిలిండు, కొఁగిలింత, కొఁగిలింపు.

కొఁగిలింమే=కవుఁగిలింమే. స. క్రి. (√కొఁగిలి.)

౧. ఆలింగనము చేయు.

గీ. ఇప్తమానన మైనయాహేమఖగము, నలుని
మానన మానందజలధియందు, గర్లశక్కులి
కలశంబుఁ గొఁగిలించి, యీఁదజేయుచు మృ
దుభాష నిట్లు లనియె. వైష. ౨. 2.

సీ. తరళతాటంకరత్నప్రభారింఘోగి గండస్థలం

బులఁ గాఁగిలింప. కాశి. ౧.౩. (ఇట 'ఆవరిం
చు' అని భావము.)

కాఁగిలింత=కవుఁగిలింత. వి. (✓కాఁగిలింఁ) అలిం
గనము.

చ. హృదయము లెప్పుడుం గదియకే తఱ చానె
డకాఁగిలింతలక. ఆము. ౨. ౬౨.

చ. ... వేములుఁ గాఁగిలింతచేక, గలయకయు
న్న దాశఁగలనా... చంద్రి. ౪. ౪.

కాఁగిలింపు=కవుఁగిలింపు. వి. (✓కాఁగిలింఁ) అ
లింగనము.

సీ. ... కరఁగింప నేరనికాఁగిలింపు. చంద్రా. ౯.
౧౪౮.

కొఁజ్జే=కవుఁజ్జే. వి. (సం. కపింజలః) కపింజలము,
పక్షివిశేషము.

ఆ. కారుకోడి కాఁజు కక్కర పూరేడు... పిట్ట
లెల్ల గూండ్ల బిట్టు చెలఁగ. యయా. ౧. ౧౧౩.
హంస. ౩. ౧౨.

కొఁగిలు=కవుఁగిలు.

కొక్కత్యము. సం. వి. అ. న. ౧. అకార్యము చేయు
ట. ౨. పశ్చాత్తాపపడుట. (మే. ని.)

కొక్క. వి. కాకధ్వని కనుకరణము.

కా. ప్రాతఃకాలము వాయుసంబు పణినావత్యోక్త
శాస్త్రంబులొక, దాతక్ష్ణములు చెప్పఁ డెవ్వ
యనుచందం బొప్పఁ గొ కా యనం, జాతు
ర్యం బలరార సుత్తరము విస్పృష్టంబు గాఁ గో
కిల, ప్రాతం బిచ్చెఁ దుహీ తుహీ యని గృహ
రామప్ర దేశంబులక. నైష. ౮. ౧౯.

కొక్కుటము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) కుక్కుటసం
బంధ మైనది.

కొక్కుటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. (పురుగులు
మొదలగువానిని త్రొక్కుతుండుటకై) కుక్కుట
మువల క్రిందికిఁ జూచుచు నడచునట్టియతి. ౨.

కపటము కలవాఁడు, వంచకుఁడు, దాంభికుఁడు.
కొక్షము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) కుక్షిసంబంధ మై
నది.

కొక్షింభర్యము. సం. వి. అ. న. కుక్షింభరిత్యము,
పొట్టపోసికొనుట.

కొక్షేయకము. సం. వి. అ. పుం-కుక్షికి దగ్గఱగా
ఉంచుకొనఁబడినది-ఖడ్గము, కత్తి.

కొచ్చే=కవుచే.

(చేఁపమీఁదిపాలను, శల్కము; జంతుపులవర్ప
ముపొట్టు.)

మ. దివిజద్వేషి నుదారనారిచరమూర్తిం ద్రుంచి
చాతుర్య మొప్ప వడిం జొకపుఁడెల్లకాచు
గమిదంభం బొంద మైఁ దాల్చివే, దవిగుడ్డా
క్షరపంక్తి ... ఆము. ౪. ౧౭.

సీ. క్రొవ్విసపండులఁ గొన్నిటిఁ గమలిచి కత్తితా
లను జివ్వి కాచు గడిగి. ప్రబంధ. ౨౧౦.
(మాంసము.)

మ. ... కాచుదొ, బృగుదుల్ చన్నులు హేమ
కుంభములె... మల్లభూ. వై. ౧౬.

వ్లో. స్తనా మాంసగ్రంథి కనకకలశావిత్యుపమి
తా. సం. భర్తృ. వై. ౧౬.
(దుర్గంధము)

సీ. ఏరాజువివిధపుష్పరాధనమున గం గాధరుతల
మీఁదికాచు మానె. నరస. ౧. ౩౫.

కాచుమేపరి=మాంసము తినువాఁడు.

సీ. ... పలలాశి కాచుమేపరి యనఁదగు. ఆం. భా.
౩. ౬.

కొటకికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను
చంపి మాంసమును విక్రయించి జీవించుకొనఁబడు
వాఁడు.

కొటలేక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనయింటనే యుం
డి పని చేయునద్రంగి, స్వతంత్రుఁడైనద్రంగి.
(వృత్తి. గ్రామతత్తుఁడు.)

కాటికుడు. సం.వి. (అ. ఈ. అ.) ౧. పలతో తిరు
గువాడు. ౨. కపటముతో వర్తించువాడు. వి.
అ. పుం. మృగపక్ష్యదులను చంపి విక్రయించి జీ
వించుక సాయివాడు.

కాటిలికుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧-కుటిలగతిచే
మృగముల బట్టువాడు-వేటకాడు. ౨-కాటు
తో నిష్పలను గ్రహించువాడు-కమ్మరి.

కాటిల్యము. సం.వి. అ. న. ౧. పంకర. ౨. కపటము.

కాటిల్యుడు. సం. వి. అ. పుం-కుటిలుడు-చాణ
క్యడు.

కొటుంబము. సం.వి. (అ. ఈ. అ.) ౧. కుటుంబము
నకు కావలయునది. (ద్రవ్యము, మొ.) ౨. కుటుం
బసంబంధ మైనది.

కొటుంబికుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) ౧. కుటుంబ
భరణము చేయువాడు. (ఇంటిపెద్ద, యజమానుడు.) ౨. కుటుంబములోనివాడు.

కొటుడు. సం.వి. (అ. ఈ. అ.) ౧. సంతయింపవ
సించునది; స్వతంత్రమైనది, స్వేచ్ఛ గలది. ౨. ఇం
టె డెరింగినది, పెంపుదైనది. ౩. కపటముతో కూ
డినది. ౪. బోసులో నున్నది.

కొడీలు=కవుడీలు. వి. బి. నమస్కారము.

వ. ... భక్తలోచనమందలిభవస్సు స్వామికీ
డీలు గోమంతపర్వతమందలిశౌరికి మోడ్చు
గేలు... ప్ర బంధ. ౮౦౦.

కొడు=కవుడు.

(కపటము)

అం. భా. ౧. ౧౩౮.

కొడువు=కవుడువు. వి. మాదిరి, కైవడి.

సీ. కైవడి కైవలి కయినడి కొడువు మాదిరి పోలి
క మాడ్కి పురుడు, పోలిక యనగఁ బూ
ల్పొందు నుపమ చేదు... అం. భా. ౨. ౩౦౨.

కొణపదంతుడు. సం.వి. అ. పుం. కాంతనవుడు,
భీష్ముడు. (త్రి. ని.)

కొణపుడు. సం.వి. అ. పుం-శవములను తినువా
డు-రాక్షసుడు, రక్కసి. ౨-కోగమును పోల
చువాడు-నైర్వతుడు, మూలతేడు.

కొణ్యము. సం.వి. అ. న. చేతులు ఈచవోవుట.

కొత్తుకము. సం.వి. అ. పుం. ౧. అనుభవింపనిద్రవ్య
మును గూర్చినయాశ, తపతప. ౨. పెండ్లియం
దు చేతఁ గట్టుకొనెడితోరము. ౩. ఉత్సవము,
పండుగ. ౪. సంతోషము. ౫. వేడుక, విసోదము.
౬. వరుసగా వచ్చిన మేలు, కల్యాణవరంపర. ౭.
ఇచ్చు, కోరిక.

కొత్తుకాగారము. సం.వి. అ. న. క్రీ. దాగృహము.

కొత్తుకి, సం. వి. (న్. నీ. న్.) కొతుకము గల
వాడు.

కొత్తుకితుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) కొతుక
గలవాడు, తమి గలవాడు.

కొత్తుహాలము. సం=కుత్తుహాలము.

కొదాలీకుడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకసంకీర్ణజాతి
వాడు. (బాలరివానికి చాకలదానియందు పుట్టిక
వాడు-కల్ప.)

కొద్దాలికుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) గుడ్డతో
త్రవ్వకొని జీవించువాడు.

ఉ... సత్కవుల్, హాలికులైన నేమి గహనా
తరసీమల గండమూలకొద్దాలికులైన నేమి
నిజదారసుతోదరపోషణార్థమై. భాగ. పీఠి.

కొద్రవికము. సం. వి. అ. న. సావర్పలవగము.

కొద్రవీణము. సం.వి. అ. న. ఆర్లు పండుఘమి.

కొను¹=కవును¹. (చూ.) వి. ౧. నడుము, మధ్యము.

ఉ... ఇందుబింబముకొని మృననీడు మోము 13
క్రేపులు మూపులు కొను గానరా, ద్రవ్యకల్ప
వానివికచాంబకముల్ శతపత్రకైత్రయల్.
మనుచు. ౩. ౬.

సీ. అన్నవకాండీగయందంబు మది నిల్పు జఘన
చక్రంబుపై జలుపు దృష్టి భార. ఆది. 3.
3౮.

చ. అను వగుకానుడీగె లసియాడఁ బయోధర
ముల్వణంకఁ గా. భీమ. ౫. ౧౦౩.

౫. లస్తకము, ధనుర్ద్యము, వింటినడుము.

చ. పిడికెడుకానుఁ గొప్పఁ గని ప్రేమఁ ద్రివ
క్ర సమాంగిఁ జేసి తే, బిడికెడుకానుఁ గొ
ప్పఁ బయిపెచ్చుగుణంబును గంటి నంచు నే,
ర్పడఁగ నిజశ్రీవక్త్రయుఁ బాపఁగ మ్రొ
క్కెడునానుమాలిపై, జడిగొన నమ్మ లీను
హరికార్జుధనుర్వ్రత గామఁ గాపుతఁ. ఆము.
౧. ౮.

కాను² = కవును².

కౌపము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కూపసంబంధ మై
నది. (జలము, మొ.)

కౌషేనము. సం. వి. అ. న. గ. అకార్యము, పాపము.

౨. గుహ్యంగము. 3. గోచి.

కౌబేరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుబేరసంబంధ
మైనది. (దిక్కు, మొ.) వి. అ. న. గ. చెంగల్వ
కోస్తా 1. ౨. ఒకదినునుపిండివంట.

కౌబేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుబేరుఁ డున్నదిక్కు,
ఉత్తరదిక్కు.

కౌబము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుబ్జనకు సంబం
ధించినది.

కౌంభకార్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. కుమ్మరవానికూ
రురు.

కౌమారకము, సం. వి. అ. న. వయోవస్థాభేదము, కా
మరము.

కౌమారము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. కుమారు
నకు సంబంధించినది. ౨. కుమారస్వామికి సంబం
ధించినది. వి. అ. న. ౧. అయిదేండ్లవఱకు నుండు

వయస్సు. (మూడవసంవత్సరము మొదలుపెనిమి
దవసంవత్సరమువఱకు నుండు వయస్సు అని కొం
దఱు. పదునాఱు సంవత్సరములవఱకునుండు వయ
స్సు అని కొందఱు. ముప్పది సంవత్సరములవఱకు
నుండువయస్సు అని మఱికొందఱు.)

కౌమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. బ్రహ్మచర్యమున
నుండువానిని పెండ్లియాడిన స్త్రీ. ౨. సప్తమా
తృకలలో ఒకతె.

కౌమారికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కానీనుఁడు,
పెండ్లికానిదానికి పుట్టినకొడుకు.

కౌమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అవివాహితకన్యను
పెండ్లియాడినపురుషుఁడు.

కౌముదము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.

కౌముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧-కుముదములను ప్రకా
శింపఁజేయునది-వెన్నెల.-భూజనులను సంతోష
పెట్టునది-౨. కార్తికపూర్ణిమ. 3. ఆశ్వయుజ
పూర్ణిమ. ౪. ఉత్సవము, పండుగు. ౫. కార్తికా
త్సవము. (త్రి. ని) ౬. దీపోత్సవతిథి.

కౌముదీవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. దీపపునెపై, దీ
పస్తంభము.

(ఇట్లే: కౌముదీద్రుమము, మొ.)

కౌమోదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విష్ణుని గద.

కౌరవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కురువులకు సంబం
ధించినది.

కౌరవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కురువంశపువాడు.

కౌరవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. కురువంశపువాడు.

౨. కురుదేశపురాజు.

కౌరు=కవురు.

కౌర్వము. సం. వి. అ. పుం. వృశ్చికలగ్నము.

కౌలటినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భిక్షుకియు పతి
వ్రతయు వివదానికొడుకు.

కౌలఁబేయుఁడు. సం. ౧=కౌలటినేయుఁడు. ౨=
కౌలఁబేరుఁడు.

కౌలఁబేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కులటాపుత్రుఁడు,
అంకుటాలికొడుకు.

కౌలము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కులమునకు సంబం
ధించినది. (ఆస్తి, మొ.) వి. అ. న. శాక్తేయమ
తము; శాక్తేయమత గ్రంథము.

కౌలవ. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతి.) బవాదికరణముల
లో ఒకటి. (చూ. కరణము.)

కౌలాలకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుష్పకచే చేయఁ
బడినది. (మూఁకుడు, మొ.)

కౌలికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వంశపరంపరగా
వచ్చినది. (ఆచారము, మొ.)

కౌలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కౌలుఁడు, పాపండుఁ
డు.

కౌలీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులక్రమాగతము,
వంశపరంపరగా వచ్చినది. (ఆచారము, మొ.)
వి. అ. న. ౧. నింద, అపవాదము. ౨. కుకార్యము,
నిందింపఁదగినపని. ౩. పశుపక్షి సర్పములపోట్లాట.
౪. యుద్ధము, జగడము. ౫. కులీనత్వము, గొప్పవం
శమునందలి పుట్టుక. ౬. గుహ్యపయవము.

కౌలు=కవులు. వి. (హిం. ఖౌల్. క. కవులు, కౌలు.
త. కవుల్.) ౧. రాజాదులు ప్రజలు మున్నగువారి
కిచ్చునొడంబడిక, అధయపత్రము.

నీ. కౌలన నభయపత్రాభిధయలరుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౧౦౮.

గీ. సాహెబును బావు నీవనుజంకు వొడమి, కా
లు గావలె ననుటయే కంటకంబై. రం. గా. ౨.
౧౭౧, ౧౫౧.

క. మేరై నసరకు లాతని, కౌలున దిగు మాట నిజ
ము కలవాఁ డగుటకొ. శుక. ౧. ౮౭.

కౌలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శాక్తేయమతా

వలంబి. ౨. శాక్తేయమతాచారము నెఱిగినవాఁ
డు. ౩. సత్కులమున పుట్టినవాఁడు. (వాచ.)

కౌలేయకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మందికుల
మున పుట్టినది. (మే. ని) వి. అ. పుం. కుక్క.

కౌళ(ళు)త్థము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఉలవ
లకు సంబంధించినది. ౨. ఉలవలలో చేయఁబడిన
ది. (భక్ష్యది.)

కౌళ(ళు)త్తీనము. సం. వి. అ. న. ఉలవలు పండు
భూమి.

కౌశలము. సం. వి. అ. న. ౧. క్షేమము, సుఖితి.
౨. నేర్పరితనము.

కౌశలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కుశలప్రశ్నము, క్షే
మాదుల నడుగుట. ౨. కానుక.

కౌశల్యము. సం=కౌశలము.

కౌశాంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుశాంబుఁ డనువానిచే
నిర్మింపఁబడినది-ఒకపట్టనము.

కౌశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పానపాత్రము. (వాచ)

కౌశికఫలము. సం. వి. ఆ. పుం-కౌశమం దున్నఫ
లము కలది-నారికేళము, కొబ్బరిచెట్టు.

కౌశికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఒజయం
దుంపఁబడినది. ౨. గుడ్లగూబకు సంబంధించినది.
౩. కుశికవంశమున పుట్టినది. వి. అ. పుం. ౧. గు
డ్లగూబ. ౨. గుగ్గిలపుంజెట్టు. ౩. ముంగిస. ౪.
మజ్జ, నెనడు. ౫. శృంగారరసము. (త్రి. ని)

కౌశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఒకనది. ౨. దుర్గ.

కౌశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. విశ్వామిత్రుఁడు. ౨.
పాములవాఁడు. ౩. ఇంద్రుఁడు. ౪. కౌశాధ్యక్షుఁ
డు. ౫. నిఘంటువు తెలిసినవాఁడు. (హేమ. ని.)

కౌశేయము. సం. వి. అ. న. ౧-పట్టుకాయనండి
బయలుదేరినది-పట్టు. ౨. పట్టుబట్ట. (హ. కా
షేయము.)

కాసలేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం-కాసల్యకొడుకు-
 ౪. రాముడు. (కల్ప)
 కాసల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోసలదేశపురాజుకూ-
 తుడు, దశరథునిశ్యేష్ఠపత్ని, రామునితల్లి.
 కాసల్యాయని. సం. వి. ఇ. పుం. రాముడు, కాస-
 ల్యకొడుకు.

కాసీదము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) కుసీదసంబంధ-
 మైనది.

కాసీద్యము. సం. వి. ఆ. న. గ. కుసీదభావము, వడ్డి-
 బీజము. ౨. ఆలస్యము. ౩. తంద్ర, కునికిపాటు.

కాసుంభము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గ. కుంకుమ-
 పూవుతో చేయబడినది. ౨. కుంకుమపూరంగు వే-
 యబడినది. వి. ఆ. పుం. అరణ్యకుసుంభముకీ (రా. ని)

కాసుము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుసుమసంబంధ-
 మైనది. వి. ఆ. న. గ. మకరందము, పూచేసె. ౨.
 పుష్పపరాగము, పుప్పొడి. ౩. పుష్పాంజనము, ఒ-
 కవిధ మైనకాటుక.

కాస్మతికుడు. సం. వి. ఆ. పుం -కుమార్తమున పో-
 వువాడు-కవళికాడు, పంచకుడు, మోసకాడు.

కాస్తభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ-కుస్తభమందు (=స-
 ముద్రమునందు) పుట్టినది- విష్ణునక్షత్రమునందలి
 మణి. ౨. ఒకజాతినూనె. ౩. (తంత్ర.) వ్రేళ్లతో
 పట్టుకొకవిధమగుముద్ర.

క్ర

క్రంగు=కంగు. వి. (త. కఱంగు=మ్రాంగు) గంట
 మొదలగువానిధ్వని కనుకరణము.

ఉ. ఆంగదః దత్స్వయంవరమహామహానైభవకేళి
 హూతికిక్, గ్రం గన గంటపై గొడుపు వ్రా-
 లుట యెన్నఁడో నాటనుండియుక్. నైష.
 ౩. ౨౫.

ద్వి. క్రంగున వజ్రంబు గదిసినకొండ, భంగి శబ్ద

ము పుట్టఁ బ్రభు విట్టు లనియె. శ్రుభ. ౪.
 ౧౨౫ పా. ౨౦ పం.

చ... క్రంగనఁ దనుదాన మ్రాయుజయఘంటిక
 ...పిక్ర. ౫. ౧౨౫.

క్రంచేఱు=క్రచ్చేఱు. క్రి. విణ. ద్రు. (క్రంచు+
 అజ్జ)

(శ్రీఘ్రముగా)

క... ఉమేశాస్త్రమునం, గ్రంచఱు నంతకుపురి-
 కేఁ, గించితఁ బాలోమకాలకేయాసురులక్.
 భార. ఆర. ౪. ౮౬.

(ఎడతెగకుండ)

సీ. క్రంచఱు నీరిలో ముంచుచు నెత్తుమఁ గారించి
 తీరంబు నేరఁ జెట్టు. భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.

క్రంత¹. వి. పెండ్లికొడుకువారు పెండ్లికూతునకుఁ
 దీసికొనుపోవు ప్రధానద్రవ్యము. (కంత-వా.)

వ... అభిమన్యునకు శృంగారంబు నేయించి...
 మణిగణంబులు నంబరనికరంబులుఁ బుష్పపుం-
 జంబులు ఫలప్రచయంబులు లోనుగాఁగల
 యోగ్యవస్తువుల విస్తరిల్లినక్రంత నడవ...
 భార. విరా. ౫. ౩౮౯.

గీ. దగ్గఱ ముహూర్త వేళ యోదశరథేంద్ర, యో-
 లయాలస్య మని మాను లెచ్చరింప, మహిత
 మణిహేమవస్తునామగ్ని మెజయఁ, గ్రంత
 నడిపించి తామును గదలి రపుడు. రామా. ౪.
 ౧౧౪.

ద్వి. క్రంతలు గొని పుణ్యకాంతలు నడువ. రం-
 రా. బాల. ౭౫ పా. ౨౧ పం. నైష. ౬. ౬౮.

క్రంత²=కంత. వి. (సం. గర్తః) గ. సందువ్రోవ;
 వ్రోవ; రథ్య, రాజపీఠి.

సీ. రచ్చలు క్రంతలు రాజమార్గంబులు విపణిదే-
 శంబులు విశదములుగఁ, జేసిరి... భాగ. ౧౦
 పూ. ౧౭౧౭.

చ. చొరనిబిలంబులుక్ వెడలఁ జూడనిక్రంత-
 లుఁ గాలు రావడం, దిరుగనివ్రోవలుక్... జి-

రుగనిచీరలుం గలవె చేరినయీసురకోటి క
చ్యుతా. ఉ. హరి. గ. గ3గ.

ఉ. అంతటలంకలోనఁ దగ నక్కడ నక్కడ వా
డవాడలం, గ్రంథలఁ గ్రంథల నిలిచిక్రచ్చ
అమూఁకలు గట్టి...భా. రా.యు. గ3గ.

వ...ఈమహాత్మ్యవంబులలో నిట్టిగలబలు నేయు
దురే మీయట్టి బలుబంట్లకు సందిక్రంతలజ
గడంబులు వలదని తోడ్కొని చని...ద్వా.
2. 30. (సందిక్రంతలజగడములు:-అల్పకల
హములు అని భావము.)

మ. ప్రజ లెల్లం బురిఁ గ్రంతక్రంతల మహాపా
పంబుగాఁ బల్కెడుక. హర. 2. 27.

నీ...క్రంతలఁ బన్నీరు గలయుఁ జల్లి. నీలా. 3.
ర3.

2. రంధ్రము, చిల్లి.

మ. ఇనజం డేకశరాసుఁ డయుఁ బదివే రేసెక
శితాస్త్రంబు లందున మే నంతయుఁ గ్రంత
లైన దశవక్త్రం డంత మూర్ఖిల్లి...ఉ. రా. 3.
303.

ఉ...నృపాలదేహముక, గ్రంతలు చేసి చొచ్చె
విశిఖంబులు...జై. భా. 2. 27.

చ...కనుఁ గ్రంతల మంతలఁ బోసినట్లు బో, రనఁ
గడుబాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగ నేడ్చుచు
...పాండు. 3. ౯0.

3. రచ్చ, సభ.

ద్వి. తనజాడ తెలిసి క్రంతమఁ దీసి రేని, మనము
న బెదరక మానంబు విడిచి, కట్టుఁ గొట్టును బ
డి...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 23 పం.

క్రందకుఁడు. సం. విణ. (అ.దికా.అ) గ. ఏడ్చు
వాడు. 2. ఏడ్పించువాడు.

క్రందత్. సం. శత్ర. గ స్పర్థచే యోధులు యుద్ధ
మునకుఁ బిలుచుకొనుచున్న. 2. ఏడ్చుచున్న.

క్రందనము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లి. (వాచ.) న.
గ. రోదనము, ఏడ్చు. 2. ధ్వని. (వై. ని.) 3. స్ప

ర్థచేత యోధులు యుద్ధమునకు పిలుచుకొనట.
(అమరమున.)

క్రందనీయము. సం=క్రందితవ్యము.

క్రందయత్. సం. శత్ర. ఏడ్పించుచున్న.

క్రందయిత. సం. విణ. (యు. శ్రీ. యు) ఏడ్పించు
వాడు.

క్రందిత. సం. విణ. (యు. శ్రీ. యు) ఏడ్చువాడు.

క్రందితము. సం. వి. అ. న=క్రందనము.

క్రందితవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) స్పర్థచే
యోధులు యుద్ధమునకుఁ పిలువఁ దగినది.

క్రందిల్లు(లు). అ. క్రి. (4 క్రందు) గ. మ్రోగు

క. అందముగ వీరకాహళ, దుందుభినిస్సాణశంఖ
తూర్వంబు లొగిక, గ్రందిల్లె ... వీర. ర.
గ2గ.

2. కేకలు వేయు.

క. స్కందగణేశులు వోడై, క్రందిలి యరుడలఁ
దలుమ గణినాథబలం, బందంబు చెలఁగి యా
ర్పుల, సందడి మి న్నంది కృష్ణుడై న్యముఁ రాఁ
కక. పద్మ. గం. గ23.

క్రందు. అ. క్రి. (సం. క్రంద్) గ. మ్రోగు (మా.
క్రందిల్లు) 2. విలపించు.

గీ ... కృతేఘ్ను ను గ్రకంటకసముదయముమీఁ
దఁ, గ్రంద నదిమియు మతియు దుఃఖముల
తెట్టు, తెఱుగు లెన్ని యన్నింటను బలుకు
రధిచ. భార. ఆను. ర. 223.

వి. గ. క్రందనము, మొట్టు.

నీ...క్రందనఁ గాఁ దగుఁ గ్రందనంబు. ఆం. భా.
2. 223.

2. అలిదారుణ మైనస్వని.

నీ. సిరిఁ బాసియును నొక్కచింతయు లేక ఏము

క్రందదంగిన జలధివోఁదె. భార. శాం. ౪.
౪౧౨.

సీ...అతిదారుణధ్వని అం పన అం తన అంపియ
నగఁ గ్రందన విలసిల్లు...ఆం.భా.౧.౧౨౧.
భార. ద్రో. ౨. 33౫.

3. సంజడి, సమృద్ధము.

సీ. ఉత్సవనందర్శనోత్సవ లైపోయి కడుఁబెద్ద
ప్రాద్దయ్యఁ గొడుకు లేల, మనలిరా కార
పుర వినువక వైరంబు గావించుపాపస్వభా
వు తెఱిగి, క్రందునఁ జంపిరొ...భార.ఆది.
2. ౨౦2.

ఉ. కామవిలోభకస్పృహల గర్వపరంపర క్రందు
వాసి హృదయమరసస్థితుం డగునదాశిపుఁగాం
చి...హరి. పూ. ౧. ౧౦.

౪. ఉపద్రవము.

గీ. బహువిధంబులఁ బగతుర బరవసమున, నితై
అంగునఁ గలుగుక్రందల్లనోర్చి,నిల్చి గెల్చి
న సత్కీర్తి నెగడుఁ గాక. భార. విరా. ౪.
౬౨.

గీ. ఏల వ్రేవల్లెకెద్దవా టిల్లు వెట్టి,గొనిరి కృష్ణుఁ
బోచిచ్చినఁ గ్రూరు లైన, రక్కసులు లోను
గాఁ జేయుక్రందు లెల్ల, నుడువఁ దమకు ది
క్రై నవాఁ డొరుఁడు గలఁ డె. హరి. పూ. ౮.
౧౮౧.

ద్వి. కలహంబు గానోపుఁ గ్రందు గానోపుఁ, బ్రశ
యంబు గానోపుఁ బ్రజలకు నింక. పండితా.
మహిమ. ౨౫౯ పా.

౫. అతిశయము.

చ. ... చూడ్కు లా, కులపడి చూపుపండువులు
గోరగఁ గోయ్యల క్రందు చేష్టితం, బులఁ ద
డఁబెట్టె భావములపూఁపు బయల్పడ వారి నిద్ద
అఁ, బలసి మరుండు తుల్యరసపాకముతీపులు
గ్రోల్చె విస్తరిత. హరి. ఉ. 3. ౮.

౬. ... ప్ర, స్పందితపాతకరవముల, క్రందున ధ

ర్వజాడు మేలుకనియె నరేంద్ర. భార. ద్రో.
3. ౬.

క్రందుగఁ=౧. అధికముగా.

ప. ... ఆందంద క్రందుగా మండుచేదివియలు
చెందోపలును గా...మనుచ. ౫. 2౧.

౨. ఒక్కొక్కటిగా.

సీ. విందానువిందులు గ్రందుగ వెనఁ గుంతిభోజుని
నాతనిపుత్రుఁ దాకి,రి...భార. భీష్మ. ౧.
౨౬౬.

క్రందగు=గుంపగు.

మ...గుభాలునఁ లకుముకుల్ క్రందై పడుకొ
లేచు...ఆము. ౧. ౫2.

క్రందునేయ=భేదముపుట్టించు.

ఆ. సూతపుత్ర యితఁడు నాతలఁ బెద్దమో, పెత్తి
నమ్మియున్నయిట్టివోటఁ, గ్రందు నేయ నా
కుఁ గాదని పైరించి,యన్న బ్రతికి తింక నూ
రకుండు. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౫౧.

శ్లో. సముద్యోతోయం భారోమే సుమహాన్ సా
గరోపమః, మిథో భేదో నమే కార్యస్తేన
జీవసి సూతజ. సం. భార. ఉద్యో. ౧౬౮. 3౧.

క్రందోనరించు=విరోధించు.

ఉ... వారి త్రిష్టలం, గ్రందోనరించి... దశకు.
౫. ౪౫.

జ: క్రందిల్లు, క్రందుకయ్యము, క్రందుకొను,
క్రందుపజుచు, క్రందుపాటు, క్రందుపడు.

క్రందుకయ్యము.వి. (√క్రందు) సంకులయ్యుద్ధ
ము, దొమ్మిజగడము.

చ. అనవుడుఁ గ్రందుకయ్యమున నప్పటికిఁ
మనవారు లాఁతివారని మది నేర్పరింప వస
మమ్మ...నిర్వ. ౫. ౧౨౪.

వ... ఉభయబలుంబులు నురవడించి కలయకొ
బెరసినం గ్రందుకయ్యం బయ్యె... భార.
కర్ణ. ౧. ౧౮౬.

క. వడిఁ గదియ కెందు మొనలకుఁ, గడు నచ్చెరు
వయనక్రందుకయ్యం బయ్యెన్. భా. రా.
యం. ౬౫౧.

క్రందుకొను. అ. క్రి. (క్రందు + కొను) ౧. అతి
శయించు; బహుళ మను, శతచగు.

చ. కని వినయంబు గ్రందుకొనఁగాఁ బ్రణమిల్లి
...జై. భా. ౭. ౭౪.

వీ. భీషణోత్తమహాయహేమవిఘోషంబు గరి
బృంహిశ్మార్తిఁ గ్రందుకొలుప. భాగ. ౬.
౩౬౯.

వ. సమయసముత్థానంబునం గ్రందుకొను రాజనం
దనులయందియల మొరపంబులతోడ నెడ తెర
సి. నైష. ౬. ౨౯.

వీ. సంతతిరెంసపరమహంస ప్రమోద, కారణమ
హావికస్పరకమలచక్ర, పూర్ణసదమలసరసు లే
పురమునందుఁ, గ్రందుకొనుచుండు నాచిదా
నందనగరి. ప్ర బోధ. ౧. ౩౯.

౨. నిండు.

ఉ. ... ఎల్లవోలులుం, గ్రిక్కిఱియంగఁ గ్రం
దుకొని కీశబలుంబులు ... భా. రా. కిష్కిం.
౫౧౩.

వీ. చూడ్కికి వ్రేకమై సురవిహనములచే గగన
మార్గం బెల్లఁ గ్రందుకొనియె. పారి .౫. ౬౭.

౩. మూఁగు, గుమిగూడు.

చ. పాడగన వేళ యబ్బె నని పొంగి కలింగశకాం
గముఖ్యులయ్యెడ నెడ యాక క్రందుకొని
యెల్లడల న్నెడలంగ...వను. ౧. ౧౪౭.

వ. ద్రవ్యంబుఁ దెచ్చి యిచ్చుమునున శ్లగుసర్వద
రులచేతులకుం గ్రందుకొని చేసాచిన ...
ఆము. ౪. ౫౩.

క్రందుపట్టు. స. క్రి. (✓ క్రందుపడు) కప్పు.

వీ. తులనీపలాశమంజులదామకంబులు గొస్తుభవ
దకంబుఁ గ్రందుపట్టుప, కాశీ. ౫. ౧౧౨.

క్రందుపాటు. వి. (✓ క్రందుపడు) సప్పుడు,
క్రందు.

గీ. ఇచ్చిధంబునఁ గ్రందుపాటింప యొన, భీష్మక
డఁక నీపైన్యంబు భీముబలిమిఁ, తేసి యాసిన
యును నప్పు సిక్కునడక, పోర నేమని చెప్ప
దుఁ గారవేంద్ర. భార. భీష్మ. ౨. ౧౦౩.

క్రందువ(చ)డు. అ. క్రి. (క్రందు + వడు) ౧.
సంకులము గాఁ బడు, గుంపు గాఁ బడు.

వీ. ధరణీతలంబు పాతాళంబునకుఁ గ్రుంగ నడువ
నింగికి నెత్త నతఁడె చాలు, గ్రహతారకాఘం
బు మహిఁ గ్రందునడ రాబ్బ నవి పొందునడ
నిల్చి నతఁడె చాలు. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౪౫.

౨. మూఁగు, గుంపును.

క. ఇలఁ గోలఁ దట్టుమన్ సం, బలి సంబలి యతు
చుఁ గ్రందుచడుజనములకున్, దొలఁగుచు నా
దుఁగుచు నా భూ, తలపతికడ కరుగుచెంచి తా
ని ట్లనియెన్. మార్కం. ౧. ౨౨౫.

క్రంద్యమానము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. ము.
ద్ధమునకుఁ బిలువఁబడుచున్నది. ౨. ఏడ్చిపోవకు
చున్నది.

క్రంద్యము. సం = క్రందితవ్యము.

క్రంప = కంప.

చ. కడఁక యెలర్చ నొడ్లకును గ్రంపలు వైచిము
...హరి. పూ. ౬. ౨౫. భార. ఆమ. ౩. ౨౩౫.

క్రకచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కేరకి, మొగలికీ. (త్రి. ని.)

క్రకచచ్చదము. సం. వి. ఆ. పుం. అంపసుసంజీహ
ఆములు గలది - మొగలికీ.

క్రకణము. సం. వి. ఆ. పుం. కక్కెరపక్షి. (కల్ప)

క్రకచపత్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కాకపక్ష
ము, లేఁకుకీ (రా. ని.) ౨. మొగలికీ (నాచ)

క్రకచపాత్తు. సం. వి. వ. పుం. అంపసుసంజీహ

దములు గలది-ఉపరవెల్లి; తొండ.

క్రచము. సం. వి. అ. పుం. న. అంపము. పుం.
వెలుతురు.

క్రకరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దీనము. వి. అ.
పుం. గ. కక్కరపక్షి. ౨. అంపము. ౩. వెలుతురు.

క్రక్కన=కక్కనము. విణ.

(కఠినము)

ఉ... తామరచూలిదేవి యా, క్రక్కనజవ్వనిం
గరము గారవ మొప్పుగఁ జూచి యిట్లునుకొ.
వైష. ౫. ౧౧౬.

జ: క్రక్కనపడు.

క్రక్కనపడు=కక్కనపడు. అ. క్రి. (క్రక్కన
+ పడు.)

(కఠినమగు)

క.తక్కినయాదనుజాంశజు, లక్కడఁ బడియున్న
శవము లటు ద్రొక్కుచుఁ బో, నిమ్మచుఁ జని
గంధవృక్ష, గ్రక్కనపడి కొట్టి రమితగదలం
దలలకొ. వేం. మా. ౩. ౧౧.

క్రక్కించు. స. క్రి. (✓ క్రక్కు) క్రక్కించే
యు.

(కడుపులోనిది వెలిపుచ్చు; వెడలించు)

ఉ... బా, ధించి మనుష్యహంసములు దిందును
గ్రొవ్వితి వాని నెల్ల గ్రక్కించెద... భార.
ఆది. ౬. ౨౯౪.

ద్వి. ఈసాధు వానిఁ గుయ్యడ సిగఁబట్టి, వీపుతీఁ
టంతయు విడిపించి యెదుట, దక్కించి పోయి
నధన మెల్ల మనుడఁ, గ్రక్కింపవన్న నే కల
హకంఠికనె. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౭౦ పం.

మ... భవద్దర్పంబు గ్రక్కింతు... ఉ. హరి. ౪.
౨౬౫. (పోగొట్టు అని భావము)

క్రక్కు=క్రక్కు¹. స. క్రి. కడుపులోనిది వెలిపు
చ్చు; వెడలించు.

క. నలుఁ దొల్లి యాక్రమించిన, కలి కళోట్టక
విషంబు గ్రక్కుచు నొడలకొ, వెలువడి నలు
నకు విహితాం, జలియై త న్నెలుగఁ జెప్పె
జంచలుఁ డగుచుకొ. భార. ఆం. ౨. ౧౭౦.
గీ. కఠమిడిగ్రద్దు నిప్పులు గ్రక్కుదృష్టిభాగ.
౧౦ ఉ. ౯౩౯.

మ. గద లన్యోన్యసహహతికొ మిడుఁగులుల్ గ్ర
క్కుంగ సారించుచుకొ. భార. ద్రో. ౧. ౧౦౫.

వి. వ్యాధివిశేషము, ప్రచ్ఛర్దిక.

గీ... క్రక్కునఁ జరిది యంచనగఁ దనరు, చుం
డుఁ బ్రచ్ఛర్దిక... ఆం. భా. ౨. ౧౨౭.

జ: క్రక్కించు, క్రక్కుపడు.

క్రక్కువ(న)డు. అ. క్రి. (✓ క్రక్కు) ఫలిత
మగు, తొట్టుపడు.

సీ. ఆక్రోశపరిదేవనాక్షరప్రాతంబు కంఠగద్గదిక చే
గ్రక్కునడఁగ. హర. ౩. ౯౨.

క్రక్కెర=కక్కెర. (శ. ర)

క్రచ్చేలు=క్రంచే. క్రి. విణ. ద్రు. (క్రచ్చు+
అలకొ-ఇది ఉభయసంబంధానిది. మా. కాన్యా.
౭. ౬౯) ౧. ఆమోగుముగా, నిష్ఫలము గానుండ
ఉ. ఇచ్చెద శక్తి నీకు విను మేర్పడ నాజిమదీయ
శత్రులం, గ్రచ్చుటఁ జంపి చంపి యది గ్రచ్చు
చేతికి వచ్చుచుండు... భార. ఆర. ౭. ౩౬౯.

౨. స్పష్టముగా.

చ. అహిపతికంకణుండు తనయలుడు గా మది
గోరి నిష్ఠకోఁ, దుహినధరాధరేంద్రుడు చతు
ర్దశదివ్యమహాబ్రహ్మ సును, స్పహముగఁ జేసె
నయ్యెడఁ బ్రచండతపం బచటకొ శివుం డను,
గ్రహమున నుద్భవించె నని క్రచ్చుటఁ బల్కు
బురాణసంహితకొ. భీమ. ౩. ౧౬౦.

౩. ఎల్లప్పుడు, సతతము.

చ. ఎఱిగితి నేను నిన్ను విబుధేంద్రుడ వీవు జ
గత్తయంబు గ్రచ్చుట భవదీయరక్షణమునం
ద వెలుగుచుండు... భార. ఆర. ౭. ౩౬౬.

ర. శీఘ్రముగా.

చ. తతీయగునంతకుఁ రిపునదగ్రత నైచుట నీ
తి నీవు నా, కఱవినయట్లు చేయుము తగం జని
యాతనిఁ గాంచి నన్ను నే, తెఱఁగున నైనఁ
బొందఁగ మదిం దలపోతయ కలై నేని క్ర,
చృష్టమునివర్ణవాహనుడనై చనుదె వ్వును
మంతఁ దీతఁడ౯. భార. ఉ ద్యో. ౧.౧౭౬.

చ... క్ర, చృష్టఁ దనశ్రేవ నున్న ఘనచాపముఁ
దాల్చి... భా. రా. యు. ౧౮౮౧. ఆం. భా.
3. ౭౧.

౫. అనాలోచితముగా.

చ. చీటలతనఁజునం దగవు చిత్తమునం దలపో
యలేక మం, దఱ నటు వోవనిచ్చితిఁ బితా
మహుఁడు౯ జనకుండు నింకఁ గ్ర, చృష్ట నిలఁ
బంచి చక్కనగ మక్కడ నెవ్వరి తేని మద్ద
లం, ఔఱుఁగక యీడలంచినను నే నది యే
టికి సప్తుతించెడ౯. భార. ఉ ద్యో 3. ౩౬౧.

౬. ఇది సందర్భమునుబట్టి సవితాసముగా మున్న
గునర్థముల నిచ్చును.

ఉ. క్ర చృష్ట వేట వచ్చి యిల కణ్వుమహామునిఁ
జూచి పోవఁగా, వచ్చితిమి ... భార. ఆది.
౮. ౨౭.

క్రమ్య. వి. ౧. ధాన్యాదులం దలిపనికీమాలినపదా
ర్థము. (పొల్లు, మొ.)

గీ. గూనివాఁడును బిచ్చుకకుంటు గుజ్జఁ, గొలుచు
లమ్మువోఁ గ్రచ్చులు గలిపి... పూర్వభవమున
లాభఁబుఁ బొందినారు. భార. ఆను. ౫. ౧౦౮.

౨. శేనినత్రాడు లోనగువానియం దుపయు క్తము
కానితృణాదులయంశము. (శ. ర)

3. శోపము.

క. వచ్చుటయుఁ గాక నోరికి, వచ్చినయ క్షేపురే
గి పదదరుఁ జూడ్కి౯, గ్రచ్చెగయఁ బో
వుచున్నాఁ, డచ్చెరు విది తెలియఁ జెప్పమా
నా కనుడు౯. వేం. పంచ. ౧. ౬౦౨.

ర (= కచ్చు⁴.) కాంత, శోరిక.

గీ. మెట్టవాల్చిట్టరా మేనిట్టవేల్పు, క్రచ్చు లో
డఁగూర్చి మము నిచ్చ గాచు గాత. ఆచ్చ.
రా. బాల. ౮.

నీ. కటివేల్పుచూడ్కి౯ జక్కర లుబ్ధిపాఱక బా
గ్రచ్చుఁడైరులు పండఁ గలవె. నీలా. ౧. ౧౦౩.

స. క్రి. చుట్టుకొను.

వ... చుచ్చరం కిచ్చం జెచ్చు పెరుగం కెచ్చరం
జొచ్చి క్రచ్చి... పులుఁగు కలగుండుపజ్జచి
చఱచినం గనలి దనుజుండు ... రామా. ౫.
౧౯౯.

జ: క్రచ్చుట, క్రచ్చుకొను.

క్రచ్చుకొను. స. క్రి. (✓ క్రచ్చే) ౧. చుట్టుకొ
ను; ఆక్రమించు, ఆవరించు.

క. వచ్చి వసురాజశేఖరుఁ, డిచ్చినముద్రికలతాం
గియె డుట నిడి చెలువ్, గ్రచ్చుకొని యడుగ
నిట్లు, నచ్చేడియ దనయదంత మాద్యంశము
గ౯. వసు. ౮. ౫౭.

ఉ. వచ్చునువర్ణగౌరి జనవర్యమూరి విశోచనం
బుల౯, గ్రచ్చుక పట్టి యచ్చటిభరాపతిసా
నునికాయ మయ్యెడ, నైచ్చి నుతించె... చం
ద్రి. ౫. ౩౬, ౮. ౧౦౭.

౨. కదియు, చేరు.

వ... పెచ్చు పెరుగునచ్చపులబచ్చలచాయు మె
చ్చులునేయఁ బచ్చికల మచ్చికల విచ్చలవిడిఁ
గ్రచ్చుకొని మెనవ నుంకించునంకంపురాజం
క జంకించి... వసు. ౨. ౧౧.

క్రతుదు హుఁడు. సం. వి. హ. పుం-క్రతు
లను పాడు చేయు వాఁడు- రాక్షసుఁడు.

క్రతుదు కుక్కు. సం = క్రతుదు హుఁడు.

క్రతుధుట్టు. సం = క్రతుదు హుఁడు.

క్రతుధ్వంసి. సం. వి. న. పుం-దక్షయజ్ఞమును
ధ్వంసము చేసినవాఁడు- శివుఁడు, జన్నపుగొంగ.

క్రతుపతి. సం. వి. ఇ. పుం. యజ్ఞకర్త, యజమానుడు.

క్రతుభు(క్తు)జుడు. సం. వి. జ్. పుం. దేవత, జన్మపుండిడి.

క్రతురాజము. సం. వి. అ. పుం. గ. రాజనాయకు. ౨. అశ్వమేధము.

క్రతురాట్టు(టు). సం. వి. జ్. పుం=క్రతురాజము.

క్రతువిక్రయి. సం. విణ. (వ్. జీ. వ్) ధనమును దీసికొని క్రతుఫలమును ఇతరులకు ధారపోయువాడు.

క్రతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. యజ్ఞము. ౨. విష్ణువు. ౩. ఒకానొక ప్రజాపతి.

క్రథత్. సం. శ త్ర. హింసించుచున్న.

క్రథనము. సం. వి. అ. న. గ. హింస. ౨. ఛేదనము, నలుకుట.

క్రథనీయము. సం=క్రథితవ్యము.

క్రథిత. సం. విణ. (బు. ప్రీ.బు.)=క్రథకుడు.

క్రథితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హింసించు దగినది.

క్రథ్యమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) హింసించబడుచున్నవాడు.

క్రథ్యము. సం=క్రథితవ్యము.

క్రన్న=క్రన్నన. క్రి. విణ. ద్రు. గ. శీఘ్రముగా.

తరలతరుణి ద్రౌపది యిట్లు పాండవధార్తరాష్ట్రుల దైవశీ, కరపరస్పరకోపవేగము గ్రన్నఁ బాచి విపత్తిసా, గరనిమగ్నుల సుద్ధరించె...నిజే శుల...భార. సభా. ౨. ౨౬౮.

౨. పిమ్మట.

గీ...మున్ను త న్నోటు, వడియెనో నన్ను మున్నోటువడి విభుండు, గ్రన్నఁ ద న్నోటువడియె

నో యన్న నాకు, నెఱుంగఁ జెప్పుము దీని నీ నెఱుంగుదేని. భార. సభా. ౨. ౨౦౯.

౩. మరల.

ఆ. ఇన్ను కేంద్రచేత మున్న గృహీతమై, యున్న నాకరంబు గ్రన్న నింక, నొరుల కర్హ మగు నె...భార. ఆది. ౩. ౧౬౮.

క్రన్నన=క్రన్న.

(శీఘ్రముగా, చయ్యన.)

గీ...క్రన్నన నన, నపుశ మన బిరాన నా నొప్పుచుండు, యుడితిచదతుల్యములు గాను జంద్రమాళి. ఆం. భా. ౩. ౭౧.

(పిమ్మట)

మానిని. కన్నుల నిప్పులు రాలఁగ నిట్లు గర్వమున నిహగాధమ నీ, యన్నకు మృత్యువు నన్ను నెఱుంగవె ప్రాణము లిప్పుడు వ్రాలెచ్చ నం, చున్నతశాతకపాణిము ద్రిప్పుచు సుగ్రతఁ దాఁకిన నిద్దఱకుఁ, గ్రన్నన శక్రసుపద్మలకయ్యము కైవడి ఘోరరణం బొదవెఁ. మార్క. గ. ౩౭.

క్రమకము. సం. విణ. (అ. మికా. అ) గ. సక్రమము, క్రమము కలది. ౨. పోవునది, వెళ్లునది.

క్రమకుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. వేదమందలిక్రమపాకమును దెలిసినవాడు. ౨. వేదమందలిక్రమపాకమును జదువుచున్నవాడు. (కల్ప)

క్రమణము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. న. గ. పాదము. ౨. పాదవిక్షేపము, అడుగిడుట. (శే. ని.)

క్రమము. సం. వి. అ. పుం. గ. అడుగిడుట, పాదవిక్షేపము. ౨. అడుగు. (శే. ని.) ౩. జరుగుట. (ఉదా: కాలక్రమము) ౪. వరుస. ౫. అనుష్ఠానము, ఆచరణము. (శిశు. ౧౪. ౫౩. వితతక్రమే=విస్తృతానుష్ఠానే-మల్లి. వ్యా.) ౬. కల్పము, విధి. (మే. ని-శే. ని.) ౭. అణుముట, ఆక్రమించుట. ౮. బలిమి, శక్తి, సామర్థ్యము. (వి. ని.)

౯. పద్ధతి, ప్రకారము, విధము.
(రేణుక) శ్లో. నేత్రక్రమేణోపరహోధ సూర్యమ్.
సం. రఘు. ౭. ౩౯. (నేత్రక్రమేణ=బట్టవిధమున)
సీ. వల్లంబు పోనాడువైశ్యునికేవలము గాలు గాలి
నప్పిల్లిక్రమము దోష... గీ. ఎనసి చరియిం
చు పీట నాహేమరేఖ. హంస. గ. ౨౨౦.
గం. ఒకవిధ మగునేదపాతము. గం. విన్యాసము.
(వాచ.) గ౨. కంఠము, వణఁకు. (వి. ని.)
క్రమింమే=క్రమియింమే. సం. స. క్రి. గ. అతి
క్రమించు, దాటు.

౯. మందాక్షాంచలము ల్లమించి కులధర్మస్తోత
నుర్దాటి తన్నిందాభీతిమహాటపు ల్లడచి
పాండవ బుంబులీకోటి నిస్సంఘాస్మరణ
స్మృజంగనివసత్సాంకేతికస్థానముల్, కంద
ర్పుం డనుమంత్రదేవత సమాకర్షించగా న
య్యెడక. అని. ౩. గర.

౨. చంపు.

సీ...ఆచక్రధరుని, జర యసురాక్షసి వెరపునఁ
బట్టి క్రమించు బాం డని చెప్పి ... భార.
మా. గం.

౩. కడపు, వెళ్లబుచ్చు.

మ. ఘననిష్ఠా జలపాయయై పటుతటిత్కాంతి
చ్చటక బెంజడల్, దనరక మించె సహస్ర
వర్షము లనంతత్కాంతివాతాశనం, బున వేయేం
డ్లు క్రమించె మే నచలముక బోలకనిరా
హారడై, తను వాకింపక యేండ్లు వేయుఁ గ
డవెక దైర్ఘ్యలోక్య మారా యనక. ఉ. రా.
గ. ౨౧౮.

ఉ. చిత్తము వంచుటో హరి భజించుటా బంధ
ము లూడ్చి ధైర్యపుం, గత్తి ధరించుటో నియ
తి గైకొని మించుటా యాత్మఁ గాంచుటో,
చిత్తజరోగముల్ వెనుచు సీ కనుమాలపు
దోలుబామ్మతో, హత్తుట లేమి పా మ్మన కమా

ములు మూడు విధా క్రమించితిక. సహిర.
౩. అరక.

క్రమికము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. క్రమము
గా వచ్చినది. ౨. వరకపరంపరగా వచ్చినది.
(వాచ.)
(క్రమిత, క్రామత్, మొదలగురూపములు 'ఆతిక్ర
మిత, ఆతిక్రమత్' మొదలగురూపములవలె
గ్రహించునది.)

క్రమియింమే=క్రమించు. సం. స. క్రి.

(అతిక్రమించు, దాటు.)

ఉ...ఆ, వీర్యుఁడు ద్వారపట్న మతివేగమునక
గ్రమియించి సప్తమ, ద్వారము నేరఁగాఁ
జని ప్రధానుఁడు దెల్పినయట్లు యచ్చటక.
ఉ. రా. ర. ౯.

(కడపు, వెళ్లబుచ్చు.)

చ...ఇంచుకయుఁ గంటికిఁ గూరుకు రాక కయ్య
వై, బొరలుచు లేచుచుక మరల బొయ
చుఁ గూర్కొక భంగి నవ్విభావరి గ్రహ
యించె రావణుఁడవారిశోకసహకులార్చ
డై. భా. రా. యు. ౭౩౦.

క్రముకము. సం. వి. అ. పుం. గ. గువాకము, పో
కచెట్టు. ౨. ఎట్టలాద్దుగు కి. ౩. గంగరావి కి.
ర. నాగముపై కి. ౪. ప్రత్తిచెట్టు. న. పోక
కాయ.

క్రమువు. సం. వి. ఉ. పుం. పోకచెట్టు. (వాచ)

క్రమేలకము. సం=క్రమేలము.

క్రమేలము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తము, ఒంటె.

క్రమ్యన=గ్రమ్యన. అశ్య. ద్రు. శీఘ్రముగా.

గీ...పుడమి పగులఁ, బెల్లగిలి కూలఁ దరువులు
గొల్లలెల్లఁ, గూడఁబడి రత్న కొండలుగో
పనతులు, చూచి క్రమ్యనఁ బాటి యశోద
తోడ. హరి. పూ. ౪. ౨౪౩.

క. తమ్మలతో నపు డాస్థానమ్మనఁ గొలుపుండి
ధర్మనందనుడు ప్రహ్లాదమ్మనఁ దమ్మడ
రమ్మని, క్రమ్యనఁ గదియంగ భీముఁ గౌగి
టఁ జేర్చెన్. జై. భా. 3. 21.

చ. చనునెడ దాని మన్నభశిశాచము సోఁకిన నొ
చ్చె నంచుఁ దూయని పలుమాటుఁ దూపా
డిచి యల్లనబుప్పాడి రక్షచెట్టి క్రమ్యన నధ
రా మృతంపు బలుమం దొక యించుక యిచ్చి
మించులం, బొనరినచూపులం బడిసిపో నటు
నైచుచుఁ గౌగిలించుచున్. విక్ర. ౮.
21.

క్రమ్యఱు, క్రమ్యఱుగ. అవ్య. దు. (✓ క్రమ్య
ఱు) ౧. పునరర్థకము, మరల.

క. క్రమ్యఱ రథ మెక్కి బలిష్ఠ మగుచాపంబు
దాల్చి సంకర్షణుఁ డ, స్త్రమ్ములు పఱగించిర
ణా, క్రమ్యనఁ బలుపుర పధించె గాఢ్యులఁ
గడిమిన్. హరి. ఉ. 3. ౧౨1.

క. ... చచ్చి క్రమ్యఱు, బుట్టినచందమున... నై
ష. ౨. ౮. ఆం. భా. 3. ౬౯.

౨. వాక్యాలంకారము.

క. ... నురముని, క్రమ్యఱ నాకస్తి కమ్ముగా నచ్చ
టికిన్.

క. చనుదెంచి యమ్మరారికి... ఒక్కదివ్యకుసుమ
మొసఁగెన్. పారి. ౧. 21, 2౬.

క్రమ్యటి. అవ్య. (✓ క్రమ్యఱు) పునరర్థకము, క్ర
మ్యఱ, మరల.

గీ. మగుడఁ గ్రమ్యఱు గ్రమ్యటి మరల సారె, నెం
డి మాటికిఁ దిరుగ నా నెలయును బునరర్థక
ముగ... ఆం. భా. 3. ౬౯.

క్రమ్యటించు = క్రమ్యఱుచు. స. క్రి. (✓ క్రమ్య
ఱు) మరలిందు, త్రిస్త్య.

ఉ. ... విప్రుఁ డోపు నో, పం డతిశాంతుఁ డ
య్యు నరపాలుడు శాపము గ్రమ్యటింపఁ
గెన్. భార. ఆది. ౧. ౧౦౦.

చ. అనిలజపంబునం బలుచున మృదనాగ మెదిర్చి
క్రమ్యటిం, చినపరికాడపోలె గురుసింహప
రూధము నిట్లు గ్రమ్యటిం, చునె యితఁ డం
చునుం దగిలి చూపటు సాశ్వమహీశువిక్ర
మం, బొనరఁగ నల్లడం బొగడుచుండిరి విస్త
యనక్త చిత్తులై. భార. ఆది. ౮. ౨౦౬.

సీ. పులివోరికండయ్యై పోయినమనభాసుమతిఁ గ్ర
మ్యటించినయతఁ డితండు. రాజ. చ. ౨. ౧౧౨.

సీ. రోమరుణాత్మలరుచులును సిందూరకాంతి
యు రవిదీప్తిఁ గ్రమ్యటింప. భార. విరా. 3.
౧౬2. (ఇట జౌచమ్యవోగితకము.)

క్రమ్యటిల్లు(లు) = క్రమ్యఱు. (✓ క్రమ్యఱు)
(మరలు; మరలినచు.)

చ. పఱచిన దేవకీసుతుఁడు పమ్మన నవ్వివఁ గ్ర
మ్యటిల్లి మై, దఱచుగ రోమహర్షణ ముడంచి
తభక్తిభరామలత్వ మే, ర్మఱుచుచుఁ గేల్వొగి
డ్చి పలుపల్కులతఘ్నలనన్న వెన్నెలన్, బ
ఱుపుచుఁ బ్రస్తుతించె మునిబంధవిభంజను భ
క్తరంజనున్. పాండు. ౮. ౮౦.

ఉ. గౌరి వివాహమై కుసుమకార్తుఁడ గ్రమ్యటి
లంగఁ జేసి బృం, దారకనగ్రము న్నిజపథంబు
న కన్ని హిమాచలంబుపై, బాదిపదప్రజంబు
దను భక్తి భజింపఁగ నాదరించె సం, సారసు
ఖంబు శంకరుఁడు... హర. 2. 3.

ప. అతిపరుషపవనసంపాతాహతం వైన దీపంబు
నుబోలె నీపరమమిత్రుండు క్రమ్యటిలండు
నుమ్మి. హర. 3. ౯3. (పై రెం డుదాహరణ
ములందును 'పునర్జీవితుఁ డగు' అని భావము.)

క్రమ్యఱు. అ. క్రి. నిప డిల్లు, మరలు; మరలినచు;
మరలిపోవు.

మ. పఱచున్ దవ్యుగఁ జేయలంతి నిలుచుం బట్టే
క యాసానలం, బిటువోవున్ ... క్రమ్యటి
చూచుం జెవి దార్చి నిల్చు... మాయామృగం
బిమ్ములన్. భార. ఆర. ౬. 3౨2.

ఉ. అమైన సాచ్చుచోప్పు తెలియక విసె నం
తియకాని యిమ్ములం, గ్రమ్ములుభంగి వాడు
వినగానడు...భార. ద్రో. ౨. ౩౩౫.

క. ఈవేళ బలియు నతనిం, బోవిడిచితి పొమ్ము
పాడిఁ బోయినరాజ్యం, చేవిధిఁ గ్రమ్ము
నావెర, వీవెర వని వ్రేలు మడచి యేర్పడఁ
జెపుమా. ఆము. ౩. ౪౪.

గీ. ఎలమి నెవ్వనిగృహమున కేఁగుదెంచి, యఫలి
తాపఁడై క్రమ్ములు నట్టిమతిని, తనదుడుప్పు
త మాగృహస్థునకు నిచ్చి, యతనినుకృత మం
తయుఁ గొని యరుగుఁబుత్ర. మార్క. ౩.
౧౫౯.

మ. ... నీకు నెంతటివాఁడైన నెదిర్చి ప్రాణము
లతోఁ దాఁ గ్రమ్ముకొ లేమి ప్ర, స్ఫుట
మోభూప యరాతిచేప్తులు భవద్రూఢభంగప
ర్యంతముల్. రాఘవ. ౩. ౧౦౯.

జ: క్రమ్ము, క్రమ్మి, క్రమ్మించు, క్రమ్మిల్లు,
క్రమ్ముచు.

క్రమ్ముచు=క్రమ్మించు.

(మరలించు, త్రిప్ప.)

చ. అక్కజ మైనచెల్వమున నాత్తుకు వ్రేఁ గయి
పొల్చుపొల్చి పై, నెక్కొనుచూడ్కిఁ గ్రమ్ము
లుప నేరక యూరక నిల్చె...భార. విరా.
౨. ౨౩.

గీ. అనుటయును వార లామాట లాదరించి, క్రమ్ము
లుప రాదు పలు కమోఘమ్ము మాకు. భీమ.
౪. ౧౦౯.

ఉ. ...ధర్మనందనుఁడు గ్రమ్మితిచెక్కు యదువీర
కోపముల్. భార. ఆర. ౩. ౧౭౦. (ఉపశమి
ల్లఁజేయు అని భావము.)

క్రమ్మించు. స. క్రి. క్రమ్మఁజేయు. (✓క్రమ్ము)

(వ్యాపింపఁజేయు.)

సీ. కొదమగుబ్బలదానిఁ గ్రొమ్మించుఁ గ్రమ్మించునె
మ్రేనినిగనిగన్ని గలదాని. దశా. ౨. ౧౦.

సీ. వెలిదాలు గ్రమ్మించుచుకత్తులవేబుమాఁ
క తెల్లెడలఁ గ్రమ్ముకొని నడువ. దశా. ౨. ౧౯.

క్రమ్ము. ఆ. క్రి. ౧. వ్యాపించు, ప్రసరించు; ప్రస
పించు; కాటు.

చ. కరమున నున్న శూలమునఁ గ్రమ్ము మెఱుగు
లు శత్రునైనవ్యభీ, కరములు గా...భార. భీష్మ.
౩. ౧౦౮.

ఉ...రక్తజలంబు పైపయి, గ్రమ్మఁగఁ గూతె
...భా. రా. ఆర. ౨. ౩౯౧.

క. గ్రమ్మన నెత్తురుపేలులు, గ్రమ్మ నఖండత్ర
చండకాలానలకీ, లమ్ముల దెగడుమెఱుగునా,
లమ్ముల నక్షోహిణీత్రయము మడియించె.
జై. భా. ౨. ౧౬౧.

గీ. రమణి పారిఁబారిఁ గన్నీరు క్రమ్మఁజట్టు, మె
లఁగి కామల గ్రద్దలఁ దొలగ నడుచు, మన్న
యది...భార. క్రి. ౨. ౬౪.

౨. కవియు, పైఁబడు; పడు.

క. పతి పురికొలిపిన నమనస, నతిశయముగఁ బొం
గుజలధి యనఁ గ్రమ్మినయు, ధృతబలము నిలిపె
నమ్మ, రుతి నెలియలికట్టకియ నిరూఢస్థితి
యై. భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౭.

ఉ. తోరపుటల్గు నారిపులు కొమ్మిగఁ దైపముఁ
గ్రమ్మ వారి లీ, బారణవృత్తిఁ గిట్టి...రాఘవ.
౨. ౨౧.

౩. ఉబుకు.

గీ. ఆరమాకాంతరూపరేఖాతిశయముఁ, గామ
హరి కప్పు డంతరంగమున నిండి, వెలికిఁ గ్ర
మ్మినయనురాగజల మనంగ, స్వేద మానంద
బాష్పముల్ చెలువమయ్యె. దశా. ౨. ౬౬౩.

౪. అతిశయించు, అధిక మగు.

క. గొనయంబు నెక్కఁ ద్రోచిన, గనయంబున కె
క్కకున్నఁ గ్రమ్మినతమకం, బున విల్లు విడిచి
వేటొక, యనిమిషభటుఁ డనికె వెడతె నడివ
ముఁ గొనుచు. పా. ౪. ౭౧.

౧. కలుగు, పుట్టు.

సీ. ఒకసింహ ముగ్రమై యుటికి గుఱ్ఱము నాతనిఁ
జంపి బలుకండ యనుతలంపు, గ్రమ్మ రత్నము
నోరఁ గబళించునంతలో నేతెంచి మృగపతి
కలుగుఁజేడు, జాంబవంతుఁడు మహాన

త్తువండు వధియించి...హరి. పూ. 3. ౧౭౭.

చ. మలయసనిరజాభివృత్తి మ్రాకుల నాకులు డు
ల్లిడ్లు...మట్టలములు గ్రమ్మి క్రమ్మి...కు.
సం. ౪. ౪౪౩.

స. క్రి. ౧. కలియు, కూడు.

మ. మతిఁ గ్రీడారతి గల్గెనేని సకలత్పాపుణ్యదే
శాళి గాంచి తపస్సున్నర్మిమెయింగృశించి
పనరాశిం జెందుమాబోంట్లను, ధృతిచేఁ గ్రమ్మఁ
గ నేల నీకుఁ గజవే తారణ్యలావణ్యజ్వంభి
తరంభాదినిలింపభామ లన భూభృన్మాళి రా
గాంధుడై. వసు. ౨. ౧౩౬.

౨. (ప్రక్షులు కౌక్కులతో గ్రుడ్లను) కప్ప, పాడుగు.

ఉ. తమ్మి పతంగపత్ని తమిఁ దాల్చినపాండుర
కోరకాండముల్, గ్రమ్మి నిమిలితచ్ఛవపరం
పరచేఁ బ్రసవాప్తివేళ రా, నిమ్మగ వాని నొ
య్య విరియించిన హేతుగుణాప్తి బాంధవ,
గ్రమ్మల నేచుతేటిసిలుక ల్వెడలెక సహజా
సితచ్ఛవిక. వసు. ౪. ౧౩౪.

౩. ఆవరించు, చుట్టుకొను.

గీ. పొదివెఁ గవిసెను గ్రమ్మె నాఁ బాలుచు నావ,
రించె ననుమాట గాను...ఆం. భా. ౩. ౧౧౭.

౪. చుట్టు.

(రథవర్ణనము) సీ. జత గూర్చి తారవజ్రాల బమ్మి
నకమ్మి గ్రమ్మినమణిరథాంగములగములు. వ
సు. ౧. ౧౪౪.

జ: క్రమ్మించు, క్రమ్మకొను, క్రమ్మదల, క్రమ్మ
దెంచు, క్రమ్మవడు.

క్రమ్మకొను. ఆ. క్రి. (క్రమ్ము + కొను-స్వాధ
మన.)

(మూఁగు)

సీ. దర్పకునెఱరాతుఁడనముప్పేర్చికఁ గ్రమ్మకొను
సలేజఁకీర్తిఘనము లనఁగ...గీ...జలదపథము
న నుండిభూస్థలికి డిగ్గు, హంసములు వర్ణనాసీ
మ సతకరించె. ప్రభా. ౨. ౪౧.

క్రమ్మదల. వి. (√క్రమ్ము) ౧. క్రమ్మట. (శ. ర.)

౨. కప్పట, మఱుగుపఱచుట. (ప్రా.)

క్రమ్ముదెంచు. ఆ. క్రి. (క్రమ్ము + తెంచు - స్వా
ధమన) క్రమ్ము.

(వ్యాపించు.)

(నృసింహవర్ణనము) సీ. ప్రళయాభ్రచంచలాప్ర
తిమభాస్వరములై భరణభిక్తులు గ్రమ్ముదే
ర. భాగ. ౭. ౨౯౧.

(ప్రసీకొనివచ్చు.)

చ. కనుఁగొని దర్పమంథరముగా నతఁ డిట్లుఁ
బాండవాగ్రజ, మ్మనకు వడిం బెనంగఁగ న
నుం బననాత్మజఁ జూచువేడ్క నిజ్జనతతి
యంత కంత కిటు సందడిగాఁ దనయిచ్చుఁ
గ్రమ్ముదెంచునొ యుపవేశశిల్పతఁ జూచి
న మేలభిలప్రియంబుగ. భార. శల్య. ౨.
౨౩౧.

(ఉబుకు)

గీ. గాఢసంస్పర్శఘంకులు గలుగునట్టి, హామసమ
యకృత్యంబుల నొదవి సౌఖ్య, రసము పెన్నిట్టి
పారిఁబారిఁ గ్రమ్ముదేర, సమ్మవాంబుధిఁ దేలి
సతీయుఁ బతీయు. భార. విరా. ౫. ౪౦౨.

(వెడలు, ఉద్గత మగు)

చ. బెగడక శూల మెత్తికొని భీమతరంబుగ నో
ర మంటలుం, బొగలును గ్రమ్ముదేర మను
బోరన మృత్యువు వచ్చి... భా. రా. యు.
౧౪౨౨.

క్రమ్మువడు. ఆ. క్రి. (క్రమ్ము + వడు.)

(మూఁతవడు.)

గీ. ఘనుఁడు గృహమేధి పెరటిలోఁ గ్రంతఁ
జూచి, క్రమ్మవడ మంచిదొకరేఁగుకొమ్మ వే
యు, మనుచు భృత్యునిఁ బుకంగ నంబుజా

క్షీ,వానిగొడ్డలి నడబావిలోన వైచె. గంధ.

౬౬.

క్రయణము. సం. వి. అ. న. కొనుట, విలుచుట.

క్రయణీయము. సం = క్రేయము.

క్రయపత్రము. సం = క్రయలేఖ్యము.

క్రయపెట్టు. మి. స. క్రి. (క్రయము + పెట్టు)

వెలకు పెట్టు, ఆప్తుఁజూపు.

సీ. పారుకూళ్లఁ గలమాన్యభూముల ధాన్యంబుఁ గ్రయపెట్టి విడుచు...నిరం. ౨. ౨౬.

క్రయము. సం. వి. అ. పుం. గ. వెల. ౨. (వెల

యిచ్చి) కొనుట, కొనుగోలు.

క్రయలేఖ్యము. సం. వి. అ. న. క్రయమును

మాచించుపత్రము.

క్రయవిక్రయికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)

క్రయవిక్రయములచే జీవించువాఁడు.

క్రయారోహము. సం. వి. అ. పుం-కొనుటకు

వచ్చుచోటు-హట్టము, అంగడిపిఠి.

క్రయిచో. సం. స. క్రి. (సరకును వెలయిచ్చి)

కొను, విలుచు. (శ.ర)

క్రయికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (సరకును వె

లయిచ్చి) కొనువాఁడు, విలువకాఁడు. (వై. ని.)

క్రయ్య = కయ్య.

(కుల్య, కాలువ)

ఉ. ... కృత్త వానరశిరశ్చరణాదులు నేమిఘట్ట

నం, గ్రయ్యలు గట్టి యున్నరుధిరస్థలులం

బలితాస్త్రపంక్తులం, గయ్యపు నేల నుగ్రగ

తిఁ గానఁబడం దలుచయ్య నెంతయున్.

భా. రా. యు. ౬౯౭.

ఆ. అధికబలము గల్చి యవనీపతులు గొందఁ, అతి

విహీనరిపులయ్యాక్రమమున, మడిసి రకట జ

లధి వెడలి సన్నపుఁగ్రయ్య, మునిగి రూప

డంగుజనులమాడ్కి. భార. సా. ౨. ౧౭.

క్రయ్యూట = కాలువయూట, కాలువనీరు.

ద్వి. ఇందులక్రయ్యూట లీప్సితార్థంబు, లంది

చ్చురసర సాయననుధావారి. పండితా. పర్య.

౩౧౩ పా.

క్రయ్యఁబడు. అ. క్రి. (క్రయ్యక్ + పడు - స్వా

ర్థమున) గ. కలియఁబడు; చొరఁబడు.

క. నెయ్యమున నడిగిపుచ్చుట, యియ్యకొనక

యర్థ మీక యీర్ష్యాపరుఁడై, కయ్యమున

గెలిచి కన్యకఁ, గ్రయ్యంబడి చేసికొనినరా

క్షున మయ్యెన్. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౦౦. (బలా

త్కారము గా అని భావము.)

క. ఒంటి చరింపకు పొలమున, నింటికిఁ గడుఁ

బొద్దు గలుగ నేతెంచుచు రా, వెంటఁబడి పా

డుచుగోవుల, జంటఁ జనకు క్రయ్యఁబడకు

నందడి యగుచోన్. భోజరా. ౬. ౩౨.

౨. కలియు, కూడు.

క. వెయ్యెండ్లయ్యెను నీతోఁ, గ్రయ్యంబడి యు

న్న వాడ...భాగ. ౯. ౫౭౭.

క్రయ్యఁబాటు. అ. క్రి. (క్రయ్యక్ + పాటు)

కలయఁబాటు.

(గంగ) వ... మానిని యన లోఁతు నూపక గరి

త యన నడిచప్పుడు నేయక ముగుద యన

బయలుపడక ప్రమద యనఁ గ్రయ్యంబాటు

చుఁ బతి వ్రత యన నిట్టట్టు చనక...వ్రత

హించి. భాగ. ౯. ౨౩౦.

క్రయ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొనుటకు అం

గడియందు సిద్ధపఱుపఁబడినది.

క్రయ్య. అ. క్రి. కలియు.

(గంగావర్ణనము) వ... ముద్దుఁజందుచుతోడ నె

య్యంబునఁ గ్రయ్య నడరి చొప్పు దప్పక

సాగి చనుడెంచునుధార్ణవంబుకైవడిఁ డె

పు గలిగి...భాగ. ౯. ౨౩౦.

జ: క్రయ్యఁబడు, క్రయ్యఁబాటు.

క్రల్లవడు. అ. క్రి. దగ్గమగు, కాలు.

క. తరు లెల్లఁ గ్రల్లవడఁగా, విరళములై నీడలు
న్నవిధ మొప్పె నహ, స్మరరుచులతోడఁదల
పడి, యకవరలై తుమురుతుమురులై పడినక్రి
యఁ. హరి. పూ. ౬. ౩౬. (శ. ర. పా.)

క్రవ్యసూతనము. సం. వి. అ. పుం-మాంసముకొ
ఱకు చంపఁబడునది-లేడి, జింక.

క్రవ్యము. సం. వి. అ. న. మాంసము, సాల.

క్రవ్యాత్తు. సం. విణ. (ద్) మాంసమును తిను
వాడు. వి. ద్. పుం. గ. రాక్షసుఁడు. ౨. మాంస
మును తినుజంతువు. (పులి, గ్రద్ద, మొ.)

క్రవ్యాదము. సం. వి. అ. పుం. గ. మాంసమును
తినుజంతువు (పులి, గ్రద్ద, మొ.) ౨. దురువు, న
ల్లచాఱు గలదుప్పి. (కల్ప.)

క్రవ్యామఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మాంసము
ను తినువాడు. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

క్రవ్యాశి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) వి. న్. పుం=
క్రవ్యాత్తు.

క్రశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కృశీకృతము,
కృశింపఁజేయఁబడినది.

క్రశిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. కృశత్వము, బ
క్రటిల్లుట.

క్రష్ట. సం. విణ. (ఋ. ష్ట్రీ. ఋ.) గ. కృశించువా
డు. ౨. లాగువాడు. ౩. దున్నువాడు.

క్రష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దున్నఁ ద
గినది. ౨. లాగఁ దగినది.

క్రా

క్రాంతదర్శి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఇంద్రియా
తీతవిషయజ్ఞానము కలవాడు, సర్వజ్ఞుఁడు.

క్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పోయినది,

వెల్లినది. ౨. ఆక్రాంతము, వ్యాప్తము. శిశు. ర. ౩.
వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. న. గ. పోవుట, వెళ్లుట.
౨. అడుగు, చరణము. ౩. (జ్యోతి) ఏకనక్షత్ర
మున చంద్రునితో మఱియొక గ్రహము కలియుట.
క్రాంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పోవుట. ౨. అడుగి
డుట, పాదవిక్షేపము. ౩. విఱుట, ఆతిశయిం
చుట. ర. అఱుముట, ఆక్రమించుట. ౪. ఖగోళ
మండలినూర్వమార్గము.

క్రాంతికక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఖగోళమందలి
నూర్వమార్గము.

క్రాంతిమండలము. సం. వి. అ. న=క్రాంతికక్షము.
క్రాంతివలయము. సం. వి. అ. న. పుం=క్రాంతిక
క్షము.

క్రాంతివృత్తము. సం. వి. అ. న=క్రాంతికక్షము.

క్రాఁక=కాఁక. (√క్రాగు-క. ర.)

క్రాఁగు=కాఁగు. అ. క్రి. గ. దగ్గమగు, కాలు; త
పించు, మండు; పరితాప మొందు.

ఉ. కారవకోటి దర్పమునఁ గానక నిన్నుఁ బరా
భవించి దు, ర్వారభవత్ప్రతాపశిఖిఁ గ్రాఁగ
మదిక వగ పేల దీనికిక. భార. శాం. గ. ౩.

క. ఈగంగాదికతీర్థము, లీగంగా నీవు తమనమి
ద్ధాంబువులం, దోఁగెడువారల గనగనఁ, గ్రాఁ
గెడునంగారసింధుకల్లోలములక. పాండు.
గ. ౧౨౦.

సీ. పరచేసులై భూమిఁ దిరిగెడివారును గతి లేక
యాఁకటఁ గ్రాఁగువారు. వి. పు. ర. ౧౨౪.
౨. పోవు, నశించు.

ఆ. కడుఁ బ్రసిద్ధ మిదియుఁ గర్కటకుని దమ,
యంతిఁ బుణ్యమూర్తి యైననలుని, సుతచరి
త్రుఁ డైనఋతుపద్మఁ గీర్తింపఁ, గలిభయం
బు లెల్లఁ గ్రాఁగు నధిప. భార. ఆర. ౨. ౨౩౦.
గీ. క్షత్రవధ నైనపాపంబు గ్రాఁగ వలయుఁ, గడఁ

గీ నాకును నద్దతి గలుగ వలయు. భార. ఆర.

౨. ౨౬౨.

సీ. ఘనతపోనియతిఁ గ్రాగనికలుషంబులు జప
ము నేసిన నశించియఘంబులు... గీ. ఆచ్యు
తానంత గోవింద హరి మురారి, యని తలంచి
నయచ్చడే యడఁగిపోవు. వి. పు. ౩. ౧౩౫.

వి. కాగు, పెద్దబాస.

సీ... క్రాలుఁ గటాహంబు క్రా గనంగ. ఆం. భా.
౨. ౨౪౫.

గీ. క్రాగుపై మ్రొద్దు తెలినిగుఁ గ్రాగి పొంగ, సాగు
పాలని పై నీరు చల్లి చల్లి, యల్లుకొనునట్టి నె
న్నెల నల్లుకొన్న, యన్ను మిన్నలు విహరించి
రన్నివగల. రా. వి. ౩. ౧౩.

క్రాగిపోవు=క్రాగు.

(నశించు.)

గీ. తామ్ర మాదిగఁ గలయట్టి ధాతుచయము, గొలి
మి నిడి యూడఁ గీ డెల్లఁ బొలియునట్లు,
ప్రాణపవననిగ్రహమునఁ గ్రాగిపోవు, ననఘ
యింద్రియజనితదోషుడు రెల్ల. మార్క. ౩.
౩౧౫.

జ: క్రాక, క్రాగుడు, క్రాచు.

క్రాగుడు=కాగుడు. వి. ($\sqrt{\text{క్రాగు}}$) తపించుట,
తపనము. (శ. ర.)

క్రాచు=కాచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{క్రాగు}}$) ౧. కాల్పు;
కరఁగించు; తపింపఁజేయు.

సీ. పటుతరం బగుచటచ్చటరవం బెసఁగంగ హ్రా
కులుఁ బొదలును గ్రాచికునుచు... గీ... వరఁ
గె, నద్భుతోద్భవం బైనమహానలంబు. భార.
ఆశ్ర. ౨. ౧౫౧.

చ... త్రిజగంబులక న్నలబ్రహ్మవిష్ణుదు, ద్రమహి
మ లొక్కటై కలయుఁ గ్రాచినయండ త్రి
వేదమూలకం, ద మని నుతింప నొప్పెసఁగె
దామరసప్రియబింబ మత్త తీక్. నిర్వ. ౬.
౮౮.

గీ. తపనతపనీయ మాతపతాపవహ్నిఁ గ్రాచుకా
లక శాదుభూత్కారచయమొ, వాగఁ దగె
బల్చిమానిలో గ్రాగమంబు. కృ. శకుం. ౧. ౩౦.
వ... వాద్యంబులు తడిసిన విద్యోపశీవులు పుష్క
రంబులు గ్రావ నగ్ని రోయుచుండ... ఆము. ర.
౩౫.

సీ. కనకగిరిస్ఫూర్తిఁ గరఁచె గౌతమిఁ గ్రాచె...
గీ ... కృష్ణ, రాయబాహు ప్రతాపబాగ్నహ
గ్ని. మనుచ. ౧. ౩౭.

౨. నశింపఁజేయు, పోఁగొట్టు; చంపు.

క. నను నీస్తవమున నెవ్వం, డనుదినమున భక్తి
తో నమాహితమతియై, వినుతించు నశనియా
పద, లనయంబును నే ననంశయంబుగఁ గ్రా
తుక్. మార్క. ౬. ౨౩౧.

గీ. విప్రు కడుపులో నున్న యవ్వీరు ననుజఁ, లిలి
చె ర మ్మని వాతాపి ప్రియముతోడ, శీవీరుం
డయివాఁడు సెచ్చెరను విప్రు, కడుపు ప్రచ్ఛ
చు వెలువడి క్రాచె విప్రు. భార. ఆర. ౨.
౩౨౦.

౩. పీడించు.

శా. ఆచారంబు జితేంద్రియత్వము విధేయత్వంబు
లజ్జాగుణ, ప్రాచుర్యంబును నామనస్తమ ల
గుక్ బత్సంకితంబుల్ దృఢ, భూచాపయ్యక్
ముల్ శ్రవఃపథగతంబుల్ తన్విదృగ్భాగ
ముల్, క్రాచ జ్ఞానియంతలో సుఖిమహ్నా
... మల్లభూ. శృం. ౭౮.

క్రాచిపుచ్చు=క్రాచు, నశింపఁజేయు.

గీ. సప్తగోదావరమునీటి జలకమార్చి, పుష్పగం
ధాక్షతంబులఁ బూజనేసి, కలిభవం బైనకలు
షంబుఁ గ్రాచిపుచ్చి, మర్త్యుఁ డొందుత నే
గం బమర్త్యపదవి. భీమ. ౩. ౧౧౫.

క్రాచికుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ.) అంపత్తఁ
గోతగాఁడు.

క్రాధకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ధి. ఆ.) హింసించు
వాఁడు.

క్రథము. సం. వి. అ. పుం. హింస, వధము.

క్రాయకుడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) క్రేత,
కొనువాడు.

క్రాయు. అ. క్రి. కాండ్రించు.

సీ. ధవళహంగూలపల్లవచాలనంబులు గౌముపి
చ్చాయలఁ గ్రాసి యుమియ. కాశీ. ర. ౨౬౯.

సీ. ధర్మరాజు లటన్న దబ్బరకే తిట్టుఁ గంబమ
య్య యటన్నఁ గ్రాసి యుమియు. శుక. 3.
ర౯.

స. క్రి. గ. కక్కు.

ఉ. మ్రింగియుఁ గ్రాయు నచ్చిలువ మెల్ల విధుం
గనుగండకుండఁగన్. నైష. ౮. ౧౭౩.

క. కొలఁది యెఱుంగక తిని కో, కిలకామిని వెడ
లఁ గ్రానెఁ గిసలయఖండంబులు... వరాహ.
3. ౮౮.

౨. ఉమియు.

ఉ... నె, త్తురు చవిచూచుఁ గండలు తుఘాయ
ని క్రాయు... పికాచవిభుండు ... ఉ. హరి.

౨. ౧౨౮. అచలా. ౨. ౮౧.

క్రార=క్రారవడి. వి. (క్రయ్యు+ర-శ. ర.) జడ్డ
యై ఒకయక్షరముతోఁ గలియుచేఘము.

గీ. కొమ్మక్రారలు మఱి ద్విపర్ణమ్ము లగుట, వాని
యెడమవి గురువులు వట్టుసుడులు, ప్రాణము
లు గాన వాని డాపలను గల్గు, నక్కరము లెల్ల
లఘువులు నిక్కముగను. ఆప్ప. ర. ౮౯.

గీ... క్రార, గిలక యన రేఘ మెనఁగును... ఆం.
భా. ౨. ౧౮౭.

క్రారవడి=క్రార. వి. (క్రార + వడి-స్వార్థమున)
జడ్డయై ఒకయక్షరముతోఁ గలియుచేఘము.
(శ. ర, ప్రా.)

క్రాలు. అ. క్రి. గ. చలించు, కదలు.

ఉ. ఆలియుఁబోలె నిప్పుడు వనాళి యుమార్గమునం

జరించుని, నోలలితాంగి కా దనుచు నున్నది
మందసమీరణంబులం, గ్రాలుప్రవాళమంజరు
లు కమ్రుకరంబులవిభ్రంబు గా, బాలరసాల
పుష్పరసపాయివనప్రియకంఠహంకృతిఁ.
నైష. ౨. ౮౮.

వ... ఈరాజునీరాజనకరణంబులకు రం డనుచు
నమరకాంతలఁ బిలుచునోజం గ్రాలునూతన
కేతనంబులును... భా. రా. ఆయో. ౧౦.

౨. సంచరించు, తిరుగు.

క. నేలకు నల్లెఁడుపాడువునఁ, గ్రాలుచు మును
మెఱయుగురునిరథచక్రము ల, క్కాలంబున
సమరజయ, శ్రీ, లోపము దెలియ నంటసిలఁ
బడియె నృపా. భార. ద్రో. ౫. ౩౧౭.

గీ. ఆలజాలంబు నీరివై నాడుజాడ, గాలిపడగ
యాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ, నిదురలోపలఁ
గలఁ దోచునీడ పిదపఁ, గానవచ్చునె యప్పు
డ కన్నఁగాక. ఉ. హరి. ౫. ౧౧౦.

౩. ప్రవర్తిల్లు; వర్తిల్లు.

ఉ. గుణ మిది వోవ మిట్టి దని కొంత యెఱింగినఁ
గాక యిట్లు నిర్గుణతయ వట్టి క్రాలుతమ
కుం దగువారలు సెప్పు సౌమ్యభా, మణము నిర
ర్థకంబు... నిర్వ. ౬. ౬.

క. కైలాసనగమునందును, గ్రాలెడు ప్రావృట్టయో
ధరముచందమునన్, లాలితకటిభాగంబున, నీ
లాంబర మమరురామునిం బొడ గాంచెన్. వి.
పు. ౭. ౩౩౯.

సీ. మడుగులోపలఁ జొచ్చి కడుపార నుదకం
బు గ్రోలంగ దిగ నందుఁ గ్రాలుమొసలి, పా
దముల్ కబిరించి పట్టిన ... మొ. రా. యా.
౨. ౭౮.

౪. చెదరు.

ఉ. కాలమునాఁటిమృత్యువుముఖంబునఁ బోలె
ను విష్ణులింగమున్, గ్రాలఁగ దేవసంఘము
లు గంపము నొంద... భాగ. ౬. ౮౨౫.

౫. క్రస్తు.

గీ. గలితశృంఖల లయ్య నకాలనిద్ర, గనుగవలఁ
గ్రాలఁ దమయంతఁ గడల వయ్యె, దారుణా
భోరణ ప్రయత్నమునఁ గాని, నముచిమథనుని
వీట శుండాలఘటలు. పారి. ర. ౬౭.

౬. అతిశయించు; విజృంభించు.

గీ. దేవలోకజగీషచే ద్రిపురహంతు, కామకా
మాంతకోద్భూతాకారు లగుచు, లంక విడిచి మ
నోవీధి శంక విడిచి, యనురు లుత్సాహములు
గ్రాల నరుగువేళ. ఉ. రా. ౨. ౩౦.

క... అతఁడు బలుఁలు గొని, క్రాలుచు నాభీమ
ముఖ్యరథిమల నొంచెక. భార. వ్రో. ర.
౨౯.

౭. సంచలించు, ఊర్ధ్వపడు.

ద్వి. వీరె నధూమణి యెన్నిచండములఁ, గ్రాలు
చునున్నాడఁ గటకటా యనవు. రం. రా.
ఆర. ౧౮౭ పా. ౧౩ పం.

౮. ఒప్పు.

కా. ప్రారేయాంశుమరీచినిర్మలతనూభాగంబుఁ
గృష్ణాజిన, వ్యాలోలామలయజ్ఞ సూత్రములు
నంసానకప్రజాలతా, లాలిత్యంబు లలాటి
కారుములుఁ గ్రాల న్నారదుం డిచ్చలం, గై
లాసంబుననుండి వచ్చె... ఉ. పారి. ౩. ౯.

నీ... క్రాలెను వఱలఁ దుఱంగలించె ... అనంగ
నొప్పె న్నటగాఁ జెప్పఁబడును. ఆం. భా.
౩. ౮౩.

జ: క్రాలుగన్ను, క్రాలుకొను, క్రాలంటి.

క్రాలుగ(ల్ల)న్ను. వి. జె. ౧. చంచలేక్షణము,
లోలనేత్రము.

కా... లోలోపల వేడుకల్ నిగుడ సిగ్గుల్ దేటు
నొయ్యారపుం, గ్రాలుంగన్నులఁ గ్రొవ్వులుం
గలు దొలంక మందయానంబుతో, నాలీ
లానిలయంబు చేరుదురాకో నాళికపత్రేక్ష
ణల్. పరాహ. ర. ౮.

నీ. ఇందీవరంబుల నీన క్రాల్లన్నులకరదీదుముఖ
లు చామరము లిడఁగ. మనుచ. ౧. ౧౨.

౨. రోగవిశేషయుక్త మైననేత్రము.

ద్వి... ప్రంగడుకన్ను, క్రాలుగన్నును నీరు గా
తెడికన్ను. పండితా. మహిమ. ౨౭౩ పా.

క్రాలుకొను. అ. క్రి. (క్రాలు + కొను - స్వార్థమున)
= క్రాలు.

(ప్రకాశించు)

వ... కరంగుమరంగధరకాంతకందశంబులజలజల
తెలిసిటిజాలునం గ్రాలుకొనుచు నచ్చచ్చెన్నెల
విచ్చలవిడిఁ జెచ్చుపెడిగి... వసు. ర. ౨౩.

క్రాలంటి. వి. (రూ. క్రాలుగంటి - క్రాలు + కన్ను)
తరభాషీ, చంచలాషీ; క్రి.

క... కోర్కెల్, బిట్టాదవెఁ బిటుదులుం జను,
కట్టులుఁ గడు బలిసె నపుడు క్రాలంటుల
కుక. అచ్చ. రా. బాల. ౭౬.

ఆ... వలపుఁ, గాఁక బలిత మయ్యెఁ గ్రాలంటి
కి... నీలా. ౩. ౩౬.

క్రి

క్రి = క్రీ. విణ. క్రిందిది. (చూ. క్రిందు. విణ)

ఉదా: క్రిందల, క్రియ్యాట.

క్రించు = కించు. విణ. ౧. అల్పుఁడు, నీచుఁడు; అ
ల్పము, నీచము.

ఉ. పంచన రాముదేవిఁ గొనివచ్చినయట్టులు గా
దు రోరి న, క్తంచర నన్ను నాహవముఖంబు
న డాయుట లన్న నయ్యరే, క్రించ సహోద
రుంగరము గీడ్పడి మానవు చేతఁ బొంచి యే,
యించుట గాదు లే... భా. రా. యు. ౪౮౪.

క. క్రించా మూఢుని నినుడ, క్రించుటయన నెం
త సింధుకీలాలమునక, పంచించఁబడె ము
న్నొక, నంచక మభిభాతకమతపల్లభుచేతక.
వేం. పంచ. ర. ౫౧౮.

గీ. పాడిమానిను లండ్రు నిన్నాలు నొకనిఁ బాడివి
రిస్సిరొ పెక్కండ్రు ప్రోడ లిదియు, మగఁ
టిమియె క్రించువని కిట్లు దెగినయప్ప, దుల్ల
ములు వారలకు నెట్టు బండెనొక్కొ. భార.
క్రి. ౨. ౭౬.

౨. దుష్టుడు.

ఉ. వారలు వాలిపంపునన వచ్చినవా రనుశంక
నామదిక, వారక నాటి యున్నయది వాలి
యు నాయెడఁ గ్రించు రాజు లే, పార ననేక
మార్గముల నప్రియులం దెగఁ జూతురు ...
భా. రా. కిష్కిం. ౧౧.

ఉ. కాన లెఱుంగ పీపు బలుగాములుఁ బాము
లఁ గ్రించుచెంచులుక, దానవమాయలుంగ
లపభంబులు... భా. రా. అయో. ౪౩.

బ: క్రించుడు, క్రించుదనము.

క్రించుడు = క్రించు, క్రించు. విణ. ($\sqrt{\text{క్రించు}}$)
నీచుడు, అల్పుడు.

మ ... నిన్నుఁ గఠినస్వాంతంబుతోఁ గాననం,
బునఁ ద్రోయించినతప్ప చాలక జగంబుల్
చూచి శోకింపఁ గ్రించుచుండంబున రచ్చుఁ
దెట్టితి నటంచుక డాఁగి పో నేల... నీనగు
మొగంబుం జూపవే జానకీ. ఉ. రా. ౮. ౯౬.

క్రించుదనము. వి. (క్రించు + తనము.) అల్ప
త్వము, నైచ్యము.

క... కమనీయగుగా, స్తోమ నిజభామ నొల్లక, ధా
మమున నటించెఁ గ్రించుదనమున జడుడై.
భాగ. ౬. ౧౦౬.

ఉ... నీ, ప్రేమకు వచ్చుదాసులకుఁ గ్రించుదనం
బున నెగ్గు చేసితిక. భాగ. ౯. ౧౧౬.

క్రిందంటు = అడుగంటు. (క్రిందు + అంటు)
(నశించు.)

ఉ. మంటకు జేరి కామిడుతమాడ్కి నశింపక మ
క్కుమారిమే, నంటియు నింటి కేఁగి చద
లంటినదు ర్తతి నేనతోడఁ గ్రిందంటఁగ మం

టివాన గురియం గల దేడుదినంబులు ... ఉ.
రా. ౭. ౩౩౭.

క్రిందల. వి. (క్రించు + తల) క్రిందగుతల.

నీ. మోముఁదమ్మకిఁ దేటిమొత్తమై పాగ పర్వ
వేలుఁ గ్రిందల గాఁగ వృక్షశాఖ. పాండు.
౨. ౨౯. (క్రిందలగాఁగ = తలక్రిందుగా, ఆ
ధోముఖముగా.)

క్రిందు. వి. ఔ. ౧. అధోభాగము, దిగువ.

గీ. నాభికందంబుక్రిందట నలినగంధి, మండలీశక్తి
దేవత యుండు నెలపు. కాశీ. ౨. ౧౨౪, ౧౨౭.
క. ఊడకొనఁ బడుమఘాళిక, యోడికలకుఁ గ్రిం
దఁ గ్రమ్మియుండడు తేట్లక, నీడలు తిరిగి
యుఁ దిరుగని, జాడఁ దరు ల్వాల్చె నవ్వసం
తపువేళక. ఆము. ౪. ౧౩౭.

దండకము. చాగంపుబోరక్కనుం గ్రిందికి ద్రొ
క్కవా. నీలా. ౨. ౪౧. (క్రిందికికః - పా
తాశలోకమునకు అని భావము.)

౨. పూర్వకాలము.

(నరకంబులను) ప. ఆతనితోడఁ గ్రిందటఁ బదిత
రంబులవారును ముందటఁ బదితరంబులవారు
ను బొందుదురు. భాగ. ౧౦ ఉ. ౪౮౧.

౩-అభస్థితి - వశము.

నీ. తాను రుక్తిజి యయ్యుఁ దగ దన దాత్త నాయ
కుఁ డొకనరుక్రింద హరులఁ బట్ట. వసు. ౧.
౬౪.

ఉదా: ఆతనిక్రిందఁ బనిచేయుట కష్టము.

విణ. (వృత్తియందు వికల్పముగాఁందు)లోపించు
ను. అట్టియెడల కొన్ని పట్ల ను గాగమమును, కొన్ని
పట్ల మీఁదిపర్ణమునకు ద్విత్వమును, కొన్ని పట్ల
పక్షేపమునకు దీర్ఘమును వచ్చును.)

ఉదా: క్రిందల, క్రిందగుపు, క్రియ్యాట, క్రి
నీడ.

౧. అధోభాగమం దున్నది.

గీ. ... క్రిందటిప్రయ్య భువియు మీఁది, ప్రయ్య

దివియును...హరి.పూ. ౧. ౫౩.

సీ. చరమాంగపీఠికాస్థాపితశేషుండు కితవకచ్చప
రాజు క్రిందిమట్టు. హర. ౬. ౪౦.

గీ. చచ్చిపోయినవారికై చాల వగల, దుఃఖపడు
దురు మఱునాడు తోడరి చననా, తాము
బ్రదుకుట కేది తథ్యంబు తడవ, వనిత క్రిం
దామమీదామవాసి గాదె. మచేల. ౧. ౮౦.

౨. తక్కువ.

సీ. శ్రీకాంత దా నయ్యుఁ బ్రియు నిరోధింపదు
క్రిందై విరోధికిఁ గేలు సాఁచ. వసు. ౧.
౬౫.

సీ. అజనమాగమనవిభ్రాతి వచింపవే యంచలనడక
క్రిందౌను గాని, చక్రీశ్వరకథాప్రసక్తి గ
ణింపవే మలయమారుతధాటి నిలుచుఁ గాని.
ఇందు. ౩. ౨౪.

౩. కడచినది.

ఉ.దా: క్రిందటియేడు, క్రిందటి నెల.

(వ్యవ) మంచి చెడ్డ క్రిందఁ బరిణమించినది. (చెడ్డ
క్రింద=చెడ్డగా)

జ: క్రిందంటు, క్రిందల, క్రిందుపడు, క్రిందు
పఱుచు, క్రిందుసేయు, క్రిగ్గాలి, క్రియ్యూట,
క్రీగడుపు, క్రిందొడ, క్రిబడు, క్రిగాడ్డు,
క్రీగోరు, క్రినీడ, క్రినీరుసేల, క్రినాడ.

క్రిందుప(వ)డు. అ. క్రి. (✓ క్రిందు) ౧. తక్కు
వయగు, తగ్గు.

సీ. బ్రతుకుభాగ్యము క్రిందుపడఁగఁ బాఁపన
యిండ్ల కరిగి యాఁకటికిఁ గూ డడిగె ననుచు.
కుక. ౨. ౫౪౭.

అ. వెల్లివిరిసెఁ బెంటివిద్యలు మగవిద్య, లడుగున
ఘ్రేఁ గ్రిందుపడిరి బుఱులు, హీనజాతిపురుషు
లచ్చిరి...వేం. పంచ. ౨. ౧౩౨.

ఉ. అంతల లజ్జ క్రిందుపడ నత్యధికంబుగ మించి
మానసా, భృంతరపూర్ణ మైనపతిభక్తి కతంబు

నఁ దల్లిమాట యొక్కింతయుఁ దాను గైకొన
క...కళా. ౪. ౯౪.

౨. లోబడు, లొంగు.

చ. పగవాఁడైనను వచ్చి క్రిందుపడి తాఁత్రా
ర్థించినక వానికిం, దగుసంభావన లిద్ది త్ర
చ్చుటయె పోధర్మంబు...వి. పు. ౬. ౧౬౦.
మనుచ. ౩. ౫౦.

౩. ఓడు.

సీ. బిరుదంటిమా నీకు బిరుదెక్కడిది పొందునృప
కుమారునకుఁ గ్రిందుపడినావు. నిరం. ౩. ౨౯.

సీ. పలుచందములఁ జిందములఁ గ్రిందుపడఁజేసి
నెలతాల్పుబలువేల్పుచెలుపు నవ్వి. గీ... తవ
యసం బెల్లకడల, వెలుగ...నీలా. ౧. ౪౫
(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము) హర. ౭. ౧౭౯.

క్రిందుపఱు(అ)యే. స. క్రి. (✓ క్రిందుపడు)
క్రిందుపడఁజేయు.

౧. అధస్థితుగాఁ జేయు.

మ...లం, ఘనచాతుర్యము నింగి క్రిందుపఱుమ
గా వానరాసకముం, గినుకం బొంగుచు...
భా.రా.యు. ౧౪౨౭.

౨. భంగపఱుచు, అవమానపఱుచు.

సీ. అశుదై త్యుఁ బొరిగొనె నడరి వత్సకుఁ ద్రుంచె
గిరి యెత్తి దేవేంద్రుఁ గ్రిందుపఱుచె. భాగ.
౧౦ పూ. ౧౩౨౮.

౩. ఓడించు.

సీ. బ్రహ్మమధ్యస్థుఁడై పరికింపఁ గుండరీశ్వరుఁ
క్రిందుపఱించినశాద్విమండు. వరాహ. ౯. ౪౩.

సీ. విమలధైర్యంబున హిమమహిభరమేరుమందూ
ద్రుల నై నఁ గ్రిందుపఱుచు. వి. పు. ౫. ౬౫.
(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

క్రిందుసే(చే)యు. స. క్రి. (క్రిందు+చేయు)
క్రిందుగాఁజేయు.

(అథోముఖముగఁ జేయు)

గీ. నియతిచేతఁ గదర్థితుం డయినదైర్యపరునిదై
ర్యగుణంబు మాన్పంగఁ దరమెక్రిందుసేయం
గఁబడినట్టికృష్ణపథుని, కీల లెందైన మీఁదు
గాఁ గెరలుఁ గాడె. భర్తృ. ౧. 22.

(తక్కువపఱచు)

చ. అనుడు నగన్మ్రుఁ డిట్లనియె హైమవతీసుతు
లోడఁ దోడిన, న్నును లలరంగ నోయనఘమా
ర్తినమస్తముఁ గ్రిందుచేసి మిం, చినబలువే
ల్పుఁ దీర్థమును తే. త్రము నొక్కడఁ గూడి
యం దెనేని నిరుపమాదృతిం దెలిసి నీవు మ
ముం గరుణింపఁగాఁ దగున్. పాండు. ౧.
౧౫.౨.

క్రిక్. వి. వంది, బట్టు.

గీ...బట్టు, క్రిక్కులనఁ బాతకాఖ్యలు గేరుచుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౧౮౬.

మ...అభవిభ్రమము నేలా సర్వలోకాశ్రయ,
క్షమతం బేర్చుచుకుక్కశ్యవిభ్రుశ్యద్దానధా
రాజరా, ఘముతో సాటికిఁ బాటిసేసెదవు
క్రిక్కుచక్కుదర్శింపుమా. కావ్యా. 2.
౬౩.

సీ. పసిడితీరాపట్టెచునికీలుటందియ లడుగుదమ్ము
లఁ గ్రిక్కులట్ల తనర. మల్లుపు. ర. ౫2. వేంక.
30.

క్రిక్కుటిల్లు(లు). అ. క్రి. కంపించు.

కా. ఊజీచక్రము గ్రిక్కుటిల్లఁగ దిశల్ ఘూ
ర్ణిల్ల దట్టించుచున్, జాణూరుం డతిభీషణున్
రణతో శార్థిన్ వెసం దాకి ... పద్మ. ౯.
3౨౧.

క్రిక్కిటి. విగ. (ఇది పుత్తియందే కనఁబడుచున్న
ది-√ క్రిక్కిటియు.) మిక్కిలి యిటుకైనది,
కొంచెమైన ఎడము లేక యుండునది.

ఉ. క్రిక్కిటిచన్నుదోయియరుగ్రేవలకాంతియుఁ
బంచబాణుఁ గ్రొవ్వెక్కఁగఁజేయ హస్తయు
గ మెత్తి...నైష. 2. ౧౯౮.

క్రిక్కిటించు. స. క్రి. (√ క్రిక్కిటియు-చూ.
ఇతించు) క్రిక్కిటియఁజేయు.
(ఎడము లేకుండఁ జేయు)

క. చలుకు నెడఁ బార్థసేనా, కలకలములు నిజపు
లోపకంఠసరణిది, మృలఁ గ్రిక్కిటింప ...
జై. భా. ౮. ౧౨2. (శ. ర. పా- 'నిండిచు' అని
భావము)

ప. ...నడిఁకొక్కఁ గ్రిక్కిటించుచు నొక్కయె
డం గాలువొడిచి ముక్కున నక్కంఠహారత
రశంబు నొక్కచు ... పాండు. ర. ౨32.
('ముడుచు' అని భావము)

క్రిక్కిటియు. అ. క్రి. (క్రిక్కు + ఇతీయు. శ. ర-
ఇది ఉభయయతులలోనిది. చూ. కావ్యా. 2. ౬౯)
౧. ఎడము లేకయుండు, నిండు.

ఉ. దిమ్మలు నాకనంబు జగతీతలభాగము నెల్ల
చోటులుం, గ్రిక్కిటియంగఁ గ్రందుకొని
క్షీణబలంబులు వెన్న ముందటం, బెక్కువిధం
బులక నడువ భీకరభంగులఁ గ్రొవ్వలారఁ
గా, నక్కజ మంద వచ్చి ప్లవగాధిపుపట్టన
మెల్ల ముంచినన్. భా. రా. క్రిష్ణిం. ౫౧3.

క. క్రిక్కిటిననశరములలో ... కు. సం. ౧౧.
2౪3.

చ. తఱిమి సుశర్మఁ గిట్టి యతిదారుణభంగి రణం
బు నేయ వాఁ, దుఱక నిశాతసాయకము లా
క్కమొగిం బది మేనియందుఁ గ్రిక్కిటియఁ
గఁజేసి నాలుగిట నేసెఁ దురంగములన్...
భార. విరా. 3. ౨౧౫. కవిజ. 3. ౧2. కు. సం.
౮. ౯౬.

౨. చేరు, కూడు.

సీ...కూడె బెరసెఁ గ్రిక్కిటినను బెనఁగె దొ
రసె, నందఁ గదిసెఁ జేర నననంబె నని తోఁ

చు...అం. భా. 3. ౧౧౯.

క్రిక్కు=క్రిక్కు². వి. త్రిప్వ. (శ. ర)

జ: క్రిక్కిరి, క్రిక్కిరించు, క్రిక్కిరియు, క్రిక్కిను.

క్రిక్కిను=క్రిక్కిరియు. అ. క్రి. (క్రిక్కు + కొను.)

(నిండు)

సీ. తరుకాత్తుమిన్నేటితరగలఁ గ్రమ్ముకొన్నరు
పులఁ గురులపై విరులఁ బెనుచ, మెఱుంగులఁ
గ్రిక్కినుకొనెలఁ గేతకిదళములతో వేణి
నెలపు కొలుచ. కు.సం. 3. ౨౬౯.

క. మృదుబలము లర్విఁ గ్రిక్కిన, విడిసిన...కు.
సం. ౮. ౮౭.

క్రిగ్గాలి. వి. (క్రించు + గాలి) తూర్పు గాలి. (ప్రా)
ద్వి. పరఁగినపెను గాలిబలుపునఁ జేసి, చిరిగినఁజే
కులభిద్రపుష్పములు, క్రిగ్గాలి దూలఁ దాఁకి
నఁ జొంగి తుదలు, బుగ్గరించినయట్టి మొగ్గపు
ష్పములు...కా వని పట్టించి ... బస. పు. క.
౧౨౫ పం.

క్రితము. వి. పూర్వము, మునుపు.

ద్వి. క్రితము నీప్రాణపరిత్యాగమునకు, మఱి మె
చ్చియవసోచిత మిచ్చి నన్ను. బస. పు. ౭.
౯౩౭ పం.

చ. ఇట్టి క్రిత మెన్నితోయముల నిందుముఖముఖ
శేషమద్యము, గుటుకునఁ గ్రోల నీకుటిలకుం
రలయెంగిటిమాధ్విఁ గల్గవి, సుఖటమధురత్వ
వాసనలు చూడరు గాక దివాకనుభ సుధా,
ఘటికలలోనిమేలు మఱి కోరుదురే యిదిక్రొ
లఁ గల్గినక. ప్రబోధ. 3. ౫౬.

(వ్యవ) ఈపని నాలుగునెలల క్రితము జరిగినది.
ఇంకకుఁ గ్రితము వానిని నేను చూడ లేదు.

క్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం=కృమి.

క్రిమ్మిమ్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పా గాకు ౧.

క్రిమిమ్మము. సం. వి. ఆ. పుం. వాయునిశంగ
ము ౧.

క్రిమిమ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమరాజి, కావ
గచ్చ ౧.

క్రిమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లాక్ష, లక్క.

క్రిమిజము. సం. వి. ఆ. న. అనురుపు, అగలు ౧.

క్రిమిజాతము. సం. వి. ఆ. న. ౧ లక్షక. ౨.
లక్క.

క్రిమిజాపము. సం. వి. ఆ. పుం. అనురుపు, అగ
లు ౧.

క్రిమిశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. బాధితచెట్టు.

క్రిమిశత్రవము. సం. వి. ఆ. పుం. దుగ్గంధము
గలచండ్ర ౧. (వెలితుమ్మ అనికొందఱు)

క్రిమిశైలము. సం. వి. ఆ. పుం. వల్లీకము, పుట్టు.

క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ధాత్వర్థము. ౨. చే
యుట. 3. చేష్ట, వ్యాపారము, పని. ౪. శిక్ష, ని

ద్యాభ్యాసము. ౫. నిష్క్రమి, ప్రాయశ్చిత్తము.
౬. పూజ. ౭. చికిత్స. ౮. వ్యవహారసాధనముల

గుసాక్షి లభితపత్రాది. ౯. ఉపాయము. ౧౦. సాధ
నము, ఉపకరణము. ౧౧. ఆరంభము. ౧౨. విధము.
(ఈయర్థము లెఱుంగుననే కలదు.)

సీ. అలికిడి మేల్కొనునతని ధృష్టద్యుమ్నఁ బట్టిన
క్రియఁ దలపట్టి యిచ్చి. భార. సా. ౧. ౧౬౮.

క్రియగొను. మి. అ. క్రి. ౧. కలుగు, జనగూడు.
క. ఉడుగక మే మహితముఁ బలికెడువారము
నీవు హితవు క్రియగొనఁ గాఁ బ, లెక్కడువా
డవు...భార. ఆది. ౮. ౪౦.

౨. పూను.

ద్వి. జనర ముందర శిరంబుండ మోకాళి, కిం
నేన వెట్టంగఁ గ్రియగొనినట్లు. పండితా. ౧
క్షా. ౬౯ పా.

క్రియము. సం. వి. ఆ. పుం. (శ్రోత) మేషరాశి.

క్రియాకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) పని
నేయువాడు. వి. అ. పుం. క్రొత్తశిష్యుడు.
(ప్రి.ని.)

క్రియాకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిజ్ఞ.

క్రియాద్వేషి. సం. విణ. (న్. జీ. న్) వ్యవహార
మందు సాక్షిలిఖితపత్రాదులకు వ్యతిరేకముగాఁ
జెప్పవలెననివాడు.

క్రి. అన్యవాదీ క్రియాద్వేషి నోపస్థానా నిరుత్త
రః, ఆహూత ప్రపలాయీ చ హీనః పంచవి
ధః స్మృతః. (వాచ.)

క్రియాపవర్గము. సం. వి. అ. పుం. కార్యసమాప్తి,
పూనినకార్యముయొక్క ముగియిక. సం. కిరా.
౧. ౧౪.

క్రియాపాదము. సం. వి. అ. పుం. వ్యవహారాంగ
ములు నాల్గిటిలో మూడవది.

క్రియాభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. సేద్య
ము మున్నగువానియందు భూస్వామియు రయి
తు మున్నగువారును చేసికొనెడిబడంబడిక.

క్రియావంతుడు. సం. విణ. (త్. వత్. త్) పని
యందు పూన్నిగలవాడు, క్రియాసత్తుడు.

క్రియావసన్నుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సా
క్ష్యములు మొదలగువానిమూలమున వ్యాజ్యము
నందు ఓడినవాడు.

క్రియావిశేషణము. సం. వి. అ. న. క్రియతో
అన్వయించువిశేషణము.

క్రియానమభిహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప
ని మరలమరల చేయుట. ౨. పని అధికముగా చే
యుట. ౩. పనిని మరల మరల అధికముగా చేయు
ట. శిశు. ౨. ౪౩.

క్రియ్యు=క్రయ్య. అ. క్రి. కృశించు.
క. క్రొక్కరు మెరుగు మేనులు, గ్రొక్కతిన

చన్నుగవలుఁ గ్రిస్సిననడుముల్. భాగ. ౮.
౨౬౫.

సీ. ఒడిసి భక్షించిన నున్నమీనము లెల్ల భిన్నం
బులై వగఁ గ్రిస్సియున్న. భాగ. ౧౦ పూ.
౨౦౭.

క్రియ్యాట. వి. (క్రిందు + ఊట) క్రిందియూట.
గీ. ఏకమై కాలుము గట్టి యేకహేలు, బహు నం
దలి క్రియ్యాటపనిమితేట, బండు నవ్విట
ముక్కారుఁ బసిడిగాలు, సరసధాన్యంబు మం
చిరాజనపుఁజేల. పాండు. ౧. ౧౧౮.

క్రి

క్రి. విణ. క్రిందిది. (చూ. క్రిందు. విణ.)

క్రింగడుపు. వి. (క్రిందు + కడుపు) వస్త్ర, పాత్రి
కడుపు.

సీ...పాత్రి, కడుపు క్రింగడుపు నాఁగను వస్త్ర చె
న్నందు...ఆం. భా. ౨. ౧౩౬.

క్రిందొడ. వి. (క్రిందు + తొడ) క్రిందితొడ, తొ
డఅడుగుభాగము.

గీ. కర్ణునత్సంగమున మస్తకంబుఁ జేర్చి, గురుఁడు
ని ద్రింప వికృతాతిఘోరరూప, మళక మని
యెడునొకకీట మద్దినేంద్ర, తనయుక్రీందొ
డఁ దొలిచె సత్వరముగాఁగ. భార. శాం. ౧.
౨౧.

క్రిబడు. అ. క్రి. (క్రిందు + పడు) తక్కువ
యగు.

సీ. సురకరి యాయ ద్రిఁ జరియించునేనుంగుఁ
గొడమలఁ గ్రిబడ్డకొదమయొక్క. మార్కం.
౧. ౯౭. (కృతఘడు-శ.ర.పా)

క్రిగాడ్పు. వి. (క్రిందు + గాడ్పు) - క్రిందిగాలి -
అపానము.

గీ. మానసాంబుజకర్ణికామధ్యమునను, గొన్నిదిన

ములు శశిమాళిఁ గుదురుకొల్పి, మిఁది గాడ్పుఁ
గ్రీ గాడ్పుతో మేళవించి, భానుశశిమార్గములు
గట్టువఱపి తగను, పి. శకుం. ౨. ౧౧౩.

గోరు. వి. జౌ. (క్రిందు + గోరు) - క్రిందు
న్నగోరు - కాలిగోరు.

శా. జేటంబేటముగా నిభంబు కరిజిం బ్రేమంబు
తోఁ జేరి... క్రీ, గోట స్తే యొరయున్ ...
కు, సం. ౧. ౧౦౦.

క్రిడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. బంతులు మున్నగువానితో
ఆడుఆట. ౨. ప్రియులు మున్నగువారు చేయుపరి
హాసము. ౩. ఆపజ్ఞ, అనాదరము. (మే. ని) ౪. విహా
రము.

క్రిడత్. సం. శత్రు. క్రీడించుచున్న.

క్రిడనకము. సం. వి. ఆ. న. క్రీడాసాధనము. (ఆ
టబాప్తు, మొ.)

క్రిడనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ఆట. ౨. ఆటబాప్తు.

క్రిడనీయకము. సం = క్రీడనకము.

క్రిడము. సం. వి. ఆ. పుం. పరిహాసము. (కల్ప.)

క్రిడాగృహము. సం. వి. ఆ. న. కేళీగృహము.

ఇట్లే క్రీడామందిరము, మొ.

క్రిడానారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య, ఆటవలది.

క్రిడారత్నము. సం. వి. ఆ. న. ౧-ఆటలలో శ్రే
ష్ఠ మైనది - రతి, సంభోగము. ౨. క్రీడార్థ మైనర
త్నము.

క్రిడావనము. సం. వి. ఆ. న. ఉద్యానము, ఆట
తోట.

ఇట్లే క్రీడాకాననము, మొ.

క్రిడి. వి. (సం. కిరీటీ. ప్రా. కిరీడి) అర్జునుఁడు.

నీ... వేగంటికొమరుఁడు వెన్నునంటు, వెన్నుమ
చ్చుదనీఁడు వివ్వచ్చు కవ్వడి గెలుపు చేరుగ
లాఁడు క్రీడి యనగ, నర్జునునామంబు లగు

...సాం. ని. దేవ. ౧౬. భార. విరా. ౪. ౧౫.

క్రిడించు; సం. ఆ. క్రీ. ౧. విహరించు.

నీ. ఏకాంతమునఁ దనయిచ్చుఁ గ్రీడింప దర్పకుఁ
బాసి వచ్చినరతి యనంగ. మార్క. ౨. ౨౯౪.

౨. రమించు.

మ... ఎలమిం గ్రీడింపు నాతో మనోహరకేళి
గతి నెందుఁ బోకుము సుహృద్వ్యాపేహము
హ్నాంగగృహ. మార్క. ౪. ౨౪౦.

క్రిడిత. సం. విణ. (యు. త్రీ. యు) క్రీడించువా
డు, విహరించువాఁడు.

క్రిడితము. సం. వి. ఆ. న. క్రీడ.

క్రిడాత్. సం. శత్రు. కొనుచున్న.

క్రిడానుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) కొనుచున్న
వాఁడు.

క్రితకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ధన మిచ్చి కొన్న
కొడుకు, క్రీతుఁడు.

క్రితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) నెలయిచ్చి కొ
నఁబడినది, విలువఁబడినది.

క్రితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొనుట.

క్రితుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. తల్లిదండ్రులవంశి
కొనఁబడినపుత్రుఁడు. (వీఁడు పన్నిద్రువుపుత్రుల
లో నొకఁడు.)

క్రినీడ. వి. (క్రిందు + నీడ) క్రిందినీడ.

గీ. లతల క్రీనీడఁ దిలతండులితము లగుచు, గాంధ
యానిండు శ్రీనికరము లమరు. నైష. ౮.
౧౭౪.

క్రినీరునేల. వి. (క్రిందు + నీరు + నేల) అమావ
ము, జలప్రాయ దేశము.

గీ. నీరుముం పనఁ గ్రీనీరునేల యనగ, భ్యాతి
గాంచు ననూపంబు మాతృభూత. ఆం. భా.
౨. ౭.

యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కొనఁబ
డుచున్నది.

వాడ. వి. (క్రియ + వాడ.) పాటిచారు.
(౪.ర)

కు

కుంకించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కుంకు}}$) కుంకంచేయు.
(అస్తమింపఁజేయు)

గీ. అనుచుఁ గ్రుంకింప రానిప్రా ద్ధరసి యరసి.
భార. విరా. ౨. 30౪.

కుంకు. అ. క్రి. గ. మునుఁగు; స్నానముచేయు.

చ. ఇటు తగునే సుయోధన...ఏమిటికిఁ గ్రుంకి
తి నీళ్లు జాపు దప్పనే. భార. శల్య. ౨.
౫౪.

గీ. కణఁకఁ గాంతేయును వృద్ధగంగఁ గ్రుంకి.
కాశీ. 3. ౧౬.

౨. అస్తమించు.

నీ...కూక నాఁ గనుపట్టుఁ గ్రుంక ననుట. ఆం.
భా. 3. ౯౭.

క. మాయరవి యేల క్రుంకఁడొ, కోయను ని త్తేట
తడసెనో యను...భార. విరా. ౨. 3౧౨.

గీ...ప్రాద్ధు గ్రుంకడుదాఁక బోరు జరుపు, చు
న్న విజయహాని జనింప కున్నె...రాఘవ.౪.
౧౭౪.

3. చచ్చు, మృతి నొందు.

కా. శంకాశీర్షమనస్కదానపరిపుష్ చక్రాయుధం
డింతతో, గ్రుంకెం బోయని భీమ లైరియ
చట...ఉ. హరి. ౬. ౧౦౦.

ప. దనుజులు మనుజులం జాట్టుముట్టి బలిమి నలమి
యలిగి యబుఁగులతోడం గూడ మ్రింగినఁ
గుంకక. రాజ.చ. ౨. ౭౪.

నీ. క్రుంక నేఁగెను బోయె డింకవేసెను మృగ
ననఁ జచ్చె ననుమాట కాఖ్య లయ్యె. ఆం.
భా. 3. ౮౭.

ర. గుచ్చుకొను.

ఉ. కోఱలసంధి నెంచుములు గ్రుంకిన నంత దిన
క్రమంబునక, మిఱిననోవ్వి భుక్తిఁ గొన నే
రక యాననగవ్వారంబునక, గాత్రమలల
తోడఁ బులి గ్రచ్చటి లోఁబడి యుండ మ్ర
నిపైఁ, గూతినవంత నొక్కద్రుమపట్టవిహంగ
ము దాని కిట్లుచుక. కేయూర. 3. ౧౧౫.

౫. అడుగునకుఁబోవు.

మ...రవిప్పిం గ్రుంకి పాతాళగ, వ్వారముం దూ
జినవాని...ఆము. ౨. ౬౬.

వి. అస్తమయము.

నీ. తమియు మత్సరము డెందును నంతంతకుఁ
బాడమి కానఁడు ప్రాద్ధుపాడుపుఁ గ్రుంకు.
పి. శకుం. ౪. ౧౬౪.

కుంకిడు, క్రుంకులిడు=స్నానముచేయు.

కా. ఏయేతీర్థములందుఁ గ్రుంకిడితిరి...మనుచ.౧.
౬౮.

నీ. తెల్లవాత్ర నటంచుఁ దివిరి యజ్జన్నిగ ట్టేటి
పాంతకుఁ గ్రుంకులిడఁగఁ జన్న. ఆచ్చ. రా.
బాల. ౧౪౬.

క్రంకువెట్టు, క్రంకులువెట్టు=గ. క్రుంకిడు, స్నా
నముచేయు.

ఉ. చొచ్చి చనంగ భోగవతిచొప్పున నొప్పు
స్రవంతి యుండఁగా, నచ్చటఁ గ్రుంకువెట్టి
నెన నవ్వలి కేఁగి...భోజరా. ౫. ౨౨౨.

నీ. యజ్జతలాకంబునందుఁ గ్రుంకులు వెట్టి బ్రహ్మ
ర్షిపితృత్వస్థిఁ బ్రస్తరించి: భీమ. 3. ౧౧౭.

౨. క్రిందికి పంగు.

గీ. ఎట్లు గ్రుంకులువెట్టుచు నేచి పట్ట, నీక యెట
పాత్రనేనిఁ బోనీక శరము, పాలుపడఁ జేసి
తెమ్ము భూపాల యొప్పుఁ, జారుతర మైనయీ
మృగచర్త మైన. భా. రా. ఆర. ౨. 3౭.

తప్పుఁ గ్రుంకు=తప్పించుకొను.

గీ. నాకు వెఱచి కైలాసయానంబు పేరఁ, గొంత

కాల మమైయి దప్పఁగ్రంకిపోయి, తీవు
లేకున్న జానె మహావిభూతి, మెఱయ వచ్చి
యు నీయూరు నెఱుపనైతి. హరి. ఉ. ౬. ౨౦౭.
గీ. తప్పఁగ్రంకడునెర వాత్తఁ దలఁచి తలఁచి.
దశకు. ౫. ౯౦.

జ: క్రంకించు, క్రంకుఁగడలి, క్రంకుగట్టు, క్రం
కుడు, క్రంకుడుగట్టు.

క్రంకుఁగడలి. వి. (క్రంకు + కడలి) పశ్చిమ
సముద్రము.

గీ. నీట ముంచినమేలివన్నియవసిండి, పూజ య
నఁ గ్రంకుఁగడలిలోఁ బ్రొద్దు న్నాలె. నీలా.
౩. ౩.

క్రంకుగట్టు = క్రంకుడుగట్టు. వి. అస్తపర్వతము,
పడమటికొండ.

క. ఈవిధమున నయ్యామన, తీవైభవ మొప్పుమి
గుల దృష్టించుచు ని, ద్రావశత శయ్యకుం జను,
కైవడి రేరాజు గ్రంకుగట్టున కరిగెన్. వైజ.
౧. ౧౧౦.

చ. పెనిమిటి యైనవెన్నఁ డొగిఁ జేముడి నిచ్చి
నఁ బుట్టు గ్రంకుగ, ట్టుపదనరెండుచేతుల నొ
యారము మీఱఁగ నేలకొమ్మ దా, ల్చినపవడం
పుఁజుట్టలుఁగుఁ జిందమునుంబలెఁ జూడ నొ
ప్పెనం, తను దగఁ దూర్పునన్ వెనుకఁ దమ్ముల
విందును జందమామయున్. యయా. ౫. ౩౦.

ఇట్లే క్రంకుగుబ్బలి, మొ.

నీ. క్రంకుగుబ్బలి... అచ్చ. రా. అయో. ౧౩.

నీ. క్రంకుమల... ప్రబంధ. ౧౬౧.

నీ. క్రంకుమెట్టు... యయా. ౨. ౭౦.

చ... క్రంకుమెట్టు... పారి. ౨. ౩౨.

నీ... అస్తాది పడమటికొండ, క్రంకుఁగొండ య
న నగు... ఆం. భా. ౨. ౨౦.

క్రంకుడు. వి. (√ క్రంకు)

(అస్తమయము.) చూ. క్రంకుడుగట్టు.

క్రంకుడుగట్టు = క్రంకుగట్టు. వి. అస్తాది.

నీ. నెలతాల్పుదేవర యలిగినఁ బని గాదు వెండి
గుబ్బలి దేక యుండనిండు... నలి రేయఁ బగ
లును నడక గానఁగ రాదు పుట్టు గ్రంకుడుగ
ట్టు నెట్టి రండు. యయా. ౩. ౩౪.

క్రంగఁబడు = క్రంగు. అ. క్రి. (క్రంగ + ప
డు - స్పార్థమున) దిగఁబడు, క్రిందికి పోవు.

ఆ. ధరణి గ్రంగఁబడఁగ ద్వరతోడ దప్పుగాఁ,
దుంగభగి నిడువచెంగ లిడుచు. భా. రా.
కిష్కిం. ౪౩౧.

క్రంగిలు (ల్లు) = క్రంగు. (√ క్రంగు) మడుగు,
సంకుచితావయ మగు.

ఉ. ఇగ్గడు వెన్ను-కుం బయికి నీడ్చినఁ లైట
దొలంగఁజేయఁ గే, లాగ్గడు రెప్పి పోకము
డి యూడ్చినఁ గ్రంగిలి రెండుకొంగులు,
బిగ్గ నడంచుచున్ విడిచిపెట్టు చాల ననం
బనేమి యా, సిగ్గుకు సిగ్గు లే దిటులు నేసినపి
మ్మట నుండ వచ్చునే. విజ. వి. ౨. ౩౦.

క్రంగు. అ. క్రి. ౧. దిగఁబడు.

నీ. ఆకాశవాహినీనైకతంబుల ఘరాంచలటక
ములు గ్రంగ జడనుపడిన. కాశీ. ౩. ౧౨.

౨. అడఁగు.

నీ. క్రుద్ధకుంభోద్భవఘోరాకాటిల్పవికృతిఁ
గ్రుంగనినాఁటివింధ్యశిఖరి. నైష. ౧. ౩౫.
దశా. ౧. ౨౬౧.

౩. తగ్గు; నశించు; మరణించు.

ఉ. కోపము పొంగుఁ గ్రంగు నొకొన్నిదినం
బులు... దశకు. ౫. ౨౩. ఆం. భా. ౩. ౧౦౦.

నీ. పరమసాధుజనంబుభావంబు లున్నాంగఁగఱ
షచారితులబలిమి గ్రంగె. కళా. ౪. ౧౨౩.

కా. కాశీ దేవనదీజలంబులను గ్రంగం గ్రంగు ప
ర్వాఘముల్. సురా. ౨౦.

సీ. సమయట యీబుట చావు చక్కడగుట
ప్రంగుట ప్రంగుట కూలుట...మిత్తి పెన్ని
దుర నా మీటును మరణము. ఆం. భా. ౨.
౨౨౫.

ర. వంగు, క్రింది కొడుగు; పొట్టిదగు.
(మల్లయధ్వర్ణనము) సీ...బలువిడి వాడు పై
నడరిన జరగక యవనిఁ గ్రుంగి, నిలుచు...
భార. విరా. ౨. ౧౫.

మ. చరమాశాంతరపిఠిఁ గైకొని సహజాతప్రి
యం డేగఁగా, సరి సంతతముఁ గ్రుంగి ప్రం
గి కనకస్తంభంబు చిత్రంబుగా, సరసీపూర
సమస్థితం బగుటయున్ సర్వంసహాధీశుఁ
డున్, వెరవారం దిగి వచ్చి యప్పరిని దా
విశ్రాంతచేతమ్ముడై. విక్ర. ౨. ౧౧౫.

ప్రంగిపోవు=ప్రంగు.

(నశించు)

గీ. కొండియంబున సఖ్యంబు గ్రంగిపోవుఁ గరి
నభాషలఁ బడిపోవుఁ గాతరుండు. నా. పంచ.
౧. ౧౪౪.

(హీనసత్త్వం దగు.)

(వా) వాడు కష్టములచేత ప్రంగిపోయినాడు.
జ: ప్రంగఁబడు, ప్రంగిలు.

ప్రంచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆడుకొంచ, ఒక
విధ మైనఆడుకొంగ. ౨. ఆడుహంస.

ప్రంచము. సం. వి. చ. పుం. ౧. క్రొంచము, కొం
చ, ఒకవిధ మైనకొంగ. ౨. హంస, అంచ.
ఆ. పుం. ౧. కొంచపిట్ట, ఒకవిధమైన కొంగ. ౨. ఒ
కవిధమైనపిట్ట. ౩. క్రొంచపర్వతము, కొంచగు
బ్బలి.

ప్రక్కించు. స. క్రి. (✓ ప్రక్కు) ప్రక్కుఁ
జేయు.

(అదిమించు, కూరించు)

ప...కేదారపంకంబులోనఁ గానరాకుండ నుప

ర్ణమయంబైనదేరంబుఁ గ్రక్కించి... పర
మ. ౫. ౨౭.

ప్రక్కి-దము. విగ. (✓ ప్రక్కు) ౧. నిండినది.
ఉ. అక్కజమై మహార్థనిదహంబు సదుత్తులు మె
చ్చఁ జూచినన్, గ్రక్కిడ మైనసత్కృతి
...కు. సం. ౧. ౩౮.

౨. పూడినది.

ద్వి. గ్రక్కున భస్మంబు గాఱురంధ్రంబు, గ్ర
క్కిడంబై కట్టుకొని కీలుకొనుడు. పండిత.
పురా. ౧౩౪ పా.

ప్రక్కు. స. క్రి. (క. ప్రక్కు) ౧. (శేష మొ
దలగువానిని) బొటనవ్రేలిగోటితో నొక్కు.

గీ. ఎలయుసీత్యారములతోడ నీళ్లు గ్రక్కి,
యంటుసాంటులు పడికించి యంటు బొడిచె,
గోరుముక్కుల దిగచువ్వి తూరుపెత్తి, నెలు
లఁ గలిగినపేల నన్నింటిఁ దిగిచె. పాండు.
౩. ౩౦.

సీ. కన్నగాం ద్రగుచు నగళ్లు ప్రవేశించి యం
దు నెంతటివార లడ్డమైన. ఆ. జక్కడఁ
చుచుఁ బేను గ్రక్కినపాటిగా, నిష్ట మైన
యర్థ మెల్లఁ బడసి. ప్రభా. ౧. ౧౦౮.
(శేషగ్రక్కినపాటిగా:-కొంచెమైన నిత
రులకు తెలియకుండ, చప్పడు లేకుండ)

౨. అడఁచు.

ప...కార్యేచ్ఛంగన్నీరు గ్రక్కుకొని...అము.
౬. ౬౬.

సీ. పాడమురసావేశమున వచ్చునల్లోపు లొదవి
నాలుకకు రాకుండఁ గ్రక్కి. మనుచ. ౩.
౯౭. నరస. ౧. ౬౪.

౩. అదుము, కూరు.

ఉదా: పిల్లలకు అన్నము ప్రక్రి ప్రక్రి పెట్టఁ
గూడదు.

ర. తూర్పు, చొప్పించు.

ఉ. అక్కమలాయతాక్షుండు భయంకర బాహు

పు దైత్యుక్తులొక, స్రుక్కినఁ దద్దయుఁ బ
లిసి రోగ ము పేక్షలచేత మేరికొక, వెక్కిన
మైనచందమున విహ్వలభావముఁ జేసి దేహ
ముఁ, వ్రక్కులు వాసి చంపె...వి. పు. 2.
328.

వి. వంచన, మోసము.

సీ...వంచన మెసంగు. గీ. జుడుగు శ్రుక్కు కి
కుమ పిక్కు జుడుగు మొఱుగు, డనఁగ...
ఆం. భా. 1. 291.

జ: శ్రుక్కించు, శ్రుక్కిదము, శ్రుక్కుడు.

శ్రుక్కుడు. వి. (√శ్రుక్కు) గ. శ్రుక్కుట. (శ.
ర.) 1. పీడనము, అదుముట.

సీ...శ్రుక్కు డము దొత్త, డ మైత్తు నాఁ బీ
డనమ్ము విరాజిల్లు...ఆం. భా. గ. 100.

శ్రుచ్చే=కుచ్చే. స. క్రి. (చూ. వాశ్రుచ్చు)

శ్రుత్తు. సం. వి. థ. స్త్రీ=శ్రుధ.

శ్రుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము, కినుక.

శ్రుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కుపితము, కోప
ము నొందినది. వి. అ. న. కోపము.

శ్రుధ్యత్. సం. శత్ర. కోపపడుచున్న.

శ్రుప్తురించు=శుప్తురించు. స. క్రి. శ్రుప్తురిఁ జేయు.

(అధికముగా ప్రసరింపఁజేయు.)

గీ. కమ్రునిపిసాళిపలుపులు శ్రుప్తురించు, కమ్రుజవ్వా
దిఁదలయంపెఁ గలికి యొకతె. వసు. ౫.
౧౦౯.

(అధికముగా వెలువలుచు)

సీ. శ్రోధపాపకుఁ డుండుకుండంబులన నేత్రగో
ళముల్ మంటలు శ్రుప్తురింప. ఉ. రా. 3.
33౫.

(కుండలు లోనగువానినుండి యొక్కసారిగా
జలాదులను చడఁజేయు.)

గీ. కడవలను శ్రుప్తురించినవడుపు దోచుఁ, గురి

యుచుండంగ వజ్రదల శ్రుంతమిట్ట, లొక్క
కొలఁదిగఁ బాటె నీ శ్లక్కుజముగ. ద్వా. ౧౦.
౪౪.

జ: శ్రుప్తురిల్లు.

శ్రుప్తురిల్లు(లు)=శుప్తురిలు. అ. క్రి. (√శ్రుప్తు
రించు) కుండ లోనగువానినుండి యొక్కసారిగా
జలాదులు చడు; చడు.

క. భృంగీసంగీతస్వన, చుంగళ్యమగంధశుశుమమం
జరుల బయల్, పొంగుమరందము నెపమున, శృం
గారరసంబు శ్రుప్తురిలుపాదరింటిక. కవిరా.
1. ౧౬౧.

ప...చూర్ణంబు లైవకర్ణంబులును వ్రక్కులైవ
వ్రక్కులును మురిసినశస్త్రంబులును విరిసిన
జోళ్లును శ్రుప్తురిల్లినబొమ్మిడికమ్ములును గుం
పులుగొనుపడగలును...పద్మ. ౧౦. 2౯.

శ్రుప్తురు. అ. క్రి. గ. తిరుగు, సంచరించు.

ఆ. క్రూరవనవృగములు శ్రుప్తురుచున్నయీ, వి
జనవిషమశైలవిసినభూమి. భార. ఆది. 2.
2౫.

క. ఇప్తుడుపు మీనములతో, నిమ్మలఁ గూడాడి
పెరిఁగి యిన్నాళ్లును ప్రేమమ్మన నుండితి
నొంటిగఁ, శ్రుప్తురలే నింక నన్నుఁ గొనిపో
వఁగదే. నా. పంచ. గ. ౨౨౬.

1. విహరించు.

ఉ. ఈయెలవోట నుండఁ దగ దింకొకచక్కి
వసింప నేఁగుఁ డో, ధీయుతులార పాండ్వన
రదేవతనూభవ కేళికాగృహ, ప్రాయత నిండు
నెట్లు నిరపాయమున నివహించుచుండు నే,
దాయెలనాఁగ శ్రుప్తురుటై యదె వచ్చెఁ
దలంగుఁ డిత్రత్తిక. శుక. గ. 328.

ప...సుకన్య యనునది యిష్టసఖులతోఁ శ్రుప్తు
రుచున్న...భార. ఆర. 3. ౧2౬.

3. ప్రవర్తించు.

క. ఉరులింగము బోధించిన, కరణిక శ్రుప్తురు
వంటకట్టియి లొకమో, పరుదుగ వారలగే

హా, సరణములో బయలనుండి వైచుచు నుం
డె. చెన్న. ౫. ౨౨౮.

ప్రము=మము¹. స. క్రి. పాడుచు.

ప. ఇట్లు మధునూదనుం డేయుసాయకంబులు...

నొనర్చు గ్రమ్మియు... ఉ. హరి. ౧. ౧౮౮.

సీ. కంసారి కిగియారఁ గౌఁగిటఁ జేర్చిన గుబ్బ
లఁ గసిదీఱఁ గ్రమ్మెఁ గొమ్మ. రాధికా. ౨.
౧౩౬.

దండకము. మ న్నంతయుం గొంచు బల్వాపరా
యిక్క-కుం బ్రాఁకుబంగారపుంగంటిరేద్రి
మ్మరిం జన్నపుంబందివై చెండి వాల్గొమ్మనం
గ్రమ్మవా ... ఆచ్చ. రా. యు. ౧౬౧. ఉ.
రా. ౧. ౬౨.

వి. పోటు, పాడుపు.

సీ. కలుకుగుబ్బల తొమ్మఁ గ్రమ్మ లేర్పడ గ్రచ్చి
తనివారఁ గౌఁగిట ననఁగి పెనఁగి. ఉ. హరి
శ్చ. ౮. ౧౩౨.

ప్రమ్మడఁగించు=అడఁచు.

సీ. దయ పిఱిదికి వైచి నయము ప్రమ్మడఁగించి
బాంధనం బురివి పాపమునఁ బొడలి. దశకు.
౩. ౯.

ప్రమ్మెసలాడు=మమ్మలాడు, పాడుచు.

మ... రాచబిడ్డలునుకొ నెల్లదొర ల్లరమ్మనకు
నొడ్డారించి క్రొవ్వాడిబాఁకులతోఁ గ్రమ్మె
సలాడ సాగి రలుకకొ గోవిందశబ్దార్పణి.
రంగా. ౩. ౨౦౮.

జ: ప్రమ్మడు, ప్రమ్మడుపడు, ప్రమ్మలాడు.

ప్రమ్మడు. వి. (✓ ప్రమ్మ) పోటు, పాడుపు. (శ. ర.)

ప్రమ్మడుపడు. అ. క్రి. (✓ ప్రమ్మడు) పోటుప
డు. (శ. ర.)

ప్రమ్మలాడు=మమ్మలాడు. అ. క్రి. (ప్రమ్మలు+
అడు) పోట్లాడు.

గీ. కొనర కాబోతు నాబోతుఁ గ్రమ్మలాడ,

నడిమియాఁబెయ్యగతి వచ్చె నాకు నిపుడు.
కాశీ. ౨. ౧౦౮.

ఉ. కొమ్మబెడంగుసాంపుఁ గనుఁగొన్నకనుంగవ
దత్తఁజింపఁగా, నమ్మని యాఁప నోప కపుడ
ల్లనఁ తెప్పలు విచ్చుఁ గ్రమ్మఁ, గ్రమ్మఁ
గొప్ప కృష్ణ యని గ్రమ్మన మోమ్మ మగు
డ్చుఁ గ్రమ్మఁ, గ్రమ్మఁ మూయు మన్నభ
వికారము ధైర్యముఁ గ్రమ్మలాడఁగె. క
శా. ౩. ౧౯.

ప్రయ్యఁబాటు=ప్రయ్య. (ప్రయ్య + పా
టు-స్వార్థమున.)

(కృశించు)

సీ. పలికి యెంతయుఁ గ్రయ్యఁబాటిన నునుఁజె
క్కు లందంద తడిపెడు నశ్రువారి. హరి. ఉ.
౩. ౮౭. (వావిళ్ల ప్రతిపా.)

ప్రయ్య. అ. క్రి. (సం. కృశ.) ౧. కృశించు;
తగ్గు, క్షీణించు.
మ. మలినుండై కడు డస్సి ప్రస్సి... ప. సం. ౧౦.
౮౫౬.

చ... తలలో దిగవైచి నోరఁ ద్రే, గుడు దొరఁగం
గ నెంతయును గ్రస్సి ఖురంబులు ప్రస్సి పు
ర్వు లు, గడ్డుపుగఁ బాఱఁ దద్దయును గాఢి
యఁ బొందె ప్రజంబునకొ బసులో. హరి. పూ.
౬. ౮౩.

క. నెయ్యెం డ్లయ్యను నీతోఁ, గ్రయ్యంబడి యు
న్నవాడఁ గామసుఖములం, గ్రయ్య దొక
యించు కై నకొ, డయ్యదు కొనలిడియొ దృష్ట
నవపద్మముభి. భాగ. ౯. ౫౭౭.

మ. నినుఁ జింతించిన విన్నఁ బేరుకొనినకొ నిర్మా
లమై ప్రస్సి పా, పనికాయంబు విన్నవ
నఁట... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౧౭.

౨. నెనుదీయు; నెనుకపడు.

ఉ. ఎయ్యెడఁ గయ్యములో గలవొ యెవ్వరు చి
వ్వల కుత్సహించురో, ప్రయ్యక యంచుఁ

గోరి వెనఁ గ్రుమ్మరుచుండును నెందు నేను
...హరి. పూ. ౮. ౧౧౬.

వ.... తరుణతరుణీజనంబులు...వినోదంబుల నద
టుమీటి కడచి చనం బంగ్యంధజరతప్రము
ఖులు శ్రుస్సి యోలామపడ నెడనెడం గా
వలియై తగువారు నడిపించ...హరి. పూ. ౬.
౨౨.

జ: ప్రయ్యఁబాటు.

క్రల్లగింఁచే. ఆ. క్రి. (✓ క్రల్లు)-మనస్సులో-
దుఃఖించు. (శ.ర)

క్రల్లగింత. వి. (✓ క్రల్లగింఁచే) -మనస్సులో-
దుఃఖించుట. (శ.ర)

క్రల్లు=కుళ్లు. ఆ. క్రి.

(అవియు, పగులు)

గీ. గుండియు గ్రల్లఁ దన్నినఁ గ్రమ్మమిమ్మ,
రనక యాతనికినుక చల్లారనిచ్చి. పుక. ౩.
౬౩౩.

(-మనస్సులో-దుఃఖించు)

సీ. కొపకొకంబులఁ గ్రల్లుఁ దనలోన మండు
చు దితి సాల మఱుగఁ దొడఁగె. భాగ. ౬.
౫౦౯.

జ: క్రల్లగించు, క్రల్లగింత, క్రల్లుపోతు.

క్రల్లుపోతు=కుళ్లుపోతు. విణ. (✓ క్రల్లు.) క్రల్ల
గించుస్వభావము కలవాఁడు. (శ.ర)

క్రశ్వమానుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ) గ. తిట్టఁ
బడుచున్నవాఁడు. ౨. పిలువఁబడుచున్నవాఁడు.

క్రశ్వము. సం. వి. న్. పుం. గ. నక్క. ౨. కొం
గ. (కే. ని.)

క్రశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆఁడునక్క. ౨. ఆఁ
డుకొంగ. (కే. ని.)

క్రష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. అఱచినది. ౨.
యుద్ధాదులకు పిలువఁబడినది. ౩. తిట్టఁబడినది.

ర. ఏష్యినది. వి. అ. న. గ. కూత, అఱపు. ౨.
ఏష్టు. ౩. చప్పడు, ధ్వని.

క్ర

క్రూర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. రక్తపునర్నవ, ఎఱ్ఱగలి
జేరు కి. ౨. బవరి, రేఁగు కి. ౩. కంటకారి, వాఁ
కుడు కి.

క్రూరకోష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) -క్రూ
మైనకోష్ఠము కలవాఁడు-బద్ధకోష్ఠుఁడు, ములబా
ధము గలవాఁడు.

క్రూరగంధము. సం. వి. ఆ. పుం-చెడ్డకంపు కొట్టు
నది-గంధము.

క్రూరదృక్కు. సం. విణ. (శ్) క్రూర మైనమాతృ
కలవాఁడు. వి. పుం. గ. పిశునుఁడు, దుష్టుఁడు.
౨. శని. ౩. అంగారకుఁడు. స్త్రీ. క్రూరదృష్టి,
క్రూర మైనమాతృ.

క్రూరధూర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. నల్లఉ మైత్త కి.

క్రూరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. కనికరము లే
నిది. ౨. పరుసనిది, కఠినము. ౩. ఉగ్రము, భయం
కరము. ర. హింసకము, నాశము నేయునది. ౫.
ఉష్ణము, వేండ్రము కలది. ౬. కఱ కైనది. ౭. ది
ద్రము, ధనము లేనిది. వి. ఆ. పుం. గ. జేగ. ౨.
కంకము, రాపులుగను. (రా. ని) ౩. (జ్యోతి) పే
సాదిరాసులలో బేసిరాశి. న. అస్థి, ఎము. (కే. వి)
క్రూరరావి. సం. వి. న్. పుం. ద్రోణకాకము, మా
కాకి. (రా. ని)

క్రే

క్రే. (పృత్తియందు 'క్రే' శబ్దమునకు తుదిస్వరము
లోపింపఁగా మిగిలినరూపము.)
ఉదా: క్రేగన్న, మొ.

క్రేంకారము. సం. వి. అ. పుం=క్రేంకృతి.
(రథసేమియొక్కధ్వని.) వ... తక్కినవందనా
ఖలం దానును రథసేమిక్రేంకారభేదభాం
కారశంజిసీటంకారపీఠభటపంకారంబులకై
వియత్తలంబు నొంది యెదుర్చుటయు...శ
శాం. గా. ౨౧.

క్రేంకారమిచ్చు=ధ్వని చేయు, మాయు.
సీ. కొక్కొక్కో యని కొమరసామిరథంబు కం
తంబు సాచి క్రేంకారమిచ్చె. భీమ. ౨. ౨౦.
(క్రొక్కారమిచ్చె. శ. ర. పా.)

క్రేంకృతి. సం. వి. ఇ. (క్రే) = క్రేంకారము. గ. శా
రికాదిధ్వని.

ఉ...కలారవ, క్రేంకృతి శారికాపికకు కీవిహగా
దులచే వినంబడె. రామా. ౨. ౧౦౪.

చ. కలయగ వారిదేవతలు గాంచునరవోవరదంభ
దర్పణంబులపయి దట్టపుంజిలుము వోవగఁ
దారలకంచు గీయఁగా, బతి నలువంకలం గ
లయఁ బాయక తేలుమఁ బద్మరేణువుల్, కె
లఁతులఁ బాసి పోఁ జెలఁగఁ క్రేంకృతు లిచ్చు
మరాళమాలికల్. ఆము. ౪. ౧౦౦.

౨. మాపురాదిధ్వని.

చ... అందియల క్రేంకృతి గంకణమేఖలాధ్వ
నిం, బ్రకటముసేయ...కాశీ. ౪. ౧౫౪.

క్రేగన్ను. వి. డా. (కే)వ+కన్ను) నేత్రాంచ
లము; కటాక్షము.

సీ... కడక న్ననంగఁ క్రేగ న్ననంగ. గీ. నగు
నపాంగంబు...అం. భా. ౨. ౧౪౪.

గీ. కడలికడనుండి మగిడి కేగఁగంటిదృష్టి, యిడు
మఁ బాటుచు జడదారియొడను లపుడు. ద
శా. ౧. ౧౭౧.

సీ. కేగఁగంటినై న వీక్షింపపు ... వరాహ. ౨.
౫౬. కాశీ. ౪. ౧౪౫.

క్రేగయి. వి. (కే)వ+కయి) హస్తాగ్రము.

చ. మంచపుఁ గోడుతాలుపరిమన్నిబిదారపుమె
ట్టుఁ క్రేగయిం, గొంచక యెత్తినట్టి నిను...
అచ్చ. రా. యు. ౧౩. (క్రేగయి-శ. ర. పా.)

క్రేటము. అ. క్రి. గ. గొంతు నవరించుకొనుటకై ఒ
కవిధ మగుధ్వని చేయు, సకిలించు. (శ. ర.)

వ. ఉష్ణలిక యింత యేటి కనుటయు నబ్బోటి
క్రేటుచు నిట్లనియె. మనుచ. ౬. ౯.

౨. తొట్టువడు.

ఉ...అమానచీకటిం, క్రేటుచు నేగుదెంచె
నడురేయిని జోరుడు కన్న పెట్టెగఁ. భల్లా.

౧. (శ. ర.)

వి. గద్దదకంతమును బాగు చేసికొనుటకై చేసెడి
ధ్వని, సకిలంత.

సీ. తత్సాధుక్కుధ్వని దనరును క్రేటన...అం.
భా. ౧. ౧౨౨. (క్రేటు-అని. త్రా)

జ: కేగ్రేటుకొను.

క్రేటుకొను=కేగ్రేటు. అ. క్రి. (కేగ్రేటు+ కొ
ను-స్వార్థమున)

(గొంతు నవరించుకొనుటకై యొకవిధ మగుశబ్ద
ము చేయు)

క...గండఫలకభాగంబులపైఁ, గాటుకకన్నీ రొ
లుకఁగ, మాట నెడలఁ క్రేటుకొనుచు మా
నిని పలికె. మనుచ. ౩. ౯౨.

(వరూధిని) క...అతనిఁ జూచుచు, గోపమునం
జూచి క్రేటుకొనుచుం బలికె. మనుచ.
౨. ౬౯.

క్రేదొట్టు. అ. క్రి. (క్రేవ+తొట్టు) గట్టారయు.

వ. ఇరువురగదలును మసకంబునం బెనంగుపాము
లపగిదిం దాళించుపాసికలపోలికఁ క్రేదొట్టు

కరళకైవడిఁ గలయబెరయ...ఉ. హరి. ౩.
౬౪. (క్రేదొట్టు. ముద్రి-క్రేదొట్టు. శ. ర.

పా.)

క్రేగాలి. వి. (కే)వ+గాలి) ప్రక్కగాలి.

ద్వి. సంపంగళేగాలిఁ జలియించు తేటి, గుంపు
లగలి...అ. మ. క. ౨. ౬౨. ౨౩ పం.

క్రేడి¹. వి. సంభావులోఁ గలసినకారు లోనగు
ఎఱ్ఱవడ్లు. (శ. ర.)

క్రేడి²=కేళి.

(పరిహాసము - చూ. కేడినేయు.)

జ: కేడించు, కేడినేయు.

క్రేడించు=కేడించు, కేడించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{కేడి}^2}$) ఉపేక్షించు, ఆలక్ష్యము చేయు.

గీ. తమ్ము పరియింపకునికి దీర్ఘము రోజునహులఁ
క్రేడించి నడచిరి యానధరులు. నైష. ౫.
౩౦.

అ. క్రి. తోలఁగు.

క... విప్రుతోడ మెయికొని పో రిట్లచ్చుపడ
నేటి కని వివ్వచ్చుడు క్రేడించి యొండు
వలనికి నడచెన్. భార. భీష్మ. ౨. ౩౦౭.

క. ఓడితిమె మేము రణమునఁ, గ్రీడికిఁ క్రేడిం
చి రాక గెలుపే యతఁ డెచ్చో డాఁగి
పోయెనొకొ మా, తోడిబవర మిట్లు తానుదొ
లఁగినఁ డెగుసే. భార. ద్రో. ౧. ౩౭౪. ప్ర
భా. ౩. ౩౮.

క్రేడినేయు=క్రేడినేయు. స. క్రి. ($\text{క్రేడి}^2 +$
చేయు) పరిహాసము చేయు.

వ... విలయమార్తాండమండలంబువేడిమిం గేడి
నేయు మూడవ బాణంబు తూణంబునం దిగు
చునప్పుడు. జై. భా. ౫. ౪౨. (శ. ర. పా-
ఠాపమ్యద్యోతకము.)

క్రేడి=క్రేడి². వి. ౧. ఉన్నతపదము, పెద్దయధి
కారము.

క. మించి ధనమానఁ బ్రజ నెరియించుచు రాత్తుల
కుఁ క్రేడి యిచ్చుట పతి కూహించిన నిండిన
చేటు వవియించి శత్రులకులము సంక్రమించు

ట గాదే. కవిక. ౨. ౧౮.

౨. పరిహాసము.

ఉ. నారి యొకర్లు చొక్కపుననల్ గలచక్కరి
చిన్నపొన్నకుం, జేరి ప్రమానగుచ్చము లకే
షము గోరియుఁ క్రేడి నోర్తు నీ, భూతహ మె
క్కు మన్న నగి పూచఁగఁ జేయుదు నాకి
దంతయున్, మేరువు గాదు నా నది నమేరువ
నం దిగి పూచెఁ గ్రమ్మఱన్. చమ. ౧. ౬౮.
(శ. ర. పా.)

క్రేడిపట్టు=పొందు ?

గీ. పరమకళ్యాణి యాపగాంభస్త్రివేణి, రాజకే
భావతంతు గారాపురాణి, సమధికప్రీతిఁ జేరి
యానత్యవాణి, కేవలత్వపుభక్త్రేణి క్రేడిపట్టె.
కాశీ. ౩. ౯౦.

జ: కేడించు, కేడినేయు.

క్రేడి. సం. వి. ఇ. ఈ. (క్రే. ౧. (వెలయిచ్చి) కొనట.
(విప్రము) ౨. భూమి మున్నగునవి ఇంతకాలము
నకు ఇంతద్రవ్యము ఇచ్చెద మని ఘభోగమునకై
పరిగ్రహించుట. (కే. ని.)

క్రేడించు=క్రేడించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{క్రేడి}}$) ఆలక్ష్య
ము చేయు, తిరస్కరించు.

నీ. పూచోడి యిపుడు నాపూబంతు లింక నీపా
లింటి వసుచు డాపంగఁ దగునె, కమల మె
క్కటి నేను గాన్కఁగా నిచ్చినఁ గనునన్నుఁ
క్రేడించు జనునె నకియ. గీ. యనుచు విభ
మ్రాలు మేలంబు లాడుకొనుచు, నంగసాద
ర్యసంసూచనాభిరామ, చాటువాచాఽప
త్రియానరణి మాట, గిల్లి రవ్వడు నరుణ
రాగిల్లి విరులు. రామా. ౧. ౧౮౮.

క్రేడినేయు=క్రేడినేయు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{క్రేడి}}$) పరి
హాసించు, తిరస్కరించు.

ఉ. ... కాంచనవర్త్యకుంగళం, గమ్మలరక్తికే
ఖలు ప్రకాశములై కడఁ బర్వితలమీ, ప
మ్మునఁ బాటుచున్న ఘనపంక్తులయం దవిక

ద్యుతిప్రతా, నమ్ములఁ క్రేణినేయుచు ననార
తముకొ విలసిల్లుఁ దత్సరికొ. భార. ఆది. ౮.
౭౦. (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.)

ఉ. కాయజుఁ క్రేణినేయు ననఁ గౌశికు మీఱు
ననంగ విభ్రమ, శ్రీయును బెంపునుంగలుగఁ
జేసి విధాత్యుడు మేడిఁ జేసెనే. భార. విరా.
౧. ౨౩౪.

ఇట్లే: క్రేణియొనర్చు.

ఉ. ... మేనకఁ క్రేణియొనర్చుప్రాయపుం, జేడి
యలబ్బురం బయినచెంగలువల్ తగఁ జల్లి
రండలుకొ. యయా. ౪. ౧౫౬. (ఇట ఔప
మ్యద్యోతకము.)

క్రేత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) వెలయిచ్చి కొను
వాడు, విలువకాఁడు.

క్రేతవ్యము. సం = క్రేయము.

క్రేపు. వి. ౧. దూడ, వత్సము.

సీ. దూడ నాఁ క్రేపు నాఁ దోచును వత్సంబు...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.

క. ఆరిమిగులఁ గొనుట క్రేపులు, పారిమాలం బి
దికినట్ల భూవర... భార. శాం. ౨. ౩౮౯.

క... క్రేపులూపముల నేఁ జరించెద ననుచుకొ.
భాగ. ౧౦ పూ. ౫౧౦.

౨. (పర్వత) శిఖరము.

ఉ. ... ఇందుబింబముకొ, గిమ్మననీడు మోము గిరి
క్రేపులు మాఁపులు కొను గానరా, ను ... మ
నుచ. ౩. ౬.

జ: క్రేపుఁగుట్ట.

క్రేపుఁగుట్ట. వి. (✓ క్రేపు) చిన్నదూడ.

సీ. ధారిణిగవికి రత్న మహూషధంబులు చేపు పు
ట్టించిన క్రేపుఁగుట్ట. వరాహ. ౧౦. ౪౮.

క్రేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కొనఁదగినది.
(సరకు)

క్రేయో. వి. వెడలఁగొట్టుటయం దగుధ్వని కనుక
రణము.

కా. ... ఈయోషిద్బాడబులకొ ధనంబుఁ గొని
క్రేయో యంచు మర్త్యాలిదు, ర్భాషల్యల్కఁ
బురంబులో వెడలఁ బంపం బాడి ... భల్లా.
౩ ఆ. (శ. ర.)

క్రేస్తు. వి. బ. ౧. బాహుశ్యము, ఆతిశయము.

సీ. రోహణా ద్రియఁ బెక్కురూపు లై యున్న
ట్లు క్రేడాచలంబుల క్రేస్తు గలిగి. భా. రా.
యు. ౨౨౭౧.

౨. గంతులు; పర్వలు. (చూ. క్రేస్తుదాఁటు, క్రే
స్తువోలు, మొ.)

క్రేస్తుచా(నూ)య = క్రేస్తువాఱఁజూచు, చంచల
ముగాఁ జూచు.

ఉ. ... సత్వసంతతుల్, వెచ్చపుఁగూరుముల్ పరి
ధవింపఁగ నేరరు నేర రబ్జసం, పచ్చటులంబు
లై మెఱయుబచ్చెనచూపులఁ క్రేస్తుచూడఁ
గకొ. పి. శకుం. ౨. ౧౬౦.

సీ. అచిరాంశురుచు లేమి యని వాని దెసఁ దప్పఁ
జూచుభావనఁ క్రేస్తునూచు నతివ. కు. సం.
౮. ౬.

క్రేస్తుచూపులు = చంచలదృష్టులు.

సీ. క్రేస్తుచూపులకలికితనంబుపస నేర్చె... కళా.
౬. ౨౦౦.

క్రేస్తుతుస్తు = క్రేస్తులుకు.

సీ. తల వాంచి బెఱుకుఁజూపులు క్రేస్తుతుస్తుగఁ
దెఱుములుంగున నిల్చునొఱపుఁ జూచి. కువల.
౪. ౮౧.

జ: క్రేస్తుదాఁటు, క్రేస్తువోలు, క్రేస్తుద్రిష్టు, క్రే
స్తుబ్బు, క్రేస్తులుకు, క్రేస్తువాలు, క్రేస్తునను, క్రే
స్తుగయు.

క్రేస్తుదాఁటు. ఆ. క్రి. (క్రేస్తు + దాఁటు) ౧. ఎగి
రిపడు.

ద్వి... మీలు, క్రేస్తుదాఁటుచు మాటికిని సముల్లా
ల, కల్లోలములఁ దేలుక్రమముఁ గన్గొంటె. వి
ష్ణు. పూ. ౨ ఆ. (శ. ర.)

౧. గంతులిడు; దుముకు.

చ...కపీంద్రులు దిక్కు లాన్వలం, బటియలు సేయుచుక బ్ర మరి పాటుచు గేరుచు క్రేళ్లు దాటుచుక. భా. రా. యు. ౨౮౩.

సీ. అడ్డంబునిడుపుటాఁబడ్డలగతి మనుచిట్లు డొంకలనుండి క్రేళ్లుదాట. మనుచ. ౨. ౭. రాజ.

చ. ౩. ౧౭౧. ప్రబోధ. ౧. ౫౯.

ఇట్లే: క్రేళ్లుగదాటు.

ఉ... ఉదగ్ర శిలాచలధూరిశృంగముల్, కేలధరించి నల్లడలఁ క్రేళ్లుగదాటుచు నాన్వలం దెనల్, వీలగఁ జేయుచుక...భా. రా. కి ప్రి. ౦. ౫౪౨.

క్రేళ్లువోలు. స. క్రి. (క్రేళ్లు+వోలు) పరుగురెత్తించు.

ప. అని పలికి సమర ప్రకారంబునం దేరు క్రేళ్లు వోలి పాంచాలబలంబులపయి నడరె. భార.

భీష్మ. ౩. ౩౬౮.

క్రేళ్లుదిప్పు. స. క్రి. (క్రేళ్లు+త్రిప్పు.) గంతులువేయించు.

మ... కోర్కెలు క్రేళ్లుదిప్పు...మనుచ. ౨. ౩౦.

క్రేళ్లుబ్బు. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉబ్బు) అతిశయించు.

సీ. అలజలంబులు ధాత్రి నవఘృణింపక మున్నె క్రేళ్లుబ్బు వారియక్తిరిపంక, మాపంకసంకరం బంకురింపక మున్నె పాడము నసత్కిర్తి పుండరిక, ము...నరస. ౫. ౧౦౨.

క్రేళ్లుఱుకు. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉఱుకు) గ. ఉఱుకు, దూఱుకు.

క. చటినుండి తొలగ నుజికెడు, నెఱసింగపుఁ గొదమ వోలె నిబ్బరముగఁ క్రేళ్లుటికెం దొలగం బగతుని, యఱకటనుండి భువివూడి కబ్బలియుండుక. హరి. పూ. ౭. ౧౦౫.

క. ఆలోనం గురుధరణీ, పాలుఁ డడరి క్రేయుటయును బవనసుతునిమై, సోలె నది గానఁ దాపతి, కేలీవిప్ర మము దోఁచఁ క్రేళ్లుజికె నృపా. భార. శల్య. ౨. ౨౭౫.

౨. ఎగిరిపడు, మిడిసిపడు; గంతులిడు.

ప. చక్రితమరంగశాబంబుకరణిం క్రేళ్లుఱుకుడేడి సమీలకరణిం ద్రే తుణప్ర భాజాలంబువలుగడలం గడలుకొన...కృ. శకుం. ౨. ౪౦.

సీ. కేలిమై నొక్కట లీలఁ క్రేళ్లుజికెడువాఱగ సోగలమేలు డించి. భార. విరా. ౨. ౮౩. (శ. ర. పా)

సీ. హయము క్రేళ్లుఱుకునో యని రెండుగడలదు వాగెఁ బట్టిరి మత్స్యవత్సపతులు, కళా. ౭. ౭౨.

క్రేళ్లువాఱు. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+పాఱు) గంతులువేయు.

ద్వి. బల్లిచుల్ మాశివభక్త రేయనుచు, క్రేళ్లువాఱుచు నాడు క్రియఁ బాడి యాడు. బసవ. ౧. ౪౨౦.

ఉ...లోచన ప్రభా, జాలము క్రేళ్లువాఱగఁ న చద్వితయంబు చలింపఁ జొక్కుచుక, సోలుచు సారెకు న్నరలి చూచుచు కేరె నిక్కుఁ గేనాముక. కృ. శకుం. ౨. ౪౮.

గీ. మలగి గజకంఠరము ద్రుంచి తొలగ నుజికె, కెంపు డభుకొత్త వాలువోఁ క్రేళ్లువాఱు, నావృకోదరువై గవియంగఁ జేయి, వీచె వేనకుఁ గాళింగవిభుఁడు గడగి. భార. భీష్మ. ౨. ౭౦.

క్రేళ్లునను. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+చను) క్రేళ్లుదాటు, ఎగిరిపడు.

సీ. హస్తలగదురున కడరి నిల్వక క్రేళ్లుచుక యంబులమణిన్యంధనములు. భా. రా. యు. ౫౧౮.

క్రైస్తవము. అ. క్రి. (క్రైస్తవ + ఎగయు) మీది
కగురు, పై కగురు.

క... కే లాగి దెగి యలుగుతోన క్రైస్తవగని వ
డిం, దూలె... కు. సం. ౧౧. ౨౨౫.

క్రై. వి. ౧. ప్రక్క, పార్శ్వము. (వృత్తియం దం
త్యవర్ణలోపము. చూ. క్రై.)

వ. కయ్యంబు కలరూ పంతులు గనుగొనుటకు
మింటి క్రై వ నున్న వెరవు గా దనుపరుసున
నవిత్పండు చక్కనిమింటికిం జనుడంచె. భా
ర. భీష్మ. ౩. ౩౪౬.

క. క్రేవల సేకాంగులు రా... ఆము. ౨. ౯౬.

క. ఇరుక్రేవల నడకకా, ర్ధభాంగగదాయుధము
లు రా దొడగె... పారి. ౨. ౭౭.

౨. సమీప ప్రదేశము, దగ్గర.

గీ... క్రైవ పాంత, యంచ యొద్ద నా నికటాఖ్య
యగు... ఆం. భా. ౩. ౨౧.

౩. ప్రదేశము, చోటు.

చ. అలకలఁ జిన్నిపూ వలికినంతన మోము నెను
ర్పుఁ జన్నుఁ క్రై, వల మృదుచుత్తభంగములు
న్వాయుడుఁ గౌ ననియాడు ... కోమలి మరు
ప్రసవాస్త్రహతిం జలింపజే. కు. సం. ౫.
౬౧౨.

ఉ. తాళగ లేక తాల్చి చెడితల్లడ ముంచు లే
చి నేలపై, వ్రాలుచు... కే లెడఁ జేర్చుచుం
జలువక్రేవల కేగుచు నీరు ద్రావుచుకొనెన్న.
౫. ౧౩.

కన్నుఁ క్రేవ, కంటి క్రేవ = కంటిపార్శ్వము, కం
టికొన.

కా. కన్నుం క్రేవలఁ గెంపు దోచ ... చం. రా.
౫. ౬౧.

ఉ... కంటి క్రై వ... భార. భీష్మ. ౨. ౩౦.

జ: క్రే, క్రై గన్ను, క్రే గయి, క్రే దొట్టు,
క్రే గాలి, మొ.

క్రై

క్రైలు. వి. ధాన్యము నుతించి కొలుచుట, ఒప్పిడి.

వ... క్రైలుగ నఱకి పగఱం జిట్టుముట్టాడు సహజ
సాహసులును... ఉ. హరి. ర. ౨౨౯. (ఇక్కడ
క్రైలుగ ననఁగా సర్వనాశముగ ననియర్థము.
గ్రంథములయం దిట్లు రేఖసహితముగా నిది
కానఁబడుచున్నది - శ. ర.)

జ: క్రైలుదారి.

క్రైలుదారి. వి. (√ క్రైలు.) క్రైలు చేయించెడి
యధికారి. (శ. ర.)

క్రొ

క్రొ. విణ. (వృత్తియందు క్రొత్తభజముయొక్క లు
ప్రశేషము. చూ. క్రొత్త.)

క్రొంకి = కొంకి.

(యద్ధసాధనవిశేషము.)

గీ. పాశము దెప్పటి క్రొంకులు బ్రద్దపరులు, గత్తి
గొంతంబు లొడిసెట్లు: గత్తశములు, నారస
ములును విండులు నగరిలోనఁ, బెట్టి ... ఉ.
హరి. ౨. ౯౨.

(చోరసాధనవిశేషము)

చ... కొయ్యయు నురి క్రొంకి నారసము... దశ
కు. ౫. ౭౨.

మత్తకోకిల... గద్దగోరును గ్రొంకియుకొ. దాస్.
౧౦. ౧౧౨.

క్రొంచే = కొంచే (సం. క్రొంచు. ప్రా. కొంచ) క్రొం
చపక్షి.

ఉ. అక్కలు సిం చి కంఠమున తేమలు వాపి శి
రంబు ప్రచ్చి పేరుక్కునఁ గ్రొంచచంద మ
గునొడ్డు గలంగఁగఁ జేసి... భార. భీష్మ. ౨.
౩౦.

క్రొంజాయ. వి. (క్రొత్త + చాయ) నూతనకాంతి.

సీ.రంజిల్లునపరంజిక్రొంబాయక మ్మడాల్తుకుఁ జె
 మ్మలమీఁదఁ దాండవింప. ఇందు. ౫. ౧౭౩.
 క్రొంజిగురు. వి. (క్రొత్త + చిగురు) లేతచిగురు.
 సీ. పావనవైజయంతీవనచాలిక గ్రొంజిగురొత్తిన
 నుజ్జుమావి... గీ. ఆనఁగఁ జూపట్టె జలధిక
 న్యాలలామ, వద్దనాఘనిఘనఘజాభ్యంతర
 మున. దశా. ౨. ౨౮౨.
 క్రొంజిగురులవిల్కొడు. వి. (✓క్రొత్త) - లే
 జగురువిల్కొడు - మన్దఘడు. ఆం. భా. ౧. ౪౫.
 క్రొంజిలుఁగుఁడేల్వ. వి. (క్రొత్త + జిలుగు + చ
 ల్వు) క్రొత్తదియైన సన్నపువస్త్రము.
 చ. జలకములాడి క్రొంజిలుఁగుఁజల్పులు దాలిచి పు
 ణ్యవేదిపై, నెలకొని సంద్య వార్చి జపనిష్ఠలు
 దీర్చి కృతాగ్నిఘోషుండై. ఉ. రా. ౫. ౨౪౬.
 క్రొంజీకటి. వి. (క్రొత్త + చీకటి) మునిచీకటి, మ
 నకచీకటి.
 మ. నటదీశానశిరస్తట్రుతితరత్నచ్చాయఁ గల్గోలి
 సీ, ఓటమధ్యంబున వ్రాలె నభ్రమణి తద్వేగా
 భిపాతోన్నమ, త్పటుపాఘోలవధారదార లె
 గ సెం దద్బిందుసంధానితో, త్కటసంధ్యానల
 ధూమకందశములై కన్నట్టెఁ గ్రొంజీకటుల్.
 వసు. ౪. ౧౦.
 క్రొందమ్మి = క్రొత్తమ్మి. (శ.ర.)
 క్రొందావి = క్రొత్తావి. వి. (క్రొత్త + తావి) నూత
 నపరిమళము.
 క. కుండనపులిండియల హరి, చందనతరుఖిండవ
 ప్నాసంతప్తంబై, క్రొందాపు లొల్కుచనీన్ని,
 టందగ జలకంబానర్చి... హంస. ౫. ౩౬౬.
 క్రొంబట్టు. వి. (క్రొత్త + పట్టు) క్రొత్తపట్టు.
 సీ. బెడఁగుఁజెం గావిచల్లడముపై విగియించి కట్టి
 నక్రొంబట్టుదట్టి దనర. దశా. ౭. ౨౭.
 క్రొంబని. వి. (క్రొత్త + పని) వింత యగుశిల్పము,

అపూర్వశిల్పము. ఇందు. ౬. ౧౩౧.
 క్రొంబూవిలుకాఁడు. వి. (క్రొత్త + పూ + విలు
 కాఁడు) మన్దఘడు, పుష్పఘడు.
 ఉ... క్రొం, బూవిలుకాని సాహిత్యపుఁబ్రోపరి య
 మని వచ్చె నత్తఁజిక్. కృ. శమం. ౧. ౭౧.
 క్రొంబెరుఁగు. వి. (క్రొత్త + పెరుఁగు) నూతనదళ.
 సీ. పెమ్మలూగులఁ గదంబింపుజున్నులతోడఁ జే
 రి దాఁకొన్న క్రొంబెరుఁగుతోడ. పి. శమం. ౧.
 ౧౩౫.
 క్రొంబొగ. వి. (క్రొత్త + పొగ) నూతనఘము.
 భా. రా. యు. ౨౧౯.
 క్రొక్కారము. వి. కోడిహార.
 సీ. కాఁక్కడిగములక్రొక్కారంబునందడి... వం
 ద్రా. ౨. ౮౧. (శ.ర. పా - క్రొక్కారము, చి.
 ని. పా - క్రొక్కారము. ముద్రి. పా)
 క్రొక్కారు. వి. (క్రొత్త + కారు) వర్షకాలము.
 కవిక. ౬. ౧౯.
 క్రొక్కారు మెఱుఁగు = వర్షకాలపు మెఱపు. భా
 ర. విరా. ౨. ౮౩. నైష. ౩. ౮౮.
 క్రొగ్గంటి. వి. (క్రొత్త + గంటి) క్రొత్తగాఁ బడిన
 గాయము.
 సీ. బరులపైఁ గ్రమ్మెడునరణధారలు దమమేనిక్రొ
 గ్గంటులలోనఁ జొచ్చి. కు. సం. ౧౧. ౭౦౨.
 వ... ఆపాదచూడంబుగా నొదవినక్రొగ్గంటును
 గక నెడలుక్రొన్నెత్తుట జొత్తిల్లి... కవిక. ౨.
 ౧౯౭.
 క్రొత్త. (పుత్రి యందు మీఁదివర్ణములు వికల్పముగా
 లోపించి 'క్రొ' అనునది మిగులును. దీనికి కొన్ని
 యెడల నుమాగమును కొన్నియెడల పరమశూ
 ల్లునకు ద్విత్వమును వచ్చును. ఉదా: క్రొంబిడి,
 క్రొంబులకలు, క్రొక్కారు, క్రొగ్గంటి, క్రొగ్గండి,
 క్రొన్నెల, క్రొమ్మేఘము, మొ.) విజ. అపూర్వము;
 నూతనము.

క...తద్దా, రుణశలీలవృష్టి మిగులఁ గ్రొత్త యగు
చు వీ, క్షణముల కత్యద్భుతకారణ మై తన
రార...

ఆ. చెయవ యాయపూర్వశలీల ప్రవర్ణ మెక్కడి
ది...కళా. ౬. ౯, ౧౦.

ఉ. వారివిహారవేళఁ జెలువఁ చెలువఁ రెడునీచనుం
గవక, సారపుండారహారములచందముఁ గైకొ
నుఁగావుతం జమ, క్కారము క్రొత్తయై మెఱు
య...అంబుపృథ్వీచందముల్. సై. ౪. ౧౦౮.

గీ...క్రొత్త మిహి హాస యనఁగ మీటును నవం
బు...ఆం. భా. ౩. ౨౩.

ఛ...అవి వినంగాఁ గ్రొత్త తా చుండు...భాగ.
౧౦ పూ. ౧౬౮౨.

క్రీ. విణ. క్రొత్తగా.

నీ. క్రొత్త దోమినదంతకోరకంబులయందుఁ దాం
బూలరాగంబుతఱుకు గూర్చి. క్రీ. డా. ౧౩౪.

వి. ఆపూర్వత.

ఉ. ఆఱురసంబులం జవులయందులక్రొత్తలు పుట్ట
నిచ్చలుక, వే చొకభంగిఁ బాకములు విన్న
ను వొప్పుగఁ జేసిచేసి న, నీఱగ బానిసీని
నొకనిక బురిఁగాననియట్లు గాఁగ మేక, గా
తీయవెట్టి యైన నొడికంబున వండును నెల్లగూ
రలుక. భార. విరా. ౧. ౭౭.

నీ... ప్రబంధంబులు గ్రొత్తలు పుట్టించుకొని లి
ఖింప. విక్ర. ౧. ౨౦.

క్రొత్త చేయు = అలవాటు లేమిచే వికృతి గలిగిం
చు.

క. తపతపలాడుచుఁ బాడెడు, క్షణక్షణమనిం జూ
చిబుద్ధసంయమి సిద్ధా, ధిప మధురసపానం వీ,
చపలునికిం గ్రొత్తచేసి సంకటపఱచెక. ప్ర
బోధ. ౩. ౬౦.

జ: క్రొ, క్రొంజాయ, క్రొంజిగురు, క్రొంజిగురువి
ల్కాడు, క్రొంజిలుగుఁజల్వ, క్రొంజీకటి, క్రొం

దమ్మి, క్రొండావి, క్రొంబట్టు, క్రొంబని, క్రొంబూ
డిలుకాడు, క్రొంజెరుగు, క్రొంబొగ, క్రొక్కా
రు, క్రొంగంటి, క్రొత్తపడు, క్రొత్తమగడు, క్రొ
త్తమట్టు, క్రొత్తమ్మి, క్రొత్తపఱుచు, క్రొత్తావి, క్రొ
న్నన, క్రొన్నురుగు, క్రొన్నెత్తురు, క్రొన్నెల,
క్రొన్నావి, క్రొమ్మిండు, క్రొమ్మడి, క్రొమ్మెఱుగు,
క్రొమ్మేఱుము, క్రొన్నాడి, క్రొన్నిరి, క్రొన్నెడ,
ము.

క్రొత్త డ్డ(ళ)ము = క్రొత్త డము. వి. కోటబురుజు.

నీ. ... క్రొత్తడంబులలోడఁ గోట దీర్చి ... వి.
శకుం. ౪. ౧౭౭.

నీ. క్రొత్తడంబులకెంపు క్రొత్తడంబులరంగు నిం
గికిఁ దోపువన్నియులు నింప. యమా. ౧. ౩.

నీ. మందసంబులు దేవి మాడుపుల్ పాడగని క్రొ
త్తడంబులు చూచి కోటగవఱు, చారసి ...
అచ్చ. రా. సుం. ౮.

క్రొత్త డి. వి. ౧. సాధ్య, పతివ్రత.

నీ. ... సాధ్య తనరుచుండుఁ గ్రొత్త డి యనంగ.
ఆం. భా. ౨. ౧౧౬.

౨. మగనాలు, పతివత్ని.

క. అత్తలకు మొక్కి తక్కిటి, క్రొత్తడు లండఱ
కుఁ బ్రియము గొనలునిగుడఁగా, నత్తజిఁదిల
కించె వరవ, భూర్తమ యై సత్యభామ యజ్జ్వల
గరిమక. హరి. ఉ. ౪. ౨౨౦.

చ. ... అది పుణ్యదరిత్ర మూగ్రగణ్య క్రొత్త
డి సకలంబుఁ జూడ సభ దైన్యముఁ బొందుటఁ
జూచి పొక్కితిక. భార. ఉర్వో. ౩. ౧౮౭.

సా: రంకుటాలికిఁ గ్రొత్తడిసుద్దులు పెచ్చు. (క్రొ
త్తడిసుద్దులు = పతివ్రత చెప్పనట్టిమాటలు.)

క్రొత్త ప(న)డు. అ. క్రీ. (క్రొత్త + పడు) క్రొత్త
యగు. (చూ. క్రొత్తపఱుచు.)

క్రొత్తమగడు. వి. (క్రొత్త + మగడు) జూరుడు.

ఆ. కోళ్లు మూయ దుడ్డుగొంగడి పజీచిన, మంచము
నకుఁ గ్రొత్త మగనిఁ గొనుచు, గులుకునడల న

రిగి కూర్చుండె దానిక్రిందింటిమగఁడు దాఁ
గు పెఱుగ లేక. వేం. పంచ. 3. 22.

క్రొత్త ముట్టు. వి. (క్రొత్త + ముట్టు) గ. నూలిపోఁ
గు. (వడుక నారంభించినపుడు ఏకుననుండి పురి
లేక సాఁగఁదీసి కదురున కంటించెడుమాలు. శ. ర.)
గీ. క్రొత్త ముట్టన మాలుపోఁగును సమర్త, పాలు
చును... ఆం. భా. 3. 32.

సీ. కళ్యాణఁ బదిలంబు గానినిట్టింబులఁ క్రొత్త ము
ట్టన కియ్యకొలుపువెరపు భార. విరా. గ. ౧౯౫.
అ. సమర్త. ఆం. భా. 3. 32.

క్రొత్తమ్మి. వి. (క్రొత్త + తమ్మి.) క్రొత్తగా వికసించిన
పద్మము. పి. శకుం. 3. ౧2౫.

క్రొత్తన(ప)లుదే. స. క్రి. ($\sqrt{\text{క్రొత్తపడు}}$) క్రొత్త
పడఁజేయు.

(సూతనముగాఁ జేయు.)

మ. ప్రమదం బాననకాంతిఁ గ్రొత్తవఱుపం బా
దాతిఁఘాయివృత్తెనృపుతో భీముఁడు... నమ
రక్రీడకు పచ్చె... భార. భీష్మ. గ. ౧౦౫.

క్రొత్తావి = కొందావి.

సీ. పరుంపుగుత్తులుఁ బ్రన్ననిపాలిండ్లు మవ్వం
బుఁడమలోన మార్చి కొనఁగఁ, జిందులేనియ
లును జెమటచిత్తడియును గ్రొత్తావి తమలోన
బిత్తరింప. పి. శకుం. ౨. ౬౧.

క్రొన్నన. వి. (క్రొత్త + నన) క్రొత్తనన.

(క్రొత్త మొగ్గ)

ఉ...వనిఁ దోచెఁ గ్రొన్ననన. ఆము. ౫. ౧౧౪.

క్రొన్ననలొత్తు = పల్లవిండు, చిగుర్పు.

ఉ. కుంతత నొంద కెంతయును గ్రొన్ననలొత్తుని
జావలొకనో, త్కొంత నతిప్రయత్నమునఁ ద
త్కృతి నిట్లు పఠింప... పరమ. ౫. ౧౧౪.

క్రొన్ననఁబోడి = ననఁబోడి, స్త్రీ. నీలా. గ. ౧౧౬.

క్రొన్ననవింటివాఁడు = పూవెల్తుఁడు, మన్నఁడు.

విక్ర. గ. ౧౦2.

క్రొన్నరుఁగు. వి. (క్రొత్త + నరుఁగు) సూతనఫేన
ము. పరమ. గ. ౬3.

క్రొన్నెత్తురు. వి. బా. (క్రొత్త + నెత్తురు) క్రొత్తనె
త్తురు.

వ...క్రొగ్గంట్ల నుడుగక వెడలు క్రొన్నెత్తుట క్రొ
త్తిల్లి... కవిక. ౨. ౧౯2.

క్రొన్నెల. వి. (క్రొత్త + నెల) బాలవంద్రుఁడు, 2
క్కకళ గలవంద్రుఁడు. దశా. 3. ౪౬.

బ. చెక్కిళ్లయందును దొడలయందును మీఠేతు
లందును గావించెడునఖిలములు.

గీ...మీఁజెయిఁ జెక్కిటను దొడకడ, నిలుచునవి
క్రొన్నెల లనఁగఁ జెలఁగుచుండు. వేంక. 2౫.

క్రొన్నెలతాలుపు = చంద్రశేఖరుఁడు, శివుఁడు.
రాజ. చ. గ. ౫.

క్రొన్నాని. వి. (క్రొత్త + మాని) క్రొత్తమామిడి
చెట్టు. ఉ. రా. 3. ౬౬.

క్రొమ్మి. వి. ఎఱ్ఱగోరంటి.

సీ...కొరవి నాఁ గ్రోవి నాఁ గ్రొమ్మి నాఁగఁ, నర
వక నామ మా... ఆం. భా. ౨. ౫3.

క్రొమ్మిందే. వి. (క్రొత్త + మిందు) గ. సూత్నకాంతి
హర. ౫. ౪౪.

౨. క్రొత్త మొత్తు. నీలా. ౨. 22.

క్రొమ్ముడి. వి. (క్రొత్త + ముడి. శ. ర. కురులు + ము
డి = క్రొమ్ముడి అని కొందఱు) కేశబంధవిశేషము.

ఉ. దోపది బంధురం బయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మక
చ్చి... భార. ఉద్యో. 3. ౧౧౪.

గీ. కేశబంధవిశేషాఖ్య గేరుఁ గ్రొమ్ముడియన...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౫.

క్రొమ్మెఱుఁగు. వి. (క్రొత్త + మెఱుఁగు) గ. క్రొ
త్త మెఱపు, తొలకరి మెఱపు.

క. ఉఱు ముతీమి మూలగాడ్పులు, చఱచి విన్న

జోచ్చె మదనసంహార దెసఁ గ్రొమ్మే యుఁ గుడ్డు
వింఁచె...హర. ౨. ౧౭.

చ. పవడపుఁదివలొ తరుమబంగరుబొమ్మలొ క్రొమ్మే
యెఱుంగులొ...నీలా. ౧. ౪౦.

౨. క్రొత్త కాంతి.

గీ. ఇంక నొకవింత యాదానవేంద్ర కడిది, మేనఁ
బుట్టినపుట్టెఁ గ్రొమ్మేయఁగుగోళ్ల, గ్రొచ్చి తేని
యఁ గ్రొనునిచ్చ నిచ్చ, యచ్చభల్లంబుల
చ్చట నచ్చుపడఁగ. దశా. ౪. ౨౯.

క్రొమ్మేఘము. వి. (క్రొత్త + మేఘము) క్రొత్త మే
ఘము.

గీ. పుష్కలావర్తకంబులు లోనుగాఁ గలక్రొమ్మే
ఘములు వృష్టి సురియకుండ. భీమ. ౩. ౮౭.

ద్వి... క్రొమ్మేఘంబు గర్జిల్లి కురియ. రం. రా. ఉ.
౩౯ పా. ౧౭ పం.

క్రొయిపు = కైపు ? (చూ. క్రొయిపెక్కు)

జ: క్రొయిపెక్కు.

క్రొయిపెక్కు. అ. క్రి. కైపెక్కు, వదులు, పిడు.

గీ. క్రొయిపెక్కి జాతినక్రొమ్మడిలోపలివిరులు
రువైదలకు విందుపెట్ట. కాశీ. ౫. ౧౧౯. (చి.
ని. పా.)

క్రొల్లు = క్రొల్లు. వి. దగ్గుటయం దగుల్వని కనుకరణ
ము.

చ. గుదియను గేల నూనుకొని క్రొల్లున దగ్గుమనో
టితుంపురులొ, చెదరఁ గ్రమంబుఁ జెప్పమ
ను శీతనగాత్తజఁ జేర ... పార్వ. ౪. ౬౭.
(ప్రయోగాంతరము లేదు)

క్రొవ్వొడి. విణ. (క్రొత్త + వాడి) మిక్కిలి వాఁ
డి యెనది.

శా. ప్రారంభం బొకయింత లేకయు: దృఢప్రా
యంబు నట్లొందఁగాఁ, గ్రూరానిం దెగ నేనె
నో నటికెనో క్రొవ్వొడిఁపంబుచే ... హ
ర. ౭. ౬౯.

వి. మిక్కిలివాఁడివి, తీక్షణ.

ద్వి. శెదరక వదలక పిదపిద గాక, క్రొవ్వొడి నూ
పక ప్రారత లేక. పండితా. దీక్షా. ౬౧ పా.

క్రొవ్వొరు. అ. క్రి. (క్రొవ్వ + ఆరు) బలియు; అ
లికయించు; సారవంతమగు.

శా. క్రొవ్వొరుంజనువోయి వ్రేఁగునకు నాగోరం
తకా నంతయుక, జవ్వాడంగ... భాను. ౪.
౪౪.

గీ. విరిసెఁ గ్రొవ్వొరి నాగకేసరపుఁబువ్వు, మిఁది
భూపంబుభంగిఁ దువైదలు వెడలె. భీమ. ౫.
౯౬.

నీ. క్రొవ్వొరుజవ్వాదిమరునఁ తెరిగినచేమంతి
యన్నదే కోమలాంగి. విక్ర. ౫. ౧౯.

క్రొవ్విదము. వి. (క్రొవ్వ + ఇదము) ౧. దుష్కార్య
ము, దుశ్చేష్ట.

ఆ. ఆలు బిడ్డ లేనియట్టి త్రిమూర్తియగు, క్రొవ్వ గా
క కుదుటఁ గూడు వెట్టి, కుదుచువార లిట్టి క్రొ
వ్విదంబులు సేయఁ, జొచ్చుటిచ్చగించి చూతు
రయ్య. భార. ఉద్యో. ౨. ౯.

చ... క్రొవ్విదములు దమ్మ మీపలుకు విష్ణుఁడు
లక్ష్మీయు విన్న మెత్తురే. పు. సం. ౪. ౪౨౧.

౨. బలియుట, బలుపు.

ఉ. చన్నులక్రొవ్విదంబుఁ గటివక్రపుఁజెంపును
మోవికెంపు... పద్మ. ౩. ౮.

విణ. పరువమునకు వచ్చినది, పరిపాకదశకు వచ్చిన
ది.

నీ. విరియ నూకించు క్రొవ్విదపుమల్లియ మొగ్గ లెల
తావఁ జొక్కించునిక్కలందు... గీ. తిరిగి తి
రిగి... నృసిం. ౩. ౭౪.

క్రొవ్విరి. వి. (క్రొత్త + విరి) క్రొత్త పువ్వు. వైష.
౮. ౧౬౧.

క్రొవ్వ. అ. క్రి. ౧. గర్వించు, మదించు.

నీ. వినును దంభోద్భవుం డనురాజు దన కెను లెవ్వ

య లే రంమఁ గ్రొవ్వె ... భార. ఉద్యో. 3.
అ. 2.

గీ. గొట్టె క్రొవ్వెయు నెలకట్టెఁ గొట్టికనట్లు, కట
కటా మీవివేకంబు గాడుపడఁగ. భీమ. ర.
౫౩.

౧. వాడియగు, తీక్షణుగు.

ఉ... రదీయమస్త్రముం, గ్రొవ్వెనమచ్చరంబునన
కూర్చెద...ఉ. హరి. 3. ర. 3.

3. బలియు; అతిశయించు.

ఉ. క్రొవ్వెనగట్టినిబ్బరపుగుబ్బచనుంగవలుక...
హరిశ్చ. ౧. ౧౦౨.

చ... నిర్లసాధనువర్ణజాలకం, బుల నెడలుం గిరి
శగళమూలహలాహలకాంతిఁ బోలి గు, స్థలుమ
హిషాక్షవాసనలఁ గ్రొవ్వెనమంగళధూపధూ
మముల్. కాశీ. ౧. ర. ౯.

వి. ౧. శరీరమందలిధాతువులలో నొకటి.

గీ...వన చెలఁగుఁ గ్రొవ్వె నా... ఆం. భా. ౨.
౧౩౨.

గీ...వాయు వంగంబులందు దుర్వాప్తిఁగదిరి, నొ
వ్వెఁదెవులును బుట్టించుఁ గ్రొవ్వె నెఱచు
భార. ఆశ్వు. ౧. ౧౭౬.

ఆ...ఆ, కొని ముసిండి దినఁ గ్రొవ్వె లావుఁ,
గలుగునయ్య...భార. ఉద్యో. 3. 3౩౩.

౨. మదము, గర్భము.

క. ఇవ్వెధమున శినిపిరుని, క్రొవ్వె చెఱచి పాం
డుపుత్ర కులబాణంబుల్, నివ్వటిలనిక నలు
వుర, నవ్వీరుఁడు నొవ్వ నేసె నదుభక్తభంగి. భార. శల్య. ౧. ౨౨౨.

ఉ...భూసురుండ నేఁ బ్రవరాఖ్యుండఁ ద్రోవ
దప్పితి, గ్రొవ్వెన నిన్నగాగ్రమునకుం జ
నుదెంచి...మనుచ. ౨. 3౯. ఆం. భా. ౧.
౧౩౩.

3. సారము, నిగ్గు.

సీ. వనజాక్షిచూపులు వలరాజుతూపులు క్రొత్త

నెన్నెలలోని క్రొవ్వె నవ్వె. విక్ర. ౧. ౧౧౧.
సీ. పూవుబంతులు యవ్వెసాలఁతులతెనవ్వకలి
కివెన్నెల క్రొవ్వె గనుట యొకటి. కుమల. ర.
౧౩౨.

౪. పుష్టి, బలుపు.

ఉ. కోమలతామ్రచూళికలక్రొవ్వెనంజను
బోదివెట్టి ని, స్నీమకతోరారయతిఁ జెట్టుప
లావ్యుచు నట్టు రెత్తి వి, క్రామముపోలెఁ గూ
నె కిలనచ్చరమచలకూటపక్కఁ గ్రామటి
కామతీరశిఖరంబులఁ గుక్కుటచక్రవాళ
ముల్. నైష. ౮. ౧౫౩.

బ. మనోమృత, పాగరుఁబోతుమాటలు.

చ. జలజభవామృతాదిమరసంఘము రెల్లప భక్తి
యుత్తులై, కొలుచును హేళు నీవపలత్పీఠ
విప్రుఁడు వచ్చి నోరఁ క్రొవ్వెలు ముకంగ
...కు. సం. 2. ౮౮౬.

క్రొవ్వడఁగించు=మద ముడుగఁ జేయు.

ఉ...అని నాకు నశక్య మె కర్ణశల్మలం, గ్రొవ్వడఁ
గించుట...భార. కర్ణ. 3. ౨౬౨.

క్రొవ్వెక్కు=మదించు, గర్వించు.

ఉ. క్రిక్కిరి చిన్నవోయియరుక్తేవలకాంతి
యుఁ బంచబాణుఁ గ్రొవ్వెక్కఁగఁ జేయ
హస్తయుగ మెత్తి... కొప్పు వెట్టువో, కొ
క్కులఁ దెట్టె భూవరునిచూపులఁ గోమలితా
హమూలముల్. నైష. 2. ౧౯౪.

జ: క్రొవ్వారు, క్రొవ్వెదము, క్రొవ్వెగొను, క్రొవ్వెద.
క్రొవ్వెగొను. ఆ. క్రి. (క్రొవ్వె + కొను) మదించు.
సీ. పరువంపుఁజనుకులపసఁ గ్రొవ్వెగొని తేలగిలఁ
బడువానకోయిలయొవ్వె. హరి. పూ. ౯.
౬౨.

క్రొవ్వెద. వి. (క్రొవ్వె + నెద) కబరి, కొప్ప.

సీ...కబరికె దులుము. గీ. కొప్ప క్రొవ్వెదమూల
నా నొప్పఁ జేర్చు. ఆం. భా. ౨. ౧౪౫.

గీ. నెఱులు కురులు నెండుకలు నా నెఱకలనగఁ,

గొప్ప తులు మన వేనలి క్రొవ్వెదయనఁ, నే
శధమ్మిల్లులు మించు... ఆం. సం. మాన. ౧౬.
క... చెం, గలువలు క్రొవ్వెదకు వే అొకర్లు ఘటించె.
ఆము. ౬. ౧౨౯.

క్రో

క్రోంచము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రాంచపర్వతము. (వాచ.)

క్రోఁతి=క్రోఁతి. వి. (క. తు. క్రోతి. త. క్రోది) వానరము, క్రోఁతి.

ద్వి. ఆత్మారతకుఁ గాక యగచరుల్ పఱవ, నోక్రోఁతులార మీ తులుక నేమిటికి, నాజిలో ఖరుని నుక్కడఁచినయట్టి, రాజుమీఁదనె కాని రాదునాయమ్మ... ఇదె మహాకాయుండ నేతెంచినాడ. రం. రా. యు. 32౬పా. ౨3 పం.

సీ. పలఁ బడ్డమీసుకై వడి నిప్పు ద్రొక్కినక్రోఁతి భాతిని వెట్టిగొన్నకుక్క, పద్ధతి... చంద్ర. వి. ౧. ౯౨. ఉ. రా. 3. ౨౭౬.

క్రోఁతిని బ్రహ్మరాక్షసుని జేయుట: క్రొలఁదిదానిని గొప్పగాఁ జేయుట.

ఆ. వీరధర్మ మిట్లు విడిచి విభీషణ, రాజునెడుట దాశరథులఁ బొగడఁ, బాడి యగునె క్రోఁతి బ్రహ్మరాక్షసుఁ జేయ, వచ్చినాడ వెంతవారు వారు. భా. రా. యు. ౧౧౯.

క్రోడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. అొమ్ము. ౨. ఒడి. 3. గుట్టపుఅొమ్ము.

క్రోడపాదము. సం. వి. ఆ. పుం. తాఁచేలు.

క్రోడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. పంది. ౨. క్రోటరము, చెట్టుఅొట్టి. (వాచ.) న. ౧. అొమ్ము. ౨. ఒడి. 3. గుట్టపుఅొమ్ము. ౪. లోపలిభాగము. మ... నాభిపం, కరుహక్రోడమిళిందబృందము... ఆము. ౧. ౫.

మహాస్రగ్ధర. గళగర్తక్రోడనిర్వృత్తహాకహనినదో ద్ధాహాసంబు... మనుచ. ౪. ౯౫.

క్రోడాడు=క్రోరాడు.

(-ఏనుఁగు, వృషభము మొదలగు నవి-క్రోములతోఁ బొడుచు)

క. ఏడాసుసొన్నకొమ్మలు, గ్రోడాడెమనడవిగౌరుకొడములు మోద, క్రీడఁ దనరుచాడ్పునఁ బై, నోడికలయు పువ్వుడేనె లురలఁగ నొప్పెక్. హరి. పూ. 2. ౧౧2.

వ. నెదయావులవెనుకం దగిలి యుండొంటిం జేర నీక బలియుఱంకెలం బొదివి కాలుద్రవ్వి క్రోడాడుచు... హరి. పూ. ౫. ౧౪౨.

సీ. గోడలఁ గ్రోడాడి కోవెల్లో నుగ్గాడి ... నీలా. 3. ౫౫.

(-పంది ముట్టెతో నేల-కెల్లగించు)

వ. మహాదేహంబు లగువరాహంబులు చొచ్చి ఘోషంబుల నెల్లవోట్లుం గ్రోడాడం దొడంగె. హరి. పూ. ౬. ౧౦.

క్రోడించు. సం. స. క్రి. (సం. క్రుడ? = నిమజ్జనే) మధించు.

గీ. నవమతిన్నూర్తిఁ గ్రోడించినాడ వభిల, కావ్యలక్షణలక్ష్యసాగరము నెరయ, నిన్ను వేర్వేయింక వర్ణించ నేల, ప్రోడ వన్నిట సర్వయమాడనుకవి. మై. ౧. ౧౮.

క్రోడీకరణము. సం. వి. ఆ. న. ఆలింగనము.

శ్లో. ఆల్పజనముపసూహన, మాహుః పరిరంభణం పరిష్వంగం, ఆశ్లేషమంకపాలం, క్రోడీకరణం చ తుల్యార్థమ్. (హలా. ని.)

క్రోడీకరించు. సం. స. క్రి. ౧. ఒకటిగాఁ జేర్చు.

(శ. ర.) ౨. గ్రహించు, తెలిసికొను.

వ. ఇట్లు యావనప్రాదుర్భావంబై లేజరిల్లి కాస్త్రంబులు క్రోడీకరించి పురాణంబులు హృద్ధ

లంబలు గావించి నీతులు విస్తరంబుగాఁ దెలిసి... సారంగ. గ. ౫౩.

క్రోడీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=క్రోడీకరణము.

క్రోడుండు. సం. వి. అ. పుం. శని. (మే. ని.)

క్రోధకుండు. సం. విణ. (అ. ధికా. అ.) ౧. క్రోపించువాడు. ౨. క్రోపముఁ గలిగించువాడు.

క్రోధన. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకసంవత్సరము. ఆ. స్త్రీ. క్రోపవతి, క్రోపము గలయాడు.

క్రోధనము. సం. వి. అ. న. క్రోపించుట; క్రోపము.

క్రోధనీయుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రోపించుజేయఁ దగినవాడు.

క్రోధనుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రోపము గలవాడు.

క్రోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. క్రోపము, కినుక. ౨. (అలం) రాద్రరసముయొక్క స్థాయిభావము.

క్రోధమూర్ఛితము. సం. వి. అ. పుం. చోర మను గంధద్రవ్యము ౩.

క్రోధమూర్ఛితుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రోపముచేత ఒడఁ లెటుంగనివాడు.

క్రోధయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) క్రోపించుజేయువాడు.

క్రోధయితవ్యుడు. సం.=క్రోధనీయుడు.

క్రోధాభువు. సం. విణ. (ఉ.) క్రోపశీలుడు, క్రోపించుస్వభావముగలవాడు. (వాచ, విల్యము)

క్రోధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) క్రోపము గలవాడు. వి. న్. పుం. ౧. ఒకానొకసంవత్సరము. ౨. మహిషము, దున్నపోతు. ౩. కుక్క.

క్రోధించే. సం. అ. క్రి. క్రోపగిల్లు.

నీ. క్రోధించి నూత్యపరాధంబునకు నైనఁ గావించు రెప్పడు జీవహింస. వరాహ. ౯. ౧౨౮.

క్రోధ. సం. విణ. (ఋ. ద్వి. ఋ) క్రోపించువాడు.

క్రోయు. స. క్రి. (నర్పము, పహి, మొ. జహ్వలు) చాచు.

క. నాలుకలు గ్రోయుచు విష, జ్వాలలు నిగుడంగ నుగ్రనర్పద్యము మా, భీలాకృతి నుండఁగ... భార. ద్రో. ౨. ౩౭౧.

ద్వి. వాసుకి మెచ్చక నాలునాలుకలు, గ్రోడు నన్నట్టిభూరనర్పంబు. బస. పు. ౬. ౨౮౪౮.

(కృష్ణుడు కుంతితో నన్నమాట) గీ. నాలుకలు గ్రోయునర్జునానలము దఱిసి, యెరగొనంగని సంత్పత్తి యెనక మెనగు. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౨.

క్రోలించు=క్రోప్చే¹. స. క్రి. ($\sqrt{\text{క్రోలు}}$) క్రోలజేయు.

(త్రాగిందు.)

నీ. హరులపగ్గము లూడ్చి యంబువుల్ గ్రోలిచి సారథి దరిఁ దరుచ్చాయ నిలుప. చం. రా. ౪. ౬౭. హరి. పూ. ౫. ౧౯౩.

క్రోలు. స. క్రి. ౧. త్రాగు, పానముచేయు.

మ...మే లైనమద్యం బుద, గ్రగతిం గ్రోలి... రామా. ౭. ౧౪౩.

ఉ. ఎత్తిలి కావుకావు రని యేడ్చి తడియపయోధరాగ్రముల్, మత్తుకదాఁకఁ బీల్చికొని క్రోలఁ గ్రమంబునఁ జన్నుఁబాలతో, నెత్తుమున్ను గాఁగ గణనీయులు లైచమస్తభాతువుల్. హరి. పూ. ౫. ౧౫౦.

గీ. మావికడ నిల్చు విరులనెల్లావిఁ గ్రోలు. మహ. ౩. ౩౧. (ఇట 'ఆఘ్రాణించు' అని భావము.)

చ...తియ్యనినీరు గ్రోలి...హర. ౩. ౩౨.

చ...క్రోలఁ జెదవిక మదవిహ్వలితాంశరంగయై. దశా. ౩. ౭౮.

చ. పాలకుకాంతి యంత పాలివోవగనీ కెన
లారుతారని, శ్చలతఁ గడంగి క్రోలికొనఁ జా
లుటఁ గీచకముఖ్యులొచనంబులు నయనం
ప్రధాన ముపూర్వవచస్థితి దప్పకుండఁగా,
నెలమి వహించెఁ దక్కుఁగలయింద్రియవర్గ
ము ధిక్కరించుచుకొ. భార. విరా. ౨. ౩౫.
(ఇట 'ఆత్మాదరముతోచూచు' అని భావ
ము.)

౨. భక్షించు, తిను.

క. నాలుకలు రెండు నిన్నుం, గ్రోలనె కల్పించె
నలువ ఘోరాహికి న, న్నాల్గిగ్రహ మపుడ
తెగఁ దినఁ, జాలదు మృదుపవన విరహిజనదు
రితమునకొ. మనుచ. ౩. ౫౦.

క. తలిరాకుగుత్తిఁ దమిఁ గ్రోయిల చంచునఁ జిం
చి క్రోతె నీరీతి వియో, సులగుండియలవియిం
పుడు, బలువిడి నని మరునియెదుటఁ బచరించె
ననకొ. పారి. ౩. ౪౯.

౩. ప్రింగు.

(మత్స్యవతారము) నీ. ఉ గ్రస్తత్వాహర ముప
శమించుటకు నా బడవానలముఁ గ్రోలి పాఱ
విడుచు. దశా. ౧. ౨౮౯.

వి. ౧. పద్మాది నాశము; క్రోవి, గొట్టుము.

నీ. క్రోవి యనంగను గ్రోలు నా నాశ మా... ఆం.
భా. ౧. ౧౬౫.

ఉ. బెబ్బలి గొంతు క్రోల్ గఱచి ... ఆము. ౩.
౨౦.

క. ఆమలగతిఁ గరముఁ గ్రోలుగ, నమరిచి మాని
తతపోమయాధికశక్తికొ, ధమన క్రియ నొన
రించిన, నమితగుణా చెప్పఁ జిట్ట లయ్యెను
దానకొ. భార. ఆశ్వ. ౧. ౨౧. (చూ. ౨౨,
౨౩.)

నీ. కనకంపుఁగ్రోవులు గొని మంచి కాశ్చీరజల
ము లాండ్లారులపైఁ జల్లువారు. కు. సం. ౯.
౨౫౦. (క్రోవులు=చిమ్మన గ్రోవులు)

౨. జాడు, క్షీణనస్యము.

నీ...కోవి యనంగను గ్రోలనంగ, జా డనంగ
ను క్షీణనస్యంబు దగును ... ఆం. భా. ౨.
౨౩౭.

జ. క్రోలించు, క్రోలుకనవు, క్రోలుచు.

క్రోలుకనవు. వి. (✓ క్రోలు) తృణవిశేషము, నడ
ము కి. (శ. ర.)

క్రోలుచు¹ (ల్పై) = క్రోలించు. స. క్రి. క్రోలకే
య.

(త్రాగించు)

ఉ. వీనులతేనె యై కురియ వింతగఁ గావ్యరసం
బుఁ గ్రోల్చి య, మ్మనవకోటికిం బశుసమానత
మానఁగఁ జేసె... నృసిం. పీఠి. ౭. (శ. ర. పా.)

క్రోలుచు² (ల్పై). స. క్రి. ౧. పశించు; అశ్వ
సింపు.

కా. ఆసాయంబుగ నానిశాశ్చయముగా నామ్న
యముల్ క్రోల్చుచో, నానీనపుచ్చలాయితం
బయిన లే దాహా వితర్కింపఁగకొ. పాండు.
౫. ౧౭౧.

గీ. క్రోల్చె యొగంబు... శివరా. ౨ ౮౨.

౨. (కోకిల మున్నగునవి) పాడు, గానము చేయు.

ఉ. కోయిల పంచమస్వరము క్రోల్చినభంగిని వి
ద్ధకంచిరా, మాయణ మాటుకాండములు న
చ్యుతజాగరవేళఁ బాడు నా, రాయవింతతు
రత్నము... క్రీడా. ౧౭౦.

ఆ. క్రి. (కోకిల, మొ.) కూయు.

చ. కొనరి వసంతకాలమునఁ గోయిల క్రోల్చిన
భంగి నేడ్చె న, బిసయహనేత్ర... కాశీ. ౫.
౧౬౭.

ఉ. మానక యుట్టి గబ్బులుఁగు మాటికిమాటికి
గ్రోల్చె గొమ్మపై ... వార. ౨. ౧౮. (కో
ల్చె-చుద్రి.)

క్రోవ=కోవ. వి. ౧. సరము.

సీ. ఆస్మలలమిన్న యాణిముతైపుఁ గ్రోవ ... నీ
లా. ౨. ౨౭.

ఉ... సురాంతప భాగ్యరత్నపుం, గ్రోవ యనం
దనర్పిన త్రికూటము ను మ్మిరి లత్తణాగ్రజా.
రామా. ౭. ౧౪౦. (శ. ర. పా)

౨. రోగబళేషము, దర్పామయము.

సీ... క్రోవ యనంగ దర్పామయంబు చెలంగు...
ఆం. భా. ౨. ౧౨౮.

క్రోవి¹. వి. (క. తు. కోవి) ౧. గొట్టము; పద్మాదుల నా
శము.

గీ. తియ్యపూఁదేనియలక్రో దీనిమోవి. వైష.
౩. ౧౭౦.

మ. రతులక నీధుగసంబుక్రోవులగువారస్త్రీలక
మైపులక, మతి నుప్పొంగుచుఁ గ్రోలి...
ప్రబోధ. ౨. ౩.

సీ. క్రోవి యనంగను గ్రోలు నా నాశమా ...
ఆం. భా. ౧. ౧౬౫.

౨. ఆనుపోసెడిగొట్టము.

సీ. పరిపరి యచ్చులు చరికుండ యూడిత చీడు
దబ్బులు దండె నాడె క్రోవి. హంస. ౨. ౧౧.
౩. తుపాకి.

సీ. చేతిక్రోవులు వైచి బీతుచెయ్యలఁ బాటె
ఒగ్గముపాడె తుపాకిమూఁక. రా. వి. ౫. ౧౫.

ద్వి. క్రోవులు జబురుజంగులు పిరంగులును. ఆ.
మ. క. ౩. ౧౭౧ పా. ౧౪ పం.

ర. భూమీలోపల నీళ్లు పచ్చుట కేర్పఱచినమార్గము. (శ. ర)

చ. కొలఁకుల వాఁగులక నదులఁ గ్రోవుల బావు
ల నిర్దురఁబులక, గలయఁగ రోసి రోసి ...
భార. ఆర. ర. ౩౩౨.

౫. బుడ్డి; బరణి.

సీ. కపురంపుబరణి చిల్లలదివ్వెకంబంబు నిల్పు
టద్దంబు పన్నీటిక్రోవి. నీలా. ౩. ౯౦.

ద్వి. తులికి కన్నురించెఁ గోసినకరణి, దెలికమ్మ

రపుఁగ్రోవి తెచ్చినకరణి. ఆ. మ. క. ౧౯
పా. ౭ పం.

సీ. తలిరులేమావిక్రొత్తజవాదిబులుఁగ్రోవి పలపు
లదీవి చెంగలువబావి. ఆచ్చ. రా. బాల. ౧౩౬

౬. మూస, లోహములు కరఁగెడిపాత్రము.

క. వనరాసు లేడు నుప్పరి, పెనమున నీరులుప
బోలెఁ బెట్టున నుడిగెక, గనకాద్రి క్రోవిలో
పలి, కనకంబునుబోలె నీరుగాఁ గరఁగె ప
డిక. తు. సం. ౬. ౮౧౨.

ఉ. కాలకళాదుఁ డెండ యనుకాంచనరేణువు
ప్రత్యగాశ నాఁ, గ్రాలెడుక్రోవిఁ గూర్చి
కరఁగంగ...కళా. ౮. ౯.

౭. కంఠనాళము.

గీ. కొందఁ టినతమాజాదులక్రోవిలోనఁ, గ్రాగ
ములు గల్గఁ దెలియుండి బ్రతికెవ మన, నీలగ
జముఖ్యుల మదె నిగిడి పొదివె, కాత్రవు
నంచుఁ గొండలు సంతసెలఁగ. రాఘవ. ౪.
౧౫౫.

౮. రంధ్రము.

సీ. చెదలుఁబ్రువ్వ లతనిఁ బొదుగఁ బుట్టు వె
ట్టై బుట్టక్రోవులలోనఁ బుట్టై జెట్టు, వా
ల్లీకి. ౩. ౧౪౦.

క్రోవి². వి. (సం. కురవక) కురవకము, ఎత్తగోరం
టకీ.

సీ...కొరవి నాఁ గ్రోవి నాఁ గ్రొమ్మ నాఁగఁ, నుర
వకనామ మా...ఆం. భా. ౨. ౫౩.

మానిని. ఏచి తనర్పితలిర్పిన క్రోవుల...భార. ఆ౩.
ర. ౨౦.

మ. విను మింతు ల్లిలకంబుఁ జంపకముఁ గ్రోవి
న్నిందువారంబు ... ఊహించి కన్గొన మో
మెత్తఁగఁ గొఁగిలింతుకొన మూర్కో...న
నుచుక...పారి. ర. ౯.

క్రోశకుఁడు. సం. విణ (ఆ. శి. కా. ఆ.) ఆక్రోశము
వాఁడు.

క్రోశత్. సం. శత్రు. ఆక్రోశించుచున్న.

క్రోశతాశము. సం. వి. ఆ. పుం-క్రోశుఁడగు విని
పించుధ్వని కలది-ఒకరకము పెద్ద భేరి.

క్రోశద్ధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం=క్రోశతాశము.

క్రోశనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అఱచునది, కూ
యనది. (అ. ఈ. అ.) అఱచుటకు సాధన మైన
ది, కూయటకు సాధన మైనది. వి. అ. న. కూత, ఆఱపు.

క్రోశనీయము. సం=క్రోష్టవ్యము.

క్రోశము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఏడు, కోడనము.

౧. ఆహ్వానము, పిలుపు. ౩-కూత వినిపించునంత
దూరము-వేయిండుముల పరిమితి; రెండువేలదం
డముల పరిమితి.

క్రో. చతుర్థస్తా ధనుర్దంష్కో నాలికా తద్యుగేన
చ, క్రోశో ధనుస్సహస్రేణ... (వాచ.)

క్రో. హస్తైశ్చతుర్భిర్భవతీహ దండః, క్రోశస్సహ
స్రద్వితయేన తేహం. (లీలావతి.)

క్రోశ్యము. సం=క్రోష్టవ్యము.

క్రోష్ట. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=క్రోశకుడు.

క్రోష్టవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తిట్ట దగి
నది. ౧. ఓలువ దగినది.

క్రోష్టపుచ్చిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ. కోలపాన్న శీ.

క్రోష్టవిన్న. సం. వి. ఆ. శ్రీ. నక్కతోకపాన్న శీ.

క్రోష్టపు. సం. వి. ఉ. పుం. జంబుకము, నక్క.

క్రోష్ట్ర. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గ. ఆడునక్క. ౧. నల్ల
నేలగుమ్మడి శీ. ('తెల్లనేలగుమ్మడి' అని కొందఱు)

౩. లాంగలి, నీరుపిన్నలి శీ.

క్రోసు=కోసు. వి. (సం. క్రోశః) క్రోశము. (౩. ఆర్థ
ము. చూ.)

గీ. ఆపుడు వారాణసీక్షేత్ర మైదుక్రోసు, లంత
మేర యుపద్రవం బందకుండు. కాశీ. ౧, ౧౧.

క్రా

క్రాంచదారణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గుహు
డు, కుమారస్వామి. ౧. పరశురాముడు. (ప
మారస్వామియు పరశురాముడును దీనికి కూ
టు పొడిచి రని పురాణకథ.)

క్రాంచము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కొంచపిట్ట, ఒక
విధ మగుకొంగ. ౧. ఒకానొక పర్వతము, కొంచ
గుబ్బలి. ౩. ఒకానొక ద్వీపము.

క్రాంచాదనము. సం. వి. ఆ. న-క్రాంచములచే
తినబడునది-గ. తామరకూడు. ౧. చింఛోటక
మమత్వము. ౩. పిప్పలి శీ. (మే. ని.)

క్రాంచాదని. సం. వి. ఈ. శ్రీ. పద్మవీజము, తా
మరపూవులోనిగింజ. (రా. ని.)

క్రాంతము. సం. వి. ఆ. న. కూరభావము, కూరత్వ
ము.

క్రాశశతికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. నూలుక్రోసు
లు నడచువాడు. ౧. నూలుక్రోసులమారమునుం
డి వచ్చి కలిసికొనఁ దగినవాడు. (ఉపాధ్యాయుడు, మొ.)

క్ర

క్రమకము. సం. విణ. (అ. మికా. ఆ.) గ. బడలు
నది. ౧. బడలించునది.

క్రమధము. సం=క్రమము.

క్రమము. సం. వి. ఆ. పుం. బడలిక, శ్రమము.

క్రమి. సం. విణ. (క. నీ. క.) బడలినది.

క్రమిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) బడలువాడు.

క్రా

క్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బడలినది.
౧. వాడినది, పడలినది. శాకుం. ౩. ౨౪.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్లమము, బడలిక.

క్రామ్యత్. సం. శ. త్ర. బడలుచున్న.

క్రి
గా

క్రిందత్. సం. శ. త్ర. ఏడ్చుచున్న.

క్రిందమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఏడ్చు
చున్నవాడు.

క్రిందయత్. సం. శ. త్ర. ఏడ్చుచున్న.

క్రిందయమానుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏడ్చు
చున్నవాడు.

క్రిద్యత్. సం. శ. త్ర. తడియుచున్న.

క్రిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆర్ద్రము, తడిసి
నది.

క్రిన్నవర్జము. సం. వి. న్. న. నీరు క్రమ్ముట దుర
దపెట్టుట మొదలగునూములు గలకంటిగోగము.

క్రిశితము. సం. = క్రిష్టము. విణ.

క్రిశ్యత్. సం. శ. త్ర. క్షేషజుచున్న.

క్రిశ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. క్షేషము
నొందుచున్నది. ౨. క్షేషపెట్టబడుచున్నది.

క్రిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. క్షేషము చెంది
నది, నొప్పు నొందినది; దారిద్ర్యములచేత బాధ
నొందినది. ౨. క్షీణించునది, మంద మైనది.

క్రో. హిమక్లిష్టప్ర కాశాని జ్యోతీంషీవ ముఖాని
వః సం. కు. సం. ౨. ౧౯.

౩. చెడరినది.

క్రో. అర్ధపీతస్తనం మాతురామర్దక్లిష్టకేసరం, ప్ర
క్రిడితుం సింహశిశుం బలాత్కారేణ కర్ష
తి. కాకుం. ౨. ౧౮.

ర. వాడినది, చెడినది.

క్రో. ఇదముపనత మేవంయాపమక్లిష్టకాంతి. కామం.

౫. ౧౯.

౫. అత్యల్పము.

క్రో. స్వప్నో ను మాచూ ను మతిశ్రమో ను క్లిష్టం
ను తాపతృణమేవ పుణ్యం. కాకుం. ౬. ౧౦.

వి. అ. న. ౧. పూర్వోత్తరవిరుద్ధ మైనవాక్యము.
ఉదా: నాతల్లిగొడ్డురాలు.

౨. దూర మైనయర్థము కలవాక్యము.

క. దూరాథము క్లిష్టం బగు, ధారణి బసవాశసేం
ద్రధరమమూలం, కారమణి జనకవరపు, శ్రీ
రమణమూరూపదీపితు, ఉపగృహరసర.
౧౭.

క్రిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. నొప్పు, బాధ, వేదన. ౨.
కొలుపు, సేవ.

క్రి
గా

తక్రము. సం. వి. అ. న. అతిమధురము ౧. (కల్ప)

తక్రక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

బము. సం. వి. అ. న. నపుంసకలింగము.

బుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పుంస్త్యము
లేనివాడు, మగతనము లేనివాడు. ౨. విక్రమ
ము లేనివాడు, పౌరుషము లేనివాడు; పితీ.
వి. అ. పుం. నపుంసకుడు.

క్రే
గా

క్రేదకము. సం. విణ. (అ. ది. కా. అ.) తడుపునది.

వి. అ. పుం. కళము.

క్రేదనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తడుపునది. (అ. ఈ.
అ.) తడుపుటకు సాధన మైనది. వి. అ. పుం. కళ
ము. న. తడుపుట.

క్రేదనీయము. సం. = క్షేదితవ్యము.

క్రేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆర్ద్రత, తడి. ౨.
ఉపద్రవము, నొగులు. ౩. పుంటినుండి కాలురసి.

క్షేదయత్. సం. శ. త్ర. తడుపుచున్న.

క్షేదయమానుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తడుపుచున్నవాడు.

క్షేదిత. సం. వి. (బు. శ్రీ. బు.) = క్షేపకము. వి.

క్షేదితవ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) తడుపఁ దగినది.

క్షేదువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుడు. ౨. క్షేత్రము. ౩. శరీరము. ౪. భంగము. (క్షే. ని.)

క్షేద్యము. సం = క్షేదితవ్యము.

క్షేతకుడు. సం. వి. (అ. శి. కా. అ.) బాధపెట్టువాడు.

క్షేతనీయము. సం = క్షేతవ్యము.

క్షేతము. సం. వి. అ. పుం. గ. దుఃఖము. (కల్ప) ౨.

కోపము. ౩. వ్యవసాయము, ప్రయత్నము. ౪. సేవ. ౫. (యోగ) పంచక్షేతములలో నొకటి. (౧. ఆవిద్య. ౨. అస్తిత. ౩. రాగము. ౪. ద్వేషము. ౫. మరణభయము - ఇవి పంచక్షేతములు. కల్ప)

క్షేత, సం. వి. (బు. శ్రీ. బు.) = క్షేతకుడు.

క్షేతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నొప్పింపఁబడినది, బాధితము, పీడితము.

క్షేతవ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) క్షేతపెట్టఁ దగినది.

క్షేత్యము. సం = క్షేతవ్యము.

క్షే

క్షేతికము. సం. వి. అ. న. మద్యము.

క్షేబ్యము. సం. వి. అ. న. గ. నపుంసకత్వము, క్షేదితము. ౨. విక్రమములేమి, పిఠికితము.

క్షో

క్షోమము. సం. వి. అ, న. నీరుత్తి. (మా. ఆం. భా. ౨. ౧౩౨.)

క్ష

క్షంగువు. సం. వి. ఉ. పుం. కంగువు, కొట్టు.

క్షణత్. సం. శ. త్ర. ధ్వనిసేయుచున్న.

క్షణనము. సం. వి. అ. న = క్షాణము.

క్షణము. సం. వి. అ. పుం = క్షాణము.

క్షణిత. సం. వి. (బు. శ్రీ. బు.) ధ్వనిచేయునది.

క్షణితము. సం. వి. అ. న = క్షాణము.

క్షణిత. సం. శ. త్ర. కాచుచున్న.

క్షణనము. సం. వి. అ. న. (నీరు, మొ.) కాచుట.

క్షణనీయము. సం = క్షణితవ్యము.

క్షణిత. సం. వి. (బు. శ్రీ. బు.) క్షాణకుడు.

క్షణితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా

కాచఁబడినది.

క్షణితవ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కాచఁ దగినది.

క్షణ్యమానము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కాచఁబడుచున్నది.

క్షా

క్షాచితకము. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) గ. క్షచిద్యము, అక్కడక్కడ సంభవించునది. ౨. కాదాచితకము, అప్పుడప్పుడు కలుగునది.

క్షాణకము. సం. వి. (అ. శి. కా. అ.) గ. మ్రోగునది. ౨. మ్రోగించునది.

క్షాణనీయము. సం = క్షాణితవ్యము.

కావ్యణము. సం. వి. అ. పుం. వీణాభూషణఘంటా
దులప్రాతః, ప్రాతః.

కావ్యణయత్. సం. శత్రు. ప్రాగించుచున్న.

కావ్యణయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రా
గించుచున్నది.

కావ్యణయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) ప్రాగిం
చువాడు.

కావ్యణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాగిం
పఁ దగినది.

కావ్యణ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రా
గింపఁబడుచున్నది.

కావ్యణ్యము. సం=కావ్యణితవ్యము.

కావ్యధకుఁడు. సం. విణ. (అ. థికా. అ.) కాచు
వాడు.

కావ్యధము. సం. వి. అ. పుం. గ. (వైద్య) కషాయ
ము. ౨. బాధ.

కావ్యధోద్భవము. సం. వి. అ. న. దార్విక, అంజ
నవిశేషము.

కావ్యధ్యము. సం=కావ్యధితవ్యము.

క్ష

క్షంత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) క్షమిత, ఓర్వరి,
సహిష్ణుఁడు.

క్షంతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. ఓర్వఁ దగి
నది. ౨. మన్నింపఁ దగినది.

క్షణద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ-ప్రజలకు తీటిక ని
చ్చునది; యువజనులకు ఉత్సవము నిచ్చునది-రా
త్రి. ౨. పసుపు.

క్షణదము. సం. వి. అ. న. నీరు. (వాచ)

క్షణదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాహూర్తికుఁడు,

జోన్యఁడు. (మే. ని.)

క్షణద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెఱపు.

క్షణనము. సం. వి. అ. న. గ. వధము, కొల. ౩. గా
యపటముట.

క్షణనిశ్శ్వాసము. సం. వి. ఆ. పుం. సముద్రములో
ని ఒకవిధమైన పెద్దచేఁబ.

క్షణప్రకాశ. సం=క్షణప్రభ.

క్షణప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తటిత్తు, మెఱపు.

క్షణభంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షణహ
త్రములో నశించునది.

క్షణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అత్యల్పకాలము. ౨.
ముహూర్తము. ౩. గడియలో ఆటపపాలు. ౪.
నిర్వాహరత్వము, తీటిక, తీటుబడి. ౫. రేతే,
అనసరము. ౬. ఉత్సవము. ౭. అస్వతంత్రత, పరా
ధీనత. (శే. ని.) ౮. పున్నమ మొదలగువర్షము.
(మే. ని.)

క్షణరామి. సం. వి. న్. పుం. పావురము. (కల్ప)

క్షణవిధ్వంసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) క్షణములో
నశించునది. వి. న్. పుం. సృష్టియం దేదియును ఏ
వ్వడును ఏకరూపము గా నుండ దనియు జగత్తు
ప్రతిక్షణము నశించి పుట్టుచుండు ననియు చెప్పె
డి యొక తెగనాస్తికుఁడు.

క్షణి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) గ. ఆపకాశము కలది,
తెఱపి కలది. ౨. క్షణికము, క్షణమూత్ర ముండు
నది. ౩. ఉత్సవము కలది.

క్షణియే. సం. స. క్రి=క్షణియియే. (శ. ర.)

క్షణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెఱపు.

క్షణికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నశ్వరము, క్షణ
కాల ముండునది.

క్షణితువు. సం. వి. ఉ. పుం. వ్రణము; గంటి. (వై. ని.)

క్షణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=క్షణద. (వాచ.)

క్షణియ్యాయే. సం. స. క్రి. (భోజనమునకు రమ్మని)

ప్రార్థించు.

వ. ఆయా నీ పతిశివి మాయంటం గృతభోజనుడ

వై పాముని క్షణియించిన. భార. ఆది. గ. ౯౯.

క్షతజము. సం. వి. అ. న. - గాయమునుండి పుట్టినది -

గ. నెత్తురు, రక్తము. ౧. చీము, పూయము. (కల్ప.)

క్షతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. గాయపడినది.

౧. చింపబడినది; చీల్చబడినది. ౩. క్షీణించి

నది, నాశము నొందినది. ౪. బాధింపబడినది.

౫. కొట్టబడినది. వి. అ. న. గ. గాయము, గంటి.

౨. అపాయము, ఆపద. ౩. విదారణము, చీల్చుట.

౪. దెబ్బ. ౫. బాధ, నొగులు. ౬. (జ్యోతి) లగ్న

మునకు ఆటవరాశి.

క్షతయోని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కన్యాత్వము చెడిన

స్త్రీ.

క్షతహరము. సం. వి. అ. న. - గాయములను మాన్పు

నది - అగలు, అగరువు కి.

క్షతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. గాయము, గంటి. ౧. ఛే

దింపుట, ౩. నష్టి, నాశము. ౪. క్షీణత్వము, తగ్గుట.

క్షతోదరము. సం. వి. అ. న. గ్రహణీకోగము.

క్షత్త. సం. వి. ఋ. పుం. గ. ద్వారపాలకుడు. ౧.

పారథి. ౩. శూద్రస్త్రీయందు క్షత్రియునకు బు

ట్టినవాడు. (పారదైనుకుడు, క్షత్రియస్త్రీయం

దు శూద్రునకు బుట్టినవాడు అని కొందఱు. ఆ

యోగవుడు, వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకు పుట్టి

నవాడు అని కొందఱు. పారశవుడు, శూద్ర

స్త్రీయందు బ్రాహ్మణునకు పుట్టినవాడు అని కొం

దఱు) ౪. దాసీపుత్రుడు. (విదురుడు, మొ.)

౫. బ్రహ్మ. ౬. చేప. ౭. దూత, రాయబారి. ౮.

ముసలము, రోకలి. ౯. రుద్రుడు, శివుడు, విణ.

(ఋ. స్త్రీ. ఋ) గ. మృతుడు. ౧. అవినితు

డు. (కే. ని.)

క్షత్తు. సం. వి. క్. స్త్రీ. గ. చంపుట, ౨. చించుట;

చీల్చుట. ౩. నొప్పించుట, బాధించుట. ౪. గా

యము.

క్షత్త బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీచక్షత్రియు

డు; క్షత్రియుడు. మను. ౨. ౩౮, ౧౨౭.

క్షత్తము. సం. వి. అ. న. గ. క్షత్రియవర్ణము, రా

చకులము. ౧. ధనము. ౩. నీరు. ౪. మేను, శరీరము.

(కల్ప)

క్షత్తి. సం. వి. క్. పుం. రాచకొలమువాడు, రా

చవాడు. (విల్యము). ఈ. స్త్రీ. క్షత్రియస్త్రీ,

రాచది.

క్షత్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షత్రియజాతిస్త్రీ, రా

చది.

క్షత్రియ(యి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = క్షత్రియ.

క్షత్రియాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్షత్రియస్త్రీ, రా

చది.

క్షత్రియి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ క్షత్రియుని అసవర్ణభా

ర్య.

క్షత్రియుడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్షత్రియజాతి

యందు బుట్టినవాడు, రాచవాడు.

క్షత్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్షత్రియుడు, రాచ

వాడు. (కే. ని.)

క్షప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. వ్యాపారముల నాపివే

యునది - రాత్రి, చేయి. ౨. పనుపు.

క్షపణకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. బాధనన్నాసి. ౧.

విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమున నుండెడినవరత్న

ములలో నొకడు.

క్షో. ధన్వంతరిక్షపణకామరసింహశంకు, భేతాశ

భట్టకుటకర్పరకాళిదాసాః, భ్యాతో వరాహ

మిహిశో నృపతేస్సభాయాం, రత్నాని వై ప

రరుదిర్నవ విక్రమస్య. (కల్ప)

క్షవణము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము. మను. ౪.

౨౨౨.

క్షవణుడు. సం. వి. అ. పుం. వాద్ధసన్న్యాసి. (కల్ప)

విణ. (అ. అ. అ) నిర్లజ్జుడు. (త్రి. ని)

క్షవణ్యపు. సం. వి. ఉ. పుం. తప్పిదము, దోషము.

క్షవము. సం. వి. అ. పుం. నీరు. (వాచ.)

క్షపాకరము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము.

క్షపాకరుడు. సం. వి. అ. పుం. రాత్రిని చేయు

వాడు-చంద్రుడు.

క్షపాటుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) రాత్రి సంచరిం

చువాడు. వి. అ. పుం. రాక్షసుడు.

క్షపానాథుడు. సం. వి. అ. పుం. రేక్షేడు, చం

ద్రుడు.

క్షమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఓర్పు. ౨. మన్నింపు.

౩. నేల, భూమి.

క్షమకుడు. సం. విణ. (అ. మికా. అ.) క్షమించు

వాడు.

క్షమణీయము. సం=క్షంతవ్యము.

క్షమమాణుడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) క్షమిం

చుచున్నవాడు.

క్షమాపణ. సం. వి. అ. స్త్రీ=క్షమాపణము.

క్షమాపణము. సం. వి. అ. న. క్షమింప వేడుకొ

నుట.

క్లో. క్షమాపణైకపదయోః పదయోః పతతి ప్రియే,

శేషుస్సరోజయనానయనారణకాంతయః. ర

స. ౧౦౫. పా.

క్లో. బ్రహ్మస్త్యం గచ్ఛ భద్రం తే నాభాగతన

యం నృపం, క్షమాపయ మహాభాగ తతశ్చాం

తిర్భవిష్యతి. సం. భాగ. ౯. ౪. ౭౪.

క్షమి. సం. విణ. (న్. టి. న్.) ౧. సహిష్ణువు, ఓర్పు

రి. ౨. మన్నించువాడు. ౩. శక్తుడు, చాకిర

వాడు.

క్షమింమే. సం. న. క్రి=క్షమియిమే.

(మన్నించు)

గీ. ఆన్న నీమాట జపదాటి యాడితి మని, యలు

క నేయక ప్రతివాదములు క్షమించి, యశు

తి యొసంగు మిపుడే మదాంధు లగును, ధా

ధుల జయించి వచ్చెద మనుచు బరికి. ఉ.

రా. ౨. ౨౫.

క్షమితే. సం=క్షంత.

క్షమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) క్షమింపబడి

నది.

క్షమితవ్యము. సం=క్షంతవ్యము.

క్షమియింమే. సం. న. క్రి. ౧. సహించు, ఓర్పు.

క. క్షమియించువారిఁ గని చాలమి నెట్టును కై

ననుం దలంప ననూన, క్షమయకడు మెఱయు

తోడ వుత్తమరూపము గోరువారు దాల్చ

రు దానిక. భార. ఉద్యో. ౨. ౪౦.

౨. మన్నించు.

క. ఎటు కని యెఱుంగక నిన్ను, మఱువ నెడి

రితిని దీని మఱువును నన్నుం, గజకంఠా

క్షమియింపుము, నెఱి నెవ్వరి కెఱుంగ నగునె

నీచరితంబు. భార. ఆర. ౧. ౩౨.

౩. శమింపజేయు, అడచు.

క. ఆలయక నిమిత్తజం బగు, నలుకను క్షమియి

చి కాంతుఁ డగుపురుషుం డి, ముల రక్షింపఁగ

నోపునె, పాలుపుగ ధర్మార్థకామములు సమము

లుగాక. భార. ఆది. ౭. ౧౪౩.

క్షముడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. సహించు

వాడు, ఓర్పురి. ౨. శక్తుడు, సమర్థుడు, చాకిర

వాడు. (ఉదా: కార్యక్షముడు, నిర్లభక్షము

డు) ౩. అర్హుడు, తగినవాడు. (ఉదా: స్వర్గ

క్షముడు, నిందాక్షముడు, స్తుతిక్షముడు, మొ.)

౪. హితుడు.

తమిళమాణుడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) తమిళ
మింపబడుచున్నవాడు.
తమిళ. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రధవాదిసంవత్సరముల
లో కడపటిది. (వాచ)
తమిళకాసము. సం. వి. ఆ. పుం. తమిళరోగపు
దగ్గ.
తమిళము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) తమిళింపజే
యనది. (అ. ఈ. ఆ.) తమిళింపజేయ సాధన మై
నది. వి. ఆ. న. వాససానము, ఉనికిపట్టు.
తమిళత్. సం. శత్ర. తమిళించుచున్న.
తమిళము. సం. వి. ఆ. పుం. అపచయము, తగ్గవల.
అ. ప్రశయము. 3. తమిళరోగము, అటుఁదెవులు.
ర. ఇట్లు. ౫. హింస. ౬. గమనము. ౭. నివసించుట,
ఉండుట. (కే. ని.)
తమిళ. సం. వి. (న్. టీ. న్.) గ. నశించునది;
తగ్గనది. అ. తమిళరోగము గలది. వి. న్. పుం.
చంద్రుడు.
తమిళింపు. సం. ఆ. క్రి. తమిళించు.
వ. అతనితపంబు భిన్నభాండగతం బైనక్షీరంబు
చందంబున తమిళించు. భాగ. ర. ర3౨.
తమిళింపు. సం. వి. (ఉ) గ. నశించునది. అ. త
లుగునది.
తమిళము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) తమిళింపజే
య శక్య మైనది, నశింపజేయ శక్య మైనది.
తమిళము. సం. వి. ఆ. న. గ. స్రవించుట, కాలు
ట. అ. స్వేదనము, చెమర్చుట. ౩. నశించుట.
తమిళత్. సం. శత్ర. గ. స్రవించుచున్న. అ. నశిం
చుచున్న.
తమిళము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ. స్రవించునది,
కాలునది. అ. నశించునది. వి. ఆ. పుం. మేఘము,
మల్లు. న. నీరు.
తమిళి. సం. వి. (న్. టీ. న్.) తమిళము గలది. (క

ల) వి. న్. పుం. వానకార, వర్షాకాలము.
తమిళింపు. సం. తమిళింపు.
తమిళి. సం. వి. (ఋ. శ్రీ. ఋ) = తమిళకము.
తమిళింపు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ. స్రవించినది,
కాటినది. అ. నశించినది. వి. ఆ. న. గ. కాలుట.
అ. నశించుట.
తమిళింపు. సం. ఆ. క్రి. గ. నశించు. అ. స్రవిం
చు, కాలు. ౩. పుట్టు.
క. తమిళ మండ్రు దానివలనను, తమిళించినతత్త్వ
ములను... భార. కాం. ౬. ౬.
తమిళము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. రాజిక, నల్లవకీ.
అ. అపామార్గము, ఉత్తరేనుకీ.
తమిళపు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. తుమ్ము. అ. దగ్గ.
తమిళము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తుమ్ము. అ. దగ్గ. ౩. న
ల్లవకీ.
తమిళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతివాడుకీ.

తమిళ

తమిళము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ. సహిష్ణువు,
సహనస్యభావము కలది. అ. మన్నింపబడినది; సై
పబడినది.
తమిళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. ఓర్పు, తమిళ. అ. మన్నిం
చుట. ౩. భూమి, నేల. (వై. ని.)
తమిళింపు. సం. వి. (ఉ) ఓర్పుగలవాడు, సై
చువాడు. వి. ఉ. పుం. తండ్రి.
తమిళము. సం. వి. (అ. ఈ. ఆ.) తమిళియన
కు సంబంధించినది. వి. ఆ. న. గ. తమిళియసమా
హము. అ. తమిళియధర్మము.
తమిళి. సం. వి. ఇ. పుం. తమిళియనకు ఇతరవర్గ
స్త్రీయందు బుట్టినవాడు.
తమిళము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ. కృశము, స
న్నగిల్లినది, చిక్కినది. అ. అల్పము, చిన్నది, అస

దు. వి. అ. న. గ. క అ. ౧. నాశము.
 తామ్రయత్. సం. శత్ర. త్తమించుచున్న.
 తామ్రము. సం=క్షంతవ్యము.
 తాయకము. సం. విణ. (అ. యికా. అ.) త్తయిం
 చునది.
 తాయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్తయిం
 పజేయుచున్నది.
 తాయయత్. సం. శత్ర. త్తయింపజేయుచున్న.
 తాయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్తయిం
 పజేయుబడుచున్నది.
 తారకము. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) గ. ప్రవిం
 నది. ౧. నశించునది. వి. అ. పుం. గ. పను మొగ్గ.
 ౨. (పక్షులు మత్స్యములు మున్నగువానివేసెడి)
 బుట్ట.
 తారకుడు. సం. వి. అ. పుం-తారకము (=బట్టల
 కు పెట్టుకారము) ఉపయోగించువాడు-చాక
 లవాడు. (వాచ.)
 తారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ప్రవింపజే
 యునది. ౧. నశింపజేయునది. వి. అ. న. గ. మ
 ద్యాముబట్టిబట్టితియుట. ౨. ప్రవింపజేయుట.
 ౩. నశింపజేయుట. క. గర్హణము, నింద. (వై. ని.)
 తారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ప్రవింపునది,
 కాటునది. (వాచ.) ౧. తిక్తలవణరసమిశ్రణము
 చేతఁ గలిగినరసము గలది. వి. అ. పుం. గ. తర
 ణము, కాటుట. ౨. బూడిద. ౩. బెల్లము, గుడ
 ము. క. గాజు, ఒకవిధమగుమున్న. ౪. సర్పికా
 తారము, సజ్జాకారము. ౫. యవతారము. ౬. తి
 క్తలవణరసమిశ్రణముచేతఁ గలిగినరసము. (శే.
 ని.) ౭. ఉష్ణ. (మే. ని.) ౮. కారము, కటువు.
 (తిరాత్రము ధయారధశ్యుయ్య బ్రహ్మచర్యం
 తారలవణసర్జనం చ-ఆపస్తంబసూత్రము.) గం.
 టంకణము, వెలిగారము. గం. బిడలవణము. (వాచ)

తారయత్. సం. శత్ర. గ. ప్రవింపజేయుచున్న.
 ౧. నశింపజేయుచున్న.
 తారాచ్ఛము. సం. వి. అ. న. సామర్థ్యము,
 సముద్రపుటువ్వ.
 తారక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకలి.
 తారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఉష్ణశుడి
 యావిరిరూపమునఁ దీయఁబడినది. ౧. ప్రవింప
 జేయుబడినది. ౩. నశింపజేయుబడినది. క. ఆప
 వాదగ్రస్తము, మోపఁబడిననింద కలది.
 తారోదము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్ణసముద్రము.
 తార్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ప్ర
 వింపజేయుబడుచున్నది. ౧. నశింపజేయుబడు
 చున్నది.
 తాళకుడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) కడుగువా
 డు; శుద్ధి చేయువాడు.
 తాళన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కడుగుట; శుద్ధిచేయుట.
 తాళనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగునది. (ఆ.
 ఈ. అ.) శుద్ధి చేయుటకు సాధన మైనది. వి. ఆ.
 న. కడుగుట. పుం. యూపవిశేషము. (వై. ని.)
 తాళనీయము. సం=తాళయితవ్యము.
 తాళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగునది; శుద్ధి
 చేయునది.
 తాళయత్. సం. శత్ర. కడుగుచున్న; శుద్ధిచేయు
 చున్న.
 తాళయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగు
 చున్నది; శుద్ధిచేయుచున్నది.
 తాళయిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.)=తాళకుడు.
 తాళయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడు
 గఁ దగినది; శుద్ధిచేయఁ దగినది.
 తాళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగుబడి
 డి; శుద్ధిచేయఁబడినది.

తాత్పర్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగఁ

బడుచున్నది; కుద్ధిచేయఁబడుచున్నది.

తాత్పర్యము. సం=తాత్పర్యము.

క్షీ

క్షీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. త్తయము నొం

దినది, నశించినది. ౧. హింసించఁబడినది. వి. ఆ.

స. గ. నాశము. ౨. హింస.

క్షీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. ౨. ఉనికి

కట్టు, ఇల్లు. ౩. నాశము. ౪. ప్రళయము. ౫. త్తయము, తగ్గదల.

క్షీతిధరము. సం. వి. ఆ. పుం. పర్వతము, నేలతా

లుపు.

క్షీతిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు, నేలఁజేడు.

క్షీతిప్రదానము. సం. వి. ఆ. పుం. సారంగము, నేలమాలె.

క్షీద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెవులు. ౨. ప

క్యదులకొమ్మ (వాచ)

క్షీద్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నూర్మడు. (వాచ)

క్షీప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షేపణము, చిమ్ముట, విసరి

వైచుట.

క్షీపకుడు. సం. విణ. (అ. పకా. అ.) గ. చిమ్ము

వాడు, విసరువాడు. ౨. నిరాకరించువాడు.

వి. ఆ. పుం. విలుకాడు.

క్షీపణువు. సం. వి. ఉ. పుం. గాడ్డు.

క్షీపణ్యవు. సం. విణ. (ఉ) గ. మంచిపరిశ్రమ గల

ది. ౨. వ్యాపించునది, నెఱయునది. వి. ఉ. పుం.

గ. శరీరము, మేను. ౨. వసంతర్తువు. ౩. మంచి

పరిమళము.

క్షీపత్. సం=క్షీపత్.

క్షీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. త్రోయఁబడి

నది; విసరివై పఁబడినది. ౨. విడువఁబడినది. ౩. ఆల

త్యము సేయఁబడినది, తిరస్కరింపఁబడినది. ౪.

ఉంపఁబడినది. ౫. కలఁగినది, వ్యాకులము. (మన

స్సు)

క్షీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. త్రోయుట; విసరివైచు

ట. ౨. నిరాకరించుట. ౩. (గూఢార్థములు) బయ

లుపజుచుట.

క్షీపుష్ప. సం. విణ. (ఉ) గ. త్రోయువాడు; విసరి

వైచువాడు. ౨. తిరస్కరించువాడు, నిరాక

రించువాడు.

క్షీప్యత్. సం. శత్ర. గ. చిమ్ముచున్న, త్రోసివేయు

చున్న. ౨. నిరసించుచున్న. ౩. (కాలమును) కడ

పుచున్న. ౪. కడల్పుచున్న.

క్షీప్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చిమ్ము

బడుచున్నది, త్రోసివేయఁబడుచున్నది. ౨. నిరసిం

పఁబడుచున్నది. ౩. కడపఁబడుచున్నది. (కాల

ము) ౪. కడల్పుబడుచున్నది.

క్షీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేగపంతము, వ

డిగలది. వి. ఆ. న. గ. మహారత్తమునందు ప

దునైడవపాలు. ౨. బొటన ప్రేలికిని చూపుడు ప్రేలి

కిని నడిమిభాగము. క్రి. విణ. ఆ. న. శీఘ్రము.

క్షీప్తశ్యేనము. సం. వి. ఆ. పుం. భారద్వాజప

క్షీ, ఏత్రంత.

క్షీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. త్తయము, తగ్గదల. ౨.

ధర్మవ్యతిక్రమము.

క్షీ

క్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. తఱిగినది. ౨.

కృశించినది, నన్న గిలినది. ౩. నశించినది. ౪. అల్ప

ము, కొంచెమైనది.

తేజవాని. సం. వి. వ. పుం-పాడుపడినయుండ

లో నివసించునది-పావురము.

తేజిండు. సం. ఆ. క్రి. గ. తఱుగు. ౨. కృశించు,
సన్నగిల్లు. ౩. నశించు.

తేజుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మద్యాదులచే మ
త్తు నొందినవాడు, మత్తి ల్లివవాడు.

తేజరకంతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) పాలు
కంఠమునఁ గలవాడు. వి. ఆ. పుం. పాలు త్రావు
పసిబిడ్డడు.

తేజరగ్రాహి. సం. వి. వ. పుం. ఇంద్రనీలమణి థే
దము.

క. పారం బగునీలము గో, తేజరములం దిడఁగ నది
యుఁ గృష్ణము నైనన్, తేజరగ్రాహి యనంబ
డు, నారతోత్తమము చాల్చ నమరులకము
రున్. రత్న. ౬౭.

తేజరద్రుమము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాలుగలచే
ట్టు. ౨. అశ్వత్థము, రావి.

తేజరధాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పా లిచ్చువాది.

తేజరనీరన్యాయము. సం = తేజోదకన్యాయము.
(చూ. న్యాయము.)

తేజరనీరము. సం. వి. అ. న. గ. తేజరనీరములసము
దాయము. ౨-తేజరనీరములవలె కలియునది-గా
ధాలింగనము, బిగికాగిలి.

తేజరపాణ(న)ము. సం. వి. అ. న. పాలుత్రావుట.
(కల్ప)

తేజరపాణి(ని). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలుత్రాగెడిపా
త్రము. (కల్ప)

తేజరపాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఉశీనరదేశస్థుఁ
డు. (ఈ దేశస్థులు తఱచు పాలు త్రాగుదురు.)

తేజరము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గ. దుగ్ధము, పాలు.
౨. చెట్లు మొదలగువానినుండి కాటు తెల్లనిద్రవ

ము. ౩. నీరు. (కే. ని.)

తేజరమోరట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేకొణక.

తేజరవికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. కూర్చక, పాలు
ఱుగుడు. ౨. జున్ను.

తేజరవిదారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లనేలసచ్చుకు.
(కల్ప)

తేజరవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాలు గలచెట్టు.
౨. స్యగ్రోధము, మట్టి. ౩. ఉదుంబరము, ఆత్తి.
౪. అశ్వత్థము, రావి. ౫. మనూకము, ఇప్ప.

తేజరశరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆమిక్ష, పాలుఱు
గుడు, కూకు.

తేజరశుక్ల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = తేజరవిదారి. (కల్ప)

తేజరాద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.

తేజరావి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుగ్ధిక, చిటుపాల.

తేజరాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాలు త్రాగునది.
వి. ఆ. పుం-పాలును నీరును కలిసి యుండునపుడు
పాలు విభజించి త్రాగునది-హంస.

తేజరాహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. సరశస్పృక్షము.

తేజరి. సం. విణ. (వ. టి. వ.) పాలు గలది.

తేజరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పాలచెట్టు. ౨. పాలతో
వండినవంటకము, పరమాన్నము.

తేజరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పీతదుగ్ధి. ౨. సరాహ
క్రాంతి. ౩. దుగ్ధిక. (కల్ప)

తేజరేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలు వియ్యమును చక్కె
రయును కలిపిచేసినవంటకము, పరమాన్నము.

తేజరోదకన్యాయము. సం. వి. ఆ. పుం. న్యాయ
ములలోనొకటి. (చూ. న్యాయము.)

తేజరోదము. సం. వి. ఆ. పుం. పాలసముద్రము.

తూ

తూండల్. సం. శత్ర. పాడిచేయుచున్న.

తూందానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడిచేయు
చున్నది.

తూణ్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పాడిసేయఁ
బడినది; నలగఁగొట్టబడినది. ౧. నలగినది. (మా
ర్గము, మొ.) ౩. అభ్యస్తము, అలవాటుపడినది.

తూణ్ణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుష్పముడు,
(కాస్త్రాదులందు) నిరూపప్రజ్ఞుడు.

తూతము. సం. వి. అ. న. తుమ్ము.

తూతాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. - గాటు చేతు
మ్ము కలిగించునది - నల్లవ కి.

తూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తుమ్ము.

తూత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. పాడిసేయుట. ధ. స్త్రీ. బు
భుక్ష, ఆకలి. త్. స్త్రీ. తుమ్ము.

తూద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడిచే
యబడుచున్నది.

తూద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఈగ. ౧. తేనెటీగ.
౩. అంగహీన యగుతాడు. ర. వేళ్య. ౫. జగడ
మాడుస్త్రీ, గయా? ౬. చాంగేరి, పులిచింత కి.

౭. వాతుడు కి. ౮. అడవిగోడు కి.

తూద్రకము. సం. వి. అ. పుం. బాణవిశేషము, కు
ప్పెకోల.

క్లో. అధైర్యం పంచవింశత్యా తూద్రకాణాం స
మాచిన్తో. సం. భార. భీష్మ. (శ. ర.)

క్లో. సాత్యకిః పంచవింశత్యా తూద్రకాణాం స
మార్పయత్. సం. భార. ద్రో. (శ. ర.)

తూద్రకులిశము. సం. వి. అ. పుం. వైక్రంతమణి

తూద్రఘంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిలుగంట; గజ్జె.

తూద్రచందనము. సం. వి. అ. న. రక్తచందనము,
ఎఱ్ఱచందనము కి.

తూద్రదంశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయడవియొగ

తూద్రమూలకము. సం. వి. అ. న. పిన్నముల్లంగి కి.

తూద్రశంఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.

తూద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నజోతీగ.

తూద్రుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. నీచుడు,
అధముడు. ౧. పూరుడు, హింసించువాడు. ౩.
దరిద్రుడు, బీదవాడు. ర. కృపణుడు, లోభి.

తూధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకలి.

తూధాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. - ఆకలి పుట్టిం
చునది - నల్లవ కి.

తూధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకలిగొన్నది.

తూధునము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకమైద్య
జాతి.

తూధ్యత్. సం. శత్రు. ఆకొనుచున్న, ఆకలిగొను
చున్న.

తూపము. సం. వి. అ. పుం. కుటుచకొమ్మును ఊడ
లును గలచెట్టు.

తూబ్బము. సం. విణ = తూభితము. వి. అ. పుం. గ. క
వ్వము. ౧. ఒకానొకరతిబంధము. (కల్ప)

తూభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలతపెట్టునది,
క్షోభపెట్టునది.

తూభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కలగినది,
వ్యాకులము. ౧. భయపడినది.

తూభత్. సం. శత్రు. క్షోభ మొందుచున్న.

తూభ్యత్. సం = తూభత్.

తూభ్యమాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షోభ
పెట్టబడుచున్నవాడు.

తూమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నీలిచెట్టు. ౧. అతని,
అగినె కి. ౩. శణము, జనము కి.

తూరకము. సం. వి. అ. పుం. గ. గొలిమి కి. ౧. ప
ల్లెరు కి. ౩. బొట్టుగు కి.

తూరకర్తము. సం. వి. న్.న.తేరము, గొలుగుట.

తూరధానము. సం. వి. అ. న. మంగలపాది.

తూరప్రము. సం. వి. అ. పుం. గ. గుఱ్ఱపులాడము
వలె అర్థచంద్రాకార మగుఅలుగు గలబాణము,
అర్థచంద్ర బాణము. ౨. కొడవలి, లలితము.

తూరభాండము. సం=తూరధానము.

తూరమర్ది. సం. వి. న్. పుం. నాపితుడు, మంగలి.

తూరము. సం. వి. అ. పుం. గ. మంగలకత్తి. ౨. గొరి
జ, డెక్క. ౩. బాణము. ౪. గొలిమిడి ౧. ౫. ప
ల్లెరు ౧.

తూరముండి. సం=తూరమర్ది.

తూరి. సం. వి. న్. పుం. మంగలి. ఈ. స్త్రీ. గ. క
త్తి, సురియ; చూరకత్తి. ౨. మంగలకత్తి.

తూరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కత్తి; చూరకత్తి. ౨.
మంగలకత్తి.

తూరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలది.

తూల్లకము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. అల్పము, స్వ
ల్పము. ౨. నీచము. ౩. పామరము, మూఢము. ౪.
చిన్నది, కనిష్ఠము. ౫. శేద. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.

తే

తేత. సం. వి. (ఋ. శ్రీ. ఋ.)=తేయకము.

తేత్రకరుడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) తేత్రా
జీవుడు, పాలమువలనజీవించువాడు.

తేత్రకృత్తు. సం. వి. (త్) =తేత్రకరుడు.

తేత్రజుడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వాదశపుత్రులలో
నొకడు, భర్తయనుజ్ఞ చేత భార్యకు మఱియొకని
వలన బట్టినవాడు.

తేత్రజుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి. వి. అ.
పుం. గ. జీవుడు. ౨. పరమాత్మ. ౩. సేద్యకా
డు. ౪. పటక పై రక్షమూర్తి, ఒక దేవతామూర్తి.

తేత్రపాలుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.)=తేత్ర
మును పాలించువాడు-గ. పాలముకావరి. ౨. పు
ణ్యతేత్రమును కాచువాడు. (తైరవుడు, హ
ధవుడు, మొ.)

తేత్రఫలము. సం. వి. అ. న. (గణిత) తేత్రమ
యొక్క చదరపుకొలత.

తేత్రము. సం. వి. అ. న. గ. వరిమడి. ౨. సేల. ౩.
సానము, ఉనికిపట్టు. ౪. పుణ్యస్థలము, యాత్రా
సానము. ౫. పెండ్లాము. ౬. యోని, భగము. ౭.
శరీరము. ౮. అకాశము. ౯. గృహము. ౧౦. (గణిత)
త్రికోణము చతుష్కోణము మున్నగురేఖాసూత
ము. ౧౧. (జ్యోతి) రాశి. ౧౨. బృంహము, సమాహ
ము. ౧౩. నక్షత్రము. (కే. వి.) ౧౪. పట్టము.
(నై. వి)

తేత్రాజీవి. సం. వి. (న్. నీ. న్.)=తేత్రాజీవుడు.

తేత్రాజీవుడు. సం. వి. అ. పుం. పాలమువలన బ
తుకువాడు, సేద్యకాడు.

తేత్రి. సం. వి. (న్. జీ. న్.) తేత్రముకల
వాడు. వి. న్. పుం. గ. సేద్యకాడు. ౨. పెనిమిటి.
౩. జీవుడు. ౪. పరమాత్మ.

తేత్రికుడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ) వి. అ. పుం=
తేత్రి.

తేత్రియము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గ. తేత్ర
మునకు సంబంధించినది. ౨. మడియందు బుట్టికీసి
వేయఁదగినది. (కలుపు.) ౩. దేహాంతరమున కు
ర్పఁ దగినది-కుమర్ప రానిది. (రోగము, మొ.)

తేత్రియుడు. సం. వి. అ. పుం. పరదారరతుఁ
డు, పర స్త్రీ సత్తుడు.

తేవకము. సం. వి. (అ. పికా. అ.) గ. లోయ
నది, వైచునది; విసరునది, అుప్పునది. ౨. కదల్చు
నది. ౩. దూఱునది. ౪. నిరసించునది. ౫. రక్ష
ప్రము, నడుమఁ జొప్పించుబడినది. (వాక్యము,

గ్రంథభాగము, మొ.) ౬. (గణిత) సంకలనీయ సంఖ్యావిశేషము.

శ్లో. భాజ్యో హారః తేషకశ్చాపవర్త్యః శేనా ప్యాదౌ సంభవే క్షుప్తకార్థమ్. (లీలావతి.)

తేషణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చిహ్నునది, త్రోయునది. ౨. కడల్చునది. ౩. నిరసించునది. (అ. ఈ. అ.) తేషణసాధన మైనది. వి. అ. న. ౧. త్రోయుట, వైచుట; విసరుట, అువ్వుట. ౨. (కాలము) కడపుట, జరుపుట. ౩. నిరసించుట. ౪. దూకుట.

తేషణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. తెడ్డు. ౨. చేపవల. ౩. ఒడిసెల.

తేషణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. చిహ్నుదగినది, త్రోయదగినది ౨. కడల్చుదగినది. ౩. జరుగదగినది. (కాలము.) ౪. నిరసించదగినది. వి. అ. న. భిండిపాలము, విడిచివాటుగుదియ.

తేషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిహ్నుట, త్రోయుట; ఏయుట. ౨. (కనుబొమ, మొ. వానిని) కడల్చుట, అల్లార్చుట. ౩. ప్రేరించుట. ౪. గర్వము, కావరము. ౫. మీటుట, ఉల్లంఘించుట. ౬. విలంబము. ౭. దూకుట. ౮. నిరసనము, అనాదరము. ౯. రేపనము, పూత. ౧౦. పూలగుత్తి. (త్రి. ని.)

తేషీమము. సం. వి. స్. పుం. మిక్కిలివడి. (దూ. తేషీమ.)

తేషీమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) క్షిప్రతమము, మిగుల వడి గలది.

తేషీయము. సం. విణ. (స్. యస్. స్.) క్షిప్రతరము, ఒకదానికంటె ఎక్కువవడి గలది.

తేష్య. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ౧. త్రోయునది, వైచునది; విసరునది, అువ్వునది. ౨. కడల్చునది. ౩. దూకునది. ౪. నిరసించునది.

తేష్యము. సం. విణ=తేషణీయము.

తేష్యము. సం. విణ=తేషణీయము.

తేష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ, పార్వతి.

తేష్యంకరుడు. విణ. (అ. ఆ. అ.)=తేష్యకరుడు.

తేష్యకరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తేష్యము చేయువాడు.

తేష్యకారి. సం. విణ. (స్. స్త్రీ. స్.) తేష్యము కలిగించువాడు. వి. స్. పుం. గరుత్మంతుడు. (బ్రా) ఆ. తేష్యకారి దీర్ఘ శైలశేరి యనుకూల, మారుతంబు వీచె... అని. ౪. ౩౬. (ఈయర్థము సంస్కృతనిఘంటువులలో లేదు.)

తేష్యకారుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)=తేష్యకరుడు.

తేష్యకృత్తు. సం. విణ. (త్) తేష్యము చేయువాడు.

తేష్యతండులములు. సం. వి. అ. పుం. బ. ప్రయాణకాలమందు వట్టిచేతులతో బోక యింటినుండి కొలదిగాఁ గట్టికొనిపోయెడి బియ్యము.

స్త్రీ... శాలితేష్యతండులములు. ఆము. ౨. ౯౭.

తేష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తేష్యమును కూర్చునది. ౨. తేష్యము గలది. వి. అ. పుం. న. ౧. కుశలము. ౨. కలిగినది రక్షించుకొనుట. (రేనిది సంపాదించుట యోగము అనఁబడును.) ౩. మోక్షము. ౪. చోర మునుగంధద్రవ్యము.

తేష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుశలయోగ్యము, సేమమునకు తగినది.

తై

తైణ్యము. సం. వి. అ. న. క్షీణత్వము, క్షీణమగుట.

తైత్రజ్యము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తేత్రజ్ఞసంబంధ మైనది వి. అ. న. ఆత్మస్వరూపజ్ఞానము.

త్రైత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) త్రైత్రసంబంధమైనది. వి. అ. న. గ. త్రైత్రము. ౨. త్రైత్రముల సమూహము.

త్రైప్రము. సం. వి. అ. న. త్రైప్రత్వము, కీర్తుత, త్వర.

త్రైరేయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) త్రైరముతో సంస్కరింపబడినది, పాలతో వండబడినది.

క్షో

క్షోడము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆలాసము, ఏనుగును కట్టుకంబము. (కల్ప.) ౨. ధామార్గము, ఆవడ ౩. (వై. ని.)

క్షోణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. ౨. (గణిత) ఒకటి అనుసంఖ్య. ౩. మాంజి, ముంజత్వముతో నల్లిన బ్రహ్మచారి మొలత్రాడు.

క్షోత్ర. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) పిండిచేయువాడు; పాడిచేయువాడు. వి. ఋ. పుం. రోకలి, మొ.

క్షోత్రవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడిచేయదగినది; పిండిచేయదగినది.

క్షోదకము. సం. విణ. (అ. దికా. అ.) పాడిచేయనది; పిండిచేయనది.

క్షోదక్షుమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. పాడి నేయుటకు దగినది; పిండిచేయదగినది. ౨. నూత్నపరీక్షణమునకు తగినది.

క్షోదనీయము. సం=క్షోత్రవ్యము.

క్షోదము. సం. వి. అ. పుం. గ. పాడినేయుట; పిండిచేయుట. ౨. పాడి; పిండి.

క్షోదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాడినేయబడినది; పిండిచేయబడినది. వి. అ. న. పాడి; పిండి.

క్షోదిమము. సం. వి. న్. పుం. త్తుద్రత, నూత్నత్వము. (రూ. క్షోదిమ.)

క్షోదీప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్తుద్రతము, మిక్కిలి త్తుద్రము.

క్షోదీయము. సం. విణ. (న్. యసీ. న్.) త్తుద్రతరము.

క్షోద్యము. సం=క్షోత్రవ్యము.

క్షోధకుడు. సం. విణ. (అ. ధికా. అ.) ఆరోషువాడు.

క్షోద్ధ. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.)=క్షోధకుడు.

క్షోభకుడు. సం. విణ. (అ. భికా. అ.) గ. క్షోభపెట్టువాడు. ౨. క్షోభపడువాడు.

క్షోభణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. క్షోభపెట్టునది. ౨. క్షోభపడునది. (అ. ఈ. అ.) క్షోభమునకు సాధనమైనది. వి. అ. న. కలచుట, వ్యాకులపెట్టుట. పుం. మన్తభునిపంచభాగములలో నొకటి.

క్షోభణీయము. సం=క్షోభయితవ్యము.

క్షోభమాణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షోభించుచున్నవాడు.

క్షోభము. సం. వి. అ. పుం. గ. చలనము, కదలుట; కదలిక. ౨. వ్యాకులత, కలత. ౩. కదలుట, కేపుట.

క్షో. జ్వలతి చలితేంద్రవోగ్నిర్విప్రకృతః పన్నగః
ఫణాం కురుతే, ప్రాయస్సన్వం మహిమానః
క్షోభాత్ప్రతిపద్యతే జంతుః శావం. ౬:౩౧.

క్షోభయత్. సం. శ త్ర. క్షోభపెట్టుచున్న.

క్షోభయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షోభపెట్టుచున్నది.

క్షోభయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) క్షోభపెట్టువాడు.

క్షోభయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షోభపెట్టదగినది.

క్షోభిం. సం. అ. క్రి. కలతపడు (శ.ర.)

క్షోభిత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) క్షోభపడు
వాడు.

క్షోభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలతపెట్టబడినది.

క్షోభ్యము. సం=క్షోభయితవ్యము.

క్షౌ

క్షౌద్రము. సం. వి. అ. న. తే నెవలనబుట్టినది-
మైనము.

క్షౌద్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. క్షుద్రునకు
సంబంధించినది. ౧. తే నెటిగలకు సంబంధించి
నది. వి. అ. పుం. చంపకము, సంపెంగి. న. గ.
అల్పత్వము. ౨. నీచత్వము. ౩. తే నె. ర. నీరు. ౪.
ధూళి, పాంసువు.

క్షౌద్రమేహము. సం. వి. అ. పుం. మనుమేహ
మనురోగము.

క్షౌద్రేయము. సం. వి. అ. న. నిర్ధకము, మైనము.
(రా. ని.)

క్షౌమము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆగినెసంబంధ
మైనది (బట్ట.) వి. అ. పుం. న. గ. పట్టువస్త్రము.
౨. మేడ మున్నగువానిమోదిగది. న. నారచీర.

క్షౌరము. సం. వి. అ. న. ముండనము, వచనము.

క్షౌరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలకత్తి.

క్షౌరికుడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

క్షృ

క్షృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాడిచేయబడి
నది, పానబట్టబడినది.

క్షృ

క్షృ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. నేల. ౨. (గణిత.) ఒకటి
యనుసంఖ్య.

క్షౌజము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

క్షౌజుడు. సం. వి. అ. పుం. గూపుడు-గ. నర
కాసురుడు. ౨. అంగారకుడు.

క్షౌతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపించినది, వ
ణకొనది.

క్షౌపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపింపజేయబడినది,
వణకొంపబడినది.

క్షౌభ్రత్తు. సం. వి. త్. పుం. గ. కొండ. ౨. రాజు.

క్షౌయిత. సం. విణ. (ము. త్రి. ము.) కంపించు
వాడు, వణకువాడు.

క్ష్యి

క్ష్యింకము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱని మొగము గల
కోతి. (వై. ని)

క్ష్యిల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. బిడ్డుగలది.
౨. ముక్తము, విడువబడినది.

క్ష్యే

క్ష్యేడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. సింహనాదము, యధ
మందు పీరునిపెడబొబ్బ. ౨. వెనుకసూక, నెదు
రుగనిక.

క్ష్యేడనము. సం. వి. అ. న. సింహనాదము, యధ
పీరునిపెడబొబ్బ.

క్ష్యేడము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. కుటిలము,
వంకరైనది. ౨. దురాసదము, సాందరానిది. వి. అ.
న. గ. ఆపడపువ్వు, చేదుబీజపువ్వు. ౨. ఎఱ్ఱబి
ల్లేడుకాయ. పుం. గ. భృని, ప్రాత. ౨. విషము.
౩. ఒకానొకకర్ణరోగము. (మే. ని.)

క్ష్యేడితము. సం=క్ష్యేడనము.

క్ష్యేళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. క్షీడ. (కల్ప) ౨. సిం
హనాదము, యధపీరునిపెడబొబ్బ.

త్యేకము. సం. వి. అ. పుం. విషము.

త్యేక. సం. వి. ఈ. స్త్రీ=త్యేక.

త్యేక. సం=త్యేక.

త్యేకతము. సం. వి. అ. న=త్యేక.

ఖ

ఖ. సం. ఒకానొకయక్షరము. వి. అ. పుం. సూర్యుడు. న. గ. ఆకాశము. ౨. స్వర్గము. ౩. ఇంద్రియము. ౪. త్యేకము, పాలము. ౫. నక్షత్రము. ౬. (త్యేక) బిందువు, బొట్టు. ౭. సుఖము. ౮. జ్ఞానము. ౯. బ్రహ్మము. ౧౦. (గణిత) హాస్యము, సున్న. (మే. ని.) ౧౧. పట్టనము. ౧౨. చిద్రము, కన్నము. ౧౩. గృహము, ఇల్లు. (కే. ని.) ౧౪. లగ్నమునకు పదియవరాశి. (కల్ప) ౧౫. అభ్రము. (రా. ని.)

(‘ఆకాశము’ అనునర్థమునఁ దక్క మిగిలినయర్థములందుఁ దెలుఁగునవ్యస్త ప్రయోగము గనఁబడదు.)

ఉ. ఖంబు గదే కవుఁ శ్రుతిసుఖంబు గదే నుడి పట్టదీపయూ, ఖంబు గదే కచంబు విశిఖంబు గదే నిడువారుఁజాపు శం, ఖంబు గదే గళంబు... గుక్కి. ౫. ౬౦.

ఖంకరము. సం. వి. అ. పుం. ముండురు. (కల్ప)

ఖంగు=కంగు². వి. గ. గంట మ్రోగుట తుపాకి ప్రే

లుట మున్నగువానియం దగుధ్వనికి అనుకరణ

ము. (దీనిఆప్రేక్షితరూపము. ‘ఖంగుఖంగు’)

గీ. ఖంట ఖంగని మ్రోయ... హంస. ౨. ౪౮.

వ... పెట్టుఁగ్రవులవరుసలఖంగుపెత్తి² ధిమిరింగుక తీర్థమూర్త ధాంగుఖతీర్థ... ధాంధంకరణ శబ్దంబు లబ్ధంబులగర్జితంబులఁ దర్జించి... చు బంధ. ౭౮౮.

ఉ. కచ్చపరాజువెన్నెముక ఖంగునఁ దాఁకని గట్టు లేదు... రామా. ౭. ౧౩౨.

గీ. కందు గీసిన తెలుఁగున ఖంగు రనఁగఁ, జేడియ

లు గూడి ధవళము² పాడుమండ. శమ. ౩. ౯౦.

సీ. ఒండొంటిఁ గొట్టుచో ఖండాలు ఖంగుఖంగునఁ దాకి పెనుమిణుఁగులు గ్రక్క. క. ౪౮. ౮. ౬౬.

సీ. ఎప్పుడు చూచిన నెడపక ఖంగుఖంగు గనుమ మ్మట్టులులమహాస్వనంబు. పరమ. ౫. ౪౦. ఉ. రా. క. ౫౦. వరాహ. ౯. ౧౪౭.

ఖంగుఖంగు. వి. ఆయుధము మున్నగుకఠినపదార్థము లొకదానితో నొకటి తాఁకినపుడు కలుగు ధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ తాన్... వాద్యము² పభీషణంబుగా, నిబ్బరంతు టాచ్చటికి జనించెనంత నెల్లచో, డబ్బుడు బ్బుఖంగుఖంగుశంకుతింగు మధ్యమ². క. ౪౮. ౮. ౧౦౯.

ఖంగురింగు. వి. చిన్న పిరంగులధ్వనికి అనుకరణము.

వ... పిరంగులధింధిములు జబురుజంగుఖంగుశంకులు గుంటిక్రొవులడబ్బుడుబ్బులు... చుబు ధ. ౭౮౮.

ఖంజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము.

ఖంజఖేటము. సం. వి. అ. పుం. ఖంజరీటము, కాటుకపిట్ట.

ఖంజఖేలము. సం=ఖంజ ఖేటము. (త్రి. ని.)

ఖంజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. నర్మపి, ఖంజనాకారస్త్రీ పక్షివిశేషము. (వాచ, కల్ప.)

ఖంజనము. సం. వి. అ. పుం. కాటుకపిట్ట.

ఖంజనిక. సం=ఖంజన.

ఖంజపాదము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశేషము, గంజనగాలు.

ఖంజము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఒకకాలు ముడియైనది, ఏకపాదవికలమైనది.

ఖంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. (ఈచద
మీక్రిందియ దాహరణమునమాత్రమే కాన్పిం
చుచున్నది.)

స్త్రీ. కాహళదుందుభిఖంజరీమర్దశ భేరసంబులు
బోరుకలగ. భాను. ర. ౬ర.

ఖంజరీట(క)ము. సం. వి. ఆ. పుం. కాటుకపిట్ట.

ఖండ. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భాధానాదివిధిప్రతిపాద
కగ్రంథము. (ఇది దర్భాదులలో చేర్చబడును.)

ఉ... శ్రాతులఁ దప్పవట్టుదుకొ, ఖండల ముష్టి వి
ప్పఁ గని నవ్వుదు వెండి ప్రయోక్తలకొ...
ఆము. ౬. ౬౭.

ఖండకథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నకథ.

ఖండకర్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. రక్తాశువు, ఎఱ్ఱదుం
చ, తియ్యగెనునుకీ.

ఖండకావ్యము. సం. వి. ఆ. న. చిన్నకావ్యము,
మహాకావ్యలక్షణములన్నియు లేనికావ్యము.

శ్లో. ఖణ్డాకావ్యం భవేత్కావ్యమైకదేశానుసారి
చ. యథా మేఘదూతాది. సా. ద. ౬. ౩౨౯.

ఖండకాళువు. సం. వి. ఉ. న. రక్తాశువు, ఎఱ్ఱదుం
చకీ.

ఖండకుండ. సం. విణ. (అ. డికా. ఆ) ఖండించు
వాడు. వి. ఆ. పుం. గోళ్లు లేనివాడు.

ఖండజము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకదినుచుచక్కెర.

ఖండధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - ఒకదశమునందే వాఁ
డి కలది - కత్తెర.

ఖండనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) - ఖండించునది -

గ. క్రుంచునది. ౨. విఱుచునది. ౩. (వాదాదుల
ను) నిరాకరించునది. ౪. నాశము సేయునది. (అ.
ఈ. ఆ.) ఖండనసాధన మైనది. వి. ఆ. న. గ. ఛే
దించుట. ౨. విఱుచుట. ౩. కఱుచుట, కొఱుకుట.

(ఉదా: అధోవృత్తఖండనము.) ౪. యత్తులచే (వా

దము మొదలగువానిని) నిరాకరించుట. ౫. భం
గము, విచ్ఛిత్తి. ౬. ఒకానొకగ్రంథము, విలం
దాగ్రంథము. (ఇందు సర్వమతములను ఖండిం
చబడును.)

ఖండనీయము. సం = ఖండితవ్యము.

ఖండపరశువు. సం = ఖండపర్శువు.

ఖండపర్శువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. దంతములు వి
ఱిగినవీనుఁగు. ౨. రాములు. ౩. సున్నముపూయు
వాడు. ౪. ఖండామలక మనెడునుండు. ౫. చ
రపరాముడు. ౬. శివుడు. (మే. ని.) ౭. గం
డగొడ్డలి.

ఖండప్రళయము. సం. వి. ఆ. పుం. చిన్నప్రళ
యము, స్వర్గమునకుఁ గాక భూమ్యాదిలోకము
లకు మాత్రము కలుగుప్రళయము.

ఖండమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ఖండించు
చున్నది.

ఖండము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. ఖండించునది.
౨. ఖండించబడినది. ౩. కొఱవడినది, లెక్కవ
పడినది, అసంపూర్ణము. (విల్యము) వి. ఆ. పుం. న.
గ. అర్థము, సగము. ౨. భాగము, ఏక దేశము; కు
నుక, చుక్క. పుం. గ. పులకండము, కండచ
క్కెర. ౨. రత్నవోషము. న. గ. ఒకజాతిఉప్పు.
౨. ఒకజాతిచెఱుకు కీ. (విల్యము)

ఖండమోదకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిచ
క్కెర.

ఖండయత్. సం. శత్రు. ఖండించుచున్న.

ఖండయమానము. సం = ఖండమానము.

ఖండయిత. సం = ఖండిత. విణ.

ఖండయితవ్యము. సం = ఖండితవ్యము.

ఖండలవణము. సం. వి. ఆ. న. ఒకజాతిఉప్పు.

ఖండవికారము. సం. వి. ఆ. పుం. చక్కెర.

ఖండశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కండచక్కర, పు
లకండము.

ఖండసరులు. మి. వి. బ. వస్త్రవిశేషము.

నీ. జానీలు చెఱుగులు సామంతవిధులును గావు
లు దసిలీలు ఖండసరులు. ధనా. 3. 3౮.

ఖండా. వి. (చి. ని. శ. ర-సం. కరండక.) పెద్దకత్తి.

క...కడు ను, ద్దండతరచండమతియై, ఖండా యొ
ట దున్నెచి కర మెత్తుటయు. శుక. గ. ౧.
౧౨౦.

ఉ. లేజిగురాకునిద్దపుగలీబున నుంచినతమ్మిక్కిమ
ఖండా జలిపించి మారుడు ... దశా. ౭.
౨౧౧.

నీ. ఒండొంటిక గొట్టుచో ఖండాలు ఖంగు ఖం
గునఁ దాకి పెనుమిఠుఁగులులు గ్రక్క.
కళా. ౮. ౬౬.

ఖండాభ్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. చెదరనమబ్బు. ౨.

దంతక్షతవిశేషము. (మే. ని)

ఖండించు. సం. స. క్రి. గ. ఖండములు చేయు.

కా. చండక్రోధ మెల్లర్పఁ జండిక వెస నృప్తాస్త్ర
వర్షంబున, ఘండించె ద్వంబాస్త్రశస్త్రములు
...మార్క. ౬. ౯౦.

౨. (వాదాదికము) నిరాకరించు.

ఖండిక. వి. గ. చిన్న పల్లె. (శ. ర-ఇది శ్రీ నాథునిచే
సంస్కృతపదముగా ప్రయోగింపఁబడినది)

నీ...గ్రామఖండిక...భీమ. ౫. ౮౦.

౨. పన్ను లేకుండ సుత్తకిచ్చినభూఖండము. (ప్రా)

ఖండికము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కలాయము, బహుని
గింజ. ౨. కక్షము, చంక.

ఖండిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ఖండించువాడు.

వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నాయకుడు రాత్రి మఱియొక
దానియింటికిఁ బోయి సంభోగవిహ్నములతో
రాగాఁ జూచి కోపము నొందిననాయిక. (ఇది
ఎనమఁడు నాయికలలో నొక తె.

శ్లో. పాన్యమేతి ప్రియో యస్యా అన్యసంభో
గవిహ్నితః, సా ఖండితే కథితా ధీరైః
ర్వ్యాకషాయితా. సా. ద. 3. 2౫.

ఖండితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ)-ఖండింపఁబడి
నది-గ. నటకఁబడినది; విఘనఁబడినది. ౨. పో
గొట్టఁబడినది, నశించుఁజేయఁబడినది. 3. (యస్త
లచే) నిరాకరింపఁబడినది. (వాదము)

ఖండితవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఖండింపఁద
గినది.

ఖండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-నవఖండములు గలది -
భూమి.

ఖండి. వి. (హిం. ఖండి) పుట్టి. (శ. ర.)

ఖండిరము. సం. వి. ఆ. పుం. వీరముద్దము, పచ్చ
పెసలు.

ఖండ్యమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఖండిం
పఁబడుచున్నది.

ఖండ్యము. సం=ఖండితవ్యము.

ఖండిక=ఖండిక.

(పన్ను లేకుండ సుత్తకిచ్చినభూఖండము.)

క. ఏనాటియగ్రహారము, మానాటికి మాన్య
మాయె మాపని దీరక, మినాట ఖండికా
యెను, నానాటికిఁ దీసికట్టు నాగంభట్ట.
(చాటుపు)

ఖక్కుటము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) కఠిన మైనది,
గట్టిది. (విల్యమున్.)

ఖగమనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఆకాశమ
నము గలది, ఆకాశమునఁ బోవునది. వి. ఆ. న.
ఆకాశగమనము. పుం. గ. పక్షి. ౨. బాణము.

ఖగమము. సం=ఖగము.

ఖగము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఆకాశమునఁ పో
వునది. వి. ఆ. పుం. గ. పక్షి. ౨. గాలి. 3. మా
ర్యాదిగ్రహము. ర. బాణము.

ఖగోళము. సం. వి. అ. పుం. గ. సూర్యుడు. ౨. వే
లుపు, దేవత.

ఖగోళము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశగోళము.

ఖగోళవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-ఆకాశగోళమును
గుఱించి తెలుపువిద్య-జ్యోతిశ్శాస్త్రము.

ఖగ్గడము. సం. వి. అ. పుం. ఒక జాతి తృణము.

ఖచకుడు. సం. విణ. (అ. చి.కా. అ.) ఖచించు
వాడు.

ఖచనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ఖచించుటకు సా
ధన మైనది. వి. అ. న. ఖచించుట.

ఖచనీయము. సం=ఖచితవ్యము.

ఖచమసుడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుడు. (త్రి. ని.)

ఖచరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆకాశమందు
సంచరించునది. వి. అ. పుం. గ. పక్షి. ౨. మబ్బు.

3. గాలి. ౪. సూర్యాది గ్రహము. ౫. పాదరసము.

ఖచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రాక్షసస్త్రీ. ౨. దు
ర్గ. 3. భేచరీమండ్ర, యోగశాస్త్ర ప్రసిద్ధ మగు
మద్రావిశేషము.

ఖచరుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. సూర్యుడు. ౨.
వేలుపు. (గంధర్వుడు, విద్యాధరుడు, మొ.) 3.
రాక్షసుడు.

ఖచియే, సం=ఖచియించు.

వ...బంగరుపువల్లనంబులపైఁ జెల్లు ఖచించిన
నానావిధ నూత్న రత్న ప్రభావలంబులతో
డం జొక శింపును నిండ్రాయుధంబులతోడం
దోడుచూపుచు గంగాతరంగంబుల తెఱంగు
దాల్చువారునంబులు... ఉ. హరి. ౪. ౨౧౩.

ఖచిక్కు=కచిక్కు. వి. గ. చిలుకలు మొదలగునవి
కొలుకుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము. (ఆమ్రే
డితరూపము 'ఖచిఖచిక్కు')

చ. జిలిబిలి తెక్కిలార్చుచు ఖచిక్కున ముక్కు
నఁ బక్వదాడిచి, ఫలయుగళంబు నొక్కునొ

క బాలశుకంబురకంబుఁ జూచి వా, బలిమి
నడల్పుచు నిర్దులబంతి నెలంతుక దాని నే
సె... కృ. శకుం. ౨. 33.

౨. కుమ్ముటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ. కేరగ రాదు నవ్వ గిలిగింతలు వెట్టెగ రాదు
చెక్కులం, జీరగ రాదు గుబ్బలు ఖచిక్కు
నఁ గ్రుమ్మెగ రాదు... హంస. గ. ౯౪.

3. బాణాదులు నాటుటయం దగుధ్వని కనుకర
ణము.

ఉ ... అ, పోట్రినికొ ఖచిక్కురని పూములుకు
ల్లది నాట నేసి నీ, నాటకాలబోట్లచరణం
బులఁ జాఁగిలి మొక్కుఁ జేసెదక. పార్వ.
౨. ౧౩౧.

సీ. ఖచిఖచి క్కంచని... మల్లుపు. గ. ౫౯.

ఖచిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ)=ఖచకుడు.

ఖచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. చెక్కబడి
నది, పాచుగఁబడినది, తాపఁబడినది. ౨. సంయు
క్తము, కూడినది. 3. వ్యాప్తము.

ఖచితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఖచింపఁ దగి
నది.

ఖచియించే. సం. స. క్రి. చెక్కు, పాచుగు, తాచు.

క. ఖచియించినవజ్రంబుల, రుమలను బాలుపారు
సీవిరులు టెరయంగక. భార. ఉద్యో. ౪.
౧౨౩.

ఖచ్చత్. సం. శత్రు. ఖచించుచున్న.

ఖచ్చమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఖచింపఁ
బడుచున్నది.

ఖజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కవ్వము. ౨. వ్రేళ్లు చాఁచి
నచేయి. 3. దర్వి, త్రెడ్డు. ౪. చిలుకుట, మఱిం
చుట. ౫. చంపుట. ౬. యుద్ధము.

ఖజకము. సం. వి. ఆ. పుం. కవ్యము.

ఖజవము. సం. వి. ఆ. న. నైయ్య.

ఖజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కవ్యము. ౧. చిలుకు
ట, మధించుట. ౩. త్రెడ్డు, దర్శి.

ఖజాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. త్రెడ్డు, గరిఁటె. ౨. ఆ
సతి, అంకుటాలు.

ఖజాకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పక్షి. ౨. వైశాఖ
ము, చల్లకవ్యము. న. గ. ఆకాశము. ౨. శరీరము.

ఖజోనా. వి. (హిం. ఖజానా) ధనాగారము.

మ. తరువుల్ పాలనసేయుచుండునెడలఁ ధర్మ
ప్రకారమునుం, దర మై పర్యగ నచ్చటచ్చ
ట జమీదారుల్ దివాణాన కొప్పురులై
ప్రస్తుర సీమ లెల్ల భరదాబాదాను గావింపు
చుఁ, సరకారర్థము దస్తుసేయుండు ఖజానా
నింపుఁ డింపాండఁగఁ. రంగా. గ. గరగ.

ఖజక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రెడ్డు, గరిఁటె; మిల్లి.

ఖజోత్తి. సం. వి. న. పుం=ఖద్యోతము. (కల్ప)

ఖటకటాహకము. సం. వి. ఆ. పుం-ఉమియుపా
త్రము-తప్తపడిగము.

ఖటకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిడికిలి.

ఖటకాముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. చూపుడువ్రేలి

కిని నడిమివ్రేలికిని నడుమ నున్న బాణముయొక్క
పిడిని బాట్టనవ్రేలితోను ఉంగరపు వ్రేలితోను వి
గియఁబట్టునట్టిహస్తవిన్యాసవిశేషము.

ఖ్లో. బ్యాకప్రైబద్ధఖటకాముఖపాణిచృష్ట, ప్రేంఖ
న్నఖాంకుచయసంపత్తితోంచికాయాః, త్యాం
పాతు...కటాక్షః. ఆమరుకము. గ. (వాచ-
'కటకాముఖ' పాతాంతరము.)

ఖటకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఘటకుడు, పెండ్లి
సంధానములు చేయువాడు. (విల్యము)

ఖటక్కిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పక్షద్వారము, ప్రక్క
నుండుద్వారము, దిడ్డివాకిలి. (విల్యము)

ఖటము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) కఠినము. వి. ఆ.
పుం. గ. శ్లేష్మము, తెమడ. ౨. ఆంధకూపము, పా
డునూయి. ౩. ఆయుధవిశేషము. ౪. టంకము,
ఉలి. ౫. నాఁగలి. ౬. పచ్చిక, గడ్డి. ౭. కార్య
ము.

ఖటి. సం=ఖటిని. (వై. ని.) వి. ఇ. పుం. పాడె, శ
వవాహనము. (త్రి. ని.)

ఖటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. బలవము, నుద్దుముక్క.
౨. కర్ణరంధ్రము. ౩. వీరణము, అవురుగడ్డి.

ఖటికము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్టి, పిడికిలి.

ఖటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బలవము, నుద్దుముక్క, క
తిని. (రా. ని.)

ఖట్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖట్ట, మంచము. (కల్ప)

ఖట్టాశము. సం=ఖట్టాసము.

ఖట్టాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధమార్జాలము, తు
నుఁగుపిల్లి.

ఖట్టి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. పాడె, శవవాహనము.

ఖట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఘృద్రఖట్ట, చిన్న
మంచము. ౨. గడ్డె. ౩. శవవాహనము, పాడె.
(కల్ప)

ఖట్టికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. వేటకాడు; పట్ట
వేటకాడు.

ఖట్టేరకుండు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఖర్బుడు, పా
ట్టివాడు.

ఖట్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పర్యంకము, మంచము.
౨. (వైద్య) ఖట్టాకారముగల ప్రణబంధము. ౩.
కోలకించి, కంబళిచిమ్మడు.

ఖట్టాంగధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు.

ఖట్వాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. శివునియాముధుని
శేషము.

ఖట్వాంగి. సం. వి. క్. పుం. శివుడు.

ఖట్వాపుత్తుడు. సం. ఖట్వాహుడు.

ఖట్వారూఢుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.)-మంచ
మెక్కినవాడు - గ. బాల్తుడు, దుర్విసీతుడు.

అ. మూఢుడు.

ఖట్వీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచము; చిన్న మంచము.

ఖడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బలవము, నుద్దముక్క.

ఖడిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=బడి.

ఖడుపు. సం. వి. ఉ. ఉ. స్త్రీ. పాడె, శవవాహనము.

ఖడ్గశోశము. సం. వి. ఆ. పుం. కత్తియొక.

ఖడ్గధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గ. చూరకత్తి, చిన్న
కత్తి. అ. ఆడుఖడ్గమృగము.

ఖడ్గపత్రము. సం. వి. ఆ. న. కత్తివాదర. పుం. నర
కమండలియొక చెట్టు, అసిపత్రము. (దీనియాములు
కత్తులవలె నుండును.)

ఖడ్గపిఠానము. సం. వి. ఆ. న. కత్తియొక. (హలా-
ని.)

ఖడ్గపుత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, చూరకత్తి,
చిన్నకత్తి.

ఖడ్గఫలము. సం. వి. ఆ. న. కత్తివాదర.

ఖడ్గబంధము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతిచిత్రకవి
ర్యబంధము. (దీనియందు శబ్దములు ఖడ్గరూపము
గా వీర్పలుపబడును.)

ఖడ్గము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కత్తి. అ. ఒకానొక
మృగము. 3. ఖడ్గమృగముకొమ్ము. న. ఇసుము.

ఖడ్గారీటుము. సం. వి. ఆ. పుం. కేడెము, డాలు.

ఖడ్గారీటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. అసిధారావ్రత
ము పూనినవాడు.

ఖడ్గాహ్వాము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖడ్గమృగము.

ఖడ్గి. సం. విణ. (క్. నీ. క్) కత్తి గలవాడు.

వి. క్. పుం. ఖడ్గమృగము.

ఖడ్గికుండు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఖడ్గధారి, కత్తి
చేత బట్టువాడు. అ. కటికవాడు.

ఖడ్గీకము. సం. వి. ఆ. న. కొడవలి.

ఖణి. వి. ప్రా. గుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణము.

(ఆప్రేడితరూపము. 'ఖణిఖణి')

ద్వి. వడి మీట ఖణిఖణి వాగును గిరుల, బెడ
గుల గైకొనుజిగిబిగిచన్నుంగవల... మెఱు
గుబోలులు సంభ్రమించి యంతంత. అ.
మ. క. ౫. ౨౬౮ పా. ౧౦ పం.

ఖణిల్లు(లు). వి. (చూ. ఖణీలుఖణీలు). ఎద్దు
అంక వేయుట ఖడ్గాదులు విలుగుట మున్నగు
వానియం దగుధ్వనికి అనుకరణము. (ఆప్రేడిత
రూపములు-ఖణిల్ ఖణిల్లు, ఖణిఖణిల్లు.)

సీ. అలవోకవలె ఖణి ల్లుని అంక వైచిన రోదసీ
కుహరంబు భేదిలంగ. భాగ. ౧౦ ఉ. ౪౦౩.

ద్వి. వెన ఖణి ల్లుని అంక వేసి కుప్పించు, బస
రాయని నెక్కి...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౯౭౬.

సీ. అడిదంబు జలిపించి మెడమీద వైచిన నది
ఖణి ల్లునుచు రెండయ్యె నపుడు. దశా. ౪.
౧౭౭.

ఉ. ఆటవి నేర్పుతో నగలయందముఁ జందముఁ
జూపఁ బూని రో, లాటము వేయుకైవడిని
లాలితదృక్కరశప్రభావకుల్, పాటిగఁ బో
గువెంబడినిఁ బార్శ్వములం జరియింప వస్త్ర
ముల్, ధాటిగ నేయునప్పలకత్తున బెట్టు
ఖణిల్లిణి ల్లునక. హంస. ౨. ౧౩.

గీ. మినమినల్లుంకుమపురేఖ మించు లొల్లు,
ఖణిఖణి ల్లుని మెట్టియ ల్గుడు రహించ.
హంస. ౫. ౩౭౦.

ఖణిలు=ఖణిలు.

(తుపాకులు ప్రేలుటయందగుద్యనికి అనుకరణము)

ప్రబంధ. ౭౮౮.

జ: ఖణిలుఖణిలు.

ఖణిలుఖణిలు. వి. (ఖణిలు + ఖణిలు) ఎద్దు అంక

వేయుట మొదలగువానియం దగుద్యనికి అనుకరణము.

చ. ఖణిపతిహారభావభవభస్మనుధాకరభూషితా
లికే, క్షణభవశ్రుభాకలిత సానుచరద్యవ
భాధిపుణ్ ఖణిల్, ఖణిలున అంకవేయ క
లుగణ్ సమకూడదు చూడ నన్నగా, గణి
తరుచిప్రసారము జగత్త్రయగాహకమై వెలుం
గగణ్. కాశ. ర. ౧౫౩.

ఖితమాలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పాగ. ౨. మబ్బు.

ఖత్తు. వి. (హిం. ఖత్తు.) ౧. రీతి. ౨. ఉత్తరము. (శ. ర)

ఖనల్. సం. శత్ర. ౧. తినుచున్న. ౨. హింసించు
చున్న.

ఖదికలు. సం. వి. అ. స్త్రీ. బ. లాజలు, పేలాలు.

ఖదిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ.) ౧. భక్షించువా
డు. ౨. హింసించువాడు.

ఖదిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. లజ్జలుపు, అత్తపత్తి ౧.
౨. ముడుగుగుదామర ౧.

ఖదిరపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోకుడుముడుగు,
లజ్జలుపు, అత్తపత్తి ౧.

ఖదిరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గాయత్రి, చంద్ర ౧.

౨. ఒకజాతితేలు. (కే. ని-దీనివిషయనకు చికిత్స
లేదు.)

ఖదిరసారము. సం. వి. అ. పుం. కాచు, కవిరి.

ఖదిరుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఇంద్రుడు. ౨.
చంద్రుడు.

ఖద్ది. వి. (క. కద్ది=కోరిక? -కిటిలు) బలము

సగ్ధర. ఖద్దిక జెండాడు. మ్రాసుల్ కవుగిటి

కొలడుల్ కత్తి నొక్కొక్కగాతల్. మను

చ. ర. ౮. (గద్దక = గద్దక - అని ప్ర.

వ్యా-ప్రయోగాంతరము లేదు)

ఖద్దోతనుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్పుడు.

ఖద్దోతము. సం. వి. అ. పుం. మిడుగులులు
రగు.

ఖద్దోతుడు. సం. వి. అ. పుం. నూర్పుడు.

ఖధూపము. సం. వి. అ. పుం. పయి కెగురవే
పెడిబాణసంచు.

ఖనకము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుక.

ఖనకుడు. సం. విణ. (అ. నికా. అ) ౧. శ్రవ్య

డువాడు. ౨. భూమివిత్తజ్ఞుడు, భూమియం

లి పాఠులు నిధులు కనిపెట్టువాడు. (కే. ని)-౨.

అ. పుం. ౧. కన్నపువొంగ. ౨. క్షుద్రయస్త్రీయం
దు మాగధునివలన బుట్టిసవాడు. (కే. ని)

ఖనల్. సం. శత్ర. త్రవ్యుచున్న.

ఖననము. సం. వి. అ. న. గ. త్రవ్యుట. ౨. పూడ్చు
ట, పాఠిపెట్టుట.

ఖననీయము. సం=ఖనితవ్యము.

ఖనమానము. సం. విణ. (అ. అ. అ) త్రవ్యు
న్నది.

ఖని. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. రత్నములు పుట్టెడు
టు, గని.

ఖనిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=ఖనకుడు. విణ.

ఖనితవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ) త్రవ్యు
నది.

ఖనిత్రకము. సం=ఖనిత్రము.

ఖనిత్రము. సం. వి. అ. న. గ. గడ్డపాళ. ౨. గడ్డలి.

భిన్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) త్రవ్వబడుచున్నది.

భివరాగము. సం. వి. అ. పుం. చీకటి.

భివుటుడు. సం. వి. అ. పుం. అన్నము ఆకులతోఁ బెట్టుకొనక చేతఁ బెట్టుకొని భుజించువ్రతము గలవాడు. (వై. ని.)

భిపురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆలసము, సోమరియైనది. వి. అ. పుం. గ. పూగపట్టుము, పోకపట్టు. ౧. పోకచెట్టు. ౩. స్త్రానిబంక. ౪. భద్రమున్ను. ౫. బాలము, కురువేరు. ౬. గంధర్వనగరము. (ఇది ఆకాశమునఁ గనఁబడినపుడు ఆశుభము కలుగును.) ౭. దైత్యపురభేదము. న. గ. ఘటము, కుండ. (హేమ. ని.) ౮. పోకకాయ. (కే. ని.)

భిపుష్పము. సం. వి. అ. న. ఆకాశపుష్పము. (శశవిషణ్ణాదులవలె నిది అసంభవపస్తువునకు ఉపమానముగా గ్రహింపఁబడును.)

ఇట్లే: భికుసుమము, మొ.

భిభము. సం. వి. అ. న. గ్రహము. (విల్యము)

భిర. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాదులలో ఒకానొక సంవత్సరము. ఆ. స్త్రీ. దావరడంగి కి.

భిరకరుడు. సం. వి. అ. పుం. చందాంసువు, సూర్యుడు.

భిరకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గాడిదలకొట్టుము. ౧. వాడి గలకత్తులుండువోలు, ఔరకాల.

భిరకోణము. సం. వి. అ. పుం. తిత్తిరిపక్షి, తీతువుపట్టు.

భిరణసుడు. సం. విణ. (-న-అ.ఆ.అ) వాడియైనముక్కుగలవాడు, గద్దముక్కువాడు.

భిరదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేడి కి.

భిరదూషణము. సం. వి. అ. పుం. ఉచ్చైత్ర కి.

భిరనాళము. సం. వి. అ. న-కళ కై నకాడ గలది-తామర, పద్మము.

భిరపాత్రము. సం. వి. అ. న. ఇసుపపాత్రము.

భిరపాదాధ్యము. సం. వి. అ. పుం. వెలగ కి.

భిరపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింట కి.

భిరపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. మరుపము కి.

భిరప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కఠినపస్తువులయందొట్టుము గలది-పావురము. (ఇవి జాలు తినుటను ప్రసిద్ధము.)

భిరమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-వాడి యైనయెన్నులు గలది-ఉత్తరేసు కి.

భిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. గట్టిది, పరుసనిది, బిరుసైనది. ౧. వాడిమి గలది. ౩. వేడిమి గలది, వేండ్రమయినది; తీక్షణము, చుఱుకు గలది. ౪. కూర మయినది. వి. అ. పుం. గ. గాడిద; వేసడము, కంచరగాడిద. ౨. కంకపక్షి, రాబందు. ౩. కాకి. ౪. కుర్రరపక్షి. న. గ. వేడిమి. ౧. వాడిమి.

భిరాబు. విణ. (హిం. భిరాబ్) చెడ్డవాడు.

సీ...భిరాబు కూళ బండెలమారి ముండటిపాపాలముద్దధగిడి. హంస. ౫. గం. ౩.

భిరాబ్దాంకురకము. సం. వి. అ. పుం. మేఘములు తీవ్రముగా ఉడిమినపుడు పుట్టునది-వైడూర్యమణి.

భిరాలికము. సం. వి. అ. పుం. గ. మంగలసాది. ౧. ఇసుపబాణము. ౩. తలాడి, తలగడ.

భిరాలికుడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

భిరాశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓమము కి.

భిరింధముడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) =భిరింధయుడు. (ఆ. ని.)

భిరింధయుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గాడిద పాలు త్రాగువాడు.

ఖరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాడి చేసిన ఒకానొక కస్తూరి.

ఖరీదు. వి. (హిం. ఖరీద్.) వెల. (శ. ర.)

ఖరీవృక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖరము, మగగాడిద. (కాశికావృత్తి. ౬. ౨. ౧౪౪.)

ఖరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకరక్కనుడు.

ఖరువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧. దురాచారుడు, నిష్కర్ధకార్యముల జేయువాడు. ౨. తెల్లనిది. ౩. కూరము. ౪. తీక్షణము. వి. ఉ. స్త్రీ. భర్తను వరించు కన్య. పుం. ౧. దర్పము. ౨. మన్మథుడు. ౩. ఈశ్వరుడు. ౪. గుఱ్ఱము, హుము. ౫. దంతము, పల్ల. ౬. నరుడు, పురుషుడు. ౭. (సంగీ) గీత భేదము. ౮. నారి, స్త్రీ. ౯. తెలుపు.

ఖర్చు. వి. (హిం. ఖర్చు) వ్యయము. (శ. ర, వా)

ఖర్జనము. సం. వి. ఆ. న. గోతుట.

ఖర్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలుసుకొగము, ఉపదంశనోగము.

ఖర్జురము. సం. వి. ఆ. న. రజతము, వెండి.

ఖర్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. తీటు. ౨. చిట్టేడు ౧. ౩. ఒకానొక పురుగు.

ఖర్జురకము. సం. వి. ఆ. పుం. వృశ్చికము, తేలు. (విల్యము)

ఖర్జురము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఖర్జురపు చెట్టు. ౨. తేలు. న. ౧. వెండి. ౨. ఖర్జురపు పండు. ౩. హరిదళము. ౪. ఖలుము. (మే. సి.)

ఖర్జురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈతకీ. (చూ. ఆం. భా. ౨. ౭౯.)

ఖర్పరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చిచ్చు మెత్తెడు చిప్ప. ౨. తలపుట్టె. ౩. కుండపెంకు. న. పాలతుత్తము.

ఖర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొరుతుత్తము.

ఖర్పరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వొంగ. ౨. మెసకాడు, వంచకుడు

ఖర్బూజము. సం. వి. ఆ. న. కరబూజా, ఫలభేదము. (కల్ప, విల్యము)

ఖర్వటము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. ఒక ప్రక్క గ్రామమును నొక ప్రక్క నగరమును గలదిగాను నదిగిరిసమాశ్రయము గలదిగాను సంపూర్ణముకేదము. ౨. చతుశ్చర గ్రామమధ్యస్థలము. (కల్ప)

ఖర్వము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. పాటికి. ౨. అధము. వి. ఆ. పుం. న. ౧. సంఖ్యావిశేషము. (౧౦, ౦౦౦, ౦౦౦, ౦౦౦.) పుం. కుతేరునిధులలో నొకటి.

ఖలకము. సం. వి. ఆ. పుం. కుండ. (వాచ)

ఖలతి. సం. విణ. (ఇ. ఇ, ఈ. ఇ.) బుట్టలవాడు.

ఖలతికము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక కొండ.

ఖలపువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ. ఉ.) కళ్ల మామ్రువాడు.

ఖలము. సం. వి. ఆ. న. ౧. నేల, భూమి. ౨. నోటు. ౩. తక్కువీశేషము. ౪. కల్కము, చమురు మన్నగునవి తీసివేసిన తెలికపిండి, మొ. పుం. ౧. భక్తారము, ఉష్ణైశ్చ. ౨. తమలము ౧. ౩. వెనుక. ౪. కల్పము. ౫. యుద్ధము. పుం. న. కళ్లము. (కే. వి.)

ఖలమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. పాదరసము.

ఖలి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. నూనె మొలనువాని జడుగుమడ్డి, కల్కము.

ఖ్లో. స్థాల్కం వైడూర్యమయ్యం పవరి రింక రీం చాందనైరింధనామై. సం. భర్త. ౧౩. ౯౭.

ఖలినము. సం. ఖలినము. (కల్ప)

భలిని, సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కళ్లములసమాహము.

౧. భలులసమాహము. ౩. తాలమూలికీ. (కల్ప)

భలీకారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆపకారము. ౧.

బాధించుట, నొప్పించుట. ౩. పరిభవించుట, ఆ
నాదరము చేయుట. ౪. భర్తనము, దెదరించుట.

భలీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ = భలీకారము.

భలీనము. సం. వి. ఆ. పుం. న. గుఱ్ఱపుకల్లము.

భలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. ఆధముడు.

౧. క్రూరుడు, దుర్జనుడు. ౩. నీచుడు. వి. ఆ.
పుం. సూర్యుడు.

భలూ(భూ)రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. శస్త్రాభ్యాస
ము, గరిడీ.

చ.. మంటికై, పారల రథీనుఁ డీ కమలబుద్ధి భూ
రికఁ దక్క వజ్రదోఁ, పరిఘవశీకృతాన్యనర
పాలకు లవ్వరిరాకుమారకుల్. ఆము. ౧. ౩౪.

౧. శస్త్రాభ్యాస ప్రదేశము, గరిడీపాల.

స్త్రీ. ఒకయంఘ్రి గగనగంగకు భూరిక నొక్క
యడుగు వేదములకు విడిదిఁ జూప. ప్రబంధ.
౫౫౧.

భల్మ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కళ్లములసమాహము. ౧.

భలులసమాహము.

భల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తాతికల్వము. ౧. ప

ల్లము, గొయ్యి. ౩. తోలు. ౪. తోలుతిత్తి. ౫.
చాతకము, వానకోయిల. ౬. కాలువ, కయ్య.

౭. వస్త్రవిశేషము.

భల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాలుసేతులందు పోట్లు గలి
గించునొకానొకరోగము.

భల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలము, వేపుడుచట్టి.

భల్లిటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) బట్టతలవాడు.

(విల్వము)

భల్వాటుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఇంద్రుడు

ము గలవాడు, బట్టతలవాడు. (విల్వము)

భల్లిఫెలి. వి. పీఠము వాయించుటయు దగుల్వని
కనుకరణము.

స్త్రీ. ఢెళ్ళఢెళ్ళపీఠా ల్లిఫెలి వాయించి... హం
స. ౨. ౮౯.

భల్లిఫెలి. వి. కోడిపుంజులు తన్నుకొనునపు డగుల్వ
ని కనుకరణము.

చ... చిత్తై వేసి సల్లిరి మఱి పో యటంచును
భల్లిఫెలిఁ బుంజులు దన్నులాడఁగె. హంస.
౩. ౨౧౬.

భశము. సం. వి. ఆ. పుం. హిందూదేశమునందుత్త
రమున నున్న పర్వతముయ దేశము.

భశయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకాశమునం
దుండునది.

భశీరము. సం. వి. ఆ. పుం. హిందూదేశమున ఉత్త
రమునందలియొకానొక దేశము.

భశీరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. భశీరదేశాధిపతి.
౧. భశీరదేశవాసి.

భశ్వాసము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశమునకు ఊపి
రిపంటిది - గాలి.

భష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కోపము. ౧. బలా
త్కారము.

భనతిలము. సం. వి. ఆ. పుం. గనగన ౧.

భనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తీట, గజ్జ. ౨ = భశ
ము. ౩. గనగన ౧.

భనూచి. సం. విణ. (ఇ) - ఆడిగిన ప్రశ్నమును మ
ఱపించుటకు ఆకాశమును చూపువాడు; సమాధా
నము చెప్పరేక ఆకాశమును చూచువాడు - ప్ర
తిభలేనివాడు. (ఉదా: వైయాకరణభనూచి =
చెడ్డవై యాకరణుడు, వ్యాకరణమును మఱచి
పోయినవాడు.)

ఖన్కనము. సం. వి. అ. పుం. గనగనః. న. గనగ
సలు.

ఖన్కనరసము. సం. వి. అ. పుం. అహిశేనము, నల్ల
మండు.

ఖన్కటికము. సం. వి. అ. పుం. గ. సూర్యకాంత
మణి. ౨. చంద్రకాంతము, చలువతాయి.

ఖౌ

ఖాండవప్రస్థము. సం. వి. అ. పుం. పాండవులు
హస్తి నాపురమునుండి వెడలినతరువాత నివసించిన
చోటు.

క. నెమ్మి జని ఖాండవప్రస్థము నివాసముఁ జేసి
... భార. ఆది. ౮. ౬౨.

ఖాండవము. సం. వి. అ. పుం. గ. పులకండము, ప
టికజెల్లము. ౨. (మితాయి మున్నగు) భక్ష్యప
దార్థము, తినుబండము. న. ఇంద్రునియొక్క యొ
కానాకవనము. (ఇది కురుక్షేత్రమందలిది. దీనిని
కృష్ణార్జునులసాహాయ్యమున అగ్ని దహించె నని
భారతకథ.)

ఖాండవికుండు. సం. వి. అ. పుం. పిండివంటలు
చేయువాడు, మితాయి మున్నగునవి చేయు
వాడు.

ఖాండికుండు. సం=ఖాండవికుండు.

ఖాచకుండు. సం. వి. (అ. చికా. అ.) ఖచించు
వాడు.

ఖాచ్యము. సం=ఖచిత్వము.

ఖాజికము. సం. వి. అ. పుం. లాజలు, పేలాలు.

ఖాట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శవవాహనము, పాడె.

ఖాటము. సం. వి. అ. పుం=ఖాట.

ఖాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. శవవాహనము, పాడె.

౨. ఆసద్గోసము, పెంకపట్టు. ౩. కిణము, కాయ.
(మే. వి.)

ఖాటిక. సం=ఖాట.

ఖాణము=ఖాణా. వి. (సం. ఖాదనం. హిం. ఖావా
అశ్వాదులకుఁ బెట్టెడిములపలు లోపగాఁ గల
క్ష్యము, దాణా.

సీ. బంగారుకొనలొక్కచక్కెరనెత్తమిహాణ
లఖాణంపుఁదురికి నడువ. ఉ. హరిశ్చ. ౩.
౧౩౧.

క. ఏడాక్షి నపుడు వెడసిం, గాణిం గొని యల
మాపుగమిఁ జక్కెరయే, ఖాణముగాఁ గల
గినకం, ఖాణపువొర పింజ పింజఁ గాఁడగ
సెన్. విజ. వి. ౧. ౬౨.

ఖాణా=ఖాణము.

మ. ... లేగుజ్జుపా, న్నలు పున్నాగము లై పో
జిగురుఖాణా మేటికిన్ మెచ్చుగాన్, శగా
౨. ౧౧౮.

ఖాతకము. సం. వి. అ. న. అగడ్త.

ఖాతకుండు. సం. వి. అ. పుం. అధమర్లుడు, ఆత్మ
పడినవాడు.

ఖాతభువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ-త్రవ్యటవన శేష
డినది-అగడ్త.

ఖాతము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) త్రవ్యబడినది
అ. న. గ. గోయి. ౨. అగడ్త. ౩. పుష్కరికే, గో
నేలు. ౪. గుహ. ౫. త్రవ్యట.

ఖాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. త్రవ్యట.

ఖాతీరు. వి. లక్ష్యము.

కా. రంగారాయఁడు మామొలాజుమకుత్తె నా
కేటికిం జక్కె నా, బంగారాపురగౌతమి
టనటద్దంపిహధాత్రీసు రెల్లం గూర్చి
మదమజ్జఁ జెంది హితలీల న్యమృవిష్టా
జో, క్కం గానంజొకొ వెల్లి విడ్డవముఁ
ఖాతీరుకుం దేఁడొకొ. రంగా. ౨. ౮౯.

ఖాత్రము. సం. వి. అ. న. గ. నుద్దలి. ౨. గో
లు. ౩. దారము. ౪. అడవి.

భాదకుడు. సం. విణ. (అ. దికా. అ) గ. తినువాడు. అ. తినిపించువాడు. వి. అ. పుం. అప్పు పుచ్చుకొనువాడు.

భాదత్. సం. శత్రు. తినుచున్న.

భాదతమోదత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తినుడు సం. తోషింపుడు అని ప్రేరేచుట. (వాచ)

భాదనము. సం. వి. అ. పుం. పల్లు. న. గ. తినుట. అ. ఆహారము, తిండి.

భాదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తినునది. వి. అ. పుం. గ. తినుట. అ. ఆహారము, తిండి.

భాదయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) తినిపించువాడు.

భాదిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) తినువాడు.

భాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తినబడినది.

భాదిరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భాదిరవృక్షము నకు సంబంధించినది. వి. అ. పుం. రంగదము, కవిరి, కాచు.

భాదుకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) హింసాశీలము, హని చేయునది.

భాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) తినడగినది. వి. అ. న. మి తాయి మొదలగు తినుబండము.

భానకము. సం=భానకము.

భానకుడు. సం=భానకుడు.

భానము. సం. వి. అ. న. తినుట. (వాచ)

భాని. సం=భాని.

భానికము. సం. వి. అ. పుం. న. గోడకన్నము.

భానిలుడు. సం. వి. అ. పుం. కన్నపుదొంగ.

భానుడు, భాను, భాన, వి. (హిం. భాన్.) గ. తురుష్కుప్రభువు.

కా. ఆమాటల్ విని భానుఁ డర్థకృత మానత్యాశ దీపింపఁగా. రంగా. అ. రూ.

సీ. ఉడుగనివి భ్రాంతిఁ దడగాళ్లుపడ నిల్చుభానులు దాఁగఁ జీకటులు చేసె. వసు. గ. ర. ౬
సీ. అభిభూతభానుమల్కావిష్కృతాయశోధ్యాం తసంతతి కాత్త సంతసిల్లి. నరస. అ. ౨౦.

౨. ఇది ఒకతెగతురుష్కులపేరతుదఁ జేర్చబడును.

క...అమీనుభానుసింగంబునకు. యయా. గ. ర. ౪.

క. నెరయునమీభాన సింగిణీసుల్తానా. యయా. 3. గ.

గీ. మేలుసిరులందునట్టియమీనుభాన, మొడముఁ జొకనాఁడు నిండుఁ బేలోగమున. యయా. గ. ౬.

భానోదకము. సం. వి. అ. పుం-త్రాగుట కుపయోగించునీరు కలది-కొల్పెర చెట్టు. (త్రి. ని)

భాయము. విణ. (హిం. భాయం) స్థిరము, శాశ్వతము. (శ. ర, వా.)

భారము. సం. వి. అ. పుం=భారి.

భారి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పుట్టి, పరిమాణవిశేషము. (ప్రాతలెక్కలలో పుట్టి యుటకు 'భ' అను గుఱుతుకలదు.)

భారింపచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టి పరిమితి గలవియ్యము మున్నగునవి వండెడునది. (పాత్రము.)

భారికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ)=భారీకము. వి. అ. న. మహాపారశతము, పెద్ద ఈ డె.

భారీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టెడువిత్తులు విత్తఁ దగినది. (పాలము)

భారీవాపము. సం=భారీకము.

భారీవాపుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టెడువిత్తనములు చల్లువాడు.

భార్యారము. సం. వి. అ. పుం. గాడిదయోండ్ర.

భార్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. త్రేతాయుగము. (విలయము)

భార్యత్యము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రులపైర్యోగము,
బట్టతల.

భార్య (శ్రీ). విణ. (హిం. భార్య) ఉత్తది.

గీ. అట్టిదలు కాలకించి దమ్మున్న యనియె, గోట
భార్యయనర్పుట కేటిసబురుంగ. ౧. ౧౪౯.

(వ్యవ) వాడు భార్యస్థలము కొన్నాడు.

అయ్యద్యోగము ఇప్పుడు భార్యగా నున్నది.

భామందు=భావందు. (శ. ర.)

భావందు. వి. (హిం. భావండ్.) ప్రభువు, నాయ
కుడు, యజమానుడు.

కా...మేల్గడి, భార్యచేసి యభేచ్ఛ నేగు మని
మిభావందుకుఁ న్రాయుమి. రంగా. ౧. ౧౪౯.

మ. అధికారంబు నహించి వచ్చిననుబా వామి
ద భావందపు...రంగా. ౧. ౧౪౯.

భాసా. విణ. (హిం. భాస్) సాంతమైన. (శ. ర)

భందానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భేదపడుచు
న్నది.

భాభ. సం. వి. ఇ. పుం. కిభి, కొంకనక్క.

భావిరుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. చంద్రుడు. ౧.
తపస్వి. ౩. దరిద్రుడు. (కల్ప)

భాద్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భేదపడు
చున్నది.

భాద్రుడు. సం. వి. అ. పుం. దరిద్రుడు.

భాన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. భేదము నొం
దినది, దుఃఖము నొందినది. ౧. దైన్యము నొంది
నది.

భాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ. దున్ననిది. (నే

ల.) ౧. ఉత్సన్నము, చెడినది. వి. అ. న. శేషము,
మిగిలినది.

భా. అలం దగ్గః ద్రు మైదీపైః భిలానాం కిషుస్త
వః. సం. భాగ. ౬. ౪. ౧౬.

భార్యభవించు. సం. అ. క్రి. భలమగు, చెడు.

వ...త్రి వర్తనాశంబు నుభయలోకమార్గంబును
భార్యభవించు...కాశీ. ౫. ౨౯౮.

భూ

భూంగామాము. సం. వి. అ. పుం. నల్లనిగుట్టము.
(కల్ప)

భూడకము. సం. వి. అ. పుం. గుల్మము, చీలమండ.

భూదా. వి. (హిం. భూదా=స్వయంభువు, దేవుడు.)
దేవుడు.

గీ...రాయలతోఁ బోరి గెలువ మనకు, పశమె
యైన భూదా యున్నవాఁ డటంచు. కృష్ణ. ౩.
౨౬. రంగా. ౧. ౨౫౨.

భూద్వన. క్రి. విణ. (హిం. భూద్) సాంతముగా.
(శ. ర.)

భూరణుడు. సం. విణ. (-న్-ఆ.ఆ.అ) బుట్టము
క్కువాడు.

భూరప్రము. సం. వి. అ. పుం=తురప్రము.

భూరము. సం. వి. అ. పుం. గ. గొరిజ. ౧. నఖమకె
డుగంధద్రవ్యము. ౩. మంగలకత్తి. ౪. మంచపు
కోడు.

భూరళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాము.

భూరాకము. సం. వి. అ. పుం. పశువు, జంతువు.

భూరాలకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము, గో
రక.

భూరాలికము. సం. వి. అ. పుం. గ. మంగలపాడి.

౧. ఇనుపబాణము. ౩. తలాపి.

ఖుర్దనము. సం. వి. ఆ. న. కుర్దనము, క్రీడ, అట.
ఖులాసా. హిం. వి. సౌఖ్యము, నెప్పుది. (శ. ర.)
ఖుల్లకము. సం. విణ. (అ. చ్చికా. అ) ఖుల్లము.
ఖుల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. ఘంటాపథము, బాట.
ఖుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. అల్పము, తుద్ర
ము. ౨. దరిద్రము. ౩. నిష్ఠురము. ౪. దుష్టము.
౫. కనిష్ఠము, చిన్నది. (ఉదా: ఖుల్లపితామహుఁ
డు. కల్ప)

ఖుల్లసు. వి. (హిం. ఖులాస్) వివరము. (శ. ర.)
ఖుసి. వి. (హిం. ఖుస్) సంతోషము.
మ. ఖుసి మీఱకొ సురధానిండుఁగొలు నై కూ
ర్పున్నచో...హర. గ. ౨౨.

ఖూ

ఖూబు. ఆవ్య. (హిం. ఖూబ్) సెబాసు, బరీ.
మ. అవురా వాతెజ తేట ఖూబు పిఱుందొయ్య
రంబు మజ్హురే చ, న్నవతక్కుల్...ప్రబంధ.
రూర.

ఖే

ఖేగమనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆకాశమనఁ
బోవునది. వి. ఆ. న. ఆకాశగమనము. పుం. కా
లకంఠపక్షి.

ఖేచరము. సం=ఖచరము.

ఖేచరి. సం=ఖచరి.

ఖేచరుడు. సం=ఖచరుడు.

ఖేటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. అధమము, గర్వ
ము. ౨. వృద్ధిజీవి, వడ్డిచేత బ్రతుకునది. వి. ఆ.
పుం. గ. వంటకాఁపు లుం డెడుపల్లె. ౨. కఫము.
౩. గ్రహము. (రవ్యాది) ౪. సునందకము, బల
రామునిగద. పుం. న. గ. ఆఖేటము, వేట. ౨. చ

ర్షము. న. గ. గడ్డి. ౨. డాలు.
ఖేటాయించు=కేటాయించు. స. క్రి. (హిం. ఖే
టా) వేటువటుచు. (శ. ర.)
ఖేటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గ. పారుడు, పట్టన
వాసి. ౨. కాముకుడు.
ఖేటించు. స. క్రి. (హిం. ఖేటా) విడిచిపెట్టు.
మ...మీ రాణోట ఖేటింపుఁడ, నృపము ల్లిప్పినవ
ల్కు వల్కుఁ దగునే పాశ్చాత్యలో కేశ్వరా.
రంగా. ౨. ౧౭౪.

ఖేటితానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వైతాళికుడు,
స్తోత్రపాఠములతో మేలుకొలుపువాడు.
ఖేదకుడు. సం. విణ. (అ. దికా. అ) గ. ఖేదపడు
వాడు. ౨. ఖేదపెట్టువాడు.

ఖేదనము. సం. వి. ఆ. న. గ. దైన్యము, విన్నదన
ము. ౨. బడలిక. ౩. బాధ. ౪. దారిద్ర్యము.

ఖేదనీయము. సం=ఖేదయిత్యము.

ఖేదము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. దైన్యము, విన్నదన
ము. ౨. బడలిక, అలయిక. ౩. బాధ, పీడ. ౪. దా
రిద్ర్యము, లేమిడి. ౫. శోగము.

ఖేదయత్. సం. శత్ర. ఖేదపెట్టుచున్న.

ఖేదయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) ఖేదపెట్టు
వాడు.

ఖేదయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఖేదపెట్టఁ
దగినది.

ఖేదించు. సం. అ. క్రి. ఖేదపడు.

మ...అంగదుండు విన్నదనంబు నెంద హనుమం
తుండు ఖేదించ లక్షణుండు వగలం బొగుల
...భా. రా. యు. ౨౩౭౪.

ఖేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. బాధితము, నొ
ప్పించబడినది. ౨. కలతపెట్టబడినది. ౩. ఖేద
ముగలది.

భేద్యము. సం=భేదయితవ్యము.

భేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ) భననీయము, త్రవ్వఁ దగినది. వి. అ. న. పరిఖ, అగడ్త. పుం. నీళ్లు పాలు టకు పీలుగాఁ గట్టినఆనకట్ట.

ఖో. సేతుశ్చ ద్వినిధో జ్ఞేయః భేయో బద్ధస్తతై వ చ, తోయ ప్రవర్తనా భేయో బద్ధస్సాన్యత నివర్తనాత్. (అని నారదుఁడు. సం. విజ్ఞా. వ్యస. వ్యాఖ్య-శ. ర.)

ఖేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట.

ఖేలనము. సం. వి. అ. న. గ. కదలుట, ఆల్లలాడుట.

౧. క్రీడ, ఆట. ౩. క్రీడాసాధనము. (చదరంగ ము మున్నగువానియందలికాయ, నెత్త పలక, మొ.)

ఖేలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శారీరము, నెత్త పలక.

ఖేలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. క్రీడించునది, ఆ డునది; విలాసయుక్తము. ౧. చలించునది, ఆల్లలా డునది. వి. అ. పుం. వేలుపు, నెదురుకీ. (కే. ని.)

ఖేలి. సం. విణ. (ఇ) ఆకాశమునఁ బోవునది. వి. ఇ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట. పుం. గ. బాణము. ౧. జంతువు. ౩. పక్షి. ర. సూర్యుఁడు. ౫. గీతము. (విల్యున్న)

ఖేల్లాహము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనితోకయు జూలును గలకపిలవర్ణపుగుఱ్ఱము. (మే. ని.)

ఖేసరము. సం. వి. అ. పుం. ఎగురుదానివలె త్వర గాఁ బోవునది-కంచరగాడిద.

ఖై

ఖై(కై)ది(దీ). వి. (హిం. ఖైదీ) చెఱలో నుంచఁ బడినవాడు. (శ. ర, వా.)

ఖై(కై)దు. వి. (హిం. ఖైద్.) చెఱ, కారాగృహ ము. (శ. ర, వా.)

ఖై లికము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ)-భలమఁడఁగి- అనుబంధమున నున్నది.

ఖో

ఖోంగాహము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపును గోడు మరంగును గలగుఱ్ఱము. (వై. ని.)

ఖోటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నేర్పుకత్తె, బాణ; మా యలాడి.

ఖోడుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) కుంటివాడు.

వి. అ. పుం. శని. (వై. ని)

ఖోరము. సం=ఖోలము. (కల్ప)

ఖోలకము. సం. వి. అ. పుం. గ. శిరస్రాణము. ౧. పుట్ట. ౩. పూగకోశము, పోకగుల్ల. ర. పాకము. (కల్ప)

ఖోలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) కుంటిది. (కల్ప)

ఖోలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తూణము, ఆమ్ములపాది.

ఖోల్లుకము. సం. వి. అ. పుం-ఆకాశమున కొఱవి వలె ఎఱ్ఱగా నుండునది-ఆంగారకగ్రహము.

ఖ్యా(క్యా)త. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) చెప్ప వాడు.

ఖ్యాతగర్హణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ఆపగీ తుఁడు, ప్రసిద్ధ మైననింద గలవాడు. (వై. ని, అమరము.)

ఖ్యా(క్యా)తము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) గ. తె ప్పబడినది. ౧. ప్రసిద్ధము, వాసి కెక్కినది. ౩. ఘోషితము, చాటఁబడినది. వి. అ. న. గ. ప్రకట నము, చాటుట. ౧. చెప్పట.

ఖ్యా(క్యా)తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) చెప్పఁ దగినది.

ఖ్యా(క్యా)తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. ప్రసిద్ధి, వాసి. ౧. చెప్పట. ౩. ప్రశంస, పొగడ్త. ర. (వేదాంత) జ్ఞానము.

భాగ్య(కా)నము. సం. వి. అ. న. చెప్పట.
 భాగ్య(కా)నీయము. సం=భాగ్యతప్యము.
 భాగ్యపకము. సం. వి. (అ. పికా. అ) గ. తెలుపు
 నది, చెప్పనది. ౨. ప్రకాశకము, బయలుపటచు
 నది.
 భాగ్యవనము. సం. వి. అ. న. గ. ప్రకటించుట, తె
 లుపుట, బయలుపుచ్చుట. ౨. ప్రసిద్ధముచేయుట,
 ప్రసిద్ధిపజుచుట.
 భే(కే)యము. సం=భాగ్యతప్యము.

గ

గ. ఉభ. ఒకానొకయక్షరము.
 గ. సం. వి. అ. పుం. గ. గంధర్వండు. ౨. విఘ్నే
 శ్వరుడు. న. గానము. ఆ. స్త్రీ. గాథ-నానార్థ
 రత్నమాల-(దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము
 లేదు)
 గంగ. వి. పెద్ద. (చూ. గంగడోలు.)
 జ: గంగడోలు, గంగరావి, గంగరేను.
 గంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. భాగీరథి, హిమవత్సర్వత
 మునుండి ప్రవహించుచున్న యొకానొకనది;నది,
 ఏజు.
 గీ.మిన్న యాగాతమిగంగ వన్నె కమ్మ.రసిక.
 ౬. ౧౭౩.
 ౩. ఉదకము, నీరు.
 ఉదా: ఈబావిగంగ మంచిది. నేను వానియింట
 ఇంత గంగయైనను త్రాగలేదు. (ప్రా-ఈయర్థము
 తెనుగుననే కలదు.)
 గంగక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గంగ.
 గంగడోలు. వి. ($\sqrt{గంగ}$. క. గంగదావల్) గ. గ
 శముక్రిందితోలు, గళకంబళము, ఆవులకును ఎ
 డ్లకును పెడక్రింద ప్రేలాడెడిపెద్దతోలు.
 వ. వెడదవీపులును దోరంపుగంగడోల్లును నై

వ్రాలువృషభంబులదర్పవికారంబులవలనను...
 హరి. పూ. ౫. ౧౮౨.
 నీ. శరధులు నాలుగు గొరిజపట్టులు గాఁగ నైలిం
 పనది గంగడోలు గాఁగ. నరస. గ. ౫౭.
 ౨. పెద్దడోలు.
 నీ. సాన్నయఁ పెద్దడోల్చును గంగడోలన...
 ఆం. భా. ౩. ౪౭.
 గంగనమ్మ. వి. వి. ఒకానొక గ్రామదేశత.
 గీ. గొప్పచింబోతుకడుపులఁ గూర్చి నీకు, గావు
 వెట్టింతుఁ జచ్చి యోగంగనమ్మ. నీలా. గ.
 ౧౧౩.
 గంగనురుగులు. వి.వి. బ-గంగలోని నురుగుల
 వలె నుండునవి-భక్త్యవిశేషము.
 ద్వి. వరుగు లప్పడములు పడియమల్ గంగ, ను
 రుగులు...ప్రభులిం. ౪. ౧౫౦పా. ౧౯పం.
 గంగమయిల. వి. నలుపు. వి. నల్లనిది. (ప్రా.)
 గంగమయిలావు=నలుపును పనుపును గలసివర్ణ
 ము గలయావు. (శ. ౮.)
 గంగమ్మ. వి. వి. (గంగ + అమ్మ) గ. గంగనమ్మ.
 (శ. ౮.) ౨. గంగాదేవి.
 గీ. విమలడిండీరఖండతండములతోడ, మురువు తీ
 వియు నామోదమును జపంబు, వడుపు నొ
 ప్పంగ గంగమ్మ నడువవమ్మ. భీమ. ౪. ౧౭౫.
 గంగరావి. వి. ($\sqrt{గంగ}$) బ్రహ్మదారువు.
 రగడ. రమణ నెనఁగెడుగంగరావులను రావులను
 ...భాను. ౨. ౬౮.
 నీ...గంగరావి యంచనఁగను బ్రహ్మదారు...ఆం.
 భా. ౨. ౪౨. (దీనిపూవులు పెద్దవిగను పను
 పుపచ్చగను ఉండును. ప్రా.)
 గంగరేను, గంగరేగు. వి. (బ. గంగరేగులు-
 $\sqrt{గంగ}$) పెద్దకాయలు గలయొకజాతిరేగు.
 (దీనిపూవులు పెద్దవిగను పనుపుపచ్చగను ఉం
 డును. ప్రా.)

సీ...జానపండులు గంగ రేనుపండ్లు. కాళ. 3. ౬౯.

గీ...కర్కంధపు దనర్పు గంగరే గ, నంగ...

ఆం. భా. ౨. ౪౫.

గంగసిందూరము. వి. వి. బొట్టు పెట్టుకొనుటకు

ఉపయోగించుకొక జాతిసిందూరము. (వా)

గంగాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గంగ.

గంగాజలములు. సం. వి. ఆ. న. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. అర్థి బ్రయాగంబు లాష్టింప నాష్టింపగా
నోప మెట్లు గంగాజలంబులు ... కవిజ. ౧.
౧౩.

గంగాద్వారము. సం. వి. ఆ. న-గంగ భూమి కప

తరించిన ప్రదేశము-హరిద్వారము, మాయాపురి.

గంగాధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. మిన్నవాక

తాలుపు, శివుడు. ౨. సముద్రుడు. (త్రి. ని.)

గంగాపుత్రుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. భీష్ముడు.

౨. కుమారస్వామి. ౩. గంగాశ్రీరమున యాత్రికు

లచే స్నానాదిక్రియలు చేయించుబ్రాహ్మణుడు.

౪. ఒకానొకసంక్లిష్టజాతివాడు.

గంగాళము. వి. (క. గంగాళ. త. కంగళం.) ౧.

మాతినెడలుపు గలపెద్దపాత్రము.

సీ...తతముఖభాండాభ్యు తనరు బాస, పవ్వ గం
గాళము...ఆం. భా. ౨. ౨౪౬.

ఉ. వేళ మె కోడికూత యగువేళల జల్లి భుజించి
బండ్లు గం, గాళము కూడునీరు చవుకారముఁ
దే విడియంపుఁజొక్కుతో, మైలలమోపు
వీపున నమర్చినరేపునుజాని నెక్కి ప, య్యాళి
గఁ బోవు వాడు...శుక. ౩. ౧౦౩.

౨. భోజనపాత్రము.

గీ. మగనిఁ గూర్కను మమచు నమ్మాయలాడి, నె
డఁదగంగాళమునఁ గూడు గుడిచి లేచి. వేం.
పంచ. ౪. ౪౫౬.

గంగి. వి. సాను వైనయాపు.

ద్వి. మంచిగంగులపాలు మఱుంగంగఁ గాచి.
బస. పు. ౩. ౪౧౩ పం.

విణ. సాను వైనది; పూజ్యము.

ఉత్సాహ...గంగిగోవుపంటిపాడుబాఁబనికొని
నుకొ, జనునె పలువ యనఁగ...కళా. ౨. ౩౦.

కా. అన్నా చెల్లెల నయ్యెదకొ విడుపు నీకన్నం
బు పెట్టింతు నా, హృన్నానుకొ ద్వి. గంగి
పట్టి నకటా హింసింప నేలయ్య...భాగ.
౯. ౨౪౬.

జ: గంగిరెద్దు, గంగెద్దు, గంగెద్దులాట.

గంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గంగ.

గంగిరెద్దు. వి. (గంగి + ఎద్దు)=గంగెద్దు.

సీ. గంగిరెద్దుకు లేవె ఘనతూర్యరావముకలి
మి గల్గెదె వారకామినుటకు. రామలిం. ౧౦.

గంగెద్దు=గంగిరెద్దు. వి. (గంగి + ఎద్దు) రావము
శృంగారింది యాడించునట్టియెద్దు, దేవవృషభము.

గీ. వెలయు గంగెద్దు నా దేవవృషభసంజ్ఞ. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౧.

గంగెద్దులాట. వి. ($\sqrt{\text{గంగెద్దు}}$) గంగెద్దువేషము
వేసికొని యాడెడిమాట, బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. బండ్లికలును జొప్పబెండ్లమంచంబులు గంగె
ద్దులాటలు ... గీ. ఆకట యగచాటుప్రాతనై
యాడుకొనుచు. హంస. ౩. ౧౪౬.

గంగోలము. సం. వి. ఆ. పుం. గోమేదకమణి.

గంజే. వి. కృషికి యోగ్య మైనభూమి. (శ. ౪.)

గంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గుడిసె. ౨. కల్లుచుకా
ణము, కల్లుపాక. ౩. మద్యభాండము, కల్లుమండ.
౪. గని. ౫. గంజాయి.

క. శిలముఁ బట్టియు గంజా, హల లుపాంసనభు
జించునధముల బైటం, బాలడు వైవ...క
ము. ౪. ౪౭.

గంజేనగాలు. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. గంజనగాలన ఖంజపాదక్రీడగాఁ జెలంగు
...ఆం. భా. ౨. 3౦౭.

గంజనము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) తిరస్కరించునది.

గంజము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గని. ౨. భాండా
గారము, బొక్కనము. 3. గోష్ఠము, పనులసాల.
౪. హట్టము, అంగడి. ౫. తిరస్కారము.

గంజో = గంజోయి. వి. (త. కంజా. హిం. ఖంజా.)

సీ. సారాయికొరైర గంజాపాడులై మ్మంచునం
గండుల్వడిఁ గొల్లలాడి రనుచు. కువల. గ.
౪౧.

గంజోయి = గంజో. వి. గ. కైపు పుట్టించునట్టి ఒకా
నొకమొక్క. ఆం. భా. ౨. ౭౩.

౨. గంజాయిచెట్టుఆకు. ఆం. భా. ౨. ౪౧.

3. కైపు గలుగుటకై గంజాయిపత్తిరితో చేయు
పదార్థము, బంగు.

ద్వి. గంజాయి దినె నేమి కలు ద్రాచె నేమి. ద్వి.
హరిశ్చ. ౨. ౧౮౮ పా. ౧౪౫౧ పం.

సీ. బంగు గంజాయి నాఁ బరంగుఁ గలంజాఖ్య
...ఆం. భా. ౨. 3౦౪.

గంజి. వి. (సం. కాంజిమ్. త. కంజి. క. తు. గం
జి.) అన్నము వార్చినరసము.

సీ. తలఁ బడ్డగుదియదెబ్బలఁ బాతమసి యిడి
యంబలిగం జిండ్ల నడుగువారు. ఆము. ౬.
౮౫. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

జ: గంజిగుల్ల, గంజి తొరక.

గంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గంజ.

గంజిగుల్ల. వి. (గంజి + గుల్ల) నీటిబుగ్గవలె లేచెడి
బొబ్బ. (శ. ర, ప్ర.)

గంజి తొరక. వి. (√ గంజి) గంజిమిఁదిమిఁగడ.
(శ. ర.)

గంజో. వి. కూరలు మున్నగునవి అమ్మువీధి, బజారు.
(చి. ని, శ. ర.)

గంట¹. వి. (సం. ఘంటా. క. గంటె.) గ. ఘంట,
వాద్యవిశేషము.

గీ. గజముపై గంట వేయించి కలయ వీటఁ, బా
టఁగాఁ బంచెనతఁడు... రామా. ౮. ౨౫.
(నందివర్ణనము.) సీ. కనకాచలేంద్రంబు గళము
నఁ గట్టినకమనీయ మగుపైఁడిగంట గాఁగ.
కు. సం. ౮. ౨౨.

౨. కింకిణి, ఆలంకారముగా ధరించుచిటుగంట.
సీ. గంటలమొలనూలు కడిఁదియొడ్డాణంబు నుంగ
రంబులు వెట్టె నుడద యోర్తు. యయా. ౪.
౮౯.

3. చెండునరగడియలకాలము.

(వ్యవ) రేయింబవలను ఇరువదినాలుగుగంటలు.
౪. ఒకగడియ. (చూ. గడియారము.) ఆం. భా.
3. ౫3.

జ: గంటలమ్మ, గంటవేట.

గంట². వి. (క. గంటిక) గడ్డిదుబ్బు, తృణస్తంబము.

గీ. గంట యనఁ బైరుదుబ్బును ఘటిక యొప్పు.
ఆం. భా. 3. ౫3. (ప్రాతిప్రతిపా.)

ఉ. కాలునిదున్న నంపి నము గంటలు దున్నక
మంటినా మహా, కాలునినంది దున్న నయి క
ర్లముగ్నత లేక మంటినా, హాలికు లెన్నఁడు
దెగనియాపలచేలును కౌడుమల్లుపం, గాలలి
నేల సాగి రిలఁ గల్లుపసిం గొని పేద మున్ను
గణ. ఆము. ౪. ౧౨౪.

గీ. శైలుగంటల నాఁబోతు లుల్లసిల్లె. ఆము. ౪.
౧౫౬.

వ... వీ మాతనిపితృపితామహులము మాపట్టినయ
పురుగంటవే శ్లెల్లం గాలుండు మూషకవ్యా
జంబునఁ దరతరంబ కొఱికిన నొక్కవేర త
క్కి యున్నది. భార. ఆది. ౨. ౧౪3.

శ్లో. వీరణస్తంబకే లగ్నాః సర్వతః పరిభక్తీ తే.
మూషకేన నిగూఢేన గర్తేన్ద్రీన్నిత్యవాసినా.
సం. భార. ఆది. ౧3. ౧౭.

గంటకట్టు = గంట యేర్పడినది యగు, చుట్టుకట్టు.

(శ. ర.)

గంటకట్ట = సస్య నాశము.

సీ. గంటకట్ట యనంగఁ గనుచుట్టు నాశంబు ...

ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

గంటము. వి. (త. గంటం.) ఉక్కు మున్నగువాని

తోఁ జేయఁబడి తాటాకులమీఁద వ్రాయుట కుపయోగించు సాధనము.

గీ. పసిఁడిగంటాన...భీమ. గ. ౮౦.

చ. గడియకు నూలుపద్దములు గంటము లేక రచింతు ... నే, నడిదమువాడ నూరనసమాఖ్యుడ నా కొకరుండు సాటియే. (చాటువు) ఆం. భా. ౨. ౧౮౯.

గంటలమ్మ. వి. (గంట¹లు + అమ్మ) ఒకానొక గ్రామ దేవత. (శ. ర.)

గంటవేట. వి. (గంట¹ + వేట) రాత్రి యాడెడి ఒకవిధ మగువేట, మృగయావిశేషము. (ఇందు దీపములను చిలుగంటలను ఉపయోగింతురు.

త్రా.)

గీ. ముంగివేఁ టెదువేట సివంగివేట, యిట్టివేట టయు గంటవేఁ టెద్దువేట, మొదలుగాఁ గలవేటలయద నెఱింగి, తిన్నఁ దొక్కొక్కతూకు వర్తింపఁ దొడఁగె. కాళ. ౩. ౪౭.

గీ. గంటవేటలఁ దిరుగాడుకఱకు టెఱుకు, మూఁక...వేం. పంచ. ౪. ౨౪౦.

గంటవేటరి = గంటవేట యాడువాడు.

ద్వి. వెడబిల్లఁ డచుగంటవేటరి గూఁట, నిశినది వియపోరె నినుఁ డస్తమించె. అ. మ. క. ౨. ౮౭ పా. ౫ పం.

గంటి. వి. ($\sqrt{\text{గంటు}}$) గ. గాయము, త్తతము.

సీ... విను మొక్కనాఁ డత్తపన్వి వ్రేల్నాటి

దర్శ. ఆ. గంటిఁ నూరయనను గాతినవర్తిం

చె, నతఁడు తపమునొది కాత్తఁ బొంగి. భార.

శల్క. ౨. ౧౬౦.

వ్లో. త్తతేఁ కిల కరే రాజంత్త పృథాకరసోద్రవత్.

సం. భార. శల్క. ౩౯. ౩౮.

ఉ. పంటికొలందిఁ జక్కెరలపానక మూరెకు కావిమోవిఁ దెన్దంటి యొన్న గుబ్బు లెద గట్టిగఁ జేచ్చి కవుంగిలింబి...రసిక. ౪. ౧౪.

౨. రంధ్రము, కన్నము.

సీ. క్రాంచాచలముహోటుగంటిఁ దూతినరాజును సముల్వడి హాహాళులు నేయ. విజ. వి. ౩. ౨౫.

క. తొడిఁదొడిఁ గ్రోవులపువ్వుల, విడివిడివిడు లార్చి గంటివెలుఁ గాలోనక, బడకుండఁ కెలులు మాటఁగ, నొడయనిక్రియ మల్గు లేక యొకరుఁడు సాచ్చెక. ద్వా. ౧౦. ౧౨౨.

గంటినేయు = త్తతము చేయు, గాయము గలిగినాఁ జేయు.

సీ. కోవెల లిగురాకుఁ గొఱికిన నాధునియధరంబు గంటినేయుంగ నెంచు. దశా. ౩. ౧౭.

గంటివలుచు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గంటిపడు}}$) గంటిపడఁ జేయు.

(రంధ్రముపడఁజేయు)

సీ. ఈసంకుమపగంధి యీవాడిమనంబుఁ గాపాడుఁ జిలుకలు గ్రమ్మకుండ... గీ. ఫలకము త్కరములు గంటివలుచు ననుచు. చంద్రా. ౪. ౧౯౩.

గంటివ(ప)డు. అ. క్రి. (గంటి + పడు)

(గాయముపడు)

లయగ్రాహి. వెంటఁ బడి పట్టుకొని గంటుకక మేర్పడఁగ, గంటిపడఁ దాఁచుచు పగంటిప దలిర్చక. భా. రా. యు. ౧౪౩౦.

ప. ఒండొరువుల మలుపెట్టి చూచుసెగోలుమావుల నితరేతర దైర్యంబులు గంటిపడ...పా

8. 2. 22. (క్షీణ మగు అని భావము) అని.

3. 12.

గంటివెట్టు. స. క్రి. (గంటి + పెట్టు) గంటిపడఁ జేయు.

(బొట్టెపెట్టు)

క. నేటికిది గంటివెట్టెగ, నేటికి నీబోయ వింటు నిడ్డనరము లీ, పూటఁ గడవఁ జాలవె యొక, నాటం బ్రాణంబు సనునె నవసినమాత్రక్.

శేయార. 3. 103.

గంటిలు = గంటు. (క. గంటు) వి. బ. కర్ణ వేప్తనవిశేషము, ఒకవిధ మగు చెవిప్రోగులు.

సీ... ప్రోగ న గర్ణ వేప్తనసంజ్ఞయై వెలయుఁ దద్వి, శేషాభిధానమై చెలఁగు గంటి లొంటుపోగులు చాకట్లు నాఁగ... ఆం. భా. 2. 103.

గీ. గిలుకుమట్టెలు గంటిలు జలుగుఁజవిక, సన్న మావేయకన్నులచలువచీర, పసిమిఁ జిల్కెడు ముంజేతిపచ్చ లమర, దుడ్డెనమునఁ దిరుగాడు రాడ్డిసాని. హంస. క. 103. నవనాధ. 1. 22 పా. 12 పం.

గంటు. స. క్రి. గాయపఱచు, గాయము గలవానిని గాఁ జేయు.

ఉ. వేదలుగొన్నమానవుని వేమలు గంటియు బిట్టు కాల్చియుక్, హేదియు నీటఁ ద్రొక్కి యును మున్నొని తీర్చఁ గడంగువెజ్జనట్లు ... నృసిం. 2. 12.

వి. (సం. గ్రంథి. క. గంటు) 1. గంటి, గాయము, క్షతము.

సీ. చికిలిచందురకావిచిగు రామసుమోని నంటిన మొనపంటిగంటుఁ జూచి. శుక. 1. 22.

2. ముడి, గ్రంథి.

(క) వృద్ధయగ్రంథి.

చ. దగదగ మంచుఁ గ్రొవ్వులుఁగుడండముకైవడి గంటు లాటుచుం, బగుల మనంబు చించుకొని

మానిని విద్య యనంగఁ బుట్టి ... ప్రబోధ. 2. 103.

సీ. బంధత్రయంబునఁ బనంబు మధ్యమనాహిమార్గమునకు నూలుకొలిపి, గంటు లాటుఁ బగుల్పఁ గడు హెచ్చవహ్నిచే మీఁదికుండలికన్య మేలుకొలిపి. వరాహ. 10. 22.

(చ) - వెండ్రు కల - ముడి.

ఆ. బలియుఁ డపుడు వెండ్రుకలు పాచి ముడిచి గం, పెనఁగఁ దాల్చి పీరరసికవృత్తి, నుద్ధతుండు మల్లయుద్ధప్రసాధనం, బమర నిలిచెవేడ్క నమితబలుఁడు. భార. సభా. 1. 200.

గీ. తోయజానన మజియోర్తు ధూప మొసఁగి, గోవజవాద్రి పంకించి కురులు దువ్వి, గంటు గావైచి... పార్వ. 2. 123.

(ట) సంచియొక్కముడి.

మ... పెలుచం గంటు పుటుక్కునం దునిసి వేపుధ్విం బడెం జాలె... ఆము. క. 3.

3. గనుపు, పర్వము.

సీ... కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బర్వ, గీ. మమరు... ఆం. భా. 2. 22.

జ: గంటి, గంటిపఱచు, గంటిపడు, గంటివెట్టు, గంటువెట్టు, గంటకచోరము, గంటకానుగు.

గంటుబారంగి. వి. (క. గంటుబారంగి.) బారంగి, భార్గి, ఓషధివిశేషము 1.

గీ ... బారంగి గంటుబారంగియుఁ జిలుతే కనఁగ భార్గి వెలయు... ఆం. భా. 2. 22.

గంటువెట్టు. స. క్రి. (గంటు + పెట్టు) ముడిపడఁ జేయు, ముడుచుకొను.

ప. ఏనిట్టిదాని వినం జాల ననుచు మొగంబు గంటువెట్టుకొని దిగ్గన లేచి పోయె. భార. ఉద్యో. 3. 23.

కా. చన్నే వానిపరాధపంబునకు సత్సహంబు నేయంగ నీ, కన్ను మోములు గంటువెట్టు

కొని రోషాయత్తుడై యత్త టిక్. నిర్వ. 3.
౧౦౨.

గంటె¹. వి. గండె. పె.

గీ...గంటె గండె పె నా మనును గంటి ... ఆం.
భా. ౨. ౨౪౩.

ఆ. గంగిగోవుపాలు గంటె పె నను బాలు. వేమ.
౧. ౧౦౫.

గంటె². వి. సజ్జ పెరు, సస్యవిశేషము. ౧.

వ...గంటెకొట్టెతలుచును...భీమ. ౩. ౫౭.

బ. సజ్జలు, ధాన్యవిశేషము.

గంటెకామ. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ.ర.)

గంటక చోరము. వి. ($\sqrt{గంటు}$) షడ్గంధక^౧.
(శ. ర.)

గంటకానుగు. వి. ($\sqrt{గంటు}$) షడ్గంధము, ౭

కజాతికానుగు ౧. (శ. ర, చి. ని.)

గంటము. వి. గర్భిణులకు పెట్టునూడిద ?

నీ. పూలతేనెలయందుఁ జాలాలిగోర్వంకపిండు
గంటంబులు పెట్టి పెట్టి. యయా. ర. ౨౫.
(శ.ర. పా-గెంటంబులు. ముద్రి. ఇంకను విచార్యము.)

గంటు. వి. బ=గంటీలు. (చూ. ఆనంతునిగంటు.)

గండ¹. వి. (సం. గండ. క. గండ=౧. శూరుడు.

౨. మగడు. త. కంద=౧. శూరుడు. ౨. మ
గడు) శూరుడు, వీరుడు; మగడు.

ఉభయరగండ (గండడు)=గజపతులకు ఆశ్వప
తులకు మగడు.

నీ. విమతకీర్తిప్రతాపములు నీచే సమకట్టునే
యభయరగండబిరుద. నరస. ౫. ౨౦.

చ. ఉభయరగండ తావకరణోగ్రజయానకము
ల్లభుల్లభు, ల్లభు లని మ్రోయఁగా భవదశుంతి
తవీరభటు ల్రభుల్రభు, ల్రభులని శత్రు

భూపతులపై జోరబాట నెడన్విభుల్విభు,
ల్విభు లని సంభ్రమింపుదురు వేడ్క సభర్వ
సుపర్వభామినుల్. నరస. ౨. ౭౮.

మూరురాయరగండ (గండడు)=గజపతులకు
ఆశ్వపతులకు నరపతులకు మగడు.

గీ. మూరురాయరగండపెండారమణిమ, రీచిరిం
చోళిఁగలము నావృతము లగుచు, నంకపాళి
నట్లొద్దుకూలాంచలములు, చిత్రమాంజన్యవ్ర
మస్త్రీ వహింప. మనుచ. ౧. ౧౨.

గండరగండ(గండడు)=శూరులకెల్ల శూరుడు.

గీ...మేనగట్టురాకన్నియయును, గలుగుజగము
గండరగండవేల్పు. ఆచ్చ. రా. యు. ౫౮.
నరస. ౫. ౨౦.

జ: గండకత్తెర, గండగొడ్డలి, గండగొడ్డలితాల్పు,
గండపెండరము, గండపెండారము, గండపెండె
ము, గండపెండరము.

గండ². వి. మ్రొక్కు-బడి. (చూ. గండదల, గండదీ
పము.)

జ: గండదల, గండదీపము.

గండడు=గండ¹.

(శూరుడు, వీరుడు; మగడు)

క. గండడు. శంభుద్రోహర, గండడు మహి
స్వదైవగండరులకుఁ దా, మిండఁ దనువీరభ
ద్రుడు, దండెత్తె...వీర. ౫. ౭౯. (ద్రోహర
గండడు=ద్రోహులకు మగడు=రెండ్రముల
కు నిజే యుదాహరణము.)

గండకత్తెర. వి. (గండ¹ + కత్తెర.) మెడను కత్తి
రించుకొనెడి యొకవిధ మైనకత్తెర; వాడియైన
కత్తెర.

క. ఈమెఱుగుగండకత్తెర, చే మిడిదల యిచ్చు
సాహసికుడు శిరం బ, క్లే మగుడఁగ నడుకు
కొనం, గా మని చంపుఁ దనుఁ జంపఁ గడఁ
గినవానిక. కళా. ౬. ౪౩.

ద్వి. దండి పెద్దలనుతో ధైర్యంపులతకు, గండకత్తెర
దీనికలికివాయ్పు. విష్ణుమామూవిహసము. ౪.
(శ.ర.)

గండకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకవిధమైనశకు
భూషణము, పులిగోరుపదికము. ౨. ఖడ్గమృగము.
౩. అంతరాయము. ౪. విద్యాభేదము. (మే. ని.)
౫. అశ్వకంతాలంకారము. (వై. ని.) ౬. శకులా
ర్థము, చేపసిల్ల.

౭. కన్నతల్లి కన్నుల గరుణ లే దొకవేళ, బట్టి
బట్టి తివియుఁ బార్థివేంద్ర, గండకముల కిట్టి
గండముల్ గల విఁ కే, మనఁగ వచ్చు నెట్లు
మనఁగవచ్చు. దశా. ౧. ౧౩౭.

గండకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. గంగానదికి ఉపనది
యగుఒకయేలు. ౨. ఆడుఖడ్గమృగము.

గండకీపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. సాలగ్రామశిల.

గండకుసుమము. సం. వి. ఆ. న. ఏనుఁగుచెక్కిలి
నుండికాటుమదము.

గండగొడ్డలి. వి. ఔ. (గండ¹ + గొడ్డలి. త. కండ
కోడలి.)

నీ. పులులమొత్తంబుల బోనుల జొరఁ దోలి
గండగొడ్డండ్లచేఁ జెంది చెంది. రసిక. ౧.
౧౧౦.

ద్వి. గండగొడ్డట రాజకంఠనాళములు, చెండి
చెండాడివైచినబడలికయొ. ద్వి. పరమ. ౨.
౧౨౪ పా. ౧ పం.

నీ. ఖండపరశు వొప్పు గండగొడ్డలి యన...ఆం.
భా. ౨. ౨౧౭. (ప్రాతప్రతిపా.)

జ: గండగొడ్డలితాల్పు.

గండగొడ్డలితాల్పు. వి. (గండగొడ్డలి + తాల్పు)
పరశురాముడు.

నీ. బలురాచమిన్న పాఁజుల బిట్టు నెలవినగండ
గొడ్డలితాల్పు గండదంచె. అద్వ. రా. యు.
౨౨.

గండగ్రామము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దగ్రామము.
(విల్యము)

గండదల. వి. (గండ² + తల.) మ్రొక్కుబడికి ఇచ్చె
డితల, బలిగా ఇచ్చెడితల.

నీ. మును బాపమఱుదు లిమ్ముల నంబికకు గండ
దల లియ్య నిరువురతరుణు లపుడు, ప్రార్థింప
నదేవి ప్రత్యక్షమై వీరిప్రాణంబు లిచ్చెదఁ
బాసియున్న, బొందులు దలలును బొందింపుఁ
డనిన... భోజరా. ౫. ౨౪౯.

గండదీపము. మి. వి. (గండ² + దీపము) మ్రొక్కు
బడిదీపము.

క. ఆనాటిఁ జూచి తలవరు, లే నెలఁతయొ గండ
దీప మెత్తఁగ వచ్చెన్, బోని మ్మని కనుఁ
గొన న, మ్మానిని గుడి సొచ్చి కనియె మగనిన్
మగువన్. శుక. ౨. ౪౯౫.

గండపెండరము = గండపెండరము.

నీ. పానఁగ నాదలల హాస్యామిడికమ్ములఁ బూ
ని డాకాల గండపెండర మమర్చి. అచ్చ. రా.
యు. ౨౦౩.

గీ. పెద్దసీతాంబరము గండపెండరంబు. దశా. ౭.
౨౫౦.

గండపెండారము = గండపెండరము, గండపెండె

రము, గండపెండెము. (గండ¹ + పెండారము.)

వి. శూరులు కపులు మొదలగునాడు కాలను బిరు
దుగా ధరించెడుఆంధ్ర.

నీ. డాకాలిగండపెండారంబుదాపున బొమ్మలై
వైరిభూభుజులు వ్రేల. కాశీ. ౧. ౪౫.

నీ. తేజలయెకిమిలఁ జెక్కినగండపెండారంబు
చదమునన్ గండుమీఱ. దశా. ౩. ౧౦౬.

గండపెండె(డియ)ము = గండపెండారము.

నీ. తొలువేల్పురా ప్రతిమలచెక్కడపుగండపె
ండెంబు డాకాల దండి జూప. ఉ. రా. ౨.
౪౨, ౮. ౨౯౬.

గండపెండ్ర(డే)రము=గండపెండ్రము. (క.గం
డపెండ్ర.) ఆము. ౬. ౯౮.

సీ. దండగా మగరాలు దాపినబలితంపుగండపెం
డరము దాకాలఁ గ్రాల. రసిక. ౧. ౪౮.

సీ. బిరు దైనకగండపెండ్రమున కీనెతగుదని
తానె పాడమునఁ దొడిగె. (పెద్దనచాటువు)

గండభేరుండము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. రెండుతలలు
మాడుకన్నులును గల పక్షివిశేషము. (సంస్కృ
తనిఘంటువులందు భేరుండశబ్దమే కాని యీశ
బ్దముకనఁబడదు)

శ్లో. వజ్రతుండం వజ్రనఖం వజ్రపక్షం మహాబ
లం, గండభేరుండవదనం ద్విశీర్షంభీమవిక్ర
మం. జ్వాలాకరాశవదనం త్రినేత్రం శత్రు
నాశనం, అనేకకోటిశరభా౯ భక్షయంతం
ముహుర్దుహుః. ఏవం ధ్యాయేత్తహావిష్ణుం గం
డభేరుండరూపిణమ్. మంత్రశాస్త్రము.)

౨. మృగవిశేషము.

ప. మతీయు సింహముషభశార్దులగండభేరుండ
భల్లుకవరాహాదిమృగంబుల నఖండపరాక్ర
మంబున ఖండించి...రుక్మా. 3. ౧౦౦.

గండమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెకమట్టుగడ్డలు లే
చెడివ్యాధివిశేషము.

గండమాలము. సం. వి. ఆ. పుం.=గండమాల.

గండము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కపోలము, చెక్కిలి.

౨. ఏనుగుచెక్కిలి. 3. బుద్బుదము, నీటిమీఁది
బుగ్గ. ౪. పాక్షుఁడు; ముఱుపు; పుండు; కాయ, కణము.
౫. గుఱుతు. ౬. ఖడ్గమృగము. ౭. అశ్వకంతభూష
ణము. ౮. (జ్యోతి) ఆశ్వినాదిపక్షులములదుష్ట
ఘటికలు. ౯. దుష్టపక్షులఘటికాజననమునఁ గ
లుగుహాని. (ఉదా: మాతృగండము, పితృగండ
ము, మొ.) ౧౦. గుండ్రాయి. ౧౧. (జ్యోతి) వి
ష్కంభాదియోగములలో పదియవది. ౧౨. కప
చము. ౧౩. పుంజెడుగవ్వలు, నాలుగుగవ్వలు.

(కే. ని.) ౧౪. గర్వము. ౧౫. (నాటక) పీఠ్యంగ
ములలో నొకటి. విణ. ప్రశస్తము, శ్రేష్ఠము. (ఇ
దిసమానమందే-విల్యము)

గండమూర్ఖుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ఆరిమా
ర్ఖుడు. (విల్యము)

గండరించు. స. క్రి. (✓ గండరువు)-పడియచ్చు
మున్నగువానిచే విగ్రహాదులను-నిర్మించు, రచిం
చు, చేయు.

క. పరువడిఁ గులగిరు లిడి నా, రిరుహాసనుఁ దొనరి
గండరించెనొకో నాఁగర మమరి రమ్మరం
బున, నురుతరమణిహర్ష్యనికర మెలి వెలుం
గుక. పు. సం. ౭. ౯౪౩.

గీ... ప్రళయకాలానలమున, గండరించినహుచం
బుకరణి భీముఁ, డతిభయంకరాకారత సరిశ
యిల్లె. భార. విరా. ౨. ౧౩౪.

సీ. కాంచనమణిగణచంచలహామలఁ గాంతపె
మ్మెముగా గండరించి. విక్ర. ౭. ౪౪. మా
ర్క. 3. ౯౩. (శ. ర. పా-సంతరించి. ముద్రి)

ఆ. క్రి. ఉదయించు, పుట్టు.

సీ. నిండుఁబున్న మనాఁడు గండరించినచంద్ర
మండలశ్రీలతో మాటుమలయు, భద్రవిద్యో
తాతపత్రంబు గ్రాలుచు మిన్నేటికెగల
మొలుపుగొలుప ... గీ. సాటి సెప్పంగ రాని
రాజనఘతోడ, నింద్రుఁ డొప్పారె వైభవ
సాంద్రుఁ డగుచు. భాగ. ౬. ౨౬౦.

గండరుడు=గండఁడు?

క...మహి నన్యదైవగండరులకుఁ దా, మిండఁడ
గుపీరభద్రుఁడు, దండైతై...పీర. ౪. ౭౯.

(ఇట సంస్కృతసహాయమున ప్రయోగింపఁబడినది.)

గండరులు. వి. బ. (సం. ఖండః ?) గుమకలు.
(శ. ర.)

గండరువు=గండారము. వి. పడియచ్చు, ఒత్తిహ
పమేర్పఱుచుటకై తొలిచి చేసినయచ్చు; ఆట్టి
యచ్చునఁ దీసినప్రతికృతి.

క. కరువున గండరువునఁ జిత్త రువున నిశచంద్ర
రుమలఁ దారలరుమలఁ, హరిహరధాత్రాదుల
కీ, హరిణమునరూపు పడయ నలవియె యెం
దుక. భా. రా. ఆర. ౨. ౩౩.

క. వెన్నెలపోలేపనులూ యన, వెన్నెలగండరు
వుపనులవిధమున మీఁదక, వెన్నెలనీరుపజ
పిరనఁ గన్నులకింపానఁగ నిల నకలయాప
ములుక. నిర్వ. ౬. ౫౩.

చ. కరువునఁ బోసిరో బునికాంతి సుధాభిరం
గఁ చెచ్చి గండ్లరు వొనరించిరో హరుజ
టానలికిం దొడ నైనయేటిపె, న్నురువునఁ జే
సిరో యన మనోజ్ఞునితచ్చని నుల్లసిల్లునుండర
తురగోత్తమంబు దవుడవులఁ గాంచిరి చా
రులోచనల్. భార. ఆను. ౧. ౧౨౩.

గండవడము = కండవడము. (శ. ర.)

క. ఉండిరి కాంతయుఁ బ్రతియును, గండవడము
మాటునందుఁ గడు నింపులతో, నిండినవే
డ్కలు తనరఁగ, నొండోయలం జూడఁ గ
న్నులువిప్పులూరక. పోడ. ౮. ౬౧. విప్ర.
౪. ౩.

గండకిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దబండ.

గండనైలము. సం. వి. ఆ. పుం. కొండనుండి బా
టవడిన పెద్దజాయి.

గండసాహస్యము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గండకీనది.

గండాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. భిక్షుగము.

గండాడు. ఆ. క్రి. (గండు + ఆడు) - మగపని చే
య-రమించు.

క. చందాలితో ద్విజుం డొగి, గండాడిన పక్ష
మున భగము వ్రాసితగక, దండుపు గొని దే
శంబున, నుండకయుండంగ నడుచు టుచిత
ము పలికిక. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౨౬.

గండారము = గండరువు.

ఉ ... ఆ, చేరువకలముం గదిసి చిత్తరువో క

రువో యనంగ గం, దారపుబొమ్మవోలె నచ
టం గడ లించుక లేక యుండఁగక. ఉ.
హరి. ౧. ౬౦.

చ... గండారంబులబొమ్మలరహిని మానులకేవల
జక్కఁగా మేనుల నినుమంత గడలనిక నిలు
చువారును... ప్రబంధ. ౭౮౮.

గండారు. వి. చెఱసాల.

కా. వ్రేలుంగొమ్ము నేల దారసిరినక వెళ్లంగరా
నుండఁ గా, లోలోఁ దిమ్మరునాలిగాడ్పులు
పగళ్లుక లేలు బూదావులక, జాలక
ముచ్చిలిపోవఁ బట్టుకొని పజ్జక బచ్చగండా
ర్లలో, సోలక గావలిపెట్టె నామని యనక
జూపట్టె లేదోటలక. యయా. ౪. ౮.
(ప్రయోగాంతరము లేదు)

గండాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెల్లగజ్జికీ. ౨. న
ర్వాక్షీలత.

గండి. వి. (కు.మ. క. గండి) ౧. రంధ్రము, బిలము.

గీ. సరియ యన గండి యనఁగను సరె యనంగ, బ
డిలి యన దుంక వన రంధ్ర మడరు ... ఆం.
భా. ౧. ౧౪౫.

ఉ. నన్న పుగండి యొక్కటి రసాతలమార్గము
సోలె నిమ్మమై... భోజరా. ౫. ౭౫.

చ... నవ్యనారాచభిన్న దేహంబులయి దిగ్గనఁ గ్ర
గ్గండ్లవలన వెడలుర క్తస్యందసందోహంబులతో
... భాగ. ౧౦ పూ. ౧౫౫౯. వేం. చంద. ౩.
౨౦౦.

గండిచేయు = కన్నము కలదిగా చేయు.

గీ. త్రిపురసంహార మొనరించునపుడు హరుఁడు,
బండికల్లుగ నీమేను గండిచేసె, నదియు సెల
వాటి తెగటాటవైతి చంద్ర, యకట రోహి
ణియెడ నపశ్యమునఁ జేసి. మనుచ. ౩. ౪౦.

౨. గుంట.

సీ... ఆకురాలుపుగండ్లయందు... మనుచ. ౬. ౨౭.
ఆమా. ౫. ౧౧౭.

3. సండు, అవకాశము.

ఉ...వారును వానియెప్పులక, గీలంగ నొందువిం
డు గొని కిన్న యెలర్పంగ నేసి కెమ్మెయిం,
దీక్షద గండి గాంచి ననులేకపంబున బోవ
వారికి భార. గ్రో. 3. ౮3.

జ: గండిదొంగ.

గండి. సం. వి. ఇ. పుం. స్కంధము, వేళ్లు మొదలు
కొమ్మ: వజ్రము నుండుమ్రానిభాగము.

గండిక=గండి. (శ. ర.)

గండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నులకతాయి.

గండిదొంగ. వి. (గండి + దొంగ) కన్నపుదొంగ.

గీ. వీడెపో వ్రేలగీముల వెన్నజున్ను, గముల
గొల్లగ మెక్కినగండిదొంగ. నీలా. 3. ౫౨.

నీ...గండిదొంగన గన్నకాడ నంగ, దగును
రంగాకాశస్కరనామంబు...ఆం. భా. ౨.
౨౯౦.

గండివనము. వి. (సం. గ్రంథిపర్ణమ్) గ్రంథిపర్ణ
ము కి.

గీ...గ్రంథిపర్ణంబు పాల్గున గండివనము, వాంగ
...ఆం. భా. ౨. ౬౨.

గండిరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఏలువంగ కి. ౨. ము
రుజహర కి. న. చిత్తిహర కి.

గండిరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జెముడు కి.

గండిరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శూరుడు.

గండు, వి. (సం. గండ: క. గండు) గ. మగతము,

మగటిమి, పొరుషము; బలము, శక్తి, సామర్థ్యము.
గీ. మగతనంబన గండన మగటిమి యన, చారు
పంబున కాఖ్యలై పరంగుమండు. ఆం. సం.
మాన. ౫౭.

క, గండున రాధాతనయుడు, రెండు దినంబులు
పెనంగి...భార. అశ్వ 3. ౧౨౪.

క. పాండవులును బాంచారు, దండిమగలు వా

రు నూడ: దలకక నిన్ను, భండనమున బడ
వైవంగ, గండు గలుగు టప్పుకంబు... భార.
స్త్రీ. ౨. ౭౭.

౨. మగజాతిజంతువు, పశుజాతిలో మగడి; మగ
కుక్క.

నీ. గండన బోతన గాను దిర్యపురు, మెట్టి
యా...ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

ఆ. గూనిపీపులమర గొణిగి తిట్టుచు నేను; గం
చినట్టి మక్కగం డ్లనంగ, మాతినరపహినము
బోయమునునట్లు, పందిలలు మోచి పడిర
పుడు. ముచ. ర. 3౬.

క. ఒడ లుబ్బ నిక్కి ముందటి, యడుగులు భర
నూడి చిందునలబలమునకు, జడియ కొకగ
బ్బిగండె, మ్మడుగడిమి దివికె స్తం
గి కొమ్మలయుడుము. ముచ. ర. ౫3.

చ...నులివెచ్చపెన్నురువు నెత్తురు ద్రావు నే
టదీర్పగా, బులితలగుండుగండ: డన: బొ
ల్లినగం డిది భూవశోత్తమా. చంద్ర. ౨.
౭౫.

3. గర్భము.

ఉ...దుర్గమదోర్భలు లమ్మహత్త మ్, గండున
బెట్టు పై: బకుట కార్యము గాదు ... భార.
సా. గ. ౨౨.

నీ. ఒండు చూడండు మూర్ఖండు మండు నటం
చు: దొండయై గండాటియుండె ధనము, గు
... ఉ. రా. 3. ౧౪౧.

ర. కోపము.

గీ. అని గయాశించికోనుచు హస్తాంబుజముల, నల
రుపాపని దురదుర నరిగి తొట్ల, లోన: బడ
వైచి మొగమున బూనుగండు, లోడ బాప
ముడి నిగుడ నల్మోయబాక్షి. శుక. ర. ౪3.

విణ. మగజాతిది, మగడి.

ఉదా. గండుదుమ్మెద, గండుమీస, గండు
బిల్లి.

సీ. చంచలః జగురాక్షః జంచి యాడుచు నలి
నెలుగించుగండుగోయిలసాంపు. భార.
అను. గ. ౧౮౧.

గండడఁగు=బలహీనుఁ డగు.

క...భీమసేనుఁ దాఁకి...నొంచిన, గండడఁగక
యతఁడు...భార. ద్రో. ర. ౧౫౩.

గండడఁగించు=గండడఁచు, నశింపఁజేయు.

చ...కైటభదానవభేది యంతరంగము నెడలిం
చెఁ గాని నిను గండడఁగింపకపోయె నింది
రారమణిఁ దలంచి రాత్రిచర రాగనమగ్నుల
కేడధర్మముల్. వసు. ర. ౩౨.

చ...క్రొక్కకామముల గండడఁగించి...ఉ. హరి.
ర. ౮౭.

గండడఁచు=ఓడించు, బూఁగఁదీయు.

సీ. ఎదిరించుకరినైన బెదిరించుహరినైన గండడం
పఁగఁ జాలుగుండెదిటము. ఇందు. గ. ౧౫౨.
గండుమిగులు=విజృంభించు; బిష్ట.

క. పాండవపాంచాలాదులు, గండుమిగిలి బెట్టుద
టుమఁ గౌరవబల మొండఁ కలంగెడు న
దె నీ, సందేహము నూపి కావఁ దగుతటి వ
చ్చెక్. భార. ద్రో. ౫. ౯౫.

వ...శిఖండి గాంగేయునకుఁ గట్టెదురుగా నిలి
చి గండుమిగిలి యొప్పె... భార. భీష్మ. గ.
౧౩౦.

సీ. వికటాస్థిహరముల్ విషధరమలికల్ గజచర్
వననంబు గండుమిగుల... గీ... మదమత్తవృ
షభ మెక్కి, సుద్రుఁ డీవేళ మెలఁగెడు రాద్ర
ముగను. దశా. ౩. ౫౨.

గండుమిగులు=శక్తిహేచ్చ.

వ...అమృహభాగుండు గండుమిటి... తనుచ్చా
యాపూరంబున నక్కాన వెలింగించుచు ...
మనుచ. ౨. ౭౭.

గండు మెఱయు=గండు మిగులు.

వ. నిండునెలమగండు గండు మెఱసి యేలేరఁ జేటి

చూచినతో గమగువ... రాజ. చ. ౩. ౧౪౨.
వ. అన్నలుండు ... సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రు
బంబు విడంబింపం జాలునెమ్మెగంబునకుం
గళంకాలంకారళంక సంక్షిరింపంజేయం జా
లుకోమల శ్రుతరాజి విరాజిల్లం గండు మెఱ
సి... నైష. గ. ౫౭.

జ. గండాడు, గండుతాయి, గండువావిలి.

గండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూరుఁడు. (కే. ని.)

గండుతాయి. వి. (గండు+తాయి) మగతాయి,
వజ్రము.

సీ. గండుతానిగ్గుచొకాటంపు మొగముట్టుతోగవీ
కలపతాణి దుమికి యాడ. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౩౧.

గండువావిలి. వి. (గండు+వావిలి.) వృక్షవిశేష
ము.

సీ. కలుజావ్వి వావిలి గండువావిలి యేఱుమద్ది
మద్దియును... హంస. ర. ౧౧.

గండువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఉ, ఊ. స్త్రీ. తలగడ.

గండుపదభవము. సం. వి. అ. న. సీసము. (కల్ప)

గండుపదము. సం. వి. అ. పుం. కించులుకము, ఎఱ్ఱ,
వానపాము.

గండుపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కిలి, ఆడువానపా
ము.

గండుప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గంధూషము. (కే. ని.)

గంధూషము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. పుక్కిలిం
త. ౨. పుడిసిలి. ౩. ఏనుఁగుతోండుచివర.
(నై. ని.)

గంధూషించు. సం. న. క్రి. పుక్కిలిండు.

వ...కాదంబరి గంధూషించి... మనుచ. ౩. ౨౮.
గండె=గండె. వి. (సం. గడఁ. త. కండై) మత్స్యవి
శేషము; మత్స్యము.

ఉ...పిత్తడికాను మల్లమి, నల్లయు గండె రొ

య్య పర కాదిగఁ జేపలఁ బట్టి... ప్రబంధ.
౧౯౫.

గీ. తాను సురమానినృపతసుల్ దాల్చి యకట,
కామినీతతి నుడికించుకంపె నట్టె, గండెయు
ను నల్లదాసరి గాఁడుఁగిరియు, హరియు నై పో
వుటయ మంచి దవయుగంబు. ఆము. ౫.ర౧.
గండ్లోలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుడము, బెల్ల
ము. ౨. గుడకము, బెల్లముతో వండినబొప్పి
కేషము. ౩. కటశము, నోరుపట్టుయ్యుద్ద.

గండ్లోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కణుచురీగ. (వై.ని)

గండ్ర¹. వి. ౧. ధృష్టుడు. (శ.ర. వా.) ౨. పెద్ద
ది. (చూ. గండ్రచీమ.) బ. ౧. పరుషము.

కా. తండ్రీ నాకు ననుగ్రహింపఁగదె నైద్యంబం
చుఁ బ్రార్థించినక, గండ్రలోగా నటు లాడి
ధక్కపులఁ బోకాల్పంఁటివి...మరుచ. ౫.
౧౭.

౨ గట్టివి, పాల్లుకానివి.

గీ. నుటిసి పూర్వైత్తి కడలకు బిరుసు దిగిచి, గం
డ్రలుగఁ జేసి రాశి పొంకముగ నిలిపి. శివధ.
౫. ౮.

జ: గండ్రచీమ, గండ్రనూక.

గండ్ర². వి. (సం. ఖండక.) ఖండము, ముక్క.

సీ.గనె గండ్ర గండ్రక గనియ యటంచన నిష్క్వా
దిఖండము లెన్నఁదగును. ఆం. భా. ౨. ౭౫.

ద్వి. గండ్రలుగాఁ గొట్టెఁ గాల్గును ... పండితా.
పురా. ౯౬ పా. అని. ర. ౮౫.

జ: గండ్రించు.

గండ్రచీమ. వి. (గండ్ర¹ + చీమ) ఉలంకలము,
పెద్దనల్లచీమ. (శ. ర.)

గండ్రనూక. వి. (గండ్ర¹ + నూక) పెద్దనూక,
పెద్దతండులఖండము. (వా)

గండ్రపురి. వి. పోటికట్టి ?

(గాయపడినవారికిఁ జేయు కపచారము.) సీ. ప

తయ్యను వగుబొంది పడకుండుటకు గండ్ర
పురు లెచ్చుగతిఁ జాలఁ బొత్తు బులిది. పాము.

౩. ౫౬. (గండ్ర పురి = ఊతకోల - వ్యాఖ్య)

గండ్రించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గండ్ర}^2}$) ఖండించు, న
టును, గండ్రలుగాఁజేయు.

క... వానితల యిలఁ గూలం, గండ్రించువేల్పుప
గతుం, డీండ్రగమరయ్య నిరసి నెన్నఁగఁద
రమే. చెన్న. ౫. ౨౫౦.

గండ్రక = గండ్ర². వి. (సం. ఖండక) ఖండము,
ముక్క.

సగ్ధర... గండ్రకల్ చేసి నేలక, నిండించె
దుప్పలక బన్నిదమున కొకటిక లేక యుం
డంగ నచ్చోక. యయా. ౨. ౩౨.

సీ.గనె గండ్ర గండ్రక గనియ యటంచన నిష్క్వా
దిఖండము లెన్నఁదగును. ఆం. భా. ౨. ౭౫.

గంత. వి. (సం. కంఠా. త. కందై. క. కంతె.) ౧.

కంఠ, బొంత.

గీ... కంఠ మీఱు బొంత, గం తన... ఆం. భా.
౨. ౧౫౮.

౨. చినిగినవలువ.

ద్వి. ఇంతవానికి నీవు నిటు మాది పూని, గంత బొం
తయ్యఁ గుట్టఁ గారణం చేమి. ద్వి. పరమ. ౨.
౮౪ పా. (చి. ని. పా.)

౩. ఎద్దులు లోనగువానినిఁ ద వేయుగోసె, మెత్త.
(నందివాహనవర్ణనము.) ద్వి. పస మించుముప్ప
లుఁ బసిఁడిగంటలును, బసిఁడిగంతముః
బాఁచపట్టెడము... కలిగి... ద్వి. పరమ. ౨.
౭౬ పా.

ర. కనఁబడకుండ ఎద్దులకన్నులకు కట్టెనువ్వు
దికము, కనుమూత.

(వ్యవ) ఎద్దుకు గంతలు గట్టి గామఁ గాశింతు.
సా: గంతకుఁ దగినబొంత: - దేనికిఁ దగినదానికి
దొరకు నని భావము.

క. భోగేచ్ఛ నామఁ గల్గిన, నీగతిఁ జరియింప నే
టికింటినె యున్నక, సాగఁడ మన్నిటివిట
సం, భోగము గంతలకుఁ దగినజాంతుల లేవే.
వైజ. ౨. ౧౦౧.

గంత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) ౧. పోవువాడు.
౨. పొందువాడు.

గంతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁ దగి
నది.

గంతు¹. వి. (క. గంతు) పురగతి భేదము.

గీ...పురగతి భేదము జంగ గంతు, దాటు పల్ల
టి దుముకు నాఁ దనరు...ఆం.భా. ౨. ౧౧౮.

వ...త్తుల్లి గంతు లిడుగబ్బి బెబ్బులులనలఁగుడుల
... మనుచ. క. ౩౭.

చ...కనీసికామ్యులు గంతులువైవ ... గంధ.
౪౩.

ఉ...గంతు ల, స్తోత్ర వేసి యొక్కయెడఁ జూ
చి నమగ్ర పుద్గష్టి లేకయే, కాకవి కాపుకాపు
మని కాకవిధంబు వహించు నిద్ధరక. ఇందు.
౧. ౧౩.

బ. త్రుళ్లు, మిడిసిపాటు.

మానిని. అంత మదింపకునే యని పల్కిన నంత మ
దింపకునే యనుచుక, గంతు లడంచెద లె మ్మ
ని పల్కిన గంతు లడంచెద లె మ్మనుచుక.
కళా. ౩. ౧౧౫.

(చంద్రోపాలంభము) ఉ... పూర్వపక్షపుం, గం
తుల కేమి చూచెదవుగా తుది నీబహుళార్తి
భేదముల్. వసు. క. ౨౮.

(నూర్యాస్తమయవర్ణనము) ఉ...రథాంగపంక్తి
కిక, గంతులు దీటె సుత్తులవనంబుల నాడఁ
గఁ జేరె భృంగముల్. వాల్మీకి. ౩. ౯౮.

గంతుఁబరువు = గంతులు వేయుచుపరుగెత్తుపరు
గు.

క. ఆచీకటి వెనుతగిలినఁ, బ్రాచీదిశనుండి గంతుఁ

బరువున రవి భ, ర్తాచలముమలఁకల్లోపము, వే
చనియెం గాక...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౨౯౩.

జ. గంతుగొను.

గంతు². వి. సమాహము, గుంపు.

ఆ. కత్తి గొంటు లైనయర్త గంతు. పు. సం. ౮.
౧౩౫.

రగడ. కలికి కలికలతలను దుమైవగంతుగంతులు
చూడు...వాల్మీకి. ౩. ౧౧౪.

గంతుగొను. అ. క్రి. (గంతు¹ + కొను) ౧. దుము
కు, దాటు.

వనమయూరము ... రక్కసులు సి న్గుడిసి భూ
మిక, గంతుగొని పాటి రపకారపరు లా
ర్చక. భాగ. ౬. ౩౭౮.

క...ధరణికి, గంతుగొనె న్వడిని బంక్తి కంధరుఁ
డలుకక. మొ. రా. యు. ౨. ౩౭.

౨. చచ్చు.

మ...గిట్టెక పులు ల్నింగముల్, కడగొట్టెక మ
నుబిట్లు గంతుగొనె ... సారంగ. ౧. ౧౦౭.
ఆం. సం. మాన. ౫౩. ఆం. భా. ౩. ౮౭.

గంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. పోవువాడు, వెళ్లు
వాడు.

గంత్రి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. కంబూవృత్తరథము.
(వై. ని.)

గందపట్టె¹ (ట్టియ). వి. (సం. స్కంధపట్టికా.
ప్రా. ఖంధపట్టిక. క. గందపట్టిక.) తలుపుమీఁద
నమచ్చెడియడ్డుకొయ్య.

గీ...గంద, పట్టె నా స్కంధపట్టిక కలులు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౧.

మ... ఆధాత్రిశువక్షకవా, టముపై నె ప్పాకొ
గందపట్టెగతి నుండక నాదుకే లేర్చుటల్.
కళా. ౭. ౧౧౦.

క. బలిసద్ద ద్వారేంద్రో, పలఘకకవాట మనఁగఁ
బరఁగె సరసి యూర్దులు గందపట్టియలు
గాఁ, జలఁగు...చంద్ర. క. ౨౬.

గందపట్టె² (ట్టియ). వి. (గందము + పట్టె) గం
దముతోఁ బెట్టినరేఖ.

గీ. ఉడుటుగుబ్బలు గలతల్పుటురము నూచి, గం
దపట్టెలు నూచి బంగారు నూచి, పీటివాకిటి
చోటునే విడువ కెపుడు, నుట్లునెట్టుచు నుం
దురు సోమరవులు. ఆము. ౨. ౧౦.

గీ. గందపట్టె యనంగను జందనాను, లేపనకవా
టపట్టికల్ మీటు ... ఆం. భా. ౩. ౫౪.
(ఇవి 'గందపట్టె' పు. గూడఁ బ్రమాణములు.)

గందపుగొండ. వి. (గందము + కొండ) మలయా
చలము.

చ...ఆ, య్యళికచ నేదఁ దేర్చె నపు డందపుగంద
పుగొండపయ్యెరల్. రా. వి. ౩. ౮౦.

ఇట్లే గందపు మెట్టు, మొ. ప్రబంధ. ౪౭.

గందపుమ్రాను. వి. డౌ. (గందము + మ్రాను.) చం
దనవృక్షము.

చ. ననిచినగుజ్జమావికలనం దగుగందపుమ్రానికొ
మ్మలం, బెనఁగొనియున్న మల్లికల పెక్కువ గ
న్గొని...వి. ప్ర. ౩. ౫.

గందపా(వొ)డి. వి. (గందము + పాడి-త. కంద
పాడి.) గంధచూర్ణము, బుక్కా.

నీ. బలుకవ్వరంపుఁదిప్పులు వితల్లులుగాఁగఁ బు
ప్పాడుల్ పలిగందపాడులు గాఁగ. రసిక. ౨.
౧౪.

గీ...గంధచూర్ణంబు చెలఁగు బుక్కా మనంగ,
గందపాడి యనఁగాను బుక్కా యన ధివ.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

నీ. అలరుగుత్తులనిండ నలరుపుప్పాడి గుబ్బకవలపై
నలఁదుగందపాడిఁ బోల. చంద్రి. ౨. ౭౩.

గందము. వి. (సం. గంధః) ౧. చందనవృక్షము.

ద్వి. గందంపుగొమ్మలఁ గాలాహి చుట్టు, చందం
బునను...ద్వి. పరమ. ౪. ౩౨౯ పా.

౨. చందనపుచెక్క మొదలగునవి ఆఱుగఁజేయఁ
గా నచ్చులేపనద్రవ్యము.

ఉ. గందపుఁబూఁత...శుక. ౨. ౯౬.

గీ. గంద మందంద డెందంబునందు నలది. విక్ర.
౪. ౧౫౯.

ఉ. దా: మంచిగందము, సొంటిగందము, మొ.

౩. వాసన; సువాసన.

ఆ. కంపు గబ్బు గౌలు గందంబు వల పన, గంధ
మెప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౦౬.

ఉ. కమ్మనియార్యు గాడుపులగందముఁ గ్రోలఁ
నచ్చి... పుర. ౩. ౭౧.

ఉ...కొత్తకత్తపుం, గందముచందముం దెగఁ
గన్నయనెన్నెయితావి...నీలా. ౧. ౫౭.

జ: గందపట్టె, గందపుగొండ, గందపువ్రాసు,
గందపాడి.

గందోడివాడు. వి. (తోలుబొమ్మలాటలోని) హా
స్యగాఁడు; హాస్యగాడు.

నీ. పూల్లట్టుసాతానిబోడి కుంగర మిచ్చు గం
దోడివానికి విందు నేయు. హంస. ౫. ౧౩౪.

గంధకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపధాతువిశేషము,
ఒకమఁదుదినును.

గంధకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముడుగుఁదాసురీ.

గంధకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాసనద్రవ్యముల వా
యితఁజుచుపనికత్తై, నైరంధ్రి.

గంధకాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యోజనగంధి, శత్య
వతి. (వ్యాసునితల్లి.)

గంధకావ్యము. సం. వి. ఆ. న. అనుభవ. (శ్రీ.
ని-శంబరచందనము. రా. ని.)

గంధకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముర యనుగంధద్ర
వ్యము.

గంధగజము. సం. వి. ఆ. పుం. గజవిశేషము.

గ్లో. యస్యగంధం సమా మ్రాయ నతివృత్తి ప్రతిష్ఠి

పాఠ్యమునై గంధగజోనామ స్మృత తే ర్విజయావ
హః. (ఆ. ని.)

ఇట్లే గంధద్విపము, మొ.

గంధచేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కస్తూరి (రా. ని. త్రి. ని.)

గంధజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాణేంద్రియము, ముక్కు.

గంధతూర్యము. సం. వి. ఆ. న. యుద్ధమున నా
యంపఁబడు భేరి మొదలగువాద్యము.

గంధతైలము. సం. వి. ఆ. న. గ. చందనమునుండి
తీసినతత్తరువు. ౨. సువాసన గలనూనె.

గంధదారువు. సం. వి. ఉ. న. ఆగలుకీ.

గంధధూళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కస్తూరి.

గంధసకులము. సం. వి. ఆ. పుం. చుంచు. (వాచ)

గంధనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఉత్సాహపెట్టుట.

౨. ప్రకాశనము, బహుపజ్జచుట. ౩. హింసిం
చుట, బాధించుట. ౪. సూచించుట. ౫. ఉద్వ
ర్తనము, నలుఁగు పెట్టుట.

గంధనాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్వాక్షి కీ.

గంధనాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముక్కు. (త్రి. ని.)

గంధనిలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిమల్ల కీ.

గంధపత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శటి, ఒకవిధ మగుక
చోరము కీ.

గంధపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. అజమోద, ఒక
జాతిఓమము కీ. ౨. అశ్వగంధ, పెన్నేరు కీ.

గంధపలాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంధపత్ర కీ.

గంధపలాశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పసుపు. ౨. గం
ధపత్ర, శటికీ.

గంధపాషాణము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధపిశాచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుగ్గిలము మున్నగు
వానిఘాతము.

గంధపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలి కీ.

గంధపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వేతనము,
ప్రబ్బ కీ. ౨. కేతకము, మొగలి కీ. ౩. అంకోల
ము, ఊడుగు కీ. ౪. బహువారకము, విరిగి కీ.

గంధఫణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ప్రేంకణము కీ. ౨.
సంపెంగ మొగ్గ.

గంధబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. మామిడి చెట్టు.

గంధమాదనము. సం. వి. ఈ. (ఆ. ఈ. ఆ.) నుగం
ధముచే పరవశము చేయునది. వి. ఆ. పుం. నల్లని
పెద్దతుమ్మెద. ౨. గంధకము. పుం. న. ఒకానొక
కొండ. (ఇది మేరువునకుఁ దూర్పున నున్నది. ను
గంధివనములకు ప్రసిద్ధము.) న. గంధమాదనపర్వ
తమందలి ఒకానొక యడవి.

గంధమాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. మద్యము, సా
రాయి. ౨. బదనిక కీ.

గంధమాదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. లక్క. ౨. ముర
యనుగంధద్రవ్యము కీ.

గంధమార్జారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఖట్వాసము,
పునుఁగుపిల్లి.

గంధము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సువాసన; వాసన.
౨. లేశము, సూక్ష్మశ్రవణము. ౩. గంధకము. ౪. అ
ఱుగఁదీయఁ గా వచ్చినలేవన ద్రవ్యము, గందము.
౫. సంబంధము. ౬. గర్భము.

గంధమూలము. సం. వి. ఆ. పుం. కులంజనము కీ.

గంధమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరము కీ.

గంధమూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు.

గంధమూషికము. సం. వి. ఆ. పుం. చుంచు.

(త్రి. ని.)

గంధమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పునుఁగుపిల్లి.
౨. కస్తూరీమృగము.

గంధమోదనము. సం. వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధమోహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - గంధముచే మోహింపఁజేయునది - సంపెంగమొగ్గ.

గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. తాలెంతబోళము, గోపము.

గంధరసాంగకము. సం. వి. అ. పుం. సరలనిర్యాసము, దేవదారువృక్షముయొక్క బంక.

గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకపూలచెట్టు. ౨. ఒకజాతిమల్లెకీ. ౩. ఒకవిధ మైనగుగ్గిలము, కణగుగ్గులుపు. ౪. జవాది యనుగంధద్రవ్యము. ౫. చండనపువ్వు.

గంధర్వనగరము. సం. వి. అ. న. గ. గంధర్వుల పురము. ౨. భూమియందు ఎండమావులవలె ఆకాశముందు తోచుమిథ్యానగరము. (ఇది కనఁబడినపుడు అశుభము కలుగును.)

ఇట్లే గంధర్వపురము, మొ.

గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. గ. కడఁది, ఒకజాతిమృగము. ౨. గుఱ్ఱము. ౩. అంతరాధవసత్వము, మరణమునకును తిరిగి జన్మించుటకును మధ్యకాలమున యాతనాశరీరము ధరించినప్రాణి. ౪. మగకోయిల.

గంధర్వవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంగీతవిద్య.

గంధర్వవేదము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదోపవేదము, సంగీతమాలగంధము.

గంధర్వహస్తము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

గంధర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దేవయోనివిశేషము. ౨. పాట పాడువాఁడు, గాయకుఁడు.

గంధలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణముకీ.

గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - గంధము గలది - గ. భూమి, శేల. ౨. పత్స్యగంధి, సత్యవతి. (వ్యాసుని

తల్లి.) ౩. వద్యము. ౪. అడవిమల్లెకీ. ౫. మురయనుగంధద్రవ్యముకీ. ౬. వాయుదేవునిపురము.

గంధవహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. - గంధమును గ్రహించునది - నాసిక, ముక్కు.

గంధవహాయనము. సం. వి. అ. న. వాలాయనము, గవాక్షము, కిటికీ.

ఉ. పద్మతేజీం బురాంగనలు వారక నొండోరు లాజ్జ మీటి వేల్, మచ్చలు చేయుకొని పానమంచితగంధవహాయనంబులకొ, విచ్చగ పొత్తియుకొ నెడలి వీధుల రచ్చల బాటుచేయుకొ, ముచ్చట మీఱఁ దద్విభవముకొ మది మెచ్చుచుఁ జూచునయ్యెడకొ. ఉ. పాదేశ్వ. ౪. ౨౨.

గంధవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. - గంధమును కొని పోవువాఁడు - వాయువు, గాలి.

గంధవాహ. సం. - గంధవహ.

గంధవాహము. సం. వి. అ. పుం. కస్తూరీమృగము.

గంధవాహుఁడు. సం. - గంధవహుఁడు.

గంధశుండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. - దుర్గంధము గలముట్టై గలది - గంధమూషి, చుంచు.

గంధశేఖరము. సం. వి. అ. పుం. మృగమునకు, కస్తూరి.

గంధసరులు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. కుసుమపూరాజనా ల్లతిబల్లములు కస్తూరీపత్తెలు గంధసరులు. గీ ... ఆదియగు పేరు గలుగు వడ్లు... హంస. ౪. ౧౨.

వ... పచ్చదినసరులు గంధసరులు మద్దిగండ్రలు ... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. గ. చండనముకీ. ౨. ఒకజాతిమల్లెకీ.

గంధసోమము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలసకీ.

గంధపారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంధకారిక, సైరంధ్ర.

గంధాఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. చుంచు.

గంధాధ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) గంధముతో
నిండినది. వి. ఆ. పుం. గ. చందనవృక్షము. అ. నా
రింజి. న. గ. చందనము. అ. జవాది యనుగంధ
ద్రవ్యము.

గంధామృ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడవిమాదిఫలము కి.

గంధారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.

గంధాశ్శము. సం. వి. న్. పుం. గంధకము.

గంధి. సం. వి. (ఇ) గంధము గలది. (ఉత్, పూతి,
సు, సురభి, శబ్దములు పూర్వపదములుగా నున్నట్టి
దియును ఉపమానవాచకము పూర్వపదముగా ను
న్నట్టిదియు నగుపరిమళవాచకగంధశబ్దమునకును
ఉత్తరపదమగు అల్పార్థగంధశబ్దమునకును బ
హువ్రీహిసమాసమున ఇకార మంతాదేశమయి
'గంధి' యను రూపము గలుగును - ఉదా: సుగం
ధి పుష్పము, పద్మగంధి స్త్రీ, ఘృతగంధి భోజన
ము=నేయి కొంచెము గలభోజనము.) వి. న్. పుం.
నల్లి.

గంధికము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గంధము గలది.

వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పరిమళ ద్రవ్యముల
సముపరక్షుడు.

గంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముర యనుగంధ ద్రవ్య
ముకి.

గంధో(ధా)తువు. సం. వి. ఉ. పుం. పునుగుపిల్లి.

గంధోత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మధ్యము, కల్లు.

గంధోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కణుదురీగ. అ.
కచోరముకి.

గంప. వి. (క. గంపె.) వెదురు లోనగువానితో న
ల్లినపాత్రము, కండోలము.

చ... పేచగంపలక్, దశ మగుచున్నచెంగలవ
దండల... ఆము. గ. ౭౪.

సీ... కండోల మెనగును గంప యనగ. ఆం. భా.
అ. ౨౪౦.

జ: గంపపులుగు, గంపసిడి.

గంపపులుగు=గబ్బులుగు. వి (గంప+పులుగు)
కుక్కుభము, అడవికోడి. (పీనిని గంపలతో తె
చ్చి ఆమ్ముదురు-ప్రా.)

సీ... కుక్కుభంబు గబ్బులుగు గంపపులుగున
గ, పలు... ఆం. భా. అ. ౯౭.

గంపసిడి. వి. (✓ గంప) గ్రామదేశకమ్రొక్కు
చెల్లించుటకై మునుష్యుని గంపలోఁ గూర్చుండఁ
జెట్టి యాడించెడుసిడి. (చూ. సిడి.)

గంబుర(ము)=కప్పరము.

ఉ. కారు మెటుంగు రాచిలుక కస్తరిపిణె పదాము
వన్నె బంగారము రస్తమప్ప తెలిగంబుర వె
న్నెలలోని లేటె యె, య్యారపుఁడెంకి యంద
ముల కన్నిటికిం దగుపట్టుఁగొమ్మ సింగార
పువ్వుంతి యైనమలకాంత నయో యెడఁబా
య నేర్తునే. శుక. గ. ౯౪.

సీ... గంబూర గంబుర గంబురా గంబురమ్ము గం
బూర మ్మన మ్మను ఘన, సారము... ఆం. భా.
అ. ౧౬౨.

గంబురా=కప్పరము.

కా. శ్రీ విన్నాణపుగుబ్బచన్నుల నయాశే గంబు
రా గుప్పి ముక్తావల్లుల్ ఘటియించె దేవి
శశకిక్ దారాప్రయుక్తం బనే, భావంబో
యని పల్కుకల్పి చెలి సంభావించుకాంచీపు
రీ, దేవుం డీవుత సీనయార్యమణికిక్ దీర్ఘా
యరాశోగ్యముల్. శకాం. గ. ౧. ఆం. భా.
అ. ౧౬౨.

గంబూర(ము)=కప్పరము.

గంధమోహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - గంధముచే మోహింపఁజేయునది - సంపెంగమొగ్గ.

గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. శాలెంతబోశము, గోపము.

గంధరసాంగకము. సం. వి. అ. పుం. సరలనిర్యాసము, దేవదారువృక్షముయొక్క బంక.

గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకపూలచెట్టు. ౨. ఒకజాతిమల్లెకీ. ౩. ఒకవిధ మైనగుగ్గిలము, కణగుగ్గులుపు. ౪. జవాది యనుగంధద్రవ్యము. ౫. చందనపువ్వును.

గంధర్వనగరము. సం. వి. అ. న. గ. గంధర్వుల పురము. ౨. భూమియందు ఎండమావులవలె ఆకాశమందు తోచుమిథ్యానగరము. (ఇది కనఁబడినపుడు అశుభము కలుగును.)

ఇట్లే గంధర్వపురము, మొ.

గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. గ. కడఁతి, ఒకజాతిమృగము. ౨. గుఱ్ఱము. ౩. అంతరాధవసత్త్వము, మరణమునకును తిరిగి జన్మించుటకును మధ్యకాలమున యాతనాశరీరము ధరించినప్రాణి. ౪. మగకోయిల.

గంధర్వవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంగీతవిద్య.

గంధర్వవేదము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదోపవేదము, సంగీతమాలగ్రంథము.

గంధర్వహస్తము. సం. వి. అ. పుం. ఆముడపుచెట్టు.

గంధర్వఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. దేవయోనివిశేషము. ౨. పాట పాడువాఁడు, గాయకుఁడు.

గంధలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణముకీ.

గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - గంధము గలది - గ. భూమి, నేల. ౨. పత్స్యగంధి, సత్యవతి. (వ్యాసుని

తల్లి.) ౩. వద్యము. ౪. అడవిమల్లెకీ. ౫. మరయనుగంధద్రవ్యముకీ. ౬. వాయుదేవునిపురము.

గంధవహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ - గంధమును గ్రహించునది - నాసిక, ముక్కు.

గంధవహాయనము. సం. వి. అ. న. వాతాయనము, గవాక్షము, కిటికీ.

ఉ. వచ్చుకొని బురంగనలు వారక నొంజొడులాజ్జ మిఱివేల్, మచ్చలు చేరియొక్క హసమంచితగంధవహాయనంబులొక్క, విచ్చుగహత్తియొక్క నెడలి వీగుల రచ్చల బాటుదీరియొక్క, ముచ్చట మిఱి దద్విభవముకొమది మెచ్చుచుఁ జూచునయ్యెడకొ. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౨౨.

గంధవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం - గంధమును కొనిపోవువాఁడు - వాయువు, గాలి.

గంధవాహ. సం = గంధవహ.

గంధవాహము. సం. వి. అ. పుం. కస్తూరిమృగము.

గంధవాహుఁడు. సం = గంధవహుఁడు.

గంధశుండిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - దుర్గంధము గలముట్టె గలది - గంధమూషి, చుంచు.

గంధశేఖరము. సం. వి. అ. పుం. మృగమునకు, కస్తూరి.

గంధసరులు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ. కుసుమపూరాజనా ల్పతిబల్లతులు కస్తూరిపట్టెలు గంధసరులు. గీ. ... ఆదియగు పేరు గలుగువడ్లు... హంస. ౪. ౧౨౮.

వ... పచ్చడినసరులు గంధసరులు మద్దిగండ్రలు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. గ. చందనముకీ.

౨. ఒకజాతిమల్లెకీ.

గంధసోమము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువకీ.

గంధహారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంధకారిక, వైరంధ్ర.

గంధాఖివు. సం. వి. ఉ. పుం. చుంచు.

గంధాధ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) గంధముతో
నిండినది. వి. ఆ. పుం. గ. చందనవృక్షము. ౨. నా
రింజి. న. గ. చందనము. ౨. జవాది యనుగంధ
ద్రవ్యము.

గంధామ్ల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడవిమాదిఫలము కి.

గంధారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము.

గంధా శ్చము. సం. వి. న్. పుం. గంధకము.

గంధి. సం. వి. (ఇ) గంధము గలది. (ఉత్, పూతి,
సు, సురభి, శబ్దములు పూర్వపదములుగా నున్నట్టి
దియును ఉపమానవాచకము పూర్వపదముగా ను
న్నట్టిదియు నగుపరిమళవాచకగంధశబ్దమునకును
ఉత్తరపదమగు అల్పార్థగంధశబ్దమునకును బ
హువ్రీహిసమాసమున ఇకార మంతాదేశమయి
'గంధి' యను రూపము గలుగును - ఉదా: సుగం
ధి పుష్పము, పద్మగంధి స్త్రీ, ఘృతగంధి భోజన
ము=సేయి కొంచెము గలభోజనము.) వి. న్. పుం.
నల్లి.

గంధికము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) గంధము గలది.
వి. ఆ. పుం. గంధకము.

గంధికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పరిమళ ద్రవ్యముల
నమ్మన ద్రవ్యుడు.

గంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముర యనుగంధ ద్రవ్య
ముకి.

గంధో(ధా)తువు. సం. వి. ఉ. పుం. పునుగుపిల్లి.

గంధోత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మధ్యము, కల్లు.

గంధోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కణుదుకిగ. ౨.
కచారముకి.

గంప. వి. (క. గంపె.) వెదురు లోనగువానితో న
ల్లినపాత్రము, కండ్లోము.

చ... పేదగంపలక, దళ మగుచున్న చెంగలువ
దండల... ఆము. గ. ౭౫.

సీ... కండ్లో మెనఁగును గంప యనగ. ఆం. భా.
౨. ౨౪౦.

జ: గంపపులుగు, గంపసిడి.

గంపపులుగు=గబ్బులుగు. వి (గంప+పులుగు)
కుక్కుభము, అడవికోడి. (వీనిని గంపలతో తె
చ్చి ఆమ్ముదురు-త్రా.)

సీ... కుక్కుభంబు గబ్బులుగు గంపపులుగునఁ
గ, నవలు... ఆం. భా. ౨. ౯౭.

గంపసిడి. వి. (✓ గంప) గ్రామదేశము మ్రొక్కు
చెల్లించుటకై మనుష్యుని గంపలోఁ గూర్చుండఁ
బెట్టి యాడించెడుసిడి. (చూ. సిడి.)

గంబుర(ము)=కప్పరము.

ఉ. కారు మెఱుంగు రాచిలుక కస్తూరిపిఱె పదాఱు
వన్నెబం, గారము రస్త్రపుప్ప తెలిగంబుర వె
న్నెలలోని లేట యె, య్యగపుండెంకి యంద
ముల కన్నిటికిం దగుపట్టుగొమ్మ సిం, గార
పువొంతి యైనకులకాంత నయో యెడఁబా
య నేర్తునే. కుక. గ. ౯౪.

సీ... గంబూర గంబుర గంబురా గంబురమ్ము గం
బూరమ్మనమ్మను ఘన, సారము... ఆం. భా.
౨. ౧౬౨.

గంబురా=కప్పరము.

కా. స్త్రీవిన్నానపుగుబ్బచన్నుల నయారే గంబు
రాగుప్పిము, క్రావల్లుల్ ఘటియించె దేమి
శశకిక దారాప్రయుక్తం బనే, భావంబో
యని పట్టుకల్పిచెలి సంభావించుకాంచీపు
రీ, దేవుం డీవుత సీనయార్యపణికిక దీర్ఘా
యారాహగ్యముల్. శకాం. గ. గ. ఆం. భా.
౨. ౧౬౨.

గంబూర(ము)=కప్పరము.

సీ. ఏపీట సతులపాలిండ్లపై గంబూర నవహారము
లచివుక్తువుచుమాన్పు. ఆము. ౨. 3.

సీ. మొత్తమై మారుతాయత్తమై గంబూర మెగ
య వితానముల్ బిగియ వలదు. వసు. ౧. ౧౪౧.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

జ: గంబూరరాజనాలు.

గంబూరరాజనాలు. వి.బ. ($\sqrt{\text{గంబూర}}$) ధాన్య
విశేషము.

సీ. సంపంగెపూవడ్లు జాడిరాజనములు గంబూర
రాజనాల్కున్నెసరులు. హంస. ౪. ౧౨౨.

గంభారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మముకీ.

గంభీరము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. లోతు గల
ది. (నది, మొ.) ౨. దురవగామాము, గ్రహింప
రానిది. (హృదయము ఆర్థము, మొ.) 3. మంద్ర
ము. (ధ్వని) వి. ఆ. పుం. ౧. తామర కీ. ౨. జంబీ
రము, నిమ్మకీ.

గంభీరవేది. సం. వి. క్. పుం. లోలుడినుట్లును
నెత్తురు కాలునట్లును మాంసము ముక్కలుగా
పడునట్లును బరిగోలలలోడను అంకుశములలో
డను పొడిచియెంత బాధ పెట్టినను ఒడ లెటుం
గతుండునట్టియేనుఁగు; చిరకాలమునను శిక్షను
గ్రహించువీనుఁగు.

గంభీరిమ(ము). సం. వి. క్. పుం. గాంభీర్యము.

గగన(నే)చరము. సం. విణ. (అ. ఈ. ఆ) ఆకాశ
మునఁ దిరుగునది. వి. ఆ. పుం. ౧. పక్షి. ౨. గ్ర
హము. 3. రాశిచక్రము.

గగనము. విణ. (చి. ని. శ. ర - సం. ఘనమ్? గహనమ్?)
దుర్లభము.

సీ. గగనఘంటాపథక్రమణశిలన కెంత గగన ము
య్యెలతాంగికానుఁజదులు. వసు. 3. ౯౯.

ద్వి. వేడెడఁ గాడేని వెడలునాయంప, వాడి
మిన్నెనను వార్ధి నింకింతు, బంధింతుఁ గాడేని

పవనతనూజ, కంధిదాటుట యెంత గగనం
బు నాకు. రం. రా. ము. ౨౦౦ పొ. ౧౦౭.

గగనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. ఆకాశము. ౨. (గగ్గ
త) కూన్యము, సున్న.

గగురు = గగ్గురు, గగురుపు. వి. భయహర్షాదులచే
మేనివెండ్లుకలు నిక్కజొడుచుట, రోహంచ
ము.

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గగ్గురనం
గను గగు రనంగ, గరుదాల్పనంగను బరఁగు
రోహంచంబు... ఆం. భా. ౧. ౧౪౧.

జ: గగురుపాటు, గగురుపాటు, గగురుపాడము,
గగురుపాడుచు, గగురుపాడుపు.

గగురుపా(ర్పా)టు. వి. ($\sqrt{\text{గగురు}}$) రోహంచ
ము.

గీ. గగురుపాటును పడఁచును గానిపింప, నెల్లను
మనోవితానంబు నెనసి కొల్వ, మంచుజగిచట్టి
పొగడ విరించునందు, గరుణఁ బొల్పన్బాన
కు సాక్షాత్కరించె. ఉ. రా. ౧. ౨౨౧.

సీ. వైరుపచ్చలతాళి మీఱ మొల్కలగగర్పా
టుఁగంచుక మానె రత్నగర్భ. ఉ. రా. ౧
౧౩౬.

గగురుపా(ర్పా)టు. ఆ. క్రి. (గగురు+పాటు)
గగురుపాటు కలది యగు.

మ. కమలాకామినిపాణిపంకజము సోఁగక మై
గగుర్పాట న, క్కమలాక్షుం డనిశంబు సా
త్త్వికమునక గన్పట్టియున్ సద్విభాసము
నక సాత్త్విక మూనె... ఉ. రా. ౮. 3౧౧.
సాం. ని. మాన. ౨౪.

గగురుపు(ర్పు) = గగురు. వి. రోహంచము.

ఉ. గుప్తన నప్పు డప్పడఁతిగుబ్బలు మించె గగు
ర్పుకూర్పునక. చంద్రా. ౬. ౧౪౨.

గగురుపా(ర్పా)డము. ఆ. క్రి. (గగురు+పాడ
ము) గగురు గలది యగు.

(యోగసిన్ధునివర్ణన) చ.జోటజోట ధారగా వడి
యంచుం గడలేత్తును ధారసంబు గ్రుం,గుటగు
ట నప్పటప్పటికిఁ గ్రోలుచు నాలుగురెండు
మూలలక, గుటిలత దాల్చుభోగిని గగుర్పొ
డమించుచు దక్షిణ శ్రవ,స్తటవిసరత్పయోదని
నదంబునఁ జొక్కుచు మబ్బు గ్రక్కుచుకొ.
పాండు. ర. ర౮.

గగురుపొ(ర్పొ)డుమే. అ. క్రి. (గగురు + పొ
డుమ) రోమాంచిత మగు, పులకించు; (రోమము
లు) నిక్కు.

సీ. ...పులకలాత్తైను గగుర్పొడిచె... గీ....అ
నఁగఁ దగును రోమాంచనామము... సాం.
ని. మాన. ౨౪.

చ...సప్తదాశ్రులక, దోలఁచినయట్లు వోయె
డుఁ గనుంగవకాటుక జేటులెత్తుఁ జె,క్కు
లమకరీవిలాసము గగుర్పొడువక హరిఁ జూ
చువేళ...పారి. ౩. ౧౨.

గీ. కైదువలు విడిచి యొడళ్లు గగురుపొడువ,నం
త నంతఁ గకాపిక లైసవారిఁ,గని మురుండు
కుబేరునిఁ గదిసి యేసెఁ, బ్రతిభయాశీవిహాప
మబాణతతుల. ఉ. హరి. ౧. ర. ౧.

ఉ. గుబ్బమెఱుంగుఁజనవ గగుర్పొడువక...మ
నుచ. ౨. ౨౮.

క...మెయి గగుర్పొడువఁగ...పారి. ౧. ౧౨౨.
మహా స్రగ్ధర ... కాంచెక, శలసంతానంబు మే
నక గగురుపొడిచి కన్నట్ట నున్నట్టి యేదుకొ.
కళా. ౬. ౧౬.

గగురుపొ(ర్పొ)డుపు=గగురుపాటు. (✓గగురు
పాడుమే.)

సీ. మొగలిపూజోదలు మోమునఁ జేర్చుచీరగాఁ
బూరిమోనులు గగుర్పొడుపు గాఁగ...గీ.
నేలప్రోయాలు దనముద్దుఁజూఁగఁ దలఁచి, తె
ఱసి గనరానివంతలఁ గొఱలి యొఱలె.అచ్చ.
రా. కిష్కిం. ౬౬.

గన్లు. వి. గద్దదిక, డద్దత్తిక.

సీ. గన్లు నా వెలయు గద్దదిక ... ఆం. భా. ౧.
౧౨౨.

అ. క్రి. సంకోచించు. (శ. ర.)

గగ్గురు=గగురు. వి. రోమాంచము.

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గగ్గురనం
గను గగురనంగ,గరుదాల్పనంగను బరఁగు
రోమాంచంబు...ఆం. భా. ౧. ౧౪౧.

గగ్గులకాడు. వి. డౌ. (గగ్గులు+కాడు) ధాన్య
ము రాల్చినకంకులరాశి. (శ. ర.)

విణ. ౧. చెల్లాచెడలైనది; నిస్సారము.

సీ. తలలు పీడంగ విద్యాధరు ల్పొడిచి గగ్గులకా
డైరి ఖచరపరలు. పారి. ౫. ౩౭.

సీ. గగ్గులకా డైరి కలఁగి రోటాటిరి వెలవెల్ల నైరి
నివ్వెఱఁగుపడిరి. హ. ర. ౩. ౧౦.

క. చదివెం గాలుబలంబులఁ, గదిమెక గుట్టం
బుపాఁజ గగ్గులకా డై, చెదరంగ...కాశ. ౨.
ర. ౧. కాశి. ౨. ౮౭.

౨. చెదరఁగొట్టునది.

ఉ. సిగ్గునకుం బికాపికలు చిత్తసమున్నతి పేరివా
ర్తమక, గగ్గులకాళ్లు శంకలకుఁ గన్నని యె
గ్గులఁ బుట్టునల్కమక, సగ్గిసముగ్గిసల్ నిలు
పు నైరణమక గననీనియెత్తికో, క్లగ్గజయాన
కుం బతికి నయ్యె యభేష్టరహః ప్రసంగమల్.
కవిక. ౩. ౨౨౯.

గగ్గులకాటఁగల్పు=నాశము చేయు, పాడు చేయు.

ఉ. డగ్గటి యెవ్వఁడో కటకటా శివలింగము
మొదిరత్నముల్, గగ్గులకాటఁగల్పి ములుకం
పలు తీవలు వెట్టె నేడు...కాశ. ౨. ౧౧౦.

గగ్గులకాడులుగావించు=వధియించు.

సీ. గగ్గులకాడులుగావించె ముగియించె...గీ....
అనంగఁ బొందగు వధించె, ననుటకు సమాఖ్య
లై...ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

గగ్గులు. వి. బ. నుతించినకంఠులు. (శ. ర.)

జ: గగ్గులకాడు.

గగ్గుర. వి. ఒకానొక చెట్టు. (ఇది తెల్లగగ్గుర, నల్లగగ్గుర అని ద్వివిధము.)

గీ. దవనమును గగ్గురయు విబుదకము లాది, మైవ
పూజార్చనమైపు లపుడు చెచ్చి, వంతులమఁ
గొండపాడు ప్రగా వైచుటయును. ఉ. రా.
3. 200.

గగ్గులు. వి. గ. షోభము, కలఁత; అల్లరి.

గీ. ఆపుడు గొండలు మృగయు లయ్యడవిఁ దూ
తీ, ఘోరముగ నెల్లకడల గగ్గులు గాఁగఁ,
గూఁత లిది వోపుటయు మృగమును గలఁ
గి, బయలు వెడలినఁ గాంచి యప్పొక్కిపుండు.
రసిక. గ. 000.

గీ. గొల్లవాడల నెల్ల గగ్గులు పుట్ట ... నీలా. 3.
౫౫.

గీ. గొల్లగాఁ గూడ లిడుమ గగ్గులు నేసి, లేవ
కుండిన విసిగి యాలెంక లినువ, ద్రుడ్ల గుది
యలఁ బిడికిళ్ల రోఁకఘలను, మొత్తి ... ఆ
చ్చ. రా. యు. 222.

౨. పరాక్రమము, శక్తి?

గీ. బేలుపోవనిపాలదిండ్ల నూలుకొనుచు, దీలుప
డఁ గొట్టునట్టిగగ్గులువాడ. ప్రబంధ. 222.
(ప్రయోగాంతరము లేదు)

గగ్గులుగ=గ. అధికముగా.

ఉ...గ, గ్గులుగ నుపుతిల్లె బిగిగుబ్బలపైఁ బుల
కాంతురావయ్య. గంధ. 23.

౨. ఆకస్తికముగా?

క. ఈరీతి మెలఁగువారల, దారుల్ విని రాజుకొడు
కు ధవళాఖ్యాతుం, డౌరా గగ్గులుగ న, న్నా
రివయిం బడును నని ఘనం బగుప్రేమక. కు
క. ౨. 20౫.

జ: గగ్గులుపడు.

గగ్గులుప(వ)డు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గగ్గులు}}$) గ. షో
భవము, కలఁత నొందు.

(పురూరపుడు) గీ... ఏకఁ జటురపటము, ఘా
ర్జితధ్వని దిశలు గగ్గులుపడఁగ. కవిరా.
3. 00.

ద్వి. నే నొక్కరుండ నన్నీటఁ వోడొకరి, గాన
క బెగడి నల్లడలు చూచుచును, బడలును గ
గ్గులుపడి మోకటియను. విష్ణు. పూ. 3. ఆ. (శ.
ర.)

౨. అతిశయించు.

వ... నీలంపురిగ్గులు గగ్గులుపడునోనపాడిగొ
గిలించిన పొగడగుంపునట్టునను... పువ.
ర. ౯౨.

గచ్చే=గచ్చే. వి. (త. గళచ్చి క. గజ్జె.) ముఖ
క్షి ౩.

ఆ. ఇచ్చువానియొద్ద నీనివాఁ డుండినఁ, జచ్చు
గాని యీవి సాగనీడు, కల్పతరుప్రక్రియ
గచ్చచెట్టున్నట్లు... వేమన. ౨. 2.

సీ. గచ్చగ్రచ్చనఁ జెల్లు గాంచుఁ గాచస్థా
లి... ఆం. భా. ౨. ౯౯. (ఈయర్థము కావ
స్థానీశబ్దమునకు సంస్కృతనిఘంటువులలో
లేదు.)

జ: గచ్చకాయలు.

గచ్చేకాయలు. వి. బ. ($\sqrt{\text{గచ్చే}}$) గచ్చకాయలాట,
బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. గచ్చకాయలు కిట్టుగానుఁగ త్రిప్పస్సు, గుట్ట
పెక్కుడు మంటిగూండ్లు ... హంస. 3.
00౬.

గీ. గచ్చకాయలు దాఁగిలిమ్మచ్చులాట, బంతిపె
కమాట చింతపటపులాట, లనెడుకైశవ
దుర్వృత్తి నధిగమించి. ప్రబంధ. ౬03.

గచ్చే¹. వి. (క. గచ్చు=గార.) గ. బంగారమును
న్నము మొదలగువానిపూఁత.

సీ. పసిడిగ చ్చమర సోపానముల్ మూటల దుం
గిత విశాలితయుఁ జిత్రితయు నైన, సభ...
ఆము. ౪. ౫౮.

చ. ఇలఁ గలవస్తుసంతతులకెల్లను గచ్చిడుమాన్య
భావపాటలరుచి కేము వేఱ యొకడా లిఁ
క వచ్చునె లక్కనీట మమ్మలమిన దెంతయు
గ్గ యిది యంచుఁ బదాబ్జము లంగుళీయభుం,
బుల నగునట్లు మించునభుము లైతియై గొ
మరారు నింతికి. ఆము. ౫. 3౪.

గీ. పచ్చవిలుతునినడయాడుగచ్చుకోల, పూన్కి
నవ్వేల్పుఁజిగురాకుఁబోడియు నల, మానిప
రమేశ్వరుని యాశ్రమంబుఁ జేరి. చంద్రా. 3.
౮౭. ప్రబంధ. 2౮.

౨. గోడ లోనగువానికి పూయుటకై యిసుక
చేర్చి దంచినసున్నము, గార.

గీ. కాలగుణయొక్కి మింటిచక్కటికి నెగయ,
వానవునిపట్టి పాడువుగా వైచి యాడు, గ
చ్చు చమరినదారుచక్రంపుబిళ్ల, వోలె నొ
య్యనఁ బ్రాచి లేబ్రొద్దు పొడిచె. మనుచ.
౫. ౪౦.

3. కాంతి.

(కృష్ణుఁ డను మేఘము) ఉ. క్రాలెడుపచ్చపట్టు
నునుగచ్చుల క్రొవైయుఁ, గై చలింప... హరి.
పూ. ౬. ౧౧౬. (శ. ర. పా.)

౪. కపటము.

వ... పెచ్చు మల్లాడియు గచ్చులునేసియు హె
చ్చుకత్తులు దూసియు... ప్రబంధ. 2౮౦.

గచ్చుగ=కపటముగ.

క. వచ్చి యిది యేమి చెలియని, విచ్చలవిడి పి
పుఁ జఱచి వెఱవకు మని లోఁ, జొచ్చిన భ
యమున నదరిన, గచ్చుగ నిట్లనియె గోపక
న్యక పతితో. హంస. ౨. ౧౨౪.

జ: గచ్చులాడి, గచ్చువిచ్చగు.

గచ్చు²=గచ్చు. విణ. గ్రస్తము, వర్ణలోపము

గాని పదలోపము గాని కలిగినది.) పదము వా
క్యము.)

ఆ. గచ్చుకొడుకు నాఁగ గ్రస్తాభ్య విలసిల్లు.

ఆం. భా. ౧. ౧౧౮. (శ. ర. పా.)

వి. బ. దంభములు, డాబులు.

సీ. గెలువనిరాజుకు బలుగచ్చులును మెండు నెల
మి వంధ్యకు మైఘనేచ్చ మెండు. వేణు. ౧౭.
జ: గచ్చువడు.

గచ్చులాడి. విణ. (గచ్చు¹లు + అడి) నూయలాఁ
డియగుస్త్రీ; స్త్రీ.

వ... మందరంబుఁ దెచ్చి పాతీపాతీ సముద్రం
బుఁ ద్రచ్చి చేజొచ్చినయమృతంబు గచ్చు
లాడికి మెచ్చి చూపుచు వియచ్చులకు
నోగిరం బిచ్చి తమ్ముఁ గట్టఁ ద్రాళ్లు తామె
తెచ్చికొని రనువాదను... లక్ష్మీ. ౨. 2౬.

ఉ... ఇటు వచ్చినయచ్చరగచ్చులాండ్రలో, నే
రుచిరాంగి చక్కనిది ... ఆహ. ౧. 2౨.

గచ్చువడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{గచ్చు^2}$) లోపించు?

క. చొచ్చి శివదివ్యలింగముఁ, గ్రుచ్చి బిగియు నం
టఁ బొదివికొని తనచెంటకై, నచ్చుజముఁద
లఁచి తాలిమి, గచ్చువడఁగ నతఁడు భీతగతి
నిట్లనియె. శివలీలావిలాసము. ౨.

గచ్చువిచ్చెగు. ఆ. క్రి. (గచ్చు¹ + విచ్చు + అ
గు) కార్యము వికలమగు; వికలమగు.

గీ. ఆఱుమూఁడయ్యె గచ్చువిచ్చయ్యె ననఁగ, బె
డిసె బునివోయె ననఁగను జెడియె ననఁగ, నా
భ్యులగుఁ గార్యవైకల్యమయ్యె ననుటకు...
ఆం. శే. ౯.

గీ. అటుల జయభేరికారపం బతిశయించఁ, జెలఁ
గి చను దెంచునతనికోల్తలకుఁ గాక, బెదరి బె
దరి కలంగి కకజెదరి తొలఁగి, గచ్చువిచ్చ
య్యెఁ బారకీక ప్రజంబు. కృష్ణ. 3. 3౯.

గచ్చుత్. సం. శత్ర. పోవుచున్న.

గజే. వి. (సం. గజ) పెద్ద (దీనికి వృత్తియందే ప్ర
యోగము కలదు. చూ. గజనిష్ఠ)

జ: గజదండ, గజదొంగ, గజనిష్ఠ, గజయోత.

గజకందము. సం. వి. ఆ. పుం. హస్తికందము, ఒక
జాతిదుంపక.

గజకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. (వాచ)

గజేగజే. వి. వడఁకుటయందగు అనుకరణము.

ద్వి. కడుభయంబున వాఁడు గజగజ మేను, వడఁ
క దైన్యంబున వాసపు కెరఁగి. నవనాధ. 3.
౨౨౬ పా. ౧౭ పం.

గజగామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగువలె నడచు
స్త్రీ; స్త్రీ.

గజచ్చాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పుణ్యకాలవిశే
షము, శ్రాద్ధోచిత మగుసూర్యగ్రహణకాలము.

శ్లో. సైంహికేయో యదా భానుం గ్రసతే పర్వ
సంధిః, గజచ్చాయా తు సా ప్రోక్తా తత్ర
క్రాద్ధం ప్రకల్పయేత్. (కల్ప.)

౨. ఏనుఁగుయొక్క ఛాయ.

గజచ్చాయము. సం. వి. ఆ. స. ఏనుఁగుయొక్క
ఛాయ. పుం. సుహిషము, దున్నపోతు.

గజత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గజసమాహము.

గజేదండ. వి. (గజ+దండ) మల్లవిద్యావిశేషము,
పదిరెండుదండలలో నొకటి.

వ... అట్టిరుఁడు సమదండ గజదండ కుక్కుటపు
దండ మొదలుగాఁ గల పదిరెండుదండలయ
ఖండపాండిత్యంబు దెలిసి... హంస. ౧. ౨౦౬.
మల్లుపు. 3. ౬౯.

గజదంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఏనుఁగుదంతము.

౨. బట్టలు మొదలగునవి ఉంచుటకు గోడకు కొ
ట్టినకోయ్య. (వాచ.)

గజేదొంగ. వి. (గజ+దొంగ) పెద్దదొంగ, గొప్ప
దొంగ. (త్రా, వా.)

గజనిమోలనము. సం. వి. ఆ. న. ఏనుఁగువలె కన్ను
లు మూసికొనుట-౧. చూచియు చూడనట్లుండు
ట. ౨. కపటము, వంచన.

గజనిమోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గజనిమోలనము.

గజేనిమ్మ. వి. (గజ+నిమ్మ-క. గజనింబ) లక్షర
ము, పెద్దనిమ్మ.

గీ. నిమ్మయంచనగా జంభలమ్మ దోచునదియె
గొప్పైన గజనిమ్మ యనఁగఁ దగును. ఆం.
భా. ౨. ౪౨.

రగడ. నెలకొనుచుఁ బ్రబలుగజనిమ్మలను నిమ్మల
ను. భాను. ౨. ౬౦.

గజపతిలాగీలు. వి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

వ... కాఱుసంపెఁగలు కందర్పభోగులు గజపతి
లాగీలు బొందడిలు... అనునాటవానిగుఁగ
లపైయలచేరుడువియ్యంపువట్టిపసాదంబులు..
ప్రబంధ. ౧౧౨.

గజపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలీభేదము.

గజపుటము. సం. వి. ఆ. పుం. పుటము వేరుటకై
గజములోఁ తు త్రవ్వినగోయి. (వాచ)

గజబంధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగుసాల.

గజబంధిని. సం=గజబంధని.

గజభక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-ఏనుఁగు తినఁది
నది-సల్లకి, అందుగు కి.

గజమాచలము. సం=కరిమాచలము. (కల్ప)

గజేము. వి. (సం. గజ. హిం. గజే) ఇనుపసలాక,
ఇనుపయూఁచ; తుపాకిలో మందు దట్టించెడి
యినుపసలాక. (వా)

గజము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఏనుఁగు. (భర్త, ముంద్రము మృగము అని గజజాతులు మూఁడు.
త్రివిధగజములకును మానభేదముచే ఆరాళము,
అత్యరాళము, మధ్యము, కనిష్ఠము, వామనము

అని నామములు గలవు. మఱియు పిష్టకము, వ్యా
 శము, పూతనము, మాతృకము, మాయకము, పం
 చమంగళము మున్నగు గజభేదము లనేకములు క
 లవు. గజముయొక్క శిరఃపిండములు కుంభములు
 కుంభముల క్రిందివోటు ఆరక్షము. కుంభముల
 నడిమివోటు విదువు. చెక్కిలి కటము. నొసలు
 అవగ్రహము. కనునృద్దు ఈషిక. కడగంటివో
 టు నిర్వాణము. కర్ణమూలము చూళిక. దంతమూ
 లము కరీరిక. దంతమధ్యము శంఖము. అడ్డముగా
 విసరఃబడినకోమ్ముదెబ్బ పరిణామము. నొసటిబుడి
 పి వాతకుంభము. వాతకుంభము క్రిందివోటు వా
 హితము. వాహితము క్రిందికోమ్ములలో పలివోటు
 ప్రతిమానము. తొండము కుండ. తొండముచివ
 ర కర్ణిక. తొండమున వచ్చుతుంపురు వమధువు.
 ముఖమునందలిబొట్ట(=సాడల)గుంపు పద్మకము.
 మూఁపు అననము. మేఘము కకుదము. మోకా
 లు ప్రోహము. మోకాలి క్రిందివోటు సందాన
 ము. పిక్కపముండువోటు అయస్కారము. ప్ర
 క్కవోటు పక్షభాగము. ముందటివోటు దంత
 భాగము. ముందటికాళ్ల పిక్కలు మొదలు గాఁ గ
 లవోటు గాత్రము. వెనుకటికాళ్ల పిక్కలు మొ
 దలుగాఁ గలవోటు అవరము. మెడను గట్టెడు
 గొలుసు కలాపకము. కాళ్ల గట్టెడుగొలుసు త్రి
 పది. నడుమున గట్టెడుమోతు వరత్త. దీనిని
 ఆయితము నేయునపుడు మెడను గట్టెడుత్రాడు
 సజ్జన. పీపుమీదఁ బటచుకంబళము విధానము.
 గంత కారి. ఇది నీళ్ల మునుగుట నిర్వాణము.
 దీని ఆలంకారము శృంగారము. దీనిని బట్టుటకు
 త్రవ్వెడుపల్లము అవపాతము. దీనికి గలిగెడు
 పితృజ్వరము పాకలము. మదము దానాదికము.)
 ౨. ఎనిమిది అనుసంఖ్య. ౩. మూఁడడుగులపరిమా
 ణము, ముప్పదియాఱంగుళములు. (శ్లో. సాధా
 రణనరాజ్యశ్యా త్రింశదజ్జుళకో గజః. అనువా
 క్యము ననుసరించి ముప్పదియంగుళములు.)
 గజమోటనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఏనుఁగును హిం

సించునది-సిం హము. (విల్యము.)
 గజయాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగునడకవంటినడ
 క గలస్త్రీ; స్త్రీ.

గజేయీత. వి. (గజ + ఈత) గొప్పయీత.
 (వా.)

గజరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. సింహము, ఏనుఁ
 గుగొంగ. ౨. గజాసురశత్రువు, శివుడు.

గజేరుగజేరులువోవు. ఆ. క్రి. (గజరుగజరులు +
 పోవు) పులకరించు.

క. జవరా లగుకాపాలిని, కవుఁగిటఁ దన మేను గజ
 రుగజరులువోఁగా, నవిరళముఖమున హృద
 యం, బివతాలింపంగ బొద్దుఁ డిట్లని పలికెన్.
 ప్రబోధ. ౩. ౪౬.

(భిక్షుః-సానందం పరివృజ్య రోమాంచమభిసీ
 య జనాంతికం. అహో సుఖస్పర్శా కాపాలిసీ.
 సం. ప్రబోధ. ౩.)

గజసాహ్వయము. సం=గజాహ్వయము.

గజాజీవుడు. సం. వి. ఆ. పుం-ఏనుఁగువలన బ్ర
 తుకువాఁడు-మావంతుడు, మావజీడు.

గజాననుడు. సం. వి. ఆ. పుం. వినాయకుడు, ఏ
 నుఁగుమోముసామి.

గజాశనము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వత్థము. ౧. తా
 మరవేరు.

గజాహృ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గజపిచ్చి. ౧. ౨.
 హస్తినాపురి.

గజాహ్వయము. సం=గజాహ్వయము.

గజాహ్వయము. సం. వి. ఆ. న. హస్తినాపురము.

గజిబిజి. వి. ౧. ఊభయ, కలఁత, కలవరము.

చ. గజిబిజి లేక యుబ్బక యఖండితకౌర్యము
 నస్త్రవీర్యమున్, భుజబలుము బొగడ్డ వడ..
 భార. భీష్మ. ౨. ౩౩.

క...నిత్యమును హరిన్, గజిబిజి లేక తలంచిన, ను
 జనులకును నతనియందు జొరఁగా వచ్చున్.

భాగ. ౧౨. ౨. (ఇటు మనశ్శలనము అని భావము.)

క. గజదైత్యుఁ డివ్వెధంబున, గజవిజ నేయంగఁ
గాళికానగరమునం, బ్రజనితభయకంపమునం,
బ్రజ తామరపాకునీళ్లభంగిఁ దలంకె. కాశీ.

౯. ౧౭౬. (శ.ర.పా.) భార. ద్రో. ౪. ౨౦౫.

౨. తమకము; ఉ ద్రేకము.

వ...పరదేశం బాపోశనంబుగొనం దమకించుత
నబలంబుగజవిజ యడిపికొని గోగణంబుల
యగపా టూపించి...భార. విరా. ౩. ౧౩౧.
ద్వి. మంగళశివకథామహితసంగప్ర, సంగతి గొ
న్నివాసరములు సలిపి, కల్యాణమున కభిగ
మనంబునేయఁ, గల్యాణమున భక్తిగజవిజ పు
ట్టె. పండితా. మహిమ. ౧౦౧ పా.

౩. అల్లరి.

క. అజఁ డరుగుదెంచి గురునిక, రజనీకరుఁ గాం
చి యిట్టిరచ్చలు గలవే, గజవిజ వల దని
తారా, గజయానం జేరఁబోయి గ్రమ్మనఁ
బలికె. శశాం. ౫. ౧౨౭.

గీ. పొదుపు పోనీక పట్టుము భూమిదేవ, వర్ష
యనుకొంచు వచ్చి కనాటముగడె, యెడపి
నంతనె తద్భర్త యింతితోడ, నెవ్వఁ డీతం
డు గజవిజ యేమి యనుచు. హంస. ౫.
౨౪౨.

౪. సందడి, ప్రాణిసమూహధ్వని.

సీ. కామాదిభగములగజవిజ లడఁగ దేహభిమా
నాదిత్యుఁ డస్తమింప. సీతారా. ౧. ౧౪౭.

వ...తదుగ్రతకుం గాక చీకాకుపడు ప్రజలగజ
విజ లాలించుచు గొడపతి ... కళా. ౮.
౭౩.

వ. అయ్యవసరంబునఁ గళాపూర్ణుఁడు తదాగమ
నంబున కెదురుచూచుచుండి వారిగజవిజ కొం
తచేరువను విసంబడిన...కళా. ౭. ౧౨౦.

౫. వ్లానత, వాడుట.

క. భుజగర్వ మడఁగఁ జాట్టిన, భుజగస్త్రమ
లిట్టు నట్టుఁ బొరలంబడినక, గజవిజ రేరు మె
గంబున, మజ బాపుర పిని బోల మగలుం
గలరే. ఉ. హరి. ౫. ౨౭౦.

౬. పీడ, బాధ.

చ... చే, రజపులతాంత బాణుఁడు కరసీతపల్లవ
శిడధారచే, గజవిజ చేసెనేని మత కార్య
ము దిచ్చు నటించు గొబ్బనక. రాజ. ౪.

౩. ౮౩.

విణ. ౧. కలవర మొందినవాఁడు; కలవర మొం
దినది.

క...చాలఁ గలకలపడుచుక, గజవిజ యై సభా
స్థలిఁ, బ్రజ తెల్లను జాట్టినడుగుఁబాఁసనిరా
కె. భాగ. ౮. ౫౩౪.

వ. అని తెగువం బలికిన నమ్మగువ గజగజ పడంకె
గజవిజయై యంతరంగంబున నిట్లని చింతింపం
దొడంగె. సురా. ౮౮.

౨. పోయినది.

క. పొలఁతుక నిజదయితునకై, కలమానధనంబు
చాల గజవిజ గాఁ దా, నిలువడియును గులగతి
యును, దలఁపమియ త్రపావివాళదళ యనఁ
బరఁగుక. కావ్యా. ౨. ౭౬.

౩. నలగినది.

సీ. ఈగుబ్బ లికమీఁద నాగోటికొనధాటి గడి
సిన గజవిజ గాక యున్నె. మసల. ౩. ౫౪.

జ: గజవిజించు, గజవిజపడు.

గజవిజించు. అ. క్రి. (✓ గజవిజ.) ౧. కలవరప
డు, కలఁతపడు.

వ. అట్టియెడఁ దదియనైస్యంబు గజవిజించిన. ఉ.
హరి. ౩. ౭౮.

౨. గడబడచేయు.

ద్వి. చను దెంచి ముష్టికచాణూరముఖ్యు, రెనము
రంగనల మెల్లఁ దారగుచు, భుజ మప్పగి
పుచుఁ బొరి విజృంభించి, గజవిజంపుచు మం

డగా నంతలోన. ద్వి.భాగ. 3. ౫౦ పా.
గజవిజిపడు. అ. క్రి. (గజవిజి + పడు) కలత
నొందు.
క. గుజగుజలువోవువారును, గజవిజిపడువారు
జాలఁ గలకలపడుచుకొ, గజవిజి యైరి నభాన్ధ
లిఁ, బ్రజ లెల్లను బొట్టిపడుగుఁబాఁపనిరా
కక. భాగ. ౮. ౫౩౪.
గజ్జ. వి. తోడనందు, వంతఁగము.
నీ. గజ్జ నాఁ దనరు వంతఁగము...అం. భా. ౨.
౧౩౬.
(హనుమంతుఁడు) క. జలనిధులు జానుదఘ్నంబు
లు గాఁ గులగిరులు గజ్జపాడుపులు గాఁ దా, ర
లు దలపుపులు గా ది, క్కులు కడవం బెరి
గెఁ గనకకుధరముధంగి. భా. రా. సుం.
3౦౮.
జ: గజ్జదుముకు.
గజ్జదుముకు. వి. (గజ్జ + దుముకు) మల్లవిద్యావిశే
షము. (ఇది లోగజ్జదుముకు, వెలిగజ్జదుముకు-అని
ద్వివిధము)
వ... లో వెలిచూరణగజ్జదుముకునఱుకు లనునఱుకు
లును...మల్లుపు 3. ౬౯.
వ. ... లో వెలిగజ్జదుముకుచూరణనఱుకు మొద
లైనయిరువగలనఱుకులు...ప్రబంధ. 2౮.
గజ్జ. వి. (సం. కచ్చాః) కచ్చపు, లీటకులుపు.
నీ...గజ్జ, చిడుము నా ఖర్జుపు చెలఁగును...అం.
భా. ౨. ౧౨౯.
గజ్జయ(జ్జె). వి. తుద్ర ఘంటావిశేషము, ఒకవిధ
మగుచిలుగంట.
ద్వి. చెందమ్మిరేకులఁ జెనకుపాదములఁ, జెందినప
సిఁడిగజ్జయలు నందియలు. ద్వి. పరమ. ౧.
3౪ పా.
ద్వి. అంత నొయ్యన దోఁగియాడంగ నేర్చె, నంత
బంగరుగజ్జయలును...ద్వి. పరమ. ౫. 322.

ఉ. చక్కనితండ్రి పాదజలజంబుల గజ్జలు మ్రోయ
ముందుమా, చక్కి నటించు విప్రు దొకసారి
యూ నాడవు...ఉ. రా. ౧. ౧౮౪.
నీ...బురజ చిలుగంటమువ్వ గజ్జయన తుద్ర,
ఘంటావిశేషముల్ గన్నట్టుచుండును...అం.
భా. ౨. ౧౫౧.
జ: గజ్జగొలును.
గజ్జ. వి. వదము.
గజ్జపట్టు=మదింపు; అధిక మగు.
ద్వి. కర్తజాడ్యము మాని గావించురేని, మర్తం
బుఁ జెప్పెద మాఖ మొనర్చుటకు, గజ్జపట్టిన
యహంకారంబు పునుపు, రజ్జపు నాయుపుర
కమె యూఁకంబు, మనసు జ్ఞానమె యగ్ని...
ప్రభు. ౪. ౧౩౫ పా. ౧౯ పం.
గజ్జరేఁగు=మదింపు.
(శరదృతునర్జనము) గీ. ఆల్లు శోభిల్లె మంకెన
లుల్లసిల్లె, కాలకంఠరవాహంబు గజ్జరేఁగె.
పాండు. ౪. 32.
జ: గజ్జలాఁడు.
గజ్జరము. వి. (సం. ఖర్జూరః) ఖర్జూరము. (శ.ర.)
గజ్జలొఁడు. విణ. (గజ్జలు + అఁడు) గర్వి, మదించిన
వాఁడు.
వ అని యర్థముండు వల్లిన నాగజ్జలాఁడు మో
ఱకంబున మొగ ముడ్డంబు గదల్చి...హర. 2.
౬౧.
గజ్జగొలును. వి. (గజ్జ + గొలును) స్త్రీ పాదాఢరణ
విశేషము, పాఁజేబులు. (శ.ర.)
గట్టక. వి. ౧. పిండితోఁ జేసినజాప, అంబలి. (శ.
ర, ప్రా.) ౨. రేపనాగ్గము నూతి యుడించినపిం
డి. (చి. ని, ప్రా.)
గట్ట. వి. (సం. ఘట్టనా) సిద్ధనోటికి వేసి గట్టించెడు
బిరడ. (శ.ర.)
గట్టన. వి. (సం. ఘట్టనా) గట్టించుట. (శ.ర, వా.)

గట్టము. వి. గట్టిది.

చ. పరువు లిడంగ నాత్తు ఖురపాతములం గనకా
ద్రి చెంగటం, గర మువరంజిరామెరనుగట్ట
పునేలలు చూర్ణితంబులై, ఖురళికలట్టయాట
బలఘాటకకోటికి నేదదేఱఁగాఁ, బొరలుటక
య్యెడం వెదకఁబో వలదయ్యె రజఃప్రదేశ
ముల్. కవిక. ౨. ౧౦౦.

గట్టి. వి. (క. గట్టి) ౧. కర్కశము, కఠినము; దృ
ఢము.

నీ. కలిమిదిల్కలకొల్కిగల్పిగుబ్బలగట్టితన మె
టింగినయరస్థలము మెఱుఱు. దశా. ౫. ౪౬.

గీ. బుద్ధ నీగట్టిహృదయసంపుటముఁ దాఁకి, మంతి
తములయ్యె మరునంపకోల రెల్ల. నైష. ౮.
౧౩౯.

గీ. గట్టికటికి యనంగఁ గన్నట్టు దృఢము. ఆం.
భా. ౩. ౨౩.

౨. చిగు నైనది, సడలనిది.

క. అని పొగడుచు నొయ్యారపు, టుపున జడ
లల్లి జిలుఁగు లగుపయ్యెదలం, జనుకట్టు గట్టి
గట్టిగ, ననిమిషకాంతలు లతాంతహరణోత్సు
కలై. ముచు. ౩. ౮౩.

౩. గుల్కానిది; తఱచైనది, దట్టమైనది.

గీ... గట్టివరహ... శుక. ౩. ౫౦.

నీ... గట్టికమ్మిదుప్పటి... శుక. ౨. ౨౪౧.

౪. అధికము.

గీ. అట్టిశ్రీ పరస్వము చూచినట్టివారు, గట్టిపుణ్యం
బు చేసినయట్టివారు. విక్ర. ౧. ౧౯౭.

౫. నిశ్చితము, నిజము.

ఆ. ఇతనికడుపు వ్రచ్చి యిందిట్లు రత్నంబుఁ,
గాంచిరేని తనదుకడుపు వ్రట్టు, రుణక చంపి
పోదు రూరక విడువదు, కడుపు వ్రచ్చు పె
ట్టు గట్టితనము. కేయూర. ౩. ౩౩౧.

౬. దిట్ట.

నీ. వేదశాస్త్రంబులు వెదకి కానఁగ లేనిగట్టి వే

తలతోలఁ గట్టువడియె. భాగ. ౧౦౬. ౬౯౦.

వి. ౧. గట్టితనము, దృఢత్వము.

ఉదా: ఇనుపపెట్టెయొక్క గట్టికట్టపెట్టెను రా
దు.

౨. పొట్టు కానిగింజ.

(ఒలరామునిమాటలు) గీ. మాగధాధము బహుభా
న్యమర్దనమున, కేమి నోకలి నైకొంటి విడి
నిజంబె, యింక మీలోన గట్టి పొర్రేనుపా
చి, చెరుగఁ జక్రంబై చాలదె శ్రీహరికి. ద
శా. ౯. ౫౦.

౩. శౌర్యము.

ఉ. ముందర రాజుఁ బుచ్చి బలముగ గలము
బడి గోప్రజంబులకై, దండడివెట్టుకుడఁ ది
లుండక నడిపింపఁగఁ బంచి గట్టిమై, నంద
లు నింతకుకై వెనుకయై మొన రేర్చి చనంగ
... భార. విరా. ౪. ౧౮౪.

నీ ... కడిమి యుమ్ము కఱకు గట్టి కడిది. గీ.
నాఁగ శౌర్యాభిధానంబు గాఁగఁ జెలఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౧.

౪. ధృతి, ధైర్యము.

గీ... ఉడుటు గట్టి, దిట్ట మురిది బిగువు నాఁగ
ధృతికిఁ జేర్లు. ఆ. సం. మాన. ౫౩.

౫. కఠింక.

నీ. హరిహర బ్రహ్మమహామహావంబు లొక్కటిగాఁ
గఁ గరఁగినగట్టి యనఁగ. భార. విరా. ౨.
౨౪౧. (ప్రాతప్రతి, చి. ని. పా)

౬. బాలురు వ్రాసికొనుమ్రానిపలకలమీద హస్త
పాడి వసరు కలిపి పూయుపూత.

ఉ. దేవిత మామక్షీరసము తేటఁ బొసంగఁగ గట్టి
వెట్టియం, కావలి వ్రాముఁగాఁ దొడఁగె నెఱు
రసంపుటకాంతరంబునకై, బావిలుకాని
ర్యగుణముల్ హరిణాంకుడు ముత్రియెఱ
లం, దాపడముల్ రచించినవిధంబున యక్ష్
టికాముఖంబులకై. నైష. ౮. ౧౭౦. (మేమ)

పా- ప్రాత్ర ప్రతులపాఠమునుబట్టియు కట్టించు
అనుగుంటూరుమండలము వాడుకనుబట్టియు 'కట్టి
వెట్టు'గా గ్రహించి కట్టించు అనునర్థము చెప్పు
టమంచి దని తోచెడిని. కట్టించు=బొగ్గుపాడి
వనరు మొదలగువాని చేత-చలకకు-పూయుపూఁ
త. గుంటూరువాడుక.)

గట్టిగ (గా)=గ. కఠినముగా.

ఉ. గట్టిగ నుండుకొండలును...నీలా. ౨. ౨౩.

౨. శ్రద్ధతో, సావధానముగా.

క. అటు లేనియుఁ జెప్పెద నీ, పాటిపాటితలపోఁ
త లెల్లఁ బోవ నడుపు మా, రటముడుగు నెమ్మ
నము నొక్కటిగా నొనరించి గట్టిగా విను ము
ధిపా. పాండు. ౫. ౫౦.

౩. పూర్ణముగా.

క. ఇట్టిదినంబులు ముప్పది, నెట్టన పద్దజనకొ
క్కనెల యట్టి నెలలో, గట్టిగఁ బండ్రెండగు
నము, యట్టిసమయ నూలు బ్రహ్మాయుస్సు
నుమీ. వి. పు. ౧. ౭౧.

౪. స్పష్టముగా.

ఉ...వంశ మెల్లఁ బూతమ్మగు నీదుచర్య నని ధా
తపడంతియె యానతిచ్చె వ్యవృత్తున వచ్చి
తావకగుణంబులు చూచినయట్లు గట్టిగఁ. క
ళా. ౪. ౧౨౬.

క. చిట్టుములు పుట్టెదాఁ గను, పట్టికి నిటమీద
ధర్మ పథమున నిటులంబుట్టెడు నరుచి యటం
చుఁ, గట్టిగ జనములకుఁ దెల్పకై వడి దితి
కిఁ. దళా. ౩. ౧౦౬.

౫. బాగుగా అనునట్లు.

నీ. హిరవట్టిమధుమ లినుక నేల లటంచు గట్టి
గా నడుగులు పెట్ట వెఱుము. దళా. ౧. ౨౭౨.

౬. నిశ్చితముగ.

క. అట్టియుపాయము నీకుం, దట్టిన నృపుపాండు
మాట దలఁపుము లేదా, గట్టిగ నీమగఁ దెఱిఁ
గిన, యట్టియినను సిగ్గుపాటు లాఁగద చెలి
యా. హంస. ౨. ౧౨౭.

౭. నిశ్చలముగ, కదలకుండఁగ.

క. తగ మేహనంబుపై స, వ్యగుల్గు మిడి దానిపైఁ
దదన్యం ఓడి గ, ట్టిగఁ గూర్చుండుట యోభ,
వ్యగుణా మోక్షాననాఖ్యమై పెంపొందుఁ.
కళా. ౫. ౧౫౭.

౮. రూఢము.

ఉదా: వద్యము గట్టిగా రారేదు.

౯. క్లిగరగా.

ఉదా: గట్టిగా మాటలాడినఁ గాని నాకు వినఁబ
డదు.

గట్టివై నుడి=ప్రాథ.

గీ...గట్టివై నుడియుఁ బ్రోడ యనఁగఁ దగుఁ బ్రాథ.
సాం. ని. మాన. ౧౩.

గట్టివాఁడు=దిట్ట, సమర్థుఁడు. (మహాత్మ్యమహాదర్శ
కరూపము 'గట్టిది')

౭. గట్టివాడ వగుటఁ గార్తుకనిపుణు, గలుగుట
శరవిద్య ఘనుడ వగుట, ధైర్యశాలి వగుట
శౌర్యసురీణుడ, వగుట ని న్నెలుంగనయ్య
నేను. రామాయమాత్యకృతగయోపాఖ్యాన
ము. ౨౭.

ఉదా: వాఁడు గణితకాస్త్రములోఁ జాల గట్టివాఁ
డు.

జ: గట్టిపాటు, గట్టివ, గట్టివా, గట్టివాతనము, గ
ట్టివాయి.

గట్టించు. స. క్రి. (✓ గట్టి? క. గట్టిను.) గట్టన
చేయు.

నీ. గండపుఁబాడి వైచి గట్టించి యందుపై నెల
రాలఁ గట్టిననెలవునందు. యయా. ౫. ౯౮.

గట్టినబోది. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

నీ. చిడుగు డువ్వలపోటి చెండు గట్టినబోది యల్లి
యవ్వనఁబట్టె లప్పళాలు. కాళ. ౩. ౩౩.
ప్రబంధ. ౬౧౩.

గట్టిపాటు. అ. క్రి. (గట్టి+పాటు) గట్టిపడు, బె
దరుతీలు.

గీ. వాడు నానాటి కభివృద్ధి వలన బెరిగి, కా
కలను జేటి గడి మీటి గట్టిపాటి, రాలుగాయత
నాన బేరజపుదారి, నాది తేటియు బలుగుంట
మరి యయ్యె. హంస. ౫. ౧౧౦.

గట్టిలు. ఆ. క్రి. (సం. ఘట్) సమూహం, సంభవం
చు, ఘట్టిలు.

ద్వి. పెట్టికె గర్తంబు తిట్టు జేవరకు, గట్టిలై నింతి
య కావున మహియు, భక్తుని మ్రంగినపచ్చిర
క్కనుఁడు, భక్తుని జంపఁ బాల్చుడుమానగాఁ
డు. బస పు. క. ౬౪౩ పం. (వయోగాంత
రము కనఁబడలేదు.)

గట్టివ = గట్టివా.

విణ. (ఘర్జనఁడు.)

ఉ. గట్టిఁచేతలుం బసలుఁ గల్గితనంబులు నీవు పు
ట్టఁగాఁ, బుట్టినవి...పారి. ౧. ౧౨౭.

గట్టివా. విణ. (గట్టి + వా) ౧. మాటకారి.

(కార్తవీర్యార్జునుని క్రీడావర్ణనము)

గీ. గట్టివా యొక్కతె సహస్రకరునిమీఁదఁ, ద
ఱుమ గార్కొనునైవాలరమము నించి, తలఁ
ప నిది యొక్కటియె యముక్తం బటంచు, వి
భుఁడు చిలువవృత్త నవ్వ నవ్వించె నఖిల. ఉ.
రా. ౩. ౨౧౫.

౨. కఠిన మైనవాక్కు గలది, పరుష మైనవాక్కు
గలది; ఘర్జనాలు; దుష్టురాలు.

గీ. తదిలి పలుమఱుఁ జెవులు చీఁదఱిగొనంగ, బిట్టు
మొరసెను పర త్రాగినట్టు లిట్టి, గట్టివాజాడ
లెట్టుగాఁ బట్టుపడియె, బెట్టుగా నిన్ను వెనఁ
జెఱఁ బెట్టియిడను. నీలా. ౩. ౨౯.

మ...లోఁ దాల్చి యూ, డనిఁబాడం బులకాంకు
రంబు లొనకూడం గట్టివాయుంతి వే, చని
యవ్వాకిటి కడ్డమై నిలిచి కాంతం బట్టఁగాఁ
బోయినక. సారంగ. ౨. ౯౩.

చ. ఉడుగక బుత్తిముత్తు లిడ నోపి యొడ శ్లఱ

లేక యుండఁ గాఁ, గడు నెదలోఁ దలంచుకొ
ని గాటపుమక్కువఁ బ్రోదిసేయున, యొడమ
నిఁ బాసి యాగడపుటోజుల ద్రిపురునట్టిగ
ట్టివా, పడఁతుక యెయ్యెడక దలకుఁ బాసె
వెండుక గాదె యెన్నఁగక. ఆచ్య. రా. ౨
యో. ౭౨.

౩. దుష్టుఁడు.

దండకము...కన్నతొల్పొట్టెనిం బట్టి యిట్టి
గా బిట్టు దట్టింపుమఁ జెట్టులెట్టుబట్టి
వారక్కను న్నెక్కనుం బైనపేరుక్కలోను
క్కు గంబంబునం బుట్టి గిట్టింపవా...ఆచ్య.
రా. యు. ౧౬౧.

౪. దిట్టఁడు.

సీ. వెనుఁబాఁచపేరు వేసినగట్టివా కుంభిరైత్య
వశోధనైధవ్యవాయి. వరాహ. ౬. ౮౯.

వి. ఘర్జస్త్రీ, గట్టివాయి.

సీ. గట్టివా జంత తాఁగ గయ్యో యనఁగను ఘ
ర్జయోపాభిధ దోఁచుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౧౭.

గట్టివాతనము. వి. (గట్టివా + తనము) గయ్యోత
నము, ఘర్జయము.

వ. వెంట వెంట వచ్చునిజచ్చాములంగని తప్పునం
త నంతఁ జూపెట్టుక వచ్చుకొంటితేమికిం
టులని యచ్చట్టున గట్టివాతనంబు గనుప
ట్టఁ దమనేరమి వారిపై నాశోపించి...చం
ద్రా. ౫. ౬౩.

గట్టివాయి = గట్టివా.

వి. (ఘర్జస్త్రీ, గయ్యోలి.)

క. వంచాడించక తాలిమి, డించక దిగు వెడలి
దల్లిడించక మదిలో, నించుక యెను దాఁజ
లి, యించక యాగట్టివాయి యిట్లని పోకక.
సారంగ. ౩. ౨౦౬.

సీ. గట్టివాయి యనంగ గయ్యోలి యనతాఁగ

న ధూర్త సతికి నాహ్వానము లమరు. ఆం.
సం. మాన. క. సాం. ని. మాన. ౫.

గట్టివాలు. వి. ('గట్టివాలు' అని క. ర. కాని భా
రతాదులపెక్కు ప్రతులపాఠమును బట్టియు, క
న్నడమును బట్టియు 'గట్టివాలు' అని గ్రహింపఁ
బడినది-క. గట్టి=పరిమళ ద్రవ్యములయందు. ప
ల్లి-స్త్రీ ప్రత్యయము. గట్టిల్లి=నైరంధ్ర, గంధ
కా రిక.) నైరంధ్ర జాతిస్త్రీ, పరులయింట నుండి
గంధపుష్పములచే నలంకరించునస్వతంత్రస్త్రీ; గం
ధపుష్పముల నమ్ముస్త్రీ.

ఆ. ఏను గట్టివాలువాన నా కెవ్వరు, కడుపుపూడు
వెట్టి కట్టఁ జీర, యిచ్చి సాకతమున నేలుదు
రట్టివా, రలకుఁ బనులు నేసి మెలఁగుబుద్ధి.

క. వచ్చితి ... భార. విరా. ౧. ౨౯౨, ౨౯౯
సీ. గట్టివా లై లక్ష్మి గై నేయుచున్నది చేరి యంతః
పురస్త్రీజనముల. కాశీ. ౭. ౫౭.

(కుబ్జ అనినమాట) మ. కలపం బెవ్వరు గూర్చి తెచ్చి
నను నీక్కం బొల్లఁ జెల్లపప్పుడుకొ, జలకంబా
డి మదాగమంబ మదిలోన న్వాఝుక గంసుం
డు రా, జెలమికొ మెచ్చినగట్టివా లిది యనకొ
హృద్యక్రియావిద్యుఁ బే, శలనై యుండుదు
... హరి. పూ. ౯. ౨౦. కాశీ. ౨. ౧౮౬.

గీ. ఏక జాతి సుమంబు లనేక జాతి, కలిత సుమనఃక
దంబముగా నొనర్చి, పలచి తరితీపు పుట్టించి
పిలుతు రధి, గట్టివాలు పడంతు లప్పట్టనమున.
తపతీ. ౧. ౬౧.

చ. దల మగుచంద్ర ఖండములు దారలు సాంకవ
మొప్పుపాణిపా, టల మగుదంతపుంగరపంబు
శశాంకుఁడు గుంతు మైనచీ, గలజిగి కెంపుగా
బయటిరథ్యల నొప్పుదు రిందుకాంత వే, దులప
యి సంధ్యయే బహుతఁ దోఁచె నన న్సురి గ
ట్టివాల్సకుల్. ఆము. ౨. ౨౩. చంద్ర. ౧.
౩౬.

గట్టు. వి. ౧. పర్యతము.

ఆ. గాడ్డు వేల్పుపట్టి గట్టెక్కి యుక్కునఁ, జూ
చె నూటి నేటితోటిమగని, భావి నేతు వచ్చు
పడ లంకకడనును, నూత్ర పట్టుమాడ్కిఁ జూ
డ్కి వెలుగ. రామా. ౬. ౯౨.

సీ... గట్టు నాఁ దీరనగంబు లలరు. ఆం. భా. ౩.
౫౩.

౨. తీరము, ఒడ్డు. ఆం. భా. ౩. ౫౩.

గట్టులమెకిమిఁడు=అద్ది రాజు, హిమవత్పర్వత
ము. రామ. ౨౧౩.

గట్టురాజులుఁడు=శివుఁడు. రామా. ౧. ౪౩.

గట్టుచాటునిక్షేపము=పర్వతము క్రింద నుండుని
ధి. (అసాధ్యము, వశము గానిది అని భావము)

గీ. జనమనోరమ ధాన్యమాలిని గళాప, తియుఁ ది
లోత మ పూర్వదిత్త యుఁ బ్రమోహి, మొ
దలుగా నింతులకుఁ జింత యెదవె నతని, చిత్త
మది గట్టుచాటునిక్షేప మనుచు. కవిరా. ౩.
౪౨.

జ: గట్టుఁ ద్రిమ్మరి, గట్టుతాలుపు, గట్టుదాను, గ
ట్టుపట్టి, గట్టురాచూలి, గట్టులరాయఁడు, గ
ట్టులతొడు, గట్టువిలుకాఁడు, గట్టువిల్తుఁడు,
గట్టాచూలి, గట్టనూఁడు.

గట్టుఁ ద్రిమ్మరి. వి. (గట్టు + త్రిమ్మరి.) మల త్రిమ్మ
రి, వానరము, కోఁతి.

క. ఉమ్మలిక యుడిగి తద్దయు, నెమ్మదితో నుండు
మిపుడు నీ చెంతకు నీ, ర మ్మెదవఁగ నగ్గట్టుం,
ద్రిమ్మరి మొన గానిఁ బట్టి తెచ్చెద నెలమికొ.
అచ్చ. రా. సం. ౧౨౨, ౧౧౨.

గట్టుతాలుపు. వి. (క. క-గట్టు + తాలుపు) నగధ
యఁడు, విష్ణువు.

సీ. మశకపంక్తులయట్లు మార్త యధ్ధతిఁ జూప గ
ట్టుతాలుపు చెట్టు బెట్టుఁ జెందె, మకరనైఖిరి
నైరినికరంబు చెలరేగ వనజనాభుఁడు వాధి
వహి వహించె. ఉ. రా. ౨. ౫౦. ('గట్టుఁదా
లుపు' ముద్రి)

గట్టుదాయ. వి. (గట్టు + దాయ) గోత్ర భిత్తు, దేవేంద్రుడు.

గీ. బమ్మయ ప్నేర్చి యజ్ఞగబంటుమీఁద, వైవనది సంపఁ జాలక వానిఁ గుదియఁగట్టి వైచిన మే నల్లఁబట్టివైచి, తండ్రికడ నిర్వై గట్టుదాయ నూఁడు. అచ్చ. రా. సం. ౧౩౨. (గట్టుదాయనూఁడు=ఇంద్ర జిత్తు.)

గట్టుపట్టి. వి. (గట్టు + పట్టి) ౧. మైనానుఁడు.

సీ. గట్టుపట్టినిఁ జెట్టుపట్టి చట్టుప లేలినట్టి జెట్టినిఁ గ్రోలుదిట్టతపము. ఆచలా. ౩. ౪౧.

౨. పార్వతి. వరాహ. ౯౫౮.

గట్టురాచూలి. వి. (గట్టు + రాచ + చూలి.) హిమవత్సుత్రి, పార్వతి.

దండకము... ఈశునిల్లలవై యున్నయాగట్టురాచూలివి న్నివ కావే... రాజ. చ. ౨. ౮౯.

గట్టుల(ట్ల)రాయఁడు=గట్టులఁజేడు. సాం. ని. స్థా. ౫౫.

గట్టుల(ట్ల)జేడు. వి. ($\sqrt{\text{గట్టు}}$) హిమవంతుఁడు, నగాధిపుఁడు. (శ. ర.)

గట్టువిలుకాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{గట్టు}}$) శివుఁడు. అచ్చ. రా. సం. ౧౫౨.

గట్టువిలుతు(ల్లు)ఁడు=గట్టువిలుకాఁడు. ఆం. సం. దేవ. ౬.

గట్టాచూలి=గట్టురాచూలి.

కా. ఎట్లా శేషుఁడు పోతరించి సభలో నెగ్గాడె నారత్న మీఁ, డట్లా వాసుకితక్షకాదిధృత రాష్ట్రహత్యకర్తృటకుల్, చుట్లా నిల్తురు గాక నన్ను సమరక్షణికి విజృంభించి యా, గట్లాచూలివిభుం డెదిర్చిన నహంకారంబు వారిం చెవక. కై. భా. ౭. ౯౨.

(ఇట్లే 'గట్టఁజేనిబిడ్డ' ఆం. భా. ౧. ౪౦.)

గట్లనూఁడు. వి. ($\sqrt{\text{గట్టు}}$) గోత్ర భిత్తు, దేవేంద్రుడు.

(ఇట్లే గట్లగొంగ.) అచ్చ. రా. య. ౪౭౪, కిష్కిం. ౮౬.

గడ¹. వి. (సం. కాండః, క. గ. డె.) ఇక్షురంభాదికాండము.

సీ. ఇక్షుదికాండాఖ్యు యెసఁగును గడ యన... ఆం. భా. ౨. ౭౫.

సీ. కమలపుపాశంబు గాలాపుద్రాడుగాఁ గాలో గ్ర దండంబు గడయుఁ గాఁగ. కు. సం. ౧౦. ౫౩౫.

సీ. పరిభూతచిసపద్మ భాతులు చేతులు కడలికాయుగళంబుగడలు దొడలు. భా. రా. సం. ౧౫౩.

౨. యుద్ధసాధనవిశేషము. (ఈఁటె ?)

సీ. విరివియై మేఘముల్ పెరిగినచ్చినశోక ఘన పతాకలతాంగములు హత్తి, నెదురుపాదల్ పేర్చువిధమునఁ గనిపించుగడలపాఁజలు న మగ్రముగఁ గూడి. విజ. వి. ౩. ౧౫౨.

గీ. గడలపాఁజలరొద లిరుగడల జలఁగ, దొరల నందఱ మన్ననల్ దొరల ననిచి. సారంగ. ౨. ౧౯౦.

౩. ఓడకంబుము, తెరచాఁపకోయ్య.

క. గడ కట్టినయోడపగిది ... శివయోగసారము. ౨. ఆ. (శ. ర.)

జ: గడచీల, గడసాదన.

గడ². వి. (సం. ఘటా. ప్రా. ఘడ.) సమూహము.

సీ. మక్కువఁ దేకువ దక్కి లోఁ దవిలి యాడె డుచక్రవాకపుగడలతోడ. నిర్వ. ౮. ౫౩. (శ. ర. పా.)

గడ³. ప్ర. చేర్పాదులకంటె వచ్చు నొకానొక్క త్రవ్వత్యయము. (చూ. అత్తుగడ, చేరుగడ, మొ.)

గడగడ. వి. (త. కడకడప్పు) వడఁచుట మున్నగువానియం దగుఅనుకరణము.

క. గడగడ వడఁకెడు మేన, న్నిడువెంట్రుక నెట్ట... ఉ. హరి. ౬. ౯౬.

ద్వి. కూటమి నొకజోడుతోడై యున్న, నాటి
సఖ్యము వది నాటి ప్రేరేప, గడగడ వసు
దేవుకడ కేగ నతడు. అ. మ. క. ౧. ౨౬
పా. (వడివడిగా వెడలు అని భావము.)

గడగడపటచు=వణకెంపు జేయు, భయపెట్టు.

ద్వి. కనక రేఖాకాంతి గడగడపటచు, తనవల్లిక
యు పీఠఁ దలపించు నెలుగు. రం. రా. ఉ.
౭౦ పా. ౭ పం. (ఇట బౌద్ధమ్యమును తెలు
పును.)

జ: గడగడలాడు.

గడగడలాడు. అ. క్రి. (గడగడలు + ఆడు) వ
డడు.

ఉదా: వాడు నన్ను జూచిన గడగడలాడును.
(శ. ర. వా.)

గడచీల. వి. ($\sqrt{గడ^1}$) ఏతపుబానయం దమర్చి
యుండెడుదండెపుఁబీటలు తగుల్పుటకు గడతల
నుండెడుచీల, కుండ గట్టెడువోట ఏతపుగడకొన
కు అమర్చుచీల. (శ. ర.)

గడన¹. వి. ($\sqrt{గడించే^1}$. సం. ఘటనా) సంపాద
నము, ఆర్జనము.

క. గడన గలమగనిఁ జూచిన, నడుగులకును మ
డుగు లెడుదు రతివలు తమలో, గడ నుడుగు
మగనిఁ జూచిన, నడపీనుఁగు వచ్చె ననుచు న
గురువు నునుతీ. సు. శ. ౪౩.

క. నీ పీవైష్ణవు పిటునిం, గావించిన లం జెతనపుగ
డన విడిచెదన్, గావింప లేకయుండిన, నీవు
న్విడిచెదవె యనిన నెలఁతుక యొప్పెన్.
వైజ. ౨. ౩౦. బహు. ౫. ౪.

గడన². వి. ($\sqrt{గడించే^2}$. సం. గణనా) ౧. ఎన్ని
క, లెక్క.

పీ. లక్ష్మించి మలయశైలముఁ దేఁ డని కాని గం
ధసారమునకు గడన లేదు. జై. భా. ౫. ౧౬౭.
౨. స్తోత్రము.

ఆ. అనిన శార్దూరసము మనమున నడకంగఁ, బడ
గ యెత్తునురగపాలురేఖ, నెనయుఁ జేతిపారె
గొని ప్రేసె బతి పేడి, గడన యుడుగు మన్న
నుడుగ వసుచు. భార. విరా. ౫. ౨౫౯.

౩. దొంగమేపు.

గీ... గడన యనఁగ, లంప మన దొంగమేపు చెలం
గు నభవ. ఆం. భా. ౩. ౩౫.

గడనకత్తె = గడనచేడియ. (శ. ర. గడన¹ + కత్తె)

గడనచేడియ. వి. (గడన¹ + చేడియ) బోగముది,
వేశ్య.

గీ. వొరలు మన్నులు చెలులు బందుగులు జెట్లు,
బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్పు లువై గాంధ్రు, గ
డనచేడియ లూడిగీర్త గాణ లాజ్ఞ, బాఁపన
య్యలు దీర్పరు ల్బలసి కొలువ. నీలా. ౨.
౪౯.

గడనము. వి. (క. గడన) గడ, సమాహము.

క. పిడుగు లయి తాఁకు నలుగడ, జడనిధులై ముం
చు గోత్రశైలములై పై, పడుఁ జదియఁ గా
రుమొగుసుల, గడనములై కప్పఁ బన్నగము
లై చుట్టున్. కు. సం. ౧౨. ౯౬౩.

గడప = కడప. వి. దేహి, ద్వారముయొక్క క్రింది
కమ్మి. (వా. చి. ని. శ. ర.)

నీ... గడప యన దేహానీసంజ్ఞ యడరు నభవ. ఆం.
భా. ౨. ౧౭.

గడబడ, గడిబిడి. వి. (హిం. గడ బిడ్.) ౧. ఆ
ల్లరి. (శ. ర.) ౨. తొందర, బాధ. (బ్ర)

గడము. వి. కుండ లోనగువానిమూత, గడి.

గీ ... గడి యన గడంబు, నాఁగను ఘటాదికపి
ధాన మా గిరిశ. ఆం. భా. ౧. ౭౬.

గడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. తెర. ౨. వెలుగు, కం
చె. ౩. అగడ్త. ౪. విఘ్నము. ౫. గండచేఁచు.
౬. ఒకానొకదేశము.

గడలవణము. $20 = \text{గడోత్తము}$.

గడవం(మం)చె. వి. (శ. ర-గడ¹ + మంచె? -

పిం. ఘోంఁచి.) మూటలు మున్నగునవి పెట్టుట
కై కోర్లు అమర్చినచట్టము.

గడసాదన. వి.(గడ¹ + సాదన) సాము, వ్యాయామ
ము. (శ. ర.)

గడసియ. వి. గ. అటుక. ౨. మచ్చు, మిడ్డె. ౩. మ
దురు. (చి. ని.)

గడసిల్లు. అ. క్రి. కడనుండు, చివర యగు? (గడిసి
ల్లు = శ్రుంగు? చూ. గడిసిల(బడు)

సీ. ఎవ్వఁడు వింధ్యాద్రి నిట్టింతులింకించె గంభీ
రహంకారగర్జనమున ... గడసిల్లునర యొ
డ్డగడ వైన నెవ్వఁడు త్రానుపైఁ గల్గెచంద
మున పంచె. భీమ. ౨. ౭౭.

గడసె. వి. గ. గడసియ, అటుక. (అప్ర - శ. ర.)

గడి¹. వి. (క. గడి) గ. సీమ, పాలిమేర; సరిహద్దు;
మితి, మేర.

క. పాలిమేరన గడి యనఁగాఁ, బాలిమేర యన
నెల్ల యనఁగఁ బోలును సీమా, స్థలనామధేయ
ములు... ఆం. భా. ౨. ౨౪.

క. పరఁగును నచ్చుట వాహిని, విరజ యనఁగ మి
గుల నొకటి విమలామృతని, ర్భరపూర్ణ యగు
చు నది గడి, పరమపదమునకు భవప్రపంచం
బునకు. పరమ. గ. ౨౪.

క. అడవులు గడిదేశము లవి, దడములుగాఁ బెం
పుమా... ఆము. ర. ౨౫౬.

ఆ. కలగి తేటకోడు గడి దప్ప వెఱచును, సీ
టికుప్పనీరు నేటుమనను. ఆచ్చ. భా. ర.
౫౮.

చ. ఎదిరినయోబకొరినరసేంద్రునికీర్తి నిజాంతు
పంక్తికి, మదనవిరోధి భీతుఁ డయి మా
ర్గొన కేగినఁ దద్రథంబు ద, తన్నదనము నా
క్రమించి రభసంబున నావృషభాధిపధ్య

జా, నెదకఁ జామి యబండముల వే నెద
లెం గడి లేనియీనునక. నరస. ర. ౬౭.

౨. చదరంగపుబల్ల మున్నగువానిమీఁద గీచినయి
ల్లు.

ఉదా: చదరంగపుగడి.

౩. దరి, సమాచము.

క. తరుగుల్పాదులమటువునఁ, దరతరమ చలించి గ
డికిఁ దారుచుఁ బురసం, హరు నెయిదఁ జొ
చ్చెఁ గాముఁడు... తు. సం. ౫. ౪౯౩.

ర. కుండ లోనగువానిమూత, గడము.

గీ... గడి యన గడంబు, నాఁగను ఘటాదికపిఠా
న మా గిరీశ. ఆం. భా. గ. ౭౬.

౫. (రెండురెండుపకుపులకు) ఒక్కొక్కకాలుచే
ర్చి వేసెడిబందము. (చూ. గడిత్రాడు)

౬. మర్యాద, కట్టుబాటు.

గీ. వాఁడు నానాటి కభివృద్ధి పఱలఁ బెరిగి, కా
కలను దేటి గడి మీటి గట్టిపాటి, తాలుగా
యతనాన చేరజపుదారి, నారితేటియు బలు
గుంటవారి యయ్యె. హంస. ౫. ౧౧౦.

జ: గడికాళ్లువేయు, గడిత్రాడు, గడిదేబు, గడి
దొంగ, గడిపోతు.

గడి² = గడి. వి. దుర్గము, కోట. (చి. ని.)

క. ఆబొబ్బిలిగడిపైతెఱఁ, గా బురుజులపై నెసం
గునాగ్నేయకళా, క్షీబదయోమయ మైనయ,
రాబాసాం పన్న నెన్నరా దెవ్వరికె. రం
గా. ౨. ౨౭.

గడి. సం. వి. ఇ పుం. గిత్త, కోడెమాడ.

గడి(యి)ంచు¹. స. క్రి. (సం. ఘట్). గ. సంపా
దించు, ఆర్జించు.

ద్వి... నూటపదార్లు, గడియించి యాపనకాలంబు
నందు. ద్వి. సారంగ. ౨. ౬౮ పా. ౨౩ పం.

చ. పుడమి సమస్త వర్ణములపొల్లును నీలుపు దప్పి
లంజెలై, పడిచి గండింతు రథములు... వరా
హ. ౯. ౧౨౬.

ద్వి.గోచి గట్టిన నాటంగోలె బీనుఁగుల,మోచి
గడించిన మూలధనంబు...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౮౮౮ పం.

౨. కల్పించు.
మ... దో,నము సు మైందు నిరాపనిందలు గడిం
చక...సారంగ. ౩. ౧౨.

చ. అటు దలుఁ డొర యెంతటిమహాత్ములు మిర
లు నాదుమీఁదనా, కటకట మీవచోరచన
కాశల మోఘవనప్రపంచసంఘటనఘరీణ
యన్న నగి కామిని యిం దిపు డేమి గాంచి
యీ,కిటుకు గడించి పల్కె డెఱిఁగింపుము
కల్గిన నాకు నావుడుక. కళా. ౫. ౩౮.

జ: గడన¹, గడనక²తై, గడనచేమి.

గడి(యి)ంచు². స. క్రి. (సం. గణ) గణన సే
య, పాటించు.

క. వెడఁచెరువు లివటఁ జెల్లవు, పుడమి నహహ
దొంగ లానపాడిచినఁ గోకల్, విడుతురె
గడింతునే యెక్కడిగతిమా లినపికాచికవొ
సీమాటల్. కళా. ౩. ౧౯౩.

ద్వి.పదు గని యిది యేమి గడియించె దీవు,జడుఁ
డ నెట్లయితి పీళ్ళరునిఁ గొల్చియును, బరమా
త్తు గురునిగాఁ బడసి దుర్మరుల, గురులని త
లఁచుట నరకంబు గాఁడె. బస. పు. ౧. ౨౨౮పం.

గడికాళ్లువేయు. స. క్రి. ($\sqrt{గడి^1}$)-రెండు రెం
డు పశువులను-ఒక్కొక్కకాలు చేర్చి లంక
వేయు.

ఉదా: ఆవులను పాలములో గడికాళ్లువేసి రా.
(శ. ర.)

గడితపడు. అ. క్రి. (గడితము + పడు) గట్టిపడు,
ఘనీభవించు.

గీ... వలరాచమేపుడుకంటివేల్పు,జడలలోనుండి
వడియును గడితపడిన, తేటవేలుపుటేటిపె
న్నీటిబొట్టు, లనఁగఁ జాక్కలు కనుపట్టె...
యయా. ౨. ౭౧.

గడితము. విణ. (సం.ఘటితం. ప్రా. ఘటి అ) ౧.ము

దు గైనది, మోటుది; చిక్క-నిది, తఱు చైనది.
సీ. గడితంపుటెలుఁగుతో ల్కొన్న నొప్పురుబ
లుతేరు వేయి మాపులు వహించు. హరి. ఉ. ౭.
౨౧౩.

సీ. పచ్చియేనికతోలుపచ్చడంబుఁ ద్యజించి గడి
తంపుఁబట్టుపచ్చడము గట్టు. హర. ౫. ౫.

సీ. మండబాజుల క్రింద ద్రిండు గా బిగియించి గ
డితంపుమడుఁగులు గట్టి నారు. నైష. ౭. ౬౩.

౨. అధికము, మిక్కుటము; పెద్దది.

క...పదివేలముద్దుఁడలిరుంబోడు, ల్లలిగెద రిటు
వలె గడితపు,వలవంతం జెంది కంద వలదు నృ
పాలా. రసిక. ౩. ౧౫౧.

గీ...జగములు గడితంపుఁగనికరంపుఁ,తెంపు రా
ణింప నెపుడు పాలింపుచుండు. రసిక. ౧. ౨.

సీ. గడితంపుఁగిల్లడ కటిమండలంబునఁ బుడఁటం
గుల లాస్యకలన నెఱుప. రసిక. ౫. ౧౩౩.

క. బెడిదపుటడిదముఁ గైకొని, గడితపుటాఱు డు
స్సి వాఁడిఖడ్గముచేతక... జడ గోసి య
తండు వేగ చనియె లతాంగీ. శుక. ౨. ౨౨౩.

వి. ౧. తఱుచు, బాహుళ్యము.

క. విడుతలగడితము తోలుకరి,పిడుగులబెడిదం
బు చిలువపిండులవడియుక. అచ్చ. రా.యు.
౩౨౫.

౨. సాంద్రతము, చిక్కన.

క. పడఁతుక యొక్కతె పోఁగుల, గడితముగల
చల్వనల్వ గైకొని...పార్వ. ౫. ౧౨౮.

౩. ముదుగుఁదనము, మోటుఁదనము. (శ. ర.)
జ: గడితపడు.

గడిత్రాడు. వి. డా. ($\sqrt{గడి^1}$)-రెండు రెండు పశు
వులను-ఒక్కొక్కకాలు చేర్చి లంకవేసెడుప
లుపు. (చి. ని, శ. ర.)

గడిదల. వి. ఒకవిధ మైనయాయుధము.

క...కూలిరి గడిదలలు దాకి కుంభినిమోదక.

కు. సం. ౧౧. ౬౯౬.

వ...గడిదల లూని జలిపించియును ... ప్రబంధ.
2౮౮.

గడిదేలు. ఆ. క్రి. (గడి¹ + లేలు) నిపుణుడగు,
ఆరిలేలు.

గీ. ఆరిలేలు ననం గడిదేలు ననగఁ, గసిమనం
గె ననంగ నాఖ్యలు దనర్చు, నిపుణుడయ్యె
నటంబును...ఆం. శే. 3౫.

క. వెడవెడ దుర్వ్యవహారపు, నడవడి గడిదేటి గు
రుజనము శిక్షింపక, గడుసువడి విప్రతన
యఁడు...పాండు. 3. ౧౪.

గీ. జాఁబిద్యలఁ గడు గడిదేటి యామి,టారి వి
డివడ్డమరులేజిదాడి మీటి. శుక. ౨. ౧౦౧.

గడిదొంగ. వి. ($\sqrt{\text{గడి}^1}$) గడిదేటినదొంగ, నిపు
ణుడగువోరుడు. (త్ర)

గడిపోతు. వి. (గడి¹ + పోతు) ఆఁబోతు.

ద్వి. ఉడుగక వాతఁ గ్రొవ్వలుకంగఁ గుడిచి,
గడిపోతువలె మేనికండలు వెంచి. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౫౫౮ పం.

గడియ¹(డె). వి. ౧. అర్థశము, తలుపునకు నడ్డు
గా వైచుకట్టి.

సీ...అర్థశాఖ్య, గడియ నాఁ దగును...ఆం.భా.
౨. ౨౨.

గీ...తలుపు, మూసి గడియ బిగించెద మోసపోక.
శుక. ౨. ౧౨౨.

గీ. అతివ బంగారునజలోని కరిగి మిగులఁ, బెరుఁ
గుసిబ్బితచే గడఁ బెట్టుకొనియె. యయా. ౫.
3౪.

గడియలుపడు = గడియలు వేసినట్లుగు.

క. ఉడుగనివస్తులఁ జెవులను, గడియలుపడ మే
ను పడక...పాండు. 3. ౧౦3.

గడియ²(డె). వి. (సం. ఘటిక) ౧. ఘటిక, ఇ
రువది నాల్గునిమిషములకాలము.

గీ. గడె గడియ నాఁగ ఘటిక యా...ఆం. భా.
౧. ౯౫.

చ. గడెలు పదాలు చెల్లె ననఁగా విని...కువల.
౨. ౪2.

౨. ముహూర్తము, అల్పకాలము.

గీ. కంతుకత్తు జయించెద గడియలోన. దళా. 3.
32.

గీ. గడియతడవులో బొడిపాడిగా నొనర్చె. హ
రి. ఉ. ౬. ౧౯౯.

జ: గడియకుడుక.

గడియకుడుక. వి. (గడియ² + కుడుక) గడియ

ను చెలువుపాత్ర విశేషము. (ఇది అడుగున చిల్లు
లు గలిగియుండి తేలికగా నుండును. ఇది నీటి
లో తేలి విడువఁగా క్రిందిచిల్లులనుండి నీరు పో
సికొని ఒకగడియనేపటికి మునుంగును. దీనిబట్టి
పూర్వము కాలమానమును దెలిసికొనెడివారు.)

ఆ. గడియకుడుకభంగి గ్రహరాజు జలధిలో, వ్రా
లె...ద్వా. ౪. ౨3౯.

గీ. గడియకుడుక మునుంగుట గని గురుండు, తె
ల్లవాఁడు నని పఱతెంచి పలుక. కువల. ౨.
౧౨౫.

గడియారము. వి. (క. గడియార. త. గడికారం.

తు. గడియాళ్) గడియలు తెలుపుచుంత్రి విశే
షము; కాలము తెలుపుచుంత్రి విశేషము.

మ. ఉడుపిథికి శిఖరావలంబి యగునంధ్రోర్వీ
శుమోసాలపై, గడియారంబున మ్రోసె రెం
డెనిమిదుల్ ఘంటాఘణాత్కారముల్...
క్రి. డా. ౧౫౫.

ఉ. ఆనలినాయతాత్మగడియారమునం దభిసా
కాజిఘాం, సానిరత ప్రసూనశరచాపగుణభ్య
నులో యనంగ ఘం,టానినదంబులయ్యెడవి
నంబడియెం గుపితాబ్జలోచనా, మానసముల్ప
లింపఁ బ్రథమప్రహరాపగమప్రకంఠురై.
పారి. ౨. ౫౦.

ద్వి. ఒక్కొక్కగడియ కొక్కొక్కపండు వ్రాలు, న
క్కజం బగు గడియారవృక్షములు, ఒక్కొక్క
గడియ కొక్కొక్కమాటు చెలగు, నక్కజం
బగుగడియారచైలములు. బస. పు. 3. ౧౦౦౫,
౧౦౦౬ పం. (ఇట్లవృత్తియందు 'ము' వర్ణలో
పము.)

(శ్రవ)గడియారము పండ్రెండుగంటలు కొట్టినది.

గడిసిల(బడు. అ. క్రి. (ట్రామ్మ) భారాదులచే
క్రంక్షబడు. ('గరిసిల(బడు' అని త్రా)

సీ. ఇగురుమేతల నొగ రెక్క గోకిలకును వడి
ట్రామ్మ గడిసిల(బడియె నేని... గీ...బట్టబ
యలగు గర్వరేఖ, విషమసాయక...పి.శకుం.
3. ౧౯౦.

గడి=గడి².

గీ. రావువారిగడిమీఁద రాచవారి, పనుపునఁ బ
రాసువారు కోపంబుఁ జేసి. రంగా. ౨. ౧౨౨.

గడు=గడ్డు. (చూ. గడుఁగాయ, గడుమన్నెము.)

జ: గడుఁగాయ, గడుమన్నెము.

గడుకము. సం. వి. అ. పుం. భృంగారము, బంగా
రుగిండి; గిండి.

గడుఁగాయ. విణ. (గడు + గాయ) రాలుగాయ,
కుంటరి. (వా)

గడుమన్నెము. వి. (గడు + మన్నెము) గడ్డుమ
న్నెము, లోమన్నెము. (వా)

గడురుఁడు. సం=గడులుఁడు.

గడులుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) కుబ్జుఁడు, మ
టుగుజ్జు. (విల్యము.)

గడువు. వి. (క. గడువు)-కాలముయొక్క-అవధి,
మేర.

గీ. గడు పనఁగ మేర యనఁగ నుగ్గడి యనంగ, న
డరు మర్యాద...అం. భా. ౨. ౧౯౧.

ద్వి...కొన్ని, దినములు గడు విడి...ద్వి. పరమ.
2. ౫౮౬ పా.

ద్వి. ఆగడువుకు రానియట్టివానరుల, వేగంబై తల
దెగవ్రేయుము నీవు. రం. రా. కిష్కిం. (చి.
సి.)

గడువు. సం. విణ. (ఉ) కుబ్జుఁడు. వి. ఉ. పుం. ౧.
బల్లము. ౨. గిండి. 3. ఎట్టి, వానపాము. ర. మె
డమిఁదికంతి. ౫. కంతివలె నిరర్థక మగుపదా
ర్థము.

గడుసరి. విణ. (గడును + అరి-క. గడుసరి) ౧. కతి
నము; కతినుఁడు.

ద్వి. నమ్మిక పుట్టించి నయములు నేసి, గడుసరిమన
నులు గరఁగించి వుచ్చి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౬౧౯ పం.

సీ...కతి నాత్మఁ డొప్పవ గడుసరి యన. అం.
భా. 3. ౧౨.

౨. మాయలమారి, వంచకము.

క. అడుగులు తొట్టుపడంగా, నడ లొందినయది
యపోలె నయ్యెయెడలకొ, బుడమిఁ బడి మ్రొ
గ్గి లేచుచు, గడుసరి యగుశశక మొయ్యగ
దియం బోవక. నా. పంచ. ౧. ౨౫౮. వై
జ. ర. ౯౮.

3. దుష్టుఁడు, మాళ.

క. ఒడయఁడ నే నొకజన్నము, గడు వేడుకతో
నొనర్చగడఁగిన నెపుడుకొ, గడుసరిరక్క
ను లిరువురు, దొడరి వడికొ జెలుపుచుండు
దురు చల మొదవకొ. అచ్చ. రా. బాల. ౯౫.
ద్వి. గొడవగొట్టులు ముడివిడుపులు చాల, గడుస
రు ల్లయ్యంపుఁగ్రచ్చలు...పండితా. పురా.
౧౧౬ పా.

౪. అసాధ్యుఁడు. (క. ర, త్రా.)

గడుసు. విణ. (క. గడుసు. త. కడిదు) ౧. కతినము,
గట్టిది.

కవిరాజ గడుసుఁజనుంగవ ... కవిరా. ౫.
౨౪౫.

గీ. గడుసుఁచిక్కలు గలిగినమడమలమర, వెంట

నిరుపంకం బెంపుడు వేపు లరుగ. శుక. ౨.
ర౧౨.

సీ. గడు నైన పెను మొద్దు గాలికి వెలుచునా విలు
గఁ గాచిన మ్రాను వెలుచు గాక. రామలిం.
౨౪.

౨. కుజనుడు, కూళ.

ఆ. ఆతఁడాయి గడును నన్యదేవు నధర్మ ... ఆ
ము. ర. ౨౦౯.

గీ. కూళ గడు సన వర్తిల్లుఁ గుజనుపేళ్లు. ఆం.
సం. మాన. ౧౧.

వ...నీవు చని యీనడుము సంకురితదర్మ లగు
చు నెదుర్పడం గడంగుగడునుదొర తెక్క
డెక్కడం గలలో వారి నుక్కడంచి ... క
శా. ౨. ౨౬౮.

౩. గాఢము, అధికము; హెచ్చైనది.

(రతివిలాపము) క. పుడమిఁ బడి పొరలి తను
నొక్కడు చుట్టం బనుచు నెత్తఁగా లేకుని
కిక, గడు సగుళోకము నెప్పుది, నడఁగక మె
ల్లఁగ వరాని కారంభించె. పార్వ. ౩. ౭౪.

ర. అసాధ్యము. (శ. ర.)

వి. ౧. కాఠిన్యము. (శ. ర.) ౨. మొండితనము.
(చూ. గడునుపడు.)

గడునురాలు = గడునుదనము గలస్త్రీ.

ఆ. ఎవ్వరిగుణములును నేమన్న మానవు, చక్కఁ
జేయ రాదు కుక్కలోక, గడునురాలు మగ
ని గంపం బెట్టు రా. వేమన. ౧. ౧౬.

జ: గడుసరి, గడునుదనము, గడునుపడు.

గడునుదనము. వి. ($\sqrt{\text{గడును}}$) ౧. కాఠిన్యము.

గీ. కైక యేవీకఁ బసలించు లేకలేక, కలిగినక
కుత్థవంశశేఖరునిమృదుల, తను వయో యీ
ను నెనయనీమనసుకంటె, గడునుదన
మొందును పలనంఘములయందు. చం. రా. ర.
౨౯.

౨. మోటుదనము.

సీ. రాఁ గూడ దని పల్కారమునెంబడి శేరి
కానలో విహరించు గడునుదనము, మాయా
మృగమునెంటు మగఁడు పోవఁగ డంటు
ఱిది సంపిన నాటిమంతుఁడనము... కృ. శ. పు.
పీఠి. ౫౦.

౩. భార్వము.

వ...మీర లీస్తుచ్చుల నెచ్చరికం గనుకెట్టుకొని
యందుఁ డనుటయు నుదిరిపడుచు నచ్చడు
చులు గడునుదనంబున నతని నభిక్షేపించి.
ప్రభా. ౧. ౧౦౭.

గడునుప(వ)ము. అ. క్రి. (గడును + పడు) మొ
డితనము వహించు, బండ్ యగు.

క. వెడవెడ దుర్వ్యవహారపు, నడపడి గడిదేతే
గురుజనము శిక్షింపక, గడునుపడి విప్రతప
యఁడు, నడి కోరిచి పంగవరకచాటు
మానె. పాండు. ౩. ౧౪. (శ. ర. పా. 'పంక
వరక' ముద్రి. పా)

క. అడుగఁ దగువాని నడిగిన, నిడినయెడల గొ
నరఁ గొనర నీలే ననఁగా, గడునుపడి యా
చే దా, నడిగిన దుర్భాగవృత్తుఁ డగు రా కే
మా. వేమన. ౨. ౧౯౪.

గడ్డకారి. (ఇది అరవము అని శ. ర. కాని అరవవిఘ్న
టువులలోఁ గానరాదు) వి. బల్లెము గలవాడు;
పోకిరి. (శ. ర. పోకిరి అనునర్థమున 'గడ్డకారి' వా)

గడ్డేరము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము.

గడ్డోత్తము. సం. వి. అ. న. గడ్డదేశమునఁ బుట్టుకా
తియుచ్ఛ.

గడ్డోలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గ్రామము, కళ
ము. ౨. గుడము, బల్లెము.

గడ్డ. వి. (సం. గండ్ల. క. గడ్డత. కట్టి.) ౧. వ్రణ
ము.

ఉదా: నెత్తురుగడ్డ.

౨. దుంప, మూలము.

సీ. మార కగ్గల మైసకొతచే దుంగగడ్డలు ద్ర
వ్యుకిటిరాజుచెలిమి వీడి. కార్తిక. గ. ౫౮.

౩. మంటిపెల్ల, లోప్తము, బెడ్డ.

క. ఘనతర మనుప్రీతారవ, మన మునిగిన బావ
మఖిలమును రూపు పెడుం, బెనుపునయగ్గలి
కఁబొగడు, గనినపయోరాశి బడ్డగడ్డముః
బోలెక. భార. ఆను. ౨. ౪౦. ఆం. భా. ౨.
౨౩౦.

౪. (వీటియొక్క) ఒడ్డు.

ద్వి...కావేరి, ఘనవేగమున రెండుగడ్డలు జవు
రు, కొని పాత...ద్వి. పరమ. ౫౪౦ పా. ౩
పం.

కా. ఓసామీ ... నట్టడవిలోఁ గట్టువ్విక్రీ నీడనే,
యాసం గట్టి వేటిగడ్డ నిలు...కాళ. ౩. ౬౫.

గడ్డపెరుగు = గడ్డవలె నుండు పెరుగు. (వా.)

నడుగడ్డ = ద్వీపము, వీటినడుమ నుండుదిబ్బ.

సీ. కావేరినడుగడ్డఁ గాపురంబుండుదు దివసాం
తమున నిటఁ దిరిగి వత్తు. కమ. గ. ౨౦౫.

చ. చరణవిహీనుఁ డట్టై ఘనసాగరభీకరవీచికా
సముత్తరపరిభ్రాంత మైననడుగడ్డకు వచ్చి
నిజోదరాగ్నిచే, నెరియును నున్నయట్టికు
ది నెవ్వరికిం బడయంగ రానిసుందరి యిది
పత్ని యయ్యెడిని దైవముచేతల కడ్డ మున్న
దే. భోజరా. ౫. ౩౪౬.

జ: గడ్డపలుగు, గడ్డపాత, గడ్డప్రాయి్యు.

గడ్డపలుగు. వి. (✓ గడ్డ) గునపము. (వా)

గడ్డపాత. వి. (గడ్డ + పాత - త. కట్టపాతై) - గడ్డ
లు పెల్లగించునది - గునపము, ఖనిత్రము.

గీ. వాడు శల్యాసురుం డన పనుడఁ బరఁగు, శ
ల్యరూపతనునికీ దచ్చలలచయము, గడ్డపాత
లకై పడి గానిపించి, పేర్చుట ఖనిత్రశలుఁ

డని పేరు గలను. కళా. ౬. ౨౭. ఆం. భా. ౨.

౨౩౦.

గడ్డప్రాయి్యు. వి. (గడ్డ + ప్రాయి్యు) గడ్డలతో నే
ర్పఱచినప్రాయి్యు. (శ. ర, వా.)

గడ్డము. వి. (క. గడ్డ) గ. చిబుకము.

గీ... చిబుకాఖ్య యలరు గడ్డ, మనఁగ గడ్డవ
నాఁగ...ఆం. భా. ౨. ౧౪౨.

మ...తా నొక్కచే, తన కంకంబును గొంగిలిం
చి యొకచేతఁ గడ్డము న్నట్టి చెక్కునఁజె
క్కానుచు నొక్కచన్ననయురఃకోణంబు
తో రాయఁగక. కళా. ౫. ౬౦.

౨. చిబుకశ్చక్రపు, గడ్డమువూఁదిపాడుగుపాటి
వెండుకలమొత్తము.

సీ...చిబుకశ్చక్ర వడరు. గీ. గడ్డ మన... ఆం.
భా. ౨. ౧౪౬.

సీ. నిగిడి పూతైతుబాగు గఁ గత్తిరించినగడ్డంబు
కొన రొమ్ము గమ్మింప. నైష. ౭. ౯౩.

ప...ఆర్థనారి గావునం బురుషుండు గాఁడు గడ్డం
బు గలిగినకతంబున యోష గాదు ... కాశీ.
౭. ౪౭.

గడ్డరము. సం. వి. ఆ. పుం. గొట్టై. (వాచ.)

గడ్డరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఉత్పత్తిస్థానము తెలి
యక ఎడతెగకుండ ప్రవహించుకొకానొకనది.

౨. మగగొట్టై ననుసరించి పోవు ఆడుగొట్టై.
(వాచ - మగగొట్టైలచేత ననుసరింపఁబడు ఆడు
గొట్టై - కల్ప)

గడ్డి. వి. కనవు, తృణము.

సీ...గడ్డి గాదము గవరము కనవు కవసు, పుల్లు
పూరి యనంగఁ జెల్లుచు తృణపంజ్జ ... ఆం.
భా. ౨. ౭౬.

జ: గడ్డిపాము, గడ్డిపిట్ట, గడ్డిబొద్దు.

గడ్డిపాము. వి. (✓ గడ్డి) ఒకజాతిపాము. (శ. ర)

గడ్డిపిట్ట. వి. (గడ్డి + పిట్ట) పక్షివిశేషము.

సీ. పికిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు గోరలు బంగరుపిచ్చిక
ల్పసుపుముద్ద. గీ.లాదిగాఁ గలుగుపులుగులు
...రసిక. గ. ౬౨. (శ.ర.పా)

గడ్డిబొద్దు. వి. (గడ్డి + బొద్దు) గ. చుట్టకుదురు
(శ.ర.) ౨. కొన్ని మోపులపరిమాణము గలిగి బం
డిమోడఁ దీసికొని వచ్చెడి పెద్దగడ్డికట్ట.

గీ. గడ్డిబొద్దువలెను మేను గానిపింప, బారకట్టి
లతెఱఁగున బాహు లలర, జనకయాగంబుఁ
జూడవచ్చెను లలాట, సాంద్రతరరోమరేఖ
యాచంద్రరేఖ. చంద్ర. వి. గ. ౬౯.

గడ్డు. విణ. గ. అధికుఁడు, ఎక్కువవాఁడు.

సీ. అలు చైనవానియి ల్లాక్రమింపఁగఁ జూచుఁ ది
నకు గడ్డెనఁ బాదములు పట్టు. రామలిం. ౨౬.

౨. అసాధ్యము.

ఉదా: గడ్డురోగము.

క్రి. విణ. అధికముగా, మిక్కిలి. (చూ. గడ్డులు
కు)

వి. అధిక్యము, ఆతిశయము. (చూ. గడ్డుకొను)

జ: గడ్డుకొను, గడ్డులుకు.

గడ్డుకొను. అ. క్రి. (గడ్డు + కొను.) అతిశయించు.

వ. యాదాఁపతి మేదురామ్మతంబుజిడ్డున గడ్డుకొని
నపూషాదిత్యవదనంబున నుప్పతిల్లుతుఁడుమె
లుంగులు...భీమ. ౫. ౮. (శ. ర. పా.)

గడ్డులుకు. అ. క్రి (గడ్డు + ఉలుకు.) గ. పైపడు,
కవియ.

వ. అనరకంఠీరవుండు... శరాసనకళావిశేషంబు
న నీను నెఱపుచుం దెఱపి గొని రథంబు పఱ
పించి యొఱపుపఱపున నడ్డగించుఁగఱయొడ్డు
గడ్డుటికి చించుకొని...రాఘవ. ౮. ౧౫౨.

వ...గడ్డులుక నీక యడ్డుంబుగా నొడ్డుకొనియెడు
నెదిరిపిడికిలి వాయం దట్టి...కళా. ౩. ౨౬౬.

౨. పాటిపోవు, తప్పకొనిపోవు.

వ...అడ్డగించి నించినయెడ్డువలలకు సడ్డించి వెడ్డు

నం బడక గడ్డుటికియు మృగంబు లనేకంబు
లు వొలియుటయును...ఉ. హరి. ౪. ౨౯.

గణకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గణకుని పెండ్లాము.

గణకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. జోన్యఁడు. ౨. కర
ణము, గ్రామపులెక్కలు వ్రాయువాఁడు.
గణగణ. వి. (క.త. కణకణ.) ఘంటాధ్వనికి అవ
కరణము.

సీ...గణగణ మొలనూలిగంట లలియ, ప్ర బంధ.
గౌ.

గణచక్రము. సం. వి. ఆ. న. సత్పురుషునహ
భోజనము.

శ్లో. ధార్మికాణాం తు సంఘాయ భోజనం గణ
చక్రకమ్. (త్రి. ని.)

గణదీక్షి. సం. వి. న్. పుం. పెక్కండ్రకుఁ బు
హితుఁ డగువాఁడు. (యాజ్ఞ. గ. ౧౬౧.)

గణదేవతలు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. గణములుగా
నుండుదేవతావిశేషములు.

శ్లో. ఆదిత్యవిశ్వవసవస్తుషితా భాస్వరానిలా, ప
రాజికసాధ్యశ్చ ద్రుద్రాశ్చ గణదేవతాః. (ఆ
మరము.)

గణద్రవ్యము. సం. వి. ఆ. పుం. సాధారణద్రవ్య
ము, పెక్కురసాత్తు.

గణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఎన్నిక. ౨. తలఁచుట.

గణనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ఎన్నిక, లెక్కపెట్టు
ట. ౨. భావించుట, తలఁచుట.

గణనీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గణింపఁ దగి
నది.

గణపతి. సం. వి. ఇ. పుం. వినాయకుఁడు.

గణపూర్వుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ్రామణి,
గణమునందు ముఖ్యుఁడు.

గణము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సమూహము. ౨. ప్ర

మధులసమాహము. 3. నేనావిశేషము. (ఇర్వదే
దురభములు అన్ని వీరుగను ఎనుబదియొక్కగు
ట్టును నూటముప్పదియేపురు కాల్వరునుగలసేన.)
౪. (ఘండ)మగణము, మొ. ౫. (వ్యాక) ఒక్క
నూత్రముక్రింద వచ్చుచున్నది. ౬. శబ్దము, ధ్వ
ని. (శే. ని)

గణయత్. సం. శత్రు. గణించుచున్న.

గణయితవ్యము. సం. గణనీయము.

గణరాత్రము. సం. వి. ఆ. న. పెక్కురాత్రులన
మాహము.

గణరూపము. సం. వి. ఆ. పుం. జిల్లేడుకీ.

గణవృత్తము. సం. వి. ఆ. న. గణబద్ధ మగువృత్త
ము. (కార్డులాది. వ్యతి. మాత్రావృత్తము.)

గణహాసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పెక్కురను
పహాసించునది. వి. ఆ. పుం. చోర మనుగంధద్ర
వ్యముకీ.

గణాచారి. సం. వి. న్. పుం. సివమెక్కి గంతులు
వేయువాడు. (ఇది తెలుగుననే కలదు.)
(వేశ్యామాతృవర్ణనము) నీ. తా నున్న శ్రేణి కంత
టికి గణాచారి పెక్కు సుద్దులు మ్రోయు పెద్దదేరి.
శుక. 3. ౧౮.

గణాధిపుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వినాయకుడు.
౨. శివుడు. 3. ఒకసమూహమునకు ముఖ్యుడైన
వాడు, గామిడి.

గణాన్నము. సం. వి. ఆ. న. ౧. పెక్కుండ్రకొఱ
కు వండినయన్నము. ౨. పెక్కుండ్రసా త్రయిన
యన్నము.

గణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గణనము, లెక్కించుట. పుం. సాం
గముగా వేదాధ్యయనము చేసినవాడు. (వై. ని.)

గణి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. ౧. లెక్కపెట్టు.

నీ... భూరజోంబుధిజలవరమాణుగణము. గీ. నై

న గణియింపఁగా వచ్చు గాని వినుము,
తత్కృత్యముగంబులొపలిదైత్యమథన, కృతచ
రిత్రంబు లన్నియు నెన్న రాదు, వనజభ
వునకు శతకోటివత్సరముల. వరాహ. ౫. ౪౬.

౨. ఎంచు, ఆలోచించు.

౩. దారస్వీకృతియు న్దయాభిరతియు... దీన
దా, నీరాజీనుతబాంధవాతురజన శ్రేణీసమృ
ద్ధాన్నన, త్కారోదారతయు న్గణింప గృహి
కి న్ధర్మంబు లుద్వన్నతి. మార్క. 3. ౧౪౫.
3. లక్ష్యపెట్టు, పాటించు.

చ. వరద నిరీహయోగి జనవర్గమపూజిత నీపదాబ్జ
ముత్, నిరతము నంతరంగమున నిల్చి భవత్సద
ను గ్రహాదిక, స్ఫురణఁ దనర్చునన్న నతిమా
ధు లవిద్యులు మున్నుమంగళా, వరణఁ డటం
చుఁ బల్కిన భవన్తతి నే గణియింప నచ్చు
తా. భాగ. ౪. ౧౭౫.

౪. స్తుతించు, పొగడు.

మంజులగతిరగడ. నైమిశపుణ్యనంబునఁ బొంది
నహరికిని మంగళహారతు లెత్తుచు, దనరుహ
రిక్షేత్రంబున నెలకొనుసాలిగ్రామస్వామి గ
ణింపుచు. హంస. ౪. ౨౧౩.

౫. చూచు.

ఉ. ఎక్కడఁ జూచినఁ జనమదేభతురంగమనో
జ్జరావ మేదిక్కునఁ జూచినఁ మదవలీమృ
దుగానజతానమాన మే, చక్కి గణించినఁ
వివిధచామర కేతనభూషణద్యుతుల్, మిక్కి
లి వింతచంద మయి మెచ్చననించె మహా
దృశ్యంబుగన్. ఇందు. ౫. ౬౮.

౬. ఉగ్గడించు, చెప్పు.

క. ఐన జను లాడుకొనియెడి, నానోక్తులు వినఁ ద
లంచిన న్నడిగిన మీ, యానకు వెఱచి గణిం
చెన, భానుకులాధీశ వినుము పౌరులపలుకుల్.

ఉ. రా. ౬. ౧౯౯.

చ. కినియమి సంగవర్జన మకించనభావము దాల్చి
విప్రవా, సనము ప్రకాంతి యర్జవము శౌచ

ము సద్ర్యతనిష్ఠ తైత్తిభో, జన మిల నిద్ర సే-
త కృప సంతతతత్త్వవిచితసంబు మా, నిని
యతిధర్మముల్ శ్రుతి గణించినభంగిన యేను
జెప్పితిన్. భార. ఆను. ౫. ౧౬. భాగ. ౧౦
పూ. 33౪.

గణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వారాంగన, వేశ్య. ౨.

ఆడేనుగు. 3. ఆడవి మొల్లకీ. ర. నెల్లకీ.

గణికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నెల్లకీ.

గణితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గణింపబడినది.

వి. ఆ. న. ౧. గణించుట. ౨. లెక్క. 3. గణిత

శాస్త్రము.

గణిత. సం. వి. (న్. నీ. న్) ౧. గణించినవాడు,

గణన చేసినవాడు. ౨. గణితశాస్త్రజ్ఞుడు.

గణుతి. వి. (సం. గణితమ్) ౧. ఎన్నిక, లెక్క.

(సంతవర్ణనము) సీ. పెనుఁగోలుకాండ్రమ జనస
మాహంబులగణుతి చూపెడునాయక ప్రభుం
డు. హంస. ౨. ౪౮.

౨. నుతి, స్తోత్రము.

క. గురుదేయాధికనిస్సృహ, ధరణీసురు డర్శికా
మితధనాధికదా, యి రఘువు సాకేతజనో,
త్కరముల కయ్యరువు రైరి గణుతి ఘటిం
పన్. రఘు. 3. ౯౦.

శ్లో. జనస్య సాకేతనివాసినస్తా, ద్వావప్యభూతా
మభినంద్యస్తత్త్వో, గురుప్రదేయాధికనిస్సృ
హోర్థీ, నృపోర్థికామాదధిక ప్రదశ్చ. సం. రఘు.
౫. 3౧.

3. లక్ష్యము, లెక్క.

(అశ్వవర్ణనము) సీ. కసపుమోచరి గాలి గణుతియే
మా కంచు నగినట్ల పదనఁగెనుల రాల్చు. శ
శాం. ౨. ౨౫.

జ: గణుతిండు.

గణుతించు. స. క్రి. (✓ గణుతి) ౧. ఎంచు, భా
వించు.

క. యాగంబునందు శ్రద్ధా, యాగము గలముఖచి
శ్రద్ధ యొనరనిశుచి పు, క్యాగమసంపదఁ దు
ల్యులు, గా గణుతించిరి నిరూపకత సమరస
రుల్. భార. శాం. ౫. ౨౪౭.

శ్లో. శుచేర శ్రద్ధధానస్య శ్రద్ధధానస్యచాశుచే, దే
వా విత్తమమన్యంత సదృశం యజ్ఞకర్తృణి. సం.
భార. శాం. ౨౭౦. ౧౦.

౨. లెక్కించు.

క. గుణనిధి యగు ప్రహ్లాదుని, గుణము లనేకములు
గలవు గురుకాలమునన్, గణుతింప నశక్యం
బులు, ఫణినతికి బృహస్పతికిని భాషాపతికిన్.
భాగ. 2. ౧౨౦.

3. లక్ష్యపెట్టు, సరకుసేయు.

ఉ. దిగ్గన లేచిపోయె గణుతింపక వాడు విహ
ధలబ్ధిక్త, యగ్గలికంబునన్ మనల నందఱఁ జీరి
కె జేకొనండు... నిర్వ. 3. ౧౦౮.

౪. స్తుతించు, కొనియాడు.

సీ. గణుతింతు నిరవద్యగద్యపద్యనిబంధపరిశోషి
తస్మాణ భట్టభాణ. భీమ. ౧. ౭.

గణై(ణియు)ము. వి. వేషధారులు ధరించెడిబక్క
సొమ్ము. (చి. ని, శ. ర.)

గణేయము. సం=గణనీయము. సం. నైష. 3. ౪౦.

గణేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మంతునకత్తె. ౨. పసి
కత్తె.

గణేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. కర్ణికారము. క్రి. ౧.
వేశ్య. ౨. ఆడేనుగు.

గణేశభూషణము. సం. వి. ఆ. న. సింహారము.

గణోత్సాహము. సం. వి. ఆ. పుం-సహితము
ములగుంపుతోఁ గూడి తిరుగుటయం దుత్సాహము
గలది-ఖడ్గమృగము.

గణ్యామానము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) గణింపఁ
బడుచున్నది.

గణ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. సంఖ్యయు,
లక్ష్మింపఁ దగినది. ౨. లక్ష్మి నేయఁ దగినది,
లక్ష్మ్యము నేయఁ దగినది. ౩. గణములలో జేరినది.

గతపడు. మి. అ. క్రి. (గతము + పడు) గ. కడచు.

(శ. ర) ౨. చచ్చు.

ద్వి. హత శేషు లగు రాక్షసావళి నెచ్చు, గతపడ్డము
మహాకాయునిఁ దలఁచి. రం. రా. యు. ౩౭౮
పా. ౨౧ పం.

గతభర్తృక. సం. వి. ఆ. క్రి. విధవ.

గతము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) గ. పోయినది. ౨.

కడచినది, గతించినది. ౩. చచ్చినది, నశించినది.
౪. ప్రాప్తము, పొందినది, చెందినది. ౫. జ్ఞాత
ము, తెలియఁబడినది, గ్రహింపఁబడినది. వి. అ.
న. గ. పోవుట. ౨. గతి, నడక. ౩. ప్రకారము,
విధము. (కే. ని)

గతసన్నకము. సం. వి. ఆ. పుం. మద ముడిగినయే
నుగు.

గతాగతము. సం. వి. ఆ. న. రాకపోకలు.

గతానుగతము. సం. వి. ఆ. న. ఒకరు ప్రవర్తించునటులు ప్రవర్తించుట.

గతానుగతికుండు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) ఒకరు
ప్రవర్తించునటులు ప్రవర్తించువాడు.
శ్లో. తామేవాసుగతా గతానుగతికాస్త్యక్తాసు
రాగాః ప్రజాః ముద్రా. ౬. గ.

గతాయువు. సం. వి. (స) గ. మృతుండు. ౨. వ
యసు గడచినవాడు, వృద్ధు.

గతి. సం. వి. ఇ. క్రి. గ. గమనము, పోక. ౨. వడ
క. ౩. త్రోవ. ౪. ఉపాయము. ౫. ఎటుక, జ్ఞాన
ము. ౬. స్థానము. ౭. నాడీ ప్రణ మార్గము, నారి
పుంటికంటిత్రోవ. (మే. ని, వి. ని.) రా. ప్రమాణ
ము.

శ్లో...మృగః క్షతః క్షణా, దనేన పూర్వం న మ

యేతి కా గతిః. సం. కిరా. గర. గృ. (కాగ
తిః=కిం ప్రమాణమ్. మల్లి. వ్యా.)

౯. స్వరూపము.

శ్లో...న వయం నిరూపయితుమస్య గతిమ్. సం. కి
రా. ౬. ౩౬. (గతిం=స్వరూపమ్. మల్లి. వ్యా.)

౧౦. విషయము.

శ్లో...మనోరథా నామగతిర్న విద్యతే. సం. కు.
సం. ౫. ౨౪. (అగతిః=అవిషయః. మల్లి. వ్యా.)

౧౧. పరిణామము.

శ్లో. దురధిగమ హి గతిః ప్రయోజనానామ్. సం.
కిరా. ౧౦. ౪౦. (గతిః=పరిణతిః. మల్లి. వ్యా)

౧౨. శరణము, దిక్కు.

గీ...అందఱకు నీవ గతి గాక యవ్యుఁ డొకఁడు,
నీకు గతి యా నె సకలలోకైక నాథ. దశా. ౧.
౧౬౧, ౧౫౮.

౧౩. వలె; విధము, రీతి.

ద్వి. ఎన్నిక కెక్కి యీరేడులోకముల, నెన్నెల
గతిఁ గీర్తి నెలిగించె ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ.
౧౫౨ పం.

నీ. చంద్ర మతీ నాథుచందాన నలుని నైఖరి బు
రుకుత్సునిగతిఁ బూర, పురిమాడ్కి ... శు
క. ౧. ౧౦.

గీ...పిర, లేమిగతిఁ బల్కినను నది యెల్ల మనము,
గైకొన నలయుఁ గాక...భార. విరా. ౫.
౨౭౫.

గతించు. సం. ఆ. క్రి. గ. కడచు.

చ.వినయవిశేషచూర్య లగువిద్యలు నేర్చుట లేదు
నీతిచే, ధనమును గూర్చ లేదు తలదండ్రులనే
వయఁ జేయలేదు గొ, బుచ్చ నమయం
బు కామలకుఁబోలె గతించె బరాన్న భుక్తు
లక. భర్తృ. వై రా. ౪౭.

౨. చచ్చు. (శ. ర, వా)

గతిగొను. మి. అ. క్రి. (గతి + కొను) ఏకగతి కల
ది యగు.

క. కలికివరుముదనకదనపుఁ బలుకులకలకలము బె
డఁగునడుమేఖలము, వ్యలరవళిఁ దగిలిగతిగో
నఁ, గలకంఠి రతంబు సలుపుగమకము గని
యెఁ. భాగ. ౬. ౯౯.

గతిపడు. వి. అ. క్రి. (గతి + పడు) లభించు.

క... వానితలఁ ద్రైవి సము, త్కటముగ ననల
ములొ నొక్కట వైపును సిద్ధు లెల్ల గతిప
డు నీక్షణ. ద్వా. ౧౨. ౬౬.

గతిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వరుస, వరంపర. ౨. ఏ
లు, నది. ౩ వేతలత, పేము కి.

గతుకు¹ = కతుకు స. క్రి. (కుక్క మొదలగునవి)
కొంచెముకొంచెముగాఁ దిను; నాలుకతో కొం
చెముకొంచెముగాఁ ద్రాగు.

క. ప్రతిగృహము నెపుడుఁ దిరుగుచు, నతిశయ
మున భుక్తశేష మాతురమతి నై, గతుకుచు
విధుల నుండుచుఁ, గతిపయసంవత్సరములు గ
డకితినచటెఁ. బ్రహ్మో. ౨. ౧౨౪.

(వ్యవ) కుక్క గంజి గతికినది.

వి. ఎంగిలి తినుట. (శ. ర.)

గతుకు². వి. గొయ్యి. (బ్రా. చి. ని.)

(వ్యవ) చీకటిలోఁ బోవుటచే గతుకులలోఁ బడి
నాడు.

గత్త(ము). వి. ఎరుపు. (బ్రా. శ. ర.)

గత్తర. వి. ౧. క్రమము లేక కలిసిపోయి యుండు
ట. (బ్రా) ౨. ఉపద్రవము. (శ. ర.)

గత్తు. వి. మూత్రగంధము. (శ. ర.)

గత్వరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. పోవునది.

౨. నశించునది, నశ్వరము. ౩. కడచునది.

గద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడియ, దుడ్డువలె నుండు
ఆయుధవిశేషము.

గదమాయించు. స. క్రి. గడ్డించు. (శ. ర.)

గదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తెల్పులు, రోగము.

౨. ఉబుము. న. విషభేదము. (వావ)

గదయుత్సువు. సం. విణ. (శి) ౧. వాచాఽడు,
వదరుపోతు. ౨. కాముకుడు. వి. ఉ. పు. కా
ముడు, మన్మథుడు.

గదాంబరము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము. (త్రి. ని.)

గదాగ్రజుడు. సం. వి. అ. పుం. గదునియన్న-
విష్టువు.

గదాధరుడు. సం. వి. అ. పు. ౧. విష్టువు. ౨.
ఒకతర్కగ్రంథకర్త.

గది. వి. ఇంటిలోపలియఱ. (శ. ర.)

(వ్యవ) నిన్న నేను మా మేడగదిలో పరుంటిని.

గది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ౧. గదను ధరించిన
వాడు. ౨. రోగి, తెల్పులు గలవాడు.

గదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. చెప్పబడి
నది. ౨. రోగము కలది.

గదుకు = కతుకు.

(కుక్క మొదలగునవి కొంచెముకొంచెముగాఁ
దిను; కొంచెముకొంచెముగా గ్రహించు.)

చ. కదిసిన నోరవోయి యొరుకబుప్పుదొంతులన
త్వదార్థముల్, గదుకుచు నెట్టివారిఁ బొడగ
న్నను గుఱిని స్నేహసౌఖ్యముల్, మదికి నన
హ్యమై శునకమార్గమునం జరియించుచున్న
దుష్పదకపు లెల్ల మత్కవితఁ బట్టక దవ్య
లు వింద్రు గావుతె. వాసిష్ఠ. ౧. ౭. (నైరం
డర్థములకును ఇది యుదాహరణము)
వి. ఎంగిలి తినుట. (శ. ర.)

గదుము. స. క్రి. అదలించు, గడ్డించు.

సీ. అదలించె గడ్డించె నడలించె ననఁగను గదిమె
నం చనుమాటగాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౩.
౧౨౪.

సీ. కాలుపుల్ దిని యాము గవిసి మన్నోతులు కా
రుపోతులనైన గదుము జూచు. సారంగ. ౧.
౬౯.

చ...నిన్న నే, కద నినుఁ బట్ట మర్వరకుఁ గట్టెద
నన్నది యందు కింతి దక్ష, గదిమిఁ నం దలం
కినది కన్నది విన్నది గాని దేమి చెప్పదు
...చం. రా. ర. రం.

గదురు. వి. (క. గదురు) దుర్గంధము, దుర్వాసన.

సీ. పులితోళ్లపై నాఁజిబోసినరక్తార్ధకణిఁగోము
క్తాళిగదురుకంపు. చంద్ర. ౫. ౧౨౧.

చ. మదమున సోమకాసురుఁడు మ్రచ్చిలి యచ్చ
లమారఁ గొన్నప్రాఁ జదువులు తెచ్చి తజ్జఱర
సాంద్రతరాంధ్రము లంట నంట బల్, గదు
రు దొలంగఁ గీర్తియనుగంగఁ దొలంచి ...
పాండు. ౨, ౫౬.

విణ. విస్త్రము, పచ్చివాసన గలది.

ఆ...గదురు నాఁగ నగును విస్ఫాఘ్యయై. ఆం. భా.
౧. ౧౦౭.

సీ. జారువాపైతాళిసాలుఁ దూలఁగఁ జేసి గదు
రుతో ల్కటిసీమఁ గదురుకొనియె. ఘటికా.
౧. ౧౫౩.

గద్గదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) డగ్గత్తికపడిన
ది. (స్వరము.)

గద్గదస్వరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. డగ్గత్తికపడి
నయెలుగు. ౨. ఎనుపోతు.

గద్గదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డగ్గత్తిక.

గద్గదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గద్గదస్వరముగలది.

గద్ద=గద్ద. వి. పక్షివిశేషము, గృధ్రము. (చి. ని,
క. ర, వా.)

జ: గద్దగోరు, గద్దముక్కువాడు.

గద్దగోరు. వి. ఔ. (✓గద్ద.) ౧. గద్దయొక్క
గోరు. ౨. ఒకానొకచెట్టు. (దీనియాములు గద్దగో
రువలె నుండును.)

వ...ఇప్పు కప్పురమద్ది గద్దగోరు గోరంట వెలమ
యలిమిరి ... మొదలుగఁ బెక్కుతెఱంగుల
పూతులు...పి. శకుం. ౨. ౧౪.

3. చోరసాధనవిశేషము. (ఇది గద్దగోరువలె నుం
డును)

గీ. కాపు మలుబంతి సికముళ్లు గద్దగోరు... తో
లునిచ్చెన మొదలు ముందుగ ధరించి. పుబం
ధ. ౨౫౯.

సీ. భవనదీపాహిత భ్రమరశేటిక వాలుకాభ స్త్రీ
తలముళ్లు గద్దగోళ్లు... గీ... ఎఱ్ఱనికన్నుల
మర, దూరితత్రానుఁ డపు దొక్కదొంగబం
టు. వేం. పంచ. ౩. ౧౯౯. పరమ. ౪. ౧౦౪.

౪. ఒకవిధ మగుగొండ్లము. (ఇది గద్దగోరువలె
నుండును-వా.)

గద్దన. వి. గద్దెంపు.

సీ...గద్దెంపు వెలయును గద్దన యన. ఆం. భా.
౩. ౩౦.

గద్దముక్కువాడు. విణ. (గద్ద+ముక్కు+వాఁ
డు)-గద్దముక్కుపంటిముక్కు గలవాడు-భరణ
నుఁడు, వాఁడిముక్కు గలవాడు. (క. ర.)

గద్దటి. విణ. ౧. నేర్పరి, నిపుణుఁడు.

చ. కరిశుర గాధిరోహముల గద్దములై విలువిదై
లందు నేర్పరులయి ... చం. రా. ౨. ౫౨.

౨. ఉద్ధతము, పొగరు గలది; పొగరు గలవాడు.

చ...గద్దటిపంది నొకండు వెన్ను చే, ముదరక
ముప్పిడిం బొడిచి యంటఁగఁ బట్టుమఁ గో
ఱఁ గొట్టివక్ష, మెరుగఁ నీక తెచ్చినను మె
చ్చు లొసంగెను రాజు వానికి. యయా.
౨. ౧౧.

కా... ఇ, క్లెంశే గద్దటివై నునం దొలగి పోనీ
పు...పరమ. ౫. ౩౬౩.

3. దుష్టుఁడు; దుష్టము.

ఉ...తద్గుహసీమ పనీపనీయ దీ, గద్దటిగద్ద చేరి
కలకాలము పోరెడిఁ బోరు మాన్మకే. ఉ. రా.

2. ౨౩౦.

చ...చొక్కట మగునేపువాని కొకగద్దటిబా
డలచేడెఁ గూరుచుం, గటకట తమ్మిచూలికొ

అ గాములు బాములు గాఁ దలంచెవఁ. నీలా.
౧. ౧౧౦.

క. ముద్దులపట్టివి నీ కీ, గద్దతీచందముల మెలఁగఁ
గా రామ సుమీ. నీలా. ౨. ౧౦౫.

ర. సాంద్రము, దట్ట మైనది.

చ ... ఆయత మగుచక్ర నాశగిరియందలిగద్దతీ
యంధకారము, సితనిజక్తిచంద్రికలచేత
నతం డడఁగిందు చుండఁగఁ. నీమం. ౧.
౧౬౦. అప్పు. ౨. ౧౯౭.

జ: గద్దతీమ, గద్దతీకాడు, గద్దతీతనము.

గద్దతీమ. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గద్దతీ. క. గద్దతీమ, గద్దతీమ}}$) గద్దతీమ.

(ఆవివరాహస్థనము) నీ. కతివవాలము బెట్టు గా
లించి మొకచోట: గడిమిమై రొప్పమ గద్ద
తీమ. హ. వరాహ. ౩. ౪.

గద్దతీకాడు. వి. (గద్దతీ + కాడు - స్వార్థమున)
గద్దతీతనము గలవాడు, ధీరుడు.

ఉ... ఇట్టిబ, గద్దతీకాడు వాడిని జగంబులు గె
ల్పుట యేమి వింత... అచ్చ. రా. సుం. ౧౨.

గద్దతీతనము. వి. ($\sqrt{\text{గద్దతీ}}$) ధైర్యము.

క. పెద్దపులి పెదలి చనె నని, గద్దతీతనమునను న
క్కడపులు పొదలో, నుద్దవిడిఁ జొచ్చి చి
టుతల, మొద్దం బడినట్టు లయ్యె నోయమరేం
ద్రా. దశా. ౪. ౪౦.

గద్దతీమ = గద్దతీమ. స. క్రి. అదలింపు, బెదరింపు.

ద్వి. ఎవ్వఁడు నావారి నెల్ల గద్దించి, వివృతు నా
మీఁదఁ జేచాఁడు... ప్రభులిం. ౩. ౧౫ పా.
౨౪ పం.

నీ. గవి నున్న పులిఁ గన్న గవిని గద్దించి గొట్టు
న నీడ్చి తే నోపుప్రద నేను. ఉ. రా. ౭.
౪౦౪.

నీ. అదలించె గద్దించె నడలించె ననఁగను గదిమె
సం చనుమాటగాఁ జెలంగు. ఆం. భా. ౩.
౧౨౪.

జ: గద్దంపు.

గద్దంపు. వి. ($\sqrt{\text{గద్దంపు.}}$) అదలింపు.

గీ. అతనిగద్దంపులకు ధను మాయనా. పుట. ౨.

౬౯.

నీ... గద్దంపు వెలయును గద్దన యు. ఆం. భా.
౩. ౩౦.

గద్దగ. వి. గద్దముపైఁ బఱచుకంటి, గద్దకంటి.

నీ. బలుపు గద్దముపైఁ బట్టు గద్దగతి జనునదే
ముల హిజారు లమర. పుట. ౧. ౮౬.

గీ... సాగసునిద్దంపు బట్టు గద్దగ వసింపి. పుట.
౨. ౮.

(ఈపద మీ గ్రంథముననే కానిపించుచున్నది.)

గద్దయ¹ (ద్ద). వి. (సం. ఖట్టికా.) ౧. సింహాస
ము.

గీ. క్షత్రియునిఁ దెచ్చి తొలితొలి గద్దయ నిడి,
పట్టబంధుఁ గావించువో... హరి. పూ. ౧. ౧౦౩.

నీ. ఉచితంబు లగు హాడోపచారంబుల నాగద్ద
కతిభక్తి నాచరించి. విక్ర. ౨. ౯౫.

క... మరు, న్నాయకుడు నిర్వేనునను, స్నాన
కు సరిగద్దెమీద సౌహార్దమున. హర. ౩. ౪౦.
౨. పీఠము, పీఠ.

గీ... పీఠంబు దనరుచుండు, గద్ద గద్దయ పీఠ
నాఁగను... ఆం. భా. ౨. ౧౬౫.

౩. పువ్వులలో నుండెడిమిద్దె, దున్న.

గీ. తమ్మిగద్దయదాకట గ్రెమ్మి యట్టి, కొమ్మఁ గా
వింపఁబోలు నెత్తమ్మిచూచి. పను. ౨. ౩౨.

౪. సోద. (ప్రా. శ. ర-సోదచెప్పెడివోలు.
వా.)

గద్దకంటి = గద్దెమీద వైచుకంటి, గద్దగ.

ద్వి... గద్దె, కంటి కప్పడికంటి గోర్ప, డంబు
లు... పండితా. పర్వ. ౩౪౬ పా.

గద్దయ² (ద్ద). వి. (సం. గద్యాగమ) బంగారు
జెము, పరహా.

సీ. పదివేల మొదలు పదివేలగ దైవసిఁడియు ని
మహిమకుల కిమ్ము. భార. ఆర. ౨. 3రక.
(శ. ర, క రాల. ప్రతులపాఠము.)

గద్దన. వి. (క. గద్ద) గడ్డము, చిబుకము.

సీమడము మోవంగ మైలచీరలు గట్టి కర్ణముల్
మోవంగఁ గాటుక లిడి...వెడలి గద్దన మో
వ పీడియంబులు చేసి కాంక్షఁ జెంపలు మోవ
గంద ములది. కవిక. ర. ౯ర.

గీ. ఆమృతవగవకె యంచును నమ్మక జేర్చి, గద్దన
ను బట్టుకొని వేడఁగాఁ దొడంగు. పార్వ.
౨. ౧౬౩.

గీ...చిబుకాఖ్య యలరు గడ్డమనఁగ గద్దన నాఁ
గ...అం. భా. ౨. ౧ర౨.

గద్దెపాంకములు. వి. బ. పరువునకుఁ దగినగౌరవం
పుమాటలు.

సీ. కలవి లేనివి కొన్ని కొలువునఁ గూర్చుండి గ
ద్దెపాంకాల్ చెప్పఁగలరు గాక. చంద్రా. 3.
ర౬. (గద్దెపాంకము-శ. ర, చి. ని. పా.)

గద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) చెప్పఁ దగినది.

వి. అ. న. వచనము. (వృత్తి. పద్యము.)

గద్యాణకము. సం=గద్యాణము.

గద్యాణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నలువదియెనిమి
దిగురివెదగింజలయెత్తు. ౨. వరహా, ఒకబంగారు
నాణెము.

గద్యానకము. సం=గద్యాణము. (కల్ప)

గనగన=కనకన. వి.

(తపించుట యందలియనుకరణము.)

సీ. వేసవి గనగన వేగుచట్రాతిపై నగ్గి నల్లడ మం
డ నర్కం జూచి. నిర్వ. 3. ౬౩.

చ. గనగన నెల్లప్రాద్దుఁ గొని కారెడువేడిమిఁ
చేర్చుభర్త మే, నెనయును డగ్గఱ నయిఁప
తెంతయు భీతి నొదుంగుచు...హరి. పూ. ౧.

౧౬౩. (ప్రాత ప్రతిపా).

(కోపముచే మండిపడుటయందలియనుకరణము.)

క. అనుటయు హంసుఁడు గనగనఁ, గనలి మదిం
జెఱుపు విడిచి కాలువఁ బొగడం, జనునే పి
నికి నని యిట్లును...ఉ. హరి. ర. ౧౮౬.

(తృప్తితముగా చొచ్చుటయందలియనుకరణము.)

ద్వి. గడియ గ్రమ్మనఁ బుచ్చి గట్టనఁ దలుపు,
గడుఁ బాఱఁ దెఱుచును గనగన ద్విజులు, సా
చ్చుడు నంతలో...పండితా. దీక్షా. రకపా.

విణ. ౧. గనగనయును కాంతిగలది. (కర్త ధారయ
మున నిగాగము.)

ప...మన్వంపుదివ్యలవలె నివ్వటిలుగనగననిమఃబు
లకై...ఉ. రా. 3. ౧౯౧.

ప...మినుకుమినుకు మనుగనగననిమఃబులఘ్నము
లపెంపు శంపలసాం పలరింప...సమీర. 3.
౧౭౮.

ప...గనగనని నిష్ఫలక...మనుచ. ర. ౬౦.

గనగనలాడుకుంపటి=గనగనమండునిష్ఫలు గల
కుంపటి. సానందో. ౨. ౬.

గనవ. విణ. (✓ గనము?) పెద్దది; ఎత్తై నది.

(వృత్తి యందే దీనికి ప్రయోగములు కనఁబడుచు
న్నవి)

సీ. కాంచి యుదంకుండు గ్రమ్మన దిగదాటి వె
నుకొనునంతకు గనపపుట్టఁ, జొచ్చె నయ్యుర
గము...భార. ఆశ్వా. 3. ౧౦౫.

గీ. కావి నెలయెలు లరిరెడుగనపకొండ, కరణి
నొందె బాబుఁడు బాహుకర్తనమున. హరి.
ఉ. ౮. ౨౧౨.

సీ. జాంబూనదచ్చానుచందంబువర్ణంబు గలిగిన
పలుచనిగనపమేను. భార. ఆశ్వా. ౨. ౪౦.
భార. కాం. ర. ౪౦.

గనవర=గనిమెర. వి. గన్నేరు కి. (చూ. గనవరా
కులు)

జ: గనవరాకులు.

గనపరాకులు. వి. బ. గ. నై రాక మ్మలయొక్క అలుగులు. (నావిళ్ల, వేదము. వ్యాఖ్యలు.)

గీ... గనపరాకులు నిగిడ్చి, చెప్పట్టులు శోధించి సిగలు విప్పి. ఆము. ౬. ౭౦. (గనపరాకులు నిగిడ్చి=గొడుగుల గ. నై రాకులువెలిపించి అని వ్రాత ప్రతివాఖ్య - 'కనపరాకులు=గ. నై రాకులవంటి అలుగులు.' అని వ్రాత - త్రయోగాంతరము కనబడలేదు)

గనము. విణ. (సం. ఘనమ్. క. గన.) అధికము.

సీ... పెను గొప్ప బలు చేరు పెద్ద దొడ్డ, గనమున నధికాఖ్య లొనరు... సాం. ని. మాన. ౪౯.

గనయము. వి. గ. పోతముడి, నీవి.

గీ. నాతిగనయంబు వడలంబ నాధుమీంద, నాభి పంకజగంధ మన్నతిఁ జరించె, నన జాగుప్పా భిభాశ్శీల మయ్యె నింతి, కపుడు పొక్కిలిగొం పికం పర్థ మగుట. కావ్యా. ౬. ౯౦.

సీ. అనయంబుఁ దిన్ననియనువున గనయంబు ప్రి యులంగ మెలగి చొక్కొడవఁజేయు. ఆ. ని క్కరంబు... భార. స్త్రీ. ౨. ౧౩౩.

౨. వింటికొప్ప.

క. గొనయంబు నెక్కఁ ద్రోచిన, గనయంబున కె క్కమన్నఁ గ్రమ్మినతమకం, బున విల్లు విడిచి వేటొక, యనిమిషభటుఁ డనికి వెడలె నడిద ము గొనుచు. పారి. ౪. ౭౦.

గని¹. వి. (సం. ఖనిః) గ. ఆకరము, బంగారము ము

న్నగునవి పుట్టుచోటు; స్థానము.

గీ. గని యనఁగ నాకరం బగు ... ఆం. భా. ౨. ౩౨.

క. జనపదములు పురగిరులు, గనలు వను ల్లు యులు ... కనుఁగొనుచుఁ బోయి మ్రోలన్ తీలన్. హంస. ౫. ౩౪౭.

గీ. ... అధికశుభంబులకు భవత్ప్రసాదంబు గని కాదె వాసుదేవ. భార. శిల్ప. ౨. ౩౩౯.

మ... ప, చ్చనివిల్కానికి మామ చల్లగని చక్క త్ఫాలజాటా గ్రమో, హనరత్నంబు సుధాక రుండు... పారి. ౪. ౪౭.

౨. బిలము, రంధ్రము.

చ. అనవుడు నిష్కరోత్తమమునందు మహాలి మొప్పుచుండు దా, నను గుహ యొక్క పె ప్పుడును నవ్యముగాఁ గనుపట్టు నందులో, ననుచు మైనగుండు గలదందును కేడు లింబు లుండు న, గ్గనులఁ జరించు దుష్టలక్ష్మికి నెప్పుడు వానిప్రాణముల్. మై. ౩. ౧౨౧.

గని². వి. (సం. ఘనమ్.) గడ్డ, ముద్ద. (చూ. గని కట్టు)

జ: గనికట్టు.

గనికట్టు. ఆ. క్రి. (గని² + కట్టు) ఘనీభవించు, గడ్డకట్టు.

వ... నేవంతిపూఁబొదలచినువన ననఘహిమలీ లములు ... కస్తూరి మెకంబులమదభరంబులు దొరఁగు నాభీరక్తంబు లిగిరి గనికట్టిన నిగర ములు గరచి కొని పజచి... వసు. ౨. ౧౧.

గనికెకుండలు. వి. బ. బాల్యక్రిడానిశేషము.

సీ... చొప్ప బెండ్రుమంచంబులు గంగెద్దులాటలు గనికెకుండలు... హంస. ౩. ౧౪౬.

(ప్రయోగాంతరము లేదు - గరగకుండలు?)

గనిము. వి. (పాదు మడి మున్నగువాని) గట్టు, నేతు విశేషము.

క. మహానీయమగు యుగేశం, గ్రహమునఁ గాలుక లు వజ్రపి గనిములుగ రజం, బహుళహము నెఱిసి మాకు, న్నహకారము లయ్యె నచటిసహకారం బుల్. వసు. ౧. ౧౩౨. ఆం. భా. ౨. ౮.

మ. గనిమల్ దీటిచి కాల్యలేగ్నజచి ... బహు ౨. ౨౦.

సీ. ఆడునుదుక్కులను మల్లెడలఁగాఁ బాటలదున నై నగనిములు నటికి నటికి, పైరుమునఁగ నాద

బలిసినచేలలోఁ దరలక కలుపులుతీసికేసి. ఉ.

హరిశ్చ. ర. ౧౩.

గనిమెర=గనపర. వి. గన్నేరు ౧.

ద్వి. గనిమెరపూజాయ గలుగునీర్కావి, గనుప
ట్టుకాటి మీఁగాళ్లతో నోరయ. ద్వి. పరమ.
ర. ౨౬౮ పా. ౧౧ పం. (చి. ని. పా.)

గనియ(నె). వి. (సం. కణికా) ఖండము, ముక్క.

సీ. గనెగండ్ర గండ్రక గనియ యటంచన ని
ష్పాదిఖండంబు లెన్నఁ దగును. ఆం. భా.
౨. ౭౪.

గీ...మేని, గనియ లన్నియు సంధానకరణి నది
కి. భా. రా. యు. ౧౧౨౦.

సీ...తనుపారురసదాడిగ నెలతోడ. ఆము. ౨.
౭౩.

ద్వి...సభవారు నట్టిదురాత్ము...గ నెలుగాఁ జే
తులుఁ గాళ్లుఁ గోయింపఁ, జను నని...నవ.
౨. ౯౨ పా. ౧౩ పం.

గనివోటు. వి. (క. కణి=రాయి. త. కణె) ఆనవా
లుకై తాళ్లమీఁద పరుసగా వేయు పోటు ?.

ద్వి...ఉలు లోలి నాటి, పనులు మించఁగ నూ
త్రపట్టినవగిది, వినుపక గనివోటు వేయువా
రలును ... అనిమిషకల్పి, గని యోటువడు
చుండ గనివోటు వైవ. ద్వి. పరమ. ౭. ౪౧౪
పా.

గనివోటుకొట్టు=గనివోటుపడునట్లు కొట్టు ?.

సీ. ఎప్పుడు చూచిన నెడపక ఖంగుఖంగు గనును
క్కుటులులుమహాస్వనంబు, బెడిదంపుబడ్డీలు
బిగియించి గనివోటు కొండ గొట్టెడుకట్టు
గుండ్లరవము. పరమ. ౪. ౪౦.

గనిబు. వి. ఒక, ఖడ్గకోశము.

చ. కలకల నవ్వుచు న్నృపకీఖామణి హాన్ముగ
నీబులోనియి, ట్టలపు మెరుంగుఁ బాయలబెడం

గుఁగటారి జరీన దూసి మం, త్రులు గన శూ
ద్రుమస్తము కలుక్కునఁ ద్రుంచె...ఉ.రా.
౭. ౨౧౧.

గనుపు=కనుపు. వి. వెదురు చెఱుకు లోనగువానియం
దు ఎడనెడ నుండుముడి, పర్వము.
సీ...కన్ను కనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బ
ర్వమమరు...ఆం. భా. ౨. ౭౪.

గన్నెర=గన్నేరు.

రగడ. తలిరుఁబోడి నీతలఁపునఁ గన్నెఱ, పలమ
తేనెలకు పంపకు గన్నెర. రాజ. చ. ౨. ౧౪౯.

సీ. గొజ్జంగి యిజ్జాజివజ్జం గిసల మొందునెలకక
స్తరియు గన్నెరయుఁ బూచె. బహు. ౨. ౨౧.

గన్నెరాకమ్ము. వి (గన్నేరు+ఆకు+అమ్ము)-గన్నే
రాకువంటియలుఁగు గలబాణము-బాణవిశేషము.
ప...ఆట్లు తాఁకుటయు వారల నతండు గన్నె
రాకమ్ములఁ జీకాకుపఱిచె...భార. భీష్మ. ౩.
౨౧౯.

గీ. పసిఁడిపీతంబుపై నుంచి పద్మనయనఁ, జెలువ
మగు గన్నెరాకమ్ము నేతి కెచ్చి. వైష. ౬. ౩౮.

గన్నెరు=గన్నేరు.

(గన్నేరుపువ్వు)

సుగంధి. చాలుఁ బాలు నెంత కై నఁ బాలు నున్న
గన్నెరుల్. యయా. ర. ౨౦.

ఉ. కన్నియ యెన్నియెండ్లు విరిగన్నెరులకై హ
రుఁ బూజసేసిరో...రా. వి. ర. ౨౩.

(గన్నేరుచెట్టు.)

సీ...కరవీర మలరును గన్నేరనంగను గన్నెర
నఁగ. ఆం. భా. ౨. ౪౩.

(బ. ధాన్యవిశేషము.) వేంక. మాన. ౭౬.

గన్నేరు=గన్నెర, గన్నెరు. వి. కరవీరము ౧.

సీ. గన్నేరుఁబూఁజాయఁ గనుపట్టుజలుఁగైననలి
లకామయవస్త్రంబుగట్టి. వైష. ౮. ౧౦౩.
ఆం. భా. ౨. ౪౩.

(బ) ధాన్యవిశేషము. సాం. ని. మాన. ౫౨.

గవ్వలించు. ఆ. క్రి. ఇనుకు.

సీ. ఇవి పాత్తి సాలసినమ్మగ నాభిమృగినెత్తురులు
గవ్వలించినవలపు లయ్య. రా. వి. ౩. ౫౩.

(ప్రయోగాంతరము లేదు)

గప్పాలు. వి.బ. (హిం. గవ్) జంభాలు, అతిశయపు
మాటలు. (శ. ర.)

గవ్వ=గువ్వ. వి. వానగొట్టుటయందలియనుకర
ణము. (అప్రేడితహామము-గవ్వగవ్వ.)

(వ్యవ) వాడు రాగానే అత్తరువానన గవ్వ
మని కొట్టుచున్నది.

రగడ. కప్పరంపుటనంటు లివిగో గవ్వగవ్వనఁ
దావిఁజిల్చెడు. కిరా. ౩. ౨౦.

గవ్వన=గువ్వన. క్రి. విణ. ద్రు. శీఘ్రముగా; ఆక
స్తాత్తుగా.

సీ. పటచిత్రి తాకారపతిరేఖ కనుడాయ వివ్వ
అపులచేత నప్పలించె, నప్పలింపఁగ నీక గ
వ్వనఁ గనుదోయి నలమి వైఁబడ లజ్జ యడ్డ
కట్టె. చంద్రా. ౫. ౨౭.

(గుబ్బలు) ఉ. గవ్వన వ్రాలఁగాఁ దిపురుకైవడి
నుబ్బిన నిబ్బరింపుచు. చంద్రా. ౬. ౧౮౨.

సీ. చెలులు సిద్ధింపుగుబ్బలఁ జిక్కుచున్నట నెగ
సి గవ్వనఁ గప్పి నిగుడుపాగల. చంద్రా. ౮.
౨౨.

గబగబ=గవగవ. (ప్రా.)

(వ్యవ) వాడు గబగబ పరుగెత్తుకొని వచ్చినాఁ
డు. వాడు గబగబ ఉత్తరము చదివినాడు. వాఁ
డు గబగబ పని చేసినాడు.

గబీలు. వి. గ్రద్దుట నీళ్లలో నులుకుట మండుట క
లత నొందుట మున్నగువానియందలి యనుకర
ణము.

(వ్యవ) వాడు గబీలున నొక గ్రద్దు గ్రద్దెను.
వాడు నూతిలో గబీలున ఉడికినాడు.

ఆయడవి గబీలున మండుచున్నది. (శ. ర.)

కడుపులో గబీలు మనుచున్నది.

క...అతనిఁ గనినంత నె నా, డెందము గబీలు మ
నియె...అహ. ౩. ౮.

గబుక్కున=గవుకున.

(వ్యవ) వాడు గబుక్కున నూతిలో దూఁ
నాడు.

గబును. వి. కపటము.

సీ... కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు, గబును
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు డం ౬వ
గ...ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

గబ్బాటు¹. వి. కలత. (శ. ర.)

గబ్బాటు². విణ. నెల తక్కు వైనది (పసుపు కల
చేమ గెనసు పెండలము మున్నగువస్తువు-శ. ర.)

గబ్బి. విణ. (గబ్బు + ఇ-క. గబ్బి) గర్వి; దువ్వడు.
సీ...రాచ, బిడ్డయై యుండి గబ్బితనం లెఱుంగఁ
డు...ఉ. హరి. ౫. ౨౭౮.

ఉ. ఆనతిఁ గూడి యానరణి నన్య మెఱుంగఁ
యుండ నీనునం, గాసిలి తత్సపత్ని జరగబ్బి
తనంబునఁ జెంపఁ గొట్టుచు, దా నెక త
ట్టి యవ్వడు దనర్చురతి. ముఖమంబనఁబ
నుం, జేసెనొకో యనంగ నరసెం బతి కయ్య
యిచోటు లంతట. పరమ. ౨. ౪౬.

క. గబ్బిచురుం డొక పెఱుంగక, గొబ్బునఁ దై
బడును...విజ. వి. ౨. ౧౯౧.

౨. నిక్కినది, నిగిడినది.

వ...పలుకంబంపినమారేడుపండ్ల గారామఁ జె
చుగబ్బిగుబ్బలబెడంగును...హర. ౩. ౨౩.

(స్తనవర్ణనము.) సీ. కొనలుబ్బి గబ్బులై గుబ్బై
యవరంజికుండలై కొండలై దండనిడి.
రస. ౫. ౧౧౩.

౩. గొప్పవాడు, ఘనుడు.

గీ. కడలిఁ గోలకుఁ దెచ్చినగబ్బి వీవ. పారి. ౧. ౪౯.

(మందరపర్వతము.) సీ.. కడలిరాయలలోతు

గన్నగబ్బి. మనుచ. ౫. ౪౭.

౪. ధీరుడు.

గీ. ఒగి నిరాయధహస్తైః యొక్కరుండు, కా
లయవనునికడ కేగి గబ్బితనము, వెలయఁ ద
ననేరు చెప్పి గర్వించి తన్ను, దఱిమి పట్టం
గ నోపినఁ దగిలి రమ్మ.

చ. అనుటయు...వి. పు. ౮. ౧౮, ౧౯.

వి. కపటము, కవుడు.

సీ... కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు, గబ్బును
కైపు కిటుకు కాడు డబ్బు కవుడు దం బనం
గ...ఆం. భా. ౧. ౧౩౮.

గబ్బిదా=గబ్బిలము.

సీ...గబ్బిలము గబ్బిదా గబ్బిలాయి చీకు, రా
యనంగను దైలపాయికాఖ్యలు చెల్లు ...
సాం. ని. తిర్వ. ౮౧.

గబ్బిదాయి=గబ్బిలము.

గీ. గబ్బిదాయి యనంగను గబ్బిల మనఁ, దైలపా
యిక చెన్నొందు దక్షశిక్ష. ఆం. భా. ౨.
౯౪.

గబ్బిలము=గబ్బిదా, గబ్బిదాయి, గబ్బిలాయి. వి.

దైలపాయిక, ఇంటికప్పు మొదలగువానినుండి త
లక్రిందుగా వ్రేలాడు ఒకవిధ మగుపక్షి.

గీ. గబ్బిదాయి యనంగను గబ్బిల మనఁ, దైలపా
యిక చెన్నొందు దక్షశిక్ష. ఆం. భా. ౨.
౯౪.

గబ్బిలాయి=గబ్బిలము. (క. గబ్బిలాయి)

సీ...గబ్బిలము గబ్బిదా గబ్బిలాయి చీకు, రా
యనంగను దైలపాయికాఖ్యలు చెల్లు...ఆం.
సం. తిర్వ. ౮౧.

గబ్బిలి. వి. ఔ. పిడికిలి.

ఉదా: గబ్బెడుకూర తే. (శ. ర.)

గబ్బివాడు. వి. (గబ్బి + వాడు) గబ్బితనము
గలవాడు.

(కొంఠెవాడు)

(కృష్ణుడు) ద్వి. మునియేటనే ... చదుచు,
చనుగుబ్బ గో రాత్రి చనుగబ్బివాడు ఆ. ము.
క. ౧. ౩౪ పా. ౧౦ పం.

గబ్బిస. వి. ఒకానొకమాలిక. (శ. ర.)

గబ్బు. వి. (సం. గర్వః. క. గబ్బు) ౧. గర్వము; పా
గఠ.

ద్వి. గబ్బున జైనమార్గ మె యాది యనుచు, మెట్టి
మాతోఁ బ్రతిఘట్టించి యాడ. బస. పు. ౬
౫౫౯ పం.

చ. కడగి కుమారుడేరురము గబ్బును నుబ్బును
దొంగలింపఁగాఁ, బొడిచెను... నృసిం. ౪.
౧౧౪.

సీ. కెరలించి యమృతంబు గిలకొట్టఁగా రాదె
ముద్దుచూడెడివీరిమోవులందుఁ, బచ్చబంగా
రు కుప్పలునేయఁగా రాదె గబ్బు మీజీనవీరి
గుబ్బలందు. పాండు. ౧. ౧౧౭.

౨. (గజాదుల) మనము. (చూ. గబ్బుచెంక మెకము)

౩. గంధము; దుర్గంధము.

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గందంబు వల పన, గంధ
మొప్పు...ఆం. భా. ౧. ౧౦౬.

సీ...పాలగబ్బు...చంద్రా. ౨. ౮౮.

సీ. ఎడ లేక తఱచు వ్రేలెడుజబ్బిటీలచే గబ్బు
లు నెదచల్లుగర్భగృహము. చంద్ర. ౩. ౪౮.

జ: గబ్బి, గబ్బివాడు, గబ్బుకొను, గబ్బుచీకటి,
గబ్బుచెంక మెకము, గబ్బుదేలు, గబ్బెమ్మ.

గబ్బుకొను. ఆ. క్రి. (గబ్బు + కొను) గబ్బు కల
ది యగు.

(వాసనగొట్టు, పరిమళించు.)

ఉ. గుబ్బలిపట్టిగబ్బివలగుబ్బలజొబ్బిలుతావికుంకు
మక, గబ్బుకొనంగఁ జాలునెదఁ గప్పినదె
బ్బులివన్నె పచ్చదం, బబ్బురమై తనర్పఁ బ్ర
మథావలి యుబ్బుచు వెంట నంటఁగా, గిబ్బప

యాళి తేజ దుమికించుచు వచ్చె మహిమఁడ
త్ర టిక్. దశా. ౨. ౬౯.

గబ్బుచీకటి. వి. (గబ్బు + చీకటి.) గాఢాంధకా
రము. (శ. ర)

గబ్బుచెంక మెకము. వి. (గబ్బు + చెంక + మెక
ము) - మదము గాఢు చెంపలు గలమృగము - వసుఁగు.

నీ. గబ్బు చెంక మెకంబుగట్టిక శవసంబు మబుసంబు
గాఁ జేసికొన్నదంట. ఆం. భా. ౧. 32.

గబ్బుదేలు. ఆ. క్రి. (గబ్బు + తేలు.) గబ్బు కల
ది యగు.

(అతిశయించు)

నీ. మెఱపు లై మిట్టలై మిక్కిలి బటువు లై క్రా
లుఁగన్నుల చెన్ను గబ్బుదేలు. గీ. పత్రి పతితే
తనునిపురఃక్షేత్ర మూచి, యున్న శ్రీక్షేత్ర
పాలకు యోగిలోక, రమణు ముప్పదిరెండవ
రములమంత్ర, రాజము జపించి కొల్వ దొరకు
శుభములు. పాండు. ౨. ౯౧.

గబ్బులుఁగు = గంపపులుగు. (గంప + పులుఁగు.)

ఉ. మానక యుద్ధి గబ్బులుఁగు మాటికి మాటికిఁ
గ్రోల్చెఁగొమ్మపై ... హర. ౨. ౧౮.

ప... కాళికంబు డబ్బు గబ్బులుఁగు గొలి కనుఁబెం
టి పైఁడికంటి లోనగుతిర్వక్కులు భావిప్ర
యోజనసూచకంబులై యున్నయవి. ఆము.
౬. ౬౬. ఆం. భా. ౨. ౯2.

గబ్బెక్కు. ఆ. క్రి. (గబ్బు + ఎక్కు) గబ్బుమీ
లు, సాంద్ర మగు, చట్ట మగు.

ఉ... గ, బ్బెక్కినమబ్బు తైలగుహ లీఁగె దిశల్
చెలుఁగొందె నిక్కలై, జక్కవకోళ్లు గేరె
జలజాతహితుం డుదయించె దూర్పునకై.
వేం. పంచ. 3. ౧౦2.

గభస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కిరణము. ౨. సూర్యుఁ
డు. స్త్రీ. స్వాహ, అగ్ని దేవునిభార్య.

గభస్తి మంత్రుఁడు. సం. వి. త్. పుం. సూర్యుఁడు.

గభస్తి మాలి. సం. వి. వ్. పుం. సూర్యుఁడు.

గభస్తిహస్తండు. సం. వి. ఆ. పుం. కిరణములు చే
తులుగాఁ గలవాఁడు - సూర్యుఁడు. (త్రి. సి)
(ఇట్లే గభస్తికరుఁడు, మొ.)

గభీరము. సం. విణ = గంభీరము. విణ.

గభీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంభీరధ్వని నిచ్చుకొక
భేరి, పెద్దఘకర్.

గభీరేమ(ము). సం. వి. వ్. పుం. గంభీరము.

గభోలికము. సం. వి. ఆ. పుం. గుండ్రనితలగడ.

గమకము. వి. ౧. యత్నము, పూనిక; ఉత్సాహము.

క. గమకమున నెదురుపగతురఁ, గొమరుంబాడు
ములవేల్పుఁగొమ్మలఁ గడుఁ జుట్టుమలఁగఁ
నూర్చెడు నేరుపు, సమూహిసరామపక్షిపా
శ్వంబునకుకై. యయా. ౧. 2౨.

చ. సమదగజంబుపై మఱుమసామజవైరికి నూటి
పెట్టునా, గమకముఁ జూచి భూపతిముఖంబు
న వ్యాధులమూఁక నిల్వ లే, కమితభయాప్తి
నోరసిలే... సారంగ. ౧. ౧౦౦.

మ. గమకంబుల్ పెడి కైదువుకో విడిచి ... ఉ.
రా. ౨. ౯౧.

౨. పుష్టి.

నీ... తాటిదండములు వ్రోయంగ రెట్టలగమకము.
ప్రబంధ. ౮. ౨.

3. నైపుణ్యము.

క. కలికివరుమనకదనపుఁ, బలుమృతకలము లె
డఁగువడుమేఖలము, వ్వలరవళిఁ దగిలి గతిగొ
నఁ, గలకంఠి రతంబు సలుపుగమకము గవి
యెక. భాగ. ౬. ౯౯.

విణ. ౧. అధికము, ఉరుపు, గొప్ప.

వ. ఇట్లు మ్రొక్కి తీసి నమ్ముదియ గదైపై నుంచి
తద్దయు నుద్దవిడి నతనిమీఁదికమకంబు గమ
కంలై పర్య నతనిమదియుఁ దనవముం దనూ
టం దెలిసి ... యయా. ౫. ౬౫.

మ. ప్రశయాభీలఘనాఘనారవసమారం భంబు
 లాపోటుఁగూఁ, తల దైత్యోదరముల్ ప
 గిల్చి ముజి యంతక బోక తద్రక్తధాఁగలు
 గ్రోలక గమకంబుగాఁ దెలుచువక్తంబోయ
 నక జెజ్జ మిం, పలరం దాలుచు పాంథజన్య
 ము మదీయాభీష్టముల్ నేయంతక. చంద్రా.
 ౧. ౭.

ప...పాదసంవాహనాదికంబులఁ బతుల నిదుర
 వుచ్చి గమకమ్ము లగుతమకమ్ములు తమమ నెత్తు
 లునెట్ట నలఘుతరసాహనైకసహాయ లగుతా
 పికత్తియలదాపుల సంకేతస్థలంబులకుం జేరి
 ... చంద్రా. ౫. ౬౩.

౨. మనోజ్ఞము, సాంప్రదేది.

ద్వి. అందులఁ బంగరుహరువుచిత్తరువు, లందం
 బుగాఁ దీర్చి హరినీలకరుల, గమి గమిచినప
 టికంపుసింగముల, గమక మాసోపానగతుల
 నేర్పుచి. రం. రా. బాల. ౭౩ పా. ౧౦ పం.

చ. కమికెడుగుబృచన్నుఁగవగాసికిఁ బాసిన
 జాటుపయ్యెదల్, గమకపువాలుఁగన్ను లెసఁ
 గక బాసఁగించిరి కేళి బాలికల్. రా.వి.౩.

౮౮.

౩. స్థూలము.

గీ. ఒప్పు గాత్రమ్ము గమకము హామ్ము నాఁగ,
 స్థూల మగు...ఆం. భా. ౩. ౨౦.

జ: గమకముగొను, గమకించు, గమకింపు.

గమకము. సం. విణ. (అ. మికా. అ) ౧. వెల్లనది.

౨. తోఁపఁజేయునది. ౩. ప్రమాణములచే నిరూ
 పించునది. వి. అ. పుం. (సంగీ) స్వరవిన్యాసభే
 దము.

గమకముగొను. అ. క్రి. (గమకము + కొను) య
 త్నముచేయు, యత్నించు.

క. చలికెడ నని గమకముగొనుఁ, బలికినఁ గడు న
 లుగువిభుఁడు ప్రతిపదనములక, బలుకఁ డని
 నిలుచు శశిముఖి...భాగ. ౭. ౩౪౩.

గమకించు. అ. క్రి. (✓ గమకము) ౧. యత్నిం
 చు, పూను.

ద్వి. చంద్రహాసం తెత్తి జానకి వ్రేయ, నింద్రాది
 గమకింప ... రం. రా. సుం. ౨౫౨ పా. ౭
 పం.

ఉ. చంచలనేత్రఁ గాంచి నృపచంద్రుఁడు మో
 హము నిల్ప లేక చే, లాంచల మంటి శయ్య
 కపు డల్లనఁ దార్చి కవుంగిలింప నుం, కించుఁ
 బయంట నంట గమకించుఁ జరించుట దెప్పు
 డెప్పు డం, చించుకనేపు లోన మెఱయిం
 చు ననేకమనోవికారముల్ విజ. వి. ౨౨౭.

౨. మనోజ్ఞ మగు, ఒప్పు.

సీ. గమకించుచమరీవాలము లోనఁ గీలించి యు
 ప్పరంబుగ నోరకొప్పు దిద్ది. వైజ. ౪. ౩౦.

ద్వి... చిత్రాంగిఁ గనుఁగొని మ్రొక్కి, వినుతింప
 వారాశిష్యునఁ బొంగి, గమకించుముత్యా
 లగడ్డెపై నుండి, దుమికి...ద్వి. సారంగ. ౧.
 ౨౨ పా. ౬ పం.

గమకింపు. వి. (✓ గమకించు) గమకించుట.

(ఆదలింపు.)

చ. హరి నరయకొ గురుం డనుప నత్తచే సాగరు
 లుక్కి రోసి వే, నరి ధరఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి బలిస
 ద్దగులై హరిబుద్ధి దక్కి చి, కైర మునిము
 చ్చటంచు గమకింపులచేఁ గఱిలుం గెరల్చిత,
 ధ్నుతరణోపదీపమునకుక శలభాకృతిఁ జెం
 ది రందలుక. చం. రా. ౩. ౧౪.

గమగమ. వి. (క. గమగమ.) ౧. పరిమళించుట కొ
 పగించుట మున్న గువానియం దగుననుకరణము.

సీ. గమగమ పలచుచొక్క పుఁగమ్మఁగమ్మరీ నలుఁగి
 డె నొకమదనాగయాన. రసిక. ౧. ౭౧.

సీ. గమగమ మైకదంబములు గుబాళింప ... ప్ర
 బంధ. ౧౮.

గీ. గమగమలక ప్రపువడెంబుగంధ మొలయ, మిన

మిన్లుంకుమపురేఖ మించు లొల్కు. హం
స. ౫. 320.

క. అనుటయు హంసుఁడు గమగమఁగనలి మదిం
జెఱుపు విడిచి కాలువఁ బొగడం, జను నే వీని
కి నని...ఉ. హరి. ర. ౧౨౬.

౨. సువాసన.

క. పుడుపనవాసనలం, గలవిషమలమృగమదాది
కముగమగమలక, వెలువల లోపల వలపులు,
గలమమగవ్వరపుబరణి గా కది పురమా. క
కు. ౧. ౧౪౪.

జ: గమగమించు.

గమగమించు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{గమగమ}}$) గమగమ య
ని వాసనగొట్టు.

గీ. కప్పురపువీడియపుఁదావి గమగమింప. శేష. ర
ఆ. (శ. ర.)

గమధము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రోవ.

గమధుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పోవువాఁడు,
యాత్రికుఁడు.

గమనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. పోక, వెళ్లుట. ౨. ప్ర
యాణము. 3. పొందుట. ర. రమించుట. (ఉ దా:
అగమ్యగమనము, మొ.)

గమనించు. సం. ఆ. క్రి. ౧. పయనమగు.

సీ. నడిచె నిండుండు కిన్నరకాహళులు మ్రోయ గ
మనించె శిఖి డిండిములు మ్రోయ. పరాహ.
౨. ౮.

గీ. సకలజనులకుఁ బయనంబు చాటఁ బంచి,బు
ముఁ జడలంబు గడలింపఁ బంచి పెట్టి, తాను గ
మనింప సమకట్టి తవ్వధంబుఁ, దల్లి కెఱిగిం
ప నిజనిశాంతమున కరిగి. శై. భా. ౨. ౧౦౬.

౨. చరించు, తిరుగు.

ద్వి. పనుధేసుకొద్దనే పదలక నీవు, వనియింపఁ ద
గు నన్న వచ్చితి నేను, దలఁచినప్పుడు వచ్చి
ధరియింతు రూపు, గలిగియుఁ బొడ లేక గ

మనింప నేర్పు రం. రా. ఉ. ౧౧౫ పా. ౧౯ పం.

3. వెడలు, ఉద్గతమగు.

ద్వి. అమృతాన్నురువి లోన నడఁగక వెలికిగమ
నించె నన దేహకళ వెల్లఁబాటె. రం. రా.
బాల. ౧౯ పా. ౨౪ పం.

ర. కుతూహలపడు.

ఉ. నింతువు నానుకోర్కి గమనింతువు కేళికహ
ర్మిశంబు...శకాం. ర. ౮౦. (ఇట 'తలఁచు'
అని క. ర.)

స. క్రి. ౧. గ్రహించు; పాటించు.

(వ్యవ) అందఱు ఈవిషయము గమనింపవలయును.
వాఁడు నే నెంత చెప్పినను నామాట గమనింపకు
న్నాఁడు.

౨. నడపు.

క...రథిమఁడు గమనించినపుడె రథ మురుకు
...వేమన. (బ్ర)

గమనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అబ్బుచూర్ణము, సూక్ష్మభృ
తి; విధము.

ప...న చ ఆర్థశక్తిమూలే వ్యంజనే అనుమానం
కా, వ్యంగ్యవ్యంజకయోరవి నాభానాభావాన్
...నచాభిధానృత్తిః, సంకేతితార్థ్య ఏవ తస్మా
పరిచయ ఇతీయతీ గమనికా. ప్రతాపరుద్రీ
యము. కావ్యప్రకరణము. ౪౨ పా.

సీ...మంత్రవర్తనముఁ దంత్ర, గమనికయును
విధము లైనదానవిధులు బహుళత్యాగములు
ను లోక, సంస్తుతము లయ్యె...భార. ఆశ్వ.
ర. ౨౧౮.

ప...ముఖ్యవరాహంబుగమనిక నన్నతక్షమంత్రై
...భాగ. ౯. ౨3౦. (శ. ర. పా. 'గమ'
ముద్రి.)

ప...చ్యుత్యు దేవతయెత్తునం గాలుపోలిక శమప
నిగమనిక నెదిరి...భాగ. ౧౦ పూ. ౧3౧.

గమనీయుము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. పాఠ:
దగినది. ౨. తెలియఁ దగినది.

గమము, సం. వి. ఆ. పు. గ. పోక. ౨. ప్రయాణము, పయనము; దండయాత్ర. ౩. ప్రోవ. ర. వివేచించును, ఆలోచనము చేయు. ౪. మ్యాత ఖేదము, ౨. కవిధ మగు సాగటాలయాట. ౬. పొందుట. ౭. సంభోగము, రతి.

శ్లో. బ్రహ్మహత్యానురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః. మను. ౧౧. ౪౮.

గమయత్. సం. శత్రు. గ. నడపించుచున్న. ౨. పొందించుచున్న.

గమయిత. సం. విణ. (బు. త్రి. బు) గ. నడిపించువాడు. ౨. పొందించువాడు.

గమయితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. నడిపించు దగినది. ౨. పొందించు దగినది.

గమాయించే. అ. క్రి. గమగమించు, పరిమళము గొట్టు, సువాసన గొట్టు.

మ. పరమాన్నంబులుఁ బిండిపంటలును నూపంబుల్ గమాయించుపండ్లరసంబుల్ ... అని. ౧. ౧౦౪.

గమి. వి. గ. సమూహము, గుంపు.

ఆ. కవలవారుఁ గొడుమగమియుఁ బాంచాలవ, ర్గంబు వృష్టిపరులుఁ గడఁగి రేని, యొక్కమాత్రలోన నువ్వెత్తుగానర. భార. ఉద్యో. ౧. ౨౯.

గీ. మొగుడఁబాసినయరవిందములను బాసి, గమలు గమలుగ మత్తభృంగములు గూడి, ఘృతివిఘ్నేశు చెక్కులు తక్కువఁ జేర, నభివంబైన యవరసంధ్యాగమమున. భీమ. ౨. ౨౦.

సీ. గమిఁ బాసి తల్లిరుజ్జొంపమునకు మెయిమెయిఁ దాఁకంగఁ జనుపికదంపతులును. భార. విరా. ౨. ౩౦౬. ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

విణ. సాంద్రము, తట చైనది. (శ. ర.)

క. నెటిదగఁ దేజితమై గమి, మెఱుఁగు లడచు వారసమున మిక్కిలి పడి నే, దైత మెఱుఁచు

సురము నొంచిన... భార. కర్ణ. ౩. ౫.

జ. గమికత్తై, గమికాడు, గమిగూడు, గమిగొను.

గమి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) పోవువాడు.

గమి(మియి)ంచే. సం. స. క్రి. గ. చేరు.

వ...నీకుఁ దక్క నమృతము నాతాటక యున్నదే శంబు గమించ నశక్యంబు... భా. రా. బాల. ౨౩౭.

౨. రమించు, కూడు.

ఉ...ఆగ, మ్యాగమనంబునందుఁ బరిహారము చెప్పెదనింక బ్రాహ్మణ, స్త్రీ గమియించ రాజనకుఁ జెల్లదు... వరాహ. ౯. ౧౨౭.

అ. క్రి. చెల్లు.

సీ. గమియింపు మిప్పుడు ఘనరథసంబునకడఁక వింధ్యాద్రిని గ్రహము నేయ. నేతు. ౩. ౮౬ పా.

ఉ...మజ్జనం, బాడి గమించి చొచ్చెను దదంతి కరాజమరాళకూజితా, మ్రేషితకింకిణీరవపరిష్కృతఘోటము యజ్ఞవాటముక్. జై. భా. ౭. ౨౦౨.

ద్వి...ఏకలింగనిస్థాభక్తియుక్తి, జనక దుష్పథములఁ జరియించు పెల్ల, రాజితాంచితరత్నరాజముండంగ, గాజుపెంచుక లేట గమియించినట్లు. బస. పు. ౭. ౮౪౮ పం.

గమికత్తై. వి. (గమి + కత్తై) అంతఃపురపరిచారికలలో ముఖ్యురాలు.

క. గమికత్తైలతో నపు డా, క్రమ మెఱిగింపంగ వారు గ్రమ్మనఁ జేతః, ప్రమదప్రదమై యొప్పెడు, ప్రమదవనముఁ జేరి యపుడు ప్రమదం బెనఁగఁ. శశాం. ౮. ౧౬౮. (మా. ౧౬౩.)

గమికాడు. వి. (గమి) గ. ముఖ్యజనుడు.

గీ. అనుడు నందులో గమికాంధ్రు రతనిఁ జూచి, దేవరకు నెట్టియక్కల దీర్చు గాక, యెన్నఁటికి మేము నీసాముఁ దిన్నవార, మిందఱు

నని తమముఁక లెల్లఁ జూపి. పరమ. ౫.౧౧.

౨. అధిపతి.

సీ. కయ్యాన జక్కులగమికాని ముక్కంటిఁ గుతి
లపెట్టుటలు నీకతనఁగాదె. యయా. ౩. ౯౪.

౩. అల్పసేనాధిపతి; సేనాధిపతి.

సీ... అల్పసైన్యాధిపతి యొప్పు జంగిలిగమి. గీ.
కాఁడనంగను... ఆం. భా. ౨. ౧౦౪.

క. అక్కరణిఁ బోరుటక్కరి, రక్కసిగమికాం
ద్రుమపుర న్నానిసిఁజేఁ, దొక్కొక్కకటకు
టమ్మనఁ, జిక్కంగా నీక దలలు చిదిమెం గి
నుక్క. అచ్చ. రా. ఆర. ౧౪.

గమిగూడు. అ. క్రి. (గమ + కూడు) గుంపుగూ
డు.

సీ. రవి గ్రంక ముకుళించురాజీవములఁ బాసి గ
మిగూడుతు మ్మెదకదు పనంగ... గీ... దండెచీ
కటితండంబు మెండుకొనియె. కువల. ౪. ౧౨.

గమిగొను. అ. క్రి. (గమ + కొను) ప్రోగుపడు.

ఉ. ఈగతిఁ జూతురే తగులరే తగులే తగులేమ వీ
ధరక, రాగదుఁడైనవిశ్వవృక్షపురాకయ పోత
గురాక నాకులో, లో గమిగొన్న చూపుఁదొ
గలుక దొగ లై విలసిల్లు దానిచే, సాగెడు న
న్నరేంద్రునకు సద్విజరాజకళాభరత్వముక.
కావ్యా. ౨. ౬౯.

క. వేటొకవిలు గొని విమతుఁడు, దూఱఁగ పారి
మేన నాఁకె దొమ్మిదియమ్మల్, మా తెనుబ
దింటఁ బొదివెం, గాటియగా మఱియుఁ బఱ
పె గమిగొనఁ చూపుల్. హరి. ఉ. ౧. ౧౫౭.
(అధికముగా అనిభావము.)

గము. సం. ౬౩. (అ. ఆ. అ — ఇది సమాసాంతము
నందే యుండును.) ౧. పోవునది. (ఉదా: మార్గ
గము.) ౨. పొందునది. (ఉదా: కంఠగము.)

గమ్మత్తు. వి. (హిం. గమ్మత్) ౧. చమత్కారము.

క. గమ్మత్తు చిమ్మ నొకకథఁ, గ్రమ్మఁ దెల్పెదను
వేణిఁ గ్రమ్మవిరులపైఁ, దుమ్మెదలు యుమ్మ యు
మ్మనఁ, గొమ్మ తల యూఁచి మెచ్చుకొమ్మ న
న్నుక. హంస. ౨. ౬.

౨. వేడుక. (శ. ర. ప్రా. మిశ్ర.)

గమ్మము. వి. (సం. ఘర్ష) చెమట.

న. తనువునఁ జెమటలు గ్రిక్కిరిసినమదనమాయా
విలసనంబునం బొడమినప్రోడతనంబున వెత
గమ్మంబు గ్రమ్మె నని పతులకుఁ దెలియకుండం
బులుకుచు... చంద్రి. ౪. ౧౦౭. (ప్రయోగాం
తరము కనఁబడ లేదు.)

గమ్మ = ఘమ్మ. వి. వానకొట్టుట మున్నగువానియం
దగుననుకరణము.

చ. కలపపుఁదావి నల్లడల గ మ్మనఁగక... ఉ. రా.
౬. ౧౬౧.

రగడ. గమ్మ రని పన్నీరు తొలఁకెకుఁ గంటిసే
యివి గాజుపనఁటులు. శుక. ౧. ౧౩౩.

ఉ. గమ్మనఁ గన్నునీ రొలుకఁగా నపు డిట్లను...
భోజరా. ౫. ౪౭.

క. అని మారు దూఱునమయంబున గమ్మన పీచు
వాతపోతమ్మల... ల. వి. ౪. ౭౫.

గమ్మను = పరిమళించు.

ఉ. పూత మెఱుంగులం బసరుఁబూపలెడంగు
లుఁజూపునట్టివా, కైతలు జగ్గునిగ్గునెన గావరె
గమ్మన గమ్మన స్వరక... (పెద్దనచాటువు)

గమ్మమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. పాం
దఁబడుచున్నది. ౨. తెలియఁబడుచున్నది.

గమ్మము. సం = గమనీయము.

గయ. సం. వి. ఆ. క్రి. బీహారునందలియొక క్షేత్రము.

గయము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ధనము. ౨. గృహము.

౩. అపత్యము. (కే. ని.) ౪. పశుశ్లేషము. (మే. ని)

గయాళము = గయ్యాళము. (శ. ర.)

జ: గయాళి, గయాళించు.

గయాళి=గయ్యాళి. (గయాళము + ఇ.శ. ర.)

విణ. (కూరము.)

గీ. సడలువడనికడిందిదొసగుగయాళి, బోరప్రా
కుడుకొలములపులుగుతేడ. అచ్చ. రా.
బాల. ౬౩.

చ. దొసగులఁ బెట్టుచుకొ జలముతో మగలం దె
గనాడి యద్దిరా, యునురులు గొందు రాగడ
పుటోజ గయాళులు గా వెలందుకల్. అచ్చ.
రా. అయో. ౨౮.

(వదరుఁబోతు)

చ ... చిగురువిందులసిలిగయాళికి హలా, హల
గులికాభదు ర్దధఘనాళికి నాళికి లోఁగి యా
త్తలోక. వసు. ౩. ౧౧౨.

క. ఆయన వినఁ బ్రేరెడరు నుఁ, డీ యిట్లు గయా
ళులార... కళా. ర. ౬౨. రసిక. ౩. ౯౧.

వి. (ధూర్త స్త్రీ.)

సీ. గట్టివా జంత తాఁగ గయాళి యనఁగను ధూ
ర్తయోషాభిధ దోచుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౧౧౭.

గీ...గట్టివాయి, తాఁగ జంత గయాళియు నాఁగఁ
దనరు, ధూర్తపనితమ... సాం. ని. మాన. ౫.

గయాళించు=గయ్యాళించు. అ. క్రి. (✓గయాళి.)

(ఉద్ధతిచూపు.)

మ. అనుచుం గంకణనిస్సవంబులు బెడం గై ప్రా
యఁగాంచీకల, స్వవముల్ వీనులవిందు నేయ
నుదుటుంజన్నుల్ గయాళింప లో, చనదీపుల్
చెలఁగంగఁ బై కొనుసకొజాతాస్యతోడం గ
డం, కను గ్రీడింపఁ దొడంగె నత్త పని రంగ
స్వామి ప్రేరేపఁగ. వి. ప్ర. ౩. ౮౯.

(పెద్దకేలువేయు, అజయ.)

గీ... అప్పుచెల్ల, వింత నావంటిదానికా యింత
మాట.

గీ. అని గయాళించుకొనుచు హస్తాంబుజముల,
నలరుపాపని దురదుర నరిది తొట్ల, లోనఁ బడ

వైచి మొగమునఁ బూసుగండు, లోడ బామ
ముడి నిగుడ నత్తోయబాక్షి. కుక. ర. ౪౨,
౪౩.

గయాళు. వి. నేద్యము చేయుటకు తగనిపాలము.

(ప్రా. శ. ర. - నేద్యము చేయనిపాలము. వా)

గయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక రాక్షసుఁ
డు. ౨. ఘోడశమహారాజులలో నొకఁడు.

గయ్యాళము=గయాళము. వి. ధక్కారపుమాట.

(శ. ర.)

జ: గయాళి, గయ్యాళించు.

గయ్యాళి=గయాళి. విణ. (గయ్యాళము + ఇ. క.

గయాళి. త. కైయాళి.) ౧. ధూర్తఁడు; ధూర్త
రాలు.

గీ. ఉద్ధతులు గొంట్లు పలుగాకు లుదురుమిదుకు,
లాకతాయలు శతులు గయ్యాళు లగుచు.

హర. ౫. ౧౦.

౨. జగడగొండి.

సీ. కలహంబె కూడుగా మెలఁగెడుగయాళి ని
ఘృతత్వము నూపునెఱకరాళి. కుక. ౩. ౧౮.

వి. ధూర్త స్త్రీ.

సీ. గట్టివాయి యనంగ గయాళి యన తాఁగ
యన ధూర్తస్తికి నాహ్వయము లమరు. ఆం.
సం. మాన. ౪.

గయ్యాళించు=గయాళించు. అ. క్రి. (✓గయ్యా
ళి) ధిక్కరించి మాటలాడు.

క. నీ విచ్చో మెఱియత నై, కావరమున పలసినట్లు
గయ్యాళింపం, గా వెఱచి పెద్దమొఱగా, నే
వీరిని వారిఁ దగిలి యేల పచింతు. కళా. ౩.
౨౨౨.

స. క్రి. ధిక్కరించు.

ద్వి. అనఁటికంబముల గయ్యాళించుతోడలు. ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. ౩౫౫ పం. (ఇట ఔపమ్యవా
చకము.)

గర¹. వి. జాడమాడుట కుపయోగించుకొను ఒకవిధ మైనపాచిక.

సీ. మేటిజాదరి యన వాటమై తివుటమై నాడు చుండుదు నే నహర్నిశములు, దృష్టియేమణిక సందియు జాగరంబును దిగయును గరయు నాఁ దేటపడిన,యచ్చులలోన నేయ మైనఁ గైకొని మాటలాడినయట్లు వేటు గలుగ. ద్వా. ౧౦. ౮౭. (వ్రాతప్రతిపా.)

గర². వి. ముద్ద, గడ్డ. (చూ. గరవడు.)

జ: గరకట్టు, గరకొను, గరవడు.

గర³. వి. రేఖావిశేషము.

గీ. రేఁక యనఁగను రేఖయై రీతి గాంచు, గర య నఁగఁ దద్విశేషమై పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౩౪.

గర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దేవతాళము, దావరడంగిః. (శే. ని.)

గరకట్టు. ఆ. క్రి. (గర² + కట్టు) గడ్డకట్టు.

ఉ. క్రమైదుశోణితంబు గరకట్టఁగ... జై. భా. ౬. ౧౯౬.

గరకొను. ఆ. క్రి. (గర² + కొను) గరకట్టు, గడ్డ కట్టు. (శ. ర.)

గరగ. వి. (సం. కరకః) ౧. నీర్లు త్రాగుట లోనగు వాని కుపయోగించెడుచిన్న పాత్రము.

గీ. గరగ లాసఁగిననరుండు భూసురు లానర్చు, నాచమనముఖకర్తంబులందు పవ్త, భాగఫల మొందు... భార. ఆను. ౨. ౩౮౮.

౨. ఘటము; గ్రామదేవతాఘటము.

సీ...గరగతో విమలోదకములు డించి. హర. ౨. ౧౨౩.

ద్వి. పరుణుండు తనబల్లి వర్జించి వచ్చి, గరగకా వడిమీఱఁ గాఁ గాచియుండు. రం. రా. సం. (శ. ర.)

(వ్యవ) వాఁడు అప్పువారిఉత్సవములో గరగ నె త్తుకొని ఆడుచున్నాఁడు.

జ: గరగడ.

గరగడ. వి. (గరగ + గడ) నూనె మొదలయినవి చి న్ననోరు గలపాత్రములలోఁ బోయుటకు ఆడుగు న ఆదోఁకవలె త్రోవి యమర్చి చేసినవికాలముఖ పాత్రవిశేషము. (బ్రా. శ. ర.)

గరగర. విణ. (దీనికి కర్తృధారయమందు నిగామ ము వచ్చును.) ౧. మేదురము, చక్కనై పువ నై నది. (చూ. గరగరనివాడు.)

౨. చక్కనైనది.

వ...గరగరనినెఱికురులు గుఱిగడవఁ బెరిగినవ గుటం జేసి...మనుచ. ౩. ౯.

క. మెడమన్ను నలఁచి యలకలు, ముడిగొనినిజ పాణిపద్ద ములు గరగరగాఁ, గడుగుకొని తవ కు మఱిదలు, విడె మొనఁగుచుఁ బసిమిపసిఁ డివీవన వీవక. పాండు. ౩. ౩౧. (పరిశుభ్ర ముగా అని భావము.)

గీ. ఏను వంటలవాడనై యానరేంద్రుఁ, గొలిచిగ రగరగాఁ గూడు గూర చిత్తమునకువచ్చిన చందంబునన యొనర్చి, నేర్చి మెలఁగుదుఁ గ రము విసీతి మెఱసి. భార. విరా. ౧. ౭౬ (ప చ్యముగా అని భావము.)

క్రి. విణ. చక్కఁగా, బాగుగా; పూర్తిగా. ద్వి. సన్నబియ్యం బేర్చి జడికట్టకుండఁ, గన్నుల కింపుగా గరగరఁ గాఁచి, మెరుకు మెరుకు తోడ మిళితంబు గాక, పదమ గా వ్యాకళ వ్యాన్నములును. ప్రభులిం. ౪. ౧౫౦ పా. ౨ పం.

క. తరితీపు లేనిమోహము, గరగరగా విడువవల యు...ను. శ. (బ్రా.)

వి. కాంతి, శోభ.

ద్వి. గాజుటోపరిలోన గరగర మీఱ, రాజబునవ పువ్యరాగరత్నముల, నవ. ౧. ౬౨ పా. ౧౮ పం.

జ: గరగరన, గరగరనివాడు, గరగరిక.

గరగరన. విణ. ($\sqrt{\text{గరగర.}}$) గ. చక్కనిది, అందమైనది; అనుకూలమైనది.

క. ఆగురువుచిగురుబోడి సదా గరగరనై మనోజాతరవాఁగఁజే, సోగమెఱుంగుతెఱుంగునఁ, దా గేహములోన మెలఁగుఁ దారుణ్యమునఁ. పరాహ. 2. ౧౯.

క. అది గరగర నగుపురుషుం, డెదుటం బడ పీఠ జీవితేశ్వరుఁ డయినఁ, మదిఁ గలదుఃఖంబెల్లను, దుడముట్టు నటించు మోహదుర్దశ నొందుఁ. హంస. ౪. ౮౦.

చ...నర్వకార్యముఁ, గరగర నయ్యెరమ్మ శశి ఖండశిఖామణి యంచు భక్తితోఁ. కాశీ. ౬. ౮౦.

క. విరు సంత గాక నడిమికి, మురియక ననుఁ బ్రాయిన వడి చిముడఁబాఱక యే, బెరికియును లేక మిక్కిలి, గరగర నగునేఱుప్రాలకలమాన్నంబుల్. కై. భా.౨.౧౯౨. (రుచ్యమైనది అని భావము.)

౨. నును నైనది.

ద్వి... నీరునెడలి, గరగర నైనచొక్కపురాతి మీఁదఁ, బరువడి నందంద పంక్తులు సాగి. ద్వి. సిం. భాగ. ౨. ౧౯ పా.

గరగరనివాడు. విణ. (గరగర + వాడు.) చక్కనైన నున్ననైనవాడు, మేదురుఁడు.

గీ. గరగరనివాడు నవ్వుమొగంబువాఁడు, చూడఁగలవాడు మేలైనసాబగువాడు, వావి మేనత్త కొడుకు గావలయు నాకు, నర్జునుండు పరాక్రమోపార్జునుండు. విజ. వి. ౨. ౧౬౪.

గీ. మేదురసూఖ్య యో మినమిననివాడు, గరగరనివాడు నాఁగను గాలకంఠ. ఆం.భా.3. ౧౦.

గరగరిక=గరాగరిక. వి. (గరగర + ఇక) గ. చక్కదనము, అందము.

గీ. చెలువమెడ తుంటవిల్లునిచింద మరయ, నందు నిరుగడ నై చినకుందనంపు, సరులు పూఁబోడి చేతులు చాల నరయఁ, గాక యుండిన నీగ రగరిక గలఁ. యయా. ౪. ౪౨.

బంధురము. గురుజఘనములును గుచములభరముం గొప్పలగొప్పతనఁబలు మే, గరగరికలు సిరి గల నగు మొగముల్ కల్కిమెఱుంగుఁగనుం గవలుఁ, దొరయఁగ నెలవడఁతులు విట ధనముల్ దోఁతురు చొప్పడ నప్పరిలోఁ. కళా. ౧. ౧౨.

౨. శృంగారరసము.

నీ. గరగరిక యన సింగార మనంగను శృంగార నామంబు చెలఁగుచుండు. ఆం.భా.౧.౧3౧.

3. అలంకారము.

ఆ. పతిప్రవాసవేళఁ బాటించుకొనపు నె, మ్మేన గరగరికలు మెఱుంగుఁబోడి. కళా. ౪. ౧౨౯.

౪. నైర్దల్యము.

నీ. ...పులుగడిగినముత్యములఁ బోలి గరగరికలు వహించి. శతకసంపుటము. ౧. ౨3. (ప్రా.)

నీ. రతిరయచ్చిన్న సూత్రమునఁ జిక్కక ముత్తెములు రాల గరగరికలు వహించు. గీ. ... పలఁతు లప్పుద్దుముఖులు. ఆము. ౧.౬౦. (మనో నైర్దల్యము, విచారములేమి అని భావము. గరగరిక=నైర్దల్యము. అని శ. ర, వ్రాతప్రతి వ్యాఖ్య- 'సరకుగొనమి' అని వేదమువారి వ్యాఖ్య.)

౨. విధము.

క. పరదేశం బెఱుంగక తగు, గరగరికక విడువ ముడువఁ గలిగి నడుమఁ చేదటికము పాటిలి తిరియఁ, విడిగినననుబోటి కమరునే యిం తెనఁ. వేం. పంచ. ౨. ౧3౧.

విణ. సుందరము, అందమైనది; పరిశుభ్రము.

చ. గరగరి కైన దై నెనరు గల్గిన దై నెఱుగిటుకతై

యై, పరువపునిండుజవ్వనపుబాగరినాగరికం
పుల్రోడయై...శకం. ర. ౭౦.

క. నారకైవఁ జేదకైవఁ, వెరవరియిల్లాలి కైవ
వేళ్ళకు నైనక, గరగరికతనము బా గను...
కవిచా. శ. ౬౧.

గరగు. వి. ఒకానొకచెట్టు. (దీనికాయుని ఊరవే
యదురు.)

సీ. గరగుకాయయు ముల్కకాయ యందుగుకా
య లుసిరికకాయలు నుపైకాయ...గీ... ఆ
దియైనయూరుఁగాయలు గల వతనియింట.
హంస. ర. ౧౩౫.

గరజ్జి. వి. (క.గరజ్జి.హిం.గరజ్జి.) అక్కఱ. (చి.
ని-గరుజ్జి. శ. ర.)

గరణము. సం. వి. ఆ. న. గ. మ్రింగుట. ౨. చల్లు
ట. ౩. విషము. (వాచ)

గరదము. సం. వి. ఆ. న. విషము. (వాచ)

గరదుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) విషముపెట్టు
వాడు.

గరభము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భము. (కల్ప)

గరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెవులు. ౨. సేవనము,
తడుపుట. ౩. మ్రింగుట. ర. విషము. ౫. కృత్రి

మవిషము, ఉపవిషము. (మే.ని.) ౬. జౌషధచూర్ణ
ము. ౭. గళము, కంఠము. న. గ. (వ్యోతి) ఒకా
నొకకరణము. (కల్ప.) ౨. జలము. (కే. ని.)

గరలమురువులు. వి. బ. క్షుప్తరవాఁడు కుండలపై
చెక్కుఅలంకారవిశేషము. హంస. ౫. ౧౩. (ప్ర
యోగాంతరములేదు. ఇంకను విచార్యము.)

గరళము. సం. వి. ఆ. పుం. న. విషము; సర్పవిష
ము. న. గ. గడ్డిపాపు. ౨. పరిమాణవిశేషము. (వాచ)

గరళారి. సం. వి. ఇ. పుం-విషమునకు శత్రువు-గరు
డపచ్చ.

గరవడ(ళ)ము. వి. మల్లబంధవిశేషము.

వ...అబ్బలానుజం దుబ్బి గొబ్బున మేయ వర్తిల్ల

నర్థాంగంబున నుండి జానువుల నెత్తును
రవడిం గరవడంబున నున్న నాదుర్మయం
డును బాల మేలు మేలని లీలం గాలు సార
నిచ్చి త్రోచిన...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౪౫.
చ...చేబయు, గరవళముకొ నృసింహముప
గ్నకొని జెట్లకు గాంచి వెంబడిక. ప్రబంధ.
౮౧.

గరవళము. అ. క్రి. (గర² + వళ) ఘనీభవం, గడ్డ
కట్టు.

(కైలాసవర్ణనము) సీ. కరఁగు పెన్నఁడు లేక గర
వడ్డలేమందు దెచ్చి యున్నతము గాఁ దీర్చి
క్కి. భోజరా. ౭. ౨౧౫.

గరవ్రతము. సం. వి. ఆ. పుం-విషజంతు వసన
ర్పమును తినునది-నెమిలి.

గరాగరిక = గరగరిక. విణ. నుండరము.

మ. మమరై యొప్పలకుప్ప యై తమపురా గోరం
త యొచ్చెంబు లే, విది యై నొవ్వనిజవ్వనంబు
గల దై నిద్దంపుటాయ్యారి యై, మదనోజ్జీవి
యై గరాగరిక యై మాణిక్యపుకాబాపుమా,
మదిరాక్షి కొ నృజియింతునే నొకరై మన్నా
హోత్త్రముం జూడుమా. ఆహ. ౨. ౯.

గరాధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. లాక్షాక్రిమి, లక్క
పురుగు. ౨. లాక్ష, లక్క.

గరాసు. విణ. కుజనుఁడు, దుష్టుఁడు; దుష్టురాలు.

గీ. కరటి యడిగొట్టు పలువ యేరెరి గరాసు, చె
నఁటి చెన్నఁటి హాళి కుచ్చితుఁడు మొడి,
కట్టై నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁ జెలంగు. ఆం.
భా. ౩. ౭.

గీ. గ్రామమున కెల్ల మాలిమికాఁడ వగుట, బ్రికి
పోతివి పోర బాఁచనగ రాస. శుక. ౨. ౪౭౪.

ఉ. బిడ్డయొ పాపయో చిదిమి పెట్టివకై వడి నున్న
నిన్నుఁ దా, నడ్డ యొనర్చ కవ్వలఁ దిఱవను
వంటిగరానుఁ గూడె నీ, యెడ్డెడు... శుక.
౧. ౪౩౦.

క. సామీ పలుమలు దేవర, కే మని వినిపింతు నిం
క నీగకు నిలియుం, బామునకు బలియుఁ బెట్ట
క, యామునలిగరాసు పిసిడి యై వర్తింతున్.

విప్ర. 3. ౧౬. అహ. ౧. ౧౦౦.

గరిఁటె=గంఁటె. వి. (త. కరండి)-కట్ట ఇనుము ము
న్నగునానితోఁ జేసిన-తెడ్డు, కంచి.

గీ...గంఁటె గరిఁటె నా మనుసు గంచి. ఆం. భా.

౨. ౨౪౩.

ద్వి. నేయి గరింఁటెఁడున్ బోయకయున్న. పం
డితా. వాద. ౨౦౩ పా.

జ: గరిఁటెకామ.

గరిఁటెకామ. వి. (గరిఁటె + కామ) ఓషధివిశే
షము.

గీ. కటుకరోహిణిఁ జనుఁబాలఁ గలయ నూతి, క
డుపునకుఁ బోసి యొడ్డ లెల్లఁ గలయఁ జము
రఁ, దీటుఁ బాశీజ్వరంబు లీతీరు వనయు, గ
రిఁటెకామరసంబునఁ గలపి చముర. చికి. ౨.
(చి. ని.)

గరిగ=గరగ. (త్రా. చి. ని.) వి. చిన్నకుడ; పండ్.

క. ఊరుయుగం బయ పేరన్, బాటెడుబంగారు
నీటివాఁకను రతియున్, మారుఁడును జిన్ని
గరిగలు, సౌరుగ ముంచి రనఁ జెలికి బానుపు
లమరున్. అహ. ౨. ౫౦.

నీ...తగు గళంతిక గలంఁటె గరిగ యన. ఆం. భా.
౨. ౨౪౭.

ద్వి. పెరుఁగుబానలు పాలపేర్పులు తేనె, గరిగలు
దెచ్చి దగ్గఁజఁ బెట్టఁ గొందఁ, అను నియమింప
...ప్రభులిం. క. ౧౫౦ పా. ౧౫ పం. ('గరి
గ' ముద్రి.)

నీ. పొంగులు రాఁ గాఁగి పొరలునూనియ ముంచి
గరిగల పంచి యుక్కుఁగఁ జల్లు. రంగా. ౩.
౯౬ ('గరిగ' ముద్రి.)

గరిగొను. ఆ. క్రి. అతిశయించు.

ద్వి ... ఇంద్రజిత్తు ... మాల్వములు, ధరియించి
పహ్నికఁ దగఁ బరిస్తరణ, మురుతోమరంబులు
నుగ్రస్త్రములు, గటి లేనిశరములు గావించి
నలుపు, గరిగొన్నపెనుమేకకంఠరక్తమున,
నొగిఁ దాడినమిధల హోమంబు నేయ. రం.
రా. యు. ౩౫౯ పా. ౫ పం.

గరిడి(డి). వి. (సం. ఖురీ. క. గరడి, గరుడి) ౧.
సాము.

గీ. అంత కంతకు పల్లిలుహరికొమాళ్ల, బలఁగమున కిది
చాల దక్షతలఁపుతోడఁ, దిరుగఁ గట్టింత మ
నుపైఁడిగరిడిసాల, యట్ల యున్నదియే విక
చాబ్బవదన. కళా. ౩. ౧౩౦.

నీ. గరిడిసాదనలవేళ్లలఁ గొంత తడవు...కళా.
౭. ౩౪.

౨. సాముసేర్పుకొనుచోటు, సాముకూటము; అ
భ్యాసస్థానము.

నీ. నికటఖశూరికల్ నెగడును గరిడి నా...ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

చ. తరుకుఁబసిండియోవరులు దంతపుఁజావడులు
...కెంపుటోడుబి, ల్లలగరిడిలు కీతలకలఁతల
ముల్...వను. క. ౭౨.

గీ. పద్మసంభవవై పుంకభర్తసభలు, సాముగరిడిలు
మాకు గోత్రామరేంద్ర. మనుచ. ౨. ౪౩.

గీ. దక్షవాటిక సకలవిద్యలకు గరిడి, దక్షవాటిక
విభవంబుతానకంబు, దక్షవాటిక శివునియం
తఃపురంబు. భీమ. ౬. ౧౦౫.

గీ. సర్వవేదపురాణకాస్త్రములగరిడి, సర్వపాపా
ఘజలదహుంధూమరుత్తు, సర్వమోక్షములకు
ను నాస్పదము కాశి. కాశి. ౭. ౨౦౮.

౩. సమాపము, సన్నిధి.

నీ. నికటఖశూరికల్ నెగడును గరిడి నా...ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

సీ. ఆనవనక్షోణియందును సరసులగరిడి నిష్ఠపురా
ణవశిచిత్ర చ్చియ, మందెడుసమయంబున...
రాఘవ. ౨. ౧౯. (రామాయణార్థమున.)

గరిడికమ్మ=ఆరితేలు.

ద్వి. హరునిప్రస్తుతమున్న శిరమునఁ దాల్చి, గరిడి
కెక్కినయంక కాఁడును వోలె. పండితా. వాచ.
౧౭౬ పా.

జ: గరిడిముచ్చు.

గరిడిముచ్చు. విణ. (గరిడి + ముచ్చు) ఆరితేటిన
దొంగ.

గీ. సత్యభామయు భోజాత్త జయును మారియు, గు
రువులుగ గానకళ లెల్ల గరిడిముచ్చుఁ, దనము
తో నేర్పితివి గద యును బలికి. కళా. ౨.
౪౫.

గరిడియ. వి. (సం. కరండకః) వెదురుబుట్ట.

క. ఫలభారము దుర్భరమని, వెలఁది యచట నొ
క్కవృక్షవిటవంబున ని, మ్ముల గరిడియ దగిలి
చి... భార. ఆర. ౭. ౨౬౬.

గరిత=గర్త. వి. ౧. భార్య.

సీ. మూఁడుత్రోవలఁ బాటి మున్నటిగరితగాఁ బ
రఁగు నేదేవునిపాదతటిని. ఉ. హరి. ౨. ౧౪౪.

గీ... గరిత యనఁగ నిల్లా లనంగ, గృహిణి చెలఁ
గును... ఆం. భా. ౨. ౧౦౫.

౨. పతివ్రత.

గీ. ఇందుఁ బెనిమిటి వీఁ డని యెఱుంగ లేక, గరిత
గావున నిజనాథుఁ గానఁ గోరి, సుభగమతు
లార నానాథుఁ జూపుఁ డనుచు, నశ్వదేవ
తలకపు డయ్యబల మ్రొక్కె. భాగ. ౯. ౬౦.

సీ... ఆతనిదేవరి సీతను గడించి, గరితయ యేని జ
గంబుల కిది మేలు పని యేని యిమ్ముల్కి పట
చి చెనఁటి. గీ. పాలను మేపరిగమికానిఁ బా
లియఁజేయుఁ, గాత ... అచ్చ. రా. యు.
౩౫౬.

౩. ఆఁడుది.

ద్వి. కదలి నే రోకలి నైకొన్న నవలఁ, గడుము
రినాడగరిత లందలును. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౧౯౬ పం.

గీ. గరిత యతివ నాస్త్రీ సమాఖ్యలు మహేశ. ఆం.
సం. మాన. ౯.

గరితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) విషము గలది.

గరిబమ. ఆ. క్రి. కలియఁబడు, డీకొను.

సీ. భువిభువిక్రంచని గరిబడి మొరఁ జిమ్మకొమ్మ
టేమంకుల కొడఁగి వనక. మల్లుపు. ౧. ౫౯.

గీ... నిజచ్ఛాయల ప్రతికరు లని గరిబడుగ
ల్లగంధకరులు. ప్రబంధ. ౫౩.

వ... హంకారకారులపైఁ బడి ముడిఁగి లెండు
మోఁచేతులపోటుల గరిబడుకీతులును... ప్ర
బంధ. ౭౮. (ఇది యింకను విచార్యము)

గరిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. ౧. విషము. (ఈ
యర్థము తెనుఁగుననే కలదు.)

సీ. భరతునిలాగునఁ బరశురామునిభాతి రంకిదే
వునిభంగి రాముగరిమ. విక్ర. ౨. ౬౯.

౨. భారము, బరువు. ౩. గొప్పతనము, పెద్దతే
ము, గౌరవము.

ఉ. దైన్యము దక్కి దూత యుదితంబుగఁ బాం
డునృపాలుపాలు రాజన్యవసుండు ధర్మజా
డు సమ్మతి వేఁడెడు నన్న లోకపాహుశ్యవి
ధిందగంగ గరిమంబున నిచ్చినఁ బుచ్చికొం
మ, న్యోన్యవిరుద్ధభాషణము లాడినఁ దత్ఫల
మాతఁ డందెడు. భార. ఉద్యో. ౧. ౩౨.

౪. ఉత్కర్షణము, శ్రేష్ఠత. ౫. అజిహద్వ్యస్తేష్ఠ
ర్యములలో నొకటి.

గరిమిడి¹. వి. పండికొమ్మ.

సీ. చొరఁ బడ్డముంగిన యురిఁ బడ్డగరిమిడి మువ్వు
గా గొల్లన ముగిసిపోవ, జోడించిననీసిగి కే
డించుకొనునిట్టి వెనుకగాఁ గుట్టాల్చు విడివి
త్రెళ్ల... గీ... ఒకమహానినద మెగపె. కష్ట.
౪. ౯౮.

గరిమిడికొమ్మ = పందికొమ్మ, గరిమిడి.

సీ...కొక్కన గరిమిడికొక్కనంగను బందికొక్కనంగ, మూసికాభిధలగు ... ఆం. భా. ౨. ౮౬.

గరిమిడి. వి. గతిక, దూర్వ; తృణవిశేషము.

సీ...గరిమిడి గతిక నాగఁ జను దూర్వ. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

గీ. కనుము పుండురు గరిమిడి గతిక... మొదలు గాఁ బూరి రవలింపఁ బొదలు నెడలు. ప్ర బంధ. ౨౦౧.

గీ...గతిక...పుండురు గరిమిడి. హంస. ౫. ౪౫.

గరివడె(డియ)ము. వి. (సం. ఖరవటకః) ఒకవిధ మగువడియము.

సీ. పొల్చుమాపాపూపము వడ యనంగను వడియ మనంగను వటక మెవఁగు, గరివడె మనఁగను ఖరవటకం బొప్పు...ఆం. భా. ౨. ౨౫౫.

గరివిండు. ఆ. క్రి. (సం. గర్వి) గర్వపడు, గర్విండు.

గీ. నేర్చె గరివిండు మెప్పింప నేర్చె... కవిక. ౩. ౨౨౬. (శ. ర. పా. 'గరువిండు' అని ముద్రితపాఠము. ఆపక్షమున - గరువము + ఇంచు. అనవలెను.)

గరిష్ఠము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మిక్కిలి గురువు, మిక్కిలి బరువైనది. ౨. మిక్కిలి గొప్పది, శ్రేష్ఠమైనది.

గరిసియ = గరిసె. (చి. ని.)

గరిసె = గరిసియ. వి. (శ. గరసె.త. కరిసె.) ౧. గారె; పాణక.

సీ...కునూలాభిధ గారె యనంగను గరిసె యనఁ గ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

సీ. భాండసంభారంబు చగ్గిలించి గోడలు గోరాడి గరిసెలు కూలఁ దాకి. హరి. పూ. ౬ ౧౩౮.

గీ. భూమి వస్త్రత స్పృశదృష్టపూర్వ మైన, బహు

శసంపత్వరంపర పాదుకొనిన, గరిసె యనఁ గోట మించఁగ గణన కెక్కినందునై నుంచునివార మన దివంబు. చంద్రా. ౧. ౫.

సీ. కాయధాన్యంబులకణఁజము ల్బియ్యంపుగరిసెలు దినుములు గలకొటార్లు. హంస. ౨. ౨౨౬.

౨. మానవిశేషము, ఆఱువందలకుంచములపరిమాణము.

చ. గరిసెలవ్రాఁతె కాని యొకగంటెఁ డెఱుంగ ను మన్నె దేశముల్, దిరిగి యభీష్టవస్తువులు తెచ్చి భుజింతును సార్వకాలమున్, నురుచి రసత్కవిత్వనిధిసూరకవీంద్రున కేల గల్గెఁ గం, చరమును లేక మేక మెడచన్నులసోలిక రెండుగ్రామముల్. (అడిదమునూరనచాటువు)

జ: గరిసెబావి.

గరిసెన. వి. భక్ష్యవిశేషము.

సీ... లడ్డువార్ గుట్టులు గరిసెనప్రోగులు నటిసె మెట్టు, లప్పదాలకొటారులు... శ్రీరం. మా. ౬. ౧౧౦. (ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

గరిసెబావి. వి. (గరిసె + బావి.) ఒకలు మన్నగు వానికి బడులుగా చువ్వలతో గాదెవరె అల్లి నేల లోకలికి దింపి యేర్పఱచుకొకవిధ మైనసూయి. (శ. ర. ప్రా.)

గరిబు. విణ. (శ. గరిబ. త. గరిబు. హిం. గరిబ్.) బీచవాడు, దీనుడు. (శ. ర.)

వి. మహమ్మదీయులలో పొక తెగ.

సీ. ఆభిలసీమామూల మైనదుర్గమ్ములుంబలికలు గలకమ్ముచెలమదొరలు, చేతి కై దేసివేల్ కివరాయలవరాలకెలకట్టడలపటాశీ ల్లసీమ,లు ... రా. వి. ౫. ౧౩. రంగా. ౨. ౩౯.

గరియము. సం. విణ. (క. యసీ. వ.) గురుకరము, మతొకదానికంటె గురువైనది

గరు = గరుగు. వి. శోహంచుడు, గరుగుపాటు.

ద్వి. ధరణి యంతయు రక్తధారలచేత, గరు పుట్ట
నెత్తురు కాల్య లై పాటి. ద్వి. సారంగ. 3.
౧౦౯ పా. ౬ పం.

(అదినరాహు.) సీ. కాడి పాటిన మేనిగరులు
... శివరా. ౧. ౬౧.

జ: గరుదాల్పు, గరుదాల్పు, గరుపాటు, గరుపా
టుమొన, గరుపాటు.

గరుటా(ల)మంతుడు. వి. (సం. గరుత్తాన్.) గ
రుత్తంతుడు.

క. గరులముంతుఁ డనఁగను, గరుడి యనఁ
బొల్లి నెమ్మెగముపిట్ట యనఁ, గరుటామంతుం
డనఁగను, గరుడుని పే ల్లోవ్వు... ఆం. భా. ౧.
౫౩.

సీ. కంబమయ్యురొ మేలు గలిగింపు నీ కొక్కగరు
టాలమంతుని గాను కిత్తు. యయా. ౨. ౩.

గరుడకంబము. మి. వి. (క. గరుడకంబ.) ౧. గరుడ
స్తంభము. ౨. సేరము చేసిన వారినిబంధించుటకై
కొత్తాల్పచాపడియెడుట పాఠఁబడినస్తంభము.

సీ. గరుడులను గరుడకంబాలఁ గట్టి గంధర్వుల గం
ధర్వతతుల నడిచి. ఉ. రా. ౨. ౨౯౮.

గరుడపైక్కెము. మి. వి. గరుడధ్వజము.

వ...ముత్యాలగొడుగులు గరుడపైక్కెంబులు క
నకవేత్తంబులు బంగారుసురఁటులు... అమృ
తపూర్ణహైమకళంబులు మొదలయినవి ధరి
యించి వివిధకైంకర్యపరాయణత్వంబున న
గ్రభాగంబున నడచువారు... ఉ. రా. ౮.
౨౯౮. (ఇట్ల ప్రకరణమునుబట్టి గరుడపచ్చల
పైక్కెము' అని అర్థమగుచున్నది.)

గరుడధ్వజుడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

గరుడపచ్చే. మి. వి. ౧. గారుత్తము, ఆకుపచ్చ
వన్నె గలమాణిక్యము.

క. పనిమొవడి నలరుగరుడపచ్చలచవికె. య
యా. ర. ౮౬.

(ఈ గ్రంథమునందు అచ్చ తెలుఁగుపదముగా గ్ర
హింపఁబడినది.)

౨. గరుడపచ్చవన్నె గలవస్త్రవిశేషము.

గీ...గరుడపచ్చలు సేత్రముల్ తురగవల్లు...
మొదలుగా వల్లులు ధరించి ముదిత లభుడు.
ప్రబంధ. ౨౭౨.

గరుడము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గరుడాకారముగఁ
గట్టినయిల్లు. ౨. గరుడాకారముగఁ బన్నినవ్యూ
హము.

గరుడనరులు. మి. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. హంస.
ర. ౧౨౮.

గరుడస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణ్వాయము
నకు ఎదుట నుండెడిధ్వజ స్తంభము.

గరుడాంకితము. సం. వి. అ. న. గరుడపచ్చ.

గరుడాగ్రజుడు. సం. వి. అ. పుం-గరుత్తంతుని
యన్న-అనూరుడు.

గరుడాశ్చము. సం. వి. స్. పుం. గరుడపచ్చ.

గరుడి. వి. (సం. గరుడః) గరుత్తంతుడు.

క...గరుడి యనఁ బొల్లి నెమ్మెగముపిట్ట యనఁ,
గరుటామంతుం డనఁగను, గరుడుని పే ల్లోవ్వు
... ఆం. భా. ౧. ౫౩. ప. సం. ౮. ౨౯. వి
ర్య. ౩. ౨౭.

జ: గరుడిరవుతు.

గరుడిరవుతు. వి. (√గరుడి) గరుడవాహుడు,
విష్ణువు. (శ. ర.)

గరుడుడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్తంతుడు, గ
రుడి. (ఇతఁడు కశ్యపప్రజాపతికి వినతయూ
బుట్టినవాడు.)

గరుడోత్తైరము. సం. వి. అ. న. గరుడపచ్చ. (క
లు.)

గరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. పక్షము, అక్క.

గరుత్తంతుడు. సం. వి. ౧. పుం. ౧. గరుకుడు,
గరుడి. ౨. అగ్ని.

గరుదాల్పు. అ. క్రి. (గరు + తాల్పు.) గరువా
డుడు.

ఉ. అప్పుడు రంధ చాు భయ మందును నమ్మని
యుగ్రరూపముం, దవ్వక చూడ, మేను గ
రుదాల్పుచు నున్నది...కళా. ౩. ౧౩.

గీ. జద్దునడి యుండె నొకకొంతప్రాద్దు వేడ్క, న
వయవంబులు గరుదాల్పు నమృతుండు. శివరా.

౧. ౬౪. వైజ. ౨. ౧౩౨. కాశీ. ౨. ౧౪౯,
౩. ౧౨౧.

(ఇది వ్యస్తము గాను నన్వయింప వచ్చును. కాని
ప్రయోగభావాశ్యమును బట్టియు 'గరుదాల్పు'
అనురూపమును బట్టియు ప్రత్యేకపదముగా గ
హించబడినది.)

గరుదాల్పు. వి. (✓ గరుదాల్పు.) రోమాంచము,
గరుపాటు.

సీ. పులక లనంగను బులకర మనంగను గగ్గరనం
గను గగు రనంగ, గరుదాల్పునంగను బరంగు
రోమాంచము...అం. భా. ౧. ౧౪౧.

గరుద్యోధి. సం. వి. ౧. పుం. - అక్కలతో యుద్ధ
ము చేయునది - భారతీపక్షి. (వాచ.)

గరుపాటు. వి. (✓ గరు) రోమాంచము.

చ. అన విని గుండె జల్లనగ నచ్చెరుపాటును తి
చ్చపాటు నె, క్కొన గరుపాటునుం గదురఁ
గొండొక నే పటు లూరకుండి... శకాం. ౩.
౬౪.

సీ. మగనిచిన్నెలకు మార్తొగ మిడ్లచెలిమేనిగరుపా
టు లోకూర్చి కలిమిఁ దెలిపె. అచ్చ. భా. ౩.
౪౮.

గరుపాటుమొర. వి. (గరుపాటు + మొన) పంది
ముట్టె. (శ. ర.)

సీ. అతిశీఘ్రముదవికారత మేను లెటుఁగనికరటుల
సఖ్య మగ్రాహ్య మనియు...గరుపాటు మొనఁ
ద్రవ్య కడుపుఁ బోసికొ నెడిపందితోఁ బాం
దు నిర్బంధ మనియు...గీ. భరణి కరిఫణికిటి
భరేశ్వరుల రోసి, విష్ణుచన్నిభు నమృత్యునిభు
నిఁ జేరె. వేం. పంచ. ౧. ౭౩.

గరుపాటు. అ. క్రి. (గరు + పాటు) గరువాడుడు.

క. కని యుత్తరుండు గరుపా, తినమేనును దలఁతు
మనము తీచ్చనడినచా, పును నై తొట్టుపడు
చు నిట్లనియె...భార. విరా. ౪. ౫౧.

క. నరపతి యానందాస్రలు, గరనరసిరుహులు
నొత్తి కను దనియఁగ న, య్యిరువురఁ జూచు
చు మేనులు, గరుపాటుఁగ గ్రుచ్చి యొక్క
కాఁగిటఁ జేర్చెన్. భార. ద్రో. ౫. ౧౬.

సీ...పులక లాతైన గరువాడిచె గగురు. గీ. పా
తె గరుపాతె మైమోజాపర్య ననగఁ, దగు
ను రోమాంచనాముఖ...సాం. ని. మాన.
౨౪.

గరుము. వి. గులకతాలచేత గట్టి యైనది.

ఉదా: గరువనేల. (శ. ర-గరవ నేల=ఎఱ్ఱనియి
నుకనేల, గొడ్డునేల. (బ్రా.వా.)

గరువము¹. వి. (సం. గారవమ్.) ౧. గొప్పతనము,
గారవము.

క. దూతీముఖమున గరువము, ప్రీతియుఁ బొద
లంగఁ గదియుఁ బ్రియములరయఁ గా, ర్వా
తురతఁ దార వైకొను, పే తెరువునఁ గాదు
చూడు మిది నీబుద్ధిక్. వారి. ఉ. ౭. ౧౪౬.

(రావణుండు సీతతో ననినమాటలు) చ...నిను
మది నాదరించు టిది నీదగుభాగ్యము గాదె
యింతయున్, వనిత యెటుంగవైతి గరువం
పువచారము లేదు నీయెడన్. భార. ఆర.
౬. ౪౦౫.

౨. విస్తృతి, విరివి.

మ. గరువం బారఁగ నీకు నిన్నియును వక్కాణిం
చఁగా నేటికిఁ, సురతిర్యజ్ఞ నుబాదిలోకము
లలోఁ జూపట్టు నానాచరా, చరభూతంబు
లయందు నంద మగుస్త్రిసంజ్ఞ ల్ రమారూప
ముల్, పురుషాకారము లన్నియున్ హరిమ
యంబుల్ గా విచారింపుమి. వి. పు. గ. ౧౨౯.
(గరువం బారఁగ = విస్తరించి.)

విణ. విస్తృతము, సవిస్తరము.

చ. వనటఁ దొలంగఁబెట్టి గరువంబుగఁ జెప్పుము
దీనిమూలమున్... భార. ఉద్యో. ౪. ౨౯౮.

౨. అధిక మైనది, అతిశయ మైనది; పెద్దది.

ఉ... ఈ, కాంతకు వంశశీలగుణగౌరవహావన
రూపసత్కృతా, వంతుఁడు కాంతుఁడైన గ
రువంపుడవంబు ఫలంబు నొందుఁ బో... వి
క్ర. ౬. ౫౧.

సీ. బహుళయాతా యాతపరిపాటిఁ బాటిలుగరు
వంపునిట్టూర్పుగాడ్పుతోడ. కాశీ. ౪. ౬౯.

ఉ. చూతమె డాని పక్షివరశుక్తి పుటాంతరదృ
శ్యమాక్తిక, వ్రాతము లై వెలుంగుగరువంపుఁ
గొటూరుల నొప్పుతామ్రప, ర్ణితటము ... మ
నుచ. ౩. ౮౯.

గరువము². వి. (సం. గర్వః) గర్వము.

క. గరువము మురిపం బనఁగను, బరఁగున్ గర్వం
బుపేళ్లు... ఆం. శే. ౩౦.

ఆ. కల్లజింకఁ జిదిమె గండగొడ్డలితాల్పు, గరువ
మడఁచె నతనికడిమి యనఁచె. అచ్చ. రా. యు.
౧౧౬.

ఉ. ఎంతకు లేడు నారదమునీం ద్రుఁడు శౌరి వి
నంగ రుక్తిణీ, కాంత వినంగ నేను వినఁగాఁ
బలికెం బలికె గూర్పుదాన నా, యంతటివా
రు లే రని యహంకృతి నెప్పుడు విజ్ఞప్తఁగు
చు, న్వంతున వచ్చునత్యగరువం బింకఁ జెల్ల
దటంచు మానినీ. పారి. ౧. ౮౦.

గరువు¹. వి. ఖరభూమి, గట్టిసేల.

ఆ. గరువు గరుసు నాఁగ ఖరభూమి విలసిల్లు.
ఆం. భా. ౨. ౪.

వ... అచ్చటన్ గొచ్చి గరువుసేల గుంట లొ
నరించి... మనుచ. ౪. ౬౦.

జ: గర్వాడు.

గరువు². వి. చెంప.

చ. గరువున కొత్తఁ జెంగలుపకచ్చు ఘటించిన
మూలిఁ జాటైఁ జెం, దిరిక చెఱంగనన్ బసిఁ
డితీఁగలు నించినజిల్లుఁబాగ ... మనుచ. ౫
౫౮.

గరుసు¹(రు). వి. (సం. కర్కశః. క. గరుసు)

౧. గరువుసేల, కఠిన మైనభూమి.

ఆ. గరువు గరుసు నాఁగ ఖరభూమి విలసిల్లు. ఆం.
భా. ౨. ౪.

౨. గులకతాయి.

(పురవర్ణనము) క. జల మిక్షుఫలనంబులు, గలు
పంబురుహోత్పలములు గరుసులు మువ్వంబు
లు మీలు మణులు నంతులు, నలి నస్యము చెఱ
కు రాజనపుఁ బొల మెల్లన్. కు. సం. ౭. ౯౨౫.

౩. తోలు, చర్మము.

సీ. దొనదొన మనునీఁగతుట్టెలరూ పేబువడక
క్రంపలను వ్రేలెడుగరుసులు. ఆము. ౫. ౧౭.

గరుసు²(రు). వి. ౧. మేర, మర్యాద, అపధి.

సీ. గరుసులు గడవంగఁ గదలి యల్లలన యెత్తును
నెడముల నుత్తరించి... ఆ... ఉగ్రభంగిగాఁ
బయోనిధి లొక్కటఁ, జెల్లు రేగి జగము చె
ల్లివొడిచె. భార. ఆర. ౪. ౨౨౮.

గీ. ధరణిధరములు గూలఁగ ధరణి పాఁక, జలధు
లుపొంగి కడవ గరుసులను నకల, భువనసంఖో
భముగఁ జలంబును బలంబు, డిగక నలుపుమైఁ
బోరె నాడియు బకంబు. మార్క. ౨. ౧౨.

చ. పరిభవచింత చిత్తమున బబ్బుకొనం డలపోఁ

తలక పగల్, గరుసులు దాట నించుకయ్య
గంటికె గూరుకు రాక...భా.రా.య.౩౩౦.
చ. సురపతి మార్గశీర్షమున శుద్ధవతుర్దశినాడు
రోహిణిం, బొరసినసిద్ధయోగమున భూతల
మిచ్చె బయోధిగౌతముల్, గరుసుగఁ దు
ల్యభాగయును గండ్రెడు లోనుగ దక్షవాటి
కావరునకు భీమనాథునకు వారపథాత్రిశత
ద్వయంబుతోక. భీమ. ౫. ౮౩.
గరుసెక్కు=మేరమీలు, పొంగు.
క. కని మనమునఁ గోరిక నిక్క నితాంతానం
దవార్ధి గరుసెక్కఁగఁ జ,క్కనిసతి నాశిఖ
రికి మ్రొక్క నియోగించుచును మ్రొక్కి కా
తూహలి యై. వరాహ. ౧౦. ౮౩.
గర్గము. సం. వి. అ. పుం. గ. వృషభము. ౨. వాన
పాము. ౩. (సంగీ) తాళవిశేషము.
గర్గరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిచేప.
గర్గరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తరికడప, పెరుగుచి
లికడుకుండ. ౨. కలశి, కుండ. ౩. పాలమున వేసి
కొనెడిపాక. (వై. ని.)
గర్గుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. ఒకానొకఋషి,
బ్రహ్మహాసనపుత్రులలో నొకఁడు. ౨. బృహస్ప
తివంశస్థుఁడును విత్తఘనిపుత్రుఁడు నగు ఒకానొక
మని. (కల్ప)
గర్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మేఘధ్వని;ధ్వని. (వై. ని.)
గర్జకుఁడు. సం. వి. గ. (అ. ర్వికా.అ)గర్జించువాడు.
గర్జత్. సం. శ. త్ర. గర్జించుచున్న.
గర్జన. సం=గర్జ. (వై. ని)
గర్జనము. సం. వి. అ. న. గ. మేఘధ్వని; ధ్వని.
౨. కోపము. (మే. ని.)
గర్జము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఏనుగు. ౨. మేఘ
ధ్వని; ధ్వని. (వై. ని.)
గర్గరము. సం. వి. అ. పుం. మూలకము, ముల్లంగి కి.

గర్జి. సం. వి. ఇ. పుం. మేఘధ్వని; ధ్వని.
గర్జింమే. సం. అ. క్రి. మేఘము ధ్వనిచేయు;ధ్వని
చేయు, అఱచు.
(శబదరూపము చాల్చినరాక్షసి.) గీ. గోండుగోం
డ్రని గర్జించుఁ గొంతతడపు, కోరమాపుల
వీక్షించుఁ గొంతతడపు. వరాహ. ౧౦. ౮౬.
సీ. మునుపు జంగాలఁ జేసినభుజంగుల గన్న గ
ర్జించి శునక మై కఱవ వచ్చు. వై. జ. ౨. ౮౪.
గర్జితము. సం. వి. అ. న. మేఘధ్వని, ఉఱుము;
ధ్వని. పుం. మదపుటేనుగు.
గర్జిలు(ల్లు). సం. అ. క్రి. గ. ఉఱుము.
(కుసుడు) క...కదరి విలయకాలమేఘ మెదరి
గ,ర్జిలైనన దిక్కు లద్రువగ, మల్ల చఱచు
కొనుచు...జై. భా. ౬. ౧౩౫.
౨. మ్రోగు.
క... హతశేషచ,మూరక్షకసింహనాదములు గ
ర్జిలక. జై. భా. ౬. ౧౩౬.
౩. అఱచు.
లయగ్రాహి. నిర్జరవర ప్రముఖుర్జయఁ డనం బ
రఁగుదుర్జయఁడు...కనలి గర్జిలుచు వీకక.
వరాహ. ౫. ౨౬.
గర్జ=గర్జిత.
(భార్య.)
చ. విను మొకబ్రాహ్మణుండు పులవృత్తము పెంపు
దొఱంగి బోయ దా,సి నొకత గర్జఁ జేసికొ
ని...భార. కాం. ౩. ౪౭౨. ('అల్' పాతాం
తరము)
గర్జము. సం. వి. అ. పుం. గ. పల్లము, గొయ్యి.
౨. పిఱుఁదులమీఁదిగుంత. ౩. త్రిగర్జ చేశము.
గర్జాటము. సం. వి. అ. పుం-కన్నమునఁ దిరుగున
ది-గ. ఎలుక. ౨. పందికొమ్మ.
గర్జిక. సం. వి. అ. స్త్రీ-గోయి కలది-సాలెవాఁ
డు నేతనెయచోటు, తంతుకాల.

గర్దభగదము. సం. వి. ఆ. పుం. జాలగర్దభము, 2.
కానొకచర్మవ్యాధి.

గర్దభము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గాడివ. 2. గంధ
ద్రవ్యవిశేషము. న. తెల్లగలువ.

గర్దభాండము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ప్లక్షుము, కలు
జావ్వి 1. 2. పిప్పలి 1.

గర్దభాహ్వయము. సం. వి. ఆ. పుం. కుముదము,
తెల్లగలువ.

గర్దభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఆడుగాడివ. 2. పేడ
పురుగు.

గర్ధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = గర్ధనము.

గర్ధనము. సం. వి. ఆ. న. తృష్ణ, పేరాస.

గర్ధనుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) గృష్ణువు, పేరా
సగలవాడు.

గర్ధము. సం. వి. ఆ. పుం. తృష్ణ, పేరాస.

గర్ధి. సం. వి. ఆ. (న్. నీ. న్.) పేరాస గలది.

గర్ధిచే. సం. ఆ. క్రి. పేరాసపడు.

నీ... లోభంబయిది ... ధర్మంబు గలచి నరు
ని, బ్రయిమాలి యేమిటి కయినను గర్ధించు
వానిగా నుండుట... భార. కాం. 3. 3౯౯.

గర్ధితుడు. సం. = గర్ధనుడు.

గర్ధిండము. సం. వి. ఆ. పుం. పృథ్వీనాభి, ఊడ
బాడ్డు.

గర్ధికము. సం. వి. ఆ. పుం. వెండుకలలోపల ము
డుచుకొన్న పూలదండ. న. రెండురాత్రులు, నిశా
ద్యయము. (వై. ని-పుం. నిన్నటిరాత్రియు నేటి
పగలును నేటిరాత్రియును గలిసినకాలము. వి
ల్యము.)

గర్భకోశము. సం. వి. ఆ. పుం. స్త్రీ శరీరమున
ప్రభావముండుచోటు, గర్భాశయము.

గర్భచ్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గర్భస్రావము, కడుపు
పోవుట.

గర్భదరిద్రుడు. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ) పుట్టుక
నుండియు దరిద్రుడైనవాడు.

గర్భదానుడు. సం. వి. ఆ. పుం. దానీపుత్రుడు,
పుట్టుకనుండి దాను డయినవాడు.

గర్భపాకి. సం. వి. న్. పుం. పక్షికము, అటువదివ
ములలో పండువరి.

గర్భపాతము. సం. వి. ఆ. పుం. నాలుగుమాసముల
పిదప గర్భము చెడిపోవుట.

గర్భము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుక్షి. 2. భూగము,
కడుపులోనిపిండము. 3. చూలు. ౪. శిశువు. ౫.
గర్భారంభకాలము, చూలు కలిగినకాలము. ౬.
అపవరకము, లోపలిగది. ౭. లోపలిభాగము. ౮.
అన్నము. ౯. అగ్ని. ౧౦. పనసములు. ౧౧. వా
టకసంఘలలో నొకటి, గర్భసంధి. ౧౨. అపత్య
ము, సంతానము. ౧౩. శుక్రము. ౧౪. సమాహ
ము. ౧౫. సారము. ౧౬. బీజము. (కే. ని.)

గర్భచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూలము.

గర్భవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గర్భమండ
డుట. ౨. గర్భహాపస్థానము.

గ్లో. అనకృద్గర్భవాసేషు వాసం జన్మచ దాహణం.
మను. ౧౨. ౭౮. (గర్భవాసేషు = గర్భస్థానే
షు. కల్లుకభట్టవ్యాఖ్య.)

గర్భవేదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రసవవేదన, నీళ్లు
నప్పటిబాధ.

గర్భశంకువు. సం. వి. ఈ. పుం. చచ్చినపిండమును
వెలికిఁదీయునొకశస్త్రము.

గర్భస్రావము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్భము న్రవిం
చుట, నాలుగుమాసములలోపల గర్భము జాతిపో
వుట.

గర్భస్థావి. సం. వి. న్. పుం. హింతాళము, ఈ
దాడు, ఒకజాతితాటిచెట్టు. (రా. ని.)

గర్భాంకము. సం. వి. ఆ. పుం. (నాటక) అంకము
ధ్యమున వచ్చుఅంకము.

గర్భాగారము. సం. వి. ఆ. న. గ. గర్భాశయము.
౧. ఓవరి, లోపలిగది. ౩. పురుటిల్లు. ౪. దేవాల
యములందు దేవతావిగ్రహ మున్నచోటు.

గర్భాధానము. సం. వి. ఆ. న. గ. గర్భము కలిగిం
చుట. ౨. రజస్వలానంతరము గర్భోత్పత్తికై కా
వించుసంస్కారవిశేషము.

గర్భావేక్షణము. సం. వి. ఆ. న. మంత్ర సానితన
ము.

గర్భాశయము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. స్త్రీ శరీరమున
భ్రూణ ముండుచోటు. ౨. గర్భమును చుట్టుకొని
యుండెడుసంచి, మావి.

గర్భాప్తమము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) గర్భారంభ
కాలముమొదలు ఎనిమిదవది. (నెల, ఏడు, మొ.)

గర్భి. సం. విణ. (న్. టీ. న్) గర్భము గలది.

గర్భిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతర్వత్ని, చూలాల.

గర్భితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. సంజాతగర్భ
ము, గర్భము గలది. ౨. గర్భమునందు (లోపల)
గలది. (ఉదా: నిందాగర్భితము, భావగర్భితము,
మొ.) వి. ఆ. న. వాక్యమధ్యమున వాక్యాంతర
ముచెప్పట అనుదోషము, వాక్యగర్భితము. (వాచ)

గర్భీకరించు. సం. న. క్రి. గర్భము (=అవత్యము) గా
జేసికొను; కడుపులో నుంచుకొను; ఆదరించు.

గీ. శక్తి గర్భీకరించక యుండెనే నరుంధతి నొ
క్కగతి నీడనంగ వచ్చు, జనులు నిందింప
మందునిఁ గాంచకుండెనే ఛాయఁ గొంత న
మంబు నేయ వచ్చు. ఉ. రా. గ. ౩౯.

ద్వి. శరణన్న పశువుల సత్కృపఁ గాచు, బిరుదు
డలంచి గర్భీకరించుకొని, శరణార్థి యనుట

యే చాలు నా కనుచుఁ బరిపాలనము నేయభా
రంబు మీది. ప్రభులిం. ౩. గంగ పా. ౧౮ పం.
గర్భేశ్వరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఆగర్భస్త్రి
మంతుఁడు, పుట్టుక నుండియు సంపన్నుఁడైన
వాడు.

గర్భోపఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గర్భము చె
డుట. ౧. మేఘములజలారా తాపదనశక్తి నశించు
ట. (వాచ)

గర్భోపఘాతినీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అకాలసంయో
గాదులవలన గర్భస్థావము నొందుఅపు.

గర్భుత్తు. సం. వి. ట్. స్త్రీ. గ. గండె, తృణసస్యవి
శేషము. ౨. బంగారు. ౩. లత, తీగ. (మే. ని.)

గర్వము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. అహంకారము, ధన
విద్యాదులవలనఁ గలుగుదుదము, కావరము. ౨.
(అలం) ముప్పదిమాఁడు వ్యభిచారిభావములలో
నొకటి.

“రూపధనవిద్యాదిప్రయుక్తాత్మోత్కర్షాధీనపరా
వహేలనం గర్వః” (రస.)

౩. గర్వోక్తి, గరువపుమాట.

మ...వారికిఁ దగం బాలిక గర్వంబు లాడిన ని
క్కం బగునల్క నర్జునుఁడు గాండీపంబు
మోపెట్ట...భార. ఉద్యో. గ. ౨౬౬.

గర్వాటుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.
(త్రి. ని.)

గర్వాడు, గరువాడు. ఆ. క్రి. (గరువు¹ + ఆ
డు) మేపుమేయు.

గీ...గర్వాడె నాఁగ మేపుమేసె ననుట దనర్పు
ను...ఆం. భా. ౩. ౯౭.

గర్వి. సం. విణ. (న్. టీ. న్.) గర్వము గలవాఁడు.

గర్వింఁచు. సం. ఆ. క్రి. గర్వపడు. పరాహ. ౧౧. ౬౨.

గర్వితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గర్వింపినవాఁ
డు, గర్వము గలవాఁడు.

గర్వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నింద, చూడు.

గర్వాకుండు. సం. విణ. (అ. ర్హికా. అ.) గర్హించు
వాడు.

గర్వాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గర్వాణము.

గర్వాణము. సం. వి. ఆ. న. నింద, చూడు.

గర్వాణీయము. సం = గర్వాణము.

గర్వామాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నిందించు
చున్నది.

గర్హించు. సం. స. క్రి. నిందించు, చూడు.

వ...వారలు కొనియాడుమంత్రంబులు గర్హించి
తి...భార. ఉచ్ఛ్వా. గ. ౨౦౧. మార్క. ౫.
౮౬.

గర్హితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందించబడినది.

గర్హ్యామాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందించ
బడుచున్నది.

గర్హ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నిందించ దగిన
ది, చూడ దగినది.

గర్హ్యవాది. సం. విణ. (స్. సి. న్.) కద్వరుడు,
తుచ్చసంభాషణము చేయువాడు.

గఱగఱ. వి. గఱుకుగా నున్నవస్తువును స్పృశించు
టయం దగుననుకరణము.

(వ్యవ) చేతితో రాచినపుడు బల్ల గఱగఱలాడు
చున్నది. అడుగు వేసినయెడల ఆయరుగ గ
ఱగఱును.

గఱగొఱ వి. తక్కువ.

చ. తటిమి నుశర్త తమ్ములును దాసును నాజికి న
న్నుఁ బిల్వ నే, నెఱుంగనియట్లు లుండు టిది
యేపురుషార్థము వారి నెల్ల నే, దైత నుఱుమా
డఁ బంపుము కడిందిగఁ జూడకు నీకు నేమి
యుం, గఱగొఱ గాదు పోమి గడుఁ గట్టము
నాకు నుదాత్తమానసా. భార. స్త్రీ. గ. ౨౨౩.

గతి¹. వి. (సం. గరుత్. క. గతి.) - పక్షి బాగము

మొదలగువాని-పక్షము, తెక్క; ఈశ.

సీ. అహితపన్నగభేదు లనిబరె గృహవిటకత్తుల
గలాపుల నొయ్య గఱులు నిమిరి. ఆము. ౨.
౩౮.

మ...విచక్రండు నృత్యతీ నేనెం దెగ నిండ నా
రసమునకై దైత్యారివక్షంబునం, గతి కో
పకై హరియుకై భుగూభుగులుగాఁ గ్ర
క్కె న్నెసకై నెత్తురుల్. ఉ. హరి. ర. ౨౩౧.

గీ. జనవిభుఁడు నాట నవ్యాపనవ్యగతులఁ, దిబ
గువో గర్లతూపులు బరులు రెంటఁ, గట్టికప
పట్టె తెక్కలు గలమహామ, హీధరంబువిధం
బున నేకలంబు. వరాహ. ర. ౮౩.

సీ. పర్జవ్య శరణంబు ప్రాపించి గఱులలోఁ జహః
స్రమ్మరుశిలోచ్చయచయంబా. కృ. శకు. ౧.
౩౭.

సీ. సరి లేనిమంచగుజ్జరి నేతపట్టుముఁ బఱ దైవ
రాయంచగఱులపలుపు. ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.

జ: గతిచిలుకు.

గతి². విణ. గఱుకు. (చూ. గతిగమ్మ.)

వి. గఱుకుఁదనము.

పిల్లినాలుకకు గతి ఎక్కువగా నుండును. (వా.)

జ: గతిగమ్మ, గతిచిప్ప.

గతిక. వి. దూర్వ, ఒకరకముగడ్డి.

వ...మెత్తనిగతిక మేసి పోసరించి... లెదరుకో
దమతట్టువగుంపు... ఆము. ర. ౩౫. సాం. వి.
సా. ౬౧.

జ: గతిక చెక్క, గతిక మోడి చెక్క, గతికమా
దులు.

గతికచెక్క. వి. (గతిక + చెక్క) పచ్చికోడి
మట్టిపెల్ల, పచ్చికపెల్ల. (శ. ర.)

గతికమోడిచెక్క = గతిక చెక్క. (ప్ర. శ. ర.)

గతికనూదులు. వి. బ. (గతిక + నూదులు) కాలి

ధాన్యవిశేషము. (శ. ర.)

గతిగమ్మ. వి. (గతి² + కమ్మ) అంపమునలె గలుగు

టందులు గలతాటికమ్మ. (త్రా, వా)

గతిచిప్ప. వి. (గతి² + చిప్ప) ముత్యపుఁజిప్ప. (శ. ర.)

గతిచిలుకు. వి. ($\sqrt{\text{గతి}^1}$) అక్కలు కట్టినబాణము.

క... గతిచిలుకులు విండ్లు లోను గాఁ గొందు వె నె... యయా. గ. ౪౨.

ఇట్లే: గతికట్టియ. అచ్చ. రా. య. 3౬౪.

గలుకు. వి. కొడవలిలోననువానికమ్మ. (శ. ర.)

విణ. రూక్షము, నునుపు గానిది.

ఉదా: వానిచెయ్యి గలుకుగా నున్నది. బల్ల గలుకుగా నున్నది.

గలుగు. వి. ఒకానొకచెట్టు. (శ. ర, త్రా)

గలువ. విణ. (సం. గురు: పా. గరు. క. గరువ) గ.

గౌరవము గలది, మర్యాద గలది.

వ. ... జూదరియాలికి గలువతనం బెక్కడియది ... భార. విరా. ౨. ౧౪౩.

క. నీగూబజంకెలకు ను, ద్వేగపడం గునుమకరుఁ డె విటసింపఁడు నే, నేగ కమలాక్షిఁ డె చెప్పద, వో గలువతనంబు వాని పో నెంచెద వో. నిరం. 3. 3౧.

౨. గాంభీర్యముకలది, గంభీరము.

గీ. ధీరయై యిట్లు సమృద్ధపూరమునకు, గలువతన మనుబలితంపుఁగట్ట వెట్టి, వెలఁది యెఱుఁగని యది వోలె వికృతి లేక, యల్ల నెప్పటియట్లు ల యరుగుటయును. భార. విరా. 3. ౪౪.

3. పెద్ద, వృద్ధుడు; గొప్పవాడు.

(కర్ణుడు వికర్ణునితో నన్న మాటలు) ఆ. ఎల్లవారు నెఱుఁగ నొల్లనిధర్మపు, చేల నీకుఁ జెప్ప నేల

వలసె, జిలుతవాని కింత గలువతనం బిది, చ న్నె వృద్ధజనము లున్నచోట. భార. సభా. ౨. ౨౨౨.

శ్లో. త్వం ను శేవలబాల్యేన ధార్తరాత్రు విధిర్య సే, యద్రువీషి సభామధ్యే బాలః స్థవిరభాషి తమ్. సం. భార. సభా. ౯౦. ౨౯.

వ... మిక్కిలి నక్కలుపడి వేడక ప్రోడ లగుగ లువ లిరువు రేకాంతమాడుచోటి కేటికిఁ బో యెదరు... ప్రభా. 3. ౫౨.

చ... గలువలో చవిగానికథలో వచింతురే. ప్ర భా. 3. ౪. ఉ. రా. ౪. ౪౩.

౪. ప్రాధము.

వ... రాగవల్లరి యాగలువతనంబులాగు లేగరిత లందును మున్ను కన్న విన్నయవియె దీనికఱ రు లెంత యరుదులు చూచితే యంచు నా యంచపై నాదరావ్లాదమేరురనిరీక్షణంబుల నీక్షించి... ప్రభా. 3. ౪౨.

గట్టు. వి. శ్రేఁచుటయందలిధ్వని కనుకరణము.

గీ... మనసిజారాతి మ్రంగి గట్టునఁగఁ ద్రేఁచె. కాశీ. ౪. ౨౩౭.

నీ. గ్రహణవేళలయందు రాహు వాహరించి తృ ప్తిమై గట్టునఁ ద్రేఁచె నేని. నైష. ౨. ౧౨౩.

గీ. ఆత్మసంతానములతోడ నారగించి, కాకినీడాకి నీధూతజాత మంతఁదనివి పుట్టిన గట్టుగట్టు నను ద్రేఁచె. చంద్రా. ౬. ౧౦౦.

గట్టె. వి. మత్స్యములఁ బట్టెడుసాధనవిశేషము. (దీ ని ఆకారము తిట్టిపంటిది. కాని యిది మిక్కిలి పె ద్దది. శ. ర.)

గల. వి. గ. అంచెలు మొదలగునవి కదలునపుడు గలి గడిఁగని కనుకరణము. (దీనికి ఆప్రేడితమండే ప్రయోగములు గలవు.)

గీ. గజ్జములప్రాతఁ గలగలగల యటంచు. మల్లుపు. ౪. ౬౪.

చ. గలగల మ్రాయునఁడెలును గజ్జలు మువ్వలు
పైఁడియుంగరంబులు...కభా. ౬. ౧౯౯.

ద్వి. కంకణంబులు గలగల మ్రాయుచుండ. అ.
మ. క. ౧. 3౮ పా. ౧౮ పం.

౨. వృక్షదులు కడలుటయుం దగుధ్వని కనుకర
ణము.

ఆ. గగనభాగ మెంత గల దంతట నగంబు,లాడఁ
జొచ్చెఁ దెచ్చునపుడు గపులు, వరుస కెగుర
నెగుర వైవఁగా గలగలఁ, గటకకాననములు
గ్రక్కదలఁగ. రామా. 2. ౧౨2.

వ...గలగ లనఁ జెల్లు గదలింపుదు వెనుక ముంద
రఁ జూపి మెలఁగుచుఁ జెనఁగులాటం జెలం
గుచుఁ జిక్కటిల్లుమర్కటంబులును ...ప్ర
బంధ. ౧౮౬.

గలఁతియ(తె). వి. (సం. గళంతికా. క.గణతిగ)
గిండి, చెంబు.

చ. అలికులవేణి యో ర్తాకనిహస్తముల స్తుభిమజ్జ
నాంబువుల్, గలఁతియ యెత్తి పోయ నవి
గార్చుచు నుండె నతండు దోయిటఁ ...నై
ష. ౬. ౧౧౨.

సీ...తగు గళంతిక గలం తె గరిగ యన. ఆం.భా.
౨. ౨౪2.

గలతరించు. అ. క్రి. (మేను) జల్లు మను.

(ఉదా: నాకు ఒళ్లంతయు గలతరించుచున్నది-
శ. ర, చి. ని.)

గలబ. వి. (హిం. గలబా. ప్రా. మిశ్ర.) అల్లరి;జగ
డము; దుండగము.

వ...ఎల్లజనులం గూర్చుండ నిడి గలబ పుట్టుకుం
డ నెడ నెడం దలవరల నిలిపి ... ద్వా. 2.
౬౪.

సీ. గలబ గాకుండ వేల్పుల నొక్కనొకనిఁగా ధ
నరాజు వెలినుండి యనుపువాడు. కువల.౨.
౬౧.

వ...ఈమహాత్మ్యవంబులలో నిట్టిగలబలు నేయు

దురే మియట్టి బలుబంటుకు సందిక్రంతజగడం
బులు వల దని...ద్వా. 2. 3౦.

ద్వి. క్రతుకర్తములకు విఘ్నములు గావించి, ఓ
తిమిఁద గలబలు చేయుఁ జెల్లెడల.ద్వి.భాగ.
2. (శ. ర.)

జ: గలబరించు.

గలబరించు. అ. క్రి. (√గలబ) ౧. జోఁకుపుట్టు.

గీ. గగనయానవేగంబున గలబరించి, కడుపునిం
డంగఁ గ్రోలినకమలమధువుఁ , గ్రక్కెనో
నాఁగ గగనమార్గంబునందు, భానులింబంబు
రక్తాతపంబుఁ గానె. శివరా. 3. ౯౨.

౨. కలఁగు.

(ఉదా: నాకు బుద్ధి గలబరించుచున్నది. శ. ర.)

గలి. సం. వి. ఇ. పుం. బలము గలిగియును బరువు
మోయనివద్దు. శ్రీ. లత. (వాచ)

గలిజే(జె)రు, గల్జే(జె)రు. వి. పునర్వవ, మూలి
కావిశేషము.

సీ. గలిజె రనంగను గలిజే రనంగఁ బునర్వవసంజ్ఞ
గా నమరియుండు, ఆం. భా. ౨. ౬౯.

సీ...గలిజేరు గుంటగల్జేరును దంతి బందారు నే
ల,తంగెడు...హంస. ౪. ౧౦.

సీ...గలిజెరు బరివెంక గగ్గర...చికి. ౨. (చి.ని)

గలిబిలి. వి. ౧. సందడి, రాద.

క...మానులు దమలో, గలిబిలి చాలించి కన్నుఁ
గజపులు దీటఁ, గొలువను మ్రొక్కను బొగ
డఁ, దలఁపులు పురికొలుపఁ జూచుతఱి...
శ్రీ.రం. మా. ౬. ౨2.

౨. కలఁత, క్షోభము.

క. ఎలమి గలలక్ష్మి యొకనికీ, గలిగిన నది పంచి
కుడువఁ గాఁ గూడి యనే, కులు పెక్కుభంగ
లం గలి, బిలి నేయుదు రతనిమనసు భేదించి
తగఁ. దశకు. ౧౧. ౮౯.

3. నలఁగుడు.

సీ. రాజితబహువిధరథసమూహముఁ జొచ్చి గలి

బిలి యగునట్లు గలఁచి కలఁచి. భార. విరా.

౫. ౫౬. (గజవిజి. శ. ర. పా.)

గలీబు. వి. (హిం. గలాఫ్; ప్రా. మిశ్ర.) ౧. తల

గడ మొదలగువానికి తోడుగుగానెన. (శ. ర,

వా) ౨. భిక్షకోశము, కత్తియొత్తి.

ఉ. ఆజనకేంద్రకన్యరుదిరాంగవిలాసముఁ జూ

చినంతలోఁ, లేఁజగురామనిద్రపుగలీబున నుం

చినతమ్మిఁజేసుఖం, డా జలిపించి మారుఁడుత

టాలునఁ బేరెదఁ జూచి వైవఁగా, రాజన్య

పాలశేఖరుఁడు రామన్యపాలుఁడు సాక్కి

నెమ్మదికొ. దశా. ౭. ౨౧౧.

౩. కత్తియొత్తు తోడుగుగవునెన.

సీ. కోశసమాచ్ఛాది కొత్తులు గలీ బన...ఆం. భా.

౨. ౨౧౫.

గల్భము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. దిట్ట మైనది.

౨. గర్వముగలది.

గల్ల¹. వి. పాల్ల. (శ. ర.)

గల్ల². వి. మాదిగవాఁడు తోలు నానవేసెడిదట్టి.

(శ. ర.)

గల్లకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చషకము, మద్యపా

నపాత్రము. ౨. ఇంద్రనీలమణి.

గల్లచాతురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెక్కిలిక్రింద నుం

చుకొనుగుండ్రునిచిన్నదిండు.

గల్లము. సం. వి. ఆ. పుం. గండ్లనల్లము, చెక్కిలి.

గల్లు. వి. భూషణాములు మ్రోగుటయం దగుధ్వనిక

నుకరణము.

సీ. గల్లున నందియ్య గదలంగ నది దన్నెఁ గాంత

యక్కజ మహాకంబ యగును. కళా. ౩. ౨౫.

సీ. కరకంకణంబులు గల్లనఁ జెలు లిరుకోపులఁ

జేరి వీచోపు లిడఁగ. శశాం. ౪. ౧౪౨.

(ఆప్రేషితరూపము 'గలుగల్లు, గల్లుగల్లు')

చ...కంకణా, పలి గలుగల్లునంగఁ బఱవం గమ

కించె లతాంగి సిద్ధనక. కృ. శమం ౩. ౩౫.

వ. అల్లనల్లన యోగపాదుకాయుగళంబు గల్లుగల్లు

న మ్రోగ...వార. ౫. ౫౧.

సా: వైద్యుని సంచిలో గల్లు మనఁగానే రోగి

యింటిలో గొల్లుమన్నాడు.

గల్వర్కము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. స్ఫటికము. ౨.

ఇంద్రనీలమణి. (పద్మరాగ మని కొందఱు.) ౩.

చషకము, మద్యపానపాత్రము.

గళంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = గళంతిక.

గళంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. బాక; గిండి, చెంబు.

౨. భారాపాత్ర, లింగముపై అభిషేకార్థము ప్రే

లాడఁ గట్టెడుపాత్రము.

శ్లో. దేవాలయేషు యే దద్యుర్వచుగారా గళం

తికాః సం. కాశి. ౧౨. ౫౫.

గళకంబము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆపులకును ఎడ్లకును

మెడక్రింద ప్రేలాడుతోలు, సాన్న, గంగజోలు.

గళకత్తెర. మి. వి. (గళము + కత్తెర) మల్లుబంధవి

శేషము, ముప్పుదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి.

వ...పాదగళాప్తియు గళకత్తెరయుఁ గాశనిల్క

డయు నృసింహంబు నాది యగుముప్పదిరెం

డు విన్నాణంబులనాణెంబు పరీక్షించి ...

హంస. ౧. ౨౦౬. మల్లుపు. ౩. ౬౯. వ్రబం

ధ. ౭౮. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯.

గళకము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కంఠము. ౨. ఒక

జాతిచేప.

గళగండము. సం. వి. ఆ. పుం. గండమాల, మెడ

చుట్టు గడ్డలు లే చెడువ్యాధివిశేషము.

గళగళ. వి. ౧. ఉదకము పోయుట పుక్కిలించుట

వడిగా చెప్పట మొదలగువానియం దగుధ్వనికి ఆ

నుకరణము.

సీ. సలిలంబు గళగళఁ దలలమోదటఁ బోసి బుట్టి

కాయల నెత్తిపొడిచి పొడిచి...వార్త. కి. ౨.

౯౬.

ద్వి. చెలువార వాసిల్లుకీతలోదకము, లలరుచు
గుక్కుగుక్కునగఁ ద్రావుచును, బూరించి
గళగళఁ బుక్కిరించుచును. పండితా. దీక్షా.
ర. ౨ పా.

గీ. ఆతఁడు తోలువాఁడు చదివినయంతవట్టు, గ
ళగళని చెప్పె దండ్రీయక్కజము నొంద.
పరమ. ౫. ౧౬౦. (శ. ర. పా.)

౨. గొలుసులధ్వనికి అనుకరణము.

సీ. గళగళధ్వనులతోఁ గంతశృంఖల లూడ్చి ను
డివడఁ గుక్కుల నడవిఁ గలిపి. మనుచ. ర.
౧౦౩.

గళగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. గ. (గంటుటకు)
మెడపట్టుకొనుట, గొంతుక పట్టుకొనుట. ౨.
కంతరోగధేదము. ౩. తిథివిశేషము.

శ్లో. కృష్ణపక్షే చతుర్థీచ, సప్తమ్యాదిదినత్రయం,
త్రయోదశీచతుష్కంచ, అష్టావేతే గళగ్ర
హః. (వాచ)

గళగ్రహి. సం. వి. అ. (న్. టీ. న్) గ. గొంతుక
పట్టుకొనువాడు. (శత్రువు.) ౨. ఎదుటివారిగళ
ధ్వని విని మరల కూయునది, 'కొ' యనిన 'కొ'
యనునది. (కోయిల)

మ. తిలకింపం బ్రతిపక్షి రాచిలుక జాతిదేష్టి
చైత్రుండు పూ, విలుచేదాల్పు సదా మధువ్ర
తగుజాన్వీతుండు ప్రాణంబుదా, యలు గా
డ్పుల్ శశి యంకకాఁడు పిక మయ్యయ్యా
గళగ్రహి యి, బృలవద్దేవులలోన నెట్లు వి
హరింప న్వచ్చు నాబోఁటికి. వి. నం. ౨.
౧౨౨.

౩-గళముచే గ్రహించువాడు-దొరకిన జల్ల
హరించువాడు.

గళద్వారము. సం. వి. అ. న. నోరు, వాయి.

గళనము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. జాటునది. ౨.
స్రవించునది, కాటునది. వి. అ. న. గ. జాటుట.
౨. స్రవించుట, కాటుట.

గళము. సం. వి. అ. పుం. గ. కుత్తుక. ౨. సాలవృక్ష
నిర్యాసము, సజ్జరసము. ౩. ఒకానొకవాద్యము.
ర. మత్స్యధేదము. ౫. తెల్లుగడ్డి, బృహత్కాశ
ము. ౬.

గళమేఖల. సం. వి. అ. (స్త్రీ). కంతాభరణము, కంటె.
గళవార్తుడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) ఆరోగ్యవం
తుఁడు, మిక్కిలి తిని యతిగించుకొనఁ జాలు
వాఁడు.
శ్లో. దృశ్యంతే వైవ తీర్థేషు గలవార్తాస్తపస్విని.
(వాచ)

గళవిద్రధి. సం. వి. ఇ. పుం. కుత్తుకలోనివ్రణము.
గళశుండిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కొండనాలుక.
౨. తాలగతరోగ విశేషము. (కల్ప)

గళస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుమేక.
గళహస్తము. సం. వి. అ. పుం. గ. ప్రోయుటకుఁ
గాని పిసుకుటకుఁ గాని మెడమీఁద వేసినచేయి.
౨. అర్ధచంద్రబాణము.

గళహస్తితుఁడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ) గంటు
టకుఁ గాని పిసుకుటకుఁ గాని మెడ పట్టుకొనఁ
బడినవాఁడు.

గళాంకురము. సం. వి. అ. పుం. గళరోగవిశేష
ము, కంతమున మాంసపు మొలకలు బయలుదేలు
రోగము. (కల్ప)

గళానిలము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యధేదము.
(త్రి. ని.)

గళితకము. సం. వి. అ. పుం. నాట్యవిశేషము.

గళితకుష్ఠము. సం. వి. అ. న. వ్రేళ్లు మొదలగునవి
పడిపోవునట్లు చేయుకుష్ఠరోగము.

గళితము. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) గ. జాతినది. ౨.
పడినది. ౩. కాతినది. ర. సడలినది, ప్రియినది.
౫. ఊచించినది, తఱిగినది. ౬. తినబడినది, మ్రిం
గబడినది.

గళేగండము. సం. వి. అ. పుం. మెడక్రింద వ్రేలా
దుమాంసపుముద్ద కలది - ఒకానొకపిట్ట.

గళోద్భవము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వగళమున పు
డైడురోచమాన మనునుడి. (త్రి. ని.)

గళోఘము. సం. వి. అ. పుం. గళవిద్రుధివంటికంఠ
రోగళేదము. (వాచ)

గళ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గళములసమాహము. (వాచ.)

గళ్య = కళ్య. (శ. ర. ప్రా.)

గళ్యే = కళ్యే. (ప్రా.)

గళ్యము. వి. పాలమీగడవంటిలేతకొబ్బెర. (శ. ర.)

గవఃకు = గవను.

నీ...గవఃకు గవను నాగఁ గలపు గోపురసంజ్ఞలు
... ఆం. భా. ౨. ౨౦.

గవగవ = గబగబ. వి. శీఘ్రముగా కవియుట పరుగ
త్తుట మున్న గునానియం దగుఅనుకరణము.

క. గవయిం గవయీడైతమీ, గవయం గవయం
బు మీఁద గవగవఁ గవియం, గవియించిన జా
గిలములఁ, గవియం గానీఁడు భర్త కరుణాన్వి
తుఁడై. కృ. శకుం. ౧. ౬౬.

గవతము. వి. కసపు.

నీ...గడ్డి గాదము గవతము కసపు కవను, పుల్లు
పూరి యనంగఁ జెల్లును దృణసంజ్ఞ ... ఆం.
భా. ౨. ౭౬.

గవను = గవఃకు. వి. ఔ. (బ. గవఃకులు - చూ. కల
ను) పురద్వారము, గోపురము.

నీ...వికిరరోమాద్దమంబు. గీ. లశ్వకరికలభాదు
లయందుఁ గానఁ, బడు గవంకుల వాపోవుఁ బ
ట్టపగలు, మెగి పట్ల ... భా. రా. యు.
౧౪.

ఉ. తారలు బూరగొమ్ములును దప్పెటలుక బట
హంబులుక బదుల్, నూలులు వేలు మ్రా
య గవనుల్ వడి వెల్గుడి హత్తి యుత్తర,

ద్వారముపంకఁ దార యిరువంకలఁ పాఁజులు
దీర్చి రయ్యెడక. రామా. ౯. ౬౯. (ఇట
బహువచనమున 'గవనులు' అనురూపము కూ
డఁ గనుపట్టుచున్నది.)

నీ. కుంభనికుంభముఖులతోడ నలకుంభకర్ణుండు
దూరుపుగవనియందు. ఉ. రా. ౪. ౨౬౭.

పి. శకుం. ౧. ౧౩౨. ఆం. భా. ౨. ౨౧.

గవనికాపరి = పురద్వారపాలకుడు. నీలా. ౨.
౪౭.

గవయము. సం. వి. అ. పుం. గురుపోతు, వనవృష
భము.

శ్లో. వనగార్గవయః ప్రోక్తో బలభద్రో మహాగవః.
(రా. ని.)

గవయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడుగవయము.

గవర. వి. (సం. గౌరవః. ప్రా. గఉరో.) కొంచెమెబు
పు, ఈషద్రాగము.

విణ. కొంచె మెట్టినిది, ఈషద్రక్తము.

ద్వి. రవరవతాంబూలరాగంబుతోడ, గవర లై
యున్న చక్కనిదంతములును. ద్వి. పరమ. ౩.
౧౦౮౮ పా. ౬. పం. (చి. ని. పా. 'గవరన'
ముద్రి. పా.)

జ: గవరన.

గవరన. వి. (✓ గవర.) ఈషద్రాగము, కొంచె మె
బుపు.

విణ. కొంచె మెట్టినిది, ఈషద్రక్తము.

నీ. కడుపు మండించు నాకఁటిచిచ్చునెగ దాకి
గవర నై యున్న కన్దవలవారు. నైష. ౭. ౫౩.

గవలము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.
న. దున్నపోతుకొమ్ము.

గవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహిషి, గేచ.

గవాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. పసుల
కాపరి. ౩. నూర్పుడు. ౪. అగ్ని.

గవాక్షము. సం. వి. అ. పుం-దేనినుండి సూర్యాను
కిరణములు లోపలికి వ్యాపించునో అది-కిటికీ.

గవాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పిన్నపాఠశాల. ౧. ౨.
బుడమకీ.

గవాక్షితము. సం. వి. (అ. అ. అ) కిటికీ గలది.

గవాగ్రము. సం. వి. అ. న. గోవులసమాహము.

గవాదనము. సం. వి. అ. న. పనులు మేయుగడ్డి.

గవాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పనులకసపుతొట్టి.
౨. పెద్దపాఠశాల.

గవామృతము. సం. వి. అ. న. గోక్షీరము, ఆవు
పాలు.

గవావికము. సం. వి. అ. న. ఆవులము గొట్టెల
యు సముదాయము.

గవాశ్వము. సం. వి. అ. న. గోవులము గుఱ్ఱముల
యు సమాహము.

గవాహ్నికము. సం. వి. అ. న. ఆవునకు ఒకదినము
నకు సరిపడినయాహారము.

గవి. వి. (క. గవి. త. కవి. హిం. గవ్యి.) గ. గుహ.

గీ...చెలఁగును గుహ, గవి యనగ...అం. భా.
౨. ౩౨.

గీ. ఎదురు నో రెత్తంగ నిత్తుమే తము నంచు గొం
డలగవులలో గుండ్లు గొట్టి. రామా. ౭. ౩౪.

మ. గవిలో బెబ్బలి డాగి గుడ్లు మెఱుమంగా
గాంచి రా జేసె...మనుచ. ర. ౪౬.

౨. గుంట, భాతము.

గీ. గాతము గవి యన భాతంబు ...అం. భా. గ.
౧౪౬.

గీ. ఊతయలజల్లఁ జెటువుల నుండ రాక, కార్వాస

ళ్లు నెగళ్లు గవులు విడిచి, తరలి చెంతల నూతి
గుంతల పసించె. వేం. పంచ. గ. ౨౯౪.

గవిల. వి. (సం. కపిలా.) కపిలగోవు.

ప...ఈధమ్మపునకు నెవరేని విరోధము నేసిరే
ని గంగ కఱుత వెయి గ్గవిల పధియించినా
రు. దా. శా. ర. ౧౧౩౩.

ప...ఆచంద్ర తారకముగా నిచ్చె దీనికి విలంబ
ము వుట్టించినవాండు గంగకత్త వేయి గవిల
ల బాడిచినవాండు వారజాని వ్రచ్చినవాం
డు. శ్రీ. శా. ర. ౯౦౯.

గవలెము. వి. గందములో రాచికలిపెనువ్వు. (శ.
ర-సోపుపంటిపరిమళపదార్థము. శ్రా.)

గవుండ్లవాడు=గాండ్లవాడు. వి. సారాయు
వాడు. ('కల్లు గీచువాడు' అని కొందఱు. కన-
మహాశృంగకరూపము 'గవుండ్లది')

గవుడు=గాడు.

గవుకున. అప్య. ద్రు. తొందరతో, ఆలోచింపకుం
డగా. ('గబుక్కున' వా.)

గీ. అట్టివన్నును జేరి భయంబు లేని, పాలుపురో
నున్న దీపువుబోడి చెంత, ననుచు గవుకున
బట్ట రాదరయ వలయు, యోజన యొసగి
నేయుట రాజసితి. శుక. ౨. ౨౪౯.

గవుడపేరు=గాడపేరు. వి. కంఠభూషణిశేషము.

గీ. తరుణి హైహయరాజదంతాస్థిపటుంబు గవు
డపేరుగఁ జేసి కట్టె నలుక...శ్రీ. దా. ౧౨౯.
(‘గవడ’ అపమద్ర.)

గవుడసరము=గాడసరము.

ద్వి. ముత్తైపుఁ బేరులు ముం గామరములు, కొత్తులు
గాజులు నొడ్డెనవనులు, గవుడసరాలు బంగా
రుకడెములు, సవరనిరత్నాలసందిదండును.
ప్రభులిం. ర. ౧౪౩ పా. ౧౬ పం.

గవుద=గౌద.

(చిబుకము.)

సీ. ...ముక్కు, నువుబువ్వు చెవులు శ్రీల్ ను
నుబండ్లు మొల్ల లధర మిగు చ్చెక్కు లద్ద
ములు గవుద, తాటిగింజ మెడ చిందము వ్రేళ్లు
వగడముల్ కరము లబ్జములు ప్రబంధ.
3౯౮.

జ: గవుదకట్టు.

గవుదకట్టు=గౌదకట్టు. (గవుద+కట్టు.)

గవుర=గౌర.

గవురు¹=గౌరు¹.

గవురు²=గౌరు².

గవురు³=గౌరు³.

గవులు=గౌలు.

(గంధము, వాసన.)

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గందంబు వల పన, గంధ
మొప్ప...ఆం. భా. గ. ౧౦౬.

(దుర్గంధము.)

చ. పాలనుగవుల్ కడుం గదురఁ బొట్టుకుఁ గల్గె
నటంచు నార్చుచున్, సాలయక వచ్చుతాట
కఁ గనుగొని రాజడదారి...యయా. 3.2.

గవుళి=గౌళి.

గవుసెన=గౌసెన. వి. వీణ విల్లు మొదలగువానికి
తొడుగుగలిబు.

గీ. ఘనకుచము లనుకి న్నైరకాయలకును, బట్టుప
య్యెద గవుసెనబాగు నూప, సకలసాభాగ్యుల
క్షణచారుమహిమ, నుల్లస్థిలైదుకన్యక నోర్తుఁ
దెచ్చి. వి. పు. ౨. ౧౯౬.

ద్వి. శివనూత్రములు గవుసెనలవస్త్రములు. వండి
తా. పర్వ. 3౪౬ పా.

చ...నీ, లవనపున్నసుంగు పొదలంగఁ బ్రభావతి
వచ్చె నత్తటిక, గవుసెనలోపలం జకచకల్

గలదర్పణలక్ష్మీ గేరుచున్. కుక. ౨. 3౦౫
విక్ర. ౮. ౧౦౧. హరి. ఉ. 3. ౧౫౯. వరా
హ. ౬. ౪౪.

గవేధుక. సం. వి. ఆ. శ్రీ=గవేధువు.

గవేధువు. సం. వి. ఉ. శ్రీ. అడవిగోడుమలు. (వై.
ని, ఆమరము.)

గవేషకుడు. సం. విణ. (అ. పికా. అ.) వెదకు
వాడు.

గవేషణ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గవేషణము, వెదకుట.

గవేషణము. సం. వి. ఆ. న=గవేషణ.

గవేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వెదకునది. వి. ఆ.
పుం. వెదకుట. (వాచ)

గవేషయల్. సం. శత్ర. వెదకుచున్న.

గవేషయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వెద
కుచున్నది.

గవేషయిత. సం. విణ. (ఋ. శ్రీ. ఋ)=గవేష
కుడు.

గవేషించు. సం. స. శ్రీ. వెదకు. (త్రా, శ. ర.)

గవేషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వెదకఁబడినది.

గవేష్యమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకఁ
బడుచున్నది.

గవ్య. సం. వి. ఆ. శ్రీ. గ. గోసమూహము. ౨. రెం
డుకోసులు 3. గోరోజనము. (వై. ని.)

గవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) గ. గోసంబంధ మై
నది. ౨. గోవునకు హిత నై నది. 3. గోవికార
మైనది. (పంచగవ్యములు: - పాలు, పెరుగు, నె
య్యి, పంచితము, షేడ.) వి. ఆ. న. గ. పనులు
మేయుపాలము. ౨. అల్లెత్రాడు. 3. రాగద్రవ్య
భేదము. (కే. ని)

గవ్యౌతము. సం. వి. ఆ. న=గవ్యౌతి. (వాచ)

గవ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. రెండుకోసులు. ౨.
ఒకకోసు. (వాచ.)

గవ్య. వి. వరాటిక, కవర్తకము. (దీనిని చిన్ననాణె
ముగా వాడుదురు.)

వ...గవ్యదండలగంటల నలంకరించి...ఆము. ౪.
౩౫.

గీ...గవ్య యనగ వెలయు, చుండును వరాటమై
...ఆం. భా. గ. ౧౬౧.

గవ్యచాకము = పుంజెడుగవ్యలు, నాలుగుగవ్యల
మొత్తము.

మ. చరమాశానిక షోపలాంచలమునకా సంధ్యాప్ర
కాశోదయం, భారం గావించి విరించిచే గా
నినసూర్యుం డన్నదార్వన్నెబం, గరపుంబూ
దియకై వియద్విపణి వేడ్కం గాలమన్నయ్య
చె, చెచ్చరం జెల్లించినగవ్యచాక మన మించెం
దారకాచక్రముల్. నైష. ౮. ౧౫౯.

గ్లో. అస్తాచలేఽస్తికా నికషోపలాభే సంధ్యాక
షోల్లేఖపరీక్షితో యః, విక్రీయ తం హేళి
హిరణ్యపిండం, తారావరాటానియమాదిత
ద్యోః. సం. నైష. ౨౨. ౧౩.

జ: గవ్యసరులు.

గవ్యసరులు. వి. బ. (గవ్య + సరులు.) ధాన్యవిశేష
ము. హంస. ౪. ౧౨౮.

గన. వి. (సం. కాసః. త. కశం) ఉబ్బసము. (శ. ర.
'కంతములోనినస' అని చి. ని.)

గనగన. వి. (క. గనగనె. త. కనకసా. హిం. కష్
ఖామ్.) సస్యభేదము. (దీనివిత్తులు నల్లమందువి
త్తులందురు.)

వ...గనగన యెసక మెసకె...కాశి. ౩. ౨౩.

బ. (గనగసలు, గనగసాలు.) గనగనవిత్తులు, అహి
శేనబీజములు.

గీ. జాజికాయలు జాపత్రి చాటపప్పు, సెనగ ల
సుములు గనగనల్ మునగపువ్వు, మదనవిత్తులు

కొబ్బెర మందూరి, నూత్తి త్రాగిన మదము
బుంజ జేరువేళ. హంస. ౫. ౧౩౧.

ఆ. వెమరుఁబ్రాలు తాతివదనికల్ గనగసాల్, జల్లి
మొకపుంబాలుఁ జాటపప్పు. యయా. ౧.
౧౦౩. ఆం. భా. ౨. ౧౬౧.

గసాబు. వి. తుపాకివంటి ముద్దసాధనవిశేషము.

ద్వి. క్రోవులు జబ్బురుజంగులు పిరంగులును, బున
క్రోవులును గసాబులు తుపాకులును, వసుధ
లీలగ నొక్కవడిఁ గాల్చి ... ఆ. మ. క. ౩.
౧౭౧ పా. ౧౫ పం.

గసి¹. వి. శంకుభేదము, ఒకవిధ మగుమేప; ఒకా
నొకవేటసాధనము.

నీ...వసి గసి మే కన వసుధ శంకు. గీ. భేదనా
మంబు లగుచు శోభిల్లును ... ఆం. భా. ౨.
౨౧౮.

ద్వి. మునుకొని యాతనిముక్కుగ్రోళ్లంను, ఘన
మైనపాతలు గనులుఁ బెట్టియును. రం. రా.
యు. ౩౯౫ పా. ౧౨ పం.

ఆ...వసులు గనులు...ఆది గాఁగఁదెచ్చి రాట
వికులు. పి. శంకు. ౧. ౧౧౬. హరిశ్చ. ౨. ౬.

జ: గసిక.

గసి². వి. (క. గసి) కాంచిననెయ్యిలోనగువానిను
దుగునను దిగుమట్టి.

నీ...గసి నా ఘృతాదికల్పంబు దనరు. ఆం.
భా. ౨. ౨౫౯.

గసిక. వి. ($\sqrt{గసి^1}$) గ. త్రవ్వటకమపుగాకొన
చెక్కినకొయ్య. (శ. ర, వా) ౨. హులము, శ
లాక.

ద్వి...మానవమాంస, ఖండంబు లొండొండగసి
కల గ్రుచ్చి, కవుఁగాఁ గాల్చి చంకను పెట్టి
మెనఁగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౨౪.

౩. మొన యేర్పడునట్లు చెక్కినకొయ్యబాణము.

గీ. అలయ దూరస్థితు నృపాలు నసముద్ధి, దివి

తగనికొక్కలు గోరి తివి మొగ్గగసికలమఁ
జాల నగ్గమై యెసఁగ...హ. న. ౨. ౬౬.

గీ. గసికకొలలు గొని భిల్ల బినరుహాక్షు, లడవిఁ ది
రుగుదు రాత్త నాయకులఁ గూడి. కాళ. 3.
౧౫.

గసిబిసి = గజబిజ.

విణ. (చెల్లాచెదరు, మిక్కిలిచెదరినది.)

చ... అనురులమాయ లన్నియును నబ్జదభాక్షుఁ
డు వచ్చినంతటక, గసిబిసి యై నిరర్థ మయి
గ్రమ్మనఁ బోయెను నిద్ర నొంది సంతస
మున పేలుకొన్నగతిఁ దాల్చి చెలంగిరి వే
ల్పు లండలు. భాగ. ౮. 3౪3.

(తాటుమాటు, వ్యర్థస్తమ.)

క. లసితాలంకృతసంఘలు, గసిబిసి యై చెదరకుం
డఁ గల్పించినఁ బొం, చెనఁ గడుసంయోగం
బది, రసికులు నరసింహసంకరం బనఁ బరఁ
గు. కావ్యా. 3. ౯.

ద్వి... బిజ్జలుని, నొసలిరేఖలు గసిబిసిచేసి రాజ్య,
మనమాక్షుకవిలియ నటు తుడిపించి. బస. పు.
2. ౯౧౫ పం.

(కలఁగినది)

(మన్నఁగఁడు) గీ... ఆయ్యననివిభుని, వ్రతము ల
న్నియుఁ గొనిపోయి వఱదఁ గలిసి, చిత్తమం
తయు గసిబిసి చేసి విడిచె. భోజరా. 2. ౧౦౦.

సీ. పలునొక్కలను జిక్కుపఱపకు మని మ్రొక్క
కునుమకోమల గసిబిసి యొనర్చి. మృ. వి. ౧.
౪౫.

గస్తాలు. వి. బ. మల్లవిద్యావిశేషము.

వ... బసికీలు గస్తాలు పుటంబు లనునట్టివరుసల
విఠంబులును... మల్లుపు. 3. ౬౯. ఆం. భా.
౨. ౨౦2.

గస్తీలు. వి. బ. (గస్తు + ఈలు.) కావలివారు.

ఉదా: వైగస్తీలు వచ్చినారు. (ళ. ర.)

గస్తు. వి. (హిం. క. గస్తు.) - రాత్రి వేళ దొంగతన

ము లోనగునవి జరుగఁజుదుటకై కావలివారు -
ఊరు తిరిగి కాచుకావలి.

ద్వి. ఆలీలఁ గొఱవిదయ్యంబుల దివ్య, కోలలవా
రిఁగార గొని గస్తు దిరిగి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౬౮ పం.

గీ. కుశలగతి మజ్జనములాడి కుడిచి కట్టి, ప్రజలు
నిద్రించి రయ్యర్థరాత్రి వేళ, భద్రభేటకపాణి
యై గస్తు దిరిగె, బెద్దతలవరి కింకరో పేతుఁ
డగుచు. వేం. పంచ. 3. ౧౯2.

సీ. కడు గడ్డిపై నలంగముచుట్టు నెల్లడ గస్తు గ్రు
మ్మరునట్లు గట్టిపఱచి. రంగా. ౨. ౧౯౮.

జ: గస్తీలు.

గహనము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. నిభవము, ధ
ట్ట మైనది. ౨. దుష్ప్రవేశము, చొర రానిది. 3.
దుర్బోధము, ఎఱుంగ రానిది. వి. ఆ. న. ౧. ఆ
డవి; దట్ట మయిన అడవి. ౨. గుహ. 3. దుఃఖము,
కాఠియ. ౪. జలము.

గహ్వము. సం. వి. ఆ. న. ౧. గాంభీర్యము. ౨. దు
ర్గము, పోవ నలవి గానిచోటు.

గహ్వరము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧-గాంభీర్య
ము గలది-లోతయినది. ౨. దుష్ప్రవేశము, చొర
రానిది. వి. ఆ. పుం. పాదరిల్లు. న. ౧. దంధము. ౨.
అడవి. 3. గుహ. ౪. ఏడ్పు. ౫. జలము. ౬. గాంభీ
ర్యము, గుట్టు. (కే. ని.)

క. కులభామిని యేమైనను, గలుగుకొలది నింటి
లోన గహ్వరమునఁ బ్రొద్దులు గడపునె ప్రి
యమున నా, నెలఁతుక నీవంపు నేయ నేర్పు
నె చెపుమా. కుచేల. ౨. ౮3.

గహ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. గుహ. ౨. భూమి,
నేల. (విల్వము.)

గా

గా. ఇది మహద్వాచకములకు ఆయ ప్రయుక్తమై నీ
చత్వమిత్రత్వములను బలుపును. (ఇది పరమగునపు

దుపూర్వాచ్చనకు 'ఇ' అదేశ మగును. దీనిని 'ఇ
గా' అని కొందఱు గ్రహించిరి. సంబుద్ధియందు
'గ' అను రూపము గూడ నుండును.)

సీ... ప్రశ్న చెప్పగ మాటపాపిగాడు. వేణు.
౨౫.

ఉ...భా, గోతులబుచ్చిగానికి... (చాటువు)

క. జగములు వొగడగ నెగడిన, జగబంటరికొ
మరుఁ డయ్య జతమునఁ గటా, వగ దీటుప
నోపవు నీ, మగతన మేమిటికిఁ దులువమా
ద్రిస్తురిగా. అచ్చ. రా. యు. ౧౨౨.

క... గోపాలిగ రమ్మటంచుఁ గొడుకుఁ బిలిచె.
అహోబలపండితీయము. ౩౫౬ పా.

గాంగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గంగది, గంగ
కు సంబంధించినది.

గాంగాయని. సం. వి. ఇ. పుం=గాంగేయుఁడు.

గాంగుఁడు. సం=గాంగేయుఁడు.

గాంగేయము. సం. వి. అ. న. ౧. బంగారు. ౨. కనకా
వ్యాయము, ఉ మైత్త కీ. పుం. ఒకవిధమగుచేఁచ.

గాంగేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం- గంగాపుత్రుఁ
డు-౧. భీష్మఁడు. ౨. కుమారస్వామి.

గాంగేరుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బీఱ కీ.

గాంజికాయము. సం. వి. అ. పుం. వర్తిక, మినప
ల్లంకిపిట్ట.

గాండివము. సం=గాండివము.

గాండివి. సం=గాండివి.

గాండివము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. అర్జునునివిల్లు.
౨. విల్లు. (మే. ని.)

గాండివి. సం. వి. న్. పుం. అర్జునుఁడు.

గాండ్రించే. అ. క్రి. (ముఖము) ఉబ్బు. (శ.ర.)

గాండ్రు. వి. పులి యటచుటయం దగుధ్వనికి అనుక
రణము.

వ...పాఠములు తొమ్మిదిలంకులం గాడ గాం
డ్రుగాండ్రు మని రొప్పి నొప్పి కుప్పరంబు
గా వియత్తలంబునకు విల్లెత్తుపాడు వెగసి...
మనుచ. క. ౩౭. (ప్ర. పా-కాండ్రుకాండ్రు.
శ. ర. పా)

గాండ్రు పెట్టు=గాండ్రుమను.

ద్వి. మండ్రాటముగ నిట్టిహంసంబు మెనవి, గాం
డ్రు పెట్టెడు పెద్దగండు మెకాలు. ద్వి. సారంగ.
౨. ౮౦ పా. ౧౨ పం.

గాండ్ల. వి. నూనె అమ్మి జీవించెడుబాతి. (చూ.
గాండ్లవాఁడు.)

జ: గాండ్లవాఁడు.

గాండ్లవాఁడు. విణ. (√గాండ్ల) గాండ్లబాతివాఁ
డు. (మహాత్మ్యర్థకరూపము 'గాండ్లవి')

వ... కటిక బట్టు జెట్టి దేండ్ర తోగట గాండ్ల
వారును...హంస. ౩. ౨౯.

గాంతువు. సం=గాంతువు.

గాందిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. గంగానది. ౨. కా
శిరాజుకూతురు. (శ్వఘ్ననిభార్య. ఆక్షుప్త
నితల్లి.)

గాంధర్వము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గంధర్వసం
బంధ మైనది. వి. అ. పుం. ౧. వధూవరుల పర
స్పరచ్ఛేదతఁ జేసికొనువివాహము. ౨. సంగీతవి
షయక మగునొకయుపతేదము. ౩. దినముయొ
క్కపదు నేనుభాగములలో నేడవది. క. సుక్తి
ము. న. సంగీతము, గానము, పాట.

గాంధర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. వాక్కు, భాష.
౨. దుర్గ. (విల్యము)

గాంధర్వఁడు. సం=గాంధర్వఁడు.

గాంధారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. (సంగీత) స్వర
విశేషము. ౨. సిందూరము. ౩. ఒకానొక దేశము.
న. గంధరసము, బాలింతబోళము.

గాంధారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. గంజాయి. ౨. ధృ

తరాష్ట్రనిభార్య. 3. యవాసము, తీటుకసిందకి.
ఇ. పుం. శకుని. (ఇతఁడు దుర్యోధనునికి మేన
మామ.)

గాంధారీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాంధారీ
పుత్రుఁడు. (దుర్యోధనాది)

గాంధికము. సం. వి. అ. న. గంధర్వము.

గాంధీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గంధర్వములము
పురుషుఁడు. (వాచ)

గాంధీర్యము. సం. వి. అ. న. గ. లోఁతు. ౨. (క్రో
ధశోకాదులచే) వికారము నొందకుండుట.

గాఁడేర¹. వి. ఒకానొకదుంప.

ఆ... పెండల, మల్ల మల్లి పసుపు ముల్లంగి వెల్లు
ల్లి, గాఁజరయును మొదలుగాఁగఁ గలవు...
హంస. క. ౧౩౧.

గాఁడేర². వి. (సం. కలంజు) పాగాకు.

సీ. గంజాయి యనఁగను గాంధారి చెన్నొందు
గాఁజర యంచనఁగాఁ గళంజ, మగు... ఆం.
భా. ౨. ౭౩.

గాఁడి. వి. (త. కాడి) గ. తొలిచి కాని త్రవ్వి కా
ని నిడుపుగా ఏర్పఱచినపల్లము. (చూ. గాఁడిప్రా
య్య) ౨. నిపానము, పసులు నీరు త్రాగుటకు గాఁడి
యేర్పడ తాతితో కట్టినతొట్టి.

(యమునావర్ణనము.) గీ. వ్రతిదినముఁ గ్రోల నిది
గాఁడిబావి గాఁడె, కృతశక్యత్కరినందగోబృం
దమునకు, ఔద్ర మిది గాఁడె దివసకృజ్జలజము
నకు. వేం. పంచ. 3. ౧౨౧. ఆం. భా. ౧.
౧౬౨.

3. పసులను కట్టుచోట కనపు వేయుటకు చలక
లు లోనగువానితో గాఁడిగా నేర్పఱచినస్థాన
ము.

(అమరావతీపురవర్ణనము.) గీ. కామగవిఁ గట్ట నిది
గదా గాఁడిపట్టు. ఉ. రా. క. ౨౧౯.

(ఈశ్వరవర్ణన) గీ. విషగళుఁడు గాఁడిఁ గట్టినవే
ల్పుటాపు, హాటకాచలధని సిద్ధాంజనంబు...
భక్తులకును. పి. శకుం. క. క.

జ: గాఁడిప్రాయ్య.

గాఁడిప్రాయ్య. వి. (గాఁడి + ప్రాయ్య.) గాఁడి
త్రవ్వి ఏర్పఱచినప్రాయ్య. (వా)

గాఁడు. వి. గ. కంఠాతి, దురద.

గీ... దూల జల నన నన గాఁడు దురద యనఁ
గఁ, బరఁగుఁ గంఠాతి... ఆం. భా. ౨. ౧౨౯.
౨. కామమదము. (శ. ర.)

గాగర. వి. స్త్రీలు కట్టుకొను పావడ. (శ. ర. 'గాగ
రా' చి. ని, వా.)

గాజరము. సం. వి. అ. న. పచ్చముల్లంగి కీ.

గాజోవరుఁడో. వి. ఖడ్గాదిముష్టిసంగ్రహ్యతలము, క
త్తి మొదలగువానిపిడి.

సీ... ఖడ్గాదిముష్టిసంగ్రహ్యతలము. గీ. జరపరుం
జా ననంగను బరఁగు నదియె, చనును నెమ్మ
లిపరుఁజు గాజాపరుఁ జన. ఆం. భా. ౨.
౨౧౫. (శ. ర. పా)

గాజో. వి. (సం. కాచకి. క. గాజా.) ఇసుక కరఁ
గించి చేసినయొకపదార్థము, కాచము.

గీ. వలచుఁ గన్తూరినిగరాలతులుపు దెఱవ, గాజా
టోవరిలో ధూపగంధలహరి. వైష. 2. ౧౫౪.
ద్వి. గాజాపెంచుక లేఱ గమియించినట్టు. బస. పు.
౨౦౧ పా. ౧౫ పం.

క... వంటచెఱకుఁ దెచ్చుచుఁ బురనా, రీజనుల
కమ్మి యాతఁడు, గాజా గడపినట్లు దినము
గడపుచు నుండె. శుక. 3. ౨౪౬. ఆం.
భా. ౨. ౨౮౦.

౨. గాజాతో చేసినహస్తవలయును; హస్తవలయు
ము.

ఉదా: నీవు పురుషుఁడవా? గాజాలు తొడిగిం
చుకొని యింటఁ గూరుచుండుటఁబడదానవా?

గీ. గాజు లెగఁద్రోసి చప్పుడు గాకయుండ, వ
చెచ్చు నూర్వకి యర్జునావాసమునకు. హర.
2. ౧౧౯.

సీ. సడలి ముంతే వ్రాలుజాళువాపైడిగాజులు
పైకి నెగఁద్రోయుచోవిలాసము...దశా. ౨.
3౬౦. ఉ. హరి. ర. ౧౫౭.

జ: గాజుకడియము, గాజుకప్పెరలు, గాజుకు
పెప్పె, గాజుకొప్పెర, గాజుపడు, గాజుప్పు, గాజుల
వాడు, గాజువాటు.

గాజోకడియము. వి. ($\sqrt{\text{గాజో}}$) గాజుతోచేయఁ
బడినకడియము.

అ. భూజనంబు నేలురాజు మగం డయ్య, గా
జుకడియ మనెడిగతి చెలంగె. కుచేల. ౨. ౧౧౦.

బ. ధాన్యవిశేషము.

వ... ఊడుఘటికలు గాజుకడియములు జాజుకు
నుములు... అనునూటనాలుగువగలపైరులు...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

గాజోకప్పెరలు. వి. బ. (గాజు+కప్పెరలు) ధా
న్యవిశేషము.

సీ... గాజుకప్పెరలో కురువదాల్ కంటసరులు...
గీ... అది యగుపేరు గల్గున డ్లతనియింట, నుం
డు... హంస. ర. ౧౨౮.

గాజోకుప్పె. వి. (గాజు+కుప్పె) కాచపాత్రవిశే
షము.

సీ. చేదివ్వెప్రతిమ చానీతిబంధములమేల్కట్టు
గొజ్జఁగినీటిగాజుకుప్పె, గీ. కలరతా గారము
నను... వై జ. 3. 2౪.

అ. గాజుకుప్పెలోనఁ గడఁగుదు దీపంబు, దెట్టు
లుండు జ్ఞాన మట్టు లుండు, దెలిసినట్టివారి
దేహంబులుండును... వేమన. ౧. ౯.

గాజోకొప్పెర. వి. (గాజు+కొప్పెర) గాజుతో
చేసినపాత్రవిశేషము.

గీ. గాజుకొప్పెర యనఁగను గర్పర మగు. అం.
భా. ౨. ౨౪౫.

గాజోపడు=గాజోవాటు. (గాజు+పడు.)

(కాంతిహీన మగు)

ఉ. అజగదేకవీరుఁ డగునర్జునుడు... పదునాల్గు
ర నొక్కపెట్టునం, గాజుపడంగఁ గూర్చె
... చిత్రభా. 2. ౧౨౧.

గాజోప్పు. వి. (గాజు + ఉప్పు) ఒకానొకఉప్పు,
కాచలవణము. (శ. ర.)

గాజోలవాడు. వి. (గాజులు+వాడు) గాజుల
మైదుబలిజె. (శ. ర, వా.)

గాజోవాటు. అ. క్రి. (గాజు+పాటు) కాంతిహీ
న మగు, గాజుపడు.

గీ. నెఱయ నర్చిలి నెనయు నీ నెన్నెగంబు, ఘన
భుజంగవిషవ్యాప్తి గాజువాటి, రాహుకబి
తొహిణీరమణుమాడ్కి, నుండఁ గనుగొని
యే నెట్టు లుండుఁ గుట్ట. మార్క. ౧. ౨౫౪.

ఉ. కందపు గాజువాఱపు వికారము నొందవు...
దీర్ఘనిద్రల ధరిత్ర శయించినజంతుదేహ
మల్. కాశీ. 3. ౧౦౫.

గీ. గాజువాఱదు చరణపంకజయుగంబు, హస్త
తలములకెంజాయు లడఁగిపోవు. హరిశ్చ. ౫.
3౯.

గాజె(జియ)=గాదియ. వి. (సం. గంజి) కుమారు
ము, ధాన్యము మొదలగునవి పోసికొనుటకు ఏర్ప
డినచిన్న బొట్టు. (శ. ర, చి. ని.)

గాటము. విణ. (సం. గాథమ్. క. గాట.) అధిక

మైనది; సాంద్రము, దట్టము.

గీ. గాట మగుచలివేళను నీటిలోన, భార్గవుడు
ఘోర మైనతపం బొనర్చె. వరమ. ౧. ౧౧౨.

(అదిమత్స్యవర్ణనము.) మ. తఘకుంజాయుకదాని
మైపాడలు నిద్దామీసలుక వేయిగో, జలు
గాటంపుగఱుల్...దశా. ౧. ౨౧౧.

ఓ. పాటలతింత్రి డీప్రమభివృక్షముల, గాట
మానదవుల... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౫౮౬.

సీ. గాటంబుగా నిర్లు గఽయఁదేహమువాఁడు క
డు నక్కఱించినకడుపువాఁడు. వరాహ. ౨.
౪౫.

గాటు. వి. (సం. కటుః) గ. కటువు, కారము.

గీ... గాటు, కార మొట్టొట్టిన యనంగఁ గటు
వు వెలయు. ఆం. భా. గ. ౧౦౪.

౨. (తీవ్ర మగు) వాసన.

సీ. బొట్టుకస్తురినీటు పట్టుబల్లరెవాటుదొట్టుగం
ధపుగాటుఁ దొంగలింప. చెన్న. ౪. ౨౬౪.

విణ. గ. కారము కలది.

ఉదా: మిరెపకాయ చాల గాటుగా నున్నది.

౨. తీవ్ర మగువాసన గలది.

ఉదా: పొగాకు గాటుగా నున్నది.

గాడి. విణ. (సం. గాఢమ్) గాటము.

రగడ. గాడిగ వెన్నెల గాయఁగఁ దరువుల, నీడ
లఁ బొడవెన్నెలలు... బిల్హ. ౨. ౨౯. (ప్ర
యోగాంతరము లేదు.)

గాడిద(డ్డ). వి. (సం. గార్దభః. త. కఘచ్చై.) గాలి
గాడు, ఖరము.

ప. గాడిదరూపు దాల్చి యుముకల్ దినుచుండఁ
గఁ జూచి యుల్లసం, బాడెదు శక్ర... భార.
శాం. ౪. 3౯౬.

సీ. బా తెనబారాహజారతేజికి గాక కఱవల
కల్లెంబు గాడ్డ కేల. వేణు. ౬౪. ఆం. భా. ౨.
౨౬౬.

జ: గాడిదకాళ్లవాఁడు, గాడిదపులి.

గాడిదకాళ్లవాఁడు. విణ. (√గాడిద) ముట్టుమోఁ
కాళ్లవాఁడు, ముడికాళ్లవాఁడు, సంజ్ఞపు. (శ.ర.)
గాడిదగడవర. వి. ఒకానొకయోషధి, పిండితక
ముక.

గీ. పాదలుఁ బిండితకమ్ము గాడిదగడవర, చాగ
రాడి వెలికి యటంచన... ఆం. భా. ౨. ౬౫.

సీ... గాడిదగడవర కన్నెకొమర. హంస. ౪. ౧౦.

గాడిదపులి. వి. (√గాడిద) దుమ్ములగొండి, కొర్న
వగండు. (శ.ర.)

గాడి. వి. (హిం. గాడి) బండి; రథము. (ప్రా. మిశ్ర,
వా.) శ.ర. ఈషదము దే. వి. గా 'గాడి' అను
రూపాంతరముతోను 'రథవిశేషము' అనునర్థము
తోను గ్రహించి యీక్రిందిభారతమును ప్రమా
ణముగా నిచ్చినాఁడు.

సీ... చిత్రలలిత, గతి నొప్పు నేనూటు గాడిలు...
భార. ఆది. ౮. ౨౨౧. ఒక ప్రాత్రప్రతిభాఁ
గూడ పాత మిట్టే యున్నది. కాని దీనికి మూ
ల మగు సం. భార. ఆది. ౨౪౭. ౪౧. శ్లోకము
నుబట్టి 'ఏనూటుగాడిదలను' అను భా.ల. వ్యా.
పాతమును, ముద్రితపాతమును యుక్తముగాఁ
గనఁబడుచున్నవి. 'గాడిలు' అను పాతము గ్ర
హించినయెడల రథములు రెండుమార్లు చెప్పఁ
బడుటయు గాడిదలమాట లేకపోవుటయు సం
భవించును.

గాడుపు(డ్డు). వి. వాయువు, గాలి.

సీ. ఏచి యీచెవిగాడు పాచెవిఁ బోవంగ ...
పాండు. ౨. ౨౯.

సీ... చల్లనిగాడ్డు... భార. ఆది. ౪. ౨౩. ఆం.
భా. గ. ౫౯.

జ: గాడుపుచూలు, గాడుపుతండ్రి, గాడుపుసం
గడిఁడు, గాడుపుతూపు, గాడుపిండి.

గాడుపుచోలు(లి). వి. (గాడుపు + చూలు) గ.
హనుమంతుఁడు.

క... తులువతోలువేలుపులం, గాడుపడఁ దవీమి
యార్చుచు, గాడుపుచూ ల్మీడు సాచ్చె గా
టపుఁగినుకొ. అచ్చ. రా. సం. ౧౭౧.

గీ... గాడ్పుచూలి యిట్టివమునూడు, గ్రంథం
తకు నొదిగి యక్కండ నున్న. అచ్చ. రా.
సుం. ౨.

౨. భీముడు.

ఇట్లే:- గాడుపుకొడుకు, మొ.

క. ... గర్వ మడంచి విడిచె గాడ్పుకొడు కొ
గీ. రాఘవ. క. 33.

గాడుపుతండ్రి. వి. (గాడుపు + తండ్రి) ఆకా
శము.

క. అపు డగ్గినన్నె తొలువేలుపు తన నెమ్మేనియం
టలు గడిదిగ గాడుపుతండ్రి బొడువ
గోతిప, దుపుపై నరదంబు నెమ్మిలో బజుపు
టయు. అచ్చ. రా. యు. ౪౯౦.

గాడుపుసంగడిడు. వి. (గాడుపు + సంగడిడు)
వాయసఖుడు, అగ్ని.

గీ... ఇంద్రజితుండు దీవి, కరిగి గాడుపుసంగడి
డలర నొక్క, దండ వేలిమి యొనరింప... అ
చ్చ. రా. యు. ౧౩౮.

ఇట్లే:- గాడ్పుచుట్టము.

మ. జముడో వేల్పులతోడో నీళ్లదొరయో చా
గంపురాయండో వి, కొమరుండో విసదారి
తాల్పుయొ సోకుంబెద్దయో గాడ్పుచుట్ట
మొ... అచ్చ. రా. సుం. ౧౫౧.

గాడ్పుతూపు. వి. (గాడ్పు + తూపు) వాయవ్యా
స్త్రము.

చ... గాడ్పుతూపు నె, పృథ్వి బజగించి చేయి
దెగ వైచె గడిదిగ రాముడత్రాటి. అ
చ్చ. రా. యు. ౨౪౭.

గాడ్పుదిండి. వి. (గాడ్పు + తిండి) పవనాశనము,
సర్పము, పాము.

(గురుస్తుతి) సీ. ఏదంట యొసగునున్నది దోస
పుడుల్యగాడ్పుదిండులకు వాకట్టుమందు.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౧.

గాడ్పుదిండిములికి = నాగాస్త్రము.

ఆ. సోలి యపుడె తెలిసి సోకుతో దెంతయు,
నులికి గాడ్పుదిండిములికి వైవ. అచ్చ. రా.
యు. 3౫3.

గాఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ఆవగాఢము,
ఆవగాహనము చేయబడినది. (నద్యాది) ౨. ఆవ
గాహనము చేసినది, మునిగినది. ౩. శుభ్ర మైనది,
బిగువైనది. (గాఢాలింగనము, గాఢాగడము,
మొ.) ౪. దట్ట మైనది. ౫. క్రిక్కిరిసినది. ౬.
మిక్కుట మైనది, అధికము.

గాణ. వి. (సం. గాయకః. పా. గా. అ. శో. క. గా
ణ.) పాటకాడు; పాటకత్తె.

సీ. గాణ యంచనగను గాయకాభిస చెల్లు..
ఆం. భా. ౨. ౨౮౭.

ఉ. వీణియ ముట్టి పంచశరవిక్రమము లృచరిం
చుగీతమున, గాణతనయు మీఱఁ బలుకంగ
లభాగ్యము నాకుఁ గల్గునే. చంద్ర. క. ౧౧౨.
వ... కలమధురకిన్నరీనిక్వాణంబులరాణం ద్రా
ణఁ జెఱుచునిన్నాణంపుఁగొల్పు పెఱుగుబ
ను వేల్పుగాణలు పాడులక్ష్మీనారాయణులక
శ్యాణంపుఁబాటలం దీటుకొనుతిన్ననిరపం
బులు. గలసి... మనుచ. ౫. ౭౧.

గాణవతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గణవతికి సం
బంధించినది.

గాణికిక్యము. సం. వి. అ. న. గణికిలసమూహము,
వేశ్యాసమూహము.

గాణి. వి. (సం. గాయనీ. క. గాణి) గాయనరాసు,
పాటకత్తె.

వ... మత్రియు నిక్కులాచలసంతానంబు సంతాన
కుసుమవాసనాసమాగత సారంగసంగీతభంగీత
రంగంబు లుపాంగంబులు గాఁ బాడువేల్పు
గాణీలపాణీరితమాణిక్యవీణామధురరాణా
మృతంబుల గరఁగి... వను. ౨. ౧౧.

క. విదువ గాణీలకుభా, పాదన గేయముల పేర భార

తి సతిపై, మోదమున ధవళవర్ణ, ప్రాదుర్భావం
బు నెఱపె బలుమటు నచటకొ. వసు. గ.
౧౨౬.

గాణు. వి. హాని.

క. రాణించిననీకొంగిట, బ్రాణేశ్వర నాకు మగు
డఁ బ్రాయము వచ్చెన్, బాణలగువారికూర్చి
కీ, గాణుగలుగ నేర దంతకాలంబునకున్.
ప్రబోధ. ౨. ౭౫. (ప్రయోగాంతరములేదు)

గ. మిథ్యాదృష్టిః.-మహారాజ! ఆహమపి సాం
ప్రతం నవయావనా సంవృత్తా. న ఖలు భావా
నుబంధః ప్రేమా కాలేనాపి విఘటలే... సం.
ప్రబోధ. ౨. ౯౦ పా.

గాణుఁడు. వి. (సం. గాయనః) గాయకుఁడు, పాట
గాఁడు.

(గంధర్వవర్ణనము) కా. పక్షంబుల్ లలిఁ దాల్చు
కీరనిభదీవ్యద్వాణులున్ గాణులున్. హరి.
ఉ. ౭. ౧౨౦.

గాత. వి. (సం. ఘాతః) గా. దెబ్బ, వ్రేటు, పెట్టు.
నగ్ధర...ఖద్దికొ జెండాడుమ్రుఁతుల్ కవుఁగిటికొ
లఁదుల్ కత్తి నొక్కొక్క గాతకొ. మనుచ.
ర.౮. (ఖద్ది క్రింది శ.ర.పా)
పంచచా. కటారికాని గాతచేత...రా.వి.ర.ర౭.
౨. ద్రోహము.

నీ...ఎల్వెరాసి గాతలకొటారు. ఆ. మగనికంటి
నెరసు వగలాడి. చెన్న. ౨. ౨౪.

గాత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ) గానము చేయు
వాఁడు, పాడెడువాఁడు.

గాతము. వి. (సం. ఖాతమ్. క. గాతాము) పల్లము,
గోయి.

నీ. గాతము గవి యన ఖాతంబు ... ఆం. భా. ౧.
౧౪౬.

మ. సలుగుల్ ముట్టెలఁ దుంగవేళ్లు పెకలించక
జెందుగాతాల ది, క్కులు గంపించగఁ బడ్డ

యేనుగులపై గుప్పించి సింగంపుడి, ల్కలు
...చంద్ర. ౨. ౬౪.

గాతవ్యము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పాడఁ దగినది.

గాతి¹. వి. (సం. ఘాతిః. క. గాతి) దెబ్బ, చఱపు.

గాతిగొను=కొట్టు.

నీ. ... దేవరాడ్డవానదండి, యాతుపాశిమరుత్తుల
గాతిగొనిన, ధనదుఁ జెందిరి...వరాహ. ౬.
౧౩౦.

గాతి². వి. గ్రాసము.

గీ. చెఱకులను దెల్లమును జూపి చిన్నవాండ్రఁ,
జంపి తొడవులు గొని వచ్చుపాహసమునఁ,
బాపముల కెల్ల నొడికట్టి పాయ కెపుడు, శ్వే
తుఁ డీకీతి లంజయ గాతికొఱకు. భల్లా. ౩.
(శ. ర.)

మ. అగసం స్తంభనమానిగాతికటు దాయం గాక
యా ర్యాగ్నికీకొ, దెగనాడకొ వసపోనిదుర్వ
శపుటభిక్ శక్యమా దాటగకొ. చం. రా.
౬. ౯౦.

శ్లో. అకలశభవలేహ్యం దుశ్యమం బాడబాద్యైః.
సం. చం. రా. కిష్కిం. ౯౦.

గాతు. వి=ఆ గాదు.

గాతుగావించు=ఆ గాదు చేయు, ప్రేల్చు.
(సైనికులు) గీ. రెక్క కెక్కుడుగాఁ దూగురేక
లాలు... పిరంగు, లొక్కమొగి గాతు గా
వింపసుక్కు మెఱసె, గుండ్లగుంపులు జడివాన
గురిసినట్లు. రంగా. ౩. ౬౬.

గాతుగా=తప్పకుండ.

ద్వి. బేతాళు నొక్కనిఁ బిలిచి నీ వింక, గాతు
గా నాకొల్కుకాఁడవై వీరిఁ, గొట్టి యిందఱఁ
బనిగొనుచు నివోటఁ, బెట్టింపు తనమంచెఁ
బెంపార ననిన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౭౯ పం.

జ: గాతుకలఁగు.

గాతుకలఁగు. ఆ. క్రి. (గాతు + కలఁగు- ఇది
బోరుకలఁగునంటిది) భేదిల్లు, పగులు.

క...కారి తామ్రస్వజనిక...గద గొని మస్తకము
 గాతుకలగఁగ నడిచెక. తై. భా. ౩. ౧౭౯.
 గీ. కాద్రవేయులకన్నలు గాతుకలగ, భీకరజ
 యాసకము చూపించుటయును. వరాహ. ౧౧.
 ౧౨౧.
 సీ. కణతె లెల్లను శాతుకలగి దిక్కరులకుఁ బొ
 టపాటఁ గన్నీటిబొట్లు పడియె. రామా. ౮.
 ౭౪.
 గాతువు. సం. విణ. (ఉ) ౧. రోమణుడు, కోపి.
 ౨. గాయకుడు. వి. ఉ. పుం. ౧. గంధర్వుడు.
 ౨. మగకోయిల. ౩. గండుడు మైద. (మే. ని.)
 ౪. ఆన్నము. శ్రీ. పృథివి, భూమి. (కే. ని.)
 గాత్రము. విణ. స్థూలము.
 గీ. ఒప్పు గాత్రము గమకము హోమ్ము నాఁగ,
 స్థూల మగు...ఆం. భా. ౩. ౨౦.
 వి. కంఠము; కంఠస్వరము.
 సీ. రహి పుట్టజంత్ర గాత్రముల రాల్గరఁగించు వి
 మలగాంధర్వంబు విద్య మాను. మనుచ. ౨. ౪౩.
 గాత్రము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కశేబరము, శరీర
 ము. ౨. అంగము, అవయవము. ౩. ఏనుఁగుయొ
 క్కముండటిపిక్కలు లోనగుచోటు, గజాగ్ర
 జంఘాది దేశము. (మే. ని.)
 గాత్రసంకోచి. సం. వి. న్. పుం-అవయవములను
 సంకోచింపఁజేయునది-నల్ల తొండ. (రా. ని)
 గాత్రానులేపని. సం. వి. ఇళ. శ్రీ. పరిమళము
 గలలేపనద్రవ్యము.
 గాథ. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. చరిత్రము. ౨. గానము,
 పాట. ౩. ప్రాకృతభాష. ౪. (ఛంద) ఒకానొకవృ
 త్తము. (మే. ని.)
 గాథకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. థికా. ఆ.) గాయకు
 డు, పాడెడువాడు.
 గాద¹. వి. ౧. కడుము, బొప్పి, గాదము.
 ఉ...మేను పెనుగాదలు గట్టఁగ వ్రేసికొంచు

ద, వైచ్చకయున్న వానిఁ గని మే గరు రా
 ల్పఁగ నిట్లు వల్కినక. వాసిష్ఠ. ౨. ౧౯౨.
 ('గాద' శ. ర. పా.)
 ౨. చెమటకాయలతము. (శ. ర.)
 గాద². వి. (సం. గాఢా) పృథ్విరము, సమాచ
 రము.
 గీ...తత్ప్రాణసంఖ్యలు, దేవకీదేవి కీమాట చెల్వకు
 న్న, గా దనుచుఁ జేరి చెలి యున్న గాద
 దెలిసి, రి... విజ. వి. ౩. ౬౮. (ప్రయోగాం
 తరము కనఁబడలేదు.)
 గాద³=గాదము².
 సీ. పైరు మునుఁగ గాద బలిసినచేలలోఁ దెరలక
 కలుపులు దీసి తీసి. ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౩.
 గాదము¹. వి. గాద, కడుము, సూతభవగ్రంథి.
 గీ. గాద మనఁగను బొప్పి నాఁ గడుము నాఁగఁ,
 దగును సూతభవగ్రంథి...ఆం. భా. ౨. ౧౩౦.
 గాదము². వి. కసపు, గడ్డి.
 సీ. గడ్డి గాదము గవతము కసపు కవను, పుల్లు
 పూరి యనంగఁ జెల్లును దృఢసంజ్ఞ...ఆం.
 భా. ౨. ౭౬.
 చ. అలఘుబలాఘ్యుఁ డయ్యును దమగువు గా
 వున శాంతచిత్తుఁడై, నిలిచినతండ్రికాలమున
 నెమ్మది గాదములోనిదోసకా, మునువరె ను
 న్నరాజులు బలారిభయంకర నిన్న నట్లు
 కాఁదలఁచిరి దాడిచెట్టి భుజదర్పముఁ జాపు
 ము వేయు నేటికి. వరాహ. ౩. ౨౪.
 గీ...గాదమున మాటుపడి యున్న కామకోరె.
 విక్ర. ౪. ౬౦.
 గాదిలి. వి. ౧. కూర్చి, ప్రేమ.
 గీ. అలరుఁ జాట్టము కూర్చి గాదిలి యనంగ. ఆం.
 భా. ౩. ౪౬. ఆం. శే. ౬.

౧. చుట్టము. ఆం. భా. ౩. ౪౬
 ౩. ప్రియుడు, భర్త; ప్రియురాలు, భార్య.
 ఉ...భర్త భా, గమ్ములకర్త భారతికి గాదిలి ము
 వ్వురతోల్ల పేరు...హరి. పూ. గ. ౩.
 ఉ...అల్లతో, గమ్ముల నిప్పు లొల్లుహరు
 గాదిలి దక్షుని జూచి యిట్లనుకొ. కు.సం.౨.
 ౧౬౩.

విణ. ప్రేమపాత్రము.

సీ. కాకిరా జనువాని గాదిలిహుతులఁ గవలవా
 రల నతికాంతిములు. భార. సభా. ౧.౧౩౪.
 (తల్లి కొడుకును పిల్చుట) ద్వి...యక్షేశసఖుని
 సన్నిధిఁ బ్ర, సాదంబు గొనఁగ నాగాదిలి
 రావె. బస. పు. ౪. ౪౪౬ వం.

గాదియ(దె)=గాకె.

సీ. ఎదురుమాతినపందిఁ గదిసి గాదియక్రిందిపం
 దికొ క్కని మెరఁ బట్టి కడపు...గీ. అధిప
 దేవరబంటు గన్నట్టిపట్టి...రా. వి. ౩. ౪౪.
 ద్వి. గంభీర మగుకొల్చుగాడలలోన ... పండి
 తా. దీక్షా. ౪౪. పా.

సీ...కుమలాభిధ గాడె యనంగను గరిసె య
 నఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

గాధము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ) మెరకగా నున్నది,
 లోతు లేనిది. (వ్యతి. అగాధము.) వి. ఆ. న.గ.
 లోతు లేనిచోటు, మెట్ట, మెరక. ౨. స్థానము,
 చోటు. ౩. లిప్స, సంపాదించనిచ్చ.

గాధి. సం. వి. ఇ, న్. పుం. విశ్వామిత్రునితండ్రి.
 గాధేయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గాధపుత్రుడు, వి
 శ్వామిత్రుడు.

గానము. సం. వి. ఆ. న.గ. పాట. ౨. ధ్వని. (కే.ని.)

౩. పోవుట. ౪. స్తుతి. (వాచ.)

గాని. సం. విణ. (న్. సీ. న్.) ౧. పోవువాడు. ౨.

పోగువాడు. ౩. పాడెడువాడు, గానము చే
 యువాడు. (వాచ)

గానిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంకస్వరము తేటపఱచున
 ట్టియొకమూలిక, వచ, వస ౧. (వాచ)

గానుఁగ(న్లు)=గానుఁగు. (క. గాణ. త. కాణమ్.)
 నూనె చెఱువరసము మున్నగునవి తీయుదుంత్త
 ము.

సీ. తిలయత్త సంజయై యలరు గానుఁగ యన...
 ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

గానుఁగరోకలి=గానుఁగాడుట కువయోగించు
 రోకలి.

చ...తదంగము లొండొకటిం బొరింబొరిం, గది
 యఁగ నొక్కి నొక్కి పెనుగానుఁగరోకలి
 నిత్తుఖండముల్, చిరుపు తెఱంగునం జిదియఁ
 జేయుడు...పరమ. ౧. ౨౯.

గానుఁగపట్టె=గానుఁగ ఆడునపుడు గానుఁగవా
 రు కూర్చుండువలక.

ఉ. ఈనలినాక్షి దాఁ దిరుపుటెద్దుఁ బ్రతోదము
 మోపి రొప్పచుకొ, గానుఁగపట్టెపె దిరుగుఁ
 గట్టిడి టిట్టిభ మందరా ద్రిమం, థానకమధ్య
 మానతిమిథామజల భ్రమిమండలం బధి, స్థాన
 ముగా భ్రమించునలసంపదచేడియఁ బోలకుం
 డునే. క్రి. డా. ౧౦౩.

గానుఁగతోలు=తోటివలె నుండుగానుఁగభాగ
 ము.

సీ. బూరుగు పెనుప్రానుపాడవు గానుఁగతోటివల
 ముదేహము దాకవంటినోరు. చంద్ర. వి. ౧.
 ౨౪.

గానుఁగు(న్లు), గానువు=గానుఁగ. వి. నూనె లో
 నగువానిని దీనెడియత్తము.

క...అతనివంశం బెల్లకొ, గానువునక బెట్టి యా
 ర్చిన, నేనియుఁ జాల దిది పెద్దయే దక్షునకుకొ.
 కు. సం. ౨. ౨౨౯. (చూ. కల్లుగాన్లు.)

గానుఁగు(గ)ది=తిలఘాతుకురాలు.

ఉ. మినవిలోచనంబులుకు మీటిన ఖంగనుగుబ్బ
 చన్నులుకొ ...మంద యానముం, గా నొనరిం

చి దీని గణికామణిఁ జేయక నిర్దయాత్ముడై,
గానుఁగదానిఁ జేసినవికారవిధిం దలమొత్తఁ
గాఁడగుకొ. క్రీ.దా. ౧౦౮.

గానుఁగు(గ)వాఁడు=తిలఘాతుకుఁడు.

సీ...తిలఘాతుకుం డొప్పుఁ దెలికవాఁడు, గానుఁ
గవాఁడన...అం. భా. ౨. ౨౫.

గానుఁగాడు=(నువ్వులు మొదలైనవి) గానుఁగ
లోఁ బెట్టి ఆడు.

(వ్యవ) దినమునకు ఎన్ని నువ్వులు గానుఁగాడు
దురు.

సా: గానుఁగుతోటిలో చేయి పెట్టి పెరుమాళ్లకృ
ప యన్నట్లు.

జ: గానుఁగుఁబిండి.

గానుఁగు(న్దు)ఁబిండి. వి.(గానుఁగు+పిండి) తెలి
కపిండి, పిఠాకము.

క.దుండిగపాకుం గానుఁగుఁ,బిండియు తేపకడఁ
బారఁటి ప్రేమం దినఁగా, రెండయిదుదినముల
కుఁ దా,ముందుట లేదనుచు బోవు నుగ్రపు
బల్లత్. (చికి. చి. ని.)

సీ...తిలపిష్టమున కగుఁ దెలికపిండి. గీ. గానుఁబిం
డి యనంగ...సాం. ని. మాన. ౪౭.

గాబ=గాబము. వి. తృణవిశేషము. (శ. ర)

ఉదా: ఇక్కడ గాబ యెక్కువగా పెరిగినది.

ద్వి. గాబకొరిందలఁ గడు దట్ట మైన. ద్వి. పరమ.

౭. ౮౯౯ పా. ౪ పం.

గాబము=గాబ. (శ. ర.)

గాబరా. వి. (హిం. గాబరా. ప్ర. మిశ్ర.) భయ
ము, తొందర, కలవరము. (శ. ర.)

గాబాగూబీ. వి. అడవుడి, గడబడి.

క. నీబానిసతొత్తిదయ, చే బాసల నిచ్చి చాలఁ
జేపట్టు మిఁకకొ, గాబాగూబీ నేయక, నీబం
తిని గూడు గుడుపు నిత్యము సామి. చంద్ర.
వి. ౩. ౧౪౮.

గాబు. వి. మూతివెడల్పు గలపెద్దపాత్రము, కొ
ప్పెర.

గీ. గాబు కొప్పెర యనఁగను గర్పర మగు...అం.

భా. ౨. ౨౪౫.

సా: గాబు వచ్చి కడముంతలోఁ దూతినట్లు.

గామ. వి. పిపీలికావిశేషము. (శ. ర.)

ద్వి. ఓసి యమంగల్య మొదప నేడ్చెదవొ, యీసం
ధ్యప్రాద్దు మాయంటిముందటను, గలగొని చీమల
గామలవలెను, జెలఁగుచు ముందట కిసుపులా
డఁగను. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౯౪ పం.

గామి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. పోవునది. ౨.

పొందునది.

గామిడి. విణ. (సం. గ్రామణీః) ౧. శ్రేష్ఠుఁడు, ఉ
త్తముఁడు.

మ...ఊరిగా, మిడిబాఁపల్ చనుదెంచి రద్దొడు
భూమిభర్తయిల్ చేరఁగకొ. పాంచాళి. ౪.
౩౮.

క. కడకడయొడయనిముంగై, కడియపును నైత్తఁ
బండుగామిడి మున్నుం, బడఁతుకకై యిష్టాని
సి, యొడ లూనినవాఁడు నూనె యుక్కుదలి
ర్పుకొ. అచ్చ. రా. బాల. ౯౭.

౨. సీనము, బలిసినది.

ఉ. మో మఖిలంబుఁ గన్నఁగవ ముచ్చటమీఱఁ
గ వత్తు మంతయుకొ, గామిడిచన్నరోయి
కనుఁగొను సమస్తము మిన్ను...బిల్వ. ౩.౬౮.

౩. గయ్యాళి.

ఉ. ఆమహితాత్మఁ డొక్కనెలయాలికి మిక్కిలి
తాను గూర్చువాఁడై మమకృతైలంగనునొ
కప్పుడు నేమియు నీయకున్నవో, గామిడి
దానితల్లి విటకంటికి యిల్వెడలింప వంతచే,
భామినియింటిపంచ బహుభంగులఁ జింతి
చుండ నవ్వితొకొ. విప్ర. ౪. ౪౨.

౪. దుష్టము.

ద్వి. నామిడికొ మేల నఱకడు రోరి, గామిడిగొ
ల్ల యీకాననంబునను, మాకు నీడై యున్న
యీకొ మై కాని, చేకొని నఱకంగఁ జెట్టులు
లేవె. బస. పు. 3. ౧౧౨౫ పం.

ఉ. ఏ మరుదాన నేకరణి నే మరుదాన వియోగ
సాగరం, బే మని యాదుదాన గతి యే మని
వల్లెడువారిఁ గాన హా, గామిడిదై వ మీవిత
ముగా మిడిమేలపుఁజేత నిర్దయక, నీమలు
గానిసీమలకుఁ జెల్వఁడ యేగఁగఁ దెచ్చెన
క్కటా. శశాం. ౨. ౧౩౩.

జ: గామిడికత్తై, గామిడికాడు, గామిడిపంది.

గామిడికత్తై = గామిడి. (గామిడి + కత్తై - స్వార్థ
మున)

(దుష్టురాలు)

ఉ. సీమపాలంతు లెల్లఁ దమచేతికి వచ్చినదాఁక
నోయి నా, సామి విత్తికి కర్ణ యన సాగుదు రం
తటిలోన నోయి నీ, గ్రామము నామ మెయ్యది
యొ కా యనఁ జూతురు కూఁతు రావగఁ,
గామిడికత్తై గాదు మిముఁగన్నులఁ గప్పకొ
నంగ నేరుదుక. బహు. ౫. ౧౨౨.

గామిడికాడు, వి. (గామిడి + కాడు) వరాహ
యూధవము, పందికదుపునకు మొనగాఁ దైనపంది.

గీ. పంది నలు గేకల మ్మనఁ బరఁగు ఘృష్టి, తనరు
గామిడికాఁ డనఁ దద్దజేసుఁ, దు... ఆం. భా.
౨. ౮౨.

గామిడిపంది = గామిడికాడు. (గామిడి + పంది)

సీ. ఘురఘురధ్వనులతోఁ గోఱలకొనఁ జిమ్ముగా
మిడిపందులఁ గని తోలఁగక. మల్లుపు. ౧. ౫౯.

గాము. వి. (సం. గ్రహాః) ౧. పికావము.

ఆ... బూచి, గాము సోఁకునత్తి గాలిదయ్యము
బూత, మనఁ బికాచసంజ్ఞ లలరు నభవ. ఆం.
భా. ౧. ౬౩.

గీ. నిప్పు ద్రొక్కినరీతిని నిలువ దెవట, గాము సోఁ
కినరీతిని గలవరించు, విటిగి తల మిన్ను వడిన
ట్లు విన్నబోవు, భావజునిధాటిఁ గలఁగి రా
ధావఘాటి. రాధికా. ౨. ౧౯.

చ. కలువలగోము జక్కవలగాము వియోగులబా
ము... చంద్రుడు దోఁచె దూర్వనక. ఘ
టికా. ౨. ౧౮౩. (ఇట 'పీడించువాడు' అని
భావము.) భార. సా. ౧. ౧౫౬.

౨. సూర్యాదిగ్రహము.

సీ... నాలు, గవలగనంబున నన్ని గాములును మే
ల్పూడ్కులఁ దనరార వేడక బొదలి, మొద
లివెలంది రామునిఁ గాంచె... ఆచ్య. రా. బా
ల. ౮౪.

గీ. కాముఁ డనఁగ నెంత గండుఁగోయిల యెంత,
సోముఁ డెంత గాలి నేమ మెంత, భీము రాము
గాముఁ బాముఁ బ్రార్థించిన, భామ వారిగర్వ
భంగ మగును. కవిరా. ౩. ౧౫౩.

గాములమేటి = నూర్యుఁడు, గ్రహపతి.

ఉ. గాములమేటి లోకములకన్ను తమమ్ములమిత్తి
యామినీ, భామ తొలంగుభావ ... భానుఁడు
తూర్పునఁదోచె నత్తటిక. కృ. శకుం. ౩. ౫౮.

ఇట్లే: గాములఁటేడు.

ద్వి. కలువలపగవాఁడు గాములఁటేడు. ద్వి. హరి
శ్చ. పూ. ౨౨౦౧ పం.

గాముకము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) పోవునది.

గాముకోసు. వి. ఊరిచుట్టుకొబ. (చి. ని.)

గాయకము¹. వి. (త. కాయకం = వ్యామోహము)
మాయ, వంచన.

గీ. చాయవాటులు సన్నలు గాయకములు, మె
చ్చులును దచ్చనలు పొరపాచ్చెములును, దగ
వులును వారకాంతావితానములకు, జలజలో
చనలార నైసర్గికములు. కాళ. ర. ౩౦.

విణ. పంచకము.

గీ. ఓసి పాపాత్తురాల నీ వేసదారి, గాయకపునుద్దు

రెల్ల నాకాశవాణి, తెలుపు విని వచ్చి ... సా
రంగ. 3. 208.

ద్వి. మృత్యువు గిత్తువు మెనవంగ నెఱచు, నత్యం
తవజ్రమయం బగు నిదియు, గాయకంబులు
వల్కుగా లేము గాని, కాయసిద్ధులు చూపఁ
గలము మేమనిన. ప్రభులిం. ర. 128 పా.

23 పం. (గాయకములు:-కవటవచనములు.)

గాయకము². విణ. ప్రియము, ఎక్కువవెల గలది.

ఉదా: ఈయేడు మిరెపకాయలు గాయకముగా
నున్నవి.

గాయకుఁడు. విణ. ప్రాధుఁడు.

ఉ. ప్రాయపు గాయకుల్ వెలనెపాన నెగాదిగఁ
బాడ నేర్పు లె, రా యివి దండమిఁదఁ గొ
నరం దొరకొంటిరి మంచిసాములే, పో యి
టు లైనచో సరసము ల్దవ మా కిపు డంచు న
ప్పురిం, గాయజాతూపు లమ్ముదురు కందువమా
టలఁ బుష్పలావికల్. విజ. వి. 1. 128.

ఉ. గాయకుఁ డొక్క గాయకశిఖామణి యాయె
డఁ దద్గురుక విప, జ్యాయతపృత్తి వర్తిలుప్రి
యప్రతనూనుని గాంచి వైశ్యరా, ధేయ సు
ధీజనావలివిధేయ భవత్సుతుఁ డిచ్చినట్టికొ,
శేయముఁ గంటె దానగుణశేఖరుఁ డంచుఁ బ
దంబు వాడినక. బహు. ౫. 128.

గాయకుఁడు. సం. విణ. (ఆ. యికా. అ) 1. పాట
పాడువాఁడు. 2. నర్తకుఁడు, నటుఁడు.

గాయత్. సం. శత్ర. గానము చేయుచున్న.

గాయత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ద్విజులు సంధ్యో
పాసనయందు జపించుమంత్రవిశేషము; దేవతా
విశేషము. 2. ఆటుఅక్షరములఁబందస్సు. 3. ఖది
రము, చండ్రు.

గాయనము. సం. వి. ఆ. న. పాడుట; పాట.

గాయనుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. అ) పాట పాడు
వాఁడు.

గాయమానము. వి. శస్త్రవిద్యాభేదము, ఒకవిధ
మగుసాదన.

వ...లో బిత్త రియు వెలిబిత్త రియు సర్వాంకుశం
బును మొదలుగాఁ గలపదిరెండు గాయమానం
బులును... ప్రబంధ. 28.

స్త్రీ... సాదకాఁ డనఁగను శస్త్రదక్షుఁ, గీ. డలడఁ
దద్విద్య సాదన యనఁగ నెగడు, నటుకు పు
వడి గాయమానంబు వినరు, మొన లనంగను ద
ద్భేదములు చెలంగు. ఆం. భా. 2. 208.

గాయము. వి. (క. గాయ. త. కాయం) కత్తి లో
నగువానితాఁకునఁ గల్గుచెబ్బ, త్పతి, నటుకు.

కా... అతఁడుకొ రాకాసి మేల్పించిపైఁ, దేజారం
బెడిదంపు నారసము రెంటేని న్యడి న్యైరి
మే, న్లాజుంబూసకు నందు లేక కదియం గా
యంబులం జేసినక. ఆచ్చ. రా. యు. ౫03.

క. ఇవి పందికొమ్మ గాయము, లివి సింగపుఁగోత
జీర లివి యేనుఁగుపో, ట్టివి పులిగోరులచెనకు
లు, నుపుగింజకుఁ జో టిడమ తనువు గడమ
నృపా. రా. వి. 3. 28.

గాయము చేయు = గాయము కలదిగాఁ జేయు.

వ... కయ్యంబున బాఱ బాఱ గాయంబు గా
యంబునేసి ... ఆము. ౬. ౮౬. (వ్రాతప్రతి.)

గాయము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పాడుట. 2. పాట.

గార¹. వి. (సం. క్షారః. క. గార. త. కారై.) 1.
గోడ లోనగువానిపూత్రకై ఇసుకఁ జేర్చి దంచి
ననున్నము.

స్త్రీ. కంకర బెదడి గార సోద యనంగ లేవనికే
షమై తోఁచు దగును. ఆం. భా. 2. 128.

స్త్రీ. చికిలిప్రాగెంపుటిట్టికలగోడలు వెట్టి పత్రంపు
గారలపను లొనర్చి. ఉ. రా. 2. 282
పాండు. ౫. 282.

2. డాఁగు, మఱక.

ఉదా: తాంబూలపుగార.

3. పట్టు.

ఉదా: కంటికి నల్లమందుగార వేసినారు.

ర. రత్నదోపవిశేషము.

క. ఈరత్నమునకుఁ బ్రస్థియు, గారయుఁ గర్క-
శము ననఁగఁ గనరులు మూఁ డే, పారు నవి
యెల్లఁ దెలియక, వారక ధరియించు జగతి వల
దెవ్వరికిఁ. రత్న. ౨౮.

జ: గారకాఁడు.

గార². వి. గ. ఇంగుడి, ఒకానొకచెట్టు. (దీనికి సా-
లగ్రామనిఘంటువులో 'జలజంతువినాశక' మనుప
ర్యాయపదము కలదు. సాల.వి. ౬౮౦ పా)

గీ. గాలములు వైచువారవి కా పటంచుఁ, బెనువల
ల వేయువారవి పనికిరా వటంచు వడి గార
చెక్కకై యెఱుచువారు, నై నయసురుల కని
యె మత్స్యంపుమూర్తి. దశా. గ. ౨౭౯.

నీ... గార యనంగ నలరు నింగు. గీ. దియు... ఆం.

భా. ౨. ౪౭.

౨. గారచెక్కతో తీసినగంధము. (ఇది త్రాఁగిన
చేపలు మత్తెక్కి పడిపోవును. ప్రా.)

గీ. గారఁ ద్రావినమీసునంగతి మకోజ, వేదన నతం
డు పారలఁ దన్నియు నెఱింగి, తనవలకుఁ జే
రఁబో బోడిదాన రనుచు, డెందమునఁ జాల
సంతస మందె నంత. వైజ. ౨. ౧౪౦.

౩. పలు దారు నింక వచ్చి జాలివేట, కాలు
నేలు గలఁచి గారవెట్టి, మిడిసిపోవనీక మె
డఁ బట్టుకొనియెడ, రప్ప డెందుఁ జొత్తు నన
ఘచరిత. భాగ. ౮. ౬౯౬. ద్వి. తి. సా. ౪౨
పా. ౧౧ పం. దశా. గ. ౧౪౪.

గారపిండి = గారకాయలపిండి.

ద్వి. మొనసి తిలోదకములు వోసి వగలు, పెనఁ
గొన మఱి గారపిండిచేఁ బుణ్య, ధను లర్థి చిం
డప్ర దానము లేసి. రం. రా. అయో. ౧౩౮
పా. ౨౯ పం.

గారకాయ = ఇంగుడిఘటము; గారకాయలో మం
దుకూరి చేసిన ఒకానొక బాణసంయ. (వా)

గారనూనె = ఇంగుడితైలము, గారకాయలనుండి
తీయునూనె.

గార³. వి. ఒక జాతి చేప. (ప్రా)

గారకాఁడు. వి. (గార¹ + కాఁడు) నూసరి, గచ్చు
పని చేయువాఁడు.

నీ... మీలు నూసరి యన గారకాఁడు ... ఆం.

భా. ౨. ౨౮౨.

గారడము. వి. (సం. గారుడమ్. క. గారడ. త. కా
రడం) గ. విషమంత్రము. (శ. ర.) ౨. మాయ.

గీ. గారడపురక్కనుని నెందుఁ గానకుండి, రి...
అచ్చ. రా. యు. ౩౨౭.

క. తలఁపున నిది గారడ మని, తలఁచకు మాసింగఁ
డల్లతరిగొండదరిక, దల మోచి తెచ్చినవి
యివి, తల నుంచుము పసిడితాయెతల నుంచి
నృపా. శుక. గ. ౧౪.

జ: గారడి, గారడీ, గారడీఁడు.

గారడీ. వి. (గారడము + ఇ) పాములు పట్టువాఁడు,
గారడీఁడు.

గీ. వ్యాశసంగ్రాహినామమై వజ్రులు గార, డీఁ డ
నంగను బాములవాఁ డనంగ, గారడి యనంగ
గ... ఆం. భా. గ. ౧౪౮.

గారడీ = గారడము. వి. (✓ గారడము. క. గారడి)
ఇంద్రజాలము; మాయ. (ప్రా, వా)

గారడీఁడు. వి. (గారడి + ఈఁడు - స్వార్థమున) గ.
గారుడమంత్రము తెలిసినవాఁడు, పాములవా
డు.

౩. అను వెఱింగి భూపుఁ డనుసాముఁ బట్టి యా,
డించు మంత్ర గారడీనికరణి. ద్వా. గ.
౧౯౪.

గీ. వ్యాశసంగ్రాహినామమై వజ్రులు గార, డీఁ డ
నంగను బాములవాఁ డనంగ, గారడి యనంగ
... ఆం. భా. గ. ౧౪౮.

౨. (గారడీ + ఈఁడు) ఇంద్రజాలికుఁడు.

గీ. ఐంద్రజాలికసంజయై యలరుచుండు, గారడీఁ
డన... ఆం. భా. ౨. ౨౨౭.

గారము. వి=గారవము.

(అపేక్ష; వలపు.)

నీ. కందుకక్రీడపై గారంబు పచరించహస్తాబ్జము
లఁ బూనె నక్షమాల. హర. ౪. ౧౧.

(ఆకాశవాణి మాట) ద్వి. సకీయ నీయింటికి సారం
గధరుఁడు, ఒకపావురమువెంట నుటికి రా లే
దె, రాఁగానె నీవు గారముచేయ లేదె, బా
గుగా నీకాళ్లఁ బడి మ్రొక్కు లేదె. ద్వి. శ. సా.
3. ౧౦౪ పా. ౧౨ పం.

(మైత్రి.)

గీ. పాం దొరిమె పొత్తు గారము పాండిక యనఁ,
బరఁగుచుండును మిత్ర భావంబు... ఆం. భా.
౨. ౧౮౬.

విణ. అధికము.

క. నూరల ముదికాముదిసిం, గారము గార మయి
పాముకన్వలె మెలుఁగుల్, వాటు చెలువారు
నొకతెలి, పారువ మీట వ్రాలె వెఱఁగువడి వడిఁ
జూడక. సారంగ. ౨. ౨౧౭.

గారవము=గారము, గారాబము, గారాము. వి.
(సం. గారవమ్. ప్రా. గారవం.) ౧. గారవము,
ఆదరము.

ఆ. మత్స్యవిషయరాజ్యమహిమకు యుక్తుఁడు,
గాఁ దలంచెనేని గారవమున, నట్ల చేసి భక్తి
ననుచరింతు నమాత్య, సుతసుహృద్భటార్య
యతము గాఁగ. భార. విరా. ౧. ౧౮౮.

౨. గొప్పతనము.

నీ. నిండుఁగొల్వునను గూర్చుండి ధర్మజాతోడఁ
గార్యంబు దెలిపెడి గారవంబు. దశా. ౧. ౯౪.

3. ప్రేమ, అనురాగము; వాత్సల్యము.

క. ఈరాజు రాజముభియును, గారవమునఁ గల
సి మెలసి కందర్పనుభు, శ్రీరతులై విహరించె

ద, గీరితిని మనము నునికి యెంతయు నొప్పక.
విక్ర. 2. ౮౫.

క. ఆరాజరి యు దానికిఁ, గారణ మమ్మును కాఁ
బ్ర కాశజ్ఞానో, దారమతి నెఱిగి కన్నీయ,
గారవమునఁ గొని పులస్త్యకడకుం జనియె.
నిర్వ. ౨. ౨౭.

౪. ముద్దు, లాలనము.

గీ. చెంచుఁజిమ్మరాకుఁ బోలుచేత రెల్లు, నభిన
యింతురు పర్ణశాలాంతరములఁ, దండ్రు లెం
దేని చనునట్లై తల్లు లెదుర, గారవము నేయము
నికన్యకాజనంబు. హర. ౫. 3౭.

౫. గీతి, విధము.

నీ. శిబిపోలిక మరుత్తుచెల్వునను దిలీపుకరణి ను
హోత్తుని గారవమున. విక్ర. ౨. ౬౯.

జ: గారవించు, గారవిల్లు.

గారవించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గారవము}}$) గారవము
చేయు.

(ఆదరించు.)

గీ. నాకుఁ బ్రాణంబుప్రాణమై నన్నుఁ దన్న, కాఁగ
భావించి యాదేవి గారవించు, భార. విరా.
౧. 3౧౬.

చ. అనవుడు నక్క రాఁ బనిచి యిప్పటి గాఁగి
టఁ జేర్చి బాష్పముల్, గనుఁగవఁ గ్రస్తు నుక
బలుకులం దగఁ బెద్దయు గారవించినక. భా.
ర. శాం. 3. ౭౪.

(గారవముచేయు.)

శా...న న్ననఘు శ్రీ నాథాఖ్యునిం బిల్వసత్కా
రం బొప్పగ గారవించి పలికె గంధీరవా
క్పాధిమక. నైష. ౧. ౧౨.

(లాలనచేయు)

నీ. తనమంజులాలాపతరిఁ గూడి భాషించుకీరం
బు నొక కేల గారవించి. విక్ర. ౨. ౨౭.

నీ...కార్తికేయుని శూలి గారవించి, ముద్దాడు
నెడ...ఉ. హరి. ౫. ౬.

గారవిల్లు(లు). ఆ. క్రి. (✓ గారవము) గారవ
ము నొందు.

(లాలనమును పొందు)

(బ్రభువాహనునిశైశవవర్ణన.) సీ. తనవంశకర్తను
తృలబాంధవునిఁ బోలుఁ గరము లర్పిల్లిఁ జాఁ
చి గారవిలుట. విజ. వి. ౨. ౪౦.

(అనురాగమునొందు, వలపుఁజెందు.)

క. చెలువా పదినే లైనను, విలువా నినుఁ జూచి
గారవిలువారలకుఁ. చంద్ర. ౪. ౧౧౪.

(గారవము నొందు)

ఉ. ...తమ్ములు గల్గి గారవిలుధన్యులసంపద కేటి
లెక్క...ల. వి. ౩. ౫౫.

గారాబము. వి=గారవము.

(వాత్సల్యము.)

(రేవతి)ఆ.వీటఁ జెంచుదానిఁ బూటఁ జెంచె న
టంచు, జనులు పల్కుచుకు సత్యముగను, గ
న్నతల్లి మిగుల గారాబమునఁ జెంచఁ, తెరిగఁ
జైత్రలతికపెంపు మీఱ. దశా. ౮. ౮౦.

(గొప్పతనము)

క. వారలలోఁ గౌసల్యా, నాసీమణి యభిలషావ
నశ్రీమద్గ, రాభిరూఢలక్షణంబుల, గారాబముఁ
జెంచ విభుఁడు గడు రంజిల్లఁ. రామా. ౩.
౮౦.

విణ. ప్రేమాస్పద మైనది, ప్రియము.

సీ. రాజకేళిరుని గారాబంపుఁబూఁదోట విపు
లామహాదేవివెల్లచేల...గీ... అంబురాశి. చి
త్ర భా. ౫. ౫.

గారాబు. విణ. ప్రియము.

గీ. సోమముకుటుని గారాబుతోటి యైన, దక్షవా
టికఁ బ్రతిమహోత్సవమునందు. భీమ. ౩.
౬౨.

సీ. కమలాపు సారథి గారాబుఁదమ్ముండు ...పారి.
౨. ౭౧. అచ్చ. రా. యు. ౪౭౧.

గారాము. వి=గారవము.

(గొప్పతనము)

సీ. మారేడుపండుల గారాము పెఱచునీయెలవ
న్నుఁగవ వేడుకలఁ బొనర్చె. భార. ఆను. ౧.
౫౦.

శా. ఈరూపే కలలోపలం గలపె నన్నేరూపు
నం జేరు నా, కీరూ పింతటిమేటిరూపసికి
దా నిల్లాలుగా నోమున, గారా మేలలితాంగి
కిం గలుగు...ఉ. హరి. ౫. ౧౫౫.

(ఆదరము.)

క. ఆరాజు నేయునెయ్యము, గారామును జెప్పె
దీపు గడుఁ దీపులుగా. భార. ఉద్యో. ౧.
౩౪౦.

(మరియాద, గౌరవము.)

ఆ.విగతవాధ లైనమగువల గారాము, పెడక యుం
డునట్లు నడపికినుచు. భార. మా. ౧౭౫.

(కామాద్రేకము)

శా. ఆరామామణిమీఁదిప్రేమమున నిట్లారామ
సీమానరో, వారంబు ల్లికించి యందు నతి
దుర్వారంబులై మీఱుభృం, గారావంబులచే
ననంగరుజ వొంగారం గురంగాక్షిశృం, గా
రాగారముఁ జేరి తాల్చి నిలువంగా రాక
గారామునఁ. వసు. ౩. ౮౩. (మా. ౮౪.)

విణ. అనుఁగు, ప్రియ మైనది.

సీ...భూరిశ్రవసుండు నీడు, గారాపుఁబట్టి...
భార. క్రి. ౨. ౧౨౭.

శా... మారయకుఁ బుణ్యాచార భీహంబకు, న్లా
రా మైనతనూజ నన్ననఘు శ్రీనాథాభ్యు
నిం బిల్చి...వైష. ౧. ౧౨. నీలా. ౧. ౧౨.

(గౌరవపాత్రము)

క. దేవకియును రోహిణియును, రేవతియును రు
క్మిణియును బ్రియము లెనఁగ నంభావన
లానర్ప గారా, మై వెలసె బలీంద్రపాత్ర
యదుతతి కల్లఁ. హరి. ఉ. ౮. ౨౯౯.

గారిత్తము. సం. వి. అ. న. అన్నము. (కల్ప)

గారు. వి. బౌ. ఇది తతమ గా స్త్రీరము లగునేక
వచనాంతదేశ్యశబ్దములకుఁ గొన్నింటికి చివరఁ
జేర్పబడి పూజ్యతను చెబుచును.

ఉ... కూరిమియట్లు సంపుచో, నెట్టివిమల మాత్స
నుదయించెనో మామను నత్త గారికిఁ. నైష.
2. ర.

గీ. కదిసి నిలుచున్న సౌమి త్రివిదే గారి, జలుగు
నవ్వులు మగతాలచిలుక తాళి, ననగి పెరకఁ
ద్రి లోక మోహనవిలాస, ధాముడై మించె నీ
తాళిరాముఁ డవుడు. ఉ. రా. ౬. ౧౧౯.

ద్వి... మనగయ్య గారు... పండితా. దీక్షా. ౬౦ పా.

ఉదా: నాయుడు గారు, సోమయాజులు గారు.

ఉ. నన్నయభట్టు గారు యజనం బొనరించినచో
ట జమ్మిచెట్టున్నది... (చాటువు)

గారుడము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. గరుడాకా
రము గలది. (పూహము, మొ.) ౨. గరుడసంబం
ధ మైనది, గరుడుడు దేవతగాఁ గలది. (అస్త్ర
మంత్రాది) వి. అ. పుం. న. ౧. గరుడపచ్చ. ౨.
విషమంత్రము. 3. గరుడాస్త్రము. ౪. గరుడ
పూహము. ౫. బంగారు. న. గరుడపురాణము.
గారుడికుడు, సం. వి. అ. పుం. విషయైయుడు,
పాములవాడు.

గారుత్త తము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. గరుడా
కారము గలది. (పూహము, మొ.) ౨. గరుడు డేధి
దేవతగాఁ గలది. (అస్త్రము, మొ.) వి. అ. న. గ
రుడపచ్చ.

గారె. వి. భక్త్యవిశేషము, మినుపపవ్వు రుద్ది చేసె
డిపడ.

సీ. గారెలు బూరెలు చారులు మోరులుఁ గమ్మని
మాంసముల్ ఘమ్మమునుచు. ఉ. రా. ౬. ౧౨౨.
మ. కుడుముల్ గారెలు బెల్లమండెఁగలు... రా
మా. ౨. ౧౧౫.

సా: కడుపు నిండినవారికి గారెలు చేరు.

గార్లుడు. సం. విణ. (అ. స్త్రీ. అ) గర్భసంహారమున
పుట్టినవాడు.

గార్దభము. సం. వి. అ. పుం. గర్దభము, గాడిద.

గార్ధ్యము. సం. వి. అ. న. పేరాస, తృష్ణ.

గార్ధము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గృహసంబంధ
మైనది. వి. అ. న. బాణము.

గార్భము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గర్భసంబంధ
మైనది.

గార్భిణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గర్భిణి సం
బంధించినది. వి. అ. న. ౧. గర్భిణీరమాహము.
౨. సీమంతోన్నయనము, గర్భిణీసంస్కారవిశేష
ము. (శ్రీ. ని.)

గార్హవతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గృహపతి
సంబంధ మైనది. వి. అ. న. గార్హస్థ్యము, గృ
హస్థధర్మము.

గార్హవత్వము. సం. వి. అ. పుం-గృహపతిగో
నిత్యము కూడి యుండునది - అగ్నిహోత్ర శేష
ము, క్రైతాన్ను లోనాకటి. (గార్హవత్వము, అ
హవనియము, దక్షిణాగ్ని అని క్రైతాన్నులు మాఁ
డు.) న. గృహపతిత్వము, గార్హస్థ్యము.

గార్హము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గృహసంబంధ
మైనది.

గార్హస్థ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. గృహస్థాశ్రమము.
౨. గృహస్థుఁడు ప్రతిదినము నవ్కరింపవలసిన
చయజ్ఞములు, మొ.

గాలగాడు. వి. (గాలము + కాడు.) గాలము వే

సి చేచలు పట్టువాడు.

సీ... పాపనిర్మత్తుడై మతి యోగ మాచరింపఁగ
యోగ్యుఁ డగు నరుండు. గీ. మనసు వట్టుట ము
ఖ్యపుటనువు దాని, కామిషము గాలిగాని కె
ట్లట్ల... భార. ఆను. ౫. ౨౫౬.

గాలనము. సం. వి. అ. న. గ. వడఁబోయుట. ౨.

ద్రవింపఁజేయుట, కరఁగించుట. ౩. కాపము, తిట్టు.

గాలపుఁజోవ్వ. వి. (గాలము + చువ్వ) చేఁచుట

ట్టుట కుపయోగించునన్న నిపాడుగై నరెమ్మ. (బ్రా)

గాలము = గాలము. వి. (సం. గాలమ్. క. తు. గా

ళ.) గ. చేఁచలను బట్టుటకు ఉక్కుకమ్మిలో వంక రగాఁ జేసినసాధనము, బడిశము. (దీని భేదము లు:- ఉంటుగాలము, గోరుగాలము, మొ.)

సీ...బడిశమెనఁగు, గాల మంచనఁగను. ఆం. భా.

గ. ౧౫౯.

ఆ. నీళ్లలోనిచేఁచ నెఱి మాంసమాశకు, గాలమం దుఁ జిక్కి కూలు నట్టి, యాశ పుట్టి మనుజుఁ డాతీఁ జెడిపోవు...వేమన. గ. ౫౫.

చ. కలువలవిందు జక్కవలగాలము తమ్ముల కెల్ల నైరి చు, క్కలచెలికాఁడు...భా. రా.యు. ౨౬౮౭. (ఇట 'బాధకుఁడు' అని భావము.)

గీ. అనిమిపులగుండెలో గాలము...ఉ. రా. గ. ౧౮౯.

౨. నూతిలోనిచేఁచ మున్నగునవి తీయుట కుప యోగించుసాధనము. (వా)

జ: గాలగాఁడు, గాలపుఁజావ్వ.

గాలము. సం. వి. అ. పుం. గ.గళనము. ౨. మదనము,

'ఉ మైత్తః. న. గ. ఉ మైత్త కాము. ౨. బడిశము, గాలము. (కే. ని.)

గాలవము. సం. వి. అ. పుం. లోద్ధుగు, లోధ్రముః.

గాలాము = గాలము.

సీ. వాలారుగోరు మేల్ గాలాము చేసె నేజేజే హిరణ్యాసుశికుమునకు ... గీ. ఆనృచార్య త్సవర్యుండు...పాండు. ౨. ౧౩౭.

క. చాలఁ గుఱంగటిముఁగుల, గాలాపున్నేట లాడఁగా దొరకినబ, ర్తలు చవిఁ దేర్చె నపు

డా, పాలెంబున డిగినబక్కబంబైతులముక. కువల. ౨. ౧౦౮.

గాలి. వి. (క. గాలి. త. కార్. తు. ఘా) గ. వా

యువు.

సీ. కమ్మనిచల్లనిగాలి మెల్లన వీచె హోమానలం బు నెన్నొంది వెలిఁగె. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౫. ఆం. భా. ౩. ౫౩.

౨. పుగాదివేద్యగంధము, పసి.

సీ. ఇవి గాలి గనిన మాకవరాహదనుకేంద్రు నైన జుట్టెంటిలో నాఁగఁ జాలు. మనుచ. ౮. ౩౧.

(నూకరము) సీ. ఎగుచుకూఁతలు ముట్టె యెత్తి విట్టాలించి గమికె గన్నా కయి గాలి యరయు. మనుచ. ౮. ౮౨.

౩-వాయురూపమున నుండునది-పిశాచము,

క. అన విన వదరకునే యీ, తని కేమియు లేదటంచు దానిపిటుండఁ, జని వీరుఁ డతనియా కృతిఁ, గని త్రోవం గాలి సోఁకె గావరె ననుచుక. శుక. ౨. ౫౩౯.

సీ. పవనపిశాచము ల్పరఁగు గాలి యనంగ...ఆం. భా. ౩. ౫౩.

౮. పసువులకు తగిలెడివ్యాధివిశేషము. (దీని భేదములు:-కాలుగాలి, నాలుకగాలి.)

కాలుగాలి = పసువులకు గొరిజలయందుపుండువ డెడివ్యాధి, గాలిపంటు. (వా)

నాలుకగాలి = పసువులకు నాలుకయందు పుండువ డెడివ్యాధి. (దీనినే 'నోటి గాలి' యందురు.)

క. తెలంబు కోద్రవాన్నము, మాలిమిలో నేడు మార్లు మంత్రించియు గో, జాలంబులకును బెట్టిన, నాలుక గాల్గంటువండు. ... పసువైద్య శాస్త్రము. ౮౯.

గాలి తేరక్కుమన్నుఁడు = (మలయవాయువు రథముగాఁ గల ప్రభువు) మన్నఁగుడు. ఆం. భా. ౧. ౮౫.

గాలిపాట=నేర్చుకొనకుండ వినికవలన వచ్చిన
గానము. (వా)

గాలిబ్రతుకు, గాలిజీవనము = స్థిర మైనజీవనో
పాయము లేనిబ్రతుకు. (ప్రా)

గాలికవణంబుమేపుడు=పవనాశనము, పాము. ఆ
చ్చు. రా. యు. ౨౯౩.

జ: గాలిఁబుచ్చు, గాలిఁబోవు, గాలికుంటు, గా
లికొమ్ము, గాలిగంగలు, గాలిగాఁడు, గాలిగుడి,
గాలిగుఁడు, గాలిగొను, గాలిగోపురము, గాలి
గుడ్డు, గాలిచీర, గాలిచూలు, గాలిధిండి, గాలి
ద్రిప్పరి, గాలినెచ్చెలి, గాలిపంట, గాలిపటము,
గాలిపడగ, గాలిపికాచము, గాలిబిళ్ల, గాలిమా
ట, గాలిమెకము, గాలిమేతరి, గాలివాన, గాలి
వేత.

గాలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. నింద. (వై. ని.) ౨. కా
వము, తిట్టు. (విల్వము, ఆ. ని.)

గాలింఁచు. స. క్రి. గ. నీళ్లలో పోసి బియ్యములో
నగువానిని రాళ్లు రాకుండ వైకి తీయు. (ప్రా)

౨. శోధించు, చెడకు.

నీ...కోటగవతు, లారసి బలితంపుఁదేరులు గా
లించి...అచ్చు. రా. సుం. ౮.

మ...వీక నొక్కట లంకాదినికాటకొటి నుద
ధింగాలించి కారింఁచెదక. భా.రా.సుం.౧౨౭.

గీ. మేకమెడచన్నలకుఁ బాలు మేడిపూలు, లే
పు త్రిభువనములను గాలించి చూడ. వేణు.
౮౫.

జ: గాలింపు.

గాలింపు. వి. (✓గాలింఁచు) శోధనము, వడఁబోత.

నీ...వడిగట్టు గాలింపు కడుగు డేరు. గీ. పలు
పనఁగ శోధనాభిధ వరఁగుమండు. ఆం. భా.
౨. ౨౫౨.

గాలిఁబుచ్చు. ఆ. క్రి. (✓గాలిఁబోవు) గాలిఁ
బోవఁజేయు.

(వ్యర్థముచేయు.)

కా. వాలుం గేలున నంటఁ బట్టుకొని జీవం దింత
నిస్సారమే, యేలా సాహస మింత క్రూరమి
వై యేకాంత మిక్కనలో, గాలింబుచ్చెడు
పారుపం బిది వినం గానం గడు దోస
మీ, చేలుంజెయ్యకతంబు చెప్ప నిను సంక్రి
తాత్తునిం జేయుదుక. దళకు. ౬. ౬.

గాలిఁబోవు. ఆ. క్రి. (✓గాలి) గ. గాలి కొట్టు
కొనిపోవు; నశించు.

గీ. గాలిఁబోయెడువరుగామగతిఁ గరంబు, రూ
లిపోయెడునెమ్మేనితోడఁ జనుచు, విప్రస
ర్యండు కన్నులవిందు గాఁగ, వీక్షణుచేసె
రుక్తి జీవిభువురమ్ము. కుచేల. ౨. ౭.

(చంద్రోపాలంధనము.) నీ. ఎచ్చడు జంకింపు
వృజ్జాతశింజినఁ గావరంబునఁ దన్ను గాలిఁ
బోవ. వరాహ. ౪. ౨౧.

౨. వ్యర్థమగు.

ఉ...నాఁడాయతశక్తి నన్ను నిట నంకిలివెట్టి
న ప్థరామధూ, నాయకువాడై కైకొనినవాప
ని చెల్లక గాలిఁబోవడే. భా. రా. సుం. ౭౧.

గాలికుంటు. వి. (గాలి + కుంటు) పశువులకు గొరిజ
లయందు పుండుప డెడువ్యాధి. (క. ర.)

(వ్యవ) వారిగేదెకు గాలికుంటు తగిలినది.

గాలికొమ్ము. వి. (గాలి + కొమ్ము) వాఙ్మళేదము.

నీ. గాలికొమ్ములు డోళ్లు కై ముళ్లు రంజలు ...
మొ. రా. యు. ౩. ౨౬.

గాలిగంగలు. మి. వి. బ. (✓గాలి) పికాచహాస
ము గలక్షుద్రస్త్రీదేవతలు.

క. ఆతఱిఁ దన్నగరీపతి, బాతర సాటించెబగు
విసర మనితరసా, ధ్యాతతవారామయని, ర్హ
తాహతిఁ దూల గాలిగంగల కెల్లక. పాండు.
౩. ౭౩.

గాలిగాడు. వి. (గాలి+కాడు)- గాలివలె అంత
టను దిరుగునది-గాడిద.

చ. ...అనఘతఁ, గృష్ణజన్మమున నావసుదేవుఁడు
మీదటెత్తుగాఁ, గనుగొని గాలిగానికడకా
శ్శకు మొక్కఁడె నాఁడు భాస్కరా. భా.
శ. 3౮.

సీ...రేవుగట్టము గాలిగాడు, గాడిద యనఁగను
భువము రాగిలుచుండు...వేంక. ౯౮.

గాలిగుడి. వి. (గాలి + గుడి) సూర్యచంద్రులకు
జుట్టు నేర్పఁడెమండలము, పరివేషము. (శ.ర)

గాలిగూఁడు. వి. (గాలి+గూఁడు) గాలికి ఆటు
టకై గూఁడువలె ఏర్పఱచిన చనలకుప్పు. (వా)

గాలిగొను. అ. క్రి. (గాలి+కొను) గాలిచే తడి
యాటు.

వ...తి త్రొలిచి గాలిగొన వైచినకుక్కకలిమం
బుఁ గనుంగొని...భార. కాం. 3. ౨౮౫.

గాలిగోవురము. మి. వి. (గాలి+గోవురము) మి
క్కిలి యెత్తుగా నుండుదేవాలయపుగోవురము.

గాలిగుడ్డు. విణ. (గాలి+గుడ్డు) గ. అవివేకి, తె
లివిమాలినవాడు. (శ్రా.) ౨. శేద. ఆప్ర. (శ.ర.)
వి. గ. గుడ్డువలె ఎండమావులలో గానఁబడుఘా
మవికారము. ౨. హనుమంతుడు. (చి. ని.)

గాలిచీర. వి. (గాలి+చీర) గ. తెరచాఁచ.

సీ. అఖిలభూతదయాపరాయణత్వము లిపికాఁడు
వైరాగ్యంబు గాలిచీర. గీ...మురారిచరణ
రాజీవభక్తి, గౌరవం బనుపేరొడ...వరాహ.
౫. 2౬.

౨. గాలి చొరకుండునట్లు కన్నయనకు కప్పెడు
చీర, చొరసాధనవిశేషము.

మత్త. గాలిచీరయు నొల్కిబూడిద గుడ్డగోరు
ను గొంకియుఁ, గోలయుఁ వెలుఁగార్చు
పురులక్రోవి ముండులబంతియుఁ, మైలమం
డులకొయ్యగతైర మాటుఁగన్న పుఁగత్తియున్,

నీలిదిండును నల్లపూతయు నేర్పు తోడుగ
ముచ్చులుఁ. ద్వా. గం. ౧౧౮.

గాలిచోలు(లి). వి. (గాలి+చాలు) గ. అగ్ని.

౨. భీముడు.

గీ. తుంగమడుపున నాడుమాతంగవిభుని, భంగి భ
వదీయపైన్యంబు బడలువడఁగ, లీల నిస్సంశ్ర
మం డయి కేలి నలిపె, గాలిచూలపు గగనవ
రాలి వొగడ. భార. భీష్మ. ౨. ౨౨౨.

౩. హనుమంతుడు.

ఇట్లే:- గాలిపట్టి.

సీ...కడిఁదిపులుగు, నకుఁ దగినట్టిచందము దీర్చి
యరుగుచుఁ బంపచేరువ గాలిపట్టిఁ గాంచి.
యయా. 3. ౨౧.

గాలితము. సం. విణ. (ఆ.ఆ.ఆ) గ. వడఁబోయఁబడి
నది; వస్త్రాదులలో పోసి మెత్తనిదిక్రిందికి దిగునట్లు
చేయఁబడినది. (పిండి, మొ-ఉదా: వస్త్రగాలిత
ము, మొ.) ౨. కరఁగించఁబడినది.

గాలిదిండి. వి. (గాలి+తిండి)-పవనాశనము-సర్ప
ము.

గీ. మీలు కప్పలు తాఁబేళ్లు గాలిదిండ్లు, మొసఁగు
లెండ్లులు నెగడులు మొవలు గలుగు, నీరు ద్రి
ప్పరిపమపులు...అచ్చ. రా. యు. 3.

గాలిద్రిమ్మరి. వి. (గాలి+త్రిమ్మరి)-గాలియాపము
నఁ దిరుగునది-పికాచము.

సీ. ఏమీ పికాచంబ యీశ్వరండే నిన్ను భేద
బుద్ధినిఁ బంపఁ బ్రేరకుండు, కాక భూసుర యే
ను గర్త నే యయ్యాశుననుమతి మ్రింగెద నం
టి నిన్ను...గీ. గాలిద్రిమ్మరి యీశుం డకల్ప
ఘండు, హింసఁ జేయించునే కాలమింతె
గాక, యోరి వివరోరి జాతిమాత్రోపజీవి, కాల
మని యీశుం డని వేణు గాడు ... శ్రీరం.
మా. ౬. ౧౧.

గాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (మంత్ర) ముద్రావిశేషము.

గాలినెచ్చెలి. వి. (గాలి + నెచ్చెలి) వాయుసఖుడు, అగ్ని. ఆం. సం. దేవ. ౧౮.

గాలిపంట. వి. (గాలి + పంట) నిర్ణయము లేనిపంట. (శ. ర.)

గాలిపటము. వి. వి. (గాలి + పటము) ౧. పిల్లలు

గాలిలో నెగురవేసికొనుటకై కాగితము మున్నగు వానితోఁ గట్టినపటము, గాలిపడగ.

మ. అరుదారణ రఘువీరుఁ డొక్కతటి బాల్యక్రీడ మారీచము, మృదుమే నాశుగయుక్తి గాలిపటముంగా వింట నాడింపుచున్. చం

ద్రా. ౧. ౨౧. శుక. ౩. ౪౪౭.

౨. బాలక్రీడావిశేషము, గాలిపటముతో ఆడుదుకొనుట.

సీ...దోఁపిళ్లు గాలిపటంబు సరి చేసి పుటచెండు చాకిమాట. హంస. ౩. ౧౪౬.

గాలిపడగ. వి. (గాలి + పడగ) గాలిపటము.

గీ. ఆలజాలంబు నీటిపై నాడుజాడ, గాలిపడగ యాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ, నిదురలోపలఁ గలఁ దోచు నీడ సిదపఁ, గాన వచ్చునె యప్పుడ కన్నఁ గాక. ఉ. హరి. ౫. ౧౧౦.

గాలిపిశాచము. వి. వి. (గాలి + పిశాచము) గాలి రూపమున నుండుపిశాచము. వేం. పంచ. ౧. ౨౪౩.

గాలిబిళ్ల. వి. (గాలి + బిళ్ల) గొదలు వాచెడుగోగవిశేషము, గొదబిళ్ల. (ప్రా. వా)

గాలిమాట. వి. (గాలి + మాట) లోక ప్రవాదము, జనశ్రుతి.

సీ. మలయమారుత మైన మెలఁతఁ దెచ్చు నటన్నఁ గానరా దదియును గాలిమాట. తపతీ. ౨. ౭౯.

గాలిమొకము. వి. (గాలి + మొకము) - వాయువునకు

వాహన మైనమృగము - రేడి, వాతాయువు.

సీ. తడవింట నేయక తటిమి గాలిమొకంబు నును

రుతోఁ గొనివచ్చునసమజమము. రా. వి. ౩. ౪౬.

గాలిమేఠరి. వి. (గాలి + మేఠ + రి) - వాయువు ఆహారముగాఁ గలది - పవనాశనము, పాము.

సీ. కప్పఁగుత్తుక వాఁడు గాలిమేఠరియందెజోటి వాఁడర మెయిజోటివాఁడు. అచ్చ. రా. బా. ౮. ౧౩.

ఇట్లే:- గాలిమేపరి.

సీ. ఘనవృష భేంద్రుండు గాలిమేపరిపిండు వాఁడ గా భూషణరాజి గాఁగ. చెన్న. ౨. ౧౫.

గాలివాన. వి. (గాలి + వాన) గాలితోడివాన, రుంధు.

వ...అప్పు డప్పువ్వుదోట గాటంపుగాలివాన చేత నేకీడుపుం బొరయకునికి జనులు నెఱఁ గందుచుండిరి... కళా. ౪. ౯౩.

గాలివేఠ. వి. (గాలి + వేఠ) ౧. గాలికోట్టుట.

౨. జ్వరభేదము (శ. ర.)

గాలోడితము. సం. వి. ఆ. న. పరీక్షణము, వాగ్విమర్శనము.

గాలోడితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ౧. మత్తు గొన్నవాఁడు, కై పెక్కినవాఁడు. ౨. తెల్లలుగ లవాఁడు. ౩. మూఁడు, తెలివి లేనివాఁడు.

గాలోడ్యము. సం. వి. ఆ. న. పద్ధతీజము.

గాళకుఁడు. విణ. (క. గాళక) ౧. దిట్టఁడు, ధీరుఁడు.

ఉ. గాళకు లాపురిభటశిఖామణు లెక్కటియు మృతునకు లా, భీలతరాశనుల్ చిదిమిపెట్టి నబంటులు... విజ. వి. ౧. ౧౦.

౨. ప్రాధుఁడు.

ఆ. అనుచు నెల్లవేల్పులను గొల్చి మను కబ్బి, ములను గన్న గాళకులను దలఁచి. నీలా. ౧. ౧౧.

ఆ. గోల గాని మిగుల గాళకురాలు గా, దిరి... నీలా. ౩. ౧౦౦.

గాఢచేయు=కాడుచేయు. స. క్రి. (క. గాఢ= నాశము, పాడు.) నాశముచేయు, ధ్వంసము చేయు, పాడుచేయు.

సీ. ఆటతిప్పలు వ్రచ్చి పాటబండులు గూర్చి కట్టున లన్నియు గాఢచేసి. ఆచ్చ. రా. సుం. ౯౫.

గావలగి. సం. వి. ఇ. పుం-గవల్లణునికొడుకు-సంజయుడు. (నాచ)

గాఢ. వి. (త. కాఢ.) బలి.

గీ. గొప్పచింబోతుకదుపుల గూర్చి నీకు, గాఢ నెట్టింతుఁ జుట్టు యోగంగనమ్మ. నీలా. ౧. ౧౧౩.

గాఢకేక=(బలి యిచ్చునపుడు వేయుకేక) పెద్దకేక. (వా)

జ: గాఢకొను, గాఢపట్టు.

గాఢకొను. స. క్రి. (గాఢ + కొను) బలి పుచ్చుకొను.

చ. గొట్టియల మేకపోతులను గొమ్ముపాపేళ్లను గాఢకొందువు... కాళికేశ్వరీ. పీఠి. ౪౧.

గాఢకొడి. వి. మూలికావిశేషము. (శ. ర, బ్ర)

గాఢవ(న)ట్టు. స. క్రి. (గాఢ + పట్టు) ౧. చంపు.

సీ. కడుదురీగయుఁ బోలె పడిఁ దోలికఱచి యీకన్తూరిదుప్పల గాఢపట్టు... గీ. ఆని... వేటకాండ్రు, మెచ్చి పొగడుచు మెకముల మీద గొలుసు, లలిపి జాగిలముల నుసికొలిపి రపుడు. సారంగ. ౧. ౯౨.

సీ. హోమకుండములు నిర్ధామధామంబులు గావించి పశువుల గాఢపట్టి. వరాహ. ౫. ౧౧౫.

౨. నాశముచేయు.

ద్వి. పొదలెడుపురుషార్థముల గాఢపట్టి, మదము మత్స్యరంబు మట్టి మల్లాడి విష్ణు. పూ. ౩ ఆ. (శ. ర.)

వి. గట్టిపట్టు, కార్యము ముగియునటకు ఒక్కపట్టుగా పట్టినపట్టు. (చి. ని, శ. ర)

గాసటబీసట. వి. సలక్షణము గానిచదువు. (శ. ర.)

ఉ. భానురభారతార్థములధంగులనిక్క మెఱుంగ నేరమిం, గాసటబీసటే చదివి గాఢలు త్రవ్వతెనుంగువారికిక, వ్యాసముని ప్రణీతవర రమార్థము తెల్లగఁ జేసినట్టియ, జ్ఞానవకల్పులం దలఁతు నాద్యుల నన్నయతిక్క నాద్యులక. నృసిం. పీఠి. ౯.

గాసము. వి. (సం. గ్రాసః) ఆహారము, తిండి; బత్తెము.

సీ. నల్లదేవరకోలఁ బల్లె రేసినమేటి విసము గాసము గాఁగ మెనఁగుజియ్య. శివధ. ౩. ౮౫.

క. విసము పస మగమూతికి, వాసము పస యిండ్ల కల్ల వనితల కల్లక, వేసము పస బంబ్రైతుకు, గాసము పస... కవిచౌ. శ. ౯౦. రా. వి. ౫. ౫.

గాసి. వి. (క. తు. గాసి) వ్యధ, వెత.

ఉ... ఆ, యోగ సరసీమహాక్షి మదయోగధరంబున నిట్లు భిన్నయై, గాసి వహించి యున్నది... శుక. ౧. ౧౨౫.

సీ... వంత గాసి వెతారము కాటియ వెత, బారి నొగులు నొప్పి బాద నెగులు నొవ్వి వందురు దురపిల్లు కొండలంబు, నలుపు నోవి యనంగఁ జను వ్యధ... ఆం. భా. ౧. ౧౫౦. రా. వి. ౨. ౭౦.

విణ. ౧. నవ్వును, నశించినది, చెడినది.

గీ... చేహార మాడు, టయుచు గోరత్తు గావించుట యను మొదలు, గాఁగ బ్రతికడు తెరువులు గాసి గావె. భార. కాం. ౨. ౨౫౫.

గీ. కర్ణశకునిదుక్కానమల్ పుములు గాఁగ, దలఁచి వారలఁ గొని మమ్ము గలుచువాడ, వై మనంబున శంకింప కట్లు కీడు, చేసి తాళఁపు దప్పిన గాసి యెరి. భార. శల్య. ౨. ౫౯.

అ. వ్యర్థము, పనికిమాలినది.

చ...నీదగుసహాయతఁ గౌరవనీయ యాపుమా,పు
ట యవలీల నాకు ననుఁ బొల్లుగఁ జేయుట నీ
కుఁ బాడియే,కటకట నాపరాక్రమము గా
సి గఁ జక్రము చేత నంటితే. భార. భీష్మ. ౨.
౧౬౧.

౩. నలఁగినది.

నీ. కమ్మక్రొవ్విరిసరుల్ గాసియై యసియాడ బలు
కీలుఁ గొప్పలఁ బట్టి యాడ్చి. ఉ. రా. ౪. ౩.
జ: గాసిం, గాసింబడు, గాసింబడు, గాసింబె
ట్టు, గాసిం, గాసింనీయు.

గాసిం. స. క్రి. (✓గాసి) గాసిలఁజేయు.

(బాధించు, క్షేణపఱుచు)

క. చేసినమే లెఱుఁగుదు రొరు, గాసింపరు కుచ్చి
తంపుఁగఱడ లెఱుఁగ ర, త్యాసక్తసాహృదు
లు స, త్యాసీనులు సురలు వార లపకారకులే.
ఉ. హరి. ౫. ౩౦౧.

ద్వి. గాసించి వీరి నిక్కడ నాకు నేన, చేసేతఁ
బట్టి శిక్షించితి నేని, యాబాడ తన కేల యె
ఱిఁగింప వనుచు, రాజు విన్నను నపరాధంబు
వచ్చు...ద్వి. పరమ. ౪. ౩౩౪ పా. ౨ పం.

గాసింబడు. అ. క్రి. (✓గాసి) ౧. బాధపడు, దుః
ఖపడు.

నీ. హోమాబ్యగంధోర్తి కుద్యేగ మొందుచుఁ గ
తుధామములచేత గాసింబడుచు. వైష. ౨.
౧౨౩.

క. హోనుకుమార కుమారక, హోనుగుణనిధాన నీ
కు సర్వం బటరా, గాసింబడఁజేసి మమ్ముక,
బాసి చనఁగ నేమి తప్పు పాటిలెఁ జెపుమా.
ఉ. రా. ౨. ౧౨౨.

క. స్త్రీ సంతోషించుతెజం, గానపడనిమనసు
గలుగునట్టియధముఁ డి, చొచ్చ సడిఁ గనుఁ జని
యచొచ్చ, గాసింబడు జమునిభటులు గాటి
యవెట్టక. భార. అశ్వ. ౪. ౨౨౮.

౨. చెడు.

క. ఆసమయమున రహస్యము, గాసింబడకుండ
బుద్ధిగౌరవమున నా, రాసుకుని బాలవంత్రి
క, చేసన్నలఁదొలగఁ బంచెఁ జెలివో, గూ
డక. దశకు. ౩. ౧౧౨.

గాసింబడు(అ)యే. స. క్రి. (✓గాసింబడు) గా
సింబడఁజేయు.

(వీడించు)

నీ. కవచక్రవల టెక్కు గాంచునీచనువోయి కలి
కి యొకతినుండు గాసింబడిచె. ఉ. రా. ౪.
౨౨౨.

(బాధపెట్టు)

నీ. బహుయాపులను మీటి వర్షశాలలు మాతీక
డఁగి మునిస్త్రీల గాసింబడుచు. ఉ. హరిశ్చ.
౪. ౨౪.

(నాశముచేయు, చెఱుచు.)

వ...గడుసరిదానవులు పసిమి గలపసిడి కాప
చేసి పడఁ ద్రోసి గాసింబడిచినప్రాసాదంబు
లును...ఉ. హరి. ౧. ౫౩. (వీరేశ. పా.)

గాసింబెట్టు. స. క్రి. (✓గాసి) ౧. దుఃఖపెట్టు,
శ్రమపెట్టు, బాధపెట్టు.

క. ఆసభ నమ్మెయి నీదు, శ్వాసనుఁ డప్పొండుపు
త్రసతిఁ గ్రూరాత్తుం, డై సంక లేక పెద్దయు,
గాసింబెట్టంగ ...భార. స్త్రీ. ౨. ౫౬.

క. ఆసాసల వచ్చితి నను, గాసింబెట్టి యది యడ
విఁ గలసెను మృగయా, వ్యాసక్తుడు వగచున్ద
న, యేసినమృగ మనఘ తప్పి యేగుటకుఁ గ
డుక. భార. శాం. ౩. ౧౫౩.

నీ. వేల్పుఁగన్నియల నేవేశ దేశియంపుల్లిట్టుఁజే
తల గాసింబెట్టువారు. నరస. ౫. ౯౦.

౨. ధ్వంసముచేయు, చెడఁగొట్టు, చెఱుచు.
గీ...ఏకాంత మంతయు గాసింబెట్టె, గడఁగి...
దశకు. ౬. ౨౨.

గాసిలు(ల్లు). అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గాసి}}$) ౧. శ్రమపడు, ఆయాసపడు; కష్టపడు, బాధపడు.

ఉ. గాసిలనక రాసుతులఁ గాశిమఁ డాఁకలిసి రువట్టునా, యాసము లేనిమంత్రము... కృప చేసి కృతార్థులఁ జేసె నెంతయున్. రామా. ౪. ౨౮.

ఉ. ఈసునఁ బుట్టి డెందమున హెచ్చినశోకద వానలంబుచే, గాసిలియే డ్దెచ్చె బ్రాణవిభుకట్టె దుటన్ లలితాంగి... పారి. ౧. ౧౩౩. (ఇటఁత వ్రమగు'అని భావము.)

క. వానవనందముఁ డెంతయు, గాసిలియున్నాఁ డు మనలఁ గని యించుకయుం, దా నైరణినే యఁడు... భార. విరా. ౪. ౨౩౦.

౨. క్షీణమగు, తగ్గు.

చ...నామనంబునఁ గడింది భయంబు జనించెద క్షీణాం, గనికరముల్ చలించె ధృతి గాసిలె మే నవళత్వ మొందె... ఉ. రా. ౬. ౨౩౬.

౩. శోపమొందు.

ఉ...అంతకు ము న్గడి ద్రెవ్వి మీయెడన్, గాసి లియుండుయాదవనికాయము నైఁపదు రాజ నూయమున్. ఉ. హరి. ౪. ౧౨౮.

ఉ. ఆనమయంబునన్ మనసిజారి లలాటతటిసటి భవ, ద్భ్రాసముదగ్గుడై తనసుతుం గడక న్నులు జేపురింపఁగా, గాసిలి చూచి వీఁడు నురకాంతల నానభలోన నెట్టులం, జేసెద నూవిలాసములచే నని భీషణభాషణార్థాటిన్. వరాహ. ౬. ౫౮. వి. పు. ౭. ౨౪౩.

గాసి(చే)నేయు. స. క్రి. (గాసి + చేయు) ౧. బాధ పెట్టు.

ఉ. భంగముతోడ నున్నననుఁ బంపు విరాటుని మీఁద భూమికిం, జెంగట నుండు నాపయినజీ తపుటూర్లు సంతతంబు వా,నిం గడు గాసి నేయునతనిం జెటువన్ దటి యయ్యె... భా ర. విరా. ౩. ౧౧౯.

శ్లో. రాష్ట్రం మమాసకృద్రాజన్ రాజ్ఞా మాత్యేన్య న బాధితమ్. సం. భార. విరా. ౩౨. ౩౭.

గీ. పదియు నొక్కండ్ర రుద్రుల బాటవిడిచె, గాసిచేయక కాశోలకంఠపట్టి, తండ్రిపేరి వారగుట చిత్తమునఁ దలఁచి. కాశీ. ౭. ౮౫.

౨. ధ్వంసముచేయు, పాడుచేయు.

చ...నమస్తభూజముల్, బలువిడి గాసిచేసి బ హుభంగుల నిట్టులు ద్రుళ్లు చున్నెడన్. భా. రా. సం. ౫౪౦.

చ. పననిధి దాటి లంకయును వానివనంబును గా సిచేసి నం, దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవిధం బ దియ్యులచేతఁ దీరునే, జనకజఁ గాంతుమే యనమసాహనుఁ డీతఁడు లేక తక్కినన్. నిర్వ. ౭. ౧౩౨.

గాహనము. సం. వి. అ. న. ౧. స్నానము, మునుఁ గుట. ౨. చొచ్చుట.

గాహమానుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ప్రవేశించుచున్నవాఁడు.

శ్లో. బ్రహ్మవర్తం జనపద మథ చ్ఛాయయా గాహ మానః. మేఘ. ౧. ౪౮.

౨. స్నానము చేయుచున్నవాఁడు.

గాహము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. మునుఁగునది, క్రుంకునది. ౨. చొచ్చునది. వి. అ. పుం. ౧. ఆప గాహనము, మునుక. ౨. ప్రవేశము, చొచ్చుట.

గాహిత. సం. విణ. (బు. శ్రీ. బు.) ౧. మునుఁ గువాఁడు, స్నానము చేయువాఁడు. ౨. చొచ్చు వాఁడు.

గాహితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. ప్రవేశిం పఁబడినది. (నద్యాది) ౨. నిమగ్నము, మునిగి నది.

గి

గి=గీ. ఆప. నిందయందు ఆప్రేడితశబ్దముయొక్క ఆ ద్యక్షరమునకు పచ్చెడియాదేశము.

చ. హరి గిరి వహ్ని గిహ్ని మతీ యంతకు గింతకు
చైత్యు గీత్యు వా, ర్యరు గిరు గాడ్పు గీడ్పు
ధనవల్లభు గిల్లభు ... భా. రా. యు. ౯౦౪.

క...నీవు గినిసిన, వరముల గిరములను బ్రదుకు
వారే కుమతుల్. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౭.

గింగురు. వి. ౧. వింటినారినుండి బాణము వెడలుట
మున్న గువానియందగున్వనికి ఆనుకరణము.

ద్వి. కొదమనాగముఁ బోనికోల మిడ్లులు, పెద
రంగ దొనఁ దీసి శింజనిఁ దొడిగి, తెగ గింగు
రనఁ బాపి దృష్టి సంధించి, తెగ నేయుటయు
...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౭౧౪.

౨. పెద్దధ్వని వినునప్పుడు చెవులలోఁ గలుగున్వ
నికి ఆనుకరణము.

ఉదా: ఆదాద వినఁ గానే నాచెవులు గింగురుమ
న్నవి.

గింజే. వి. వీజము, విత్తు.

ఉ...గుమ్మడిగింజ తెఱంగు...ఆము. ౪. ౯౦.

సీ. వీడెంపులుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరి
గింజ నొకటఁ బల్కునఁ దోమ. ఆము. ౧. ౬౦.
ఆం. భా. ౨. ౩౯.

గింజే. స. క్రి. విదిలించు, చిమ్ము.

ద్వి. జయకాముఁ డలుఁగులు జలిపించి చిమ్ము, క్రి
యఁ గరచరణముల్ గింజి యాడుచును. ఆ.
మ. క. ౧. ౨౮ పా. ౨౦ పం.

జ: గింజుకొను.

గింజుకొను. స. క్రి. (√గింజే)-కాళ్లు-విదిలించు,
చిమ్ము.

శా...మీఁజేతులం గన్ను లిం, పారం దోముచుఁ
జేవఁ బూని పిఱుఁ దొయ్య నీఁది కల్లార్పు
చున్, శ్రీరమ్యాం ప్రేయుగంబు గింజుకొను
చుం జెల్వంబు రెట్టింపఁగన్. హరి. పూ. ౪.
౧౭౦.

వ...అక్కాంచనహంసంబు ...ఎగయ నుంకించు

చుఁ జంచుపుటంబునఁ బాణిపల్లవంబులు గఱ
చుచుఁ జరణంబులు గింజుకొనుచు...నైష. ౧.
౧౦౧.

ఆ. క్రి. కాళ్లు చేతులు విదిలించుకొను, గింజుకొ
డు; శ్ర ముపడు.

వ. చండికానున్దండపాశంబునం దగుబడి గిం
జుకొనుచును కాశములు పర్వనవల్లుల బడి త
న్నుకొనుచున్న బోతులృతి నుండిరి...వరా
హ. ౧౧. ౧౦౪.

(వ్యవ) వాఁడు ఎంత గింజుకొన్నను వరు వంట
తేడు.

గింజెన. వి. దింజెన కి.

సీ...గింజెన యనఁగను దింజెన యన, గిరికర్ణి చె
లువొందు...ఆం. భా. ౨. ౪౬.

గింజెము=గింజెము. (క. త. గింజె.) జమిరపాఁ
గునేతబట్ట, రెంజెము.

గీ. మడతపసిమిడిగింజెముకొ మంజడిజిగి, దోవ
తెరమంచములు హసంతులు జవాదీ, యఁబసి
రులు చిన్నెలు గాఁగ నతఁడు గడపె, జరి
నెలలు తద్వహ్నువచశరణుఁ డగుచు. కళా.
౭. ౧౮౧.

విణ. దట్ట మైనది, సాంద్రము; అధికము.

సీ. పసిడిగింజెంపురుప్పటికప్పు లోహాహూ
కమ్మఁగన్తురిలకమ్మ బలిర. వాల్మీ. ౩. ౧౪౧.

సీ. రింగులువాఱ గైరిక పుగింజెంపుఁబచ్చడముగ
టిప్ర దేశమునఁ గట్టి. వరాహ. ౬. ౪౦.

ఉ. గెంటనిప్రేమ మేను పులకించె గిరికిఁ బూ
లాసంగి వాల్గంటి గిఱుక్కునం దిరుగఁ గన్ప
నికన్తురితావి గ్రమ్ముకొ, గింజెపుఁబ్బిరుబ్బుల
జిగ్గె వెలిఁజిమ్మునోహూదిజ్జులబ్బులవె
ఱం గొకింత దనయంగముపై నలు సోకినంత
టన్. విజ. వి. ౨. ౧౩౪.

గిండి. వి. (సం. కుండి. క. త. గిండి) భృంగారము,
నన్నని మెడ గలపాత్ర. (చెంబు, బారీ, మొ.)

గీ...భృంగారు గిండి నాఁ జను ... ఆం. భా. ౨. గం ౩.

సీ. గొడుగు పాపలు కేలఁ గొని నాగ్నజతి యుం
డ జలములగిండి లక్షణ వహింప. ప్రభా. ౨. గం.

సీ. తప్తకుబంగరుగిండ్లు దులకించుచి చెండ్లు నడఁ
గించుపాలిండ్ల నమరుదాని. ఉ. రా. ౨. ౨౬౬.

(వ్యాసునివర్ణన.) గీ. కేల మున్నీటిక్రొన్నీటిగిం
డివాని. చంద్ర. ౩. ౨౧.

సీ. సీరధీశ్వరుఁడు పన్నీటిగిండి ధరింప మృగవా
హనుఁడు తాళవృంత మున. దశా. ౨. ౧౨౮.

గిందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. క్రీడాకందుకము,
ఆటబంతి. (వాచ, విల్యమున్.)

గిచ్చు. స. క్రీ. గ. గీచు. (శ. ర, ప్రా) ౨. (గోళ్ళ
తో) గిల్లు. (వా)

గిజేగిజే. వి. (క. గిజి) గ. ఊభము, కలవరము.
(చూ.గిజగిజపడు.) ౨. కాళ్లుచేతులు విడిలించుట
యం దగుఅనుకరణము.

ఉదా: వాఁడు మూర్ఖు వచ్చి గిజగిజ తన్నుకొను
చున్నాడు.
గిజగిజయగు=కలఁత నొందు.

క. గజపదనాదులు గాంచిరి, నిజరక్షితసీమఁ గాల
నియమితభృత్య, వ్రజకృతబహువిధబాధల,
గిజగిజయగుశూద్రభక్తుఁ గీలితదేహుఁ. శ్రీ
రం. ౩. ౫౨౨.

ద్వి. ఒందంగఁ బాదాగ్ర మూఁది నటించఁ, గ్రిం
దటికూర్చుంబు గిజగిజ గాఁగ. బస. పు. ౩.
౬౧౦ పం.

జ: గిజగిజకుదుచు, గిజగిజపడు, గిజగిజలాడు.

గిజేగిజేకుదుచు=గిజేగిజేలాడు. (గిజగిజ+కుదుచు)

సీ. కదలించి యెత్తఁ గాఁ గడు నశకుండయి గిజ
గిజకుడిచె నక్కెకయుండు. చమ. ౩. ౨౩.

గిజేగిజేవడు=గిజేగిజేలాడు. (గిజగిజ+వడు)

క...చిలుకులు, గిజిగొనఁ బుట్రుట్రు వాఁడు గి
జగిజపడుచు. అచ్చ. రా. యు. ౨౧౭. (గి
జగిజకొను-శ. ర. పా)

గిజేగిజేలాడు. అ. క్రీ. (గిజగిజలు+అడు) ఊభ
పడు, కలవర మొందు.

వ ... ధవళకీరణకిరణములు చుటుకుచుటుకున
మర్తంబు లంటిన గజగమన గిజగిజలాడి తా
ళజాలక మూర్ఖ గచ్చి సామ్యసేలిన...మృ.
వి. ౨. ౮౪.

గిజగిజలాడుకొను=గిజగిజలాడు.
ద్వి. కినుకతోఁ బలికిన గిజగిజలాడు, కొనుచు నిం
టికి వచ్చి కొంతుచు నుంటి. ద్వి. తి. సా.
౨. ౨౭ పా. ౨౬ పం.

గిజేరు=గిజేరు. వి. గ. బీజము, గింజ.

గీ...బీజాఖ్య పరఁగు విత్తు, విత్తనము గింజ గిజ
రన...ఆం. భా. ౨. ౩౯.

ఉదా: గిజరుపంకాయ.
౨. మామిడిపండు లోనగువానియందుండుపేనా
ము. (శ. ర, ప్రా) ౩. కోడిగుడ్డులోనివచ్చని
పదార్థము. (ప్రా)
గిజిగాఁడు=గిజ్జిగాఁడు. వి. (క. గిజి గార.) పక్షి
విశేషము.

సీ. గిజిగాఁడు పూరేడు కేర్జంబు పొన్నంగి...
గీ...ఇట్లని పక్షి భేదాఖ్య లలరు...ఆం. భా. ౨.
౯౮.

గీ...ఒకకులాయము ఘటించుఁ, గాని గిజిగాఁడు
మాడుపు గట్టఁ గలదె. వి. సం. గ. ౧౩.
ఉ...శృంగారవనస్రమాలి గిజిగాఁడులు గూఁ
దులఁ జేర్చు...మనుచ. గ. ౩౬.

గిజిబీజి. వి. నమలుటయుం దగుఅనుకరణము.

చ. అజనివరంబుకల్పి నిటలాక్షమహోక్షముఁ
దాకి గెల్పు ది, గజములమోపు మూఁపుర
ముగాఁ గొన నోపు సురాసురాస్త్రముల్,

గిజిబిజి బిప్పిగా నమలు గిత్త దదీయము దా
దృశంపుట, క్కజములు తేరిగిబ్బలర్రకార
ము లాతఁ డజేయఁ డెమ్మెయిన్. కకు. గి.
2. 2.

గిజ్జేరు=గిజ్జేరు. (శ. ర, ప్ర)

గిజ్జిగాఁడు=గిజిగాఁడు. వి. పచ్చపిట్ట, బంగారుపి
చ్చుక. (శ. ర, ప్ర)

గిజ్జే. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ ... పచ్చదులుం గిచ్చదులుం బజ్జులుం గిజ్జ
లున్ పడియఁబులుం గడియఁబులును...కా
శి. 2. ౧౨౫. (చి. ని. పా.)

గిట. వి. కృశించుటయం దగుఅనుకరణము. (ఆప్రే
డితరూపము-గిటగిటగిట)

క. పెటపెటపెటఁ గానె న్రవి, పటపటపట మను
చు గిరులు పగిలెన్ రగిలెన్, జిటచిటచిట మ
నుచున్ వని, గిటగిటగిట మనుచు జనము గృ
శియించె నెగన్. రా. వి. ౫. ౯౮.

గిటక. విణ. పొట్టివాఁడు.

సీ. పొట్టి మొట్టి గిటక పొదిటి పొదడు...తింగ
ణా యనఁగను వామనాఖ్య దనరు... ఆం.
భా. ౨. ౧౨౩.

గిటగిట¹=కిటకిట. వి. ౧. పండ్లుగీటుటయం దగు
ననుకరణము.

ద్వి. గిటగిటఁ బండ్లను గీఁటి కాశికుఁడు, చిటచిట
మిడుఁగుర్లు చెదర పీక్షించి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౧౮౩ పం.

౨. (నడుము) పడఁకుటయం దగుననుకరణము.

(చూ. గిటగిటము)

జ: గిటగిటము.

గిటగిట². విణ. కృశము, సూత్తము. (వృత్తియందు
నిగాగము)

క...కీల్లడ నటి, యింపన్ గిటగిటనికా నొకింత చ
లింపన్. విజ. వి. 3. 2౯.

గీ. మఱియు నయ్యిందుబింబాన్యమందగతియఁ,
గటిభరముపొంకమును గిటగిటనినడుము, మె
లుఁగుఁజెక్కులు వరులు గంభీరనాభి, సాం
పుఁ జూపట్టికొకవింతయింపు నొనఁగె. పర
మ. 3. ౧౨౫.

జ: గిటగిటన.

గిటగిటన. విణ. ($\sqrt{\text{గిటగిట}^2}$) ౧. అల్పము, హీనము.

వ...మహేంద్రనిషధద్రోణంబులు దరిద్రాణంబులు
హేమకూటంబు గిటగిటన తక్కుఁజెఱుకొం
డలం దేర్కొనం గారణం చేమి...కాశి. ౧.
౧౦౦.

౨. మృదులము, సుమారుము.

ద్వి. కటకట భార మెక్కడనుండి వచ్చె, గిటగిట
నైనయీక్షీరవాణికిని ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౯౧౮ పం.

౩. కృశము.

వ...ఈబోజీ... పుటపాకనికాశం బగుకాఁకం
జీకాకుపడి నాఁడునాఁటికి నగుచున్నట్లగిట
గిట నగుచున్నది...ఆము. ౫. ౫౫.

౪. కొంచెము, చాలనిది.

వ...చదువ దొరఁకొనిన నరునకుఁ గాలంబు నా
లంబు విఘ్నంబు లభిలోద్ధ్యమఘ్నంబు లందు
లకు సామగ్రి గిటగిటన కొంతెఱుక నగును
దంబు పుటపుటన...ఆము. ౧. 2౮. (వ్రాతే
ప్రతిపా.)

గిటగిటమును=కిటకిటమును. ఆ. క్రి. (గిటగిట¹ +
అను) వణఁకు.

క. చనుఁగవప్రేగున గిటగిట, మనునెన్నడు మే
మి యగునొ యనియెడిశంకన్, గనకపుఁగట్టి
డి నాఁడో, వనజాసనుఁ డనఁగ వనితవరు లిం
పెనఁగున్. ప్రభా. ౨. ౮౩.

గిట్ట. వి. ౧. ఖరము, డెక్క.

గీ...గొరిజ డెక్క, గిట్ట యన ఖరనామంబు గేరు
చుండు...ఆం. భా. ౨. ౧౯2.

౨. బాణము.

వ...మొందునిఁ జౌవంచగిట్టల గజు నెనిమిదికో
లలఁ గుముదు నైదముల ... అచ్చ. రా. యు.
౩౬౪.

సీ. చేరి యెక్కినచోటఁ బూరి మెక్కినచోట భ
యదోక్తి యనుశక్తిఁ బరఁగఁ జూపె, గిట్టఁ
బూనినచక్కిఁ బుట్టి లానినచక్కి గురుశక్తి
యరుభక్తి గుదురుపఱచె...రా. వి. ౫.౧౨.

గిట్టింమే¹. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గిట్టు}^1}$) ౧. చంపు.

దండకము...బల్లటివారక్కనుకొ నెక్కసం బైన
పేరుక్కుతో నుక్కుగంబంబునం బుట్టి గి
ట్టింపవా...అచ్చ. రా. యు. ౧౬౧.

౨. భేదింపు.

ద్వి. తనయుఁడు పిన్నని తలపోయ వలదు, కినిసి
నఁ గొండలు గిట్టింప నోపు. అ.మ.క. ౧. ౩౫
పా. ౨౨ పం.

గిట్టింమే². అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గిట్టు}^2}$) గిట్టుబడియగు. (శ.
ర-చూ. గిట్టింపు².)

గిట్టింపు¹. వి. ($\sqrt{\text{గిట్టింమే}^1}$) చావు. (శ. ర.)

గిట్టింపు². వి. ($\sqrt{\text{గిట్టింమే}^2}$) గిట్టుబడి. (శ.ర,వా)

గిట్టు¹. అ. క్రి. చచ్చు.

ఆ. పీరు కలియుగమున వేయేండ్లలోపలఁ, బుట్టి గి
ట్టఁ గలరు భూవరేంద్ర. భాగ. ౯. ౬౮౨.

మ. కెడసెం దుప్పులు డింక వేసె నెలుఁగుల్ గిట్టై
స్పృలుల్ సింగముల్, కడగొట్టై...సారం
గ. ౧. ౧౦౭.

౨. చెడు, నశించు.

సీ. గుట్టు పోనిచ్చిన గిట్టుఁ బెద్దటికంబు, దుర్వ్య
యపరుఁ డైనఁ దొలఁగు మిసిమి. రామలిం.
౪౮.

జ: గిట్టింమ¹, గిట్టింపు¹.

గిట్టు². అ. క్రి. ౧. చాలు.

ఉదా: కూలి గిట్టినచో ఈపని చేయుము. గిట్టని
చో మానుకొనుము.

౨. అనుకూలముగు; ఇష్టముగు; సరిపడు.

ఉదా: అనిష్టు నాకు గిట్ట లేదు. ఇంగువ నాకు గి
ట్టదు. మావా రిక్కడకు వచ్చుట మీకు గిట్టదు.
మాకును వారికిని గిట్టదు. వారు నాకు గిట్టనివారు.

జ: గిట్టింమ², గిట్టింపు², గిట్టుబడి.

గిట్టుబడి. వి. ($\text{గిట్టు}^2 + \text{బడి}$) అష్టకమునందలిలా
భము. (శ. ర.)

గిడ్డన. విణ. పొట్టి, గిటక, వామనము. (ప్రా, శ.ర.)

గిడిగిట్లు. వి. బ. నమస్కారము.

వ...చిత్తకూటమందలిరాఘవునకు గిడిగిట్లు నంది
గ్రామమందలిరాక్షసఘ్నమునకు తేజే... వ్రబం
ధ. ౮౮౦. హంస. ౪. ౨౧౩.

గిడిబిడి. వి. (క. గిడిబిడి.) వాద్యవిశేషము.

వ...తప్పెట గిడిబిడి తుడుము...మొదలైనహృ
ద్యానపద్ధతవాద్యవిశేషంబులు. హంస. ౩. ౨౯.

గీ. వేల్పుగిడిబిట్లు మొరయఁ గ్రొవ్విరులు గురియ.
సుద. ౨. ౭౬.

గిడియ. వి. పటహవిశేషము.

సీ...తెమ్మటం బనఁగను దమటం బనంగను దమ
టాభిధానంబు దనరుచుండు. గీ. దుడు మ
నంగను దమకు నా గిడియ యనఁగ, నరగజ
మనంగఁ దచ్చేదనామము లగు. ఆం. భా. ౧.
౧౨౭.

గిడుగు. వి. కామ లేనిగొడుగు, కామ అక్కఱలేని
గొడుగు. (శ. ర.)

గిడ్డ. విణ. (క. గిడ్డ.) పొట్టి, వామనఁడు.

గీ...కుటుచ తింగణ గిడ్డ గిటక గుడ్డా, పొట్టి యన
వామనాఖ్యై రా...సాం. వి. మాన. ౫.

వి. వామనమూర్తి, విష్ణ్వతారభేదము.

రగడ. మీను తాచేల్చింది మానిసి మెకము గిడ్డ
యు నేలవేల్చును... అచ్చు. రా. యు. ౬ర.

గిడ్డంగి. వి. (క. త. గిడ్డంగి.) గ. సరకు లుంచి య
మైడియిల్లు. ౨. చెఱసాల. (శ. ర.)

గిడ్డపోన్న. వి. చిఱుజొన్న, చిన్నగింజలజొన్న కి.
(ప్ర.)

గిడ్డతనము. వి. పాట్టితనము, వామనత్వము. (ప్ర.)

గిడ్డి. వి. (సం. గృప్తి. క. త. గిడ్డి.) పాట్టియాపు; అవు.
నీ... కేరు వామనగవి గిడ్డి యనఁగ ... ఆం. భా.
౨. ౨౬౩.

ఉ. వనికమోముబూమియ వహించి చరించుచు
నుండుకామధు, గ్ధనువు ధుంతి కాకి నిది తె
ల్లము వేల్పులగిడ్డి కానినాఁ, డీనునె మోక్షత
ర్లకము... కాకీ. ౬. ౬౦.

విణ. గిడ్డ, పాట్టిది.

నీ... అవు పాట్టియు గిడ్డి యనఁ జెలంగు ... ఆం.
భా. ౩. ౪౬.

గిడ్డు. వి. (క. గిడుగ) క్షేనవిశేషము.

క... సాశ్వంబులు గిడ్డులు మొవలుగఁ గలవిడివేఁ,
టలపులుఁగులు పదనుతో మిటారింపంగఁ.
యయా. ౧. ౪౦.

గీ. మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లగుడు గిడ్డు, జాలె
జలకటై కణుజు వేసడము బైరి... అనుడేగ
కులము... పి. శకుం. ౧. ౧౧౦.

గిత్త. వి. ఎద్దుపట్టనికోడె, ఆర్షభ్యము; పృషభ్యము.

నీ. గిత్త నాగిబ్బ నాఁ గెరలు నార్షభ్యము ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.

నీ. గిత్త తత్త డివాడు బుత్తి ముత్తు లిడంగఁ జాలు
వాఁ డొదల జాలువాడు. అచ్చు. రా. బాల.
౧౩.

గిద్ద. వి. సోలలో నాలుగవభాగము. (శ. ర, వా.)

గిడ్డు. వి. క్షేనవిశేషము.

నీ. జలకటై గిడ్డు చెంచడ మన క్షేనభేదములు...
ఆం. భా. ౨. ౯౦.

ద్వి. ఎద్దు లిట్టులు పిడియేనుఁగు పెద్దగిడ్డులు దేగ
లు గేరజంబులును... ప్రభులిం. ౪. ౧౩౧సా.
౧౮ పం. ప్రబంధ. ౧౯౧. కాశ. ౩. ౪౬

గినియు. వి. కటభి కి. (ప్ర, శ. ర)

గినుమాడు. స. క్రి. (గినుము + ఆడు) పంచించు.

మ. తను నాప్యాయితఁ జేసి కేపు గృహకృత్యం
బు ల్వానర్పం దొడంగెనతల్లిం గినుమాడిత
ప్పడుగులం గ్రీ డారతిం బోయి ... హరి.
పూ. ౫. ౧౯౬. (శ. ర- ప్రయోగాంతరము
లేదు. గిలుబాడు ?)

గినుము. వి. వంచన. (శ. ర- చూ. గినుమాడు)

జ: గినుమాడు.

గిన్నె (న్నియ). వి. (త. గిణ్ణీ. క. గిణ్ణిల్.) లోహాది
పాత్రము.

గీ. సాని యీశానియై మహాత్మ్యమునందుఁ, గేల
నపచంద్రకాంతపుగిన్నె పూని ... భీమ. ౧.
౧౦౪.

ఆ... వైడిగిన్నె... దశా. ౪. ౧౩౮.

నీ. నెరపుగా నూతి గిన్నియల నించినయట్టియ్యది
కుంకుమ నించినట్లయ్యుండె. కువల. ౫. ౩౭.

క... అగ్నిన్నియ జి, య్యలకడకుం గొని చనఁగా...
వై జ. ౪. ౮౩. ఉ. హరి. ౩. ౮౬.

౨. చషకము, పానపాత్రము.

గీ. గిన్నె యన డబ్బు రనఁ గోర యన్నఁ జషక,
ము... ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

గిబ్బ = గిత్త. వి. ౧. ఎద్దు, పృషభ్యము.

ఉ... ముదించి అంకెలిడుపోటిగిబ్బలతేని నేక్కి
యీ, కానుఁడు వచ్చె... హరి. ౪. ౮౪.

వ... వడి గలగిబ్బలం బూన్చినశకటంబులు... భా
గ. ౧౦ పూ. ౨౧౧.

౨. ఎద్దుపట్టనికోడె, ఆర్షభ్యము.

సీ. గిత్త నా గిబ్బ నాఁ గెరలు నార్వ భ్యము ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.
విణ. (ఋషభశబ్దమువలెనే ఉత్త రచద మగునపు
డు) శ్రేష్ఠవాచకము.
క. చన్నులు జక్కవ గిబ్బలు...నీలా. గ. ౫౫.
సీ. కలిమిగు బైతమిన్న గబ్బినిబ్బరపుబ్బుగుబ్బ
లా జక్కవ గిబ్బ జోడు. దశా. గ. ౧౬౪.
గిబ్బ డాల్దార=వృషభధ్వజుడు, శివుడు.
సీ. గిబ్బ డాల్దారగుండు కబ్బంపుఁబ్రోయాలు లి
చ్చిగుబైతయబ్బ బొబ్బ మెకము. ఆచ్చ. రా.
యు. ౫౯౨. (గిబ్బ డాల్దారగుండు=కైలా
సపర్వతము.)
గిబ్బ బాబా జోడు=వృషభవాహనుడు, శివుడు.
ఆచ్చ. రా. ఆర. ౫౮.
గిబ్బ రాతు = వృషభవాహనుడు, ఈశ్వరుడు.
పార్వ. ౨. ౧౭౫.
గిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాక్కు. (త్రి. ని.)
గిరక. వి. గ. నూతిరాట్నము, ఘటయంత్రము. (శ.
ర-గిజక. చి. ని. గిలక. వా)
౨. నూతిరాట్నముయొక్క చక్రము.
సీ. తంతుసంతతిసముత్పాదనయంత్రంబు రాట్న
మంచనగను రహికి నెక్కుఁ,దద్దబ్దసూత్రం
బు తగు వడి యంచన గిరక నా భ్రమకంబు
పరఁగు చుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౯౪. (గిజ
క. ప్రాత ప్రతిపా.)
గిరగిర. వి. తిరుగుట మొదలగువానియందగుభ్యునికి
అనుకరణము.
చ... ప్రచండమండలా, గ్రము జలిపించుచున్
గిరగిర నిద్రగ న్నెగ నైచి పట్టుచున్. కళా.
౬. ౧౪.
సీ. బరుల నఖంబుల గిరగిర గోఁతుచుఁ బోరిఁబోరి
ఘలములఁ గజచివైచు. భాగ. ౧౦ ఉ. ౫౪౪.
దశా. గ. ౨౨౫.
గిరణము. సం. వి. ఆ. న. మింగుట, గిలనము.

గిరదా. వి. (హిం. గిర్దా) గుండ్రనిజుట్టును చుట్టి
యుండువెండ్రుకలు. (శ. ర-గిరజా. వా)
గిరవు. వి. గ. కడువ, తాకట్టు.
సీ. కనుదోయి మెఱుఁగులు కంతుతూపులకడ గిర
వుగాఁ దెట్టితే హరిణనయన. విక్ర. ౭. ౬౨.
చ...ఆరుణంపుబొండ్లములనారికెడంబులు వజ్ర
కుట్టిమం, బగుపథముం జెలంగు భవనామృతశే
షితరత్నరత్న క, భగతయసంతతిం బ్రథమ
భార్యఁబురిం గిరవుంచె వార్ధి నాన్. ఆము.
౧. ౫౪.
౨. కానుక, ఉపాయనము.
(కిరాతక న్యాయవర్ణనము) గీ. హరిణకరిహరిచమ
రంబు లక్షికుంభ, మధ్యవాలాకృతులు దెచ్చి
మనుపుకొఱకు, భిల్లపతియింట గిరవులు పెట్టె
ననఁగ, దృక్కుచవలగ్న చికురచారిమల నొ
ప్పు. వరాహ. ౨. ౧౧౩.
రగడ...కోరి గిరవులువెట్టి కొలుచుజగతీపతులు
...పి. శకుం. ౩. ౨౨౫.
గిరస. విణ. పంద, పిఱికి, సమరభీరువు. (శ. ర.)
గిరాకి. విణ. (హిం. గిరాన్.) వెల యధికమైనది,
ప్రియమైనది. (శ. ర.)
గిరాటువేయు. స. క్రి. టువు. (శ. ర, వా)
గిరి. సం. విణ. (ఇ) పూజ్య మైనది. వి. ఇ. పుం. గ.
పర్వతము. ౨. నేత్రకోగవిశేషము. ౩. అచ్చనగా
య. (నై. ని.) ౪. (గణిత) ఏడుఅనుసంఖ్య. ౫. మే
ఘము. ౬. పాదరసమందలియొకానొకదోషము. ౭.
కొండలు సన్నాస్మలనామములగుదిని శ్రేష్ఠబ
డులిరుదు. (ఉదా: ఆనందగిరి, మొ.) ౮. తంత్ర
మతానుసారి యగుసన్నాస్మి. ౯. ప్లక్షము, జావ్వ.
(శే. ని.) స్త్రీ. మింగుట.
గిరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిట్టెలుక. ౨. వసురాజా
భార్య.

గిరికంటకము. సం. వి. ఆ. పుం. గిరులకు శత్రువు-
వజ్రయుధము. (త్రి. ని.)

గిరికదంబము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకకాతకడిమి.

గిరికర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దింటెన.

గిరికర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. భూమి, నేల. (త్రి. ని.) ౨. దింటెన.

గిరిగిర్ణిట. వి. (క. గిరిగట్ట, గిర్ణట=చక్కని ధ్వని లేనిసంగీతపుల బనిముట్టు.) ఒకానొకసంగీతపులబనిముట్టు. (బ. ఆడునపుడు వాయిచెడుకండుతాళము అని శ. ర.)

ద్వి. మఱి మును ల్వంచినమహితోరగంబు, గిరిగిట గాఁ బట్టి క్రియ నాడునాడు. పండితా. వాద. ౨౩౯ పా.

ద్వి. గెడగూడి పసిడి గిరిట కేళికలను, గడునా ప్పసాన్న లికపురంబువారు. బస. పు. ౨. ౭౩ పం.

ద్వి... పసిడిపానంబు, గిరిగిటల్లాఁ బట్టి కేళికల నేయు. (భల్లా. ౨ ఆ. శ. ర)

గిరిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పార్వతి. ౨. పర్వతకదలి, కొండయరటి. ౩. మల్లెతీగ. ర. నిమ్మగ, నది. (కే. ని.)

గిరిజము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) కొండయందుఁ బుట్టినది. వి. ఆ. న. గ. ఆ భక్తము. ౨. లోహము, ఇనుము. ౩. శిలాజిత్తు. ర. గైరికము, కావితాయి.

గిరిజామలము. సం. వి. ఆ. న. ఆ భక్తము.

గిరిజ్వరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రునివజ్రము.

గిరిధరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. విష్ణువు, గట్టుతాల్పు.

గిరిధాతువు. సం. వి. ఈ. పుం. గైరికము.

గిరిపుష్పకము. సం. వి. ఆ. న. శిలాజిత్తు.

గిరిప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చమరి, ఆడుచమరముగము. (రా. ని)

గిరిభిత్తు. సం. వి. డ. పుం. ఇంద్రుడు. ౨. పల్లయుధము.

గిరిమల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుటుంబము, కొండమల్లె.

గిరిమృత్తు. సం. వి. డ. స్త్రీ. గైరికధాతువు. (త్రి. ని.)

గిరియకము. సం. గిరియకము.

గిరియాకము. సం. గిరియకము.

గిరిరాజు. సం. వి. ఆ. పుం. హిమవంతుడు.

గిరివేము. మి. వి. కొండవేము. హంస. ర. గిరి.

గిరివ్రజము. సం. వి. ఆ. న. ఒకపట్టణము. (ఇది మగధదేశమందలిది. జరాసంధునిరాజధాని.)

గిరిశయుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు.

గిరిశుండు. సం. గిరిశయుడు.

గిరిసారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. లోహము, ఇనుము. ౨. తగరము. ౩. మలయపర్వతము. (మే. ని.)

గిరిసెము. వి. (సం. శివము) దిరిసెము, శివము.

నీ... దిరిసెము గిరిసెము దిరిసెన మనఁ, జనుకు శివీషాఖ్య... ఆం. భా. ౨. ౪౯.

గిరిస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. (వై. ని)

గిరిస్తవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిర్ధరము, నెలమేలు.

గిరియకము. సం. వి. ఆ. పుం. అచ్చనగ్గాయ, గిరి. (వై. ని)

గిరిశుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కైలాసపతి-శివుడు.

గిరిక. విణ. గిరిక, పాటి. (ప్రా. శ. ర.)

జ: గిరికతాడు.

గిరికతాడు. వి. డ. (గిరిక + తాడు) హింశము, ఈదాడు. (ప్రా. శ. ర.)

గిటి. వి. (క. గిటి) వలయాకారపురేఖ.

మ...దై త్యేకుఁ డయ్యాటలోఁ, గొనిపోయెన్
గిటి దాటి రాము...భాగ. ౧౦ పూ.౧౩౧.

మ...తనచుట్టు నిటి గీసె నాఁగఁ బరిధిన్ భద్రో
తుఁ డొప్పె నిద్రిన్. పె. శకుం. ౩. ౫౦.

జ: గిటికొను, గిటికొలుపు, గిటిపిల్లాడి.

గిటికొ(గొ)ను = గ్రొక్కొను. స. క్రి. (✓గిటి)

౧. చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

గీ...గిటికొనెను బ్రమ్మెఁ బరికొనె గ్రొక్కొనె నన,
వెలయు వేష్టించె ననుటకు వేదవేద్య. ఆం. భా. ౩. ౧౧౭.

క. ఉజక మదీయాంగంబులు, గిటిగొన న వేష్టయు
టయును ... భార. ఉద్యో. ౪. ౩౨౦.

౨. ఆవరించు.

క. అజపజ లై నరథంబులు... కూలి నకరులున్,
గిటికొనియె న్నమర మేది నీతల మెల్లన్. భార. భీష్మ. ౨. ౨౩౬.

అ. క్రి. ౧. వ్యాపించు, పర్యవ.

క. దిక్కులనుండి ధరిత్రం, గ్రొక్కిటిసి మహాత
మంబు గిటికొనె...విప్రు. ౩. ౩౦.

చ. మెఱుంగులు గర్జితంబులును మిక్కిలి సోన
యఁగల్గు మేఘముల్, గిటికొన నొప్పనాక
సములీల...భార. ద్రో. ౧. ౨౭౮.

౨. ప్రవహించు.

గీ. ఉడుగ కందంద త్రావుచో నురముమీద, నజ
ద లై క్రొత్త నెత్తురు గిటిగొనంగఁ, గత్తులు ను
న్నకుదావంబు కఱచి కఱచి, పలకబంబు
మెనఁగుచు భయదభంగి. హరిశ్చ. ౩. ౯౧.

౩. అధికముగా కలుగు.

క...కేళిననదర్శనెచ్చ గిటికొన మెలఁగెన్. ఉ.
రా. ౪. ౧౪౭.

క. ఈవియఁ జల్లదనంబును, గేవలసౌందర్యగు
ణము గిటికొనఁగఁ గళా, భావుకుఁ డై నన్యసిం
హ, త్ననల్లభుఁ డమరుఁ బూర్ణచంద్రోపముఁ
డై. నరస. ౫. ౧౩.

క. తెజన పులకాంకురంబులు, గిటికొన నవ్వేళఁ
జూడ్కి ముదం బొనఁగెన్...నైష. ౬. ౬.
జై. భా. ౪. ౧౧౯.

౪. స్థిరపడు.

క. ఈలీల నిజపదార్పన, కేళితత్పరత నతఁడు గి
టికొని యుండెన్, నాళిక గేహినీకుచ, పాళీ
లోలుండు రంగపతి మదిలోనన్. విప్రు. ౨.
౩౪.

గిటికొలుపు. స. క్రి. (✓ గిటికొను) గిటికొనఁజే
యు.

(క్రమ్మకొనఁజేయు.)

క. మఱియును శరశతకము మెయి, గిటికొలిపిన
వృష్టివరుఁడు గినియఁగ లే కే, పతి యున్నఁ
జూచి యార్చుచు, మెఱసిరి నీతనయు లు
బ్బు మిగిలి నరేంద్రా. భార. ద్రో. ౩. ౨౭౧.

గిటిపిల్లాడి. వి. (గిటి + పిల్లాడి) స్త్రీలు కాలి
మూడవ వ్రేలను ధరించెను పిల్లాడి. (శ. ర.)

గిటుకు. స. క్రి. (త. గిటుక్కు) ౧. అక్షరములు బ
టువుగా వ్రాయక పంకరకొంకరగా గీచు. (శ.
ర-గిటుకు. వా.) ౨. (తత్వవ్రాతను) తుడుచు.
(శ. ర.) వి. తుడుపు. (శ. ర.)

గిటుక్కు. వి. శీఘ్రముగా మరలుట మొదలగువా
నియం దగుఅనుకరణము.

చ...గిటుక్కున న్నరలి వ్రేసె...చంద్రా. ౨.
౧౦౨.

చ...భయ మంది గిటుక్కున మోముఁ ద్రిప్పు
చో...దశా. ౨. ౩౧౫.

సీ. చేరి మాటాడక చెలి గిటుక్కున నేఁగ మతి
చుటుక్కుని చాల నెతలఁ జెంద. శశాం. ౨.
౯౬.

గిటుపు(ర్పు) = గిలుపు. స. క్రి. ౧. (కను) గీటు.

చ...అతఁడుం, దఱపి యొకింత గాంచి ఘనతీ
వ్రశరంబున నారిఁ ద్రుంచిక, నిటిపినమాత్ర

లోన నతనిం బటుబాణచతుష్కయుగ్మ మే,
దైత్యుల దొడి మార్చి గ్రమ్మట ఘటించునె
డక వడి నేసి యార్చినక. భార. విరా. ౫.
౧౮౧.

కా...శ్రీ భీమేశ్వరస్వామి ని, స్మృత్యాహం బ
గుసాహృదంబున హరి బ్రహ్మచర్యం భూ
తా, ప్రత్యుద్బోధనసంజ్ఞ చేసి కను గిర్వం
జాగె...భీమ. ౫. ౧౧౨.

౨. కడలిండు, చలింపజేయు.

చ...అనురేఖ్యుడ డప్పడు గాలుల జేయులా,
వతి రథసంబునం గురువ నక్కడ నిక్కడ
నూడఁ జూచి మై, గిట్టుపఁగ నవ్వి శక్తి యె
టిగించుట నెప్పుడె గోరి వానిమై, నుఱునుఱ
ప్రక్క నొక్కె బలనూదననూనుడు ప్ర
క్క దాపునక. నిర్వ. ౭. ౮౪.

సీ. తురగరూపము దాల్చి తోక యల్లార్పుచుఁ
గర్జనము గిట్టుపుచుఁ గడుఁ జెలంగి, హేషిం
చుచును...మార్క. ౫. ౩౫౯.

౩. దువ్వు, సవరించు.

సీ. హరిమ్రాల వినతాంగుడై యున్నయురగారి
యొఱకలు పలుమాటు గిటిపి గిటిపి. నృసిం. ౧.
౫౪.

గిట్టు. వి. ౧. గుండ్రముగాఁ దిరుగుటయం దగుననుక
రణము.

సీ. మురుడు వైచినవైడిహువు బొంగరమట్లు బ
లువిడి గిట్టున బ్రమరి దిరుగు. మల్లుపు. ౪. ౬౫.

సీ. కీల్వాబ్జమృతము జాలె గిట్టునఁ ద్రిమృత తెఱు
గున... ప్రబంధ. ౧౦౯.

౨=గిట్టుకు.

గీ. బరులకంఠూతికై రాయఁబడినతరువు, తునిసి
పెళ్లున విఱిగి గిట్టునను మరలి, పుష్కలను రెం
డు తునియలై పడఁగఁ గొట్టె, భీకరం బగు
నొకదొడ్డనూకరంబు. చంద్రా. ౨. ౯౨.

జ: గిట్టుపురుగు.

గిట్టుపురుగు. వి. (గిట్టు + పురుగు) చెట్లయం దుం

డి యెల్లప్పుడు గిట్టు మని కూయునట్టి యొక పురు
గు. (శ. ర.)

గిల. వి. గిలక మున్నగువానిస్థని కనుకరణము.

(చూ. గిలక, గిలకొట్టు, మొ—ఆప్రేడితరూపము
'గిలగిల')

చ. అలర గళస్థలింగ మపు డాత్మకరంబున నిల్చి
వింతగా, గిలగిల నాఁగ గిల్క యొకకేలఁ గ
దల్చుఁగ...చెన్న. ౫. ౧౯౪.

గీ...చలువనలున, పెళ్ పెళ్ లిల్లుమట్టెగిలగి
లలో ర, హించ రాయంచకడ నిల్వెఁ జంచ
లాక్షి. హంస. ౩. ౫౪.

ద్వి. మువ్వల గిలగిల మొఱు జూడించి, క్రొవ్వున
నుప్పొంగుకొమరుసాశ్వముల. ఆ. మ. క. ౫.
౨౨౧ పా. ౨౨ పం.

గిలగిలలుగ నార్చు=గిలగిలస్థని వచ్చునట్లు ఆఱు
బెట్టు, తడియేమియు లేనియట్లు ఆఱుబెట్టు.

క. గులిగ లానరించి నీడక, గిలగిలలుగ నాన్చి
నారికేళపుబుట్టుక, జెలువొంద దాచి మే
హం, బుల ననుపానముల నీయఁ బోవుక...
(చికి. ౨. చి. ని.)

జ: గిలక, గిలక చెట్టు, గిలకబండి, గిలకపరము, గి
లకొట్టు, గిలగిల చెట్టు, గిలగిలలాడు.

గిలక (లక)-వి. (√గిల. క. గిలక-కొన్ని ప్రతులలో

గిలకయని ఉత్పద్యరూపము కనఁబడుచున్నది.)

౧. గిలగిలమని మ్రోగెడుబాల్యక్రిడాసాధనము.

సీ. జలదేవతాపుత్రికలు దాల్చి నిచ్చినగిలకక్రి
యఁ జెందోవలు దనర్చ. రాజ. చ. ౨. ౧౫౨.

చ...గిలగిల నాఁగ గిల్క యొకకేలఁ గదల్చుఁగ
...చెన్న. ౫. ౧౯౪.

౨. గిలగిలమని మ్రోగెడుఇనుపకేసుబిళ్ల.

గీ. పసిఁడిగిలకలచేర్కొల...కాశీ. ౩. ౧౨.

గీ. గిలక లున్న వెదురు కేల బట్టి...నా. పంచ.
౨. ౭౪.

౩. కేళముయొక్క రూపాంతరనామము, పలవల
గిలక.

గీ. మొదల రేఫాక్షరంబు నాపిదప దాని, జడ్డ
యును గూర్చి యొకటిగాఁ జదువుకొనుచు,
ముందు జడ్డయు వెన రేఫమునకు బదులు, గిల
క విభజించియు లిఖించు రలఘుమతులు. ఆ
ప్ర. ౨. రం.

ర. కాలిచీలమండకు వెనుక నుండుభాగము.

(వా) గిలకలలో వాఁపు పుట్టినది.

౫. ఆంధ్ర లోగవిశేషము. (వా)

బ. బాలక్రీడావిశేషము.

నీ...గిలకలు చిటికలు కీచుబులు...గీ...ఆక
ట యగచాల్ల ప్రాంత నై యాడుకొనుచు.
హంస. 3. ౧౪౬.

గిలకలపండుగ=బడిపిల్లు నవరాత్రములలో గి
లకలు పట్టుకొని తిరిగెడియుత్సవము.

గిలక చెట్టు. వి. (√గిలక) ఘంటారవః.

నీ. గిలగిలచెట్టు నా గిలిగింతచెట్టు నా గిలిగిచ్చ
చెట్టన గిలకచెట్ట,టన్న ఘంటారవ యా
ను...ఆం. భా. ౨. ౫౭.

గిలకట. వి. ఒకానొకయోషధి.

నీ. కుండలిద్యయమును గుముడును నేలతంకేడు
త్రరేనియు గిలకటయును. (చికి. చి. ని)

గిలకబండి. వి. (√గిలక) చిన్నచక్రములబండి
(శ. ర.)

గిలకరించు. స. క్రి. ౧. చిలుకు, మథించు.

క. తరువం బెట్టినబాసల, పెరువులు మును గిలక
రించి పేర్చినవెన్నల్, నురుపు రెగఁగ్రోలి...
హరి. పూ. ౫. ౨౦౩.

నీ. దుగ్ధాబ్ధి గిలకరింతురె నిలింపులు తొల్లి యీ
యానవముచవి యెఱిగిరేని. రుక్మా. 3. ౨౩౧.

౨. గిలకొట్టు. (శ. ర.)

గిలకసరము. మి. వి. (√గిలక.) స్త్రీలు ధరించెడు
ఆభరణవిశేషము.

ద్వి. కంఠులముక్కుల గిలకసరంబు, సాంపుతో

వజ్రాలతోడుహారములు. ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౩
పా. ౧౪ పం.

గిలకొట్టు. స. క్రి. (గిల+కొట్టు) ౧. కలుపు, రం
గరించు.

ఉ. పాలడలోనఁ బోసి చనుఁబాలు నెయిం గిల
కొట్టి కాళ్లపై, బాలకు నుంచి. సారంగ. ౧.
౪౪. (శ. ర. పా.)

౨. వ్రేళ్లతో చిలుకు.

నీ. కరలించి యమృతంబు గిలకొట్టఁగా రాచె
ముద్దుఁ జూపెడివీరి మోపులందు. పాండు. ౧.
౧౧౭.

౩. వ్రేళ్లతో పుణుకు.

నీ. గిలకొట్టి యట్టై చక్కిలిగిలి యని పెట్టి కిలకొ
ట్టి నవ్వి నవ్వులయఁజేసి. చంద్ర. ౨. ౫.

గిలగిలచెట్టు. వి. (√గిల) గిలకచెట్టు. ఆం. భా.
౨. ౫౭.

గిలగిలము. సం. వి. ఆ. పుం. మకరము, మొసలి.
(వాచ)

గిలగిలలాడు. ఆ. క్రి. (√గిల)తో భ నొందు; బా
ధచేతన్నుకొను. (ప్రా. వా.) ఉదా: ఆపిల్లవాఁ
డు అన్నమునకు గిలగిలలాడుచున్నాఁడు. ఆదా
డ ఆదెబ్బతో గిలగిలలాడి వచ్చినది.

గిలగ్రాహము. సం. వి. ఆ. పుం. మొసలి. (కల్ప)

గిలనము. సం. వి. ఆ. న. గిరణము, మ్రొంగుట.

గిలము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మ్రొంగునది. వి. ఆ.
పుం. జంబీరము, నిమ్మః.

గిలాబ. వి. (హిం. గిలాబ) గచ్చుచేయుట. (శ.ర)

గిలి. వి. (క. త. గిలి.) భయము.

ఉదా: పులి పోయినను గిలి పోలేదు. (ప్రా. శ.ర.)

గిలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గిరణము, మ్రొంగుట.

గిలిగించు. స. క్రి. గిలిగింత కలదానినిగా చేయు,
గిలిగింతపెట్టు.

చ. వెలికిలి పెజ్జమిఁదఁ గడు విచ్చగుకన్నులచా

య లావుఁ జెక్కిలి గిలిగించి వ్రేతలు న
గింపఁగ నుండుట...హరి. పూ. ౮. ౧౩౪.

ఉ. కేకినకొట్టి యొర్తు గిలిగించిన నొక్కవిలోల
నేత్ర లీ, లాకలకంఠకూజితముల న్నగ...
చంద్ర. ర. ౧౭.

జ: గిలిగింత, గిలిగింతచెట్టు.

గిలిగి(ల్లి)ంత. వి. (✓గిలిగింత) చక్కలిగింత.

గీ...ఓసరసిజాక్షి, యేను జెక్కిలి గిలిగింతలిడు
టుఁ దలఁతె. నైష. ౮. ౮౬.

ఉ. కేరఁగ రాదు నవ్వి గిలిగింతలువెట్టఁగ రాదు
చెక్కులం, జీరఁగ రాదు...హంస. ౧. ౯౪.

మ. తనకుం గాఁగిలి యీ వొకప్పుడును నాథా
నీకరస్పర్శనం, బున గిల్లింతలె యందుఁ బద్దిని
కరాంభోజంబున న్నందమం, దనటద్వాయుచ
లద్దశాంగుళులు గన్నట్టంగ నవ్వెల్లరా, యని
రారా యని పిల్చె నాఁ దగ ద్విరేఫాద్యంత
దీర్ఘధ్వనుల్. విజ. వి. ౧. ౧౩౯.

గిలిగింతవాలు=గిలిగింతపెట్టినట్లగు, గులగులమును.

గీ. పాలు వోయించుకొని యాకృపాళుమూర్తి,
శూలినాంచారి పాలిండ్ల మాదుకములు, పాల
చేపున గిలిగింతవాలుటయును, మెత్త మెత్త
న నజి చేత నొత్తికొనుచు. హర. ౨. ౯౫.

గిలిగింత(లు)వోవు=గిలిగింత కలది యగు, చలిం
చు.

గీ. ఎదుట జలకేళిగావింపఁ దదభిలాంగ, ములు
నిరీక్షించి గిలిగింతవోవుమనను, నిలుప లేని
కతంబున నిర్గమించె, జరమథాతువు నై లని
ర్హరమువోలె. పరాహ. ౧౧. ౮౧.

వ... అదియు ... గొప్పచనుగుబ్బలు టొమ్మునఁ
గాఁడిపాజ బిగియఁ గాఁగిలిగించిన వాఁడు...
అంతఃకరణంబు గిలిగింతలువోవ నర్హంత య
ర్హంతయనుచు సంతకంఠకు నిందియవికా
రంబు బలవంతంబై సంధిల్ల. ప్రబోధ. ౩. ౫౧.

గిలిగింతచెట్టు. వి. (✓గిలిగింత.) గిలకచెట్టు. అం.
భా. ౨. ౫౭.

గిలిగిచ్చెట్టు. వి. గిలకచెట్టు. అం. భా. ౨. ౫౭.
గిలిగిలి¹. వి. గిలిగింత.

చ. అలికులవేణి యో ర్వాకనిహస్తముల న్నభిమజ్జ
నాంబువుల్, గలఁతియ యెత్తిపోయ నవి గా
ర్జుచు నుండె నతండు దోయిటక, నెలకొని
దానికొ మ్మెఱుఁగునిద్రపుఁజెక్కులు ముద్దచె
ట్టుకోఁ, గెళ్ళవులవారిచూపుగిలిగిల్లు మొతంగఁ
గ వేళఁ గోయచుక. నైష. ౬. ౧౧౨.

గిలిగిలి². వి. మంచమునకినలద్వనికి అనుకరణము.

క. ఒకచోటఁ బువ్వుఁబందిరి, యొకచోఁ జప్పుర
ము దూఁగుటుయ్యల యొకచో, సకినలగిలి
గిలిమంచం, బొకచోఁ గప్పరపుఁబుఁగుబో
వరియొకచోక. నైష. ౭. ౧౪౮.

గిలిగిలింత. స. క్రి=గిలిగింత. (చూ. గిలిగింత.)

జ: గిలిగిలింత.

గిలిగిలింత. వి. (✓గిలిగిలింత) గిలిగింత.

గీ. లలిఁ గపాలంబులు గిలిగిలింతలుపుచ్చి నవ్విం
పఁ గలకల నవ్వి నవ్వి. హరి. పూ. ౫. ౧౯౦.
(గిలిగిలింతలుపుచ్చు = గిలిగిలింతలు కలవానిఁ
గాఁ జేయు.)

గిలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మ్రింగఁబడినది.

గిలుకరించు. అ. క్రి. (✓గిలుకు) మ్రోగు.

గీ. కలికిచూపులు వీరులఁ బుకరింప, సాలపునడ
పుల నందియ ల్లిలుకరింప. చంద్రా. ౩. ౯౨.
(గిలకరించు' శ. ర. పా.)

గిలుకు(లుకు). వి. ౧. మట్టెలు మొదలగువానిద్వ
నికి అనుకరణము.

మ. చరణాబ్జంబుల గిలుకుమట్టెలగొదల్ సంధిల్ల
...చం. రా. ౫. ౩౬.

వ...గిలుకుటందియరవళితో ... ఉ. రా. ౫.
౨౪౮.

సీ...గిలుకుమువ్వలకోలఁ గేలఁ బట్టి...వార. ౫.
౫౫.

సీ. గిలుగిల్గిన మ్రోయుకింకణిగుచ్చుంబు లా
శమానంబుతో మేళవింప. క్రీడా. ౧౩౬.

౨. ధ్వని.

సీ. అంతరాంతరములం దస్థిబృందంబులు పెళవే
శమనియెడుగిలుకు లెనఁగ. భీమ. ౪. ౧౩౮.
జ: గిలుకరించు.

గిలుపు. స. క్రి. = గిలుపు.

(-కన్ను-గీటు.)

ప...కన్నియ మొఱంగి యచ్చెలులు విభునకుం
గన్ను గిలిపి యొండొరు లొక్కొకనెపంబు
నం జనిరి...రామా. ౪. ౧౫౬. (శ. ర. పా)
అప్పు. ౪. ౪౨౧.

(ఆడించు)

ద్వి. మోకాళ్లు దొడలును ముడివర్చుకొనుచు,
గూకటి గిలుపుచు గొక్కరించుచును. పండి
తా. పర్య. ౩౭౧.

గిలుబా(ల్పా)డు. స. క్రి. (గిలుబు + ఆడు) ౧.
ఆపహరించు.

సీ. ఇందు గీసినరీతి నించుకించుక చేరి గిలుబాడుఁ
దల్లిపైఁ గలపసిండి. పాండు. ౩. ౧౬.

సీ. గేవంగివాసనలో గిలుబాడి నునుసురపొన్నపు
పువలపులు గ్రహించి. గీ. చలువతెచ్చెర
యట్టేటిశ్రమము మాన్పె. ఉ. రా. ౪. ౧౬౭.
ఉ. వేడుకతో విమర్దకుఁడు విశ్వసనీయుఁ డనం
గఁ జాలి తా, నీడయుఁ బోలె దోఁ దిరిగి నె
య్యముకల్పి విధంబు దెల్పఁగా, నీడగుమాటలం
బనుల నిచ్చలు నిచ్చకు పచ్చభంగి గి,ల్పాడి
తదంతరంగము బయల్పడ మా కెఱిగించు ని
చ్చలుక. దశకు. ౬. ౨౬. (గ్రహించు అని
భావము.)

౨. వంచించు.

ద్వి. వనజాక్షి యొక్కతి మనసుఁ బంపుడును,
జని మనోహరునితోడను రమియింపఁదను గి

లుబాడె గదా మనం బనుచు, నెనయ నపుం
సకం బిల మనశ్శబ్ద, మునిసపాశినిమాత్ర మా
లిసేయుచును, వనిత గోపించుడు వచ్చె నమ్మ
నను. పండితా. దీక్షా. ౭౭ పా.

౩. ఏలు, ఎన్ను.

సీ కేశరి ధూమాక్షు గిలుబాడుకొనె వానరేశ్వ
రుండు ప్రహస్తు నేటికొనియె. రామా. ౭.
౨౮.

గిలుబు. స. క్రి. ఆపహరించు.

సీ. మేటిజూదరి యన వాటమాతిపుటమై నాడు
చుండుదు నే నహర్నిశంబు...గీ. తలఁపుగతి
వచ్చుఁ గోరినదాయ మనఁగ, శకునిజూదంబు
దీనియచ్చొక్కో యనంగ, గెలుపు నాయదె కా
నొడ్డు గిలుబు నేర్పి, యెల్లపిడికిళ్ల విడిపించి
యేన కొందు. ద్వా. ౧౦. ౮౮. చంద్రా. ౫.
౧౦౪.

వి. దొంగతనము, చార్యము.

సీ. పరఁగుఁ దెక్కలి యన బందిపో టనఁగను గిలు
బనఁగాను లంకింపు నాఁగ, దాఁపర మనఁగ
ను...చార్యంబు...అం. భా. ౨. ౨౯౨.

జ: గిలుబాడు, గిలుబుకొను, గిలుబుచేయు.

గిలుబుకొను. స. క్రి. (గిలుబు + కొను) కొంగి
లించు.

రగడ. గురివెంద నదె గిలుబుకొనియెఁ బయ్యెర
దొంగ. మనుచ. ౩. ౮౪.

సీ. తనుఁ జూడ వచ్చినఁ గనికరంబును లేక కల
సొమ్ము లెల్లను గిలుబుకొనుట. రామ. ౩౬౬.

గిలుబుచేయు. స. క్రి. (గిలుబు + చేయు.) ఆప
హరించు.

సీ. తలిదండ్రులకు సమ్మతంబుగా నతిథిసత్త్రియ
యటంచు నొకింత గిలుబుచేయు. నిరం. ౨.
౨౬.

సీ...కృతపీఠ్యనర్థంబు గిలుబుచేసి, కొని దాఁ
చి యున్నవారని భాగ్యపుల నెల్లఁ బలికిన...

భార. ఆది. 2. ౧౩౨. (శ. ర. ప్రాత ప్రతి
తుల. పా.)

గిల్ల. విణ. మెల్ల, కంటి కడకు ఒరిగినది, కేకరము.

(చూ. గిల్లకన్ను, మొ.)

జ: గిల్లకన్ను, గిల్లచూపు.

గిల్లకన్ను. వి. బొ. (గిల్ల + కన్ను.) మెల్లకన్ను.

సీ. వింతవానిఁ గటాక్షవీక్షణంబునఁ జూచుకొనల

యొప్పి వహించు గిల్లకన్ను. కాశీ. ౨. ౮౦.

శ్లో. కటాక్షయతి వా న్యం చై కేకరాక్షీతు సా
భవేత్. సం. కాశీ.

గిల్లచూపు. వి. (గిల్ల + చూపు.) మెల్లచూపు.

ద్వి. పిల్లకన్నులు బల్ల పెరిగినకడుపు, గిల్లచూ

పులుఁ జాల గిట్టికొన్న బొచ్చు. నవనాథ. 3.

౧౦౭ పా. ౧౯ పం.

గిల్లు. స. క్రి. ౧. (గోళ్లతో) త్రుంచు.

సీ. పెనువ్రేలికొనగోర చిసరుహసనుమోముఁ
గెందమ్మివరివోరె గిల్లినాడు. భీమ. ౧. ౧౧౦.

రగడ. కొమ్మ వేగిర మేటికే కొనగోర గోరఁటవి
రులు గిల్లుము. పారి. ౪. ౧౬.

చ...గోరు మోపి గిల్లనిచిగురాకు లాలితవిలాస
నికేతన మాలతాంగి దా, ననుభవకర్త యేఘ

నుఁడొ యావిధియత్న మెఱుంగనయ్యెదన్.

పి. శకుం. ౨. ౧౫౮.

౨. (నఖములతో) తుతముచేయు, గిచ్చు.

క. అనుచుఁ దనూజుల నిద్దఱు, గొనగోటం గిల్లి
వారు కో యని యేడ్వన్. శుక. ౨. ౨౫౭.

వి. నఖక్షతము. (శ. ర.)

జ: గిల్లుడు.

గిల్లుడు = గిల్లు. వి. (✓ గిల్లు.) నఖక్షతము. (శ. ర.)

గివుణు. స. క్రి. గీలు.

గీ. వెడలుబీటెండకును శరద్వృక్షము డిగి, వార్ని

క మె యెక్కి త్రోటి నిర్వంకవత్తు, తులను గి

వుణుచు వెట్టిచూపుల నురంబు, కలఁకులు గ

నుంగొనుచుఁ గానఁ గేకు లుండె. ఆము. ౪.

౧౮౧. (శ. ర. పా. 'నిపురు' ముద్రి. పా.)

గినుకు. వి. తుమ్ముటముం దగుఅనుకరణము.

ద్వి. భసితంబుఁ బూయంగ గినుకునఁడుమ్మ, నా
వేమవిభుఁడు శతాయుష్య మనుచు, పండితా.

పురా. ౧౬౮ పా.

గీ

గీ¹ = గి. అప. నిందయందు దీర్ఘాది యైనయాప్రేడితశ

బ్రముయొక్క ఆద్యక్షరమునకు వచ్చెడియాదేశము.

చ...అంతకు గింతకు చై త్యు గీత్యు...భా. రా.

యు. ౯౦౪.

మ...ఇంకన్ సాత్యకిన్ గీత్యకిన్...ఉ. హరి.

౪. ౧౩౨.

గీ². వి. ఘంటాధ్వనికి అనుకరణము.

ఉ...వరించి రా, భామిను లందఱున్ గునుమబా

ణుఁడు గీ యని ఘంట ప్రేయఁగాన్. భాగ.

౯. ౧౭౭.

గీఃపత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. బృహస్పతి. ౨. చదు

వరి, పండితుఁడు.

గీండ్రు. వి. పెద్దచవ్వుడు వినుటవలన చెవులలో కలి

గడుద్వనికి అనుకరణము,

గీండ్రు మను = గింగురుమను.

క. వినువక చను నెమకెడున, పుసిపావఁడు తల్లి

దాపుఁ బాయటఁ గడు నెక్కనవడుచు

సారెసారెకు, ననురుసు రై చెవులు గీండ్రు

మన వాపోయెన్. వేం. పంచ. ౪. ౪౩౩.

గీక. వి. (సం. ఘీంకారః) బృహస్పతి, ఏనుగు

ఘీంకారము.

క. గజము మద ముడిగి తిరుగుచు, గుజగుజ నై గీ

క పెట్టఁ గులిశము నేలన్, భజన చెడి విడిచె

నిండ్రుడు...భాగ. ౬. ౪౦౭.

గీ...గీక, యనఁగ ఘీంకార నామధేయంబు చె

లఁగు...అం. భా. ౨. ౧౯౪.

జ: గీ:పెట్టు.
గీ:తు. స. క్రి. గోరు మొదలగువానితో గీచు.
ద్వి. కొదమసింగములను గోరి తుండముల, ముద
మున నొయ్యనఁ బుడుకునేనుఁగులు, వానిచె
క్కులతీట వక్రనఖాళిఁబూని గీతుచు ను
న్నపులులును...ద్వి.హరిశ్చ. పూ. 2రగపం.
గీ:టు. స. క్రి. గ. (పండ్లు) కొలుకు, దీటు.
ద్వి. గిటగిటఁ బండ్లను గీటి కౌశుఁడు, చిటచిట
మిడుఁగుర్లు చెదర వీక్షించి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. 1003 పం.
చ...గిటగిటఁ గోఱు బద్దవిడి గీటుచు రొప్పుచుఁ
గొప్పరించుచుక, గిటిగణ మేగుడేర ...
ద్వా. ౮. ౨౬. వరాస. ౨. ౧3౨.
౨. (కన్న) గిటుపు, గిలుపు.
క. మును దతుఁ డభవుఁ బలుకఁగఁ, గనుగీటిన
భగునిఁ బట్టికన్నులు పెకలిం,చెను నందీశ్వ
రుఁడు...భాగ. ౪. ౧౧౯. ఉ.హరి.౫.౫౯.
3. చిమ్ము.
క...కంటిసీరు గీటి యతనిపై, ధూళి వెనఁదు
డిచి...వాసిష్ఠ. ౪. ౪౦.
౪. మాటు.
చ...లేజవరాలు చెక్కు గీఁటిన వన వల్పు బా
లకుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్పునే. నై
ష. ౧. ౧2.
చ. తనమ్మదుగీతి కాపరిణితధ్వనివై ఖరిఁ బల్కు
మంచు మిం,చినరహిఁ జేతివీణియకుఁ జెక్కు
లు గీటుచు నేర్పుచున్నదో, యన నఖరాం
కురంబుల నయమ్మనఁ దంత్తులు మీటి గాన
మిం,సానరఁగఁ జేయువాణి ప్రతిభోన్నతుఁ
జేయుతఁ గృష్ణరాయనిక. పారి. పీఠి. ౫.
ఉ...కుమారుని మక్కువ మీఱ నేడ్పు రాఁ,జె
క్కులు గీటి యెత్తి యెడఁజేరిచి ముచ్చటఁ
దీటునట్లుగా, నక్కట ముద్దులాడ వలదా
...సారంగ. ౧. ౧౧.

౫. చీల్చు.
చ...ధరిత్రి కొమ్మనం, దలపడ మాటి రక్కసు
నియంగము గీటి బలీంద్రునిక రసా,తలము
న మాటి...దా. శ. 33.
వెడల(ఁగ)గీటు=వెడలఁగొట్టు, తఱిమివేయు.
క. ఏటికి నీరాచరికం, బాటది మొఱవెట్టఁ బను
పు లాతురపడ నో,యాటదని లేచి దొంగ
ల, గీటుపు వెడలంగ శవముక్రియ నుండెది
డే. భాగ. ౯. ౪౦౮.
గీ:త. వి. (✓ గీయు) గ. రేఖ, గీటు. (శ.ర.) ౨.
గీయుట. (చూ. గీతకత్తి, మొ.)
గీ:తకట్టె(ట్టియ). వి. (గీ:త+కట్టె) వడ్లవాడు
నాములు తీర్చుటకై ఉపయోగించుపనిముట్టు,క
త్తికాను. (శ. ర, బ్ర.)
గీ:తకత్తి. వి. (✓ గీ:త) గీ:తగీ:పెడికత్తి, ఈంద్ర
వానికత్తి. చెన్న. ౫. ౨౫౨.
గీ:మే=గీయు. (శ. ర)
మ. కనకాంగీమణి కంచు గీచినగతిక గంతంబు
మీఱక జటాం, తనియాధశ్రుతిపాత మొం
దినపులస్త్వబ్రహ్మచేదధ్వనిక,విని...ఉ.రా.
౧. ౧౮౦.
గీ:జ్ఞ. వి. పీఠులాట. (బ్ర)
జ: గీ:జుపోరు.
గీ:జ్ఞోపోరు. అ. క్రి. (గీ:జు + పోరు) గ. విరామము
లేకుండ జగడమాడు.
నీ. కీలుగం టిది యేల పోలఁగా నునుఁగొప్పు గీ
ల్కొల్పుకొ మ్మంచు గీ:జుపోరు ... శుక. ౨.
౪౫౬.
౨. మిక్కిలి మారముచేయు.
గీ.శిశువులు...చిటుదిండి గని యిది తె మ్మటంచు,
గీ:జుపోరుట కెద పెల్లగిల్లఁ బొగిలి, పొలతి
యూరారృ నతఁడుకాఁపురమునేయు. శుక.
3. ౨౪౪.

గీటడ(ణ)గించు=గీటడగించే. స. క్రి. ($\sqrt{}$ గీట

డగను.) చంపు; నశింపజేయు.

(కంసునిమాటలు) సీ...ఉగ్రసేను మాయయ్య గీటడగించి పినతండ్రి దేవకుం బిలుకుమాచ్చి...భాగ. ౧౦ పూ. ౧౧౬౧.

చండకము ... భీమకొంపంబున న్లోకవిద్రావణుల రావణుల న్నాచిచే గీటణగింతు పంచు...కృ. శకుం. ౩. ౧౫౭. భార. విరా. ౨. ౧౩౫.

వే.ఉత్కుంఠరము సంతకునాపు గీటడగించి వెలిద మ్మితుములఁ జాలుకఁ జూచి. గీ...ఉల్లసిల్లె, మహితపెద్దాడనూరయూమాత్యమాళి.పె. శకుం. ౧. ౪౩. (ఇట ఔపమ్యవాచకము.)

గీటడగను. అ. క్రి. (గీటు² + అడగను) చచ్చు; నశించు.

వే...యాదవు రెల్లను నమ్మునలము, నద్భుతశక్తి గీటడగనుదురు...భార. మా. ౧౦౮.

వే...సాబలుడు గీటడగను లూకుండు మడిసె...భార. శల్య. ౧. ౯.

చ...మహాత్మ మీరు చెప్పినవరమార్గతత్త్వమున పెంపున నాహృదయంబులోనఁ గల్గినయవి వేక మంతయును గీటడగఁ నుఖి నైతి... వి. పు. ౩. ౩౬౪.

గీటడ(ణ)గించు=గీటడగించు.

(చంపు.)

గీ. మేటిమగని ఘటోత్కచు గీటడఁచుడె, యట్టి జెట్టికి బోరఁ జా వెట్టిభంగి, నయ్యె...భార. కర్ణ. ౧. ౪౨.

క...మన, కీచకు లండఱను రాత్రి గీటడఁచెర హ, సోఽచితవిధమున గంధ, రావచరణము పేర భీముడు...భార. విరా. ౫. ౩౩౧.

గీటు¹. వి. గీత, రేఖ. (శ. ర, వా.)

జ: గీట్లబద్ధ.

గీటు². వి. ౧. (క. కీటు=అనాదరము.) అనాదరము, ఉపేక్ష. (చూ. గీటునఁబుచ్చు.)

౨. గర్వము. (జౌ)

జ: గీటడగించు, గీటడగను, గీటడచు.

గీటునఁబుచ్చు. స. క్రి. ౧. అనాదరించు, ఉపేక్షించు.

క. విని వినివానిచందంబున గీటునఁబుచ్చి ... జై. భా. ౮. ౩౯.

వ. అని తలంచుమఁ గీచకునిమాటలు గీటునఁబుచ్చి యొండుపలుకులు జరపిన...భార. విరా. ౨. ౪౨.

సీ...కులము గీటునఁబుచ్చి వలను దప్పి, శౌచంబు వదలి...దశశు. ౩. ౯. భార. సా. ౨. ౭౭.

౨. పోఁగొట్టు.

వ. ఆతండు భీమసేనపక్షపాతంబున నశనివంత గీటునఁబుచ్చె...భార. శల్య. ౨. ౩౧౦.

గీట్లబద్ధ. వి. ($\sqrt{}$ గీటు¹) కాగితములు లోనగువాని యందు గీట్లు వేయుటకు ఉపయోగించుకోల. (శ. ర.)

గీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆధ్యాత్మికతత్త్వవిషయమై ప్రశ్నోత్తరరూపమున నుండు గ్రంథము. (ఉదా: భగవద్గీత, రామగీత, శివగీత, పాండవగీత, మొ.) గీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గానము చేయు బడినది, పాడఁబడినది. ౨. చుకుకఁబడినది, చెప్పఁబడినది. వి. అ. న. ౧. గానము, పాట, ౨. (ఛంద.) పద్యవిశేషము. (ఈయర్థము తెలుగున నేకలకు) అప్ప.ర. ౨౦౪.

గీతమోది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గానముచే సం తోషించువాడు. వి. న్. పుం. కిన్నరుడు.

గీతి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. గానము చేయు వాడు. ౨. సంగీతముతో చదువువాడు. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. పాట. ౨. (ఛంద) వృత్త భేదము.

గీదుపోరు=గీజోపారు.

సీ. దోసాన కలిగిన నోసి పో రెమ్మనుఁ బేదపాదలఁ బ్రోవ గీదుపోరు.గీ...అయ్య ననుఁ గన్న కొయ్య గయ్యలి తల్లి. విప్ర. ౩. ౧౫.

గీపెట్టు. ఆ. క్రి. (గీక + పెట్టు) గ. (ఏనుగు) ఘోషం
కారము చేయు.

సీ. కేల్లల మెకములగీ పెట్టుటలును మాపులనకిలింత
లగ్గలపుఁ దేర్ల, రొదలు కాలరులయాప్పులు వా
యిడములమ్రోతలు నొక్కటై... ఆచ్చ. రా.
యు. 3. 1. 1.

అ. మొఱపెట్టు.

క... క్రేపుల గోపాలసుతులఁ గృష్ణనితోడక,
గీపెట్టుగ మింగెడ నని, పాపపురక్కసుఁడు
వ్రోవఁ బడి యుండె నృపా. భాగ. గం పూ.
ర. ౬౮.

సీ. ఆలమి గీపెట్టింతు ముకుకఁ గోఱలు నూటిపై
నచ్చుభూదారపతులనైన. హ. న. అ. ౧౯.
దండకము... ఆత్మగ్ర మైయొక్కరావంబు పు
ట్టెక జెభారంచు బ్రహ్మాండభాండంబు న్నీ
లెక... నానామహాభూతసంఘంబు గీపెట్టె
...దశా. ర. ౩. 3. 1.

3. మ్రోయు, ధ్వనిచేయు.

క. మదిరాక్షిజంఘులంగజు, గదలగు నూహించు
గావు కాహళులైన, న్నదుకు వడక గీపెట్టక
...ఉన్నే. పాండు. 3. ౧౮. 1.

గీము. వి. (సం. గృహమ్? గేహమ్? క. గీబు.) ఇల్లు;
నివాసము, ఉనికి.

సీ. ఎడపక గీమున కేతెంచువిందుల కలమి వల్పు
లును సాములు నొసంగు. నీలా. గ. ౪౯.

కా. సామీ దేవరపేరు పెప్పికొని యీసంద్రం
పుఁదెన్నోనలో, గీములైకొని చుట్టపక్కముల
తోఁ గీ డెన్నఁడుక లేక మా, భూమి న్గల్గిన
వేటతోడఁ గడుపుత పూరింతుము ... చం
ద్ర. అ. ౬.

గీమువేల్పు = గృహదేవత, ఇలువేల్పు.

క... వేనోములు నోచి గీమువేల్పుల కెన్నో, కా
నుకలు నించి కాంచిన, మానలఁ గానలకుఁ బం
పుకొన నేరుతునే. ఆచ్చ. రా. బాల. ౧౦. 1.
బలిగీము = బలిసద్దము, పాతాళము.

చ. క్షితి సుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకు న్వడి వే
రువాటి... చం. రా. అ. ౮. 1.

గీయు = గీచే. స. క్రి. గ. చివ్వు, చెక్కు.

సీ. గీసి గొజ్జఁగనీరు పోసి నూటినక్రొత్తచిటుబంతి
పసుపులోచేవ నలది. హర. అ. ౧౦. 2.

గీ. నలువ నన్నంబుగా దీనినడుము గీసి, యావన
మునకు నిచ్చె నాయంశ మెల్ల, నది యపాదా
నముగఁ గదా యిది సృజించె, నున్నతము లైన
యేతత్పయోధరముల. వైష. 3. ౧౯౧.

వ... మఱియును త్రాలంబు లగుతాలంబులం గిరాత
జాలంబులు గీసి... చంద్రా. అ. ౮. ౪.

అ. గోఱు.

చ. కలయఁగ వారిదేవతలు గాంచునగోపరదంభ
దర్పణం, బలపయి దట్టపుంజులుము వోవఁగఁ
దా రలకంచు గీయఁగా, బలె నలుపంకలం గల
యఁ బాయక తేలుచుఁ బద్మరేణువుల్, కలఁ
కులఁ బాసి పోఁ జెలఁగఁ గ్రేంకృతు లిచ్చుచు
రాశమాలికల్. ఆము. ర. ౧౮౦.

క. ఆసమయంబునఁ గాంస్యము, గీసినగతి ... బి
క్కనుడి వివఁబడియెక. ఉ. రా. ౮. ౧౨౬

3. గంటుమున్నగునవి కొడుపుమున్నగువానితో
రాచు.

వ... అందచప్పుడుకొ గింకిడిరవంబును నురుమగీ
సినగతికొ దేటి మ్రోసినక్రియ... ముచ. ర.
౧౧౫.

ర. అటుగఁదీయు.

సీ. ఇందు గీసినరీతి నించుకించుక చేరి గిలుబాడుఁ
దల్లిపైఁ గలపసిండి. పాండు. 3. ౧౬.

౫. బలపము మున్నగువానితో పలక మున్నగువా
నిపై గీచు. (శ. ర.)

జ: గీత, గీతకట్టె, గీతకత్తి.

గీరఘండు. సం. వి. ఆ. పుం-రథమునలె వడిగలవా
క్కు గలవాఁడు-బృహస్పతి. (త్రి. ని.)

గీరన(నం)గింబే. వి. బాల్యక్రిడావిశేషము.

సీ. తూరనతుంకాలు గీరనగింజలు పిల్లదీ వాటింకి చి
ల్లగఁడు. కాళ. 3. 33.

మ...పింపిళ్ళు కుచ్చిళ్ గీరనంగింజ లో, మనగుం
టూ కనుమాసిగంత నలుగంబాలాట ... క
శా. ౬. ౨౦౨.

సీ...గీరనంగింజ కొండకోతి...చాంప. ౩. ౧౪౬.
ఉ. చారుచిరత్నరత్న మయ సాధముల స్ఫురివైశ్య
కన్యక, లీరనంగింజ లాడుతటి...శశాం. ౨. ౧౯.

గీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ౧. మ్రింగబడిన
ది. ౨. వర్ణింపబడినది; సాగడబడినది.

గీర్ణ. సం. వి. ఇ. శ్రీ. ౧. వర్ణించుట; స్తోత్రము. ౨.
నిగరణము, మ్రొగుట.

గీర్దేవి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. వాదేవి, సరస్వతి.

గీర్పతి. సం=గీఃపతి.

గీర్వాణుడు. సం=గీర్వాణుడు.

గీర్వాణకుసుమము. సం. వి. ఆ. 'న. దేవకుసుమ
ము, లవంగము.

గీర్వాణుడు. సం. వి. ఆ. పుం-వాక్కు బాణము
గాఁ గలవాడు; వేదశాస్త్రరూపవాక్కును
వివరించి చెప్పవాడు; స్తుతిరూప మగుము
త్రాదికము వినఁ గోరువాడు- దేవత, వేల్పు.

గీటు. వి. ($\sqrt{\text{గీటు}}$) గీత, శేఖ.

రగడ. కన్నె చంటిముంటిగీటుఁ గన్నఁ గన్నతల్లి
దిట్టు...వరాహ. ౩. ౯౨.

గీటు. ఆ. క్రి. నాటు, గ్రుచ్చుకొను.

చ...ద్రౌపది నింతకాల మ, ప్పులుకు లలంచుచుం
డె మదిఁ బాయపు గీతినయచ్చు లట్ల...భార. ౩. ౩౬.

ఉ...వృకోదరుండు పదితూపులు పాములు పుట్ట
లోనికిం, చూసినయట్లు గాఁ బ్రబువోర్బల
మేర్పడ నేయ నెఱుక, గీతిన మూర్ఖ వచ్చి
యొకగొ...భార. భీష్మ. ౨. ౩౯౮.

సీ. పాంచాలి నవమానపఱచిన తెఱఁగును నయ్యిం
తి వెనుక రా నడవిఁ గలయ, ధర్మజుచన్న చం

దంబును మది గీతీ యుడక మఱ పెట్టు లొల

పె నీకు...భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౧౮.

స. క్రి. ౧. (పండ్లతో) చీకు.

సీ. ఎఱచి గీతిన జీర లేర్పడఁ దువయుట్టఁ జీకెన
నులినచ్చికికనము. ఆము. ౬. ౧౩.

౨. ఛేదించు.

వ...ఇట్లు మనుచూడఁడు దేము సామకంబులు
...మర్తంబులు గీతీయు...ఉ. హరి. ౧. ౧౪౮.

౩. భేదించు.

క...గీటునె సాత్త్వికులుబుద్ధి గిల్పించుచును.

నృసిం. ౧. ౯౫.

౪. (గోళ్లతో కుయు) దువ్వు.

ఉ. చేరఁగ రార నీకుయు చిక్కడలిం చెరనం
చు నేర్పుతో, సారనగంధి పిల్చి బిగవన్నులు
వెన్నున నాన నిచ్చి శృం, గారపువంతమాటల
వికావిక వాని నగించి నవ్వుచు, సూరిమి మీ
ఱ గీతి కొనగోటఁ జిటుక్కున నొక్కఁ జొ
క్కఁగె. శశాం. ౨. ౮౪.

శా. పన్నీట ౩ నయనంబు లొత్తై దనువుం బాజీ
రవంకంబుతో, జెన్నారం బద నిచ్చె గీతీసి
గ వేనె దాయెకు లున్నె...హంస. ౧. ౧౫.

జ: గీటు, గీటు గాజు, గీటుడు, గీటునామము, గీ
టుబొట్టు.

గీటుగాజ్జో. వి. ($\sqrt{\text{గీటు}}$) ఒకవిధ మైనగాజు. (శ.

ర.)

గీటుడు. వి. ($\sqrt{\text{గీటు}}$) ౧. గోఁకుడు. ౨. భేదనము.

(శ. ర.)

గీటునా(ర్నా)మము. వి. (గీటు + నామము) గో
టితో గీతి తీర్చెడిబొట్టు.

సీ. తెఱన కన్తురుక్క దీర్చి వచ్చిన తెక్కు గీటు
నామమునాఁటితీరుఁ గేరు...విజ. వి. ౩. ౧౩.

సీ. నెలరేక నుమిటిపై నీ నైసకన్తుగన్తూగీర్నా
మంబు సొరు మీఱ. ఇందు. ౧. ౨౦.

గీటుబా(ర్పొ)ట్టు = గీటునామము.

గీ. వెలయ మృగనాభి గీర్పొట్టు వెట్టినారు...వై
మ. ౭. ౬౩.

గీ. కలికికాటుకగీర్పొట్టు పలుఁగుపేరు, జాతి
గాఁ దాల్చి నెఱమిండజంగ మగుచు... హ
ర. ౫. ౪౦.

గీవు = గిరవు. అ. ప్ర. (శ. ర.)

గీష్పతి. సం = గీఃపతి. (ఈశబ్దము పాణినీయమునకు
విరుద్ధము.)

ఉ...గీష్పతి యేమి చెప్పె నిటక్రింద బలారికిఁ
గామవిక్రియాదుష్పథవృత్తికి... వైమ.
౪. ౨౨.

గు

గుంజే. వి. (క. గుంజె) గ. స్తంభము.

గీ. వికలంపుఁడెడ్లపోలికడొంతుచేతులు పందిలి
గుంజలపగిదికాన్లు. ప్రబంధ. ౬౨౨.

౨. రాట్టుముయొక్క అవయవము. (ఇది స్తంభ
మువలె నుండును.)

క. వడిదారము చెవులుం ద్రొక్కుడుపలకయు
దిండుకదురు గుంజలునుం ద్రొక్కుడుబొమ్మ
యునుం ద్రిప్పుడు, పుడుకయునుం గలుగురా
ట్టుములు గైకొనుచుకొ. శుక. ౨. ౪౦౯.

గుంజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. గుంజ, గుంజెందీ. ౨.

రెండుగోదముగింజలయెత్తు. ౩. అవ్యక్తమధురధ్వ
ని. ౪. తప్పెట, వాద్యభేదము. ౫. గంజ, కల్లుడు
కాణము. (వాచ) ౬. ఉప్పుశము, ఉప్పుబట్టి.

గుంజల్. సం. శ. త్ర. అవ్యక్తమధురధ్వని చేయుచు
న్న.

గుంజనము. సం. వి. అ. న. అవ్యక్తమధురధ్వని.

గుంజేనునుగు. స. క్రి. పరిహాసము చేయు. (శ. ర.)

వి. ఎలుగుగొడ్డాట. (శ. ర.)

గుంజము. సం. వి. అ. పుం. గ. అవ్యక్తమధురధ్వ

ని. ౨. గుచ్చము, పూలగుత్తి.

గుంజాటన. మి. వి. వ్యసనము. (శ. ర.)

గుంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గురివెందపూస.

గుంజితము. సం. వి. అ. న. అవ్యక్తమధురధ్వని.

గుంజిలి¹. వి. గోవనము, దాపురము. (చూ. గుం
జిలిపెట్టు¹.)

జ: గుంజిలిపెట్టు¹.

గుంజిలి². వి. (బ. గుంజిల్లు) చేతులు కట్టుకొని రెం
డుకాళ్లు చేర్చిపెట్టి కూర్చుండి లేచుట. (బ్రా,
శ. ర.)

గీ. గుంజిల్లు పెట్టించుకొనుమేటి పిల్లారి వడుము
దాలుపు పెద్దకడుపువేల్పు. సాం. ని. దేవ. ౨.

జ: గుంజిలిపెట్టు².

గుంజిలిపెట్టు¹. అ. క్రి. (గుంజిలి¹ + పెట్టు) గో
వనముచేయు, దాచు.

ఉ. కావరమెత్తి యిట్టు తనుఁ గాతీయపెట్టుచు
నున్నదానిని, చాపతిఁ జూచి లేచి రథసం
బున రెడ్డన పల్కె నోసి నీ, చేపయెటింగి కా
దెమును చెప్పుక గుంజిలిపెట్టి యున్ని నీ, వే
వల దన్న వేడుకొనవే మఱి యేనయి చెప్పి
నాడనే. వేం. పంచ. ౪. ౪౬౯.

గుంజిలిపెట్టు². అ. క్రి. (గుంజిలి² + పెట్టు) గుం
జిల్లుతీయువానివలె వైకిఁ బోవుచుఁ గ్రిందికి వ
చ్చుచుండు.

క. పెంజెమట బాట దోవతి, పింజెలు మాటికిని
గాళ్లఁ బెనఁగొనఁ గడుపుర, గుంజిలిపెట్టఁగ
వేలుపు, లంజెలఁ గూడంగఁ జని హాళాహరి
మెఱుఁచుకొ. వార్తీకి. ౩. ౨౦.

గుంజే. స. క్రి. (క. గుంజా.) గ. (పల, మొ.) బా
డించు.

కా. తారాప్రోవ్వుల గాలనూతుడు వియద్వారా
కి వేటాడి ప్రాప్తారంభం బనుబుట్టఁ బెట్టి ను
లి వాయం గుంజి యీ దాటఁ జెన్నార
వైచినజాలమో యనఁగ శోభాకించనత్వం
బునకొదారానాయకమండలం బమరె నస్త
గ్రావకూటంబునకొ. కాళి. ర. ౯౬.

సీ. అని చిన్నకూకటిఁ బెనఁచినజడ పట్టి గుంజి
యీడిచి చెంపఁ గొట్టి తిట్టి. హరిశ్చ. ౫. ౧౮.
అ. లాగు, బలాత్కారముగానీడు. (ప్రా. చి. ని.
ధాతుమా.)

సీ. కరముప్పదండ మొక్కఁడు తీసి పో వైచె నంజ
కొక్కఁడు శిఖ గుంజి యడిచె. హరిశ్చ. ర.
౧౬౨.

3. ఉదుకు; బట్ట ఉదికినట్లు కొట్టు.

సీ... అయ్యెడకుఁ జీరలు గుంజునొక్క చాకిత
యుఁ దా నొంటి వచ్చి. భోజరా. ర. ౧౮౫.

ఉ... భక్తవ, ప్రావళి గుంజువో... చెన్న. 3. ౧౯౮.

సీ. పాదంబు లిరుచేతఁ బట్టి గుంజుండు జర్జరితం
బుగా వీనఁ జట్టురాత. కాళి. 3. ౧౫౭.

వి. ౧. ఈతచెట్టు తాటిచెట్టు మున్నగువాని
మొవ్వు.

(దుర్భిక్షవర్ణనము.) గీ... ఈత, గుంజు మొదలు
గఁ దిన దొరఁకొనియె జనము. కాళి. 3. ౧౫౧.

అ. తాళపేళము. (తాటిలేగ మొనయందు బుట్టులో
నుండెడుగిజురు. శ. ర.)

గీ. తాళపేళంబు గుం జనఁ బోలు నభవ. ఆం.
భా. ౨. ౭౭.

3. ఫలాదులలో అనుకుగా నుండు సారము, గుంజు.
(ప్రా)

జ: గుంజుకొను, గుంజోలాడు.

గుంజోకొను. స. క్రి. (√గుంజ్) లాగుకొను. (ప్రా)

గుంజోలాడు. ఆ. క్రి. (√గుంజ్) పెనఁగులాడు.

(ప్రా.)

గుంట=కుంట.

(చిన్న గొయ్యి, గుంత.)

వ... గరువు నేలల గుంట లొనరించి ... మనుచ.
ర. ౬౦.

(చిన్న చెఱువు, అల్పతటాకము.)

గీ. కుంట గుంట యనంగఁ జేర్కొనఁగ వచ్చు,
నల్ప మైనతటాక మార్యాసమేత. ఆం. భా.
౧. ౧౬౨. ఆము. ర. ౨౩౬.

(కొండ)

గీ. ప్ర బలు సీతానివృత్తి కొండ్ర యన గుంటయ
నఁగ... ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.

(భూపరిమాణవిశేషము. శ. ర, ప్రా.)

జ: గుంటక, గుంటకలగర, గుంటకొవి, గుంటగరి
జేరు, గుంటచాళ్లు, గుంటమాలము, గుంటనక్క,
గుంటప్రొయ్యి, గుంటమరి, గుంటుపడు.

గుంటక. వి. (√గుంట-క. కుంటె) దున్ని విత్తులు
చల్లినవెనుక నేల సవర చేయుసాధనము. (చి. ని,
శ. ర, ప్రా.)

సీ. గుంటక నాఁగను గొట్టు నా... పరఁగుమగ్గు
షి, సాధనభేదముల్ ... ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.

గుంటకలగర. వి. (√ గుంట) భృంగరాజము 1.
ఆం. భా. ౨. ౬౯. (గుంటగలగర-శ. ర, చి. ని.)

గుంటకొవి. వి. (గుంట + కొవి) ఒకరకమపిరం
గి. (చి. ని-గుంటకొవ. ప్రా, శ. ర.)

గీ... గుంటకొవి, జబురుజంగి తుపాకి జజాయనం
గ, వెలయు నన్ని ప్రసారణాఖ్యలు మహేశ.
ఆం. భా. ౨. ౨౧౮.

గుంటగలిజే(లే)రు. వి. (గుంట+గలిజేరు) గుంట
కలగర, భృంగరాజము 1.

గీ. గుంటగలిజేరు కలగర గుంటకలగర యనఁ జె
న్నొండ నా భృంగరాజసంజ్ఞ. ఆం. భా. ౨. ౬౯.

సీ... గలిజేరు గుంటగల్జేరు. హంస. ర. ౧౦.

గుంటచోళ్లు. వి. బ. (గుంట+చాళ్లు) బాక్రి దా
విశేషము.

సీ... పుట్టచెండ్లువనబట్టె లాలంకులు గుడుగు
దుగుంచాలు గుంటచాళ్లు... గీ. ఆదిగా తె

వక్రీడ లాడి రచట, రామకృష్ణులు గోపదా
రకుల గూడి. వి. పు. ౭. ౨౦౨.

గుంటదూలము = పంటదూలము. (శ. ర.)

గుంటనక్క. వి. (గుంట + నక్క) చిన్న జాతి
క్క, కిఖి. (శ. ర.)

గుంటప్రాయి. వి. (గుంట + ప్రాయి.) గుంట త్ర
వ్వి యేర్పజచినప్రాయి. (శ. ర)

గుంటమారి. వి. (గుంట + మారి) దుర్మార్గుడు.

గీ. వాడు నానాటి కభివృద్ధి పజలఁ బెరిగి,
కాఁ కలను దేటి గడిమిపి గట్టిపాటి, రాలు
గాయతనాన బేరజపుదారి, నారితేటియు
బలుగుంటమారి యయ్యె. హంస. ౫. ౧౧౦.

గుంటలుపడు. ఆ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుంట}}$) పల్లమును,
లోతగు.

వ...వెన్నంటుకొనినయదరంబులు గుంటలుపడిన
కన్నులు...దశా. ౨. ౫౩.

గుంటి. వి. గ. చేనిభాగము. (శ. ర.) ౨. దున్నుట
మొదలగువాని కేర్పజచుకొన్న భూభాగము. (శ్రా,
శ. ర.)

గుంటిక్రోవి. వి. (గుండు + క్రోవి) ఒకవిధ మైనతు
పాకి.

వ...పిరంగులధింధిమ్ము... గుంటిక్రోవులడమ్ము
డుమ్ము...ప్ర బంధ. ౭౨౮.

గీ. క్రోవులను గుంటిక్రోవులఁ గోటమూఁక,యల
ముఖంబునఁ దొట్టినబలము నెల్ల, మంగలము
లోని పేలాలమాడ్కిఁ బేల్చె. రా.వి. ౫. ౨౨.

గుంటు. వి. ఒక జాతియాయుధము.

గుంటుకాడు = గుంటు అను నాయుధముకలవాడు.

సీ. ఎంచునుర్పుడు నేయు నేనిక కాని ముక్కొయ్య
లువడ శ్రేయుగుంటుకాని. కు. సం. ౧౧.
౬౧౦.

గుంతనము. సం. వి. ఆ. న. గ. కప్పట. ౨. పూ
యుట.

గుంతితము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. కప్పబడి
నది. ౨. పూయబడినది.

గుండ¹. వి. గ. గుడ్డ, బట్ట.

సీ. ఎండగట్టినకావిగుండలకెంజాయ చిగురుజొం
పంబులచెన్నుఁ బెంప. యమా. ౨. ౫౦. (శ.
ర. పా. 'అజగట్టినకావీచీరల' ముద్రి. పా.)

గుండ². (సం. గుండక) పాడి. (శ. ర, వా.)

జ: గుండాడు.

గుండ³. ప్ర. ద్రు. పంచమివిధ క్తి ప్రత్యయము.

గీ. కైకొనక సమిధలు లొంటికరణిఁ గోయు,
చుండె ఖండితతర్జనిగుండ నెత్తు, రెముక మొ
దలుగ లేదయ్యె నించు కైన, భూతియె వెడ
లె నార తపోవిభూతి. వరాహ. ౧౨. ౨౫.

ప్రగ్విణి. దండకారణ్యమధ్యంబుకాల్తోవలో,
గుండ నేఁ గవ్వపుంగొండకుం బోవ...ప్ర
బోధ. ౫. ౯౮.

గుండెగి. వి. సలిలకుక్కుటము, నీరుకోడి.

గీ. సలిలకుక్కుటనామంబు వెలయు నీరు, కోడి
యనఁ బుల్లగొర కన గుండెగి యన. ఆం.
భా. ౨. ౯౨.

గుండెడు. వి. (క. గుండ) బంటు, దానుడు.

సీ. బాసనీఁ డన బంటు పరవుడు గుండెడు
నాఁగ దాసాఖ్యలు గాఁగఁదనయ. ఆం. భా.
౨. ౨౮౮.

ఉ. గుండనికిం బసిండిపనిగో రడిబండకు వెండి
తాయెతుల్, లండికిఁ జేక డెంబు పదిలంబుగ
గుమైతకాని కందెలుక, బెండెము బాడుగో
లునకు భృత్యునకు నైడనూలు చాటుకో, దం
డున కుంగరాలు మొలత్రాడులు గుంటెనకాని
కియ్యగక. హంస. ౫. ౧౩౬.

సీ. ఆకతాయ వికారి యడిబండ గుండెడు మొం

డికటై గులాము మొప్పె గోపు. హంస. ౧. గుండకము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) మలిన మైనది. వి. అ. పుం. ౧. పాడి, గుండ. ౨. స్నేహపాత్రము, చమురుపాత్రము. ౩. అవ్యక్తమధురధ్వని. గుండక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకరాగము. సీ. గుజ్జరి మలహరి గుండక్రియ వరాళి దేవగాంధారియు... ప్రబంధ. ౯౫. గుండగొయ్యి. వి. దుష్టుడు. (శ. ర. - 'మూర్ఖుడు' అని ప్ర.) గుండము. వి. (సం. కుండం. త. కుంటం.) నివ్వలగుంట. ద్వి. ఈగుండములు సొచ్చియెలమి జుట్టియును, జాగిలిపడియుండు సర్పముల్ పెక్కు. రం. రా. యు. ౨౯౦ పా. ౨౦ పం. సీ. అనఱవ మండునెత్తినిచండ్రమల్లెలచోద్యంపు గుండాలు చొచ్చువారు. క్రీ. డా. ౧౪౨. ౨. (నద్యాదుల)లోతుభాగము. సీ. చామచన్నలతోడ సరివత్తు మని కోకములు దండిగుండాన మునిగెనేని, యతివమై దొరయుదు నని సువర్ణశలాక వహ్నిలోపలఁ జొచ్చి వచ్చెనేని... విక్ర. ౫. ౧౭౦. ఉ. గాములమేటి లోకములకన్న తమమ్ములమిత్తి యామినీ, భామ తొలంగుబావ నెకవాఁకల గుండము... కృ. శకుం. ౩. ౫౮. గుండము. సం. వి. అ. పుం. వాసన గలయొకవిధ మైనగడ్డి. గుండా. వి. ధీరుడు. (ప్రా. శ. ర.) గుండాడు. స. క్రీ. (గుండ + అడు) గుండగాఁ జేయు, పాడి చేయు. సీ. దుండగంబునఁ బూల గుండాడ వికలితవృత్తిఁ గల్పకవాటి వీటిఁబోయె. వరాహ. ౧౦. ౧౫.

గుండారోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాంపిల్యము, కాంపిల్యము కి. గుండారోచనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గుండారోచని. గుండా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 'జలొద్బాక', ఒకవిధ మైనగడ్డిదుబ్బు. గుండాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకవిధ మగుగడ్డి. గుండికము. సం. వి. అ. పుం. (వియ్యము మొదల గువాని) పిండి. గుండిగ. వి. (సం. కుండికా. త. కుండిగై.) వెడల్పు నోరు గలలోహపాత్రము. (శ. ర) గుండితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ) ౧. పాడిపేయఁ బడినిది, పిండిపేయఁబడినది. ౨. కప్పుఁబడినది. గుండీ. వి. (క. గుండ. త. గొండి) బొత్తము. (శ. ర.) గుండు. వి. ఔ. (సం. గండః. క. గుండు. త. కుండు.) ౧. గుండ్ర పురాయి; పెద్దతాయి. సీ. వర్తులశిలపేరు వఱలు గుండనఁగను ... అం. భా. ౨. ౨౯. గీ. కోవమున హలధరుఁ డొకగుండు నైవ. భాగ. ౧౦ ఉ. ౫౪౪. గీ. నల్ల నేనపుగుండులు నడచినట్లు. ఉ. హరి. ౪. ౨౬. గీ. అంటుకొనె నధ్వరాశ్వ మగ్గుంటిలోడ. కై. భా. ౪. ౭౬. పాండు. ౫. ౨౪౦. ౨. తూనికతాయి. (శ. ర.) ౩. పిరంగి తుపాకిలోనగువానిగుండు. వ... పాండ్ర భూపాలుండు యదువీరునగరంబు కలుకొంటు ... దంచనపుగుండం బడతైచియు ... ఉ. హరి. ౩. ౩౬. ౪. ఉండ, గోళకము. గీ... గుండన నుండ నా నమరు గోళ, కాళ్ళు... అం. భా. ౨. ౨౭౫.

౧. పర్వతము.

సీ. ఒంటిగా మడికానుగుంటిపై గూర్చుండి సం
జకంబాయ పెన్దడలు దాల్చి. నరస. ౨. ౧౨౯.
ఆచ్చ. రా. సుం. ౫౭.

౬. నగలలో నమచ్చెడుతాయి.

సీ. రెండుగుండముంగరలు మైజాటుచీరలు. శుక.
౨. ౩౩౨.

౭. మోటుకు కట్టుగుండు, కపిలెగుండు. (శ.ర.)

౮. లంగరు.

సీ. బెడిదంపు గాలిచే బెదరి యెత్తినచాప విడిచి
గుండ్లను డిగవిడుచుటయును. దశకు. ౧౦.
౬౩.

విగ. గుండ్ర నిది, వర్తలము. (చూ. గుండుసున్న,
గుండుబులుగు.)

జ: గుంటిక్రోవి, గుండుబులుగు, గుండుకొను,
గుండుగిలు, గుండుగుత్త, గుండుజల్ల, గుండుసు
న్న, గుండ్రాయి, గుండ్లుబెండ్లాడు.

గుండుబులుగు(గుల్లు). వి. (గుండు + పులుగు)

చక్రవాకపక్షి.

గీ. గుండుబుల్లులమదికుందు చెండుమందు, దోఁ
చె నెత్తమివిరివిందు... రా. వి. ౩. ౨౯.

గుండుబులుగులవేటకాడు = కోకారి, చంద్రు
డు.

(వెన్నెలవర్ణనము) వ... గుండుబులుగులవేట
కాడు కాముకసంకేతనికేతనగచ్చదిచ్చాన
తులవై వైచినపువ్వువలలచి మ్మన... బహు. ౩.
౫౯.

గుండుకొను. స. క్రి. (గుండు + కొను.) చుట్టుకొ
ను, ఆపరించు.

క. గుండుకొని చూచుమానిసి, తండముఁ దలగం
గఁ ద్రోచి తత్కరి నెన నా, చండాలుఁ బెచ్చి
భూజన, మండలి కభిషిక్తుఁ జేసె మంత్రులు
చూడక. వాసిష్ఠ. ౮. ౧౦౩.

గుండుగిలు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుండు}}$) చుట్టచుట్టుకొని
వడు.

వ... అయ్యుభయబలంబులుఁ దలపడునవ్వడు
కొండలపాటులం జదియవారును దరువుల
త్రేటుల ప్రాలువారును గండ్రెలంబులతాకు
న గుండుగిలువారును ... భా. రా. యు.
౧౮౩౨.

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ నిశాచరవల్లభుఁ
డార్చ సేనలుం, ప్రియమున నొక్క పెట్టనలి
ఁగెని నభంబు సెలంగ నార్చినక, భయమున
దండు గుండుగిలఁ బాటుడు నానమవర్తి యెం
తయక, రయమున నుద్భటారుణతురంగన
మూహరథాధిరూఢుఁడై. నిర్వ. ౫. ౫౮.

గుండుగుత్త. వి. (గుండు + గుత్త) సమస్తస్వాతం
త్ర్యములతో నిచ్చెడుగుత్త. (శ. ర)

గుండుజేల్ల. వి. (గుండు + జల్ల) పెద్దగంప. (శ.ర.)

గుండుములుపుగాడు. వి. పక్షివిశేషము. (ప్రా,
శ. ర.)

గుండుసున్న. వి. ($\sqrt{\text{గుండు}}$) గుండ్రనిసున్న.

(వ్యవ) వానికి లెక్కలలో గుండుసున్న పచ్చిన
ది = నాడు లెక్కలపరీక్షలో తప్పిపోయినాడు.

గుండె(డియ). వి. (త. కుండి. క. గుండిగ.) ౧. గుం
డెకాయ, హృదయము; మనస్సు.

గీ. అనిమిషులగుండెలో గాలమభిలలోక, నేత్ర
మున నాటి వేధించు నెరను ... రావణుడు
డిందె... ఉ. రా. ౧. ౧౮౯.

చ. కుజమున నున్న వానరుగుండియ దండియకం
బు నీకుఁ గా, భజబలసార యిచ్చు కొనిపోయె
ద నాయెద దీర మత్ప్రియా, రుజ కన... వేం.
పంచ. ౮. ౮౬. ఆం. భా. ౨. ౧౩౨.

సీ. ఎదిరించుకరి నైన బెదరించునూని నైన గండదం
పగఁ జాలుగుండెదిటము, ఇందు. ౧. ౧౫౨.

౨. ధైర్యము.

సీ. పాండుపుత్రులబహిష్టాంగంబు సుత్ర మశిలసమ
గ్రుఁ బాంచాలతనయఁ, గొనిపోవునంతటిగుం

దెగలై నె విమోహంధమానము దైనసైంధవు
నకు. భార. ఆర. ౬. ౧౯౭.

ఎన్ని గుండెలుకలవు: - ధైర్యము చాలదనిభావము.

గీ. అనిన గజగజ వణకుచు నయ్యరంగ, ధాము
కోవెల మున్ను తాతలతరంబు, నాటమండి
యు మాకుఁ గాణాచి గాడె, యెన్ని గుండెలు
గల వయ్య యింతపనికి. వి. ప్ర. ౫. ౧౭.

గుండెగూడఁ బెట్టు = మనసు ధృఢపఱచుకొను.

ఆ... వానియలుకకు నే నైన, గుండెగూడఁ బె
ట్టియుండ వెఱుకు. వి. ప్ర. ౧. ౧౫౭.

గుండెతల = పక్షము, తొమ్ము.

గీ. గుండెతల బిట్టు దన్ని నఁ గూలుయుటను. దశ
కు. ౬. ౧౪౩.

గుండెలుసీరగు = ధైర్యముచెడు.

క. చారులచే గాండీవి మహారథికులతోడ వచ్చె
నని విని గుండెలో నీ రై సైంధవతనయుఁడు,
పేరొలగముండి బిట్టు పిఱువడి వచ్చెన్. జై.
భా. ౮. ౧౫౬.

గుండెపట్టుకొను = ధైర్యము తెచ్చికొను.

ప. మహాత్మా విశోద ప్రవృత్తం బైనవాగ్వాదంబు
నకు నీదిగంబరునిమీఁద నింత తెగం బని లే
దని ప్రియంబు చెప్పినఁ గాపాలికుండు ప
ట్టెం బొఱులోపలఁ బెట్టిన జైనుండును గొం
త గుండెపట్టుకొని యోయి సోమసిద్ధాంతా
శాంతుండై వై భవదీయదర్శనంబున భోగమో
క్షంబులఁ గల తెఱం గెఱింగింపు మనిన... ప్ర
బోధ. ౩. ౪౦.

గుండెలుతీసినబంటు = భయస్థాన మగుగుండెలే లే
నివాఁడు, మహాధీరుఁడు. (వా)

నీగుండెలలో నిద్రపోయెదను: - నన్నెప్పుడును
మఱవకుండునట్లు నీకు భయంకరుడనుగా నుం
దును. (చూ. తేడు)

జ: గుండెకాయ, గుండెవగరు.

గుండెకాయ. వి. (గుండె + కాయ) కాయవరె
నుండుహృదయావయవము, కండన గాయ.

గీ... దొడ్డవారసమున గుండెకాయ, వసు బి
ట్టేయుటయును... భార. ద్రో. ౩. ౯౫.

ఆ. కపటపర్వకంఠమకంబున వెలిసిరి, గాని సత్యపు
రుషకారపరులు, గారు పాండుమరులు వార
ల నమ్మంగఁ, గాదు నేత గుండెకాయ యిదీన.
భార. శల్వ. ౨. ౩౯౭. వేం. పంచ. ౪. ౮౪.

గుండెవగరు. వి. (గుండె + వగరు) పసుపులకు ప
చ్చుక్కాసరొగవిశేషము.

క. కలియును వెంపలివేరును, నలియుంగా నులిది
ముక్కున న్యయు నేయక, బెలు చగుదగ్గున వ
గరును, దెలివిగ మత్తి గుండెవగరుఁ దీటుం బ
సికికె. గోవికి. ౧. (చి. ని.)

గుండ్ర¹. విణ. ('గుండ్రము' నకు అంత్యవర్ణము లో
పింపఁగా మిగిలిన రూపము. దీనికి వృత్తియందు
నిగాగమము వికల్పముగా వచ్చును.) వర్ణలము.
ఉదా: గుండ్రకడుపు, గుండ్రనికడుపు, గుండ్ర
మొగము, గుండ్రనిమొగము.

వి. బ. ౧. పిండి కొట్టి చెరుగఁగా వెఱుకునలిది
నఉండలు. (శ. ర)

౨. రసముమున్నగునవి తీయుటకై చెఱుకుమున్న
గువానిని నొక్కురాట్టు ముఱొలలు.

మ. ఇలకు నేవ్వొగు గఁ బండి తీరవనపుండ్రేకు
చ్చట ద్రీపుల, గలమై వ్రాల నరుఘనంబులెనఁ
గంగాఁ ద్రివ్వరాట్టుంపునం, ద్రలు నాఁ దే
నెకొలంకులం బొరలి పాఱ న్నిచ్చుపంకేయ
హం, బుల నాడెం దొలునంజఁ దేటిపలయం
బుల్తారఘంకారమున్. ఆము. ౪. ౧౫౭.

ద్వి. గొనకొన్న రాట్టుపుగుండ్రలకరణిఁ, బని
బూని ఘనకర్త పరతంత్రులగుచు, నరకంబు
లందు జన్మంబులయందు, దిగును నిట్లు వర్తి
లెడుజీవులకు. ద్వి. పరమ. ౧. ౨౪ పా. కు.
సం. ౧౧. ౭౩౭.

౩. భ్రమణము, తిరుగుట. (చి. ని - చూ. గుండ్రం
చు.)

గుండ్ర². వి. పృథ్వీశేషము. హంస. ర. ౯.

గుండ్ర³=గుండ్ర. వి. ఘాతకర్షణి, గ్రుడ్లగుబ
కూత. (చి. ని.)

గుండ్రలుకొలుపు=(గుడ్లగుబ) కూయ.

క. కాకంబులు వాపోయెడి, ఘాతకంబులు నగర
బగలు గుండ్రలుకొలిపె. భాగ. ౧. 3౪౨.

శ్లో...ఉలుకః కంపయన్తనః, ప్రత్యులుకశ్చ
కుహ్వనై ర్విశ్వం ద్రాక్షాన్యమిచ్చతః. సం.
భాగ. ౧. ౧౪. ౧౫.

గుండ్రతుంగ. వి. (గుండ్ర¹ + తుంగ.) ఒకవిధ
మగుతుంగ, ముస్తాభేదము. (ప్రా. శ. ర)

గుండ్రన. వి. ($\sqrt{\text{గుండ్ర}^1}$) వర్తులత. విణ. వర్తు
లము.

గుండ్రము. విణ. (సం. కుండలమ్) వర్తులము.

ఉదా: బొంగరము గుండ్రముగాఁ దిరుగును.

జ: గుండ్ర¹, గుండ్రతుంగ, గుండ్రన, గుండ్రం
చు.

గుండ్రాయి, గుండ్రా. వి. బౌ. (గుండు + రాయి)
౧. పెద్దరాయి.

క. గుండ్రాయాపుఁ గైకొని, తండ్రి పెక్కేడు
లిందుఁ దరలక యుంటికె. ఆచ్చ. రా. బాల.
౧౪౨.

౨. సన్నెకల్లు.

కా...గుండ్రా దాచినఁ బెండ్లి యేమిటికిఁ జ
క్కుకొ గప్తముప్పింపచా. మనుచ. ౫. ౧౭.

(చూ. మ. సనకల్ దాచినఁ బెండ్లి మానునొ
కొ...కాశీ. ౫. 3౧౧.)

౩. పాత్రరము. (శ. ర, ప్రా.)

గుండ్రించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుండ్ర}^1}$) ౧. తిరుగా
డు, తిరుగు; తిరుగబడు.

గీ. నీవు మఱి యింటిలోన గుండ్రించుచున్నఁగ
డుపు నిందునె దొరఁ జేరి గాన మడుగు. శుక.
౨. 3౭౧.

వ. ఇట్లు దాకి ... జంభాసురేంద్రుం గిట్టి ముట్టి
మూదలించిన నతనికవిదల కబ్బగింపక గుం
డ్రించి...కు. సం. ౧౨. ౮౪౫.

౨. కడుపులో త్రిప్ప.

ఆ. గుండె నన్నమందు గుండ్రించి వడిపోవు,
నంతఁ బాలు చక్క రందుఁ గలిపి, త్రాగి రెం
డునాళ్లు తగుపథ్యమున నుండ, మందు తెవుల
డంగు మనుజులకును. చికి. (చి. ని)

౩. త్రేచు.

ద్వి. తిని పులిపోతుపాందిక నన్ను రెక్క, గొనఁ
డింటిలోపల గుండ్రించుకొనుచు. ద్వి. పర
మ. క. 3౦౦ పా. (చి. ని. పా.)

జ: గుండ్రంపు.

గుండ్రంపు. వి. ($\sqrt{\text{గుండ్రించే}}$) గుండ్రించుట.
(శ. ర.)

గుండ్రకమ్మ. వి. నదీవిశేషము, ఒకయేలు.

వ...తీర్థయాత్రావరులకు సురతరువుకొమ్మ యగు
గుండ్రకమ్మము...కాశ. 3. ౧౮౨.

గుండ్లుబెండ్లాడు. స. క్రి. (గుండ్లు + బెండ్లు + ఆ
డు) చలింపజేయు, కదలించు.

ద్వి...వాయువు లొగి లోకపంక్తు, లన్నియు
గుండ్లుబెండ్లాడంగఁ బోయె. రం. రా. ఉ.
౧౦ పా. ౧౪ పం.

గుంత=గుంట. వి. (సం. గర్తః) ౧. చిన్నగోయి,
గుంట.

గీ. కార్తాసర్లు నెగళ్లును గవులు విడిచి, రరలి చెం
తల నూతిగుంతల వసించె, గెరలి వర్తిలునమ్మ
హగ్రీష్ణమునను. వేం. పంచ. ౧. 3౦౨.

ద్వి. అంత కంతకు దట్ట మై చెట్టు గుట్ట, గుంత మి
ట్టనుచు గల్గొన రాక యపుడు. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౨౧3౬ పం.

౨. పిటిడిమిఁదిగుంట, కూపకము. (శ. ర.)
విణ. పల్లమైనది, లోఁతైనది.

గీ. గుంతమోమును గుఱుకేలు మండకమపు, మిట్ట
పండ్లును...మార్క. ౫. ౧౪౧.

సీ. నక్షంబు గుంత యై పక్షంబు పరుస నై తెఱ
నోరఁ ద్రేవుడు తీగసాఁగ...కాశీ. ౬. ౪౧.

జ: గుంతపురువు.

గుంతపురువు. వి. (గుంత + పురువు) క్రిమివిశే
షము.

గీ. కుమ్మపురువు చిక్కుపురువు గుంతపురువు, ను
డిపురువు...ప్రబంధ. ౧౩౦.

గుందలము. సం. వి. అ. పుం. మద్దెలమ్రాత.

గుందాలము. సం=గుందాలము.

గుంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. నాగముపైగీ. ౨. ప్రేం
కణముగీ.

గుంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. కాకిచెఱుకు, ఒకవిధ
మైనతెల్లుగీ.

గుంద్రాలము. సం. వి. ఆ. పుం. చకోరపక్షి, పె
న్నెలపులఁగు.

గుంపించు¹. స. క్రి. (√ గుంపు - త. మంపమ్)
కుప్పవేయు.

క. ఘాకంబు లున్న గుహమను, వాకిటఁ గాష్టము
లుఁ దృణము వడిఁ గుంపింపక, వే కదిసి చిరం
జీవియు, దాకోని తనముక్కుకొఱవిఁ దగిలిం
చె వడిక. నా. పంచ. ౩. ౨౮౬. (శ. ర. పా.)

గుంపించు². స. క్రి. అతిక్రమించు. (శ. ర)

క. చంపిన జచ్చెద ననుచును, గంపింపక యోరి
ఁబలువ కతి నోవుల నక, గుంపించెను చావున
మం, దెంపరి యై పడరువాని తెఱఁగునఁ గుమ
తీ. భాగ. ౭. ౨౭౦.

గుంపు. వి. (సం. గుంపు. పా. గుంబో. క. గుంపు.

త. మంబు) ౧. సమూహము; ప్రోగు.

సీ. నిడువపెన్నెటిగుంపు జడగట్ట సగరుమున్నును
మండు తపసు గైకొనినచోటు. మునుచ. ౨. ౯.

మ...కూరగుంపు...ఆము. ౧. ౮౨.

సీ...పెనుగాలిగుంపు వీప. శుక. ౧. ౧౮౭.

దండకము...గుంపులై యింతులం గూడి యాభీ
రులాదేవతా సేతమకజాతర లేయ...పా.
౩. ౩౮.

చ. కరితురగాదిఘట్టనయు గాలియు నొంపకె
యొంటి యున్నయత్తురువు ననేకభూరుహ
వితానము గుం పులు పేర్చి బాధలం, బోర
యునె...భార. ఉద్యో. ౨. ౮౮.

౨. నూలు వడుకునపుడు నడుమ నడుమ వచ్చెడి
యుండ.

గీ. దివస మంత వితాపోయె నవుర రానె, గుంపు
వంపును లేకుండ గుండుపోగు, గాఁ బదాతీం
టితరమును గాఁగ నూలు, వడుకరే యంచు
నొండొరుల్ నుడివికొనుచు. శుక. ౨. ౪౧౮.
గుంపులుగట్టు=గుంపులగు.

వ...పట్టనంబునఁ గాఁపురంబున్నవారందఱుం
దక్కఁ దక్కినవా రందఱు గుంపులుగట్టి...
చనిరి. హర. ౨. ౨౭.

జ: గుంపించు¹, గుంపుకూడు, గుంపుగొను.

గుంపుగూడు. అ. క్రి. (గుంపు + కూడు) మల్లడి
గొను, గుంపుగాఁ జేరు.

గీ. గుంపుగూడె ననెడి పులు కొప్పుచుండు, మల్లడి
గొనె ననంగను మాతృభూత. ఆం. భా. ౩.
౧౦౩.

గుంపులుగూడు=గుంపులుగాఁ జేరు.

క. గుంపులుగూడికొని విచారంపఁగ కాండిల్లుఁ
డది యెఱిఁగి...నరాహ. ౧౦. ౩౪.

గుంపుగొను=గుంపుగూడు. (గుంపు + కొను)

సీ. రమణీయగతిఁ జకోరకుమారికలు గుంపుగొని
యాడువెన్నెలపప్పు లనఁగ. పె. శతం. ౨.
౧౮౩

(వృద్ధవేళ్య) గీ. గుంపుగొని చూచువారలఁ గొ
ట్టఁ బూను, వెఱఁగువడి యింటిబిడ్డల వెక్కి
రించు...శుక. ౩. ౭౯.

గుంపులుగొను=గుంపులు గాంచేరు.

క...కుంతితనయుం, డనిఁ డనివి సనకగుంపులు,
గొని యున్నెడ లరసెఁ గలయఁ గురునైనన్య
మునక. భార. విరా. ౫. ౧౭౭.

గుంపులుగుంపులుగొను = గుంపులు గుంపులు గాంచేరు.

ద్వి. గుంపులుగుంపులుగొని తన్ను మాత, సాం పే
డి రామునిమద్ది చెప్పమను. రం. రా. ఆ
యో. ౧౨౧ పా. ౨౯ పం.

గుంపెన¹. వి. ౧. గంతు.

(వేశ్యామాతృవర్ణన.) గీ. వెట్టి యన రాదు పైబడి
వెక్కిరించు, గామి డన రాదు మొగమున
గంటువెట్టుఁ, బెంకె యన రాదు వట్టిగుంపెన
లు వేయు. శుక. ౩. ౨౧.

ఉ. లంపులమరిదాన నిను లాఁచుక మాదిగవాఁ
డు గోయ వే, కొంపకుఁ బొమ్మటంచు మిఁగుఁ
గుర్లు జనింపఁగఁ బండ్లు గీఁటి మైఁ, గంపము
పుట్టఁ జేగుదియకట్టెను దిట్టుచుఁ గొట్టఁ బో
తు బల్లుంపెన నింటికై చనినఁ గుమ్మరి గాఁడి
ని గట్టెఁ గట్టినక. హంస. ౫. ౬౬.

౨. విజృంభణము. (శ. ర) ౩. పోటు, చెబ్బ.
సీ. బిబ్బోకవతిగబ్బిగుంపెనసాంపు గనును
రంబున దివ్యకవచ మొప్ప. శశాం. ౫. ౧౪.
(ప్రా. పా.)

గుంపెన². వి. ఒకానొకచెట్టు.

గీ. కలికియెలదేటికదుపుల కలికి యులికి, పెనలు
గొనియెడుచిన్ని గుంపెనల కేఁగి, మరల కాన
ట్టు మెట్టదామరలు చిదిమి, లోట నాడుచు
మెలఁకుక ప్పీటు మెఱసి. యయా. ౪. ౧౫.

గీ. పూగముల వన్యకుసుమపరాగ మెసఁగె, నిమ్మ
లందును లేతపూరెమ్మలమరె, ననలఁ బెనఁ
గొనెఁ జిన్ని గుంపెనలగుంపు, లభినవం బగు
నావసంతాగమమున. కవిజ. ౨. ౬.

గుంఫన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గుంఫనము.

గుంఫనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కూర్చుట. ౨. మాట

లు మొదలగువానిని చక్కఁగాఁ గూర్చుట.
(విధము—అనునర్థముతో 'గుంఫనము' అని యొ
క తెనుఁగుకవి ప్రయోగించినాఁడు.)

క. కుంభీనసములు వ్రేలిన, గుంఫనమునఁ గుంభి
మాస్త గురుతరధారా, రంఫమున రేయుఁ బగ
లుక, గుంఫద్రోణములువట్టి కురిసె న్వానర్.
కవిక. ౬. ౨౩.

గుంఫము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కూర్చు; మాటలకూ

ర్చు. ౨. బహుభాషణము. ౩. శృత్యువు.

గుంఫించు. సం. ఆ. క్రి. గుంఫిత మగు.

(చెదరకుండు)

మ. అమరాధీశసమర్చితంబు లగుల్లీరామకల్ప
ద్రుమ, ప్రసవంబుతో కనుగందనయ్యె విలస
త్పాటీరగోళోచనా, ఘృష్ణజాలేపనపంకితా
కలన మై గుంఫించె నారాయణా, స్త్రోతము
జ్ఞుంభణ భీమలింగమునకుడై లేయరాటాన్వ
మికిక. భీమ. ౪. ౧౪౬.

గుంఫితము. సం=గుంఫితము.

గుంబము=గుమ్మము. (శ. ర)

గుగ్గిలము. వి. (సం. గుగ్గళి. క. గుగ్గళి. త. మ. కుం
గిలియం) ౧. గుగ్గళువు, గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

సీ. గుగ్గిల మంచన గుగ్గళువు దనర్చు... ఆం. భా.
౨. ౪౫. హంస. ౪. ౧౧.

౨. గుగ్గళువృక్షపుబంక.

గీ. అగ్గి రవులించి యావాలు గుగ్గిలంబు, జీడిపుడు
కలు కానుగుచిదుగు లగరు. అచ్చ. రా. యు.
౪౩౮.

గుగ్గిర్లు. వి. బ. (క. గుగ్గరి.) అభ్యాషము, ఉడికిన
గిల్లుములు మొదలగునవి.

సీ...అలసందగుగ్గిర్లు కొడిచెడు ... బహు. ౫.
౧౬౩.

సీ. గుగ్గిల్లనంగను గుల్తాషములు మీఱు ... ఆం.
భా. ౨. ౨౫౩.

సా: ఇవి ఇనుపగుగ్గిలు కాని అనుపగుగ్గిలు కావు.
 గుగ్గలము. సం. వి. అ. పుం. గ. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.
 ౨. గుగ్గిలము. (వాచ)
 గుగ్గులుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుగ్గిలపువర్తకుఁ
 డు.
 గుగ్గులుపు. సం. వి. ఉ. పుం=గుగ్గులము.
 గుచ్చకణిశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధ మైనధా
 వ్యము.
 గుచ్చకము. సం=గుచ్చము.
 గుచ్చవర్తము. సం. వి. అ. పుం. తాటిచెట్టు.
 గుచ్చఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. కదలి, అరటి ౧.
 ౨. ద్రాక్ష ౧. ౩. అగ్నిదమని, వాఁకుడు ౧. ౪. కాక
 మాచి, కాచి ౧. ౫. నిమ్మచి ౧.
 గుచ్చఫలము. సం. వి. అ. పుం. గ. రీతాకరంజ
 ము, కుంకుడు ౧. ౨. కరకము, ఇందుగు ౧.
 గుచ్చము. సం. వి. అ. పుం. గ. పూలగుత్తి. ౨. మ
 యారపుచ్చము, నెమలిపురి. ౩. ముప్పదిరెండు
 పేటలు గలహారము. ౪. తృణాదిస్తంబము, వరి
 మొదలగునానిదుబ్బు. ౫. పాద. ౬. సమాహము.
 గుచ్ఛార్ధము. సం. వి. అ. పుం. పదియాఱుపేట
 లు గలహారము.
 గుజేగుంపు. వి. (√గుజేగుజే?) గ. అడావుడి.
 మ. భుజగర్వంబున నాశరుల్ సురలు సంభారా
 కిఁ ద్రచ్చు మహా, భుజగ్రామణిమస్త పుచ్చ
 ముల నార్చు బ్రీతి నందించునా, గుజగుంపుల్ల
 ననయ్యె నీ నెలపు మాకు జూపు మంచుక
 దమో, రజముల్ సత్త్వగుణంబుఁ బట్టి చలహా
 రక జూచుచందంబునక. ల. వి. గ. గంర.
 ౨. గుసగుస.
 సీ. రమ్మ మారునిగుడారమ్మమారు నిజమ్మ గుంపు
 చోటుల గుజగుంపు లేల. కువల. ౪. గంర ౨.
 గుజగుంపుపెట్టు=అల్లరిపెట్టు.

ద్వి. గొల్లయిల్లాండ్రను గుజగుంపు పెట్టు, పల్లవా
 గ్రణిఁ బుణ్యు వనుదేశతనయుఁ, బొడగం
 టివే...ద్వి. సిం. భాగ. ౨. ౩౮ పా.
 గుజేగుజే. వి. గ. గుసగుస.
 ద్వి...గుజగుజలకు నెల్ల గుతీ యైతి నింక, ననుబా
 టు వట్టిల్లె నాతులలోన, మొగ మెత్త నేర్దు
 నే...బస. పు. ౫. ౫౧ పం.
 ద్వి. ఇవి యేమి గుజగుజ లేకాంతములను, విదితం
 బుగా నాకు వినిపింపుఁ డనిన. ప్ర. భులిం. ౨.
 ౩౬ పా. ౧౦ పం.
 ౨. గజబిజి. (చూ. గుజగుజలాడు. ౨. అర్థము.)
 విణ. బాధితము. (చూ. గుజగుజయగు.)
 జ: గుజగుజయగు, గుజగుజ తేములు, గుజగుజలా
 డు, గుజగుజవోపు.
 గుజేగుజేయగు. అ. క్రి. (√గుజేగుజే) బాధవడు.
 గీ...గుజగుజ యైరి డస్సి, గొల్లఁబోయిరి...హర.
 ౩. ౧౦.
 క. గజము మదముడిగి తిరుగుచు, గుజగుజయై గీఁ
 కనెట్ట...భాగ. ౬. ౪౦౭.
 గుజేగుజేతే (రే)కులు. వి. బ. (√గుజేగుజే) బా
 కా క్రీడావిశేషము.
 సీ. గుజగుజ తేములు గుజైనగూళ్లుచు బొప్పలపెం
 డిండ్లు నమ్మనములు. దశా. ౮. ౮౧ హంస. ౫.
 ౧౫౫. భోజనతా. ౨. ౯.
 గుజేగుజేలాడు. అ. క్రి. (గుజగుజలు+అడు) గ.
 గుసగుసలాడు.
 గీ...సభవార లందఱు నంత నంత, నల్ల నల్లన గు
 జగుజలాడుచుండిరి...భార. విరా. ౨. ౧౪౬.
 చ. గుజగుజలాడ వారిఁ గనుఁగోనల బిట్టదలింది
 ...రాజ. చ. ౩. ౮౩.
 ౨. గజబిజిపడు, త్రొక్కులాడు.
 ద్వి. అతఁ డగన్యుని నల్లన గోఁకె, నాతఁడు జమ
 దగ్ని నదిమె హస్తమున, నీవిధి సుత్తరం రీక
 యొండొరల, నీవు నీ వని చూపి నిభిలస్సు

నులు, నుజగుజలాడ ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ.

౨౨౩ పం.

గుజ్జగుజ్జే(లు)వోవు, గుజ్జగుజ్జేలబోవు=నుజ
గుజ్జలబోవు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుజ్జగుజ్జే}}$) నుజగుజ్జలా
డు, రహస్యముగా చూటలాడు.

వ. అనుచుం గలదు లే దని పెక్కువిధంబులం దల
పోసి నుజగుజ్జలువోవు చుండుదురు...భార.

విరా. ౨. ౨౦౧. (చూ. ౨౦౦.)

క. నుజగుజ్జలువోవువారును, గజవిజివడువారు
...భాగ. ౮. ౫౩౪. (చూ. ౫౩౩.)

క. అని నుజగుజ్జవోవుచు ని, పుని దప్పక దమజ
లోకపాలునిలోడక, వినిసింప వలయు నని
వే, చని బాణునిక జేరి మ్రొక్కి నద్వినయము
నక. భాగ. ౧౦ ఉ. ౩౭౬.

వ...బోటికత్తియులు...తమలోన నుజగుజ్జలంబో
వు చుండిరి...నైష. ౩. ౧౨౫.

గుజ్జేరాతి=గుజ్జేరీ, గుజ్జేరాతి, గుజ్జేరి. వి. (సం.ఘా
ర్జర.) ౧. ఘార్జర దేశము, గుజ్జరి.

ద్వి. చిత్ర జజనకలక్ష్మీవివాహంబు, గుజరాతికం
పులగోడ లిఖింప. రం. రా. బాల. ౭౩ పా.
౧౭ పం. భాను. ౪. ౯౬.

౨. ఘార్జర దేశభాష.

గీ. అరవి పారిసి గుజరాతి యారె మచ్చ, తెనుఁ
గు కన్నోజి మొదలుగాఁ దెలిసి వ్రాయ, దారి
గన్నటివాడు...యయా. ౧. ౪౭.

౩. నాట్య భేదము.

సీ. నాట్య భేదంబులనామము ల్దనరు జక్కిణి గుజ
రాతి పేరణులనంగ. ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

సీ. కలికాయధునినిండుఁగొలుపులో గుజరాతి
మేలుకోపులఁ గొంత మెప్పు వడసి. ఉ. రా.
౪. ౧౭౫.

గుజ్జేరానువటయే=గుజ్జేరాయయే. స. క్రి. (హిం.

గుజరానా) ఇచ్చు, సమర్పించు.

గీ. గుడిగుడిఁగామపానవిఘ్నార్థమాన, చకితద్వగ
పాంసు హైదరుజంగుఁ గాంచి, నజరు గుజరా
నువటచె సొన్నాక దాని, జాలె మాతఁడుకూ
ర్పినిపాతు చేసి. రంగా. ౨. ౮౫.

గుజ్జేరాయయే=గుజ్జేరానువటయే.

మ...హైదరుజంగును...కని యాత్మ నివ్వెఱుం
గందుమక, హితముక చెల్పును నర్జిదాస్తు
గుజరాయంచె...రంగా. ౨. ౧౪౬.

గుజ్జేరీ=గుజ్జేరాతి.

(ఘార్జర దేశము)

రగడ. చెప్పఁ జూపఁగ రాదు ముక్కముకీమ వీ
గుజ్జేరీవాసులు. కుక. ౧. ౧౩౩. (శ.ర.పా.)

గుజ్జోటి. విణ. ధనవంతుఁడు. (శ. ర)

గుజ్జేరు=గజ్జేరు. వి. కేశము, చేసము. (శ.ర.)

గుజ్జేరాతి=గుజ్జేరాతి. (శ. ర)

గుజ్జేరి. వి. (క. గుజ్జరి) ౧. ఘార్జర దేశము. (రూ.
గుజ్జరీ. శ. ర.)

సీ. సరి లేనిమంచినుజ్జరి నేతపట్టుముఁ బట పైన
రాయంచగలులవటపు. ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.
చంద్రా. ౪. ౭౦.

౨. రంగులలో నొకటి.

రగడ. కంటికి గుజ్జరి ముపులు మొదలుగఁ, గలి
గినపలువన్నెలపుట్టంబులు. కవిక. ౩. ౧౯౫.

౩. (సంగీ) రాగ భేదము.

సీ. గుజ్జరి మలహరి గుండక్రియ వరాళి...ప్రబం
ధ. ౯౫. హంస. ౫. ౧౨౪.

(బ.) ధాన్యవికేషము.

వ...ఏడాదు మొలకలు గుజ్జరులు బిరుదులు...అ
ను నూటనాలుగువగలవైరుల చేరుదుబియ్యం
పునట్టిపసాదంబులు...ప్రబంధ. ౧౧౨.

జ: గుజ్జరివాడు.

గుజ్జేరివాడు. వి. ($\sqrt{\text{గుజ్జేరి}}$) ఘార్జర దేశముఁడు.

సీ...గుజ్జరివాఁడనఁ ఘోరముఁడగు. ఆం.భా.౨.
౧౦౩.

గుజ్జ. విగ. (సం. కుబ్జ. ప్రా. కుజ్జో. క. గుజ్జ.) ౧.
పాటివాఁడు, వామనుఁడు.

ఉ. బొజ్జగలయ్య యండ్రములభోగి మెతుం
గుఁబసిండిచాయబ, ల్లజ్జ ... గణనాథుఁడు
...నుడు. ౧. ౨.

గీ. గూనివాఁడును బిచ్చుకకుంటు గుజ్జ...భార.
ఆమ. ౫. ౧౦౪.

౨. చిక్కనిది.

సీ. గుజ్జగాఁ గాఁచినగోక్షీరపూరంబు జమిలి
మండెఁగలవైఁ జల్లిచల్లి. నైష. ౬. ౧౨౦.
(వెన్నెలపులుఁగులు) వ...ఇంచురసంబుల మించు
గుజ్జవెన్నెలల నంజుకొన ... ఘటికా. ౨
౧౪౬.

వి. ౧. పత్తరము, కోడెదూడ.

సీ. మంకినాఁ బరఁగుబ్రాహ్మణుఁడు ధనేచ్ఛమై
వర్తించు శిక్షింప వలయునట్టి, గుజ్జదోయిని జ
ట్టిగొని ప్రీతి లంకించెయిండ లంకియతోన
గండుమీటి. భార. శాం. ౪. ౪౦.

గీ. మేటిగుజ్జలఁ గట్టినపాటబండి, యెక్కి శ్రీఘం
బమండకు నేఁగె నెలమి. హరి. పూ. ౫.
౧౪౧.

౨. అను కగురసద్రవ్యము.

క...కోకల నైవేద్యములను గుజ్జల వన్య, నేకఫ
లభ్యత్యశర్కర, కాకాదులఁ గడిమిప్రనిజాత
రఁ జేసెన్. శ్రీరం. మా. ౬. ౧౦౩.

౩. క్రొవ్వు, వన.

వ...దాక్షాయణీనుతుపాట్ల గుజ్జలుక మట్టి...
కాశీ. ౨. ౯౫.

సీ. కోర కెవ్వఁడు పదాంగుప్తభాగంబున నుడు
రాజుపాట్ల గుజ్జలుక నూఁదె. కాశీ. ౩. ౩౨.

౪. కుబ్జదారువు, పాటికొయ్య.

సీ...గుజ్జ నాఁడనరుఁ గుబ్జ, దారువు...ఆం.భా.
౨. ౨౩౩.

ఉ.దా: గుంటకగుజ్జ, దూలపుగుజ్జ, బండిపజపు
గుజ్జ, మొ.

జ: గుజ్జఁడనము, గుజ్జనోగిరము, గుజ్జపాట్ల, గు
జ్జప్రాలు, గుజ్జమామిడి, గుజ్జవేల్పు, గుజ్జనగూడు.

గుజ్జఁడనము. వి. (గుజ్జ + తనము) కుబ్జత్యము.
(ప్రా)

గుజ్జనోగిరము. వి. (గుజ్జ + ఓగిరము) పులుసుగ
లిసినయన్నము. (ప్రా)

ద్వి. కుడుపున కియ్యెడ నుదగుద రేల, కుడికెడు
దెత్తునా గుజ్జనోగిరము బస. పు. ౩. ౪౨౬సం.

గుజ్జపాట్ల. వి. ($\sqrt{\text{గుజ్జ}}$) పాటికాయలు కామపా
ట్ల. (శ.ర.)

గుజ్జప్రాలు. వి. ($\sqrt{\text{గుజ్జ}}$) ఒకజాతివియ్యము.
(ప్రా)

గుజ్జమామిడి. వి. (గుజ్జ + మామిడి) పాటిరకము
మామిడి, రాజామ్రము శి.

సీ. గోరాజగమనుండు గుజ్జమామిడిపండు కుసు
మాస్త్రుహరుఁడు ముంగొంగువసిడి. పి. శకుం.
౪. ౪.

గుజ్జవేల్పు(లుపు). వి. (గుజ్జ + వేల్పు) విఘ్న
శ్వరుఁడు. భీమ. ౩. ౧౨౪. రామలిం. ౧.

గుజ్జనగూడు. వి. (గుజ్జ + ఎన + గూడు - శ.ర.)
౧. బాలిక లాడుకొ నెడిఒకయాట.

మ. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడునర్థిం
బొమ్మ పెండిండ్లు గుజ్జనగూ శ్లచ్చనగండ్లు
పింపిఁకులు కుచ్చిల్ గీరసంగింజ లో, మనసుం
టల్ కనుమూసిగంత నలుగంబాలాటలోనై
నభే, లనముల్ మీఱఁగ బోటతో నలరు బా
లారత్న మెల్లవృదుక్. కళా. ౬. ౨౦౨. హం
స. ౫. ౧౫౫.

౧. బాలికలు బొమ్మలు పెట్టి యాడుకొనునపుడు పండెడివంటకము.

సీ. పాంచాలకాశేలిపక్వాన్న నామంబు గుజ్జెన గూడనఁ గొఱలుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౫౭.

౬౫౬. చిటుదేంట కొనఁగ గుజ్జెనగూర్లు గొజ్జం గ. మనుచ. ౩. ౮౪.

సీ. గుజ్జెనగూర్లును గొమ రొప్ప వండించి చెలులకుఁ బెట్టించుఁ జెలువు మెఱసి. భాగ. ౧౦ పూ. ౧౬౮౦.

గుటక. వి. (ప్రా. ఘట్ట ఇ. క. గుటుకు = గుక్క) ౧. ఒకసారి నోటఁ బోసికొని మ్రింగెడునీళ్లు లో నగువానికొలది. (శ. ర.) ౨. ఒకసారిగా మ్రింగుట. (ప్రా.)

గుటకలువేయు = ఉవ్విళ్ళూరు; తమకించు.

(వ్యస.) ఆస్తిల పాయసము చూచి గుటకలు వేయుచున్నది.

వాడు ఆయురతిని చూచి గుటకలు వేయుచు న్నాడు.

గుటగుట. వి. (త. కుడుకుడు) ౧. వ్యాఘ్రము భల్లూకము వరాహము మొదలగునవి చేసెడుధ్వనివిశేషమున కనుకరణము.

సీ. ఒకవాసరమున దైవికతీర్థ మాడుచో గుటగుటమనుచు నాఁకొన్నకొలు, పులి తటంబునఁ ప్రేచసాదనుండి మానిపుంగవుమీఁద నుఱికిన...వరాహ. ౭. ౮౦.

గీ. ఉల్ల మగలంగ నయ్యుగ్రభల్లకంబు, గుటగుట యటంచు రొప్పి యుక్కుటిలుఁ గదిసి. శుక. ౧. ౪౦౦.

సీ. ఘనఘనాఘనసన్న హనకుహనాఘోషిఘోణా పుటీగుటగుటలతోడ...గీ. అవఘశించి...ధణంధణారవము రత్న, సానుగుహలఁ బ్రతిధ్వను లీన విజయ, పటహపటలంబు చఱపించి పటురయమున. వరాహ. ౩. ౨౬. యయా. ౨. ౮.

౨. అన్నము ఉడుకుట, నీళ్లు త్రాగుట లోనగు వానియందలి ధ్వనికి అనుకరణము. (శ. ర)

బ. పెద్దటికపుమాటలు. (శ. ర)

క. కటకట గురువులతోనే, గుటగుటలా నేను గోరుకోరిక విరగా, నటు నిటుఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచు, నటమటఁ జెఱగాయసుద్దు లాడెద వౌరా. శశాం. ౩. ౭౮.

వ...అటమటమున విద్య గొనుటయుం గాక గుటగుటలు గురువుతో నాయని...మనుచ. ౫. ౧౯.

సీ. గుట్టెటుంగు ది చేల గురులతో గుటగుటలొ దిగియక చనఁ గదే బిసరుహాక్షి. చంద్రా. ౬. ౧౩౫.

జ: గ్రుంగుటగుట.

గుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = గుటిక. (వాచ)

గుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉండ, మాత్ర; గుండ్ర నివదార్థము.

గుటికాంజనము. సం. వి. ఆ. న. ఒకవిధ మగుకాటుక. (వాచ)

గుటుకు(క్కు). వి. మ్రింగుట త్రాగుటయుం దగు ధ్వని కనుకరణము. (దీనిఆప్రేక్షితరూపములు - గుటుకుగుటుకు, గుటుగుటుకు.)

క...విషము...మృదుఁడు గుటుకున మ్రింగె. హర. ౬. ౬౯.

సీ. దారుణాఖండమార్తాండమండలము సుస్పాంగి గుటుక్కున మ్రింగవచ్చు. నరస. ౫. ౧౩౦.

చ. ఇబక్రిత మెన్నితోయముల నిందుముఘ్నముఖి శేషమద్యము, గుటుకునఁ గ్రోల...ప్రబోధ. ౩. ౫౬.

గీ. గుటుకుమనకుండ బ్రహ్మాండకోటి మ్రింగి. దశా. ౧. ౨౮౯.

సీ. దిగిచన్నఁగవఁ గేలఁ బీడించి కబళించి గ్రుక్కగ్రుక్కకు గుటుగుటుకుమనుచు...మేనిలో సత్త్వమెల్లఁ. గీ. ద్రావె...భాగ. ౧౦ పూ. ౨౨౫.

జ: గుటుక్కను.

గుటుక్కను, గుటుక్కుమను. అ. క్రి. (గుటుక్కు + అను) చచ్చు. (ప్రా. శ. ర.)

(వ్యవ) వైద్యుడు వచ్చులోపలనే రోగి గుటుక్కుమన్నాడు.

గుట్ట¹. వి. (సం. గోత్ర: ప్రా. కోడో. క. గుట్ట.)
౧. పర్యతము.

సీ. పలిమెట్టు నామఁ గావలిపట్టు దేవర సామి
గుట్టకు నేను సామి నొడయ. చంద్రా. ౨.
రగ. ఆం. భా. ౨. ౨౭.

౨. ఉపలరాశి, తాతిగుట్ట. (చిన్నకొండ. శ.ర.)
(ఆశ్వపర్ణము.) ఉ...దువా, శించిన గట్టు గుట్ట
నక లెక్కను మిక్కిలి దవ్వు పాటుచుకొ,
మించినవారువంబులు...యయా. ౧. ౨౨.

వ...నలునిం బిలిచి నీవు వానరవీరులు తెచ్చి
యందిచ్చుగట్టుగుట్టలం గట్టకట్టిన వనధి క
ట్టువడు ... రామా. ౭. ౧౨౨. ఆం. భా. ౩.
౫౩.

౩. రాశి, ప్రోగు.

సీ. కొట్టివైచినతల యట్టలై కాటుకకొండలదండి
ని మెండు నూప. దశా. ౬. ౧౩౭.

సీ. చెడిపెను మృదుశయ్యఁ జేర్చిన విడిచి బల్లెం
టగుట్టలఁ బవ్వలింపఁ జాచు. రామలిం. ౩౪.

గుట్ట². విణ. అఘపవాడు, భీరువు.

గీ. ఉపలరాశియు నఘపవాఁ డొప్పుచుండు, గు
ట్టయని పల్కఁగ...ఆం. భా. ౩. ౫౩. (ప్రా
తప్రతి.)

గుట్టు. వి. (సం. గూఢమ్. క.తు. త. గుట్టు.) ౧. మ
ర్తము, రహస్యము.

క. ఏమో యని యుంటిమి ను,త్రామునిగు ట్టెల్ల
దెలిసె...దశా. ౭. ౬౦.

౨. ధైర్యము.

ఉ. వీడ దొఱంగి యాహరివిరించిముఖుల్ భ

మ నొంది గుట్టు పో, నాడరొ పంచసాయక
శరాహతిపాల్పడి పువ్వుబాష్పలక, నాడ
రొ...రాజ. చ. ౩. ౭౩.

౩. మోసము, వంచన.

ఉత్సాహ. గుట్టుతోడ నిట్లాసంగఁ గ్రోలి యేను
నన్నుతో, గుట్టు పాటి యుండునంతఁ గ్రంథ
మెట్టనెత్తపుం, జట్టుమీఁదఁ బ్రొద్దు చేరె...
యయా. ౩. ౧౨౩. (చూ. ౧౨౨.)

గుట్టిచ్చు=మర్తము తెలియనిచ్చు.

వ... గుట్టిక నలంగియు నత్తమామలచిత్తంబువ
చ్చునట్లు భక్తికృత్తులు మెఱసి పాటులంబడు
మఱందలిసొందర్యంబు... పాండు. ౩. ౨౪.

గుట్టుచెడు=ధైర్యముచెడు.

వ. ఇట్టితెఱంగునం బిట్టు వడి గుట్టుచెడి గట్టువ
డిం జేరుటకై యగడితం బడి మునింగి దరిం జే
రి...రా. వి. ౫. ౩౨.

గుట్టుపట్టు=చూడయము, గుండె.

ఉ. బాలవిరాళి నిట్లు సుమబాణశరాళికిఁ జం
ద్రచంద్రికా, పాళికి నన్ను గాలికిని భావజ
తేజివయాళికిఁ రవో, ద్వేలమదాళికిఁ బ్ర
సవదీప్తవనీటుతుమాళికి న్నదా, లోలత గుట్టు
పట్టగల లోగి వచింపుచు నార్చిఁ జెందఁ
గక. ఉ. హరిశ్చ. ర. ర.ర.

జ: గుట్టుకీడు, గుట్టుసాకిరి.

గుట్టుకీడు. వి. (గుట్టు + కీడు) గూఢశత్రువు.

చ. పలుకులు వేయు నేమిటికిఁ బార్థివుఁ డాత్మ
భుజాభృతక్షమా, తలమున గుట్టుకీడుబహుధా
యరయించి యడంచి ... ఆము. ర. ౨౫౦.
(ప్రా. పా-‘గుట్టుచేడు’ శ. ర, వ్రాతప్రతి.
‘కుట్టుపేడు’ వావిళ్ల. పా-‘కుట్టుతేలు’? చూ.)

గుట్టుసాకిరి. విణ. (గుట్టు + సాకిరి) వాదితనవ్యవ
హారము గెల్పుటకొఱకు రక్షింపఁగా వచ్చి డాఁ
గియుండి ప్రతివాదియొక్కమాట లన్నియుఁ జ
క్కఁగా విన్న సాక్షి. (శ. ర)

గుడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. సులిక, ఉండ. ౨. జెము
దు. ౩. ద్రాక్ష. ౪. చుత్తి. ౫. తర్జన్యంగుష్ఠా
గ్రసంయోగవలయును, చూపుదు వ్రేలికొనయు
బొట్టన వ్రేలికొనయు దగ్గఱగా పట్టుగా వలయా
కారముగ నేర్చుదుమధ్య ప్రదేశము. (చూ. గుడా
శేషుడు.)

గుడకము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సులిక, ఉండ. ౨.
గ్రాసము, కబళము. న. బెల్లము; బెల్లముతోఁ జే
సినమందు.

గుడగుడ. వి. ఉడుకుటయం దగుస్వనికి అనుకరణ
ము.

క. గుడగుడ నుడికెడునుదకము. ద్వా. ౮. ౧౮౮.

గుడతృణము. సం. వి. ఆ. న. చెఱుకు.

గుడత్వక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. లపంగపుపట్ట. (వా
చ)

గుడత్వచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గుడత్వక్కు.

గుడత్వచము. సం. వి. ఆ. న = గుడత్వక్కు. (కల్ప)

గుడదారుపు. సం. వి. ఉ. పుం. న. చెఱుకు. (త్రి.
సి.)

గుడపిష్టము. సం. వి. ఆ. న. గ. చలిమిడి, బెల్లము
కలిపినపిండి. ౨. బెల్లపుపాకములో పిండి కలిపి
చేయునొకపంటకము. ౩. బెల్లపుపాడి.

గుడపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం. మహాకము, ఇచ్చి.

గుడఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. పీలుపుక్షము.

గుడము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. బెల్లము. ౨. నవశము,
పాగడ. ౩. ఏనుగుకవచము. ౪. గ్రాసము, కబ
ళము. ౫. అచ్చనగాయ, గోళము. (కే. సి. వై. సి.)

గుడలము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. బెల్లముతోఁ జేసి
నది. వి. ఆ. న. బెల్లపుసారాయి.

గుడశర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కండవక్కర, పటి
క బెల్లము.

గుడాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కంద్ర, అలసత. ౨.
నిద్ర.

గుడాకు. వి. వి. (గుడము + ఆకు - త. కుడుకుడా)

బెల్లముతో మర్దించినపాగాకు. (శ. ర. ప్ర.)

చ. గుడిగుడి ద్రాగ బంగిజడఁ గూర్చినచిల్లుగుడా
కుముద్ద... పార్వ. ౨. ౯౮.

గుడాకేళుడు. సం. వి. ఆ. పుం—గుడాకా = అల
సత్వమును. ఈశుడు = కాసించువాడు. అనఁ
గా సోమరితనమును అణచువాడు; గుడా =
తర్జన్యంగుష్ఠాగ్రసంయోగవలయపరిమితిగల. శే
షుడు = పట్టుగలవాడు; గుడా = జెముడువలె
మిక్కుటముగాఁ బెరిగిన. శేషుడు = పట్టు గల
వాడు—గ. అర్జునుడు. ౨. శివుడు.

గుడారము = గుడారు, గూడారము, గూడారు. వి.

(క. గుడార.) గ. పటపటీరము, బట్టతో నేర్పఱ
చినయిల్లు, డేరా.

మ... దంష్ట్రాంకురా, గ్రమునక ధారణి యొంటి
కంబముగుడారం బై తగక ద్వాదశా, ర్యమ
తేజోహతిఁ గండ కొప్పెనఁ గుమాయాదంష్ట్ర
ని న్నెన్నెడక. చంద్ర. ౧. ౭౬.

చ. ... నాల్గవంకల గుడారము లెత్తిరి జీనిపట్టు
ప, గ్గములు బిగించి... వాల్మీకి. ౩. ౯౬.

సీ. కొఱలు గుడారము గూడారము గుడారు గూ
డారనఁగను నాల్గు పటగేహ, నామధేయం
బులు... ఆం. భా. ౨. ౨౫౯.

౨. గుడారమువలె నుండుచెవిభాగము, శ్రవణైక
దేశము.

సీ. శ్రవణైక దేశ మాచ్ఛాదనగేహంబు మీఱుచు
నుండు గుడార మనఁగ. ఆం. భా. ౩. ౫౪.

గుడారు = గుడారము. వి. వస్త్రగృహము, డేరా.

క... అరిదిపనులపట్టుగుడారుల్... శుక. ౧. ౧౦౦.
మ... పురిచెంతలక వెలిగుడా ర్యేయంగఁ బం
చక వెనక. కృష్ణ. ౨. ౧౪౬.

చ. గడలు గుడార్లు పగ్గములు కత్తులబోనులు గడ్డ
పాములు, పడి గొని మేటిదొమ్మలు వచ్చి
రి బిల్లమహిమపాలికి. చెన్న. ౨. ౨౦౯.

గుడి. వి. (క. గుడి) ౧. దేవాలయము; వర్తల దేవా
లయము.

క. దేవాలయహ్వయములు, కోవెల యన దేవ
శంబు గుడి నా వెలయు. ఆం. సం. దేవ. ౨౬.

గీ. కుప్పలను దిప్పలను వాళ్ల గుళ్ల మాళ్ల, దిరిగి
యాహార మందక సారిగి యరిగి. హంస. ౧.
౧౦౯.

క. మృదునకు మ్రొక్కగఁ బోయిన, గుడి మీఁ
దం బడినయట్లు... సుద. ౨. ౨౦.

సీ... దేవశంబు నా దేవాలయాఖ్యయై తేజరిల్లు,
గుడి కోవెల యనంగ నడచు వర్తలదీర్ఘ దేవా
లయములు... ఆం. భా. ౨. ౧౬.

౨. గుండ్రముగా నుండుగీత, గిటి.

గీ. పరిఖ గుడి వోలెఁ దనచుట్టుఁ దిరిగియుండఁ, బ
రుల కేరికి గ్రహణగోచరము గాక, విషధ
రాధీశభాషితవిషమభావ్య, ఫక్కికయుఁబో
లె నొప్పె నబ్బట్టనంబు. నైష. ౨. ౩౮.

సీ. సపరివేషం బైనచంద్రబింబమువోలె గుడి వ్రా
సి జానకి నిడినచోటు. సారంగ. ౧. ౧౦౯.

౩. పరివేషము.

సీ. పరివేషనామంబు భాసిల్లుచుండును గుడి య
నఁ బరిపి నా గుడును నాఁగ. ఆం. భా. ౧.
౮౨.

౪. ఇకారచ్చిము.

క. చెరులు తలకట్టు లాచార, పులు నైత్యోత్సవము
లు మిత్రములు గుడిగవయు, సుశిగవయు
నెత్తయుగమును, జెలు వగుచుట్టయు ద్వివి
ధశృంగౌత్సవము. అప్ప. ౩. ౪౫.

౫. ఒకవిధ మైనగుడారము.

సీ. గుళ్లు మండియలును గూడారములును బందిళ్లు
ను గలయ నెత్తించువారు. కు. సం. ౧౧. ౬౦౦.

మ. ఒడఁబా టించుక లేక నీమనసులో నుత్పల్లవ
వ్రాక్షి యీ, యెడ నేకాదశ మాన కున్న నుతు
నికా హింసింపుమా యంచు మా, కడనే యుం
డి వినంగ రానిపలుకుక వ్రాపాలకు బబ్బు
టక, గుడి నుండే గుడివ్రాళ్లు గోయుటయు
నాకుం జూడ నీచందము. రుక్మా. ౫. ౧౧౯.

౬. ఆడుగుటి. (చూ. గుడిము ద్ర వేసికొను.)

(బ) బాలక్రీడావిశేషము.

గీ. గుళ్లు దాఁగిలిప్తుచ్చులు గోడిపట్టెలు... వి. పు.
౭. ౨౦౨.

సా: ఇంటికంటె గుడి వదిలము.

గుడిమ్రొంగువానికి తల్పు లప్పడములు: - పెద్దపని
చేయువానికి చిన్న పని చేయుట సులభము.

మ. పడఁతీ తల్లిని దండ్రుఁ జంపుట తృకప్రాయం
బు తోఁబుట్టులక, మడియం జూచుట లెక్క
గా దనిన జన్మజ్ఞాతికీటంబులక, గడపం
బూసుట నాకు దొడ్డె గుడిమ్రొంగేవానికింద
ల్పుల, పప్పడము. ప్రబోధ. ౨. ౬౩.

ఇట్లే: - గుడిమ్రొంగువానికి నంది పిండివడియము.
గుడిమ్రొంగువానికి లింగము ఊర్పిండివడెను.

గీ. ఎందు గుడిమ్రొంగువానికి నంది పిండి, వడియ
మనుప లెఱుంగ వే పుడమిలోనవిక్ర. ౨.
౨౩౯.

గీ... యవనులు మిమ్ము నిట్లడలఁజేయ, నట్టివాం
డ్రకు ద్విజు లెంత యాఁగద గుడిమ్రొంగ
వానికి లింగ మూర్పిండివడెను. సిం. నార.
౩౬.

గుడి(కి)ముద్ర వేసికొను = బ్రహ్మచారిణిగా నుం
డు.

చ. జననము నందినం బురుషజన్మము కావలెఁ గా
క యాడుదై, నను గుడిముద్ర వైచికోనినంద
గు... శుక. ౨. ౫౦౬.

ఆ. గుడికిముద్ర వేసికొని కులమున వన్నె, నాసి
గాంచి చూటవాసిఁ బెరిగి, సానిమనుషులందు

బాణ వై మగనాలి, పాటు కోర్చి తెట్లు పద్దన
యన. ప్రబంధ. ౬౫౪.

జ: గుడికట్టు, గుడికొను, గుడిగుడి, గుడిచుట్టు,
గుడిజెల్ల, గుడితిరుగుకొను, గుడిపడు, గుడిసాని.

గుడిక. సం = గుడిక.

గుడికట్టు. వి. (గుడి + కట్టు) గ్రామమునాలుగుది
క్కుల యెల్లలయేర్పాటు. (శ. ర.)

గీ. సరవి గుడికట్టు గాఁ జెంగ వెరచు వ్రాసి, యంత
కము లేసి పులవర్గ లాముకట్టు, దీర్చి... హం
స. ర. ౨౯.

గుడికొను. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుడి-త. గుడికోళ}}$) ౧.
వ్యాపించు, క్రమ్ము.

క. వడముడి శల్యుని ... పడవై చినయెడ నొడ
లం, గుడికొనుదు మ్రతఁడు తుడుమకొనుచుం
జనియె. పాంచాతీ. ౨. ౬౮.

౨. గుండ్రముగాఁ దిరుగు.

సీ... గుడికొంచు గిజ్జన నడచునుడులు. ఉ. హరి
శ్చ. ౨. ౧౨౬.

౩. ఉబుకు, పైకిపచ్చు.

క. అడలుచుఁ బెదవులు తడుపుచు, గుడికొనుక
న్నీరు స్రుక్కుకొనుచు... సారంగ. ౩.
౧౬౪.

౪. అతిశయించు.

చ... నారచీరలుం, గొడుములు దాను గట్టుకొని
కూరలఁ గాయల తుత్తు మాపుచు, గుడికొ
నునంత రేపగలుఁ గుంచుచు నెంత నలంగి
యున్నదో, యడవులలోన నీత... ఉ. రా.
౮. ౭౨.

గుడిగి. వి. (క. గుడిగి) మోకాలివఱకు తొడిగి
నువస్త్రకవచము. (శ. ర.)

గుడిగుడి. విణ. ($\sqrt{\text{గుడి}}$) ఉబుకునది, పొరలి పొర
లిపచ్చునది. ('అల్పము' అని శ. ర)

ద్వి. గుడిగుడికన్నీరు స్రుక్కుచు నొండు, నుడువ

నాలుక రాక నులివేడియూర్పు, లందంద ని
గుడ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౭ పం.

ద్వి. గుడిగుడికన్నీళ్లు స్రుక్కుచుఁ గాంత, నడి లే
చి యాతలపరుల నొప్పించి, మో మెత్తి బిట్టే
డ్వ... ద్వి. శ. సా. ౨. ౭౬ పా. ౨౦ పం.

గుడిగుడి. వి. చుక్కాగొట్టుము.

సీ. ఎలమిలో సోమయాజుల పెద్దజూరీలు గుడిగుడి
లుగఁ జేసికొనెడివారు. సిం. నార. ౨౦.

గుడిచుట్టు. వి. (గుడి + చుట్టు) పరివేషము, మార్గ
చంద్రులచుట్టు నేర్పడుమండలము. (ప్రా. శ. ర)
అ. క్రి. ౧. (గుట్టుము) మండలాకారముగాఁ ది
రుగు, వేడెము తిరుగు. (ప్రా.) ౨. మండలాకార
ముగాఁ దిరుగు.

మత్తకోకిల. చూడ నీజగ మంతయువెనఁ జాట్టి
పట్టుక లీల నే, జోడు లేక రయంబున గుడి
చుట్టునట్టిస్వతంత్రత, గూడి యుండినకా
లచక్రముఁ గోరి చూడనివాని కే, బాడఁ గ
ల్లును గర్వనంగతిఁ జారుమోక్షపదం బిల. భాగ.
౬. ౨౩౬.

శ్లో. కాలచక్రం భ్రమతీక్షణం దృఢం నిష్కర్ష
యజ్జగత్, స్వతంత్రమబుధస్యేహ కిమనర్త
రభిర్భవేత్. సం. భాగ. ౬. ౫. ౧౯.

గుడిజెల్ల. వి. (గుడి + జెల్ల.) మత్స్యవిశేషము. (ప్రా,
శ. ర.)

గుడిదిరుగుకొను. అ. క్రి. (గుడి + తిరుగు + కొ
ను-స్వార్థమున.) గుండ్రముగాఁ దిరుగు.

క. అష్టాధవార్ధములఁ బెను, దుమ్ము పొదుగు రథము
దిరుగఁ దొడఁగఁ దడవుగా, బొప్పురము తిరు
గునురవడిఁ, గుమ్మరిసారె గుడిదిరుగుకొనెడు
విధమున. జై. భా. ౫. ౩౫.

గుడివడు. అ. క్రి. (గుడి + వడు.) గుండ్రముగు.

ద్వి. ఎడమక మురుడు సౌమేధువులే పఱచ, గు
డివడు ... కోదండ మునఁగ, నలరువిల్లుని

మామయగుచందమామ, కళలతోఁ బూర్వ
నగంబుపై నిలిచె. ఆ. మ. క. ౨. ౮౮ పా.
౧౨ పం.

గుడిసాని. వి. (గుడి + సాని) దేవదాసి, దేవాలయ
ములో ఆటపాటలు జరుపుబోగముది.

ప. ... పట్టిళ్ళర దేవరగుడిసానిబాసమవ్వుకు...
దా. కా. ర. ౧౧౩౦.

గుడిసె¹. వి. ఒకవిత్తు చింతపండు. (శ. ర.)
సీ. చింత యనంగను జించ యాఁ దత్పల్లె కాంశం
బు గుడిసె యంచనగ వెలయు. ఆం. భా.
౨. ౪౭.

గుడిసె². వి. (సం. కుటీరః. క. గుడిసిలు. త. కుడిసై.)
కుటీరము, స్తంభములు గోడలు వెనుపట్టెయు లే
కుండ తృణాదులతో నేర్పరిచినచిన్నయిల్లు.
గీ. అనుడు వాడు శుశ్రూషకుడై పసింఁచె, గుడి
సె యొక దెసఁ గావించుకొని ముదమున. భా
ర. ఆను. ౧. ౨౭౬.

క. కులశీలమానుషాదులు, గలనరులకుఁ గాక కీర్తి
కప్పున కేలా, కలు కేల చాచగుడిసెకు ...
కవిచా. శ. ౩౮.

క. నీ వపుడు వీఁడు వాఁడని, భావింపక గుడిసె
వైచి పరులం బొందఁ. శుక. ౨. ౪౬. ఆం.
భా. ౨. ౧౪. హరి. పూ. ౬. ౨౫.

జ: గుడిసెవేటుది.

గుడిసె³. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. గున్నంగి కనకాక్షి గుడిసె...ఆ. అది యైనప
క్షు లతఁడు దీర్చు. హంస. ౩. ౧౨.

గుడిసెవేటుది, గుడిసెవేటు. వి. ($\sqrt{\text{గుడిసె}^2}$)
కులట.

సీ. గుడిసెవేటుది యన నడరుఁ గువేశ్యాఖ్య...
ఆం. భా. ౨. ౧౧౭.

సీ. పట్టపురాజు చేపట్టి యుంచంగానె గుడిసెవే
టుకు బారిగుణము రాదు. వేణు. ౭.

గుడుక్కు = గుటుక్కు. వి. మ్రింగుటయం దగు ఆ
నుకరణము. (ఆప్రేడితమందు 'గుడుగుడుక్కు')
ద్వి. ఉడుగక నెడలునిట్టూర్పులతోడ, గుడుగు
డుక్కున మ్రింగు స్రక్కిళ్లతోడ. ద్వి. నల్.
౫. ౧౦౧ పం.

గుడుగుడు. వి. (క. గుడుగుడు. త. గుడుగుడుపై)
౧. నడచుటయం దగుననుకరణము.
క. అడుగులు పుడమిని వడి నిడి, గుడుగుడు మని
నడచి కొట్టుకొని...పార్వ. ౪. ౧౨౩.
౨. పరుగెత్తుటయం దగుననుకరణము.
ఉదా: గుడుగుడు మని పరుగెత్తుకొని వచ్చెను.
(శ. ర, చౌ.)

గుడుగుడుగుంచేము. వి. బాల్యక్రీడావిశేషము.
సీ. గొప్పపిఱుందు వ్రేఁగునఁ దడఁబడునడక గు
డుగుడుగుంచ మింపడర నాడ. నీలా. ౧.
౮౫.

ప ... గుడుగుడుగుంచంబు నోమనగుంటు ...
భోజనతా. ౨. ౯.

సీ...కన్నులకచ్చి గుడుగుడుగుంచాలు కుంఠెవ
గిటి...గీ... అకట యగచాట్లపోతనై యా
డుకొనుచు...హంస. ౩. ౧౪౬. వి. పు. ౭.
౨౦౨.

గుడుగురావిలము. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. కార్కోడిగుములక్రొక్కారంపునందడి గుడు
గురావిలములబెడఁగుసారము. చంద్రా. ౨
౮౧. (శ. ర. పా)

గుడువ. వి. ముద్గరము, గుడియ.

గీ. గుడె గుడియ దుడ్డు గునుపము గుడువ యనఁగ,
ముద్గరము...ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

గుడును. వి. (క. గుడును. త. కుండు.) గుండ్ర
ము, పర్తులము.

సీ. గుడు సైనపూరింటఁ గూడి కమ్మనితూపు కటకాముఖపుఁ గేలఁ గరము మెఱయ. నైష. 2. రం.

మ. వడిఁ దూణియున నమ్మ గైకొనుట తీవ్రస్థూర్తి సంధించు టే, గృహ లీలం దెగ వాపు టే యుట మదిం భావింపఁగా రాక విల్, గుడు సై యండుటయుం బ్రచండగతి రక్షోపక్షముల్ ప్రయ్యచ, పృథు వా రొక్కటఁ గూలుమ్రోతయు నభోభూభాగముల్ గప్పుఁ గన్. భా. రా. ఆర. ౧. ౨౦౯.

వి. ౧. పరివేషము.

సీ. పరివేషనామంబు భాసిల్లుచుండును గుడి యనఁబరిది నా గుడును నాఁగ. ఆం. భా. ౧. ౮౨.

౨. (=గుడిసె²) కుటీరము.

సీ...గుడిసె నా గుడును నా నీరెండు వెలయుఁ గుటీరమునను. ఆం. భా. ౨. ౧౪.

౩. గుడి, ఇకారచ్చిము.

గీ. గుడునుపైఁ గ్రియనడుమ నాగుడును వచ్చి, భిన్నయతి యగు రానివోఁ దెఱయతి యగు, నెదను లచ్చిని హరి ధరియించె ననఁగ, రిపుల నెల్లను బోర హరించె ననఁగ. అచ్చ. ౩. ౮౦.

జ: గుడును కైదువజోదు, గుడునుకొండ, గుడునువడు, గుడునువాలు.

గుడునుకై దువజోదు. వి. (గుడును + కైదువ + జోదు) విష్ణువు, చక్రపాణి.

క. అని మొఱలిడుజేలెం, గనుఁగొని యగ్గడు సుగుడునుకైదువజో ది, ట్లనియెన్.... అచ్చ. రా. బాల. 2౦.

గుడునుకొండ. వి. (గుడును + కొండ) చుట్టుకొండ, చక్రవాలపర్వతము

గీ. ఒకగుడుగునీడ నీవు కీ డుడుగ నడుపు, గుడునుకొండకు లో నైనపుడమిఁ గలుగు, పజల కెల్లను బ్రియమైనపగిదిఁ బోలను, విందుగా వించెదను వేటవెడలు సామి. చంద్రా. ౨. ౬౬.

గుడునువ(వ)పు. ఆ. క్రి. (గుడును + వడు) ౧. గుండ్ర మగు.

క. ఉఱక యడరి మెఱసినయే, దైత నెఱయఁగ గుడునువడి యతిస్ఫురితరుచిన్, మెఱసి ధనువనలవలయుము, తెఱఁగునఁ జక్షుర్గతి ప్రతిహతిం జేసెన్. భార. కర్ణ. ౩. రం.

క. మృదుఁడు కనకాద్రిచావము, గుడునువడం దివియు ... భీమ. ర. ౧3౪. హరి. ఉ. ౬. ౨౧౫.

౨. తగ్గు, తఱుఁగు, తక్కువవడు.

వ...లావు సెడి చేవ దళిగి కడంకలు గుడును వడి కడిమి పెంపు పోనాడి... హరి. పూ. ౬. ౧౨౯.

(క్షుత్రియవర్ణనము) సీ. ఒకనితోఁ దెనఁగ నోపక భంగ మొందినవడముడినత్త్వంబు గుడునువ అచి. చంద్రా. ౧. ౨౧.

గుడునువాలు. వి. (గుడును + వాలు) చక్రము.

గీ. చుట్టుకైదువు గుడునువా ల్పడియడినము, బటువుకత్తి నాఁ జక్రము నిటలనయన. ఆం. భా. ౧. ౫౨. అచ్చ. రా. యు. ౬౪.

గుడూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీగ.

గుడేరము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గురిక, ఉండ. ౨. గ్రాసము, కబళము.

గుడ్డ¹. వి. (క. గుడ్డ. త. కుట్టె) ౧. వస్త్రఖండము. సీ...గుడ్డ నా బట్ట నాఁ జెలువొందు వస్త్రఖండము... ఆం. భా. ౨. ౧౫2.

౨. వస్త్రము. (శ. ర, వా) ౩. క్షేత్రఖండము; స్థానము.

గీ. గుడ్డవృత్తులు వృత్తులఁ గొలుచుగుత్త, చేలు గ్రాహంశములు నాధి నేల రెల్ల, జనవరులక మ్రుఱాపు నిచ్చావిహార, వర్తి వాఁ డేమి గా నున్నవాడో మీఁద. పాండు. ౩. ౧౬.

ద్వి. గుడ్డవ్య భక్తికి గుడ్డయై పరఃగ. బస. పు. 2. ౪౨౯ పం.

ద్వి. ప్రతిసలగుడ్డ విశ్రుతభక్తిగడ్డ, ప్రతములపంట ... బస. పు. ౨. ౧౩౩ పం.

గుడ్డ². వి. (క. గుడ్డ=బాలుడు) బిడ్డ.

ద్వి. పాడ్డలబాచయ్యగుడ్డయో నంది, బిడ్డడో ని వ్రవ్వపెంపుడుకొడుకొ. పండితా. పురా. ౧౫౬ పా.

గుడ్డము=గుడ్డము. వి. చేను. (శ. ర- క. గుడ్డ= పర్యతము.) పర్యతము?

క. ఎడ్డెతనపుఁగై నేతల, రడ్డలు నడచిరి పురస్సర దార్భర్యముగా, గుడ్డంబుచక్కఁ గట్టంబడ్డను హాశక్తి దివ్యభవనంబునకుఁ. పాండు. ౩. ౭౫.

గుడ్డము=గుడ్డము. (శ. ర.)

గుడ్డి. వి. అట్టచెప్పఅటలో వెలికిలబడ్డయొంటికా య. (శ. ర)

గుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దూర్వశి. ౨. మాంసరో హిణిశి. (కల్ప)

గుణకథనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. గుణవర్ణనము. ౨. (అలం) మన్మథాపస్థలలో నొకటి.

శ్లో. అభిలాషశ్చింతా స్తృతిగుణకథనోద్వేగసం ప్రలాపాశ్చ, ఉన్మాదోధ వ్యాధిర్జడతా మృ తిరితి దశాత్ర కామకృతాః. (సా. ద.)

గుణకము. సం. వి. ఆ. పుం. హెచ్చించుసంఖ్య, హెచ్చవేయుసంఖ్య.

గుణకారము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆపృత్తి చేయుట, గుణించుట.

గుణకారుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. గుణము ను కలిగించువాడు. ౨-పాకభేదముచేత రస రూపగుణమును కలిగించువాడు-వంటవాడు. వి. ఆ. పుం. భీముడు. (త్రి. ని.)

గుణసము, సం. వి. ఆ. న. గుణించుట, హెచ్చవే యుట.

గుణని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దార్భర్యముకొఱకు మరల మరల నావృత్తి చేయుట, నిరంతరాభ్యాసము, అ నుశీలనము. (త్రి. ని.)

గుణనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. నృత్యము. ౨. కంఠ హారము, దండ. ౩. మరల మరల ఆవృత్తి చేయుట, నిరంతరాభ్యాసము. (శిశు. ౨. ౭౫.) క. శూన్య ము, సున్న.

గుణనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గుణించఁ దగినది. వి. ఆ. పుం. ఆపృత్తి, అభ్యాసము.

గుణపడు. మి. ఆ. క్రి. (గుణము+పడు) చక్కఁ బడు. (శ. ర.)

గుణము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గొనము, వస్త్రధర్మ ము. ౨. మంచినొనము. ౩. ప్రయోజనము, ఫల ము. ('కః స్థానలాభే గుణః' సం. పంచ. ౨. ౨౩.) క. దారము; త్రాడు; మోకు, మొ. ౫. అల్లెత్రాడు, మార్పి. ౬. వాద్యములతీగ. ౭. (వై శేషిక) రూపాదిచతుర్వింశతిగుణములలో నేడే నొకటి. ౮. ఆపృత్తి, రెట్టి, మడుగు. (ఉదా: ద్విగుణము, త్రిగుణము, మొ.) ౯. గౌణము, అప్రధానము. ౧౦. ఉత్కర్షము, గొప్పతనము. (సం. కిరా. ౬. ౭.) ౧౧. ఇంద్రియము. ౧౨. ఇంద్రియవిషయము, భూతగుణము. ౧౩. మాఁ డు అనుసంఖ్య. ౧౪. (వ్యాక) అ ఏ ఓ లకు సంజ్ఞ. ౧౫. (గణిత) గుణకము.

ప్రకృతిగుణములు మూడు:- సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు.

భూతగుణములు అయిదు:- శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము.

భగవద్గుణములు ఆఱు:- విశ్వరూపు, వీర్యము, య శము, జ్ఞానము, శ్రీ, వై రాగ్యము. (జ్ఞానము, శక్తి, బలము, విశ్వరూపు, వీర్యము, రేజస్సు. అని ప్రకారాంతరము.)

రాజసిగుణములు ఆఱు:- సంధి, విగ్రహము, యా నము, ఆననము, దైవ్యధము, ఆశ్రయము.

కావ్యగుణములు పది: - మాధుర్యము, ప్రసాదము, శ్లేష, సౌమ్యమర్యము, సమత, అర్థదీపనము, ఔచిత్యము, కాంతి, ఓజస్సు, సమాధి.

వైశేషికగుణములు ఇరువది నాలుగు :- రూపరస గంధస్పర్శసంఖ్యాపరిమాణవృక్షత్వసంయోగవిభాగపరిత్యాగపరత్వగురుత్వద్రవత్వస్నేహశబ్దబుద్ధి సుఖదుఃఖేచ్ఛాద్వేషప్రయత్నధర్మాధర్మసంస్కారములు.

ధీరగుణములు పదునాలుగు: - దేశకాలజ్ఞత, దార్ధ్యము, సర్వక్షేత్రసహిష్ణుత, సర్వవిజ్ఞానిత, దాత్యము (= సమర్థత), ఓజస్సు (= బలము), మంత్రగోపనము, ఆకాశసంవాదిత (= సందర్భానుకూల్యము), శౌర్యము, శక్తిజ్ఞత్వము, కృతజ్ఞత, శరణాగతవాత్సల్యము, అమర్షిత్వము, అచాపలము, (= చాపల్యములేమి) ధీరగుణములు ఎనిమిదని కొందఱు: - సర్వభూతదయ, ఔంతి, అననూయ (= ఈర్ష్యలేమి), శౌచము, అనాయాసము, మంగళము, అకార్యభయము (= ఔచిత్యము), అస్పృహ. (వాచ)

గుణాలయని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. పటపటీరము, గుడారము, డేరా. (హల్. ని.)

గుణాలయనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = గుణాలయని.

గుణావృక్షకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఓడకంబము.

గుణాలయము. సం. వి. ఆ. పుం. గుడారము, డేరా.

గుణావర్తము. సం. వి. ఆ. పుం - నూలు పట్టి త్రవ్వినగొయ్యి - గోడ మున్నగునవి కట్టుటకై త్రవ్వినగొయ్యి, పునాది. (ఇది నిఘంటువులలోఁ గ నబడదు)

సీ. రఘువరేశ్వరీధరసము లంకకు ముట్టఁ గ్రవ్వారుకాలువఁ ద్రవ్వె ననఁగ, నాగామినీ తుబంధానుమాపంబుగాఁ జేయుగుణావర్తమోయనంగ... గీ. ఒకనిమిషమాత్ర మవ్వ

డయుద్ధధివడుమ, నజకువడి తోచె... రామా. ౬ ౧౦౧.

గుణి. సం. విణ. (న్. సి. న్) గుణము గలవాఁడు.

వి. న్. పుం - నారి కలది - విల్లు.

గుణితము. వి. ౧. (సం. గుణితమ్.) హల్లులతో అచ్చులను హల్లులను జేర్చుట.

సీ. దండమునను గుణితముపెట్టర మ్మన్న నంగులి ప్రణ మాయె ననుచు జాణిఁగి. హంస. ౩. ౧౪౧.

౨. అంకెలను హెచ్చవేయుట. (హ్ర)

గుణితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ) ౧. (గణిత) హెచ్చవేయఁబడినది. (సంఖ్య) ౨. హెచ్చింపఁబడినది, అధికము గాఁ జేయఁబడినది.

గుణియియిచ్చే, గుణియిచ్చే. సం. స. క్రి. ౧. (గణిత) హెచ్చవేయు.

సీ... తద్దణము త్రిగుణిత మైన, వాహిని యగు దాని పడి మూట గుణియింపఁ బృథన నాఁ బరఁగుఁ రత్వృథన మూట. ఆ. గుణిత మైనఁ జము వసుక్... భార. ఆది. ౧. ౮౦.

౨. వల్లెవేయు, టువ్వువేయు.

చ. ద్విజవరులకై గుమారుల నతిప్రియదర్శనలై నవారి ఋగ్యజుషపదక్రమంబులు క్రియకై గుణియించుచు నచ్చువారి న, గ్గజపురపల్లభుండుగని గ్రమ్మన డాయఁగఁ బిల్చి... భార. ఆది. ౨. ౧౯౫.

క. శీతలమహీరుహచ్ఛా, యాతలకల్పితవిత్తద్వికాసీ నవటు, వ్రాతము గుణియించఁగ శుక, పోతంబులు పనస కవలుపోయినఁ జెప్పక. పరాహ. ర. ౯౨.

ద్వి. సరి గూడి ఋగ్యజుస్సామవేదములు, పరఁగ గుణించెడు బ్రహ్మరాక్షసులు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౬౫౦ పం.

౩. మరల మరలఁ దలపోయు, చింతించు.

ఉ ... ఏ, కాంతమ శేరికయ్యపయః గాంత ను
జించు మనోరథార్థముల్. శివరా. ౨. ౧౯.
గుణీభూతవ్యంగ్యము. సం. వి. ఆ. న. వ్యంగ్యము
అప్రధానముగాఁ గలకావ్యము, మధ్యమకావ్య
ము.

గుణుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వంటలవాఁడు. (త్రి. ని.)

గుణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. గుణింపఁ ద
గినది. ౨. ప్రశస్త గుణములు గలది.

గుత్త. వి. (క. గుత్తె, గుత్తి గె. త. కుత్త గె.) భూమ్యా
దులను తగిన ఫలమిచ్చుటకు ఒప్పికొని అనుభవమున
నుంచుకొనుట.

సీ... ఊర్లు గుత్త కీక. పి. శకుం. ౪. ౧౭౫.

ఉ... నీకొడుకుమూఢత మానుప వేల వాఁడునో,
తోత్తులమరి యై గృహము ద్రొక్కక యొ
క్కొకదానిఁ బూనికక, గుత్తకు నంచు నుం
చుకొని కోకలు రూకలు జోక నీయఁగల. ని
రం. ౨. ౪౮.

చ... వానిమేనిడా, లొక్కమరున కేసు మేలువడి
గుత్తకు నిచ్చితి నేమి చెప్పదుక. కువల. ౪.
౧౭౬. ('మేసు' అనుకర్తృచదము అధ్యాహార్య
ము.)

విణ. గుత్తకుఁ దీసికొనఁబడినది.

సీ. ఆకుదోటలగుంపు పోకస్త్రాములు గుత్త చేలు
గొట్టెలకడు పాలమంద. గీ ... కలిగి కనువట్టు
నాతనికాఁపురంబు. శుక. ౨. ౧౪౫.

ఉ. బిత్తరి వైఁడి యిచ్చుచిటుఁ బిల్చు నటందురు
కొంద టేరికో, గుత్తని కొంద తాడుమరు...
బహు. ౫. ౮౧.

జ: గుత్త కాఁడు, గుత్త గట్టు, గుత్త గొను, గుత్త జ
ట్టి, గుత్త వట్టు.

గుత్త కాఁడు. వి. (✓ గుత్త.) గుత్తకు పుచ్చుకొను
వాడు. (శ. ర.)

గుత్త గట్టు. స. క్రి. (గుత్త + కట్టు.) గుత్త కిచ్చు.

ఆ. బత్తిఁ బత్తి రిడిన ముత్తి బుత్తులు రెండు, నొత్తి
గుత్త గట్టుచుండు టేఁడ. నీలా. ౧. ౧౧౮.

గుత్త గొను. స. క్రి. (గుత్త + గొను.) గుత్త గా పు
చ్చుకొను.

క. ఇక్కలికి గుత్త గొనుఁబో, తక్కక దివి నిమిష
మున్న దై వలవిలులక. కళా. ౩. ౭౩.

క. సురుచితరకనకలతా, గురుదచినంపదల గు
త్త గొనులీలానుం, దర మగునీమే నెక్కడ, హ
రహర నీయొంటిరాక యది యెట్లు చెలీ. జా
హ్నవీ. ౪. ౨౨.

గుత్త జేట్టి. వి. (గుత్త + జట్టి.) బోకున బేరము చే
యుట. (చి. ని.)

గుత్తము. విణ. ౧. ఎచ్చుకమ్మవలు లేక సరిగా నుం
డునది, కచ్చితము. (తైక, మొ)

(జాగిలములవర్ణన.) వ... గుత్తంబు లగును గులమె
త్తనిజలపోతతోలువట్టెడలు మెడల నమర...
మనుచ. ౪. ౨౭.

సీ. గములుగా నెలనూడిగములుగాఁ జేతులదల
ముగాఁ దూండ్ల గుత్తములు చేసి. యయా. ౫.
౧౦౦.

ఉ ... గుత్త పుఁదాపితాఽవికమ్మట్టు వటుక్కున
విచ్చె రంభకుక. కృ. శకుం. పీఠి. ౧. ౮౦.

౨. కఠినము, గట్టిది.

వ... తదుదరకరకనికరములు జలజలఁ దొరంగినం
జూచి గుత్తంపుముత్తియంబు లని యేటి ... వ
సు. ౨. ౧౧.

ఉ. బిత్తరి యోర్తు ముత్తియపుఁ బేరు పలగ్నమున
న్నటించి కేల్లుత్తపుఁ జన్ను దోయి నొనరూర్చి
రయంబునఁ జూడ వచ్చె రా, జోత్తము ...
వను. ౬. ౧౪.

ద్వి. ఏడ నెవ్వరు లేక యీరాజుతలనె, మాడెనే
యాబలుగుత్తంపుటవ్వ. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౪౫౪ పం. (ఇట తీర్పరాని దని భావము.)

3. (సం. గుత్తమ్. ప్రా.గుత్త.) గుత్తము, రహస్యము, గూఢము.

క. కొఱమూలినదుర్లక్షణ, కొఱ గా దిది నీకు నారె
గుత్తంబుగ ని, జ్ఞాతి వధించెద నీతో, నఱ లేని
మనోజకేళి నలరెద నెలమి. భా. రా. ఆర.
౧. ౧౪౦.

నీ. నెలయెంత యీమల్లికల కని పలికించి గుత్తం
పుమోవిపల్లాత్తుఁ గాంచి. రా. వి. ౧. ౫౭.

గుత్త పట్టు = గుత్త గొను. (గుత్త + పట్టు)

నీ. పచ్చిట్టితో ల్పట్టెమ చ్చాలమె ట్లందికొనఁ
దాన యూ రెల్ల గుత్త పట్టు. ఆము. ౬. ౬౯.

గుత్తి. వి. (సం. గుచ్ఛః. ప్రా. గుత్తి. క. గుత్తు. త.
కొత్తు) ౧. పువ్వులు పండ్లు పూసలు లోనగువాని
గుచ్ఛము.

నీ...కు చ్చన గుత్తియన గుడియనఁగ గుచ్ఛాభ్య
దనరు. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

ఉ...పురవరోపనంబులు సొచ్చి యిచ్చఁ బూ,
గుత్తుల వ్రాలి తేనియలు కుత్తికబంటిగఁ గ్రోలి
లీలమై, నొత్తిలి మ్రోయు చింపు దళుకొత్తుచు
నుండు మదాళిదంపతుల్. విక్ర. ౧. ౯౪.

నీ. పనసలు నీడలుఁ బండి గుత్తులుగట్టి వారక వా
నివై వ్రాలి యుండు. కు. సం. ౭. ౯౩౦.

మ...మామిడిగుత్తులు... ఆము. ౧. ౬౬. (మామి
డిగుత్తులు = మామిడిపూగుత్తులు)

గీ...గురివెందపూసలగుత్తి...వార. ౭. ౧౪౦.

క. కత్తులబోనులు దూఱుచు, గుత్తిగఁ బెక్కిం
డ్ర నొకటి గొని మోయుచు ను, వ్యెత్తునఁ
బంటును దూలము, రెత్తుచు మఱి కొంద తాడి
రెలమి వహింపక. చెన్న. ౨. ౨౨౪. భాగ.
౮. ౪౪౭.

౨. చీలమండ.

నీ. గుత్తులకొలదికీఁ గృత్తంబులై పడియున్న పా
దంబు లొక్కొక్కచోట. నిర్వ. ౪. ౬౧.

3. మనికట్టుక్రిందిహస్తభాగము. (వా)

౪. వన్యవృక్ష విశేషము. (ఇది గురిగింజంతలై
యెఱ్ఱనితీయనిపండ్లగలలు గలిగియుండును. చి.
ని.) హంస. ౪. ౧౧.

౪. (కవ్యముయొక్క) చిశ్న.

ప...కొండకవ్వంబుగుత్తి జిజజిజం దిరుగువేగం
బునఁ జటచటాయమానంబులై బుగులుబుగు
ల్లనుచవ్వు భుష్పరం బెగసి...భాగ. ౮. ౨౦౮.

జ: గుత్తి కవ్వము, గుత్తి పండ్లు, గుత్తి బలుగుత్తులు,
గుత్తి మల్లెలు, గుత్తులుగొను.

గుత్తిక = గుత్తుక. వి. అంఘ్రి, పాదము. (చూ. గుత్తి
కగువ్వ)

జ: గుత్తికగువ్వ.

గుత్తికగువ్వ. (✓ గుత్తిక.) వి. కపోతాంఘ్రి, గు
వ్వగుత్తిక. (శ. ర.)

గుత్తికవ్వము. వి. (గుత్తి + కవ్వము) వెదురుకొ
య్యచివరను చీల్చి దారముతోఁ గట్టి యేర్పఱచి
నకవ్వము. (ప్రా. శ. ర.)

గుత్తి పండ్లు. వి. బ. (✓ గుత్తి) గుత్తులుగుత్తులుగా
పండెడు ఒకవిధ మైనపండ్లు. (శ. ర, ప్రా)

గుత్తి బలుగు(ల్లు)త్తులు. వి. బ. (✓ గుత్తి) భావ్య
విశేషము.

వ... పనుపుగన్నేర్లు గుత్తి బలుగుత్తులు రావిపూ
రాజనాలు...ప్ర బంధ. ౧౧౨.

నీ. కుసుమపూరాజనా ల్లత్తిబల్లుత్తులు కస్తూరిపట్టె
లు గంధసరులు. హంస. ౪. ౧౨౮.

గుత్తి మల్లెలు. వి. బ. (గుత్తి + మల్లెలు) భావ్యవిశే
షము.

గీ...కస్తూరిపట్టియును, గుత్తి మల్లెలు ప్రాధిగాఁ
గూర్చి మఱియు, సకలజాతులఁ బోషింప శ
క్తి గలిగి, హాళికులు చైత్రుఁ బొగడుచు రవ్వ
రమున. భాను. ౧. ౯.

గుత్తుక = గుత్తిక. (చూ. గువ్వగుత్తుక)

గుత్తుగుత్తు. వి. మహాభయము క లిగినపుడు ప్రాణములు కొట్టుకొనుట కనుకరణము.

గీ. తలకి యున్న వా రున్నచోఁ దలలు గట్టికొని రి మతి ప్రాణములు గుత్తుగు త్తనంగఁ, జనిన శోకంబు క్రమ్ముతఁ దనుఁ బొదువఁగ, దేవకీ దేవి మూర్ఛావిధేయ యయ్యె. హరి. పూ. ౯. ౧౩౨.

గుత్తులుగొను. అ. క్రి. (గుత్తులు + కొను) గుత్తులు బయలుదేలు.

చ...కుసుమంబులు వాసన కెక్కి యెక్కి గు, త్తులుగొని పండి పండి వినుతుల్ దగ నారము లొప్పె నామనిక. కు. సం. ౪. ౪౪౩.

గుత్తుకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుచ్చకము, పూ గుత్తి. ౨. గ్రంథపరిచ్ఛేదము, స్తబకము.

గుత్తము. సం. వి. అ. పుం. ౧=గుచ్చము. (వాచ) ౨. గ్రంథిపర్ణము. (మే. ని.)

గుత్సార్ధము. సం=గుచ్ఛార్ధము.

గుదకీలకము. సం. వి. అ. పుం. మూలవ్యాధి. (హ లా. ని.)

గుదకీలము. సం=గుదకీలకము. (కల్ప)

గుదగుద. వి. పరితపించుటయం దగుననుకరణము. (చూ. గుదగుదపడు, మొ.) బ. సం. దేహములు.

ద్వి. కుడుపున కియ్యెడ గుదగుద లేల, కుడికెడు దెత్తునా గుజ్జనోగిరము. బస. పు. ౩. ౪౨౬ పం. (ప్రాతఃప్రతిపా.)

జ: గుదగుదపడు, గుదగుదమను, గుదగుదలాడు.

గుదగుదపడు. అ. క్రి. (గుదగుద + పడు) పరితాపపడు.

ద్వి. ఇది యేల వెడకత లిన్నియుఁ బన్న, గుదగుద పడక నెమ్మది నుండుఁ డనిన. బస. పు. ౩. ౫౬౫ పం.

గుదగుదమను. అ. క్రి. (గుదగుద + అను.) పరితపించు.

ద్వి. గుడి కేగ రామిని గుదగుదమనుచు, గుమన క...బస. పు. ౬. ౨౬౪ పం.

గుదగుదలాడు. అ. క్రి. (గుదగుదు + అడు) డ స్తుతితో నేడ్చు. (శ. ర.)

గుద గ్రహము. సం. వి. అ. పుం. మలబంధము.

గుదపాకము. సం. వి. అ. పుం. గుదస్థానము వాచుట.

గుద భ్రంశము. సం. వి. అ. పుం. (అతిసారాదుల చే) గుదము జాటుట.

గుదము. సం. వి. అ. న. పాయువు, ముడ్డి.

గుదస్తంభము. సం. వి. అ. పుం. మలబంధము.

గుదాంకురము. సం. వి. అ. పుం. మూలవ్యాధి.

గుది. వి. (క. గుది) ౧. ఆకులు లోనగువానిసరము. ఉదా: మట్టియాకులగుది.

చ. కరమున నున్న హలమునఁ గ్రమ్ము మెలుంగుల శత్రువైనట్టి, కరములుగా గజాశ్వభటకాయములకా గుది గ్రుచ్చినట్లుగాఁ, జెరువుచు పచ్చనానిఁ గురుసింహుఁడు చూచి ... భారభీష్ట. ౩. ౧౦౮.

చ. అదరులు వాటునస్త్రముల నార్చి మహానుభవేచియేసి పెక, గుమలుగ గ్రువ్వ దేవతలకోల్లల కోర్వక పాతి రయ్యెడక. భాగ. ౬. ౨౭౩. భోజరా. ౫. ౩౪౧. కు. సం. ౨. ౨౧౧.

౨. పూలు మొదలగువానిగుత్తి.

క... మొగ్గల, గుమలు తలెరుగొమ్మలందు గుదిగొని పొదలెక. ఉ. రా. ౬. ౧౦. ఆం. భా. ౨. ౪౦.

ఉదా: తాళపుల జెవులగుది.

౩. (సం. గ్రంథి.) కంఠి.

మ... రోతప, ట్లగుపూజోండ్లనితంబయి కర

టికుంభాభంబులే కాదుదొ, బృగుదుర్ చన్ను

లు పేమకుంభములై... మల్ల. వై. ౧౬.

శ్లో. స్తనా మాంసగ్రంథీ... సం. భర్త. వై. ౧౬.

ర. చీలమండ, గుల్ఫము.

సీ... గుది చీలమండనగ వెలయును గుల్ఫాహ్వా

యంబు. ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

౫. కొబ్బెరచెట్టు మొదలగునవి ఎక్కువపుడుకా

ళ్లకు తగిలించుకొనెడుబండము. (వా)

గుదులుకొనక = గుదులుగట్టగ, అధికముగాగ.

సీ. ద్వేషభీషణభాషణంబులఁ గూడి కొవ్వాఁ

డితూపులు గుదులుకొనఁగఁ. గీ. జించి చెం

డాడె భుజబలోదంచదహిత, హైహయాధీశ

నేనల... దశా. ౬. ౧౧౫.

క. ఎదిరిన వాఁ డరదము వడిఁ, గదియంగాఁ దో

లితూపుగము లద్దొరవై, గుదులుకొన నేసి...

అచ్చ. రా. యు. ౪౯౨.

జ: గుదికాలు, గుదికూర్పు, గుదిగట్ట, గుదిగుంజలు,

గుదిగుంపులు, గుదిగొను, గుదిత్రాడు, గుదితోయు,

గుదివడు, గుదివెట్టు, గుదులుపట్టు.

గుదికాలు. వి. (గుది + కాలు) చీలమండగుది

నుండుపాదమువెనుకటిభాగము, పార్శ్వ.

సీ. తనియక యెదురెక్కి దయనేయు మని మ్రొక్కి

గుదికాళ్లు వెన్నునఁ గూర్చి నొక్కి. శకాం. ౩. ౯౫.

గుదికూర్పు. వి. (గుది + కూర్పు) మాటలు లోనగు

వానికూర్పు. (శ. ర.)

గుదిగట్ట. వి. (గుది + గట్ట) - పరుగెత్తి పో కుండుట

కై - దువ్వు మగుగోవు మొదలగువాని మెడకుఁ గట్టె

డుకట్ట. (త్రా, శ. ర.)

గుదిగుంజేలు. వి. బ. (గుది + గుంజలు) పసులదొ

డ్డి లోనగువానిద్వారమందు నిలువు గాఁ బాఁతిన

కంబములు. (త్రా, శ. ర.)

గుదిగుంపులు. వి. బ. (గుది + గుంపులు) గుదిగా

గుచ్చినగుంపులు.

గుదిగుంపులుచేయు = గుది గ్రుచ్చు.

క. ఆది గనుక దివిజవేశ్యల, సదనంబుల నున్న

మానిసంతతితలఁపుత, గుదిగుంపులుచేసి మ

ధిం, వదె యవకాశంబు గలుగ స్వర్గమునం

దుక. నిరం. ౨. ౩౨.

గుదిగొను. ఆ. క్రి. (గుది + కొను) ౧. ఆతిశయిం

చు.

సీ. కుచమండలంబున గుదిగొనుచెట్టు విసరి ప

య్యెదకొంగుఁ బొసఁగ వైది. సురా. ౬౯.

ద్వి. మది వికారము గాంచె మై చెప్పురించె, గుది

గొనె వలపు కోర్కెల సందడించె. వి. పు.

పూ. ౩ ఆ. (శ. ర) హంస. ౩. ౩౪.

౨. దట్టమగు; స్థూలమగు.

క... మొగ్గల, గుదులు తలిరుఁగొమ్మలందు గుదిగొని

పాదలెక. ఉ. రా. ౬. ౧౦.

సీ. బూరకాకులు నీచవోయినచేతులుఁ గోల

మూఁపులు గుదిగొన్నతోడలు. ఉ. హరి. ౨.

౧౨౨.

౩. మాటకట్టు గాఁ గూలఁబడు.

(వీరబాహునివర్ణనము) మ. మదిరాపానవికార

చేష్టలఁ గడుక మత్తిల్లి రక్తాక్షుఁడై, యెదు

రుం దన్ను నెలుంగ లేక మిగులక పేయం

బు వాటిల్లఁగాఁ, బదముల్ తొట్టువడంగఁ

జొక్కుచు మతిభ్రాంతిక బడంబాటుచుక,

గుదిగొంచుక వెడపాటఁ బాడుచు దురుత్తుల్

ప్రేలుచుక సోలుచుక. హరిశ్చ. ౪. ౨౧౪.

౪. తడఁబడు.

క... పెదపులు దడుపుచుఁ బదములు, గుదిగొనఁద

త్తెఱపుమాట గుత్తుక దగులక, ముదుసలితన

మున బెదరున, పదలినయంగములు మిగుల ప

డఁకఁ గడంకక. ఉ. హరి. ౩. ౧౩౬.

క. పెదపులు దడుపుచుఁ బదములు, గుదిగొనఁగా

నొక్కచోటఁ గూర్చుండి... శుక. ౩. ౫౭౦.

గుదిత్రాడు. వి. ఓ. (గుది+త్రాడు.) దూడకాలి

కి కట్టుత్రాడు. (ప్రా, శ. ర.)

గుదిత్రోయు. స. క్రి. (గుది+త్రోయు.) కాళ్లు కట్టి త్రోయు.

ద్వి. అటఁ జనుచుండ మిథ్యాపరి త్రాంతి, నటి యించి సోలుచు నక్షత్ర కుండు, గుదిత్రోసినట్లు హా గురునాథ యనుచుఁ, జదికిలఁబడి హరిశ్చంద్రతో ననియె. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౭౧౬ పం.

క. ఇదె యిచ్చెదనదె యిచ్చెదఁ, బదపదఁ డని యాసఁ జూపి పలుదెఱఁగుల నా, హృదయ ము నొప్పించితి విఁక, గుదిత్రోనెద నేడు నిన్నుఁ గొంకక యిచటఁ. హరిశ్చ. ర. ౩౪.

గుదియ(దె). వి. (సం. గదా. క. గుదిగె.) ౧.గద, ముద్గరము.

గీ...ఆతనిశిరముఁ జేతి, గుదియఁ బగులంగ నొక వ్రేటుగొనియె నీరి. మార్క. ౧. ౧౩౫.

నీ...కేరుచుండు. గీ.గుదె గుదియ దుడ్డు గునుప ము గుడుప యనఁగ, ముద్గరము...ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

ఆ. తర్కవిద్యలను బ్రతాపించి మోఁదిరి, గుదె ల నెముక లెల్ల గుల్లులగను. ప్రబోధ. ౫. ౯౯.

ఉపనిషత్:- తతో దేవాయతనాన్నిర్గత్య గదా పాణిభిః పురుషైరతినిర్దయం తాడ్యమానాస్తా దిగవ్రమతి క్రాంతాస్సర్వాః. సం. ప్రబోధ. ౬. ౨౪.

౨. దండము, కట్ట; (యమ) దండము.

క. ఇది పెక్కెఁడులు పట్టె, సదనంబులు గట్ట నామ శంభునికొఱకుఁ, దుదిఁ గుప్తురి కొక యేడును, గుదె కొకపెట్టన్నమాటకుఁ సరి పచ్చెక. కాళ. ౨. ౯౯.

చ. గుదియను గేల మానుకొని క్రొళ్లున దగ్గుచు

నోటితుంపరల్, చెదరఁ గ్రమంబుఁ జెప్ప చును శీతనగాత్త జఁ జేర...పార్వ. ర. ౬౭. నీ. గుదియఁ జేకొని తద్ద కుంటి పాటు జముండు...ఆచ్చ. రా. బాల. ౬౮.

౩. గుదిగట్ట. (ప్రా, శ. ర.)

జ: గుదియకట్టలు, గుదియతాలుపు.

గుదియకట్టలు. వి. బ (గుదియ+కట్టలు.) గుదిగంబల కడ్డముగాఁ జొప్పించెడుకట్టలు. (ప్రా, శ. ర.)

గుదియ(దె)తాలుపు. వి. (గుదియ+తాలుపు) యముఁడు, దండధరుఁడు.

క. కొండలు పిండియొనర్తునో, గం దెనఁగఁగ నలువగుడ్డు గాలింతునో వే, చెందుదునో గుదియతాలుపు, కండలు గుండియలు వేల్పుగ మి నొంపుదునో. ఆచ్చ. రా. సుం. ౨౩. ఆం. సం. దేవ. ౧౯.

గుదియతాల్పుతూపు= యామ్యాస్త్రము. ఆచ్చ. రా. యు. ౨౬౫.

గుదివడు. ఆ. క్రి. (గుది+వడు)-గుదివేసినట్లగు-బద్ధమగు, కట్టువడు; స్తంభించు, స్తబ్ధమగు.

ఆ. నాగపాశబంధనంబుల గుదివడి, నారు వివిధ బాణదారితాంగు, రైరథంబు విడిచిరి... భార. కర్ణ. ౨. ౨౩౪.

మ...నిశ్చేష్టం బదద్వంద్వముల్, గుదివడ్డఁ బె గ డొందియు... భార. విరా. ౩. ౨౭.

చ. చెదరినకుంతలంబులును జిన్ని మొగంబును వింతకాంతియొక, చెదరినవాలుఁజూపులును బింకము చూపుచు నొప్పుమోవియుం, గుదివడుచున్న నెన్నడుముఁ గూరినదప్పియు మేన నెల్లెడం, గదిరినదివ్వంగంధమును గాంచి ము నీంద్రుఁడు సంశయంబుతోక. పద్మ. ౩. ౩౭.

గుదివెట్టు. స. క్రి. (గుది+వెట్టు) కట్టు, బంధించు.

చ...ఒక్కయంచఁ గని బోరనఁ బట్టి సోజ నాశతం, తుల గుదివెట్టి...దశకు. ౩. ౧౦౮.

గుదులుపట్టు. ఆ. క్రి. (గుదులు + పట్టు) కదలకుం
డ కూర్చుండుటచే కాళ్లు స్తంభించు, స్తబ్ధముగు.
(వ్యవ) చాలనేపు కూర్చుండుటచే నాకాళ్లు గు
దులుపట్టినవి.

గుదోద్భవము. సం.వి. ఆ. పుం-గుదమునఁ బుట్టు
నది-మూలవ్యాధి.

గుద్ద. వి. (సం. గుదమ. క. గొద్ద) గ. అపానము, పా
యపు, ముడ్డి.

సీ. బారతకళలోన బాలరా జొక్కఁడు కుంభక
ర్ణనిబట్టి గుద్ద సింఁచె. వేఱు. ౫౮.

సీ...గుద్ద పిట్ట యనంగ గుదము దనరు. సాం. ని.
మాన. ౧౯.

౨. యోని, ఆఁడుగుతీ. (వా-చూ. గుద్దపిల్ల.)
జ: గుద్దపిల్ల.

గుద్దపిల్ల(ళ్ల). వి. ఆఁడుపిల్లలమొలను గట్టెడిపిల్ల,
అంగబిళ్ల. (వా

గుద్దలి. వి. ఔ. (సం. కుద్దాలి. క. తు. గుద్దలి. త.
కుండాళం) వేళ్లు మొదలగునవిపెల్లగించెడిసాధ
నము, కుద్దాలము.

సీ. గుద్దండ్లనుం బెద్దగునపంబులను గోటయొం
డొండ త్రవ్వట...హరి. ఉ. ౨. ౧౬.

చ. మను దమసీమ చేసికొని ముల్లిడి గుద్దట వెం
డి చేనిమె, తన కయి వేరు వెల్లఁకియుఁ ద్ర
వ్వెడుకర్ష కునట్లు...ఆము. ౪. ౨౧౯.

జ: గుద్దలించు, గుద్దలిగొను.

గుద్దలించు. స. క్రి. (√గుద్దలి.) గ. గుద్దటితో త్ర
వ్వ; త్రవ్వ; త్రవ్వ, వెల్లడించు.

సీ...కొందఱు తోడుగా గుద్దలించి. గీ. పెన్ని
ధులు గాంచి వెరవునఁ బెల్లగించి. దశకు. 3.
౫3.

సీ. గురుపయోధరభారపరిణాహవిన్నూర్తి గుద్దలిం
తురు హేమకుంభగరిమ. భీమ. ౧. ౯౧. (ఇ
ట ఔ పమ్యవాచకము.)

గీ. ఏలయెన్నోతరంబుల నీడఁబడ్డ, పెద్దవావులా
శోధించి గుద్దలించ, వారకాంతాజనములకు
వావి గలదె. హర. 2. ౧౨౮.

౨. వెదకు.

సీ...లోలార్కునగరిమోసాల వెదకి, దండపా
జ్యాసవభాంజేశ్వరంబులుఁ గుక్కుటస్థానం
బు గుద్దలించి. కాశీ. ౨. ౪౧.

గుద్దలిగొను. స. క్రి. (గుద్దలి + కొను) గుద్దలి పెట్టి
త్రవ్వ; త్రవ్వ.

క. వటుమానసుక్షేత్రముఁ, గుటిలాలక చేష్టిత
ముల గుద్దలిగొని యిట్టు పాదు చేసి మోహ
పు, పటవీజము మరుఁడు నాటి పర్థిలఁజేసెన్.
చైజ. ౨. ౧3౬.

(వరాహము.) చ. మనుకొని నస్యసంఘముల మో
రను గుద్దలిగొంచు నెల్లెడం, దనరుపుమై జరిం
చు...విక్ర. ౨. ౧౨౯.

ఆ. క్రి. హాని చేయఁ దలఁచు.

వ... కురుకులంబునకు గుద్దలిగొని దుర్బుధులంబు
నీవ తొడరితి...భార. శల్య. ౨. 3౨౮.

ద్వి. కులమున కెల్లను గుద్దలిగొనియె, గుల మెల్లఁ
గొనిపోయి జలములోఁ గలిపె. పండితా. దీ
క్ష. ౪3 పా.

గుధితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) చుట్టుకొనఁబడి
నది, క్రమ్మఁబడినది.

గుధేరుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) రక్షకుఁడు.

గునగున. వి. (త. కునకుఁబు.) వేగముగా నడచు
టయం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ...కొందఱు గునగున నేఁగి చేరువఁ బుట్టలఁ జే
రువారును...ప్ర బంధ. 2౮౮.

(వరాహవర్ణనము.) చ. గునగున వచ్చి లావరులఁ
గొమ్ముల వ్రక్కలువాఱఁ జీరుచున్...విక్ర.
౨. ౧౨౯.

క. ఈవగిది సతఁడు గునగున, గోవన చెనువెంట న
రిగఁ గొంకక...విప్ర. ర. ౫.

గునవ(న్వ)నకోడి. వి. వనకుక్కుటము.

సీ. గువ్వ గున్ననకోడి గోర్వంక కోయిల...ప్ర
బంధ. ౨౩ర.

గునవము. వి. గడ్డపాట, ఖనిత్రము.

గీ...బలితంపుటినుచక ట్టమర నొప్ప, వెండిగున
వంబులో కాక వెండికట్ట, యినుపగునవంబు
లో యనఁ దనరి మరిసె, నెంతయను జీత్ర
జల్లుగ నేదుముండ్లు. కళా. ౬. ౮. హరి. ఉ.
౨. ౧౬

గునామొలనూలు. వి. బిడ్డలు కట్టుకొనుకటినూ
త్రవిశేషము.

ఉ. కెంపులరావిరేక జామికిల్ పులిగోరును జం
దమామ సా,న్నంపుసరాలు గాజులు గునా
మొలనూల్ రవగజ్జె లందియల్. భానుమ
ద్విజయము. ౧. ౬౯. (బ్రా. శ. ర.)

గునియు. అ. క్రి. ౧. నర్తింపు, ఆడు; చలింపు;
ఊగు; చెదరు.

ద్వి. అంచితప్రీతిమై నాడెడివారు, కో యని
యార్చుచు గునిసెడివారు. పండితా. దీక్షా.
౫౫.

కవిరాజ... కుచాగ్రములక, విరులు నటింపఁ
గురుల్ గునియక... వ్రజసుందరు లంద
ఱుమందగలిక. (చని.) భాగ. ౧౦ ఉ. ౪౮౮.

సీ. దురితాత్తురాలు మంధర సహింపఁగ లేక గు
నుకుపర్వన గూను గునియ నేగి. దశా. ౭.
౨. ౩.

వ.... కావల్లు మోచికొని యొండొరులతోడం
బంతంబు లాడుచు గునిసి గునిసి నడుచువా
రును...వి. పు. ౭. ౧౪౭.

గీ. గునియుజార్చిగ చెక్కిట గోరు మోవి, గం
పులక్తుక నుదుర గంధంపుఁజిటులు, వాడవ

సుపంతువలువతో వచ్చినట్టి, పుత్ర యిది
కానినడతకుఁ బులుగుగాఁచె. ప్రబంధ ౬౯౩.

౨. కులుకు.

(ప్ర మథవర్ణన) సీ. పులితోలు హొంబట్టుఁబట్ట
ము ల్లలవారు కొమ్ములేజాల నెక్కి గునియు
వారు. పాండు. ౧. ౧౬౫.

జ: గునిసియాడు, గునుపు.

గునిసియా(సా)డు=గునియు. అ. క్రి. (గునిసి+
ఆడు)

(నర్తింపు, ఆడు; చలింపు.)

సీ. వేడుకతో బోరు నూడంగఁ గంటి నేనని
నారదుఁడు వొంగి గునిసియాడ. కు.సం. ౧౨.
౮౮౪.

సీ. కనకాద్రి సానుసంగతశేకినులభాతిఁ గ్రొమ్మ
ల్లు పీపుల గునిసియాడ. భాగ. ౧౦ ఉ. ౮౦౩.
కాళ. ౩. ౭౫.

ఉ. కొన్నెలవంటి నెన్నుదుటఁ గుంతలముల్ గుని
సాడుచున్నయా, చిన్ని కుమారుఁ గాంచి...
బ్రహ్మ. ర. ౧౧౩ పా. (శ. ర. పా)

సీ. అట్టు నిట్టు దువాని హవణింప నానులోఁ గ్రో
వి నా వలిమెట్టు గునిసియాడ. బహు. ౩. ౬.

గునిసె=గునిసె. విణ. పొట్టివాఁడు, వామనఁడు.

సీ...మట్టసి మట్టము మట్టసము గొనను గొనవ
గొనిసె గునిసె గిఱక తింగణా యనఁగను వా
మనాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨. ౧౨౩. (వ్రాత
ప్రతిపాతము)

గునుకు¹(న్కు). అ. క్రి. మఁదముగా పరుగెత్తు;
పరుగెత్తు.

గీ. కొవ్వి నడగొండకై వడి గునుకునొక్క, యొం
టిగాని మహీనాథుఁ డొదిగి యేయ. మనుచ.
ర. ౪౭.

గీ. వెదమొదపుకూడఁ బో లేనివెచ్చు గ్రొవ్వు;
కల్ప మొడనూప వెదలెనో యనఁగ నెట్టి, శే
లకును గ్రుంగి తెచ్చుఁకలు నిశుడఁగ, మం

దగతి గున్నె వృషభముల్ మందపిలుడ, ఆ

ము. క. ౧౬౯. (వ్రాతప్రతి. పా)

ద్వి. అని మడములు మోవ కతిసంభ్రమమున, గు
నుకుచు...ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౫౪౬ పం.

క. అని తలపోయుచుఁ దమలో, మునుకుచుఁ దిక
మకలుగొనుచు మురరిపుకడకుం, గునుకుచు
గునుకుచు నేగిరి, ఘనరాక్షసుఁ గన్నకన్నుఁ
గవ బెగ్గిలఁగె. భాగ. ౬. ౩౨౫.

వి. అల్పధావనము, మెల్లనిపరువు.

సీ. గునుకు డనంగను గును కనఁగా నల్పధావనసం
జ్ఞయై తనరుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౨౪.

జ: గునుకుడు, గునుకునడ, గునుకువరువు, గునుకె
త్తు.

గునుకు². వి. తృణవిశేషము.

సీ. చీములు ప్రా లీడ్వఁ జివకినవెలుగువట్టునఁ బం
డి యొంది క్రంగినగునుకుల. ఆము. ౬. ౧౩.
ప్రబంధ. ౨౦౦.

(బ). తృణధాన్యవిశేషము.

సీ...తృణధాన్యములు చెలంగు, గునుకులు దూస
రుల్లాల్లిన లనంగను...ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.
కాళ. ౩. ౧౫౧.

గునుకుఁబ్రాలు=గునుకుబియ్యము.

క. ఓలింగమ విను నివ్వరి, ప్తాలును నొడిపిళ్లు గును
కుఁబ్రాలును వెదురుం, బ్రాలును సవరపు మొక
ముల, పాలును గల పచట నీకుఁ బాయసము
నకు. కాళ. ౩. ౬౭.

ప...చమరీమృగంబులపాలకు ననుకూలం బైనగు
నుకుంబ్రాలపాయసంబులకుండలు... కాళ. ౩.
౩౬.

గునుకుడు. వి. ($\sqrt{\text{గునుకు}^1}$). అల్పధావనము. ఆం.

భా. ౨. ౨౨౪.

గునుకునడ, గునుకునడువు. వి. ($\sqrt{\text{గునుకు}^1}$)

మెల్లనినడక, మందగమనము.

గీ. ఒనరుదుప్పట్టు కడ నిల్చి గునుకునడల, సుచిత

నిజభాషాంబుల నొంటియొంటి, హస్తమునఁ
బూని యొక్కాస్తి బెస్త బిడ్డ, లందలము నిల్చి
రవనిపాలా గ్రసీమ. రా. వి. ౨. ౪౪.

గీ. కోరమీసము మిడిగ్రద్దు గునుకునడువు, బెద
రుఁజాపులుఁ గటిమేను గదురుకంపు, వలుడ
యోరచ్చులును గల్గి వచ్చె నెఱుకు, పాకెగాఁ
డొక్కఁ డాచంద్రభానుకొఱకు. చంద్ర.
౨. ౩.

గునుకుపరువు(ర్వ). వి. (గునుకు¹ + పరువు.) మె

ల్లనిపరుగు, అల్పధావనము.

గీ. గోండుగోం డ్రని గర్జించుఁగొంతతడవు, కో
రచాపుల వీక్షించుఁ గొంతతడవు, గునుకుప
రువునఁ దిరుగాడుఁ గొంత తడవు, కొయ్యరస
మునఁ గోపించుఁ గొంతతడవు. వరాహ. ౧౧.
౭౬.

సీ. దురితాత్తురాలు మంధర సహింపఁగ లేక గును
కుపరువున గూను గునియ నేగి. దశా. ౭.
౨౦౩.

గునుకెత్తు=గునుకు¹. వి. (గునుకు¹ + ఎత్తు) పరువెత్తు.

క. గునుకెత్తుచున్న గాడిదఁ, గనుఁగొని సింహంబు
వలికె ఘటకునితో సీ, చనుఖరముఁ దఱిమికొ
న నా, తనువున పడి లేచు తెత్తు దగ్గఱఁ కే
ర. వేం. పంచ. క. ౫౭౧.

గునువము. వి. ముద్గరము, గద.

సీ...కేరుచుండును. గీ. గుదె గుదియ దుడ్డు గునువ
ముగుడుచ యనఁగ, ముద్గరము ... ఆం. భా.
౨. ౨౧౬.

గునువు. వి. ($\sqrt{\text{గునియు}}$). విలాసము. (విలాసవిశేష
ము-శ. ర.)

సీ...గునువు గొనలు ముడిపము మురుపు సొగసు
...హోయ లనఁగ విలాస మొప్పుచుండు.
ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

గున్న. వి. (సం. కుఱకః. క. గున్న.) ౧. పంది ఏనుఁ
గు హంస మున్నగువానిపిల్ల.

వ... పిలుందం దిరుగుచిలుగున్నలకు వెన్నాడు
తోడేళ్ల సివంగులం దిరిగి తిరిగి మొత్తి పోనో
త్తి చరియించునేకచరంబుల ...మనుష. ర.
32. ద్వా. ౮. ౨౯. కతు. ర. 22.

గీ. మిన్ను ముట్టినయేనికగున్నలార. అచ్చ. రా.
ఆర. ౮౬.

క...రాయంచల, గున్నలు...చిత్రభా.౨.౧౦౮.
౨. తుపము, ములుచయైనకొమ్మలును ఊడలును గ
లచెట్టు; గుబురుగాఁ బెరిగిన (మామిడి మొదలగు
వాని) మొక్క.

సీ ... గున్న యంచనగను తుపసమాఖ్య. ఆం.
భా. ౨. 3౬.

రగడ. కొఱలెఁ జిగు రెలమావిగున్నలను ... రా
ఘవ. ౨. ౬.

వ... మెలుంగుఁబోడులు చిన్నిపొన్న గున్నలం
గని...ఉ. రా. ర. ౧౬3.

విణ. వామనము, పొట్టిది.

సీ. పొట్టి మొట్టి గిటక పొదిటి పొడడు గున్న...
తింగణా యనగను వామనాఖ్య దనరు. ఆం.
భా. ౨. ౧౨3.

గున్నంగి¹. వి. పక్షివిశేషము.

సీ...గున్నంగి పోపిట్ట గూడబాతు...గీ. అనగ
నిట్లని పక్షి భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.
హంస. 3. ౧౨. ప్రబంధ. ౨3ర.

గున్నంగి². వి. వృక్షవిశేషము.

గీ... గున్నంగి దిరిసెనంబు, మొదలుగాఁ గల్గు బ
హువిధభూరుహములు. హంస. ర. ౧౧.

గుపిలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) రక్షించువా
డు. వి. ఆ. పుం. రాజు. (వాచ)

గుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. సురతగోపనముచేయువర
క్షియనాయిక. ౨. అంతఃపురస్త్రీ. 3. దూలగొండి.

గుప్తగతి. సం. విణ. (ఇ) రహస్య మైనసంచారము
గలవాడు. వి. ఇ. పుం. వేగులవాడు, చారు
డు. స్త్రీ. రహస్యసంచారము.

గుప్త చరుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) రహస్యము
గా సంచరించువాడు. వి. ఆ. పుం. వేగులవా
డు, చారుడు.

గుప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. రక్షితము, కా
వబడినది. ౨. గూఢము, దావబడినది.

గుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. రక్షణము, కాపాడుట.
౨. దాచుట. 3. మూయుట, కప్పట. ర. గొయ్య
త్రవృట్ట. ౫. పాఠతః; భూబిలము. ౬. చెజసా
ల. 2. రంధ్రము.

గుప్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. (ఇది సామాన్యముగా వైశ్య
నామములకుదను కేర్పబడును.)

గ్లో. శర్మవద్రాప్తహాస్యోక్తం వర్తే తి త్తత్రసం
యతమ్, గుప్తదాసాత్మకం నామ ప్రశస్తం
వైశ్యహద్రయోః. (విష్ణుపురాణము.)

గుప్తశింఘ్ర. సం. క్రి. ౧. (అడుగులు గంతులు) వే
యు.

గీ. అప్పు డొప్పులకుప్పు కకుప్పువిభులఁ, దప్ప కం
దఱఁ బ్రభులఁ గందర్పనిభుల, గొప్పకన్నుల
తెప్పలు విప్పి కనుచు, నిప్పపూదండఁ గొని
నడచి గుప్పశించె. పాంచా. ౨. ౧౬.

వ... నిప్పుకలచొప్పున తెక్క లప్పశింపుఁ
గుప్పిగంతులం గుప్పశించునభులు గప్పికోసం
జొప్పడుపూజప్పరమ్ముల... అచలా. ౨. ౬౪.
౨. చల్లు.

వ... ఇసుక మెరుపునెలవులం బన్నినపసుపుటా
మంజప్పరంబులలోనం గుప్పశించినకప్పరం
బుతోడిమరువేరుపరిమళంబులును... పాండు.
ర. ౧౬.

3. ఉప్పశించు, వస్త్రము మొదలగువానిని ఉసు
ము. (బ్రా. శ. ర.)

ర. కలిగించు, పుట్టించు.

సీ. కొడెమీలకు సిగ్గు గుప్పశించుమీలకైరవచ్చ
విదాయి కన్నుదోయి. ఘటికా. ౧. ౨.

గీ. సోమబింబాస్యదశనవాసోమత్పల్లి, కొప్పవంత్రి
క నెఱిడాలు గుప్పశించె, జిలుగుబలుచనివా

సోవిశేషములకుఁ, జెన్నోసఁగుఁ గాదెయెటు
పంటికన్నెకలిమి. పాండు. 3. ౧౯౦.

అ. క్రి. ౧. అతిశయించు.

చ. అరిగలబంటుచా లరిగ నవ్వుడు చవ్వుడు గు
ప్పలింపఁగాఁ. రా. వి. ౨. ౫౪.

౨. పుక్కిలించు, గండ్మాషము చేయు.

సీ. నననీట గుప్పలించెను గళావతి యోర్పు జగి
మోవి బీటిక లెగయకుండఁ, బన్నీటిచాలు
లోపల సేఁగె నొక్కతె పదయంగంబున గా
సి యొడవకుండ. భాను. ౨. 23.

గుప్పించు. స. క్రి. (గుప్ప¹ + ఇంచు - స్వార్థమున)

౧. (అధికముగా) ఇచ్చు.

ప...కవి నైగమికవాదివాంశిక నైతాళికాదు లగు
నరిజనంబులకు నర్థంబులు గుప్పించియు ...
హర. పీఠ. 2.

౨. గుప్ప, (బాణాదులను అధికముగా) ప్రయో
గించు.

మ...కల్యాంతభై, రవభీమాకృతి సేవి భీష్మఁడు
శరవ్రాతంబు గుప్పించినఁ. భార. భీష్మ. 3.
3౧౯.

ఉ...కొప్పించి శిశాస్త్రము ల్గవలు భీముఁడు
సాత్యకియుం గడంక గుప్పించిన వానిఁ
ద్రుంచి శరపీడితదేహులఁ జేసె వారలఁ.
భార. శల్య. ౧. ౧౯౨.

3. కురియు, వర్షించు.

క. రప్పించి యధికసంభ్రమ, ముప్పొంగఁగ నం
దగోపుఁ డున్నవ్రజమునై, దెప్పరపుజాల
వర్షము, గుప్పింపుఁడు గోగణములు గోవులు
మడియఁ. వి. పు. 2. ౨౪౪.

గుప్పిలి. వి. డౌ. ($\sqrt{\text{గుప్ప}^1}$) పిడికిలి.

ప...విప్పుగ నాగొప్పకన్నుంగవం గవ్వకొనం
గవ్వరంపురజం బొప్పుగ గుప్పగుప్పన గుప్పి
ల్లకొలందిగ గుప్పచు...రసిక. 3. ౧౪3.

ఉ. కప్పరభోగివంటకము కమ్మనిగోడుమపిండి

వంటయుఁ, గుప్పెడుపంచదారయును గ్రొ
త్తగఁ గాచినయాలనే పెన, రప్పను గొమ్ము
నల్లనఁటిపండ్లును నాలుగు నైదు సంజులఁ,
లప్పలతోడఁ గ్రొబెరుఁగు లత్తణయొజ్జల
యింట రూకకుఁ. క్రి. డా. ౧౬౬.

గుప్ప¹. స. క్రి. (క. గుప్ప.) ౧. (బాణాదులను
అధికముగా) ప్రయోగించు.

క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంత
ముల గుప్పిమానుగ ఖడ్గ, ఘరికాహలవరిఘా
ము, దగ్ధమునలసరశ్వధములఁ గప్పిరి కడిమిఁ.
నిర్వ. 3. ౧౬.

ఉ. తప్పి నయమ్ము దప్పఁ గుముదమ్ము మదమ్మున
నొప్పఁ జక్రవా, కమ్ములు జోడువిప్పఁ దమ
కమ్మనఁ బాంథులనై మరుండు పూటమ్ములు
గుప్పఁ జీకటి భయంబు గదిక్కులఁ గప్ప
భాస్కరుం, డప్పైయి నస్మమించె నుదయమ్ము
యిమించె నుడుప్రభావఘో. కవిరా. ౫.
౧23.

౨. (అధికముగా) పెట్టు, ఉంచు.

ఉ. చెప్పినఁ బ్రీతులై యతనిఁ జెచ్చరఁ దోకొ
నిపోయి బూరెలుం, బప్పును నెయ్యిఁ బాయ
సముఁ బవ్యఫలాదులు నేత్రతృప్తిగా, గుప్పి
రిముఁ పథశ్రమము గూరినమేనికి దప్పిదీ
టునట్లు...భోజరా. 2. ౨౨౬.

3. (రోకలి రెండుచేతులఁ బట్టి బియ్యము లోన
గువానిని) గట్టిగా దంచు.

చ. ...చందనపుఱోటను సేనుఁగుఁగొమ్మురోక
టఁ, బ్రిదిరెడుకొప్పతో నెదురుబియ్యము
గుప్పనిజప్రియాంగనఁ. వాల్మీకి. ౨. ౧౦౫.

౪. చల్లు; చిమ్ము.

సీ. కుంకుమ సేను నీగుబ్బల గుప్పితి నతనిఱొమ్మున
గుప్పనైతిఁ గాదె. పార్వ. ౬. ౪.

సీ. పూయకే క్రొమ్మవిపూఁదేనె నకులార గుప్పకే
కపురంబు కొమ్మలార. చంద్రా. ౪. ౧౬3.

గీ. కవ్వరవుఁదావి గువ్వబాగా లొసంగి. కవల.

౫. ౧౦౮.

౫. పాడుచు.

ఉ... ధేనువుం, దాయఁగఁ బోయి వేడుక నొడ
ల్లదలించుచు వాల మార్చుచు, బాసుక గువ్వ
చుం గుడిచె బాలవృషంబు నిజాంశదుగ్ధముల్.
భోజరా. ౬. ౨౧.

ఉ... వానియెడ గట్టివనుంగవచేత నెవ్వ డే, గు
వ్వదు గుప్పి వానిరతి కోరుట యెవ్వ డటంచు
నెంచుచు. క. ౨. 32౯.

౬. వర్షించు.

ద్వి. అప్పుడు దివినుండి యభిలదేవతలు, గుప్పిరి
మందారకుసుమవర్షంబు. ద్వి. శ. సా. 3. ౧౨౦
పా. ౧౦ పం.

జ: గుప్పించు, గుప్పిలి, గువ్వడు, గువ్వ తెప్పన,
గువ్వన, గుప్పెడు.

గువ్వు². వి. (త. కుప్పెనల్) ౧. వాసనగొట్టుట
మ్రోయుట మున్నగువానియందగుననుకరణము.

వ... కవ్వరంపుటనంటి గువ్వ మనక గవ్వతావు
లకుఁ దావలం బగుతావుల... ఉ. రా. ౬. ౨౪.

ఉ... దేవదుండుభులు గ్రక్కున ధింధిమినాదవై
ఖరిక, గువ్వన మ్రోసె... శకాం. ౧. 3౬.

౨. గువ్వట పాడుచుట ప్రోయుట మున్నగువా
నియందగుధ్వనికి అనుకరణము.

ద్వి. తప్పక రత్నాంగి తనయునిఁ జూచి, గువ్వ
గువ్వన తొమ్ము గువ్వకొంచు... ద్వి. శ. సా.
౨. ౭౨ పా. ౮ పం.

సీ. జడలచుట్ట కుదిర్చి మెడలపై మోచేత గువ్వ
గువ్వన సారె గుమికి గుమికి. వార్త. కి. ౨. ౯౬.

సీ. మిట్ట నెక్కించి బల్లిగ నూకి పల్లాల గువ్వనఁ
ద్రోతురు కొంతనేపు. సానందో. ౨. ౨౪ పా.

3. దిగుట మాఁకుట లేదుట వెళ్లుట పడుట మొద
లగువానియందగుననుకరణము.

క. అరదము గువ్వన డిగి సో, దరికిం బ్రణమిల్లి...
జై. భా. ౮. ౧౫౮.

ఉ... త్రిదశాధిపుఁ డెంతయు నాగ్రహంబు
నక, గువ్వన గడ్డ డిగి... దశా. ౫. ౨3.

చ. నలువురు గువ్వగువ్వనను నాలుగుమూలలనుం
డి దూకి వి, చ్చలవిడిచి బాట సాగినను...
హంస. 3. ౧౧౦.

సీ. తలయూచు నెదలోనఁ దలఁకి గువ్వన లే
చుఁ జిలుకలఁ గొట్టు నెచ్చెలులఁ దిట్టు. రసి
క. క. ౮.

క. అప్పుడమికాన్పు నెత్తుక, తిప్పునఁ జనునను
నెగసి తేసినకడకక, గువ్వనఁ జనుతేతి
నొడఁచుఁడు, తప్పక యొకకోల వానితలఁ దె
గ నేనెక. అచ్చ. రా. ఆర. ౫.

వ... గువ్వగువ్వనం బడుపిడు గులపడిక... గువ్
కుహరశయాశుచిలేశయంబులు భయంపడి...
సమీర. 3. ౧౭౮.

గువ్వుడు. వి. ($\sqrt{\text{గువ్వ}^1}$) గువ్వట, పోటు.

వ... ఇట్టికొమ్ముసింగోలలగువ్వడులును... వ్రబం
ధ. ౭౮.

గువ్వుతెప్పన. క్రి. విణ. ద్రు. ($\sqrt{\text{గువ్వ}^1}$) అతి
శీఘ్రముగా.

ఉ. అప్పుడు తద్వహుటి చలితాధర యై వరు గు
వ్వ తెప్పనక, జప్పుడు గా నదల్చి పరసారస
గంధులఁ బొంద నంచు నా, కొప్పనిబాసని
చ్చితి వహోయిటు రెంతకు నెత్తికొంటివి
... కుక. ౧. ౪౫౦.

గువ్వన. క్రి. విణ. ద్రు. ($\sqrt{\text{గువ్వ}^1}$) శీఘ్రము
గా, వేగముగా; అకస్మాత్తుగా.

ఉ. అప్పుచు లాడుచు న్నగవు లాడుచు బారలు
చాచి చాచి మా, యప్పలు వచ్చి రంచు న
యల్లనుఁడమ్ముల మోడ్చి పిల్వఁగా, గువ్వనఁ ద

వృతవృత్తుడుగున్నడల న్నోమరుండు పైవ
దుకదప్పక చూచుకల్గిని దండికి మచ్చ
ట దీటునట్లుగక. చంద్రా. ౨. ౬.

ద్వి. గుప్తనఁ దెమ్ము షేర్కొని గ్రక్కెఁ డను
చు. బస. పు. ౭. ౬౩౬ పం.

ఉ. అప్పుడు వేళగాఁ దెలిసి యచ్చెరువారఁగ
మోడ్చుఁగేలుతో, గుప్తన మ్రొల వ్రారిరఘు
మంజరునేమపువార్త మున్న గాఁ, జెప్పి...
రామా. ౬. ౧౭౬.

గుఫితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మార్పఁబడి
నది.(మాలికాది) ౨. రచింపఁబడినది. (కావ్యాది)

గుబక. వి. తలుపుగందప ట్టెమిఁదిగుబ్బ. (త్రై. శ.
ర.)

గుబగుబ. వి. ౧. సముద్రతరంగములు మున్నగువా
నియొక్కధ్వనికి అనుకరణము.

సీ. గుబగుబధ్వనుల బోగుట్టలపై బొడ్డి మిడిసి
శ్రేష్టుటికి శ్రుశ్రేణి కరుణ. ఉ. హరిశ్చ. ౨.
౧౨౬.

౨. నీరు మొదలగునవి వచ్చుటయం దగుననుకరణ
ము.

సీ. గుబగుబఁగన్నీరు కొలుకుల నానుచో హెచ్చి
నమైకాఁక నింకఁజేయు. నుదంతా. ౨. ౧౫౯.

౩. 'కోవెలపలుకుటయందలిధ్వని కనుకరణము.

సీ. గుబగుబ మని పల్కుకొవెలపల్కుల విని యి
వి నేర్తువా యనుచు నవ్వు. శకాం. ౨. ౮౬.

గుబాళించు. అ. క్రి. ౧. పరిమళించు; (సువాసన)
కొట్టు.

కా. చెంగల్వలో నెఱిగొప్పనందు నొఱపై చెం
తం గుబాళించఁగా...విజ. వి. ౨. ౧౫౭.

కా. ... గుబాళించులేఁ, జెంగల్వ... సారంగ.
౧. ౧౩౨.

సీ. మిక్కిలి కస్తూరిమృగముచందంబున మంచివా
సన గుబాళించుదాని. సురా. రర.

గుబిలి¹=గుమిలి. వి. (క. గుబిరి) కనకాక్షి, ఒకా
నొకశకున పక్షి.

గీ. వెలయుఁ గనకాక్షి నకినాలపులుఁగు గుబిలి,
పైఁడికంటి నా...ఆం. భా. ౨. ౯౧.

గుబిలి²=గులిమి.

సీ. కర్ణమలనామ మొప్పును గులిబి నా గుబిలి నా
గులిమి యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

గుబిలిగాఁడు. వి. ఒకానొకపక్షి. హంస. ౩. ౧౨.
(దీనికి పిదప నీపద్యమునందే 'కనకాక్షి' అని యు
న్నది. కావున నిది 'కనకాక్షి' గాక మఱియొక ప
క్షి యై యుండవలెను.)

గుబుకు=గుముకు. స. క్రి. (పిడికిటితో) పొడుచు.
(శ. ర.)

గుబురు=గుమరు.

(సమూహము, గుంపు)

సీ...అత్తమ్మ దిమ్మ, గుబురు గుమరు గుంపు గుమి
పిండు మొత్తమ్మ...గీ...వర్ణ, వనఁగ వర్ణము
తగు...ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

క. వెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు, నతిముఱి గుబు
రులకుఁ జనుచు హరిహరి యనుచుక, మఱుఁ
గుచు పలుకుచు దిరదిరఁ, గుఱుమట్టపుఁబొ
ట్టిపడుగు గొంత నటించెక. భాగ. ౮. ౫౩౮.

ద్వి. సరసమందారమంజరులు గోయుచును, గురి
వెందపందిళ్లగుబురు డాయుచును. విష్ణు. పూ.
౨. ఆ. (శ. ర.)

సీ. తొలుకడరాతావసలు గెబ్బునర్తకేఁ డెద్దది
గుబురుకాత్తిర ప్రొద్దు. అచ్చ. రా. బాల. ౮.

జ: గుబురుకొను.

గుబురుకొను. అ. క్రి. (✓ గుబురు) ౧. గుంపుక

ట్టు. (చూ. గుబురులుకొను.) ౨. సాంద్ర మగు.

గీ. గుబురుకొనునట్టిసిడలఁ గొఱలి తెరువు, చెంత
నొప్పారుఫలతరు శ్రేణు లొనఁగ, సుకృతగరి
మంబునకుఁ జూడ జోడుగావు, సద్గుణాకర
హయమేధశతము లయిన. జాహ్నువీ. ౩. ౩౨.

గుబురులుకొను=గుంపులుగట్టు.

క. మును రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంక
రించుకొని జనులు గనుం, గొనియెడువేడుక
గుబురులు, కొని యున్నపురంబుఁ జొచ్చెఁ
గొడుతుం దాను. నిర్వ. ౫. ౧౪౧.

గుబులు. వి. ౧. గు ప్పమని కొట్టువాసన.

క. చొక్కపునడతోఁ దభుతుం, బుక్కాగుమగు
మలు తట్టుపునుఁగుగుబులు నల్, దిక్కుల నిం
డఁగ నెంతయుఁ, జక్కనికాళింది యనెడుజ
వ్వని పచ్చెక్. చమ. ౧. ౧౨. (శ. ర. పా)

౨. భయము. (శ. ర.) ౩. ఉన్మాదము, పిచ్చి.

(వ్యవ) వాఁడు గుబురెత్తి లేచిపోయినాఁడు.

జ: గుబులుకొను.

గుబులుకొను. అ. క్రి. (గుబులు + కొను) - వాసన -

గుప్పన కొట్టు; పరిమళించు.

గీ...కమ్మదావి, గుబులుకొనుచున్నవిడియంబుసా
బగుతోడ, రమణఁ జూపట్టుపుష్పకరండతుం
డు. విక్ర. ౮. ౨.

చ. గుమగుమవాసనల్ గుబులుకొన్నపుక్కిటిలో
నివీడియం, బుమియ...సారంగ. ౩. ౧౫౨.

వ... చంచలలోచనలమైదీగలం గదంబించుపరి
మళంబుల గుబులుకొనుచు సమీపంబునం గూ
ర్వున్న మన్నె రాజులభూషణరత్న కిరణరాజు
లచే విరాజితం బగుకొలుపుకూటంబు సొచ్చి
...ప్రబోధ. ౧. ౨౫.

గుబును. వి. కపటము. (శ. ర.)

గుబ్బ. వి. ౧. కుచము.

ఉ. కుప్పసము ల్వదల్చి పలిగుబ్బల నొత్తిరి హత్తి
వేగుజా, మిప్ప లలర్చుగాడ్పుల కధీశ...౮
ము. ౫. ౧౦౪. ఆం. భా. ౨. ౧౩౭.

గుబ్బులకొమరాలు=గుబ్బెత్త, యవతి.

గీ. ఎల్లచిగురాకుఁబోండ్లకు నెంత వేడ్క, యంత
వేడుక దనలోన నతిశయిల్ల, నొక్కగుబ్బల
కొమరాలు చక్క వచ్చి, కనియె నొడ రెల్లఁ
గన్నులై మనుజవిభుని. నైష. ౬. ౬౬.

౨. తలుపుగంపపట్టెలు మున్నగువానిమీదిబో
గడ.

సీ. స్తనకవాటాంగము ల్లినరు గుబ్బలనంగ ...
ఆం. భా. ౩. ౪౪. ఆము. ౨. ౧౦.

సీ. బలుకంచుగుబ్బబోర్తలుపులు తీనెలవాకిలి న
డవ చావడియు మగులు. హంస. ౨. ౧౩౭.

ద్వి. మొల నున్నగంటలు మ్రోయఁ దాళంబు, లలి
య నొడ్డణము గుబ్బలు గజ్జయలును, ధ్వనియిం
ప...బస. పు. ౩. ౫౨౦ పం.

౩. గొడుగుమీదిగుబ్బ.

మ. హరివోర్దండము గామ గుబ్బ శిఖరంబాలి
ముక్తామణుల్, పరగం జాతెడుతోయలిం
దువులు...భాగ. ౧౦ పూ. ౯౨౧.

గీ. గుబ్బ నెట్టి నతెలిపట్టుగొడుగు...వరాహ. ౯.
౭౬. హరి. పూ. ౭. ౧౭౮.

౪. బాణమునలుఁగుక్రిందిగుబ్బ.

వ ... ఒకటి రెండు మూఁడు గొరకల నెఱుకులు
గాఁడ గుబ్బకొలందికిం దిగ వైచి...మనుచ.
౪. ౧౧౫.

౫. గ్రంథి, కంఠి.

గీ...గుబ్బ, బుడిపి... ఆనంగను బొసఁగు గ్రంథి.
ఆం. భా. ౨. ౭౪.

౬. పర్వతము, గుబ్బలి.

ఉ...వడంకుగుబ్బ పేరు బృడఁగించి పాల్కడలి
నోర్చి హసించు హళాహళిం దగ్గఁ, గొబ్బ
రివేంగళక్షితిపకుంజరుమంజులక్ష్మి మంజుళు.
రామా. గ. ౨౬. (ప్రయోగాంతరము లేదు)

విణ. గుండ్ర మైనది.

ఉ. గుబ్బమెఱుంకుఁజనన గగుర్పొడువక మది
లోనఁ గోరికల్, గుబ్బటిలంగఁ జూచె నల
కూబరసన్నిభు నద్ధరామరుక. మనుచ. ౨.
౨౨.

సీ. తురురునిండినమించుగుబ్బచన్నులమీఁద జిలుఁ
గుడువ్వలువకం చెలయుఁ దొడిగి. వైష్. ౬.
౨౨.

జ: గుబ్బకాయ, గుబ్బలాడి, గుబ్బనరము, గుబ్బె
త.

గుబ్బకాయ. వి. (గుబ్బ + కాయ.) వీణకు అను
రెడ్డిసాఁజకాయ.

సీ. తళుకునీలపుద్గట్టములువోరె నీడలు గానంగఁ
దగుగుబ్బకాయ లమర ... గీ...వీణె యొక
యింతి నిచ్చెను వెలఁదియెదుట. వాల్మీ. కి. 3.
౧౩౨.

సీ. వీణె వీణియ యన వీణాఖ్య రాజిల్లు... తంతి
యనంగను దంత్రి వెలయు, నలరును గుబ్బకా
య యన నలాబువు... ఆం. భా. గ. ౧౨౬.

గుబ్బటిల్లు(లు). అ. క్రి. ఘూర్జిల్లు, తిరుగుడు
వడు.

గీ. మంగలములోనిప్రేలాలమాడ్కిఁ జాక్క, లి
క్కడక్కడ వడ దిక్కు లెనిమిదియును, బ
గులఁ బాతాళతలము గుబ్బటిలఁ జెలఁగ, శౌరి
పూరింప నప్పించజన్యరవము. ఉ. హరి. ౪.
౨౧౬.

చ. కలఁగెఁ బయోనిధు ల్లిరులు కంపము నొందెఁ
జలించె భూమి దిక్కులు వడఁకెత్త వియత్త
లము గుబ్బటిరెక్క గ్రహతారకంబు లుత్తల
పడఁ జొచ్చె... భోజరా. ౪. ౭౭.

గుబ్బటిల్లు(లు). అ. క్రి. గ. అతిశయించు.

ఉ...నీలకంఠములు మ్రోయు...పట్టదీ, మాలికఁ
దోచునబ్బరపుమబ్బులయుబ్బులు గుబ్బటిల్లఁ
గ్గ. వసు. గ. ౧౩౭.

క. అబ్బావికిఁ జేయేతం, బుబ్బుమఁ దంబలి యొ
నర్చి యత్సాహంబుక, గుబ్బటిలఁ గొన్ని చె
ట్లకు, నిబ్బరముగ జలము రెత్తి నిస్తాఁబుం దై.
హంస. గ. ౧౮౬.

౨. ఉప్పొంగు, పొంగు.

క. బాలహరిణములఁ జూచిన, కోలుపులిగతిక
మనంబు గుబ్బటిలఁగ... శై. భా. ౮. ౯౨.

చ. కులుకు రెనంగ నబ్బరపుగుబ్బులు గుబ్బటిలం
గ...కంకణా, వలి గలుగ ల్లనంగఁ బటవం గ
మకించెలతాంగి సిగ్గునక. కృ. శకుం. ౩. ౩౫.

౩. ఉడుకు, పరితపించు.

ద్వి. ...చిత్త జనిబారిఁ బడి యింటిలోన, నెక్క
డ నింటివా రెఱిగెద రనుచు, గ్రుక్కుచు
లోలో నె గుబ్బటిల్లుచును, నుండితి నిన్నాళ్లు
నొకరీతి... ద్వి. పరమ. ౫. ౪౨౦ పా.

ద్వి... మావడుచు, గొందలపడుచు లోగుబ్బటి
ల్లుచును... అతనితోడిద లొకమని కూడు నీ
ళ్లు, మతిఁ దలంపక నేలమై శయనించు. ద్వి.
పరమ. ౪. ౩౧౧ పా.

౪. ప్ర జ్వలించు, మండు.

క. తమకంబు లేక కారు, ణ్యముఁ జూపకతఁడు
కులాంగనాముఖవీణ, విముఖత్వ మిట్లు చూ
పిన, గుమగుమ మని శోకవహ్ని గుబ్బటిలం
గ్గ. నిరం. ౨. ౯౯.

క. విను చల్లనిమాటలలో, మునిగి యలుక గుబ్బ
టిలు ననుద్ర జలములో, నన యుండి యాట
కెప్పడు, గనగన మనుబాడబాగ్ని కరణి నరేం
ద్రా. భార. కాం. ౩. ౨౬౩.

గుబ్బన. క్రి. విణ. ద్రు. శీఘ్రముగా, వేగముగా.

చ...గు, బ్బనఁ బరిచిత్రవృత్తిఁ గని భట్టి విద్యుత్

దు దాను వేడుక. విక్ర. ర. ౧౩౪.(శ.ర. పా.)

చ...గుబ్బనఁ బలిదివ్యభవ్యమణిపాదుక లంఘుల సంఘటించి య,క్కనక పురంబు చొచ్చి...

విక్ర. ౨. ౧౦౫.

గుబ్బలాడి. వి. (గుబ్బలు + అడి) - పెద్దగుబ్బలు గ లది-యువతి.

ఉ. చక్కర పెట్టవే వికచసారసలోచన మాటనే ర్వవే, చొక్కపుగుబ్బలాడి ననుఁ జొప్పడఁ బాణితలంబుఁ జేర్పవే, చెక్కులనిగ్గులాడి యని చిల్కలు వల్గు నృంసింహ పూర్వపు, న్నక్కువ నీవిరోధివృథమందిరచిత్ర వధూప రంపర. నరస. ౫. ౧౭౭.

గుబ్బలి. వి. పర్వతము, కొండ. ఆం. భా. ౨. ౨౭.

గుబ్బలిపట్టి=కొండకూతురు, పార్వతి. దశా. ౨. ౬౯.

గుబ్బలిరాకన్నియ=హిమవత్పుత్రి, పార్వతి. ఆ చ్చ. రా. బాల. ౧౭౦.

గుబ్బలిఁజేడు=హిమవంతుడు. రామా. ౧.౮౪.

గుబ్బలివిలుకాడు=మేరుధన్వంతుడు, శివుడు. ఆ చ్చ. రా. యు. ౫౦౧.

గుబ్బసరము. వి. (గుబ్బ + సరము.) ఒకవిధ మైన వారము. (పెక్కుదినుసుమణులు గ్రుచ్చినసరము. శ.ర.)

ఉ. ఏనికతోలుపచ్చడము నెమ్ములగుబ్బసరంబు ...పూనిన ప్రాతవేల్పుఁ గని ... ఉ. వారి. ౨. ౧౭౨. కళా. ౩. ౨౦౪.

గుబ్బిక. వి. పక్షులను పట్టుటకై యొగ్గెడుఒకవిధ మైన ఉచ్చు.

గీ. జారకిరిపంక్తుల మాటు సరసశశక, ములకుఁ గ ట్టువ యుపకాంతముఖ్యచటక, సంఘములకు ను గుబ్బిక శంబరారి, ఘోరరణహరిజయభేరి ఘోషనారి. హంస. ౨. ౮౩.

గుబ్బిరి. వి. వృక్షవిశేషము.

నీ...ఉత్తరేను గుబ్బిరి సంబరేను...గీ... మొదలు, గాఁ గలుగునట్టిచిటుచెట్లఁ గాంచి యంత. హంస. ర. ౧౦.

గుబ్బిలికాడు. వి. చక్షివిశేషము. (శ. ర)

గుబ్బు. వి. గుండె యడుగుటయందగుననుకరణము.

ఉ...దానన గుండె గుబ్బు మన ... కళా. ర. ౨౦.

గీ.దండు సులభందె పురుషవేదండులకును, గూచి గావించ గుండియత గుబ్బు రనఁగ, దిగినదిస సంబుసరిప్రాద్దుడిటువేళ, కోదనాదరమూర్తి యుండుటరుచె. రా. వి. ౨. ౬౮.

౨. సముద్ర ఘోషమున కనుకరణము.

ఉ. పారి నంభోనిధి గుబ్బుగుబ్బురనుచుకో బోర్కల్ల దేవాసురుల్, ఖరకొర్యోన్నతి గల్గిత ర్పిరి సుధాకల్లోలినీవల్లభు. వీర. ౩. ౨౧౦.

౩. పగులునప్పటిధ్వని కనుకరణము.

వ...పెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండకటాహంబు నిర్భరం బయి గుబ్బుగుబ్బని యురల...భాగ. ౮. ౨౦౮.

గుబ్బెత=గుబ్బలాడి. వి. (గుబ్బ + ఎత) యువతి.

నీ. జవరాలు గుబ్బెత జవ్వని యనఁగను యువతిస మాఖ్యలై యొప్ప...ఆం. భా. ౨. ౧౦౬.

ఉ. సిద్ధితి మాని నేటినిశఁ జిత్రములోపలికాంక్ష దీఱఁ జన్మబ్బల నొత్తి యేనె మునుగ్రచ్చి కవుంగిటఁ జేర్చెద న్విభు, గొబ్బునఁ బట్టి దంతశిఖ నొక్కెద మోవియు నంచుఁ గోద నా, గుబ్బెత రేపు లెల్లఁ దఱిఁ గొంతు నిరంకు శలజ్జపెంపున. ప్రభా. ౫. ౯౯.

మ...కాఁపుగుబ్బెతల పెన్లుబ్బర్ ... ఆము. ర. ౧౩౩.

గుభాలు=గుభేలు, గుభిల్లు, గుభులు. (మా. గుభులు. దూ. గుబాలు. ప్రా.)

వి. య. పడుట పగులుట దుముకుట మొదలగువాని యందగుద్యనికీ అనుకరణము.

మ...గుభాలునక లకుముకుల్ క్రంతై పడుక లేచు...ఆము. ౧. ౫౭. ('గుభాలునక' శ. ర. పా.)

ఉ. భంగములై నగంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్లఁ గ రళ్లదాఁటులో, నింగికీ బొంగువారిధి మునింగినభూవలయంబు...మరాహ. ౮. ౧౬.

చ. దరులు గుభాలునం బగుల...శేష. ౧ ఆ. ('గుభాలునక' శ. ర. పా.)

చ. అని మొలవంకి డుస్సి సమరాల్పటిఁ జావడి క్రిందికిక గుభా,లన దుముకక...అహ. ౧. ౧౦౮.

౨. వాసనవ్యాసించుటయం దగుననుకరణము.

చ...మద్దు గాఱుప,ల్కులుఁ జెవికమ్మచే దళుక యక్కనుచెక్కులుఁ బట్టెడేసిగు,బ్బలుఁ గ నుచూపుమేరకు గుభాలునుతావులు దీనికే త గుక. కువల. ౩. ౩౨.

గుభిల్లు=గుభాలు.

(వ్రాలుటయం దగుననుకరణము.)

ఉ...దిక్కటాహముల్, పిక్కటిలంగఁ బెల్లున గుభిల్లున కుక్తిమతీ స్రవంతిపే, రక్కున వ్రాల్చి యాఁగె భవనావళి...వసు. ౨. ౧౮౬

గుభులు(ల్లు)=గుభాలు.

(నీరు మొదలగువానిలోరాయి మొదలగునవి పడుటయందలిద్యని కనుకరణము.)

క. చని నూతిలోపల గుభుల్ల నొకగుం డెత్తివై చియల్లనఁ గనుచా,టున నిలువఁబడియె నిజమని, జనవల్లభుఁ డాత్మలో విచారము మీఱక. కుక. ౨. ౧౩౫.

(దుముకుటయం దగుద్యని కనుకరణము.)

చ. రభసగతు ల్పైలంగ నతిరాజితకేళిసరోవరంబులో, గుభులుగుభుల్లునం దుమికి ... భాను. ౨. ౮౦.

(భేరి తుపాకి లోనగువానిద్యని కనుకరణము.)

సీ. గంధవాహములు సుగంధంబు వెదచల్లె గుభులు న దేవదుందుభులు మొరసె. జామ్నా. పీ. ౧. ౯౮.

చ. ఉభయరగండ తావకరణో గ్రజయానకము ల్లుభుల్లుభు,ల్లుభు లని మ్రోయఁ గా భవదకుంతిత వీరభటు ల్విభు,ల్విభు, ల్విభు లని శత్రు భూపతులపైఁ జొరఁబాఱ నెడ నిభుభుల్విభు, ల్విభు లని సంభ్రమింపుదురు వేడ్క నఖర్వ సుపర్వభామినుల్. నరస. ౨. ౭౮.

వ...పెట్టుఁగ్రోవులనరుసలఖంగు పెత్తీల్ ధిమిరింగు కత్తీల్ ధమిల్ ధాంగు ఖణీల్ గుభుల్ చతాల్ ధాంధంకరణశబ్దంబు లబ్దంబులగర్జలఁ దర్జించి... ప్రబంధ. ౭౮౮.

(గుండెలు ఆడుటయం దగుననుకరణము.)

సీ. ఆశుకుమానుసులగుండెలు గుభుల్లన...సారంగ. ౩. ౨౮.

గుభేలు=గుభాలు.

(ఉలుకుట మొదలగువానియందగుఅనుకరణము)

క. నలనలఁ గ్రాఁగెడుతైలము, కొలఁది యెఱుంగఁ దలఁచు భంగి గుణరత్నసము,జ్వలుఁడు గుభేలున నుఱికెను, జలనిధిలో నస్తమించుజలజా పుక్రియక. ద్వా. ౬. ౧౩౫.

సీ. చివునఁగ్రోవులఁ జిమ్మలాడుమఁ దటంబునకు నెల్వడి గుభేలున నుఱుకుమ. పరమ. ౮. ౧౦౭.

క. చని నేలఁ గాఁడి క్రమ్మఱి, మనుకులమణి దొనకు వచ్చె మఘవాహితుఁడుక, దనపాలునఁ దేరొరగఁగఁ, బెనుగుబ్బలి పడినగతి గుభేలునఁ బడియెక. రామా. ౮. ౨౨౯. ('గుబేలున' శ. ర. పా.)

(శిలాదులు కూలుటయం దగుద్యని కనుకరణము.)

సీ. నగశిఖాశిల లెగసి గుభేలు రనఁ గూలి ... రామా. ౬. ౯౯.

గుమంజి. వి. సుగంధి ద్రవ్యవిశేషము.

రగడ. సంకుమదంబు గుమంజియుఁ బూతియుఁ

జందనఖండంబులు గర్వారము. కవిక. 3.
౧౯౫. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

గుమగుమ. వి. (క. గుమగుమ) ౧. సువాసనకొట్టు
టయందలియనుకరణము.

చ. గుమగుమ వాసన ల్లుబులుకొన్ననపుక్కిటిలోని
వీడియంబుమియ... సారంగ. 3. ౧౫౨.

క. గుమగుమ యను నెత్తావులు, కొమ రను రెక్క...
విప్ర. ౧. ౭౪.

౨. గుమగుమ యనువాసన.

క. చొక్క పునడతోఁ దళుకుం, బుక్కాగుమగు
మలు తట్టుపునుఁగుగుబులు నల్, నిమ్మల నిం
డఁగ నెంతయుఁ, జక్కని కాళింది యనెడి
జవ్వని వచ్చెక్క. చమ. ౧. ౫౨. (శ.ర.పా.)

3. అగ్ని మండుటయం దగుననుకరణము.

క... గుమగుమ మని శోకవహ్ని గుబ్బతిలంగెక్.
నిరం. ౨. ౯౯.

గుమి¹. వి. ౧. సమాహము, గుంపు; రాశి, ప్రోపు.
ద్వి. వేడుకతో వినువీధిఁ జన్వారు, నాడకాడకు
గుములై యేగువారు. ౧౦. రా. యు. 3౧౭
పా. ౨౧ పం. ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

నీ. చిమ్మఁజీకటి గ్రమ్మకొమ్మవిగుమి నల్లిబిల్లిరు
ద్రాక్షపండిల్లనడుమ. ఉ. రా. 3. ౬౬.

మ... వేశామాతి తత్కాలనం, భ్రమసంశ్లిష్టతతో
రుహారమణివారం చేతి తా నొక్కచో, గుమి
గాఁ బోసెనొ నా మినుమ్మ రనువేగుంజు
క్కఁ గంటే చెలీ. వసు. ౪. ౧౨౮.

౨. గుడి.

నీ. తిమితిమింగిలముఖ్యదీర్ఘ మత్స్వంబులఁ గొమ్ము
న గుములుగా స్రుచ్చి యెత్తు. దశా. ౧. ౨౮౯.

3. పాద.

వ... ఫలవృక్షంబులు వ్రేయ సమకట్టిన నేము వల
దని యవ్వెదురుగుమి నూపినం బడ వ్రేసె..
భా. రా. ఆర. ౧. ౧౨౫.

జ: గుమికట్టు, గుమికాడు, గుమిగూడు, గుమి
గొను.

గుమి². వి. మడుగు.

తోటకము. జమునక గుమిఁ బా మని జంకక వే,
దుముకన్... అచ్చ. భా. ౧. ౨౧ పా. (చూ
భాగ. ౧౦ పూ. ౬౩౫.)

గుమికట్టు = గుమిగూడు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుమి}^1}$) గుంపు
గూడు, సంఘ మగు.

నీ. గోడలదాపున గుమికట్టి నిలిచిన... వళకు. ౫.
౧౨౩.

గుములుగట్టు = గుంపులుగూడు.

వ... పురుషతిపిటిజనంబులు గిరిటిపరాక్రమవ్ర
కారంబులం దమ దెస నానాదేశంబులచతురం
గబలంబులు వొలిసినపెల్లును సంతత గుమ
లుగట్టి చెప్పకొను చుండ... భార. భీష్మ. ౨.
౧౬౬.

వ... పదులు పదులు నూలులు నూలులు వేలు వే
లు గుములుగట్టి... మనుచ. ౪. 3౭.

గుమికాడు. వి. (గుమి¹ + కాడు.) కాకి, నామ
నము.

నీ. గుమికాడు కాకి నాఁ గొఱులఁ గాకము వే
ళ్లు... సాం. ని. తిర్య. ౮౨.

గుమిగూడు = గుమికట్టు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గుమి}^1}$) గుం
పు గూడు; ప్రోగగు.

చ. అటదిభదానవారిఁ బడ నై నమహిం గుమిగూ
డి పండు లం, తట వెన బుడ్డగింప బెడిదం బగు
లోయలఁ బర్వి... చంద్రా. ౨. ౬౨.

వ... దైవనమస్కారంబులు దూరంబుచేసి పడు
గు రైదుగురు గుమిగూడుకొని శోదేశాంధ్ర
రూపాధిక్యవ్రాన్యంబు లుపన్యసించుసామా
న్యకన్యకలును... శుక. ౨. ౧౦.

క. కొక్కారు మెఱుగు లన్నియు, నొక్కడగు

మిగూడి నిల్చి యన్నవిధముగా ... ఉండె

లచ్చి మేని మెటుంగుల్. వేం. మా. గ. ౧౩౧.

గుములుగూడు=గుంపులుగూడు.

గీ. ఏఱులై పాటునెత్తురు లెందుఁ జూడఁగొండ
లై పడుకండలు గుములుగూడి, దానికై పో
రుభూత బేతాళతతులు, గలిగి భీకర మయ్యె
సంగరము గరము. దశా. ౨. ౪౩౪.

గుమిగొను=గుమిగూడు. అ. క్రి. (గుమి¹+ కొ
ను) గుంపుగూడు.

చ. గుమిగొని పైలఁదైలఁ బడికొంచు భటావలి
చూడఁబోవ నెచ్చము గొనిపోవుదాదులు ని
జంబు గనుంగొని... శుక. ౨. ౪౦.

గుమితి=గుమ్మితి. వి. ఆయుధవిశేషము.

శా. బాణా వంకిణిఁ బెద్దకత్తి గుమితికా బాణానన
ప్రాధిమక... శశాం. ౨. ౧౭. (శ. ర. పా.)

గుమిలి=గుదిలి. వి. పక్షి విశేషము, కనకాక్షి. (శ. ర.)

గుముకు. స. క్రి. (త. కుముక్కు) పిడికిలి మోచే
యి మెడలగువానితోఁ బొడుచు.

క. తముఁ దామె బెదరి పులుంగులు, గుములై పై
కెగసి యల్లుకొని కొమ్మతుదల్, గమకముగఁ
దాకి తొటతొట, గుమికిన క్రియఁ దెల్లు సే
లకును ప్రేగగుచుక. చంద్రా. ౨. ౬౩.

సీ. జడలచుట్ట వదిల్చి మెడలపై మోచేత గు
ప్పుగుప్పున సారె గుమికి గుమికి. వాల్మీకి. ౨.
౯౬.

గుముడు=గుమ్ముడు.

(ఒకవిధ మగుటేమికి.)

ద్వి. గొన బైనతేకులు గుముడుతేకులును. ద్వి.
పరమ. ౨. ౫౪ పా. ౪ పం.

గుమురు=గుబురు. వి. సమాహము, గుంపు.

గీ. ఆవటిమణిచి త్ర భూములు నచట నమరు, నమ
రతరువులగుమురులు నచటితీవ,లు... వసు. ౨.
౫.

ద్వి... మము వృథా చంచ నిచ్చట, సమకట్టితే

యంచు సకలవానరులు, గుమురులు గుమురులై
కూడి యొండొరులు. రం. రా. కిష్కిం. ౨౩౧
పా. ౯. పం. చం. రా. ౪. ౬౩. ఆం. భా. ౨.
౧౦౦.

౨. కొమ్మలు చిగుళ్లు ఆకులు మొదలైనవానిసమూ
హము, విటపము.

ప... మొగలిగములగుమురులగుడుమఁ బొడవులుగ
దీపించుతోఁపుగుడారంబులచెలుపు నలరించు
చివురు ఔలమావితండంబులును ... శశా. ౬.
౨౨౪.

విణ. సాంద్రము, దట్టము.

రగడ. గుమురు లగులేమావిచిగురులు గోయఁ గో
యనికూసెఁ బికములు... పారి. ౪. ౧౬.

జ: గుమురుకొను, గుమురుగట్టు.

గుమురుకొ(ర్కొ)ను=గుమురుగట్టు.

సీ. కుటుచ లై గుమురులై గొనబులై రేచాఁచ
కొమ్మఁ జాట్టినజడల్ గుమురుకొనగ. పాం
డు. ౨. ౯౧.

చ. కరఁగినదెందమల్ విడుపుఁ గాననికొర్కు
లు పారవశ్యముం, బొరసిననిట్టచూపులు గు
ముర్కొనుముత్పులకాంకురావసుల్, చిరిగి
నసిగ్గులుం గలిగి... పాండు. ౩. ౬౯.

గుమురుగట్టు. అ. క్రి. (√గుమురు.) గుంపుగట్టు,
గుంపగు.

క. హయముల మరల్పునిార, ల్లియు బంధులు నె
డలు నంచలించ గుమురుగట్టి యెరుసునూరు
రు... భార. విరా. ౫. ౨౨౩.

గుమురులు(రు)గట్టు=గుంపులుగట్టు.

చ. గుమురులుగట్టి యారికలు గట్టి ప్రవాళము వ
ట్టికింకతో, నమలక మ్రింగి ... ఆమనిని రేయి
పవల్ వడిఁ గూయుఁ గోవెలల్. కు. సం. ౪.
౪౬౩.

ప... గుమురుగట్టి వీరభద్రరణంబుఁ జూచి భీతచి

త్తులై ప్రాణంబులు విడుచువారును...వీర.ర.
౧౬౦.

గుమ్మ¹. వి. పాలు పిండునప్పుడు వచ్చెడుధార.

సీ...పాలు నాఁ బొల్పు బహుత.గీ. క్షీర మగు గుమ్మయనఁగఁ దధార వెలయు. ఆం. భా. ౨. ౨౫౦.

సీ. కామధేనువు నడ్డకట్టి గుమ్ముల గ్రోలి యాఁబె య్యయిది మంచి దనెడువారు. రంగ. ౧. ౬౨.

క. వేలుపుటావును గుమ్మఁడు,పా లడిగెడునీతి ధరణిపాల...అబ్బదానము...అడుగ వచ్చితి నిన్ను. హరిశ్చ. ర. ౧౯౯.

జ: గుమ్మకాంభోజి.

గుమ్మ². వి. (త. కుమ్మలి.) ఆఁడుది, స్త్రీ.

గీ. చెలువ దనచెల్లి కత్తెలఁ బిలిచి నాకుఁ, గూర్పు గుమ్మ రెవ రెవ నీకొమ్మలందు, వారు నేకొని రక్షింప వలయు వీని. కు. సం. ౬. ౬౦౪.

ఉ. రంగమహీశుకొమ్మ జిగిరంగులబంగరబొమ్మ సంపదల్, సొంగును నిచ్చుగుమ్మ పతితొమ్మె డఁబాయనిముద్దుగుమ్మ...అహ. ౧. ౨.

గుమ్మ³. వి. గాదె, కుసులము; బొట్ట, కుసులవిశేషము.

సీ. గాదె బొట్టయును దుగ్ధాసారమును ముద్దుగుమ్మయు వెలయును గుమ్మ యనఁగ. ఆం. భా. 3. ౬౪.

గుమ్మఁడు. వి. అలంకరించుకొనువాఁడు, అలంకారి.

సీ...గుమ్మఁడంచనఁగు జికిలికాఁ డనఁగ సొగసు, కాఁ డనంగను వన్నెకాఁ డనంగను నీటుకాఁ డనఁగా నలంకారి యొప్పు. ఆం. భా. 3. ౧౦.

గుమ్మకాంభోజి. మి. వి. (గుమ్మ¹ + కాంభోజి) ముప్పదిరెండునపుంసక రాగములలో నొకటి.

సీ. కాంభోజియును గుమ్మకాంభోజియును సింధు రామక్రియయు నాదనామక్రియయు. ప్రబంధ. ౯౬. హంస. ౫. ౧౨౪.

గుమ్మటము. వి. (క. గుమ్మట. త. కుమ్మట్టం.) రాయి కాగితము మొదలగువానితో నిర్మించినదీపము గూఁడు.

మ. కురువేరుల్ జగజంత్రొండెఁగురంగుల్ విూఁబుమేల్ బొమ్మచి, త్తరుబం గారుపటాలు నిచ్చులపునిద్దాకెంపుతాగుమ్మటాల్, మరువం పున్నిరెమ్మల్లెపూసరులు చల్వల్ చిల్లుచందెట్లు...సానం. 3. ౪౬.

గుమ్మడి. వి. (సం. కూత్తాండః. ప్రా. కుమ్మండే.) కూత్తాండము.

కా...గుమ్మడికాయయంత యగుముత్తెంటై మనం బేర్చ... ఆము. ర. ౨౨౨. (గుమ్మడికాయ యంత యగుముత్తెంటై: -అస్వాధీనుఁడై అని భావము.)

క. అమ్మగువ గనుంగొనియె, ముమ్మరముగఁ బటైనాములు మై నెల్ల, గ్రమ్మికొన నుట్టిఁ బెట్టిన, గుమ్మడికాయయును బోలెఁ గూర్పు న్నతని. వైజ. ౨. ౫౬. హర. ౨. ౯౯.

గుమ్మడికాయలో నావగింజయుఁ బోదు=గుమ్మడికాయలో ఆవగింజంతయుఁ బోలేదు: -కావలసిన దానిలోఁ గొంచె మైనను గాలేదు అనిభావము.

సీ. ఇపు డేమి గంటి నా కక్కడిసిద్ధసంకల్పత గుమ్మడికాయలోన, నావగింజయుఁ బోదు హంసి నాచింతాభరంబులో లేశమార్తము నుడుగుట, గలదె యీవేశకుఁ దలపోసి చూచిన...ప్రభా. ర. ౫౨.

గుమ్మడిమూట=గుమ్మడిపండువలె సుండుమూట.

ఉ. ప్రక్కలు పంచు పంచి మునివండ్లును బండ్లును రాచు రాచి యొమ్మక్కలఁజేయుఁ జేసి తలయల్లనఁ గాళుల సందు సంది లో, చక్కెరి నొక్కు నొక్కి యిరుచంబడ గుమ్మడిమూట

గట్టి వీ, పెక్కి దువాలి చేసి చలి యిక్కడ న
క్కడఁ జెట్టు వేకువ. క్రీ. డా. ౪౬.

జ: గుమ్మడిగింజనామము.

గుమ్మడిగింజనామము. వి. (✓గుమ్మడి) తిలకవిశే
షము, గుమ్మడిగింజనలె నుండుబొట్టు.

పీ. గీటుచు గుమ్మడిగింజనామము దీర్చు... కువల.
౪. ౧౮౮.

ఇట్లే 'గుమ్మడివిత్తునామము' ప్రభా. ౪. ౧౩౭.

గుమ్మతీలు. వి. బ. కర్ణభూషణవిశేషము, చెవితమై
నుంచెడిసామ్మ. (శ. ౪.)

గుమ్మము. వి. వాకిలి, ద్వారము. (చి.ని, శ.౪.)

గుమ్మనరులు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

వ...పట్టికములు గుమ్మనరులు ననునూటనాలుగువ
గలపైరుల చేరుదుబియ్యంపువట్టివసాదంబులు
...ప్రబంధ. ౧౧౨.

గుమ్మితి(తీ)=గుమితి. వి. ఆయుధవిశేషము.

క...మొగలి తేకుగుమ్మితి జమ్మె. ఉ. హరిశ్చ.
౪. ౧౧౪.

ఉ...మరుఁడంతట నంతటఁ దమ్మిగుమ్మితిం, జేకొ
ని వీఁకమై మొనలఁ జిమ్మఁ దొడంగెను గొమ్మ
తొమ్మనక. శకాం. ౨. ౭౦.

చ. మదనునిగుమ్మితి మొనలు మాటికి మర్చములం
టఁ బాటినక...అహ. ౩. ౪౧.

గుమ్ము=ఘమ్ము. వి. ౧. పరిమళించుట త్రిప్పట మొ
దలగువానియం దగుననుకరణము.

పీ. పుణ్యవాసన పొంగి పొదలె నాఁ జెముట పైకొ
నఁ గప్పరపుఁబూఁత గుమ్మ రనఁగ. చంద్రి.
౬. ౫౦.

ఉ. గుమ్మనుకమ్మఁదెమ్మెరలకుం దులకించి... కృ.
శకుం. ౧. ౭౩.

ఉ. వేలుపులు నిశాచరులు వెండియుఁ గవ్వపుఁ
గొండ వార్ధిలోఁ, దేలిచి గుమ్మగు మ్మనఁగఁ
ద్రిప్పఁగఁ జొచ్చి...హర. ౬. ౭౪.

ద్వి. నెమ్మేనఁ బొదలలో నిండినవిరుల, గుమ్మన జ
డివాన గురియించుదాని. ఆభిమన్యుద్విచద.
(శ. ౪)

గీ...కోదండకాండరవ మ, జాండభాండంబు గు
మ్మని నిండుకొనియె. చం. రా. ౩. ౧౦౩.

సీ. అనిలాభిహతదక్షిణావర్తశంఖంబు గుంఫితం
బై కేల గుమ్మ రనఁగ. (మొల్లచాటుపు.)

గుమ్మడు=గుముడు. వి. ౧. కుముదిక, పేతు కి.

గీ. గుమ్మ డనఁగను గుముదిక సప్తతివడు. ఆం.భా.
౨. ౪౬.

౨. ఒకవిధమగుపేతు, కాశ్చర్యము కి.

గుమ్మెట=గుమ్మెత. (త. కుమ్మట్టం.) వి. కుంభవాద్య
ము, తుడుము.

వ...హరి శేరి గౌరు గుమ్మెటతమ్మటంబు...లో
నగునసంఖ్యాతవాదిత్ర త్రితయవరంపరలు...
ఆము. ౪. ౩౫.

సీ. తటపెటవిమిటధ్వను లోలిఁ బుట్టింపఁ జాలు
గుమ్మెట చంక వ్రేలుచుండ. క్రీ. డా. ౨౨౬
కాశ. ౩. ౩౬.

గుమ్మెత=గుమ్మెట.

సీ. గుమ్మెత యనఁగను కుంభవాద్యము దోచు...
ఆం. భా. ౧. ౧౨౮. హంస. ౩. ౧౮౮.

జ: గుమ్మెతకాడు, గుమ్మెతగుడారము.

గుమ్మెతకాడు. వి. (గుమ్మెత + కాడు.) తుడుము
వాయించువాడు.

ఉ. గుండనికిం బసిండివనిగో రడిబండకు వెండి
తాయెతుల్, లండికిఁ జేక డెంబు పదిలంబుగ
గుమ్మెతకానికంచెలకొ...హంస. ౫. ౧౩౬.

గుమ్మెతగుడారము. వి. (గుమ్మెత + గుడారము.) గు
మ్మెతపంటిఆకారము గలగుడారము.

చ. తిరిగి యతండు వచ్చి... గుమ్మెతగుడారమునం
గొలుపుండి...కువల. ౨. ౮౬.

క...రంభోర్వములు, నువ్వైతగుడారములకడ,
ఘుమ్మనుకపురంపుజగతిఁ గూర్చుండి తగఁ.
వార్తికి. 3. ౧౦౧.

గుయ్యారము. వి. (సం.గువ్యగారమ్) కారాగృ
హము.

గీ. అడరుఁ గారాగృహంబు గుయ్యారము చెఱ,
సాల బండిగ మనఁగను...ఆం.భా.౨.౨౨౬.

గురగుర. వి. ౧. పందికూత కనుకరణము.

నీ. గురగురధ్వనులు నిర్భరముగఁ బర్విన నెలసి
బ్రహ్మాండంబు నెదురుమ్రోయ. హరి. పూ. ౪.
౧౬. (శ. ర. పా)

ద్వి. గరువు నేలఁ దుంగగడ్డలు త్రవ్వి, గురగుర
మనుపందిగున్నలబాల్లు. ద్వి. శ.సా. ౨. ౮౦
పా. ౧౪ పం. చెన్న. ౨. ౨౦.

౨. ఇట్టి చేసెడిధ్వని కనుకరణము.

ఆ...గురగుర, మనుచు వేటయిజ్ఞులరుగుదెంచె.
చంద్ర. ౨. ౨౧.

గురణము. సం. వి. అ. న. యత్నము, పూనిక.

గురస్తు. వి. (సం. గృహస్థః) గృహస్థుడు, గేస్తు.

గీ. అప్తునేఁజెల్ల బాఁచనయ్యా మఱేమి, రజ్జు
లాడెదు మంచిగురస్తు వగుదు. శుక. ౨. ౪౭౩.

నీ. రమ నేలినట్టిగురస్తు నందు రదేమొ నేలమిన్ను
లు గొల్వ నేర్చుటరుదె. శుక. ౩. ౨౩.

గురి. వి. అర్బుదఫలి, ములకః.

నీ... గురు గటం చన్నను గురి యనంగ, ముల కటం
చన్న నర్బుదఫలి మనుచుండు ... ఆం. భా.
౨. ౬౪. ('అర్బుదఫలి' అనునది సంస్కృత
నిఘంటువులలోఁ గాన రాదు.)

గురిగి=గురియ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౭.

గురిగిందే. వి. (గురిజ+గింజ-త. కురువిందమ్.) గు
రిజపూన. (బ్రా. చి.ని, శ. ర.)

గురిజే. వి. (సం. గుంజా.) ౧. గురివెంద ౧.

నీ...గురిజ, గురివెంద వాఁగను గుంజాఖ్య విలసి
ల్లు...ఆం. భా. ౨. ౫౨.

నీ. భుజమధ్యమునఁ గ్రాలుభుజగహారంబులు గురి
జపూనలగుబ్బసరులు గాఁగ... గీ...శంకరుం
డు కిరాతవేషంబు దాల్చి. హర. ౭. ౪౧.

౨. గురిగింజ.

నీ...ఈయచ్చగురిజపే రెందుఁ గలిగె. యయా.
౧. ౪౮.

ఆ. గురిజపేరు లఱుతఁ గొమరార ధరియించి, య
డవిమొల్లలఁ గురులందుఁ జెరివి. ద్వా. ౧౧.
౬.

జ: గురిగింజ, గురివెంద.

గురియ=గురిగి, గురుగురి. వి. అత్యల్పభాండము,
ఆడుపడుచులుఅడుకొనుచిన్న పిడుత.

నీ...అత్యల్పభాండం బొప్పు గురిగి యంచనఁగ
ను గురియ యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౨౪౭. (బ్రా,
వ్రాత ప్ర తిపా.)

గురివె(ర్వే)ంద. వి. (గురిజ+వెంద-శ. ర.) గుం
జాలత, గురిజ ౧.

రగడ. వెల్లి యై తొఱఁగ గురివెందలమరందము
లు. ఉ. రా. ౬. ౬౧.

గీ. ప్రమదదిక్కాంత కంఠేలఁ బట్టి యాడు, కొ
త్త గురివెందపూసలగుత్తి వోలె. హర. ౭. ౧౪౦.
ఉదా: బండిగుర్వంద.

గురు. వి. గవయమృగము.

నీ. కాఁచినగురునెయ్యి చేచాఁచఁ జాలినంతయుఁ
గుమ్మరించి...పాండు. ౩. ౮౭.

ద్వి. గురువులువా తెడిగురు మెంబులును. నవ.
౧. ౪౭ పా. ౬ పం. రక్తా. ౩. ౯.

జ: గురుపోతు.

గురుకారము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దచేయుట, గా
ప్పగా భావించుట; పూజనము, ఆరాధనము.

గురుగు¹. వి. భక్త్యవిశేషము.

వ...చాచట్టు లిడ్డెనలు తే నెత్తొలులు గురుగు శేల
కికాయలు...ప్రబంధ. ౧౧౨.

గురుగు². వి. ఒకవిధ మైసూరాను. (శ. ర.ప్రా.)

గురుగు³=గురియ. (ప్రా, వా)

గురుగు⁴. వి. ౧=గురి. ౨. శ్రీహస్తిని, భూరుండికి.

సీ...శ్రీహస్తినిసంజ్ఞ చేలగు గురుగు, నాగ...
ఆం. భా. ౨. ౫౨.

౩. గురుకటము, ఒకజాతిమారాను చెట్టు.

గీ. గురు గనంగను జెలగును గురుకటాఖ్య. ఆం.
భా. ౨. ౭౩. ('గురుకటము' సంస్కృతనిఘం
టువులలో గాన రాదు.)

మ. గురుగుంజెంచలి దుమ్మి...ఆము. ౪. ౧౩౪.

గురుఘ్నము. సం. వి. ఆ. పుం-గురుత్వము పోగొ
ట్టినది - తెల్లఆపకీ.

గురుదే. వి. ఒకజాతిమారాను చెట్టు, ఉత్తుండికి. (శ.
ర.)

ఆకటియజీలకఱ్ఱ గజివేము గురుజ యిం, గువ ప్ర
వర్జనీయకోటి యగుట. భార. ఆను. ౩. ౧౮౯.

గురుజో. వి. వజ్రము. (ప్రా, చి. ని.)

సీ. పాలుచును వజ్రంబు మూలరా లన మగరా
లనంగను గురుజా లనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౭౮.

గురుజో. వి. తిరుగటికి కొట్టెడి పుజ్జాపండికొయ్య.
(వా)

గురుదై వతము. సం. వి. ఆ. పుం-బృహస్పతి దేవ
తాకము-పుష్యవక్షత్రము.

గురువత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ-తొందర గా వక్రము
కానిఆములు గలది-చింత చెట్టు.

గురువత్తము. సం. వి. ఆ. న. వంగము, తగరము.

గురుపోతు. వి. (గురు + పోతు.) పురుషగవయము.

సీ. తెరఁ మాటి వెఱఁ బాటుగురుపోతుపై నైనఁ

బడి యెక్కి పాడుతు నీపాద మాన. మనుచ.
౪. ౩౫.

మ...కొర్లగండ్లు గురుపోతుల్ కొండగొట్టెల్
కురం, గులు నెం చెంచు గనుంగొనంగ వని
లోఁ గోటానఁగోటుల్ నృపా. ఇందు. ౨.
౫౧. ఆం. భా. ౨. ౮౫.

గురుమర్దలము. సం. వి. ఆ. పుం. డిండిమవాద్యము.

గురురత్నము. సం. వి. ఆ. న. ౧- బృహస్పతికి
ప్రియ మగురత్నము - గోమేదకము. ౨. పుష్య
రాగముణి. ౩. శ్రేష్ఠఁ డగుగురువు.

గురువారము. సం. వి. ఆ. పుం. బృహస్పతివారము.

గురువు. వి. పరుగు, ధావనము. (ప్రా-వేగపువరుగు.
శ. ర.) ఉదా: గురువుదేలు, గురువులువాలు.
జ: గురువుదేలు, గురువులువాలు.

గురువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ, రీ, ఉ.) ౧. బరు వై
నది. (వ్యతి. లఘువు) ౨. గొప్పది, పెద్దది. ౩.
దీర్ఘ మైనది. (కాలాది) ౪. దుర్భరము, భరించ రా
నిది. (విరహాది) ౫. పూజింపఁదగినది. ౬. (ఛంద)
లఘువు కానిది. (ఆక్షరము) ౭. బలీయ మైనది.
౮. దుష్టుకము, తొందరగా వక్రము కానిది. వి.
ఉ. పుం. ౧. తండ్రి. ౨. కులశ్రేష్ఠుఁడు, కుల
ముపెద్ద. ౩. తాత. (మాతామహాపితామహాలు)
౪. తండ్రితోడఁబుట్టినవాఁడు. ౫. ఆన్న. ౬.
మేనమామ. ౭. ఉపాధ్యాయుఁడు. ౮. ఆచార్యుఁ
డు, మంత్రోపదేశము చేసినవాఁడు. ౯. రాజా.
౧౦. కాపాడువాఁడు. ౧౧. బృహస్పతి, దేవగురు
వు. ౧౨. (మోహంసకుండగు) ప్రభాకరుఁడు.
౧౩. పుష్యవక్షత్రము. ౧౪. మూలగొండికి. (వా
చ.)

గురువుదేలు. ఆ. క్రి. (గురువు + తేలు)-పరుగిడు-
రక్తము మొదలైనది జిట్టున పైకి ఉలుకు.

ఉ. త్రైవేద్యగుంటులకు గురువు చేతులు నెత్తురు
రాకమున్న...భా. రా. యు. ౨౦౪౫.

గురువులువాలు, గురువువాలు. ఆ. క్రి. (గురు
వులు + పాటు) ౧. పరుగెత్తు.

చ... తల్లిముందటకు, గురువులువాలు వ్రేకడు
పుంగుట్రుడు మాకు బ్రసన్నుడయ్యెడుక.
వీర. ౧. ౫.

సీ. విరులగుత్తులమీద గురువులువాలు ముద్ది
చ్చుతేలులమొరపములకు. మార్క. ౫. ౭.
ద్వి. కరములఁ గొఱపులు గైకొని పేర్చి, గురువు
వాటెడు పెద్దకొఱవిదయ్యములు. ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౬౪౩ పం.

౨. ఆతిశయించు; విజృంభించు.

క. నరుడును రాధేయుడు నొం, దొరువులతోఁ
బెనఁగువేడ్క లుల్లంబులలో, గురువులువాఁ
గ నిల్చిరి...భార. ద్రో. ౧. ౧౩౫.

చ... క్రొవ్వునం, గురువులువాలుకంటకులఁ గొం
డగవుల్ చొరఁ దోలి పారుషం, బటిముటిఁ
గ్రాలఁ బింగళకుఁ డక్షమృగరాజు చరించున
చ్చటక. వేం. పంచ. ౧. ౧౦౧.

౩. హర్షముచే ఉప్పొంగు, ఉబుకు.

చ... మై, గురువులువాఁడ గేలఁ బుడుకుక
బెరమొముల నవ్వు నింపు వొం, పిరిగొనఁ
గార్తికేయుడు కుభృతున తల్లము పల్లవిం
పఁగక. కు. సం. ౧౦. ౪౪౬.

గురుసు. వి. ౧. మర్తము, ఆయువుపట్టు.

క. తురగముల సూతుఁ జంపినఁ, గురువతి పాలి
వోక యతని గురుసున నేయక. భార. ద్రో.
౫. ౧౦౫.

సీ. తాతగా రనువావిఁ దనవారిలన మొప్పు గు
రుసు మోపకయుండ సరసమాడు. కాశీ. ౬.
౬౦. (గురుసు మోపకయుండక :- మనస్సు
నొవ్వకుండ అని భావము.)

౨. మూలము, కుదురు.

చ... గుండులెత్తి సత్త్వరగతిఁ గుంభముల్ వగు
ల దంతుల నై చుచు దంతకాండముల్, గురు
ములఁ గూడి రాఁ దిగిచి ఘోరనిశాచరణోటి
మోడుచుక...భా. రా. యు. ౬౭౪.

౩. పశురోగవిశేషము.

సీ. గురుసురోగము గొన్నగోవుల మాన్పంగఁ గ
లబందపలుకులు కడఁగి తెచ్చి. గోచికిత్స. ౧.
(చి. ని) నవ. ౧. ౪౧ పా. ౧ పం.

గుర్గురింత. వి. అడవిపం. ౩.

గీ. ఏకలము గుర్గురిం తన నెనఁగు దంష్ట్ర. సాం.
ని. తిర్య. ౭౫.

గుర్జరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఘూర్జరము, గుజరాతి
దేశము.

గుర్వణఁగింఁచే. స. క్రి. (గుర్వ + అణఁగించు)
-ఆధిక్య మణఁచు - నశింపఁజేయు.

ద్వి. పూర్వజన్మార్జితభూరికర్తములు, గుర్వణఁగిం
చునాకొడుక రావయ్య. బస. పు. ౪. ౪౩౧
పం.

గుర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

శ్లో. ఆపన్నసత్త్వై గుర్వీ స్యాదంతర్వత్నీ చ గర్భి
ణీ. (హలా. ని.)

గుర్విణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

గుర్వ. వి. ఆధిక్యము, అతిశయము. (చూ. గుర్వణఁ
గించు.)

విణ=అగుర్వ. (సం. గురు.) ౧. ఆధిక్యము.

ఉ... మాలి యడ్డమై, బోరన వచ్చి యవ్వపాగవుం
గవకేతసు సేనె నెంతయుక, స్మరము లైన
యమ్ములను గుర్వగ దానవు లుత్సహించఁ
గక. నిర్వ. ౩. ౨౫.

ద్వి. సర్వాంగసుందర శంకర యాశ, గుర్వగునడి
దొరకొనె నయ్య నీకు. బస. పు. ౩. ౭౯౩ పం.
(ప్రాత ప్రతి. పా.)

౨. పూర్ణము.

ద్వి సర్వమాన్యము నీకు గుర్వగా నిత్తు, శర్వభక్తుండ నై చరియింపు మనుడు. బస. పు. క.

౨ పం. (గుర్వగా:-సర్వాధికారములతో.)

గుణక. వి. (క. గుణక) ౧. నిద్రయందలిధ్వని, గుణు.

సీ. గుణక యనంగను గుణుపెట్టనంగను శోభిలుచుండును నువ్వురవము. ఆం. భా. ౧. ౧౮౨.

క. సతి ప్రక్క బడినప్పుడు, రతి కొగ్గక నిదురవోదురా యయ్యా నా, చతురుడ గుణకలు చాలుకొ, గతి చెప్ప మటంచు వానిక గడు బాధించుకొ. శుక. ౨. ౧౦౨.

౨. కోపభయాదులు కలిగినపుడు వ్యాఘ్రాలు చేసెడిధ్వని.

క. అని తెంపు చేసి కనకనగ, గనుగొనల నివృత్తులరలగా నాలము భూమిని దాటించుచు దద్దళమును జూచుచు గుణక నుణకబో నటులున్నకొ. శుక. ౨. ౨౫౨.

జ: గుణకలిడు, గుణకపెట్టు.

గుణకలిడు. ఆ. క్రి. (గుణకలు + ఇడు) గుణకలుపెట్టు.

సీ...కోల్పులు ల్పాదరిండ్ల గుణకలిడగ. మనుచ. ౨. ౨.

గీ...గుణక, లిడుచు నిదురించు లేచు నల్లడలఁ దిరుగు, సంభకర్ణండు నడయాడుకొండకరణి. ఉ. రా. ౨. ౧౮౮.

గుణక(లు)పెట్టు. ఆ. క్రి. (గుణక + పెట్టు.)

గుణకలిడు, గుణుపెట్టు.

గీ...పులివోరె గుణకపెట్టి, నిదురవోవగ...ఉ. హరిశ్చ. ౮. ౧౫.

సీ. దిక్కరుల్ నెపు డొంద దేవతల్ వెఱ నెంద బెట్టుగా గుణకలుపెట్టుకొనుచు. ఉ. రా. ౨. ౨౯౫.

గుణగుణ=గులగుల. వి. (త. మలుమలుత్తల్.) ఒక విధ మైనదురద. (శ. ర.)

వి. దురద గలది.

చ. కరినివహంబు రాచుకొనఁగాఁ జలియింపదు బొడ్డుబంటిగాఁ, బెరిగినపుట్టులో వెడలుభీకరభోగికులంబు ప్రాకఁగా, గుణగుణ గాదు గడ్డమున గూడులు పెట్టినపక్షికోటిపెక, మొరప మెఱుంగ దెల్లు మునిముఖునియీ తను వంచు దావసుల్. వరాహ. ౧౦. ౫౩.

గుణము=గుణము. వి. (√గుణము) ఆశ్వము.

ఉ. మంది గుణాలు సేనుగులు మావఁతులుకొ...యయా. ౮. ౧౫౫.

క...నలువగుణాలకొ...పాండు. ౨. ౩౮.

గుణాలగోచే. వి. (√గుణము) ఆశ్వపాలకుడు.

సీ. గుణ మన గుణాలగో చనఁగా గులవ యనంగ దగు నశ్వపాలకుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౮.

(గోచి, గోచ అనియు ఛేదించవచ్చును. గుణాల గోవనంగా. వ్రాతప్రతిపా. ఇంకను విచార్యము.)

గుణి. వి. (క. తు. గుణి. త. మ. మణి) ౧. లక్ష్యము.

చ...పువ్వులఁ బె చిక్కనిచక్కనియిచ్చు లేయుచో, గుణి యఁ బె చిత్తముల్... దశకు. ౩. ౧౨౯.

చ. తేజిమి ఘటోత్కచుండు బలదర్పము లేర్పడ ద్రోణుమీఁద నే, దైత్య నడతేరఁ గాంచి చను దెంచి యలంబనుఁ డస్తుహాసుకుకొ, గుణి యుగఁ జేసె శాతకరణోటికి...భార. ద్రో. ౩. ౨౬౨. ఆం. భా. ౨. ౨౧౨.

౨. విశ్వాసము, నమ్మిక.

గీ. పజలుకటివేల్పు మది నెంతు గుణి దలిర్ప. సీలా. ౧. ౩.

(వ్యవ) వైద్యునిమీఁద గుణి లేనివానికి వ్యాధి కుదురుదు.

౩. గుణులు, చిహ్నము.

గీ. పనుధలో నెట్టిశ్రీ, గలవారి వేని, కరభములు దాస్యములు చేయు సరసిబాషి, యూరుపుల.

కట్టటన్ను బైఁ దారు మోమ, గొడుగులును
నల్లకలశము ల్లులు గావె. ఆము. ౫. 3౧.
౪. దృష్టాంతము, నిదర్శనము.

ఆ. గాలవుండ గుతీయుఁ గాఁడె మనకు. భార.
ఉద్యో. 3. 3౦౫.

గీ. క్రొంచ మొకకొన్ని గుడ్డులు గాంచె మింట,
నవి యహంసచ్చదాచ్చానానుభూతి, హం
సతతులయ్యెఁ గావన్న నరుణమాడ, గుప్తభు
జగాశనాండము ల్లులు గావె. ఆము. ౪.
౧౭౯.

౫. సాక్షి.

మ. నిజ మేఁబల్కెద బాహు లెత్తి శ్రుతివాణీ
బాహువీగోపతి, ధ్వజధుంత్రికగణేశ్వరు ల్లు
తిగ నోనారాణసీదేవి...నిక బోల నం, బు
జగర్భాండమునందు లేపు నగరంబుల్ తీర్థ
రాజంబులుక. కాశీ. ౨. ౧౩౬.

తరళ. కడఁగి విన్న వెలుంగు దా గుతీ గాఁగ న
బ్బలుకానలో, నడలుచున్న ననుం గనుంగొని
యవ్వు డర్శిలి నూతిలో, వెడలఁదీయుచుఁ
గేలు వట్టితివే కదా యిక్కఁ బెండ్లికిక, గడ
మ లెల్లను సాంపులు...యయా. ౪. ౬౦. భా.
రా. యు. ౨౩౬౬.

౬. నిర్ణయము, ఏర్పాటు.

క. నానెమ్మనమునఁ గలయను, మానము పరతత్త్వ
బోధమహిమ నుడుపుచు, జ్ఞానిధి యీశుల్క
ము నిం, పూనఁగఁ గైకొనుట యనుచు నొక
గుతీ చేసెక. పరమ. ౪. ౧౯. (శ. ర. పా.)

౭. యుక్తి, ఉపాయము.

చ. కటకటమీర లాడుపెనుఁగప్తపువిద్వలు చూ
డఁ దాయె ము, చ్చటకుఁ బ నేమి పోద మని
చామయ పల్కినఁ డత నూజ మా, అటసురవే
శ్యయో యనఁగ రాజులుచుండెడిచెన్న సాని
నీ, విటు వగఁ జెంద నేమిటికి నే గుతీఁ జెప్పె
ద నంచు నిట్లునక. చెన్న. ౨. ౨౩౦.

౮. పరిమితి, మితి; హద్దు; మర్యాద, గౌరవము.
ద్వి. అవ్యవధానం బింత యని గుతీ నామఁ, జెప్ప
ము చెల్లింతుఁ జేకొను మనిన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౪౭౯ పం.

నీ. ఏదేవుఁ డింతకు నింత యై యంతకు నంత యై
గుతీ లేక యతిశయిల్లు. పాండు. ౫. ౫౭.

నీ. గుతీ మీతి రోదనీకుహర మొక్కట ముంప
నుష్పాంగు ప్రశయమోధికంబె. ఉ. రా.
౫. ౧౪౧.

మ. ముచాలిక్ గుతీ దప్పి శూర్పణఖ పల్కాటి
ట్లు నిర్లజ్జ యై...చం. రా. ౫. 3౯.

౯. (=గీతీ) వలయాకారపురేఖ.

గీ. ఎలమి నిన్నార్లు నైఁచితి నింక నైనఁ, బుచ్చ
కొన్నట్టియ ప్పిచ్చి పా మ్మటంచు, హరిహ
యుఁడు భానుఁ జుట్టినగుతీ యనంగ, భీషణా
టోపతను బరివేష మడరె. ఘటికా. ౨. ౪౧.

౧౦. కళంకము, మచ్చ.

నీ...గుతీ మచ్చ మచ్చము గుతుతు చిన్నె, లక్క
నం బనఁగఁ గలంకు...ఆం. భా. ౧. ౮౦.

జ: గుతించి, గుతీంచు, గుతీకట్టు, గుతీకాడు,
గుతీకొండి, గుతీకొను, గుతీచేయు, గుతీపడు,
గుతీయగు.

గుతించి, గుతీయించి=హరిచి. ($\sqrt{\text{గుతీంచే}}$)

చ. అన విని యన్న రేశ్వరుఁడు హాసముతో నత
నిక గుతించి యిట్లును ... భార. శల్య. ౨.
౭౩. ముకుంద. 3. ౨౭౯.

మ. నిరవద్యస్థిరభక్తితోడ ననుఁ గానీ శంభుఁ గా
నీ రమే, శ్వరుఁ గానీ గుతీయించి యెవ్వరట
యీ సారస్తవంబుక జపిం, తురు...కాశీ. ౨.
౯.

గుతీంచు, గుతీయించు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గుతీ}}$) ౧.

లక్ష్యముగా నుంచుకొను, గుతీగాఁ జేసికొను.

వ... అశేషమనీషివృద్ధయంగమంబుగా శబ్దం బ
నుసరించియు నభిప్రాయంబు గుతించియు భా

వం బుడవలక్షించియు రసంబు పోషించియు
...నైమ. ౮. ౨౦౨.

క. ఆన మరలి చనిరి నన్ను, నన లైనన లైదు నే
ర్పునను శరములఁ జే, నినవిలుకాఁడు గుటించి
న, తనువుల హేతిప్రహేతితనములు నన
యల్. వరాహ. 3. ౧౩౦.

౨. మిలియిడు.

క. నగరిపురిపునగరుం ద, న్నగరీరభయూధసాధ
నానావిధరు, గ్గగధగలుఁ జూచువేడుక, చిగిరిం
ప గుటించ రానిచిడిముడి పొడమక. కువల.
3. ౧౫.

ఆ. క్రి. సంకల్పముచేయు, తలపెట్టు.

గీ. ఆట్లు వైవాహికార్థకృత్యములు నెఱపి, నా
లుగవనాఁడు సకలబాంధవులు చెలఁగ, నరవ
రాగ్రణి లోచనానంద మొదవ, నాగవల్లి
యొనర్చుటకై గుటించ. రాజ. చ. 3. ౧౭౮.

గుటికట్టు. వి. (గుటి + కట్టు) ౧. ఆంతు. (శ. ర.)

౨. మిలి. (శ. ర.) 3. కట్టుపాటు, ఏర్పాటు.

నీ. ఎఱుకవారల కల్లగుటికట్టుగా నిల్వ నొక్క
చోటున్నది నిక్కముగను. వేం. మా. ౫.

౨౦. దశా. 2. ౧౩౮.

గుటికాఁడు. విణ. (గుటి + కాఁడు) లక్ష్యము తప్ప

కుండకొట్టువాఁడు, కృతహస్తుఁడు. (శ. ర.)

వి. తేఱు, వతి.

క. చరిగుటికాఁడై నిగనిగఁ, గలువలచెలికాఁడు
పుట్టెఁగలశవయోధిక. వార. ౬. 2౯.

క. గుటికాఁడు రాక మన మీ, తరుణీభూసురులఁ
బట్టఁ దగ దని చుట్టుం, బురిగొనుచుండిరి యా
తలవరు లంతట నదియు నతనివాంఛలు దీ
ర్చెక. శుక. ౨. ౮౯౦.

గుటికొండి. వి. (గుటి + కొండి) ౧. ఆయుము, జీవ

స్థానము. (శ. ర.) ౨. గుఱురునకై కొండివలె క
ట్టినత్రాడు, ముం.

ద్వి. పెడబొబ్బ లిడునీడు పెడకట్టెలిడ్డ, కట్టినగుటి

కొండ్లు కట్టిన ట్టుండ, నే యెల్లఁ ద్రావు దంతి
మెసంగువెలఁగ, కాయలగతి రిత్తకడవరే చి
క్కు. ఆ. మ. క. ౧. 3౫ పా. ౧౭ వం.

గుటికొను. స. క్రి. (గుటి + కొను) లక్ష్యము గాఁ
జేయు.

చ. తటి యమలోహకారకుఁ దుదగ్రతఁ బశ్చిమ
శైలశృంగముక, గుటికొని వేలుపుండరువు
గొప్పపిరంగిని జాయమందులోఁ, గొఱలెడు
విన్నుమానికపుగుండు ఘటించి యగాదుచేసి
నక, దఱచుగఁ గ్రమ్ముకొంబొగ లనంగ జ
గంబునఁ బచ్చెఁ జీకటుల్. రసిక. ౮. ౯౫.

గుటిచి=కూరిచి. (✓గుటించు?)

క. మధుమధసుఁ డాత్మణంబున, మధుర గుటిచి
కదలి...హరి. ఉ. ౧. ౧౬౯.

మ. అతఁ డొక్కించుక నవ్వి నక గుటిచి యి
ట్లాశ్చర్యతాదన్యతా, మతికిం గారణ మేమి
...హరి. ఉ. ౫. ౨౫.

నీ. అబ్బాసనుఁడు తన్ను నర్థిలో గుటిచి యజిం
చుట గోరి సృజించె మరల. హరి. పూ. ౨.
౯౭.

గుటిచే(నే)యు. స. క్రి. (గుటి + చేయు) ౧. లక్ష్య
ముచేయు; ఉద్దేశించు.

నీ. గుర్తంపుగుబ్బలు గుటిచేసి వైచెఁ బయోజకు
ట్టలముల నొకతె నొకతె. కవిరా. ౮. ౯౫.

గీ. అన్యరాజన్య గుటినేసి యరిగ వాణి. నైమ.
౫. ౧౮౬.

౨. దృష్టాంతము గాఁ జేయు.

నీ. నీచందమున నన్ను నెఱయ నేపించిన మద్భక్తు
లగుదురు మత్పురులకు, గుటినేయ నీవ యో
గ్యుడ వైతివి...భాగ. 2. 32౯.

3. లక్ష్యపెట్టు, సరకుగొను.

నీ. ఇది యెంత లేదు నెమ్మది నిట్టివిఘ్నముల్ గు
టినేసి మనకేలి మఱవ నేల. కళా. 3. ౨౧3.

క...ని, నొకయించుకయును గుటినే, యక యి

మైయి జెనకి తలకఁ దతఁడు నెడుమదికొ.
రాఘవ. ర. ౪౨.

గుటిపడు. అ. క్రి. (గుటి + పడు) పేరుపడు, ప్ర
సిద్ధి కెక్కు.

ద్వి. కొక్కొకమునఁ జాల గుటిపడ్డకాతు, చ
క్కరభాణంపుసామ్రాజి నెక్కి. రఘునా.
౧౮ పా. ౧౩ పం.

గుటియగు. అ. క్రి. (గుటి + అగు) సమర్థుఁ డగు.
మ. సరసీజాతునికూర్చి భక్తుఁడవు సంసారాభి
న్నాన యై, దరి జేర్చక గుటి యైనవాఁడు
మురవిధ్వంసుండు నిక బ్రోవఁడే...మచేల.
౧. ౫౧.

గుటు. వి = గుట్టు. (✓గుట్టు - చూ. గుటుపెట్టు, మొ)

గుటుకు. వి. పశురోగవిశేషము.

నీ...పశువ్యాధిభేదాభిధ యొప్పుచుండును నుం
గిడి యనఁ, జరుక నా గుటుకు నా ... ఆం.

భా. ౨. ౧౨౫. (ప్రా. పా. గుటుక. ముద్రి)

గుటుకొను. (శ.ర. చి.ని.ప్రా.) అ. క్రి. (ఇది క్రి
ర్థకముగానే ప్రయోగములందుఁ గనఁబడుచున్న
ది.) ౧. యత్నించు, పూను.

క...విష మన్నముతో, గుటుకొని పెట్టించె గా
డ్డుకొడుకున కలుకక. భార. ఆది. ౫. ౧౭౮.

(గుటుకొని:-బుద్ధిపూర్వకముగా అని భావము.)

చ. గుటుకొని నేల ప్రక్కలుగఁ గ్రొచ్చియు మ
న్నలు మ్రింగియుక శిలలో, వెటికియు...

భా. రా. బాల. ౪౦౯. భార. అశ్వ. ౨.
౧౬౩.

౨. అతిశయించు.

క...నలుగడలఁ బడ నవారితప్పయ్యి, గుటుకొ
ని కురియఁగఁ బంచెను, మఱియును నయ్యన
లుమీఁద మఘువుం డుకక. భార. ఆది. ౮.
౨౭౦.

క. నెఱసంజఁ గ్రుంకుగుబ్బలి, చటి జఱజఱ ని

నుఁడు డిగ్గజాటుమఁ జనునా, తటి నటిముటి
నెగసినజే, గుటుఘాళి యనంగఁ గెంపు గుటు
కొని పర్వెక. ద్వా. ర. ౯౭.

గుటుగుట్టు. వి. (గుటు + గుట్టు - త. కుటుకుటు
త్తల్.) - పాము - ఒఱులుటయం దగుననుకరణము.

మ ... ఓడేవ నీ, యఱుకా లుద్ధతి రాహుమండల
ము బ్రహ్మాండముతో నొత్తినక, గుటుగుట్టు
చెడసంది బిట్టొలునగ్గురాహి నీయంఘ్రి
కిక, గిటుఁజె వైవవిధంబు నామనము
లోఁ గీలించిన ట్లయ్యెడుక. నైష. ౮. ౧౨౫.

గుటుతి(ర్తి)ంచు. స. క్రి. (✓ గుటుతు) ౧. ఆ
లోచించు.

నీ...తూమెఁ డిత్తురసమున కెన్నివలయుఁ, జే
గాను గాడంగఁ జెఱకుదండములని గుటుతిం
పఁగా నూటుకోల లైనఁ, జాలుఁ బొమ్మను
బుద్ధి సంభవించెను...హర. ౧. ౨౦.

౨. ఆనవాలుపట్టు.

(వ్యవ) వాఁడు నన్ను గుర్తించినాడు.

గుటుతిడు. స. క్రి. (గుటుతు + ఇడు.) ఆపేక్షిం
చు, కోరు.

ద్వి. ఫలములు గుటుతికుభక్తుల కెట్టు, లలవకు లిం
గనిరంతరసుఖము. బస. పు. ౫. ౧౯౯ పం.

గుటుతు(ర్తు). వి. (క. గుటుతు, గుర్తు.) ౧. ఆన
వాలు, చిహ్నము.

క...లెస్సగ గుటుతులు, కనుఁగొని ... దళా.

౭. ౨. ౯౧.

ఆ... విశ్వనాథదేవుతరుణి, గుటుతు చెప్పి త
న్నుఁ గొలువంగఁ బుత్తేర, వచ్చినాడ నేలవ
లది తనకు. భీమ. ౩. ౯.

౨. ప్రసిద్ధి, కీర్తి.

గీ. గుటుతు గలరాజు మంగయగురవరాజు. పాం
డు. ౧. ౮౦. (చూ. గుటుతుపడు.)

౩. సాక్షి.

క. నను జూడ రాఁడ దేహి, యని నిను దూఱి
కొను చుందు ననయము నాపై, నెనరు గలం
దుకు గుఱు తిడ, కనిపించెను మనము వేడుక
లు గనఁ గల్గె. సారంగ. ౨. ౬౦.

౪. పరిమితి.

సీ. ది క్కెవ్వరును లేనిదీనుల సురలఁ గైకొన్న నీ
కరుణకు గుఱుతు గలదె. నృసిం. ౫. ౧౪౨.

గీ...కఱకుడనమున దుర్భాష లఱచె నేని, విధన
పెనిమిటితోఁరాడ వివిధనరక, కూపపాద
లఁ బడుఁ గడు గుఱుతు లేక. జై. భా. 3. 3౪.

౫. ఆస్పదము, స్థానము.

చ...ని, న్నెఱుక పడక మృగేంద్రునకు నింపుగఁ
జెప్పి తదీయధక్తి కిక, గుఱుతుగ నిన్నుఁ జే
సి...నా. పంచ. ౧. 3౬౮.

క. విను మేఁక గొఱియలు మొదపు, లెనుములు తు
రగములు గజము లిం దొకటియు రెండును
మూడును నేనును నాఱును నేడును నుం
డునది గుఱుతు నీ కుండక. మార్క. ౪.
౮౪. (చూ. ౮3, ౮౫.)

౬. విధము.

ప...కొండలు దొమ్మరులగుఱుతున నహహా యని
బరితఁగెలవెంబడి నెఁగఁబ్రాకువారును... ప్ర
బంధ. 2౮౮. ('బడితఁగె' ముద్రి.)

2. లక్ష్మము, లెక్క, సరకు.

ఉ. ఈ విటు రమ్మ పొమ్మనుటయే గుఱు లింతయ
కాక మాకు నీ, యీవు లదేమి గుర్తు విడమే
పదిలచ్చలు...వైజ. ౨. ౮౬.

క...ముది మది నెసఁదప్పి కొవమున నాదిన నీ,
వది యెఱుక చేసికొని యులు, గురువా నేఁ
గాక యామె గుఱుతా నీకు. వైజ. ౪.
౫3.

౮. కళంకము, మచ్చ.

గీ...గుఱి మచ్చ మచ్చము గుఱుతు చిన్నె, లక్క
నం బనఁగఁ గళంకు...ఆం. భా. ౧. ౮౦.

గుఱుతగు=ఘనమగు.

ద్వి. గుఱు తైనపెలయేటిఘుమఘుమధ్వమల, నుఱు
ము లటంచుఁ బెల్లబ్బి... నెమలి, పారిఁబారి
నాడెడు...రం. రా. ఆయో. ౧3౫పా. ౨౬
పం.

గుఱుతుగ (గా)=గా. స్వప్తముగా.

ద్వి. నెఱతనంబును గల్లు నేర్పరి యనుచు, గుఱు
తుగ నలపరాంకుశముఖ్యమునులు, పరికినది
వ్యప్త బంధరత్నముల, వలన నిచ్చలు విని...
ద్వి. పరమ. 3. ౨32 పా.

౨. నిజముగా.

చ. గుఱుతుగ స్త్రీలకు మగలకు మది నిల్క
డ లెందు లేవు నీ, వెఱుఁగనినీతియుం గలదె
యేటికిఁ దత్తఱపాటు...సారంగ. ౨. ౧౪.

3. శ్రద్ధతో, బాగుగా.

క. గుఱుతుగ విని యభిమన్యుని, పరతనయుఁడు
కుకునిఁ జూచి వాంఛలు నిగుడక, బరికింపఁ
గ నె ట్లయ్యెడు, దరువాతిమహాకథావిధా
నం బనినక. కుచేల. ౧. ౧౨౨.

జ: గుఱుతిండు, గుఱుతిడు, గుఱుతుపడు, గుఱు
తుపెట్టు, గుఱుతుమాట, గుఱు తెఱుఁగు.

గుఱుతుపడు. అ. క్రి. (గుఱుతు+పడు) ౧. తెలి
యు, విదితమగు,

ఆ. పర్వతవనవాసిపరిణామవర్తన, కూపవాసి కె
ట్టు గుఱుతుపడును, బ్రహ్మనిష్ఠువెంటఁ బ్రాకృ
తుఁ డరుగునా...వేమన. ౧. ౧౫3.

గుఱుతు (ర్తు) పెట్టు. స. క్రి. (గుఱుతు+పెట్టు.)
చిహ్నితము చేయు.

(వ్యవ) పుస్తకములొక జనువ పలసినభాగములు
గుర్తు పెట్టుము.

గుఱుతుమాట. వి. (గుఱుతు + మాట)- ప్ర సిద్ధి
గలమాట-భాగ్యోక్తి, నానుడి.

గీ. ఎఱుక పిడికెఁడుధన మన్న గుఱుతుమాట, త

భ్య మా గాదె యెందై నఁ దాపసేంద్ర. కుచే
ల. గ. ర. ౬.

గుణుతెఱుగు. స. క్రి. (గుణుతు + ఎఱుగు) ఆ
నవాలుపట్టు, తెలిసికొను.

ఆ. అట్టియెడను బచ్చపట్టుదట్టిచేత, నొప్పవనదు
ప్రియుని నుజ్జ్వలంపు, తీవి నెఱపుచంద్ర కా
విదట్టిచేత, బరుని గుణు తెఱింగ సురవధూ
టి. కళా. ౩. ౨౬౭.

క...తుములమునను గుణు తెఱుగక కా, నినసి
పెనిమిటిఁ దునిమితి, వెనుక నెఱిగి పొక్కిన
దితి నెలఁదిరియచట. ఉ. రా. ర. గం. ర.

గుణుపె(వె, రై, రై)ట్టు. అ. క్రి. (గుణు + పె
ట్టు.) గుణకపెట్టు.

నీ. బెట్టుగఁ బలుమాలు నిట్టూర్పులిచ్చుచు భీక
రంబుగ గుణుపెట్టుకొనుచు...గీ ... బ్రాహ్మ
ణి నుష్టి బొందె. హరిశ్చ. ౫. ౫౫.

మ...అజుండు...కేల్లలగడై యుండంగ నిద్రిం
చుచు, గుణునెట్టం దొడఁగె గల ల్లను
చు నిర్హంబుతో భూవరా. భాగ. ౮. ౭౧౩.

కా...కాలుం గేలు నెఱుంగకున్నకరణిం గన్న్
డ్చి గుర్చెట్టుచు...భాగ. ౧౦ పూ. ౨౧౮.
అచ్చ. రా. యు. ౨౨౫.

వి. గుణక, ను పురవము.

నీ. గుణక యనంగను గుణుపెట్టనంగను శోభిలు
చుండును సుపురవము. ఆం. భా. ౧. ౧౪౨.

గుణుపొడుచు. అ. క్రి. (గుణు + పొడుచు) గుణ
కపెట్టు.

నీ. లంక సాచ్చితి మంచు హంకారములు నెల్లఁ
గలవరించుచు బిట్టు తెలియువారు, వీచులతఁ
కున నేచునర్ణవరవ మడఁగిపోవఁగ గుణుపొ
డుచువారు. భా. రా. యు. ౨౭౬.

గుణుము. వి. బీజము, గింజ. (శ. ర - గుణుము. చి
ని.)

క. జీవుఁడు శుక్లచ్ఛాయా, భావితుఁ డైనపుడు వి
ష్ణు భావించుటకు, దా వెరవరి యగుఁ దద్ద
త, భావ మొనఁగు గుణుము లేనివం డగునెల
వు. భార. కాం. ౫. ౪౨౧. (గుణుము
ముద్రి.)

నీ. కొందఱు పండులఁ గొటికి కొందఱు గన్నగు
ణుముల గువ్వల తెఱుగు దోచ, నప్పటి కప్ప
టి కాననంబున నైచి కొని...భార. ఆను. ౫.
౨౮.

గుణుపుఁజొక్క. వి. (గుణుము + చుక్క) అశ్విన
క్షత్రము. (శ. ర.)

గుణుపుఁదోకలు. వి. బ. (గుణుము + తోకలు)
ధాన్యవిశేషము. ప్ర బంధ. ౧౧౨.

గుణుపుఁబీట. వి. (గుణుము + పీట) ద్వారబంధ
ముమీద నుంచెనుగుణుపుమాతికొయ్య. (శ. ర.)

గుణుపుఁబెరజ్జి. వి. (గుణుము + పెరజ్జి) ఒకానొక
జాతిసర్పము.

నీ...చిల్వగుడియులు ద్రాచులు పెరజలు గుణుపుఁ
బెరజ్జి లచట, గలపు...ద్వా. ౮. ౯౮.

గుణుపుసారము. వి. (గుణుము + సారము) సత్తస్వ
రములలో నొకటి, ధైవతము. (శ. ర.)

గుణుము = గుణము. వి. అశ్వము.

నీ. కళ్యాణ బదిలంబు గాని గుణుంబులఁ గ్రోతము
ట్టున కియ్యకొలుపువెరపు. భార. విరా. ౧.
౯౫.

గీ...ఎంచి చూడ, లక్షగుణుంబు గాదె బలంబు
మనకు. కృష్ణ. ౩. ౨౪.

చూపుగుణుము = చూపులకు మాత్ర మే గుణుమువరె
కనఁబడి పనికి ఉపయోగింపనివాడు.

ద్వి. ఒకవిచారము మాకు నొదవె నీరాజు, నుక
వాసి పనిపంద చూపుగుణుంబు ద్వి. హరిశ్చ.
ఉ. ౧౪౯౬ పం.

గుణుపుఁజదువు = నెమరునకు రానిచదువు, స్మృతికి

రాని చదువు. (వా- గుట్టములు నెమరువేయుజంతువులలోనివి కావు.)

జ: గుట్టము, గుట్టలగోచ, గుట్టపుఁజుక్క, గుట్టపుఁదోకలు, గుట్టపుఁబీఁట, గుట్టపుఁబెరజా, గుట్టపుసారము, గుట్టమెక్కుడు.

గుట్టమెక్కుడు. వి. (గుట్టము + ఎక్కుడు) బాల్యక్రిడావిశేషము.

జీ. గచ్చకాయలు కిట్టుగానుఁగ త్రిప్పళ్లు గుట్టమెక్కుడు మంటిగూండ్లు... హంస. 3. ౧౮౬.

గుట్ట. వి. ౧. కోపించుటయం దగుననుకరణము.

చ. కదిసిన నోరవోయి యొరుకబృపుదొంతులనత్పదార్థముల్, గదుతుమ నెట్టివారిఁ బొడగన్నను గుట్టని నేహసౌఖ్యముల్, మదికి ననవ్యామై పునకమార్గమునం జరియించుచున్నచు, వృద్ధకపుల్లె... వాసిష్ఠ. ౧. 2.

అ. నిద్రాధ్వని, గుట్ట.

ఉదా: నేను గుట్టు పెట్టి నిద్రపోవుదును. శ్లేష్మతత్వము గలవారలకు నిద్రలో గుట్టు ఎక్కువ. జ. గుట్టు, గుట్టుగుట్టు, గుట్టుపెట్టు, గుట్టుపొడుచు, గుట్టుగుట్టు.

గుట్టుగుట్టు. వి. ('గుట్టు'నకు ఆమ్రేడితరూపము) ౧.

దగ్గనపుడు వచ్చెడిధ్వని కనుకరణము.

జీ. గుట్టుగుట్టుని కొళ్లుకొళ్లున దగ్గవోఁ దవలినచేపులు చిందల్లువోవ. విప్ర. ౪. ౧౯.

అ. మూలుగుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ... గుట్టుగుట్టున మూల్గుచు... ప్రబంధ. 2౮౮.

గుల. పం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్నుహి 1.

గుల. వి. దురద, గులగుల. (ప్రా. వా.)

గులక. వి. ఒకవిధ మైనతాయి, గులకతాయి.

ఉదా: పన్ను గులకభూమి. గులకరేగడభూమి.

(ప్రా.)

గులకరములు. వి. బ. మొలకలు. (చూ. గులకరములుగొను.)

జ: గులకరములుగొను, గులకరించు 2.

గులకరములుగొను. అ. క్రి. (గులకరములు + కొను) మొలకలెత్తు, గులకరించు.

వ... నునుఁజెనుటం దడంబడి పులకరములు గులకరములుగొన హృదయానందకందం బగుకందుకంబు కరారవిందంబునం దమర్చి... ఆనంతవిభ్రమంబుల జగన్సోపాని యై విహరించుచు నున్న సమయంబున... భాగ. ౮. 3౯౬.

గులకరించు¹. అ. క్రి. ధ్వనిచేయు, శబ్దించు.

జీ. సరసిజడ్యయముపై మొరయుతు మైవపిండునలెఁ గాల్గజ్జెలు గులకరింప. వరాహ. ౪. ౧౨౮.

గీ... అంది, యలు గులకరింపఁ గొంత దవ్వరిగి యరిగి. వరాహ. 3. ౧౨౬. గంధ. ౧౮౬.

జ: గులకరింత.

గులకరించు². అ. క్రి. అంకురించు; వ్యాపించు; వెలువడు, నిర్గమించు.

వ... మేనం బులకలు గులకరింప... సురా. ౯౬.

(ప్రా. పా.)

గీ. మొలకనగవులు మొగమున గులకరింప. చంద్రా. 3. ౯౨.

జీ. ఆణిముతైపునరు లల్లనఁ జలియింపఁ గుండలంబులకాంతి గులకరింప. మల్లుపు. 3. ౬.

జీ. మునుఁగువెట్టిన నేమి ముత్యాలకమ్మలకమ్మించులీలలు గులకరించె. క్రీ. డా. ౯౫.

స. క్రి. వెలార్చు, బయలుపడుచు.

వ... నిజాననాంభోజభాజనంబులం జట్టిన మైరేయంబు మగలకుఁ ద్రావించు నెడ వారు వాసనార్పితసహకారఫలపం బని చక్కరమోచి చులుకున నొక్కినకొ... కమనీయసీతాగ్రరకంఠనాదభేదంబులం గులకరించుచుకొ... పసు. ౪. ౨3.

గులకరింత. వి. ($\sqrt{\text{గులకరించు}^1}$) త్పద్రజలజంతువిశేషము. హంస. ౪. ౧౮౬.

గులగుల¹. వి. ౧. ఎలుఁగుబంటి పుట్ట కొరడుట్టయం దగుననుకరణము.

వ...చీమకుక జెదలునకు నెలుంగులు గులగులక
బుట్టులు నిశితనిజనఖరతులికకోటుల స్తోరాడ
...మనుచ. ర. 32.

అ. పడులకూత కనుకరణము.

క. కలవింకకలకలాతుల, వలభీగర్భములు సౌధ
వాటములు పురంబులయందుఁ దుహినవేళలఁ,
జలి గులగులఁ గూయునట్టిచందం బొందెక.
శివరా. ర. 20.

వ...బిడ్డలారా యేలాగున నతితుత్తిపాసాకులం
బులై కులాయకులంబులం గులగులం గూసె
దరని విలాపంబు నేయుచు...నైష.గ.౧౦౮.

3. దురద. (శ. ర, ప్ర.)

గులగుల². వి. చూర్ణము.

చ. వెలఁదిని జూపు మంచుఁ దొలివేలుపురాయ
నియెమ్మ లొక్కటక, గులగులగా నడంతు
నొ...అచ్చ. రా. నుం. 22.

(బ.) ముక్కముక్కలు.

సగ్గర. స్రుద్దుక గోత్రాచలంబున గులగుల లయి
పో గోతముల్లద్దులీలక. మనుచ. ర. ౮.

వ...మిట్టకోలల గులగుల లై నకిరీటంబులనుండి
రాలినపజ్రమాక్తికరజోగణంబుచవి మరగి
ముఱుగకుండ నువ్వఁగండలు పెట్టఁ జూచుపి
కాచమందగామిసుల క్రందును... కాశ. 2.
౬౨.

వ...గులగుల లై పడుకిరీటంబులును దొల్లుతలలు
ను...భా. రా. యు. ౧౯౬౬.

గులగులయగు, గులగులగు=శిథిల మగు, నలఁగిన
దగు.

చ...గులగులయయ్యె గల్పిసునుగుబ్బలు ముద్దు
మొగంబు వాడె గం,దలిరుకటారివానిబెడి
దంపుదురంబు విభుం డొనర్పఁగక. శుక. ౧.
౨౧౫.

క. అని శ్రీపతి యానతియి,చ్చిన మందల విడిచె
నతని సిద్ధవిభుడు వాఁడును గులగుల లై లా

వగ,లినమై విదిలించుకొనుచు లేచెఁ గిడుకు
చుక. పాండు. ర. ౨౯2.

సీ. కూర్పాపునివెన్ను గులగులల్లా బిట్టు మట్టుడు
మేమాటమాత్రలోన. రాజ. చ. ౨. ౫2.

గులవ. వి. అశ్వపాలకుఁడు.

సీ. గుల్లా మన గుఱాలగో చనఁగా గులవ యనం
గఁ దగు నశ్వపాలకుఁడు. ఆం. భా. ౨.
౨౦౪.

గులము. సం=గుడము.

గులాబి. వి. (హిం. గులాబ్) పుష్పవిశేషము. (శ.ర)

గులాము. వి. (హిం. ఘులామ్. క. గులామ.తు.

గులామె.) ౧. దాసుఁడు, బానిస;దాసి.

క. ఇత్తడి పుత్తడి యగునే,తొత్తుడి నగ లెన్ని
యిడిన దొరసా నగునే, యుత్త మకులుఁ డ
పునాదొ, లత్తుకు సరి చేరినను గులాము గు
లామే. (అడిదమునూరనచాటుపు.)

౨. బిచ్చము.

గీ. ధాన్యముష్టి గులామెల్లి దాన నిత్య,మేకతం
బునఁ దా స్వయంపాక మాద, రించి సాపా
టుఁ జేయుదు నంచు నతని, మొఱగి తనయిం
టి కేఁగి ముమ్మటు భుజించు.వైజ. ౨.౧౨౨.
చ. లలనరొ యెందు నీ విఁక గులామునకుక జ
న పద్దు...వైజ. ౨. ౧౨౮.

విణ. హీనుఁడు.

సీ. చెల్లుస్థెల్లముల కీక్షించ నిచ్చినసామ్మ మగుడ
నీలేనికోమటిగులామ. వేం. పంచ.౧. 2౬3.

సీ. మానాభిమానముల్ మాని ప్రవర్తించుమంతు
గులాములు మంత్రు లైరి. వేఱు. 3౫.

గులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఉండ, మాత్ర;గోరీ,
బాలు రాడుకొను చిన్నతాతియుండ. ౨. శో
గభేదము.

గులింకము. సం. వి. అ. పుం. పిచ్చిక.(విల్వము.)

గులివి = గులిమి. ఆం. భా. ౧. ౧౩౪.

గులిమి = గులిలి², గులిలి. వి. కర్ణమలము, పింజూషము.

నీ... కర్ణమలనామ మొప్పును గులిలి నా గులిలి నా గులిమి యనఁగ. ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

జ: గులిమికదురు.

గులిమికదురు. వి. (గులిమి + కదురు) గులిమి తీసి కొనెడుకదురు, గులిమి తెడ్డు. (శ. ర.)

గుల్పము. సం. వి. ఆ. పుం. చీలమండ.

గుల్ కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆప్లువేతనము, పుల్లచ బబ్బలికి.

గుల్ము. సం. వి. ఆ. పుం. న. ౧. బోద లేనితీగ, తుప్ప, మొ. ౨. పొద, గుల్మిని. ౩. ప్లిహము, ఎడమపార్శ్వమున నుండుపచ్చనిమాంసఖండము.

(వై. ని.) ౪. ప్లిహము పెద్ద దగుకోగము.

(వై. ని.) ౫. తొమ్మిది రథములును తొమ్మిది యేనుగులును ఇరువదేడు గుట్టములును నలువదేవురు కాల్వరును గలనేన. ౬. సైన్యరక్షణము. (మే. ని)

౭. గ్రామరక్షకభటస్థానము, పల్లెయందలితాణా. (ఆ. ని.)

గుల్మమూలము. సం. వి. ఆ. న. ఆల్మముకి. (వాచ)

గుల్మి. సం. విణ. (స్. సి. స్) గుల్మగోగము గల వాడు. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆమలకి, ఉసిరికి. ౨. లవలి, ఒకానొకతీగ. ౩. ఏలకి. ౪. గుఱారము, డేరా.

గుల్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలపము, పొద.

గుల్మము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) మధురము, తియ్యనిది.

గుల్ల. వి. (సం. త్సల్లక) ౧. జలజంతువిశేషము, తుద్ర శంఖము.

గీ. తుద్ర శంఖము దనరారు గుల్ల యనఁగ. ఆం. భా. ౧. ౧౬౧.

నీ... ఉలుచలఁ జిటుతగుల్లల నమలుచు... గీ. తన రుబక పంక్తులకు... ఆము. ౨. ౫౩.

౨. చింతపండు మొదలగువానిమీఁద నాచ్చాదకముగా నుండి కోశమువలె బోలుగా నుండుపదార్థము. (ఉదా: చింతగుల్ల, మొ.)

గీ... అన్ని కావరుని నొడిసి, కాలు వట్టి మీఁదికి నెత్తి నేలతోడ, నొడలు గుల్లలతిత్తి గా నుడికి చంపె. భా. రా. యు. ౬౦౦. ప్రబోధ.

౫. ౯౯.

౩. బొబ్బ, పొక్కు. (శ. ర.)

౪. కప్పచిప్ప, శంబూక. (శ. ర.)

విణ. ౧. ఆల్మము.

క. ఇల్లాలు మెలఁగకున్నను, గుల్ల సౌఖ్యంబు పలికిఁ గొండం తైనక, ఇల్లాలు మెలఁగుచున్నను, గొల్ల సౌఖ్యంబు పలికి గోరం తైనక. శేష. ౧. ౧౩౯.

౨. బోలు, గట్టిది కానిది.

ఉదా: గుల్లకంటె, గుల్లమరుగులు.

పెనుగుల్ల = శంఖము.

నీ. పునుకయుం బెనుగుల్లయును గేలుదముల నంచలమాడ్కి బాటించువాడు. గీ... ముక్కంటియును వెన్నుఁడును ననంగఁ, బొల్పునా వేల్పు కబ్బంబుఁ బ్రోవఁ గాత. ద్వా. ౧. ౪౦.

జ: గుల్లకాడు, గుల్లకావి, గుల్లకాను, గుల్లనేత, గుల్లపడు, గుల్లపఱచు.

గుల్లకాడు. విణ. (గుల్ల + కాడు) - అంతస్సారము లేనివాడు - ఏమియు లేనివాడు, అకించుడు.

'గుల్లకాడై మనయింటిగుఱుకు లడుగ వచ్చిని' త్తేత్రయ. (శ. ర.)

గుల్లకావి. వి. (గుల్ల + కావి.) కొంచెము నీలపుడాలుగల ఎఱుపు. (చి. ని.)

నీ. నిజకటికటిక తెక్కునీలంపుఁబిడిబాఁకు కనక కాటిక గుల్లకావిగట్ట. బహు. ౪. ౧౩౧.

సీ. తనతనూరుచివైనె దగ నుల్లసిలునుల్లకావి నాఁ
గనకాంకుకంబు దనర. రా. వి. గ. ౧౫.

గుల్లకాను. వి. (✓ నుల్ల.) ౧. బోలుగాఁ జేసినకా
ను. (నా) ౨. అప్పుమైననాణెము, వెల తక్కువ
నాణెము.

ఆ... వెంట నుల్లకానును రాదు. వేమన. ౧. ౧౫౦.
సీ. అటచుటించినఁ బట్టెడంత సాదము గాక
కాదేని యొకనుల్లకాను గాక... గీ ... ఈగి
న్నె ముప్పు, పంటివారలు గొన నెంతవారల
య్యో విప్ర. ౫. ౧౯.

గుల్లనేత. వి. (✓ నుల్ల.) పలుచగా నేసిననేత,
బాగుగా గట్టిన లేనినేత. (నా.)

గుల్లవడు. ఆ. క్రి. (నుల్ల + వడు) అవమానపడు.
(చూ. నుల్లపడు.)

గుల్లపట(టు)చే. స. క్రి. (✓ నుల్లపడు) అవమా
నపఱుచు.

ద్వి. నిను నేడు ముఖమున నెత్తురు ప్రామి, కొని
నుల్లపఱుపక కొలికికి రావు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౬౮ పం.

గుల్లాము. వి. గ. ఆశ్వపాలకుడు.

సీ. నుల్లా మన నుతాలగో చనఁగా నులప యనం
గఁదగు నశ్వపాలకుండు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౮.

౨. (= నులము) దానుండు.

ఆ. కూలి నాలి చేసి నుల్లాముపనిఁ జేసి, తెచ్చి
పెట్ట నాలు మెచ్చ నేర్చు. వేమన. ౧. ౬౩.

గుల్లి(లి)క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఉండ; మాత్ర;
గో. శీ. ౨. క్రీ. డాకందుకము, అటబంతి. ౩. ముత్తై
ము. (విల్యము)

గుల్లిగ. వి. (సం. గులికా) ఘుటిక, ఉండ.

క. గులిగ లొనరించి నీడం, గిలగిలుగ నార్చి
నారికేళపుబుట్టం, జెలు వొంద దాచి మే
హంబుల ననుపానముల నీయఁ బోవు...
చికి. ౨. (చి. ని.)

గుళుంఛము. సం. = గుళుచ్చము. (కల్ప)

గుళుచ్చము. సం. వి. ఆ. పుం. గుచ్చు, పుత్త
లు లోనగువానిగుత్తి.

గుళ్లు. వి. బ. మౌడెనగుడి యనుబాల క్రీ. దానికేష
ము.

సీ. కుప్పిగంతులు పిడి గ్రుడ్లులాటలు పిల్లదీపులు
గొబ్బిళ్లు గూవనాలు. గీ. నుళ్లు దాఁగిలిమ్ము
లు గోడిపట్టెలు... వి. పు. ౭. ౨౦౩.

గువాకము. సం. వి. ఆ. పుం. పోకచెట్టు.

గువ్వ. వి. గ. కపోత భేదము, అడవిపావురము. (శ.
ర-దీని భేదములు :- మరుకుటగువ్వ, పొడగువ్వ,
వచ్చగువ్వ, చిటిగువ్వ, రాగువ్వ, ఎలుబొంతగువ్వ.
త్రా) హంస. ౩. ౧౩.

౨. పక్షి, పిట్ట.

సీ. పిట్ట పక్కి పులుఁగు జిట్ట గువ్వ యసంగఁ బ
క్షి సామాన్యమై పరఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౯౬.

జ: గువ్వకరి, గువ్వకరిగొను, గువ్వకుత్తుక, గువ్వ
కుత్తుకపడు, గువ్వకోలుకొను, గువ్వగుత్తి, గువ్వ
గుత్తుక, గువ్వరాయి.

గువ్వకరి. వి. (గువ్వ + కరి) విజృంభణము.

మ. తరుణి యొకర్లు పాదమునఁ దన్నినఁ గ్రొన్న
నగుంపునున్నిగె, మెఱసి యశోక భూజము
విమిశ్రితతత్త్వదయావక ద్రవ, స్ఫురణమెచూ
పఁ దోడివిరి బోలులకుం బువు లంచుఁ దెల్పె
ని, ర్భరగతి వ్రాలునమ్ముడుకరమ్ములు గువ్వకరి
నటించగఁ. భోజసుతా. ౩. ౨౬.

గువ్వకరిగొను. ఆ. క్రి. (గువ్వకరి + కొను.) వి
జృంభించు, రేఁగు.

సీ. పిడికెడమూరికై బెడిదంపుసాహసం బెట్టు
చేసితి వని తిట్టువారు. గీ. నై దిసంతులు గొ
ట్టుచు నమ్మునీంద్రు, గువ్వకరిగొని కడు వెఱ
గుడువఁబఱచి... వరాహ. ౧౦. ౪౧.

ద్వి. కలయఁ జారులు గువ్యకరిగొని దూఱఁ, దల
వంచుకొని పీడు దడయక వెడలి. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౬౮౫ పం.

క. అన్వోటితీర్థవానులు, వచ్చి తగునె నీకుఁ బు
ణ్యవాహిని నిటు వా, ప్రచ్చితి పని వడి నం
దలు, గచ్చ కడనిట్లు గువ్యకరిగొని తిట్టె.
జై. భా. ర. ౭౨.

గువ్యకుత్తుక. వి. (గువ్య + కుత్తుక.) ఆఁకలిచేత క
లుగుహీనస్వరము.

క. మితి గడచిన ఋణదాతలు, వెతనెట్టెగ నూ
రు చొరక నెలి నెలిఁ దిరుగుక, దలిఁ గూడు
లేక యాఁకటఁ, గుతిలపడు నతండు గువ్యకు
త్తుకతోడక. పాండు. ౩. ౨౦.

గువ్యకుత్తుకపడు. అ. క్రి. (గువ్యకుత్తుక + పడు)
-ఆఁకలిచేత హీనస్వరము గలవాఁ డగు-కృశిం
చు.

ద్వి. నెవ్వగఁ గుందుచు సీరసాన్నములఁ, గ్రొవ్వి
బల్తురె గువ్యకుత్తుకపడక. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౨౦ పం.

గువ్యకోలుకొ(లో)ను=గువ్యకరిగొను.

గీ. కడుపు చుమ్ముచుట్టఁగాఁ గన్నకన్నె, చిలుక
నెడఁబాసి యేరీతి నిలుచువాడ, నెక్కడివి
వేక మన మంత్రు లెల్లఁ గదిసి, మనలయేంద్రు
నితో గువ్యకోలుగొనుచు.

గీ. మాను మీమోహ మని తెల్పి ... శుక. ౧.
౩౭౨, ౩౭౪.

గీ. గొంట పనియొఁ దిలోత్తమ గూర్చి గొనర,
ధాన్యమాలిని పుంజికస్థల యదలెచ్చి, దివిజకా
మిను లీరీతిఁ దిరుగువాటి, గువ్యకోల్కొం
చుఁ దమలోన నవ్వుకొంచు. మనుచ. ౩.
౧౦౯. శుక. ౨. ౧౦౯.

గువ్యగుత్తి (క). వి. ($\sqrt{\text{గువ్య}}$) కపోతాంఘ్రి ౧.

సీ. గువ్యగుత్తి క యన గువ్యగుత్తి యనంగఁ జనుఁ

గపోతాంఘ్రి...అం. భా. ౨. ౬౫. (త్రై-
పా.) హంస. ర. ౧౦.

గువ్యగుత్తుక. వి. (గువ్య + గుత్తుక) కపోతాంఘ్రి ౧.
(శ. ర.)

గువ్యరాయి. వి. (గువ్య + రాయి) మొరపరాయి.
(త్రై)

గుసగుస. వి. ౧. రహస్యపుమాటలచప్పడు (శ. ర.)
౨. నల్లాపము; గుసగుసధ్వనితోఁగూడినరహస్య
పుమాట.

సీ...గుసగుస ముచ్చటయవ, నల్లాపసంజ్ఞయై యు
ల్లసిల్లుచు నుండు...అం. భా. ౧. ౧౧౭.

గీ. చేరి చెవిలోన గుసగుస రెప్పినట్లు, మోహము
న వానిచెక్కిట మోముఁ జేర్చు. శకాం. ౨.
౭౭.

జ: గుసగుసలఁబోవు, గుసగుసలాడు.

గుసగుసలఁబోవు, గుసగుసలువోవు=గుసగుస
లాడు. ($\sqrt{\text{గుసగుసలు}}$)

వ...నిన్న మనము విన్నది నిజంబై తోచుచున్న
ది చూడుఁడు చూడుం డని గుసగుసలంబో
వువారుచు...ఉ. రా. ౬. ౩౪౩.

క. పానఁగ దది యుచు మంత్రులు, గుసగుసలం
బోవ రాజకుంజరుతోడక. శుక. ౧. ౩౧౨.
విజ. వి. ౩. ౩౭.

సీ. అపుడు వచ్చినవార లొఁ జెలి యెవతె యీ
కొమ్మ యంచును గుసగుసలువోవ. మనల. ౨.
౨౯.

గుసగుసలాడు=గుసగుసలఁబోవు. అ. క్రి. (గుసగు
సలు + ఆడు.) ౧. రహస్యముగా మాటలాడు.
(వ్యవ) వా రిద్దఱు గదిలో గుసగుసలాడుచున్నా
రు.

వ...మాటిమాటికిఁ గొరవివిగుత్తిపై వ్రాలి యెగ
యుధనలపంక్తిఁ గొమ్మ పుష్పమంజరులు గ్రా

యుముసలం బని గునగుసలా ము...రా. వి.
3. ౧౧౪.

చ. ముసిమునినవ్వు మోమువము ముచ్చటలాడ ర
వందె మ్రోతతో, గునగుసలాడ నంచగమి గూ
డఁ జనెన్ జెలి కౌరిమ్రోలకున్. ముకుంద. 3.
౨౪౩.

గుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కొండయందలిబిలము.

౨. దాఁగుట. 3. పల్లము. ౪. హృదయము. ౫.
బుద్ధి, మనీష, ౬. ముహూర్తముసాన్న ౧.

గుహము. సం. వి. ఆ. పుం. గుఱ్ఱము.

గుహపక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుమారస్వామి జన్మిం
చినపక్షి-మార్గశిర్ష పుక్లపక్షిపక్షితిథి, కుమారపక్షి.

గుహశయము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) గుహయం
దు శయనించునది. వి. ఆ. పుం. ౧. పరమాత్మ.
౨. సింహము, మొ.

శ్లో. సింహవ్యాఘ్రవృకా ఋక్షతరతుద్వీపినస్త
థా, బభ్రుజంబుకమాద్దాలా ఇత్యాద్యాన్యు
ద్గహశయాః. (కల్ప)

గుహినము. సం. వి. ఆ. న. అడవి. (కల్ప.)

గుహుండు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కుమారస్వామి.
౨. ఒకనిసాదరాజు. (రామునికి మిత్రుండు. శృంగి
చేరపురమునకు రాజు.)

గుహేరుండు. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ.) రక్షకుండు,
కాచువాండు. వి. ఆ. పుం. కమరీ.

గుహ్యకుండు. సం. వి. ఆ. పుం. దేవయోనివిశేష
ము. (వీరు కుచేరునియనుచరు లై యతనినిధులను
రక్షింతురు)

గుహ్యకేశ్వరుండు. సం. వి. ఆ. పుం. కుచేరుండు.

గుహ్యదీపకము. సం. వి. ఆ. పుం-తాను గనఁబడ
కుండ వెలుతు రిచ్చునది-మిడుగుఱుఁబురుగు.

గుహ్యపుష్పము. సం. వి. ఆ. పుం-అంతఃకుసుమ
ము, దాఁగినపుష్పము గలది-అశ్వత్థము, రావి ౧.
గుహ్యము. సం. వి. (ఆ. ఆ. ఆ) రహస్య మైనది.
వి. ఆ. పుం. ౧. వంచన, దంభము. ౨. తా. బేలు.
న. ౧. ఏకాంతము, రహస్యవిషయము. ౨. మగ
గుఱి. 3. ఆఁడుగుఱి.

గూ

గూండ్ల = గుండ్ర 3. వి. గుడ్లగూబకూత. (శ. ర.)
జ: గూండ్రించు.

గూండ్రించు. ఆ. క్రి. (✓ గూండ్రి) - గుడ్లగూ
బ-కూయు. (శ. ర.)

గూంటి. వి. (సం. ఘృష్టి) వంది, నూకరము. (శ.
ర.)

గూంటిగువ్వ. వి. (గూండు + గువ్వ) ఈకలు రా
ల్చినపక్షి.

గీ... గూంటిగు వ్వన నలు జనఁ గురు జనంగ, నీ
క రాల్చినపక్షి యా నిందుమా? ఆం. భా.
౨. ౯౮.

గూండు. వి. జౌ. (బ. గూండ్లు, గూండులు. క. తు.
గూడు. త. మ. కూడు) ౧. కులాయము, పక్షిగృ
హము.

క. తనరె బలిభుక్తులు నిండిన గ్రామ స్త్రీలకఱితి
నీలము లగుటక, గనియెఁ దృణగ్రాహితనన,
గొనుకనవులఁ జైత్యతరుల గూండ్లిభుక్తు
లక. ఆము. ౪. ౧౩౨.

ఉ. కూరపనేభదంతహతకుడ్యపరిమృతపజ్రపం
క్తిఁ బొల్పారుమిడుంగుఱుంబురువు లంచు
వెనక గొనిపోయి పాంత శృంగారపద్య
మలి గిజిగాఁడులు గూండులఁ జేర్చు దీపి
కల్, గారహిఁ గృష్ణరాయమహి కాంతునికా
త్రవపట్టనంబులక. మనుచ. ౧. 3౬.

నీ. చెవిగూంట నెలకొన్న కవపట్టికిపకివల్ మొనసి

నాద బ్రహ్మ మినుమడింప. చంద్రా. 3. ౮౯. ఆం. భా. ౨. ౯౯.

౨. గోడయందు దీపము మొదలగునవి యుంచుట కేర్పఱుపఁబడినగుంట.

గీ. తనగృహంబున గూఁటిలోఁ దలుపుమూలఁ, బిడుతలో నాయకుఁడు దాఁచి పెట్టినట్టి, మాడ లర్పించి...శుక. 3. ౧౩౧.

3. పంజరము.

నీ...గూఁడు, చాట పంజర మనఁ జను...ఆం. భా. ౨. ౧౬౮.

క. ఆలనాఁటినన్న మఱచితె, నిలు నిలుమీ తగినయాజ్ఞ నీ కెడ యనుచుం, బులుఁగులఁతేని మహేంద్రుం, డలుఁగులపెనుగూఁటఁ జిక్కునట్టుగఁ జేసెన్. పారి. ౫. ౨2.

౪. ఆకుగుడిసె. (శ. ర.)

౫. నులోచనము, మొ. పెట్టుకొనెడిగొట్టము. ఉదాఃనులోచనముగూఁడు, కత్తులగూఁడు. (ప్రా)

లక్కగూఁడు=౧. ఇంటిదాలము మొదలగువాని యందు పురుగులు నివసించుటకు మంజితో ఏర్పఱచుకొనెడిగూఁడు. (ఇది శుభసూచక మని వాడుక.) ౨. కుండలము మొదలగువానిలో రత్నములు స్థాపించుటకు ఏర్పఱచినగుంట.

చ. తొలుములరాతితో నొరయుతూరుపుఁదొయ్యలిముత్తియంపుఁగుం, డలమునమానికంబు పడినం గనుపట్టెడులక్కగూఁడు నాఁ, జలువలఁతేనియస్పాడుపుఁజాయఁ దొఱంగినకందుదోఁచె...పారి. ౨. ౪౫.

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు :- బండిగూఁడు గట్టిగా లేదు. కొళ్లగూఁడు. కుటుపు గూఁడు పోసినది. తెక్కగూఁడు విలుగఁ దన్నెను.

జ: గూఁటిగువ్వ, గూఁటికానుపు, గూఁడుపుట్టువు, గూఁడుబండి.

గూఁడుకానుపు(న్య). వి. (గూఁడు+కానుపు)

నీడోద్భవము, పక్షి.

డండకము...రాచూలి దా నవ్వు దాగూఁడుకాన్యందోరం గూర్చి డెందంబునక నిల్చుకున్...ఆచ్చ. రా. యు. ౧౬౧, సుం. ౫2.

గూఁడుపుట్టువు=గూఁడుకానుపు. (గూఁడు + పుట్టువు.)

గీ. అట్టు లెడ లేనికడిమిఁ గయ్యంబొనర్చు, జడబ్రతుకుగూఁడుపుట్టువుసామిమీదఁ, గినిసి కైదువ కేల నంకించి రక్క, సుండు గాళ్లును తెక్కలుఁ జెండివైచె. ఆచ్చ. రా. ఆర. 2౫.

గూఁడుబండి. వి. (గూఁడు+బండి) గూఁడువరె

చాఁచ కట్టినబండి. (శ. ర.)

గూటము=గూటము. వి. (సం. కూటః. క. తు. గూట) ౧. డేరామేకు.

చ. సమముగ మిట్టపల్లములు చక్కఁగఁ జేయుచుఁ జాట్టునీరువాటముఁ గని నాల్గువంకల గుడా రము లెత్తిరి జీనిపట్టుచు, గుములు బిగించి గూటములఁ గట్టి సరాకులఁ గూర్చి ముందటం, గొమరగుపైఁడితీవపనికుట్టులచప్పరముల్ చెలంగఁగన్. వార్షికి. 3. ౯౬.

౨. గుంజ. (శ. ర.) 3. వడ్లవాడు మాదిగవాడు దూడేకులవాడు మొదలగువారు ఉపయోగించెడుపనిముట్టు. (శ. ర, ప్రా.)

గూటము=గూటము. (శ. ర.)

గూటివటమ్. స. క్రి. కప్పిపుచ్చు.

గీ. ఆకిలుకు గూటివఱచి గయ్యారితపసి, యెంతప్రియములు నెప్పిన నియ్యకొనక, చంద్రభాసుని పేరన్న నైఁచ కట్టు, పక్షపాతంబు మీ

అనుపేక్షనేనె. చంద్ర. ౧. ౧౩౪. (ప్ర
యోగాంతరము లేదు)

గూడ. వి. (క. తు. గూడె. త. మ. కూడై) ౧. పు

ష్ఠములు మొదలగునవి యుంచెడిబుట్ట, పజ్జ.

నీ...విరుల,తోమాదెలు... గూడ నునుచు...ఆ
ము. ౫. ౩౮.

౨. భక్త్యములు మొదలగునవి పెట్టికొనుబుట్ట.

క...పూరీలు...అది గాఁ గలభక్త్యంబులు గూడ
ల నించి...హంస. ౧. ౧౦౫.

౩. వానకు తడియకుండ తలపైని వేసికొనెడిగూ
డ.

మ. వసతు ల్వల్వడి వానకై గుడిసె మోవక రా
క తా నానియే, వసగా నిల్చినజమ్మగూడ...
ఆము. ౪. ౧౩౩.

౪. దొప్ప.

చ...ఒకయోగికి భిక్షము తోలుగూడచే, దివి
చిన వేడిపాయసముఁ దెచ్చి రయంబునఁ
బెట్టె...భోజరా. ౩. ౫౫.

౫. చల్లమునుండి మెరకకు నీళ్లు తోఁ డెడినెదురు
గూడ. (వా)

౬. జలసముత్తేపపాత్రము, ఓడలో నొచ్చిననీ
ళ్లను తీసివేయుపాత్రము.

గీ...విలసిల్లు గూడ యనఁగ, జలసముత్తేపపా
త్రంబు చంద్రమాళి. ఆం. భా. ౧. ౧౫౭.

౭. వైష్ణవులు తిరుమణిపెట్టె మొదలైనవి ఉంచి
చంకను తగిలించుకొనెడుతాటాకులబుట్ట, తిరు
పగూడ. (శ. ర.) ౮. మత్స్యములను బట్టెడుసా
ధనవిశేషము. (శ. ర)

చెప్పగూడ=చెప్పట్టలమీఁద దొప్పవలె నుండు
భాగము.

గీ. అనుచు నాల్గుదెసలు నరసి యెద్దియు సమ, కూ
డకున్నఁ జెప్పగూడ యొకటి, తెచ్చి దానఁ

దిగిచి తిగిచి మూఁకుటఁ బోసి, పెట్టెఁ బాయ
సంబు భిక్షుకునను. భోజరా. ౩. ౪౬.

జ: గూడకట్టు, గూడకొంగ, గూడబాతు.

గూడకట్టు. వి. (గూడ + కట్టు) కచ్చము లేకుండ
కట్టినబట్టకట్టు. (శ. ర, వా.)

గూడకొంగ. వి. (గూడ + కొంగ) పెద్దకొంగ.
(బ్ర)

గూడపాల. వి. మామెన, కారిబ కి. (శ. ర.)

గూడబాతు. వి. (గూడ + బాతు) పెద్దకొంగ.

(బ్ర-బకవిశేషము. శ. ర.)

నీ...సాశ్వము డేగ గూడబాతులంగి కుండటిల
...అది యైనచక్షు లతఁడు దీప్తు. హంస. ౩.
౧౩. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

గూడారము=గుడారము. (త. కూడారమ్.)

నీ. కొఱలు గుడారము గూడారము గుడారు గూ
డారనఁగను నాల్గు పటగేహ, నామధేయం
బులు...ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

ద్వి. గూడారములు దెర ల్లాల్లెన ల్వన్ని, వేలము
ల్లప్పక విడిసె నుత్తుకత. పండితా. పర్య.
౩౫౦ పా. కు. సం. ౧౧. ౬౦౦.

గూడారు=గుడారము. ఆం. భా. ౨. ౧౫౯.

గూడెము=గోడెము. వి. బోయపల్లె, పక్కణము;
పల్లె.

గీ. గూడె మని గోడె మని యనుకొందు రావ్యు,
లెల్లఁ బక్కణమునను బాలేందుమాళి. ఆం.
భా. ౨. ౨౩.

మ. తుటుమై యొక్కటఁ గూడి గూడెపుగిరా
తుల్...వేం. పంచ. ౨. ౧౯౨.

నీ. విన్నకొమ్ముడివాఁడు వెండిగుబ్బలిగూడె మే
లువాఁడుడివోనిమేలువాఁడు. అచ్చ. రా.
బాల. ౧౩.

ఉదా: గొల్లగూడెము, ఈండ్ర గూడెము, మొ.

గూఢచారి. సం. వి. ౧. (న్. టీ. ౧) గూఢముగా
సంచరించువాఁడు.
గూఢచారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. చారుడు, వే
గులవాఁడు.
గూఢనీడము. సం. వి. ఆ. పుం-గూఢ మగుగూఢ
డు కలది - కాటుకపెట్ట.
గూఢపథము. సం. వి. ఆ. పుం. రహస్యపథము.
౨. అంతఃకరణము.
గూఢపాత్రు. సం. వి. త్. పుం=గూఢపాదము.
గూఢపాదము. సం. వి. ఆ. పుం-కానరానికాళ్లు
గలది-పాము.
గూఢపురుషుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. చారుడు, వే
గులవాఁడు.
గూఢపుష్పకము. సం. వి. ఆ. పుం. పశుశము, పా
గడకీ.
గూఢఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. రేఁగుకీ.
గూఢమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బాలికాక్రీడావిశేష
ము.
గ్లో. రత్నాదిభిర్యాలుకాదౌ గుక్తేర్ద్రప్రవృత్త
భిః, బాలికాభిః కృతా క్రీడా నామ్నా గూ
ఢమణి స్ఫుటా.
గూఢమార్గము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సారంగము.
౨. రహస్యమార్గము.
గూఢము. సం. వి. ౧. (ఆ. ఆ. ఆ) రహస్య మైనది.
గూఢమైథునము. సం. వి. ఆ. పుం-గూఢమైనమై
థునముకలది-కాకి.
గూఢవర్చస్కము. సం. వి. ఆ. పుం- గూఢమై
నపురీషముకలది-కప్ప.
గూఢవల్లక, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంకోలము, ఊడు
గు కీ.

గూఢసాక్షి. సం. వి. ౧. (న్. టీ. ౧) గుట్టుసాక్షి,
చుతివాది చెప్పనది రహస్యము గాఁ బొంది
యుండి వినుటకై ఏర్పఱచఁబడినసాక్షి.
గూఢాంగము. సం. వి. ఆ. పుం. తాఁబేలు.
గూఢాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం- కానరానికాళ్లు క
లది-పాము.
గూఢోత్పన్నుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకనిభార్య
యందు మహాకనికరహస్యము గాఁబుట్టినకొడుకు.
(ఇట్లే: గూఢజుఁడు, మొ.)
గూఢోత్తుఁడు. సం. వి. స్. పుం. పరమాత్మ.
గూఢము. సం. వి. ఆ. న. విష్ణు, పురీషము.
గూడ. వి. (సం. గుడమ్. క. గూడ) క్రిందికి దిగినగు
డము. (బ్రౌ)
గూన. వి. నతభాండము, లోఁతుకుండ.
గీ...నతభాండసంజ్ఞ గూన యనఁ బరఁగు. ఆం
భా. ౨. ౨౪౭.
చ...ఓపుగతి గూనల నూనియ నించి ... ఆము.
౧. ౮౩.
గూనివాఁడు. వి. (✓గూను) గూను గలవాఁడు.
గీ. గూనివాఁడును బిచ్చుకకుంటు గుడ్డా...భార.
ఆను. ౫. ౧౦౪.
గీ...గూనివాఁ డనంగఁ, బరఁగుఁ గుబ్బుండు...
ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.
గూను. వి. బౌ. (క. తు. గూను. త. మ. మాన్) వీపు
మీఁద వంపుగా నున్న భాగము.
గీ. దురితాత్తురాలు మంథర సహింపఁగ లేక గు
నుకువర్చున గూను గునియ నేఁగి. దశా. ౮. ౩.
గీ. బాక్కితొమ్ములు లోఁతుపాట్లు మిడిగు
డ్లు గూనివీపులు నిడుఁగ్రాంకి వ్రేల్లు. ఉ. హ
రి. ౨. ౧౨౨. కాశీ. ౩. ౧౩౮. ఆం. భా. ౨.
౧౨౪.
జ: గూనివాఁడు, గూనుగిలు, గూనువోపు.

గూనుఁడు. సం. ౩౩. (అ. ఆ. ఆ) విష్ణించినవాఁడు.

గూనుగిలు(ల్లు). అ. క్రి. (✓గూను) వంగు.

గీ. అతివదిరుగుఁ బ్రదక్షిణం బభవునుడికిఁ, గుచ
భరంబున నరగౌను గూనుగిలఁగ. శివరా. ౨.
౨౦.

ద్వి...తత్కంధరమున, గూనుగిల్లఁగ నెత్తుకోలు
గుం డొకటి, గట్టి...నవనాథ. ౫. ౨౩౯పా.
౨ వం.

వ... చరణఘట్టనంబున ... కవటకిటిజరతకమత
భుజగపరివృథులు గూనుగిల్లఁబడె...కాశీ.
౬. ౧౭౫. (ఇట 'పడు' స్వార్థమున.)

గూనువోపు. అ. క్రి. (గూను + వోపు) గూను క
లది యగు.

సీ. అనిశంబు వీఁడు వాఁ డనక యెక్కఁగ వేల్పు
ఘేనుఁగునకు వీపు గూనువోయె. వరాహ.
౧౦. ౧౫.

గూబ¹. వి. (సం. ఘూకః. క. గూబె.) ౧. గ్రుడ్డ
గూబ.

క. ఎఱసంజ దాననంబుల, తెఱఁగయ్యెను గూబ
రెల్లదెసలఁ జెలంగెఁ, వఱడు లఱచె నుల్క
లు వడె, నెఱి చెడి నురగాలి విసరె నిలువక
పెలుచక. ఉ. హరి. ౨. ౨౪.

సీ. చీకటితప్ప నేసినసోరుహనేత్ర గూబ యై
వసియించుఁ గోటరమున. కాశీ. ౨. ౮౦.

సీ. ఇరుగింటిదయ్యంబు పొరుగింటికిని గూబయై
దురింటివారల కెదురుచుక్క. శుక. ౩. ౨౦.
(ఇట గూబవలె అపభ్రాంతమురా లని భా
వము.)

గూబజంకెన = గూబబెదరింపువంటి బెదరింపు,
వ్యర్థమైనబెదరింపు.

ద్వి. కటకటా వెఱచునె కాలకాశికుఁడు, కుటిల
విచార నీగూబజంకెనల. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౭౬౮ వం.

గూబ². వి. కర్ణమూలము.

ఆ...అతనిచెవులు గూబ లంటఁ బెఱికి. రామా.
౮. ౧౪౮. ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

గూబతడ. వి. మహాబలి. (దీనిపువ్వులు పసుపువ
చ్చగా నుండును-బ్రా)

గీ... గూబతడ నులితడ, యన మహాబల దనరు
ప్రసాధిరూఢ. ఆం. భా. ౨. ౫౬.

గూబరి. వి. మాదిగవాఁడు.

సీ...ఆసాది గోసంగి మాదిగ గూబరి యన, మా
తండు డగు...ఆం. భా. ౨. ౨౮౯.

గూబు. వి. అశ్వవిశేషము.

గీ. ఘోటకవిశేష మెసఁగును గూబు నాఁగ ...
ఆం. భా. ౨. ౧౯౬. (ప్రమాణాంతరము
లేదు.)

గూరణము. సం=గురణము.

గూరరము. సం=గురరము.

గూర్దము. సం. వి. అ. పుం. దాఁటు, దుముకు,
గంతు. (విల్యము)

గూవనాలు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. కుప్పిగంతులు పిడి గ్రుడ్డులాటలు పిల్లదీపులుగా
బ్బిల్లు గూవనాలు...గీ...ఆదిగా కైశవక్రీ
డ లాడి రపుడు, రామకృష్ణులు గోపదారకు
లఁ గూడి. వి. పు. ౭. ౨౦౨.

గూవాకము. సం=గువాకము.

గూషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చంద్రకము, నెమిలిపు
రికన్న.

గూహనము. సం. వి. అ. న. గోపనము, దాచుట.

గృ

గృంజనము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చెల్లులి. ౨. మ
భుశిశ్రువు, కారుమునగ ౧. ౩. గంజాయి ౧. న.

విషదిగ్ధబాణము చేత చంపబడినమృగముయొక్క
మాంసము.

గృండ్వము. సం=గృండ్వము.

గృండ్వము. సం. వి. అ. పుం. ఒక జాతి నక్క.

గృత్సుండు. సం. వి. అ. పుం. మన్తధుండు. (కల్ప)

గృధ్రపు. సం. విణ. (ఉ) అభిలషించువాడు. వి.

ఉ. పుం. కాముండు, మన్తధుండు.

గృధ్రపు. సం. విణ. (ఉ) లోభి.

గృధ్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ) కోరక దగినది.

వి. అ. న. ఇచ్చ, కోరిక.

గృధ్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ) కోరిక గలది.

వి. అ. పుం. గడ్డ.

గృధ్రనీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఊరుసంధియందు కలి

గెడువారోగము.

గృధ్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాగాను కి.

గృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. తొలియీతలపు. (ఇది

జాతివాచకములతో సమపించునపుడు విశేషము మై

తొలియీతది అనునర్థ మిచ్చును ఉత్తరపదము

గా నుండును. ఉదా: గోగృష్టి=ఒకసారి ఈనిన

అవు. వాకితాగృష్టి=ఒకసారి ఈనిన ఆడేనుగు.)

అ. ఒకబిడ్డను గన్నయాడుది. 3. బదర, వారా

హికండుము కి.

గృహకచ్ఛపము. సం. వి. అ. పుం. కచ్ఛపాకార

ముగ ఇంట నుండునది-సన్నెకల్లు.

గృహకర్త. సం. వి. ఋ. పుం. ధూసరపర్ణము గలచి

న్నపిచ్చిక.

గృహకారి. సం. వి. న్. పుం. ఒక జాతికణుదురీగ.

గృహగోధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముసలి, బల్లి.

గృహగోధిక. సం=గృహగోధ.

గృహగోలిక. సం=గృహగోధ.

గృహచ్ఛిద్రము. సం. వి. అ. న. గృహకలహము.

(విలగ్నము)

గృహదేవత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇలువేల్పు.

గృహద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. మేషశృంగి కి.

(వాచ)

గృహనాశనము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపావురా

యి. (ఇది యింట ప్రవేశించిన అశుభము కలు

గును)

గృహనీడము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటిలో గూడు

కట్టుకొనునది-పిచ్చిక.

గృహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. మంత్రి. (మే. ని.)

అ. ఎల్లప్పుడును అన్నాది దానములను చేయుగృ

హస్థుండు. (అమరసుధ.) 3. యజమానుండు. ౪.

సత్రయాగముచేయువారలలో ప్రధానుండు. ౫.

అగ్నిహోత్ర భేదము, గార్హపత్యము. ౬. కృషీవ

లుండు. ౭. గూఢచారుండు. విణ. (ఇ. ఇ, తీ. ని.)

ఇ) గృహమునకు అధిపతి. (కే. ని.)

గృహప్రవేశము. సం. వి. అ. పుం. గృహమున

ప్రవేశించునపుడు చేయుకర్మ విశేషము.

గృహబలి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకాదులకు వేయు

బలి.

గృహబలిప్రియము. సం. వి. అ. పుం. గ. బక

ము, కొంగ. అ. కాకి. 3. పిచ్చిక.

గృహబలిభుక్తు. సం. వి. జ్. పుం=గృహబలిప్రి

యము.

గృహభూమి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇల్లుకట్టుకొను

టకు ఏర్పడినభూమి, వాస్తువు. (హ. లా. ని)

గృహమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇంటికి మణిపంటిది-

దీపము, దివ్యై. (వాచ)

గృహమూచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. జకుక, అజినప

త్ర, గబ్బిలము. (త్ర. ని)

గృహము. సం. వి. అ.న.ం.ఇల్లు, ఉనికివట్టు. ౨.

గృహిణి, పెండ్లాము. ౩. పేరు. (కల్ప) ౪. గార్హస్థ్యము, గృహస్థాశ్రమము. ౫. (జ్యోతి) రాశి; లగ్న చతుర్థరాశి. ౬. జాపాసనాగ్ని. ౭. వైశేయము, కిలాజిత్తు. పుం. బ. ౧. భార్య. ౨. ఇల్లు. (కే. ని)

గృహమృగము. సం. వి. అ. పుం. శ్వానము, మక్క. (కల్ప)

గృహమేధి. సం. వి. న్. పుం. గృహస్థుడు.

గృహమేధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గేస్తురాలు.

గృహయాయ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. గృహస్థుడు.

గృహయాభివు. సం. వి. ఇ. (ఉ) గ్రహీత, గ్రహించువాడు.

గృహవాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గృహారామము, ఇంటిలో జేరినతోట, నిఘంటుము.

గృహస్థు. సం. = గృహస్థుడు. (ఇది 'వృద్ధ' పంటిది)

గృహస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. సాంగ వేదాధ్యయనమునలిపి గురుననుమతి గొని భార్యను పరిగ్రహించి ధర్మార్థకామముల నడపుచు వేదపాఠము వైశ్వదేవాదిహోమము అతిథిపూజ పితృతర్పణము భూతబలియు ననెడి పంచయజ్ఞములను చేయుచు వ్రేసరించువాడు, రెండవయాశ్రమము నాశ్రయించినవాడు.

గృహస్థాణము. సం. వి. అ. న. నిట్రాడు, ఇంటినడిమికంబము.

గృహగతుడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంటికి వచ్చినవాడు - అతిథి.

గృహస్థము. సం. వి. అ. న. కాంజికము, కలి.

గృహవగ్రహణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేహళి, గడప.

గృహశయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తాంబూలి, తముల పాకుతీగ.

గృహశ్రము. సం. వి. న్. పుం. నన్నెకల్లు.

గృహశ్రమము. సం. వి. అ. పుం. గృహస్థాశ్రమము.

గృహళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బల్లి.

గృహి. సం. వి. న్. పుం. గృహస్థుడు.

గృహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఇల్లలు, భార్య. ౨. కణుదురీగ. ౩. కలి, కాంజికము. ౪. దేహళి, గడప. (వై. ని)

గృహితము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ) - గ్రహించబడినది - ౧. పట్టుకొనబడినది. ౨. స్వీకరింపబడినది, తీసికొనబడినది. ౩. తెలిసికొనబడినది. ౪. ఒప్పుకొనబడినది. ౫. ధరింపబడినది. వి. అ. న. గ్రహించుట.

గృహీతి. సం. వి. ఇ. (న్. నీ. న్) గ్రహించువాడు. వి. ఇ. స్త్రీ. గ్రహించుసామర్థ్యము గలబుద్ధి. శ్లో. ఊహాపాహతుమా చార్వీ గృహీతిర్గ్రహణమా. (అమరపదపారిజాతము. శ. ౪)

గృహ్లాత్. సం. శ. త్ర. గ్రహించుచున్న.

గృహ్లానుడు. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ) గ్రహించుచున్నవాడు.

గృహ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పట్టనమునకు చేరువ నున్న పల్లె, శాఖానగరము, పేట. (హేమ. ని.) వి. ఇ. స్త్రీ. వెలుచల నుండునది. (నేన, మొ.) ఉదా: గ్రామగృహ్య నేన.

గృహ్యకము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ) ౧. ఇంట నుండునది, పెంపుడైనది. (పక్షిమృగాది) ౨. పరాధీనము.

గృహ్యమాణము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహించబడుచున్నది.

గృహ్యము. సం. వి. ఇ. (అ. ఆ. అ) - గ్రహించ దగినది - ౧. పట్టుకొనదగినది. ౨. స్వీకరింపదగినది, తీసికొనదగినది. ౩. తెలిసికొనదగినది. ౪.

ఒప్పుకొనఁ దగినది. ౫. ధరింపఁ దగినది. ౬. గృహసక్తము, పెంపుదైనది. (పక్షిమృగాది) ౭. ఇంట నుండునది. (పదార్థము) ౮. ఆధీనము, ఆయత్తము. వి. అ. పుం. గ. పెంపుడుమృగము లోనగునది. ౨. ఇంటియందలి అగ్నిహోత్రము. న. గ. స్వార్థకర్త బోధకమగు గ్రంథము. ౩. గుడము.

గె

గెంటరి. విణ. (గెంటు + అరి) పీరుడు.

రగడ. నెఱచిరుదుశూరులును నెనకెనయుగెంటరులు...పి. శకుం. ౩. ౨౨౫.

గెంటనము. వి. గ. స్థలితోక్తి.

గీ. ఒప్పు గెంటన మన స్థలితోక్తి సంజ్ఞ. ఆం. భా. గ. గం. ౨.

౨. పరుషవచనము, నిష్ఠతోక్తి.

క. ...నన్ను జన నీకున్నట్, జనవర నీమీద నభో, జన ముండుదు ననుచు గెంటనము లాడుటయు. భోజరా. ౬. 33౦.

గీ. అనుచు ననవింటి పెనుదంట నాడ రాని, గెంటనము లాడి...వను. క. కర.

ఉ...నా, నెంటనె రమ్మ నమ్మ మిది వేయివిధంబుల మేలుగల్గు ని, మ్కంటక మైననాపలుకుగైకొన వేని హితంబు గూడ దీ, గెంటన మేల మీద బలుకీడు సుమీ వివరించి చూడగల. కంచితశరభయ్య. హరిశ్చ. 3. ౨౪౭. (బ్ర)

విణ. తీక్షణము, వాడి.

నీ. పరఁగించు నపుటప్పటికిని గద్దెపై గెంటనంబైన క్రేగంటిచూపు. వైజ. గ. గం. ౧౮.

గెంటించు. స. క్రి. (✓గెంటు) గ. చలించు, కదలు, కదలు.

వ. ఇవిధంబునఁ బ్రతిఘటించి గెంటింప రాని మగంటిమిం బెచ్చుపెరిగి ... కాశీ. క. ౨౨౧.

౨. తొలఁగించు.

క... ప్రభు నై, యంటకు నార్తులయాపద, గెంటింపఁగ యము గాడ కీర్తి మృగాక్షి. భాగ. ౮. ౨3౩.

మహాస్థగర...జిజిజిక్ ద్రిప్పి వైచెగడక్ నై, చినఁ దేజ్ రాజ గెంటించె దొలఁగనది యచ్చెంతకాంతార మేర్చెక్. మనుచ. క. ౯౯.

౩. పాడుచేయు, నాశముచేయు.

కా...ఖండవప్రస్థ మే, నుంటం జైద్యహితక్షితి శ్వరులు మాయాపాయులై మత్పరిక్, గెంటింపం జనుదేరఁ బోలుదురు పోనీ లేరు వేగంబునక్. భాగ. గం. ఉ. ౮౨౭.

శ్లో. ఆహ చాహమిహాయాత ఆర్యమిత్రాభిసంగతః, రాజన్యాశ్చైద్యపక్షీయా నూనం హన్యః పురీం మమ. సం. భాగ. గం. ౭౭. ౮.

౪. కొట్టు.

క. కంటులు నృపులు నూడఁగ, మింటం గంపించు యంత్రమీనముఁ గోలక్, గెంటించి మనము వాలుం, గంటిం జేకొంటి మతనికరుణ న కాదే. భాగ. గ. 3౫౯.

గెంటు. అ. క్రి. (క. గెంటు) గ. చలించు, కదలు; తొలఁగు.

మ. ధరణీమండల ముహూంబునిధిమీద నిల్చి నల్లిక్కులక్, ధరణీధ్రంబులు గెంటుకుండ నిడి యాధారంబుగాఁ గచ్చుపే, శ్వరశేషహులఁ గ్రిందఁ బూన్చి...వి. పు. గ. ౮౦.

ఉ. గెంటనిస్తే మ మేను పులకించె గిరీటికీ బూలాసంగి వా, ల్గంటి గిలుక్కునం దివగ... వి. జ. వి. ౨. ౧3౪.

గీ. ఆపని యెల్లను నలువదియాటువేలు, వత్సరంబులు నూత్నయావనము దనకు, గెంటి పోకుం

డఁ బాలించె గీర్తి వెలయ ... వి. పు. ౬.

౧౮౭.

చ...కుంతలుండు నిజపురోధ గాలవుఁ గనుంగొ
ని రాజ్యముమీఁదికోర్కి గెంటినది నిజంబు
గాఁ దనువునీడకు మూర్ధము గానరాదు...జై.
భా. ౮. ౯౬.

౨. చెడు, భగ్నమగు.

మత్తకోకిల. వెంట వచ్చిన నీవు నాపయివేడ్కఁ
జిక్కి తపఃక్రియల్, గెంటఁజేయ నెఱుంగ
కుండినఁ గీడు వానవుచేత...కళా. ౩. ౨౫౭.

౩. తప్పిపోవు; తప్పు.

క. అంటలుగట్టుచు నొకటియు, గెంటక తల బో
డి గాఁగఁ గేశము లూడక వరాహ. ౧౨. ౧౮.
మ...భవత్కుమారి పదివే ల్వర్షాలు జీవించు గెం,
టక వద్దాల్గవయ్యేటఁ జెందుఁ బతిగండం బం
చు వాచించినక. చంద్రా. ౩. ౧౮.

నీ. పనిత నీమఖకాంతి కెన యెందు లేదని గెం
టక ద్విజరాజు నంట వచ్చు. సారంగ. ౨.
౨౦౮.

ర. వెనుదీయఁ, సంకోచించు.

ద్వి. దంటమాటలు గొన్ని తడవాటు వన్ని, గెంట
క నోరార్చి గల్వఁ జూచెదవు. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౩౦౦ పం.

స. క్రి. నెట్టు, ప్రోయు; (అప్పు, మొ.) తీర్పు.

గీ. మేటిరే ద్రిష్టరుల గెంటుపోటుబంటు. ఉ.
రా. ౧. ౮౦. ('జయించు' అని భావము.)

ద్వి. గెంటక యాయవ్వు గెంటి యీతులున, బం
టుగా నేలక పాయదు కోవ, ము...ద్వి. హరి
శ్చ. ఉ. ౧౮౭౭ పం.

౨. (అస్త్రము, మొ.) ప్రయోగించు.

చ. అరదం బొండొక టెక్కి విల్లు గొని వంచా
స్త్రంబులం గెంటి భా, స్కర పాత్రుం దర
లించి చాప ముకకొ ఖండించి ... జై. భా.
౫. ౧౧.

వి. చలనము, కదలిక.

అ. పడఁతి కలదె తాతి ప్రతిమకుఁ జక్కిలి, గింత
నాదుధృతికి గెంటు లేదు. కళా. ౩. ౮౫. పాం
డు. ౨. ౫౫.

జ: గెంటించు, గెంటువడు.

గెంటువ(వ)డు. అ. క్రి. (గెంటు + వడు) పోవు;
తప్పిపోవు.

గీ. జంట వడలక తిరుగుమీషంటి చెలుల, వెంటఁ
దిరిగెడిభాగ్యంబు గుంటువడియె, గెంటువడఁ
జూడుఁ డింకఁ దొల్లింటి నెయ్యి, మింటి శేఁ
గుడు మీరు వాల్గంటులార. చంద్రా. ౮.
౧౬౯.

క...పవనజుడుగదాహతి నొకఁడుక, గెంటువ
డకుండఁ బీనుఁగుఁ, చెంటులు గావించె దివిఁ
బృందము వొగడక. జై. భా. ౩. ౧౦౫.

గెంటెము. వి. జంట నేతవస్త్రము, రెంటెము.

నీ... పహంబట్టుజలుఁగుగెంటెముతోడ. మమ
చ. ౬. ౧౦౨.

నీ. పులితోలురెంటెము వెలిపట్టుగెంటెము కటి
మండలంబున గరిమఁ దనర. రుక్మా. ౧. ౨౯.

విణ-రెట్టి అయినది-అధికము.

కా...మదిక, గెంటెపుంజల ముప్పతిల్ల...మమ
చ. ౫. ౧౮.

గెండె=గండె. వి. (సం. గండకః.) మత్స్యవిశేషము.

నీ...గెండె యం చనఁగను గండకంబు. ఆం.భా.
౧. ౧౫౯.

నీ. కొఱ్ఱమీలను దండ్రీకొలుపురెంకల కిచ్చె...
గెండెల బలుమండల కిచ్చె. ద్వా. ౧. ౨౮౦.
హంస. ౮. ౧౮౭.

గెగ్గులు. వి. గేలి, పరిహాసము. (అ. ప్ర. శ. ర. 'గెగ్గిలి'
ప్రా)

గచ్చె. వి. మత్స్యవిశేషము. (ప్రా)

గీ. పుల్లరజు గెచ్చె గెండెయు బొప్పుడాయ. హం
స. ర. ౧౨౭. (గెజ్జె. ముద్రి)

గెడ¹. వి. ౧. కడ, సమీపము; పార్వము.

ఉ. ఆడెడునమ్మి గన్గొనకుము... తేటిగడ నా
లతి నేయకుము... కు. సం. ౫. ౬౧౦.

క. విను ప్రద్యుమ్న దిభవ, త్రనయులగెడ నైన నే
కతంబున నేకా, సనమున నుండుట దూష్యం,
బని యెఱుంగుము... భార. ఆర. ౫. ౩౨౦.

౨. జత. (మా. గెడకత్తియ, మొ.)

నీ. వక్షస్థలంబున వనమల గ్రాలంగ వెలిమాపుగెడ
లవాగెలు ధరించి, నొగలపై హరి యొప్పు...
భార. ఉద్యో. ర. ౧౨౫.

క. కడు వేడ్కతోడ నీకుం, గొడు కయ్యెడునం
తకంబెఁ గోర్కెయ్యఁ గలదే, జడుఁ డనక
నన్నుఁ గైకొని, గెడనేయుము నన్నుఁ గార్తి
శేయునితోడ... ఉ. హరి. ౫. ౧౩. (చి. ని,
శ. ర. పా.)

౩. పోలిక, పగిది. (ఉపమావాచకము)

క. దొరయు గెడ జోడు పోలిక, సరి సంగడి యు
ద్ది యీడు సాటి పగిది నాఁగరణి యనఁ బా
డ్పు చందంబారను పరును నాఁగ నుపమ
కొప్పుకొ జెప్పుకొ. కావ్యా. ౫. ౧౬.

జ: గెడకత్తియ, గెడగూడు.

గెడ². వి. వేటకుఁ దగినసాధనవిశేషము.

క. వడదోళ్లును ముప్పిళ్లును, నడిదంబులు వెడఁద
వాయలుఁగులు పొదులుకొ, దడవిండ్లుఁ బం
దిగోళ్లును, గెడలుకొ ధరియించి భటులు కలఁ
కులఁ గొల్వకొ. భల్లా. ౩ ఆ. (శ. ర.)

గెడకత్తియ. వి. (గెడ¹ + కత్తియ) చెలికత్తె,
జతకత్తె.

చ. మెల పొదవించి తీవలకు మేమల... వెక్కరే,
ఖలఁ దమతోడ నామగెడకత్తియ కాఁ గయి
నేసి రామనికొ. కు. సం. ౯. ౩౦౭.

గెడగూడు. ఆ. క్రి. (గెడ¹ + గూడు) జతగూడు,
జతయగు; రతియందు కలియు.

క... పాపపుఁ, బొడ వగునిది గాదె యికనిఁ బా
డవడఁగించెకొ, గెడగూడ దీని నీతని, యెడ
లివయిం బెట్టి కాల్పుటుచితం బరయకొ. భా
ర. విరా. ౩. ౧౨.

క. మిన్నదలఁ బాతె. భగవతి, యన్నదియును
బాఱఁ దొడఁగె నవని యన్రున నే, మున్నో
తా మున్నో యని, పన్నిదమునకు గెడగూడి
పాతినభంగికొ. భోజరా. ౭. ౪౨.

గీ. ఉష్ణశీతాన్నకబళము లొకఁడు నూవఁ, బవలా
రాత్రియొ గెడగూడ నవసరమని, దాని కుత్త
రమొకలతాతనియిచ్చె, నధరభింబంబు వి
తించి సంధ్యాగమమని. నైష. ౬. ౧౩౭.

గెదుము = గడుము.

మ... మృత్యువుకొ, గెదుమంగఁ గలబాహువి
క్రముఁడు నుగ్రివుండు సామాన్యఁడే. నీ
తావి. ౧. ౧౦౩.

గెనయు. ఆ. క్రి. పర్ణిల్లు.

చ... ఆపృథుండు దా, జననము నొందు టెట్టులు
రసాసతి ధేవుపుఁ జేసి లోకమున, గెనయఁగ
నేల పాలు పిడికొ వినిపింపుము నాకు నేర్ప
డకొ. వి. పు. ౨. ౯౮.

గెనును. (చి. ని, ప్రా-గెనను. శ. ర) వి. (క. గెణను)
౭. కానొకడుంప.

గీ. తనునుమధ్యమ గెనును చందననుగంధి, వనస
కాయ నునాన రంభాశలాటు, బిసకుపేక్షణ
పెనరుఁబ వృషదృశాంగి, పసిమిఁ గందనివంకా
య బంతి కిడియె. బహు. ర. ౧౫. హంస. ర.
౧౩౧.

గెబ్బు. స. క్రి. ౧. గంటు. (ప్రా)

గీ. బొబ్బ మెకమును నీరింకుమబ్బుయబ్బు, గెబ్బు
సంతతవిజయతేగీయమాన, మగుమఁ బాశుక్య

నారాయణాంకుఁడైన, బుక్కరాజేంద్రరా
మభూభుజానియశము. రామ. ౨౧౩.

గీ. మబ్బునుబ్బు గెబ్బు బిబ్బోకవతివేసి, మెఱపు
నొఱపుఁ బఱపుఁ దెఱవ మేను. విజ. వి. ౧.
౮౪.

౨. చంపు.

గీ. వానకందువ మలలపై వ్రాలుమొగులు, చాలు న
రికట్టఁ జాల్చెంచుజవ్వనులకు, నిబ్బరపుఁదూ
పు తడవింటఁ బ్రబ్బఁజేసి, మబ్బుపైఁ బాటు
మెకముల గెబ్బు పెంత. ఉ. రా. ౨. ౩౯౧.

సీ. అలమబ్బు నెలఁ ద్రొబ్బుపాలగబ్బు గలయుబ్బు
తలబెబ్బులుల గెబ్బుఁ దరల కొకఁడు, పెను
వంకలను దొంకలను బంక మనుశంకఁ జనుజం
క మను వింకఁ జదుపు నొకఁడు. చంద్రా. ౨.
౮౮.

వి. (సం. గర్వః. ప్రా. గవో. పా. గబో) గర్వ
ము.

సీ...గరువము పాగరు కావరము గెబ్బు. గీ. త్రు
ళ్లు కొవ్వు తిమురు త్రుక్కు మల్లరమ్మ, పోత
రం చేపు నా గర్వ మొప్పుచుండు. ఆం. భా.
౧. ౧౩౩.

గెల. వి. (శ. ర-క. గెల. తు. గెల) రేఖ. ('కెల'
అని పరుమెదిగా. అప్పకవి. ౨. ౧౯౭.)

సీ. గెల వ్రాసి మాయ నంగీకరించినభంగి వసనంబు
గట్టక వచ్చువాఁడు. భాగ. ౧. ౫౧౬.

(కోడిపండ్లమువర్ణన) చ. చొరఁబడి కాంచి ప్రా
తలను జాట్రియుఁ గత్తులు వేసి సందిటం, బెర
యఁగఁ బట్టి చెక్కు గలపించి గె తేర్పడ
గీఁచి...స, శ్లిరిమతి పో యటంచును ఖశీశ్శి
బుంజాలు దన్నులాడఁగఁ. హంస. ౩. ౨౧౬.

గెలకట్టు=వీర్పడినమండలరేఖ కలది యగు.

(కుచవర్ణనము) సీ. గెలకట్టి కళుకు లై కెరలి పోఁ
కంత లై వింత లై చెంతల విరివిఁ జెంది. నరస.
౫. ౧౧౩.

సీ. గెలకట్టుకొని బిట్టు నెఱిఁ జాపుచనులతో,
గడు సన్నగిలు చున్న కానుతోడ. రాధికా.
౧. ౯.

గెల=గొల. వి. (త. మలై) పండ్లయొక్కయు పూవు
లయొక్కయు గొల.

సీ. గెలతీవియలమాడ్కిని నిడి వ్రాసినవైతాళివలి
పంపుఁబాగఁ జాట్టి. చంద్రా. ౨. ౬౮. (చి.
ని. పా)

ఉ...గెల ల్నుగంధికదళీవనపంక్తుల నొప్పు నప్పు
రిక. ఆము. ౧. ౬౯.

గెలిపి(ల్లి)ంచు. స. క్రి. (✓ గెలచు) గెలవ
జేయు.

(జయింపఁజేయు.)

క...తత్కీరము న, వ్వి నిజంబుగ గెలిపించెద,ని
ను నెఱవకు మనియె...శుక. ౩. ౪౨.

ఉ...మదుక్తి తెఱంగు నేఁడు గెల్పించితివి...
ప్రభా. ౩. ౫౭.

గెలివి=గెలివిడి. వి. (త. కెలివ్వు) సంతోషము.

మ...ప్రియనిం గూర్చ న్నరుం డెంతయుక,
గెలివిం దానికె బెండ్లివీడియును సాగింప న్న
దిం జూచెనో...చంద్రా. ౪. ౧౫౪.

క...వనితా యేమందు దానివగలో త్రుళ్లొ, చెఱు
కో తెలివో గెలివో, విను వెన్నకుఁ బండ్లువ
చ్చువిత మాయె గదే. రాధికా. ౩. ౧౬.

గెలివిడి=గెలివి. వి. ఉల్లాసము, సంతోషము. (చి.
ని, శ. ౪)

గెలివివాఁడు. విణ. (✓ గెలివి.) రవణుఁడు, గోల
చేయువాఁడు.

సీ...గెలివివాఁ డనఁగను జెలఁగు రవణుఁడు...
ఆం. భా. ౩. ౧౨.

గెలుచు(ల్చు). స. క్రి. (క. గెల్. త. కెలి.) గెజ
యించు; నిగ్రహించు.

గీ. సర్వసేనాధిపత్యంబు నిర్వహింప, నీవు దక్క

నిం దొక్కరు నీవ యరసి, చెప్పమా కలఁ డేని
రక్షింపు మమ్మఁ, బూని పట్టంబు దాల్చుము
పొడిచి గెలుము. భార. ఉద్యో. ౪. ౧౪౬.
మ...మాధవుఁ డమ్మగఁ బురము లక్ష్మీజైకదోశ్య
క్తి గెల్చినజో దీశ్వరుఁడు...నైష. ౧. ౨.
గీ. వాద మొనరించి గెలిచి...ఆము. ౨. ౧౫.
ఉ...వసంతకంతులఁ, జక్కఁదనంబునం గెలు
వఁ జాలెడువాఁడు...మనుచ. ౨. ౩౫. (ఇట
ఔపమ్యవాచకము.)
క. రోషము గెలిచినజనుఁడు వి, శేషస్థితి దివిజపద
ముఁ జేరు...జాహ్నవీ. ౩. ౭౭.
౨. కడపు, పుచ్చు.
క. కంఠుఁ డయి ధర్మజుఁడు వల, లాంకుం డై వా
యుజుఁడు బృహన్నల యై ని, శృంకుఁడు పా
ర్థుఁడు హయగో, కింకరు లై కవలుఁ దొల్లి గె
లువరె దినముల్. భోజరా. ౭. ౨౦౭. (శ. ౪.
పా.)
ఆ. క్రి. ౧. జయమును పొందు, సర్వోత్కర్షము
న పరిల్లు.
మ. వినవచ్చెన్ వినువీధిదిక్కున నుధీవేద్యంబు
లై యింద్రవా, హన పర్థిల్లు పురంజయా మను
కతుత్థా గెల్చు మన్వాక్యముల్. కకు. ౪.
౩౫.
౨. పోపు, వెళ్లు.
(నీత) గీ...జడలోనిరత్న మింద మనుచు, నిచ్చి
తెలతెలవాఱఁగ వచ్చె గెలుపు, మనలజా యం
చు దీవించి యనుపుటయును. రామా. ౬.
౧౯౮.
జ: గెలిపించు, గెలుపు, గెలుపుఁగంబము, గెలుపు
కాఁడు, గెలుపుకొను, గెలువడి, గెలువము, గెల్పరి.
గెలుపు(ల్పు). వి. (✓ గెలువే) జయము.
గీ. ...జయము, గెల్పు గెలువడి గెలువము గెలు వ
నఁ దగు...ఆం. భా. ౨. ౨౭౩.
క. రోడు దొన లేనియప్పటి, క్రీడికొలఁది య

ట్టిదధివ కినియక విను మేఁ, నోడై రా నెదురు
ట గడుఁ, గీడు వలవ దుడుగవయ్య గెలు పరిది
నుమి. భార. ఉద్యో. ౩. ౩౪౦.
గెలుపు పేరువజీరు=విజయుఁడు, అర్జునుఁడు.
సీ. గెలుపు పేరువజీరుఁ గినిసినక ప్పుటైదువరాచ
సెంచు మాదొడ్డివేల్పు. ప్ర బంధ. ౧౬౦.
గెలుపులచ్చి=జయలక్ష్మి. ప్ర బంధ. ౧౪౨.
గెలుపోటములు = జయావజయములు. పి. శకుం.
౧. ౧౬౪.
గెలుపుఁగంబము. వి. (గెలుపు+కంబము.) జయ
స్తంభము.
వ...గుండ్రాజు దుండగపురావతండుంబులఁ జెం
డి మండలగ్రామంబుకెలంకుల గెలుపుఁగంబము
లు నిలిపె...వరాహ. ౧. ౨౦.
గెలుపుకాఁడు. విణ. (గెలుపు+కాఁడు) జేత, జయిం
చువాఁడు.
ఆ. పగ యడంగె నంచు మిగుల డెందములోన, న
లరి వేల్పురాచగెలుపుకాఁడు, దీవి కేగి గెలు
పు తెఱఁ గెల్లఁ దం ద్రికిఁ, దెలియఁ జెప్పి యె
లమి నెలయఁజేసె. ఆచ్చ. రా. యు. ౧౫౨.
(వేల్పురాచగెల్పుకాఁడు=ఇంద్రజిత్తు)
గెలుపుకొను. స. క్రి. (గెలుపు+కొను) గెలుచు,
జయించు.
చ. కలువల గండుమీలఁ దొలుకారుమెఱుంగుల
నిండువెన్నెలకొ, వలపులరాజుతూపు లగువా
రిరుహంబుల నొక్కయెత్తునకొ, గెలుపుకొ
నంగఁ జాలుమృగ నేత్ర యపాంగనిరీక్షణయ్య
తుల్...విక్ర. ౬. ౨౬.
గెలువడి. వి. (గెలుచు+వడి-త. కలిప్త.) జయ
ము, గెలుపు.
గీ...జయము, గెల్పు గెలువడి గెలువము గెలు వ
నఁ దగు...ఆం. భా. ౨. ౨౭౩.
గెలువము. వి. (✓ గెలువే) గెలుపు.

క. తలఁకిరి తల లూఁచిరి... ఈ, నిలుకడ్డయితా
లిమి యీ, గలువం బీబుద్ధి యేరికిం గల దను
చున్. కకు. ౧. ౧౫. ఆం. భా. ౨. ౨౨౩.

గెల్పురి. విణ. (గెల్పు + అరి) గెల్పువాఁడు.

సీ. భక్తుండు గెల్పురి పరమేశుఁ డోటరి యనుట
కు శ్వేతవాహనుఁడు సాక్షి. చెన్న. ౨. ౧౫౮.

(ప్రా. పా-గెల్పురి. ముద్రి.)

గెల్లి. వి. ఉచ్చకుప్ప. (ప్రా. శ. ర.)

గెల్లు. వి. కలకలధ్వని, గొల్లు.

సీ...కలకలధ్వని దోఁచు నలబలం బన హాహూళి
యనంగ, గొల్లన గలకన గెల్లన రొద యన
...ఆం. భా. ౧. ౧౨౧.

జ: గెల్లుపడు.

గెల్లువ(వ)డు. ఆ. క్రి. (గెల్లు + పడు) అంకవే
య.

క. వల్లియలు ద్రెంచుకొని బల, మెల్లం బెల్లగిలఁ
బొచ్చి యెంతయు నలుకన్, గెల్లువడి సురభి
హంకృతి, మల్లడిగొనఁ బ్రజల మారిమనఁగఁ
దొడంగెన్. పద్మ. ౨. ౨౩౮.

గే

గేందుకము. సం = గేందుకము.

గేందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. కందుకము, బంతి.

గేడకాళ్లవాఁడు. విణ. కొంగకాళ్లవాఁడు, సన్న
ముగాను పొడుగుగాను ఉండుకాళ్లు గలవాఁడు.

(శ. ర-గేడికాళ్లవాఁడు. ప్రా)

గేదఁగి. వి. (సం. శేతకీ. క. గేదగి) ౧. మొగలికీ.

ఉ. శేరును శేతకీ న్నొగలి గేదఁగి యంచను పేరులు
...ఆం. భా. ౨. ౭౯.

(చంద్ర కిరణవర్ణనము) సీ. చదలుగేదఁగితూర్పు
తుదకొమ్మ సరవిరి యై కానుపించుపూరేకు ల
నఁగ. పారి. ౨. ౩౮.

౨. పచ్చపువ్వుల మొగలికీ.

ద్వి. మోదుగు కలుజుద్వి మొగలి సంపెంగ, గేదం
గియును నారికెడము వారిజము. ద్వి. శ. సా.
౨. ౭౯ పా. ౧౯ పం.

౩. మొగలిపూవు.

ఉ. భంగములై నగంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్లఁగర
ళ్లదాఁటుతో, నింగికె బొంగునారిధి మునింగిన
భూవలయంబు కన్నెగే, దంగితుద వ్యసించిన
మద ప్రదసారభనిశ్చలీభవ, ద్భృంగముఁబోలఁ
గొమ్ముకొన నెత్తై మురారి పరాహయాప మై
పరాహ. ౮. ౧౬.

సీ. శ్రేఁగంటిచూపున గెఱగొన్న సన్న గేదంగి తే
కుల కన్నదమ్మ లగుచు. ఉ. పారి. ౧. ౧౫౧.
ఆము. ౪. ౧౧౪.

గేదె(గేదియ—చి. ని). వి. ౧. బట్టె, మహిషి.

గీ. పరఁగు నెనుపెంట్లు గేదలు బట్టె రెనుము,
లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు ధనదమిత్ర. ఆం.
సం. తిర్య. ౧౦.

౨. పొట్టిబట్టె.

సీ. వామనమహిషి యై పరలు గేద యనంగ ...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౪.

జ: గేదచెలవ, గేదపడ్డ, గేదపెయ్య.

గేదెచెలవ. వి. (✓ గేదె) మూఁడేండ్లయెనుపదూ
డ. (ప్రా. శ. ర.)

గేదెపడ్డ. వి. (గేదె + పడ్డ.) ఇంచుమించుగా నా
లుగేండ్లెనుపదూడ. (ప్రా.)

గేదెపెయ్య. వి. (✓ గేదె.) ఇంచుమించుగా రెం
డేండ్లఅడుగేదదూడ. (ప్రా.)

గేయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. గాతవ్యము,
పాడఁ దగినది. ౨. గాత, పాడునది. వి. ఆ. న. గా
నము, పాట.

గేలి. వి. (సం. శేలి. క. గేలి. ర. శేలి.) అపహాసము,
పరిహాసము.

క. ఈ కేలి వెలార్చెద బా, హాగర్వము మెఱయ
మిమ్ము నందఱను మహి, భాగమునఁ గూల్చి...
భార. శల్య. ౨. ౧౦౦. (చూ. ౯౮.)

గీ... పిడుగులకడిమి యెంత, యనుచు కేలిగ రచ్చ
ల నాడుకొనుచు, నేచి పచరింతు రచ్చటిరా
చవారు... యయా. ౧. ౧౫.

జ: కేలించు, కేలికొట్టు, కేలిగొను, కేలిపెట్టు,
కేలిసేయు.

కేలించు. స. క్రి. (✓ కేలి) కేలిచేయు, అవహ
సించు.

ద్వి. కృతశబ్దతంత్ర ధురీణుడై చంద్ర, శతముల
కేలించుచాయఁ గైసేసి ... పాలుపారుశేషుని
భోగంబునందు. ద్వి. పరమ. ౧. ౧౫ పా. ౬
పం.

కేలికొట్టు = కేలిగొను.

ఉ... రాజుల గణింపక తిట్టుచు కేలికొట్టుచుకొ.
పాంచా. ౨. ౫౨.

కేలిగొను = కేలికొట్టు. స. క్రి. పరిహసించు, పరి
హాసముచేయు.

సీ... ఇంద్రుడు సనుడెంచి యేల యివట, దుని
యెద వనిన నమ్మున బాధివతి తనకొర్కి నెప్పి
న కేలిగొనుచుఁ జనియె ... భార. శల్య. ౨.
౨౧౫.

శ్లో. ఆపహాస్య తతః శక్రో జగామ త్రిదిపం పు
నః. సం. భార. శల్య. ౫౪. ౩.

సీ. కోకిలారవములు గోమలకిన్నరీగీతులు నొం
డొంటి కేలిగొనఁగ. హరి. ఉ. ౭. ౫౩.

(భార్గవవనవర్ణనము.) ద్వి. ఎలుకపిల్లలకుఁ జన్ని
చ్చు పిల్లులును, గలిగి యన్యోన్య రాగములతో
వైరములు మాని సురవనమును కేలిగొనుచు
... ద్వి. పరమ. ౨. ౫౩ పా. ౪ పం. (ఇట
జౌవన్యవాచకము)

కేలిపెట్టు. స. క్రి. (కేలి + పెట్టు.) పరిహసించు,
వేశాకోశముచేయు.

చ... హాసము, సలిపిరి కేలిపెట్టుచును జంచ
తులకొ కెలిపిండు వేకువకొ. కవిక. ౪. ౧౯౧.

కేలిసే(చే)యు = కేలికొను. (కేలి + చేయు.)

ద్వి. పా రెల్లఁ బెట్టుకపైఁ బోయఁ దండ్రి, కే
లిసేయుచు వచ్చికాలఁ దన్నుడును... బస. పు.
౨. ౪౧౮ పం.

చ. అనుదితసూర్యహామ లగుయజ్వలప్రజ్వల
దగ్నిదీప్తు లా, ద్రవమునోమిదమ్మలమిథకవ
ణోలసితస్తనంబులకొ, దనరుచు కేలిచేసె
గడుఁ దత్సమయా త్రవరస్పరోపగూ, హనరస
రంగదంగకరథాంగవతంగతతారుణ్యుతికొ.
ప్రభా. ౫. ౫౯. ఆము. ౪. ౪౫.

ఇట్లే:- కేలియొనర్చు.

క. మైలై వచ్చిన మెత్తురు, కాలవశతఁ జేసి కీడు గ
దిగిన నతనిం, కేలియొనర్చుచుఁ జూతురు,
నాలినతులమాట లంత నమ్మం గలదే. భోజ
రా. ౪. ౧౪.

కేస్తుపు. సం. విణ. (ఉ) ౧. పాడెడివాడు. ౨
నాట్యముచేయువాడు. (మే. ని.)

కేస్తు, కేస్తుడు. వి. (సం. గృహస్థ. క. కేస్తు)
౧. గృహస్థుడు.

గీ. దినముఁ బోరిడు గాయకుఁ గనిన కేస్తు. దశా.
౨. ౬౨.

సీ... గృహస్థాభిధానం బిలువొర కేస్తు నా...
ఆం. భా. ౨. ౧౭౬.

సీ. కఱపు కేస్తులయిండ్లకప్పు సేతలయంద నుడి
వడి కలఁగుటలొ మడుఁగులంద. ఆచ్చ. రా.
బాల. ౪౭.

౨. యజ్వ, సోమయాజి.

క. కలువలదాయయు నగ్గియు, నెలయును కేస్తుం
డుఁ జడలు నేలయు నీరుకొ, జలిపట్టును చూ
పులుగాఁ, బొలుపొందెడువ న్నే కాండ బూ
చులఁజేడా. ఆచ్చ. రా. బాల. ౨౧౫.

గీ. మన్ను గేస్తుడు నగ్గియు మిన్ను నీరు, ప్రాద్దు
నెల గాడ్పు లెవ్వనియూపు లయ్యె. నీలా. ౧.

౧౨.

౩. భర్త.

నీ. జంటమొగంబులసామిముద్దులకుఱ్ఱతల్లి గేస్తుడు
సిగఁ దాల్చుపువ్వు. రామ. ౩౫౧.

మ... పల్కుంబోటి గేస్తుడు... నీలా. ౨. ౧౧౯.

జ: గేస్తురాలు.

గేస్తురాలు. వి. (గేస్తు + ఆలు) ౧. ఇల్లాలు, మగ
నాలు, కులస్త్రీ.

మ... ద, ర్పకజన్యంబున గేస్తురాల నయితిం బ్రా
వీణ్యుఁడైనానంబునక. కువల. ౫. ౩౦.

గీ. అనఘచారిత్ర యెవ్వ రే మన నొకింత, కెరల
నిసుశీల సంపన్న గేస్తురాలు, అత్తరుణిఁ జూ
చి యపుడు నో రెత్తి పలికె. సారంగ. ౩. ౪౬.

౨. గృహిణి, భార్య.

గీ. తమ్ముడును గేస్తురాలును దాను నగరు, వెడలి
... అచ్చు. రా. ఆయో. ౮. ౨.

గీ. అలరు మెం దైననిండుఁ బ్రాయంబుకలిమి, రస్తు
మీలుచు నాతని గేస్తురాలు. కుక. ౨. ౧౦౦.

గేహము. సం. వి. ఆ. న. గృహము, ఇల్లు.

గేహి. సం. వి. న్. పుం. గృహస్థ, గేస్తు.

గేహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గృహిణి, ఇల్లాల.

గేహేష్వేడి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) - ఇంట మాత్ర
మే గర్జించువాడు - పిటికివాడు, చంద.

గేహేదాహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) = గేహే
హూరుడు.

గేహేనర్ది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) = గేహేష్వేడి.

గేహేమేహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) - గృహమందే
మాత్ర విసర్జనము చేయువాడు - సోమరి, అల
సుడు.

గేహేశూరుడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) - ఇంటనే

వింకము లాడువాడు - చంద, పిటికివాడు. (విల్వ
ము)

గె

గెత. వి. కిరాత భేదము. (మిశ్రతా)

నీ. వేనమన్నెడ నీ వీకాన వెరఁజుము గైత్ర నీ
వాజాడ గనఁగఁ జూపు. ప్ర బంధ. ౧౯౩.

గెరము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) ౧. కొండయం
దైనది. ౨. గిరిసంబంధ మైనది.

గెరికము. సం. వి. ఆ. పుం. న - కొండయందు పుట్టి
నది - పర్వతభాతువిశేషము, తేగులు. న. బంగాయ.
గెరికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పర్వతీయుడు, కి
రాతుడు.

గెరేయము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) కొండయం
దు పుట్టినది. వి. ఆ. న. గ. సిలాశిస్తు. ౨. తేగులు
జాయి.

గొ

గొంగ. వి. పగతుడు, శత్రువు; సంహారకుడు.

నీ... వైరి. గీ. మనుసు... కంటనఁగ గొంగయన
నూడుకాఁ డనంగ... ఆం. భా. ౨. ౧౮౫.

చ. కువలయపర్వ మబ్జములగొంగ చకోరమకోర
ధంబు... నికామణి తూర్పునఁ దోచె... భా.

రా. నుం. ౧౭౦.

మ... వైరిమనుజేంద్ర శ్రేణికిం గొంగ. నిర్వ.
౧. ౩౯.

గొంగడి = గొంగలి. (మహా. ఘోంగడె. క. గొంగ
డ) వి. కంబలి.

క. గొంగడు లెగురఁగ వైచుమఁ, జంకున దాఁ
టుచును జెలఁగి చప్పట లిడుచుక, బొంగ
చుఁ గృష్ణునిఁ బొగడుచు... భాగ. ౧౦ పూ.
౪౩౭.

ద్వి. భృంగకాంతుల జడిపించునన్నియుల, గొంగ

డి మునుగిడికొని యిల్లు వెడలి. ద్వి. పరమ.

౫. ౩౫౩ పా.

క. కాకపునరకులుఁ బోకలు, నాకులు గొంగళ్లు
... ప్రియ మయ్యో శీతకాలమునందుకొ. వేం.
పంచ. గ. ౬౦౬. ఆం. భా. ౨. ౧౫౦.

౨. పక్షివిశేషము.

సీ. గొంగడి కక్కర గొక్కర గొరవంక...హం
స. ౩. ౧౨.

జ: గొంగడిగాడు.

గొంగడిగాడు=గొంగడి. వి.(గొంగడి+కాడు-
స్వార్థమున) పక్షివిశేషము.

ప. మఱియొక గొంగు కక్కర కారుకోడి లావుక
వెలిచె నేల నెమిలి డాబ గొంగడిగాడు మొ
దలగుపడులు...చంద్రా. ౨. ౮౪.

గొంగళి=గొంగడి.

(కంబలి)

క. గొంగళి మునుంగుతో నయ, సంగతి నిలు వెడ
లి పారజనవర్తన లెల్లం గనుగొనుచును...
పరమ. క. ౬.

గొంగళిపురుగు. వి. (గొంగళి+పురుగు) కంబలి
పురుగు. (శ. ర, వా.)

గొంజే. వి. గొడ్డుటాపు, పంజ.

గీ. గొడ్డన పంజ నా గొంజ నా పంధ్య యా...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

గొంజి. వి. ఒకానొక ఫలపృక్షము.

గీ. కొమ్మిపండ్లీతపండ్లును గొంజిపండ్లు, మేడిపం
డ్లును మొదలుగా గూడిమాడి, చెంచెతలు
దెత్తు రిత్తు విచ్చేయవయ్య. కాళ. ౩. ౬౯.

గొంటరి=గొంటు¹. విణ. (గొంటు¹+ఆరి-స్వా
ర్థమున) గ. దిట్ట.

ఉ. కోయిలపేరి గారడపుగొంటరి తా ఋతురా
జాముందటకొ, మాయ వహించి లేజిగురుమా
రనికత్తులు మ్రింగ...శకాం. ౨. ౧౧౬.

౨. దుప్తము; దుష్టురాలు.

గీ. పెంపెడల నిట్టియెడ నీవు సొంపు నడలి,తుం
టవిలుదంటగొంటరితంటలకును, దిన్నెదన మ
టి విన్ననై భిన్న వగుచు, వేడ్క దొఱగంగ
నేటికే వెలదిమిన్న. ఇందు. ౩. ౬.

ప...ఆగొంటరివెంటఁ దలవరులఁ గూర్చి మీ రిది
చూపినజాడ వేశ్యమందిరంబున కరిగి కనక
పాత్రం బిచ్చినవానిం బుచ్చుకొన్నదానిం
బట్టి తెం డని పనిచిన...విప్రు. ౫. ౩౧.

౩. కతిసుడు.

సీ. గొంటరి ధాతకీకుసుమకోమలయంగ మలయం
గజేయ నేచల మటంచు. హ. న. ర. కం.

ద్వి. ఇచ్చొటి కుండుండి యేల వచ్చితిని, వచ్చితిం
బో యిటువంటిగొంటరిని, గనుఁగొంటి నేల
కో...ద్వి. పరమ. క. ౨౦౯ పా.

గొంటు¹=గొట్టు¹. విణ. (సం. కంఠః) గ. దుప్తము.
ఉ...ఈతఁ డా, గొంటునికాచరి న్వసుధఁ గూ
ల్పుట వింటిమి కాదె యేర్పడకొ. హరి. ఉ.
క. ౨౩౩.

౨. పంచమఁడు.

చ. కొడుకుల మందలాన నిడి గొంటుతనంబున
మోసపుచ్చె నీ, బడుగును బట్టి చంపు టిది భా
వ్య మటంచుఁ గృపాణపాణి యొ, వడి వసుదేవు
నిం దునుమ వచ్చినకంసురిఁ జూచి...భాగ.
౧౦ పూ. ౧౧౪౯.

౨. కతిసుడు, క్రూరుఁడు; ఘాతుకుఁడు.

సీ. నీపట్టు వదల వన్నిట గొంటు వని తిట్టువవిద
బల్లిలిగింత నుబుకజేసి. మృ. వి. గ. క౪.

లయగ్రాహి...వెంటఁ బడి పట్టుకొని గొంటుతన
మేర్పడఁగ గంటి వడఁ దాచుచు మగంటి
మి దరివ్కొ. భా. రా. యు. ౧౪౩౦.

ద్వి. మిండత ల్కొత్తికి మిగిలినగొంటు. పండితా.
పురా. ౧౧౬ పా.

౩. దిట్ట.

గీ. కనకకళిపుని జముప్రాలి కనుపుగొంటు, చాలి
తానేకఘాకాంధ్య సంధ్య దొలగె. రా.వి.

3. 3.

జ: గొంటురి, గొంటుకాడు.

గొంటు². వి. (సం.ఘోంటా) మొద్దువక్క, బందన
లేనివక్క.

క. పచ్చనియాకుం దానికి, బుచ్చినగొం టొక
టి నమలు...బహు. ౫. ౯.

సీ. కపురపిడెము వెల్లి గానియానోరికి గొఱమా
లివట్టియాగొంటువక్క. వై జ. 3. 2౨.

గొంటు³. ప్ర. 'కలది, కలవాడు' అనునర్థమును
ఔలుపును. (చూ. తెవులుగొంటు.)

గొంటుకాడు. విణ. (గొంటు¹ + కాడు - స్వా
ర్థమున.)

(కఠినుడు.)

'గొంటుకాడు మువ్వగోపాలరాయడు' త్తే
త్రయ. (శ. ర.)

గొండము. వి. (సం.కుండః) కుండము, నివ్వలగుంట.

సీ...కుండాఖ్య వెలయుచుండు గుండ మనంగను
గొండ మనగ...ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

గొండి. ప్ర. తాచ్చీల్యమున వచ్చును.

ఉదా:-లంచగొండి, మొ.

ద్వి. బొంకులపిడుగులు అంకులగొండ్లు ...వన్నె
కత్తెలు వారవనితలు ... పండితా. పురా.
౧౧౬ పా.

గొండిలి(డ్లి). వి. (సం. క్రీ.డా.) ౧. ఆట.

గీ.గొండ్లి నలుచంగ ననుగుఁబూబోండ్లు గారు,
తులువపాలయోగిరపుబొలంతుకలు గాని...
ఆచ్చ. రా. ఆయో. 22.

సీ. త్రుళ్లాట గొండ్లి నాఁ దోచును గ్రీ డాఖ్య...
ఆం. భా. ౧. ౧౪౦.

౨. కుండలాకారస్మృత్యము; స్మృత్యము.

ద్వి. తోలాటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణియుఁ,

గోళిక జోకయు లీల నటించ. బస. పు. ౧.
౫౨౯ పం.

సీ. తెరలెత్తి నప్తసాగరములుఁ బోరలంగ వరు
ణుండు గొండిలి పరిఘవింప, మొకములచాయ
వేటొకచందముగ నిల్చి కమలసంభవుడు పె
క్కణ మొనర్చు. ఉ. హరి. ౪. ౨౧౬.

సీ. జలదేవతాహస్త చామరానిలములు కుటిలాలక
ములకు గొండ్లి గజప. కాశీ. ౫. ౫౨. నైష.
౧. ౯.

3. నర్తకి.

క. లలితగగనరంగంబున, నలయుక క్రొమ్మెఱుగు
గొండ్లి యై యుండెడుచో, నలవడియె మొగు
లుతెరలును, బొలు పగువడగండ్లగములపు
ష్పాంజలులుక. హరి. పూ. ౬. ౧౦2.

గీ. కుంతలాధీశుఁ డైనయవంతిదేవు, ననుగలం బ
గునొకవారిజాతీ మంచి, గొండ్లి యన విని పి
లిచి యక్కొమ్మనృత్త, మెంతయును వేడ్కఁ
జూచె ననంతవర్త. దశకు. ౧౧. ౧౨3.

జ: గొండ్లికాడు.

గొండీలు. వి. బ. నలివిశేషము.

ప...కాలియప్రాదగోవిందునకు గొండీలు గోవర్ధ
నమందగోపవేషునకుఁ డెంకజాలు...ప్ర
బంధ. ౮౮౦.

రగడ. ఆలరగఁ గాలియప్రాదతలమునఁ గలగో
విందునకును గొండీ లెన్నుచు... హంస. ౪.
౨౧3.

గొండెము=గొండ్లము¹.

సీ. కొట్టు బేహేరులగోనబుటంగడులంద తఱుచు
గా గొండెముల్ తలుపులంద... ఆచ్చ. రా.
బాల. ౪2.

గొండ్లికాడు. వి. (గొండ్లి + కాడు.)
(నటుడు)

సీ. కలగూటు లొక్కవంకను దొలంగుచు నుం
డ గొండ్లికాండ్లును గెలంకుల నటించ... వి
ప్ర. ౫. ౧౦.

గొండ్లము¹=గొండ్లము. వి. గ. తలుపుచిలుకు, తలుపు రాకుండ తగిలించుచువగొలుసు.

ద్వి. లోని కేగెడునంతలోఁ దల్పు మాసి, పూని గొండ్లముఁ బెట్టి పోయె నాశిష్యుఁడు... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౦౭౨ వం. ఆం. భా. ౩. ౫౧.

గొండ్లము². వి. బండికుంపటి, ఒకచోటకుండి మఱి యొకచోటకుండి దీసికొని వెళ్లుటకు ఉపయోగించు కుంపటి.

సీ. బండికుంపటి చిల్కు పరఁగు గొండ్ల మనం గ...ఆం. భా. ౩. ౫౧.

గొంతరించు. ఆ. క్రి. ఆతిశయించు.

ఉ. కై పువహించుఁ గోకనదకాంతులు చెంతల గొంతరింపఁగా, నాపుటభేదనంపుఁగమలాకరముల్...ల. వి. ౩. ౫౭. (ప్రయోగాంతరము లేదు.)

గొంతి. వి. (సం. కుంతి. క. కొంతి) పాండురాజు పెద్దభార్య.

సీ. గొంతియూడవపట్టికోడలినిండు వేఁకటిఁ గా చినట్టిచేకత్తి వాడు. రా. వి. ౧. ౭౧. భార. ఆశ్ర. ౨. ౭౨.

జ: గొంఠెను.

గొంతు=గొంతుక. వి. ౧. కంతము.

గీ. గొంతు గొంతుక కుత్తుక కొలికి బొండుగనఁ గఁ గంతంబు...ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

గీ. పెదవి పేఁటెత్తు నాలుక పిడుచగట్టు, గొంతు తడితీయు...దశా. ౨. ౧౩౬.

౨. కంతధ్వని.

సీ. పెట్ట నేరనిరండ పెక్కువిద్యలఁ బెద్ద గొడ్డాలిముండకు గొంతు పెద్ద. వేణు. ౨౦. హంస. ౩. ౨౨౨.

గొంతుకూర్చుండు (కూర్చుండుకొను)=మోకాళ్లు గొంతుదాఁక ఆనునట్లు కూర్చుండు.

(వ్యవ) వాఁడు గొంతు కూర్చుండి భుజించును.

సీ. కొర్తిమీఁదను గొంతుకూర్చుండుకొనినట్లు నూతిపైఁ పసిబిడ్డ నునిచినట్లు. వేణు. ౫౦.

తడిప్రాతగొంతుఁగోయు=తెలియకుండ అపకారము చేయు.

క. ఉడువతి హిమఘృణి చేబరెఁ, దడిప్రాతగొంతుగోయుతగ వెశిఁగితివో, కడు మెత్త నితలిరాకులఁ, బడఁకులమెడఁ గోనె దీపు బాపురె మదనా. పాంచా. ౩. ౬౫.

జ: గొంతుక, గొంతుకపోక, గొంతుమాటు, గొంతుముడి.

గొంతుక=గొంతు. (గొంతు + ఉక.)

ఉ...బిట్టు గొంతుక, ల్లోసితి నల్లపూసకొఱకుం బదివేపురు పుణ్యభామలక. వరాహ. ౭. ౭౫. జై. భా. ౬. ౧౭౫.

గొంతుకపోక. వి. (గొంతుక + పోక) గొంతుక ముందటివైపు పోకవలె నుండెడియెముక, గొంతుముడి. (శ. ర.)

గొంతుమాటు. వి. ($\sqrt{\text{గొంతు}}$) ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి, మల్లబంధవిశేషము.

సీ. కన్నాత చాంగణ కందగంబు తిసింగి గొంతుమాటును జేబ కుప్పరింపు...గీ...నాగఁ జెన్నలరుమండు, ముప్పదియురెండువిన్నాణములకుఁ జెట్లు. ఆం. భా. ౨. ౨౦౯. హంస. ౧. ౨౦౬. మల్లుపు. ౩. ౬౯.

గొంతుముడి=గొంతుకపోక. ($\sqrt{\text{గొంతు}}$ -శ.ర.)

గొంఠెము(మ్మ). వి. (గొంతి + ఆము) ఒకానొక గ్రామదేవత. (ప్రా)

(వ్యవ) గొంఠెప్రపంచును.

గొంఠెనుకోరిక=అసాధ్యపుఁగోరిక.

గీ. చాలకుండిన నగుఁ జెట్ట బాలుఁ దిరఁచు, కొనరి గొంఠెనుకోరికల్ గోరనేని, యిడకపోక బోలదిడఁ బోల దీరుదివియఁ, చేసు రాకున్నె తెర్లికుల్ పెరుచు లండు. పాండు. ౪. ౧౬౬.

గొంతెమగోరు. వి. (గొంతెమ + కోరు. శ. ర.)

సారణి, లంకెనవరము కి.

నీ...సారణి గొంతెమగోరు లంకెనవర మన నగు

...అం. భా. ౨. ౭౦.

గొంది. వి. (క. గొంది) గ. కొండయొక్క చిన్న

మలుగునోటు, గిర్యల్పకోణము; మూల.

గీ. గొంది యనగను గిర్యల్పకోణ మొప్పు. అం.

భా. ౨. ౩౧.

ఉ...ఉదయార్కునిరాక నడంగెఁ జీకటు,ల్గొం
దుల సందుల స్థలాల గుట్టలఁ జెట్టులఁ జాటు
మాటులక. అని. ౩.౧౫.

క. పులి నమరెడుమాంసము వెర,వలవడఁ దా మ
చూరించి యానక్క కుని,ముల నిల్వం గావించిన,
నిలయంబునగొందిఁ బెట్టి నే ర్పారం
గక. భార. కాం. ౩. ౬౨.

చ. వెడలఁగనీక గొంది నిడి వేయువిధంబుల భంగ
పెట్టుచుం, జడకలు గట్ట నిచ్చి నిజసంపదకుం
జొర నీక నిచ్చలుం, గడ నిడి కూడు వెట్టుమ
ను గాసి యొనర్చుచు నేలతెంకిమై, నిడుగ
డ నేయఁగా వలయు నీలువు మాలినఱుంకు
టాండ్రకుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧. (చి.ని.పా)

౨. చిన్న సందు. (ప్రా. వా.) ౩. స్థానము.

గీ. కట్టివేల్చుమఱుంది భోగములగొంది, రిక్కగమి
మక్కువబోజుంగు రేవెలుంగు. కృ. శకుం. ౧.
౨౨.

చ. హరివిముఖాత్తు లన్యవిషమస్పృహచిత్తులుఁ
బాపవర్తలు, నిర్మయనిపాత హేతువును నిం
ద్యచరిత్రము నైనదుష్కథా, నిరతిఁ జరించు
వారలును నేరరు పొందఁగ నిందిరామనో,హ
రచరణారవిందభజనాత్మకు లుండెడుగొంది
వారయక. భాగ. ౩. ౫౦౮. (చి. ని. పా.)

౪. మహానసము, వంటయిల్లు. (చి. ని.)

గొగ్గి=కోక్కి. విణ. ఎచ్చుతగ్గులు కలది.

గీ. దొప్ప చెవులును గొగ్గిపండులును గలిగి,యున్న
మద్దీవుఁడై వచ్చుచున్నవానిఁ, గలిమహారా
జుఁ గనిరి దిక్పాలవరులు. నైష. ౭. ౯౩.

వి. గ. ఎచ్చుతగ్గులుగా నుండుట, వైషమ్యము.
ఉదా:తాటియాకు గొగ్గి లేకుండ గీయ వలయును

౨. శిరస్త్రము.

గీ...చను శిరస్త్రంబు గొగ్గి నీసకము బొమిడి,
కం బనంగను...అం. భా. ౨. ౨౦౪.

౩. ఎచ్చుతగ్గులు గలముతైము.(కొస గలముతైము.
ప్రా)

నీ...మాక్తికం బొప్పను...ముత్తియ మన...గీ.అ
దియ నెర డైన గొగ్గి యం చనఁగ నెలయు
...అం. భా. ౨. ౨౭౬.

గొజ్జెగ=గొజ్జెగి, గొజ్జెగ. వి. (సం. కుబ్జకః. ప్రా.
కుబ్జగో. క. గొజ్జెగె) కుబ్జకముకీ. (నేపంతికావి
లేషము, తేమలచేమంతి కీ.చి. ని—చచ్చపుత్వ
లమొగలి, ఆడుమొగలికీ. ప్రా.)

నీ. గోరంటును గొండగోగులు దేవకాంచనకు
సుములు గొజ్జంగవిరులు. ఉ. రా.౩. ౨౦౧.
రగడ. చిలుదేంట్ల కొసఁగె గుజ్జెనూర్లు గొజ్జం
గ, యెఱుంగ కది పూ వందనేల యిటు రజ్జం
గ. మనుచ. ౩. ౮౪.

జ: గొజ్జెగనీరు.

గొజ్జెగనీరు. వి. జౌ.(గొజ్జెగ + నీరు.) చన్నీరు.

గీ. దేవకి యొసంగఁగా వసుదేవుఁ డపుడు, చం
ద్రకాంతపుగిండిగొజ్జంగనీటఁ,బసిఁడివల్లెము
లోఁ బదాబ్జములు గడిగి, తనదు మేనల్లునకుఁ
గన్య ధారవోసె. విజ. వి. ౩. ౧౧౧.

ఉ... పెన్నెఱుల్, వేముఱు జేతులం బిడిచి వి
ప్పి విదిర్చి నఖాంకురంబులం, గోమలీల దు
వ్వి తెలిగొజ్జెగనీ రెడఁ జల్లి చల్లి ... పారి.
౨. ౧౦.

గొజ్జెగి=గొజ్జెగ.

సీ. గొజ్జంగి యిజ్జాజివజ్జంగి సల మొందు నెలక క
స్తురియు గన్నెరయుఁ బూచె. బహు. ౨. ౨౧.

సీ... కుబ్బంబు గొజ్జంగి గొజ్జెంగ నాఁ జను... ౨౦.
భా. ౨. ౫. ౨.

జ: గొజ్జ గిమంచు.

గొజ్జెగిమంచు = గొజ్జెగనీరు.

ఉ. గొజ్జగిమంచులక గలపి కూర్చినపుప్పాడిలి
నైమిద... పూ, సెజ్జ ఘటించి... వసు. ౩.
౧౬౮.

గొజ్జెబ్రాలు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

సీ... గారి, కుంకుమల్ రణపెండ్లికొడుకులు పిచ్చు
కగోళ్లు ప్రయాగలు గొజ్జెబ్రాలు. హంస. ర.
౧౨౮.

గొజ్జెంగ = గొజ్జెగ.

ఉ. చెంగలువల్ సురంగములు శ్రీతులసీనిచయం
బుఁ గమ్మగొజ్జెంగలు లోనుగాఁగలవి శ్రీపతి
కర్పణసేయు నిచ్చలుక. పరమ. ౩. ౧౮౯.

గీ. సికను నెత్తావిక్రొత్తగొజ్జెంగనరులు, చుట్టు
నొకనీలవేణి యాక్షోణిపతికి. రసిక. ౧. ౭౧.

జ: గొజ్జెగనీరు.

గొజ్జెగనీరు = గొజ్జెగనీరు.

గీ. బహుళకస్తూరికామేఘపటలమునకు, శికరాసా
రమయ్యె గొజ్జెగనీరు. భీమ. ౫. ౧౨౧.

గొటగొట. వి. పులి గోండ్రించుట మొదలగువాని
యందలిధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. గొటగొట గోండ్రించి కొఱి లాండొంటి, గ
టగటఁ దాకింప గర్భంబు నలగి. నవనాథ.
౩ భా. (శ. ర)

సీ. కోల్లులుల్ మంపిల్లి గొటగొట మని రొప్పి బ
లుసింగముల నైనఁ బట్టఁ జూచు. సారంగ. ౧.
౬౮.

ద్వి. వడి జొల్లు నెలవుల వడియ నూరుపులు, నిడు
దలై గొటగొట నిగుడ ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౯౮౮ వం.

గొట్టము. వి. (క. గొట్ట) ౧. వెదురు మొదలగువా
నిక్రోవి.

ఉదా: తుపాకిగొట్టము, వెదురుగొట్టము, మొ.

గొట్టి. వి. ఒకదినునుగడ్డ, కశేరుపు. (శ. ర.)

గొట్టు¹ = గొంటు¹. వి. ౧. దౌష్ట్యము.

ద్వి. గొట్టు నేయఁగ దొరఁకొంటివే యసుమఁబట్ట
నీ కది పాణిపద్మంబుఁ దట్టె. విష్ణు. ఉ. ౪
౮. (శ. ర.)

౨. అల్లరి.

గీ. ఆలు మగఁడును నియ్యూరియఱుత నిలిచి, చ
లిది భుజియింప నాసాము సంగ్రహించె, గొ
ట్టునేయక వీనిఁ జూపెట్టుకొనుచు, నిచ్చటికిఁ
దెచ్చితిమి పట్టుఁడిప్ప డితని. శుక. ౩. ౫౮౬.

సీ. చెవు డనఁగా రాదు చేట యెత్తుక వచ్చు గ్రు
డ్డిక న్నన రాదు గొట్టునేయు. గీ. వెత్తి యన
రాదు వైబడి వెక్కిరించు... శుక. ౩. ౨౧.

విణ. (క. గొట్టు) ౧. కఠినము.

వ... నట్టడవులలో మీపట్టపుచేవిని విడిచిపెట్టి
వచ్చితి నని యాగొట్టుమాట దిట్టతనంబుతో
నధిపతిం జేరి యింక నెట్టు విన్నవంబునేయు
దు... ఉ. రా. ౬. ౩౪౩.

౨. భీకరుడు.

మత్త. అట్టివృత్తునిమీద దేవత లల్పతోఁ బెను
మూఁకలై, చుట్టుముట్టి మహాప్రవిద్యలు నూపి
యేపున సేయ నా, గొట్టువీరుడు వార లేసిన
క్రూరశస్త్రము లన్నియుం, జాటి పట్టుక మ్రిం
గి కూరత తోక నార్చి మహాశ్రుఁ దై. భా
గ. ౬. ౩౨౧

౩. దుష్టుడు, దుర్మార్గుడు.

ఉ. గొట్టుడనానఁ దక్ష నెడలఁగొట్టినదిట్టను ర
ట్టడంచుఁ తో, బుట్టువ నాట నొం. డనక పో
యితి...ఉ. రా. ౨. ౩౦౯. (శ. ర. పా.)

౪. విశోధి.

(చంద్రవర్ణనము) చ... జక్కవలగొట్టు చతోరు
లమేలియట్టు రే, పాలఁతుకతాళిబొట్టు...రా
వి. ౩. ౮.

గొట్టుగ (గా) = కతోరముగా; పూర్ణముగా.

రగడ. గోర గోరఁట నించితినొ కలిగొట్టు గొ
ట్టుగఁ గోయఁ బొనఁగవు...వసు. ౩. ౧౪౯.

గొట్టు². ప్ర. తాచ్చీల్యాద్యర్థమున వచ్చును.

ఉదా: గొడవగొట్టు (ఇట తాచ్చీల్యమున)

పిసినిగొట్టు. (ఇట స్వార్థమున.)

గొట్టు³. (త్రా). వి. గాలి, వాయువు.

క. మరుదాఖ్య లొప్పుచుండును, ధర వినుచూలి
యన సోఁకుడయ్య మనం బ, య్యెర యన గొ
ట్టన నీఁ డనఁ, గరువలి యనఁ దెప్పె రనఁగ
గాలి యనంగ. ఆం. సం. దేవ. ౨౩.

గొట్టె. వి. ఘోటజటి కి. (శ. ర.)

గొట్టె. వి. (సం. ఘోంటా) రేఁగుచెట్టు. (శ. ర.)

గొడఁగు = గొణఁగు. అ. క్రి. స. క్రి. ౧. ఎదుటివా

రికి వివఁబడకుండ నోటిలో నుచ్చరించు.

ఆ. అనుచు వేడుకొనిన హనుసుంతునకుఁ గడు, న
గ్గి చల్లనయ్యె నాతఁ డంతఁ, గడఁకఁ బ్రాతఁ
మినుకునుడువులు గొడఁగినఁ, గడిఁది మిఱ

బమ్మకట్టు వీడె. ఆచ్చ. రా. సం. ౧౭౦.

చ...కకుఁకుండేటు సేమణక యిదే మొకొ కు
లిశమంత్రము తప్ప గొడంగినాడనో, కొఱఁ
తలు పుట్టెనో శుచితకు...కకు. ౫. ౧౩౦.

౨. కనరు.

సీ. కోరి కూడినభర్తఁ జేరుమింత నటంచు గొ
డఁగి పంచరి పెంచుకొన్న వారు. కృ. శకుం.

౩. ౧౪౭.

సీ. గొడఁగుచుఁ దిట్టి పెంపుడుకీరముల రేచి పె
డతిట్లు తిట్టించెఁ బడఁతి యొకఁతె. చంద్రా.
౩. ౯౭.

౩. (పాపురములు) కూయు.

చ. గొడఁగెడుపాపురాలొడఁ గూడి ప్రతిధ్వ
ను లిచ్చుకెంపుతా, కొడిగల వ్రేలుబంగరపు
గూఁడులఁ బల్కెడుచిల్కచాలుచే ... చం
ద్ర. ౪. ౪౯.

ముచ్చటల్ గొడఁగుకొను = ముచ్చలాడుకొను.

సీ. ఆగుదురా తోఁబుట్టు లలికుమారకులార కురు
లతో ముచ్చటల్ గొడఁగికొనుఁడు. కకు.
౧. ౧౪౦.

గొడగ. వి. (సం. కూటకమ్) ఏడికోల లేనివాఁగలి.
(శ. ర.)

గొడగర. వి. చెప్పలు కుట్టి జీవించెడుజాతి.

ఉదా: గొడగరవాఁడు, గొడగరది. (శ. ర.)

జ: గొడగరి.

గొడగరి = గొడారి. వి. (గొడగర + ఇ) చర్చకా
రుఁడు, మాదిగవాఁడు.

ఆ. చాకి బోయవాఁడు జలగరి గొడగరి, కుక్క
నూనగాఁడు కోడి వండి, బొడ్డుక్రిందియంగ
ముల విప్రు సోకిన, నచటు గడుగ వలయు
నంద్రు బుధులు. విజ్ఞా. ఆచా. ౫౮.

గొడవ. వి. (క. గొడవె.) ౧. జోలి, సంబంధము.

గీ. అమ్మగొడ వేల యాగవయ్యులకును, ఖడ్గమం
కించఁగా నేల ఖడ్గములకు, భల్లమది యేల
యాయుచ్చభల్లములకు, నయ్య యీబంతి నీక
బంతి యయ్యె నేని. చంద్రా. ౨. ౪౩.

ప. ఇల్లు తమకు వలయునెడఁ బడఁతులగొడవ త
డవనితమయొడయఁడు తమ్ము మిగులఁ గూడి
మాడి యుండమికి. హంస. ౫. ౨౨౨.

ద్వి ... మునులకు ఖడ్గకూడిర, కోదండశరముల

గొడవ యేమిటికి. రం. రా. కిషి. ౦. ౧౯౮
పా. ౨౯ వం.
౨. కయ్యము, యుద్ధము; కలహము, తంపి.
సీ. గొడవ బవరము జగడ మాల మని యన యుద్ధ
వాచకములై యొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౨౨౨.
(వారదుడు) సీ. పూసిగొండితనానఁ బోయి యె
వ్వరికైన గొడవలు కావించుకొండెగాడు.
వరాహ. ౯. ౨౬.
౩. అసభము, వీడు.
గీ. వేలు గలనాడు మురియుచు మెనవ నేర్చి,
గొడవ లొడవెడుతఱి బోవ విడువఁ దగునె,
తలఁచు నునురులయొడయఁడై తనరుమగని, చె
రవెలింగిననా డెంపునెలఁదుకలకు, అచ్చ. రా.
ఆయో. ౭౧.
౪. అపద, ఇడుము.
క... ఇ, త్రుతి నగునిమిత్తములు నృప, కొఱగా విదె
మనకుఁ బెద్దగొడవగు ననినక. మనుచ. ౪.
౬౩.
౫. దుఃఖము, బాధ, వీడ.
గీ. మొదలివెన్నుండు పంటలముగుడగొడవ, లు
డుపుకొఱ కిద్దగొంగవంగడమునందు, రాముఁ
డై పుట్టె... అచ్చ. రా. యు. ౧౯.
౬. చంచలలోచన యెం దదు, దెంచెనొ ననుఁ
గానలేక దృఢబలవిలస, త్పంచళరనికెలివి
భా, కుంచితహృత్కమల యగుచు గొడవలు
బెరయక. రసిక. ౬. ౪౪.
౭. దోషము, తప్పు.
చ. అడుగక కాని డాచినపదార్థము లిచ్చుట నీతి
గాదు నీ, వడిగితి కాన నివ్వడు నమర్పణచేసితి
నింక నాయెడక, గొడవలు రేపు ... వి. పు.
౬. ౩౩౯.
౮. అల్లరి.
(వ్యవ) ఇక్కడ గొడవ చేయవలదు. పాము.
౯. కలఁత. (శ. ర.) ౯. అడ్డి, నిరోధము. (శ. ర.)

జ: గొడవగొట్టు.
గొడవగొట్టు. ౭౧. (గొడవ+గొట్టు²) గొడవ చే
యన్వభావము గలవాఁడు.
ద్వి. గొడవగొట్టులు ముడివిడుపులు చాల, గడున
రుత్ కయ్యంపుఁగ్రచ్చలు ... వారపనితలు
... పండితా. పురా. ౧౧౬ పా.
గొడారి=గొడగరి.
ద్వి. మాలకు మాంసంబు మఱి గొడారికిని, దోలును
నన్నట్లు... బస. పు. ౪. ౧౦౦ వం.
గొడిగ. వి. గులకతాయి. (శ. ర.)
గొడియ(డె). వి. ౧. అందలముయొక్క ఒకానొక
యవయవము.
సీ. సింహాలలాటంబు జీవదంతంబులగొడియలు...
దశా. ౭. ౧. ౨౯.
సీ. ఉదిరికంకణము లింపానఁగుదంతపుగొడెన
యము మించినముసనాబు పడము. రా. వి. ౨.
౪౩. చంద్రా. ౩. ౬౮.
౨. నేరము చేసినవానిచేతులకు వేయుబంధన
సాధనము.
సీ. వీరభద్రారెడ్డివిద్వాంసుముంజేత వియ్య మందె
ను గదా వెదురుగొడియ. వీధి. ౪౮.
కోలాటగొడియలు=కోలాటపుకట్టలు.
ద్వి. నీలరుద్రులు హరికోరెమ్ము లెలమి, గోలాట
గొడియలకొమరున నేయ. పండితా. వాద.
౨౩౯ పా.
గొడివె. వి. ఇడుము, కష్టము.
చ. అరదము దోలి వింట గొనయంబు దవిల్చి మె
లుంగుటమ్ము ల, బృరముగఁ బూన్చి యయ్యు
తీయబంటులనిద్రపుమేను లెల్ల వా, విరి నలి
యంగ నేసి గొడివె ట్టెరయించిన వైఁచనో
వ క, బ్బిరుదుమగల్వడిం బరువునెట్టఁ దొడం
గిన నంగదుం దొగిక. అచ్చ. రా. యు.
౧౯౯.

క. అడవులఁ బడునాడేఁడులు, గొడివెల కొడిగట్టి
సాఁకుకొంటివి మచ్చ, బడలిక నిపు డిజ్జగడ
పుఁ, బుడమిం బసలించి నిదురవోయితో తం
ద్రీ. అచ్చ. రా. యు. 3౯3.

గొడిసె. వి. ౧ (=గుడిసె¹.) పండినచింతకాయలో
ఒకగింజ యుండుభాగము.

(వ్యవ) ఒకగొడిసె తీసి నోటిలో వేసికొని రుచి
చూచినాను. ఈచింతపండు చాల రుచిగా
నున్నది.

౨. చింతకాయ.

క. ఉడుపతి తనలో నమృతము, గడలుకొనియుఁ
బెక్కు చవులు గానక కృషుఁడై, విడిచినకళ
లన్నియు నీ, గొడిసెలరూపమునఁ జింతఁ గొ
లువగఁ బోలుకొ. ద్వా. 3. ౧౫౯.

గొడుగు(వు). వి. (క. కొడె. త. మడై. మ. మట)

౧. ఛత్రము, ఆలవత్రము.

నీ...గొడుగన గొడువన ఛత్రాఖ్య యడరుచుం
డు. ఆం. భా. ౨. ౧౯3.

క. జడి దాకి వడఁకుపనులకు, గొడుగుగ దివసం
బు లేడు గోవర్ధనముకొ, వడిఁ బెట్టికి యట్లు
దాల్చిన, కడిఁదిబలం బరయ హరికిఁ గలరే స
దృశుల్. హరి. ఉ. ర. ౨32.

సా: ఏయెండ కాగొడుగు పట్టుట=సమయాను
కూలముగా సంచరించుట.

౨. పావకోష్ఠ బాంగరము మున్నగువానికి గొడు
గువలె నుండుగుబ్బ.

ప...అబ్బోటి హోటకమయం బైనగొడుగుపావ
లగిలకలు గులకరింప... భీమ. ౨. ౧౨2.

క. అసమలసమానఽసరుహ, విసరలసద్భాళిక లితవి
భ్రమదాప, రసముదయం బానదిలోఁ, బాసఁ
గుం జలనరులగొడుగుబాష్పరము లనకొ. శుక.

3. 3౨౫.

3. హస్తతలమం దుండుఛత్రాకార రేఖావిశేషము.

గీ. వసుధలో నెట్టిశ్రీ గలవారి వేని, కరభములు

దాస్యములు చేయు సరసిజాషీ, యూరువుల
కట్టలన్నఁ బైఁ దారు మోచు, గొడుగులును
నల్లకలశముల్ గులులు కావె. ఆము. ౫. 3౧.
ర. కొటకొమ్మలు మున్నగువానిపై కట్టబడినగొ
డుగుపంటికట్టడము.

ద్వి. కొత్తడంబులఁ గోటకొమ్మల గొడుగు, లె
త్తించి...బస. పు. 3. ౫౦౪ పం.

జ: గొడుగుగడ్డి, గొడుగుబల్ల, గొడుగుమెట్టెలు.
గొడుగుగడ్డి. వి. (గొడుగు + గడ్డి) గ్రుడ్డికామంచి,
అతిచ్ఛత్రము¹. (శ. ర.)

గొడుగుబల్ల. వి. (గొడుగు + బల్ల) తలుపువూడి
కుబుసము తిరిగెడుపట్టె. (శ. ర.)

గొడుగుమెట్టెలు. వి. బ. (గొడుగు + మెట్టెలు)
వాటముపెట్టి ఓరలు సన్నగాఁ దీర్చినవెడలుపు
మెట్టెలు. (శ. ర.)

గొడ్డ. విణ. బిఱునైనవాడు.

ద్వి. ఘుటిక సిద్ధుఁడు తాయికొట్టినగొడ్డ, యటమట
కాఁడు మహామాయలాఁడు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౬౪2 పం. (శ. ర.)

వి. బిఱును. (శ. ర.)

బ. బిఱునుమాటలు, స్వోత్కర్షమును తెలుపుమా
టలు.

ద్వి. తర మెఱుంగక నీవు తఱచుగా నిట్లు, గురు
వుఁ దుటారించి గొడ్డ లాడెదవు. ప్రభు. 3.
౮౪ పా. 2 పం.

గీ. నాఁడు నేఁడును దమ కీడు లేఁ డటంచు, గొడ్డ
లాడుదు రొండొరు లొడ్డు లేక. రా. వి. ౧.
౫౪.

జ: గొడ్డతనము.

గొడ్డగము. వి. దుండగము, దుశ్శేష్.

గీ. స్వామి గుఱియించి పెక్కుయజ్ఞములు సల్పి,
భూమిప్రజ లెల్ల నింపు లై పోతరమున,
గొడ్డగము లిట్లు చేయంగ నడ్డపెట్టి, రాక బ

హునాయకం బయ్యే నాకపురము. వరాహ.

౧౦. ౧౫.

విణ. బాధకము.

క. గొడ్డుగళుజరావ్యాఘల, కడ్డ మగుక వృత్తు
దుఃఖిహర మై మిగులక, దొడ్డును మక్తిసుఖద
మగు, నొడ్డాణపుబంధ మెలమియోగీంద్రుల
కుక. శివయో. ౩. ౭౪.

గొడ్డుతనము. వి. (గొడ్డు+తనము) బిలుసుడనము.

సీ. మఱచిరే సత్యభామామూరారుల బండిగొడ్డులఁ
జేసినగొడ్డుతనము. చంద్ర. ౩. ౧౭.

గొడ్డులి. వి. బౌ. (సం. కుతారః.) ౧. చెట్లు మున్న
గువానిని నటకెడిసాధనము.

క. బెడిదముగఁగత్తి గొడ్డులఁ, బాడుపఁ దగినవ్రా
నఁ జిగురు వొడము...భార. ఉద్యో. ౨. ౬౧.

గీ...తగుం గుతారము గొడ్డులియన. ఆం.భా.౨.
౨౧౬.

సీ. పిడుకకుంపటు లాకుతడికలు ప్రోగుఁద్రా
శ్వాడిగొడ్డుండ్లు మవ్వంపుటురులు. శుక. ౧.
౧౬౫.

౨. పరశువు, గండగొడ్డులి.

చ. పాలుపుగఁ గొండకట్టెలకుఁ బోయెడివానివిధం
బు దోచ గొడ్డులి యిది యేమి దీన జగడం
బాసరింపఁగ వచ్చితే బలీ, బలి భృగురామ
...దశా. ౬. ౧౧౯.

గొడ్డు¹. వి. (క. గొడ్డు.) ౧. గొంజ, సంతతి లేని
యావు.

సీ. గొడ్డున పంజ నా గొంజ నా వంధ్య యా...
ఆం. భా. ౨. ౨౬౩.

ప. ఆఁబోతుపంచితంబు మూర్ఖునినను బై గాలి
వీచినను గొడ్డున కై నం జాలు నిలుచు ...
భార. విరా. ౧. ౨౫౬.

౨. గొడ్డాలితనము.

మత్త...నిను మేదిసీ, గుప్తి కై కని యెట్టకేనియు

గొడ్డు పిఁగితి నంచు నే, సప్తవింశతివత్సరం
బలు సంతసంబున నుండితిక. భా.రా.ఆయో.
౭౩.

గీ. గొడ్డు పిఁగి కనియెఁ గొడుకు నెంతయు మూ
ర్తి, మంతు నెలఁతలందు మహితభార్య, యొ
క్కతియు యశోద యుర్విపై ననుచు వ్రే,
వల్లె బాగడి లెల్లపడఁతుకలును. హరి.పూ.
౫. ౧౬౫. కాశీ. ౪. ౮౭.

విణ. ౧. వంధ్య, సంతతి లేనిది. (స్త్రీ, పశువు, మొ.)
ఉ...నాయెడఁ దప్పఁ బట్టదు మనంబున నాసతి
గొడ్డు గావునక. వి. పు. ౬. ౨౨౧.

క. ౭డ్డును బాడువును యావును, దొడ్డుతనము గలి
గి ప్రజ్ఞతో మెలఁగని యా, బిడ్డును గనుకంఠె
ను సతి, గొడ్డునను మే లనంగఁ గుండుట గలి
గెక. ద్వా.౮. ౧౩౬.

౨. ఫలింపనిది. (చెట్టు, మొ.)

గీ...వంధ్యసంజ్ఞ, యనును గొడ్డువ... ఆం. భా.
౨. ౩౫.

౩. ఫలము లేనిది, ప్రయోజనము లేనిది.

ఉదా: గొడ్డుమాటలు.

౪. కావలసినయితరవస్తువులు లేనిది.

ఉదా: గొడ్డున్నము, గొడ్డుంబలి.

౫. శూన్యము, వట్టిది.

ఉదా: గొడ్డేఱు=నీళ్లు లేనియేఱు. (ప్రా. క. ర.)

జ: గొడ్డుఁగాఁకర, గొడ్డుఁబోతు, గొడ్డురాలు,
గొడ్డువోవు, గొడ్డేఱు², గొడ్డాలు.

గొడ్డు². వి. పశువు. (ఆవు, ఎడ్డు, మొ.)

ద్వి. ఎండినవ్రాఁతుల నిగురులు వొడమెఁ, గుండ్
నిండఁగఁ బాలు గొడ్డులు పితికె. ప్రభు. ౨.
ర౧ పా. ౧౩ పం.

సీ. అనివిలాపింప నూరాన్ని యేటికిఁ గ్రేవుఁ బా
సి గొడ్డుఁజెడిపగిది నడలెను...జై. భా.
౬. ౨౬౫.

గీ. అహహ మదిగొడ్డు నెక్కి భిక్షుటనంబుఁ

జేయఁ బోవుట యదియు మేల్పాను చువ్వె.
హర. ర. ౨.

చ. మడఁగి పడుండఁ బ్రాసులక మంచపుఁగుక్కికి
నిల్వఁ జెల్లుపుల్లుడి నెను నొండు రెం డెనుచ
గొడ్డును నోరికి బోక ప్రక్కకుక, గుడు
వఁగఁ గూటికి న్నొలకుఁ గోకకు నీదిరము...
వేం. పంచ. గ. ర33.

గొడ్డుఁగాఁకర. వి. (గొడ్డు¹ + కాఁకర.) - గొడ్డు
తనమునుపోఁగొట్టుకాఁకర-సంధ్యాకర్కొటకికి.
(సాల. ని. ర౬౭ పా. చూ)

గొడ్డుఁబోతు. విణ. (గొడ్డు¹ + పోతు²) గ. పిల్లలు
లేనివాడు; పిల్లలు లేనిది; కాపు లేనిది, ఫలింపనిది.
ఉదా:- గొడ్డుఁబోతువాడు, గొడ్డుఁబోతుది,
గొడ్డుఁబోతుచెట్టు, మొ.

౨. ఆ ప్రయోజనుఁడు. (క. ర.)

గొడ్డురాలు = గొడ్డాలు. వి. బొ. (గొడ్డు¹ + ఆలు)
సంధ్య యగుస్త్రీ.

చ...గొడ్డురాలి కిల నెక్కడిమోహము లెంచి
చూడఁగక. సారంగ. 3. ౫౦. ప్ర బంధ.
౭౬౦.

గొడ్డువోవు. ఆ. క్రి. (గొడ్డు¹ + పోవు) గ. గొ
డ్డాలగు.

క. అని చదివి లవుఁడు రాఘవ, మనుజేశునితల్లి
వీరమా తఁట సీతా, జనని కుశలవుల నిరువు
రఁ, గనియు నకట గొడ్డువోయెఁ గడపట
ననుచుక. జై. భా. ౬. ౧౧౫.

౨. పొరుషహీనుఁ డగు.

చ...వీర లండలును గొడ్డువోయినవారలు పొరు
షంబు గలమానిసి యిం డెవ్వఁడు ...భార.
ఉద్యో. గ. 3౫౨.

చ. మను మము గొడ్డువోయి రని ముక్కరతం
జెడనాడినట్టిదుర్బసుల ... భార. కల్య. ౨.
౨౦౫.

3. వ్యర్థ మగు.

చ...వీరి బచ్చి క్ర. చృఙఁ బరిమార్చఁ జేసిన
యుపాములు లన్నియు గొడ్డువోయె. నృసిం.

ర. ౧3౫.

ర. సృష్టిలేక యుండు, ఉత్పత్తి లేని దగు.

గీ...సప్తార్షములు, నిండుకొని యుండఁగా రిత్త
నింగితోడఁ, గొంతకాలంబు శూన్య మై గొ
డ్డువోయె. శివరా. గ. ౫౧.

గొడ్డేఱు¹. స. క్రి. గుత్త పు తీసికొను, గుత్తయెత్తు.
(ప్రా. శర-దీనికి క్షార్పకమందే ప్రయోగము కనఁ
బడుచున్నది.)

గీ. బొడ్డుపల్లెను గొడ్డేటి మోసపోతి, నెట్లు చె
ల్లింతుఁ డంకంబు లేదునూర్లు. వీధి. రహ.

గొడ్డేఱు². విణ. వ్యర్థము. (గొడ్డు¹ + ఏఱు³)

వ...రాకుండ నేని నేమును నీములమువ్వయుం
గుడుత మటుగాక యెఱగొడ్డేంబులు పలికి
నీవడ్డపాటు గొడ్డేఱు గా జిడ్డుపటపం గలవా
రమె...హర. ౨. ౧3౨.

కా...బిడ్డలు లేనియీబ్రతుకు గొడ్డే అమ్మెఁ
జింతింపఁగక. కవిక. గ. 3౮.

క్రి. విణ. గ. వ్యర్థముగా.

గీ.... చెలియలికి నాకు గొడ్డేఱు కలక వుట్టె.

శ్రీ డా. ౨౮౮. ప్ర భు. ౮3 పా. ౫ పం.

౨. దిక్కు లేకుండఁగా.

క. ఒడ్డాకించి విషంబున, కడ్డము చనుదెంచి కావ
నధికులు లేమిక, గొడ్డేఱు మ్రంది రాలన, బి
డ్డన నెడ లేక జనులు పృథ్వీనాథా. భాగ. ౮.
౨౧౭. (చి. ని. పా)

గొడ్డేఱు³. వి. ఒకయడవి చెట్టు. (చి. ని.)

గొడ్డాలు = గొడ్డురాలు.

సీ. యతి మాచకమ్మ గొద్రాలు దీక్షాపత్ని మగనిఁ
బాసినయింతి మరునిపాలు. నైష. ౩. ౧౩౮.

కా. గొద్రా లైకపథాటిజన్మ మది శేగోన్ నిమ్మ
లం బిమ్మహిక్ష. వైజ. ౧. ౬౩. ఆం. భా. ౨.
౧౦౬.

గోణఁగు = గొడఁగు.

(మాట వెడలనీక నోటనే ఉచ్చరించు.)

సీ. పిలిచి పెట్టినవ్యభిక్ష గైకొనువాడె కోరి
పెట్ట రటంచుఁ గోణఁగ సాగె. కువల. ౨. ౨౪.

ఉ... నాథు లో, లోన గోణంగి తిట్టుచు... చె
న్న. ౨. ౪౬.

గీ. నోర జగములయెకిమినిశేరు సారె, గోణఁగు
చును వచ్చె జగడంపుఁగూటితపసి. ఆచ్చ.
రా. యు. ౧౫౪.

గోణఁగ = గొడఁగ. వి. ఏడికొల లేనినాఁగలి. (శ.ర.)

గోణగోణ. వి. గోణఁగుటయం దగుధ్వనికే అనుక
రణము. (శ. ర.)

జ: గోణగోణలాడు.

గోణగోణలాడు. అ. క్రి. (గోణగోణలు + అడు)
గోణగోణయను. (శ. ర.)

గోణిడే = గోణిడ. (శ. ర)

గోణిడ. వి. తలుపు గ్రంథ తగిలించుటకై దారబం
దము లోనగువానినిలుపులయందు బిగఁగొట్టినచీ
ల. (శ. ర - గొడిసె. వా)

గొతుపు. వి. నీలమణివిశేషము.

సీ. కప్పురా లనఁగను గనుపట్టు నీలము ప్లాతుపు
నాఁ దచ్చేద మతిశయిల్లు. ఆం. భా. ౨. ౧౩౮.

గొత్తు¹. వి. (సం. గుచ్చః.) గుత్తి. (ప్రా. చి. ని.)

గీ. జలరుహము పువ్వుగొత్తులు వట్టుచాళి, లవలిద
శములఁ జూపితో యివి సహింప, నవ్యవని
తాంగతులితంబు లాటఁ దాన, కాంగనముము
లుగామి నోహంసయాన. దశా. ౩. ౨. ౬౮.

గొత్తు². వి. ౧. క్రమము, వరుస. ౨. నిశ్చయము.
(ప్రా)

గొత్తు³. వి. పాసిపోయినవెన్న పాలు మొదలగువా
నికంపు. (ప్రా, శ. ర.)

గొద¹. వి. (సం. త్సూ. ప్రా. భురా. త. కురై) ఆఁ
కలి, త్సూత్తు.

సీ. ఆఁకలి యన గొద యనఁగ నాకొంట నాఁగను
త్సూత్తుపేరు గాఁ దనరుచుండు. ఆం. భా. ౨.
౨౬౦.

జ: గొదగొను¹.

గొద². వి. (క. గొద) ౧. ఆతిశయము. ౨. త్వర.
(చూ. గొదగొను².)

జ: గొదగొను².

గొదగొద. వి. పగ, విరోధము.

క. నా విని విహగము లను నయ, కోవిద యారెంటి
శేల గొదగొద పాడమై, నా వేల వచ్చె నో
తువు, చే నానికి నింతపట్టు చెపుమా తెలి
యక. వేం. పంచ. ౩. ౯౯.

గొదగొను¹. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గొద}^1}$) ఆఁకలిగొను.

సీ. కోల్పులి వీకమై గొదగొని రేళ్లకు నులుకుతె
అంగునఁ దఱియఁ జొచ్చి. భార. ఉద్యో. ౨.
౧౩౯.

ద్వి. అలమటచేతఁ జిత్త్రంగి రావించి, గొదగొన్న
పులివరెఁ గొలుపుకూటంబు, నదరంగ బిట్టు
అం తడరఁ గోపమునఁ, గాంతను జూచి భూ
కాంతుఁ డిట్టనియె. ద్వి. శ. సా. ౩. ౧౦౧
పా. ౧౨ పం.

క. గొదగొని సారంగంబుం, బొదివినసింగంబుక
రణి... వారి. పూ. ౯. ౧౩౯.

గొదగొను². అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గొద}^2}$) ౧. విజృంభించు,
అతిశయించు; చెలరేగు.

క. కదిసినబలములు విచ్చినఁ, గదుపులఁ జెడరంగ
నీక గాండీవి వెనఁబొదివి యటు గడపె నవి
యును, గొదగొని తమపాలము సాచ్చె గోపా
లురతోక. భార. విరా. ౪. ౨౭౧.

ఉ...చనుడెప్పు రె మ్మనక, ప్రీగరిమఁబు వాపు
చు నొకించుక లేవఁగఁ బూసు మాను నా,లో
గొదగొన్నసిగ్గునఁ జెలఁబలిమిం దను దివ్యఁ
గోరుచుక. కథా. ౭. ౧౧౭.

క. ఒదవినకినుకం గొదగొని, గదగొని హలధరుఁ
డు రథముకండ్లును నొగలుక, జదిపి పతాక
యు సారథి, విదారణముచేసి మిన్ను ప్రీలఁగ
నార్చెక. ఉ. హరి. ౪. ౨౪౬.

౨. త్వరచదు.

వ... రేయింటియాకఁటిపెల్లున గొదగొని కమిచి
చంచుపులం దిగిచి త్రుంచి యానుచు...భార.
విరా. ౨. ౨౪౦.

గొదగొను³. స. క్రి. వహించు, తాల్పు.

నీ...పూనఁ దార్చెఁ దొడిగె మోచె నాఁగఁ.

గీ. దార్చె నా గొదగొనె ననఁ దనరు నావహిం
చె ననుమాట గా... ఆం. భా. ౩. ౧౧౯.

గొనకొను. (చి. ని, ప్రా.) ఆ. క్రి. ౧. ఉద్యమిం

చు, పూను. (ఈయర్థమున 'కొనకొను' అనురూ
పము గూడ శ. ర. లో కలదు.)

క. తనబలము నెదిరిబలమును, మనమునఁ జింతిం
ప కరుల మద్దించుటకై, గొనకొనినవాని కొ
ప్పమి, జనియించుట తప్ప దండు శక్తుని
కైనక. నా. పంచ. ౩. ౪౬.

చ...సధర్మవృత్తికిం, గొనకొనఁ జేసి... భార.
కాం. ౬. ౨౪౩. విక్ర. ౨. ౧౩౦.

౨. నమ్మతించు.

చ. జననముఁ జెప్పియేఁ దెలుచ సత్యము నుమ్మర
కుంతిభావణంబని తనుజత్యజాతకృప నంబు
జమిత్రుఁడు వల్కె నేమిటం, గొనకొన నేరఁ

డయ్యె నినుఁ గూడ నుయోధనుఁ బట్టి యట్టి
క, ద్దునకయి నీకు నేటికి మనోవ్యథఁ బొందఁ
గ నిట్లు పుత్రకా. భార. కాం. ౧. ౩౯.

౩. ఆతిశయించు.

ద్వి. గొనకొన్న ప్రేమమై గొలుపు చాలించి. రం.

రా. ఆర. ౧౭౦ పా. ౩ పం.

చ...ధ్వనుల్, గొనకొని వర్వ ... హరిశ్చ. ౩.
౯౦. రం. రా. ఉ. ౨౩ పా. ౧౭ పం.

౪. నెలకొను.

చ. గొనకొని యమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున
సున్నవాఁడు...భాగ. ౩. ౬౨౨.

రగడ. కుంభకోణమున గొనకొని కదలనికార్షధరు
నుపాసనచేసెద...హంస. ౪. ౨౧౩.

౫. తటస్థించు, సంభవించు.

ద్వి. పెను పొందఁగా సామభేదదానములఁ, గొన
రానికార్యంబు గొనకొనె నేని, మఱి గదాదం
డంబు...రం. రా. యు. ౨౦౯ పా. ౧ పం.

౬. ఇది కొన్నిచోట్ల క్షార్పకరూపముతో వా
క్యాలంకారముగా నుండును.

చ. గొనకొని వీఁడు నీకును శకుంతలకుం బ్రియనం
దనుండు చే, కొని భరియింపుము ... భార. ఆ
ది. ౪. ౧౦౪.

చ...గొల్లఁడుం, గొనకొని ముద్దుఁగన్ని యకుఁ గో
రినయట్టిమగండు గల్గె నం, చును దనయాలుఁ
దాను నెదఁ జొక్కుచు నుండె ... నీలా. ౧.
౧౦౦.

చ. గొనకొని శోక వేగమునకుక...భా.రా. యు.
౧౫౫.

జ: గొనకొలుపు.

గొనకొలుపు. స. క్రి. (✓గొనకొను)

(పురికొల్పు, ప్రేరేచు)

క...విక్రమమునకుం, గొనకొల్పి తిట్లు వీరల...
భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౬౧.

గొనను=గొనప². ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

గొనప¹=గొనము. వి. అతిగిననాఁగలు, శీర్షలాంగ
లము. (శ. ర.)

గొనప²=గొనము. విణ. పొట్టివాఁడు, వాముఁడు.

సీ... గొనను గొనప గొనిపె గునిపె గిజక తింక
జాయనఁగను వామనాఖ్యదనరు. ఆం. భా.
౨. ౧౨౩.

ఉదా: గొనపకోడి. (శ. ర.)

గొనబారు. అ. క్రి. (గొనబు+ఆరు) మశోజ్జమగు,
సాగనగు.

సీ.కోకనదాకృతి గొనబారె నీకొమ్మస్తననాభిజిల
ములు చరణముగము. రసిక. ౩. ౭౨.

సీ. గొనబారునూఁగారు కొదమతు మైదబారు...
నీలా. ౧. ౫౬.

గొనబు. విణ. ౧. మంజులము, సాగనైనది,

చ...గొన బగుముద్దమోము సమకొన్న మెటుం
గులకట్టదండయు...శుక. ౩. ౧౦౫.

క...గొనబునైటుఁగుంగరములు, చన వమరఁగ
నిచ్చి...హంస. ౧. ౭౯.

గీ. గొనబు తియ్యంబు జాను తిన్ననిది బాగు, చొ
క్కటం బన వెలయు మంజులసమాఖ్య. ఆం.
భా. ౩. ౧౪. నీలా. ౩. ౯౦.

౨. మధురము.

గీ. కుసుమరసమును గాదిది గొనబుజాన్న...శ
కాం. ౩. ౪౩.

౩. క్రావ్యము.

గీ. గొనబుఁగోకిలరవములఁ గొంతనేపు. శకాం. ౪.
౬౮.

సీ. గొనబుఁబాటల నేర్పుఁ గుముదరసామోదసా
మోదమధుపశుద్ధాంతసమితి. వసు. ౩. ౨౮.

౪. సురభి, పరిమళించునది.

సీ. గొన బైసతట్టువున్ననను గోడలు వైచి మంచి
గందంపుఁగంబములు నిల్చి. దశా. ౮. ౩౯.

వి. సాగను, విలాసము.

సీ...గొనబు మురిపము మురుపు సాగను...హా

యలనఁగ విలాస మొప్పుముడు. ఆం. భా.
౧. ౧౩౯.

జ: గొనబారు, గొనబుకాఁడు.

గొనబుకాఁడు. విణ. (గొనబు+కాఁడు) సాగను
కలవాఁడు.

క. ఎన లేనిగొనబుకాఁడా, పెనుమిసుకుండెగలు
వొగడు పేరిమివాఁడా. అచ్చ. రా. సుం. ౧౮౧.

గొనము=గొనప¹. (బ్రా, శ. ర)

సీ...శీర్షలాంగలసంజ్ఞ చెలఁగు గొనము. గీ. య
నఁగ...ఆం. భా. ౨. ౨౩౨.

గొనము¹. వి. (సం. గుణ:) సౌకిల్యాదిగుణము.

చ. గొనములప్రాక నీయమఁగుఁగూఁతురు దీనిత
లంపు మాన్వఁగా, మనకు నశక్యము...భార.
ఆర. ౭. ౧౮౪.

సీ. జడదారిరాయ యిజ్జగమున నాడెంపుగొనము
ను వాఁడియుఁ గనికరమును. అచ్చ. రా. బా
ల. ౨౮. ఆం. భా. ౧. ౯౮.

గొనము². వి. (సం. గుణ:) గొనమును, వింటి
నారి.

సీ...గొన మల్లె నారి నా గుణము పరఁగు. సాం.
ని. మాన. ౪౪. (ప్రమాణాంతరము లేదు)

గొనయము. వి. (సం. గుణ:) ౧. వింటినారి,
మార్చి.

క. అని వెన నాదివ్యశరం, బమానమంత్రప్రకా
శ మగునట్టులుగా, గొనయమునఁ జేర్చి తిగిచి
నఁగని యశ్వత్థామ బాహుగర్వం బలరక.
భార. ద్లో. ౩. ౨౦౪.

క...సింగిణి, గొనయం బెక్కించి ముల్కిఁ గూరి
చికడిమి...అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౪. ఆం.
భా. ౨. ౨౧౧.

౨. ధరుగ్రము, గనయము, వింటికొప్ప.

సీ. ధరుగ్రగుణములు దను గొనయం బన...ఆం.
భా. ౩. ౫౧.

గొనిసె=గొనను. ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

గొనుగు=గొలుగు. వి. గుడఫలము. (శ. ర.)

గొప్ప. విణ. (కల కలిమణము మున్నగువానిలో)
ఘనము, పెద్దది.

చ...పల్లఱుఁ గైకొని గొప్పతమ్మికంఁపులు...నీ
లా. ౧. ౬౧.

సీ...కప్పలు గొప్పలు గలవు మ్రింగ. దళా. ౧.
౧౩౭.

సీ.గొప్పకన్నలవాఁడు కోదండగుణకిణాంకము
రై నముంజేతు లమరువాఁడు. విజ. వి. ౨.
౧౬౪.

ఉదా:-ఆతఁడు ఆదృష్టమువలన గొప్పపదవికి వ
చ్చినాఁడు. వారికి గొప్ప పాండిత్యము కలదు.ఆ
యూరిలో గొప్పపెండ్లి జరిగినది.ఆయనమనస్సు
చాలగొప్పది.

వి. గొప్పతనము.

(వ్యవ) వాఁడు గొప్పకోసము తంటాలుపడుచు
న్నాఁడు.

జ: గొబ్బండు.

గొప్పలు. వి. బ. ౧. మిరెపతోటమున్నగువాని
యందు కొంచె మెత్తుగా నుండెడుచోట్లు. (శ.
ర.) ౨. గోపానసి, చూరుపట్టె. (చి. ని, శ. ర.)

గొబ. వి. (సం. గుహా. త. కెపి.) ౧. గుహ.

గీ. పఱచునురవడిఁ బొడమునిబ్బరపుమ్రోత,
కొండగొబ లెల్ల జొచ్చి యొండొండ పె
రుగు. హరి. ఉ. ౫. ౧౬౧.

౨. గొంది, మూల.

క. మార్జాలంబులు చెలఁగుచు, గర్జించెను గొబల
నుండి...ఉ. హరి. ౫. ౩౬.

గొబడి. వి. పక్షివిశేషము, ఒకానొకపక్షి.

సీ. జట్ట గొబడి డాబ జీనువ పద్మంగి గున్నంగి
...ఆం. భా. ౨. ౯౮.

గొబ్బండు. వి. (గొచ్చ+పండు) పెద్దపండు.

సీ. పాకవేగారంభపరిపాటిఁ దమయంతఁ బగిలిన
వనసగొబ్బండ్లజేస, ము...పాండు. ౧.౧౧౮.
(శ. ర. పా.)

గొబ్బన=గొబ్బన. ఆవ్య. ద్రు. (త. గొబ్బనల్)
(శీఘ్రముగా.)

చ. విని సరసీరుహాత్ముఁ డతివిస్మితుఁడై జలశూ
న్యకూపమల్లన కదియంగ నేఁగి కృకలాస
ము నొక్కతృణంబుఁబోలె గొబ్బన చెడలిం
చె నామకరపద్మమునకా ... భాగ. ౧౦ ఉ.
౪౫౬.

చ...శుభస్య శీఘ్రమనుచుల్గు నిజం బొనరింపు
మన్న గొబ్బనఁ బలిచిత్తవృత్తిగని భట్టి...

క ... శుభలగ్నము నిర్ణయించి ... విక్ర. ౪.
౧౩౪, ౧౩౫. భోజరా. ౪. ౧౬౭.

గొబ్బరము. వి. (క. గొబ్బర.) ఎరువు, చేలకు వే
సెడిపెంట. (ప్ర. శ. ర.)

గొబ్బి¹. వి. (త. కొప్పి.) ౧. ధనుర్మాసదినములసా
యంకాలములయందు గడపలకు ముందు బాలిక
లు పాటలు పాడి చేతులు తట్టుచు చుట్టివచ్చి
జరిపించెడునొక వేడుక. (శ. ర.)

సీ...పొంగలికిఁ దేవలకును గొబ్బికిని...గీ...కొ
ఱతవడకుండఁ గుండ లాకువ్వు రిచ్చు. హంస.
౫. ౧౪.

౨. సమర్పాడినపుడు బాలికలు పాటలుపాడి చే
తులు తట్టుచు చుట్టివచ్చి జరిపించెడునొకవేడు
క. (శ. ర.)

గొబ్బి². వి. తురము, గొలిమిడి ౧. (దీనితృప్తులు
పచ్చగా నుండును.)

సీ...తురము విరాజిల్లు గొబ్బి యనంగను గొలి
మిడి యన. ఆం. భా. ౨. ౫౬.

జ: గొబ్బికాయలు.

గొబ్బికాయలు. వి. బ. (గొబ్బి² + కాయలు) ధాన్యవిశేషము.

సీ. గొబ్బికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు
శ్రీరంగాలు...గీ ... ఆదియగు శేర్లు గలుగు
పడ్లు...హంస. ర. ౧౨౮.

గొబ్బిలి. వి. ఉపయోగము లేని ఒకానొక చెట్టు.
(తా)

గొబ్బిళ్లు¹. వి. బ. గ. బాల్యక్రీడావిశేషము.

సీ. కుప్పిగంతులు పిడిగ్రుద్దులాటలు పిల్లదీపులు
గొబ్బిళ్లు గూపనాలు. గీ ... ఆదిగా కైకవ
క్రీడలాడి రచట, రామకృష్ణులు...వి. పు.
౭. ౨౦౨.

సీ...బొమ్మరిండ్లు గుజగుజరేవులు గొబ్బిళ్లు...
హంస. ౫. ౧౫౫.

(ఏనుగు)ను...పులులం గారెనుపోతులకొమ్మగ
ములం బోనీక శిక్షించుచుకొ, గొలఁకు లొన్న
చ్చికలంచుచు నిరులపై గొబ్బిళ్లు గోరాడు
చుకొ. భాగ. ౮. ౩౫. (గొబ్బిళ్లుకోరాడు=
గొబ్బిళ్లవలె-బాల్యక్రీడావిశేషమువలె-కో
రాడు అని తోచుచున్నది. శ. ర)

౨. ఒకానొకపాట.

సీ. బెరుకునందములు గొబ్బిళ్లపాటలు కొప్పునవ
రించునేర్పు చేసన్నవగులు. శుక. ౨. ౪౩౩.

ద్వి. చెలఁగి వీనులఁ గేలు నేర్చి గొబ్బిళ్లఁ, బలుతె
ఱంగులఁ గూడి పాడెడువారు. ఆ. మ. క. ౨.
౮౪ పా. ౩ వం.

గొబ్బిళ్లు². వి. బ. నమస్కారభేదము.

సీ... మొక్కు దండము కేలుమోడ్చెఱఁగుడు,
నాఁగఁ జెన్నొందును నతి తద్విశేషముల్ చే
విప్పు వెన్నెలచిన్ని పువ్వు, జోహారును జోహా
రు జోదాలు చెంగనాల్ దింగిళ్లు గొబ్బిళ్లు
డెంకజాలు...ఆం. భా. ౨. ౧౭౫.

రగడ. వజ్రపురిని దావలమై చిక్కిన, గోవప్రి
యునకు గొబ్బిళ్లచుచు. హంస. ర. ౨౧౩.

గొబ్బున=గొబ్బన. అవ్య. ద్రు. గ. శీఘ్రముగా.

సీ. తలవయోవిధవ కీలతకూన కానన్న పున్నాగవి
హృతి గొబ్బుననె యబ్బు. వసు. ౨. ౫౯.

మ...లే రె మ్మటం, చమితో తానాము మీఱ నె
తై సురరాజ్యశ్రీసమాకర్షణ, క్రమపాండిత్య
కలాపించండిలభుజాకాండంబులకొ గొబ్బు
నకొ. దశా. ౨. ౧౭౪.

సీ. జడితి గొబ్బన వేగనరగు గ్రక్కున వడి వేగి
ర మనఁ దగు వేగమునకు. సాం. ని. మాన. ౨౧.
౨. ఆకస్మికముగా.

ఉ...ఘృత మతిమాత్రం బోసికొ, గూరికి కూ
ర్చి యాతఁడను గొబ్బున మండినదీపమో
యనకొ. నైష. ౩. ౧౧౬.

సీ. మబుఁగునెట్టక డెంద మెఱిఁగించుకై వడి గొ
బ్బునఁ బయ్యెదకొంగు సడల. విక్ర. ౧. ౧౨౨.
గొబ్బుగొబ్బునకొ=అతిశీఘ్రముగా, వేవేగ.

గీ. గొబ్బుగొబ్బునఁ దలలెత్తి కొందఁ జుండుఁ, జూ
డఁ జూడంగఁ బాగులు వీడి పడిన... సారం
గ. ౧. ౧౨౩.

గొమలిరేకు. వి. మొగలిరేకు. (మొగలి-వర్ణవ్యత్య
యముచే 'గొమలి' అయినదా?)

గీ. బాణ విప్రుండు సిగఁ దాల్చెఁ జందమామ,
కొండనాలుక యగునొక్క గొమలిరేకు. క్రీ
డా. ౧౭౬.

గొయి=గోయి. (దీనికి ప్రథమైకవచనమందే ప్ర
యోగము.)

చ...ఆతఁ డప్పుడు ముందట నుయ్యి వెన్నలోఁ,
తగుగొయి యున్నలా గయనఁ దల్లడ మంద
వణంకు మేనితోకొ. విక్ర. ౩. ౮౧.

గొయ్యి=గోయి. (దీనికి ప్రథమైకవచనమందే ప్ర
యోగము. ఇది 'నుయ్యి' పంటిది)

గొరక¹. వి. (సం. ఖురాలకః) ౧. ఇనుపబాణము, అమ్మ.

గీ...ఒక్క, యెంటిగాని మహీనాథుఁడొదిగి యేయ, గొరక మే నుచ్చి ధరఁ గాఁడ శిరము వినరె, లేదనృక్వాన మనుచుఁ దెల్పెడు ననం గ. మనుచ. ౪. ౪౭.

సీ. చిన్న నేజయు నమ్మ చెలఁగును గొరక నా... ఆం. భా. ౩. ౪౪. మనుచ. ౨. ౬౧.

౨. చిన్న యీఁటె.
క...రాజు...ఉరస్థలి నపుడా పిడికిటిగొరకఁ జేయం, బిడికిటి బి ట్టెగసి బిల్లమీటుగఁ బడి యొక్క. సారంగ. ౧. ౯౬. ఆం. భా. ౩. ౪౪.
జ: గొరకకట్టె.

గొరక². వి. (సం. ఖురాలకః) మృగవిశేషము. (శ. ర-కాఠనుము, వనమహిషము. ప్ర.)

గొరక³. విణ. చింపిరి ?

ప. వికృతముఖంబును గొరకవెండ్రుకలును మిడి గుడ్లును...జాహ్ను పీ. ౪. ౨౦.
ఆ..గొరకవెండ్రుకలును గుఱుచచేతులు నయ్యె, దరుణులకుఁ బిశాచతనువు లొదవె. వద్ద. ౩. ౧౮౯.

గొరకకట్టె. వి. (గొరక¹ + కట్టె.) అలుఁగు గలచేతి కట్టె. (శ. ర. చేతియీఁటె, చిన్న యీఁటె-ప్ర.)

గొరగ. వి. (క. గొరగ = కైవభిక్షువు.) ౧. మైలారు అనుక్షుద్ర దేవతను గొలిచెడియొకానొకమతము వాడు; అనుతముది.

సీ. గొరగయై మైలారుఁ గొనియాడు నొకవేళ నొసలిపై బంధువునుపుఁదాల్చి. కాశీ. ౭. ౨౩౦.

గీ. వీరమైలారు దేవరవీరభటులు, గొండ్లియాడు చు నున్నారు గొరగవడుచు, నాడుచున్నది చూడు మర్థాభినయము, తాను నెట్టికసీలంత గాని లేదు. క్రీ. డా. ౧౪౩.

౨. భిక్షుకుడు.

క. పులిమాడుతిండిగొరగం, గలిచియు నోచెల్ల యింత గల్పించెను ... మ. సం. ౭. ౧౭౪, ౧౬౯.

౩. శివభక్తుఁడు.

ద్వి. గొరగ లు మైత్తవత్తిరిఁ బూజనేను, మరులె త్తి వచ్చి తో యురుతరాటవికి. బస. పు. ౩. ౬౪౫ పం.

(శివభక్తుఁడగు రాజుశవమును చూచి ముసిఁడి చాడయ్య అన్నమాటలు.) ద్వి. డిగుడిగు గొరగ నా కగవడి తింక. బస. పు. ౫. ౪౪౭ పం.

గొరగొర. వి. వేగము. (శ. ర)

క. ఇరువంకలఁ దమ్ముఁ బొదిచి, గొరువంకలుఁ దు మ్మెదలును గోయిలలుం డ, క్కరిచిలుకలుఁ బురిపులుగులు, గొరగొర రా మరుఁడు వెడలెఁ గొమ్మఁ గలంపక. నీలా. ౩. ౧౧.

సీ. గొరగొరఁ బరువిడి...రసిక. ౧. ౧౧౩.

గొరజే(ర్జ). వి. కాలిత్రోవ. (ప్ర)

గొరమ. వి. మిట్ట.

ద్వి... వాఁగుల మడులఁ బల్లముల, గొరమల మ డుఁగులఁ గొండలవరిని. నవనాస. ౪౬. (ప్ర)

గొరవంక = గోరువంక.

సీ...కారికాఖ్య, గోరింక గోర్వంక గొరవంక గో రంక గోరువంక యనంగ మీటుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౯. (వ్రాత ప్ర తిపా.)

క. గొరవంకయానమాటల, మరువంకఁ దలంతు గలి గె మగువకుఁ దమలో, వెర వింక నేమి కలదని, యిరువంకలఁ బొగిలి రవ్వ డెంతయు పం తక. విక్ర. ౭. ౬౧. (గొరువంక...వెరువింక. శ. ర. పా) విక్ర. ౭. ౪౯. యయా. ౨. ౨౪.

జ: గొరవంక రాజనాలు.

గొరవంక రాజేనాలు. వి. బ. (✓ గొరవంక) ధా న్యవిశేషము.

వ...సుఖభోగులు సన్ననూదులు గౌరవంకరాజ
నాలు కాటుకరేకులు ... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గౌరిజే=గౌరిసె.

చ. గౌరిజలక్రొక్కునం బ్రిదిలి కుండలిధర్మ యె
దుంగ...పోత్రివై,ధర వదిలంబుగా నిడిన
తావకలీల దలంతు మవ్యయా. నృసిం. ౩.
౩౬.

చ...ధరక, గౌరిజలు మోపి మోపవన ఘోట
కముల్ వడిఁ బాటుచున్నవి... ప్రబోధ. ౪.
౩౯. ఆం. భా. ౨. ౧౯౭.

గీ...మొకములు గెరిలి బెదిరి, గౌరిజదాటుగఁ
బరుగెత్తి తిరిగి చూచె.... కువల. ౧. ౯౫.

గౌరిసె=గౌరిజే. వి. (సం. ఖురః. క. గౌరిసె.)

చ. గౌరిసెలయందముక గుఱుచకొమ్మలచందము
వెన్నుమందముక... హరు వగుకామధేనువు
...దశా. ౨. ౨౨౪.

జ: గౌరిసెగాలి.

గౌరిసెగాలి. వి. (గౌరిసె + గాలి.) పశువులగౌరి
సెలనడుమ పుండై పురుగులు పడెడివ్యాధి. (శ.
ర.)

గౌరిక. వి. ౧. అడవిదున్న, కారుపోతు. (ప్ర.)

౨. కారుపోతుయొక్క అటవు.

గీ. ఒక్కఁ డడుగెత్తి గౌరికవేయుచును డాచి,
నట్టిరిగి పెంకిఁ గని వీలకఁ బట్టుటయును, మృ
గయు లందఱుఁ జని వెల్లరించి నిశిత, కాం
డములఁ జెండి రొకపెద్దకారుపోతు. మనుచ.
౪. ౪౮.

గౌరికు. వి. ౧. (సం. త్కుల్లకః) నీరుడు, దుష్టుడు.

గీ. తాను జెడుట గాక తక్కినవారిని, జెలువఁ
జూచె నార గౌరికుఁబడుచు, వీని నెట్లు లైన
వినువక పాలియింప, వలయు ... నృసిం. ౪.
౮౬.

చ. గౌరికుడనంబు మీఱి ధరఁ స్రుష్ట రుచుండు
దు ...దశకు. ౩. ౧౧. విజ్ఞా. ఆచా. ౧౩౯.

గౌరిపము=కొఱపము. వి. ౧. గుఱ్ఱమును తోము

ట కుపయోగించు పనిముట్టు.

వ...పిడుకగౌరిపంబుతోమకంబునఁ బుటపుట
నై...కొడమత్తటవగుంపు...ఆము. ౪. ౩౫.

గీ. గౌరిపమా లేదు నీరార్చుగొడవ యెఱుంగ,
గడ్డి వేయఁడు...శుక. ౩. ౪౦౮.

౨. (సం. త్కుర ప్రః.) కొఱపము, అర్థచంద్రాకా
రబాణము.

ద్వి. కరగనంబులఁ ద్రెంచి కత్తులఁ గోసి, గౌరి
పంబులను దుస్సి కొఱపులఁ జాఁడి... రం.
రా. ఉ. ౫౨ పా. ౮ పం.

గౌరియపోతు. వి. (గౌరియ + పోతు) మేషము,
మగగొట్టె.

గీ. మేర మీఱినగౌరియల మేకగముల, గౌరియ
పోతుల నఱికి ప్రోసులుగ నిడ్డ, వెగ్గలపుఁబచ్చి
నంజుల్లు...కడుపార మెనవి...అచ్చ. రా.
యు. ౨౩౧.

గౌరిగు(ర్గు). స. క్రి. (సం. త్కుర్.) త్కురము
చేయు.

క. అలరుక్తి రుక్తవసనుడు, తలయును మూతి
యును గొర్లి తను విడుచుటవక... భోజను
తా. ౪. ౧౪౪.

చ...ధరణీపతి...నిష్ఠరభాష లాడి...తల గొ
టిగింపఁ బంచె నొకతవ్వను గావరుగా నృ
పాలకుల్. కాళ. ౧. ౪౮. భాగ. ౧౦ పూ.
౧౭౭౦. ఆము. ౬. ౭౧. భార. ఆర. ౬. ౨౫౦.

వి. గౌరిగుట, పవనము.

గౌరిగులుపడు=గౌరిగఁబడినవగు.

చ. గౌరిగులుపడ్డవెండ్రుకలు స్తూరపుఁజూపులుఁ
గోరదొడలున్...కల్లిన బ్రహ్మరాక్షసుండు...
పద్మ. ౨. ౧౯౧.

గొలువడము = గోరువడము. వి. నల్లకంబళము.

ద్వి. వజ్రదఁ బోవు నెలుఁగు గొలువడం బయలు,
నెలుఁగక యీతకాఁ డేగి వట్టుడును. బస. పు. 3. ౧౦౩౭పం.

ద్వి. నెటి నెన్నిమాటులు నీళ్లలోపలను, గొలువ
డం బుడికిన మతి తెల్ల నగు నె. బస. పు. ౭.
౮౬౫పం. చెన్ను. 3. 3౧.

గొటె(టియ) = గొట్టె. వి. ౧. (సం. కుర్ర. క. తు.
కుటి) మేసి; మేషము.

చ... గొటెవోళ్లు... చట్టులు చట్టిమాతలుం, గ
లుగుమలలగేహము ప్రమాణము చేరిరి పాం
డునందనుల్. పాంచా. ౨. ౪. భార. భీష. ౧.
౨౯౬.

క... గొటియలపాడియును దఱి చగుక... భా
ర. ఆర. ౪. ౨౯౫.

చ. గొటియల మేకపోతులను గొమ్ముపాటేళ్లను
గావుకొందు, పు... కాళి కేశ్వరీ. వీధి. ౪౧.

౨. మూర్ఖప్రాణి, తెలివిమాలినజంతువు.

ద్వి. కొఱగానిజఱభలకొయ్యన గాండ్ర, గొటియ
లవార్తలు గూడునే త్రవ్వ. బస. పు. ౫.
౯౧ పం.

గొటియలనూడు, గొటియగొంగ = తోడేసు.

నీ... తోడేసు గొటియలనూ డన వృక మొప్ప
...సాం. ని. తిర్య. ౭౬. వేంక. తిర్య. ౯౫.
జ: గొటియపోతు.

గొట్టు. వి. ఔ. ౧. దున్నినపాలమును చదును చే
యుసాధనము.

నీ. కోళ్లగూండ్లును గొట్టు కుటు గాడి యేడికో
లలు కాడి పలుపులు గలుగునటుక. శుక. ౨.
౪౦౮.

నీ. గుంటక నాఁగను గొట్టు నా... కృషి, సాధన
భేదముల్... ఆం. భా. ౨. ౨౩౩.

౨. ముప్పదిరెండుకుంటలకొలది. (శ. ర.)

గొటె(టియ) = గొటె.

నీ. కోకలుకా యాకలుకా గొట్టులుకా బట్టులుకా
...నీలా. ౨. ౪౧.

గీ. గొట్టె గొట్టియ యనఁగను గొటలు మేసి. ఆం.
భా. ౨. ౨౬౫.

(గొట్టె అనుబహువచనాంత మొక్కచోఁ గనఁ
బడుచున్నది.)

నీ. తొట్రించి గొట్టలలో దోడేసు సాచ్చినట్లేగ
బ్బి లేళ్ల నట్టిట్టునేయు. సారంగ. ౧. ౯౨.

గొల = గెల, గొలక¹. వి. (బ. గొలు, గొట్టు - సం. గు
రుచ్చి. క. గొలె. త. కులై.)

(పూవులు పండ్లు మొదలగువాని) గుత్తి.

చ... తొలుగుబ్బలిఁ గొండగోఁగుపూ, గొలయ
లరించె నాఁ బొడిచెఁ గోకనదాత్తుడు...
పారి. ౨. ౬౯.

గీ. వారు చెట్టునఁ దనుదాన యారఁబండి, నట్టిప
రువంపురనదాడియరఁటిపంటి, గొలలు చక్క
ర నెయ్యి మక్కువ నొసంగ. శుక. ౨. 32.

నీ... మనసింహమధ్య గోరనె పూనుకొని కబంధ
ము వాపె నీగజగమనఁ బొదివి. గీ. రాజము
ఖులార వరముఖాంభోజలార, చారుబినగా
హులార రంభోరులార, కందఁగా నేలము
డుఁగుమఁ గుంద నేల, మళ్లఁగా నేల తలపం
పుగొల్ల వేల. చంద్రా. ౪. ౨౫౮.

గొలక¹ = గొల.

(పూలగుత్తి.)

గీ. పాడుపులుపాన్నపై నెలపువ్వుగొలక, నెల
కొన నొకింత నగియె నాఁ దెలుపు దోచె. హ
స. ౪. ౧౪.

బ. తాటిచమ్ములు (శ. ర. - గులకలు. వా)

గొలక². వి. కలకలధ్వని, గొట్టు.

నీ... కలకలధ్వని దోచు నలబలం బన హాశాహి
యనంగ, గొల్లన గొల కన గెల్లన రొదయ
...ఆం. భా. ౧. ౧౨౧.

గొలగొల = కొలకొల. వి. గ. కలకలస్వని.

సీ. జమిలిముక్కాల్లిపిసాల్లిబల్లారతకుఁ గొదమ
కొయిలచాలుగొలగొలకు. గీ... మిగుల నెద
నోడి యాడు నమ్మించుఁబోడి. నీలా. 3. ౧౫.

౨. ధ్వన్యకరణము.

వ...కలికినునుసగలమతులకలకలంబున గొలగొల
మనుకాతుకాగారంబు సొత్తైంది. మనుచ. ౫.
౭౫.

గొలిమిడి. వి. త్పరము 1.

సీ...గొలిమిడి నీరుబచ్చలి...హంస. ౪. ౧౦.

సీ...త్పరము విరాజిల్లు గొల్పి యనంగను గొలి
మిడి యన. ఆం. భా. ౨. ౫౬.

గొలివె. వి. తృణవిశేషము. బ. తృణధాన్యవిశేషము.

సీ...తృణధాన్యములు చెలంగు, గునుకులు దూస
రుల్ గొలివె లనంగను ... ఆం. భా. ౨.
౨౩౯.

గొలుగు = గొనుగు. (ప్ర. శ. ర)

గొలును. వి. (క. గొలును.) గ. కుక్క మొదలగు
వానిని గట్టెడుశృంగుల; సంకెల.

(జాగిలముయొక్కవర్ణన) వ...పనుపార్చి కట్టు
గంబంబులకుం దార్చి బంధించినకుందనంపు
గొలునులు గల్లుగల్లుమనంగ. మనుచ. ౪. ౨౭.

సీ. కుకకదంబము గొలునులచే నిబద్ధమై వారాం
గనాగారకారం బడంగ. ఆము. ౨. ౪౩.

౨. గొలునువలె నుండి మెడ చేతులు మున్నగు
వానియందు ధరింపఁబడెడి యాధరణవిశేషము.

సీ...గొలు సనలలంతికావిశేషం బగు ... ఆం.
భా. ౨. ౧౪౯.

(వ్యవ)వాడుచేతిగొలునులు తాకట్టు పెట్టివాడు.
గొలునుకట్టువ్రాత, గొలునుమాడివ్రాత = గొలు
నువలె అక్షరములు కలిసియుండువ్రాత. (చి.సి.)

జ: గొలునుగొను.

గొలునుగొను. అ. క్రి. (గొలును + కొను) గొలు
నువలె నుండు, ఒకదానితో నొకటి యంటి యుం
డు.

గీ. ఆదిశబ్దంబునకు మీఁద నడరుపదము, దగువిశే
షణములతోడఁ దగిలి వరుస, గొలునుగొని య
ర్థనంగతిఁ గూడెనేని, నదియు నేకావలీనంజ్ఞ
నడరు నంద్రు. కావ్యా. ౬. ౨౧.

గొల్ల¹. వి. (సం. గోపాలః. ప్రా. గోఆలా. క. గొల్ల)
గ. పనులమేపియు పాలు నెయ్యి అమ్మియు జీవిం
చుజాలి.

ఉదా: గొల్లది. గొల్లవాడు.

సీ. గొల్లయిల్లాండ్రతోఁ గోడిసింపుటఁజేసి వర
కామినీనహోదరతఁ బూన. పారి. పీఠి. ౧౭.

౨. గొల్లజాలివాడు, గోపుడు.

క...తా నవ్వుడు గొల్ల మెచ్చెఁ దనకులకాంతకా
నా. మంచ. ౧. ౪౫౫.

ఉ. ఎక్కడినుట గొల్లతన మించుకయేనియు లే
దు నీదెన...భార. విరా. ౧. ౨౦౧. ఉ. రా.
౨. ౨౨౧.

జ: గొల్లఁడు, గొల్లత, గొల్లవల్లె, గొల్లసివాలు,
గొల్లెత.

గొల్ల². వి. గ. ద్వారపాలుడు.

క. ఇదియే మించుక వారిం, చెద మనుచుఁ గడంగ
నీదు చిత్తమునకు రా, దదరిపడి మొన్న గొల్లల,
నద ట్టఱ జాడిపించువాడ వైతి నరేంద్రా.
వరమ. ౩. ౬౪.

సీ. వెలిహజారంబున నిలిచి గొల్లలు నిల్చు బలికి
నే వచ్చుట డెరుపుఁ డనుచు, నవసరంబులవా
రి ననుసరించిన వాడు సమయంబు గా దని జా
గుచేయ. దశా. ౨. ౯౭.

౨. ధనపాలుడు, కోకా గారమును కాపాడువాఁ
డు. (శ. ర, ప్రా)

ద్వి. తొలుత మంత్రి పురోహితులు యవరాజు,
దళవాయి గొల్లలంతఃపురీకర్త. రం. రా. అ
యో. (శ. ర.)

గొల్లఁడు. వి. (గొల్ల¹) మూర్ఖుఁడు. (గొల్లవాఁ
డు మూర్ఖుఁడగుట లోక ప్రసిద్ధము)

క. ఒల్లనిసతి నొల్లనిపతి, నొల్లనిచెలికాని విడువ
నొల్లనివాడే, గొల్లండు కాక ధరలో, గొ
ల్లండును గొల్లఁడౌనె గుణమున సుమతీ. సు.
శ. ౨౩.

వి. ఆలకావరి, ప్రేడు.

క. గొల్లఁడు వ్యాధుఁడు రజకుఁడు, కల్లమైదు
వాఁడు లోసుగాఁ గొందఱు దా, రిల్లాల ప్ప
రువందగు, నిల్లు నడపుచున్న దాని కిచ్చినకత
నకౌ. విజ్ఞా. వ్యవ. ౮౦. వేమన. ౨. ౨౯౪.

గొల్లజిడ్డు. వి. నాగిని కి.

గీ...నాగిని యగు, గొల్లజిడ్డన... ఆం. భా. ౨.
౬౬.

సీ...దొండతీగె ముల్లంగి గొల్ల, జిడ్డు... హంస.

ర. గం. ('గొల్లజేడు' అని ముద్రి, ప్రా.పా)

గొల్లత. వి. (గొల్ల¹ + త) గొల్లది, గోపిక.

ఉ. గొల్లతల నిర్వరాళి తగఁ గొల్పెడు కృష్ణుఁడు
...మొ. రా. పీఠి. ౩. హరి. పూ. ౫. ౨౨౩.

గొల్లదొందు. వి. మత్స్యవిశేషము.

గీ. అల్లెద మృచ్ఛజేపయు గొల్లదొందు, పరిగె
రొయ్యగియగుమీలఁ బట్టు నతఁడు. హంస.
ర. ౧౮౭.

గొల్లవల్లె(ల్లియ). వి. (గొల్ల¹ + వల్లె.) ఘోషము
వ్రేవల్లె.

గీ...వ్రేవల్లె యనిన, గొల్లవల్లె యనంగను ఘోష
మగును. ఆం. భా. ౨. ౨౩.

గొల్లము. వి. (చి. ని, శ. ర-క. కొళ) ౧. పడియ,
నీళ్లగుంట.

గీ. కూడి గిరులుఁ దరులు గొల్లంబుఁ బల్లంబు, వర
సి మిట్టపుట్ట లడవిఁ దడవి, యోసి తొలులు
గొలులు నోలంబు సాలంబు, నూచి క్రంత
గుంతఁ జొచ్చి వచ్చి. ఉ. హరి. ౫. ౩౧౧.
(శ. ర. పా.)

౨. (క. కొల్ల) పల్లము.

ద్వి. మెల్లన సాగుచు మెట్టు మెట్టుచును, గొల్ల
ముల్ డిగ్గచుఁ గురువ లెక్కుచును. పండి
తా. పర్య. ౩౪౮ పా.

ఆ...ఎల్లగువలయుండు, చెదకి యోలములు వివే
కించి చలుల భా, వించి గొల్లములకుఁ బంచె
దృష్టి. భోజరా. ౫. ౫౩.

గొల్లసివాలు. వి. బ. (గొల్ల¹ + సివాలు.) గొల్ల
వాఁడు సివ మెత్తి పాడెడుపాటలు.

సీ. ఒక్కండు పట్టుగా నూకొనఁ దల్చిబ్బుపా
టు గొల్లసివాలు పాడుకొనుచు. కువల. ౨.
౧౧౪.

గొల్లియన, గొల్లెన. వి. ఒకవిధ మైనగుడారము.

క. పసిఁడిజలపోసనంబుల, ననమరుచిం బొలుచు
గొల్లియన లున్నతిఁ బెం, పెనఁగెం బసిండిగు
గుబ్బలి, పసినినుఁగులగతిఁ దదంకభాగస్థము
లై. కవిక. ౨. ౯౬. (శ. ర. పా)

మ...పుష్కరసరఃపార్శ్వంబునం దెల్లి గొల్లెన
లెత్తింతు...ఉ. హరి. ర. ౨౦౬.

ద్వి. గూడారముల్ దెరల్ గొల్లెనల్ బన్ని.
పండితా. పర్య. ౩౫౦ పా.

జ: గొల్లెనబండి.

గొల్లు. వి. గ. కలకలధ్వని, గెల్లు.

సీ...కలకలధ్వని దోచు నలబలం బన హాహా
ళి యనంగ, గొల్లన గొల కన గెల్లన రొద
యన...ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.

గీ. గొల్లుగాఁ గూఁక లిడుచు గగ్గోలునేసి ... అ
చ్చ. రా. యా. ౨౨౭.

అ. నవ్వుట నక్క కూయుట మొదలగునవియం దగుభ్యసికి అనుకరణము.

ఉ... గొల్లన నవ్విరి ప్రాశభామినుల్. భాను.

అ. 2౮. ఉ. హరిశ్చ. 3. 3౦.

క. గొల్లనఁ గూసెడినక్కలు, పెల్లార్చి యదల్పు భూత బేతాళంబుల్. సానందో. అ. ౮.

గొల్లమును=౧. మిక్కుటమును, అతిశయించు.

సీ. పాదుక డైట్టువోఁ బలువేత్ర ధరసావిడల్లసా హోభ్యసుల్ గొల్లమునఁగ. ఇందు. అ. ౧౨3.

అ. ఏడ్చు.

ఉ... కానకు రాఘవుండు పోఁ, గానిపు డెంత పుట్టెఁ గడగండ్లనువార్తలు మిన్నముట్టిలి, పై నగ రెల్ల గొల్లమున నాగత మయ్యెఁ బ భూత మంతట. చం. రా. క. ౮౫.

(వ్యవ) వానిప్రాణము పోయినతోడనే యింటి లో నందఱు గొల్లమన్నారు.

గొల్లెత=గొల్లత. వి.(గొల్ల¹ + ఎత)గొల్లది, గోపిక.

ద్వి.గొల్లెతరూపంబు గొల్లెతయిల్లు, గొల్లెతయున్న యుంకువయుఁ జెప్పటయు. బస. పు. అ.

౫౨౫ పం. పండితా. దీక్షా. 23 పా. వేం.

పంచ. ౧. ౫౮౪.

గొల్లెనబండి. వి.(గొల్లెన + బండి) గూడుకట్టిన బండి.

ఉ. పల్లకులకొ మహోష్ఠముల భద్రగజంబుల నందలంబులకొ, గొల్లెనబండులకొ నడకగుట్ట పుమాటులవేసడంబులకొ, బెల్లుగ నెక్కి పా రజనబృందము వోఁ బురినైదునాళ్లు భూ, వల్ల భుఁడుండి తాఁగదరి వాయుజముఖ్యుల తోడ వేడుకకొ. శై. భా. అ. ౧౧3.

గొవరు. వి. తాపము. (చూ. గొవరువోవు.)

జ: గొవరువోవు.

గొవరువోవు. అ. క్రి. (గొవరు + పోవు)తపించు.

గీ. కొన్ని దేశంబు రెండవే గొవరువోయె. కా శి. ౧. ౧32. (శ.ర)

గొహారు. వి. ౧. అంతు, పెద్దప్రాత.

సీ...అంతు గొహారు గోర పన వెలయు, నాహూ పణసమాఖ్య...అం. భా. ౧. ౧౧౫.

అ. బాధ.

పంచచామరము. జోహారు మీకుఁ జల్లఁగాఁగఁ జూడుఁ డోసమీరకం, జహారులార మంట మారి శంబరారిఁ గూడి నక, గొహారునేయ నేల సారకుకొ...సారంగ. అ. ౧౮౦. (గొ హారునేయ=బాధించు) కువల. ౫. ౧౯. విజ. వి. 3. ౪౯.

గో

గోండ్ము. సం. వి. అ. పుం-వృషభముయొక్క అండమువంటిది-ఉలుకుబొడ్డు, పెద్దబొడ్డు.

గోండుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ)-వృషభముయొ క్క అండమువంటిబొడ్డు గలవాడు-ఉలుకుబొ డ్డువాడు, పెద్దబొడ్డువాడు. వి. అ. పుం. కొం డలందు నివసించునొక పామరజాతివాడు.

గోండ్రించు=గోండ్రిలు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గోండు.}}$) -ఎలుఁగు మొదలనవి-కూయు.

ద్వి. గొటగొట గోండ్రించి కోత లాంఛోంటిఁ, గటకటఁ దాకింప గర్భంబు గలగి. నవనా ధ. 3 భా. (శ.ర)

గోండ్రింపు=గోడిరింపు. వి. ($\sqrt{\text{గోండ్రించు}}$)-పు లి మున్న గువాని-కూత. (వా)

గోండ్రిలు(ల్లు)= గోండ్రించు. అ. క్రి. ($\sqrt{\text{గోం డు.}}$)-పులి మొదలగునవి-కూయు.

ద్వి. బిలముల గుహలందు బెబ్బులుల్ చిఱత, పు లులు గోండ్రిలుచుండు...ద్వి. నల. 3. ౧౧౮ పా. ౧౮ పం.

సీ. కినిసి గోండ్రిలుచుఁ బైకొనుపంచనఖముల బారుటీఁ తెల దిందుపటిచి పటిచి. కృ. శకుం. ౧. ౬౧.

గోండు. వి. (ఎనుపోతు, మొ.) అటచటయం ద
గుడ్డునికి అనుకరణము. (అమ్రేడితరూపము - గోం
డుగోండు.)

చ... ఆ, కేశపుల నాడువాలభుజగిం గని గోం
డ్ర ని యంగలార్చుచు... ఆము. 3. ౧౯.

గీ. గోండు గోం డ్రని గర్జించుఁ గొంతతడవు, కో
రచూపుల పీక్షించుఁ గొంతతడవు. వరాహ.

౧౧. ౭౬.

జ: గోండ్రించు, గోండ్రింపు, గోండ్రిలు.

గోచు. స. క్రి. గీచు, బరుకు. (శ. ర, చి. ని, ద్రా.)

గీ... శిరమ గోచంగఁ దగ దిరునేత... భార. ఆ
ను. ౪. ౧౦౨.

జ: గోచుడుపాట.

గోచుడుపాట. వి. దోచుడుపాట. (శ. ర, చి. ని)

గోగు = గోను. వి. (క. గోగి) ౧. కర్ణికారము, కొం
డగోగు.

చ... కోంకణంబు గోచ, గును గనకంబు కేసరము
గ్రీవయు వావిలి పొన్న మవియు. పను.
3. ౧౪౬.

శ్లో. సల్లాపతః కర్ణికారః.

౨. ఊరగోగు, పీలుపు.

సీ... గోగు బొట్టుగు చిక్కిగోగు కొండగోగు
... హంస. ౪. ౧౧. ఆం. భా. ౨. ౪౩.

జ: గోగులమ్మ.

గోగులమ్మ. వి. (గోగులు + అమ్మ) ఒకానొక గ్రామ
దేవత

గీ. దత్తువాటికపళ్ళిమద్వారభూమి, బ్రతివసిం
చును సర్వాంగరమ్య యగుచు ... కోమలా
ర్థేందుధరుకొమ్మ గోగులమ్మ. భీమ. ౧. ౯౮.

గోచి. వి. కాపీనము, కచ్చడము.

గీ. గోచి యనఁ గచ్చడం బన గోణ మనఁగ, బా
ట్ట మంచనఁ గౌపీనము దనరారు. ఆం. భా.
౨. ౧౫౭.

సీ. ముందటిది కూడి మొలత్రాటఁ దవలినతోఁక
గోచులనెంటఁ దూలువారు. ఉ. హరి. ౧.

౧౦౨. ప్రభా. ౧. ౧౦౨.

జ: గోచికట్టు, గోచికాడు, గోచిపాత, గో
చిబాచడు, గోచివాడు.

గోచికట్టు. వి. (✓ గోచి.) కాపీనధారి, బ్రహ్మ
చారి.

గీ. ఆస లన్నియు మొదలంటఁ గోసియున్న, గోచ
చికట్టున కటువంటిగొడవ గడవ, రాక మెడఁ
జాట్టుకొనియె నూరక యకార్య, కరణశిలర
కెప్పాటఁ గలదె నుఖము. పాండు. ౫. ౨౩౮.

గోచికాడు. వి. (గోచి + కాడు) బ్రహ్మచారి.
(శ. ర.) విణ. గోచిమాత్రము మిగిలినవాడు,
దరిద్రుడు.

ద్వి. రాచకూతును గొని రవ్య గాకుండ, దా
చినమీములధన మెల్లఁ బెట్టి, గోచికాడై
దానిఁ గొనుచు నేతెంచి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ.
౧౦౫౧౪౦.

గీ. ఆరివేరంబురీతి నిం దందుఁ దిరిగి, గోచికా
డయ్యె బాచనకోడెకాడు. ప్రబంధ. ౭౫౪.
భల్లాణ. ౫౭ (శ. ర.)

గోచిపాత. వి. (గోచి + పాత) గోచిగుడ్డ.

గీ. కుక్కిమంచము బొంతయు గోచిపాత,
యూతెకోలయుఁ గుంపటియును... శివధ.
౫. ౬౮.

గోచిపాతరాయడు = దరిద్రుడు.

ఆ. పేర్చి నదరుగుండె పిక్కచెనఁ రేక, యూడ
వచ్చుచేదె యులుకు దక్కి, రమణ గోచి
పాతరాయడు దొంగల, మిండఁ డనెడిమా
టమేలు చెలిసి. కుచేల. 3. ౪౭.

గోచిబాచడు. వి. (గోచి + బాచడు) బ్రహ్మ
చారి.

సీ. వడుగు నా గోచిబాచడు నాఁగ బ్రహ్మ

చారికి జేర్లు నడచు ధరి త్రియందు. అం. సం.
మాన. ౨. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౦౫ పం.
గోచివాడు = గోచికాడు. (గోచి + వాడు)
(బ్రహ్మచారి)
(అంజనేయునిమాటలు.) గీ. ప్రతివబ్రహ్మచ
ర్యాప్తి భవ్యతరత, పోబలంబునఁ గడు బీటు
వోనిగోచి, వాడ ననుచు నిజానుభావంబుఁ
దెలిసి. హ. న. పీఠి. ౧౧.
గోజోట. వి. (✓గోజో) గోజాడుట. (ఉదా: ఇ
దేమి ఎప్పుడు చూచినను ఈగోజాట-శ. ర.)
గోజోడు. స. క్రి. (గోజు + ఆడు - స్వార్థము
న) పీడించి ఆడుగు. (ఉదా: ఏల ఊరక గోజా
డుచున్నావు. శ. ర, బ్రా)
గోజో. వి. ౧. పీడ, బాధ.
ఉ. శైలవరేణ్యగర్భకలశాంబుధిరత్నమ శోడప్రా
యపు, స్వేళఁ దపం బటంచుఁ దలపెట్టెడిగో
జలు చూడఁ జాల... పార్వ. ర. ౧౩౧.
౨. గోజాట, పీడించి ఆడుగుట. (శ. ర.)
స. క్రి. పీడించి యడుగు. (శ. ర.)
జ: గోజాట, గోజాడు.
గోటు. వి. ౧. కోకయంచున చేర్చి కుట్టెడుసన్నని
సరిగపట్టె. (బ్రా, శ. ర.) ౨. ఒయ్యారము. (శ.
ర.) ౩. చేఖ. (శ. ర.) ౪. హస్త భూషావిశేషము.
గీ... గోటు ముంగామురు వన, హస్త భూషావిశే
షంబు లలరుచుండు. అం. భా. ౨. ౧౮౯.
జ: గోటుకత్తె, గోటుకాడు.
గోటుకత్తె. విణ. (గోటు + కత్తె) ఒయ్యారము
కలది. (శ. ర.)
గోటుకాడు. విణ. (గోటు + కాడు) ఒయ్య
రము కలవాడు. (శ. ర.)
గోదు. వి. బండన, బంక. (శ. ర.)
గోదురు = గోదురు కప్ప. (శ. ర)

గోదురుకప్ప. వి. పెద్దజాతికప్ప, మంఠాక భేద
ము.
గీ... గోదురుకప్ప కప్ప... హంస. ౪. ౧౮౬.
గోకంటకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. స్థపుటము,
నిమోన్నత ప్రదేశము. ౨. గోవుగారిజ, గోవుడె
క్క. ౩. పల్లెయి.
గోకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సర్వవిశేషము.
౨. జాత్త, చాచ: బడినబొటన వ్రేలిఉంగరపు వ్రేలి
నడిమికొలత. ౩. దక్షిణదేశమందలి ఒకశివక్షే
త్రము. ౪. కణుఁజు, మృగభేదము. ౫. అశ్వతర
ము, కంచరగాడిద. ౬. గణదేవతావిశేషము. ౭.
ఆవుచెవియాకారము గలపాత్ర.
గోకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - ఆవుచెవులపంటియాకు
లు గలది - మూర్వ, చాగగి.
గోకిరాట. సం = గోకిరాటిక.
గోకిరాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ - కూయుచు పరుచెత్తు
నది - కారిక, గోరుపంకపిట్ట.
గోకిలము. సం = గోకిలము. (కల్ప)
గోకిలము. సం. వి. అ. పుం - భూమికి మేకుపంటి
ది - ౧. రోకలి. ౨. నాగలి. (కల్ప.)
గోకులము. సం. వి. అ. న. ఆవులమండ. ౨. గోవృ
ము, పసులసాల. ౩. వ్రే పల్లె.
గోకులికుండు. సం. విణ. (అ. అ. అ) ౧. ఆడుసు
నఁ బడినయావునకుఁ దోడ్పడనివాడు. ౨. శేక
రుడు, మెల్లకంటివాడు. (మే. ని.)
గోకృతము. సం. వి. అ. న. గోమయము, ఆవుపే
డ. (వాచ.)
గోక్షురము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆవుగొరిజ. ౨
పల్లెయి.
గోగృష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకమాటు ఈనినమావు.
గోగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. గోవృము, పసుల
సాల. ౨. ఏలుపిడుక. ౩. బెండగి.

గోఘృతము. సం. వి. అ. న. ౧. ఆప్రనెయ్యి. ౨.
-భూమికి నేయివంటిది-వాసనీరు. (త్రి. ని.)

గోఘ్నుడు. సం. వి. అ. (అ. ఆ. అ) గోవును చం
పినవాడు. (అమనుష్యకర్తృకమైనపుడు స్త్రీలిం
గమున ఈకారాంతము అగును.) వి. అ. పుం-ఆతి
ధ్యమున ఎవరికో అకు గోవు చంపబడునో వా
డు-ఆతిథి.

గోచందనము. సం. వి. అ. న. గోశీర్ష మనుచందన
ము, పచ్చచందనము.

గోచరము. సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ) ౧. భూచర
ము, భూమియందు తిరుగునది. (మనుష్యాది) ౨.
పనులు మేయునది; పనులు తిరుగునది. (చాలము,
మొ.) వి. అ. పుం. ౧. ఇంద్రియార్థము, ఇంద్రియ
ములచే గ్రహింపబడువిషయము. (రూపరసా
ది) ౩. జ్ఞానాదివిషయము.

గో. అవాబ్జుననగోచరం. సం. రఘు. ౧౦. ౧౫.
౩. స్థానము.

గో...పితృసద్గోచరః. సం. కు. సం. ౫. ౭౭.

గోచరించు. సం. ఆ. క్రి. ౧. అగపడు.

చ...క్రీడసేయును, రక్తమిథునంబునున్నధను
ఖనీతి దృష్టికి గోచరించిన. సమీర. ౧.
౧౩౩. ఉ. రా. ౩. ౨౪౬.

౨. స్ఫురించు, తోచు.

సీ...భక్తు లెంచుమాట. గీ. దనమనంబున గోచ
రించిన నొకించు, కేనియు వివేక మెంచక ...
సమీర. ౬. ౧౨౪.

వ...నామదికి గోచరించినంతయు వినిపించెద...
భాగ. ౧. ౭౪.

గోచరము. సం. వి. న. ౧. ఆప్రనెయ్యి. ౨.
భూచరిమాణ భేదము.

గోచారకుడు. సం. వి. అ. పుం. పనులకాచరి.

గోచారణము. సం. వి. అ. న. పనులను మేపుట.

గోచారము. సం. వి. అ. పుం. మేమిది రానుచు
దు సూర్యాది గ్రహములసంచారము.

గోజరము. సం. వి. అ. పుం. ముసలియెద్దు. సం.
భాగ. ౩. ౩౦. ౧౩.

గోజాగరికము. సం. వి. అ. న. కల్యాణము, మంగ
ళము. పుం. వాచుమణి.

గోజిహ్వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గోవుయొక్కనా
లుక. ౨. బెండ, ఎద్దునాలుక చెట్టు.

గోటదొర్లుడుకాయ. వి. (గోరు) బాలక్రీడా
విశేషము. హంస. ౩. ౧౪౬.

గోటాపన. వి. (పక్షి) ఈక. (శ. ర.)

క. నేటుకొని పండ్లుకొఱుకుమఁజీటికి మాటికిని
గసరుచిలుకకొ జిలుకా, బోటుల నలయించె
దు నీ, గోటాపన యెన్నఁడింక గూటంబడు
నో. నీలా. ౩. ౨౬.

గోటిచెనకు. వి. (గోరు + చెనకు) గోటినాటు, నఖ
క్షతము. ఉ. రా. ౪. ౨౨౧.

గోటినాటు. వి. (గోరు + నాటు) నఖక్షతము.

ఉ...చిక్కులుపడ్డవారములు సిద్ధైపునబ్బలగో
టినాటు లా, చక్కెరబొమ్మకు రతిరసస్ఫు
టచిహ్నము లొప్పై వేకువకొ. కవిరా. ౫.
౨౩౦.

గోడ. వి. (సం. కుడ్యం. క. గోడ) భిత్తి.

సీ...మేడలు గోడలు పాడుచేసి. అచ్చ. రా.
సుం. ౯౫.

సీ. గోడదొర్చెడితాగగుట్టుపై నెఱిగోడు గాటం
పుటకక్రీటికములపాడు. అచ్చ. రా. బాల. ౭.
(గోడదొర్చెడితాగ=ఎలుక) ఆం. భా. ౨.
౧౨.

సా:-౧. గోడకు పెట్టిననున్నము లంశెకు పెట్టిన
సామును మరల రావు. ౨. గోడపెట్టును చెంపపె
ట్టును కూడనా? ౩. గోడయున్న చిత్తము వ్రా
యవచ్చును. ౪. గోడమీదిపిల్లివాటము.

జ: గోడకాలు, గోడచేర్పు.

గోడకాలు. వి. (✓ గోడ) కరగోడ, వెలుగు నాటుటకై పొడిమట్టితో శేర్పొచినగోడ. (శ. ర.)

సీ. కమ్మఁజేనియనీర్లు గట్టి పుప్పొడిమట్టి గోడకా
రీర్చినప్రోడతనము. రా. వి. 3. ౮౦.

గోడగించు. ఆ. క్రి. (త. గోడజై=ధ్వని.) శబ్దం
చు.

ఉ. వారణరాజయాన కనువారముఁ గుంతలమ
ధ్యవీధి సిం, దూరము దూరమయ్యె మగతుమై
దప్రోడలు గోడగించుర్పుం, కారము కారమ
య్యె... కవిక. 3. ౮౭. (ప్రయోగాంతరము
లేదు.)

గోడచేర్పు. విగ. (✓ గోడ) జడుఁడు.

ద్వి. ఈరాజు... మొండరి చల్లచప్పడు గోడచే
ర్పు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౯౯ పం.

గోడా(డ). వి. (సం. ఘోటా. హిం. ఘోడా) గుట్ట
ము.

క. జోడనలు నిబ్బరంబులు, వేడెంబులు మెఱయ
రాజు వేడుకతోడక, గోడా దుమికింపఁగ
జత, గూడిరి దొర లెల్ల భటులగుమి వెనుకొ
నియె. ఉ. రా. 2. 3౯౯.

చ... సెబా సగుగోడ యటంచు మెచ్చుచుక.
ఇందు. ౨. ౫౬.

గోడాడు. ఆ. క్రి. (✓ గోడు) దుఃఖించు, విలపించు.

ప... కనకవతియుఁ గనుఁగన నశ్రు పూరంబు దో
రంబుగాఁ బెదవులం దడుపుచు మొగము వెల
వెలఁబుచ్చుచుఁ గోడలిం గూడి గోడాడుచు.
ద్వా. 2. ౨౩౬.

ఉ. ఏడువ నేల తండ్రితన వేముఱ కుండుఁడు
తోడులార నే, నూడితె తీర్తు నంచుఁ బరకు
ద్యుతిభీముఁడు రాముఁ డుగ్రుఁడై, యోడక
యర్జునాత్మభవు లున్న పురంబున కేగి చొ

చ్చి గో, దాడఁగఁ బట్టి చంపె వడి నష్టనజా
తుల బ్రహ్మఘాతులక. భాగ. ౯. ౮౮౩.

ద్వి. కూడెఱుంగక దగ గొంటిది చాలు, గోడా
డ కివోటఁ గూర్చుండు మమచు. ఆభిమన్యు
ద్విపద. (శ. ర)

గోడి. విగ. ౧. ఒడ్డగడవు, ఒక ప్రక్క క్రింది
కొఱగి రెండవ ప్రక్క పైకి లేచినది. (చూ.
గోడివడు) ౨. మొన పై కున్నది, కొనమొది కు
న్నది.

(విశాచవర్ణనము) సీ. గూనివీపులమోద గోడి యై
బోపైత్తి తఱిసడ్డకంకాశతండములును... గీ.
కలిగి యెడ కొద టున్నారు గగనవీధి. కాశీ.
3. ౧౩౮.

(వ్యవ) వాఁడు గోడిగా కాలక్షేపము చేయు
చున్నాఁడు. (గోడిగా=జాగ్రత్తగా, మెలఁకువ
తో.)

జ: గోడివడు, గోడి వెట్టు.

గోడిగ. వి. (సం. ఘోటికా) ఆడుగుట్టుము.

సీ... బడబ గోడిగ నాఁగఁ బరఁగు చుండు. ఆం.
భా. ౨. ౧౯౭.

సీ. గోడిగజాతిలోఁ గొదమ పెంట్టుల నేర్పి మా
వుల వాత్తిం చుమార్దవంబు. భార. విరా. ౧.
౯౫.

చ... తఱచుగ నీనుగోడిగలుఁ దత్పురిశూద్రుల
కొప్పు నెప్పుడుక. విక్ర. ౧. ౭౬.

గోడివట్టెలు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (శ. ర-
కోడివట్టులు=కోడియు పిల్లలు ఆనుకట్టి త్రా.)

గీ. గుల్లు దాఁగిలిముచ్చులు గోడివట్టె, లేలపాట
లు సరితేను లీలకూత, లాదిగా కైశనక్రీడ
లాడి రచట, రామకృష్ణులు గోవదారతులఁ
గూడి. వి. పు. 2. ౨౦౨.

గోడివడు. ఆ. క్రి. (గోడి+ వడు) ఒడ్డగడ వగు, ఏ
టవా లగు.

వీ. తారకనుతుడు మందారుడు నా మహావీరుడు... ధారణీతలము గోడి, వడ నెత్తి వచ్చి...
కు. సం. ౧౨. ౮౦౮.

గీ. గోగణము ముంగలిగ నేల గోడివడంగ, నడ
చుకొరవరాజునైన్యంబు గనియె. భార. విరా.
౪. ౫౦.

చ. ఒకయడు గొక్కచక్కి నిడి యూడినదచ్చ
రణంబు నిర్దురో, దకములముంపునందడియఁ
దద్దిరి గోడివడంగ లేచి యొం, దొకయడు గ
వ్వలన్నిలువ నుండె యథాస్థితి నర్హపాద్య
పూర్వకముగ రాఘవాపునకు వచ్చి యెదు
ర్కొనిపోయెనో యనక. రామా. ౬. ౮౬.
(కలహంసము) వ... ఝాంకారితపత త్ర ధారావి
హారంబుగ గోడివడి దిగ్గునవ్వుడు... నైష. ౨.
౩౫.

గోడిపెట్టు. స. క్రి (గోడి + పెట్టు) పంచు. (శ.ర)
గోడు = గోలు. వి. ౧. ఏడుపుటయందగుధ్వని కనుక
రణము. (ఆమ్రేడితరూచములు 'గోడుగోడు, గో
డ్గోడు')

ఉ. మాడలు సంతరించుకొని మచ్చిక నెవ్వరి కీఁగ
లేక ప, వీడలు మేనులం బొరయఁ బెక్కురు
చోరులు బాధపెట్టఁగా, గోడని యెడ్చుచుకొ
ల్లమలఁ గుందుశరీరుల నేను మెత్తునే... కు
చేల. ౩. ౧౦౨.

క... నెంజిలింగ్యశించుమఁ జిత్తం, బునఁ బట్టలే
క గోడ్గోడున నేడ్చెకొ బాష్పములు క
డుకొ నెడలంగాక. పరమ. ౪. ౧౧౩.

క. ఆమాయలాడి యపు డా, గోమలిమొగముఁ
గని గోడుగోడున నేడ్వకొ. శుక. ౨. ౪౨.
౨. (క. గోడు, గోళు) దుఃఖము, పీడ; రోదనము,
ఏడ్పు.

క... అలమ టడరు గోడు, మృలిక వనట కుండు
నా నమరు దుఃఖాఖ్యల్. ఆం. శే. ౧౦.

క. పరమమునీంద్ర సమరమృత, కురువీరుల మామన

ములగోడుడుగ భవ, త్కరుణ వెలయ లోకం
బ, చెచ్చరు పందఁగఁ జూపవే విచిత్రపుమహి
మక. భార. ఆశ్ర. ౨. ౯౨.

గీ. వనట యంగలారుపు వెత పంత గోడు, బాద
యంగద వగ పనఁ బరఁగుఁ బీడ. సాం. ని.
మాన. ౩౩.

సీ... కొఱులు రోదన మేడ్చు గోడు నాఁగ. ఆం.
భా. ౧. ౧౪౧.

సీ. ఎండినయూళ్లగోడెటిఁగింపఁ డెవ్వఁడుఁ బం
డినయూళ్లన్నఁ బ్రాణు లందఁబు... రామ
లిం. ౪.

వ... ఈక్రూరునిచేతులు వెండికొండక్రిందఁ జి
క్కిననాఁడట్టె యడంగఁద్రొక్కి నుగ్గుహ
చంబునేయక మరల వరంబు లిచ్చి హరుండు
దమగోడుపోసికొనె ననువారును... ఉ. రా.
౪. ౯౪. (తమగోడుపోసికొనె = తమ్ము ఏడ్పిం
చిన పాపము గట్టికొనియె.)

గీ. లంజెతల్లులనఁగ లక్షింపఁగా నిట్టికట్టిడుల
కు నలువ కరుణ లేక, బ్రాతిమాల్సట్టిబ్రతు
కులు నిడుపుగాఁ, జేసి విటులగోడుపోసికొని
యె. కవిక. ౪. ౧౧౦. (విటులగోడుపోసికొ
నియె = విటులను తొలగిపెట్టిన పాపముగట్టికొని
యె.) వైజ. ౨. ౯౫.

గోడునేయు = బాధపెట్టు.

సీ. కోటిచంద్రులదాలు గోడునేయఁగఁ జాలు
మొగముకుంకుమచుక్క సాగను గుల్మ. పీ
థి. ౯. (ఇట ఔషమ్యవ్యోతకము)

జ: గోడాడు.

గోడు(తు)ంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పిన్నపాఁ
వర ౧. ౨. కర్కటేవిశేషము, నక్కదోస ౧. (వి.
ని.)

గోడెము = గూడెము. వి. బోయవల్లె, శబరాలయ
ము.

గీ. గూడె మని గోడె మని యనుకొందు రాయ్య,

లెల్లఁ బక్కణమునను బాలేందుహాళి. ఆం.
భా. ౧. ౨౩.

గోణము, గోణాము=గోపణము. వి. (సం. కాపీ
నమ్. ప్రా. కోపీనం) ౧. గోచి, కాపీనము; రెం
డువైపులను త్రాళ్లు గలకాపీనము.

గీ. గోచి యనఁ గచ్చడం బన గోణ మనఁగ, బా
ట్టమంచనఁ గాపీనము దనరారు. ఆం. భా.
౨. ౧౫౭.

ఉత్సాహ...కావిగోణములు గట్టువారి నైన న
గురుఁ జిత్తజుండు చిత్తములు గలఁచి చెఱు
చు...శివ. ఉ. ౨. (శ. ర)

ద్వి. ఉంకించి యప్పు డయ్యెసపరపువ్వు, కంకటి
మీఁద దిగ్గన దిగ్గ నుటికి, గోణంబుతోనె మి
క్కుటపు వేగమున. ద్వి. పరమ. ౩. ౧౯౪పా.
౯ పం. పరాహ. ౩. ౧౦౯.

సీ. బంగారువ్రాతచెఱంగులగోణాము గళమున
రుద్రాక్షకంఠమాల. కాళ. ౧. ౩౦.

జ: గోణముదారి.

గోణముదారి. వి. (గోణము+దారి) కాపీనధారి,
సన్నాశ్రీసి. (త్రా)

గోణి. వి. ఎడ్డు. (శ. ర.)

గోణి. సం. వి. ఈ. శ్రీ. గోనె.

గోణిక. సం. వి. ఆ. శ్రీ=గోణి.

గోత్ర(త్రా)ము. వి. ౧. అప్పగోణీవిశేషము, ఒక
విధ మైనచిన్నగోనె.

సీ... అసిమి గోతము నంచి యనఁగ నల్ప, గో
ణీవిశేషముల్ గొఱులు...ఆం. భా. ౨. ౨౬౬.

సీ. చిక్కము ల్పాలలు మాసినచింపిబొంతలు దా
మెనత్రాళ్లు గోతములు వెండ్లు, కలమోపులును
...చెన్న. ౨. ౨౦౪.

సీ...గోనెలు తణగాలు గోతములును. హంస. ర.
౮౪.

౨. మల్లసాధనవిశేషము.

ప్రగ్ధర. స్త్రుష్ట గోత్రాచలంబుగ్ గురుగులలము
పో గోతముగ్ స్త్రుష్టలీలక. మనుచ. ర. ౮.
(జెట్టులు సావనచేయునప్పుడు జనపవారసంచు
లలో రాలు పోసి కుట్టి పిడికిళ్లతో పాడుతురు
వాళ్ళు.)

సీ. మనుషు జెట్టి యవంగ మల్లాభిధానంబు ... త
త్సాధనంబులై తగుఁ గంబము కొణత కటికన
లోడి సంగడము బాల. గీ. సంగడము నీలి గో
తా మనంగఁగొన్ని...ఆం. భా. ౨. ౨౦౭.
ప్రబంధ. ౮౨, ౭౮.

గోతి. వి. (త. కోదై) ఆడుది, శ్రీ.

క. జ్ఞాతులయెడ గోవులయెడ, గోతులయెడ ధర్మ
మెడలి క్రూరుఁ డగుట కా, ర్యాతురవిప్రోపే
క్ష, నీతి బిసము లవహరించునిపుణత యర
యక. భార. ఆమ. ౩. ౨౩౪.

క. రోగికి సుహృదులఁ గన్గొనఁ, గాగుణ మెట్టిద
గు నట్టి కైవడిఁ జేతో, రాగ మెల్లఁగ నునికి
కి, నాగోతులు శ్రీతి నొంది యాశనితోడక.
భోజరా. ౩. ౨౪౪. ఆం. భా. ౨. ౧౦౪.

గోత్ర. సం. వి. ఆ. శ్రీ. ౧. భూమి. ౨. గోవులన
మూహము.

గోత్రకీల. సం. వి. ఆ. శ్రీ - చర్వతములు కీలము
లుగా కలది-భూమి.

గోత్రపటము. సం. వి. ఆ. పుం. వంశవృక్షమును
తెలుపుటము.

గోత్రప్రవరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మూలపు
రుఁడు, వంశమునకు కూటస్థుఁడు.

గోత్రభిత్తు. సం. వి. ద్. పుం-చర్వతములను భే
దించువాఁడు-ఇంద్రుఁడు.

గోత్రభిముఁడు. సం=గోత్రభిత్తు.

గోత్రము. సం. వి. ఆ. న. ౧. వంశము. ౨. విత్త

ము,ధనము. 3. గుంపు, సమూహము. ౪. పేరు. ౫. అడవి. ౬. పాలము, వరిమడి. ౭. దారి, బాట. ౮. గొడుగు. ౯. బలము. పుం. ౧. కొండ. ౨. మేఘము. (కే. ని.)

గోత్రస్థలనము. సం. వి. అ. స. ఒకరిని మఱియొకరిపేరితో పిలుచుట.

గోత్రస్థలితము. సం=గోత్రస్థలనము.

గోత్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. గోవులను గాచువాఁడు. ౨. భూమిని రక్షించువాఁడు.

గోద. వి. ఎద్దు, పృషభము.

(కన్నప్ప అడవిలో నున్న శివలింగమును చూచి అన్నమాటలు.) ద్వి. ఎక్కుడుగోద నిన్నిక్కడ వైచి, యెక్కడ బాటెనో యేగెడఁ జెప్పుమ. బస. పు. 3. ౬౫౩ పం. (ఎక్కుడుగోద=వాహన మైనపృషభము.)

ద్వి. కోటయుఁ బడ్డదిగూడ నయ్యొక, వాటంబులు ను జిక్కి వసుధఁ ద్రెల్లినవి, యొడల నర్థముగొన్నయుమబోటి పుట్టు, పాడ లేదు శివునంద యడఁగెనో కాక, భయ మంది యెంటి గోదయు మీఁదఁ గనవు, పయిచుక యున్నది వనరుచు నెదుర. బస. పు. 3. ౪౯౩ పం.

జ: గోదరి.

గోద. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. గోదావరి. ౨. శూడికొడు త్రనాచ్చియారు, ఆముక్తమాల్యద. (ఈమె వైష్ణవులకు ఉపాస్య యగునొక దేవత)

గోదంతము. సం. వి. అ. స. హరితాశము, ఆదివశము.

గోదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గోవుల నిచ్చునది. వి. అ. పుం-దృష్టిని బాగుగా నుంచునది-మస్తీష్కము, మెదడు.

గోదరి. వి. (✓ గోద) ముచ్చెవాఁడు, చర్మకారుఁడు.

స్త్రీ...చర్మకారాఖ్య పరఁగు గోదరి ముచ్చెవాఁడనంగ. ఆం. భా. ౨. ౨౦౩.

గోదానము. సం. వి. అ. స. బ్రాహ్మణునకు పదియొకవయోటను క్షత్రియునకు ఇరువదిరెండవయోటను వైశ్యునకు ఇరువది నాల్గవయోటను చేయఁదగిన సంస్కారవిశేషము, కేశాంతము. మను. ౨. ౬౫.

గోదారణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. నాగలి. ౨. గుద్దలి.

గోదారి. వి. వెన్నకాఁచినమడ్డి. (బ్రా, శ. ౪)

గోదావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకనది, గౌతమి.

గోదావరిఁగలుపు=పాడుచేయు.

స్త్రీ. కులము గోదావరిఁగలిపి వేశ్యాసంగ మాసచేఁగావించితే సుపుత్ర. నిరం. ౨. ౮౩.

గోదుము. (సం. గోధుమః. క. గోదుమె) వి. సస్య విశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. ఆం. భా. ౨. ౨౩౪.

జ: గోదుమపూసలు.

గోదుమపూసలు. వి. బ. (గోదుమ+పూసలు) స్త్రీకంతభూషణవిశేషము. (శ. ర.)

గోదువలుఁడు. సం. విణ. (-హ-అ. ఆ. అ) ఆవులను పాలు పితుకువాఁడు. వి. హా, అ. పుం. గొల్లవాఁడు.

గోదోహని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవుపాలు పితుకుటకుపయోగించుపాత్ర.

గోద్రవము. సం. వి. అ. పుం. గోమూత్రము.

గోధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఉడుము. ౨. అల్లెత్రాటి దెబ్బ తాఁకమండుటకై ఉడుముయొక్కతోలి తో కుట్టి చేరికి తొడిగి కొనుకవచము. (కే. ని)

గోధనము. సం. వి. అ. స. గోకులము, గోవులగుంపు.

పుం. స్థూలాగ్రము గలబాణము. (కల్ప)

గోధము. సం. వి. అ. స. గోధ, అల్లెత్రాటి దెబ్బ

తాచకుండుటకై చేతికి తొడుగుకొనుటకువ
తోలికవచము.

గోధాపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెప్పవట్టఁ.

గోధి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. అశిము, నొసలు. ౨. ఉ
డుము.

గోధుక్కు. సం. విణ. హ. వి. హ=గోదుహుడు.

గోధుమము. సం=గోధూమము. (కల్ప)

గోధూమము. సం. వి. అ. పుం. గ. గోదుము,
ధాన్య భేదము. ౨. నారింజఁ.

గోధూళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గోవులు పాలమునుండి
ఇండ్లకు వచ్చునపుడు దుమ్ము రేగెడివేళ, సాయం
సంధ్యాకాలము.

గోధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. క్రొత్తగా ఈనినయావు.
క...కొను మిచ్చెద నీకు లక్షగోధేనువులకై. భా
ర. ఆది. ౭. ౯.

గోధేరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) రక్షకుడు, కా
చువాడు.

గోనంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బెగ్గునపక్షి.

గోనర్దము. సం. వి. అ. పుం. గ. సారసము, బెగ్గురు
పక్షి. ౨. దేశవిశేషము. న. కయివడి ముపై ఁ.

గోనర్దయుడు. సం. వి. అ. పుం. గోనర్దదేశమున
పుట్టినవాడు-మహాభాష్యకారుఁ డగువతంజలి.

గోనసము. సం. వి. అ. పుం. గ. కొండచిలువ. ౨.
వైక్రంతమణి.

గోనాసము. సం=గోనసము. (రా. ని.)

గోనియ=గోనె. (శ.ర.)

గోను=గోగు. (దీని 'ను' వర్ణకమునకు ఏకవచనమున
వికల్పముగాను బహువచనమున నిర్ణయముగాను

బిందుపూర్వకగువర్ణముఆదేశ మగును.) వృత్తవిశే
షము, పీలుపు ఁ.

గీ...తగు గోను గోఁ గనఁగను సుపీలు. అం. భా.
౨. ౪౩.

సీ. పాన్న బొట్టుగు పోక పొగడ దాడిమ మి
ప్ప గుము డండు గురివెంద గోను రేను. వేం.
వంచ. ౪. ౫౨౨.

గోనె=గోనియ. వి. (సం. గో. జీ. ప్రా. గో. జి. త. కో
జి.) ధాన్యము మున్నగునవి నించెడిజనవార
సంచి.

సీ. పేరాదియొడ్డాదిభారాదులను వచ్చుగోనె
లు తణగాలు గోతములును. హంస. ౪. ౮౪.
'కప్పరపుగోనెలు' కళా. ౭. ౨౫.

గోపకము. సం. వి. అ. పుం. బాలెంతబోళము.

గోపకుడు. సం. విణ. (అ. పి. కా. అ) గ. రక్షించు
వాడు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చువాడు.
౩. గోవులను కాచువాడు. వి. అ. పుం. గ.
బహుగ్రాహధిపతి. ౨. గొల్లవాడు.

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. ఆచోతు. ౨. స్వర్ణా
ధిపతి, ఇంద్రుడు. ౩. భూపతి, రాజు. ౪. పశు
పతి, శివుడు. ౫. ఆంశుమంతుడు, నూర్యుఁ
డు. ౬. దిక్పాలకుడు. ౭. గోవుల కధిపతి.

గోపదలము. సం. వి. అ. పుం. పోక చెట్టు.

గోవన. సం. వి. అ. స్త్రీ=గోవనము.

గోవనము. సం. వి. అ. న. గ. కాపాడుట, కాచు
ట. ౨. దాచుట, కప్పిపుచ్చుట. ౩. దూఱుట,
నిందించుట. ౪. కాంతి. ౫. ఈర్ష్య. ౬. కలఁత.
గోవనీయుము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. రక్షించఁ
దగినది, కాపాడఁ దగినది. ౨. దాచఁ దగినది,
కప్పిపుచ్చఁ దగినది.

గోవము. సం. వి. అ. పుం. గ. బాలెంతబోళము.
౨=గోవనము.

గోపానసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూడవట్టె, గొప్పలు.
గోపాయకుడు. సం. విణ. (అ. యికా. అ) గ.
కాపాడువాడు, కాచువాడు. ౨. కప్పిపుచ్చు
వాడు, దాచువాడు.

గోపాయనము. సం. వి. అ. న. గ. రక్షణము, కా
చుట. ౨. దాచుట, కప్పిపుచ్చుట.

గోపాయిత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు.) గ. కా
చువాడు, కాపాడువాడు. ౨. దాచువాడు,
కప్పిపుచ్చువాడు.

గోపాయితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. రక్షి
తము, కాపబడినది, ౨. దాచబడినది, కప్పిపు
చ్చబడినది. వి. అ. న=గోపనము.

గోపాయితవ్యము. సం=గోపితవ్యము.

గోపాలము. సం. వి. అ. పుం. దాసరులు బిచ్చ
మెత్తునపుడు ఉపయోగించుపదము.

గీ...గోపాల మనుచు, వీధి కెవ్వారు సుడిసిన వె
క్కిరించు, నయ్య ననుగన్నకొయ్య గయ్య
లితల్లి. విప్రు. ౩. ౧౫.

గోపాలమెత్తు=బిచ్చమెత్తు. (బ్రా)

గోపాలకుడు. సం. విణ. (అ. లికా. అ) వి. అ.
పుం=గోపాలుడు.

గోపాలధాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ-గోవులను గా
చువా రుండుచోటు-గొల్లపల్లె. ౨. గోవృము, పసు
లసాల.

గోపాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. గోపాలునిభార్య.
౨. బుడమ కి. ౩. వివాహదినములలో పెండ్లికొ
మరుడు పెండ్లికూతునకును పెండ్లికూతురు
పెండ్లికొమరునకును పసుపు మున్నగువానితో
పెట్టినలుగు. (వై. ని)

గోపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గోపాలి.

గోపాలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గోవులను కా

చువాడు. వి. అ. పుం. గ. గొల్లవాడు. ౨. భూ
పాలుడు, రాజు. ౩. పశుపతి, శివుడు. ౪. కృ
ష్ణుడు.

గోపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొల్లది; గొల్లవానిభార్య.

గోపించు. సం. అ. క్రి. (సం. గుప్) ప్రచ్ఛన్న
మగు, దాచు.

ద్వి. పనమునఁ బండ్రెండుతనములును, జన
గోప్యమై యొక్కసంపత్తిరమును, నియతితో
గోపించి నేఁ డెల్లి వారు, రయ మొప్పు
గోపించి రా నున్నవారు. ద్వి. భార. విరా.
౧. ౧౧ పా.

గోపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ప్రేత, గొల్లది. ౨.
కాపాడెడిస్త్రీ.

గోపిత. సం=గోపాయిత.

గోపితవ్యము. సం=గోపనీయము.

గోపితము. సం. వి. అ. న. గోరోజనము.

గోపిలుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. రక్షించువా
డు. ౨. దాచువాడు.

గోపీచందనము. సం. వి. అ. న. ఒకజాతిసుద్దమ
న్ను. (విల్యము)

గోపీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గోవులచే త్రా
గబడినది. వి. అ. పుం. ఖంజనవిశేషము, ఒకజాతి
కాటుకపిట్ట.

గోపీధము. సం. వి. అ. న. జలశయము. (కల్ప)

గోవు. విణ. మూఁడు?

నీ. ఆకతాయ వికారి యడిబండ గుండడు మొం
డికట్టె గులాము మొప్పె గోవు. హంస. ౫.
౧౧౩.

గోవుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. రక్షించువా
డు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చువాడు. ౩.
గోవులను రక్షించువాడు. వి. అ. పుం. గ.

గొల్లవాడు. ౨. భూపాలుడు, రాజు. ౩. గోవుల కధిపతి. ౪. బహుగ్రామాధిపతి.

గోవుచ్చము. సం. వి. అ. పుం. గ. కొండముచ్చు.

౨. నలువదిపేటలు గలహారము. ౩. ఆవుతోడి.

గోపురము. సం. వి. అ. న. గ. పురద్వారము, గ

వను. ౨. దేవాలయద్వారము, దేవాలయముఖ

మున ఎత్తుగా కట్టినద్వారము. ౩. కైవడిముస్తై.

గోప్త. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ) గ. రక్షకుడు,

కాచువాడు. ౨. దాచువాడు, కప్పిపుచ్చు

వాడు.

గోప్తవ్యము. సం=గోపితవ్యము.

గోవ్యము. సం=గోపనీయము.

గోవ్యుడు. సం. వి. అ. పుం. గ. భృత్యుడు, సేవ

కుడు. ౨. దాసీపుత్రుడు. (కల్ప)

గోప్రచారము. సం. వి. అ. పుం. పసులు మేయు

చోటు. యజ్ఞ. ౨. ౧౬౬

గోప్రతారము. సం. వి. అ. పుం. గ. పశువులచే

పు. ౨. సరయూతీరమందలియొకక్షేత్రము.

గోప్రవేశము. సం. వి. అ. పుం. గోవులు పాలము

నుండి మరలివచ్చి యింట ప్రవేశించుట. ౨. గో

వులు ఇంటికి వచ్చువేళ, సాయంసంధ్యాకాల

ము, మలుసంజవేళ.

గోమంతరుడు. సం. విణ. (త్. మతీ. త్) గోవులు

కలవాడు.

గోమక్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ-పశువులకు బాధ కలిగిం

చుఈగ-జోటీగ.

గోమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకనది.

గోమయచ్చత్రము. సం. వి. అ. న. కుక్కగొడు

గు.

గోమయప్రియము. సం. వి. అ. న. కుక్కగొ

డుగు.

గోమయము. సం. వి. అ. పుం. న. గ. పేడ. ౨. పిడుక.

గో...ఉపలశకలమేతద్భేదకం గోమయానాం.

ముద్రా. ౩. ౧౫.

గోమయోధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పేడపురుగు.

గోమాయువు. సం. వి. ఉ. పుం-వికృతముగా ఆ

తచునది-జంబుకము, నక్క.

గోమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-పశువులను బాధించు

నది-పశువులకు పట్టెడిచెక్కపిడుగు. (ఈశబ్ద

ము జంతుమార్శబ్దమువంటిది. కాని సంస్కృతవి

ఘంటువులలో కన్పడదు. మి. వి. అని శ. ర.)

గో...పిడుగు నాగ, నలు గోమరి కైలాసపు

రవిహరి. ఆం. భా. ౨. ౮౮.

గోమి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) గోవులు కలవాడు.

వి. న్. పుం. నక్క. (మే. ని)

గోమించే. న. క్రి. (√గోము) గోముచేయు.

(గారాముచేయు, ప్రేమించు.)

క. ఈమాడ్కి నమితభోగ, శ్రీ మొలయగ నొ

క్కనాడు చిత్తమున నిజ, స్వామియుఁ దలి

దంధ్రులుఁదను, గోమించిన నడత దలిసికొని

యతఁ డెలమి. శుక. గ. ౩౩౮.

గోమిడి. వి. ఒకజాతిపూరేడుపిట్ట. (చౌ)

గోము. వి. గ. సాకుమార్యము.

క. కాకుండిన నీగోమును, నీకడుకు నైమిటార

మితేటకళ, లోకములఁ గలనె చెలువల,

కాకమలజానేర్పు సాగడఁగాఁ దరమగునే.

ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౫౫.

నీ. చెలువ నీజిగోము గలమోము మచివాని

తొట్టివోయన ముద్దునెట్టఁ దగునె. హంస. ౧.

౨. వికాసము.

చ. కుముదిని పొంగె బద్ధి నులగోము దొలంగ న
భస్మలిం జశోరములు చెలంగె గోకనికరము
గలంగ విభుండు పూర్వభాగమున వెలింగె
...కృ. శకుం. ౨. ౧౮౫.

3. గారాబము.

గీ. వానితలిదండ్రు లత్యంతవత్సలతను, బూట
పూటకు గోముచే బొనగఁ బెంచి...హం
స. ౧. ౧౫౪.

క. గోము మిగుల వ్రేవల్లెను, ధీమంతులు రామ
వాసుదేవులు బాల్యశ్రీ మెఱసి...హరి. పూ.
౫. ౨౫౦.

క... ఆయమయను జేఁ, పునిజన్మన్యంబులచేఁ,
బెనిచెం గో మొప్ప నిట్లు పెరుగఁ గ్రమ
మునక. ఆము. ౫. ౬.

౪. విధము, రీతి.

వ... పుష్పంధయస్తనంధయస్తామంబుహోమహూ
మంబుగోమున నెసంగ...ఇందు. ౨. ౪౪.

౫. గౌరవము.

కా. దీపింపం గలయట్టిపుక్తుఁ గనుటకొ దీవ్యత్వ
వశ్యియఁడీ, గోపాలుం డనఁగిరితుండ నగు
నాగోమిమైయి న్యముగాఁజూ పాత్తక గ
ణులింప దైవము గడుం జూపోపదయ్యెం జా
మి. హరి. పూ. 2. 33.

౬. గర్వము.

మ. అనిలో నింద్రునిగోము మాన్చి పెఱదేవానికి
ముం జీరికిం, గొన కీమాఁడుజగంబులం గలఁ
చి యుత్తోభ్యుండనై యెందుఁ చేర్చినవాఁ
డక...హరి. ఉ. ౪. ౧౩౯.

విణ. ౧. మృదు వై నది, సుకుమారము.

సీ. మను మెత్తనిది గోము మవ్వ మనంగను మృదు
సంజ్ఞ...అం. భా. 3. ౨౪.

౨. సుందరము, అంద మైనది.

సీ. గోముగా నాకురుల్ గొప్పవెట్టినవార్త సకి
య చెప్పిన బన్నసరము లొనగె. కలు. శ.
౨౬.

జ: గోమించు.

గోముఖము. సం. వి. ఆ. పుం. న. వాద్యవిశేషము.
పుం. ౧. మొసలి. ౨. సురంగావిశేషము; గోడ
యందు దొంగ లొకతీరుగాఁ ద్రవ్వినకన్నము.
(విల్వము) న. ౧. ఆలుపట. ౨. లోపల చేయి
పెట్టి జపమాలతో జపముచేయుటకు సాధనమైన
గోముఖాకారమా సంచి. (కల్ప)

గోముఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హిమాలయమున గంగ
ప్రవహించెడు కనుమ.

గోమూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిత్రకవిత్వము
లోని యొకానొక బంధము.

గో. వర్ణానామకరూపత్వం యద్యేకాంతరమర్థ
యోః, గోమూత్రికేతి తత్ప్రామాణ్యం దుష్క
రం తద్విదోవిదుః. (కల్ప)

గోమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. గవయము, గురు
పోతు.

గోమేదకము. సం. వి. ఆ. న. పుం. పీతమణి, వసుపువ
న్నె గలరత్నవిశేషము. (మే. ని. రా. ని)

గోమేదము. సం. వి. ఆ. పుం. గోమేదకము. (రా.
ని.)

గోమేదికము. వి. (సం. గోమేదకమ్) వసుపువన్నె
గలరత్నవిశేషము.

గీ. రమణమీఱఁగ గోమేదికములు చాలఁ, జెలువ
మొప్పార నంచులఁ జేర్చి చేర్చి. యయా. ౪.
౧౧౬.

గోమేధము. సం. వి. ఆ. పుం. యజ్ఞవిశేషము.

గోయానము. సం. వి. ఆ. న. ఎడ్లబండి.

గోయి=గొయ్యి, గొయి. (సం. గర్తః) వి. ఔ. గ
ర్తము.

సీ... తెలిపుల్లు బురదగోతులకుఁ జతునె. నీలా.
౨. ౭౬.

గోయుగము. సం. వి. ఆ. న. గ. గోద్వంద్యము, గో
పులజత. ౨. ద్విత్వమున వచ్చు నొకానొక ప్రత్య
యము. (ఉదా: గోగోయుగము = గోద్వయము.
అశ్వగోయుగము = అశ్వద్వయము.)

గోర = గోరువంక¹.

సీ. పికిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు గోరలు బంగరుపిచ్చి
కల్ పసుపుముద్ద. గీ. లాదిగాఁ గలపులుగు
లు...రసిక. గ. ౬౭.

గోరంక = గోరువంక¹. ఆం. భా. ౨. ౮౯. సాం. ని.
తిర్య. ౭౮. వేంక. తిర్య. ౯౮.

గోరంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. గోరువంకపిట్ట.
౨. దిసమొలవాడు. ౩. బట్టువాడు.

గోరంట. వి. (సం. కురంటకః) గ. ఒకజాతిచెట్టు.
సీ. మైద గోరంట నా మనుఁ గురంటకసంజ్ఞ ...
ఆం. భా. ౨. ౫౩.

రగడ. కొమ్మ వేగిర మేటికే కొనగోర గోరంటవిరు
లు గిలుము...పారి. ర. ౧౬.

రగడ...తమి నీగోరంటకు నీగోరంటకు ... ఇం
దు. ౩. ౩౫. పారి. ౩. ౫౭.

౨. గోరంటాకు నూటి పెట్టుటచేఁ గలిగినవిలుపు.

సీ. గోరంటా గోళ్లనిక్కువపుఁగెంపొయి చెయి
పట్టి నయమున సెజ్జ సేర్చె...మనుచ. ౬. ౮.

సీ...గోరంటఁ బాలుచు గోళ్లు. కుక. ౨. ౪౨౬.

గోరక్షకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిర్బటి, బుడ
మఱి.

గోరక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. క్షికా. అ) వి = గోర
క్షుఁడు.

గోరక్షణము. సం. వి. ఆ. న. పాశుపాల్యము, గో
పులసు రక్షించుట.

గోరక్షతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుండానుగఱి.

గోరక్షము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పాశుపాల్యము, ప

సులసు కాచుట. ౨. నారింజఱి. ౩. ఋషభ మను
ఓషధి.

గోరక్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గోపులసు ర
క్షించువాఁడు. వి. ఆ. పుం. గ. గొల్లవాఁడు. ౨.
శివుఁడు, పశువతి.

గోరగింఁచే. అ. క్రి. (✓గోరము) భయంకర మగు.
(చూ. గోరగింత.)

గోరగింత. వి. (✓గోరగింఁచే) భయంకరత్వము,
ఘోరకృత్యము.

గీ. గోరగింత యనంగను ఘోరత దగు. ఆం. భా.
గ. ౧౩౨.

గోరడి. వి. నఖత్తము ? (✓గోరు?)

క. వెడలి సతి రతిఁ దెనంగిన, బడలిక నిట్టూర్పు
తొట్టుపాటును జనుగో, రడి మోవికాటు చి
మచిమ, జడి చెమటు నటింపఁ జూపె సాపాన
గతుల్. పాంచా. ౫. ౩౨.

గోరణము. సం. వి. ఆ. న. ఉద్యమము, పూనిక.

గోరతనము. వి. (గోరము + తనము) దౌష్ట్యము, దు
శ్చేష్ట.

గీ. గోరతనములు మానరా కొడుకుఁగుట్ట. కాశీ.
ర. ౯౧.

గోరప. వి. ఆఘోషణము, పెద్దధ్వని.

సీ. రట్టు రట్టడి అవ్వ రద్దిర ద్దుప్పత ఆంతు గోహ
రు గోర పన వెలయు, నాఘోషణసమాఖ్య...
ఆం. భా. గ. ౧౧౫.

గోరపడు. అ. క్రి. (గోరము + పడు) విసుగుకొను?

క...కాసారాఖ్యుఁడు, రార మ్మని మిగుల నాద
రమ్మనఁ జొటిం, పార నొసఁగెఁ గక్కన మ
ని, గోరపడక యివి సుసాత్త్వికులవరితంబుల్.
పరమ. గ. ౮౪.

గోరము. విణ. (సం. ఘోరం.) ఘోర మైనది, భ
యంకరమైనది.

సీ. ఘోరాభిధానంబు గోర మనంగను ... ఆం.

భా. గ. ౧౩౨.

క... ఇదె నా, గోరంపుటుక్కుగద గొని, బోర
నడల వ్రయ్య నడిచి పారిగొని విడుతుక.
నృసిం. ర. ౩౯. పుక. ౩. ౭౫.

వి. గ. ఆపద, ఇడుము.

క. నగి యతఁడు వది నె కనియెక, మగువా బెగ
డంగ నేల మాయన్నకు జేటగపడియె నేని
జేజేర్, మగురును గడ లేనిగోరములపాల్లా
రే. ఆచ్చ. రా. ఆర. ర౭. ఆం. సం. మాన.

౫౯.

౨. ఘోరకృత్యము, దారుణకార్యము.

సీ. కొడుకునకై యిట్టిగోరంబు నేసినయింతి యీ
కైకేయి యేమి గనియె. భా. రా. యు. ౨.
౬౧౧.

క... కొఱకొఱలాడెద వ దేమి గోరము మే
లేల్...రసిక. ౫. ౧౬౩.

౩. బాధ.

చ. కలిగినవాఁడు గా మరునికన్నను వన్నియ గ
ల్లువాఁడు గా, కులమున మేటి గా నవతిగోర
ము గాన మటంచు నెంచి వేడ్కల కెదురే
గుడుక...పుక. ౨. ౧౧౨.

జ: గోరగించు, గోరగింత, గోరతనము, గోరచదు.

గోరవంక=గోరువంక¹. వేంక. తిర్య. ౯౮.

గోరవము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు ౧. (విల్వ
మృ.)

గోరనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఆపుపాలు. ౨. ద

ధి, పెరుగు. ౩. కాలశేయము, మజ్జిగ, చల్ల.

గోరాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారిక, గోరువంక.

గోరింక=గోరువంక¹. (సం. గోరికా) ఆం. భా. ౨.

౯౯. సాం. ని. తిర్య. ౭౮.

గోరించు. అ. క్రి. ఎగయు. (మా. గోరింపు.)

సీ. చెండు గోరించిన చెలువున లివ మీఱ నొయ్య
రమునఁ గొంత యుదికి యుదికి. శశాం. ౩.

౧౧౧.

జ: గోరింపు, గోరింపుబంతులు, గోరింపులాడు.

గోరింపు. వి. (✓ గోరించు.) ఎగపు. (శ.ర.)

సీ. కసిడిఱకటు లేచి గ్రమ్మనఁ దమి రేచి కు
ఱుచగోరింపులఁ గొంతనేపు. శశాం. ర. ౬౮.

గోరింపుబంతులు=చెండుగోరింపులు. వి. బ. (గో
రింపు+బంతులు) బాల్యక్రీడావిశేషము.

సీ. పొదరింటిపట్టులఁ జదరంపునట్టులఁ బంతు గా
గోరింపుబంతు లాడు. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౫.

గోరింపులాడు. స. క్రి. (గోరింపులు+ఆడు)-ఎ
గురఁగొట్టు-సంహరించు, చంపు.

సీ. తొలివేలుపులమూఁక దురములో గోరింపులా
డి తాండవ మాడునట్లు గాదు. నిరం. ౩. ౯.

గోరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాజకారిక. (రాజని, కల్ప)

గోరు. వి. డా. (సం. ఖురక. పూ. ఘోరు. క. ఉ
గిర్) గ. నఖము.

సీ. రవయుంగరంబులర త్నాదిత్రులు వాలారుగో
ళ్లపై బాలువాఱ. హర. ౫. ౪౪.

సీ. గోర నొక్కినఁ బాలు గాఱుకెంజెమ్మల...
దశా. ౬. ౧౫.

ఉ... పూవులుగోట మీటుతఱి... ఆము. గ. ౬౨.

౨. గడ్డగోరు, చోరసాధనవిశేషము. ఆము. ౫. ౩౦.

౩. కదలికేసరా గ్రవృత్తాంశము, అరటిపువ్వుల
లో కేసరములపైని గుండ్రము గా సుండుకల్లిపా
రవంటిపదార్థము.

గీ. కదలి దివియించె నాగ్రాంఘ్రి కంబు తొడల,
పెనుపు నెట్లన్నఁ బొరలసోచన నడంచు, కొ
న్నయాదోఁక పాటును గొప్ప విప్ప, మెఱ
యుగోర్రుచ్చులును గెంపు గుఱులు గావె.
ఆ. ము. ౫. ౩౦. (వైరెండవ యర్థమునకు కూ
డ నిడిమే ఉదాహరణము.)

నీ...అనంటి నాఁ గదలికాహ్యములై పాదలు
చుండు...తత్కేసరాగ్రస్తృత్తాంశంబు గోర
నకొ...ఆం. భా. ౨. ౫౮.

ర. తంతి మీటుటకు బంగారు లోనగువానితో
చేసి వ్రేలికి తగిలించుకొనెడు ప్రతిసఖము.

ఉ. కీరమనోజ్ఞవాణి యొకకిన్నరి కిన్నెర మీటి
మీటి యొ, య్యారపులీల నేగి వనుధాధి
పుం గన్తోనె జల్లుఁబయ్యెదకొ, హారముఁజ
క్కఁబెట్టెడు కుచాహితహస్తముపైఁడిగోళ్లు
హిం, సారతి నేయుదర్పకునిసంపఁకెముల్కు
లువోలె మించఁగకొ. మనుచ. ౫. ౬౮.

విణ. ఆల్పము, చిన్నది. (శ. ర.)

ఉదా: గోరుచిక్కుడు, గోరుచెచ్చ.

గోరంత=కొంచెము.

క. త్నారము రసమును జమురును, గోరంతయు నా
సపడక గోధూమమయూ, హారములఁ జేయవ
లయుం, బారణ ధరణీతలంబై పశ్చిముగాఁ
గకొ. వరాహ. ౯. ౬౦.

క...గో, రం తాలస్యంబునఁ గొండంత ప్రయో
జనము దప్పు ననఁగా విసమే. కళా. ౨. ౧౭౦.

ఉ...గో, రంతలు కొండలంత లగునట్లుగఁ జేసితి
మంచు...అము. ౫. ౭౭.

(వ్యవ) వాడు ఎప్పుడును గోళ్లు గిల్లుకొనుచుఁ
గూర్చుండును=గోళ్లుమీటు. (వా)

గోళ్లుమీటు:-ఏవనియు చేయకుండ సోమరిగా
నుండుటను నూచించును.

క. పనుల కొడల్వంగక కామిను లిద్దఱుఁ గూడి
గోళ్లుమీటుచు దాదుల్, దినదినము మిసిమి
యిడఁగాఁ గనిపింతురు నున్నగచ్చకాయల
కరణిక. శుక. ౨. 333.

సా:-గోట నాపనికి గొడ్డలి ఏటికి.

చ. అన విని యట్లు చేయఁ దగు నం చనె నైర్వతి
కార్యమిందునకొ, గొనకొన గోట నాపనికి
గొడ్డలి యేటి కటంచుఁ బల్కెన, య్యనిలుఁడు
...శకాం. ర. ౧౬౦.

గీ...ఇంతమాత్రమునకు సేతవం బేటికి, గోట నై
నపనికి గొడ్డలి...తవతీ. ర. ౧౧.

క...గోరం గడతేటుపనికి గొడ్డలి యేలా... రు
క్మా. ౨. ౧౨౭.

గోరుముక్కు=గోటికొన.

గీ. ఎలయుసీతార్కరములతోడ సేళ్లు గ్రుక్కి, యం
టుసాంటులు పరికించి యుంట్లఁ బొడిచె, గోరు
ముక్కుల దిగ దువ్వి తూరుపెత్తి, నెలులఁ గ
లిగినపేల నన్నింటిఁ దిగిచె. పాండు. 3. 3౦.
గోళ్లునాకు=సంతోషించు. (ఇది చంకలు కొట్టు
కొనువంటిది.)

ప...అని చెప్పి నారదుండు సఫలమశోరఘండై
గోళ్లునాకుచు నాకసంబున నదృశ్యుండై చని
యె...వరాహ. ౧౧. ౯౫.

జ: గోటదొర్లుడుకాయ, గోటిచెనకు, గోటినా
టు, గోరుగల్లు, గోరుగాలము, గోరుగొండి, గోరు
చిక్కుడు, గోరుచీరణము, గోరుచుట్టు, గోరుము
ద్ద, గోరురాజనాలు, గోరుపంక, గోరుచెచ్చ,
గోరుత్తు.

గోరుగల్లు=గోరుగొండి. (✓ గోరు) వి. బౌ. (మం
గలి గోళ్లు తీసెడి) ఇనుపసలాక.

ఆ. పదనుగోరుగండ్లఁ బదరక కొండఱ, కండ్లు వె
టికి నిమ్మపండ్లు గ్రుచ్చి...సానందో. 3. ౫౮
పా.

సీ. దూరపీఠార్థి యీగోరుగంట వృతాక్షుఁడ
య్య...కళా. 3. ౧౦౮.

గోరుగాలము. వి. (గోరు + గాలము) చేచలను
బట్టుటకు ఉక్కుతో గోటివలె చేసినపనిముట్టు,
బడిశభేదము. (శ. ర.)

గోరుగొ(ర్ల)ండి. వి. (✓గోరు) గోరుగల్లు.

ద్వి. బెదరుచు జనులు విభీతులై చూడ, గోరుగొం
డ్లను యామితులు గొని చేర. పండితా. మహి
మ. ౨౫౦ పా.

ద్వి. దండియై యామ్యహస్తంబున గోరు, గాండి
పల్పటికంటికోల్కిలో నునిచి. పండితా.
మహిమ. ౨౫౦ పా.

సీ. మెడ మెట్టి గోర్గొండి మెటికి పుచ్చుడు వీని
గ్రుడ్లు చెక్కుల నెత్తురులు స్రవింప. కాశీ.
౩. ౧౫౨.

గోరుచిక్కుడు. వి. (గోరు + చిక్కుడు) ఒకచి
న్నజాతిచిక్కుడు. (శ. ర.)

గోరుచీరణము. వి. (గోరు + చీరణము) గోటివరె
కొనయందు వంపు గలయులి. (శ. ర.)

గోరుచే(ర్చు). స. క్రి. (బంతిని) కొట్టు.

మ. తరుణుల్ పీటికిరోగ్యహాళి నిసి ముక్తాకందు
కం బాడుచో, గరకంజంబున జాతీ బంతి
కడ కేగం దత్సృతిం జేరుచం, దురుఁ దద్దు
ద్ది గ్రహించి గోర్వంగఁ దదస్తాకాహతిం గం
దెఁ గా, కరుమ లిన్యము సత్కలాధిపతి కె
ట్టొందున్ మదిక జూడఁగన్. చంద్రి. ౧.
౧౦౨.

మ... రఘువీరుడు... మారీచము, స్కరుమే నా
శుగయుక్తి గాలిపటముంగా వింట నాడించు
చున్, సారిదిం దక్కినదైత్యకోటితలబంతు
లోర్చి మెప్పించె... విశ్వామిత్రమానీశ్వ
రన్. చంద్రా. పీఠి. ౨౧.

జ: గోరుపు, గోరుపులాడు.

గోరుచే(ర్చు)ట్టు. వి. (గోరు + చుట్టు) గోటిచు
ట్టును లేచుకులుపు.

ఆ. సుజనవినుత గోరుచుట్టుపై రోకటి, పోటు
దాఁకినట్లు పోతలంప, మొదల శోకజలధి ము
నుగంగం నందుపై, నీపు పల్కినట్టినిష్ఠారో
క్తి. హరిశ్చ. ౫. ౮౯.

క. వీర చెడ నీదుదూతలు, ప్రాకంగా నివ్వడ
చ్చుపైక మడుగునీ, తేకువ గోర్చుట్టుపయిన్,

రోకటిపోటనెడుమాట రూఢం బయ్యెన్.
కేష. ౩. ౨౬౩. తపతీ. ర. ౪౯.

గోరుతము. సం. వి. ఆ. న-గోవులఱపు వినిపించు
నంత దూరము-రెండుకోసులదూరము.

గోరువ(ర్చ)డము = గొలుపడము. వి. కంబళి; నల్ల
కంబళి; ఒకవిధ మైనకంబళి.

సీ... కంబ. గీ. లంబు గొంగడి యనఁగను గంబళి
యన, గోరుపడ మనఁగా ... ఆం. భా. ౨.
౧౫౮.

ఉ. భూరినదీ ప్రవాహమునఁ బోయెడినల్లని య
చ్చుభల్లమున్, గోరుపడంబుగాఁ దలఁచి...
చెన్న. ౩. (శ. ర.)

(గోల్లనివర్ణనము) సీ. ఒడిసెల పాలకావడి నుచ్చు
స్రాతలగుది మూపుపై వ్రేలుగోర్పడంబు.
వేం. పంచ. ౧. ౫౯౮.

ద్వి... గడ్డె, కంబళ్లు కప్పడికంబళ్లు గోర్చు, డంబులు
... పండితా. పర్వ. ౩౪ పా.

గోరుపు. వి. ($\sqrt{\text{గోరుచే}}$) గోర్చుట. (చూ. గోరు
పులాడు.)

గోరుపులాడు. స. క్రి. ($\sqrt{\text{గోరుపు}}$)-బంతి-కొ
ట్టు.

చ. గురుకువ గుబ్బచన్నుగవ గోరుపులాడును
బుట్టచెండ్ల... చంద్రా. ౨. ౧౨౨. (ఇట ఔష
మ్యనాచకము.)

గోరుముద్ద. వి. ($\sqrt{\text{గోరు}}$) గోటిమూడికి తీసికొని
పిల్లలకు పెట్టు అన్నముముద్ద. (వా.)

గోరురాజేనాలు. వి. బ. (గోరు + రాజనాలు) ధా
న్యభేదము.

సీ. జిలకఱరాజనా ల్పింతపువ్వులు గోరురాజ
నాలు... హంస. ర. ౧౨౮.

వ... కస్తూరిచట్టెలు చెన్నంగులు శ్రీరంగాలు
చింత్రాలు గోరురాజనాలు ... ప్రబంధ.
౧౧౨.

గోరువ(ర్వ)ంక¹ = గోరవంక, గోర, గోరంక, గోర
వంక, గోరింక. (సం. గోరంతుః) వి. శారిక, గోర.
వ... జాళువావంజరంబులఁ జీలుకపలుకులకు మా
లుపలుకుగోరువంకలవంకఁ జెలరేఁగి... ఉ.
రా. ౬. ౧౫౮.

సీ... శారికాఖ్య, గోరింక గోర్వంక గోరవంక గో
రంక గోరువంక యనంగ మీటుచుండు. ఆం.
భా. ౨. ౮౯.

గీ. గోరవంక గోరంక 'నా గోరువంక' యనఁగ శా
రికాహ్వయములు... వేంక. తిర్య. ౯౮. సాం.
ని. తిర్య. ౭౮.

గోరువంక². వి. (గోరు + వంక.) నఖత్తతము.

గీ. నఖత్తతశారికాభి, ధానములు గోరువంక నా
... ఆం. భా. ౩. ౬౦.

గోరువె(ర్వె)చ్చే. వి. (గోరు + వెచ్చ.) అల్ప మై
నవెచ్చదనము. (చూ. వెచ్చే) విణ. కొంచెము
వెచ్చనిది.

సీ. ఉష్ణంబువు లటంచు నొడ్డుకో గోర్వెచ్చజల
ముల నొకకల్పి జలకమాచ్చె. దశా. ౬. ౨౭.

సీ. గోర్వెచ్చచము రంటుకొనిరి మస్తకముల జల
కమాడిరి నిశామిళితవారి. పాండు. ౩. ౭౪.

గోరోత్తు. ఆ. క్రి. (గోరు + ఒత్తు.) నఖత్తతము
చేయు.

ద్వి. మునియేటనే వైడి మడిచినవడుచు, చను
గుబ్బ గోరోత్తి చనుగబ్బివాడు. ఆ. మ. క.
౧. ౩౪ పా. ౧౧ వం.

సీ. గుజ్జమామిడిబావ గోరోత్తనీపుగా యని చే
తఁ జెనక గయ్యాళి యొకతె. రామా. ౨.
౧౦౦.

ఇట్లే: గోరిడు, గోరులుంచు.

గీ. నాగవల్లిదళంబు నెన్నడుమఁ జీరి, మడఁచి యం
దిచ్చినపుడు గోరిడుమఁ గేల ... వైష. ౮.
౮౪.

సీ. చెలులలోతోడఁ బిలుందుల గోరులుంచుచు

మురుపుతో నొకతెకు ముద్దోసంగు. దశా. ౮.
౪౧.

వి. నఖత్తతము.

సీ... గోరోత్తులకుఁ జనుగుబ్బ లూసఁగి. కళా. ౭.
౧౬౧.

సీ. ఒక వైవ మెటుఁగు గోరోత్తుసందులతోడ
రాలుచుండెడిగంధరజముతోడ. భాను. ౨.
౩౯.

గోరోచన. సం. వి. ఆ. క్రి. గోరోజనము. (చనువు
లపిత్తరసమునుండి తీయఁబడినయొకానొకపసు
పువచ్చనిపదార్థము - విల్యము - పీతవర్ణము కల
గోమస్తకస్థమృత్పిత్తము - కల్ప.)

గోరోచము. సం. వి. ఆ. న. హరితాళము, అరిద
ళము.

గోరోజనము. వి. (సం. గోరోచనా) గోరోచన.

సీ. గోరోజన మనంగ గోరోచనాభిధ ... ఆం.
భా. ౨. ౧౬౩.

గోర్దము. సం. వి. ఆ. న. మస్తిష్కము, మెదడు.

గోర్పిల్లాడు. ఆ. క్రి. బంధిసరె ఎగురు.

శా... ఆతండు... దంతిరథరథ్యవ్రాతము లేచు
లక, గోర్పిల్లాయువు వచ్చుచున్నఁ గని రక్షో
నాధనే నాధిపుల్. రామా. ౬. ౨౦౬.

గోఱజేము. వి. కస్తూరి, ఇట్టిగోఱజము.

వ... ఆలికమ్మల గోఱజంపుటారజంపుఁదిలకంబు
లు... ప్రబంధ. ౭౮.

గోల¹. విణ. ౧. ముగ్ధ; ముగ్ధుడు, తెలివిమాలినవాఁ
డు.

సీ. ముగ్ధమఁ చేళ్లగు ముగుద యన న్నద్రాలు నా
గోల నా చేల యనఁగ. ఆం. సం. మాన. ౪.

ఉ... విప్రవరుండు గోలయుక, బాలుఁడుఁ గా
న నవ్విటికిఁ బైఁ బడఁ గొంకను... మనుచ.
౩. ౬౪.

సీ. భేదమోదంబుల భేదంబు తెలియక గోలనై క
డపితిఁ గొన్ని నాళ్లు. వేణు. 33.

వి. ఆడుది, స్త్రీ.

గీ...లేమ గోల యువిద చామ చాన ... ఆం.
భా. ౨. ౧౦౪.

గీ. గోల లెచ్చట గాటంపుఁగోన లెచట, వలవ
దుడుగుము పయనంబు తలరుఁబోడి. ఆచ్చ.
రా. ఆయా. 22.

జ: గోలతనము.

గోల². వి. కలకలము.

(వ్యవ) ఏదియో గోల వినఁబడుచున్నది. పిల్లలు
గోలచేయుచున్నారు.

గోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పట్టువ యగునీటికాఁ
గు. ౨. గుం ద్రనిపదార్థము. 3. గోలీ; చెండు.
ర. సిరా. (విల్యము.) ౪. మణిసిల, ఎఱ్ఱపాసాణ
ము. ౬. చెలికత్తె. ౭. దుర్గ. ౮. గోదావరీనది.

గోలతనము. వి. (గోల¹ + తనము.) ముగ్ధత్వము,
మాగ్ధ్యము.

గీ...ఇవ్వేళ యింత, గోలతన మేల నను నేలుకొ
నవె బాల. రసిక. ౪. ౧౭౨.

ఉ. గోలతనానఁ బల్కెదపు కుంభకుచాపరిరంభ
గుంఢనో, ద్వేలనుభోదయం బనుభవింపనివాఁ
డపు గాన ... శశాం. 3. 2౦. విజ. వి. ౨.
౨౮.

గోలత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖంజరీటి, ఆడుకాటు
కపిట్ట. (వై. ని)

గోలాంగు(గూ)లము. సం. వి. ఆ. పుం-ఆపు
తోఁకపంటితోఁక కలది - కొండయుచ్చు, ఒకబా
లితోఁలి.

గోలాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్కగొడుగు.

గోలించు. స. క్రి. చమురు పోసి వేచు. (శ. ర)

గోలిహము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్కము 1. (కల్ప)

గోలీ. వి. (సం. గోలక.) బాలురాడుకొనుచిన్నరా
తియుండ. (శ. ర.)

గోలీధము. సం. వి. ఆ. పుం. ముష్కము, మొక్క
పుంజెట్టు.

గోలు¹ = గోడు. వి. ఏడుచుటయుం దగుధ్వని కనుకర
ణము. (దీనియామ్రేడితరూపము 'గోలుగోలు.')
వ...దృగ్గోళకంబుల వేడికన్నీరు వెడల గోలు
గోలున నేడ్చిన... వైష. ౧. ౧౦౮.

గోలు². వి. పేచబొద్దునకు ప్రక్క నేర్పఱచెడు
సన్ననిపేచబొద్దు. (శ. ర.)

గోలురించు. అ. క్రి. (పులి) కూయు. (శ. ర)

జ: గోలురింపు.

గోలురింపు. వి. ($\sqrt{\text{గోలురించు}}$) వ్యాఘ్రగర్జ
ధ్వని, పులికూత.

సీ...అగు గోలురిం పన వ్యాఘ్రగర్జధ్వని. ఆం.

భా. ౨. ౮౨.

గోలెము. వి. బాన.

ఆ. మగనిరాక యెఱిగి మగువ యొచ్చునఁజంకు,
మగనిఁ జెచ్చి యింటిమఱుగునందుఁ, గల్లు
గోలెమునను గదియించి యామీఁద, గంప
దబ్బునెట్టె గదలకుండ. భల్లా. ౧. (శ. ర)

గోలోకము. సం. వి. ఆ. పుం. వైకుంఠమునకు మీఁ
దుగా నుండి శ్రీకృష్ణునకు నిత్యస్థాన మగు నొక
లోకము.

గోలోమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. వేశ్య, వెలయాలు.

౨. తెల్లగతికీ. 3. మరులుమాతంగీ. ౪. వసీ.

౪. నేలగాలిమిడికీ.

గోళ(ల)కము. సం. వి. ఆ. పుం = గోళము.

గోళ(ల)కుండు. సం. వి. ఆ. పుం. గోళుండు, పె
నిమిటి మరణించినతర్వాత అన్యపురుషునివలన క
లిగినకొడుకు.

గోళ(ల)ము. సం. వి. అ. పుం.న.గ. గోళీ, ఉండ;

అచ్చనగాయ. ౨. భూమ్యాదిమండలము. ౩. వట్టువ, వలయము. పుం. గ. తా. లెంతబోళము. ౨. (జ్యోతి) ఒకరాశియందు ఆటు గ్రహములు కూడుట ఆనుయోగము.

గోళాయంత్రము. సం. వి. అ. న. ఒకజ్యోతిషయంత్రము.

గోళి. వి. (సం. ఘోళీ.) ఒకానొక అకుకూర.

గీ... కొయ, గూర చక్రవర్తము చిల్క-కూర గోళి, కూర దుంపబచ్చలి తోటకూర... హంస. ర. ౧౩౩.

సీ. కుచ్చలి యంచనఁ గుచ్చెలి యనఁగను గోళి యటన్నను ఘోలి యొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౭౪.

గోళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విధవకు అంతుమగనివలన పుట్టినకొడుకు. (వ్యతి. కుండుఁడు.)

గోళకుతికంటు. వి. స్త్రీకంఠభూమివిశేషము. (శ. ర.)

గోళగొండి. వి. తృణవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

గీ. గనుకు లూదర్లు బరపటల్ గోళగొండు, లల్లి బియ్యంబు వెదురుబియ్యంబు ... కాళ. ౩. ౧౫౧.

గోవ¹. వి. పురుషగవయము, గురుపోతు.

గీ... గవయమ్మ గోవ, నాఁగ గురుపోతు నాఁగఁ దనర్చు... ఆం. భా. ౨. ౧౫.

గోవ². వి. యౌవనము. (చూ. గోవాళ్లు) విణ. గ. మనోజ్ఞము. (ఉదా: గోవపని, మొ. శ. ర.) ౨. పొగరుఁబోతు, అసాధువు.

వ. దూడలం గుడువ విడిచి దుగ్ధదోహనంబునకుఁ జేర వచ్చిన బెదరి పనులసందునం బాటిపోవుగోవావుల వెనుదగిలి సాధుపశువులచాటునఁ బొంచి కూడముట్టి తలకొలలు వెట్టి యాఁగువారును... వి. పు. ౭. ౧౪౭.

ఉ. గోవపిక ప్రజంబునుఁ గూతకు ... దశకు.

౬. ౩౩.

గోవమొలు=అడ్డము లేక తిరుగు. (చి. ని.)

గోవమొలత్రాడు, గోవత్రాడు=పురుషులు మొలను ధరించుటకై వెండితొంగతోఁ గాని బంగారుతోఁ గెతోఁ గాని అల్లబడిన మొలత్రాడు. (త్రా, వా.)

జ: గోవతనము, గోవాళ్లు.

గోవ³. వి. పశ్చిమము ద్రవీరమందలి యొకపట్టణము. (త్రా)

గోవలేజీ=గోవపట్టణపు గుట్టము.

సీ. నవవిధదివ్యరత్నంబు లేనుంగులు గోవలేజీల్లు చ్చికుంకుమంబు. శుక. గ. ౧౦౮.

గోవజవ్యా(వా)ది=గోవపట్టణపు జవ్యాది.

గీ. గోవజవ్యాది మొదలుగాఁ గొన్ని గలుగు, పరి మళద్రవ్యములు పెట్టె బంధురముగ. ధనా. ౩. ౩౯.

ఉ. గోవజవాది కన్తురియుఁ గుంకుమ గండము పైఁడిగి న్నెలకొ. విజ. వి. ౩. ౧౯౧.

గోవంది(ద)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము ౧.

గోవణము=గోణము. వి. (క. కోవణ. త. కోమణమ్.) కాపీనము.

సీ. తాళవృంతమును వస్త్రములు గోవణములు నొనగి రోగార్తుల నుపచరించు. కాశీ. ర. ౬౧.

గీ. పృక్షకాఖాంచలంబుపై వ్రేలుచున్న, కోటి సంఖ్యలసీర్కా-విగోవణములు ... కాశీ. ౨. ౫౫.

గోవతనము, వి. (గోవ² + తనము) పొగరుఁబోతుఁ దనము.

క. మివీటిమ్రచ్చు లేపురు, మావీటం గన్న పెట్టి. మణిభూషణముల్, గోవతనంబునఁ దెచ్చిరి, నీ విటు సేయించు పెల్ల నేరమ కాదే. దశకు. ర. ౨౪.

గోవత్సము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆపుమాడ.

గోవత్సాది. సం. వి. వ. పుం-ఆపుమాడలను తిను
నది-తోడేయి. (కల్ప)

గోవర్ధనము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. గోవులను వృద్ధి
నొందించునది. (ఆ. ఈ. ఆ) గోవులను వృద్ధిబొం
దింతుటకు సాధన మైనది. వి. ఆ పుం. ఒకానొక
కొండ. (ఇది బృందావనమందలిది. దీనిని కృష్ణుడు
ప్రేలిపై ధరించె నని భాగవతకథ) న. గ. గోవు
లను వృద్ధినిందించుట ౨. గోవృద్ధి.

గోవశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొడ్డావు.

గోవాల్లు(భులు). వి. బ. (గోవ² + వారలు. శ. ర.)

గ. యావనపంతుడు; యావనపంతులు.

ఆ. కోడెకాడ నంగ గోవాల్లు నాంగను, యువ
జనాఖ్య లొప్పించుడు రెండు. ఆం. సం.
మాన. ౮.

క. తిమిరంపునయనుగుబ్బల, కొమరాలవు నీకుఁ
దగినగోవాల్ల మహిక్, నెమకి నగ రాదె ము
దిసిన, మముఁ జెనకిన నేమి గలదు మద మే
మిటికి. మనుచ. ర. ౮౩.

మ... ఎఱుకుగోవాల్లు ప్ర నూనానుగ, ప్రదర
ప్రేరితచిత్తవృత్తులగుచుక బ్రాంతమ్ముం ద్రి
పురక్. కాళ. ౩. ౧౧.

౨. విటుడు; విటులు.

నీ. విటనామధేయ మా విటకాడు వేడుకకాడు
బాజుగు నస్సుకాడు లంకె, కాడనగ నివి
యుఁ గాక గోవాల్లనగ నొక్కశబ్దంబు గ
లదు బహుత... ఆం. భా. ౨. ౧౧౬.

వ... తమతమచెంగటికోడెప్రాయంపుగోవాల్లకుఁ
దిరునాల్లఁ జూచువేడుకలలోఁ బిసికెళ్లఁఫల
ము కల్పించు నుపాయంబు రెంచి... చుబంధ.

౨౮. వేంక. మాన. ౨౮. సాం. ని. మాన. ౮.

గోవిందద్వాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్యవత్సర
ముతో కూడిన ఘాటనపద్ధద్వాదశి. (కల్ప)

గోవిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. శ్రీకృష్ణుడు. ౨.
గవాధ్యక్షుడు, గోసమూహాధిపతి. ౩. బృహస్పతి.
(మే. ని.) ర. గోవిందపామడు, శ్రీశంకరాచార్యులగురువు.

గోవికర్తుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ-భూమిని చీ
ల్చువాడు-సేద్యగాడు, కృషీవలుడు. ౨. గో
ఘాతుకుడు, కసాయివాడు.

గోవిట్టు. సం. వి. వ. స్త్రీ=గోవిష్ట.

గోవిష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోమయము, ఆపు పేడ.

గోవిసర్గము. సం=గోసర్గము.

గోవు. సం. వి. ఓ. పుం. గ. ఆదిత్యుడు. ౨. వృష
భము. ౩. ఒకానొకయజ్ఞము. ౪. ఒకానొకఋషి.
౫. గుఱ్ఱము. స్త్రీ. గ. వాక్కు. ౨. దిక్కు. ౩.
భూమి. ర. ఆపు. ౪. ఆడుగుఱ్ఱము. పుం. స్త్రీ.
గ. స్వర్గము. ౨. వజ్రము. ౩. ఉదకము. (ఈయర్థ
మున బ. అని త్రి. ని.) ర. కిరణము. ౪. నేత్ర
ము. ౬. బాణము. ౭. రోమము, వెండ్రుక. ౮. ప
గ్గము. ౯. నారి, అల్లెతాడు-కే. ని. (దీనికి స్త్రీ
లింగమున తత్పురుషసమాసాంతమందు 'గవి' య
నురూప మగును. ఉదా: పన్నగగవి = పశంజలి
వాక్కు. కామగవి=కామధేయపు. పుంలింగమున
తత్పురుషసమాసాంతమందు 'గవ' అనురూప మ
గును. ఉదా: దృఢగవము. తీక్షణపుడు=తీక్షణ
మైననూర్యుడు. ఇది సమాహారద్విగుపునందు
'గవ' అనురూపము నొందును. ఉదా: పంచగవ
ము. ఇది ఉపసర్జన మైనవృషుడు-బహువ్రీహి మొ
దలగువానియందు-'గు' అనురూపము నొందును.
ఉదా: చిత్రగుడు. అతిగుపు=గోవు నతిక్రమిం
చినవాడు. గవాధ్యక్షుడు, గోధ్యక్షుడు,
గోధ్యక్షుడు, గవేంద్రుడు మొదలగుపల్ల నితర
విశేషములు వ్యాకరణమును బట్టి యెఱుంగునది.)

గోవృషభము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆ. బోతు.

గోవుషము. సం=గోవుషభము.

గోవ్రజము. సం. వి. అ. పుం. గ. పసులసాల. ౨. పసులమంద.

గోశక్రత్తు. సం. వి. త్. న. గోమయము, ఆవుశేడ.

గోశీర్షము. సం. వి. అ. న. చందనవిశేషము.

గోషా=ఘోషా. వి. (హిం. గోషా.) అంతఃపురము, రాణివాసము. (శ. ర.)

గోవృష్టు. సం. వి. అ. పుం. న. గ. గోవులుండుచోటు, పసులసాల. ౨. వ్రేపల్లె, గొల్లపల్లె.

గోవృశ్యము. సం. వి. అ. పుం. గోవృష్టుమందలికుక్క. విణ. (అ. అ. అ.)-పసులకొట్టమందలి కుక్క-పంటి వాడు-స్వస్థానమం దుండి పరులను తిట్టుచు ద్వేషించుచు నుండువాడు. (త్రి. ని.)

గోష్ఠి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. గ. పరిషత్తు, సభ. ౨. సంఘము, సమాజము. ౩. సల్లాపము. ౪. కుటుంబములో జేరినపోవ్యవర్గము. ౫. (అలం) ఒక్క-అంకముతో ముగియురూపకవిశేషము.

గోష్ఠీవతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. సభాధ్యక్షుండు. ౨. గృహధిపతి, ఇంటిపెద్ద.

గోష్ఠదము. సం. వి. అ. న. గ. గోవుయొక్క అడుగుకొలది గల ప్రదేశము; గోవుగొరిసెచే నేర్పడినగుంట. ౨. గోవులు తిరిగెడిచోటు. (ఆవుపాదము మొదలగు అన్యార్థములందు 'గోపదము' అనియే రూపము.)

గోసంఖ్యుండు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాడు.

గోసంగి. వి. (సం. గోహింసకః) గ. మాదిగవాడు.

గీ...గోసంగి మాదిగ గూబరి యన, మాతంగుడగు... అం. భా. ౨. ౨౯౯.

క. సంగీతఫలంబున గోసంగి సగ మైనదయ పాసంగ నీవే... అము. ౬. ౬౪. ద్విహరిశ్చ. ఉ. ౧౫౭౧ పం.

గోసదృక్షము. సం. విణ. (అ. అ. అ) గోవుతో సమాన మైనది. ౬. అ. పుం. గవయము, గురుపోతు.

గోసన=గోసు. వి. (సం. ఘోషణా. ప్రా. ఘోషణా. క. గోసనె.) గ. చాటించుట. అం. భా. గ. గంగర.

౨. గోల, ఘోషము.

క. మాసామ్మ మాకు నొసంగిన, మీసామ్మ నీ కుమగుడ మీమాసామ్మలో వాసి పడకుండ నూరక, గోసన యేమిటికీ మార్చుకొనియెడ మొం. డెన్ . పి. శకుం. ౩. ౮౨.

గోసనపుచ్చు=గ. చాటించు, ప్రకటించు.

చ...దాసియై, గొఱగొఱ పీట నెల్లెడల గోసనపుచ్చిన నర్థబుల్లెడై, యజమర మాని తద్విభుడు నాబలశ్చుని బట్ట బంచినె. దశకు. గం. ౧౨౬.

౨. స్తుతించు, పొగడు.

మ. తనదుర్వారతర ప్రతాపమునఁ జిత్త సేహము ల్లట్టి సే, యునితం డెట్టివిదన్దుడో తలఁచ నోహో యంచు లోకంబు గోసనపుచ్చుంగర మొప్పు దర్పకుండు రాజత్సుందరాకాయ శో, భనంపన్నుఁ గృతీశ్వరుం బ్రచురసౌభాగ్యాన్వితుం జేయలే. దశకు. గ. ౨.

గోసము. సం. వి. అ. పుం. గ. బోలము, బాలెంత బోళము. ౨. ప్రభాతము, వేకువ.

గోసర్గము. సం. వి. అ. పుం-ఆవులను మేతపడుచువేళ-గోసర్గము, ప్రభాతము.

గోసు. వి. (సం. ఘోషః) గ. చాటించు, గోసన.

గీ. గోసన యనంగ గోసు నా ఘోషణ మగు... అం. భా. గ. గంగర.

౨. దూటు, నింద.

మ...ఈగో నేల చుట్టలలో, హరి. పూ. ౫. ౨౩౪.

గోసడుచు=నిందించు.

మ. మనలకు ధూర్జటితోడ గోసడిచి కామధ్వం
సి పట్టిక పాండుని చంక్రాంకుని జూపి పో
విడ సుకేంద్రాడు ల్సరోజాక్షునిం, గని యెగు
ల్పకటించినం గినిసి లోకంబు ల్విసంగా
నతం, డనుమానింపక పూనె దైత్యకులసం
హారంబు గావంపఁగా. నిర్వ. ౨. ౯౩.

గోసెక్కఁగఁజేయు=తప్పగా నెంచు ?

ఉ. అక్కట యేను వేడ్కపడి యానెడునానవ
మర్ధిఁ దేరఁగా, నొక్కనికృష్టఁ బంచుటకు
నోపక చెప్పిన దీని నీవు గో, నెక్కఁగఁజేసి
నిన్ను నతిహీనవిధాననియుక్తఁ జేత గా, ని
క్కమ యుమ్మలించి తిది నెయ్యముతియ్యము
కల్దియే సభ. భార. విరా. ౨. ౯౨.

గోసెక్కించు=స్తుతించు, పొగడు.

క. కలుదులమాటల మమ్ముం, గుటుచవడుగ యేల
యింత గోసెక్కింపఁ, నెఱయఁగ నీయిష్టము
మా, కఱిఁగింపుము వేడ్క నిత్తు మెయ్యది
యైనఁ. హరి. ఉ. ౧౦. ౨౪౩.

మ. హరి దాఁటించెఁ బురోపకంకమున వాహ్య
శిశ్రుదేశంబునం, దరకే యల్లయరెడినంద
నుడు దొడ్డయ్యకుమాధీశ్వరం, దీరుచైనాలు
గుమూళ్లమేర యని గోసెక్కింపఁగా నేల
య, ధరణీనాథునికీర్తి దాఁటెఁ గడు నుద్దం
దించి బ్రహ్మాండము. కాశీ. ౧. ౫౩. (చి.
ని. పా.)

గోనూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దామెన త్రాడు, పశు
పులస కట్టువేర్వేలుపలుపులు గలనిడివిల్రాడు.

గోస్తనము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ఆవుచన్న. ౨.
నలువదిపేటలు గలముత్యాలహారము.

గోస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష ౧.

గోస్వామి. సం. వి. న్. పుం. ౧. గోవుల కొడయఁ
డు. ౨-జితేంద్రియుఁడు - కొన్ని పురుషనామ
ములచివర జేర్చబడు గౌరవనామము. (ఉదా:-

బోపదేవగోస్వామి, మొ.) ౩. (నాట్యపరిభాష
యందు) రాజకుమారుడు. (వై. ని. కే. ని.)

గోహత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోవును చంపుట.

గోహత్యగాఁడు. మి. విణ. గోహత్య చేసినవాఁడు.

నీ....న న్నెట్లుగా నిట్టిగోహత్య గానిఁ జేసి, రను
చు...వరాహ. ౧౦. ౬౫.

గోహరి. వి. పరాక్రమము. (శ. ర.)

నీ. హరికిశోరములగోహరికి శోషిలనిమిత్తార్థ

ర్వాటోపవీరభటులు. జై. భా. ౬. ౧౫౪.

గోహరీతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-మునుజులకు కరక

కాయలవలె పసువులకు హితమును చేయునది-
బిల్వము, మారేడు ౧.

గోహిరము. సం. వి. ఆ. న. కాలిమడమ, పాదమూ
లము. (కల్ప)

గా

గాండ్లవాఁడు=గవుండ్లవాఁడు. (సం. గోండ్ల.)

గాఁడు=గవుడు. వి. ౧. సారాయిఅమ్మవాఁడు. ౨.

కాఁపువారిపట్టపుపేరు. (శ. ర.)

గాఁడుగీతములు=కల్లు దింపెడివారిపాటలు. (కు.
సం. వ్యాఖ్య)

ఉ. జీతకల్లు ద్రావి మదసింపుర గామిను లన్ని కే
రియ, ల్యాటుచు గాఁడుగీతములు వాడుచుఁ
బొల్పుగఁ గ్రాలియాడుచు. కు. సం. ౬
౭౦౨.

గాడ(ళ). సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (సంగీ) స్త్రీ రాగములలో
నొకటి.

గాడపేరు=గవుడపేరు.

గాడము. సం. వి. ఆ. పుం. ౨. కానొకదేశము. న. ౭

కానొకపిండిపంట, బెల్లముతో చేసినభక్ష్యము.

గాడసరము=గవుడసరము. వి. స్త్రీ భూషణకేషము.

(‘చెంచసరము’ అని శ. ర. -కాని ఈక్రింది ఉదా

హరణమునుబట్టి 'స్త్రీ హస్త భూమి విశేషము' అని తోచుచున్నది.)

గీ. మెఱుంగుదీగెయుఁ బెద్దముక్కఱయుఁ బెట్టి, దండతాయెతులును సందిదండలునిచి, కేల గాజలు గౌడసరాలు దొడిగి, ప్రేమఁ గై నేసి...వై జ. ర. 30.

సీ...ఆణిముత్యపుఁ బేర్లు సందిదండలు నూడిగములు గౌడసరములును. కళా. 2. ౬౬.

గౌడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. బెల్లమునుండి తీసినసారాయి. ౨. (అలం) రీతులలో నొకటి. (ఇది పరుషాక్షరబహుళమై సమాసబహుళముగా నుండును) 3. (సంగీ) స్త్రీరాగవిశేషము. (కల్ప)

గౌడికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. బెల్లమునకుపయోగించునది. ౨. బెల్లముతో చేయఁబడినది. వి. అ. పుం. చెఱుకు 1. న. మద్యవిశేషము.

గౌణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. అముఖ్యము, అప్రధానము. ౨. ఔపచారికము, లాక్షణికము 3. గుణసంబంధ మైనది.

గౌణికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. సత్త్వాదిగుణములచేత కలిగినది. ౨. అముఖ్యము. 3. గుణములకు సాధన మైనది, గుణములను కలిగించునది. ౪. గుణముల నెఱిగినది. ౫. గుణములను చెప్పుగ్రంథమును చదివినది. (వాచ)

గౌణ్యము. సం. వి. అ. న. అప్రధాన్యము, అముఖ్యత.

గౌతమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. కృషి, ద్రోణనిభార్య. ౨. గోదావరి. 3. బుద్ధనిబోధనము. ౪. గౌతమని న్యాయశాస్త్రము. ౫. వసువు. ౬. దుర్గ. ౭. గోమతీనది. ౮. గోగోజనము.

గౌతముఁడు. సం. వి. అ. పుం. గోతమవంశమున పుట్టినవాఁడు-గ. అహల్యావతియు శతానందజ

నకుఁడు నగునొకఁబు. ౨. శతానందుఁడు. 3. భరద్వాజఁ డనుమని. ౪. కృపాచార్యుఁడు. ౫. మాయాదేవీపుత్రుఁ డగుశాక్యబుద్ధదేవుఁడు.

గౌడ=గవుడ. వి. గ. చురుకము, గడ్డము; దవుడక్రిందిభాగము.

సీ...స్త్రసన్నత నొంది కుబ్జ మువ్వంకలయొడలు సక్కఁగ నొత్తి యునువఁ దలఁచి, తత్పదంబులమీఁదఁ దనపదంబులు ద్రొక్కి హస్తాంగుళిద్యయ మబలగౌడ, క్రింద విష్యగ నిడి కృష్ణుఁడు మీఁదికి నెత్తిన వక్రత రెల్ల మాని...భాగ. గం పూ. గ౨౭౭.

ఉదా: గౌడబిళ్లలు.

౨. గండస్థలము, చెంప.

సీ. చెక్కుచెక్కిలిచెంకచెంప గౌడయనంగ గండస్థలాఖ్య యై యుండు... ఆం. భా. ౨. గ౪౩.

జ: గౌడకట్టు.

గౌడకట్టు=గవుడకట్టు. వి. (గౌడ + కట్టు) చెంపలను మూసి కట్టుట; చెంపలను మూసికట్టినకట్టు.

గీ. చెంపలను మూసి కట్టుట చెలఁగు గౌడ, కట్టునంగను...ఆం. భా. 3. 3౭.

చ...గౌడకట్టు గనచేరుల పెక్కియు దోపు నొల్చి పోక. ఆము. ౬. ౮౧.

గౌధారము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుముయొక్క పిల్ల.

గౌధూమీనము. సం. వి. అ. న. గోదుములు పండ్లకుపాలము.

గౌధేయము. సం=గౌధారము.

గౌధేరము. సం=గౌధారము.

గౌనద్దుఁడు. సం=గోనర్దీయుఁడు.

గౌపుచ్చికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ. అవుతోక యిచ్చికొనఁబడినది. ౨. అవుతోక పట్టుకొని దాటునది.

గౌర = గవుర. వి. పర్వతము, చేహరి.

గీ. ఈడము నళంద బందర యింగిలీను, కళము
మొదలైన పేటల గౌర తెల్ల, సౌరభ ద్రవ్యము
లు చేర సారమాడ, బిలువనంపిరి తమతము
పేటలకును. హంస. గ. ౧౧౨.

క. ఈరీతి సకలధర్మవిచారం డగునతనిమాట జ
వదాటక య, గౌర మనుచున్న దన్నగ, రీర
త్నం చేలునట్టివృషవరుఁ డెలమి. కుక. గ.
౯౦.

గౌరక్ష్యము. సం. వి. ఆ. న. పాశుపాల్యము, పసు
లను కాచుట.

గౌరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గ. తెల్లనిది. ౨.
ఎఱ్ఱనిది. ౩. పీతము, పసుపువచ్చునిది. క. స్వచ్ఛ
మైనది. వి. ఆ. పుం. గ. తెలుపు. ౨. ఎఱుపు. ౩.
పసుపు. క. తెల్లవశీ. ౫. ఏకశతము గల ఒక జాతి
మృగము. న. గ. పద్మకేసరము, ఆకరుపు. ౨. కుం
కుమపువ్వు. ౩. బంగారు.

గౌరవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) గురుసంబంధ
మైనది. వి. ఆ. న. గ. గురుత్వము, బరువు. ౨. గౌ
వృతసము. ౩. బహుకారము, మన్నన.

గౌరవించు. సం. స. క్రి. గౌరవము చేయు.

ప... విరావణకుంభికుంభాస్ఫాలనకర్కశం బగు
కరంబున వాస్తోషుతి తన్ను సంస్పర్శించి గౌ
రవించిన మస్తకుండు మధుసూయందై హి
మవత్సర్వతంబు సేరం జనియె. హర. ౩. ౫౩.

గౌరవితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పూజ్యము,
గౌరవము కలది.

గౌరసర్వపము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెల్లవశీ. ౨.
పరిమాణ భేదము.

గౌరాస్యము. సం. వి. ఆ. పుం. తెల్ల మొగమును
నల్లదేహమును గలకొండముచ్చు.

గౌరి. సం. వి. ఈ. క్రి. గ. పార్వతి. ౨. ఎనిమిదేం

డ్లచిన్నది. (శ్లో. ఆప్తవర్షా భవేద్గౌరీ నవవర్షా తు
రోహిణీ.) ౩. సమర్థాడనికన్యక. క. భూమి.
౫. పసుపు. ౬. ప్రానిపసుపు. ౭. గోరోజనము.
౮. వరుణునిభార్య. ౯. మల్లెతీగ. ౧౦. తులసిశీ.
౧౧. మంజిష్ఠ, మంజిటిశీ. ౧౨. తెల్లగటికీ. ౧౩.
వాక్కు. ౧౪. సువర్ణకదళిశీ. ౧౫. ఒకానొకరా
గము. (వాచ)

ఉ... ధైరవి నాట తోడి... గౌరి బిభాపరీ ల
లితకన్నడగౌళ ముఖారి... చెన్న. ౨. ౨౩౬.

గౌరికుంకుమలు. మి. వి. బ. ఒక జాతిపద్మ.

సీ... సీతాభోగసరులు గౌరి, కుంకుమ రణపెం
డ్లికొడుకులు... గీ... ఆది యగు పేరు గలుగు
పద్మతనియింట, నుండు... హంస. క. ౧౨౮.
ప... సీతాభోగాలు గౌరికుంకుమలు నాగమల్లెలు
... ప్రబంధ. ౧౧౨.

గౌరిలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తెల్లవశీ. ౨. ఆ
యశూర్ణము, ఇనుపపాడి.

గౌరీజము. సం. వి. ఆ. న. ఆ భ్రకము.

గౌరీపట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. శివలింగము నెలకొ
నియుండు పల్లెరమువంటిపీఠము, పానపట్టము.

గౌరీలలితము. సం. వి. ఆ. న. హరితాళము, అరి
దళము.

గౌరు¹ = గవురు. వి. గ. ఏనుగు.

సీ... ఏనుగు హత్తి గౌ రేనుఁ గేన్లు, నాఁగ
డఁతావళ నామ మా... ఆం. భా. ౨. ౧౯౪.
ఉ... నీరు ద్రావుగౌ, రుం దెగి యుండు నిట్ల పగ
రోప మెలర్చగ నాఁడునాటికి. భార.
ఆసు. గ. ౨౨౧.

గౌరుమోముదొర = గజాననుడు, విఘ్నేశ్వ
రుడు.

చ. ... నిచ్చలుం, బలితపు గౌరుమోముదొరపాద
యుగంబు శుభంబు లీవుత. చం. రా. ౧. ౭.

గౌరు². వి. కాహలి, బాకా.

వ...మూరి భేరి గౌరు గుమ్మటంబు ... లోనగున
సంఖ్యాతవాదిత్ర త్రితయవరంపరలు ... ఆ
ము. ౪. 3౫.

సీ. గౌరన సేనుగు కాహలి విలసిల్లు ... ఆం.
భా. 3. ౪౪. హంస. 3. ౨౯.

గౌరు³. వి. కపటము.

సీ...కపటాఖ్య విలసిల్లు గబ్బి గౌరు ... ఆం.
భా. ౧. ౧౩౮.

గౌరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. చంద్రుడు. ౨.

బ్రహ్మదేవుడు. (కే. ని)

గౌలక్షణికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గోలక్షణము
లు తెలిసినవాడు. ౨. గోలక్షణములను దెల్పుకా
స్త్రమును చదివినవాడు.

గౌలికము. సం. వి. ఆ. పుం. ముక్కకము, మొ
క్కపుడెట్టు.

గౌలు=గవులు. వి. ౧. గంధము, వాసన.

చ...లేగవులితండము నెత్తుటిగౌలుకై హళా,
హళిమెయి రాగ...సారంగ. 3. ౧౧౭.

ద్వి. మానిసిగౌలుఁ బల్కలు పసిగొనుచు...ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౨౦౨౯ పం.

౨. దుర్గంధము, దుర్వాసన.

గీ. మూడువేళలఁ బురువులఁ దోడివేసి, నీళ్లచే
గౌలు వోవంగ నెమ్మిఁ గడిగి. భల్లా. ౨౮.
(శ. ర.)

గౌళము=గవిలము? వి. వాసనకై ఆఱుగఁదీసి గం
దములో కలిపెడుకానొకగింజ.

సీ. గౌళము ల్పచ్చాకు కచ్చారములు...హంస.
౧. ౮౧.

గౌళి=గవులి. వి. గృహగోధిక, బల్లి. (ఇది శకునము
ను నూచించును.)

వ...కాళికంబు డబ్బు గబ్బులుఁగు గౌళి కనుఁ

బెంటి పైఁడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు భా
విప్ర మోజననూచకంబులై యున్నయవి. ఆ
ము. ౬. ౬౬.

గీ. బల్లి గౌళన ముసలికిఁ బరఁగు నాంబ. సాం.
వి. తిర్య. ౭౫. వేంక. తిర్య. ౯౫.

గౌళి. సం=గౌడి.

గౌళతికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) నూఱుగోవు
లు కలవాడు.

గౌష్ఠీనము. సం. వి. ఆ. న. మునుపు గోవులమంద
యుండినపట్టు.

గౌనమాస్త్రికుడు. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) వేయి
గోవులు గలవాడు.

గౌసెన=గవుసెన. (సం. కోళి. త. కాచనై.)

క...నాదగు, కడిమియ నీనైస్యమునకు గౌసెన
గాడే. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౧౪. (గవుసెన
వలె రక్షక మని భావము.)

ఉ. కట్టిననీలిదిండ్లు నెలకట్టియవిండ్లును విండ్లగౌ
సెనల్. మనుచ. ౪. 33. కువల. ౫. 3౭.

గ్రంథకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పుస్తకభాండా
గారము. ౨. వ్రాసికొ నెడిగది. (త్రి. ని.)

గ్రంథన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=గ్రంథనము.

గ్రంథనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. కూర్పు, రచన.
౨. (పుష్పమాలిక, మొ. వానిని) గ్రుచ్చుట.

గ్రంథము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. కూర్పు, రచన.
౨. (పుష్పములు, మొ. వానిని) గ్రుచ్చుట. 3. కా
వ్యాది. ౪. ధనము. ౫. ఆచుప్పుప్పు, ముచ్చడిరెండ
క్షరములశ్లోకము. (వాచ)

గ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. కంఠి. ౨. గనుపు. 3.
ముడి. ౪. ముల్లె, బట్టికొంగున ముడివేయుఁబడిన
ధనము. ౫. అనయవసంధి, కీలు. ౬. గండివనము,

గ్రంథివర్ణము ౧. ౭. కాటిల్యము. ౧. పుం. ౧. గ్రంథములు కలవాడు. ౨. గ్రంథములు చదువువాడు.

గ్రంథికము. సం. వి. అ. న. ౧. పిప్పలీమూలము, పిప్పలికట్టె. ౨. గ్రంథివర్ణము ౧. ౩. గుగ్గులుపు, మహిషాక్షము. ౪. కరీరము, వెదురు మొలక. (మే. ని.)

గ్రంథికుడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. జోన్మ్యుడు. ౨. సహదేవుడు, యుధిష్ఠరునితమ్ములలో నొకడు. (మే. ని.)

గ్రంథిచ్ఛేదకుడు. సం. వి. అ. పుం. ముడియవిడుపుదొంగ, మాట విప్పి దొంగతనము చేయువాడు.

(ఇట్లే గ్రంథిచ్ఛేదుడు, గ్రంథిమోచకుడు, మొ.)

గ్రంథితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. కూర్పబడినది. (మాల్యాది) ౨. రచించబడినది. (గ్రంథాది.)

గ్రంథివర్ణము. సం. వి. అ. న. ౧. గండివనము ౧. ౨. పచ్చాకు ౧. ౩. మాచిపత్రి ౧.

గ్రంథిబంధనము. సం. వి. అ. న. ౧. ముడివైచుట. ౨. వివాహమున వధూవరులచేతగులు ముడివైచుట.

గ్రంథిమూలము. సం. వి. అ. న. లఘునము, వెల్లులి. (రా. ని.)

గ్రంథిలము. సం. విణ. (అ. అ. అ) గనుపులు గలది. వి. అ. పుం. వెణుతురు ౧. న. ౧. పిప్పలివేరు. ౨. అల్లము ౧.

గ్రంథిహారుడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి.

గ్రంథి. వి. దారబంధము లోనగువానినిలుపులయందు బిగగొట్టినచీలకు తగిలించెడుతలుపులయందలియనువపట్టె. (శ. ర.)

గ్రంథిలు(ల్లు). అ. క్రి. (భయాదులచే) నడకు, కంపించు, అదరు.

క. మ్రొక్కదము సామి నీదయ, నెక్కడనుంబ్రొద్దుపాడుచు తెలుగక నీవే, ది క్కని యుందుము దాయలు, గ్రంథిలం గడుపు చల్ల గడలక యుండక. రామా. ౨. ౭.

ఉ...ధరిత్రియం, గ్రంథిలంగ జొచ్చె నధికంబుగ నొక్కత ముక్తకేశ యై, మిక్కిలి యేడ్చు చున్నయది మీదటికి దడి యేమి పుట్టునో. భా. రా. యు. ౧౭౩౪.

సీ. నిజవేగజితమునోనిలజవవాజినహతి ధరాతలము గ్రంథిల బర్వ. చిత్రభా. ౭. ౩౦. నుద. ౫. ౫౮.

గ్రంథిదలు. అ. క్రి. (గ్రంథి + అదలు - ఉభయయతులలోనిది.) ౧. కంపించు, అదరు.

చ. గడ గొని భీము డంత్యలయకాలకృతాంతుడపోలే నేల గ్రంథిదల నదల్చి నిల్చినకంపితుడై మణిమంతుడు...భార. ఆర. ౪. ౧౮.

(అనురేంద్రవైద్యములు) క. పదపద డంచు దిశలు గ్రంథిదలంగ రేయెండవాయగడు నుగ్రములై, యెదురం గొందలు గల రని, మదినించుక నరకుగొనక మదమున నడచె. నిర్వ. ౬. ౯౨.

(లక్ష్మణుడు.) క. కదలె రభసమున ధర గ్రంథిదలంగ కేమిండు శిరము లల్లన పంపక. భా. రా. యు. ౧౩౧౦.

౨. భగ్నుమగు.

చ...కలాపకుంతలలు కంతుశరవృథ మాన మెల్ల గ్రంథిదలి కలంగకుండ దమకాంతునిఁ దచ్చెదమన్న...పరాశా. ౪. ౪౨.

గ్రంథి = గ్రంథి. క్రి. విణ. ద్రు. శీఘ్రముగా. చ...వైచెఱంగు గ్రంథి నఁ జనువోయి జేయు.

చు మొగంబున లేజెమ రంకురింప... పా. ౧.

౧. ౧౨౪.

మ...ధాత... గ్ర, క్కన లంకా పురి కేగె జా
రణముఖుల్ గైవారము లేసెయగె. ఉ.
రా. ౫. ౧౨.

మ. అని యూహించునమిరపుత్తుని రయం బా
రె భుజంగంబ గ్ర, క్కన మ్రింగ న్దళయో
జనాయతముగా నాన్యంబు వే పెంచినె. ఉ.
భా. రా. సుం. ౪౨. (చి. ని. పా.)

మ...ఆచంద్రహాసుండు... జే, వుని జక్రాబ్జగదా
సిహస్తు...కాంచి గ్ర, క్కన మాణిక్యరథం
బు డిగ్గి చని సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కినె. ఉ.
జై. భా. రా. ౧౩౦. దశా. ౧. ౩౦౪.

గ్రమ్మ = కలుమ్మ. వి. తెగుట మొదలగువానియం
దగుఅనుకరణము.

ఆ. అన్నివెడదవాతియుమ్మ లదుభతముగ, నొక్క
ముష్టి దొడిగి గ్రక్కనంగ, నతఁడు లీలఁ దు
నిమె నందలతలును... భార. విరా. ౫. ౧౪౯.

జ: గ్రక్కదలు.

గ్రమ్మన = గ్రక్కన. క్రి. విణ. ద్రు. ౧. శీఘ్ర
ముగా.

చ. కరము సలంబు మీఱ దశకంఠునిమంత్రి ప్ర
హస్తుఁడు గ్రుఁడై, కరముసలంబునం గడపె
గ్రమ్మన వేపురు యతులె... ఉ. రా. ౩.
౩౬.

చ...దైవకృతంబులు మాన పంచు గ్రమ్మన న
సలప్ర వేశమునకుం గృతనిశ్చయ యయ్య నం
తటె. విక్ర. ౬. ౧౨౬. యయా. ౩. ౯. ఆం.
భా. ౩. ౭౧. దశా. ౨. ౬౫.

౨. వెంటనే.

సీ. గ్రమ్మన సప్తపారావారపలయితక్షోణిమం
డలి వాన గురియదయ్యె. పరాహ. ౩. ౫౨.
(చూ. ౫౦, ౫౧.)

౩. నిరంతరము, ఎడతెలిసి లేకుండగ.

ఉ. అక్కట నీయుదగ్రచరణాహతి కోరుప లే
క యేగతి, స్రుక్మనో గట్టురాచకొమరుం
డలనాఁడు కపోతహంకృతి, గ్రమ్మన
మూల్గుచు బలముఖంబున నేఁడును గంపె
నెత్తురుల్, గ్రక్మడు ధాతువు లేనదరగా
నరుణాంబుర్పుమిచంబునె. వసు. ౨. ౯.

గ్రచ్చే = గచ్చే.

సీ. గ్రచ్చ గచ్చనఁ జెల్వఁ గాంచు గాచస్థలి
...ఆం. భా. ౨. ౪౯.

క. ఆచోటితీర్థవాసులు, వచ్చి తగునె నీవఁ బు
ణ్యవాహిని నిటు వా, ప్రచ్చితి వని వడి నంద
లు, గ్రచ్చ గడలివట్లు గువ్వకరిగొని తిట్టె.
జై. భా. ౪. ౭౨.

జ: గ్రచ్చకాయ.

గ్రచ్చేకాయ. వి. (గ్రచ్చ + కాయ) గ్రచ్చతీ
గకాయ.

సీ. కలివోసి నాన్నిన గ్రచ్చకాయలఘ్రిగొల
మాలినట్టిద్యుగ్ధోళకములు. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

బ. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. డాగిలిప్రుచ్చులాటలు గ్రచ్చకాయలు నె
న్నెలకుప్పులు తన్నుదిట్లు. కాశీ. ౩. ౩౩.

గ్రచ్చే = గచ్చే. విణ. (సం. గ్రస్తమ్ - ౪. ౪)

గ్రథన. సం. వి. ఆ. క్రి = గ్రథనము. (విల్యము)

గ్రథనము. సం. వి. ఆ. న. ౧. రక్తాదులు పేయట,
గడ్డకట్టుట. ౨. కూర్పు; స్రుచ్చుట. ౩. (గ్రంథా
దులు) రచించుట. (విల్యము)

గ్రథితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ౧. రచింపఁ
బడినది. (గ్రంథాది) ౨. స్రవ్యబడినది. (హా
రాది) ౩. కూర్చబడినది. ౪. పేరినది, గడ్డకట్టి
నది.

గ్రద్ద = గద్ద. వి. (సం. గృధ్రః. ప్రా. గద్ధో) గద్ద.

సీ...గృధ్రము గ్రద్ద వాఁగను దనర్చు. ఆం.భా.
అ. ౯౩.

సీ...కనుఁగొంటె ధ్వజముపై గ్రద్ద లాడె. ఉ.
రా. ౬. ౨౩౫.

జ: గ్రద్దగోరు, గ్రద్దముక్కువాఁడు.

గ్రద్దగోరు=గ్రద్దగోరు. వి. టా. (గ్రద్ద + గోరు.)

౧. చోరసాధనవిశేషము.

(చోరపర్జనము) మత్త. గాలిచీరయు నొల్కిబూ
డిద గ్రద్దగోరును గ్రొంకియున్...ద్యాం. ౧౧౦.
౧౧౦.

క. బలపముఁ గన్నపుఁగత్తియు...గ్రద్దగోరును
...కత్తెరయును మొదలగువానికై. పరమ.
౪. ౧౦౪.

అ. మల్లసాధనవిశేషము.

గీ...గ్రద్దగోళ్లు...చూరి బాజా ధరించు నవ్వీ
రుఁ డెపుడు. హంస. ౧. ౨౦౫.

గ్రద్దస. క్రి. విణ. ద్రు. శీఘ్రముగా.

క...అయ్యిద్దఱుఁ దమరథములపై, గ్రద్దన నిడికొని
తొలంగఁగాఁ జని రధిపా. భార. భీష్మ. ౩.
౪౩.

గీ. త్వరితమున కొప్పుఁ బేళ్లు...గ్రమ్మనను గ్ర
ద్దన ననంగ...ఆం. సం. మా న. ౬౪.

గ్రద్దముక్కువాఁడు. వి. ($\sqrt{\text{గ్రద్ద}}$) ఖరణనుఁ
డు, వాఁడిముక్కు గలవాఁడు.

సీ...బుట్టుముక్కువాఁ డన గ్రద్దముక్కువాఁ డ
నఁగను గ్రమముగా నలరుచుండు, ఖరణ
సఖరణసుత్...ఆం. భా. ౨. ౧౨౧.

గ్రమ్మన=క్రమ్మన.

చ...ఈతని నీవును నేను నుండి మొక్కలమునఁ
బోవ నీఁ దగదు గ్రమ్మన నెయ్యము నిల్పు మ
వ్విభుకై. భార. ద్రో. ౫. ౧౧౦.

క. గ్రమ్మన నెత్తురుటేలులు, గ్రమ్మకై...అత్త
హిణీ త్రయము మడియించెకై. శై. భా. ౭.
౧౬౧. కు. సం. ౫. ౬౩౨. హరి. ఉ. ౧. ౩౬.

గ్రస్తము, సం. వి. అ. న. ౧. కబళించుట, మ్రిం
గుట; తినుట. అ. కబళము, గ్రాసము.

గ్రసి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. ౧. కబళించు, మ్రిం
గు; తిను.

వ...అప్పుడొకటి నాకసంబు మ్రింగు నతివితరం
బరునవ్వియత్తత్వంబు మనంబు గ్రసియిం
చు మనంబు నయ్యుహంకారాధిష్ఠితపురుషుం
డు కబళించు...భార. కాం. ౬. ౮౮.

చ...నుం, దరహానీలజాలము తృణంబు గ్రసిం
చెఁ దదీయనైల్వభా, గురుకచమంజిమంబు
నకు నోడి...కవిజ. ౧. ౬౫.

అ. లోఁగొను, లోపల నడచుకొను.

చ. మనమున రాగలోభము మత్సరము ల్గడు న
గ్రలింప న, జ్ఞములు గడు న్న మత్సరమున సస్యము
లు న్నదులు న్నగంబులుకై, వనములు వేలు
వేలు బలపంతులు లుబ్బులు నై కడంగి కై, కొ
నిరి తదీయవోషమునఁ గుంభిని యోషసులకై
గ్రసించినకై. మార్క. ౪. ౪౨.

౩. ఆకర్షించు, కవిజ. ౧. ౬౫.

గ్రసిష్టువు. సం. విణ. (ఉ) ౧. మ్రింగువాఁడు; తి
నువాఁడు.

గ్రస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. తినఁబడినది;
మ్రింగఁబడినది. అ. గ్రహింపఁబడినది, పట్టుకొ
నఁబడినది. ౩. ఆక్రాంతము. (ఉ. దా. ౮. గ్రస్తం
డు, మొ.) ౪. పర్ణలోపము గాని పదలోపము
గాని కలిగినది. (మాట, మొ.)

గ్రస్తాస్తము. సం. వి. అ. పుం. గ్రహణకాలమధ్య
మున-విడుపునకు ముందు-అస్తమించిన గ్రహము.
(సూర్యాది) న. గ్రహణకాలమధ్యమున-విడుపు
నకు ముందు-సూర్యచంద్రు లస్తమించుట.

గ్రస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=గ్రస్తము.

గ్రస్తోదయము. సం. వి. అ. పుం. గ్రహణములో
నుండఁగ సూర్యచంద్రు లుదయించుట.

గ్రహకల్లోలము. సం. వి. ఆ. పుం. రాహుగ్రహము. (త్రి. వి.)

గ్రహణము. సం. వి. ఆ. (అ. ఈ. ఆ) గ్రహించు సాధన మైనది. వి. ఆ. న. గ. పట్టుకొనుట. ౨. ఆదానము, తీసికొనుట. ౩. తెలిసికొనుట. ౪. బుద్ధి. ౫. ఆదరించుట. ౬. ఉపరాగము, రాహు కేతువులు సూర్యచంద్రులను బట్టుట. ౭. బంది, చెఱపట్టబడినప్రాణి. ౮. చేయి. ౯. ఇంద్రియము. ౧౦. శబ్దము, పదము.

గ్రహణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧-రోగిదేహమును గ్రహించునది-ప్రవాహిక, ఆతిసారరోగము. ౨. పితృధరయనెడికళ, జతరాగ్ని కధిష్ఠానము గునాడి. (ఇది చెడిపోయినవో గ్రహణిరోగము కలుగును.)

గ్రహణీయము. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ) గ్రహించు పదగినది.

గ్రహణీహరము. సం. వి. ఆ. న-గ్రహణిరోగమును పోగొట్టునది-లవంగము.

గ్రహదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (జ్యోతి) గ్రహమునకు నిర్ణీత మైనకాలము.

గ్రహనేమి. సం. వి. ఇ. పుం-గ్రహకక్ష్యలకు నేమిపంటివాడు-చంద్రుడు.

గ్రహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. సూర్యుడు. ౨. జల్లేడు ౧. ౩. చంద్రుడు.

గ్రహ. తస్య విస్తీర్ణతే రాజ్యం జ్యోతిర్నై గ్రహ పతేరివ. సం. భార. శాం. (వాచ)

గ్రహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. సూర్యాది. ౨. గ్రహించుట. ౩. గ్రహణము, రాహుకేతువులు సూర్యచంద్రులను పట్టుకొనుట. ౪. నిర్బంధము, చెఱ. ౫. పూతనాదిపిశాచము. ౬. అనుగ్రహము. ౭. యజ్ఞపాత్రవిశేషము. ౮. ఆ గ్రహము, పట్టుదల, విడువనిపూనిక. ౯. యుద్ధప్రయత్నము. ౧౦. రాహువు. ౧౧. నవసంఖ్య, తొమ్మిదియనుసంఖ్య.

ము. ౧౦. రాహువు. ౧౧. నవసంఖ్య, తొమ్మిదియనుసంఖ్య.

గ్రహశాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జపారాధనాదులచే గ్రహపీడ నుపశమింపజేయుట.

గ్రహాధారము. సం. వి. ఆ. పుం. ధ్రువనక్షత్రము. ఇట్లే: గ్రహాశ్రయము, మొ.

గ్రహి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. గ. స్వీకరించు; కైకొను, తీసికొను, పుచ్చుకొను. ౨. పట్టుకొను. సీ. లీలాద్రివన్యామహాలావళు? దాసి గ్రహించు విరులచార్లగనలక్ష్మి. ఉ. రా. గ. ౫౯.

గి. పదియు నెనిమిది విద్య లీచద్దనయన, శ్రవణములచేట నర్థ మర్థము గ్రహించె, నంతకు తీర్చిగంగంభీరహరిలేఖ, యది గదా పీనులందుఁ దొమ్మిదవలెక్క. నైష. ౩. ౧౮౪.

గ్రహితుడు. సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ) గ. గ్రహించువాడు. ౨. కోపానురాగాదులచే బుద్ధివలనముగలవాడు.

గ్రహిత. సం. వి. ఆ. (యు. స్త్రీ. యు)-గ్రహించువాడు-గ. పట్టుకొనువాడు. ౨. తెలిసికొనువాడు.

గ్రహితవ్యము. సం=గ్రహణీయము.

గ్రా

గ్రాంధికము. సం. వి. ఆ. ఈ. ఆ) గ్రంథసంబంధమైనది.

గ్రాడే. వి. ఒకజాతిచెట్టు.

గీ. కడిమి చిగిరించె గ్రాజవంగడము ననిచె, నఖిలసాత మైనమేఘోదయంబునందు. పాండు. ౪. ౨౧.

గ్రాద. వి. కడుము.

ఉ. క్రచ్చట నేగి మేను పెనుగ్రాదులు కట్టగ వ్రేసికొంచు...వాసిష్ఠ. ౨. ౧౯౨.

గ్రామకుమారుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఊరివా
రిలో అంద మైనవాడు. (వాచ) ౨. పల్లెటూరి
వాడు. (విల్యము)

గ్రామకూటుడు. సం. వి. ఆ. పుం. కూర్తుడు.
గ్రామఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరిదోపిడి.
నును. ౯. ౨౭౪.

గ్రామచైత్ర్యము. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరివీధిలో
నిచెట్టు, రచ్చప్రను.

గ్రామటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్వల్పగ్రామము, పల్లె.
గ్రామణి. సం. విణ. (ఈ. ఈ. ఇ) - గ్రామమును
గాని సంఘమును గాని నడపువాడు - గ. ము
ఖ్యుడు. ౨. గ్రామాధిపతి. వి. ఈ. పుం. మంగలి.
స్త్రీ. గ. వేశ్య. ౨. నీలిచెట్టు.

గ్రామత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రామములసమూహము.
గ్రామతెరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామమునకు ఆ
ధీనుఁ డైనవడంగి.

గ్రామచాలము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామరక్షకభటు
సముదాయము, గ్రామరక్షణార్థ మేర్పడినసేన.

గ్రామచాలుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామాధిపతి;
గ్రామరక్షకుడు.

గ్రామపురోహితుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఊరిపు
రోహితుడు.

ఇట్లే: గ్రామయాజకుడు.

గ్రామప్రేక్ష్యుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామభృత్యుఁ
డు, ఊరివారి కందఱును పని చేయుభటుడు.

గ్రామమద్ధురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గ్రామముద్ధ
ము. ౨. శృంగీర్షుషము, మత్స్యభేదము. (మే.ని)

గ్రామము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ఊరు. ౨. పడ్డాది
స్వరసముదాయము. ౩. శబ్దఘాతగుణాదులకంటె
పరమగునపుడు సమూహార్థము వచ్చును. (ఉదా:
శబ్దగ్రామము, ఘాతగ్రామము, గుణగ్రామము, ఇం

ద్రియగ్రామము, మొ.) ౪. గ్రామ్యధర్మము, మై
థునము. (వాచ)

సా: - గ్రామము క్రొత్త యైనఁ దనకర్తము క్రొత్త
యగునా. కుచేల. ౨. గం౩.

గ్రామముపని. మి. వి. గ్రామాధికారిత్వము, గ్రామ
జీత్యము.

నీ... గాయకుండు గ్రామముపనిఁ గుడుచునాతఁడు
గృహ, దాహి కుష్ఠము గలతనువునాతఁడు...
భార. ఆను. ౩. గ౨౪.

గ్రామముఖము. సం. వి. ఆ. న. గ. హట్టము, బ
జాటు. (త్రి. ని) ౨. గ్రామద్వారము, గ్రామము
నఁ బ్రవేశించు ప్రదేశము.

గ్రామమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్క.

గ్రామపండుడు. సం. వి. ఆ. పుం. మైథునశక్తి
హీనుడు, నపుంసకుడు. (వాచ)

గ్రామసింహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామమున సిం
హముపంటిడి - శునకము, కుక్క.

గ్రామహాసకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. భగినీపతి,
బావ.

గ్రామాంతము. సం. వి. ఆ. పుం. ఉపశయ్యము,
ఊరిపాలిమేర.

గ్రామాంతీయము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఊరిపా
లిమేరలో నున్నది.

గ్రామాధానము. సం. వి. ఆ. న. - గ్రామరక్షణము
నకు ఆవలంబింపఁబడినది - వేట, మృగయ.

గ్రామి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) గ. గ్రామము కల
వాడు. ౨. స్త్రీలంపటుడు, గ్రామ్యధర్మము కల
వాడు. ౩. గ్రామవాసి, ఊరివాడు. ౪. గ్రామా
ధిపతి, ఊరిపెద్ద.

గ్రామికుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ్రామాధికారి.

గ్రామీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. నీలిక. ౨. పాలంక్య
కాకముక.

గ్రామీణము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) ఊరిలో
నున్నది; పల్లెటూరిది, నాగరకత లేనిది. వి. ఆ.
పుం. గ. కుక్క. ౨. కాకి. ౩. ఊరబంది.

గ్రామేయము. సం. వి. (అ. ఈ. ఆ.) ఊరిలో
నున్నది.

గ్రామేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య.

గ్రామ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

గ్రామ్యకర్కటే. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కూర్చాండము,
గుప్పడికి.

గ్రామ్యకర్తము. సం. వి. న. మైథునము, రతి.

గ్రామ్యకుంకుమము. సం. వి. ఆ. న. కుసుంభ
ము, కుసుమపూవు. (త్రి. ని.)

గ్రామ్యధర్తము. సం. వి. ఆ. పుం. మైథునము,
రతి.

గ్రామ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ)-గ్రామభవము-
గ. ఊరియందు పుట్టినది. ౨. ఊరియందు వసించి
నది. ౩. గ్రామమున పెరిగినది. (మృగము,
వృక్షము, మొ-వ్యతి. వన్యము.) ౪. మూఢ
ము, తెలివి లేనిది. ౫. ప్రాకృతము, పామరము,
నాగరకత లేనిది. ౬. అసభ్యము, అశ్లీలము; వ్యా
కరణదుష్టము, తప్పది, అసాధువు, అపభ్రంశము.
(మాట, మొ.) ౭. పడ్డాదిస్వరసముదాయసంబంధ
మైనది. వి. ఆ. పుం. గ. ఒకానొకావ్యవోష
ము. (ఇది శబ్దగతము అర్థగతము అని ద్వివిధము.)
౮. గ్రామమందలివశువు. (వశువులు గ్రామ్యములు
ఆరణ్యములు అని ద్వివిధములు. గోవు మేక గొ
టియ గుఱ్ఱము మొదలగునవి గ్రామ్యవశువులు.
ఋక్షవానరవ్యాఘ్రాదులు ఆరణ్యములు.) ౯. గ.
మైథునము. ౧. రతిబంధవిశేషము. ౩. అసభ్య మ
గుమాట.

గ్రామ్యమృగము. సం. వి. ఆ. పుం. కుక్క.

గ్రామ్యవల్లభ, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. పాలంక్యశా
కము. (ఇది గ్రామ్యులకు ప్రీయు) ౨. వేశ్య.

గ్రామ్యవాది. సం. వి. (న్. నీ. న్) గ. అపశ
బ్దములు మాటలాడువాడు. ౨. అసభ్యసంభాష
ణము చేయువాడు.

గ్రామ్యసుఖము. సం. వి. ఆ. న. మైథునము, రతి.

గ్రామ్యాశ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. గర్దభము, గా
డిద.

గ్రావము. సం. వి. న్. పుం. గ. తాయి. ౨. కొం
డ. ౩. మేఘము. (విల్వము.)

గ్రాసము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కబళము. ౨. ఆ
హారము. ౩. మ్రింగుట. ౪. మాటలాడునపుడు స్పష్ట
ముగ తెలియకుండగ మాటలు గాని అక్షరములు
గాని మ్రింగివేయుట. ౫. గ్రహణము, రాహుకేతు
వులు సూర్యచంద్రబింబములను మ్రింగుట.

గ్రాహకము. సం. వి. (అ. హి. కా. ఆ.) గ. గ్ర
హించునది. ౨. గ్రహింపజేయునది. వి. ఆ.
పుం. డేగ.

గ్రాహకుడు. సం. వి. ఆ. పుం. పాములను పట్టు
కొనువాడు, పాములవాడు.

గ్రాహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. గ్రహణము, గ్ర
హించుట. (పట్టుకొనుట, తెలియుట, మొ) ౨. మొ
నలి. ౩. ఆగ్రహము, పట్టుదల.

గ్రాహి. సం. వి. (న్. నీ. న్) గ. గ్రహించునది.
(పట్టుకొనునది, తెలిసికొనునది, మొ) ౨. మల
బంధము కలిగించునది. వి. న్. పుం. కపిత్థము, వె
లగ ౧.

గ్రాహించు. సం. న. క్రి. స్పృశించు, తాడు.

కా. బాహస్తంభచతుష్టయంబున ముర ప్రధ్వంసి
లంఘించి యు, తాపహం బొప్పుగ నెత్తె మం
దరమహీధ్రం బుద్ధతింగూటసం, దోవాంబుల్

ద్రుహితాండకర్పరము నున్నూలింప దిక్స్మలం,
గ్రాహింపం బతయాళునిష్ఠరమహాగండ్తోపల
ధ్వానముల్. భీమ. ర. ౫౦. (దిక్స్మలవలన
వ్యాపించు అని భావము)

గ్రాహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ప్రతికూల యైన
స్త్రీ. (భట్టి. ౫. ౯౩) ౨. తుద్రదురాలభ, చిన్న
తీటకసింద ౧.

గ్రాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ్రహింపఁజే
యఁబడినది.

గ్రాహ్యము. సం = గ్రహణీయము.

గి

గిక్కొను = గిటికొను. స. క్రి. వేష్టించు.

గీ. గిటికొనెను బ్రమై బరికొనె గిక్కొనె నన,
నెలయు వేష్టించె ననుటకు వేదవేద్య. ఆం.
భా. ౩. ౧౧౭.

గి

గీవ(ము). సం. వి. ఆ. స్త్రీ - మింగుటకు సాధన
ము; ఉమియుటకు సాధనము - మెడ, కంధరము.

గీవి. సం. విణ. (న్. జీ. న్.) ౧. నిడుదమెడ గల
వాడు. ౨. అంద మైనమెడ గలవాడు. వి. న్.
పుం. లాట్టిపిట్ట.

గీష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) - రసములను పీ
ల్చునది - వేడి యైనది. వి. అ. పుం. ౧. వేడిమి.
౨. వేసంగి, ఎండకాలము.

గీష్టసుందరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒక జాతిశా
కము ౧.

గీష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నవమల్లక ౧.

గు

గుంగుటగుట. వి. (గుటగుట + గుటగుట) అమృ
తము మొదలగునవి అధికముగా త్రాగుటయం దగు
ధ్వనికి అనుకరణము.

చ. జోటజోట ధారగా వడియించుం గడలాత్తు
నుధారసంబు గ్రుం, గుటగుట నవ్వుటప్పటికి
గ్రోచుచు... పాండు. ర. ౪౦.

గుంత = గుంత. వి. పల్లము.

గీ... పెద్దవాన ... కురియు చుండంగ వలదలు
గుంతమిట్టి, లొక్కకొలదిగఁ బాటె నీళ్ల
క్కజముగ. ద్వా. ౧౦. ౪౪.

గుక్కు. వి. (✓ గ్రుక్కు) ౧. మింగుట.

ఉ. గ్రుక్కుకు గ్రుక్కుకుం జవులు కొత్తలు సే
యఁగ నొక్కకొమ్మపే, రక్కునఁ జేర్చి దాని
యధరామృత మానినత్రాణఁ గాక యీ, యు
క్కకు నోర్చి యిప్పగిది నూపిరిఁ బట్టిన బొజ్జ
గల్గునే. చంద్రా. ౩. ౧౦౬.

సీ... గ్రుక్కు గ్రుక్కుకు గుటుగుటుకు మనుచు
నొకరెండు గ్రుక్కుల నువిదప్రాణంబుల పైత
ము మేనిలోనత్తవ్వ మెల్లఁ. గీ. ద్రావె... భా
గ. ౧౦ పూ. ౨౨౫. హర. ౬. ౧౨౩.

౨. కంఠనాళరూప మగుపరిమాణవిశేషము; అది
పట్టెడిజలము, మొ.

క. నాచనుఁబా లొక్క గ్రుక్కెం, డోచిన్ని కుమా
ర త్రావుము... భాగ. ౧౦ పూ. ౨౨౧.

సీ... కుండపుట్టుగుజోగి కొన్న గ్రుక్కు. కవిరా.
ర. ౬౩.

క... మీ, మ్రింగిన గ్రుక్కు న్వారిధి, కిం గొఱఁ
తయె... అము. ౬. ౬౪.

౩. ఊపిరి, శ్వాసము.

(వ్యస) ఒక్క గ్రుక్కులో రెండుపనసలు చెప్పఁ
గలను. పిల్లవాడు గ్రుక్కుపట్టి యేడ్చుచున్నాఁ
డు.

సీ. గడియయైనను గ్రుక్కు విడువక పోయిలు
గా నవగడంబుగఁ దాన మనెడునేర్పు, పర
రాగములవంత సారసీక వ్యాప్తిమై మించుగా
రాగంబుఁ బెంచువంత. కువల. ర. ౧౧౧.

గ్రుక్కగొను. స. క్రి. (గ్రుక్క + కొను) - గ్రుక్క
గా కొను - త్రాగు.

ద్వి. అక్కజంబుగ నల్లి నాపోశనముగ, గ్రుక్క
గొన్నట్టియాకుంభజుఁడుండ. ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. 302 పం.

(సముద్రుడు) సీ. ఎఱుంగడు మత్తిల్లి పరఁటిపు
ట్టువు గ్రుక్కగొనినయప్పడు గలవతిలపా
టు. యయా. ౧. ౯౫.

గ్రుక్కలుపెట్టు. స. క్రి. (గ్రుక్కలు + పెట్టు)
- గ్రుక్కలుగా కొను - త్రాగు.

క. కిక్కురుమన కమృతంబును, గ్రుక్కలుపెట్టు
దురు సురలు...హర. ౬. ౧౨౨.

గ్రుక్కలుమింగు. అ. క్రి. (గ్రుక్కలు + మిం
గు) - గుటకలువేయు - ౧. ఆపేక్షపడు.

చ. మునుకొని మూఁడుమూలలను మువ్వరు గ్రు
క్కలుమింగ...హంస. 3. ౧౦3.

౨. సంకోచించు.

ఉదా: ఏల గ్రుక్కలుమింగెదవు. చెప్పము.
(శ. ర.)

గ్రుక్కిలి. వి. ఔ. గుటక, గ్రుక్క.

చందమామకు గ్రుక్కిలి = చందమామ గ్రుక్కిళ్లు.
(చూ)

గీ. చందమామకు గ్రుక్కిలి లాయందువధన, వధన
సామ్యంబు నేయంగ వాంఛ నేత. కవిక. 3.
౪౯.

గ్రుక్కిళ్లుమింగు, గ్రుక్కిళ్ మింగు = గ్రుక్క
లుమింగు. (గ్రుక్కిళ్లు + మింగు.)

(నోరూగు గుటకలువేయు; ఆపేక్షపడు.)

శా... నిశాతబాణముల నాజో దేసె చేతాళ
ముల్, గ్రుక్కిళ్ మింగగఁగఁ గ్రొత్త నెత్తురు
లవాఁగున్ పాఱ...కాళ. ౨. ౫౧.

సీ. భోగించువారలఁ బుల్కుపుల్కునఁ జూచి

మెల్లన గ్రుక్కిళ్లుమింగువారు. నైష. 2
౫3.

సీ. కోకిలవ్రాతంబు గ్రుక్కిళ్లుమింగించుకొమ్మవి
చిగురాకుగొడుగుతోడ. గీ... వచ్చెవలరా
జా...హర. 3. 3౮. వసు. ౨. ౧౫౫. శుక.
3. ౪౮౮.

గ్రుక్కు. అ. క్రి. గ్రుక్కలుమింగు, (చెప్పట కే
మియు లేక) గుటకలువేయు.

సీ. నిలునిలు మొకమాట గల దని నిలిపి పల్కుట
కేమియును లేక గ్రుక్కి గ్రుక్కి. ప్రభా. ౫.
౨౮.

౨. తొట్టుపడు.

క. వీనులకు సుధారసముల, సోనలు వర్షించుమృ
దులనుస్వరఫణితిం, దా నిట్టిట గ్రుక్కక ప
ని, లేనిపునఃపదము బిడక లీల దలిర్పక.

శా... వ్యాసోక్తశాస్త్రంబు ప, కాఁగించెకే
...ప్రభా. ౪. ౬౦, ౬౧.

వి. జలాదులు త్రాగుటయు దగుఅనుకరణము. (దీని
ఆప్రేక్షితము 'గ్రుక్కు-గ్రుక్కు')

ద్వి. చెలువార వాసిల్లుకీతలోదకము, లలరుచు
గ్రుక్కుగ్రుక్క నఁగఁ ప్రాప్తుచును. పండి
తా. దీక్ష. ౪౨ పా.

జ: గ్రుక్క, గ్రుక్కగొను, గ్రుక్కలుపెట్టు,
గ్రుక్కలుమింగు, గ్రుక్కిలి, గ్రుక్కిళ్లుమింగు,
గ్రుక్కుమిక్కనక, గ్రుక్కుమిక్కను.

గ్రుక్కుమిక్కనక, గ్రుక్కుమిక్కుమనక, గ్రు
క్కుమిక్కురనక. ఆవ్య. (✓ గ్రుక్కు) కిక్కురు
మనక, నిశ్శబ్దముగా; నిశ్శబ్దముగా నుండి.

గీ. అడవిధమునున గ్రుక్కుమిక్కనక వెనుక,
వెనుక కొదెఁగెడుతనప్రాణవిధునిఁ జూచి...
శుక. 3. ౨౭౮.

చ... తపోధనులుక సురలు నృపంగుపా, టా
లయఁగ గ్రుక్కుమిక్కుమన కుండి రొడుం
గుచు నక్కడక్కడకే. ప్రభా. ౧. ౮౨.

గీ. గుండియలు గ్రుల్లఁ దన్నిన గ్రుమ్మమిమ్మ,
రనక యాతనికనుక చల్లార నిచ్చి, విక్రమా
య్యండు నిద్ర గావించుదనుక, వెడలి రా
రా దటంచును వేడుకొనియె. పుక. 3. ౬౩౩.

గ్రుమ్మమిక్కను = విమ్మవిమ్మమును. ఆ. క్రి.

(✓ గ్రుమ్మ) - ఏకాకిత్వాదులచే - దిగులుచుడు.
మ. అనుడుం బ్రాణసఖుల్ భయాకులితచిత్తాంభో
జలై గ్రుమ్మమి, క్కనుచున్ తైత్త్యకృతోప
చారగుణజన్యందై విజృంభించుగెం, టనికొ
పంబునఁ దమ్ములం జాటుకు ముట్టం జూచునా
కన్య నే, ర్పునఁ జేరం జని పల్కి రిట్లని భ
యంబుం బ్రీతియుం దోఁపఁగన్. చంద్రా.
ర. ౧౭౦.

క. ఒక్కతనె గ్రుమ్మమిక్కని, ది క్కడసినరీతి
నుండఁ దెరువరు లెవరో, యిక్కడకుఁ బండ
వచ్చిన, నక్కట ప్రాణమ్ము లుండె నధిపా య
నినన్. హంస. ర. ౨౩౬.

గ్రుమ్మ. స. క్రి. ౧. నాటిండు.

కా...కృతపర్షండు... నారాచంబులు పెమ్మ
లొక్కమొగి మేనన్ గ్రువ్వ మూర్ఖిలై...
భార. కర్ణ. ౧. ౧౬౫.

గీ...ఏడుబాణముల వి, రోధిసర్వమర్థంబుల గ్రు
చ్చుటయును...హరి. ఉ. ౧. ౯౨. ఉ. హ
రి. 3. ౨౯.

౨. గాఢముగాఁ బట్టుకొను, బిగియఁ బట్టుకొను.
సీ, ధర్మపుత్రునిపదద్వయమున కతిభక్తి నెఱిగి
న ని న్నతఁ డెత్తి గ్రుచ్చి, నిడుకేలఁ బెద్ద
యఁ డడవుగాఁ గొంగిలింపఁగ...భార. ఉ
ద్యో. 3. 3౫3.

ఆ. గ్రుచ్చి కవుగిలించికొని యమ్మహీధర, సార్వ
భౌముడేవి...హర. ర. ౫.

3. భేదించు, చీల్చు.

చ...నరసింహమూర్తి నై, కుటిలనఖాగ్ర కుంచికల
గ్రువ్వవె వానియూరఁక వాటమున్. హరి. 3.
3౨.

ర. పెల్లగించు.

సీ. వలగొన్న బహురాజవంశగుల్మంబులఁ బలుతెఱం
గుల గ్రుచ్చి పాటవైచు. వసు. ౧. ౬౮.
(గ్రొచ్చు?)

౫. (హరిక, మొ.) కూర్చు.

సీ. నిల్వటద్దము నూడ నెచ్చెలితో నాడ సర
సోత్తులకు నవ్వ సరులు గ్రువ్వ. విక్ర. ర.
౧౮౭.

౬. వెరవున నూతల నెత్తెలఁ, గరముల మత్స్య
ములఁ బట్టి కడు సంతసముం, బొరయుచుఁ
ద్రాళ్లం గ్రువ్వఁగఁ, గర మూహించి మడిఁ
బ్రాప్త కాలజ్ఞుండున్. భార. కాం. 3. ౧౯౩.

వ...మధునూదనుం డేయుసాయకంబులు...న
రంబులు దోడియు నుదరంబులు ప్రచ్చియు
నూరువులు గుడి గ్రుచ్చియు ముకుటంబులు వి
టిచియు...ఉ. హరి. ౧. ౧౮౮.

౬. తూర్పు, చొనుపు.

ఆ. వేగపడుట మేలె వినుము కార్యము దీఱుఁ,
దీఱకుండు దాని తెఱఁగు దగిన, యప్పడాడ
రాదె యిప్పడు ముకుద్రాటఁ, గాలు గ్రువ్వ
నేలకమలనాభ. భార. ఉద్యో. 3. ౨౨౦.

మ. తలఁ బక్షుచ్చట గ్రుచ్చి బాతువులు కేదారం
పుఁగుల్యాంతర, స్థలి నిద్రింపఁగ...ఆము. ౧.
౬౫.

ద్వి. రాత్రియు నూది దారంబు గ్రువ్వంగ, నేత్ర
ములకు దృష్టి నెక్కొల్పు మనుఁడు. బస. పు.
ర. 3౦౭.

౭. గ్రుచ్చి కౌగిలించు.

సీ...గ్రుచ్చె దాపులు సోఁకఁ గ్రోవరెమ్మ. వసు.
౧. ౧౫౮.

ఆ. క్రి. నాటు.

చ...భీ, కరముగ మూఁడు మూఁడు శతకాండము
లన్ దగ గ్రువ్వ నేసినన్. భాగ. ర. 3౨౫.

గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగు=నొక్కి నొక్కి ఆడుగు.
వ. ఇంతకు మున్నది యెన్నడును విన్నది గాదు.

ఇప్పుడెప్పగిది నొదవె జెప్పుమని గ్రుచ్చి
గ్రుచ్చి యడుగు...కళా. ౧. ౯౮.

క. వేమాలు గ్రుచ్చి గ్రుచ్చిపు, డేమీ యడిగెద
వు...విజ. వి. ౨. ౧౦౨.

గ్రుచ్చిగ్రుచ్చివిను=గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగి విను.
క. ఈమేలివార నాచే, వేమాలుగ్రుచ్చిగ్రుచ్చి
చ్చివినుదనుకఁ గుల, స్వాముల కంతయుఁ
జింతా, సామగ్రిమంతములు నిజస్వాంతం
బుల్. రామా. ౬. ౨౪౬.

పూస గ్రుచ్చినట్లు=జరిగినది జరిగినట్లుగా, యథా
క్రమముగా.

క. కొమ్ములఁ గాళ్లం బిండిగఁ, గ్రుచ్చి మగిడిపోయి
పూస గ్రుచ్చినగతి ముక్, దమ్ముం బనిచినగోవు
ల, కమ్మున తెఱఁ గెల్లఁ జెప్పి హర్ష మొనర్చున్.
భార. ఆను. 3. 2౯.

జ: గ్రుచ్చుకొను, గ్రుచ్చెత్తు.

గ్రుచ్చుకొను. అ. క్రి. (గ్రుచ్చు+కొను-స్వార్థ
మున) కాఁడు, తూలు, నాటుకొను.

(వ్యవ) కాలిలో ముల్లు గ్రుచ్చుకొన్నది.

గ్రుచ్చెత్తు. స. క్రి. (గ్రుచ్చు+ఎత్తు) కలయఁ గ
లుపు.

సీ. గొజ్జంగి నీరున గ్రుచ్చెత్తి కపురాన రంగు మీ
అంగ నరంగు వైచి. చమ. ౧. ౮౮.

గ్రుడ్డి. విణ. (√గ్రుడ్డు-క. కురుడు, కుడ్డు. త. కురు
డన్. తు. కురుడు.) అంధుడు; అంధురాలు; అం
ధము, చూడ కత్తి లేనిది.

క. బిడ్డలకు బుద్ధి నెప్పని, గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు పండి
కొని పాం డీదె...భాగ. ౧. 3౧3. ఆం. భా.

౨. ౧౨౦.

సీ...గ్రుడ్డవ్వ కో లూఁదికొని రాఁగ ... వార.
౨. ౮2.

సీ...గ్రుడ్డిక న్నన రాదు గొట్టునేయు. శుక. 3.
౨౧.

గ్రుడ్డిపడు=అంధమగు.

గీ. కొన్ని దేశంబు లిరులచే గ్రుడ్డిపడియె, గొన్ని
దేశంబు లీదచేఁ గూడఁబడియె. కాశీ. ౧.
౧32.

గ్రుడ్డినెన్నెల=కాంతిహీన మైననెన్నెల. (ప్రా)

గ్రుడ్డిపాకము=అర్థజ్ఞానము లేనిచదువు. (ప్రా)

గ్రుడ్డిదీపము=కాంతి లేనిదీపము. (ప్రా)

గ్రుడ్డిచేరము=తెలివితక్కువ చేరము. (ప్రా)

వి. గ్రుడ్డితనము, అంధ్యము.

సీ...అంధభావంబు గ్రుడ్డనఁగ వెలయు. ఆం.
భా. ౨. ౧౨౮.

సా: గ్రుడ్డిలో మెల్ల. గ్రుడ్డికంటె మెల్ల మేలు.

గ్రుడ్డను చేసే బడ్డట్టు. గ్రుడ్డికన్న మూసినను తె
అచినను ఒకటే.

గ్రుడ్డింగిలాయి. వి. (గ్రుడ్డి+ఇంగిలాయి) ఒకజా
తిఇంగిలాయి, మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

గ్రుడ్డికామంచి. వి. (√గ్రుడ్డి) గాడుగుగడ్డి, అతి
చృక్రము. (శ. ర.)

గ్రుడ్డికాను. వి. (గ్రుడ్డి+కాను.) కాణరూటకము,
గ్రుడ్డిగవ్వ, చిల్లిగవ్వ.

మ. ఇలఁ ద్రువు న్నిధివాంఛ ధాతువికతుల్
హేమింప నూచున్ మహే, పులఁ గొల్చున్
...ఎందు స్తోడ్డికా నైన లేదు...మల్లభూ.
వైరా. 3.

గ్రుడ్డికొక్కరాయి. వి. (√గ్రుడ్డి) కోయప్తిక
ము, చీమకొక్కర. (శ. ర.)

గ్రుడ్డికొక్కెర. వి. (గ్రుడ్డి+కొక్కెర) కోయప్తి
కము, గ్రుడ్డికొంగ.

సీ...కోయప్తికము గ్రుడ్డికొక్కెర యన... ఆం.
భా. ౨. ౯౮.

గ్రుడ్డివాటు. వి. (√గ్రుడ్డి) దైవికము. (శ. ర.)

గుడ్డు. వి. (క. గుడ్డు.) ౧. నేత్రగోళము, కను
గుడ్డు; తారక, నల్లగుడ్డు.

సీ. చివ్వుచుత్తయి రాల్చినభంగి నలవోక భగవి
గుడ్డులు ధరఁ బడగఁ జదిమె. కాశీ. ౭.౮౪.

గీ...చేడియలమీద గుడ్డెట్టి నేయ రాకు.నీలా.
3. ౨౫.

గీ. అండతారకలు గుడ్డనగ మీటు. ఆం. భా.
3. ౫3.

౨. పక్ష్యాదులయందము.

గీ...భావిపృష్టికిని గుడ్డులో మధురి మేచ్చ డిగు
నెట్టిచీమ లనగ. ఆము. ౨. ౭౦.

గీ. లెక్క లిడ రానిరాయంచజక్కిజోదు, గు
డ్డుఁబనఁటులు నిండాదుగొప్పబొజ్జఁ, బూను
పెనుదంట నేపల్లెలోనఁ గల్లు, జన్నుపెరు
గులు ముచ్చిలి జుట్టుచుండు. నీలా. ౧. ౭౮.
ఆం. భా. 3. ౫3.

జ: గుడ్డి, గుడ్డింగిలాయి, గుడ్డికామంచి, గుడ్డి
కాసు, గుడ్డికొక్కరాయి, గుడ్డికొక్కర, గుడ్డి
వాటు, గుడ్డుకాసుపు, గుడ్డెట్టి, గుడ్డగుబ.

గుడ్డుకానుపు. వి. (గుడ్డు + కానుపు) అండజ
ము.

(క) పక్షి.

(చ) సర్పము.

సీ. గుడ్డుకానుపుటేడు గుడ్డుకానుపుటేడు
గుట్టంబు పాన్వ నైకొమరుమిగుల.ఆచ్చ. రా.
బాల. ౧. 3. (పై రెండర్థములకు నిదియే యు
దాహరణము.)

గుడ్డెట్టి. వి. (గుడ్డు + ఎట్టి.) కన్నెట్టి, కోపము.

గీ. ఎదురు కెరు రేల కోపించె నిందుధరుడు, ఆ
కట గుడ్డెట్టి బాదరాయణునిమీద. భీమ.
౪. ౧౨.

గుడ్డగుబ.వి.(గుడ్డు + గుబ) - పెద్దగుడ్డు గల
గుబ - ఘ్రాకము.

గీ. గుడ్డు మిడికించుచును గుడ్డగుబిరితి, వేగ
తనయిల్లు వెడలె నాన్పద్ధవేశ్య. శుక. 3. 3౦.

సీ. గుడ్డగుబ చగటి గుడ్డిగుబ ... గీ. యనగ
ఘూకాభిధానంబు...సాం. ని. తిర్య. ౮౦.

గుడ్డు. స. క్రి. (క. గుడ్డు.త. తు. మ. పుత్తు.) పిడి
కిటితో కొట్టు; శూలము మొదలగువానితో పాడు
చు.

నగ్గర. గుడ్డు నోత్రాచలంబుల్ గులగుల లయి పో
గోతము త్తెల్లదులీలక. మనుచ. ౪. ౮.

గీ. అసుర వధసాధనము రోయునపుడు గుడ్డి
తాచి...ఆము. ౬. ౨౨.

సీ. హరి గర్భమును జెంద నట్టె శూలంబున గుడ్డు
ట యెంచి దుర్బుద్ధి పోవో. గీ. వారికంటెను
బలియె యాబక్కిబాఁచఁడు ... పార్వ.
౪. ౧౦౯.

గీ...గేదంగిచేయుచుకొద్ది గుడ్డి.చంద్రా.3.౧౧౭.
వి. పిడికిటిదబ్బ; పిడికిటిపోటు. (చూ. గుడ్డు
లాట)

(వ్యస) వాడు నన్ను నాలుగు గుడ్డులు గుడ్డివా
డు.

జ: గుడ్డుకత్తి, గుడ్డులాట, గుడ్డులాడు.

గుడ్డుకత్తి. వి. (గుడ్డు + కత్తి.) ఎఱుకలవాండు
వేటకై ధరించెడుఆయుధవిశేషము.

సీ. కావీలాగులు నీలికాసెలు వాగురుల్ గుడ్డుక
త్తులు నల్లగొంగడిలు. రసిక. ౧. ౬3. (చి. ని.
పా.)

గుడ్డులాట. వి. (✓ గుడ్డులాడు) యుద్ధము; గు
డ్డులాడుట.

సీ.తనరును బెనఁతువ పెనఁగులాట యనంగఁ బెన
యన గుడ్డులాటనిన యుద్ధము... ఆం. భా.
౨. ౨౨౨.

పా:-మునుగులో గుడ్డులాట.

గుడ్డులాడు. ఆ. క్రి. (గుడ్డులు + అడు) ఒకరి నొ
కరుగుడ్డుకొనుచు పోట్లాడు, దెబ్బలాడు.

(వ్యవ) వారును వీరును గుడ్డలాడుచున్నారు.
గ్రంథము=గ్రంథము. స. క్రి. (బాణాదులను) నా
టు.

గీ. కాండె గ్రంథము దొలిచెను నాడె ననగ, నా
టె ననుమాట కర్థ మా నాగభూష. ఆం.భా.
3. ౧౨౨.

గ్రంథము=గ్రంథము. (బ్రా)
(అడవిపావురము.)

గీ. గ్రంథ గడ్డ దివ్యాలుపులువు గూబ, యి
ల్లు సొచ్చిన కాంతి నేయింప వలయు. భార.
ఆను. ర. ౧౧౯.

ఆ. ఫలము నినుము వెండి బసిడి ముచ్చిలి కొ
న్నె, గ్రోతి వాయసంబు గ్రంథ సీచ, కృ
మియు నగు...భార. ఆను. ర. ౨౬౬.

గ్ర

గ్రంథము. స. క్రి. సాగంగొట్టు.

గీ. మేటిజమ్మేటియనటఁ గ్రంథించుమించు, బొ
దివి మదన ప్రతాపాగ్ని బుటమువెట్టి, తమ్మి
గడ్డియదాకట గ్రంథి యట్టి, కొమ్మఁ గావిం
పఁ బోలు నెత్తమ్మిచూలి. పను. ౨. 3౨.

గ్ర

గ్రంథము. సం. గ్రంథము.

గ్రంథేయకము. సం. వి. ఆ. పుం. (ఆష్టాధ్యాయి.
ర. ౨. ౯౬. సూత్రములోని భాష్యాద్యు దాహర
ణములనుబట్టి పుంలింగము గా గ్రహింపబడినది.
నిఘంటువులలో నపుంసకముగా నున్నది.) కంఠ
భూషణము, మెడనుబెట్టెడు ఆలంకారము. (కం
టె, మొ.)

గ్రంథేయము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ.) మెడయం
దున్నది. (ఆలంకారేతరము.)

గ్రంథకము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ప్రి. కా. ఆ.) ౧. గ్రంథము

ముతువునందు పుట్టినది. ౨. గ్రంథముచువునందు
చల్లఁబడినది. (విత్తు, మొ.) 3. గ్రంథమునందు
చెల్లించఁబడునది. (ముఠము)

గ్రంథము. సం. వి. ఆ. (ఆ. ఈ. ఆ.) గ్రంథసంబంధ
మైనది.

గ్రంథి. సం. వి. ఈ. (ప్రి. నవమల్లిక, విరజాజి కి.
(తి. ని.)

గ్ర

గ్రంథము. స. క్రి. (గ్రంథము-వ్రాతయం దిది
వరుసాదిగా కూడ కన్పడుచున్నది అని శ. ర.)
౧. గ్రంథ్యజేయ, త్రవ్య.

సీ. కుతలంబునడుకొనఁ గొలకొండగా నిల్చి శర
నిధి గ్రంథిరి నగరనుతులు. కు. సం. ౧. ౫౨.

సీ. కట్టినకట్టలఁ బెట్టినప్రకట గ్రంథినబావు
లఁ గూపములను. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౮౭. నా.
పంచ. ౧. ౫౧౦. భార. ఆది. ౭. ౧౩౩.

౨. చీల్చు, విడలింపు.

సగర. గ్రంథు న్రధ్య ప్రజంబుక ఘటఘట
రథటిక ఘోషియై...రాజ. చ. ౨. ౭౬.

సీ. కన్నుల వెడలెడికజ్జలధారలు కుచపంకుమం
బుల గ్రంథి పాట. భాగ. ౧౦ పూ. ౯౮౪.

3. (త్రవ్య) పెటికివేయు, పెల్లగించు.

ద్వి. ఉటజవంక్షులఁ జొచ్చి యూడము ధ్రో
చ్చి. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౦౯ పం.

సీ. కూరారికోవీరకుచువిందములఁ గాని కుచువింద
ముల నెందు గ్రంథుచోవు. గీ... కుచనావ
రాహమూర్తి. దశా. 3. ౨౦౮.

గ్రంథము. ఆ. క్రి. పల్లమగు.

గీ. ఆమహాత్ముడు ... ఇచ్చు, గోగణంబులగొరిజల
గ్రంథి యయ్యె, గాడె యానోవరము జగ
న్నతముగ. భార. ఆర. ర. 3౬౮.

జ: గ్రంథు.

గ

ం

గపనము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ్లాని కలిగించు
నది. వి. ఆ. న. గ్లాని కలిగించుట.

గస్తము. సం = గస్తము.

గహము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. జూదమునందలిపం
దెము, పదము. ౧. పాచిక. ౩. జూదమాడుట.

గా

ం

గానము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ.) గ. రోగము చేక్షి
ణించినది, గ్లాన్సువు. ౧. దీనము, విన్నవైనది. ౩. మ్లా
నము, వాడినది. వి. ఆ. న. గ. దౌర్బల్యము, సత్తువ
తగ్గుట. ౧. దైన్యము. ౩. తెవులు. ౪. మ్లానత్వము.

గ్లాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. (శ్రమము మనస్తాప
ము తుత్తిపాసలు మొదలగువానిచే గలిగిన)
దౌర్బల్యము. (ఇది యొకవ్యభిచారి భావము.
దీనివలన కంచము కార్మ్యము అనుత్సాహము
మొదలగునవి కలుగును.) ౧. ఆశక్తి, అసమర్థత.
౩. తెవులు, రోగము. ౪. ఆలపు, బడలిక. ౫. మ్లా
నత్వము, వాడుట. ౬. క్షయము, హాని, నాశము.
శ్లో. ఆత్మోదయః పరగ్లానిర్ద్వయం నీతిరితీయతీ.
శిశు. ౧. ౩౦.

శ్లో. యదాయదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భార
త. భగవద్గీత. ౧౪. ౩.

గ్లాన్సువు. సం. వి. (ఉ) గ్లానుడు, రోగముచే
కృశించినవాడు.

గ్లో. సం. వి. ఔ. పుం. గ-కృష్ణపక్షమందు క్షీణిం
చువాడు-చంద్రుడు. ౧. కర్పూరము.

గ్లో. సం = గ్లో.

ఘ

ఘ. సం. ఒకానొకయక్షరము. వి. ఆ. పుం. గ. ఘం

ట, గంట. ౧. ఘర్షరధ్వని. ఆ. స్త్రీ. గ. మొల
నూలు. ౨. ఘాతము, దెబ్బ. (మే. ని-దీనికి తెనుఁ
గున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)

ఘంట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. గంట, వాన్యవిశేష
ము. ౧. అటువదినిమిషములకాలము. ౩. ఘంటా
పాటలి, మొక్కపుంజెట్టు. ౪. అతిబల, ఒకజాతి
ముత్తవపులగము. ౫. నాగబల, బీజ. ౧.

ఘంటాకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఘంటాపాటలి, మొ
క్కపుంజెట్టు. (వాచ.)

ఘంటాకర్షుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గంటలు చెవుల
కు గట్టుకొనినవాడు-ఒకానొకశివభక్తుడు.

ఘంటాతాడుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గ-కాలము
తెలుపుట-గంటలు కొట్టువాడు. (వాచ.) ౧.
ఒకానొక సంకీర్ణజాతివాడు. మను. ౧౦. ౩౩.

ఘంటాపథము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. పదిబారలు వె
డల్పు గల బాట, రాజమార్గము.

శ్లో. దశధన్వస్తరో రాజమార్గో ఘంటాపథః స్తృ
తః. కాటియ్యుడు. (వాచ)

౧. మల్లి నాథకృత మగుకిరాతార్జునీయవ్యాఖ్య.

ఘంటాపాటలి. సం. వి. ఇ. పుం. మొక్కపుంజెట్టు.
(కల్ప)

ఘంటాఫలకము. సం. వి. ఆ. పుం. న. చిటుగంట
లు గట్టినడాలు.

ఘంటాబీజము. సం. వి. ఆ. పుం. జయపాలవృక్షము.

ఘంటారవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిలిగిచ్చ, గిలక చెట్టు.

ఘంటాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొకాతకి, బీజ. ౧.

ఘంటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిటుగంట. ౧. కొం
డనాలుక.

ఘంటువు. సం. వి. ఉ. పుం. గ. ఏనుగునకు గ
ట్టుగంట. ౧. ప్రతాపము. (వాచ.)

ఘండము. సం. వి. ఆ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద.

ఘట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఏనుగులసమాహము; స
మాహము. ౨. గోష్ఠి, సభ. ౩. ఘటన, కూర్పుట.
(శే. ని.)

ఘటక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (తెనుగువ్యాకరణ
మున) కొన్ని ధాతుజన్యరూపముల కనుప్రయుక్త
మగు ధాతువు. (అగు, పోవు, మొ.)

ఇది కొన్ని పట్ల నిరర్థకముగాను కొన్ని పట్ల విశేషా
ర్థకముగాను ఉండును.

ఉదా: రాడయ్యెను, వెళ్లిపోయెను. (ఇట నిరర్థ
కము) రాకపోడు. (ఇట విశేషార్థకము)

ఘటకము. సం. వి. ఆ. పుం. వనస్పతి, పూవులు లే
కయే కాయలు కావనది.

ఘటకర్పరము. సం. వి. ఆ. పుం. కుండవెంతు.

ఘటకర్పరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. నీతిసారమును
గ్రంథమును రచించిన ఒకానొక ప్రసిద్ధకవి. (ఇ
తడు విక్రమార్కునియాస్థానమందు నవరత్న
ములని ప్రసిద్ధికాంచిన కవులలో నొకడు.)

ఘటకుడు. సం. వి. ఆ. (అ. టికా. అ) ఘట్టిలక్షే
యువాడు.

ఘటగ్రహుడు. సం. వి. ఆ. (అ. ఆ. అ) నీటికుండ
లు మోయువాడు.

ఘటజుడు. సం. వి. ఆ. పుం-ఘటమందు బుట్టిన
వాడు-గ. ద్రోణుడు. ౨. అగస్త్యుడు. (త్రి. ని.)

ఇట్లే: ఘటోద్భవుడు, మొ.

ఘటదాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విటీవిటులను తాచ్చె
డియింతి, తాపికత్తె, కుట్టిని. (త్రి. ని.)

ఘటన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఘటనము.

ఘటనము. సం. వి. ఆ. న. గ. ప్రయత్నము, పూని
క. ౨. సంభవము, కలుగుట. ౩. ఒడవగుర్పుట.
౪. కూర్పు, యోజనము, కలుపుట.

ఘటవర్తనము. సం. వి. ఆ. న. ప్రాయశ్చిత్తము
నకు ఒప్పుకొననిపతితుని త్యజించుటకై బ్రతికి
యున్నపుడే వానికి ప్రేతకార్యము నేయుజ్ఞాతు
లు ఒకకుండను నీటితో నించి దానిని దానిచేత
న్నించి నీ రొలుకకబోయించుట యనుకర్తము.
ఇట్లే: ఘటనినయనము, మొ.

ఘటము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కుండ. ౧. కుంభము,
ఏనుగుకుంభస్థలము. ౩. కుంభకము, సమాధివిశే
షము, ఊపిరి లోనికి పీల్చి నిలుపుట. ౪. కుంభ
రాశి. ౫. శిఖరము. ౬. ద్రోణపరిమాణము. (శే.
ని.)

ఘటయంత్రము. సం. వి. ఆ. న. గ. నూతిగిరక.
౨. ఏతము, ఘటీయంత్రము.

ఘటశాసి. సం. వి. న్. పుం. ఘటికోపాధ్యాయు
డు. (తార్కికుడు. అని. శ. ర, త్రా-కాసనము
లలో 'ఘటిక' అనువిద్యాసంస్థకలదని యుండు
టచే 'ఘట' శబ్దము 'ఘటికా' శబ్దమువలెనేయు
కావచ్చునని తోచుచున్నది.) బస. పు. ౨. ౨౧౪
వం. ఆము. ౬. ౬౭. శ్రీ. డా. ౨౫౭. (దీనికి 'ఘ
డేశాసి, ఘడియశాసి, ఘడిశాసి' అనురూపము
లు కొన్నిచోట్ల కాన్పించుచున్నవి.)

ద్వి. సోమయాజులపెద్ది రామనభట్టు, దామోదర
పున వామనకూచి, కేసనఘడేశాసి కేమనపె
ద్ది. చండితా. దీక్షా. ౪౧ పా.

వ... శెబ్బనఘడియశాసుల-ఖ ౨...ద. కా. ౪.
౬౬౭.

వ... కాండవకాఖతైత్తిరీయకాఖలు చదువించె
టిఘడిశాసులై నల్రావ్వాలు కిద్దలను నిబద్ధా
లు మాండును... (దీనికి సంస్కృతము)

శ్లో. అత్యుత్కృష్టయజ్ఞశ్రుతేరహరహః స్వా
ధ్యాయసర్వద్యయ, స్థిత్యై కాండవతైత్తిరీ
యకలసత్ కాభాద్యయస్య క్రమాత్, అత్రా
ధ్యావకవిప్రయోరపి పునర్వికాత్యైనిబంధ

త్రయం, శ్రీమత్ ధన్యవదాన్యమాన్యచరిత
స్సామంత్రచూడామణిః ద. కా. ౬. ౯౦౮.

(ఇంకను విచార్యము)

ఘటాఘటిలు. విణ. బ. గొప్పవారు.

కా. మాహాత్మ్యంబులు లేజముల్ విభవసంపత్తుల్
విమర్శింపఁగా, నోహో భేదము లేదు నిండు
సభలో నొక్కొంతమాత్రంబు హే, మాహే
మీలు ఘటాఘటి లతిరఘుల్ మాంధాత లీసా
ము లే, లా హీనాధికభావముల్ తడవ రా దం
చుక వితాకుండ నై. వరాహ. ౧౦. ౮.

ఘటి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ఘటము గలవాడు.

వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. చిన్నకుండ, దుత్త. ౨. ఇరువది
నాలుగునిమిషములకాలము, గడియ. ౩. గడియలు
తెలుపుట కై నచిన్ననీటికుండ. న్. పుం. కుంభ
రాశి.

ఘటి(యి)ంచు. సం. స. క్రి. ౧. ఘటిల్లఁజేయు,
చేయు.

క. నెలకొన్నభక్తి సద్గురు, కులచూడారత్న మగున
ఘోరశివాచా, య్యలదివ్యపాదపద్మంబులకు న
మస్కృతి ఘటించి పూతాత్తుల మై. వరాహ.
౧. ౧౯.

మ. తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరార్థ ప్రా
వకుల్ సజ్జనుల్, దమకార్యంబు ఘటించు
చుక బరహితార్థవ్యాప్తుల్ మధ్యముల్,
దమకై యన్యహితార్థపూతుకజనుల్ దైత్యుల్
పృథాన్యార్థభం, గము గావించెడువార లెవ్వ
రొ యెఱుంగక శక్య మే యేరికిక. భర్తృ.
నీతి. ౬౫.

క. ఈలాగున రఘువీరనృపాలుడు సుగ్రీవునె
డఁ గృపాలుం డగుచుక, మేలు ఘటించి
కపిపద, మేలు మనుచు వాన కొక్కయెడ వ
సియించెక. ఉ. రా. ౧. ౧౦౨.

౨. సంపాదించు.

చ...భోగవరుండు గావునక, సనము ఘటించ

గాఁ దగువిధం బని చూచి...భార. కాం. ౩.
౪౭౨.

ఘటింధముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఘటవాద్య
మును వాయించువాడు.

ఘటింధయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) కుండె
దునీరు, మొ. త్రాగువాడు.

ఘటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నకుండ, దుత్త. ౨.
ఇరువదినాలుగునిమిషములకాలము, అఱువదివిగ
డియలకాలము. ౩. ముహూర్తము, రెండుగడియ
లకాలము. (వై. ని.) ౪. ఒకానొకవిద్యాసంస్థ.
(చూ. ఘటశాస్తి.)

ఘటికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఘటముచే నది
మొదలగువానిని దాఁటునది. వి. ఆ. న. నితంబ
ము, తుంటి.

ఘటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. యోజితము,
కూర్చఁబడినది. ౨. కలిగింపఁబడినది, ఒడఁగూ
ర్చఁబడినది.

ఘటి(యి)ల్లు. సం. ఆ. క్రి. కలుగు.

ఉ. డెండమునం బ్ర మోదము ఘటిల్లఁగ నమ్మని శి
ష్యుఁ జూచి నీ, యందును సర్వభూతముల
యందును నిప్పుడు సౌహృదంబు నా, యందుఁ
గుమార నిశ్చలిత మైనది యీవిధ మేమియొ
క్కొ య, స్పందితపుణ్య యే నెఱుంగఁ జ
య్యనఁ జెప్పము నాకు నావుడుక. మార్క.
౭. ౬౪.

నీ...భూతంబులయం డెల్ల దయ ఘటిల్లు. భార.
కాం. ౫. ౨౨౮.

చ. దమరుకడిండిమ ప్ర కటతంకృతియుం గఱినా
ట్టహాసవి, భ్రమమును దాండవారభటిపాటవ
ముం ఘటియిల్ల మాతృకా, సముదయభూతభై
రవపితాచనిశాచర డాకినీగణ, ప్రమథసమా
హముల్ పొగడ భర్తృడు సంతస మందె నెంత
యొక. భీమ. ౪. ౧౫౦.

ఘటికారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుమ్మరి.

ఘటియం త్రము. సం. వి. అ. న. గ. ఏకము. ౨. నీళ్లు చేతెడుగిరక. ౩. గడియలు తెలుపునట్టియొ కయంత్రము, గడియారము.

ఘటోత్క-చుడు. సం. వి. అ. పుం. భీమునకు హిడింబయందు పుట్టినయొకరాక్షసుడు.

ఘటోద్ధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుండవంటిపాదుగు గలది - పెద్దపాదుగు గలయాపు, గేదె, మొ.

ఘట్టకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నుంకము పుచ్చుకొను చోటు.

ఘట్టజీవి. సం. వి. న్. పుం. రేవుకడ వడవ మొదల గువానిచే ఏలు మొదలగువానిని దాటించి బ్ర తుకువాడు. (వీడు రజతునికి వైశ్యస్త్రీయందు పుట్టినసంకీర్ణజాతివాడు.)

ఘట్టన. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. చాలనము, కదల్చుట. ౨. రాపు, ఒరపిడి. ౩. గట్టించుట. ౪. వృత్తి, బ్రతుకుఁదెరువు.

ఘట్టనము. సం. వి. అ. న=ఘట్టన.

ఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. గ. నద్యాదులరేవు. ౨. నుంకము పుచ్చుకొనుచోటు. ౩. చాలనము, క దల్చుట. ౪. రాపిడి.

ఘట్టించు. సం. న. క్రి. గ. (బట్టు) ఉడుకు.

ద్వి. ... చర్మ, పరిధానభక్తులపరిధానవిత్తతి, గాని యొండుతుకఁడు వానిని నంటఁగా నీఁడు నితరుల ఘట్టించునెడను. బస. పు. ౪. ౭౬వం.

౨. (మోకాళ్లు మొదలగువానిలో) పాడుచు.

నీ. మొగము పగుల వ్రేసి మోకాళ్ల ఘట్టించి... భా. రా. యు. ౧౭౧౨.

క. కడవనములఁ బ్రహరించిరి, యడిచిరి లాత ముల మొత్తి రహివలములుం, బిడికిళ్లను ఘ ట్టించిరి, తడఁబడ మృదుఁగలుగు దండధనకిం కరులక. శివరా. ౪. ౫౯.

ఘట్టితము. సం. వి. (అ. అ. అ) గ. చాలితము, కదల్చుబడినది. ౨. రాపిడి చేయఁబడినది; గట్టిం పఁబడినది. ౩. నిర్మించఁబడినది. ౪. చిత్తవటా దులకు రంగు చేయుటకై యన్నపుగంజి మొదల గువానిని రాచి గట్టింపఁబడినది. (వస్త్రాదికము.)

ఘణఘణ, ఘణఘణ = గణగణ.

ఉదా: ఘంట ఘణఘణ మ్రోగుచున్నది.

నీ. సాధారణవిమాంగసంరావములు గాపు మణి కింకిణులఘణఘణముకాని. దశా. ౩. ౪౩.

ఘణిల్లు = ఖణిల్లు. వి. గ. అంక వేయుటయం దగున నుకరణము. (అప్రేడితరూపము. 'ఘణిఘణిల్లు')

నీ. పరవృషభంబును బాఱఁదోలి ఘణిల్లురనుచు అంకలు వైచుకొనుచుమీటి. కిరా. ౨. ౨౨.

గీ. గంధలోభానుబంధిపుష్పంధయముల, యుంకృ తులచే ఘణిల్లన అంక లిడుచు, విషమశర పేర జన్నియ విడిచి రనఁగఁ, గ్రొవ్వి చరియిం చు నవ్వీటఁ గోడెగాడ్చు. కవిక. గ. ౨౫. (గణిల్లు. శ. ర. పా)

౨. భూషణములు గంటలు మున్నగువానిధ్వనికి అనుకరణము.

నీ... భామకరాంచస్త్రజీకంకణాభి ఘణిల్లురనఁ గ. ఇందు. ౨. ౧౨౩.

క... హస్తలోహవటుతరకటక, శ్రేణి ఘణిల్లన ...రా. వి. ౨. ౫౬.

ద్వి. ఘణిఘణిల్లని మ్రోయుఘంటాస్వనములు. రం. రా. యు. ౩౫౭ పా. ౨౭ పం.

౩. కఠినపదార్థమును తునుముటయం దగుననుకర ణము.

నీ. కుటిలోగృశకఠోటికోటిసంఘాటము శినిసి ఘణిల్లునఁ దునుమువచ్చు. నరస. ౫. ౧౩౦.

౪. కఠినవస్తుసంఘర్షణముచేఁ గలుగుధ్వని కనుక రణము.

నీ. అతిరయస్కూర్చిచే నరుగునో నాదాడ గన

శృంగములు ఘటి ల్లనగఁ దాఁతు. దశా. ౧. ౧౯౫.

సీ. ఘటిఘటిల్లురటంచు గగనమార్గంబున వైమాని కులవిమానములు తాఁక. దశా. ౩. ౧౦౦.

ఘటనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) మరకము, హిం సించునది. (వాచ)

ఘన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మాషపర్ణి, కారుమినుము. ౧. రుద్రజట. ౧. ఆ. పుం. వేదపాఠవిశేషము. (ఇది ఈయర్థమున దర్భాదులలోనిది.)

ఘనక ఘము. సం. వి. ఆ. పుం. కరక, వడగల్లు.

ఘనకాలము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షకాలము.

ఘనగోళకము. సం. వి. ఆ. పుం. వెండిబంగారము లు కలిసినమిశ్రలోహము.

ఘనచ్ఛదము. సం. వి. ఆ. పుం. శిగ్రువు, మునగ. ౧.

ఘనజ్వాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విద్యుత్తు, మెలుము.

ఘనతాళము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. సారంగపక్షి,

వానకోయిల. ౨. (సంగీ) తాళభేదము. (వాచ)

ఘనతోలము. సం. వి. ఆ. పుం. చాతకము, వాన కోయిల. (త్రి. ని.)

ఘనత్వక్కు. సం. వి. ఆ. పుం. శిగ్రువు, మునగ. ౧.

ఘననాభి. సం. వి. ఇ. పుం. ధూమము, పొగ.

ఘనవత్త్రము. సం. వి. ఆ. పుం. పునర్నవ, గలిజే రు. ౧.

ఘనపల్లవము. సం. వి. ఆ. పుం. మునగ. ౧.

ఘనపాపండము. సం. వి. ఆ. పుం. మయూరము, నెమలి.

ఘనఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. వికంకటము. ౧. (క ల్ప) ౨. (గణిత) ఘనపదార్థములయొక్క గాని గో తులయొక్క గాని త్రివిధపరిమాణములను గుణించి పఁగా వచ్చినలబ్ధము. (పొడుగు, వెడల్పు, ఎత్తు-

పొడుగు, వెడల్పు, లోతు-పొడుగు, వెడల్పు, ద శసరి-ఇవి త్రివిధపరిమాణములు.)

ఘనము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. దృఢమైనది, గ ట్టిది. ౨. నిబిడము, సాంద్రము, దట్టమైనది. ౩. గొప్పది. ౪. పెల్లు, అధికమైనది. వి. ఆ. పుం. ౧. మేఘము, మబ్బు. ౨. తుంగముపై. ౩. స మాహము. ౪. విస్తారము, విరివి. ౫. లోహముద్ద రము, ఇనుపగుదియ. ౬. సమ్మెట. ౭. శరీరము. ౮. ఆభ్రకము. ౯. కఫగంధము. ౧౦. దార్ద్రము, దిటపు. ౧౧. (గణిత) సమానమైనమూఁడుసంఖ్య లను గుణించఁగా వచ్చిన లబ్ధము. (మూఁడుఅనుసం ఖ్యయొక్క ఘనము. $3 \times 3 \times 3 = 27$) ౧౨. ముప్పదిరెండుముద్దలపరిమాణముగలభిక్షాన్నము, హంతకారద్రవ్యము. (వై. ని.) ౧౩. నృత్యాది మధ్యమానము. ౧౪. కంచుతాళములోనగువాద్యము. ౩. తగరము. ౪. చెట్టుతోలు, వట్టి. ౫. తోడు పెట్టినపెరుగులో పైదియును అడుగున నున్నది యును గాక నడుమునున్న పెరుగు.

ఘనమూలము. సం. వి. ఆ. న. (గణిత) సమాన మైనమూఁడుసంఖ్యలను గుణించఁగా వచ్చిన లబ్ధమునకు మూలసంఖ్య. ($3 \times 3 \times 3 = 27$ -ఇట్టి '౩' ఘనమూలము.)

ఘనరసము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ) ౧. చిక్కనిర సముగలది. ౨. అధికరసముగలది. వి. ఆ. పుం. న. ౧. నీళ్లు. ౨. కర్పూరము. ౩. గడ్డకట్టినరసము. ౪. చెట్టుబంక. ౫. కషాయము. ౬. పీలువర్ణి, చాగ. ౧.

ఘనవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అమృత స్రవ, ర దంతి. ౨. మెఱపుడిగ.

ఘనవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఘనవల్లి.

ఘనవాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. నరకభేదము. ౨. మబ్బుమీఁదిగాలి. (వాచ)

ఘనవాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కూర్చాండము, గుప్త
డికీ.

ఘనసారము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. కర్పూరము. ౨.
పాదరసభేదము. ౩. జలము.

ఘనసారోదయము. సం. వి. ఆ. న. సుగంధిద్రవ్య
విశేషము. (ఇది కర్పూరముతో చేయబడును.)

వ. ఆగరుచందనహరిచందనఘనసారోదయభా
స్కరోదయమృగమదప్రముఖనిజవాసనల నా
శాపకాశంబులు వాసించుచు నృపరత్నంబుఁ
జేరునంత. ద్వా. ౩. ౨౦౬.

ఘనస్కంధము. సం. వి. ఆ. పుం. కోశామ్రము,
కొండమామిడికీ.

ఘనస్వనము. సం. వి. ఆ. పుం. తండులీయశాకము,
చిట్టికూర కీ.

ఘనహస్తము. సం. వి. ఆ. పుం. (గణిత) ఒకహ
స్తముపాడుగు ఒకహస్తమువెడల్పు ఒకహస్తము
లోఁకు పండ్రెండుఅంచులు కలవరిమాణము.

ఘనాకరము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షాకాలము, వాన
కారు.

ఘనాకులము. సం. వి. ఆ. పుం. వాస్తాకశాకము,
చక్రవర్తికూర కీ.

ఘనాగమము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షాకాలము, వా
నకారు.

ఘనాఘన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకమాచి, కాచి కీ.

ఘనాఘనము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. వర్షక మేఘము,
కురియు మేఘము. ౨. హింసించునట్టిమదపుటేనుఁ
గు. ౩. అన్యోస్యఘట్టనము, ఒకటితో నొకటి
రాచుకొనుట. (వాచ)

ఘనాఘనఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ఘనాత్మయము. సం. వి. ఆ. పుం. శరత్కాలము.

ఘనామయము. సం. వి. ఆ. పుం. అపకృ మైనపు
డు గొప్పరోగమును కలిగించునది-ఖడ్జూరముకీ.

ఘనాశ్రయము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆకాశము.
ఘనీభవించు. సం. ఆ. క్రి. ముద్దకట్టు.

ఉ. పారదరాశి చంచలతఁ బాసి వసించెనొ కైల
మై సుధా, నీరధి నిల్వెనో ముదిసీపతికాం
తి ఘనీభవించెనో, నా రజతాద్రి ముక్తిలల
నామణి కేలిసుధాంశుకాంతరా, శీరచితోరు
సాధగతిఁ జెల్వెనఁగు సప్తనిస్థినీవృష్టె.
కాశ. ర. ౧౫౬.

చ. కడలి జనించుమాక్తి కనికాయము బాడబవ
హ్నికాకచే, నుడికి ఘనీభవించి పయి వచ్చి
ననున్న పుముద్దమే నుమి, యుడువతి... ను
దంతా. ౩. ౬.

ఘనోపలము. సం. వి. ఆ. పుం. కరకము, వడగల్లు.
ఘన్ము = గమ్ము.

(అధికముగా పరిమళించుట మందలి యనుకరణము.)

గీ. మధురతర శీతమధుపూరమహితమనును, పరిమ
ళములు ఘ వ్విని పరిమళించె. చంద్రా. ర. ౧౨౮.

నీ. తనతనూనురభిశత్యము ఘమ్మునఁ గమ్ముకొ
న గంధవహభావ మనిలుఁ డొంద. ఉ. రా.
౧. ౧౭౮.

నీ. మై నలందినమంతుమ ప్రసారధ్యంబు బాహు
మూలపుఁగదంబంపువలపు. గీ. కలసి యొకవిం
తవైఖరి ఘమ్మురసఁగ. చంద్రా. ర. ౧౦౦.

ఘరట్టము. సం. వి. ఆ. పుం. తిరుగలి.

ఘర్షర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఖడ్గద్రఘంటిక, చిఱుగం
ట. ౨. వీణాభేదము.

ఘర్షరము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. తుషానలము, ఊఁ
కనివ్వు. ౨. వర్షతద్వారము, కొండకనుము. ౩.
ద్వారము; వాకిలి. ర. గ్రుడ్లకూబ. ౫. హాస్య
ము. ౬. ఒకానొకనడము.

ఘర్లు రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. చిటుగంట. ౨. ౬
కానొకనది. ౩. పేలాలు. ౪. వాద్యవిశేషము.

ఘర్లు చర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెమటకాయ.

ఘర్లు జలము. సం. వి. ఆ. న. చెమట.

ఇట్లే: ఘర్లోదకము, మొ.

ఘర్లు దీధితి. సం. వి. ఇ. పుం-వేడికిరణములు గల
వాడు-సూర్యుడు.

ఘర్లు ము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. చెమట; ఊష్ణము,
ఉక్క. ౨. ఆతపము, ఎండ. ౩. వేడిమి, కాక.
౪. వేసగికాలము. ౫. ఏనుగుహృదయమునంద
లిషదము.

ఘర్లు విచర్చిక. సం=ఘర్లు చర్చిక.

ఘర్లుంతకాముకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ-వర్షాకాలముం
దు కామము కలది-బలాక, కొక్కెరపక్షి.

ఘర్లుంతము. సం. వి. ఆ. పుం. వర్షాకాలము.

ఘర్లుకము. సం. విణ. (అ. ని. కా. అ) గ. రాచునది,
ఒరయునది. ౨. రుద్దునది, తోమునది. ౩. మర్దన
ముచేయునది. ౪. స్పర్ధపడునది.

ఘర్లుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఘర్లుణము చే
యనది. (అ. ఈ. అ) ఘర్లుణసాధన మైనది. వి.
అ. న. గ. ఒరయిక, రాసిడి. ౨. మర్దించుట. ౩.
రుద్దుట. ౪. స్పర్ధ.

ఘర్లుణాలము. సం. వి. ఆ. పుం-నూలుటకు సమర్థ
మైనది-పాత్రము, నూతెడుగుండు.

ఘర్లుణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఘర్లుంపదగి
నది.

ఘర్లుత్. సం. శ. త్ర. ఘర్లుంచుచున్న.

ఘర్లుము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒరయిక, రాపు. ౨.
మర్దించుట. ౩. రుద్దుట. ౪. స్పర్ధ. ౫. పాత్రము,
నూతెడుగుండు.

ఘర్లుంచు. సం. స. క్రి. గ. ఒరపెట్టు. ౨. బాధపె
ట్టు, రాయిడిచేయు.

గీ. పెక్కుమాటల నిటు బాగుపెట్ట నేల, సాధ్య
ఘర్లుంచ నొక డెట్టు చాలగలడు, గంధవా
హంబు వెఱచు నక్కలువకంటి, పనుపుబ
య్యెద పాలిండ్ల బాయడట్టి. కాశీ. ౨. ౧౮.

ఘర్లుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పనుపు. (త్రి. ని)

ఘర్లుత్. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ) ఘర్లుంచువాడు

ఘర్లుత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గ. ఘర్లుణముకల
ది. ౨. ఘర్లుంచజేయుబడినది.

ఘర్లుత్తవ్యము. సం=ఘర్లుణీయము.

ఘర్లుయము. సం=ఘర్లుణీయము.

ఘులము. సం. వి. అ. న. తక్రము, మజ్జిగ. (వాచ)

ఘుల్లు. వి. గ. మువ్వలు కంకణములు మొదలగువాని
ధ్వని కనుకరణము. (అప్రేడితరూపములు-ఘల్లు
ఘల్లు, ఘలుఘల్లు, ఘలుఘలు.)

చ. మలయపుగాలి రేలు వనమాలివిమానపతాక
ఘల్లుమం, చులియఁ బసిండిమవ్వగమి నొ
క్కొకమాటు గదల్చు...అము. గ. ౭౪.

గీ. గిలుకుటండెలు ఘల్లున...దకా. ౨. ౩౫౫.

సీ. ఘల్లుఘల్లుని రత్నకంకణంబులు మ్రోయ...భీ
మ. ౩. ౬౨.

ఉ...ఘలుఘల్లుని మ్రోయ నందియల్...రామా.
గ. ౨౦౫.

సీ. ఘలుఘలు మని యందియలు మ్రోయ... సా
రంగ. ౩. ౨౪౬.

చ...గజ్జియల్, ఘలుఘలు ఘల్లుఘల్లు రనఁగా...
ఇందు. ౨. ౬౯.

౨. సింహధ్వని కనుకరణము.

సీ. ఘల్లురంచు నెదుర్చుకంటిరపంబులఁ జంద్రహా
సంబులఁ జదిపి చదిపి. కృ. శకుం. గ. ౬౧.

ఘశ. వి. తరంగము మొలనూలు మున్నగువానిధ్వని

కనుకరణము. (ఆమ్రేడితరూచములు. ఘృశఘృశ, ఘృశఘృశఘృశ.)

సీ. ఆభ్రంకషంబు లై యంభోధిపీచికల్ ఘృశ
ఘృశఘృశమంచుఁ గప్పికొనిన. దశా.ర. ౨౧౩.
గీ. రవ్యమేఖలఘృశఘృశల్ ... ర,హించ రా
యంచకడ నిల్చెఁ జంచలాక్షి. హంస. ౩.
౫౪.

క. జలసేవనఘృశఘృశల్,వృలములపళవళలు...
...ఏక్తిభవించె జనము నుతింపన్. బహు.ర.
౨౪.

సీ. ఘృశఘృశార్థటులతోఁ బళపళ మనువాన ధా
ర్తరాస్త్రాది మహార్తినించ. హంస. ౪. ౨౨౧.
ఘృశుకఘృశుకు. వి. సాలెవానివలక తాటించుట
యం దగుధ్వని కనుకరణము.

వ...కోడెపాయంపునాడెంపుసాలెవాడు ఘృశు
కఘృశుకు మనఁ బలక చులుకఁగాఁ దాటిం
చువాటంబున...చంద్ర. వి. ౩. ౧౩౧.

ఘృస్తరుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) తిండిపోతు;
చంపినవాడు. (ఉదా: మురఘస్తరుఁడు. మొ.)

ఘృస్తము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) హింసించునది,
వి. ఆ. పుం. దినము.న.కుంకుమపువ్వు. (త్రి.ని)

ఘా

ఘా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కాంచి, మొలనులు. ౨.

ఘాతము, దెబ్బ. (మే. ని-దీనికి తెలుఁగున వ్య
స్తప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

ఘాంటికము. సం. వి. ఆ. పుం. ధుత్తూరము, ఉష్ణ
త్వ.

ఘాంటికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. గంట వాయిం
చువాడు. ౨. వేకువను గంట వాయించి రాజు
లను మేల్కొలుపువైతాళికుడు.

ఘాట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెడతల. (ముచ్చిలిగుంట
-అనికొందఱు.)

ఘాటించు. సం. ఆ. క్రి. విజృంభించు.

ద్వి. ఘాటించి ఘోరమెకంబులు బిట్టు, గఱచిన
...నవ. ౧. రగ పా. ౧౦ చం.

ఘాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ=ఘాట.

ఘాతేక్షుఁడు. సం. వి. (అ. తికా. అ) హింసించు
వాడు.

ఘాతేనము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) ౧. చంపునది.

౨. చంపించునది. వి. ఆ. న. ౧. చంపుట. ౨. చం
పించుట.

ఘాతము. సం. వి. ఆ. పుం. ౧. ప్రహారము, దెబ్బ.

౨. మారణము, చంపుట. ౩-హననసాధనము-
బాణము. ౪. లుంఠనము, వోపిడి. (మను. ౯.
౨౭౪.) ౫. హాని. (యాజ్ఞ. ఆచా. ౧౬౨.) ౬.
ఉచ్చేదము. (ఉదా: విశ్వానఘాతము.) ౭. (గ
ణిత)గుణనము, గుణకారము; గుణింపఁగా వచ్చిన
మొత్తము, లబ్ధము. ౮. (జ్యోతి) నైధనతార.

ఘాతి. సం. వి. (న్. నీ. న్) చంపినవాడు. (వృ

త్తియందు కర్తవాచకము పూర్వపదముగా ను
న్నపుడే ఈరూప మగును. (ఉదా: పితృహతి,
పుత్రఘాతిని.) వి. ఇ. పుం. పక్షిబంధనము, పక్షు
లను పట్టువల.

ఘాతించు. సం. న. క్రి. హింసించు, చంపు.

క. ఆకఁడు ప్రసన్నుఁడై య,న్నాతి వరం బడు
గు మనిన నాకేసు ననిక, ఘాతించఁగ నోపె
డునురు, నాతతబలు నవ్వరాంగి యర్థించుట
యు. హరి. పూ. ౧. ౭౯.

ఘాతిపక్షి. సం. వి. న్. పుం. డేగ.

ఘాతుకుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ)=ఘాతకుఁడు.

ఘాత్యము. సం. వి. (అ. ఆ. ఆ) ౧. చంపఁదగిన
ది. ౨. (గణిత)గుణింపఁదగినది.

ఘారము. సం. వి. ఆ. పుం. నేచనము, తడుపుట.

ఘారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాత్రి. (వై. ని) న. (ఛం

ద) ఒకానొకపుత్తము. (వాచ)

ఘాక్షము. సం. వి. అ. పుం. శేలియందుఁ బక్కమై

న గోఘమాదిపిష్టభక్ష్యము.

ఘాసకుండము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చికబీడు.

(వాచ)

ఘాసకూటము. సం. వి. అ. న. గడ్డివామి, గడ్డి

మేటి. (విల్యము)

ఘాసము. సం. వి. అ. పుం. గ. ఆహారము. (విల్య

ము) ౧. లేతపచ్చిక.

ఘాసి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని. (వై. ని)

ఘాసికుండు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱమునకు గడ్డి తె

చ్చువాడు. (వై. ని)

ఘి

ఘిరాయింఁచే. స. క్రి. (హిం. ఘిరానా=ముట్ట

డించుట) ముట్టడించు.

గీ. అపుడ రంధ్రస్థుతి ప్రభునాజ్ఞ వడసి, తడసి

కొన కేగి పడవాల్లు దండువెంట, గడి ఘిరా

యింపఁ బైనముల్లం డటంచు, పైనిపల కెల్ల

మోహము సాటి రపుడు. రంగా. 3. ౮.

ఘ్ని

ఘ్నింకరించే. సం. అ. క్రి. (ఏనుగు) ధ్వనించు,

ఘ్నింకారము చేయు.

చ. కనుఁగొని నీలదానవుడు గంధగజాకృతి

ఘ్నింకరించి పచ్చిన మృగరాజరూపమునఁ

జించె నఖంబులఁ గుంభముల్ ఘనా, ఘనఘ

నగర్భముక్తకరకల్పతలె మాక్తికరాజిరాలఁ

గా, ననిమొన వీరభద్రుడు భయంకరకంఠని

నాదకాద్రుడై. వరాహ. ౬. ౧౧౨.

ఘ్నింకారము. సం. వి. అ. పుం. బృంహితము, ఏనుఁ

గుచేయుధ్వని.

వ... బెడిద మగుఘ్నింకారంబుల నంతురించినశం

కాతంకంబుల...దశా. గ. ౨౬౧.

ఘ్నింకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=ఘ్నింకారము.

ఘు

ఘుంటము. సం. వి. అ. పుం. చీలమండ.

ఘుంటికము. సం. వి. అ. న. ఏలుపిడుక.

ఘుండము. సం. వి. అ. పుం. చు మైద.

ఘుక్కు. వి. గుడ్లరూబహిత కనుకరణము.

ఉ. ఘుక్కుని మాటిమాటికిని గోటండు పల్కెడు

వామదిక్కునక. క్రీ. డా. ౧౧.

ఘుటము. సం. వి. అ. పుం. చీలమండ.

ఘుటి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. చీలమండ.

ఘుటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. గుల్ఫము, చీలమండ.

౧. గుళిక, మాత్ర.

ఘుటికము. సం. వి. అ. పుం. గ. చీలమండ. ౨.

ఏనుగు గుఱ్ఱము మొదలగువానివెనుక కాలిని క

ట్టుకంతువు. (కే. ని)

ఘుణము. సం. వి. అ. పుం. చూను తొలుచుపురు

గు, నుసిపురుగు.

ఘుణలిపి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఘుణాక్షరము, నుసి

పురుగు చొలువఁగా ఏర్పడినయక్షరము.

ఘుణాక్షరము. సం. వి. అ. న=ఘుణలిపి.

ఘుమఘుమ, ఘుమంఘుమ. వి. గ. శంఖధ్వని

కనుకరణము.

క. ... ఖగే, శ్వరపక్షజనితవాతాం, కురపూర్తిని

శంఖ మపుడు ఘుమఘుమ మ్రోసెన్. పారి. ౨.

౭౭.

వ... విజయశంఖంములఘుమంఘుమలు పిరంగుల

ధింధిమ్ములు... ప్రబంధ. ౭౮౮.

౧. గుహ మొదలగువానిలో గాలి చొచ్చునపుడు

కలుగుధ్వని కనుకరణము.

(నెమిళ్లు) నీ. ఘుమ్ముఘుమ్మని గాలి గుహఁ జొరఁ
బురి యొకించుక యెత్తి కని తలంచుకొని వం
చి. ఆము. క. ౧౨౧.

3. ఉఱుముటయందగు ధ్వనికి అనుకరణము.
గీ... మొగిలు, ఘుమ్ముఘుమ్ము నుతిమె ... ఘటికా.
౨. క. ౨౨.

౪. తరంగములధ్వని కనుకరణము.

నీ. కిన్నరద్వంద్వసంభిన్న పంచమరాగనిర్యన్త
హావేగనిర్మల రాంబు, పతిత ప్రతిధ్వానభంగోరు
ఘుమ్ముఘుమ్ముఘుమ్ముమాయితేదిశాగోళకంబు...
గీ. ఐనహిమశైలపాదంబునందు ... హర. 3.

3౦.

కా. సాయంకాలనటన్త హానటజటార్కూటాటపీ
ద్యోధునీ, స్ఫూర్తదృగ్ఘుమ్ముఘుమ్ముమోచమిత
వాచాచాతురీధుర్యుఁ డై. శుక. 3. ౬౪౧.

ఘుమ్ము=గుమ్ము.

(అధికముగా పరిమళించుటయందలి యనుకరణము)

క. ఇమ్మాడ్కి జనానందక, రమ్మగ వెన్నెలలు గా
య రంభోర్వసులుక, గుమ్మెతగుడారముల
కడ, ఘుమ్మునుక పురంపుజగతిఁ గూర్చుండి త
గ్గ. వాల్మీకి. 3. ౧౦౧.

(వీణాధ్వని కనుకరణము)

నీ. ఆపిమ్మట వియచ్చరీపాణివల్లక్కిగుంఘస్వరంబు
లు ఘుమ్మురనియె. వసు. ౫. 3.

ఘురణము. సం. వి. ఆ. న. ధ్వని.

ఘురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పందిముట్టె.

ఘుర్లుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పందికూత.

ఘుర్లురము. సం. వి. ఆ. పుం. పందికూత.

ఘుర్లురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. పందికూత. ౨. జల
జంతువిశేషము.

ఘుర్లురించు. సం. ఆ. క్రి. ఘుర్లురధ్వనిచేయు,
(పంది) కూయు.

నీ. వడిఁ గుక్కలంటంగ వచ్చిన మెడఁ ద్రిప్పి
ఘుర్లురించుచు బయల్ కొమ్ముఁ జిమ్ము. మను
చ. క. ౪౨.

ఘుర్లురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. ఘుర్లురధ్వని. ౨.
ఘుర్లురధ్వని గలవగర్భశోగము.

ఘులంచము. సం. వి. ఆ. పుం. అడవిగోదము?

ఘులఘులారవము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకజాతి
పావురము.

ఘుషము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘోషించునది,
శబ్దించునది.

ఘుషితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) ఘోషింపఁబ
డినది; ప్రకటింపఁబడినది, చాటఁబడినది.

ఘుష్టము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. పేనఁబడినది,
(త్రాడు) ౨=ఘుషితము. (కల్ప)

ఘుష్టాన్నము. సం. వి. ఆ. న. సత్రాదులందు భోజ
నమునకు వచ్చువారు రం డని బిగ్గరగా పిలిచి పె
ట్టినయన్నము, సత్రాన్నము. మను. క. ౨౦౯.

ఘుస్మణము. సం. వి. ఆ. న. కుంకుమపువ్వు. (వై
ని.)

ఘూ

ఘూకము. సం. వి. ఆ. పుం-‘ఘూ’ అని ధ్వని చే
యనది- గ్రుడ్లగుబ.

ఘూకారి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకి.

ఘూకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆడు గ్రుడ్లగుబ.

ఘూర్జరము. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేశము,
గుజరాతి.

ఘూర్జరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. ఘూర్జరదేశస్త్రీ. ౨.
ఒకానొకరాగము.

ఉ... దేవగాంధారి వరాలి కన్నడ ధనాసరి
ఘూర్జరి పూరి... చెన్న. ౨. ౨౩౬.

ఘూర్జరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఘూర్జరదేశపురు
షుడు.

ఘూర్జత్. సం. శ. త్ర. తిరుగుచున్న.

ఘూర్జన. సం. వి. ఆ. (స్త్రీ) = ఘూర్జనము. (వాచ)

ఘూర్జనము. సం. వి. ఆ. న. గ. భ్రమణము, తిరు
గుడు. ౨. కునికిపాటు.

ఘూర్జమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) తిరుగు
చున్నది.

ఘూర్జము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. భ్రాంతము,
తిరుగునది. ౨. కునికిపడునది, తూ.గివడునది. వి.
ఆ. పుం. గ. భ్రమణము, తిరుగుడు. ౨. త్రిప్పరొ
గము. ౩. గ్రీష్మనుందర మనుశాకము ౧.

ఘూర్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. భ్రమణము, తిరుగుడు.

ఘూర్ణితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. భ్రాంతము,
తిరుగుడుపడినది. ౨. భ్రమితము, త్రిప్పబడి
నది. ౩. ప్రచలయితము, కునికిపాటుపడినది.

ఘూర్ణిల్లు. సం. ఆ. క్రి. గ. తిరుగుడుపడు.

మ...కొం, దలమందెం ద్రిదశేంద్రు పట్టనము పా
తాశంబు ఘూర్ణిల్లె...భార. విరా. ర. ౧౭౨.

౨. ధ్వనించు, మ్రోగు.

వ. కుంభుండు త్రిభువనకుహరంబు నిండి నిజసిం
హనాదంబున ఘూర్ణిల్ల విలయనమయనిర్ఘాత
ఘోరంబుగా నాచ్చె...మార్క. ౬. ౨౦౧.

ఘూర్జమానము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) భ్రామ్య
మాణము, త్రిప్పబడుచున్నది.

ఘృ

ఘృణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ. కనికరము, దయ. ౨.
జాగుప్పు, రోత.

ఘృణాళువు. సం. విణ. (ఉ) కనికరము గలవాడు.

ఘ్నో. నిష్పాదితం తు కార్తేన్యైన భగవద్భిష్ట

ణాశుభిః, సాధూచ్ఛిష్టంహి సర్వం మే ఆత్మ
నా సహ కిం దదే. సం. భాగ. ర. ౨౨. ర. ౩.

(వాచ)

ఘృణావాసము. సం. వి. ఆ. పుం. కూర్చాండము,
గుమ్మడి ౧.

ఘృణి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ఘృణ గలవాడు.
వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. గ. కిరణము, వెలుగు. ౨. జ్య
ల, మంట. ౩. తరంగము, అల. ర. నిదాఘము,
గ్రీష్మము. ౫. పగలు. (శే. ని.)

ఘృతకోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శేతిబీజి.

ఘృతమండలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హంసపది.

ఘృతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. తడువబడి
నది. ౨. ప్రకాశించినది, వెలిగినది. వి. ఆ. పుం
న. గ. ఆజ్యము, నెయ్యి. ౨. నీరు. (శే. ని)

ఘృతాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. రాత్రి. ౨. ఒకటి
ప్పరస్త్రీ.

ఘ్నో. ఊర్వశి మేనకా రంభా ఘృతాచీ చ తిలో
త్తమా, సుకేశిమంజుఘోషాద్యాః కథ్యం తే
ప్పరసోబుధైః.

ఘృతాచీగర్భసంభవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దయే
లకి. (వాచ)

ఘృతాహ్వము. సం. వి. ఆ. పుం. శేతివాసన గల
జగురు కలది - సరళము. (త్రి. ని.)

ఘృతేళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ. తెలపాయిక, గడ్డి
లము. ౨. ఎఱ్ఱచీమ.

ఘృతోదము. సం. వి. ఆ. పుం. శేతిసముద్రము.

ఘృష్టము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ) గ. ఒరయబడి
నది. ౨. రుద్దబడినది. ౩. మర్దితము, మర్దనముచే
యబడినది. ర. నూటబడినది.

ఘృష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. పంది. ౨. కిరణము.

స్త్రీ. ౧. ఘర్షణము. ౨. స్పర్శ. పోటి. ౩. అవరాజితీ. ౪. వారాహి, పాచితీగి. ౫.

ఘృష్టిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పృథ్విపర్ణి, కోలపాన్న. ఘృష్టమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఘర్షిం వలడుచున్నది.

ఘో

ఘోంట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పోకక. ౨. శే. గు. ఘోటక బ్రహ్మచర్యకము. సం = తురంగ బ్రహ్మచర్యకము.

ఘోటకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆశ్వము, గుఱ్ఱము.

ఘోటకారి. సం. వి. ఇ. పుం-గుఱ్ఱములకు శత్రువు. ౧. మహిషము, ఎనుము. ౨. కరవీరము, గన్నేరు. ౩.

ఘోటము. సం = ఘోటకము.

ఘోటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గోడిగ, అడుగుఱ్ఱము.

ఘోటించు. సం. స. క్రి. ఊచు.

ద్వి. బెడిదంపుగోటల బిరిగొన్న మెఱుంగు, లడరంగ వడనగవ్వారములు విచ్చి, ఘోటించి నేలతోఁ గొట్టి...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౬౯ సం.

అ. క్రి. తిరుగు.

క. వేటాడుచుఁ బురవీధుల, ఘోటించుచు వారి లెక్కగొనఁ జెప్పరి నీ, యాటోప మొప్ప నాకపి, కీటంబును ద్రుంచి మమ్ముఁ గృపఁ బ్రోవఁగదే. మై. ౩. ౩౧.

ఘోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గోడిగ, అడుగుఱ్ఱము. ౨. పెద్దలోడికాకము. (దీనికి 'కర్కటి, తురంగి, చతురంగ' అనియుఁ బర్యాయములు గలవు.)

ఘోణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. నాసిక, ముక్కు. ౨. మార, ముట్టె. ౩. ప్రోథము, గుఱ్ఱపుముక్కు.

ఘోణనము. సం. వి. ఆ. పుం. గోనసము, కొండ చిలువ. (వై. ని)

ఘోణి. సం. వి. న్. పుం-ఘోణ (= పెద్దముట్టె) కలది-వంది.

ఘోర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. రాత్రి. ౨. దేవతాశము, దావరడంగి. ౩. (సాంఖ్య) రజోగుణముగల చిత్తవృత్తి. ౪. (జ్యోతి) ఉగ్ర నక్షత్రములయందు వచ్చు సూర్యసంక్రమణము. (వాచ)

ఘోరదర్శనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భయంకరము. వి. ఆ. పుం. స్రుడ్లరూప.

ఘోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భయంకరము.

వి. ఆ. న. ౧. విషము. ౨. భయానకరసము. ౩. కుంకుమపువ్వు. పుం. నక్క. (శే. ని)

ఘోరరాసనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఘోరమగు ధ్వని గలది. వి. ఆ. పుం. నక్క.

ఘోరరాసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ఘోరమగు ధ్వని గలది. వి. న్. పుం. నక్క.

ఘోరవాశనము. సం = ఘోరరాసనము.

ఘోరవాళి. సం = ఘోరరాసి.

ఘోరుడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుడు.

ఘోలము. సం. వి. ఆ. పుం. న. నీళ్లు పోయకయే చిలికి చేసిన మజ్జిగ, మథితము.

ఘోలి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. గోలి; ఒక జాతి హరాకు. ౫.

ఘోష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. శతపుష్పి, సదాపక. ౨. మధురిక, అడవిసదాప. ౩. కర్కటశృంగి. ౫.

ఘోషకము. సం. వి. ఆ. పుం. చేడుబీజ. ౫.

ఘోషకుడు. సం. విణ. (అ. పి. కా. అ) ప్రకటించువాడు, చాటువాడు.

ఘోషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = ఘోషణము.

ఘోషణము. సం. వి. ఆ. న. గ. ప్రకటించుట, చాటుట. ౨. ధ్వని.

ఘోషము. సం. వి. ఆ. పుం. గ. ధ్వని. ౨. ఉలుము. ౩. చాటుట, వలుపురతోఁ జెప్పట. ౪. గొల్లపల్లె. ౫. ఆవులమంద. ౬. మళకము, దోమ. ౭. చేదుబీజ. ౮. కందు. ౯. (వ్యాక) ఒకానొకనొకొచ్చినదిబాహ్యప్రయత్నము.

ఘోషయితువు. సం. విణ. (ఉ) ప్రకటించువాడు, చాటువాడు. వి. ఉ. పుం. గ. బ్రాహ్మణుడు. ౨. వంది, బట్టువాడు. ౩. కోయిల.

ఘోషవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణ.

ఘోషా = గోష. (శ. ర. వా)

ఘోషించు. సం. స. క్రి. చాటించు; ప్రకటించు.

వ... నీవిజయంబు పురంబున ఘోషించి గోపాలరం బుచ్చు మనిన ... భార. విరా. ౫. ౨౩౦.

నీ. క్రతువులమొదలిభాగము రుద్రయోగ్యంబుటంచు వేదములు ఘోషించుఁ గాన, పరాహ. ౫. ౧౨౦.

ఆ. క్రి. మ్రోయు, ఘోషిల్లు. (శ. ర.)

ఘోషిలు (ల్లు). సం. ఆ. క్రి. ధ్వనిచేయు, మ్రోయు.

చ. బెరసి మృదంగనిస్సహజభేదలు ఘోషిల ప్రేయమౌ... భా. రా. సుం. ౪౬౦.

ఘోషుడు. సం. వి. ఆ. పుం. గొల్లవాడు.

ప్రూ

ప్రూణతర్పణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సురభి, మంచివాసన గలది. వి. ఆ. న. మంచివాసన.

ప్రూణము. సం. విణ = ప్రూతము. వి. ఆ. న. గ. మా

గొనుట, వాసనచూచుట. ౨. ముక్కు. (శే. ని.)

ప్రూణించు. సం. స. క్రి. ఆప్రూణించు, మూగ్గును, వాసనచూచు.

కా. ఉత్సాహంబున నొక్కపాడిమొద నై యూధంబు ప్రూణించుచుకొ, వత్సం బై తన నెంట బ్రహ్మ నడవక నై కుంకుఁ జేతెంచి ... భాగ. ౭. ౪౦౦.

ప్రూత. సం. విణ. (బు. స్త్రీ. బు) ఆప్రూణించువాడు, వాసనచూచువాడు.

ప్రూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మూగ్గునఁ బడినది, వాసనచూడఁబడినది.

ప్రూతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మూగ్గునఁ దగినది, వాసనచూడఁ దగినది. వి. ఆ. న. వాసన.

ప్రూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. మూగ్గునుట, వాసనచూచుట. ౨. వాసన. ౩. ముక్కు.

ప్రూయమాణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆప్రూణింపఁబడుచున్నది.

ఘే

ఘేయము. సం = ప్రూతవ్యము.

జ

జ. సం. ఒకానొకయత్నము. వి. ఆ. పుం. గ. విషయము. ౨. విషయేచ్ఛ. ౩. భైరవుడు. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు.)

జవనము సం. వి. ఆ. న. ధ్వని; ధ్వనించుట.

జవమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ధ్వనిచేయుచున్నది

జా

జావకుడు. సం. విణ. (అ. వికా. అ.)=జోత.

జావయత్. సం. శత్ర. ధ్వని చేయించుచున్నది.

జావయమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ధ్వని

చేయించుచున్నది.

జావయిత, సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ) ధ్వని చే

యించునది.

బు

బుతము. సం=జవనము.

బుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ=జవనము.

జ్జో

జోత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ) ధ్వని చేయునది.

శ్రీ సూ ర్య రా యా ం ద్ర ని ఘ ం టు వు

ద్వి తీ య స ం పు ట ము

స ం పూ ర్ణ ము.

అనుబంధము

(ప్రథమసంపుటమునకు)

అ. ౮. ఏకాక్షరములు కాని మధ్యమపురుషక్రియలకు విభక్తిలోఁగించి 'రా' వలమందున్నప్పుడు వచ్చునది.

శ్లో. వధ్యమస్థే క్రియాథే తు నిత్యమత్వమిహే
స్యతే, నైకవర్ణస్య తు తథా రయోగస్య తథా
గతేః. ఆధర్వణకారికాపలి. క్రియా. ౨౮.

ఉదా: మానరా, చేయరా, పోరా, లేరా.
మ...ఆలకిం, పరయేరా యధరామృతం బాసఁగి
నన్ మన్నింపరా...సారంగ. ౨. ౧౨౯.

ఉ. ఏలర యాచలం బుడిగి యేలర...మనుచ. 3.
౯౩.

అందఱు. ౨. ఆర్థము.

వ...అందఱుం గ్రమంబునం దేటిరి ... భార.
శల్క. ౧. ౧౦.

క. అనుటయు నాతం డందఱ, కును మెలపునఁ జె
ప్పు...భార. శల్క. ౧. ౧౨.

క. దనుజుఁ బరిమార్చి యందఱి, కిని దానవబాధఁ
దీర్చి కృతకృత్యుండై...పి. శకుం. 3. ౧౪౪.

అభ్యాసిత. ౨. భ్రమవిషయమున మీమాంసకమతము.

(ఈమతమున 'ఇదం రజతం' అను భ్రమస్థలమున ఇదంపదార్థ మగుశుక్తికి ప్రత్యక్షము రజతమునకు స్పృతి అని జ్ఞానద్వయమున ఈ జ్ఞానద్వయమునకు భేదాగ్రహమును అటులే తద్విషయములకు భేదాగ్రహమును అంగీకరింపఁబడినవి. మఱియును రజతార్థికి ఇదంపదార్థమందు ప్రవృత్తి ఇదంపదార్థరజతములకు భేదాగ్రహము ఇదంపదార్థప్రత్యక్షము రజతస్పృతి అనుకారణత్రయమువలన కలుగును అని సమర్థింపఁబడినది)

అగవడు. ౫. సంభవించు, కలుగు.

క...మగునా తెగడంగ నేల మాయన్నకుఁ జేటగ

వడియె నేని జేతల్, ముగురును గడ లేనిగోర
ములపాల్గారే. అచ్చ. రా. ఆర. ౪౭.

అగలించు=అగల్పు.

(పెల్లగించు.)

ఉ ... నామననుపాఁ తగలించి ... విక్ర. ౮.
౧౦౪.

అగ్గువ.

గీ. చాటఁగాఁ బంచె నతఁడు రాక్షసుల కల్లఁ,
గ్రోఁతిమాంస మగ్గువ యయ్యెఁ గొనుఁ డటం
చు. రామా. ౮. ౨౫.

అడరు. ఆ. క్రి. ౧౦. పడు.

గీ. అట్లు వచ్చునాగడఁ గని యచటియోధు, లలికి
తమతమవీఁదన యడరుననియు, దలఁచి యొ
దిగిరి రారాజుఁ దలఁప రైరి, ప్రాణభయ మెట్టి
వారిఁ గీడ్చులుపకున్నె. భార. భీష్మ. 3. ౫౮.

అణుజో. వి. ౨. ఈకరాల్పినపక్షి.

గీ. గూఁటిగు వ్వన నణు జనఁ గురు జనంగ, నీఁక
రాల్పినపక్షి యా నిందుమాలి. ఆం. భా. ౨.
౯౮.

అధ్యాహారము. ౧. ఆర్థము.

(బుధునివర్ణనము)-సీ. ప్రతిబింబమోకాని రజని.
వల్లభున కధ్యాహారమోకాని యమృతరుచికి.
కాకి. ౪. ౧౯౧. (ఇట 'ప్రతిబింబము, సా
టి' అని భావము)

అనిర్వచనీయభ్యాసిత. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భ్రమ-
విషయమున అద్వైతమతము. (అనిర్వచనీయ ము
నఁగా సదసద్విలక్షణము. 'ఇదం రజతం' అను
భ్రమస్థలమున రజతము ప్రతీత మగుటవలన అ-
సద్విలక్షణము. ప్రమోక్షరమున బాధింపఁబడు
టవలన సద్విలక్షణము. కావున సదసద్విలక్షణ మై
శుక్తియందు రజతము విశేషణము గా భాసించును)

అనుచు.

అనిచిపుచ్చు=అనుమతించి పంపు, అనిచిపుచ్చు.
భార. కాం. 3. 32.

అనుగలము. వి. ఆశ్రయము, స్థానము.

క...ఉదాయండు లేమి కనుగల మయ్యెక. దశ.

౫. ౮౧.

అనుస్థానము.

సీ. ముక్కంటిదరహాసమున కనుస్థానంబు ...గీ
...మంత్రియన్నయ దేవయ్యమహితయశము. భీమ. ౧. ౫౩. (ఇట 'ప్రతిబింబము, సాటి' అని భావము.)

అనుభావ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనువాదము.

సీ...నలువకుద్ధాంతంబున కనుభావ...గీ...మం
త్రియన్నయ దేవయ్యమహితయశము. భీమ. ౧. ౫౩. (ఇట 'ప్రతిబింబము, సాటి' అని భావము.)

అనుమానపడు. మి. అ. క్రి. అనుమానమునొం
డు, అనుకొను, ఊహచేయు.

ద్వి. ననుఁ జూడ రా పని నాలోన నేను, నను
మానపడఁగ నేఁ డనుకూల మాయె. ద్వి. శ. సా. ౧. ౪౭౨ పం.

అన్తానించు. అ. క్రి. ఆలోచన కలవాడగు.

మ...మన మానందముఁ బొందె నిట్లగుడు నన్తా
నించి యే నత్తటిక, గనుదోయల్లన విచ్చి
మేదినియు నాకాశంబునుం జూచితిక. దశ
కు. ౯. ౫.

('అన్తానించు' అనుసంశ్లిష్టరూపము 'అనుమాన
ము' తెనుఁగనుటకు సాధకము. చూ. అనుమాన
ము)

అన్ను. వి. ర. కన్య.

ఉ. అన్ను తలంచు రూపము హితాశి తలంచుఁ
గులంబు తల్లి దా, నెన్ను నువ్వువు పరుల

నేర్చుతటిక...వక్కలంకపీరభద్రకవికృత
కుమారసంభవము. కవులచరిత్ర. 3. 3౯౮ పా.
శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితా
శ్రుతం, బాంధవాః కులమిచ్ఛంతి...

అన్నువు.

(స్త్రీ.)

ఉ. అన్నువులార నావలపు నంగడిఁ బెట్టవరమ్మ
...ప్రదీపచరిత్రము. ర. ఆ. కవులచరిత్ర.
3. ౪౮౩ పా.

అన్వాదేశము.

(బుధునివర్ణనము)-సీ. వినిమయంబోకాని విధుక
కన్యాదేశమొకాని యత్రినేత్రోద్భవునకు.
కాశీ. ర. ౧౯౧. (ఇట 'ప్రతిబింబము, సాటి' అని భావము.)

అభిధాంతరము. సం. వి. అ. న. మాటుపేరు, నా
మాంతరము.

(బుధునివర్ణనము)-సీ. అభిధాంతర మొకాని య
రవిందవైరికి...కాశీ. ర. ౧౯౧.

సీ...అమృతాంబునిధి కభిధాంతరంబు.గీ...మం
త్రియన్నయ దేవయ్యమహితయశము. భీమ. ౧.
౫౩. (ఇట 'ప్రతిబింబము, సాటి' అనిభావ
ము)

అమ.

(కొన్నిపురుషనామములకుదను 'అమ'కు మాటు
గాఁ జేర్చబడును.)

ఉ. ఆనరసింగభూపతి... కాంచె...భానునిభతే
జానిఁ గృష్ణమరాజు సున్నతిక. కళా. ౧. ౭౪,
౫౨.

అలుచు. వి. తిరస్కారము.

సీ. అలుచన నెల్లద మనఁ జొకయనఁ దిరస్కా
రంబు రాజులు...ఆం. భా. ౧. ౧౩౪.

అల్లెదము. వి. మత్స్యవిశేషము.

గీ. అల్లెదం బుప్పజేఁపము గొల్లదొందు, పరిగె

రొయ్యదియగుమీలఁ బట్టు నతఁడు. హంస.

ర. ౧౮౨.

అవధరించు. స. క్రి. ౫ (గ్రంథాదులు) రచించు.

గీ. బాలసఖుండపు శైవప్రబంధ మొకటి, యవధ
రింపుము నాపేర సంకీర్తముగ. హర. పీఠి. ౧౨.

అట్లందు. విగ. ఖలుఁడు, ఉలిపికట్టె. (ప్రా)

నీ...ఖలుం డొప్పు నాట్లఁ డనంగ నులిపికట్టె,
యనఁగను బాట్లనీ యనఁ జెట్లకొఱవి నా...
ఆం. భా. ౩. ౧౩.

అడు. ఆ. క్రి. ౨. కాఁడు, గ్రుచ్చుకొను.

రగడ. మునుకు మనె వే తొక్కచోటఁ గంటక
మాడ. మనుచ. ౩. ౮౪.

అణికి. వి. (సం. అణికి). ఇరుసుతుదిచీల.

నీ. చీలజంజడ యాణి చిలుక యంచనఁగ సం
ధానితకీలాఖ్య తనను చుండు. ఆం. భా. ౨.
౨౦౩. (ప్రాతే ప్రతి. పా.)

ఆత్మభ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భ్రమవిషయమున
క్షణికవిజ్ఞానవాదలయొక్కయు సౌత్రాంతికుల
యొక్కయు మతము. (ఈమతమున భ్రమస్థలము
న ఇదంపదార్థ మగు బాహ్యశక్తియందు బుద్ధిరూ
పాత్మయొక్క ధర్మ మగురజతము - అనఁగా రజ
తాకార మగుజ్ఞానము - విశేషణ మై భాసించును.
అనఁగా ఆంతరజ్ఞానరూపమగు రజతము అబహిస్థ
మైనను బహిస్థమువలె భాసించును.)

ఆరము. వి. (సం. ఆరాముః) ఆరాముము.

చ. మలయసమీరజాభిహతి ప్రాఁకుల నాకులు
డుల్లి డుల్లి క్రొ, మైలకలు సాగి సాగి విరిమో
నులఁ గెందలిరొత్తి యొత్తి కుట్టలములు గ
మ్మి క్రమ్మి కుసుమంబులు నానన కెక్కి యె
క్కి గుత్తులుకొని పండిపండి వినుతుల్ దగ
నారము లొప్పె నానుని. కు. సం. ౪.
౪౪౩.

నీ. ఏపునఁ జెలరేగి యేయుమనోజన్మచెఱకువల్

రెండు గా విడిచి వైతుఁ, బలువలె పలుకుచి
ల్గులనాలుకల ముల్లు విడిచి యారములలో
వెడల నకుతు, మదమున ప్రాముతు మైదలఁ
జంపకలతాంతములలో మునుఁగంగఁదతిమి
వైతుఁ, దగులమై వీలెంచునక్షిణాకాగంధస
హ మహాహింద్రునివాతఁ ద్రోకు. గీ. నేటి
కులికెను నాయుట్టివోటి కలుగ, వెలది నీమది
లోపల వెఱవ కుండు, మున్ను ధైర్యంబు వదల
కుమన్ను యెంచు, గల్తలము గల్ల మేనికిఁ గల
దె బాధ. (విక్రమసేనము. ౨. ఆ. కు. సం.
౪. ౪౪౩. వ్యాఖ్య.)

ఆరుణము. సం. విగ. (ఆ. ఈ. ఆ) అరుణునకు
సంబంధించినది. వి. ఆ. న. ఆరణ్యకము, వేదము
నందలి యొకభాగము.

మ. కుల లే కుండుస్వరూపరూపగుణ భూతు ల్దోఁ
చె నేతద్రుతి, న్దల మై లో వెలి దానె
యున్గిఁ దలిపె న్నారాయణం బాయణం,
బులసామావ్యవశేషరీతి నిఖిలంబు నృబ్బిజాలం
బు నిర్మలనారాయణశబ్దమందునె తుదం బ
ర్యాప్తమయ్యె స్తుతి. ఆము. ౩. ౧౧.

గీ. త్రిసరకాస్వాదభవమవోద్రేకలహరి, ధరణి
దేవుఁ డామోజ మత్తా వహించి, యానా
లు పతింపంగ నాలకించి, శంబరారాతి రతి
చేయి చఱచి నవప్య. శివరా. ౩. ౧౪. (ఆర
ణాలు. అపమద్రి.)

ఆర్పు. వి. ౨. సింహనాదము.

నీ. ఆర్పు బొబ్బ యనంగ నగు సింహనాదంబు...
ఆం. భా. ౨. ౨౨౩.

ఇగఁ.

చ...ఇందుపై, నిగఁ బసిగోల గోలతన మేలను
మేలనుకూల మయ్యెడి. శాం. ౨. ౧౪౦.

ఇరుచఁబడు. ఆ. క్రి. కుడియఁబడు.

ఉ...తల యల్లనఁ గాల్గవ నందియంది లో, చ
క్కికి నొక్కి నొక్కి యిరుచంబడ గుమ్మడి

మాట గట్టి వీ, పెక్కి దువారిచేసి చలి యి
క్కడ నక్కడ బెట్టు వేకువక. క్రీ.డా.
౪౫.

ఉగ్గు³. వి. (క. ఉగ్గు) అవ్యక్తవచనము.

ఉ. ఉల్లముఁ జూపుచుపులన నొల్లనియుగ్గులు
విచ్చుసిగ్గులు...కావ్యా. ౨. ౬౩.

ఉవరి. సం. అవ్య. మిఁదిది.

నీ. అటమిఁదఁ దారల కన్నిటి కుపరి యై రెండు
లక్షలశుక్రఁ దుండి...భాగ. ౫. ౨. ౮౮.

క. మునిసప్తకమున కగునందనరుచు...శింశుమా
రచక్రంబనఁగా నిన్నిటికి నుపరి యగుచుం
డు నృపా. భాగ. ౫. ౨. ౭౨.

ఉప్ప². వి. ౨. ఊపరక్షేత్రము, చాటి నేల.

నీ. చాడు కారపుమన్నచపు డననూషరమృత్సం
జ్ఞదోచుఁ దత్ప్రథివిపేరులు పునఁ జా
డన నూసర యన నొప్ప...ఆం. భా. ౨. ౬౩.

ఉరలు¹. ఆ. క్రి. ౩. వగులు. (చూ. గుబ్బు)

వ...పెనుబొబ్బలం బ్రహ్మాండకటాహంబు నిర్భ
రం బై గుబ్బు గుబ్బని యురల... భాగ. ౮.
౨౦౮.

ఉరి. వి. ౩. చోరసాధనవిశేషము.

చ...కొయ్యయు నురి క్రొంకి నారసము... దశ
కు. ౫. ౭౨.

ఉలు⁴. వి. పాము ఉలుకునప్పడు పుట్టెడిధ్వని.

ద్వి. మెలుఁగుఁగోల బురల వల్ల కముల్ వెడలి,
యులు పుట్టఁ గోమలనుటికి...ద్వి. హరిశ్చ.
పూ. ౧౯౬౨ పం.

ఉల్లసమాడు. స. క్రి. ౨. పరిహాసముచేయు, గేలి
గొను. భార. శల్య. ౨. ౨౧౫. (సం. భార. శల్య.
౫౪. ౮.)

ఉడిగెము=ఉడిగము.

నీ...కిన్న రాంగన లూడిగెములు నేయ. చిత్ర
భా. ర. ౫౯.

ఉసర. వి. (సం. ఊషరః.) ఊషరక్షేత్రము, చాటి
నేల. ఆం. భా. ౨. ౫.

ఎక్కించు. స. క్రి. ౮. (నారిని) సంధించు, కూర్చు.
కా... ధా, శ్రీశోత్రంసముఁబ్బ వంచి గొనయం
బెక్కించి...చంద్ర. ౩. ౫౬.

ఎడ¹. విణ. ర. ఎల, లేతది. (చూ. ఎడనీరు)
వ...గుత్తులయెడచిగుళ్లు...కేయూర. ర. ౫౦.
ఎల్ల².

గీ...ఎల్లపురుషుఁడు. కవిక. ౫. ౧౪౩.
ఎసలారు. (ఇది ఉభయయతులలోనిది. చూ. కా
వ్యా. ౭. ౬౯.)

ఏగాని. వి. ౨. రెండుదబ్బిడులు. (వా)
ఏడుచేకొను. ఆ. క్రి. (ఏడుచు+కొను-స్వార్థ
మున.) గోదనముచేయు, విలపించు.

ద్వి...ఆకొమలాంగి, తననాథుఁ బేర్కొని తా
నేడ్చుకొనుచు. ద్వి. నల. ర. ౩౯౪. పం.
ఏనాడు=ఎన్నఁడు.

ఏలు².

గీ. ఆరయ నుపహతి వాటిల్లినట్టిచోట, నాజ్యతై
లాభ్యుపేతభాండావలులకు, నేళ్లనీరుల నొం
డె వేనీళ్ల నొండె, గడువతాతఁ దోమిన నొం.
డెఁ గలుగు శుద్ధి. మార్క. ౩. ౧౫౪.

ఒకానొక్క=ఒకానొక.

క...అలలనామణి కాగ, య్యలి నొకానొక్క
వేళ ... పాటల దగ నేర్చుక. శుక. ౧.
౪౩౩.

ఒక్కొక్క. విణ. ఒక్కపరిమాణము గలది.

గీ. ఉచితనిజభావణంబుల నొంటియొంటి, హస్త
మునఁ బూని యొక్కొక్క బెస్త బిడ్డలందలము
నిల్పి రవనిపాలాగ్రసీమ. రా. వి. ౨. ౪౪.

ఒడిదారము.

సీ. చెలువంపు నెఱకకుచ్చెలలపైఁ బచ్చరామొగ
పులయొడిదారములు వొసంగ. రఘునాథరా
మాయణము. ౨. ౧౦౨.

ఒడ్డణము = ఒడ్డియాణము. ౨. ఆననవిశేషము.
శివయో. ౩. ౭౪. (చూ. గొడ్డగము.)

ఒనగూడు. స. క్రి. ౫. (రతియందు) కలియు.

ద్వి. ఉండితి నిన్నాళ్లు నొకరీతి నింక, నుండుటే
గతి వాని నొనగూడ కింతి. ద్వి. పరమ. ౫.
ర౨౦ పా.

ఒరవోవు. అ. క్రి. ౩. ప్రక్కకుఁ బోవు, వొలఁగు.
చ. కదిసిన నోరవోయి...వాసిష్ఠ. ౧. ౭.

అనుబంధము

(ద్వితీయసంపుటమునకు)

కంటసరులు. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. హంస. ౪.

౧౨.

కక్కసపడు = కక్కసపడు. అ. క్రి. (కక్కసము + పడు) ఇతరులయెడ కఠినముగా ప్రవర్తించు. (ప్రా.)

కట్టువ. వి. పక్షులు మున్నగువానిని బట్టుటకై ఒగ్గినయొకవిధ మగుఉచ్చు.

గీ. జారకిరిపంతులకు మోటు సరసశశక, మలకుఁ గట్టువ యుపకాంతముఖ్యచటక, సంఘముల మను గుడ్డిక. శంబరారి, ఘోరరణహారిజయ థేరి ఘోషనారి. హంస. ౨. ౮౩.

కనలు. స. క్రి. కోపించు.

గీ. ఒకతె వృద్ధమధుమాల్య మొసఁగుటరయ, లేక కొమ్మని మఱియొక్కరూక యొసఁగె, నొకతె గ్రోలియు మైరేయ మెల్ల లెక్క, మరలనిమ్మని దాని వేమఱును గనలె. శుక. ౩. ౧౨౦.

కన్నియ² (నై). వి. (సం. కర్ణి.) పసువులను గట్టుట ముపయోగించునొకవిధ మగుత్రాడు. (వా) కన్ను.

కన్నెఱ(ట్ట)=కోపము.

రగడ. తలియబోడి నీతలఁపునఁ గన్నెఱ, పలకు తేనెలకు పంచకు గన్నెర. రాజ. చ. ౨. ౧౪౯.

కప్పడికంబళి. వి. (కప్పడి=కప్పడి అనుగ్రామము-అని. ప్రా) కప్పడిగ్రామములో నేసినకంబళి.

ద్వి. గడ్డకంబళ్లు కప్పడికంబళ్లు... పండితా. పర్వ. ౩౪౬ పా.

కప్పరము.

కప్పరబాగాలు = తావిపోక పలుకులు.

గీ. కడు మంచిపోకలు కండ్రికల్ గావించి యుడుకుజలంబుల నుంచి నాన్నియైతి కొండొక యార్చి యెసఁగ మాకండవృంతోత్థని ర్యాసమం దూరఁబెట్టి, కర్పూరజలములఁ

గలయఁగఁ దడిపి శ్రీఖండచూర్ణంబుతోఁ గలిసినట్టి, కస్తూరియసలునఁ గదియించి యుడికించి యేనియు నుడికించకేని నీడఁ. గీ. బఱచి యాఱఁగఁబెట్టంగ వలయు నివి యె, సంగుఁ గప్పరబాగా లనంగ వీని, వీడియముతోడ నేవింపఁ బెరుగు నుఖము, పదనరుజలు దాకొనపు దీపనము గలుగు. (చి. ని)

కమరు¹. అ. క్రి. ౨. ఆఱుగు, జీర్ణమగు.

క. బడబాగ్నవలగన్మృగము, కుడిచినకుడు పలుగఁ జేసి కుశలప్రదు లయ్యెడు మాకు ననుచు వలచే, గడుపు నిమిరి చదువ గట్టికండ్లం గ మరుక. విజ్ఞా. ఆచా. ౮౨.

కయి⁴ = కై⁴.

కలవరించు. స. క్రి. (నిద్రామోహదులచే) మైమఱచి పలుకు.

ఆ...రేయి నాప్రక్కలోనుండి, కలవరించ లేదె చెలుల నెల్ల శృంగారరాధా మాధవసంవాదము. ౧. ౪౧.

కాక్షము. సం. విణ. (ఆ. ఈ. ఆ) - కోపాదులవలన - కుచ్చితపుఁజూపు గలది.

కాలికము. సం. విణ. ౪. కాలమం దైనది.

కావలి. వి.

క. దేవుఁడు సాత్త్వికఁ గనుఁగొని, నావచ్చినయుతదాఁక నగరమునకు నీ, కావలి నున్ను మతబల, దేవసహాయుఁ డు వైనతేయుని నెక్క. ఉ. హరి. ౬. ౧౫.

కిటుకు². వి. త్రివృ.

చ. కిటుకులఁ బెట్టి వీరి నడకించి తొలఁగుద మన్న పట్టిక, కుక్కుతీతియ...తై. భా. ౬. ౨౩౪.

కిటుకుపాదుచు = తిరుగు. భాగ. ౧౦ పూ. ౩౫౬.

కు. ౩. దేశకాలములందు ఆనధిని తెలుపును.

(దేశమునకు.)

ఉదా: పదిగజముల కొక్క మొక్కచొప్పున నాట పలయును.

(కాలమునకు)

క...వీ, డెనిమిడివనములకు నిట, సమ దెంచుకొ
...భార. కాం. ౬. ౫౬౬.

తుంచిక. ౭. తూలిక. (కే. ని)

తుందు. స. క్రి. ౮. నఱకు, ఖండించు.

ఉదా: చొప్ప కుంది చూడకు వేయుము. (వా)

సీ. పండఁగాఁ గుందినవడువున మావటిల్ పాడిపిం
చి రిభముల విడిచి వారుల. చంద్ర. ౬. ౧౦౦.

తువ్వెన=గరగడ. (చి. ని, వా)

తెరలు. అ. క్రి. ౯. ఎగురు, ఎగయు. (చూ. కర
లుచు. ౧. అర్థము)

వ...వసంతసారథి తిన్ననై యున్నకొన్ననముని
కొలఁగదల్చి యదల్చినం గెరలి తెరలుకొట్టు
చు మిన్నులపైఁ బాటుచిలుకవారుపంబుల...
శ్రీరం. ౨. ౨౯౫.

కేరియ=కేరిత.

కేరియల్యాలు=కేరితలుగొట్టు.

ఉ. జీతక కల్లు ద్రావి మదసింధురగామిను లన్ని
కేరియ, ల్యాలుచు గొడుగీతములు వాడుచు
...కు. సం. ౬. ౭౦౨.

కేరు. స. క్రి. ౮. చెప్ప.

ఉ. కేరును గేతకి న్నొగలి గేదఁగి యంచను పేరు
లు...ఆం. భా. ౨. ౭౯.

కేలిక. వి. ౨. నాట్యవిశేషము.

ద్వి. కొలాటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణియుఁ,
కేలిక జోకయు లీల నటింప. బస. పు. ౧.
౫౨౯ పం.

కై⁴=కయి⁴. వి. కుక్క మొఱుఁగుట కనుకరణము.

(దీని ఆప్రేక్షితరూపము 'కైకై')

మ. కరుణాహీనత రాల రుప్వంగను గైకైకబ
ముల్ నేయుదుక. బ్రహ్మ. ౨. ౧౩౦.

కొయ్య. వి. ౫. చొరసాధనవిశేషము.

చ...భ్రమరములకొలును మైలమందుఁ గొయ్య
యు మరి గొంకి నారసము నాదిగఁ గల్గినసా
ధనంబు లన్నియు...దశా. ౫. ౭౨.

కొవెల¹. వి. ౨. దీర్ఘ దేవాలయము, పాడవు గా నుం
డుదేవాలయము.

సీ...దేవళంబు నా దేవాలయాభ్యు యై తేజరిల్లు,
గుడి కొవెల యనంగ నడరు వర్తలదీర్ఘ దేవా
లయములు...ఆం. భా. ౨. ౧౬.

క్రమ్యుట, క్రమ్యుటఁగ. ౧. అర్థము.

మ...వేదవిశుద్ధాక్షరపంక్తిఁ గ్రమ్యుటఁగ వేదం
జేచ్చెవో నాఁగఁ ద, దుభిరసం బిభిషితాంబు
బిందు లలమం బ్రోద్యచ్ఛించి దాటవే. ఆము.
౪. ౧౭.

క్రాయు. స. క్రి. ౩. దంచు.

వ...మాటిమాటికిఁ గొరవివిగుత్తి పై వ్రాలి యె
గయుభసలపంక్తిఁ గొమ్మ పుష్పమంజరులు
గ్రాయుమునలం బని గుసగుసలాడుచు...రా.
వి. ౩. ౧౧౪.

గడ్డ. వి. ౫. కరుడు, గట్టిపడినముద్ద.

ఉదా: అన్న పుగడ్డ, బెల్ల పుగడ్డ, మొ.

గడ్డకట్టు=కరుడుగట్టు, ముద్దగట్టు.

(వ్యవ) అన్నము గడ్డగట్టినది.

గిజిగాఁడు. వి. ౨. పచ్చపిట్ట, హరితము. (శ. ర-

౧. అర్థములోని. వి. సం. ౧. ౧౩. మనుచ. ౧. ౩౬.
ఇట చమపుకొనవలెను.)

గులిమితె(త్రె)డు. వి. (గులిమి + తెడ్డు.) గులిమి
తీసికొనుటకై వెండి లోనగువానితో చేసినతె
డ్డుపంటిసాధనము.

గులివి=గులిమి. (వా)

గులిలి=గులిమి. (వా)

త ప్పా వ్వు ల వ ట్టి క.

(ప్రథమసంపుటమునకు)

పాఠ.ట.	ప్ర.క్ర.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
27	1	23	అంటునంటులు	అంటుసాంటులు
29	2	13, 14	అండె. చూ. అండియ. అండెము. చూ. అండియము.	“అండియ, అండియము” పదములలో ‘డె’ బ్రాకెట్టులో నుండుటచేత ఈరెండుపదములు లేవనుకొనవలెను.
41	2	34	దూరనగోల	దూరనగోల
46	2	29	గిటగిటన	గిటగిటన.
49	1	18	అంపవెల్లి.	అంపవెల్లి. వి.
”	2	16	కొలువన	కొలువన
51	2	13	అంబుకూర్తము =	అంబుకూర్తము. సం =
55	1	25, 26	అ. నిర్దేశము లేమిని తెలుపును. ‘ఏని, అయినను’ అనునర్థము ఇచ్చును.	అ. ఎట్టు, ఏమి, ఎన్ని, ఎవడు, ఏది మున్నగుశబ్దములకు అనుప్రయోగము ‘అయినను’ అనునర్థము నిచ్చును.
111	2	32	అడిగొట్టు. వి.	అడిగొట్టు. విణ.
132	2	30	నీ.	గీ.
147	2	27	అధవా.	అధవా. ఈపదము సోదాహరణముగా 135. పాఠటలో ‘అధర్వణు’ పిమ్మట చదువుకొనవలెను.
”	2	28	అధవా	అధవా
150	1	22	నీ.	గీ.
197	1	20, 21, 22, 23	అన్యథాఖ్యాతి. సం... గ్రహించుట.	అన్యథాఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. (స్త్రీ). భ్రమవిషయమున తార్కికమతము. (ఈమతమున ‘ఇదంరజతం’ అను స్తమస్థలమున ఇదంపదార్థ మగుసక్తి యందు రజతము తాదాత్మ్యసంబంధముచే. రజతత్వము సమనాయకసంబంధముచే - విశేషణమై భాసించును.)
212	1	1	అపా.	అప
243	2	13, 14	క. భూవల్లభకార్యార్థుల, మై వచ్చుట. శేసి. జై. భా. 2. 202.	ఈభాగము లేదనుకొనవలెను.
253	2	6, 7	అ. స్త్రీ నామముల తుదను శేర్పబడును. ఉదా: సీతమ్మ, వెంకమ్మ.	అ. స్త్రీ నామముల తుదను కొన్ని పురుషనామముల తుదను శేర్పబడును. ఉదా: సీతమ్మ, వెంకమ్మ, కృష్ణమ్మ పంతులు, మొ.

పాఠ.ట.	ప్ర.క్ర.	పంక్తి.	తప్య.	ఓష్య.
280	1	34	అ. ఇచ్చుట, దానము.	అ. ఇచ్చుట, దానము. అర్పణ చేయు = (అర్పణము + చేయు) ఇచ్చు. భీమ. ౫. 30. అవి. సం. వి.
339	1	22	అవి. వి.	అవి. సం. వి.
358	1	11, 12, 13	అనన్త్యాతి. సం. జగ్గద్భాంతి, మొ	అనన్త్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. భ్రమవి షముమన శూన్యవాదిమతము. (ఈమత మున 'ఇదం రజతం' అను భ్రమస్థలమున శ శశృంగమువలె నత్యంతానన్తగురజత ము ఇవం సదా రమగు సుక్తియందు విశే షణమై భాసించును.)
371	2	1	ఆంత్రి	ఆంధో
380	2	7	(అ. ఈ. అ.) గ.	(అ. ఆ, ఈ. అ.)
"	"	8	అ. అకాలమందు బుట్టినది.	(అ. ఈ. అ.) అకాలమందు పుట్టినది.
"	"	10, 11	అకాలికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ - పుట్టినవెం టనే నశించునది - విద్యుత్తు, మెఱపు.	ఈపదము చదువుకొన నక్కఱలేదు.
392	2	14	ప్రాతనై	ప్రాతనై
432	1	2	గాఁజెంగవెరసి	గాఁజెంగవెరసు
436	2	29	కలదు)	కలదు) తపతీ. గ. ౫౯.
433	1	31	(అ. జీకా. అ)	(అ. జీకా. అ)
442	2	23	రాలుగాయ	రాలుగాయ
454	2	4	అఱుమే ¹ = అర్దు ¹ .	అఱుమే ¹ = అర్దు ¹ . చిత్రభా. 2. ౯౧.
463	2	1	అల్	అల్.
493	2	28	ఆహూత ప్రపలాయి. సం. వి. న్. పుం.	ఆహూత ప్రపలాయి. సం. వి., (న్. నీ. న్.)
438	1	4	అనతిమారమున, సమీపమున)	అనతిమారమున, సమీపమున; సులభ ముగా, సులువుగా.)
"	1	22	భార. శాం. ౬. 322.	భార. శాం. ౬. 322. ఉ. ఇంతుల నేచుపాతక ముడింతట నం తటః బోదు... వసు. ర. ౨౮.
500	2	9	ర. ఇది అనుదానియర్థము నిచ్చును.	ర. ఇది, ఇవి అనునర్థముల నిచ్చును.
"	"	17	అము. ౬. ౨౮.	అము. ౬. ౨౮. చ. వివిధములైన యశ్వములు వేలతరం బులు నీరుద్రావును, న్నవియును బో వుదున్న వియునైనవి యారయ నిం దులోపలన్, సవనహయంబునచ్చుట కనంబడదు... జై. భా. ౨. ౧౬.

పాఠం.	ప్ర క్ర.	పం.క్రి.	తపస్.	ఓవ్వు.
506	2	16	ఇక్క పట్టు. (✓ ఇక్క)	ఇక్క పట్టు. వి. (✓ ఇక్క)
508	2	1	ఇక్క	ఇగి.
"	"	10	ఇక్కకుపు.	ఇక్కకుపు.
"	"	11	లలో నొకడు.	లలో నొకడు.
				సీ. మనవు నిక్కకు వేడిన... వై జ. గ.
				2౮.
515	1	26	ఈవిమ్మను, ఈవుల మొదవు,	ఈవిమ్మను, ఈవులకెంపు, ఈవులమొదవు,
545	2	20	తై త్యము.	తై త్యము. వి. శీతలము.
"	"	22	శీతంబు...	శీతంబు గుడిగుణాఖ్యల దగు.
546	1	8	లువ. ఆం. భా. గ. ౮౦.	లువ. వి. శీతలము. ఆం. భా. గ. ౮౦.
549	1	4	ఇనుకదొందు.	ఇనుకదొందు. వి.
560	2	9	జ: ఈత 3.	జ: ఈత 3, ఈనిక.
568	2	9, 10, 11	(అ. ఆ. ఆ-ప్రీలింగమున ఈకారాకాంతము (ఉదా: ఈశ్వరీంసర్వభూతానాం. శ్రీనూక్తము అని వాద.)	(అ. ఆ. ఆ-కే. ని.)
586	1	29	(శ. ర)	(శ. ర) వరము. ౫. ౧౮౫.
597	1	18	జ: ఉడికించు,	జ: ఉడికించు, ఉడికిల్లు,
608	2	22	భాను. ర. 23.	భాను. ర. 23.
669	1	16	(అ.	(అ.
675	2	10	సీ.	సీ.
677	1	14	జ: ఉచ్చ,	జ: ఉచ్చ, ఉచ్చబడు,
698	1	6	కోతిఉట్టు	కోతి, మొ. ఉట్టు
702	2	23	ఉల్క.	ఉల్క(ము).
713	2	9	అని. గ. ౮3.	అని. గ. ౮3. జ: ఉచ్చురన్ను.
715	2	22	జ: ఊగాడు,	జ: ఊక 2, ఊగాడు,
723	1	16	(క. ఊడె) వి.	(క. ఊడె)
749	2	10	సీ. ఇది	సీ. ఇది
765	2	32	(చూ. ఎగ్గడికతై)	(చూ. ఎగ్గడికతై)
				జ: ఎగ్గడికతై, ఎగ్గడికాడు, ఎగ్గడిడు.
781	1	34	మల్లబంధవిశేషము.	వదిరెండు పరువకులలో నొకటి. (వదునాల్లవివరలలో నొకటి అని హంస. గ. 2౦౬)
782	2	2, 3, 4, 5, 6	వ. ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరువడి కడలుపరువడి... కాక నిల్కడయు నృసింహంబును నాది యగును	వ. ఎడమడుగు పరువడి కుడియడుగు పరువడి... మొదలు గాగల వదిరెండు పరువడులును... ప్ర. బంధ. 2౮.

పాఠ. పక్క.	పంక్తి.	తప్ప.	ఒప్పు.
		వృద్ధిగెండువిన్నాణంబులనాణెంబు పరీక్షించి...హంస. గ. ౨౦౬. పు బంధ. ౭౮.	వ. ఎడమడుగుపరువడి కుడియడుగుపరు వడి కడలుపరువడి...ఇవి మొదలైన పదునాలుగువిసరుల మర్తంబు జూ చి...హంస. గ. ౨౦౬.
834	2	18 భార. కాం. ౬. ౩౮౩.	భార. కాం. ౬. ౩౮౩. ఉ... సోమశర్మపేరింట నెనంగు ... శుక. ౨. ౧౮౮. మనుచ. ౩. ౮౦.
840	2	10 పడు-ఈద్రావిడపదమును బట్టియు. శ. పడు.) బాధించు. ర. నుబట్టియు నలిందుకముగా గ్రహిం ఉ. ఏయనుపేంద్రునిబడక మిమ్మనిరు పబడినది. నిర్ధారక ప్రయోగములు క క్తిణి మున్ను దేవుడుం, బూచిన పురాపు దప్పటకు బోకల బోవుచు నందు... ఉ. హరి. గ. ౧౬౮.	
851	2	13 ఏడాకులపాన్న.	ఏడాకు(ల)పాన్న.
„	„	14 కాశీ. ౩. ౨౩.	హరి. పూ. ౭. ౧౧౭. కాశీ. ౩. ౨౩.
867	1	29 (క. త. ఏరాళ)	(త. ఏరాళ.)
873	2	33 దశా. ౮. ౨౬౬.	దశా. ౮. ౨౬౬. ద్వి. పరమ. ౮. ౨౮౯. పా.
899	2	34 = ఒక్కరిత.	= ఒక్కరిత.
900	1	11 ఒక్కొక్కరిగని	ఒక్కొక్కరిగని
917	2	31 గవడ	గవుడ
919	1	8 గత్తిరిం	గ త్తిరిం
949	2	28 జ: ఒలి, ఒలుచు,	జ: ఒలి, ఒలిదామర, ఒలుచు,
950	1	33 (చూ. ఒలుకులువాలు)	(చూ. ఒలుకులువాలు)
			జ: ఒలికించు, ఒలుకులువాలు.
952	2	33 కువల. ర. ౧౩౮.	కువల. ర. ౧౩౮. జ: ఒళ్ళవరి.
967	1	8 ఓదనాదనిక=	ఓదనాదనిక. సం=
973	1	8 ఓరపార.	ఓరపారలు.
992	1	13 ఔషికుడు=	ఔషికుడు. సం=

త ప్ప వ ల వ ట్టి క.
(ద్వితీయసంపుటమునకు)

పాఠట.	ప్ర క్ర.	పం.క్తి.	తప్ప.	ఒప్పు
10	1	2	కుత్తుకగళము;	కుత్తుక, గళము;
11	1	10	కండతుండములు	కండతుండములు, కడికండలు.
„	2	12	=గండపడము.	=గండపడము. వి.
13	1	8	ర. 2౫.	ర 2౫.
13	1	27	మహాఘనుడు	మహాఘనుడు
„	2	15	వణకించ	వణకించ
20	2	2	యైన సెలలేదు	యైన జేల లేదు. (శ. ర. పా)
31	1	32	(చూ. శ. ర-గోండ్రించు)	(చూ. శ. ర-కటకట)
33	2	18	పట్టణవాసి	పట్టణవాసి
45	1	27	అగచాట్లపాతనై	అగచాట్లపాతనై
46	1	27	దిరుగుగాడు	దిరుగాడు
48	1	4	ధృష్టపార్శ్వ	ధృష్టపార్శ్వ
„	„	25	గ. ఇది	గగ. ఇది
53	2	35	యధమగతి	యధమగతికి
73	2	1	కద	కదం
30	2	20	కదన్న=కద ¹ .	కదన్న(నా)=కద ¹ . (సంతాపమునకు)
„	„	35	కదమ్మ	కదమ్మ(మ్మ)
83	1	12	ముప్పదిరెండువిన్నాణములలో నొకటి, మల్లబంధవిశేషము. ప. ఎడమదుగుపరువడి కుడియదుగుప రువడి కదలుపరువడి ... నృసింహం బును నాదియగు ముప్పదిరెండువి న్నాణంబులనాణెంబు పరీక్షించి. హంస. గ. ౨౦౬. ప్రబంధ. 2౮.	పంద్రెండుపరువడులలో నొకటి. (పదు నాలుగు విసరులలో నొకటి అని. హంస గ. ౨౦౬.) ప...ఎడమదుగుపరువడి కుడియదుగుప రువడి కదలుపరువడి... మొదలు గాఁ గలపదిరెండుపరువడులును ... ప్ర బంధ. 2౮.
„	2	19	(బంధించు, బిగించు; అకుకు)	(బంధించు, బిగించు; బంగారు, మొ.సాఁ గఁగొట్టు. చిన్నయూరిధాతుమాల.)
90	2	26	అగపడు.	అగపడు; ప్రత్యక్షమగు.
91	2	34	లో, కై	లో, కైక
96	1	30	కనుగీ(న్దీ)టు	కనుగీ(న్దీ)టు.
„	„	33	గీఁటె	గీఁటె
„	2	5	కనుగీటు	కనుగీటు.

పాఠట.	ప్ర. క్ర.	పంక్తి.	తప్ప.	ఒప్ప.
101	1	4	వి. జౌరసపుత్రుడు.	వి. (కన్న + కొడుకు) జౌరసపుత్రుడు.
102	2	11	పరమ. ర. ౧౯౫.	పరమ. ర. ౧౮౫.
104	1	13	కన్నియ	కన్నియ ¹
„	„	2	కన్నియ + లేడి	కన్నియ ¹ + లేడి
110	1	25	కన్య = కన్నియ	కన్ని = కన్నియ ¹
113	2	26	కపురబాగాలు = కర్పూరముతోడి వక్కపలుకులు.	కపురబాగాలు = తావిపోకపలుకులు, కప్పరబాగాలు.
117	2	5	కప్పర బెరువుజాణక, వ్వుద్రోవరి,	కప్పర బెరువుజాణ, కప్పద్రోవరి.
119	2	5	కప్పర బాగాలు = కర్పూరముతోడి వక్కపలుకులు.	కప్పర బాగాలు = తావిపోకపలుకులు, కప్పరబాగాలు.
122	2	13	కాలు	౧. కాలు.
„	„	17	జటాయుషః)	జటాయుషః-సం. భార. ఆర. ౨౮౩. ౫౦)
125	2	15	కము(జు = కా(జు	కము(జే = కా(జే
132	2	30	కయిలాట = కైలాట	కైలాట(ము) = కైలాట
„	1	32	($\sqrt{\text{కైలాట}}$)	($\sqrt{\text{కయిలాట}}$)
133	1	3	(కైలాట + కా(డు)	(కయిలాట + కా(డు)
139	2	10	గరజి,	గరము,
„	„	28	సి.	సీ.
144	2	17	ఆము. ర. ౧౮౯.	ఆము. ర. ౧౮౬.
143	1	7	(కరువాడు)	(కఱవాడు)
153	2	4	ఒకానొక చెట్టు	ఒకానొక చెట్టు. (మా. కొండగో(గు, గో(గు)
155	2	5	మ్రానిపనుపు	మ్రానిపనుపు. ౧.
166	1	32	($\sqrt{\text{కఱు}}$)	($\sqrt{\text{కఱు}}^1$)
„	2	26	కఱుగోల	కఱుగోల
167	1	33	జ: కఱమాపము.	జ: కఱకంఠుడు, కరమాపము.
168	1	20	జ: కఱుగోల	జ: కఱుకుట్టు, కఱుగోల
176	1	26	విక్ర.	విప్ర.
„	„	34	జ: కలగూరగం వ.	ఇది లేదనుకొనవలెను.
192	2	29	కలువడము	కలువడము ¹
193	2	2	ద్వి. హరిశ్చ. ౨౮౯౯ పం.	ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౮౯౯ పం.
200	2	10	కళపట్టు = ౧. మూర్ఖునిండు,	కళపట్టు = మూర్ఖునిండు,
203	1	13	శ్రీరంగ.	శ్రీరం. మా.
210	2	28	గీ. కవుచు	ఆ. కవుచు
211	1	18	కవుదీగ, మొ.	కవుదీగ, కవునుదీగ, మొ.
213	2	11	సం. భాగ ౧౦ స్కం.	సం. భాగ. ౨. ర. ౧౮.

పాఠట.	ప్ర. క్క.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
217	1	27	గ సిగందు	క సిగందు.
224	2	20	జారిజాత	పారిజాత
232	2	34	(కాఁపు+అది)	(కాఁపు ¹ +అది)
236	2	19	కాకితుండి	కాకతుండి
242	2	19	(\sqrt{k} మే)	(\sqrt{k} మే ¹)
248	1	1	కాడు	కాడె
259	2	15	గుంటల్	గుంటగల్
267	1	27	జ: కారుకొను, కారుక్రము.	జ: కారుకొను ³ , కారుక్రము ¹ .
"	2	32	కారుకొట్టి.	కారుకొట్టి.
268	2	28	మార్క్. 3. ౮.	మార్క్. 3.౮౧.
273	1	8	జ: కాటియపడు, కాటియపెట్టు.	జ: కాటియపడు, కాటియపెట్టు.
274	1	6	జ: కాటొడ్డెము, కాటొడ్డెకాడు.	జ: కాటొడ్డెకాడు, కాటొడ్డెము.
278	2	31	ప్రాతనై	ప్రాతనై
289	2	23	3. ఆ. (శ. ర)	3. ఆ. (శ. ర)
			జ: కావిరిబొట్టు.	జ: కావిరిబొట్టు.
304	1	31	కిన్నకంఠి.	కిన్నరకంఠి
307	1	13	కిలుకు	కిలుకు ¹
309	2	33	పదునొకం డేడ్లకు	పదునొకం డేడ్లకు.
311	1	7	ప్రాతనై	ప్రాతనై
320	2	27	౧. (చూ)సంబంధ	(చూ) ౧. సంబంధ
329	1	14	కుడుంగము	కుడంగము
332	1	15, 16, 17,	సీ. కొలకొంతులు చిల్లగోళ్లు దూర నగోలందలంబులు మఱికుందికాళ్లు. గీ. ఆదిగాకై శవక్రీడలాడి రపుడు.	సీ. కొలకొంతులు చిల్లగోళ్లు దూరన గోలందలంబులుమఱి కుందికాళ్లు. గీ. ఆదిగాకై శవక్రీడలాడిరచట.
337	1	6	చేసుకున్న	చేసికొన్న
342	1	10	గూడు)	గూడు.)
343	2	17	ఛుల్లీ	ఛుల్లీ
352	1	17	కుత్సయిత	కుత్సయిత
355	2	12	వల్లంబులు	వల్లవంబులు
367	1	8	=కుమారులు	కుమారులు
373	1	4	కురము ¹	కురము
374	1	4	౧. వర్షింపఁజేయు	వర్షింపఁజేయు
375	1	12	సింహశ	సింహశ
"	"	14	కురుజా	కురుజా
"	"	20	కురుజా	కురుజా

పాఠ.క్ర.	పం.క్ర.	తవ్వ.	ఒప్పు.
376	2	2	మరుము
379	2	13	మట్టూరుపు, మఱుగడ,
381	2	19	పరంపరలచే
382	1	12	కాటుకతాయి
387	2	1	చిన్నటోపి
388	1		రామలిం. ౮౩.
„	„	23	విణ. దుఃఖశీలుఁడు,
389	1	11	సంవాదము. ౧. ౪౧.
391	2	5	విశేషము.
393	1	14	౫. ౩౭.
396	1	30	మాడుచు
397	1	18	చీకటి
401	1	4	౧. విరిసినది.
403	1	17	సం. భాగ. ౧౧. ౬౩
406	1	32	క. త.
408	1	30	హోమ్మింక
409	1	28	మానరాగము. వి.
410	1	2	నూతిగరకవీరము,
411	1	34	౩. వదరు, ప్రేలు.
432	2	31	జ: కడగూడు.
434	1	14	కడయిక, కడవు, కడ్యెరను.
442	2	14	(విల్లము)
446	1	4	గీ.
447	2	23	మిరియము
466	2	4	(కొంగోడు + పోవు)
474	2	2	మన్నజాచి
481	2	6	హుజోమాడు.
„	„	28	ప్రబంధ. ౮౭. పం
483	2	29	కొట్టించు.
490	1	24	భార. సభా. ౫౬, ౫౭.
493	2	9	ఆము. ౬. ౮౩. (శ. ర. పా)
505	2	3	కొలుపు ⁴ ,
			మరుము
			మట్టూరుపు, మఱు, మఱుగడ.
			పరంపర చే
			ఒకానొక కాటుకతాయి.
			టోపి.
			రామలిం. ౮౩.
			జ: మల్లుకొను, మల్లుపోతు.
			విణ. ($\sqrt{\text{మల్లు}}$) దుఃఖశీలుఁడు.
			సంవాదము. ౧. ౪౧.
			జ. మవాడి
			విశేషము.
			హర. ౫. ౩౭.
			మాడుచు
			చీకటి,
			విరిసినది.
			సం. భాగ. ౧౧. ౩౬
			క. మాళ. త.
			హోమ్మింక
			మానరాగము. వి. వి.
			నూతిగరకవీరము,
			స. క్రి. వదరు, ప్రేలు.
			జ: కడగూడు, కడయాడు, కడ్యెరను.
			కడయిక, కడవు.
			(విల్లము)
			ఆ.
			మిరియము
			(కొంగోడు + పోవు - శ. ర)
			మన్నజాచి
			హుమాజోడు.
			ప్రబంధ ౮౭.
			‘కొట్టించు’ అనుపదము సోదాహరణముగా ‘కొట్టి’ పదమునకు తరువాత పఠించుకొనవలయును:
			భార. సభా. ౫. ౫౬, ౫౭.
			ఆము. ౬. ౮౩. (లాఠుక్రింది - శ.
			కొలుపు ⁴ , [ర. పా.)

పాఠట.	ప్ర క్ర.	పంక్తి.	తప్ప.	ఒప్పు.
509	2	19	క.	గీ.
510	1	7	(కొమరు	(కొమరు ¹
511	2	20	(కొమ్మ	(కొమ్మ ¹
515	2	16	గీ.	నీ.
518	1	18	కొయ్యజోడు	కొయ్యజోడు.
527	2	32	పట్టణ	పట్టణ
530	2	32	కొలారికము. వి.	కొలారికము=కొలారికము. వి.
532	1	7	కొలి(ల్పి)పించు ¹	కొలిపి(ల్పి)ంచు ¹
"	"	11	కొలి(ల్పి)పించు ²	కొలిపి(ల్పి)ంచు ²
"	"	20	కొలి(ల్పి)ంచు ³	కొలిపి(ల్పి)ంచు ³ .
538	2	26	కొల్లు ¹ . వి.	కొల్లు ¹ =కొల్లు. వి.
545	2	26	పరమ.	ద్వి. పరమ.
561		15	చ. పల్లు.	పల్లు.
565	2	9	(చూ. కొలుమనఁగు)	(చూ. కొలుమనఁగు)
"	"	15	కొలుమొసలి	కొలుమొసడి
569	1	5	కొలు	కొలు ²
"	"	7	సన్నను	సన్నను
570	1	18	కొవియనఁగును గ్రోవియనఁగు.	...కొవియనంగను గ్రోలనంగ,
575	1	13	కార	కార
594	1	27	పడఁగఁబాఁపన	పడఁగబాఁపన
596	1	34	క్రిమిఘ్న	క్రిమిఘ్న
619	1	31	క్రోశము (3. అర్థము. చూ)	చూ. క్రోశము. 3. అర్థము.
"	2	5	దీనికి	క్రాంచపర్వతమునకు
631	2	4	క్షేమంకరుఁడు. విణ.	క్షేమంకరుఁడు. సం. విణ.
641	2	8	పుం. కఠిన	పుం-కఠిన
642	1	14	హ. నారి, స్త్రీ. హ. తెలుపు.	హ. తెలుపు.
"	"	15	ఖర్చు	ఖర్చు
646	2	26	ఈ. స్త్రీ. సాము.	ఈ. స్త్రీ. గ. శస్త్రాభ్యాసము; అభ్యాసము. (త్రి.వి). ౨.శస్త్రాభ్యాసముచేయుచోటు. (విల్యము - రూ. ఖరళిక.)
648	2	1	ఖ్యాత	ఖ్యాతి.
650	2	25	అగచాట్లపాఠ	అగచాట్లపాఠ.
655	1	29	జ: గండగొడ్డలితాల్పు.	ఇదిలేదనుకొనవలెను
657	1	15	భార. అను. గ. గౌ. 3.	భార. అను. గ. గౌ. 3.
				జ: గండరించు.

పాఠ.ట.	ప్ర.క్ర.	పం.క్రి.	తప్ప.	ఒప్పు.
665	2	6	గంపసిడి,	గంపసిడి, గబ్బులుగనె
680	1	16	౧. గడసియ	గడసియ
683	1	18	చూ. గడుగాయ	చూ. గడుగాయ.
"	"	19	జ: గడుగాయ.	జ: గడుగాయ.
"	"	22	గడుగాయ	గడుగాయ.
686	2	20	మరాజిక	మహారాజిక.
695	2	30	వేంక. మాన. 2౬	వేంక. మాన. 2౬.
				జ: గన్నెరాకమ్మ.
715	1	1	గర్భాం	గర్భ
735	2	15	గీ.	ఆ.
747	2	33	నిందయందు ఆప్రేడితశబ్దము	నిందయందు ప్రాస్వాది యైన యాప్రేడి తశబ్దము
749	2	23	పక్షి	౧. పక్షి
754	2	25	(ప్రా. శ. ర.)	(ప్రా. శ. ర.) అం. భా. ౨. ౧౨3.
756	2	31	ప్రా. గడుఇనుపరేఖ	ప్రా. గడురేఖ.
757	1	12	ప్రా. తనై	పోతనై
760	1	4	కేకరము.	అకేకరము.
762	2	3	గీటడంచు.	గీటడంచు, గీటునఁబుచ్చు.
"	"	4	స. క్రి.	స. క్రి. ($\sqrt{గీటు}^2$)
764	1	27	భార.	భార. కర్ణ.
787	2	5	ర. (కవ్యముయొక్క)	౫. (కవ్యముయొక్క)
793	2	19	దశా. 2. ౨౦ 3.	దశా. 2. ౨. 3.
799	1	7	మెఱుంగు	మెఱుంగు.
800	1	31	కిరిపంపులమాటు.	కిరిపంపులకుమోటు.
809	1	19	జ: గుఱకలిడు, గుఱకపెట్టు.	జ: గుఱకపెట్టు, గుఱకలిడు.
809	1	20-26	గుఱకలిడు.	ఈపదము 'గుఱక(లు) పెట్టు'కు తరువా త చదువుకొన వలెను
810	1	1	గుఱిం	గుఱి.
817	1	7	జ: గులిమికదురు.	జ: గులిమికదురు, గులిమికెడ్డు.
"	"	8,9	గులిమిత్రిసికొ నెను కదురు, గులిమికెడ్డు (శ. ర)	గులిమి త్రిసికొ నెడి వెండిలోనగునాని పుల్ల. (శ. ర.)
819	2	1	గుమి.	గున.
823	2	28	దశా. ౨. 3.	దశా. 2. ౨. 3.
828	2	12	వీరగుడు	వీరగుడు

పాఠము.	ప క్.	పంక్తి.	తపస్.	ఓవస్.
832	2	20	వరలు	వఱలు
833	2	4	= గేలికొను	= గేలికొను
836	2	13	గొడ్డియెముం డెడు	గొండ్డియెయా డెడు
839	1	27, 28	ఒండొంటి, గటగటఁదాఁకింప గర్భం	ఒండొంటి, గటకటఁ దాఁకింప గర్భం
			బు నలఁగి	బు కలఁగి
,,	2	8	క శేరువు.	క శేరుక ము
840	2	10	ముచ్చలాడుకొను.	ముచ్చటలాడుకొను
848	1	3	గుడఁఫలము.	గుడఁఫలము 2.
850	1	25	(క. గొరగ=	(క. గొరవ=
852	1	13	భీష.	భీష్.
866	1	4	విభుండు	విభుండు
868	1	15	యు. ౨. ౬౦౦.	యు. ౨౬౦౦
882	1	2	గ్రద్దనాఁగనుదనర్చు.	గ్రద్దనాఁదనర్చు
885	1	17	ఊరియందు	ఊరియందు
889	1	20	గ్రుచ్చుకొను	గ్రుచ్చేకొను
893	2	10	చెల్వెనఁగు నస్తుని	చెల్వెనఁగుస్తుని

RPI JAGADGURU VISHWARADHYA
JANANA SIMHASAN JNANAMANDIR
LIBRARY
Jangamawadi Math, Varanasi
No. 1905

